

4° Dogm: 701^a (3)

<36634148400018

S

<36634148400018

Bayer. Staatsbibliothek

113

S U M M Æ
THEOLOGICÆ
SCHOLASTICÆ
E T
M O R A L I S
IN QUATUOR PARTES DISTRIBUTÆ
P A R S T E R T I A.

In qua de Virtutibus in Communi & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Iustitia & Jure, ac Religione cæterisq; annexis & Vitius Oppositis in particulari breviter & dilucidè tractatur.

A U C T O R E

Perillustri & Reverendissimo D. ac Patre **GUILIELMO HERINCX**
Episcopo Iprensi ex Ord: Seraph: F.F. Minorum Recol:
Provinciae Inferioris Germaniae Assumpto.

EDITIO TERTIA.

Post Propositiones Damnatas ab Alexandro VII. Innocentio XI. & Alexandro VIII. Vbiq; insertas.

A N T V E R P I Æ
Apud **VIDUAM WILLEMSSENS.**
Cum Gratia & Privilegio. M. DCC. II.

1702
Wb/65/2408

2 5 5 M M A B

THEOLOGICA

SCHOLASTICA

E T

MORALIS

IN QUATUOR PARTES DISTRIBUTA
PARS TERTIA

In hac parte tractatur de virtutibus et vitiis secundum philosophiam Aristotelis et philosophos Christianos.

AUCTOR

Philosophi & Reverendissimi D. ac Patris GUILLIELMO HERINGII
Episcopo ipius ex Ord. Sancti E. Minorum Regis
Provinciae Aquilonis Germaniae Alimpro

IN LUGDUNO BATAVO
MDCCLXXII

Bayerische
Staatsbibliothek
München

A N T I Q U A R I A T
W I L H E L M S
G E M M I N G

MANDATUM

Admodum Reverendi Patris Ministri Provincialis.

FRATER REINERUS PAYEZ, Ordinis Fratrum Minorum Recollectorum S. Theol: Lector emeritus, Provinciæ Inferioris Germaniæ Minister & servus, Dilecto nobis in Christo Adm: V. Patri Fr. *Guilielmo van Goorlaecken* ejusdem Ordinis ac Provinciæ: S. Theol: Lectori Jubilato salutem in Domino sempiternam.

Præsentium tenore & in meritum salutaris obedientiæ V. A. P. vestræ mandamus, ut illustrissimi Patris ac Domini *GUILIELMI HERINX* ex hac Provincia nostra ad infulas Iprenses assumpti Theologiam Scholasticam & moralem in quatuor partes distributam, distractis nunc primæ ac secundæ editionis exemplaribus, accuratè revideat, a mendis, si quæ irrepserint, solerter expurget, Propositiones à summis pontificibus damnatas apponat, & alia præstet, quæ ratio temporis & controversiarum exigent: sicq; limatam, servatis servandis, quantocius prelo commendet. In quem finem concedimus N. N. Viduæ *Willemfens* facultatem pro tertia vice Imprimendi, communicando eidem usum plenarium subnex: privileg:. Datum Antverp. sub nostro chirographo officiquè sigillo Majori Anno 1702. die quartâ mensis Aprilis.

Fr. REINERUS PAYEZ Min. Prov.

Privilegium Cæsareum super impressione librorum Auctorum Ordin. S. FRANCISCI Regularis & Strictioris Observantiæ.

PRIVILEGIO CÆSARÆ MAJESTATIS cautum est: Nè quis per Universum Imperium libros à Patribus Ordinis S. FRANCISCI Regularis & Strictioris Observantiæ editos aut edendos imprimat, recudat, aut alibi recusos intra Sacri Imperii, Regnorumque ac dominiorum hæreditariorum *DOMUS AUSTRIACÆ* adducat, vendat, vel distrahat absque consensu & facultate eorundem Patrum sub pœna Confiscationis Librorum & mulctâ viginti marcharum auri puri. Ita Sancitum & Decretum in Civitate Ratisponensi pridie nonas Decembris Anno 1636. *Signatum.*

F E R D I N A N D U S

Infrâ.

Ad Mandatum S. Cæs. Mtis. proprium.

JOANNES WALDERODE

A latere: P. H. A. STRALENDORFF.

PRIVILEGIUM REGIS HISPANIARUM.

PHILIPPI V. Regis Hispaniarum &c, Privilegio cautum est, nè quis summam Theologiam Scholasticam & moralem, auctore perillustri & Reverendissimo Domino ac Patre *GUILIELMO HERINX* ex ordine Fratrum Minorum Provinciæ Germaniæ inferioris Episcopo Iprensi assumpto, reimprimat, aut alibi reimpressam in hæc ditiones invehat vel vendat præter *Viduam VVillemfens*: idquè sub pœna confiscationis & amissionis librorum, & insuper alia mulcta, ut latius patet in litteris patentibus desuper Bruxellæ in supremo Concilio Brabantiae expeditis die 8. May. Anno 1702. de more sigillatis & signatis.

L O Y E N S.

Approbatio Censoris Ordinarii.

Hanc tertiam Partem summæ Theologicæ à perillustri ac Reverendissimo Patre & Domino GUILIELMO HERINX Episcopo Iprensi ex Ordine Fratrum Minorum Provinciæ Germaniæ inferioris LECTORE Jubilato brevi ac dilucidâ methodo digestam, singulari eruditione illustratam, nullâ novitate suspectam, qui legerit non approbare non poterit; utpote suâ utilitate adeo conspicuam, & quorumvis Theologorum aviditate expetitam, ut jam tertio revisa prelo committenda fuerit, cujus proinde, ut ultra dirigendis & corrigendis moribus prodesse possit, censeo dignissimam.

Datum Antverpiæ hæc 6. May. 1702.

A. HOEFSLACH. Eccl. Cath. Can. Grad.

Libr. Censor.

Approbatio Theologorum Ordinis.

Duabus Prioribus Editionibus partis tertiæ *summæ Theologicæ Scholasticæ & Moralis*, auctore Perillustri & Reverendissimo Domino ac Patre GUILIELMO HERINX, in Academia Lovaniensi S. Theologiæ LECTORE Jubilato, nec non Episcopo iprensi ex Ordine Seraphico Fratrum Minorum Recollectorum Provinciæ Germaniæ inferioris assumpto, aliquot ab hinc annis typis evulgatis & à pluribus plurimum laudatis, ac tam avidè à multis, ut pauca tam discentium quam docentium utilitati supersint exemplaria, expetitis, accessit editio tertia Partis tertiæ accuratè revisa ac Studiosè aucta, in qua de virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec non Virtutibus Cardinalibus, præsertim justitia & jure, ac Religione cæterisque annexis & vitiis oppositis in particulari succinctè ac dilucidè tractatur. Hæc vera esse comperient, qui hoc opus studiosè pervolvent. Quod ut fiat, hanc tertiam editionem, non minùs quàm duas priores, laude & prelo dignam censuimus. Datum Lovanij in Conventu nostro Fratrum Minorum Recollectorum die 7. Septembris. Anno 1702.

Fr. HENRICUS BUKENTOP. S. Theol. Lector. Jubil.

Fr. LUDOVICUS DE POTTERE. S. T. Lector.

Fr. OTTHO van DAELEM. S. Theol. Lector.

Alia.

Hanc tertiam Partem summæ Theologicæ, Auctore perillustri ac Reverendissimo Patre ac D. GUILIELMO HERINX ex Ordine F.F. Minorum Provinciæ Inferioris Germaniæ quondam LECTORE Jubilato & Iprensium Episcopo, in qua de virtutibus in communi, Theologicis & Cardinalibus, nec non Religione cæterisque annexis, non minus doctè agitur, quàm orthodoxè, insertis ubique Præsertim ab Alexandro VII. Innocentio XI. & Alexandro VIII. Damnatis propositionibus, adeoque nec ad sinistram laxitatis deflectitur, nec ad dexteram severi nimium rigoris singulari genio declinatur, a V. A. P. F. *Guilielmo van Goorlaecken* ejusdem Ordinis ac Provinciæ LECTORE Jubilato revisam & auctam, nos infra scripti dignissimam censemus, quæ iteratò preli beneficio publici juris fiat. Datum Antverpiæ in Conventu nostro Fratrum Minor: Rec: die 17. Augusti Anno 1702.

Fr. Arnoldus Marchant S. Scripturæ Lector.

Fr. Arnoldus Voet S. Theologiæ Lector.

Fr. Philibertus Maes S. Theol. Lector.

INDEX ET ORDO TRACTATUUM DISPUTATIONUM, QUÆSTIONUM ET

PARAGRAPHORVM,

QUÆ IN HAC TERTIA PARTE CONTINENTUR.

DISPUTATIO I.

De Virtutibus & Vitiis in com-
muni. pagina 1.

QUÆST. I. *Quid sit virtus.* ibid.
QUÆST. II. *De divisionibus Virtu-*
115. *tutum.* pag. 4.

QUÆST. III. *An dentur Virtutes per se in-*
fusa tum Theologica, tum morales. pag. 8.

QUÆST. IV. *De Virtutibus Evangelicis,*
Beatitudinibus, Donis, Fructibus & Gra-
tiis gratis datis. pag. 12.

QUÆST. V. *De Subiecto Virtutum.* pag. 14.

QUÆST. VI. *De Connexione Virtutum.*
pag. 15.

QUÆST. VII. *De Inaequalitate & cessatio-*
ne Virtutum. pag. 20.

QUÆST. VIII. *De Vitiis in Genere.* pag. 23.

DISPUTATIO II.

De Fidei Notione & Objecto.
pag. 25.

QUÆST. I. *Quid sit Fides.* ibid.

QUÆST. II. *De Objecto materiali Fidei.*
pag. 26.

QUÆST. III. *De Objecto formali, ultima-*
quæ resolutione Fidei. pag. 27.

QUÆST. IV. *An vel qualiter ad Objectum*
formale Fidei spectet Revelatio. pag.
29.

DISPUTATIO III.

De Veritate & Obscuritate objecti
Fidei. pag. 32.

QUÆST. I. *An Deus per se vel per alium*
possit mentiri. ibid.

QUÆST. II. *An Deus possit se solo insun-*
dere Habitum vel Actum erroris. pag.
35.

QUÆST. III. *An Deus uti possit verbis am-*
biguis & obscuris. pag. 36.

QUÆST. IV. *An Objectum Fidei debeat*
esse obscurum. pag. 38.

QUÆST. V. *An dabilis sit Evidentia Re-*
velationis, & an repugnet Fidei. pag. 42.

QUÆST. VI. *An & quomodo Mystéria Fi-*
dei nostra sint evidenter credibilia. pag.
44.

DISPUTATIO IV.

De Scriptura Sacra & Traditioni-
bus. pag. 47.

QUÆST. I. *De Scripturis seu libris Cano-*
nicis & Apochryphis. ibid.

QUÆST. II. *De Scriptoribus sacris, modo ac*
Stylo scriptionis. pag. 52.

QUÆST. III. *De Infallibilitate Scripturae,*
Multipliciquæ editione, præsertim Vul-
gata. pag. 55.

QUÆST. IV. *De Sensibus & Interpretatio-*
ne sacra Scripturae. pag. 60.

QUÆST. V. *De Traditionibus.* pag. 62.

DISPUTATIO V.

De Ecclesia, Conciliis & Symbolis. pag. 68.

- QUÆST. I. *Quid sit Ecclesia, & ex quibus constet.* ibid.
 QUÆST. II. *De Indefectibilitate Ecclesie.* pag. 73.
 QUÆST. III. *De Visibilitate Ecclesie.* pag. 75.
 QUÆST. IV. *De Notis Veræ Ecclesie.* pag. 78.
 §. I. *Quantum sit Pondus Questionis.* ibid.
 §. II. *Quas Notas Ecclesie effingant Novatores.* ibid.
 §. III. *Prima Ecclesie Nota, quod sit Vna.* pag. 79.
 §. IV. *Secunda Ecclesie Nota, quod sit Sancta.* pag. 81.
 §. V. *Tertia Ecclesie Nota, quod sit re & nomine Catholica.* pag. 84.
 §. VI. *Quarta Ecclesie Nota, quod sit Apostolica.* pag. 86.
 QUÆST. V. *An Iudicium Ecclesie sit Necessaria Fidei Regula.* pag. 92.
 QUÆST. VI. *Quid & Quotuplex Concilium, quorum sit Indicere, Presidere, Comparere.* pag. 96.
 QUÆST. VII. *De Utilitate, Infallibilitate, & Auctoritate Conciliorum.* pag. 100.
 — *Concilia Generalia Approbata.* pag. 105.
 — *Concilia Generalia Reprobata.* pag. 106.
 — *Concilia partim Approbata, partim Reprobata.* ibid.
 QUÆST. VIII. *De Symbolis Ecclesie.* pag. 107.

DISPUTATIO VI.

De Summo Pontifice. pag. 109.

- QUÆST. I. *An S. Petrus fuerit Christi Vicarius, & Supremum Caput Universalis Ecclesie.* ibid.
 QUÆST. II. *An Pontifex Romanus sit successor Petri in Regimine Universalis Ecclesie.* pag. 114.
 QUÆST. III. *De Electione, Denuntiatione ac Depositione Romani Pontificis.* pag. 121.
 QUÆST. IV. *De Infallibilitate Pontificis in definiendo.* pag. 127.

DISPUTATIO VII.

De Habitu & interno Actu Fidei. pag. 135.

- QUÆST. I. *De Habitu Fidei.* ibid.
 QUÆST. II. *An Actus fidei Theologica sit Discursivus & liber.* pag. 137.
 QUÆST. III. *De Veritate & Certitudine Assensus Fidei.* pag. 140.
 QUÆST. IV. *An Fides actualis sit ad Salutem Necessaria.* pag. 143.
 QUÆST. V. *Quorum Fides sit Necessaria Necessitate Medii.* pag. 145.
 QUÆST. VI. *Quorum Fides seu Notitia explicita sit Necessaria ex Precepto.* pag. 148.

DISPUTATIO VIII.

De Externo Actu seu Confessione Fidei. pag. 154.

- QUÆST. I. *An Confessio Externa sit Actus Fidei, & quando Obliget.* ibid.
 QUÆST. II. *De Precepto negativo Confessionis Fidei.* pag. 157.
 QUÆST. III. *Qualiter licitum sit Occultare seu Dissimulare Fidem.* pag. 160.

DISPUTATIO IX.

De Infidelitate. pag. 164.

- QUÆST. I. *Quotuplex, & quàm Grave peccatum sit infidelitas.* ibid.
 QUÆST. II. *Quid requiratur ad formalem & perfectam Infidelitatem, signanter Hæresim.* pag. 166.
 QUÆST. III. *An sit cum Infidelibus de Fide disputandum.* pag. 169.
 QUÆST. IV. *An vel qualiter possint Infideles cogi ad Fidem Christianam suscipiendam.* pag. 171.
 QUÆST. V. *An Infideles sint cogendi, ut Errores & Vitia contra Naturam relinquunt.* pag. 174.
 QUÆST. VI. *An Infidelibus competat Dominium in fideles, eorùm privari possint.* pag. 176.

QUÆST.

INDEX TRACTATUUM.

- QUÆST. VII. *Quæ Communicatio cum Infidelibus sit licita Christianis ibi lectio*
 QUÆST. VIII. *Qualiter sit pro.* pag. 171.
Librorum Hæreticorum. pag. 178.
 QUÆST. IX. *De Pænis Infidelium signanter Hæreticorum.* pag. 183.

DISPUTATIO X.

De Virtute Spei Theologicæ, Vitiisque Oppositis. pag. 186.

- QUÆST. I. *Quid Spes, qualis Virtus, quod Objectum.* ibid.
 QUÆST. II. *De Spei à Fide & Charitate Distinctione, & Certitudine.* pag. 188.
 QUÆST. III. *De subiecto, Præcepto & Actibus Spei.* pag. 190.
 QUÆST. IV. *De Timore.* pag. 192.
 QUÆST. V. *De Desperatione.* pag. 194.
 QUÆST. VI. *De Præsumptione.* pag. 197.

DISPUTATIO XI.

De Charitate, ejusque Præcepto & Ordine. pag. 198.

- QUÆST. I. *An Charitas sit Virtus, Veraque cum Deo Amicitia.* ibid.
 QUÆST. II. *An, vel Qualiter Charitas possit Augeri, Minui & Destruï.* pag. 200.
 QUÆST. III. *An eadem vel Equalis sit Charitas Viæ & Patriæ.* pag. 202.
 QUÆST. IV. *De Objecto Materiali & Formali Charitatis.* pag. 204.
 QUÆST. V. *De Præcepto Charitatis Dei.* pag. 206.
 QUÆST. VI. *De Præcepto Dilectionis Proximi, Præsertim Inimici.* pag. 209.
 QUÆST. VII. *De Ordine Charitatis sui ipsius & Proximi.* pag. 212.

- QUÆST. VIII. *De Ordine Charitatis inter Proximos servando.* pag. 216.

DISPUTATIO XII.

De Effectibus Charitatis, Præsertim Eleëmofyna & Correctione Fraternali. pag. 218.

- QUÆST. I. *De Effectibus Charitatis, & Operibus Misericordiæ in Communi.* ibid.
 QUÆST. II. *Quid Eleëmofyna, cujus Utilitatis, Qui eam dare possint & quibus* pag. 220.
 QUÆST. III. *An & Quando, seu Qualiter obliget Præceptum Eleëmofynæ.* pag. 222.
 QUÆST. IV. *Quid Correctio Fraternalis, An, quos, & Circa quod Objectum obliget.* pag. 227.
 QUÆST. V. *Quæ sint Conditiones, & quis Ordo Obligatoria Correctionis.* pag. 230.

DISPUTATIO XIII.

De Vitiis Oppositis Charitati. pag. 233.

- QUÆST. I. *De Odio.* ibid.
 QUÆST. II. *De Acedia.* pag. 235.
 QUÆST. III. *De Invidia.* pag. 236.
 QUÆST. IV. *De Discordia, Contentione & Schismate.* pag. 237.
 QUÆST. V. *De Bello.* pag. 239.
 §. I. *Quid & Quotuplex sit Bellum, & An licitum.* ibid.
 §. II. *Quæ sint Conditiones Iusti & Liciti Belli.* pag. 241.
 §. III. *De Modo Observando in gerendo Bello.* pag. 245.
 QUÆST. VI. *De Duello.* pag. 247.

TRACTATUS II.

DE

VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

AC PRÆSENTIM.

DE

JUSTITIA ET JURE.

DISPUTATIO I.

De Prudentia & Vitiis Oppositis. pag. 250.

QUÆST. I. Quid sit Prudentia, Quod ejus officium Quæve Partes. ibid.
QUÆST. II. De Vitiis Prudentia Oppositis. pag. 253.

DISPUTATIO II.

De Temperantia ejusque partibus & Vitiis Oppositis. pag. 254.

QUÆST. I. Quid sit Temperantia & quæ Vitiis opposita? ibid.

QUÆST. II. De Verecundia, Honestate & Castitate. pag. 255.

QUÆST. III. De Vitiis Oppositis Castitati. pag. 257.

QUÆST. IV. De Abstinencia, Sobrietate, Vitiisque Oppositis. pag. 262.

QUÆST. V. De Ieiunio Ecclesiastico. p. 265.

QUÆST. VI. De Partibus Potentialibus Temperantia, Vitiisque oppositis. pag. 270.

DISPUTATIO III.

De Fortitudine ejusque partibus, & vitiis oppositis. pag. 274.

QUÆST. I. Quid sit Fortitudo, quod ejus Officium, Quæ Vitiis Opposita. ibid.

QUÆST. II. Quæ sint Partes Fortitudinis Quæve Vitiis Opposita. pag. 275.

DISPUTATIO IV.

De Justitia & Jure in Communi ac Speciebus Juris. pag. 277.

QUÆST. I. Quid Justitia & jus. ibid.

QUÆST. II. De Divisionibus Justitia & Juris. pag. 278.

QUÆST. III. De Variis Speciebus Juris. pag. 280.

§. I. De Dominio. ibid.

§. II. De Usufructu. pag. 282.

§. III. De Usu, Habitatione, Servitutibus, Pignore & Hypotheca. pag. 283.

§. IV. An Usus possit separari à Dominio in rebus etiam uno actu consumptibilibus. pag. 284.

§. V. De Possessione. pag. 289.

QUÆST. IV. Quibus generatim competat Dominium & in quæ. pag. 291.

QUÆST. V. De Peculio Filiorum familiæ & Servorum. pag. 293.

QUÆST. VI. An vel quorum Religiosi habeant Dominium. pag. 297.

QUÆST. VII. An Clerici Saculares habeant Dominium; Præsertim Fructuum Beneficii. pag. 299.

QUÆST. VIII. De Variis Modis Acquirendi Dominium. pag. 302.

§. I. De Occupatione, Venatione, Piscatione & Annexis. ibid.

§. II. De Inventione, potissimum Thesaurorum, Mineralium &c. Accessione, Commixtione, Confusione. pag. 303.

§. III. De Traditione, Possessione Bona & mala fidei. pag. 305.

§. IV. De Usucapione, Præscriptione, & Possessione: Titulo, Bona fide ad hanc Requisitis. pag. 307.

§. V. De Tempore legibus Statuto ad Præscriptionem. pag. 309.

§. VI. De Moribus nostris in materia Præscriptionis. pag. 311.

DISPUTATIO V.

De Injuria & Restitutione in Communi. pag. 312.

QUÆST. I. Quid injuria sive injuria? ib. QUÆST.

INDEX TRACTATUM.

- QUÆST. II. *Quid Restitutio, quàm Necessaria & ex quo capite.* pag. 313.
 QUÆST. III. *Ex qua culpa oriatur obligatio Restituendi.* pag. 315.

DISPUTATIO VI.

De Injuriis in Bonis Animi & Corporis, ac Restitutione Necessaria.
 pag. 319.

- QUÆST. I. *De Injuriis in Bonis Animi & Restitutione.* ibid.
 QUÆST. II. *An licitum sit occidere vel mutilare se ipsum.* pag. 320.
 QUÆST. III. *An licitum sit occidere proximum innocentem.* pag. 322.
 QUÆST. IV. *An & qualiter liceat occidere malefactores, Tyrannum, vel Patri aut Marito deprehensos in adulterio.* pag. 324.
 QUÆST. V. *An liceat occidere injustum invasorem, vita, honoris, pudicitie & facultatum fortuna.* pag. 326.
 QUÆST. VI. *Quæ Restitutio necessaria ratione homicidii vel mutilationis.* pag. 330.
 QUÆST. VII. *De Injuriis in corpus proximi per stuprum, & adulterium ac necessaria Restitutione.* pag. 333.

DISPUTATIO VII.

De Injuriis in Fama & Honore, ac Necessaria Restitutione. p. 336.

- QUÆST. I. *De Iudicio Temerario.* ibid.
 QUÆST. II. *Quid & quale peccatum sit Detractio.* pag. 337.
 QUÆST. III. *An vel quando liceat sibi im-*

- ponere crimen falsum.* pag. 341.
 QUÆST. IV. *Quando liceat revelare crimen proximi ad malum proprium vel tertii evitandum.* pag. 343.

QUÆST. V. *An publicitas criminis excuset à peccato Detractionis.* pag. 345.

QUÆST. VI. *De restitutione Fama.* p. 346

QUÆST. VII. *De restitutione Honoris.* p. 348

DISPUTATIO VIII.

De injuriis in bonis Fortunæ ac Restitutione.. pag. 349.

- QUÆST. I. *Quid Furtum, An & quando sit grave peccatum.* ibid.
 QUÆST. II. *Quomodo debeat fieri Restitutio ratione furti.* pag. 352.
 QUÆST. III. *De Coöperantibus ad Furtum vel damnum ac obligatione consequenter Restituendi.* pag. 355.
 §. I. *An peccent Coöperantes, & quot sint.* ib.
 §. II. *De Mandante.* ibid.
 §. III. *De Consulente.* pag. 356.
 §. IV. *De Consistente.* pag. 357.
 §. V. *De Palpante & Receptatore.* pag. 358.
 §. VI. *De Participante.* ibid.
 §. VII. *De Coöperantibus negativè.* p. 359.
 §. VIII. *Quo ordine teneantur coöperantes Restituere.* pag. 360.
 QUÆST. IV. *De Restitutione facienda ratione rei acceptæ.* pag. 361.
 QUÆST. V. *Quo Ordine & modo sit facienda restitutio.* pag. 364.
 QUÆST. VI. *Quo loco, Cujus onere, Quomodo, quando facienda Restitutio* pag. 367.
 QUÆST. VII. *Quæ Causæ excusent à Restitutione.* pag. 369.

TRACTATUS III.

D E

CONTRACTIBUS, JUDICIIS,

E T

OFFICIIS JUSTITIÆ DISTRIBUTIVÆ.

DISPUTATIO I.

De Contractibus in Communi.
 pag. 375.

QUÆST. I. *Quid sit pactum, quid Contractus & Quotuplex.* ibid.

QUÆST. II. *An ad Contractum validum requiratur consensus verus, legitime expressus, liber à dolo & metu.* pag. 378.

QUÆST. III. *Quinam contrahere possint & in integrum restitui.* pag. 383.

QUÆST. IV. *Quibus modis contractus firmentur.* pag. 387.

DISPUTATIO II.

De Promissione, Donatione & Ultimis Voluntatibus. pag. 391.

QUÆST. I. Quid sit promissio & Donatio, & Qualiter acceptanda. ibid.

QUÆST. II. Qualiter Promissio Obliget. pag. 394.

QUÆST. III. Quinam, Quantum Donare, & qua de causa Donationem revocare possint. pag. 396.

QUÆST. IV. De Testamentis sive Ultimis Voluntatibus. pag. 398.

§. I. Quid Ultima Voluntas, Testamentum, Codicillus, Fidei Commissum, Donatio causa Mortis. ibid.

§. II. Quanam Solemnitates in Testamentis &c. Requirantur. ibid.

§. III. Qualiter Testamentum non solemne ad causas Profanas sit Invalidum. p. 400.

§. IV. Quinam Testari, & qui substituere possint. pag. 401.

§. V. Quinam Passivè Intestabiles. p. 402.

§. VI. Quando, quibus Modis Testamenta revocari possint, Legata fiant Caduca vel Commutari queant. pag. 403.

DISPUTATIO III.

De mutuo, Usura & Cambio. pag. 405.

QUÆST. I. Quid Mutuum. ibid.

QUÆST. II. Quid Usura, & qualiter Prohibita. pag. 406.

QUÆST. III. Quibus ex titulis liceat mutuanti recipere ultra sortem. pag. 410.

QUÆST. IV. An Montes Pietatis sint immunes ab usura. pag. 413.

QUÆST. V. De Pœnis Usurarium & Cooperatoribus eorum. pag. 415.

QUÆST. VI. De cambiis. pag. 417.

DISPUTATIO. IV.

De Emptione, Venditione, Censibus & Societate. pag. 420.

QUÆST. I. Quid Emptio-Venditio, & quibus modis ineatur. ibid.

QUÆST. II. Quo Pretio Res vendi possint. pag. 423.

QUÆST. III. An vitium Mercis à Venditore, & Valor ab Emptore sint aperienda. pag. 426.

QUÆST. IV. De Monopoliis. pag. 429.

QUÆST. V. De Periculo, Commodo & Fructibus rei vendita. pag. 430.

QUÆST. VI. De Pactis Venditioni apponi solitis. pag. 431.

QUÆST. VII. De Retradu, ejusque Variis speciebus. pag. 432.

QUÆST. VIII. De Censibus seu Redditibus Annuis. pag. 433.

QUÆST. IX. De Contractu Societatis. p. 437

QUÆST. X. De Contractu Triplici (ut vocant) Societatis. pag. 438.

DISPUTATIO V.

De Locato-conducto, Emphyteusi & Reliquis Contractibus. p. 440.

QUÆST. I. De Locatione-conductione. ibid.

QUÆST. II. De Emphyteusi & Feudo. p. 443

QUÆST. III. De Commodato, Deposito, Mandato. pag. 445.

QUÆST. IV. De Affecuratione & Sponsione. pag. 447.

QUÆST. V. De Ludo. pag. 448.

DISPUTATIO VI.

De Judiciis Publicis. pag. 450.

QUÆST. I. Quid Iudicium, Quare ad ejus Iustitiam requirantur. ibid.

QUÆST. II. De Modis Procedendi in Iudiciis, Prasertim ex Officio. pag. 454.

QUÆST. III. De Accusatore. pag. 457.

QUÆST. IV. De Testibus. pag. 458.

QUÆST. V. De Reo. pag. 459.

QUÆST. VI. De Advocatis. pag. 461.

DISPUTATIO VII.

De Officiis Justitiæ Distributivæ. pag. 462.

QUÆST. I. De Acceptione Personarum, signanter circa Distributionem Officiorum secularium. ibid.

QUÆST. II. Quid Beneficium Ecclesiasticum, Quotuplex, quibus Modis conferatur & per quos. pag. 465.

QUÆST. III. Quibus conferenda sint Beneficia. pag. 467.

QUÆST. IV. De Obligationibus Beneficiorum. pag. 472.

QUÆST. V. Quibus Modis Beneficia amittantur. pag. 475.

QUÆST. VI. De Oneribus Vectigalium seu Tributorum. pag. 477.

TRACTA-

TRACTATUS IV.

DE

RELIGIONE.

DISPUTATIO I.

De Virtute Religionis in Comuni. pag. 481.

QUÆST. I. Quid, & Quotuplex sit Virtus Religionis. ibid.

QUÆST. II. Quid & Quotuplex sit Devotio, qua ejus causa, effectus & Impedimenta. pag. 482.

QUÆST. III. Quid & Quotuplex Oratio, & qualiter necessaria ac precepta. p. 483

QUÆST. IV. Quibus competat orare, pro quibus, ubi & qua. pag. 495.

DISPUTATIO II.

De Horis Canonicis. pag. 488.

QUÆST. I. Quæ & Quotuplices Horæ Canonica, item qui & qualiter ad eas obligentur. ibid.

QUÆST. II. Quâ Formâ recitanda sint Horæ Canonica. pag. 489.

QUÆST. III. Quo Ordine, Tempore & loco, Quâ voce & habitu sint Horæ Canonica recitanda. pag. 491.

QUÆST. IV. De Studio & Devotione in Recitatione Horarum Requisitis. p. 433.

QUÆST. V. De Causis à Recitatione Horarum Excusantibus. pag. 494.

DISPUTATIO III.

De Reverentia debita Festis & Locis Sacris; item de Decimis, Primitiis & Oblationibus. pag. 495.

QUÆST. I. Quid Dies Festi? A quo instituti? Et quid in iis fieri præcipiatur. ibid.

QUÆST. II. De Operibus tum Servilibus, tum Liberalibus in die Festo prohibitis. pag. 497.

QUÆST. III. De causis ab observatione Festorum excusantibus. pag. 499.

QUÆST. IV. Quid Locus Sacer, & quid in eo fieri prohibeatur. pag. 500.

QUÆST. V. Quæ, & quibus locis competat Immunitas: Quæ Persona eâ Gaudeant, & quos habeat effectus. pag. 501.

QUÆST. VI. In quibus casibus locum habeat Immunitas Ecclesiastica, & in quibus non. pag. 503.

QUÆST. VII. De Decimis, Primitiis & Oblationibus. pag. 504.

DISPUTATIO IV.

De Voto. pag. 505.

QUÆST. I. Quid & Quotuplex sit Votum. ibid.

QUÆST. II. De Materia Voti. pag. 507.

QUÆST. III. De Obligatione Voti. p. 508.

QUÆST. IV. De Cessatione Voti per Irritationem. pag. 511.

QUÆST. V. De Commutatione Voti. pag. 514.

QUÆST. VI. De Dispensatione Voti. pag. 515.

DISPUTATIO V.

De Statu Religioso. pag. 518.

QUÆST. I. De Requisitis ad Statum Religiosum. ibid.

QUÆST. II. De Religionum Diversitate, Perfectione, & qui eas ingredi possint. pag. 519.

QUÆST. III. De Requisitis ad Valorem Professionis. pag. 521.

QUÆST. IV. Quibus Modis Tridentinum consulat libertati Professionis. pag. 522.

QUÆST. V. Quos effectus habeat Novitiatus & Professio Religiosa. pag. 524.

QUÆST. VI. Ad quid vi Voti Obedientia teneatur Professus & specialiter Franciscanus. pag. 525.

QUÆST.

INDEX TRACTATUM.

QUÆST. VII. *Quid operetur in Religiosis, specialiter Franciscanis Votum Castitatis.* pag. 527.

QUÆST. VIII. *Quos effectus habeat Votum paupertatis Religiosa, signanter Franciscana.* ibid.

QUÆST. IX. *Quale peccatum sit proprietas, Quæ licentia ab ea excuset, & quæ proprietariorum pœna.* pag. 530.

QUÆST. X. *De Religiosis ad aliam Religionem transeuntibus: item de Ejectis, Fugitivis & Apostatis.* pag. 532.

DISPUTATIO VI.

De Juramento & Adjuratione. pag. 534.

QUÆST. I. *Quid Iuramentum, Quotuplex & an licitum.* ibid.

QUÆST. II. *Quenam sint Iuramenti Committes, & an ejus obligatio sit personalis.* pag. 536.

QUÆST. III. *Quando & quomodo peccetur in Iuramento Promissorio.* pag. 537.

QUÆST. IV. *Quanam sit obligatio Iuramenti Promissorii.* pag. 538.

QUÆST. V. *De Cessatione Iuramenti, Perjurio, ejusquæ pœnis.* pag. 540.

QUÆST. VI. *De Adjuratione.* pag. 541.

DISPUTATIO VII.

De Superstitione. pag. 542.

QUÆST. I. *De Superstitione in genere, & prima ejus Specie Idololatria,* ibid.

QUÆST. II. *De Divinatione ejusquæ Speciebus.* pag. 543.

QUÆST. III. *De Vana Observantia.* pag. 544.

QUÆST. IV. *Quid & quotuplex Magia, & quæ ejus Fundamenta.* pag. 545.

QUÆST. V. *An liceat tollere signa magica eo fine ut demon nocere desinat.* pag. 546.

DISPUTATIO VIII.

De Irreligiositate. pag.

QUÆST. I. *De Tentatione Dei.* ibid.

QUÆST. II. *De Sacrilegio.* ibid.

QUÆST. III. *De Blasphemia.* pag. 549.

DISPUTATIO IX.

De Simonia. pag. 551.

QUÆST. I. *Quid & quotuplex Simonia.* ibid.

QUÆST. II. *Qualiter Committatur Simonia juris Divini.* pag. 553.

QUÆST. III. *Qualiter committatur Simonia juris humani.* pag. 555.

QUÆST. IV. *Quas Pœnas juris inducat Simonia.* pag. 556.

QUÆST. V. *An Simoniacè accepta debeant dimitti aut restitui, & Cui.* pag. 557.

DISPUTATIO X.

De Reliquis Virtutibus Iustitiæ Annexis. pag. 558.

QUÆST. I. *De Pietate & Observantia.* ibid.

QUÆST. II. *De Obedientia & Inobedientia.* pag. 559.

QUÆST. III. *De Gratitude & Vindicatione.* pag. 561.

QUÆST. IV. *De Veritate & Mendacio.* pag. 562.

QUÆST. V. *De Affabilitate & Liberalitate.* pag. 565.

PRÆFATIO.

*I*ertia hac Parte agendum erit de iis, quæ D. Thomas *Secundâ Secunda* tractat, nimirum de *Virtutibus & Vitiis* singillatim, quæque ob abundantiam materiae specialem sibi Theologiae partem meritò vendicant; præmissuri commodissimè & juxta ordinatam methodum *Disputationem de Virtutibus & vitiis* in genere; quamquam de his D. Thomas in *Prima Secunda* egerit. Estq; notitia hujus materiae cuiusvis Theologo & curam animarum habenti utilissima: etsi quoque ad *Ethicam* seu *Philosophiam* moralem spectet notitia *Virtutum & Vitiorum* moralium, quatenus consonant aut dissonant præcisè rectæ rationi, & non quatenus respectum dicunt ad supernaturalem beatitudinem; prout neque ad illam spectat tractatio de *Virtutibus infusis*, sive *Theologicis*, de quibus hic ex professo tractatur.

Multæ *Quæstiones* sub sæculo 17. acriter disputatæ, nunc cessare incipiunt: multæ opiniones nimis laxæ emendatæ, uti multæ nimis rigidæ à S. Matre ECCLESIA ROMANA ad sanam mediocritatem reductæ sunt. Decretis hisce, uti omnibus S. Matris ECCLESIAE præceptis & prohibitionibus, Reverentia & Obedientia omnimoda præstanda, tam à Laicis quàm Clericis. Præ cæteris à nobis Franciscanis exemplo Seraphici Patris c. 1. *Regule*; ubi S. FRANCISCUS promittit Obedientiam & Reverentiam Domino Papæ HONORIO & Successoribus ejus Canonicè intransibus & ECCLESIAE ROMANÆ. Et alij Fratres insuper teneantur Fratri FRANCISCO & ejus Successoribus obedire.

DISPUTATIO PRIMA.

De Virtutibus & Vitiis in Communi.

QUÆSTIO I.

Quid sit virtus?

*V*IRTUTIS nomen variè sumitur. Primò pro quacumque perfectione, præsertim si in facultate aliquid faciendi consistat; ut Ps. 32. *Spiritu oris* ejus omnis virtus eorum; cælorum scilicet. Simili sensu Philosophus 2. Eth. 6. in princ. de Herinx Sum. Theol. Pars III.

I.
Varia acceptiones
Virtutis.

scribens virtutem esse, quæ bonum facit habentem, & opus ejus bonum, virtutem visivam, & virtutem equi ad currendum, pro exemplis posuit.

Secundò sumitur pro effectu facultatis operativæ, præsertim excellentis, ut Marci 6. *Non poterat ibi virtutem ullam facere.* Aut pro fructu alicujus potentiae seu facultatis generatim. Joëlis 2. *Lignum attulit fructum suum, ficus & vinea dederunt virtutem.*

Tertiò sumitur pro principio permanente
A poten-

potentiam proximè inclinante ad bene operandum. Prout virtutes intellectuales inclinant intellectum ad bene intelligendum seu cognoscendum, morales ad bene moraliter operandum.

Virtus moralis proprie virtus.

Quartò sumitur pro Virtute morali generatim dicta: quæ sola est propriè Virtus, ceteræ autem tantum analogicè: eò quod non faciant hominè simpliciter bonum, sed solum bene intelligentem: simpliciter autem bonum efficiunt, quæ dant bonum usum liberi arbitrii, undè homo simpliciter bonus dicitur: prout faciunt Virtutes morales. Est itaque Virtus moralis principium permanens, sive habitus ex se inclinans potentiam seu voluntatem ad actionem moraliter honestam. Quo nomine consequenter intelligitur sola virtus voluntatis: quamquam adhuc quodam sensu eo gaudere possit prudentia & fides infusa, etsi alioquin Virtutes intellectuales: eò quod nimirum necessariae sint, proximèque dirigant voluntatem, ad hoc, ut ipsa bene moraliter operetur, sive naturaliter, sive supernaturaliter,

2.

Ejus descriptio apud Scholasticos vulgata examinatur.

Solet autem Virtus moralis definiri à Theologis ex *August. l. 2. de lib. arbit. c. 18. & 19. & l. Retract. c. 9. Bona qualitas mentis, quæ rectè vivitur, quæ nemo malè utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur.* Verum nisi postrema particula omittatur, non continebitur Virtus moralis acquisita, sed sola infusa; quam solam videlicet Deus operatur in nobis sinè nobis physicè coëfficientibus. Neque ista particula in locis citatis *Augustini* legitur: qui proinde *c. 18. cit. in fine*, reliqua verba applicat etiam Virtutibus Cardinalibus, dicens: *Nam neque prudentiâ, neque fortitudine, neque temperantiâ malè quis utitur: in his enim omnibus, sicut in ipsa etiam, quam tu commemorasti, justitia, recta ratio viget, sine qua virtutes esse non possunt. Recta autem ratione malè uti nemo potest.* Aliàs autè eadem particula solet etiam applicari gratiis prævenientibus liberum arbitrium, quas Deus operatur in nobis sinè nobis; supple, liberè còoperantibus.

3.

Ejusdem vulgata ex Philosopho definitio.

Alia eaque vulgata definitio Virtutis moralis sumitur ex Philosopho 2. *Eth. 6.* quæ talis est: *Habitus electivus in mediocritate consistens; quæ quidem mediocritas à recta ratione præfinita sit.* Ubi per habitum electivum intelligitur habitus voluntatis; uti ipsa voluntas solet vocari potentia electiva, etsi alioquin sit etiam apta intendere. Mediocritas ad rationem Virtutis requiritur ab omnibus Theologis. Undè est vulgatum istud: *Virtus consistit in medio.* Nimirum, quia non potest declinare in excedens aut deficiens. Ad quod confirmandum adduci solet illud *Deuteron. 5. Custodite igitur & facite, quæ præcepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neque ad dexteram (scilicet per excessum) neque ad sinistram (scilicet per defectum) sed per viam quam præcepit Dominus Deus vester ambulabitis.* Conformia habentur *Prov. 4. & Isaia 30.* Debet porrò

Virtus consistit in medio,

Præfiniendo per prudentiam,

mediocritas hæc, sive modus & limes certus præfiniri seu proponi per rectam sive prudentem rationem: *Sine qua Virtutes esse non possunt*, ut ait *August. sup.* Ut proinde *Seraphicus Pater Franciscus (teste S. Bonaventuræ c. 5. Legenda)* dixerit Prudentiam seu discretionem esse aurigam virtutum; sinè qua nimirum virtutes sunt vitia.

Qua dicitur Auriga Virtutum.

Mediocritas autem sive medium virtutis, etsi semper proponi debeat per rationem rectam, aliud tamen appellari solet medium rei, aliud rationis. Illud est, quod ex natura rei ita taxatum est, ut in omnibus sit omnino idem: hoc verò, quod non ita determinatum est; sed variatur ex diversis conditionibus & circumstantiis personarum operantium, atque adeò taxatur per rationem juxta particularem cujusque operantis dispositionem. Ob quod taxatio tribuitur rationi, etsi ipsa debeat medium expendere ex circumstantiis, quæ in ipsa re sunt: non enim tale est, quia ratio dicat; sed potius ideo ratio dicat, quia est tale in re.

4. *Medium aliud rei, aliud rationis.*

Medium rei habet justitia commutativa, nempe reddere cuique præcisè quod suum est, sive statuere vel conservare æqualitatem rei ad rem: quod medium per se loquendo est idem in omnibus. Estque id non solum

5. *Medium rei habet justitia commutativa,*

verum de redditione debiti, sed etiam de permutatione rerum; quod est contra *Franciscum Felix c. 4. de Virtut. diff. 1. n. 6.* Quamvis enim in medio commutationis sive potius in pretio rerum sit quædam latitudo, ob

Etiam in permutatione rerum.

quam pretium justum & vulgare non consistit in indivisibili, sed ejus justitia taxatur omnibus consideratis per prudentem rationem (quod solum vult *Scotus 4. d. 15. q. 2. n. 15.*) hoc ipsum tamen medium statuitur per se loquendo ex comparatione rei ad rem independentem ab his vel illis personis operantibus, v. g. non considerando, an persona emens aut vendens sit dives, aut pauper, sed qualitatem mercis & pretii; quod proinde cum sua latitudine est idem respectu omnium. Medium rationis habet Temperantia & Fortitudo. Nam quantitas cibi & potus, quæ hoc tempore aut in hac persona est medium proportionatum, potest alio tempore vel in alia persona esse excedens vel deficiens. Similiter contingit in Fortitudine, quæ postulat aggressionem vel fugam periculorum, juxta quod recta ratio dictaverit, attentâ gravitate rationum, & perperis viribus operantis; ideoque periculum idem agredi in uno exigit, in alio vetat Fortitudo. Undè in definiendo hoc medio velut magis occulto & indeterminato quantum ad cognitionem, facile erratur: etsi supposita bonâ fide, & ignorantia veri medii, actio operantis sit formaliter bona. Quale autem medium ceteræ virtutes morales habeant ex earum speciali conditione & natura judicari debet.

Medium rationis habet temperantiam & fortitudinem.

In quo præfiniendo facilius erratur.

Advertendum quoque, medium rationis non semper consistere in indivisibili: qui enim

Non confit in in-
divisibili.
Est ordinari-
e, non sem-
per inter
extrema
vitiosa.

enim v. g. temperans est comedendo tot uncias panis, in prandio ieiunii aut convivio non statim fit intemperans, si paulò amplius, vel insensibilis, si paulò minus solitariè, comedat. Deinde extrema, inter quæ consistit Virtus moralis; ordinariè quidem sunt vitiosa, ut patet in materia Temperantiæ, Fortitudinis, &c. non tamen semper, quin saltem excessus possit esse non malus, aut etiam laudabilis, v. g. in iustitia: qui enim ex iustitia debet centum, si excedat seu plus det, eatenus quidem non exercet actum iustitiæ; tamen non necessariò peccat, quin imò potest bene agere, exercendo actum liberalitatis, aut misericordiæ. Quòd si quis uni tantum daret ultra debitum, ut impotentem se per hoc redderet ad solvenda alia debita, is non peccaret contra iustitiam excedendo, sed potius deficiendo, scilicet respectu aliorum. Itaque omnis Virtus moralis dici potest habere medium inter duo extrema, quatenus tendit in aliquam determinatam materiam sub certa latitudine, ut saltem, si minus vel amplius fiat, non exerceatur actus talis virtutis: ac insuper pleræque habent medium consistens inter duo extrema vitiosa, quæ videlicet ex natura rei apparent indecentia,

7.
Virtutes
Theologica
qui consi-
stant in me-
dio.

Quod attinet Virtutes Theologicas etiam hæc aliquantulum consistunt in medio, ut docent passim Theologi cum D. Thoma & Scoto 3. d. 26. n. 24. Non quidem ex parte objecti secundum se, cum illud sit Deus, cui, quantum est ex se, non potest nimium credi, ob infinitam ejus veracitatem: quem similiter non possumus nimium concupiscere, ob infinitam ejus desiderabilitatem: quem denique non possumus nimium diligere ob infinitam ejus bonitatem; ita ut rectè Bernardus in princ. Lib. de diligendo Deo dixerit: *Modus diligendi Deum est sine modo diligere.* Habent tamen aliquo modo medium ex parte actus; sive, ut loquitur D. Thomas, per accidens: nam potest in illis excedi vel deficere. Excedi quidem, credendo aliquid Deo convenire, quod non convenit, aut credendo nimis leviter: sperando, seu potius præsumendo beatitudinem consequi sine meritis, aut ex propriis viribus, vel sperando Deum comprehendere: diligendo perfectionem falsò existimatam Deo competere, aut sic solum Deum diligendo, ut odio habeatur creatura. Potest autem deficere, dum non creditur, speratur, vel diligitur, quando est præceptum: item discredendo pertinaciter, desperando, Deum odio habendo.

8.
Completa.
ratio Vir-
tutis mora-
lis exigit
seu conno-
tat pruden-
tiam.

Circa rationem Virtutis docet insuper Scotus 1. d. 17. q. 3. n. 13. & 14. completam rationem Virtutis moralis non consistere in solo habitu virtuoso, quatenus est quædam qualitas, sed insuper quatenus coexistit seu connotat prudentiam: quemadmodum ipse actus virtuosus seu bonus ultra substantiam actus, prout est quædam qualitas, requirit ad bonitatem, quòd coexistat cum pruden-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

tia seu dictamine illius. Ita Scotus rectè intellexit Vasquez disp. 84. c. 1, etsi Valentia, Malderus & plures alii, eum aliter & malè intellexerint, quasi voluisset Scotus, Virtutem non esse essentialiter habitum, sed tantum relationem quamdam ad prudentiam, cuius ipse habitus sit fundamentum, quod à mente Scoti est planè alienum; ut insipienti verborum contextum satis patere potest. Ratio hujus doctrinæ est, quòd completa ratio Virtutis moralis non possit inclinare in malum; eò quòd nemo malè Virtute utatur, juxta Aug. l. 2. de lib. arbit. c. 18. & 19. & Doctores communiter: habitus autem virtuosus quatenus est quædam qualitas, potest inclinare in malum, ut contra D. Thomam & plerosque alios docet Scotus, Arriaga disp. 33. sect. 1. subsect. 2. & valde inclinat Vasquez sup. c. 2. & probabile censent varii Recentiores. Quam doctrinam satis insinuat ipse Aug. sup. dum in verbis ibi prolatis totam impotentiam malè utendi Virtute refert in concursum rectæ rationis, dicens: *In his enim omnibus..... recta ratio viget, sine qua Virtutes esse non possunt. Recta autem ratione nemo malè uti potest.*

Habitu porro Virtutis posse interdum inclinare in malum, probatur: quia etsi habitus virtuosus ordinariè & per se natus sit inclinare in actus virtuosos, sive elicitos juxta medium verum Virtutis & rectam rationem: idem tamen quoad entitatem potest per accidens inclinare, non solum in actum non bonum; v. g. deficiente libertate, sed etiam in actum verè malum:

Patet I. qui assuevit aliquibus operationibus bonis, v. g. orationi, meditationi, &c. experitur in se magnam inclinationem ad illas etiam postquam mutato rerum statu ei sunt prohibitæ: hæc autem inclinatio provenire debet à præcedenti habitu virtuoso; cum ex inclinatione potentiæ, quam experimur, dari habitus colligamus.

Confirmatur exemplo habituum vitiorum: qui enim diu assuevit furari propter luxuriam, eo fine cessante manet adhuc inclinatus ad furta. Qui assuevit ludere sine pecunia, manet ad lusum inclinatus etiam posita pecuniâ & damno familiæ. Qui in sæculo assuevit studere ob vanam gloriam, eo fine in Religione mutato in alium honestum, adhuc erit indubiè ad studia propensior quàm si nullum habitum studendi habuisset.

Itaque habitus sic inclinat ad objectum motivum seu formale, sub quo coepit objectum materiale amari, ut ad hoc facilius, etiam motivo cessante. Ac proinde habitus inclinans ad objectum sub motivo bono, potest ad idem inclinare, quando illo motivo cessante, actus est malus.

Patet II. Quia permanente eodem motivo honestatis potest aliquando idem actus de bono fieri malus; ergo à pari, potest idem habitus in talem actum inclinare: dum enim invariatus manet actus, non debet va-

9.
Sine qua
posse habi-
tum vir-
tutum mo-
ralem in-
clinare in
malum,
ostenditur.

vid. Par. 2.
disp. 3. q. 3.

riari habitus. Et quamquam ob variatum prudentiæ iudicium variari deberet actus, non sequitur, quin adhuc possit operari idem habitus virtuosus, quatenus est talis physice entitatis; etsi non quâ virtuosus, utpote eatenus includens aut connotans prudentiam, Itaque completa Virtus, quâ nemo malè utitur, importat inclinationem habitualem voluntatis in actum ut eliciendum aut elicibilem simul secundum inclinationem alterius habitus, scilicet prudentiæ.

Nec obstat I. Quod habitus Virtutis intellectualis non possit inclinare in falsum: nam

10. Virtus intellectualis aut veritas non dependet à consortio alicujus, ob cuius carentiam possit deficere à ratione sua; sicut Virtus moralis, item bonitas actus dependet à consortio prudentiæ. Deinde dum propositio nis veritas est contingens (prout contingenter competit bonitas actibus) potest juxta probabilissimam doctrinam mutari eadem propositio de vera in falsam; adeoque & idem habitus, etsi is non esset Virtus intellectualis, inclinare in verum & falsum. Immo & habitus scientificus quodammodo potest inclinare infalsum simul cum consortio habitus erronei, ut dum ex una scientifica præmissa, & altera falsa infertur conclusio falsa.

Non obstat. II. Quod etiam præscindendo à prudentia, nemo malè uti possit habitu Virtutis infusæ, utpote supernaturali, & respiciente actus, qui sunt speciale beneficium Dei, & ex ejus speciali gratia procedunt.

11. An possit quis malè uti habitu Virtutis Theologica. Nam etiam actus Virtutis infusæ potest saltem extrinsecè esse malus, si v. g. actus fidei imperetur ex pravo fine. Prout etiam ex vana gloria potest quis velle sacramentaliter confiteri, quod sine dolore supernaturali fieri non potest. Sic namque patratio miraculorum, consecratio Eucharistiæ, sunt opera supernaturalia, quæ tamen ex pravo fine aut circumstantia vitari possunt. Similiter potest Deus per gratiam instigare hominem, ut impleat præceptum auditionis missæ, etsi hic actum impletivum inficiat pravo fine. Supernaturalitas itaque actuum, & quod dentur ex gratia Dei, solum excludit malitiam ipsis convenientem ex objecto & per se, seu malitiam oppositam illis virtutibus. Neque idcirco Deo specialiter concurrenti imputandum esset peccatum: quia id, ad quod specialiter concurrat Deus, est actus supernaturalis secundum suam entitatem; quâ ratione est bonus. Quod autem extrinsecè vitietur, non intenditur à Deo, nec provenit ex specialibus Dei, auxiliis, sed ex malitia humani arbitrii contra Dei voluntatem abutentis beneficio Dei, & ea quæ secundum se bona sunt convertentis in malum usum. In hoc tamen differunt Virtutes infusæ à naturalibus, quod his independentem à directione prudentiæ, quis malè uti possit tamquam principio, sitque etiam

malitia opposita iisdem virtutibus: secus est de infusis.

Non obstat denique, quod in sententia Scoti tollendum videatur discrimen (quod tamen ipse Scotus statuit) inter habitus Virtutum, Vittorum & indifferentes: nam adhuc subsistit discrimen inter illos, quod habitus Virtutum per se nati sint inclinare in actus virtuosos, verumque medium Virtutis, per accidens autem solum & raro in actus vitiosos in quos habitus vitiosi per se inclinant, uti habitus indifferentes in id, quod secundum se indifferens est. Si quis verò contenderet ad completam rationem virtutis non amplius requiri, quàm quod per se nata sit inclinare in actus bonos, adeoque admittat completam rationem virtutis posse inclinare per accidens in malum (quod vidi in Thesibus publicis Lovanii defensum) is quoad inclinativitatem habitus virtuosus in malum non dissideret à Sententia Scoti; sed refrigaretur communiter ab aliis admissæ doctrinæ, quæ negat completam rationem virtutis posse inclinare in malum: quâ suppositâ demum procedit controversia inter D. Thomam & Scotum.

12. In doctrina Scoti non tollitur discrimen inter habitus Virtutum, Vittorum & indifferentes.

QUÆSTIO. II.

De Divisionibus Virtutis.

PRIMO dividi analogicè solet Virtus in genere in intellectualem & moralem; five in eam, quæ spectat ad intellectum, & eam, quæ ad voluntatem. Intellectualis autem subdividitur à Philosopho 6. Ethic. 3. in Sapientiam, quæ inclinat ad assensum conclusionum necessariarum per primas & altissimas causas: Intellectum, id est, habitum principiorum, five quo assentimur principiis, scilicet mediatis, seu non omnino primis & per se notis: Scientiam, quâ assentimur conclusionibus deductis ex hujusmodi principiis evidentibus & necessariis: Artem, quæ est recta ratio factibilium: & Prudentiam; quæ est recta ratio agibilium. Ubi agere actionem internam, facere verò externam, ex mente Aristotelis, significat. De his, demptâ Prudentiâ in Philosophia. Fidem infusam aut Theologiam Philosophus non addidit, quia ignoravit.

13. Virtus analogicè dividitur in intellectualem & moralem.

Ist a quintuplex juxta Philosophum.

Opinio & fides humana juxta communem doctrinam excluduntur, quia non sunt habitus determinatè dicentes verum, sed facile potest iis subesse falsitas; & consequenter non faciunt (prout facere debet Virtus intellectualis) hominem simpliciter perfectè intelligentem: ut proinde certitudinem quamdam Virtus intellectualis requirat. Quod autem Arriaga Tom. 3. d. 34. Sect. 1. Opinionem recenseat inter Virtutes intellectuales, eò quod in hac vita cæcutiamus etiam in obviis, & plera quæ certò

Addenda fides divina & Theologia.

14. An etiam opinio & fides humana.

certò discutere nequeamus, sic ut scientiæ nostræ ferè sint doctæ opiniones, adeoque censerî possit opinio esse perfectio satis notabilis nostri intellectûs: hoc (inquam) reverà arbitrarium foret; sed cum nomen Virtutis intellectualis aliter fuerit passim usurpatum, videtur loquendum, ut multi.

Quid de Synderesi? De Synderesi, quæ inclinât ad assensum universalissimorum principiorum moralium: Declina a malo & fac bonum: sobriè, iustè & pie vivendum, & aliâ perfectione inclinante ad assensum primorum ac universalissimorum principiorum speculativorum dicendum foret, eas quoque esse statuendas inter Virtutes intellectuales; possentque comprehendî sub intellectu seu habitu principiorum.

15. Virtus moralis, alia strictè moralis, alia Theologica. Secundò dividitur Virtus moralis in moralem strictè, & Theologicam: quàmvis enim etiam ipsa Virtus Theologica sit bono sensu moralis, quatenus ad rectos mores seu bene agendum pertinet: plerumque tamen Virtus moralis adeò strictè sumitur, ut contra Theologicam tamquam membrum dividens distinguatur.

Ista sub dividitur in quatuor Virtutes Cardinales. Virtus Moralis sic sumpta est, quæ principaliter versatur circa aliquod objectum creatum tamquam objectum formale & terminativum seu quod. Et subdividitur in quatuor Virtutes Cardinales, Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem & Temperantiam: quæ tamen divisio non est præcisa, eò quòd Prudentia non sit Virtus Moralis, seu pertinens ad voluntatem, quæ hic est divisum. Nisi tamen paulò latius Virtus moralis capiatur, pro ea, quæ versatur circa objectum creatum, & ad bonos mores inclinât, vel illos proximè dirigit. Deinde non est adæquata subdivisio nisi sumantur membra cum annexis Virtutibus non Cardinalibus: sunt enim plurimæ tales, quæ sub nulla quatuor prædictarum directè tamquam sub suo genere continentur (qualiter sub illis continentur partes subjectivæ seu inferiora; v.g. sub Prudentia diversæ species Prudentiæ, sub Temperantia diversæ species Temperantiæ) quàmvis omnes ceteræ ob affinitatem & similitudinem quamdam ad aliquam Virtutum Cardinalium revocentur: quæ ideo vocantur partes potentiales Virtutis Cardinalis proportionatæ; ut plenius in *Tract. de Virtut. Card.* declaratur.

Sufficientia subdivisio- nis discuti- tur. Hoc autem sensu sufficientia divisionis declaratur: nam præter Prudentiam omnis Virtus moralis vel est ad se, & est Temperantia aut Fortitudo cum annexis: vel est ad alterum, & est Justitia cum annexis, quæ respiciunt, sive jus, sive aliquod debitum morale erga alterum: quamquam etiam sint ad ipsum operantem, ut is ordinatè, tamen respectu alterius operetur.

Et declaratur.

Aliter potest cum *Scoto 3.d.34.n.7.* eadem divisio tamquam plena & adæquata explicari, accipiendo nomen, Prudentia, ut signi-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

ficet habitum inclinantem ad cognoscendum quid rectè faciendum aut vitandum sit: per Justitiam intelligendo generatim habitum qui inclinât, ut quis bene se gerat erga alterum: cum autem per reliquas inclinetur quis, ut bene se gerat erga seipsum, Temperantia quidem circa illa, quæ sunt per se seu ratione sui appetibilia vel fugibilia: Fortitudo autem quoad bona non appetibilia per se primò, sed tantum secundariò; consequens est divisionem esse adæquatam.

Virtus Theologica est, quæ immediatè & principaliter versatur circa Deum tamquam objectum quod & formale. Estque triplex, Fides Spes & Charitas: hæ enim solæ habent Deum pro objecto primario, quod creditur, speratur, diligitur; similiter habent ipsum Deum, ejusve attributum pro objecto motivo seu formali quo. Si tamen lumen gloriæ sit quid habituale, ipsum indubiè est quoque Virtus maximè Theologica; adeoque numerus ternarius solum respiceret Virtutes Theologicas hujus vitæ. Immo divisio ista respicit pro diviso Virtutem Theologicam supernaturalem; quæ nomine Virtutis Theologiæ simpliciter posito solet intelligi, alioquin Spes & Charitas naturales, sunt Virtutes Theologiæ naturales: uti & fides naturalis de Deo, si dari possit, quæ sit certa. Aliàs Spem & Charitatem naturalem dirigit v. g. in Philosopho non Christiano scientia naturalis de Deo, quæ est pars Metaphysicæ. Religio & Virtutes ei affines respiciunt Deum tamquam objectum cui v. g. exhibetur cultus, reverentia &c. idque quia debetur infinitæ excellentiæ, sic ut hæc sit motivum quasi mediatum & indirectum, proximum autem sit ipsum debitum; Deus autem sit objectum cui, cultus denique aut similis actio sit objectum quod Religio immediatè respicit. Prout etiam pia affectio credulitatis immediatè respicit ipsam credulitatem sive actum aliquem creatum, non autem Deum tamquam objectum: ideoque similiter non est Virtus Theologica.

Tertiò dividitur Virtus in Naturalem & Supernaturalem: sive in per se acquistam & per se infusam; quam aliqui Antiquiores appellant gratuitam. Virtus naturalis & per se acquisita dicitur, quæ ex natura sua potest physicè acquiri ab ipsa potentia per frequentationem actuum, ad quos vicissim eliciendos potentiam faciliat. Virtus supernaturalis & per se infusa est, quæ nequit per ipsam potentiam comparari, sed ex natura sua intrinseca postulat infundi. Alioquin ipsis Virtutibus naturalibus non repugnat, quò minùs à Deo infundi possent: potest enim Deus per se ipsum infundere, quæ potentia poterat naturaliter comparare: si autem fieret illud, non desinerent Virtutes illæ esse naturales, sed essent,

16.

Quid Virtus Theologica quod triplex?

17.

Virtus alia per se infusa, alia per se acquisita

sent, & dicerentur per accidens infusæ.

Virtus per se infusa seu supernaturalis à D. Thom. & aliis passim, rursus subdividitur in Moralem & Theologicam: quod habet specialem difficultatem *quest. seq.* examinandam, an scilicet dentur etiam Virtutes morales per se infusæ.

18.

Differentia inter utramque an desumenda ex parte objecti.

Sed undè desumenda differentia virtutum supernaturalium à naturalibus? Non desunt Doctores (inter quos *Suarez*, *Curiel* & alii apud *Arriaga disp. 14. de Fide sect. 1.*) qui eam necessariò desumi volunt ab objecto præsertim formali, conformiter ad commune proloquium de specificatione habituum per actus, & his mediantibus per objecta.

Sententia negativa præfertur, & variè probatur.

Sed *Scotista*, & passim alii Doctores, quos sequitur *Arriaga sup.* dicens esse inter multos Recentiores communissimam, meritò docent circa idem objectum, tam motivum, quàm terminativum, versari posse Virtutem seu actum virtuosum naturalem & supernaturalem: adeò ut ex diversitate objectorum nequeat aliquis deprehendere specificam differentiam inter fidem naturalem & supernaturalem, vel charitatem naturalem & supernaturalem. Et planè non video, neque ab Adversariis allegatur quidquam alicujus momenti, cur quod creditur, speratur, diligitur supernaturaliter, proponi nequeat per cognitionem naturalem cum eadem ratione formali, & consequenter potentia in illud sic propositum tendere: supernaturalia enim possunt esse objectum actus naturalis, immò etiam mali; adeoque possunt naturaliter cognosci & diligi. Experientia quoque docet reflectentem se super actus suos eorumque objecta, non deprehendere præfatam differentiam: ex qua sanè alioquin posset scire, num habeat fidem, spem, aut charitatem supernaturalem.

Undè simplex Catholicus auctoritate Patrochi inductus ad credendum articulis sibi propositis, quorum unus sit falsus & non revelatus, non sentit ullam differentiam ex parte modi aut motivi credendi, & tamen veris articulis credit fide supernaturali, falso fide naturali. Prout etiam, si Deus concursus supernaturalem subtraheret, articulis fidei propositis crederet homo eodem planè modo fide naturali; eaque credidisset in statu puræ naturæ. Idem est de lapsu in hæresim, qui actu naturali propter revelantem Deum assentitur adhuc articulis, circa quos non errat, sinè ulla, quæ notari possit, differentia ex parte objecti. Idem denique satis clarum est in actibus Virtutum moralium; quarum actus idem planè habent objectum, sive procedant à Virtutibus infusis (quas Adversarii admittunt) sive ab acquisitis.

19.

Occurritur objectionibus.

Neque hinc sequitur actus & habitus supernaturales esse superfluos: nam deserviunt ad attingenda eadem objecta perfectiùs perfectione specificâ, item ad merendum.

Non sequitur etiam aliquid contrarium doctrinæ vulgatæ de specificatione habituum per actus, & utrorumque etiam per objecta. Nam etsi actus, dum non habent idem objectum, necessariò distinguantur: similiter etsi ex diversitate objectorum formalium sequeretur distinctio habituum; & eatenus admitti frequenter soleat ista doctrina: non sic tamen, ut aliunde peti nequeat distinctio actuum habentium planè idem objectum, v. g. ex parte principiorum, seu ex parte altioris ordinis; qualem Philosophus Gentilis non agnovit, adeoque (si contrarium sentiret, seu plus vellet in præmissa vulgata doctrina) non curandus in præsentia.

Non sequitur denique differentia ex parte objecti formalis ex eo, quòd Virtus naturalis respiciat objectum sub ratione naturalis, Virtus verò supernaturalis, sub ratione supernaturalis. Nam falsum est, quòd assumitur: ratio enim naturalitatis aut supernaturalitatis non proponitur per actum fidei v. g. naturalem aut supernaturalem, sed se tenet ex parte actus: quamquam in objecto reperiatur attingibilitas per actum naturalem (nisi enim esset sic attingibile, de facto non posset attingi) quæ quidem attingibilitates possent dici diversæ rationes formales in objecto; sed hæc diversitas à nemine negatur, nec potest in dubium vocari, neque ad rem facit: cum illa non consideretur à potentia, dum credit vel amat, sive naturaliter, sive supernaturaliter; neque est objectum motivum illius, aut ullatenus proponitur ipsi, neque deservire potest ad specificationem actuum vel habituum: cum non possit cognosci, quòd actus fidei v. g. feratur in objectum hoc modo sub ratione naturali aut supernaturali, nisi prius sciatur quòd actus ipse sit naturalis vel supernaturalis (quòd totum mihi videtur evidens, inquit *Poncius disp. 26. n. 18.*) immò nil est aliud actum fidei v. g. tendere in objectum sub ratione naturali, quàm actum esse naturalem circa objectum cognoscibile per naturalem actum; idem de supernaturali.

Itaque vera differentia inter Virtutes naturales & supernaturales desumitur in primis ex eò, quòd Virtutes supernaturales sint diversi ordinis, & ob sui sublimiorem conditionem non possint physicè comparari per actus, sicut Virtutes acquisitæ, sed exigant à solo Deo produci, adeò ut actus supernaturales ad illas dispositivi sint tantum moralis vel meritoria dispositio ex beneplacito Dei, qui illas etiam sinè ulla dispositione infundit parvulis in Baptismo.

Secundò differunt in eo, quòd efficiant actus similiter supernaturales & sublimioris ordinis, qui condignè & commensurate attingunt suum objectum; ideoque hi actus nequeunt elici viribus naturæ, sed præter concursum generalem causæ primæ requi-

20.

An virtus naturalis differat à supernaturali, quòd hac objectum respiciat sub ratione supernaturalis, ista sub ratione naturalis?

21.

Vera inter utramque differentia assignatur.

requirunt necessariò aliquod principium in substantia supernaturale, quod est Virtus infusa, aut in defectu illius, supernaturale Dei auxilium seu concursus, ut v. g. dum quis incipit credere, sperare &c. habitu necdum sibi infuso, Ex quo etiam patet, undè petenda sit differentia actuum supernaturalium à naturalibus, scilicet ex parte principiorum: actus enim supernaturales ratione suæ superioris naturæ, quâ condignè tendunt in Deum, exigunt principia supernaturalia in agendo.

Actus naturalis à supernaturali differt ex parte principiorum.

22. Virtus infusa dat simpliciter posse.

Tertiò differunt in eo, quòd Virtutes supernaturales non dent aliquam facilitatem potentiæ ad producendos actus, sicut Virtutes naturales. Et hinc communiter dicitur quòd illæ dent simpliciter posse, hæ autem facile posse. Quod inde confirmatur: quia si v. g. puero aut alicui alteri infundantur virtutes in gradu intenso, is nullam inde sentiet facilitatem. Propter quòd etiam ex virtutibus nobis vi Sacramentorum simul cum gratia infusis, non experimur particularem facilitatem Quare dum Concilia & Patres ad superandas tentationes & difficultates requirunt gratiam, loquuntur de gratia actuali, non autem de habituali, aut de aliqua Virtute per se infusa; utpote quæ ad difficultatem tentationis superandam non confert.

23. Facilitas sæpe adiuncta nascitur ex Virtutibus naturalibus, quæ exercitio actuum supernaturalium comparantur.

Undè autem oriatur ea facilitas, quæ à nonnullis sentitur, etiam postquam habitus supernaturales amiserunt, V. G. à Catholico lapso in hæresim circa articulos quibus non discrediti; variant Doctores. Valde verosimile videtur eam oriri ex Virtutibus naturalibus, quæ proportionatè generantur ex actibus supernaturalibus: cum nil obstet, quò minus actus supernaturalis, non quidem quatenus supernaturalis, sed quatenus vitaliter tendit in tale objectum, relinquat post se habitum naturalem, quò tollatur difficultas, quam sentit potentia in tendentia circa tale objectum: cum enim illam non tollat habitus supernaturalis, videtur tollenda per naturalem generatum ex actu supernaturali. Aliàs difficilè ostenditur, undè hæc facilitas remaneat, similis planè ei, quæ sentitur ex habitibus acquisitis. Præterea actus supernaturalis convenit cum naturali in vitali tendentia circa objectum; adeoque non minus potest relinquere habitum, quàm actus naturalis. Nec obstat, quòd principium istius habitus foret supernaturale, nempe actus supernaturalis: nam hic non est supernaturalis in ratione principii effectivi. Deinde actus ille generat habitum naturalem quatenus involvit rationem communem cum actu naturali; adeò ut æquè causari posset per actus naturales.

24. Hinc colligitur Virtutes supernaturales concurrere physicè ad suos actus: cum e-
fusa physicè nim non dent facilitatem, debent coëffice-

re actus substantiam, supplendo nimirum defectum potentiæ ad actum supernaturalem. Undè etsi Virtutes acquisitæ non concurrerent physicè ad suos actus (de quibus in Philosophia) equidem deberent Virtutes infusæ sic concurrere. Ipsa nihilominus potentia per suam Virtutem naturalem simul cum habitu infuso immediatè coëfficit actus supernaturales tamquam causa principalis, partialis quidem ex parte causæ, totalis autem ex parte effectus. Nisi enim activè concurreret, haberet se merè passivè contra Trid. sess. 6, cap. 5. Deinde actus supernaturales charitatis v. g. sunt liberi; hoc autem explicari nequit, nisi quia voluntas concurrat, cum posset non concurrere. Ideoque juxta Theologos communiter libertas competit voluntati, quatenus activa est. Ita communiter Doctores.

Porro quòd non tantum habitus, sed etiam ipsa potentia naturalis sit causa principalis, patet: quia non tantum habitus, sed etiam potentia concurrat propriâ virtute sibi permanentemente competente: secus quàm securis aliudve instrumentum, quod non habet vim agendi, nisi quam accipit à principali agente in actuali motione. Aliquo tamen sensu posset habitus appellari causa instrumentalis, quatenus est principium subordinatum voluntati, quæ pro libitu utitur habitu eumque applicat ad agendum. Quâ ratione, aut etiam quatenus in actu supernaturali consideratur vitalitas similesque rationes communes, posset ipsa potentia censeretur causa magis principalis. At spectando præcipuum in ipso actu, scilicet excellentiam ordinis, seu supernaturalitatem, principalior, ut particularior causa, censetur ipsa Virtus infusa: quamquam totum quod est in actu attingatur indivisibiliter ab utraque causa: sicut vitalitas, quæ adscribi solet potentiæ, etiam procedit à specie vel habitu.

25. Quæ, ut dicitur, est causa principalis.

Neque enim ipsa potentia aliter est improporcionata actui supernaturali, quàm quòd non possit esse principium adæquatum, nisi aliud altioris ordinis accedat. Aliàs ipsa potentia concurrat per sibi identificatam virtutem naturalem, etsi partialem & incompletam (quæ proinde immeritò obediens à quibusdam appellatur, quasi ipsa non foret naturalis) sicut habitus per virtutem sibi identificatam, etsi similiter partialem, Ut enim actus sit supernaturalis, sufficit aliquod ejus principium esse in ratione agentis supernaturale: sicut, ut actus sit vitalis, sufficit potentiam esse vitalem.

Concurrat ipsa per Virtutem suam naturalem, sed incompletam.

Nec obstat, quòd effectus sequatur debiliorem partem suæ causæ: Nam sensus axiomatis esse potest, partim, quòd effectus semper sit minus perfectus, quàm esset, si causa esset omni ex parte æquè perfecta, v. g. si etiam intellectus seu potentia esset

26. Effectus! quâ ratione sequatur debiliorem partem suam causa.

supernaturalis: partim quòd effectus numquam excedat perfectionem causæ totalis, licet possit partialem causam excedere. Aliàs axioma intellectum hoc sensu, quòd effectus numquam sit perfectior, quàm debilior pars suæ causæ, est falsum: nam visio vitalis est perfectior specie visibili, mulus asinâ &c. Sic etiam duo, quorum singuli tantum possunt levare pondus ut octo, junctim levant pondus ut sexdecim. Fallit itaque axioma, quoties duæ causæ unam integrant, sic ut una augeat virtutem agendi alterius, adeoque constituent virtutem totalem agendi perfectiorem. Quod non fit in syllogismis, in quibus proinde solum ferè locum habet axioma hoc sensu intellectum: in iis enim præmissæ non augent mutuam certitudinem, nec constituent integrum antecedens, quod sit certius singulis præmissis seorsim sumptis, quæ proinde invicem tantum juvant ad formandam consequentiam, quæ prærequirit utramque præmissam.

Q U Æ S T I O III.

An dentur Virtutes per se infusæ, tum Theologicae, tum Morales?

27. **D**ico I. Dantur Virtutes aliquæ per se infusæ. Est communissima omnium Theologorum, & adeo certa doctrina, ut opposita non solum temeraria, sed communiter etiam censeatur erronea aut hæretica.

Quod tam quam probabilius determinat Concilium Viennense quoad parvulos. *Idem citra controversiam supponens de adultis,*

Probatur I. ex Concilio Viennensi, & refertur Clem. Un. de Summa Trinit. ubi controversiam, quæ fuerat inter Doctores, & ab Innocentio III. c. Majores de Bapt. refertur ac indecisa relinquitur, determinat his verbis: Nos attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quæ per baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem, quæ dicit tam parvulis, quàm adultis in baptismo conferri gratiam & virtutes, dictis Sanctorum, & modernorum Doctorum Theologia magis consonam & concordem, sacro approbante Concilio, duximus eligendam. Ubi quidem Conclusio, etiam quoad parvulos, deciditur tamquàm probabilior, & quoad adultos à fortiori supponitur. Immo quoad hos eadem supponebatur citra controversiam ab utraque parte dissidentium quoad parvulos Doctorum. Et ab exemplo adultorum, junctâ generali efficaciâ mortis Christi, infertur à Concilio, etiam parvulis consequenter gratiam & virtutes infundi in baptismo, uti adultis. Ratio etiam partis adversæ solum militabat contra parvulos, utpotè non consentientes, ut refertur c. Majores, de Bapt. Ad quod pars altera respondebat, gratiam & virtutes illis citra consensum (qui in eis non requiritur, & cujus sunt incapaces) conferri in munere & quoad habitum, non tamen quoad usum, defectu libertatis aut virium animæ.

Quare etiam diu antè tempora Clementis V. noster Alensis in Summa de Virtutibus Collat. 17. art. 5. hoc modo respondet, & ex pari efficacia baptismi sic ferè arguit: Virtutes conferuntur adultis vi baptismi, ergo & parvulis, in quibus est baptismus æque efficax. Loquitur autem Clemens V. seu Cencium Viennense, uti de gratia per se infusa, ita & de Virtutibus per se infusis. Deinde loquitur ad mentem eorum Doctorum, quorum opinionem præponit; illi autem loquebantur apertè de Virtutibus per se infusis. Denique non conferri parvulis virtutes per accidens tantum infusas, inde patet, quòd tales virtutes darent facilitatem ad exercendos actus; uti virtutes acquisitæ (à quibus in natura sua non differrent) nullam autem omnino facilitatem sentiunt parvuli baptizati magis, quàm non baptizati eodem modo educati & instructi, dum adolescunt: immò fieri posset, ut ratione suæ indolis essent minus faciles, quàm non baptizati.

28. Probatur II. clarè ex Tridentino sess. 6. c. 7. ubi docet in justificatione conferri gratiam & dona, id est, virtutes. Et ibidem docet cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipere hominem, fidem, spem & charitatem. Igitur certum est dari aliquas Virtutes infusas, & quidem per se; ut ex mox dictis in prima probatione colligitur: cum Tridentinum loquatur ad sensum Clementina & Doctorum differentium de hac materia, apud quos est sermo de Virtutibus per se infusis. Idem colligitur ex eo, quòd Tridentinum doceat fidem, spem & charitatem, sive gratiam & dona infundi, etiam illis, qui ad hoc per actus fidei, spei & dilectionis se disposuerunt: nisi autem essent Virtutes per se infusæ, Conciliū dicere debuisset, eas per tales actus acquiri seu comparari. Jam verò actus isti solum sunt moralis dispositio, sic ut fides, spes & charitas peccatori dispositio gratuito conferantur per infusionem à Deo, qui juxta Tridentin. supra solus est causa physica & per se illius infusionis seu justificationis. Hinc verò insuper colligitur, Tridentinum non loqui de actuali fide, spe & charitate (de qua egerat c. 6.) sed de habituali: de qua similiter Doctores Catholici loquebantur; & de qua in Clementina erat facta decisio, & ante illam facta mentio in c. Majores. Ex quo etiam colligitur Tridentinum loqui de Virtutum habitibus. Quod insuper clarè patet ex eo quòd loquatur de Virtutibus, quæ per Baptismum communicantur etiam parvulis; his autem non infundi aliquos actus est adeo manifestum, ut oppositum credere sit omnino absurdum. Vide dicta Parte 2. Tract. de Justif. disp. 4. q. 3.

29. Solet insuper Conclusio à diversis confirmari variis rationibus. Sed nulla potest sufficere; cum hujus rei veritas ex sola revelatione pendeat, quæ nobis per doctrinam & traditionem Ecclesiæ constat. Indubiè autem Deus justissimas rationes habuit,

Agiturque de Virtutibus infusis per se.

Quæ aperte comprobantur ex Tridentino,

Ex ratione sola congruentia allegari potest.

buit; ob quas illas infundere voluit. Congruentiam autem possumus assignare, quod cum hæ Virtutes non repugnent, congruentissimum videatur eas conferri hominibus, quatenus, sicut sunt ordinati ad beatitudinem supernaturalem, sic habeant principia permanentia & supernaturalia tamquam media ad illam obtinendum.

30. *Tres virtutes Theologice sunt indubie per se infusæ.* DICO II. Tres Virtutes Theologice, Fides, Spes & Charitas, sunt per se infusæ. Ita omnes Theologi. Has Virtutes expressit Apostolus I. ad Cor. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc. Earumdem actus exprimentur Eccli. 2. Qui timetis Dominum, credite illi, & non evacuabitur merces vestra: qui timetis Dominum, sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia: qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Quod autem hæ Virtutes sint per se infusæ, specialiter quoad Charitatem colligitur ex Apostolo ad Rom. 5. Charitas (quæ commode intelligitur habitualis) Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Quoad omnes verò certò constat ex Tridentino supra, ubi hæ tres Virtutes specificantur. Deinde nemo qui aliquas Virtutes per se infusas umquam admisit, de his tribus dubitavit: sed supposito, quod aliquæ essent admittendæ, has esse tales unanimiter omnes semper admiserunt. Imò nusquam apud Antiquos reperitur fuisse inter Theologos de his controversia quoad adultos. Unde jam olim Scotus 3. d. 23. n. 14. dixit, quod oportet ponere fidem infusam propter auctoritatem Scripturæ & Sanctorum. Et d. 34. n. 6. ait: Fide tenemus tres Virtutes Theologicas esse necessarias, perficientes immediatè animam respectu objecti increati. Ut proinde Nonnulli notent post sopitas Pelagianorum controversias nunquam de his donis fuisse quæstionem; sed si hi negaverint istas Virtutes infusas, aut habitum gratiæ sanctificantis (prout putat & probat Smising. Tract. 3. d. 6. nu. 285. & seqq.) etiam ipsos quoad hoc punctum ab Ecclesia olim esse repressos: quamquam plures censeant nullam omnino etiam cum his desuper fuisse quæstionem, sed eos quoad hoc cum Catholicis convenisse.

31. *An pauciores à Deo infundi possent, sufficientes eliciendis omnibus actibus supernaturalibus.* Notant verò Nonnulli Recentiores potuisse infundi pauciores habitus, sed magis generales, qui suffecissent eliciendis omnibus actibus supernaturalibus; v. g. ut unus actibus intellectus, alter actibus supernaturalibus voluntatis suffecisset. Ratio est, quod habitus supernaturales se habeant instar potentia, & non sint vestigium suorum actuum; adeoque non est ratio, cur Deus non posset infundere tam generales in operando, quam sint ipsæ potentia. Unde si ex Theologia non constaret, Spem distingui à Charitate, facile diceretur solam charitatem sufficere, etiam pro eliciendis actibus spei. Imò fortasse ratione convinci non posset, unum habitum infusum non posse sufficere pro omnibus actibus

supernaturalibus tam intellectus, quam voluntatis, sicut sufficit eadem anima; adeo ut habitus supernaturalis detur pro supernaturalitate actuum, quæ est ejusdem rationis in quibusvis actibus. Sic etiam unum principium vivens sufficit pro vitalitate omnium actuum tam intellectus quam voluntatis. Unde etsi Deus habitus Theologicos jam magis restrinxerit secundum distinctionem & restrictionem formalium objectorum: non repugnat tamen, quò minus infundere poterit universaliores non specificandos sive distinguendos per objecta formalia specie distincta.

DICO III. Non dantur Virtutes morales per se infusæ. Ita Scotus 3. d. 36. nu. 28. Durandus; Marsilius, Nominales & Scotista unanimiter contra D. Thomam q. 63. art. 3 & 4. D. Bonavent. Richardum & Recentiores communiter extra scholam Scoti, existimantes, quod præter Virtutes morales acquisitas per continuum exercitium dentur in homine iusto etiam Virtutes morales altioris ordinis, & per se infusæ in justificatione, v. g. temperantia infusa, fortitudo infusa &c. Immo aliqui Thomistæ suam opinionem censent de fide, & oppositam erroneam. Sed meritò ab omni censura hanc liberant ceteri Adversarii passim; cum (ut ait Suarez To. 1. de gratia l. 6. c. 81.) neque ex Scriptura, neque ex Conciliis quidquam certi de his virtutibus colligatur, sed omnia possint de Theologicis explicari.

Unde probatur Conclusio: quia nullà ratione, experientià vel auctoritate constat, ejusmodi Virtutes infusas dari: ergo non sunt admittendæ. Quod enim ad rationem vel experientiam attinet, inde nequidem probari potest, quod Virtutes Theologice sint per se infusæ: quod verò ad Auctoritatem, inde nihil confici patebit ex mox dicendis.

Objiciuntur I. varia loca Scripturæ Ps. 93. Qui docet hominem scientiam Sap. 8. Sobrietatem & prudentiam docet, & justitiam & virtutem, id est, fortitudinem. Et infra: Et ut scivi, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det. Ad Gal. 3. Qui tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis. Iac. 1. Qui indiget sapientià, postulet à Deo. Verum hæc aliave Scripturæ loca nihil omnino, probant, ut passim fatentur etiam alii Auctores. Etiam si enim Scriptura sapientiam, scientiam, virtutesque morales, earumque actus (de quibus potissimum agit) adscriberet specialiter Deo, inde non sequeretur esse per se infusa à solo Deo; sed esse dona Dei, quamquam in substantia naturalia, quæ speciali benevolentia ab eo dantur, non tantum ratione concursus generalis, sed etiam gratiarum actualium, sine quibus natura corrupta, etiam hominis iusti, adeoque donis infusis præditi, nequit vitare errores, præsertim practicos, & elicere stabiliter actus virtutum, præsertim difficiliores, tentationibusque resistere. Deinde pos-

32. *Dari Virtutes morales per se infusas, non constat.*

33. *Explicantur generaliter Scriptura ab aliis allegari solite.*

sunt intelligi loca Scripturæ de actibus quatenus conducentibus ad vitam æternam; eatenus autem sunt specialiter dona Dei & requirunt gratiam, etsi non sint ipsi aut eorum habitus in substantia supernaturales. Hinc illud *Jac. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est &c.*; intelligitur generaliter de donis etiam naturalibus. Idque magis, si considerentur quatenus conducent ad vitam æternam; prout eatenus à Christianis petuntur, & à Deo donantur: ac aliquando per accidens infunduntur.

34. Singulariter autem extra propositum adducitur *Ps. 93.* ubi tantum significatur Deum non posse carere perfectione repertà ab eoque communicatà creaturæ; cujusmodi est lumen naturale, seu vis intelligendi &c. *Sap. 8.* dicitur sapientiam, scilicet creatam, docere nos ostendendo decentiam Virtutum moralium. Quam quidem sapientiam subdit Sapiens se non posse continere, id est (ut Interpretes explicant, & favet contextus, & alii similes textus) compotem illius esse, nisi dante Deo, ad quem ideo confugit, etiam cum jam justus esset, adeoque virtutibus infusis ordinarijs præditus; ut proinde sapientia extraordinariè Salomoni à Deo concessa non ad habitus infusos communes justis, sed in singularem illuminationem, & scientiam etiam rerum naturalium per accidens infusam sit referenda. *August.* tamen & Nonnulli *ly continens* explicant minùs litteraliter de virtute continentia, seu de castitate. Quæ ipsa nihilominus est donum Dei, etsi non sit in substantia supernaturalis. Deinde sapientia Christiana, quæ includit lumen ac directionem fidei; immo & charitatem Dei (ob quod *Sap. 1.* dicitur: *In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis*) est eatenus donum supernaturale, sed indistinctum à Virtutibus Theologicis. Simili sensu verum manet, quod *Jac. 1.* monemur sapientiam hanc Christianam postulare à Deo. Denique ad *Gal. 3.* per virtutes ad litteram intelliguntur miracula; prout etiam *1. ad Cor. 12.* inter gratias gratis datas recensetur *Operatio virtutum.*

35. Objicitur II. *Clementina Unica de Sum. Trin.* in qua refertur duplex opinio Theologiæ istius temporis, una asserens per baptismum quidem peccata remitti, sed gratiam parvulis non conferri: altera dicens etiam infundi gratiam informantem & virtutes quoad habitum; quæ posterior, opinio attentà generali efficaciam mortis Christi eligitur à Pontifice cum Concilio Viennensi. Resp. *Clementinam* non esse ad propositum, ut plures Adversarii etiam farentur; & manifestè patet: quia determinat tamquam probabilius, quod virtutes infundantur parvulis (adultis enim illas infundi utraque opinio supposuisse videtur) non determinando, quæ vel quot infundantur: nec de hoc erat controversia, sed utrùm infunderentur aliquæ. Quare opinio nostra

(quæ utique non erat negativa ibidem rejecta seu postposita: hæc enim nullam virtutem neque gratiam infundi contendebat; nec tam vigeat tempore *Viennensis Concilii*, quàm bene viguerat tempore *Innocentii III.*) deciditur ibidem simul cum opinione *D. Thomæ* tamquam probabilior, quatenus utraque assererat aliquas virtutes infundi, quod in utraque opinione sufficientissimè verificatur.

Nec refert, quod *Innocentius III.* cap. *Majores, de Bapt.* ejusdem controversiæ, quam tamen non determinavit, mentionem faciens, de virtutibus moralibus loqui videatur, dum ait: *Illud verò, quod opposcentes inducunt, fidem aut charitatem, aliasque virtutes, parvulis, utpote non consentientibus, non infundi, a plerisque non conceditur absolute.* Nam ibi nomine opponentium intelliguntur quidam Hæretici, qui (ut patet ex ipso *C. Majores* sub initium) inde arguebant, Baptismum parvulis non prædesse; adeoque tali loquendi formulà omnem omnino habitum infusum in parvulis illos negasse declaratur. Punctum autem controversiæ Scholasticæ ab *Innocentio III.* subjunctæ consistebat in hoc præcisè, an infunderentur virtutes aliquæ, præsertim gratia; an non: *Aliis* (ut ait Pontifex) *asserentibus, per virtutem Baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non infundi.* Nonnullis dicentibus, *dimitti peccatum, & virtutes infundi, quoad habitum, non quoad usum, donec perveniant, ad adultam ætatem.* Ubi non fit ulla mentio Virtutum moralium. Quas tamen infundi negabant à fortiori, qui putabant nullas penitus infundi parvulis, Itaque non ideo hi dissentiebant à Doctoribus partis affirmativæ, quod non admitterent virtutes per se infusas præter Theologicas, sed quod in parvulis nullam virtutem infusam agnoscerent, eò quod ipsi parvuli non consentirent. Qui nihilominus dissentiebant ab Hæreticis in hoc, quod censerent culpam in Baptismo remitti parvulis per extrinsecam condonationem, quod nondum erat damnatum.

Objicitur III. *Tridentinum sess. 6. c. 7.* ubi docet in justificatione infundi gratiam & dona, id est virtutes, tum Theologicas, tum morales. Resp. per dona commodissimè intelligi Virtutes Theologicas; idque satis infinuat ipsum *Tridentinum*, dum rationem hujusmodi gratiæ & donorum infra specificans, dicit: *Hæc omnia simul infusa accipit homo, fidem, spem & charitatem.* Et cap. 10. explicans in quo consistat augmentum justificationis, dixit illud peti ab Ecclesia, dum orat: *Danobis fidei, spei & charitatis augmentum.*

Objicitur IV. Supposità jam ordinatione hominis in finem supernaturalem, debet ipse perfici non tantum in ordine ad eundem finem (quod fit per Virtutes Theologicas, quæ Deum sive finem immediatè respiciunt) verum etiam in ordine ad media proportionata, ne alioquin perfectio nostra sit incompleta & insufficiens: atqui hoc

36.

Instantia ex cap. Majores de sumptu oritur.

37.

Non favet quoque Tridentinum.

38.

Qualiter
Virtutes
Theologica
hominem
perficiant
satis, tum
quoad finem
superna-
turalem,
tum quoad
mediū.

hoc deberet fieri per Virtutes morales infusæ; ergo hæc dantur. Resp. quidquid sit de ceteris, Neg. Subsumpt. nam ipsæ Virtutes Theologicae, quæ objectivè sunt circa finem supernaturalem, formaliter sunt ipsissima media ad illum acquirendum, & quidem sufficientissima simul cum virtutibus acquisitis; quarum actus pariter conducunt ad finem supernaturalem, tum quatenus vitæ æternæ impedimenta, seu peccata removeant, tum quatenus ipsi quoque meritorii esse possunt, si procedant ex motivo vel imperio Virtutis Theologicae, præsertim charitatis, quæ juxta plures gravissimos Theologos sola facit actum meritorium, aut certè juxta omnes est potissima radix meriti. Ut proinde Apostolus I. ad Cor. 13. dicat: *Charitas patiens est, benigna est &c. omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Eodemque sensu verè dixit Gregorius l. I. Moral. c. 12 aliàs 28. *Ex charitate virtutes oriuntur;* quatenus scilicet operationes virtuosas partim imperat, partim ex suo motivo elicit.

39. Objicitur V. Ubi est diversa ratio honestatis, ibi est diversa virtus ad illam inclinans: sed in materia Virtutum moralium est diversa ratio honestatis, una si spectetur tamquam per se decens hominem ut rationalis est, & pars reipublicæ politicæ; altera, si spectetur, quatenus decet hominem, ut est ordinatus ad finem supernaturalem, & concivis Sanctorum: ergo etiam sunt diversæ virtutes, una acquisita & altera infusa, quibus illæ honestates appetuntur.

Frustra ad
oppositum
conclusionis
probandum
allegatur
diversa ra-
tio honesta-
tis objecti-
va, et si sub-
esset.

Resp. I. Neg. Conf. Nam etsi cetera vera forent, tantum sequeretur, quod circa diversas istas honestates versentur diversæ virtutes acquisitæ; cum ipsæ honestates sint obiectum creatum, & non supernaturale: aut certè sequeretur possibiles esse plures virtutes, unam infusam & alteram acquisitam, non autem de facto dari, cum circa illam honestatem, circa quam dicitur versari virtus infusa, versari etiam possit actus naturalis.

Quæ ta-
men verè
non jubet.

Resp. II. Neg. Min. Sicut enim est eadem ratio objectiva honestatis in Virtutibus Theologicis acquisitis & infusis; sic etiam foret eadem in Virtutibus moralibus acquisitis & infusis, si infusæ darentur: quod etiam fatentur plures Adversarii, qui consequenter nobiscum docent, virtutes acquisitas & infusas non distingui penes objecta. adeoque hoc argumentum etiam solvere debent. Sanè ab experientia nemo potest dignoscere, utrum eliciat actum castitatis acquisitæ, vel infusæ: nec aliter sibi proponit obiectum, dum elicit actum castitatis acquisitæ, quam dum infusæ, si detur, sed sicut in uno casu, sic & in altero tantum sibi proponit obiectum, & honestatem illius secundum se. Accedit, quod etiam virtutes acquisitæ earumque actus possint in homine justo conducere ad finem supernaturalem, præsertim in sententia Vasquez, qui hanc objectionem urget: ipse enim

admittit opera virtutum etiam naturalia in homine justo esse secundum se meritoria vitæ æternæ. Quare ista conducentia non pertinet ad specialem honestatem virtutis moralis, sed potius ad spem Theologicam, quæ appetimus media conducentia ad salutem. Verum quidem est, suppositâ ordinatione hominis ad finem supernaturalem, oriri in ipso obligationem tollendi impedimenta, & adhibendi media: sed hæc obligatio non pertinet ad Virtutes morales singulas, sed potius ad spem vel propriam charitatem, Neque etiam urget, quod actus virtutum infusarum dicantur dirigi per fidem supernaturalem: nam præterquam quod ratio variarum virtutum ex fide non constet, potest ipsa fides dirigere etiam actus naturales: cum etiam possint esse opera mala, quæ non cognoscuntur esse talia, nisi ex directione fidei.

Objicitur VI. Virtutes morales per se infusæ sunt possibiles: ergo de facto dantur. Resp. in primis Antecedens negari à quibusdam Scotistis, signanter Francisco Felix de Virtut. c. 3. diff. 3. n. 14. Nec oppositum satis ostendit Oviedo 1a. 2a. Tract. 3. contro. 2. punct. 7. num. 91. Estque planè difficile ostendere intrinsicam supernaturalitatem in iis saltem virtutibus esse possibilem, quæ respiciunt obiectum tam materiale quàm formale merè creatum & naturale; prout respiciunt iustitia, temperantia, fortitudo &c. Idque ob defectum obiecti proportionati. Aliàs sanè dari similiter possent reliqua accidentia supernaturalia. v. g. albedo ejusque sensatio &c. Nec refert, quod Deus actu supernaturali attingat obiecta etiam merè naturalia: nam actus ille est supernaturalis ex parte obiecti primarii & formalis (prout idcirco visio beatifica est supernaturalis, etsi secundariò attingens obiecta creata & naturalia) ut omittam identificationem actus illius increati cum ipsa deitate: actus verò & virtutes, de quibus quæstio, non habent simile obiectum, cum tamen supernaturalitas eorundem illud requireret, quod consequenter ad condignam sui attingentiam sublimioris ordinis actum postulare. Magis apparet possibilitas actuum & habituum religionis, obedientiæ erga Deum &c. quæ tendunt in Deum saltem tamquam obiectum cui.

Verum dato, quod possibiles forent hæc, aut etiam reliquæ Virtutes morales per se infusæ, & actus earum supernaturales; adhuc non deberent de facto plures statui virtutes per se infusæ, quàm tres Theologicae: cum possibilitas non inferat actum, possitque supernaturalitas actuum Religionis aliarumque Virtutum moralium sufficienter suppleri per ipsas Virtutes Theologicas juxta dicta num. 38. Ut taceam, quod actus supernaturales Religionis & virtutum affinium elici juxta Nonnullos possint ab ipso habitu charitatis, qui juxta illos se habet instar potentiae tam generalis, ut etiam se extendat

40.
An virtutes
Moralis
per se infusæ
sint possibi-
les.

Ex earum
possibilitate
non seque-
retur ipsas
de facto
dari.

dat ad eliciendos actus supernaturales ceterarum Virtutum moralium; prout aliquando vidi Lovanii in publicis Theſibus defendi.

Q U Æ S T I O IV.

De Virtutibus Evangelicis, Beatitudinibus, Donis, Fructibus & Gratiis gratis datis.

41.
Tres Vir-
tutes E-
vangelica
explican-
tur.

VIRTUTES Evangelicæ ita dicuntur, quia earum actus in Evangelio à Christo commendantur & consuluntur: suntque Paupertas voluntaria, Obedientia religiosa, & Castitas perpetua. Has autem contineri sub ceteris Virtutibus moralibus, & solum importare specialem gradum perfectionis earumdem virtutum ex regulis fidei in Evangelio revelatis desumptum, declaratur: nam lex Evangelica præter communem contemptum divitiarum, qui solum avaritiam & prodigalitatem excludit, docet etiam licitas divitias intuitu melioris boni Christum sequi volentibus esse contemnendas. Idem est de licito usu venereorum, & propriæ voluntatis. Ex genere tamen suo pertinent ad Virtutes morales; Castitas quidem & Paupertas ad genus temperantiæ. Obedientia autem Evangelica inter obedientiæ communiter dictæ speciem manet: in quantum verò adjungitur votum, in tantum singulis accedit honestas virtutis Religionis. Habent namque eandem intrinsecam honestatem cum dictis virtutibus; quamvis se extendant ad aliquod objectum materiale, & modum quemdam accidentalem illius, ad quæ non nisi ex directione & imperio Virtutis Theologicæ se extenderent. Regulariter autem consilia Evangelica assumuntur seu exercentur ex motivo supernaturali spei, & maxime charitatis; ut proinde maneant solum materialiter actus temperantiæ, castitatis aut obedientiæ.

42.
Octo beati-
tudines ex-
plicantur.

Beatitudines octo enumerat Christus Matth. 5. Quæ breviter & clarè in summam hoc modo contrahi possunt: Beati qui spre- tis mundi divitiis, honoribus, voluptatibus, atque commoditatibus, mansuetudinem, justitiam, misericordiam, cordis munditiam, pacemque cum Deo & hominibus sectantur ac faciunt, tanto animi ardore, ut omnes persecutiones hac de causa toleratas æquanimiter ferant; consequenter enim ac jure hæreditatis stabiliter possidebunt regnum cælorum, perfusi gaudio, pleni ac saturi omnibus bonis, liberi ab omnibus malis, facie ad faciem videntes Deum, tamquam filii ejus cum patre suo regnantes. Consistunt autem hæ beatitudines in actibus, scilicet non retractatis: per illos enim tendimus meritorie ad futuram beatitudinem. Quamvis etiam in habitibus proportionatis, qui actus præsupponant, possint hæ beatitudines habitua-

An consi-
stant in
actibus, an
in habiti-
bus.

liter sumptæ constitui: à quibus quoque magis connaturaliter & consuetè potest aliquis denominari pauper, mitis &c.

Ceterum, quomocumque ipsæ beatitudines explicentur, semper inveniuntur esse, five actus Virtutum moralium ac Theologicarum, five ipsimet virtutum habitus; ut Doctores communiter tradunt cum Scoto, & facile patebit insipienti singularum explicationes, quæ fusiùs videri possunt apud Commentatores Evangelii, qui non omnes inter se conveniunt, sicut nec Patres aut Scholastici. Vide Scotum 3. d. 34. q. 1. n. 18.

Hæ porro beatitudines sic à Christo sunt appellatæ, quod beatos faciant homines, non quidem re ipsa, sed certâ spe, quatenus faciunt eos rectissimâ viâ ad beatitudinem tendere. Quare ratio singulis subjecta ad futuram beatitudinem potissimum pertinet; quamvis etiam præmia singularum in hac vita inchoentur.

Octo verò enumerantur, non quod absolute non sint, aut etiam in Scriptura (in qua sæpè beati vocantur, qui sufferunt tentationem, qui sperant in Domino &c.) non recenseantur plures, sed quod sint præcipuæ, ad quas facile reduci possunt ceteræ, quemadmodum juxta Ambrosium l. 5. in Lucam, ipsæ octo reduci possunt ad quatuor, quas tantum commemorat Lucas. Qui quidem videtur præcipuè attendisse, ut illas exprimeret, quæ majorem novitatem præ se ferunt, & tamquam à sensu hominum absconditæ majorem apud illos admiratione generarent, nempe beatos esse pauperes, flentes, esurientes, & hominibus exosos ac invisos. Addit Ambrosius sup. quod Lucas quatuor velut virtutes amplexus est Cardinales, scilicet (ut idem declarat) in paupertate, temperantiâ; in esurie (supple ex Matthæo, justitiâ) justitiâ; in fletu, prudentiâ, cujus, (inquit Ambrosius) est flere occidua, & quæ æterna sunt, querere; in odio & persecutione malorum, fortitudinem. At Matthæus in illis octo beatitudinibus mysticum numerum, scilicet octonarium, referavit.

Pro octava enim multi inscribuntur Psalmi (scilicet Psalmus 6. & 11. qui præferunt titulum, Pro octava) & mandatum accipis octo illis partem dare, fortasse benedictionibus, five octo illis beatitudinibus, quæ benedictionem junctam habent; partem, inquam, vitæ exercendæ pauperati spiritûs, partem mansuetudini, & sic de ceteris. Alludit autem Ambrosius ad illud Eccles. 11. Da partem septem, nec non & octo, tametsi id ad litteram intelligatur de eleëmōsyna danda septem, immò adhuc pluribus pauperibus. Concludit tandem Ambrosius: Sicut enim spei nostra octava (quæ est beata resurrectio seu beatitudo subsequens hebdomadam hujus vitæ, seu sex dies vitæ & sabbatum sepulturæ) perfectio est; cum spei perfectio consistat in obtinenda tunc beatitudine sperata: ita octava five octonaria complexio beatitudinum summa virtutum est; five (ut

Aliqui

43.

Non distin-
guuntur ab
ordinariis
virtutibus
earumve
actibus.

Cur appel-
lentur bea-
titudines.

44.

An plures
quàm octo
dari pos-
sint.

Cur Lucas
expreſſerit
solum qua-
tuor.

Explican-
tur qua-
dam dicta
Ambrosii
de beatitu-
dinibus.

Aliqui explicant) octava beatitudo inter virtutes summa est, mors videlicet & passio pro Christo ac iustitia.

45. *Dona Spiritus sancti qua.* Dona in praesenti non accipiuntur generaliter, quo modo omne beneficium divinitus collatum, & praesertim gratiae beneficia dicuntur dona, sed magis restrictè pro septem particularibus perfectionibus, quas Isaias commemorat c. 11. dicens: *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.* Quamvis autem Isaias loquatur de Christo: quia tamen iusti & filii Dei eodem spiritu aguntur, & de Christi plenitudine accipiunt, censent Doctores eadem dona quibusdam aliis etiam communicari: & per ea passim intelligunt perfectiones quasdam habituales, quae sunt principia aliquorum actuum eminentium. Circa singulorum verò donorum explicationem nimium variant D.D. quorum opiniones longum foret recensere. Videri potest D. Thom. q. 68. & Commentatores ibidem, Scotus 3. d. 34. q. un. n. 20. Poncius ibid. in Comment: & disp. 26. Theologia n. 50. & seqq. & fusè Suarez Tom. 1. de Grat: l. 2. c. 17. & pluribus seqq.

46. *An sint habitus à ceteris virtutibus distincti.* Porro Suarez & plures alii existimant hæc dona esse habitus supernaturales à ceteris virtutibus, tum intellectualibus, tum Theologicis & moralibus, etiam infusis, distinctos; idque potissimum ob auctoritatem D. Thomae, quem tamen alterius fuisse mentis fusè conatur ostendere Arriaga disp. 38. sect. 1. & 2. existimans proinde sect. 3. dona non distinguì à reliquis virtutibus, quod etiam docet Scotus supra, Nominales, & alii passim. Ratio est: quia non sunt multiplicandi habitus supernaturales sinè sufficienti auctoritate vel ratione, qualis in praesenti nulla potest cum aliqua apparentia allegari. Confirmatur: quia rectè & facillimè dicitur, dona esse ipsosmet habitus virtutum proportionatos, quatenus connotant excellentes quosdam actus ductu sancti Spiritus elicitos. Deinde quomodocumque singula dona explicentur, non poterit assignari aliquod honestum eorumdem objectum, quod ad aliquam virtutem non pertineat; ut singulorum explicationes inspicienti facilè patet.

47. *Obiectio.* Dices, Habitus virtutum perficiunt hominem, ut sit facilè mobilis à se ipso secundum ordinarium dictamen rationis; dona verò perficiunt, ut sit facilè mobilis à Spiritu sancto ad operandum quædam extraordinaria opera communibus morum regulis non subiecta; quale fuit opus Abrahamæ volentis immolare Isaac Gen. 22. factum Sampsonis se & alios interficientis Iudic. 16. factum Eleazari elephantem occidentis, etsi lapsu beatitudinis certò interficienti 1. Machab. 6. quem fortitudinis actum laudat Ambrosius l. 1. Offic. c. 40. factum Raziae se gladio impetentis & præcipitantis 2. Mach. 14. Similia leguntur Herinx Sum. Theol. Pars III.

in vitis Sanctorum de S. Apollonia, quæ ex carnificum manibus elapsa in rogi infulsit; & S. Pelagia, quæ cum sociabus virginitatis servandæ causâ se in flumen projecit. His accedit factum Salomonis, qui juxta Hieronimum adhuc duodennalis adinvenit consilium dividendi infantem, de quo contendebant coram illo mulieres, cujus infans esset 3. Reg. 3.

Resp. ipsas virtutes in quavis materia satis perficere hominem, ut sit mobilis, etiam à sancto Spiritu, interveniente speciali illustratione intellectus, aut motione seu determinatione affectus per virtutem gratiæ actualis. Neque ex eo, quod opus sit heroicum aut extraordinariè perfectum, sequitur illud non pertinere ad eandem virtutem, quamdiu non mutatur ratio seu honestas objectiva, cum alioquin cetera principia solum faciant ad accidentalem perfectionem actus, qui aliàs non fuisset tam perfectus aut heroicus; quod proinde multò minùs sufficit ad substantialem diversitatem propterea adstruendam habituum.

48. Quod itaque ad exempla allegata attinet, in primis voluntas immolandi Isaac erat in Abraham opus heroicum obedientiæ: supposita enim speciali illustratione Dei, quâ tamquam vitæ Dominus suum illi intinabat mandatum, fides dictabat esse obediendum, & voluntas idem imperabat ex virtute obedientiæ aut charitatis erga Deum, adjuncta per gratiam actualem Spiritus sancti, quæ etiam supposito virtutis habitu est necessaria ad opera heroica & difficilia. Similiter virtus v. g. fortitudinis cum Dei gratia inclinabat satis Sampsonem, Eleazarum & Raziam præsupposita illustratione divina, quâ cognoscebant sibi opus tale à Deo permitti. Quæ illustratio non est quid permanens, sed actualis cogitatio miraculosa, vel per specialem revelationem excitata in hominibus; qualis etiam dirigebat Hebræos in spoliando Aegyptios, quamvis petitio auri & argenti non spectaret ad habitum specialem, neque esset donum. Eodem modo virtus charitatis Apolloniæ, eademque virtus castitatis Pelagiæ cum sociabus, ad præfata opera sufficere poterat, adjuncta determinatione divinæ gratiæ actualis, quæ etiam sinè habitu, accedente speciali concursu, sufficere potuisset. Denique Salomon partim ex ingenio naturali, partim ex sapientia ei per accidens præ ceteris etiam iustis à Deo infusa, accedente excitatione specierum, adinvenire poterat tam extraordinarium explorandæ veritatis medium absque dono habituali distincto à ceteris habitibus ordinariis sapientiæ vel per accidens infusæ scientiæ.

49. Fructus, de quibus hîc agitur, sunt illi duodecim, quos enarrat Apost. ad Gal. 5. dicens: *Fructus autem Spiritus est: Charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, &c.* *Fructus Spiritus sancti qui nam, & unde sic dicti.*

nigritas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Non tamen recensentur ibi in particulari omnes fructus spiritus gratiæ, ipsiusque sancti Spiritus, qui est gratiæ largitor: sicut nec antea expressa fuerant omnia mala sive carnis opera; sed quotquot opera vel affectus sanctus Spiritus per suam gratiam in nobis non finè nobis operatur, fructus Spiritus sunt.

Pertinere
ipsos ad or-
dinarias
virtutes
declaratur.

Cæterum fructus nominatos pertinere ad aliquas virtutes ordinarias, videtur manifestum: nam pleræque virtutes exprimuntur propriis nominibus; adeoque significant habitus, vel potius connotant eorundem operationes, quibus ratio fructus præsertim competit, sicut è contrà fructus carnis sunt ipsa mala opera. Quod si autem in quorundam fructuum explicatione Nonnulli inter se dissentiant, in hoc tamen conspirant, quod id, in quo fructus statuunt, sit sive virtus aliqua specialis, ejusve operatio, sive diversarum virtutum ordinariarum complexio. Solummodo gaudium, quod ex amore Dei nascitur, atque etiam pax sive tranquillitas mentis, quæ ex destructione vitiorum, & statu gratiæ ac amicitiae divinæ oritur, non sunt in sententia Scoti & aliorum operationes; sed quædam passionēs, quæ consequuntur operationes: cum his tamen spectant secundariò & consequenter ad eandem virtutem.

50.
Novem
gratia gra-
tis data ex
Apostolo re-
censentur.

De Gratiis gratis datis agit Scotus sup. n. 20. & seqq. Novem enumerat Apost. 1. ad Cor. 12. Alii quidem (inquit) per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum: alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanctorum in uno Spiritu: alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Quæ vocantur gratiæ gratis datæ, ut condistinguantur contra gratias gratum facientes: hæ enim etsi quoque gratis donentur, tamen conceduntur pro se & principaliter ad utilitatem propriam, ut gratus fiat aut maneat Deo is cui donantur; quales sunt habitus Virtutum Theologicarum, & gratiæ quæ actuales dicuntur: at gratiæ gratis datæ concedi principaliter solent ad utilitatem proximorum, ut per illas ipsi instruuntur, vel excitentur ad fidem & bonitatem, aut etiam corporaliter adjuvantur. Quamvis simpliciter non repugnet gratiam gratis datam, v. g. gratiam miraculorum, dari alicui à Deo principaliter, ut ipse met convertatur, vel conversus maneat ad Deum. Id tamen rarum est, & per accidens; regulariter autem & per se aliter fit: Ipsæque gratiæ gratis datæ ex natura sua non magis spectant ad bonum spirituale habentis illam (prout spectat gratia gratum faciens) quam aliorum.

Non sunt
habitus ab
ordinariis
virtutibus
distincti.

Quovis autem modo explicentur hæ gratiæ, non sunt habitus virtutum ab ordinariis distincti: sed consistunt, sive in speciali ex-

citatione specierum, aut illustratione, vel etiam revelatione divina: sive in habitu per accidens infuso: sive in fide infusa, junctâ speciali illustratione Dei: sive in extrinseca assistentia divinæ omnipotentiae. Ut proinde septenario virtutum numero, trium scilicet Theologicarum & quatuor Cardinalium cum annexis, nullus habitus per se infusus superaddendus videatur. Quamvis alioquin huic doctrinæ nostræ (quæ loquitur de eo, quod ordinariè fit, & in omnibus justis locum habet) non repugnaret specialis infusio habitus supernaturalis Nonnullis facta aut facienda,

QUESTIO V.

De Subiecto Virtutum.

DE Virtutum Theologicarum subiecto 51.
non est specialis difficultas. Constat Quodnam
enim apud omnes, earum subiectum esse a- subiectum
nimam quatenus est rationalis. Et quidem Virtutum
fides proximè subiectatur in intellectu, sicut Theologica-
& ipse fidei assensus, qui est actus intelle- rum.
ctus, juxta illud Apostoli ad Hebr. 11. Fide
intelligimus. Spes autem & charitas, uti & illarum actus, sunt immediatè in voluntate juxta Doctores communiter. Quamvis enim hæ potentiæ non distinguantur ab anima realiter juxta Scotum & alios passim, in eaque proinde subiectentur omnes prædicti actus & habitus realiter loquendo: tamen non solent ulli Doctores sic loqui, ut actus vel habitus intellectus subiectari dicant in voluntate, vel contrà, sed in anima prout subit rationem intellectus aut voluntatis respectivè.

De Virtutibus etiam Moralibus, quæ Moralium
sunt ad alterum, v. g. justitiâ, religione &c. subiectum
satis conveniunt Doctores, eas in volunta- voluntas.
te subiectari, sicut in illa subiectantur earumdem actus.

Sed est controversia de Virtutibus mora- An etiam
libus ordinatis ad ipsum operantem, scilicet earum quæ
cet temperantiâ, fortitudine, earumque non sunt ad
partibus: de quibus D. Thomas q. 56. a. 4. Temperan- aliorum
cum aliis censet eas subiectari in appetitu tia & For-
sensitivo; eò quod tota difficultas, quæ re- titudinis
lucet in ejusmodi virtutum exercitio, videa- v. g.
tur se tenere ex parte appetitus sensitivi, & motuum illius.

Nihilominus multò rectius Scotus 3. d. 33. 52.
n. 4. & seqq. Suarez, Vasquez & alii com- Affirmati-
munius existimant ipsam voluntatem esse ua senten-
subiectum illarum etiam virtutum mora- tia eligitur,
lium, quæ ad ipsum operantem ordinantur; & variè
sicuti ipsa voluntas actus illarum virtutum probatur.
in se ipsa elicit, Probatur I. Quia in illa sola potentia datur virtus, in qua datur proprius virtutis actus; qui non reperitur in appetitu sensitivo, sed in sola voluntate: uti nec habitus appetitus sensitivi efficiunt actus voluntatis, qui soli virtuosus sunt. Probatur II. Quia difficultas tota verè non

non nascitur ex solo appetitu sensitivo: nam etiam ipsa voluntas habet in se proprias passionem, utiliter per habitum superandas. Deinde independenter ab actibus appetitibus, voluntas indubiè habet difficultatem circa objecta fortitudinis v. g. mortem seu pericula illius. Probatum III. Quia etsi in objectis nulla foret specialis difficultas, ipsa tamen voluntatis indifferentia sufficere posset ad habitum: sine dubio enim per exercitium actuum compararet specialem inclinationem ac facilitatem circa talia objecta, adeo ut postea difficilius se ab illorum amore cohiberet. Quod etiam in objectis naturæ delectabilibus ostendit ipsa experientia: ad illa enim etsi homo sit ab initio inclinatus, per exercitium tamen vitiosum acquirit multò maiorem inclinationem. Quinimmo si in voluntate non darentur habitus virtuosus fortitudinis & temperantiæ, dicendum potius foret, ipsam voluntatem munus harum virtutum subire, quatenus suppositis supponendis ex se est facilis & expedita ad actus bonos in istis materiis. Sicuti nonnulli, ab Angelis non patientibus difficultatem in bono excludunt virtutes morales superadditas, dicentes ipsam potentiam voluntatis subire singularum officium, quatenus ad singularum actus est prompta & expedita. Denique, ut ad hominem arguamus contra adversæ partis Auctores, existimantes habitum virtutis etiam independenter à prudentia non posse inclinare in malum; item in iustis dari temperantiæ & fortitudinem per se infusam: manifestum est habitus appetitus sensitivi, utpote non inclinantes in ipsam honestatem, sed in actum physicè quasi spectatum, posse inclinare in actus vitiosos: cum nihil obstat posset, nisi quod virtus tantum respiceret actus sub motivo honestatis. Similiter nullà veri specie Virtutes supernaturales adscribuntur appetitui sensitivo, in quo tantum sunt qualitates materiales, inclinantes similiter tantum in actus materiales ejusdem potentiæ, non autem efficientes actus supernaturales & spirituales voluntatis.

§ 3. An habitus proportionati generentur in appetitu sensitivo; Nunc inquiritur, utrum saltem aliqui habitus proportionati in appetitu sensitivo generentur. Ad quod *Scotus sup. n. 13.* & alii Doctores satis communiter respondent affirmativè: nam experimur per exercitium passionem ipsius appetitus valde componi; id autem non potest tribui habitibus voluntatis; voluntas enim immediatè non dirigit appetitum, immo in motibus primò primis appetitus illam prævenit; quæ proinde præventio non potest frænari per subsequens voluntatis exercitium; sed per prævium habitum ipsius appetitus. Deinde sicut voluntas, sic & appetitus sensitivus per exercitium fit facilis & inclinatus in objectum virtuosum, licet voluntas sola illud appetat sub ratione honestatis. Denique appetitus sensitivus

non obedit per omnia voluntati; ergo ut facilius obediat, necesse est ipsum habituari circa idem objectum, circa quod est habituata voluntas.

Utrum verò tales habitus in appetitu sensitivo existentes appellandi sint virtutes, est controversia de nomine. Certè non sunt ita appellandi in omni rigore: cum virtus propriè sit habitus electivus, adeoque pertineat ad potentiam electivam, id est, voluntatem. Deinde in nulla potentia est propriè virtus, in qua esse non potest proprius virtutis actus, hic autem in appetitu sensitivo esse non potest, cum ille tantum versetur circa delectabile seu commodum, actus autem virtuosus versari debeat circa honestum ut sic. Alioquin quia tales habitus, dum inclinant in actus sensitivos, per sympathiam etiam inclinant voluntatem ad actus bonos & honestos, eidemque subserviunt ac velut subsidarii sunt, possent largè appellari virtutes: maximè quia motus inordinati appetitus sensitivi solent quoque largè peccata & moraliter mala appellari, & habituales inclinationes correspondentes, vitia.

Sed difficultate non caret, cur potius datur habitus in appetitu sensitivo, quam in potentia locomotiva: cum ambæ potentiæ sint necessariae & ad unum determinatæ. Deinde posito voluntatis imperio, appetitus obedit necessariò, si possit, vel necessariò non obedit, si non possit: ut autem obedire possit, non faciet habitus, qui videlicet non dat, sed supponit posse, & tantum addit facilitatem. Nihilominus responderi in primis potest non deesse, qui etiam ponunt habitum in potentia locomotiva, in quantum movetur motu arbitrario; eò quod etsi despoticè obediat, & necessariò eliciat actum suum; tamen non nisi applicata à voluntate; & in quantum applicata: tunc autem efficit quidem motum necessariò; tamen illum, quem efficit, præsentè habitu efficit expeditius, ut patet in cytharædis &c. Deinde differentia inter utramque potentiam est, quod locomotiva obediat despoticè; appetitus autem politicè, & sæpe resistat: adeoque habitus in eo plurimum conducunt, ut obediat eà occasione, quâ non obediret, si habitu careret; etsi equidem quando tunc obediat, necessariò id faciat. Itaque habitus præstant, ut appetitus minus reluctetur; & obediat voluntati imperanti v. g. remisè, qui alias non obediret, nisi efficacius imperanti.

QUESTIO VI.

De Connexione Virtutum.

Dico I. Virtutes sunt necessariò connexæ cum prudentia proportionata. Dico Proportionata: totalis enim prudentia habet plures partes non necessariò connexas,

54. An iidem sint appellandi virtutes.

55. An vel cur potius in appetitu, quam in locomotiva huiusmodi habitus generentur.

56. Virtutes sunt connexæ cum proportionata.

habet pruden-
tiam.

nexas, sive partiales habitus disparatos circa disparatas & varias diversarum virtutum materias. Conclusio patet ex dictis hac disp. q. 1. n. 8. ubi ostensum est completam rationem virtutis exigere conformitatem cum prudentia. Confirmatur: quia nulla virtus acquiritur sine actu bono, adeoque elicitio ex dictamine rectæ rationis; ex hoc autem dictamine pariter gignitur habitus proportionatæ prudentiæ. Destructa verò prudentiâ posset quidem absolutè habitus virtuosus non destrui, si videlicet intellectu errante, voluntas non sequatur iudicium erroneum, sed ab agendo absteineat: id tamen non est natum contingere, neque habitus remanens retinebit completam rationem virtutis, quæ non possit inclinare in actum vitiosum, immo non poterit exire in actum virtuosum, nisi deinde accedat dictamen prudentiæ.

57.
Ipsa verò
non neces-
sariò depen-
det à vir-
tute mora-
li.

DICO II. Prudentia non necessariò dependet à virtute morali. Est *Scoti d. 36. n. 14* & passim aliorum, contra *D. Thomam q. 58. a. 5.* & quosdam alios. Ratio est: quia potest intellectus rectè dictare aliquid agendum (undè generabitur habitus prudentiæ) quàmvis voluntas dictamen intellectus in agendo non sequatur; in qua proinde non orietur virtus moralis defectu virtuosæ operationis. Similiter aliquis virtute præditus potest servatâ prudentiâ virtutem moralem amittere; v. g. temperans, si retento dictamine rectæ rationis practicæ de objecto virtutis incipiat contra illud scienter malè operari, juxta illud Poëtæ: *Video meliora proboque.*

Deteriora sequor.

Talis enim expellet habitum virtutis moralis per actum contrarium, retentâ tamen prudentiâ, utpote cui per actum contrarium sive errorem non contravenit.

Quo sensu
errare di-
cantur, qui
peccant.

Nec obstat illud *Proverb. 14. Errant, qui operantur malum.* Nam loquitur Sapiens de errore morum, qui consistit in deflectione à via mandatorum & regula rectæ rationis.

58.
Qualiter
malitia ex-
cacet intel-
lectum.

Fatendum tamen est, ordinariè verum esse, quod vulgò dicitur: *Malitia excacat intellectum*; Et quod ait Philosoph. 3. *Ethic. 4. Qualis quisque est, talis sibi finis videtur.* Et iterum: *Omnis pravus ignorat, quæ agere oportet, & à quibus est abstinendum.* Primum, quia affectus avertit intellectum à consideratione recti: qui si, ut oportet, illud vivaciter perpenderet, affectus rarò peccaret. Secundò, quia frequenter inde ad falsa & imprudentia judicia affectui depravato consona intellectus deflectit. Tertiò, quia affectus applicat intellectum ad consideranda media finis malo accommodata: idque frequenter sine errore aut imprudentia: cum sicuti ad bonum, sic etiam ad malum finem dentur & inveniantur media verè accommodata, prout divitiæ sunt verè accommodatæ ad luxum. Propriè autem impru-

dentia solum habet locum in secundo modo allegato, & per eum prudentia proportionata verè destruitur; sed iste modus non necessariò aut semper intervenit.

DICO III. Virtutes morales non sunt necessariò inter se connexæ, quin una per se loquendo possit sine altera acquiri vel conservari. Ita *D. Bonaventura, Scotus, Nominales 3. d. 36. Vasquez, Azorius & alii, contra Thomistas*, quos sequitur *Suarez, Valentia & alii.* Probatur: quia hæ virtutes sunt perfectiones realiter distinctæ, nec una est pars vel proprietas alterius; nec est ulla prorsus ratio necessariæ connexionis ex parte materiæ aut aliunde: ergo potest una haberi sine alia, non minus, quàm una scientia sine altera. Deinde diversi non habent occasionem variarum virtutum, v. g. liberalitatis, virginitatis, fidei conjugalis, bellicæ fortitudinis &c: qui tamen possunt frequenter se in materia & honestate aliarum virtutum, v. g. orationis, abstinentiæ &c. exercere, adeoque virtutes illas etiam perfectè acquirere ac servare, etiamsi honestatem priorum virtutum nequidem considerent. Confirmatur: quia potest aliquis esse maximè justus, qui tamen sit deditus vitio morositatis, libidinis &c.

59.
Virtutes
morales non
sunt neces-
sariò inter
se connexæ.

Nec obstat, quòd *Gregor. l. 22. Moral. c. 1.* dicat: *Si quis unâ virtute pollere creditur, tunc veraciter pollet, cum vitiis ex alia quadam parte non subjacet.* Et *l. 21. c. 3. Una virtus sine alia vel nulla est omnino vel minima.* Nam, Resp. cum *Scoto sup.* non esse virtutes principia merendi, quamdiu deest una virtus, quæ sub mortali requiritur, ita ut absentia talis virtutis sit mortale peccatum: quod certum est.

Explican-
tur dicta
Gregorii.

Adverte tamen, subinde per accidens conducere, aut quodammodò requiri ad conservationem alicujus virtutis consortium alterius; eò quòd subinde materia certæ alicujus virtutis necessariò simul exercendæ sese offerat: qualiter ad servandam continentiam in Martyribus requirebatur fortitudo, ne metu mortis continentiam perderent, & ad servandam justitiam quandoque requiritur liberalitas, quæ compescat impetum avaritiæ circa bona aliena &c. Et hoc modo *Scotus sup. num. 10.* exponit quasdam Auctoritates, quæ dicunt virtutes instar sororum esse connexas. Sed hoc non semper usuvenit, neque etiam obstat, quò minus dum talis occasio sese non offert, ejusmodi quoque virtus sine altera acquiratur. Quemadmodum charitas Dei frequenter amittitur occurrente difficultate in materia virtutum moralium, si peccator justificatus non sit illis præditus, & tamen certissimum est charitatem posse recipi ab homine per contritionem, qui plerisque virtutibus moralibus careat. Adde, quòd in simili occurrentia materiæ diversarum virtutum

60.
An vel
qualiter
interdum
ad unam
Virtutem
requiratur
per acci-
dens con-
sortium al-
terius.

tutum, fortitudo v. g. sit quidem utilis ad servandam castitatem: tamen nec sufficiens, nec simpliciter necessaria. Non quidem sufficiens: quia tanta quanta sit, nihil juvabit sine speciali gratia Dei. Non absolute necessaria: quia talis poterit cum gratia Dei superare pericula mortis, etsi numquam se exercuerit in materia fortitudinis. Deinde contra similia pericula potest castus animus se præmunire sæpè & ferventer proponendo amore castitatis ista contemnere: quæ quidem proposita essent actus elicitus virtutis castitatis. Et quidem ordinariè in similibus periculis animus castus contemnet mortem, non ex proprio motivo fortitudinis, sed potius castitatis vel charitatis.

DICO IV. Virtutes morales non sunt necessario connexæ cum Theologicis, quin sine his possint existere, Ita Scotus sup. & alii D.D. communiter. Probat: quia nulla ostendi potest dependentia virtutis moralis acquisitæ à Theologicis: objectum enim virtutis moralis v. g. temperantiæ, iustitiæ, potest absque virtutibus Theologicis earumque objecto proponi v. g. Hæreticis, immo & Gentilibus: Deus quoque potest dare gratiam, quatenus & quando esset necessaria ad moraliter bene operandum.

Et hæc Conclusio non tantum est vera de illis, qui saltem naturaliter cognoscunt Deum, sed etiam de illis, qui verum Deum nullatenus cognoscunt: nam cognitio Dei non est necessaria, ut proponatur honestum objectum virtutis moralis; sicut nec ut proponatur objectum oppositum inhonestum: v. g. dignum & rationabile esse hominem honorare parentes, reddere cuique debitum, succurrere innocenti oppresso &c.

Nec obstat illud Apostoli ad Rom. 14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Nam per fidem ibi intelligitur credulitas, seu dictamen conscientiae, juxta Patres & Expositores passim. Si autem cum Augustino intelligeretur fides Catholica, non esset locus exponendus negativè, quasi propriè peccatum sit, quidquid non procedit ex dictamine fidei Catholicae, sed contrariè, quidquid scilicet est contra dictamen talis fidei.

Non obstat etiam illud ad Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Intelligitur enim eo modo, quo placent iusti & amici. Aut certe per placere intelligitur sic operari, ut quis apud Deum mereatur de condigno sive congruo vitam æternam, aut bona aliqua ad hanc conducentia, estque hæc XI condemnata ab Alexand. VIII. *Omne quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.*

Non obstat III. Aug. qui variis locis, signanter l. 4. cont. Julian. c. 3. videtur docere, quod in infidelibus non dentur veræ virtutes, aut opera absolute bona, eò quod etsi sint bona ex officio seu objecto, non tamen ex fine, defectu relationis in Deum, quem verà fide non noverunt. Unde quamvis referrentur in

honestatem ipsius virtutis moralis, non essent equidem opera absolute bona: Nam (ut ait idem Aug. l. 19. de Civit. c. 25.) licet à quibusdam tunc vera & honesta putentur esse virtutes, cum referuntur ad se ipsas, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflata & superba sunt ideoque non virtutes, sed vitia judicanda sunt.

Respondetur Aug. ut doctrina illius consonet veritati ac rationi, & ut argumenta ejusdem bene probent, nec censeatur docere quod in Bajo expressè est condemnatum, scilicet intelligendum esse de virtute fructuosa & utili ad vitam æternam, adeoque loqui de virtute in strictiori acceptione. Unde Aug. ibid. cont. Julian. ait: Si ergo ad consequendam veram beatitudinem nihil profint hominibus virtutes, nullo modo possunt esse vera virtutes. Et in fine: Sufficit, quod apud Deum steriles sint ac per hoc non bona. Simili exaggeratione eodem cap. dicit: Absit, ut in aliquo sit vera virtus, nisi fuerit iustus. Et circa finem capituli rursus requirit fidem per dilectionem operantem. Quare etiam nos non solum ex officio, sed potissimum ex fine virtutem metimur: dicimus tamen finem virtutis moralis secundum se esse honestum Deoque placitum, etiam sine expressa relatione in Deum; quæ etsi requireretur, adhuc non esset necessaria fides infusa, ut verba Aug. sonare videntur, sed sufficeret cognitio Dei naturalis. Julianum autem solum officium seu objectum ad virtutem exegisse ex eo colligi videtur, quod Aug. ibidem tota fidei opponat exempla ex officio bona, sed sine positivè malo vitia: hoc enim alias foret extra propositum nulliusque roboris. Aut certe virtutes naturales viribus arbitrii exercitas contendeat non esse steriles, sed fructuosas in ordine ad æternam beatitudinem.

Quod igitur virtutes ad se ipsas relatas Augustinus vocet inflatas & superbas, non potest intelligi de illis secundum se: quæ enim posset esse superbia in eo, quod aliquis humiliter aut temperatè vivat, eò quod putet id esse honestum & hominem decens? Solum ergo hoc verum est occasionaliter, quatenus videlicet inde facile potest operans, sublimiore fine non munitus, superbire ac vanè gloriari, prout plerumque Gentiles Philosophi fecerunt. Aut certe id verum est de illis, qui in virtutum moralium exercitio statuebant summum suum bonum ac felicitatem. Alioquin ipse Aug. lib. de Spirit. & Litt. c. 27. admittit in infidelibus aliqua bona opera ad salutem æternam non proficua: Sine quibus (ait cap. 28.) difficillimè vita cujuslibet pessimi hominis invenitur; eaque cap. 27. fatetur talia, quæ secundum regulam iustitiæ non solum vituperare non possumus, verum etiam meritò rectèque laudamus. Addit tamen pauca in illis inveniri, quin sine pravo vitientur, dicens: Quamquam si discutatur, quo fine fiant, vix inveniantur, quæ iustitiæ debitam laudem defensionemve mereantur.

Augustinus non sensit omnia opera infidelium esse peccata seu non virtutes.

64.

Virtutes ad seipsas relatas quò sensu vocat superbas.

Alibi in infidelibus bona opera, sed raro, dantur.

61. Possunt virtutes morales esse sine Theologicis, etiam absque fide.

Immo absque omni notitia Dei.

62. explicatur dictum Apostoli: Omne quod non est ex fide, peccatum est.

Item illud: Sine fide impossibile est placere Deo.

63.

mereantur. Vix inquit reperiri in illis bona opera numeris omnibus completa, supponens reperiri aliquando, sed rarius, dum finis indebitus non præfigitur, Quo non præfixo, si infidelis malè ageret dando v. g. eleëmofynam, ei potius suadenda foret abstinencia à bono opere non præcepto, utpote non peccaturo, si omittat; peccaturo, si operetur. Vide P. 2. Tract. 1. disp. 1. q. 4.

65. *Refertur doctrina requirere ad opus bonum coexistentiam charitatis;* Adverte olim fuisse quosdam D.D. qui non solum fidem, sed etiam charitatem requirebant ad opus bonum. Undè est ille articulus damnatus in Michæle Bajo: *Omne quod agit peccator aut servus peccati, peccatum est.* Quibus etiam videtur favere August. sup. & aliis locis. Item Scriptura *Isaia* 1. ubi Deus videtur rejicere sacrificia & bona opera propter malitiam operantium. Et *Matth.* 7. dicitur: *Non potest arbor mala bonos fructus facere.* Denique sicut gratia sanctificans dignificat opera hominis justī, sic etiam peccatum videtur maculare omnia opera peccatoris.

Quæ velut imminica fidei reprobandur. Sed hæc Doctrina est à tribus Pontificibus damnata. Immo expressè repugnat *Trident. sess. 6. can. 7.* ubi definit, non omnia opera, quæ ante justificationem fiunt, verè esse peccata. Et planè absurdum est cogitare, quòd peccator per actus fidei, spei aut similes ad justificationem se disponens, peccet: cum tamen actus illi sint optimi, & aliàs peccator non posset se ad remissionem peccatorum, nisi peccando & Deum offendendo, disponere.

66. *Fundamenta ejusdem dissolvuntur.* Augustinus autem explicandus est de opere condignè meritorio; vel quòd peccator in peccato perseverans frequenter serviat dominanti cupiditati. Quod verò attinet ad Scripturam; *Isaias* vel loquitur de tempore legis novæ, quo ceremoniæ antiquæ expirarent, vel significat ejusmodi opera impiorum, cum tantum valeant ex fide & pietate operantium, defectu illius Deo non placere, præsertim quia affectu manebant in peccatis obfirmati; vel denique loquitur de operibus sine aut pravâ circumstantiâ vitiatis à populo illo gravi iniquitate & duri cordis. Christus autem loquitur de falsis & veris Prophetis, seu Doctoribus quâ talibus, significans ex vera doctrina non oriri malos fructus, nec ex falsa bonos; licet falsi Doctores eam tegant simulatione sanctitatis, quæ tamen ex fructibus seu operibus facile poterit deprehendi, cum ita ferè soleat fieri, ut falsi Prophetæ non diu sub ovina pelle lateant, sed fructibus seu operibus sese prodant. Si autem per arborem malam & bonam intelligeretur mala & bona voluntas, non tantum esset sermo de ipsa potentia volitiva, sed de actuali voluntate interiori, quæ si bona sit, profert fructus seu opera externa bona, si autem mala, profert mala. Quod denique ad rationem attinet, inde potius confirmatur id quod diximus: nam sicut gratia non dignificat opera justī indifferentia, aut venialiter mala; sic nec peccatum debet maculare omnia opera peccatoris.

DICO V. Possunt è converso Virtutes Theologicæ existere sine moralibus. Pater: quia parvulis infunduntur in baptismo Virtutes Theologicæ, qui tamen nullâ virtute morali acquisitâ sunt præditi. Similiter adultus vitiis plenus potest Virtutes Theologicas recuperare, adeoque justificari, qui tamen per actus contrarios vitia moralia nec destruxit, nec virtutes acquisivit. Hincque fit, tales, nisi fulciantur auxilio divino potentiori, rursus facilè in peccata mortalia labi & charitatem amittere.

Conclusio intelligitur de virtutibus moralibus & naturalibus: si enim darentur aliquæ supernaturales & per se infusæ, hæc non recipiuntur aut conservantur sine charitate, cujus sunt individuae consociæ ac fructus.

DICO VI. Inter Virtutes Theologicas ea est connexio, ut charitas esse nequeat sine fide & spe: è contra tamen possit spes esse sine charitate, & fides sine utraque. Conclusio est recepta apud omnes Doctores. Prima tamen conclusionis pars est intelligenda juxta præsentem vitæ statum: nam charitas ex natura sua non pendet à fide, cum sufficiat adesse aliam notitiam supernaturalem: ideoque fide evacuata poterit optimè charitas Dei clarè visi manere in patria. Itaque hæc pars conclusionis probatur: quia charitas non infunditur, nisi simul infundantur aut certè infusæ supponantur spes & fides, ut patet ex *Trid. sess. 6. c. 7.* Neque etiam potest amitti spes aut fides, nisi pariter amittatur, aut amissa supponatur charitas, cum fides tollatur tantum peccato mortali infidelitatis, spes peccato mortali desperationis, aut ad summum etiam indirectè per infidelitatem; tunc autem pariter adest causa destructiva charitatis, quæ amittitur quovis peccato mortali. Secunda pars patet in homine justo, qui labitur in peccatum mortale furti, fornicationis &c. is enim cum necdum desperet, amissâ charitate retinet spem: quòd si insuper desperet, non fiat tamen infidelis, amissâ etiam spe retinet fidem, estque hæc 12. inter damnatas ab Alexand: VIII.

Quando in magnis peccatoribus deficit amor, deficit & fides, & etiamsi videantur credere non est fides divina sed humana, adeoque fides quidem per infidelitatem, non tamen per quodlibet peccatum mortale amittitur, ut docet *Trid. sup. addens can. 28.* fidem sine charitate esse quidem veram fidem, sed non vivam.

Utrum verò fides & spes sine charitate, quæ dici solent informes, sint veræ virtutes, tantum potest esse quæstio de nomine. In qua *D. Thomas* q. 65. art. 4. inhærens locutioni quorundam Patrum docet non esse veras virtutes, eo quòd charitas earum forma & vita desit. Sed inhærendo communi definitioni Virtutis & modo loquendi Scholasticorum, rectius *Scotus* d. 36. n. 21. & plerique alii dicunt, quidem esse veras virtutes, non tamen

67. *Possunt Virtutes Theologicæ esse sine moralibus;*

Intellige acquisitis.

68. *Charitas juxta præsentem vitæ statum esse nequit sine fide & spe.*

Spes tamen sine charitate, & fides sine utraque potest existere.

69. *Et manere vera virtus, et si informis seu non viva.*

tamen vivas, id est, meritorias, eo quod charitas sit forma earum, sed tantum extrinseca, tribuens illis vitam accidentalem seu vim merendi. Unde sicut corpus carens anima, cui assimilatur fides informis *fac. 2.* manet verum corpus, etsi non vivum: sic virtutes carentes vita charitatis manent veri nominis (prout ipsum hodie sumitur) virtutes, eademque numero, dum sunt sine, & dum sunt cum charitate.

Quod si instituatur comparatio spei ad fidem, constat eam non posse comparari sine fide: nam vel uterque habitus non infunditur, nisi simul cum charitate, vel saltem spes seorsim non infunditur, nisi praevis actus fidei: hic autem non elicitur, nisi praevis actus fidei, qui proinde pariter dispo- neret ad infusionem habitus fidei. An autem destructa per infidelitatem fide etiam de- struatur spes, dicetur *quast. seq.*

70. *An fides & spes infundantur ante charitatem.*
Supereft autem controversia scholastica utrum fides possit primo comparari sine spe, & charitate, aut spes sine charitate. Affir- mant satis multi Doctores signanter *Coninck de Fide d. 16. dub. 4.* ad primum actum fi- dei elicatum ab infideli infundi habitum fi- dei, & ad primum actum spei habitum spei, etsi necdum sit elicitus sufficiens dispositio ad infusionem habitus charitatis. Idque apparet satis plausibile: cum enim habitus fidei & spei possint sine charitate remanere, & in actus exire, cur non possint sine ea infundi? Praesertim quia fieri potest, ut ad fidem con- versus ob aliquem affectum erga peccatum diu perseveret in fide absque charitate, qui tamen non minus habitu fidei pro quotidia- no actuum exercitio indiget, quam fidelis, qui charitatem semel habitam per peccatum amisit. Praeterea connaturalius videtur, ut ad dispositionem actus proportionati mox infundatur habitus. Unde etiam si actus v. g. fidei posset physice producere habitum, produceret illum ante infusionem charitatis: adeoque videtur similiter Deus illum posito actu mox infundere.

71. *Sententia Auctoris.*
Nihilominus opinio haec nititur meris & incertis conjecturis: cum alioquin res ista pendeat a voluntate Dei, ex qua potuisset esse connexio in infusione, esto non foret in conservatione. Hanc porro subesse docet *D. Bonavent. 3. d. 23. in Expos. Textus dub. 6. & 4 d. 14. p. 1. art. 2. q. 3. Scotus d. 36. n. 30. Durandus, Occam, Richardus, Vega, imo & D. Thomas, ut citat & sequitur Arriaga disp. 16. de fide sect. 4.* Et favet *Trid.* quod explicatis *sess. 6. c. 6.* dispositionibus actualibus fidei, timoris, spei &c. subdit *c. 7. hanc dispositio- nem justificatio ipsa consequitur*, consistens uti- que in infusione gratiae & donorum, fidei scilicet, spei & charitatis, ut Concilium se ipsum explicat; quod proinde supponere vi- detur, necdum esse infusa. Unde subdit: *Hac omnia simul infusa accipit homo, per Iesum Chri- stum, cui inseritur, fidem, spem & charitatem.*

Per hoc autem quod subdit, *Nam fides nisi ad eam accedat spes & charitas, neque unit perfecte cum Christo &c.*; non significat Concilium, de facto aliquando contingere, ut ad infusio- nem fidei non accedat spes & charitas, sed solum indicat insufficientiam fidei, si sola es- set; prout de facto frequenter sola remanet. Praeterea in justificationis augmento, si fiat per merita siue per Sacramenta, semper augentur simul fides, spes & charitas: ergo etiam semper primo simul infunduntur. In- super peccator per actus fidei & spei non auget ipsos habitus, dum manet in malo sta- tu: ergo nec illos accipit sine charitate. De- nique per actus moraliter honestos non comparantur virtutes morales per se infusae (quas Alii admittunt) ante Charitatem: er- go nec comparantur ante illam habitus fidei & spei.

Ad fundamenta oppositae Sententiae Res- pond. in primis fidem & spem posse de- pendere a charitate in fieri, etsi non in con- servari: prout anima rationalis sic dependet a corpore in fieri, etsi connaturaliter extra corpus conservetur: prout etiam impetus pendet ab impellente in fieri, etsi non in conservari. Fides itaque (idem cum propor- tione est de spe) semel infusa manet connaturaliter, donec demeritoriè expellatur; prout expellitur non per quodcumque destruitur charitas, sed per peccatum mortale infideli- tatis, juxta *Trident. sess. 6. c. 15.* Quocirca fides semel habita manet in peccatore fideli, eo quod is expulsionem fidei non demereat- tur. Quamvis hoc supposito, consequenter possit pariter manere ad fidei exercitium cau- sandum, quantumvis ob hoc praecise non remaneret: prout ob simile exercitium non manent etiam juxta Alios virtutes morales per se infusae in peccatore, qui proinde actus illarum exercet cum auxilio Dei actuali. Cum quo similiter eliciuntur actus earum- dem (quae juxta Alios non infunduntur ante charitatem, quantumvis praevis eliciantur actus illarum) ante primam justificationem: & consequenter cum eo elici possunt ipsi actus fidei hanc justificationem praecedentes; maxime cum perfectam conversionem ad fidem ordinariè citò sequatur perfecta ju- stificatio. Neque est connaturalius, ut ad primum v. g. actum fidei infundatur habi- tus: quemadmodum etiam juxta Alios non est connaturalius, ut ad supernaturales actus virtutum moralium infundantur peccatori habitus proportionati ante charitatem: nec ut ad actus fidei elicitos a peccato- re mox sequatur augmentum habitus in- fusi.

Ipse insuper actus fidei non est dispositio connaturalis, sed ex arbitrio Dei, qui an- nexuit ei vim disponendi ad habitum fidei, quatenus pariter disponit ad perfectam ju- stificationem: ut omittam, quod *Arriaga sup. n. 25.* contendat potius censendum esse

72.

Fundamen- ta alterius sententiae dissolvun- tur.

connaturale, ut fides tamquam principium per se requisitum infundatur ante actus. Denique si actus v. g. fidei esset physice productivus habitus infusi, non mirum, quod hic statim tunc produceretur: verum consequenter tunc foret alia natura ipsius habitus & actus; cum naturæ actus, qui modò est, omnino repugnet, fidem Theologicam producere. Adde idem argumentum mutatis terminis militare contra virtutes morales infusas, quæ quantumvis actus proportionati præviè eliciantur, non infunduntur ante charitatem: item contra augmentum habitus fidei, utpote qui non augetur per actus elicitos à peccatore fidei: & tamen si actus isti essent physice productivi habituum proportionatorum, eos statim producerent vel augerent.

QUÆSTIO VII.

De Inæqualitate & Cessatione Virtutum.

73.
Virtutes
non omnes
æquales.

Perfectissi-
ma est cha-
ritas.

DE Virtutum inæqualitate pauca sunt dicenda, tum quia quædam de ea traduntur in materia particularium virtutum, tum quia pro parte est res valde incerta, ac difficilis seu potius impossibilis iudicatu. Constat saltem in generali, non omnes virtutes esse æquales, prout nec æqualia sunt omnia vitia & peccata opposita. Deinde in particulari constat inter omnes excellere charitatem, de qua Apost. 1. ad Cor. 12. ait: *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* Et c. 13. *Major autem horum est charitas.* Et ad Coloss. 3. *Super omnia autem hac charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Unde August. l. 15. de Trinit. c. 18. docet, ex donis Dei nullum esse donum majus charitate, vel æquale. Nimirum quia habet objectum perfectissimum, & in illud tendit modo perfectissimo. Charitas enim modo purissimo Deum merè propter se respicit, ei que voluntatem nostram finè admixtione amoris proprii subdit; secus quàm Spes. Præterea ipsa universalissimè voluntatem Deo, atque adeò ipsi honestati subijcit & conformat in omnibus, quæ Deo placent, & consequenter circa omnium virtutum objecta, utpote Deo placentia; idque etiam si nullum inde præmium sive commodum operanti resuleret. Quod postremum non convenit Spei; quamvis ipsa alioquin voluntatem nostram quodammodo generaliter divinæ subijciat, quatenus omnia virtutum opera ad finem Spei conducunt. Reliquæ autem virtutes morales in particulari solum materiâ voluntatem nostram divinæ, ipsique honestati conformant. Unde secundum Apost. ad Rom. 13. Charitas impletionem totius legis continet. Ipsaque finis præcepti dicitur 1. ad Tim. 1. Hinc denique soli charitati concessum

est, ut filios ac heredes Dei constituat.

Charitati succedit spes, spei fides: hæc subsequuntur virtutes morales, primò justitia, deinde fortitudo, denique temperantia. Inter species autem justitiæ antecellit religio, & virtus ei affinis (si non sit species) poenitentia, ac virtus inclinans ad pium credulitatis affectum, qui est præviis ad capessendam fidem. Vide D. Thom. quæst. 66.

Quod attinet ad Virtutum cessationem, illæ semel comparatæ manent in hac vita, quousque physice vel demeritoriè destruantur per actus pravos. Nam virtutes quidem Theologicæ, sicut non comparantur physice per actus, sic neque per contrarios physice destruantur, ut docent communiter Scotistæ, & alii passim. Ratio est: quia hæc virtutes non habent physicam repugnantiam cum actibus oppositis, v. g. habitus charitatis, cum actu odii: ut patet in odio indeliberato, aut imperfectè deliberato, cum quo tamen æqualiter repugnet, si esset repugnantia physica, cum sit eadem physica ratio odii deliberati ac indeliberati. Deinde virtus non repugnat physice cum actu vitii, quod censeri posset oppositum, nisi quatenus idem actus generat habitum physice repugnantem: habitus autem odii v. g. non repugnat physice cum habitu charitatis; cum possint esse simul in gradibus intensis, ut quæst. seq. dicitur. Specialiter autem charitas habitualis physice non repugnat cum quolibet peccato mortali, sive omissionis, quæ potest esse pura ac nullius physicæ efficacis; sive commissionis, v. g. fornicationis: idque sive spectes utriusque objectum, sive quodcumque aliud: quæ est enim physica repugnantia in hoc, quod aliquis actu fornicetur, & retineat habitum, quo habitualiter sit potens diligere Deum? Itaque sicut habitus infusi physice non possunt comparari, sic nec amitti. Et specialiter sicut ratio peccati mortalis est ens quoddam morale & demeritorium, sic tantum moralem & demeritoriam habet causalitatem ad destructionem charitatis habitualis. Ita Scotistæ, Nominales, Lorca, Maldenus, Coninck d. 22. de Virt. Theol. dub. 10. citans D. Bonaventuram & alios.

Itaque charitas destruitur demeritoriè per quodvis peccatum mortale: hoc enim continet gravissimam in Deum offensam, adeoque meretur absolutam rescissionem amicitie, & per consequens amissionem charitatis, quâ homo constituitur dignus amicitia Dei. Estque certum ex Trid. sess. 6. c. 15. ubi ad probandum adducitur illud ad Cor. 6. *Neque fornicarii, neque idolis serviientes &c. regnum Dei possidebunt;* quod non subsisteret, si per peccata mortalia non expelleretur charitas. Spes Theologica amittitur per peccatum mortale desperationis; utpote directissimè ei oppositum, ut proinde per nullum alium actum potius mereatur expelli. Deinde desperatio eodem planè modo

Quis ordo
ceterarum.

74.
Virtutes
Theologica
destruuntur
demeritoriè.

Specialiter
charitas
non repugnat
physice
cuiuslibet
mortali
peccato.

75.
Quo tamè
omnis pel-
litur;

Viti spes peccato mortali desperationis.

An etiam
peccato in-
fidelitatis.

modo se habet ad spem, quo infidelitas ad fi-
dem; hæc autem amittitur per peccatum
mortale infidelitatis. Spem insuper velut in-
directè tolli per actum infidelitatis, docent
unanimitè Theologi, immo *Suarez disp. 1. de spe. sect. 8.* dicit hoc esse certum. Ratio est:
quia fides est fundamentum spei, & radix
totius statûs supernaturalis: & per infideli-
tatem statuit se homo voluntariè in statu in-
compossibili cum actu fidei adeoque spei eli-
ciendo. Quàmvis hæc probatio, aut aliqua
alia hic allegabilis non convincat. Fides de-
nique juxta *Tridentinum supra* amittitur pec-
cato infidelitatis, ei directè opposito, non au-
tem quocumque alio peccato mortali.

Quo solo
destruitur
fides.

76.
Virtus ac-
quisita de-
struitur
contrariis
vitiis
actionibus.

Etiam ve-
nialiter
tantum
malis.

Etiam si sit
virtus obli-
gans sub
mortali.

77.
Fundamen-
tum Arria-
ga everti-
tur.

Virtus acquisita sicut comparatur multi-
tudine actuum, sic & destruitur multis acti-
bus repugnantibus, quibus generatur habitus
vitiosus, ut à contrario sensu colligitur ex
Tridentino sess. 14. c. 8. de bonis & satis-
factoriis operibus dicente: *Vitiosos habitus
malè vivendo comparatos contrariis virtutum
actionibus tollunt.* Estque perinde, siue actus
illi sint peccata mortalia, siue venialia: nam
etiam per frequentes veniales intemperantias
v.g. perdi potest temperantia acquisita: cum
enim actus non generent habitum in quan-
tùm sunt formaliter mali, ratio repugnantiae
non est malitia gravis vel levis, sed tenden-
tia actûs repugnans physicæ tendentiæ actûs
virtutis, quæ etiam reperitur in actu veniali-
ter malo. Idque satis constat in illis materiis,
circa quas actus non solent habere majorem
malitiam quàm venialem, v.g. in materia
urbanitatis. Nihilominus etiam virtutem
obligantem sub mortali posse perdi per mul-
tiplices actus oppositos, etsi malos tantùm
venialiter, saltem defectu deliberationis,
satis ex ratione jam facta colligitur. Confir-
matur: quia furtum v.g. grave & leve
opponuntur eidem virtuti per defectum:
ergo ipsa simpliciter destrui potest per alte-
rutrum.

Dices cum *Arriaga* (qui *To. 3. Tr. de Vitiis
& Peccatis disp. 40. sect. 4.* cum quibusdam
aliis oppositum tenet) assuetus furtis levibus
non facilitatur nec inclinatur ad gravia, nisi
forsitan indirectè, qualiter generatim venia-
lia disponunt ad mortale, & contemnens
modica paulatim decedit ob similitudinem
objectorum: ideoque diversus videtur ha-
bitus inclinans ad magnam & ad parvam ma-
teriam: etsi enim sit idem objectum for-
male, tamen est diversa difficultas. Resp.
Neg. Ass. & quidquid in objectione allega-
tur. Immo ipse *Arriaga* (cujus est hæc ob-
jectio) fatetur assuetum furtis gravibus &
deliberatis inclinari etiam ad levia & indeli-
berata per eundem habitum: ergo idem ha-
bitus est, qui inclinatur ad utraque; & con-
sequenter assuetus levibus etiam facilitatur
ad gravia. Nec obstat, quòd sæpè in gra-
vibus quis sentiat difficultatem & remor-
sum: hoc enim non est defectu habitûs,

sed quia per accidens in furtis gravibus quæ-
dam concurrunt retardantia, v.g. timor
patibuli, inferni &c; quæ si abessent, aut
nescirentur, habituatus ad furandum par-
va, etiam facilè furaretur magna: quod
enim ad furandum trahit est utilitas: si igi-
tur utilitas parva trahat, quantò magis per
se loquendo magna?

Ad durationem virtutum post hanc vi-
tam quod attinet, in primis nulla Virtus Theo-
logica manet in damnatis, ut Doctores una-
nimitè docent: adeò ut *Bannez 2. 2. q. 5. art. 2. dub. 1.* oppositum censeat esse teme-
rarium. Ratio est: quia illæ spectant ad sta-
tum & ordinem gratiæ, à quo damnati pe-
nitus exciderunt; uti & à fine supernaturali,
ad quem virtutes istæ sunt via. Itaque in
ipsis cessat finis, ob quem talia dona à Deo
conferuntur; suntque iidem donis tam subli-
mibus omnino indigni, quibus proinde pri-
vari merentur, qui in æternum privantur
ipsâ gloriâ. Confirmatur: quia juxta fidem
carent charitate; spem verò, esto ante non
destructam, per actus desperationis destrue-
rent; uti & fidem per actus contrarios piæ
affectioni credulitatis.

Nec refert, quòd in dæmonibus sit fides,
juxta illud *Jac. 2. Et dæmones credunt, & con-
tremiscunt*; credunt nimirum, quòd Deus
unus est, ceterosque Symboli articulos, ut
ex Evangelio aliisque Scripturis satis intel-
ligi potest. Non refert, inquam, quia non
credunt fide divinitus infusâ, sed ex subtili-
tate naturæ; nec voluntariè, sed coactè.
Convincuntur enim, tum evidenti rerum
experientiâ, tum per vera miracula pro con-
firmandis fidei articulis facta; quæ quidem
à falsis miraculis optimè discernunt, esse-
que testimonia certissima veritatis cognos-
cunt. Quare apertum est discrimen inter fi-
dem etiam informem hominum viventium
& fidem dæmonum: cum ista sit volunta-
ria, hæc coacta: ista supernaturalis, hæc
naturalis, innixa discursui & evidentiæ ra-
tionum. Undè rectè dixit *August. 9. de Civit. c. 21.* dæmones cognoscere Christum non
lumine fidei, sed efficaciâ signorum. Nec ta-
men ideò vacillat comparatio Apostoli, quæ
in hoc consistit, quòd sicut dæmonibus
ad salutem nil prodest omnis illa notitia,
quam de mysteriis fidei habent, quia non
adeest bona voluntas: sic nec Christiano,
quamdiu non studet bonis operibus, fides
ad salutem prodesse possit. Quod attendens
Augustinus; & tamen sciens non nihil inter-
esse, dixit *Serm. 31. de Verbis Apost. c. 9.*
fidem malorum hominum esse propè fidem
dæmoniorum.

Nihilominus in animabus purgatorii ma-
net juxta Doctores communiter non so-
lùm charitas, sed etiam ceteræ Virtutes
Theologicæ: Nam credunt, item sperant
beatitudinem, ipsis quidem certam, tamen
adhuc absentem, immo arduam, & quoad
tempus

78.

In damna-
tis nulla
manet Vir-
tus Theolo-
gica.

79.

Que fides
dæmonum
memorata
Jac. 2. &
que inter
hanc & fi-
dem pecca-
toris diffe-
rentia.

80.

In anima-
bus purga-
torii manet
fides, spes
& charitas.

tempus illam obtinendi etiam (interdum saltem) incertam: denique justæ sunt & ex fidei directione Deum diligunt. Neque etiam in iis evacuari decebat quod ex parte est, donec in iisdem succederet quod perfectum est; ut à contrario sensu colligitur ex Apost. 1. Cor. 13.

81.
In beatis
manet cha-
ritas sine
fide.

In Beatis verò manet juxta omnes charitas; de qua Apostolus 1. ad. Cor. 13. *Charitas nunquam excidit*. Fides quoque juxta Doctores communiter non manet: quia ei succedit visio seu lumen gloriæ, cujus vicem hinc supplebat, & ad quod tamquam perfectionem sui ordinabatur. Unde ejus adventu evacuat, juxta illud Apostoli supra: *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*. Quod de fide etiam habituali intelligunt doctores communiter. Alioquin si de actibus tantum esset sermo, non solum fides, sed etiam charitas evacuetur, utpote cujus actus destruitur, succedente alio perfectiori & specie distincto.

Nec refert, quod Beati in cælo aliqua credant, quæ scilicet ipsis revelantur extra Verbum. Nam hoc dato, non oporteret in illis habitum fidei relinqui pro paucis istis & secundariis actibus, cum non posset operari circa primum objectum, Deum, qui ibi clarè videtur.

82.
Habitum
Spei in iis
qualiter
maneat
juxta non-
nullos.

De habitu Spei Suarez disp. 1. de Spe sect. 8. Coninck disp. 19. dub. 10. nu. 131. & nonnulli alii Recentiores censent eum remanere, non quidem sub nomine Spei & officio sperandi, sed ut ibi eliciat actus tentationis beatæ circa objectum hinc speratum, ibi possessum, qui correspondent actibus Spei in via. Ut proinde habitus Spei non sit restrictus ad sperandum bonum absens; sed sit unus generalis, potens ad eliciendos actus amoris concupiscentiæ Dei ut sic, abstrahendo ab objecti præsentia & absentia. Et quidem indubiè potuisset habitus tam generalis Spei, uti charitatis à Deo infundi, ut rectè notavit Scotus 3. d. 31. n. 6. & 8. sed (inquit n. 8.) *supponimus nunc ex dictis Sanctorum distinctionem illorum habituum, scilicet Spei & Charitatis, ita quod Spes non inclinat ad actum tendendi in bonum commodum absolute, sed ad actum imperfectum ex absentia objecti.... Charitas autem sit principium & habitus tendendi in Deum, ut est bonum in se*. Quod etiam docet D. Thomas & plerique alii Scholastici. Et consonat Apostolus supra, soli charitati adscribens hanc prærogativam, eo quod nunquam excidat; adeoque supponens Spem, quod ex parte sit, evacuandam. Id quod obviè intellectum sonat, non tantum excidere quoad nomen et officium sperandi (ut Alii contendunt) sed simpliciter ipsam tolli & evacuari; prout ex modo illo loquendi colligitur fidem simpliciter tolli & destrui. Ut proinde Spes sit habitus restrictus ad sperandum bonum absens: præsens enim sperari non potest, juxta illud Apost. ad Rom. 8. *Spes quæ videtur non est spes,*

A quibus
dissentit
Scotus, D.
Thomas &
plerique
Doctores.

id est, nulla est spes rei jam præsentis & possessæ: Nam (ut subjungit) *quod videt quis, quid sperat?* q. d. re, quæ sperabatur, obtentâ, nulla jam restat causa sperandi.

Nec refert, quod beati adhuc sperent beatitudinem corporum eis absentem, quæ est objectum secundarium Spei. Nam hoc concessio (quod tamen Varii negant) pro isto actu secundario post judicium cessaturo, non est relinquendus habitus impotens operari circa primum objectum.

Nihilominus si habitus Spei esset generalis, adeoque in patria maneret, possent actus isti referri in illum habitum. In quem etiam tamquam causam efficientem refertur ab aliis Auctoribus beata tentio; & rectè, suppositâ hâc doctrinâ. Alioquin sicut habitui fidei succedit lumen, sic habitui Spei posset succedere novus habitus, qui eliciat tentionem, ut docet noster Felix de Incarn. c. 12. diff. 1. in fine, & videtur insinuare Scotus sup. num. 5. in fine. & num 6. in princip. Eò quod connaturalius actus iste perenniter continuandus refundatur in principium intrinsecum & permanens. Pendet hoc tamen à libertate Dei, cujus jugiter præsentis actualis & potentior concursus indubiè posset sufficere. Prout etiam sufficere posset pro eliciendis actibus fruitionis beatificæ. Quamvis de facto hi eliciantur ab habitu charitatis, utpote generali, & ibidem congruè remanente, idcirco, ut eodem dono sumus hic & in patria filii Dei.

Denique Virtutes morales seu acquisite manent post hanc vitam juxta Doctores communiter 3. d. 33. & 1. 2. quest. 67. qui tamen potissimum loquuntur de beatis, de quibus ista quidem est ratio specialis, quod congruum sit, ut Deus hæc ornamenta labore Sanctorum in hac vita comparata, & statui beatitudinis non repugnantia conservet, ac fortasse virtutes, quæ hic defuerunt, per accidens infundat. Hæc tamen ratio proportionatè militat etiam in animabus purgatorii quoad virtutes hic acquisite. Generalis quoque ratio est, etiam pro damnatis, quod hæc virtutes non destruantur, nisi vel per destructionem subjecti (quod tamen semper post hanc vitam manet, scilicet anima rationalis) vel per suspensionem influxus conservativi, quem non videtur congruum suspendere sed potius congruit, ut naturales perfectiones hic habitæ relinquuntur in damnatis, quousque ipsi se illis privent per actus contrarios, & hic est tertius modus destruendi virtutes, qui quidem apparentissime à damnatis paulatim adhibebitur; cum sint futuri in malo obstinati, & in quævis peccata se ex rabie malitiæ præcipitaturi: quousque tamen id faciant (facient autem liberè) decet habitus virtutum manere: sicut etiam in eis manebunt scientiæ naturales. Nec obstat dictis, quod beati non patiantur difficultatem in bono, nam ex natura sua pati possent, quod

83.

Occurritur
objectioni.

A quo prin-
cipio elicia-
tur beata
tentio.

84.

Virtutes ac-
quisite ma-
nent in bea-
tis & ani-
mabus pur-
gatorii.

An vel quo
modo etiam
in damna-
tis.

quod sufficit ut habitus acquisiti pro orna-
mento animæ relinquantur. Non obstat
etiam, quod multarum virtutum mora-
lium materia illis desit, v. g. temperantiæ
&c. nam possunt elicere actum circa mate-
riam præteritam, vel circa mediocritatem
virtutis ut sic.

Q U Æ S T I O III.

De Vitiis in Genere.

85.
Quid sit
vitium.

Opponitur
Virtuti
gratiâ in-
feriorum.

VITIUM est habitus electivus à medio-
critate declinans: sive est habitus in-
clinans in actus contra præscriptum rectæ
rationis. Unde vitium opponitur virtuti,
saltem acquisitæ, idque gratiâ inferiorum,
v. g. temperantiæ intemperantiâ, castitati
luxuria &c. Virtus tamen in genere & vi-
tium non repugnant: cum gratiâ diverso-
rum inferiorum, v. g. iustitiæ & luxuriæ,
sæpe insint eidem.

86.
Inter Vi-
tium &
Virtutem
infusam
non est phy-
sica opposi-
tio.

Inter vitium quoque & virtutem infusam
non est physica oppositio seu contrarietas:
quandoquidem vitium & virtus infusa pos-
sunt se compati, etiam in gradu intenso.
Hoc patet in eo, qui vitiis contra virtutes
infusas acquisitis præditus, per ferventem
dispositionem justificatur, accedente præ-
sertim susceptione Sacramentorum: hic enim
accipit virtutes infusas in gradu excellenti,
& tamen retinet vitia præterita; quæ proin-
de tantam illi adhuc postea difficultatem fa-
cessunt, actusque virtutum retardant. Ra-
tio à priori est, quod virtutes infusæ sint
instar potentiae, & tantum dent simpliciter
posse, non autem ullam inclinationem aut
propensionem: sicut ergo potentia, v. g.
ad amandum potest esse simul cum quolibet
v. g. habitu odii, sic etiam cum eo consiste-
re potest habitus infusus, v. g. charitatis.
Unde si peccator justificetur sine actu amo-
ris amicitiae per attritionem cum Sacramen-
to, habitus præexistens odii nequidem im-
minuetur.

87.
Qualiter
invicem
opponantur
eorundem
actus.

Nihilominus ipsi vitiosi actus quâdam
ratione opponuntur actibus virtutum infusa-
rum, v. g. odium Dei actui supernaturali
amoris: quia etsi unus sit supernaturalis,
alter naturalis; ambo tamen tendunt in idem
objectum sub ratione repugnante. Et hæc
physica repugnantia est inter eosdem actus,
etiamsi actus odii sit indeliberatus aut tan-
tum venialiter malus. Unde ex repugnantia
actuum non sequitur repugnantia habi-
tuum: alioquin etiam per actus venialiter
malos posset minui ac destrui habitus chari-
tatis. Moraliter tamen & Theologicè rem
considerando censentur vitia opposita etiam
virtutibus infusis, v. g. habitus odii, charita-
ti, infidelitas, fidei: eo quod inclinent in
actus repugnantes & modo opposito tenden-
tes in idem objectum.

88. Causa efficiens vitiorum est ipsa volun-

tas, mediantibus actionibus pravis. Quare è *Qua causa efficiens vitiorum.*
converso vitiosus habitus male vivendo compa-
ratos, contrariis virtutum actionibus poeniten-
tes tollunt juxta Trid. sess. 14. c. 8. An autem
divinitus posset habitus vitiosus infundi à so-
lo Deo, est inter Theologos controversum.

Suarez 1. 2. Tract. 2. disp. 4. sect. 2. & plu-
res Alii id negant, ex eo, quod id videatur à solo Deo
repugnare bonitati Dei, qui sic hominem
velut impelleret ac induceret ad peccandum.

Quemadmodum idcirco nequit alicui con-
sulere peccatum. Nihilominus Vasquez, Tan-
nerus Tom. 2. disp. 4. quest. 1. num. 13. Ar-
riaga Tom. 3. disp. 39. sect. 4. & plures alii
affirmant: eo quod Deus producendo se so-
lo habitum vitiosum producat solum con-
causam peccati minus principalem; eamque
subiacentem arbitrio voluntatis: sicut crean-
do voluntatem, creat propriam & princi-
palem causam peccati. Unde etiam se solo
habitum vitiosum conservat sine suæ boni-
tatis præjudicio. Item posset creare homi-
nem, etiam secluso peccato originali, cum
fomite concupiscentiæ, qui fortius excitat
ad motus inordinatos, & ad peccandum in-
clinat, quam habitus. Immo etiam juxta
Suarez (ut refert Arriaga sup. n. 16.) posset
Deus se solo producere intensissimam & vi-
vacissimam cognitionem delectabilitatis ob-
jecti vetiti, quæ tamen allicit seu inclinat
ad peccandum, idque magis, quam habitus
vitiosus. Itaque Deus per hoc solum daret
occasionem peccati per accidens; similes
autem occasiones dare potest, immo & con-
currere ad materiale peccati, etsi præ habi-
tu vitioso connexum cum peccato formali.
Aliud est de consilio: quia suadere alteri
peccatum, vel indicat in suadente peccati
desiderium, vel est mendacium: utrum-
que autem Deo repugnat. Qui namque
suadet, ostendit se optare, ut res fiat; optan-
do autem id, malè agit: quod si verò id non
optet, jam mentitur. Neque hinc sequitur,
Deum similiter posse infundere qualitatem
prædeterminantem ad peccandum. Nam
hæc necessitaret ad peccatum; quod proin-
de meritò adscriberetur Deo: immo ipse
homo excusaretur.

Dices, habitus vitiosus ex natura sua
tantum habet effectum malum, & ad eum
ordinatur: ergo nequit causari à solo Deo,
ut non posset ab eo creari voluntas, quæ
tantum posset inclinare in malum. Resp.
imprimis habitum vitiosum posse habere
effectum non malum, v. g. accedente in-
vincibili ignorantia, quæ putaretur actus
esse bonus; vel ablatâ prohibitione divinâ
ab ipsis actibus, vel accedente indelibera-
tione, quæ saltem à formali peccato excu-
sat. Deinde Deus effectum malum non in-
tendit, neque hic necessariò est habitui
annexus, sed subordinatè ad liberum arbi-
trium; potest autem ipse Deus præ oculis
habere finem bonum, v. g. pugnam spiri-
tualera

Sententia
affirmans
suadetur
rationibus
contrariis
occurritur.

89.
Specialis
objectio.
Responsio.

tualem, prout fomitem relinquit ad agnitionem, ipsumque etiam ab initio causare potuisset; prout similiter habitum vitiosum se solo conservat, & cognitionem delectabilitatis objecti vetiti producere se solo posset. Præterea inclinationi habitus vitiosi occurrere posset per similem productionem habitus virtuosus, & virtutem gratiæ actualis, undè oriretur velut contrapondium æquè vel magis voluntatem inclinans in bonum. Voluntas verò solum potens inclinare in malum, foret ens malum Manichæorum, quod implicat. Neque tantum voluntatem huiusmodi Deus non posset producere; sed nec conservare: cum tamen conservet habitum vitiosum.

Alia objectio petitur ex hoc, quod Deus nequeat se solo infundere errorem, cum nequeat mentiri; adeoque nec habitum vitiosum. Varii negant consequentiam. Sed plures alii consequenter negant Antecedens, existimantes inde non sequi in Deo mendacium; de quo disp. 3. de Veritate objecti fidei quest. 2.

90. *Qui dividi possit vitium.* Vitium cum proportionem dividi potest in tot genera & species vitiorum, quot sunt genera & species virtutum; immo in longè plura: cum enim eidem virtuti plura regulariter vitia adveniant, hinc sunt vitia sine comparatione plura quam virtutes. Singulorum autem rationes in hac parte particulariter tractantur.

Quod illius subiectum. Quod ad subiectum attinet, vitium habet idem subiectum juxta omnes, quod virtus: cum formarum oppositarum sit idem subiectum.

91. *An vitia sint connexa.* Quod attinet ad vitiorum connexionem, certum est, ea non esse connexa necessariò; prout nec sunt connexa ipsa peccata, ut supponitur Jac. 2. *Quod si non machaberis, occidas autem, factus es transgressor legis.* Immo varia vitia & peccata sunt inter se opposita, v. g. avaritia & prodigalitas: & quamvis opposita non essent, nihilominus non necessariò inter se connecti sensus & experientia docet. Quod proinde admittunt etiam illi, qui virtutes inter se connecti asserunt; etsi non consequenter, cum de virtutibus idem ostendat ratio & experientia, quod de vitiis.

De inæqualitate eorum remissionis. Inæqualitas porrò vitiorum patet: partim ex inæqualitate virtutum: partim ex inæqualitate peccatorum; de qua Parte. 2. Tract. 2. disp. 5. q. 8.

92. *Manent in damnatis.* Denique quod spectat ad vitiorum durationem, constat ea post hanc vitam non remanere in beatis. At verò in damnatis remanent: cum non sit ratio, cur ab eis gratiosè tollerentur; quin potius per actus malos jugiter aut frequentissimè eliciendos nova quoque vitia ab ipsis conquirentur. Nullatenus tamen fundatum est, quod omnis generis vitia ab ipso Deo damnatis infunderentur.

Sed quoniam præter habitus vitiosos voluntatis, dantur habitus subservientes in parte sensitiva (ut supra de virtutibus dictum est) & hi destruuntur cum destructione organi corpori; hinc dubitari posset, an isti saltem habitus in damnatis reproducentur à Deo in resurrectione? Videtur enim, quod ad nihil deservient, nisi ut inclinent damnatos, alioquin satis inclinatos in actus vitiosos. Nihilominus responderi posset, deservituros esse instar pœnæ & cujusdam dedecoris seu tabis, exigentibus id actibus præcedentibus, à quibus fuerant in via geniti. Prout Deus in iis reproducet fomitem concupiscentiæ, fortè etiam defectus corporales: cum non congruat damnatos resurgere perfectiores, quam in hac vita fuerint.

93. *An vitia manent in animabus purgatorii.* Sed credibilis omnino videtur, quod non. Etsi enim gratia in iis necdum sit consummata quoad beatitudinis possessionem, est tamen consummata in ordine ad exercitium operationum honestarum, & negationem omnis pravæ operationis, ut proinde isti pravi habitus in iis nunquam possint exire in actum. Deinde si animæ ibi essent cum corporibus, non haberent fomitem concupiscentiæ: adeoque nec habent vitia, nihilominus ab iis in patria tollenda; quæ proinde congruentius tolluntur antea, nè in acceptissimis Deo animabus quidquam remaneat, quod pœnæ generaliter à Deo taxatæ non deservit. Quare etiam non manebunt in iis errores morales, adeoque nec vitia.

Nec refert, quod maneat in iis macula peccati venialis in via non deleti. Nam in primis illa tollitur per contritionem à singulis animabus primo instanti separationis à corpore eliciendam. Deinde illa manet tamquam pœna per se peccati, donec per retractationem tollatur.

Non refert etiam, quod vitia sic possent ab animabus tolli per actus contrarios ibi eliciendos. Nam cum non spectent per se ad pœnam, cumque facerent ad bonum difficiliore, cum denique non possent statim & simul tolli per actus (ut potest tolli omnis reatus culpæ) congruentius est, ut tollantur ab illis à principio.

Quæ de cætero concernunt vitia, intelligi possunt, partim ex dictis de peccatis in communi in parte 2. Theologiæ, partim ex jam dictis de Virtutibus in communi, partim denique ex ulterius dicendis de Virtutibus & Vitiis in particulari & eorum actibus, ex quorum notitia magis eluceffet natura horum habituum, nam est de his, sicut de illis, quorum sunt aut principium aut superstes vestigium, cum quadam proportionem discurrendum.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Fidei Notione & Objecto.

QUÆSTIO I.

Quid sit Fides.

FIDEI nomen variè sumitur. Primò pro fidelitate seu veracitate in servandis promissis. *Ad Rom. 3. Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacua-*

bit? id est, numquid faciet, ut Deus non staret promissis? A qua acceptione parum aut nihil differt illa, quâ generatim sumitur pro veritate seu veracitate in dictis. Juxta quam dicitur 1. ad Timoth. 1. Fidelis, id est, verax, sermo. Et Apoc. 1. Christus dicitur testis fidelis, id est, verax. Consonatque etymologia vocis Fides; quæ ab eo dicitur appellata, quia fit quod dicitur; ut post Ciceron. l. 1. de Offic. habet August. Ep. 19:

Secundò ob analogiam quamdam ad fidelitatem, etiam ipsa promissio, quæ ex fidelitate est implenda, dicitur fides, 1. ad Timoth. 5. Primam fidem irritam fecerunt, id est (ut explicat D. August. in Psal. 75.) voverunt & non reddiderunt.

Tertiò sumitur, pro auctoritate, fama seu existimatione, quam veracitas in dictis & promissis generat. Quo sensu dicitur quis esse apud alios probæ vel nullius fidei. Et Eccl. 27. Qui denudat arcam amici, fidem perdit.

Quartò usurpatur pro conscientia, quæ est assensus quidam & credulitas, cuique conformatur veracitas. Quo sensu communiter accipitur illud ad Rom. 14. Omne quod non est ex fide (id est, quod est contra dictamen conscientie) peccatum est. Quo sensu illud etiam intellexit Innoc. III. C. Fin. de Prescript. declarans proinde quoniam omne quod non est ex fide peccatum est, Synodali judicio definimus quod nulla valeat absque bona fide Prescriptio.

Quintò juxta Rossensem, Vega, Valentia & alios, interdum sumitur pro fiducia consequendi rem desideratam aut promissam. Matth. 14. Modicæ fidei, quare dubitasti? Et Jac. 1. Postulet autem in fide, nihil hesitans. Alii tamen Doctores cum Dominico Soto lib. 2. de Nat. & grat. c. 6. & Estio in dictum locum Jacobi, non infundatè contendunt, etiam in præfatis locis esse sermonem de ipso assensu credulitatis divinorum promissorum, cujus quidem effectus est ipsa fiducia; idque conformiter ad illud Marci. 11. Omnia quacumque petitis, credite quia accipietis. Vide Estium supra. Eò autem magis excluditur abusiva Hæreticorum acceptio, usurpantium fidem Christianam & justificantem pro fide seu fiducia sua speciali sola. Quidquid autem de hoc sit; istud insanum eorum dogma de Herincx Sum. Theol. Pars III.

fiducia speciali est omnino infundatum, & à nobis ex professo refutatum *Tract. de Iustif. disp. 5. quæst. 1.*

Itaque sextò, & ad sensum præsentis loci, fides sumitur pro credulitate seu assensu, quo intellectus assentitur dictis alterius ob illius auctoritatem; quæ si sit humana, erit fides humana; si divina, erit fides Theologica. Quo sensu non solum sumitur in Scriptura ad Hebr. 11. & alibi; sed etiam frequentissimè apud Scriptores, tum profanos, tum sacros. Sic Cicero l. 2. de Divinat. versus finem: *Insanorum (inquit) visis non est fides adhibenda.* Et Virgilius l. 4. *Æneidos: Credo equidem, nec vana fides, Genus esse Deorum.* Et Augustinus l. de Spiritu & Litt. c. 31. *Aliter dicitur, non mihi habuit fidem, aliter autem, non mihi servavit fidem: nam illud est, non credidit quod dixit; istud, non fecit quod dixit &c.* Quare per quemdam tropum etiam objectum ipsum fidei sic sumptæ fides vocatur in Symbolo Athanasii: *Hæc est fides Catholica, id est, hæc sunt mysteria fidei, & per illam credenda.* Et ad Gal. 3. *Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? id est, doctrinæ fidei.* Vide plura apud Valentia in princip. Tom. 3.

Fides Theologica rectè definitur, habitus vel actus (prout de fide habituali vel actuali fuerit sermo) supernaturalis intellectus, quo firmiter, sed obscurè assentimur iis, quæ Deus seu Prima Veritas revelavit, sive testata est.

Apostolus verò ad Hebr. 11. describit fidem taliter: *Est autem fides sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium.* Ubi juxta Theologos communiter continetur non solum quoddam fidei encomium (quidquid dixerit Erasmus ibid. in Comment.) sed vera illius definitio saltem per proprietatem aut effectum. Nam esse substantiam seu hypostasem sperandarum rerum, sive basim, cui spes & salus nostra innititur, est proprietas ipsius fidei; quæ consequenter debet esse certissima, veluti fulciens spem Christianam, quæ est certissima. Hoc porro facit fides, quatenus ea quæ speramus, ex fide fiunt certa, & consequenter quatenus nos de iisdem certi & securi reddimur. Chrysostomus verò, quem reliqui Græci sequuntur, per hypostasim intelligit substantiam seu existentiam, hoc sensu, ut fides sit existentia speratarum rerum, nempe per metonymiam ab effectu; eò quod etsi spe pendente non existant, fides tamen eas ipsas nobis quodammodo existentes & præsentis exhibeat, dum nos adeò de iis certificat, ac si jam re ipsa essent præstitæ & obtentæ. Unde Paraphrasis Syriaca habet: *Est autem fides persuasio super iis, quæ sunt*

3.
In præsentia
& usitate
sumitur pro
assensu credulitatis.

Vnde per
tropum e-
tiam tri-
buitur ipse
objecto.

4.
Fides Theo-
logica quid.

Definitio
Apostoli.

Quo sensu
fides sit sub-
stantia spe-
randarum
rerum.

1.
Fides frequenter sumitur pro fidelitate aut veracitate.

Et per analogiam pro ipsa promissione ex fidelitate servanda.

Interdum etiam pro existimatione quæ ex veracitate nascitur.

Interdum pro conscientia.

2.
An aliquando in Scriptura accipiat pro fiducia.

sunt in spe, ac si essent ipsis (supple, credentibus) in actu sive effectu. Uterque autem sensus eodem fere collimat.

5. Quod autem subditur, fidem esse argumentum non apparentium, intelligitur de argumento infallibili, prout etiam sola ratio certò concludens propriè argumentum dicitur: Argumentum enim (inquit Philosophus in Rhetorica C. Argumentum) est, quod aliter habere non potest, atque ipsi dicimus. Et consonat Cicero lib. 2. qq. Academic. Unde Aug. Tract. 79. in Joan. loco argumentum legit convictio. Est itaque fides ostensio earum rerum, quæ non videntur à nobis; non quod aliunde etiam nobis ratione naturali non possit aliquod fidei mysterium esse evidenter notum, sed quòd fides sit firma adhæsiō, seu faciat nos firmiter adherere, etiam iis, quæ aliunde nobis non apparent: adeoque sumitur in sensu ampliativo. Non enim sentit Apostolus id omne quod creditur esse non apparens, sed fidem esse eam animi qualitatem, quā propter divinam auctoritatem seu Dei verbum certissimè recipimus etiam ea quæ non apparent, quæque sensus humanus credere refugit. Aliàs etiam ea, quæ apparent ex lumine rationis naturalis, si testimonium habent divinum, credi possunt, v. g. quòd Deus est, quòd unus est &c. Quamvis in his credendis non ita eluceat virtus fidei; utpote quæ etiam citra divinum testimonium recipiuntur. Prout sunt & illa, quæ sensu, experientiā & humanis testimoniis sunt abundè perspecta, v. g. Jesum esse crucifixum & mortuum, Davidem regnasse, Paulum Gentibus prædicasse, & similia.

Porro notandum posteriorem hanc partem plura complecti quàm priorem: nam plura creduntur, quàm sperantur; cum sola bona eaque futura & absentia sperentur, credantur verò bona & mala, tam præterita & præsentia, quàm futura. Unde fides non tantum est substantia sperandarum rerum, sed generaliter argumentum non apparentium.

Q U Æ S T I O II.

De Objecto Materiali Fidei.

6. Dico I. Objectum materiale fidei generatim & adæquatè sumptum est omne id quod Deus nobis per se vel per alios revelavit. Patet: quia totum hoc & solum credimus fide divinā. Unde mysteria, quæ Deus de facto non revelavit, adeoque non informantur testimonio primæ veritatis, non pertinent de facto ad fidei objectum, etsi pertinere possint, si revelentur. Prout revelari potest quælibet veritas objectiva. Quare etiam ipsa fides est objectum fidei, scilicet specialis actus, quo credo fidem dari: similiter divina veracitas, quatenus potest credi Deum esse veracem, etsi ipsa aliunde sit ratio motiva: ipsa enim naturaliter cognita est objectum materiale, veracitas autem revelans

formale. Propositio tamen illa, in qua involveretur negatio divini concursus ad eliciendum actum fidei supernaturalis, non posset esse objectum materiale fidei supernaturalis: nam si v. g. Deus haberet efficax decretum (quale de facto non habet) numquam concurreretur ad talem actum supernaturalem, implicaret omnino credere supernaturaliter huic reflexæ propositioni à Deo revelabili: Deus efficaciter decrevit numquam concurrere ad actum fidei supernaturalem. Posset etiam absolute dari propositio, quæ foret vera (etsi de facto non detur talis) & tamen à Deo non revelabilis, v. g. hæc: Deus nil vult revelare; & Deus hoc ipsum novit; in casu scilicet simpliciter possibili, quo Deus decrevisset nil omnino revelare.

7. Objectum fidei solet dividi in simplex, & complexum. Complexum dicitur ipsa propositio objectiva, cui assentimur, per iudicium scilicet complexum, seu compositionem aut divisionem: v. g. Deus est æternus. Ipsum autem prædicatum, scilicet æternitas, est objectum simplex, sive mysterium quod creditur Deo convenire. Subjectum denique propositionis revelatæ & creditæ, scilicet Deus, est objectum simplex, de quo creditur quòd sit æternus. Quod Varii appellant subjectum potius, quàm objectum fidei; etsi hoc ad quæstionem de nomine spectet.

8. Dico II. Deus ut sic est subjectum primarium fidei Theologicæ. Et in primis quidem ipsum eatenus esse subjectum primarium primitate dignitatis, est indubitatum: cum sit nobilissimum inter omnia, quæ per fidem Theologicam attinguntur. Esse verò etiam subjectum primarium attributionis docet Scotus cum suis, D. Thomas cum suis, & plerique alii Recentiores; ut videre est apud Franciscum Castillo hic disp. 1. q. 3. n. 9. Probatur, tum quia juxta D. Thom. 1. p. q. 2. art. 7. Scotum q. 3. Prologi q. 2. Later. num. 8. idem est subjectum fidei, quod Theologiæ; hujus autem subjectum attributionis est Deus. Tum quia sicut in scientiis illud dicitur objectum scientiæ, quod in potissimis illis Conclusionibus habet rationem subjecti, sic in doctrina fidei ratio subjecti simpliciter tribuenda est ei, quòd in potissimis fidei articulis sortitur rationem subjecti; quales sunt, Deum esse, esse Unum, Trinum, Creatorem, Salvatorem, Incarnatum, Redemptorem, Finem nostrum, &c. in quibus omnibus Deus est subjectum. Tum quia tota doctrina fidei eò refertur, ut cognoscamus quis, qualis, quantus sit Deus in se, & quā ratione eum colere, ac ad eo beatè fruendum tendere debeamus. Unde non malè cum aliquibus vocari posset subjectum intentionis seu specialiter intentum. Rectè item dixit Aug. lib. 4. de Civit. c. 20. Fidei primum maximumque officium est, ut in verum credatur Deum. Inde etiam fides ipsa divina seu Dei appellatur. Confirmatur: quia fides supplet hanc visionem

Dari absolute posset veritas non potens credi supernaturaliter;

Immo nec revelabilis etsi de facto non detur.

7. Objectum Fidei complexum quid.

Quid simplex.

Subjectum Fidei quid.

8. Deus est subjectum primarium primitate dignitatis.

Et attributionis.

Quodnam generatim objectum materiale Fidei. Ad ipsum spectant sola actu revelata:

Etiam ipsa Fides & veracitas Dei.

nem patriæ: visio autem pro objecto attributionis habet Deum.

9. Sunt tamen nonnulli Recentiores, signanter *Arriaga d. 1. sect. 1. subsect 2.* qui contendunt fidem non habere propriè subjectum attributionis, eò quòd hoc nomine significetur illud, ad cuius cognitionem sic ordinatur cognitio ceterorum ad eundem habitum spectantium, ut ejusdem cognitio quasi inferatur ex notitia ceterorum. Nihilominus satis ex ceteris articulis revelatis ac fide divinâ creditis inferri potest notitia Deitatis revelantis: quidquid sit de veritate conditionis ab *Arriaga* requisitæ ad gaudendum nomine subjecti attributionis; quam (si opus foret) facilius est negare, quam in quæstione de voce à communi modo loquendi Doctorum recedere. Et quamvis contingenter sub habitum fidei cadant objecta revelata, præsertim contingentia, sic ut suppositâ veritate contradictorii, hoc ipsum revelari potuisset; solum inde sequitur objectorum istorum fidei ad objectum primarium ordinem esse contingentem; eique connecti solum mediante revelatione liberâ Dei.

Inter objecta fidei an vel qualis ordo.
De cetero etiam ex natura rei non est necessarius ordo inter alia objecta credibilia merè materialia: singula enim sic sunt revelata, ut independentè ab aliis potuissent revelari, iis exceptis quæ velut essentialiter in ipsis includuntur; prout v.g. in revelatâ processione Spiritûs sancti à Patre & Filio includitur ipsa existentia Patris & Filii. Proprium itaque est objecto formali seu motivo, quòd necessariò supponatur præcognitum objecto materiali. Ideoque dixi signanter inter objecta merè materialia: sunt enim duo objecta materialia, quæ simul sunt formalia aut quasi formalia, nempe Deum esse veracem, & ipsum hoc vel illud quod credimus revelasse: quæ necessariò præcognosci debent ante objectum materiale vi illorum creditum; utpote quod credimus permoti ex hoc quòd sit revelatum à Deo, qui nec falli nec fallere potest: ab his autem moveri non possumus, nisi quatenus cognitis.

10. An omnia æqualiter ad fidem pertineant.
Petes, an omnia objecta fidei æqualiter ad eam pertineant? Resp. eatenus omnia æqualiter ad fidem pertinere, quatenus saltem implicite æquè firmiter credenda sunt; atque adeò etiam explicitè, quando sciuntur esse à Deo revelata, aut sufficienter tamquam à Deo revelata nobis proponuntur; ita ut omnis dubitans, an res aliqua sit vera, quantumvis minima videatur, quam scit à Deo revelatam, aut apertè in Scripturis contineri, aut ab Ecclesia ut talem Fidelibus credendam proponi, verè sit hæreticus, non minùs quàm si de alia re maximi momenti dubitaret: quia implicite negat Deum esse infinite veracem. Aliâ tamen ratione quædam minùs principaliter ad fidem pertinent, quatenus non tenemur omnes articulos seu propositiones fidei æqualiter cognoscere, & conse-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

quener nec qualiter explicitè credere, ut infra ostendemus.

QUESTIO III.

De Objecto formali, ultimaque Resolutione fidei.

NONNULLI referuntur existimasse, fidem ultimò resolvi in supremum Dei dominium, allegantes illud Apostoli 2. Cor. 10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Sed hæc Opinio velut omni fundamento destituta communiter & meritò rejicitur: supremum enim dominium nil confert ad eliciendum actum fidei per modum objecti seu motivi; etsi ipsum sit radix seu titulus, ex quo oritur, Deum nobis posse imperare actum fidei, uti alios actus præceptos. Apostolus autem solum insinuat nos ob divinam auctoritatem oportere, postponere rationes humanas, & adhærere mysteriis fidei, voluntate sese submittente, & intellectui imperante, ut motiva credibilitatis fidei attendat, & assensum præstet.

Quidam Alii (inter quos refertur *Aureolus* apud *Capreolum 3. d. 24.*) fidem dixerunt resolvi ultimò in ipsam Deitatem. Nam divina veracitas, quæ resolvitur primò in infinitam Dei sapientiam & bonitatem, tandem in ipsam Deitatem (uti omne attributum divinum) resolvitur. Verùm hæc quoque Opinio communiter rejicitur: etsi enim veracitas resolvatur in Deitatem tamquam ultimam rationem essendi, resolutione velut metaphysicâ, & quoad notitiam scientificam, non tamen tamquam in formalem rationem credendi, quæ potius sistit in ipsa veracitate, fide non attendente; unde ipsa Deo competat. Quemadmodum formalissimè resolvitur visio objecti in hoc, quòd sit coloratum, tamquam in causam formalem extrinsecam: etsi ulterius quærenti, cur sit coloratum, respondeatur, quia componitur ex qualitatibus primis, ex quibus resultat similis color. Itaque aliud est Deitatem esse causam, cur Deus sit summè verax: aliud, ipsam esse rationem formalem cur credamus: hæc enim est ipsa veracitas, essetque, etsi ipsa non oriretur ex Deitate.

Aliqui dixerunt fidem resolvi ultimè in auctoritatem Ecclesiæ. Quod an & quâ ratione verum sit, explicatâ nostrâ doctrinâ videbitur. Aliqui denique existimasse referuntur, quòd ultima resolutio fidei stet penes ipsum fidei lumen infusum. Quod num. 19. refutabitur.

Itaque communis & vera doctrina est fidem nostram pro objecto formali quo, sive motivo, in quod proinde ultimè resolvitur, habere primam & infallibilem veracitatem Dei, seu veritatem in revelando; adeò ut si quæretur formalis ultimata ratio, cur Catholicus hoc vel istud credat sit, quia prima Veritas revelando.

ritas id revelavit. Quam doctrinam tradit *Scot.* variis locis apud *Smising proem. q. 2. num. 64.* *Franciscum Castillo disp. 1. quest. 3. num. 47.*

Probatur
varie.

Probatur I. Quia fides nostra nititur testimonio Dei; testimonii verò auctoritas resolvitur in veracitatem testis, quæ ipsa proinde est motivum. Assumptum manifestè patet ex Scripturis, asserentibus nos mysteria fidei credere tamquam dicta Dei, *Matth. 16. Caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus. Joa. 1. Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. 1. Joan. 5. Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas &c. Qui non credit Filio, mendacem facit eum (scilicet Deum) quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo. Ad Galat. 1. Neque enim ego ab homine accepi illud, sed per revelationem Jesu Christi.* Et pluribus aliis locis.

Probatur II. Quia in omni fide assentimur propositioni ob auctoritatem dicentis: ergo per fidem divinam assentimur propositioni ob auctoritatem seu veracitatem divinam.

Probatur III. Quia illud est objectum motivum fidei divinæ, à quo ipsa sumit suam infallibilitatem, per quam nimirum distinguitur à fide humana. Infallibilitatem verò sumit à Deo sub ratione primæ Veritatis in dicendo.

13.
In quo pri-
ma Veritas
consistat,
declatur.

Accipitur autem prima veritas in dicendo seu veracitas Dei, ut sit idem, quod divina auctoritas; adeoque includit non solum voluntatem non mentiendi, seu impotentiam ad fallendum activè, sed etiam impotentiam errandi, seu deceptionis passivæ. In quo distinguitur à veracitate humana, quæ consistit in hoc, quod homo loquatur, prout putat, seu quod non mentiatur; etsi contingat ipsum defectu scientiæ falli seu errare. Ideoque non firmiter credimus homini loquenti, etiam si firmiter esset nobis persuasa ejus veracitas, eò quod non constet ipsum inscienter falli. Itaque divina veracitas seu auctoritas fundans fidei nostræ summam infallibilitatem complectitur infinitam Dei sapientiam, quæ falli non potest, ejusdemque bonitatem, quæ fallere nequit. Atque ita interroganti, cur credam Deo, formalissimè & præcisè respondeo, quia Deus hoc mihi revelans nec potest falli, quia summè sapiens, nec fallere, quia summè bonus.

14.
An simpli-
ciores ab ea
moveantur.

Dices I. Si fides Theologica innitatur divinæ veracitati tamquam motivo, multi simplices fideles non credent fide divinâ: plerique enim ex illis non credunt præcisè ob Dei revelantis auctoritatem, sed quia Pastor, Parentes aut Ecclesia eis dicunt ita esse. Resp. in simplicioribus illis subinde solius fidei humanæ actus reperiri; qui proinde instruendi sunt, ut credant ob auctoritatem Dei. Plerumque tamen credunt fide divinâ, etsi enim multi non cogitent explicitè de divina revelatione, & auctoritate; in eam tamen confusè feruntur, dum v. g. credunt ob Ecclesiæ auctoritatem, eò quod in ea apprehendant

aliquid divini; aut quando credunt sibi aliquid à Pastore vel Parente dictum, non quomodocumque ut verum, sed ut verum divinum sive à Deo revelatum. Quod autem sæpè non videantur cogitare de divina revelatione, dum credunt, sit propter consuetudinem & facilitatem in credendo; ita ut non reflectant se ad credendum moveri auctoritate divinâ.

Dices II. Sicut pro ratione aliquid credendi assignatur, quod prima veritas id revelaverit; sic etiam assignari potest pro ratione, quod Ecclesia istud declaret seu tradat: immo si quærat a Catholico, cur credat seu sciat primam veritatem articulos fidei Christianæ revelasse, hic tandem recurret ad Ecclesiæ illos proponentis auctoritatem, in quam proinde stare videtur ultima fidei resolutio.

Resp. Ecclesiam dupliciter posse considerari. Primò, quatenus infallibilem habet Spiritus sancti assistentiam in iis, quæ Fidelibus credenda proponit. Et eatenus substat auctoritati divinæ, eamque participat, mediante revelatione, quâ Deus revelavit hujusmodi infallibilem assistentiam, quæ ipsa nimirum est unum ex revelatis. Estque apud Catholicos hanc infallibilitatem admittentes sufficientissima ratio cognitiæ revelationis circa reliquos articulos, quod nimirum Ecclesia, quæ infallibili directione sancti Spiritus gubernatur, eos tamquam revelatos proponat. Non est autem proprium motivum credendi, nisi auctoritas divina, cui Ecclesia sic considerata substat. Unde si quærat, cur hoc ipsum de Ecclesiæ infallibilitate credamus, ad primam veritatem revelantem est recurrendum. Si ulterius quærat, cur credamus, seu unde sciamus Deum id ipsum revelasse, non restat alia ratio à priori, sed ad motiva credibilitatis recurrendum est, ut mox patebit.

Secundò potest considerari Ecclesia quatenus est quædam congregatio hominum variis notis (de quibus infra) præfulgens. Et eatenus ejus auctoritas, utpote non divina, sed humana, nequit esse propria ratio seu motivum, in quo veluti cardine fides nostra supernaturalis firmetur, seu in quod ipsa resolvatur: quæ proinde in ipsam revelantis Dei auctoritatem supremam resolvitur, sic ut præcisa ratio velut à priori, cur singulis articulis credamus, sit, quia prima veritas eos revelavit, neque alia prior seu ulterior ratio assignari possit. Ad Ecclesiæ tamen auctoritatem recurritur, veluti ad rationem quamdam à posteriori, & quoad nos, ostendentem seu proponentem & applicantem nobis revelationem Dei; quæ per Ecclesiam sic nobis innotescit, ut prudenter fidem Deo dignam adhibeamus, immo temerariè & stultè assensum præbere detrectemus: idque sive Ecclesia revelationem proponat de suamet infallibilitate, sive de aliis rebus. Cum enim

singulis

15.

Vno modo
Ecclesia spe-
ctata testi-
monium est
ratio cogni-
tiæ revelan-
tionis.

16.
Idem de ip-
sa secundo
modo consi-
derata am-
plius decla-
ratur.

Quæ-
stioe propo-
siti Eccle-
siae sit ne-
cessaria.

singulis non fiant novæ revelationes, hinc sicut revelatio per Christum & Apostolos facta innotuit & credibilis facta fuit Fidelibus prædicationem audientibus & signa palantibus; sic hæc ipsa revelatio nobis innotescit per propositionem Ecclesiæ tot fulgidis notis insignitæ. Et sicut innotescere debuit primis fidelibus seu immediate revelationem accipientibus, tum quod esset à Deo, tum sensus clarus ejusdem, ut crederent sine fluctuatione, & ad id obligarentur: sic ad nos eadem revelatio propaganda erat similibus notis, quæ facerent evidentiam credibilitatis, seu rem tam credibilem, ut sine imprudentia quis renuntiet omnibus argumentis oppositum suadentibus, ac firmissimâ Deoque dignâ fide se subjiciat primæ veritati revelanti. Unde *August. l. contra Epist. Fundam. c. 5.* rectissime dixit: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholica Ecclesia commoveret auctoritas.* Et infra: *Cui Libro (Actuum Apostolorum) necesse est me credere, si credo Evangelio, quoniam utramque Scripturam similiter mihi Catholica commendat auctoritas.* Revelatio nempe primæ veritatis in se quidem irrefragabilis, non per quemvis eam venditantem irrefragabiliter innotescit; sed per Ecclesiam, quæ tot fulgentibus notis insignita facit evidenter credibile, quidquid tamquam revelatum proponit, sive de se ipsa, sive de aliqua aliâ re. Sicut Apostolis, res suâ prædicatione & signis credibiles facientibus, pari firmitate erat credendum, sive de se, sive de alio quidpiam testificarentur: v. g. sive Paulus *1. ad Tim. 2.* de se diceret: *In quo positus sum ego prædicator & Apostolus & Doctor Gentium;* & Joannes de se *c. ult. Scimus, quia verum est testimonium ejus;* sive Christi v. g. mortem, divinitatem &c. uterq; prædicaret.

17.
Defectus
omnium
Hæretico-
rum hæc
in parte.

E contra Hæreticis deficiunt signa hujusmodi credibilitatis, sive dum se Apostolos, Reformatores &c. prædicant, sive dum alios suarum sectarum articulos proferunt. Unde in omnes quadrat dictum illud *Augustini contra Manichæos lib. de utilit. credendi c. 14.* *Vos autem & tam pauci, & tam turbulenti, & tam novi, nemini dubium est, quin nihil dignum auctoritate præferatis.* Adeo ut nequidem vera aliqua suis erroribus immixta prædicantibus, utpotè signis authenticis credibilitatis carentibus, divina sit fides adhibenda, juxta *Augustin. supra:* nam Christum fuisse aut esse non putarem, si abs te mihi hoc commendaretur, esse credendum; ut ibi præmittit.

18.
Qualiter
in resolu-
tione fidei
videtur cir-
culus.

Ex his patet, quomodo non committatur circulus in resolutione fidei: nam dum pro ratione credendi assignatur prima veritas revelans, datur ratio à priori velut immediata & prima, in quam etiam resolvitur ipsa Ecclesiæ infallibilitas quatenus fide credita. Dum autem recurritur ad auctoritatem & testimonium Ecclesiæ, assignatur ratio à posteriori, & quoad nos, cognitæ revelationis, quia videlicet mediante propositione

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

Ecclesiæ tot notis præfulgidæ cognovimus per lumen fidei sermonem istum esse Dei, & ut talem recipiendum. Sicut pro ratione hujus propositionis, Homo est animal rationale, datur, quod sit primò vera & habens immediatam terminorum connexionem. Si verò ratio quærat, unde hoc ipsum sciatur, non aliud dici potest, quam quod mediante instructione magistri per lumen naturale intellectus id tandem perspexerit.

Itaque existentia revelationis sit credibilis per notas Ecclesiæ, quod quidem judicium evidenter credibilitatis est naturale. Eo tamen prævio, fides firmiter fertur in rem creditam tamquam objectum materiale, & primam Veritatem revelantem tamquam objectum formale, adeoque etiam respicit ipsam veracitatem & revelationem Dei.

Dices III. Ratio ultimata cur credamus & quidem tantâ firmitate, videtur referenda in lumen fidei infusum, per quod Deus testetur credenti, rem ita se habere; utpotè cui sine illo non crederemus. Ita referuntur quidam sentire. Resp. Neg. Ass. Nam habitus seu lumen fidei efficit quidem actum fidei divinæ, non tamen ad illum objectivè movet, adeoque se tenet potius ex parte potentiae, quam objecti. Formale siquidem objectum alicujus assensus non movet ad illud, nisi mediâ sui cognitione: Sic autem movet sola prima Veritas revelans seu divina auctoritas, etsi adjuvante instar causæ efficientis lumine fidei, id est, habitu ipso, vel actuali auxilio supplente defectum habitus, ad credendum firmitate Deo dignâ, ea quæ per Ecclesiam seu signa certa credibilitatis proponuntur.

19.
Non posse
pro ratione
credendi
statui lu-
men fidei,
declaratur.

QUÆSTIO IV.

An vel Qualiter ad Objectum formale Fidei spectet Revelatio?

EX Scripturis & communi consensu constat testimonium seu revelationem Dei concurrere ex parte objecti ad eliciendum fidei actum, utpotè per quem credimus mysteria, quia prima Veritas illa revelavit. Unde quâdam ratione tenet se ex parte objecti formalis motivi, quatenus objectivè cognita determinat intellectum ad præbendum assensum. Immo varii Recentiores post Valentia, Suarez, Vasquez, Lorca, Pyrigianum, Coninck disp. 9. dub. 4. existimant etiam ipsam revelationem propriè esse partiale objectum formale motivum fidei. Et quidem plerique non distinguunt inter revelationem activam & passivam; quin potius de utraque loquuntur: etsi Nonnulli ita sentiant de sola revelatione activa, Nonnulli de sola passiva. Pro quorum terminorum intellectu.

20.
Certum est
revelatio-
nem quâ-
dammodo
se tenere
ex parte
objecti for-
malis:

Cujus an
sit propriè
pars dispo-
natur.

Adverte revelationem seu locutionem divinam esse positionem signi factam à Deo eo fine, ut aliquam rem & consequenter

21.
Revelatio
activa
con-
quid.

Contingit
variis mo-
dis,

conceptum suum de eadem re manifestet cui loquitur, juxta capacitatem audientis. Diciturque hæc revelatio activa. Quæ cum diversimodè fieri possit, multiplex distingui potest revelatio. Vel enim fit immediatè à Deo, vel mediantibus Angelis personam Dei representantibus, ejusve nomine loquentibus, prout facta est Prophetis: vel fit mediatiùs per ipsos homines nomine Dei loquentes aliis hominibus, prout Prophetæ & Apostoli ceterique sancti Dei homines Spiritu sancto inspirante nobis locuti sunt. Variis item signis Deus uti potest ad manifestationem mysteriorum, scilicet verbis, qualiter locutus est nobis in filio & per filium, scriptis, prout loquitur nobis in Scripturis, infusione judicii certi de mysterio tamquam à Deo loquente procedentis, aliisque signis, prout multifariam, multisque modis olim Deus locutus est Patribus in Prophetis.

Alia est pu-
blica, alia
privata.

Potest etiam manifestatio fieri, sive Ecclesiæ: sive privatæ personæ: ista solet dici publica, quæ est consequenter regula communis fidei; hæc privata, quæ interdum particularibus Sanctis, v. g. Brigittæ, contingit. Denique revelatio alia est omnino expressa seu explicita; alia implicita, quæ scilicet in priori continetur, uti v. g. particularis in universali.

Revelatio
passiva
quid.

Revelationi activæ (quæ propriè dicta) respondet passiva, quæ est auditio seu perceptio revelationis activæ, seu rei tamquam revelatæ. Activa necit primam Veritatem seu divinam auctoritatem materiæ credibili, passiva verò applicat intellectui credentis materiam credibilem ut substantem primæ Veritati revelanti: ideoque etiam applicat intellectui ipsam primam Veritatem & revelationem activam. His notatis.

22.
Revelatio
est conditio
applicativa
motivi Fi-
dei.

Dico I. Revelatio divina non ingreditur motivum fidei, sed se habet tamquam conditio uniens seu applicans motivum articulo revelato, aut intellectui credentis. Ita *Smissing Proem. q. 2. n. 60. & seqq. Franciscus Castillo d. 1. q. 3. n. 56. & seqq.* & plures alii. Estque in scholis nostris hic modus loquendi receptior: dico *modus loquendi*: de hoc enim potius quàm de re videri potest esse controversia.

Ratio Conclusionis est: tum quia testimonium vel dictio præcisè sumpta, seu ratione sui, nil habet, quod moveat ad assensum, vel fidem mereatur, sed totum habet ex ratione seu auctoritate dicentis: ob quod tanta est differentia inter dictum idem à psittaco, homine, angelo, Deo: ipsum ergo testimonium est mera conditio objectiva, sive applicatio objecti motivi ad materiam creditam & potentiam intellectivam, nec nisi quatenus informatur objecto motivo movet ad assensum, sic ut totum quod propriè & ratione sui movet, sit dicentis auctoritas. Tum quia illud est objectum motivum fidei, in quod ipsa adæquatè resolvitur in ra-

tione infallibilis; sic autem resolvitur in ipsam Dei auctoritatem, vi cujus fit tam revelationem, quàm rem revelatam esse infallibilem. Tum quia ex nullo capite constat, amplius essetribuendum revelationi, quàm quòd sit conditio applicativa motivi: applicatio autem non habet rationem motivi; prout cognitio bonitatis, quæ est ejusdem applicatio, non est motivum voluntatis: & prout applicatio caloris ad calefactibile non ingreditur rationem calefactivi: prout denique formalis ratio motivi scientiæ non est motivum discursus, sed principia demonstrationis seu medium syllogisticum legitime applicatum potentiæ per discursum tamquam conditionem. Confirmatur: si veracitas Dei sinè revelatione posset informare materiam creditam & applicari nostro intellectui, æquè præberemus assensum. Undè si angelus mihi significaret internam voluntatem Petri v. g. (quem novi veracem) de certa re mihi dicenda, possem ei assentiri etiam ob auctoritatem Petri, quantumvis ipse nil de facto mihi dixerit seu testatus quidquam fuerit.

Nec refert, quòd soleat pro ratione aliquid credendi assignari etiam in sanctis Patribus, ipsaque Scriptura 1. *Joan. 5.* & alibi, quòd Deus id testatus fuerit. Nam ibi pro ratione allegatur motivum applicatum: sicut rectè dicitur lignum comburi, quia ignis est ei approximatus, ubi tamen combustio non refertur in ipsam approximationem tamquam in propriè causam.

Non refert etiam, quòd revelatio determinet ad assensum fidei tamquam objectum cognitum. Non enim determinat per se & gratiâ sui, sed solum gratiâ divinæ veracitatis, & quia seu quatenus ab ea informatur; sicut etiam ipsum objectum materiale determinat ad assensum tamquam objectum cognitum, sed quatenus informatum à veracitate divina, in qua tota movendi vis residet. Ob quod applicatio calefactivi distinguitur ab ipso calefactivo seu causa efficiente caloris in hoc, quòd ipsa non sit ex se productiva caloris, sed tantum ratione ignis v. g. applicati.

Petes, quomodo Ecclesiæ sit sufficienter provisum de remedio fidei, aded necessariæ ad salutem, si dubium sit: quòd sit verum illius motivum, ob quod est elicienda? Resp. quia certum est fidelem credentem mysteriis fidei, eò quòd Deus ea revelaverit, sufficienter & ex vero motivo juxta omnes credere, prout hoc sub experientiam cadere potest: etsi disputetur, an revelatio ibi concurrat instar motivi, & quæ, activa an passiva &c. Sufficit enim, ut id quod movet debite attingatur, etsi dubium nobis sit, sub qua ratione moveat.

Dico II. Privata revelatio non requiritur ad aliquid credendum fidei divinæ: potest tamen privatim alicui hujusmodi revelatio fieri,

23.

Satisfit ob-
jectionibus.

24.

Ad creden-
dum privata
fieri,

ia revela-
tio non re-
quiritur.

fieri, & res per illam revelata, posita sufficien-
ti propositione, credi fide divinâ, eâdem, quâ
creduntur cetera in Scripturis revelata.

Prima pars est contra Hæreticos Recen-
tiores, qui ut pro libidine sua quasdam fidei
veritates admittant, quasdam rejiciant, judi-
cem controversiarum statuunt spiritum cui-
que in particulari res fidei revelantem.

Probatur: quia neque ex natura rei, neque
ex Scripturis aut Traditione quidquam de
hoc constat; quin potius contrarium. Nam
revelatio facta Prophetis, Apostolis vel Ec-
clesiæ, si ceteris per eosdem proponatur,
obligat eos ad indubitanter credendum citra
novam & privatam revelationem, quam ra-
rissimo privilegio pauci Sancti sentiunt circa
particulares quasdam materias. Unde *Matth.*
& *Marci ult.* præcipitur Apostolis, ut annun-
tiant fidem omni creaturæ rationali, eâ au-
toritate, ut qui crediderint, salventur, qui
verò non crediderint, peccent & damnentur;
nullâ requisitâ privatâ seu aliâ, quâm Apo-
stolis factâ & per eos propositâ aliis commu-
ni revelatione. Ob quod fideles *Ephes. 2.* di-
cuntur *superadificati super fundamentum Aposto-
lorum & Prophetarum*; quia nimirum fides
nostra nititur revelatione iis factâ, & per eos
Ecclesiæ. Quocirca nolentes iis vel Ecclesiæ
proponenti adhibere fidem, tamquam Hæ-
retici reprobantur. Ipsa quoque Ecclesia in
definitionibus suis non procedit ex privatis
revelationibus, sed ex propositis per Scriptu-
ram vel Apostolicam traditionem. Estque hic
connaturalis modus semperque usitatus, ut
primis Ecclesiæ fundatoribus à Deo institu-
tis, per hos ulterius docerentur ceteri, sinè
quotidianis & privatis revelationibus. Sicut
enim Deus primum hominem & animalia
per se ipsum fecit, postea verò non nisi per
animalia sui generis propagavit: ita quosdam
homines per se ipsum fidem docuit, ceteros
non nisi per homines.

25.
Absurda
qua sequ-
untur ex
oppositio-
ne Novato-
rum
errore sal-
tem per
accidens.

Et planè ex opposita Novatorum hæresi
sequitur, non posse certam aliquam & com-
munem omnibus, atque adeò Catholicam fi-
dem esse, cum nulli posset constare, quid al-
teri esset occultè revelatum: atque ita quot
capita, tot essent de fide opiniones, prout quis-
que somniaret sibi aliquid esse revelatum, sic-
que oriretur confusionum & errorum etiam
invicem repugnantium chaos. *Calvino v. g.*
prætendente spiritum sibi hoc revelare, *Lut-
thero* prætendente contrarium. Convertendi
quoque nullo indigerent Doctore. Nulli de-
nique errores possent ex Scriptura aut aliun-
de convinci, errantibus ad suum privatum
spiritum tamquam ultimum erroris azylum
confugientibus; atque ita fides non dirigere-
tur infallibili regulâ, sed vanis delirantium
somniais. De quo rursus infra.

26.
1. Joan. 2.
non signifi-
catur Fi-

Nec refert, quod *1. Joan. 2.* dicitur: *Non
necesse habetis, ut aliquis doceat vos: sed sicut
unctio ejus docet vos de omnibus.* Nam Joannes
non significat credentes non indigere Docto-

re externo (illos enim & ante docuerat &
actu docebat) sed solum monet, ut in doctri-
na per Apostolos, mediante unctione seu gra-
tiâ Spiritus sancti acceptâ maneant, non at-
tendentes novis Doctoribus, juxta id quod
præmiserat: *Vos quod audivistis ab initio, in
vobis permaneat.* Unâ tamen indicat, se non
scribere iis, ad quos epistolam dirigebat, tam-
quam rudibus & ignaris, sed jam ante satis
in doctrina Apostolica instructis. Nam præ-
miserat: *Et nostis omnia. Non scripsi vobis, qua-
si ignorantibus veritatem.* Quæ tamen ab Apo-
stolo dicuntur, non tam ad singulos fideles,
è quibus poterant aliqui esse rudiores, sed
ad Ecclesias eorum, ad quos scribit: q. d. ha-
betis Episcopos & Presbyteros, quorum curâ
& studio vestræ Ecclesiæ satis instructæ sunt,
& instruuntur in iis, quæ pertinent ad doctri-
næ Christianæ veritatem.

Secunda pars Conclusionis est *Catharini*,
Vega & communis aliorum, contra *Sotum*,
Canum, & paucos alios. Probatur: quia nulla
est ratio hic distinguendi habitus, quorum
uno credantur revelata privatim, altero re-
velata publicè seu toti Ecclesiæ; cum sit idem
objectum motivum, ejusdemque rationis
revelatio, solum accidentaliter distincta in
hoc, quod una applicetur mediante propo-
sitione Ecclesiæ, altera non: quod per acci-
dens se habet ad rationem credendi, ad
quam per se solum spectat divinum testi-
monium, perinde an publicè an privatim
propositum. Materia denique revelata, etsi
diversa sit, non infert diversitatem habitus,
cum de facto idem habitus fidei Catholi-
cæ plurima disparatissima credat. Confir-
matur: quia *ad Hebr. 11.* laudatur fides *A-
brahæ, Saræ, Isaac, Jephthæ &c.* etiam in re-
velationibus iis privatim factis citra publi-
cam Ecclesiæ propositionem; vel absque
eo quod materia revelata concerneret im-
mediatè communitatem seu commune bo-
num Ecclesiæ. Prout è contrâ per fidem
Catholicam credimus multa, quæ per se
non spectant ad communem Ecclesiæ sta-
tum, v. g. quod canis *Tobiæ* habuerit cau-
dam & ipsum præcucurrerit &c.

Verum quidem est, fidem infusam dici
Catholicam, id est, communem seu univer-
sale, eò quod credamus per illa in ea, quæ
nobis per Ecclesiam Catholicam proponun-
tur: non vetat tamen per ipsam eandem,
quæ Catholica dicitur, credi nonnulla priva-
tim revelata. Quare etiam pertinaciter dis-
credens rei privatim revelatæ, suppositâ suffi-
cienti propositione, foret infidelis, & amit-
teret fidem infusam, uti per hæresim: à qua
ad summum solo nomine differret, quia
nempe nomen hæresis accommodatum vide-
tur ad significandum errorem contumacem
contrarium communi Ecclesiæ fidei. Hinc
Zacharias non credens Angelo nuntianti
conceptum *Joannis Baptistæ Luca 1.* pecca-
vit, non præcisè contra prudentiam, sed

deles Docto-
re externo
non indige-
re.

27.
Privatim
verò reve-
lata credi
possunt Fi-
de eadem,
quâ reve-
lata publi-
cè.

28.
Quæ qui-
dem res-
pectu horum
Catholica
vocatur.

Pertinaci-
tur discre-
dens sibi
privatim
revelatis,
an amittat
fidem & sic
hæreticus.

Frequen-
ter excusa-
tur discre-
dens ab in-
fidelitate.

contra fidem. Ideoque Ambrosius l. 2. in Lu-
cam ait: Merito continuo resoluta est lingua ejus,
quia quam vinxerat incredulitas, fides solvit.
Frequenter tamen hujusmodi revelationi-
bus, veluti suspectis, non adhibentes fidem,
non sunt infideles, sive quia non satis discer-
nunt, an sint veræ revelationes, sive quia non
existimant accipiendas in sensu, quem pri-
mâ fronte præ se ferunt. Quod verò hujus-
modi revelationes non sint ceteris regula fi-
dei, vel eos non obligent, sit defectu suffi-
cientis propositionis. Possent nihilominus
tam solidis fundamentis niti, ut etiam aliis
possent reddi prudenter credibiles per fidem
supernaturalem.

29.
Discretio
qua neces-
saria circa
privatas
revelatio-
nes.

In iis porrò discernendis multâ opus est
cautelâ. Et rarò (ut propriâ & aliorum ex-
perientiâ didici) fides adhibenda revelatio-
nibus mulierum, quæ frequentius patiuntur
illusiones dæmonum & phantasiæ. Atten-
dendum quoque est ad alias personæ, cui re-
velatio facta prætenditur, qualitates. Item
an revelationes sint conformes receptis inter
Doctores aut in Ecclesia regulis seu doctri-
nis; an sit gravis causa, effectus bonus, nul-
la in serie revelationis unius vel plurium con-
trarietas &c. De cetero indubitatum est,
Deum ordinariè dirigere nos, & velle nos
dirigi per solitas fidei communis & morum
regulas: eamque viam esse tutissimam ac à
periculo deceptionis immunem.

30.

Dico III. Revelatio ad credendum suffi-

ciens non solum est illa, quæ est omnino ex-
plicita; quam quidem sufficere per se patet: sed etiam sufficit revelatio facta in æquiva-
lenti, v. g. revelato, quod ad peccandum
requiratur libertas, etiam revelatum est, ne-
minem peccare ex necessitate. Damnato,
quod pro solis electis Christus sit mortuus,
definitum censetur, quod sit mortuus pro
aliquo reprobo. Et generatim damnato uno
contradictoriorum, censetur revelatum op-
positum, sive contradicens in terminis, sive
significans contradictorium. Unde factâ re-
velatione, quod Christus non sit phantasma,
sed verus homo, etiam revelatum est, quod
constet vero corpore & animâ. Ideoque se-
se opposcentes, sunt & habentur tamquam
hæretici. Revelatio namque afficit rem ip-
sam seu significatum, perinde quibus voci-
bus vel terminis, quove idiomate expressum.

Hinc sequitur, in revelatione propositio-
nis universalis censeretur revelatam particula-
rem metaphysicè evidenter contentam in
universali. Unde est de fide, fuisse in arca
Noë oves, vaccas, columbas, canes, equos
&c. Ratio est: quia significatum termini uni-
versalis coincidit cum particularibus, v. g.
omnis generis animantia cum quibus, colum-
bis, canibus &c. Quare in revelatione hu-
jus: omnis homo est creatus in ordine ad
beatitudinem, continetur revelatio de hujus
& illius hominis creati ordinatione ad vi-
tam æternam.

An vel qui
sufficiat ad
credendum
revelatio
implicita.

DISPUTATIO TERTIA.

De Veritate & Obscuritate Objecti Fidei.

QUÆSTIO I.

An Deus per se vel per alium
possit mentiri.

1.
Deus ne-
quit men-
tari de po-
tentia or-
dinaria
juxta fidē.

Ico I. Deus nequit men-
tari de potentia ordinaria.
Est de fide contra Priscillia-
nistas, qui teste Augustino
hæres. 70. & Lib. contra Men-
dac. c. 2. censuerunt, Deum
posse mentiri, & aliquando per Prophetas
esse mentitum. Probatur ex Scriptura,
Num. 23. Non est Deus quasi homo, ut men-
tiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit,
& non faciet? Locutus est & non implebit? Ad
Rom. 3. Est autem Deus verax: omnis autem
homo mendax. 2. ad Timoth. 2. Si non credi-
mus, ille fidelis permanet, negare se ipsum non
potest. Quod scilicet futurum esset, si menti-
retur, cum natura ejus sit veritas sive veraci-
tas. Ad Hebr. 6. Volens Deus ostendere pollici-
tationis hereditatem immobilitatem consilii sui, in-
terposuit jusjurandum, ut per duas res immobi-

les (pollicitationem scilicet seu locutionem
suam, & jusjurandum) quibus impossibile est
mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus.
1 Ioan. 2. Omne mendacium ex veritate non est.
Denique Luca 21. Cælum & terra transibunt
verba autem mea non transibunt. q. d. potius
transirent cælum & terra (quod tamen num-
quam fiet) quam verba Christi falsificari. Ad-
de, aliàs tolli omnē fidei nostræ firmitatem.
Idem à fortiori patet ex dicendis seq. conclus.

Objici possunt varia Scripturæ loca, in
quibus Deus videtur dixisse falsa per suos
Prophetas. Sic. 3. Reg. 22. dixit Michæas ad
Achab: Nunc igitur ecce dedit dominus spiritum
mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui
hic sunt. Ezech. 14. Propheta cum erraverit, ego
Dominus decepi prophetam illum. Hieremia 20.
Seduxisti me Domine, & seductus sum, fortior
me fuisti, & invaluisti. Sic etiam prædixit Jona
3. subversionem Ninive, quæ non subsecuta
est. Isaia 38. mortem Ezechiae, qui tamen ab
infirmirate convaluit. In aliis item locis vi-
dentur viri sancti instinctu Dei mentiti; ut
Jacob Gen. 27. dicens ad Isaac: Ego sum primo-
genitus tuus Esau. Unde queritur postea Isaac:
Venit

2.
Objiciun-
tur varia
Scripturæ
loca.

Venit germanus tuus fraudulenter, verbis scilicet, & factis (puta vestibis & pelliculis) ad deceptionem compositis. Denique sunt plurima Scripturæ loca, quæ videntur inter se pugnancia, adeoque non possunt utraque esse vera.

Quo sensu
Deus dici-
tur immi-
tere spiri-
tum men-
daci aut
decipere seu
seducere.

Resp. Scripturam interdum per hebraismum dicere Deum aliquid facere, aut præcipere ut fiat, quod solum fieri permittit, data præsertim aliquâ occasione, unde ex alterius malitia illud novit futurum; etsi præter intentionem Dei; qui tamen simul novit & vult de malis permissis bene facere, prout ostensum est 1. P. Tract. 1. Diss. 7. q. 4. ubi declaratum fuit, Deum non velle peccatum, neque esse causam illius. Ad intelligendum Hebraismum nota: Hagiographi omnes Hebræi fuerunt: Hebræis scripserunt, & pleraque hebraicè. Ideo interpretes tam Græci, quam Latini stylo Hebræo inhærentes sæpe hebraisant, modum scribendi sequendo, imò & aliquando solæcismos admittendo, teste S. Hier. lib. 2. Comment. in Epist. ad Ephes. Insuper unum verbum vel nomen sæpe usurpant ad diversas res significandas. Hoc igitur sensu dicitur immisisse spiritum mendacii in ore Prophetarum decipientium Achab, & decepsisse Prophetam. Quantum ad locum Hieremiæ spectat, is à nemine explicatur ad intentum objectionis: genuinus autem sensus illius est quod Hieremiam detrectantem munus Prophetæ Deus ad in induxerit, promittens eum fore columnam ferream, & tamen postea præter spem ei evenerint carceres, aliæque graves persecutiones.

3.
Commina-
tiones &
promissio-
nes quæ or-
dinariè in-
telligenda.

Ad prædictionem Jonæ, dico solum fuisse comminatoriam; prout communiter sunt illæ; quibus in Scriptura prædicuntur aliqua mala obventura: quæ proinde sunt intelligendæ sub conditione; puta nisi poenitentia opportuna sequatur, aut precibus mala avertantur. Simili modo intelligi potest prædictio facta Ezechiae regi, eum scilicet fuisse moriturum, spectato cursu causarum naturalium, nisi illum Deus per speciales preces vel causas permovendus impediatur. Prout etiam promissiones, quibus Deus alicui præsertim communitati multa bona, felicitatemque in futurum promittit, sunt plerumque intelligendæ sub hac similive conditione: nisi peccatis suis oppositum populus mereatur. Vide dicta 1. P. Tract. 1. diss. 4. q. 1.

4.
Quoad ex-
cusationem
à menda-
cio, non ma-
gis circa
sanctos ve-
teris quam
novi Testa-
menti labo-
randum.

Ad exempla Sanctorum dicitur, eos si mentiti fuerint, id non egisse ex divino instinctu. Neque oportet magis anxie excusare Sanctos veteris Testamenti (inter quos varii gravissimè peccarunt) à levibus mendaciis, quam Sanctos novi Testamenti; cuius tempore gratia est abundantior; prout circa factum seu dictum Jacob Patriarchæ rectè notavit Scotus 3. d. 38. q. un. n. 13. Quia tamen S. Augustinus, & alii passim, Jacob à mendacio excusant, responderi potest, ibi (quod in Scriptura frequentissimum) inter-

venire tropicam seu figuratam locutionem; quæ non minùs quàm propria locutio, est vera. Prout Christus Matth. 11. dixit Joannem Baptistam esse Eliam, & Apostolus ad Roman. 9. Gentes ad fidem reversas vocat semen Abraham, & non omnes qui ex Israël sunt dicit esse Israëlitas, quia scilicet non erant secundum spiritum, qui per Israëlitas præfigurabantur. Jacob itaque erat primogenitus respectu Esau, non ordine nascendi, sed Dei ordinatione, & titulo emptionis, in jus primogenituræ succedendo, atque personam primogeniti repræsentando. Per quod ulterius præfigurabatur rejectio Judæorum, & assumptio Gentium. Dicitur autem venisse fraudulenter, non quia propriè dicta fraudulentia intervenerit, sed propter exteriorem apparentiam, & vulgarem hominum in similibus judicandi modum. Quod verò matre auctore pellibus hædinis manus & nuda colli obtexit, non fecit ad hoc, ut patrem falleret (qui animus procul aberat à viro simplici & finè dolo) quamquàm ita, ut patrem fallere videretur. Quare id egit ad dissimulandam suam personam, gratiâ mysterii, ex sensu & intentione matris, cui iudicium suum submittebat.

Alia denique Scripturæ loca videntur quidem ignorantibus verum Scripturæ sensum opposita, verè tamen opposita non sunt. Ea verò cum plurima sint, non possunt singulatim à nobis hic concordari, sed concordata videri possunt apud Interpretes Scripturæ.

DICO II. Deus mentiri nequit, etiam de absoluta potentia. Conclusio est saltem fidei proxima; immo videtur de fide. Eamque velut indubitatam tradunt unanimiter Theologi contra paucissimos antiquiores Scholasticos, inter quos recenseri solent Petrus Alliacensis 1. q. 12. a. 5. dub. 3. §. 55. pro- pos. 4. & Adamus Goddam 3. d. 14. q. 5. dub. 2. Conclusio patet ex Scripturis præc. conclus. relatis, in quibus juxta communem & ob- vium intellectum non solum significatur, Deum de facto non mentiri, sed etiam simpliciter esse impossibile, ut mentiatur, atque adeo veracitatem ei competere ex natura sua, uti immutabilitatem: secus quàm homini probo, qui alioquin ex gratia potest numquam mentiri. Quod apertius signifi- cant loca 2. ad Timoth. 2. ad Hebr. 2. Luca 21.

5.
Deum ab-
soluè lo-
quendo non
posse men-
tiri. certum
est, immo de
fide.
Ex scriptu-
ris.

Accedit consensui Patrum Dionysius de Divin. Nomin. c. 8. ait: A veritate cadere, à Deitate est cadere. Aug. l. 1. de Symbolo c. 1. ait: Deus omnipotens est, & cum sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, mentiri non potest, & quod ait Apostolus, negare se ipsum non potest. Quàm multa non potest, & omnipotens est. Et ideo omnipotens, quia ista non potest: nam si mori posset, non esset omnipotens; si menti- tiri, si fallere, si iniquè agere, non esset omni- potens. Et Lib. 22. de Civit. c. 25. Si volunt inde

invenire, quod omnipotens non potest, habent prorsus; ego dicam. Memiri non potest. Anselmus lib. 1. Cur Deus homo c. 12. Non sequitur, si Deus vult mentiri, justum esse mentiri, sed potius Deum illum non esse: nam nequaquam potest velle mentiri voluntas, nisi in qua corrupta est veritas.

6. Ratio conclusionis est: tum quia alioquin nātaret firmitas fidei nostræ, dum ita maneret locus dubitandi de veritate dictorum Dei, etiam illorum, in quibus assereret se de facto non esse mentitum: unde enim constaret, eum non fuisse in hoc ipso usum absolutā suā potentiā mentiendi? Tum quia summa veracitas finē potentia mentiendi est magna & pura perfectio, adeoque Deo competit. Tum quia cetera attributa sic Deo competent, ut actus eis contrarios exercere non possit; ideoque quia summē bonus, nequit esse auctor mali, quia justus & misericors nequit injustē vel crudeliter agere; ergo quia prima Veritas, nequit esse auctor mendacii. Si enim fallit, veritas non est, ait Aug. l. 83. qq. q. 14. Accedit, quod juxta communem sententiam mendacium sit intrinsecē malum, sic ut ne quidem divinitus possit ab eo malitia auferri. Hoc tamen à variis, sive negatur, sive in dubium revocatur.

7. Ex dictis patet, fide certum esse quod Deus nequeat fallere non servando promissa. Immo Scripturæ suprà relatæ apertē loquuntur de veritate in promissis, signanter illud 2. ad Timoth. 2. Fidelis est, negare se ipsum non potest; aliās urīque se ipsum negaret, quod omnino impossibile. Ratio est: quia veritas in promissis, vel deficeret ex hoc, quod Deus non habuisset animum adimplendi, essetque formale mendacium: vel quia animum hunc deinceps mutasset; quod repugnat ejus immutabilitati. Unde Ambrosius ad illud Num. 23. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur &c. ait: Veritas non recipit mendacium, nec Dei Virtus levitatis errorem.

8. DICO III. Æquē certum est Deum non posse mentiri per alium, ac non posse eum mentiri per se ipsum. Patet: quia mentiēdo per alium velut ministrum & internuntium nomine Dei loquentem, verē Deus ipse mentiretur moraliter loquendo; sicut qui per ministrum occidit, eleēmosynam dat &c. verē dicitur instar causæ principalis occidisse, eleēmosynam dedisse &c. adeo ut moraliter idem sit, dicere per se, & per alium. Confirmatur: quia sicut materialiter se habet, quod quis loquatur voce, scripto vel nutu; ita similiter, quod loquatur per se, vel mediātē per nuntium, qui instar scripturæ est merum instrumentum. Ob quod David Ps. 44. dicit: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Ob idem etiam in Scriptura, Dei ministro v.g. Angelo loquente, dicitur Deus loqui Exod. 3. & alibi. Accedit, quod ferē omnia fidei mysteria locutus est nobis Deus per ministros, Angelos sive homines; adeoque vacillaret fides nostra, si

Deus per alium loquens posset mentiri.

Petes, an Deus possit de absoluta potentia præcipere alicui, vel eum incitare directē ad hoc, ut mentiatur, non quidem nomine Dei (nam hoc satis ostensum est repugnare) sed nomine proprio? Resp. juxta communem Sententiam Negativē: eò quod mendacium sit ita intrinsecē malum, ut nulla causa illud cohonestet; cū honestum esse nequeat, veritatem (quæ ex se absolutē honesta est) impugnare, & quantum in se est evertere: Deus autem nequit præcipere malum, aut ad illud directē incitare, uti nequit esse auctor peccati. Quamvis possit ex justa causa & intentione boni finis alicui nonnulla objicere, ex quibus is per suam malitiam vel imprudentiam accipiat occasionem mentiendi.

Neque obstat huic Doctrinæ sententia Scotistarum de dispensabilitate præceptorum secundæ tabulæ. Tum quia Plures excipiunt præceptum non mentiendi; de quo etiam Scotus 3. d. 38. quæst. 1. dubitativē loquitur. Tum quia juxta alios Scotistas etsi dispensabile foret eatenus, ut mendacium non foret peccatum Theologicum, cessante scilicet voluntate Dei prohibente non tamen, ut non foret moraliter & intrinsecē malum, & contrarium rectæ rationi; quod autem tale manet, non potest Deus velle vel præcipere.

Supposito tamen (quod Nominales volunt, & consonant nonnulli Scotista, neque est necesse à nobis sustineri; esto fortasse efficaciter non possit convinci) malitiam non esse mendacio adeo intrinsecam, quin divinitus sit separabilis, consequens foret, eā per absolutam potentiam ablatā, posse mendacium, uti alia per præcepta secundæ tabulæ vetita, præcipi, & ad illud hominem à Deo incitari. Qui tamen ob hoc non posset ipse per se vel per alium mentiri: eò quod etiam independentē à malitia, mendacium repugnet primæ Veritati; uti repugnat summæ sapientiæ ipsam falli, etsi in hoc non esset malitia, & spiritualitati Dei repugnant actiones ab organo corporeo dependentes, etsi non malæ.

Non obstat etiam, quod obligetur, utique ex aliquo præcepto divino, ad mentiendum, qui invincibiliter existimat se ad id obligari, ut salvet vitam proximi. Nam ibi mandatum divinum naturale per se & directē fertur in hoc, ne quis agat contra dictamen conscientie; non autem ut mentiatur: quamvis suppositā erroneā conscientiā, per accidens & ex consequenti obligetur mentiri, quatenus non mentiri foret contra conscientiam. Neque de hoc potest esse quæstio. Estque idem de ceteris intrinsecē malis. Procceditque etiam de facto & potentia ordinaria: de qua tamen indubiē nequit à Deo præcipi mendacium juxta sensum præsentis dubii. Hoc itaque solum movetur, de potestate absoluta, an per illam, seclusā ignorantia & per se, præcipi à Deo possit mendacium.

9. An homo ad mentiendum nomine proprio possit præcepto vel consilio Dei incitari.

10.

An inde consequens foret Deum posse mentiri.

11.

An in casu invincibilis ignorantia mendacium possit à Deo præcipi.

QUÆ-

Q U A E S T I O. II.

An Deus possit se solo infundere habitum vel actum erroris?

12.
Opiniones
variae re-
solvuntur.

VARIAE sunt de hac quaestione Docto-
rum opiniones. Nam *Suarez disp. 3. de
fide sect. 5.* *Coninck disp. 10. dub. 2.* & plures
alii simpliciter asserunt, Deum non posse in-
fundere habitum, & consequenter a fortiori
nec actum erroris. Secundò *Smising Tract. 2.
de Deo disp. 6. n. 283. 285. & 286.* & alii
idem censent de errore actuali, secus de habi-
tuali. Tertiò *Poncius in Comment. Scoti ad 3.
dist. 38. num. 29. & seqq. Arriaga Tract. de fide
disp. 1. sect. 5. subsect. 2.* & plures Recentio-
res existimant, neutrum repugnare Deo,
supposita nimirum per solum Deum pro-
ducibiliute actus vitalis. Quod addo: nam
si (quod *Vasquez* & plures alii censent: etsi
minus probabiliter) implicet actum vita-
lem produci finè influxu ipsius potentiae vi-
talis, implicabit idem de actu erroris. Pro
resolutione.

13.
Deus potest
infundere
habitum
erroris in
intellectu.

Dico I. Potest Deus se solo infundere
habitum erroneum. Probatur: tum quia
illum potest in intellectu conservare se solo,
atque adeò concursu non tantum universali,
sed particulari: tum à simili ex dictis de ha-
bitu vitioso *disp. 1. q. 8. num. 88.* tum à for-
tiori ex dicendis de actu erroneo: tum deni-
que quia nulla in hoc apparet ratio repug-
nantiae.

Quare similiter se solo causare potest alia,
à quibus oritur error intellectus; qualia
sunt indebita applicatio objecti sensibilis,
indispositio organi, species sensibilis objecti
absentis, & similia, ex quibus oritur im-
perfecta species intelligibilis falsaue intel-
lectio. Quorum ulterior ratio est, quòd hæ
causae sint bonae in genere entis, ordinatae
per se ad effectum positivum & bonum in
genere entis, nullamque malitiam mora-
lem annexam habentem: adeoque nulli
repugnat perfectioni divinae, eas ponere in
esse, & ad earum effectus concurrere. Im-
perfectio autem physica, quæ illis sive effe-
ctui earum inest, non obstat: cum etiam
cæcos, claudos, ceterosque effectus mon-
strosos possit Deus causare. Hoc itaque po-
test Deus, quia omnipotens, etiam per hu-
jusmodi effectus puniendo hominem, aut ob
alias causas.

14. Nec obstat, quòd sic Deus inclinaret ho-
minem in errorem: nam id non potius, im-
mo minus repugnat, quàm quòd ipsum
met errorem actualem possit in intellectu
causare, ut infra dicetur. Deinde etsi hoc
non posset, adhuc non repugnaret infusio ha-
bitus erronei, qui solum est inclinatio habi-
tuali in errorem, & quasi in actu primo,
corrigenda per intellectum: sicut non re-

pugnat productio ipsius intellectus in certis
circumstantiis æque inclinantis aut determi-
nati ad errorem, uti neque repugnat causa-
re propositionem talem specierum, ad quam
sequitur error, quæ ad hunc magis determi-
nat; nec denique productio habitus vitio-
si, etsi inclinet ad actum vitiosum, non
refundendum in Deum tamquam aucto-
rem.

Hinc à fortiori patet, posse Deum causare
se solo habitum erroris extra omne subje-
ctum, aut in subiecto incapaci erroris actua-
lis, v. g. in lapide: tunc enim apertius cessant
inconvenientia, quæ videri possent annexa
productioni illius in intellectu.

Dico II. Valdè probabiliter potest etiam
Deus absolute loquendo se solo causare seu
infundere actum erroris, seu assensum falsum
tam moralem quàm Philosophicum, saltem
si ab eo, cui infunditur, superabilis sit. Pro-
batur: quia similiter in hoc non apparet suf-
ficiens ratio repugnantiae. Quòd quidem ma-
nifestius est, si error sic infunderetur intel-
lectui, ut hic se haberet modo velut mortuo,
per eum formaliter nil intelligendo; prout
existimat *Coninck* contingere, dum actus vi-
talis infunditur à solo Deo: tunc enim intel-
lectus non erraret magis quàm lapis, si in eo
poneretur error: neque aliquod inconveniens,
quod deroget hac in re divinae omnipotentiae,
allegari potest. Idem est à pari aut fortiori, si
error actualis produceretur à Deo extra om-
ne subiectum vel in subiecto non intellecti-
vo, v. g. lapide.

Generaliter verò non esse repugnantiam,
probatur ulterius: quia illa deberet fundari
in malitia sive imperfectione ipsius erroris
actualis: nunc autem in errore solum est im-
perfectio seu malitia (ut sic dicam) physica,
qualis est in febribus, dolore capitis, cœci-
tate &c. quæ utique Deo tamquam auctori
non repugnat: nulla autem est in eo malitia
moralis, ne quidem objectiva, qualis est in
mendacio indeliberato aut ex invincibili ig-
norantia commisso: adeò ut hujusmodi er-
rans nequidem materialiter mentiatur seu
contra mentem eat.

Neque etiam ex eo, quòd Deus ipse ob in-
finitam sapientiam, errare non possit, sequi-
tur ipsum non posse errorem causare in al-
tero: sicuti ex eo quòd ob vitam essentialem
& perfectionem suam mori vel dolere non
potest, non sequitur, ipsum non posse causare
mortem, dolorem, aliasve infirmitates in
nobis.

Confirmatur: quia potest Deus objicere
lapidem vel lignum cum talibus accidenti-
bus, ut determinetur intellectus ad judican-
dum quod sit homo; item conservare spe-
ciem objecti absentis, undè judicabitur adhuc
esse præsens: quid nō ergo possit per se cau-
sare ipsum errorem.

Dices I. Cum *Coninck sup. n. 28.* Deus, quia est summè bonus & sanctus, nequit
causare

Et à fortiori
in lapide
aut extra
omne sub-
jectum.

15.
Immo pro-
babiliter
idem dici-
tur de actu
erroris.

16.

Solvitur
fundamen-
tum Co-
ninck.

causare peccatum : ergo similiter quia est summè verus seu verax , nequit infundere errorem. Resp. Neg. Conf. Nam causando peccatum eo ipso malè & perversè ageret, contra rectam scilicet rationem & voluntatis suæ rectitudinem; at producendo in altero errorem, seu volendo ut alter erret, non erraret ipse Deus, uti causando alterius mortem, non moritur Deus. Undè potest Deus interdum velle ut alter erret, immo præcipere v.g. rusticum, ut credat, actu utique falso & erroneo, Pastori etiam malè instruenti, dum rusticus non habet rationem dubitandi de dictis Pastoris : & tamen Deus numquam potest velle, ut quis peccet. Non est igitur par ratio. Disparitas autem à priori est, quòd infinitæ bonitati repugnet velle aut facere omne malum, infinitæ autem veritati solùm repugnet, ut ipsa erret, aut alios mentiendo seu contrà quam sentit loquendo decipiat.

17.

Dices II. cum *Smising. sup. n. 283* implicat Deum aliquid falsi dicere; falsum autem diceret, si se solo produceret errorem in intellectu; quoniam dicere Dei nihil est aliud, quàm alteri notitiam imprimere: nec enim voces requirit seu aliud signum externum, aliàs non posset loqui Angelo vel animæ separatæ. Quàm igitur certum est, divino testimonio deceptionem nullam subesse posse, tam certum est, Deum se solo actum erroris in intellectu producere non posse. Resp. Deum in casu quæstionis nil dicere seu loqui; ad quod nimirum requireretur manifestatio, quâ Deus manifestaret mentem suam esse hanc vel illam; quod non facit producendo in altero errorem, per quod nempe non dicit neque significat Deus se idem judicare. Aliud esset de errore huiusmodi, qui v.g. haberet pro objecto hanc propositionem: Petrus moritur & ita Deus sentit. Iste enim error esset locutio Dei: Deus autem nequit fallere aut decipere verbis aut aliis signis quæ censeantur esse revelatio seu locutio ipsius; cum id sit mentiri. Non rectè proinde præclarus hic Auctor certitudinem parem esse putavit in impotentia divina non mentiendi, & errorem se solo producendo.

18.

Dices III. Si Angelo v. g. Deus infunderet errorem, ipseque Angelus illum hominibus propalaret, Deus ipse mediatè per Angelum diceret falsum. Resp. Neg. Seq. eò quòd infundendo errorem Deus non loquatur in actu velut exercito, neque testetur id à se dici aut esse verum, neque quoad hoc faciat Angelum esse suum velut internuntium. Nec hinc sequitur, non posse nobis constare de infallibilitate revelationis Dei: nam ex hoc ipso, quòd constet de revelatione (de qua nobis circa mysteria fidei satis constat) constabit de infallibilitate illius seu rei revelatæ, ob infinitam seu summam Dei revelantis auctoritatem, cui derogat falsa aut incerta locutio, non autem assensus falsi in alio productio.

Objectioni
Tanneri
satisfit.

QUÆSTIO. III.

An Deus uti possit verbis ambiguis
& obscuris?

DI C O I. Deus potest, in S. Scriptura aliisque revelationibus uti verbis obscuris, & oratione ambiguâ ac tropicâ, aut etiam eâ, cui aliqua tacite subintelliguntur, dum tamen à parte rei, prout exterius cum suis circumstantiis exprimitur, verum aliquem sensum habeat; etsi prævideatur, aliquos inde sumpturos occasionem erroris seu falsi intellectus, Patet manifestè ex tot huiusmodi locutionibus, quibus Scriptura Canonica scatet signanter Prophetæ. Ratio est: quia homines sæpe ex rationabili causa licitè & prudenter ejusmodi orationibus utuntur: ergo idem meritò interdum facit Deus, cui justissimæ causæ suppetere possunt; præsertim cum reliquerit nobis infallibilem ejusmodi locutionum interpretem, Ecclesiam; quam qui audierit, in re alicujus momenti decipi non poterit.

Causæ porro sic loquendi, quas Deum movisse conjecturamus, sunt inter alias hæ. Prima, ne doctrina sacra, si tam facilis ac omnibus etiam rudioribus obvia sit, facile vilesceat apud imperitiores, vel rerum spirituum gustum non habentes, qui facile contemnunt ea, quæ ab omnibus facile percipiuntur, quasi nihil reconditi in iis lateat. Secunda, ut studium nostrum in reconditis Scripturæ sensibus investigandis ac eruendis excitaretur; quo sanè studio verè cælesti nullum honestius, aut homine Christiano dignius: cum è contrà vulgus hominum occupationibus adeò terrenis & vanis, ne dicam plerumque malis, tempus vitæ transigat. Undè consequenter nascitur mira animi voluptas, quæ ab iis sentitur, qui animo bonâ præparatione imbuti huic studio incumbunt. Hinc ulterius fit, ut firmius inhæreant, quæ in Scriptura continentur, dum attentius sæpiusque lectitari solent, quorum sensus obscurior est. Ex quo etiam consequitur fomentum humilitatis ac elati animi depressio, dum ita intellectus nostri imbecillitas deprehenditur, atque adeò ad divinam illustrationem per humilem orationem recurritur, more Sanctorum, præsertim S. Thomæ Aquinatis, qui orationi etiam jejunium frequenter addebat. Tertia, ut auctoritas Prælatorum & Doctorum esset amplior apud vulgus, dum hoc ita cogitur doctrinam à Deo revelatam addiscere, ac dubiorum resolutionem quærere. Quarta, ut infidelibus, in quorum manus sæpe incidunt libri sacri, sacratoria fidei nostræ mysteria occultarentur, quæ non expedit sciri ab ipsis, ne irrideant. Quinta, ut nonnulla, quæ in Scripturis futura prædicuntur, & non con-

19.

Deus uti
potest ver-
bis obscuris,
ambiguis,
tropicis, aut
quibus ali-
quid tacite
subintelli-
gitur.

20.

Quibus ex
causis id à
Deo fiat in
sacra Scrip-
tura.

venit

nit ab hominibus ante eventum perfecte cognosci, eousque manerent occultiora, quæ postmodum aperte impleta cernentur.

21.
Restrictione
purè men-
tali uti ne-
quit.

Probatur

DICO II. Deus nequit uti aliquâ locutione exteruâ, quæ prout exterius profertur, nequit habere verum sensum, quantumvis juncta verbis, quæ per mentalem restrictionem subintelliguntur, haberet sensum verum. Conclusio à variis negatur, qui censent restrictionem merè mentalem posse fieri citra mendacium: quod tamen improbant *Malderus Opusc. de Restrict. mentali c. 8. Coninck, Arragen, Layman & Alii* passim, & à nobis tractabitur in Materia de Virtutibus Justitiæ affinibus. Probatur Conclusio: quia talis locutio est simpliciter falsa & mendacium, talis enim oratio præcisè secundum se sumpta prout exterius profertur, est absolute falsa, nec potest habere verum sensum ratione intentionis dicentis, aut orationis merè internæ, quam loquens ei subintelligit: quia nisi hæc aliquo modo exterius exprimitur, non potest cum externa unam orationem componere, aut ejus significationem mutare, aut supplere defectum: & consequenter nec potest efficere, ut ejus significatio secundum se falsa, accessione suâ fiat vera: ergo ipsa nullâ ratione potest habere significationem aut sensum verum.

Confirmatur: quia si hoc Deo esset possibile, possemus de singulis Scripturæ locis dubitare, an fortè Deus ibi non utatur tali restrictione: atque ita in Scriptura nihil esset certi. Nec sufficeret, si diceret Deus, se in tota Scriptura non uti tali restrictione mentali, aut se constituisse Ecclesiam infallibilem veri sui sensus interpretem: quia positâ semel eâ potestate in Deo, possemus dubitare, an non etiam his in verbis fuisset usus simili restrictione, & consequenter possemus de eorum sensu dubitare.

Dices I. Mentiri est contra mentem ire, five intendere aliquid significare quod scitur esse falsum, atqui Deus per talia verba exterius prolata non intendit significare id quod scit esse falsum, sed id quod scit esse verum. Resp. Neg. Min. quia verba exterius prolata in his circumstantiis absolute sinè ulla ambiguitate significant quod Deus scit esse falsum, nec ullo modo significant aliquid verum: atqui ipse simpliciter in illis circumstantiis intenderet illa proferre; ergo intenderet significare aliquid falsum. Nec refert, quod simul expressè intenderet non illud, sed aliquid aliud significare: quia hæc intentio solum esset inefficax quædam velleitas; ideoque efficacem intentionem mentiendo non impediret.

22.
Objiciuntur varia
loca Scripturæ.

Dices II. Multæ hujusmodi locutiones reperiuntur in Evangelio, aliisque Scripturæ libris. Nam ipse Christus *Marci 13.* interrogatus à Discipulis de tempore consummationis mundi & adventus judicis, respondit: *De die illo vel hora nemo scit, neque Angeli*

Herinx Sum. Theol. Pars III.

in calo, neque Filius. Et tamen ipse illum optime noverat. Item *Joan. 7.* fratribus seu cognatis urgentibus: *Transi hinc, & vade in Judæam, Hierosolymam scilicet, velut ad theatrum mundi, ut & Discipuli tui seu studiosi doctrinæ tuæ, qui ibi sunt, videant opera tua, quæ facis &c. manifesta te- ipsum mundo;* respondit Christus: *Tempus meum nondum advenit &c. Vos ascendite ad diem festum, ego autem non ascendo ad diem festum istum.* Et tamen, ut ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum. Eadem restrictione usus videtur Raphaël angelus *Tobie 5.* dum rogatus, *de qua domo, aut de qua tribu es tu?* respondit: *Ego sum Azarias Anania magni filius;* & antè respondens *Tobie Juniori* dixerat se esse ex filiis Israël.

Resp. Christum *Marci 13.* (ut alias expositiones omittam) loqui velut legatum ad nos missum: legatus autem verè dicit, se non scire, etiam ex mente petentium, qui censentur solum rogare communicationem scientiæ, quam interrogatus communicare potest, qui non habet in commissione ut communice, sed potius ut occultet commissionem iis, quos non concernit. Quod ex circumstantiis satis poterat deprehendi; uti &, quod Christum aliàs non lateret dies & hora judicii, qui omnia ad diem illum & horam prædixerat. Ideoque rursum *Act. 1.* de illo die interrogatus fuit, & interrogantium curiositatem repressit dicens: *Non est vestrum (subindicans satis, esse suum) nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.*

Similiter *Joan. 7.* Christus verè dixit, etiam retento sensu à rogantibus proposito, se non ascendere, scilicet cum ipsis rogantibus, idque gloriæ suæ & ostentandi sese causâ, prout fratres ejus cupiebant: vel expeditius, quia non ascendit ad diem festum istum, hoc est, ad primum vel secundum diem festivitatis, sed sequentibus diebus, palam ostendens se die festo mediante seu ad medium perducto, puta quarto die, qui est medius septem dierum, ascensurum; vel adhuc facilius explicando ly non, ut idem sit, quod nondum; prout consonat tum vox Græca, tum quod præmiserat Christus: *Tempus meum nondum advenit;* tum quod pro causa subdit: *Quia meum tempus nondum impletum est.* Undè patet, Christum non fuisse usum restrictione purè mentali, sed verbis verum significantibus, præsertim in iis circumstantiis.

Angelus Raphaël sic loquebatur occultando suam personam, quia verè repræsentabat sive referebat aliquem è filiis Israël scilicet Azariam filium magni Ananiæ, viri isto tempore noti, ut patet ex subjectis *Tobie* verbis: *De magno genere es tu.* Aut certè si- cut comestio & ceteræ actiones Angelorum in corporibus assumptis, sic & verba eorum sunt accipienda, ut signa quorundam mysteriorum. Atque ita dixit se esse ex filiis Israël, quatenus per affectum & auxilium

23.
Quo sensu
Christus
verè dixe-
rit se non
scire diem
judicii:

Item se non
ascendere
ad diem fe-
stum; ad
quem ta-
men ascen-
dit.

24.
Quomodo
Raphaël
verè dixe-
rit se esse ex
filiis Israël,
& Ananiæ
filium.

D

adeft

adeſt veris Dei cultoribus. Et quia Azarias ſignificat adiutorium, & Ananias nubem ſeu diuinationem Domini, ſignificat ſe diuinæ providentiæ conſilio miſſum in adiutorium Tobia; ut explicat *Eſtius in Not. ad dict. locum.*

Dices III. Deus ſæpè utitur in Scriptura verbis in ſenſu obvio falſis, & in vero alio ita obſcuris, ut nemo eum poſſit ullâ ratione aſſequi, vel conſicere eum ſubefſe, vel orationem illam debere intelligi in alio ſenſu, quàm in eo qui obuius eſt: ita *Judith* c. 8. hæc dicitur filia mediata *Ruben*, cum fuerit filia Patriarchæ *Simeon* fratris *Ruben*. *Marc.* 13. dicit *Chriſtus* Apoſtoliſ: ego non aſcendam ad diem feſtum Tabernaculorum, & tamen poſtea aſcendit. *Act.* 7. *ſ.* 2. dictum reſertur *Abraha* in *Mefopotamia*: *Exi de terra tua*, cum id ei dictum ſit in Vrbe *Chaldaæ* *Ur.* & *ſ.* 19. dicuntur Patriarchæ ex *Ægypto* tranſlati in *Sichem*, & poſiti in ſepulchro, quod emit *Abraham* pretio argenti a filiis *Hemor* filii *Sichem*, cum *Gen.* 23. *ſ.* 8. emerit ab *Ephron* filio *Seor* in *Hebron*: ergo etiam poteſt uti locutione externâ ſecundum ſe falſâ, quæ cum aliis tamen per mentem ſubintellectis juncta, ſit verâ. Reſp. Neg. Antec. quia Deus ſic loquendo moraliter eſſet cauſa erroris iis, quos vult ſe ipſos ſibi totos fidere, daretque occaſionem dubitandi de cuiuſvis Scripturæ ſenſu, an ſcilicet non debeat ſumi in ſenſu aliquo, quem nullus poteſt aſſequi; ſicque vacillaret tota fides noſtra, non minùs quàm ſi Deus poſſet mentiri. Quoad textus obſectos pro *Ruben* varii ponunt *Jacob* aut *Iſrael*. *Chriſtus* *Jeruſolimam* non aſcendit ad oſtentationem, prout petebant Apoſtoli, ſed occultè. *Mefopotamia* latè etiam *Chaldaam* includit. Tranſlatio Patriarcharum intelligenda eſt reſpectivè. *Jacob* tranſlatus ad ſepulchrum *Abraha* in *Hebron*: filii eius in *Sichem*, & fortè poſtea in *Hebron*.

Q U Æ S T I O IV.

An Objectum Fidei debeat eſſe obſcurum?

25.
Credenda
non debent
conſtare ex
ratione, im-
mo capſum
rationis ſæ-
pè exce-
dunt.

Suppono in primis, velut omnino indubitatum, contra quosdam antiquiores Hæreticos, in objecto fidei non requiri evidentiam, ſive non oportere, ut myſteria fidei poſſint ex ratione oſtendi. Quàmvis enim varia revelata ſint etiam lumine naturæ nota: plurima tamen in Scriptura & Traditione nobis credenda proponuntur, quorum veritas nullatenus ex ratione conſtat, immo quæ ſupra capſum noſtri intellectus ſunt. Ut proinde Apoſtolus 2. *ad Cor.* 10. dixerit: *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.* Captivum namque ducitur ingenium, quantumvis excellens & ſcientiis excultum, dum ſepoſitâ humanâ ratiocinatione, ſimpliciter & humiliter ſuſcipit ea quæ *Chriſtus* docuit, nobiſque per Eccleſiam

credenda propoſuit. Cuius quidem captivati-
onis & obedientiæ exempla præfulſerunt in *Dionyſio Areopagita*, aliſque excellentis ingenii & doctrinæ Philoſophis ad *Chriſtum* adductis. Eſtque hæc fidei laus, ob diuinam auctoritatem ac reſpectum aſſenſum præbere firmiſſimum, etiam iis, quæ non apparent, utcumque ſenſus noſter carnalis reclamet. Propter quod Apoſt. *ad Hebr.* 11. fidem dixit eſſe *argumentum non apparentium*. Qualem fidem in variis antiquis Patribus præfulſiſſe, dein multis ibidem confirmat Apoſtolus.

Nec reſert, quòd in Scriptura & alibi fides dicatur eſſe lumen quoddam. A quo recens baptizati dicebantur illuminati; uti & Baptiſmus ipſe apud Veteres Sacramentum illuminationis. Nam fides divina, præſertim Chriſtiana, expellit ignorantie tenebras, quibus Gentiles & ex parte Judæi erant involuti. Unde lumen dicitur ob infallibilem intellectus noſtri inſtructionem ac directionem in rebus præſertim à ſenſu remotiſſimis. Quàmvis alioquin omnis notitia, etiam opinativa, lumen quoddam ſit, at non ſemper evidenter oſtendens objectum.

Non reſert etiam, quod *Eccli.* 19. dicitur: *Qui citò credit, levis eſt corde.* Nam non nimis citò credimus, qui ſufficientia credibilitatis ſigna habemus, ut potiùs eſſemus duri & tardi corde, non credentes testimoniis Dei, quæ credibilia facta ſunt nimis *psal.* 92. quantumvis ea, circa quæ Dei testimonium verſantur, ſint nobis obſcura.

Suppono II. Satis quoque indubitatum eſſe, quòd res quæ creditur, poſſit ſimul eſſe quoad habitum evidenter ſcita; & quæ ſcitur, poſſit habitualiter eſſe credita: ut proinde inter habitus fidei & ſcientiæ, item inter habitum fidei & actum ſcientiæ non ſit repugnantia. Philoſophus namque Gentilis, qui haberet ſcientiam evidentem de aliquo myſterio, v. g. de exiſtentia Dei, converſus ad fidem non amitteret priorem ſcientiam, quàmvis accipiat tunc fidem, quâ poteſt idem credere. Prout etiam Chriſtiani nonnullos articulos creditos poſſunt dein evidenti ratione palpare ſine fidei præhabitæ præjudicio. Neque poteſt ex ullo capite oſtendi apparens ratio repugnantie. Quinimmo habitus infuſus fidei ne quidem ipſi habitui vel actui infidelitatis phyſicè repugnat, ut patet ex dictis *Disp.* 1. q. 7. nu. 74. Vide etiam q. 8. nu. 86. & ſeq. Quantò igitur minùs repugnat phyſicè habitui vel actui ſcientifico? Quod etiam extendendum eſt ad ipſum actum viſionis Dei, qui nimirum non repugnat phyſicè fidei habituali; etſi hæc ſit in patria ob imperfectionem actus evacuanda.

Eſt itaque quæſtio an objectum fidei ſic neceſſariò ſit obſcurum, ut credenti, per actum ſcientiæ non poſſit eſſe evidens.

Dico I. Actus fidei de potentia ordinaria non poteſt ſimul ſtare cum viſione beatifica, ſeu notitia intuitiva, quam habent

26.

Quo mode
Fides dicitur
lumen.

27.

Inter ſcientiam & fidem non eſt repugnantia quoad habitum, aut quoad habitum unius & actum alterius.

28.

Repugnant autem de Beati potentia

la Auctoris & mirabilibus portentis & miraculis ab ipso patrat, etiam in mortuorum resuscitatione, futurorum prædictione &c. mirabilique ejusdem, post mortem ob salutem hominum sponte toleratam, & sepulturam, ad vitam revocatione; quæ patent ex Historiis Evangelicis, quibus saltem, veluti recenti adhuc rerum gestarum memoriâ publicè, in ipsorumque hostium præsentia, mirabili consensione editis, fidem humanam Judæi aut alii denegare nequeunt; uti nec Josepho Judæo, qui l. 18. Antiq. c. 6, præclarum innocentiae & sanctitati, miraculis & portentosa resurrectioni Christi testimonium perhibet. Religio autem & fides meritò pro vera suscipitur, quæ talem habet auctorem.

53. Puritas doctrinae. Secundum desumitur ex puritate doctrinae per Christum traditæ. In qua nimirum plurima sunt capita seu instituta, quæ etiam ratio naturalis dictat, nil autem rationi adversum, etsi quædam infirmi nostri ingenii captum excedentia; omnia invicem consona sine ulla mutatione per tot sæcula, & per universum orbem. Institutiones morum omnes ad sanctitatem & perfectionem ducentes, pietatem ingerentes, à mundanis, carnalibus & vitiis elongantes, & divinum quid spirantes, adeò, ut tum fides, tum lex Christiana sit tota immaculata convertens animas.

Sanctitas cultorum. Tertium hinc consequitur signum, nempe vitæ ac morum puritas & sanctitas (cui etiam ipsi Ecclesiæ hostes, tum Ethnici olim, tum Hæretici, testimonium perhibent) in Christianæ fidei ac legis cultoribus, quibus ipsa plurimis omni sæculo & ætate abundavit in sanctitate excellentibus; etiam iis, qui antea non gustatâ cælesti hac vitâ, gravissimis peccatis dediti fuerunt. Immo quod ullus sit vitio obnoxius, sit defectu hominis vitiosus, qui scilicet fidem & mandata fidei Christianæ non servet. Religio porro, cujus instituta tam sancta & pura, cujus cultores tam sancti, & ad sanctitatem morumque innocentiam per ipsam incitantur ac diriguntur, non potest non placere Deo totius puritatis & innocentiae auctori.

54. Admirabilis propagatio. Quartum sumitur ab admirabili fidei Christianæ propagatione; factâ, non armis, non potentiâ, non opibus, non promissis terrenis, sed per homines ignobiles & contemptibiles, qui, resistentibus Imperatoribus, Regibus, populis velut universis, legem adeò propensione naturæ corruptæ adversam, præcepta difficilia, rerum temporalium contemptum, divinitatem personæ crucifixæ, sapientissimis etiam ac potentissimis, ac tandem toti mundo mirâ efficaciam persuaserunt: quod planè impossibile erat, nisi Dei digitus esset iste, opusque illud (ut utar verbis August. lib. 22. de Civit. c. 7.) virtutis fuisset divina, non persuasionis humanæ.

55. Avida suspensio. Quintum sumitur ex eo, quod à plurimis sapientissimis juxta ac sanctissimis, omni-que eruditione refertis personis, ubique terrarum,

omni ætate fuerit doctrina fidei nostræ avidè suscepta, defensa & prædicata, quorum plurimi mirâ constantiâ & alacritate illam, etiam martyrium subeundo, confirmarunt, sæpè etiam inter ipsa tormenta miraculis clarescentes: quod & fecerunt innumeri alii juvenes & virgines, senes, principes omni virtute præditi, mortem pro fide constanter subeuntes, quorum numerus facile ad varios millones ascendit, immo ad undecim ferè millones (in quo tamen determinato numero non facienda vis) ascendere ex variis Auctoribus colligit Granado apud Lugo disp. 5. sect. 6. n. 54. Hoc autem vehementissimum indicium est veræ fidei, in qua eligenda ac taliter defensanda tot sapientissimos, sanctissimos, Dei timore & amore flagrant, nullo respectu humano inductos, tanta pro eadem patientes, fuisse permisos errare, quibus maximè conveniebat Deum auxilio & præsidio adesse, non est verosimile.

Prophetia. Sextum sumitur ex diversis Prophetiis Patriarcharum & Prophetarum de Christo, manifestè in ipso & per ipsum impletis. Quibus accedunt prædictiones ipsius Christi; uti & diversorum Sanctorum prophetiæ spiritu futura, quæ manifestè evenerunt, prædictionum, ac occulta cordis cernentium. Vera igitur debet esse fides, quæ Prophetarum oraculis (quæ utique non possunt esse nisi à Deo) ac futurorum prædictionibus, nec non internorum notitiâ (cùm utique scrutator cordium Deus sit) est contestata.

Septimum idque illustrissimum sumitur ex miraculis, quæ in fidei nostræ confirmationem fecerunt, tum Christus ipse, tum Apostoli, aliique subsequentes Apostolici viri in vita & post mortem; quibus Historia Evangelica, Actus Apostolorum, Scripta Patrum, omnisque ætatis Historicorum scatent, Immo & nostro sæculo eadem fieri certò tenemus, quæ in eorumdem canonizatione accuratissimè, & stupendâ quasi diligentiam & cautela examinantur. Hæc porro sunt velut sigilla & testimonia Dei, quibus confirmat & contestatur veritatem Religionis, quæque proinde non deberet permittere seu potius ipse facere in falsitatis roboris, qui est summè verax, in deceptionem quodammodo homines cogendo.

56. Miracula. Octavum sumitur ex carentia omnis credibilitatis, quæ est in aliis religionibus seu sectis, præsertim Gentilium, Turcarum & Judæorum. Quin immo positivè incredibiles fiunt ob impuritatem doctrinæ & sectarum secundum illas viventium. Nam quod ad Gentiles spectat, manifestum est, multa eorum dogmata ac instituta etiam naturali rationi adversari, v. g. de pluralitate Deorum, cultu idolorum, usu quorundam scelerum etiam nefandorum. Quò spectat eorumdem per leges etiam sapientiorum approbatio; uti Lycurgus adulteria,

57. Incredibilitas aliarum religionum seu sectarum.

ria, Persarum Legislatores incestas nuptias cum matre, filiabus, sororibus, Plato communionem uxorum, alii alia nefanda permiserunt. Consimilia constat habuisse locum in modernis Gentilibus apud Indos, Japones & similes ante susceptam Christi legem, Absurditates item manifestas in Alcorano Mahumetis (qui & ipse impurissimæ vitæ fuit) ac sectâ Mahumetanorum, item in Thalmud Judæorum, ac eorum circa divinas perfectiones deliriis Varii observarunt. Ut hîc non referam infanda dogmata Sectariorum recentiorum, ac sceleratam auctorum vitam.

§8.

Ratio denique divina providentia.

Dénique, ut alia credibilitatis indicia Præteream, attendendo divinam providentiam, manifestum est, Deum non permissurum, ut qui Deum & virtutem maximè quærunt, iidem maximè circa punctum religionis decipiantur, sintque ceteris omnibus (qui hîc saltem voluptatem sectantur & obtinent) miserabiliores, idque eis contingat, eò quod religionem amplectantur tanto motivorum pondere firmatam & credibilem factam, ut ne umbra similis credibilitatis sit in aliqua secta totius mundi. Ut proinde confidenter & meritò dixerit *Richardus Victor: l. 1. de Trin. c. 2. Sanè quæ revelata sunt nobis calitùs, tam multis, tam magnis, tam miris prodigiis confirmata sunt, ut genus videatur esse dementia, in his vel aliquantulum dubitare, Utinam attenderent Judæi! utinam animadverterent Pagani! cum quanta conscientia securitate, pro hac parte, ad divinum judicium poterimus accedere. Nonne cum omni confidentia Deo dicere poterimus? Domine, si error est, à te decepti sumus. Ista enim in nobis sunt tantis signis & prodigiis confirmata, & talibus, quæ non nisi per te fieri potuerunt.*

§9.

Evidentia credibilitatis relinquit inevitabilem rei creditam.

Ex quibus evidens manet, meritò ac prudenter agendo posse ac debere firmissimè mysteria nostræ fidei credi tamquam à Deo revelata, adeoque certò & evidenter ipsa esse credibilia & consequenter ceterarum sectarum instituta non esse prudenter credibilia. Hæc tamen evidentia credibilitatis non generat evidentiam aliquam ipsius rei creditæ, neque etiam evidentiam physicam ipsius revelationis, cum qua non habent motiva credibilitatis ex se omnino evidentem ac necessariam connexionem, quæ intellectum omnino convincat, præsertim illorum, qui habent voluntatem non bene affectam. Unde etiam fit mysteria fidèi nostræ à multis aliis ingeniosis non admitti, qui lumine fidèi destituti privatoque affectu nimium suis sectis aut erroribus adhærentes, in luce velut cæcutiunt; cum in rebus non omnino evidentibus agnoscendis intellectus multum ab affectu dependeat. Multi etiam veritatem non vident, quia motiva seu signa credibilitatis fidèi ignorant, aut ad considerandum ea intellectum per piam voluntatem sufficienter applicare negligunt. Plurimi denique verita-

tem eis satis perspectam repudiant, sive dominandi libidine, sive causâ voluptatibus liberius indulgendi, sive ut ex secta nova nomen aliquod aucupentur, sive ex odio aliquorum Ecclesiæ Prælatorum, puta Pontificum aut Episcoporum.

Observandum verò, motiva credibilitatis præallegata & similia, etsi Ecclesiæ omnia simul convenient, indeque insignissima evidentiâ credibilitatis exurgat: non omnia tamen semper simul proponi credentibus aliquod mysterium, qui nunc hanc, nunc illam, nunc istam, nunc plures, nunc pauciores sibi notas proponunt. Et quidem in fide semel firmatis adeò insita est hæc credibilitatis evidentiâ, ut quasi sine reflexione ad speciales notas credant, dum ipsis sufficit nosse, quod S. Mater Ecclesiâ id tradat. Convertendis tamen ad fidem operosius proponuntur motiva credibilitatis. Qui tamen & ipsi ex una interdum nota convertuntur, v. g. ex visa mirabili constantia Martyrum, aut ex unico miraculo, aut alio quopiam motivo; accedente, & potissimas in conversione partes habente, illustratione & auxilio divinæ gratiæ, quâ cor aperiatur ad intendendum verbis prædicatoris, & voluntas obstinata emolliri incipiat: alias enim surdo canitur, quæcumque pondera rationum seu motivorum credibilitatis proferantur.

In simplicioribus quoque Fidelibus locum habet credendi simplicitas, dum fidem habent Parocho aut concionatori aliquid proponenti tamquam revelatum à Deo, & declaratum ab Ecclesiâ. Immo dum similibus fit hujusmodi propositio per eos, quorum id muneris est, v. g. Episcopos, Parochos, Prædicatores seu Magistros in Theologia, nec aliundè subest in iis causa rationabilis dubitandi, credere obligantur, adeò ut rusticus v. g. tali casu discredens, peccet. Et sanè vix unquam similibus mysteria fidèi melius proponuntur, quàm per tales; adeoque si non tunc, vix unquam haberent obligationem credendi. Secus esset, si essent indicia dubiæ fidèi in Parocho v. g. utpote aliàs mentito, aut contradicente hætenus traditis ab aliis æquè vel magis doctis, aut docente aliqua bonis moribus vel rationi naturali adversa &c.

Aliàs seclusâ speciali ratione dubitandi nascitur ex prædictorum propositione in hujusmodi (quibus aliundè de notis Ecclesiæ in generali saltem constat) proportionata capacitatè eorundem evidentia credibilitatis: quæ facilius in iis locum obtinet, quibus difficilius occurrunt rationes dubitandi in contrarium. Adde simplicioribus salutem seriò quærentibus adesse solere specialiter illustrationem divinæ gratiæ, quâ fit eos plerumque firmitus adhærere rebus revelatis, quàm doctos, adeò ut de credibilitate ac veritate illarum dubitare nequeant, immo aliquos dubitare posse mirentur.

Nihil

60.

Credibilitatis motiva non eadem, neque omnia in singulis concurrunt.

61.

Simpliciores quando credere obligentur.

Vnde contingat illam à multis non prospici se admitti.

37.

Quæ Phi-
lophilus
credere pos-
sit existen-
tiam Dei
scientificè
cognitam,
variè variè
explicant.

Dices II. Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, ut ait Apostolus ad Hebr. I I. hoc autem cadere potest sub notitiam evidentem, & consequenter philosophus, qui illam de facto haberet, non posset credere, nec, si foret infidelis, justificari. Responderi solet, naturaliter quidem sciri, quod Deus sit tamquam auctor naturæ, non verò tamquam auctor gratiæ, qui autem ad justificationem tendunt, accedere debere ad Deum tamquam auctorem gratiæ, atque adeò id per fidem, ab iis etiam, qui Deum esse evidenter norunt, credi oportere. Sed contra facit, quòd hoc appareat contra planum sensum verborum, ac etiam receptum Apostoli intellectum; cui conformiter in capite Symboli ponitur fides in unum Deum, ac existentiam illius, etiam tamquam auctoris naturæ. Et Apostolus supra mox subjicit fidem in Deum remuneratorem; quod spectat ad eum tamquam auctorem gratiæ & bonorum supernaturalium. Respondetur itaque aliter, quòd huiusmodi philosophus non necessariò semper sibi proponeret medium scientificum, quin immo posset intellectum ab eo divertere, atque adeò credere, quòd Deus sit, sicque ulterius ad justitiam accedere. Quòd si adeò vivaciter medium scientificum memoriæ infixisset, ut quoties de Deo cogitat, semper illud occurreret, consequenter determinaret primo loco, ad actum scientificum, qui non est proximè liber, adeoque stante istà hypothesi non posset iste philosophus credere hunc articulum, nec justificari: quàmvis hoc non sit natum fieri, neque consonum suavi providentiæ Dei.

38.

Alia expli-
catio huius
difficultatis.

Verum non est necesse nos ad has angustias redigi. Admitto enim simpliciter posse talem philosophum simul scire & credere existentiam Dei; sed scientià à posteriori & ex creaturis desumptà, quæ non est propriè & strictè dicta scientia, scilicet immediata aut per proprias & intrinsecas causas, de qua Scotus solum loquitur, ut patet d. 24. n. 13. & 17. consentitque noster Franciscus Castillo disp. 4. qu. 2. nu. 28, & seqq. Et meritò: nam hæc scientia non generat perfectam evidentiam de objecto, cujus propria natura & secundum intrinseca sua considerata ex hoc nobis evidenter non patet, utpote quæ per proprias species non cognoscitur. Sicut ex viso fumo evidenter infertur existentia ignis, cujus tamen natura ex hoc in se non evidenter cognoscitur. Prout etiam ex evidenter cognita veracitate Dei, & ejusdem revelatione, infertur evidenter, quòd sit verum, esse v. g. Deum trinum; & tamen connexio Trinitatis cum Deo in se manet nobis inevidens. Immo credendo articulo revelato etiam ferimur per assensum in ipsam primam Veritatem revelantem, & quidem, frequenter saltem, evidenter cognitam. Quare adhuc fides erit rerum non

apparentium, quæ scilicet in se non solum non videntur, sed etiam intrinsecè spectatæ manent inevidentes, quatenus in propriis terminis & per proprias species non cognoscuntur.

Ex quo etiam patet, quid dicendum ad instantiam desumptam ex majori certitudine de existentia Dei naturaliter cogniti, quam habet philosophus Christianus præ Gentili; utique ob adjunctum lumen & notitiam adeoque certitudinem fidei. Nam esto hoc totum verum sit, nil contra nos. Deinde alii dicerent, ex parte scientiæ actualis esse parem utriusque certitudinem; nisi quòd frequenter sint notitiæ Gentilium de Deo immixti errores, in Christiano per fidem sublatis: esse tamen disparem certitudinem in actu primo, quatenus in Christiano præterea est fides de Deo, & accedere potest assensus Theologicus præmissis fidei innixus.

Dices III. ex nostra Doctrina sequitur, Deiparam non habuisse fidem de suo conceptu quatenus facto sine opera viri, utpote eatenus evidenti experienciâ noto; neque etiam de crucifixione, morte, ascensione Filii à se visis. Idemque est de Apostolis, qui ea viderunt. Et tamen hi articuli in Symbolo proponuntur tamquam ab omnibus credendi. Responderi posset, locum fuisse fidei circa ista mysteria pro tempore, quo evidentia rei se non ingerebat intellectui ipsorum, hoc attendente solum ad motivum fidei, sepositâ consideratione mediæ evidentis: aut certè ipsos aliud vidisse aliud credidisse; credidisse, inquam, mysteria ista quæ concernentia Deum hominem, qui conceptus, crucifixus &c. credebatur, non videbatur. Immo cum experientia sensuum per se solum tenderet in speciem externam, probabilissimè erat locus fidei firmiori etiam circa mysteria ista, quæ humanitatem concernentia. Quòd si denique actualis istorum fides ob ingentem se jugiter evidentiam in prædictis non potuisset constare, non fuisset utique ipsis aliter quam in præparatione animi necessaria.

Dico III. Fidei supernaturalis assensus rectè consistit cum assensu opinionis aut fidei humanæ in eodem intellectu. Ita plerique Doctores. Ratio est: quia nullum est fundamentum incompatibilitatis. Et si enim (quod allegari posset) opinio & fides humana sit fallibilis, fides autem divina infallibilis, quid tamen vetat intellectum judicare per unum actum de veritate objecti quantum est ex parte talis mediæ seu motivi fallibiliter, & per alium actum quantum est ex parte alterius mediæ infallibiliter? Ubi adhuc erit locus formidini ad opinionem requisitæ: tum quia in ipsa manebit formido saltem radicalis, cum actualis non sit ad eam necessaria: tum quia etiam actualis esse poterit, quæ scilicet timeatur de veritate objecti, quatenus substantis medio opinativo, sive de connexione utriusque. Ut omittam etiam fidei divinæ

39.

An Philo-
sophus
Christianus
certior
sit præ gen-
tili de exi-
stentiâ
Dei.

40.

An & quã-
liter arti-
culos sym-
boli sensi-
bus percep-
tos credide-
rit Deipara
& Apostoli.

41.

Fides super-
naturalis
& opinio
aut fides
humana si-
mul consti-
stunt.

subinde adesse actualem dubitationem, saltem involuntariam. Confirmatur: quia de facto motiva humana proponuntur tamquam dispositiones manu ducentes ad fidem; mysteriaque creduntur non solum ob auctoritatem divinam, sed etiam sæpè ob auctoritatem humanam Ecclesiæ, consensum sapientum &c. quæ causant credibilitatem & assensum fidei humanæ. Similiter ad roboranda fidei mysteria sæpe junguntur motiva probabilia; adeoque possunt fundare actum sibi respondentem, non obstante consortio assensus fidei.

QUESTIO V.

An dabilis sit evidentia revelationis, & an repugnet fidei?

42. Quid evidentia revelationis seu in attestante. An Angelis concessa.

Illatio quorundam non planè evidens.

EVidentia revelationis, quæ etiam appellari solet evidentia in attestante, consistit in hoc, quod ei, cui fit revelatio, sit evidens, esse Deum qui loquitur, seu esse locutionem & testimonium Dei. Quæ juxta satis receptam Doctorum sententiam contigit Angelis, præsertim supremo in statu viæ. Idque colligitur ex eo quod hi clarè noverant non esse creaturam, quæ loquebatur: hanc enim evidenter novissent, & quidem longè evidentiùs, quàm nos possimus deprehendere, quis nobis loquatur: adeoque manifestum iis erat, Deum esse, qui loquebatur. Nihilominus evidentia hæc non apparet omnino perfecta: simpliciter enim dubitare potuisset Angelus, num fortasse loqueretur creatura divinitus occultata ipsi Angelo. Et quàmvis ei evidens fuisset, Deum loqui vel creaturam divinitus occultatam, adhuc non fuisset ei evidens Deum loqui per se vel per illam creaturam; nisi simul fuisset ei evidens (quod non erat necesse) istam creaturam à Deo occultari in ordine ad faciendam revelationem. Alioquin potuisset occultari ad alios fines, & sic occultata loqui nomine Dei absque ejusdem commissione.

43. Alii modi explicandi hanc evidentiam in Angelis.

Manifestiùs apparuisset perfectissima in attestante evidentia, admissa in Angelis specie abstractivâ distinctè repræsentante divinam essentiam; quæ juxta Doctorem Subtilem 2. d. 3. q. 9. n. 7. est possibilis, & juxta varios Scotistas de facto fuit eisdem concessa. Præterea sinè hac specie videri posset Deus clarè potuisse insinuare Angelis, ipsum esse qui loquebatur, infundendo eis per se assensum alicujus objecti. Sed sola infusio alicujus judicii non est locutio Dei; qui proinde juxta dicta q. 2. posset de absoluta potentia infundere errorem. Aliud esset de judicio tali, quo simul judicaret intellectus Deum habere simile judicium de eodem objecto. Hic enim assensus simul foret locutio Dei. Sed

existimat Poncius in Comment. ad dist. 23. n. 30. non posse hujusmodi notitiam produci, quæ non sit intuitiva Dei; eò quod omne judicium intellectuale præsupponat aliquod motivum, quod tali notitiæ deesset, utpote quæ nec fundaretur in discursu, neque esset de objecto ex terminis noto vel intuitivè cognito, neque innixa alteri revelationi &c. Quidquid autem de hoc sit, saltem fatetur idem n. 31. hujusmodi evidentiam fore, si propositis sufficientibus motivis credibilitatis eliceret quis assensum supernaturalem fidei, & Deus illuminaret intellectum ad videndum, quod actus ille sit supernaturalis assensus fidei: eo ipso enim clarè constaret, procedere per se à Deo, eique non posse subesse falsum. Alium ibidem modum adjungit, si videlicet Deus per voces externas aut internas alicui loquens, in confirmationem istius, quod sit sua loquela, faceret miraculum physicè evidens.

Similis aliqua evidentia in attestante conceditur à Doctoribus passim Adamo, Prophetis & Apostolis, ipsique Deiparæ. Quod tamen fundatur in mera congruentia, quia nimirum, suppositâ possibilitate, congruebat ampliorem certificationem de divina revelatione haberi ab illis, qui ceteris revelationem ipsam & articulos revelatos firmissimè credendos testificari debebant, & consequenter à Deipara præ ceteris magis privilegiatâ.

Nihilominus certum est, hanc evidentiam non fuisse iis necessariam: sicut enim nobis sufficit prævia certitudo moralis de divina revelatione, atque adeò evidentia credibilitatis mysteriorum fidei, ut iis certissimam Deoque dignam fidem adhibeamus: quidni similiter suffecisset ipsis Prophetis & Apostolis, etiam tamquam testibus & doctoribus communibus? Et planè de facto certissima est fides nostra, etiam independentè ab hujusmodi evidentia, quæ fuisset Prophetis & Apostolis concessa: cum, antalis fuerit eis concessa, Ecclesiæ non constet; quæ tamen ob hoc non minorem fidei suæ firmitatem tenet. Immo difficulter inducor, ut credam, communiter sive semper hujusmodi evidentiam perfectam in prædictis habuisse locum, utpote quæ non parum derogasset merito fidei eorumdem, cum tamen maximi fuerit meriti, atque adeò in Scriptura laudetur fides Deiparæ, Noë, Abrahamæ, Moysis & aliorum Patriarcharum seu Prophetarum. Quin potiùs foret ejusmodi evidentia eis deneganda, quàm si propterea ratio veræ ac meritorie fidei (quæ in eis nostræ similis fuisse supponitur ad Hebr. 11.) ab illis exulasset.

An autem evidentia revelationis generet evidentiam ipsius rei revelatæ, quæstio est inter Scholasticos controversa. Existimo tamen non posse aliam esse quàm de nomine controversiam, A qua proinde breviter me

44. An sit concessa Adamo, Prophetis, Apostolis, Deiparæ.

Salte constat, non fuisse iis necessariam.

45. An evidentia revelationis generet evidentiam rei re-

expe-

Revelata in
re cui evi-
dens est pri-
ma Veritas.

expediendo dico, certum in primis esse, inde non oriri intrinsecam aliquam evidentiam in mysterio revelato, quasi v.g. Trinitas revelata sive connexio intrinseca illius cum Deitate in se fiat evidens. Quin potius ipsa manet inevidens; quantumvis evidens foret, Deum summè veracem id testari. Itaque solum potest rei revelatæ inde accedere evidentia quædam extrinseca, fundata in his principiis extrinsecis, attamen evidentibus: Quidquid Deus revelat, est verum: Deus revelat se esse trinum in personis, Inde enim evidenter sequitur, hanc propositionem esse veram: Deus est trinus; adeoque existentia veritatis istius propositionis est evidens, non evidentia rei in se, sed extrinsecè participatâ à præfatis præmissis, Et immeritò id quispiam negaret, aut in dubium revocaret.

Nihilominus assensus præfatæ conclusionis quatenus elicitæ ex duabus suprâ positis præmissis non est fidei Theologicæ: idque juxta plurimos ob suam evidentiam; vel potius ob hoc, quod non habeat auctoritatem divinam pro motivo proprio, sed sit assensus naturalis innixus evidentie præmissarum tamquam motivo, sive connexioni evidenti medii syllogistici cum extremis positis in antecedente,

46. Nunc difficultas superest, an stante evidentiâ revelationis adhuc possit esse locus fidei Theologicæ, quâ quis credat mysterio evidenter revelato immediate ob divinam auctoritatem. Et quidem facile apparet posse ejusmodi assensum elici, etiam ab habitu fidei nostræ, supposito, quod simul non adsit evidentia de ipsa summa Dei veracitate; ut rectè notarunt Poncius in Comment ad dist. 24. n. 33. Arriaga disp. 4. sect. 41. n. 40. & alii. Quidquid contradicat Lugo d. 2, sect. 1. n. 35. Nam hujusmodi assensus foret liber, obscurus, elicitusque ob propriissimum fidei nostræ motivum, scilicet auctoritatem Dei revelantis, aut (si mavis) revelationem primæ Veritatis. Gratis autem & sinè solido fundamento assumit lugo suprâ n. 36. quod habitus fidei nostræ sit restrictus determinatè ad inevidentiam sive obscuritatem ipsius revelationis: cur enim potius, quàm ad inevidentiam ipsius primæ Veritatis? Nam hæc quæ propriissimum fidei nostræ motivum, potest esse tale, etsi evidenter cognita, dum saltem inevidens est revelatio: quidni ergo è converso possit esse motivum, dum revelatio est evidens, sed ipsa veracitas Dei non est evidenter cognita? Nam & hujus solius inevidentia sufficiet ad assensum fidei obscuritatem, Sicut ob hoc assensus fidei humanæ est inevidens, etsi de locutione seu testimonio hominis evidenter constet. Quare tunc non est vera rei revelatæ evidentia, quam vocant, in attestante; utpote ad quam requiritur evidentia, tñm veracitatis, tum ipsius revelationis.

Majus itaque dubium est, an suppositâ evidentia revelationis & primæ Veritatis, elici possit actus veræ fidei ob auctoritatem Dei sic revelantis, Negat Lugo suprâ. Poncius sup. 34. & plures alii, Sed rectius affirmat Smising proæm. q. 3. n. 91. Franciscus Castillo disp. 4. q. 3. n. 21. citans Scotum, Alensem, D. Thom. Vega, Valentia & alios. Ratio est: quia indubiè ob auctoritatem Dei sic propositam potest elici assensus; illum autem verè esse fidei, probatur ex eo, quod sit elicitus ob verissimum & propriissimum motivum fidei, auctoritatem scilicet Dei loquentis. Quemadmodum etiam omnis assensus elicitus ob auctoritatem loquentis hominis est actus fidei humanæ. Adde, in nostra sententia revelationem esse meram conditionem applicativam objecti motivi ad materiam creditam vel intellectum credentis; illud autem ipsa applicare potest, sive sit evidens, sive non. Declarabitur amplius nostra opinio ex solutione objectionum.

Dices I. Habitus fidei nostræ est essentialiter restrictus ad inevidentiam objecti formalis; sub hoc comprehendendo cum primam Veritatem, tum revelationem: immo ad hoc præcisè confertur, ut prædictam inevidentiam suppleat: ergo assensus, de quo agitur, non potest ab eo procedere. Resp. I. Neg. Antec. Nam etsi ita restrictus habitus dari posset, non constat tamen sufficienter, habitum fidei nostræ esse talem: donec autem id satis apertè ostendatur, censendum potius est, ipsum se extendere ad totam latitudinem sui motivi adeoque ad omnes actus elicitos ob auctoritatem Dei revelantis; præsertim cum non sit vestigium suorum actuum, uti habitus acquisitus, sed infundatur à solo Deo, habeatque se instar naturalis potentie.

Falsum porro est, quod in objectione allegatur, quod scilicet adæquatum officium fidei Theologicæ sit, quod suppleat inevidentiam objecti formalis. Habitus enim fidei principaliter datur, ut per eum intellectus eleveetur ad credendum actu in substantia supernaturali, quem alioquin suis viribus elicere non potest, quantumcumque revelatio esset evidens. Deinde etiam datur, ut credamus firmitate commensuratâ: nam cum evidentia revelationis non pariat evidentiam rei revelatæ, posset quis facile dubitare, vel negare, aut saltem non omnino firmiter credere mysteria fidei, quæ lumini naturæ videntur contraria.

Resp. II. Dissimulando totum: nam posset esse actus veræ fidei, etsi non posset elici ab habitu ordinario fidei nostræ, sed ab alio habitu generaliori, vel absque eo, per concursum actualem supernaturalem Dei.

Dices II. cum evidentia revelationis & primæ veritatis non consistit obscuritas assensus; quæ tamen est essentialiter requisita ad assensum fidei, utpote quæ est argu-

Immo valde de probabilitate, etsi hæc evidentia habeatur.

48. Objectio prima.

Resp. 1.

Resp. 2.

49. Objectio secundas

Resp. mentum non apparentium. *Resp.* in primis. Neg. Assump. nam etsi revelatio foret evidens ex aliquibus principiis v. g. visu evidens miraculi, posset notitia illius evidens esse prævia, uti potest in nobis præcedere notitia evidens ipsius veracitatis, & cognitio moraliter evidens notarum fidei, atque adeò revelationis, deinde accedere assensus elicitus purè ob auctoritatem Dei revelantis; sic ut motiva evidentiæ revelationis non attingantur per ipsum fidei actum, uti per illum non attinguntur motiva evidentiæ veracitatis Dei, aut motiva ordinaria credibilitatis. Ille proinde actus maneret intrinsecè obscurus, nec per ipsum ut sic fieret objectum evidens. Secundò possent cum evidentiæ revelationis adesse alia motiva ordinaria credibilitatis, & iudicium credibilitatis in his fundatum, dein posset elici fides, velut independentè & præscindendo à motivis evidentiæ ipsius revelationis. Denique etsi assensus eliceretur ob auctoritatem Dei quatenus applicatam per claram revelationem, idemque assensus inde haberet quamdam evidentiā, adhuc posset esse actus fidei, uti elici ob fidei motivum, omni autem fidei omnem evidentiā repugnare, gratis asseritur. Nam nihilominus esset argumentum non apparentium, quatenus non faceret clarè in se apparere rem creditam, quæ adhuc maneret in se seu intrinsecè inevidens. Esto autem concederetur, quòd talis actus ob diversum modum quo applicaretur objectum & afficeret ipsam potentiam, ac aliqualem sui evidentiā, distingueretur ab assensu ordinario fidei (ut censet *Smising. sup. n. 91.*) adhuc posset elici ad eodem habitu, cum hic possit in actus specie diversissimos v. g. assensum & dissensum circa diversissima objecta inclinare.

§ 0.
Objectio
tertia.

Resp.

Dices III. Assensus, de quo est quæstio, esset necessarius: at actus fidei omnino necessarius est liber, ut tradit *Augustinus, Tract. 26. in Joann.* dicens: *Multa potest homo facere non volens, credere autem non potest, nisi volens.* Et *Tridentinum sess. 6. cap. 6.* docet hominem per fidem disponentem ad iustitiam liberè moveri in Deum. *Resp.* in primis satis colligi ex responsione ad præcedentem objectionem, quomodo assensus iste posset esse perfectè obscurus, adeoque liberè elici. Deinde etsi foret necessarius, non esse contra præfatas auctoritates, quæ commodè explicantur de fide, qualem de lege ordinaria habemus, & quam ex auditu, adeoque ob revelationem inevidentem liberè concipimus, ut satis patet ex ipsis verbis *Trident. supra.* Quare actus fidei necessarius non esset dispositivus ad iustitiam per modum meriti congrui. Libertas tamen exercitii potest etiam in actu evidenti reperiri, quatenus voluntas intellectum liberè applicatum tenet in consideratione motivi notitiæ evidentiæ.

Q U Æ S T I O VI.

An & Quomodo Mystéria Fidei nostræ sint evidenter credibilia?

QUAMVIS juxta præmissa non sit necesse, ut mysteria fidei nostræ sint evidenter vera, sive per ipsam fidem, sive per aliam notitiā evidentem, possunt tamen dari signa quædam seu notæ, ex quibus eadem mysteria fiant evidenter credibilia, sive ex quibus evidenter constet, meritò & prudenter posse & deberi à nobis adhiberi iis fidem tamquam divinitus revelatis: ut proinde signa ista generent moralem certitudinem & evidentiā de ipsa revelatione, quòd verè à Deo facta sit.

Certum porro est mysteria fidei nostræ sic esse evidenter credibilia. Ratio est: quia cum Deus velit nos firmissimè & indubitanter credere, quæ ipse nobis revelat, & æternā salute privet, æternisque subiciat pœnis ea negantes, omnino ad ejus providentiā spectat infallibilia signa dare, ex quibus certò cognoscamus, quæ sint ab ipso revelata, quæ non. Undè *Psal. 92.* dicitur: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis;* quia videlicet multis argumentis ô Deus! demonstrasti legem nostram esse talem, quam veluti à te latam omnes firmâ fide amplectantur. Et *Joan. 15.* Christus ait: *Si non venissem, & locutus es, Judæis, fuisset prædicando me esse Messiam & Filium Dei, & prædicationem multis modis confirmando, peccatum non haberent, scilicet incredulitatis. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Sicut igitur non est excusatio pro nolentibus credere mysteria fidei nostræ post propositionem eis factam per Ecclesiam, sic supponi debet in mysteriis propositis evidentiā credibilitatis.

Eadem evidentiā manifestè patet ex notis veræ fidei. De quibus luculenter scripserunt *Thomas Bosius. 2. Tomis de signis seu notis Ecclesie.* Noster *Michael Medina l. 2. de rella in Deum fide.* *Lessius in Consultat. de fide capessenda,* & alii. Nos infra, dum de Ecclesia agetur, varias ejusdem notas evidentes assignabimus, ex quibus ipsa manifestè secernatur ab Hæreticorum conventiculis. Hic breviter subiciemus signa veræ fidei Christianæ, potissimum contra Gentiles, Mahumetanos & Judæos, quæ uti singula ad fidem Christianam persuadendam non parum momenti habent, sic plura aut omnia simul sumpta robur longè maximum habere necesse est.

Primum signum sumitur à sanctitate, innocentia, etiam hostibus irreprehensibili auctoris, & miraculis.

§ 1.

Cum obscuritate mysteriorum stat evidentiā credibilitatis.

Quæ in iisdem de factis reperitur.

§ 2.

Varia signa eam generant.

§ 3.

Sanctitas & miracula.

ordinaria
actus fidei
& visionis
beatifica.

Beati de eadem re. Ita omnes Theologi cum D. Thoma, D. Bonav. & Scoto. Et consonat August: l. 1. Soliloq. c. 7. Colligitur etiam aperte ex Apost: 1. ad Cor. 13. ubi inter alia dicit: Cum autem venerit quod perfectum est evacuabitur quod ex parte est.

Immo iux-
ta multos
etiam de
potentia
absoluta.

Dixi de potentia ordinaria: an enim sit repugnantia etiam quoad potentiam absolutam, dubium est. Nam affirmant Thomista & Scotista passim (quàmvis Scotus de hoc nil expressè determinet) & plures alii, ac novissimè Lugo d. 2. sect. 2. n. 81. Negant passim alii.

29.

Sed non al-
legatur so-
lida impli-
cantia.

Et lanè difficilè est solidum aliquod fundamentum absolutæ implicantiæ assignare. Quod enim Quidam ajunt eidem intellectui convenire non posse simul plures actus inter se non subordinatos, generaliter loquendo falsum est, etiam naturaliter loquendo. Et ut verum foret connaturaliter; cur id, quæso, repugnabit, Deo potentiam confortante?

Solvitur
prima im-
plicantiæ.

Quemadmodum de facto facit beatos tam varia intelligere & velle, etsi alioquin connaturaliter tota vis intellectiva foret exhausti per claram visionem Dei. Nec etiam satis ostenditur, quod Nonnulli assument, per unum actum impediri conditionem essentialiter requisitam ad objectum alterius, quatenus nempe est de essentiali ratione objecti fidei (quòd sit non visum privativè) ut loquuntur, id est, quod non sit visum per ullum actum, adeoque sit in intellectu carentia omnis visionis ejusdem objecti. Nam quâ facilitate id essentialiter esse requisitum assumitur, potest negari. Minus apparens contradictio est, quam allegant Alii ex evidentia & inevidentia, quasi idem intellectus simul esset evidens & inevidens. Nam id ratione diversotum actuum non implicat: quippe quod nil aliud sit, quàm intellectum habere duos actus, per quorum unum, clarum scilicet, cognosceret evidenter rem, per alterum verò cognosceret non evidenter. Sicut in eodem subjecto sunt albedo & calor, quod quidem per albedinem constituitur album, & non per calorem. Undè absolute loquendo erit intellectus evidens, non autem dici poterit simpliciter non evidens, sed cum addito, quantum est ex parte actus inevidentis; qui, etsi habeat non evidentiam, negatio tamen hæc solum remotè subjectatur in intellectu, mediante actu inevidenti. Simili modo si intellectui proponantur duo media quorum unum convincat, & alterum non, dicetur intellectus convictus simpliciter, & non convictus cum addito tantum, quantum scilicet est ex parte alterius medii. Non rectè quoque refunditur implicantiæ in superfluitatem: hæc enim non fundat repugnantiam essentialem, & in ordine ad potentiam absolutam.

Solvitur
Secunda.

Solvitur
Tertia.

Insuper non rectè repugnantia fundatur in hoc, quòd visio contineat eminenter omnem perfectionem actus fidei, non possit autem forma produci in subjecto jam actuato

Solvitur
Quarta.

30.

Solvitur
Quinta.

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

per formam, quæ formaliter vel eminenter contineat alterius perfectionem; ob quod nequit calidum ut duo agere in calidum ut quatuor. Nam visio pariter continet perfectionem notitiæ claræ abstractivæ, & tamen Angeli videntes Deum, cognoscunt simul eundem abstractivè clarè in creaturis. Et Christus, qui videbat Matrem in Verbo, eandem percipiebat sensu, & intellectuali notitiâ per sensum generatâ. Quare illud de actuatiōe formæ, non habet locum in intentionalibus, esto haberet in aliis physicis formis. Et ut haberet etiam in intentionalibus locum de potentia ordinaria, saltem non de potentia absoluta.

Denique non rectè Lugo supra essentialem repugnantiam fundat in defectu motivi sufficientis (quod utique essentialiter requiritur) quasi videlicet implicet intellectum moveri ad cognoscendam veritatem per medium fidei, ubi perfectè eandem possidet per claram visionem: adeò ut motivum fidei non habeat vim movendi ad assensum, nisi stante indigentia intellectus aliunde non possidentis objectum. Sicut implicat voluntatem desiderare seu sperare, quod perfectè possidet, aut ad illud obtinendum media adhibere. Contrà enim facit, quòd cum perfecta visione, adeoque possessione veritatis objecti, stet immediata ejusdem notitiæ abstractivæ clara; immo cum visione creaturæ in Verbo, visio ejusdem extra Verbum: quid ni ergo de absoluta potentia possit stare assensus immediate elicitus ob auctoritatem Dei? Ex quo nil aliud sequeretur, quàm quòd eadem res esset ratione diversorum actuum intentionaliter præsens intellectui, partim secundum speciem propriam, partim secundum species alienas; potest autem idem objectum multipliciter uniri intellectui; uti multipliciter attingi & præsens sibi. Quare si similiter idem objectum posset à voluntate dupliciter possideri, posset uno modo possessum, adhuc desiderari alio modo possidendum. Et dum viso Deo tenderet intellectus in ipsum per fidem, esto (quod Lugo supponit, & falsum est, certè non necessarium) mediantibus præmissis, quæreretur intellectus ipsum novo titulo & modo sibi præsentem sibi, scilicet secundum species alienas & mediante revelatione.

31.
Solvitur
denique im-
plicantiæ,
allegata à
Lugo.

Dico II Assensus fidei connaturaliter non consistit cum naturali notitia intuitiva aut propriè scientifica. Ita Scotus d. 24. q. unic. D. Thomas q. 1. a. 5. Lorca & plurimi alii, & quoad notitiam saltem intuitivam excludentem omnem formidinem etiam Lugo d. 2. sect. 2. n. 74. contra plures alios præsertim Recentiores.

32.
Actus fidei
& notitia
naturalis
intuitiva
aut propriè
scientifica
connaturaliter non
consistunt

Conclusio solet probari ex Scriptura ad in eodem. Hebr. 21. ubi Fides describitur argumentum non apparentium. Et quàmvis hoc Alii explicant fidei competere, partim quatenus objecta ex parte fidei seu per fidem ipsam

Probat
ex Scriptu-
ra, et si non
efficaciter.

non sunt evidētia: partim quatenus fides non exigit rei visionem, quin potius ordinariē est circa ea, quæ non videntur, quāvis etiam circa alia versari possit, ut hoc sit accumulativē, non exclusivē dictum: favet nihilominus intellectum, uti sonat, & maxime accedentibus dictis Patrum. Ex quibus.

33.
Et dictis
Patrum.

Probatur Conclusio II. Nam August. Tract. 40. in Joan. ait: *Quid est enim fides? nisi credere quod non vides.* Et Tract. 68. *Fides autem, quæ eorum, qui Deum visuri sunt, quamdiu peregrinantur, corda mundantur, quod non videt, credit: nam si vides, non est fides.* Et Tract. 79. *Nescio, an credere dicendus sit quisque, quod videt.* Chrysost. Hom. 22. in Epist. ad Hebr. *Si fides, inquit, est argumentum eorum, quæ non videntur, quid est quod vultis ea videre, ut excidatis à fide?* Gregor. Hom. 26. in Evang. *Fides, inquit, earum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt; quæ enim apparent, jam fidem non habent, sed agnitionem.* Bernardus lib. 5. Considerat. c. 3. dicit: *Fides est voluntaria quadam certa pralibatio necdum propalata veritatis.* Similiter Patres supponentes non credi quod videtur vel scitur, ad explicandum illud Joan. 20. *Quia vidisti me Thoma, credidisti,* dicunt ipsum aliud vidisse, aliud credidisse. Quæ auctoritates expressius favent Conclusioni, quatenus loquitur de notitia intuitiva: conantur nihilominus Alii eas explicare de visione beatifica, vel visione obscurorum in via, quæ multum minueret meritum fidei.

34.
Rationes
deversa al-
legantur, ut
probetur
intrinseca
repugnan-
tia; quæ
non vide-
tur subesse.

Probari solet III. ratione à diversis diversâ, ut ostendant intrinsecam inter illos actus repugnantiam. Sed ineffaciter, ut facile patebit consideranti quæ dicta sunt n. 29 & seqq. Quare mihi non apparet, esse incompatibilitatem intrinsecam ex natura vel essentia actuum; qualis est tantum inter actus opposito seu contradictorio modo tendentes in idem objectum, v.g. inter assensum & dissensum, amorem & odium ejusdem objecti: non autem apparet esse inter notitiam claram, quæ scitur objectum per medium evidens, & notitiam obscuram, quæ idem noscitur per medium inevidens; quæ diversæ rationes seu media possunt sufficientissimè simul proponi eidem intellectui, adeoque posset intellectus, quantum est ex natura actuum simul per illos tendere in objectum.

35.
Ratio Au-
toris.

Ratio igitur conclusionis referenda videtur in ipsam conditionem nostri intellectus, qui, teste experientia, dum omnino evidenter palpat veritatem objecti, non solet attendere ad motiva, quæ eandem obscure probent; eò quod nimirum sit plenè quietatus, seu sit perfectè ei satisfactum per notitiam evidentem, quæ tenet & quasi possidet veritatem objecti. Unde etiam, si clarè quis rem videat, non solet attendere ad testimonium hominis de eadem, etsi aliàs propter illud solum judicaret illam ita se habere.

Responsio
Coninck
resellitur.

Respondet Coninck disp. II. dub. I. dispa-

ritatem assignans inter fidem humanam & divinam, quod humana nil perfectionis aut certitudinis novæ superaddat actui evidenti, prout tamen superaddit fides divina, utpote certior omni notitiâ evidenti, Verum quidquid sit de majori fidei divinæ certitudine (quæ non ab omnibus absolute admittitur, & postea à nobis tractabitur) experientia docet intellectum habitâ omnimodâ evidentiâ non attendere ad fundamenta obscura, veluti perfectè quietatum: quod etiam currit, etsi accedat motivum fidei divinæ. Auctoritates quoque de fide divina expressè agunt, dum eam insinuant cum evidenti notitia esse incompatibilem.

Nihilominus fatendum, contrariam sententiam non parum esse verosimilem: cum Auctoritates non omnino convincant: ratio quoque efficax difficulter appareat, cur sicut motiva utriusque actus possunt simul proponi, ita nequeant ipsi actus simul elici. Pro eadem sententia.

Dices I, Christus dixit Thomæ Joan. 20. *Quia vidisti me Thoma, credidisti;* ergo fides potest esse de visis. Resp. I. Christum non dixisse, quod vidisti Thoma, credidisti; quia nempe aliud vidit, aliud credidit; ut Augustinus, & Gregorius loquuntur: vidit enim hominem & credidit Deum. Neque visio assignatur ut causa seu motivum assensus fidei, sed potius ut causa evidentioris credibilitatis, & manuducens Thomam ad concipiendam fidem. Resp. II. ibi juxta litteralem sensum potissimum agi de fide resurrectionis, credidisti me resurrexisse à mortuis, & consequenter me esse Dominum Deum tuum, sive verum Deum & hominem.

Sed difficultas tunc manet, quæ potuerit credere, quod videbat. Ad quam dico, Thomam potuisse resurrectionem concurrente divinâ auctoritate credere: nam (ut omittam, quod non viderit resurrectionem fieri, sed factam esse, indiciis ex sensatione desumptis, collegerit) etiamsi illam fieri oculis vidisset, inde non habuisset perfectam & physicam facti evidentiâ; cum visio ocularis tantum feratur in externam speciem, cui posset subesse falsitas per sensuum illusionem. Quare visâ etiam resurrectione & Christi redivivi corpore, existimare potuisset, se phantasma vel visum videre. Nam Petrus Angelum coram se cernens, & ab eo contrectatus, nescibat, quia verum est, quod fiebat per Angelum Act. 12. & Domino super mare ambulante, dicebant Discipuli. *Quia phantasma est.* Matth. 14. & Angeli in corporibus assumptis apparebant esse veri homines, quales tamen non erant. Fidei proinde debet manere locus, ut ex ejus lumine homo magis firmetur, quàm ex sensuum operatione. Et nihilominus adhuc Thomas aliud vidit, nempe speciem externam, aliud credidit, nempe tum Verbum, & redivivam humanitatem (quæ per se non videbatur) tum divinitatem.

Dices

36.
Explicatur
illud Joan.
20. Quia
vidisti me
sive tetigi-
sti, Thoma,
credidisti.

An resurre-
ctio ocula-
riter visa
credi potue-
rit.

An eis ali-
quid falsi
proponi
quant ita,
ut credere
sineantur.

Nihilominus absolute loquendo ex nullo capite apparet repugnare, quò minus cum articulis veris, pari modo proponendis, indeque resultante obligatione credendi, à Pastore, Episcopo &c. immisceatur articulus aliquis falsus, etiam spectatâ divinâ providentiâ: cum in hujusmodi non sit proponendi infallibilitas, sed ipsi, immo & Conci-

lia numerosa Episcoporum errare possint, & aliquando erraverint: soli autem Concilio Generali sive Pontifici propria sit infallibilitas in rebus fidei proponendis. Inde autem non oritur grave inconveniens: nam fides articuli falsi solum erit naturalis, poteritque ex affectu seu voluntate credentis etiam esse Deo grata.

DISPUTATIO QUARTA.

De Scriptura Sacra & Traditionibus.

EXPLICATO Fidei objecto & objecti qualitate, de ipsius Fidei regulis agendum est. Et primò quidem de regulis veluti mortuis, quæ sunt Scriptura & Traditio: dein de vivis, Ecclesiâ videlicet, Conciliis & Pontifice.

QUÆSTIO. I.

De Scripturis seu Libris Canonicis & Apocryphis.

I.
Quid sa-
cra Scrip-
tura.

SCRIPTURA sacra est verbum Dei, ipso inspirante conscriptum ab ipsismet Hagiographis seu divino Spiritu afflatis Scripturibus.

Varia ejus
appellatio-
nes.

Variis porro nominibus solet ipsa appellari. Nam in ipsa Scriptura sæpè appellatur nomine Scripturæ, interdum singulariter, interdum pluraliter expresso; & *ad Rom. 1.* vocantur *Scriptura sancta* & *2. ad Timoth. 3.* *Sacra Littera*: tum ratione Auctoris, præsertim principalis: tum ratione materiæ & finis. Passim & vulgò appellatur Biblia. Interdum etiam dicitur Testamentum: quia in eo testata sit nobis mens Dei, pactaque & fœdera ejus cum hominibus, ac denique legatur eis æterna hereditas. Undè dividitur Scriptura in Paginam Veteris & novi Testamenti. Aliquando etiam apud veteres Patres vocatur instrumentum; partim quia instruit nos, partim quia Deus illâ tamquam instrumento utitur ad docendum nos, & mentem voluntatesque suas nobis indicandas, partim quia est authenticum scriptum continens fœdus Dei cum homine; prout etiam Scripturæ authenticæ, quæ continent hominum conventiones & pacta, dicuntur instrumenta.

Cur dica-
tur Testa-
mentum.

Cur instru-
mentum.

2.
Quid sit
eius esse
Canonicam
vel authen-
ticam.

Scriptura sacra præterea cognominari solet Canonica à voce Canon seu regula, Quod quidem eatenus verissimè dici potest, quatenus ipsa est Canon seu norma fidei nostræ, cui *benefacitis* (inquit Petrus *Epist. 2. c. 1.*) *attendentes, quasi lucerna lucenti in caliginoso loco.* Estque Scriptura sacra hâc ratione Canonica, eo ipso quòd sufficienter fuerit tam-

quam talis nobis per Ecclesiam proposita, seu eo ipso quòd authenticè de ea constet, quàmvis Ecclesia nullum texuisset de libris sacris cathalogum. Undè antequam hoc factum esset, uti etiam tempore Veteris legis ante editum Canonem Judæorum, erant Scripturæ hoc sensu Canonice. Quare Scripturæ libri, ab Ecclesia declarati velut divini, vocantur authentici. De facto autem nulli sunt tales, præter illos, qui in indiculo seu cathalogo ab Ecclesia confecto, qui Canon dicitur, sunt recepti; quique inde vulgò Canonici dicuntur: distinguunturque contra libros Apocryphos, quos scilicet Ecclesia intra Canonem non admisit, seu non approbavit, sed vel positivè rejecit, vel circa quos negativè & suum judicium circa eos suspendendo se habuit. Et consonat etymologia græcæ vocis, idem significantis, quod absconditum seu occultum, quia scilicet libris illis non adest publica auctoritas Ecclesiæ. Interdum tamen strictius sumptum reperitur hoc nomen, ut ii dumtaxat libri dicantur apocryphi, quibus aperti aliqui errores sunt immixti, ideoque in Ecclesiâ occulti manebant, sive in ea non legebantur: non autem illi, qui etsi in Canonem non essent admissi, tamen Ecclesiastici erant & in Ecclesiis legebantur: prout illud nomen accipit *Ruffinus in Symbolo.*

Quæ Scri-
ptura di-
cantur apo-
crypha.

Canon Scripturarum divinarum est duplex, Hebræorum scilicet & Christianorum, seu Ecclesiæ. Prior juxta communem opinionem confectus est post captivitatem Babylonicam ab Esdra & Concilio magno. Indubiè namque ejus conficiendi potestas erat pœnes Judæorum Pontificem adhibito Concilio seniorum & Sanedrim; cujus nimirum rei omnium gravissimæ judicium Pontifici & Sacerdotibus conveniebat; sicuti Pontificum & Sacerdotum erat dijudicare inter lepram & lepram, *Lev. 13.* uti etiam Pontificis erat omnem de Lege controversiam, dubio aliquo exorto, dirimere, *Levit. 17.* Hunc Canonem recenset *Hieron. in Prologo Galeato* (qui habetur ad calcem Bibliæ) dividitque in viginti duos libros juxta numerum litterarum Alphabeti Hebraici; etsi alii in re non dissentientes numerent viginti quatuor, librum Ruth à libro

3.
Quando,
& à quo
confectus
Canon He-
bræorum,
& quos li-
bros conti-
neat.

à libro Judicum, & Threnos à Prophetia Jeremiæ separantes; alii numerent viginti septem, juxta numerum itidem litterarum Hebraicarum (quarum quinque sunt duplices, quatenus earum in fine dictionum diversa est figura) dividentes Jeremiam ut supra; & Libros Samuel & Malachim seu Melachim (quos quatuor Regum vocamus) statuentes velut duos, Libros Paralipomenon tamquam duos, sicut & Esdræ, cujus secundus vocatur Nehemiæ, Partitionem ejusdem Canonis in Legem, Prophetas & Hagiographa vide in Prologo Galeato.

4. In hoc autem Canone non habentur Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, Libri Machabæorum. Quos proinde hoc titulo rejiciunt passim Hæretici recentiores. Ridiculè sanè, quasi circa confectio-
 4. Qui libri eo non contenti rejiciantur ab Hæreticis: & quàm infundatè.
 nem Canonis sit minor potestas Ecclesiæ, quàm Synagogæ, cum tamen Ecclesia juxta Apostolum 1. ad Timoth. 3. sit columna & firmamentum veritatis, contra quam portæ inferi numquam poterunt prævalere juxta Christi promissionem Matth. 19. Ut proinde meritò Ecclesia jam olim hanc potestatem usurpaverit; finè cujus auctoritate nec ipsis libris sacris esset firmiter deferendum, dicente Augustino lib. contra Epist. Fundamenti cap. 5. Ego verò Evangelio non crederem, nisi me Ecclesia Catholica commoveret auctoritas. Et infra, de Actuum Apostolorum Libro subdit: Cui libro necesse est me credere, si credo Evangelio: quoniam utramque Scripturam similiter mihi Catholica commendat auctoritas.

5. Adde aliquos ex præfatis Libris, signanter Libros Machabæorum tempore confecti Canonis nondum fuisse conscriptos, sed diu post, ut impossibile fuerit eos in Canonem ab Esdra fuisse relatos. Quod si fides tribueretur Genebrardo passim relato, libri in Canone præfato Judæorum omitti, forent postmodum eidem adscripti. Idque probatur variis Hebræorum testimoniis & traditionibus. Sanè Josephus lib. de Machabæis in fine dicit historiam illam in sacris Scripturis contineri. Ut proinde, si non fuerint hi libri in Canonem publicè admissi (prout plerique putant) certè non rejecti, sed magnæ etiam apud Judæos, etsi non apud omnes pariter, auctoritatis extiterunt.

6. Canon Christianorum continet omnes libros contentos in Editione vulgata Bibliæ, recognita jussu Sixti V. & Clementis VIII. Quorum omnium indicem texuit Concilium Tridentinum sess. 4. postea subdens: Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Editione Latina habentur, pro sacris & Canonicis non susceperit, anathema sit. Eundem Canonem jam ante confecerat Florentinum in Instruct. Armenorum Carthaginen. III. (cui interfuit & subscripsit Augustinus) can. 47. Idem probatus est à Gelasio I. cum Concilio Romano septuaginta

Episcoporum, & ante hos omnes traditus ab Innocentio I. Epist. 3. ad Exuperium.

Immo adhuc antea à Nycana Synodo esse confectum aliquem Canonem Sacrorum Librorum, apertè insinuat Hieron. Præfat. in Librum Judith, de eodem dicens: Sed quia hunc librum Synodus Nycana in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse &c. At hunc Canonem, uti & quosdam alios, excidisse tradit Baronius ad Annum 325. Ut proinde hinc statui nequeat certa regula fidei, cum ignoretur qui præcisè libri fuerint in isto Canone positi, & quibus verbis, an scilicet per modum decreti, vel adjecto anathemate, an per modum simplicis enumerationis, quæ non tolleretur omne dubium; præsertim cum Hieron. supra, non obstante Canone Nycano, præmittat de libro Judith: Cujus auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentione veniunt, minùs idonea judicatur. Similia de illo habet Præfat. in Proverbia.

In hoc porrò Ecclesiæ Canone continentur non solum libri illi, de quorum divina auctoritate numquam fuerat in Ecclesia Catholica dubitatio (qui à Nonnullis Protocanonici dicuntur) sed etiam varii, de quibus aliquando inter Nonnullos etiam Catholicos Scriptores seu Patres fuerat disceptatio seu opinionum differentia; qui propterea Deuterocanonici à Quibusdam vocantur, & hodie habere debent æquè infallibilem auctoritatem apud omnes, qui fidem Catholicam profiteri volunt. Quàmvis etiam olim magna vel potior pars Ecclesiarum seu Patrum hos receperit pro legitimis Scripturis, sive eos ponendo in Canone, sive eos allegando ad confirmationem dogmatum fidei: atque etiam plerique ex iis, qui ipsos non admitterunt pro Canonicis, tamen ut utiles & salutares probarint. Quare iidem in Ecclesiis legi solebant ad adificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam; ut loquitur Hieronimus Præfat. in Proverbia de libris Judith, Tobiae, Machabæorum, Sapientia & Ecclesiastico. Qui tamen & ipse non semper mansit circa hos libros in eadem sententia, ut ostendit Lorca l. 1. de locis disp. 3. memb. 3. n. 40.

8. Quin immo ipse Augustinus l. 2. de doctr. Christ. c. 8. etsi admitteret pro Canonicis omnes libros in Tridentino recensitos, tamen quia res de quibusdam Scripturis non erat apud omnes extra controversiam, nondum existente tam solemnem universalis Ecclesiæ approbatione, præscribit Scripturarum indagatori, ut eas, quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, proponat eis, quas quadam non accipiunt; & inter has, eas, quas plures gravioresque accipiunt. Quæ differentia modò cessat, ut patet. Quare etiam modò non est curandum, an vel quid Nonnulli veteres Patres aut Scripturæ Interpretes de quibusdam libris sacris ante apertam Ecclesiæ definitionem censuerint; sicut nec curandum est in aliis

Libros sacros Nonnulli participant in Protocanonicos & Deuterocanonicos, sed pariter hodie auctoritatis.

Regula ab Augustino tradita circa presentem materiam declaratur. Non curandum, quid ante apertam Ecclesiæ declarationem Nonnulli senserunt.

aliis materiis, aliquando in Ecclesia dubiis, & postea ab eadem definitis, examinatis penitus Ecclesiarum, praesertim Romanae, traditionibus, & contrariis opinionibus paulatim antiquatis, Spiritu sancto sic suaviter regente Ecclesiam & eam docente omnem veritatem.

9. Attamen valde mirum est, quod etiam post definitionem Concilii Tridentini *Sixtus Senensis* vir alioquin doctus & Catholicus lib. 1. & 8. *Biblioth. sacra* rejecerit postrema capita libri *Esther*, incipiendo ab istis verbis cap. 10: *Dixitque Mardocheus: A Deo facta sunt ista.* Cum tamen Tridentinum volens dirimere omnes priores controversias ac dubia, loquatur de libris à se enumeratis, addendo, cum omnibus partibus suis; item prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, in qua ex c. 13. legitur Epistola feria 4. post Dom. 2. Quadragesimae, & in Missa contra Paganos, & ex c. 14. recitatur Oratio *Esther* in Offertorio Dom. 22. post Pentecosten. Antiqui etiam Patres numerantes librum *Esther* inter Canonicos, de eo locuti sunt, prout tunc apud Ecclesiam exstabat atque in usu erat, nempe juxta Editionem Septuaginta; tunc autem translatione *Hieronymi* necdum pervulgatâ, erant suis locis intertexta capita, quae postea suis sedibus avulsit *Hieronymus*, & in fine libri posuit, eò quod in Hebraeo non haberentur. Quamvis etiam credibile sit olim in Hebraeis Codicibus extitisse; è quibus utique se sua adferre testatur *Iosephus* l. 10. *Antiquit.* c. 12. qui tamen lib. 11. c. 6. nonnulla ad verbum refert ex Epistolis *Assueri* in praefatis posterioribus Capitulis contentis. Ut omittam, quod pari jure potuisset (quod tamen non fuit ausus, nec ullus Catholicorum auderet) *Sixtus Senensis* rejicere Canticum Trium Puerorum, Historiam *Susannae*, *Belis*, & *Draconis* interfecti; quae similiter in Hebraeo non habentur.

10. Itaque omnes Catholici illas quoque partes Danielis indubitanter admittunt ob Tridentinum. Eademque leguntur nunc & antiquitus, maximè Canticum Puerorum, in Ecclesia; & vulgata ante *Hieronymum* Editio eas continebat, adeoque Concilia & Patres antiquiores Danielè simpliciter recipientes loquebantur de eo, prout tunc erat in usu Ecclesiae. Ipse quoque *Theodotion* has partes (quas ex ejus translatione Ecclesia recepit) ex Hebraeo transtulit, ut proinde ante *Hieronymum* tempora eas Chaldaicè vel Hebraicè scriptas extitisse, credendum sit.

11. Historia porrò *Susannae* (quae, ut cap. 13. refertur, Daniele adhuc adolescentiore contigit, sub initium captivitatis Babylonicae) secundum ordinem historiae ponenda esset circa initium libri; ideoque in Codicibus Graecis caput 13. est initium Danielis. Postrema autem verba Capitis, *Et Rex Astiages appositus est ad Patres suos, & suscepit Cyrus Herinx Sum. Theol. Pars III.*

Perfes regnum ejus, sunt ibi initium capitis 14. Et planè non pertinent ad tempus historiae *Susannae*, sed ad narrationem cap. 14. sequentem: cum Babylon à Persis capta fuerit, occiso *Balthasare Daniele* jam sene.

Similiter optimè quadrat missio Danielis in lacum, à *Dario*, *Medo* seu *Narbonido* propter orationem ad Deum Israel fusam, quando (ut dicitur c. 6.) mansit unicâ nocte; secundo à *Babyloniis* sub *Cyro* ob interfectum *Draconem*, quando (ut habetur c. 14.) permanfit Daniel in lacu sex diebus.

Denique vetus objectio contra auctoritatem Historiae *Susannae* desumitur ex allusione Graecorum nominum seu paranomasia schini & prini (quorum illud Latine lentiscum, hoc ilicem, aut certè ilicis quoddam genus significat) ad Graecum *χῆλαι*, hoc est, scindere, *κατακατα*, hoc est, secare; nam hæc allusio fundatur in vocibus Graecis; cum tamen constet Daniele & duos senes Chaldaicè vel Hebraicè esse locutos. Respondetur autem breviter, Interpretem Graecum vertisse, non ad verbum, sed ad sensum. Sicut Evangelistae dicta Christi aut aliorum referentes diversis sæpè verbis usi sunt, etsi optimè in re consonantes. Prout etiam Historia *Job*, etsi rhythmicè descripta, non vertitur in dubium, quàmvis *Job* & amici non fuerint carmina locuti. Fides enim historiae non exigit, ut quae narrantur ab alio dicta, iisdem prorsus vocibus referantur, sed satis est, ut narretur res eadem vocibus idem significantibus. Itaque instantem vindictam, quam Senibus in mendacio deprehensis Daniel praedixit, sive cum allusione Hebraico aut Chaldaico idiomati congrua, & nobis ignota, sive sinè illa, Graecus Interpres narrat gratâ quâdam in Graeco idiomate allusione, ad idem significandum tendente. Conatur praeterea *Lorca* sup. num. 33. eruere è vocabulis Hebraicis, idem quod prius & schinus Graecè significantibus, aliquam non planè dissimilem, sed ad idem significandum vergentem allusionem. Vide ipsum.

Contra auctoritatem Libri *Judith* facere videtur, quod historia contigisse referatur c. 1. tempore *Nabuchodonosor* Regis Assyriorum, qui pugnavit contra *Arphaxad* regem *Medorum*; quod non consistit cum eo, quod c. 5. significatur *Israëlitas* nuper reversos esse è captivitate, cum tunc Regnum Assyriorum fuerit dudum destructum. Respondet *Estius* in Notis ad cap. 1. *Judith*, & Nonnulli alii historiam contigisse solutâ captivitate *Babylonica* post tempora *Darii*, sub quo templum (cujus fit mentio c. 4.) instauratum fuit; ideoque nullam Regis Israel vel Juda fieri mentionem, sed tantum summi Sacerdotis *Eliacim* seu *Joachim*, qui videtur filius *Josue* Sacerdotis magni (qui alias *Jesus* dicitur, filius *Josedech*) sub quo ædificatum est templum, ut colligitur ex 2. *Esdra* 12. *Nabuchodonosor* autem videtur successisse *Dario*. Porro re-

Difficultas alia solvitur ex duplici Danielis in lacum missione.

12. Explicatur objectio desumpta ex paranomasia schini & prini.

13. Difficultas obijci solita contra Librum *Judith*.

to regibus Persarum, destructo Chaldaeorum imperio, apparet fuisse hoc nomen commune, uti regibus Ægyptiorum nomen Pharaonis. Dicitur verò rex Assyriorum, quia scilicet erat rex tum illorum, tum Persarum & Chaldaeorum; uti etiam Darius Persa vocatur rex Assur. 1. Esdra 6. Alii tamen passim cum Melchiorre Cano, Bellarmino, Sylvio historiam referendam censent ad captivitatem, quâ Manasses cum suis abductus fuerat, vigente adhuc Assyriorum monarchiâ. Quælibet autem responsio non leves patitur difficultates. Vide Auctores citatos, signanter Bellarminum l. 1. de Verbo Dei c. 12.

Contra nonnullos quoque alios libros, notanter Tobiae & Machabæorum, objici possunt quædam difficultates: quæ ex professo tractantur ab Interpretibus eorundem.

14. *Quid censendum de Præfatiuncula Threnorum.* De Præfatiuncula Threnorum censent nonnulli esse Scripturam Canonicam, eò quòd sit retenta in Bibliis per Sixtum V. correctis, & quidem excusa eodem quo reliqua Scriptura caractere; cum tamen in præfatione horum Bibliorum dicatur in iis nihil non esse canonicum, nullasque præfationes sacris libris esse additas, extra videlicet contextum ipsius sacre Scripturæ. Quæ tamen argumenta non omnino convincunt. Et his non obstantibus contrarium existimant Sixtus Senensis, A Lapide, Bellarminus supra c. 20. & alii passim etiam Tridentino posteriores. Non habetur quoque hæc præfatio in Hebræo, uti nec in multis antiquis codicibus Latinis. Neque ejus meminerunt antiquiores Threnorum Commentatores. In hebdomada quoque sancta legitur initium Threnorum, at non præfatiuncula. Dubitatur insuper à Nonnullis, num Threni sint instar Prophetiæ descripti ante captivitatem; cujus tamen oppositum in Præfatiuncula dicitur. Unde constat rem esse dubiam, adeoque ad iudicium illius deferendam, cujus est judicare de auctoritate & sensu Scripturarum.

15. *Quæ partes novi Testamenti olim à quibusdam in dubium vocata.* De quibusdam libris aut librorum novi Testamenti partibus olim fuit apud Nonnullos dubitatio, scilicet de Epistola ad Hebræos, item de Epistola Jacobi, Judæ, Secundâ Petri, Secundâ & Tertiâ Joannis, Apocalypsi, Marci capite ultimo, Historiâ Luca 22. de Sudore Christi sanguineo, & Angeli confortantis apparitione, denique de Historia adulteræ Joan. 8. Sed sine solido fundamento, ut latius deducit Bellarminus l. 1. de Verbo Dei c. 16. & seqq. Serarius, Sylvius & alii. Neque modò est dubitandi locus post Ecclesiæ definitionem.

16. *Apocryphi, de quorum divina auctoritate dubium existit.* Præter libros Canonicos sunt Varii Apocryphi, de quorum Nonnullis aliquando fuit dubitatum, an essent in numero sacrarum Scripturarum habendi; ut sunt liber tertius & quartus Esdræ, liber tertius & quartus Machabæorum, Oratio Manasse, Appendicula quædam Job, quæ in versione Septuaginta, etiam eâ, quam Romæ editam proba-

vit Sixtus V. habetur ad finem libri, & agnoscitur à plerisque Patribus, Appendicula quædam Psalterii seu Psalmus 151. Constat nihilominus eas Scripturas non pertinere ad Canonem à Tridentino præscriptum, neque contineri in Bibliis per Sixtum V. correctis. Nisi quòd Oratio Manasse, ac tertius & quartus liber Esdræ ad calcem illorum diverso caractere sepositi sint, ne prorsus interirent, quippe qui à Nonnullis Patribus interdum citantur, & in aliquibus Bibliis tam M. S. quam impressis reperiuntur.

Neuter horum reperitur apud Hebræos; quartus nequidem apud Græcos, apud quos tertius ponitur ordine primus, illi autem, qui sunt apud nos primus & secundus, sunt apud Græcos unum volumen dictum liber secundus Esdræ. In quarto etiam libro continentur cap. 4. & 5. nonnulla, quæ sapiunt errorem, quòd nempe animæ Beatorum non sint visuræ Deum ante diem iudicii. Et cap. 6. continentur quædam fabulosa de duobus piscibus, Henoch & Leviathan die quintâ à Deo creatis, quibus capiendis non sufficiebant maria. Et cap. 14. dicit nonnulla de senectute & ætate mundi, ex quibus, si vera forent, apertè sequeretur, jam pridem mundi finem advenisse. Sua nihilominus manet, tertio præsertim libro, etsi non Canonica, auctoritas. Ut etiam non carent gravi auctoritate historica tertius & quartus Machabæorum, & maximè tertius (qui spectando seriem rerum enarratarum esset primus, utpote describens ea, quæ quinquaginta amplius annis ante acta Machabæorum contigerunt) qui veteribus Bibliis frequenter additus reperitur. Immo Clemens can. 84. aliàs 85. Apostolorum refert in Canonem tres Machabæorum libros. Sed Canon iste est apertè supposititius, uti & Canon 65. aliàs 66. Unde quinquaginta priores tantum velut authentici recipiuntur dist. 16. cap. 3. Quibus quidem continentur sexaginta (vel ut alia Lectio habet) septuaginta sententiæ, quas ab Apostolis esse præscriptas refert Zephyrinus Papa Epist. 1. sic ut uno Canone plures sententiæ comprehendantur. Nec refert, quòd in VI. Synodo can. 2. probentur octoginta quinque Canones Apostolorum: nam id factum est in spuria VI. Synodo, vulgò Quini-sexta seu Trullana, per Ecclesiam reprobata. Accedit quòd Can. 84. citato non solum omittatur Apocalypsis Joannis, sed è contra inter sacros libros recenseantur duæ Epistolæ Clementis, ejusdemque Constitutiones Apostolicæ, quos tamen libros Ecclesia numquam pro Canonicis recepit. Unde ob nonnullos Canones supposititios, Gelasius Papa in Concilio Romano Librum Canonum Apostolorum inter Apocryphos recensuit. Vide annotationes Francisci Longi in Canones Apostolorum.

18. *De Oratione Manasse.* Oratio Manasse, pia & humilis quidem est; nec tamen reperitur Græcè vel Hebræicè. Unde etsi constet Manassem in afflictione se Deum

17. *Qualem auctoritatem habeat liber tertius & quartus, sive Esdræ, sive Machabæorum.*

Notanda circa Canones Apostolorum.

Deum orasse, ejusque orationem esse scriptam in Libro sermonum Regum Israël, & Sermonibus Hosai, non constat tamen esse illam, quæ circumfertur. Unde hætenus inter scripta apocrypha est censenda.

19. De qua-
dam appen-
dice libri
Job &
Psalterii.
Appendix Job magnæ est auctoritatis ob præmissa num. 16. & alia fundamenta; etsi non habeatur modò ab Ecclesia pro Scriptura Canonica. Quemadmodum neque approbavit Ecclesia tamquam Canonicum Psalmum 151. qui etiam nescio quid adulterinum redolet; etsi habeatur in Græcis Codicibus, & sit apud Græcos tamquam Scriptura Canonica. Quòd si Ecclesia, quæ hætenus judicium suum suspendit, re maturius examinata deprehenderet aliqua ex jam præmemoratis scriptis esse verè divinitus inspirata, posset consequenter aliquod ejusmodi apocryphum scriptum, non positivè rejectum, fieri Scriptura Canonica; uti posset articulus antea non definitus postea declarari tamquam de fide. Plures alias Scripturas apocryphas, & jam olim veluti spurias ab omnibus rejectas, immo hodie non extantes, recenset *Gelasius* in Concilio Romano & referuntur *Can. Sancta Romana dist. 15.*

20. Petes, an aliquæ Scripturæ sacræ perierint? Resp. Affirm. cum *Athanasio* in fine Synopsi, *Chrysostomo* Homil. 9. in Mat. & Hom. 7. in 1. ad Corinth. (quem imitantur *Theophylactus* & *Euthymius*) *Bellarmino* l. 4. de Verbo Dei c. 4. & recentioribus Doctoribus, contra *Salmeronem* To. 1. Prolegom. 9. c. 4. Et satis colligitur ex libris in sacra Scriptura citatis, qui modò exciderunt; prout in libris Paralipomenon citatur liber Samuelis Videntis, libri Nathan Prophetæ, liber Gad Videntis, liber Ahia Silonitis, qui etiam fuit Propheta, liber vel Visio Addo Videntis de gestis Salomonis, item de gestis Roboam ejusque filii Abia, liber Semeia Prophetæ, liber Jehu filii Hanani, Sermonis Hozai, Res gestæ Osia regis Juda descriptæ ab Isaia, de quibus in ejusdem Prophetia nihil habetur. Item in libris Regum fit mentio alterius scripti Samuelis de lege regni, & trium millium parabolarum Salomonis, atque Canticorum quinque & mille. Et 2. Machab. 2. fit mentio descriptionum Jeremiæ. In libris quoque Regum & Paralipomenon sæpè relatio fit ad librum Regum Juda & Israël, diversis sed affinibus verborum formulis, idem fortè volumina denotantibus. Non videtur autem dubium, quin Cantica & Parabolæ Salomonis, quæ interciderunt, fuerint ex inspiratione Spiritus sancti, uti quæ supersunt: quidquid sit de ejusdem naturalibus, ad fidem & morum ædificationem (qui est Scripturæ sacræ scopus) nihil conferentibus. Similiter dubitari non potest de aliis Prophetarum Scriptis, præsertim qui appellantur Prophetæ seu Videntes, immo quorum scripta interdum citantur sub nomine Visionis; ut Visio Addo Videntis, contra Jeroboam 2. *Par-*

Herinx Sum. Theol. Par s. III.

ralip. 9. quæ est alia ab ea, quæ refertur in libris Regum 3. Reg. 13. facta contra Jeroboam in primis annis regni à viro Dei, in reditu per leonem occiso; cum Addo multis annis supervixerit, immo diligentissime gesta Roboam & Abia scripserit. Quemadmodum etiam constat ex 1. Paralip. ult. in libris Samuelis, Nathan & Gad, alia fuisse contenta, quam quæ habentur in libris Regum.

De aliquibus tamen ceterorum Prophetarum, ut Isaia &c. scriptis, non est ita manifestum, quòd sint distincta à libris Regum quos habemus, qui à diversis Prophetis successivè scripti sunt. Ut nec satis manifestum est ex Scriptura, an liber bellorum Domini Num. 21. & liber Justorum Iosue 10. & 2. Regum 1. fuerint divinæ auctoritatis. Prout etiam dubitant aliqui de libris dierum Regum Israël & Juda. Similiter dubitari posset de libro Jasonis Cyrenæi; cujus abbreviator fuit Scriptor libri secundi Machabæorum 2. Mach. 2. sufficere enim posset illum fuisse Scriptorem fidelem, abbreviatorem autem Scriptorem Hagiographum à Deo adjutum fuisse, ne quid falsum suæ Historiæ immisceret.

Denique in novo Testamento ad Coloss. 4. fit mentio Epistolæ Laodicensium. Ideoque *Bellarminus* supra certum putat Epistolam Pauli ad Laodicensis interciderit. Sed rectius negant ceteri, censentes Apostolum loqui de Epistola ipsorum Laodicensium ad Paulum: adeoque inde non constare, Apostolum ad Laodicensis aliquam Epistolam scripsisse. Vide *Estium* ibi. Idem nihilominus in 1. ad Corinth. 5. colligit Paulum aliam adhuc antea Corinthiis Epistolam scripsisse, & omnino certum putat Apostolos plures Epistolas scripsisse, quæ perierunt, antequam ad publicam Ecclesiæ notitiam pervenirent. Vide ipsum ibi. In Canonica Judæ verò citatur Prophetia Enoch. Sed cum Nonnulli cum *Hieronymo* volunt desumptam ex libro Enoch patenter apocrypho; sicut etiam Apostolus Paulus interdum citat aliquam sententiam profanorum Poëtarum, quorum tamen librum integrum non probat. Verum constat Apostolum non confirmare absolute suam doctrinam ex hujusmodi Poëtarum dictis, sed ea (quæ tamen in speciali per hoc accipiunt infallibilem veritatem) solum referre ad hominem, ut Ethnicos ex propriis auctoribus confunderet. At Judas loquitur de vera Prophetia (sic enim vocat) Enoch, idque ad fideles, apud quos apocrypha nullius erant roboris. Unde alii censent ipsum loqui de vero scripto prophetico Enoch, quod tamen interciderit, aut certè postea fuerit adulteratum.

Si verò quærat, unde acciderit tot sacros libros periisse. Responderi potest id accidisse, partim ex incuria Judæorum in iis in sua puritate conservandis, partim ex quo-

Etsi de nonnullis dubitari possent.

21. *An interciderit Epistola Pauli ad Laodicensis.*

Quid censendum de Prophetia Enoch.

22. *Qui contigerit tot sacros libros periisse.*

tumdam adulterantium eos vel destruentium malitiâ, præsertim impiorum regum (qualis ante poenitentiam fuit Manasses) osorum legis Dei, & cultorum Baal ceterorumque idolorum, partim ex devastatione urbis ac templi Jerosolymitani per Chaldæos, & postea per Antiochum Epiphanem, qui etiam mirè in libros sacros sævit, ut patet 1. Machab. 1.

23. *Cur Deus id permisit.* Hos autem libros perire Deus permisit, si-
ve quia deinceps erant minus utiles aut necessarii, si-
ve quia referebant alibi relata, si-
ve quia relictæ sufficiebant doctrinæ fidei & mo-
rum, si-
ve quia prævidebat multos eis abusu-
ros ad errores vel malum finem. Sanè constat Deum permisisse, ut tot ante Christum sæculis perierint Tabulæ legis & Arca fœderis, ut multa Prophetarum & Apostolorum dicta numquam scripta fuerint. Immo plurima ipsius Christi gesta & dicta non sunt scripta; & quæ scripta sunt, dudum post formatam Ecclesiam, præsertim Evangelium S. Joannis: prout etiam Ecclesia multis annis in principio caruit litteris Apostolicis & Apocalypsi, atque etiamnum caret actis postremis Pauli, & sinè gravi præjudicio nonnullis quæ supersunt carere fortasse posset. Nimirum, quæ restant, sufficiebant doctrinæ fidei & morum, ac salutis fidelium. Nèc est timendum, nè Ecclesiæ, quæ est fidelissima custos sacri depositi, culpâ quidquam pereat; esto non tanta fuerit fidelitas tempore Synagogæ.

24. *Quid Esdras egerit solutâ captivitate quoad restitutionem scripturarum.* Si ulterius quærat, an Esdras solutâ captivitate Babylonicâ omnes libros sacre Scripturæ, qui captâ ac eversâ à Chaldæis urbe, temploque incenso perierant, restituerit? Resp. quòd, cum de hac re nullus Hebræorum mentionem faciat, non sit credibile unicum dumtaxat exemplar extitisse in templo, cum & rex debuerit vnum habere Deuter. 17. & verò similiter habuerint principales in populo, ut Prophetæ &c. mirum sanè foret, nullum sacrum Codicem fuisse servatum à tanto sacerdotum numero, neque etiam ab ipso Hieremia, cui summa dabatur libertas, etiam abscondendi Tabernaculum, Arcam fœderis & Altare incensi. Et saltem in priori transmigratione facta sub Ioachim longè majori quiete, quâ abductus est Ezechiel, Daniel aliique primarii viri, facile erat aliquem sacrum Codicem asportare in Babylonem, adeoque ita factum meritò præsumitur. Immo Iosephus l. 11. Antiquit. c. 1. refert Cyrum permotum ad solvendam captivitatem, ostensâ sibi prophetiâ Isaia. c. 45. in qua sermo nominatim erat de ipso Cyro. Ob quæ & similia censet Baronius, Pererius, Serarius, Bellarminus l. 2. de Verbo Dei cap. 1. (ubi notat, quòd opposita sententia nitatur testimonio apocrypho 1. Esdra 14.) Esdram tantum divinâ directione & inspiratione libros sacros in meliorem ordinem rede-
gisse, à mendis expurgasse, characteres denique Hebraicos, nè cum Samari-

tanis convenirent, immutasse. Quòd si etiam libros sacros ex memoria restituisse, adhuc non sequitur restituisse omnes, qui aliquando extiterant, sed illos solos, quos Deus restitui voluit, vel qui immediatè ante, non autem qui antecederent perierant.

Q U Æ S T I O II.

De Scriptoribus sacris, modo ac stylo scriptio- nis.

N U N C de ipsis Hagiographis Scriptoribus librorum Canonicorum pauca dicenda sequuntur. Et in primis manifesti sunt Auctores multorum librorum, non tam ex titulo (qui non est pars libri) quàm ex principio eorundem, prout ferè initium Prophetiarum prodit suos vulgatos Auctores; sicut & initia Proverbiorum atque Ecclesiastæ auctorem Salomonem. Idem faciunt initia Epistolarum Apostolicarum ferè omnium (idem est de Apocalypsi Joannis) et si Paulus interdum addat secundariò alterius aliqujus nomen, v. g. Sosthenis, in Prima ad Corinthios, Timothei, in Secunda ad Corinthios, in Epistola ad Philippenses, ad Colossenses, & ad Philemonem; item Silvani & Timothei in utraque ad Thessalonicenses. Interdum etiam apparet ex decursu libri, prout passim in Prophetia Danielis loquitur ipse de se in prima persona, Ego Daniel; item Angelus refertur loqui ad ipsum Danielem. Esdras quoque auctor libri primi Esdræ suo nomine appellatus à rege Chaldæorum, paulò post de se ipso loquitur in prima persona cap. 7. uti etiam facit c. 8. & 9. Idem facit Nehemias auctor secundi libri (qui idcirco apud Hebræos liber Nehemiæ dicitur) passim in toto libro; immo & in primis libri verbis se auctorem indicat. Similiter ex c. 5. Eccli. constat auctorem Ecclesiastici esse Jesum filium Sirach.

Ex Traditione certa Ecclesiæ, quam exhibent Concilia & Patres, constat Salomonem esse auctorem Cantici Canticorum; quatuor Evangelistas vulgatos esse auctores sui respectivè Evangelii, quod eis adscribitur; Lucam esse scriptorem Actuum Apostolorum, quos & Evangelium Lucæ habere eundem auctorem constat ex utriusque principio. Similis videtur traditio de tribus Epistolis Canonicis, quæ Joannis dicuntur; uti & de auctore Epistolæ ad Hebræos, quòd scilicet sit Paulus auctor, sub cujus etiam nomine recipitur à Tridentino, & Florentino, & antiquitus à Gelasio I. in Concilio Romano, Innocentio I. Epist. 3. Concilio Laodicensi & Carthaginensi III. & reliquis ferè Patribus, præsertim Græcis, et si olim à quibusdam Latinis videatur non fuisse admissa, aut in dubium vocata, sinè solido tamen fundamento, tam quoad auctoritatem divinam, quàm quoad auctorem.

25. *Quinam libri sacri, si-
ve in principio, si-
ve in progressu
auctores
suis indi-
cent.*

26. *Quorum auctores di-
gnoscentur
ex traditio-
ne.*

27.
An totius
Psalterii
David sit
auctor, in-
certum.

Multi pro-
babiliter
affirmant.

Alii negant

Funda-
mentum.

Liber Psalmorum titulo Auctoris caret, vulgò tamen, immo etiam à Concilio Tridentino sess. 4. Psalterium Davidicum appellatur, & Psalmi omnes passim sub nomine Davidis citantur, etiam frequenter ab iis, qui Davidem aliquorum putant non esse auctorem, eò quòd videlicet vel omnium vel saltem plurium & præcipuorum sit auctor. Et quidem esse auctorem omnium omnino, etsi in titulo præferant aliorum nomen, v. g. Asaph, Filiorum Core aut Idithun &c. censent Ambrosius, Augustinus & alii gravissimi Scriptores. Quorum sententia indubiè valde probabilis est, non tamen certa; ut proinde Origines, Athanasius, Hieronymus, & alii, tum veteres, tum recentiores, contrarium quoque probabiliter sentiant, etsi ad particulares Psalmos descendendo non per omnia invicem consentientes. Fundamentum est, quòd non tantum liber Psalmorum titulo Auctoris careat etiam apud Hebræos, ac sine auctoris nomine citetur in novo Testamento, sed etiam quòd varii præferant nomen aliorum auctorum: sic enim varii prænotantur titulo, *Psalmus Asaph*, in quibus etiam notatur alius stylus, non adeò facilis & benignus, præsertim in Hebræo. Immo Psalmi nomine Asaph insigniti, undecim subsequuntur Psalmum 71 in cuius fine habetur: *Defecerunt laudes David filii Jesse*; præterquam quòd præcedentibus sit insertus unicus ejusdem tituli Psalmus, scilicet quadragesimus nonus. Nec dici potest, quòd David omnes quidem composuerit, sed cantandos ab Asaph, qui tempore David noscitur fuisse princeps cantorum: nam etsi hoc verum sit, ubi sit mentio filiorum Core vel Idithun, quorum tamquam cantorum sit interdum mentio in titulo, addito interdum nomine David aut Asaph tamquam auctorum, tamen id non habet locum in Psalmis simpliciter Asaph inscriptis (Idem apparet de Psalmo 87. inscripto Eman, & sequenti inscripto Ethan, & Psalmo 89. cuius est titulus: *Oratio Moysi hominis Dei*) maxime cum 2. Paralip. 29. dicatur præcepisse Ezechias & principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David & Asaph Videntis seu Prophetæ; quod planè indicat utrumque esse auctorem non enim sic loqueretur Scriptura, si Asaph tantum Psalmos concinisset, aut carmine metrico reddidisset, neque ideo nomen Prophetæ sortiretur.

28.

His itaque Psalmis saltem exceptis, dici posset ceterorum auctorem esse Davidem, etiam illorum, qui titulo carent; ut de Psalmo 2. (qui titulo caret) manifestè patet ex Act. 4. Idemque est de iis, quorum titulus est, *Ipsi David*, seu Davidi: nam varii ex his referuntur tamquam ipsius Davidis in novo Testamento; ut patet Act. 2. Ad Rom. 4. Ad Heb. 4. Idipsum patet ex ipsomet titulo Psalmi 17. Nec mirum, quòd cum post epigraphen Psalmi 71. *Defecerunt laudes David*: dein subsequentes nonnullos Psalmos Asaph

Herinx Sum. Theol. Pars III.

inscriptos, rursus subjungantur Psalmi indubitati ipsius Davidis: hoc enim accidisse potuit ex eo, quòd post primam collectionem credibiliter ab Ezechia rege factam, aliquis alius, fortè Esdras, omisos Davidis Psalmos ceteris adjecerit.

De auctore Pentateuchi non potest etiam dubitari, quin sit Moyses, demptâ saltem parte modicâ eâ videlicet, in qua Deuteronom. ult. mors ejusdem describitur; quam tamen Josephus & Philo volunt etiam ab ipso Moyse prophetice esse descriptam. Sic enim habet perpetua, tum Hebræorum (qui hos quinque libros appellabant legem Moysi) tum Ecclesiæ Christianæ traditio. Id ipsum quoque satis indicatur Exodi 24. & Deuter. 31. Immo idem videtur clarè asseri Joan. 1. & 5.

Liber Josue (exceptis iis, quæ de morte ejus referuntur, & nonnullis, quæ post mortem ejus contigerunt, suntque ab alio suppleta) passim & valde verosimiliter adscribitur ipsi Josue, Moysi successori, uti in principali regimine, ac spiritu sapientiæ & prophetico (Deuteronom. ult. & Eccli. 46.) sic & in describendis actis sui temporis. Liber Judicum, Ruth & primus Regum usque ad initium capitis 25. adscribitur Samueli. Residuum verò & Liber secundus ab aliquibus Nathan & Gad; ab aliis Davidi ex incertis conjecturis adscribitur, Ut & incertum est, quis sit auctor tertii & quarti libri, & an unus sive Jeremias, sive Esdras, sive alius, vel plures Prophetæ diversis temporibus viventes. Similiter Librum Judith Joachim Pontifici, Librum Esther Mardocheo ex cap. 4. & 12. Varii tribuunt: Librum Job aliqui Moyfi, alii ipsi Job cum Gregorio Prasat. in Job c. 2. aliâs 1. tribuunt, sic tamen ut Moyses è Syriaco illum transtulerit in Hebraicum, cum quorundam Syriacorum (quibus autographum scatebat) immixtione. Librorum Paralipomenon, quasi derelictorum, sive omissorum, in libris scilicet Regum, auctorem seu collectorem nonnulli conjectant esse Esdram: Libri primi Machabæorum, Joannem Hircanum, qui rebus interfuit, ac summus sacerdos Princeps & Propheta fuit: Secundi Machabæorum, Judam Essenum; ex mera tamen conjectura.

Liber Sapientiæ, veluti Græcè scriptus, à nonnullis Veteribus creditus fuit Philonem Judæum habere auctorem. Sed obstat, quòd is post Christum vixerit, liber autem hic, ut pote veteris Testamenti, sit antea scriptus; in quo etiam prophetice describitur futura Christi interfectio, fitque acerba in Judæos interfectores invectio. Ipse quoque Dionysius Philoni cœvus l. de Divin. Nom. c. 4. §. 12. hanc ex Sap. 8. sententiam: *Amator factus sum formæ illius referens dicit, in primis Scripturæ sanctæ institutionibus inveniri*. Ipse insuper Apostolus ad Rom. 11. subobscurè citat sententiam ex Sap. 9. Fuit quidem & alius Philo senior, sed de nullo legitur, præterquam de

29.
Auctor Pentateuchi
Moyse;

30.
De auctori-
bus libri
Josue, In li-
cum, Re-
gum &c.

31.
Quis au-
tor libri
Sapientiæ.

quodam Ethnico historico, apud *Josephum* l. 1. *contra Apionem*. Unde Varii Salomonem putant auctorem, præsertim quia *cap. 9.* auctor in prima persona loquens dicit ea, quæ manifestè quadrant in Salomonem. Nec obstat Græca styli elegantia, cum non sit verosimile Salomonem Græcè scripsisse: nam inde solum conficitur, esse alium posteriorem Judæum Græcè peritum (incertum, quis fuerit) qui sententias Salomonis collegit ac in istud volumen digessit Græco sermone, solâ ferè idiomaticis & styli factâ mutatione. Quod quoad plerâque saltem verissimum est.

32. Petes, qualiter se habuerit Spiritus sanctus circa hujusmodi Scriptores eorumque scriptiones? Resp. potuisse se habere antecederet & concomitanter. Antecedenter quidem, singulâ scribenda inspirando, Scriptore nil de suo addente, sed instar discipuli excipiente ex ore Magistri, quæ is dictat; idque vel per revelationem extaticam, sive imaginariam, sive intellectualem, vel per allocutionem seu visionem sensibilem, vel denique per inspirationem internam in vigilia, ipsis Scriptoribus ex lumine supernaturali perspectam tamquam divinam. Hic modus convenit Prophetis. Concomitanter verò, dum non se habet instar dictantis, sed dirigentis Scriptorem, & impediens ne erret. Qui modus juxta plures videtur servatus in historiis rerum visu vel fide dignorum relatu cognitarum; v. g. in Evangeliiis, Actis Apostolorum; libris Machabæorum & similibus. Et in hoc posteriore modo debet Scriptor laborare & ad verba attendere, ac si spiritu humano scriberet. Ideoque 2. *Machab.* 2. protestatur auctor operis suscepti difficultatem & laborem suum. Secus est in priori modo, dum eadem operâ Scriptor revelationem accipit; & ex dictamine Dei scripto mandat. Quamvis etiam dum ipsa dudum antecessit, possit Deus verba similiter suggerere, & laborem scribentis minuere. Prout contigit Jeremiæ, qui jussus revelationes dudum antea factas scribere *Ierem.* 36. vocavit Baruch scribam; ipse autem Jeremias *ex ore suo loquebatur quasi legens ad me* (inquit Baruch) *omnes sermones istos: & ego scribebam in volumine atramento.* Denique potest consequenter accedere scriptis aut dictis hominis etiam impii ac divini spiritus afflatu destituti auctoritas divina; per hoc quod postea Spiritus sanctus testetur ea esse vera; uti de facto per Apostolum probavit illam *Arati* gentilis Poëtæ sententiam *Actor.* 17. *Ipsi enim & genus sumus.* Et istam *Epimenidis ad Tit.* 1. *Creten- ses semper mendaces, mala bestia, ventres pigri.*

33. Ad stylum quod attinet, is in historicis est ille, quem aliàs habebant. Immo etsi his etiam singula verba dictasset Spiritus sanctus, uti Prophetis, tamen in utrisque adhuc locum haberet styli inæqualitas, uti in ipsis Prophetis est manifestum. *Isaias* enim *vir sanguinis regii* habet stylum urbanum &

cultum; *Jeremias* de viculo *Anathot* oriundus stylum rusticiorem, uti & *Amos*, qui erat de pastoribus *Thecue*; *Ezechiel* habet stylum medium seu temperatum. Similiter *Paulus* in Epistola ad *Hebræos* habet stylum concinniorē ac eloquentiorē, quam in aliis Epistolis: cujus rationem discutit *Estius* in Tractatu præfixo Expositioni ejusdem Epistolæ. Deus itaque etiam in suggerendis verbis & sententiis se Scriptorum stylo, quem haberent, si propriâ industriâ scriberent, accommodat. Estque in singulis elegantia, quæ fini Scripturæ à Deo intento aptissime deserviret, Quantumvis Ethnicis simplicitas divini eloquii esset derisui. Quorum spiritu ducti recentiores Sectarii, illam sermonis simplicitatem contemnentes, novas cudere moluntur versiones, Vulgatam de barbarismis taxantes, quasi sapientiores totâ antiquitate, & *Hieronymo*, qui similia intacta reliquit.

Tota porro Scriptura primò scripta fuit Hebraico ferè vel Græco idiomate. Totum quidem vetus Testamentum conscriptum primò fuit Hebraicè, exceptis ferè *Esdra* & *Daniele* scriptis Chaldaicè; uti etiam scripti sunt *Tobias* & *Judith*, teste *Hieronymo* in *Prefat.* etsi hodie Chaldaicè non extent. Excepto item libro *Job* scripto Syriacè (si nempe primus ejus scriptor sit *Job*, vel aliquis ex amicis ejus) & in Hebræum à *Moyse* translato: qui tamen suæ translationi nonnulla Arabica, Syriacaque immiscuit.

Excepto item libro 2. *Machabæorum* & *Sapientiæ* Græcè scriptis, ut ex phrasi eorumdem probat *Hieronymus*. Qui etiam in Prologo Galeato testatur se librum primum *Machabæorum* reperisse Hebraicum, seu potiùs Syriacum: tunc enim linguâ Syriacâ utebantur Judæi. Neque etiam idem liber Græcam eloquentiam redolet. Ut proinde Hebraicè seu Syriacè scriptum esse, credendum sit. Idemque est de libro *Ecclesiastici*: quem similiter Hebraicum reperit *Hieronymus*, ut testatur *Prefat. in Proverbia.* Auctor tamen Prologi *Ecclesiastici* (qui est *Jesus junior*) ex Hebræo seu Syriaco in Græcum vertit ea, quæ avus illius *Jesus filius Sirach* Hebraicè scripserat: ut colligitur ex ipso Prologo; qui juxta *A Lapide* & alios non est divinæ auctoritatis. Chaldaicè quoque vel Hebraicè in *Babylonia* scriptum esse *Baruch*, dubitari non potest, etsi in originali idiomate modò non reperitur.

Denique totum novum Testamentum juxta receptam omnium sententiam est scriptum Græcâ linguâ, tempore Apostolorum, tum apud Judæos tum apud Romanos multum usitatâ, & apud plurimas Nationes communi; dempto Evangelio *Matthæi*, quod linguâ Hebraicâ (qualis tunc erat in usu) scriptum esse habet communis opinio, quam probat *Hieronymus lib. de Script. Ecclesiast.* Fortè etiam excepto Evangelio *Marci*, quod

Romæ

34. Quo idiomate sit primitus conscriptum Vetus Testamentum.

35. Quo No-

Romæ scriptum fuit, & quidem juxta plures (quamquam non sit certum) Latine; prout etiam Latine scriptam esse Epistolam ad Romanos, Quidam censent: etli minus probabiliter ob frequentes idiotismos Græcanicos, quibus scatet Epistola. Multorum etiam opinio est, Epistolam ad Hebræos Hebraico idiomate saltem mixto Syriaco à Paulo conscriptam esse ob conditionem populi ad quem scribebat, & singularem eloquentiam. Non est tamen id certum: nam & aliæ Epistolæ ad Judæos scriptæ, v. g. ad Timotheum, item Jacobi, Petri, Joannis non ideo Hebraicè scriptæ sunt. Stylus præterea eloquentiam Græcanicam redolet, Scripturæ veteris Testamenti citantur in eo ex versione Græca Septuaginta; non autem juxta Hebraicam veritatem, rariores quoque sunt in ea quàm in ceteris Epistolis Hebraismi. Eloquentia hujus Epistolæ singularis in compositorem, sive Clementem, sive potius Lucam, cui Paulus totam eamque abundantem materiam suppeditavit, ordinemque dicendorum præscripsit, refertur ab *Estio*, qui in Tractatu speciali, quem præmisit Expositioni hujus Epistolæ de auctoritate & auctore & idiomate, quo Scripta est fusè agens, hanc opinionem pluribus argumentis confirmat. Quæ nihilominus dissolvere conatur *Sylvius lib. 1. Controversiar. q. 2. articul. 3.*

QUESTIO III.

De infallibilitate Scripturæ, multiplice Editione, præsertim Vulgatâ.

36. **C**ERTISSIMUM est apud omnes Catholicos, Scripturam quoad omnes suas partes seu articulos & propositiones esse infallibilem, atque adeò ipsam esse infallibilem regulam seu normam veritatis. Patet: quia (ut præclare *Augustinus Epist. 8. ad Hieronymum*) admissio in tantum veritatis fastigium aliquo mendacio, seu errore, nulla illorum librorum particula remanebit, quæ non, utcumque videbitur vel ad mores difficilis vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissimâ regulâ ad mentientis auctoris consilium officiumque referatur: quæque consequenter non possit in dubium revocari. Ratio velut à priori sumitur ex summa infallibilitate Dei, qui nec falli nec fallere potest aliquid loquendo aut inspirando: Omnis autem Scriptura divinitus inspirata est, juxta Apostolum 2. ad Timoth. 3. Non enim (ut dicitur 2. Petri 1.) voluntate humanâ allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Hinc *Joan. 10.* ex Scriptura Christus arguens, adjunxit: Et non potest solvi Scriptura; id est, non potest mendax aut falsa inveniri.

37. Quare ab errore non potest excusari, quod

dixit *Erasmus in Annot. ad cap. 2. & 27. Matth.* Nulla pars illius humani Spiritu Scripta. forsitan aliquos leves errores in Scriptura reperiri. Cui affinis est error aliquorum, qui putarunt quædam in Scriptura esse scripta humano spiritu seu prudentiâ, v. g. quod de penula scripsit Apostolus 2. Timoth. 4. de hospitio parando in Epistola ad Philemonem; quod de cane Tobie movente caudam habetur Tobia 11. & similibus, quæ levioris putabant momenti, quàm ut deceret ea dictari aut inspirari à Spiritu sancto. Sed his occurrunt verbis *Chrysostomi Homil. 1. ad Pop. Antiochen. in princip. dicentis: Nec illas quidem, quæ tenues esse putantur, Scripturarum sententias prætermittamus: nam & ipsa de Spiritus gratia sunt.* Et juxta *Hieronymum cap. 3. ad Ephes. Singuli sermones, syllaba, apices, puncta in divinis Scripturis plena sunt sensibus; adeò ut Basilius Homil. 10. in Hexameron versus finem, audeat & dicat: Intoleranda præorsus & gravis blasphemia fuerit, vel verbum asserere in Scriptura reperiri otiosum.* Itaque nil positum sine justa ratione; quidquid autem ex ea positum est, leve & minutum censi non debet. Apostolus quidem penulam mitti cupit, id est, vestem quamdam imbris & frigori depellendo aptam, cui erat assuetus, nolens cuiuspiam esse gravis, ut Varii interpretantur; vel vestem sacram, id est, casulam seu planetam, ut quidam conjectant: vel potius arcam librariam, ut alii explicant, aut etiam ipsum volumen sacrum, veteris scilicet Testamenti, docens suo exemplo, quantum curæ debeat Episcopis, quantumvis provectis, esse studium sacræ Scripturæ. In Epistola ad Philemonem scribit Apostolus de parando sibi hospitio, non quòd magno apparatu opus esset, aut Paulus de eò magno opere foret sollicitus, sed ut sic Philemon intelligens Paulum brevè venturum, magis venreatur renuere, quæ Paulus in Epistola postulabat. De cane præcurrente & caudâ suâ blandiente fit mentio Tobia 11. quia ibi describitur ut nuntius venientis filii, quo tanto pere pii parentes sunt recreati; simul etiam indicatur singularis narrationis usque ad minutiores circumstantias fidelitas, ac quanta fuerit cura Angeli Ductoris, & providentia maxima Dei, etiam circa minutissima. Scelera denique, quæ in Scriptura referuntur ad bonos fines, non approbantur; mala ab aliis dicta similiter recitantur materialiter, tamquam dicta ab aliis, non formaliter, tamquam dicta & sensa ipsius Scriptoris; prout v. g. *Psalm. 13.* refert David: Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.

Dices cum *Erasmio*: Evangelistas interdum memoriâ lapsos concedit *Augustinus lib. 2. de consensu Evangelist. c. 7.* nec videtur ullo modo posse negari, cum *Matth. 27.* loco Zachariæ constet citari Jeremiam. Resp. id injuriosè tribui *Augustino* quippe qui expressè contrarium scripsit *lib. 2. de consensu Evangelist.*

Nulla pars illius humani Spiritu Scripta.

Nulla pars illius humani Spiritu Scripta.

Evangelista lapsus memoria non tribuit Augustinus: quidquid calumnietur Erasmus.

An vel
quare Mat.
27 loco Za-
charia ci-
tetur Hie-
remias,

gelist. c. 12. *Omniem autem falsitatem abesse ab Evangelistis (idemque de ceteris) decet non solum eam, quæ mentiendi promittitur, sed etiam eam, quæ obliviscendo. Quo quid clarius? Idem Epist. 19. ait: Solis eis Scripturarum libris, qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam.* In loco autem objecto expressè dicit *Augustinus*, Evangelistæ ex voluntate & directione Spiritus sancti (cujus proinde fuisset error, si quis foret) occurrissè Jeremiam pro Zacharia, eò quòd omnes Prophetæ uno spiritu locuti sint, ut quòd unius est, possit dici omnium; q. d. Evangelista: Quòd dictum est per Spiritum, qui in Jeremia locutus est. Verius tamen est (ut plures adhuc alias solutiones omittam) nomen Jeremiæ incuriâ vel temeritate Librariorum irrepsisse in textum; cum non soleat Matthæus nomina Prophetarum exprimere; immo nomen Jeremiæ absit, tum à textu Syriaco, tum à variis Codicibus Latinis manuscriptis, etiam tempore *Augustini*, uti & hodie. Eò autem facilius potuit contingere deceptio, quòd olim esset usus Editionis Septuaginta, juxta quam apud Zachariam vix reperitur vestigium hujus testimonii. Vel certè dicendum, quòd verè citetur locus *Jeremia 32.* ubi ex divino præcepto emisse refertur agrum numerato pretio, quo factò gessit figuram quamdam hujus facti. Nam Jeremias per hoc significabat Judæos è captivitate redituros & habitaturos in agris Israël; simul præfigurans Judæos in fine mundi instar peregrinorum reversuros ad agrum Ecclesiæ, qui est pretium Sanguinis Christi, & quamvis non habeatur de triginta argenteis cuius Zacharias meminit cap. 11. quòd Evangelista phrasi interpretibus notâ, solum majorem Prophetam citaverit omisso minori.

39.
Textus He-
braici, si
purus esset,
summa so-
ret auctori-
tas,

Ad Auctoritatem textus Hebraici & Græci quod attinet, maximæ & infallibilis finè dubio auctoritatis esse apud omnes deberet textus Hebraicus & Græcus, quoad Scripturas idiomate Hebraico aut Græco scriptas respectivè, si constaret de earumdem puritate. At neque Hebræi neque Græci fontes omnino puri sunt. Immo videri fortè cuipiam posset, textum utrumque omnino esse depravatum, ut nullam fidem mereatur, neque valeat ad controversias dirimendas. Verumtamen in hoc nimium excederetur.

40.
Errores in
eum quo-
modo irrep-
serint,

Constat quidem in primis in textum Hebraicum oscitantia seu incuriâ Librariorum exscribentium irrepsisse etiam antiquitus varia menda, & postmodum incuriâ aut inscitia ipsorum Typographorum. Quod valde proclive fuit, ob diversorum characterum seu litterarum Hebraicarum figuram similem, undè una pro altera facillè sumitur ab obiter inspiciente ac exscribente, nec ad totius sententiæ sensum perfectè advertente, præsertim si in prototypo sint minùs accuratè exarata. Idque proclivius erat, cum puncta in-

ternoscendi causâ necdum essent à Masorethis addita, qui dudum post *Hieronymi* tempora ea addiderunt. Præterea cum dissimili litterarum figura (cum qua adhuc consistit frequens lapsus exscribentium) facillè substituitur ob similitudinem pronuntiationis una littera hebraica pro altera, dum ex ore dictantis fit scriptio. His accedit depravatio malitiosa textus in quibusdam Christum & Christianam Religionem concernentibus (in quibus proinde minùs fidendum Hebraico textui) facta à Judæis post *Hieronymi* tempora, è cujus & Septuaginta versione & fragmentis aliarum Versionum constat ipsos aliter legisse, quam modò ex impiorum Masoretharum correctione (qui fortè ipsi, vel certè alii inter ipsos & *Hieronymum* medii fuerunt corruptores) legatur: ut in Vaticinio Jacob de Messia *Genes. 49.* & nonnullis aliis locis.

De cetero nihilominus magna est textus Hebraici auctoritas, sive ad textum Editionis vulgatæ, sicubi Librariorum aut Typographorum defectu vitiatum sit, emendandum; prout se fecisse fatentur Correctores Bibliorum jussu *Sixti V.* ab eis recognitorum: sive ad dijudicandum, quæ ex variis in Latina versione lectionibus sit sincerior: sive ad inquirendum, quo sensu sumatur dictio in Latina Editione ambigua; si fortè in Hebræo non sit ambiguitas: sive ad meliùs percipiendam vim sententiarum & phrasium, quæ in originali idiomate interdum vivaciores sunt, minùs æquivocæ, magisque propriæ: sive ad diversos sensus litterales, quos unica Latina versio minùs sæcunda assequi & exprimere non poterat, ex originali idiomate eruendos. Idemque cum proportionem est de auctoritate & utilitate textus Græci. Qui tamen & ipse hoc tempore non est purus, sic ut tutum non sit semper Latina ad Græca corrigere, ut variis exemplis deducit *Bellarmin. l. 2. de Verbo Dei c. 7. Canus l. 2. de Locis Theolog. c. 13.*

Quapropter simpliciter loquendo potius adhærendum est Editioni Vulgatæ, quam textui Græco vel Hebraico, si sit inter illos differentia: non solum dum aperta vel publica sunt argumenta pro sinceritate textus Latini, aut corruptione textus Græci vel Hebraici; verum etiam cum utrumque omnia sunt paria, seu cum nulla sunt in alterutram partem illapsi erroris argumenta: adeoque ceteris paribus textum Græcum vel Hebraicum potius esse corrigendum ex nostro, quam contra. Ratio est, quod Ecclesia, quæ est fidelissima Verbi divini custos, summam semper adhibuerit diligentiam in procuranda & conservanda hujus Editionis puritate, eamque solum pro authentica haberi voluerit ac declaraverit; ipsa autem est columna & firmamentum veritatis. Fontibus quidem est plus deferendum quam rivulis, si puri sint; secus, si rivulo existente puro,

41.
Sua nihilo-
minus e-
manet au-
thoritas.

Idem est
de textu
Græco,

42.
Est simpli-
titer sit po-
tius adha-
rendum
Editioni
Vulgatæ,

puro, fons sit turbatus, ut rectè *Canus sup. cap. 14.* Ut omittam, quòd originales libri, qui ab ipsis Scriptoribus primò conscripti sunt, non extent, sed copiarum copiarum, multoties variatis Hebraicis characteribus; quibus faciliùs errores irrepere potuerunt, ac in iisdem permanere, quàm in translatione facta per auctoritatem publicam Ecclesiæ & Spiritus sancti assistentiam, cui jugiter diligentissima Ecclesiæ sollicitudo pro puritate servanda accessit, adeoque plus deferendum est, quàm diligentiae Judæorum v. g. hominum impiorum.

43. Hujus qualiter, partim auctor, partim corrector, sit Hieronymus.

Editio porrò Vulgata Latina, quam *Tridentinum sess. 4.* approbavit, *Hieronimum* habet auctorem vel emendatorem. Nam *Vetus Testamentum* ex Hebræo transtulit, exceptis Libris Sapientiæ, Ecclesiastici, Machabæorum, Baruch cum Epistola Jeremiæ, quibusdam partibus Esther in Hebræo non repertis (quæ omnia habentur ab incognito Interprete ante *Hieronimum*) & quibusdam partibus Danielis, quæ habentur ex versione *Theodotionis*. *Psalterium* quoque ex Hebræo labore *Hieronymi* translatum non admisit Ecclesia in Editionem Vulgatam: tum quia difficillimum fuisset tollere consuetudinem Ecclesiarum Latinarum, quæ jam in choro assueverant alteri translationi: tum quia sinè immensis sumptibus & difficultatibus non potuissent exscribi libri novi pro toto Orbe Ecclesiæ Latinæ: tum ob alias rationes. Quare retinuit *Psalterium* Editionis antiquæ, quæ non est pura *Septuaginta Interpretum*, sed per *Lucianum* martyrem ex Hebræo est emendata, quam etiam deinde *Hieronymus* emendavit. *Novum Testamentum* sub initium Ecclesiæ per virum aliquem Apostolicum (quis determinatè fuerit, ignoratur) ex idiomate originali translatum idem *Hieronymus* emendavit. Editio autem hæc per *Hieronimum*, partim facta, partim correctæ, quæ tunc nova appellabatur, cœpit post obitum illius magis & magis, relicta priori Editione Vulgatâ, usurpari, omniumque Doctorum ac Patrum tacito consensu, tandemque Ecclesiæ ordinatione acceptari. Alioquin ante *Hieronymi* editionem Vulgata Latina editio quoad *Novum Testamentum*, *Psalterium* & eas partes Veteris Testamenti, quas *Hieronymus* non vertit, erat eadem, quæ modò, sed non correctæ; quoad reliquas partes Veteris Testamenti erat translatio facta ex Græca versione *Septuaginta Interpretum*. Et inter plures latinas, quæ circumferebantur, communior & receptior erat ea quæ Juda dicebatur, teste *Augustino l. 2. de Doctr. Christi c. 15.*

Quæ ante Hieronymum fuerit Editio Vulgata.

44. De Auctoritate Vulgatæ Editionis:

Auctoritatem apud Catholicos debet Vulgata Editio habere summam: non solum ob antiquitatem, & tot sæculorum in Ecclesia usum, obque summam linguarum in *Hieronymo* peritiam, summæ reconditæque ejusdem doctrinæ, industriæ ac studio, fidelitati item, vitæque sanctitati adjunctam (cui quo-

que pro Ecclesiâ, auctoritate ejusdem, seu *Damasi Papæ*, laboranti non defuit gratia & adjutorio suo cælestis Ecclesiæ Curator) sed etiam ob auctoritatem ei accedentem ex declaratione *Tridentini sess. 4.* ubi statuit & declarat, ut hac ipsa *Vetus & Vulgata editio*, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel presumat. Ecclesia etenim Catholica firmamentum est & columna veritatis; contra cujus universalem consensum velle disputare, insolentissimæ insanie est. Ex ea quoque, veluti depositoriâ fidelissimâ verbi divini, habent fideles hoc vel illud esse verbum Dei, & authenticum esse, sive librum, sive sensum, adeoque etiam authenticam esse editionem sive translationem.

Eam probavit Tridentinum sive Ecclesiæ.

Et planè ridiculum est, Novatores hac in parte oblatrare auctoritati Ecclesiæ Romanæ, id est, Catholicæ; cum ex hac sola acceperint ipsas Scripturas: cui proinde si credant in hoc, quòd legitimæ sint Scripturæ ab ea traditæ; æquè sive potius credere deberent, editionem ab ea probatam esse authenticam: maximè cum ipsi textus originales non extent, uti neque putæ sunt eorundem copiarum, quas fontes vocant. Ea est nimirum libertas Novatorum, ut credant vel non credant, quod volunt. Indeque tanta in eis errorum, uti errantium varietas, sinè ulla spe aut methodo concordie; dum hic unam, v. g. Lutheranam, alius aliam editionem pro libitu probat, ceteris rejectis. Prout etiam simili libertate in ipsis libris Canonicis eorumque partibus admittendis sive rejiciendis, pariter quoque in Scripturarum sensu sive interpretatione utentur. Quorum genium ad amussim ante tot secula delineavit *Tertullianus l. de Prescript. c. 17.* dicens: *Ista hæresis non recipit quasdam Scripturas: & si quas recipit, adjectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui intervertit: & si recipit, non recipit integras: & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diversas expositiones convertit. Tantum veritati obstreperit adulter sensus, quantum & corruptor stylus.*

45. Inconsequentia & genium Hæreticorum.

Itaque sicut Ecclesiæ Catholicæ nos cum *Augustino* movet auctoritas infallibilis, ut Evangelio tamquam Dei verbo credamus, & libros ab ea probatos pro Canonicis teneamus; sic etiam permovere debet, ut editionem ab ea probatam pariter probemus. Ipsaque experientia (quam nec Hæretici negare possunt) ostendit, omnino expedire paci ac tranquillitati publicæ, ut unica sit hujusmodi versio per Ecclesiam probata.

Quæ porrò contra vulgatam à Novatoribus objiciuntur, à *Bellarmino*, *Titelmanno*, *Canino* & aliis dissolvuntur. Illud obiter notandum, quòd menda quædam Bibliorum ex ipsis Catholicorum studiosis annotationibus hausta (quorum proinde correctionem No-

46. Objectionibus Hæreticorum breviter satisficit.

Novatoribus non debemus) obicere non vereantur. Quod insuper non officiat puritati Vulgatæ Editionis, ipsam in quibusdam videri non consentire cum fontibus: tum quia quoad sensum (qui in fontibus potest esse multiplex) sæpè non est discrepantia, quæ primâ fronte apparet: tum quia ipsi fontes non extant, in sua præsertim puritate.

47.
Quid sit
editionem
aliquam
esse authentica.

Quod speciatim de
Vulgata de-
claratur.

Ad intelligendum porrò, quid sit Editionem hanc Vulgatam esse authenticam, sciendum est, non solum illud dici authenticum, quod est originale, sed etiam quod originali, ex quo traductum est, bene respondet; adeoque generaliter omne illud dici authenticum, quod habet certam & indubitatam fidem. Undè Editio Vulgata dicitur authentica: tum quia sincera beneque respondens fonti & linguæ originariæ: tum quia nihil continet fidei aut bonis moribus repugnans: tum quia certam fidem facit in lectionibus, prædicationibus, disputationibus & expositionibus: tum quia generaliter nullam sententiam vel doctrinam falsam continet, ut *Lorca & Luizius Turrianus* (quos citat & sequitur *Sylvius l. 1. controversiar. q. 2. a. 2.*) dixerunt, quidquid nonnulli secus sentire videntur. Si namque hoc postremum non involveretur in declaratione *Tridentini*, posset aliquando rejici Editio Vulgata aliquo prætextu, scilicet falsitatis alicujus sententiæ; si talis reperiri posset: cum non fuerit intentio *Tridentini* obligare fideles ad retinendum aliquas falsitates seu errores. Non fuit tamen mens Concilii declarare, quod nulla contineantur leviora errata Librariorum aut Typographorum; quæ utique non sunt errata ipsius interpretis, nec partes, sed vulnera veræ Vulgatæ Editionis. Quamvis sinè solidis rationibus id in particulari non debeat adstrui. Potuissent etiam nonnulla melius verti, ipso *Hieronymo* teste. Videri possunt, quæ in hanc rem notavit vir præclarus *Franciscus Lucas* in libello adjecto ad calcem Bibliorum editorum anno 1618. typis Plantinianis.

48.
De transla-
tione Sep-
tuaginta,
& circa
eam notan-
dis.

Translatio principalis Librorum Veteris Testamenti hebraicè scriptorum in linguam Græcam auctores habet Septuaginta duos Seniores (quos numero rotundo Septuaginta vocamus) in Ægyptum ad instantiam Ptolomæi Philadelphi (etsi aliqui id adscribant ejus prædecessori Ptolomæo Lagi filio) ab Eleazaro Pontifice missos, ex singulis tribubus senos, hebraicè ac græcè peritissimos, qui Alexandriam cum sacris libris venientes, ibi in Pharo insula interpretationem spatio septuaginta dierum mirâ consonantiâ & Spiritûs sancti instinctu perfecerunt; idque juxta receptam *Justini*, *Irenæi* & aliorum Patrum, ac variorum Hebræorum, nec non *Baronij*, *Serarij* & aliorum Recentiorum sententiam (cui tamen ob testimonium *Aristæi*, qui gestis interfuit refragatur probabiliter *Hieronymus Præfat. in Pentateuchum*, *Titel-*

mannus in Prologo Apologetico pro Editione Vulgata & Bellarminus l. 2. de Verbo Dei c. 6.) singuli separati in septuaginta duabus cellulis (quamvis *Epiphanius l. de mensuris & Ponderibus*, & *Justinianus Novellâ 146. cap. 1.* significant fuisse separatim binos & binos) convenientes quoad omnia in sententijs, verbis & apicibus. Cujus proinde Versionis summa est auctoritas; accedente eo, quod Apostoli & Evangelistæ in suis scriptis & prædicationibus eâ usi sint, ipsaque Ecclesia illam multis sæculis pro Vulgata & authentica habuerit, nec postea eam improbaverit; quodque eâ solâ Græca semper Ecclesia fuerit usa: eandem quoque tot Veteres Patres suis Commentarijs illustrarint: quin & Sixtus V. bullâ eidem præfixâ decrevit 8. Octob: 1586. *volumus & sancimus ad Dei gloriam & Ecclesiæ utilitatem, ut vetus Græcum Testamentum juxta Septuaginta, ita recognitum & expolitum, ab omnibus recipiatur & retineatur, quo potissimum ad latinam vulgatam editionis, & veterum SS. Patrum intelligentiam utantur. Prohibentes ne quis de hac nova græca editione audeat in posterum vel addendo vel demendo quidquam immutare.* Unde est maximæ hoc tempore auctoritatis post Editionem Vulgatam; quam Ecclesia suo judicio prætulit, eò quod sit magis completa, & immediate ex ipsis fontibus hebraicis Latino idiomati reddita; quodque ipsa versio Septuaginta, siue græca, siue in latinum versa, fuerit plurimum adulterata etiam tempore veterum Patrum, ut ex *Hieronymo* & alijs patet. Nam (ut alia præteream) jam olim in versione Septuaginta veteris Testamenti irrepsit gravis error in computatione annorum primæ & secundæ ætatis mundi. Primò, quia secundum eam Mathusalem vixisset quatuordecim annis post diluvium; cum tamen certum sit, eum non fuisse in arca, & proinde vel ante diluvium esse mortuum, vel eo suffocatum. Secundò, quia computatio annorum ante diluvium in textu Græco excedit computationem textûs Hebraici, ad annos quingentos octoginta sex, post diluvium ad annos sexcentos quinquaginta.

Secunda versio ex Hebraico in Græcum idioma confecta est tempore Adriani Imperatoris ab *Aquila Pontico*, qui primum Gentilis, dein Christianus, tum ab Ecclesia pulsus, quòd astrologiæ judicariæ studiosus esset, ad Judæos se contulit, & hoc extremo tempore libros Legis transtulit.

Tertia censetur, quam Severo, vel (ut habet Latina præfatio Romana ad Septuaginta) Lucio Vero regnante ex Hebræo in Græcum vertit *Symmachus*, qui genere Samaritanus, cum apud suos principatum obtinere non posset, Judæis se adjunxit, & secundò circumcisus est, post adductum scilicet arte medicâ præputium semel resectum, ut monet *Epiphanius l. de mensuris & ponderibus in med.* At *Hieronymus Præfat. in Esdras* & alibi,

49.
De transla-
tione Aquila.

Symmachi.

bi, ex Christiano Ebionitam esse factum affirmat. Quod rectè potest consistere, si dicamus ex Judæo prius factum esse Christianum.

De Theodotionis : Quarta versio ex Hebræo in Græcum est Theodotionis tempore Commodi Imperatoris; quæ tamen foret prior illa *Symmachi*, si hæc sub Severo (qui Commodum secutus est) foret confecta. Is ex Marcionista profelytus Judæorum factus est; majori tamen fide, quam ceteri ejus similes, in interpretatione usus fuit, teste Epiphanio.

Deque earum comparatione & auctoritate. Hæ versiones in materiis Christianæ fidei mysteria tangentibus nil aut modicum auctoritatis habent; in alijs non parum habent utilitatis & ponderis, præsertim illa Theodotionis, quæ sincerior, & ex qua Ecclesia olim totum Danielelem, nunc posteriora adhuc capita legit. Differunt autem inter se, quod *Aquila* verbum è verbo, *Symmachus* sensum è sensu, Theodotion medio quodam modo incedens, ex utroque commixtum & mediè temperatum genus translationis expresse- rint, ut constat ex Hieron. priore *Præfat. in Job.* & alibi.

50. De quinta & sexta Editione. Præfatis versionibus accesserunt quinta & sexta Editio Auctoribus incertis, sed (ut creditur) fidelibus. Hinc ortum habent Tetrapla, Hexapla & Octapla *Origenis*. Nam is primò Editionem *Septuaginta* & tres sequentes in unum volumen congeffit, positis in qualibet pagina quatuor columnis; quod Tetrapla idcirco appellavit. Additis postea cuilibet paginæ duabus columnis, in quibus textus Hebraicus erat positus, semel litteris hebraicis, semel græcis expressus, Hexapla vocavit. Additâ denique in volumine uno insuper quintâ & sextâ editione, ideoque singulis paginis constantibus octo columnis, Octapla nominavit. De quibus frequens apud Veteres mentio.

51. De Versione Sanctis Pagnini. Inter recentiores ex Hebræo in Latinum versiones, una est *Sanctis Pagnini* Lucensis Dominicanæ, eaque satis utilis, præsertim ignorantibus linguam Hebraicam. Quam emendare studuit *Benedictus Arias Montanus*; aliorum tamen judicio potius deterioravit. Eandem correxit, veriùs corrupit *Robertus Stephanus* Hæreticus. Altera est *Francisco Vatablo* adscripta, ideoque Vulgò *Vatabli* dicitur, sed potius ex Hæreticorum lacunis prodijt, *Vatablo* ipsam tamquam adulterinum foetum repudiante.

De Chaldaica paraphrasi. Extat & in Bibliis Regiis *Chaldaica Paraphrasis* diversorum Auctorum vel Rabbino- rum in libros veteris Testamenti, qui sunt in Hebræorum Canone, præterquam in libros Paralipomenon, Esdræ & Danielis. Magni ipsa sit apud Judæos, quibus ad hominem convincendis utilis est, tum etiam defendendæ puritati nostræ Editionis, & intelligentiæ quorundam locorum obscuriorum; etsi fabulis Judaicis scateat, præsertim extra Pentateuchum.

52. Item de Versione Syriaca. Denique *Syriaca versio* novi Testamenti, exceptâ Apocalypsi, Secundâ & Tertiâ Joan-

nis, Secundâ Petri & Judæ Epistolis, incerto Auctore (etsi aliqui, ipsi præsertim Syri, Marcum Evangelistam auctorem putent: sed cum nullus veterum Patrum, qui in Syria vel Ægypto floruerunt, & de Scripturis sacris aut Editionibus multa posteritati tradiderunt, istius meminerint, non potest ad id credendum induci *Bellarminus l. 2. c. 4.*) nostram Editionem in multis illustrat, ac quorundam obscuriorum locorum dilucidationi deservit. Et quoniam in titulis & sectionibus mentio apud illam sit jejuniorum, veneracionis crucis, orationum pro defunctis, vigiliarum, memoriæ Sanctorum & similium rerum, quas nostri Sectarii detestantur, ideo ipsa illos condemnat & ritus Ecclesiæ confirmat.

Solum observa, Ecclesiam non prohibuisse usquam translationes Bibliorum in linguas vulgares, neque eorum, quæ fideliter à Catholicis Auctoribus translata sunt, usum; ut nonnulli Hæretici mentiuntur, apertè convincendi ex ipsa Regula 4. Inditis librorum prohibitorum, ubi post facultatem Ordinarii (qui cum consilio Parochi vel Confessarii delectum habeat personarum capacium, quibus lectio profit) etiam laicis conceditur eorumdem Bibliorum lectio.

Rectè autem prohibetur hujusmodi lectio sine licentia: Cum (ut Regula iv. loquitur) experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari linguâ passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis oriri. Vulgares enim, plerumque illitterati aut rudes, si varia legerent linguâ vernaculâ, quæ in Cantico Canticorum habentur quæve de peccatis aut speciem mali habentibus in veteri Testamento referuntur, & non semper eodem loco expressè reprobantur, quæ denique partim difficillima & obscurissima, partim in speciem pugnantia vel rationem excedentia apparent; facile vel provocarentur ad malum, vel Scripturam aut sanctos Patriarchas contemnerent; aut Scripturam mentiri putarent, vel denique in falsos & erroneos sensus inciderent.

Undè nequidem tempore veteris Testamenti Scriptura linguâ vulgari passim à privatis lectitabatur aut publicè prælegebatur. Neque enim Esdras post solutionem captivitatis Babylonicæ, cum lingua Hebraica desinerat esse vulgaris, Scripturam sacram in Syriacam, quæ tunc erat vulgaris, transtulit, sed eam ex Hebraico textu populo interpretatus est, ut patet 2. *Esdræ* 8. Rari quoque erant tunc Codices sacri, etiam ante captivitatem. Præterea *Origenes prologo in Cantica* sub init. monet, ut ratione periculî homo adhuc subjacens carnis seu naturæ affectibus se penitus temperet à lectione Cantici Canticorum, subdens: *Ajunt enim observari etiam apud Hebræos. quod nisi quis ad ætatem perfectam maturamque pervenerit; libellum hunc nequidem in manibus tenere permittatur.* Addit etiam moris apud illos fuisse, ut pueris traderentur Scripturæ à Docto-

53. Non prohibuit Ecclesia translationes in linguam vulgarem earumve usum, sed hunc modum siccavit.

Qua de causa

54. Quis fuerit mos Hebræorum in hac materia.

Doctoribus, tamen ad ultimum ista quatuor observari, id est, principium Genesis, & Ezechielis principium & finem, & hunc Cantici Canticorum librum. Etiam libros Regum non potuisse apud Hebræos legi ante trigessimam ætatis annum aliqui referunt, teste nostro Marchant Tom. 3. p. 2. Tr. 4. Tit. 6. §. 8.

Dictum Hieronymi perstrin-gens Novatores.

Unde & Hieronymus Epist. ad Paulinum (quæ est ad calcem Bibliorum recognitorum) c. 6. graviter conqueritur de temeritate vulgarium nimis licenter sacram Scripturam tractantium, inter alia dicens: *Sola Scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vendicant. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc Sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent antequam discant.* Quid igitur dicturum putamus, si Biblia etiam vulgari idiomate omnibus passim concedi, immo inculcari videret; ut sit ab hæreticis? quid hisce temporibus, dum variis prohibita decretis pontif: reinprimuntur, liberè, prostant publicè & securè leguntur a Catholicis v. g. novum testamentum Gallo-montense & Flandro-Embricense &c.

§ 5. *Qui habeant aut concedant licentiam legendi Bibliam linguâ vulgari.*

Non prohibetur tamen lectio Vulgatæ Latinæ Editionis; quam legere possunt, qui latinè norunt. Vulgari etiam linguâ possunt juxta Sylvium. l. 1. *Controvers. qu. 2. c. 14.* Biblia legere Parochi, Concionatores vel qui ad id muneris aptantur. Quod saltem hinc praxis habere videtur. Immo Nonnulli putant posse Biblia legere vernaculè, qui latinè. Oppositum tamen probabilius esse censet Sylvius *supra*. Quoad Religiosos ordinatur in Regula 4. Indicis Trident. *Regulares verò, non nisi facultate à prælatis suis habitâ, ea legere aut emere possint.*

Notanda pro Germania & Belgio.

Quod verò recentior Appendix seu Annotatio ad Regulam prædictam tradit, non esse penes Episcopos aut Prælatos Regulares hujusmodi facultatem, sed penes Inquisitores, non habet locum in Germania & Belgio; ubi Inquisitores non sunt, & Episcopi hujusmodi facultates concedunt. Immo juxta Tannerum d. 1. q. 5. n. 88. in Germania videtur ipso usu obtentum, ut lectio Bibliorum Germanicorum, dummodo Catholicorum, non censeatur illicita. Alibi quoque ob causas rationabiles Ordinarii istam prohibitionem, aliquin justissimam, & de se gravem non tam graviter urserunt, aut consuetudo seu usus aliquid de ejus rigore remisit. Nam (ut testatur Marchant Tom. 2. *Tribunalis Sacram. Tract. 2. Tit. 2. sect. 4. q. 3. dub. 6.* & ex eo Bassaus V. *Hæresis. n. 6.*) sic in multis locis Belgii consuetudo invaluit, ut honestis quibusdam laicis Biblia vernacula legere permittatur, dissimulatione potius piæ tolerantia, quam facultate & licentiâ expressâ: quamvis (ut idem Marchant addit) teneantur Pastores invigilare, tam super qualitate Editionis Bibliorum, quam super qualitate ipsorum legentium. Hæc dicat lex naturæ de cavendo periculo peccati & scandalo.

QUESTIO. IV.

De Sensibus & Interpretatione Sacra Scripturae.

Sensus Scripturae alius est litteralis qui & Historicus, alius mysticus, qui & spiritua-
lis vocatur. Iste dicitur, quem verba ex intentione loquentis, scilicet Spiritus sancti, immediatè significant, sive propriè, sive metaphoricè. Quod addo: nam etiam sensus metaphoricus est verè litteralis, sed improprius. Et hujusmodi metaphoricis locutionibus Scriptura scatet. Immo plures sententiæ intellectæ ad litteram propriam sinè metaphora essent absurdæ. Unde sicut nullus est locus sinè alterutra significatione, quam verba ex intentione Spiritus sancti habent, sic necessariò omnis habet sensum aliquem litteralem. Estque idem sensus efficax ad probandum dogmata. Regulariter tamen, & nisi aliquid obstat, retinenda est propria verborum significatio, juxta receptam regulam Augustini lib. 2. de Doctrina Christ. cap. 15.

56. *Sensus litteralis a-
lius pro-
prius alius
Metapho-
ricus.*

*Alteru-
trum habet
omnis Scrip-
tura.*

*Estque efficax
ad proban-
dum.*

*Proprius
regulariter
tenendus.*

Sensus mysticus est, qui non significatur immediatè per verba, sed potius per res ipsas gestas aut gerendas. Qui sensus non est efficax ad probandum, nisi aliunde ipsa Scripturâ, aut Ecclesiæ declaratione, aut Patrum consensu constet esse verè intentum à Spiritu sancto. Prout in Evangelio Christus & Apostoli frequenter Scripturas vel Historias veteris Testamenti mysticè explicant, v. g. de Jona inventre ceti, de Isaac & Ismaël, de offe non comminuendo in Agno Paschali, de serpente æneo, de petra undèeducta est aqua, de non alligando os bovi trituranti &c. Eodemque usi sunt ceteri Patres sicut & posteriores Doctores.

57. *Quid sensus mysticus.*

*Is per se in-
efficax ad
probandum*

Est autem juxta Theologos triplex, Allegoricus scilicet, qui respicit Christum & Ecclesiam militantem adeoque, res fidei: Anagogicus, qui respicit res alterius vitæ, nosque eò trahit seu sustollit, ut vox Græca significat: & Tropologicus, qui respicit mores, undè & sensus moralis dicitur, Quamvis sint etiam plurima Scripturae loca, quæ ad litteram seu in sensu litterali agunt de Christo aut Ecclesia, de cælesti beatitudine, aut instruunt mores. Itaque sensus mysticus, si sit Allegoricus, credenda, si Tropologicus, agenda, si Anagogicus, speranda spectat. Inde sunt vulgati hi versus:

58. *Alius est
Allegori-
cus, alius
Anagogi-
cus, alius
Tropologi-
cus.*

Littera gesta docet, quid credas Allegoria,

Moralis quid agas, quò tendas Anagogia.

Veteres tamen non semper sensus mysticos taliter inter se distinguunt; ut fusè ostendit noster Sasbouth in Opusculo de Scripturarum Sensibus, præfixo ejusdem Commentario in Isaiam. Nam allegoriam aliquando extendunt ad omnem sensum mysticum, & tropologiam vocant, quam nos allegoriam, theoriam verò, quam

*Aliiter in-
terdum hæ-
vices repe-
riuntur a-
surpata a-
pud Veteres.*

quam nos anagogiam, nos autem allegoriam, vocem de se generalem, restringimus ut supra, defectu vocis propriae. Hi quatuor sensus applicantur quatuor Doctoribus, Hieronymo litteralis, Ambrosio allegoricus, Gregorio tropologicus, Augustino anagogicus; in quibus singuli excelluisse videntur.

Præter hos sensus dari solet alius, qui dicitur accommodatitius. Quâ ratione manifestum est, Ecclesiam in divinis Officiis frequenter aliqua Scripturae loca accommodare his vel illis Sanctis v. g. illud Eccl. 44. dictum de Noë: *Inventus est justus, & in tempore iracundia factus est reconciliatio*; item illud dictum ibidem de Abraham: *Non est inventus similis illi... qui conservavit legem excelsi*, accommodat cuivis Confessori Pontifici. In quo etiam frequens & dulcis est S. Bernardus. Immo ipsa Scriptura quandoque alterius Scripturae verbis utitur accommodando illa ad alium sensum; prout verba, quæ Zachar. 4. dicuntur de Jesu filio Josedech & Zorobabel, applicantur Enoch & Eliæ Apoc. 11. *Hi sunt dua oliva & duo candelabra &c.* Verum cum Spiritus sanctus non intenderit significare id, ad quod locus Scripturae accommodatur, fit, ut non sit propriè ipsius Scripturae sensus.

Mysticus sensus, valet æquè ad probandum dummodo constet Scripturam, de qua agitur, verè habere talem sensum, seu illum verè esse intentum à Spiritu sancto: cum non magis mentiri is possit aliquid significando mediantibus rebus, quàm immediatè verbis. De sensu autem isto ex aliis Scripturis, novi præsertim Testamenti, Conciliis, Patrum consensu, constare potest. Interdum etiam vehementissima illius conjectura desumitur ex ipsa figuræ & rei postea exhibitæ proportionem, ex qua frequenter sensus mysticos eruunt Doctores ac Interpretes Scripturae. Quia tamen sensus litteralis est magis apertus & obviu, ac de mystico non facile constat, an vel quis sit verè intentus à Spiritu sancto; idcirco regulariter à solo sensu litterali firmiora ducuntur argumenta. Idque solum vult Hieronymus lib. 2. in Matth.

Petes, an idem Scripturae locus possit habere plures sensus litterales? Resp. Affirm. non quòd semper illos habeat, aut finè justa ratione asseri possit, quòd habeat, sed quòd interdum id contingat. Ita enim docet D. Thomas variis locis, Melchior Canus, Alphonsus à Castro, Bellarminus l. 3. cap. 3. & alii passim. Idem indicant Patres, signanter Augustin. l. 2. de Doctrina Christ. c. 27. & l. 12. Confess. c. 26. & l. 11. de civit. c. 19. Ratio est: quia sic Deus facere potuit, assumendo verba, quæ diuersa, verè tamen, ex mente ipsius Dei significant. Ad quod lingua Hebraica est maximè idonea; utpote in qua, una eademque vox scripta plures frequenter habet significationes. Quòd autem de facto

id fecerit; spectat ad profunditatem & fecunditatem divini eloquii, & commendationem infinitæ loquentis Sapientiae. Et sic illud Isaia 53. *Generationem ejus quis enarrabit?* aptissimè ad contextum & rei veritatem explicatur de æterna (de qua multi Patres illud intelligunt) ac simul de temporali (de qua alii Patres illud explicant) Christi in utero Matris generatione; ut explicat Augustinus, Hieronymus, Cyrillus, apud A Lapide in dictum locum idem sentientem. Similiter illud Psal. 2. *Ego hodie genui te*, diversos sensus litterales habet: ut videlicet sit sermo de generatione, tum divina, tum temporali seu incarnatione, tum etiam juxta Plures conformiter ad ea, quæ habentur Act. 13. de resurrectione à mortuis, quæ est quædam nova nativitas seu regeneratio. Vide A Lapide in c. 13. Actorum, Molina 1. p. q. 27. a. 1. d. 2. & alios. Similiter illud Gen. 1. *in principio*, significat principium temporis, & simul principium divini operis, q. d. In principio quando coepit mundus existere, ante omnia fecit Deus cælum & terram. Plura alia loca ex Hebraico textu, additâ differentiâ inter Septuaginta & Hieronymi versionem, Varii congerunt. Latum porrò adhuc discrimen erit inter dicta hujusmodi Dei, & ambigua dæmonum oracula: hæc enim dabantur ex intentione decipiendi per unum sensum falsum, artificiosè occultato altero sensu vero: at Deus non intendit decipere ingerendo aliquem sensum falsum, sed instruere per diversos sensus veros, quos cupit sciri ac studiosè indagari.

Potes II. An Scriptores Hagiographi quemlibet sensum sacrae Scripturae per eos descriptæ cognoverint, & intenderint? Ad quod responderetur, quòd cum sensus verus ac legitimus sacrae Scripturae pendeat à primario Auctore Spiritu sancto, fieri absolutè possit, ut Scriptore unum sensum, etiam falsum, intendente, Spiritus sanctus, ipso inscio, alium verum intendat. Quo modo Caiphas necessitatem mortis Christi prophetavit, Joan. 11. cogitans ipse sensum absonum & politicum, Spiritu sancto alium verum intendente. Similiter fieri posset, ut Scriptor esset instar meri amanuensis, non intelligens ea, quæ Spiritu sancto dictante scriberet, æqualis nihilominus futura auctoritatis. Credendum tamen omnino est, Spiritum sanctum simul inspirasse sensum eorum, quæ Scriptoribus Hagiographis scribenda dictavit, uti sanè facere potuit, & decuit, & Doctores supponunt. Idem exigebat ratio perfecta Scriptoris à Spiritu sancto impulsu, ut quæ scribat, intelligat. Neque enim aguntur à Spiritu sancto more arreptitiorum, qui non intelligunt, quæ malo spiritu movente linguam loquuntur, nec se cohibere possunt (cujusmodi apud Gentiles erant Vates deorum, & apud Montanistas Prisca & Maximilla prophetissæ) sed divinitus ele-

Allegan-
tur varia
loca.

Discrimen
inter divi-
nas hujus-
modi locu-
tiones &
Dæmonum
oracula.

62,
An Scrip-
tores sacri
quemlibet
sensem
Scripturae
à se descri-
pta cogno-
verint.

Vati inspiratâque mysterii cognitione, libero voluntatis motu ea locuti sunt aut scripserunt. Unde etiam credibile est, eos fuisse conscios singulorum sensuum litteralium, si forte plures eadem sententia haberet; quamquam simpliciter sufficere potuisset, unum bonum ab ijs accipi & intendi, ceteris eis occultatis. Verosimiliter tamen solum confusa interdum in Scriptore fuit notitia illius, quod significare intendebat. Pariter credibile est, sensus mysticos, præcipuis præsertim viris, puta Moyse, Isaïæ, Davidi &c, fuisse notos. Quàmvis neque hoc sit necesse. Posito tamen, quod sensus aliquis non fuerit scribenti revelatus, debuit postea eidem vel alteri revelari, ut inde alijs innotesceret.

63. Si ulterius quærat, unde sensus litteralis Scripturæ sit colligendus. Resp. Interdum unus locus Scripturæ obscurior explicatur per alium clariorem, in quo idem apertius dicitur, vel qui, si videatur primâ fronte contrarius, indicat alterius obscurioris sensum esse alium, aut alterutri adhibendam aliquam limitationem vel distinctionem. Item ubi fidei articulus tangitur, & locus est obscurior, ad Ecclesiæ Traditionem seu declarationem, sive Concilia recurrendum est, in quibus verus ejusmodi Scripturarum sensus est declaratus. Christus namque docuit Discipulos, Discipuli Ecclesiam, hæc omnes Filios. Insuper attendenda est expositio Veterum; qui si inter se non convenient, liberum est sequi sensum, qui ex pluribus ab Ecclesia non rejectis cuique verosimilior videtur. Plurimum etiam juvat implorare gratiam S. Spiritus, qui Lucæ 24. Apostolis ipsâ die resurrectionis aperuit sensum ut intelligerent Scripturas. Est quoque perutilis Theologia Scholastica, ut sine erroris periculo in Scriptura sacra, uti & in Patrum scriptis versemur; in qua difficultates potiores Scripturæ discutuntur. His accedit frequenter recursus ad textum Hebraicum & Græcum, aliasque Versiones. Juvant quoque ceteræ scientiæ naturales; sic tamen, ut ubi aliæ scientiæ, philosophicæ v. g. Scripturæ adversari videntur, huic potius illæ sint adaptandæ, quàm e contrâ. Denique attendendus est maximè verborum & sententiarum antecedentium & consequentium congruentia & contextus. Etsi frequenter in Proverbiis & Ecclesiastico, ac nonnunquam in Prophetis ac Psalmis sint sententiæ à contextu independentes, vel subitaneus transitus ab una re ad aliam. In sensibus mysticis antecedentia & consequentia non sunt ita necessariò componenda: sed satis est, si sensus non sit contortus, apteque quadret; eritque melior, quò magis in littera fundatus.

Pro meliori insuper intellectu sacri textus, solent hîc Regulæ quædam generales assignari, quas frequenter præmittunt Interpretes suis Commentariis. De infallibili S. Scripturæ interprete, an & quis sit, agetur inferius.

QUÆSTIO V.

De Traditionibus.

TRADITIO generatim sumitur pro doctrina ab uno alteri communicata: idque interdum, etsi ipsa sit perniciosa, legique Dei contraria; qualis erat traditio Phariseorum de Lotione manuum ante manducationem redarguta à Christo Matth. 15. vel etsi sit inutilis, fidelibusque onerosa, qualis erat apud Nonnullos tempore Augustini de terra nudo pede per octavas non calcanda, de qua & similibus fert judicium Epist. 119. c. 19. Præterea nomen Traditionis tribuitur doctrinæ, tam scripto, quàm vivâ voce traditæ; prout Act. 6. lex Moyse dicitur Traditio: *Iesus Nazarenus.... mutabit Traditiones, quas tradidit nobis Moyses.* Et 2. ad Thess. 2. dicitur: *Tenete Traditiones, quas didicistis, sive per Sermonem, sive per Epistolam.* Strictè tamen & ad sensum præsentis loci solet à Theologis sumi hoc nomen pro doctrina non scripta, sed vivâ voce traditâ, sive postmodum ab alijs scripta sit, sive non. Quod addo: nam ea quæ à Christo vel Apostolis Ecclesiæ fuerunt vivâ voce tradita, nec ab iisdem aut alijs Scriptoribus Hagiographis litteris mandata, sunt propriè Traditiones, Verbumque Dei non scriptum, etsi postmodum ea litteris consignata sint à Patribus vel Conciliis. Quemadmodum consuetudines locorum censentur jus, non scriptum, etsi illæ ipsæ postea sint scriptæ.

Traditio hæc, alia est Divina, quæ ab ore Christi profecta, & tamen sacræ Scripturæ inserta non est, neque ab Apostolis scripto consignata; qualis ex magna parte est doctrina de materia & forma Sacramentorum: alia Apostolica, quæ profecta est ab ipsis Apostolis, qui eam Ecclesiæ, divino tamen instinctu, tradiderunt; prout ab iis traditi sunt varii ritus Sacramentorum, jejunium quadragesimæ, quatuor temporum, de quo Act. 29. *Eo quod & jejunium iam præterisset*, celebratio diei dominicæ, cujus mentio fit Apocalip. 1. &c. Interdum tamen etiam hæ vocantur divinæ, quòd ex Dei inspiratione provenierint; uti e contrâ divinæ appellantur apostolicæ, quòd per Apostolos sint Ecclesiæ communicatæ. Utrâque etiam vocatur rectè Traditio Ecclesiæ, quia nimirum illa est traditionum præfatarum depositaria & custos, ac per eam ipsæ nobis innotescunt. Aliàs nonnunquam antiquæ consuetudines paulatim introductæ, Traditiones Ecclesiasticæ vocantur; quæ interdum sunt universales, interdum particulares, servatæ scilicet in locis quibusdam, & non in alijs. De quibus posterioribus regulam tradit Augustinus Epist. 118. c. 5. ut quisque se accommodet mori Ecclesiæ, in qua est. His præmissis.

Catholica veritas contra Novatores nostros indubitanter tradit, non solum Verbum

64. *Varie accipiones vocis Traditionis.*

Ad sensum præsentis loci quid significet.

65. *Alia est Divina.*

Alia Apostolica.

Alia Ecclesiastica; sive universalis, seu particularis.

66. *Traditiones.*

Iuxta Tri-
dentinum
& alia
Concilia.

bum Dei scriptum, sed etiam non scriptum, sive Traditiones esse habendas pro regula fidei & religionis, ac pari veneratione recipiendas. Unde Tridentina Synodus (ut utar ejusdem verbis sess. 4.) perspicuens veritatem fidei, & disciplinam morum, contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu sancto dictante, quasi per manus tradita, ad nos usque pervenerunt, Orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros, tam veteris quam novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor; nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes tamquam vel oretenus à Christo vel à Spiritu sancto dictata, & continuâ successione in Ecclesia Catholica conservatas, pari pietatis affectu ac reverentiâ suscipit & veneratur. Definitioni Tridentini consonat Synodus VII. act. 7. Et Synodus VIII. act. 10. can. 1. Sic & Nicæna Synodus ex traditione damnavit Arium, qui opponebat Scripturas Scripturis.

67.
Probatur
ex Scriptu-
ris.

Probatur II. Eadem veritas ex ipsa Scriptura, quæ observationem apostolicarum Traditionum sedulo commendat. Nam Apostolus 2. ad Thessal. 2. paucis memoriam reficiens eorum, quæ Thessalonicensibus oretenus plenius dixerat de discessione seu apostasia & Antichristo, eisdemque falso persuasos de instanti die judicii admonens, quasi non satis acceptarum Traditionum memores, dicit: Non retinetis, quod cum adhuc essem apud vos, hac dicebam vobis? Et nunc quid detineat, scitis (ex oretenus dictis scilicet, ad quæ se refert) ut reveletur in suo tempore. Postea generaliter subdit: Itaque fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram. Ubi præclare Chrysostomus: Hinc (inquit) perspicuum est, Apostolos non omnia tradidisse per epistolam, sed multa etiam sine scriptis, & ea quoque esse fide digna. Quamobrem Ecclesia quoque traditionem fide dignam esse censemus. TRADITIO EST, NIHIL QUÆRAS AMPLIUS. Hæc ille. Quæ totidem ferè verbis repetit Theophylactus ibidem. Eundem locum ad præsens institutum intelligunt passim alii Patres. Et 1. ad Timoth. 6. O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates. Et 2. ad Timoth. 1. Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti, in fide & in dilectione in Christo Jesu: Bonum depositum custodi. Ubi Apostolus tam axiè ingerit sollicitam custodiam depositi, id est, doctrinæ, præsertim quam ex ore Pauli Timotheus didicerat (non enim loquitur de volumine sacræ Scripturæ apud Timotheum deposito) & quam Paulus Timotheo crediderat, successoribus ulterius tradendam, prout depositum pecuniarium amico credi solet. De quo ibidem cap. 2. ait: Ea quæ audisti à me (non dicit: Quæ litteris consignata à me habes) per multos testes, hac commenda Fidelibus. Hoc bono deposito carent Hæretici, non valentes ostendere doctrinam Herinx Sum. Theol. Pars III.

inde ab Apostolis per manus successorum continuatâ serie traditam. Denique 1. ad Corinth. 11. Laudo (inquit Apostolus) vos fratres; quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Ex quo loco (ut utar verbis Theophylacti ibidem) perspicuum fit, quod non pauca, quæ litteris non mandaverunt, tradiderunt & ipse & reliqui Apostoli.

Probatur III. Ex consensu Patrum apud 68. Bellarminum l. 4. de Verbo Dei cap. 7. Pauca Ex Patribus testimonia, ultra præmissa, nobis sufficiant. Irenæus l. 3. adversus Hæreses c. 2. Cum autem (inquit) ad eam iterum Traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, Hæreticos, adversantur Traditioni &c. Et c. 3. Traditionem Apostolorum in toto mundo manifestatam, in Ecclesia adest perspicere omnibus, qui vera velint audire &c. Et c. 4. Quæ sunt Ecclesia, oportet cum summa diligentia diligere, & apprehendere veritatis Traditionem. Quid autem si neque Apostoli Scripturas reliquissent nobis? nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias? Basiliius l. de Spiritu sancto c. 27. Dogmata, quæ in Ecclesia prædicantur, quadam habemus è doctrina scripta prodita, quadam rursus ex Apostolorum Traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum utraque parem vim habent ad pietatem. Nec his quisquam contradicit, quisque sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint jura Ecclesiastica. Quod pluribus prosequitur. Et c. 29. Arbitror Apostolicum esse, etiam non scriptis Traditionibus inherere. Quod deinde ex Apostolo probat. Epiphanius Hæresi 61. Oportet autem & Traditione uti. Non enim omnia à divina Scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in Scripturis, aliqua in Traditione sancti Apostoli tradiderunt. Quod deinde ex ipsa Scriptura probat. Augustinus l. 2. de Baptismo contra Donatistas c. 7. Quam consuetudinem, non rebaptizandi scilicet baptizatos ab hæreticis, credo ex Apostolica Traditione venientem, sicut multa non inveniuntur in litteris eorum, neque in Conciliis posteriorum; & tamen, quia per universam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur. Et l. 4. c. 24. Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolicâ traditum rectissime creditur. Et l. 5. c. 23. Sunt multa, quæ universa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiantur. Et Epist. 118. c. 1. Et Serm. 14. de verbis Apostoli c. 18. & alibi.

Probatur IV. Ratione Theologicâ: quia 69. non minus credendum est verbo prolato, Ratio Theologica quam scripto; cum ipsum verbum non à logica assignatione litteris facta, sed à divina naturæ veracitate suam auctoritatem habeat, Unde Apostolus 1. ad Thessal. 2. ait: Cum accepissetis à nobis verbum non scriptum (hactenus enim iis Paul: non scripserat) sed auditis Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (si

cut est verè) *verbum Dei*. Plurima porrò Christum & Apostolos solum vivā voce tradidisse, non tantum ex præmissis manifestum est: sed etiam ex eo, quod non fuerit propositum Apostolis aut Evangelistis omnia Christi dicta, vel credenda agenda scripto tradere, sed solum hinc inde quædam scribere, prout occasionum occurrentia exigebat. Unde 1. Cor. 11. occasione irreverentiæ, quæ committebatur erga sacram synaxim, repetit doctrinam antea ore traditam dicens: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis &c.* Et c. 15. alia Corinthiis ore tradita, ob quorundam inconstantiam & defectum reficit (quod alioquin non fecisset) dicens: *Tradidi enim vobis, quod & accepi &c.* Quare nusquam (quod aliàs maximè opportunum fuisset) summarium omnium mysteriorum fidei veluti Catechismum scripserunt: etsi tandem nobis reliquerint symbolum vulgò Apostolorum dictum (quod tamen non est inter Scripturas Canonicas: & de quo nobis ex traditione constat) in quo pleraque saltem communiter ab omnibus credenda sunt expressa. Unde multis ante omnes Scripturas Evangelicas annis stetit Ecclesia & fides ac obligatio divina Christianorum. Immo Irenæus l. 3. c. 4. testatur suo adhuc tempore apud plerasque Gentes non fuisse Scripturam Evangelii, sed solam Traditionem Apostolorum vivā voce factam. Ac dudum post tria Evangelia scripta, suum, rogantibus Asiæ Episcopis, Joannes scripsit, ac pleraque in aliis omissa supplevit, & ob exortas hæreses divinitatem Christi patentius ingeminavit, protestatus tamen *cap. ult.* neque se omnia litteris consignasse. Unde & Lucas Act. 1. signanter dixit se scripsisse, non quidem omnia, sed *de omnibus, quæ cepit Jesus facere & docere*. Deinde subdit, quod post resurrectionem suam fuerit Christus *per dies quadraginta apparens eis* (Apostolis) & loquens de regno Dei, sive de rebus Ecclesiæ institutionem concernentibus; è quibus pauca admodum sunt scripta, cum tamen ea non pauca fuerint, sed multa, ad quæ nimirum Christus ante passionem suam respiciebat, dum diceret Joan. 16. *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*. Immo Marci 4. dicitur, quod *sine parabola non loquebatur eis*, turbis; *seorsim autem discipulis suis differebat omnia*. Ipse denique Lucas Acta Apostolorum solum perduxit usque ad biennium Romæ commorantis Pauli.

Cum itaque par sit auctoritas verbi traditi & scripti, sit quoque verbum aliquod traditum, de eo denique sufficientissimè constet per Ecclesiam, per quam utique solum nobis innotescit ipsum Verbum scriptum: quā fronte Novatores isti universam Traditiones repellunt?

70. Probat V. Efficacissimè variis & ad hominem instantiis. Nam cum ipsis Hæreticis firma stet fides non credendi, nisi quod in

sacris Litteris expressum est; ubi in primis *hominem contra Hæreticos* ille ipse fundamentalis articulus est satis expressus in scriptura, nil scilicet esse credendum, nisi quod in Scriptura exprimitur? Cujus Scripturæ auctoritate convincitur libertinus quispiam negans omnem Scripturam divinam? Ex qua Scriptura convincitur Marcionista negans aliquas, Ebionita negans omnes Pauli Epistolas, veluti non divinas: item unus Hæreticus negans Evangelium Matthæi, alius negans illud Marci vel Lucæ, alius negans Evangelium Joannis, alius asserens varia ex Scripturis Apostolicis esse Apostolis falsò adscripta: alius asserens varia humano spiritu esse posita? ex qua Scriptura ostenditur nullas Scripturas veteris Testamenti esse divinas (quod Novatores volunt) præter positas in Canone Hebræorum? Aut perfidos Rabbinos, Lutheranos, Calvinistas, aut similes farinæ homines melius affectos esse mentem sancti Spiritus, quàm Hieronimum; nec eos ulla in re errasse aut textum corripisse? Ex qua Scriptura constat tantum esse quatuor divina, eaque à Matthæo, Marco, Luca & Joanne conscripta Evangelia, ac quatuordecim Epistolas Pauli, alia autem, quæ circumferuntur Evangelia, & Epistolam ad Laodicenses Paulo adscriptam esse scetus adulterinos? præsertim cum Epistola ad Laodicenses non solum præferat, uti ceteræ, titulum Pauli, sed etiam pro hac aliquale sumi possit argumentum ex ejusdem Epist. ad Col. c. 4. ubi dicitur: *Et eam, quæ Laodicensium est, vos legatis*. Ex qua Scriptura conficitur, Apocalipsim esse Joannis Apostoli, Deoque inspirante conscriptam? Ex qua Scriptura constat hunc vel illum inter plures esse genuinum Scripturæ controversæ sensum; vel hanc potius Scripturam esse explicandam per aliam, quàm contrā? Ex qua Scriptura constat, observandam esse diem dominicam, festa Nativitatis, Ascensionis Domini &c. aut (quod veteranus Hæresiarcha Helvidius negavit) Deiparam esse semper Virginem? Plures alias hujusmodi quæstiones omitto, quas numquam ex ipsa sola Scriptura sine Traditione Hæretici sic dissolvent, ut non tantum negans Scripturas convincatur; sed etiam ut fidelis eis adhærens sine fluctuatione possit acquiescere, sine hæresi nequeat assensum detrectare. Quod si ad satanicum spiritum privatum recurrant, jam saltem sola Scriptura non sufficiet: iste verò ementitus spiritus alibi refutatus est.

Catholicis autem ad omnes quæstiones fidei suæ, quæ in Scripturis non patenter exprimitur, vel quæ ad ipsam Scripturarum auctoritatem pertinent, in promptu est responsio per verba Chrysostomi Hom. 4. in 2. ad Thessal. TRADITIO EST, NIHIL QUÆRAS AMPLIUS. Sinè qua sanè tota moles & vis Scripturarum corrui, utpote de quibus non nisi per Traditionem nobis constat; adeo ut tot Traditiones in hac una vastissima de veritate

Quas sola Traditio nis verbo solvunt Catholici.

ritate ipsius Scripturæ Traditione contineantur, quot libros ipsa Scriptura, quot capita quisque liber, quot sententias quod libet caput continet. Unde Augustinum in admissione uti Evangelii, sic & Actuum Apostolorum (idem est de quavis alia Scriptura) nil commovebat, nisi Ecclesiæ Catholica auctoritas seu traditio l. contra Epist. Fundam. c. 5. Similiter Origines apud Eusebium l. 6. Histor. c. 18. dicebat se ex Traditione didicisse de quatuor Evangeliiis, quia hac sola absque ulla contradictione suscipi debent in omnibus, quæ sub calo sunt, Ecclesiis Dei. Denique (ut plures alios omittam) hoc pro confirmando isto Canone sacrorum Librorum innotescat, quia a Patribus ista accepimus in Ecclesia legenda; inquebat Concilium Carthaginense III. can. 47.

72. **Objectio I.** *Ex Deuteronomio.* **Responsio.** Objicitur I. illud Deuteron. 4. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, neque auferetis ab eo. Ergo rejiciendæ sunt omnes Traditiones. Resp. Neg. Conf. quia verba illa dicuntur ad solos Judæos, & agunt de lege in Deuteronomio, seu Pentateucho contenta. Constat autem ei potuisse superaddi in primis legem novam Christi, uti & Scripturas novi Testamenti: quid ni ergo similiter Traditiones Christi & Apostolorum superaddantur? Constat similiter fuisse superadditas postea pleraque Scripturas veteris Testamenti, additas quoque institutiones factas per Saullem I. Reg. 14. Maledictus vir qui manducaverit panem usque ad vespem, donec ulciscar de inimicis meis. Davidem c. 30. aqua pars erit descendens ad prælum & remanentis ad sarcinas & Factum est hoc .... quasi lex in Israël, Salomonem & alios reges instituendo Festa dedicationis, Victoriæ, Sortium, Encæniorum, de quibus in libris Judith, Esther, Machabæorum. Insuper non dicitur: Non addetis ad verbum, quod vobis scribo; sed, quod vobis loquor; ea autem quæ Christus & Apostoli ore docuerunt, sunt etiam verbum, quod Deus loquitur. Juxta genuinum itaque sensum istius Scripturæ vetatur corruptio seu falsificatio legis Mosaicæ, & jungitur accurata illius observatio, ne fiat, quod vetitum est, aut omittatur, quod præceptum est, secundum id, quod immediate sequitur: Custodite mandata Domini Dei vestri. Cui simili sensu additur Deuteron. 5. Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram. Specialiter autem per illud c. 12. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas; vetatur, ne Judæi mutant substantialia cultûs divini, neque varient caeremonias in sacrificiis lege præscriptas, imitando ritus superstitionesque Gentium, ut ex immediate ibi præmissis est manifestum; ideoque signanter dicitur: Hoc tantum facito Domino. Sanè ipsi Novatores non faciunt hoc Domino, quod Judæi vi legis: multò minus hoc tantum faciunt.

73. **Objectio II.** *Ex Apostolo ad Gal. 1.* Sed licet nos, aut Angelus de calo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis,

anathema sit, id est, maledictus & execrabilis sit. Resp. (ut præteream, quòd Apostolus non dicat, præterquam quod scripsimus, sed quod evangelizavimus scilicet ore) ly Præter ex mente Apostoli arguentis Galatas, quòd tam citò transferrentur in aliud Evangelium, seu contrariam veritati doctrinam, idem esse quod contra; prout usitatissimè hujusmodi propositio, tum Græcè, tum Latine sumitur, & ab ipso Apostolo in simili materia ad Rom. 16. dicente: Observetis eos, qui dissensiones & offendicula præter, id est contra (prout indubiè erant dissensiones & offendicula) doctrinam, quam vos didicistis, (ab initio scilicet per prædicationem Petri & aliorum Evangelii ministrorum) faciunt. Alioquin quis dixerit, Angelum de calo fore anathema, si novum mysterium hætenus occultum hominibus nomine Dei revelaret? Aut Joannem, eò quòd post hæc scripserit Evangelium & Apocalipsim? Aut denique ipsum Paulum, qui postmodum in hac ipsa Epistola, & aliis quædam diversa, sed non adversa docuit? Unde non ait (inquit Augustinus Tract. 98. in Joannem) plus quàm accepistis, sed præter quod accepistis. Nam si illud diceret, sibi ipse præjudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, ut suppleret, quæ illorum fidei defuerunt. Theophylactus ibidem dicit quidem damnari etiam, si plusculum quidpiam adjecerint; sed intellige (quod Chrysostomus expressit) quòd quidvis, quantumvis minimum Evangelii labefactatur, etiamsi apertè ei contrarium non sit; quia nempe nequidem exiguum aliquid fidei repugnans adversariis credendum est; prout Theophylactus præmiserat.

74. **Objectio III.** *Ex Apostolo 2. ad Timoth. 3.* Objicitur III. Apostolus 2. ad Timoth. 3. dicit: Omnis Scriptura .... utilis est ad docendum (scilicet res fidei) ad arguendum errores, ad corripiendum vitia, & ad erudiendum in justitia & virtutibus; ut perfectus sit homo Dei seu Episcopus ad omne opus bonum. Resp. esse utilem, uti & verbum Dei non scriptum, sed sine hoc non sufficientem; utilem inquam, ratione diversarum partium ad quatuor prædicta. Et quidem Apostolus specialiter agit ibi de Scriptura veteris Testamenti (quæ utique non est sufficiens) ad cujus lectionem hujusmodi Scripturæ encomio invitat Timotheum; de quo præmiserat: Quia ab infanzia sacras litteras nosti. Tunc autem nondum erat Scriptura novi Testamenti; immo quando istam Epistolam Apostolus scripsit, pagina novi Testamenti nondum erat sacrorum librorum Canoni agglutinata, sed nec, nisi ex parte solum, conscripta. Adde Scripturam dici posse sufficienter hominem instruere, atque adeo omnia sufficienter contineri in Scriptura, partim scilicet explicitè, partim implicitè, quatenus multa expressè continet, & quæ non continet, ostendit, undè sint petenda, puta ex Traditionibus, quas ipsa commendat.

75. **Objectio IV.** *Ex Patribus.* Objicitur IV. Auctoritas Patrum, quorum loca proponit & dissolvit Bellarminus l. 4. bus.

l. 4. c. 11. Verum mens eorumdem Patrum ex aliis aut interdum iisdem locis est nimis aperta. Quod autem spectat ad loca quæ obijciuntur: partim Hæretici fraudulenter nonnulla in iis supprimunt vel addunt: partim nihil ipsa ad rem faciunt: partim Patres solum volunt, scripta esse ab Apostolis, quæ ipsi iudicabant sufficere; supple, ut scriberentur & legerentur, quæve Christus legi voluit (quæ utique non sunt omnia credenda) prout *Augustinus l. 1. de Consensu Evangelist. c. ult.* supplet; partim sufficienter contineri varia particularia dogmata, de quibus Patres tunc tractabant: partim sufficienter contineri mysteria fidei, quæ omnes scire debent; ut sunt ferè ea, quæ continentur in Symbolo, & quædam Sacramenta magis necessaria, item decem præcepta; de quibus agit *Augustinus l. 2. de Doctrina Christ. c. 9. & l. 2. de peccat. merit. & remiss. c. ult.* partim non agunt de traditione universali: partim quid aliud ex contextu facillè colligendum insinuant.

Observan-
da hic in
Cypriano.

Specialiter autem notandum, quod, dum Hæretici obijciunt auctoritatem *Cypriani Epist. ad Pompejum*, ubi videtur in materia anabaptismi Hæreticorum rejicere traditionem, quam Stephanus Papa urgebat, ex hoc ipso *Cypriani* de anabaptismo errore vim Traditionum agnoscere convincantur: cum constet non obstantibus Scripturis à *Cypriano* allegatis, Ecclesiam Traditioni inhæsisse, & alium esse Scripturarum sensum declarasse. Ipse nihilominus *Cyprianus*, non tam Traditionum auctoritatem rejiciebat, quam in præsentem verè non esse Apostolicam putabat; cum alibi nimis apertè vim verarum Traditionum agnoscat. Nam *l. 1. Ep. 12.* aliàs 70. & *l. 2. Ep. 3.* aliàs 63. refert ac observari vult quædam ex Traditione accepta, ut quod baptizatus ungatur, quod calix in sacrificio debeat continere vinum aqua mixtum.

76.
Obiectio V.
ex corrup-
tela tradi-
tionum.

Obijciatur V. Quod propter oblivionem, ignorantiam & negligentiam humanam impossibile videatur Traditiones, in sua præsertim puritate, conservare. Resp. id esse opus providentiæ Dei, summi Gubernatoris Ecclesiæ, quam statuit firmamentum & columnam immobilem veritatis. Itaque sicut doctrinam fidei per Traditionem conservavit usque ad tempora legis scriptæ, & ex inde hanc ipsam legem scriptam cum additis Traditionibus usque ad tempus legis novæ, ac insuper Scripturam novi Testamenti usque modò conservavit, non obstantibus, quæ humanitus abesse non poterant, in tanto temporum spatio, adulterationibus divinitus impeditis: sic indubiè conservare potuit, & servavit Traditiones, ex quibus ipsius Scripturæ puritas innotescere debet. Nam (ut verbis utar *Aug. l. 33. contra Faustum. c. 6.*) quis tandem tanto furore cæcatur, nisi demoniorum malitiâ atque fallaciâ subversus sit, qui dicat hoc mereri non potuisse Apostolorum Ecclesiam, tam fidam, tam numerosam fratrum concordiam, ut eorum scripta

(adde, vel ore ab ipsis tradita) fideliter ad posterios irajicerent: cum eorum Cathedras usque ad præsentem Episcopos certissimâ successione servaverint? Præterea ad conservationem Traditionum facit, partim quod plures sint in quotidiano Ecclesiæ usu, v. g. ritus Sacramentorum &c: partim quod nonnullas vetera monumenta, etsi muta, loquantur, v. g. antiquissimæ structuræ templorum & altarium, memoriæ martyrum, sacri fontes, imagines; cruces & id genus alia; partim quod in Patrum scriptis eadem reperiantur satis expressæ, qui occasione hæresum diligentius eas indagarunt, & posteris commendarunt, uti solent homines occasione litium diligentius custodire litteras ceteraque instrumenta, quam si in pace sinè periculo litium degerent.

Obijciatur VI Quod nulla subesse ratio videatur, ob quam Apostoli non omnia conscripserint. Confirmatur: quia Traditiones multis fuerunt occasio erroris: prout inde Papias teste *Eusebio* errorem Millenariorum hausit. Resp. non fuisse Apostolorum institutum Summam omnium credendorum vel agendorum scripto tradere, sed eos solum pro exigentia occasionum nonnulla scripsisse, e quibus plura non erant aliàs necessariò credenda, sed ideo nunc credi debent, quia scripta sunt: studio autem quædam non scripsisse, tum ob alias causas, tum nè ab Ethnicis deriderentur, aut à vulgo vilipenderentur mysteria: Quæ enim intueri fas non est non initiatis, qui conveniebat horum doctrinam publicitus circumferri scripto? inquit *Basilius l. de spiritu Sancto c. 27.* ubi quoque subdit: Hæc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sunt, nè dogmatum cognitio propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Undè etiam Apostolus *2. ad Timoth. 2.* de secretioribus mysteriis dixit: Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda Fidelibus, non omnibus, sed, qui idonei erunt & alios docere. Et *1. ad Cor. 3.* Tamquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis. Et Patres quoque ob hoc frequenter obscurius de quibusdam sacrosanctis mysteriis loquuntur. Estque eadem ratio, cur tam frequenter *Augustinus* tractans de Sacrificio vel Sacramento Eucharistico (quod nolebat patere non initiatis fortè præsentibus) loquitur de re tamquam Fidelibus notâ, cum aliqua circumlocutione, v. g. Norunt Fideles, quid accipiant, *Hom. 42. inter 50. c. 4.* Vide ipsum etiam in *Psal. 57. l. 10. de Civit. c. 6. Epist. 57. & Serm. 23. de diversis.* Quàmvis etiam nonnulli Hæretici, veluti Catholicorum simiæ, quædam occulta suarum sectarum mysteria, seu veriùs scelera, abscondere nisi fuerint. Quod legitimis Traditionibus non magis obest, quàm obest legitimis Scripturis, quod Hæretici fallas interdum obtruserint, aut veras falsificaverint.

Præterea Traditionibus minùs possunt abuti Hæretici, qui aliàs Scripturis obscurioribus

77.
Obiect. VI.

Responsio.
Cur Apostoli non omnia scripserint.

Cur Patres interdum obscurius locuti de mysteriis, v. g. Eucharistia;

Signantes
Augustinus.

78.
Scripturis qui ab-

the Hære-
tici, olim e-
tiam Tra-
ditionum
esores.

ribus ad suos errores palliandos abutuntur : nam omnes Hæretici de Scriptura divinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones. Ut enim præclare dixit *Vincentius Lyrinensis in Commonitorio c. 35.* Utuntur planè, Hæretici scilicet divinæ Scripturæ testimoniis, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per singula quæque sancta legis volumina, per Moysen, per Regnorum libros, per Psalmos, per Apostolos, per Evangelia, per Prophetas. Sive enim apud suos, sive alienos : sive privatim, sive publice : sive in sermonibus, sive in libris : sive in conviviiis, sive in plateis, nihil unquam panè de suo proferrunt, quod non etiam Scriptura verbis adumbrare conentur &c. Sed tantò magis cavendi & perterriti sunt, quantò occultius sub divina legis umbraculis latitant : sciunt enim factores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur, atque idcirco eos celestis eloquii, velut quodam aromate aspergunt, ut ille, qui humanum facile despiceret errorem, divina non facile contemnat oracula &c. Undè tam veteres, quàm recentes Novatores ab Ecclesia rejecti Traditiones legitimas semper exhorruerunt & contemnere voluerunt (prout ostendit *Tannerus disp. 1. q. 5. dub. 3.* & alii) utpote ex quibus promptissimè & validissimè Novitates & hæreses omnes possunt confundi.

Errorem
millenario-
rum sump-
sit Papias
non ex ver-
bo tradito,
sed scripto.

Ad Confirmationem Resp. Papiam hunc errorem sumpsisse ex Traditione scripta, scilicet ex Apocalypsi, sed malè intellectà : neque aliàs error oritur defectu Traditionis, sed defectu illam non rectè accipientis.

79. Obijcitur VII. Quòd non possit satis constare nobis, quæ sint veræ Traditiones. Resp. Satis constare posse de Traditione ; & nisi de illa satis constet, non fieri nobis inde rem certam, uti neque certam facit locus Scripturæ, de cujus sensu foret fundata ambiguitas. Quando autem sequimur regulas subsequentes, nullum erit erroris periculum, sed citra dubitationem innotescere nobis poterit veritas Traditionis.

Vnde dig-
noscentur
legitima
Traditiones.

Regula pri-
ma.

Primò, indubiè est divina Traditio de illo, quod cum in Scriptura non sit satis expressum, Ecclesia tamen (quæ errare non potest) habet pro dogmate fidei, vel usu suo comprobavit, estque tale, quod solus Deus possit constituere ; v. g. legitimum esse baptismum parvulorum, illegitimum esse anabaptismum, aut iteratam confirmationem vel ordinationem, dissolvi matrimonium ratum per professionem religiosam, esse potestatem dispensandi in votis & juramentis Ecclesiæ relictam &c.

Regula se-
cunda.

Secundò, quod universa tenet Ecclesia nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolicâ traditum, rectissimè creditur ; ut ait *Augustinus l. 4. de Baptis. contra Donatist. c. 24.* Si enim inspiciendo acta Conciliorum, & scripta veterum Patrum, aut decreta Pontificum, semperque ascendendo, altiore jugiter originem sit invenire, in ipsos tandem Apostolos origo est re-

ferenda, si quidem res humanæ sit potestatis, v. g. cælibatus Sacerdotum, Jejunium quadragesimale &c. aut in ipsum Christum, si sit potestatis divinæ, ut Baptismus parvulorum &c. Sic etiam ostenditur, ordines sacerdotio inferiores pertinere ad apostolicam sive divinam Traditionem, cum singulorum semper inveniatur mentio apud anteriores, donec ad Apostolorum tempora perventum sit. Idem est de cultu imaginum, professione monastica &c.

Tertiò, si quæ veritas in Scriptura non expressa tamquam dogma fidei constanter & concorditer seu sine contradictione à Patribus fuerit tradita, oppositumque tamquam hæresis refutatum, ab apostolica provenit Traditione. Tale quid est perpetua virginitas Deiparæ, esse quatuor Evangelia &c. Patres namque non cuderunt ex se nova fidei dogmata, sed ea, quæ Apostoli tradiderunt, propalant, & tamquam fideles depositarii custodiunt. Undè & in Conciliis generalibus contra succrescentes Novatorum hæreses ac profanas vocum & rerum novitates semper attenditur, quid traditum fuerit à Veteribus, qui fuerunt proximiores depositi apostolici custodes.

Regula ter-
tia.

Quartò, quod Patres & Doctores concorditer vel Concilia testantur ab Apostolis profuisse, indubitatum est indicium, rem sic se habere, ac à nobis idem esse credendum. Sic imaginum cultum ab Apostolis esse traditum in *Synodo VII. act. 6.* Patres dixerunt. Sic Symbolum, quod vulgò Apostolorum dicitur, Ecclesiæ per Apostolos esse traditum, *Hieronimus, Ambrosius, Leo* & alii Patres testantur. Idem est, si in Ecclesiis, ubi adhuc illæsa est successio Episcoporum ab Apostolis, quidquam habeatur pro divina vel apostolica Traditione. Quia tamen successio dudum defecit in reliquis Ecclesiis Apostolicis, præterquam Romana, idcirco in iis nunc usum eatenus non habet hæc regula.

Regula
quarta.

Petes, an sit penes Ecclesiam mutare Traditiones ? Resp. indubiè ipsam non posse variare Traditiones divinas, sive mores, sive solam fidem concernentes. Sed neque Apostolicas, quæ fidei doctrinam concernunt : quæ etiam recto sensu divinæ sunt, uti divinæ, seu immutabilis veritatis, non minùs, quàm quæ Christus ore proprio docendo tradidit. Traditiones autem apostolicæ, quas Apostoli tamquam Ecclesiarum præfecti auctoritate apostolicâ instituerunt, quæque adeò se habent instar legum, v. g. de jejunio quadragesimali, & similibus, non sunt quidem sic mutabiles, quasi Ecclesia possit illas improbare tamquam malas aut non rectè positas : cum fide certissimum sit, rectè & sanctè ejusmodi præcepta, etiam Spiritu sancto dirigente, esse tradita : possent tamen absolutè per Ecclesiam seu Pontifices (in quibus est quantum ad hæc non minor potestas) mutari validè, uti leges Conciliorum seu Pontificum per

80.
An Ecclesia
possit mu-
tare Traditio-
nes.

posteriores Pontifices vel Concilia possunt causâ subsistente variari. Quemadmodum etiam præceptum Apostolicum in sacris literis expressum *Astor. 15.* de abstinendo à sanguine & suffocato, cessante causâ desinit obligare. Non est tamen credendum, Deum fore permissurum, ut sanctissima instituta apostolica, quorum materia & causa permanens est, per Ecclesiam abrogentur.

81. Pro fine quæstionis & intellectu præmissorum, quod scilicet par sit venerationis & auctoritatis Tradita & Scripta; adverte, id esse cum proportionem accommoda intelligendum. Nimirum, quia parem auctoritatem habent, quæ Christus docuit aut præce-

pit, sive scripta sint, sive non sint. Parem item habent auctoritatem, quæ Apostoli ad fidem spectantia docuerunt, sive scripto, sive vivâ voce sint tradita. Item ea, quæ potestate Apostolicâ, & ut ita dicam, Ecclesiasticâ præceperunt, sive scripto, sive vivâ voce: cum non minus debuerint Corinthii v. g. venerari & servare præcepta, quæ Apostolus in Epistolis ad eos directis proponit, quam quæ ore proposuerat, de quibus *1. ad Cor. 11.* dixerat: *Et, sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Denique parem vim habent, quæ Ecclesia per leges scriptas sancivit, & quæ per consuetudinarias sive traditionem Ecclesiasticam. Quæ omnia satis clara sunt ex præmissis.

DISPUTATIO QUINTA.

De Ecclesia, Conciliis & Symbolis.

QUÆSTIO I.

Quid sit Ecclesia, & ex quibus constet?

1. Ecclesia Etymologia & varia acceptiones.

ECCLÉSIA, Græcum nomen est, Latine evocatio; sive quod omnes ad se vocet, sive potius quod quicumque in eam conveniunt, gratiâ divinâ vocati veniant. Unde Fideles frequenter ab Apostolo dicuntur *vocati*; *ad Rom. 1.* & *1. ad Cor. 1.* Quamvis autem interdum in Scriptura nomen Ecclesiæ sumatur pro loco, in quo homines convocati convenire solent *Judith. 6.* prout quoque phrasi Ecclesiasticâ Basilicæ seu publica Oratoria, Ecclesiæ appellantur. Ordinariè tamen in Scriptura sumitur pro ipso cœtu seu congregatione hominum evocatorum. Sic *Psal. 149.* dicitur: *Laus ejus in Ecclesia Sanctorum.* Et *2. Paralip. 7.* est sermo de Ecclesia magna valde. Ubi etiam, uti ordinariè aliàs, & hoc loco semper, à Scriptoribus Ecclesiasticis ac Theologis sumitur in bonam partem, pro cœtu scilicet hominum ad veram Dei fidem & cultum, veræque religionis societatem divinitus evocato. Quamvis *Psal. 25.* idem nomen applicetur cœtui iniquorum, dum dicitur: *Odivi Ecclesiam malignantium.*

2. Alia antecedens, alia consequens adventum Christi.

Synagoga

Ecclesia vera Dei, alia præcedit adventum seu legem Christi, alia sequitur. Ista complectebatur ante legem Moyse omnes in professione veræ fidei & cultu unius Dei ac in spe & tendentia ad eundem finem convenientes; uti & sub lege Moyse generatim, tum contentos Synagogâ Judaicâ, tum eos, qui extra illam inter Gentes Deum colebant, ex quibus fiebat una generalis Ecclesia Dei.

Unde Synagoga, id est, congregatio Judæorum, non erat Ecclesia Catholica seu universalis, sed particularis, distincta in signis & ceremoniis aliisque legibus ab Ecclesia Gentium. Ecclesia novi Testamenti, quæ Christi dicitur, est generali ratione similiter una cum Ecclesia priori, sed eatenus diversa, quatenus habet aliam Sacramentorum communionem, novorum articulorum fidei professionem, sub diversæ rationis capite colligationem.

Quæ quidem describitur in Catechismo *Canisii* esse *Omniū Christi fidem atque doctrinam profitentium congregatio, quæ sub uno & summo post Christum capite & Pastore in terris gubernatur.* Alii aliter describunt. Commoda & satis plena videtur hæc descriptio, *Ecclesia est cœtus hominum ejusdem fidei Christiana professione, ac eorundem Sacramentorum participatione sub regimine legitimorum pastorum ac præsertim unius in terris Christi Vicarii Romani Pontificis colligatus.* Diciturque eadem Christi Ecclesia militans, in terra scilicet, sive cœtus fidelium viatorum, ac distinguitur contra Ecclesiam triumphantem, quæ constat agminibus Beatorum in cælis. Præter quas alia dicitur certans sub terris, scilicet in purgatorio, ubi pœnas sustinendo purgatur. Hæc eadem Ecclesia militans integratur, tum ex similibus particularibus Ecclesiis seu cœtibus in diversis locis ac diocesis (quæ etiam vocantur Ecclesia *ad Rom. 16. 2. Corinth. 1.* & alibi) tum ex subditis pariter & Pastoribus ac Prælati, etsi specialiter interdum etiam accommodetur hoc nomen ipsis Ecclesiæ Prælati *Matth. 18. Dic Ecclesiâ.*

Circa secundam Quæstionis partem, certum in primis est Ecclesiam non constare solis & omnibus prædestinatis, quod voluerunt *Joannes Wiclef* & *Joannes Hus* damnati in Concilio Constantiensi; quibus consonat *Calvinus*

part erat Ecclesia

Ecclesia Christi quæ sit una vel non una cū veteri.

3. Quid sit Ecclesia Christi in terris militans.

4. Non solè prædestinati, perfecti aut iusti in ea sunt.

nus apud Bellarminum l. 3. de Ecclesia c. 2. Neque solis in charitate perfectis, seu peccato carentibus, quod dixerunt *Pelagiani* apud *Augustinum* *hæresi* 88. & quidam *Anabaptista*: neque solis iustis, quod voluerunt *Donatista*, quibus consonant *Lutherani* art. 7. *Confessionis Augustana*, Ecclesiam dicentes sanctorum seu iustorum congregationem; etsi, dum simul omnia opera hominis, etiam iusti, asserunt esse mortalia, quamquam fide speciali præditis non imputata, revera omnem hominem ab Ecclesia excludant.

5. Constat igitur Ecclesia (uti olim *Judæorum* Synagoga,) fidelibus, etiam reprobis, ac imperfectis, & gravibus peccatoribus, tum occultis, tum manifestis. Ita omnes Catholicis. Et patet ex parabolis Evangelicis. Nam *Mat. 3.* Ecclesia comparatur aræ habenti triticum, & paleas tandem comburendas igne inextinguibili; *Matth. 13.* Sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium, bonorum & malorum, congreganti, e quibus mali postea sunt foras missi. Quâ parabolâ coacti sunt *Donatista* (teste *Augustino* in *Breviculo* in *Collat. 3. diei* longè post initium) qui Carthagine ad collationem inter 306. Episcopos Catholicos, & 279. seu potius pauciores (ut patet ex *Augustino* sup. in *Collat. 1. diei*) Episcopos *Donatistas* habitam convenerant; admittere in Ecclesia esse bonos & malos, saltem occultos. Item *Matth. 22.* comparatur nuptiis, ad quas intraverant boni & mali, & carens veste nuptiali, id est, charitate, projicitur in tenebras exteriores. *Matth. 25.* comparatur decem virginibus, quarum quinque erant fatuæ, & exclusæ à cælestibus nuptiis. 2. ad *Timoth. 2.* magnæ domui, in qua omnis generis vasa, etiam quædam in contumeliam. Idem præfigurabat arca Noë, extra quam nulli salus, in qua erant tam munda, quam immunda animalia; tam columba, quam corvus. Etsi in eo sit inter Arcam & Ecclesiam dissimilitudo, quod quotquot erant in arca sint salvati à diluvio; secus quam de facto salventur omnes, qui sunt in Ecclesia.

6. Accedit, quod Apostolus 1. ad *Cor. 5.* velit tolli de medio fratrum seu corpore Ecclesiæ incestuosum, quem proinde expellit ab Ecclesia per excommunicationem, ut resipiscendo spiritus salvus fieret: erat ergo malus in Ecclesia, nec Paulus eum ejiciendo fecit e prædestinato reprobum, qui e contra recepit eum postea correctum in gratiam. Præterea infideles & hæretici de facto non sunt in Ecclesia; ut postea dicetur: ex illis tamen multi sunt prædestinati. E contra verò omnes debite baptizati fiunt unum corpus, & filii Christi 1. ad *Corinth. 12.* & ad *Gal. 3.* nec tamen omnes hi erant aut sunt iusti aut prædestinati. Ulterius Christus *Matth. 18.* aperte supponit fore in Ecclesia sua correptione dignos, quos tunc demum vult habere tamquam reiectos ac velut ethnicos aut publicanos, si Ecclesiam non audierint. Quin

& ipse Christus in hujus rei signum admisit Judam in Collegium Apostolorum, qui etsi malus & reprobus, fuerat tamen aliquando juxta *Augustinum* *Psal. 3.* filius Christi, postea instar Absolonis persecutus patrem. Angelus quoque seu Episcopus Ecclesiæ Sardinensis nomen habebat quod viveret, & tamen erat mortuus. In Ecclesia etiam Laodicensium erat Angelus seu Episcopus miser & miserabilis & pauper & cæcus & nudus, *apocal. 3.* Denique Ecclesia ex solis iustis & præsertim prædestinatis conflata non foret satis visibilis; qualem Scripturæ deprædicant Ecclesiam, prout postea ostendetur, nec haberet Pastores ovesque viibiles.

Errores etiam præmissi supponunt alios errores, unde pullulant; videlicet solos prædestinatos habere potestatem in Ecclesia, ut *Wiclef* & *Hus* dicebant: Sacramenta à peccatoribus seu lapsis ministrata non valere, ut *Donatista* somniabant: posse hominem in hac vita perfecte vivere sine omni peccato, ut *Pelagiani* contra sacram Scripturam dicebant: solam fidem justificare, eam semel habitam non posse amitti, atque adeo esse in solis prædestinatis, ut nostri Novatores contendunt. Alioquin non est dubium, quin ex massa iustorum, vel prædestinatorum posset quoque conflare unum aggregatum; quod, si ita institui placuisset vocis significationem, dici potuisset Ecclesia: atque adeo eatenus censeretur mixta hic quæstio de nomine. Verum modus iste loquendi est planè contrarius præsentis usui & institutioni, & supponit alios reales errores. Immo realis satis in hoc ipso quæstio est, an congregatio illa, quæ in sacris Scripturis & Patribus dicitur Ecclesia, & cui sunt promissæ seu datæ à Christo ejus fundatore tam singulares prærogativæ (de quibus postea) sit illa, quæ conflatur ex solis iustis aut prædestinatis, aut alia, quam nos cum ceteris Catholicis statuimus. Ut proinde non sit hæc quæstio tam leviter, veluti merè nominalis, tractanda.

Objicitur I. Infideles actu, sed prædestinati dicuntur oves Christi *Joan. 10.* alias oves habeo, quæ non sunt de hoc ovili. Filii Dei *Joan. 11.* Immo Scriptura solos prædestinatos vocat oves, utique separandas ab hædis in die judicii *Matth. 25.* At non prædestinati, etsi ad tempus iusti, non sunt verè filii Dei aut discipuli Christi, etiam quando esse videbantur & ita vocabantur, ut expressè tradit *Augustinus* lib. de *Corrept. & grat. cap. 9.* allegans illud. 1. *Joan. 2.* Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Resp. Prædestinatos infideles esse & vocari oves & filios Dei secundum prædestinationem, non secundum præsentem iustitiam & fidem, adeoque secundum hanc, seu de facto non esse partes Ecclesiæ & ovilis Christi, qui proinde ait *Joannis 10.* Et illas oportet me adducere &c. Item dicitur

7. *Errores op-
positi sup-
ponunt alios errores
ex quibus
oriuntur.*

8.

*Infideles
prædestina-
ti quo sensus
sunt Filii
Dei, quæ
non.*

tur Joannis 11. Christus moriturus; ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Unde August. Tract. 25. in Ioan. Secundum præscientiam & prædestinationem, quam multæ oves foris, id est, extra Ecclesiam; quam multi lupi intus, seu in Ecclesia.

Secundum præfatam verò distinctionem verum manet, tam illud Rom. 8. Qui Spiritum Christi non habet (quem non habet de facto infidelis prædestinatus) non est ejus; supple, vivum & fructuosum membrum, scilicet secundum præsentem justitiam; quam illud 2. ad Timoth. 2. Cognovit Dominus, qui sunt ejus, nempe secundum electionem seu prædestinationem.

9. *Quo sensu nomen ovium sit eis proprium, quo non.* Falsum porro est, in Scriptura solis electis tribui nomen ovium: nam aliquando generaliter hoc nomen sumitur etiam pro malis Joan. 21. Pasce oves meas. Psal. 73. Iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ. Unde si pro solis electis aut sanctis hoc nomen sumatur, consequenter sunt in eodem ovili Christi non tantum oves, sed & hœdi, in judicio ab invicem segregandi. Si autem generalius accipiat, sunt quidem in Ecclesia solæ oves, sed tum sanæ, tum ægræ, tum pingues, tum macilentæ, ut est apud Ezechielem c. 34.

Iustus reprobis quo sensu non sit vere filius Dei juxta Augustinum. Quod verò justos non prædestinatos Augustinus dicit non esse filios Dei; intellige, veritate permanentiæ seu finis, qui respectu filiationis est finalis consecutio hereditatis; quamquam indubiè sint filii veritate essentiae, & statûs presentis quatenus scilicet verè justî sunt, & secundum præsentem justitiam Deo tamquam filii accepti.

10. *Alius ejusdem loci exponitur.* Simili sensu dixit Augustinus in Psal. 131. circa med. de non perseverantibus: Non sunt ipsi Ecclesia; quia scilicet non sunt illa pars Ecclesiæ, quæ cum Christo semper mansura est. Vide Augustinum lib. 7. de Bapt. cap. 51. & 52. In simili sensu verificari quoque posset illud ejusdem Augustini lib. 3. de Doctr. Christi. c. 32. dicentis: Non enim revera Domini corpus est, quod cum illo non erit in æternum. Veruntamen quod ibi Augustinus agit est hoc. Reprehendit ibi regulam secundam Ticonii de Ecclesia seu Domini corpore bipartito, quasi una sit electorum, alia reprobis contra priorem condistincta: eò quod non sit verè corpus Christi continens solos reprobos: quia revera corpus Christi non est, quod simpliciter damnabitur, neque cum illo erit in æternum, scilicet secundum potissima saltem membra; adeoque unum dumtaxat est corpus Christi seu Ecclesia, sed corpus permixtum, in quo non tantum sunt boni & electi, sed etiam mali ac reprobi, qui ceteris sunt adhærentes sicut paleæ granis, membra morbida sanis, steriles palmites fructuosis: qui etsi aliquando refectur, manet eadem vitis. Quare sicut statua eadem manens, paulatim additione vel detractioe politur usque ad consummatam perfectionem: sic corpus Ecclesiæ idem ma-

nens (etsi diversitas quædam materialium partium interveniat) hic formatur, additis aut interdum resectis quibusdam partibus, donec omnibus suis partibus sit perfectum. sicque secundum partes perfectiores maneat in æternum.

Objicitur II. Scriptura Ecclesiam vocat sanctam, sine macula, aut ruga, totam pulchram &c. ergo peccatores in ea non sunt. Resp. hæc epitheta in primis convenire Ecclesiæ militanti per synecdochen, quatenus est talis in præcipuis suis membris, quæ sancta sunt & sine macula aut ruga gravis criminis. Item dicitur talis ratione capitis Christi, Sacramentorum & legum sanctissimarum: adeo ut quidquid per se ad ejus institutionem pertinet, sanctum sit; per accidens autem sit, quod in ea sint scelerati, eò quod scilicet non vivant secundum formam & institutiones Ecclesiæ. In ea denique sola reperitur vera sanctitas, non in aliis conventiculis. Aliqui insuper Patres cum Hieronymo, Augustino l. contra Donatistas post Collat. c. 7. & alibi sæpè, illud ad Ephes. 5. Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, referunt ad Ecclesiam triumphantem, seu ad tempus & statum Ecclesiæ tunc futurum. Illud autem Cantic. 4. Tota pulchra es &c. ad animam sanctam plures referunt. Alioquin in iisdem Canticis c. 1. dicitur: Nigra sum, sed formosa. Quod Augustinus l. 3. de Doctr. Christi c. 32. dictum censet, propter temporalem unitatem intra una retia piscium bonorum & malorum. Et Cantic. 2. dicitur: Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. Quod, inquit, Augustinus lib. de Unitat. Eccles. c. 14. de sancta Ecclesia dictum omnis Christianus agnoscit... Unde appellat spinas, nisi propter malignitatem morum? Et easdem undè filias, nisi propter communionem Sacramentorum?

Objicitur III. Isaia 52. dicitur de Ecclesia Christi: Non adjiciet ultra, ut pertransseat per te locus Iliaze incircumcisi & immundi. Et infra: Exite inde, pollutum nolite tangere. Resp. Historicè seu litteraliter hæc verba respicere Judæos ex captivitate Babylonica & à consortio Chaldæorum reversuros, ac prædici hujusmodi incircumcisos & immundos deinceps seu ad longum tempus non pertransituros aut vastaturos esse Jerusalem. Allegoricè autem significatur numquam delendam Ecclesiam (ut deleta funditus fuit terrena Jerusalem) sed portas inferi non prævalituras adversus eam. Anagogicè verò id interpretatur Augustinus in Breviculo Collation. 3. diei cap. 9. & libro post Collation. cap. 8. de Ecclesia triumphante.

Objicitur IV. illud Apostoli 1. ad Cor. 10. Unus panis, unum corpus multi sumus; panis autem non fit ex paleis, sed tritico. Respondet Cyprianus l. 1. Ep. 6. alias 76. ad Magnum, similitudinem in hoc consistere, quod sicut ex multis granis fit unus panis, ita ex multis hominibus una Ecclesia. Adde per unum panem ibi intelligi Eucharistiam, & per unum corpus

II. Quo sensu Ecclesia dicitur sancta, sine macula, tota pulchra.

12. Exponitur locus Iliaze.

13. Exponitur locus Apostoli 1. Cor. 10.

corpus, Christi corpus; esse autem fideles illum unum panem & unum corpus, quatenus & quotquot scilicet de illo uno dignè participant, adeoque effectum illius, qui est unitas seu unio charitatis, accipiunt.

14. *Quo sensu mali secundum Patres non sint membra Christi.* Objicitur V. Secundum Patres mali non sunt membra Christi, sed potius diaboli. Augustinus quoque l. 3. de Baptis. c. 18. & alibi docet solos sanctos esse illam Ecclesiam, quæ est fundata super petram, & cui datæ sunt claves regni cælorum. Resp. malos verè esse membra seu filios diaboli, tamen simul esse membra corporis Christi, etsi non connexa secundum omnem juncturam, seu minùs perfecta, quia scilicet mortua sunt seu non viva, vitâ nimirum perfectâ charitatis, etsi alioquin vitam imperfectam fidei aut etiam spei habeant, credentes articulos revelatos, eosque ac Ecclesiæ unitatem & pacem contra perturbatores amore quodam fraternitatis defendentes, aut etiam bona æterna sperantes.

Quo sensu Augustinus dixerit solos sanctos esse Ecclesiam, cui data claves. Augustinus autem in locis objectis non aliud vult, quàm gratias & privilegia Ecclesiæ concessa, propter solos Sanctos, id est, in utilitatem & commodum eorum, qui salutem consequuntur. Alioquin frequenter docet esse in Ecclesia etiam malos, ab iisque utiliter Sacramenta administrari, eosque ligare & solvere posse, iis denique bona præcipientibus esse obediendum. Plura vide apud Belarminum l. 3. de Eccles. militante c. 9. & 10.

15. *Error Centuriatorum cum suo fundamento refertur & dissolvitur.* Denique Centuriatores Magdeburgenses Centur. 1. l. 1. c. 4. col. 171. conantur ex Scriptura probare duas Ecclesias, unam bonorum, alteram malorum: eò quòd Matth. 5. justitia discipulorum distinguatur à justitia Scribarum & Phariseorum, & Matth. 6. justii distinguantur ab hypocritis, & Matth. 7. incedentes per viam angustam ab euntibus per viam latam. Resp. tamen Scripturam nusquam statuere duas tales Ecclesias, sed solum significare diversas qualitates eorum, qui sunt in una & eadem Ecclesia: sicut Matth. 13. distinguuntur boni & mali pisces, qui tamen omnes in eodem reti erant. Et sicut grana paleæque in uno acervo permixtæ constituunt, non duplicem, sed unum acervum utrisque constantem. Undè cum Donatista calumniarentur Catholicos, quòd duas Ecclesias statuerent, unam bonorum, alteram malorum, hi responderunt (teste Augustino in Breviculo Collat. 3.) se id non somniasse, sed solum se distinguere partes vel tempora Ecclesiæ.

16. *Infideles non sunt in Ecclesia.* Nunc paucis ostendendum, quænam hominum genera sint extra Ecclesiam, seu ad eam tamquam partes illius non pertineant. Et in primis indubitatum est. Infideles non baptizatos esse extra Ecclesiam. Patet ex Apostolo, qui de iis 1. ad Cor. 5. dicit: Quid enim mihi de iis qui foris sunt (scilicet ita, ut numquam Christo nomen dederint, neque Ecclesiam intraverint) judicare? Ideoque dicitur Baptismus janua Ecclesiæ; & Florentinum in

Instruct. Armenorum dicit homines fieri de corpore Ecclesiæ, cum baptizantur: quia videlicet tunc apponuntur ad populum Dei, propter quòd Act. 2. de tribus circiter millibus baptizatis unâ die, dicitur quòd in die illa sint appositæ animæ illæ seu homines.

Undè consequenter juxta communem Doctorum sententiam contra nostrum Alphonsum à Castro Catechumeni non sunt propriè in Ecclesia, scilicet de facto, etsi sint in ea desiderio seu voto. Quod sufficit, ut salventur, dum susceptionem Baptismi excludit necessitas. Et hac ratione verum est, quòd dixit Concilium Lateranense (& refertur c. Firmiter, de summa Trinit.) Una est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur; scilicet si sit extra, tam facto, quàm voto. In quo non est similitudo per omnia cum arca Noë. Est tamen Catechumenus in Ecclesia secundum quid, quatenus unitur ejus capiti & membris per internum fidei & charitatis vinculum, etsi non per characterem baptismi, participationem Sacramentorum, & subjectionem ad caput visibile Ecclesiæ. Posset quoque generaliter loquendo spectare ad Ecclesiam Dei, quatenus ipsa generaliter est cœtus fidelium, adeoque continet etiam fideles non baptizatos. Quò non obstante Ecclesia Christi est universalis, quatenus, secus quàm vetus Synagoga, adstringit fortissimè omnes, ut incorporentur Ecclesiæ Christi, adeò ut nullus, quin in ea sit saltem voto, salvari queat.

Secundò Hæretici manifesti (idemque à fortiori est de Apostatis) indubiè secundum quid pertinent ad Ecclesiam; quatenus ratione characteris baptismalis subjiciuntur Ecclesiæ, ab eaque puniri possunt; quemadmodum miles transfuga potest ab Imperatore puniri, atque ut ad castra redeat, compelli. Simpliciter tamen loquendo juxta Doctores comunissimè contra Alphonsum à Castro non sunt in Ecclesia: tollunt enim unitatem & unius fidei professionem, ac novas potius congregationes faciunt. Quicumque autem unitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia, inquit Augustinus l. de Unitat. Eccles. c. 4. Quod sæpè ibidem repetit. Quare sicut transfugæ ad castra hostilia non censentur membra exercitus, sic neque Hæretici membra Ecclesiæ. Hinc in parabola de reti, quòd præ multitudine piscium scindebatur, signantur Hæretici, qui Ecclesiam scindentes, foras prorumpunt. De quibus etiam intelligitur illud 1. Joan. 2. Ex nobis prodierunt, abscindendo se scilicet & foras erumpendo per apertam hæresim, sed non erant ex nobis. Quapropter dicuntur post conversionem ad Ecclesiam reverti. Dicuntur quidem Matth. 13. in eodem agro esse zizania permixta tritico; sed ipso Christo interprete, per agrum intelligitur mundus, per zizania generaliter filii nequam, qui etiam in Ecclesia sunt permixti bonis.

Immo nec Catechumeni simpliciter loquendo; quæ tamen sunt in ea secundum quid.

Idem est de Hæreticis manifestis & Apostatis.

bonis. Et quamquam per filios nequam intelligerentur Hæretici, constat illos esse in eodem mundo permixtos bonis, etsi non sint in eadem Ecclesia. Deinde vera foret parabola, per zizania intelligendo generaliter impios, etsi per agrum Ecclesia intelligeretur per totum mundum dispersa; ideoque nomine mundi à Christo appellata, ut vult *Augustinus l. contra Donatist. post Collat. c. 6.* referens etiam *Cyprianum*; & ex illo *2. ad Cor. 5. Reconcilians sibi mundum*, deducens nomine mundi interdum intelligi Ecclesiam, cum Deus in Christo sibi non reconciliet nisi Ecclesiam.

18. Tertiò idem est de merè Schismaticis juxta eosdem Doctores contra *Castro*: nam & hi tollunt unionem membrorum inter se & cum suo capite, quod repugnat unitati corporis, sponsæ, ovilis Christi. Quare tam pro his, quàm pro hæreticis orat Ecclesia in die Parasceves: *Vt eos Deus ad Ecclesiam Catholicam revocare dignetur.* Idem de Schismaticis expressit *Pelagius Papa can. Pudenda 24. q. 1.* Et tam de his, quàm de hæreticis tradunt Patres apud *Bellarminum sup. c. 4. & 5.* Nobis sufficiat illud *August. l. de Fide & Symbolo c. 10. Credimus & sanctam Ecclesiam, utique Catholicam: nam & Hæretici & Schismatici congregationes suas Ecclesias vocant. Sed Hæretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant: Schismatici autem discessionibus iniquis à fraterna charitate disiliunt, quàmvis ea credant quæ credimus. Quapropter nec Hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quæ diligit Deum, nec Schismaticus, quoniam diligit (nimirum Ecclesia) proximum.* Undè Schismatici, etsi in fide non errarent (prout plerumque errant) propriè non sunt Catholici; cum non sint partes Ecclesiæ Catholicæ, sed potiùs congregationem non Catholicam forment. Possent alioquin dici Catholici, hoc sensu, quòd fidem Ecclesiæ Catholicæ profiteantur.

19. Denique justè Excommunicati non sunt absolute loquendo in Ecclesia juxta communissimam sententiam contra *Castro*: tum quia à *Concilio Arausicano* (& refertur *c. Canonica 11. q. 3.*) dicuntur à gremio sanctæ Matris Ecclesiæ, & à consortio totius Christianitatis eliminati. Utì etiam in *Pontificali Romano in Ordine Excommunicandi & Absolvendi* dicitur Excommunicato, dum absolvitur: *Reduco te in gremium S. Matris Ecclesiæ, & ad consortium & communionem totius Christianitatis, à quibus fueras per excommunicationis sententiam eliminatus.* Tum quia Christus *Matth. 18.* agens de excommunicato vult, ut habeatur sicut *Ethnicus & Publicanus*: adeoque ut abscissus ab Ecclesia & ejectus è numero fratrum, ut explicat *Chrysostomus ibidem, Augustin. Serm. 16. de Verbis Domini.* Et *1. ad Corinth. 5.* Apostolus ait: *Tollatur de medio vestrum, incestuosus scilicet, per gladium excommunicationis.* Quare eundem Apostolus ibidem tradidit satanæ, id est, excommunicavit, juxta Patres & Au-

gustinum, (qui refertur *c. Omnis Christianus 11. q. 3.*) dicentem, quòd *omnis, qui excommunicatur, satanæ traditur.* Quo modo? scilicet quia extra Ecclesiam diabolus est, sicut in Ecclesia Christus. Quamquam non tradatur hosti quasi damnandus, sed quasi corrigendus, adeoque per modum medicinæ. Tum quia excommunicatus segregatur à participatione Sacramentorum & suffragiorum ac societate fidelium: adeoque sicut ejectus in exilium, & jure civitatis privatus, non est civis, aut pars reipublicæ; sic neque excommunicatus.

Manere nihilominus potest excommunicatus in Ecclesia secundum quid: tum ratione characteris baptismalis, tum ratione veræ fidei, ac subjectionis agnitæ ad legitimum caput, tum aliquando etiam ratione gratiæ & charitatis, si videlicet excommunicatus jam resipiscens, pœnitentiamque perfectam agens, necdum sit ab excommunicatione absolutus.

Augustinus autem l. post Collat. c. 20. dicens: Neque à populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem pœnitendi locum redigimus; intelligendus est (si tamen locus non sit corruptus, & legendum non sit; Neque non separamus, ut post *Lenseum*, non sine fundamento, inspiciendo contextum, suspicatur *Bellarminus l. 3. de Ecclesia c. 6.* etsi id non annotarint *Correctores Lovanienses*) de separatione perpetua sine spe salutis ac reditus, q. d. Excommunicatos non separari tamquam perituros, sed ut postea humiliati firmius uniantur.

Restat solum controversia, etsi ad vocem pertinens, de Hæreticis occultis, qui fidem exterius profitentur, & communionem Sacramentorum veris fidelibus miscentur. Hi porro indubiè sunt secundum quemdam modum in Ecclesia, nempe secundum exteriorem & visibilem nexum: non sunt autem secundum nexum interiorem, fidei videlicet. Quare non sunt perfectè in Ecclesia, sicut veri fideles; sed modo quodam imperfectiori ac velut analogicè sunt membra illius. Sicut membra arida necdum à corpore reliquo præcisa vulgò censentur membra illius, cui adhuc externâ colligatione adhærent, retentâ quoque membri exteriori figurâ. Insuper hoc est peculiare occultis Hæreticis, quòd etiam valeant functiones externas alterius membri velut animati & fide internâ informati exercere, ipsaque Ecclesia per ipsos eas exercent, atque adeò sic ei cohæreant, ut possint & valeant officia membri atque etiam capitis obire. In communi quoque loquendi modo maximè attenditur exterior unio seu visibile vinculum in assignandis membris Ecclesiæ; quæ utique corpus visibile est.

Undè sic loquuntur etiam Patres. *Gregorius 13. Moral. cap. 4. alias 5. de simulatis fidelibus* dicit, quòd *sunt in ea, Ecclesia, multi, qui se fideles esse mentiuntur.* De iisdem quoque *Augustinus l. de Gestis cum Emerito sub init.* dicit, quòd *sint carne intus, foris spiritu.* Et *l. de*

Exponitur
locus Au-
gustini.

20.
An & qua-
liter Hære-
tici occultis
censendi
sint in Ec-
clesia, ex-
plicatur.

Cate-

ehizandis rudibus c. 17. de fictis Christianis dicit: *Reprobi sunt, etsi ad tempus eos portat Ecclesia, sicut area, qua ad tempus ventilationis paleam sustinet.* Et Tract. 3. in illud 1. Joan. 2. *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis,* intelligit hunc locum de Hæreticis, qui cum prius, siue ficti, siue veraciter fideles existerent, deinde apertè ex Ecclesia exeunt; & subdit: *Multi intus sunt, qui non exierunt, & tamen Antichristi* (id est, Hæretici aut Schismatici) *sunt.* Auctoritates autem in oppositum, ferè possunt accipi de Hæreticis manifestis; ut proinde dicatur Ecclesia Fidelium, qui scilicet sunt tales, tum fide verà, tum saltem ejusdem professione. Quo sensu etiam Nicolaus Papa Can. Ecclesia de Consecr. d. 1. Ecclesiam vocat Catholicorum collectionem. Jubet enim, nè sinè nutu Sedis Apostolicæ fiant Ecclesie, id est, ut ipse exponit, Catholicorum collectiones. Quod patet referri ad eos, qui fidem Catholicorum profitentur.

21.

Arbitrium est hoc vel oppositum modo loqui.

Fatendum tamen Augustinum nonnumquam favere alteri modo loquendi, dum de hujusmodi dicit, non tam quòd in Ecclesia sint, quàm quòd in ea esse videantur, ut l. 3. de Bapt. c. 19. & q. 11. in Matth. Immo jam præciosos esse, antequam visibiliter excommunicentur, tradit l. de Unitat. Ecclesia c. 25. Ut proinde appareat arbitrarium hoc, vel illo modo loqui; & constet, non esse dicendos simpliciter in Ecclesia, si ad talem locutionem etiam unio interior requireretur. Quod ad quæstionem de mera voce spectat & ab aliis negatur; qui ad Augustinum responderent, eum locis postremo allegatis sic loqui, eò quòd tales infideles sint membra arida, & radicaliter jam præcisa; ac vitaliter non unita; quamquam adhuc sint partes secundum externam unionem agglutinatæ.

QUESTIO II.

De Indefectibilitate Ecclesie.

22.

Ecclesia initium ab Adam & Heva.

Quo sensu ab Abel,

vel ab Enos.

SUPPONO, primum Ecclesie hominum lapsum in terra per fidem & merita unius mediatoris militantis, initium esse desumendum ab Adam & Heva poenitentibus Deoque reconciliatis. Quàmvis enim Patres (ut Augustinus Serm. 29. in Psal. 118. & Præfat. in Ps. 142. cui consonat Gregorius Homil. 19. in Evang.) interdum significant, quòd Ecclesia initium habeat ab ipso Abel: id tamen intelligendum est, quatenus ipse est primus veluti fructus, seu primitiæ (ut loquitur Augustinus Serm. 29. in Ps. 118. in fine) primusque in gratia defunctus. Quàmvis etiam Gen. 4. de Enos dicatur: *Iste cepit invocare nomen Domini;* id tamen intelligitur hoc sensu, quòd iste fuerit auctor, ut frequentius, solemnitus, certisque ritibus ac temporibus congregationes siue coetus fierent ad orandum, sacrificandum, colendumque Deum; etsi constet Abel antea obtulisse sacrificium Deo acceptum,

Merino Sum. Theol. Pars III.

idemque existimandum sit de Adam & Seth.

Hoc supposito, constat in primis Ecclesiam Dei, ex quo primitus cœpit, non defecisse usque ad tempora Moyfi. Nam omnino credendum est Adam, Seth, Enos, Henoch, Lamech patrem Noë & similes posteros Seth fuisse veros Dei cultores, atque adeo filios Dei usque ad Noë & tempus diluvii: etsi paulatim depravata esset terra per libidinem similiaque vitia; & juxta Varios conjecturis innixos, signanter Torniellum ad annum mundi 236. & A Lapide in c. 14. Sapientia (qui asserit esse expressam sententiam Tertulliani l. de Idololatria) etiam per idololatriam, præsertim quoad posteros Cain; quod tamen in Historia sacra non est expressum, & ab aliis negatur. Noë verò & Sem posteros suos (etsi plures defecerint) similiter fidem & cultum veri Dei docuerunt, ipsique usque ad tempora Abraham vixerunt; immo Sem eidem supervixit. Eo autem tempore erat & Melchisedech (si tamen sit alius à Sem: prout verior est opinio) cum suis; Loth cum suis Dei cultor. Ut etiam postea non defuerunt Job & similes extra-filios Israël aut Synagogam Judæorum. Itaque in posteritate Abraham & aliis Ecclesia perseveravit usque ad tempus Moyfi, ad cuius ferè nativitatem vixit Levi filius Israël. Ipsos quoque parentes Moyfi fuisse fideles, & ex fide occultasse filium patet ex Hebr. 11. Similiter & alii Israelitæ oppressi, ex fide clamaverunt ad Dominum cum tribularentur.

A tempore autem Moyfi constat viguisse fidem & cultum Dei in populo Israël, saltem quoad magnam partem. Quod enim objici posset, defecisse omnes ad idololatriam, dum in deserto Aaron necdum Pontifex proposuit adorandum vitulum Exod. 32. id planè falsum est: non enim defecerat ipse Moyses, & qui cum eo erat Josue; immo & multi, signanter omnes Levitæ, qui Moyfi dicenti, *Si quis est Domini jungatur mihi,* sese jungentes, idololatrias occiderunt, laudati à Domino Deut. 33. *Hic custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt.*

Ad tempus Helie conquerentis se solum esse relictum, quod attinet, nimis manifestè fulgebat Ecclesia tunc sub regibus Juda, Aza & Josaphat; ut ex Scriptura liquet. Sed nec sub regibus Israël deerant septem millia virorum, qui non curvaverunt genua sua ante Baal 3. Reg. 19. Idem est de aliis temporibus persecutionis Synagoge, præsertim sub Antiocho, quando adeo eluxit fides & virtus Machabæorum & aliorum, qui se illis junxerant.

Tempore denique passionis Christi indubiè Synagoga Jerosolymitana dissolutioni proxima, seu Pontifices gravissimè errarunt, nec tamen propterea defecit Ecclesia: Nam (ut omittere cultores veri Dei non Judæos) multi per totum orbem dispersi Judæi, nec actorum contra Christum, neque doctrine Christiane conscii, in vera fide perseverabant: multi

23.

Ex quo cœpit non defecit in primis usque ad Moysen.

24.

Et exinde perseveravit in Israelitis plurimis.

Etiam tempore adorationis virtuli.

Et sub Helia,

At Antiocho,

25.

Immo nec defecit tempore passionis Christi.

etiam

etiam in ipsa Judæa non fuerant conscii necis Christi, multi quoque conscii, sed non consentientes signanter Joseph ab Arimathia, Nicodemus & Centurio cum iis, qui timentes dixerunt: Verè filius Dei erat iste, & iis tum viris, tum Maria Magdalene, Jacobi & Salome, ceterisque mulieribus de quibus Luca 23. dicitur: Stabant autem omnes noti ejus à longè, & mulieres, quæ secuta eum erant à Galilea. Idemque est de Joanne Euangelista, Matre Christi, aliisque Apostolis & Discipulis: adeo ut nè Petrus quidem ore tenus negans Christum, adeoque contra fidei confessionem peccans, intus fidem per infidelitatem amisit: quia nempe in illa negatione intus veritatem tenebat, & foris mendacium proferebat; ut ait Augustinus l. contra Mendacium c. 6. Fidem insuper, etiamsi amissa fuisset, mox pœnitens recuperasset, quam stâbilitè dein etiam tempore passionis & mortis Christi servavit. Undè unicus cœrens, qui triduo hebdomadæ sanctæ in fine Officii Matutinarum manet accensus non significat fidem isto triduo stetisse in sola B. Virgine (prout illam stetisse vult Auctor Tractatus Bernardo non digni de Lament. Virginis Mariæ, inter opera ejusdem, contra ipsum Bernardum serm. 1. de Paschate asserentem tunc aliquos mansisse justos, adeoque fideles) sed Christum, qui, omnibus Prophetis extinctis, semper luxit, & triduo abscondus etiam mansit cum luce divinitatis. Vel certè juxta Abulensem q. 14. Prolog. in Matth. significat B. Virginem, quod in ea sola manserit (ut piè creditur) fides explicita resurrectionis, immo Rupertus l. 5. de Divin. Offic. c. 26. testatur ultimam candelam suo tempore etiam consuevisse extingui. Idemque c. 28. refert illis tribus noctibus postea iterum ex lapide novum ignem accendi solitum esse: idque in signum; quod luminibus Prophetarum successivè per Judæos extinctis ac suppressis, cum generatione tenebrarum spiritualium in semetipsis, tandem occidendo Christum densissimas sibi tenebras pepererint, novo dein lumine in mentibus nostris orto per lapidem Christum à Judæis percussum.

26. *Ecclesia Christi initium & perfectio.* Constat II. Ecclesiam novi Testamenti (quæ cœpit à prædicatione Christi, ac discipulorum aggregatione pedetentim crevit, post passionem ante ascensionem perfecta est, in festo Pentecostes veluti promulgata, ac successivè per omnes nationes ac totum mundum diffusa est) non defecisse exinde, neque defecturam usque in finem sæculi. Est de fide contra Novatores nostros, qui etsi interdum nominatenus asserant Ecclesiam non posse deficere, alibi tamen inculcant Ecclesiam Catholicam visibilem, quæ sola est vera Christi Ecclesia, per multa sæcula defecisse.

27. *Patet ex Scripturis eam vetèris,* Probatur apertè ex Scriptura Ps. 47. ubi de visibili & usque ad fines terræ se extendente civitate Dei nostri prædicitur: Deus fundavit eam in æternum. Undè Augustinus in Ps. 47. cum sibi objecisset: Sed fortè ista civitas,

quæ mundum tenuit, aliquando evertetur. Respondet: Absit. Deus fundavit eam in æternum. Si ergo Deus fundavit eam in æternum, quid times, nè cadat firmamentum? Ps. 88. Ponam in sæculum sæculi semen ejus, & thronum ejus sicut dies cali. Et infra: Thronus ejus sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum. Isaia 61. Et fœdus perpetuum feriam eis: & scient in Gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes qui viderint eos cognoscent illos, seu meritò cognoscere poterunt & debebunt, quia isti sunt semen cui benedixit Dominus. Dan. 2. Ecclesia seu regimen Christi præsignatur per lapidem, qui abscissus est de monte sine manibus, & factus est mons magnus, & implevit universam terram. De quo subditur: Suscitabit Deus cali regnum, quod in æternum non dissipabitur &c. Osæ 2. Sponsabo te mihi in sempiternum.

Luca 1. Dixit Angelus: Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis; idque conformiter ad ea, quæ Isaias prænuntiaverat c. 9. Super solium David, & super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud & corroboret in judicio & justitia, amodò & usque in sempiternum. 28. *Tum novæ Testamenti,*

Matth. 16. de Ecclesia supra fundamentum visibile & per visibilem vocationem ædificandâ dicit Christus: Porta inferi non prævalent adversus eam. Undè Augustinus l. 1. de Symbolo c. 6. Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans, pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt tamquam sarmenta inutilia de vite præcisa: ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Porta inferorum non vincent eam. Nimirum quia (ut ait inter alia Leo Magnus serm. 2. die Annivers. sue Assumptionis) tantâ divinitus soliditate munita est, ut eam nec hæretica umquam corrumpere pravitas, nec pagana potuerit superare perfidia.

Et Matth. ult. Apostolos & Successores, quos Ecclesiæ rectores instituit, & ad prædicandum & baptizandum omnes Gentes mittit, confirmat dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Undè Augustinus Conc. 2. in ps. 101. inducit Ecclesiam sic loquentem: Quamdiu ero in hoc sæculo? Annuntia mihi propter eos qui dicunt: Fuit, & jam non est (hi erant Donatistæ, quorum vociferationes interrogando ac replicando præmiserat: Illa Ecclesia, quæ fuit omnium Gentium, jam non est? Perit? Hoc dicunt, qui in illa non sunt) Annuntiavit; nec vacua fuit vox ista: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Et ad Ephes. 4. docet Apostolus mansuram, ad jugem corporis Christi, usque ad finem sæculi ædificationem, ministeria Pastorum & Doctorum.

Præterea idem conficitur ex parabolis Evangelicis, de area continente paleas & triticum, quæ permundanda significatur in die parabolis judicii, Matth. 3. De agro continente triticum & zizania, quæ crescent usque ad messem, 29. *Item ex Evangelicis,*

sem, id est. consummationem sæculi, ut exponit ipse Christus Matth. 13. De sagena trahente bonos & malos pisces, quorum discriminatio fiet in consummatione sæculi, item Mat. 13. De ovili continente oves & hœdos ab invicem separandos in die iudicii Mar. 25.

30.
Et Patrum
testimoniis.

Accedunt Testimonia patrum. Ultra jam allegata & ab aliis collecta, sufficiat nobis illud Chrysostomi Hom. 4. in Isaiam: Sanè jactatur quidem navis Ecclesie, at non mergitur .... A quam multis oppugnata est Ecclesia, nec unquam tamen victa ! Quod pluribus eleganter profequitur, & rationem subdit : Nam Ecclesia radices in calo fixas habet, potius quam in terra &c.

Denique à
Posteriori.

Denique idem confirmatur à posteriori ex tot persecutionibus & pressuris, quas hætenus ab Infidelibus, Hæreticis & impiis Ecclesia sustinuit, semper invicta. Unde Augustinus Epist. 48. post. med. rectè dixit: Ipsa est, qua aliquando obscuratur, & tamquam obnubilatur multitudinem scandalorum, quando peccatores intendunt arcum, ut sagittent in obscura luna rectos corde. Sed etiam tunc in suis firmissimis eminet.

31.

Dices I. juxta Hieronymum Dialog. contra Luciferianos ; Orbis terrarum ingemuit, & se Arianum esse miratus est, quando videlicet in Concilio Generali Ariminensi abolitum est nomen Homousion seu consubstantialitatis, & Ursacius ac Valens cum ceteris Arianis in communionem recepti sunt : ergo Ecclesia aliquando defecit. Resp. Neg. Conf. nam Hieronymus ita loquitur, non quòd tunc verè Orbis terrarum fuerit Arianus, sed quia plerique Episcopi Catholici ex orbe terrarum congregati Arimini, postquam, fide Catholicà stabilità & Arianis damnatis, Concilium legitimum dudum fuerat absolutum & dissolutum, minis & metu Imperatoris licentiam abeundi negantis adacti, & moræ tædio evicti, imprudenter passi sunt silentio sepeliri nomen consubstantialitatis, parum curantes de vocabulo, dum sensus esset in tuto, ut Hieronymus loquitur ; deceptique obscuritate vocis Græcæ fraudulentam Ursacii & Valentis confessionem (quam sensu recto Catholici accipiebant, uti perverso Arianis) admiserunt, atque eos in communionem receperunt. Unde ob imposturam Arianorum, triumphum postea canentium, ingemuit Orbis sive illa Episcoporum multitudo, iidemque mirati sunt, quod (ut loquitur Hieronymus) sine conscientia hæretici ferebantur. Quare factum istud fuit Conciliabuli illegitimi ac reprobati, non autem Concilii legitimi Ariminensis ; adeoque non magis obstat in defectibilitati Ecclesie (quæ isto tempore in Galliis & alibi maximè florebat) quàm error cujusvis alterius conciliabuli generalis.

Quo sensu
Orbis se esse
Arianum
miratus est.

32.

Dices II. Tempore Antichristi videtur Ecclesia defectura, sic saltem, ut non appareat. Nam Luca 18. dicitur: Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra ? Et 2. ad Thess. 2. Nisi venerit discessio primum &c. id est, generalis apostasia à fide tempore Antichristi, qui ibi dicitur homo peccati. Cujus etiam tem-

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

pore, ut prædicitur Dan. 12. auferetur jure sacrificium, Eucharisticum videlicet. Quare Augustinus Ep. 80. cum allegasset illud Matth. 24. Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stelle cadent de calo, addit: Ecclesia non apparebit, impiis tunc persecutoribus ultra modum sævientibus.

Respondeo : Etiam tunc Ecclesia in suis firmissimis eminebit, ut utar verbis Augustini Ep. 48. Nam, ut idem in particulari de sævissima Antichristi persecutione loquens l. 20. de Civ. cap. 8. inter alia dicit, Id potius est credendum, nec qui cadant de Ecclesia, nec qui accedant ad Ecclesiam illo tempore defuturos: sed profecto tam fortes erunt, & parentes pro baptizandis parvulis suis, & hi qui tunc primitus credituri sunt, ut illum fortem vincant, etiam non ligatum. Quamvis non apparebit tunc in suo exteriori splendore, quem modò habet tempore pacis, & publici ac magnifici cultus in Basilicis &c. idque in locis præsertim Anti-Christo ejusque affeclis vicinioribus. Quod solum vult Augustinus Epist. 80. Alioquin sanè (ut loquitur Chrysostomus Hom. 4. in Isaiam) facilius est extinguere solem, quàm Ecclesiam obscurari; sic scilicet, ut non retineat claritatem, sitam in professione sincera fidei, servandisque Christi Sacramentis & institutis, etiam non obstante acerbissimâ persecutione, quæ utique locum non haberet, si vel non restarent persequendi, vel nullatenus apparerent.

Ad verba Luca 18. dico iis solum significari, quòd abundante tunc iniquitate, fides, præsertim eminens, erit non ita multorum. In Epist. ad Thess. intelligitur, sive discessio à Romano Imperio, sive discessio à fide & obedientia Romanæ Ecclesie, valde quidem generalis, non tamen omnino universalis, neque omnium & singulorum, quin scilicet multis locis & regionibus adhuc inveniantur, qui in fide perseverent. In Daniele. c. 12. dicitur auferendum, quantum scilicet est ex parte Anti-Christi, adeoque omnino interdendum usum Sacrificii Eucharistici; quod tamen non habebit ubique effectum, quin plerisque in locis adhuc jugiter offerretur, sive publicè sive saltem occultè, uti tempore gentilitatis, & hodie in locis Belgii, in quibus Novatores rerum potiuntur. Nam de hujus Sacrificii oblatione dixit Apostolus 1. ad Cor. 11. mortem Domini annuntiandam, donec veniat ad iudicium.

QUESTIO III.

De Visibilitate Ecclesie.

Dico : Vera Christi Ecclesia est ita visibilis, ut à prudenti rerum æstimatore ex signis indubitatis, dignosci queat omni tempore, quicquam visibilis cœtus sit vera Ecclesia. Nimirum quia etsi interior Ecclesie forma per se non cadat sub sensum, ipsa tamen se prodit secundum faciem velut exteriorem & quædam lineamenta, ex quibus intellectus

Tempore
Antichristi
perseverabit
Ecclesia
visibilis.

33.
Quadam
loca Scriptura
expli-
cantur.

34.
Vera Ecclesia
est visibilis, &
quæ ratio-
ne.

merito iudicat in tali materiali coetu hominum reperiri Ecclesiam Christi. Sicut homines & bestiae dicuntur visibiles, etsi interior forma oculis non conspiciatur. Unde Ecclesia ipsa ideo visibilis dicitur, quia oculis notari potest illa hominum societas, de qua propter singulares ejus & perspicuas notas credere merito & infallibiliter debemus, quod sit Ecclesia Christi. Ut proinde aliud per se videamus, scilicet materialem hominum coetum, & signa quaedam illius; aliud credamus, scilicet ipsum esse Ecclesiam & sponsam Christi. Conclusio est de fide contra nostros Novatores, qui veram Christi Ecclesiam fingunt invisibilem, ne si externam & visibilem eamque indefectibilem admittant, consequenter cogantur ostendere proximos suos antecessores, a quo nunc ridicule plane se excusare nituntur, dicentes; semper quidem aliquos veros Evangelicos suaeque sectae fuisse, sed occultos latuisse, soli Deo cognitos.

35.
Visibilis
Ecclesia
probat ex
Scripturis
veteris Testamenti.

Est autem Conclusio manifesta ex Scripturis, quae dum agunt de vera Christi Ecclesia, jugiter inculcant eam esse manifestam & visibilem. *Matth. 5.* Non potest civitas abscondi supra montem posita. Ad quem locum *Augustinus l. 2. contra Crescon. c. 36.* Extat (inquit) Ecclesia cunctis clara atque conspicua: quippe civitas, quae abscondi non potest, super montem constituta. Et *lib. 13. contra Faustum c. 13.* quaerit: quem montem, nisi eum, qui secundum prophetiam *Danielis ex parvulo lapide crevit; & factus est mons magnus, ita ut impletet universam terram?* Et *Tract. 2. in Epist. 1. Joani.* Quid amplius dicturus sum, quam caecos, qui tam magnum montem non vident, qui contra lucernam in candelabro positam oculos claudunt? *Isaia 2.* Erit in novissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes. *Cap. 33.* Respice Sion civitatem solemnitatis nostrae, oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri potest. *Isa. 60. & 61.* quo postremo loco (quem allegavimus n. 27) etiam fatetur Calvinus praedici Ecclesiam fore conspicuam cunctis Gentibus. *Ezech. 37.* uti & *Michea 4.*

36.
Item ex
Novo Testamento.

De Ecclesia quoque visibili agunt Scripturae novi Testamenti & parabola allegatae n. 29. quae pariter ejus usque finem saeculi durationem stabiliunt. Soli etiam visibili Ecclesiae convenire possunt, quae habentur *Mat. 18.* Dic Ecclesia. Et: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Et *Act. 20.* Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Et *1. Cor. 15.* ubi dicit Paulus de se ipso: Persecutus sum Ecclesiam Dei. Et *1. Cor. 1.* & *2. Cor. 1.* scribit Ecclesia Dei, quae est Corinthi. Et *1. Petri 5.* Salutat vos Ecclesia, quae est in Babylone, id est Romae collecta. Et apertissime *1. ad Timoth. 3.* post varias, de ordinationibus praesertim Episcoporum & aliorum visibilium ministrorum Ecclesiae, instructio-

nes, subdit: *Hac tibi scribo. . . . ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.* Unde manifeste patet Ecclesiam Dei vivi esse visibilem, in qua (ut ex praecedentibus liquet) sunt Episcopi, Presbyteri, Diaconi per Timotheum aliosque Apostolorum successores visibiliter ordinati: & in qua qualiter conversandum sit, docebatur Timotheus; qui utique non instruebatur, quomodo conversaretur in Ecclesia quam non videbat. Perinde ac visibilis est monstrarique potest domus aut familia principis alicujus, ad quam ministri certis officiis praeficiendi vocantur. Ut merito dixerit *Augustinus Tract. 1. in Epist. 1. Joani.* Numquid digito ostendimus Ecclesiam fratres mei? nonne aperta est? nonne manifesta? nonne obtinuit omnes Gentes? &c. Alibi quoque frequenter idem inculcat. Quod & faciunt alii Patres.

Ratio desumitur ex ipsa velut natura Ecclesiae, quae nimirum est societas hominum, unienda utique externis & sensibilibus signis: non enim est societas, si socii invicem non sint conjuncti, & se invicem quae tales noscere nequeant, prout id nequeunt homines, nisi sint externa societatis symbola & vincula, dicente *Augustino l. 19. contra Faustum c. 11.* In nullum nomen religionis, siue verum, siue falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colligentur. Accedit, quod numquam defuerint, nec etiam nunc defint exteriores, eaque infallibiles verae Ecclesiae notae, quae seq. allegandae, ex quibus ipsa fiat visibilis, Confirmatur: quia omnes tenentur sub aeterna maledictione se adungere verae Dei Ecclesiae; debet igitur ipsa posse adiri, reperiri, cerni &c. Deinde potestas clavium, interpretatio Scripturae seu dubiorum, aliaeque praerogativae datae sunt a Christo verae Ecclesiae ejusque ministris; omnis autem earum usus seu utilitas tolletur, si nec Ecclesia, nec ejus ministri sint visibiles.

Specialiter vero ad hominem contra nostros Novatores sic argumentari licet. Si Ecclesia tot saeculis fuerit occulta & invisibilis; ergo vera Christi Ecclesia defecit; cum haec non occulta, sed necessario visibilis sit & manifesta juxta Scripturas, Patres, rationem. Deinde, quo teste Novatores asserunt tot saeculis latuisse veram Ecclesiam veraeque fidei cultores, donec novi Pseudo-Apostoli nuper mundo apparuerunt? Cur iis apparentibus, ne unus quidem narratur prodisse, qui corpus istud novellae doctrinae antecederet tenuerat, sed contra quotquot se illis adjunxerunt, aliam prius fidem tenuerunt, uti & ipsi Pseudo-Apostoli tenuerant? Ut proinde ne occultus aliquis coetus antea fuerit, qui novellam istam doctrinam profitebatur. Perierat ergo etiam occulta illa, atque adeo omnis Ecclesia Christi. Ulterius si tot saeculis latuit, indigna prorsus fuit nomine verae Christi Ecclesiae; quae nimirum tot saeculis sinceram

37.
Assignatur
ratio Theologica.

38.
Arguitur
diversimodum
de ad hominem
contra Novatores.

ceram Christi doctrinam non fuisset ausa profiteri, aut in lucem prodire; quin potius falsam, adversariorum iudicio, id est, Papi-
sticam doctrinam fuisset in cultu sanctorum imaginum, Eucharistiae &c. professæ, dum interim tota terra post bestiam abiit, ut *Lutherus* loquitur, hoc est, post Romanum Pontificem. Unde etiam ipsa invisibilis Ecclesia defecisset professione falsæ religionis.

Insuper vera Christi Ecclesia tot promissis præfulgens, per tot annorum centurias miserabilior fuisset ipsis Judaicæ sectæ ruinis, quæ semper quibusdam in locis suas synagogas atque exercitium suæ sectæ habuisse atque habere satis dignoscitur; omnibus item Hæreticorum sectis, quarum nulla fuit aliquis nominis, quæ non conventus suos, præfectos, professionem & exercitia habuerit, ut etiam passim id cognosci posset. Et credibile erit, Ecclesiam Dei tot sæculis ita latuisse, ut nullum in orbe sacellum quidem seu domum suæ congregationis habuerit, nullâ humanâ industriâ ab ullo Episcopo, Pastore, Inquisitore, aliove homine tam immenso tempore deprehendi ipsa potuerit? præsertim cum singulæ novellæ sectæ, quæ sibi cum aliarum exclusionem vendicant veram Ecclesiam, & crepant purum verbum Dei, mox fuerint tamquam satis visibiles deprehensæ, examinatæ, damnatæ? Denique cum ante Novatorum tempora nullus proferri possit, qui modum veræ justificationis (quæ per solam fidem specialem juxta ipsos fieri potest) agnoverit, & circa quam tota erravit, ipsis fatentibus, antiquitas, per consequens nullus verè fidelis aut justus, atque adeo neque Ecclesia in mundo extitit, ante nuntiatum hoc novum Evangelium.

39.

Ecclesia quo sensu appellatur domus spiritualis.

Contra visibilitatem veræ Ecclesie Hæretici obijciunt. Illud 1. Petri 2. ad quem Christum accedentes, tamquam lapides vivi super adificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias. Resp. Ecclesiam esse domum spiritualem, non secundum substantiam & physicè, uti Deus vel angelus, sed accidentaliter seu moraliter ob habitudinem quamdam ad spiritum, quia videlicet à Spiritu sancto est, in Deum ac salutem spiritualem tendit, in eaque Spiritus sanctus dominatur, interiorque junctura Ecclesie in fide & charitate spirituali consistit. Sicut ibidem opera virtutum per quamdam analogiam dicuntur spirituales hostiæ. Et 1. ad Cor. 10. homo spiritualis dicitur, & contra animalem distinguitur. Et ad Gal. 6. dicitur: Vos qui spirituales estis. Deinde Ecclesia dicitur domus spiritualis, tum ad distinctionem domus materialis, quæ lapidibus mortuis constat: tum quia mysticè significatur per domum materiale, qualis erat tabernaculum Moyse & templum Salomonis. Prout spirituale vocatur, tam id quod mysticè seu allegoricè aliquid significat, ut manna, aqua de petra fluens, ipsaque petra 1. Cor. 10. quam

Herinx Sum. Theol. Pars III.

id, quod mysticè significatur, prout Civitas magna Christum & Martyrum ejus interfecit, dicitur spiritualiter Sodoma Apoc. 18. Inde autem nihil sequitur contra Ecclesie visibilitatem.

Obijciunt II. illud Luca 17. Regnum Dei non venit cum observatione: neque dicent, Ecce hic aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est. Resp. Regnum præsens Christi non venire cum observatione, qualem Pharisei (quibus Christus loquitur) intelligebant, qui nempe expectabant Messiam potentem & pariter splendidum, ac temporale illius regnum; cum hac enim observatione non venit Christus, cujus regnum non erat de hoc mundo. Non etiam venit cum observatione, quasi ad ipsum dignoscendum accurata & attenta observatio fuerit necessaria (prout ea requiritur, ut res obscuriores, cum venerint, videantur) vel quasi hic vel illic in angulo aliquo latens regnum sit quærendum. Venit nihilominus cum observatione hoc sensu, quod non defuerint signa eaque manifestissima, quibus patenter annuntiabatur Christus ejusque regnum, tum per ipsum Christum, tum per Joannem digito demonstrantem Agnum Dei, tum per Apostolos & Apostolicos viros, ut ex Evangelio, ejusque promulgatione & propagatione nimis manifestum est: ut proinde cæcitas Phariseorum tacite arguatur, quod non agnoscerent seu crederent regnum Dei, quod intra ipsos seu in medio ipsorum erat & annuntiabatur. Immo nec ipsum diabolicum Novatorum regnum (quod ipsi esse Christi putant) sensibili observatione caruit, aut etiamnum caret. Sunt autem varii Expositores, qui priora verba non infundatè referunt ad secundum adventum Christi, quod non veniet cum observatione, hoc sensu, ut antequam veniat, observandis signis tempus illius prænosci possit, quia ex improvviso cuique manifestissime aderit, ut non sit hic vel illic quærendum. Posteriora autem verba nonnulli intelligunt, non de Ecclesia, sed privato & spirituali regno Dei in qualibet anima sancta, in qua est regnum Dei, seu in qua Deus regnat per fidem & amorem, rerumque inferiorum contemptum. Et sic locus iste est impertinens. Nec obest, quod Ecclesiam Dei credimus, adeoque videatur non esse visibilis, quia fides invisibilium est: nam exterior congregatio et ritus & Sacramentorum participatio, quidem manifesta est, sed creditur, quod illa regatur à Spiritu Sancto, adeoque vera Christi Ecclesia sit.

Obijciunt III. Illud Hilarii 1. contra Auxentium circa finem: Male vos parietum amor cepit, male Ecclesiam Dei in tectis, adificiisque venerimini, male sub his latebris paucis nomen ingeritis. Montes mihi, & silva, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores. Igitur juxta Hilarium tunc Ecclesia latebat occulta, Resp. Neg. Conf. Agit enim tantum de districtu Mediolanensi,

40.

Regnum Dei quo sensu non veniat juxta scripturam cum observatione.

41.

Explicatio loci Hilarii.

lanensi, in quo *Auxentius* Episcopus Arianus Sacerdotes Catholicos suppressens, & qui à suis agnitus Arianus, atque ob dolosum agendi modum à simplicioribus tamquam Catholicus habitus, templa occupabat. Quamvis nec ibi (quod tamen parum referret) dicat penitus latuisse Ecclesiam Catholicam, Sacerdotibus Catholicis occultius ob persecutionem exercitia fidei Catholicæ peragentibus; prout modò fit in Hollandia, Anglia & Hibernia, quàmvis nè quidem ibi Ecclesia Catholica sit invisibilis, Hæreticis antiqua templa & cathedras, destructis sacris altaribus, per meram violentiam occupantibus, quos æquè ac *Auxentium* tangit exprobratio *Hilarii*. Quæ de cetero contra visibilitatem Ecclesiæ objici solent, jam præoccupata & soluta sunt.

42. Pro fine nota Visibilitatem Ecclesiæ, etsi sit veræ Ecclesiæ proprietas, non tamen sic ei propriam, ut sit nota illius à Sectis Hæreticorum distinctiva; cum & his commune sit, quòd sint visibiles. Quàmvis veræ Ecclesiæ competat specialis quædam, atque ceteris longè supereminens visibilitas, quatenus ipsa suâ amplitudine ac per orbem universum diffusionem, aliisque prærogativis *quæst. seq. allegandis*, sit Sectis Hæreticorum longè illustrior ac visibilior, sic ut omnibus emineat, quemadmodum mons magnus exiguis collibus, uti indicat *August. l. 13. contra Faustum c. 13.*

QUÆSTIO IV.

De Notis Veræ Ecclesiæ.

§. I.

Quantum sit pondus questionis.

43. *Quantum ponderis sit hæc questio.* **N**egotium veræ Ecclesiæ atque adeò Religionis & fidei summâ est discussione dignissimum; utpotè ex quo pendet æternitas. Non enim nisi in vera Ecclesia & per veram fidem quis Deo placere potest: quantumvis aliunde bonis operibus abundare videatur. Una porro Ecclesia, una fides, uti unica veritas. Stultum autem est credere quemlibet in sua fide posse salvari, si credat in Christum, & passam ab eo pro peccatis nostris mortem. Sic enim omnibus ferè falsis Sectis, olim & nunc per diabolum excitatis, atque ab Ecclesia damnatis & abscissis, v. g. *Pelagianis, Donatistis, Nestorianis, Eutychianis &c.* pateret salus; quæ tamen extra veram fidem, extra Arcam Noë seu Ecclesiam non est, uti tota antiquitas incunctanter profitetur. Nam si statuamus aliquem castitate, aliisque virtutibus præditum, *sed Hæreticum, nulli utique dubium est, propter hoc solum, quòd Hæreticus est, regnum Dei non possessurum, inquit Augustin. l. 4. contra Donat. c. 18. Idem Epist. 152. Si quis (inquit) ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere,*

quòd à Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Alioquin sanè, cur Apostolus ad Titum 3. tam sollicitè jubet hæreticum hominem vitari, tamquam subversum & condemnatum? Cur tot Concilia omni ævo contra succrescentes hæreses, Novatorumque Sectas convocata, ipsæque toties anathemate damnatæ? Cur tot martyrium potius subire, quàm hæresi vel unicæ subscribere maluerunt? Cur tanta inter Religiones & Hæreticorum Sectas dissensio, ut etiam *Lutherani Calvinistas* impietatis & blasphemiae accusent, eosque pro fratribus habere detrectent, similiter & *Calvinista Lutheranos: Anabaptistæ* denique eos, qui sui non sunt, pro infidelibus habeant? Cur sicut qui offendit in uno mandato exponit se damnationi, nisi resipiscat, sic etiam non ille, qui in uno articulo incredulus, Ecclesiam contemnit & divinæ veritati adversatur? Denique persuasio ista facit hominem non curare, quam religionem vel sectam amplectatur; nulloque ipsa Scripturæ testimonio nititur, nullâ ratione, contradicente totâ antiquitate.

Cujus existimationem certissimam expressit *Fulgentius* (ut alios præteream) *l. de fide ad Petrum cap. 38. Firmissime tene, & nullatenus dubites, non solum omnes Paganos, sed etiam omnes Judæos, Hæreticos, atque Schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis ejus. Et cap. 39. Firmissime tene, & nullatenus dubites, quemlibet Hæreticum sive Schismaticum in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti baptizatum, si Ecclesia Catholica non fuerit aggregatus, quantascumque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine etiam sanguinem fuderit, nullatenus posse salvari. Omni enim homini, qui Ecclesia Catholica non tenet unitatem, neque Baptismus, neque eleemosyna quàmlibet copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta proficere poterit ad salutem, quamdiu in eo hæretica vel schismatica pravitas perseverat, quæ ducit ad mortem.*

§. II.

Quas Notas Ecclesiæ effingant Novatores.

44. *Verba S. Fulgentii.* **H**æretici porro recentiores duas veræ Ecclesiæ Notas statuunt, sinceram nempe Verbi Dei prædicationem, & sincerum usum Sacramentorum. Sed omnino ridiculè: cum notæ debeant esse tales, ut clarè in re appareant, & facilè discernatur, an & cui convenient, ut proinde ex iis Ecclesia discerni valeat à ceteris. Porro æquè vel magis obscurum est, penes quos sit v. g. sincera Verbi Dei prædicatio, ac penes quos sit Ecclesia. Et quævis Secta, etsi in Doctrinis & usu Sacramentorum alteri contraria, contendit penes se has notas reperiri. Quomodò igitur in tanta Sectarum varietate ex iis notis dignosci poterit, quæ vera & sub interminatione

45. *Quas Ecclesia notas statuunt Hæretici, & quàm infundatè.*

tione maledictionis amplectenda sit Ecclesia? Ut taceam Congregationem illam non fore Ecclesiam, in qua hæc forent, ex hoc solo, quod ipsa esset à corpore toto per schisma, etiam sine errore in fide, separata. Sed mirum non est tenebriones istos quærere latebras, nè nimis manifestè convincantur esse extorres ab Ecclesia vera, si notas claras & legitimas Ecclesiae, quas Patres posuerunt, admitterent.

46. *Objectio* Nec obstat, quod nonnulli sub nomine *quodam ex* Chrysostomi objiciant illud *Auctore* Auctoris Oper. imperf. Hom. 49, de suo tempore inculcantis: *Operis im-* Nunc nullo modo cognoscitur volentibus cognoscere quæ sit vera Ecclesia Christi, nisi tantummodo per Scripturas; nimirum quia (ut præmittit) in tempore hoc, ex quo obtinuit hæresis, Homousianorum scilicet, illas Ecclesias, expulsi nimirum Arianis, nulla probatio potest esse vera Christianitatis. . . . nisi Scriptura divina. Non obstat inquam: nam Auctor operis non est Chrysostomus, sed vel Arianus, vel certè opus ipsum alioquin doctum, est quoad hoc & similia ab Arianis corruptum. Ibidem enim Ecclesiam profitentem sanctissimam Trinitatem, siue professionem ejusdem (quam Hom. 19. appellaverat triangulam impietatem, Hom. 48. hæresim Homousianorum) tractat quasi hæresim impiam, & Antichristi exercitum.

47. *Genius A-* Quare de Ariana hæresi rectè dixit Athanasius Orat. 2. contra Arianos in init: Hæresis, quæ Ariana vocatur, dolosa & vafra, cum videret sorores suas, ceteras (inquam) hæreses atate grandiores, publicè palamque probrosas haberi, speciem suam dissimulat & litterarum sacrarum vocibus, quasi honesto cultu induitur, ut pater ejus diabolus.

Quod & ceteræ novellæ Sectæ faciunt, quæ dum cernunt se nimis apertè novitatis & falsitatis aliundè convinci, ad purum Verbum Dei, sed suo sensu interpretandum, provocant. Memento enim (inquit Hilarius l. 3. ad Constant.) neminem Hæreticorum esse, qui se nunc non secundum Scripturas predicare ea, quibus blasphematur, mentiatur. Undè eorum voces præformavit Vincentius Lyrinensis cap. 37. dicens: Si quis interroget quempiam Hæreticorum sibi talia persuadentem unde probas? unde doces, quod Ecclesia Catholica universalem & antiquam fidem dimittere debeat? Statim ille: Scriptum est enim. Et continuò mille testimonia, mille exempla, mille auctoritates parat de Lege, de Psalmis, de Apostolis, de Prophetis; quibus novo & malo more interpretatis, ex arce Catholica in hæreseos barathrum infelix anima præcipitur. Inde enim omnes hæreses, quod Scriptura bona non bene intelligatur, juxta Augustinum Tractat. 18. in Joan. init. Ideoque verendum cum Hieronymo in c. 1. ad Galat. vers. 11. Nè interpretatione perversa de Evangelio Christi, hominis fiat Evangelium, aut quod pejus est diaboli; dum nimirum Hæretici de purissimo Scripturarum fonte assumentes testimonia,

non ita interpretantur, ut scripta sunt, sed simplicitatem sermonis Ecclesiastici id volunt significare, quod ipsi sentiant, ut ait Epiphanius Epist. ad Joannem Hierosolym. Tantum enim (ut utar verbis Tertull. de præscr. c. 17.) veritati obstreperit adulter sensus, quantum & corruptor stylus.

Undè cum omnes Novatores ex aliis principiis apertissimè convincantur esse Novatores, nos verò e contra in ea regula incedere, quam Ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo tradidit, præscribit idem Tertullianus sup. c. 37. non esse admitrendos Hæreticos ad ineundam de Scripturis provocationem, quos sine Scripturis probamus ad Scripturas non pertinere; ad quas utique non pertinet, nisi Ecclesia Catholica & Apostolica, quæ est columna veritatis, & depositaria ac interpres sincera Verbi Dei. Quantumvis alioquin etiam ex ipso Verbo Dei possint convinci Hæretici, apud ipsos non esse Ecclesiam in Verbo Dei promissam, quæ scilicet se extendit ad omnia loca & tempora. Prout Augustinus, etsi alibi ex miraculis &c. probet Ecclesiam, interdum tamen velut de superabundanti ex solis Scripturis vult contendere & convincere Donatistas, quod scilicet apud ipsos non sit Ecclesia, juxta Scripturas toto orbe diffusa: quidquid foret de mirabilibus, præsertim visionibus, verè illusionibus, somniis aut fabulis Donatarum, quos interdum Mirabiliarios vocat; quamquam nullum opus ederent, quod verè miraculosum foret, & virtutem creatam, etiam dæmonum, superaret.

Aliæ itaque, eæque manifestæ veræ Ecclesiae Notæ à Patribus & Catholicis assignantur. Quatuor illustriores continentur in Symbolo Constantinopolitano: Credo Unam, Sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Ad quas ferè ceteræ reduci possunt.

§. III.

Prima Ecclesiae Nota, quod sit Una.

Unitas Ecclesiae designatur in Scripturis, quæ asserunt eam esse Unum corpus, Rom. 12. Unam columbam. Cant. 6. Unum Ovile. Joan. 10. quæque assimilant eam regno & familiæ; quæ ut subsistant, exigunt suam unitatem. Da enim unum (inquit August. Sermon. 26. de Verbis Domini) & populus est; tolle unum, & turba est. Hæc autem unitas consistit in ordinatissima Ecclesiae toto orbe diffusæ dispositione, membrorumq; connexione, ac quoad identitatem credendorum consensione, debitæque subjectione ac subordinatione, præsertim ad supremum caput visibile Ecclesiae. Hanc palparet, qui Christianum mundum peragraret, deque hac & aliis notis inquireret. Istam unitatem lacerant, qui diversa à ceteris pertinaciter credere, aut singularia extra communionem totius corporis conventicula facere præsumunt. Quod Apostolus sollicitè cupiens evitari 1. ad Cor. 1. ait: Obsecro vos fratres. . . . ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.

48. Provocatio eorum ad Scripturam an vel qualiter admittenda.

Quatuor illustriores Nota Ecclesiae.

49.

Unitas Ecclesiae consistit in unionem membrorum universalis Ecclesiae inter se & capite.

50.
Quam
communio-
nem Anti-
quitas ad
presens in-
stitutum
urrit.

Unde hanc unionem seu communionem cum Ecclesia per orbem diffusa ejusque Capite Romano Pontifice, etiam Veteres pro Nota Ecclesiae statuerunt. Hinc Augustinus Epist. 162. sub init. scribit, quod Caelicianus Episcopus Catholicus possit non curare conspirantem multitudinem inimicorum Donatistarum, cum se videret Romanae Ecclesiae, in qua semper Apostolicae Cathedrae viguit principatus, per communicatorias litteras esse conjunctum. Inde etiam ostendit Optatus l. 2. contra Parmenianum sub init. Donatistas non pertinere ad veram Ecclesiam, quia non essent conjuncti cum Siricio Papa, qui tunc erat Ecclesiae caput: Cum quo (inquit) nobis totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat. Inde etiam est, quod Hieronimus in oriente positus Epist. 57. ad Damasum Papam fidenter scribat: Ego nullum Primum nisi Christum sequens, Beatitudini tuae, id est, Cathedrae Petri, communionem consocior, super illam Petram adificatam Ecclesiam scio, quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est, si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio; quicumque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Anti-Christi est. Et Epist. altera, ad eundem Damasum: Ego interim clamito; Si quis Cathedra Petri jungitur, meus est. Et Irenaeus l. 3. adversus haereses c. 3. Ad hanc Ecclesiam Roman. propter potentioris principalem necessesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles. Cyprianus lib. de Unitate Ecclesiae sub init. Hanc Ecclesiam unitatem, qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit? Et Epist. 52. communicare cum Pontifice, hoc est (ut explicat) cum Catholica Ecclesia communicare. Et Satyrus frater S. Ambrosii percunctabatur ab Episcopo, ad quem ex naufragio delatus erat: Virumnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conveniret, ut refert ipse Ambrosius l. de obitu Satyri post med. Hinc Gratianus Imperator teste Theodoro l. 5. Hist. c. 2. legem tulit, quam jubebat Ecclesias sanctas tradidit, qui Damasi communionem amplexarentur. Et Episcopi illi, qui a schismate ad unitatem Ecclesiae redibant tempore Gregorii sponsonem hujusmodi faciebant, teste ipso Gregorio l. 10. Epist. 31. Spondeo me in unitate Ecclesiae, ad quam Deo propitio sum reversus, & communione Romani Pontificis semper & sine dubio permanere.

Quae pariter competit soli Ecclesiae Catholicae.

Haec porro communio cum corpore per orbem diffuso ejusque capite cernitur evidenter in Ecclesia Catholica. Manifeste autem deficit in omnibus sectis antiquorum ac recentiorum Novatorum, qui cum novitate doctrinae unum jugum obedientiae excusserunt, non agnoscendo caput corporis per orbem diffusi a cuius consequenter trunco sese sacrilego schismate avulserunt.

51.
Defectu hujus commu-

Unde etiam mira Dei providentia, quotquot sese ab unitate praefata diviserunt, continuo velut rami a radice, & palmites a vite

praeclari aruerunt, ut videre est non solum in nionis Ha-
infinitis haeresibus, quarum vix nomina re-
stant, nec cognoscerentur, nisi ex scriptis Ca-
tholicorum; sed etiam in Ecclesiis Asiaticis
& Africanis, olim florentissimis doctrina &
sanctitate, postquam foedo schismate a Ca-
tholica unitate recesserunt. Quare (ut utar
verbis Optati lib. 2. contra Parmen.) intelligite
vel sero, quotquot superestis Sectarii, vos esse
ramos fractos ab arbore, vos esse abscissos palmites
a vite, vos esse rivum concisum a fonte.

In eadem Catholica unitate specialiter no-
tanda est (quam & suo tempore notavit &
ponderavit Irenaeus l. 1. c. 3.) mira & perfe-
ctissima consensus omnium membrorum Ec-
clesiae per totum Orbem usque ad Africanos,
quoad omnes & singulos fidei articulos, ad-
missa solum dissensione in quibusdam nec-
dum satis per Ecclesiam declaratis, in quibus
Scholastici, salva unitate fidei, & perfecta
communione, dissentiant inter se; prout va-
rii Episcopi Africani olim ante definitionem
Ecclesiae dissentiebant a ceteris circa anabap-
tismus Haeticorum. Ea autem unitas pal-
patur, non solum conferendo doctrinam Pa-
trum cum modernis (quae consensus spectat
ad Ecclesiae antiquitatem, & unitatem quasi
successivam, seu doctrinae praesentis cum do-
ctrina Ecclesiae veteris) sed etiam Catholico-
rum in universis totius mundi partibus, Hi-
spania, Gallia, Germania, ipsa Turcia, Indijs,
America, idem omnino sentientium ac scri-
bentium. Quare merito Dixit Tertull. l. de
Praescript. c. 28. Ecquid verisimile, ut tot ac tanta
Ecclesia in unam fidem erraverint? . . . Cete-
rum quod apud multos unum invenitur, non erra-
tum, sed traditum est. Augustinum quoque (ipso
teste l. contra Epist. Fundamenti c. 5.) in gre-
mio Ecclesiae Catholicae inter caetera detine-
bat Consensus populorum. Vide, quae scribit
Vincentius Lyrinensis in Commonitorio cap. 3. &
34. Haec itaque concordia est apertum sig-
num Regni Dei, quod debet stare in aeter-
num; cum contra discordia signum sit
regni diaboli, quod tandem debet dissolvi;
de quo Matth. 12. dicitur: Omne regnum
divisum contra se, desolabitur.

Econtra haereses vix natae mox in diversas
fuere sectas dissectae, quarum mutuae dissen-
siones sufficiunt ad suam ipsorum doctrinam
evertendam. Quod de antiquis & dudum an-
tiquatis haeresibus ostendunt Irenaeus l. 1. c. 21.
& seqq. Epiphanius Haeresi 8. in fine. Theodore-
tus l. 4. de Haeticorum fabulis. Augustinus Ha-
resi 46. qui specialiter de Donatistarum haeresi
lib. 1. de Bapt. c. 6. tradit eam suo tempore in
multa minutissima frustra concisam. Quo-
modo autem Ariani mox fuerint divisi, scri-
bit Rufinus l. 10. Hist. Eccles. c. 25. de qui-
bus etiam testatur Hilar. l. 3. ad Constantium.
quod singulis penè annis mutarent fidem. Sub-
jungam, ait Andreas Duvallius D. Sorbonic:
Calvini institutiones nunquam fuisse revisas,
quin pleraque, & quidem maximi momenti,
vel

52.

Consensus
Doctrinae
fidei in
membris
Ecclesiae ex-
penditur.

53.

Dissensio-
nes & dis-
sectiones
singularum
Sectarum
& Sectariorum.

vel ab ipso cum viveret, vel a ministris post ejus mortem mutata sint. Idem notissimum est de *Lutheranis*, qui vix dum nati in *Anabaptistas*, *Confessionistas* & *Sacramentarios* sunt dissecti, & hi rursus in alias & alias sectas usque ad triginta quatuor; idque non longè post initium: nunc autem numerantur ferè centum diversæ sectæ ex uno *Luthero* prodeuntes; ut vix restent, qui corpus purum doctrinæ *Lutheranicae* ab initio traditæ sectentur; ac *Lutheranis* aptè quadret illud *Irenæi* l. 1. c. 5. dictum de *Valentinianis*, quod cum essent plurimi, vix duo aut tres convenire reperiabantur in dogmatibus suis.

54.
Contradi-
ctiones Lu-
theri &
Calvini.

Immo nec ipsi *Hæresiarchæ* secum conveniunt (quod tamen teste ipso *Luthero* l. de *Votis Monasticis*, est certissima falsæ doctrinæ nota) ut patet ex innumeris *Lutheri* contradictionibus, quas colligit *Cochleus* in Libro, quem intitulavit *Lutherus Septiceps*; ubi in fine adjicit triginta sex unius *Lutheri* varias de unico articulo, scilicet communione sub utraque specie, sententias. Similiter *Calvinus* in cap. 1. *Joan.* scribit Christum esse verum Deum ejusdem cum Patre essentia. At Ep. 2. ad *Polonos* asserit Christum secundum naturam, etiam divinam, Patre minorem, & (ut loquitur *Refutat. 10. contra Gentilem*) Filium etiam secundum divinitatem Patri subjectum, atque adeò nomen Dei per excellentiam ad solum Patrem pertinere, eumque solum ac propriè cæli & terræ Creatorem esse, impropiam denique ac duram esse locutionem *Symboli*, Deum de Deo, Lumen de Lamine.

Inconstan-
tia doctri-
nae unde in
Hæreticis
variatur.

Nec mirum, quod postquam à recto veritatis tramite semel deviatum, eatur inconstanter per diversa in via: quodque divulsi ab immobili veritatis columna, quæ est Ecclesia Catholica, nec habentes certam regulam aut dubiorum interpretem, sed proprium spiritum erraticum, instabiles circumferantur omni vento doctrinæ ad circumventionem erroris, Magistri discipulis, & utrique sibi ipsis non consentientes.

55.
Quæ differe-
ntia inter
sectas
ex Ecclesia,
& ex alijs
sectis pro-
deuntes.

Ea quoque differentia cernitur inter sectas, quæ ab Ecclesia exeunt, & eas quæ ab alijs sectis nascuntur, quod Ecclesia hæresibus successivè nascentibus & emorientibus, incommutata semper perseveret; hæreses ipsas damnans & à se projiciens, omnibus etiam sectis auctoritate, numerositate sectatorum, amplitudine & generalitate locorum ac temporum incomparabiliter excedens. At sectæ ex alijs prodeuntes pari ordine & gradu cum suis matribus procedunt, & infelices partus vix nati sæpè matres suas locis & numero superant, nec est cur ab eis damnari timeant potius quam ipsæ contra eas damnent. Mentior si non etiam à regulis suis variant inter se; dum unusquisque proinde suo arbitrio modulatur quæ accepit, quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille, qui tradidit. . . . Idem licuit *Valentinianis*, quod *Valentino*, idem *Marcionitis*, quod *Marcioni* (idem *Zwinglio*, quod *Luthero*, idem

Arminio, quod *Calvino* &c.) de arbitrio suo fidem innovare. Denique penitus inspectæ hæreses omnes in multis cum auctoribus suis dissentientes deprehenduntur; ut præclare *Tertullianus* l. de *Præscript.* cap. 42. Nihilominus nihil interest illis, licet diversa tractantibus, dum ad unius veritatis expugnationem conspirent; ut idem c. 41. præmiserat.

§. IV.

Secunda Ecclesiæ nota, quod sit Sancta.

Sanctitas Ecclesiæ consistit non solum in sanctitate capitis, sed insuper in sanctitate & puritate doctrinæ, quæ nil falsum in materia fidei, nil iniquum in materia morum continet, & cultorum secundum doctrinam & instituta Ecclesiæ Catholicæ viventium.

56.
In quo consistat Ecclesiæ sanctitas.

Ad doctrinam quod attinet, ea nullo novo rationi adverso laborat, tota à peccatis & terrenis avertit, & ad sanctitatem ac studium perfectionis inducit, ut patet ex ijs, quæ docet & suadet circa castitatem, frænationem carnis, contemptum mundanorum, &c. item circa necessitatem poenitentia, & satisfactionis, purgatorium &c. Quare tot milleni, præsertim religiosi, homines utriusque sexus, atque inter hos Reges & Principes, eorumque filii ac filia, ex doctrina Ecclesiæ, adjuvante divinâ gratiâ, tam mirabilem in se mutationem senserunt, vitamque conformiter instituentes, sanctitate orbi notâ omni sæculo eluxerunt, quam etiam post mortem signis manifestis Deus attestatus est; ut historiæ fide dignissimæ, nec umquam in dubitationem vocatæ tradunt. Tales sunt *Antonius*, *Hilarion*, *Basilius*, *Martinus*, *Ambrosius*, *Augustinus*, *Benedictus*, *Gregorius*, *Willebrordus*, *Bonifacius*, *Norbertus*, *Bernardus*, *Dominicus*, *Franciscus* (quos tres signanter Novatores fatentur esse sanctos) *Antonius à Padua*, *Thomas Aquinas*, *Bonaventura*, *Bernardinus*, *Xaverius* & infiniti alii.

Doctrina
Ecclesiæ quæ
sancta.

Inde consequens sanctitas cultorum.

Undè argumentor: Nullus horum fuit *Lutheranus*, *Calvinista* &c. sed omnes Catholici, immo plerique Monachi seu religiosi. Verâ proinde est religio & fides Catholica, quæ sancta docet, sanctitatem promover, sanctos facit & habet. Falsa enim secta aut fides ad sanctitatem præsertim tam eximiam perducere non potest. Immo sine vera fide (quæ salutis fundamentum) impossibile est placere Deo. Religio quoque falsa, utpote à diabolo, inidonea fuisset ad efficiendos Dei amicos, ipsiusque diaboli capitales inimicos. Non est præterea credibile, tam innocentes ac Deum quærentes viros adeò fuisse deceptos in negotio veræ fidei (quam, & ce-

57.
Argumentum inde desumptum.

tera

tera salutis media, uti ipsam salutem, in se & aliis tam sollicitè exquisierunt) neque à Deo, qui assidue petentibus dat spiritum bonum, fuisse illuminatos. Maxime, cum, si vera sint, quæ Novatores docent, non potuissent esse sancti, utpote ignorantes, atque adeò non adhibentes fidem specialem (quæ sola secundum ipsos justificat) atque adhærentes meretrici Babylonicæ (sic vocant Ecclesiam Romanam) nec non existentes primaria instrumenta Antichristi, atque extra veram Ecclesiam, denique superstitioni & idololatræ in cultu Eucharistiæ, Sanctorum, Imaginum, si Novatoribus credimus. Quin potius inde consequens foret, eos esse impios & filios gehennæ.

58.
Impuritas
qualis doctrina
Novatorum.

Econtra Novatoribus deest sanctitas doctrinæ incitantis ad studium virtutum & vitiationem peccatorum, abundat autem doctrinæ foeda impuritas, quæ certe est falsitatis nota: cum doceant jejuniū esse traditionem humanam frustraneam, abstinentiam carniū superstitionem, vota Monastica impia & irrita, castitatem impossibilem, ideoque rei uxoriæ ab omnibus vacandum, veluti rei (ut *Lutherus l. de Vita conjugali* loquitur) tam necessariæ; quàm sit edere, bibere, dormire. Immo studium bonorum operum tollunt, dicentes omnia opera hominis lapsi esse peccata, etsi credentibus non imputentur, negantes omne omnino bonorum operum meritum, quasi sola fides æstimeretur & coronetur, cetera omnia liberrima neque præcepta amplius, neque prohibita sint, ut loquitur *Lutherus in c. 2. ad Gal.* Undè à Christo non avellit nos, juxta eundem *Ep. 238. ad Melancthonem*, peccatum, etiamsi millies millies uno die fornicemur, & occidamus. Nimirum, quia Christianus etiam volens non potest perdere salutem quantiscumque peccatis, nisi nolit credere; prout effutit *l. de captiv. Babylon. c. de Baptismo*. Ideoque *Epist. cit.* etiam ad peccandum adhortatur dicens: *Esse peccator, & pecca fortiter*. Et quidem articulum de fidei specialis sufficientia veluti præcipuum statuit in *Glossa super Edicto Casareo*, addens Diabolum per suos porcinos doctores eum semper blasphemare, quem proinde vult tamquam Evangelista inconcussum debere permittere Imperatores, Romanum, Turcicum, Tartaricum, Persicum, Papam, Cardinales totumque mundum: & debere insuper habere ignem infernalem super capita sua, & nullam gratiarum actionem. *Hic est* (subdit) *meus Doctoris Lutheri instinctus à Spiritu Sancto, verumque ac sanctum Evangelium*. Quare consequenter ad hoc Pseudo-Evangelium Novatores poenitentiam, satisfactionis necessitatem, purgatorium tollunt, nullum peccatum habenti fidem specialem imputari asserunt, omnes eam præditos esse prædestinatos, idque singulos debere firmiter credere docent, uti & hominem carere libero arbitrio, nec posse vias suas bonas facere vel malas, sed omnia inevitabili necessitate fieri, Deumque ab æterno sinè demeriti

consideratione hominem efficaciter æternis exitijs & ignibus destinasse, immo mala seu peccata Deo impellente fieri, ut præfatum damnandi propositum sub titulo justitiæ exequi valeat, ut *Calvinus* blasphematur. Quid hoc porro est aliud, quàm omnem Numinis divini timorem tollere, & maximam peccandi occasionem seu libertatem præbere: non minus, quàm atheismus, quo laborantes, plerumque saltem timore divinæ vindictæ non carent, ob dubium de falsitate suæ existimationis; quo tamen Novatores eximunt suos per certissimam persuasionem præmissam, quam volunt necessariam, & quidem sub larva quadam religionis, ac honoris Christi mediatoris, libertatisque novæ Legis. Itaque (ut verbis) *Tertulliani lib. de Præscript. c. 43. utar) libera sunt illis omnia & soluta*.

Hinc ubi veritas nulla est, merito & talis disciplina est, ut idem *suprà*. Ideoque non cernitur in perversis istis ea morum mutatio, quæ ex sceleratis per assumptionem novæ sectæ fiant sancti & virtuosus; sed potius peiores; & qui à nobis recedunt, ideo id agunt, quia jam mali erant & impatientes ecclesiasticæ disciplinæ, seu ut ibi liberiùs peccent & licentiùs vivant. Quod si inter Catholicos (uti contingit) mali non desint, est, quia doctrinæ & exhortationibus Ecclesiæ in moribus se non conformant; quod quidem non religioni ejusve regulis, sed pravæ deviationi voluntati adscribendum esse constat. Inter Novatores autem nullus est vel fuit, de quo, nisi ex ipsorum solum testimonio absque alio signo fidem faciente, constet, quod sanctus sit, aut per fidem eorum salutem sit adeptus. Quæ igitur vesania est, relicta securissima salutis viâ, quæ in Ecclesia patens est, in illorum gremio se condere, quorum vestigijs inhærendo neminem constat ad sanctitatem aut salutem pervenisse?

Quod si cui vitam, nè dicam cultorum, sed ipsorum prætenso reformationis auctorum inspicere lubeat, cernet *Lutherum* apostatam, contemptis votis, monialem professam à monasterio abductam sibi copulasse, & toties repetitis sacrilegijs assidue ei convixisse carnaliter, hominemque in computationibus assiduam, atque adeo libidini deditum fuisse, ut usum foeminæ magis necessarium assereret, quàm edere, bibere, dormire, *l. de Vita conjugali*; licitumque esse uti ancillâ, si uxor debitum recusaret, *Serm. de Matrimonio*; hominem denique reperiet superbum, maledicum, ipsi diabolo familiarem fuisse, atque adeò maximè infamem. Vitam *Calvini* pessimis facinoribus plenam descripserunt *Hieronymus Bolsecus* ejus olim discipulus, *Julius Erigerus* & alii. Superbiam & maledicentiam ejus scripta satis clamant. Specialiter de Sodomia & stigmate *Calvini* differentem vide *Lesium in Appendice consultationis de Relig. c. 3.* Quis itaque prudens in animum inducat viros istos esse, per quos verum Evangelium,

59.
Defectus
sanctitatis
consequens.

Quid censendum de malis Catholicis.

60.
Mores recentiorum
Hæreticorum
pessimi.

Consideratio inde sumpta.
vel-

veluti tot sæculis sepultum, mundo nuper resplenduit? Illos ad hoc opus à Deo contra stylum ordinarium missos esse? A fortiori autem, si doctrinæ impuritas, inconstantia, multiplices antilogiæ utriusque Hæresiarchæ (quas ex *Calvini* ipsius verbis, viginti quatuor collegit *Judocus Coccinus*, ex *Luthero* similiter plurimas *Cochleus*) considerentur. Accedunt Novatorum fraudes & doli mali: quibus non solum falsò calumniantur Catholicos tamquam adoratores statuarum, lignorum, truncorum, saxorum, uti Ethnici adorant sua idola; item tamquam panicolas seu panis adoratores, tamquam fiduciam non ponentes in Christi meritis &c.: sed etiam, quos adhibent in alteratione Scripturarum & Patrum, quorum testimonia sive mutilando, sive addendo, sive aliter alterando detorquent, omittis etiam claris testimoniis, obscuriora quædam corradunt, ut suæ doctrinæ favere existimentur. Vide desuper *Lessium in Consult. de Relig. Rat. 7.*

61.

Efficacia
doctrinæ
Catholicæ
in conver-
sione Gen-
tium.

Ad sanctitatem Ecclesiæ reduci potest efficacia doctrinæ. Lex enim Domini non solum immaculata, sed etiam convertens animas. Ea autem efficacia cernitur in conversione Gentium per Scripturam promissa; quæ non solum antiquis temporibus, sed etiam recentioribus jugiter contigit per solam Romanam Ecclesiam Catholicam ejusque filios, & præsertim Monachos, ut Benedictinos, Dominicanos, Franciscanos &c. prout ad oculum patet discurrenti per singula sæcula. Et superiori sæculo, primò & potissimum per Franciscanos, dein per Dominicanos, ac denique per Religiosos Societatis conversus est novus orbis à Gentilitate ad Christianismum. Unde autem hæc tam mirabilis in animis istorum Barbarorum mutatio, nisi à Spiritu sancto & verâ fide?

62.

Qua deest
Novatori-
bus, quo-
rum hac in
parte ge-
nius descri-
bitur.

Econtra quæ Gentium conversio ad sectam Novatorum? Hi nimirum seminato bono semine more diaboli veniunt, ut superseminent errorum zizania in medio tritici. Iste Hæreticorum fuit semper, estque hodie genius, jam olim à *Tertulliano lib. de Præscript. cap. 42.* graphicè delineatus, dum ait: *De verbi administratione quid dicam? Cum hoc sit negotium illis, non Ethnicos convertendi, sed nostros evertendi? Hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur: quoniam & ipsum opus eorum non de suo proprio edificio venit, sed de veritatis destructione. Nostra suffodiunt, ut sua edificent.... Ita fit ut ruinas facilius operentur stantium edificiorum, quam extructiones jacentium ruinarum.* Quare rectè *Augustinus l. 13. contra Faustum cap. 12.* applicat Hæreticis illud *Jerem. 17.* ubi ipse legit: *Perdix congregavit, quæ non peperit, idemque in iis locum habere pulchrè ostendit; cum econtra Catholica sit columba semper fecunda, quæ non cessat ipsa novos pullos pariturare continuò & parere feliciter.*

Præterea ad sanctitatem reduci potest illustrissima Ecclesiæ nota, scilicet fulgor miraculorum, seu operum supra naturæ vires eorum, non solum in testimonium sanctitatis cultorum fidei Catholicæ (quam ex consequenti & indirectè etiam ipsa demonstrant) sed etiam directè in fidei nostræ confirmationem. Hæc enim in ipso Evangelio promissa *Joan. 14. Marci ult.* sunt veluti sigilla summi Regis confirmantia veritatem eorum, quibus adhibentur, quæque divina providentia non patitur fieri in testimonium falsitatis. In sola autem Ecclesia Catholica hæc sunt, usque hodie: de quibus ex consensu Patrum, gravissimorum omnis ævi Scriptorum, consensu totius Christianismi, etiam ante novas hæreses exortas, constat. Adsunt de iisdem publica testimonia, præviâ summâ inquisitione probata, quantam vix aliquis nisi penitus informatus adhiberi crederet, Romæ præsertim, dum tractatur Sanctorum Canonizatio. Soli Novatores oblatrant, omnem consequenter historiarum & publicam fidem denegantes. Neque ope dæmonum facta esse, sanctitas ipsa patrantium, qualitas operum, circumstantia temporis, publicitas loci, occasio quâ fiunt, effectus & stabilitas ac utilitas, strictum novorum (quæ frequenter contingunt) miraculorum examen evincunt. Deinde cur talem (si foret) illusionem non facit dæmon in tot aliis sectis falsis, ex quibus ei uberrimi proventus? Præterea dum fundamentum eis fidem denegandi quæritur, nullum allegari potest, nisi sophistica petitio principii, quod scilicet sint contra Evangelium & confirmant idololatricam. Simili prætextu etiam Judæi calumniabantur miracula Christi, quem putabant docere contra veram Moyse doctrinam, Paganæ miracula Martyrum, *Ariani* & similes pestes miracula Catholicorum.

Adde ipsos Novatores probè scientes, quantum efficaciam id conferat ad probandam veritatem doctrinæ, ardentè inhiasse miraculorum patrati, sed irritò conatu: nisi, quod *Calvinus* (teste oculato *Bolsco cap. 13. Vita*) volens excitare ad vitam eum, qui se ejus suasu simulaverat mortuum, contrario successu, ex vivo mortuum fecerit. Ut aptè in hujusmodi quadret illud *Tertulliani l. de Præscript. c. 30.* *Volo & virtutes eorum proferre, nisi quod agnosco maximam virtutem eorum, quâ Apostolos in perversum amulantur. Illi enim de mortuis vivos faciebant, isti de vivis mortuos, etiam corporaliter faciunt.*

Hinc ulcus eos premit, ut, cum né simulata quidem miracula eis succedant, contentur evertere, sed frustra, firmissimum hunc Catholicæ Ecclesiæ murum. Hic enim murus athenæus adeò fidei nostræ ædificium solidat, ut sicut cernentes miracula Apostolorum de doctrinæ veritate prudenter fluctuare non poterant, sic neque fluctuare possint, qui sepositâ passione considerant ea, quæ in Eccle-

Calumniis
occurritur
Novato-
rum.

64.

Irrito co-
nato mira-
cula attri-
buntur.

65.

Idcirco ad
oppugnan-
dum se
convertunt

fia Catholica fiunt.

Exami-
nanda sunt
rigorose.

Genius No-
vatorum.

Vnicum mi-
raculum
omnes con-
vellit.

66.
Solvitur
obscuro
vulgo desu-
mi solita
ex miracu-
lis Anti-
Christi.

67.
An vel qui
Vespasia-
nus cæcum
illumina-
vit, & clau-
dum recti-
ficavit.

68.
Lumen pro-
pheticum
sola Ca-
tholica Ec-
clesia repe-
ritur.

Sedulò nihilominus invigilandum, prout Ecclesia invigilandum præscribit, nè fictis aut non satis fundatis miraculis verorum miraculorum gloria obscuratur apud infideles Novatores, instar porcorum inhiantes pomis putridis relictâ sanorum copiâ, dum relictis, quæ plurima sunt, indubitatis miraculis, nonnulla fortasse minus probata vellicare student; cum alioquin vel unicum fidei contra ipsos omni signo destitutos stabiliendæ sufficiat.

Nec refert, quod etiam Antichristus sit facturus miracula, immo ea statuantur signum Antichristi 2. ad Thess. 2. & Apoc. 13. Nam faciet quidem magna & mirabilia coram oculis hominum, sed non vera miracula, quæ superent dæmonis potestatem, quorum virtute faciet ignem de cælo descendere, imaginem bestię loqui (ut significatur Apoc. 13.) sicut dæmones olim fecerunt loqui idola per assistentiam suam ea sic movendo, & sicut locuti sunt per ventrem pythionissarum, & diabolus per serpentem. Unde 2. ad Thess. 2. dicitur: *Cujus est adventus secundum operationem satana, in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus*, sive quia mendaciter & non verè, sed per illusionem fient, quæ scilicet superarent virtutem dæmonum; sive, quia etsi vera erunt in ratione operis, falsa tamen in ratione miraculi. Quid hæc ad propositum nostrum? Anne propter adulterinos nummos spernendi legitimi? An quia nonnullæ sunt adulteratæ principum litteræ, etiam vera diplomata & sigilla sperni queunt?

Non refert etiam, quod legatur de Vespasiano idolorum cultore, eum cæco lumen, claudum gressum reddidisse. Nam facile id solvitur ex Tacito l. 4. Hist. referente Medicos illius temporis respondisse, cæcum illum non laborasse cæcitate verâ, neque claudum claudicatione incurabili; ut proinde dæmonis virtutem opus istud non superaverit. Immo juxta Tertullianum Apologet. cap. 22. credibile est totum morbum fuisse à diabolo, qui oculo unius, & tibie alterius insidens impediabat eorundem membrorum usum, idque eo fine, ut videretur sanare, quando desinebat nocere.

Quàm necessaria porro fuerint Novatoribus, veluti vocatione ordinariâ destitutis, Miracula, quibus extraordinariam vocationem mundo testatam facerent, patebit ex postea dicendis §. VI.

Gloriæ miraculorum accedit lumen propheticum? quo futura & alieni cordis arcana multis Ecclesiæ Catholicæ filiis ac sanctis viris patefacta sunt; ut de Gregorio Thaumaturgo, Antonio, Benedicto, Malachia, Bernardo, Francisco, & aliis innumeris ex scriptis Patrum & Historiis est manifestum. Nihil tale apud Hæreticos reperitur. Quin potius, dum prophetiæ spiritum vendicare sibi voluerunt, in mendacijs & falsitatibus deprehensi sunt. Vide Cochlaem de actis Lutheri Anno 1525. & 1533, ubi refert falsas prophe-

tias Lutheri, Munceri & aliorum. Vide etiam Tannerum disp. 1. q. 2. dub. 4. n. 80. & seqq.

§. V.

Tertia Ecclesiæ Nota, quod sit re & nomine Catholica.

Catholica dicitur Ecclesia in Symbolo Apostolorum & Constantinopolitano, id est, universalis, ut vocatur in Concilio Lateranensi, & refertur c. Firmiter de Summa Trinit. In hoc autem quod universalis dicitur, etiam tacite ipsa unitas, de qua jam à nobis actum est, involvitur; cum universale sit unum versus multa. Ideoque Augustinus Epist. 50. in princip. de Sectariis agens ait: *Quia se ab Ecclesia Catholica, hoc est, ab unitate omnium Gentium diviserunt.* Et Pacianus Epist. 1. ad Sympronianum, Catholicum vocat, quod ubique unum est. Præterea & principaliter denotat istius unitatis generalitatem seu diffusionem; quæ potest spectari, quoad loca, gentes, & tempora. Et omnibus his modis Ecclesia nostra, eaque sola Catholica est. Diffusio Ecclesiæ quoad omnia tempora, si quidem sermo sit de temporibus præteritis ab ejus per Christum factâ institutione, coincidit cum ejus antiquitate; de qua postea. Si de temporibus futuris, coincidit cum ejusdem usque ad finem mundi stabilitate, de qua in superioribus actum est. Potissimum autem in notione Catholica spectatur ejus diffusio ad omnes gentes & loca. Unde Pacianus supra Catholicum vocat, quod ubique unum est. Et Augustinus l. de Unitat. Eccles. cap. 18. definit Catholicam, quæ est incipiens à Hierusalem, & per alias gentes crescens, donec omnes occupet, usque ad finem sæculi. Et l. 2. contra Litt. Petiliani c. 38. allegatis verbis Christi Act. 1. *Eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ*, subdit: *Ecce unde Catholica nominatur.* Et Epist. 170. *Ipsa est enim Ecclesia Cathol. Unde καθολικὴ Græcè appellatur, quod per totam terrarum orbem diffunditur.* Et Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 18. post. med. *Catholica vocatur, quia per universum sit orbem terrarum diffusa, à finibus terræ usque ad extrema.* Et Vincentius Lyrinensis in Commonitorio cap. 3. universitatem locorum, temporum & personarum simul conjungens ait: *Id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est etenim verè proprièque Catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat.*

Et ex hac nota in ipsis Scripturis decantata toties contra Donatistas arguit Augustinus, apud ipsos non esse Christi Ecclesiam, quæ per omnes Gentes juxta Scripturam debet diffundi, & implere universam terram. Ea porro est Ecclesia nostra, quæ omnem terram, etiam novum orbem penetravit: cum singulæ hæreses in certis locis ac regionibus nate emoriantur absque eo, quod orbem pervageatur.

69.

Vera Eccle-
sia quo sen-
su sit Ca-
tholica.

gentur; ut de antiquis sectis est nimis manifestum. De Donatistis specialiter Augustinus l. 2. contra Litt. Petiliani c. 104. ait: Certum signum hoc habet, Ecclesia, quod abscondi non potest. Nota est ergo omnibus Gentibus. Pars autem Donati ignota est pluribus Gentibus; non est ergo ipsa. Et lib. 3. contra Cresconium c. 67. Ubique est illa, de qua exierunt, qui esse ubique minime potuerunt &c. alii hoc loco, alii alias variarum præsumptionum vel potius amputationum proprias particulas ostendentes. Et lib. 4. cap. 60. Ostendunt .... sua communionis quasque regiones, ecce hic, ecce illic. Ubi enim cadunt, ibi remanent, & ubi separantur, ibi crescunt. Unde ipsa, de qua præciduntur, etiam in eas terras extenditur, ubi jacent illa quæque in sua regione fragmenta: in illa verò singula, quæcumque ipsa distenditur, non sunt. Et Serm. 131. de temp. Diversorum Hæreticorum Ecclesiæ ideo Catholica non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque provincias continentur: hæc vero ab ortu solis usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur.

71.
Et similiter explorantur Novatorum nostrorum Synagoga.

Idem porro est de nostris Novatoribus, quorum variæ sectæ dissectæ varias regiones infecerunt, nulla tamen Africam, Ægyptum, Asiam, Italiam, Hispaniam, Americam occupavit. A trunco Ecclesiæ, à vite radicitus sunt evulsi, ipsa arbore & vite in sua integritate manente. Non Ecclesia nostra schisma ab alia aliqua notabiliore congregatione fecit, sed postquam ex parvis initiis tempore Apostolorum incrementa suscepit, crevit semper, crescetque usque ad messem. Quovis sæculo, & in omni quasi orbis parte hæreses non defuerunt; sed velut particulae & rami ab arbore abscissi aruerunt. Ubique quidem hæreses sunt aut fuerunt, sed diversæ, ubique Ecclesia est, sed una & eadem, ut notavit Augustinus lib. de Pastor. c. 8. Si autem Hæretici diversarum hæresum diffusionem & multitudine gloriari velint, inaniter sanè gloriantur: cum illæ non faciant unum corpus, sed multitudinem, & si conglobarentur, monstrum horrendum ex multis falsitatibus invicem repugnantibus coalescens. Unde apparet (inquit Aug. l. 4. contra Crescon. c. 61.) quæ sit arbor ramos suos per universam terram copiam ubertatis extendens; & qui sunt rami fracti, non habentes vitam radicis, atque in suis quique latentes & crescentes locis.

72.
Nomen Catholica olim & modo proprium soli veræ Ecclesiæ, ejusque signum.

Hinc etiam fit, quod sola Ecclesia nostra semper obtinuerit, atque etiamnum obtineat in universo orbe titulum & nomen Catholicæ; usque adeo, ut quævis Lutherani, Calvinista, Gummarista, Arminiani & similes ex putridis Romanæ Ecclesiæ dentibus nuper nati, & mutuis vulneribus concidentes, splendorem hujus nominis affecerent, si quis tamen historiam scribens, aut in circulis referens, Catholicos hæc vel illa perpetrasse memoraret. nemo alios quàm Romanæ Ecclesiæ aggregatos intelligeret. Unde Augustinus lib. contra Epist. Fundam. c. 4. ait: Tenet Herinx Sum. Theol. Pars III.

postremo me in gremio Ecclesiæ ipsum Catholicum nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista sola obtinuit, ut cum omnes Hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus Hæreticorum vel Basilicam suam vel domum audeat ostendere. Nam (ut idem ait lib. de vera Relig. c. 7.) velint nolintve, ipsi quoque Hæretici & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud, quàm Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur. Et Cyrillus Catech. 18. Non petas (inquit) ubi sit Dominicum seu domus Domini: nam etiam Hæretici suas speluncas domum Domini nominari volunt: nec petas, ubi sit Ecclesia; sed, ubi Catholica Ecclesia. Hoc enim nomen proprium est hujus sanctæ Ecclesiæ matris omnium nostrum.

Sensus igitur & consensus adeo inveteratus orbis stat pro Ecclesia subiecta Sedi Petri, quod ipsa uti nominatur, sic sit Catholica, atque adeo vera Christi Ecclesia. Dum autem nonnulli Novatores obijciunt, Ecclesiam sic non vocatam temporibus Apostolorum, ostendunt se imitatores Novatianorum, quorum nomine sic sibi obijcit Pacianus Epist. 1. ad Sympronianum: Sed sub Apostolis, inquit, nemo Catholicus vocabatur. Falsum autem est, quod obijcitur: nam in ipso Symbolo Apostolorum habetur: Credo..... Sanctam Ecclesiam Catholicam. Deinde Eisdem (inquit Pacianus) sic fuerit. Cum post Apostolos hæreses extitissent, diversisque nominibus columbam Dei atque reginam laterare per partes & scindere niterentur, cognomen suum plebs Apostolica postulabat, quo incorrupti populi distingueret unitatem. Et infra: Ego forte ingressus populosam urbem hodie, cum Marcionitas & ceteros ejusmodi comperissem, qui se Christianos vocarent; quo cognomine congregationem meam plebs agnoscerem, nisi Catholica diceretur?

Sicut autem nomen hoc, quod totius orbis antiquissimo usu nobis adhæret, signum est veritatis, sic ceterarum sectarum nomina, quæ ab earum auctoribus eis adhærent, signa sunt novitatis & falsitatis. Adeo ut audeat & dicat Hieronymus dialog. contra Luciferianos in fine. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christiani, non à Christo, sed ab alio quopiam nuncupari, puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses &c. (adde, Lutheranos, Calvinistas, Zuinglianos, Mennonistas &c.) scito non esse Ecclesiam Christi, sed Anti-Christi esse synagogam. Ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos Apostolus futuros esse prænuñtiavit. Et Athanasius Orat. 2. contra Arianos in princ. A Christo Christiani & sumus & nuncupamur. Illi verò, qui aliunde originem suæ fidei deducunt, meritò auctorum suorum cognomenta præ se ferunt. Vincentius Lyrinensis c. 34. Quæ hæresis, nisi sub certo nomine, certo loco, certo tempore ebullivit? Confimilia habent alii Patres.

Conantur quidem Hæretici Catholicis im-

73.

Occurritur objectioni.

74.

Nomina Sectariorum signa novitatis & falsitatis juxta Patres.

75.

H

pin-

Conatus
frustranei
antiquo-
rum ac re-
centiorum
contra no-
minis Ca-
tholicæ
prærogati-
vam.

De nomine
Papistica.

Et Romana
Ecclesiæ.

pingere alia nomina; prout Ariani eos vocabant Homousianos, vel Athanasianos, Pelagiani Traducianos &c; sed (inquit Augustinus lib. 1. Operis imperf. contra Julian. cap. 75.) Athanasianos Ariani Catholicos vocant, non & alii Hæretici. Vos autem non solum à Catholicis, sed etiam ab Hæreticis vobis similibus & vobis dissentientibus Pelagiani (Substitui possunt Gomarista, Calvinista, Lutherani &c.) vocamini; quemadmodum non tantum à Catholica, sed etiam ab hæreticis vocantur Ariani. Vos verò solos appellatis Traducianos, sicut illi Homousianos, sicut Donatista Macarianos, sicut Manichæi Pharisæos, & ceteri hæretici diversis nominibus. Sicut denique (si Deo placet) studio subtrahendi Ecclesiæ nostræ nomen inveteratum Catholicæ, per invidiam nos vocant Calvinista hodiè Papistas seu Pontificios. Quod tamen non hominem aliquem nostræ congregationis auctorem vel Novatorem significat, estque non particulæ alicujus vel schismatis, sed universitatis indicium. Neque probrosum est nobis (quidquid frustra intenderint Hæretici) ut sicut ab ipso capite Christiani, ab universitate Ecclesiæ Catholici, sic ab universalis Ecclesiæ visibili capite & Christi Vicario dicamur Pontificii. Solent etiam invidiam nobis affricare ex nomine Romana. Verum hoc nomine, prout coincidit cum Catholica, non significatur Ecclesia particularis Romanâ Diœcesi, cui Pontifex tamquam specialis Episcopus præest, constricta; sed universa ubique locorum constituta ac diffusa Ecclesia, quæ Romanæ Urbis Episcopo tamquam universali Pastori & Patrum Patri paret, atque communionem cum eo habet; cuius quidem Ecclesiæ Romanæ sic acceptæ, Ecclesia particularis Romana est parva, etsi singulariter excellens, particula.

§. VI.

Quarta Ecclesiæ Nota, quod sit Apostolica.

76.
Ecclesiæ ve-
ra est Apo-
stolica.
Primò
Ratione
Cathedræ
Romanæ.

Ecclésiæ Romano Pontifici obediens est, verèque dicitur Apostolica. Primò ratione Cathedræ S. Petri seu Sedis Romanæ, quæ antonomasticè vocatur etiam apud Augustinum & alios Veteres Apostolica, quia videlicet in Romana Ecclesia semper Apostolica Cathedræ viguit principatus, ut loquitur Augustinus Epist. 162. Sicut & Pontifex Romanus jam olim vocabatur Dominus Apostolicus. Hujus porrò Sedis Apostolicæ fidem Ecclesiæ nostra servat, doctrinam prædicat, & ab ea ceteri Ecclesiæ ministri auctoritatem recipiunt. De Communionem cum hac Sede, qualiter ad Ecclesiam sit necessaria, agendo de ejusdem Unitate dictum est.

77.
Secundò
Ratione
Successio-
nis.

Secundò Ecclesiæ dicitur Apostolica, quia à Christo inchoata, per Apostolos propagata & perfecta, eadem perpetuâ quâdam successione perseverat, atque adeò usque ad finem sæculi juxta promissiones Christi perseverabit. Itaque hæc est manifestissima veræ Ec-

clesiæ Nota. De qua Hieronymus dialog. contra Luciferianos in fine rectissime dixit: Breve tibi apertamque animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata usque ad diem hanc durat. Quare in hac infallibili veræ Ecclesiæ Nota continetur illa, quæ ab aliis statuitur Antiquitas, certissima similiter Ecclesiæ, utique à Christi institutione permanentis, nota; quæ adeò apertè deficit Novatoribus, ut per decem eoque amplius sæcula delitescens & toti mundo invisibilem cogantur asserere, hoc est, fingere. Quod refutavimus quæst. 3.

Porro ut Ecclesiæ aliqua præsens sit Apostolica (ut præsertur) necessariò requiritur perpetua ministrorum in eadem successio, præsertim Episcoporum, quorum est, semperque fuit regere Ecclesiam Dei. Si enim catena successionis alicubi frangatur, impossibile est subsequenti tempore remanere legitimos Episcopos & Ministros. Unde enim subsequentes ordinationem & potestatem accipient? non ab homine alio: non à seipsis. Requiritur ergo, ut sicut in Christum tamquam originem & radicem referri debet, sic ab eo per jugem successionem fluat. Unde Tertullianus lib. de Præscript. c. 32. Si quæ Ecclesiæ audeant interficere se atati Apostolicæ, ut idè videantur Apostolicæ, quia sub Apostolis fuerunt, possumus dicere: Edant ergo origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit auctorem, & antecessorem: hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt.

Quod argumentum etiam alii Patres velut evidentissime omnes Novatores convincens adhibuerunt, successionem potissimum probantes Ecclesiæ Romanæ, velut principalis & evidentissimæ. Id quod nunc à fortiori nobis agendum, quando in ceteris Ecclesiis Apostolicis dudum deficiente successione constat eam illibatam contra omnes impetus hostiles post tot annorum centurias in Sede Apostolica perdurasse. Sic Irenæus l. 3. c. 3. ait: sed quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones; maxima & antiquissima, & omnibus cognita, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romana fundata, & constituta Ecclesiæ, eam, quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo &c. præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentioris principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam &c. Hæc ordinatione & successione ea, quæ est ab Apostolis in Ecclesiæ traditio pervenit usque ad nos. Et est plenissima hæc ostensio, unam & eandem vivificatricem fidem esse, quæ in Ecclesiæ ab Apostolis usque nunc sit conservata & tradita in veritate. Quare omnes Episcopos Ro-

Quæ est
apertissima
nota coin-
cicens cum
Antiquita-
te.

78.
Qualis de-
beat esse
successio, ut
Ecclesiæ sit
Apostolica.

79.
Successio-
nem Eccle-
siæ Roma-
næ princi-
palis ur-
serunt Pa-
tres.

manos à Petro usque ad Eleutherium tunc sedentem enumerat, uti & Optatus l. 2. contra Parmenianum recenset omnes usque ad Siricum Papam tunc sedentem, inde ostendens apud Donatistas successionem istam carentes non esse Ecclesiam: Vos (inquit) vestra Cathedra originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. Eodem fine Augustinus Epist. 165. omnes usque ad Athanadium tunc sedentem enumerat, & in Psalmo contra Partem Donati, urget: *Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Sede Petri, & in ordine illo Patrum, quis, cui successit, videte.* Et Lib. contra Epist. Fundam. c. 4. Tenet me, in Ecclesia, ab ipsa Sede Petri, cui pascebas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad presentem Episcopatum successio Sacerdotum. Epiphanius Hæresi 27. recensitis accuratè Romanis Pontificibus invicem succedentibus, subdit: *Et ne quis miretur, quod singula ita exactè recensemus: per hac enim semper claritas ostenditur:*

80. Ex hac successione fit, ut quilibet Episcopus Romanæ Ecclesiæ suam ordinationem facillimè deducat ad Apostolos ipsumque Christum tamquam primum & summum Pontificem, immo & quilibet Sacerdos: singuli nempe ad suos ordinatores, & hi ad suos & sic consequenter, donec perveniatur ad ipsum Christum.

Ex hac quilibet Episcopus & Sacerdos ordinationem suam deducit ad Christum.

Vti & potestatem jurisdictionis, Vocationem &c.

Secundò fit, ut quælibet legitima potestas jurisdictionis, vocatioque ad prædicandum, absolvendum, novas Ecclesias fundandum &c. similiter ad fontem omnis potestatis Christum reducat, qui Ecclesiæ ejusque visibili Capiti potestatem perpetuò concessit, undè in Episcopos, hisque mediantibus in Parochos ordinaria, in aliquos etiam ab iisdem, aut ab ipso Pontifice delegata descendit. Quæ potestas, sive ordinaria, sive delegata, spectat ad vocationem, quæ dicitur ordinaria, ministrorum Ecclesiæ; prout distinguitur contra extraordinariam, quæ v.g. à Christo alicui concederetur immediatè, & non per istam viam seu canale ordinariam. Ipsi nimirum Christo data est potestas omnis, qui illam dedit Apostolis Matth. 28. & manet etiam, his mortuis, usque ad consummationem sæculi; quatenus scilicet ipsa manet cum subsequenter rivulis ab ipso fonte per successionem & ordinariam vocationem derivatis, qui origine unum sunt. Nam (ut Cyprianus l. de Unitat. Ecclesiæ paulò post init.) cum de fonte uno rivuli plurimi desluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen servatur in origine.

Edant nunc Hæretici nostri origines Ecclesiarum suarum, ut utar verbis Tertulliani de Præscript. c. 32. Nam (ut ait cap. 20.) omne genus ad originem suam censeatur necesse est. Exhibe ergo (ut idem ait l. 1. adversus Marcionem c. 21. v. g. Calvinè, Lutherè &c.) aliquem ex tuis Apostolici censûs, & obduxeris, sive conviceris. Sed non est periculum. Nam habet planè & illud, (Evangelium Marcionis; adde

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

Lutheri, Calvini &c.) Ecclesias, sed suas, tam posteras, quam adulteras: quarum si censum requiras, facilius apostaticum invenias, quam Apostolicum, Marcione scilicet (Luthero, Calvino &c.) conditore, vel aliquo de Marcionis (Lutheri, Calvini &c.) examine, inquit idem l. 4. adversus Marcionem cap. 5.

Evolvant Novatores ordinem Episcoporum suorum, ut idem de Præscript. c. 32. Sanè luce clariùs apud eos deficit successio continuata Episcoporum. Immo in eorum Synagogis non sunt ulli verè ordinati Episcopi aut Sacerdotes, nisi fortè aliquis Episcopus aut Sacerdos transfuga; qui tamen apud illos non exercet actus ordinationis, utpote quam rejiciunt. In quo secundum hominem loquendo stupidiore fuere antiquis Hæreticis, qui conati sunt habere aliquos ordinatione Episcopos & Sacerdotes. Porro non est Ecclesia vera sine Episcopis; & sine Episcopis dari non possunt sacerdotes, utpote per solos verè ordinatos Episcopos creandi.

Immo Episcopis carent.

Ut proinde ridiculum sit, quod Lutherus jactitetur Episcopus Wittenbergenfis, Zuignlius Tigurinus, Calvinus Genevensis, Oecolampadius (ut ejus Epitaphio inscriptum) primus Basileënsis Episcopus. Nam (ut optimè Cyprianus l. de Unit. Eccles. paulò ante med.) hi sunt, qui se ultro apud temerarios convenas sine divina dispositione præficiunt: qui se Præpositos sine ulla ordinationis lege constituunt: qui, nemine Episcopatum dante, Episcopi sibi nomen assumunt &c. Quare Novatianus (inquit l. 1. Epist. 6. (adde, Lutherus Calvinus &c.) in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Evangelicâ & Apostolicâ traditione contempta, nemini succedens, à se ipso ortus est. Veri nimirum Episcopi ab aliis communionis Catholicæ Episcopis juxta perpetuam Ecclesiæ traditionem ordinandi sunt: & per hos solos ordinandi sunt Presbyteri. Undè Isyras ordinatus Presbyter à Colytho quodam, non vero, sed imaginario Episcopo, cum ceteris ab eodem ordinatis in veterem ordinem est redactus ab Olio & ceteris Episcopis in Concilio generali, ipseque Colythus in pristinum ordinem presbyterorum relegatus, teste Athanasio Apolog. 2. Nam quomodo possibile erat Presbyterum constituere non habentem manuum impositionem ad eligendum? inquit Epiphanius adversus hæresim Arianam, quæ est apud ipsum Hæresis 75. Quare defectu verorum Sacerdotum apud Novatores non potest esse Ecclesia: Nam (ut Hieronymus Dialog. contra Luciferianos versùs finem) cum homine pariter interiit & secta, quia post se nullum clericum Diaconus potuit ordinare. Ecclesia autem non est, quæ non habet sacerdotem. Et Cyprianus Epist. ad Florentinum in fine: Illi sunt (inquit) Ecclesia, plebs Sacerdoti adunata, & Pastori suo grex adherens.

82.

Hæresiarum recentioribus nomen Episcopi quam ineptè tribuatur.

Præterea in Sectis Novatorum recentiorum apertè deficient legitimi Episcopi, eorumque successio, ex eo capite, quod non

83.

Ex quo inde super capite desint

H 2

acce-

Novatori-
bus legitimi
Episcopi &
successio.

acceperint cathedras vacantes, sed sacrilegè invalserint ab aliis legitime occupatas. Debet igitur, priusquam fieri possit legitima successio, live per mortem, live per legitimam depositionem, vacare locus: quo occupato .... quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foras fiat necesse est, inquit Cyprianus l. 4. Epist. 2. alias § 2. Nam (ut idem interrogat l. 1. Epist. 6. alias 76.) Pastor haberi quomodo potest, qui (manente vero Pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succidanea presidente) nemini succedens, & à se ipso incipiens, alienus sit & profanus Dominicæ pacis, ac divinæ unitatis inimicus? Et Optatus lib. 1. contra Parmenian. Videndum (inquit) est, quis in radice cum toto orbe manserit quis foras exierit quis Cathedram sederit alteram, quæ ante non fuerat, quis altare contra altare crexerit, quis ordinationem fecerit, salvo altero ordinato.

84.
Eisdem de-
esse voca-
tionem or-
dinariam
ostenditur.

Deest insuper manifestè Novatoribus successio quoad legitimam potestatem jurisdictionis, & ea, quæ vocationem concernunt, necessariam utique ad prædicandum; præsertim novam fidem, ei quæ dudum in possessione fuerat, contrariam; ad novas congregationes fundandum, veteribus possessoribus expulsis &c. Nam, velint, nolint, recurrere coguntur ad Ecclesiam Romanam, à qua sola utique poterant eorum parentes potestatem Ecclesiasticam accepisse: cum si hodierni velint ascendere, in Calvino, Luthero similibusque parentibus necessariò sistere debeant; tota autem potestas horum, quæcumque fingi posset, non nisi ad Ecclesiam Romanam, quæ sola erat, recurrendo defendi possit. Hinc verò convincuntur Novatores fateri, Ecclesiam Romanam tunc adhuc fuisse veram Christi Ecclesiam, utpote in qua sola est, seu cui soli concessa est à Christo auctoritas Ecclesiastici ministerii, id est, erigendi & formandi Ecclesias, mittendi operarios in vineam Christi &c. Deinde convincuntur vocatione caruisse: nam Ecclesia Romana nusquam concessit Calvino vel Luthero tam exorbitantem potestatem, seu missionem ad erigendas Ecclesias, alias reformandas, destruendas, munia pastoralia, expulsis possessoribus, obeunda. Tota facultas, quæ Luthero v. g. umquam competiit, fuit delegata, dependens, ad nutum revocabilis, & per Decreta ac Censuras Ecclesiæ revocata facultas, doctrinam Ecclesiæ, eum mittentis, prædicandi: ultra quam, habuit potestatem Ordinis ad dicendam missam & ministrandam poenitentiam; etsi ad hanc etiam requiratur jurisdictio, à Luthero, si eam aliquando habuit, ablata. Quod enim Ecclesia gratuito dedit, auferre potuit, meritoque abstulit. In qua igitur potestate fecit Lutherus cum sui similibus ea, quæ attemptavit? Simili planè, quâ privatus quispiam delegatus ad audiendum aliquos testes, mox totam judiciorum potestatem invaderet, iudices reclamantes tribunali pelleret, prætextu perversi iudicii, & ad scelus vio-

lentiæ palliandum adferret potestatem ab iis ipsis acceptam.

Illegitima est igitur protoparentum istorum, & consequenter iis succedentium vocatio, & perversa usurpatio potestatis; nequidquam eos justificante, quod asserunt (sed falsissimum est) se prædicare veritatem: nam & hanc non vocati neque missi prædicantes, sacrilegi sunt potestatis non suæ usurpatores. Neque is, qui prædicat, sed qui ad prædicandum misit de qualitate prædicationis iudex esse debet, nè quisque sit iudex in propria causa; maxime, cum quivis alii Hæretici, invicem contrarii, venditaverint se præcones veritatis, suum iudicium Ecclesiæ præferendo, qui non minùs damnati sunt.

Humanus quoque & infundatus timor subversionis Ecclesiæ per scandala & hæreses non excusat defectum debitæ vocationis: Deus enim sic fundavit Ecclesiam, ut etiam servato debito ordine (qui & tempore Apostolorum accuratè servatus) non sint portæ inferi prævalituræ adversus eam. Nulla quoque alia causa vel incommodum potest excusare: Oportuerat quidem etiam pati omnia pro eo, nè scinderetur Ecclesia Dei; inquit Dionysius Alexan. rinus apud Eusebium l. 6. Hist. c. 35. Cui consonans Augustinus l. 2. contra Epist. Parmeniani c. 11. ait. non esse quidquam gravius sacrilegio schismatis: quia præcidenda unitatis nulla est iusta necessitas.

Vocatio extraordinaria, quæ scilicet per ipsum Deum seu Christum fit, nemine interjecto, nullo indicio convenit iisdem hæresum antesignanis. Hæc enim deberet ab iis ostendi sigillo & patentibus summi Regis, puta miraculis; prout fecere Christus & Apostoli. Undè si (inquit Christus Joan. 15.) opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et c. 5. Ipsa opera, quæ ego facio. testimonium perhibent de me, quia Pater misit me. Ejusmodi opera etiam fecerunt ceteri viri Apostolici, qui Evangelium alibi plantarunt. Quod & in novi Orbis Apostolis liquet; qui tamen vocatione ordinariâ præditi fuerunt. Quantò igitur magis in istis Pseudo-Apostolis requisita fuerant, non existentem in orbe fidem annuntiantibus? Undè Pacianus Epist. 3. contra Novatian. ait: Novatianus linguis locutus est? prophetavit? suscitare mortuos potuit? Horum enim aliquid habere debuerat, ut Evangelium novi juris induceret.

Iustè sanè peteretur & petitur à volentibus occupare magistratûs civilis officium, ut litteras Principis proferant, aliàs habendi læsæ Majestatis rei: an non igitur æquâ aut potiori ratione exigitur à prætendentibus tam extraordinariam Missionem & Commissionem in Ecclesia Christi, ut patentes sigillo Dei munitas proferant, nè invasi Sacerdotii & violati ministerii, ac læsæ Majestatis Christi rei convincantur? Eò magis, quoddam missio

85.

Effugia eorum occiduntur.

86.

Deesse quæque Extraordinariam Vocationem declarat.

missio non foret solum extraordinaria, qualis olim Prophetarum etiam non sacerdotum (qui nihilominus signa suæ missionis proferre debebant, ut eis populus tamquam Prophetis deferret) quæ erat velut collateralis & subsidiaria vocationis ordinariæ in veteri Lege, in qua hæc competebat sacerdotibus descendentibus ab Aaron: verum ipsa prætenfa missio foret sic nova, ut esset quasi fundamentalis (qualem numquam Prophetæ prætenderunt) utpote everfiva prioris ministerii, & inverfiva Ecclesiasticæ potestatis, destructa præcedenti, ejusque possessoribus expulſis, adeoque constitutiva novi Ecclesiæ statûs, novique cœtus, quem singuli Pseudo-Apostoli venditant tamquam Ecclesiam Dei vivi seu Christi. Unde velut è scaturigine rursus fluere vocatio ordinaria ministrorum, qui usque nunc is succedunt.

87.

Miraculis probanda vocatio Extraordinaria iudicio ipsius Lutheri.

Audi iudicium ipsius Lutheri contra novum sibi similem Apostolum, simili, hoc est, nullâ auctoritate, instar fungi emergentem, adeoque contra semetipsum loquentis: *Accersat* (inquit Tomo 2. Oper. Germ. Iena editorum Fol. 45 §. & seq.) *cum ad se senatus, etiam præſente omni populo, si fieri poteſt, & queratur ex eo, quis eum huc miſerit atque vocaverit ad docendam? Quod si tum dicat, se à Deo atque ipsius spiritu miſſum eſſe ſicut Apoſtoli, probet hoc ſignis & miraculis editis, vel nolite pati, ut conſonetur. Nam ubicumque Deus ordinariam viam mutare vult, ibi ſemper miracula facit.*

Extraordinaria dona, aut extraordinarii & heroici impetus, quæ alii adferunt, minime ad prædicta ſufficiunt, ut patet. Immo nequidem in terrena republica, etiam Genevenſi, quis auderet prætextu extraordinariæ legum peritiæ, extraordinarii & heroici impetus, expulſis è ſede Iudicibus invadere tribunalia. Hæc quoque extraordinaria æquè prætendunt ſinguli Sæclarii, etſi invicem adverſantes. Et quidem verè extraordinarii fuerunt eorum impetus ad Eccleſiam & regna turbanda; ut experientia, præ dolor! nimis docuit in Gallia, Belgio & Germania.

88.

Concluditur eos eſſe Sacrilegos invaſores Eccleſiaſtici Miniſterii.

Quid igitur reſtat, quàm omnes huiusmodi Novatores eſſe inſtar Core, Dathan & Abiron, ſacrilegos Eccleſiaſtici miniſterii invaſores, omni miſſione ſeu vocatione deſtitutos? Quibus proinde merito ingeruntur hæc loca Scripturæ: *quomodo prædicabunt, Eccleſias fundabunt, priores evertent &c. niſi mittantur? Rom. 10. Nemo ſibi ſumit honorem, ſed qui vocatur à Deo tamquam Aaron. Heb. 5. Qui non intrat per oſtium, ſed aliunde, ille fur eſt & latro. Joan. 10. Omnes quotquot venerunt, à ſeipſis ſcilicet, fures ſunt & latrones. Ibidem: Non mittebam Prophetas, & ipſi carrebant, non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant. Hierem. 23. Ad quos proinde (ut utar aureis verbis Tertulliani l. de Preſcript. c. 37.) merito dicendum eſt: *Qui eſtis? quando & unde veniſtis? quid in meo agitis non mei? quo deni-**

Herinn Sum. Theol. Pars III.

*que Marcion (Luthere) jure ſylvam meam co-
dis? quâ licentiâ Valentine (Calvine) fontes
meos tranſvertis? quâ poteſtate Apelles (Menno,
&c.) limites meos commoves? mea eſt poſſeſſio.
Quid hic ceteri ad voluntatem veſtram ſeminatis
& paſcitis? Mea eſt poſſeſſio, olim poſſideo, prior
poſſideo, habeo orgines firmas ab ipſis auctoribus,
quorum fuit res. Ego ſum hæres Apoſtolorum.
Conſimilibus verbis inſectatur Marcionem
libro 4. adverſ. eundem cap. 23. *Quiſquis eſt
ἐπερχόμενος, id eſt, ſuperventitæ, prius ede, qui
ſis, a quo venias, quod tibi jus ſit in nobis .... quam
olim apud nos agere cœpiſti ..... Aſinus de Æſopi
puteo modo huc apparuit, & jam exclamat.**

Ex quibus præſertim prius allegatis Tertulliani verbis rursus elicitur hoc efficaci argumentum. Novatores Eccleſiam noſtram proprio ipſorum teſtimonio antiquiſſimam & multorum ſæculorum poſſeſſione firmatam, ejus ſe reformatores venditantes, perturbant: ergo ante omnia cauſam adventûs ſui claram reddere, errores Romanæ Eccleſiæ evidenter patefaciendo, debuerant: alioquin enim ipſis, utpote in hac cauſa actoribus, in probatione deficientibus ſeu non ſatis clarè probantibus noſtrorum dogmatum novitatem, falſitatem, blaſphemias &c. abſolvendus eſt reus, juxta regulam naturæ & juris. Et quidem cum ſibi delegerint Scripturam velut unicam ſuæ reformationis normam, id ipſum ex Scripturis conſequenter foret eis probandum. Sed lubenter etiam libertatem concedimus probandi ex Veterum monumentis; ex quibus id eſſet factu faciſſimum, ſi verum. Uti nos inde ad oculum probamus dogmata noſtra, & Novatorum dogmata, velut eis capitaliter adverſa (quod ipſimet in variis fatentur vel inviti) convellimus. Hoc autem nondum præſtare potuerunt ipſi, nè quidem circa unicum articulum. Ut proinde rectiſſimè deſinant querere, quod invenire non poterunt, non quia occultum eſt, ſed quia non eſt, inquit Auguſtinus lib. de Unitat. Eccleſiæ cap. 16. Nil igitur reſtat, niſi quod tamquam perduelles & ſacrilegi invaſores ſint condemnandi, & Eccleſia abſolvenda, ac in priſtina poſſeſſione relinquenda.

Præter ſucceſſionem perſonarum eſt etiam ad Eccleſiam, quâ Apoſtolicam, ſpectans perpetua ſucceſſio doctrinæ, quæ conſiſtit in continuata ejusdem doctrinæ prædicatione; & per prædicationem in auditores diffuſione, ſive in eo, quod doctrina Apoſtolorum de manu ad manum ſit tradita ſucceſſoribus Eccleſiæ Paſtoribus, & per illos plebi, ſine ulla interruptione aut innovatione. Quam etiam ſucceſſionem & continuam doctrinæ traditionem, utique neceſſariam ad indeſectibilem Eccleſiæ ſtabilitatem, urget Irenæus l. 3. c. 2. & 3. Et Auguſtinus Tract. 37. in Joan. Nos (inquit) id eſt, Catholica fides veniens de doctrina Apoſtolorum, plantata in nobis, per ſeriem ſucceſſionis accepta, ſa-

89.

Ex quibus aliud efficace argumentum elicitur.

90.

Succeſſioni perſonarum accedit ſucceſſio doctrinæ ad Eccleſiam Apoſtolicam pertinens.

na ad posteros transmittenda. De eadem contra Pelagianos agens l. 2. contra Julian. c. 10. Quod invenerunt (inquit) Patres ab ipso antea relati, in Ecclesia, tenuerunt; quod didicerunt, docuerunt, quod a Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Et Athanasius lib. de Decretis Nicana Synodi versus finem ait: ecce nos demonstramus, istiusmodi sententiam a Patribus ad Patres quasi per manus traditam esse. Vos autem novi Iudei & discipuli Caipha, quos verborum vestrorum patres ac majores demonstrabitis?

91.

Qua in Romana re-
periri ostenditur.

In Ecclesia verò Romana eaque sola est perpetua ejusdem doctrinae successio, juncta successioni personarum. Alioquin enim, si successu temporum in tot (ut Adversarii clamant) fidei articulis, immo si vel in unico aliqua variatio contigit contra doctrinam ab Apostolis traditam: ostendat ullus Hæreticus vel apparenter, quæ fidei doctrina, quo tempore, a quo Pontifice fuerit inuenta, cujus contrarium antea in Ecclesia seu sub prædecessore credebatur, sic ut per consequens facies publica fidei fuerit umquam immutata. A qua consequenter Ecclesia in fidei radice permanente, in quove dogmate nostra discesserit. Quis Historicus ullam istius rei mentionem fecerit. Quis Orthodoxorum Scriptorum aut Pastorum eam impugnaverit. An omnes muti fuerunt, dum Roma novum Evangelium cudit?

Vit & ea
carere Novatores.

E contra manifestum est, Novatoribus, uti deest successio personarum, sic deesse successionem doctrinae; cujus proinde novam introductionem ad oculum facillimè demonstramus, scilicet quo tempore, quo auctore, quæ hæreses à singulis fuerunt introductæ, à quo damnatæ. Quod etiam de antiquis hæresibus seu in fide novitatibus aperte monstramus; quæ adeò non fuerunt à Romanis Pontificibus introductæ, ut eas potius, quotquot ullo tempore fuerunt, ipsi damnaverint, atque etiamnum novellas succrescentes hæreses damnent.

Adeò porro aperte deest illis omnis perpetuæ successionis umbra, ut nequeant ostendere congregationem aliquam fuisse, in qua fides Lutherana, Calvinistica, Anabaptistica &c. vel per modicum tempus viguerit, antequam antesignani illius eam orbi manifestaverint. Dum verò fautores suos sursum ascendendo quidam recensere nituntur, non alios, si de punctis fidei sit sermo, allegare cum apparentia possunt, quam eos, qui singulis sæculis pro hæreticis fuerunt habiti & reprobati v. g. Begardos, Lollardos, Petrobrusianos, Waldenses, fœdissimos Albigeneses (qui verè Manichæi &c. similia monstra. Quamvis omnes hi testes ad omnia parati stent æquè pro Lutheranis, ac pro Calvinistis aliisque novis sectis dissectis.

92.

Cavillatio
eorundem
manifestè
convellitur.

Solent quidem clamare Novatores, à tempore præsertim Gregorii Magni verè Angelorum Apostoli (quem tamquam pereuntis Theologiæ præfultorem describit Melanthon

Orat. de Corrig. studiis) continuò magis ac magis invaluisse superstitiones & abominationes doctrinae Papisticae; sed nè unicum articulum à Gregorio, aut aliquo ejus successore, contra quam credebatur, in ventum allegare cum aliqua apparentia possunt. Exinde etiam usque ad inductas à Novatoribus sectas nusquam in mundo fuit congregatio servans corpus doctrinae, siue Lutheranæ, siue Calvinianæ, siue Anabaptisticae, siue alterius coævæ sectæ. Evolve omnia exinde veterum Scriptorum, Conciliorumque monumenta. Reperies Ecclesiae Capita, quæ modò, scilicet Papas, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos: Clerum reliquum eundem, Sacerdotes, Diaconos, Exorcistas & ceteros Ministros, Clericos, Monachos, Sanctimonialles, Vota, Coelibatum, Missas, Altaria, Oblationes, Corpus & Sanguinem Christi, Ordinationes, Consecrationes, Chrismata, Unctiones: Disciplinam Ecclesiasticam in jejuniis Quadragesimæ, Quatuor temporum, Vigiliarum, Ceremoniis Baptismi & aliorum Sacramentorum: Cultum Reliquiarum, Imaginum, Invocationem Sanctorum, Festos dies: Lymbum, Purgatorium, Preces & Sacrificia pro defunctis &c. Ipsa monumenta muta clamant cruces, calices, altaria, vestimenta sacra &c.

Sequitur ergo manifestè Ecclesiam Romanam fuisse & mansisse Catholicam & veram Christi Ecclesiam. Alioquin sanè tot retro sæculis nusquam in Orbe Ecclesia Christi verè extitisset. Sequitur II. nullam è sectis Novatorum esse indefectibilem & ab institutione durantem Christi Ecclesiam. Sequitur III. nullam ex iis adeò esse Apostolicam, ut nè quidem ante initium decimi quinti sæculi ulla fuerit. Ante Lutherum siquidem non fuerant Lutherani, neque ante Calvinum Calvinista &c. Ipsos quoque auctores constat neque adeò olim fuisse, Caroli V. principatu, & hodiernam in Catholicam primò doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, donec sub Episcopatu Leonis X. benedicti ob inquietam semper eorum curiositatem, quæ fratres quoque vitiabant . . . . in perpetuum discidium relegati, venena doctrinarum suarum disseminaverunt; uti contra Marcionem & Valentinum, mutatis nominibus Antonini & Eleutherii in nomina Caroli & Leonis loquitur Tertullianus de Præscript. c. 30.

Quam igitur certò novæ nuperæ ac primæ non existentes sunt eorum doctrinae & sectæ, tam certò sunt falsæ, Nam ex ipso ordine (inquit Tertullianus supra c. 13.) manifestatur id esse Dominicum & verum, quod sit prius traditum: id autem extraneum & falsum, quod sit posterius immissum. Et (ut ait cap. 35.) posterior res nostra non est, immo omnibus prior est. Hoc erit testimonium veritatis ubique obtinentis principatum. Quod & aliàs urget contra Hæreticos. Quos irridens cap. 29. ait: Aliquos Marcionitas & Valentinianos (adde Lutheranos, Calvinistas &c.) liberanda veritas expectabat:

93.
Consequen-
tia.

Novitas
hodierna-
rum sectarum.

94.
Indeq; se-
quens falsitas.

intre-

interea perperam evangelizabatur, perperam credebatur &c. Quare Hieronymus Epist. ad Pammachium & Oceanum: Quisquis (inquit) es assertor novorum dogmatum, quæso te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostoli voce laudata est: cur post quadringentos (adde nunc alios, immo mille & plures) annos docere nos niteris, quod antea nescivimus?

95.

Successio
quid super-
addat do-
ctrinæ iden-
titati.

Ex hac ta-
men etiam
convincun-
tur Hæreti-
ci.

Hæreses
olim dam-
natas resus-
citant.

Ad successionem doctrinæ spectat quoque doctrinæ identitas, cui successio superaddit continuationem non interruptam. Unde si doctrina Apostolorum fuisset per multa sæcula sepulta, dein divinitus suscitaretur, foret quidem doctrinæ, seu rerum quæ creduntur, identitas, non tamen successio. Nihilominus etiam ex sola identitate doctrinæ apertè revincuntur Hæretici. Nam nil omnino antiquitati contrarium tradimus, quin potius fidei nostræ articulos ex sanctis Patribus & Conciliis antiquioribus probamus; ut ex decursu totius Theologiæ patet. E contra constat Novatores in multis punctis tradere doctrinam contrariam doctrinæ, quæ semper in Ecclesia fuit, etiam illis temporibus, quibus fatentur Ecclesiam Romanam nondum fuisse in fide adulteram, adeoque adhuc veram Christi Ecclesiam, puta primis saltem quadringentis annis; immo docere puncta, quæ ab Ecclesia istorum temporum fuerunt velut hæreses reprobata. Nam preces & sacrificia pro defunctis execrantur cum hæresiarcha Aërio; cum quo etiam Episcopum à Presbitero potestate non distinguunt: statuta certis diebus jejunia rident, eaque libera esse volunt cum eodem Aërio & Eustachio: delectum & abstinentiam quorundam ciborum inutilem censent cum Joviniano: Nuptias Virginum Deo dicatarum defendunt & suadent, earumque continentiam non esse præ castis conjugis majoris meriti censent cum eodem Joviniano: Monachorum nomen & institutum rident ac detestantur cum Donatistis: Invocationem Sanctorum, cultum eorumdem & sacrarum Reliquiarum detestantur, ac idololatriæ nos accusant sequentes Julianum Apostatam, Eunomium & Vigilantium: Unctionem sacri Chrismatis contemnunt cum Novatianis; cum quibus etiam potestatem remittendi peccata Sacerdotibus negant: Filios fidelium nasci sanctos asserunt, suscitantes ex parte hæresim Pelagianorum: Nos aqua baptismi non mundari tradunt cum Manichæis: Liberum arbitrium tollunt cum eisdem; quibus eatenus Calvinus & alii Novatores longè nefandiores, quod isti peccatum Deo malo, hi etiam Deo bono tamquam auctori & incentori tribuere non vereantur. Cui nè quid blasphemiarum desit, inauditam hætenus superaddit Calvinus, dum Christo in cruce pendenti poenas damnatorum ac desperationem attribuit. Hæc (ut plura alia omittam) quid sunt, nisi colluvies foedissima diversarum sectarum errorumque, qui dudum fuere damnati, antequam Nova-

tores nostri nati forent? Vide Bellarm. l. 4. de Eccles. milit. cap. 9.

Adjuro itaque te quisquis gloriari vis Christiano nomine, & fluctibus variarum dubitationum agitaris, vel à castris Catholicæ unitatis exulas, ut sepolitis affectibus, humilique ad Deum oratione effusa identidem consideres & rumines. signa veræ Ecclesiæ. Spondeo, fidenter clamabis & dices cum Augustino l. contra Epist. Fundamenti cap. 4. Multa sunt, quæ in ejus, Ecclesiæ, gremio mestissime teneant. Tenet consensus populorum, atque Gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa Sede Petri Apostoli ..... usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum: tenet postremo ipsum Catholica nomen &c.

Hinc enim tanta pax, quies & consensus in animis omnium sincerorum Catholicorum; qui inde in sua divina credulitate firmissimè radicati contra omnes Novitates jugiter pululantes, sentiunt cum Tertull. l. de Præscript. cap. 8. Nobis curiositate opus non est post Christum Jesum, nec inquisitione post Evangelium. Cum credimus, nihil desideramus ultra credere. Hoc enim prius credimus, non esse ultra quod credere debeamus. Et cap. 11. Semel dixerim, nemo quarit, nisi qui aut non habuit, aut perdidit. Et cum Paciano Epist. 3. contra Novatian. Ego huc usque securus, ipsa Ecclesia serie, congregationis antiqua pace contentus nulla discordiæ studia didici, nulla certaminum argumenta quasiui. Tu postquam a reliquo co pore segregatus es, & a matre divisus, ut rationem tui facti redderes, totos librorum recessus assiduus scrutator inquiris, occulta quoque sollicitas, quidquid exinde securum est, inquietas. Quod quàm aptè quadrat in Sectarios, semper & ubique inquirentes, disputantes, inquietos, ac alios inquietantes! Et meritò quidem inquieti sunt aut esse debent; cum inter tot sectas dissectas, nulla reperiatur prærogativa competens uni, quæ non pari jure competat alteri. Singulæ enim pari, sed omnes verè nullo jure clamant, apud se cum aliarum exclusionem inveniri purum verbum Dei: quo igitur fundamento prudenter eligat hic Lutheranam, alter Calvinisticam, tertius Mennonisticam, quartus Lutheranam mitigatam, alii alias finè finè sectas? Nullo sanè, nisi singuli judicio suo privato & erratico, quia sibi videtur. Quod quàm temerarium in tanto negotio! Aliis perinde est, quam ferè sectam eligant: immo dum in singulis tam fragile fundamentum cernunt, & fidei Catholicæ fundamenta non satis indagant, existimantes & hanc esse quasi unam ex illis, tandem in nullitatem religionis dilabuntur, fiuntque Athei, honestiori nomine Politici dicti. Quid igitur restat, quàm ut, omnibus novitatibus & sectis rejectis, quæ singulæ tot nominibus & notis malis, quot Catholica bonis, sunt illustres, toto corde & animo complectamur Vnam, sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam?

96.

Nota Eccle-
sia ex Au-
gustino re-
capitulan-
tur.

Quantam
hinc quie-
tem sen-
tiant sin-
cere Catho-
lici.

Inquietudo
frequens
Hæretico-
rum quàm
fundata,
& electio,
quàm te-
meraria.

97.
An sit de
fide indivi-
duum cœ-
rum sub o-
bedientia
Alexandri
VII. Chri-
sti doctri-
nam profi-
tentium es-
se veram
Ecclesiam.

Petes, an sit de fide cœtum hominum, sub obedientia v.g. *Alexandri VII.* seu *Clementis X.* hodie, dum opus revideo, sedentis in Pontificatu, fidem Christi profitentium, esse veram Christi Ecclesiam? Resp. Aff. Patet: nam unus ex articulis fidei contentis in Symbolo est, *Sancta Ecclesia Catholica*; quod non de Ecclesia in confuso, sed determinatâ in individuo pro tempore existente est accipendum, adeoque à singulis credendum; de nullo autem id credi potest aut debet, quàm de præfato cœtu: de quo solo evidenter credibile est ex notis jam traditis, quod sit *Sancta Ecclesia Catholica*. Similiter de fide est omni tempore, atque adeo etiam modò, determinatam quamdam congregationem visibilem dari, quæ sit vera Ecclesia, utpote indefectibilis; evidenter autem credibile est, eam non esse aliam, quàm præfatam congregationem. Insuper de fide est veræ Ecclesiæ caput esse Romanum Pontificem; solius autem Congregationis præfatæ caput agnoscitur Romanus Pontifex. Denique de fide est, doctrinam, quam præfata congregatio profiteretur, esse veram Christi doctrinam sine admixtione errorum, aut schismatis: ergo de fide est, ipsam esse veram Christi Ecclesiam. Quare omnes Patres Ecclesiam suo tempore existentem, notisque, quibus moderna, fulgentem, credebant esse veram Christi Ecclesiam, Hæreticosque censuissent, quicumque id pertinaciter negassent. Idemque sensus est de tempore hodierno.

Quod si quis urgeat, ubi id sit revelatum? Resp. in Scripturis, Symbolis & Traditione, ex quibus patet credendum esse, quod instituta à Christo sit Ecclesia per orbem diffundenda, eademque sine indefectibilitate perseveret, & crescat usque ad messem, quæ ex hoc aliisque præmissis signis est dignoscibilis. Deinde id Christus & Apostoli revelarunt de Ecclesia individua, quæ tunc erat: hæc autem perpetua, eademque est cum nostra præsentis; prout eadem censetur respublica, etsi membra seu partes materiales pederentim mutantur. Unde sicut ex hoc, quod fidei erat, Christum infantem v.g. esse Messiam, etiam idem erat fidei de Christo jam grandævo, utpote eadem personâ moraliter, etsi secundum aliquas partes physicè diversâ: sic pariformiter loquendum de Ecclesia. Denique id revelatum est in revelatione doctrinæ, quæ in hac Ecclesia seu congregatione citra aliquod schisma traditur.

Q U Æ S T I O V.

An iudicium Ecclesiæ sit Necessaria Fidei Regula?

98. **N**OVATORES nullam Fidei Regulam volunt admittere præter Scrip-

turam sacram, ad quam semper provocant, nonnisi purum putum verbum Dei jugiter concrepantes. *Scripturam solam esse regulam fidei tradunt Novatores:*

Verum in antecedentibus manifestè ostensum est, etiam ex ipsa Scriptura, & aliis fundamentis, admittendas insuper esse Traditiones non scriptas tamquam regulam fidei: quibus accedit, quod ex Scriptura non possumus judicare de ipsamet Scriptura, quod sit verè divina, quod non adulterata &c. adeoque sequeretur ipsam regulam, quæ præ omnibus debet esse certissima, nobis manere incertam. De legitimo quoque Scripturæ sensu (quæ est verborum quasi forma seu anima) ex sola Scriptura judicari non potest. Et hinc tot inter ipsos Novatores dissidia de sensu verborum, etiam nostro iudicio clarissimorum, qualia sunt: *Hoc est corpus meum*: circa quæ plurimæ invicem adversantes sunt *Lutheri*, *Calvini*, *Oecolampadii* & aliorum explicationes. Quid igitur sperandum de locis obscurioribus, quibus Scriptura scatet, adeo ut, etiam diligenti indagatione præmissâ, hæreant doctissimi & sanctissimi in multis? Quidquid somnient Hæretici Scripturam esse claram.

Qui sanè revincuntur ex 2. Petri 3. ubi dicitur in Epistolis Pauli *esse quadam difficultate intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, &c.* Ex manifesta experientia, & ipsorummet dissensionibus (quæ utique in rebus claris non deberent locum habere) & Patrum doctissimorum juxta ac sanctissimorum sensu. Ut meritò *Augustinus lib. de Utilit. credendi cap. 17.* Hæreticum jactitantem: *Cum legerem, per me ipse cognovi; explodat dicens: Itane est? Nullâ imbutus poetica disciplinâ Tertullianum Maurum sine Magistro attingere non auderes, &c. tu in eos libros. . . . sine duce irruis, & de his sine præceptore audes ferre sententiam?* Consimiliter hujusmodi præsumptiones retundit *Hieronymus Epist. ad Paulinum*, subdens ironicè: *Sola Scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vendicant &c.* Nimirum apud Novatores omnes tumunt, omnes scientiam pollicentur. Antè sunt perfecti *Catechumeni*, quàm edocti. Ipsa mulieres hæreticæ quàm procaces, quæ audeant docere, contendere &c. ut dixit *Tertullianus lib. de Præscript. cap. 41.* Undè cum *Hieronymo sup.* concludo: *Ego (ut de me loquar interim) nec sanctior sum hoc Eunuchò (qui Isaiam legens non intelligebat sine interpretatione Philippi Diaconi, Act. 8.) nec studiosior &c.* Et profiteor cum *Augustino Epist. 119. ad Ianuar. cap. 22.* In ipsis sanctis Scripturis, multò nescio plura, quàm scio.

Itaque si alia præter Scripturam regula aut iudex non statuatur, non est ulla via concordie aut terminationis litium circa ipsas Scripturas, earumque sensum exurgentium. Singulæ enim partes etiam in punctis capitalibus invicem adversantes Scripturam suis erroribus applicant, ad eam provocant, *Scriptura sine iudicio Ecclesiæ non est idonea terminandis controversiis.*

99.
Scriptura obscuritas, & intelligendi difficultas declaratur.

Præsumptio Hæreticorum ab Augustino reconditur.

vocant, eam pro se stare pertinaciter clamant. Scriptura muta litem numquam dirimet. Confirmatur: quia supremi & legitimi iudicis partes sunt, primò ut sententiam veram seu infallibilem proferat. Secundò, ut ab ea nequeat provocari. Tertiò, ut non ducatur studio partium. Quartò, ut sic ferat sententiam, quòd possit utrique parti evidenter constare, cuinam causa adjudicetur: aliàs enim nulla poterit controversia terminari, utrâque parte contendente sententiam pro se stare; sicque finis institutionis iudicii evertetur. Postrema autem conditio deficit Scripturæ, si secludatur auctoritas & iudicium Ecclesiæ: nam *Lutherus* v. g. clamat illam stare pro se, *Calvinus* pro se. Idemque est de ceteris diversis & adversis Novatoribus. Qui igitur poterit controversia per Scripturam solam sopiri? Unde convincuntur, nullum eos iudicem, qui litem legitimè decideret velle admittere: instar litigantium de re temporali, qui nullum iudicem præter ipsum Corpus Juris Civilis vellent admittere, hoc unum textum, alio alterum textum pro se stare contendente. Unde etiam pessimè foret consultum regimini Ecclesiæ (quæ utique est respublica optimè ordinata) si nullus in ea iudex præter sacrum Codicem esset: quemadmodum pessimè foret provisum reipublicæ terrenæ; si præter Codicem legum, etsi optimarum, non esset in ea iudex, qui dubia & controversias circa eas occurrentes terminaret.

Conditio-
nes legitimi
& supremi
iudicis.

Qua desit
Scriptura.

101. Ob hæc Novatores varii argumentis Catholicorum pressi hoc effugium meditati sunt, ut Scripturæ supremum iudicium sufficere arbitrentur, quatenus ipsa substat iudicio discretionis seu interpretationi cujuslibet privati: nam juxta Apostolum 1. ad Cor. 2. *Spiritualis iudicat omnia.*

Quibus non favet Scriptura: Verum Phrasi Apostoli non quilibet fidelis est spiritualis, sed plerique sunt animales. Nec agit de iudicio & interpretatione omnium Scripturarum & dubiorum fidei; sed dicit spirituales in hoc præcellere animales, quòd hic de terrenis & corporalibus, ille etiam de spiritualibus & supernis iudicium discretionis habeat, adeò ut, prout quisque magis est spiritualis & perfectus, eò certius & melius de occurrentibus iudicare possit. Nam *vir bonus* (teste *Philosopho* 3. *Eth.* 4.) rectè de omnibus iudicat, & facile quid in re quaque veri sit perspicit. Hoc autem non respicit iudicium potestatis competens Ecclesiæ; quæ etiam, velut maximè perfecta, optimè sibi arrogare potest iudicium discretivum inter verum & falsum. Nec vult Apostolus, spirituales sic posse discernere contra iudicium Ecclesiæ; quin potius contra illam iudicando, ostenderet se minimè spirituales esse.

Qua potius privatos remittit ad sed ad Ecclesiam, quam audire teneantur:

in qua proinde posuit Deus Pastores & Doctores &c. ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrina in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris, juxta Apostolum ad Ephes. 4.

Ecclesiam.

Porro regula proprii iudicii est seminarium omnium errorum. Inde enim *Tertullianus*, *Origines* ceterique ingenio & eruditione præstantissimi in barathrum errorum lapsi sunt. Unde *Vincentius Lyrinensis* in *Commonitorio* cap. 23. post multa de excellentiis *Originis* præmissa, talem ac tantum virum lapsum esse refert, dum ingenio suo nimium indulget, sibi que satis credit, dum se plus cunctis sapere præsumit, dum Ecclesiasticas traditiones, & veterum magisteria contemnens, quadam Scripturarum Capitula novo more interpretatur, juxta proprium videlicet iudicium: sic ut universim Scripturis novo & malo more interpretatis, ex arce Catholica in hæreseos barathrum infelix anima præcipitetur, ut habet cap. 37.

102.

Regula proprii iudicii
Seminarium Hæ-
resum.

Ratio est: quia iudicium proprium, in rebus præsertim adeò obscuris & à sensu remotis, est maximè fallax & imbecillum. Indeque tanta huic innitentium variatio, fluctuatio, dissensio. Inde tantæ Sectariorum, æquè ad Scripturas, sed suo more & iudicio intellectas, provocantium, inter se contentiones & contradictiones, etiam in materiis capitalibus, cum tamen Scriptura sibi met non adversetur.

Immo hæc ratione ad Scripturam recurrere, verè nil aliud est, quam iudicio suo privato velut ultimo fundamento inniti, illudque velle sequi. Omnes enim etiam invicem contrarii gloriantur eodem Scripturæ titulo, hoc est, cortice & verbis: sed his inserunt & inspirant per iudicium privatum singuli sensum (qui est anima verborum) non Spiritus sancti, qui non est inconstans, sibi que contrarius, sed suum. Nec ulla hæresis est, quæ non libenter tegat se pallio Scripturæ, dummodò intelligendæ proprio arbitrio. Sicque quotidie nata sunt oriri nova errorum monstra, pari jure excusanda provocatione ad Verbum Dei iudicio errantium interpretandum. Quare etiam pessimè foret hæc ratione consultum Ecclesiæ; uti cuius reipublicæ, in qua non esset iudex, nisi Codex legum proprio cuiusque arbitrio accipiendarum. Confirmatur: quia sicut provocantes ad Corpus Juris, sed suo sensu intelligendum, convincuntur nolle admittere alium iudicem, quam proprium iudicium: sic & provocantes ad textum Sacræ, Scripturæ privato cuiusque iudicio explicandæ.

103.

Sic ad
Scripturam
provocantes
finaliter
iudicio pro-
prio inni-
tuntur.

Quare optimè dixit *Augustinus* Epistolâ 222. ad Consentium: Omnes Hæretici, qui Scripturas in auctoritate recipiunt, ipsas sibi videntur sectari, cum suos potius sectentur errores &c. Et libro 32. contra Faustum cap. 19. Videtis ergo id vos agere, ut omnis de medio Scripturarum auferatur auctoritas,

Et alium
iudicem re-
cusant.

104.

Proscripti
jam olim
ab Augu-
stino.

& suus cuique animus auctor sit, quid in quaque Scriptura probet, quid improbet, id est, ut non auctoritati Scripturarum subjiciatur ad fidem, sed sibi Scripturas ipse subjiciat &c. Et l. 1. de Genesi ad litt. cap. 18. Ne corruamus ..... non pro sententia divinarum Scripturarum, sed pro nostra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturam esse, quæ nostra est; cum potius eam, quæ Scripturarum est, nostram esse velle debeamus. Et l. 12. conf. c. 25. Nec noverunt Moysis sententiam, sed amant suam, non quia vera est, sed quia sua est. Sicque de cordis sui sententiis faciunt velut idola, ut pulchrè idem Augustinus in Psal. 80.

Idonea
quàm sit
hac via ter-
minandis
Controver-
siis.

Accedit, quòd nulla possit hâc ratione controversia in Ecclesia oborta terminari, quolibet persistente in suo iudicio. Nec est, cur unus alterius iudicio se subjiciat; de cuius infallibilitate & immunitate à passione non constat, immo de quo, an in corde ipsum subsit, non nisi ex alterius assertione (quæ fallax est) constat. Et planè stultissima temeritas est, quemlibet privato suo iudicio plus deferre, quàm sanctæ & universalis Ecclesiæ, seu totius corporis iudicio, utique magis privilegiato.

105.

Aliorum
recursus ad
spiritus pri-
vati dicta-
men refu-
tatur.

Ob hæc plures Novatores recurrunt ad Spiritum privatum, quasi singulis adsit internum Spiritus sancti magisterium. Verùm spiritus iste privatus non est sanctus, sed diabolicus, aut à propria cujusque imaginatio- ne indistinctus, eumque in antecedentibus refutavimus. Nusquam etiam Scriptura ad eum docet recurrendum, sed ad Ecclesiam. Præterea incompetens est iudex controversiarum: cum parti non constet, quòd verè subsit, quodque sit Spiritus sancti sententia, quam exterius profert, qui de hoc spiritu se jactat. Immo non constat ipsis jactantibus, quòd spiritus iste à Deo sit: cum spiritus satanæ se frequenter transfiguret in Spiritum lucis, ideoque probandi sint spiritus, an ex Deo sint. Et meritò timere de hoc saltem deberent Hæretici: cum constet eorum parentes, præsertim Lutherum, atro spiritui satis familiares fuisse: & Sacramentarium Zuinglium, cum per biduanam coram Magistratu Tigurino disputationem persuadere non potuisset in forma Consecrationis Est accipi pro significat, posteaquam quidam nocte sequenti dormienti sibi assistens (ater autem an albus fuerit, non memini, inquit ipse) eum monuisset, ut locum Exodi 12. Est enim phæse, id est, transitus Domini (ubi est sumitur pro significat) arriperet, postriedie obtinuisse apud populum, quæ volebat: ut ipsemet refert in Libro Subsidiarum Eucharistia inscripto.

Immo est
spiritus
mendacii
& incon-
stans.

Ipsa planè varietas & dissensio Sectariorum, quorum singuli de hoc spiritu se jactant, ostendit non esse Spiritum sanctum, sed spiritum mendacii: nam Spiritus sanctus est Spiritus veritatis, sibi que constans. Unde inter Anabaptistas, qui maxime hoc spiritu nituntur, est maxima varietas fidei; quæ fieri non

posset, nisi spiritus, quo reguntur, esset fallax & varius. Nec ulla est via terminandi controversias per hunc spiritum, singulis prætendentibus spiritum suum dictare quod sentiunt singuli, seu volunt. Nulla etiam prorsus est ratio, cur diversis jactantibus dictamina diversa sui privati spiritus, uni potius fides quàm alteri habeatur.

Denique sub patrocínio hujus spiritus quævis quantumvis absurdæ doctrinæ & flagitia defenduntur seu palliantur; prout videmus scelestos Novatores apostasias suas, sacrilegas nuptias, monasteriorum expilationes, in proprios Principes conspirationes, per hujus ementiti spiritus auctoritatem approbasse. Notabile est, quod cum (teste Florimundo Remundo l. 2. c. 6.) quidam amico exponeret spiritus internum dictamen de cognoscenda ejusdem uxore, ipse veluti ejusdem sectæ annuerit. At nequam iste conspicatus filiam matre formosiorē, simile quodam hanc dictamen accipiens, cum à parente fuisset in stupro filia deprehensus, cultro fuit transverberatus ab eodem parente, sic arguente: ergo spiritus mentitus est? Jussit ille tibi concubitum uxoris, & ecce filiam subagitas. Idem spiritus mihi mandat, ut à te pœnas exigam.

106.
Et pallium
iniquita-
tum.

Notabile
exemplum.

Cum itaque Scriptura sola, aut etiam ipsa, accedente proprio cujusque iudicio aut spiritu privato, non sufficiat, restat sola Ecclesia fidei magistra & controversiarum iudex; cujus (juxta Tridentinum sess. 4. in Decreto de Edit. & usu Sacrorum Librorum) est judicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum sanctarum. Cujus quidem auctoritatem tantum Augustinus fecisse dignoscitur, ut Epist. 118. c. 5. contra eam velle disputare, insolentissima insania esse clamet. Et lib. contra Epist. Fundam. c. 5. dicat: Ego verò Evangelio non crederem, nisi me Catholica Ecclesia commoveret auctoritas. Et lib. 1. contra Crescon. c. 33. ait: Quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, hujus obscuritate questionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate Scriptura commendat.

107.
Restat ita-
que judiciū
infallibile
Ecclesiæ.

Quanti
ejus aucta-
ritatem se-
cerit Augu-
stinus.

Estque & fuit semper hic Ecclesiæ sensus & praxis, non tantum in materiis cognitu necessariis in ordine ad salutem, sed & in quibusvis aliis fidei controversiis: quarum definitioni sub pœna anathematis standum semper fuit, adeo ut vel uni articulo definito, etsi alias scitu non necessario, pertinaciter contradicens sit semper habitus pro Hæretico: ut patet ex Conciliis generalibus, & Historiis Ecclesiasticis ac Scriptis Patrum. Esset autem intolerabilis error, si Ecclesia id fecisset sine debita auctoritate & infallibilitate. Deinde alias deesset Fidelibus sufficiens regula credendi, & via controversias decidendi; quod tamen bonum, & unitas fidei ac Ecclesiæ requirit.

108.
Ejusdem
perpetua
praxis deci-
dens con-
troversias
fidei.

Præterea ipsas Scripturas sacras, seu Libros divinos habemus omnes, etiam ipsi Hæretici,

ex traditione Ecclesiæ: si ergo huic credamus in hoc; quid ni credere debeamus in tradendo Scripturarum sensu? aut si in hoc sit ipsa fallax, quid ni & in ipsa custodia & traditione sacrorum Librorum?

109.
Quæ iux-
ta scriptu-
ram sit Co-
lumna
veritatis.

Eadem Ecclesiæ infallibilis auctoritas colligitur patenter ex ipsa Scriptura. Nam 1. ad Timoth. 3. Ecclesia dicitur *Columna & firmamentum* (seu, ut Alii vertunt, *fulcimentum* aut *stabilimentum*) *veritatis*. Nimirum quia ipsa super fundamentum fundamentorum, quod Christus est, ejusque veracissimas promissiones, atque adeo in ipsa veritate firmissimè fundata, eandem veritatem indefectibiliter conservat, & membris suis sive aliis ministrat. Sicut enim columna supposita sustentat & fulcit ædificium nè corruat, sic Ecclesia veritatem, id est, doctrinam fidei Christianæ sibi concreditam sustentat & conservat, nè adulteretur aut pereat; ut proinde ibi quisque infallibiliter ipsam veritatem sit inventurus. Atque ita intelligunt hunc locum Patres seu Catholici Commentatores, immò ipse Pelagius in *Scolio* inter opera Hieronymi Tom. 9. Estque juxta eosdem sermo Apostoli generalis de Ecclesia, etsi ad Timotheum Episcopum particularis Ecclesiæ Ephesinæ ipsam Epistolam Paulus dirigat. Unde Chrysostomus ibid. de Ecclesia dicit: *Columna est Orbis*. Et Cyrillus Catech. 18. De hac (inquit) *Catholica Ecclesia* scribit ad Timotheum Paulus, ut scias quomodo oporteat in domo Domini conversari, quæ est Ecclesia Dei viventis, columna & firmamentum veritatis. Et Commentarius Ambrosianus in eundem locum ait, quod cum totus mundus Dei sit, Ecclesia tamen domus ejus dicatur, cujus hodiè rector est Damasus. Et Origines Tract. 30. in Matth. in init: Quæ (Ecclesia) plena est fulgore ab Oriente usque ad Occidentem, quæ plena est lumine vero; quæ est columna & firmamentum veritatis. Denique Hieronymus in c. 2. Aggai. sub init. inquit: *Venerunt electa omnium Gentium, & repleta est gloria Domus Domini, quæ est Ecclesia Dei viventis, columna & firmamentum veritatis*.

110.
Ejusdem
rei uberior
declaratio
ex scriptu-
ris.

Colligitur præterea ex promissione Christi Matth. 16. *Porta inferi non prævalerunt adversus eam*. Prævalerent enim quàm maximè, si circa punctum aliquod fidei ipsa erraret, seu si in aliquo deficeret quoad veritatem ipsum corpus doctrinæ. Immo eo ipso non esset vera Ecclesia Christi (quàm ipse sibi in fide indissolubiler desponsavit) sed potius satanæ synagoga, ad quam non requiritur errorum multitudo: modicum enim falsitatis totam massam corrumpit. Et juxta Epiphanium apud Hieronymum l. 3. adversus Rufinum paulò post med. Propter unum verbum aut duo, quæ contraria fidei sunt, multa hæreses abjectæ sunt ab Ecclesia.

Denique idem colligitur ex promissione Christi facta Ecclesiæ Joan. 14. *Alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æter-*

num (quæ particula convincit non esse sermonem de solis Apostolis) *Spiritum veritatis* &c. Et c. 16. *Cum venerit ille, docebit vos omnem veritatem*; utique perennaturam cum Ecclesia: cum qua fœdus sempiternum pepigit Deus, juxta illud Isaia 59. *Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, a modo & usque in sempiternum*. Propterea pertinaciter recusans audire Ecclesiam, rejiciendus est tamquam ethnicus & publicanus Matth. 18.

Dicent fortasse Hæretici, se non recusare iudicium Ecclesiæ, dummodo ipsa procedat secundum Verbum Dei. Verum jam ostensum est ipsam, dum aliquid in fide seu Scriptura controversum declarat, infallibiliter procedere secundum Verbum Dei, à quo talem infallibilitatem accepit. Unde ineptè procedunt Hæretici, proprium iudicium statuentes supra iudicium corporis & capitis Ecclesiæ, dum sibi semper integrum esse volunt, ut trutinâ sui iudicii expendant, an Ecclesiæ iudicium sit secundum Scripturam. Cum potius deferendum sit Ecclesiæ, ut ipsa declaret de quorumlibet iudiciis privatis, an videlicet sint conformia Verbo Dei.

Instabunt: Ecclesiæ iudicium sic à nobis præferri Scripturæ. Sed æquè ineptum hoc est, & in ipsos potius quadrat, qui nasum cereum Scripturæ affigendi, & in omnes formas illam transformandi potestatem re ipsâ (quidquid sit de verbis) prætendunt, eam quomodolibet suæ privatæ imaginationi adaptantes. Ecclesia itaque judicat de sensu Scripturarum, non tamquam superior, sed tamquam infallibilis interpret ex commissione ipsius Dei; adeoque alligata sensui à Deo intento, à quo nè defleat, Spiritus sanctus eidem assistit. Sanè si iudicium difficile & ambiguum perspiciebatur tempore veteris Legis, ad iudicium Sacerdotis recurrendum erat Deuter. 17. Sacerdos tamen non constituebatur per hoc supra ipsam Legem. Sicut nec iudices statuuntur supra leges, quas ipsi ex Regis commissione declarant.

Iudicium porrò hoc non competit toti Ecclesiæ collectim sumptæ, id est, omnibus omnino membris: id enim esset ridiculum, uti impossibile & vanum foret singulorum iudicia exquirere. Et in omni republica bene ordinata non recurritur in controversiis decidendis ad singulorum etiam plebeiorum & incapacium personarum iudicium, sed eorum, qui ad id constituti sunt, sive sit monarcha, sive cum eo aut sine eo optimates, sive etiam cœtus aliquis communitatem representans.

Convenit itaque hoc iudicium Ecclesiæ in Conciliis congregatæ; & præsertim Capiti supremo ejusdem. De quo infra, ubi de Conciliorum & Pontificis infallibilitate.

III.
Effugium
hæretico-
rum occlu-
ditur.

112.
Ecclesia à
Catholicis
non præfer-
tur scrip-
tura.

113.
Iudicium
controversarum non
convenit
omnibus
membris
Ecclesiæ
collectim.

QUESTIO VI.

*Quid, Quotuplex Concilium, Quo-
rum sit indicere, præsidere,
comparere?*

114.
*Quid sint
Concilia
Ecclesiasti-
ca.*

CONCILIA Ecclesiastica (quæ sunt Coetus seu Congregationes personarum Ecclesiasticarum, præsertim Episcoporum, auctoritate legitima factæ ad hoc, ut collatis in unum sententiis decernatur, quid de negotio fidei vel morum sit sentiendum aut statuendum) sunt in Republica Christiana, quod in Republica Civili publica Comitia. Unde sicut hæc illegitima sunt, nisi auctoritate Principis fiant, & convocentur ii, quorum est interesse: sic etiam sunt illegitima conventicula & Conciliabula, quæ in universa Ecclesia sine auctoritate supremi Capituli, in Natione sine auctoritate Patriarchæ aut Primatis, in Provincia sine auctoritate Metropolitanæ, in Diocesi sine auctoritate Episcopi celebrantur.

115.
*Quotupli-
cia sint.*

Unde quadruplicia sunt Concilia: alia enim sunt Oecumenica seu Generalia, ad quæ convocari & convenire debent, qui commode possunt, Episcopi Orbis: Nationalia, ad quæ convocantur & conveniunt Episcopi unius Nationis aut regni cum Primate vel Patriarcha: Provincialia, ad quæ conveniunt Episcopi Comprovinciales seu Suffraganei cum Archiepiscopo: Diocesana (quæ specialiter Synodi vocantur; etsi etiam aliis Conciliis nomen hoc sæpè tribuatur) ad quæ cum Episcopo conveniunt Presbyteri seu Pastores Diocesani.

*Quorum
sit indicere
& præside-
re.*

Concilia Diocesana Episcopi, Provincialia Archi-Episcopi, Nationalia Primates aut Patriarchæ, uti indicunt, sic eis præsent respectivè. Difficultatem solum movent Hæretici de Concilio Generali, magis eligentes hoc munus deferre Imperatori vel Monarchæ Christiano, uni aut pluribus, quam Pontifici Romano.

116.
*Quod
Concilia
Generalia,
ad compete-
re Pontifici
Romano,
probatur
rationibus
Theologi-
cis.*

Verum sicut Concilia particularia non à Principibus sæculi, sed à Prælati Ecclesiæ respectivè indicuntur, iidemque illis præsent: sic idem dicendum de Conciliis Generalibus respectu Pontificis. Quemadmodum enim evidens est solius esse Principis in suo regno convocare comitia publica, iisque præesse; sic constat indubitanter apud omnes Catholicos competere Pontifici Romano convocare Comitia seu Concilia Generalia Ecclesiæ, & consequenter iisdem præsidere. Is enim in regno Ecclesiæ est supremus Princeps, cui tamquam Capiti cura universalis Ecclesiæ est commissa, qui solus potest universis mundi Episcopis & Prælati præcipere, ut compareant, cujus est ordinationes Conciliorum confirmare, qui denique supremus est controversiarum iudex. Adde, quod si

Christo in terris vivente, & Ecclesia jam formatâ foret coactum Concilium, solius utique Christi fuisset illud indicere, eidemque præesse: id igitur muneris competit nunc ejus Vicario, Pontifici Romano. Neque potestas sæcularis confundenda est cum spirituali, quasi verò ea etiam se extendat ad convocandum Prælatos Ecclesiæ universæ, & præsidendum, dum Ecclesiæ negotia tractantur; quod utique Ecclesiasticæ est potestatis. Neque etiam Imperator ullusve alius Monarcha imperium suum protendit per universum orbem, adeoque ad imperandum Episcopis universis. Quod autem quidam Novatores, alioquin tam urgentes necessitatem Conciliorum Generalium, confugiunt ad universitatem Principum & Rerum publicarum supremarum Christianismi, in ordine ad indicendum certo tempore & loco Concilium, id est rem moraliter reddere impossibilem, & hætenus inauditam in Ecclesia Dei.

Idem irrefragabiliter confirmat auctoritas ex veterum monumentis & usu ac confessione ipsorum Conciliorum desumpta. Nam est antiquissimus Ecclesiæ Canon (quem esse Apostolicum testatur *Marcellus I. Epist. I.* quem etiam ut talem refert *Julius I. Epist. I.* cujus meminerunt *Socrates l. 2. c. 13. Zozomenus & Nicephorus*; quem denique in Nicæna magna Synodo ab omnibus concorditer esse roboratum, tantum abest, ut secundum calumniam Novatorum fuerit ibi oppositum acritum, testatur *Synodus Alexandrina Epist. ad Felicem II.* non debere celebrari Concilia præter auctoritatem sive sententiam Romani Pontificis seu Sedis Romanæ. Unde *Dioscorus Patriarcha Alexandrinus act. I. Concilii Chalcedonensis* jubetur non sedere inter Episcopos, objiciente ei *Lucentio Sedis Apostolicæ Vicario*, quod *Synodum ausus est facere sine auctoritate Sedis Apostolicæ*; quod numquam licuit, numquam factum est. Ob cujus quoque auctoritatis defectum *Synodus VII. act. 6. To. I. Refutationis falso nominata definitionis &c.* rejecit Concilium quoddam Constantinopolitanum: cui etiam dicitur anathema *act. 7.*

Quod amplius liquet factâ inductione. Nam auctoritate Romani Pontificis priora Concilia generalia fuisse celebrata, patet in primis quoad Nicænum, quod *Constantinus & Silvester congregarunt, juxta Patres VI. Synodi act. 18.* *Constantinus* quidem (ut loquitur *Ruffinus l. 10. Histor. c. 1.*) ex sacerdotum sententia, seu auctoritate, præsertim verò *S. Silvestri*, cujus consensu ipsum esse celebratum, refert *Damasus in Pontificali*, sive ejusdem *Silvestri vocatione*, prout legitur in *Epilogo Concilii Romani II. sub Silvestro To. I. Concil.* Præsides porro Concilii Nicæni fuerunt *Osius Episcopus, Vitus & Vincentius presbyteri*, qui proinde primo loco ante omnes Patriarchas & Episcopos subscripsisse inveniuntur. *Constantinus* verò Concilium ingressus, nonnisi annuentibus Episcopis sedere

117.
*Ex anti-
quissimo
Ecclesiæ
Canone.*

118.
*Et indu-
ctione factâ
ex veteri-
bus Conci-
liis Nicæno
primo.*

dere ausus, idque in sella parva, finitâ ad Episcopos oratione, *Sermonem omnem* (ut ait Eusebius l. 3. de vita Constantini c. 13.) deinceps Concilii præsidibus concessit; professus non esse suum, sed Episcoporum iudicium, ut patet ex Ambrosio Epist. 13. ad Valentinianum, Ruffin. 10. c. 2. Unde etiam post omnes Episcopos subscripsit, teste Basilio Imperatore sub finem Synodi VIII. act. 10. ante suam subscriptionem.

119.

Constantinopolitano primo.

Circa concilium Constantinopolitanum (quod numerari solet Secundum generale) nil egit Imperator Theodosius senior, quam quod citatorias Damasi Papæ miserit ad Episcopos, quos earumdem vigore ad Concilium convocavit. Nos (inquiunt Patres in Epist. Contilii ad Damasum apud Theodoretum l. 5. Hist. Eccles. c. 9.) *velut membra propria per Imperatoris sanctissimi litteras accersivisti.* Et infra dicunt se mandato litterarum Damasi ad Theodosium missarum ad iter Constantinopolim usque faciendum properasse. Unde etiam ex Codice Vaticano, ac item alio S. Mariæ Majoris Concilium hoc præcepto & auctoritate Damasi celebratum fuisse ostendit Baronius ad annum 381. Ipse tamen per Legatos non præsedet, nisi quoad gestorum in causa fidei (non tamen quoad præminentiam Sedis Constantinopolitanæ ante alias Sedes Patriarchales orientis) confirmationem; à qua Concilium obtinuit, ut diceretur Oecumenicum. Cum enim Damasus intendisset plenissimum Concilium in occidente, præsentibus etiam Episcopis orientis, post Concilium ibi peractum celebrare, hi rationes excusatorias Damaso proposuerunt, decreta à se iudicio illius submittent. Quis autem præses fuerit, non ita constat. Et quidem Gregorium Nazianzenum vel Meletium Patriarcham Antiochenum præsedisse asserit Franciscus Longus in Annotat. ad d. Concilium; eò quod Nestarius (quem alii præsidem faciunt, & de quo idem sibi non constans Præfud. 3. dixerat constare, quod præfederit) in locum Gregorii, seipsum abdicantis Episcopatu Constantinopolitano, necdum suffectus fuerat.

120.

Ephesino.

Concilium Ephesinum Cyrilli industriâ & Cælestini auctoritate factum esse testatur Prosper in Chronico. Cyrillus autem vices Cælestini tamquam legatus & Præsidens gessit, ut constat ex Epistola Cyrilli ad Cælestinum inter opera ejusdem & Evagrio l. 1. c. 4. & ex Florentino sess. 7. cui Græci interfuerunt. Imperator vero Theodosius junior solum misit Candidianum Comitem ad Synodi defensionem, eâ conditione, ut non immisceret se negotiis fidei aut Ecclesiasticis, ut patet ex ejusdem Epist. ad Synod. Ephes. to. 1. ejusdem Concilii cap. 32.

121.

Chalcedonense.

Concilium Chalcedonense indictum est à Leone Papa, seu per Imperatorem ex consensu & auctoritate Leonis Papæ. Unde Episcopi secundæ Mœsiæ Epist. ad Leonem Imperatorem (quæ habetur post Concilium Chalcedonense) ajunt: *In Chalcedonensium civitate multis sanctis Episcopis convenientibus per iussu-
tionem Leonis Romani Pontificis, qui verè caput est Episcoporum.* Immo secundum Gelasium Papam Epist. 13. ad Episcopos Dardaniæ solius Sedis Apostolicæ (non quidem exclusâ Imperatoris operâ, sed aliarum Sedium Patriarchalium) auctoritate hæc Synodus facta est. Quin & ipse Marcianus Imperator in Epist. ad Leonem Papam: *Per celebrandam* (inquit) *Synodum te auctore maxima pax circa omnes Episcopos fidei Catholica fiat.* Et in Epist. 2. ad Leonem (quæ uti præcedens extat inter præambulares Concilii) rogat eundem, ut dignetur in Orientem venire, & Synodum celebrare; aut si eò venire onerosum sit, id per litteras insinuet, quatenus (inquit) *in omnem Orientem & in ipsam Thraciam & Illyricum nostra litteræ dirigantur, ut ad quemdam diffinitum locum, ubi vobis* (sic legit Baronius ad annum 440. & Binus in Notis ad Concil. Chalcedon. etli in editione per ipsum facta irrepperit in textu Epistolæ nobis) *placuerit, omnes sanctissimi Episcopi debeant convenire, & quæ Christianorum religioni atque Catholica fidei præsent, sicut Sanctitas tua secundum Ecclesiasticas regulas diffiniverit, suâ dispositione declarent.* Idem enixè rogat Epistolâ similiter præambulari ad eundem Pulcheria Augusta, ut facto Concilio Episcopi, sicut (inquit) *fides & Christiana pietas exigit, te auctore, decernant.*

Unde eidem Concilio præfederunt legati Pontificis Paschasinus & Lucentius Episcopi & Bonifacius Presbyter, Basilio presbytero (quem constat fuisse similiter à Leone Papa delegatum) apparenter ante Concilii inchoationem defuncto, eò quod in actis Concilii de eo non fiat mentio. Illi porro in omnibus Actionibus primi nominantur, primi sedent, primi loquuntur, primi subscribunt tamquam Vicarii universalis Ecclesiæ Papæ, & quidem expressè Paschasinus sub titulo Præsidentis Synodo; ut patet Act. 6. Cui etiam Imperator interfuit, protestatus ibidem in Orat. ad Concilium: *Nos enim ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam, exemplo religiosi Principis Constantini Synodo interesse volumus.* Immo ipsum Concilium in Relatione ad Leonem Papam act. 16. Quibus tu quidem (inquit) *sicut membris caput præeras, in his qui tuum tenebant ordinem, benevolentiam præferens; Imperatores verò ad ornandum decentissimè præsidebant.* Quare patet datum eis esse primum locum honoris, non præsidentis quasi iudicibus. Præsidebat autem Leo per legatos: *In his enim* (ut idem ait Epist. 47. ad Concilium Chalcedonense) *me Synodo vestra Fraternitas existimet præsidere.* Vide eundem Epist. 49. & 53. Quare iidem sententiam in Dioscorum proferunt nomine Leonis Papæ Act. 3. Et in exemplari Epistolæ de damnatione Dioscori (quod habetur ad calcem Act. 16.) *Sanctissimus* (inquiunt) *ac Beatissimus Papa, caput universalis Ecclesiæ Leo, per nos, ut Legatos suos, sanctâ Synodo*

nodo consentiente, Petri Apostoli praeitus dignitate..... Episcopali eum dignitate nudavit &c.

122. *Constantinopolitano secundo.* Quintum Concilium generale seu Constantinopolitanum II. Episcoporum 165. quorum Princeps fuit Vigilius Papa Romanus, inquit Zonaras in Vita Justiniani; etsi ne quidem per Legatos praesederit, cupiens Synodum in Occidente celebrari; sed tandem condescendens Imperatoris (qui tamen nullâ ratione praesedit) voluntati, & Synodum celebratam praeside, non Menna (ut mentitur Calvinus) sed ejus successore Eutychio Patriarchâ Constantinopolitano (qui tamen per Litteras ad Vigilium scriptas professus est, praesidentiam Pontifici, si interesse voluisset, deberi, dicens: *Petimus presidente nobis vestra Beatitudine de tribus capitulis quæri & conferri*) confirmavit; quod & alii Pontifices fecerunt. Vide Binium in Notis ad dictum Concilium.

123. *Synodo VI.* Synodus VI. (quæ Constantinopolitana III.) non sine consensu & auctoritate Pontificis congregata est; quem Imperator Constantinus Pogonatus, ut suos Legatos cum plena auctoritate mittat, hortatur in *Sacra Divali*, quæ est Synodo præambularis. Quare non nisi certificatus de eorum adventu, adeoque de consensu Pontificis (quem probè noverat necessarium) Episcopos convocavit, ut patet ex alia *Divali* ejusdem ad Archiepiscopum Constantinopolitanum & consequenter (ut ex Beda dicitur C. *Sexta Synodus dist. 16.*) tamquam exequens voluntatem scilicet Papæ. Unde quia Imperator in Synodo sedit primo seu eminentiori loco cum suis Magistratibus, ideo tali sensu refertur praesedis; non autem quasi praesederit ut Judex. Quare nullam sententiam tulit, & postremo subscripsit. Vel etiam dicitur praesedis; non Synodo, sed suis Magistratibus. Postea enim tamquam quid distinctum subjungitur: *Conveniente autem sanctâ & universali synodo*; consistente scilicet in Episcopis, qui dein nominantur, & praesertim Legatis Sedis Apostolicæ Petro & Georgio presbyteris & Joanne Diacono, qui ob id primi nominantur ante omnes Episcopos, primi subscribunt. In sinistro autem latere sederunt (prout & alias contigit) quod is locus esset apud Romanos honoratior in sacris conventibus; ut ostendit Baronius ad annum domini 213. & 325.

124. *Synodo VII.* De Synodo VII. (quæ est Nicæna II.) non est ratio dubitandi. In ea siquidem nil agente Imperatore, praesedis Legatos Sedis Apostolicæ seu Adriani I. Petrum Archipresbyterum & Petrum Abbatem S. Sabbæ, ipsius Synodi acta testantur, in quibus isti nominantur, & subscribunt primi. Eidem praesedis Sedem Apostolicam testatur Nicolaus I. *Epist. ad Michaëlem Imperatorem.*

125. *Synodo VIII.* De Synodo VIII. (quæ est Constantinopolitana IV.) agens Adrianus II. *Epist. 3. ad Basilium Imperatorem: Volumus* (inquit) *per vestra Pietatis industriam Constantinopoli numerosum celebrari Concilium. Idem proinde Impe-*

rator, etsi Concilio interfuerit, in fine tamen ejusdem prolixa oratione testatus est, non esse suum nec ullius laici Ecclesiasticis se immiscere judiciis, tandemque post omnes Patriarchas ante Episcopos quidem, his istum ei honorem deferentibus, non quidem definiens, sed Synodum suscipiens, ac omnibus quæ ab ea definita sunt consentiens, subscripsit; protestatus se debuisse post Episcopos exemplo Constantini, Theodosii & Marciani subscribere. Praesederunt autem Legati Adriani II. Donatus & Stephanus Episcopi & Martinus Diaconus, ideoque primi loquentes, primi subscribentes.

126. *Et subsequens in Occidente Concilia generalibus.* Ex quibus, & omnibus subsequentibus Conciliis generalibus in Occidente celebratis indicente & praesidente Sede Apostolicâ, aperte patet calumniosa maledicentia & obtreectatio Novatorum. Patet etiam qualiter in legitima sanctione, indictione, convocatione Concilii per Imperatores Catholicos (Hæreticorum Imperatorum contraria acta curanda non sunt, quin potius veritatem firmant) factâ includatur aut supponatur consensus & auctoritas Sedis Apostolicæ, esto non semper æquè clarè exprimatur; prout sanè exprimitur frequenter in præmissis, uti & à Sixto III. *Epist. ad Orientales* dicente: *Valentinianus Augustus nostrâ auctoritate Synodum congregari jussit. Quia nimirum generalium Synodorum convocandi auctoritas Apostolica Sedis B. Petri singulari privilegio tradita est, ut ait Pelagius II. Epist. 8. ad Orientales.*

127. *Cur Pontifices hac in re agnosceret soliti sint Imperatores.* Agnoscebant autem Pontifices hac in re Imperatorem, cui etiam quoad temporalia se quodammodo subiciebant, juxta Bellarminum lib. I. de Conciliis c. 13. tum ob commensuratum, expensas, defensionem Concilii contra violentias; quales visæ in Conciliabulo (quod Latrocinium Patres vocant) Ephesino sub Dioscoro: tum ad suavius & efficacius obtinendam eorum, quæ ipsis consciis ordinantur, executionem: tum quia celebranda erant Concilia in Urbe aliqua Imperiali, ad quod omnino congruebat, aut ratione gubernii politici oportebat, adesse beneplacitum Imperatoris; tum denique, quia olim vigebat lex Imperii L. 47. Digest. Tit. 22. prohibens metu seditionum fieri frequentes hominum conventus sine auctoritate Imperatoris. Non autem quasi non fuissent alioquin rata & legitima Concilia: nam (ut utar verbis Athanasii *Epist. ad vitam solitariam contentos post med.*) quando *judicium Ecclesia auctoritatem suam ab Imperatore accepit?* Ratione præfatæ consuetudinis Hieronymus *Apol. 2. contra Rufinum paulò post. med.* eundem, quod, ut Originem defenderet, Hilarium à Synodo excommunicatum falsò effutiret, redarguit, dicens: *Doce, qui eo anno consules fuerint? Quis Imperator hanc Synodum jussit congregari?*

Petes I. An umquam possit convocari Concilium Generale sine auctoritate Papæ? Resp.

An aliquo
casu possit
congregari
generale
Concilium
sine aucto-
ritate Papa

Resp. perfectum congregari non posse, quod scilicet habeat potestatem definiendi res fidei & statuendi generalia decreta morum, atque adeò ordinandi universalem statum Ecclesiæ; sed in casu dubii de vero Papa, dum v. g. plures de Papatu contendunt cum incertitudine (idem est, ut Varii exprimunt, si sit dubium ortum ex suspitione hæresis) posse congregari Concilium imperfectum, live ex indictione Collegii Cardinalium, live per ipsos Episcopos ex indictione & consensu Primatum in unum locum convenientes, ad succurrendum præcisè necessitati præsentis, live ad providendum Ecclesiæ de indubitato capite.

129.
Quid si in
necessitate
nollet Papa
Concilium
generale
congregari.

Petes II. Quid si urgente necessitate, Papa nollet congregari Concilium generale? Resp. casum esse metaphysicum: quandoquidem non sit absoluta & physica Conciliorum generalium necessitas, ut quæst. seq. dicetur; & eâ datâ, Deus non sit derelicturus Ecclesiâ à se immobiliter fundatam; qui proinde in mediis necessariis non deerit Ecclesiæ, quam etsi ad tempus relinqueret premi, non tamen umquam patietur totaliter supprimi.

130.
Ad Syno-
dum gene-
ralem non
debent con-
venire om-
nes fideles.

Ad Concilium Generale quod attinet, certum est, non debere ad illud convenire omnia Ecclesiæ membra; ut ex usu perpetuo, & impossibilitate ejusmodi numerosæ congregationis constat. Non etiam necessario convocari aut convenire laicos, ut iudices sint & suffragium ferant; prout similiter patet ex Traditione & usu omnium Conciliorum. Non est quoque necesse, ut omnes Episcopi de facto ad Concilium generale conveniant per se aut procuratores suos. Id enim sæpè est impossibile & in multis Generalibus Conciliis nè quidem media vel tertia pars comparuit. Sufficit enim generalis repræsentatio Ecclesiæ. Ad quam requiritur primò, ut convocatio fiat per Romanum Pontificem, vel de ejus auctoritate, consensu, aut certè ratihabitione. Secundò, ut convocatio sit generalis, sic ut innotescat omnibus Provinciis, saltem majoribus; ipsaque congregatio sit ita generalis, ut nullus excludatur Episcopus communionis Catholicæ seu non excommunicatus. Denique ut ex potioribus Christianis Provinciis aliqui veniant, qui ceterorum vices & vota suppleant: sic tamen, ut si Concilium celebretur in Oriente, sufficiat multos inde, & aliquos ex Occidente advenire: si in Occidente, multi inde, & aliqui ex Oriente adveniant; quatenus nempe sic repræsentent ceterorum universitatem. Undè Concilium generale repræsentat Ecclesiâ, sicut Concilium civitatis populum, & Concilia regionis regnum, etsi non omnes de plebe adsint, immo etsi aliqui de Magistratu aut Principibus absint, modò non desit supremus vel ejus auctoritas cum multis aliis, qui civitatis aut regio-

Neque de
facto adesse
omnes Epis-
copi.

Neque laici
ut iudices.

Quæ sint
requisita ut
Ecclesiâ
universalem
repræ-
sentet.

Herinx Sum. Theol. Pars III.

nis negotia tractent nomine omnium.

Convocandi autem sunt primariò Episcopi. Neque enim ulli potius utpote successores ipsi Apostolorum, atque ex officio Pastores & capita Ecclesiarum, adeoque velut optimates regni spiritualis Christi. Quod etiam usus perpetuus Ecclesiæ observavit. Ideoque in Concilio Chalcedonensi Act. 1. dicitur: Synodus Episcoporum est, non clericorum: superfluos foras mitte.

Episcopi porrò in Concilio sunt Judices definientes, adeoque cum suffragio etiam decisivo. Quapropter in antiquis Conciliis subscribunt statuendo, definiendo. Ipsaque Concilia dicuntur decernere, statuere, ordinare, judicium ferre. Undè in Concilio etiam Apostolorum Act. 15. cum Petro iudices fuerunt reliqui Apostoli & seniores: Visum est (inquiunt) spiritui sancto & nobis. Et Jacobus ibidem dicebat: Propter quod ego iudico. Et præcepta ac decreta tamquam Apostolorum & seniorum executioni mandabantur ibidem & cap. 16. Alias quoque vocandi potius essent docti & prudentes Theologi tamquam aptiores consiliarii, quàm Episcopi sæpè parum periti, si tantum hi ad consultandum comparerent. Episcopi itaque vocantur tamquam potestatem habentes & sententiam ferentes. Quæ etiam manifestè patent ex actis Concilii Tridentini, digestis per Cardinalem Palavicinum.

Nec obstat, quòd Pontifex non teneatur sequi pluralitatem suffragiorum. Nam (ut taceam non facile ostendi, Pontificem aliquando secutum fuisse minorem partem, seclusis fraude & dolo) id oritur ex eo, quòd etsi merus præses teneatur sequi sententiam majoris partis iudicum ejusdem tribunalis, ipse tamen Rex ad hoc non teneatur, si sequi velit plenitudinem potestatis, quâ posset oppositum decernere: quod consequenter etiam potest Papa tamquam supremus Ecclesiæ Princeps & caput, & aliquando fecit, ut patet in Concilio Chalcedonensi circa statutum de primatu Sedis Constantinopolitanæ super alias Sedes Patriarchales Orientis, contradicentibus Legatis Sedis Apostolicæ conceptum. Deinde ipse habet infallibilem Spiritus sancti assistentiam, quæ non competit Præsidibus tribunalium hujus sæculi, neque ipsis Conciliis seorsim spectatis, quæ ipse debet confirmare, ut rata sint. Undè Concilia generalia (ut habet perpetuus usus) semper sunt per Pontifices confirmata, qui etiam nonnulla interdum confirmare detrectarunt, exinde suâ firmitate carentia.

Enim verò quàmvis prærogativa suffragii Episcopis competat jure primario & ordinario, potest tamen communicari per Pontificem aliis; utpote independens à consecratione Episcopali, nec minùs communicabilis, quàm cetera jurisdictionis Episcopalis. Undè cum Cardinales non Episcopi ex usu

131.
Convocandi
primariò
Episcopi.

Qui sunt
in Conciliis
iudices cum
decisivo
suffragio.

132.
An Ponti-
fex tenea-
tur majore
rem partem
sequi.

Pontificis
est Concilia
confirmare.

133.
Ius suffra-
gii potest
Papa tri-
buere non
Episcopis.

Eo gaudent Cardinales & Generales Ordinum. ac concessione Pontificum nunc præferantur Episcopis in iis, quæ ab ordine ipso Episcopali non dependent, videtur etiam iis competere jus suffragii. Quod similiter ex usu & concessione competit Generalibus Ordinibus. Idemque est de Abbatibus exemptis juxta *Malderum disp. 1. de Conciliis dub. 4.* Viri docti convocantur, non ad suffragium, sed ad examen & consultationem. Videri in hanc rem potest Historia Concilii Tridentini per *Sportiam Palavicinum* descripta.

134. De Laicis nullum est vestigium in antiquitate, quod umquam sit eis jus suffragii concessum. Nisi quod in *Concilio Constantiensi sess. 22.* ex Constitutione Synodali Legatis Regis Aragoniæ (inter quos non omnes videntur fuisse Clerici) ex gratia & singulari dumtaxat privilegio pro ista vice tantum concessum legatur (quod tamen *sess. 38.* immutatum fuit) ut quasi procuratores absentium haberent suffragium tantæ auctoritatis, quantum omnium Episcoporum suarum Provinciarum valeret.

Imperatores non subscripserunt ut judices. Imperatores interdum subscripsisse leguntur, sed (ut ex præmissis liquet) post Præsides & Patriarchas, & regulariter etiam post Episcopos, nec tamquam judices aut definiētes, sed tamquam consentientes, defensori & executuri potentiâ suâ, quod Episcopi congregati ordinaverant; quod magis natum erat fieri, dum ab initio ordinationum erant conscii. Ob quam causam etiam posterioribus Conciliis interfuerunt per se aut suos Oratores, tum Imperator, tum Reges & Reipublicæ supremæ, ut ex Actis eorumdem liquet.

QUÆSTIO VII.

De Utilitate, Infallibilitate & Auctoritate Conciliorum.

135. *Cause convocandi Generalia Concilia.* UTILITAS & quasi necessitas Generalium Conciliorum sæpè in auctoritatibus inculcatur. Deserviunt enim, tum ad pullulantes de novo hæreses efficacius & junctis viribus eradicandas: tum ad schisma, quod in Romano Pontificatu oriri posset, tollendum: tum ad defensionem Ecclesiæ contra communem hostem, videlicet Turcam, aut ad deponendum Imperatorem Ecclesiæ rebellem: tum in causa dubii de electione Romani Pontificis, aut dum foret suspectus de hæresi vel incorrigibilis: tum ob reformationem generalem disciplinæ Ecclesiasticæ. Decreta namque fidei & morum citius sic ubique innotescunt, & suavius per totam Ecclesiam recipiuntur: alioquin enim nonnulli ignorantiam, alii alias excusationes prætexere possent, v. g. quod non

fuerint ad ejusmodi decreta & definitiones vocati: fortè etiam aliqui suggillando dicerent, quod Pontifex non abhibito Concilio generali possit errare.

Nihilominus absoluta non est hujusmodi Conciliorum necessitas: utpote sinè quibus Ecclesia stetit à temporibus Apostolorum usque ad tempora Concilii Nicæni: sinè quibus non pauciores sunt contritæ hæreses, quàm cum illis; uti & diversa schismata, cooperantibus dumtaxat Conciliis particularibus. In quæstione etiam de vita aut fide Pontificum possunt eadem sufficere, prout hætenus suffecerunt; uti etiam per illa potest abusus obviari, & per Cardinales aut alia media dubium de electione Pontificia tolli.

Continua tamen Ecclesiæ praxis & ordinatio ostendit aliquorum Conciliorum, saltem particularium, celebrationem esse necessariam: sinè quibus pax & cetera bona Ecclesiarum conservari non possent: uti nec sinè illis solet Pontifex graviores Ecclesiæ aut fidei causas decidere, utpote cui assistentia infallibilis competit adstricta mediis ordinariis humanæ consultationis & inquisitionis præviis.

Concilia particularia sinè confirmatione Pontificis, indubiè non sunt infallibilia: cum non iis, sed Pontifici & Ecclesiæ sit infallibilitas promissa. Et verò aliquando errarunt; signanter *Carthaginense* sub *Cypriano*. Sunt nihilominus (quod ipsa ratio naturalis dicat) magnæ auctoritatis; præsertim quibus numerosa gravium Prælatorum copia in nomine Christi & sub invocatione Spiritus sancti adest; prout adfuerunt interdum centum aut ducenti, eoque amplius Episcopi. Si verò approbata sint per summum Pontificem, sunt infallibilis regula fidei & morum; uti agendo de infallibilitate Pontificis extra Concilium generale dicitur *disp. seq. quæst. 4.*

Cujusmodi sunt varia Concilia Nationalia, quibus Papa per se aut suos Legatos præsedet (quæ ratione universalis capitis præsentis interdum nomen Concilii generalis sortiuntur) v. g. *Francofordiense*, quoad quæstionem de adoptione Christi, *Milevitanum*, *Arausicanum*. Immo *Alphonsus à Castro lib. 1. de justa Hæretic. punit. c. 5.* censet decreta fidei per Synodos Provinciales edita, pro veris & indubitatis habenda, si Ecclesia postmodum numquam contradixit; quasi ex hoc accedat tacita per consensum Ecclesiæ confirmatio; cum alias Ecclesia non dissimulasset, sed errori occurrisset. Quod de illis Decretis, quæ in communem Ecclesiæ notitiam pervenerunt, admittendum apparet *Sylvio l. 5. Controvers. q. 2. art. 1. concl. 3.* quasi tunc silentium sit signum confirmans; & veluti virtualis Ecclesiæ approbatio: præsertim cum viri docti passim talia decreta approbant, & tamquam dogmata

136.

Non probat absolutam necessitatem, sed utilitatem.

Aliquorum tamen Conciliorum est necessitas.

137.

Particularia sinè approbatione Pontificis possunt errare.

Secus si sint ab eo probata.

138.

Quamvis illa sint.

dogmata Catholica tradunt. Pro quo ipse adfert *Bannez* 2. 2. quæst. 1. art. 10. dub. 3. qui addit hujusmodi Concilia esse plurima, Toletana, Arelatensia, Hispalensia, & alia quædam.

139. Concilia generalia simul cum Pontifice spectata vel ab eo confirmata, indubiè sunt infallibilia in materia fidei aut decretis morum; adeò ut qui pertinaciter obfisteret definitis ab ejusmodi Concilio in materia doctrinali, sit Hæreticus. Est certum apud omnes Catholicos. Et patet primò, tum ex dictis de infallibilitate Ecclesiæ quæst. 5. cum

enim infallibile sit illius judicium, necessariò debet esse tale, si usquam, quando proferatur in Concilio generali unà cum capite. Tum à fortiori ex dicendis disput. seq. quæst. 3. de infallibilitate Pontificis Romani etiam extra Concilium generale aliquid definitis.

140. Patet II. quia alioquin Ecclesia (quæ non quidem materialiter, sed repræsentativè est in Concilio generali: immò quæ est in eo auctoritativè) non esset columna & firmamentum veritatis, & portæ inferi adversus eam aliquando prævalerent, sive mendacii & erroris pater diabolus; Spiritus insuper veritatis non maneret cum ea in æternum, ipseque Christus contra promissionem suam convinceretur Ecclesiam deferere, cum qua usque ad consummationem sæculi se futurum addixit, ei scilicet assistendo per illuminationes & directiones exhibendas Apostolis eorumque successoribus in iis, quæ ad fidei conservationem pertinent.

Confirmatur: quia si Pastores seu Episcopi cum supremo suo in terris capite legitimè congregati in fide errarent, necessariò consequeretur error totius Ecclesiæ; cum ceteri omnes graviter teneantur sequi & amplecti id, quod conciliariter ab iis traditur ac definitur.

141. Patet III. Ex continua praxi & usu Conciliorum generalium, quæ res controversas pro re nata determinant, pertinaciter resistentes anathematizant, ac pro hæreticis habent, uti & habentur ab universa Ecclesia seu Fidelibus. Et planè esset eò magis intolerabilis, quò amplius inveteratus, error Ecclesiæ, quòd ipsa in Conciliis generalibus præsumpserit, atque usque hodiè præsumat proponere, & tamquam infallibiliter determinare; & quidem sub tam gravi interminatione, res fidei controversas, si hoc ipsum potestatem Conciliorum & Pontificis superaret, adeoque res ipsæ dubiæ remanerent.

142. Patet IV. Quia alioquin non superesset in Ecclesia firmum judicium, quo componi possent controversiæ fidei; & conservari Ecclesiæ unitas, si illud Concilio generali per Pontificem approbato denegetur: quo nil majus aut solidius excogitari potest. Effugium porrò Novatorum ad Scripturæ folius (quam quisque pro se stare contendit)

judicium provocantium, frivolum est, & ex professo præclusum q. 5.

Patet V. Quia alias meritò possent revocari in dubium seu disputationem dudum damnatæ & sepultæ hæreses: diceret enim Arius errasse Nicænum, Macedonius errasse Constantinopolitanum, Nestorius errasse Ephesinum, Eutyches errasse Chalcedonense; & sic de ceteris. Perpetuus autem Ecclesiæ usus habet, semel ab hujusmodi Concilio definita non posse umquam retractari, aut in dubium vocari. Quod etiam expressit *Gelasius* I. Epist. 13. ad Episcopos Dardaniæ, rationem subdens: Quoniam si decreta salubriter cuique liceat iterare, nullum contra singulos quosque prorsus errores stabile persisteret Ecclesia constitutum.

Patet VI. Quia ejusmodi Concilia se dicunt in Spiritu sancto congregata, eorumque statuta dicuntur esse à Spiritu sancto, juxta illud Act. 15. Visum est Spiritui sancto & nobis. Undè *Cyrillus* I. de Trinitate decretum Concilii Nicæni vocat sanctissimum & divinum oraculum, & Epist. 1. de Patribus ejusdem Synodi dicit, quòd inculpatæ fidei determinationem, loquente in illis quod verum est in Spiritu sancto, protulerunt. Et *Leo* Papa Epist. 53. asserit Canones Nicænos per Spiritum sanctum verè ordinatos esse. Et Epist. 54. Spiritu sancto instruyente conditos esse. Vide etiam Epist. 55. & 61. Hinc *Gregor.* I. Ep. 24. anathema dicit non recipientibus quinque Concilia generalia (quæ tunc sola erant celebrata) additque se quatuor prima Concilia generalia (quibus dein quintum adjicit & æquiparat) suscipere ac venerari, sicut sancti Evangelii quatuor libros. Hinc etiam *Ambrosius* Epist. 13. ait: Sequor tractatum Concilii Nicæni, à quo me nec mors nec gladius poterit separare. Quare & plures pro veritate in Concilio generali definita martyrium subierunt.

Patet VII. Quia alias non esset certitudo fidei de variis partibus sacræ Scripturæ, & in ea contentis, v. g. Epistolâ ad Hebræos, Secundâ Petri, & aliis, de quibus aliquando fuit dubitatum, & ex sola definitione Ecclesiæ constat, quòd sint sacra Scriptura.

Accedit, quòd si (ut Christus ait Matth. 18.) ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum; quomodo non erit inter eos, quando universæ Ecclesiæ Prælati & judices conveniunt, acturi de fide & hominum salute, deque totius Ecclesiæ gubernatione? Ita ratiocinantur varia Concilia & Patres.

Prædicta sunt intelligenda de ipsis Conciliorum decretis & definitionibus, quæ proponantur credenda: eis enim dissentire pertinaciter, est hæresis. Disputationes autem, quæ decretis præmittuntur, vel rationes singulæ, quæ adducuntur, non sunt de fide. Quod etiam locum habet in decretis seu definitionibus Pontificum, quæ fiunt extra Concilium generale. Undè patet,

Eminentia
scripturæ
præ Conci-
liis.

quod, etsi definitiones Ecclesiæ pari fide at-
que ipsa Scriptura sint suscipiendæ, emineat
tamen sacra Scriptura, quod omnia omni-
no, quæ Scriptura dicit, sint fidei, sic ut ne-
que in ratione, neque in particulari facto al-
legando possit vel minimus error obrepere;
secus quàm in Conciliis. Quæ etiam indigent
confirmatione Papæ; secus quàm Scriptura.

145.
Concilia
plenaria
priora quæ
juxta Au-
gustinum
emenden-
tur poste-
rioribus.

Nec obstat I. Quod Augustinus l. 2. de Bapt.
contra Donatist. c. 3. dicat; plenaria Concilia
priora emendari posterioribus. Respondent Qui-
dam Augustinum nomine Conciliorum plena-
riorum intelligere nationalia conformiter ad
usum loquendi ejusdem Augustini l. Retract. c.
17. & Epist. 47. & Concilii Carthaginensis III.
(cui Augustinus interfuit) can. 38. sic loquen-
tis de Synodo Capuenti. Sed contra facit,
quod Augustinus loco objecto plenaria con-
cilia describat esse ea, quæ fiunt ex universo orbe
Christiano. Dico itaque Augustinam non loqui
de Conciliorum hujusmodi, si legitima &
probata fuerint, emendatione in quæstioni-
bus fidei semel definitis, sed eorum, quæ
consistunt in specialibus factis v. g. vel quæ
spectant ad disciplinam Ecclesiasticam, ritus
aliasque consuetudines, quæ pro diversitate
temporum & personarum subinde congruè
variari debent, dum, quod uno tempore &
loco expedit, alio non esse expediens, aliquo
(ut loquitur) experimento rerum aperitur.
Præcipua tunc quæstio Catholicorum cum
Donatistis fuisse videtur de Cæciliano: Li-
brosne sacros tradidisset hostibus, an non? hæc
est quæstio facti.

146.
Alius Au-
gustini lo-
cus expo-
nitur.

Non obstat II. Quod idem Augustinus l. 3.
contra Maximin. c. 14. ait: Nec ego Nicænum,
nec tu debes Ariminense tamquam præjudicaturus
proferre Concilium. Nam ut disputatio perge-
ret, censebat Augustinus, cui optima argu-
menta & sufficientissima ex Scripturis suppe-
tebant (quas velut testes communes etiam Ad-
versarius admittebat) esse opportunum super-
sedere actis utriusque Concilii, & declinare
disputationem de alterutrius invaliditate,
quàmvis illud tamquam verè legitimum Au-
gustinus admitteret, ut patet ibid: istud autem
verè Conciliabulum, Maximinus Episcopus
Arianorum extolleret. Quod quidem fami-
liare est disputantibus contra Hæreticos.

147.
Nazianze-
num non ef-
se adversa-
rium, sed
patronum
generalium
Concilio-
rum legiti-
morum o-
stenditur.

Non obstat III. quod Nazianzenus Epist.
55. alias 42. ad Procopium scribat se ita ani-
mo affectum, ut omnia Episcoporum Concilia
fugiat, quoniam nullius Concilii finem latum
faustumque vidit &c. Nam non negat Na-
zianzenus ea, si legitima, universalia & pro-
bata sint, facere certam fidem. Neque etiam
ipsa legitima Concilia generalia fugit, qui
ipse Concilio Constantinopolitano I. inter-
fuit, & Nicænum Concilium maxime pro-
pugnavit, adeo ut Tractatum de Fide sic con-
cludat: Nicæna Synodi tractatum, omni animi
nisu ex tota fide servantes, amplectimur &c.
In quo Athanasius cum aliis Patribus, quos
(ut loquitur Nazianzenus Orat. in Laudem

Athanasii) Spiritus sanctus in unum coegerat,
quantum in ipso fuit, morbum compressit etiam
Epist. 2. ad Cledonium adversus Apollinarium.
quia tamen inter Nicænum & Constantino-
politanum varia Concilia particularia, præ-
sertim illegitima, & infauti exitus, cele-
brata erant, v. g. Seleuciense, Mediolanen-
se &c. non probabat Gregorius iterum ten-
tari Concilium, ad quod, utique particu-
lare, nomine Imperatoris à Procopio voca-
batur: uti & ipsi Basilio coætaneo Epist. 52.
ad Athanas. videbatur difficile, eo tempore
communi ac Synodico decreto aliquos ad
Romanum Episcopum destinari, & proinde
Synodum celebrari.

Non obstat IV. Quod varii diverforum
Conciliorum errores allegentur. Sed hi
(qui sparsim in decursu Theologiæ venti-
lantur) partim sunt errores Conciliorum
particularium, vel illegitimorum, seu uni-
versum aut in hac parte reprobatorum, par-
tim sunt ipsissima veritas Catholica: partim
verba allegantur & explicantur ab Hæreticis
in sensu à mente Conciliorum alieno.

Remanet autem difficultas, an Concilia
generalia sint infallibilia ante confirmatio-
nem Pontificis: si saltem intersint Ponti-
ficis Legati. Ubi distinctione opus est:
nam si Legati Pontificis habeant certam
instructionem, eamque ipsi cum Concilio
sequantur (prout mitti solebant plerum-
que Legati ad Concilia Orientis, cum man-
dato, ut, si consentiat Synodus, formetur
decretum; sin verò, differatur, donec Pa-
pa consultus respondeat: secus quàm fa-
ctum sit in Tridentino ob nimiam tractan-
dorum multiplicitatem) satis constat in-
ter Doctores, tale Concilium esse infal-
libile: tunc enim consensui corporis adest
consensus expressus & velut prævia con-
firmatio capitis. Unde in hujusmodi Con-
ciliis fit executio, & contradictores non so-
lum damnantur, sed etiam à sacerdotio,
episcopatu &c. ipso facto deponuntur. Quàm-
vis etiam tunc Concilia ad majorem fir-
mitatem, utque Orbi constet, quod om-
nia secundum instructionem aut mentem
Pontificis sint peracta, solita sint petere
confirmationem. Prout fecit Concilium
Chalcedonense, ut patet ex Leone Papa
Epist. 61.

Si autem Legati non sequuntur instructio-
nem Pontificis (prout in quodam Concilio
Constantinopolitano egerunt Legati Nico-
lai I. ipso teste in Epist. 1. ad Episcopos Asia
& Lybia Tom 3. Concil.) aut invitis Legatis
Concilium contra malignetur, prout de facto
malignatum fuit Conciliabulum Ephesinum
(quod prædatorium seu Latrocinium Ve-
teres vocarunt) alioquin legitime per Leo-
nem Papam indictum, habensque ejus Le-
gatos præsentis, sed repugnantes; constat sa-
tis apud omnes tale Concilium posse errare,
prout eadem Concilia errarunt. Sic etiam

Errores il-
lis falsò ab
Hæreticis
assignan-
tur.

145.
An Conci-
lium gene-
rale sit in-
fallibile
ante confir-
mationem
Pontificis.

Si Legati
instructio-
nem certam
& habeant
& sequan-
tur.

149.
Quid si
eam non se-
quantur:

Aut contra
eos Conci-
lium ma-
lignetur.

Concilium Chalcedonenſe abſentibus Lega-
tis Papæ formarat decretum Nicæno contra-
rium de præminentia Epifcopi Conſtantino-
politani ante omnes Patriarchas poſt Epifco-
pum Romanum ; contra quod poſtea Le-
gati ſunt proteſtati ; quodque *Leo* Papa poſt-
modum reprobavit in variis Epifto-
lis, ſignanter *Epifto.* 55. confirmans idem Concilium
quoad acta contra Eutychetem, ſeu *in ſola fi-
dei cauſa*, ut ait *Epifto.* 61.

150.
Quid de-
nique ſi Le-
gati inſtru-
ctione ca-
reant, &
Patres ſin-
cere proce-
dant.
Opinio af-
firmans in-
fallibilita-
tem propo-
nitur.

Quod ſi denique Legati non habeant ſpe-
cialem inſtructionem, tamen ſincere ſub
obedientia Pontificis cum iis Concilium pro-
cedat, ac materias fidei determinet, adhuc
ipſum habere infallibilitatem ante confirma-
tionem, Varii docent: tum quia de facto
nullum tale Concilium erravit: tum quia,
etiam ante confirmationem Pontificis, & in
præſenti, aſſerit ſe congregatum in Spiritu
ſancto, definit, dicit anathema &c. etſi ad
majorem firmitatem (cùm res ſit controver-
ſa) ſeu de abundanti petatur & accedat con-
firmatio Pontificis. Tum quia tale Concilium
perfectè repræſentat Eccleſiam, ſcilicet cor-
pus cum ſuo capite repræſentato in ſuis Le-
gatis, habentibus, ut ſupponitur, plenariam
delegationem; ut proinde dum ſententiæ Le-
gatorum accedit major pars Concilii, ſuffi-
cienter, ſaltem implicite, adeſſe videatur
etiam ſententia ipſius Papæ.

151.
Opinio ne-
gans præ-
fertur.

Nihilominus *Bellarminus* l. 2. de Concil. c.
11. & plerique alii ſecus cenſent, eò quod
firmitas Concilii fundetur in conſenſione cor-
poris cum capite; quod quidem caput in ca-
ſu quæſtionis nondum aperuit ſenſum ſuum.
Deinde infallibilitas judicii eſt prærogativa
perſonalis Petri & ſucceſſorum, non dele-
gabilis, adeoque non communicabilis Le-
gatis, qui ſicut inſtructione præditi poſſunt
ab ea & veritate deviare, ſic & inſtructione
carentes. Ut proinde abſente capite, vel ejus
definitione aut confirmatione, non omnino
perfectè repræſentetur Eccleſia. Definitiones
autem Conciliorum, etſi de præſenti loquen-
tes, cenſentur ſubordinari & referri ad ſub-
ſequentem (quam ſecuturam ſupponunt)
confirmationem. Quare confirmationem ip-
ſa ſemper ad eò ſollicitè petierunt; ut patet
ex *Leone X. in Concilio Lateranenſi ſeſſ.* 11.
& noviffimè ſuffragiis omnium Patrum pe-
tiit *Concilium Tridentinum*. Ante confirma-
tionem proinde non eſt judicium ultimum
& irretractabile. Adde tamen, frequenter
fuiſſe Papam antecederet conſultum de ſua
ſententia: damnationem quoque sæpè referri
ad jam antea ſatis damnata & pro damnatis
habita. Quibus rationibus interdum ante
confirmationem Papæ proceſſum eſt in Con-
ciliis ad damnationem & deſiſtionem ſeu
puniſtionem Hæreticorum pertinacium. A-
lioquin in rigore a ſententia talis Concilii
ante confirmationem adhuc recurri ſeu ap-
pellari poſſet ad Papam, penes quem eſt ulti-
mum judicium.

Origo Conciliorum fundamentum qui-
dem habet in veteri Lege *Num.* 11. ubi poſt
inſtitutionem Pontificis divino jultu inſtitu-
tum fuit Concilium Septuaginta Senorum.
Item in Evangelio *Matth.* 18. ubi Chriſtus
præſentiam ſeu aſſiſtentiam promiſit con-
gregandis in nomine ſuo. Item in facto ſa-
mulari Apoſtolorum *Act.* 15. Ultra quod
Collectiones ſeu Concilia Apoſtolica varia
recenſentur à Nonnullis, ſcilicet *Act.* 1. pro
electione Mathiæ, *Act.* 6. pro electione ſep-
tem Diaconum, *Act.* 20. ubi Paulus voca-
vit Majores natu Eccleſiæ, *Act.* 21. ubi Pau-
lo introeunte ad Jacobum collecti ſunt Se-
niores: denique quando Apoſtoli in unum
convenientes Symbolum (quod Apoſtolo-
rum dicitur) compoſuerunt, Apoſtolorum
normam Eccleſia ſecuta jugiter ſua Concilia
celebrat. Unde inſtinctu indubiè Spiritus
ſancti, uti Apoſtoli, ita Eccleſia inſtituit &
adhibet Concilia.

152.
Quæ ori-
go Conci-
liorum.

Varia Non-
nulli recen-
ſent Apoſto-
lorum Con-
cilia.

Sed fuerunt Quidam, qui exiſtimarunt
Concilium generale habere immediate ſuam
potestatem ſeu auctoritatem ab ipſo Chriſto
ſeu Deo, eſtque connexum doctrinæ illo-
rum, qui eidem ſubjiciebant ipſum Papam.
Unde conformiter *Concilium Conſtantiènſe*
ſeſſ. 4. ſtatuit & decrevit, quod ipſa Synodus
in Spiritu ſancto congregata legitime, gene-
rale Concilium faciens, Eccleſiam univerſa-
lem repræſentans, potestatem à Chriſto im-
mediate habet, cui quilibet, cujuſcumque
ſtatûs vel dignitatis, etiamſi Papalis, exiſtat,
obedire tenetur.

153.
Concilium
generale
auctorita-
tem ſuam
habere im-
mediate à
Chriſto o-
lim qui-
dam dixe-
runt.

Verum neque ex Scriptura, neque ex tra-
ditione conſtat de hujusmodi potestate. Inde
enim ſolum conſtat de ſuprema potestate da-
ta ipſi Pontifici tamquam capiti in univerſa-
lem Eccleſiam: ut proinde ex capite potiùs
potestas fluere in ipſum corpus ſeu Conci-
lia; prout juxta rectum ordinem corpus re-
cipit motum & influxum à ſuo capite: prout
etiam inde derivatur potestas in ipſos parti-
cularium Eccleſiarum Prælatos juxta verio-
rem ſententiam. Deinde potestas iſta eſt
excogitata ad ſubjiciendum Papam Conci-
lio; cui ipſum ſubjici non poſſe, patebit ex
mox dicendis. Confirmatur: quia potestas
iſta non eſt eadem, vel æqualis cum potesta-
te Pontificia: Concilium enim non eſt ſum-
mus Pontifex, neque poſſunt ſimul eſſe duo
ſuprema capita in Eccleſia; nec denique id
ſufficeret ad ſubordinandum Papam Conci-
lio, cùm par in parem non habeat potestatem.
Non eſt major: ſic enim ſtante Concilio de-
ſineret Papa eſſe caput & habere ſupremam
potestatem. Non minor: quia illa potestas
foret ſuperuacanea, competensque Epifco-
pis etiam extra congregationem, ac imper-
tinens ad intentum iſtius ſententiæ, ſcilicet
ſubjiciendum Papam Concilio.

Concilium porro eſſe ſupra Papam, uti
Congregatio generalis Religionis eſt ſupra
Præfectum generalem, cenſuerunt *Geyſon*,
Almainus,

154.
Concilium
generale
eſſe ſupra

Papam qui-
dam olim
docuerunt.

Idemque
decrevit
Concilium
Constantiense &
Basileense.

155.
Oppositum
est certum.

Quod tra-
dit Conci-
lium Late-
ranense ul-
timum.

Colligitur
ex Scrip-
tura.

156.
Et modo lo-
quendi
Concilio-
rum,

Disiunctio
celeberrima
Prima Se-
des à ne-
mine ju-
dicatur.

Almainus, Cardinalis Florentinus, Panormita-
nus, Abulensis & quidam alii; id existimantes
opportunitatem tollendo per substitutionem
novi Pontificis, aliis depositis, schismati
inveterato, quod fuerat circa tempora Con-
cilii Pisani & Constantiensis. Unde & ipsum
Concilium Constantiense sess. 4. id præsuppo-
suit, ac decrevit. Et paulò post idem com-
muni consensu stabilitum est in Basileensi. Hi
proinde considerant supremam potestatem
principaliter datam Ecclesiæ sic universaliter
congregatæ; quæ quoniam semper ita per-
severare congregata nequit, à Christo insti-
tutus sit Pontifex cum hac potestate, nomine
Ecclesiæ ab ipso, tamquam instrumento ejus-
dem Ecclesiæ, exercendâ, sic tamen ut in usu
potestatis pertineat ad Ecclesiam universali-
ter congregatam directio ipsius Pontificis.

Verum contraria doctrina est omnino
certa & Catholica: quam expressit Concilium
Lateranense sub Leone X. sess. 11. docens, penes
solum Pontificem tamquam super omnia Concilia
auctoritatem habentem, esse Conciliorum indicen-
dorum, transferendorum aut dissolvendorum
plenum jus & potestatem: idque nedum ex sacra
Scriptura testimonio & dictis sanctorum Patrum,
sed propriâ etiam eorundem Conciliorum con-
fessione manifestè constare. Ut proinde non pa-
teat hodiè effugium contra sententibus, nisi
fortè dicant ista non definiri ibidem sub ana-
themate. Quod quidem ad summum posset
ipsum excusare à perfecta hæresi.

Colligitur ex Scriptura Matth. 16. ubi do-
cetur Petrum & consequenter ejus successo-
rem Pontificem, esse caput & rectorem, ut
fundamentum, non tantum singulorum fide-
lium, sed & ipsius universalis Ecclesiæ; quæ
collectivè sumpta (quod & ipsum nomen
importat) supra istam petram fundatur &
ab ea sustentatur; quamquam potestas im-
mediatè à Christo data Petro, sit ei concessa
ad utilitatem ipsius Ecclesiæ. Similiter Joan.
21. Petrus statuitur Pastor universalis ovium
Christi: pastor autem præest non tantum
singulis ovibus, sed etiam toti ovili.

Consonat Scripturæ modus loquendi
Conciliorum. Nam Patres Concilii Chal-
cedonensis in Epist. ad Leonem Papam (quæ
habetur post Act. 16.) se vocant illius filios,
ipsum verò caput: Quibus (inquiunt) tu
quidem sicut membris caput præeris; petuntque
humiliter confirmari decreta Concilii: quo
non obstante Leo auctoritate Apostolicâ de-
cretum factum circa præminentiam Sedis
Constantinopolitanæ cassavit. Florentinum in
Litteris Unionis definit Pontificem Romanum
esse totius Ecclesiæ caput, & ipsi regendi univer-
salem Ecclesiam (atque adeò omnes coaduna-
tos) à Domino plenam potestatem traditam esse.

Hinc illa vox antiquorum Conciliorum
(quàm resumat S. Bonifacius Germaniæ A-
postolus, & refertur c. Si Papa d. 40.) quòd
Papa seu prima Sedes à nemine judicatur;
quæ proinde à solo Deo, non ab homine, pote-

rit judicari, ut loquitur Bonifacius VIII. Ex-
travag. Unam Sanctam, de Majorit. & obed.

Hinc omnia Concilia ad ejus examen re-
vocantur; eoque solo contradicente, robur
obtinere nequeunt, sic ut omnia Concilia
per Romanam Ecclesiam auctoritatem & facta sint,
& robur acceperint, & in eorum statutis Roma-
ni Pontificis patenter excipiat auctoritas, ut
habet Paschasius Papa c. Significasti 4. de Elect.
Quibus (ut ait Symmachus c. Bene d. 96.) con-
suevit tribuere firmitatem.

Hinc denique est, quòd Basilius Epist. 52.
ad Athanas. consulat, ut rogetur Romanus
Pontifex, quatenus per Nuntios irritet acta
Concilii Ariminensis. Hinc denique à Sy-
nodis, ab Episcopis & Patriarchis ad Papam
appellatur; uti Athanasius & Paulus à Con-
cilio depositi appellarunt ad Julium Papam,
à quo sunt restituti; Flavianus & Theodoretus
ab Ephesino II. ad Leonem Papam, Chryso-
stomus ad Innocentium I. &c.

Accedit, quòd Ecclesia sit regnum seu
Monarchia, adeoque non penes ipsam rem-
publicam, sed penes unum aliquem sit su-
prema potestas: quòdque ex nullo capite
constet potestas ista Conciliorum.

Ad Concilium Constantiense respondetur ip-
sum hac in parte non esse approbatum à
Martino V. qui solum probavit ea, quæ con-
ciliariter decreta erant; idque in materia fi-
dei, nempe contra Wicleffistas & Hussitas. De-
cretum porro istud est factum sess. 4. (quan-
do à Concilio discesserat Joannes XXIII.
nullo ejus loco præsidente, nulli quoque ad-
erant Prælati de obedientia Gregorii XII.
aut Benedicti XIII.) non conciliariter, &
absque disquisitione in Conciliis consueta,
veluti explicativum opinionis de sua pote-
state, ac opportunè præambulum tollendo
schismati; cum manifestum sit, non fuisse
rem istam tamquam fidei tractatam, neque
intentum Patrum fuisse ibi dogmata fidei
tradere aut errores damnare. Similiter Con-
cilium Basileense erravit: quod quidem erat
legitimè indictum, sed mox degeneravit in
schismaticum, seditiosum & nullius prorsus
auctoritatis Conciliabulum (prout decla-
ratur in Lateranensi ult. sess. 11.) ab Ecclesia
reprobatur; in quo temerariè attentatâ de-
positione Eugenii IV. electus est Amadæus
Dux Sabaudia Antipapa, dictus postea Fe-
lix V. qui cum dein cederet pseudo-pontifi-
catui, Nicolaus V. pacis gratiâ approbavit
quasdam Constitutiones ibidem circa be-
neficia Ecclesiastica editas. Videnda sunt,
quæ Pius II. antea dictus Aeneas Sylvius scri-
bit in Bulla Retractionis à se juvene scrip-
torum, ac dudum ante Pontificatum retra-
ctorum.

Ut autem Syllabus Conciliorum Gene-
ralium ab Ecclesia probatorum aut reproba-
torum sit cuique ad manum, singula hic
breviter recensere.

Conci-

157.

Robur Con-
ciliorum à
Pontifice.

158.

Concilia Generalia approbata.

159.
Concilia
Generalia
Orientis re-
censentur.

I. **I**TAQUE Generale Concilium est Ni-
canum 318. Episcoporum temporibus
Sylvestri Papæ I. celebratum, ratione quæ-
stionis de celebrando Pascha aliter quàm mo-
re Judæorum, qui id celebrabant die quin-
tadecimâ mensis primi: & ratione Alii ne-
gantis divinitatem Christi. Canones hujus
Synodi pravorum hominum insidiis multi-
am perierunt.

II. **C**onstantinopolitanum 150. Episco-
porum tempore Damasi Papæ congregatum con-
tra Macedonium Episcopum Constantinopoli-
tanum negantem divinitatem Spiritûs sancti;
probatumque quoad ea; quæ de fide ibi
constituta sunt.

III. **E**phesinum 200. Episcoporum tem-
pore Calestini I. contra Nestorium dividentem
Christum in duas personas, & consequenter
negantem B. Virginem Mariam esse aut
posse dici Deiparam.

IV. **C**halcedonense Episcoporum 630. tem-
pore Leonis Papæ contra Euthychen admitten-
tem in Christo solum unicam naturam: quod
Leo probavit quoad acta in materia fidei.

V. **C**onstantinopolitanum II. Episcoporum
165. tempore Vigili Papæ celebratum anno
553. in quo reprobantur errores Origenis,
Theodori Mopvesteni, Scripta Theodoretæ contra
S. Cyrillum, & Epistola Iba.

VI. **C**onstantinopolitanum III. Episcoporum
289. tempore Agathonis Papæ celebratum
circa annum 680. contra Monothelitas. Per
errorem tamen non levem in indice Conci-
liorum præambulo Præludiis Francisci Longi
Coriolani numerus iste Episcoporum, hærelis
eadem damnata, Legati Agathonis Papæ
statuuntur in Concilio V. ante centum an-
nos ante tempora Agathonis celebrato, juxta
ipsum Longum in Summa Conciliorum.

VII. **N**icanum II. Episcoporum 350. tem-
pore Adriani I. anno 787. celebratum contra
Iconomachos.

VIII. **C**onstantinopolitanum IV. Episco-
porum 383. tempore Adriani II. celebratum
pro Ignatio Patriarcha Constantinopolitano
contra Photium intrusum; in quo etiam cul-
tus sacrarum Imaginum confirmatus est. De
his octo Conciliis generalibus in Oriente ce-
lebratis extat Decretum can. Sancta dist. 16.
Ut proinde perperam Synodus Florentina ap-
pelletur octava Generalis. Litteræ porro Jo-
annis VIII. quasi improbantis acta hujus
Synodi, sunt à Photio falsificatæ.

160.
Concilia
Generalia
Occidentis
enumeran-
tur.

IX. Et inter ea, quæ in Occidente celebra-
ta sunt, primum est Lateranense 300. & am-
plius Episcoporum, tempore Calixti II. an-
no 1122. pro pace & concordia inter Eccle-
siam & Imperium, morumque reformatio-
ne, nec non pro Terra sancta à Saracenis re-
cuperanda. Acta hujus Concilii interierunt.
Vide Binium in Notis.

X. **L**ateranense II. Episcoporum fere mille
tempore Innocentii II. anno 1139. celebra-
tum contra Antipapas & Arnoldum de Brixia,
ac pro reformatione morum. Acta hujus
Concilii non extant juxta Binium: attamen
Canones ex Bibliotheca Vaticana recenter
editos recitat Longus in Summa Conciliorum.

XI. **L**ateranense III. Episcoporum 300.
tempore Alexandri Papæ III. anno 1179.
contra Catharos (quos Waldenses & Albigen-
ses alii appellant) & Schismaticos ab Antipa-
pis ordinatos, ac pro reformatione morum.

XII. **L**ateranense IV. Episcoporum ad mi-
nus 400. aliorum verò Patrum, puta Abba-
tum, Priorum Conventualium 800. tempo-
re Innocentii III. celebratum anno 1215. con-
tra hæreses Albigensum & Almarici, ac errores
Abbatis Joachim, nec non pro recuperatione
Terræ sanctæ, ac reformatione morum.

XIII. **L**ugdunense I. Episcoporum 140.
tempore Innocentii IV. celebratum anno
1246. causâ Frederici Imperatoris deponen-
di, expeditionisque in Terram sanctam se-
dulò suscipiendæ.

XIV. **L**ugdunense II. Episcoporum plus-
quam 700. (juxta alios 500.) tempore Gre-
gorii X. anno 1274. celebratum contra Græ-
corum errores & pro recuperatione Terræ
sanctæ, aliisque de causis. In quo operâ &
studio S. Bonaventuræ unio Ecclesiæ Græcæ
cum Latina facta est.

XV. **V**iennense Episcoporum 300. & am-
plius, tempore Clementis V. anno 1311. ce-
lebratum contra varias hæreses, scilicet Fra-
tricellorum, Begardorum & Beguinarum: in
quo etiam Ordo Templariorum extinctus, &
variæ factæ Constitutiones, editæ sub no-
mine Clementinarum.

XVI. **F**lorentinum anno 1438. Ferrariæ
inchoatum, & ratione pestis Florentiæ anno
1439. absolutum sub Eugenio IV. contra er-
rores Græcorum, qui ibidem Ecclesiæ La-
tinæ conjuncti, unâ cum Armenis. Cui sub-
scripsere Episcopi 141. cum interim diversi
recessissent.

XVII. **L**ateranense V. & ultimum anno
1512. sub Julio II. inchoatum, & anno 1517.
sub Leone X. finitum Episcoporum 114. ad
tollendum schisma, quod per Conciliabu-
lum Pisanum celebratum anno 1511. pro-
pagabatur; item ad Principum concordiam,
cleri que ac populi reformationem.

XVIII. **T**ridentinum cœptum anno 1545.
sub Paulo III. continuatum sub Julio III. &
finitum anno 1563. sub Pio IV. celebratum
contra hæreses varias istius sæculi, præsertim
Lutheranorum. Cui (ut habetur in fine Con-
cilii post acclamationes Patrum) subscripse-
runt 255. videlicet Legati 4. Cardinales 2.
Patriarchæ 3. Archiepiscopi 25. Episcopi
168. Abbates 7. Procuratores absentium 39.
Generales Ordinum 7. Etsi ex Villapandæo
aliud numerum Patrum, qui interfuerunt
referat Bellarminus l. 1. de Concil. c. 5.

Conci-

Concilia Generalia reprobata.

161.
Concilia
Generalia
reprobata.

I. **I**NTER Concilia reprobata; primum (quod *Ariani* velut Generale obtrudunt) est *Antiochenum* anno 345. (ut habet *Sylvius & Longus* in Indice) vel potius anno 340. (ut ex *Binio* transcribit postea idem *Longus* in *Notis*) celebratum tempore *Julii I.* factione *Eusebianorum*, qui verè *Ariani* erant, ibique *Athanasium* damnarunt, viamque ever-
sioni *Nicænæ Synodi* pararunt.

II. *Mediolanense* Episcoporum plusquam 300. tempore *Liberii Papæ* anno 153. in cau-
sa *Athanasii* habitum; quod quidem fuit ve-
rius tyrannica consultatio, *Arianorum*que
conjuratio, justissimèque reprobatum Con-
ciliabulum.

III. *Ephesinum II.* (quod *Synodum præda-*
toriam Veteres vocarunt) tempore *Theodosii*
junioris anno 449. in quo factione *Dioscori*
occisus est *S. Flavianus* Episcopus *Constanti-*
nopolitanus, Legati *Leonis Papæ* fugati, hæ-
relisque *Eutichiana* confirmata.

IV. *Constantinopolitanum* sub *Leone Isauro*
coactum anno 730. contra sacras *Imagines*.
Cui è Patriarchis solus interfuit *S. Germanus*
Episcopus *Constantinopolitanus*, quique,
quod actis consentire nollet, à Sede sua de-
jectus est. Ita *Bellarmin.* l. I. de *Concil.* c. 6. Mi-
rum tamen, hujus Concilii non fieri mentio-
nem à *Baronio*, aut in *Tomis Conciliorum Binij*,
aut *Summa Francisci Longi*; qui tamen in In-
dice præambulo illud statuerat ad an. 728.

V. *Constantinopolitanum* (quod VII. *Syno-*
dum appellant *Iconomachi*) sub *Constantino*
Copronymo, & *Pseudopatriarcha* *Constantino-*
politano anno 754. Episcoporum 338. con-
tra sanctas *Imagines*, reprobatum à *Syno-*
do VII. act. 6.

VI. *Pisanum* ab Imperatore & Rege *Gal-*
liæ ac aliquot Cardinalibus coactum anno
1511. contra *Julium II.* sed postea reproba-
tum in *Concilio Lateranensi* sub eodem *Ju-*
lio II. sess. 2. & 3.

162.
Quid cen-
sendum de
Concilio A-
riminensi.

Inter Concilia reprobata solet etiam recen-
seri *Concilium Ariminense*, signanter à *Francisco*
Longo in Indice memorato. Qui tamen in
Summa ex *Binio* rectius distinguit duo Con-
cilia, unum generale legitimum Episcoporum
plusquam 400. qui omnes ferè *Catholici*,
anno 359. habitum tempore *Liberii Papæ*, in
quo fides *Ariana* condemnata fuit, fidesque
Nicæna confirmata. Alterum, Conciliabu-
lum illegitimum & reprobatum, post aliquot
menses à dissolutione Concilii ibidem coa-
ctum, in quo fraude *Arianorum*, *Vrsacii* præ-
sertim & *Valentis*, ac metu minisque Impera-
toris, consentientibus ferè omnibus Episco-
pis *Catholicis*, præter *Liberium*, *Servatium*
Tungrensem, & paucos alios, nomen *Homou-*
zian abolitum fuit. Vide *Baronium* ad annum
359. *Binium* in *notis*, ad *Concilium*, & Con-
ciliabulum *Ariminense*.

De *Nostrorum Hæreticorum Synodis*,
Wittembergenfi, *Basileensi*, *Tigurina*, *Ber-*
nenfi & *Nationali* (sic vocant) *Dordracena*,
nil attinet dicere: cuique enim *Catholico* no-
tissimum est, fuisse mera *Conciliabula*, no-
mineque Concilii prorsus indigna.

Concilia partim approbata, par-
tim reprobata.

I. **I**NTER Concilia partim approbata, par-
tim reprobata, primum censetur *Sardicense*
Episcoporum 376. è quibus trecentos fidem
Catholicam firmasse, reliquos septuaginta
sex *Orientales* *Arianam* fidem scripisse, ait
Bellarminus l. I. de *Conciliis* c. 7. & *Franciscus*
Longus in *Indice Conciliorum Summæ* præ-
ambulo. Qui tamen in ipsa *Summa* in *No-*
tis ad d. *Concilium* ex *Binio* verbatim tran-
scribens rectius advertit fuisse duo Concilia,
unum *Sardicense* legitimum & *Oecumeni-*
cum anno 347. celebratum, quod est *Nicæ-*
ni appendix, cum quo etiam velut unum cen-
setur, & sub cujus nomine aliquando ejus *Ca-*
nones citantur: tum quia iidem ferè *Patres*
interfuerunt: tum quia solum in eo fides
Nicæna cum suis *Canonibus* confirmata &
explicata fuit. Undè *Canones* utriusque Con-
cilii, quasi unius forent, conjuncti habentur
in *Romana Bibliotheca*, & antiquo *Exem-*
plari *Monasterii Vedastini Atrebatii*, quod
ante annos mille & centum è *Græco* vertit
Dionysius Exiguus. *Patres* plusquam 300.
qui huic Concilio interfuerunt & subscrip-
serunt, omnes *Catholici* erant, præsentibus
Legatis *Sedis Apostolicæ* *Archidamo* & *Phi-*
loxeno *Presbyteris*. Alterum Conciliabulum
Semiarianorum, ementito & divulgato Con-
cilii *Sardicensis* nomine celebrarunt sub idem
tempus vel anno sequenti *Ariani*, *Sardicæ* per
fugam dilapsi, *Philippopoli* in *Thracia*, in
quo quintam perfidiæ formulam frabricarunt,
damnatis quidem specietenus quibusdam *Arii*
positionibus, at nomine *Consubstantialitatis*
callidè omisso. Et hinc occasio deceptionis
in multis *Scriptoribus*.

Secundò inter partim approbata, partim
reprobata statuitur post *Bellarminum* l. I. de
Conciliis c. 7. à *Francisco Longo* in *Indice* cita-
to *Concilium Syrmienense* celebratum anno 357.
ut probat *Longus* in *Notis* ad d. *Concilium*. Et
si in *Indice* præambulo dicat celebratum an-
no 356. annis quinque post *Sardicense*, quod
celebratum fatetur anno 347. *Syrmiensem*
porrò *Conventum* esse *Conciliabulum* po-
tius, quàm ulla ex parte probatum Conci-
lium putat idem *Longus* in *Notis* secutus *Bar-*
onium. In eo *Photinus* condemnatus est; sed
(ut apparet) specietenus & simulatoriè, ut
Ariani se *Catholicos* simularent. Duplex quo-
que in eo fidei formula fuit edita. Quarum
prima nil habet quod culpetur, præter sup-
pressum callidè nomen *Consubstantialitatis*;
secunda verò aperte impia & *Ariana* fuit.

Tertiò

163.
Concilia
partim ap-
probata,
partim re-
probata.
An hujus-
modi sit
Sardicense.

164.
Quid cen-
sendum de
Synodo Syr-
mienfi.

165.
Quid de
Concilio
Quinisex-
to seu Trul-
lano.

Tertiò Conciliis partim approbatis partim reprobatis accensetur etiam *Concilium Quinisextum*, Constantinopoli in Trullo celebra- tum anno 692. sine auctoritate Sedis Apo- stolicæ, prætextu supplendi Canones Eccle- siasticos in V. & VI. Synodo non confectos; cum tamen hæ Synodi tantum ob causam fidei fuerint congregatæ. Unde est Concilia- bulum ab Ecclesia reprobatur, Canonesque 102. ibidem conditi ex hac Synodo nil ha- bent roboris: quamquam Ecclesia eos non respuat, uti veritati consentientes, qui aliàs sunt secundum Decreta legitimorum Conci- liorum aut S. Romanæ Ecclesiæ. Ceteros verò Decretis sanctorum Patrum contrarios semper detestata est. Canonem octuagesim- um secundum citant quidem Patres Synodi VII. at non aliâ ratione, quàm ut Icono- clastas, eum velut Synodi Oecumenicæ par- tum admittentes, proprio gladio jugularent.

166.
Quid de
Francofor-
diensi, Con-
stantiensi
& Basi-
leni.

Quartò, pariter annumeratur hujus gene- ris Conciliis *Francofordiense* 300. Episcopo- rum, præsentibus Sedis Apostolicæ Legatis anno 794. celebratum (quod tamen in rigore solum fuit Provinciale, seu Nationale) ap- probatum quoad ea, quæ rejectam ibidem adoptionem Christi concernunt; reproba- tum autem quoad eam partem, quæ ex erro- re damnata ab eo fertur Synodus Nicæna II. Dico, Fertur: nam de veritate non satis con- stat: quin immo credibilius est, falsam esse hanc relationem, ut fusè probat *Binius in Notis*, & consentit *Longus ibidem*; etsi in In- dice præambulo oppositum supponat.

Quintò, *Concilium Constantiense* Oecume- nicum, qualiter ex parte solum probatum sit, in supradictis diximus n. 158.

Sextò, inter hæc recensetur *Concilium Ba- siliense*; quod quidem à *Martino V.* indictum, & operâ *Eugenii IV.* legitimè inchoatum, mox degeneravit in illegitimum & schisma- ticum, nulliusque prorsus auctoritatis Con- ciliabulum, & hoc nomine reprobatur in *Concilio Lateranensi* sub *Leone X.* sess. 11. Unde nihil hujus Concilii ratum est: nisi quod dudum postea *Nicolaus V.* pacis gratiâ appro- baverit, quæ de Beneficiis Ecclesiasticis in eo constituta fuerant.

Denique *Concilium generale Pisanum* anno 1409. celebratum, duobus se pro Pontifice gerentibus, ad tollendum schisma, neque ap- paret clarè approbatum, neque etiam repro- batur. Nam *Antoninus* quidem P. 3. Tit. 12. c. 5. §. 2. vocat Conciliabulum illegiti- mum; schisma quoque per illud potius vi- detur fuisse auctum, dum deposito Grego- rio XII. & *Benedicto Pseudo-papâ*, electus est *Alexander V.* à Cardinalibus utriusque obedientiæ, duobus aliis pontificatum de- ponere nolentibus. Aliundè tamen apparet fuisse legitimum: tum quia *Alexander V.* censetur hoc nomine in Cathalogo legiti- morum Pontificum, & *Alexander VI.* aliàs se quintum appellare debuisset: tum quia

ipse *Alexander V.* in articulo mortis, prote- statur se credere acta Concilii rectè & integrè sine dolo malo peracta fuisse: tum quia videri poterat Cardinalibus in hujus- modi dubio seu controversia fas esse provi- dendi Ecclesiæ de capite non controverso.

QUÆSTIO VIII.

De Symbolis Ecclesiæ.

QUEMADMODUM spectantia ad mores sunt redacta in Decalogo ad quoddam compendium; sic & quæ ad fidem spectant, in Symbolis, quæ nimirum sunt brevis & simplex articulorum potissimorum fidei col- lectio. Symbolum enim græcè significat la- tinè Collationem sive Collectionem, quæ videlicet in Summam unam conferuntur & colliguntur fidei capita. Significat etiam tesseram seu notam, quæ alii ab aliis discer- nuntur; prout milites in tentoriis, bellatores in præliis solent habere symbolum, ut agno- scant invicem, & ab aliis discernantur. Sic itaque Symbolum fidei est collatio quædam plurium fidei capitum, est etiam collatio plurium Patrum ad illud faciendum suas par- tes conferentium, est denique tessera discer- nens Christi milites à ceteris fidem Christi non profitentibus; ut rectè notavit *Ruffinus in Symbolo*. Aptissimè porrò sunt in Ecclesia hujusmodi Symbola, tum pro simplicium instructione, tum ut omnibus sit in promptu contra errores stabilis formula professionis fidei incorruptæ, tum ut melius servaretur & clarius pateret fidei & prædicationis apud omnes Gentes conformitas.

Triplex porrò fidei Symbolum est usita- tum in Ecclesia universali. Primum, quod Apostolorum vocant: estque juxta *Clemen- tem, Irenæum, Epiphaniū, Chrysostomum, Am- brosium, Leonem, Maximum* & alios Patres (qui- bus accedit unanimis Scholasticorum con- sensus, & omnium Fidelium persuasio) con- ditum ab Apostolis (quidquid impudenter *Erasmus in Præfat. Paraphrasis in Matth.* & quidam Novatores mero contradicendi stu- dio repugnent) idq; juxta *Alensium. D. Thom. D. Bonaventuram, Scotum* & alios passim, sin- gulis Apostolis suam partem Symboli con- ferentibus: quamquam non omnes consen- tiant, dum singulos articulos singulis nomi- natim tribuunt. Scholasticis prælusit *Augu- stinus* (sen quisquis est auctor) *serm. 115. de Temp.* qui est 42. in Appendice. Et consonat *Leo Papa Epist. 13. ad Pulcheriam Augustam. Alcuinus de Offic. Eccles. c. 22. Rabanus de In- stit. Cleric. l. 2. c. 56.* Aptèq; huc accommo- dat *Doctor Seraphicus 3. d. 25. art. 1. q. 1. figu- ram*, quæ habetur *Josue 4.* ubi duodecim viri extraxerunt de medio Jordanis alveo singulos lapides, quos posuerunt in loco, in quo ca- strametati sunt. Verùm tunc debuisset Sym- bolum fuisse confectum ante divisionem A- postolorum per Orbem (quæ contigit anno 10. post

168.
Quid Sym-
bolum sig-
nificet.

Qua ratio
consciendi
Symbola.

169.
Triplex est
Symbolum.
Primum A-
postolorum.

Ab eis con-
fectum esse
singulis sin-
gulos arti-
culos, conse-
rentibus, est
communis
sententia.

Cui figu-
ram ex Jos.
4. aptè ac-
commodat
S. Bona-
ventura.

167.
Concilium
Pisanum
nec apertè
probatum,
nec clarè re-
probatum.

Hæc tamen
doctrina
non est cer-
ta.

post ascensionem Christi, idque 15. Julii juxta *Martyrologium Bedæ*, juxta alios anno 4.) cum Jacobus Major jam tunc occisus foret ab Herode ante Pascha. Unde præfata doctrina de singulorum articulorum à singulis confectio non est certa, variis supponentibus Symbolum esse factum tempore divisionis Apostolorum. Et quamvis Jacobo adhuc vivente confectum esset, non inferretur inde efficaciter, id contigisse singulis suum articulum conferentibus, & non potius totum communi consilio.

170.
In quos ar-
ticulos di-
vidatur.

Dividitur moderno Ecclesiæ usu, in publica recitatione & expositione servando, atque etiam in *Catechismo Romano*, & apud *Augustinum* variis locis servato, in duodecim articulos: etsi *D. Thomas q. 1. art. 8.* illud dividat in quatuordecim, idque citra diversitatem, quæ rem ipsam concernat, sed quæ solum concernat modum numerandi & distinguendi.

171.
An sit Scri-
ptura sa-
cræ.

Et quamvis indubitatum sit, Symbolum hoc esse conditum instinctu Spiritus sancti, atque objecta professionis fidei, in formula ista contentæ, esse revelata à Deo: tamen juxta usitatum loquendi modum non est Scriptura Canonica: eo quod sine scripto Fidelibus ab Apostolis traditum sit, ut etiam Patres veteres testantur. Deinde est propriè professio, quæ quilibet Fidelis in sua propria persona, & ex propria sententia affirmat (quæ quidem affirmatio non est fidei articulus) se credere in verbum Dei, scilicet in hoc, quod Deus sit omnipotens, creator &c. Quamvis non videatur magnopere repugandum, si ad Verbum Dei traditum referatur, quatenus in præscripta professione continetur indirecta assertio Apostolica veritatis eorum, in quæ ipsa professio Fidelibus præscripta cadit.

An sit di-
cendum
Credo
Ecclesiā,
sine præpo-
sitione In.

Postremo notandum in eo non dici, *Credo in S. Ecclesiam*, sed *Credo Ecclesiam*; idque rectius, ut significetur Ecclesiam esse unum, ex iis quæ creduntur. Quamquam alia lectio apud Nonnullos insignes Patres reperta, non sit superciliosè cum *Erasmo* explodenda: cum non adeò malè aut inusitatè dicatur quis credere etiam in objectum materiale.

172.
Secundum
Symbolum
est Con-
stantinopo-
litani.

Secundum Fidei Symbolum est Constantinopolitanum; quod sæpè Nicænum dicitur. Pro quo notandum

Qualiter
diversum
ab eo, quod
in Nicænâ
Synodo con-
fectum
fuit.

Symbolum, cujus hodie usus in Missa, prout ferè modò jacet, esse editum in *Concilio Constantinopolitano*; exceptâ particulâ *Filioque*, quæ postmodum adjecta fuit, id exigentibus succrescentibus hæresibus. Et quidem Symbolum Nicænum est multò brevius (ut videre est in *To. 1. Conciliorum*) in quo post articulos de Christo solum subditur: *Et in Spiritum Sanctum*. Est quoque paulò aliter dispositum quoad stylum. At occurrente novâ hæresi *Macedonii* contententis Spiritum sanctum esse creaturam solius Filii, addita in *Concilio Constantinopolitano* fuere,

quæ divinitatem & processionem Spiritus à Patre concernunt, cum ceteris sequentibus. Quo denique tempore additum sit, *Filioque*, vide apud *Baronium ad annum 447.* ubi id factum primitus censet in *Concilio Toletano I.*

Quando
sit addi-
tum, Fi-
lioque.

non tamen sine auctoritate *Leonis Papæ*. Qui etiam notat ad annum 1014. non fuisse moris antedecenter in Ecclesia Romana post Evangelium sub missa recitari Symbolum, quod nimirum in ea non sit periculum errandi, neque ipsa unquam à vera fidei professione, vel in apice minimo deviarit. Quam rationem tangit *Ruffinus in Symbolo*; eamque rogati à Bernone abbate Presbyteri Romani reddiderunt, teste *Baronio sup.* Suadente nihilominus Imperatore Henrico, *Benedictus VIII.* permisit ad missam publicam deinceps Symbolum decantari. *Quam quidem susceptam consuetudinem* (inquit *Baronius*) *haud improbamus: sed nobis gratius, si veneranda antiquitati annorum mille magis delatum fuisset, quam novitati.*

Cur Romæ
sub missa
Symbolum
cani inso-
litum:

Quando
cani cept-
rit.

Tertium est Symbolum, quod hætenus *Athanasii* nomine in Ecclesia Catholica publicè recitatur. Illud is Romam citatus, quod ejus Ecclesiæ communionem mereretur, sequè Romano Pontifici probaret, ibidem veluti publicam Catholicæ fidei professionem edidit. Quod Symbolum in Romanæ Ecclesiæ archivo unâ cum actis Synodi tunc ibidem habitæ collocatum, ibique diu delituisse, adeoque ab Antiquioribus vix citatum, donec à Romanæ Ecclesiæ antiquis monumentis veluti eruderatum emerfit in lucem, & à cunctis Ecclesiis susceptum fuit; refert *Baronius ad annum 340.* Nihilominus non ita potuit delituisse, cum in Africa innotuerit *Augustino*, qui integris sententiis hujus Symboli velut in Ecclesia notissimi utitur *l. 5. de Trinit. c. 8. Epist. 174. ad Pascentiam. Enchiridii c. 36. serm. 29. de Temp.* Et quidem expresso nomine Patris *Athanasii* Episcopi Alexandrini recitat in *Psalm. 120.* integrum hunc versiculum: *Filius à Patre solo est, non factus. nec creatus, sed genitus.* Quod tamen in Editione perfecta per Lovanienses omissum est, prout & expositio secundi versûs ejusdem Psalmi, cum nonnullis in Editione Parisiensi positis. Et ante *Augustinum Nazianzenus Orat. de Laudibus Athanasii* testatur eum conscripsisse perfectissimam fidei formulam, quam totus Oriens & Occidens veneratur.

173.
Tertium
Symbolum
Athanasii.

An & quā-
do ab eo
confectum.

Græci porro, tenaciores sui contra processionem Spiritus sancti à Filio erroris, cavillantur esse à Latinis addita, quæ de ea in præfato Symbolo habentur. Verum ex sola malevolentia citra ullum fundamentum id confingunt. Et quidem dudum ante exortum Græcorum errorem fuisse ea in Symbolo contenta, patet ex *Concilio Toletano IV.* celebrato ante mille annos.

An à lati-
nis adulter-
ratum quod
ad processio-
nem Spi-
ritus sancti
à Filio.

Advertendum autem *Athanasium* hanc fidei formulam non composuisse per modum publici Ecclesiæ Symboli, sed potius per

174.
Athana-
sius illud
mo-

pan edidit modum doctrinæ, eo fine, ut manifesta-
ret suam de mysteriis divinis & Christi fi-
dem. Quia tamen integram fidei veritatem
doctrina ejus breviter & clarè continebat,
Ecclesiæ seu summi Pontificis auctoritate
est recepta, ut pro Symbolo publico & re-
gula fidei haberetur. Aliàs ad solum Ponti-
ficem in Concilio generali vel extra spectat
condere Symbola Fidei; prout occasio suc-
crescentium hæresum dictaverit: uti ad ip-
sum spectat finaliter ea, quæ fidei sunt,
determinare. Undè dùm Bernardus cum ali-
quot Galliæ Episcopis edidisset in Concilio
Rhemenfi Symbolum Fidei contra Gilbertum
sinè assensu Apostolicæ Sedis, gravem id-
circo Cardinalium indignationem incurrit
Bernardus, fuitque ab ejus olim discipulo
Eugenio III. decretum, nè umquam pro

Symbolo Fidei in Ecclesia haberetur, ut re-
fert Smising. Tract. 2. de Deo d. 1. q. 2. n. 61. *Bernardum confecto.*
Quod itaque in Concilio Ephesino Tom. 2. cap.
ult. Chalcedonensi Act. 4. in Decreto Fidei pro-
hibetur, nè alia fides proferatur, vel con-
scribatur, vel componatur, præter definitam
à Patribus Nicænæ Synodi; non ita acci-
piendum est, ut posterioribus Conciliis aut
Pontificibus ligentur manus, aliquid, non
quidem contra, sed supra id, quod in præ-
cedentibus declaratum fuit, exponendi, ob
necessitatem hæresis insurgentis; sed juxta
D. Thomam quæst. 1. artic. 10. ista prohibi-
tio ad privatas personas pertinet, quarum
non est determinare de Fide: si tamen non
sit intelligenda contrariè, ut solum prohi-
beatur aliquid contrarium scribi vel pro-
ferri.

Qua addi-
tio aut mu-
tatio in fi de
Concilio Ni-
cani sit in-
hibita.

DISPUTATIO SEXTA.

De Summo Pontifice.

QUÆSTIO I.

An S. Petrus fuerit Christi Vicarius & Supremum Caput uni- versalis Ecclesiæ.

1.
Christus est
& manet
Supremum
caput Ec-
clesiæ.

Relicto vi-
sibili capite
Vicario:
Eoq, unico.

Idq, non su-
pervacua-
neè.

CHRISTUS indubiè est & semper
manet summus Pontifex, primarium
fundamentum, supremus Rector, Pa-
stor & caput Ecclesiæ, sponsæ suæ dilectæ:
qui ascensurus in cælum, adeoque Ecclesiæ
visibilem præsentiam subtrahens, eam non
dereliquit instar domus sinè rectore, ovilis
sinè Pastore; sed ultra seipsum Rectorem
summum invisibiliter eam regentem, & par-
ticulares particularium Ecclesiarum Pastores
& Doctores visibiles, constituit Vicarium
suum, qui foret visibile universalis Ecclesiæ
visibilis in terris Caput, vice suâ rectorus
eamdem. Et quidem cum instituerit Eccle-
siam, veluti perfectum regnum spirituale,
consequenter regimen monarchicum (quod
tamen aristocratia quâdam mixtum est, ra-
tione Optimatum, qui tum ad consilium,
tum ad regimen subsidiariè adhibentur,
juxta Optimam hierarchiæ formam) insti-
tuit, atque unum unius regni Principem,
unius domus unum Oeconomum & veluti
patrem-familias, unius ovilis unum Pasto-
rem, unius exercitus unum Præfectum, u-
nius navis unum Governatorem, unius cor-
poris unum Caput instituit. Quò melius u-
nitas Ecclesiæ in moribus & fide conserva-
retur (quod aliàs difficulter fieret) tum etiam
ob alias causas. Neque id supervacaneum:
cum regnum istud corporale & sensibile, si-
mili capite egeat: nec supervacanei (etiam
fatentibus Hæreticis) sed necessarij sint ceteri

pastores & doctores, quàmvis Christus prin-
cipalis sit Pastor & unicus Magister.

De facto autem Christum instituisse S. Pe-
trum in suum Vicarium & supremum caput
Ecclesiæ universalis, est fide certissimum. *2. Electus à Christo ad hanc digni-
tatem Pe-
trus.*
Et probatur primò ex Scriptura Matth. 16.
ubi juxta obvium planè sensum sub meta-
phora fundamenti & clavium summa hæc po-
testas promittitur: Tu es Petrus & super hanc
petram ædificabo Ecclesiam meam &c. Et tibi
dabo claves regni calorum &c. Nam quod su-
prior in corpore communitatis, rex in regno
&c. hoc fundamentum in ædificio. Cui etiam
oppidi claves traduntur, dominus vel gu-
bernator illius sit aut agnoscitur. Syriacè
(prout Christus loquebatur) est: Tu es Cepha
(quod saxum significat) & super hoc Cepha
seu saxum ædificabo Ecclesiam meam. At Græ-
ca lectio habet priori loco Πέτρος poste-
riori Πέτρα quæ tamen Græcè idem signi-
ficant, ac si Christus dixerit: Tu es Petra,
& super hanc Petram &c. Convenientius ta-
men apparebat, nomen masculinè expres-
sum attribui personæ virili, & ad clarita-
tem metaphoriæ postea uti voce fæmininâ,
nil nisi saxum significante. Græcam Lectio-
nem imitatus est latinus Interpres, cujus
translationi inhærendo, etiam planè evin-
cit contextus ly hanc referri ad Petrum, de
quo scilicet immediatè sermo factus erat,
& ad cujus nomen alluditur: de quo etiam
subditur: Tibi dabo claves &c: cui deni-
que ob insignem Filii Dei confessionem
prærogativa præ ceteris in præmium datur,
ut Patres urgent; quod nullum foret, si
Christus significasset ipsum vocari Petrum,
& Ecclesiam ædificandam super ipsum Chri-
stum: adeoque frivole tam accuratè ex-
pressa fuisset persona Petri nomine Simonis,
K adjecto

adjecto nomine Patris Jonæ, & nomine recenti per Christum imposito Petri seu Cephæ.

3. *Occurritur objectioni ex auctoritate Augustini petra.* Augustinus quidem Tract. ult. in Joannem, & Lib. 1. Retract. c. 21. ignorans vim sermonis Hebraici dubitavit, non quidem de doctrina, sed de Scripturæ sensu, & relinquens lectori libertatem eligendi, in eum propendit, *Ut super hanc petram intelligeretur, quem confessus est Petrus, scilicet ipse Christus. Non enim (ut subdit Lib. 1. retract. c. 21.) dictum est illi: Tu es Petra; sed, tu es Petrus: petra autem erat Christus.* Unde apprehendit nomen Petrus esse denominativum à petra, q. d. Christus: Tu es Petrus, & super hanc petram, à qua Petrus appellaris, ædificabo Ecclesiam meam. Quod tamen totum corrumpit ex præmissis; ut patet. Ipse alioquin Augustinus de Sede Petri, ipsa (inquit in Psalmo contra partem Donati) est petra, quam non vincunt superba inferorum porta. Similiter jam à temporibus Augustini (ipso teste lib. 1. Retract. c. 21.) cantabatur in Ecclesiis seu ore multorum ex Ambrosio: Hoc ipsa petra Ecclesia canente culpam diluit. Et Epist. 86. Petrus (inquit) Apostolorum caput, cali janitor & Ecclesie fundamentum. Et Serm. 29. de Sanctis: Dignus certe (inquit) qui ædificandis in domo Dei populis, lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum.

4. *Stabilitur Scriptura allegata sensus ex Patribus pas-* Conformiter ceteri Patres hunc locum intellexerunt, qui Petrum asserunt Ecclesie fundamentum, & petram, id est, lapidem fundamentalem; ut Cyrillus l. 2. in Joannem c. 12. Tertullianus l. de Præscript. c. 22. Athanasius Epist. ad Felicem II. suo & Synodi Alexandrinæ nomine scripta, quæ extat To. 1. Concil. inter Epistolas Felicis II. Ambrosius Serm. in Cathedra S. Pet. i. Leo Papa Serm. 2. de Anniversario sue assumptionis. Gregorius l. 6. Epist. 37. & alii. Sufficiat nobis illud Chrysostomi Hom. 55. in Matth. dicentis. Tu es Petrus, & ego super te ædificabo Ecclesiam meam. Et illud Hieronymi in c. 16. Matth. Secundum metaphoram petra recte dicitur ei: Ædificabo Ecclesiam meam super te..

5. *Nec alii dissentiunt.* Nec dissentiunt Patres, qui nomine petrae intelligunt interdum ipsam inconcussam & firmissimam fidem (ut loquitur Cyrillus l. 4. de Tri.) quam Petrus professus est, seu ipsam fidei professionem. Nam solum volunt, hanc prærogativam in singulari fide & confessione Petri tamquam causâ seu occasione fundatam. Sic enim Hilarius l. 6. de Trinit. versus finem se explicans ait, Petrum supereminentem beatæ fidei sue confessione gloriam promeruisse. Hinc (subdit) regni calorum habet clavem, hinc terrena ejus judicia caelestia sunt &c. Alioquin iidem Patres alibi loquuntur clarè, sicuti præmissimus. Signanter ipse Hilarius in c. 16. Matth. dicens: O in nuncupatione novi nominis felix Ecclesia fundamentum, digna; ædificatione illius petra; quæ inferorum leges dissolveret! O Beatus cali janitor &c.

6. Manet nihilominus verum, quod. 1. Cor. 3.

dicitur: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus.* Ipse enim est primum & singulare fundamentum, atque (ut ita dicam) fundamentum fundamentorum, cetera fundans nulli innititur. Tum quatenus ei soli competit esse fundamentum, cui tamquam redemptori fides & salus nostra innititur: in quem proinde tamquam Deum & hominem principaliter credendum est. Tum quatenus influit vitam spirituales, & omnia bona in Ecclesiam ejusque membra. Tum quatenus est ex propria sua auctoritate principalis Ecclesie institutor, legislator & rector. Tum quatenus est finis Ecclesie, cujus, quâ Dei participatione beati, quâ hominis cohæredes, electi efficiuntur. Unde ipse est summus angularis lapis, etsi sint alia fundamenta secundaria in Christo fundata, ipsi nimirum duodecim Apostoli, juxta locutionem Scripturæ ad Ephes. 2. & consonat Apoc. 21. idque ratione foundationis & propagationis fidei & Ecclesiarum in diversis locis, insuper ratione fidei eis divinitus revelatæ, denique ratione regiminis seu gubernationis Ecclesie. Inter omnes porro supereminet Petrus: tum quia Ecclesia nititur specialiter Petro tamquam pastori ordinario, sic ut ipsa Sedes Petri sit petra illa, quæ est fundamentum permanens Ecclesie usque ad finem sæculi ædificandæ; cum ceteris Apostolis, tamquam extraordinariis legatis seu nuntiis à Christo missis, sit concessa potestas in successores non transmittenda. Tum quia Petro tamquam ceterorum capiti adscribi potest fundatio Ecclesiarum per eos facta. Unde Leo Papa Epist. 89. Hujus (inquit) muneris, Evangelici, Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret.

Dices, Petrus tamquam os ceterorum pro omnibus respondit, juxta Patres; adeoque promissio dirigitur etiam ad ceteros, ut iidem significant. Quibus proinde Matth. 18. communiter eadem potestas datur: *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in calis &c.*

Resp. Petrum respondisse nomine ceterorum approbantium, non tamen quasi ex eorum commissione aut instructione. Unde ipse juxta Patres primus agnovit, ceterosque prævenit; qui proinde primus est in Apostolica dignitate, ut loquitur Leo Papa Serm. 2. de SS. Petro & Paulo, quique idcirco supereminentem beatæ fidei sue confessione gloriam promeruit, ut loquitur Hilarius lib. 6. de Trinit. Habuerunt quidem & ceteri Apostoli quodammodo par consortium quoad Apostolicam dignitatem, seu quoad munus Apostolicum, ut significat Cyprianus lib. de Unitat. Ecclesie, in ordine scilicet ad fundandas Ecclesias, prædicandam fidem &c. sed cum eo consistit prærogativa Petri tamquam capitis ceterorum & pastoris

Christus fundamentum singulare Ecclesie multis titulis.

Fundamenta secundaria omnes Apostoli.

Inter eos tamen specialius Petrus; & quare.

7.

An Petrus Matth. 16. responderit nomine ceterorum.

Qualiter hi Petro pares, qualiter inferiores & subordinati.

pastoris ordinarii, adeoque habentis jurisdictionem etiam in ceteros Apostolos, cum nemo illam e contra in ipsum Petrum haberet. Nam (ut ibidem Cyprianus praemittit) primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia & cathedra una monstretur. Sicque verum manet, quod Leo Papa Epist. 84. cap. 11. scripsit: Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis, & cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris praemineret. Et Serm. 3. de Anniversario assumptionis suae: De toto mundo unus Petrus eligitur, qui & universarum Gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesia patribus praeponeatur.

8. Itaque Matth. 18. non quidem confertur, sed promittitur universim Apostolis potestas ligandi atque solvendi: at non pari modo, nec cuilibet tamquam supremo & ordinario capiti, uti Petro Matth. 16. sed tamquam Legatis extraordinariis, aliis autem Praelatis subordinatè ad Petrum tamquam universae Ecclesiae ordinarium pastorem. Qui proinde hac ratione Claves solus accepit, ut habet Optatus l. 1. contra Parmenian. claves, inquam, cum Cathedra permansuras. Unde l. 2. postquam dixisset: Claves salutes accepisse legimus Petrum, principem scilicet nostrum, Donatistas esse clavium expertes, & iniquos usurpatores, arguit, veluti qui contra Cathedram Petri sacrilegio militabant. Et Hieronymus l. contra Jovinian. in medio: Supra Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claves regni calorum accipiant, & ex aquo (quod attingit munus Apostolatûs) super eos Ecclesia fortitudo solidetur: tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio. Et Origines Tract. 6. in Matth. Quoniam oportebat aliquid majus habere Petrum &c. ideo illi sic dicit: Et tibi dabo claves regni calorum.

9. Denique dum Augustinus interdum significat Petrum in acceptione clavium sustinuisse personam Ecclesiae; non negat eas esse concessas ipsi personae Petri, sed ut juxta Augustinum in Psal. 108. illustrem habeat Scriptura intellectum, vult eam referri debere ad Ecclesiam, adeoque claves fuisse concessas ipsi Ecclesiae, id est, ad stabilem usum seu utilitatem Ecclesiae, non autem solum ad utilitatem Petri, aut ut cum eo cessarent. Unde propter primatum Apostolatûs sive principatum gerebat Ecclesiae figuram, juxta mentem & phrasim Augustini Tract. ult. in Joannem, & Serm. 13. de Verbis Domini. Vide Wiggers Tract. de Pontifice num. 40. & seqq. Alioquin cunctis Evangelium scientibus liquet, quod voce Dominica sancto & omnium Apostolorum principi Petro totius Ecclesiae cura commissa est: ipsi quippe dicitur: Tibi dabo claves regni calorum &c. ut ait Gregorius lib. 4. Epist. 32. cui consonant alii Patres.

10. Petes, cur si primatus ibi sit Petro promissus, postea Luca 22. in ultima coena contentio sit facta inter Apostolos, quis eorum videretur esse major, neque Christus contentionem diremit, judicando juxta suum praecedens promissum pro Petro? Resp. eos tunc necdum plenè intellexisse promissionem Christi, uti & multa alia; etiam suspicarentur, tum ex verbis istis, tum ex aliis indiciis, id quod res erat. Christus autem expediens judicabat infirmitati discipulorum, id tunc non apertius declarare, quod postea erant satis intellecturi: etiam tacitè innueret, ambitionem pariter retundendo, aliquem inter eos fore majorem, dicens: Qui major est in vobis, fiat sicut minor &c.

Probatur II. Veritas Catholica ex Joan. 21. ubi ad mare Tiberiadis primatus antea promissus Petro conceditur, & ovile universum cum ovibus indefinitè & absolutè conceditur his verbis repetitis: Pasce oves meas. Quod intelligunt Patres apud Bellarminum lib. 1. de Pontif. cap. 14. & circumstantiae textûs manifestè clamant, ea verba dirigi ad solum Petrum. Quamvis etiam (ut interdum Patres insinuant) suo & accommodo modo habeant locum in ceteris praelatis, qui vocati sunt in partem sollicitudinis & regimen suorum particularium gregum, quibus etiam forma Petri proponitur in dilectione Christi, quae à Petro per trinam Christi interrogationem tam sollicitè fuit praerequisita. Pascere porro non est solum praebere aliis cibum (quod in praesenti foret praedicare & docere) sed partim providere eum, quod est rectoris familiae, juxta illud Luca 12. Quis, putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Partim ex communi loquendi modo significat omnem actum pastorem, ut proinde ibi Petrus constituitur Pastor gregis. Pastoris autem est non tantum praebere cibum, verum etiam dirigere, regere, defendere, aberrantes cogere baculo pastoralis. Oves (inquit Augustinus in dictum locum) ipsas pascendas, id est, docendas regendasque committit. Estque haec phrasis Scripturae familiaris. Sic enim David dicitur pascere seu pavisse Israel, id est, rexisse Psal. 77. Et Cyrus rex (cui amplissimum regnum promittitur initio e. 45.) dicitur Pastor, Isaia 44.

His accedunt variae praerogativae primatum Petri indicantes. Primò, mutatio nominis, quod petram significat; quae unum est e celebrioribus Christi nominibus; ut rectè Leo Papa Epist. 89. c. 1. scribat: Hunc in consortium individuae unitatis assumptum, id, quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus &c. Vide etiam Serm. 3. de Anniversario suae assumptionis. Filiis Zebedæi nomen idem remansit, sed commune utrique cognomen Boanerges Christus dedit in monte Galilae Marci 3. quo tamen nusquam postea in Scriptura appellantur.

12. Et variis praerogativis. Prima.

tentio sit.
orta inter
Apostolos
de primatu
etiam post
promissio-
nem Christi
si declarata-
tam.

11.
Primatus
Petri pro-
batur 2. ex
Joan. 21.

12.

Et variis
praerogati-
vis.
Prima.

13.
Secunda
Petri præ-
rogativa.

Secundò, quòd Petrus tamquam Princeps ceterorum constanter recensatur principali loco, *Act. 2. Stans Petrus cum undecim Jerosolimæ. Et cap. 5. Petrus & Apostoli dixerunt. Item Marci 1. Luca 8. & alibi, quomodo Michaël veluti Princeps numeratur Apoc. 12. Michaël & Angeli ejus. Immo Matth. 10. non solum (uti semper ab Evangelistis) nominatur primo loco, sed etiam primus appellatur: Duodecim Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon, qui dicitur Petrus; ceteri autem (inter quos non erat similis subordinatio) non dicuntur secundus, tertius &c. ideoque nec semper eodem ordine recensentur. Quòd si ad prioritatem vocationis ad Jordanem attendisset Scriptura, Andreas prius vocatus & secutus fuit Christum *Joan. 1.* Idemque ætate senior juxta *Epiphaniū Hæresi 51.* Hinc Petrus plerumque nomine omnium loquitur, *Matth. 19. Luca 12. Joan. 6.* ubi *Cyrillus: Per unum, qui præerat, omnes respondent. Nec refert, quòd unico loco, ad Galat. 2. Jacobus numeretur ante Petrum, Jacobus (inquit Apostolus) & Cephas & Joannes. Nam incertum an Apostolus sic enumeraverit, cum Hieronymus, Augustinus & Commentarius Ambrosianus legant Petrum primo loco, tam in textu, quam in Commentario; uti & Chrysostomus in Commentario. Deinde quòd uno loco non sit habita ordinis ratio, non derogat tam constanti & manifesto ordini alibi servato. Aliqui insuper credunt id factum, quòd sermo esset de re, quæ contigit Jerosolymis, ubi Jacobus erat Episcopus. Nihilominus majoritatem Petri satis indicat, quòd *ad Gal. 1.* dicat Apostolus se venisse Hierosolimam, ut videret Petrum, etsi ibi quoque Jacobus esset. *Ivit (inquit Hieronymus ibid.) non discendi studio, sed honoris priori Apostolo deferendi. Et 1. Corinth. 1. gradatim ascendendo Petrum proximè sub Christo constituit. Unusquisque dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem Apollos: ego verò Cepha: ego autem Christi.***

14.
Tertia.

Tertiò *Mat. 17.* cum venisset Capharnaum jubet Christus solvi tributum pro se & pro Petro. Ex quo juxta *Originem, Chrysostomum, Hieronymum*, ceteri colligebant Petrum sibi præponi, seu omnibus Apostolis esse Prælatum; ut loquitur *Hieron. in c. 18. Matth.*

Quarta.

Quartò in utraque piscatione *Luca 5. & Joan. 21.* (quarum illa ante passionem statum militantis, hæc post resurrectionem triumphantis Ecclesiæ designabat) Petrus est dux seu præfectus: cui soli tamquam naclero principali dicitur *Luca 5. Duc in altum, ad piscandum; quod mysticè significabat piscationem hominum: Ex hoc eris homines capiens. Idem trahit rete ad littus Joan. 21. Illius (cum plures essent) naviculam ascendit Christus Luca 5. Undè Ambrosius Serm. 62. Hanc solam Ecclesiæ navem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus. Quare Ecclesiæ passim dicitur Petri navicula.*

Quinta.

Quintò Christus *Luca 22.* in ultima cæna

peculiariter rogat pro fide Petri, nè deficiat, jubetque, ut à lapsu conversus confirmet fratres suos; utique veluti curam ceterorum habiturus. Undè *Leo Serm. 3. de Annivers. suæ Assump. Pro fide Petri supplicatur, tamquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit.*

Sextò, primatum hunc Jerosolimis Petrus variè ostendit in Actis Apostolorum; ut dum electioni Matthiæ præsidet, *Act. 1.* dum primus Evangelium promulgat, & ad fidem tria millia convertit, *Act. 2.* dum primus miraculo fidem confirmat, *Act. 3.* dum primus januam Ecclesiæ Gentibus aperit, *Act. 10.* præviâ visione, in qua ei dicitur: *Occide, & manduca;* quia nimirum capitis est manducare; adeoque mentes infidelium convertere, & Ecclesiæ incorporare. Dum primus in Concilio sententiam (quam Jacobus & ceteri probant) profert *Act. 15 &c.* De quibus & pluribus aliis prærogativis, partim ex Scriptura, partim ex Scriptis Patrum desumptis, fusè *Bellarminus lib. 1. de Pontif. c. 10. & 17. usque ad 24.*

Possent præter auctoritates Patrum per occasionem jam allegatas adferri plurimæ aliæ, eæque clarissimæ, quas vide apud *Bellarminum l. 1. de Pontif. c. 25.*

Objicitur I. Apostoli *Act. 8.* miserunt Petrum cum Joanne in Samariam; major autem non mittitur à minore. Resp. Apostolos misisse Petrum, non imperio, sed communi, quod etiam Petrus probabat, consilio, quo modo etiam par parem, minor majorem mittit; v. g. Conciliarii Regem ad bellum, vel ad certam provinciam, Herodes Magos in Bethlehem, *Matth. 2.* Populus summum sacerdotem Phinees ad filios Ruben & Gad, *Josue 22.* Ipse quoque Pater mittit æqualem Filium ratione originis; quidquid *Arianus* inde inferret, Filium esse minorem.

Objicitur II. Paulus dicit *ad Galat. 2.* se in faciem restitisse Petro, quia reprehensibilis erat. Undè *Ambrosius in d. 1. ait: Quis eorum, Apostolorum, auderet Petro primo Apostolo . . . . resistere, nisi alius talis, qui si duciâ electionis suæ sciens se non imparē, constanter improbare, quod ille sine consilio fecerat.* Resp. (omissis variis explicationibus hujus loci) etiam inferioris esse corripere superiorem, præsertim cum scandalo aliorum offendentem, teste *Augustino Epist. 19. cap. 2. & Gregorio Homil. 18. in Ezech.* qui inter cetera ait: *Ecce à minori suo reprehenditur, & reprehendi non dedignatur. Ad verba Commentarii Ambrosiani Resp. auctorem (qui non est Ambrosius) agere de paritate in merito Apostolatûs, non in administratione regiminis. Quare idem in illud ad Galat. 1. ait: Dignum fuit, ut cuperet videre Petrum, quia primus erat inter Apostolos; cui delegaverat Salvator curam Ecclesiarum.*

Objicitur III. Idem Apostolus *ad Galat. 2.* ait:

15.
Sexia præ-
rogativa.

16.
Petrum ab
Apostolis
missum esse
non derogat
primatui:

17.
Vid. nec
quòd Paulus
restitit
Petro in
faciem.

ait : Mibi enim, qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. Sed e contra, cum vidissent, quod creditum est mihi Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis ..... Jacobus & Cephas & Joannes, qui videbantur columna esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis. Ex quibus colligitur partim paritas Pauli & Petri, partim Petro tantum esse commissam curam Judæorum. Resp. Apostolum significare nihil tibi à Petro vel aliis collatum, quoad doctrinam Evangelicam, quam scilicet Paulus, non ab hominibus, neque per hominem, sed immediate à Christo acceperat per revelationes, ut cap. 1. exaggerat. Sed potius eos cognovisse dicit, sibi mox à conversione concreditum esse munus Evangelizandi Gentibus, primario scilicet (quàmvis etiam Judæis in Synagogis ipsum prædicasse constat ex

Act. 13. 14. & 16. uti & litteras scripsisse ad eos, conformiter ad illud Christi ad Ananiam dictum de Paulo Act. 9. Ut portet nomen meum coram Gentibus & filiis Israël) sicut Petro ex voluntate diuina munus evangelizandi primario Judæis concreditum erat, pro isto scilicet aut præcedenti tempore, quo divisio Provinciarum facta erat ad citius propagandum ubique Evangelium. Quàmvis etiam Petrus prædicaverit Cæsareæ gentili Cornelio ejusque familiæ Act. 10. seque à Deo electum dicat, ut per os ejus Gentes audirent verbum Evangelii Act. 15. ad quod in visione ter in Joppe erat admonitus Act. 10. Occide & manduca. Quod proinde ut cumulatè impleteret, postquam Romam venit, longè lateque etiam inter Gentes Evangelium per se & per alios disseminavit. Dextræ denique datio non est signum omnimodæ paritatis, sed quod agnosceretur Paulus tamquam in Apostolatu collega, & tamquam in Evangelica doctrina consentiens, adeoque est signum concordie in doctrina & animi affectione: ex quo consequenter ostendit Apostolus suam & aliorum Apostolorum doctrinam convenire, pariterque recipiendam esse.

19. Dices, si hæc ita se habent, cur Paulus per antonomasiam significatur nomine Apostoli? Item cur veteres picturæ exhibent Paulum velut honoratiorem à dextris Petri? Resp. ad primum, rationem dari ab Augustino lib. 3. contra duas Epist. Pelagian. c. 3. Quia pluribus est Epistolis notior, & plus omnibus illis laboravit. Resp. ad secundum, in non paucioribus picturis antiquis, quæ Romæ extant, cerni Paulum à sinistris, juxta Bellarminum l. 1. de Pontifice c. 27. Neque in honoribus post mortem delatis attendi dignitatem Ecclesiasticam hujus vitæ, sed sanctitatem & merita. Undè in celebritate officii Stephanus & Laurentius Levitæ præponuntur plerisque Pontificibus. Consultò autem ista vicissitudo potuit à veteribus servari, ut significarent paritatem meritorum, aut suam de excessu ignorantiam: etsi enim

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

in auctoritate excelluerit Petrus, in laboribus tamen videtur excelluisse Paulus 1. Cor. 15. Quàmvis etiam dextra non fuerit ubique olim locus honoratior, ut Bellarminus ostendit.

Objicitur IV. Clemens apud Eusebium lib. 2. Histor. cap. 1. ait; Petrus & Jacobus & Joannes post assumptionem Salvatoris, quàmvis ab ipso fuerint omnibus penè prælati, tamen non sibi vendicabant primatus gloriam, sed Jacobum, qui dicebatur Justus, Apostolorum Episcopum statuunt. Resp. sic legi ex codice corrupto Basileensi versionis Ruffini. Nam Codex Coloniensis per Catholicum verus, itemque Lovaniensis apud Sassenum, & Græcus Bibliothecæ Vaticanæ non habent ly Primatus; & loco Apostolorum habent Jerosolymorum. Cui lectioni per omnia concordat locus Clementis, prout refertur à Nicephoro libro 2. cap. 3. & sententia ipsius Eusebii, qui eodem Libro cap. 14. alias 13. Petrum asserit omnium Apostolorum maximum & primorum Principem. Et planè inauditum est etiam apud Hæreticos, asserere Jacobum Minorem fuisse Episcopum & caput omnium Apostolorum; quod tamen corrupta lectio significat.

Paulum fuisse unà cum Petro caput Ecclesiæ ac Pontificem, quidam Anonymus tuetur in Epistola Anno 1645, impressa Parisiis & ad Innocentium X. directa. Ad quam hæresim (qualem esse declaravit & damnavit idem Pontifex 24. Januarii 1645.) firmandam corradit multas auctoritates ex impio Marco Antonio de Dominis (qui ex Archiepiscopo Spalathensi factus est fœdus a fide Apostata) in quibus varia & æqualia encomia tribuuntur Petro & Paulo; videlicet quod sint Principes Apostolorum, Coryphæi, duo lumina Ecclesiæ, Collegæ: Immo ambo interdum vocantur Episcopi Romani, & subsequentes Pontifices interdum dicuntur eorum successores: ut videre est apud Epiphanium Hæresi 27. ubi textit Cathalogum Romanorum Pontificum.

Sed hæc hæresis sine fundamento nuper efficta, & hætenus inaudita, aperte repugnat Scripturis & auctoritatibus præallegatis, in quibus Petrus solus constituitur seu asseritur totius Ecclesiæ, atque adeò etiam ceterorum Apostolorum caput & Pastor ordinarius; & consequenter cum exclusione Pauli, uti reliquorum. Quod aperte tradiderunt Patres, dum singularitatem, unitatem & solitudinem in hac Petri Cathedra ac præeminentia capitis adeò urserunt; ut Cyprianus Epist. 52. ad Antonianum, Et libro de Unitat. Ecclesiæ. Pacianus Epist. 3. ad Sympron. Damasus Epist. 2. Augustinus Serm. 49. de verbis Domini & alibi. Leo Papa Serm. 2. de Natali SS. Petri & Pauli. Et Serm. 3. de Annivers. sue assumpt. Unus (inquit) de toto mundo Petrus eligitur, qui & uni-

K 3

versa-

Similiter nec quod dicat sibi à Petro nil esse collatum.

Paulus etiam Judæorum & Petrus Gentium Doctor existit.

Quid significet, quod Petrus dextram dedit Paulo.

Cur Paulus Antonomastice dicatur Apostolus.

Cur interdum picturæ veteres eum exhibeant à dextris Petri.

20.

Locus Clementis I. corruptus discuitur.

21.

Novella hæresis ab Innocentio X. damnata de duplici Ecclesiæ Capite, Petro & Paulo declaratur.

22.

Eadem refutatur.

versarum Gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesia Patribus praponatur. Vide etiam Epist. 84. & 89. Et Optatus lib. 2. contra Parmenianum: Negare non potes, scire te in Vrbe Roma Petro primo Cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, cui soli claves esse concessas præmiserat. Unde est hæc perpetua & indubitata traditio; circa quam nuperrimè solum dubium fuit motum. Vide plures apud Diana ad calcem Partis nona Disceptat. 1. de primatu solius D. Petri sect. 1.

23.
In quo sit
paritas in-
ter Petrum
& Pau-
lum.

Quare etsi paritas fuerit inter Petrum & Paulum, immo & alios Apostolos in munere Apostolatûs (in quo etiam continebatur potestas universalis extraordinaria illis tamquam Legatis à Christo concessa, ad successores non transfundenda) non tamen in potestate regiminis, quæ Petro tamquam pastori ordinario, in successoribus perennatura, fuit à Christo concessa, vicujus erat caput & superior etiam ipsius Pauli & aliorum Apostolorum, ei per consequens subditorum; ut ex Scriptura & Patrum doctrina est manifestum, docentque constanter omnes Catholici Scriptores. Vide latius Diana sup. sect. 1.

24.

Ad auctoritates quæ in oppositum allegantur fusè respondet Diana supra sect. 3. & tota Disceptat. 2. Sed non videtur operæ pretium diu isti somnio, quod citò evanuit, inhærere. Breviter itaque dico, nonnulla Patrum encomia esse etiam ceteris Apostolis communia, ut quod vocentur fundamenta, columnæ, cardines, collegæ &c. immo pares, scilicet in Apostolatu. At Petrus & Paulus dicuntur Apostolorum Principes, quatenus inter eos eminuerunt, ille dignitate seu auctoritate, hic merito doctrinæ & executione exuberantiori muneris Apostolici. Pariratione dicuntur Coryphæi, & duo luminaria Ecclesiæ, immo quoad rationem doctrinæ Paulus interdum dicitur luminare majus. Specialiter quoque Collegæ dicuntur præ ceteris, ob fundatam pariter Romanam Ecclesiam, quam & sanguine suo pariter ornarunt. Quod tamen non derogat primatui Petri; uti nec præminentia Cornelii Papæ supra Cyprianum, quod hic Epist. 52. ad Antonianum vocet Cornelium collegam suum. In eodè collegio non omnes semper pares sunt.

Nonnulla
Patrum de
his encomia
sunt Apo-
stolis com-
munia.

Cur dicantur
Principes Apo-
stolorum, Co-
ryphæi, duo
luminaria,
collegæ.

25.

An, vel quo
sensu Pau-
lus dici
possit Ro-
manus E-
piscopus.

Paulus etiam non proprio, sed satis improprio, nec imitando modo loquendi Episcopus Romanus appellatur ab Epiphanio Hæresi 27. contra communem stylum; ob hoc, quod pariter cum Petro Ecclesiam Romanam fundaverit, & in ea, uti & alibi, munia Episcopalia exercuerit, etsi omni speciali cathedrâ caruerit. Aliàs paradoxum nimis, quod ambo simul occupassent propriè eandem cathedram: neque Irenæus, Optatus, Augustinus & alii, qui texunt Cathalogum Episcoporum Romanorum, usquam Pauli meminere; sed in ea sedisse unum

Petrum (undè & Cathedra Petri, Sedes hæc nomen accepit) affirmant. Itaque Petrus fuit propriè ac titulo Episcopus Romanus, Paulus officio adjutoris Petro subordinati. Alioquin ipse Epiphanius in Anchorato non longè ab init. & Hæresi 51. Petrum manifestè primum & Principem omnium Apostolorum asserit.

Pontifices Romani juxta Epiphanium Hæresi 27. & 41. dicuntur successores Petri & Pauli, tum quatenus eorum auctoritatem obtinent, tum specialius ob fundatam per illos Ecclesiam Romanam; succedere tamen his diverso modo, Petro quidem propriè tamquam Pastori Prædecessori, & quoad clavem potentia, Paulo quoad clavem scientia, utrique autem quoad curam & functiones. Dicuntur similiter eorum Vicarii (de quo nomine fusiùs postea) id est, successores, quod in labores & functiones eorum specialius introierint. Propriè autem (ut fides docet, & Concilia loquuntur) sint successores Petri & Vicarii ipsius Christi. A quo etiam auctoritatem immediatè accipiunt. Dicuntur tamen quandoque auctoritate SS. Petri & Pauli quædam facere, id est, non ab eis datâ, sed eadem seu simili, quæ in eis fuit; vel (ut aliquando loquuntur) confisi meritis eorumdem.

26.
Quo sensu
Pontifices
Romani dis-
cantur
successores
Petri, at-
que etiam
Pauli:

Item eo-
rumdem
Vicarii.

QUESTIO II.

An Pontifex Romanus sit Successor
Petri in regimine Universa-
lis Ecclesiæ?

INDUBITATUM est fideque certissimum Petro non esse collatum primatum Ecclesiæ instar privilegii personalis, quod cum ipso interierit, sed instar officii stabiliter cum ipsa Ecclesia permanentis. Primò, quia sic loca Scripturæ quæst. præc. allegata explicat ac intelligit perpetua Traditio; quæ semper perseverantem hunc in Ecclesia primatum agnovit; ut magis patebit ex dicendis. Undè oppositum (quod continetur art. 27. Joannis Hus) damnatur in Concilio Constantiensi sess. 15. Secundò, quia potestas ista (ut & aliæ datæ ad absolvendum, conficiendum Sacramenta &c.) non tam collata est ad honorandam personam Petri, quam ad utilitatem ac ædificationem Ecclesiæ: quæ non minùs, immo amplius indiget visibili pastore succedentibus temporibus, quam vivente Petro, quando nimirum major est fidelium multitudo, minor eorumdem fervor seu perfectio, Prælati particularium Ecclesiarum minùs perfecti & instructi quam Apostoli, maxima Ecclesiæ per Tyrannos vel Hæreticos infestatio, &c. Confirmatur: quia tamdiu debet perseverare potestas hæc, quamdiu durat ratio primæ institutionis; hæc autem subsistit

27.
Primatum
Petro da-
tum tam-
quam in
successori-
bus per-
mansurum
declaratur.

subsistit toto tempore militantis Ecclesiæ. Tertiò, Ecclesiæ est ovile usque ad finem sæculi permansurum; adeoque & pastores invicem succedentes retinere debet: cum officium pastoris non debeat cessare, quamdiu ovile cum ovibus subsistit. Confirmatur: quia Christus instar amici morituri aut in longinqua discessuri oves omnes Petro commisit; quas proinde cum post mortem seu martyrium suum Petrus non regat per se ipsum, debet regere per successores: quarum nimirum curam tum Petro, tum Petri successoribus committebat Christus, juxta Chrysostomum l. 2. de Sacerdot. circa init. Quartò, quia fundamentum ædificii debet esse parvis durationis cum ipso ædificio; adeoque primatus Ecclesiæ debet conservari, quamdiu durat Ecclesiæ desuper ædificata. Itaque sicut permanet id, quod in Christo Petrus credidit, ita permanet, quod in Petro Christus instituit: ut ait Leo Papa Serm. 2. in Annivers. sue Assumpt. Et infra: Manet dispositio veritatis, & B. Petrus in accepta fortitudine petra perseverans, suscepta Ecclesiæ gubernacula non reliquit; tum ratione precum, meritorum & protectionis suæ, tum etiam ratione successorum Petri, cujus (ut infra ait) etiam dignitas in indigno hærede non deficit. Quo sensu etiam verissimè dixit Chrysologus Epist. ad Eutychen: B. Petrus, qui in propria Sede vivit & presidet, præstat quærentibus fidei veritatem. Confirmatur: quia ædificatio ipsa Ecclesiæ durabit usque ad finem mundi, utpote quæ adhuc quotidie ædificatur de lapidibus vivis juxta Hieronymum (seu quisquis est Auctor) in Psal. 121. Et consonat Augustinus in eundem Psalmum; adeoque debet eò usque durare potestas hæc data ad Ecclesiæ ædificationem. Quintò, In Ecclesiæ, quæ una & eadem omni tempore; forma regiminis (quæ est forma ipsius reipublicæ) mutari non debet.

Successor itaque Petri Apostoli in primatu Ecclesiæ est Romanus Pontifex; qui proinde est Christi Vicarius. Est assertio contra Novatores nostros indubitata de fide, quam ex professo tractarunt & demonstrarunt ii, qui Controversias hoc & præcedenti sæculo scripserunt, è quibus selectiora damus.

Probatum primò: quia Concilia generalia agnoscunt hanc in Pontifice potestatem. Nam Concilium Ephesinum profitemur se deponere Nestorium ex mandato Celestini Papæ: ut patet apud Evagrium l. 1. Histor. c. 4.

Chalcedonense Act. 1. 2. & 3. passim appellat Leonem Ecclesiæ universalis Episcopum. Et in Epist. ad Leonem (quæ est ad finem Act. 16.) ait: Et post hæc omnia, insuper & contra ipsum, cui vineæ custodia à Salvatore commissa est, extendit (Dioscorus scilicet; cujus loco irrepsit per lapsum nomen Eutychis apud Wiggers Tract. de Pontifice n. 111.) insaniam, id est, contra tuam quoque Apostolicam sanctitatem: quam nimirum præsumpserat excommunicare. Quod quidem delictum gravissimè ponderat idem Concilium Epist. ad Marcia-

num & Valentinianum Imperatorem, quæ habetur post Act. 3.

Synodus VI. Act. 18. Summum Papam, item Synodus Summi Apostolorum Principis successorem asserit VI. & VII. Agathonem. Synodus VII. Act. 2. approbat Epistolam Adriani Papæ ad Tharalium, in qua inter alia dicitur: Cujus Sedes per totum terrarum orbem primatum obtinens lucet, omniumque Ecclesiarum Dei caput existit.

Concilium Lateranense sub Innocentio III. c. 5. Lateranensis Romana Ecclesiæ, disponente Domino, super omnes alias ordinariæ potestate obtinet principatum, utpote universorum Christi fidelium mater & magistra. Lugdunense sub Gregorio X. & refertur c. Vbi periculum, de Elect. in 6. Pontificem vocat Vicarium Jesu Christi, successorem Petri, Rectorem universalis Ecclesiæ, Gregis Dominici directorem.

Denique (ut omittam Concilia quibus Græci non interfuerunt, v. g. Constantiense sess. 8. in damnatione articulorum Wiclef; Lugdunense I. sub Innocentio IV. & refertur c. 1. de Homicidio in 6.) Florentinum in Litteris Unionis: Desinimus (inquit) S. Apostolicam Sedem & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem ac Doctorem existere, & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse.

Idem probatur ex Epistolis sanctorum Pontificum Romanorum (qui prioribus sæculis vixerunt) è quibus clarissima testimonia deprompta vide apud Bellarminum lib. 2. de Rom. Pontif. c. 14. Nonnulla ex iis infra opportunè interferentur.

His accedunt Patres. Irenæus l. 3. c. 3. post alia inquit: Ad hanc enim Ecclesiam (loquitur de Romana) propter potentioris principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam &c. Athanasius Epist. ad Felicem Papam: Ob id vos, prædecessoresque vestros, Apostolicos videlicet præsules, in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere præcepit, ut nobis succurratis &c. Theodoretus per hæreticos depositus atque ejectus Epist. ad Renatum Presbyterum Romanum ait: Quamobrem te precor, ut Apostolicam utatur auctoritate, jubeatque ad vestrum Concilium adire. Tenet enim sancta ista Sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum. Hieronymus Presbyter Antiochenus Epist. ad Damasum: A Pastore præsidium ovium flagito. Cum successore piscatoris & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, id est, Cathedra Petri, communionem confocior. Super illam petram Ecclesiam ædificatam scio &c. Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. (En quomodo postposito Patriarcha Antiocheno, malit adhærere Pontifici Romano) quicumque tecum non colligit, spargit; hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. Augustinus Epist. 162. In qua (Romana Ecclesiæ

Ecclesia) *semper Apostolica Cathedra viguit principatus. Quem etiam profitetur l. 1. contra duas Epist. Pelag. ad Bonifacium Papam c. 1. Prosper carm. de Ingratis c. 2. canit:*

*Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.*

Quibus similia habet Leo Papa Serm. 1. de Nativit. Apost. Petri & Pauli Romam sic alloquens: *Per sacram B. Petri Sedem caput orbis effecta latius præsidere religione divinâ, quam dominatione terrenâ. &c. Victor Vitensis lib. 2. de Persecut. Wandalica longè ante med. Ecclesiam Romanam appellat, Caput omnium Ecclesiarum. Vincentius Lyrinensis in suo Commonitorio Pontificem vocat Caput orbis.*

30.
Egregia
sententia S.
Bernardi
hæc de re.

Agmen claudat (ut plurima alia Patrum testimonia omittam) Bernardus l. 2. de Considerat. c. 8. Age (inquit) indagemus adhuc diligentius, quis sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex, tu Princeps Episcoporum; tu heres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unctiōe Christus. Tu es, cui claves tradita, cui oves credita sunt. Sunt quidem & alii celi janitores, gregumque pastores, sed tu tantò gloriosius, quanto & differentius utrumque præ ceteris nomen hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi universi crediti sunt, uni unus: nec modò ovium sed & pastorum tu unus omnium es pastor. Et tamen Calvinus hunc (quem sanctum appellat) etiam audet in sui erroris patrocinium advocare, objiciens vitia quædam seu abusus Curie Romanæ; quæ Bernardus in l. de Consid. taxat: cum non ignoret quisque sapiens, abusus indigere correctione, non solutione.

31.
Accedunt
testimonia
Imperatorum.

Accedunt testimonia Imperatorum. Nam Justinianus ex Oriente scribit ad Joannem II. (& refertur L. 9. Cod. de summa Trinit.) Nec enim patimur quidquam, quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quod non etiam vestra innotescat sanctitati, quæ Caput est omnium sanctarum Ecclesiarum. Valentinianus item Imperator Epist. ad Theodosium Imperatorem (quæ habetur inter præambulas ad Concilium Chalcedonense) dicit: Debemus dignitatem propriæ venerationis B. Apostolo Petro in nostris temporibus conservare; quatenus beatissimus Romanæ Civitatis Episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat, ac facultatem de fide & sacerdotibus judicare.

32.
Et indubi-
tata prima-
tus indicia.

Iurisdictio
Pontificum
in ceteros
Episcopos:

sive eos in-
stituendo.

Testimoniis præmissis accedunt varia indubitata signa & exercitia hujus supremæ potestatis. Nam primò in Episcopos ceterarum orbis provinciarum jurisdictionem semper exercuit Romanus Pontifex. In institutione enim seu confirmatione Episcoporum, etsi potestas multis in locis relicta olim Patriarchis & Primatibus, seu Metropolitanis videatur, tamen auctoritatem quoque suam expressius alibi interposuere Pontifices. Unde

Patriarchæ Orientales per Pontificem confirmandi mox ab electione sua Epistolam Synodicam ei mittebant; ut videre est in Decreto Gratiani dist. 100. Videri etiam potest Leo Papa Epist. 84. ad Anastasium Thessalon. Episcopum Vicarium suum, & 87. ad Episcopos Africa. Cujus quoque Pontificis assensu Anatolius factus est Episcopus Constantinopolitanus, ut patet Epist. 54. ad Martianum. Vide insuper Gregorium l. 4. Epist. 15. qui & ipse passim indicat in Epistolis se mittere Pallium, quod Archiepiscopatus insigne, diversarum Nationum Archiepiscopis.

Præterea Romanus Pontifex Episcopos sive eos deposuit. Nam Cyprianus Epist. 67. ad Stephanum Papam, rogat eundem, ut per litteras Marciano Arelatensi Episcopo deposito, alius in locum substituitur. Plures etiam Orientis Patriarchas à Romanis olim Pontificibus depositos recenset Bellarminus lib. 2. de Pontif. c. 18.

Depositos similiter ab Episcopatu Romanus Pontifex restituit; uti Athanasium Alexandrinum, Paulum Constantinopolitanum, Marcellum Ancyranum à Synodo Orientis depositos, Julius I. Nam cum (ut inquit Zozomenus l. 3. c. 7.) propter sedis dignitatem cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suam Ecclesiam restituit. Theodoreto Episcopatum restituit Leo Papa &c.

Secundò ad Pontifices Romanos tamquam iudices supremos ab Episcopis omnium nationum semper recursum fuit, etiam viâ appellationis: Summum verò imperium penes eum esse constat, ad cuius tribunal provocatur, inquit ipse Calvinus l. 4. Instit. c. 7. §. 9. De hoc jure appellandi extant duo canones, scilicet quartus & quintus Concilii Sardicensis; quod legitimum fuit ac generale, sed quasi appendix Nicæni, sub cujus proinde nomine quandoque Canones hujus Concilii citati reperiuntur. Vide Binium in Præfat. ad d. Concilium. Sic ad Leonem Papam appellavit S. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus, & Theodoretus Episcopus Cyri, quem vide Epist. ad Leonem Papam. Similiter ad Innocentium I. appellavit Chrysostomus à Theophilo depositus, qui Epist. 1. ad Innoc. ait: Obsecro, ut scribas, quòd hæc tam iniquè facta non habeant robur: illi autem, qui iniquè egerunt, pœna Ecclesiasticarum legum subjaceant &c. Petit tamen Epist. 2. nè inimicos suos, etsi meritos, excommunicet. Similiter Athanasius iniquè depositus appellavit ad Julium I. idque adhuc ante Concilium Sardicense, uti testatur initio Apolog. 2.

Ipsi quoque Hæretici hanc viam noscentes inire tentarunt. Nam Marcion à proprio patre Ponti Episcopo excommunicatus, Romam spe absolutionis obtinendæ venit, teste Epiphanio Hæresi 42. Felicissimum & Fortunatum à Cypriano excommunicatos appellasse, aut sine appellatione (de qua Pamelio in Notis non satis constat) ad Cornelium Papam recurrisse, constat ex Cypriano Epist. 55. Simili-

Sive ab aliis depositos restituendo.

43.
Appellatum quoque fuit undeque ab Episcopis ad Pontificem.

Similiter Basilides in Hispania depositus appellavit ad Stephanum Papam, ut patet ex Cypriano Ep. 68. Neque ibi reprehendit Cyprianus hunc recursum, quasi non esset per se loquendo fas appellandi ad Pontificem; sed quod detectis, etiam ex propria confessione, ut de Basilide refert, criminibus, ac judicatis, absque specie dubitationis justis, Romam criminosis currebant animo dolo, speque imponendi Pontifici adeo distanti, ac suos iudices, non minoris utique quam ad tale iudicium par erat sufficientiæ & auctoritatis (quod solum intendit Cyprianus Ep. 55. non autem eos æquare Pontifici) divexandi. Unde Epist. 68. ait: Neque enim tam culpandus est ille (Stephanus nimirum; qui sanè secluso jure appellandi ad Papam fuisset vel maxime culpandus) cui negligenter obreptum est, quam hic execrandus, qui fraudulenter obrepsit.

Atque ut pluribus non sit opus exemplis, pro fine sufficiat illud Leonis Papæ Epist. 89. ad Viennensis Provincia Episcopos scribentis: Nobiscum vestra Fraternitas recognoscat Apostolicam Sedem, pro sui reverentia, a vestra etiam Provincia sacerdotibus, innumeris relationibus esse consultam, & pro diversarum (quemadmodum vetus consuetudo poscebat) appellatione causarum, aut retractata, aut confirmata fuisse iudicia.

34. Tertio, Romani Pontifices indixerunt etiam antiquitus Generalia Concilia, iis per se aut Legatos præfederunt, acta, petentibus Conciliis, confirmant, interdum pro re nata resciderunt, ut ex ante dictis liquet.

Quarto, litteras ad universos Episcopos, & ad Imperatores tamquam horum superiores direxerunt, ordinationes & iussiones dederunt, ut videre est in Epistolis Pontificum apud Bellarminum l. 2. c. 14. & 19. Idem est de dispensationibus in Canonibus Ecclesiasticis, ut patet apud Gregorium l. 12. Ep. 31. & Gelasium Ep. 9. Item de censuris: nam Gregorius III. excommunicavit Leonem Imperatorem Græcum teste Zonara in vita Leonis Isauri. Innocentius I. Arcadium & Eudoxiam ob non restitutum Chrysostomum; ut patet ex ejus Epistola apud Nicephorum l. 13. c. 34. Victor I. (teste Eusebio l. 5. c. 24.) excommunicavit Asianos nolentes acquiescere ordinationi de non celebrando Pascha more Judæorum quartadecimâ die primi mensis. Quod factum fuit prudenter, etsi à nonnullis, ipsoque Irenæo, improbatum, non quasi excedens potestatem, sed quasi imprudens.

35. Quinto Romani Pontifices passim habuerunt alibi suos Nuntios sive Vicarios, sic tamen ut graviores causas ad se deferri vellent. Sic Leo I. habuit Anastasium Episcopum Thessalonicensem Vicarium per Orientem, ut patet ex Epist. 84. Hormisdæ Salustium per Hispaniam, ut patet ex Epist. ad Eundem. Gelasius Episcopum Constantinopolitanum, ut patet ex Epist. ad Episcopos Dardaniæ. Gregorius Episcopum Arelatensem per Gallias, ut patet ex l. 4. Epist. 52.

Sexto, occurrentibus dubiis aut quæstionibus in fide aut moribus, ex diversis Orbis plagis ad Pontificem recursum semper fuit, tamquam ad supremum iudicem & oraculum, atque ab eo responsa petebantur. Unde Hieronymus Epist. ad Gerontiam Viduam de monomachia: Ante annos plurimos, cum in Chartis Ecclesiasticis juvarem Damasum Romanæ Urbis Episcopum, & Orientis atque Occidentis Synodis consultationibus responderem &c. Idemque Damasus Epist. 5. ad Episcopos Numidiæ: Cuncta, quæ possunt aliquam recipere dubitationem, ad nos tamquam ad caput, ut semper fuit consuetudo, deferre non desinatis. Syricius Epist. ad Himerium Episcopum Tarraconensem c. 15. Explicavimus, ut arbitror, universa quæ digesta sunt in querelam, & ad singulas causas, de quibus per filium nostrum Bassianum presbyterum ad Romanam Ecclesiam, utpote ad caput tui corporis, retulisti &c. Et Augustinus Epist. 92. ad Innocentium cum Concilio Milevitano rogat eum: Magnis periculis infirmorum membrorum Christi pastorem diligentiam, quasumus adhibere digneris; coercendo scilicet Pelagianos Palæstinam & Africam infestantes. Innocentius autem Epist. ad Concilium Milevitanum (quæ est 93. apud Augustinum) Diligenter, inquit, & congrue Apostolico consulitis honori. Honori (inquam) illius, quem ..... sollicitudo manet omnium Ecclesiarum: antiqua scilicet regula formam secuti, quam toto semper ab Orbe mecum vestris esse servatam. Concilium quoque Carthaginense litteras ad eum direxerat, ad quas respondens Epist. 91. apud Augustinum, Romanam Sedem vocat fontem & Caput omnium Ecclesiarum. De his porro Innocentii epistolis agens Augustinus Epist. 106. ad Paulinum ait: Ad omnia nobis ille rescripsit eodem modo, quo fas erat, atque oportebat Apostolicæ Sedis Antistitem.

Septimo, de ipso Pontifice nemo potest judicare, quoniam prima Sedes à nemine judicatur; juxta constantem Conciliorum veterum sententiam. Vide ante dicta.

Octavo, Romanus Pontifex semper habuit curam generalem de conversione Infidelium & propagatione Ecclesiæ ac fidei Christianæ. Sic Gregorius I. misit Augustinum in Angliam, Gregorius II. Bonifacium in Germaniam; Cælestinus I. Palladium in Scotiam, & aliis temporibus alii Pontifices miserunt plantatores Evangelii, præsertim Religiosos, ad terras Infidelium, & novissimè in Japoniam & Americam seu novum Orbem.

Denique probatur ratione Theologica. 38. Primo: quia cum constet perennare debere Petri primatum, nulli potest is cum apparentia adscribi, nisi Romano Pontifici: neque aliquis præter ipsum primam & generalem Ecclesiæ curam umquam sibi adscripsit, aut cuiquam alteri ab aliis adscripta fuit. Et quidem de solo Antiocheno Episcopo posset quis cogitare, ei æquè primatum deberi, veluti successori Petri. Porro tantum abest.

36. In dubiis ad ipsum velut supremum iudicem unde recursum fuit pro responsis.

37. De Pontifice ob suam præminentiam nemo potest judicare. Idem semper curam habuit propaganda fidei.

38. Accedit ratio Theologica.

Idem Concilia indixerunt, præfederunt illis, confirmant.

In Canonibus dispensant.

Imperatores in Oriente degentes & Episcopos excommunicant.

Alibi habuerunt suos Vicarios.

Cur pri-
matuſ non
debeat
Cathedra
Antioche-
na.

abest, ut nequidem sit habitus primus post Romanum Pontificem Patriarcha, sed illum præcesserit, etiam tempore Nicæni Concilii, Patriarcha Alexandrinus, etsi non sit Sedes alicujus Apostoli, sed Marci Evangelistæ. Ratio autem est, quod Petro relinquenti Sedem Episcopalem Antiochenam succedi tantum potuerit in illa speciali Cathedra: cum Petrus adhuc retineret tunc regimen universalis Ecclesiæ, non detur autem locus successioni, nisi locus vacet per cessionem, depositionem aut mortem. Assumens itaque dein Petrus Sedem Romanam, & in ea regimen simul universalis Ecclesiæ usque ad mortem retinens, successorem consequenter habuit in primatu Ecclesiæ eundem, qui erat successor in Episcopatu Romano.

Deinde non potest assignari cum fundamento tempus, quo primò cæperit primatus Pontifici Romano adscribi, quin possit ostendi illum in Pontifice antèius esse agnitum, usque ad ipsum B. Petrum. Estque incredibile Ecclesiam toto tempore errasse in re tam gravi, agnoscendo scilicet caput, quod verè non est tale.

39.
An Petrus
Roma sede-
rit & obie-
cit.

Hæretici porrò nonnulli ex invidia primatus Romani splendidissimum mendacium finxere, Petrum scilicet Romæ numquam fuisse, neque Ecclesiam Romanam fundasse, aut Episcopum ibi fuisse, cum tamen Romæ scripserit Epistolas suas Catholicas, denique ibi mortuum non fuisse. Verum repugnat tota antiquitas: uno enim ore omnes veteres Historici & Patres asserunt oppositum: immo quotquot de morte Petri scribunt (quorum sententiam probat uniuersus Orbis Christianus, & Ecclesia in Hymno de Apostolis Petro & Paulo) asserunt Romæ martyrio coronatum; ubi proinde usque ad mortem resedit, non desertâ aut translata aliâ Sede suâ. Unde Romana Sedes à Patribus unâ voce Petri Sedes seu Cathedra vocatur; & Romani Episcopi successores Petri, sedereque in Petri Cathedra dicuntur. Quare Prosper Carm. de Ingratis canit:

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris.

Facta caput mundo &c.

Cur Paulus
eum in Epi-
stola ad Ro-
manos spe-
cialiter non
salutarit.

Nec refert, quod Paulus scribens ad Romanos non iusserit salutari Petrum. Aliàs enim pariter sequeretur Joannem non fuisse Episcopum Ephesi, utpote quem Paulus in Epistola ad Ephesios non iussit specialiter salutari; neque Jacobum Episcopum Jerosolymorum, quia non fit mentio ejusdem in Epistola ad Hebræos. Itaque facile potuit subesse ratio non salutandi Petrum, v. g. quod Petrus eo tempore Româ per edictum Claudii pulsus, eò nondum redierat, conscio saltem Paulo (aliàs ipse Petrus composuisset quæstionem, ob quam Paulus movebatur ad scribendum) occupatusque erat in Evangelio disseminando, non uno scilicet loco consistens. Vide fusè Bellarminum l. 2. de Pontif. usque ad c. 12.

Objicitur I. Romani Pontifices obtinuerunt primatum ex institutione Constantini magni, ex C. Constantinus d. 96. Aut certe (ut Lutherus somniat) ex delatione Constantini IV. teste Platina in vita Benedicti II. Aut denique (ut Calvinus) ex dono Phocæ Imperatoris primatum in Græcos obtinuit. Hic enim (ut ait Beda l. de sex ætatibus ad annum mundi 4557.) rogante Papâ Bonifacio statuit Sedem Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat. In Gallos autem & Germanos primum à Pipino, dein à Carolo magno Pontifici datum esse primatum, contendit idem Calvinus lib. 4. cap. 7. § 17.

40.
Ex concessione Primatum pro-
venire Pri-
matum Pa-
pæ Hæretici
ment iun-
tur.

Resp. Constantinum non instituisse, sed approbasse, declarasse & suâ sanctione observari jussisse præminentiam & auctoritatem Pontificis Romani, dudum præexistentem ex institutione Christi, prout eodem Canone (quem nihilominus supposititium esse contendunt Lutherani & Calvinisti) fateatur Constantinus, tribuens plura jura temporalia Romanæ Ecclesiæ, imperiumque transferens, quoniam (inquit) ubi principatus sacerdotum & Christianæ Religionis caput ab Imperatore celesti constitutum est, justum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem.

Quid ordi-
naverit de
eo Constan-
tinus Mag-
nus.

Constantinus IV. (quem alii III. vocant) nil egit de primatu, sed de electione, circa quam cum jus se habere crederet, usurpatum à prædecessoribus, sanctitate Benedicti II. permotus, sancivit, ut Clerus Romanus deinceps liberam haberet electionem, citra cuiusvis alterius auctoritatem. Sic Platina in vita Benedicti II.

41.
An vel quid
Constanti-
nus Pogo-
natus.

Phocas quidem sancivit id quod Beda scribit; at non aliquid novi tribuendo, sed quod Pontifici jam olim competebat declarando & asserendo, superbiamque Episcopi Constantinopolitani, qui se Romano Pontifici æquare volebat, compescendo. Alioquin Gregorius annis circiter quinque ante Phocæ imperium l. 7. Epist. 63. scribit: De Constantinopolitana Ecclesia quod dicunt, quis eam dubiter Sedi Apostolicæ esse subjectam? Quod subdit assidue profiteri Imperatorem, & Eusebium ejusdem Sedis Episcopum. Et dudum ante Gregorium Valentinianus Imperator Epist. ad Theodosium; & ante Valentinianum Justinianus senior Epist. ad Joannem II. & ante, alii Græci, Zozomenus, Theodoretus, Athanasius & alii idem professi sunt; ut patet ex testimoniis præallegatis.

Quid Pho-
cas.

Æquè frivolum & falsum est, quod Calvinus (qui alia splendida mendacia suæ narrationi admiscet) de Pipino & Carolo è suo cerebro effinxit, sinè alio anteriori auctore, qui fidem faciat. Sanè S. Bonifacius Epist. ad Zachariam Papam, scriptâ tempore Carolomanni, multimodè subjectionem Germanorum ad Pontificem declarat. Et meritò: Cum (teste Bedâ lib. 2. Hist. Angl. cap. 1. qui circiter centum annis Pipinum præcessit) resellitur.

42.
Mendaciâ
Calvini
primatum
in gallos &
germanos
referentis in
Pipini &
Caroli
magni con-
cessionem
resellitur.

Grego-

Gregorius in toto orbe gereret Pontificatam, ducentis ferè ante Pipinum annis. Qui proinde vices suas in Galliis committit Episcopo Arelatenſi, præcipiendo, ut graviores causas ad Sedis Apostolicæ judicium referat. Et Leo Papa (qui 350. annis Pipinum antecessit) Epist. 89. ad Episcopos Provinciæ Viennensis in Gallia exercitium jurisdictionis Apostolicæ in consultationibus & appellationibus patenter ostendit, & quidem factâ mentione veteris consuetudinis. Et Cyprianus (qui amplius 500. annis Pipinum præcessit) Epist. 67. rogat Stephanum Papam, ut Arelatensem Episcopum deponat, & alium substituat.

Objicitur II. Saltem Primatus est Romanis Pontificibus datus per Concilia generalia, ut colligitur ex Novella 131. Justiniani & aliis Auctoritatibus, eò quòd nimirum Roma esset Sedes Imperii. Propter quod, translata Sede Imperii, concessus est Constantinopolitano Episcopo primatus post Romanum in Concilio Chalcedonensi Act. 16. Unde etiam in solum morem seu consuetudinem id refertur à Concilio Nicæno Can. 6. Ante quod sanè sibi quisque vivebat, & ad Romanam Ecclesiam parvus habebatur respectus, teste Aeneâ Sylvio (qui postea Pius II.) Epist. 301. ut citat Illiricus. Aut certè si non in Conciliorum, certè ipsorum Apostolorum ordinationem iste primatus Romanæ Ecclesiæ est referendus, qui ita voluerunt, ut habet Julius I. Epist. 1. & ante ipsum Anacletus Epist. 2. dicens: Ceteri Apostoli cum eo, Petro, pari consortio honorem & potestatem acceperunt, ipsumque Principem suum esse voluerunt.

Resp. S. Romana Ecclesia nullis Synodicis constitutis ceteris Ecclesiis prælata est; sed Evangelicâ voce Domini & Salvatoris nostri primatum obtinuit: ut loquitur Gelasius in Concilio septuaginta Episcoporum, & clarissimè patet ex probationibus præmissis. Primatum istum Concilia solum declarant (quo termino utitur Joannes II. in Epist. ad Justinianum) asserunt, & quantum in se est confirmant. Alioquin ista privilegia huic S. Ecclesiæ à Christo donata sunt, à Synodis non donata, sed celebrata & venerata &c. ut loquitur Nicolaus I. Epist. 8. longè postmed. ad Michaëlem Imperatorem.

Quare falsissimum est (& refellitur à Leone Papa Epist. 54. ad Marcian. Gelasio Epist. ad Episcopos Dardaniæ) concessum fuisse à Patribus primatum ob hoc, quòd Roma esset Sedes Imperii. Sanè etiam plures aliæ Civitates, v. g. Mediolanum, Nicomedia &c. multo tempore fuere Sedes Imperii, nec tamen Episcopis earum concessere Patres ullum primatum. Decretum Concilii Chalcedonensis primò absentibus, dein repugnantibus Legatis Papæ stabilitum, constat ex non uno loco Leonis Papæ fuisse rescissum per eundem, etsi enixè postulata ab eo esset per litteras Concilii (quod ipsum est manifestum superioritatis signum) illius Decreti confirmatio.

Canon VI. Nicæni Concilii (prout hodie circumfertur) caret initio hoc: Ecclesia Romana semper habuit primatum: mos autem perduxit &c. Sic enim hunc Canonem citavit Paschasius Legatus Leonis Papæ in Concilio Chalcedonensi Act. 16. quo lecto, & auditis ceterorum votis seu depolutionibus, Judices dixerunt: Perpendimus omnem quidem primatum & honorem præcipuum secundum canones, antiqua Roma Deo amantissimo Archiepiscopo conservari. Sic etiam ex Græco vertit ante annos mille & centum Dyonisius Exiguus, legiturque ita in valde vetusto Codice Abbatiae S. Vedasti Atrebat, teste Pamelio in Not. ad Cyprianum de Unit. Ecclesiæ n. 14. Aliunde etiam constat Canones Nicænos esse jam olim mutilatos. Verba porò subsequencia Canonis, in quibus statuitur, ut juxta morem antiquum Episcopus Alexandrinus habeat omnium potestatem in Ægypto, Lybia & Pentapoli, quoniam quidem & Episcopo Romano parilis mos est, seu quoniam talis est Episcopo Romano consuetudo; subintellige, permittendi hanc potestatem Episcopo Alexandrino, seu regendi istas provincias per ipsum; prout intellexit Nicolaus I. Epist. ad Michaëlem Imperat. Nec alia verosimilis expositio apparet, ut videre est apud Bellarminum l. 2. c. 13.

Aeneas Sylvius (qui Epist. cit. ad Martinum Majer, mihi 228. Bellarmino autem 288. totus est in probando primatu tamquam proveniente ex institutione Christi) significat ob persecutiones fuisse Episcopos coactos sibi vivere, non tantum respiciendo ad Ecclesiam Romanam, veluti eo tempore magis impeditam. Constat tamen ipsos etiam ante Nicænum Concilium exercuisse & ostendisse suum primatum; neque respectum adeò exiguum erga ipsos habitum fuisse. Denique Apostoli voluerunt, approbando & declarando, non instituendo, Primatum esse penes Petrum. Alioquin S. Romana & Apostolica Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, sicut ipse B. Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus &c. ut expressit idem Anacletus Epist. 3.

Objicitur III. Gregorius Magnus l. 4. Epist. 32. & alibi valde reprehendit nomen Episcopi universalis, dicens esse nomen blasphemiae, profanum & sacrilegum, ideoque neminem è prædecessoribus eo uti voluisse, tametsi in Concilio Chalcedonensi ob honorem S. Petri fuisset oblatum.

Resp. Dupliciter posse aliquem dici Episcopum universalem. Primò, ut ceteri non sint veri Episcopi, sed solum vicarii alterius, qui sic vocaretur. Prout Nuntii Apostolici sunt Vicarii Papæ in suis Nuntiaturis. Et hoc sensu Gregorius supra insectatur istud nomen. Unde lib. 4. Epist. 38. deplorat, quòd Episcopus Constantinopolitanus istud nomen sibi arrogans, solus appetat appellari Episcopus. Nam si unus universalis est (inquit l. 7. Ep. 69. ad Eusebium) restat, ut vos

44.

Canon VI. Synodi Nicænae declaratur.

45.

Verba Aeneâ Sylvii explicantur.

Quo sensu Apostoli voluerunt Petrum esse suum Principem.

46.

Nomen Episcopi Universalis quo sensu improbandum, & ne Papa quidem tribuendum.

43. Arguitur esse referendum in Concilia aut Consensum Apostolorum.

Falsissimū est oriri ex Conciliis.

Habitu ab iis Consideratione Urbis Imperialis.

Decretum Chalcedonense obiectum quod rescissum fuerit.

Episcopi non sitis. Vide etiam l. 4. *Epist.* 36.

47. *Quo sensu eadem, sed soli competat.* Secundò potest accipi, ut sit idem, quod Episcopus habens generalem curam universalis Ecclesiæ, sic ut ceteri Episcopi sint quidem ei subordinati, tamen Fratres, Collegæ & veri Episcopi ac Pastores suarum Ecclesiarum. Et hoc sensu nomen istud optimè convenit Romano Pontifici; utpote propriè expressivum muneris ejusdem. Et quàmvis ob novitatem & ad cautelam ac periculum mali intellectus vir humilis S. Gregorius eo uti noluerit (qui potius se servum servorum Dei nominavit) tum etiam ad magis effecaciter retundendam arrogantiam Episcopi Constantinopolitani, cui nē hoc quidem sensu nomen istud compete-
bat: tamen ignorare non potuit Gregorius istud in tali acceptione Pontifici competere, immo in æquivalenti a prædecessoribus usurpatum: cum Sixtus I. *Epist.* 2. Victor. I. Stephanus I. *Epist.* 2. & Leo Papa *Epist.* 54. 62. 65. & 97. se scribant Episcopos Ecclesiæ universalis (quod coincidit quò ad rem cum nomine Episcopi universalis posteriori sensu accepto) neque etiam improbet Gregorius factum Concilii Chalcedonensis (quod pro sancto habet) nomen istud Leoni Papæ offerentis, adeoque censentis ei bono sensu convenire; quod in variis quoque Epistolis, quæ in dicto Concilio leguntur Leoni Papæ tribuitur. Adde ipsum Gregorium tot locis exaggerare & usurpare jurisdictionem universalem, & asserere superioritatem etiam in ipsam Sedem Constantinopolitanam, ut ipso facto convincatur agnovisse, quod nomen hoc sensu intellectum Papæ competat. Undè *Epist.* 32. cit. ait: *Cunctis Evangelium scientibus liquere, quòd voce Dominicâ sancto & omnium Apostolorum principi Apostolo Petro totius Ecclesiæ cura commissa est .... Ecce .... cura ei totius Ecclesiæ & principatus committitur, & tamen universalis Apostolus non vocatur; sensu scilicet prius improbo, ut alii non sint pariter Apostoli, etsi Petro inferiores.*

48. *An Carthaginense III. hunc titulum Pontifici non tribuendum decreverit.* Allegant Nonnulli quoque illud, Universalis autem nec Romanus Pontifex appelletur; quasi decretum Synodi Carthaginensis III. Verùm non sunt verba Synodi, sed Gratiani, qui illa post Can. Prima Sedis d. 99. desumptum ex Synodo, subdit velut titulum sequentis Canonis. Ipsa autem Synodus agens de Episcopis Africanis prohibet, nè quis ex iis se vocet Principem Sacerdotum. Gratianus verò loquitur instar Gregorii, etsi ejus auctoritas alioquin minùs curanda sit.

49. *An & quo sensu Pontifices dici possint Vicarii S. Petri.* Petes, quomodo varii Patres & Concilia antiqua apud Diana P. 12. *Tract.* 3. *Resol.* 1. Pontificem appellent Vicarium Petri, si sit illius cum æqualitate successor, cum Vicarius sit inferior eo, cujus vices gerit? Resp. Vicarium ibi confundi cum successore; prout fit etiam in ipso Pontificali Romano, in quo Pontifex dicitur Vicarius S. Petri. Quod etiam in correctis Editionibus remansit jussu Ur-

bani VIII. cui ipse Diana interfuit. Itaque Vicarius seu vices gerens alterius principalis in suo munere permanentis ex ejusdem concessione, est eo inferior & substitutus minister; quo sensu Pontifex est Vicarius Christi. At vices gerens alterius in munere suo deficientis ratione successionis, est æqualis cum eo; prout Pontifices sunt Vicarii S. Petri, immo & Prædecessorum, juxta illud Cypriani *Epist.* 67. ad Stephanum Papam: *Qui Vicarius & Successor eorum* (Cornelii & Lucii) *factus es.* Undè Philippus Presbyter Sedis Apostolicæ legatus To. 2. Concilii Ephesini c. 16. de Cælestino Papa dicit, quod sit S. Petri Ordinarius successor & Vicarius. Et Bernardus, qui *Epist.* 183. Pontificem vocat Vicarium Petri, l. 2. de *Consid.* c. 8. eundem appellat Vicarium Christi & potestate Petrum. Itaque vices Christi gerit ex ejus concessione, Petri ex successionem. Quàmvis, quia Petrus etiamnum meritis & protectione suâ intendit Ecclesiæ, & eam improprie regit (ut interdum insinuant Patres) consequenter etiam ejus adhuc quasi gubernantis Vicarii improprie dici possent Pontifices.

Notandum etiam nomine Sedis Apostolicæ absolute posito intelligi Romanam juxta phrasim Veterum, signanter Augustini *Epist.* 106. (etsi alioquin etiam Antiochena, Hierosolymitana & Ephesina sint Apostolicæ) nimirum, quia in ea viget Cathedra Apostolica principatus, ut idem loquitur *Epist.* 162. Immo munus Romani Pontificis appellatur Apostolatus; ut loquuntur Legati Leonis I. in Concilio Chalcedonensi Act. 1. Episcopi Galliæ *Epist.* 51. inter Epistolas Leonis. Bernardus *Epist.* 190. ad Innocentium. Honorius Imperator *Epist.* ad Bonifacium. Quia nimirum præ aliis Episcopis Sedium Apostolicarum succedit aliquo modo in ipso Apostolatu, quoad potestatem universalem & curam universi Orbis Christiani, etsi non quoad immediatum Verbi à Deo accepti ministerium; vi cujus Apostolorum scripta seu libri sunt Scriptura sacra.

Sed cum constet Primatum, quatenus in Successoribus Petri (qui sunt de facto Romani Pontifices) permanentem, esse juris divini; dubium movetur, an conjunctio Primatus cum Romana Sede sit similiter juris divini? Resp. Christum in prima institutione de hoc nil determinasse, ideoque Petrum in principio nullam particularem Sedem, dein Antiochenam assumpsisse. Qui pari libertate potuisset aliam assumere. Et, si nullâ Sede delectâ obiisset, Successor ejus fuisset deligendus juxta modum ab Ecclesia pro tempore ordinandum. Si Antiochiæ usque ad obitum Sedem fixisset, pariter successisset Episcopus Antiochenus. Quòd itaque modò succedat Episcopus Romanus, initium habet ex facto Petri, qui, Cathedrâ Antiochenâ relictâ, Sedem Romæ stabiliter fixit. Episcopatuque Romano immortalus.

50. *Nomine Sedis Apostolicæ intelligitur Romana, & quare.*

Munus Romani Pontificis vocatur Apostolatus; & quare.

51. *Conjunctio Primatus cum Romana Cathedra oritur ex facto Petri.*

tuus, Pontificatum universalem ei conjunxit. Indeque Romana à Patribus agnoscitur tamquam prima Sedes, Petri Cathedra, Caput omnium Ecclesiarum &c.

Nihilominus Driedo, Canus, Suarez, Bellarminus & passim Recentiores contra Nonnullos, signanter Soto, 4. d. 14. q. 2. artic. 5. censent probabilissimum, quod hic etiam intercesserit voluntas & jussio Christi, ex qua Petrus Romæ Sedem fixerit, ibique usque ad mortem tamquam Romanus & summus Pontifex resederit. Quod insinuat Marcellus I. Epist. I. ad Episcopos per Antiochiam constitutos, & refertur c. Rogamus 24. q. 1. Ejus (inquit) Sedes primitus apud vos fuit, quæ postea jubente Domino Romam translata est. Christi quoque voluntas de Sede Romæ firmanda colligitur ex eo, quod voluerit (ut Patres testantur) Petrum ibidem mori; utique ad præfatum finem. Unde (ut referunt Ambrosius, Gregorius, Innocentius III. c. Per Venerabilem, Qui filii sint legitimi) Petro Romam fugienti occurrens dixit: Venio Romam iterum crucifigi.

Congruebat præterea, ut sicut est unus certus Pontifex, sic & certa & immobilis sit ejus Sedes: cui quidem immobilitati maxime deserviebat jussio Christi, utpote per homines non variabilis. Et sapienter eventus docet Cathedram seu Sedem Romanam hæcenus non fuisse umquam à Pontificibus desertam, aliamve ejus loco assumptam, non obstante tot sæculorum gravissimâ contra Romanos Pontifices Imperatorum gentilium persecutione, & subsequentibus vexationibus, quas Roma à Gothis & Longobardis passa est, ipsâ denique Populi Romani adversus Pontifices gravissimâ diuturnâque inimicitia. Neque etiam dum Avinione in Galliis per annos septuaginta resedit Papa cum Curia, fuit Cathedra Romana à Pontificibus derelicta aut à Papatu separata. Quod planè divinam quamdam ordinationem indicat circa hanc rem.

Quamvis ex præmissis aut ullis aliis allegari solitis hæcenus mihi non constet, hic subesse propriè dictum præceptum positivum Christi. Potuisset enim Christi intentio Petro revelata fuisse absque stricto præcepto, seu absque eo, quod potestas Petri aut Pontificum esset restricta, quin nihilominus possent transferre Sedem. Potuisset etiam præceptum affecisse personam Petri, non Successorum; quibus utique non est satis clarè intimatum. Auctoritates enim non sunt adeò peremptoriæ, ut patet consideranti. Id omnino credibile est, ex speciali providentia Christi, numquam Pontifices relictâ Romanâ assumpturos aliam Sedem.

QUESTIO III.

De electione, renuntiatione ac depositione Romani Pontificis.

MODUS electionis à Christo non præscriptus, in Ecclesia non semper idem servatus fuit. Et primò quidem Cleri populi- que suffragiis eligebatur, ut omnes tradunt; nec non ab Episcopis, quos adesse contingeret, ut colligit Pamelius in Notis ad Epist. 52. Cypriani num. 29. ex illis Sancti verbis: Et factus est, Cornelius, Episcopus à pluribus Collegis nostris, id est, Episcopis; de clericorum (ut ait Cyprianus) testimonio & plebis suffragio. Juxta Azorium p. 2. lib. 4. cap. 2. q. 4. id ita continebat, ut populi esset nominatio seu petitio, Cleri (qui non cogeatur jure admittere postulatum) electio, Episcoporum consecratio. Mos iste plurimis sæculis perduravit, donec ad solos Cardinales jus illud devolutum est (quorum eminentia exinde sensim aucta) & quidem eâ lege, subsequitâ in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. (quæ refertur c. Licet, de Elect. statuimus, ut si forte inter Cardinales de substituendo summo Pontifice non poterit esse plena concordia, & duabus partibus concordantibus, pars tertia concordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare: ille absque ulla exceptione ab universali Ecclesia Romanus Pontifex habeatur, qui à duabus partibus electus fuerit & receptus) ut adesse debeat consensus duarum partium, scilicet tertiarum, Cardinalium.

Interim multis sæculis sese immiscuerunt Gothi Italiæ Reges, iisque expulsis, Imperatores Orientis, exactâ pecuniæ summâ confirmantes electionem Cleri, Pontificibus eam dare coactis. Quam iniquitatem deplorat Gregorius in illud Psal. 4. Penitent. Totâ die exprobrabant mihi inimici mei. At Constantinus Pogonatus primò pecuniarum onus, dein totam electionem liberam remisit citra recursum ad potestatem sæcularem. Sed non ita diu post successit jus per Imperatores malè tributum Italiæ Exarchis, ut non nisi eorum requisito consensu Pontifex sederet. Rursus Adrianus I. (ut ex Pamelio supra refert Sylvius l. 4. Controv. q. 1. art. 3.) convocatâ Synodo jus electionis dedit Carolo Magno ob pulsos Italiâ Longobardos; & refertur c. Adrianus 22. d. 63. Sed esse imposturam Sigeberti (ex quo Gratianus nimis credulus id suo Decreto totidem verbis inseruit, aliique similiter decepti sunt) ostendit Baronius ad annum 774. Hoc saltem jus ejus filius Ludovicus Pius admittere noluit; admiserunt tamen (teste Azorio sup. q. 2.) ejus successores in Imperio, donec Adrianus III. id ipsis ademit. Quod Otthoni I. restituit Clerus populusque Romanus juxta Pamelium & Sylvium supra. Sed illegitimè: factum enim id fuit à Leone VIII. Pseudo-Papa in Conciliabulo illegi-

54. Mos vetus eligendi Pontificem.

Mos hodiernus.

55. Quid olim jure vel facto circa electionem egerit potestas sæcularis.

illegitimo ; quod sine debita animadversione tractat & refert *Gratianus* c. in *Synodo*, d. 63. De quo *Baronius* ad annum 964. Quod nihilominus à variis successoribus Otthonis (et si non ab Henrico I.) usurpatum Gregorius VII. cassavit.

56. Circa modum electionis dubium est inter Doctores, an possit Papa sibi designare successorem ? Sic enim Petrus designavit Clementem, ut habet vulgata Historia ; quilibet autem Pontifex est potestate Petrus. Deinde id non reperitur jure altiori, supra quod non sit Pontifex, interdictum. Denique cum possit determinare unum vel plures, qui eligant successorem ; cur nequeat ipsemet illum eligere ? Ita *Victoria*, *Martinus Ledesma*, *Vasquez*, *Arriaga* disp. 7. sect. 7. num. 47.

Plerique tamen contradicunt cum *Azorio* sup. c. 5. q. 3. *Diana* p. 10. Tr. 5. Resol. 4. Eò quod illa potestas cederet in destructionem, & ex ea innumera sequerentur in Ecclesia mala, hæreditaria quoque (ut sic dicam) fieri posset Pontificia dignitas : adeoque censeatur Christus in institutione permanentis primatus reliquisse liberam Ecclesiæ electionem successoris post mortem. Oppositamque sententiam ut falsam (teste *Andræa Victorello* in *Addit. ad Ciaccon. in vita Pii IV.* ut refert *Diana* sup.) rejiciendam censuit Pius IV. qui, auditis Cardinalium sententiis, declarare intendebat Pontificem non posse successorem adjutoremve cum futura successione sibi deligere. Immo Bonifacius II. cum tentasset Vigilium Diaconum ex ejusdem procuratione sibi successorem ordinare, facta iterum Synodo, reum idcirco se esse confessus est Majestatis, & Decretum suæ subscriptione munitum in præsentia Cleri & Senatûs combussit, teste *Baronio* ad annum 571. ubi addit, Bonifacium ad aliorum exemplum citò ex hac vita à Deo subtractum. Cujus quoque attentatum reprobavit ejus successor medius Agapetus, teste *Anastasio* in ejus vita.

Neque ullus alius post S. Petrum sibi successorem delegit : quod signum est, non subesse id faciendi potestatem. Ad ipsius S. Petri factum variè Varii respondent, scilicet de ipso facto non satis constare ; cum revera (quidquid Nonnulli secus senserint) Petro non successerit de facto Clemens, sed Lino & Cleto : vel Petrum id egisse ex divina inspiratione, seu speciali Dei impulsu : vel certe ex quadam excellentia potestatis : vel denique non propriè elegisse, sed nominasse seu designasse, accedente consensu Cleri & populi sequentis desiderium S. Petri.

57. Petes, quando, & à quo Pontifex electus accipiat potestatem ? Resp. ipsum accipere totam suam potestatem jurisdictionis à tempore factæ electionis, etiam ante consecrationem, immo ante omnem ordinationem, uti certissimum est. Si tamen non sit adhuc sacerdos aut Episcopus, constat, ei ante or-

dinationem susceptam non competere actus Ordinis correspondentes per ipsum exercendi. Potestatem autem accipit immediatè ab ipso Christo juxta unanimem Doctorum sententiam ; sic ut electores designent solum personam, quamprimum autem electus est, Pontifex, supremam à Deo potestatem sine medio consequatur ; ut inquit Pius II. in *Bulla Retractat*. Potestas ista porro continetur in verbis Christi etiam ad successores Petri directis : *Tibi dabo claves &c. Pasce oves meas*. Deinde Vicarius accipit suam vicariam potestatem immediatè ab habente potestatem absolutam, cujus est vicarius. Præterea non potest illam accipere ab Ecclesia ; utpote quæ in ipsa originaliter non residet, seu quæ non habet potestatem capitis, nisi in ipso suo capite. Confirmatur : quia omnis potestas datur, vel à superiore, qui in præsentis est solus Christus, vel à multitudine, quæ jus & auctoritatem habeat in isto genere se regendi, prout in præsentis non habet populus. Nec mirum, quod potestas in præsentis non conferatur per electores : quia etiam multi habent jus nominandi, præsentandi, aut eligendi aliquam personam v. g. ad Decanatum, Episcopatum &c. qui tamen nullam ei conferunt potestatem spirituales.

Quod attinet renuntiationem, Pontificem posse suâ voluntate abdicare à se dignitatem Papalem, satis constat post factum S. Cælestini V. renuntiantis Pontificatui dudum obtento, præviâ declaratione, quod hoc ipsum Papa possit ; ut testatur Bonifacius VIII. c. 1. de *Renunciat.* in 6. volens hoc ipsum tamquam jus haberi ac servari.

Unde non obstat, quod Cælestino III. infirmo, dum renuntiare vellet Papatui, cupiens eligi Joannem de S. Paulo, dixerint Cardinales, inauditum esse in Ecclesia, ut Pontifex se ipsum deponat : hoc enim cessat per posterius exemplum & declarationem.

Non obstat etiam, quod renuntiatio sit facienda in manibus superioris c. *Admonet de Renunciat.* Nam id intelligendum est de iis, qui superiorem habent.

Non obstat denique, quod Pontificia dignitas tribuatur à Deo. Nam tribuitur dependenter à personæ electæ consensu ; adeoque contrariâ voluntate potest dissolvi seu tolli. Sicut gratia à Deo infusa tollitur voluntate humana.

Quoad depositionem, receptum est communi consensu Doctorum, non posse indubitatum Pontificem contra suam voluntatem deponi, quantumvis pessimus foret, extra casum scilicet hæresis aut perpetuæ amentię. Est autem contra *Glossam* in c. *Si Papa*, d. 40. Verb. *A fide devius*. Quæ equidem (quod miror) relicta fuit in decreto jussu Gregorii XIII. edito ; atque olim tempore Eugenii IV. turbavit Ecclesiam, & offendit multorum animos & aures, & causa fuit maximæ alterationis tempore Julii II. non-

Respondetur ad factum Petri designantis Clementem successorem.

Quando accipiat Pontifex electus potestatem :

58. Pontifex sponte sua potest abdicare Papatum.

Occurritur objectionibus.

59. Deponi indubitus nequit, quantumvis pessimus.

nonnullis eam Canonistis approbantibus, ceteris improbantibus. Probatum: quia ob solam hæreticam posse de Papa judicari, tradunt Auctoritates. Sic enim tradit S. Bonifacius Episcopus Moguntinus c. Si Papa d. 40. Adrianus II. in Synodo Romana, cuius acta lecta fuerunt in Synodo VIII. Generali Añ. 7. Unde est de cetero vox Conciliorum: *Prima Sedes à nemine judicatur*. Et cum Carolus Magnus congregasset Romæ in Ecclesia S. Petri Episcopos Italiae & Franciæ ad examinanda crimina fabulo imposita Leoni III. omnes Antistites uno ore protestati sunt (ut refert Baronius ad annum 800.) *Se Apostolicam Sedem, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum, judicare non audere: cum ex antiquo more omnes illa judicet, & à nemine judicetur*. Ipse autem Leo postea jurejurando se purgans, protestatus est, se id sponte facere, nullis legibus adstrictum. Accedit, tum quod criminosa vita non obstat superioritati juxta Scripturam 1. Petri 2. & alibi. Tum quia et si Christus aliter ordinasse potuisset, congruè tamen id non fecit, ad vitandam occasionem frequentium schismatum: incertum enim esset, quæ & qualia crimina sufficerent, varia quoque ab æmulis sæpè tribuerentur &c. Tum quod depositio superioris non competat inferiori, nisi clare ostendatur esse facultas id agendi concessa; quæ in præsentia non ostenditur.

60. *Occurritur objectionibus.* Nec refert, quod Pontifex possit per homines fieri: electio enim versatur circa personam, quæ pro tunc nondum Pontifex est; depositio autem respicit & præsupponit in persona deponenda supremam Pontificiam dignitatem. Non refert etiam quod Ottho I. deposuerit Joannem XII. omnium Pontificum ferè deterrimum. Nam parcendum zelo Imperatoris rerum Ecclesiasticarum imperiti, qui in hoc erravit; præsertim cum quidam Doctores olim censuerint Pontificem criminis posse exauetorari.

Itaque contra violentias mali Pontificis restaret via defensionis naturalis, uti contra aliquem alium. Ipse interim non posset ratione suæ infallibilitatis è Cathedra docere falsum, aut Ecclesiæ præscribere iniquas leges, præcipiendo aliquid mali.

61. *Dubius Pontifex qui possit deponi.* Dixi indubitatum Pontificem non posse deponi: nam si non sit indubitatus, sic ut Ecclesiæ non satis constet de legitimo Pontificatu, constat posse etiam invitum deponi; judicio & exemplo Concilii Constantiensis, in quo relictis tribus se pro Pontifice gerentibus, quorum singulis diversæ partes Ecclesiæ adhærebant (è quibus Gregorius XII. spontè cessit Papatui; quàmvis nihilominus Concilium independentem ab hac cessione progressum fuisset ad depositionem) electus est Martinus V. sicque diuturnum schisma, quod adeò Ecclesiam Dei vexaverat, sublatum fuit. Ratio est: quia cum non est certus Pontifex, perinde est in facie Ecclesiæ ac si

nullus esset; utpote cui Ecclesia non tenetur obedire: igitur potest Ecclesia eligere certum, ad quem jus habet, quique humano modo cognoscibilis sit. Deinde quia aliàs Ecclesia contra innumeras calamitates, quibus tali casu subicitur, fuisset à Christo omni remedio destituta. Eò magis, quod aliàs fieri posset, ut singulis Pontificibus dubiis aut verosimilibus successivè defunctis, mox succederent totidem novi, eligendi respectivè per Cardinales in sua factione & opinione persistentes, idque sine termino.

Excipitur etiam casus hæresis ab omnibus Doctoribus. Qui similiter excipitur in c. Si Papa dist. 40. Et ab Adriano II. in Synodo Romana sup. cit. ubi præmisso, quod inauditum hætenus sit, Romanum Pontificem à ceteris Ecclesiis esse judicatum, sed alias omnes ab illo judicatas esse, subditur: *Nam quàmvis Honorius post mortem ab Orientis Episcopis anathemate sit affectus: manifestum tamen est, illum de hæresi fuisse accusatum, quâ solâ in causâ licet inferioribus de superioribus judicare*. Idem docet Innocentius III. serm. 2. de Consecrat. Pontificis. Solet etiam adferri Clemens I. Epist. 1. quasi ibi testetur S. Petrum docuisse, quod Papa hæreticus sit deponendus. Verum ibi solum generatim dicit de Episcopis, quod non sint ab inferioribus arguendi, sed supportandi, nisi in fide erraverint. Accedit, quod planè miserrima esset conditio Ecclesiæ, si lupum manifestè grassantem pro pastore agnoscere cogeretur, nec remedium subesset, quo possit Ecclesiæ Dei, in tam gravi periculo subveniri.

Nonnulli porrò hanc doctrinam intellexerunt locum habere etiam in hæresi merè interna. Verum, cum illa sit planè occulta & effugiens omne judicium humanum, non apparet credibile Papatum per eam amitti; præsertim cum ita non certiùs nobis esset hunc vel illum esse aut manere verum caput Ecclesiæ, quàm certum sit, ipsum nequidem in hæresim internam incidisse. Quod à fortiori urget in opinione, quæ asserit, esse de fide, quod modernus v. g. Innocentius XII. aut Clemens X. sit verus Pontifex. Idem est de hæresi externa, sed occulta, ob similem rationem. Item de ea, quæ non est sufficienter probata seu probabilis: cum & hæc se habeat instar occultæ.

At si sit manifesta & notoria, etiam solum notoritate facti aut ex propria confessione, definit eo ipso ante omnem sententiam esse Papa, juxta Bellarminum l. 2. de Pontif. cap. 30. & alios plures: eò quod talis nullo modo sit membrum Ecclesiæ; à qua se ipsum Hæreticus pertinax segregat, etiam ante omnem sententiam Ecclesiæ seu excommunicationis, vitandus proinde juxta Apostolum 2. ad Timoth. 2. At quid vitabimus caput nostrum? quid caput est visibile Ecclesiæ Christi, qui visibiliter non est Christianus, sed est à Chri-

62.

In casu Hæresis potest ex auctorari invitus.

63.

Non sufficit tamen hæresis interna:

Aut occultæ seu non satis probabilis.

64.

Quod ob hæresim manifestam excidat eo ipso, plures censent.

stianorum consortio præcisus? Estque hæc sententia indubiè valde probabilis.

65. Alii tamen requirunt sententiam Ecclesiæ, non tam deponentis, quam criminantis.

Probatum.

Alii tamen passim censent etiam tunc requiri sententiam declaratoriam Ecclesiæ, quæ non tam deponat auctoritate suâ (ut Quidam loquuntur) quam authenticè declaret Papam esse pertinacem Hæreticum, adeoque indignum Papatu: à quo consequenter eo ipso excidat auctoritate Christi, sic ut deinceps puniri possit tamquam inferior, non solum ob hæresim, sed etiam ob alia crimina. Ratio sumi potest ex eo, quod id videatur congruere ordinato regimini & vitandis inconvenientiis: quodque hæresis præcisè non sit destructiva eo ipso Papatûs, etiam externa, ut ex jam dictis patet: non constat autem satis de manifesta, quod talem pœnam annexam habeat, independentem à iudicio Ecclesiæ; immo hoc iudicium potius supponere videntur Auctoritates. Ante quod proinde emendatus si sit, Pontifex maneret. Qui aliàs per emendationem non videretur restitui Pontificatui semel ablato, si ipso facto per hæresim ipsam excideret. Unde tantisper præcisus à corpore Ecclesiæ poterit manere caput; uti manet occultus Hæreticus, qui juxta plures non manet membrum Ecclesiæ.

66.

A quibus prædicta sententia ferenda.

Sententiam porrò hanc ferendam esse per Episcopos congregatos in unum, certum apparet Roderico de Arriaga d. 7. s. 9. num. 61. ubi addit esse communem sententiam. Alii tamen putant spectare ad Electores, seu Cardinales. Et planè non fuit congregatum Concilium generale in causa Liberii Papæ & substitutione Felicis II. quem tamen Ecclesia habet pro vero Pontifice: multi præterea anni sæpè laberentur, dum de Generalis Concilii convocatione tractaretur. Si sit emendatus, non potest juxta Doctores deponi, utpotè amplius non Hæreticus. Si hæresis sit merè externa, facilè illam Papa retractabit, dum res ad iudicium veniret. Alioquin valida erit depositio, seu sententia Ecclesiæ (quæ de internis aut occultis non iudicat) contra ipsum. Unde Clerus Romanus ita processit in depositione Liberii & subrogatione Felicis II. cum alioquin credibilissimum sit Liberium non fuisse formaliter & in corde Hæreticum.

Quid si sit emendatus.

Quid si hæresis sit merè externa?

67.

An Pontifex possit fieri hæreticus.

In Auctoritatibus porrò præallegatis satis apertè supponitur non repugnare, quod Papa tamquam privata persona fiat Hæreticus; contra quem proinde casu veluti possibili discernunt, quid agi possit. Ad quod etiam facit, quod non constet Pontificem, qui aliàs est defectibilis, & non confirmatus in gratia, eo ipso quod Pontifex sit, esse confirmatum in fide. Quod enim Luca 22. Christus dixit Petro: Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, id duo continet. Primum, ut ipse in sua particulari persona numquam deficeret à vera fide, quantumvis Christum esset negaturus. Estque id personale Petri

privilegium. Secundum (quod transit ad successores) ut tamquam Pastor numquam posset docere aliquid fidei repugnans. Itaque Pontificem, ut personam privatam, posse fieri Hæreticum docent aut supponunt Doctores communiter contra Nonnullos.

Varii nihilominus pie conantur ostendere hætenus ex suavi Dei providentia (cujus continuatio in futurum speranda) nullum extitisse Pontificem apertè Hæreticum. Cuius oppositum tamen passim alii docent; & plenis buccis crepant Sectarii. quorum sanè causa desperata inde nil penitus juvaretur. Id quidem constat, plerosque ab his allegari solitos omni hæresis apparentiâ caruisse. Illi etiam, de quibus apparentia esse posset, satis solidè ab interna & formali hæresi vendicantur.

De Honorio est magna difficultas. Synodus enim VI. act. ultimâ contra Monothelitas ait: *Duas igitur in eo (Christo) naturales voluntates, & duas naturales operationes confitemur .... superfluas autem vocum novitates & harum adinventores ..... anathemati merito subijcimus: id est Theodorum Pharanitanum, Sergium &c. .... & cum eis Honorium.* Ad cuius condemnationis confirmationem exiit edictum Constantini Imperatoris, cui postea accessit Epistola Leonis 2. confirmativa eorum, quæ Synodus definierat, directâ ad Imperatorem, habens inter alia: *Pariter anathematizamus novi erroris inventores, id est Theodorum Pharanit: Episc. Cyrum Alexandrin: Sergium..... nec non & Honorium &c.* Verùm hunc Pontificem justificare conantur pluri: ut S. Maximus, qui ejus tempore vixit, in Dialogo contra Pyrrhum, Theophanes Isauros in historia, quam citat Onuphrius & per multi veteres. Nec desunt rationes: nam primò Photius græcus Romanæ Ecclesiæ infensus in libello de septem Synodis loquens, dicit quod in ista damnati fuerint Pyrrhus, Paulus, Cyrus, Sergius & Petrus, & de Honorio Pontifice Rom. cuius famæ libentissimè detraxisset, omnino file: sicut Zonaras in vita Constantini IV. ubi referens nomina damnatorum in hac Synodo omittit Honorium. Item Historici Latini, ut Anastasius Bibliothecarius, Blondus, Nauclerus, Sabellius, Platina, & alii vocant Honorium Catholicum & Sanctum Pontificem. 3. Theodorus Papa convocavit Synodum Romæ, in qua condemnarunt Patres Pyrrhum Monothelitam, de Honorio autem nuperrimè mortuo nihil prorsus dixerunt. In alio quoque Romano Concilio sub Martino I. Papa & Martyre, qui Theodoro successit, damnati sunt nominatim Sergius, Pyrrhus, Cyrus & Paulus, & de Honorio nulla mentio facta est. 4. Si Honorius fuisset Monothelita, quâ fronte Agatho Papa disputans de hac hæresi scribit in Epist. ad Imperatorem (quæ lecta est in isto Concilio sess. 4. & approbata in act. 8. & 18. dixeruntque PP. non tam Agathonem, quam Pe-

68.

An aliquis hætenus fuerit hæreticus.

69.

Expenditur difficultas de Honorio I.

trum ore Agathonis esse locutum, & in qua Epist. recenset nomina Monothelitarum Theodori Pharanitan: Cyri, Sergii, Pyrrhi &c. nec meminit Honorii) nullum suorum prædecessorum errasse unquam: & cum Ecclesiæ ceteræ erroribus suorum præsulorum maculatæ fuerint, solam Romanam illibatam permanisse, si Honorius verè fuerit hæreticus. Ad quas suggestiones Agathonis omnes orthodoxi PP. acclamaverunt: *in omnibus eas sequor*. Item *profiteor eas & omnem virtutem, quæ in eis continetur*. An ergo adeo insensati fuere illi Patres, ut qui Act. 4. ita laudarent & admiserant Epist. Agathonis, voluerint Act. 13. fidem Honorii impetere? & quod magis est, in hac ipsa Act. 13. inseritur testimonium S. Maximi acriter tuentis honorem Honorii.

Undè revera (ut ostendit Baronius ad ann. 681. & Bellarminus) vel corrupta in hoc videtur Synodus VI. ab æmulis præsertim Græcis Ecclesiæ, & verosimiliter ab ipso Theodoro Constantinopolit. Episc. per Concilium damnato, qui nomine suo substituit nomen Honorii. Ratio hoc credendi est, quod soliti erant Græci corrumpere libros, ut aliquid imputarent Romanis. Undè Leo in Epist. 83. ad Palæstinos conqueritur, quòd corruerint suam epistolam ad Flavianum. Et Gregorius lib. 5. epist. 14. ad Narsen asserit Constantinopolitanos corrupisse Synodum Chalcedonensem, & addit codices Romanorum longè esse veraciores, quàm Græcorum. Vel falsificatæ Epistolæ Honorii. Simile huic factum est in V. Synodo respectu Epistolarum Vigilii Papæ & Menna Patriarchæ Constantinopolit: ut habetur Act. 14. hujus Concilii. Prout constat Græcos etiam aliàs fuisse Synodorum adulteratores, de quo vide Bellarminum lib. 4. de Pont. cap. 11. & notas Binii & Francisci Longi ad dict. Synodum. Nec mirum, si super Epistolas falsificatas condemnaverint PP. illius Synodi Honorium, errare enim potuerunt in quæstionibus facti.

Quare Synodus VII. Act. ult. repetens damnationem Honorii, prout eam in Actis Synodi VI. legerat, ex eadem decepta est, quæ quidem per errorem processerat, aut certè corrupta erat. Adrianus II. cum Synodo Romana (cujus Acta lecta & probata fuerunt in Synodo VIII. Act. 7.) refert quidem Honorio ab Orientalibus dictum anathema; sed nec ipse nec ullus Pontifex dixit, quòd Honorius fuerit hæreticus, sed tamquam talis accusatus. Quantum ad Leonis Epistolam, ab iisdem corrupta est, à quibus corrupta fuit Synodus VI. Si adducatur Agatho dicens anathema Honorio, hoc nusquam repertum est in tali Epistola, quæ habetur Act. 4. Synodi VI. sed Canum, qui hoc objicit, fefellit summa Conciliorum, ipsius enim author incautè cum aliis hæreticis addidit nomen Honorii. Si in libr. Beda de sex ætatibus nomen Honorii inseratur cum aliis damnatis

Herinx Sum. Theol. Pars III.

in ea Synodo, videtur Bellarmino, quòd aliquis parum doctus in eo lib. nomen Honorii addiderit, quia viderat eum cum nominibus Cyri & Sergii in VI. Synodo positum. Aliàs ipse Beda lib. 2. Historiæ Anglorum cap. 17. 18. 19. loquitur de Honorio tamquam de sancto & optimo Pontifice.

Dices, in duabus Epistolis, quas Honorius scripsit ad Sergium, admisit tantum unam voluntatem & operationem in Christo. R. id esse falsum, imò Epist. II. sic ait, utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communione operantes atque operatrices confiteri debemus, divinam quidem, quæ Dei sunt operantem, & humanam, quæ carnis sunt exequentem, quæ planè sunt contraria Monothelitarum errori. Si dixerit in illa Epistola: *Undè & unam voluntatem fatemur D. 7. Christi*, per hoc intelligit, non esse duas voluntates in Christo homine contrarias inter se pugnantes, alteram carnis, alteram spiritus, sed unam tantum nimirum spiritus, secus quàm in nobis, ubi *Caro concupiscit contra animam*.

Dices, in utraque epist. approbavit Doctrinam Sergii Monothelitæ. R. fuisse deceptum ab hæretico sub Catholico prætextu. Cum enim Cyrus Patriarcha Alexandr: unam cæpisset prædicare in Christo operationem, e contra Sophronius Hierosolimit: Sergius Episc. Constantinopolit: mente Monothelita, simulans se velle res Ecclesiæ pacificare interventu Pontificis Honorii, ajebat non esse utendum voce unius aut duarum voluntatum, nè id schisma induceret, & fidem sufficere de una tantum persona in Christo. Hanc esse sinceram mentem Sergii credens Pontifex, approbavit & statuit congruum esse ut nulla fieret mentio unius aut plurium voluntatum: sed mortuo Honorio, perfidus Sergius litteras Honorii exponens suadere voluit, ipsum Pontificem stetit pro Monothelitis, quorum ille Sergius erat præcipuus. Hæc responsio confirmatur ex disputatione S. Maximi cum Pyrrho, in quâ hæresis crimen ab Honorio diluens, ejus ad Sergium epistolam probat sensu Catholico scriptam ex eo, quòd post Honorii mortem Joannes, qui propriâ manu illam sub ipso ad Sergium epistolam conscripserat, Constantinum Imperatorem Monothelitis insensum admonuerit, illam Honorii epistolam, dum unam asserit Christi actionem & voluntatem, id tantum ex mente authoris significare, non esse in Christo contrarias voluntates, sed humanam divinæ per omnia obtemperasse. Sanè quod unam D. N. 7. Christi voluntatem diximus, non est accipiendum, quasi de duabus divina & humana natura voluntatibus, sed humana tantum, cum enim Sergius scripsisset prædicare quosdam duas esse Christi voluntates contrarias, nos rescripsimus Christum duas voluntates contrarias non habere. Metuens autem nè ista contentio in schisma concre-

sceret, simul videns salvam posse consistere fidem sinè his vocibus, voluit conciliare (inquit *Boyvin*) utramque opinionem, & ideo scripsit in prima epist. debere abstineri à vocabulo unius operationis, nè videamur coincidere cum Eutychianis unam tantum naturam admittentibus in Christo, & rursus à duarum voluntatum voce, nè credamur convenire cum Nestorio, qui duas reponunt in Christo personas: hæc sunt verba Honorii. Hæc simili prudentiâ usus est *S. Hieronymus*, dum asseruit cum Græcis esse tantum dicendam unam hypostasim in divinis, quia per hypostasim intelligebant substantiam, cum Latinis verò dicendas esse tres, quia nomine Hypostasis intelligebant personas.

Undè nota, quòd alio sensu possint litteræ Honorii dici hæreticæ, alio orthodoxæ. Orthodoxæ dicuntur à *Bellarmino*, quatenus duas operationes & voluntates in Christo confitentur: at verò, quatenus voces duarum voluntatum damnant silentio, possunt dici Monothelismi fautores, & sic intellectæ ad mentem *Sergii* (à qua alienissimus erat *Honorius*) poterant à VI. Synodo damnari & præsumi *Honorius* Hæreticus, & consequenter Synodus ex illis iudicans secundum exteriorem speciem de animo Honorii errare potuit. Vel propriè non erravit, quia secundum, quod ex verbis patebat, processit, & secundum hoc solum ei anathema dixit.

Dices *Bellarminus* dicit Patres deceptos ex falsis rumoribus & non ex malè intellectis Honorii epistolis &c. quòd quia *Honorius* indixerat silentium de duabus operationibus & voluntatibus, & hoc intellexerant PP. ex falsis rumoribus eum fecisse animo hæretico, eum numerarunt cum illis: etsi esset apprimè Catholicus. Et *S. Maximus* epist. ad *Marinum*, quæ exstat inter collectanea *Anastasi*, asserit *Honorium* in sua epistola nunquam mentionem fecisse unius voluntatis in Christo, licèt hoc nunc fictum sit ab his, qui hanc in Græcam vocem interpretati sunt.

70. De Liberio. De Liberio similiter est magna difficultas, quæ breviter sic enucleatur. Is ante exilium fortis defensor fidei, uti & post exilium, quippe qui, cum in sede restitutus fuisset à Clero Romano post mortem *Felices*, noluit recipere *Macedonianum*, nisi publicè suam hæresim detestaretur, undè à *S. Basilio*, *Ambrosio* & *Epiphanio* vir beatissimus appellatur. Durante tandem exilio, in quod *Constantius* Imperator Arianorum fautor, eo quòd acriter sustineret doctrinam Concilii Nicæni, eum ejecerat, *Sulpitius*, *Socrates*, *Sosomenus* & *Nicephorus* asserunt ipsum fuisse semper constantem in fide. *Athanasius* tamen & *Hilarius* dicunt eum tædio exilii affectum voluntati Imperatoris acquievissè, *Athanasium* condemnasse, & in Concilio Sirmientiensi convenisse cum *Ursacio* & *Valente* Arianis, & fidei formulam, in qua omissum erat, fraude Arianorum fidem Nicænam suppressere sa-

tagentium, consubstantialitatis vocabulum, sive scribendo sive subscribendo probasse. Undè *Hieronymus*, perlato ad eum rumore de subscriptione hæreseos facta à Liberio, meminit ejusdem l. de *Scriptoribus Ecclesiasticis in Fortunatiano*. Alioquin ipsum revera Hæreticum non fuisse, etsi exterius contra fidei confessionem metu & minis adactus graviter deliquerit, conatur ostendere *Bellarmin.* l. 4. de *Pontif.* c. 9. & *Baronius* ad annum 357. & ad extremum illius error fuit tantum externus retinens semper fidem in mente, crimen externum usque ad finem vitæ lacrymatus. Subscriptio autem Concilii Sirmientis tantum est de omissione vocis *Homousion* cum alterius æquivalentis (ut putabat) substitutione, quamvis subdolè Ariani Catholicos deceperint, & eam confessionem in sensu Catholico exponit vir Catholicus *Hilarius* in l. de Synodis. Videri potest noster *P. Gabriel Boyvin*, ubi Historiam nectit Concilii Nicæni.

Opponitur autem, quòd Liberius titulo hæresis fuerit exautoratus. & in ejus locum *Felix II.* suffectus. Qui etsi in Cathalogo Pontificum non numeretur ab *Augustino* Epist. 165. *Optato* lib 2. contra *Parmenianum*, eò quòd totum tempus Pontificatus ejus sit inclusum Pontificatui Liberii, qui ante & post *Felicem* sedit: tamen plura sunt, quæ probent, eum verè Pontificem fuisse; ut videre est apud *Bellarminum* sup. Notabile est, quòd in Martyrologio Romano, & reliquis etiam Manuscriptis 4. Cal. Augusti recenseatur tamquam Papa & Martyr. Cum autem tempore Gregorii XIII. anno 1582. in recognoscendo Martyrologio controversia de eo in novo Martyrologio collocando incidisset, divinâ providentiâ in suffossione facta causâ inveniendi thesauri, reperta est pridie diei festi ipsius in Basilica SS. Cosmæ & Damiani arca marmorea, unâ cum lapideo laterculo ibidem intus posito, & hæc ei incisâ inscriptione antiquis characteribus: *Corpus S. Felicis Papa & Martyris, qui damnavit Constantium.* Vide *Baronium* ad annum 357.

Respondetur itaque *Felicem* communicasse cum Arianis eo tempore, quo nondum esset verus pontifex: nam quando *Liberius* à *Constantio* Imperatore erat relegatus, Clerus Romanus iuravit se vivo *Liberio* nullum in Pontificem electurum: sed operâ Arianorum & præsertim Cæsariensis Episcopi *Felix* Diaconus Romanus in locum *Liberii* præficitur, qui *Felix* ob collatum beneficium ab Arianis cum illis communicabat, licèt *Arianus* mente non esset. Post biennium advenit lapsus *Liberii*. Undè tunc Clerus Romanus cum iam constitisset de *Liberii* lapsu, adeoque iam exclusus esset à communione Catholica, ipsum à sede dimovit, & hoc jure merito, quia præsumebatur Hæreticus, & homines non scrutentur cor, quamvis revera non esset interius, & loco illius suffecit *Felicem* verè immutatum: qui verus Papa factus (Deo inspiran-

71.
Ei subrogatus
Felix II.

Qui legitimus fuit
Pontifex.

72.
Quâ id ratione factum.

spirante) recessit à conversatione Arianorum, & coacto Concilio, condemnavit Imperatorem Constantium, & Vrsarium & Valentem Episcopos; ob quod Liberium, cum quo pacem fecerant, ad urbem & ad sedem revocarunt, ejeceruntque Felicem, qui hanc ratione sedit annum unum, menses tres, & dies tres, donec Martyr occubuit. Postea rursus Liberius abrupta communione cum Arianis Clerum Romanum sibi conciliavit, omniumque consensu legitimus Pontifex, ut antea erat, cognitus & acceptus est, ut latè deducit Baronius sup. De ceteris Pontificibus minor est difficultas. Videri interim potest de singulis Bellarminus l. 4. de Pontif. à c. 8.

QUESTIO II.

De Infallibilitate Pontificis in definiendo.

73. **G**erson, Almainus, Adrianus & Castro referuntur docuisse, Pontificem sine Concilio generali definientem posse errare etiam in materia fidei.

Hæc tamen Doctrina repugnat D. Thoma, & reliquis omnibus Theologis, quorum aliqui oppositum vocant ad minus improbabile, alii temerarium, alii erroneum aut hæresi proximum; alii denique (ut Suarez, Diana & plures Recentiores, quibus assentior) hæreticum.

Probatur I. ex Matth. 16. ubi Ecclesia dicitur ædificanda super Petrum, qui adeo cum suis Successoribus statuitur Petra immobilis & fundamentum immobile Ecclesie, cui soliditas Ecclesie tempore hujus sæculi jugiter ædificandæ inniti deberet; igitur Successores Petri ex Cathedra docentes universam Ecclesiam deficere non possunt in veritate doctrinæ: cum fundamentum ad minus par sit cum ipso ædificio (quod ipsum sustentat) soliditatis esse debeat; ipsum autem Ecclesie ædificium tantæ sit soliditate fundatum, ut portæ inferi adversus eam non valeant umquam prævalere. Quod ipsum quoque de Petri Cathedra in successoribus verificari debet; ut proinde asseveranter de ea dixerit Augustinus in Psalmo contra Partem Donati: Ipsa est Petra, quam non vincunt superba inferorum portæ. Vincerent autem illam Petram, si doctrina, quam credendam proponit, diabolico erroris afflatu esset inquinata. Immo consequenter adversus ipsam Ecclesiam (quæ utique Pastori universali doctrinam tamquam necessariò credendam proponenti fidem adhibere obligatur) portæ inferi essent prævalituræ.

Similiter Ecclesia contra Apostolum non esset columna veritatis: prævaleret enim in ea necessariò falsitas, si Pastor, quem omnes oves audire debent, tamquam Pastor ovibus universis falsam doctrinam in materia fidei ingerere posset. Quocirca hæc infallibilitas Pontificis etiam continetur in officio Pastoris

universalis concessio Joan. 21. Pasce oves meas: & in ipsa promissione facta Ecclesie de perpetua assistentia Spiritus sancti.

Probatur II. ex verbis Christi Luca 22: 74. Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos (Apostolos scilicet omnes, & in ipsis totam Ecclesiam) ut cribaret sicut triticum: Ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Ubi toties repetita singulariter persona Petri per nomen & pronomen tu manifestè significat, aliquid Petro specialiter præ ceteris concessum; idque non solum, ut ipse tamquam persona particularis à fide non excideret, sed etiam (quod ei tamquam Principi & Primati competeat) ut ceteros mediante sui firmitate in fide confirmaret. Quod planè Petro non tam in gratiam ipsius, quam confratrum suorum, & fidelium (qui toto tempore durantis Ecclesie sunt pro re nata non minus, quam vivente Petro confirmandi) atque adeo etiam Petri successoribus concessum est, & per ipsos in fide confirmandis Ecclesie membris. Unde Leo Papa Serm. 3. de sua Assumpt. Specialis à Domino Petri cura suscipitur, & pro fide Petri propriè supplicatur, tamquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & divina gratia ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis, atque adeo toti omnino Ecclesie, conferatur.

Idem sensus & pariter assertio confirmatur ex Pontificibus & Patribus prædictam Scripturam allegantibus, dum adstruunt Sedis & Ecclesie Romanæ in fide indefectibilitatem, ut Lucius I. Epist. ad Episcopos Hispan. & Gall. Felix I. Epist. ad Benignum, Agatho Papa Epist. ad Constantin. Nicolaus I. Epist. ad Michaëlem, Leo IX. Epist. ad Petrum Antiochenum. Quorum testimonia recitat Bellarminus l. 4. de Pontif. c. 3. Nobis sufficiat illud Bernardi Epist. 190. ad Innocentium II. dicentis: Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quaque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe hujus prærogativa Sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est: Ego pro te rogaui Petre, ut non deficiat fides tua? Cui consonat Innocentius III. c. Majores de Bapt. & ejus Effectu, dicens: Majores Ecclesie causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelliget, qui eum querenti Domino, quem Discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notabit: Tu es Christus filius Dei vivi, & pro eo Dominum exorasse, nè deficiat fides ejus.

His auctoritatibus accedunt aliæ, non quidem allegantes prædictam Scripturam, in specie tamen asserentes particularem Ecclesiam Romanam errare non posse; utique, principaliter saltem, propter Pontificem supremum ejusdem Episcopum. Sic Cyprianus Epist. 55.

74. Probatur secundo ex Luca 22.

75. Confirmatur hac probatio, & simul assertio testimoniiis Patrum.

76. Aliis Patrum testimoniis roboratur assertio.

Audent & ad Petri Cathedram atque ad Ecclesiam principalem, unde unitas Sacerdotalis exorta est, à Schismaticis & profanis litteras ferre, nec cogitare eos esse Romanos (quorum fides Apostolo predicante laudata est) ad quos perfidia non possit habere accessum. Et Hieronymus Apol. 3. adversus Rufinum: Scito Romanam fidem, Apostolicam voce laudatam huiusmodi prastigias non recipere, etiamsi Angelus aliter annuntiet, quam semel pradicatum est, Pauli auctoritate munitam, non posse mutari. Unus quoque ex articulis Petri de Osmia sive Oxomenis à Sixto IV. damnatis erat (teste Bellarmino l. 4. de Pontif. c. 6) de fallibilitate particularis Ecclesiae Romanae.

77.
Eadem probatur 3. ex traditione & praxi Ecclesiae.

Probatur III. ex traditione & praxi, adeoque sensu perpetuo Ecclesiae. De quo constat ex eo, quod plerique errores sint ab initio usque modo condemnati à Sede Apostolica sine interventu generalis Concilii. Nam primis trecentis annis nulla generalia Concilia fuerunt celebrata; ac nihilominus damnatae haereses Appellianorum, Marcionistarum, Valentinianorum &c. Postmodum etiam errores Pelagianorum, Semipelagianorum, Priscillianistarum, Berengarii, & recentius à Sixto IV. errores Petri Oxomensis; ac novissime ab Innocentio X. quinque Propositiones Jansenii condemnatae sunt, moxque ab universis Fidelibus eo ipso pro haeresibus habitae, per necessariam fidei sequelam. Unde Prosper in Chronico, Honorio XII. & Theodosio VII. Coss. refert, Concilio apud Carthaginem habito CCXVII. Episcoporum ad Pontificem Zosimum synodalia decreta perlata fuisse: quibus (inquit) probatis, per totum mundum haeresis Pelagiana damnata est, nullo nimirum expectato generali Concilio. Quare idem l. contra Collatorem in fine, hanc Pontificum in damnandis Pelagianis auctoritatem pulchre expressit, de Caelestino adjungens: Caelestium, quasi non discussso negotio, audientiam postulantem, totius Italiae finibus iussit extrudi: ab eo & praedecessorum suorum statuta & decreta synodalia (Africana scilicet) inviolabiliter servanda censebat: ut quod semel meruerat abscidi, nequaquam admitteret retractari.

Hinc etiam nullus umquam Fidelium dubitavit, quin Concilium Milevitanum, Arausicanum II. & similia particularia per Pontificem probata, sint eo ipso infallibilis regula fidei. Alias sane multorum quoque errorum condemnatio posset nobis reddi incerta, quorum nimirum condemnatio non est in Conciliis generalibus resumpta.

78.
Occurritur objectioni.

Nec dici potest, has Pontificum definitiones fieri ratas & infallibiles per acceptationem Ecclesiae: nam Ecclesia tenetur eas acceptare, ad idemque se teneri credit; ergo manifestum est, eas ex se esse infallibiles, indeque consequi necessario acceptationem Ecclesiae. Quare numquam visum est, huiusmodi definitiones ab Ecclesia rejici, aut de iis dubitari. Numquam etiam appellatio à Sedis Romanae iudicio in causis fidei est admissa: quae sanctum facultate reformandi reservanda fuisset

alteri iudicio infallibili, si Pontificis iudicium non esset tale.

Accedit, quod Augustinus cum Conciliis Africanis, causas fidei in ipsis discussas referre non dubitaverit ad iudicium Sedis Apostolicae pro confirmatione; utique supponens id esse Apostolici muneris, indeque consequi infallibilem firmitatem. Unde Innocentius I. in suis rescriptis asserit ad Sedem Apostolicam tamquam omnium Ecclesiarum caput pertinere iudicium controversiarum fidei. De quibus Epistolis loquens Augustinus Epist. 106. Ad omnia (inquit) nobis ille rescripsit eodem modo, quo fas erat, atque oportebat Apostolicae Sedis Antistitem. Pariter & alii Patres in controversiis fidei semper recurrisse noscuntur ad oraculum Sedis Apostolicae, veluti supremum & infallibile. Unde ipse Hieronymus, sui aevi oraculum, Antiochiae in Oriente constitutus recurrit ad Damasum Papam, indubitanter asserturus, quidquid Damasus rescripserit, dicens: A sacerdote victimam (id est sacram doctrinam, qua populus pascitur) à Pastore praesidium ovis flagito &c. Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum (Episcopos Antiochenos) quicumque tecum non colligit, spargit &c. Discernite, si placet, obsecro, non timebo tres hypostasies dicere, si jubetis.

Probatur IV. ex eo, quod ipsa firmitas Conciliorum generalium proveniat à Pontifice; cuius est ipsa confirmare aut rescindere; sine quo etiam nonnumquam errarunt, numquam autem, si ejus auctoritate firmata sint: persuasum igitur esse debet, firmitatem seu infallibilitatem in Pontifice praexistere, à quo in Concilia derivetur. Confirmatur: quia alias non recte fuisset provisum Ecclesiae; cum frequenter possit ratione novitatum seu haeresum occurrere necessitas definiendi absque occasione convocandi generale Concilium; quod quidem congregari difficillimum est, ut vel sola Historia Tridentini à Palavicino descripta ostendit. Deinde facile paterent calumniae ipsa dogmata in Conciliis decisa; dum non deesset malignare volentibus occasio arguendi contra ipsa Concilia, quod non fuerint Generalia, sive ob paucitatem Patrum Concilii, sive quia Papa non praesedit per se aut Legatos, uti contigit in Concilio V. Generali, sive quia Concilium celebratis in Oriente vix ullus ex Occidente interfuit. Quibus omnibus oclusus est aditus, si dicamus rem aut nomenclaturam Generalis Concilii ad fidei definitiones non requiri.

Neque hinc sequitur Concilia generalia esse superflua; ut patet ex dictis disp. praec. quaestione 7. de eorundem utilitate.

Dices I. Cyprianus non fuit Haereticus, quantumvis pertinaciter resisteret Stephano Papae tradenti, non esse Haereticos rebaptizandos; idque ea asseverantia, ut excommunicandos censeret eos, qui rebaptizarent, aut rebaptizandos esse decernerent, teste Augustino l. de Unico Bap. c. 14. Resp. Stephano

Cur Cyprianus se num

79.
Confirmatio specialis.

80.
Probatur 4. rationibus Theologicis.

81.

Stephano
Papa oppo-
nent non
fuerit ha-
reticus.

num noluisse quæstionem hanc definire tamquam de fide, sinè plenario Concilio, solumque mandasse servari antiquam consuetudinem de non rebaptizando, censuisseque proinde opposcentes sese esse dignos excommunicari. De facto tamen non excommunicavit, aut damnavit secus facientes, qui proin cum Stephano in communione & pace unitatis permanerunt; prout de Cypriano expressit Augustinus sup. & alibi. Quamquam Cyprianus in hoc culpâ non caruerit, quæ poenitentia & falce martyrii fuit purgata.

82.
Explicatur
Concilium
Africanum.

Dices II. Concilium Africanum Epist. ad Galesitum Papam indicat, minùs posse errare Concilium Provinciale, quàm Romanum Pontificem. Resp. Epistolam istam (quæ non continet Decreta Concilii per Papam probata, sed sensum Episcoporum istius Concilii) agere de iudicio facti in causis Episcoporum, Presbyterorum, vel aliorum Clericorum accusatorum de criminibus; quas putabant suaviùs & certius posse examinari & decidi in loco, quàm in Urbe Roma adeò distant, ubi circumventio idcirco posset esse faciliior. Undè ægriùs ferebant faciliùs admitti appellationes ad transmarina iudicia, aut certe ob periculum abusuum, modum apponi desiderabant. De quibus plura habet Binius in Notis ad Concilium Carthaginense VI.

83.
Arguitur
non esse
de fide de
singulari
Pontifice,
quòd verè
salis sit.

Dices III. Non est de fide, Pontificem individuum, qui hodie sedet, esse legitimum Pontificem, adeoque verum caput Ecclesiæ; ergo nec de fide sunt ea, quæ per se definit. Antecedens probatur: quia id dependet à variis non revelatis, puta quòd sit mas, baptizatus, quòd in electione non intervenerit vitium occultum eam irritans. Deinde nullo est in particulari id revelatum, sed solum in universali est facta revelatio de Petro & successoribus legitimis; hunc autem vel illum esse legitimum successorem, est tantum moraliter certum: uti propterea de Episcopis particularium diocesum non est de fide, quòd sint legitimi superiores suarum respectivè Ecclesiarum, etsi pro talibus ab universa Ecclesia sint recepti, quodque in genere sit revelatum Episcopos legitime institutos esse veros suarum Ecclesiarum Pastores. Quare sic tenent gravissimi Theologi Lensæus, Bannez & plures alii, fortissimi alioquin pro Sedis Apostolicæ auctoritate pugiles.

84.
Hoc dato,
essent nihilominus
de fide ea
quæ definit:

Resp. gratis dissimulato Antecedente Neg. Conf. Nam simili ratione argui posset contra Pontificis definitionem factam cum Concilio; cum exinde non fieret fide certum hunc esse legitime electum, si aliunde non foret ita certum. Deinde contra ipsa Concilia posset urgeri simile argumentum, non esse videlicet de fide ea quæ in Concilio generali definita sunt, ex hoc quòd juxta multos non sit de fide hoc vel illud fuisse legitimum, uti non constat de fide, quòd Episcopi congregati fuerint verè ordinati, sinceri fideles &c. Et quàmvis de fide esset hoc vel illud Concilium

fuisse legitimum, uti censent noster Vega, Sylvius & plures alii; certè non est de fide obligante, cum Canus, Bannez, Bellarminus l. 2. de Concil. c. 9. oppositum contendant. Quare adhuc argui posset: Non est de fide saltem obligante, quòd Concilium fuerit legitimum, quòd hic Papa definiens sit legitime electus: ergo neque est de fide obligante definitio ab ipsis procedens. Undè patet ab omnibus Catholicis, etiam iis, qui censent probabilius esse fidei ipsam legitimitatem Concilii & Papæ, esse negandam consequentiam. Ratio est: quia saltem certissimum est, Concilium sive Pontificem ab universali Ecclesia pro legitimo receptum esse talem: spectatque ad suam Dei providentiam impedire, nè Ecclesia in tali iudicio fallatur. Certitudo hæc porro, estò non fidei, sufficit in iis, quæ ad propositionem & credibilitatem fidei spectant, ut firmiter credamus sic proposita fide divinâ, cujus utique certitudo pendet ex veracitate Dei loquentis, Pontifice seu Concilio solum proponente ac explicante ea, quæ Deus aliquando revelavit. Ita Malderus, quem citat & sequitur Diana P. II. Tract. ult. Resol. 8. Planè de ipsa definitione, quòd facta sit, habetur solum, in locis præsertim remotis, certitudo per litteras, per Nuntios, per testimonium Ordinariorum &c. quæ solum generant moralem certitudinem: & tamen rebus, de quarum definitione sic constat, fidem Deo dignam adhibemus.

Est nihilominus Opinio (quæ veluti probabilior hodie magis est recepta) quòd sit videlicet de fide eum, qui ab universa Ecclesia citra hæsitacionem receptus est, verum & legitimum esse Pontificem; maxime (ut Pauci restringunt) postquam aliquid definivit. Ita Lugo, Arriaga, Sylvius & multi alii, quos refert & sequitur Diana P. II. Tract. ult. Resol. 6. sive quia sufficit revelatio in universali facta, in qua particularis continetur certitudine perfectissimâ morali (secus quàm constet de hac vel illa particulari hostia, quòd sit legitime consecrata) sicut de fide est individuos homines esse conceptos in peccato, ex hoc quòd id universim de hominibus viâ ordinariâ conceptis (exceptâ privilegiatâ Dei parâ) sit revelatum: sive quia specialia in Pontifice concurrunt, quæ id postulent; puta quòd sit caput visibile Ecclesiæ, quæ in individuo, quatenus sub hoc capite visibili militans, fide creditur, quòd ipsa in re adeò gravi non possit falli; quòd infallibilitas & potestas definiendi conveniat soli vero Pontifici, & tamen infallibile censeatur, quòd Pontifex universaliter receptus definit &c.

Id saltem apud omnes debet esse fide certum, quòd vel Deus non permittet tamquam indubitatum ab Ecclesia haberi, nisi sit legitimus; vel certè, quòd non permittet talem, si verè illegitimus sit aliquid definire; vel denique, quòd si vitio non detecto aliquid definiat, infallibiliter assistet, ut verum definiat, idque

idq: facien-
dum ab
omnibus.

85.
Juxta com-
muniorem
tamen ho-
die opinio-
nem est fi-
dei, quòd
v. g. Cle-
mens X. sit
legitimus
Pontifex.

Quid in-
dubitanter
concluden-
dum.

idque propter Ecclesiam, nè ipsa (quæ falli nequit) in errorem abducatur.

86. *De fabula Ioanne Papissa remis- sive.* Posset hîc ulterius discuti, quod de Joanna Papissa Nonnulli referunt, præsertim Hæretici. Sed esse nugas & fabulas, optimè ostendit Florimundus Remundus lib. cui titulus, *Error popularis de Joanna Papissa, Baronius ad annum 853. Bellarminus lib. 3. de Pontif. c. 24.* Qui etiam refutat mendacia Hæreticorum de sede perforata, quæ stercoraria dicitur; de statua mulieris loco partûs posita, de Pontificibus eandem plateam, etli aliàs rectam, declinantibus, quali in facti detestationem. *Marianum Scotum & Sigebertum* inter relatores prædictæ fabulæ solitos numerari ex antiquissimis & manuscriptis exemplaribus vendicant *Bellarminus sup. & Miræus in Chron. ad an. 854.*

87. *An aliqui Pontifices in responsis erraverint.* Dices IV. Varii Pontifices in definiendo errarunt. Errores porrò varii congeruntur. Sed partim infideliter referuntur eorumdem responsa à parte rei verissima: partim in Theologia sparsim explicantur: partim non sunt definitiones, sed sententiæ seu opiniones privatæ Pontificum, non quatenus ex Cathedra loquentium. Pro quo

Possunt privatum errare in fide aut moribus. Adverte, Pontifices tamquam homines posse saltem ex ignorantia habere aliquos particulares errores in quæstionibus fidei aut morum: prout Joannes XXII. putavit animas non videre Deum ante diem iudicii. Quod tamen numquam definivit; quin immo ante mortem retractavit. Similiter fertur Cælestinus III. sensisse, quod matrimonium solvi queat per hæresim; si pars Catholica ineat novum. Cujus oppositum (quod verissimum est) tradit, etli non definiat, *Innocentius III. c. Quarro, de divortijs*, addens: *Licet quidam prædecessor noster sensisse aliter videatur.* De cuiusmodi sensu non definitivo etiam intelligitur, quod *Alexander III. c. Licet, de sponsa duorum*, resolvens matrimonium ratum non dissolvi per subsequens cum altera matrimonium consummatum, subdit, *aliter a quibusdam prædecessoribus aliquando judicatum.*

88. *Quando censeantur loqui ex Cathedra, quando non.* Pontifex porrò censetur loqui definitivè seu ex Cathedra, non tantum, dum id explicitè dicit; sed etiam cum id implicitè significat: v. g. cum dicit se explicare fidem Catholicam, contrarium asserentes esse Hæreticos. Item cum doctrinam aliquam anathematizat: cum significat omnibus aliquid esse credendum, tenendum id esse secundum Evangelicam & Apostolicam traditionem &c. Loquitur autem tantum ut privatus Doctor, quando loquitur per modum opinantis; v. g. cum dicit: *Sic apparet, sic opinamur, hoc apparet verisimilius.* Item cum aliquid adfert præter illud, de quo est quæstio, vel explicandi aut confirmandi gratiâ. Sic rationes definitionum per se non sunt infallibiles: cum Pontifex eas tantum adferat, ut ostendat se non temerè definivisse. In probationibus itaque non tam sustinet personam iudicis, quam doctoris consilium dantis aut discep-

tantis. Similiter in Conciliis maxima pars actorum ad fidem non pertinet, juxta *Bellarminus l. 2. de Conciliis cap. 12.* Non enim (inquit) sunt de fide disputationes, quæ præmittuntur, neque rationes, quæ adduntur, neque ea, quæ ad explicandum & illustrandum adferuntur, sed tantum quæ proponuntur tamquam de fide. Interdum enim Concilia aliquid definiunt, non ut certum, sed ut probabilius, ut *Concilium Viennense*, quod decrevit tenendum ut probabilius, infantibus in baptismo infundi gratiam & virtutes, ut patet *Clement. Vnic. de summa Trinit.* Quando autem decretum proponatur tamquam de fide, facile cognoscitur ex verbis Concilii. Similiter (ut habet idem *Bellarminus sup.*) in ipsis decretis de fide, non verba, sed sensus tantum ad fidem pertinet: non enim est hæreticum dicere, in Canonibus Conciliorum aliquod verbum esse supervacaneum, aut non rectè positum, nisi fortè de ipso verbo decretum sit formatum, ut cum in Concilio Nicæno decreverunt recipiendam vocem *ὁμοούσιον* & in Ephesino vocem *θεοτόκον*. Ita *Bellarminus.*

Denique Pontifex, dum ad personam aliquam aut Ecclesiam privatam scribit, plerumque censetur non loqui ex Cathedra: nisi enim per appositam clausulam indicet se definire, solum censendus est auctoritate suâ juxta particularem suam sapientiam & prudentiam, adeoque independenter ab infallibilitate, provisionaliter declarare, quid sit faciendum, donec, si gravitas rei exigit, pleniori examine prævio ex Cathedra decidatur. Cuiusmodi censentur esse multa responsa in jure Canonico.

Quæ dicta sunt de infallibilitate Pontificis in definiendis controversiis fidei, pari certitudinis gradu procedunt in decretis morum. Certum enim est, Pontificem non posse Ecclesiæ præscribere aliquid agendum, quod malum est, aut omittendum quod à Deo præceptum est. Idem est de approbatione contractûs tamquam justî, aut reprobatione iniqui, v. g. contractûs usurarii. Ratio est: quia infallibilitas est annexa officio Pontificis tamquam Pastoris Ecclesiæ; quod utique respicit oves pascendas, tam institutis morum, quam doctrinâ fidei. Deinde aliàs in Ecclesia deficeret Spiritus veritatis, si v. g. aliquid legi divinæ contrarium approbaretur, & Ecclesiæ præscriberetur. Insuper esset contra sanctitatem Ecclesiæ, quam credimus sanctam, etiam ratione institutorum, quod ea sancta sint. Denique error iste redundaret in doctrinam fidei, quatenus dum aliquid legi divinæ contrarium præscriberet aut approbaret, pariter tamquam Pastor doceret id esse faciendum; quod est error in fide. Quare etiam si Ecclesia pravis institutis ignoranter obediens non peccaret formaliter, adhuc maneret maculata errore, contra promissam ei in veritate indefectibilitatem, & Petro in ovibus doctrinâ & moribus pascendis integritatē. Quod

Qua in Conciliis censeantur esse fidei.

89. *Pontifex est infallibilis in decretis morum.*

90.
Similiter
in approba-
tione Reli-
gionum.

Quod proinde etiam ad approbationem Religionum per Pontifices cum, vel absque Concilio generali faciendam extendendum est. Quandoquidem & illa pertineat ad officium pastorale in pascendis ovibus doctrinæ & vitæ salutaribus institutis; non minus quam approbatio aut reprobatio contractuum. Alias quoque Pontifex Ecclesiam in errorem perniciosum induceret, docendo institutum spiritualis vitæ religiosæ esse Evangelicæ perfectioni consonum & salutare; quod verè non esset tale. Nam hoc ipso Pontifex toti Ecclesiæ proponit talem vitæ formulam, tamquam virtuosam & salutarem amplecti volentibus. Undè esset quodammodo definitio ad malum inductiva. Hinc merito sess. 8. Concilii Constant. damnatur impudentissimus error Wiclef asserentis omnes Religiones introductas à diabolo; à quo sanè introducuntur mala & perniciose instituta. Meritoque damnandus esset, qui id de particulari Religione v. g. S. Francisci, S. Dominici &c. effutiret.

91.
Error contra prudentiam an in huiusmodi admitti possit.

Nihilominus ex his non potest æquè certò inferri, quòd Pontifex interdum errare non possit contra regulas prudentiæ, admittendo Religiones bonas quidem & sanctas, tamen hinc & nunc minus Ecclesiæ convenientes, sive ob confusionem, quæ in alijs oritur ex nimia multiplicatione, sive ob alias causas. Quàmvis nec hoc facile præsumendum sit ob reverentiam Pontifici debitam: immo sinè magna temeritate idem citra grave fundamentum præsumi non possit.

Similiter satis constat Pontifices in multiplicandis legibus aut censuris posse errare contra prudentiam. Indeque, experienciâ rerum magistrâ docente, constitutiones interdum minus convenire, frequens apparet revocatio & alteratio earundem per ipsosmet aut successores facta. Non est tamen in speciali casu id temerè asserendum, præsumptione meritò semper stante pro legislatore.

92.
In particularibus
questionibus facti
potest Pontifex errare.

Præterea potest Pontifex errare juxta omnes in quæstionibus particularibus facti, puta iudicio ferendo de rebus gestis: potest enim innocentem condemnare & reum absolvere, uti potest decipi per falsas suggestiones seu falsa testimonia. Undè dum aliquis duxit publice secundam uxorem, relicta priore, cum qua occultè contraxerat, sed contractum probare non potest, Pontifex iudicabit, ut adhæreat secundæ: similiter mandabit simul manere tamquam conjuges, dum subest impedimentum non probabile in foro externo: utrobique autem intervenit error facti, non juris aut fidei. Quò spectat illud Innocentii III. c. A nobis 2. de Sentent. Excommunicat. Iudicium Dei veritati, quæ non fallit nec fallitur, semper innititur: iudicium autem Ecclesiæ nunquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpe contingit & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus: & qui liber est apud Deum,

ecclesiasticæ sit sententiæ innodatus. Similiter illud Alexandri III. c. Si quando, de Rescriptis: Qualitatem negotii, pro quo tibi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per litteras tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam præstendas: quia patienter sustinebimus, si non feceris, quod pravâ nobis fuerit insinuatione suggestum.

Nihilominus sunt aliquæ quæstiones facti, in quibus Pontifex est infallibilis. In primis illæ, quæ respiciunt facta contenta aut deducta ex locutionibus Scripturæ aut ex Traditione, v. g. quòd Christus aliquando habuerit aliquarum rerum dominium. Sic etiam posset definire B. Virginem non habuisse ullum peccatum, etiam originale. Hæc enim facta verè pertinent ad ipsas quæstiones fidei.

Deinde sunt quædam facta concernentia universalem Ecclesiam, in quibus decidendis est Pontifex similiter infallibilis: v. g. in canonizando aliquem, sive declarando eum esse sanctum, solemniter adscribendo Cathalogo Sanctorum, eumque proponendo toti Ecclesiæ, cum mandato ut ab omnibus pro sancto habeatur & colatur: ita omnes Theologi, quorum magna pars sentit id ipsum esse de fide, alii oppositum saltem temerarium, scandalosum & hæresim sapere censent.

Probat ex ipsis Bullis Canonizationis, in quibus frequenter Pontifices dicunt, se declarare & definire sanctos esse, quos canonizant; ut patet ex Bulla 6. Pii II. quæ est Canonizationis S. Catharinæ Senensis, Bulla 38. Leonis X. quæ est Canonizationis S. Francisci de Paula, Bulla 27. Clementis VIII. quæ est Canonizationis S. Hyacinthi, & pluribus aliis. Præterea Pontifices addunt, se mandare, ut ab universis Christi Fidelibus pro Sanctis habeantur, ab ipsque id fideliter ac firmiter teneri debere, ut habetur in Bulla 21. Xisti IV. quæ est Canonizationis S. Bonaventuræ, & in Bulla Canonizationis S. Antonini, quæ est 1. Clementis VII. In qua insuper præmittitur, Adrianum prædecessorem considerasse, quòd in eadem Canonizatione non permissurus esset Deus ipsum errare. Idèoque indicuntur preces & jejunia, Ne Ecclesiam Altissimus modo aliquo in huiusmodi Canonizationis officio errare permetteret, ut loquitur idem Adrianus VI. Bulla 5. quæ est Canonizationis S. Bennonis, seu (ut loquitur Xistus IV. Bulla citatâ) ne pateretur Ecclesiam suam militantem errare, quæ se triumphanti conformare studet. Et Sixtus V. Bulla 82. quæ est Canonizationis S. Didaci §. 24. inquit: Tum nos ipsi de Spiritûs sancti singulari patrocínio, atque infallibili assistentia, ea diximus, quæ causa & temporis ratio potissimum requirere videbatur. Dein ad ipsam Canonizationem procedens §. 28. ait: Invocato sancto creatore Spiritu, cujus consilio & sapientiâ sancta Ecclesia, columna & firmamentum veritatis, regitur, ejusque numen sæpe à nobis ex intimo corde, multis etiam lacrymis imploratum, præsens adesse non dubitantes,

93.
In nonnullis facti
questionibus est infallibilis.

Signanter
in Canonizatione Sanctorum.

94.
Probat ex Bullis Pontificum.

Ad honorem sanctæ & individuae Trinitatis &c. Et Clemens VIII. Bullâ 27. citatâ §. 20. Tunc igitur nos pro nostra & sanctæ hujus sedis auctoritate & potestate, & pro singulari spiritus sancti in eandem sedem, cujus ipsa infallibili sapientiâ gubernatur, præsidentia, ea diximus &c. Et §. 21. Sancto Spiritu, cujus numine Ecclesia afflata numquam fallitur, multis cum precibus invocato, decrevimus & definivimus &c. Idcirco etiam tam rigorosum cunctorum examen præmittitur, maximè ut certificatio habeatur de miraculis, præsertim post mortem editis; quæ sunt gloriæ & sanctitatis indicia ac testimonia. Undè Honorius III. Bullâ 7. quæ est Canonizationis S. Laurentii Archi-Episcopi Dublinensis, concludit: *De ipsius igitur sanctitate tantis certificati miraculis, divinumque secuti judicium, per quod ejus glorificatio nobis tam evidentibus innotuit argumentis, eundem B. Virum Cathalogo Sanctorum adscripsimus.* Denique Joannes XV. in Bullâ Canonizationis S. Udalrici anathematis vinculo innodat contrariè tentantes. Quæ omnia apertè significant infallibilitatem Pontificiam in hoc negotio. Quare non solum ex testimoniis humanis (quæ ipsa tamen generant maximam certitudinem moralem, præsertim sic discussa & examinata) sed ex speciali instinctu Spiritus sancti, sic assistentis Pontifici, ut non permetteret eum ad Canonizationem cum errore procedere, sumitur ejusdem Canonizationis infallibilitas.

95.
Et ratione
Theologicâ.

Eadem infallibilitas probatur ratione Theologicâ: quia (ut patet) Pontifex in canonizando procedit ex officio pastorali tamquam magister & superior universalis Ecclesiæ; cæterus autem est infallibilis. Confirmatur: quia est infallibilis in decretis morum, præsertim generalibus; ad hæc autem spectat præceptum generale de solemnî cultu Sanctorum. Undè nisi Pontifex esset in hoc infallibilis, fieri posset, Ecclesiam obligari ad malum; scilicet ad credendum & colendum tamquam Sanctum, qui verè non esset talis, sed è contrâ cultu indignus, immo damnatus: cum datâ semel fallibilitate, sequatur etiam damnatum (non obstante allegatione miraculorum, unde per se solum generaretur moralis certitudo) posse canonizari. Quare notabiliter in Ecclesia universali deficeret Spiritus veritatis, & quidem in materia Religionis. Ignorantia autem Ecclesiæ excusaret illam quidem à peccato formali, non tamen à materiali, & errore pernicioso; uti propterea infallibilis est Pontifex in aliis decretis morum; etsi pariter Ecclesia simpliciter obediendo formaliter non peccaret. Accedit, quod in casu, quo ita erraret Ecclesia, non solum frustaretur ipsa effectu suffragiorum, sed & ipsi canonizati, si non forent in cælo, sed fortè in purgatorio, privarentur suffragiis fidelium, qui utique pro Sanctis canonizatis non orant.

96.

Nec obstat, quod juxta Augustinum (uti

ordinariè refertur) multa corpora honorentur in terris, quorum animæ torquentur in gehenna. Nam hæc sententia in Augustino non reperitur. Atque est: potest verificari de impiis, quorum corpora in terris sæpè honorantur magnificis sepulchris: vel de falsis Donatistarum, similiumque Sectariorum Martyribus, qui apud suos sunt in honore: vel denique de honore, quem particulares possunt exhibere Sancto non vero; de cuiusmodi Innocentius III. c. *Audivimus*, de Reliq. & *Venerat. Sanctorum* refert, quod aliquis in ebrietate occisus colebatur à quibusdam pro sancto. Quare ob periculum abusu, merito Ecclesiæ Caput sibi determinationem cultus publici reservavit. Quamvis olim etiam Episcopi aut Primates, prævio diligenti examine, decernerent pro suis districtibus Sanctis, præsertim Martyribus, publicos honores.

Non potest etiam Pontifex errare in aliqujus Beatificatione: nam hæc, prout de facto est in usu, non est aliud, quam quædam licentia data per Bullam à summo Pontifice, ut aliqua persona in aliqua determinata natione, Provincia, Episcopatu aut Religione coli possit tamquam Beatus per Missam & officium divinum. Conceditur autem ea licentia præmisso diligenti examine vitæ & miraculorum, & auditâ sententiâ Cardinalium Congregationis Rituum: ex quo fit, quod toti Ecclesiæ liceat eum pro Beato habere, & se illius precibus, etiam publicis, commendare. Non est autem credibile, Deum permissurum Ecclesiæ errorem in re tam gravi, præsertim cum periculo gravis præjudicii eorum qui beatificantur, veluti pro quibus Fideles firmiter persuasi de eorum gloria deinceps non faciunt suffragia, quibus tamen indigere possent, si Pontifex posset in beatificando errare.

Advertunt tamen Doctores passim minorem ex Beatificatione quam Canonizatione oriri certitudinem. Primò, quod Pontifex in Beatificatione non utatur verbo denotante definitionem, sed permissionem. Secundò, quod Beatificatio non sit ultimum Ecclesiæ judicium de sanctitate personæ, ut proinde ad nova examina, testes, miracula procedi soleat, priusquam ad Canonizationem, quæ est ultimum judicium, deveniatur, quod stante æquali, immo fidei certitudine, fieri non deberet. Tertiò, quod Beatificatio non sit pro universa Ecclesia, sed permissio privilegiata pro nonnullis, ut (quod aliàs non liceret) Missam aut officium certò die de Beatificato legere possint. Quantumvis his & similibus non obstantibus, non desint Doctores, qui parem, immo fidei certitudinem ex Beatificatione nasci contendunt.

Sed difficultas movetur à Quibusdam, quodnam sit objectum propriè Canonizationis (idem cum proportionem est de Beatificatione) Sanctorum. Et quidem negari nequit,

Locus Augustini, quàmvis suppositi- tius expli- catur.

97.

Pontifex est etiam in Beatificatione Sanctorum infallibilis.

98.

An sit pars de hac, quæ de Canonizatione, certitudo.

99.

Canonizatio fieri posset non declarans

præsentem
gloria cæ-
lestis stā-
tum.

quit, quin institui ab Ecclesia posset aliqua Canonizatio, quā solum declaratur præsens status gratiæ cum securitate gloriæ, abstrahendo ab adeptione actuali ejusdem. Prout indubiè Sancti Veteris Testamenti Canonizati Eccli. 44. & seqq. adhuc in limbo detenti non obtinuerant de facto gloriam cælestem. Prout etiam Elias posset ab Ecclesia solemniter hac ratione Canonizari, etsi adhuc vivat, nec (quod tamen Aliqui negant) Deum videat. Idemque posset Ecclesia de aliis defunctis Sanctis declarare; idque à fortiori, si possit in illis ipsam gloriam præsentem declarare.

100. Solum quæritur, an de facto non soleat in Canonizatione declarari, Sanctos esse actu in cælo regnantes? Sinnich Doctor Lovaniensis in suo *Saul Exrex* l. 1. à §. 258. usque ad 299. fusè de hac discurrens, contendit communiter & regulariter solum declarari præsentem sanctitatem cum securitate adipiscendi gloriam cælestem. Stat proinde (ut loquitur §. 298.) Pontificis inerrantia, cum Canonizatorum à cælo absentia. Nihilominus raro, puta in Canonizatione S. Francisci de Paula, & S. Catharinæ Senensis, declarari præsentem gloriam, non audet diffiteri; addens tamen præsumendum esse, quod tunc Pontifex inductus sit alio motivo, quàm evidentia miraculorum; utpotè quæ etiam patrari possunt à constitutis in purgatorio; prout de Paschasio Diacono refert Gregorius l. 4. Dialog. cap. 40. & 41. & de Severino Episcopo Colonienfi Petrus Damiani l. 2. Epist. 15. ex Aldrado; ut citat Sinnich, §. 261.

101. Verum hæc doctrina nullatenus tolerari potest, utpotè contraria communi sensui, non solum Doctorum, sed etiam Fidelium, Ecclesiæ Collectis, Bullisque Canonizationis. S. Paulus. 2. Cor. 5. 8. lucem addet.

Quod attinet ad sensum Doctorum, is patet ex eorum scriptis, ut Bellarmini, Wiggers, Sylvii & reliquorum, nemine (quod sciam) contradicente: estò non ab omnibus sub his terminis tractetur, aut asseratur. Idem sensus Doctorum & pariter Fidelium patet ex eo, quod pro Canonizato nefas putent orare: nam juxta Augustinum Serm. 17. de Verbis Apostoli (quod per inadvertentiam veluti dictum Scripturæ refertur c. Cum Martha de celebrat. Miss. nisi malis Innocentium loqui largiùs de Sacra Scriptura, ut etiam comprehendat scripta Sanctorum) Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre. Et juxta Innocentium III. cap. cit. idem est ratione confirmati de Sanctis aliis (quos nimirum Ecclesia veneratur) sentiendum, quia orationibus nostris non indigent. Undè quod olim legi solebat in secreta Collecta de B. Leone, (de quo utique non erat, nisi communis reliquis Sanctis ratio) & postea immutatum est: Profit, vel proficiat talis oblatio ad gloriam & honorem; juxta Innocentium ita debet intelligi, ut ad hoc profit, quod magis ac magis à Fidelibus glorificetur in Herinx Sum. Theol. Pars III.

terris. Alioquin quidni pro ipsis celebrentur anniversaria defunctorum, nè priventur suffragiis, quibus fortè indigent? Nam certè iis non rectè fraudarentur. Undè propter hoc fatetur Sinnich, etiam ipsos concernere posse, generales preces pro fidelibus defunctis, quæ fiunt in Litanis & Missa. Quod sanè est exorbitans à sensu Fidelium: qui execrarentur fieri pro Sancto suffragia solita defunctorum, etsi intra annum ab obitu Canonizato; prout accidit S. Antonio Paduano, cujus festum loco primi anniversarii solemnissimè celebratum fuit.

In Collectis quoque Ecclesiæ patenter asseritur præsens Sanctorum glorificatio in cælo. Nam in Collecta Doctorum rogat Ecclesia, ut quem Doctorem vitæ habuimus in terris, intercessorem habere mereamur in calis. Et apertius in Collecta de S. Ludovico Rege: Deus, qui B. Ludovicum Confessorem tuum de terreno regno ad cælestis regni gloriam transfulisti &c. Et in Postcommunione: Deus qui B. Ludovicum gloriosum in calis fecisti. Item in Collecta de S. Henrico, tam antiqua, quàm innovata; & in Collecta & Postcommunione de S. Stephano Rege: ut alias omittamus.

Denique idem conficitur manifestè ex tenore Bullarum Canonizationis. Nam in primis Leo X. in Bulla 38. de S. Francisco de Paula ait: Decernimus & definimus Franciscum de Paula in cælesti Hierusalem inter beatorum Choros jam receptum, æternæque gloriæ condonatum fuisse &c. Idem expressè declarat Pius II. in Bulla 6. Canonizationis S. Catharinæ Senensis. Neque est credibile ullo modo, Pontifices novam & particularem Canonizationis speciem ibi attentasse, aut de his quid speciale declarasse, quod non de ceteris Canonizatis. In quorum etiam Canonizatione communis methodus inquisitionis, & conditiones eadem fuere adhibitæ, eademque ratio inductiva, nimirum quod (ut ait Leo X. sup.) æquum videretur, ut quem Deus jam in cælesti gloria Sanctorum Choro dignum fuisse probabilibus ac manifestis indiciis ac miraculis ostenderat, in terris etiam sibi debito Sanctorum honore non defraudaretur. Similis quoque ratio in plerisque aliis Canonizationum Bullis adfertur, ut nempe quem in cælo sursum Deus glorificat, hic inferiùs mundus colat: prout videre est in Bulla 1. Alexandri III. Bulla 7. Honorii III. Bulla 2. & 4. Gregorii IX. Bulla 11. Innocentii IV. Bulla 4. Alexandri IV. Bulla 3. Urbani IV. Bulla 6. Bonifacii VIII. Bulla 4. Clementis V. & aliis plurimis.

Ubi observandum, Pontifices apertè supponere hujusmodi Sanctos esse de facto in cælis cum Christo. Immo Gregorius IX. Bulla 11. Canonizationis S. Elizabethæ viduæ: Nos (inquit) dictam Sanctam, quam sibi ad intuitum placuit suæ majestatis admittere, Sanctorum Cathologo duximus adscribendam. Id ipsum patenter non semel in eadem Bulla significat. In plerisque aliis quoque Bullis

102.
Item Ora-
tionibus
publicis
Ecclesiæ.

103.
Et apertè
Bullis ipsis
Canoniza-
tionis.

104.
Confirmat.

non tantum id supponitur, sed etiam aperte asseritur, & frequenter interdum ingeminatur; ut patet in Bullis Canonizationis S. Thomæ Cantuariensis, S. Laurentij Archiepiscopi Dubliniensis, S. Dominici, S. Francisci, S. Clare, S. Richardi, S. Ludovici Regis, S. Ivo- nis, S. Edmundi, S. Bonaventuræ, S. Tere- siæ, &c. Sed & ipse Joannes XXII. in suis Bullis idipsum apertissime asserit de S. Ludo- vico Episcopo, & S. Thoma. Ut proinde ma- nifesta sit mens Ecclesiæ hac in parte.

Notandum
circa Joannem
XXII.

Solum adverte, Joannem XXII. censuisse quidem non videre animas Sanctorum Deum ante diem judicii, nihilominus infallibile ei erat, ipsas esse in cælesti gloria cum Christo. Quare per Canonizationem declarabatur, etiam ab ipso, præsens gloria cælestis Sancto- rum (ut ex Bullis mox citatis est apertum) quæ an esset de facto facialis visio Dei, non erat definitum, etsi satis assertum à præde- cessoribus, v. g. Gregorio IX. in verbis Bul- læ Canonizationis S. Elizabeth mox relatis. Ut proinde Sinnichius non rectè recurat pro excusando Joanne XXII. ad hoc, quod in re tanta fuisset secutus opinionem probabilem suæ propriæ contrariam.

105.
An mira-
cula à mor-
te patrata
ex sensu
Pontificum
sint signa
præsentis
gloria.

In iisdem Bullis etiam advertendum est, Pontifices censere, quod miracula non solum sint signa certificativa gratiæ, sed etiam præ- sentis Sanctorum gloriæ: ut manifestè patet attentè plurimas præallegatas inspicienti. Un- de Urbanus IV. Bullâ 3. dicit, *conceptam ex his certam & indubitam credulitatem id tenere de S. Richardo; quem propter hoc cathologo Sanctorum adscribit. Et Honorius III. Bullâ 7. de S. Laurentio Archiepiscopo: Qui sic claris & evidentibus argumentis apparet honoratus in celis &c.* Et ipse Joannes XXII. in Bulla Ca- nonizationis S. Thomæ Aquinatis, post enu- merata ejus miracula, inquit: *Hæc sunt testi- monia tua Deus, quæ de hoc viro justo nobis credi- bilia facta sunt nimis. Nam si testimonium homi- num accipimus, testimonium Dei majus est, quo animam eius calum possidere jam credimus.* Cui non obstat unius Paschasii & alterius Severi- ni exemplum. Quin potius cum in ijs (sup- positâ veritate Historiæ) præter communem regulam quid acciderit, divinâ providentiâ contigit, statum eorundem nondum glorio- sum patefieri; nè populus erraret. Quod idem Deus ostenderet Pontifici potius, quam in Canonizatione (ad quam miraculis quidem manuducitur, sed assistentiam habet S. Spiri- tûs) errare permetteret. Quamquam neque Paschasius, neque Severinus ostendantur illo tempore, quo erant in purgatorio, fuisse ab Ecclesia universali pro Sanctis publico cul- tu celebrati.

106.
Concludi-
tur stylo
consueto Ec-
clesiæ decla-
rari in Ca-
nonizatio-

Manet itaque Canonizationem ex com- muni stylo Ecclesiæ continere declarationem præsentis gloriæ cælestis, ut Deus ita in San- ctis etiam hic glorificetur, cum (ut loquitur Clemens VIII. in Bulla 27. quæ est Canoni- zationis S. Hyacinthi) *aliqui servi Dei, ex-*

cellenti vite sanctitate & miraculis insignes, jam ne præsen- cum Christo in calo regnantes, in terra quoque summa Romani Pontificis auctoritate Sancti esse declarantur. Ut proinde stylo Ecclesiæ, decla- rari Sanctum, & in cælesti gloria, sint eadem seu connexa; etsi alioquin nomen Sancti a- lias significationes patiat. Quare Gregorius XV. Bullâ 23. pro causa Beatificationis S. Pe- tri de Alcantara Ordinis S. Francisci assignat, quod Cardinales judicarent ita plenè de om- nibus requisitis constare, ut censuerint posse nos (ait Pontifex) *quandocumque voluerimus, cum- dem servum Dei, juxta Catholica Ecclesiæ ritum, Sanctum atque in celis regnantem declarare: omnibusque Fidelibus solemnè canonizatione pro- ponere venerandum.* Quod manifestè meo ju- dicio evincit intentum nostrum. Undè etsi Nonnulli Scriptores in descriptione Canoni- zationis non meminerint expressè præsentis gloriæ cælestis, saltem non excluderunt, & potius nomine Sanctitatis, ratione subjectæ materiæ & perspecti Ecclesiæ sensûs, com- prehendisse gloriam censendi sunt.

Petes, an Pontifex in definiendis ijs, in quibus est infallibilis, debeat necessariò ad- hibere examen & diligentem inquisitionem præviam, sive in, sive extra Concilium defi- niant? Resp. Affi. Infallibilitas enim promi- sa est, non sicuti Prophetis, qui instar calami velociter scribentis divina oracula exprime- bant, sed mediante diligentia, quæ humano modo pro qualitate rei adhibenda videbitur. Idque ostendit perpetua praxis Ecclesiæ, etiam in Conciliis ac præsentè in ijs Pontifice adhibita: semper enim magna disquisitio in ijs præmittitur definitioni, exemplo Con- ciliij Apostolorum Act. 15. Idemque faciunt Pontifices sinè Concilio definientes, ultra examina diligentissima insuper indicentes preces publicas, aut jejunia &c. Undè idip- sum apertè patet in praxi Canonizationis San- ctorum. Et quidem in Bulla Canonizationis interdum exprimunt se confidere, quod Al- tissimus eos non errare permittet, allegando quod omnia examina & diligentias adhibue- rint ad inquirendam veritatem. Et planè, si independentè ab humanis diligentis sint in- fallibiles; ut quid graviter delinquerent, eas non adhibendo?

Undè quod a Nonnullis quæritur, an si contingeret Pontificem sinè adhibitis ordina- riis diligentis processisse ad definitionem, de- beret ipsa nihilominus censi infallibilis; hoc (inquam) procedit ex suppositione im- possibili: quia Deus, qui promisit finem, seu infallibilitatem, indubitanter non per- mittet Pontificem non adhibitis mediis or- dinariis seu requisitis procedere. Alias sanè possent definitiones Pontificum, etiam cum Conciliis definientium, patere calumniæ, ob præsumptum diligentis examinis defectum. Quod si verò constaret, Pontificem interdum parvum examen adhibuisse, certum perinde esse deberet, amplius non fuisse requisitum,

Quod aper-
tè confirmat
Bulla Gre-
gorii XV.
de S. Petro
de alcama-
ra.

107.
An Ponti-
fex debeat
definitioni-
bus præmit-
tere exa-
men.

108.
Quid si
definiret
non præmis-
so examine.

v. g. ob claritatem causæ aliàs damnatæ &c. Quod si denique possibile foret (quod negamus) Pontificem omittere debitam diligentiam, & tamen definire; adhuc potius censendum foret, infallibilitatem ab examine aut diligentia humana prævia non pendere, quàm definitionem Pontificiam in dubium revocare.

109. Pro fine quæstionis adverte, quòd cum (ut loquitur *Alexander VII.* Constitut. *Ad sacram* contra Jansenistas edita) Nonnulli iniquitatis filii quinque propositiones damnatas in libro *Cornelii Jansenii* non contineri, vel non in sensu ab eodem intento damnatas fuisse, asserere cum magno Fidelium scandalo non reformidarent, idem Pontifex oppositum ibidem expressè definiverit ac declaraverit, & hoc nomine eundem librum damnet. Ubi cum constet de definitione, nequit dubitari de Pontificia definiendi potestate; quantumvis videri posset res facti, at universam concernens Ecclesiam, & redundans saltem in quæstionem juris, quæ dum nequit congruè sine pleno effectu aliàs terminari, vel per factum aliquod posset via eversioni definitæ quæstionis juris parari, cadit quoque per concomitantiam seu connexionem quamdam sub potestatem definitivam Papæ. Et planè hic apparet scopus istorum malignantium, per latus scilicet quæstionis facti confodere primariam definitionem Papalem; dum existimantes Pontificem in quæstionibus prætensis facti errasse (quod ipsum tamen ad minus summè temerarium esse debet) pergerent quidquid *Jansenii* libro continetur defendere, veluti quo non contineantur propositiones (quas quodam sensu justè damnatas fatentur) damnatæ, saltem in sensu *Jansenii*. Ob id Pontifex meritò declarat præmissa. Et quidem si rectè attendatur, sensus particularis, in quo propositiones damnantur, est ipsissimum objectum quæstionis juris ac definitionis; nam utique in sensu determinato (cujus declaratio est penes definientem) damnantur sententiæ seu propositiones. Quòd autem exprimitur sensus à *Jansenio* intentus, non ita in-

telligas velim, quasi *Jansenius* in corde verè senserit, prout scripsit (potuisset enim absolute contra propriam mentem scripsisse) sed quòd sensus iste obvius sit *Jansenii*, quantum est ex vi verborum & contextus, quem proinde voluit instar locutionis significare, & cui in mente debebat respondere simile iudicium ad hoc, ut censeatur non fuisse mendax aut fallens. Quòd insuper definiantur propositiones in libro (qui ab omnibus noscitur esse *Jansenii*) contineri, vel ex eo esse excerptæ, non mirandum est: cum id perinde sit, ac si Papa damnationem ad latus singularum in libro positarum adjecisset: nec dubitandum sit, quin sicut Ecclesia potest etiam sub anathemate definire, in aliquo libro nullos errores contineri (prout de Canone Missæ definivit *Tridentinum*) sic è contrà definire, quòd in Institutionibus v. g. *Calvini*, Libro *Jansenii* &c. tales vel tales errores contineantur. Prout in Concilio Lateranensi damnatur & reprobatur Libellus, quem *Abbas Joachim* vir pius edidit contra Magistrum *Petrum Lombardum* de unitate seu essentia Trinitatis; ac determinat Concilium se quoad illam credere cum *Petro Lombardo*. Et (ut alia omittam) etiam in Concilio V. generali in terminis damnantur Scripta *Theodoretii* contra *Cyrillum* aut Concilium Ephesinum. Estque omnino ad officium Pastoris universalis Ecclesiæ perti-nens, non tantum salutaria pascua à noxiis discernere, veluti in abstracto aut extra subjectum; sed etiam ovibus, nè (quod in promptu esset) decipiantur, declarare, in tali subjecto seu libro has vel illas noxias herbas seu doctrinas, aut è contra salutare reperiri. Quòd si denique quis nimium contenderet, definitionem prædictam non censendam esse fidei (de quo S. Sedes iudicet) sed solum judicalem declarationem, cui à quovis obediente fidei standum est; adhuc convincerentur malevoli refractarii, qui secus agunt. Plura de hac materia videri possunt in *Prologomenis de Gratia* §. III. 3. Editionis.

DISPUTATIO SEPTIMA.

De Habitu, & Interno Actu Fidei.

QUESTIO. I.

De Habitu Fidei.

I. De variis habitum fidei tangentibus re-missive.

LE RA QUE Habitum fidei concernentia in antecedentibus sunt explicata, præsertim *Disp. I.* nimirum quomodo sit supernaturalis & à Deo infusus, nec det

facile, sed simpliciter posse; quando, & quo ordine infundatur; quomodo subjectetur in

Herinx Sum. Theol. Pars III.

intellectu, non maneat in Beatis & damnatis, maneat autem in animabus adhuc purgatione indigentibus. Idemque est de animabus Patrum ante mortem Christi in limbo adhuc à Domino peregrinantium. Quomodo denique sit Theologica virtus, maneatque veri nominis, uti Theologica, virtus, sine Charitate; etsi non formata. In hac itaque quæstione de Habitu fidei paucis explicanda restant, quæ in antecedentibus non sunt sufficienter discussa.

M 2

Disco

2.

Habitus fidei est simplex.

Dico I. Habitus fidei est simplex, non compositus ex aggregatione plurium habituum correspondentium pluribus articulis. Est communissima Theologorum sententia, cum *D. Thoma quest. 4. art. 6.* & inclinatur *Scotus 3. dist. 24. q. unic. n. 21.*

Nonnullæ probationes rejiciuntur.

Conclusio non satis efficaciter probatur ex illo *ad Ephes. 4. Vna fides, unum baptisma.* Nam ibi solum indicatur esse eosdem fidei articulos, quibus omnes Christiani ob idem motivum credunt, adeoque est sermo de unitate objectiva fidei in omnibus Fidelibus. Non sufficienter etiam probatur ex identitate specifica assensuum fidei: cum & hi circa varia objecta materialia sæpè disparatissima versentur, adeoque ex parte eorundem specie distinguantur.

Melior probatio.

Rectius itaque probatur ex eo, quod non sit necessitas distinguendi specie partiales habitus fidei: cum sit idem objectum formale motivum omnium assensuum fidei, ipsa nimirum simplicissima Veritas divina revelans, quæ eodem modo informat omnia credibilia, diverso revelationum modo, si quis intervenerit, per accidens & velut materialiter se habente. Et gratis dissimulato, quod habitus naturales specificentur etiam ab objectis materialibus (quod Doctores passim negant) id saltem non debet extendi ad supernaturales, qui non generantur ex actibus, nec sunt eorum vestigium, sicut habitus naturales, sed à Deo nobis infunduntur, habentque se instar potentiae, quæ indifferens est ad actus diversissimos eliciendos, non solum ratione oppositi modi tendendi (prout diversi sunt assensus & dissensus oppositorum) sed etiam ratione objectorum materialium, quantumvis disparatorum. Propterea parvulus per fidem in baptismo acceptam est habitualiter dispositus ad credendum per illam omnes fidei articulos. Patet etiam differentia inter fidem & scientias acquisitas, quæ secundum diversas suas partes nituntur diversis motivis, sive principiis & mediis, possuntque separatim comparari.

3.

Constat habitus fidei gradibus intensivis.

Notandum tamen, fidem non esse ita simplicem habitum, quasi nullo modo componatur ex partibus intensivis ejusdem speciei: nam fidem intendi posse, non est dubium; sicut etiam spes & charitas ita augeri possunt. Ideoque orat Ecclesia: *da nobis fidei, spei & charitatis augmentum.* Et Apostoli *Luca 17.* rogarunt: *Domine, adauge nobis fidem.* Quod quidem augmentum intensivum per Sacramenta & actus meritorios comparatur. Estque adeo hæc ratio fides major in uno, quam in altero. Quod insuper quâdam ratione verificatur in augmento extensivo, quatenus unus plura explicitè credit, quam alius, pro differenti cognitione rerum fidei. Extrinsecè etiam perfectior esse potest, sive ratione adjunctæ charitatis, sive ratione majoris stabilitatis, sive denique ratione majoris promptitudinis, quæ provenit aliquan-

Quâ ratione fides sit major in uno, quam in alio.

do ex carentia vel paritate tentationum, aliquando ex simplicitate credentis, qui vim rationum fidem perturbare valentium non apprehendit, aliquando ex clariore rerum fidei propositione divinaque illustratione; quibus accedere potest facilitas ex majori habitu fidei acquisitæ procedens.

Ex dictis colligitur, habitum fidei distinguui à speciebus intelligibilibus; quia illæ multæ sunt & specie distinctæ, deserviuntque ad simplices terminorum apprehensiones iudicio fidei prævias. Immo ut assensus supernaturalis fidei eliciatur, non est opus speciebus supernaturalibus: non enim apparet, cur non sufficiant naturales; cum supernaturalitas assensus sufficienter fundetur in habitu supernaturali fidei, qui est principium efficiens. Species quoque supernaturales deservire non possunt ad hoc, ut objecta fidei clariùs apprehendantur: nullam enim experimur claritatem in his objectis, sed eodem modo illa apprehendi patet in hæretico ad fidem converso, qui objectum verâ fide creditum non aliter apprehendit, quam ante. Nolim tamen diffiteri, quin Deus possit infundere species supernaturales, & causare earum concursu conformes apprehensiones sive illustrationes intellectus fidei prævias.

Colligitur II. Habitum fidei non manere in hæreticis; adeo ut si fidelis dissentiret voluntariè & pertinaciter uni solum articulo revelato, amissurus sit fidem infusam circa omnes alios articulos. Est certa & communis sententia Theologorum, contra *Durandum 3. dist. 23. q. 9. art. 1.*

Probatur ex *Tridentino sess. 6. cap. 15.* ubi ait: *Asserendum est, non modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocumque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides, acceptam justificationis gratiam amitti.* Quibus verbis docet fidem per infidelitatem, prout est hæresis, simpliciter & absolutè amitti; idque sicut gratia justificans amittitur per quodvis peccatum mortale: undè sicut per hoc penitus amittitur tota gratia justificans, ita & tota fides per quamvis hæresim.

Probatur II. ex illo *ad Galat. 5. Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini.* Et infra: *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Ubi significatur, Christi fidem evacuandam, eiusque totam massam corrumpendam unico isto errore circa observantiam ac necessitatem legis veteris ad justificationem.

Probatur III. ex *1. ad Timoth. 1.* ubi Hæretici dicuntur fecisse naufragium in fide: quâ phrasi significatur, eos totam fidem perdidisse. Undè *Chrysostomus Hom. 5.* illum locum explicans docet, quod sicut is, qui naufragium facit, nudus, omnibusque destitutus evadit; ita ille, qui ex fide exciderit, nihil sibi ex virtutibus & donis Dei retineat.

Probatio.

4. Distinguitur à speciebus intelligibilibus.

5. Non manet in hæreticis, et si uno articulo discedentibus.

Colligitur ex Tridentino.

Et ratione Theologica. Probatur denique ratione Theologica : tum quia alias hæreticus maneret verè fidelis ; sicut dicitur absolutè physicus , qui callet plures conclusiones physicas , etsi circa unam vel alteram erret : tum quia fides amittitur solùm demeritoriè ; unicum autem peccatum infidelitatis demeretur amittere totum habitum infusum fidei , uti unum mortale totum habitum charitatis.

6. *Occurritur objectionibus.* Nec obstat , quòd possit quis habere scientiam de aliquibus passionibus subjecti & errare circa alias : nam in diversis conclusionibus sunt diversa motiva seu media , quorum unum potest quis cognoscere sinè altero ; in fide autem omnium articulorum unum est medium , videlicet divina Veritas revelans : & (quod inde sequitur) scientia habet diversas specie partes , quarum unam quis potest sinè alia habere ; fides autem est habitus omnino simplex , adeò ut quilibet gradus ejus extendat se ad omnia credibilia.

Non obstat etiam , quòd lapsus in hæresim adhuc credat aliis articulis ob idem motivum. Nam hoc posito (prout possibile est) solùm credit aliis articulis fide naturali & ob idem motivum privato suo iudicio innixum.

7. *Habitus fidei non potest ex parte minui.* Colligitur denique fidem infusam non posse minui , sed solùm totam perdi. Nam Tridentinum supra supponit tantùm amitti peccato infidelitatis. Deinde peccatum veniale non meretur tantam pœnam. Et si posset per illud amitti pars fidei , tandem posset per venialia multiplicata amitti tota fides , adeoque totum justificationis ædificium funditus everti : quod certissimum est non fieri , nisi per peccatum mortale.

8. *Est simpliciter practicus.* D I C O II. Habitus fidei est simpliciter practicus. Ita Scotus q. 4. Prologi num. 31. ejusque Discipuli ; etsi plures aliter loquantur , dicentes habitum fidei esse formaliter , partim practicum , partim speculativum ; qui tamen in re à nobis non differunt. Patet à fortiori ex dictis in Proæmio Theologiae quaest. 5. de Habitu Theologico , qui est practicus , & tamen habet partes specie distinctas , quarum nonnullæ non possunt proximè & formaliter dirigere praxim , sed tantùm remotè & virtualiter. Declaratur Conclusio : quia fides est habitus aptus proximè dirigere praxim , eamque multiplicem , idque etiam ex suo proprio fine & circa principale suum objectum , sic ut nulla sit in eo pars intrinseca seu gradus ad id non idoneus , cum quilibet gradus possit coëfficere assensum fidei cujuscumque objecti credibilis , inter credibilia autem sint plurima formaliter practica. Nec refert , quòd objecta quædam fidei sint speculativa , v. g. Deum esse unum & trinum &c. Nam ut habitus simpliciter dicatur practicus , non requiritur omnia objecta esse practica , ut inductione in scientiis facta patet. Similiter ut sit speculativus , non sufficit , quòd respiciat assensus aliquos speculativos ; sed , quòd non sit idem habitus idoneus dirige-

re praxim. Ut interim taceam , istas speculationes fidei etiam dirigi sub eodem lumine fidei ad praxim , videlicet amoris Dei unius & trini.

Considerando nihilominus diversos & singulares actus fidei , certum est inter eos reperiri plurimos formalissimè practicos , quibus v. g. credimus colendum & amandum Deum , fugienda peccata &c. alios formaliter speculativos (etsi mediatè & virtualitèr praxim dirigentes) v. g. quo credimus Deum esse trinum. Quocirca hanc propositionem , Deus est Trinus , speculativam appellavit Scotus 4. d. 14. quaest. 3. num. 4.

Etsi quædam veritates fidei sint formaliter speculativa.

Q U Æ S T I O II.

An actus Fidei Theologicæ sit discursivus & liber ?

D I C O I. Actus fidei Theologicæ non est discursivus. Ita Scotista & Thomista communiter , quos sequitur Suarez , Valentia , Coninck , Wiggers & alii communius , contra Vasquez & varios Recentiores , quorum sententia videtur improbabilis Tannero disp. 1. quaest. 1. dub. 3. num. 73. Favet Scotus communiter citatus 3. d. 24. quaest. unica. num. 14.

9. *Actus fidei non est discursivus.*

Probatur : quia certitudo discursûs nititur antecedente & bonitate consequentiæ , quæ quidem solâ ratione naturali innotescit : cum tamen certiùs assentiamur articulo fidei , sinè cujus proinde detrimento possemus de bonitate consequentiæ dubitare.

Probatur variè.

Deinde motivum fidei immediatum est ipsa auctoritas Dei revelantis : motivum autem discursûs est medium syllogisticum , seu connexio illius cum extremis in antecedente , sic ut divina veracitas tantùm sit motivum mediatum vel inadæquatum. Propter quod conclusio discursivè deducta pertinet ad assensum seu habitum Theologicum , qui à fide distinguitur.

Præterea alii contendunt discursum formalem , aut certè (ut Quidam limitant) virtuales hujusmodi ; Quidquid Deus revelavit est verum , sed hoc vel illud Deus revelavit ; ergo est verum , necessariò intervenire. Quòd tamen non subsistit : cum constet sæpissime nos assentiri propositioni revelatæ absque eo , quòd nobis objectivè proponantur duæ præmissæ , ex quibus assensus fidei à nobis deducatur. Quod manifestius est in fidelibus simplicioribus. Neque ulla repugnantia ratio allegari potest. Et quidem si discursus intervenire deberet , potius formalem concurrere in nobis credendum foret. Et planè , si nil sit , quod ostendat necessitatem discursûs formalis , non est quoque admittendus virtualis : cum contra hunc similia militent argumenta : cumque parum referat , si discursus in nobis ad-

mittendus sit, an formalis sit, an virtualis. Accedit, quod conclusio fidei inferretur ex præmissis, vel tamquam creditis fide divinâ; & sic quoad ipsas præmissas recurrendum esset ad anteriorem discursum, & sic sine fine: vel ut cognitis notitiâ naturali; & sic nequit in eis fundari fidei nostræ præminens certitudo.

10. Varii discursus suspensionem fidei præcedunt.

Est igitur prima Veritas revelans ratio credendi simplici modo sine discursu, aut saltem non in virtute discursus, sed proximè propter primam Veritatem revelantem, quâ articuli redduntur summè credibiles, sicut lumen est ratio videndi colorem. Negandum tamen non est, quin soleant varii discursus præparatorii ad suspensionem fidei præcedere; v. g. circa notas Ecclesiæ, eas examinando, atque ex iis conclusiones ad fidem accedentes formando; ut experientia docet in convertendis ad fidem. Verum assensus principaliter innitentes huiusmodi discursibus non sunt assensus fidei Christianæ, sed ille solus, quo agnitâ ibidem per lumen fidei divinâ veracitate, intellectus articulis assentitur tamquam ab ea dictatis seu revelatis.

11. Actus fidei est liber. Patet ex Tridentino sess. 6. c. 6. dicente, homines disponi ad iustitiam, dum excitati divinâ gratiâ & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse, quæ divinitus revelata & promissa sunt. Cui consonans Augustinus Tract. 26. in Joan. specificat multa, quæ facere homo potest (ut loquitur) nolens, credere autem (subdit) non potest, nisi volens. Et l. de Bono perseverantia cap. 16. Fides sine voluntate non potest esse. Et aliis locis. Consonant quoque alii Patres.

Propterea in Scriptura deficientes in fide, utique ex libera voluntate, redarguuntur Luca ult. O stulti & tardi corde ad credendum. Marci 16. Exprobravit incredulitatem eorum. Ipsa quoque fides nomine obedientiæ insignitur Act. 6. Multa turba sacerdotum obediebat fidei in ipsa Jerosolima. Ad Rom. 10. Sed non omnes obediunt Evangelio. Et cap. 16. Vestra obedientia (id est fides) in omnem locum divulgata est. Et alibi. Denique 2. ad Cor. 10. dicitur in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi; captivatur autem intellectus per voluntatem, ejusq; est obsequium offerre.

Eadem Conclusio probatur experientiâ, quæ docet objecta sic regulariter proponi Fidelibus, ut dum credunt, possint, quantum est ex se & virtute motivorum, non credere sive assensum suspendere. Et in hoc consistit, tum fidei meritum, tum non credentium, dum credere possent & deberent, demeritum.

Præsertim libertate exercitiis.

Undè consequens est, fidei assensum, spectatis etiam & propositis motivis evidentis credibilitatis (quæ in omnibus non est æqualis, ratione inæqualis propositionis ex parte objectorum, & capacitatis ex parte subjectorum) esse saltem liberum libertate exer-

citii. Quare à fortiori est liber quoad exercitium, quatenus in potestate voluntatis est intellectum à motivorum credendi consideratione divertere, & ad opposita consideranda applicare.

An autem assensus fidei sit liber libertate specificationis, majorem dubitationem habet. Afferunt Plures, Negant alii, præsertim Scotista. Verum satis constat, esse eatenus liberum libertate specificationis, quatenus est in manu voluntatis intellectum divertere à consideratione notarum fidei, & convertere ad difficultates credendi. Quod quidem experientiâ notum est. Immo in his adeò operatur affectus, ut, etiam stante externâ propositione, intellectus de voluntatis nutu instar surdi ad motiva non reflectat, seu ea non ponderet. At si motiva considerentur, eaque evidentiam credibilitatis generent (prout generant, sepositis affectibus librata à personis capacibus) hoc supposito & absentibus motivis, quæ generent (ut sic loquar) discredibilitatem, adeoque iudicii indifferentiam, existimo omnino non esse in potestate voluntatis discredere. Et hoc vult Scotus 3. d. 25. qu. 1. nu. 13. dicens: Actus credendi dependet ex duobus, scilicet habitu inclinante, & credibili præsentato: non quomodocumque, sed præsentato tamquam credibile: & sic communiter non præsentatur, nisi per doctrinam, & adhuc si sic præsentatur non ne cessariò credit intellectus, ut sic credere præcedit velle, quia proponens credibile intellectui non demonstrat, ita ut cogat intellectum ad assentiendum: ideo non credit nisi volens. Quàmvis autem voluntas sic habeat imperium super actum credendi, non tamen habet imperium super oppositum actum, stante fide, ut intellectus dissentiat credibili proposito per imperium voluntatis: sed solum potest impedire intellectum, nè exeat in actum suum credendi elicitum circa credibilia proposita.

Ratio est: quia tali casu non adest motivum discredendi, uti nulla discredibilitas. Neque est penes voluntatem movere intellectum pro libitu, nisi adsit motio ex parte objecti. Aliàs enim posset imperare intellectui, ut sine alia persuadendi ratione iudicet astra v. g. esse paria. Ideoque credere non possumus ei, quem iudicamus nil adferre fide dignum. Confirmatur: quia non potest quis credere, nisi proponatur res ut credibilis; ergo nec discredere, nisi proponatur res, ut quodammodò discredibilis seu incredibilis; hoc autem non fit, quando objecta fidei proponuntur veluti credibilia evidenter, adeoque citra dubium de credibilitate.

Undè Hæretici, supposito quod sic proponantur & propositi maneant articuli, positivè non possunt discredere. Quod itaque discredant, fit ex eo, quod sive defectu ingenii, sive defectu attentionis & considerationis, sive ob contrarias incidentias & motiva (quæ iis inhærent) non iudicent mysteria

12. Quæ ratione sit liber quoad specificationem:

Quæ ratione non.

13.

Notando circa hæreticos.

mysteria sic proposita esse evidenter credibilia. Quod si etiam interius convincantur, dum recte rem perpendunt, obstinata tamen voluntate intellectum à notarum consideratione, veluti earum oblitum, mox avertunt, & motivis suorum errorum toti incumbentes, manent æque vel magis obstinati.

Fatendum nihilominus plerumque assensum fidei esse liberum quoad specificationem, etiam stante propositione motivorum: ad quod nimirum non sit perfecta semper evidentiā credibilitatis, sive defectu propositionis, sive defectu capacitatis aut interioris considerationis, propter quod experientia docet fidem articulis propositis plerumque sic adhiberi, ut possit iisdem discredere. Quod signanter patet in Hæreticis, qui non obstante propositione sufficiente, ut peccent non credendo, manent in suis erroribus obstinati. Quemadmodum etiam patuit in Judæis ac Gentilibus prædicationi Christi & Apostolorum resistentibus.

Advertendum tamen prædicta intelligenda esse de fide, qualem nunc elicimus ex motivis credibilitatis, & de potentia ordinata. Non enim repugnat omnipotentiae Dei causare in nobis mediante intellectu fidei assensum necessarium ac à voluntate independentem, etiam supernaturalem; ut Doctores admittunt, nec est ratio dubitandi. Talis foret assensus, stante physicā evidentiā primæ Veritatis & ipsius revelationis elicitus, voluntate impedita, quod minus intellectum aliò divertat.

Nunc inquirendum restat, qualiter voluntas concurrat ad assensum liberum fidei. Et inprimis *Scotista* statuunt positivam voluntatis motionem, quæ in eo consistit, ut ipsa intellectui imperet, quatenus sepositis humanæ sapientiæ rationibus & affectibus serio investiget ea, quæ mysteria fidei (unde salus nostra dependet) credibilia reddant, quatenus videlicet inde consequatur digna veracitate Dei credulitas. Quæ quidem in convertendis ad fidem reperitur, sæpeque repetitur, maximeque necessaria seu opportuna est, adeo ut aliàs non sit speranda conversio. Unde idcirco Deus circa *Philippos* Macedoniæ aperuit cor Lydiæ intendere his, quæ dicebantur à Paulo Act. 16. §. 14. quæ consequenter fidem eo prædicante suscepit.

Præter hanc autem affectionem considerari potest alia, quâ directè voluntas imperet intellectui, ut fidem adhibeat. Et hæc quoque ordinariè saltem adest, præsertim in convertendis ad fidem. Immo pro quotidiano fidei exercitio maximè suadenda est, utpote honestissima ac utilissima, si non necessaria fidei eliciendæ. Multi tamen, præsertim *Scotista*, putant eam non esse simpliciter necessariam, sed suppositā sufficienti propositione objecti, & absentibus aliis impedimentis, sufficere consensum interpretativum, seu non contranitentiam voluntatis.

Quod videtur de mente *Scoti* dist. 25. quæst. 2. num. 1. & clarius num. 2. Quamvis nonnulli *Scotista* excipiant casum primæ conversionis; sed inconsequenter: nam suppositis principiis satis determinantibus ad assensum, & stante pariformitate ex parte voluntatis, assentiri posset intellectus in quovis casu: iis autem sepositis, in nullo.

Itaque probatur doctrina *Scotistarum*: Sententia quia supposita non contramotione voluntatis, videntur motiva credendi habere vim sufficienter determinativam intellectus, uti habent motiva fidei & opinionis humanæ. Nec per positivum imperium voluntatis objectum habet majorem rationem veri, atque adeo determinativi, quàm sine illo. Confirmatur exemplo aliarum potentiarum cognitivarum, quarum actus eatenus solum imperat voluntas, quatenus eis proponit objecta, vel permittit aut detinet eas in objectorum consideratione, quæ alioquin in se habent virtutem determinativam potentiarum ad actum. Nec obstat, quod affectus credulitatis sit initium fidei juxta *Arausicanum* II. can. 5. Nam inprimis non significat illum semper requiri aut semper esse initium fidei, sed solum docet fidem initialem, & ipsum affectum credendi inesse per donum Spiritus sancti corrigentis voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem. Deinde explicari posset de actu voluntatis sive positivo sive interpretativo. Denique intelligi potest de actu positivo, quo voluntas intellectum applicat & detinet in consideratione motivorum fidei, & avertit ab aliis, non autem de volitione proximè imperante actum fidei pro instanti quo elicitur.

Nihilominus contraria sententia est multum probabilis. Neque refragatur *Scotus* magis inclinans in oppositum n. 2. & esto quod requiratur motio positiva voluntatis, etiam sufficit voluntas ad sic movendum in puris naturalibus. Patet: Tum quia hæc est communior; tum quia sic facilius apparet, quomodo actus fidei sit proximè liber, tum quia sic clarius explicatur *Arausicanum*, tum quia videtur favere experientia, cum appareat nos non solum credere, nisi positivè volendo, & intellectum ad hoc inclinando. Quod proinde etiam ad actus fidei humanæ foret extendendum. Estque differentia inter potentiam vivam & intellectivam, quod hæc voluntate saltem dissentiente non crederet; sicut tamen ipsa objecto alioquin proposito videret, quantumvis voluntas millies nollet. Ut proinde intellectus in ordine ad credendum ex parte objecti insufficienter appareat determinatus, nisi accedat determinatio ipsius voluntatis; cui consequenter magis subordinatur, quàm potentia cognitiva externa. Et quidem in tantum, ut hæc prop. 19. ab Innoc. XI. proscripta sit: voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum, impel-

Sententia
Scotista-
rum negans
probat.

17.
Opposita
doctrina
multum
verosimilis
probat.

impellentium. Quæ consequenter potest, & debet summam firmitatem assensui fidei adjungere. Vide etiam prop. 20. Accedit, quod Deus ita rationabilissimè disponere potuerit, ut supernaturalem actum fidei elici non pateretur, nisi proximè liberum & ratione positivæ volitionis capacem honestatis, moralis ac meriti. Denique difficilè explicatur, quî possit mera permissio seu non contramotio voluntatis esse conditio necessaria ad credendum, quando positiva volitio non foret necessariò requisita; ut fusè ponderat noster *Poncius d. 25. in Comment. n. 271. & seqq.*

18. Porro affectus credulitatis sinè dubio est honestus ex genere suo. Et hâc ratione in Scripturis & Patribus laudatur specialiter fides, quæ alioquin velut actus intellectûs non haberet moralem honestatem citra opus ipsius voluntatis. Hæc autem honestas pertinet ad specialem virtutem, non minùs quàm temperantiæ, castitatis &c. tum quia est par ratio, tum quia nullum est inconveniens, tum quia per se apparet dignum naturâ rationali credere Deo, & indignum ipsi discredere, idque ex natura rei & seclusâ consideratione aliarum virtutum: adeoque voluntas credendi specialem ex objecto honestatem habet; quàmvis alioquin (ut & affectus castitatis &c.) ex motivo charitatis aliarumve virtutum posset imperari. Undè distinguitur virtus ad hunc affectum inclinans (quæ vocari possit virtus moralis fidei) à charitate, studiositate, obedientia &c. Estque affinis virtuti Religionis, vel potius species quædam illius. Propter subordinationem tamen fidei ad ipsam, moraliter censetur quid unum cum fide.

19. Non est in substantia supernaturalis:

Ex quo colligitur hanc virtutem, & actum ei correspondentem non esse in substantia supernaturalem, præsertim in via *Scoti* non admittentis talem supernaturalitatem in hac vita, nisi in tribus virtutibus Theologicis, earumque actibus. Specialiter etiam supernaturalitas affectûs credendi ex nullo capite sufficienter suadetur: cum assensus Fidei, uti & Spei ac Dilectionis actus, etsi supernaturales, tamen objectum creatum sint, satisque possint imperari per volitionem in substantia naturalem. Immo affectus iste videri posset respicere assensum fidei præcisè quatenus est actus fidei divinæ, non autem determinatè & præcisè quæ supernaturalis; sub qua ratione nimirum non cadit ipse sub experientiam, quæque etsi deesset ob defectum principii supernaturalis, idem adhuc maneret affectus credendi. Præterea si voluntas credendi esset supernaturalis in substantia, etiam iudicium præcedens deberet esse supernaturale, ratione proportionis inter cognitionem proponentem & prosecutionem voluntatis; propter quod elici nequeunt reliqui actus supernaturales voluntatis sinè prævia directione supernaturali intellectûs: iudicium autem prædictum non

esse supernaturale patet, eò quod juxta auctoritates, signanter *Augustini Epist. 105. & Tridentini sess. 6. cap. 8.* fides sit initium & radix omnis justificationis, & consequenter status supernaturalis. Quod eatenus verificatur, quatenus habitus fidei non præsupponit priorem se habitum supernaturalem, nec actus actum. Deinde si affectum credendi præcederet iudicium supernaturale, saltem hoc ipsum præcedere non debet alius actus voluntatis similiter supernaturalis; adeoque supernaturalis actus intellectûs non requirit universim prævium similem actum voluntatis, nè procedatur in infinitum: non constat autem id specialiter requirere actum supernaturalem fidei.

Sufficit igitur affectum credendi esse supernaturalem in modo, procedereque à gratia actuali; uti & iudicium affectioni prævium: & sicut potentia habitibus supernaturalibus instructa indiget gratiis actualibus ad operandum. Idque saltem colligitur ex *Arausicano sup.* ubi tamen est sermo de affectu credulitatis, qui elicitur in principio conversionis, dum voluntas corrigitur ab infidelitate. Generaliter autem colligitur ex auctoritatibus Scripturæ & Patrum, signanter *Augustini*, afferentibus omnia ad vitam æternam conducentia, specialiter initium fidei, esse ex gratia, contra *Semipelagianos*. A quibus non videtur distare *Scotus sup.* ut credit *Suarez disp. 6. de Fide sect. 7.* Sed gravissimè fallitur: nam *Scotus* (prout ipsum omnes *Scotista* indubitanter intellexerunt, & Charitas Christiana intelligi præcipit) non negat requiri auxilia gratiæ actualis (quæ alibi satis clarè agnoscit, & de quibus ibi agere non spectabat ad solutionem quæstionis) sed per voluntatem in puris naturalibus intelligit voluntatem carentem dispositione habituali vel auxilio physico defectum habitûs supplente, cujusmodi dispositio supernaturalis requiritur in intellectu ad credendum, ut patet ex *Scoto q. 2. cit. nu. 2. & ad secundum.* Vide *Bosco de Pœnitentia disp. 6. Sect. 2. n. 22.*

Q U Æ S T I O III.

De Veritate & Certitudine Assensus Fidei.

D I C O I. Assensus supernaturalis fidei Theologicæ necessariò est verus, sic ut per illum credi non possit alicui propositioni, nisi à parte rei revelatæ. Ita communiter Theologi. Et patet ex admissa ab omnibus fidei infallibilitate ac certitudine, quæ omnem adversæ partis probabilitatem & formidinem de opposito debet prorsus excludere, ut innuitur ex prop. 21. inter 65. damnatas ab Innocentio XI. (de qua statim) cum qua non consistit ejusdem falsitas. Colligitur etiam ex *Tridentino sess. 6. cap. 9.* ubi præmisso, quod quilibet de sua gratia formidare & timere potest, subdit: Cum nullus scire

20. Sed in m. do.

Cujus op. positum malè impingitur Scoto.

21. Assensus fidei supernaturalis nequit esse falsus.

scire valeat certitudine fidei (defectu scilicet revelationis) cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum. Ubi satis aperte supponere videtur veræ fidei certitudinem, eamque talem, cui non potest subesse falsum. Similiter c. 12. docet neminem debere certo statuere, se omnino esse in numero predestinatorum. Nam (ut postea subdit) nisi ex speciali revelatione, sciri non potest, certo scilicet & infallibiliter, quos Deus sibi elegerit. Similiter & de perseverantiæ munere cap. seq. monet, ut nemo sibi certi aliquid absolutâ certitudine pollicetur; damnans can. 16. eum, qui perseverantiâ donum se certo habiturum absolutâ & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit: ex qua aliâ præfata certitudo ex mente Concilii resultaret. Supponit itaque infallibilem esse & absolutam certitudinem in rebus & assensu fidei; adeoque non posse subesse falsum. Quod etiam confirmant aliæ Auctoritates postmodum allegandæ.

Ratio efficax difficilè assignatur. Dari tamen potest hæc, quod ea sit natura actus supernaturalis, & consequenter habitus infusi fidei, ut non possint inclinare nisi in verum. Id autem convenit actui huic ratione suæ excellentis perfectionis, ratione cujus per se exigit Deum ut propriam suam & specialem causam. Ut proinde non videatur tantus defectus sive macula posse cadere in actum supernaturalem.

Confirmatur: quia fides indubiè est ex essentia sua virtus infusa intellectualis; adeoque ex natura sua elicere non potest, nisi actus determinatè veros. Deinde datur ad perficiendum hominem in statu gratiæ & supernaturali, atque adeo ex natura sua solum potest conferre ad actus, quibus homo sic perficitur; quales non sunt, nisi actus veri, conformes doctrinæ & disciplinæ cælesti, à qua hauriri debet, quidquid in ordine ad salutem perficit; à qua tamen non procederet, si verâ revelatio Dei non præcessisset.

22. Obijcitur I. Experientia docet rusticum eodem modo assentiri articulo verè revelato, & alteri non verè revelato, ex instructione Parochi, cui fidem proponenti credere tenetur, etiam dum proponit non revelatum, si absit ratio dubitandi: ergo utriusque articuli assensum elicit ex concursu fidei infusæ. Nam sanè revelatio non movet, quatenus à parte rei subest, sed quatenus subesse putatur, & intentionaliter in mente subsistit. Ut proinde idem sit planè assensus ex parte objecti, etiam motivi, sive revelatio de facto adsit, sive non, utpote utrobique tendens in rem creditam propter primam Veritatem in revelando. Nec obstat instantia Coninck disp. 10. dub. 4. nu. 74. urgentis, quod si crederem dicto Petri, quem puto esse Joannem, magnæ apud me auctoritatis virum, verè crederem Petro, non autem Joanni (quàm-

vis id putarem) utpote nil mihi dicenti. Nam tali casu verè esset assensus fidei humanæ erga Joannem. Quare hinc potius infertur in casu objectionis verè esse assensum fidei divinæ.

Resp. itaque Neg. Conf. quia tali casu articulo verè revelato creditur assensu fidei supernaturalis, alteri autem putativè revelato assensu fidei divinæ quidem, sed naturalis: quorum equidem assensuum differentia non cadit sub experientiam. Ad assensum porrò naturalem non concurrit fides infusa, ratione suæ infallibilitatis, & correspondentis in suo actu certitudinis. Undè actus iste esset quidem fidei divinæ seu Theologicæ generatim loquendo, non tamen simpliciter; eò quod hoc nomine simpliciter posito soleat intelligi fides infusa seu supernaturalis.

Obijcitur II. Actus aliarum virtutum supernaturalium (quæ subiectantur in voluntate) possunt vitari per finem extrinsecum; v. g. vanæ gloriæ: ergo & actus fidei supernaturalis potest (ut sic dicam) falsificari. Resp. actus virtutum supernaturalium voluntatis tantum posse vitari extrinsecè per quamdam denominationem, sic ut formaliter boni, Deoque accepti maneat. At verò actus fidei in se ipso & formaliter deberet habere vitium falsitatis, non autem solum denominatione quâdem extrinsecâ. Undè potius argumentandum: Actus supernaturales voluntatis non possunt formaliter reddi mali, ergo nec actus supernaturalis intellectus fieri potest falsus.

Obijcitur III. Actus virtutum moralium supernaturalium possunt versari circa falsum, v. g. adoratio circa hostiam verè non consecratam, misericordia circa pauperem fictum seu putatum talem &c: ergo & fides supernaturalis circa revelationem existimatam. Resp. Dissimulatâ supernaturalitate prædictorum actuum, cum Doctoribus passim Neg. Conf. quia virtus intellectualis versatur circa verum, adeoque circa conforme à parte rei cum objecto, virtus autem voluntatis circa bonum prout per rationem propositum; cujus regulam etiam probabilem aut invincibiliter à parte rei errantem sequendo bene agit voluntas, estque suæ regulæ conformis: non sic virtus intellectualis, cujus regula est veritas ipsius objecti.

Instabis: Prudentia est virtus intellectualis, & tamen inclinatur in falsum, ut patet in Jacob prudenter, & tamen cum errore, judicante licitum sibi esse accedere ad Liam. Prout etiam errat adorans hostiam, quæ bonâ solum fide putatur consecrata; qui tamen prudenter judicat illam hostiam sibi esse adorandam. Resp. judicia ista esse falsa, & prudentiæ utentis (quæ virtus non est) non autem docentis, quæ circa regulas universales versatur, quatenus scilicet infertur ex his præmissis: Licitum est accedere ad suam, hæc

Qui tamen solum esset naturalis.

23. Obiect. II.

Resp.

24. Obiect. III.

Resp.

25. Instantia.

Responsio.

hæc est talis : Adoranda est hostia consecrata ; hæc est talis. Recta tamen est huiusmodi actio, quia ad hoc sufficit iudicium verum aut invincibiliter existimatum tale. Quamvis in similibus casibus posset adesse verum prudentiæ iudicium ; sive absque discursu, quatenus positâ notitiâ circumstantiarum, in quibus non occurrit ratio dubitandi, quin v. g. sit uxor, ex terminis satis patet licite accedi ad talem personam : sive formando præmissas, hoc v. g. modo : Licitum est accedere ad eam, quæ hîc & nunc invincibiliter putatur sua, hæc est talis.

26.

Obiect. IV. tali credens fide supernaturali Christum nasciturum, eundem actum continuare potuisset Christo jam nato ; qui proinde exinde falsus fuisset. Resp. Assensum hunc Judæi determinatè respicientem tempus adhuc futurum, non fuisse Fidei Theologicæ, sed conjecturalem ; cum ei non fuerit revelatum determinatè tempus, quo Christus nasceretur : ut proinde assensus fidei tunc debuerit respicere Christum aliquando nasciturum, abstrahendo à differentia futuri temporis, aut certè respicere futuram declarationem Christi nati, seu adventus Christi, ipso nato factam pluribus, ipso & Joanne prædicante ceteris. Quod si tamen ex speciali revelatione aliquis huiusmodi assensum fidei elicuisset, is mansisset verus etiam Christo nato, supposito quod propositio semper significet idem instans, puta tempus futurum post instans quo primum elicitur ; ut Plures volunt : aut si durante assensu jugiter succedat significatio diversi temporis, puta futuri post instans respectivè præsens (quod putant ii, qui censent propositionem contingentem posse transire de vera in falsam) assensus non poterit manere idem, sed necessariò mutabitur insensibiliter impleto tempore, quod respiciebat ipsa revelatio.

Responsio.

Petes, an possit assensus fidei esse causa assensus falsi ? Resp. propriè & per se loquendo Neg. ex vero enim, præsertim supernaturali per se non sequitur nisi verum. Per accidens tamen & improprie potest quodammodo esse causa assensus falsi, si videlicet conclusio falsa inferatur ex præmissa fidei, junctâ aliâ falsâ. Nam sic etiam ex primo principio (utî & ex aliis evidentissimis principiis) potest inferri falsa conclusio citra præiudicium suæ perfectionis. Nec est incongruens, quod causa ex se bona & perfecta ob consortium causæ vitiosæ sit causa per accidens effectus vitiosi, & ad eum partialiter concurrat, utî potentia progressiva cum crure vitiato ad claudicationem ; potentia generativa cum causa alia malè affecta ad generationem monstri.

27.

An assensus fidei possit saltem per accidens esse causa assensus falsi,

Estque tunc etiam per accidens causa seu occasio & conditio sine qua non ipsius falsitatis, secus quam Deus concurrens cum creatura libera ad actum malum, qui nullo modo

est causa malitiæ : nam falsitas causatur, quatenus causatur substantia actus falsi ; utpote cui competit falsitas, non quia ab hac vel illa causa, hoc vel illo modo procedit, sed præcisè, quia est difformis objecto : malitia autem consequitur actum, non quovis modo, sed quatenus procedit liberè à creatura contra legem & conscientiam. Proprie nihilominus & per se falsitas in præsentia causatur à connexionione non subsistente mediis cum extremis in antecedente ; qui defectus per se oritur ex præmissa falsa : utî effectus vitiosus in exemplis præmissis per se adscribitur causæ imperfectæ ; per accidens perfectæ. Præmissa enim vera ex se inclinans ad verum, ex concursu præmissæ falsæ detorqueatur & adhibetur ad falsam conclusionem ; quæ quidem falsa est per se ob similem defectum in antecedente, scilicet in præmissa falsa. Sic ex vero testimonio Joannis testantis Petrum occisum ab eo, qui tali tempore fuit ingressus ejusdem cubiculum ; & falso testimonio Andreæ testantis solum Jacobum tunc fuisse ingressum, iudex erroneè censebit Jacobum esse homicidam : cujus tamen deceptionis non censetur propriè & per se causa testis veridicus, sed alius falsus.

D I C O II. Assensus fidei est certus. Ita omnes Theologi. Patet ex verbis *Tridentini præc. Conclus. relatis.* Et consonat Scriptura *2. ad Timoth. 1. Scio cui credidi & certus sum* *utique ex verbo primæ Veritatis, potentis facere quod dixit. Quæ certitudo etiam apparet manifestè in fide Abrahæ laudata ad Rom. 4. qui contra spem naturæ credidit divinæ promissioni futuri seminis, & non habuit diffidentiam, sed confortatus est fide, plenissime sciens, quia quacumque promissi Deus potens est & facere.* Ideoque ad *Hebr. 11. Fides describitur substantia* sive existentia *sperandarum rerum,* quatenus fides eas quodammodo nobis præsentat, dum de iis nos adeò certificat, ac si manibus tenerentur ; certiores verò facit, quam si vel oculis essent conspectæ, vel ratione demonstratæ ; prout ex *Chrysostomo, Theodoro, & reliquis Græcis exponit Estius ibid.* Quo sensu Apostolus de Moyse subdit : *Invisibilem tamquam videns sustinuit ; id est, Deum fide intuens, tamquam si oculis videret, omnia dura toleravit.* Eandem certitudinem arguit altera descriptionis pars, scilicet *argumentum non apparentium,* sive (ut apud *Augustinum* aliosque veteres Latinos subinde legitur) *Convictio,* vel (quod Græca vox sonat) ostensio ac demonstratio ; quia nimirum res, etiam si sensu aut ratione non comprehensas, tam certò oculis mentis nostræ repræsentat, ac si reipsâ coram positæ essent, utcumque reclamet sensus noster carnalis, ut rectè *Estius sup.*

Accedunt Patres, *Basilii in Moral. Reg. 80. c. 21. proprium fidei* dicens, quod sit *certissima animi expletio de divinorum verborum veritate* &c. Item proprium fidelis esse, ut cum ejusmodi

certa

ipsiusque falsitatis.

certa animi expletione veram esse illorum vim credat, quæ dicta sunt in Scriptura &c. Chrysostomus Hom. 21. in Epist. ad Hebr. Neque fides dici potest, nisi cum circa ea, quæ non videntur, amplius, quam circa ea, quæ videntur, certitudinem quis habuerit. Bernardus Epist. 190. post plura in hanc rem contra Petrum Abailardum præmissa, Non est, (inquit) fides aestimatio, sed certitudo.

Ratio sumitur, partim ex infallibilitate Dei revelantis, à qua objecta etiam aliàs contingunt, quæ ei verè substant, sumunt eatenus maximam immutabilitatem: partim ex supernaturalitate ipsius fidei habitualis, vel auxilii suppletis defectum habitus, & consequenti firmâ adhæsiōe ad rem creditam.

29.

Immo est certior scientia cognitiōe.

DICO III. Fides est certior scientificis notitiis. Est etiam communis Doctorum, etsi non omnes convenient in modo explicandi. Colligitur ex Scriptura: nam ratione summæ certitudinis fidei Apostolus 2. Cor. 10. dixit: In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, scilicet per fidem. Quo loco vult Apostolus significare, quod fides, quam prædicabat, efficiat, ut quis abneget omnem rationem & evidentiam, quæ aliquo modo videtur doctrinæ fidei adversari. Et ad Gal. 1. ait: Licet nos aut Angelus de calo Evangelizet vobis, præterquam quod Evangelizavimus vobis, anathema sit. Ubi docet nobis ita adhærendum rebus fidei, ut nulla ratio vel auctoritas, quantumvis gravis, ab iis credendis possit nos dimovere.

Accedunt Patres, Chrysostomus & Basilus præc. Conclus. relati. Adde aliud ejusdem Basilii in illud Psal. 115. Credidi propter quod locutus sum, dicentis, fidem invitare animum, immo & persuadere ad consensionem præ cunctis rationalibus methodis. Item illud Augustini l. 7. Confess. c. 10. Audiivi ..... & non erat prorsus unde dubitarem, faciliusque dubitare vivere me, quam non esse veritatem, quæ per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

Ratio sumitur ex summa infallibilitate motivi fidei, quod est summa Veritas revelans, cuique magis implicat subesse falsitatem, quam mediis creatis aut lumini naturali, quibus aliæ cognitiones nituntur. Cui accedit infallibilitas ipsius habitus infusi, qui nequit efficere assensum non subsistenti revelationi innixum. Huic porro certitudini cognitionis adjuncta est pariformis certitudo adhæsiōis, quæ tanta est, ut fidelis paratus esse debeat, prout etiam paratus est, negare potius veritates, quantumvis appareant evidentes, quam dimoveri à credendis iis, quæ per Ecclesiam credenda proponuntur.

30.

Cur magis vacillationibus incipientibus subjectus, quam assensus evidens.

Fatendum nihilominus fidem esse subjectam incidentibus dubitationibus (quas tantum Fidelis voluntariè fovere nequit) & tentationibus contrariis, quibus ipsa interdum subvertitur de consensu voluntatis; idque defectu evidentiae, quam motiva credibilitatis non causant, ideoque intellectum non cogunt,

sicut medium scientificum: quàmvis sint talia, ut mysteriis ita propositis prudenter adhiberi possit & debeat firmissimus ac summâ veracitate dignus assensus, atque adeo cum firmitate (ut sic dicam) appretiativa veritatum fidei ob respectum divinæ auctoritatis revelantis, cujus nomine & tamquam dicta ejusdem adeo credibiliter proponuntur. Unde hæc firmitas adhæsiōis roboratur per piam affectionem, ac insuper per divinam intus motionem.

Dices, saltem assensus hujus disjunctivæ, Deus est Trinus, vel non est Trinus, apparet certior assensu fidei de hac, Deus est Trinus; idque ratione evidentissimi principii: Quodlibet est vel non est. Resp. Neg. Ass. Certitudo enim prioris assensus solum est naturalis, at certitudo & necessitas objecti fidei est subtilior, utpote fundata in veracitate Dei. Neque principium allegatum quatenus naturaliter evidens, est fundamentum fidei: non enim ideo assentior determinatè uni parti, & dissentio parti contradictoriæ, quod lumen rationis ostendat Deum non posse simul esse Trinum & non Trinum, sed alterutrum tantum; verum quia Deus revelavit veritatem hujus, Deus est Trinus; hoc ipso autem simul revelavit falsitatem contradictoriæ.

QUÆSTIO IV.

An Fides actualis sit ad salutem
Necessaria?

SUPPONO fidem actualem non esse necessariam ad salutem parvulis baptizatis ante usum rationis morientibus: hi enim fidei actualis incapaces salvantur per fidem, spem, & charitatem habituales seu gratiam in Baptismo acceptam, quam non nisi novo peccato mortali (cujus sunt incapaces) possunt amittere juxta Tridentinum sess. 7. can. 13. de Baptismo. Si quis dixerit parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse ..... Anathema sit. Idem est de adultis in infantia baptizatis, qui antequam committant peccatum mortale, ex hac vita decedunt, etsi nullo actu fidei elicitō, ratione invincibilis ignorantiae aut inadvertentiæ. Quæstio itaque est de adultis peccatoribus, qui ut salvi fiant, debent per actus proprios se disponere ad justificationem.

De his porro certa doctrina tradit actum fidei supernaturalis eis esse omnino necessarium necessitate (quam vocant) medii ad justificationem, & per consequens ad salutem. Pro quo

Nota necessarium censerī necessitate medii, sine quo finis, v. g. justificatio & salus, obtineri omnino nequit, saltem de lege ordinaria, quantumvis inculpabiliter omittatur: necessarium autem necessitate præcepti esse,

31.

An dissimulativa ex contradi-
ctoriis sit
certior unâ
parte reve-
latâ.

32.

Qui sal-
vari possunt
sine fide a-
ctuali per
habitum.

33.

Adulto pec-
catori fides
actualis ne-
cessaria est
necessitate
medii.
Qui hac
necessitas
distingua-
tur à neces-
sitate præ-
cepti.

esse, ad quod ex præcepto quis obligatur, peccaturus, & gratiam, si habet, amissurus, si culpabiliter non impleat. Unde quod excusat ab obligatione præcepti (ut si ignorantia invincibilis, vel impotentia) tollit quoque hanc necessitatem, sic saltem, ut non noceat, etsi non impleatur. Secus est, dum est necessitas medii. Unde parvulum in utero morientem non juvat baptismi impossibilitas, ut non damnetur.

34. Probatur Assertio ex Scriptura, ad Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Ubi est sermo de adultis eorumque fide actuali; de qua mox subditur: *Credere enim oportet accedentem ad Deum.* Cujus quoque fidei exempla de Abel, Enoch, Abraham & aliis antiquis Patribus profert Apostolus, per ea necessitatem credendi in ordine ad placendum Deo confirmans. Quam necessitatem etiam alibi inculcat. Probatur II. ex Tridentino sess. 6. c. 6. ubi requirit fidem ut dispositionem ad justificationem. Et c. 7. vocat Baptismum Sacramentum fidei, *sine qua, inquit, nulli umquam contigit justificatio.* Et c. 8. ait: *Fides est humana salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire.*

Et consensu Patrum. Probatur III. ex communi consensu Patrum. Nobis sufficiat illud Augustini Serm. 38. de Temp. *Fides est humana salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest pervenire; quia sine ipsa nec in hoc saculo quisquam justificationis exequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit aeternam.* Plura alia testimonia Augustini, Irenæi, Basilii, Ambrosii & Leonis vide apud Valentia disp. 1. de fide q. 2. punct. 2.

35. Oppositum tenuit Soto l. 2. de Gratia c. 11. primæ Impressionis Venetæ (ipso teste in seq. Edit: in qua idem retractat) censens adultos, quibus numquam Evangelium est prædicatum, posse justificari sola cognitione Dei naturali, si habeant supernaturalem actum amoris Dei. Immo nec hunc requirit Vega l. 6. in Tridentinum c. 20. Quorum doctrina acriori censura notatur à Theologis; adeò ut Suarez disp. 12. sect. 2. n. 5. dicat esse erroneam in fide, Alii dicant esse hæreticam.

Dices I. Scriptura urgens necessitatem fidei posset intelligi de necessitate in re aut voto; prout constat intelligendam Scripturam, quæ inculcat necessitatem Baptismi Joan. 3. Resp. Neg. Aff. nam modus loquendi, junctus dictis Conciliorum & Patrum, omnino id convincit de fide; non autem de Baptismo, quem in necessitate posse suppleri per contritionem charitate perfectam ipsamet Ecclesia & Patres conformiter ad alias Scripturas declarant. Nec apparet, quis actus assignari posset, ut suppleret instar voti defectum omnis fidei, quæ est initium & fundamentum omnis justificationis.

36. Dices II. Apostolus ad Rom. 1. dicit Philosophos justè esse damnatos, eò quod cum naturaliter cognovissent Deum, non sicut

Deum glorificaverunt: ergo secundum Apostolum habuerunt sufficientem cognitionem ex naturalibus ad glorificandum Deum prout oportuit ad salutem. Resp. Neg. Conf. Apostolus enim tantum docuit, quod Philosophi illi per cognitionem naturalem potuerint honorare Deum, & idololatriam, ac cetera vitia contra naturam deferere; quod quia non fecerunt, posuerunt impedimentum gratiæ ulteriori, & traditi sunt in reprobum sensum. Vide Estium in d. c. & propositionem 23. inter condemnatas ab Innocent. XI.

Dices III. Ad Rom. 2. dicitur: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt.* Et immediatè præmissum erat, quod *factores legis justificabuntur*: ergo illa cognitio naturalis poterat sufficere ad justificationem. Resp. Neg. Conf. Nam intelligendo hunc locum cum Cajetano & aliis de Gentibus fide carentibus, non significat Apostolus, Gentes omnia quæ legis sunt, sive totam legem naturalem implevisse, sed aliquid ex lege: & hoc sufficiebat ad intentum Apostoli, ut nimirum ostenderet legem naturalem esse scriptam in cordibus hominum, & non esse opus lege scriptâ. Unde quod præmittit, factores legis esse justificandos, necessariò consequenter intelligi debet de iis, qui totam legem per gratiam Dei, adeoque non sinè fide, observant. Intelligendo autem cum Augustino variis locis, Prospero, Fulgentio (quos sequitur Salsouth, Estius aliique complures) de Gentibus fide imbutis, sive Christi adventum præcesserint, sive secuti sint, manifestum est, non excludi fidem & gratiam mediatoris, sed solum legem scriptam, sinè cujus adminiculo Gentes legem implent naturaliter, id est, ex natura per gratiam reparata (ut exponit Augustinus lib. de Spiritu & Litt. c. 27.) adeoque duce lumine naturalis rationis, junctâ gratiâ fidei, absque magisterio Legis justificantur, partim justitiam primam comparando, partim augendo, partim (quod juxta Augustinum est scopus Apostoli) faciendo, ut justii judicentur & habeantur apud Deum.

Dices IV. Hinc sequeretur ignorantibus invincibiliter mysteria fidei deesse media sufficientia ad salutem. Resp. Neg. Seq. qualiter autem his ex bonitate Dei media sufficientia non desint vide Tract. de Grat. disp. 3. q. 5. Dico, *Ex bonitate Dei*: nam justè potuisset illos Deus sinè omni medio in barathro culpæ derelinquere, etsi ex misericordia cupiat etiam hos salvare.

Dices V. Potest quis per dilectionem Dei super omnia, vel perfectam contritionem salvari: hanc autem posset quis elicere cum gratia Dei, etsi præcedat sola notitia naturalis Dei summè boni, & per peccatum offensi. Resp. posse peccatorem salvari per actum dilectionis perfectæ, sed supernaturalis: hunc autem elicere nequit de lege ordinaria sinè prævia directione fidei supernaturalis, ut patet ex Scriptura & Tridentino relatis, ubi indubiè

Philosophi gentiles non fuerunt sufficienti notitia prædicta ad glorificandum Deum salutariter.

37.

Explicatur illud Apostoli ad Rom. 2. Gentes naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt.

Qui non desint infidelibus auxilia sufficientia remissivè.

38.

Actus voluntatis supernaturalis prærequirit actum fidei supernaturalis de lege ordinaria.

dubiè est sermo de fide supernaturali. Congruentia est, quòd, cum justificatio sit adoptio in statum supernaturalem filiorum, deceat præcedere supernaturales dispositiones in intellectu & voluntate, per actus fidei, pœnitentiæ; quodque actus voluntatis supernaturalis ut condignè & supernaturaliter in objectum tendat, exigat proportionatam tendentiam & propositionem ex parte intellectus.

39. *si non repugnet de sententia absoluta, aliquem sine fide supernaturali justificari.*
Dixi, de lege ordinaria: nam non apparet repugnantia, cur si Deus omnipotens vellet, non posset imprimis adultus justificari sine fide supernaturali, uti & sine proportionato actu voluntatis. Deinde cur requisito actu voluntatis supernaturali, non posset is absolute elici sine prævio actu supernaturali intellectu. Congruentia enim allegata procedit, suppositis revelatis, nec alioquin negans per illam convinceretur. Denique etsi foret necessarius actus supernaturalis intellectus, posset absolute dari quædam supernaturalis cognitio Dei distincta à fide.

40. *Opinio asserens sufficientem de facto notitiam gratuitam ex creaturis habuistam refertur.*
Immo Ripalda apud Lugo d. 12. de fide sect. 1. fusè disputat pro ea doctrina, quòd de facto fides strictè dicta fundata in revelatione Dei non requiratur ad justificationem, sed possit sine ea justificari quis per notitiam Dei habuistam ex creaturis (quam gratuitam & supernaturalem censet) & consequentem amorem supernaturalem Dei. Et quàmvis fateatur se nil definire, satis tamen (inquit Lugo) indicat quantum in sententiam illam propendeat, & quantum probabilitatis ei tribuat.

Reprobatur.
Nihilominus ipse Lugo sup. & sect. 2. merito illam refutat, & argumenta Ripalda fusè solvit sect. 3. Breviter autem refutatur ex eo, quòd Scriptura & Concilia manifestissime loquantur de fide strictè dicta. Quæ communis est istius vocis, etiam in ecclesiasticis Conciliis & Scriptoribus, usurpatio. De ea (inquam) loquuntur, quam peccatores ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum, credentes vera esse quæ divinitus revelata & promissa sunt, ut loquitur Tridentinum sess. 6. c. 6. explicans dispositiones ad justificationem.

Q U Æ S T I O. V.

Quorum Fides sit Necessaria necessitate Medii?

41. *Quæ fides explicita, quæ implicita.*
NO T A I. Fidem mysteriorum, aliam esse explicitam, quâ nempe cognoscuntur ipsa in terminis, seu secundum se; v. g. Deum esse unum in natura, trinum in personis, Christum esse natum &c: aliam implicitam, quâ cognoscuntur mysteria non secundum se, sed tamquam involuta seu contenta in alio, v. g. in aliqua ratione generali. Sic cum explicitè creditur, quidquid dixit Dei Filius, quidquid credit Ecclesia, quidquid continetur in Scriptura &c. implicitè creduntur omnes particulares veritates à Christo revelatæ, ab Ecclesia creditæ, in Scriptura &c.

Herinx Sum. Theol. Pars III.

tura contentæ &c. In ipsa quoque fide explicita sunt gradus: nam alia est confusa, alia distincta. Una quoque est confusior vel generalior altera, una distinctior altera.

Nota II. Curatores animarum indubiè obligari ad instruendos homines in omnibus iis, quæ juxta probatorum Auctorum sententias sunt necessaria scitu necessitate medii. Etsi enim juxta aliorum probabiles doctrinas pauciora requirantur, indeque proveniat solamen aliquod de possibili salvatione pleraque ignorantium, liberiorque dissimulatio circa confessiones & absolutiones præteritas cum ignorantia hujusmodi peractas: tamen si revera rigidiores sententiæ sint veræ, probabilitas laxiorum non proderit, quin ignari maneant sine justificatione, atque adeò salute. Et planè longè utiliùs instituerentur coram plebe, etiam in oppidis sæpè parum instructa, conciones catechisticæ, quàm aliæ, in quibus subtilizantur loca Scripturæ, & conceptus ac discursus captum plebis excedentes proponuntur; prout tamen frequenter fieri videmus. Prædictæ porro obligationi satisfiet, si curent sibi commissos instrui in iis, quæ noscuntur esse scitu necessaria, saltem necessitate præcepti, quibus abundè continentur quæ vel probabiliter sunt necessaria necessitate medii. His notatis.

Certum imprimis esse debet, fidem explicitam Dei, sub ratione ei propria & à creaturis distinctiva, puta Entis increati, ceterorum Creatoris, fuisse omni tempore necessariam: numquam enim potuit adultus justificari nisi accedendo ad Deum pro venia, idque per dilectionem Dei aut pœnitentiam. Et hæc ratione generaliter verum est, quod ait Apostolus ad Hebr. 11. *Credere oportet accedentem ad Deum quia est.* Quare constat, fidem omnium illorum esse necessariam, circa quæ versari debeat actus voluntatis necessario prævius ad justificationem. Ad hanc porro extra Sacramentum requiritur per se loquendo contritio perfecta, quæ videlicet est detestatio peccati tamquam supremi mali, seu quatenus est offensa Dei tamquam summi boni; adeoque exigitur notitia de peccatis, quòd sint offensa Dei, quodque is peccatis offendatur. Attamen quia pœnitentia formalis non ita quovis casu est necessaria, quin sine ea posset quis justificari per amorem Dei super omnia, consequenter in casu extraordinario videtur (ut Varii advertunt) fieri potuisse, quòd quis ignorans Deum peccatis offendi (ut si esset peccatorum immemor) si cum gratia Dei eliceret amorem Dei super omnia, justificaretur, adeoque salvaretur sine prædicta notitia. An autem id aliquando factum sit, certò asseri non potest; quinimmo credibile est, quòd non: perfecta enim & supernaturalis dilectio Dei super omnia actus est adeò rarus & arduus, ut non sit natus, eam reperiri in animabus adeò imperfectis ac ignorantiae barathro immerfis: etsi manus

42.

Notandum curatori- bus animarum pro praxi in presenti materia.

43.

Fides explicita Dei semper fuit omnino necessaria.

N

Domini

Domini potens id præstare posset, si velit.

44.
Fides ex-
plicita re-
muneratio-
nis in alte-
ra vita;
semper ne-
cessaria
fuit.

Secundò communiter admittitur, necessariam esse explicitam fidem Dei remuneratoris, juxta illud Apostoli supra: *Credere oportet, quia est, & inquirentibus se remunerator sit, siue sit.* Ubi planè est sermo de remuneratione futuræ vitæ (in qua etiam innotescit providentia Dei nostra curantis, utpote præmiatoris bonorum & vindicis malorum) ad quam (ut ex contextu satis apertum est) aspiciabant Patres ibidem specificati: quos omnes docet salvatos per hoc, quòd Deum inquirerent fide vivâ, præ oculis habentes ipsum Deum ejusque remunerationem. In qua proinde continetur etiam fides alterius vitæ post hanc. Estque moraliter loquendo necessaria omnino hujusmodi notitia: ad perfectum enim gradum dilectionis justificantis non pervenitur regulariter, nisi aliquando saltem & in principio mediante notitiâ & spe melioris vitæ futuræ, nec sinè ea stabiliter quis Deo placebit. Quàmvis juxta *Arriaga disp. 12. sect. 4. n. 27. & seqq.* & alios, non requiratur expressa istius objecti fides in omni casu physico & in omni accessu ad Deum; uti sanè non solum in justificationis augmento, sed etiam in quotidiana reconciliatione peccatoris satis de hoc instructi interdum contingere posset, ipsum accedere ad Deum procedendo ad actum contritionis sinè prævio actu spei aut propositione objecti ejusdem. Quare videtur *Arriaga* simpliciter id quoque posse accidere in casu raro, quo quis ante propositam fidem de hoc puncto, post sufficientem tamen instructionem (quæ successive & per partes fit) de bonitate summa Dei per peccata offensi, prorumperet in actum perfectæ dilectionis & contritionis. Ut proinde ex subjecta materia colligatur ab Apostolo quidem semper requiri fidem explicitam Dei, non tamen sic explicitam remunerationis, quin in casu raro sufficiat implicita. Cujus nihilominus fides explicita manet in præcepto, adeoque debet sciri & credi. Sicque est necessaria necessitate mediæ latè dictæ, quatenus est medium ad justificationem conducent, immo præceptum, cujus proinde noscendi & credendi manet etiam post justificationem directâ obligatio.

45.
Fides mediatoris
explicita,
an vel qualiter ante
legem notam necessaria.

Tertiò fidem explicitam mediatoris omni tempore fuisse necessariam, Plurimi putant: aut saltem à tempore legis Mosaicæ, ut Nonnulli restringunt, adeoque à fortiori tempore legis Evangelicæ. Immo hoc tempore necessariam esse notitiam Incarnationis Christi, quòd scilicet Deus homo factus, suâ passione & morte nos redemerit à peccati servitute, tenent multi Doctores, etiam recentiores, idem extendentes ad mysterium Sanctissimæ Trinitatis, veluti cujus notitia explicita habetur vi notitiæ Incarnationis. Pro qua sententia etiam referuntur *Alensis*, *D. Bonavent.* *D. Thomas*, *Scotus* & alii; qui tamen loquuntur vel explicari possunt de necessitate præcepti.

In hac re censeo omni tempore fuisse necessariam fidem Mediatoris saltem ex præcepto; uti juxta omnes post promulgationem Evangelii necessaria est notitia Trinitatis, Incarnationis & Passionis Christi. Est enim communis sententia. Nam propterea nil adeò insitum fuit ab initio usque modò Judæis, quàm notitia venturi aliquando Messias. Quam quidem notitiam hauserant ex patribus per traditionem. Eademque traditio videtur ab Adam, Enoch & Noè (quibus revelatus fuit Messias) ad alias quoque extra Hebræos familias Deum colentes traducta, aut per Judæos communicata; aut si qui extraordinariè fuerint in fide unius Dei instructi, pariter videntur fuisse instructi in hoc mysterio tamquam scitu necessario, utpote capitali pro statu naturæ lapsæ, cujus Messias est recreator, uti Deus hominis integri, totiusque mundi creator. Quo sensu intelligi potest *Augustinus 18. de Civit. c. 47.* ubi agens de iis, qui olim ex Gentibus salvati sunt, ait: *Quod nemini concessum fuisse credendum est, nisi cui divinitus revelatus est unus Mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus &c.* Ubi non tam asserit absolutam necessitatem mediæ, quàm quòd de facto nullus fuerit etiam in isto statu justus sinè fide explicita Mediatoris.

Nullatenus tamen debuit, etiam tempore 46.
Legis veteris, haberi notitia explicita Incarnationis aut divinitatis vel passionis & mortis Christi. Idemque est de mysterio Trinitatis. Non enim fuit hujusmodi notitia ex natura rei necessaria, ut patet: neque etiam ex positiva ordinatione Dei; quæ non satis ostenditur. Immo ostenditur potius oppositum: cum plerique Judæi, præ ceteris Dei cultoribus magis instructi, ista mysteria planè ignoraverint, exceptis paucioribus illuminatis Patriarchis aut Prophetis: neque in veteri Testamento fuerint satis expressa aut promulgata, ut populus communiter posset aut certè teneretur ea credere.

Nec obstat *Nazianzenus Orat. 20. de SS. Loc. Na-*
Machabais in init. dicens, quòd *ratio omnibus zianzeni*
Dei amatoribus valde probabilis est, neminem eo-
rum, qui ante Christi adventum martyrio con-
summatis sunt, id sinè fide in Christum consequi
potuisse, seu (ut habet Versio Jacobi Billii, &
consonat Versio Bilibaldi Pirckheimheri) id
citra Christi fidem esse consecutum. Nam etsi loquatur de fide explicita Christi, eam tamen non requirit tamquam medium generaliter & omnino necessarium: quia loquitur ibi de solis martyribus, de quibus dicit probabile esse, quòd sinè fide in Christum nemo veterum sit de facto martyrium consecutus. Quamquam enim (uti subdit) *Verbum suo postea*
tempore liberè promulgatum est; puris tamen
animis etiam ante innotuit: quemadmodum ex
multis, qui ante ipsius nativitatem honoribus af-
fecti sunt, liquido perspicui potest. Ubi hanc prærogativam facit peculiarem excellentioribus quibusdam & puris animis.

47. *An casu ra- ro potuerit obtineri ju- stificatio si- ne fide ex- plicita Me- diatoris.* An autem explicita fides Mediatoris sub generali s. Item conceptu mittendi à Deo, qui mundum Deo reconciliet, fuerit semper adeo necessaria omni casu, ut invincibiliter id ignorans non potuisset justificari per fidem unius Dei, non ita constat: cum Plures existiment fuisse ita necessariam: Alii è contra negent, non sine fundamento, eò quòd onus oppositum non satis videatur probari, uti deberet: & aliunde fides Dei propositi tamquam summi boni per peccata offensi videatur posse sufficere ad contritionem cum gratia Dei, quam fuisse negandam generaliter omnibus ignorantibus venturum Mediatorem, gratis videtur asseri.

48. *In lege nova fides Incarnationis & Trinitatis est ne- cessaria.* At tempore Novæ Legis satis apud omnes constat, esse saltem præceptam omnibus notitiam fidei explicitam de prædictis mysteriis, veluti quæ sunt capitales articuli fidei Christianæ; cujus auctor est Christus, cujusque corpori inserimur per Baptismum in nomine Trinitatis collatum. Suntque ideò primi articuli, quos Apostoli & prædicatores fidelibus annuntiant, quique tantâ sollicitudine omnibus à pueritia inculcantur. Unde cum sit fides eorum præcepta, & per se loquendo initiandis ante omnia proponantur, sitque adeò prærequisitum per se loquendo medium ad justificationem, quæ si casu raro obtenta sit, adhuc debent nihilominus illa addisci & sciri, sicque præcedit eorum fides saltem in voto vel etiam confusa aut implicita (quod aliis præceptis non convenit, ut patet) idcirco possent dici necessaria neceſſitate medii saltem latè dictâ, ut notat *Lugo d. 12. sect. 3. num. 106.* quàmquam id multum pertineat ad modum loquendi.

49. *An in omni casu etiam invincibilis ignorantia.* An verò sint ita scitu necessaria neceſſitate medii, ut si quis invincibiliter ea, aut eorum aliqua ignoret, instructus tamen fide sufficienti ad inquirendum Deum pro venia peccatorum non possit justitiam consequi, est dubium. Fieri enim posset, ut quantumvis constet notitiam prædictam non esse necessariam ex natura rei ad contritionem & dilectionem perfectam, Deus tamen nolit aliis dare gratiam poenitendi aut diligendi sicuti apparet de fide explicita Dei remuneratoris: nam inter 65. ab Innocent. XI. damnatas est hæc propositio 22. *non nisi fides unius Dei necessaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita remuneratoris.* Sed de aliis, quia hoc durum videtur, & sine valde urgenti fundamento (quod difficulter assignatur) non debet restringi gratia Dei, aut ampliari neceſſitas, tam peremptoria præsertim, sciendi explicitè tot puncta, non sine verisimilitudine docent noster *Michael Medina, Suarez, Turrianus, Lugo d. 12. sect. 4. num. 91.* & plures alii, posse per accidens in casu raro justificari inculpabiliter ignarum prædictorum mysteriorum. Maxime cum contingere queat ob penuriam temporis, non posse instructionem de omnibus adhiberi periclitanti v. g. de vi-

ta, cui tamen propositâ æternitate instante, Deoque optimo per poenitentiam sibi reconciliando, non sit credendum denegari gratiam poenitendi.

Accedit, quòd nonnulli adeò rudes sint, ut videantur incapaces percipiendi mysterium Incarnationis, & maximè Trinitatis. De quibus saltem non dubito, quia possint iis non cognitis justificari per fidem eorum implicitam: cum tales eatenus sint redigendi ad ordinem carentium usu rationis.

Insufficienter quoque neceſſitas medii quoad mysterium Trinitatis à quibusdam infertur ex mysterio Incarnationis: nam posset simpliciter sciri Deus homo absque notitia trium personarum: uti & sciri, quòd Filius Dei sit factus homo, absque notitia Spiritus sancti.

Infundatum quoque est, quòd *Bannez* & nonnulli alii docent fidem explicitam hujusmodi mysteriorum, non quidem requiri omnino necessario & omni casu ad justificationem, tamen ita requiri ad salutem. Nam sic justificati indubiè salvarentur, si in iustitia perseverantes morerentur; quòd, veluti de fide, non possunt hi Doctores negare, uti neque negant; ut hinc proinde eorum sententiam Nonnulli frustra oppugnent. Gratis autem dicitur, quòd Deus non permetteret quemquam hujusmodi mori in gratia, nisi instructum prius in istis mysteriis: præsertim cum contingere posset hujusmodi justificatio in persona morti aut privationi usus rationis vicina.

Nec refert, quòd *Cornelius Centurio* jam justificatus esset ante prædicationem Petri: Sed (ut ait *Augustinus lib. de Prædest. Sanct. cap. 7.*) si posset sine fide Christi esse salvus, non ad eum adificandum mitteretur architectus *Apostolus Petrus*; ergo &c. Nam juxta varios Patres & Doctores *Cornelius* non erat perfectè justificatus, sed solum justitiâ quâdam morali præditus, sicque cessat intentum *Bannez*. Dicendo autem cum aliis Patribus & Doctoribus passim (quòd credibilissimè dicitur) eum jam fuisse justificatum, adhuc tamen indigebat instructione in fide explicitâ Christi, quæ in nova lege per se requirebatur, & ex tunc coeperat obligare in ista regione, ut advertit *Alensis 3. parte quæst. 82. Memb. 4. art. 2.* Et constat ex verbis Petri *Act. 10. Vos scitis, quòd factum est verbum per universam Judæam &c.* Unde Petro non veniente, facile potuisset *Cornelio* advenire ignorantia vincibilis, & damnatio, cui præcavendæ serviebat instructio Petri.

Varie quoque Scripturæ ex *Joan. 3. & 11. Act. 16. ad Rom. 3.* &c. allegantur ad probandam absolutam neceſſitatem medii quoad fidem explicitam Incarnationis & Passionis Christi. Verum partim solum significant credentes explicitè in Christum salvari per istam fidem, non negantes, quin etiam inculpabiliter eâ notitiâ carentes salvari queant: partim

Notitia Trinitatis non necessario con- statur notitia Incarnationis.

50. Opinio distinguens inter neceſſitatem ad justificationem & neceſſitatem ad salutem refutatur.

51. Exemplum Cornelii Centurionis exponitur.

52.

Varie Scripturæ explicantur.

tim excludunt non credentes à salute, id est, qui increduli sunt mysteriis Christianis propositis, adeoque loquuntur de iis, quibus fides Christiana satis innotescere potuit: partim loquuntur de fide Christi, non tamquam objecti, sed tamquam causæ meritoriae, quatenus omnes salvantur per fidem, quæ datur ex meritis passionis & sanguinis Christi: partim possunt intelligi de necessitate præcepti, seu medii latè dictæ.

§3. *Loca Augustini videntur adstruere necessitatem fidei explicitæ de mysteriis Christi pro quovis tempore.* Difficultatem præcipuam facessunt dicta Augustini variis locis inculcantis necessitatem omnimodam fidei explicitæ in Christum Deum hominem, sive ejus incarnationem, mortem & resurrectionem; ut l. 2. de Gratia Christi, qui est de peccato Originali cap. 24. Epist. 89. & alibi. Quæ tamen loca, si quid probant, videntur nimium probare contra ipsos objicientes, scilicet fidem explicitam prædictorum objectorum fuisse pariter necessariam omni tempore, etiam ante Christum & Moysen, ut ex tenore verborum clarum est: quod tamen communissimæ doctrinæ repugnat; cum nemo fidem adeò explicitam prædictorum mysteriorum censeat fuisse necessariam omni tempore necessitate medii immo nec præcepti. Necessitas autem moralis fidei explicitæ Mediatoris ut sic, libenter à nobis conceditur, immo & prædictorum mysteriorum pro nova lege.

§4. *Ejus intentum expenditur.* Videtur porro intentum potissimum Augustini fuisse, contra Pelagium inculcare in primis, quomodo in omni mundi ætate seu tempore salus fuerit ex gratia Christi, ac meritis & efficaciam incarnationis, passionis ac resurrectionis ejus; ut apparet vigilanter attendenti, quæ habet l. de Peccat. Originali cap. 24. & seqq. Agit enim de re tamquam fide certa: *Sine fide ergo* (inquiens cap. 24.) *incarnationis & mortis & resurrectionis Christi, nec antiquos justos, ut justii essent, à peccatis potuisse mundari, & Dei gratiam justificari, veritas Christiana non dubitat.* Veritas autem Christiana nil indubitanter statuit de hujusmodi fide explicita, sed de necessitate fidei & gratiæ per Christum omni tempore; quod in Pelagio redarguens Augustinus cap. 26. inquit: *Non igitur, sicut Pelagius & ejus discipuli tempora dividamus, dicentes primum vixisse justos homines ex natura, deinde sub lege, tertio sub gratia; supple, Christi.* Deinde vult Augustinus doctrinam de necessitate Mediatoris ejusque mortis & resurrectionis non esse liberam, de qua possit utrimque salvâ fide disputari (cujusmodi varias præmittit cap. 23.) sed necessariam, sic ut sinè hæresi seu infidelitate nequeat negari. Undè cap. 29. concludit; *Quapropter quisquis humanam contendit in qualibet ætate naturam non indigere medico secundo Adam, quia non est vitata in primo Adam, non in aliqua questione, in qua dubitari vel errari salvâ fide potest, sed in ipsa regula fidei, quæ Christiani sumus, gratia Dei convincitur inimicus.*

Quare dum Augustinus cap. 24. fidem adeò explicitam mysteriorum prædictorum videretur exigere, & rursum cap. 26. inculcat non potuisse ullo tempore justificari, neque Christum esse Mediatorem, nisi credentibus in ejus resurrectionem, addens: *& hoc quomodo fieret, si eum in carne venturum nescissent?* revera non voluit fidem explicitam adeò necessariam omnibus semper fuisse (id enim esset planè falsum) sed fidem ex gratia Christi, quæ quidem in paucis majoribus v. g. Abrahamo & similibus erat explicita; quibus reliquus populus adhærens eadem implicitè credebat, partim actu interno, partim externâ fidei protestatione per sacrificia similiaque signa publica, etsi eorum energiam non ita noscerent. Alibi enim Augustinus satis supponit minùs perfectam fidem tunc fuisse requisitam, ut videre est Epist. 47. q. 2. lib. 19. contra Faustum c. 14. & Enchiridii c. 18.

Alius Augustini locus de Corrupt. & Grat. c. 7. minorem difficultatem habet: solum enim ibi vult damnandos, qui non audierant Evangelium, nempe quia infideles (de quibus loquitur) ex infidelitate, adeoque peccatis suis (ob quæ damnantur) non emergunt, nisi per prædicationem Evangelicam, quâ utique solâ fides vera, regulariter saltem, innotescit.

QUESTIO VI.

Quorum Fides seu Notitia explicita sit Necessaria ex Præcepto?

REFERUNTUR Nonnulli antiqui, præsertim Canonistæ, docuisse, quòd sufficiat Christiano credere in communi ea omnia, quæ Ecclesia Catholica credit, non descendendo ad particularia. Sed contrarium assertum supponit Tridentinum sess. 5. c. 2. de Reform. statuens, ut Parochi plebem pascant, docendo, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem. Præmissam quoque doctrinam ab Inquisitoribus Aragoniæ damnatam esse ex Eymerico refert Sanchez l. 2. in Decalog. c. 3. n. 3. Eandem alii ut erroneam, alii ut hæreticam damnant. Auctores tamen referri solitos excusat Suarez disp. 13. sect. 4. num. 1. velut qui non excluderint omnes prorsus articulos particulares; cum saltem requirant fidem explicitam unius Dei remuneratoris.

Verum apud omnes indubitatum est, etiam de aliquibus aliis articulis exigere fidem & notitiam explicitam, scilicet Incarnationis & Passionis Christi, Trinitatis &c. Quod partim ex dictis patet, partim ex dicendis hæc quæstione magis patebit.

Solum est difficultas ad quas res se hæc obligatio extendat, præsertim tempore legis novæ. Quod enim ad tempus legis naturæ & mosaicæ attinet, nec multum refert scire, neque certum quid habetur, nisi in genere, quòd

§5. *Locus ejusdem ex l. de Corrupt. & Grat. explicatur.*

§6. *Sententia asserens sufficere in generali credi quòd credit Ecclesia reprobat.*

§7.

*Triplex ge-
nus perso-
narum di-
stinguitur.*

quod ea credere debuerint, quæ communi-
ter populo proponebantur, servatâ propor-
tione ad conditionem istius statûs. In Lege
autem Evangelica distingui solet triplex ho-
minum genus, scilicet Majorum (per quos
intelliguntur Episcopi similesque Prælati Ec-
clesiæ) Mediorum (per quos intelliguntur
Parochi, Concionatores & similes) & Mino-
rum, per quos intelligitur reliqua plebs.

*58.
Necessaria
necessitate
medii sunt
pariter ne-
cessaria ex
præcepto.*

Itaque in primis quoad Christianos com-
muniter, adeoque etiam quoad plebem, est
præceptum credendi sive sciendi explicitè ea,
quæ sunt necessaria necessitate mediî: quæ
utique eo ipso sunt scienda ex præcepto;
cùm finis præceptus inferat præcepta esse me-
dia necessaria. Nonnulli præterea præceptum
hoc extendunt ad omnes articulos, quos Ec-
clesia solemniter celebrat. Sed sinè sufficienti
fundamento: cùm plura Sanctorum festa &
mysteria celebret Ecclesia, sive per officium,
sive etiam per indictionem festi, quæ cer-
tum est rusticum v. g. scire non debere, cui
sufficit scire quòd sit præceptum abstinendi à
servilibus operibus & audiendi missam. Qua-
re idem est, etsi celebretur mysterium ali-
quod Christum concernens, v. g. Trans-
figuratio, Præsentatio in templo, Circum-
cisio &c. quamquam indubiè sit consonum
ea à Catholicis sciri & credi. Non tamen de-
bet tam gravis obligatio imponi sinè claro
jure. Qua in re consonat communis sen-
tentia Doctorum.

*59.
Contenta
Symbolo A-
postolorum
sunt omni-
bus ex præ-
cepto scien-
da & cre-
denda.*

Vera proinde & communis Theologorum
sententia docet inesse obligationem gravem
sciendi & credendi contenta in Symbolo A-
postolorum, saltem quoad substantiam. Quæ
quidem ab omnibus sciri & credi debere
etiam exprimitur in Catechismo Pii V. Ea-
dem obligatio colligitur ex perpetuo sensu
Ecclesiæ, quæ idcirco etiam antiquitus no-
titiam explicitam Symboli exegit, antequam
admittere vellet aliquos ad Baptismum; ut
patet ex Concilio Bracharensi II. c. 1. Agathen-
si c. 13. Laodicensi c. 46. relatis can. 55. 56.
& 58. de Consecr. d. 4. Atque etiam modò
tantam sollicitudinem Parochi in Ecclesia ad-
hibent, ut quilibet hoc Symbolum noverit.
Immo in hunc finem ipsum videtur ante di-
visionem ab Apostolis compositum, ut præ-
cipua fidei Christianæ mysteria, scitu omni-
bus Christianis necessaria, brevi quâdam for-
mulâ proponerentur. Undè omnes bene in-
stituti Christiani præ omnibus curant, ut
Symbolum hoc proles suas edoceant. Quod
denotat communem sensum Fidelium hac in
parte. Et planè Christianus hoc ipso, quod
Christianismum profitetur, debet scire saltem
substantialia capita & fundamenta suæ reli-
gionis, oppositumque nimis indecens foret:
ea porro Apostoli prædicto Symbolo ex in-
stinctu Spiritûs sancti comprehenderunt, &
ubique prædicarunt.

*60.
Non sufficit*

bolo sciantur quoad substantiam. Ad quod
Herinx Sum. Theol. Pars III.

non sufficit, ut quis ipsum memoriâ teneat illud scire
verbaliter, puta absque ullo intellectu rerum memoriter
per verba significatarum, aut idiomate sibi idiomate
ignoto (cujusmodi multi sunt non callentes ignoto.
linguam latinam, nec tamen scientes Sym-
bolum, nisi latine) cùm id perinde sit, ac non
scire, ut patet. Ad idem è contra non requi-
ritur, ut teneatur memoriâ: quamquam
enim periculosum sit, Symbolum non scire
memoriter, ideoque omni modò ad ita dis-
cendum sit conandum, simpliciter tamen &
sub gravi saltem obligatione id non requiri-
tur, dummodò sciantur contenta, de quibus
per consequens rogatus quis posset aptè re-
spondere. Requiritur igitur & sufficit, ut
confusè saltem ac grosso modo sciatur, id
quod generaliter vocibus in articulis conten-
tis significatur. Quod quidem patet ex ipso
simplici textu Symboli, prout jacet ab Apo-
stolis præscripti, & ex communi sensu & pra-
xi. Idem exigebat leve jugum Christi: di-
stincta enim notitia singulorum incongruè
fuiſſet requisita generaliter: sic enim major
Christianorum hominum pars moraliter ne-
cessariò debuisset carere scientiâ necessariâ.
Undè de Trinitate Symbolo expressâ scire
sufficit, Patrem esse Deum, Filium esse
Deum, Spiritum sanctum esse Deum, & hos
nequaquam esse tres Deos, sed unum Deum.
De Incarnatione, Christum esse Filium Dei,
verum Deum, verumque hominem. De
conceptu ex spiritu sancto scire sufficit, Chri-
stum esse conceptum sinè opera maritali per
cooperationem aliquam Spiritûs sancti ex
Maria Virgine.

An autem virginitas Mariæ etiam post par-
tum, sive perpetua, sit vi istius articuli ex-
plicitè credenda, disputant Doctores. Afferit
Suarez, Coninck, Lugo & alii. Sed rationes eo-
rum non sunt efficaces. Undè alii cum Azo-
rio, Sanchez, Joanne Poncio & aliis non impro-
babiler negant.

Similiter circumstantia passionis, quòd
contigerit sub Pontio Pilato; item resurre-
ctionis, quòd contigerit tertiâ die, est mino-
ris momenti, quam ut in eam cadat obligatio,
saltem gravis; quàmvis levem admittat Pon-
tius dist. 25. in Comment. num. 101. & seqq.
eò quòd aliàs non fuiſſet posita in Symbolo.
Similiter apparet de sepultura, quòd non sit
circumstantia adeò gravis, sed solum pars ar-
ticuli, quæ novam aliquam difficultatem non
habet, solumque servit confirmationi veræ
mortis, declarationique miraculi resurrectionis,
quæ utraque supponuntur satis scita &
credita.

De descensu ad inferos (qui omissus est in
Symbolo Nicæno, & quorundam opinione
non fuit ab Apostolis in Symbolo positus,
eò quòd nonnulli veteres Patres in explica-
tione Symboli non faciunt de eo mentio-
nem) Suarez, Castro Palao & alii censent non
esse necessariò explicitè credendum. Nihilominus
plures alii, quos sequitur Lugo disp.

*illud scire
memoriter
idiomate
ignoto.
An debeat
saltem sciri
memoriter.*

*Contenta
rudi modo
nosci suffi-
cit.*

*Quod de
Trinitate,
Incarnatione,
conceptu
de spiritu
sancto ex-
emplifica-
tur.*

*60.
An perpe-
tua Maria
Virginitas
sit vi Sym-
boli ab om-
nibus cre-
denda.*

*Non est ob-
ligatio stri-
cta sciendi
quasdam
circum-
stantias in
Symbolo
expressas;
Nequidem
sepultu-
ram.*

*62.
Quid cen-
sendum de
descensu ad
inferos.*

13. sect. 4. num. 85. existimant esse ad hoc per se loquendo gravem obligationem: cum revera descensus ad inferos, sive ad partes inferiores terræ, fuerit ab ipsis Apostolis in Symbolo positus (quod purum & integrum ab iis accepit & servavit Romana Ecclesia teste Ambrosio Epist. 7. ad Syricium Papam) & à Chrysostomo, Cyrillo, Rufino expressus; idque non tamquam circumstantia alterius articuli, sed tamquam articulus novus continens aliquid peculiare non parvi momenti, contra Hæreticos & quosdam Novatores. Quàmvis in Symbolo Nicæno potius supponatur, quàm denuò exprimatur, eò quòd circa illum non erat exortus error apud Hæreticos.

63.
Quid de
fessione ad
dexteram
Patris.

De fessione ad dexteram Patris etiam controvertitur, an sit circumstantia necessario explicite credenda, idque propter ejus difficultatem. Verum existimo rem ipsam per hæc verba significatam aliquammodo sciri oportere, puta quòd Christus in cælo habeat supremum locum seu gloriam post Patrem, in quantum homo est, & æqualem, in quantum Deus est.

Quid de
nique de
Commu-
nionem San-
ctorum.

Denique de Communionem Sanctorum ob difficultatem intelligendi, quæ inter Doctores de sensu differentiam parit, censent Plures non esse explicite credendam. Sed quod ad rem ipsam pertinet, non apparet difficultas sciendi, quod sub verbis illis latet, sive hoc sit participatio eorundem Sacramentorum, sive potius participatio mutua bonorum operum & orationum, quæ etiam rudes Catholicos non latet, utpote qui orant Sanctos, mutualque orationes postulant.

Impotentes
ad intelli-
gendum
quædam
mysteria
excusan-
tur.

De his itaque omnibus instruendi sunt Fideles juxta ingenii cujusque capacitatem. Quod si verò aliqui sint adeò obtusi ingenii, ut nequeant aliquorum articulorum sensum, etiam grossum & superficiale capere, excusabuntur à culpa ratione impotentiae, si eos saltem implicitè credant.

64.
Quorum
Sacramen-
torum ne-
cessaria co-
gnitio.

Præter Symbolum debet quilibet Christianus cognoscere & credere explicite tria saltem Sacramenta, scilicet Baptismum, Eucharistiam & Pœnitentiam, tametsi in Symbolo non sint expressa, veluti quotidiano usu sic patentia, ut de eorundem ignorantia non oporteat timere: quàmvis etiam Baptismus & Pœnitentia spectent ad remissionem peccatorum, quæ per illa datur. Baptismus itaque cognosci debet, ut sciatur, quâ viâ quisque fieri possit & debeat vel jam factus sit Christianus, & Ecclesiæ seu numero Fidelium insertus: Eucharistia verò, quia ejus usus ex divino præcepto est pro refectioe animarum necessarius adultis; qui utique ad dignam perceptionem & gratiarum actionem debent posse discernere inter hunc cælestem cibum & corporalem. Pœnitentia similiter cognosci debet, veluti remedium relapsis (quales plerique sunt aut erunt) necessarium. Reliqua Sacramenta sufficit cognosci juxta communem sententiam, ubi & quando quis

illis utetur: quàmvis Nonnulli notitiam explicitam septem Sacramentorum requirant.

His accedunt præcepta Decalogi, sine quorum cognitione, sive per fidem habitâ, sive saltem naturali, non potest homo vitam & actiones suas dirigere, prout debet, tam in ordine ad finem suum ultimum, quàm juxta exigentiam officii hominis Christiani. Idemque est de ordinariis Ecclesiæ præceptis. Quibus accedit Oratio Dominica, eatenus saltem juxta omnes, quòd debeant Fideles scire, Deum esse orandum, ab eoque petenda esse bona animæ & corporis; & consequenter sciendam esse Orationem Dominicam quoad substantiam, hoc est, pro singulis bonis acquirendis & malis vitandis, quæ utique ibi continentur, esse Deum orandum. Quàmvis juxta Plures non sit gravis obligatio sciendi illam recitare memoriter, immo juxta aliquos nè levis quidem. Hanc tamen Doctores passim concedunt, & placet Cardinali Lugo sup. num. 133. fundanti sese in consuetudine & Fidelium existimatione, qui consequenter in ejusmodi ignorantia turpitudinem aliquam agnoscunt. Hoc saltem observandum est, periculosum Fidelibus esse illam ceteraque prædicta non posse verbotenus recitare; eò quòd huic ignorantiae facilè juncta sit ignorantia ipsarum rerum. Undè varia Concilia antiqua, sed particularia, tum Orationem Dominicam, tum Symbolum addisci volunt. Quæ tamen quantum ad hoc magis admonitionem aut pœnale præceptum, quàm strictum mandatum continent, quod potius ad substantiam rerum contentarum refertur.

Addunt Nonnulli obligationem sciendi formare signum crucis; idque ex usu, & sensu Fidelium in ignorantia hujus rei turpitudinem apprehendentium. Verum hæc obligatio nequit esse gravis, sed solum videtur ex quadam decentia ista scientia requiri. Estque in devota hujus signi efformatione mira utilitas, & professio præcipuorum fidei Christianæ mysteriorum, ut patet insipienti vulgaratam apud Catechistas mysteriorum illo significatorum explicationem; quam etiam habet Marchant Tom. 2. Trib. Tr. 2. Tit. 2. quæst. 3. in fine.

66.
Quid cen-
sendum de
signo cru-
cis.

Obligatio porro fidelium prædicta discendi incipit cum usu rationis: & consequenter parentes, pastores & alii curam habentes tenentur sibi commissos de his instruere. Quod tamen non est intelligendum de puncto rationis metaphysico, sed morali: prout nimirum occasio & opportunitas se offert, quæ in aliis atque aliis nunc major nunc minor est, sicut & capacitas discendi: & consequenter cum proportionem major vel minor est culpa, sive in iis qui discere, sive in aliis qui docere tenentur, si diutius, quàm par est, differant. Frequenter etiam ignorantia in junioribus & rudioribus præsertim, non est mortalis, sive ob levitatem materiæ ignoratæ,

67.
Quando
incipiat ob-
ligatio præ-
missa dis-
cendi.

noratæ, sive ob inadvertentiam seu defectum apprehensionis, sive ob defectum perfectæ capacitatis.

68.

Qualiter
debeat con-
fessarius
procedere
cum igno-
rantibus.

Si autem quærat, quomodo se debeat habere Confessarius cum ignorante mysteria fidei, respondendum est, pœnitentem esse tunc solum interrogandum, quando sufficienti fundamento præsumitur hæc ignorantia laborare. Tunc autem indaganda est ignorantia qualitas, an sit vincibilis seu culpabilis, & an graviter, spectata inadvertentia, qualitate negligentia, capacitatis & materia ignoratæ. Penitus porro ignarum nequit absolvere, nisi proponentem firmiter addiscere scitu necessaria. De quibus (si ratio temporis suadeat, & absque incommodo fieri queat) poterit confessarius pœnitentem breviter instruere rudi minervâ, absque longioribus discursibus aut inculcationibus, illius hebetudinem & ignorantiam supplendo, & explicitè articulos necessariò credendos, Trinitatem & Incarnationem potissimum (de quibus in praxi potissima difficultas ob probabilissimam necessitatem medii, & quia ceteri ferè articuli certæ obligationis satis præsumuntur noti, ut & præcepta decalogi quoad substantiam) concernentes proponendo, atque ad singulorum propositionem requirendo pœnitentis verè fidelis, adeoque tenentis fidem Ecclesiæ, responsum, *Credo*. Hoc similive modo: *Credis Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse tres personas & unum Deum? Credis Jesum Christum esse verum Filium Dei, verum Deum & hominem pro te natum, crucifixum, mortuum, sepultum, resurrexisse, ascendisse in calum, sedere ad dexteram Patris, & Judicem venturum? Credis unam Ecclesiam sanctam & Catholicam, extra quam non est salus? Credis in Ecclesia esse potestatem remittendi peccata? Credis Christum esse in Eucharistia verè & realiter sub speciebus panis & vini &c.* Estque hæc praxis aut similis ante absolutionem omnino adhibenda ignorantibus absolutè necessaria necessitate medii, utpote alias non valentibus justificari. Eadem quoque arctius est præmittenda, dum ignarus est in periculosa infirmitate, longiorem non patiente instructionem, constitutus. His nihilominus injungat ut diligentia perfectius addiscendi ad salutem necessaria cum proxima opportunitate.

69.

An detur
interdum
ignorantia
invincibilis myste-
riorum fi-
dei.

Hinc nova difficultas nascitur, an dari possit invincibilis ignorantia mysteriorum fidei Christianæ? Resp. Aff. Nec apparet ratio dubitandi: cum multi fuerint infideles, & adhuc esse possint, qui nil umquam de fidei Christianæ mysteriis audierunt. Inter fideles quoque reperiuntur, quibus nulla umquam incidit dubitatio de obligatione sciendi quædam specialia mysteria, de quibus etiam non sunt ab aliquo instructi. Quo casu excusantur quidem à culpa ipsi ignorantes; graviter tamen peccant, quorum officium erat illos instruere. Qui quidem de-

fectus (proh dolor!) satis frequens est in quibusdam curam animarum habentibus. Interdum etiam accedit nimia quorundam ruditas, incapacitas ac defectus apprehensionis; prout aliquando videre est in hominibus agrestibus, qui dum vix incipiunt ratione uti, applicantur pascendis pecoribus, & raro permittuntur templum adire, ac rarius conciones, nec domi ab heris aut parentibus de iis instruuntur; aut si quando aliquid de hisce audiunt, nil omnino capiunt, nec apprehendunt ea ut scitu necessaria.

Infideles nihilominus tales fide carentes damnabuntur, partim propter peccatum originale lavacro regenerationis non deletum, partim propter addita in adulta ætate peccata actualia, in quibus fide carentes moriuntur, non autem propter peccatum ignorantia, ut rectè Augustinus Tract. 89. in Joan. explicans illud: *Si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent &c.*

Infideles
ejusmodi
non dam-
nandi ob
meram ig-
norantiam,
sed quare?

Nec refert, quod talibus non desit auxilium sufficiens perveniendi ad fidem: nam istud auxilium non est tale, ut habenti innotescat ipsum esse medium ad fidem veram consequendam, adeoque etsi culpabiliter homo non cooperetur, adhuc manet involuntaria ignorantia fidei, cum finis iste sit plane ignotus & auxilium istud non negligatur tamquam cognitum in ratione medii ad talem finem.

70.
Sufficien-
tia auxilii
non facit
ignorantiam fidei
necessariò
culpabilem.

Non refert etiam quod Apostolus ad Rom. 10. de sono prædicationis Evangelicæ dicat: *Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum.* Et ad Coloss. 1. *Quod, Evangelium, prædicatum est in universa creatura, quæ sub calo est.* Nam constat Evangelium ad multas remotissimas & incognitas Gentes etiam multis post sæculis non pervenisse. Quare sic loquitur Apostolus, eò quod in plurimas quaquaversum Nationes illo jam tempore disseminatum erat, atque ad plures etiam rumor ejus pervaserat, etsi non planè ad omnes, multò autem minus ad singulos singularum Gentium homines. Hinc defectus fidei non est peccaminosus, quousque alicui in mentem veniat, saltem in confuso, aliquam cognitionem, quæ caret, esse sibi necessariam ad salutem. Secus est, quando hoc satis occurrit, aut de fide sua rationabiliter dubitat. Cujusmodi sunt plurimi apud Hæreticos educati, qui postea inter Catholicos conversantes aut eorum liberos legentes, aut vitâ piorum & Ecclesiæ observantiis attracti, meritò de falsitate fidei suæ dubitant; qui proinde, si diligenter non inquirent, ignorantia vincibili laborare convincuntur. Secus est de illis, qui se in vera Ecclesia esse sine hæsitatione arbitran- tes, de fundamentis & articulis pluribus Catholicæ Ecclesiæ nihil audiverunt, aut certè non nisi junctâ reprobatione ac execratione eorundem, quasi blasphemis & falsitate refertorum.

Evangeliz
sonus quæ
tempore
Pauli exi-
verit in sa-
niversum
orbem.

71.
Non aequa-
lis notitia
requiritur
in omnibus.

Qua scien-
tia requi-
ratur in
Parochis,
Conciona-
toribus &c.

72.
Quanta
debeat esse
scientia in
Episcopis.

Præter obligationem explicitæ fidei seu notitiæ communem Christianis, est in nonnullis obligatio plura & perfectius cognoscendi ratione officii sui, scilicet in Parochis, Concionatoribus, Episcopis & similibus. Unde Augustinus l. de Symbolo & fide c. 1. dicit contineri in Symbolo, quæ sufficiunt rudibus. Et lib. contra Epistolam Fundam. c. 4. Turbam, inquit, fidelium non intelligendi vivacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Et Gregorius 2. Moral. cap. 18. aliàs 25. in illud Job 1. Boves arabant, & asina pasciebantur, per boves intelligit prudentiores (quales esse debent ministri Ecclesiæ) per asinas verò simplices, quia prudentioribus conjuncti tardiores, eorum intelligentiâ pascuntur. Omissis autem simplicibus Sacerdotibus, qui non tenentur ad fidem magis explicitam, quàm laici (præterquam quod scire debeant, quomodo recitandum sit officium, conficiendum Sacramentum, & similia, quæ sunt statûs sui) in primis Parochi ad ampliorem scientiam sunt obligati: debent enim ea, quæ ad officium hominis Christiani spectant sic callere, ut possint eadem explicare, ac difficultates communiter plebeis occurrentes elucidare, eosdemque in modo recipiendi Sacramenta, audiendi missam &c. posse instruere: scire etiam alia ad munus suum ac Sacramentorum administrationem necessaria. Idque evidenter sequitur vi officii. Quod proinde dimittere debet, qui scientiam necessariam sibi non procurat. Quæ etiam non sufficit, nisi subsequatur actualis ac debita plebis sibi commissæ instructio, saltem in necessariis. Similiter in Doctoribus seu Magistris & Prædicatoribus patet eam requiri scientiam fidei & præceptorum, quæ pro exigentia muneris ac debitæ aliorum instructionis sufficiat.

Majores denique Prælati Ecclesiæ, scilicet Episcopi veluti Pastores Pastorum, judices controversiarum, custodes sacri depositi Evangelicæ doctrinæ, quorum præcipuum munus est Evangelium Jesu Christi prædicare juxta Tridentinum sess. 5. c. 2. de Reform. Et sess. 24. c. 4. de Reform. qui ex officio succedunt Apostolis, & regunt Ecclesiam Dei, ad quos denique Pastores inferiores in suis difficultatibus possunt & debent recurrere; debent consequenter adhuc majorem cognitionem rerum fidei & morum habere, ita ut per se possint articulos fidei confirmare, & contra oppugnantes defendere. Est communis Doctorum. Non quod tanta notitia ipsis in promptu esse debeat, sed quod debeant esse apti, ut oblatis occasionibus debitum sui muneris exequi valeant: quod fit, si noverint ea, quæ communiter sunt nata occurrere, cetera verò studio & aliorum consilio ac auxilio præstare possint. Patet non solum ex jam dictis, sed etiam ex 1. ad Timoth. 3. ubi dicitur: Oportet Episcopum esse doctorem. Et 1. ad Titum 1. requiritur, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.

Idem exaggeratur in variis Canonibus apud Gratianum, ut C. Qui Episcopus, dist. 23. C. Omnes Psallentes, dist. 38. In Synodo VII. can. 2. Cap. Cum in cunctis de Elect. Quod innovat Tridentinum sess. 7. c. 1. de Reform. Hinc Episcopi solent interrogari, an sciant utrumque Testamentum, scilicet explicare, adhibito saltem studio, & in difficilioribus requisito doctiorum consilio. Nec sufficit, quod Episcopi hæc præstent per alios: cum enim sint lux mundi, absurdum est, quod ex se non luceant. Unde Tridentinum sess. 5. c. 2. de Reform. docet, omnes Episcopos teneri per se ipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Jesu Christi Evangelium. Meritoque dicitur esse intolerabile in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. C. 10. si ob defectum scientiæ fiat, quod non per se alios doceant.

Fatendum nihilominus, necessitatem doctrinæ ad munus Episcopale præstandum non esse semper & ubique æqualem, sed pro diversitate locorum, temporum & circumstantiarum posse esse inæqualem. Fatendum similiter, aliquem doctrinæ defectum posse compensari aliis dotibus, puta prudentiæ, experientiæ, puritatis vitæ, auctoritatis & dexteritatis ad gubernandum, interdum etiam potentiæ temporalis ad resistendum hostibus Ecclesiæ, quando nimirum omnibus pensatis Episcopus minùs doctus judicatur Ecclesiæ utilior: cum Ecclesiæ utilitas sit finis præcipuus, ad quem Episcopi dignitas mensuranda & ordinanda est. Quando nihilominus doctrina ceteris qualitatibus juncta in aliquo reperitur, indubiè is præferendus est. Oppositumque ad exterminandos abusus meritò est referendum.

Petes, quale sit præceptum (nam indubiè speciale est, ut patet ex hac 16. propositione inter proscriptas ab Innocent. XI. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se) credendi explicitè ea, quæ sunt de necessitate credenda? Resp. esse divinum, non solum quoad necessaria necessitate mediæ (quæ utique sunt præcepta à Deo hoc ipso, quod præceptus est ab eo finis) sed etiam quoad reliqua ex præcepto explicitè credenda; ut contra Suarez d. 13. sect. 4. num. 13. & 14. docet Sanchez, Azorius, Lugo & alii passim. Nam obligatio assensûs fidei explicitæ non potest provenire ex præcepto Ecclesiastico, cujus materia nequit esse per se actus merè internus: quàmvis obligatio discendi seu comparandi notitiam (quæ per actus externos comparatur) posset etiam provenire ex præcepto Ecclesiastico. Itaque Ecclesia solum proponit & declarat credenda ex præcepto Christi. Quod quidem præceptum sequitur ex mandato Christi dato Marci ult. prædicatoribus fidei, de annuntiando omnibus Evangelio, utique quoad substantiam & præcipua capita (quæ idcirco Apostoli instinctu divino brevi Symbolo complexi sunt)

&

73.
Necessitas
doctrinæ
non ubique
aut semper
æqualis.

Qui sup-
pleri aut
compensari
possit.

74.
Præceptum
fidei expli-
citæ non est
Ecclesiasti-
cum, sed
divinum.

& consequenter aliis de audiendo & credendo; prout etiam significat, quod ibidem subditur; *Qui crediderit . . . . saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.*

75.

An præceptum fidei sit naturale.

An autem præceptum fidei sit naturale, ulterius indagari potest. Et quidem si de præcepto negativo sit sermo, indubiè ipsum est naturale, quo prohibemur discredere revelatis à Deo, siue quæ tamquam talia ita credibiliter proponuntur, ut non subsit ratio prudenter dubitandi. Præceptum autem positivè credendi, si non sit propriè naturale, saltem est valde connaturale, loquendo de assensu fidei ut sic, & abstrahendo à supernaturalitate. Quàmvis etiam supposita elevatione ad statum supernaturalem, connaturalis eidem statui sit tendentia ad finem per assensum supernaturalem: immò supposita obligatione pænitentiae aut dilectionis supernaturalis pro isto statu, & supposito quòd hæc, siue ex natura rei, siue ex ordinatione Dei, elici nequeat sinè directione fidei supernaturalis, ex natura rei consequens est hanc quoque cadere indirectè sub eandem obligationem. Est præterea præceptum directum eliciendi assensum fidei circa determinata mysteria; quod tamen eatenus præcisè videtur positivum, pendens à voluntate Dei, rationaliter hæc potius, quàm illa mysteria determinantis.

76.

Quo tempore per se obliget præceptum credendi.

Petes II. Quo tempore sit eliciendus vi præcepti assensus fidei? Resp. communiter assignari pro Infidelibus tempus, quo illis fides est sufficienter proposita; id est, cum evidentia credibilitatis juxta capacitatem personæ. Quæ tamen obligatio juxta Sanchez. l. 2. c. 1. n. 3. non est accipienda pro metaphysico instanti, sed morali, sic ut in re tanti momenti non nimium arbitrio prudentis tardetur; exemplo obligationis suscipiendi Baptismum mox moraliter loquendo post sufficientem instructionem. Ratio est: quia non potest rectius tempus obligationis hujus determinari. Nihilominus Coninck disp. 14. dub. 10. n. 205. & seqq. & alii putant hanc obligationem esse pro instanti metaphysico sufficientis propositionis: eò quòd tunc fidem respuere aut de ea dubitare nequeat sinè peccato infidelitatis, ut patet: assensum autem suspendere, negativè se habendo, videatur moraliter loquendo vix fieri posse, cum non sit ratio ampliùs suspendendi assensum, ut supponitur, utpote non existente ratione dubitationis de veritate credibilium, Deoque parato concurrere ad assensum. Dilationi autem aliquali Baptismi jam efficaciter intenti potest ratione molestiæ aut aliis de causis facillè subesse ratio. Posito tamen speculativè casu, quòd citra dubitandi aut discredendi periculum, quis aliquantulum differret actum interiorem fidei, perpendens id esse parvæ considerationis, præsertim si de facto firmum de amplectenda mox fide propositum eliceret, difficulter mora tantilla posset argui peccati,

saltem gravis. Quòd enim hætenus fuerit sectator oppositæ Religionis, & fautor hostium vivæ fidei, non urget obligationem istam pro instanti metaphysico; uti nec cultus Deo seu primæ Veritati per obsequium fidei exhibendus, aut aliquid aliud solitum allegari.

Præterea Fideles baptizati, dum satis perfectè attingunt usum rationis, & credibilia eis sufficienter proposita sunt, tenentur juxta Doctores (nisi per accidens excuset inadvertentia obligationis) elicere actum fidei, sic ut saltem non multum differant. Congruentius enim tempus determinari non potest.

Notat etiam Lugo de fide disputat. 3. sect. 1. hanc quæstionem, quo tempore teneantur fideles actum fidei elicere, esse quasi minus utilem, quia moraliter contingere non potest, quin Christianus semel fidem legitimè amplexus, nec qui umquam ab ea defecit, eam repetat sæpissime tum per se, tum per accidens, ut in exercitio actuum spei, pœnitentiæ, dilectionis, orationis & similium. Imò vix dies transit, quin occasio eliciendi actus fidei in recitatione Symboli, formatione signi Crucis, auditione missæ &c. occurrat: ut proinde hanc sententiam minimè involve-re videatur propositio 17. damnata ab Innocent: XI. *Satis est actum fidei semel in vita elicere: sicut nec 65. sufficit illa Mysteria (SS. Trinitatis & incarnationis) semel credidisse.* Per quod etiam omnes illæ determinationes temporis ab aliis datæ cessant.

Per accidens & indirectè obligatur quis toties, ad actum fidei eliciendum, quoties instat præceptum, quod sinè fide impleri non potest; puta dilectionis, contritionis vel attritionis: qui actus sinè directione actuali fidei elici non possunt. Idem est, cum quis tenetur suscipere Sacramentum, præsertim Eucharistiæ. Item cum instat præceptum exterius confitendi fidem, quam debitè & veraciter confiteri non possumus nisi interior fidei assensus correspondeat. Item cum ob minas & tormenta est periculum abnegandi fidem, nisi scuto internæ fidei quis se muniat. Idem posset esse, cum ingravescunt in mente tentationes diabolicæ contra fidem. Hic tamen resistendi modus non est plerumque necessarius: cum cogitationes aliò divertendo sæpè possint tentationes depelli, & fortè facilius. Immo ut tentationes scrupulorum (qui utique sunt firmi in fide, & apprehensiones seu incidentias timent esse dubitationes voluntarias) mitigentur, & imaginatio turbata quiescat, convenit actum positivum fidei ab iis non elici, sed potius imaginationes veluti falsas & somnia contemni; cum aliàs magis vividà fiat imaginatio & major vexa.

Denique non est credibile, neque communiter apprehenditur, esse obligationem positivè eliciendi actum fidei quotiescumque res aliqua fidei sufficienter proponitur. Aliàs sanè jugiter eliciendi essent actus fidei ad singulas propositiones sacri Textus, Canonum, Concilio-

77.

Quando obliget per accidens.

78.
Qui differant credere Deo, credere Deum & credere in Deum.

ciliorum &c. dum quis in Scripturæ aut Conciliorum lectione se exercet. Effetque præceptum istud difficillimum. Neque ex ullo capite sufficienter probatur.

Pro fine hujus Disputationis quæritur, an & quomodo actus fidei distinguantur per hoc, quod est credere Deo, credere Deum, & credere in Deum? Resp. passim ex D. Thoma q. 2. art. 2. nos credere Deum tamquam objectum materiale, quatenus credimus ipsum esse: credere Deo tamquam motivo, quatenus credimus aliquid propter ejus auctoritatem: credere verò in Deum tamquam finem fidei, quatenus voluntas actum credendi refert in Deum tamquam finem. Quod posterius membrum conforme est Augustino Tract. 29. in Joan. dicenti: Quid est credere in Deum? Credendo amare, credendo in eum ire, & ejus membris incorporari. Juxta quod peccatores crederent Deum & Deo,

non tamen in Deum. Sed quàmvis hæc conformia appareant proprietati verborum, non tamen ita phrasi Scripturæ, quæ solet duo posteriora membra confundere. Nam Joan. 12. dicitur: Ex principibus multi crediderunt in eum; qui tamen justus non erat: utpote qui propter Pharizæos non confitebantur Christum (ut ibidem additur) adeoque amando non tendebant in ipsum. Deinde ad Rom. 4. dicitur: Credidit Abraham Deo; & tamen paulò post subditur: Credenti in eum, qui justificat impium. Ubi videntur ista sumi pro synonymis. Quod etiam fit 1. Joan. 5. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se: qui non credit Filio, mendacem facit eum &c. Et Exodi 14. ubi Latina habent: Crediderunt Domino & Moyse servus ejus; in Hebræo est: In Deum & in Moysen. Ex quibus apparet, credere Deo, & in Deum, ordinariè confundi: prout etiam credere Deum & in Deum sæpè confunduntur.

DISPUTATIO OCTAVA.

De Externo Actu seu Confessione Fidei.

QUÆSTIO I.

An Confessio Externa sit Actus Fidei,
& Quando Obliget?

1.
Externa confessio est actus fidei.

EXTERNA fidei confessio juxta omnes Theologos est actus fidei. Sicut è contra merè externa fidei negatio contrariatur fidei, & est actus externus infidelitatis; externaque falsæ fidei professio est externa hæresis fidei opposita, & tamquam talis ab Ecclesia punitur. Quod tamen non ita est intelligendum, quasi confessio ipsa eliciatur ab habitu fidei, vel imperetur ab interiori assensu fidei. Nam externa confessio consistit in actione aliqua, quoad substantiam naturali, potentiæ locomotivæ, à qua elicitur sive producit locutio, scriptio, nutus aut aliud opus protestativum fidei internæ; adeoque non elicitur ab habitu interno intellectus, qualis est fides. Assensus quoque fidei, veluti actus intellectus, non habet imperare actibus externis; sed hoc est officium voluntatis per volitionem imperantis aliis potentiis.

Non est propriè actus ejus elicitus aut imperatus.

2.
A quo ipsa imperetur.

Itaque est actus fidei, neque propriè elicitus, neque propriè imperatus, sed est actus imperatus per volitionem confitendi exterius. Quæ quidem volitio habet specialem honestatem (quàmvis alioquin ex motivo diversarum aliarum virtutum v. g. charitatis, veracitatis, fortitudinis &c. possit elici, & consequenter externa confessio ex motivo earundem imperari) eam nimirum, quam habet volitio credendi: sicut enim honestum est velle credere, sic & velle confiteri; & consequenter in ipso credere & confiteri est si-

milis honestas objectiva, fundata in excellentia divinæ Veritatis, cui loquenti, sicut honestum est interiùs assentiri, sic & exterius in loquela aliisque signis, juxta illud Apostoli 2. Cor. 4. Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est; Credidi propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur.

Undè confessio dici potest actus fidei, primò ratione similis honestatis. Secundò, quia spectat cum fide ad eandem virtutem voluntatis, ex qua voluntas imperat, tum credere, tum confiteri. Tertiò, quia confessio externa est signum fidei internæ, & cum ea quid unum, sicut locutio seu propositio vocalis cum interna seu mentali. Quartò, quia ex ratione sua seu specie refertur ad finem fidei, qui est inhærere condecienti firmitate primæ Veritati. Sicut jejunium est actus virtutis abstinentiæ, quia ex se refertur ad ejus finem, qui est compescere carnis concupiscentias. Simile quid est in externo contemptu, qui est verus actus contemptus: qui quidem interiùs consistit in quadam indigna æstimatione intellectiva; quam consequitur volitio eandem intellectus æstimationem prodendi exterius per signa interioris contemptus, quocum censentur constituere moraliter unum actum & completum contemptum.

Quod attinet præceptum confessionis fidei, ipsum aliud est divinum, aliud ecclesiasticum. Ecclesiasticum fundatur in Canonibus sive Ordinationibus, quibus universim, aut certo generi personarum præscribitur emittenda confessio fidei. Præter eas verò, quæ in particularibus provinciis fieri poterunt aut factæ sunt, extat sollemnis Constitutio præscribens professionem juratam fidei omni-

3.
Varia considerationes juxta quas confessio est actus fidei.

4.
Professio fidei à quibus emittenda jure Ecclesiastico.

omnibus provisis de beneficiis curatis, aut de canonicatibus & dignitatibus in Ecclesiis Cathedralibus in Tridentino sess. 24. c. 12. de Reform. Eadem confessio injungitur promotis in Episcopos, Archiepiscopos &c. sess. 25. c. 2. de Reform. Quod Pius IV. Motu proprio Injunctum nobis extendit ad Prælatos monasteriorum seu locorum Regularium, etiam Ordinum Militarium, ac insuper idem Pius IV. Motu proprio In sacrosancta ad omnes Doctores, Magistros, Regentes & alios quoscumque, cujuscumque artis & facultatis professores; idque sub pœnis gravissimis.

5. Idq; sub gravi obligatione.

Estque juxta Rodriguez To. 2. qq. reg. q. 73. art. 2. & reliquos communiter hæc profitendi obligatio indubiè gravis, tum ratione gravissimæ materiæ, & finis (qui est major securitas habendi rectores, magistros &c. sanctæ fidei) tum ratione gravis modi præcipiendi. Quamvis in pluribus Religionibus non videatur Constitutio recepta quoad Prælatos, qui non solent ibidem emittere professionem fidei; quæ tamen interdum ex peculiaribus Constitutionibus (quales habemus in hac nostra Provincia) emittitur à quolibet ante emissionem votorum monasticorum.

An possit fieri per procuratorem.

Potestq; ob absentiam aut impedimentum juxta Navarrum, Sanchez, Azorium, Barbosa & alios (ut citat & sequitur Castro Palao de fide disp. 1. punct. 19. contra Nonnullos) probabilius fieri, saltem regulariter, per procuratorem, juxta communem regulam cæterorum actuum aut contractuum, atque etiam ipsius juramenti, c. fin. de Juram. Calumnia in 6. & c. 1. §. Verum, de Statu Regular. Et si conveniens sit, ut confessio fiat per propriam personam.

6. Præceptum divinum confessionis fidei exprimitur in Scripturis

Præceptum divinum confessionis fidei exprimitur Matth. 10: Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in calis est. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in calis est. Idem repetitur Luca 12: Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei: qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. Et Luca 9. dicitur: Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in Majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum. Idem significatur ad Rom. 10. Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit à mortuis, salvaberis. Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Undè Augustinus l. de Fide & Symbolo c. 1. rectè dixit: Fides officium à nobis exigit & cordis & lingue; sub officio lingue velut principali significatione expressivo, omnem exteriorem confessionem intelligens.

7. Idq; duplex affirmativum scilicet & negativum.

In præfatis porrò Scripturis duplex præceptum continetur, unum affirmativum, aliud negativum. Hoc vetat fidem negari, aut aliquod in contrarium confessioni fidei fieri, ob-

ligatque ad semper & pro semper: de quo postea. Istud præcipit poni actum exteriorem professionis fidei, obligatque, non pro semper, sed pro aliquo solum tempore aut circumstantiis: de quo in præsentis questione.

Huic autem præcepto, si quando ratione sui obliget, regulariter satisfacit à Christianæ fidei professoribus per frequentes actus fidei protestativos jugiter occurrentes. Nam in primis adulti baptizandi de fide interrogantur, & respondent, ex ritu Ecclesiæ. Eademque professio emittitur ab iis, qui redeunt vel noviter accedunt ad fidem & Ecclesiam Catholicam: immo satis continetur in hoc, quod ad Ecclesiæ gremium admitti petant. Parvuli usu rationis adepto fidem incipiunt profiteri admitendo instructionem in mysteriis fidei, eademque addiscendo, formando crucem, recitando Symbolum &c. quod & faciunt adulti, qui insuper audiendo missam, confitendo, communicando aliaque jugiter fidei signa edendo, satis fidem profitentur & manifestant, prout exigit visibilis unio & colligatio fidelium membrorum ejusdem mystici corporis. Dixi, si quando ratione sui obliget. Nam oppositum non improbabile censet Wiggers q. 3. num. 75. Quamvis num. 74. præmittat: aliud quoque esse probabile: tum quia id æquitas naturalis postulat: tum quia fides interna per se aliquando obligat, ergo & externa, hominem præsertim sensibilem, qui per fidem adhærere debet visibili Ecclesiæ; quod sine exteriori confessione fidei nequit fieri.

8. Affirmativum in casibus ordinariis satis impletur à fidelibus:

Si quando ratione sui obliget; quod contrahitur.

Extra casus ordinarios posset alicui occurrere necessitas fidem exterius profitendi, quando ejus confessio foret necessaria aut valde utilis ad aliorum conversionem aut in fide confirmationem. Quo tamen casu confessionem omittens videtur solum peccare contra charitatem proximi, quemadmodum omittens impedire peccatum proximi contra castitatem, non peccat contra castitatem, sed charitatem proximi. Nec est fundamentum statuendi in præsentis aliam specialem virtutis fidei obligationem, quidquid nonnulli contra dixerint.

9. Qui obliget ex charitate proximi.

Generaliter autem statuitur post D. Thomam q. 3. art. 2. à Doctoribus Scholasticis tempus necessarium confitendi fidem, quando aliàs subtraheretur honor debitus Deo, aut utilitas proximo impendenda; puta (inquit D. Thomas sup.) si aliquis interrogatus de fide, taceret, & ex hoc crederetur non habere fidem, vel quod fides non esset vera, vel quod alii per ejus taciturnitatem averterentur à fide; quod quidem prudentiæ Christianæ judicio definiendum est. Aliàs autem, quando honor Dei aut salus proximi non periclitatur, seu quando non urget necessitas alterius virtutis, v.g. religionis aut charitatis, non est obligatio confessionis fidei, cui saltem non sit sufficienter absque prævaricationis periculo per ordinaria religionis exercitia satisfactum.

Regula generalis de hoc præcepto.

Specialis verò difficultas movetur de casu, quo

10.

Interroga-
tus de fide
quando non
teneatur re-
spondere:

Antenea-
tur, si in-
terrogetur
auctoritate
publica;
disputatur.

II.
Quid pra-
ctice judi-
candum de
casu, quo
interroga-
tur quis à
publica po-
testate.

12.
Varii casus
practici re-
solvuntur.

quo de fide quis interrogatur. Et quidem communis doctrina habet, non esse obligationem confitendi fidem extra casum scandalii aut necessitatis proximorum, si interrogetur quis à privatis hominibus hæreticis seu infidelibus; qui utique potestate inquirendi de fide aut religione carere noscuntur, ut proinde eorum interrogationes veluti vexæ importunorum hominum de rebus ad eos non spectantibus possint negligi aut contemni, re-gerendo v.g. quòd hoc ad ipsos non spectet. At quando à potestate publica, v.g. Rege, Præsìde, Magistratu, quis interrogatur de fide, controversia est. Plurimi affirmant. Varii cum Coninck, Lorca, Castro Palao d. 1. de fide punct. 14. n. 3. negant.

Hæc tamen doctrina quòd praxim vix potest conducere: cum taciturnitas vel elusio vix possit prodesse, sed potius tyrannum exacerbare; possit autem signum præbere inconstantiae in fide, & (sicut examina ejusmodi sunt publica) grave scandalum, nec pro gloria fidei sit talis procedendi modus. Unde in praxi censendum potius esset, talem sine ambiguitate debere fidem profiteri. Quod exempla omnium Martyrum confirmant, qui ducti ad Reges & Præsides, ex instinctu fidei eam palam professi sunt. Potuissetque Deus, sive Christus ita fieri præcepisse, ut quàmvis Tyranni id agant contra jus & per nefas, Christiani tamen sic examinati testimonium fidei & nomini suo præbeant, unde magna gloria Christo est nata accedere. Et favet illud Marci 8. *Qui enim me confusus fuerit, & Filius hominis confundetur eum.* Et Luca 9. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua.* Videtur enim Christum erubescere, qui publicâ auctoritate interrogatus eum non audet confiteri. Quare condemnavit Innocent. XI. hanc 18. inter 65. *Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo, tacere, ut peccaminosum per se non damno.*

Unde etiam illud apud omnes indubitatum est, non posse (ut infra ostendetur) aliquem sic amphibologicè aut cum restrictione respondere, ut appareat fidem negasse. Præterea dum generale instituitur examen, v.g. mandatur, ut in turba hominum Catholici immixti se manifestent, non videtur quis obligari se prodere, cum sic tantum occultet fidem, non neget: nisi spectatis circumstantiis (quæ prudenti judicio considerandæ sunt) meritò alii suspicarentur, eum fidem deseruisse: etsi enim non semper tenearis te aliis fidelem ostendere, saltem non potes te positivè ostendere infidelem. Præterea si ex declinatione particularis examinis aut taciturnitate intelligeretur, etiam quòd apparentiam solum exteriolem, quis fidem negasse, indubiè teneretur confiteri. Quandoque enim ratione circumstantiarum taciturnitas censetur esse tacita fidei negatio, v.g. si dum interrogaris, an sis Chri-

stianus, alio pro te respondente quòd non, taceas, nec ullum signum indignationis ostendas. Item quando multi simul interrogantur, an sint Christiani, & aliis multis id negantibus, pauci aliquot inter eos tacent. Quando etiam multi festinanter rogantur, an parati sint negare fidem, & quibusdam id negantibus, aliis autem annuentibus, aliqui tacent, & ob hoc inter eos, qui parati sunt negare in cathalogum referuntur.

Notandum tamen licitum semper fuisse Fidelibus, aut integris aliquibus Ecclesiis, datâ pecuniâ seu vectigali impetrare à Præsìdibus seu ministris Imperatorum, nè cogerentur ad sacrificandum aut negandam fidem (quod etiam tempore Tertulliani fiebat, qui post defectionem suam, ideoque non curandus, istos Vectigales damnat l. de fuga.) Etsi enim non liceat testimonium emere sacrificii per te facti, ut alii existiment te fecisse, quod non fecisti (quod agebant Libellatici à Patribus reprehensi) licet tamen vexam iniquæ actionis tibi imponendæ redimere, dum nil ex tua parte accedit fidei confessioni contrarium. Unde in Anglia & Hibernia licitè potuerunt Catholici pecuniis redimere, nè ad conciones & cœnas Calvinisticas cogerentur accedere. Idemque est de supplicatione facta, nè subjiciantur examini, aut arctentur ad respondendum de fide: id enim non est negare fidem, sed confessionem (quæ non semper obligat) declinare, tacitè insinuando & profitendo fidem suam, quam nè maculet, aut Magistratum irritet, cupit ista occasione non profiteri. In certa tamen circumstantia posset id non licere, v.g. si multi de fide interrogentur, aliis eminè adstantibus & non audientibus, & quicumque eam non negarent, conjicerentur in carcerem, tunc tali deprecatione dimissus putaretur ab omnibus negasse fidem: atque ita modus ejus agendi aliis esset signum negationis fidei; cum tamen non possimus ita respondere, seu nos gerere, ut aliis appareat nos fidem negasse.

Petes, an tempore persecutionis liceat ordinariè & per se confessionem fidei, ad quam ab hostibus vocatur, fugâ declinare? Resp. Aff. Est de fide contra Tertullianum lib. de Fuga, quem scripsit contra Ecclesiam post suam defectionem. Probatur exemplo centum Prophetarum, qui persecutionem Iesabel fugientes erant absconditi 3. Reg. 18. Et Eliæ persecutionem ejusdem fugientis, ibidem c. 19. Et Pauli Damasco per sportam fugientis, Act. 9. Et Petri divinitus liberati, Herodemque fugientis, Act. 12. Immo ipse Christi (qui tamen propriâ virtute poterat compescere persecutores) fugientis Herodem seniore versus Ægyptum Matth. 2. & Judæos volentes eum lapidare, Joan. 8. & Judæos volentes eum interficere c. 11. Unde & ipse apertis verbis alios idem facere docuit Matth. 10. inquit: *Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Quæ verba non solû intelligi debere de Apostolis (ut vult Tertul-

13.
An liceat
pecuniis
aut preci-
bus redime-
re vexam
urgentium
ad respon-
dendum de
fide &c.

14.
Confessio-
nem fidei in
persecutio-
ne declina-
re per se li-
quendū li-
citum.

Tertullianus) sed de omnibus fidelibus, probant antecedentia & consequentia; immo verba proximè præcedentia vix conveniunt Apostolis: *Traset autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filii in parentes &c.* Et hic semper fuit totius Ecclesiæ sensus, ut patet ex doctrina Sanctorum Patrum, & præsertim Augustini lib. 1. contra Epistolam Gaudentii Donatistæ cap. 20. Et Athanasii in insigni Apologia pro sua fuga, qui etiam illustre hujus rei exemplum præbuit. Ratio est: quia fugere non est fidem etiam implicitè negare, sed potius eam ipso facto profiteri, tanti scilicet eam æstimando, ut exilium præferatur ejus negationi. Undè fugiens declinat, & meritò, potentiam Tyranni, ignarus divinæ ordinationis de se factæ, potius quàm subterfugiat confessionem fidei, immo ipsâ fugâ confessionem aliquam facit. Adde talem fugam sæpè convenientem esse, tum ut imbecillitati tuæ, tum ut aliorum salutis prospicias. Quæ proinde locum habeat, etiam suppositâ capturâ. Quod insuper confirmat exemplum Petri è carcere per Angelumeducti; sicquæ effugientis manum Herodis Act. 12. Nec obstat improbata discipulorum fuga tempore passionis Christi: non enim fuga quoad substantiam erat illicita, sed ad summum in ea improbatur diffidentia quædam & inconstantia fugientium consilio Christi non expectato, idque juxta Nonnullos cum vero defectu in fide.

15. Immo ali- quando præceptum est: Immo fuga tempore persecutionis potest aliquibus interdum esse in præcepto. Sic enim homo privatus conscius imbecillitatis suæ, ac timens, nè ob tormenta in confessione fortè deficiat, tenetur fugere, si possit: tum nè prodigat suam vitam corporalem sinè spe magni fructûs spiritualis: tum propter periculum defectionis à fide, quod vitare debet, sicut ipsam defectionem.

Etiam Pa- storibus. Similiter fugere tenetur Pastor, vel alius reipublicæ Christianæ multum utilis (quantumvis in Domino confidat, quod confessionem posset sustinere) si ipse specialiter ad necem quærat, & ex ejus continuata præsentia non dependeat notabilis Fidelium utilitas; quin è contra putetur absens, aut hâc persecutione cessante, posse Ecclesiæ & Christiano populo multum prodesse: quia charitas, quam sibi & proximo debet, omnino postulat, ut vitam suam sibi & aliis conservet.

Nec obstant verba Christi Joan. 10. Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem & qui non est Pastor, cujus non sunt oves propria, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit. Quia Christus non vituperat simpliciter eum, qui fugit, sed qui dimittit oves, & fugit; ut bene ostendit Augustinus Epist. 180. In nostro autem casu Pastor non dimittit oves: quia supponitur vel eas absens sufficienter posse curare, vel esse alios præsentem, qui eas debito modo curent.

16. Insuper nonnullis quandoque fuga in per- Herinx Sum. Theol. Pars. III.

secutione est illicita. Interdum enim ex aliorum fuga, proximis grave damnum spiritua- Interdum tamen illi- le imminet, præponderans curæ, quam vitæ corporali quisque alias tenetur impendere; quod damnum aliqui ex charitate, aliqui insuper ex justitia tenentur à proximo avertere. Undè non potest Pastor tempore persecutionis fugere, si non sit alius, qui oves curet docendo necessaria & Sacramenta Ministrando: tunc enim locum habet illud Christi supra, ut Epist. 180. citatâ ex eo loco docet Augustinus, meritò videndus. Idem dicendum est de eo, qui non est Pastor, v. g. de aliquo Religioso: si enim non possit absque gravi detrimento spirituali proximorum fugere, tenetur manere juxta illud 1. Joan. 3. Et nos debemus pro fratribus animas ponere: quia videlicet spirituale bonum proximi debet præponi vitæ corporali propriæ.

Denique interdum nonnullis fuga in per- 17. secutione potest esse libera, sic ut tantum sit Interdum est liberum, consilii, aut fugere aut non fugere. Nam si quis sit tam forti animo, ut cum Dei adjutorio confidat se posse confessionem sustinere, re. & non sit populo necessarius, possitque se sinè scandalo subducere; nihilominus ejus præsentia putetur allatura spiritualem utilitatem aliis, nec ex ejus morte, si obveniat, notabilia incommoda sint secutura, poterit tunc talis negligere vitam corporalem pro laudabili confessione, & honore Christi Domini, & utilitate spirituali, tum sua, tum proximorum. Quod etiam exemplo variorum martyrum confirmatur. Quia tamen non est ex justitia obligatus eam impendere proximis, nec ejus præsentia est eis absolutè necessaria; hinc ad illud non obligatur. Quid autem in talibus occasionibus consultius fiat, aut non fiat, secundum S. Spiritus instinctum & Christianam prudentiam est dijudicandum.

Q U Æ S T I O II.

De Præcepto Negativo Confessionis Fidei.

F I D E M intus retentam tempore persecu- 18. tionis posse exterius negari, censuerunt olim Gnostici apud Tertullianum in Scorpiaco c. 1. Samseita, seu Helcesaita apud Eusebium l. 6. Hist. Eccles. cap. 28. Quod etiam videntur Fidem in persecutione posse negari, variè Heretici sensisse Priscillianista, qui teste Augustino Hæreses 70. propter occultandas contaminationes & turpitudines suæ sectæ, habent in suis dogmatibus hæc verba: Jura, perjura, secretum pandere noli. Eundem errorem superiori sæculo resuscitarunt Anabaptista & Libertini. Estque in praxi apud multos Politicos hujus temporis, & Judæos in locis non liberis.

Verum certâ fide tenendum est, nullo 19. casu, nè quidem metu mortis aut alterius incommodi, posse fidem, etsi corde retentam, Fides oppositum docet. negari exterius. Patet ex Scriptura Matth. 10. Patet ex ubi Scriptura;

ubi cum dixisset Christus, non esse timendos Tyrannos, qui occidunt corpus, subdit: *Omnis ergo, qui constebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum &c. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Postea sequitur: *Qui invenit animam suam, id est, qui vitam servat negando Christum in persecutione, perdet eam: & qui perdiderit animam suam seu vitam propter me seu (ut Marci 8. dicitur) Evangelium, inveniet eam, in gloria scilicet cælesti.* Similia habentur *Luce 9.* Et ad hæc respicere videtur *Apostolus 2. ad Timoth. 2.* dicens: *Si negaverimus eum, Christum, scilicet metu mortis aut terrore persecutionis, & ipse negabit nos, id est, non agnoscat pro suis.*

20. Idem patet ex perpetuo sensu Ecclesiæ, quæ gravissimum semper censuit esse delictum lapsorum in confessione fidei. Unde in lapsos postea poenitentes rigidè olim animadvertebat Ecclesia; ut patet ex *Concilio Elieviritano can. 17. 2. & 3.* *Ancyrano* per multa capita, *Nicano can. 10. & 11.* Hinc tot milliones Martyrum potius quævis tormenta passi sunt, quam in confessione fidei deficerent, eam aliquo modo negando. Eundem consensum exhibent scripta Patrum, *Tertulliani in Scorpiaco c. 1. & lib. de Corona militis, Cypriani Epist. 10. ad Clerum* dicentis esse summum delictum, etiam iudicio ipsorum lapsorum, & *Epist. 11. ad Martyres, & 12. ad plebem* appellantis gravissimum & extremum delictum. *Basilii Homil. 19. in Gordium Martyrem, & aliorum.*

Et ratione. Ratio est: quia negatio ista est mendacium perniciosum, quo gravis irrogatur injuria Fidei, seu primæ Veritati, quatenus ita tacite saltem asseritur, fidem Christianam non esse veram, adeoque doctrina Christi cum suo auctore falsitatis arguitur. Deinde sicut reverentia divinæ auctoritatis exigit, ut ei non simus increduli in corde, sic etiam ut ei in signis exterioribus non repugnemus, neque fidem denegemus.

21. Est porro indifferens, utrum negatio fiat verbis, scriptis, nutibus, aliisve signis; ut per se patet. Similiter perinde est, siue fidem Christianam directe & explicitè neges, dicendo eam esse falsam aut dubiam, eamque totam vel aliquem articulum ejus; siue id facias indirectè & implicitè, v.g. approbando contrariam vel partem ejus; dicendo te Judæum, Calvinistam &c. nisi forte in casu quo hæc non significarent conditionem religionis, ut in simili statim dicam de nominibus Papistæ &c. Ratio est: quia in assertionem fidei, quæ contraria est fidei Catholicæ, involvitur negatio fidei nostræ; contrarium enim involvit negationem contrarii. Idem est de eo, qui diceret se nescire, an fides Catholica sit vera, aut necessaria ad salutem. Qui etiam diceret se non esse Papistam, Catholicum, Fidelem, Christianum, Christi discipulum &c. omnes enim Catholici semper reputarunt ta-

les verè fidem negasse. Estque id manifestum ex facto Petri, Christum, seu se esse Christi discipulum negantis. Et planè in morali æstimatione perinde est, siue fidem Christianam quis neget explicitè, siue implicitè.

Monet tamen *Sanchez l. 2. Summa cap. 4. 22. num. 8.* non fore negationem fidei, si præmissa vocabula ratione circumstantiarum significarent, non cultorem fidei Christianæ, sed aliam conditionem. Unde si v.g. bellum esset inter fideles & aliquos infideles, aut inter aliquam rempublicam Catholicam & Papam ob causas merè civiles, & omnes adherentes Papæ vocarentur Papistæ, similiter adherentes fidelibus Fideles, posset quis bello captus sine ulla fidei injuria negare se Papistam aut Fidelem, quia non se negaret talis esse religionis, sed factionis. Sic etiam citra infidelitatem posset quis negare se esse sacerdotem vel religiosum: cum per hoc ne implicitè quidem negetur fides, sed tantum negetur certus status, citra quem potest quis esse fidelis, omniaque quæ fidei sunt credere & profiteri. Unde sicut cum æquivocatione potest quis occultare suam nationem vel officium, sic & statum sacerdotalem aut religiosum. Ex quo etiam patet, quomodo possint ad hoc in terris infidelium & hæreticorum assumere vestes sæculares aut etiam militares.

Major difficultas est, an possit coram iudice cum restrictione mentali aut per verba ambigua fides negari secundum externam apparentiam, sic ut præsentem apprehendant id verè & seriò fieri. Sed communiter Doctores negant id posse fieri, ut testatur & sequitur *Poncius d. 25. in Comment. nu. 170.* Et patet ex sensu Ecclesiæ, quæ numquam probavit oppositum agendi modum; quin potius eo ipso, quod fides secundum exteriorem apparentiam ab aliquibus fuisset negata, illos velut lapsos damnavit, non admissa excusatione; quæ alioquin sanè in promptu, aut certè inquirenda erat. Immo præviè hæc methodus, salvâ fide evadendi in persecutione gravia incommoda aut mortem, ingerenda fuisset fidelibus, præsertim infirmioribus: quod planè abhorret à sensu & praxi antiquitatis.

Id ipsum confirmatur ex sensu Martyrum, qui numquam induci potuerunt, ut aliquid dicerent aut facerent, quo videri possent vel saltem secundum apparentiam fidem negare. Quo spectat celebre factum *Eleazari 2. Mach. 6.* cujus commiseratione iniqua, ut à morte liberaretur, commoti adstantes, rogabant adferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut Rex imperaverat, de sacrificii carnibus. At ille respondit citò dicens, præmitti se velle in infernum seu lymbum, adeoque mori. Simile legitur de *S. Saba Martyre Gotho*, qui (ut ex *Metaphrasie* refert *Surius ad 12. Aprilis*) cum videret quibusdam obtrudi carnes non immolatas, ut viderentur satisfecisse mandatis Tyranni de comedendis idolothytis, exclamavit: *Si quis ex carnibus illis*

Quo sensu accepta nomina Papistæ, Fideles, &c. possint in casu negari, salvâ fidei confessione.

Prout negare quis posset se esse sacerdotem vel religiosum.

23. Illicitum est cum æquivocatione aut restrictione fidei exteriùs negare.

Patet ex sensu Ecclesiæ:

24. Ex sensu & exemplis Martyrum;

illis comederit, Christianus esse non potest. Præclarum item exemplum de S. Gordio Martyre vide apud Basilium Homil. 19.

25.

Item ex damnata simulatione Libellaticorum.

Lapforum alii Sacrificati, Thurificati, vel Idololatra.

Alii Libellatici.

Vnde sic dicit.

An secretè negaverint interdum fidem.

At non semper.

Huc etiam facit simulatio Libellaticorum jam olim damnata à Cypriano Epist. 25. ad Antonianum ante med. & à Clero Romano Epist. 31. ad Cyprianum inter Epistolas ejusdem. Quod ut intelligatur,

Nota duplex olim fuisse genus lapforum: nam alii Sacrificati, Thurificati vel Idololatrae communi nomine, alii Libellatici dicebantur. Sacrificati vocabantur, qui quomodo-cumque immolassent vel immolata gustassent; Thurificati, qui thus obtullissent; Idololatrae generatim omnes, qui quemlibet cultum idolis exhibuissent: Libellatici (omisso genere eorum Christianorum, qui auditâ promulgatione Edicti, nè caperentur aut jacturam in bonis paterentur suæ negationis libellos Præsidi offerebant, evidenter rei negatæ fidei) erant, qui à Magistratibus libellos securitatis impetrabant, solutâ pecuniâ, ne amplius inquirerentur aut molestarentur, idque juxta Baronium ad annum 253. præviâ secretâ negatione per se vel per alios nomine suo factâ. Sed quâvis ejusmodi Christum secretò negantes non defuerint, ad quos alludit Clerus Romanus Epist. 31. citatâ dicens: *Non est enim immunis à scelere, qui ut fieret, imperavit. De quibus etiam videtur posse intelligi illud Cypriani Serm. de Lapsis longè post med. Fecisse se dixit, quidquid alius faciendo commisit.* Nihilominus Libellaticorum crimen in hoc propriè consistebat, quod à Magistratu pecuniâ emerent libellum testimoniale factæ negationis aut impleti mandati Imperatorum, etsi nil tale præcessisset, ut sic redderentur securi contra ulteriorem molestationem; ut satis patet ex Epist. 31. ubi dicitur, quod *qui fallaces in excusatione prastigias quarit, negavit, & qui vult videri propositis adversus Evangelium vel edictis vel legibus satisfecisse, hoc ipso jam paruit, quod videri paruisse se voluit.* Et apertè ex Epist. 52. Cypriani, ubi verba libellum accipientis referuntur, quibus ait, se, ne sacrificaret aut idola adoraret, quod non licebat, ad Magistratum venire, protestando, *Christianum se esse, sacrificare sibi non licere, dare se ob hoc premium, ne quod non licet, faciat.* Undè manifestè patet etiam simulatam aut secundum externam apparentiam factam negationem fuisse ab Ecclesia habitam pro illicita & confessioni fidei repugnante.

26.

Accedit ratio Theologica.

Denique accedit ratio: tum quia per æquivocationem seu restrictionem solum hoc ad summum salvaretur, quod abesset mendacium: cetera autem, quæ malitiam negationis fidei, utique aliam, quàm mendacii, fundant, manent etiam in tali casu, Tum quia metu mortis aut gravis incommodi posset pariter quis profiteri exterius quamvis hæresim cum simili restrictione aut æquivocatione. Tum quia sicut gravem injuriam infert proximo, ejusque honori detrahit, qui coram ju-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

dice testatur verbis æquivocis, aut cum restrictione, alterum innocentem commisisse crimen; sic etiam æquè detrahit honori fidei ac primæ Veritatis, qui secundum externam apparentiam, non obstante scilicet restrictione, fidem negat. Nec refert, quod talis ratione æquivocationis aut restrictionis, uti non mentitur, sic verè non neget fidem, sed solum aliis negare videatur. Nam etiam sic apparenter negare fidem est illicitum, veluti Dei honori contrarium & fidei contumeliosum: quidquid sit in aliis materiis.

Hinc merito ab omnibus passim rejicitur & reprehenditur sententia Adriani in 4. q. 1. de Bapt. ad 5. docentis per actum externum idololatriæ posse occultari fidem, sepositis scandalis & necessitate confitendi, dum non requiritur confiteri fidem, quasi non magis peccet idololatriam etiam seriò simulando, quàm si metum, ut Josue, vel furorem, ut David simularet. Ratio est: quia ibi continetur simpliciter externa professio falsæ religionis, & virtualis negatio fidei. Sicut igitur non potest quis verbis protestari sinè negatione fidei, se esse Judæum, Mahumetanum &c. sic nec actibus idololatricis profiteri, se esse cultorem idolorum. Undè per talem simulationem non licet adolere thus idolo, sacrificare &c. Estque, ac semper fuit hic indubitatus sensus Ecclesiæ, quæ semper habuit tamquam negatores fidei & lapsos infide, qui etsi fide intus retentâ, exterius per simulationem similes actus fecerunt, poenitentibus injungendo gravissimas & diuturnas poenas. Idemque confirmatur ex facto S. Marcellini Papæ thus adolentis; quod ipse postea adeò deflevit. Nec tam attendebatur, an hîc & nunc urgeret positiva fidei confessio, quàm externa falsæ fidei professio. Aliàs quoque facilè semper fuisset evadere pericula persecutionum, si cuilibet non requisito ad confitendum licuisset similes actus præstare.

Nihilominus dum præsentis sciunt rem fieri per jocos, seu repræsentando in scena facta alterius personæ, v. g. Apostatæ, indubiè citra injuriam Dei aut religionis possunt actus isti materialiter fieri, atque etiam verba negationem fidei denotantia proferri, veluti referendo alterius dicta: *Habent enim* (inquit de jocos Augustinus l. de Mendacio c. 2.) *evidentissimam ex pronuntiatione atque ipso jocantis affectu, (adde, vel ex agendi modo) significationem animi nequaquam fallentis, etsi non vera enuntiantis.*

Nec obstat I. quod Naamam Syrus 4. Regum 5. renuntiando in futurum Dijs alienis, petat ab Eliseo sibi indulgeri ac ignosci, si rege domino ipsius innitente super manum ejus, ac in templo Remmon adorante, ipse adoraverit; eidemque Propheta responderit: *Vade in pace.* Nam (omissâ responsione Quorundam censentium verba Prophetæ non esse concedentis, sed modestè dimittentis hominem, cui plenior instructio non nisi ad

O 2

majus

27.

Non licet unquam sacrificare idolis aut similibus factis simulare falsam religionem: quidquid malè senserit Adrianus.

28.

Possunt tamen per jocos cum aut in scena similes actus repræsentari.

29.

Solvitur difficultas de Naamam Syro. 4. Reg. 5.

majus gravamen conscientiae deservisset) communior & verior sententia est, Naaman solum petijisse, ut Regi in templo posset praestare civile ministerium, quod ei extra templum exhibebat, non cultus divini, sed obsequii regii causa, scilicet ut Rex geniculans ei simul geniculanti inniteretur.

30.
Explicatur
difficultas
de simula-
tione Jehu.

Non obstat II. quod Jehu 4. Reg. 10. ut deciperet Sacerdotes Baal dixerit, se velle colere Baal, & tamen infra dicatur studiosè egisse; immo hanc Jehu simulationem commendat Hieronymus in Comment. c. 2. ad Galat. Nam Jehu rectè quidem fecit occidendo Sacerdotes Baal, non rectè tamen adhibuit tale medium simulationis malae; nisi quod fortè tamquam vir militaris & rerum divinarum minus gnarus fuerit, à gravi praesertim culpa, excusatus per ignorantiam. Undè factum Jehu passim improbant Sancti, signanter Augustinus l. contra Mendacium c. 2. Cui hac in parte magis adharendum est, quàm Hieronymo, qui juxta Wiggers q. 3. n. 44. per Commentaria & doctrinam Origenis videtur longius aliquantulum fuisse abductus in defendendis istiusmodi dissimulationibus.

31.
Explicatur
illud Apo-
stoli Factus
sum Ju-
daeis tam-
quam Ju-
daeus; &
discutitur
factum S.
Eusebii Ver-
cellensis.

Non obstat III. Quod Apostolus 1. Cor. 9. ait: Factus sum Judaeis tamquam Judaeus, ut Judaeos lucrarer &c. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. Quod allegat Ambrosius Serm. 69. aliàs 15. de Sanctis, referens factum S. Eusebii Vercellensis, qui in Concilio Mediolanensi dixit sibi quod Arianis placere, sed graviter se ferre quod sibi filium S. Dionysii Mediolanensem Episcopum juniorem subscribendo praepoherent. Quà ratione obtinens chyrographum Dionysii deleri, Arianos irridens, dixit: Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum participare permitto. Nam respondeo Apostolum non esse omnibus omnia factum, quasi cum Gentibus mentiretur se Gentilem, in eorundem sacris participando, vel cum Judaeis Judaeum, legalia velut necessaria confitendo aut adhibendo, sed singulis se accommodando in licitis, dum apud Gentiles abstinere à legalibus veluti amplius non obligantibus, apud Judaeos iisdem uteretur veluti necdum mortiferis: adeoque omnibus omnia factus, non simulatione fallaciae, sed compassione misericordiae. Auctor Sermonis citati non est Ambrosius, sed incertus, etsi antiquus, juxta Baronium ad annum 355. Nec simulatio Eusebii ibidem relata foret imitanda in causa fidei, etsi viri sanctitas eximia suadeat zelum ipsius ignorantia invincibili seu bonà fide coram Deo fuisse excusabilem. Quàmvis etiam subscriptio respexerit directè condemnationem Athanasii, quae facti erat; connexa tamen cum causa fidei judicio zelantium Orthodoxorum. Ob quod Legati Sedis Apostolicae cum Eusebio subscribere detrectabant, nè sic fidem quoque Nicænam damnare viderentur. Ipse proinde S. Dionysius subscriptionis malè factae quantumvis

eà conditione, ut in reliquo consultum foret fidei, postea facti poenitens, hac S. Eusebii dexteritate subscriptionem cassavit, modo praemisso.

Q U A E S T I O III.

Qualiter licitum sit occultare seu dissimulare fidem?

S U P P O N O aliud esse dissimulare seu occultare veram fidem, aliud factis simulare falsam. Simulatio enim falsae fidei, quae numquam licet, consistit in factis significantibus hinc & nunc ipsum simulantem profiteri aliam fidem: dissimulatio autem verae fidei locum habet, quando fit aliquid, ex quo positivè non colligitur dissimulantem esse Christianum seu Catholicum, sic tamen ut non significetur aliis contrarium. Undè omnis, qui verbis aut factis fidem exterius negat, eam quoque etsi in corde manentem, occultat aut dissimulat, censendus est eam negare. Tota itaque difficultas est, quae occultatio seu simulatio censeatur non esse fidei negatio, adeoque videatur in certis saltem circumstantiis non esse illicita.

32.
Qui disse-
rant, dissi-
mulare ve-
ram fidem,
& simula-
re falsam.

Quà in re satis constat, in primis non esse illicitum ad occultandam fidem ex causa uti vestibibus & signis, quae non religionem distinguunt, sed nationem: cum vi suae institutionis non significant infidelitatem, sed solum, quod quis se velit accommodare nationis mori politico in vestitu. Undè etiam, si quis ex illa natione converteretur, non ideo teneretur mutare habitum; neque eum olim mutarunt Gentiles, dum convertebantur.

33.
Licet oc-
cultatur fi-
des vestitu
communi
Nationis
infidelis.

E contra nullo modo probabile est (ut advertit Castro Palao de fide disp. 1. punc. 17. n. 8.) posse fideles ad se occultandum uti veste vel signo, quod Princeps infidelis ab omnibus in suo regno habitantibus, vel aliquo modo commorantibus praeciperet gestari in honorem idoli, Mahumetis seu falsae suae sectae: eò quod ulus ille esset, meritoque reputaretur falsae fidei protestatio. Quemadmodum nè quidem metu mortis liceret obedire Principi tale quid alicui in particulari praecipienti.

Numquam
id licet ve-
ste aut sig-
no praecepto
gestari in
honorem
falsa sectae.

Ad vestes quod attinet infidelitatem denotantes, eae sunt in triplici differentia: aliquae enim sunt ob finem politicum institutae ad dignoscendum infideles formaliter ut infideles sunt; prout Romae ex ordinatione Pontificis pro Judaeis instituta est, pro viris quidem gestatio pilei flavi, pro feminis autem veli flavi in capite deportatio. Aliae sunt institutae ad protestationem falsae religionis, una tamen ad usum & effectum communem tegumenti corporalis; prout sunt vestes communes sacerdotis Mahumetani, aut religiosi ethnici. Aliae denique sunt merè institutae ad falsum cultum, quales sunt quibus utuntur sacrificuli in suis sacrificiis & superstitionis ritibus.

34.
Triplex ge-
nus vesti-
um distin-
guitur.

Nullum

35. *Quorum nullum est licitum ad occultandam fidem, multorum sententiā.*
 Nullum porro genus vestium prædictarum ex quavis causa licite usurpari, censent plures Doctores, quos citat & novissime sequitur *Arriaga d. 22. sect. 3.* Idemque plurimi alii censent de vestibus secundi generis, & ferè omnes juxta *Arriaga supra* de vestibus postremi generis: quàmvis de his inconsequenter negetur, si saltem de vestibus secundi generis admittatur, juxta *Castro Palao de fide d. 1. punc. 17. n. 6.* Ratio generalis est: quia nullo casu licitum est negare veram fidem, aut profiteri falsam per verba; ergo nec per vestes aut alia signa: utraque enim significant ex institutione, & quidem id ad quod instituta sunt. Quare perinde est, sive id, quod in domo sit vinum v. g. venale, significetur per scripturam, sive per hederam, live per voces, aut alia signa. Adeoque perinde videtur, sive quis dicat ore, *Sum Judæus*; sive gestatione vestis: & consequenter sicut illud, sic nec hoc ullo casu licere videtur. Ob quod etiam nullo casu licitum est adolere thus idolo, etsi alioquin ista actio posset fieri ad alios fines; eò quod videlicet dum tali modo fit, sit inseparabilis moraliter significatio falsi cultus. Conantur quidem alii differentiam assignare inter verba & vestes similiave signa: sed difficulter allegatur, quæ mentem quietet, ut patebit eas consideranti, & pariter ea, quæ deducit *Arriaga supra*.

36. *Opposita sententiā adfertur & declaratur.*
 Nihilominus cum pluribus aliis *Lugo d. 14. n. 82. & seqq.* fatetur quidem non licere usum vestium prædictarum, quando ex institutione aut circumstantiis determinatur ad significationem falsi cultus seu fidei; existimat tamen non omnem usum semper ita determinari, adeoque tunc ex gravissima causa licere, quando videlicet qui hominem antea Christianum eis utentem videt, non determinatur eo ipso ad judicandum quod fidem deseruerit, sed dubitare aut judicare potest, quod ad alium finem diversum tali veste utatur; & quidem sic, ut vel omnes id sciant, vel certè signa talia sint, ut in iis circumstantiis, qui aliunde fictionem non noverunt, & sciunt ipsum antea fidelem fuisse, non possint ex vestibus vel signis illis determinatè judicare quod fidem reliquerit, ita ut nec ipsi infideles, si hominem nossent, ejusmodi fidei mutationem possent judicare. In singulis autem monet, judicandam prudenter, & qualitatem signi, & determinationem ad significandum. Undè à posteriori colligi censet majorem indeterminationem hujusmodi signorum, quàm verborum ad significandam negationem fidei. Quæ quidem indeterminatio juxta ipsum *n. 86.* facilius cernitur in vestibus, quæ respondent vestibus communibus nostrorum v. g. monachorum, inferens religiosum ethnicum, si converteretur, posse absque scandalo habitum suum ex causa aliquamdiu retinere absque eo, quod falsum cultum profiteretur, ad usum scilicet naturalem. Quare secundum ipsum *n. 94.* posset etiam aliquando

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

licere Christiano ex causâ valde gravi se suamque fidem occultare hujusmodi veste aut sacerdotis Mahumetani. Similiter (ut habet *nu. 95.*) licita sunt stratagemata Christianorum vexilla infidelium exponentium, ne fugiant.

Ad prædictorum confirmationem adduci posset, quod Judæus licite utatur veste præscriptâ; cum id solum sit nuda manifestatio veritatis; & alioquin non potuisset licite à Pontifice præscribi: ergo & fidelis potest eâ aliquando uti. Sed hoc nullo modo sequitur; uti nec ex eo, quod Judæus interrogatus possit dicere, se esse Judæum vel non esse Christianum, sequitur id umquam licere Christiano sine injuria fidei. Judæis quoque licita est talis vestis gestatio extra gravem necessitatem, immo est præcepti; & tamen Christiano non est licita saltem extra periculum gravissimi incommodi.

Plura de his vide apud ipsum *Lugo* inter alia adhuc observantem, quod abesse debeat scandalum prævalens incommodo, quod hîc & nunc incurreretur. An autem meritò scandalum, quod timetur, censeri debeat tam grave, ut incommodo gravissimo, quod sequeretur, prævaleat, prudentis arbitrio in casus occurrentia relinquitur.

Ex quibus patet, quæstiones mox discussas non carere utrimq; incertitudine, adeoque ante factum suadendam esse sententiam prioris rem veluti tutiorem, & generositati fidei convenientem; post factum autem non esse condemnandos, qui alterius sententiæ dictamen secuti, actiones, de quarum licentia disputatur, exercuerunt.

Quod si denique Princeps infidelis præciperet omnibus Christianis usum certæ vestis, ut dignoscantur, consentiunt Doctores (ut ait *Lugo disp. 14. nu. 96.*) quod possit adhuc Christianus, ut se occultet vel non prodatur, omittere talem vestem, sive id præcipiat ob finem politicum, sive ob finem religionis: eò quod lex illa, si sit politica, non obliget ex virtute fidei, ad hanc tali signo confitentiam, nec etiam ex obedientia Principi debita obliget cum tanto periculo: si verò sit lata in odium fidei, eo ipso sit injusta, nec aliunde obliget tunc confessio seu manifestatio fidei per tale signum; cum præceptum istud non tam sit interrogatio, quàm mandatum, ut Christiani positivè se prodant, & cogniti puniantur. Undè hujusmodi manifestatio, veluti cedens in grave fidei detrimentum, & cujus omissione nec præjudicatur graviter divino honori, nec generatur scandalum, non obligat. Neque etiam hujus signi omissio censeri potest fidei negatio: cum solum omittatur signum fidei protestativum, non autem assumatur signum fidei negativum. Adde, quod etsi tale præceptum esset interrogatio de fide, adhuc non tenerentur Christiani respondere: cum juxta plurimos, speculativè loquendo, ne quidem ad

37. *Confirmatio quadam rejicitur.*

38.

Quid in praxi censendum.

39.

Christiani in necessitate possunt omittere gestationem vestis præscriptæ à principe infideli ad hoc ut dignoscantur.

id teneantur interrogati in particulari. Et quamquam tenerentur, rationes huiusmodi non militent in præsentī casu.

40.
Limitatio
quadam
discutitur.

Nihilominus si Turca v. g. diceret, Mando ab omnibus Christianis gestari tale signum, ita ut illo carentes censeantur hoc ipso Mahumetani, obligarentur juxta *Arriaga d. 22. sect. 4. nu. 38.* omnes Christiani eo uti, non vi legis imperantis, sed vi voluntatis Turcæ dantis huiusmodi signi carentiæ significationem Mahumetismi; cum perinde sit, an infidelitas positivo, an negativo signo indicetur. Quod quidem verum est, saltem signo isto jam in vigore existente. Aliud videri posset, si Christiani significationem istius signi prævenirent, & inefficacem redderent, non acceptando talem institutionem, & unanimiter abstinendo à signo præfixo: tunc enim carentia huiusmodi signi nil significabit, nec cultores Christianæ religionis ab aliis discernet.

41.
Illicitum
semper est
communi-
care cum
sectariis in
falso cultu.

Sunt præterea & aliæ actiones, de quibus quæri posset, an in ijs licitum sit Fidelibus communicare seu convenire cum falsæ sectæ cultoribus. Et quidem omnino dicendum est, nullâ ratione licitum esse cum illis communicare in specialibus falsarum sectarum exercitijs aut ceremonijs, si illis ita interesse, ut quis censeatur exterius cum infidelibus siue hæreticis in prædictis participare, v. g. cum Calvinistis celebrando cœnam, in templo modulando eorundem psalmos &c. sicut ceteri consecrarii. Ratio est: quia hæc sunt vera signa externa communicationis cum illis in fide, adeoque sunt protestatio falsæ fidei. Unde propterea non licet adolere thus idolo, illud adorare, de immolatis comedere ad cultum exteriorē idoli.

42.
Qualiter
non liceat
coram Mi-
nistis Hæ-
reticorum
contrahere
matrimo-
nium.

Hinc etiam illicitum est contrahere matrimonium coram ministro hæretico, quando id præceptum est, ut eo pacto agnoscatur tamquam minister veræ Ecclesiæ, vel quando id fit cum certis ritibus hæreticis, v. g. proferendo formam contractus præeunte ministro, quâ contrahentes profiteantur se coram communitate sanctâ Dei conjungi. De quo vide *Malderum quest. 3. a. 2. memb. 3.* Ratio est: quia tunc contrahentes censentur profiteri hæresim, agnoscendo veram Ecclesiam ejusque ministros esse apud Hæreticos.

43.
Qualiter
liceat id
coram Ma-
gistratu.

Nihilominus licitum esse constat, contrahere coram Magistratu hæretico civili, aut testari se contraxisse, dummodo ritu etiam Catholico ante, vel postea contrahant: quia illud solum in finem politicum exigitur, ut constet publicè, quinam sint veri conjuges.

Qualiter
licere posset
etiam co-
ram Mini-
stro.

Unde videtur mihi idem dicendum (inquit *Lugo disp. 14. n. 155.*) quando minister hæreticus non adesset ut persona sacra, & ut minister Ecclesiæ, sed ut persona civilis, cui incumberet assistere ad eundem finem politicum, sicut adesse posset ipse Magistratus laicus & civilis. Prout in variis Belgii locis hæresi infectis liberum est con-

tractum civilem (qualis solum apud illos ipsum matrimonium æstimatur) inire aut declarare, siue coram Magistratu, siue coram Ministro ejus locum supplente, ditioribus coram Magistratu, ceteris coram Ministro ad vitandas expensas comparentibus; coram quo tamen, nè quid protestationem hæresis sapiens fiat, diligenter cavendum est.

Minor difficultas est in comparitione ad sepulturas hæreticorum nostrorum, quæ fiunt absque ullo ritu sacro, quasi sepeliretur canis, nisi quod exterior quædam pompa funeris fervetur. Pariter licet Catholicis in terris hæreticorum morantibus exhibere signa amicitiae civilis, comparendo ad eorum nuptias, etsi modo hæretico celebratas, ad convivia nuptialia &c. Item possunt famuli & pedissequæ comitari dominos & dominas suas ad templa hæreticorum & exercitia suæ sectæ euntes. In his enim & similibus solum intervenit quædam præsentia velut materialis & obsequium civile, non autem communicatio in sacris. Unde obsequia posse à famulis præstari dominis, etiam in ædibus falsi cultus, colligitur ex *Terulliano l. de Idololatria cap. 16.* dicente: *Licebit adesse in quibusdam, quæ nos homini, non idolo officiosos habent. . . . Si propter sacrificium vocatus assistam, ero particeps idololatriæ: si me alia causa conjungit sacrificanti, ero tantum spectator sacrificii.* Et consonant ea, quæ de Naaman Syro præmissa sunt.

Similiter citra peccatum contra fidem posset quis adire templa hæreticorum ad videndum cœnam v. g. Calvinisticam, dum tamen ex modo agendi satis cognosceretur, ipsum solum accedere instar curiosi spectatoris absque communicatione cum hæreticis. Unde sic passim Catholici fideles in Hollandia accedunt ad Synagogas Judæorum, ut eorundem ceremonias videant: quod & faciunt Christiani Romæ.

Idem per se loquendo est de accessu ad conciones hæreticorum: quia accessus ille non est falsæ fidei protestatio, nec ex natura rei est malus, quin immo variis de causis rectè fieri potest: ideoque in locis quibusdam, ubi Catholici hæreticis permixti habitant, multi, etiam noti & docti Catholici, sinè ulla suspitione hæreseos conciones hæreticorum adeunt. Igitur licitum hoc est ex rationabili causa, qualis v. g. est, non solum obsequium dominis præstandum, sed etiam ut ministrorum imposturæ & falsitates clariùs deprehendi & refutari possint. Ex sola tamen curiositate adeuntes reprobantur à *Sanchez & Coninck.* Quàmvis secluso scandalo, & perversiōis periculo (quod facile subest, & semper secludendum est) non appareat consequenter loquendo in hoc grave peccatum.

Dissuadendus tamen omnino est prædictus accessus, dum gravis causa non subest, ob defectum

44.
Qualiter
liceat com-
parere ad
hæretico-
rum sepul-
turas &
nuptias.

Item fa-
mulis comi-
tari. Domi-
nos ad tem-
pla Hæreti-
corum eun-
tes.

45.
Possunt fi-
deles salvâ
fide ire spe-
ctatum cœ-
nas Calvi-
nisticas aut
ceremonias
Judaicas.

46.
An &
quando li-
citur sit
adire con-
ciones Hæ-
reticorum.

Quàm dis-
suadendum

fit, &
quando.

defectum utilitatis, & periculum lapsus, quod facile subesse posset in personis, præsertim indoctis & parum in fide firmatis, etiam dum non subesse putatur.

47.
Quando
illicitum
sit etiam ci-
tra pericu-
lum perver-
sionis.

Potest etiam accessus ille esse illicitus extra periculum perversionis, quando esset, seu haberetur tamquam signum alicujus communicationis vel consensûs cum hæreticis quâ talibus, v. g. quando id fieret, ut concionatori honor vel auctoritas præstetur: cum illicitum sit hujusmodi actionibus favere, & hæresum ministro auctoritatem addere. Unde Prætor v. g. loci debet potius officium suum deferere, quàm ad conciones comparere nomine domini absentis, de cujus voluntate ejus locum repræsentet. Idem est, quando Princeps aut Magistratus hæreticus vult omnes Officiales comparere ad Concionem, aliàs officiis suis privandos. Ideoque omnes id agentes graviter culpan- tur à Catholicis & reputantur exterius saltem à fide defecisse.

48.
Edictum
Regis An-
glia hac de
re expen-
ditur.

Idem quoque est, si Superior hæreticus præcipiat accessum ad conciones omnibus suis subditis, idque etiam si in suo edicto expressè dicat, se hoc non præcipere in favorem hæresis, aut ut aliquis à sua fide discedat, sed se solum exigere civilem obedientiam: quia ipso facto huic contrarium facit, & immediatus finis illius legis non potest esse alius, quàm favor concionatorum, quatenus eis & consequenter eorum doctrinæ auctoritas hac ratione accrescat, plebsque Catholica paulatim pervertatur: immo finis intrinsecus ipsi materiæ præceptæ non est alius, quàm apparentia quædam religiosita- tis & conformitas in cultu externo religioso. Et quàmvis non defuerint Theologi, qui ut Catholicos Anglos gravissimis pœnis & periculo peccandi contra confessionem fidei eriperent, dixerunt, non obstante hujusmodi Regis decreto, posse Catholicos templa hæreticorum adire, protestando saltem se id solum agere ad obedientiam civilem Regi præstandam, & pœnas vitandas: nihilominus oppositum responderunt Theologi de hoc Romæ consulti (inter quos Cardinales *Baronius* & *Bellarminus*) & motu proprio idem declaravit *Paulus V.* idemque postmodum citra hæsitationem docuerunt *Suarez*, *Sanchez* & alii communiter. Immo, tum à Catholicis, tum ab ipsis hæreticis, censentur, saltem ex parte, & quoad apparentiam externam defecisse, qui edicto Regis in Anglia parent. Idemque locum habet in Hibernia, ubi Catholici magnam subeunt jacturam bonorum, aut incarcerationem potius, quàm adire velint templa Protestantium, contrarium facientes peccati arguendo. Unde hac de re non est dubitandum, stante præsertim communi æstimatione, ac æstimandi consuetudine: quidquid sit de eo, an (quod Nonnulli putarunt) id licuisset, si statim à promulgatione

edicti fuisset publicata ab omnibus Catholicis protestatio præmissa, ad elidendum signum hæresis ejusdemque fomentum, dum satis constitisset, quo animo Catholici comparerent.

Insuper Catholici in terris Hæreticorum feriis sextis licite vescuntur carnibus, si justa causa subsit, & sine Ecclesiæ præjudicio fiat. Justa causa est; si immineat periculum vitæ vel gravis alterius incommodi secuturi ex eo, quod cognoscatur esse Catholicus. Ratio est: quia tali casu comedens carnes non peccat contra præceptum Ecclesiæ, utpote cum tanto periculo non obligans. Nec etiam contra præceptum confessionis fidei, quasi hunc suo facto videatur negare: quia illa comestio, nec ex natura sua, nec ex hominum instituto, est signum professionis falsæ religionis, aut negationis veræ: aliàs si quis Catholicus solus, aut ratione morbi, aut ex gula sitate comederet carnes (prout interdum mali Catholici, etiam in consortio aliorum faciunt) peccaret contra confessionem fidei. Nec denique ratione circumstantiarum; cum supponamus nullam fieri mentionem fidei, aut prohibitionis Ecclesiæ, neque adesse periculum scandali. Nec obstat, quod ali forte suspicentur, ipsum non esse Catholicum: quia ipse non tenetur imprudentem illam suspensionem cum tanto suo incommodo impedire; illaque suspicio, quamdiu interius manet, non potest comestionem afficere, aut eam determinare ad significandam defectio- nem à fide. Secus est, quando hæretici Catholicos invitant, aut se mutuò hortantur, aut potestas publica urget ad comedendas carnes; in contemptum præcepti Ecclesiæ, aut ut ostendant se non esse Catholicos, aut volunt eo modo experiri, an sit inter eos aliquis Catholicus: tum enim à circumstantiis determinatur ad significandam, aut defectio- nem à fide & obedientia Ecclesiæ, aut professionem contrariæ fidei.

Eadem occasione moveri solet questio de manducatione idolothythorum. De qua breviter egimus *Tr. de Legibus d. 3. q. 13. nu. 180*. Eam porro per se illicitam esse, veluti societatem dæmoniorum, varii Patres indicant, signanter *Augustinus*, tum alibi, tum *Epist. 154. ad Publicolam*, ubi significat melius esse mori fame, quàm idolothythis vesci. Ideoque cibis immolatiis pollutos, pœnitentiæ satisfactio- ne purgandos esse, scripsit *Leo Papa Epist. 79. ad Nicetam* idque sive hoc terror extorserit, sive fames suaserit, ut loquitur. Accedit prohibi- tio Apostolica *Act. 15*.

Nihilominus censendum omnino est, rem hanc esse per se loquendo indifferentem, nec nisi jure ad summum humano seu Apostoli- co prohibitam. Prohibitio porro Apostolica (ut patet ex textu) tantum respicit fideles ex Gentibus conversos, Palestinæ vicinos, puta Antiochiæ, Syriæ & Ciliciæ; in quibus locis erant plurimi Judæi. Unde Apostolus

49.
An &
quando li-
cere possit
inter Hære-
ticos come-
stio carni-
um die Ve-
neris.

50.
An & quib.
licitum vel
illicitum
vesci idola
thythis.

scribens ad Corinthios in Achaia constitutos Epist. 1. c. 8. manifestè docet rem hanc esse adiophoram, nec aliter prohibet, quàm si frater infirmus eo facto sit passurus scandalum. Et c. 10. idem confirmat, mandans caveri idem scandalum & communicationem in idololatria; qualis est, dum quis idolothythum comedendo, sacris idololatricis communicat, seu particeps fit mensæ dæmoniorum, v. g. si in idolio vel epulo idololatræ mensæ cum infidelibus accumbat, vel aliàs religionis causâ jussus aut rogatus de idolothytho comedat. Ut proinde Estius in 1. Cor. 10. v. 30. existimet Augustinum verosimiliter prædicta retractaturum fuisse, si illucisque suam retractationem perduxisset, aut monitus rem proprius expendisset. Nihilominus (ut omit- tam ipsum non asserere id fore illicitum, sed

Mens Au-
gustini ex-
penditur.

tantum asserere tamquam magis expediens) loquitur solum de cibo in idolio reperto, cujus comestione videri posset ab ijs, quibus fortè in secreto factum innotesceret, communicasse dæmoniis; ideoque Lib. 32. contra Faustum c. 13. quærens, cur non expediat immolatio vefci Christiano, non aliam assignat rationem, quàm hanc: ne demonibus communicasse videatur. De quo etiam casu apparentis communicationis loquitur Leo Papa. Ideoque è diverso laudatur fortitudo quadraginta rusticorum, qui (teste Gregorio l. 3. Dialog. cap. 27.) carnes immolaticias compellentibus Longobardis edere cum nollent, simul omnes occisi sunt. Quò denique facit exemplum Eleazari 2. Machab. 6. Vide plura apud Estium in cap. 8. & 10. Epist. 1. ad Corinth.

DISPUTATIO NONA.

De Infidelitate.

QUESTIO I.

Quotuplex, Et quam grave peccatum sit Infidelitas.

1.
Infidelitas
alia positi-
va, alia
negativa.

INFIDELITAS hîc sumitur, prout est opposita fidei Theologicæ. Estque alia positiva, quâ aliquid tenetur contrarium fidei: alia negativa, quæ est absentia seu carentia fidei. Positiva alia est culpabilis, alia inculpabilis. Similiter subdividi potest Infidelitas negativa. Nam potest aliquis invincibiliter ignorare articulum fidei, ideoque carere assensu illius: potest etiam invincibiliter erroneè judicare aliquid esse à Deo revelatum, quod tamen à parte rei sit falsum vel hæreticum. Similiter potest aliquis vincibiliter seu culpabiliter ignorare articulum fidei, & consequenter carere fide ejusdem: potest quoque vincibiliter erroneè judicare aliquid esse à Deo revelatum, quod tamen sit falsum. Ignorantia porrò invincibilis mysteriorum fidei, sive carentia involuntaria fidei vocatur à multis infidelitas purè negativa, vincibilis autem & voluntaria vocatur privativa, eo quòd sit carentia notitiæ debitæ inesse subjecto ex necessitate mediû vel præcepti: quod tamen spectat ad quæstionem de voce. Rursum infidelitas negativa, alia consistit in negatione solius actûs, alia in negatione actûs & habitûs: & hæc sola vocatur infidelitas absolutè, & ab hac sola quis denominatur infidelis.

Vtraque
subdividi-
tur in cul-
pabilem &
inculpabi-
lem.

2.
Tres infide-
litas positi-
væ spe-
cies.

Infidelitas positiva juxta Doctores communiter, potest adæquatè dividi in Hæresim, Judaïsmum & Paganismum. Patet ex descriptione singulorum membrorum: nam

Pagani sunt, qui sentiunt contrariâ fidei Christianæ, quam nullo modo profitentur, five eam aliquando fuerint professi, five non. Judæi sunt, qui sentiunt contrariâ fidei Christianæ, quam tamen implicite profitentur, id est, in figura, nempe in Circumcisione, & Sacramentis veteris legis, quæ fuerunt umbra futurorum. Hæretici sunt, qui sentiunt contrariâ fidei Christianæ, quam profitentur explicitè. Quapropter Paganismus est integra negatio fidei, Judaïsmus negatio Christi, Hæresis negatio alicujus veritatis à Christo revelatæ, ipso Christo ejusque adventu admissio. Præter quæ nullum aliud infidelitatis genus excogitari potest. Undè Ecclesia in die Parasceves pro prædictis tantum infidelium generibus singillatim orare consuevit.

Nec obstat I. quòd Turcismus seu Mahometismus non videatur pertinere ad aliquod ex his membris, utpote admittens nonnullas fidei Christianæ veritates, v. g. quòd Deus sit creator cæli & terræ, quòd sit futurum judicium, quòd Christi Mater sit virgo &c. Nam Turcismus pertinet verè ad Paganismum: quia etsi multas veritates fidei admittat, non tamen ut à Christo dictas, aut quatenus ad nostram aut Judæorum fidem pertinent, sed quatenus à Mahumete sunt dictæ. Unde etsi Turcismus ex parte materiæ sit mixtus, quoad modum tamen declinandi à fide Christiana convenit cum Paganismo.

Non obstat II. Quòd dubitatio in fide non videatur contineri aliquo istorum membrorum: nam non pertinet quidem ad unam speciem; sed qui simpliciter dubitat, an tota fides nostra sit certa, sit Paganus; qui dubitat, an Judaïsmus sit verior, sit Judæus; qui autem dubitat de paucis articulis, credens reliquis, sit Hæreticus.

3.
Ad quam
speciem
pertineat
Turcismus.

4.
Ad quam
dubitatio
in fide.

Non

5.
Aut Sella
Saduceo-
rum, vel
infidelitas
Philosopho-
rum Gen-
tilium.

Non obstat III. Quod ad nullum mem-
brum pertinere videatur infidelitas Judæorum,
qui olim ab aliquo articulo defecerunt, qua-
les erant Saducei. Item infidelitas Philoso-
phorum, qui ex lumine naturæ unum Deum
agnoscentes in cultu idolorum aliis non mis-
cebantur: nam infidelitas illa Judæorum, non
pertinet quidem directè ad hanc divisionem;
eò quod non pertineat ad præsentem fidei
statum, divisio autem hæc assignetur per or-
dinem ad infidelitates, quæ pro præsentem statu
occurrere possunt. Reducitur tamen ad hæ-
resim; quia illi deficiebant à fide, quam quoad
alios articulos profitebantur. Infidelitas verò
illorum Philosophorum spectat ad Paganis-
mum: illi enim totaliter carebant fide, eam-
que nullo modo profitebantur. Alioquin
constat inter ipsos Paganos fuisse aliquam er-
rorum inæqualitatem, nonnullis plures erro-
res habentibus, quam alii. Quod similiter in
Hæreticis cernitur.

6.
Ad quod
membrum
pertineat
Apostasia
à fide.

Denique non obstat, quod sub nulla ex
speciebus contineatur Apostasia: nam Apo-
stasia, prout in præsentem sumitur, est recessus
à vera fide; qui cum tribus modis fieri pos-
sit, non pertinet Apostasia ad unam aliquam
speciem: sed si quis recedat à tota religione
seu fide, erit Paganus: si illam retineat in
figura, Judæus; si eam explicite profiteatur,
& quædam ejus puncta neget, Hæreticus.
Vel potius propriè loquendo, Apostasia est
tantum accidens & circumstantia infideli-
tatis: solum enim denotat eum, qui veræ fidei
resistit, illam prius habuisse; quod planè ac-
cidentarium est ad negationem fidei secun-
dum se consideratam: non enim ideo plus
minusve negat.

7.
Ad hæresim
non requi-
ritur, ut fi-
des aut bap-
tismus præ-
existat.

Notandum verò solos deficientes à vera
fide ad Judaïsmum vel Paganismum vocari
communiter Apostatas, & contra deficientes
ad hæresim distinguere, qui solent vocari Hæ-
retici. Quamvis juxta receptum loquendi
modum, tum antiquorum, tum modernorum,
ad hæresim non requiratur, ut quis ve-
ram fidem antea tenuerit: quidquid nonnulli
Thomista dicant. Nam Hæresiarcharum &
Hæreticorum filii appellantur & reputantur
hæretici, etsi numquam veram fidem habue-
rint; immo etsi non forent legitime baptizati,
sive defectu formæ, ut Paulianista, sive quia
juxta doctrinam sectæ suæ non baptizantur
nisi in adulta ætate, ut Anabaptista.

8.
Prædicta
divisio non
est generis
in species
strictè di-
stas.

Nihilominus prædicta divisio juxta com-
munioem & veram sententiam non est ge-
neris in species propriè dictas: cum omnes
privent eadem virtute fidei, habeantque de-
formitatem ejusdem rationis, consistentem
in contemptu divinæ auctoritatis seu reniten-
tia contra illam, cum sola differentia mate-
riali in negandis pluribus vel paucioribus ve-
ritatibus revelatis. Hoc interim verum est,
quibusdam saltem hæresibus ratione materiæ,
quam negant, adjunctam esse peculiarem
quamdam blasphemiam contra naturam aut

personam divinam v. g. divinitatem Filii
aut Spiritus sancti, cujus ratione Doctores
passim notant posse contingere, ut sit opus
hæresim in particulari exprimere in con-
fessione. De quo Tractat. de Relig. ubi agi-
tur de Blasphemia.

Adhuc explicandum hinc restat; quodnam
infidelitatis genus sit peccatum. Sequenti
verò quæstione declarabitur, cujusmodi de-
beat esse perfecta infidelitas, destruens habi-
tum fidei, adeoque quam respiciunt poenæ
Ecclesiasticæ, hæreticis puta inflictæ.

Infidelitas purè negativa, quæ nimirum in
eis est, quibus fides non est annuntiata, etsi
sit poena peccati, non tamen propriè pecca-
tum, ut tenent communiter Theologi contra
Adrianum. Oppositumque est damnatum in
Bajo à tribus Pontificibus. Patet ex Joan. 15.
Si non venissem & locutus fuisset eis, peccatum
non haberent, scilicet infidelitatis, ut exponit
Augustinus Tract. 99. in Joannem. Ratio de-
sumitur ex defectu voluntarii, ad peccatum
requisiti. Unde Augustinus l. 3. de Libero ar-
bitr. c. 19. ait: Non tibi deputatur ad culpam,
quod invitus ignoras &c. Et Epist. 105. post med.
docet ignorantiam in iis, qui intelligere nolue-
runt sine dubio peccatum esse; in iis autem, qui
non potuerunt, poenam esse peccati.

Unde patet idem esse dicendum de infide-
litate positiva, quæ procedit ex errore invin-
cibili, estque hæresis seu infidelitas materialis.
Non excusantur tamen à peccato, qui volun-
tariè negligunt veritatem necdum sufficien-
ter propositam ulterius inquirere, & curare
se instrui: illis enim ignorantia est vincibilis.
Unde nec comprehenduntur inter illos, qui
intelligere non potuerunt. Et juxta Augusti-
num l. 3. de Libero arbit. cap. 19. deputatur ad
culpam, si negligis querere, quod ignoras. Est-
que hæc infidelitas privativa.

Infidelitas denique positiva voluntaria est
indubiè gravissimum peccatum. Quod repre-
henditur Joan. 15. Immo quod antonomasti-
cè nomine peccati accipitur Joan. 8. In pec-
cato vestro moriemini. Et c. 16. Ille arguet mun-
dum de peccato, scilicet infidelitatis, ut mox
exponitur dicendo: De peccato quidem, quia
non crediderunt in me. Et Matth. 10. dicitur:
Quicumque non receperit vos &c. Amen dico vo-
bis, tolerabilius erit terra Sodomorum & Go-
morrhæorum (qui tamen erant homines mori-
bus corruptissimi) in die judicii, quam illi civi-
tati. Et alibi sæpè exaggeratur peccatum in-
credulitatis. Quod quidem gravius est, quan-
do est directè volitum, per voluntatem re-
pugnando auditui fidei, vel etiam audita fi-
demque contemnendo.

Unde ex suo genere & per se loquendo
infidelitas est gravius peccatum omnibus iis,
quæ contrariantur virtutibus moralibus,
v. g. homicidio, adulterio, furto &c; etsi
per accidens, puta ratione imperfectioris
voluntarii, posset interdum infidelitas esse
minus peccatum homicidio. Ratio est: quia
infide-

9.
Infidelitas
purè nega-
tiva non est
peccatum,
sed poena
peccati.

Privativa
est pecca-
tum.

10.
Positiva est
gravissimū
peccatum:

11.

infidelitas directius hominem avertit à Deo, quam ea, quæ in morum perversitate continentur; cum per illam directè contemnatur divina auctoritas, aliter quam per peccata mortalia contra virtutes morales. Deinde ipsum principium & viam accedendi ad Deum infidelis directè respuit, & omne medium consequendi etiam aliorum peccatorum remissionem tollit. Constat nihilominus odium Dei esse absolutè omnium peccatorum gravissimum. Similiter infidelitatem excedit desperatio, non solum quia periculosior, sed quia desperans majorem Deo infert injuriam, ipsum ut summum bonum nostrum contemnendo, dum ab ejus prosecutione avertit affectum, ejusdem quoque misericordiam contemnendo, quā paratus est gratiam & veniam largiri. Confirmatur: quia virtus Spei est perfectior fide; ergo & peccatum desperationis ex genere suo est majus infidelitate. Aliquam nihilominus infidelitatem esse graviores aliquā desperatione advertit *Arriaga disp. 19. nu. 22. & 23.* Immo Nonnulli simpliciter infidelitatem esse graviores contendunt: pro quibus fusè disputat *Lugo disp. 18. sect. 2.* De gravitate & enormitate criminis Hæresis fusius & bene agit noster *d' Astroy in Armamentario Augustiniano cap. 3. Methodi Conversiva.*

Non tamen
odio Dei.

An sit gra-
vius despe-
rationis.

12. Hinc colligitur infidelitatem, etsi sit in intellectu velut in proximo subjecto, quemadmodum & ipsa fides, ut tamen denominetur peccatum, debere aliquo modo procedere à voluntate, in qua seu in cujus actu proximè residet formalis ratio malitiæ; adeoque & formalis culpa infidelitatis, à qua infidelitas intellectualis participat malitiam, eo modo sicut homicidium externum à voluntate occidendi.

13. Petes, quænam species infidelitatis sit gravior? Resp. ex parte materiæ Paganismum esse maximum peccatum, deinde Judaismum, minimum Hæresim. At è contra ex circumstantiis & modo ordinariè Hæresis est maximum peccatum, deinde Judaismus, minimum Paganismus. Prior pars patet: quia Paganismus negat omnia revelata, Judaismus ea solum, quæ sunt novi testamenti, Hæresis verò aliqua horum. Secunda pars patet: quia ordinariè fidei Christianæ notæ sunt Hæreticis notiores, qui proinde majorem Deo inferunt injuriam, ei non credendo vel discredendo: Judæi verò, saltem in velamine, veram fidem agnoscunt; quam Pagani sæpè neutro modo nouerunt: quantò autem magis quis novit motiva veræ fidei, vel majores habet occasiones ea discendi, eò culpabilior est ejus infidelitas. Si tamen quis à vera fide deficeret ad Judaismum vel Paganismum, gravius peccaret, quam si deficeret cum eadem fidei notitia ad Hæresim; ideoque signanter dixi, quòd ordinariè hæresis sit majus peccatum.

Quæ infi-
delitatis
species sit
gravius
peccatum.

Q U Æ S T I O. II.

Quid Requiritur ad formalem, & perfectam Infidelitatem, signanter Hæresim?

Q U Æ S T I O hæc specialiter solet moveri de Hæresi, veluti magis obviâ: quamvis suo modo etiam locum habeat in aliis speciebus Infidelitatis. Hæresis porrò græca vox, juxta grammaticam significationem generaliter significat omnem electionem, usu tamen Scriptorum Ecclesiasticorum appropriatur electioni credendorum aut rejiciendorum ob divinam auctoritatem; & quidem ferè semper in malam partem, quatenus opponitur fidei Catholicæ, in qua nihil ex arbitrio nostro eligere, sed acceptam per Apostolos à Christo doctrinam simpliciter tenere debemus. Hoc itaque sensu Hæresis perfecta seu formalis communiter definitur, error voluntarius & pertinax contra doctrinam & veritatem unam vel plures fidei Christianæ. Quæ tamen definitio convenit quoque Judaismo & Paganismo formali, nisi subaudias errorem esse hominis de reliquo Christum & doctrinam ejus sive se Christianum profitentis seu non negantis.

14.

Etymon v. a.
eis Hæresis.

Quid Hæ-
resis for-
malis.

Itaque ut sit formalis Hæresis, expulsiva fidei, de qua Leges loquuntur, voluntario accedere debet pertinacia. Quam quidem requirere tradit Augustinus lib. 4. de Bapt. contra Donatistas c. 16. dicens: *Constituamus aliquem sentire quod Photinus opinatus est, istum nondum hæreticum dico, nisi manifestat sibi doctrinam Catholicam fidei, resistere maluerit, & illud, quod tenebat, elegerit.* Et Epist. 162. *Qui suam sententiam, quamvis falsam atque perversam, nullâ pertinaci animositate defendunt, corrigi parati cum invenerint (scilicet veritatem) nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Consonat Concilium Viennense Clem. Vn. de Summa Trinit. ubi definit; *quòd quisquis deinceps asserere pertinaciter præsumpserit, quòd anima rationalis non sit forma corporis humani per se & essentialiter, tamquam hæreticus sit censendus.* Estque idem communissimus consensus Doctorum. Hæc ratione patet, qualiter Abbas Joachim & similes viri docti, non obstantibus aliquibus erroribus, satis alioquin crassis, manserint Catholici, seu non fuerint veri & formales hæretici: eò quòd pertinaciter erroribus suis non inhæserint, sed judicio Ecclesiæ sua sententia ex animo submiserint; prout de Abbate Joachim colligitur ex c. *Damnamus, de Summa Trinitat.*

15.

Ad hanc
requiritur
pertinacia.

Ad hanc porrò pertinaciam non requiritur mora temporis major, quam ut cum plena advertentia possit quis judicare de veritate sufficienter proposita, ac nihilominus suo velit judicio inhærere: quemadmodum nec actus oppositus fidei, ut hominem constituat fidelem, longiorem requirit moram.

16.

Quæ non
requirit
singularem
moram
temporis.

Quare

Aut correptionem.

Quare non requiritur etiam prima aut secunda correptio. Et si hæc possit conducere ad plene cognoscendam latentem pertinaciam, exinde nullo colore excusabilem, vel alias defectu instructionis possit præsumi interdum in errante ignorantia.

17. Quid ad pertinaciam requiratur & sufficiat.

Requiritur igitur & sufficit, ut erranti, & in errore persistenti sufficienter propositum ac declaratum sit, doctrinam oppositam esse dogma fidei. Hoc autem sufficienter proponitur, dum non superest rationabilis causa dubitandi, quin verè à Deo revelatum sit. Quod rursum contingit, quando sufficienter proponitur dogma istud tamquam fidei teneri ab Ecclesia. Qui itaque, hoc non obstante, non vult acquiescere, sed è contra suæ vult opinioni inhærere, pertinax est & perfectus hæreticus: ut colligitur ex *Cypriano Epist. 73. ad Iubaianum ante med.* ubi ait: *Ignosci enim potest simpliciter erranti &c. Post inspirationem verò & revelationem factam, qui in eo, quod erraverat, perseverat prudens & sciens, sine venia ignorantia peccat: presumptione enim atque obstinatione quadam nititur, cum ratione superetur,*

18.

Nec refert, quod Hæretici perversissimi putent suam doctrinam esse veram, nec oppositum tradi à vera Ecclesia, quin immo credant Ecclesiam Romanam, quæ id tradit, non esse veram Ecclesiam, sed Antichristi synagogam. Nam sufficit, quod sciant oppositum tradi ab Ecclesia, de qua possunt & obligantur scire & credere, quod sit vera: hoc autem credere tenentur de Romana, quæ eis proponitur veluti tot Notis insignita. Undè in hoc ipso, quod aliam Ecclesiam sibi confingant, desertâ Catholicâ seu Romanâ, hæretici sunt; cum testimonia Dei de hac ipsa, & consequenter de propositis per hanc Ecclesiam, credibilia facta sint nimis. Aliàs sanè vix inveniretur in mundo hæreticus: utpote prætexens non sufficienter proponi revelationem Dei per Ecclesiam Romanam.

19. Potest absolute dari perfecta infidelitas, quin res sit proposita per Ecclesiam.

Et hæc quidem via dignoscendi pertinaciam est ordinaria; uti regulariter non cadit sub fidem obligantem, nisi quod ab Ecclesia credendum proponitur. Nihilominus si privatim cuiquam aliquid revelaretur, sic ut evidenter credibile ei sit esse veram revelationem, & nihilominus credere nollet, error huiusmodi indubiè foret formalis & perfecta infidelitas fidei destructiva, possetque (quod tamen ad quæstionem de voce spectat) hæresis appellari, etsi hoc nomine soleat potissimum intelligi error oppositus creditis ab Ecclesia Catholica. Ratio est: quia differentia hæc tantum est materialis; eadem enim utrobique est malitia infidelitatis, consistens in eo, quod voluntariè quis à prima Veritate recedat, nolendo credere sufficienter propositis tamquam à prima Veritate revelatis. Undè quod varii Doctores pertinaciam constituent in voluntaria contradictione contra Ecclesiæ proponentis auctoritatem, ut verum sit, intelligendum est, jux-

ta cautelam mox præmissam, de eo quod regulariter fit.

Petes I. an à pertinacia excuset ignorantia? Resp. cum communi sententia Doctorum Affirm. etiam si ignorantia, quæ est causa erroris, sit culpabilis (quam putavit sufficere *Sotus*) aut ita crassa, ut facillimo negotio superari possit (quam non excusare à pertinacia censuit *Sayrus*) dummodo ex ignorantia errans paratus sit corrigi, & aliter sentire melius instructus. Ratio est: quia talis ignorantia non evertit formale objectum fidei, quod est divina auctoritas, optimèque cum illa consistit voluntas parata obedire, & credere omnia, quæ proponuntur ab Ecclesia. Undè habens talem errorem potest implicite credere veritatem circa quam errat; cum non habeat voluntatem repugnantem voluntati credendi veritatem revelatam, quando hæc ei sufficienter proponetur; prout non sufficienter proponitur in casu talis ignorantie.

Immo probabilius est etiam ignorantiam affectatam, quæ sit causa erroris, excusare à pertinacia, atque adeò peccato formalis hæresis, cui poenæ Ecclesiasticæ imponuntur, dummodo sic errans paratus sit acquiescere definitioni Ecclesiæ, si illam sciret; ut præter alios docet *Azorius, Arragon, Bannez, Suarez, Coninck, Farinacius*, quos citat & sequitur *Castro Palao de Hæresi d. 3. punc. 2. n. 3.* contra *Cano, Navarrum, Valentia, Corduba, Torres* apud *Castro Palao sup. num. 2.* Ratio est: quia etiam talis credere vult omnia, quæ ab Ecclesia proponuntur, adeoque implicite credit articulum circa quem errat: talis enim affectat ignorantiam, non ut discredat veritati, quam fides docet, sed ut eam non advertat, ne si adverteret eam ab Ecclesia proponi (cui se non vult opponere) cogatur suum errorem illicò deferere.

Si tamen affectet ignorare dogma fidei, quia vult absolute adhærere suo errori, etsi sciret contrarium ab Ecclesia doceri, erit infidelis & pertinax, quia non est paratus credere factâ sufficiente propositione. Nihilominus advertit *Castro Palao sup. n. 4.* tali casu committi hæresim, non tam in errore, qui procedit ex ignorantia affectata, quam in eo, qui procedit ex scientia, & quo despicias Ecclesiæ auctoritatem, cujus infallibilitatem eo ipso negas. Similiter si sit error circa articulum fidei ex affectu liberiùs errandi: vel scis te errare, & sic noscis te contrariari sensui Ecclesiæ, & ignorantia cessat: vel ignoras te errare, habens tamen voluntatem relinquendi errorem, si scires esse contrarium Ecclesiæ, & sic non es pertinax: vel ita es errori affectus, ut nolis eum deferere, quantumvis scires esse Ecclesiæ contrarium, & sic juxta prædicta es hæreticus. Prout etiam hæreticus est, qui tantum paratus est credere, postquam sufficientibus rationibus est convictus doctrinam esse de fide: quia ut obligemur aliqui credere, non requiritur quod intel-

20.

A pertinacia excusat ignorantia vincibilis, etiã crassa.

21.

Immo probabilius & affectata.

22.

Quod limitatur, & magis declaratur.

intellectus omnino convincatur, sed sufficit id nobis ita proponi, ut non possimus de eo dubitare rationabiliter, quin sit verè à Deo revelatum.

23. Error nihilominus procedens ex ignorantia culpabili, præsertim affectata, etsi non destruat fidem, nec hæresim ponat, est tamen peccatum contra fidem, cujus præceptum obligat, ut negligentia & affectatio ignorantia res fidei tollatur. Quemadmodum etiam omissio actus fidei tempore præcepto est peccatum contra præceptum fidei, quæ tamen per illud non amittitur. Itaque error huiusmodi ex ignorantia procedens, solumque volitus indirectè in sua causa, non repugnat directè & immediatè ipsi actui aut officio proprio fidei, sed potius obligationi sciendi res fidei, cujus obligationis non impletæ defectu nascitur talis error. Qui alioquin non habet oppositionem cum fidei motivo aut virtute, utpote consistens cum prompta voluntate credendi omnibus, quæ noverit tamquam revelata per Ecclesiam proponi, etsi ex non impleta obligatione sciendi, quænam sint talia, oriatur materialis quædam contradictio consistens in prædicto errore. Quod verum est, etsi, fundetur in ignorantia affectata: nam non affectatur directè error, sed ignorantia sive negligentia sciendi. Immo nè ignorans Ecclesiæ positivè contradicat, vult ignorare, quid ipsa doceat. Nec propterea sequitur natos ex parentibus hæreticis in Hollandia, Anglia & similibus Regionibus, suorumque majorum doctrinam falsam sequentes non esse hæreticos: plerique enim sciunt, se credere contraria iis, quæ credit Ecclesia. Quàmvis non negaverim plures, præsertim rudiores & simpliciores, à formali hæresi esse excusatos, immo & nonnullos ab omni peccato contra fidem ratione ignorantia invincibilis, sive quia ignorant oppositum credi à Romana Ecclesia, sive quia ignorant credibilitatem & notas Romanæ Ecclesiæ, quæ alienis coloribus depicta eis proponitur absque eo quòd simplicioribus incidat suspicio de ulla falsitate.

An in regionibus hæreticis multi sint excusati ab hæresi formali.

24. Nec obstat, quòd peccatum ex scientia & ex ignorantia vincibili, præsertim affectatâ, sint ejusdem speciei, ut patet in homicidio, adulterio &c. in quibus ignorantia prædicta non excusat à peccato proprio & specifico contra illas virtutes. Nam aliud est in peccato hæresis seu infidelitatis destructivo fidei infusæ, quæ non amittitur, quamdiu manet homo in ea dispositione, in qua potest elicere actus fidei divinæ circa articulos sufficienter propositos: adeoque infidelitas propriè dicta & completa non incurritur, quando prædicta dispositio non evertitur, sicque fides, quantum est ex parte hominis, abjicitur. Hoc autem non fit, stante ignorantia præmissâ; quâ stante potest adhuc talis credere omnia, quæ à Deo revelata sunt, sibi que sufficienter proponuntur. Quare talis non est absolute

infidelis, etsi graviter peccet contra fidem, quæ non nisi infidelitate amittitur; idque demeritoriè, juxta ordinationem Dei: qui tamen aliud statuere potuisset, si voluisset. In eo autem est paritas cum peccatis contra alias virtutes, quòd error ortus ex ignorantia culpabili sit quoque peccatum contra fidem, sed quòd (ut dixi) non intelligitur nomine infidelitatis. A qua an specie morali distinguatur, discutit Lugo disp. 16. de Pœnit. sect. 4. §. 6.

Sed ulterius quæret aliquis, an si errans ex ignorantia moneatur ab Episcopo, Inquisitore vel aliis viris doctis de suo errore, tamquam contrario dogmati fidei ab Ecclesia recepto aut definito, & adhuc in illo perseveret, putans non esse contra Ecclesiæ definitionem, verè sit hæreticus? Nonnulli negant, eò quòd prædicti non sint infallibiles. Sed omnino affirmandum est, dum non subest ratio specialis dubitandi, quin prædicti probè noverint, quid hac de re sit, quòdque non ex passione procedant; prout interdum contigit Inquisitores contra sanam doctrinam virorum etiam sanctorum veluti hæreticam ex passione processisse. Ratio est: quia talis propositio facit evidentiam moralem, quòd tale dogma tamquam fidei tradat Ecclesia; quòd proinde sit evidenter credibile, nec sinè præjudicio auctoritatis divinæ & ipsius Ecclesiæ tali dogmati contradicitur. Estque hic modus proponendi mysteria credenda ordinarius, cum raro Ecclesia Romana immediatè, sive aliis non mediantibus, illa nobis proponat. Undè etiam in foro externo talis esset judicandus hæreticus & pertinax; & consequenter etiam in foro interno: cum illud judicium fori externi non nitatur falsâ præsumptione, sed veritate, quâ judicatur dissentientem mysteriis, quæ Episcopi & similes proponunt tamquam tradita & credita à Romana Ecclesia, auctoritatem Ecclesiæ voluisse contemnere, dum nulla subest moralis dubitatio, quin verè Ecclesia illa tradat & credat, cujus proinde auctoritas sufficienter ita proponitur & applicatur.

Quæres III. an esset verè hæreticus, qui falsò existimaret quidpiam ab Ecclesia Romana esse definitum tamquam articulum fidei, & nihilominus pertinaciter teneret contrarium? Resp. Aff. quàmvis enim non habeat errorem fidei contrarium circa illud obiectum, quòd putat se tenere contra definitionem Ecclesiæ, tamen pertinaciter errat in eo contra fidem, quòd opinetur Ecclesiam in suis definitionibus errare posse.

Petes IV. An pertinaciter errans in aliqua conclusione Theologica, ex cujus negatione evidenter sequatur subversio alicujus dogmatis fidei, sit dicendus hæreticus? Resp. Neg. si non neget istud dogma, sed potius consequentiam, etsi evidentem: quàmvis labore errore hæresi proximo.

Petes V. An voluntariè dubitans de mysterio fidei satis proposito sit censendus hæreticus?

25. An sufficiat ad pertinaciam, quòd ab Episcopis aut Inquisitoribus monitus, persistat, credens eos in proponendo falli.

26. An sit hæreticus, qui negat articulum, quem falsò putat definitum.

Item qui negat conclusionem Theologicam.

27. An pertinax.

alter dubi-
tans de fidei
mysterio sit
hæreticus.

reticus? Ratio dubitandi est, quod talis non habeat errorem, qui ad hæresim juxta ejus definitionem requiritur, sed suspendat assensum. Resp. Aff. cum communi sententia.

Patet ex c. 1. de Hæreticis, ubi dicitur: *Dubius in fide infidelis est.* Et Clem. Vn. de Summa Trinit. *Doctrina vertens in dubium, quod substantia anima humani corporis non sit forma, velut Catholica inimica fidei reprobat.* Ubi est sermo, non solum de dubitante, sed etiam de ipsa doctrina, quæ damnatur. Ratio est: quia talis judicat propositionem fidei (circa quam assensum suspendit) esse dubiam, & tacite asserit non esse certam, nec de ejus veritate constare: quod continet errorem fidei contrarium. Unde dubium peccaminosum non consistit in quavis mera suspensione assensûs, quæ potest fieri absque ulla culpa, extra tempus scilicet præcepti fidei: sed præterea involvit, ordinariè saltem, judicium, quo objectum sic repræsentatum existimatur non esse fide infallibili dignum; in quo est error, qui non solum committitur, dum verum putatur quod falsum est, aut contra, sed etiam dum certum habetur pro incerto, aut contra, juxta Augustinum Enchiridii cap. 17. Addit Lugo d. 17. sect. 5. & d. 18. sect. 1. nu. 32. posse etiam suspensionem aliquam assensûs esse dubium peccaminosum, fidei destructivum: illam nimirum, quæ imperatur à voluntate formidante, hoc est, motu argumentis ab intellectu propositis contra veritatem fidei: hæc enim apparet æquivalenter dubium positivum, & assensus de incertitudine objecti; quam voluntas videtur approbare, quatenus approbat motiva formidinis, eorumque intuitu imperat suspensionem assensûs, sicque statum fidelitatis excludit.

28.

Quid censendum de assensu opinativo mysteriorum fidei.

Hinc colligitur cum communi sententia non posse de objecto fidei sufficienter proposito haberi assensum, quo judicetur simpliciter tantum esse probabile, sine formali hæresi: nam etiam in tali judicio continetur error in fide, quatenus judicatur objectum non esse certum, cum tamen tamquam tale ab Ecclesia proponatur. Aliud esset, si quis judicaret illud solum esse probabile, quantum est ex vi hujus vel illius rationis naturalis: talis enim non errat circa fidem, sed solum judicat propositionem non esse certam ex vi talis rationis. Sicut qui ex probabilibus præmissis elicit assensum opinativum circa conclusionem scientificam, non errat contra scientiam, utpote qui aliunde certus de conclusione solum versatur per opinionem circa illam quatenus illatam ex præmissis incertis. Secus est, si solum opinativè assentiretur conclusioni propositæ per demonstrationem. Unde articulos fide certos solemus etiam probare per rationes naturales, auctoritates humanas & alia hujusmodi media sine præjudicio fidei. Ut proinde fidei tantummodo repugnet opinio formata de objecto revelato absolute sumpto, sufficienterque proposito.

Herinx Sum. Theol. Pars III.

tamquam fide divinâ credendo. Quo sensu si qui Auctores doctrinæ à nobis traditæ refragentur, non sunt audiendi. Et quidem vereor, nè multi sint, qui se tamquam Catholicos gerunt, articulos principales fidei firmiter credentes, qui tamen plures articulos fidei obligantis habeant instar opinionum. Hi sane, nisi excusentur per ignorantiam, non carent peccato, aut etiam hæresi, suppositâ pertinaciâ.

Petes VI. An amittat habitum fidei, qui culpabiliter se exponit morali periculo hæresis, eâ non secutâ? Resp. Neg. Ut nec amittit is, qui fidem interiùs retinens, alios à fide avertit, etsi ambo graviter peccent contra fidem. Ratio est: quia uterque manet in eo statu, ut fidem non abjiciat, sed credat omnia sibi sufficienter proposita. Ita Lugo disp. 17. sect. 5. nu. 82. Unde peccatum contra fidem latius patet peccato propriè dicto infidelitatis, quo fides amittitur.

29.

An exponens se periculo infidelitatis si demperdat.

QUESTIO III.

An sit cum Infidelibus de fide disputandum?

DISPUTATIO de fide cum Infidelibus seu Hæreticis indubiè non est per se loquendo illicita, si debitis nimirum circumstantiis vestiatur. Ita Doctores communiter. Et patet ex facto Christi disputantis cum Pharizæis Joan. 8. & alibi, Stephani cum Judæis Act. 6. & 7. Pauli cum Judæis & Græcis Act. 9. Accedunt exempla sanctorum Patrum, qui frequenter cum Hæreticis aliisve Infidelibus disputarunt, ut Augustinus & alii. Similiter in conciliis, etiam Generalibus usus fuit disputationum, ut patet in Concilio Nicæno, Florentino & aliis.

30.

Disputatio de fide cum hæreticis non est per se mala.

Dixi, si debitis circumstantiis vestiatur: his enim deficientibus, constat disputationem non esse licitam. Conditiones porrò variæ solent postulari. Et primò quidem ex parte disputantis requiritur congrua scientia & capacitas, arbitrio prudentis determinanda pro qualitate materiæ disputandæ & personarum cum quibus disputatur. Illud autem generaliter pro comperto habendum est, scientiam debere esse talem, quæ sufficiat ad veritatis confirmationem, & argumentorum obijciendorum solutionem perfectam cum proportionem accommoda ad capacitatem audientium, sic ut nimirum præsentis solutionem capiant. Aliàs enim disputatio cederet in detrimentum fidei & periculum subversionis audientium, qui sæpè putant eum meliorem tueri causam, qui plausibilius fidem suam defendit. Unde ad ejusmodi disputationes coram populo ineundas frequenter aptior est mediocriter doctus, sed tamen solidè, qui novit sua clarè & populariter explicare, quàm alius, qui novit ea subtilius explicare, sed non ita clarè.

31.

Quæ scientia requiratur ex parte disputantis.

P

Deinde

32.
Laicis in-
terdicta de
fide dispu-
tatio.

Deinde ex parte disputantis requiritur, ut non sit ei disputatio lege positivâ interdicta; prout inhibetur laicis publicè vel privatim de fide Catholica disputare, sub pœna excommunicationis ferendæ sententiæ c. 2. §. *Inhibemus quoque, de Hæreticis in 6. Ne cuiquam laica persona liceat publicè vel privatim de fide Catholica disputare: qui verò contra fecerit excommunicationis vinculo innodetur* Ubi per laicos intelliguntur, qui non gaudent privilegio clericali; & juxta Nonnullos etiam Religiosi, quos Conversos seu Laicos vocant. Quia hi tamen Clericorum nomine & privilegio gaudent, eos non comprehendit censet *Suarez, Sanchez, Coninck*, ut citat & sequitur *Castro Palao de Infidelitate disp. 2. pu. 4. num. 4.* Nec sunt eximendi laici docti (quidquid Nonnulli dixerint) cum enim indoctis sit ex natura rei vetitum disputare, utique lege positivâ etiam ceteris id inhibetur, tum ob decentiam sacræ doctrinæ, tum præsertim ob defectum scientiæ communiter in laicis contingentem. Ut proinde finis communis legis non cesset, etsi in particulari cesset defectus scientiæ: semper enim perseverat communiter natus subesse defectus, ob quem potest generatim prohiberi: eò magis, quòd alioquin facilè etiam alii præsumerent de sua capacitate, sicque lex redderetur inutilis, nec obviaretur malis inde natis oriri. Estque præceptum ex genere suo grave, ut indicat pœna annexa, & finis, qui est bonum fidei, vitatio contentionum &c. Quàmvis possit esse frequenter levitas materiæ, prudenti arbitrio judicanda.

Idq; sub
obligatione
ex genere
suo gravi.

33.
Prohibitio
limitatur
ad disputa-
tionem for-
malem:

Nec locum
habet in
necessitate,
aut gravi
& evidenti
utilitate.

Limitari tamen solet prohibitio ad disputationem quam vocant formalem, quæ assumitur ad fidem persuadendum iis, qui in ea errant aut firmi non sunt; non autem de materiali, quâ aliqui solius exercitii causâ, uti fit in scholis, disputant de fide, sicut disputant de aliis materiis clarissimis. Limitatur præterea, ut locum non habeat in casu necessitatis aut gravis & evidenter utilitatis, v. g. si Hæreticus absentibus clericis, multa contra fidem effutiret cum periculo perversionis aliorum & fidei contemptu: ex epykia enim non videtur mens Pontificis, tali casu prohibere laico disputationem ad fidei & pusillorum defensionem. Immo ad id teneretur laicus tali casu, pro ratione exigentiæ charitatis proximi, & honoris fidei respectu.

35.
Non viget
in locis he-
resis infectis.

Notant præterea *Coninck* & alii passim, in terris, in quibus Hæretici cum Catholicis permixti vivunt, eam legem non esse receptam, vel contrario usu esse sublatam, quia passim ibi disputant laici, non contradicentibus Ecclesiæ Prælati. Immo sæpè ibi necessarium videtur, quòd laici disputent pro avertendo pusillorum scandalo; cum id, ubi dominantur Hæretici, à clericis fieri nequeat, ob persecutiones eorum. Ibi proinde res ista redacta est ad terminos juris naturæ. Solet etiam ab Episcopis in locis vicinis interdum facultas specialis nonnullis laicis in contro-

versis versatis ad id concedi, ut non sine fructu nostro tempore factum vidimus. Immo generatim asserit *Castro Palao sup. num. 7.* citato *Suarez*, disputationem posse assumi à laico, si id agat jussus aut rogatus a clericis, eò quòd tunc horum nomine disputet, non vendicato sibi jure docendi & disputandi. Hæc tamen facultas clericorum indiscriminatim non satis colligitur ex tenore Canonis.

Secundò ex parte finis ad disputationem requiritur, ut is sit honestus, scilicet fidei defensio & errorum confutatio, fidelium confirmatio, infidelium conversio, aut infirmorum confortatio. Illicita verò est, quando disputans intendit fines oppositos; uti intendunt Hæretici. Similiter quando ipsa sit, non firmo animo defendendi fidem, sed dubio, in ordine ad inquirendum, an sit vera & amplectenda; talis enim ostendit se dubium in fide. Hoc tamen intelligendum est de iis, quibus fides est sufficienter proposita, ut teneantur credere & omne dubium excludere. Secus est de eo, cui nondum est sufficienter proposita fides: talis enim non solum potest cum Hæretico, sed etiam cum Catholico disputare veritatis indagandæ causâ, modò sit paratus eam satis cognitam amplecti. Immo etiam Hæretici malè faciant dubitando de fide, quam sciunt ab Ecclesia Catholica credi, posita tamen hac dubitatione, quando eam ob quædam argumenta non ita statim possunt expellere, bene facient (ut varij advertunt) si rationes suas dubitandi exponant viris doctis, ut ab ijs instruantur, modò parati sint credere habitâ rationabili solutione. Idem dicendum est de Catholico, qui de aliquo fidei articulo sufficienter sibi proposito, interius dubitat. Ratio est: quia humanitus loquendo non est alius modus, quo possint omnino converti, & in vera fide stabiliri. Immo hoc ipso, quòd dictâ intentione veritatem inquirent, desinunt esse hæretici, ut patet ex *Augustino Epist. 162.*

Tertiò ex parte effectus requiritur utilitas seu fructus in eo, quocum disputatur, aut certe in audientibus. Aliàs disputatio erit inutilis & illicita, eò magis, si timeatur damnum, quod spe fructus non compensetur. Damnum porro oriri posset, si ineatur coram rudioribus, qui nihil de hæresi ejusve fundamentis audiverunt, nec ad hæresim sollicitati sunt, aut in scrupulos missi; in quos facilè inciderent, citius capiendò objectiones, veluti ex naturalibus & plausibilibus desumptas, quàm solutiones, ex supernaturalibus & magis difficilibus petendas. Eoque collimant Hæretici, ut firmos fatigent, infirmos capiant, medios cum scrupulo dimittant, ut de ipsis dixit *Tertullianus l. de praescript. c. 15.*

Ut autem melius dignoscatur cum quibus erroribus & qualiter sit procedendum.

Adverte nonnullos esse dubios, nonnullos frigidos, aliquos zelosos, alios denique ex pura malitia pertinaces. Cum dubiis, qui veritatis rare.

35.
Quid re-
quiratur
ad licitam
disputatio-
nem ex parte
finis.

36.
Quid re-
quiratur
ex parte ef-
fectus.

37.
Qui pro-
cedendum
cum du-
biis, frigi-
dis, zelosis
in suo er-
ritatis rare.

ritatis intelligendæ (quàm proprio ingenio capere nequeunt) causâ cum doctioribus conferre deliderant, fraternè & ad cuiusque caput accommodè tractandum est, audiendo, & quantum fieri potest clarè solvendo rationes dubitandi; unâ ingerendo, non mirum esse, quòd qui pleraque etiam naturalia non capimus, sublimia fidei nostræ mysteria, in quibus intellectus est captivandus, non penetremus. Cum frigidis (qui de vera fide admoniti, frivolas rationes allegant cur eam non amplectantur, aut amplecti timeant) seriò & severè agendum, ostensâ frivolitate excusationum eorumdem, & ponderatâ gravitate negotii veræ fidei, undè pendet æternitas. Cum zelosis (qui non tam ex malitia, quàm ignorantia errantes, pro sectis suis valde zelantur) benevolè & modestè agendum, nec tam argumentis obruendi, quàm exemplo Stephani pro Saulo orantis, Deo per calidas preces commendandi sunt, ut revelato fidei oculo cognoscant falsitatem suæ sectæ, quam tanto zelo defendunt.

38. Qui cum obstinatis ex mera malitia. Cum ultimo & pessimo Infidelium genere, qui probè scientes se à communi Ecclesiæ & antiquitatis sensu recedere, tamen ex superbia & mentis obduratione obstinatè resistunt veritati, nè appareant convicti (quales sunt Hæresiarchæ, & plerique Ministri Hæreticorum) non est facilè disputandum: cum enim contumaces sint & superbi, nolunt resipiscere, etsi convicti, sed tantum verbis contendere, & posthabito veritatis studio suam ex disputatione gloriam captare, cordaque simplicium seducere, juxta illud Augustini lib. 13. contra Faustum cap. 12. Non enim disputare amant hæretici, sed quoquomodo superare impudentissimâ pervicaciâ, ut congregent, quæ non pepererunt. Undè non tam attendunt, quid pro vera fide probanda dicatur, quàm qualiter argumenta & responsiones Catholicorum possint eludere aut subfannare, aut aliqua ad plausum objicere, ut audientibus appareant triumphasse. Si tamen ob aliorum in fide firmandorum utilitatem cum iis agendum sit, coercendi sunt intra limites certæ materiæ, & ad responsiones in forma debita, ut sic arctius possint constringi & palam confundi: alias enim ab una materia transiliunt ad alteram disparatam causâ effugii. Incumbit etiam Hæreticis onus actorum: cum Catholicis veluti prioribus possessoribus solum incumbere queat onus defensionis, nisi gratis onus actorum assumant. Præterea congruè incipit disputatio à Judice controversiarum, distincto à Scriptura & spiritu privato: qualem negantes nullam controversiam ex aliqua Scriptura poterunt clarè decidere vel probare; veluti ad quod non sufficit, adferri loca aliqua apparentia. Quare urgendi sunt, ut ostendant (quod numquam ostendere poterunt) talem esse locorum Scripturæ sensum.

Postrema Ultima denique licitæ disputationis con-
Herinx Sum. Theol. Pars. III.

ditio est, ut à contentione, convitiis & jactantiis abstinence, & pondere auctoritatis, non verborum aculeis procedatur.

QUÆSTIO IV.

An, vel Qualiter possint Infideles cogi ad Fidem Christianam suscipiendam?

39. SUPPONENDUM in primis omnes validè baptizatos, etiam in infantia aut per metum, si falsam fidem profiteantur, posse pœnis, etiam corporalibus, ad Catholicam fidem profitendam compelli. Dico ad profitendam fidem; non autem ad ipsam fidem: quia cum homines de internis actibus judicare nequeant, etiam ad eos non possunt compellere. Probatur suppositio in primis auctoritate omnium Catholicorum, & antiquissimâ consuetudine Ecclesiæ, quæ tam jure Ecclesiastico quàm civili gravissimas semper in Hæreticos pœnas statuit. De baptizatis in infantia, etsi numquam actu proprio fidem Catholicam sint professi, habetur specialiter definitio Tridentini sess. 7. can. 14. De iis autem, qui metu adacti Baptismum susceperunt, sic in speciali decernunt Canones. Vide c. Contra Christianos, de Hæreticis in 6. c. Majores, de Bapt. & c. de Judæis dist. 45. Ex quo à fortiori etiam patet, compelli posse eos, qui aliquando Catholicam fidem professi, & citra metum baptizati, ab ea defecerunt.

40. Supponitur deinde à Doctoribus communiter, Infideles non baptizatos, nec fidelibus Principibus subjectos, non posse vi vel armis compelli ad fidem suscipiendam, aut ejus prædicationem audiendam: nec ideo præcisè, quia illa recusant facere, rebus suis privari posse. Ratio est: quia nec Ecclesia, nec Principes Christiani habent in eos jurisdictionem, sinè qua illa compulsio licite fieri nequit; cum par in parem non habeat imperium, sed tantum in subditos. Quàmvis Major & quidam Genesius Sepulveda Caroli V. Chronista oppositum sensisse referantur.

41. Nihilominus possunt dicti Infideles (si id alias fieri queat) compelli, nè eos, qui fidem apud eos prædicant, aut eam suscipere volunt, injuriosè impediunt, aut eos contumeliis & injuriis fidei causâ afficiant. Nam Matth. & Marci ult. Ecclesia accepit à Christo potestatem, jus & mandatum prædicandi Evangelium omnibus Gentibus. Undè dum sic impeditur à potestatis, juris & mandati illius executione, fit ei injuria, quam vi potest repellere. Similiter qui vi, contumeliis, bonorum direptione, & similibus modis impediuntur, nè liberè prædicatores fidei audiant, ipsamve fidem suscipiant, patiuntur innocenter gravem injuriam: poterit igitur

conditio li-
cita disputa-
tionis.

39. Baptizati, etsi in infantia aut per metum, possunt ad professionem veræ fidei compelli.

40. Secus est de non baptizatis, neque Christianis Principibus subjectis.

41. Possunt hi cogi ne injuriosè prædicatores fidei irascantur.

Aut impediuntur volentes audire.

igitur Ecclesia defensionem talium suscipere, & auxilio Principum Christianorum injuriam illis illatam propulsare, ipsis saltem expressè vel tacitè poscentibus. Confirmatur: quia Ecclesia veluti suprema respublica habet jus mittendi legatos pacis Christianæ, qui sunt prædicatores fidei: adeoque si malè tractentur, possunt defendi, & vindicta injuriæ proportionata sumi. Hinc Pontifex interdum Principibus fidelibus committit, ut in provinciis infidelium prædicatores fidei protegant, & infideles resistentes coerceant. Quo casu Pontifex Principi fideli directè non dat dominium super regna & provincias infidelium, sed munus & jus coercendi armis impediens injustè fidei prædicationem. Quo pacto Alexander VI. inter Reges Castellæ & Lusitaniæ divisit provincias utriusque Indiæ, dividendo nimirum inter illos directè curam & jus præmissum quoad regiones singulis assignatas, ut post *Victoria & Suarez* notavit *Lugo dub. 19. sect. 2. num. 49.*

42.
Subjecti
principibus
Christianis
possunt ab
his cogi ad
fidem au-
diendam.

Solum ergo restat difficultas de infidelibus subjectis Principibus Christianis, an ab his cogi possint ad fidem audiendam & recipiendam. Et in primis nè quidem ad fidem audiendam illos posse à Principe cogi, censent *Coninck, Valentia & plures alii.* Sed oppositum docet *Suarez, Hurtado & alii passim*, ut testatur & sequitur *Lugo sup. num. 54.* Et probatur ex *Constitutione 92. Gregorii XIII.* in Bullario, quæ incipit *Sancta Mater Ecclesia*, cujus observantiam exactam hodie Romæ videmus, inquit *Lugo supra.* In ea porro Judæi subjecti pœnis & multis coguntur ad audiendam singulis hebdomadis concionem de rebus fidei Christianæ, in terris & locis, in quibus extant eorum synagogæ. Et quidem legenti verba Bullæ apparet satis manifestum, non obedientibus imponi propriè pœnam, locumque habere coactionem directam, & non solum indirectam, quæ in hoc consistat, quod à tributolicitè alioquin imponendo eximantur convenientes ad audiendam concionem. Neque hoc excedit potestatem Principis laici, qui sicut potest recipere & audire legatos undecumque missos, ita & præcipere subditis, ut eos audiant, præsertim si legatio sit de rebus ad eorum bonum pertinentibus; ut arguit *Lugo d. 19. num. 58.* Rationem autem dat *Arriaga d. 25. sect. 3. n. 22.* quia Princeps habet jurisdictionem mandandi ea, quæ sunt licita & honesta (prout indubiè est auditio fidei) & simul ordinantur ad politicam gubernationem ac pacem in regno conservandam; ad quod maximè id conducit, ut saltem intelligant subditi fundamenta fidei Christianæ, ac de Christianis melius sentiant, ab iisque minùs avertantur. Quod amplius declarat ex eo, quod juxta regimen, etiam naturale, soleat ac debeat esse aliquod spirituale caput, sive à republica, sive à Deo

designatum; adeoque esse debeat in hujusmodi communitate infidelium: non possit autem commodius assignari alius, quàm qui est simul caput in temporalibus: cui proinde infideles, censeantur se subicere etiam quoad religionem, quousque non subsunt Ecclesiæ, eatenus saltem, ut obediant in acceptando medio ad veræ religionis electionem utili, quale est auditio fidei.

De coactione autem subditorum ad ipsam fidem suscipiendam, major est difficultas, si de coactione directà sit sermo. Quod addo: nam coactio indirecta modis aliàs licitis non vertitur in controversiam. Sic enim possunt Principes subditis infidelibus prohibere in primis omne exercitium suæ Religionis, quatenus id aut juri naturæ contrariatur, aut natum est rempublicam turbare; quod faciendo aliquâ ratione incitant eos ad veram Religionem capeffendam, dum iis auferunt ea, quæ prius eos impediabant. Secundò possunt eos arcere ab officiis publicis: quia ad hæc non tenentur eos admittere, qui suâ infidelitate se iis indignos reddunt. Tertiò possunt iis negare privilegia, quæ ex gratia aliis concedunt: quia sinè injustitia possunt hæc aliquibus negare, existente justâ causâ. Quartò possunt strictius ab iis exigere tributa aliaque onera, quæ justè iis possunt imponere, sub promissione alicujus exonerationis si ad fidem convertantur. Quod medium etiam suggerit *Gregorius lib. 3. Epist. 26. & lib. 4. Epist. 6.* Itaque indirectè cogendo Principes utuntur jure suo, quod volunt toto rigore exequi, negatâ liberalitate seu remissione, nisi sequatur conversio. Immo per accidens potest quædam indirecta coactio interdum exerceri etiam circa non subditos, privando scilicet eos beneficiis aliàs indebitis, v. g. libertate commercii, vel auxilio in bello alioquin justo, nisi Princeps infidelis fidem profiteatur, eive in suo regno favorem præstet: utuntur enim jure suo Christiani negando ea, ad quæ concedenda nullo jure tenentur.

Ad coactionem itaque directam quod attinet, communis sententia Doctorum cum *D. Thoma. q. 10. art. 8. & 12.* asserit eam esse illicitam, tum jure humano, tum etiam divino seu naturali.

Prohibitio humana patet ex c. *Qui sincera*, d. 45. quod est *S. Gregorii. c. De Judæis*, ead. dist. quod est *Toletani IV. c. 55.* Et c. *Sicut Judæi, de Judæis.* In quibus (inquit *Castro Palao d. 2. pu. 6. num. 3.*) non tam est nova prohibitio, quàm declaratio prohibitionis divinæ. Siquidem in c. *Majores, de Bapt.* dicitur id esse contra Christianam religionem; prout etiam urget *Suarez d. 18. sect. 3. num. 5.* Verùm (ut notavit *Lorca q. 10. art. 8. d. 36. num. 18.*) ibi non agitur de coactione ad Baptismum suscipiendum, sed de eo, qui omnino invitatus, & sinè ullo consensu, adeoque invalidè baptizatus erat, quem proinde obligare

43.

Immo sal-
tem indire-
ctè, etiam
ad fidem
suscipien-
dam seu
profitemen-
dam.

44.

Directam
coactionem
non licere,
recepta ha-
bet doctri-
na.
Probatur
ex jure Ec-
clesiastico.

C. p. Ma-
jores, de
Bapt. non
rectè qui-
dam ur-
gent.

obligare ad observantiam legis Christianæ (quæ solos baptizatos tangit) est contra Religionem Christianam. Coactus autem per metum ad susceptionem Baptismi, declaratur ibidem esse obligatus ad mandata religionis Christianæ implenda.

45. *Probat ex jure naturali & divino.* Inhibitio divina & naturalis probatur : quia potestas coactiva hujusmodi non convenit Principibus Christianis per concessionem Ecclesiæ ; cum hæc ipsa non habeat potestatem in infideles, sed solum in baptizatos, juxta certam doctrinam. Non etiam competit eis vi proprii officii : cum hoc totum ab hominibus sit acceptum, merèque politicum ac naturale sit, nec non ordinatum ad similem finem, qui est reipublicæ politicæ quies & bonum. Undè etiam eadem potestas competit Principi infideli ; qui consequenter deberet habere potestatem compellendi subditos ad susceptionem fidei Christianæ sufficienter propositæ. Accedit perpetuus usus Ecclesiæ, quæ exemplo Apostolorum non vi externâ, sed efficaciam prædicationis infideles ad fidem allicere consuevit. Quæ nimirum forma à Christo data fuit Apostolis mundum conversuris. Et congruit omnino humilitati & mansuetudini Evangelicæ, ac libertati fidei. Aliàs quoque nata essent plura oriri incommoda ex ficta plurimorum conversione, & odio erga fidem etiam filiis secretò instillando.

46. *Non esse jure divino aut naturali illicitam tenet Scotus & alii.* Nihilominus Scotus 4. d. 4. q. 9. n. 2. & 3. (quem præter Scotistas sequuntur Gabriel, Alphonsus à Castro) censet talem coactionem, suppositâ scilicet sufficienti instructione, adeoque debito suscipiendi fidem, non esse ex natura rei aut jure divino illicitam. Quod etiam probabile esse censet & probat Lorca q. 10. art. 8. d. 36. num. 7. & seqq. Et favet Concilium Toletanum IV. quod refertur c. De Judæis d. 45. ubi tametsi statuatur, nè deinceps Judæi cogantur fidem suscipere, non tamen declaratur id illicitum antea fuisse ex jure divino (quidquid dicat Castro Palao sup. similiter quoad hoc deceptus circa alia jura, ut patet ea inspicienti, signanter c. Sicut Judæi, de Judæis) nec improbat opppositum factum Sisebuti, quin potius licitum fuisse insinuat Concilium, appellans eum proinde religiosissimum Principem. Nec potest cum Castro Palao n. 5. explicari de coactione indirecta : nam id est contra mentem Concilii, in quo juxta ipsum Castro Palao prohibetur directâ coactio, & quidem (ut ex contextu satis patet) tamquam opposita factò Sisebuti.

47. *Et legibus Imperatorum.* Favet etiam L. Qui post sanctam, Cod. de Paganis, ubi mandatur non baptizatis, ut proles curent baptizari, majorum autem nolentium suscipere baptismum bona idcirco confiscantur. Et L. Calicolarum, Cod. de Judæis & Calicolis, statuitur de Cælicolis : Hi nisi ad Dei cultum venerationemque Christianam conversi fuerint, legibus, seu poenis, quibus præ-

pimus hæreticos adstringi, se noverint adstringendos. Undè apparet eos non fuisse hæreticos (quibus etiam eos non accenset Augustinus l. de Hæresibus) sed potius infideles, aliquam tamen Christianitatis speciem fortasse prætendentes, instituto etiam apud eos novo adeoque invalido Baptismo, ut indicat Augustinus Epist. 163. in fine. Similiter contra Samaritanos & Manichæos sunt strictissimæ Imperatorum leges Cod. de Hæreticis & Manichæis. Et quidem Manichæi vix à Paganis distabant, nec Baptismum saltem legitimum admittebant. Contra quos nihilominus plurimi Imperatores pari jure, quo contra alios Hæreticos legitime baptizatos, processerunt ; & videntur procedere potuisse similiter contra alios legitimo Baptismo carentes.

48. Ut proinde non ita pateat usus contrarius quasi perpetuus in Ecclesia, prout alii prætendunt ; & gratis admissus, non inferret prohibitionem divinam, sed abstinentiam Ecclesiæ à re minus plerumque convenienti ob periculum majorum malorum. Quæ etiam interdum cessare possent, & aliunde sperari maximum bonum ; quod nimirum paucissima Gens aliqua sit sub jugo suavi Christi curanda, & ad proles seu posteros ab infantia instruendos fides sincerissima transmittenda, etsi fortè in principio multi conversionem simulassent. Nam certè possunt etiam gravia incommoda simulationum &c. timeri ex coactione indirecta, quæ tamen per se illicita est. Prout quoque timeri possunt ex coactione directâ & severissima apostatarum & hæreticorum ; quæ tamen justa & licita est.

49. Quod autem Apostoli tamquam agni indirectè ter lupos sine potentia externa mittantur, eos sine violentia conversuri, eamque formam prædicatores fidei teneant, immo tenere debeant, non convincit Principes non posse uti coactione erga subditos suos refractarios. Quemadmodum, etsi prædicatores fidei non cogant infideles ad fidem audiendam, possunt hos ad id cogere eorum Principes etiam infideles ; per se loquendo, juxta alios passim. Immo nec injurias sibi illatas leguntur prædicatores vi repulisse, quas tamen repellere possent saltem pro eis Principes.

50. Ratio est : quia etsi Ecclesiæ non competet prædicta potestas, posset competere Principibus vi officii sui, vi cujus possint adigere subditos Ecclesiæ non subjectos ad servanda jura naturæ, ac jus divinum, quo obligantur suscipere fidem satis propositam. Quemadmodum juxta alios passim possunt eos cogere ad fidem audiendam. Confirmatur : quia potestas Principum quoad infideles sibi subjectos videtur manere in iisdem terminis, in quibus esset, si Christus nullum ordinem hierarchicum in Ecclesia instituisset ; tunc autem plebs subjiciens se principibus seu regibus, fuisset iisdem subjecta etiam in negotio religionis, Quod etiam fatetur Ar-

riaga d. 25. num. 22. inde probans posse Principes cogere huiusmodi infideles subditos ad fidem audiendam, & inconsequenter negans esse subiectos aut cogibiles ad fidem profitendam. Et planè non repugnat ex natura rei populum huiusmodi potestatem in Principes transtulisse; in ipsos autem transtulerunt omnem potestatem illimitatè principes hæretici, etiam in subditos Ecclesiæ.

§ 1. Ex quibus confirmata manet sententia Scoti, & soluta, quæ ex parte juris divini aut naturæ contra eam adferri possent, eatenus præsertim, ut appareat non esse improbabilis: quàmvis negari nequeat, quin opposita uti communiter recepta, sic & probabilissima sit.

Quæ autem adferuntur contra sententiam Scoti ex iure humano, nil obsunt: cum solum asseratur, quid ex natura rei seu iure divino sit licitum. Quàmvis alioquin Canones allegati expressè solum agant de Judæis; in quibus ob singularem malitiam & obstinationem velut hæreditariam plus est periculi & major ratio prohibitionis.

Q U Æ S T I O V.

An Infideles sint cogendi, ut errores & vitia contra naturam relinquunt?

§ 2. **N**ON est sermo de Infidelibus baptizatis: quorum errores & ritus fidei contrarios posse & debere extirpari, quando id commodè fieri potest, est manifestum. Et de facto Ecclesiæ, etiam invocato auxilio brachii sæcularis, id facit, gravissimisque poenis deviantes mulctat. Ratio est: quia tenetur Ecclesiæ pro posse subditos ad rectam viam reducere. Dixi quando id commodè fieri potest: interdum enim hæreses in quibusdam locis, dissimulante Ecclesiâ, tolerantur, ob pericula majorum malorum. Utilius quoque interdum permittitur in provincia alioquin hæretica libertas conscientiæ, dum sic etiam Catholica religio gaudet impunitate, quâ ibi carebat. In provincia verò Catholica posset eadem libertas permitti, sed non nisi ex causis gravissimis, & rebus quasi desperatis. Sicque longè utilius prospectum fuisset Catholicæ fidei in districtu Buscoducensi, si postulata à Statibus Confoederatis conscientiæ libertas cum hæresis publico in paucissimis ejusdem districtus locis exercitio fuisset admissa, quàm dum è contra eâ denegatâ, fuit subsecuta exercitiorum religionis Catholicæ totalis exterminatio. Advenis similiter, aut certis personis v.g. legatis, Mercatoribus, &c. ex gravi causâ (quæ planè requiritur) & cavendo indigenarum perversionem, permittitur interdum in quibusdam locis ritus falsus vel exercitium hæresis.

Dum autem Principes libertatem conscientiæ hæreticis concedunt, tenentur ipsi stare promissis, & fidem datam servare, etsi

quoad Ecclesiæ subditos non teneatur ipsa per Christi-
tare concessio citra consensum Papæ per Principes salvo conductu aut immunitate. Ipsa alioquin Ecclesiæ etiam tenetur servare fidem à se datam; ut clarissimè colligitur ex salvo conductu dato Protestantibus à Tridentino, qui habetur ad calcem sess. 15. Quod enim licitè promittitur; ex debito observatur: licitè autem ob bonum commune religionis potest se Ecclesiæ per promissum tale adstringere. Quod verò Hæretici objiciant fidem datam Joanni Hus & Hieronymo Pragensi non esse servatam à Concilio Constantensi, est mera calumnia: nam gratis concessio (quod passim creditur de Joanne Hus; secus de Hieronymo) eos habuisse ab Imperatore Sigismundo salvum conductum, Ecclesiæ non potuit exinde obligari, sed jus eos judicandi & puniendi retinuit, Cæsare major. Et quàmvis fuerit à Concilio ex parte Hieronymi Pragensis postulatus, tamen Concilium noluit dare absolutum, sed solum promisit eum audire sinè vi, & justitiâ semper salvâ. Sed & adhuc fides ei servata est: nam clementer auditus hæreses abjuravit, subjiciens se severitati Canonum in casu relapsus (ut patet ex confessione ipsius Hieronymi sess. 16.) adeoque cedens juri impunitatis. Propter quod poenitens abjuratæ factæ, & relapsus in hæreses, meritis poenas luit. De quibus eleganter Edmundus Campianus Rat. 4. & ex eo noster Sedulius in vita B. Joannis Capistrani c. 14.

Solum dubitari posset de Infidelibus non baptizatis, tam de subiectis Ecclesiæ & Christiano Principi, quàm de non subiectis. Et quidem si Infideles non sunt subditi temporaliter Ecclesiæ vel Christiano Principi, non obligatur specialiter Ecclesiæ, nec Christianus Princeps procurare, ut errores deponant, quia sibi specialiter commissi non sunt; obligantur tamen lege charitatis, eo modo, quo unusquisque obligatur ad salutem alterius procurandam. Si autem Infideles subditi sunt Christiano Principi vel temporaliter Ecclesiæ, sicuti Judæi Romæ commorantes subduntur Pontifici, tunc obligatur Ecclesiæ seu Christianus Princeps eos ab erroribus rationi naturali contrariis, & à falso cultu, & superstitione Deorum remove, aliaque scelera legi naturæ contraria, quæ lege civili prohiberi possent, impedire, quantum commodè potest. Quod addo: nam timor perturbationis reipublicæ aut alterius gravioris mali, prudenti arbitrio pensandus, potest ab hac obligatione in toto vel in parte interdum excusare. Ratio est: quia potestas politica Principis non limitatur ad subditos fideles (quos utique potest ad hoc cogere) sed extenditur ad omnes etiam infideles, quos potest & debet dirigere in ordine ad finem naturalem, adeoque ut secundum rationem vivant: item in ordine ad pacem, & honestum reipublicæ statum ac humanum convictum. Undè sicut furta,

54.

Infideles
subditi
Christianis
Principibus
cogendi, ut
errores juri
naturæ con-
trarios re-
linquant.

Nec illam
infregit
Concilium
Constantiense.

Infideles
subditi
Christianis
Principibus
cogendi, ut
errores juri
naturæ con-
trarios re-
linquant.

furta, homicidia & similia, sic etiam cultum dæmonum & similia peccata legi naturæ contraria, nec non rempublicam maximè dishonestantia prohibere potest. Ideoque Imperatores Christiani legibus ab Ecclesia commendatis, aut etiam interdum postulatis, idololatriam, clausis aut everfis idolis, severissimè prohibuerunt.

55. *An necessarium præcedat prohibitio specialis punitionem eorumdem.* Quia tamen respublica solum punire potest eos, qui ipsam ejusve tranquillitatem lædunt, censet Bannez, Suarez, Coninck & alii, ut citat & sequitur Lugo d. 19. n. 116. debere Principem prius lege suâ prohibere ejusmodi delicta, antequam delinquentes puniat, cum aliàs non censeantur ejus auctoritatem vel tranquillitatem lædere. Estque hic suavior humanæque indoli magis accommodatus modus. Alioquin non videtur negandum (inquit Lugo) atrociora & extraordinaria crimina posse à principe puniri, licet lex nullam poenam designarit. Idemque dici potest de quolibet atroci crimine in Deum vel homines, etsi lege non expresso, utpote reipublicæ tranquillitatem maximè perturbante: ut satis sit, quod ipsa delicti qualitas suadeat, non fuisse mentem legislatoris impunitatem concedere.

56. *Ritus rationi non contrarios an vi tollere aut passim tolerare possint.* Quod si ritus horum infidelium non sint contra naturam, sed solum contra nostram fidem, quales sunt ritus Judæorum & plures Mahumetanorum unum Deum colentium, communis sententia tradit Principes non posse hujusmodi subditos cogere directè, ut eos deserant, uti nec ut fidem amplectantur, conformiter ad communem sententiam discussam quæst. præced. Immo juxta Doctores ex c. 1. 3. & 7. de Judæis & Saracenis possunt principes Christiani ritus Judæorum tolerare, quamdiu exercentur sinè injuria fidei nostræ: eò quod non sint contra jus naturæ, & illustrent non modicum fidem Christianam, cujus sunt figuræ. Quamvis indubiè fidei & animarum zelus dicet, ut Principes modis omnibus licitis allaborent ad hujusmodi infidelium conversionem, eaque mediante falsorum rituum exterminationem. Et in Canonibus citatis sic permittitur synagogarum retentio aut reformatio, ut inhibeatur novarum ædificatio.

57. *Non possunt cogi ab Ecclesia aut principibus Infideles illi non subiecti ad vitia contraria naturæ relinquentes.* Difficultas ergo restat de Infidelibus Principi Christiano non subiectis, an possint ab Ecclesia vel Principibus Christianis extraneis cogi, nè idololatriam & similia vitia naturæ contraria exerceant. Nonnulli affirmant. Sed Cajetanus, Victoria, Soto, Suarez, Coninck & alii communiter negant. Ratio est: quia in hujusmodi nullam habent jurisdictionem, sive Ecclesia, sive Principes Christiani: potestas autem punitiva seu coactiva non potest exerceri sinè jurisdictione, seu in non subditos. Confirmatur: tum quia Ecclesia aut Principes Christiani nequeunt talibus aliquid præcipere aut prohibere, ergo nec punire seu cogere illos: tum quia aliàs possent Prin-

cipes Christiani hoc titulo etiam invicem cogere mutua regna invadendo: tum quia defectu superioritatis hujusmodi coactio non competit homini privato, nec civi fideli erga concivem infidelem.

Nec obstat I. illud Eccl. 10. Regnum à 58. Gente in Gentem transferetur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos. *Occurritur variis objectionibus ex auctoritate petitis.* Nam (ut omittam sermonem esse specialiter de peccatis contra justitiam) solum ibi asseritur, quid Deus ipse frequenter faciat vel permittat in poenam, non quid alii homines justè facere possint, citra specialem Dei justificationem.

Non obstat II. Quod Israëlita Chanaanos ob eorum idololatriam deleverint, eorumque regiones occupaverint. Nam id egerunt ex speciali concessione Dei, omnium supremi Domini. Cyprianus autem in Exhortatione ad Martyrium c. 5. urgens interfectionem idololatrarum, non agit de alienigenis non subditis, sed de apostatis ad idololatriam deficientibus, aut certè de iis, qui ipsos ad hoc crimen allicerent. Similiter Gregorius l. 1. Epist. 73. laudans Gennadium Exarcham Africæ, quod belligerando contra infideles fidem dilataret, agit de Wandalis vel aliis injustè à Romano imperio deficientibus, aut ejus terras invadentibus.

Non obstat III. Quod Alexander VI. 59. Constitut. 2. Inter Cetera motu proprio dominium Insularum novi Orbis inventarum & inveniendarum, quæ non erant sub dominio alicujus Principis Christiani, transtulerit in Ferdinandum & Elizabetham Reges Catholicos; quod non alio titulo videtur fieri potuisse, nisi ob idololatriam & peccata idololatrarum contra legem naturæ, adeoque habebat Pontifex hoc titulo potestatem disponendi de regnis infidelium. Nam hæc Pontificis concessio est intelligenda juxta terminos juris; supposita nimirum aliunde justà causâ belli, quâ supposita Pontifex tribuit Regibus Castellæ, exclusis ceteris Christianis, facultatem loca ista sibi occupandi. Unde Coninck disp. 18. num. 160. refert Paulum III. postea per Bullam quamdam declarasse, Indos infideles esse veros dominos suorum bonorum, nec iis posse spoliari; subintellige similiter, nisi aliunde justà spoliî causâ intervenerit.

Non obstat IV. Quod aliquæ nationes sint ita barbaræ, ut videantur à natura constitui in servos. Ideoque Augustinus 5. de Civit. c. 12. & 17. laudat Romanos, quod barbaras nationes subjugarint. Nam natura barbaros non constituit servos, sed ad serviendum aptos. Quod si aliqua natio tam barbara reperiretur, quæ gubernationis esset incapax, subjugari ad summum posset titulo defensionis naturæ humanæ, non religionis. Nec Romani laudantur, quod barbaros eis non obstrictos subjugarint, sed quod subjugatos bonis moribus instrui curaverint.

60. Non obstat V. Quod Principes possint impedire & ulcisci injuriam factam innocentibus, adeoque etiam factam Deo per peccatum. Nam si id rectè sequeretur, idem inferri posset de quibusvis peccatis, etsi non contrariis legi naturæ. Deinde juxta *Coninck d. 18. num. 201.* solum possunt impedire injuriam innocentis ex tacita vel expressa illius concessione; Deus autem nec expressè nec implicite commisit Principibus impedire aut ulcisci injurias sibi ab extranea republica illatas. Et quidquid sit de præfata regula sic limitata, saltem prædicta non licent privatis seu non superioribus injuriam inferentium, quando majora damna publica inde sequerentur; prout in casu fieret. Quidquid sit, an omnia peccata mortalia contineant injuriam propriè dictam contra Deum. Quod si urgeatur, hinc sequi gravissima quorundam crimina non posse debite puniri; Respondeo, si subditi deviant, puniendos esse à propriis Principibus. Qui si id non præstent, per accidens est, & punitio Deo relinquenda, uti & ipsorum supremorum Principum infidelium à lege naturæ deviantium.

61. Nihilominus ex communi sententia possunt infideles Christianis non subditi à Principibus Christianis etiam armis impediri à peccatis, quæ sunt innocentibus nociva, aut Religioni injuriosa: hoc enim non tam est jurisdictionis exercitium, quam fidei & innocentium defensio. Undè potest contra illos procedi, si contra Religionem blasphemant, conversionem subditorum violenter impediant, adultos innocentes aut parvulos tamquam victimas idolis offerant. Idque etiam si innocentes auxilium expressè non petant; cum saltem præsumantur velle tutelam ab iis, qui opem ferre possint. Immo id verum est, etsi occidendi in necem consentiant, juxta *Suarez, Lugo & alios contra Coninck*: tum quia nullus habet dominium in vitam, adeoque consensus perinde se habet, ac si non esset: tum quia tales reputari possunt tamquam amentes, quos etiam nolentes licet defendere, : tum quia volentem se interficere possumus ligare, adeoque & impedire occisionem in præsentis casu. Cessante tamen injuriâ & præjudicio innocentium, cessare debet actio defensiva, nè degeneret in punitiorem pro præteritis delictis, quæ pertinet ad solum superiorem.

Q U Æ S T I O VI.

An Infidelibus competat Dominium in Fideles, eorum privari possint?

62. CERTUM in primis est, Infideles esse capaces domini, tam despotici, quale habet dominus in mancipium, quam politi-

ci (quod vocari solet potestas jurisdictionis) quale habet Princeps in subditos. Certum præterea est jure divino Infideles neutro dominio privari per hoc, quod eorum servi aut subditi sint vel fiant Christiani. Undè Imperatoribus & Principibus ethnicis Christiani non minùs, quàm ceteri fuerunt subditi. Et ipse Christus fidelibus Judæis *Matth. 22.* respondit, reddenda Cæsari, quæ Cæsaris sunt. Eandem subjectionem commendat Petrus *1. Epist. cap. 2.* Et Paulus *ad Rom. 13.* obligationem hujusmodi subjectionis ad potestates sublimiores, tunc infideles, exaggerat. Nec alicubi reperitur jus divinum, quo Infideles hujusmodi jurisdictione aut dominio priventur. Oppositum etiam non expedivisset bono fidei.

Immo juxta communem sententiam (etsi quidam referantur in contrarium) non potest Ecclesia Principes infideles, non baptizatos scilicet, potestate jurisdictionis privare, cum nullibi hæc potestas reperiatur concessa, & aliunde hi Principes non subsint Ecclesiæ. Undè fideles tenentur hujusmodi Principibus obedire, non solum ratione scandali, seu (ut *1. ad Timoth. 6.* dicitur) *ne nomen Domini blasphemetur*, sed etiam per se, propter communem obligationem, adeoque propter conscientiam, ut dicitur *ad Rom. 13.* Nec in hoc est aliqua indecentia, uti neque in eo, quod servus fidelis & probus serviat domino dyscolo; sed potius subjectio ista congruit humilitati Christianæ. Dum autem Apostolus *1. ad Cor. 6.* reprehendit fideles litem intentantes aliis fidelibus apud infideles Magistratus, non negat, quin hi sint legitimi judices, sed reprehendit, quod fideles non componerent sua negotia cum pace per arbitros Christianos sine lite seu judicio, non carente periculo peccatorum, præsertim accedente periculo scandali, quod ex eorum discordia natum erat sequi apud infideles.

Adhuc posset dubitari, an Princeps infidelis possit privari dominio, quod habet in servos fideles, idque per se ob bonum & honorem fidei, adeoque secluso periculo perversionis. Affirmat *D. Thomas q. 10. art. 10. Banhez, Lorca & alii.* Sed oppositum est tenendum cum *Navarro, Covarruvia, Suarez & aliis communiter.* Ratio est: quia hæc potestas non competit Ecclesiæ ex natura rei: neque etiam ex concessione positiva Christi, quæ nusquam apparet; quin potius ex variis Scripturis colligitur contrarium, ut *1. ad Timoth. 6. Ad Ephes. 6. 1. Petri 2.* Ideoque Concilium Gangrense relatum c. *Si quis servum* *17. q. 4.* graviter reprehendit suadentem servo fugam prætextu religionis. Et planè eadem est ratio de dominio jurisdictionis (de quo ante egimus) ac de dominio proprietatis, ideoque videtur *D. Thomas* de utroque pariformiter loqui: undè sicut Ecclesia nequit isto, sic neque hoc infideles per se loquendo privare.

Nihilominus

65. Nihilominus si Infideles sint mancipii ob fidem molesti, eolve minis vel persuasione importunâ ad infidelitatem aut peccata pertrahere tentent, possunt mancipia ratione injuriæ & periculi animæ se ab eorum dominio eximere, possentque Ecclesia fugam præcipere, & per se aut alios eorundem defensionem procurare. Similiter existente proximo & morali periculo perversionis, nec suppetente aliâ securitatis viâ, possent ipsi infideles se subtrahere à jurisdictione infidelium, viâ defensionis & cautelæ contra damnum imminens. Idemque posset Ecclesia, cui commissâ est potestas continendi sibi subditos in fide & bonis moribus, quæ solum est indirecta in infideles, quatenus scilicet est necessaria ad bonum fidelium. Nec debet expectari perversio, sed sufficiunt minæ aut importuna persuasio: cum tentatio hæc censeatur gravis injuria, quam fidelis merito potest fugere, & à qua Ecclesia illum potest custodire.

66. Denique ex prohibitione Ecclesiæ non possunt infideles inter Christianos commorantes præfici publicis officiis, adeoque Princeps Christianus nequit eis in Christianos sibi subjectos conferre jurisdictionem. Id enim expresse inhibetur c. Cum sit nimis, de Judæis & Saracenis; idque ob dignitatem & honorem nostræ fidei, cui ignominiosum erat, assumi infideles velut aptiores, reliquis fidelibus postpositis. Similiter infidelis subjectus Christiano Principi privatur dominio servi, hoc ipso quo hic ad fidem convertitur, sive sit servus emptitius, sive vernaculus seu servus natus. c. Nulli Judæo de Judæis & L. hæc valitura Cod. de Jud.

QUESTIO VII.

Quæ Communicatio cum Infidelibus sit licita Christianis.

67. CERTUM in primis est, & ex antedictis de Confessione fidei satis constat, jure divino naturali illicitam esse communicationem cum infidelibus in sacris, sive in eorum ritibus & falso cultu. Idemque est de quavis communicatione, etiam politica, ex qua merito timeatur periculum morale subversionis, aut grave scandalum: cum quilibet teneatur salutis suæ consulere, & scandalum evitare. Quod periculum ex diuturniori ac frequentiori familiaritate, cum Judæis præsertim & obstinatis hæreticis odio erga fidem Catholicam plenis, timendum, maximè si Catholici simplices sint. Undè plerumque ex natura rei illicita sunt cum illis connubia. Cui accedit, quantum ad non baptizatos, præceptum Ecclesiasticum invalidans, quoad hæreticos inhibens hujusmodi connubia, juxta ea, quæ traduntur in materia de Impedimentis Matrimonii. Præterea si sint hæretici denun-

tiati seu nominatim excommunicati, vitanda est communicatio juxta dicta in 2. Parte in materia de Censuris. Jure Ecclesiastico etiam inhibetur juxta Suarez, Coninck & alios, nè infidelis non baptizatus admittatur ad sacrificium missæ, sed tantum ad orationes privatas, conciones & Missam Catechumenorum, c. Episcopus nullum de Consecrat. d. 1. Qui tamen posset admitti, si inde speraretur fructus, v. g. conversio ipsius aut alterius, ut Coninck advertit. Immo, quia communiter fructus speratur, credo (inquit Lugo disp. 22. num. 106.) sæpè Ecclesiæ ministros connivere, nec expellere infideles, quando turmis fidelium sese immiscent, ut res nostras sacras observent.

Jure Ecclesiastico specialiter interdicta est aliquibus casibus communicatio cum Judæis c. Judæi, c. Ad hæc, & c. Fin. de Judæis. Primo inhibetur familiaritas cum eis, non quæcunque, sed (ultra præmissam, quæ scandalum aut periculum morale perversionis generat, & jure naturæ inhibetur, & communicationem cum illis in præfectura inter Christianos statuendis, de qua quæst. præc.) quæ continet Christiani servitutem, aut stabilem in famulatu, in domo scilicet Judæorum, subjectionem. Id enim solum colligitur ex c. Ad hæc, & c. Fin. Undè non prohibetur, Judæum haberi à Christiano in servum aut famulum, aut etiam Christianum locare operas Judæo, ejusque mercenarium aut colonum esse.

Secundò Christianis inhibitum est advocare aut admittere medicos Judæos vel alios infideles, Paganos scilicet aut Saracenos; ut patet ex Constitut. 68. Gregorii XIII. Aliàs pia mem. Quàmvis excuset gravis necessitas ab observantia hujus, uti ceterorum Ecclesiæ præceptorum.

Idem antea quoad Judæos prohibitum erat c. Nullus 28. q. 1. ubi in substantia generaliter statuitur, nè quis Judæorum azyrna, ritu scilicet Judaico, comedat, vel ullam cum eis familiaritatem, scilicet periculosam aut scandalosam, ineat, vel medicinas ab eis suscipiat, vel una cum eis in balneis lavetur. Sed Canon iste verbotenus est ex Synodo Quinisexta seu Trullana (quæ illegitimum fuit Conciliabulum) desumptus; estque ibidem ordine undecimus. Quàmvis sine hac animadversione simpliciter inter prohibitos varii Casuistæ statuunt omnes casus expressos in dicto Canone.

Tertiò inhibetur Christianis obstetricibus & nutricibus proles Judæorum in domibus Judæorum nutrire c. Ad hæc, de Judæis. Quàmvis ibi non sit istis interdictum proles eorum domi suæ curandas suscipere, ut patet inspicienti textum; quidquid inde oppositum non rectè Nonnulli colligant. Non militat quoque tunc ratio allegata in Canone, quia videlicet non subjiiciuntur tunc Judæorum servitio tamquam famulæ.

Quartò c. Omnes 28. q. 1. ex Concilio A-gathensi c. 40. inhibetur Judæorum convivia adire,

An admit-tendi ad sacros ritus.

68.

Interdictum ab Ecclesia Christianis, ne se subiciant servituti aut famulatu in Judæorum.

Aut illos, aliosve infideles adhibere in medicos.

69.

Expenduntur inhibita c. Nullus 28. q. 1.

70.

Obstetrices aut nutrices esse nequeunt in domibus Judæorum.

An interest se queant

ut con-
vultis.

adire, aut eos ad convivia invitare; idque quia discernunt inter cibos mundos & immundos. Quod si non faciant, prohibitio cessat juxta *Azorium, Coninck* & alios. Atque esto quod non, saltem non est nisi Canon Concilii particularis.

71.

An sit pro-
hibitum a-
liquod le-
gare Judæo
vel Paga-
no.

Quinto solet recenferi inter casus prohibitos, legare aliquid Judæo vel Pagano, ex c. *Sanè 24. q. 2. & c. Si quis Episcopus, de Hæreticis*. Sed c. *Sanè* non est ullo modo ad rem, ut clarum est inspicienti. c. *Si quis Episcopus* inhibetur Episcopis, nè hæredem instituunt extraneum, aut Hæreticum etiam consanguineum, aut Paganum. Quod extenditur sequenti c. *In eos* ad alios Clericos, ut scilicet in non Catholicos, etiam consanguineos, nihil conferant. Tamen *L. 1. Cod. de Judæis* decernitur invalidum esse legatum factum universitati seu communitati Judæorum.

Subsidia iis
præstare
qualiter in-
hibitum.

Prædictis addendum sub excommunicatione reservata in Bulla Cœnæ inhibitum esse Christianis præstare arma, vestes, cibos & alia subsidia Judæis & Paganis, aliisque Christianæ reipublicæ inimicis declaratis. Quod etiam sub excommunicatione prohibitum erat quoad Saracenos tempore guerræ c. *Ita quorundam, & c. Quod olim, de Judæis & Saracenis*.

72.

An Canones
agentes de
Judæis sint
extendendi
ad omnes
Infideles,
aut saltem
ad Mahu-
metanos.

An autem casus, quibus specialiter inhibetur certa communicatio cum Judæis, sint extendendi ob paritatem rationis ad omnes infideles, controvertitur. Aliqui affirmant. Alii negant, contententes esse specialem in Judæis rationem, ob eorum singulare odium in Christianos. Alii ad solos Mahumetanos (in quibus est par hostilitas contra Christianos, & quorum familiaritas est æquè perniciosa) censent debere extendi. Sed rectius simpliciter negatur: cum non sit extensio prohibitionis facienda, etiam stante paritate rationis, ultra verba legum; quæ ferè de solis Judæis agunt, paucis exceptis, v.g. quod in illis ad Saracenos extendatur prohibitio de famulatu, & ad omnes Infideles, seu Paganos prohibitio de non assumendis iis in medicos, deque non præstandis subsidiis contra Christianos.

De reliquo non est prohibita per se loquendo communicatio seu commercium cum Judæis aut aliis infidelibus, quibuscum consequenter licet exercere negotiationem, emendo, vendendo &c.

73.

An liceat
Judæis ven-
dere agnū,
Infidelibus
animalia,
quibus cre-
duntur a-
busuri.

Solum moveri posset difficultas de quarundam rerum indifferentium venditione, v.g. agni, aliorumve animalium, florum, materiæ vestimentorum &c. quibus Judæi aut alii infideles sciuntur abusuri ad suos ritus vel superstitiones, etsi alioquin per se habeant alium usum honestum. Sed consentiunt Doctores posse similia iis licitè vendi, dum subest justa causa, quæ excusat à malitia scandali, & facit, ut actiones indifferentes sint licitæ, etsi alii malum finem intendant; ut patet ex generali doctrina de scandalo.

74.

Major difficultas est, de venditione rerum

per se ordinarum ad falsum cultum, nec alium usum ordinarium habentium, v.g. idolorum, vestium pro sacrificio &c. Quas illicitè vendi indefinitè tradunt *D. Thomas* & alii. Et quidem indubiè requiritur ibi major necessitas, quàm in rebus prioris generis vendendis, ut per se patet. Emptio enim ista in circumstantiis, in quibus fit ab infideli, apertè prodit pravam & superstitiosam ementis intentionem, cui per se loquendo nefas est cooperari. Varii tamen intelligunt *D. Thomam* de eo, quod est ordinarium ac per se. Ac proinde *Sylvester, Valentia, Tannerus, Coninck, Riaga* & alii existimant in gravissima seu extrema necessitate id fore licitum, necessitate seu periculo abstergente malitiam, ut non censeatur hîc & nunc cooperatio ad finem malum: cum nimirum sint res indifferentes, quæ ob curiositatem, tragœdiam, aut similem finem licitè emi possent.

Secus est juxta *Coninck disp. 18. dub. 13. n. 213. de confectione idoli, vestium sacerdotilium, ædificatione idoli pro infidelibus*. Sed non consequenter: cum moraliter idem sit, quoad punctum cooperationis, idolum confectione, & à se aut alio confectum vendere: nec talis sit magis instrumentum idololatriæ, quàm erigens in tali necessitate scalas sit instrumentum furis. Itaque talis utitur jure & arte suâ, censeturque ob necessitatem se permissivè habere ad alterius malam intentionem.

Nec obstat, quod nonnulli Christiani sculptores elegerint potius mori, quàm idola sculperè. Nam id egerunt, sive quia timebant, nè id esset illicitum: sive quia in odium fidei id exigebatur, aut ita exigi timebatur: sive quia honestissimè appetitur martyrium, nè quidquam fiat, quod quovis modo possit existimari idololatriæ favere, quantumvis simpliciter licitè fieri posset: sive denique quia tunc, plerisque existentibus infidelibus, hujusmodi statuarii seu sculptores per hoc ostendebant se esse Gentiles. Quare si hujusmodi confectio aut etiam venditio in aliquibus circumstantiis esset signum falsi cultus seu infidelitatis, nullatenus liceret; uti non licet adolere thus idolo. Alioquin vendens aut conficiens in necessitate se permissivè habet ad alterius peccatum aut secuturum falsum cultum, non autem ipse peccatum aut falsum cultum operatur. Undè Catholici non videntur facere scrupulum peccati, si in necessitate cogantur synagogam ædificare pro Hæreticis, eâ ad suas hæreses abusuris.

Q U Æ S T I O. VIII.

Qualiter sit prohibita lectio librorum hæreticorum?

LIBRORUM perversorum, præsertim hæreticorum, lectio, quando ex ea alicui morale

An liceat
vendere
idola &
similia.

75.
An tamen sit
de vendi-
tione & de
confectione
idoli dicen-
dum.

76.
Occurrit
objectioni.

77.
Lectio libra-
rum hære-
ticorum

licorum
quando il-
li a jure
naturæ.

Quam ju-
stè ab Ec-
clesiâ sit in-
terdicta.

78.
Consonatq;
vetus Ec-
clesiâ sy-
lus.

morale perversionis imminet periculum, est indubiè jure divino naturali prohibita. Quod quia frequenter imminet indefinitè loquen- do, etiam tunc, quando non imminere præ- sumitur, justissimè Ecclesiæ lectionem libro- rum præsertim hæreticorum prohibuit. Nam sermo eorum ut cancer serpit, etiam vel ma- ximè scriptis (quæ maturius exarari solent) expressus; adeoque meritò vitandus. Undè per modum justæ cautelæ Ecclesiæ fideles ab hujusmodi venenosis scriptis avertit. Quod etiam non parum facit ad suppressionem do- ctrinæ perversæ. Uti & facit ad pœnam ip- sorum hæreticorum, quos veluti sibi subjectos Ecclesiæ sic justè punire potest.

Neque hæc praxis Ecclesiæ nova est. Nam Act. 19. fideles conversi adduxerunt & pu- blicè conbusserunt libros vanos & supersticio- sos. Et Jacobus Apostolus (teste *Abdia Baby- lonio l. 4. Certaminis Apostolici*) libros *Hermog- enis*, ab ipso converso delatos ad pedes ip- sius Apostoli comburendos, jussit apposi- to pondere in mare demergi, ne fortè odor in- cendii vexet incautos. In Concilio Nicæno (teste *Nicephoro l. 8. c. 18.*) libri *Arii* sunt incendio adjudicati, additaque fuit per Constantinum pœna capitis contra occultantes. Theodosius L. *Damnato, Cod. de Hæreticis*, ex præscripto Concilii Ephesini, jussit comburi libros *Nes- torii*. Et L. *Quicumque §. Nulli, & §. Omnes cod. Tit.* prohibentur, & igni adjudicantur li- bri *Eutichetis*, ex præscripto Concilii Chal- cedonensis. Idem constat ex *Synodo VII. Act. 7.* Ubi etiam *Can. 9.* additur excommunica- tio contra legentes libros Hæreticorum. Un- dè etiam omnia quasi opera antiquorum Hæ- reticorum ita perierunt, ut de illis non nisi fragmenta quædam in Orthodoxorum scrip- tis reperiantur. Omitto plura, quæ congerit *Basilius Pontius in Appendice*, quæ habetur ad calcem l. 12. de Matrimonio c. 2. n. 7. & *Bel- larminus l. 3. de Laicis c. 20.* qui etiam dissol- vit varia Hæreticorum argumenta, quæ in contrarium possent adduci.

79.
Adfertur
prohibitio
facta in
Bulla Cœ-
næ.

Hodie autem considerata est duplex Ec- clesiæ prohibitio. Una est contenta in Bulla Cœnæ, in qua excommunicantur, excom- municatione Papæ reservatâ Hæreticorum li- bros hæresim continentes, vel de religione tractan- tes sine auctoritate Sedis Apostolicæ scienter le- gentes, retinentes, imprimentes, sive quomodoli- bet defendentes, ex quavis causa, publicè vel oc- cultè, quovis ingenio vel colore.

80.
Quæ con-
cernunt
etiam do-
ctos ac in-
fide firmos.

Quæ verba concernunt omnes, doctos pa- riter & indoctos, firmos & in fide fragiles: tum quia sunt generalia: tum quia si solos in- firmos seu periculo subjectos comprehende- rent, nil fuisset superadditum legi naturali: tum quia quilibet faciliè præsumeret de sua sufficientia & fortitudine, cum everfione fru- ctus & finis legis. Hæc itaque ob periculum frequenter natum subesse, omnibus indiffe- renter lectionem prohibet, nisi adfit debita licentia. Immo prohibitio est tam universa-

lis, ut etiam comprehendat Episcopos, & quosvis alios Prælatos: tate consti-
tutos.

Quàmvis existiment Varii, Inquisitores jure Officii sui posse legere libros Hæretico- rum ad effectum illos examinandi & corri- gendi seu condemnandi. Qui tamen inspicere debent suas commissiones & facultates, quæ possunt pro varietate temporum & locorum esse variæ.

In locis etiam, ubi non viget Inquisitionis officium, v. g. in Belgio, & de alio modo per S. Sedem non est provisum, v. g. per deputa- tionem doctarum personarum, quæ cognos- cant de hujusmodi librorum lectione, con- demnatione, confutatione, expurgatione (prout ordinaverat *Sixtus V. Constit. 4.*) censet *Marchant To. 2. Tract. 2. Tit. 2. sect. 4. q. 3. dub. 1.* Episcopos, tamquam ex vi & na- tura officii Episcopalis Inquisitores, posse illos legere in ordine ad prædictos effectus. Quod attinet revocationem pontificum generalem licentiarum quibusvis factarum, respondet *Marchant*, Episcopis in talibus circumstantiis prædicta competere, non vi licentiarum, sed de jure. Quod quidem minorem difficulta- tem haberet, sepositâ Bullâ Cœnæ, & atten- tis regulis Indicis librorum prohibitorum. Et olim quidem in Concilio Carthagenensi IV. Can. 16. statutum erat, ut Episcopus legat libros Hæreticorum pro necessitate & tempore. Saltem omnino conveniret, ut in prædictis locis, in quibus jugiter novi Hæreticorum li- bri prodeunt, Episcopis concederetur talis po- testas. Quæ etiam viris doctis ibidem in or- dine ad fines similes sæpè necessaria est; & in casu subitanæ necessitatis, dum non est re- cursus ad præditos facultate concedendi li- centiam, posset esse locus epykiæ.

Insuper Gregorius XIII. Bullâ exponi no- bis anno 1575. dat privilegium Præposito Generali Societatis, consideratè cum delectu, & re consultatâ cum suis Assistentibus, conce- dendi suis religiosis licentiam legendi libros prohibitos ad oppugnandum. Varia item concedit ibidem Religiosis Societatis in ordine ad legendum aut emendandum libros non- nullos sive certæ qualitatis prohibitos, ac in libris suis executioni mandandum ea, quæ in Cathalogo & Decreto S. R. & Uni- versalis inquisitionis præcipiuntur, ad ef- fectum, ut illi retineri possint. Confirmatque, & quantum opus, de novo concedit, sup- plendo defectus, ea, quæ super hujuscemodi materiâ à se vel Pio V. concessa fuerant. Con- cesserat autem vivâ voce Provincialibus So- cietatis pro regionibus septentrionalibus fa- cultatem dispensandi cum suis circa indicem librorum prohibitorum, immo & cum exter- nis ad eos recurrentibus, cum delectu tamen, idque ad oppugnandum tantum; ut refert *Bassaus V. Hæresis n. 16.* Vide *Compendium Societatis V. Libri prohibiti*, & *Compendium Privilegiorum* novissimè collectum ab *Augu- stino à Virg. Maria V. Libri.*

81.

Opinio
Marchant
de Episcopis
Belgiæ.

An Epykiæ
posset esse
locus.

82.

Quæ pri-
vilegia So-
cietati sive
Regulari-
bus concef-
sa.

At quia Gregorius XV. ac novissime Urbanus VIII. licentias legendi libros nimium multiplicatas revocarunt, earum concessionem deinceps ad Congregationem S. Officii reducentes; dubitatur, an Generales Religionum nihilominus possint concedere licentiam suis subditis legendi libros prohibitos; id negante *Diana & Lezana*, at affirmante *Peyrino*, quod hic putet prædictos Pontifices non derogare privilegiis Religionum, sed solum particularibus licentiis, ut refert *Bassaeus sup. n. 17.*

83. Tria porro ex tenore Bullæ ad incurrendam præfatam excommunicationem requiruntur. Primò, ut lectio, aliæque actiones prohibita fiant scienter. Unde excusat ignorantia etiam vincibilis & crassa, non tamen juxta Plurimos affectata; quamvis & hanc excusare existimem cum aliis valde probabile, conformiter ad dicta *Parte 2. Tract. 3. d. 5. n. 27.* eò quod non sit in rigore scientia, quam jus requirit, & versetur in materia pœnali.

84. Secundò requiritur, ut sint libri hominum hæreticorum. Unde vi Bullæ Cœnæ non excommunicantur legentes libros Catholicorum, in quibus refutandi causâ inserti sunt errores Hæreticorum propriis eorundem verbis, etsi id faciant, ut sciatur eorum errores. Sicut nec illi, qui legunt librum alicujus Catholici, in quo sunt aliqui errores per ignorantiam admixti, aut etiam prava Hæreticorum Scholia: quia ejusmodi non sunt libri Hæreticorum. Limitat tamen hanc ultimam partem *Suarez* (Aliis contradicentibus) nisi ea Scholia essent tam ampla, ut liber ex eis pro maxima parte constaret: tunc enim ratione horum meritò videtur posse dici liber Hæretici, à maxima scilicet sui parte. Sicut libri commentantes Scripturam, aut *D. Thomam*, à suis Auctoribus nomen sortiuntur, etsi textum Scripturæ aut *D. Thomæ* insertum habeant. Sufficit autem esse librum Hæretici formaliter, etsi nondum sit damnatus: quia vox illa *Hæreticus* etiam tales comprehendit. Non prohibetur tamen illis verbis lectio librorum scriptorum ab Infidelibus non baptizatis: illi enim non solent dici Hæretici.

85. Tertiò requiritur, ut libri sint hæresim continentes, vel de religione (utique ex professo seu instituto, ut prudenter consideranti patet, & exprimitur *Regulâ 2. Indicis librorum prohibitorum*) tractantes. Sufficitque juxta Doctores communius alterutrum; eò quod loquatur Bulla sub disjunctione, maneatque sufficiens ratio prohibitionis hujusmodi: quamvis *Sayrus*, & *Jacobus de Grassis* apud *Bassaeum V. Hæresis n. 9.* (qui tamen oppositum existimat esse verius) putaverint non sufficere, quod liber tractet de religione, nisi simul contineat hæresim. Sufficit præterea juxta *Suarez, Sanchez* & alios passim, ut liber contineat hæresim vel unicam, attentis verbis Bullæ simpliciter & propriè acceptis: quam-

quam juxta *Sayrum & Jacobum de Grassis* (quos refert & sequitur *Bassaeus sup.*) requiratur, ut liber de hæresi tractet ex professo, nec sufficiat, quod de alia re tractando obiter interponatur aliqua hæresis: & *Arriaga d. 23. sect. 4. n. 22.* satis probabile putet requiri, ut saltem aliquas hæreses liber contineat, quasi parum pro nihilo reputetur.

Dubium est, an excommunicatio incurratur à legente epistolam, concionem, aliamve brevem scripturam, etiam impressam, alicujus Hæretici continentem hæresim, aut de religione ex instituto tractantem? Varii affirmant. Possetque Ecclesia id declarare, & sic cessaret quæstio, quæ adhuc obtinet. Unde Plures negant. Et inter hos noster *Marchant sup. dub. 2.* qui tamen non satis cohærenter præmiserat legentes talia scripta mortaliter peccare: cum secluso periculo perversionis (quod utique non semper adest) id provenire deberet ex lege Ecclesiæ; quæ si comprehendat tales casus suâ lege, etiam comprehendet suâ pœnâ transgressoribus simpliciter impositâ. Nec magis sibi cohæret *Bassaeus sup. n. 10.* ubi cum negasset legentes prædicta incurrere excommunicationem, subdit certum esse, quod semper peccent mortaliter ob periculum; quasi verò id tam graviter semper urgeret: cum aliàs sanè non suffragaretur quæcumque licentia papalis ad excusandum à mortali. Itaque ut ad quæ-

87. Quia verò Bulla loquitur de lectione, quaeritur, an etiam comprehendantur censurâ, qui solum legentes audiunt? Affirmant Varii. Sed negat *Sanchez, Filliucius* & plures alii, spectatâ vi verborum legis, quæ non sunt amplianda etiam ob paritatem rationis, cum in pœnalibus versetur: propriè autem talis non censetur legere. Idemq; est de eo, qui ex memoria recoleret prius lecta: nam illa recollectio non est lectio, estque ordinariè actus merè internus, de quo Ecclesia non judicat. Immo si quis memoriter externâ voce repeteret aliqua quæ in libro hæretico legisset, non incurreret censuram, eò quod non censeretur legere librum. Periculum porro audientis & recolligentis cavendum est ex natura rei potestque reperiri etiam in eo, qui hæreticum publicè vel privatim differentem audit; quod tamen fit sine incurfu censuræ. Aliunde tamen possent incurrere excommu-

86.

Excommu-
nicationemincurri à
legente Epi-
stolam aut
brevem
scripta-Varii affir-
mant.Plures ne-
gant, etsi
nonnulli
haud sibi
cohæreant.Judicium
Auctoris.

87.

An etiam
comprehen-
dantur cen-
surâ, qui
legentes au-
diunt.Aut lecta
recolunt
memoriâ.Vel ore re-
perunt.

nicationem Bullæ Cœnæ inflatam fautori-
bus aut defensoribus Hæreticorum, si tales se
ostendant, etsi libros non legant. Non cen-
setur etiam legere librum qui etsi caracte-
res aspiciat & voces correspondentes for-
met eas tamen non intelligit: solum enim est
lectio materialis, quam lex aut ratio legis
non respicit. Non requiritur tamen, ut ex
aspectu scripturæ formentur voces externæ:
nam lectio non consistit in prolatione verbo-
rum, cum etiam legat oculis percurrendo,
qui nihil exprimit, sed solum eâ occasione de
rebus per scripturam conspectam significatis
interius conceptus format.

Aut mate-
rialiter in-
ter p[er] se
facile legunt.

Aut intel-
ligendo qui-
dem, sed
non effor-
mando vo-
ces.

Qui deter-
minanda
gravis
materia.

Difficile autem est determinare quantita-
tem lectionis ad eam poenam incurrendam
requisitæ. Sanchez l. 2. Summa c. 10. n. 31.
excusat ratione parvitatæ materiæ eum, qui
legeret unam paginam, etsi liber esset in fo-
lio. Sed Marchant sup. q. 2. longè aliter dis-
currit meritò videndus.

88.

Retinentes
libros qui
excommu-
nicantur.

Præterea ex verbis Bullæ Cœnæ supra re-
latis patet, eam censuram incurrere retinen-
tes ejusmodi libros, etsi eos non intelligant,
aut numquam legere intendant: quia nihi-
lominus propriè eos retinent, quod in Bulla
prohibetur. Excusat tamen Sanchez eos, qui
aliquo tempore, etiam notabili, eos bonâ fide
retinent, ut datâ opportunitate Inquisitori-
bus tradant.

Nomine
imprimen-
tium qui
intelligan-
tur in Bul-
la.

Patet insuper ex iisdem verbis Bullæ Cœ-
næ, ratione impressionis eam censuram in-
currere, non solum immediate laborantes,
sed etiam impressorem seu typi magistrum &
libri Auctorem, si eum ad imprimendum de-
derit: hi enim omnes dicuntur imprimere.
Immo eandem incurrat faciens expensas
tamquam socius (etsi eum excuset Suarez,
alioquin in hac materia strictus) sicut enim
communiter dicitur ædificare templum, qui
facit sumptus pro ædificando; ita dicitur im-
pressisse librum, qui pro eo imprimendo ex-
pensas fecit. Plures casus ex citatis verbis Bul-
læ vide apud Sanchez supra, & Suarez To. 5.
in 3. Partem disp. 21.

89.

Adfertur
altera Pro-
hibitio In-
dicis libro-
rum prohi-
bitorum.

Alterâ Ecclesiæ prohibitio emanavit à Pio
IV. Sixto V. & Clemente VIII. præcipientibus
observari Catalogum librorum prohibito-
rum cum præfixis regulis. Qui quidem Ca-
thalogus cum præfixa Bulla Pii IV. ac etiam
Bulla Sixti V. specialiter est publicatus in hac
Academia Lovaniensi tempore gubernationis
Ferdinandi Alvarez de Toledo Ducis Albani.
Et iterum jussu Urbani VIII. in Diocesi
Mechliniensi publicata fuit quædam appen-
dix ad dictum Catalogum anno 1629. Ut
proinde locum hic non habeat exceptio;
quam alioquin quidam feruntur in Belgio
contra prohibitionem Bullæ Cœnæ prætexe-
re. In quo etiam non posset subsistere, adhuc
seclusâ Bullâ Cœnæ, quod, Azorio & Layman
relatis, docet Bassaus V. Hæresis n. 16. Catho-
licos, ubi hæc Bulla non est recepta, legentes
libros Hæreticorum, continentes hæreses vel

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

de religione tractantes, non incidere in ex-
communicationem, si legerint studio cogno-
scendi & confutandi eorum errores. Nam ex-
communicatio apertè infligitur in Bulla Pii
IV. & Regula X. Indicis in fine, cujus ver-
ba referuntur n. seq. Aliud fortè videri posset,
si sermo esset de locis, in quibus non foret
etiam prohibitio Indicis recepta; aut solum
de libris necdum in Indice ibidem promulga-
to adscriptis, donec quid certi de iis ab Ordini-
ariis aut Inquisitoribus statutum fuerit, qui-
bus id videtur committi in Indicis regulis seu
præambulis ad easdem.

Porro Regulâ I. Indicis confirmantur
damnationes librorum factæ per Pontifices
& Concilia ante annum 1515. Regulâ II.
omnino damnantur, omnes cujusque argu-
menti libri tam Hæresiarcharum dicto anno
posterorum, quam qui Hæreticorum capita
& duces fuerunt. Aliorum autem Hæreti-
corum libri, qui de religione quidem ex pro-
fesso tractant, omnino damnantur. Qui verò
de religione non tractant, à Theologis Ca-
tholicis jussu Episcoporum & Inquisitorum
examinati & approbati permittuntur. Regu-
lâ VII. prohibentur etiam libri qui res lasciv-
as aut obscenas ex professo tractant. Anti-
qui verò ab Ethnicis conscripti propter ser-
monis elegantiam & proprietatem permit-
tuntur, nullâ tamen ratione pueris prælegen-
di. Regulâ IX. prohibentur libri omnes &
scripta divinatoria Geomantiæ ex terra, Hy-
dromantiæ ex aqua, Chiromantiæ ex ma-
nu & similia. His accedunt libri Astrologiæ
judiciariæ: quibus Clemens VIII. addit im-
pios Hebræorum libros Thalmudicos, & Ca-
balisticos. Demum (omissis aliis Regulis) in
fine Reg. 10. concluditur: Ad extremum ve-
rò omnibus fidelibus præcipitur, ne quis audeat
contra harum Regularum præscriptum, aut huius
Indicis prohibitionem libros aliquos legere aut
habere. Quod si quis libros Hæreticorum, vel cu-
jusvis auctoris scripta ob hæresim vel falsi dogma-
tis suspicionem damnata atque prohibita legerit,
sive habuerit, statim, seu (ut loquitur Pius IV.)
ipso jure excommunicationis, non tamen reser-
vatæ Pontifici, sententiam incurrat. Qui verò
libros alio nomine interdictos legerit, aut habue-
rit præter peccati mortalis reatum, quo afficitur,
judicio Episcopi severe puniatur.

90.

Quid po-
tissimum in
Regulis In-
dicis conti-
neatur.

Excommu-
nicatio non
reservata à
quibus in-
curratur.

A quibus
incurratur
sola culpa
mortalis.

Existimat autem Marchant sup. dub. 5.
quod si libri non sint absolute prohibiti, sed
cum clausula, donec expurgentur, retineri pos-
sint, modo non legantur, donec à personis ad
hoc constitutis correcti sint, & legitimâ cen-
surâ emendati. Hujus tamen exceptionis non
apparet satis solidum fundamentum inspicien-
ti verba mox præmissa, quæ comprehendunt
libros quotquot & quovis nomine sint inter-
dicti, & generatim vetant illos haberi seu re-
tineri. Nec prohibitio facta cum clausula,
donec expurgentur, desinit idcirco esse prohibi-
tio absoluta, pro tempore scilicet, quo expur-
gatio necdum facta est. Undè etiam simpli-

91.

An libri
prohibiti
donec ex-
purgentur
licite possint
retineri.

Q

citer

eter tales libri nomine prohibitorum veniunt intelligendi. Et ratio, ob quam prohibetur lectio, etiam militat in retentione in his, uti in aliis libris prohibitis. Unde doctrina ista est inter proscriptas ab *Alexandro VII. 45. libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita debita diligentia corrigantur.*

92. *Controversiarum linguarum vulgarium editarum lectio in Belgio non estimatur interdicta.* Notandum verò Regulam VI. Indicis, quā statuitur de controversiis vulgari sermone editis idem, quod de Bibliis linguā vulgari impressis, non esse usu receptam in Belgio, ubi jugiter hujusmodi libelli eduntur, omniumque manibus teruntur, immo legi consulantur, ut in promptu habeantur fundamenta fidei nostræ contra quotidianos occursus Hæreticorum. Alioquin Pius V. (teste *Basso V. Hæresis nu. 16.*) die 8. Januar. 1571. vivā voce concesserat (quod Gregorius XIII. Bulla *Exponi nobis* confirmavit) confessariis sæcularium Societatis Jesu, ut suis pœnitentibus permittere possint usum Bibliorum Vulgarium, & librorum de controversiis vulgari idiomate per Catholicos conscriptorum.

93. *Varia qualificationes propositionum inhiberi solitarum cum libris eas continentibus.* Instructio quoque circa librorum correctionem meritò videnda, §. 2. recitat ea, quæ indigent expurgatione, adeoque causas prohibitionis, & ante omnia ponit, *propositiones hæreticas, erroneas, hæresim sapientes, scandalosas, piarum aurium offensivas, temerarias, schismaticas, seditiosas, blasphemias.* Quæ sunt ferè censuræ, quas propositionibus damnatis etiam Sedes Apostolica consuevit inurere, ut patet ex Bulla Leonis X. contra *Lutherum*, Bullâ Pii V. contra *Baium*, & aliis.

94. *Quid Propositio hæretica.* Singulas porrò Doctores varii satis fuse discutunt ac explicant, sed non omnes universim inter se concordant. Breviter dici potest cum receptiori opinione, hæreticas quidem censerī (quod certum est) quarum contradictoriæ sunt de fide: Erroneas verò, quarum contradictoriæ non sunt quidem immediatè revelatæ, attamen sunt conclusiones Theologicæ, puta evidentè deductæ ex præmissa saltem una de fide & altera evidenti. Hæresi & Errori proximæ censentur, quæ à plerisque cum gravi fundamento habentur pro hæreticis aut erroneis, adeoque quarum oppositæ à plerisque cum simili fundamento censentur esse de fide aut conclusio Theologica respectivè.

Quid hæresim sapientem aut de sa suspecta. Propositiones hæresim sapere vel olère dicuntur, quæ præbent judicium saltem probabile judicandi, quòd in proferente seu auctore lateat hæresis: uti suspectæ censentur, quæ saltem præbent indicium ad non temere suspicandum seu timendum, quòd auctor sit hæreticus. Alii hæresim sapientem propositionem vocant, ex qua potest hæresis deduci vel per probabiles aut per moraliter certas consequentias.

95. *Quid malè sonans.* Malè sonans propositio tantum peccat in abusu vocum diversarum ab usu communi, quo solent à fidelibus usurpari; seu (ut Alii

dicunt) est propositio, quæ patitur duplicem sensum, hæreticum & catholicum, sed frequentius accipitur in sensu hæretico.

Quid piarum aurium offensiva. Piarum aurium offensiva dicitur, quæ profertur aliquid indecens, aut modo indecenti in materia pietatis seu religionis: esto à parte rei non videatur falsum; v. g. si quis cum sufficienti fundamento putans expungendam è Breviario aliquam historiam ejusve circumstantiam tamquam minus veram, diceret: Ecclesia nobis fabulas & apocrypha narrat, vel si de Indulgentiis, quas sciret causâ sufficienti carere, diceret, esse ridiculas, & solis pueris proponendas; vel (quòd vix sinè blasphemia profertur) postularet preces Magdalenzæ meretricis, Petri perjuri &c.

Quid scandalosa. Propositio scandalosa est, quæ ex suaratione alicui offendiculum erroris in fidei aut morum materia subministrat, v. g. avocando auditores ab exercitio virtutum. Quales sunt propositiones, quibus detrahatur statui religioso, exaggerantur pericula piorum exercitiorum, detrahatur fides veritati Reliquiarum, erga quas est singularis devotio populi. Similis huic est perniciofa in praxi quales 65 & Unamquamque ipsarum damnat. Innocent. XI. Bulla *ovium sibi*.

Quid temeraria. Temeraria, quæ contra communem Scholasticorum sententiam, sinè solido fundamento aliquid novi asserit. Si autem est alicujus momenti fundamentum, non meretur censuram. Aliqui etiam dicunt esse temerariam, quæ, etsi non dicat aliquid positivè contrarium omnibus Scholasticis, asserit tamen de novo aliquid sinè urgenti fundamento in materia Catholica, quòd à prioribus non est assertum, quæ dici propriè posset temeraria privativè.

Quid schismatica. Propositio schismatica dicitur, quæ sinè hæresi promovet schisma, vel illud generare aut ad idem inducere potest.

Quid seditiosa. Seditiosa videtur, quæ ad seditionem contra Principes vel ad tumultus in republica excitandos conducere potest. Hæc tamen propositio, nisi aliunde opponatur doctrinæ fidei aut communi Theologorum, ex tali qualitate non videtur habere censuram propriè Theologicam; etsi alioquin ab Ecclesia ejusmodi propositio meritò prohibeatur.

97. *Quid blasphemum.* Blasphema denique propositio dicitur, quæ injuriam & irreverentiam contra Deum vel Sanctos continet; quæ, si pariter involvat errorem contra fidem, simul erit hæretica & blasphemum. Qualitates enim seu censuræ propositionum præmissæ possunt, nonnullæ saltem, in unam eandemque propositionem convenire, v. g. quòd sit erronea, scandalosa, piarum aurium offensiva. Nonnulli etiam singulis exempla assignant, quæ tamen non omnia satis congruunt. Nam hæc, *Stultum & inutile est Sacramentum Eucharistia solemnè pompâ per plateas deferre*, quæ à Variis refertur ad sapientes hæresim, est manifestè hæretica & contraria Tridentino sess. 13. c. 5. & can. 6.

Quo-

98. <sup>In censu-
randis pro
positionibus
Theologicis
Pontifex est
infallibilis.</sup> Quomodo autem in qualificatione propo-
sitionum etiam non hæreticarum Papa sit in-
fallibilis, utpote cui submittere se debent om-
nes fideles, uti in declaratione contractuum
an sint liciti, ac in decretis morum; bene tra-
stat Lugo disp. 20. sect. 3. num. 109. & seqq.
asseritque oppositum esse erroneum vel er-
rori proximum. Immo Malderus pertinaciter
hoc affirmantem, esse hæreticum censet q.
11. art. 2. membro 5.

Notanda meritò instructio Clem. VIII.
Indici adjuncta, de prohibitione librorum
§. 6. In universum autem de malis & pernicio-
sis libellis id declaratur atque statuitur: ut qui
certa aliquâ linguâ initio editi, ac deinde prohi-
biti ac damnati a sede Apostolica sunt, eosdem
quoque in quamcumque postea vertantur linguam,
censeri ab eadem Sede ubique gentium sub iisdem
pœnis interdictos ac damnatos. Tantum verò
abest, ut aliquid in hac prohibitionis materia
sit mutatum aut mitigatum lege posteriore,
vel recepta & probata consuetudine, ut
Pontifices ultra Tridentinum Indicem & Re-
gulas novas mandarint fieri & observari. Ita
fecit Alex. VII. Indicem approbans Bullâ:
Speculatores §. Martij 1664. cum Regulis,
Observationibus & Instructionibus, & servari
mandans: ab omnibus tam universitatibus quam
singularibus personis, ubicumque locorum exi-
stentibus ..... sub pœnis in Constitutione rec.
mem. Pij PP. IV. Idem anno 1681. iteravit
Innoc. XI. & novissimè Innocent. XII in Bre-
vi directo ad Archiepisc. Mechliniensem,
Episc. Antverpiens. &c. dato 24. Novemb.
1696. quod juxta mandatum regium, quod a
sereniss. suâ Celsitud. Elect. & Duce Bavaria per
litteras his diebus ad nos directas, intimatum
habemus 1311. Ut loquuntur R.R. A. D.D.
Vicarij general. Antverp. sede vacante, per
totam hanc diocesim publicari, ejusque tenorem
in omnibus, ab iis, ad quos pertinet, debitâ promp-
titudine observari volumus & mandamus datum
Antverpiæ. in Vicariatu N. die 26. Aprilis
1700. In hoc autem inter alia dicit pontifex,
quod attinet, ad libros S. Scriptura idiomate vul-
gari traductos, & alios prohibitos, patent con-
stitutiones prædecessorum nostrorum & potissi-
mum Felic. record. Pij IV. a quibus satis super-
que abusibus providetur. Vñ etiam confugia ad
laicalia tribunalia a similibus constitutionibus
inhibentur, quarum Episcopi in suis diocesibus ob-
servantissimi executores esse debent.

QUÆSTIO IX.

De Pœnis Infidelium, signanter Hæreticorum.

99. <sup>Non bapti-
zati pœnis
Ecclesiasti-
cis non sub-
iacent.</sup> IUDÆOS & Paganos non posse ob infi-
delitatem suam propriè puniri ab Ecclesia
certum est. Idemque est de Hæreticis nec-
dum baptizatis, quales sunt multi Anabapti-
stæ, & varii olim legitimum baptismum non
Herinx Sum. Theol. Pars III.

adhibentes. Ratio est: quia non sunt sub ju-
risdictione Ecclesiæ, ut apertè supponit Tri-
dentinum sess. 14. cap. 2. Soli igitur infideles ^{Sed soli hæ-}
baptizati subjacent pœnis Ecclesiasticis, sive ^{retici, as-}
sint hæretici, sive apostatæ, id est, post bap- ^{que etiam}
tismum transeuntes ad Judæos vel Paganos. ^{Apostata.}
Hi enim soli sunt Ecclesiæ subjecti. Et spe- ^{Qui hære-}
cialiter apostatas incurrere omnes pœnas hæ- ^{ticorum pœ-}
reticorum statuitur c. Contra Christianos, de ^{nis subja-}
Hæreticis in 6. & in Bulla Cœnæ. ^{cent.}

Ut porrò pœnæ humanæ incurrantur re- ^{100.}
quiritur hæresis vel apostasia aliquo modo ^{Requiritur}
externa: de merè internis namque nè Eccle- ^{ut pecca-}
sia quidem judicat, sive per sententiam ab ho- ^{tum sit ex-}
mine, sive per pœnas à lege latis. Non etiam ^{ternum.}
sufficit hæresis aut apostasia merè externa, ^{Non sufficit}
quam v. g. quis simulat metu mortis, aut al- ^{tamen me-}
terius incommodi, vel spe commodi: nam ^{re exter-}
etsi talis simulatio punibilis sit, revera tamen ^{num.}
non constituit propriè hæreticum, nisi error
sit conformis in mente; adeoque non subja-
cet pœnis hæreticorum simpliciter latis, ut-
pote restringendis, quantum fas est. Etsi in
foro externo talis præsumeretur hæreticus
aut apostata, & tamquam talis puniretur.
Pœnas tamen incurrunt hæretici aut apostatæ ^{Sufficit oc-}
quantumvis occulti, eas nempe, quæ senten- ^{culum.}
tiam judicis non requirunt, v. g. excommu-
nicationem. Quæ autem sententiam exigunt,
eo usque non incurruntur ab his cum effe-
ctu; etsi sint alioquin iis obnoxii, earum-
que Rei. Quænam verò sententiam, sive
condemnatoriam ad pœnam, sive saltem de-
claratoriam criminis requirant, ex tenore le-
gum, juxta regulas in materia de legibus as-
signatas, est colligendum.

Nunc itaque in speciali de Hæreticorum ^{101.}
pœnis agendum restat. Et hæc quidem, aliæ ^{Pœnæ spiri-}
sunt spirituales, aliæ temporales, aliæ corpo- ^{tuales Hæ-}
rales. Prima pœna spiritualis est excommu- ^{reticorum.}
nicatio latæ sententiæ c. Ad abolendam, de Hæ- ^{1. Excom-}
reticis, estque reservata Pontifici in Bulla ^{municatio.}
Cœnæ. Quamvis alibi non reperiat in jure
communi hæc reservatio. Nec constituit hæc
censura hæreticum vitandum, quousque de-
nuntiatus sit. Secunda pœna est irregularitas ^{2. Irregu-}
juxta communem sententiam, de qua in ma- ^{laritas.}
teria de Irregularitate. Tertia est pœna infam- ^{3. Infamia.}
miæ, quæ hæreticum ipso jure, tum Civili,
tum Ecclesiastico comitatur, suppositâ sal-
tem criminis notoreitate. Quarta est inhabi- ^{4. Inhabi-}
litas ad beneficium & officium publicum c. ^{litas ad be-}
Quicumque §. Hæretici, de Hæreticis in 6. De ^{neficiis &}
quo vide dicta de Irregularitate §. 4. Quinta ^{officiis.}
est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ c. Qui- ^{5. Privatio}
cumque cit. De quo vide dicta p. 2. Tra. 3. q. 2. ^{Ecclesiasti-}
de Excommunicatione §. 9. Sexta est privatio ^{ca sepulch-}
omnis spiritualis jurisdictionis c. Audivimus, ^{ra.}
c. Apertè, c. Miramur 24. q. 1. Quod tamen ^{6. Privatio}
non est intelligendum de hæreticis occultis, ^{jurisdictio-}
qui adhuc suo modo sunt in Ecclesia in ordi- ^{nis spiri-}
ne ad effectus hujusmodi jurisdictionis præ- ^{tuales.}
standos. Idemq; est de manifestis non de-
nuntiatis post Concilium Constantiense, ut
Q 2 DD.

An vel
qualiter lo-
cum habeat
in non de-
nuntiatis.

DD. passim advertunt, quasi soli denunciati sint vitandi extra casum extremæ necessitatis: et si Nonnulli contradicant. Ratio est: quia excommunicatio (cui annexa est privatio jurisdictionis spiritualis) incurritur ab hæreticis jure Ecclesiastico, quæ proinde olim erat ferendæ sententiæ; & adhuc in extrema necessitate relinquitur ab Ecclesia post denuntiationem jurisdictionis ad absolvendum; quàmvis autem etiam non denunciati sint ex parte sua privati, Ecclesia tamen pro bono innocentium hos tolerat, ut invitati ab innocentibus præstare possint, quæ antea.

Septima

privatio be-
neficiorum
& officio-
rum.

Septima est privatio beneficiorum & aliorum officiorum ritè obtentorum. De quo vide *Castro Palao disp. 4. pu. 5.*

102.

Pœna tem-
porales sunt
confiscatio
bonorum,
privatio ju-
risdictionis
temporalis
&c.

Inter pœnas temporales potissima est confiscatio omnium bonorum ipso facto incurrenda, c. *cum secundum leges, de Hæreticis in 6.* Immo & privatio omnis jurisdictionis temporalis, & tituli quoque regni c. *Absolutos, de Hæreticis*, ubi Gregorius IX. absolvit subditos à debito fidelitatis, qui lapsis manifestè in hæresim aliàs tenebantur adstricti. Quibus accedit incapacitas testandi, successionis seu hereditatis, item exemptio filiorum à patria potestate, de quibus *Castro Palao disp. 5. punc. 26.* posteaquam totâ disputatione de pœna confiscationis fulissimè egerat.

103.

Pœna cor-
porales va-
rie, etiam
mortis.

Pœnæ corporales, quæ Hæreticis imponi possunt, sunt pœna carceris, fustigationis, exilii, trilem, denique supplicium mortis, quod quidem imponi posset omnibus Hæreticis, de facto tamen imponitur solum impœnitentibus, saltem fictione juris, relapsis, & in quibusdam aliis casibus. De quibus *Castro Palao disp. 6. pu. 2. & alii.* De modo quoque judicialiter procedendi in causis fidei fusè tractat idem *Castro Palao disp. 8. & alii* Auctores passim scribentes in locis, ubi viget officium Inquisitionis. Quod quia his in locis non viget, consultò tractationem istius rei prætermittimus.

104.

Notanda
pro Belgio.

Quænam Principes Belgii contra Hæreticos statuerint, vide in *Codice Belgico V. Ketteren*, & apud *Zypeum in Analyti juris Pontif. lib. 5. Tit. de Hæreticis*, & maximè in *Notitia juris Belgici l. 1. Tit. de summa Trinit. & Fide Catholica & l. 9. Tit. de Hæreticis*, ubi in fine subdit: Hæresis crimen naturâ Ecclesiasticæ cognitionis est. Sed moribus nostris & ex Concordatis Brabantiae illius vindictam etiam sæcularia tribunalia persequuntur ex Constitutionibus Principum in Hæreticos latis. Sed quarum pœnæ hodie non ita frequentantur. Ità ille.

105.

Quas ju-
stè imponi
negant va-
rii Hæreti-
ci.

Solum ostendendum nobis restat, quomodo crimen hæresis justè puniri possit supplicio corporali, etiam mortis. Quod quidem sibi metuentes negarunt olim *Donatistæ*, & postmodum *Joannes Hus*, *Lutherus* cum suis, ac improbant etiam Nonnulli *Calvinistæ*, difformes in hoc menti *Calvini*, qui *Michaëli Serveto* vivi-combarium hoc titulo struxit: quo

etiam *Valentinum Gentilem* hæreseos convincte, Senatus Genevensis judicavit eum fuisse meritum mortem, à qua tamen simulatâ pœnitentiâ fuit tunc liberatus: sed hanc eundem postea Magistratus Bernensis inflixit, teste *Benedicto Aretio* ministro Bernensi in *Historia de justo supplicio Valentini Gentilis*, ut refert *Spondanus ad annum 1561. n. 34.*

Justè itaque & rectè Hæreticos posse mortis supplicio puniri, habetur tamquam de fide certum, inquit *Wiggers q. 11. a. 3. n. 16.* Oppositique articuli *Joannis Hus & Lutheri* sunt damnati respectivè à Concilio Constantensi (in quo idem *Hus* cum *Hieronymo Pragensi* fuit traditus brachio sæculari, dein combustus) sess. 15. & Leone X. Bullâ contra *Lutherum*. Idem sancivit Ecclesia c. *ad Abolendam c. Excommunicamus* (quod est desumptum ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III.) de *Hæreticis c. Super eo eod. Tit. in 6.* Quod etiam Imperatores Christiani suis legibus firmarunt *L. Quicumque Cod. de Hæreticis*, ubi id de iis, qui illicita seu prava alios docere tentaverint, sancitur. Similiter *Michaël Imperator* apud *Paulum Diaconum l. 24.* capitalem pœnam in Hæreticos constituit.

Quarum quidem Constitutionum justitia variè probari potest. Nam in primis in veteri Testamento, non solum decernebatur interfectio Pseudoprophetarum populum ad cultum falsorum Deorum sollicitantium, *Deut. 13.* sed etiam illorum, qui cultu unius Dei retento, aliter in religionem peccabant, loquentes in nomine Dei, quæ eis Deus non præceperat, *Deuter. 18.* Prout etiam *Deut. 17.* jubetur interfici, qui ob superbiam, summi Sacerdotis imperio noluerit obedire. Exempla quoque sumpti supplicii de Idololatriis, seductoribus & inobedientibus, vide *Exodi 32. Josue 22. 3. Reg. 18. 4. Reg. 10.* Quis ergo non judicet æquissimas & divinis eloquiis consentaneas leges, quibus homines corruptissimi & alios corrumpentes, veritati, & summo sacerdoti Vicario Christi semper refractarii, ejusque contemptores decernuntur è medio tollendi? Itaque hæc decreta & facta antiquorum, typum gesserunt securitæ aliquando in Ecclesia severitatis contra depravatores ac desertores doctrinæ Christianæ.

His adde, quod Hæretici in Scriptura dicantur fures & latrones, qui veniunt, ut occidant & mactent. Item lupi rapaces, non parcentes gregi *Joan. 10. & Matth. 7.* Item 2. *ad Timoth. 2.* hæresis comparatur cancro, qui totum corpus inficit, nisi maturè exscindatur ferro: ergo Principes prudenter exterminant Hæreticos.

Eandem severitatem esse justam etiam docent Patres. Nam *Optatus l. 3. contra Parmenianum* laudat factum *Macharii præfati*, quod aliquot Donatistas necasset, comparans illud factum *Moyse*, *Phinees* & *Eliæ*, qui idololatrias & desertores legis occiderunt. *Augustinus 2. Retract. 5. & Epist. 48.* ex proposito retractat,

Non tamen
Calvinus.

106.
Justè mor-
tem infigi
est doctrina
Catholica.

Pater ex
declaratio-
ne & Ca-
nonibus Ec-
clesiæ.

Legibus Im-
peratorum.

107.
Idem colligitur ex di-
vina veteris Testa-
menti ordi-
natione.

Et locutio-
nibus Scrip-
turæ novi
Testamenti

108.
Item ex
Patribus;

retractat, quod aliquando senserat, non esse vi externâ pœnarum cogendos hæreticos ad fidem, & è contra probat id esse utilissimum; etsi non videatur consuluisse supplicium mortis, nondum existente de hoc lege imperatoriâ, quam paulò post mortem Marcianus & Valentinianus sanciverunt L. Quicumque Cod. de Hæreticis. Alioquin eos censuit isto supplicio dignos, ut patet lib. 2. contra Litteras Petiliani cap. 86. Tract. 11. in Joannem, & alibi. Plura Patrum testimonia videri possunt apud alios.

109. Undè hoc supplicium est in probata Ec-
Ex antiqua in Ecclesia praxi.clesiæ praxi positum, etiam diu ante tempora Lutheri (quidquid ipse impudenter mentiat) tum tempore Concilii Constantiensis circa Joannem Hus & Hieronymum Pragensem (quos ineptè contendit non fuisse hæreticos) tum tempore Innocentii III. quo simul fuerunt exusti 180. Albigenfes (ut refert Bellarminus l. 3. de Laicis c. 22.) & S. Bernardi, ut ipse testatur Serm. 66 in Cant. Et Alexii Comneni Imperatoris, qui, re consideratâ, omnibusque magistratibus, tam civilibus, quàm Ecclesiasticis convocatis, sententiam tulit, ut igne combureretur Basilius auctor hæresis Bogomilorum, ut refert Euthymius in Panoplia Parte 2. Tit. 23. §. 52. Et S. Optati, cujus testimonium præmisimus. Denique Maximi Imperatoris, qui etsi Tyrannus, non egit tamen tyrannicè, occidendo Priscillianum hæresiarcham cum sociis, ut refert Hieronymus l. de Script. Ecclesiasticis, & approbat Epist. ad Ctesiphontem c. 2. Ad quod factum etiam videtur respicere Leo Papa Epist. 93. ad Turribium, id ipsum approbans.

110. Id ipsum probatur ratione: quia, falsarii monetæ omnium iudicio merentur mortem; quid ni ergo falsarii religionis & verbi Dei? Deinde hæresis est gravissimum crimen, reipublicæ Christianæ maximè nocivum, ex cujus punitione redundat plurimum boni. Confirmatur: quia hæretici nocent magis proximo, quàm latrones, occidendo animam, immo tollendo fundamentum omnis boni: rempublicam insuper tumultibus replent: impunitas quoque eorum, sicut facit multos torpentes, sic supplicia excitant ad considerationem gravitatis criminis, ejusque fugam & terrorem. Ipsi denique obstinatis beneficium est, quòd è vita tollantur, priusquam plures pervertant, ac errores suos multiplicent, cum summo damnationis incremento.

111. Accedit, quòd tentatis successivè mitioribus remediis, experientia ostenderit, efficacior non esse viam, quàm obstinatos tempestivè mittere in locum suum. Quod si cum Luthero & similibus pestibus actum fuisset; non adeò gemeret Ecclesia, usque modò cernens zizania hæresum recentiorum

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

cum incredibili Ecclesiæ & animarum dam-
perniciosano adeò excrevisse, & caput extulisse. Ut Ecclesia
Hieronymus in illud ad Galat. 5. Modicum fermentum totam massam corrumpit, meritò dixerit: Scintilla statim, ut apparuerit, exting-
Notabile dictum Hieronymi.guenda est. .... Arius (adde, Lutherus, Calvinus &c.) una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem ejus flamma populata est.

Nec obstat, quòd Christus Matth. 18. 112.
Occurritur objectionibus ex Scriptura petitis.solum caverit, ut hæretici haberentur, sicut ethnici & publicani: Apostolus quoque ad Titum 3. solum jusserit semel aut bis monitos vitari; ac in initio Ecclesiæ non fuerint occisi, sed tantum excommunicati. Nam Christus docet, quid agendum cuilibet particulari Christiano; & Apostolus instruit Episcopum, cujus est devitare & devitandos hæreticos declarare, non acquiescentes correptioni: non negant autem, quin exigente id bono communi, possint per Principes & Magistratus, prævio Ecclesiæ iudicio, occidi. Ecclesia quoque in principio sub ethnicis Principibus oppressa congruè non poterat hoc remedium adhibere. Deinde ipsa pro sua mansuetudine pedetentim mitiora juxta humanam apprehensionem probavit, v. g. excommunicationem, dein multas pecuniarias, exilia, tandem coacta ultimum adhibere remedium, dum cerneret id esse efficacius tollendis malis & incommodis. Quàmvis ipsa gladium non eximat per se, sed per sæcularem potestatem, cui post causæ discussionem hæreticum tradit puniendum, præviâ, si clericus seu sacerdos sit, depositione seu degradatione.

Non obstat etiam illud Chrysostomi hom. 47. 113.
Auctoritas Chrysostomi innixa verbis Christi Matth. 13. discutiatur.in Matth. Non prohibet Christus conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi concidere: verum interficere & trucidare. Ubi alludit ad illud Christi Matth. 13. Sinite utraque (scilicet triticum & zizania) crescere usque ad messem. Nam etsi doctrinam oppositam, tunc in Ecclesia nondum satis eliquidatam, tradidisset (ut putant Nonnulli) id ejus hodiernæ certitudini minimè obstare posse constat. Quàmvis alii putent eum loqui ad sensum parabolæ (quæ tamen ad litteram non agit de hæreticis, sed universina de malis) quòd scilicet non sint interficiendi cum periculo eradicandi triticum, quando videlicet periculum est, nè plectantur innocentes, dum nocentes non sunt satis noti; sive potius, nè hi ob potentiam suam, suorumque fautorum, opprimant Catholicos, plusque mali oriatur: tunc enim à rigore quiescendum est, ut monet Augustinus l. 3. contra Epist. Parmeniani c. 3. Alias objectiones vide apud Bellarminum l. 3. de Laicis c. 22.

DISPUTATIO DECIMA.

De Virtute Spei Theologica Vitiisq; Oppositis.

QUÆSTIO. I.

Quid Spes, Qualis Virtus, Quod Objectum?

1.
Quid Vir-
tus Spei in
communi.

MISSIS variis Spei accep-
tionibus, in præsentī sumitur
pro virtute, quæ respicit bo-
num honestum, absens, possi-
bile, & (ut solet addi) arduum:

Actus il-
lius, desi-
derium effi-
cax.

Boni ho-
nesti.

Absentis.

Obtentis
possibilis.

2.
An debeat
esse ardu-
um.

3.
An incertū
futurum.

respicit, inquam, sive quatenus est habitus principians actum tendentem in tale objectum, estque Spes habitualis; sive quatenus est ipse actus desiderii in tale bonum vitaliter tendens. Actus autem Spei, quo in ipsum objectum tenditur, debet esse desiderium efficax ejusdem. Quamvis etiam inefficaces actus possint ad virtutem hanc suo modo pertinere. Potestque Spes actualis describi motus efficax voluntatis consequens cognitionem boni honesti absentis, obtentu possibilis, & (quod ordinare additur) ardui. Unde ex parte objecti requiritur in primis bonitas, eaque honesta; non enim nisi bonum, saltem apprehensum ut tale, speramus seu prosequimur, uti non nisi malum timemus & fugimus. Ratio quoque virtutis exigit objecti honestatem, ut patet. Secundò, absentia: quod enim est præsens & possidetur, non speratur, sed tenetur. Unde Apostolus ad Rom. 8. ait: *Spes qua videtur, non est spes*, id est: nulla est spes rei præsentis, & jam possessæ. Nam quod videt quis seu jam obtinet, quid sperat? q. d. non restare tunc causam sperandi. Tertiò requiritur, ut bonum sit possibile: impossibilia enim cognita ut talia non possumus sperare, nec (quod Spes requirit) efficaciter prosequi; sed solum inefficaci complacentiâ seu desiderio in ea tendere.

Quartò requiri solet, ut sit arduum: quamvis hoc spectet ad quæstionem de nomine, cum alioquin sicut absentia quævis bona desiderari possunt, sic & suo modo expectari seu sperari, uti mala quævis timeri. Loquendo tamen ut multi, arduitas seu difficultas non alia requiri potest, quam ea, quæ consistit in hoc, quod vel non sine labore seu molestia possit à nobis poni, vel certè sit ab alio obtinenda. Unde oriri solet quædam incertitudo, quæ affligit animam.

Quintò Nonnulli cum Arriaga disp. 26. sect. 1. n. 6. ad spem requirunt, ut bonum sit tantum probabiliter seu non certò futurum; quasi certò futura non sperentur. Sed hoc ad puram de voce quæstionem spectat. De

re enim constat posse elici efficax desiderium boni etiam certò futuri. Nec est, quod multum obstat, quo minus appelletur nomine Spei; quam non videtur tollere certitudo, sed anxietatem. Ut proinde etiam B. Virgo & alii confirmati in gratia, quantumvis certi de tempore mortis, ad beatitudinem anhelaverint veri nominis Spe. Quemadmodum è converso est & dicitur timor, etsi malum certò immineat.

Denique plerique addunt, bonum quod speratur debere esse proprium, eò quod Spes sit amor concupiscentiæ, quo consequenter rem quæ nobis bonam concupiscimus. Et consonat Augustinus Enchiridii c. 8. dicens: *Spes non nisi bonarum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibetur*. Unde consequenter dicendum foret, nos alteri propriè non sperare beatitudinem vel aliud bonum, nisi ad summum quatenus illud redundat quodammodo & sit bonum nostrum, sicut è contrà malum alterius censetur proprium, ut videre est in bono vel malo prolis respectu matris.

Aut certè locutio est vulgaris & impropria, quæ significatur opinio nostra de re alteri obventurâ cum aliqua suspensione & expectatione eventus. Quo modo etiam dicitur quis de salute alterius desperare. Quæ alioquin desperatio non opponitur Spei Theologicæ, & consistit cum actuali spe propriæ salutis. Accedit, quod juxta Coninck disp. 19. dub. 1. desiderium alienæ beatitudinis sit actus benevolentiae seu amicitiae habens beatitudinem pro objecto materiali, bonitatem autem seu bene esse proximi pro objecto formali motivo; adeoque sit actus charitatis naturalis proximi. Quod fusè confirmat. Nihilominus difficile est; cur saltem non posset desiderans alteri beatitudinem moveri ab ipsa bonitate beatitudinis, alteri tamquam subjecto cui efficaciter desideratæ, simili modo concurrente personâ alterâ, sicut dum quis desiderat illam sibi; ut fusè exaggerat Arriaga d. 26. sect. 4. Quo dato, an desiderium istud dicendum foret actus spei, spectare videtur ad quæstionem de nomine. Et quidem satis probabile videtur talem actum posse esse supernaturalem; nec videtur posse efficaciter improbari, qui diceret, ad illum posse saltem secundariò inclinare habitum Spei Theologicæ.

Spei generationem sumptæ superaddit Spes Theologica, quod sit Theologica & supernaturalis: adeoque quod bonum speratum sit Deus, in quem consequendum tendat affectus per actum supernaturalem. Spes sic sumptæ

4.

An denique proprium.

An desiderium alienæ beatitudinis ad spem pertineat.

5.

Quid Spes Theologica.

sumpta ex *scoto d. 26. n. 23.* describi potest: Infusa virtus seu habitus inclinans in actum desiderii effic. cis boni infiniti, quatenus nobis boni, ex meritis seu gratiâ liberaliter conferenda seu collata obtinendi. Spes actualis verò consistit in præfato desiderio. In objecto autem hujus desiderii reperiuntur conditiones Spei, scilicet bonitas seu honestas, absentia seu futuritio; non quidem objecti secundum suam substantiam, sed secundum suam possessionem, quæ abest & futura est, possibilitas similiter, quatenus est possibile obtineri per auxilium supernaturale Dei, adeoque non per vires naturæ: propter quod etiam ipsum est maximè arduum. Et si alias quoque conditiones admittere quis velit, non deest ratio boni proprii: cum maximè sit bonum ipsius sperantis illud, in quod tendit Spes Theologica. Ipsum denique est probabiliter saltem futurum, cum non sit certum alterutrum, sed contingens, quod sperans sit re ipsâ obtenturus beatitudinem, etsi non in omnibus æqualis sit verisimilitudo, uti patet.

Cujus ob-
jecto conve-
niunt om-
nes condi-
tiones ad
spem requi-
sitâ.

6. Ipsam esse
virtutem
ostenditur.

Spes porro descripta est in primis virtus: nam indubiè honestum est tendere in bonum infinitum ut sic propositum: ipsum enim quod intenditur est maximum bonum, & propter hanc ipsius bonitatem nobis convenientem intenditur, ac denique per media convenientia, atque ab iplo Deo ordinata intenditur. Confirmatur: quia Deus non solum est ratione suæ bonitatis seu perfectio- nis dignus summè amari, quatenus ei omne bonum optemus & de ejus bono gaudeamus: sed etiam est summum bonum nostrum, quatenus se ipse nobis tamquam finem nostrum ultimum proposuit, ad quem aspirare de ejus voluntate debemus, postpositis bonis inferioribus; & eatenus quoque vult à nobis appeti. Quod ipsum honestissimum est, Deoque honorificum. Quàmvis autem is qui sperat, desideret Deum sibi ut subjecto beando; non tamen quasi se statuatur finem Dei, sed quia Deum præfigit finem sui, in quem propter ejus bonitatem tendit. Sicut id generale est in cujusvis finis intentione, quæ semper involvit subjectum, cui finis desideratur.

7. Sperans non
vitatur fru-
endis.

Nec obstat, quod voluntas amando Deum sibi, videatur vitiosè uti bono fruendo, & propter se tantum amando. Nam bonum propter se amandum, & verè amantis perfectivum desiderare sibi tamquam sui perfectivum & finem, non est eo uti, sed tamquam finem fruendum, & velut majus bonum, quàm sit ipse amans, intendere; quod est honestissimum. Undè intuitu hujus mercedis operari non est malum, sed honestum; uti certum est ex *Tridentino sess. 6. c. 11. & can. 13.* Quare ipsa Scriptura sicuti nobis proponit mala futura, eorumque timorem commendat, ut à peccatis recedamus: sic & proponit præmia, Deum scilicet ipsum, ut excitemur ad bene operandum. Quæ quidem

Intuitu
mercedis
æternæ ope-
rari honestum est.

consideratio Dei remuneratoris Sanctos non solum veteris Testamenti (de quibus Apostolus fusè *ad Hebr. 11.*) sed & novi Testamenti excitat ad difficultia pro Deo constanter ferenda.

Deinde Spes est virtus Theologica: habet enim pro objecto primario quod speratur Deum ipsum beatè possidendum; pro formali autem seu motivo, bonitatem ejusdem quæ nobis bonus seu conveniens est. Nam sperant Christiani Deum possidendum. In quo quidem actu Deus ipse est finis, qui desideratur obtinendus (qui etiam rectè dicitur finis cujus) ipsa beatitudo est possessio, mediante quâ speratur obtinendus, estque adeò (ut sic dicam) finis quo: undè resultat integer finis objectivus & formalis, cujus gratia bene agimus, & media eò conducentia (quæ sunt objectum materiale secundarium) adhibemus: ipse autem sperans est finis cui bonum tantum speratur. Nec obstat, quod inde sequeretur etiam spem naturalem, seu actum spei viribus naturæ elicitum, esse virtutem Theologicam seu actum illius: nam hæc quoque revera talis est, spectando objectum, & consequenter sic posset vocari; uti & charitas Dei naturalis, quàmquam hoc nomine soleat simpliciter intelligi Spes & charitas infusa seu supernaturalis.

8. Spem esse
Virtutem
Theologi-
cam osten-
ditur.

An spes na-
turalis dici
posset Theo-
logica.

Difficultas porro aliqua est in primis de objecto materiali. Nam *Durandus* objectum materiale primarium & immediatum Spei statuit solam beatitudinem formalem, puta visionem & fruitionem Dei; Deum autem putat esse tantum objectum Spei mediatum. E contra pauci alii censent solum Deum esse objectum primarium. Sed communis doctrina statuit utrumque simul pro objecto primario & immediato spei: per hanc enim concupiscimus ipsum Deum; sed possidendum, adeoque & possessionem ipsam, seu visionem & fruitionem Dei, non quatenus est quædam qualitas creata, sed quatenus est possessio Dei. Quemadmodum spes avari est pecunia, utique possidenda, sic ut feratur in utrumque: nam non sperat solum existentiam pecuniarum, sed possessionem earum, quæ etsi mediet, adhuc censentur pecuniæ bonum immediatum avari. Ratio est: quia finis formalis & objectivus, seu bonum speratum & ejus possessio, constituunt unum integrum finem, objectum immediatum desiderii nostri. Deinde illud speramus, quod nos beatificat: hoc autem præstat utrumque simul: quia nempe, nec Deus id præstat, nisi quatenus eo fruimur, nec fruitio, nisi quatenus Deum per illam possidemus. Deinde si Deus non esset objectum immediatum quod speratur, Spes non esset Virtus Theologica; sicut illius conditionis defectu religio non est virtus Theologica. Vide dicta *Disp. 2. de Beatitudine quaest. 5.* ubi de gaudio beatifico egimus, & argumenta quæ hîc obijci possent dissolvimus.

9. Objectum
primarium
& imme-
diatum spei
est tum
Deus, tum
ejus posses-
sio, seu bea-
tudo for-
malis.

10.
*Quanam
spectent ad
objectum
secunda-
rium Spei.*

Ad objectum secundarium Spei spectant auxilia divina, bona opera, peccatorum remissio, & generatim ea omnia, quæ possunt amari tamquam utilia ad beatitudinem obtinendam: in omnibus enim istis causa movens voluntatem ad eorum amorem, est finis ultimus, quasi extrinsecè illa informans: unde dum illa amantur, amatur seu concupiscitur ipse Deus.

*Promissio
divina est
conditio ad
sperandum
requisita.*

Promissio verò divina, tam beatitudinis, quam auxilii ad eam obtinendam necessarij, est conditio requisita, ut possimus convenienter sperare: sicut enim sine divino auxilio non possumus beatitudinem obtinere, ita nec efficaciter sperare: & hanc rationem illius auxilii promissio pertinet etiam aliquo modo ad objectum Spei, videlicet tamquam ratio illud nobis applicans, & conditio requisita, ut illud objectum fiat sperabile: non verò tamquam ratio movens.

11.
*Objectum
formale non
est auxili-
um aut om-
nipotentia
Dei, sed bo-
nitas ejus,
qui nobis
bonus est.*

Difficultas præterea movetur de objecto formali seu motivo. Quod Nonnulli (inter quos referri solet *D. Thomas*) statuunt auxilium divinæ potestatis & pietatis, seu potius (ut aliqui loquuntur) ipsam omnipotentiam Dei. Sed communis Doctrina meritò statuit pro objecto formali ipsam bonitatem Dei, quatenus nobis bonus & conveniens est, adeoque beatitudinis, tum objectivæ, tum formalis convenientiam respectu nostri. Ratio est: quia illud est objectum formale, quod propriè movet ad sui appetitum ac desiderium; sic autem ad appetendum Deum tamquam finem possidendum movet prædicta bonitas. Deinde non est dubium, quin dabilis sit virtus Theologica Deum sic spectatum considerans; non est autem ratio, cur de facto Spes non sit talis. Nec est e contra ratio, quæ satis probet auxilium aut omnipotentiam Dei esse objectum formale. Quin potius oppositum constat ex eo, quod sortitur rationem mediij & causæ efficientis, non finis. Confirmatur: quia speramus in Deo ejusque auxilio, sicut æger in medico & medicinis; objectum tamen formale spei infirmij non est medicus aut medicina, sed bonum sanitatis per medicum & medicinas velut causas efficientes procurandum.

12.
*Occurritur
objectioni
ex Scriptu-
ra de sum-
ptis.*

Nec refert I. Quod Scripturæ nobis principaliter commendent, atque adeò præcipuam laudem Spei in eo positam significant, ut speremus in Domino; non autem in eo quod speremus Deum; adeoque videatur, quod Deus ut potens & pius ad auxiliandum debeat poni objectum formale Spei, non autem Deus ut summè bonus nobis. Nam non minùs in Scripturis commendatur, ut non respiciamus ad vanitates, & insanias falsas, sed speremus hæreditatem æternam in cælis, & videre bona Domini in terra viventium: quod quia obtinere non possumus per homines, commendat spem & fiduciam ponere in divinis auxiliis; quæ ideo suprà diximus spectare ad secundarium objectum ma-

teriale Spei. Cum itaque Scriptura commendet utrumque, sed unum ut medium, alterum ut finem, videtur formalis ratio objecti potius desumenda ex eo, quod rationem finis habet.

Nec refert II. Quod divina omnipotentia ferens auxilium videatur se habere ad spem, sicut divina veracitas mediante revelatione reddit objectum fidei nobis cognoscibile, adeoque cognitum ob eandem veracitatem tamquam propriam rationem credendi; quæ etiam alia assignari non potest. At divina potentia ejusque auxilium non faciunt objectum amabile & desiderabile, utpote quod ex se est tale, & desiderabile etiam à nobis, quando fide cognoscitur; sed solum præstant, quod voluntas ab objecti bonitate moveatur ad illud efficaciter intendendum, quatenus nempe ipsum ex se desiderabile, faciunt esse à nobis sperabile, faciendo ut judicetur esse possibile. Quo judicio posito, voluntas movetur ab ipsa objecti bonitate ad illud efficaciter intendendum (quod est ipsum sperare) cum dei auxilio. Alioquin pari ratione posset etiam promissio & veracitas Dei statui objectum formale spei: his enim seclusis, non satis apprehenderet intellectus beatitudinem nobis obventuram, adeoque nec voluntas in ipsam tenderet, in quam nunc tendit, munita divinis promissionibus. Nec tam considerandum venit in motione voluntatis causa, quæ promovere possit & efficere bonum, quam ipsa bonitas, quæ movet; per accidens & materialiter se habente auxilio, per quod bonitas objecti obtinetur. In ipsaque diversâ ratione boni fundatur, quod diversæ rationis media sint, quibus obtinetur; v. g. quod sint media superioris ordinis, uti ipse finis seu bonum est talis ordinis.

Nec refert III. Quod spes nostra differat à Pelagiana per hoc, quod nitatur divino auxilio. Nam utraque spes non necessariò differt objecto primario & formali; sed partim principio, quod est supernaturale in actu spei nostræ, qui est supernaturalis, Pelagianorum autem naturalis: partim mediis ad finem adhibendis, quæ sunt secundum Catholicos opera gratiæ, secundum Pelagianos opera naturæ, adeoque differt etiam spes nostra ab illorum spe ex parte objecti secundarii, ex quo pariter desumi potest specifica actuum distinctio.

Q U Æ S T I O II.

De Spei à Fide & Charitate distinctione, & certitudine.

DE priori parte quæstionis statuendum est, Spem esse à fide & charitate distinctam. Est apud omnes certum, & colligitur

13.
*Cur potius
veracitas
divina sit
motivum
Fidei, quam
omnipoten-
tia Spei.*

14.
*Adhuc lo-
cus erit di-
stinctioni
Spei Chri-
stiana à Pe-
lagiana.*

15.
*Spem à Fi-
de & cha-
ritate*

ritate di-
stinctionem
ess. proba-
tur aucto-
ritate:

gitur ex Apostolo 1. Cor. 13. Nunc autem ma-
nent, Fides, Spes, Charitas, tria hæc; major au-
tem horum est Charitas. Et consonant Veteres
in d. locum, & Augustinus Enchiridii c. 8. &
117. Et Tridentinum sess. 6. c. 6. explicatis
distinctè fidei, spei &c. actibus (uti & facit
can. 3.) subdit c. 7. justificationem consistere
in intuitu e gratiæ & donorum; quæ
dona specificans addit: Hæc omnia simul infusa
accipit homo .... fidem, spem, & charitatem &c.

16. *Eurat. ont.* Accedit ratio: quia spes distinguitur à fi-
de partim ex parte motivi, quod respectu fi-
dei est divina veritas revelans, respectu spei
divina bonitas, quæ nobis est bonus: partim
ex parte subjecti, cum fides sit in intellectu,
spes in voluntate: partim ex parte separabili-
tatis; cum fides possit esse sine spe, in fidei des-
perante. A charitate verò non distinguitur qui-
dem ex parte subjecti, sed motivi; quod est
respectu charitatis, Deus quæ in se bonus &
perfectus est. Proinde destructa charitate per
mortale, adhuc manet spes. Verum quidem
est non satis apparere, cur non potuisset esse
habitus supernaturalis tam generalis, qui
complecteretur motivum utrumque, adeo-
que actus, tam spei, quàm charitatis. Sed
oppositum de facto contigisse (prout evidens
est contingere potuisse volente Deo) ex au-
thoritate constat, ex qua etiam illarum vir-
tutum separabilitas innotescit. Et factum id
quidem congrue, ut fideles amissâ (quod
frequens est) charitate, adhuc præditi ma-
neant permanente sperandi, seu ex spe ope-
randi, principio.

17. *Objectio.* Dices, ex eodem fonte amicitia profluit,
ut quæramus bonum amici, amemus præ-
sentem & desideremus absentem; ergo Spes
non distinguitur à charitate. *Resp.* istos ac-
tus posse quidem proficisci ex amore amici-
tiæ, ex quo consequenter posset proficisci
desiderium fruendi Deo, non quatenus id
ipsum est nobis bonum, sed quatenus bo-
num & gratum Deo, ac ad gloriam ipsius.
Nihilominus sicut possumus amicum amare
tamquam bonum in se, & concupiscere tam-
quam bonum nobis, eumque hæc ratione
absentem desiderare, ut ejus præsentia felices
reddamur; sic etiam Deum possumus
tamquam bonum nobis concupiscere, &
ejus possessionem desiderare, atque ad illum
per media tendere: quod quidem non est pro-
prium officium charitatis (quàmquam alio-
quin ipsa omnia sperare, omnesque virtu-
tum actus præstare possit, partim in propria
specie manentes imperando, partim ex mo-
tivo suo generali eliciendo, sicque ad spe-
ciem charitatis transferendo) sed spei, quæ
etiam est in eo, in quo non est perfecta Dei
amicitia seu charitas; prout etiam in quo
charitas neque imperando, neque eliciendo
prædicta præstat, uti constat non necessario
præstare.

Quis sit autem ordo inter Fidem, Spem &
Charitatem disp. 1. q. 7. dictum est.

De posteriori quæstionis parte dicendum 18.
cum omnibus Catholicis Scriptoribus, quod *Spes Theod-*
certitudo, competens propriè actibus intelle- *logica est*
ctus, etiam per quamdam analogiam compe- *certa.*
tat Spei Christianæ, phrasi Scripturæ, Psal.
30. In te Domine speravi, non confundar in ater-
num. Ad Rom. 5. Spes non confundit. Ad Hebr.
6. Interposuit, Deus, jusjurandum, ut per duas
res immobiles, quibus impossibile est mentiri
Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confu-
gimus ad tenendam propositam spem: quam sicut
anchoram habemus animæ tutam ac firmam. Ex
alibi. Idem patet ex Tridentino sess. 6. c. 13.
Nemo sibi certi aliquid absolutâ certitudine pol-
liceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimam spem
collocare & reponere omnes debeant.

Ex quibus quidem verbis etiam patet si- 19.
tam non esse spei nostræ certitudinem in hoc, *In quibus*
quod quilibet fidelis certò credat se esse sal- *fundetur*
vandum, ut volunt Hæretici recentiores à *seu confis-*
Tridentino supra notati, & alibi à nobis refu- *tat spei nos-*
tati. Consistit itaque primò in objecti seu bo- *tra certi-*
ni sperati soliditate & certissima veritate; quæ
alioquin deficiente, diceremur sperare in in-
certum seu vanum: prout vana & vacua
est spes hypocritarum, & hominum in divi-
tiis & vanitatibus hujus sæculi (quæ nil so-
lidæ bonitatis, ob quod à Christiano amen-
tur, habent) spem suam collocantium; qui
idcirco redarguuntur in Scriptura variis lo-
cis, ut Sap. 5. Psal. 51. & 75.

Secundò consistit in infallibilitate promiss-
orum Dei, qui est fidelis & verax, ut patet
ex relato loco Apostoli ad Hebr. 6.

Tertiò in omnipotentia & bonitate Dei,
qui potest & inclinatur dare auxilia ad bene
operandum usque in finem, sicque bonum
speratum, & sub conditione bonorum operum
ac perseverantiæ infallibiliter promissum,
reipsâ consequendum. Undè Tridentinum su-
pra docet firmissimam spem collocandam in
divino auxilio.

Ex his itaque resultat Spei Christianæ cer- 20.
titudo. Quæ non tollitur per hoc, quod inde *Quæ non*
non fiat quilibet certus de consecutione boni *evertitur*
sperati: defectus enim iste oritur ex parte *per incerti-*
hominis, in implenda conditione divinarum *tudinem de*
promissionum deficientis; qui proinde non *adhibitione*
obstat sufficienti spei certitudini. Quemad- *perseveran-*
modum si quis proposuisset reale præmium *ti medio-*
ex promissione infallibiliter dandum operas *rum ex*
requisitas ponentibus, & ad has ponendas ne- *parte no-*
cessaria præstare paratus esset omnium judi- *stra.*
cio quilibet operari volentes censerentur ha-
bere spem certam præmii, etsi multi ex igna-
via operari negligerent, sicque præmium non
reportarent.

Fatendum nihilominus ad hoc ut spes sit
undequaque certa, sic ut ipsum sperantem
simpliciter certificet de obtentione boni spe-
rati, insuper requiri, ut sperans sit certus
se habiturum & perseveranter adhibiturum
media efficacia ad obtentionem beatitu-
dinis. Quæ certitudo fuit in iis, qui ex
divina

divina revelatione speciali certi erant de sua salute & confirmatione in gratia.

21. Petes, an spes certa possit esse in eo, qui probabilius judicat se damnandum? Resp. Affirm. quia nihilominus potest sperare, seu efficaciter contendere ad consequendam beatitudinem. Sicut viator probabilius judicans se non perventurum ista die ad civitatem, adhuc efficaciter, immo tanto sollicitius contendit eò pervenire. Est nihilominus simile iudicium periculosissimum ipsi speranti (quàmquam possit esse satis solidum, & sine temeritate de nonnullis alii judicare possint, magnam secururæ damnationis verosimilitudinem) uti è contra iudicium seu persuasio pia obtinendæ gloriæ magnum præstat spei & pietatis operibus fomentum.

Q U Æ S T I O III.

De Subiecto, Præcepto & Actibus Spei.

22. **A**D Primam quæstionis partem dicendum in primis cum communissima Theologorum doctrina, Spem tum habitua-lem tum actua-lem subiectari proximè in voluntate. Ratio est: quia Spes est habitus volitivus, similiter actus spei est quædam volitio, quâ voluntas desiderat bonum speratum: etsi præsupponat actum intellectûs de objecti amati possibilitate & adipiscibilitate.

23. Solum *Arriaga* 26. n. 14. contendit Spem involvere actum intellectûs & simul actum voluntatis tamquam veras sui compartes, adeoque minùs bene Spem communiter poni in sola voluntate, nisi fortè id intelligi debeat de præcipuo actu, id est, de amore, qui haud dubiè ad voluntatem spectat. Cui favere videtur communis loquendi modus, quo dicimur habere magnam vel exiguam spem hoc vel illud obtinendi: non enim intendimus significare magnum vel exiguum affectum, seu desiderium quod habemus, sed magna vel exigua indicia seu probabilitatem hoc vel illud consequendi. Undè apparet in huiusmodi opinione actum spei saltem ex parte esse constituendum, adeoque ex parte subiectari spem in intellectu.

24. Sed si prædictus loquendi modus (qui utique postponendus est sensui & locutioni omnium Theologorum, quos iste loquendi modus non latuit) urgeatur, pariter inferri posset, Spem consistere principaliter vel adæquatè in huiusmodi opinione: quod nemo dixerit, nè ipse quidem *Arriaga*, etsi satis propensus ad statuendum in ea principaliter spem. Solus noster *Poncius* d. 26. in *Comment.* n. 39. & seqq. disputat pro sententia ponente Spem simpliciter in prædicto actu intellectûs; in eamque valde propendet, etsi tandem non resolvat. Præterea opinio hæc non est supernaturalis, sed actus naturalis, & quidem ple-

rumque valde incertus, immo falsus: in quo proinde statui non potest; sive simpliciter, sive principaliter, sive partialiter actus Spei Theologicæ seu infusæ; esto huiusmodi opinio connotetur seu præsupponatur, prout & actus poenitentiae connotat seu supponit peccatum esse commissum. Deinde sic actus Spei foret aggregatum per accidens ex actibus diversarum potentiarum. Quare præallegato de spe loquendi modo non denotatur opinionem esse ipsam spem propriè acceptam, sed ad summum improprie; vel certè indicatur intentionem sperantis esse bene vel parum fundatam, adeoque subesse fundamentum magnum vel parvum sperandi. Deinde sicut *Arriaga* illas locutiones explicat de actu spei minus principaliter, sic nos meritò explicamus in sensu præsuppositivo, seu de connotato spei. Nec mirum: cum homines supponentes desiderium satis esse notum solum indicare velint, quod minus noscitur, scilicet apparentiam secururæ obtentionis.

Dubitari adhuc posset, an Spes pertineat ad appetitum irascibilem, ut sentit *D. Bona-* 25. *Spei*
ventura d. 26. art. 2. q. 5. an ad concu- Principaliter ad appetitum concupiscibilem.
piscibilem, ut sentit *Scotus* d. 26. num. 7. & 27. Cujus opinio magis probatur: eò quòd primarius Spei actus sit concupiscere & prosequi bonum speratum, quod spectat ad appetitum concupiscibilem: cum actus appetitûs irascibilis sit irasci, ira autem sit affectus propulsandi id quod offendit, aut de eo se ulciscendi. Quia tamen ex spe alicujus boni connaturaliter sequitur, ut si quid consecutionem impediat, contra id facultas irascibilis exurgat, negandum non est, quin Spes Theologica etiam possit inclinare ad justam aliquam & supernaturalem iram, adeoque secundariò ad actum aliquem appetitûs irascibilis.

De subiecto remoto spei, quod sunt ipsi homines, satis constat ex *disp.* I. q. 7. quid dicendum sit. Nimirum, quòd habitus Theologicus spei reperitur in omni viatore justo, aut etiam peccatore, qui illum semel obtentum per peccatum mortale desperationis, aut indirectè per peccatum infidelitatis non amisit, aut amissum rursus per justificationem, aut juxta varios per actum spei (ad cujus positionem censent mox infundi habitum proportionatum; de quo *disp.* I. quæst. 6. actum est) recuperavit.

Post mortem autem manere habitum spei in animabus purgatorii similiter constat. Immo etiam exit in eis in actus proportionatos: quàmquam de his nonnulli dubitent, an sint vocandi nomine spei, quasi illud importet seu connotet incertitudinem aliquam consecutionis seu futuritionis. Quod facile negatur, uti negatur à multis asserentibus certitudine non tolli spem, sed anxietatem. Undè & de Patribus in lybo constitutis *Sap.* 3. dicitur: *Spes illorum immortalitate plena est.* In quibus sit post hanc vitam.

est. Et eo admissio, adhuc saltem essent juxta *Arriaga* actus spei in iis, quibus tempus liberationis est incertum.

In damnatis quoque constat spem non manere. De Beatis denique constat apud omnes, non manere actum spei circa primum objectum, utpote jam præsens & possessum à beatis: adeoque nec manere habitum quoad nomenclaturam & officium sperandi. An autem maneat habitus spei quoad substantiam, ut scilicet ibi exeat in actus tensionis, quâ beati Deum tenent seu quiescunt in eo possessio, est controversum. Communior sententia *D. Thoma*, *D. Bonaventura* & aliorum (quam etiam præfert *Scotus d. 31. n. 2.*) habet, quod non maneat: etsi oppositum (quod varii Recentiores tenent) non sit improbabile, nec possit efficaciter convinci. Vide dicta *disp. 1. q. 7. n. 83.*

28. *Præceptum spei aliud negativum pro semper obligans:* Circa secundam quæstionis partem considerari potest duplex præceptum, affirmativum scilicet & negativum. Et de hoc quidem constat illud pro semper & ad semper obligare, cum eo prohibeatur desperare de divina misericordia & consecutione vitæ æternæ. Extare quoque præceptum affirmativum spei, consentiunt satis Doctores, eo quod tam sollicitè Spes commendetur in Scripturis, & fides remuneratoris ad salutem necessaria sit ex Apostolo *ad Hebr. 11.* utique ut inde consequatur spes remunerationis hominem in bono firmans.

Quando obliget indirectè, Ad tempus obligationis quod attinet, certum in primis est, ipsum obligare indirectè, saltem quoties sine actu spei debita oratio, pœnitentia, & tentationis victoria obtineri non potest: quia præceptum obligans ad aliquem finem, obligat simul ad ponenda media necessaria ad illum finem. At hæc obligatio non tam est ex præcepto spei, quam ex præcepto pœnitentiæ, orationis, & tentationis vincendæ; ac proinde ejus ommissio non est specialiter contra spem, sed contra pœnitentiam, vel aliam virtutem, puta cui repugnat peccatum per spem vitandum: & ita non est in confessione manifestanda.

29. *Quando obliget directè,* De directa autem obligatione spei extat inter Propositiones ab *Alexandro VII.* inhibitas ordine prima: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Varii porro censent eam adesse, cum primum assequitur quis usum rationis. Verum hæc obligatio non est satis fundata. Et gratis concessâ obligatione tunc se convertendi ad Deum, ea non esset directa ipsius spei; immo nec indirecta, utpote cui possit satisfieri per conversionem aliam, quam spei, puta charitatis. Alii determinant tempus, quo graviter quis vexatur tentatione desperationis, non vincendâ, nisi animo spe firmato; tunc enim quis tenetur sperare eodem præcepto, quo tenetur non desperare. Sed & hæc obligatio indubitata

quidem est, sed potius spectat ad præceptum negativum spei. Deinde quis determinabit, quando sperare sit medium necessarium ad non desperandum? cum aliis mediis possit plerumque tentatio hujusmodi superari, v.g. precibus, charitate, diversione imaginationis &c. Alii determinant tempus, quo quis obligatur aut vult aliquid à Deo petere, eo quod non videatur posse debitè peti, sine spe consequendi. Verum etiam tunc solum esset obligatio indirecta spei. Deinde sufficeret actus spei implicite seu virtualis: potest enim quis ex amore amicitiae aliove honesto fine aliquid petere, & desiderare ejus consecutionem.

Quocirca *Suarez disp. 2. de Spe sect. 1. n. 3.* rectè censet tempus hujusmodi præcepti non esse determinatum, sed prudentis arbitrio determinandum, nec actum Spei longiori tempore differendum. Immo Nonnullis non satis clarè apparet, esse strictum præceptum ipsius actus formalis spei, cui non possit satisfieri per actum charitatis seu æquivalentem. Et eo dato, non est periculum morale transgressionis: cum moraliter non reperiantur Christiani, quin frequenter satis actum spei eliciant. Qui etiam regulariter concurrunt in dispositione ad justificationem. Ex consideratione similiter vitæ æternæ frequenter fideles operantur, à peccatis desistere proponunt &c. quamquam in perfectioribus præsertim simul concurrere soleat motivum charitatis. Sanè consideratâ fragilitate nostrâ, ac tot difficultatibus & peccatorum occasio-nibus, quæ in vita occurrunt, vix fieri potest, ut sine spe retributionis, & quidem repetitâ, debitè & perseveranter operemur, ac peccata diu vitemus.

De tertia quæstionis parte satis comper-tum est, ad spem Theologicam pertinere omnes actus, quibus fideles expressè intendunt prosequi beatitudinem, aut media in ordine ad illam consequendam adhibere, dum videlicet ejus intuitu proponunt instituere sanctam seu meliorem vitam, quærere occasiones rectè agendi, & meritoriè operandi ac merita augendi, dum desiderant veniam & remissionem peccatorum, & alia ad beatitudinem ejusque incrementum conducentia idcirco adhibent. Idemque est de spe mercedis aut bonorum temporalium, si ea considerentur tamquam conducentia ad beatitudinem; prout à Christiano considerari deberent. At si ex nulla relatione ad beatitudinem tale desiderium procedat, non credit *Castro Palao disp. de Spe Puncto 3. num. 5.* pertinere ad spem Theologicam. Sed *Suarez* putat *disp. 1. de Spe sect. 5. in fine*, si hujusmodi desiderium nitatur divinâ promissione, & à Deo ut auctore gratiæ speretur, etiam pertinere ad spem.

Præter actus prosecutionis sunt quoque actus fugæ mali oppositi disconvenientis, qui spectant ad eandem virtutem, cujus est amare

30. *Quid tamen de eadem dendum.*

31. *Ad spem qui actus prosecutionis spectant?*

32. *Qualiter & qui actus fugæ*

Varia adferuntur & discutuntur opiniones.

amare bonum & odisse malum oppositum sub eadem ratione. Quâ ratione voluntas detestatur & fugit carentiam beatitudinis, & peccata, occasionesque peccandi, aliave, quæ sunt beatitudinis impedimenta. Unde est attritio de peccatis commissis tamquam destructivis gratiæ, quæ est semen gloriæ, adeoque tamquam oppositis consecutioni ultimi finis. Inde etiam nascitur timor peccandi, ne beatitudinem amittamus. Sed quia de timore particularis hîc solet quæstio institui à Theologis, sit

Q U Æ S T I O I V.

De Timore.

33.
Quid timor.

Supponit ordinare amorem boni oppositi.

TIMOR est fuga mali imminentis, eaque vel sumitur pro odio seu aversione voluntatis à tali malo, vel pro passione consequente. Quemadmodum tristitia est aversio à malo præsentem; vel, sumendo eam pro passione, consequens quædam lucta animi cum malo præsentem. Unde passio timoris & tristitiæ supponit actum aversionis seu detestationis; sicut passio gaudii actum amoris. Immo timor mali ordinariè supponit in nobis amorem boni oppositi: eò quod experientia doceat nos ea mala odisse ac timere, quorum opposita bona amamus; idque eò magis, quod hæc magis amamus. Ut rectè dixerit *Augustinus* l. 83. qq. 33. *Nulli dubium est, non esse aliam metuendi causam, nisi ne id, quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum.*

34.
Timor dicitur alicuius, cum mali, tum persona non mala, etiam Dei.

Appellari autem solet timor alicuius, vel tamquam objecti mali, quod imminet, vel tamquam causæ inferentis malum, vel tamquam personæ per malum offendendæ. Sic timetur poena tamquam malum imminens, iudex tamquam malum poenæ inferens, pater tamquam offendendus per malum seu culpam commissam. Hâc itaque ratione in Scripturis frequens est mentio timoris peccati, gehennæ, & ipsius Dei seu Domini. Nam peccatum & gehenna est malum, quod timemus; Deum autem timemus tamquam iudicem justè gehennam minantem, & eundem tamquam peccatis nostris offendendum, cuius proinde amicitiam timemus per ejus offensam amittere; quod est timere peccatum quatenus est offensa seu malum quoddam ipsius Dei.

35.
Timoris distinctio.

Dividitur Timor (subintellige à peccato retrahens aut ad illud inducens) à *D. Thoma* q. 19. art. 2. & aliis communiter in Mundanum, Servilem, Filialem & Initialem. Timor mundanus (qui etiam frequenter apud veteres sumitur pro servili) est juxta Nonnullos, quo timemus incommoda temporalia, ideoque à peccato abstinemus. Estque frequenter timor iste conjunctus affectui erga peccata, sive ipsis peccatis, præsertim occultis & internis, in quibus consideratio hu-

manorum respectuum non habet locum. Aliiter solet ordinariè hic timor explicari, ut sit immoderata fuga malorum temporalium, v. g. paupertatis, ægritudinis, mortis &c. quatenus ea sic timentur, ut ad eadem vitanda eligatur peccatum. A quo timore nos dehortatur Scriptura *Matth. 10: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, & alibi.* Oriturque ex nimio rerum mundanarum affectu seu amore: cum quo sortitur eandem moraliter malitiam, fundatam in eo, quod voluntas inordinatè tendat in bona creata, & implicite velit peccatum, quatenus, ne creato bono privetur, eligit peccatum tamquam medium. Unde est eadem malitia, quæ peccati, quod eligitur, vel cujus patrandi periculo metuens exponitur; v. g. amor pecuniæ & nolitio amittendi habet malitiam perjurii, si propterea quis paratus sit pejerare.

Timor servilis est timor poenæ à Deo infligendæ, ratione cujus consequenter timetur seu fugitur ipsum peccatum. Dicitur servilis, quia timens habet se instar servi horrentis plagas, quas dominus servis fugitivis & inobedientibus intentare solet. De quo dicitur *ad Rom. 8. Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore &c.* In hoc timore consideranda est ipsius timoris substantia, quæ bona est, & servilitas, quæ aliquem defectum seu carentiam perfectionis importat, consistentem in absentia affectûs erga bonum honestum propter se, aut etiam propter Deum.

Timorem hunc *Lutherus* infectatur tamquam malum & peccaminosum, quasi in eo involvatur voluntas peccandi, si poena non esset. Et quidem fatendum est hujusmodi voluntatem conditionatam, quæ peccaminosa est, interdum esse adjunctam, præsertim si diuturno tempore nullus sequatur affectus honestatis seu amor justitiæ. Ob quod etiam *Augustinus* frequenter arguit peccati eos, in quibus solum est timor, scilicet ignavus ac imperfectus, poenæ sine ullo amore justitiæ, veluti non carentes voluntate peccandi, si peccare possent impune. Nihilominus etiam tali casu non est malitia in ipso timore, sed in adjuncta peccandi voluntate. Deinde hæc voluntas non necessariò adest; immo plerumque ne quidem adest cogitatio de eo, quod ageret voluntas in casu conditionis impossibilis, quo scilicet poena non esset. Ipsa quoque ratio timoris, si absolutus & efficax sit, hanc potius voluntatem conditionatam excludit, utpote æque causativam poenarum inferni, quæ timentur. Denique dum timorem hujusmodi Deus immittit, non intendit, ut ibi peccator sistat, sed ad Deum de peccatis dolendo confugiat.

Unde *Tridentinum* sess. 6. c. 6. meritò docet peccatores divina justitia timore utiliter conculci. Et *Can. 8.* dicit anathema asserentibus, gehennam metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus vel à peccando absti-

36.
Quid timor servilis.

37.
Et inter- dum junctur voluntas peccandi.

Qua timor non inficit. nec necessariò adest.

Immo, per timorem efficacem excluditur.

38.

Gehenna metum efficit bonum & salutarem ostenditur.

menus.

ex Triden-
tino.

nentus, peccatum esse, aut peccatores peiores fa-
cere. Et sess. 14. c. 4. detestationem peccati,
quæ ex gehenna & pœnarum metu concipitur, si
voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ; de-
clarat, non solum non facere hominem hypocritam
& magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse
& Spiritus sancti impulsus, & ad Dei gratiam
in Sacramento disponere.

Scripturâ,

Idem apertè traditur in Scriptura nos invi-
tante ad huiusmodi timorem Luca 12. Nolite
timere eos, qui occidunt corpus &c. & alibi.
Eumque esse à Deo, significatur ad Rom. 8.
Non accepistis, Christiani, sicut antea Judæi, à
Deo Spiritum servitutis iterum in timore, sed ac-
cepistis à Deo Spiritum adoptionis filiorum.

Et Patri-
bus.

Consonant quoque Patres, Augustinus in
Psal. 127. ubi ait: Timet ne mittatur in gehen-
nam: bonus est & iste timor utilis est. Et lib. de
Catechizandis rudibus c. 5. De ipsa (inquit)
etiam severitate Dei, quâ corda mortalium salu-
berrimo terrore quatiuntur, charitas adificanda
est &c. Chrysostomus Hom. 15. ad Populum An-
tiochenum inter alia plura dicit: Hujus gehen-
næ metu nil utilius. Et infra: Nisi bonus esset
timor, non multos impendisset Christus sermones
& longos de illa pœna & supplicio loquens.

39.
Ac denique
ratione.

Ratio etiam docet, non nisi honestum es-
se peccatum timere seu fugere ob pœnas à ju-
sto iudice infligendas: qui cum eas ob sola
peccata intentet, patet talem timorem ex se
non nisi ad fugam mali, detestationemque vir-
tutum posse incitare. Est quidem timor fuga
proprii incommodi, uti spes amor proprii
commodi, sed ardua satis, & difficilis, ob con-
nexam observantiam mandatorum, excitans
ad fugam omnis peccati. Quod si verò pœna
præcisè consideretur, quatenus malum affi-
ciens sensum nostrum absque altiori respec-
tu, est quidem affectus valde naturalis; uti
valde naturale est horrere corporale incen-
dium: quamquam & hic, ratione fidei, quâ
dirigitur, ac Spiritus sancti, à quo excita-
tur, & finis ad quem dirigitur, posset esse su-
pernaturalis quoad modum. Deinde fugere
malum corporale quatenus malum proprium,
quod nulla ratio dicat amplectendum, vi-
detur amor proprius honestus, sicut velle fi-
bi aut proximo bonum; præsertim quando
fuga ista est ardua, habensque annexam
fugam peccati. Nihilominus timor iste in
Christianis habet altiore regulariter res-
pectum, ad Deum nempe ejusque justitiâ,
ad beatitudinem quâ privat &c. Qualiter au-
tem odium peccati inde elicitum verè quo-
que sit dolor de offensa Dei, dictum est Tract.
de gratia d. 5. q. 4. n. 44. ubi de Attritione
fufius actum in 2. Editione. Vide etiam dicta
Tract. de Lib. arbitr. & Act. hum. disp. 1. q. 3.
& Tract. de Sacram. Pœnit. disp. 2. q. 3.

40.
Timor fi-
lialis quid.

Timor filialis (qui & castus, ingenuus,
sanctus &c. vocatur) est, quo quis metuit
peccatum tamquam Dei optimi offensam
seu malum. Dicitur filialis ob similitudinem
cum timore, quo filius ingenuus timet offen-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

dere bonum patrem, quem diligit, non ob
secuturam pœnam aut præmium, sed quia
offenderet patrem. Quare hic timor sumptus
pro passione, consequitur actum volun-
tatis, qui elicitur ab habitu charitatis, quo
voluntas fugit malum culpæ imminens tam-
quam offensivum optimi patris & summè a-
mabilis. Amantis enim filii est fugere quæ
patrem offendunt, ac generatim quidquid ei
malum est aut displicet: sicut amplecti ac de-
siderare quod ei bonum est ac placitum. Ti-
mor autem sumptus pro actu elicitur à chari-
tate, sicut contritio iusti: ex eodem enim
fonte charitatis quærit iustus bonum & glo-
riam Dei, de obtenta gaudet, de malo præ-
senti tristatur, imminens Deo timet, & co-
natur avertere.

At Estius 3. d. 34. §. 5. ad timorem filia-
lem etiam refert illum, quo quis reveretur
Deum tamquam supremum omnium Domi-
num ac peccatorum justissimum vindicem.
Sed timor divinæ justitiæ communiter potius
accensetur timori servili; quo timentur pœ-
næ, utique tamquam à justo iudice infligen-
dæ. Quod tamen ad arbitriam vocis accep-
tionem spectat. Quemadmodum etiam timor
pœnæ damni, seu amissionis præmii æternæ
beatitudinis, non accensetur timori filiali
(nisi procedat ex radice charitatis, quæ hor-
ret separationem ab amico) sed servili, vel
est ei affinis, & à Nonnullis dicitur merce-
narius, instar spei. Alii tamen (ut Latonius
Tract. de Secreta Confess.) Sic loquendum
censent, ut is demum mercenarius & in ser-
vorum numero habendus sit, qui mercedem
extra Deum spectat.

41.

Timor di-
vina justiti-
æ & pœ-
næ damni,
quo mem-
bro conti-
neatur.

Timor initialis inter servilem & filialem
medius est, retrahens à malo, & impellens
ad bonum, partim timore pœnæ, partim
amore justitiæ. Undè est filialis, quia respi-
cit offensam Dei, quâ talem; connotat ta-
men frequentiam motuum timoris servilis.
Dicitur initialis, quia convenit statui inci-
pientium vitam spiritualem & servitium Dei,
qui partim amore Dei bene operantur, par-
tim etiam timore pœnarum refrænantur ab
illicitis.

42.

Timor ini-
tialis quid.

Quæritur autem, an timor minuatur cres-
cente charitate? Responderi solet, minui
servilem, non quoad habitum (qui bonus
est, nec contrariatur habitui vel actui chari-
tatis) sed quoad actus: tum quia iusti non
ita timore supplicii, quàm amore justitiæ so-
lent moveri, præsertim qui in charitate ali-
quousque sunt provecti: tum quia charitas
generat quietam conscientiam, & auget fi-
duciam de divina benevolentia & auxiliis,
ac securâ gloriâ, cujus charitas est semen
& quasi arrha, sicque anxietates plerum-
que minuit. Immo et si iusti pœnas interdum
timeant, non tamen ita quatenus pœ-
næ sunt, quàm quatenus per illas separaren-
tur ab unico dilecto. Undè Augustinus Tract.
9. in Epist. 1. Joannis ait: Timor est feta in-

43.

Timor ser-
vile quæ
minuatur
crescente
charitate.

R

170-

roducens linum charitatis, ad cuius introductionem exit.

44. *An vel quæ eâ crescente crescat timor filialis.* At timor filialis potius crescit, crescente charitate, juxta Doctores communiter: eò quod sit effectus ipsius charitatis, Indeque fit, quod quis alium magis diligit, eò amplius esse sollicitum, ne quid mali ei accadat. Dilectores quoque Dei magis ponderant ac æstimant majestatem Dei, ac gravitatem divinæ offensæ: unde nascitur major sollicitudo cavendi offensam. Verum quidem est crescente charitate minui ipsum peccati periculum: etsi enim inde minuatur radix timoris, quatenus dicit anxietatem nimiam, quæ per charitatem non parum sopitur, mediante fiducia de obtenta & non amittenda divina amicitia: tamen non omnino tollitur peccati periculum, cum etiam justis dicatur: *Qui stat videat ne cadat; & Cum timore & tremore salutem vestram operamini.* Deinde radix anxietatis aliunde augetur, quatenus in justis crescit æstimatio magnitudinis culpæ: unde fit sanctos majori sollicitudine fugere culpas etiam veniales, quam multi mortales. Magnitudo itaque mali cognita, est nata supplere, quod deest ex parte periculi.

45. *Timor quo sensu non sit in charitate.* Dum autem 1. Joan. 4. dicitur: *Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem* (ut alias expositiones omittam) est sermo de timore servili: generat enim charitas bonam conscientiam & pacem cum Deo: quam qui habere se confidit, non timet damnari ob peccata præsentia, utpote sublata: sicut timet, qui scit se esse peccatorem. Quamvis possit adhuc esse locus timori pænæ; partim quatenus quis non ita plenè confidit de sua charitate & bono statu, partim quatenus potest timere, ne quando in peccata relabatur, & sic pœnam incurrat, partim quatenus potest timere pœnas temporales ordinariè restantes. Videri potest *Estius in d. locum*, & quod diximus *Tract. de Gratia disp. 5. quest. 3. num. 16.*

46. *Timor servilis non manet in Beatis, Immo nec filialis propterea quoad actum.* Quæritur II. an timor maneat in Beatis? Resp. non manere in primis timorem servilem: quia Beati non timent gehennam, utpote sibi non imminens, immo impossibilem. Similiter non manet timor filialis quoad actum (quoad habitum, qui est charitas, manet indubiè) consistentem in fuga culpæ imminens: cum hæc iis non immineat, immo sit impossibilis. Possunt nihilominus timere culpam & pœnam hominum viatorum, utpote iis adhuc imminens, adeoque

Quo sensu maneat. & malum extrinsecum Dei, quod ex peccatis nostris ei imminet: quamquam sine perturbatione & imperfectione afflictiva, quæ timorem pro hoc statu comitatur. Præterea in Beatis est actus perfectissimi odii & aversionis à culpa seu offensa Dei. Et secundum hoc verificari potest, quod *Timor Domini sanctus sit permanens in saculum sæculi.* Psal. 118. Unde *Augustinus 14. de Civit. c. 9.* hunc actum (qui tamen non est propriè dictus timor, in-

telligit nomine casti timoris dicens: *Timor ille castus permanens in saculum sæculi, si erit & in futuro sæculo, non est timor exterrens à malo, quod accidere potest, sed tenens in bono, quod amitti non potest: ubi enim boni adepti amor immutabilis est, profecò, si dici potest, mali cavendi timor securus est.* Timoris quippe casti nomine ea voluntas significata est, quæ nos necesse erit nolle peccare, & non solitudine infirmitatis, ne forte peccemus, sed tranquillitate charitatis, cavere peccatum.

Denique in Beatis est quidam timor reverentialis, quo Beati considerantes infinitam Dei majestatem, suamque vilitatem ac velut nihilitatem, summâ animi submissione Deum intuentur ac venerantur, & cum maxima reverentia ei assistunt, cum quadam quasi fuga curiosæ investigationis tantæ majestatis. Qui quidem actus spectat ad religionem & humilitatem secundum varias considerationes, potestque etiam imperari seu procedere à charitate. De hoc timore loquitur Ecclesia in Præfatione Missæ: *Tremunt potestates, angelicæ scilicet.* Sic etiam in illo ad Rom. 13. *Cui timorem, timorem, juxta genuinam expositionem Chrysostomi intelligitur nomine timoris ipsa reverentia.*

Quæritur III. Quo sensu dicatur: *Principium sapientiæ timor Domini* Proverb. 1. ? Similis est sententia Eccl. 1. & Psal. 110. Resp. Nonnullos id exponere de timore filiali, qui est caput seu principalis pars (Hebræa enim vox significat, tam caput seu principium, quam initium) sapientiæ. Vera enim sapientia complectens cognitionem & amorem Dei principaliter consistit in amore; timor autem filialis est verus amor seu charitas. Unde Job. 28. dicitur: *Timor Domini ipsa est sapientia.* Et Eccl. 1. post præmissam sententiam subdit: *Plenitudo sapientiæ est timere Deum.* Accedit, quod timor Domini castus, si iste occupaverit cor hominis, causet in eo fugam peccatorum, & omnis boni Deo placentis executionem; quod ipsum est summa veræ sapientiæ. At *Augustinus Tract. 9. in Epist. 1. Joannis*, eumque secuti *Prosper, Gregorius, Beda, Bernardus, Magister & Scholastici* passim, intelligunt prædictam sententiam de timore justiciæ seu servili, qui est initium justificationis, quantum est ex parte actuum voluntatis fidem sequentium, & disponit ad sapientiam seu charitatem. Utrovis autem modo intelligatur, dictum Scripturæ verissimum est.

QUESTIO. V.

De Desperatione.

DESPERATIO est voluntaria & deliberata depositio seu abjectio omnis spei consequendi beatitudinem, aut media necessaria ad illam, v. g. veniam & remissionem peccatorum seu justificationem, perseverantiam, divinam misericordiam &c. perinde enim

47. *Timor reverentialis qui maneat in Beatis.*

48. *Quo sensu initium sapientiæ sit timor Domini.*

49. *Describitur desperatio.*

enim est ad rationem peccati desperationis, siue desperet quis de beatitudine sub tali conceptu, siue de mediis, quæ sunt necessaria. Quare desperatio est omnimoda & voluntaria defectio à spe, estque actus voluntatis, quo quis non vult prosequi beatitudinem aut in eam tendere. Quemadmodum enim spes est desiderium consequendi beatitudinem, aut adhibendi media ad illam, sic directè ei opposita desperatio consistit in nolitione oppositâ. Potius autem dicitur nolitio prosecutionis, seu beatitudinis ut per media obtinendæ, quàm beatitudinis ut sic: eò quòd desperantes non soleant odisse directè ipsam beatitudinem secundum se, quæ summè desiderabilis est, sed indirectè, quatenus non volunt eam prosequi per media, in quibus adhibendis videlicet est difficultas, & omittendis seu nolendis facilitas, grata naturæ corruptæ. Quare idem cernitur in desperatione de aliis bonis, v. g. divitiis &c. dicitur enim quis de iis desperare, quando siue ob molestiam, siue ob incertitudinem positivè desistit ab adhibitione mediorum, nolens ea amplius adhibere, & per consequens indirectè nolens finem, etsi alioquin eum optaret, seu in eo sibi complaceat.

Et amplius
declaratur.

50.
Est in vo-
luntate.

Non coinci-
dit cum ju-
dicio secu-
tura dam-
nationis.

51.
Judicium
qui forman-
dum de tem-
tationibus
contra spem

52.
Quæ con-
tra illas
remedia.

Hinc colligitur desperationem esse in ipsa voluntate: in qua utique residet spes opposita, & tota culpa, quæ in hac materia reperitur. Ideoque judicium, quo quis putat se non obtenturum beatitudinem, non est propriè desperatio; etsi sit quid prævium & inducens ad desperationem. Immo cum tali judicio, saltem non planè firmo, sed formidoloso, potest consistere actus spei, quo quis nihilominus velit contendere ad beatitudinem, si fortè sit locus misericordiæ. Ut nec desperaret, qui edoctus divino oraculo de futura damnatione, adhuc vellet, quantum est in se, adhibere omnia ad salutem media; quæ ex obligatione adhuc adhibere teneretur.

Diximus autem requiri defectum à spe voluntarium & deliberatum; idque ob tentationes violentas, afflictiones graves, mœstias inconsolabiles, quibus interdum animæ cruciantur, ita ut omni spe destitutæ videantur: hæc enim sunt timores potius & angustiae excitatæ à dæmone, vel ex turbatione, aut etiam complexione melancholica provenientes absque ullo vero & deliberato voluntatis consensu. Super quibus prudenter invigilare debent confessarii & animarum directores: ex defectu enim debitæ directionis gravissimi & horribiles interdum casus eveniunt. Plerumque autem peccata non sunt, aut tantum venialia; plerumque ex vacuitate cerebri pura deliria sunt.

Contra tentationes porrò in materia spei, præsentissimum & velut unicum remedium est, non obstantibus quibuscumque argumentis & suggestionibus inimici, agnoscere suam infirmitatem & demerita, suisque viribus & operationibus diffidendo, totum se pro-

ficere in sinum bonitatis & misericordiæ Dei, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat, & cujus misericordia superat infinitè omnem nostram miseriam ac peccata. Distinguenda tamen est ab animarum directoribus tentatio dæmonis à tristitiis & desolationibus, quæ nonnullis accidunt ex atra bile, & humore melancholico prædominante; undè causantur funestæ imaginationes, quibus sibi mortem inferre proponunt, & aliquando inferunt. Quæ quidem tædia sunt quædam mania & species amentia; effectusque sequentes sunt deputandi mania, & procedunt ex perturbatione judicii & rationis. Undè tales juveni sunt arte medicâ, industriâ & præventionem. Et si mania seu perturbatio judicii sit notabilis, effectus prædicti sunt excusati à culpa, præsertim gravi. Undè juxta Marchant tom. 2. Tract. 2. Tit. 3. quaest. 5. in fine, neque pœnis desperatorum plectendi sunt, v. g. cadaverum in publica furca expositione &c. nisi (inquit) fortè ad exemplum in horrorem facti expedire judicaretur. In foro porrò externo præsumitur delictum, nisi sint indicia in oppositum. Unde mores nostri cadavera hujusmodi in furcam agunt, nisi arguantur phrenesi aliquâ capti, aut non fuisse satis compotes mentis, similive causâ affecti, juxta Zypæum in Notitia Juris Belgici lib. 9. Tit. de Pœnis §. De his qui sibi mortem consciverunt.

Ex variis porrò capitibus nascitur desperatio; scilicet ex eo, quòd desperans putet Deum non posse aut non velle ipsum salvare, se esse reprobatum à Deo, sua peccata esse irremissibilia, seu se non obtenturum veniam, nec Deum eis de facto miseraturum; aut quia putat ex pusillanimitate se non emendandum, aut certè non perseveraturum in bono ob difficultates & tentationes, adeoque se non cooperaturum in necessariis ad emendationem aut perseverantiam; vel ex impatientia & acedia, quâ horret difficultates & labores, ob quos non vult anhelare ad cælum velut nimis arduum; vel denique ex luxuria & voluptatibus carnis, quibus fit, ut animus planè carnalis effectus non æstimet cælestia, sed relinquat cælum cæli Domino, nolens ad illud aspirare, contentus carnis & mundi voluptatibus.

Undè patet aliquando concurrere in desperatione judicium infidelitatis contrarium fidei, adeoque ejus expulsum (si pertinax sit) quando videlicet desperans judicat non dari beatitudinem futuram, Deum non posse salvare aut peccata remittere, se esse ante prævisa demerita reprobatum, suam obdurationem divinâ gratiâ vinci non posse, non esse locum remissioni peccatorum, quæ commisit &c. Aliàs autem non, quando nimirum desperans deponit spem salutis aut veniæ peccatorum, eò quòd judicet ex conjecturis se esse reprobum seu non prædestinatum, se ob in-

53.
Varia radices
desperationis.

54.
Quando
concurrat
judicium
infidelitatis,
quando
non.

gratitudinem & peccata nimia destituendum auxilio congruo, vel quia animo despondet ob inveteratam peccandi consuetudinem, adeoque tædet eum resistere passionibus ac tentationibus, indeque de salute desperationem concipit.

55. Estque peccatum hoc periculosissimum: *Quam periculosum & grave sit peccatum desperationis, declaratur.* desperantes enim solent laxare fræna omnibus vitiis, dum nil superest, quod eos avertat à malo, & ad bonum convertat, non amor, non timor, non præmium, non supplicium; quin potius à desperatis (ut loquimur) agunt, cogitantes parum esse, quod in inferno nihilominus arsur, peccata multiplicent, ad tempus fruituri miserâ peccati voluptate. Unde ex desperatione in furta, latrocinia, libidines horribiles, homicidia &c. labuntur, atque frequenter laqueo aut aliis mediis vitam sibi tandem adimunt. Hinc Apostolus ad Ephes. 4. scribit: *Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitia, in operationem omnis immunditie, in avaritiam.* Et Jeremia 18. ex persona eorum dicitur: *Desperavimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.* Ex obiecto tamen est peccatum minus odio Dei, majus infidelitate: quamquam hæc possit juxta Varios aliquando desperationem excedere.

56. Unica restat difficultas an licitum sit desperare ei, cui damnatio revelaretur? Ubi supponendum cum communi doctrina contra S. Bonaventuram 1. d. 48. in *Expos. Textus* non implicare, ut hujusmodi revelatio fiat. Quemadmodum de facto innotescit damnatis perpetuitas damnationis, & innotescere potuisset omnibus lapsis, si Deus statuisset nemini dare gratiam poenitendi. Nec aliunde ostendi potest ratio implicantia. Quamvis de facto non reperiaturs facta ejusmodi revelatio. Et si quæ fieret, accipienda foret in sensu comminatorio, uti similes poenarum infligendarum revelationes, nisi evidenter constaret esse absolutam; præsertim cum minus congruat pietati divinæ ejusmodi revelatio. Hoc itaque supposito.

Plures simpliciter censent talem licitè desperare seu nolle prosequi beatitudinem, utpote ei impossibilem, uti est & spes ejusdem. Sed ut distinctè res ista enucleetur, statuendum in primis est, talem licitè formare judicium de non secutura beatitudine, immo peccare judicando oppositum, utpote contrarium revelationi. Unde etiam licitè tristaretur de tanto malo certò imminente, ac jam velut præsentis. Non foret tamen licitum tali averti à Deo tamquam bono suo, ipsum abominando, beatitudinem contemnendo, eam rebus creatis postponendo, aut optando eâ carere: ad tales enim actus non cogit præsupposita revelatio; & ipsi alioquin sunt ex se inordinati, cum in ejusmodi objectis non sit ulla ratio repudiandi aut contemnendi, quin potius summa ratio concupiscendi. Non esset

quoque licitum tali homini comittere aliud quod novum peccatum, ne illud quidem ob quod est damnandus: nam revelatio ista non præjudicat ipsius libertati, uti nec divina præscientia sine revelatione, vel revelatio facta alicui tertio de ipsius damnatione. Quemadmodum etiam si cui revelaretur proprium peccatum futurum, teneretur adhuc abstinere & vitare. Solùm igitur quæstio est, an posset elicere actum desperationis, an potius posset & debeat adhuc sperare.

Resp. I. Si cui damnatio reveletur incurrenda ob peccatum jam commissum, unum vel plura, cum denegatione omnis gratiæ etiam sufficientis ad poenitendum, non posset talis sperare, sed posset desperare, seu non vellet prosequi beatitudinem, aut ad ejus affectionem contendere, utpote impossibilem, cognitam ut talem. Nec tali casu in hac nolitione foret aliqua turpitudine, cum esset nolitio rei inutilis & impossibilis, prout esset prosecutio beatitudinis. Immo velle eam prosequi esset malum. Deberet tamen vitare, ut dictum est, nova peccata. Desineretque in tali ex parte conditio viatoris, quatenus non posset amplius contendere ad finem suum, etiam posset augere damnationem.

Resp. II. Si cui damnatio revelaretur incurrenda ob peccatum futurum, vel ob præteritum, unde potest cum auxilio sufficienter subministrando resurgere, non posset desperare, seu nolle contendere efficaciter, quantum est de se, ad beatitudinem, sed potius teneretur ad eam contendere per actus ab habitu spei eliciendos: adeoque teneretur confiteri & poenitere de peccato, ob quod est damnandus, illudque necdum commissum vitare, conformiter ad ea, quæ diximus *Tract. de Act. Hum. disp. 3. q. 10.* Ratio est: quia tenetur adhuc velle adhibere omnia media ad beatitudinem, specialiter autem non ponere, vel è contrà tenetur tollere unicum beatitudinis impedimentum, scilicet peccatum; adeoque impedire consequentem damnationem: ergo tenetur pariter contendere ad ipsam beatitudinem. Deinde vi revelationis, utpote consequentis futuritionem peccati finalis liberè ponendi, non redditur beatitudo impossibilis; uti nec vitatio peccati cum omnibus circumstantiis prædicti: ergo sicut manet obligatio hoc vitandi, sic & beatitudinem prosequendi.

Nec obstat, quod certò sciatur non futura: sufficit enim, quod sciatur esse possibilis, aut certè futura, si media adhibeantur, quæ non obstante revelatione possunt & debent fideliter adhiberi.

An autem desiderium hujusmodi beatitudinis dicendum foret spes propriè dicta; est quæstio de nomine. Plures tamen requirunt ad hoc, quod actum voluntatis præcedat judicium de apparenti saltem futuritione effectus; quod non consistit cum judicio infallibili opposito. Unde desideraret quidem talis

Vi nec par ratio peccati, etiam illius ob quod talis foret damnandus.

58. *Desperatio licita foret ei, cui damnatio revelaretur ob peccatum commissum, negato auxilio poenitendi.*

59. *Secus, si hoc ad sufficientiam non desit, aut revelatio fundetur in peccato futuro.*

60. *An talis desiderium possit sperare.*

beatit.

beatitudinem per actum à Spe elicitum non posset tamen sperare beatitudinem tamquam futuram; quin immo peccaret, ut patet. Ac proinde posset hâc ratione desperare, id est, nolle prolequi beatitudinem tamquam simpliciter futuram in sensu composito. Ex quibus manet tota hæc res sufficienter enucleata.

QUÆSTIO. VI.

De Præsumptione.

61. Præsumptionis multiplex acceptio.

PRÆSUMPTIO aliquando sumitur pro iudicio intellectus ex conjecturis formato; quæ stylo Jurisperitorum interdum generant præsumptionem levem, interdum probabilem, interdum vehementem aut violentam. Aliquando etiam sumitur pro spe valida divini auxilii. *Judith 6. & 7.* Aliquando pro motu voluntatis, quo quis se extendit ultra jus seu potestatem, vel vires. Sic in Canonibus puniuntur, qui præsumpserint hoc vel illud attentare, & vulgò dicuntur multa præsumere, qui sine facultate attentant aliqua agere. Estque circumstantia aggravans delictum; quod ex præsumptione fit. Similiter dicitur quis præsumere, dum quod ingenium, artem, robur corporis superat, aggredi tentat. Qui quidem excessus in quavis materia locum habere potest; & quatenus in operibus magnificis versatur, opponitur magnanimitati. Plerumque etiam est superbia, aut saltem ex ea oritur.

62. Præsumptio per excessum opposita spei quid

In præsentī verò sumitur pro immoderantia quadam Spei Theologicæ, cui per excessum opponitur. Estque spes quædam immoderata, nempe (ut Doctores conveniunt) actus voluntatis proponentis ad gloriam, gratiam, aliave dona supernaturalia ad gloriam conducentia pervenire absque mediis à Deo ordinatis. Unde opponitur spei, quæ est voluntas obtinendi à Deo gratiam & gloriam mediis ab ipso institutis. Estque adeò gravissimum peccatum, sic ut non nisi defectu perfectæ deliberationis excuset à mortali.

63. Duplex illius species infidelitatem apponens declaratur.

Contingit autem præsumptio primò, si quis præsumat cum *Pelagio* justitiam & beatitudinem consequi viribus naturæ. Secundò, si cum recentioribus Novatoribus quis præsumat justitiam & gloriam consequi solâ fide speciali sine bonis operibus. Quarum utraque supponit infidelitatem seu iudicium hæreticum. Prior autem ex objecto est gravior, velut derogans æstimationi beatitudinis & ipsius Dei, quasi non excedentis vires naturæ; nec non meritis Christi, & gratiæ redemptoris, quo ita præsumens se non indigere quasi gloriatur. Posterior tamen est periculosior, veluti laxans habenas peccatis. Ad priorem quoque præsumptionis speciem spectat illa, quâ quis spem suam inordinatè collocat in creaturis, quasi sufficien-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

tibus eum perducere ad salutem: quæ tamen sine speciali Dei adiutorio obtineri nequit. Licitum tamen est in creaturis tamquam coadiuvantibus, modo per ipsum Deum ordinato, sperare; prout speramus in orationibus Sanctorum, vivorum, & mortuorum, quo in adiutorium secundarium & spei nostræ adminiculum juxta ipsius Dei voluntatem imploramus.

Præsumptionis utraque species præmissa destruit spem, indirectè saltem, quatenus nimis supponit iudicium infidelitatis, quo fides, adeoque & spes amittitur. An autem independentè à destructione fidei, adeoque indirectè spei habitus per huiusmodi præsumptionem destrueretur, v. g. in casu, quo iudicium infidelitatis sit culpabile quidem, sed non pertinax, controversum est. Estque probabile, quòd non necessariò destrueretur: eò quòd consistere posset deludium beatitudinis efficax, quantum est ex parte sperantis, dirigique per iudicium fidei de beatitudinis possibilitate: posset etiam non obstante iudicio de non necessitate gratiæ aut bonorum operum, ac expectatione beatitudinis independentè ab illis, ejusmodi opera ad cautelam velle adhibere.

Tertia præsumptionis species dici solet Catholicorum, qui videlicet proponunt in suis peccatis usque ad finem vitæ perseverare, sperantes tunc sibi dandam à Deo gratiam poenitendi, sicque salutem consequendi. In quo quidem proposito est grave peccatum, tum ratione objecti (quod in diversis peccatoribus diversum est pro diversitate peccatorum, in quibus persistere cupiunt) cum ratione periculi æternæ damnationis cui se exponunt. Propriè tamen non est ibi peccatum oppositum spei, aut quidquam quod habitum spei evertat: immo verè tales sperare adhuc possunt, uti debent, gratiam à Deo, quæ dum vita durat, non denegatur: quamquam magis timendum sit, ne in poenam non detur gratia congrua; uti plerumque fit. Proprium autem & speciale peccatum huiusmodi præsumptionis de misericordia Dei (quod dici solet peccatum in Spiritum sanctum) tunc committitur (ut rectè notat *Marchant Tom. 2. Tract. 2. Tit. 3. q. 6. Conclus. 2.* etsi aliqui non satis distinctè loquantur) quando spes confessionis faciendæ, & misericordiæ in hora mortis consequendæ, non tantum concomitanter se habet, sed est causa peccati, dum videlicet ideo quis laxat habenas peccatis, quia scit Deum usque ad mortem esse propitium peccatoribus. Talis enim justitiam Dei irritat, & quantum in se est, provocat; nec non misericordiam & bonitatem illius, eadem ad peccandum abutendo, oppugnat. Quamvis adhuc consistat cum actu spei, adeoque habitum spei non evertat.

64. An vel quomodo per illam destruitur habitus spei.

65. Tertia præsumptionis species, quæ appellatur Catholicorum, explicatur.

DISPUTATIO UNDECIMA.

De Charitate, ejusq; Precepto & Ordine.

QUESTIO. I.

An Charitas sit Virtus, veraque
amicitia cum Deo?

1.
Quid sig-
nificet cha-
ritas.

NOMEN Charitatis plerumque in bonam partem in Scriptura & sacris Scriptoribus sumitur pro amore boni seu bona voluntate, uti & frequenter sumitur dilectio; quæ tamen etiam pro dilectione mala sumitur, magis quam charitas: Amor autem indifferenter in bonam & malam partem accipitur. Et quidem apud Augustinum Charitas generaliter interdum complectitur omnem amorem boni, adeoque etiam amorem concupiscentiæ. Regulariter tamen sumitur pro habitu vel actu amoris benevolentiae erga Deum, quo ipse propter se seu infinitam suam bonitatem diligitur, proximus autem propter Deum. Nec pro habitu vel actu qualiscumque amoris etiam naturalis, sed solum supernaturalis. Unde est infusa à Deo virtus, vel ejusdem actus, quo Deus diligitur propter se, aut propter Deum proximus.

2. Ipsam esse Spiritum sanctum sensu Magister, Charitatem porro non esse quid creatum inhærens animæ hominis, sed esse ipsum Spiritum sanctum, non solum causaliter, sed formaliter, docuit Magister 1. d. 17. prout communiter intelligitur & littera sonat: et si subtiliter conetur Scotus ibid. q. 3. n. 30. eum cum communi doctrina ex aliis locis concordare: quod etiam facit Occam 1. d. 17. q. 3. Loquitur autem Magister de habitu seu principio charitatis actualis, ut satis se ipsum explicat litt. 8. & intelligitur à D. Thoma q. 23. art. 2. D. Bonaventura 1. d. 17. p. 1. art. 1. q. 1. Scoto supra. Gabriele ibid. art. 1. Durando ibid. q. 2. Marsilio 1. q. 20. art. 1. & reliquis Scholasticis, quidquid Arriaga disp. 31. sect. 1. n. 3. explicet illum etiam de ipso actu, addens non bene à nonnullis Recentioribus etiam intelligi de solo principio proximo actus, cum tamen Theologorum Principes cum infinitis quasi affectibus suis sic Magistrum intelligant.

Quidquid
secus ipsum
explicet Ar-
riaga.

3.
Charitas
est donum
anima in-
hærens.
Probatur ex
Tridentino.

Doctrina Magistri (quam in Tridentino secutus erat solus Laurentius Mazocchi ex ordine servorum B. Virginis, teste Palavicino l. 8. Histor. Trid. c. 4. n. 2.) aperte repugnat non solum indubitatae omnium Theologorum sententiæ, asserentium charitatem esse qualitatem infusam, sed etiam Tridentino sess. 6. c. 7. ubi præmissis cap. præc. actibus fidei, spei & dilectionis dispositivis, docet, quod in

justificatione per Spiritum sanctum Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhæret. Unde in ipsa justificatione hæc omnia simul infusa accipit homo, fidem, spem, & charitatem &c. Idem de charitate definit Can. 11. Quod nullo modo quadrat in ipsum Spiritum Sanctum. Alludit autem Tridentinum utroque loco ad illud Apostoli ad Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Porro juxta Augustinum l. de Spirit. & Litt. c. 32. (quem alii passim sequuntur) Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non quia ipse nos diligit, sed quia nos facit dilectores suos: sicut justitia Dei, quia justus ejus munere efficimur, & Domini salus, quia nos salvos facit. Adeoque intelligitur de charitate creata. Et quamquam Nonnulli post Chrysostomum explicant locum Apostoli de charitate Dei, quia nos diligit, conveniunt tamen omnes in hoc, quod ea dicatur diffundi ratione effectuum seu donorum animæ inhærentium, ac per Spiritum Sanctum infusorum, maxime charitatis, unde consequens fit etiam reciprocum erga Deum Charitatem esse donum animæ inhærens. Vide Estium in d. Locum. Accedunt aliæ Scripturæ, quæ frequenter loquuntur de charitate tamquam dono & fructu ipsius Spiritus sancti, connumerantes eam aliis donis & fructibus seu virtutibus, ut fidei, spei &c. 1. ad Cor. 13. ad Galat. 5. ad Ephes. 6. Ut proinde ex Scriptura æquè colligatur de charitate, atque de fide & spe, quod sit donum creatum.

Probatur eadem doctrina ratione: tum quia congruit magis, ut insit animæ principium intrinsecum & stabile activum charitatis: tum quia aliorum actuum supernaturalium datur hujusmodi principium, etiam juxta Magistrum: tum quia Charitas dicitur quibusdam inesse, quibusdam non, in quibusdam augeri & crescere, in quibusdam corrumpi &c. quod propriè non convenit Spiritui sancto.

Nec obstat quod 1. Joan. 4. dicitur: Deus charitas est; intellige non solum causaliter, sicut dicitur spes & patientia nostra, quia scilicet hæc nobis dat, sed sicut dictum est, Deus est spiritus, juxta Augustinum 15. de Trinitat. c. 17. Nam verè & essentialiter Deus est charitas increata, & fons omnis dilectionis, quæ in nobis reperitur & consequenter, qui manet in charitate participatâ, in Deo manet per vinculum societatis & amicitiae, & Deus in eo vicissim. Et quamvis totus hic locus acciperetur de charitate increata, non propterea excluderetur charitas creata alibi toties commendata. Augustinus autem differentiam ponit

Scripturæ.

Et ratione.

Quo sensu
dicatur
Deus esse
charitas.

nit inter charitatem, & spem vel patientiam, quòd Deus sit essentialiter charitas increata eaque formaliter in Deo reperiatur; non sit ita spes & patientia; quæ ob imperfectionem non reperiuntur formaliter in Deo. Non negat tamen, quin præterea sit in nobis charitas creata; & Deus sit charitas hæc causaliter, sicut dicitur justitia nostra, ut patet ex l. de Spirit. & Litt. c. 32. Vide D. Bonaventuram 1. d. 17. in Exposit. Textus dub. 5.

6. Fatendum nihilominus cum communi Doctorum sententia, Deum potuisse sic ordinare, ut actus dilectionis semper producerentur à Spiritu sancto (cui id solum per appropriationem convenit, eò quòd sit Charitas Patris & Filii) sine concursu habitus. Immo de facto peccator se disponens ad justificationem per dilectionem aut contritionem perfectam, elicit illam sine concursu habitus, utpote posterius naturam infundendi: quidquid nonnulli Thomista dicant. Et saltem nulla in hoc est apparentia contradictionis. Quemadmodum etiam actus fidei & spei eliciuntur ab iis, qui necdum sunt præditi habitibus, Deo per auxilium actuale supplente defectum habitus.

7. Quòd autem charitas sit virtus supernaturalis, patet ex Tridentino supra, & à fortiori ex eo, quòd fides & spes sint supernaturales virtutes. Vide dicta disp. 1. q. 2.

Quòd similiter sit à virtutibus ceteris, etiam supernaturalibus verè distincta, tradunt omnes Theologi. Colligiturque ex Scriptura 1. Corint. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc. Idem suaderi solet, etsi non omnino efficaciter ex distinctione objecti, præsertim formalis, quod est Dei bonitas, quatenus in se bonus est.

De excellentia charitatis præ cæteris subdit Apostolus supra: Major autem horum est charitas. De quo actum est disp. 1. q. 7. De identitate charitatis & gratiæ sanctificantis, vide dicta Tract. de Gratia disp. 4. quæst. 4. num. 13.

8. Quòd denique charitas, quatenus Deum respicit, sit vera hominis cum Deo amicitia, est similiter indubitatum apud omnes Catholicos: nam per charitatem juxta fidei doctrinam reddimur amici, justii, & filii Dei ac hæredes gloriæ cælestis. Unde charitate præditos Scriptura vocat amicos Joan. 15. Vos amici mei estis, si feceritis, quæ præcipio vobis. item: Vos autem dixi amicos. Et alibi sæpè.

Nec potest quidpiam aliud assignari, per quod homines sancti dici possint amici Dei, quàm charitas. Ratio est: quia charitas est amor benevolentiae & mutuus: per ipsam enim justii diligunt Deum, eique bene volunt: & e contra Deus diligentes se diligit.

9. Et quàmvis Deus omnia amicorum suorum bona ad se velut ultimum finem referat, id non obest rectæ amicitiae: cum id non faciat ad suam utilitatem, qui bonorum nostrorum non eget, sed ex essentiali naturæ suæ recti-

tudine. Quin immo etiam sic vult nobis bonum, quando nos ad se tamquam ad destinatum finem refert: sicut & nos proximo bene volumus & veram amicitiam ipsum prosequimur, quando ipsum diligimus propter Deum, ejusve amorem in Deum tamquam finem referimus. Vide dicta Tract. de Deo Vno disp. 7. q. 7. n. 57. Ubi etiam diximus non obstare inæqualitatem Dei & hominis; quæ facit ut sit amicitia, non æqualitatis, sed excellentiæ, quam Scotus 3. d. 27. num. 20. superamicitiam vocat: quamquam Deus amicos suos sibi quoque tamquam filios assimilet per gratiam, & postea per gloriam: ut proinde & hic locum habeat, quod amicitia aut pares accipit, aut, quoad fieri potest, facit.

Id ipsum amplius declaratur applicando conditiones amicitiae, quæ desumuntur ex Philosopho 8. Ethic. c. 2. & 9. quòd scilicet sit mutua benevolentia, non latens, & in qua dam bonorum communicatione fundata. Ad quas reducuntur aliæ addi solitæ ex Ambrosio 1. 3. Off. c. ult. quòd scilicet sit unitas animorum; communicatio consiliorum, præstatio securitatis.

Quòd itaque charitas sit benevolentia, & quidem mutua (quod requiri patet, cum amicus sit amico amicus, & qui amat alium à quo non redamatur, dici possit amans, non propriè amicus) sufficienter ex dictis patet. Quòd non omnino lateat, doceri potest ex Apostolo ad Rom. 8. Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei; Deum autem nihil potest latere. Quòd fundetur in aliqua communicatione, patet, ex eo, quòd Deus se ipsum nobis donet seu communicet, hic per gratiam multipliciter, in futuro per gloriam; è contra nos offeramus Deo nostra obsequia nosque ipsos. Quòd insuper sit unitas animorum, manifestum est; qui autem adheret Domino unus spiritus est, scilicet cum eo, juxta Apostolum 1. Cor. 6. Qui proinde de se ipso ad Gal. 2. ait: Vivo autem, jam non ego: vivit verò in me Christus. Quò etiam spectat, quòd alter alterius voluntatem faciat: prout nos Deo dicimus, Fiat voluntas tua, & è contra de Deo dicitur Psalm 144. Voluntatem timentium se faciet. Quòd ipsum plurima Sanctorum exempla demonstrant. Quòd inveniatur consiliorum seu secretorum communicatio, patet: quia debemus Deo revelare viam nostram Psalm 36. & effundere coram illo corda nostra Psalm 61. immo & præbere illi cor nostrum Proverb. 23. non quòd illum quidquam lateat, sed ut amicitiae munere fungamur & ita petamus opem ab eo, qui solus juvare potest. Ipse etiam Deus secreta nobis communicat: Jam (ait Christus Joan. 15.) non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat Dominus ejus, vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi à Patre meo, nota feci vobis; Quòd denique charitas præstet securitatem;

Nec sit inter ipsum & homines æqualitas.

10. Declaratur id ipsum applicando conditiones amicitiae solitas assignari.

patet, quia generat fiduciam de divina erga nos benevolentia, ne nimis anxie timeamus damnationem; sed ut nos Deo fiducialiter committamus.

11. *Infantes gratia præditi, qui sint amici Dei.* Adverte tamen, parvulos aut amentes in gratia existentes non habere omnes prædictas conditiones in actu, sed solum in habitu & velut in radice: esseque nihilominus & vocari phrasi ecclesiasticâ amicos Dei, scilicet ratione habitus, ob quem sunt Deo accepti, tamquam amici & filii, & in actu primo potentes Deum redamare.

Q U Æ S T I O I I.

An vel qualiter Charitas possit augeri, minui & destrui?

12. *Charitas potest augeri.* **D** I C O I. Certum est charitatem posse augeri. Patet ex Tridentino sess. 6. c. 10. *Justitia incrementum petit Ecclesia, cum orat: Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.* Ratio Theologica est: quia charitas est à gratia justificante (quæ augeri potest) indistincta, aut certè eam cum quadam æquabili proportionem indivulsè concommitatur, ut sicut simul sunt in infusione & destructione, sic & in augmento: in ejusque infusione & augmento saltem ex parte consistit justificatio & ejusdem incrementum. Vide dicta Tract. de Grat. d. 4. q. 5.

Physicè à Deo, meritorie & instrumentaliter unde. Augetur verò charitas, uti primò infunditur, physicè quidem à solo Deo, meritorie autem per actus meritorios, etiam habitu præexistente remissiores, ut loco citato ostendimus. Instrumentaliter denique per Sacramenta, quæ ex opere operato vel primam gratiam conferunt, vel augmentum illius (ut ex dictis in materia de Sacramentis liquet) & consequenter charitatis.

13. *Augmentum charitatis habitualis est intensivum non extensivum.* Consistit porro hoc augmentum juxta omnes Doctores in intensione majori habitus charitatis; quæ juxta sententiam in Philosophia communior fit per additionem gradus ad gradum homogeneum. Præter quod non datur aliud augmentum extensivum: eò quòd minima charitas extendat se ad omnia, quæ sunt ex charitate diligenda, utpote in quibus omnibus est eadem ratio diligendi. Quemadmodum eadem fides habitualis extendit se ad omnia sub eodem motivo credenda. Undè habitus infusus mox constituit hominem proportionatum toti latitudini objecti sui, nec extenditur ejus substantia, dum plures diliguntur, sicut non augetur extensivè potentia videndi, dum plura objecta videntur.

De facto tamen in diversis differenter se extendit habitus charitatis ad actus circa hæc vel illa objecta, & ad actus inæqualiter perfectos, quantum ad intensiorem aut appreciationem. Ad quod præter habitum necessaria sunt specialia auxilia Dei urgentis ad actus magis heroicis.

Estque locus huic intensivo augmento habitualis charitatis, quamdiu status viæ durat: *Estq; locus augmento, quamdiu status hujus viæ perseverat.* uti eousque durat status merendi. Immo oppositus error, quòd scilicet in hac vita quis possit ad tantam charitatem seu gratiam pervenire, ut amplius augeri non possit, damnatus est in *Beguardis & Beguinis à Concilio Viennensi relato Clem. Ad nostrum, de Hæreticis.* Undè Apostolus adeo in charitate proventus de seipso ad *Ppilip. 3.* dicebat: *Non quod jam perfectus sim &c. Quæ retro sunt obliviscens, ad ea verò, quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor &c.* Neque est periculum (quod *Beguardi* metuebant) ut quis tandem perveniat ad mensuram charitatis seu perfectionis Christi, aut eam excedat: gratia enim seu charitas secundum plenitudinem in Christo fuit, sive infinita, sive tanta, ut major non sit possibilis, & saltem superet omnium simul sumptorum charitatem in intensiōe. Dictum verò *Augustini Enchiridii* *121.* Minuitur cupiditas charitate crescente, donec veniat hinc ad tantam magnitudinem, quæ major esse non possit; intellige non de magnitudine intensiōis, sed exhibitionis in opere, quod d. perventuram ad exhibendum seu exponendum pro amico bonum maximum, quod habet, seu quo majus ab ipso exhiberi nequit, prout *Joan. 5.* Christus dixit: *Majorem hanc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Undè *Augustinus Tract. 5. in Epist. 1. Joan. ait: Perfecta charitas hæc est, ut quis paratus sit pro fratribus etiam mori.*

An autem in augmento charitatis detur status, ut nequeat in infinitum magis & magis augeri, an verò non possit dari intensio tanta, quin semper major, pendet à quæstione Philosophica in Physica tractari solita de infinito syncategorematico. In qua *Scotus 3. d. 13. q. 2.* & plures alii censent dari statum: Alii è contrà non minùs probabiliter contradicunt.

Petes, quo sensu distinguatur Charitas in Incipientem, Proficientem & Perfectam? *15.* *Quo sensu Charitas distinguitur in incipientem, proficientem & perfectam. Prior explicatio.* Resp. distinctionem istam accipi secundum diversa opera seu officia, in quibus charitas principaliter exercetur. Et primò quidem id, allegato *Augustino Tract. 5. in Epist. 1. Joannis,* explicat *D. Thomas q. 24. art. 9.* & alii Scholastici, ut Charitas dicatur incipiens, quamdiu præcipuum hominis studium est repugnare vitiis & malis cupiditatibus, quibus adhuc infestatur: Proficiens autem, quando jam principaliter incumbit in studium virtutis, ut faciat progressum: Perfecta denique, quando homo jam quietem à tentationibus & pravis cupiditatibus utcumque consecutus, atque etiam facilitatem quamdam in operibus virtutum, intendit totus contemplationi & divino amori. Secundò id explicari potest, ut Incipiens dicatur, quæ infunditur in justificatione, antequam operari jam incipiat: Proficiens verò dicatur ab illo tempore, quo operari incipit, usque

usque ad finem vitæ : Perfecta autem , post hanc vitam in patria. Vide *Augustinum l. de Spirit & Litt. c. 33.* ubi primo gradui applicat illud *Psalm. 102. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis ;* secundo id , quod sequitur : *Qui sanat omnes infirmitates tuas,* denique tertio id , quod subditur , *Qui coronat te in misericordia & miserationibus.* Et *l. 6. contra Julian. c. 19.* eisdem gradibus accomodat illud *Luca 13. Ecce ejicio demonia , & sanitates perficio hodie & cras , & tertia die consummor.*

16.

Charitatem intrinsecè minui non impli-

Dico II. Non implicat quidem charitatem diminui intrinsecè , seu quoad gradus intensiōis , de facto tamen id non fit , ne quidem per peccata venialia. Prima pars est manifesta. Deus enim omnipotens pro libitu suo , vel ob causas varias posset aliquos gradus charitati infusæ detrahare ; uti apponere seu infundere : quæ enim in hoc est apparentia repugnantia ?

De factota-
men num-
quam mi-
nuatur, etiã
per venia-
lia peccata.

Secunda pars est communissima Theologorum contra *Alfisdorensem l. 3. Summa Tract. 5. c. 5. & Dionysium Carthusianum l. d. 17. q. 9.* existimantes charitatem minui per venialia. Probatur : quia si charitas posset minui , utique per venialia (ut apud omnes in confesso est , & de iis tantum potest esse apparentia) at per hæc ipsam non minui intrinsecè , prout controvertitur , patet : quia sequeretur posse per venialia perdi totam charitatem : quæ tamen non nisi peccato mortali amittitur. Sequela patet : quia si charitas sit intensa ad tres gradus . & per singula venialia destruat v. g. unus gradus , per tertium tandem destruetur tota charitas , adeoque status gratiæ.

Probatur.

17.

Evasioni
Alfisdorensis oc-
curritur.

Nec satisfacit *Alfisdorensis* dicens per secundum veniale minus quam per primum diminui charitatem , atque adeo diminutionem fieri secundum partes proportionales , secundum quas charitas est divisibilis in infinitum. Nam præterquam quod hæc evasio fundetur in sententia Philosophica difficili , & fortè falsa de compositione continui , à qua non est verisimile dependere ordinationem divinam circa poenam peccati venialis ; adhuc ipsa non subsistit : cum fieri possit , ut veniale secundum sit gravius primo , & tertium utroque : tunc autem non est ratio , cur posteriora minus diminuerent charitatem , quam priora : Deus enim solet poenitentiam taxare cum proportionem ad gravitatem culpæ.

18.

Aliud effi-
cium pra-
cluditur.

Non rectè etiam respondetur , tali casu ultimum veniale fieri mortale , utpote quo tollitur status gratiæ. Nam id in primis repugnat communi Doctorum & Fidelium sensui , caretque omni solido fundamento. Repugnat etiam rationi , quæ docet , non ideo peccatum esse mortaliter offensivum , quod per illud extinguatur charitas . sed potius ob præsuppositam culpam mortalem (quæ hic non præsupponitur , cum sit culpa ejusdem rationis cum præcedentibus) veluti cau-

sam destrui demeritorie per inodum poenæ charitatem. Deinde aliàs ob periculum perdendi statum gratiæ seu omnis charitatis peccaret mortaliter , qui veniale committeret , præsertim parvâ præditus charitate. Immo cum nesciat homo mensuram charitatis , quam habet , quæve per singula venialia destruat , plerumque erit periculum totam extinguendi. Sicque septies in die cadens justus (secus est de peccatore , qui eatenus foret melioris conditionis multiplicando venialia pro libitu) merito semper timere debet , ne hîc & nunc peccando venialiter charitatem extinguat ; adeoque mortaliter peccet , aut jam antè extinxerit. Quare ulterius dubius hærebit de statu gratiæ , vel potius ratione periculi , cui se exposuit , censere debet , se esse extra statum gratiæ , sicque non poterit ministrare sacramenta , aut suscipere , nisi confiteatur aut conteratur. Quæ nimium sunt à sensu Ecclesiæ & ratione aliena.

Dicuntur tamen venialia minuire fervorem charitatis , & familiaritatem divinæ amicitiae , item minuire firmitatem charitatis , quatenus juxta alibi dicta ad ejus destructionem disponunt. Juxta quæ sunt explicanda omnia , quæ in contrarium adduci possent. Venialibus itaque deditus , acquirit pravos habitus , & ordinariè privatur specialioribus gratiis , quibus excitata anima solet in ferventiores divinæ dilectionis actus prorumpere. Ipsaque ad terrena fit inclinatio , creaturisque , etsi à Deo necdum separantibus , neque divinæ amicitiae contrariis , immerfa , non tam perfectâ appretiatione Deum amat , sicut illæ sanctæ animæ , quæ ab his penitus elongatæ , malunt omnia sustinere , quam vel leviter unice dilectum offendere. Undè fit , ut etsi amicitia essentialis non minuat : cum hæc mensuretur in ordine ad gradus gratiæ & gloriæ proportionatæ , ad quam Deus animas æqualiter acceptas habet , non obstante inæqualitate venialium culparum (quæ congruè puniuntur poenis solum temporalibus , non autem diminutione gratiæ & gloriæ) signa tamen & favores speciales divinæ amicitiae non ita ex parte Dei solent adhiberi , qui cum hujusmodi non ita familiariter agit. Delicata siquidem res est divina consolatio ; non datur admittentibus alienam. Undè *Augustinus Serm. 41. de Sanctis* , post enumerata varia & quotidiana justorum peccata subdit : *Quibus peccatis licet occidi animam non credamus , ita tamen eam velut quibusdam pustulis ; & quasi horrenda scabie replentia deformem faciunt , ut eam ad amplexus illius sponsi celestis , aut vix , aut cum grandi confusione venire permittant.* Sicque pedetentim charitas ad corruptionem disponitur , dum anima divinis consolationibus destituta , & ad terrena magis ac magis inclinata , ac minoribus culpis assueta , pedetentim ad majores admitten-

19.

Qui venialia minuant fervorem charitatis & familiaritatem divinæ amicitiae.

das

das inescatur. Quare Gregorius 3. parte Pastoral. admonit. 34. cum dixisset animam multis levibus peccatis sensim obrui, sicut navis multis guttis paulatim demergitur, explicans quomodo hoc fiat, subdit: Unde fit plerumque, ut mens assueta malis levioribus, nec graviora perhorrescat, atque ad quamdam auctoritatem nequitia per culpas nutrita perveniat, & tanto in majoribus contemnat pertimescere, quanto in minoribus didicit non timendo peccare.

20. *Charitas semel habita potest amitti.* DICO III. Charitas semel habita potest amitti, ac de facto amittitur tota, non solum peccato infidelitatis, sed quovis peccato mortali. Prima pars est de fide ex Tridentino sess. 6. can. 23. contra Jovinianum & Calvinum. Patet ex Scriptura aperte supponente justum posse à justitia excidere; Ezech. 18. Si averterit se justus à justitia sua &c. 1. ad Cor. 10. Qui se existimat stare, videat, ne cadat. Ad Gal. 5. Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini: à gratia excidistis. Ad Hebr. 10. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia. Apoc. 2. Habeo adversum te pauca, quod charitatem tuam primam reliquisti. Et alibi sæpè. Consentiunt Patres passim obvi. Idem patet ex Sanctorum exemplis, Davidis, qui cum esset vir secundum cor Dei, in adulterium & homicidium lapsus est: & Petri Apostoli, qui in Christi negationem lapsus fuit &c. Præterea quotidie plurimi baptizati, adeoque justificati in peccata gravia labuntur. Fundatur id ipsum in libertate & vertibilitate arbitrii ad bonum & malum pro statu hujus vitæ, qui est merendi & demerendi.

21. *Auctoritates nonnullæ discuntur semel exponuntur.* Dices, Charitas numquam excidit 1. Cor. 13. Et juxta Augustinum (ut citat Magister 3. d. 31.) charitas, quæ deferri potest, numquam fuit vera. Et Ambrosium in c. 6. Ep. 2. ad Cor. Ficta charitas est, quæ in adversitate deserit Resp. quod charitas nullo tempore excidat, quatenus manet tam hic, quam in patria; secus quam fides: etsi excidat in aliquibus particularibus personis per peccatum mortale. Verba Augustini non sunt verè ipsius, sed Auctoris indocti, ac in rigore falsissima, desumpta ex Epistola olim ordine III. nunc lib. de Salutar. docum. c. 7, in appendice ad Tom. 4. Ea tamen conatur in bonam partem accipere S. Bonaventura d. 31. in Expos. Textus dub. 1. Ambrosii verba sunt hæc: Stimulata charitas in his est, qui in necessitate deserunt fratres; quia videlicet in necessitate probatur sinceritas charitatis, ut signum sit non fuisse sinceram, si in necessitate desit.

22. *Amisam semel non omnes recuperant.* Similiter non omnes, qui habitam semel charitatem amittunt, postea ante finem salutem vitæ illam recuperant, quidquid videatur contradicere Petrus Martyr in c. 8. ad Rom. Nam etiam multi reprobi sunt ad tempus justi, qui à justitia excidunt, & in peccatis moriuntur; prout patet in plurimis, qui in infantia fuerunt justi & baptizati, & postea in hæresim aliisve peccatis aperte moriuntur.

Idemque fieri posse aperte supponit Scriptura Ezech. 18. Joan. 15. & alibi. Et consentiunt Patres. Ut proinde Tridentinum sess. 6. can. 17. merito damnet asserentes gratiam justificationis contingere solis prædestinatis. Fatendum nihilominus eos, qui à justitia excidunt, si sint prædestinati, finaliter in justitia mori: de quibus Joan. 16. Christus dixit: Non peribunt in aeternum &c. Prædestinatio enim Dei infallibilis est, adeoque in prædestinatis supponit aut facit finalem justitiam.

23. *Amittitur non solà infidelitas, sed quovis peccato mortali.* Secunda pars est similiter de fide contra diversos Sectarios, & traditur in Tridentino sess. 6. c. 15. can. 27. Idipsum c. 15. probatur ex illo Apostoli 1. ad cor. 6: Neque fornicarii, neque adulteri &c. regnum Dei possidebunt. Et ad Rom. 6. dicitur Stipendia enim peccati, mors. Jacobi 1. Peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem. Et c. 2. Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus &c. Unde Hieronymus in c. 5. ad Gal. Nec refert (inquit) uno quis peccato à beatitudine excludatur, an pluribus; cum omnia similiter excludant. Similia habet Basilii l. 1. de Baptis. c. 5. Oppositus demum error nullo nititur fundamento.

Quod autem peccatum mortale destruat charitatem, non physice, sed demeritorie, quia videlicet gravis culpa, etsi non opposita physice charitati, meretur rescissionem divinæ amicitiae, ostensum est supra d. 1. q. 7. num. 75. *Demeritur id tantum*

Q U Æ S T I O III.

An eadem, aut equalis sit Charitas Viæ & Patriæ?

24. *Idem habitus Charitatis in via & patria.* DICO I. Habitus Charitatis in via & patria est idem. Ita communiter Theologi, Estque juxta Suarez & Tannerum (ut refert Arriaga d. 35. n. 50.) de fide ex illo Apostoli 1. Cor. 13. Charitas numquam excidit. Quo etiam utuntur reliqui Scholastici, dum docent Charitatem habituales in patria non evacuandam, signanter D. Bonaventura 3. d. 31. art. 3. q. 1. in corp. dicens id esse indubitatum. Ratio est: quia idem habitus charitatis potest esse, & juxta omnes de facto est, generalis ad amorem Dei, sive hic consequatur fidem, sive consequatur visionem; adeoque non est ratio illum evacuandi aut mutandi, sive, quoad speciem, sive quoad numerum. Deinde eadem gratia sanctificans manet in via & in patria, ergo etiam idem habitus charitatis, qui probabilius à gratia non distinguitur, aut certè eam indivulsè comitatur. Vide Scotum dist. 31. q. un.

25. *Actus tamen differunt specie.* DICO II. Actus Charitatis viæ & patriæ differunt specie. Ita Coninck, Wiggers, Arriaga & plurimi alii. Inclinatque Scotus d. 31. n. 4. Et supponit D. Thomas q. 24. art. 7. ad 3. docens charitatem viæ, quantumvis augeatur, num-

numquam posse pertingere ad charitatem patriæ; utique non ratione intensiōis, quæ potest esse par aut major, adeoque ratione perfectionis specificæ. Ex quo probatur Conclusio: quia rectè colligitur, ea esse specie distincta, quorum unum quantumvis perficiatur, non potest pertingere ad perfectionem alterius. Ratio autem distinctionis desumitur ex diverso modo tendendi in objectum beatificum, quod hîc proponitur confusè & obscurè per species alienas, in patria distinctè & clarè per visionem illius secundum se: ex quo omnino videtur exurgere amor intrinsecè & essentialiter perfectior. Diversa enim propositio huiusmodi objecti diversimodè afficit & movet voluntatem, adeo ut juxta communem sententiam adversariorum amor beatificus ex natura sua sit necessarius, cum è contrà amor viæ sit liber. Deinde clara visio excellentiæ & perfectionum divinarum causat earundem appretiationem & æstimationem longè aliam & perfectiorem, adeoque consimilem amorem, quàm cognitio earundem per fidem causare possit: & plura ex visione nobis innotescunt, quæ, & ob quæ Beati amant Deum, quàm ex obscura fidei cognitione. Confirmatur: quia non est credibile fruitionem beatificam, quæ est beatitudo essentialis, aut certè non infima beatitudinis pars, non esse perfectiorem amore viatorum, qui alioquin hîc obtinerent beatitudinem quoad essentiam seu substantiam actûs primarii, aut saltem secundò principalis. Præterea actus beatæ intentionis distinguitur essentialiter & intrinsecè ab actu concupiscentiæ Dei in via, non obstante identitate objecti formalis.

Dico III. Habitus Charitatis Beati non est necessariò intensior habitu viatoris, sive fiat comparatio cum eodem, sive cum alio justo viatore. Patet: quia plurimi moriuntur cum sola justitia in Baptismo accepta; qui sinè fundamento dicerentur post mortem accipere novum augmentum gratiæ aut charitatis habitualis: quin potius gloria proportionatur gratiæ & meritis huius vitæ. Idemque est de aliis justis, qui non accipiunt post vitam aliquos gradus gratiæ, non respondentes meritis præsentis vitæ: etsi dubitetur, an gratia præhabita, per peccatum amissa, restituatur semper tota in proxima justificatione (idemque est de gratia respondente meritis actûs remissioris) an verò differatur ad finem huius vitæ aut initium alterius. Neque id locum habet in iis, qui sic se disposuerunt & operati sunt, ut totam gratiam & charitatem eis debitam actu receperint, prout indubiè videtur accidisse in virgine Deipara.

Idem est clarum instituendo comparationem inter diversos: quis enim dubitet Deiparam, Paulum, Franciscum, Magdalenam & similes primarios Sanctos habuisse longè majorem cumulum graduum gratiæ sancti-

ficantis seu charitatis, quàm parvulus moriens cum gratia baptismali, aut aliquis de communi grege justorum in cælo habeat? Sinè fundamento autem confingitur, omnes huiusmodi in principio beatitudinis obtinere novum augmentum charitatis habitualis, quod superet in intensiōe omnium Sanctorum huius vitæ, excepta fortè B. Virgine, gratiam seu charitatem: quidquid *Lorca sect. 3. disp. 18.* senserit, oppositum conclusionis absque dubio verum existimans; cum è contrà *Coninck 22. d. 6. n. 85.* multò probabilius, immo certum esse putet, non dari huiusmodi habitualis charitatis augmentum post mortem.

Nec obstat illud Christi de Joanne Baptista *Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit major .... qui autem minor est in regno celorum, major est illo.* Nam juxta *Augustinum* & plurimos alios sensus est; Qui autem minor est ætate, & (quantum erat ex opinione Judæorum) æstimatione & auctoritate, Christus ipse videlicet, is in regno cælorum, seu Ecclesia justorum, major est illo auctoritate, potestate, divinitate. Si autem sermo sit de regno cælesti Beatorum, sensus est (quem etiam allegat *Augustinus l. contra adversarios legis & Prophetarum c. 5.* & sequuntur plures alii) quòd minimus Beatus sit major & felicior Joanne Baptista seu alio sancto viatore, non tam ratione intensivi augmenti gratiæ, quàm ratione statûs beatitudinis, completentis Dei visionem, fruitionem & gaudium beatificum, cum perpetuitate, securitate, impeccabilitate &c.

Dico IV. Charitas actualis patriæ regulariter saltem est intensior, quàm Charitas viæ, si fiat comparatio ejusdem Beati ad eundem viatorem; secus probabiliter est, si comparatio fiat ad diversos. Prima pars probatur: quia vix aut numquam hîc elicimus actum tam intensum, quàm potentia cum habitu elicere possit, ob imperfectionem notitiæ, obstacula concupiscentiæ & similia, quæ in patria cessabunt, & in qua objectum clarissimè visum rapiet voluntatem, ut ad extremum potentiæ suæ & habitûs exardescat in amore divino. Accedit, quòd juxta sententiam multorum, vix umquam contingat, ut adultus hîc accipiat totum augmentum gratiæ seu charitatis, ad quod jus habet, & quod in patria consequetur: quòdque potentia cum habitu infuso possit elicere actum habitu intensiorem: id quod continget in patria, si usquam.

Secunda pars colligitur ex eo, quod licet nobis incerta sit mensura intensiōis actuum, quia tamen multi Sancti in hac vita sunt præditi habitu charitatis incomparabiliter intensiori præ habitu multorum Sanctorum in cælo, qui in multis, v. g. decedentibus cum sola justificatione accepta in infantia, est valde remissus: hinc videntur priores operantes cum tam intenso habitu,

28.

Quo sensu minor in regno celorum sit major Joanne Baptista viatore.

29.

Charitas actualis patriæ est intensior in eodem charitate viæ.

30.

Non ita in diversis.

26. Habitualis charitas non est in Beato necessariò intensior, quàm in viatore: Sive eodem.

27. Sive in diversis.

& pleno spiritus fervore; accedente adjutorio gratiæ actualis, elicere posse actum magis intensum, quam Sancti in cælo; prout videtur contigisse in B. Virgine; & aliis pluribus.

Q U Æ S T I O I V.

De Objecto materiali & formali Charitatis.

31. Deus est ob-
jectum pri-
marium
charitatis:

Quæ in
scripturis
proinde
charitas
Dei voca-
tur.

32. Secunda-
rium, pro-
ximus.

33. Quinam
hoc nomine
intelligan-
tur.

DI C O I. Objectum materiale prima-
rium est Deus, secundarium proximus;
& omnia, quæ possunt conducere ad bonum
seu gloriam Dei; formale, infinita Dei boni-
tas seu perfectio, quæ in se bonus seu perfe-
ctus est. Prima pars patet: quia Deus est pri-
mum & principale, quod diligimus, & super
omnia diligere debemus, & cui intrinsecum
est charitatis motivum. Indeque Charitas in
Scripturis appellatur Charitas Dei, tamquam
proprii objecti scilicet dilecti *Joan. 5. 2. ad
Thessal. 3. 1. Joan. 3. 13. & 5. juxta Augustinum*
& alios Patres; et interdum vocetur Chari-
tas Dei, quæ ipse diligit nos, ut *1. Joan. 3.*
In hoc cognovimus Charitatem Dei, quoniam ille
animam suam pro nobis posuit. & alibi.

Secunda pars est communis omnium Do-
ctorum. Et colligitur ex Scriptura *1. Joan. 4.*
Si diligimus invicem, Deus in nobis manet, &
Charitas ejus in nobis perfecta est. Ratio est:
quia proximus est bonum quoddam extrin-
secum Dei, cujus gloria augetur per hoc;
quod proximus ipsum amet; ei que serviat.
Igitur ad Charitatem spectat desiderare hæc
similiave bona proximo propter Deum.
Idemque est de proximo spectato secundum
corpus, deque omnibus aliis rebus, quatenus
considerantur cedere posse ad gloriam Dei:
ad eandem enim virtutem spectat intentio
finis, & electio mediorum.

Porro nomine proximi intelligitur hic om-
nis creatura rationalis capax æternæ beatitu-
dinis, juxta *Augustinum l. 1. de Doctr. Christ.*
c. 23. 26. & 30. aliosque Patres; qui licet
specialiter de hominibus loquantur, est ta-
men eadem ratio de Angelis, immo & de
Christo quatenus est homo: ideoque cum
ceteris Theologis ita sentit *D. Thomas q. 25.*
art. 10. Unde quod ad rem ipsam spectat,
idem est sibi ipsi proximus, ex charitate post
Deum primo loco diligendus; propter quod
dicitur charitatis ordo incipere à se ipso. An
verò etiam propriè dicatur quis sibi ipsi pro-
ximus; pertinet ad quæstionem de nomine,
& vim vocis spectando videtur potius sibi
idem dicendus, quam proximus. Unde in
præcepto, quo jubemur diligere proximos,
sicut nos ipsos, patenter distinguimur nos
ipsi à proximis nostris; quorum dilectio
mensuratur dilectione nostri. Dum autem
Gregorius Hom. 17. in Evan. dixit: *Minus*
quàm inter duos haberi charitas non potest, egit
de charitate, quatenus dilectioni superaddit ra-

tionem amicitiae, quæ necessariò respicit al-
terum, cum sibi nemo amicus sit aut dica-
tur. Præterea non solum sunt diligendi justi,
sed etiam peccatores, ac nobis malè facientes
seu inimici: quos tamquam proximos amo-
re prosequimur propter Deum, dum ideo cu-
pimus procurare eorum conversionem & sa-
lutem, ad quam sunt ordinati. Damnatos
autem homines & angelos, veluti jam incapa-
ces gratiæ & gloriæ, non possumus perfecto
amore charitatis prosequi, etsi imperfecto
modo possimus de eorum interitu, & pecca-
tis, quæ jugiter in æternum committunt, tri-
stari, sive per inefficacia desideria circa eorum
bonum salutare versari.

Tertia pars est *Scoti d. 27. q. un. §. Quan-*
tum ad istum articulum, & aliorum commu-
niter. Ratio est; quia infinita bonitas & pul-
chritudo seu perfectio Dei est, quæ objecti-
vè proposita nos movet ad amandum Deum
super omnia. Deinde ipsa movet beatos
quantum ad actum fruitionis beatificæ, ergo
etiam nos, quantum ad actum amoris hujus
viæ. Insuper infinita bonitas Dei potest exci-
tare ad sui amorem non minus, quam bonitas
seu pulchritudo alicujus creaturæ: ergo rectè
statuitur esse motivum; præsertim cum a-
liunde nil obstat; nec aliquid aliud congruè
statui possit. Et in hoc distinguitur Charitas à
spe, quod hæc veluti amor mercenarius con-
cupiscentiæ versetur circa Deum, quæ spe-
ranti bonum, Charitas autem non sit merce-
naria; sed amor benevolentiae tendens in
Deum quatenus bonum in se.

Infinita porro bonitas seu perfectio Dei *Sive ade-*
absolutè sumpta complectitur infinitam sa-
pientiam, omnipotentiam & reliquas perfe-
ctiones in suo genere infinitas, ex quibus ex-
urgit ens infinitum in omni genere entis. Et
quàmvis bonitas Dei sic spectata sit velut uni-
versalis in continendo omnem perfectionem,
est tamen in se simplicissima ratio, sufficien-
ter terminans & movens ad dilectionem su-
pernaturalem.

Nihilominus non apparet, cur anima ne-
queat in hac vita distinctè & separatim sibi
proponere singula Dei attributa, v. g. infini-
tam Dei sapientiam, misericordiam &c. ip-
sumque amare super omnia amore superna-
turali, quia benignus & misericors est, quia
infinite sapiens &c. Quemadmodum etiam
fides supernaturalis habet pro motivo assen-
tiendi aliquod attributum, scilicet veracitatem
Dei. Nec aliquid deficit in tali amore, quò
minus spectet ad virtutem Theologicam, uti-
que Charitatis. Nil etiam est, quod obstat.
Cum enim Charitas sit virtus infusa, adeoque
se habeat instar potentiae, facile apparet, quæ
ipsa possit se extendere ad amorem Dei con-
ceptum ex bonitate Dei, sive consideratâ ad-
æquatè, sive sub ratione aliqua particulari &
inadæquatè. Et quidem frequenter contin-
git, ut amatores Dei sese diversis temporibus
occupent in consideratione & admiratione
surgant

34.

Formale
motivum,
infinita Dei
bonitas;

35.

Sive ade-
quâtè spe-
ctetur.

36.

Sive inad-
æquatè in
singulis
perfectioni-
bus infini-
tis.

diversarum Dei perfectionum, indeque confurgant in amorem vivificum Dilecti sui, qui totus & infinite pulcher ac amabilissimus est, sive consideretur ut sapiens, sive ut justus, sive ut misericors &c, sive ut hæc omnia complectens.

37. *Qui perfectiones respectum ad extra dicentes sunt motivum charitatis.* Nec obstat I. Quod Deus quatenus misericors, liberalis, aut sub simili respectu ad nos, sit objectum amoris concupiscentiæ, quo concupiscimus nobis beneficia à Deo. Nam si considerentur & amentur hæc perfectiones respectivæ, quatenus cedunt in bonum termini respecti, qui sumus nos, eatenus quidem amantur amore concupiscentiæ: at si considerentur & amentur, quatenus Deum esse tam misericordem, tam liberalem & beneficium &c. est pulchrum, & perfectio ipsius Dei, qui est quasi subiectum, indubie terminant amorem benevolentiae, & ad illum propriè movent.

38. *Identitas non obstat, quin perfectiones formaliter, ut à considerantur, sic amantur.* Non obstat II. Quod omnes formalitates seu perfectiones divinæ sint omnino idem à parte rei, adeoque attingantur semper omnes simul à voluntate, quæ non præscindit. Nam, etsi voluntas præcisionem non incipiat, potest tamen inceptam per intellectum continuare, tendendo per affectum in objectum, quatenus per intellectum proponitur, à quo Deus proponi potest inadæquatè, sive tamquam misericors, sive tamquam sapiens &c. Si tamen voluntas efficaciter amet aliquam rem ponendam in esse, eo ipso ponet omnia rei identificata, non quia hæc omnia formaliter amet, sed quia potentia executiva per imperium voluntatis determinata fertur in totum objectum, prout est à parte rei.

39. *An vel quâ ratione diligatur Deus ob beneficia collata.* Non obstat III. Quod Deus à nobis diligatur propter beneficia creationis, redemptionis &c. nobis collata; quæ ratio etiam assignatur I. Jo. 4. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Immo sine communicatione donorum non stat ratio amicitiae, qualis est charitas. Non obstat, inquam: quia beneficia non sunt proprium motivum amoris, sed causant debitum rependendi amorem benefactori: diligendus enim est ob suam bonitatem tantus benefactor, beneficiaque exigunt, ut amemus illum propter se. Gratitude itaque erga Deum imperat amorem eliciendum ob increatam bonitatem. Quod si considerentur non tam beneficia, quàm bonitas tanta beneficientis, jam non itur extra increatam bonitatem Dei, quæ est motivum amoris. Similiter amor increatus Dei erga nos est perfectio infinita ipsius. Adde beneficia seu communicationem Dei esse rationem quamdam secundariam, quæ nos allicit & provocat ad amorem: sicut amamus alterum ob doctrinam, virtutes, similesque perfectiones, qui tamen si noscatur esse benevolus, & redamare amantes, accedet particularis ratio amabilitatis alliciens ad amandum. Ut tamen in præsentī amor hoster perfectus sit, non tam debet esse prop-

ter beneficia, quàm propter bonitatem & amorem divinum, ex quo nobis communicantur, sic ut tunc magis ametur Deus, eò quod bonus sit, ut nos dignetur amare, quàm propriè ametur propter beneficium. Vide Scotum supra. Estque hæc communicatio necessaria ad amorem nostrum, quatenus est amicitia, juxta dicta quest. I. non tamen ad actum amoris præcisè: nil enim vetat diligere à nobis aliquem ob suas perfectiones & pulchritudinem, cum quo nil nobis communicationis & dependentiæ intercedit. Quæ pulchrè declarat Scotus supra.

Non obstat IV. Quod juxta Augustinum I. Soliloq. c. 6. per charitatem desideremus Dei conspectum. Nam intellige hoc, non quatenus per Dei conspectum beati efficiamur (hoc enim desiderat spes) sed quatenus per claram Dei visionem disponimur ad Deum perfectissimè amandum, ad quod charitas inclinat. Quæ ratione animæ perfectæ desiderant dissolvi & esse cum Deo.

Quæ hinc possent proponi de divisione amoris in amorem Dei tamquam auctoris naturæ, & amorem Dei tamquam auctoris gratiæ seu bonorum supernaturalium: vide ex diffusius plicata Tractat. de Grat. d. 2. quest. 4. n. 37. & seqq.

Dico II. Eadem simplex & indivisibilis charitas habitualis inclinat ad amandum Deum, & proximum propter Deum. Est communis Doctorum, & consonat Augustinus 8. de Trinitat. c. 8. dicens: Ex una eademque charitate Deum proximumque diligimus, sed Deum propter Deum, nos autem & proximum propter Deum. Ratio sufficiens sumitur ex identitate motivi, quo nimirum non diversificato, non est necesse diversificari habitum supernaturalem (quidquid sit de naturali) utpote se habentem instar alicujus potentiae, non autem instar vestigii suorum actuum. Ut proinde non obstat diversitas specifica velut physica ex parte objectorum materialium desumpta. Non referat quoque, quod (ut objicitur) in dilectione proximi reperiatur nova difficultas: quæ tamen sufficienter tollitur per mentem vivaciter applicando motivum charitatis proximo, etsi alioquin inimico. Non obstat etiam facilitas diversa, quæ sentitur in exercitio amoris Dei & proximi: habitus enim infusi non dantur ad facile, sed ad simpliciter posse; adeoque datâ diversâ facilitate, in aliud principium ipsa est referenda. Non obstat denique, quod divina bonitas non insit internè proximo: etsi enim propterea non sit diligendus super omnia, uti Deus; sufficit tamen ordo seu habitudo extrinseca ad bonitatem Dei, ut propter illam proximus diligatur. Sicut medicina, de se naturæ ingrata, amatur ob bonum sanitatis sibi extrinsecæ.

Charitas autem Dei diversimodè potest inclinare in dilectionem proximi. Primo quatenus sincerus amicus Dei ab ejusdem bonitate

40. *Qui per charitatem desideremus juxta Augustinum Dei faciem.*

41. *Eadem simplex charitas elicit amorem Dei & proximi propter Deum.*

42. *Diversimodè id fit, Primò.*

tate motus capit eum diligere à quibuscumque, veluti ab iis merito diligendum, adeoque ipsum diligere à proximo. Hoc ipsum autem considerando, maximum proximo bonum cupio, adeoque ipsum diligo, etsi propter divinam bonitatem, quæ dignissima est ut à proximo diligatur.

Secundò.

Secundò, qui diligit Deum cupit ipsi quodvis bonum, atque adeò quòd omnia cedant ad bonum & gloriam ejus, ac quævis creatura sic benedicat Deum ejusque gloriam manifestet. Specialiter autem Deo bonum est, quòd proximus eum amet, veniat ad cælum &c. Undè taliter amat sincerè Deum, se & proximum, qui ut augeatur honor & gloria ac bonum Dei, rectè vivit, alios rectè vivere cupit & procurat verbis, exemplis &c.

43.
Tertiò.

Tertiò, qui diligit aliquem, diligit ea, quæ pertinent ad ipsum, v. g. filium ob patrem, etiam jumentum amici, propter ipsum. Undè 1. Joan. 5. dicitur: *Omnis qui diligit eum, qui genuit, diligit & eum, qui natus est ex eo.* q. d. ita naturâ comparatum est, ut qui patrem diligit, ejus causâ quoque filium diligat. Proinde nos, qui Deum diligimus, diligimus quoque propter Deum natos ex eo, qui sunt fratres nostri. Aut etiam subinde amatur filius aut externus, quia in eo relucet imago, virtutes & perfectiones amici: sic & proximus ac creatura alia, quatenus in eo relucet Deus ejusque perfectiones; dum tamen divina perfectio sit, quæ movet.

Quartò.

Denique cum Deus præceperit dilectionem proximi, nascitur inde quædam necessitas diligendi proximum; quod si tunc faciamus, ne patrem nostrum optimum offendamus, ac ut Deo amico nostro placeamus, quodque illi gratum est, præstemus, verè diligimus ipsum propter Deum & divinam bonitatem, cui per omnia placere, & quod illi gratum est præstare cupimus. Sed quia Deus non præcipit dilectionem proximi fieri ob certum motivum, v. g. bonitatem Dei, præcepto satisfaceret, qui proximum propter se amaret, & in necessitatibus ex alio motivo succurreret. Undè ut sit Charitas Theologica, debet fieri, quia id Deo placet.

44.
Dilectio
proximi ob
suam in-
trinsecam
perfectio-
nem, etsi su-
pernatural-
em, est ac-
tus amici-
tiæ moralis

Nihilominus, si proximus præcisè ametur ob suam bonitatem intrinsecam, etsi supernaturalem, non erit Charitas Theologica; cum Virtus Theologica necessariò tendat in Deum, saltem tamquam objectum formale. Quare actus erit amicitiae moralis, siue acquisitæ siue infusæ, si detur. Quamvis & hic posset reflexè imperari per distinctum actum ex motivo charitatis divinæ elicatum; ut patet.

Q U Æ S T I O V.

De Præcepto Charitatis Dei.

45.
Quanam
continean-

PRÆCEPTUM diligendi Deum habetur expressum Deuter. 6. & repetitur à

Christo Matth. 22. his verbis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* Cui subdit Christus: *Hoc est maximum & primum mandatum.* Quo quidem mandato in primis continetur præceptum negativum non habendi Deum odio, & generale non agendi quidpiam, quod sit contra amicitiam Dei, adeoque præceptum generale non peccandi, præsertim mortaliter. Continetur præterea præceptum generale affirmativum observandi omnia mandata Dei: præceptum enim hoc est velut compendium præceptorum, ideoque dicitur ad Rom. 12. *Plenitudo legis est dilectio.* Is enim veraciter Deum diligit, qui ad amulsum omnia Dei mandata studet servare, adeò, ut vincatur Deum ex toto corde non diligere, qui observantiam alicujus mandati postponit affectui creaturæ seu alicujus rei extra Deum. Undè Joan. 14. dicitur: *Qui habet mandata mea & servat ea, ille est, qui diligit me: qui non diligit me, sermones meos non servat.* Et c. 15. *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego precipio vobis.*

An verò insuper contineatur ibidem speciale præceptum dilectionis actualis internæ, quâ homo in Deum tamquam in suum bonum sic feratur affectu & voluntate, ut eum præponat universis rebus commutabilibus, Deum ejusve amicitiam amittere, quod quidem præceptum obliget aliquando in vita, etsi non pro semper & ad semper, dubitari posset. Nonnulli enim (quorum sententiam saltem ut falsam & scandalosam meritò damnavit Alexander VII. proposit. 1.) id negasse referuntur. Sed communissima sententia Theologorum cum D. Thoma, & Scoto d. 27. quæst. unic. num. 18. id affirmat. Quorum sensus adeò communis grave est fundamentum ita sentiendi & Scripturam ac legem naturæ interpretandi. Ratio assignari potest, quòd hoc exigere videatur infinita Dei bonitas & amabilitas, quæ omnino videtur exigere amorem ex parte nostrum, maxime tot titulis ei obstrictorum: non minus, quàm assensum credendi summæ ejus veracitati, aut ullum alium actum præceptum. Undè congruentissimum erat, imperari actum dilectionis Dei adeò naturæ conformem, & Deo gratum ac perfectum; adeoque de facto imperatum esse, defectumque illius esse contra rationem, communis sensus Doctorum tradit.

Nec obstat, quòd in Decalogo non exprimitur hoc præceptum: nam est veluti præambulum ad alia præcepta, quorum observantiam exigit dilectio Dei; cujus quidem præceptum affirmativum à cæteris distinctum alibi satis expressum erat, ut Deuter. 6. satisque ingeritur consideranti vivaciter: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Præceptum autem generale negativum, non offendendi scilicet Deum, est quasi imbibitum omnibus aliis præceptis.

Non obstat etiam, quòd Joan. 14. obser-

vans

46.
Specialiter
an actus
interior di-
lectionis
Dei super
omnia.

47.
Occurrit
objectioni-
bus.

vans mandata dicatur diligere Deum; adeoque præceptum dilectionis non videatur esse speciale, sed solum generale de observantia mandatorum. Nam ut observet quis mandata, Deumque non offendant, debet servare hoc ipsum speciale mandatum de interna dilectione Dei. Alioquin secluso mandato & actu speciali internæ dilectionis, servans mandata & opera mandatis correspondentia exercens, non diligit Deum formaliter, sed interpretativè, quatenus censi interpretativè potest diligere Deum, qui ejus voluntatem exequitur. Nec natum est fieri, ut sedulus divinatorum mandatorum observator non eliciat interdum actus formales veri & interni amoris Dei.

48. Deum super omnia intensivè diligendum ut præcepti. Nonnulli dixerunt.

Communis tamen doctrina assertans sufficere dilectionem super omnia appretiativè probatur.

Dubitatur præterea, quid sit Deum ex toto corde diligere, adeoque qualis debeat esse dilectio, ut satisfiat præcepto? *Alensis, D. Bonaventura, Durandus, Angelus, Petrus Soto* apud *Hugonem Cavellum in Scolio ad Scotum 3. d. 27. n. 16.* censent contineri obligationem diligendi Deum super omnia alia intensivè. Pro qua sententia etiam solet citari *Scotus supra*; qui tamen (ut notat *Poncius in Comment. n. 47. & 48.*) non exigit majorem intensiorem gradualementem, sed solum hoc, quod Deus debeat diligi super omnia extensivè, id est, appretiativè, & intensivè, quantum ad hoc, quod debeat esse amor efficax. Communis itaque Doctorum sententia (quam etiam sequitur *Cavellus, Pitigianus, Poncius* & alii *Scotista*) est, Deum debere efficaciter diligi super omnia appretiativè, idque sufficere: hoc enim simpliciter est magis Deum, quam alia diligere. Nemo namque negavit, nos illum maximè diligere, cui tali affectu adhæremus, ut malimus quævis alia relinquere, & quovis indignationem subire, quam aliquid agere, quo ab ejus amicitia separemur. Quamvis alioquin Deus indubiè dignissimus sit, qui etiam toto conatu, quantum ad intensiorem ametur, utpote non sufficienter diligibilis ab ulla creatura, quin majori & intensiori semper dilectione dignus sit. Verum hujus rei obligatio neque ex ratione, neque ex tenore præcepti sufficienter colligitur; sed solum efficax appretiatio seu æstimatione Dei præ omnibus, ut clariùs indicatur *Matth. 10. Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.* Ubi manifestè solum significatur, quod si necessitas venerit, ut amor parentum Dei amori comparandus sit, & non possit uterque servari, tunc odium in suos, pietas sit in Deum, ut notat *Hieronymus ibid.* Vide etiam *Augustinum epist. 89.*

49. Idipsum amplius confirmatur.

Id ipsum declaratur ratione: quia certum est apud omnes, nos non obligari ad maximam intensiorem dilectionis possibilem, sive absolutè, sive considerato auxilio & habitu diligentis. Supponendo igitur, sufficere dilectionem v. g. ut quatuor, satisfaciet præcepto, qui actu tam intenso vellet placere Deo in omnibus potius, quam creaturæ;

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

quantumvis haberet amorem ut sex erga creaturam. Neque enim amoris hujus intensio enervat efficaciam præsuppositi amoris Dei, aut cum eo repugnantiam habet. Nec apparet ratio, cur eo ipso, quo amor honestus abundat in proximum, peccaretur contra Deum. Perplexitatem quoque non modicam afferret opposita doctrina, cum planè ignota nobis sit quantitas intensiōis gradualis in actu voluntatis, undè anxie hærebit animus, num fortè intensior sit aliquis affectus honestus erga rem creatam. Quare credendum non est cadere sub peccatum, quod nullatenus cadit sub notitiam nostram.

Denique rectè consistit majoritas æstimationis cum minori vehementia seu intensiōne actus: quemadmodum cum majori intensiōne actus opinativi consistit major firmitas actus scientifici remissioris: & cum intensiōne majori actus scientifici major firmitas actus fidei remissioris. Sic etiam apparet in matre intensior dilectio præsentis prolis parvulæ; cum tamen, factâ comparatione, dilectio filii senioris absentis, undè familiæ bonum pendet, sit quoad appretiationem seu æstimationem major. Pari modo ex sublimiori æstimatione, quam habemus de bono infinito, potest oriri amor appretiativè perfectior, etsi in intensiōne minor affectu erga rem aliquam sensibus propinquam, atque adeo vehementius animum trahentem. Prout homines etiam justi frequenter magis afficiuntur dolore, quantum attinet ad vehementiam de morte parentis, quam de peccatis; de quibus tamen magis appretiativè dolent. Vide plura apud nostrum *Poncium sup. num. 37. & seqq.*

Ex his colligi potest amorem Dei super omnia, adeoque supra nos ipsos esse juxta inclinationem naturalem hominis seu creaturæ rationalis; ut docet *D. Thomas 1. P. q. 60. art. 5. Scotus 3. d. 27. quest. unic.* Probat: quia Deum supra nos ipsos esse diligendum dictat recta ratio & jus naturale, vetans nos aut quidquam aliud æquè vel magis diligi; creatura autem rationalis quatenus talis, naturaliter inclinatur ad se conformandum rectæ rationi naturali & juri naturæ. Confirmatur: quia gratia non destruit naturam, sed perficit, per gratiam autem inclinamur ad hujusmodi amorem, adeoque natura non inclinat in contrarium. Potest quidem ratione facilitatis, ac intimæ conjunctionis vivaciùs propositæ natura magis esse prona ad se amandum; non tamen ad se amandum æquè vel magis quam Deum: propensio enim hæc spectaret ad corruptionem peccati, non ad propriam inclinationem naturæ rationalis ut sic.

Ex dictis etiam patet indubitatum esse, quod præcepto dilectionis Dei possit in hac vita satisfieri: cum præcepta Dei non sint grævia, minus impossibilia, justis præsertim;

50. Major appretiatio qui stat cum minor intensiōe

51. Hujusmodi dilectio Dei etiam supra nos ipsos est juxta inclinationem naturalem.

52. Potest hoc præceptum in vita impleri.

Explican-
tur dicta
Augustini

& Luca 10. Legisperito referenti hoc præceptum Christus dixerit: *Hoc Fac, & vires*: & frequenter in Scriptura exigatur, ut toto corde quæramus Dominum; prout David testatur se illum quæsisse *Psal. 118*. Dum igitur nonnulli Patres, signanter *Augustinus* variis locis, insinuant præceptum hoc non posse in hac vita perfectè impleri, sed solum in patria, loquuntur (uti *Augustinus* se satis explicat) de illo, non quatenus hîc cadit sub obligationem, sed quatenus proponitur homini ut scopus, in quem collimare debeat, ut scilicet ex toto corde intelligatur diligere Deum, quando sinè intermissione, & extremo conatu ac appretiatione diligitur Deus, etiam cum omnis venialis culpæ, omnisque affectus extranei stabili exclusionem. Hoc enim solum erit in patria, dum charitas perfectissimè possidebit cor, eique dominabitur; estque ille finis præcepti hîc obligantis. Et sic (inquit *D. Bonaventura dist. 27. art. 2. q. 6*) ille modus non obligat ad sui impletionem, sed exprimitur in præcepto, ut faciamus, quo per amorem debeamus tendere. Vide ipsum & *Jansenium in Concordia Evangelica c. 81*.

53.
An satis-
fiat huic
præcepto
per actum
naturalem.

Dubitatur III. An præcepto dilectionis Dei satisfiat per actum naturalem? Resp. satisfieri posse, non sic tamen, quin etiam per actum supernaturalem: ut proinde indifferens sit, quantum ad hoc præcisè præceptum. Quatenus tamen actus supernaturalis charitatis esset medium necessarium alicui ad salutem, eatenus quoque indirectè caderet sub obligationem ratione finis.

54.
Quando-
nam obli-
get.

Dubitatur IV. Quo tempore obliget præceptum affirmativum internæ dilectionis Dei: Nec agitur de obligatione indirecta, eliciendi v. g. actum charitatis vel contritionis charitate perfectæ in casu, quo id requiritur ad ministrandum aut suscipiendum aliquod sacramentum, vincendam tentationem aut periculum peccati in certa occasione, fortassis martyrii, asscurandam salutem suam in fine vitæ per medium certissimum &c. (quibus casibus etiam satisfiat obligationi directæ, quæ alioquin fortassis concurrere posset) sed de obligatione directâ, quæ concernat etiam hominem in infantia v. g. justificatum, aut aliàs in gratia existentem.

55.
Incertum
est, variæ
de hoc opi-
niones.

Quæ quidem quæstio difficulter determinari potest, ob incertitudinem rei, & consequenter varias de tempore hujus obligationis opiniones. Aliqui enim (inter quos refertur *D. Thomas*) determinant primum instans acquisiti usus rationis: alii insuper articulum mortis: alii præterea (inter quos refertur *Scotus sup. num. 18*. qui tamen apertè solum loquitur dubitativè) dies Dominicos seu festivos: alii adhuc (quod probabile censet *Poncius sup. num. 64.*) omne tempus, quo divina bonitas sufficienter proponitur tamquam amanda, nec adest impedimentum aliud, quam inordinatus affectus actualis vel

habitualis erga creaturas: alii è contrâ extimant sufficere, ut semel in vita eliciatur actus dilectionis, eò quòd sic satisfiat rigori præcepti affirmativi, plures repetitos actus non exprimentis.

Sed apparet incongruum valde, ut homo aliquanto tempore vitam cum usu rationis protrahens non nisi semel affectum dilectionis erga Deum suum eliceret: Unde hanc 5. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus*. Et 6. *probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum*: Inter 65. propositiones meritò proscripsit *Innocentius XI. Bullâ ovium sibi*. vide etiam proposit. 7.

Quod autem asseritur de primo instanti usus rationis, non rectè fundatur à *Thomistis* ut ostendit *Poncius num. 53. & seqq.* Si tamen intelligiretur hoc modo, quòd homo perveniens ad perfectum usum rationis, propositæque divinæ bonitate ac obligatione Deum diligendi, teneatur statim moraliter loquendo se ad Deum suum per actum perfectæ dilectionis convertere, illumque instar cujusdam homagii Deo offerre; non esset, quòd multum culpetur, quin immo satis id rationi videtur congruere. Prout etiam congruit rationi (etsi non satis constet) ut id fieri debeat in fine vitæ moraliter accepto, quòdque non nimis diu differatur durante vitâ. Tempus autem determinationi prudentis relinqui solet: ex notabili negligentia, in quâ plura consideranda sunt, perfectio judicii, iterata sæpius propositio objecti, internæ motiones, quæ sunt velut assidua interpellatio pro executione præcepti &c: nisi quod *Coninck disp. 24. num. 53.* & alii, signanter reputent dilationem trium annorum esse gravem, eò quòd tam diu differens videatur divinam bonitatem contemnere, & se in periculo eam creaturis postponendi statuere.

Advertit tamen *Castro Palao d. 1. p. 4. n. 11.* rarò fidelem, nisi moribus depravatum, hujus peccati reum existere; utpote sæpè se disponentem ad absolutionem per contritionem, & consideratione divinæ bonitatis ac beneficiorum se ad affectum amicitiae disponentem.

Alioquin rigidum nimis est, & à communi sensu ac praxi alienum, solidoque fundamento destitutum, quod *Poncius* probabile asserit, obligationem currere, quotiescumque Deus proponitur sufficienter ad amandum. Idemque est de determinatione diei Dominicæ, quæ est ex institutione Ecclesiæ, in cujus quoque lege non præscribitur actus dilectionis Dei super omnia. Neque etiam fideles hanc obligationem apprehendunt, aut de omissione talis actus se accusant. Quàmvis consultissimum & securissimum sit exequi, quod rigidiores sententiæ necessarium volunt.

QUE:

56.
Iudicium
de singulis.

57.
Nota.

QUÆSTIO VI.

De Præcepto Dilectionis Proximi,
Præsertim inimici.

58. **H**oc præceptum exprimitur à Christo
Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Ubi sub nomine proximi intelligitur etiam inimicus juxta unanimem Patrum & Doctorum sensum. Qui confirmatur ex Luca 10. ubi Samaritanus (etli alioquin Samaritani Judæis non couterentur) vulneratum Judæum curans dicitur præ aliis in debiti executione deficientibus, misericordiam præstitisse tamquam proximus, in signum, quod nemo à nomine & debito hoc sit eximendus: propter quod Christus ibidem concludit: *Vade, & tu fac similiter.* Vide Augustinum lib. 1. de doctr. Christ. c. 30. Sed & Mat. 5. postquam dixisset Christus: *Audistis, quia dictum est, Odio habebis inimicum tuum,* id ipsum corrigit, dicens: *Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros &c. ut sitis filii patris vestri, qui in calis est &c.* per quæ satis indicatur rigor præcepti. Et Luca 6. similia repetuntur, subjunctâ generali ratione præcepti: *Prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* Quin etiam in veteri Testamento idem præcipitur, ut Exodi 23. de bove & asino inimici reducendo & sublevando, & Proverb. 25. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitiere, da ei aquam bibere &c.* Quam sententiam repetit Apostolus ad Rom. 12. Idem Christus, Stephanus & alii quam plurimi, Sancti exemplo suo ostenderunt. Denique in ipsa Oratione Dominica jubemur orare peccatorum remissionem, sicut nos dimittimus in nos peccantibus. Id ipsum tradunt Patres passim obvii.

59. **A**n odium inimicorum in lege veteri præceptum aut permissum fuerit.
Proinde in veteri lege non erat præceptum nec permissum odium inimicorum, sed Pharisæi (quorum interpretationem Christus redarguit) ex eo, quod Levit. 19. haberetur: *Diliges amicum tuum, sicut te ipsum,* inferebant non rectè à contrario sensu, odio habendos inimicos. Quin potius nomine amici ibi intelligitur quilibet proximus, ut habet textus Græcus. Item vox Hebræa significat quidem amicum, sed læpissime & in præsentia sumitur, ut quemlibet quovis vinculo conjunctum significet: prout omnis homo creatus ad imaginem Dei, & consequenter capax summi boni, ad invicem habet affinitatem seu conjunctionem naturalem. Nonnulli tamen censent permissam fuisse Judæis inimicitiam, seu potius hostilitatem & abominationem alienigenarum, non quidem omnium, sed aliquorum, puta Chanæeorum & similibum, Augustinus etiam vult in lege verè contineri illud de habendis odio inimicis, sed esse vocem non jubentis justo, sed permittentis in-

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

firmitate. Vel certè odium inimicorum eatenus præceptum aut licitum fuit, uti & modò est, quod feratur in eos, quæ tales, id est, odiendo exemplo Dei id, quod in eis malum est, seu iniquitatem, non homines ipsos. Alioquin proximo, etiam peccatori aut inimico non possumus desiderare malum, ut ei malè sit.

Hinc imprecationes malorum gravissimorum, quæ frequenter fiunt peccatoribus in Scriptura sunt intelligendæ hoc sensu, ut iis desideretur inflictio poenarum, quatenus per illa ostenditur divina justitia, & alii eorum punitione corriguntur, ipsique à nocendo & demeritis augendis cessant. Deinde modus optativus frequenter in Scriptura sumitur pro indicativo, ut non tam sint imprecationes, quam prædictiones poenarum justè infligendarum. Tertio in sensu formali possunt accipi, ut non tam peccatores, quam peccata cupiant everti. Quarto denique, ut mala corporalia desiderentur in ordine ad bonum spirituale, puta conversionem peccatorum, juxta illud Psalm 82. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.*

Tria porro potissimum continentur præcepto generali dilectionis proximi. Primum est, non malè velle, nec malè facere proximo. Secundum, bene velle ei, & benefacere, ubi necessitas & circumstantiarum ratio id requirit. Tertium, quantum in nobis est, injuriam & nocumentum à proximo propulsare. Hæc enim ratio dicat, ac norma propriæ dilectionis, quæ est mensura dilectionis proximi. Hanc quoque normam videmus in dilectione Christi, qui Joan. 15. ait: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos;* iram scilicet & odium ac maleficientiam deponendo, seu iis carendo, bene volendo ac bene faciendo, mala à nobis propulsando. Id ipsum igitur nobis faciendum respectu proximi.

Solum dubitari posset, an, si secluso odio, sincerè & absque simulatione beneficiamus proximo pro nata occasione & necessitatis exigentia, ac mala ejus impediamus, verè & ex animo, quod actui externo debet adesse, ne sit fictio & hypocrisis (quapropter ab Innocent. XI. Inter 65. hæc num. 11. reijcitur: *præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos an*) inquam per memoratum actum satisfaciamus præcepto dilectionis; an verò insuper seu independentè à præmissis præcipiatur specialiter dilectio affectiva in ea sistendo, sive ad amandum tantum, seu actus internus, quo formaliter & expressè proximum diligamus, prout requiritur dilectio affectiva Dei, seu internus & specialis actus diligendi Deum propter se?

Respondetur autem primum sufficere. Ita Scotus 3. d. 30. num. 11. non est necesse elicere verior actum diligendi, circa ipsum &c. Et consonat

60.

In scriptura, quo sensu mala peccatoribus imprecantur Sanctis

61.

Tria continentur præcepto dilectionis proximi

62.

An vel qualis dilectio interna proximi sit præcepta

S. Bonaventura l. 2. de profectu Religios. c. 28. loquens de præcepto dilectionis proximi: *In his duobus præceptis consistit impletio illius præcepti, scilicet, quod tibi odis ab alio fieri, tu ne alteri facias; & Quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hac est enim lex & propheta secundum expositionem sanctorum orthodoxorum.* Similia habet S. Bernardus serm. 50. in Cant. Nec refert, quod ibidem subiungat: *Neque hoc dico, ut sine affectione simus, & corde arido solas moveamus manus.* Nam nec nos hoc dicimus, sed ut fiat vere, ut vult Bonaventura quest. 26. *& non fide sicut illi, qui verbo tantum & lingua diligunt, non opere & veritate.* excludentes, ut supra notavimus hypocrisim & simulationem, & requirentes affectionem, qualis ad opera misericordiae seu charitatis debita est necessaria: siue sit affectio ex motivo charitatis Dei (de qua si intelligatur Bernardus, suggerit optimum consilium) sine proprio motivo charitatis proximi, siue gratitudinis, siue spei, siue alio, quæ dilectio & actum internum habet adjunctum & eatenus formalis verè est. Et hoc sensu propositionem 10. *non tenemur proximum diligere actu interno & formali* ab Innocentio damnatam intelligimus.

63.
Probatur.

Neque communiter homines etiam timorati aliam gravem obligationem apprehendunt: neque confessarii circa examen instituendum sunt de hoc specialiter solliciti, dum noverint ritè observatam summam præceptorum de proximo diligendo, quæ superius est præmissa, & pueris in Catechismo solet instillari. Neque etiam aliud requirit ratio: cum tamen sine urgenti ratione se fundamento non sit injiciendum vinculum ulterioris gravis obligationis. Undè Matth. 7. dicitur: *Omnia quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis: hac est enim lex & Propheta,* q. d. hoc solum præcipi, hocque faciendo (ut sit juxta præmissa) legem impleri. Et si rectè expendantur, quæ 1. Joan. 3. & 4. ad Rom. 13. & alibi habentur, apparebit totum præceptum dilectionis proximi in amore quoad effectum seu in operibus misericordiae consistere.

Confirmatur.

Quod confirmatur: quia ex charitate solum tenemur diligere Deum & proximum, quatenus talis dilectio in bonum eorum cedit: prout præcisè seu independentè ab officiis dilectionis debitis, non cedit in bonum proximi actus merè internus, eidem ignotus, cedit autem præcipuè in bonum & gloriam & cultum Dei, cui omnia patent.

64.
Differentia
inter Deum
& proximum
quantum
ad hoc.

Quare differentia est inter charitatem Dei & proximi, quantum ad hoc, ut respectu Dei amorem internum habere oporteat, non respectu proximi, nisi quatenus est necessarius ad vitandum odium, ac exhibenda sincero corde opera misericordiae, signaque debitæ benevolentiae. Utrumque autem præceptum dicitur simile, quatenus utrumque est divinum naturale, & virtute continens omnia of-

ficia erga Deum & proximum exhibenda: etli dilectio non per omnia similis præcipiatur, sed utrisque conveniens & ad bonum utriusque procurandum opportuna seu necessaria: quemadmodum etiam constat præcipi dilectionem Dei super omnia, non autem proximi. Prout etiam constat certò requiri dilectionem Dei propter se, non autem proximi propter se: qui utique perfectissimè diligitur, si propter Deum diligatur. Immo 1. Joan. 4. sermo est, quasi sit unicum mandatum dilectionis Dei & proximi: *Hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligit & fratrem suum.*

Undè etiam cum Castro Palao sup. Petro Ledesma de præceptis charitatis c. 5. & aliis omnino censendum est sufficere implicitum amorem proximi virtualiter contentum in amore Dei; nisi fortè fuerit amor proximi explicitus interdum necessarius ad aliqua bona debita ei exhibenda: alioquin enim, hoc ipso quo amo Deum, eique in omnibus placere cupio, implicitè etiam cupio proximo salutem & necessaria ad illam, cum præparatione animi ad procurandum illa pro occasionis exigentia.

Accedit: nam neque tenemur interiorè dilectionem omnium hominum aut angelorum (qui etiam sunt proximi) in generali elicere: cum id videatur contra communem apprehensionem, nihilque vel parum eis utile; ac nequeamus omnibus in genere beneficia alicujus momenti præstare: præceptum denique dilectionis proximi impleant, qui pro occurrentia occasionum subvenirent particularibus determinatorum proximorum necessitatibus cum eorundem vero amore interno. Neque etiam tenemur omnes & singulos in particulari internè diligere: id enim est impossibile. Nec denique est ratio, cur erga hos potius quam illos debeamus hujusmodi actum elicere, quantum præcisè est ex communi obligatione charitatis. Vide plura apud Coninck d. 24. dub. 4. Qui advertit ex particulari virtute, puta pietatis erga parentem, gratitudinis erga benefactorem, posse interdum oriri obligationem particularis affectus interni expliciti, ad quem ipsæ devinciat.

Circa dilectionem inimicorum observandum est, requiri, ut odio deposito, signa inimicitiae non exhibeamus, parati de cetero pro exigentia occasionis præstare ea, quæ communis obligatio charitatis exigit.

Hinc in primis tenemur eis dare veniam erratorum, seu remissionem offensæ, hæc ratio: ne, quod etiam non rogati ex animo depouamus odium seu voluntatem vindictæ quæ proximo malæ, quodque rogati pro venia, hoc ipsum signo externo ostendamus, utpote cujus omissio tunc esset signum odii, & incitamentum ejusdem in proximo. Excipit tamen Coninck disp. 24. dub. 6. num. 94. Superiores, qui causâ melioris boni possunt hæc signa aliquando omittere, seque aliquantulum offensos ostendere, exemplo Davidis, qui diu

65.
Sufficit dilectio implicita in dilectione Dei super omnia contenta.

66.
Vterior confirmatio præmissorum.

67.
Ad quid obliget dilectio inimicorum.

Qualiter sit eis remittenda offensæ.

diu noluit Absolonem admittere ad conspectum: hoc enim potest deservire ad emendationem peccantis, & punitionem peccati. Cavendum tamen, ne superior id videatur tacere ex odio: nam inde possent subditi exacerbari.

68. Non est quoque à privato offenso necessario remittenda satisfactio pro injuria aut damno illato. Potest enim injuriam passus condignam petere satisfactionem, intentando actionem injuriarum, vel punitionem secundum ordinem juris ex amore justitiæ, denique restitutionem seu compensationem damnorum. Quod si ipsa petitio veniæ censeatur esse sufficiens satisfactio, ulterior peti non potest. Periculosum tamen valde est, ne sub prætextu juris ad amissum servandi, lateat occultum odium, amorque seipsum vindicandi, præsertim dum de reparatione meræ injuriæ aut punitione culpæ agitur. Neque rigor iste est adeo pietati Christianæ congruus; quamvis alioquin, secluso pravo affectu, non sit culpandus: petitur enim, quod debitum est, & Magistratus præstare debet.

69. Secundò juxta communem Doctorum sententiam, est obligatio ex genere suo gravis, non excludendi inimicum à generali affectu vel beneficiis communibus, quæ cæteris hominibus, vel communitati, cujus est pars, exhibemus: eò quod talis exclusio sit morale signum odii, & ab eo procedat, sitque excitativa proximi ad reciprocum odium, atque adeo scandalosa. Unde est peccatum grave vel leve pro ratione gravis vel levis aversionis, à qua procedit, & scandalum seu odii, quod generat. Ut proinde non tam considerandum sit bonum, à quo inimicus excluditur, quam utrum talis exclusio ex gravi aversione procedat. sitque hinc & nunc gravitet offensiva.

70. Alioquin speculativè loquendo, id est, secluso odio interiori & scandalo, difficulter apparet malitia in hoc, quod beneficium indebitum omnibus, concedatur solis amicis, excludo inimico, hæc consideratione, quod dare beneficium sit liberalitatis indebitæ, & quidem minus inimico, potius demerito. Scandalum quoque facile cessare posset in casu, quo proximus bene informaretur. Si autem quis inferat, consequens esse, ut si quis preces fundat pro omnibus incolis oppidi, expressè excluso unico inimico, non peccet contra præceptum dilectionis inimicorum. Respondet *Arriaga d. 39. s. 2. num. 19.* talem exclusionem vix posse fieri, nisi ex odio, ideoque ordinariè subesse peccatum, non tam ratione exclusionis, quam mali animi, defectu alterius rationabilis prætextus, in quo ipsa fundetur: aliàs ipsam non malam fore.

Clariùs autem est posse inimicos excludi ex aliqua causa honesta à beneficio amicis exhibendo. Unde si ipsum non sufficiat pro omnibus, possunt calumniatores omitti: si preces pro omnibus fundendæ non putentur omnibus simul profuturæ, possunt amicis solis impendi, prudentiâ dictante, ut potius

amicis fiat favor. Neque tunc est nota odii, aut, si causa notificetur, occasio scandalum.

Tertiò signa specialis benevolentiae non sunt præstanda inimicis ex obligatione: cum hæc ne aliis quidem sint exhibenda, qui utique non sunt peioris, sed magis potioris conditionis, inimico se per inimicitias indignorem reddente. Unde sine peccato negari potest inimico, quod alteri non inimico, per se loquendo. Quare non obligaris salutare inimicum, uti nec alios. Potes voluntatem tuam gratuitam de eo instituendo hærede mutare, aliumque magis gratum substituere. Similiter non teneris eum ad familiaritatem pristinam & amicitiam specialem admittere. Salutantem tamen teneris regulariter resalutare, uti antea fecisses, non solum ratione urbanitatis, sed quia ista negatio designat latens odium, unde procedit, estque scandalosa aliis, signanter inimico. In casu quoque publicæ inimicitiae teneris juxta *Coninck d. 24. n. 91. Bonacina* & alios (quod maximè verificatur, si alter sit superior aut persona valde eminens) salutare, quem antea solitus eras salutatione prævenire, eò quod secus agendo prodas inimicitiam, & scandalizes. Similiter non potes salutatis decem simul constitutis, aversâ facie, præterire inimicum solum, ob similem causam. Verumtamen nonnulla saltem ex præmissis culpâ frequenter carent juxta *Arriaga d. 39. sect. 2. num. 21.* si absit internum odium, & scandalum præsentium, qui informati de causa meritò judicent offensum posse indignationem exterius ostendere, sive ut offendens apprehendat qualitatem sui facti, quod levi pendebat, sive ut resipiscat, sive (si offensus sit superior) ut puniatur.

Pro fine quæstionis movetur dubitatio, quæ dilectio melior sit & magis meritoria, amici, an inimici? Et quidem constat in dilectione inimici reperiri majorem difficultatem, atque eatenus eam esse meliorem ac magis meritoriam. Dum enim propter Deum inimicus diligitur, magis appretiativè censetur Deus amari ratione operis tam heroici ac difficilis, quod propter ipsum facis. Similiter est opus magis heroicum dilectionis, si inimicum propter ipsius virtutes, conjunctionem in natura & ordinatione ad eundem finem diligas. Ex quo crescit perfectio operis. Estque eadem dilectio ordinariè purior; carens scilicet aliis respectibus, qui dilectionem amicorum circumstare possunt & solent. Aliunde dilectio amici habet nobilior objectum & amore dignius titulo amicitiae, ex quo etiam est magis seu specialius debita. Ordinariè etiam est magis intensa seu ferventior.

Factâ verò ad invicem comparatione, censent Varii dilectionem amici esse simpliciter meliorem. At *Durandus, Gabriel, Coninck, Wiggers, Arriaga* & alii plures (& problema-ticè defendit *S. Bonaventura d. 30. art. 1. q. 6.*) rectius censent, ceteris paribus, videlicet si amico & inimico pari affectu & motivo par-

71.
Signa spe-
cialis bene-
volentia ar-
vel quando
inimici ex-
hibenda.

72.
Dilectio ad
inimici & di-
lectio ini-
mici in non
nullis in-
vicem ex-
cedunt.

73.
Ordinariè
tamen &
ceteris par-
ibus dilectio
inimici est
melior &
magis me-
ritoria.

bonum desideretur, dilectionem inimici esse ordinariè simpliciter excellentiorem & magis meritoriam. Quod ipsum videtur conforme communi sensui hominum. Ipseque Christus dilectionem inimici tamquam quid magis meritorium commendat *Matth. 5. Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros &c. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? &c. Estote ergo perfecti &c.* Idem indicat Apostolus *ad Rom. 5.* arguens à minori ad majus: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est: multò igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

Probat ex Scriptura.

74. *Patribus.*

Consonant Patres. *Augustinus Enchirid. c. 73.* Minus enim magnum est erga eum esse benevoluntiam sive etiam beneficium, qui tibi mali nihil fecerit. Illud multò grandius, & magnificentissima bonitatis est, ut tuum quoque inimicum diligas. *Chrysostomus Hom. de Cruce & Latrone. Gregorius Hom. 27. in Evang.*

Et ratione.

Ratio est: quia excessus, qui sumitur ex difficultate hujus dilectionis, ex qua ipsa fit opus maximè heroicum & perfectum, magis æstimandus est, quàm excessus, qui sumitur in dilectione amici ex nobilitate objecti, qui respectivè parvæ considerationis est in bonitate dilectionis ex charitate Dei.

75. *Quo sensu Christus dicat non esse majorem dilectionem, quàm subire mortem pro amicis.*

Nec obstat illud Christi *Joan. 15.* Majorem hanc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis; nam pariter verissimè substitui posset: Pro inimicis suis. Non enim comparatur dilectio amicorum dilectioni inimicorum usque ad mortem, sed mors pro amicis tolerata, omnibus aliis dilectionis operibus, quæ amicis exhibentur, præfertur; quod majus dilectionis opus nemo erga amicos (idem est de inimicis) ostendit, quàm ut vitam (quæ nil pretiosius inter omnia, quæ causa alterius contemni possunt) impendat pro iis, quos diligit. Aliàs, si institueretur comparatio inter amicos & inimicos, diceretur cum *Bernardo Serm. de Pass. Domini*, verbis Christi subjungente: *Sed tu Domine majorem, charitatem, habuisti, qui vitam posuisti, etiam pro inimicis.*

76.

Ex eo, quod pejus sit odisse amicum, non sequitur amore oppositum esse meliorem amore inimici.

Non obstat etiam, quod pejus sit odisse amicum, quàm inimicum. Inde enim in moralibus non semper sequitur oppositum esse melius; scilicet amare amicum, quàm inimicum. Furari namque pejus est, quàm non ingredi religionem, & tamen ingredi est melius, quàm abstinere à furto. Fortitudo est perfectior temperantiâ, & tamen intemperantia est pejor pusillanimitate. Turpius est vinci à puero imbelli, quàm à forti armato: & tamen generosius est hunc vincere, quàm illum. In præsentī itaque odium amici est pejus, quia est majus debitum eum veluti conjunctiorem amandi, faciliorque præcepti observantia, & pauciora transgrediendi motiva: etsi melius sit amare inimicum, veluti minus conjunctum, amari difficilem, & odiri pro-

num. Ceteris tamen paribus oppositum melioris est pejus, & corruptio optimi pessima.

QUÆSTIO. VII.

De Ordine Charitatis Sui ipsius & Proximi.

POST Deum diligere quisque debet semetipsum, ut habet indubitata omnium doctrina, & ratio cuique insita tradit: Charitas enim inclinat potius in bonum sui subjecti, quàm alterius extranei, ob conjunctionem seu proximitatem diligendi. Unitas enim potior est unione. Ideoque in præcepto Christi *Matth. 22.* Diliges proximum tuum sicut te ipsum, partim indicatur & supponitur necessaria dilectio sui ipsius, ut notat *Augustinus l. 1. de Doctr. Christ. c. 26.* Partim eadem statuitur norma & exemplar dilectionis proximi; ut non vicissim dicatur: Diliges te ipsum, sicut proximum tuum. Magis enim mihi me debeo, quàm hominibus ceteris, inquit idem *Augustinus l. Retrad. c. 8.* Unde inquit idem *Hom. 37. inter 50.* Primum dilige Deum, deinde teipsum: post hac dilige proximum tuum, sicut teipsum. Ubi rursum observant Doctores ly ficut denotare similitudinem, non æqualitatem; uti frequentius sumitur in Scriptura *Matth. 5.* Estote perfecti, sicut & pater vester &c. Et alibi. Ideoque *l. de Diligendo Deo c. 1.* (qui est in appendice Tomi 9. operum *Augustini*) notatur, quod proximum non jubeamur diligere, quantum nos, sed sicut nos; seu (ut *Prosper lib. 3. de Vita contemplat. cap. 15.*) secundum nos, quod idem est ac, secundo à nobis loco.

77. *Ordo charitatis post Deum incipit à nobis ipsis.*

Bona porro nostra aut proximi, alia sunt spiritualia, alia corporalia. Spiritualia rursum alia sunt necessaria, ut vitatio peccati, observantia mandatorum, gratia & gloria: alia non necessaria, ut major profectus spiritualis, seu status vitæ perfectioris, augmentum gloriæ &c.

78.

In bonis itaque spiritualibus necessariis seu obligatoriis indubitatum est charitatem obligare, ut nos ipsos præferamus proximo: tunc enim, si umquam, locum habet præceptum diligendi se primo loco. Deinde ipsa charitas Dei nos obligat, ne quid ejus offensivum fiat; prout esset, si nos ipsos in necessariis primò non curemus. Quod idem amplius patebit ex mox dicendis.

In bonis necessariis obligamur nos præferre proximo.

Hinc non possum admittere peccatum, etiam minimum, quod omnibus spectatis maneat vera Dei offensa, v. g. mendacium, ut vitam etiam spiritualem proximi, vel totum mundum salvem. Oppositum enim damnat Apostolus *ad Rom. 3.* reprobans eos, qui dicunt: *Faciamus mala, ut veniant bona.* Et *Augustinus l. contra Mendacium c. 20.* docet pro nulla umquam re esse mentiendum. Ratio est: quia charitas non potest me inclinare, ut faciam

79. *Sic ut ne minimum veniale pro salute proximi possimus committere.*

faciam quod Deo displicet; prout displicet ipsi omne peccatum. Quinimo sic posset ex amore Dei quis ipsum offendere & injuriâ afficere; quod non tam esset ipsum amare, quàm ejus indignationem provocare. Necessestas tamen proxi-
tamen proxi-
mi posset
interdum
abstergere
malitiam.

80. Hinc etiam patet, charitatem nos semper
Charitas
semper ma-
gis inclinât
ad id, quod
hic & nunc
magis obli-
gat.

81. Patet insuper, quod vi charitatis permitte-
Ex charitate
nequis e-
ligi absolu-
te carentia
gratia aut
gloria.

82. Solum est difficultas de Moysè Exodi 32.
Proponitur
difficultas
solita de
Moysè &
Paulo.

Quid Moyses petierit.
Ad Moysen quod attinet (omissis aliorum
expositionibus, signanter Hieronymi & Gre-
gorii, qui censent ipsum petiisse deleri de libro
vitæ corporalis per mortem, uti hanc petie-
rat Numer. 11.) rectius cum Augustino q. 147.
in Exodum & passim aliis, intelligitur fuisse
locutus de libro vitæ, in quo se indelebiter
conscriptum esse noscens, ex magna fiducia
in Dei benevolentia, exaggerativè præmissa
locutus est, non ita indicans affectum suæ
separationis (quam sciebat illicitam & im-
possibilem) quàm conjunctionis aliorum cum
Deo, quod maximi erga Deum & proxi-
mum amoris indicium est, q. d. vel dele me
cum illis (quod utique non facies) vel illis
parce, quod consequenter futurum spero &
desidero. Quemadmodum, si rege in rebelles
sæviente filius amicissimus clamaret: Vel
parce illis, vel potius me unâ cum illis truci-
da; quod utique scit non futurum, ideoque
potius regem parciturum aliis. Quare per ex-
aggerationem istam declarat se desiderare aliis
veniam, quasi propriam vitam & patris
amicitiam.

83. Apostolus per similem exaggerationem lo-
Quid Apo-
stolus cu-
piens esse

ego ipse esse anathema, seu alienus & separa-
tus à Christo, ejusque consortio, adoptione
& gloria, quantumvis hæc bona tanta sint, si
per legem & justitiam Dei liceret, possetque
esse medium conveniens, ut fratres mei Judæi
hæc ipsa bona consequerentur. Quæ sunt
verba immensi amoris, & quidem erga per-
sequentes. Ita explicant Chrysostomus, Theo-
phylactus, Sasbouth, Estius & alii.

Nihilominus licitum & laudabile potest es-
se, pro aliquo tempore velle pati dilationem
beatitudinis, exemplo Pauli, ad Philip. 25.
Martini & aliorum Sanctorum. Quæ quidem
dilatatio potest esse proximorum salutis necessa-
ria, & satis compensatur utilitate aliorum, ac
proprii meriti incremento.

Si verò bona spiritualia sint non obligato-
ria, potes quidem alios citra peccatum præ-
ferre: cum sicut non obligaris ea procurare
tibi neque aliis, sic possis ea pro libitu rectè
procurare aliis, etsi negligas procurare tibi ip-
si. Hoc tamen non est juxta inclinationem
consentaneam charitati, estò non obligato-
riam, sed hæc potius inclinât, ut cæteris pari-
bus, primò tibi de perfectionis incremento
provideas. Dum nihilominus procuras bono
zelo perfectionem proximi, etiam promotes
tuam isto opere charitatis. Quamvis propriæ
perfectionis desiderium, ipsaque perfectio sit
aptissimum medium, ut eandem in aliis pro-
moveamus; & interdum contingere possit,
ut aliis prædicando ipsi reprobi Efficiamur.
Quibus meritò ingeritur illud Christi Mat. 16.
Quid prodest homini, si mundum universum lu-
cretur, anima verò sua detrimentum patiatur?
hæc autem regula generalis præ oculis haben-
da est, illud censendum esse secundum inclina-
tionem charitatis, quod Deo magis placitum
est, ut hic & nunc à me desideretur aut fiat.

Nunc de bonis corporalibus propriis &
proximi pauca dicenda restant. Circa quæ in
primis ab omnibus admissum est, in pari &
extrema necessitate bona fortunæ, immo &
vitam debere exponi à privato pro conserva-
tione reipublicæ (idemque est de persona rei-
publicæ necessaria) eò quod bonum commu-
ne sit præferendum privato, & pars exponen-
da pro conservatione totius.

Secundò in pari necessitate corporali præ-
ferre quis se ipsum potest alteri privato, immo
hoc est consentaneum inclinationi charitatis,
quæ incipit à se ipso. Nihilominus si sint bo-
na, quæ sub obligatione conservare non te-
nemur, poterit proximus sinè peccato præ-
ferri, dando v.g. egeno necessaria statui; si
sermo sit de homine libero, non de patre fa-
milias, cui aliunde hæc prohiberi possent. A-
lioquin ad summum posset reperiri in hoc
quædam prodigalitas, si desit rationabile ex-
pendendi motivum. Quam tamen maculam
facile abstergit motivum virtutis misericor-
diæ, seu sublevatio proximi, fortè difficilius
inediam toleraturi, propriæ patientiæ & pau-
pertatis exercitium &c.

anathema
à Christo.

84.
Dilatatio
beatitudi-
nis potest ex
charitate
interdum
appeti.

85.
In spiritua-
libus non
obligatoriis
charitas in-
clinât, non
necessitat
nos præferri
proximo.

Regula ge-
neralis.

86.
In corpora-
libus bonum
commune
præfere-
ndum priva-
to, pari ne-
cessitate
existente.

In iis, quæ
non tene-
mur conser-
vare, qui
possit præ-
ferri prox-
mus.

87. Si bona sint ex obligatione conservanda, puta vitæ seu corporis, quæstio est, an in æquali necessitate possit per se loquendo exponi vita propria pro conservatione vitæ proximi, cedendo v. g. proximo panem, ne moriatur, etsi ego fame moriar. Et quidem, si nihil aliud spectetur, id non esse licitum censet *Valentia d. 3. q. 4. p. 3.* dicens esse plerorumque Theologorum, hunc ordinem charitatis statuendum, ut primò Deus super nos diligatur, secundò nos ipsi quoad animam, tertio proximus qui juxta nos est, quoad animam, quartò vita corporalis propria, quintò vita corporalis proximi. Favetque *Augustinus l. de Mendacio c. 6.* de expositione vitæ propriæ pro aliena dicens: *Non est diligere alterum sicut seipsum, sed plus quam seipsum. Quod sana doctrina regulam excedit.*

88. Accedit ratio desumpta ex vita spiritali propria, quæ non potest exponi pro aliena, seu postponi eidem. Sed hæc ratio nimium probat: cum id nullo casu liceat; & tamen frequenter liceat mortem subire pro servanda vita proximi, etiam juxta *Valentia supra*, cuius ista est ratio.

Aliter potest probari ex hoc, quod homo non sit dominus suæ vitæ, adeoque nequeat vitam suam pro aliena exponere. Sed responderent oppositum sentientes, non esse quidem ullo casu licitum directè se occidere, tamen hominem non teneri vitam suam conservare omni medio & occasione, sed posse eam exponere manifesto periculo, ipsique morti, habitâ sufficienti ratione; qualis est mors proximi secutura. Prout non tenetur quis pati dolorosam abscissionem tibie, ut vitam conservet. Similiter famulus (in quo tamen concurrat obsequium fidelitatis) licitè se morti exponit ad tuendam vitam domini. Item licitè quis non curat redemptionem sui tot impensis faciendam, ut deinceps miserè vita transigenda foret, licitè non mutat patrium aërem &c. Accedit, quod licitè occidere permittamur ab invasore, ne ipse occidatur. Sed responderi posset, ibi intervenire mortem alterius meâ actione causandam: non teneor autem vitam meam conservare cum occisione alterius, quæ adeò horrenda est. Deinde id suadet charitas, ut salvetur anima injusti aggressoris, cum ego alioquin confidam me esse in bono statu. Proinde saltem sufficiant cætera.

89. Undè vitam propriam pro aliena licitè exponi, nisi v. g. ego habeam familiam meâ vitâ indigentem, sum oneratus debitis aliâs non solvendis, diffidam de bono statu, seu sufficienti ad mortem dispositione &c. docet *Lessius l. 2. de Just. c. 9. dub. 6. Coninck d. 25. dub. 6. Arriaga d. 40. s. 3. subsect. 1.* dicens hanc sententiam esse communissimam in scholis. Juxta quos proinde ordo oppositus charitatis non est obligans seu necessitans, sed inclinans. Similiter *Augustinus* explicandus foret de excessu non peccaminoso: ut omitta-

tur, quod istius libri magna pars in inquisitionis disputatione versatur, ut loquitur ipse *Augustinus 1. Retract. c. 27.*

Præterea inhærendo priori sententiæ, adhuc advertit *Suarez d. 9. s. 3. n. 7.* solum esse peccatum veniale, etiam exponatur vita pro extraneo, eò quod inordinatio sit parva seu excessus modicus, qui ex pondere velut æquali vitæ proximi quàm plurimum alleviatur; immo si alia motiva jungantur, v. g. beneficia accepta, utilitas Ecclesiæ vel boni publici &c. ex toto potest compensari, morsque citra propriam cooperationem honestè subiri. Quæ doctrina *Suarez* probabilissima est. *Valentia* quoque & alii passim fatentur id esse licitum, concurrente simili causâ v. g. gratitudinis, pietatis, fidelitatis; amicitiae &c. eò quod tunc non tam proximus præ nobis, quàm opus virtutis præ usura brevi vitæ & corporis ametur.

A fortiori quoque licitè, immo sanctè quis vitam pro proximi vita exponit, concurrente aliquo altiori motivo honoris Dei aut salutis animarum, vel boni communis. Prout à *Gregorio l. 3. Dial. c. 37.* impensè laudatur factum Sanctuli presbyteri, qui se obtruncandum obtulit Longobardis loco Diaconi ab iisdem capti & occidendi. Similiter celebre factum est Presbyterorum, diaconorum & aliorum fidelium quàm plurimorum, qui cum pestis gravissima Alexandria grassaretur morbo laborantibus spontè ministrarunt, mortemque libenter oppetierunt, quos (ut habetur in *Martyrologio Romano*, pridie Cal. Martii) velut *Martyres religiosa piorum fides venerari consuevit.* Prout & hodie laudatur charitas ministrantium peste laborantibus, atque adeò extremè indigentibus subsidio. Quàmquam ibi non tam certa mors, quàm ejus gravissimum periculum subeatur, ex quo contingit varios eripi.

Denique fieri potest comparatio bonorum spiritalium proximi cum corporalibus propriis. Et quidem augmentum sanctitatis & gloriæ, uti non tenetur quis sibi procurare, sic nec proximo; quem proinde quoad ista bona potest quis postponere propriis bonis temporalibus, Sed quæstio movetur de proximis in necessitate salutis (extra necessitatem enim cessat obligatio) constitutis. Porro necessitas proximi, alia est extrema, quando scilicet non potest à damnatione liberari, nisi tu succuras: alia gravis, quando potest quidem sine tuo auxilio, non tamen nisi ægrè seu difficulter; levis, quando id facilè sine tuo auxilio fieri potest.

Regula itaque in generali apud omnes recepta est, salutem proximi præferendam esse bonis nostris temporalibus fortunæ & vitæ, eaque in necessitate proximi esse expendenda pro salutis ejusdem consecutione. Quod indicat Christus *Joan. 15.* *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos,* id est, eodem modo, adeoque ut non solum bona

90. Inhærendo sententiæ neganti, solum esse culpam venialem, concurrentem aliquâ causâ nullam, non male sentit *Suarez.*

91. Immo sanctè vitæ exponitur, concurrente altiori motivo.

Quod variis exemplis declaratur.

92. In non necessariis, bonum spirituale alienum postponi potest proprio temporali.

Necessitas spiritualis alia extrema, alia gravis, alia levis.

93. Salus proximi præponenda bonis corporalibus, etiam vitæ propriæ.

id est, eodem modo, adeoque ut non solum bona temporalia, sed & vita salutis proximo- rum postponatur. Idem aperte indicatur 1. Joan. 3. In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere, id est, mortem subire, plus scilicet animam proximi, quam corpus seu vitam nostram diligendo, juxta ordinem charitatis. Idem tradit Augustinus l. de mendacio c. 6. dicens: Temporalem vitam suam pro aeterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere. Dinde subdit locum citatum Joan. 15. Et l. 1. de Doctr. Christ. c. 2. docet, quod sit amplius alius homo diligendus, utique quoad animam, quam corpus nostrum. Idemque dicit ratio, attentam immensitate boni aeternae gloriae, & irreparabilis ac incomparabilis mali damnationis, nec non parvitate seu exiguitate bonorum corporalium.

94. Saltem in extrema necessitate.

Qualiter de ea constare debeat.

Unde juxta communem Doctorum sententiam haec regula locum habet saltem in extrema proximi necessitate: gravior enim & magis peremptorius casus assignari nequit: unde alias praecipuum esset supervacaneum, si ne tunc quidem obligaret. Debet tamen moraliter constare de extrema necessitate proximi & indigentia mei auxilii, ac de utilitate ejusdem, ut certo discrimini quis se exponere teneatur. Estque diligenter conferenda magnitudo periculi cum certitudine fructus. Unde si fructus sit incertus, v. g. dubium sit, an media adhiberi poterunt, vel an sint profutura, & periculum sit certum, non est necessario adeundum. Si fructus sit certus & periculum certum, vel utrumque æquè dubium, est locus obligationi: nam sicut in pari certitudine, sic in pari dubio salus proximi est promovenda & praefenda.

95. Corollaria.

Hinc si infans esset moriturus sine baptismo, nisi tu eum bapsizes, teneris eum cum vitae periculo baptizare. Idem est si ebrius aut phreneticus in mortali constitutus à se aut aliis sit occidendus, teneris cum periculo vitae impedire, si potes. Viget enim extrema necessitas, adeoque urget lex Charitatis praemissa.

Variis casus recenseri soliti non continent extremam necessitatem.

Multi alii casus à variis adferuntur, signanter à Valentia d. 3. q. 4. p. 3. sed ad rem praesentem non facientes, utpote in quibus non viget extrema necessitas; v. g. dum quis ex ignorantia vincibili (à qua utique liberare quis se potest, si sit vincibilis) exercet contractum usurarium, in quo creditur (quod utique certo non constet) perseveraturus, nisi tu succurras: dum filia contra voluntatem à patre prostitutioni traditur praepaupertate; quae tamen potest à consensu abstinere, nec certo sciri potest perseveratura. Quod si sermo instituat de invasore, cujus ictum declinare non potes, nisi occidas, minor est apparentia extremae necessitatis: invasor enim potest ab invasione abstinere, sicque potius est extrema malitia, quam extrema necessitas.

Extra casum extremae necessitatis non est cogendus privatus pro salute proximi vitam exponere, juxta Doctores communiter. Obligatio enim ista foret gravissima, à paucis servanda, quam imponi non congruebat, praesertim cum necessitates etiam graves sint satis frequentes, & stet per ipsum proximum, quod à necessitate aut damnatione se eximat, par sustinendo incommodum.

96. Extra casum extremae necessitatis non currit tantum obligatio in privatis.

Ad hoc nihilominus ex officio obligantur Episcopi, aliique Praelati & Parochi sive animarum curatores in gravi ovium sibi commissarum necessitate (quae est tempore pestis, haereticis, persecutionis, &c.) quo multi alias sine Sacramentis moraliter necessariis ad salutem morerentur & damnarentur, ægrè aut vix se valentes juvare) quando locum habet illud Christi Joan. 10. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

97. Currit tamen in praetatis seu obligatis ex officio, et si sit solum gravis necessitas.

Ratio sumitur ex natura officii, juxta communem sensum ex pacto velut implicito, atque adeo jure divino exigentis, ut praedicti gregem pascant sibi commissum per se vel per alios & quidem cum vitae discrimine, etiam extra necessitatem extremam; in qua etiam obligantur privati, quatenus est cuique mandatum de proximo suo: cum tamen plus & ad amplius indubiè teneantur praedicti ex officio. Propterea etiam accipiunt stipendia seu proventus. Quare nec poterit pastor necessitate occurrente, nisi idoneum suo loco relinquat, officio renunciare; uti nec miles instante pugna renunciare militiae: alioquin id agendo liceret huic veniente inimico, isti veniente lupo fugere more mercenarii, contra Christi doctrinam. Immo alias nullus esset pastor obligatus assistere. Unde etiam privati non debent esse anxii in inquirendis proximorum spiritualibus necessitatibus, quasi non inquirendo peccent: id enim incumbit animarum curatoribus ex officio.

Qui in illa non possunt renunciare officio.

Quinimmo quando gravis est necessitas alicujus Communitatis, puta quando ipsa sibi non potest aliunde absque gravi difficultate providere, subveniendum esse à privatis, etiam cum periculo vitae, eò quod talis necessitas sit longè gravior privarum, nec sit absque extrema necessitate multorum privatorum, docent Tannerus, Bonacina, Sylvius, Malderus & plurimi alii, & probabile censet Suarez d. 9. s. 2. n. 4. quamvis (inquit) alii oppositum judicent.

98. Quid censendum etiam de privatis in gravi necessitate communitatis.

Est nihilominus in gravi necessitate salutis proximi obligatio subeundi aliquod damnum temporale, ut liberemus eum à necessitate: dicit enim ratio & ordo Charitatis, ut aliquod dispendium patiamur in infimis, ad hoc ut proximus in necessitate gravi constitutus consequatur supremum bonum. Quantum autem exponendum sit, prudens judicabit spectata qualitate necessitatem patientis, auxilium praebituri, certitudinis de necessitate & fructu & similibus circumstantiis. Qualiter denique teneamur non promovere, sed potius

99. Ad quid teneatur privatus in gravi necessitate spirituali proximi.

potius impedire peccatum proximi (qui utique propriè non necessitate, sed voluntate peccat) similiter prudenter ex circumstantiis dijudicandum est, & ex materia de Scandalo & Correptione fraterna petendum.

Q U Æ S T I O. VIII.

De Ordine Charitatis inter Proximos servando.

100.

Inter proximos esse servandum ordinem dilectionis ostenditur.

SU P P O N E N D U M in primis bonum publicum seu Communitatis præferendum privato proximi, quantumvis conjuncti, uti & bono proprio. Inter privatos proximos esse etiam servandum ordinem ex præcepto Charitatis seu misericordiæ, tradunt omnes Doctores cum Hieronymo in illud. Ezech. 44. Ad mortuum hominem non ingredientur, nisi ad patrem & matrem &c. Augustino l. 1. de Doctr. Christ. c. 28. & alibi, Glossa ordinariâ in illud Cant. 2. Ordinavit in me charitatem. Et significat Apostolus 1. ad Timoth. 5. Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior, utpote qui ductu naturæ curam solet habere suorum, id est, propinquorum, & maxime domesticorum, ut sunt parentes, fratres, filii, nepotes quod soleant domesticâ etiam habitatione conjungi; ut explicat Estius ibid. & favet contextus. Ratio est: quia cum post Deum quisque se primum diligere debeat, consequenter proximè post se diligere debet conjunctiores. Undè in pari necessitate indubitatum est, & ratio dicat, non posse negligi vitam aut salutem parentis, curando interim aliquem extraneum ignotum.

101.

Quod non solum de effectu, sed etiam de affectu quoad appretiationem intelligendum est. Explicatur quædam locutiones Augustini.

Neque id solum intelligendum est de majori dilectione quantum ad officia seu effectus charitatis, sed etiam de affectu, qui hoc ipso est appretiativè major, quo volo unum alteri in necessitate præferre.

Solum difficultatem quamdam habet, quod Augustinus supra dicat: Omnes homines aequè diligendi sunt; subdens dein disparitatem quantum ad officia charitatis. Quod etiam facit l. de vera Relig. c. 47. Cum itaque omnibus, quos pariter diligit, prodesse non possit, nisi conjunctioribus prodesse malit, injustus est. Verum (ut dixi) in hac ipsa voluntate præferendi conjunctiores involvitur major eorum appretiatione. Solum itaque vult Augustinus omnes pariter vel æqualiter diligendos, tum ex parte boni amati, scilicet salutis, & præcipue quantum ad substantiam, & generalitatem dilectionis, quatenus nullus est ab affectu generali excludendus, non autem quantum ad modum actûs, seu intensionem vel appretiationem.

102.

Varia conjunctiones proximi nobiscum.

Varia porro sunt conjunctiones proximorum cum diligente, nempe consanguineorum seu propinquorum, concivium, commilitonum, amicorum, consodalium ejusdem instituti religiosi, profitentium eandem fidem,

beneficiatorum ad benefactores, pœnitentium ad Confessarios, baptizatorum & conversorum ad baptizantes & convertentes &c. Generaliter itaque loquendo in eodem genere conjunctionis & bonorum ac necessitatum, si (quod supponitur) omnibus necessitatem patientibus succurri nequeat, succurrendum est conjunctiori, v. g. proximiori consanguineo, majori amico ac benefactori &c. Si autem mutetur comparatio, magis teneor v. g. spirituali necessitati extranei, quam pari necessitati corporali propinqui subvenire. Inter eos quoque, qui diverso conjunctionis genere conjuncti sunt, præferendi sunt in rebus propriis singularum conjunctionum, qui istam conjunctionem habent, v. g. cives in ordine ad res civiles, milites ad res militares &c.

In conjunctione autem naturali propinquitatis, hic solet plerumque statui ordo, ut succurratur primò patri, secundò matri, tertio prolibus, quarto uxori, quinto fratribus & sororibus, sexto cæteris consanguineis juxta gradum propinquitatis, septimò extraneis. Quamvis, cum Doctores de patre, matre, filiis, uxore non satis consentiant, excessusque proinde sit dubius aut levis, non sit præferentia alio ordine instituta gravis culpæ damnanda, immo facilè excusetur ab omni culpa, si quæ speciales rationes id agendi concurrant, v. g. in matre specialis pietas, opposita crudelitati patris, & sic de aliis.

Præferentia patris fundatur in eo, quod sit principalius principium generationis nostræ, qui proinde etiam arctius filio obligatur providere. Quamvis nonnulli matrem præferendam putent, quod hæc probabiliter etiam ad generationem activè concurrat, ac insuper prolem in utero & extra adhuc impotentem foveat, totamque pœnè materiam corpori præbeat, maximos denique labores & molestias pro ea sustineat; quam proinde etiam magis tenerè amat.

Filii parentibus postponuntur, quia etsi excedant in hoc, quod sint pars velut parentum, quorum proinde amor (qui descendere potius, quam ascendere dicitur) magis in filios propendet, quibus etiam, saltem non emancipatis, arctius obligantur extra necessitatem providere, propter quod dicuntur 2. Cor. 12. debere thesaurizare filiis, non contrà: nihilominus in extrema necessitate prævalere appretiativè debet amor parentum, velut à quibus post Deum maximum beneficium, scilicet esse habemus: quoniam (inquit Ecclesiasticus c. 7.) nisi per illos, natus non fuisset. Undè etiam particidium ac maledictio parentum gravius peccatum est occisione aut maledictione filii; & præceptum subveniendi parentibus ponitur primo loco post spectantia ad Deum. Denique Glossa Ordinaria in illud Cant. 2. Ordinavit in me charitatem, præfert amorem parentum amori filiorum.

Idem consequenter est, si fiat comparatio inter parentes & uxorem. Quamvis sit magis

Conjunctior ceteris paribus in necessitate præferendus.

103.

Quis sit ordo seu præferentia inter propinquos.

Inversio ordinis in quibus non gravis.

104.

De præferentia Patris præ Matre.

105.

Parentum præ prolibus, & harum præ uxore.

gis dubium & controversum, si fiat comparatio inter uxorem & filios; pluribus de uxore aliter sentientibus, quod sit comprincipium prolium, & una caro cum carne viri. Quamvis id non multum cogat, & præallegata de filiis non parum suadeant.

106. *Inter extraneos qui præferendi.* Post propinquos sequuntur extranei: inter quos iusti præ peccatoribus, fideles præ infidelibus sunt diligendi, conformiter ad illud Apostoli ab Gal. 6. Operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, id est, congregatos per unam fidem in eadem domo Ecclesiæ. Quod addit juxta *Estium ibidem*, ut innuat (quod superius præceperat) multò magis esse benefaciendum illis, à quibus doctrinam fidei accipimus. Proinde in ordine conjunctionis spiritualis parentes quoque sunt præferendi. Quamvis si quis sit tibi filius spiritualis, non solum generaliter, quia est ad fidem per te conversus, sed etiam quia tuæ curæ pastoralis commissus, videatur patri spirituali (qui tibi non est ita commendatus, sed tu potiùs ipsi) præferendus.

107. *An consanguineo cuius gradus possit interdum præferri extraneo.* Dubitatur an consanguineo umquam possit præferri extraneus, v. g. insignis benefactor & amicus? Et omnino censetur posse, quoad consanguineos extra primum gradum; immo etiam quoad fratres, qui jus fraternitatis violarunt. Sed & beneficia possent esse tanta, ut eum, qui à morte corporis & animæ servavit, quem pater occidere dæmonique devovere statuerat, sinè culpa præferri posse non improbabiliter multi censeant, debito gratitudinis prævalente pietati erga patrem impium. Aliàs conjunctio naturalis consanguinitatis juxta communem doctrinam est arctior & prævalens humanæ vel politicæ in amicitia similibusque fundatæ; immo & spirituali, qualis est inter patrem & filium spiritualem, idque etiam in necessitate bonorum spiritualium, quam utique conjunctio ista naturalis non excludit, sed potiùs comprehendit: etsi Varii quoad hoc secùs sentiant: quorum opinio posset habere locum in casu parentis injuriosi comparato patri spirituali, qui me è damnationis faucibus erutum, spiritualiter genuit & educavit, perfertim non sinè propriæ vitæ discrimine. Plura videri possunt apud *Coninck disp. 25. dub. 9. Suarez disp. 9. s. 4. & alios.*

108. *An vel quo sensu sint magis diligendi meliores.* Petes I. quo sensu meliores seu Deo conjunctiores sint magis diligendi? Resp. Non esse diligendos præ conjunctioribus nobis, quasi in necessitate sint præferendi, ut apud omnes constat, & satis patet ex dictis. Aliàs sanè justum extraneum aut sanctiorem in extrema necessitate oporteret præferre proprio parenti extra statum gratiæ constituto vel minùs sancto, immo etiam nobis ipsis minùs sanctis: quod absurdum est. Quin potiùs conjunctiores nobis in hac vita magis appretiati- vè amare debemus etiam quoad hoc, ut ipsi non peccent vel damnentur, quàm ne id contingat melioribus. Ordo enim dilectionis prox-

imitate, & quasi unitate cum nobis ipsis juxta tenorem præcepti divini sumitur; non ex gradu conjunctionis cum Deo nobis ignoto, nec ita nos concernente ex jussione Dei, qui mihi magis conjunctum vult à me ipso magis diligere, quem tamen ipse minùs diligit. Hos equidem eatenus magis diligimus, quatenus iis consideratis secundum præsentem justitiæ statum, in quo sunt, debeamus vel- le majorem gloriam, quàm minùs bonis, approbando scilicet divinam justitiam, & in eorum majori sanctitate complacendo; supposito scilicet, quod circa hanc rem actus nostræ voluntatis versetur. Non ita tamen, quin donec vita præsens durat, nobis ipsis & propinquieribus majorem sanctitatem & gloriam juxta ordinem charitatis desiderare & procurare possimus: quod tamen post hanc vitam cessat.

In patria itaque, ubi nimirum non restat locus crescendi in charitate & beatitudine, ubi cessant omnia pericula, indigentia leu necessitates, ubi erit certa securitas, & secunda æternitas, & æterna citra variationem felicitas, cessabit quoque ratio præmissi ordinis charitatis: qui modò viget, dum est locus crescendi in bonis salutaribus, ac ab iisdem excidendi frequens periculum, adeoque multiplex proximi necessitas: eò quòd charitas consequenter dicet hinc potiùs curandos esse, qui in vita corporali sunt nobiscum conjunctiores ac magis veluti unum, eosque (si opus foret) esse præferendos. His proinde cessantibus, cessabit hujusmodi ordo præferentiæ: ac perspecto quorumlibet Sanctorum gradu sanctitatis & gloriæ, fruentes Deo magis ex charitate Dei diligunt eidem conjunctiores, veluti majori amore dignos, ideoque à Deo magis dilectos, ac in sanctitate & gloria excellentiores, eosdemque magis æstimabunt & honorabunt, ac singuli suo beatitudinis promeritæ gradu erunt contentissimi, de aliorum majori gloria veluti de propria lætantes, eademque illis, etiam majorem propriam, ex animo desiderantes. Et quamquam beatitudo non excludat alias honestas dilectionis causas, his tamen prævalebit ratio diligendi ex majore cum Deo unicè dilecto propinquitate desumpta. Ita communiter Doctores. Existimo tamen, quòd cum gratia vel gloria non destruat naturam, remaneat ordo modernus charitatis quodammodo in radice seu actu primo, hac ratione, quòd si necessitas per impossibile occurreret, qualis modò, conjunctior nobis foret præferendus: quemadmodum etiam *D. Thomas q. 26. art. 13.* fatetur beatos eatenus magis diligere se ipsos; quam alium magis beatum, quatenus hunc potiùs vellent (si per impossibile opus foret) à divino amore & beatitudine excidere, quàm se ipsos, & ad hoc tenentur, ut bene probat. *Scotus 4. disp. 50. q. 5. n. 8.* ex lege charitatis, quia post Deum minùs tenentur odire se quàm aliquem alium.

109. *An in patria manebit ordo charitatis.*

DISPUTATIO DUODECIMA.

De Effectibus Charitatis, Præsertim Eleëmofyna & Correptione Fraterna.

QUESTIO. I.

De Effectibus Charitatis, & Operibus
Misericordiae in Communi.

1.
Sex solent
recenseri ef-
fectus cha-
ritatis.

MISSO actu principali charitatis, qui est dilectio (de quo nil speciale superest dicendum) nec non omissis effectibus charitatis, quatenus ejus actus disponit ad justitiam, & habitus est forma justificans seu gratia (de quibus actum est in *Tract. de Gratia*) de sex effectibus charitatis agit *D. Thomas q. 28. usque ad 34.* qui sunt gaudium, pax, misericordia (quæ sunt effectus interni) beneficentia, eleëmofyna & correptio seu correctio fraterna; quæ sunt externi.

Quid gau-
dium.

Gaudium est passio consequens amorem: quia enim Deum ex charitate diligimus, de illius bonis sive internis sive externis gaudeamus; uti ex amore hominis fit, quod dum bene ei est, gaudeamus. Unde etiam potuisset accenseri tristitia, quæ ex amore Dei & odio mali divini nascitur, dum cernimus Deo ejusque honori malum inferri per peccata, juxta illud *Psalm 118. Vidi pravaricantes & tabescebam.*

2.
Quid pax,
& quom-
plex.

Pax, quæ opponitur seditioni & bello, consistit in consensione appetitus inferioris cum superiore, & utriusque cum voluntate Dei; nec non consensione ordinatâ cum voluntate proximi. Estque hæc absoluta pax, ex interiori (ad quam spectat prior pars) & exteriori (ad quam spectat pars posterior descriptionis) conflata. Unde vera non est pax impiis, dicit Dominus. *Isaia 48.* defectu consensionis cum Deo & vero bono. Quies enim & consensio in bono apparente fundata, apparens tantum pax est.

Pax impi-
fucata.

3.
Qui cha-
ritas pacem
generet.

Charitas porro pacem generat, quia facit, ut appetitus nostri, inferior scilicet & superior, consentiant, dum utrumque subicit divinæ voluntati, cui per omnia placere querit; nec non ut consentiant cum voluntate proximi ordinata, amando illum, & bonum optando sicut sibi ipsi. Quia nihilominus perfectissima consensio virium inferiorum cum superioribus, & utrarumque cum Deo non est hujus viæ, idcirco nec perfecta pax interna, qualis erit in patria. Quia etiam suppositâ ordinatâ voluntate hominis Deum diligentis, voluntas proximorum non semper est ordinata, fit non semper reperiri plenam cum voluntate proximi concordiam, sed interdum sanctam ex una parte discordiam seu bellum, dum malè aliquid volentibus non

Non est per-
fecta in hac
vita.

Cur non
semper ge-
neret pacem
cum proxi-
mo.

consentimus. Ex defectu enim veræ charitatis in uno vel utroque nasci solet externa discordia ac bellum.

Misericordia sic dicta, quasi faciens miserum cor propter alterius miseriam, describi solet ex *Augustino l. 9. de Civit. c. 5. Aliena miseria in nostro corde compassio, quâ utique, si possumus, subvenire compellimur.* Quia nihilominus motus internus compassionis seu tristitiæ non convenit Deo vel beatis, in quibus tamen est misericordia, neque etiam exprimit principalem actum, generalius & magis propriè definitur: affectus efficax subveniendi miseriæ proximi.

4.
Misericor-
dia unde sit
dicta.
Ejus des-
criptio ex
Augusti-
no.

Alia gene-
ralior.

Dicitur *proximi*: quia misericordia propriè loquendo respicit alterum, etsi, quod ad rem spectat, etiam possumus compati & velle subvenire miseriæ propriæ. Unde dicitur *Eccl. 30. Miserere anime tue placens Deo.* Ubi signanter *D. Thomas q. 30. art. 1. ad 2.* ait considerari animam tamquam quid distinctum, cujus malis tollendis debeat suppositum ipsum humanum esse sollicitum.

5.
Respicit
malum
alienum.

Debetque juxta *D. Thomam quest. 30. art. 1.* respicere malum involuntarium: eò quod miser aut compassione dignus dicendus non sit, qui nullo modo involuntariè patitur. Est nihilominus culpa aliena objectum misericordiæ, in quantum in ea reperitur multiplex ratio involuntarij; quâvis quatenus habet rationem mali voluntarii sit potius objectum justæ indignationis. Prout etiam passiones Christi & Martyrum nos movent ad compassionem, quatenus, etsi simpliciter voluntariè susceptæ sint, tamen adversantur appetitui naturali, nec nisi urgente præcepto aliâve causâ voluntariè susciperentur, sed refugerentur. Idemque est de projectione mercium in mare ex metu naufragii.

6.
Involuntarium.

Qui respi-
ciat malum
culpa, pas-
sionem
Christi &
martyrum.

Principalis causa misericordiæ est amor: qui sicut bonum proximi querit, sic miseriis subvenire studet. In nobis autem dispositio quædam ad commiserendum, est consideratio propriæ infirmitatis & miseriæ. Unde variis defectibus & miseriis subjecti v.g. senes, debiles, & tribulati magis compatiuntur alienæ miseriæ, quam in se quasi experiuntur, aut experti sunt. Quam quidem dispositionem ad miserendum Christus in se misericorditer suscepit assumendo nostras miseras, discens ex iis, quæ passus est, uti obedientiam, sic & misericordiam: *Debit enim, juxta Apostolum ad Hebr. 2. per omnia fratribus similari, ut misericors fieret.*

7.
Causa mi-
sericordiæ,
amor.

Qui con-
currat con-
sideratio
proprie mi-
seriæ.

Ex laudibus quoque misericordiæ *Mat. 5. Misericordia est a-* & alibi decantatis, ipsoque lumine rationis patet ipsam esse actum virtutis, uti immiseri- cordia, *tit.*

8.

Misericor-
dia est a-
ctus virtu-
tis.

cordia, in Scriptura Jac. 2. & alibi improba-
ta, est non modicum vitium.

Et quidem D. Thomas quaest. 30. art. 3. &
alii (& probabile dici posse censet Wiggers
A charitate indistincta. ibid.) putant esse virtutem specialem. Sed sine

Probat
hoc ipsum.

solido fundamento: nam eadem virtus cha-
ritatis, sive Theologicae, sive moralis erga
proximum, quae principaliter inclinatur ad vo-
lendum bonum, etiam inclinatur ad aversionem
mali oppositi, ex eodem motivo seu ratione
formali. Quemadmodum etiam eadem cha-
ritatis virtus inclinatur, eademque bonitas Dei
movet ad eandem per dilectionem optanda bo-
na, & avertenda mala opposita per odium
peccati aut contritionem: ergo idem cum
proportionem dicendum est de virtute Miseri-
cordiae. Pro cuius rei clariori intellectu.

9.
Amplius
idem decla-
ratur consi-
derando tri-
pliciter ma-
lum proxi-
mi.

Adverte malum proximi considerari posse
tripliciter. Primò, quatenus est disconve-
niens naturae rationali; & sic voluntas illud
tollendi spectat ad virtutem merè philoso-
phicam, quā quaeritur debita convenientia
partium cum toto, & eorum, quae in natura
sunt, cum ipsa natura, nihil interim curando,
an per hoc proximo bene sit, nec nē. Et de
hoc non est in praesenti sermo. Secundò,
quatenus malum proximi repugnat honestati
specialis virtutis, v. g. malum ebrietatis tem-
perantiae, malum luxuriae honestati castitatis,
& sic de cæteris. Et hoc quoque modo con-
stat non esse actum specialis virtutis, sed spe-
ctare ad varias virtutes, prout malum ipsum
opponitur variis virtutibus. Tertiò potest
malum proximi considerari, quatenus est mi-
seria proximi, ex qua ei male est. Et hic mo-
dus ordinariè cadit sub considerationem Chri-
stianorum in affectu & operibus misericor-
diae exercendis; spectatque proximum qua-
tenus sublevandum à miseria. Dicimus ita-
que charitatem ipsam, sive Theologicam, sive
naturalem proximi, esse ipsam virtutem mi-
sericordiae, vocarique nomine misericordiae,
quatenus respicit seu connotat miseriam pro-
ximi, ejusve sublevationem. Et de hoc pro-
cedunt praëlegata à nobis & probata.

10.
Confirmatur.

Quibus accedit confirmatio ex auctoritate
desumpta: nam Scriptura charitatem obliga-
toriam proximi inculcans eam regulariter
exprimit quasi consistentem in affectu & o-
peribus misericordiae; ut patet 1. Joann. 3. &
4. Jac. 2. Ipseque Christus Luca 10. appro-
bat judicium legisperiti respondentis hac ra-
tione Samaritanum esse proximum incidenti
in latrones, utpote quod esset ipse qui fecit
misericordiam in illum.

11.
Occurrit
objectioni
ex Apostolo
desumpta.

Nec obstat illud ad Coloss. 3. Induite viscera
misericordiae, benignitatem &c; cui dein subdi-
tur: Super omnia autem haec, charitatem habete.
Nam ibi recensentur non tam diversi habitus,
quàm actus seu opera & exercitia novi ho-
minis. quae sunt affectus & opera misericor-
diae, benignitatis, humilitatis, modestiae, pa-
tientiae, remissionis injuriarum. Super om-
nia verò perfectam charitatem commendat

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

Apostolus, tamquam vinculum perfectionis,
cum alia opera, etsi nonnulla charitatis, pos-
sint tamen esse sine charitate perfecta; fieri-
que ex morali charitate erga proximum, vel
imperfecta erga Deum.

Beneficentia (de qua inter effectus externos
Charitatis primo loco agit D. Thomas quaest.
31.) est ipse actus externus interioris bene-
volentiae, quo nimirum quis proximo suo be-
nefacit, sive propter Deum, & procedit ex
benevolentia seu charitate Theologica, sive
propter ipsum proximum, ut ei bene sit, &
procedit ex dilectione seu amicitia morali
proximi. Unde constat non spectare ad di-
stinctam aliquam à cæteris seu specialem vir-
tutem. Ab effectis quoque seu operibus mi-
sericordiae non distinguitur, si vocis rigorem
& phrasim Apostoli ad Hebr. 13. ea compre-
hendentis nomine beneficentiae (ut notat Esti-
us ibidem) spectes (idemque est de opere gra-
titudinis alteri repenso) per hujusmodi nam-
que quis alteri benefacit. Connotato tamen
ab his distinguit illam D. Thomas sup. art. 1.
quod beneficentia respiciat bonum amici,
non considerando rationem debiti erga proxi-
mum, vel ejus miseriam.

Effectus porro seu opera externa miseri-
cordiae assignari solent in Catechismis, etiam
in Romano seu Pii V. septem corporalia &
totidem spiritualia, ad quae cætera facile redu-
cuntur. Priora continentur hoc versu:

Visito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, Colligo,
Condo.

E quibus tria ordinariè vitae conservandae
necessaria sunt, scilicet Cibo, Poto, Tego, id est
necessarium alimentum & tegumentum cor-
poris. Rariùs extrema vitae necessitas occur-
rit in visitatione infirmorum, redemptione
captivorum, hospitio peregrinorum; etsi ali-
quando id fieri posset, v. g. si visitatione me-
dici, seu alio obsequio, redemptione hominis
de captivitate, vel hospitalitate, sit vita infir-
mi, captivi, vel peregrini servanda. Quae om-
nia tamen possunt comprehendi sub eleemo-
syna, vel ad eam reduci; de qua sola dein-
ceps in particulari agendum.

Sepulturam mortuorum constat esse mi-
nus necessariam; ideoque omittitur à Christo
Matth. 25. vel quia apud Judaeos non erat pe-
riculum defectus, quin potius excessus in
pompa funeris seu sepulturae. Quem suo tem-
pore vigentem redarguit Chrysostomus Homilia
84. in Joannem.

Alioquin quod corpus donari honestà se-
pulturâ sit opus pium, constans est apud om-
nes, & patet ex Tobia 12. ubi Tobias senior
propter hoc laudatur. Et Matth. 26. laudatur
Magdalena, quod praevenerit Christi corpus
ungere in sepulturam.

Quod etiam specialiter sit opus miseri-
cordiae, similiter constat apud omnes, & proba-
tur ex 2. Reg. 2. Benedicti (inquit David ad vi-
ros Jabes Galaad) vos à Domino; qui fecistis
misericordiam hanc cum Domino vestro Saul, &

T 2

sepeli-

12.
Quid be-
neficentia.

13.
Quenam
sint opera
misericor-
diae corpo-
ralia.

14.
Sepultura
officium
cur à Chri-
sto omis-
sum.
Excessum
reprehendit
Chrysosto-
mus.
Esse alio-
quin opus
pium osten-
ditur.

15.
Immo &
opus mis-
ericordiae.

sepelitis eum. Ratio est: quia honor corporis redundat in animam, censeturque morali æstimatione quædam miseria & malum defuncti, si officium sepulturæ corporis negligatur; adeoque illud curare est opus misericordiæ. Unde extant plures Sanctorum apparitiones, & aliorum hominum ultimæ voluntates, qui sua corpora decenter sepeliri voluerunt. Deus quoque 3. Reg. 13. punivit, utique malum seu miseriam intentando, Prophetam inobedientem per hoc, quod corpus ejus non poneretur in sepulchro Patrum suorum. Speciales quodque malefactores solent in pœnam (quæ non modica censetur) privari sepulturâ. Estque etiam in jure Canonico pœna privationis Ecclesiasticæ sepulturæ quibusdam inflicta. In qua specialiter concurrunt suffragia, quibus juvantur animæ fidelium in locis sacris sepultorum.

16.
Mens Augustini exponitur.

Quod verò Augustinus l. de Cura pro mortuis cap. 2. scribit, sepulturam non esse mortuorum subsidium, sed magis vivorum solatium; eatenus verum est, quatenus à sepultura non dependet præsens salus aut consolatio animarum (in quam potius cedunt suffragia, quæ fiunt in sepulturis vel extra illas pro animabus) & quatenus ex honesta sepultura accedere solet amicis quædam solatii complacentia. Non negat tamen, quin sepultura spectet ad bonum quoddam hominum, & quasi temporale adhuc bonum defunctorum.

17.
Quæ sint opera misericordiæ spiritualia.

Opera misericordiæ spiritualia hoc versu comprehenduntur:
Consule, Castiga, Solare, Remitte, Fer, Ora,
Ubi (ut notat D. Thomas q. 32. a. 2.) sub Consule, comprehenditur consilium præbere, & docere; ut septenarius numerus habeatur. De quibus, exceptâ correptione fraternâ, non est specialis difficultas, quæ suis locis non tractetur, aut ex dicendis de correptione fraterna constare possit. Proinde de hac sola, quæ est quædam eleëmosyna spiritualis, & primò de eleëmosyna corporali, agendum restat.

QUÆSTIO. II.

*Quid Eleëmosyna, cujus Utilitatis,
Qui eam dare possint, &
Quibus?*

18.
Quid eleëmosyna.

Est actus externus misericordiæ.

Eleëmosyna tam in vulgari sermone, quam in sacris litteris, sumi solet pro objecto operis misericordiæ, seu pro ipsa re, quæ datur indigenti, ut ejus miseria corporalis sublevetur. Hic autem accipitur pro datione talis rei, sive pro sublevatione talis miseriæ, sive opere alienam corporalem indigentiam sublevante. Estque adeò actus externus imperatus ab interno misericordiæ, eique proprius. Quamvis etiam possit imperari à virtute pœnitentiæ, quatenus adhibetur ad satisfaciendum pro peccatis, aut aliquâ aliâ. Quod quidem opus Scriptura & Patres mirificè ex-

tollunt. Tibia 4. Eleëmosyna ab omni peccato, & à morte liberat. Eccli. 3. Ignem ardentem tant in extinguit aqua, & eleëmosyna resistit peccatis. Scriptura Et alibi. Plura Scripturæ & Patrum testimonia seu encomia (quæ videri possunt apud Valentia d. 3. quest. 9. p. 4.) coacervare in re obvia videtur superfluum.

Non prodest tamen eleëmosyna ad justitiam & salutem, quamdiu quis in peccatis affectu versetur, ut fides docet, & inculcat Augustinus Enchiridii c. 77. Patetque ex Apostolo 1. ad Cor. 13. Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas &c. Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Pœnitentia quoque, propositumque delistendi à peccatis semper fuit necessarium omnibus ad justitiam. Unde hæreticum est dicere (quod olim quosdam dixisse refert Augustinus l. 21. de Civit. c. 22. quod eleëmosynarii, etsi in peccatis perseverent, non damnentur, aut certè post aliquod tempus à damnatione liberentur. Nam universis non observantibus divina mandata, sed extra statum gratiæ (qui prærequirit delistentiam à peccatis & pœnitentiam) perseverantibus, juxta fidem restat certa damnatio, à qua in æternum non est locus liberationi.

Nec obstat, quod eleëmosynæ quasi per se sufficienti videatur tribui emundatio à peccatis Luca 11. Verumtamen quod superest, date eleëmosynam: & ecce omnia munda sunt vobis. Nam (omissis varijs expositionibus) Christus Pharizæos, quos tamquam rapinâ & iniquitate plenos redarguerat, ad spem excitans, significat superesse hoc remedium, seu summam rei consistere in hoc, quod à rapinis desistentes, & rapta restituentes (quod utique dationi eleëmosynæ præsupponitur, & in exemplo Zachæi publicani liquidò patet) dent eleëmosynam de eo quod superfluit, siquæ eos mundos fore, ab iniquitate scilicet; non exclusâ tamen pœnitentiâ, quam fides & eleëmosyna impetrat.

Habet itaque eleëmosyna ex motione Spiritus S. procedens juxta Scripturam vim extinguendi peccata, non quidem immediate instar Sacramenti pœnitentiæ (uti apud omnes Catholicos indubitatum est; cum non sit unum ex septem Sacramentis, minùs Sacramentum mortuorum) sed mediatè, quatenus pœnitentiam impetrat: habet enim specialem quandam vim & energiam impetrandi auxilia specialia, seu abundantiora gratiæ, quibus peccator facillè possit (nisi malitiâ speciali obicem ponat) ad pœnitentiam & peccatorum remissionem pervenire: etsi non semper & infallibiliter concedatur gratia efficax, & sequatur effectus. Quod sufficit ad generales locutiones Scripturæ & Patrum: læpe enim generaliter seu indefinitè aliquid attribuitur, quod ut plurimum sequitur, & ex se sequi natum est, nisi aliunde impediatur.

Congruentia verò est, quod misericordia singulariter moveat ad misericordiam, eamque

19.

Non potest salvare harentem in peccatis seu sine pœnitentia.

20.

Exponitur illud Lucæ 11. Date Eleëmosynam & ecce omnia munda sunt vobis.

21.

Eleëmosyna extinguit peccata mediante pœnitentiâ, quam impetrare solet.

22.

Idq; ex congruentia specialis.

que mereatur. Unde *Matth. 5.* dicitur: *Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Præterea Deus ipse quasi sibi factam reputat misericordiam exhibitam egeno, adeoque specialiter inde inclinatur ad recompensam spiritualem; juxta illud *Proverb. 19.* *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Huc etiam faciunt preces & suspiria pauperum ad Deum pro beneficientibus: quorum clamorem Deus exaudit, uti è contra maledictiones pauperum contra immisericordes. Unde *Eccli. 29.* dicitur: *Conclude eleëmofynam in corde pauperis, & hac pro te exorabit* (partim quatenus ipsa vim habet fortissimè provocandi divinam misericordiam, partim quatenus ipsi pauperes solent pro suis benefactoribus orare) *ab omni malo.* Inde autem nascitur in eleëmofynariis singularis in Deum fiducia, juxta illud *Tobia 4.* *Fiducia magna erit coram summo Deo eleëmofyna, omnibus facientibus eam.*

23. Eleëmofynæ elargitio, veluti vera donatio, quâ dominium transfertur, per se solum spectat ad dominum rei, ejusdemque simul liberum administratorem. Hic itaque potest pro libitu dare eleëmofynam, uti facere aliàs donationes, salvo quòd prospiciat suis, quibus arctius obligatur. Cæteri non possunt, nisi quatenus adest vel adesse præsumitur consensus quorum interest. Quibus verò competit dominium expeditum suorum bonorum, sive mobilium, ex *Tract. de Just. & Jure* pendendum est. Vide ibi dicenda.

24. Hinc in primis uxor, si habeat aliquorum bonorum administrationem, potest de iis dare eleëmofynas: aliàs verò non nisi parcas & moderatas juxta consuetudinem sui similitum; in quod maritus bonorum administrator censetur & debet consentire, veluti usu receptum, & spectans ad decentem sustentationem uxoris, quæ utique non est mancipium, sed consors viri, immo pariter domina bonorum communium, et si cum subordinatione rationabili in administratione. De cætero non potest donare, etiam in eleëmofynam, nisi de consensu saltem tacito seu præsumpto mariti, qui (ubi sunt pacifica conjugia) uxori discretæ non ponit frequenter modum circa pecuniarum usum. In casu tamen amentia mariti potest tamquam absoluta administratrix juxta dictamen suæ prudentiæ de eleëmofynarum largitione disponere. Idem est ob similem rationem in casu diuturnæ absentia; juxta *Lessium, Coninck,* & alios. Quia tamen tunc administrat nomine & ex commissione mariti, contra ejus præscriptam voluntatem non posset uxor procedere hac in parte.

25. Filii familias quoque de bonis paternis, aut peculio suo non liberæ administrationis (secus est de castrensi seu liberæ dispositionis) cujus saltem usus fructus est penes parentes per se loquendo nil possunt disponere in eleëmofynas, nisi ex consensu expresso aut tacito

Herinx Sum. Theol. Pars III.

parentum, signanter patris. Censetur autem pater consentire, ut filius ex datis ad congruam sustentationem vel honestam recreationem aliquid subtrahat pauperibus donandum, more aliorum suæ conditionis. Idem est in necessitate præsertim extremâ proximi: tunc enim parens non potest rationabiliter esse invitus.

Similiter Religiosis privatis nil est hac in parte licitum sine licentia Superiorum saltem præsumptâ. Quibus extra Monasterium existentibus censetur data licentia quoad ea, quæ conceduntur ad viaticum aut honestam sustentationem; quorum datur libera administratio. Idem varii notant de pitantijs cibi & potûs, quæ singulis conceduntur, & sibi met subtrahi ab ipsis possunt, etiam ut dentur egenis. Quamvis id possit ob inconvenientias interdum oriundas prohiberi; præsertim, ut non per se distribuant, sed à curam habentibus distribuendas relinquunt. Is quodque cui bonorum Monasterii administratio est concessa, potest de ijs, quæ supersunt decenti sustentationi communitatis, decentes eleëmofynas facere; utpote pertinentes ad rectam administrationem, in quas proinde communitas consentire debet.

Pari modo Magistratus seu gerentes curam communitatis possunt de bonis communibus facere eleëmofynas, quæ rectæ gubernationi expedire visæ fuerint, e. cum in cunctis, de his, quæ sunt à Majori parte capituli.

Præterea minores & pupilli defectu liberæ administrationis non possunt quoque excessivas eleëmofynas donare; sed possunt moderatas, quas solent alii ejusdem conditionis facere: nam quoad has censentur & debent consentire tutores seu curatores. Ipsi quoque tutores possunt moderatas ex bonis sibi commissis eleëmofynas præstare, cum id pertineat ad rectam administrationem, cedatque in bonum pupilli, qui etiam rationabiliter nequit esse invitus.

Denique commensales & famuli, etsi ex bonis proprijs eleëmofynam facere possint, non tamen ex bonis dominorum, nisi rationabiliter præsumantur ratum habituri. Quidnam verò specialiter possint seu teneantur hic præstare Ecclesiastici seu beneficiati in materia de Justitia explicabitur.

Nunc explicandum restat, quibus danda sit eleëmofyna. Constat autem in generali esse dandam proximo pauperi, sive sit sanctus, sive peccator, sive amicus, sive inimicus: omnes enim comprehenduntur generali præcepto dilectionis fraternæ. Subtrahenda tamen est eleëmofyna eâ abusus ad peccatum aut inimicitia fomentum; juxta illud *Augustini Epist. 48. sub init.* *Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus justitiam negligat, quam esurienti panis frangitur, ut injustitia seductus acquiescat.*

Intelliguntur quoque non solum pauperes coacti, sed etiam voluntarii, qui propter

26. Quid reli-

Quid gerentes curam communitatis?

27. Quid possint minores & pupilli, eorumque curatores?

Quid de famulis?

28. Eleëmofyna danda omni proximo egeno.

Eâ non abusus ad peccatum.

29. Danda est Deum

quoq; pau-
peribus vo-
luntarijs.

Deum rebus sæculi abnegatis, solique Deo intendentes, verè egent, & eleëmofynis digniores sunt, quæ etiam sunt dantibus utiliores, veluti impensæ servis Dei, ipsque fideliter Deum pro salute dantium deprecantibus. In quibus verificatur consilium Christi datum divitibus sæculi *Luca 16. Facite vobis amicos* (erogando scilicet eleëmofynas iustis & sanctis, qui apud Deum abundant meritis) *de Mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos, secum videlicet, in æterna tabernacula.* Quibus accedit labor spiritualis in Concionibus, Catechismis, Confessionibus, ægrotorum visitationibus & similibus obsequijs spiritualibus, pro quibus sustentatio corporalis meritò exigitur, danda præsertim per modum eleëmofynæ.

30.
Quid de mendicis validis censendum.

Pauperes autem validi, qui possent se laborando sustentare, solumque mendicatem exercent, ut desidiosè vivant, sunt indigni & privandi eleëmofynis (quibus abutuntur ad suam ignaviam, aliaque vitia) meritoque exterminantur à republica, cui talis hominum fæx est maximè nociva. Supposita tamen gravi vel extremâ necessitate præsentis, contingere potest obligatio eam tollendi.

31.
Quid de extraneis.

Extranei per se loquendo non sunt quoque à communi charitate in casu necessitatis excludendi. Quia nihilominus singulis communitatibus incumbit sua obligatio quoad indigenos, & ex promiscua extraneorum plerumque vagabundorum & vitijs abundantium mendicatione, nata sunt gravia sequi mala reipublicæ. Varia circa hos & mendicantes validos providè sanxerunt Belgii Principes, quæ vide apud *Zypaum l. 11. Notit. Juris Belgici. Tit. de Mendicantibus validis, & in Codice Belgico V. Aelmoeffen &c.* Nec est periculum lædendæ charitatis, si salubres institutiones & foundationes rectè observentur. Quo in genere mirè elucet Respublica Antverpiensis. Non sunt tamen facilè, seu sine fundamento sufficienti judicandi pauperes nobis occurrentes, quasi sint de genere vagabundorum, & eleëmofynis indignorum hominum; nè fiat eis injuria.

32.
An ficto paupertatis titulo eleëmofynam accipiens, eam faciat suam.

Dubitatur autem, an qui ficto paupertatis titulo eleëmofynam accipiat, faciat eam suam. Affirmat *Lessius lib. 2. de Just. c. 18. num. 132. Coninck d. 27. dub. 6. post Sotum l. 9. de Just. quest. 7. art. 3. sub finem.* Et si debeat talis juxta omnes insinuare deceptionem, vel saltem pecuniam restituere, ratione scilicet fraudis commissæ, non autem juxta ipsos directè defectu domini. Communis nihilominus sententia *Scoti 4. d. 15. quest. 2. art. 3. Angeli, Adriani, Navarri &c.* tenet talem nequidem suam facere eleëmofynam: eò quod sit error in substantia actûs, consistentis non in nuda physica positione pecuniæ v. g. in manu alterius, sed in manu pauperis; alias enim non est vera eleëmofyna, utpote non consistens sine paupertate accipientis; quæ tantum intenditur, non autem

alia aliqua donatio. Solum itaque est putata eleëmofyna, apud Deum ratione affectûs æqualis valoris, quemadmodum, si quis putans dare panem, daret lapidem. Aliud est de simulatione sanctitatis, utpote non spectantis ad substantiam eleëmofynæ, uti spectat paupertas. Aliud item est de contractu matrimonii cum sterili v. g. quæ putatur secunda: fecunditas enim non pertinet ad substantiam contractûs matrimonialis, sed mutua corpora habilia ad copulam per se generationi aptam. Debetque restitutio fieri, siue Domino (quod securissimum est) quoniam mansit res ipsius, siue (ut putat *Vasquez & alii*) aliis pauperibus; eò quod voluntas Domini fuerit rem abdicare & pauperibus dare, in qua voluntate perseverare censetur.

Petes, quibus pauperibus danda sit eleëmofyna, cujus distributio est commissæ executoribus testamenti vel foundationis? Resp. servandum esse tenorem testamenti, seu ultimæ voluntatis. Undè si testamentum vel fundatio determinet pauperes certæ civitatis vel parochiæ, vel pauperes certæ qualitatis, v. g. qui verecundi seu domestici dicuntur, vel accurrentes ad portam testatoris &c. non possunt assumi respectivè pauperes alterius civitatis vel parochiæ, publicè mendicantes, existentes in hospitali &c. Si determinentur sex pauperiores, debent iidem juxta dictamen syncerum, facto examine, seligi. Alioquin si nil sit determinatum, possunt seligi pauperes ad nutum, etiam sub his comprehendendo Monasteria, præsertim mendicantium religiosorum, immo, secluso omni dolo, ipsi consanguinei executorum verè pauperes. Quare consequenter etiam ipse distributor, si verè pauper est, potest sibi, sicut alijs pauperibus, eleëmofynam applicare; non solum si paupertas sit testamento posterior, vel testatori fuerit ignota, sed etiam si præcesserit & fuerit nota. Alia pauperum personarum genera, quibus hujusmodi bona distribui possunt, citatis *Molina, Reginaldo & aliis*, specificat *Bassaus in Supplem. V. Eleëmofyna numero 10.*

33.
Quid incumbit executoribus ultimæ voluntatis in distributione faciendâ pauperibus.

Q U Æ S T I O III.

An & quando, Seu qualiter obliget præceptum Eleëmofynæ?

E L E Ē M O S Y N A M esse præceptam, in certo scilicet tempore vel circumstantijs, patet ex sententia Christi judicis, in ejus observantia deficientes damnantis, *Matth. 25. Ite maledicti &c. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare &c.* Et *1. Joan. 3.* dicitur: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? manere autem ipsa posset, si defectus non foret mortalis.* Et *Eccli. 29. Propter manda-*

34.
Eleëmofynam esse in præcepto ostenditur.

tum

tum assume pauperem &c. Idem tradunt & exaggerant Patres, ac Theologi. Radix autem hujus obligationis (quæ est juris naturæ) est præceptum diligendi proximum, utique in necessitate constitutum, non linguâ seu verbis, sed opere & veritate.

35. In extrema necessitate esse obligationem justitiæ, quo fundamen-
Nonnulli insuper (inter quos referuntur *Cajetanus, Arragon & alii*) putant in extrema necessitate obligationem dandi eleëmofynam esse de rigore justitiæ: tum quia Patres passim comparant peccatum hoc furto, ac rapinæ, asseruntque esse bona hujusmodi aliena, scilicet ipsorum pauperum: prout inter alios pluribus exaggerat *Basiliius Homil. 6. ad Popul. in illud Luca 12. Destruam horrea mea.* Similiter tradit *Augustinus in illud Psalm. 147. Confortavit seras portarum tuarum.* Tum quia in tali necessitate omnia sunt communia, adeo ut in divisione bonorum jure Gentium introducta censeatur casus iste exceptus, in quo proinde potest indigens ea surripere, & judex à detentore auferre pauperique tribuere.

36. Communi nihilominus sententia (quam tenet *Joannes Medina, Navarrus, Lorca, Suarez, Vasquez, Bonacina & alii* passim obvii) asserit esse obligationem solius charitatis. Ratio est: quia etsi potuisset Deus concedere dominium rerum divitibus eâ conditione, ut desineret hoc ipso, quo quispiam ijs extremè indiget, ista tamen conditio non inest ex natura rei, sed oriretur ex positiva Dei voluntate, de qua non satis constat, sed solum de obligatione charitatis. Hanc quodque conditionem fuisse in prima rerum divisione appositam jure gentium similiter non constat; sed solum, quod possidens obligatus sit ex charitate impendere indigenti necessaria. Aliunde autem constat divitem esse absolutè dominum rerum tamquam suarum; quo ipsum per alterius indigentiam privari, foret clarè ostendendum. Confirmatur: quia par est obligatio succurrendi proximo extremè indigenti, v. g. aliàs submersuro per actionem personalem; puta porrectionem manûs: & tamen id omittens non peccat contra justitiam. Neque enim amittit dominium actionum suarum, sitque eatenus servus indigentis tamquam domini. Accedit, quod negligens dare eleëmofynam non cogatur ad restitutionem.

37. Patres autem per quamdam exaggerationem locuti sunt, vocantes furtum & rapinam & alienum, quod detinetur, cum sit alteri debitum ex charitate; ut inculcent gravitatem peccati immisericordiæ. Undè etiam loquuntur indistinctè de gravi & extrema necessitate: cum tamen in sola extrema posset esse obligatio justitiæ. Quod verò in extrema necessitate dicantur omnia communia, est, quia fas est pauperi usus rerum proximi, eo, si obfistat, irrationabiliter invito. Propter quod index posset nolentem cogere, uti & potest alias leges à justitia distinctas suâ autoritate observandas curare.

38. Obligatio porrò præcepti eleëmofynæ lo-

cum habet in sola necessitate, ut apud omnes constat. Sed ut sciatur, qualiter & in qua necessitate vigeat, distinguenda est in primis triplex necessitas. Prima est extrema, quando imminet periculum moraliter certum securæ mortis ex indigentia, nisi tu succurras; estò nondum adsit mortis articulus, in quo mali sublatio esse solet ferè impossibilis. Cujus signum sufficiens habetur, non ex solo testimonio mendicitati assuetorum (quod suspectum plerumque est) sed Pastoris aut alterius fide digni, asserentis sibi probè facto examine perspectam esse familiæ inedia tabescentis necessitatem. Secunda est gravis, quando est probabilis conjectura de periculo vitæ, aut (quæ necessitas vocari solet quasi extrema) evidens periculum alterius notabilis incommodi, morte inferioris. Aliqui paulò aliter explicant. Tertia communis, quam communiter patiuntur pauperes, signanter mendici, qui non sine aliqua difficultate alimenta & tegumenta, quibus indigent, acquirunt.

Distinguenda insuper sunt bona, dum quaeritur ex quibus eleëmofyna sit facienda. Alia enim sunt necessaria, alia superflua, Priora, alia sunt necessaria vitæ, quibus ipsi nimirum indigemus ad sustentationem nostram aut familiæ quoad alimenta & tegumenta: alia sunt necessaria personæ seu statui, sine quibus non possumus vivere congruenter statui nostro. Superflua verò, alia superfluunt naturæ seu vitæ, alia insuper statui conservando. Quæ non consistunt in indivisibili, sed more in moralibus consueto habent quamdam latitudinem, sic ut quis pluribus additis non censeatur habere statui superflua, etsi, ijs detractis, adhuc posset vivere quodammodo satis decenter secundum suum statum, dummodo non habeat divitias proborum judicio pro suo statu excessivas. Nec solum ratio præsentis temporis, sed & futuri seu imminens est spectanda, v. g. sustentatio, elocatio, dotatio prolium parvularum postquam adoleverint, providentia in futurum pro morbo vel senio, pro quo alioquin non sufficerent ordinarij proventus spectatâ ratione statûs. Immo juxta plures Doctores etiam spectari potest status altior (dummodo probabiliter sit imminens) ad quem ordinatè quis aspirat. Idem cum proportionem dicendum est de superfluis ad vitam.

Cavendum tamen, nè in hujusmodi avaritia vel ambitio depravet judicium: quod nè fiat, auscultandum opinioni proborum vide postea n. 48. Undè non est procedendum juxta abusum luxuriantium in divitiis & vanitatibus hujus corruptissimi sæculi, ubi quidquid libet licet, & præ abundantia pecuniarum quisque excellere cupit; sed juxta morem eorum, qui in eodem statu honorabiles in ratione domestica & œconomica proborum judicio habentur, id est, qui nec excedunt, nec deficiunt in iis, quæ ejusdem

Necessitas
corporalis
alia exire-
ma, alia
gravis, alia
communis.

39. Bona alia
sunt neces-
saria vitæ,
alia statui.

Similiter
alia sunt
superflua
vitæ, alia
statui.
Hæc quali-
ter quam-
dam lati-
tudinem
habeant.

40. Quæ can-
tela adhi-
benda.

fortis homines iudicio proborum facere solent. Aliàs sanè vix ullus reperiretur, qui habet conservationi statûs superflua, cujus splendorem & pompam plerique indiscretè ultra qualitatem dignitatis suæ adaugent, immo ultra facultatem virium suarum. His præmissis.

41.
Obligat
præceptum
eleëmofynæ
in extrema
necessitate:
Immo &
in gravi.

Constat in primis apud omnes obligare præceptum eleëmofynæ in extrema necessitate: si enim nè quidem tunc obliget, numquam obligabit, cum numquam sit potior ratio obligandi. Idem cum communi sententia dicendum est de necessitate gravi: nam charitas dicat me debere quantum commode possum avertere grave malum aut damnum proximi. Deinde Scriptura inculcans præceptum eleëmofynæ loquitur velut de re frequenter obvia, cujus neglectu plurimi in die iudicii condemnationis sententiam referent: cum tamen extrema necessitas sit rarior. Apostolus quoque 1. *Joan.* 3. statuit solum hanc conditionem: *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere*, utique etiam gravem, scilicet famis, indumenti, aut alterius rei.

42.
Quando
alius non
creditur
succursurus.

Et quidem hæc obligatio non currit, quando omnino creditur alium fore necessitati succursurum. Quod si tamen alii non faciant, aut facturi non præsumantur, tu teneris: immo in defectum aliorum quilibet teneretur, & si necessitas non tollatur, quilibet graviter peccat, uti cuique mandatum est de tali proximo. Nequè ab hoc subsidio excusantur, qui Monasteriis aut templis eleëmofynas extra similes necessitates supererogatoriè & meritoriè distribuunt; quin præceptum hoc charitatis (quod operibus charitatis voluntariis in quascumque pias causas factis præferendum) dum alius non est, qui de facto succurrat, implere debeant, succurrendo pro suarum facultatum qualitate. Undè S. Elisabeth vidua dicere solebat prius esse providendum templis vivis (intelligebat egenos) quam mortuis.

Nota

43.
Quis ordo
inter indi-
gentes in
necessitate
servandus.

Inter ipsos quoque pauperes est servandus ordo charitatis, ut extremam necessitatem habens præferatur patienti gravem, & hic, patienti communem: propinquior item præferatur remotiori, justus peccatori, fidelis infideli, &c. conformiter ad dicta *disp. præced. quæst.* 8. Cessat præterea obligatio, quando succurrere non possum, nisi cum æquali meo incommodo, puta si sim in simili necessitate, aut alteri succurrendo in similem inciderem.

Nec refert, quod 3. *Reg.* 17. neque Elias petendo, neque mulier Sareptana dando necessaria propriæ vitæ & filii peccaverint: sperabat enim illa, & futurum noverat Prophetam, quod non auferret sibi aut filio mater, quod Eliæ dabat, sed magis conferret.

44.
In extrema
necessitate
succurren-

Itaque proximo constituto in extrema necessitate est obligatio succurrendi de naturæ superfluis & statui necessariis, quando, nisi tu succurras, præ inopia moreretur, ut censent

Doctores passim. Tunc enim locum habet illud ex *Ambrosio* (in quo tamen non inveniri, sed apud *Anselmum*, advertitur in Notis ad canonem citandum) relatum c. *Pasce*, d. 86.

Pasce fame morientem: quisquis enim pascendo hominem servare poterat, si non pavisti, occidisti.

Ratio est: quia necessitas extrema naturæ præferenda est juxta regulam charitatis conservationi necessariorum ad statum. Undè id ipsum vellemus nobis præstari in simili necessitate constitutis. Ipsi quoque necessitate hujusmodi constricti possunt & tenentur necessitatem suam sublevare, etiam clam capiendo sibi necessaria, si alias habere nequeant.

Advertit tamen *Malderus* q. 32. d. 6. dub. 2. 45. *in fine* pauperes in locis publicis ad mendicandum expositos, signaque extremæ necessitatis exhibentes, rariùs illam pati, sic ut teneamur de necessariis ad statum subvenire, sive quod frequenter necessitates hujusmodi ostententur cum nimia exaggeratione, & interdum etiam simulentur; sive quod ab aliis citra hujusmodi incommodum juvandi esse præsumantur. Divina quoque pietas providit, ut rariùs occurrant ejusmodi extremæ necessitates, quibus non nisi cum detrimento necessarij statûs subveniri possit: paucis enim solet posse necessitati extremæ obuiari.

Advertit etiam *Coninck* *disp.* 27. dub. 8. n. 46. 134. & alii, excusari ab hac obligatione illum, qui non potest succurrere, nisi cum plena everfione sui statûs: eò quod charitas non obliget respectu proximi cum detrimento proprio respectivè gravi; quale supponitur in præsentia, ob quod nec propriam vitam teneor conservare cum everfione statûs & subsequenti vitâ miserâ (propter quod nec opes omnes debet quis expendere in curanda propria infirmitate) aut etiam mendicitate mea vel meorum. Estque utilius reipublicæ, quod nobilis retineat statum, quam quod privatus pauper vitam, aliàs ad breve tempus prolongandam finiat. Quod idem *Coninck* n. 143. extendit ad opulentas divitias v. g. aliquot aureorum millia danda pro lytro innocentis captivi, eò quod hæc obligatio foret nociva reipublicæ. Aliàs sanè (quod communi sensui repugnat) pauperi infirmo, qui omnino crederetur hujusmodi impensis posse curari, esset obligatio taliter succurrendi. Vide *Coninck*.

Non est præterea obligatio succurrendi ei, qui in pœnam delicti patitur extremam necessitatem. Est enim æquè aut magis utile reipublicæ ut fontes puniantur, quos proinde non tenetur sive privatus sive judex liberare, immo nec ipsi fontes ad hoc tenentur, qui possunt utique se accommodare sententiæ, ac justam pœnam expetere vel amplecti.

Quod si proximus sit in gravi necessitate, obligor ei succurrere de superfluis statui, juxta communem ferè sententiam: his enim si nè gravi incommodo carere possum, adeoque charitas obligat, ut de iis succurram constituto

dum pauper
vi de super-
fluis statu-
ra.

Discutitur
signum di-
gnoscenti
extremam
necessita-
tem.

An sit obli-
gatio suc-
currendi cū
totali ever-
fione statûs.

Non est
quoque obli-
gatio circa
eum, qui ex
justa sen-
tentia ta-
lem necessi-
tatem pati-
tur.

In gravi
necessitate
succurren-
dum de su-
perfluis sta-
tui.

tuto in gravi necessitate. Deinde præceptum eleëmofynæ obligat juxta præmissa etiam extra extremam necessitatem; non autem potius, quam dum gravis est necessitas, & adiunt hujusmodi superflua. Et nè divites fallat ambitio & turpis avaritia, notetur hæc inter proscriptas ab Innocent. XL. n. 12. *vix in secularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleëmofynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.*

Quin immo necessitas famis, nuditatis, aut similis posset esse adeò gravis, etsi nondum extrema, ut juxta Wiggers q. 32. a. 6. n. 38. post *Victoria*, *Sotum*, *Canum*, *Bannez*, quos allegat, teneatur quis succurrere etiam de quodammodo necessariis ad statum, quibus absque notabili diminutione potest carere, vel quæ potest aliunde brevi refarcire.

Et quidem juxta *Lorca*, *Suarez*, *Coninck*, & alios quos citat & sequitur *Castro Palao d. 2. p. 2. n. 14.* attendendus est in gravi necessitate proximi status præsens, an scilicet absque notabili detrimento possit conservari, si succurratur proximo: eò quòd, si attendatur status futurus altior, rari forent obligati ad eleëmofynas. Quod maximè locum habet in bonis Ecclesiasticis; utique non concessis, ut per illa pares viam ad statum altiorem. Et quidem horrendum judicium iis Prælati Ecclesiasticis fiet, quibus non est cura de angustiatas pauperibus, sed de augendo familiaris suæ & statûs splendore, cum maxima interdum vanitate & sæcularium scandalo.

Quàmvis autem non obligetur quis in gravi necessitate pauperum distribuere omnino necessaria ad decentiam sui statûs, seu eum evertere: id tamen facere est valde laudabile, dummodo fiat sine præjudicio aliorum v. g. uxoris aut prolium. Est enim opus istud maximæ charitatis: quod adeò laudatur in S. Martino dimidiam partem chlamydis sibi ad decentiam vestitûs necessariæ eroganti nudo pauperi. Præclara ejusmodi facinora etiam prædicantur in S. Elisabeth, & aliis Sanctis eleëmofynariis. Notabile valde, quod in vita S. Paulini Nolæ Episcopi legitur, eum, cum ab eo posceret vidua, ut filium redimeret, consumptis rebus omnibus in officio pietatis, seipsum pro illo in servitutem tradidisse.

Quod denique attinet ad communes necessitates, est quoque juxta *Adrianum*, *Cajetanum*, *Bannez*, *Valentia*, *Bellarminum*, *Lorca*, *Wiggers*, & plurimos alios obligatio in iis dandi eleëmofynas de absolutè superfluis, non ita quidem ut singulis subvenire teneamur (in quo hæc obligatio differt ab obligatione dandi in extrema, vel gravi necessitate) sed ut pro qualitate facultatum interdum aliquas eleëmofynas faciamus, juxta monitum Tobiaë cap. 4. *Ex substantia tua fac eleëmofynam .... quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.* Obligationem hanc indicant Patres, valde

exaggerantes tenacitatem habentium superflua (quorum eos vocant dispensatores) & tamen non succurrentium indigentibus; quorum esse hujusmodi superflua asserunt: & quidem, si attentè legantur, apparent generaliter loqui de necessitatibus etiam passim occurrentibus, quales sunt communes.

Ratio est: tum quia necessitates communes faciunt unam gravem reipublicæ, quam quilibet pro sua parte tenetur sublevare: tum quia, si necessitatibus communibus non succurreretur, fierent ut plurimum graves vel extremæ; quod quisque debet avertere ex charitate, quando absque incommodo suo, quod meritò censeatur tale, id potest, prout supponitur in præsentem posse. Unde etsi possint aliqui pauperes sine peccato præteriri, quibus facile posset eleëmofyna dari, tamen tempore & loco debent aliquibus dari, sic ut sine periculo peccati mortalis nequeat formari propositum numquam dandi eleëmofynam, nisi in extrema aut gravi necessitate. Idemque est, si consultò quis abstineat citra expressum propositum stabiliter ab omnibus hujusmodi eleëmofynis. Quare tales homines sunt piis exosi, & vulgò tamquam crudeles, inhumani, & immisericordes audiunt; malumque exemplum ac scandalum præbent.

Nec refert, quòd 2. Cor. 8. Apostolus solum det consilium Corinthiis, ut abundantia eorum suppleat inopiam aliorum pauperum: nam petebat collectam eleëmofynariam pro fidelibus externis, existentibus scilicet Hierosolymis & in Judæa, quibus citra gravem saltem necessitatem non tenebantur Corinthii eleëmofynas dare, satisfaciendo succurrendo pauperioribus concivibus de sibi superfluis. Quàmvis forsitan etiam ipsi non haberent passim superflua, sed solum haberent abundantiam majorem respectivè ad majorem inopiam aliorum. Præterea consilium interdum datur ab homine, qui vel non vult, vel non potest præcipere, etsi alioquin sit res à Deo præcepta; sicut ægro consulitur medicina, quam ex lege naturæ tenetur sumere ad suam curationem. Etiam consilium erat, non præceptum præbendi tam largum subsidium, quale præstiterant Macedones, ibidem ab Apostolo laudati.

Observandum verò, dum communis est necessitas, communiter modicum pluribus distribuendum. Qui modus plura secum adfert commoda in communitate, ideoque præstat illum non aboleri, sed præferri sublevationi perfectæ necessitatis paucorum: quàmvis optimum sit, si vires suppetant hoc facere, & istud non omittere. Ubi tamen extrema vel gravis necessitas plurium juvanda esset, nec modicum singulorum necessitates sublevare posset, melius est (ut notat *Marchant Tom. 2. Tract. 2. Tit. 4. sect. 2. quæst. 1. append. 2. prop. 5.*) uni dare, quod prodest, quàm in plures dispertiri, quod non prodest. Id tamen prudentiæ largitoris relinquendum est.

Obser-

52.

Probatur ratione.

53.

Solvitur objectio prædicta ex 2. Cor. 8.

54.

An expectat modicum dare singulis & pluribus, an totum uni vel paucis.

49.

An considerandus sit status præsens.

50.

Laudabilis charitas postponit statum necessitati pauperum.

51.

In necessitatibus communibus danda interdum eleëmofyna de superfluis.

55.
Non est
obligatio
inquirendi
necessitates
pauperum.

Observandum quoque non esse generaliter divitibus in præcepto (quàmvis quoad honestas præsertim familias secretò interdum angustiatas, sit saluberrimum consilium, observatum à Sanctis & insignibus Eleëmofynariis) inquirere necessitate pressos, quibus subvenire possint; qui potius debent per se, vel per alios necessitates suas pandere, uti etiam communis praxis docet: nusquam enim aliud præceptum reperitur, quin potius, si sonum litteræ spectemus, est sermo de necessitatibus visui seu sensui obviis: *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere &c. 1. Joan. 3.* Et in descriptione iudicii *Matth. 25.* reprobis se excusantibus: *Quando te vidimus esurientem &c.* iudex arguit, quòd satis viderint ipsum esurientem &c. in pauperibus: *Quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.* Undè *Chrysostomus Homil. de divite Epulone* ait: *Ideo jacebat, Lazarus pauper, ad januam, nè dives diceret: Non vidi, in angulo fuit, aspicere non potui, nemo mihi nuntiabat &c.* Insinuans tacitè aliàs habiturum fuisse rationem se excusandi.

Limitatio
quadam.

Nihilominus juxta *Marchant Tom. 2. Tract. 2. Tit. 4. quæst. 1. append. de Eleëmof. dub. 1.* qui habent in republica officium providendi pauperibus & miseris, tenentur juxta officii sui rationem de eorumdem paupertate & miseria inquirere, Et quidem specialiter id tradit *Bannez quæst. 32. art. 6. de Episcopis*, quoad pauperes sui Episcopatus, veluti qui sunt ad amplius, quàm reliqui de populo obligati, tamquam patres spirituales suorum subditorum, quorum salus sæpe patitur propter egestatem: quod (ut ait) non minus facillè potest fieri & cognosci per Parochos & alios pios ministros, quàm per fiscales cognoscantur delicta mulctis obnoxia, lucrumque apportantia. Certè ex Epistolis Pauli ad *Corinth. & Roman.* & aliis locis liquet, quàm fuerint Apostoli (quorum Episcopi sunt successores) solliciti de fidelibus pauperioribus adjuvandis. Hic applica *Concil. Trid. sess. 23. de Reform. c. 1. cum præcepto diuino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est.... pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam gerere .... Sacrosancta Synodus eos admonet & hortatur, ut divinarum præceptorum memores, personaliter resideant.*

56.

An re &
spe pauperi
sufficiat suc-
currere mu-
tuo, vendi-
tione, dilata
solutione
&c.
Varii asse-
runt.
Nonnulli
cum aliqua
limitatione.

Petes I. An sufficiat constituto in gravi aut extrema necessitate succurrere mutuum dando, dilata solutione vendendo &c. Afferit *Adrianus, Covarruvias, Navarrus, Toletus* apud *Castro Palao de Charitate disp. 2. p. 4.* Et accedunt *Vasquez Opusc. de Eleëmofyna cap. 1. dub. 6. num. 54. Lessius lib. 2. de Just. cap. 16. dub. 1. num. 11.* censentes sufficere saltem, si quis succurrat, per mutuum datum sub conditione restituendi, si pauper ad lautiorum fortunam devenit.

57.
Communi-
or sententia
negat.

Verùm *Suarez, Coninck, Wiggers, Bonacina, Castro Palao supra* & alii communius, meritò existimant requiri, ut eleëmofyna detur gra-

tis re & spe egeno: nomine enim eleëmofynæ (quam Scriptura adeò præcipit & commendat) tantum intelligitur donatio gratuita. Undè præcipit Scriptura, non vendere, mutuare, sed dare eleëmofynam, retributionem à Domino expectando, pecuniamque perdendo. Præstatur quidem mutuando aliqua gratia seu misericordia, sed non eleëmofyna propriè. Itaque debet subveniri necessitati modo debito juxta regulas charitatis, scilicet per eleëmofynam. Idem est sensus Patrum & piorum fidelium, nomine eleëmofynæ præceptæ gratuitam donationem intelligentium. Undè Patres dicunt divites esse dispensatores bonorum superfluatorum, veluti quæ sint pauperum. Deinde per eleëmofynam debet sublevari inopia pauperis, quæ potius augeretur per mutuum, aut venditionem creditò factam, dum re in necessitate consumptâ nil restaret præter onus novum reddendi, quod acceptum est.

Imponere itaque obligationem reddendi ei, qui non sine magna difficultate seu necessitate poterit restituere (si possit, jam non est re & spe pauper) est contra charitatem, quæ obligat, ut (quod sine gravi incommodo fieri posse supponitur) pauperis extremam aut gravem necessitatem patientis miseria sine nova afflictione seu onere sublevetur. Effet-que prædicta obligatio inutilis, quam non tenetur subire alter propter opus equidem ex charitate sibi debitum.

Obligatio autem conditionalis in casu fortuito lautioris fortunæ (de qua non est spes) 58. Ne quidem obligatio conditiona- ta in casu fortuito lautioris fortunæ est imponenda. nimium sapit avaritiam, tollitque liberalitatem; quam Patres & fideles in eleëmofynæ largitione recognoscunt. Immo sic præceptum gratuitæ eleëmofynæ numquam obligaret (quod nec pium, nec practicè probabile affirmat *Suarez d. 7. sect. 5. num. 2.*) cum onus istud conditionatum tollat rationem gratuitæ omnino donationis. Deinde frivola est & nulla obligatio, cui satisfaciendi nulla spes. Ridiculum quoque foret, imponere restituendi obligationem pro rebus plerumque levibus, quæ communibus necessitatibus pauperum impenduntur, nec ab iis facillè restitui possunt. In hunc denique finem auctor naturæ dat bona temporalia, ut hoc modo indigentis pauperum succurratur.

Secus esset in casu, quo quis non est re & spe pauper, sed solum pro hoc loco aut tempore aliquâ re indiget, habens alibi bona sufficientia aut certam eorum spem; prout quandoque existentes in alienis terris defectu cambiorum sunt in gravi necessitate. Hi enim non sunt simpliciter pauperes, aut absolute indigentes, sed pro determinato tempore & loco: quibus proinde satisficit mutuo, venditione cum dilata solutione, similive modo. Prout Jacob fratri esurienti cibum vendidit *Genes. 25.* & Joseph Ægyptiis pro frumento tradito terras eorum accepit *Genes. 41. & 42.* & Tobias Gabelo sub chirographo mu-

59.
Aliud est
de eo, qui
non est ab-
solutè, seu
re, & spe,
pauper.

mutuum dedit Tob. 4. qui nimirum aliunde bona habentes non erant absolutè & simpliciter pauperes. Præterea si indigentia non exigat dominium, sed tantum usum temporalem rei, certum est sufficere concessionem, solum usum v. g. equi ad fugam necessariam &c.

Si denique alienatione rei donans incideret in gravem necessitatem, sufficit patienti extremam necessitatem rem mutuo dare; etiam proximus per hoc in gravem quoque necessitatem incideret, quò hac in parte potioris est alter conditionis: secus si proximus re incideret in necessitatem extremam.

60. Petes II. An constituto in extrema vel gravi necessitate liceat clam aut invito domino surripere sibi necessaria? Resp. in extrema necessitate ex communi Doctorum sententia id licere, quando saltem aliter non possunt necessaria haberi: idque ob strictissimum jus conservandi vitam suam, ratione cujus dominus non præsumitur, neque potest esse rationabiliter invitatus; ratione cujus similiter in necessitate extrema omnia debent esse communia. Intellige semper in casu, quo alter non est, aut poneretur in pari necessitate.

Nihilominus si amicabili petitione præviâ potest res necessaria obtineri, ipsa debet præmitti: non enim licet surripere aliena, quando propria possunt haberi per donationem. Merito etiam dominus est rationabiliter invitatus ob talem agendi modum. Neque illum modum necessitas extrema exigit: pro cuius solum exigentia & terminis communia sunt temporalia bona. Quàmvis si petitio omittatur, non sit juxta Wiggers quæst. 32. art. 6. nu. 51. onus restituendi, ob substantiam rei nihilominus debitam donari. Ea etiam omisso petitionis veluti continens inordinationem in solo modo non apparet Lessiol. 2. c. 12. dub. 12. num. 66. mortalis.

61. An autem in necessitate valde gravi v. g. famis, nuditatis &c. sit licitum aliena surripere invito domino, controversum est. Nec improbabiler asserunt Navarrus, Lessius, Coninck & plurimi alii; eò quò merito videatur casus iste ob exigentiam rationis & boni communis in diversione bonorum tacite exceptus seu non comprehensus: adeoque dives ipse supponatur obligatus esse tali casu eleëmofynam præstare, qui proinde si nolit, videri potest pauper sibi ipsi providere posse, utpote divite irrationabiliter invito: Et eatenus consentit S. Bonaventura in specul. anima c. 2. si esset tanta necessitas, quod accipere rem alterius cogeretur. v. g. Famis, nuditatis aut similis, quando obtineri mendicando non vallet, tunc potest rem alterius pro extrema vel urgente necessitate accipere. Nec obstat c. Si quis 3. de furtis ubi imponitur pœnitentia jejuniij trium hebdomadarum furanti in gravi necessitate cibaria, vestem, aut pecus. Nam non constat esse sermonem de gravi, & non potius de communi necessitate; aut si de gravi, cui

non potuerit debitâ petitione præviâ succurri. Quam petitionem etiam in extrema necessitate esse necessariam statim supra notavimus n. 60. quare hanc inter 65. 36. permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam gravi, intellectam pro ut jacet damnavit Innocent. XI. Bullâ ovium sibi. si verò supponatur præcessisse petitio, dici poterit, quò pœnitentia imponatur ob quamdam peccati similitudinem. Ut interim non omittam esse Canonem desumptum non ex Decreto alicujus Pontificis vel Concilii, sed ex Pœnitentiali Theodori Archiepiscopi Cantuariensis.

Observat tamen Wiggers num. 55. non censeri gravem vel extremam necessitatem, quamdiu mendicando potest accipi quantum sufficiat necessitati sublevandæ. Quod citatis Titelmanno in Psal. 36. Navarro ad c. Quiescamus dist. 42. n. 35. (quibus alii accedunt) extendit ad virum honestum, qui magnum sibi dedecus reputat mendicare, nec aliter quàm mendicando potest necessitati suæ providere: eò quò pudor iste non videatur in tali casu sanctus & Christianus, sed potius (ut videtur æstimare Navarrus) vana superbia: cum vir bonus cogitare deberet, non absque divina providentia (cui se conformare merito oporteret) hujusmodi necessitatem obvenire, sive ad purgationem peccatorum, sive ad virtutis exercitium. Quamquam in delectu pauperum sublevandorum sit habenda ratio verecundiæ, quæ ingenuos prodit natales, quando nobis innotescit; ut ex Ambrosio l. 1. offic. c. 30. notat Wiggers supra. Estque indubie sanctum & saluberrimum consilium juxta præfatam doctrinam se in praxi gerere; & oppositum subjaceret periculis inconvenientiæ in republica. Quàmvis Bannez. q. 32. art. 7. & alii excusent talem necessaria surripientem, eò quò videatur suæ necessitati posse providere, non incidendo in aliam gravem necessitatem, qualis censetur, si vir honestus seu nobilis cogatur mendicare. Aliis tamen non apparet tantum malum in hoc, quò vir honestus secretò necessitates suas indicet & sublevari petat. Quod quidem hisce miseris temporibus à quàm plurimis fieri novimus.

QUÆSTIO. IV.

Quid Correptio Fraterna, An, Quos & Circa Quod Objectum Obliget?

CORREPTIO fraterna, inter eleëmofynas spirituales famosior, à Scholasticis sæpe vocatur Correctio, ratione scilicet finis seu effectûs Correctionis, qui est emendatio proximi, quam intendit & quantum in se est, facit is, qui corripit. Debemus namque amando corripere, non nocendi aviditate, sed studio

62.

An vir honestus teneatur mendicare, si alias non possit nisi surripiendo necessitati providere.

63.

Correptio fraterna cur sæpe correctio vocatur.

dio corrigendi, ut rectè dixit *Augustinus serm.*

Quid ipsa 16. *de Verbis Domini.* Itaque fraterna correptionis est admonitio (perinde, an verbo, scripto, aut aliis signis fiat) proximi ordinata ad ejusdem emendationem & salutem. Distinguitur à juridica, quæ spectat justitiam vindicativam, & convenit habentibus jurisdictionem, cum fraterna respiciat bonum & salutem ipsius proximi, competatque etiam privatis, tum in pares, tum in minores, tum in superiores.

64. *Cadit sub præceptum.* Correptionem fraternam cadere sub præceptum affirmativum, certum est apud omnes. Et colligitur ex *Matth. 18. Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Idem repetitur *Luca 17. Et Levitici 19. dicitur: Non oderis fratrem tuum in corde tuo, dissimulando exterius offensam & internum rancorem, sed publicè seu apertè argue eum, perducendo ita illum ad delicti notitiam & emendam, ne habeas super illo peccatum, negligendo scilicet ejus peccatum, & non corripiendo.* Similiter *Eccl. 19. ingeminatur: Corripe amicum, Corripe proximum.* Et c. *Tam sacerdotes. 24. q. 3. ex Anacleto Papa Epist. 3. refertur: Tam sacerdotes, quam reliqui fideles omnes summam curam habere debent de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut, si incorrigibiles apparuerint, ab Ecclesia separentur.* Consonant quoque Patres. Sufficiat nobis illud *Augustini Sermon. 16. de Verbis Domini c. 4. Tu vulnus fratris tui contemnis? Tu eum vides perire, vel perisse, & negligis? Pejor es tacendo, quam ille convitiando.*

65. *Et ratione.* Fundatur hoc præceptum in illo charitatis: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Te ipsum autem amare debes, procurando, ne animam perdas peccato. Similiter, si vi præcepti charitatis seu misericordiæ tenemur, quantum commodè possumus, sublevare miseriam corporalem proximi, quanto magis spiritualem, quæ est peccatum, quod correptione supponitur velut unico medio avertendum. Denique ex charitate Dei debemus impedire & avertere offensam, & injurias alias, si commodè possumus.

66. *Occurritur objectioni.* Nec obstat, quòd peccatum sit miseria proximo voluntaria; nam ab hac ipsa voluntate debemus proximum, si commodè possumus, remove; præsertim cum pravæ cupiditatis compedibus anima adstricta non parvam patiat difficultatem seu necessitatem, à qua desideramus absolvi, dum oramus: *De necessitatibus meis erue me Domine.* In necessitate corporali non tenemur succurrere de bonis nostris, si alter propriis non careat, cum tunc nostris non indigeat: at in necessitate spirituali proximus ut emendetur, indiget nostris monitis, quæ proinde adhibere tenemur; præsertim dum ex ignorantia aut passione proximus peccat. Accedit etiam Charitas Dei, quæ urget nos, ut ejus honori conservando intendamus.

67. *Correptio* Ex dictis satis patet actum correptionis fraternæ, veluti eleemosynam spiritualem, etsi

possit imperari ex motivo diversarum virtutum, in quarum materia versatur peccatum corrigendum in proximo; propriè tamen & per se, ac velut ex natura sua esse actum virtutis seu misericordiæ, quæ inclinat ad sublevandam proximi miseriam.

Patet etiam correptionem fraternam obligare ex virtute charitatis tum Dei, tum proximi, quæ urget, ut malum Dei & proximi impediamus & propulsemus, quantum commodè possumus. Estque communis Doctorum cum *D. Thoma q. 33. art. 1. sententia: etsi pauci voluerint obligationem oriri ex virtute cui peccatum proximi adversatur, adeoque esse variam pro varietate peccatorum.* Quod præterea refutatur: nam etsi virtus v.g. justitiæ me possit inclinare ad impediendum furtum proximi, virtus castitatis ad impediendam proximi fornicationem &c. non tamen ipsa me obligat, sed charitas. Ideoque communi judicio non est injustus, aut incontinens, qui præ timore aut negligentia prædicta peccata in aliis impedire vel corrumpere omittit, sed justus & castus manere potest. Nihilominus cum præceptum hoc sit de actu externo, constat per hunc obligationi satisfieri, etsi procedat ex alio motivo quam misericordiæ: sicut satisfit præcepto jejunii, ex quovis motivo quis jejunet. In superioribus autem ratione officii est specialis obligatio, quam alii ex justitia, alii ex fidelitate oriri volunt: debetque hæc circumstantia in confessione explicari. Quod etiam solet extendi ad parentes, maritum &c.

Præceptum hoc obligat per se loquendo omnes ad corripiendum aptos, ex quorum scilicet correptione potest sperari emendatio proximi correptione indigentis: uti omnes concernit præceptum dilectionis Dei & proximi, atque adeò avertendi mala utriusque. Nec est ratio aliquem excipiendi. Quare nec peccatores sunt excludendi, etsi alioquin minus apti ad corripiendum, præsertim si ipsi iisdem vel majoribus delictis sint obnoxii.

Quod tamen non currit in peccatoribus occultis, aut non notis ipsi corripiendo, quorum peccata proinde non possunt corripiendum retrahere ab emendatione. Peccatores quoque publici utiliter corripere possunt, si humiliter agnoscentes ac ostendentes suam indignitatem, moneant alios peccantes (qui sibi impudent, si se non emendent) frequens enim est, ut ex infirmitate peccent, qui ex misericordia cupiunt alios in similia aut dissimilia peccata non incidere. Quare non tenentur, ordinariè saltem, speciali titulo, præcepti scilicet correptionis, desistere à peccatis, seu poenitere, ad hoc, ut sint idonei alios corripere (et si teneri possint titulo scandalii) accedente eo, quòd nullus teneatur divitias comparare, etsi antea prodigè consumptas, ad hoc ut eleemosynam indigentibus tribuere possit. Prælati saltem si tamen, quibus ex officio incumbit salutem subditorum invigilare, arctius tenentur vi officii.

68.

Et ex virtute charitatis obligat, sic ut ejus defectus sit propriè peccatum contra charitatem.

69.

Quos obliget præceptum correptionis.

An etiam peccatores.

An hi idcirco specialiter obligentur à peccatis desistere.

com-

comparare scientiam, ac bonitatem requisitam ad fructuosam sibi commissorum correptionem, ad quam vi muneris sui obligantur; aut certè officium deferere.

70. *Corrumpendi, quotquot correptione indigent, etiam superiores, exemplo Pauli reprehendentis Petrum ad Gal. 2. cum invicem fratres sint naturæ & religione, seu fidei professione, adeoque fundamentum obligationis commune etiam hic urgeat æqualiter, immo magis, quatenus superiori tamquam patri spirituali debetur major dilectio, & quatenus ejus peccatum magis est nocivum communitati, quatenus denique is magis versatur in periculo, dum sæpius caret sincero correptore, non carens è contrà assentatoribus. Undè zelo Dei & boni animarum ac publici postponi debet timor potestatis Prælatorum delinquentium.*

71. *Summa nihilominus cautela hic necessaria, ut nempe cum modestia & reverentia Superior moneatur, juxta illud Apostoli 1. ad Timoth. 5. Senioreni ne increpaveris, sed obsecra ut patrem. Item ut corripiens sit spectatæ virtutis ac prudentiæ; aliàs adhibeat tertiam personam, quæ creditur profectum factura: ut expectetur tempus opportunum: ut denique monitio fiat privatim, non publicè, nisi in casu hæresis, vel publici scandali. Undè Prælati non sunt in publicis concionibus taxandi coram plebecula: ex hoc enim nullus fructus sperari potest (qui ex cordata & charitativa monitione secretò faciendâ potest expectari) absentibus iis contra quos est sermo; sed magis timenda mentis amaricatio, plebis offensio, superiorum vilipensio. Propterea Clem. Religiosis, de Privilegiis inhibetur Religiosis, in virtute S. Obedientiæ & interminatione maledictionis æternæ, nè in suis concionibus detrahant Prælati Ecclesiarum. Et quidem frequens est, ut qui coram aliis in absentia maximè clamant, adulentur præsentibus, ut notat Wiggers quaest. 33. art. 4.*

72. *Dubitari autem posset, an quilibet proximus, etiam infidelis, sit corripiendus; eò quòd Christus Matth. 18. soliùs fratris, quem contra Ethnicum & Publicanum distinguit, mentionem faciat: Resp. indubitanter tenendum, quòd sic: fundamentum enim obligationis est charitas, se consequenter extendens ad omnes homines peccantes & correptione indigentes; etsi in infidelibus sit rarior obligatio, uti rarior spes emendationis, neque ordinaria cum ipsis communicatio. Christus itaque non fert novum præceptum positivum, sed in speciali circa fratres seu fideles jus naturæ, quo ordine sit servandum, declarat.*

73. *Materia præcepti Correptionis fraternæ quatenus graviter obligantis, sunt peccata mortalia. Quæ nimirum sunt grave damnum spirituale, & miseria seu necessitas gravis pro-*

xiimi. Id ipsum colligitur ex Matth. 18. Si te quæ graviter audierit, lucratus eris fratrem tuum, utique a- ter obligan- tis, sunt peccata mortalia. observavit Augustinus Serm. 16. de verbis Domini, peccatum ob quod frater corripiendus est, esse tale, ut periturus sit, si istud non relinquit. Quare communi omnium sententia correptio de peccato veniali non graviter obligat, cum peccatum veniale in suo ordine censeatur leve malum, ac levem adferre necessitatem.

74. *Immo recepta satis Doctorum opinio (pro qua referuntur Alensis, Paludanus, Bonacina, Saa, Azorius, Bannez & plurimi alii) simpliciter asserit, non cadere correptionem de venialibus sub præceptum, eò quòd per illa non perdat homo, facileque tollantur, & prædicta obligatio sit nimium gravis. Et quidem ordinariè loquendo elemosyna hæc satis odiosa, non obligat in hac materia, ob defectum fructus, aut difficultatem plerumque annexam, quæ non prævaleat spei fructus: per se tamen loquendo videtur esse obligatio venialis id agendi: v. g. dum proximus, præfertim familiaris, assuevit juramentis vanis, mendaciis, & similibus, malis moribus, præfertim iis, qui nisi corrigantur jugiter in deterius vergunt. Quod facilius usuvenit inter personas Religiosas seu perfectioni vitæ studentes, in quibus raro, nisi in hujusmodi, offert se occasio invicem charitative monendi. Et quidem (ut varii Doctores notarunt) ipsi Prælati possunt graviter esse obligati ad defectus veniales subditorum (quos ad perfectionem promoveri debent) tollendos, quando ex nimia eorumdem tolerantia graviter labefactaretur bonum commune disciplinæ religiosæ; inde enim grave damnum ipsi communitati obveniret. Quæ tamen gravitas obligationis, non tam ex præcepto correptionis, quæ bonum spirituale proximi attendit, quam ex obligatione officii superioris nascitur, vi cuius tenetur religiosam disciplinam conservare. Qui denique censent correptionem venialium non cadere sub præceptum, loquuntur de illis, ex quibus non timetur lapsus in mortale: aliàs enim posset esse obligatio gravis pro gravitate periculi.*

75. *Sed difficultas moveri potest ex verbis Christi Matth. 18. mentionem facientis soliùs peccati, quod frater in te commiserit, quia nimirum te aliquâ injuriâ, five ex errore, five ex fragilitate, five ex malitia affecerit. Respondetur tamen hoc à paritate rationis ad quodlibet peccatum etiam commissum in alios, ipsumque Deum esse extendendum. Christus enim illic maximè frænum injicere voluit, ubi major vindictæ acerbitas & animi præcipitatio esse solet, & certior peccati notitia, ac efficacior charitas, læsi videlicet ad eum qui læsit. Quare dum remotiora Christus præcipit, censetur etiam viciniora voluisse includere. Deinde dum nobis videntibus Deus offenditur, etiam suo modo contra nos, qui*

qui filii Dei sumus, peccatum committitur. Unde *lii in te* significat vel contra te, vel te vidente, & sic *Augustinus supra* censet peccari in te, quando te conscio & teste peccatur, & *si multis* (inquit) *audientibus tibi fecit injuriam, & in illos peccavit, quos testes sua iniquitatis effecit.*

76.

An correptio respiciat peccata publica, præterita, an etiam futura.

Petes I. An corripienda sint peccata, quæ publicè aut permittente magistratu fiunt v.g. usuræ aut publica meretricia, &c. affirm: quia etiam ejusmodi cum Dei injuria & proximi scandolo fiunt, imo tantò majori, quo sunt publica. Ita *Coninck disp. 28. de corrept. dub. 3.* Item an correptio respiciat propriè peccata præterita, an verò futura? Resp. Si vim vocis & phrasim Scripturæ spectemus, respicit propriè peccata præterita, in quibus proximus nostrâ correptione corrigendus seu emendandus est: correctio enim seu emendatio præsupponit culpam. Unde *Matth. 18.* Christus dixit; *Si peccaverit &c. corripe.* Manet nihilominus obligatio ejusdem rationis impediendi peccatum proximi imminens per monitionem (quam appellare si velis correptionem, per me licet) aut simile medium. Potestque in correptione propriè dicta considerari concurrere non solum peccatum præteritum emendandum, sed etiam futurum cavendum. Immo potissima obligatio in correptione consideranda, est de procuranda proximi emendatione, ob periculum recidivi, aut perseverantiæ in malo statu usque ad mortem, vel ultra tempus, ante quod currit obligatio pœnitentiam non differendi; quæ proinde obligatio non impleta causaret novum peccatū.

77.

Peccantes ex ignorantia, an vel qui corripiendi.

Petes II. An sit obligatio corripiendi peccantes ex ignorantia? Supple invincibili: si enim vincibilis seu graviter culpabilis sit, non est ratio dubitandi, quin sit obligatio. Resp. Aff. quando speratur fructus, nec timetur majus incommodum, præsertim in materia juris divini & naturalis. Ratio est: quia id videtur exigere reverentia legis: & quia ignorantia juris præsertim divini & naturalis, est grave malum, quod quisque prudens merito vellet à se averti: ipsaque peccata materialia sunt objectivè mala, & si sint præsertim contra legem naturæ, multum inhonestant naturam rationalem: quæ insuper possent sæpè scandalum aliis generare, & postquam inolevit prava consuetudo, difficilius, accedente dein malitiæ notitiâ, omitti. Quando nihilominus prudenter timetur grave incommodum, possunt facilius, & sæpè debent hujusmodi in ignorantia relinqui, v.g. in bona fide valoris matrimonii à parte rei invalidi: cum equidem revera supponantur actus à culpa excusati coram Deo. Unde etiam facilius excusatur quis ob aliquam causam se tenentem ex parte corripientis. Maximè autem in materia juris humani, veluti non cum tanto rigore etiam alios indirectè obligantis. Propter quod multi Doctores gravissimi censent non esse ex obligatione corripiendum,

qui ex oblivione aut ignorantia comedit citra scandali periculum carnes in die veneris, vel omittit sacrum die festo, & *Coninck d. 28. dub. 4. num. 44.* censet parum aut vix me obligari tunc ad corripiendum, eò quòd comestio ista per se non dedecet naturam humanam, & materialis ista violatio juris humani videatur parvi momenti; præsertim si vel levis adsit ratio, cur non corripiam. Immo Nonnulli generalius loquuntur de omni jure positivo. *Bonacina denique d. 3. de Charit. quest. 4. p. 7. num. 10.* id affirmat de qualibet invincibili ignorantia, modo non vergat in grave detrimentum ipsius delinquentis, vel tertii, nec adsit obligatio ex officio. Si enim quis ex officio obligetur, v.g. Episcopus, Parochus &c. Doctores satis consentiunt, adesse quoque obligationem instruendi ignorantes in observantia præceptorum.

QUÆSTIO. V.

Quæ sunt Conditiones, & quis Ordo Obligatorie Correptionis?

INTER conditiones in Correptione staterna, ad quam obligamur, servandas, Prima est, ut moraliter certò constet de delicto proximi. Ulterior enim obligatio foret nimium onerosa, & plurium malorum causativa, proximo plerumque ægerrimè ferente, quod quis ex suspicionibus, rumoribus aliisque insufficientibus fundamentis ad ejus veluti criminosi correptionem procedat. Quare privatis dissuadenda quoque est cura superflua (quæ est plurimum in communitatibus & familiaribus exosa, ipsis etiam bonis) in inquirendis iis, quæ de proximo circumferuntur: qui illam meritò relinquunt superioribus ex officio obligatis ad invigilandum subditis suis; juxta *Proverb. 24.* *Ne quaras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus.* Sed potius quisque privatus invigilet studiosè sibi ipsi, reperturus utique sufficienter in seipso corrigenda. Inter familiares tamen utilis esse potest benigna monitio, & velut conditionata ex confidentia charitatis procedens (quæ etiam in superioribus usuvenire posset, prout prudens charitas attentis circumstantiis dicaverit) si probabiliter saltem constet de delicto: supponendo, quòd confidentia hujusmodi sit futura grata, & si fortè peccatum subsit, fructuosa.

Secunda conditio est, ut proximus finè mea monitione, probabiliter non credatur tempore debito emendandus. Aliàs enim non indiget meâ correptione, ad quam proinde non obligor. Unde si proximus jam emendatus sit, frustranea esset correptio. Si etiam brevi putetur à se ipso, aut per alterius v.g. confessorii, parochi, superioris &c. monitionem emendandus, cessat obligatio respectu mei, uti necessitas proximi. Quare si adsit alius, qui commodius & acceptabilius possit & ve-

78.

Prima conditio requiritur, ut correptio obliget, est notitia sufficienti delicti.

Cura in privatis quæ sitiois faciliè nimia in privatis.

79.

Secunda conditio, ut mea correptio proximo supponatur esse necessaria.

lit

lit corripere, maneo ego excusatus. Excusor etiam ab adhibenda hoc tempore, si aliàs opportunius speretur posse adhibere citra majus seu præponderans proximi detrimentum.

80.
Tertia ut sit spes fructus.

Tertia est, ut adsit spes, saltem probabilis fructus, si non in hoc instanti, saltem in tempore futuro. Unde non tenemur ad correptionem, si fructus non speretur, quin potius major turbatio & contemptus timeatur, live appareat proximum inde fore deteriores: correptio enim inter privatos, si sit inutilis aut nociva, non obligat, aut etiam sit illicita: prout interdum contingit, quod si detrahens moneatur, detractiones suas confirmat; si alius delinquens corripiatur, indignatur tertio, odit lites suscitatur &c. Quod si sit spes fructus citra periculum nocuenti, obligat correptio, utpote probabiliter profutura, certo non nocitura: sicut medicus tenetur ægro adhibere medicinam, dubie profuturam, & certo non nocituram, Si utrimque sit dubium, v. g. tam timeatur grave nocuentum, seu sit periculum æqualis vel majoris mali, puta novi peccati gravis, vel obstinationis in peccato, quam speretur emendatio, cessat quoque obligatio. Aliàs non curanda est tristitia vel levis ira, comparatione fructus ex correctione sperati.

81.
Quid agendum in mortis discrimine, si cum dubia spe fructus jungatur majus deteriorationis periculum.

In discrimine mortis nihilominus, quando aliàs proximus certo est periturus, tamen ex monitione affulget aliqua spes salutis, quatenus videlicet subest aliqua probabilitas vel dubium, num forte profutura sit mea correptio, etsi quoque sit periculum etiam majus, nè noceat, obligor ad correptionem: tunc enim extrema hoc modo tentanda sunt, cum gravius sit proximum certo æternaliter perire, quam ex sua prava voluntate (quæ timeatur) exponi periculo gravioris damnationis cum aliquali spe salutis. Unde & medici in morbis alioquin desperatis adhibent interdum medicinas periculosas dubie profuturas, juxta illud, quod veluti Galeni circumfertur: In morbis desperatis interfice audacter.

82.
Qui facile & frequenter excusentur ab obligatione corripiendi.

Ex dictis colligi potest privatos, præsertim juniores, fragilioris sexus, plebeios, frequentissime excusari à correptione fraterna, sic præsertim, ut non graviter peccent, sive quia non satis certi sunt de delicto, sive quia facile persuadent sibi, nec sine fundamento, se nil profecturos, aut peccantem sine sua opera opportunè emendandum per se, vel per alios, sive ex correptione sibi damnum proportionatum imminere. Qui nihilominus peccatum, quod ipsi tantum norunt, per suam operam emendare non possunt, debent saltem curare dum possunt, ut emendetur per monitionem aliorum.

83.
Qualiter excuset periculum gravis damni.

Cessat porro obligatio corripiendi, extra necessitatem correptionis extremam (quæ juxta Villalobos numquam vel raro, juxta Lorca numquam contingit) si non possit fieri sine gravi damno seu periculo vitæ, famæ, bonorum fortunæ; ed quod lex Christi seu chari-

tatis non obliget cum adeo gravi difficultate & incommodo; uti relatis Aragon, Valentia, Reginaldo, Bannez, Maldero, Navarro, notavit Bonacina de Charitate disp. 3. q. 4. p. 7. num. 11. & alii. Excipiuntur Prælati, seu quibus cura subditorum ex officio imminet, qui etiam cum notabili suo periculo tenentur correptionem adhibere in gravi necessitate: cum ipsi ratione officii sint ad amplius præ privatis obligati: adeoque pro salute spirituali subditorum tenentur etiam in gravi necessitate vitam corporalem exponere.

Modus iste est in correptione servandus, qui magis profit bono & saluti proximi, & quam minimè fieri potest, noceat famæ aut alteri bono ejusdem. Quod aperte dicitur ratio. Simili modo medicus curat ægrotum mediis efficacioribus, & minùs nociuis aut periculosis. Quare debet correptio esse charitativa: Debemus enim amando corripere, non nocendi aviditate, sed studio corrigendi juxta Augustinum Serm. 16. de Verbis Domini. Unde ut bona & utilis sit correptio, corripiendus est proximus in misericordia, non ex amaritudine aut vindictæ cupidine.

Deinde debet esse opportuna seu conditionibus præallegatis vestita. Unde Augustinus 1. de Civit. c. 9. Si propterea (inquit) quisque objugandis & corripiendis malè agentibus parcit, quia opportunius tempus inquit: vel eisdem ipsis metuit, nè deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam & piam eruditionem impediunt alios infirmos, & premant atque avertant à fide, non videtur esse cupiditatis occasio.

Denique in peccatis secretis debet esse secreta, juxta illud Matth. 18. Corripe eum inter te & ipsum solum: nimirum (ut rectè Augustinus Serm. 16. de verbis Domini) intendens correptioni, & parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum suum, & quem vis facere correctiorem, facis pejorem. Similiter Hieronymus in d. locum scribens ait: Corripiendus est frater seorsim: nè si semel pudorem ac verecundiam amiserit, remaneat in peccato. Quare Augustinus supra explicans illud 1. ad Timoth. 5. Peccantes coram omnibus argue: ut & ceteri timorem habeant, ait: Aliquando ergo scias corripiendum fratrem inter te & ipsum solum: aliquando corripiendum fratrem coram omnibus. Nempe quia (ut subdit) ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa vero corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius. Aliàs enim (ut præmittit) Si solus nosti, quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor, atque adeo iniquus fama violator.

Unde è contra ex mente Apostoli & Augustini peccatores publici publicè arguendi sunt, utpote carentes eatenus famâ, & cum quibus, si dissimuletur quoad publicas correptiones, communitas offenditur ac scandalizatur. Quamvis interdum dicat prudentia parcendum esse publicæ peccantis (cujus peccatum non cedit in detrimentum aliorum)

84.
Correptio sit charitativa.

85.
Opportuna.

86.
Et in peccatis secretis:

87.
In publicis publicè.

*Cautela
quædam.*

confusioni, si constet efficacius esse emendan-
dum ex hac remissione, & pacatâ ac benignâ
monitione, qui aliâs fortè magis obduraretur;
prout frequenter expedit etiam punitionis
temperare rigorem, attentâ indole peccan-
tium & aliis circumstantiis.

88.
*Ordo à
Christo pro
peccatis oc-
culis præ-
scriptus exi-
git, ut pri-
mò secretè,
dein coram
testibus fiat
monitio.*

Restat nunc declarandus ordo correptionis in Evangelio præscriptus *Matth. 18.* qui est, ut in peccatis occultis, de quibus solum ibi agitur, præsertim cedentibus in soliûs peccantis præjudicium, primò corripiatur peccans inter te & ipsum solum, seu inter quatuor (ut dicitur) oculos. Deinde, si non sequatur aut speretur ex monitione hujusmodi fructus, adhibeantur (si spes sit profuturum & non obfuturum) unus vel duo testes seu amici prudentes. Qui modus est paulò severior, & si amici supponantur delicti non conscii (prout juxta receptam DD. sententiam supponi possunt, et si nonnulli oppositum contendunt, Christum scilicet agere solum de adhibendis testibus rei conscii) cum aliquali detrimento famæ, sed postponendo ipsi bono animæ & faciliè supplendo existimatione bonâ ex pœnitentia de peccato concipiendâ.

89.
*Quorsum
hi adhi-
bendi.*

Testes porrò seu amici adhibentur, partim ut ipsi conformiter judicent fratrem verè peccasse, si fortè peccatum excusare velit: partim ut Ecclesiæ possit patere protervia correpti, si in malo persistat, & adimpletio officii charitatis ex parte corripiantis, si fortè posthabitâ famâ deinceps cogatur dicere Ecclesiæ: partim & præcipuè, ut testes unâ hortentur ad resipiscentiam, plurimumque velut arbitrorum, qui rei utiliùs peragendæ causâ adhibentur, respectu & monitis, indeque concepto pudore efficacius convertatur ad cor.

90.
*Post hac de-
nuntiatio
facienda
Ecclesiæ.*

Post hæc restat gravior adhuc corripiendi modus, dicendo scilicet Ecclesiæ, id est, habentibus ejus curam, qui sunt Prælati præditi clavium potestate. Si autem Pastores Ecclesiæ monentes, adstipulante populo, non audierit, restat (si consulta videbitur) ejectio ex Ecclesia per excommunicationem scilicet, eò nihilominus sine adhibendam, ut infirmus frater sanetur (est enim pœna medicinalis) aut certè oves alias suo contagio non inficiat.

91.
*Christus
solum de-
clarat jus
naturæ.*

Non tamen fertur novum præceptum juxta communem Doctorum sententiam, sed apertius declaratur jus naturæ, quo quisque tenetur prospicere salutem proximi modo minùs famæ & honori nocivo. Qualiter prospicitur per ordinem à Christo præscriptum: si enim absque testibus possit corrigi frater, ad quid hi, delicto eisdem propalato, adhiberentur? & si unus testis sufficeret, ad quid adducerentur duo? si & testibus adductis emendaretur, ad quid denuntiaretur frater Ecclesiæ?

92.
*An vel cur
Joseph ac-
cusaverit
fratres sine
monitione
prævia.*

Nec refert, quòd Joseph *Gen. 37.* accusaverit fratres suos. filios scilicet Balæ & Zelphæ, quibuscum morabatur, apud patrem de crimine pessimo, non præmissâ monitione. Nam (ut taceam non constare de non præmissâ monitione, quantumvis in Scriptura non expri-

matur) Joseph sciens exosum se esse fratribus, prudenter judicabat monitionem suam nil apud eos profuturam; ut notat *Abulensis in c. 18. Matth. q. 97.*

Itaque quotiescumque prudenter propter fratris aut communitatis bonum, ordo à Domino præscriptus negligitur, nullum inde contrahitur peccatum: quia in hoc Domini præcepto sicut & in aliis plerisque; magis attendenda est Domini intentio, quàm verba: intentio autem ejus hoc loco est, studiosè tentandum omnibus modis, ut vel frater peccans resipiscat, vel si id impetrari non potest, aliâ contagio ipsius præserventur. Quòd si vel pro altero, vel pro utroque horum, aliquid secus fieri conveniat, quàm à Domino præscriptum est, id ex mente Domini fieri debet; qui dum nobis conservanda proposuit conscientiam fratris & famam: si utrumque conservari potest, optimè agetur, si non, semper conscientia famæ est præferenda. Ita communiter Doctores.

Notat autem *Marchant To. 2. Tract. 2. Tit. 4. sect. 2. q. 1. append. de Correp. Fraterna Reg. 1.* quòd dum omisâ secretâ monitione deferatur causa à subdito ad superiorem tamquam patrem, hic debeat primò adhibere privatam monitionem, veluti succedens in locum & officium fratris, prout etiam primo loco facere deberet, si ipse Superior solus delictum fratris novisset. Quare etiam nequit exinde non convictum juridicè condemnare, potest tamen reo invigilare, & perseverantiam in malo juridicè detegere ac punire. An autem possit peccatum priùs deferri superiori, non quidem ut judici, sed ut amico & patri à quo secretò moneatur, quàm testibus seu amicis coram quibus moneatur, variant Doctores, pendetque à variis circumstantiis, tum personæ peccantis, tum superioris, ratione quarum potest nunc hoc, nunc illud esse magis consonum charitati, ut proinde non possit statui una regula pro omnibus casibus, sed eligendum sit quod magis expedire videbitur charitati & bono corripiendi.

Præterea in peccatis, quæ vergunt in grave damnum seu perniciem communitatis seu innocentium, debet nocumentum impediri & præveniri, omisâ secretâ monitione, si (ut ille sollet fieri in prodicione civitatis, machinatione mortis, hæresi & similibus) per illam nequeat malum ejusque periculum certò & securè averti: bonum enim commune & innocentis, cæteris paribus, prævalet famæ nocere cupientis. Aliâs si certissimus moraliter essem hæreticum v. g. privatâ monitione emendandum, censet *Wiggers quest. 33. art. 7.* non habere locum legem denuntiandi illum Inquisitoribus, quasi hæc exceptio ex natura rei & lege charitatis insit, et si non expressa, veluti rara.

Undè reprehendit *Marchant sup. post Reg. 4. in Corollario* velatam, immo abominandam charitatem, quâ quis peccata proximi in perniciem

93.

*Intentio
Christi qui
hic præstan-
da & ser-
vanda.*

94.

*Quid agen-
dum supe-
riori, dum
omisâ mo-
nitione se-
cretâ pecca-
tum denun-
tiatur ei ut
patri.*

*An vel
quando ad
eum deferri
possit, loco
adhibitio-
nis testium.*

95.

*Qui in
peccatis
perniciosis
omittendus
ordo præ-
scriptus.*

*Vitiosa ac-
cultatio
charitatis*

*palliat a re-
laxantur.* niciem patriæ vel reipublicæ, scandalum sta-
tus Ecclesiastici vel Religionis vergentia pu-
tat posse perfidâ fidelitate taceri; ne peccantes
damnum aliquod corporale aut famæ incur-
rant: certum enim est posse & debere denun-
tiari potenti impedire, si aliter malum nequeat
certò præveniri, ac ne ulterius serpat, impe-
diri. Vide latius Marchant *supra*.

96. *An excuset
rationabilis
cessio juris
ad famam
ab ordine
corruptio-
nis.* His accedit casus, quo quis rationabili ex
causa cessit juri ad famam, cujus dominus est;
contentus, ut sine prævia monitione fiat de-
nuntiatio Superiõri tamquam patri, ad ma-
jorem cautelam spirituales præsertim, & a-
nimi humiliationem. Quod quidem potest
laudabiliter aliquando fieri. Immo id gene-
raliter fieri à Religiosis Societatis Jesu con-

tendit *Coninck d. 28. dub. 12.* meritò videndus,
& reliqui Scriptores Societatis: quàmvis
post *Lorca* non consentiat *Poncius*, qui conten-
dit 3. dist. 30. in *Comment. num. 72. & seq.*
talem regulam in Constitutionibus Societa-
tis non extare. Prædicta verò juris cessio, etsi
indefinitè seu universaliter facta, juxta *Castro
Palao d. 3. p. 9. num. 3.* fieri intelligenda est
servato fine præcipuo fraternæ correctionis,
qui est correctio & emendatio delicti, quem
finem si certum sit per Prælatus non esse ob-
tinendum ita bene ac per inferiorem; vel de
illo dubium est (quod juxta ipsum ratò con-
tingere potest, præsertim in Societate) ne-
quaquam tunc censetur quis cedere juri con-
servandæ famæ. Ita ille.

DISPUTATIO DECIMA TERTIA.

De Vitiis Oppositis Charitati.

QUÆSTIO. I.

De Odio.

1.
*Quid o-
dium, &
quæplex.*

ODIUM est quædam alienatio
seu aversio voluntatis ab aliquo,
quod apprehenditur ut malum.
Soletque dividi in odium abomi-
nationis & inimicitiae: etsi non
omnes conveniant in modo explicandi, in
quosane non alia, quàm de nomine, potest
esse controversia. Odium itaque abominatio-
nis frequenter hoc similive modo explicatur,
ut sit aversio ab aliqua re, seu persona, tam-
quam nobis mala aut contraria & molesta:
est oppositum amoris concupiscentiæ. Odium
inimicitiae (quod amoris benevolentiae oppo-
nitur) explicari solet per desiderium, quo de-
sideramus alteri malum, ut ei malè sit; quem-
admodum per oppositum amorem desidera-
mus alteri bene esse. Quod quidem deside-
rium nasci videtur ex aliquo anteriori affectu
cujusdam voluntariæ aversionis ab altero, ex
quo fit, ut quis nolit inimico bonum, & con-
sequenter velit ei malum, desiderando, sive
ut vel bonum præsens amittat, vel futuro ca-
reat; sive ut malum præsens teneat, aut fu-
turum accipiat. Undè ulterius nascitur gau-
dium de malo, aut boni carentia, tristitia de
bono, aut mali carentia. Quemadmodum è
converso amor est quoddam vinculum cum
re amata (quod odium dirumpit) & ex affe-
ctu, quo persona placet nascitur desiderium ei
bona volendi, & mala tollendi, gaudium de
bonis, tristitia de malis.

2. *Creatura
potest odisse
Deum odio
abomina-
tionis.* Utrumque hoc odium reperiri potest in
creatura rationali respectu Dei. Quàmvis e-
nim Deus sit in se & operibus suis summè
bonus & amabilis, citra ullam rationabilem
odibilitatem: perversi tamen interdum aver-
santur & abominantur eum tamquam sibi
malum & contrarium, quatenus videlicet ob-
sistit eorum illicitis voluptatibus & deside-

riis, ea prohibendo & poenas justissimas com-
minando ac intentando: undè eum tamquam
auctorem similium effectuum odio abomi-
nationis prosequuntur. Accedit quoque in-
terdum odium inimicitiae, oriundum non ra-
rò ex priori, quo in Deum tamquam inimi-
cum exardescunt, eumque veluti persequun-
tur, dum ei malè esse volunt: immo inter-
dum perimere vellent, si possent, dum peccata
quæ operantur, ideo faciunt, quia sunt Deo
mala & ingrata, dum gaudent de propriis, &
alienis peccatis (quæ etiam procurare student
quatenus Deo mala sunt, dum denique tri-
stantur de eo, quòd quidquam gloriæ aut ho-
noris Deo accedat. Quod quidem odium non
est æquale in omnibus, sed intensius & exten-
sius in uno quàm in altero. Estque maxi-
mum in dæmonibus & damnatis. Ut proinde
constet satis, etiam ipsum Deum posse termi-
nare iniquum odium creaturæ; etsi effectus
sint occasio, ex qua solet odium in hominibus
contra Deum irrationabiliter excitari, cum
nimium etiam secundum effectus spectatus
justissimus & amabilissimus sit. Quia nihilo-
minus odium est desiderium aliquod positi-
vum, necessariò debet pro motivo habere ali-
quam rationem boni, saltem apprehensi in
hoc ipso, quòd proximo, vel rei odio habitæ
malè sit.

Utrumque hoc Dei odium est peccatum
gravissimum; ut ratio manifesta cuivis satis
obvia ostendit: ideoque Scriptura graviter in-
sectatur eos, qui oderunt Deum. Immo o-
dium inimicitiae præsertim, est ex genere suo
gravissimum omnium peccatorum; etsi in
particulari possit peccatum aliquod reperiri
gravius, sive quia præter malitiam odii habet
aliam distinctam, sive quia est magis volun-
tarium. Ratio est: tum quia nequit assignari
aliud æquè aut magis grave, seu tam graviter
prohibitum, quàm odisse eum, qui præ om-
nibus aliis, cum infinita quidem distantia,
est amore dignissimus: tum quia odium dire-

*Et inimici-
tia.*

*Effectus
Dei sunt oc-
casio accep-
ta ad eli-
ciendum o-
dium ipsius
secundum
se.*

3.
*Utrumque
Dei odium
est gravissi-
mum pec-
catum.*

*Odium ini-
micitia est
omnium
gravissi-
mum.*

etissime adversatur divinæ bonitati, nec non perfectissimo habitui & actui, scilicet amoris, qui est honestissimus; tum quia expressissime & maxime directe avertit creaturam à Deo ejusque bonitate; alia autem peccata mortalia sunt, quatenus quodammodo de hac aversione participant, cum ratio peccati mortalis consistat in aversione à Deo. Quare nequatur in odio Dei levitas materiæ: sic ut etiam peccatum veniale optando ex aversione à Deo, vel ut Deo malè sit, indubiè gravem deordinationem seu mortale peccatum committatur.

4
Odium
abomina-
tionis erga
proximum
non est sem-
per grave
peccatum;

Immo sæpe
est bonum.

Odium proximi similiter, aliud est abominationis, aliud inimicitiae. Istud non est semper mortale, quando videlicet non præsupponit aut adjunctum habet affectum negandi aliquod officium ex gravi obligatione debitum, aut inferendi grave nocumentum. Quare cernitur in quibusdam quædam aversio naturalis & abominatio consorti alieni tamquam illis molesti aut ingrati, absque alio pravo affectu, sed potius cum voluntate benefaciendi tempore opportuno. Quin immo odium abominationis frequenter potest esse licitum & sanctum: cujusmodi erat in Davide Psal. 118. dicente: *Iniquos odio habui*. Merito enim abominamur seu aversamur malè operantes, eorumque mala commercia devitamur. Tunc tamen odium tendit potissimum in ipsa vitia, seu personam ipsam quatenus vitiis fœdatam. Quo modo etiam *Odium sunt Deo impius & impietas ejus Sap. 14.* Aut adest motivum aliud rationabile, puta ordinatæ charitatis propriæ aut Dei, ob quod periculosa hujusmodi consortia abominemur.

5.
Odium ini-
micitiæ er-
ga proxi-
mum est
ex genere
suo mortale.

An gravif-
simum in-
ter respi-
cientia pro-
ximum.

At odium inimicitiae erga proximum est peccatum mortale, nisi imperfecta deliberatio, aut odii sive mali desiderati levitas excuset. Repugnat enim directe charitati proximi, & continetur gravis inordinatio in hoc, quod quis velit proximo malum præcise ut ei malè sit, adeoque quàmvis inde non aliud bonum seu commodum resultet. Immo est ex genere suo gravissimum peccatorum, quæ contra proximum fiunt, quatenus directissime & generalius voluntatem à proximo avertit (quàmvis possint aliqua esse majora ratione nocumenti, puta homicidium & similia) alia enim peccata contra proximum sunt talia, quatenus ab aliqua maligna erga proximum voluntate procedunt, suntque adeo participatum quoddam odium. Quare se habet circa peccata contra proximum, uti odium Dei circa alia peccata commissa contra Deum. Et quidem sicut amor, sic & odium per se loquendo non habet certos limites, adeo ut dum amor est omnino absolutus, non constringatur ullius boni magnitudine, quod personæ amatae, cujus bene esse quærimus, non optemus; similiter dum est completum odium, non sit malum tantum, quod non desideremus inimico; quale est odium dæmonum respectu Dei; & etiam nostrum, qua-

tenus sumus imago Dei & ad beatitudinem creati.

Distinguitur verò odium ab injustitia interiori, quod istud ab hac præscindat: qui enim desiderat ex odio alteri mortem præscindit ab hoc, quod foret justè vel injustè à se vel ab alio inferenda. Quando tamen desiderium tenderet in mortem à se injustè utique inferendam, præter malitiam odii inesset malitia injustitiæ. Unde in effectibus odii externis, seu malis, quæ ex odio inferuntur à nobis proximo, frequenter concurrunt alia malitia, præsertim injustitiæ.

Porro juxta sententiam Cajetani, Valentia, Bonacina & aliorum, & probabile censet Diana P. 1. Tract. 7, de Circumstantiis Resol. 3. sunt odia ejusdem speciei, considerata quatenus formaliter odia sunt, etsi diversissima mala proximo desiderentur, idque ob eandem rationem formalem, quæ est malum proximi ut tale. Ut proinde non sit opus in confessione exprimere, an odium versetur circa divitias, famam, vel bona corporis; sed sufficiat dicere, se toties odisse proximum. Nihilominus Suarez d. 6. sect. 2. n. 2. & 3. Sylvius q. 34. art. 6. quest. 2. & alii rectius contrarium tenent: nam afficere proximum injuriâ in vita, fama vel fortuna, sunt peccata contra justitiam specie distincta, propter moralem materiæ diversitatem; adeoque similiter sunt peccata odii specie distincta. Quare quod ad mores spectat, non dubitat Suarez sup. n. 3. quin talis diversitas sit aperienda in confessione. Alia enim morali judicio apparet deordinatio, si desideretur proximo damnatio, alia si mors corporalis, alia si paupertas, alia si infamia. Clarius est, & apud Doctores admissum, si sit sermo de odio Dei & proximi, non sufficienter exprimi in confessione, nisi distinctè specificetur utrumque odium, veluti specie morali maxime distinctum, & diversimodè charitati Theologicæ oppositum.

Advertendum autem licitè interdum desiderari proximo malum, ex alio motivo quàm odii. Nam possumus licitè, immo ex charitate desiderare infirmitatem & afflictionem peccatori, ut per hoc resipiscat; possumus desiderare mortem aut infortuniam hostibus Ecclesiæ, hominibus scandalosis &c. ut nocere desinant; punitionem seu vindictam justam peccatoribus perversis, ex amore justitiæ & ad exemplum aliorum &c. Sic etiam ipse Deus vult peccatoribus in peccato morientibus pœnam æternam.

Quia verò Deus vult peccatoribus pœnam quàm talem, adeoque quàm malum & doloriferum est ipsis, censent nonnulli, inter quos Arriaga d. 37. sect. 3. subject. 2. ipsum habere odium inimicitiae propriè dictum adversus peccatores. Quod quidem ad meram de nomine quæstionem spectat. Et saltem constat aliquo sensu peccatores esse inimicos Dei, & (ut Tridentin. sess. 6. c. 7. docet) per

6.

Qui di-
stinguatur
ab injusti-
tia interiori,

Qua sæpe
odio adjun-
gitur.

7.

An sint o-
dia ejus-
dem spe-
ciei, etsi
diversi ge-
neris mala
proximo
desideren-
tur.

8.

Malum
proximi in-
terdum li-
citè deside-
ratur ex
bono fine.

9.

An Deus
erga pecca-
tores ha-
beat odium
inimicitiae.

Acedia generalis quid importet.

justificationem ex inimicis fieri amicos, atque Deum peccatores tamquam inimicos quodam sensu, scilicet jam præmissis, odio inimicitiae prosequi. Alii nihilominus contendunt non esse odium strictè dictum, eò quod poena referatur ad reparandum ordinem læsum per culpam, ut sic culpa ordinetur per poenam, adeoque respiciat motivum divinæ justitiæ: quale non videtur odium, quod homo adversus proximum habet, eicupiens malum quæ tale, citra aliud motivum justitiæ aut simile, propter quod judex zelo justitiæ reum, præsertim aliàs dilectum, puniens non solet dici habere adversus ipsum odium inimicitiae. Quod etiam solet: distingui ab ira, quæ est appetitus vindictæ, & quidem licitus per se loquendo, si hæc justa ac moderata sit. Odium autem inimicitiae censetur communiter esse intrinsecè malum. Sed est (ut dixi) quæstio de voce.

10.
Qua origo odii.

Oritur odium aliquando ex concupiscentia, aliquando etiam ex ira, quæ initio appetimus malum proximi prout habet rationem vindictæ compensationis delicti, sed postmodum delabimur eò, ut malum proximi desideremus absolute: aliquando & juxta D. Thom. quæst. 34. art. 6. ordinariè ex invidia de bono proximi. Supponitque ordinariè aliquam injuriam vel offensam verè vel apparenter illatam ab eo, qui odio habetur. Porro DD. non recensent odium inter vitia capitalia (sic dicta, quòd ex iis tamquam fontibus nascantur ut plurimum alia peccata; quæ proinde sunt quædam velut initia destruendæ virtutis) odium namque est potius extremum malum ex aliis ortum: quamquam eo jam generato, multa mala seu peccata ex ipso causentur.

QUESTIO II.

De Acedia.

11.
Vox Acedia quid importet.

ACEDIA vocabulum origine græcum est, significans incuriam, seu torporem vel tedium, quod sic aggravat animum hominis, ut nil agere libeat. Quomodo latinus Interpretes ipsum reddidit Psal. 118. *Dormitavit anima mea pro tadio.* Quin & græcâ voce tamquam latinâ subinde usus est, ut Eccli. 4. *Libera eum, qui injuriam patitur: & non acide id est tædiosè, feras in anima tua.* Et quidem interdum consideratur tamquam motus seu passio merè naturalis corporis ex complexione malè affecta originem ducens, quæ potest dici torpor & hebetudo quædam virium naturalium sub onere languentium; oriturque ex nimio æstu, sumptione cibi, vel humore aliquo prægravante. Neque est per se ullum peccatum; quin potius viriliter superanda, occasio est majoris meriti. Secundò potest considerari in sensualitate fuga quædam & displicentia appetitûs sensitivi de laboribus & difficultatibus. Et hæc quoque per se peccatum non est, esto sit peccati incentivum, & per rationem comprimenda; uti cæteri motus

Interdum sumitur pro passione merè naturali corporis:

Interdum pro tristitia appetitûs sensitivi.

sensualitatis. Tertiò itaque consideratur in voluntate quædam nolitio seu displicentia, indeque consequens tristitia de bono spirituali, quatenus laboriosum & difficile est, Estque hæc acedia generalis, quæ nimirum non est speciale peccatum, sed per omnia vitia vagatur, diversisque virtutibus repugnat ratione materiæ, de qua quis particulariter dolet. Vitium namque quodlibet oppositum cuivis virtuti natum est generare tristitiam, quæ aggravet hominē in exercitio oppositæ virtutis.

Acedia porrò, quæ versatur hoc modo circa observantiam alicujus præcepti aut exercitium virtutis, non est juxta Marchant Tom. 2. Tract. 2. Tit. 4. sect. 1. q. 3. in append. §. 2. de Acedia peccatum, nisi ex ea sequatur transgressio præcepti, vel obligationis ad virtutem (supple, nec sit morale periculum transgressionis) estque mensurandum ex ratione transgressionis, immo est idem cum ipsa transgressionis præcepti, adeoque dum ex apprehensione & tædio laboris quis resolvit v. g. non jejunare die præcepto, sola transgressio jejunii est confitenda. Si autem apprehendens difficultatem contristetur quidem propterea de jejunio, nihilominus præceptum adimpleat, etsi cum aliqua reluctantia seu displicentia non peccat juxta Marchant peccato Acediæ. Alii nihilominus in tristitia, quæ non de sola difficultate, sed ob illam de ipso opere obligatorio est, culpam proportionatam obligationi, uti in morosa de malo delectatione, agnoscere videntur. Si autem sit affectus conditionatus, attendenda est conditionis qualitas, & juxta eam est judicandum, an sit malus, vel qualiter, an verò bonus seu non malus.

Undè secluso periculo transgressionis votorum aut obligationum religiosarum, non peccare, saltem graviter, quem tædet seu pœnitet assumpti statûs religiosi (idem est cum proportionem de statu sacerdotali) sicut enim non tenebatur quis statum istum assumere, sic nec tenetur de assumpto lætari. Quamvis hujusmodi affectus non soleant cadere in bonos Religiosos, sintque ingrati animi argumentum, nec parum periculosi, atque adeò omnino dissuadendi.

Acedia, prout est vitium speciale contra charitatem, opponitur gaudio de bono divino ejusque amicitiae (quod profuit à charitate) estque tristitia de hujusmodi bono divino. scilicet amicitia & statu filii adoptivi, ob tedium laborum & difficultatum. Quæ quidem communi Doctorum sententiâ est grave admodum peccatum, nisi excuset indeliberatio, eò quod graviter repugnet rationi ob tantillas difficultates habere displicentiam & tedium de tantis bonis, non sinè gravi injuria Dei & vilipensione divinæ amicitiae. Hæc ratione acediosis displicet, quòd sint ita à Deo creati, ut per exercitia laboriosa virtutum debeant pervenire ad beatitudinem, aliàs dampnandi. Undè interdum vellent se non esse creatos præsertim ad talem finem, neque esse cælum aut infernum, aut se esse animal irrationale,

12.
Quale peccatum sit.

13.
An licitum sit aliquem pœnitere assumpti sacerdotii aut monachatus.

14.
Acedia specialis quid, & quale peccatum.

nale, ut liberi à præceptis possent sinè timore suis cupiditatibus aut otio indulgere. Quòd si solum sit quidam animi tepor, seu languor animi remissi respectu boni divini, importans meram negligentiam & quamdam diminutionem fervoris charitatis, constat nò esse nisi veniale peccatum; veluti non repugnans charitati, sed cuidam ejus modo, scilicet fervori.

15. *Qui Accidia sit capitale peccatum.*
Ex hujusmodi porrò tædiis & displicentiis in exercitio virtutum varia proficiscuntur vitia, ut propterea acedia vitium capitale vocetur à *S. Gregorio* & aliis. Nascitur enim ex tristitia quædam amaritudo & acedo, quâ exercitia spiritualia desipere solent: Rancor contra instigantes ad bona, & aversio à verbo divino ad bonum exhortatorio: pusillanimitas, torpor circa observantiam præceptorum Dei & Ecclesiæ, Evagatio mentis etiam circa illicita, otiositas, somnolentia, curiositas, inquietudo, tandem malitia quædam, quâ mens in omnem iniquitatem, divinis rebus contemptis, se præcipitat; inde desperatio de salute, tantaque vitæ displicentia, ut etiam tales frequenter violentas sibi manus injiciant. Vide *Gregorium* 31. *Moral. c. 17. alias* 31.

16. *Qualiter vincatur.*
Notandum autem ex *D. Thoma qu. 35. art. 1. ad 4.* vitium acediæ debere vinci resistendo, peccata carnis verò fugiendo: hæc enim sunt talia, ut assidua hujusmodi materiæ cogitatio præbeat incentivum peccati & concupiscentiæ: at quò quis magis seriò considerat bonum spirituale & divinum, eò magis accenditur mens ad amorem illius & excusationem torporis, qui nascitur ex eo, quòd acediosus non satis recogitet corde.

QUESTIO. III.

De Invidia.

17. *Quid invidia.*
INVIDIA juxta Nonnullos sic dicta est, quòd invidens illibenter alterum videat; juxta alios, quòd nimis videat alterius prosperitatem, ita ut inde tristetur. Describi solet: ægritudo quædam animi seu tristitia vel displicentia de bono alterius, quatenus æstimatur diminutivum gloriæ & excellentiæ propriæ. Non omnis itaque tristitia de bono alterius est invidia: potest enim aliquis optare alteri malum, quia ei malum est, & tristari de ejus bono, quatenus ejus bonum est, qui sunt formalissimi actus odii: quia ejusdem vitii est, velle alicui malum, & nolle bonum. Secundò possum tristari de alterius bono, quatenus inde mihi sequi potest efficienter aliquod damnum, v. g. quia opprimit me, si fiat potens; & hic est actus timoris, potestque esse honestus; uti fit, dum tristamur de Hæreticorum felicitate.

18. *Signanter ab emulatione.*
Tertiò possum tristari de bono alterius, non quia ipse illud habet, sed quia ego illo careo. Hæc tristitia non desumitur ex alieno bono, nisi occasionaliter, formaliter autem ex malo proprio: & quidem si sit de carentia virtutis, est honesta & stimulus ad virtutem, vo-

caturque zelus & sancta æmulatio, commendata ab Apostolo 1. Cor. 12. & 14. Similis æmulatio etiam in aliis bonis locum habet: estque sæpè peccatum ratione inordinationis, sed rarò mortale, & interdum nullum. Sic pauper videns aliorum affluentiam, si sit æmulus moderatè dolendo, quòd ipse quoque bonis ad sustentationem suam & familiæ opportunis careat, non autem, quòd alii ista habeant, non peccat.

19. *Item ab indignatione seu Nemesis.*
Quartò potest quis tristari de bono alterius, quatenus ipse est eò indignus, & tunc dicitur Nemesis & indignatio, quæ per se nullum est peccatum. Sic indignamur apertè videntes officia & dignitates conferri indignis. Indignari autem de prosperitate temporali aliorum præcisè quia mali sunt, & hoc titulo indigni, apparet inordinatum juxta *D. Thomam quest. 36. art. 2.* & ejus Interpretes (à quibus dissentit *Lorca ibidem* conatus interpretari *D. Thomam*) cum bona hæc infima, quæ vix nomen bonorum merentur, rationabiliter à divina providentia tribuantur etiam peccatoribus absque hoc, quòd subsit ulla ratio veri mali; adeoque non subsit ratio dolendi ex hoc præcisè, quòd justè ea citra aliorum nocumentum possidentes sint mali. Secus foret, si abuterentur ad malos fines, & ob hanc aut ob similem causam rationabilem tristitiam conciperemus. Rarò tamen hujusmodi animi motus, etsi quodammodo sint contra charitatem, sunt peccata mortalia juxta *Wiggers quest. 36. num. 8.* nisi ita increscerent, ut homo insurgat contra divinam providentiam, eamve arguat, aut inde abducatur ad deserendum studium virtutum. Gravius autem peccatum est, si quis indignetur, eò quòd cernat auxilia spiritualia gratiæ conferri peccatori indigno; de quo sanè potius lætandum esset, & gratiæ Deo à nobis agenda.

20. *Propriam invidiam in qua consistat.*
Quintò itaque possum dolere de bono alterius, quatenus per illud formalissimè, nullo alio malo inde secuto, minuitur in me gloria & excellentia aliqua, quam habebam, v. g. quòd essem unicus in eo puncto. Si enim aliquis insignis concionator sit unicus in suo officio, summè æstimatur: si accedant alii æquales, eò ipso minùs æstimatur, & hæc tristitia sive dolor apud Theologos dicitur invidia. Ad quam etiam spectat gaudium de malo proximi, quando judico meum inde aliquo modo minuendum: ut cum damnatus ad mortem gaudet aliquem secum damnatum.

21. *Ordinariè inter quodammodo pares versatur.*
Latitudinem invidiæ declarat *Augustinus l. 11. de Gen. ad Litt. c. 14.* dicens: *Amando quisque excellentiam suam, vel paribus invidet, quòd ei coquantur: vel inferioribus nè sibi coquantur: vel superioribus, quòd eis non coquantur.* Maximè autem versari solet inter aliquo modo similes & ejusdem conditionis; adeoque inter se, opinione saltem invidi, comparabiles: dum videlicet inferior æquatur, aut æqualis extollitur: non enim solet rusticus invidere regi, quasi hujus bonum offuscet seu dimi-

nuat bonum & excellentiam rustici; cum ob nimiam disparitatem non soleat huiusmodi diminutio apprehendi, aut unum ad alterum comparari. Quàmvis possit stulta superbia invidi sic ascendere, ut etiam cuivis se superiori invidet.

22. *Quale sit peccatum. Opinio Lorca.* Si autem quærat quale peccatum sit invidia? Respondet Lorca q. 36. art. 3. in Comment, non videri ex ratione sua formali esse gravius inani gloriâ, quàmvis ex effectibus & vehementia affectûs, quo quis procederet ad removendum bonum proximi injustè, esset mortale. Quemadmodum etiam avaritia, quæ est inordinatus amor divitiarum, non est mortalis, nisi adeò procedat, ut præferat amorem divitiarum charitati Dei, vel proximi, aut debito iustitiæ. Nihilominus D. Thomas & alii Doctores communiter existimant esse ex genere suo peccatum mortale: tum quia inter opera carnis à regno Dei excludentia recensetur invidia ad Gal. 5. tum quia repugnat charitati (quæ gaudet de bono proximi, uti de suo) tristari de bono proximi, seu illud nolle ob solam vanæ gloriæ umbram citra ullam rationabilem causam. Sæpè nihilominus est peccatum veniale ob imperfectionem actûs sive deliberationis: tum etiam ob levitatem materiæ, prout contingit in pueris & infimæ sortis hominibus modicum lucrum seu bonum invicem invidentibus. Et quoniam affectus invidiæ consistit in sola displicentia ex motivo præmisso concepta, non sufficit juxta Arriaga d. 47. n. 28. ut sit mortaliter malus, ea materia, quæ in voluntate efficaci sufficit ad peccatum mortale, v. g. etsi furari unum florenum esset mortale, non ideo erit mortale alteri unum florenum invidere; etiam deliberatè.

Communis opinio. Sæpè etiam transit in æmulationem; & tunc non est per se peccatum. Sicut solent mercatores invidere, quòd vicinorum officinæ frequententur suis neglectis; non tam dolentes de alieno lucro (quòd eis bene cupiunt) quàm quòd ipsi eo careant. Possent enim licitis modis emptores ad suam officinam invitare, & optare ut eam frequentent, adeoque dolere de carentia lucri, præsertim si indigeant. Periculosum tamen id est: partim quia facilè detractioibus aliisve malis artibus utuntur ad emptores ab aliis divertendos; partim quia interdum dolent ac invident absolute, sic ut quàmvis non ideo magis frequentaretur officina ipsorum, mallent non frequentari officinam vicinorum, ut scilicet hâc ratione habeant socios calamitatis.

23. *Æmulationes & invidia mercatorum dissentiant.* Sæpè etiam transit in æmulationem; & tunc non est per se peccatum. Sicut solent mercatores invidere, quòd vicinorum officinæ frequententur suis neglectis; non tam dolentes de alieno lucro (quòd eis bene cupiunt) quàm quòd ipsi eo careant. Possent enim licitis modis emptores ad suam officinam invitare, & optare ut eam frequentent, adeoque dolere de carentia lucri, præsertim si indigeant. Periculosum tamen id est: partim quia facilè detractioibus aliisve malis artibus utuntur ad emptores ab aliis divertendos; partim quia interdum dolent ac invident absolute, sic ut quàmvis non ideo magis frequentaretur officina ipsorum, mallent non frequentari officinam vicinorum, ut scilicet hâc ratione habeant socios calamitatis.

24. *Quid fraternæ charitatis invidentia.* Supremum autem invidiæ peccatum est invidia fraternæ charitatis juxta Marchant To. 2. Tract. 6. Tit. 2. quest. 1. Adnotat. 2. consistens in hoc, quòd dona sancti Spiritûs, fidei scilicet, spei, & charitatis doleamus proximo inesse: sive quòd apprehendamus inde minui æstimationem nostram: sive quòd diabolicâ malitiâ optemus nobis solis inesse. Inter huiusmodi peccata recenset, quòd quis

persequatur alium justum, eò quòd reputetur melior, aut magnifiat ob virtutum excellentiam, vel quòd vita illius videatur actiones nostras condemnare.

Invidia (quæ juxta Augustinum sup. est filia vanæ gloriæ seu superbiæ) est ipsa quoque mater plurium vitiorum, ideoque inter capitalia peccata recensetur à Gregorio 31. Moral. c. 17. alias 31. D. Thoma, & reliquis Theologis: generat enim odium, susurrectionem, detractionem, exultationem in adversis proximi, & afflictionem in ejus prosperis, non quatenus præcisè minuunt propriam gloriam, sic enim sunt ipsamet invidia, sed quatenus eveniunt contra conatum invidi. Denique invidia etiam generat homicidium: prout invidia Cain occasio fuit fratricidii; similiter invidia filiorum Israël adversus Joseph tanta fuit, ut eum ad necem quærerent. Prout etiam Christum Judæi ex invidia tradiderunt Præsidi Gentili.

25. *An invidia sit peccatum capitale, & quæ vitia generet.*

QUESTIO IV.

De Discordia, Contentione & Schismate.

QUEMADMODUM concordia est consensus animorum & voluntatum: sic discordia est discrepantia seu dissensio animorum seu voluntatum. Quæ, quia ex diversis principiis vel causis oriri potest, aliquando potest esse justa & actus virtutis, aliquando injusta & peccatum. Justa est discordia, quâ quis ab altero dissentit in hæresi aut errore contra bonos mores. Item quâ non consentit alteri in voluntate malè faciendi. Econtra discordia alicujus, qui ex protervia dissentit ab eo, qui sanam doctrinam fidei & morum tradit, & qui per mandatorum observantiam Dei & proximi bonum promoveri conatur, est iniqua & peccatum. Potest etiam dari discordia indifferens, ut si quis discordet ab alio, qui secum vult ire ambulatum. Fieri præterea potest concordiam in bono per accidens tolli, ut quando duo sincere intendunt honorem Dei vel bonum proximi, unus per actum, alter per ejus omissionem; unus quòd putet actum ad hoc esse utiliore, alter ejus omissionem: & in his est consensus voluntatum circa finem, & dissensio opinionum circa media.

Discordia irrationabilis & peccaminosa, interdum est contraria charitati, interdum aliis virtutibus, à quibus oritur obligatio consentiendi alterius voluntati. Sic tenetur subditus ex obedientia consentire voluntati superioris: undè si discordet, peccat contra obedientiam. Similiter tenetur debitor consentire voluntati creditoris & certo tempore ei satisfacere; quod si non faciat, illa discordia est peccatum contra iustitiam.

27. *Opponi potest variis virtutibus.*

Hic verò de illa sermo est, quæ opponitur concordie, quam facit charitas, quæ multorum corda conjungit in aliquod unum verè bonum, & consequenter quatenus opponitur

28.

ponitur charitati, estque dissensio voluntatum circa bonum, in quod ex charitate obligamur consentire. Est autem hoc peccatum grave ex genere suo, tum quia opponitur charitati: tum quia *ad Galat. 5.* inter mortalia opera carnis recensentur dissensiones: tum quia inter eos, quos odit singulariter Deus, statuit Scriptura *eum, qui seminat inter fratres discordias Prov. 6.* Lædit hoc vitium pacem ex charitate servandam inter communiter in eadem familia aut communitate viventes, aut inter eos, qui sunt in eodem collegio Consilarii, Rectores &c. multumque impedit profectum & bonum commune. Estque prudenter judicandum de gravitate mali ex charitatis obligatione vitandi, attentis circumstantiis.

29. Contentio generaliter sumpta significat quemvis vehementem conatum, communiter tamen significat concertationem, sive verbis, sive pugnis vel armis fiat. Hic autem sumitur pro concertatione sive disputatione verbali, præsertim vehementiori. Hæc potest ex varia intentione fieri. Primò pro defensione veritatis. Secundò exercitiū gratiæ: & hæc utraque est laudabilis, nisi per accidens per immodestiam vitietur. Tertiò assumi potest, ut veritas seriò oppugnetur; quæ si spectet ad fidem vel bonos mores, contentio illa est mortalis: aliàs non solet esse mortalis, sed peccatum veniale contra veracitatem, ut si impugnetur veritas aliqua Philosophica. Quartò ut alter irritetur & publicè confundatur, ejusque auctoritas evertatur: & tunc est contra charitatem, nisi confundendus suâ auctoritate alios in errore retineat. Et generatim quando animorum discordia repugnat charitati, eidem repugnat correspondens contentio, velut actus quidam exterior discordiæ internæ. Quare Contentiones recensentur inter opera carnis *ad Galath. 5.*

30. Quid schisma. Schisma vocabulum origine græcum, significans generatim scissionem seu divisionem, ex usu Ecclesiæ significat divisionem, quæ quis se voluntariè dividit seu separat ab unitate Ecclesiæ, servatâ Christiani nominis professione. Undè scindit unitatem Ecclesiæ schismaticus, quatenus se aliosve ab ea dividit, de reliquo tamen ipsâ universali Ecclesiâ in sua unitate quoad membra, quæ continent, semper remanente.

31. Potest esse sine hæresi, non contrâ. Quia verò unitas Ecclesiæ exigit partim unitatem fidei, partim communionem membrorum in eodem externo cultu ac Sacramentis, & præsertim subordinationem ad idem supremum caput: ideo fieri potest schisma dividendo se ab unitate fidei, potest quoque fieri fidei retentâ. Undè omnis hæresis habet conjunctum schisma, non contrâ, ut rectè Hieronymus in *c. 3. ad Tit. Augustinus l. de fide & Symbolo c. 10.* qui enim retentâ fide, recederet ex malitia planè ab obedientia Pontificis canonicè electi, & tamquam talis ab Ecclesia

agniti, nec communicare vellet membris ejus subditis, esset schismaticus, non hæreticus.

Quàmvis schisma inveteratum solet degenerare in hæresim, ut rectè notavit Hieronymus *sup.* dicens: *Nullum schisma non sibi aliquam con-* *32.* *fingit hæresim, ut rectè ab Ecclesia recessisse videatur.* Prout inductione posset ostendi.

Signanter autem de Donatistis notavit Augustinus *Hæresi 69.* quòd postquam schisma tentantes, conatiquè intrudere in Cathedram Carthaginensem Majorinum loco Cæciliani (cui objiciebant crimina non probata) causâ coram Melchiade Papa cecidissent, *pertinaci dissensione firmatâ, schisma in hæresim verterunt,* contententes Ecclesiam universalem periisse extra partem Donati, quasi pollutam contagione criminum Cæciliani eique adhærentium. Postea quoque lapsi sunt cum Novatianis in anabaptismum Catholicorum, de quo etiam videri potest Baronius *ad annum 321.* asserens primò ex Traditoribus schismaticos, postea in deterius prolabentes hæreticos evasisse. Ut proinde ignorem, quo fundamento dixerit Arriaga *de 47. sect. 4. n. 36.* Donatistas virtualiter incepisse per hæresim (de qua tamen non notantur ab Augustino aut Baronio) negantem licere lapsos pœnitentes ad Ecclesiam recipere.

Similiter schisma Orientalis Ecclesiæ in varias hæreses degeneravit: ut proinde, etsi Græci vulgò Schismatici appellantur, verè tamen non minùs, quàm alii hæretici nomine hæreticorum insigniri mereantur.

Frequenter autem solet schisma condistinguui contra hæresim, prout etiam Augustinus *sup.* Hieronymus *sup.* & in *c. 1. Amos* & alii Patres distinguere solent inter Hæreticos & Schismaticos: & tunc in definitione Schismaticis ponenda esset hæc similisve particula: *Re-* *33.* *tentâ ejusdem fidei Catholica professione.*

Potest porro Schisma fieri per hoc, quòd una pars se separet à sola unitate membrorum seu ab aliis Ecclesiæ membris, & non expresse à capite. Qui tamen modus rarus est in Ecclesia. Potest etiam per hoc, quòd se separet à capite, & non à membris. Potest denique, se separando ab utrisque. Perinde autem est, sive separatio verbis, sive factis, sive explicitè, sive implicitè fiat, ostendendo se nolle Ecclesiam vel Pontificem quâ talem recognoscere. Quare schismaticus est, qui formaliter non vult Pontificem recognoscere ut superiorem, eive tamquam tali obedire: qui eligit aut eligere tentat PseudoPapam, eive adhæret ejusque sequacibus, segregans se ab iis, qui Pontificem agnoscunt, & ab ejus obedientia alios abducens: qui Synodum generalem sine auctoritate Papæ congregare, aut legitimè dissolutam restaurare, leges universales Ecclesiæ præscribere, & similia facere præsumit.

Non est tamen propriè schismaticus hoc ipso quo quis excommunicatur: non enim ipse se segregat à cœtu fidelium & obedientia

Schisma inveteratum solet degenerare in hæresim.

Donatistæ prius Schismatici, quàm hæretici.

Quidquid oppositum insinuat Arriaga.

Schismatici Græci sunt verè hæretici.

Schisma interdum condistinguatur contra hæresim.

34. Varii Schismatici modi declarantur.

35. Varii Schismatici excusantur.

Pontificis, sed ob aliquam culpam invitatus ab Ecclesia ejicitur. Idem est de eo, qui recedit ab obedientia particularis Prælati, etiam Episcopi aut Clerici, si cum aliis Ecclesiis & Pontifice communicet: utpote non separans se ab unitate universalis Ecclesiæ. Est tamen ibi schisma imperfectum & inchoatum, quod perficitur & completur, quando quis propterea non vult communicare cum iis, qui communicant cum tali Episcopo, prout supponuntur communicare cæteri fideles, ipsumque fidelium caput. Similiter non est schismaticus, qui non vult ex malitia, ira, infirmitate aut simili ratione præceptis, præsertim aliquibus (quid ni etiam omnibus? quamquam id non sit natum fieri in eo, qui sincerè Papam recognoscit) Pontificis obedire, cæteroqui eum tamquam caput recognoscens: uti neque, si conetur excutere jugum Pontificis tamquam Domini temporalis loci, aut si refugiat subire iudicium Pontificis prætexendo partialitatem ejusdem. Idem denique est, si recedat ab obedientia Pontificis propterea, quod probabiliter putet non esse Papam: cum sanè etiam Ecclesiæ constare debeat legitima electio Pontificis, antequam teneatur eum pro tali agnoscere.

36. *An Papa possit fieri Schismaticus.* Dubitatur verò ab aliquibus, an Papa possit esse schismaticus? Respondetur autem passim Affirmative, quantum est ex natura schismatis. Colligi potest partim ex eo, quod juxta receptam doctrinam possit fieri hæreticus; hoc autem non fiat sine schismate: partim, quod possit se velle separare à communionem cæterorum Episcoporum & fidelium, ipso corpore Ecclesiæ in sua unitate permanente; quemadmodum ipsum in ea permanet Sede vacante: partim, quod possit nolle manere Pontifex, & tamen non velit subesse noviter eligendo, sed conferat se ad privata Hæreticorum aut Schismaticorum conventicula. Immo *Sylvius q. 39. art. 3. Coninck* & alii asserunt Pontificem excidere per Schisma, uti per hæresim à Pontificatu. Et favet *Cyprianus Epist. 52. de Novatiano Pseudo-Episcopo Romano* dicens: *Episcopatum tenere non posset, etiam si Episcopus prius factus, à Coepiscoporum, suorum corpore & Ecclesia unitate descisceret.* Deus tamen avertet (ut confidimus) nequando legitimus Pontifex Schisma faciat, quin potius ipse est, qui hætenus ab aliis attentata compressit.

37. *Quale peccatum sit Schisma.* Est porro Schisma peccatum gravissimum charitati contrarium; adeò ut numquam leve esse possit (seclusà imperfectà deliberatione) se ab universali Ecclesia sejungere, ejusque caput non recognoscere: sicut non datur levis fornicatio, homicidium & similia peccata completa. Estque contrarium charitati, juxta sanctos Patres & Doctores, idque specialiter, quia dissolvit & lacerat unitatem Ecclesiæ, quam charitas facit ac præcipit. Quam quidem unitatem servandi tam arcta est obligatio, ut *Dionysius Alexandrinus* apud *Eusebium*

Hist. Eccles. l. 6. cap. 35. verè dixerit: *Oportuerat quidem etiam pati omnia, pro eo ne scinderetur Ecclesia Dei.* Præter peccatum contra charitatem, potest adesse peccatum contemptus potestatis Papalis, aut hæresis, si sit Schisma hæreticum, aliavè circumstantia specialis.

Pœnæ Schismaticorum sunt variæ. Prima (quæ desumitur ex *Cypriano* relato c. *Didimus 24. q. 1.*) est privatio omnis jurisdictionis spiritualis, v.g. absolvendi, dispensandi, dandi indulgentias &c. Potestas tamen Ordinis (quæ jure divino adhæret characteri indelebili) manet, etsi impedita quodam licitum. Non sufficit autem juxta Variorum sententiam, ob majus bonum fidelium, delictum, etiam manifestum, antè sententiam Ecclesiæ, seu denuntiationem nominatim faciendam, saltem post *Concilium Constantiense Extrav. Ad evitanda*, saltem nisi ultrò ipsi manifesteque recedant ab eo officio, quod habebant, ad Hæreticorum aut Schismaticorum conventicula transeuntes. Quod addit *Sylvius* sup. eò quod, cum Ecclesias suas deserunt, palamque ad Schismaticorum castra deficiunt, non videatur opus ullà in ipsos sententiâ: Concilium enim loquitur de illis, qui & inter Catholicos versantur, & in officiis suis permanent. Itaille.

Secunda pœna est excommunicatio latæ sententiæ in Bulla Coenæ. Etsi, ea seclusà, fuerit satis controversum, an Schismaticis esset jure imposita excommunicatio plusquam ferendæ sententiæ: ut videre est apud *Azorium l. p. l. 8. c. 20. quæst. 6.*

Tertia, inhabilitas ad beneficia in futurum obtinenda c. *Quia diligentia, de electione.* Quod etiam juxta sententiam *Bonacina, Sanchez* & aliorum passim (etsi varii contradicant) locum habet in Schismaticis per pœnitentiam emendatis, nisi accedat dispensatio Papæ, vel (dum delictum occultum est) Episcopi. Denique ordinati à Schismaticis suspenduntur ab usu ordinum per illos collatorum c. *1. de Schismaticis*, ubi tales ordines irritantur, quatenus obstaculum ponitur licito usui. Privandus quoque est beneficio vel dignitate Ecclesiastica, qui illud à Schismaticis accepit c. *1. de Schismaticis.* An autem hæc procedant, supposità denuntiatione, colligi potest ex statim dictis.

QUÆSTIO. V.

De Bello.

§. 1.

Quid, Quotuplex sit Bellum, & an licitum?

BELLUM (sic dictum per antiphrasim, quasi minimè bellum, aut per se pulchrum: seu à belluis, quatenus belluarum more se mutuo laniatu homines interimunt) est discordia hostium vi & armis invicem nocen-

38.

Prima Schismaticorum pœna, privatio jurisdictionis Ecclesiastica.

An adhuc requiratur denuntiatio aut sententia.

39.

Secunda, Excommunicatio.

40.

Tertia, inhabilitas ad beneficia.

Et suspensio ab usu ordinum per Schismaticos collatorum.

41.

Quid Bellum.

Quid distin-
guatur à
Seditione
& Rixa.

nocentium, seu nocere profitentium. Et in actu velut secundo est ipse armorum conflictus. Differt à Seditione & Rixa, quòd bellum fit inter duos Principes supremos vel Respublicas: Seditio fit inter subditos & Principem, vel inter cives & Rempubicam: Rixa verò fit inter privatos & paucos.

Aliud of-
fensivum,
aliud de-
fensivum.

Bellum aliud offensivum (quod etiam aggressivum & vindicativum appellatur) quod suscipitur pro satisfactione & vindicta injuriæ illatæ: Aliud defensivum, quo quis se tuetur contra aggressorem.

42.
Illicitum
esse bellum,
qui, & quo-
modo dixe-
runt.

Bellum porro semper esse illicitum dixerunt *Manichæi* apud *Augustinum* l. 22. contra *Faustum* cap. 74. *Erasmus* quoque, tum alibi, tum in *Annot. ad c. 3. & 22. Luca*, censet esse illicitum in lege gratiæ, etsi Judæis à Deo permissum, cui consentiunt *Anabaptistæ*. *Lutherus* denique inter alia paradoxa asseruit illicitum esse bellum, non quidem universim, sed Christianorum contra Turcas, ut patet ex *Art. 34. damnato* in *Bulla Leonis X.* Etsi, more solito, sibi non constans, *lib. de Visitatione Saxonie* planè contrarium scribat.

43.
Licetum a-
liquando
esse fides
docet.

Verum ex natura rei licetum esse bellum, modò debitis conditionibus (de quibus postea) vestiatur, nec solum Judæis, sed etiam Christianis esse concessum, est de fide. Nam ante legem scriptam Abraham bellum gessit, & partà victorià benedictionem à Melchisedech accepit *Gen. 14.*

Patet ex le-
ge naturæ.
Ex Scripta.

In lege scripta Deus varia bella etiam præcepit, contra *Madianitas Numer. 25.* Contra *Amalecitas Exod. 17. & 1. Reg. 15.* Contra alias Gentes *Numer. 21. Deuteron. 3.* & aliis locis Librorum, *Josue, Judicum, Regum, Paralipomenon.* Quin & ipse Apostolus *ad Hebr. 11.* laudat *Gedeonem, Barac, Sampsonem* & alios, qui per fidem vicerunt regna, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.

44.
Et ex moni-
to Joannis
Baptiste.

In Evangelio *Luca 3.* Joannes Baptista instante jam prædicatione Christi, & viam ad illam parans, dum rogaretur à militibus, quid facerent, ut fugere possent à ventura ira, dixit illis: *Neminem concutatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.* Nam certè, si Christiana disciplina (ut utar verbis *Augustini Epist. 5.*) omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Evangelio diceretur, ut abjicerent arma, seque omnino militia subtraherent. Et post: *Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit.* Similia repetit *Epist. 205.* Vide etiam *lib. 22. contra Faustum c. 74.* Ex eodem etiam loco arguit *Bernardus Serm. ad milites templi c. 3.*

45.
Item ex
aliis locis
novi Testa-
menti.

Urget etiam *Augustinus Epist. 205.* quòd Centurionis illius, qui *Matth. 8.* dicebat se habere sub se milites, fidem laudavit Christus, non militiae desertionem præcepit. Quamquam *Arriaga d. 48, sect. 1. num. 2.* hanc probationem ut non efficacem rejiciat. Alter etiam Centurio, qui tamquam vir justus & timens Deum, ac visione Angeli dig-

natus fuit *Act. 10.* viam salutis à Petro eductus, & Spiritu sancto repletus, non legitur accepisse præceptum militiam deferendi. Denique sufficit ad hoc, quòd nusquam in novo Testamento bellum legitimis conditionibus vestitum legatur prohibitum.

Consensus Patrum videri potest apud *Bel- larminum lib. 3. de Laicis c. 14.* Perpetuus idem fuit sensus Ecclesiæ: nam etiam tempore Gentilium Imperatorum plurimi Christiani (è quorum numero non pauci Martyres) militarunt, numquam ideo reprehensi. Ecclesia quoque Christianos Principes sæpè excitavit ad bellum Sarracenis seu Turcis inferendum; prout fecit *Urbanus II. Paschalis II. Eugenius III. & alii Pontifices.* Nec non Concilia, etiam generalia, *Lateranense, Lugdunense, Viennense &c.* idque propositis magnis indulgentis. Extant etiam in Historiis monumenta insignium & portentosarum victoriarum singulari Dei auxilio, nec sinè miraculo ab hostibus S. M. Ecclesiæ reportatarum.

Ratione idem patet, quantum ad bellum defensivum: quia cuilibet, etiam privato, jure naturæ fas est vim vi repellere, & à se injuriam defensione necessarià propulsare; quantum magis Reipublicæ? Estque id planè necessarium ad conservationem Reipublicæ, ut non minus extraneos, quam internos hostes, possit à se suisque arcere; quorum utique defensio etiam ex officio incumbit Reipublicæ, ejusvè rectoribus. Idem probatur de bello offensivo: ejus enim gerendi facultas etiam est necessaria conservationi Reipublicæ, quæ alioquin citra remedium ullum remaneret in materia reparationis damnorum seu injuriarum ab extraneis, præsertim superiorem terrenum non habentibus, illatarum: sicque esset peioris conditionis, quam privati, quibus adversus similia incommoda provisum est de ordinario remedio justitiæ publicæ, ad quam possunt per se loquendo refugere. Nec aliàs esse poterit injuriarum terminus, neque prospici in necessitatibus Reipublicæ, si hoc frænò hostiles & extranei injuriatores (qui quodammodò injurias continuare censentur, quamdiu debitam satisfactionem exhibere detrectant) non possent compesci. Immo tueri sibi commissos, & promovere incumbit Reipublicæ ejusvè rectoribus ex officio.

Objici I. solent variæ Scripturæ; quæ tamen vel continent solum consilium patientiæ perfectioris, vel prohibent vindictam privatam, non autem usum gladii ad defensionem, aut justam vindictam inferendam à publica potestate. Illud autem *Isaia 2. Nec exercebuntur ultra ad prælium;* de tempore Natalis Christi, qui toto orbe in pace (quæ satis diuturna fuit) composito, venit, intelligit *Hieronimus & alii.* Vel non bella justa, sed ambitiosa & tyrannica per Christum Christi que legem abolenda prædicat Propheta. Vide *A Lapide* in dictum locum. Quidam alios sensus adhibent

46.
Ex consensu
Patrum &
sensu ac
praxi Ec-
clesiæ:

47.
Denique ex
ratione.

48.
Nonnulla
Scriptura
Loca oppo-
nuntur, at
dissolvun-
tur.

bent: quorum nullus favet adversarijs. Et planè cum Isaias non reprobet aut prohibeat ibi bellum, & solùm prædicet illud non futurum tempore Christi, aut novæ legis, potius inde videretur posse etiam contra Adversarios argui, Christum aut tempus legis novæ nondum advenisse.

49.
Loca Patrum expli-
cantur.

Objiciuntur II. varia loca Patrum: quæ dissolvit Bellarminus sup. vel enim dant consilium, vel agunt de militia, cui juncta sunt pericula gravia peccandi contra mores, aut etiam fidei professionem, signanter sub ducibus infidelibus, vel de ijs, qui ratione publicæ poenitentiae impediabantur. De quibus solet explicari Leo Papa Epist. 92. cap. 10.

50.
Specialiter
dictum S.
Martini ad
julianum
apostatam.

Solùm est observandum circa dictum S. Martini ad Julianum (teste Severo Sulpitio c. 3, vita) Christi ego miles sum, pugnare mihi non licet; quod non velit militiam titulo præcisè Christianismi sibi illicitam (jam enim biennio ferè à suscepto baptismo militaverat, teste Sulpitio c. 2. vita) sed titulo voti, propositæque vitæ Monachalis suscipiendæ. Vel certè non significat esse strictè illicitam, sed indecoram militiam sub tam impio apostata. Vel denique exordium vitæ est vitio Librariorum depravatum, juxta Baronium ad annum 351. ut non titulo Christianismi, sed temporis ordinarii completi petierit absolvi, velut qui 24. stipendia meruerat, & cum dimissus fuit à militia annum ætatis quadragesimum attigerat. Vide Baronium,

51.
Explicatur
Canon Con-
cilii Nicæ-
ni.

Objicitur III. Canon 11. aliàs 12. Concilii Nicæni, quo indicitur poenitentia decennii redeuntibus ad militiam. Resp. sermonem esse de ijs, qui sub tyrannide Gentilium Imperatorum, signanter proximè præcedentis Licinii jussi balteum militare (quod honori ducebatur) deponere, aut idololatriam committere, militiâ se abdicaverant, & tamen eandem postea gloriam cum abnegatione saltem implicita fidei ambiebant.

52.
Solvitur
objectio de-
sumpta ex
belli incom-
modis.

Objiciuntur IV. generalia bellorum incommoda. Sed Respondeo ea efficere, ut non faciliè bellum sit assumendum, sæpeque sit illicitum, quando non speratur fructus prævalens, saltem attentis consequentijs; non autem probari inde, quod ob hujusmodi incommoda per accidens subsequens bellum sit ex natura rei & per se illicitum. Bellorum incommoda brevissimè perstringit Damhouderius Rerum Criminal. Praxis c. 82, in principio, & qualiter confecto bello perseverent, rectè ostendit cap. 151. num. 22.

53.
Argumentum Luth-
eri de bello
contra Tur-
cas dissol-
vitur.

Objicitur V. à Luthero, quod per Turcam Deus castiget peccata Christianorum; cui proinde nequit resisti. Resp. etiam per pestem & morbos & famem & alia bella punire Deum peccata nostra, & tamen licitum, immo debitum est hujusmodi effectus fugere, ac eisdem per medicinas & cibi procurationem, ac defensionem contra aliorum hostium incursus obviare. Permittit itaque Deus malam voluntatem Turcarum, volens etiam,

Herinx Sum. Theol. Pars III.

tum ut nos emendemus, tum ut nos opponamus. Aliàs sanè Turca dudum totam Europam absorbuisset. Adhuc nihilominus locus est terrori & punitiōi atque afflictioni, & consequenter debet esse locus emendationi, non obstante resistentiâ.

§. II.

Quæ sint conditiones justæ & liciti Belli?

TRES propriè conditiones legitimi belli allegantur à Theologis & Jurisperitis communiter, nimirum auctoritas legitima in dicente, justa causa, & recta intentio. Cui additur à nonnullis bonus in bello servando modus. Qui tamen ad ipsum belli progressum spectat, & §. seq. examinabitur,

54.
Tres licitæ
belli condi-
tiones assi-
gnantur.

Auctoritas indicendi bellum est penes Rempublicam supremam, ejusve (si habeat) principem, prout habent Regna Hispaniæ, Galliæ &c. Ducatus Brabantiae, Geldriæ &c. non habent autem respublicæ liberæ, v. g. Venetorum, Genuensium &c. Idem insinuat Augustinus l. 22. contra Faustum cap. 5. dicens: Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes principem sit.

Auctoritas
bellum in-
dicendi est,
penes Su-
premam
republicam
seu
Principem.

Ratio est: quia privati & Magistratus inferiores habent superiorem, ad quem lege ordinariâ confugere, & à quo injuriarum ac damnorum reparationem petere possunt; hoc autem medium deest supremis Principibus & Magistratibus, quibus proinde, tum ad sui, tum ad sibi subjectorum indemnitatem relinquere debuit medium aliud, belli scilicet, quod unicum restat; dum aliter satisfactio debita recusatur. Princeps proinde potest de se & suis esse quodammodo judex & vindex. Magistratus itaque & Domini inferiores seu vassalli limites suæ commissionis bellum indicendo excederent, jusque supremi Principis aut Magistratus illegitimè usurparent. Aliàs quoque omnia essent plena seditionibus & continuis turbis.

Hæc tamen intelligenda sunt de bello offensivo: defendere enim se, quantum necesse est, contra invasores, cuilibet etiam privato licet. Quod etiam referri posset quædam (ut sic dicam) aggressio justæ defensionis necessaria, si v. g. invasor certo loco quiescens percutiatur, cui, si ulterius progredi permittatur, non erit resistendi locus: vel quando tanta esset principis malitia, aut supina inertia, ut casus censeatur exemptus, & potestas per bellum, quod ad se conservandum sit omnino necessarium, reservata. Posset etiam ex præscripta consuetudine fas esse alicui principi agnoscanti superiorem, indicare bellum contra extraneos; prout nonnulla regalia quibusdam vassallis competunt de expressa, clarè præsumpta, seu tacita & legali supremi Principis voluntate. Potest insuper contra extra-

55.
Qui susci-
pere bellum
sit alijs in-
ferioribus
licitum.

X

neos

neos injuriam inferentes, etsi ab ea cessantes, respublica inferior se vindicare, si eos intra limites suæ jurisdictionis reperiatur.

56. Advertit autem *Molina de just. disp. 100. §. dubium verò* & alii, auctoritatem indicendi bellum fore penes pagum aut familiam, præsertim numerosam, si quæ foret natio, in qua non sit communicatio cum aliis pagis aut familiis in ordine ad constituendum unum corpus reipublicæ perfectæ, sed singulæ Communitates seu familiæ forent supremæ, seu non agnoscens superiorem. Qualis fuit familia Abraham, qui bellum gessit. Prout etiam olim plura oppida aut Regionem etiam modicæ habuerunt suos Regulos seu duces independentes, penes quos erat jus belli.

57. *An inter Christianos præquiratur licentia Pontificis?* Resp. Neg. Nam in temporalibus supremi Principes neminem agnoscunt: potest tamen Papa tamquam dominus supremus sui territorii etiam indicere bellum. Posset etiam, exigente id bono Ecclesiæ & fidei, vi potestatis indirectæ in temporalia, bellum indicere, & per Principes Christianos gerere contra hostes Ecclesiæ. Posset denique interdum (ut notant Varii) ex causa aliqua necessaria Ecclesiæ, Principibus inhibere certum bellum, seseque interponere ad controversiam dirimendam aut sopiendam. Quod quidem semper paternis monitis per se suosque Nuntios sanctissimè ageret, ubi spes profectus apparet.

58. *Iusta belli indicendi causa assignantur.* Iusta & sufficiens causa belli indicendi juxta Doctores communiter est gravis injuria reipublicæ illata, cujus satisfactio seu reparatio debita aliter obtineri non potest. Et consonat *Augustinus quest. 10. in Josue: Iusta bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, si quæ gens vel civitas, quia bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbe factum est, vel reddere, quod per injuriam ablatum est.* Undè ad vindicandas injurias seu contumelias Principi, aut reipublicæ illatas, ad damnum illatum resarciendum, & terras seu oppida injustè ablata recuperanda, ad compescendos rebelles, seditiosos, hostes, eorum fautores, aut quovis modo reipublicæ injustè nocentes, dum non suppetit alia via providendi, bellum geri potest.

59. *Quæ exemplis & Sacra Pagina petitis confirmantur.* Hujusmodi causas videre est in bello Israelitarum contra tribum Benjamin ob injuriam factam uxori Levitæ, *Jud. 20.* In bello contra Amelech *1. Reg. 15.* in bello indicto per Davidem contra Hanon regem filium Ammon ob insignem injuriam suis nuntiis factam, *2. Reg. 10.* In bello Davidis contra Seba filium Bochri, qui rebellionem intentabat, *2. Reg. 20.* In bello indicto Mesa Regi Moab, *4. Reg. 3.* ratione rupti fœderis de solvendo annuè centum millia agnorum & arietum cum velleribus suis.

Aliam Augustinus addit, Dei præceptum. His addit *Augustinus quest. 10. in Josue* divinum præceptum de bello, in quo proinde homines non tam auctores, quam ministri

sunt judicandi juxta *Augustinum sup.* qui hoc titulo justificat bella per Moysen gesta *1. 22. contra Faustum cap. 74.* Indubiè enim justum est, quod præcipit justus Deus, ad puniendos, scilicet malos & humiliandos, Deique virtutem in ultione recognoscendam.

Debet nihilominus prius peti satisfactio, nec, nisi negatâ justitiâ, bellum indici. Prout fecerunt filii Israël *Jud. 20.* & monuit Deus Israëlitas *Deuteron. 20.* Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem. Bellum enim debet esse medium ultimum: ejusque causa cessat, inæqualitate injustitiæ per compensationem sublatâ. Neque respublica una aut Princeps illius est judex ordinarius alterius extraneæ reipublicæ aut principis, sed solum vindex est in iram respectu suorum, respectu extraneorum verò, in quantum id necesse est ad jura suæ reipublicæ conservanda. Undè *Augustinus Epist. 205. ad Bonifac.* Comitum docet, quod pacem habere debet voluntas, bellum necessitas.

Debet præterea gravis valde esse injuria, quæ sufficiat, non obstantibus tot belli incommodis, eisque æquivalet. Est enim valde inordinatum exigui damni vel injuriæ reparationem velle tali medio, quod extrema mala alteri reipublicæ adducit, curare. Immo etiam propriis subditis solent bella graviora mala adducere; ut proinde respectu horum saltem (quidquid sit respectu extraneorum) etiam contram justitiam seu rationem officii sui delinqueret, si eos in gravio-rem malorum & damnorum tolerantiam injiceret pro inferioris damni aut levis injuriæ reparatione.

Quare dum mala belli attentius mente pertracto, mirari satis non possum (ut utar verbis *Damhouderii in Praxi rerum criminalium cap. 151. num. 23.*) quid mentis habeant nonnulli Principes nostri Christiani, qui interdum ob res tam leves & tolerabiles, tam dira atque furiosa in fratrem Christianum non verentur suscipere bella, undè tantorum malorum oceanus in felicissima regna plerumque exundatione perrumpit. Profectò, de hujusmodi Principibus (pene perniciibus dixeram) eorumve consiliariis nil aliud divinare possum, quàm eos esse aut stolidos, aut insensatos, aut atheos (licet titulo verboque tenus Christiani haberi velint) qui suis moribus testentur, se non credere Deum nusquam non præsentem esse suarum actionum inspectorem: aut certè crediderim Deum eos tradidisse in reprobum sensum, ut tam obstinatè contra fraternam Christianamque concordiam militare, & infesta signa conferre non revereantur, seseque obsecatis animis præbere flagella, quibus Deus ad suorum probationem, aut correptionem prorsus uti videtur. Ita ferè ad verbum *Damhouderius supra.*

Fatendum tamen, quod injuriæ, quæ primâ fronte in se non adeò graves videntur; attentis

60. Bellum præcedere debet petita, nec obtenta satisfactio.

61. Injuriam valde gravem subesse oportet.

62. Nonnulla attentis v.g.

consequen-
tias ingra-
vescunt in
ordine ad
justifican-
dum bel-
lum.

Damna Ec-
clesiæ, qui
attendenda.

v. g. incursiones aliquæ, aut parvorum loco-
rum occupationes, possint, attentis periculis
majoris insolentiae & pejorum consequen-
tiarum, esse graves & causa justa belli, si Prin-
ceps vel Magistratus extraneus admonitus
contemnat facere reparationem. Propterea
attendenda sunt damna fidei seu reipublicæ
Christianæ, quæ tanti ponderis esse possunt,
ut Princeps Christianus obligetur damna po-
litica suæ reipublicæ bono Ecclesiæ seu fidei
postponere.

63.

Non sufficit
pro causa
belli, am-
pliatio fini-
um, aut fa-
ma celebri-
tas.

Absurda verò & planè contraria rationi
est, & tamquam talis reprobat ab *Augustino*
lib. 22. contra Faustum cap. 74. existimatio
illorum, præsertim Gentilium, qui jura re-
gionum in armis posita crediderunt, licereque
bellum pro famæ celebritate, & ampliatione
regnorum: id enim non fit sinè manifestissi-
ma aliorum, qui invaduntur, injuria. Undè
Augustinus l. 4. de Civit. c. 6. rectissimè dixit:
Inferre bellum finitimis, & inde in cetera proce-
dere, ac populos sibi non molestos solâ regni cupi-
ditate conterere & subdere, quid aliud, quam
grande latrocinium nominandum est?

64.

Non invi-
dia contra
potentiores.
aut ejus, ne
quando for-
tè noceret,
suppressio.

Huc etiam spectat ratio invidiæ, cujus sti-
mulis excitati Principes inferre interdum
præsumunt bellum potentiori, nè hic supere-
mineat, aut ut deprimatur. Item eò spectat
alia ratio statûs, seu potius Machiavellismi in
bello gerendo, imminutio scilicet potentiæ
vicini Principis, nè, eâ nimium excrecente,
ipse quandoque fortè noceat: prout ex con-
sideratione politica rebus publicis ingrata so-
let esse potentia Monarcharum, quos potius
vellent in quodam æquilibrio contineri, nè
quando ipsas opprimi contingat. Ratio est:
quia non sunt facienda mala ut eveniant bo-
na; malum autem est, innoxie possiden-
tem bona vexare per bella adeò plena in-
commodis quasi irreparabilibus, solo hujus-
modi prætextu. Aliàs quoque mundus totus
continuis bellis ex simili prætextu (qui facilè
præsumitur subesse) posset ardere. Daretur
insuper citra ignorantiam bellum utrumque
justum: cum indubiè hujusmodi invadentes
posset invasus justissimè repellere. Quare
non restat principium, ex quo talia deduci
possint, nisi Atheum istud: *Quidquid apparet*
de re statûs mei licet, quantumvis inde alii in-
nocentes, & quævis patiantur. Undè æquè vel
potius illicitum est, hujusmodi prætextibus
subditos ad rebellionem incitare, aut rebel-
liones fovere.

65.

Bellum ut-
rimque ju-
stum an
dabile.

Petes I. An possit dari bellum utrumque
justum? Resp. Neg. reipsâ & materialiter
loquendo, seu seclusâ ignorantia, quæ posset
utrumque efficere bonam fidem & excusare
à formali peccato injustitiæ. Et videtur satis
per se patere, rem consideranti. Videtur ta-
men divinitus posse dari bellum utrumque ju-
stum, si videlicet Deus tamquam supremus
Dominus daret licentiam aut præceptum ali-
quam nationem bello impetendi, & simul da-
ret populo invadendo facultatem se pro viri-

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

bus defendendi. In hoc enim non apparet ulla
repugnantia.

Petes II. Qualiter constare debeat de ju-
stitia causæ, seu belli? Resp: cum bellum sit
res tam extraordinariis incommodis tantique
sanguinis, præsertim Christiani & innoxii,
effusioni obnoxia, indubiè examinandum es-
se seriò à Principe & iis, quos in consilium
adlegerit, an subsit justa causa belli; immo,
eâ suppositâ, an expediat indici, præviâ sem-
per postulatione justæ satisfactionis. Manente
autem dubio præsertim in materia injuria-
rum, nequit indubiè bellum justè indici.

At si dubium rationabile seu controversia,
facto examine, maneat de jure regni, si qui-
dem alter sit in possessione pacifica, non po-
test per bellum inde deturbari: sed per nun-
tios eidem debet ratio dubii proponi, & exa-
men unâ cum decisione causæ, aut rationabi-
lis concordia postulari. Quod si renuat pos-
sessor, injuriam facit, potestque per Princi-
pem supremum bello impeti. Si neuter sit in
possessione, & quæstio sit inter Principes su-
premos, non potest unus Princeps pro se &
sua opinione sententiam ferre; & bello exe-
qui, regnumque occupare (quidquid Non-
nulli dicant, quorum doctrinam nè probabi-
lem quidem credit *Poncius d. 32. in Comment.*
num. 75.) quod quidem pari ratione face-
ret alter Princeps, æqualiter pro judice ag-
noscendus: sicque forent duæ sententiæ con-
trariæ justæ, & executioni simul mandandæ,
utique singulæ tantum pro parte, aut cer-
tè æquitas alterutrius majoritate virium erit
probanda.

Ratio itaque dictat iniri aliam viam, vide-
licet vel divisionis pro rata probabilitatis aut
compensationis, si res non patiatu divisione-
nem; aut certè si hæc via litigantibus non
placeat, standum erit judicio arbitrorum in-
differentium utrumque nominandorum, aut
potius (si non sit ratio suspectandi) judicio
ipsius regni, penes quod originaliter residet
judicium de controversiis regnum spectanti-
bus, censerique potest hoc in institutione
Monarchiæ reservatum. Quemadmodum
etiam accedente dubio inter duos se pro Pon-
tifice gerentes Ecclesia deciderit controversiam.
Ferturque hic postremus modus tempore S.
Vincentii Ferrariensis servatus in regno Ara-
goniæ, ortâ ibidem de successione illius con-
roversiâ.

Cæteri verò, uti non possunt, sic nec te-
nentur scire aut examinare omnes causas bel-
li; quas etiam sæpè non expedit omnibus
propalari. Undè ordinariè subditi militiæ no-
men dare volentes, solent, dum non occurrit
ratio eis dubitandi, resolvere, credentes Prin-
cipem & Consiliarios, utpote viros prudent-
es & probos, non sinè sufficienti titulo (qui
etiam sæpè rudiori modo solet spargi) bel-
lum fore indicturos.

Magis autem id sufficit pro ijs, qui jussu
Principis militare coguntur, aut jam antea

X 2

66.

Qualiter
examinan-
da justitia
belli.

67.

Quid agen-
dum in du-
bio de jure
regni ab
alio possesi-

Quid si
neuter sit
in possessio-
ne.

68.

Rationabi-
lior dicendi
modus ex-
plicatur.

69.

Quale ex-
amen com-
petat subdi-
tis militaria
volentibus.

70.

Aut jussio-
ne constri-
ctis.

erant stipendiarii : in his enim est specialis titulus obedientiae , quo adstringuntur præceptum Principis adimplere , quando non constat de iniquitate : quemadmodum ministri iustitiae (quales sunt etiam milites) possunt & tenentur exequi sententiam iudicis sine alio examine, dummodo non constet esse iniustitiam. Accedit Principem esse in possessione mandandi, & pro eo, dummodo non constet de contrario, esse præsumendum. Unde idem videtur aperte docere *Augustinus* l. 22. contra *Faustum* c. 75. dicens, quod *vir iustus, si forte sub rege homine etiam sacrilego militet, recte possit illo iubente bellare, civica pacis ordinem servans: cui quod iubet, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est, ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Ubi videtur etiam loqui de casu, quo dubia est militi iustitia belli.

70.

Dubius de iustitia non potest injussus militare.

Qui autem injussus militat & de iustitia belli dubius hæret, indubiè nequit militiæ nomen dare; sed debet partem tutiorem amplecti, donec, motivis belli melius indagatis, se prudenter resolvere possit. Quod à fortiori locum habet in extraneis, quibus plurimum sententiæ ad elocandum operas suas in militia necesse est indagare causas belli, ut inde eliciant iudicium prudens, cui se conforment. Verum *Vasquez* & alii non distinguunt inter subditos & extraneos, secluso præcepto, adeo ut si possint isti citra aliud examen militare, credentes resolutioni Principis vel regni (nisi adsint specialia aut vehementia indicia & suspensiones iniustitiæ) etiam hi idem ex eodem fundamento resolvere & agere possint. Affectus nihilominus facile inclinat subditos magis quam extraneos in favorem sui Principis, cui etiam & propriæ reipublicæ propugnandæ magis adstringuntur, quam extranei. Nec possunt à culpa gravi excusari, & consequenter, stante tali propositione, nequeunt absolvi, qui cuilibet pro stipendio sunt militare parati, qualecumque bellum sit.

An inter subditos & extraneos distinguendum.

Quid censendum de paratis ad omnem militiam.

71.

Infidelibus auxiliari, vel eorum auxilium petere an liceat.

Petes III. An liceat Infideles in auxilium vocare, vel eisdem in bellis subsidium præbere? Resp. neutrum apparere generaliter & per se loquendo malum. Quare etiam Machabæi cum Romanis & Spartiatis inierunt reciprocum fœdus i. *Mach.* 8. 12. & 14. Et *Jonathas* c. 11. misit Regi infideli *Demetrio* tria millia militum in auxilium. Prout etiam militare sub infidelibus Principibus non est generatim illicitum: uti exempla legionis Thebæorum & aliorum militum Christianorum declarant.

72.

Quando non liceat.

Verumtamen possunt prædicta admodum frequenter esse illicita. In primis, si (quod frequens est hodieque experientia notum) infidelium auxiliares copiae prævideantur nimium grassaturæ contra Ecclesias, loca sacra, personas Deo dicatas, innocentes &c. Secun-

dò si subsidium præstetur hæreticis aut infidelibus in bello injusto, vel everfivo fidei Catholicæ: quale erat bellum Statuum Belgii confœderatorum contra Regem suum legitimum, ante eorundem ab Regis obedientia emancipationem per fœdus pacis. Quid enim fœdius esse potest, quam armorum Christianorum subsidiis opprimi Christianos seu Catholicos in exercitiis fidei & religionis, templa vastari & falsarum sectarum exercitiis impendi, altaria destrui, Sacerdotes & Religiosos exulare, Monasteria extirpari, bona Ecclesiastica occupari, pias foundationes everti in locis, in quibus antea semper & solum viguit Christi vera religio, plantari Synagogam satanæ &c? Neque est locus diabolico effugio petito ex materia statûs politici; qui divino salutis, iustitiæ & religionis statui postponendus est. Neque etiam juvat effugium ex parte intentionis petitum, quasi Catholicus ista non intendat, nec attendere debeat, adeoque per accidens huiusmodi effectus se habeant. Intentio enim diverti nequit ab eo, quod (ut oculis nostris vidimus, alias vix credituri) infallibiliter connexum est, & quasi ante omnia sit, ac executioni mandatur ex intentione eorum, qui bellum indicunt ei que præsumunt; adeo ut, si usquam effectus censeatur moraliter consequi per se, & non per accidens, certè id contingat in isto casu; alias nullum foret bellum religionis, quin huiusmodi prætextus obduci posset. Quin immo Status ipse politicus præfatorum Confœderatorum apparet à principio rebellionis fundatus super novitate religionis, veluti oportuna firmandæ eidem rebellionis contra proprium Regem Catholicæ fidei pugilem. Ut modò nil tangam de evidenti iniustitia ejusdem belli. Videri possunt, quæ fuse tractantur in opere intitulo *Mars Gallicus* lib. 2. Quare etiam milites in tali bello militantes non sunt in statu salutis. Nec favet opposito abusui factum *Davidis*, qui *Saule* illum persequente, fugit ad *Achis* Regem *Geth.* Nam non pugnavit umquam pro *Philistæis* contra *Israëlitas*; etsi Regem in hoc deluserit: ut patet Scripturæ textum inspicienti i. *Reg.* 27. & 29. Tertiò, non est licitum militare sub infidelibus sive hæreticis, etiam in bello politico & iusto, cum præsentis seu morali periculo salutis & peccatorum mortalium: quale frequens est defectu exercitiorum fidei, vel Ministrorum Sacramentorum in castris, ratione commerciorum periculorum cum infidelibus &c.

Conditio postrema liciti belli statuitur re-
cta intentio, quæ respicit pacem publicam
obtinendam & stabiliendam; atque adeo
reipublicæ bonum. Nam (ut dixit *Augustinus*
Epist. 205. ad *Bonifacium*) pacem habere debet
voluntas, bellum necessitas. Et l. 22. contra
Faustum c. 74. Quid enim (inquit) culpatur in
bello? An quia moriuntur quandoque morituri,

David sub rege Achis non pugnavit contra Israëlitas.

73.
Recta intentio, qui ad bellandum requiritur.

ut domentur in pace victuri? Dein subijcit motiva culpanda belli: *Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia: hac sunt, quæ in belli jure culpantur.* Si tamen aliunde sublit justus belli titulus, debitaque belligerandi auctoritas, prava intentio vitiabit quidem pro sua qualitate opus, non tamen reddet operantem restitutioni obnoxium; salvo semper, quod ex immoderantia passionis Principis plebs ei subjecta (cujus bono & indemnitati tenetur ex officio prospicere) non exponatur vel involvatur damnis haud necessarijs.

75.
Inhibitum
est Clericis
militare.

Petes, an stantibus legitimi belli conditionibus liceat cuilibet militare? Resp. Aff. si per ætatem & vires liceat, nec specialiter alicui sit interdictum. Prout interdictum est Monachis c. *Eos qui.* 20. q. 3. (quod est Concilii Chalcedonensis) Et Clericis eod. cap. Item c. *Quicumque Clericus,* & c. *clerici,* & c. *Quicumque ex clero* 23. q. 8. quæ etsi non sint ex Conciliis generalibus desumpta, tamen hac in parte sunt usu Ecclesiæ recepta. Et c. *Sententiam, ne Clerici vel Monachi,* prohibetur Clericis copijs militaribus præponi. Idem supponitur c. *Ex multa §. fin. de voto,* Ratio est: quia prædicti sunt divino obsequio specialiter mancipati; à quo retrahit non parum militia sæcularis. Unde eis aptari potest illud Apostoli 2. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus,* Ministris quoque præsertim propinquiore altaris congruit mansuetudo & lenitas, in Agno Dei (cujus occisio in Missa repræsentatur) adeo patenter exhibita; unde altaris ministerio dicati merito remouentur à sanguinario (ut sic dicam) officio: maximè cum ipse sanctus David propterea fuerit prohibitus ab ædificatione templi, Salomoni pacifico reservata.

76.
Specifican-
tur Cleri-
cis interdi-
ctum aut li-
centia in bello.

Præfati itaque non possunt citra dispensationem legitimam propria manu pugnare, milites ducere, aciem instruere, tormenta in hostes dirigere, eave dirigentibus præesse. Et quidem ex gravitate materiæ, & pœnarum Clericis transgressoribus inflictarum quibusdam Canonibus citatis, constat culpæ gravitas. Quàmvis non sit eis interdictum, etiam citra specialem licentiam Episcopi (Religiosis necessaria est licentia juxta formam obedientiæ religiosæ) castris assistere ad celebranda divina, ministranda cum debita facultate seu jurisdictione Sacramenta, assistendum infirmis, excitandos milites in generali ad fortiter dimicandum, non obstante c. *Quod in dubijs, de pœnis,* ubi est sermo juxta Glossam de pugna injusta, vel (ut aliqui addunt) de incitatione ad occidendum aliquem in particulari. Alioquin excitare in generali licitum est ex communi sensu Doctorum & praxi, & colligi solet ex c. *Omni timore,* c. *Hortatu,* & c. *Prætere.* 23. q. 8. Si quæ alia licentia particularis Prælati olim fuerit Clericis necessaria (ut Nonnulli putant ex c. *Reprehensibile*

Herinx Sum. Theol. Pars III.

& c. *Quo ausu* 23. q. 8. sed non satis solidè) saltem hodie consuetudo contrarium præscripsit. Quando autem citra periculum irregularitatis licitum sit Clericis in bello pugnare. Vide P. 2. *Tract. de Legibus disp.* 6. *quest.* 7. §. 8.

Canones autem, etsi generali vocabulo Clericorum utantur, immo c. *Sententiam im-* mediatè addatur interdictum chirurgiæ cum incisione vel adustione, expressis solis Ordinibus sacris (quod non satis advertit *Arriaga d.* 48. *sed.* 5. cujus idcirco discursus ibidem factus ruit) *Covarruvias, Lorca* & alii Doctores passim intelligunt de Clericis constitutis in sacris, saltem attentâ consuetudine. Quæ facilè admittetur in ijs, qui velut sæculares vivunt, non gaudentes privilegio clericali, aut statum clericalem derelinquunt, uti si ducerent uxores, vel assumerent officium Prætoris. Alii tamen, præsertim beneficiati, privilegijs Clericorum gaudentes, & instar Clericorum haberi volentes, variorum Doctorum judicio peccant, saltem venialiter, ob remotam conjunctionem cum altaris ministerio. Et planè congruentia idem postulat talibus militaria officia interdicti.

Nihilominus Episcopi & Clerici, qui simul sunt supremi Principes, uti possunt in causis sanguinis per judices delegatos justitiam administrare c. *Episcopus, Ne Clerici vel Monachi in* 6. sic & bellum justum indicere, & per duces gerere.

77.
De quibus
Clericis
Canones lo-
quantur
aut intelli-
gantur.

78.
Clerici, si-
mul Princi-
pes, possunt
bellum in-
dicere, &
per alios ge-
rere.

§. III.

De Modo observando in gerendo Bello.

IN primis Princeps est ex officio obligatus providere militiæ de idoneis Præfectis & Officialibus, secus agendo est causa malorum & damnorum, quæ plerumque gravissima ex inexpertis ac inidoneis Præfectis exercitui ac reipublicæ eveniunt. Tenetur etiam vi contractus providere Præfectis & militibus de stipendio, terminis elapsis. Secus agendo peccat contra justitiam, estque causa damnorum, quæ ex necessitate inopiæ milites patiuntur, aut alijs inferunt.

Præfectorum belli & militum communis obligatio respectu Principis & reipublicæ est fidelitatis in custodiendo pacto, quantum ad observantiam secretorum, abstinentiam à proditione, protectionem & conservationem bonorum & dominiorum reipublicæ pro viribus, evitationem damnorum, etiam privatorum, nè videlicet sint in causa, cur bonum notabile non sit obtentum, stratagema non habuerit suum effectum: item quoad observationem suæ stationis, etiam cum periculo vitæ; quoad remansionem in militia, sic ut (nisi adsit causa per accidens excusans) citra licentiam non deferatur. Milites insuper obligantur ad obedientiam militarem suis Præ-

79.
Ad quid
obligentur
Principes
in bello.

80.
Ad quid
Præfecti
& milites.

fectis, præfecti inferiores superioribus; omnes autem Principi.

Præterea tam Præfecti, quam milites ex iustitia obligantur servare regulam militibus viam salutis inquirentibus declaratam per Joannem Baptistam *Luca 3. Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.* Respectu denique hostium tenentur indubiè servare promissam fidem, legesque charitatis & mansuetudinis Christianæ, salvo jure & fine belli.

81.

Quenam peccata in militia occurrant.

Quis defectus radicalis.

Ex his similibusve obligationibus resultat interminabilis seges peccatorum, quæ in militia, præsertim hodierna, frequenter committuntur. Omissis autem peccatis libidinum omnigenarum, rixarum, duellorum, ebrietatum, fortilegiorum, blasphemiarum & similium omnis generis peccatorum, quæ ibi abundare solent, radicale velut peccatum militiæ videtur defectus solutionis stipendiorum, undè fit non servari disciplinam militarem, sed omnia furta, sacrilegia, rapinas, extorsiones, incendia, latrocinia & alia nefanda quasi impunè fieri. Quomodo igitur salvari possunt, quorum culpâ stipendia solvi dum possunt (an possint, conscientijs Superintendentium, divinoque judicio committendum) non solvuntur, quique proinde tot malorum sunt causæ, ego non video; credo, quod nec Deus ipse: sunt enim tales indubiè ituri in profundum inferni, pejus autem agunt, qui pecuniam familiæ augendæ aut alijs extravagantibus impendunt, militibus mendicare aut furari compulsis.

82.

Qua peccata Præfectorum.

Peccant similiter Præfecti contra iustitiam, qui in lustratione militum plures milites fictos supponunt; uti & alii huic fraudi coöperantes, & lustratores dissimulantes. Nec excusat titulus occultæ compensationis, si Princeps sit eis debitor, ob periculum gravissimorum damnorum ex fraude hac oriundorum, dum à parte rei est numerus longè inferior, & insufficiens finibus belli, qui in tabulis circumfertur multò amplior. Peccant similiter contra iustitiam, si, dum alicubi hospitari debent cum milite suo, loca vicina suspensa tenent, ut pondus pecuniarum extorqueant ab hospitibus redempturis (quorum utique electio non potest ab eis fieri venalis) & alia loca deligunt in notabile sæpè eorundem gravamen. Item quando expensas exigunt pro numero longè majori, scedulas & loca mortua cum proportionem multiplicantes; nisi quandoque adsit rationabilis consensus Principis defectum stipendii ita suppletis. Quando sive Præfecti sive milites rusticos & hospites suos injuriosè tractant, contundunt, pecunias extorquent, non contenti ijs, quæ jure aut consuetudine ordinarii hospitii eis debentur.

Qui peccant milites circa rusticos & hospites.

83.

Excusatio ex carentia stipendii.

Nequè excusat defectus solutionis stipendii: tum quia illum supplere nullo juris colore debent rustici aut hospites: tum quia sæpè triplicatum, immo octuplicatum sti-

pendium seu valorem illius injuriosissimè extorquent, & quidem à miserioribus, expendendum deinde in luxus & vanitates. Secus foret, si in extremam vel valde gravem necessitatem, defectu stipendii conjecti sive conjiciendi (quibus succurri specialiter congruit) providerent sibi ab his & illis modo meliori, quo possunt, sobriè ad necessitatem sufficientia, eaque parcè expenderent; aut si ex urbanitate, gratitudine, ratione scilicet aliqujus officii præstiti; similive honesto titulo aliqua exigerent aut acciperent; etiam extra necessitatem.

Plura alia sunt peccata militum & personarum ad militiam spectantium, ut Vivendariorum seu annonam præbentium & similium, quæ propius insipienti praxim militarem satis patent. Videri potest *Marchant Tom. 3. P. 2. Tr. 6.* per totum. Ex quibus luce clarius est, vitam militarem (qualis visa fuit hisce temporibus) esse periculosissimam in negotio salutis.

In ipso verò belli progressu, atque etiam partâ victoriâ, generaliter loquendo ex communi Doctorum sententia, omnia illa licent Principi justum bellum gerenti aut justo victori, & ex ejus voluntate belli Ducibus ac militibus, quæ aliquo modo necessaria sunt aut convenientia ad justum finem belli consequendum, scilicet ad reparandas injurias ac damna, & ad firmandam pacem & securitatem. Undè licet hostium bona usurpare, agros vastare, arces occupare, tributa imponere &c. si judicentur idonea ad prædictos fines. Similiter licet abhibere insidias & stragemata bellica, exemplo *Josue cap. 8.* ubi idem tradit *Augustinus quest. 10. in Josue*; hæc enim consistunt in eo, quod præoccupetur hostis, dissimulando coram eo intentionem & occultando veritatem, ac permittendo deceptionem: si autem adsit intentio fallendi, aut mendacium, erit veniale & officiosum. Undè hoc sensu verum est istud Poëtæ: *Dolus (supple bonus) an virtus; quis in hoste requirat?*

84.

Qua licet in belli progressu, & post victoriam.

De insidiis bellicis.

Præterea possunt nocentes occidi, tum in ipso congressu, tum (quando id esset æquum in poenam peccati, terrorem aliorum, aut justam satisfactionem) postea, etsi se dediderint victori, nisi fortè sub promissione vitæ servandæ se tradiderint: standum enim est pactis. Plerumque tamen parcendum est multitudini, capitibus iniquitatis (ubi visum fuerit) in exemplum propositis; quia alterum nimis saperet crudelitatem, & cederet frequenter in detrimentum publicum.

85.

An possint occidi nocentes.

Innocentes verò directè (aliud est de indirecta occisione, quæ per accidens & præter intentionem sequitur ex directâ invasione civitatis & nocentium) occidi numquam possunt juxta Doctores communiter. Estque manifestum *Sylvio q. 40. art. 1. Quæstio 9. Conclus. 2.* quidquid dicat *Poncius 3. d. 32. in Comment. n. 84.* Generale enim est illud *Exodi*

86.

An etiam innocentes.

Exodi 23. *Infantem & justum non occides.* Unde nec pro culpa parentum filii possunt occidi. Quare non juvat, quod sint partes reipublicæ nocentis: non enim potest hæc puniri in partibus innocentibus, nisi secundum id, quod subest aliquo modo dominio vel potestati reipublicæ, prout non subest vita innocentis. Unde parvuli Turcarum non possunt licite occidi. Ideoque ob eandem innocentem Thessalonicæ factam Ambrosius ab ingressu Ecclesiæ Theodosium prohibuit. Nec refert, quod aliquando Israëlitarum victores occiderint etiam parvulos: nam aderat tunc expressa jussio Dei omnium Domini; volentis occidi posteros Chanaan, quæ modò non adest, imò adest jussio contraria.

Nomine autem innocentium intelliguntur infantes, pueri, senes ad arma inidonei, Ecclesiastici, religiosi, legati, peregrini, mulieres (nisi fortè de quibusdam constaret, quod in bello juverint) & similes.

Bona tamen innocentium, quantum necesse ad supradictos fines, potest Princeps occupare. Excipiuntur à Doctoribus (vereor nè non ita à militibus) bona Ecclesiæ & Ecclesiasticorum innocentium inter Christianos, etsi civitas daretur in prædam (quod fieri regulariter non decet) tum propter specialem exemptionem, tum quia censentur constituere corpus particulare distinctum à populo hostili. Liceret tamen bona Ecclesiastica expugnare, si illis ut propugnaculis hostes utantur, nequè aliter debellari possint.

Mobilia bello capta fiunt jure Gentium occupantis (nisi fortè aliquam distribuendi formam exigit specialis lex vel usus Nationis) etsi excedant compensationem damnorum: ut habetur *Instit. de rerum Divisione* §. 18. & *L. si quid bello* 28. ff. de captivis.

Libertate quoque non minùs quàm vitâ exui possunt hostes, exigente id vindictâ seu recompensatione injuriarum & damnorum; prout etiam *L. si quid bello*, & aliis juribus habetur. Quod Varii extendunt cum *Victoria*, *Valentia*, *Azorio* & aliis, ad innocentes, qui sunt pars reipublicæ hostilis, ex consuetudine jure Gentium introducta, & quia censetur libertas inter bona fortunæ. Inter Christianos autem generaliter est præscriptum, ut quicumque ex iis capti bello non possint effici mancipia, quàmvis possint justè detineri, ut puniantur. Quod eadem consuetudo extendit ad hæreticos, nomine Christianos.

Petes, an pacis tempore licitæ sint represaliæ, seu impignorationes? Hoc nomine intelligitur occupatio bonorum pertinentium ad subditos alterius reipublicæ aut civitatis amicæ, in pignus satisfactionis debitæ pro damnis, quæ respublica innocens in se aut civi suo ab alterius subditis perpeffa est. Communis sententia contra *Lorca d. 52. n. 15.* asserit esse licitas, etiam respectu innocentium, quando alioquin commodâ ratione

nequit compensatio obtineri: quemadmodum ratione delicti alterius reipublicæ solent arrestari merces subditorum ejusdem, & tempore belli pro satisfactione possunt occupari bona etiam innocentium, qui sunt pars reipublicæ nocentis.

Requiruntur tamen sequentes conditiones, scilicet ut apertè de gravi damnificatione constet, adlit concessio Principis, superior reipublicæ nocentis monitus nolit, seu negligat procurare damnorum reparationem, nec plus damni inferatur reipublicæ nocenti, quàm sit necesse ad plenam satisfactionem, ac denique non concedatur in personas Ecclesiasticas innocentes, quæ sunt exemptæ adjectâ à jure in contrafacientes poenâ excommunicationis c. *Unico*, de injuriis in 6.

Ad jura opposita sic responderi solet. Ad *Novellam* 52. c. 1. interdici ibi pignorationes inter membra subjecta eidem Principi, & quidem sinè ejus licentia. Quâ ratione etiam contra æquitatem est, unum pro alterius debito molestari, quod ibidem, & *L. un. Cod. Ut nullus ex vicaneis*, improbat; secus si adsint conditiones præfatæ.

QUESTIO VI.

De Duello.

DUELUM (quod & Monomachia dicitur) propriè est pugna duorum (interdum singuli assumunt secundum, ut vocant) ex condicito utrimque suscepta ad certum locum & tempus cum periculo occisionis. Unde in hoc est simile rixæ, quod etiam rixa consistat inter duos vel paucos utrimque: differt autem in eo, quod rixa fiat subito & citra præfatum pactum ex calore iracundiæ, aliâve passione. Abest etiam semper à rixa auctoritas publica; quæ posset in Duello aliquando intervenire. Duellum porrò aliud dicitur solemne, quod nempe cum certis solemnitatibus, dato loco & fide securitatis ei, qui socium occiderit, & adhibitis sponsoribus, quos patrilinos vocant: aliud privatum (quod alio nomine diffidatio vocatur) carens scilicet solemnitatibus.

Duellum suscipitur ob varias causas seu fines, estque ferè semper illicitum, ut specificando singulas causas patebit. Primò itaque posset Princeps duobus ad mortem damnatis concedere, ut duello concertent, sintque in se invicem ministri justitiæ; qui quidem licitè decertabunt, præsertim si uni spes vitæ promittatur: quamquam non sit duellum ordinarium, ex mutuo scilicet condicito initum, sed potiùs executio justæ sententiæ. Superior quoque incongruè talem modum exequendi sententiam justam usurparet, non sinè periculo animæ decertantium.

91.
Quæ con-
ditiones re-
querantur.

Fura in
contrarium
allegari so-
lita expli-
cantur.

92.
Quid du-
ellum.

Qui diffe-
rat à rixa.

Aliud est
solemne,
aliud pri-
vatum.

93.
Damnati
ad mortem,
an jussi à
principe
duello lici-
tè concer-
tent.

fectis, præfecti inferiores superioribus, omnes autem Principi.

Præterea tam Præfecti, quam milites ex iustitia obligantur servare regulam militibus viam salutis inquirentibus declaratam per Joannem Baptistam *Luca 3. Neminem concutatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.* Respectu denique hostium tenentur indubiè servare promissam fidem, legesque charitatis & mansuetudinis Christianæ, salvo jure & fine belli.

81.

Quanam
peccata in
militia oc-
currant.

Quis de-
fectus ra-
dicalis.

Ex his similibusve obligationibus resultat interminabilis seges peccatorum, quæ in militia, præsertim hodierna, frequenter committuntur. Omissis autem peccatis libidinum omnigenarum, rixarum, duellorum, ebrietatum, sortilegiorum, blasphemiarum & similibus omnis generis peccatorum, quæ ibi abundare solent, radicale velut peccatum militiæ videtur defectus solutionis stipendiorum, undè fit non servari disciplinam militarem, sed omnia furta, sacrilegia, rapinas, extorsiones, incendia, latrocinia & alia nefanda quasi impunè fieri. Quomodo igitur salvari possunt, quorum culpâ stipendia solvi dum possunt (an possint, conscientijs Superintendentium, divinoque judicio committendum) non solvuntur, quique proinde tot malorum sunt causæ, ego non video; credo, quod nec Deus ipse: sunt enim tales indubiè ituri in profundum inferni, pejus autem agunt, qui pecuniam familiæ augendæ aut alijs extravagantibus impendunt, militibus mendicare aut furari compulsis.

82.

Qua pec-
cata Præ-
fectorum.

Peccant similiter Præfecti contra iustitiam, qui in lustratione militum plures milites fictos supponunt; uti & alii huic fraudi coöperantes, & lustratores dissimulantes. Nec excusat titulus occultæ compensationis, si Princeps sit eis debitor, ob periculum gravissimorum damnorum ex fraude hac oriundorum, dum à parte rei est numerus longè inferior, & insufficiens finibus belli, qui in tabulis circumfertur multò amplior. Peccant similiter contra iustitiam, si, dum alicubi hospitari debent cum milite suo, loca vicina suspensa tenent, ut pondus pecuniarum extorqueant ab hospitibus redempturis (quorum utique electio non potest ab eis fieri venalis) & alia loca deligunt in notabile sæpè eorundem gravamen. Item quando expensas exigunt pro numero longè majori, scedulas & loca mortua cum proportionem multiplicantes; nisi quandoque adsit rationabilis consensus Principis defectum stipendii ita suppletis. Quando sive Præfecti sive milites rusticos & hospites suos injuriosè tractant, contundunt, pecunias extorquent, non contenti ijs, quæ jure aut consuetudine ordinarii hospitii eis debentur.

Qui pec-
cent milites
circa rusti-
cos & hos-
pites.

83.

Excusatio
ex carentia
stipendii pe-

Nequè excusat defectus solutionis stipendii: tum quia illum supplere nullo juris colore debent rustici aut hospites: tum quia sæpè triplicatum, immo octuplicatum sti-

pendium seu valorem illius injuriosissimè extorquent, & quidem à miserioribus, expendendum deinde in luxus & vanitates. Secus foret, si in extremam vel valde gravem necessitatem, defectu stipendii conjecti sive conjiciendi (quibus succurri specialiter congruit) providerent sibi ab his & illis modo meliori, quo possunt, sobriè ad necessitatem sufficientiam, eaque parcè expenderent; aut si ex urbanitate, gratitudine, ratione scilicet alicujus officii præstiti; similive honesto titulo aliqua exigerent aut acciperent; etiam extra necessitatem.

Plura alia sunt peccata militum & personarum ad militiam spectantium, ut Vivendariorum seu annonam præbentium & similibus, quæ propius insipienti praxim militarem satis patent. Videri potest *Marchant Tom. 3. P. 2. Tr. 6.* per totum. Ex quibus luce clarius est, vitam militarem (qualis visa fuit hisce temporibus) esse periculosissimam in negotio salutis.

In ipso verò belli progressu, atque etiam partâ victoriâ, generaliter loquendo ex communi Doctorum sententia, omnia illa licent Principi justum bellum gerenti aut justo victori, & ex ejus voluntate belli Ducibus ac militibus, quæ aliquo modo necessaria sunt aut convenientia ad justum finem belli consequendum, scilicet ad reparandas injurias ac damna, & ad firmandam pacem & securitatem. Undè licet hostium bona usurpare, agros vastare, arces occupare, tributa imponere &c. si judicentur idonea ad prædictos fines. Similiter licet abhibere insidias & stragemata bellica, exemplo *Josue cap. 8.* ubi idem tradit *Augustinus quest. 10. in Josue*; hæc enim consistunt in eo, quod præoccupetur hostis, dissimulando coram eo intentionem & occultando veritatem, ac permittendo deceptionem: si autem adsit intentio fallendi, aut mendacium, erit veniale & officiosum. Undè hoc sensu verum est istud Poëtæ: *Dolus (supple bonus) an virtus, quis in hoste requirat?*

84.

Qua licet
in belli pro-
gressu, &
post victo-
riam.

Præterea possunt nocentes occidi, tum in ipso congressu, tum (quando id esset æquum in poenam peccati, terrorem aliorum, aut justam satisfactionem) postea, etsi se dediderint victori, nisi fortè sub promissione vitæ servandæ se tradiderint: standum enim est pactis. Plerumque tamen parcendum est multitudini, capitibus iniquitatis (ubi visum fuerit) in exemplum propositis; quia alterum nimis saperet crudelitatem, & cederet frequenter in detrimentum publicum.

Innocentes verò directè (aliud est de indirecta occisione, quæ per accidens & præter intentionem sequitur ex directâ invasione civitatis & nocentium) occidi numquam possunt juxta Doctores communiter. Estque manifestum *Sylvio q. 40. art. 1. Quasito 9. Conclus. 2.* quidquid dicat *Poncius 3. d. 32. in Comment. n. 84.* Generale enim est illud

85.

An possint
occidi no-
centes.

86.

An etiam
innocentes.

Exodi 23. Infantem & justum non occides. Unde nec pro culpa parentum filii possunt occidi. Quare non juvat, quod sint partes reipublicæ nocentis: non enim potest hæc puniri in partibus innocentibus, nisi secundum id, quod subest aliquantulum dominio vel potestati reipublicæ, prout non subest vita innocentis. Unde parvuli Turcarum non possunt licite occidi. Ideoque ob eandem innocentem Thessalonicæ factam Ambrosius ab ingressu Ecclesiæ Theodosium prohibuit. Nec refert, quod aliquando Israëlitarum victores occiderint etiam parvulos: nam aderat tunc expressa jussio Dei omnium Domini; volentis occidi posteros Chanaan, quæ modo non adest, imo adest jussio contraria.

Qui nomine innocentium intelligantur.

Nomine autem innocentium intelliguntur infantes, pueri, senes ad arma inidonei, Ecclesiastici, religiosi, legati, peregrini, mulieres (nisi forte de quibusdam constaret, quod in bello juerint) & similes.

87. Bona eorum. signanter Ecclesiasticorum, an præda exposita.

Bona tamen innocentium, quantum necesse ad supradictos fines, potest Princeps occupare. Excipiuntur à Doctoribus (vereor ne non ita à militibus) bona Ecclesiæ & Ecclesiasticorum innocentium inter Christianos, etsi civitas daretur in prædam (quod fieri regulariter non decet) tum propter specialem exemptionem, tum quia censentur constituere corpus particulare distinctum à populo hostili. Liceret tamen bona Ecclesiastica expugnare, si illis ut propugnaculis hostes utantur, neque aliter debellari possint.

88. Mobilia bello capta cujus sint.

Mobilia bello capta fiunt jure Gentium occupantis (nisi forte aliquam distribuendi formam exigit specialis lex vel usus Nationis) etsi excedant compensationem damnorum: ut habetur *Instit. de rerum Divisione §. 18.* & *L. si quid bello 28. ff. de captivis.*

89. An hostes possint subdi captivitati, etiam innocentes & Christiani.

Libertate quoque non minus quam vitæ exui possunt hostes, exigente id vindictâ seu recompensatione injuriarum & damnorum; prout etiam *L. si quid bello*, & aliis juribus habetur. Quod Varii extendunt cum *Victoria, Valentia, Azorio* & aliis, ad innocentes, qui sunt pars reipublicæ hostilis, ex consuetudine jure Gentium introducta, & quia censetur libertas inter bona fortunæ. Inter Christianos autem generaliter est præscriptum, ut quicumque ex iis capti bello non possint effici mancipia, quamvis possint justè detineri, ut puniantur. Quod eadem consuetudo extendit ad hæreticos, nomine Christianos.

90. An represalia sint licita.

Petes, an pacis tempore licitæ sint represaliæ, seu impignorationes? Hoc nomine intelligitur occupatio bonorum pertinentium ad subditos alterius reipublicæ aut civitatis amicæ, in pignus satisfactionis debitæ pro damnis, quæ reipublica innocens in se aut civi suo ab alterius subditis perpeffa est. Communis sententia contra *Lorca d. 52. n. 15.* asserit esse licitas, etiam respectu innocentium, quando alioquin commodâ ratione

nequit compensatio obtineri: quemadmodum ratione delicti alterius reipublicæ solent arrestari merces subditorum ejusdem, & tempore belli pro satisfactione possunt occupari bona etiam innocentium, qui sunt pars reipublicæ nocentis.

Requiruntur tamen sequentes conditiones, scilicet ut aperte de gravi damnificatione constet, adit concessio Principis, superior reipublicæ nocentis monitus nolit, seu negligat procurare damnorum reparationem, nec plus damni inferatur reipublicæ nocenti, quam sit necesse ad plenam satisfactionem, ac denique non concedatur in personas Ecclesiasticas innocentes, quæ sunt exemptæ adjunctâ à jure in contrafacientes poenâ excommunicationis c. *Unico, de injuriis in 6.*

91. Quæ conditiones requirantur.

Ad jura opposita sic responderi solet. Ad *Novellam 52. c. 1* interdici ibi pignorationes inter membra subjecta eidem Principi, & quidem sine ejus licentia. Quâ ratione etiam contra æquitatem est, unum pro alterius debito molestari, quod ibidem, & *L. un. Cod. Ut nullus ex vicaneis*, improbatur; secus si adsint conditiones præfatæ.

Jura in contrarium allegari solita explicantur.

QUÆSTIO VI.

De Duello.

DUELUM (quod & Monomachia dicitur) propriè est pugna duorum (interdum singuli assumunt secundum, ut vocant) ex condictione utrimque suscepta ad certum locum & tempus cum periculo occisionis. Unde in hoc est simile rixæ, quod etiam rixa consistat inter duos vel paucos utrimque: differt autem in eo, quod rixa fiat subito & citra præfatum pactum ex calore iracundiæ, aliâve passione. Abest etiam semper à rixa auctoritas publica; quæ posset in Duello aliquando intervenire. Duellum porrò aliud dicitur solemne, quod nempe cum certis solemnitatibus, dato loco & fide securitatis ei, qui socium occiderit, & adhibitis sponsoribus, quos patrilos vocant: aliud privatum (quod alio nomine diffidatio vocatur) carens scilicet solemnitatibus.

92. Quid duellum.

Qui differat à rixa.

Aliud est solemne, aliud privatum.

Duellum suscipitur ob varias causas seu fines, estque ferè semper illicitum, ut specificando singulas causas patebit. Primò itaque posset Princeps duobus ad mortem damnatis concedere, ut duello concertent, sintque in se invicem ministri justitiæ; qui quidem licitè decertabunt, præsertim si uni spes vitæ promittatur: quamquam non sit duellum ordinarium, ex mutuo scilicet condictione initum, sed potius executio justæ sententiæ. Superior quoque incongruè talem modum exequendi sententiam justam usurparet, non finè periculo animæ decertantium.

93. Damnati ad mortem, an jussi à principe duello liceat concertent.

94. *An liceat duellum ad terminationem belli.* Secundò (estque casus rarus) ad terminationem belli justì posset Princeps convenire de pugna duorum aut paucorum certo utrimque numero, dummodo victoriam non reddat per hoc magis dubiam, quam deveniendo ad prælum universale, cum præjudicio reipublicæ; prout non facit, si v.g. videat se inferiorem viribus, & succubiturum. Non est enim ratio, cur talis pugna minus liceat, in qua parcitur multitudini, quam pugna generalis ex conditio ineunda. Idem videtur de velitatione, aut pugna inter paucos etiam ex conditio (qualis nostro tempore solemnitas fuit circa Sylvamducis inter milites Regis & Statuum Confœderatorum) ad reprimendas animositates & impetus hostiles, & auferendos aliquos singulariter noxios. Sic etiam David licitè, etiam præscindendo specialem instinctum divinum (quàmvis alioquin ex hoc quoque potuisset excusari) singulare iniivit certamen contra Goliath.

95. *An ad vitæ defensionem liceat.* Terriò duellum potest suscipi ad vitæ defensionem, v.g. si inimicus armatus inermem inveniens velit eum occidere, nisi armaumat, & secum in duello pugnet, tunc quando non est alia evadendi via, potest juxta Doctores passim suscipi, immo & offerri duellum; eò quòd in re ipsa videatur justa defensio. Eademque videtur Doctoribus multis (nec improbabiler juxta *Wiggers quest. 14. art. 1. n. 18.*) ratio de invasione fortunarum, pro qua licitum est duellum, cum alia ratio non suppetit; supposito videlicet, quòd alioquin licitum sit occidere invasorem ad necessariam defensionem talium bonorum, de quo *Tract. de virtut. Cardinalibus.*

96. *Duella gladiatorum illicita.* Quartò suscipi non potest pro ostentatione virium vel artis gladiatoriae aut ad spectantium oblectationem (qualia olim erant duella gladiatorum in amphiteatris apud Romanos, quæ ita homines fascinarunt, & aliquamdiu etiam tempore Christianorum Imperatorum, etsi à Constantino interdicta, perseverarunt) vel ad vindictam. Estque indubiè illicitum, partim contra charitatem sic prodigendo vitam aut periculo exponendo citra causam, partim contra justitiam occidendo innocentem aut non condemnatum, vel occidendi illum periculo se exponere; quod nè quidem Magistratus (sinè cujus auctoritate etiam illicita esset vindicta privata) concedere potest. Et quàmvis ipse injuriantem condemnasset, talis tamen sententiæ executio esset illicita, veluti conjuncta periculo homicidii innocentis; qui etiam illicitè sic prodigeret vitam suam.

97. *Similiter assumpta ad probationem vel purgationem criminis.* Quintò juxta Doctores communiter illicitum est duellum, quod ad probandum, vel eò contrà ad purgandum crimen suscipitur: tum propter canones *cap. 1. de Purgat. vulgari, c. Henricus presbyter, de Clericis pugnantis in duello. c. Monomachia 2. q. 4.* tum quia est medium ad veritatem indagandum inidoneum, immo junctum tentationi Dei; cum

æque posset innocens, ac nocens occidi: tum quia accusatio etiam injusta non est sufficiens causa homicidii, adeoque nec duelli: tum quia est contra charitatem propriam.

98. *An licitum sit in casu injusta accusationis, ex qua certo sequetur mors.* Sed quæritur, quid dicendum, si certò sit ad mortem damnandus innocens ex injusta accusatione, præsertim si accusator ipse duellum offerat, sitque adeò spes aliqua evadendi? Plures gravissimi Theologi (inter quos referuntur *Lyranus, Navarrus & alii*) asserunt licere, præsertim approbante vel mandante Principe. Sed negat *Sylvester, Soto, Malderus, Suarez & alii*. Et quidem si citra licentiam Principis suscipiatur, non poterit esse utile; cum supposita victoriâ, potius sit augendum, quam eluendum delictum in foro externo. Difficile etiam & malæ consequentiæ apparet posse occidi eum, qui non invadit propriè vitam, seu qui ei violentiam non infert, sed aliquem solis calumniis obruit, quæ veritatis ostensione debent propulsari, aliàs patienter tolerari. Alioquin etiam falsis delationibus inhians bonis fortunæ proximi poterit occidi, si possit occidi raptor & fur. Quod sanè foret radix infinitarum confusionum, nec impunè à Republica toleraretur. Undè saltem in praxi opposita doctrina non videtur probanda. Principis quoque seu Magistratus licentia non posset prodesse in casu, quo sinè illa non foret justa & licita vitæ propriæ contra aggressorem defensio. Confirmatur: quia vel ei secundum ordinem juris constat innocentia accusati; qui consequenter debet citra duellum & periculum vitæ in eodem absolvi, uti & si non satis probetur nocentia: vel constat sufficienter delictum, & tunc est puniendus potestate publicâ; ac insuper in duello exponeret tunc periculo vitæ accusatorem legitimum & justum, quantum ei constat ex ordine juris. Immo, etsi judex ex privata scientia nosset hunc esse calumniatorem, adhuc non posset ex ea condemnare, aut vitam illius non condemnati sic exponere.

99. *An prætexitur defensionem boni licitè suscipiatur.* Sextò duellum suscipi solet prætexitu defendendi honorem. Estque casus iste ordinarius inter personas nobiles & militares. Nec dubium est, quin sit illicitum ex parte offendentis seu provocantis: qui apertè agit personam privatam se vindicantis aut occidere injustè satagentis. Ex parte verò acceptantis difficultas moveri posset, eò quòd valde ignominiosum vulgò habeatur, si nobilis aut miles provocatus ad duellum, suscipere illud recuset. Quare hæc causa videtur aliquibus sufficiens; ut tacito Auctorum nomine refert *Bannez quest. 64. art. 7. dub. 3. Castro Palao d. 5. punc. 7. n. 8.* etsi contrarium tenens. Quibus ex parte accedit *Marchant To. 2. Tract. 6. Tit. 3. q. 1. §. 5. dub. 2.* agens de casu, quo officium, militiam, vel gradum deserere ob infamiam aliàs quis deberet cum gravissimo detrimento proprio aut familiæ.

Nihilominus communis Doctorum sententia

Communis
sententia
negans de-
fenditur.

tentia (quam ut veriore amplectitur Bas-
saus V. Duellum n. 6.) etiam acceptantem
condemnat: eò quòd renuere duellum divi-
nis & humanis legibus prohibitum, non sit
verè, & apud prudentes ignominiosum, ne-
que sufficiens ignaviae signum, quin potius
honorificum, & è contra ipsi duellum inire
est ignominiosum apud probos, & reddit
duellantes ipso jure infames. Potestque pro-
vocatus, ut ostendat se non esse ignavum,
respondere, se paratum fore ad defensionem
sui more generosi viri, ubi & quandoeum-
que invasus fuerit, nolle tamen acceptare ini-
quam provocationem, divinis & humanis
legibus repugnantem. Quemadmodum non
posset respondere provocanti ad aequales hau-
stus, aut aliam rem malam, esto apud per-
ditos homines idcirco haberetur derisui. Et si
evadere hoc malum nequeat, potius habere
debet patientiam, quam peccare in Deum.
Etiam opposita sententia est expressè dam-
nata ab Alexandro VII, an. 1665. ord. 2. *Vir
aquestris ad duellum provocatus potest illud ac-
ceptare, nè timiditatis notam apud alios incur-
rat.* Undè etiam tales puniuntur poenis duel-
lantium, & ratione praesentissimi periculi aeter-
nae damnationis gravissimè Deum offendunt.
Estque adeo (ut gravissimè dixit Tridenti-
num sess. 25. cap. 19. de Reform) *detestabilis
duellorum usus fabricante diabolo introductus
ut corporum morte animarum etiam perniciem,
lucetur.*

101.
Edita
Principum
Belgii con-
tra duel-
lantes sum-
marie re-
solvuntur.

Debent autem Principes hujusmodi per-
sonas protegere, & abusibus his diabolicis
obviare; prout praes alii fecere Principes
Belgii Albertus & Isabella edicto saepius re-
petito caventes, nè quis alterum provocet ad
duellum, sive intra ditiones, sive foras, ver-
botenus aut missis libellis: nemo nuntia aut
hujusmodi libellos recipiat, sub poena de-
gradationis insignium & nobilitatis, famae,
privationis officiorum, pensionum ac medie-
tatis bonorum: quòd si qui de facto pugna-
verint, seu ad conditum locum devenie-
rint, mortis & confiscationis omnium bono-
rum. Et quoniam pleraque duella ortum ha-
bent ex falsa opinione, quasi degenerare timo-
re impediuntur, qui manu sua injurias aut
convitia non vindicant; declarant Principes
falsam eam esse opinionem, honorem injurias
passorum sub suam protectionem recipiunt,
& nè quis eis exprobre, sub suae indignatio-
nis & arbitraria poena vetant. Insuper nè
quis nuntia aut libellos provocationum defe-
rat, in duellum euntibus auxilietur quomo-
documque, aut comitetur, sub capitis poena

& bonorum; prout videre est apud Zypaum
in Notitia juris Belgici l. 9. §. De pugnantibus
in Duello.

Ecclesia quoque ad hunc abusum ex orbe
Christiano exterminandum gravissimas poe-
nas sancivit adversus duella injusta, ac duel-
lantes & consentientes; ut patet ex Triden-
tino sup. Nam primò Principes concedentes
duellantibus locum securitatis, sunt ipso fa-
cto excommunicati. Secundò, si locum ali-
quem, in quo vel apud quem duellum per-
mittant, ab Ecclesia vel aliis feudi nomine
obtineant, privantur jurisdictione & dominio;
hocque redit ad dominium directum. Ter-
tiò, duellum ineuntes & eorum patrini sunt
excommunicati, perpetuò infames, & ut
homicidae puniendi, eorumque bona fisco
addicta. Quartò, in duello occisi privantur
Ecclesiastica sepultura. Quintò, qui auxi-
lium vel consilium ad duella dederint, aut
ea alicui suaserint, aut spectatores fuerint,
excommunicantur. Quod intelligendum non
esse de spectatoribus, qui casu illic transeun-
tes duellum vident, sed ex industria seu
composito, & ita ut videantur consensisse
aut ad pugnam incitare, adsunt duello, pa-
tet ex constitutione Gregorii XIII. in Bulla
78. quae incipit: *Ad tollendum detestabilem*,
ubi poenas à Conciliis statutas pro duellis so-
lemnibus, extendit etiam ad privata; idque
etiam si duellantes pugnam non perfecerint, si
per ipsos non steterit. Eandem Constitutio-
nem Clemens VIII. Constit. *Illius vices*, aliis
modis extendit, & excommunicationis ab-
solutionem sibi reservat, à qua juxta decre-
tum S. Congregationis Confessarii, etiam re-
gulares, seu alias habentes potestatem in ca-
sus Papales, qui degunt in Italia extra Ur-
bem, non possunt absolvere. Meritoque hae
Constitutiones sanctissimae deberent ubivis
mandari executioni earumque viridis obser-
vantia procurari.

His accedit privatio dignitatum & benefi-
ciorum Ecclesiasticorum, si duellans fuerit
Clericus, item inhabilitas ad illa, sive cleri-
cus, sive laicus fuerit: nimis enim notum est
occidentem vel mutilantem in duello incur-
rere irregularitatem ex delicto.

Varios casus, in quibus non censeatur ve-
rum duellum subjectum poenis duellantium,
adferunt Doctores, praesertim Casuistae pas-
sim; apud quos videri possunt.

Restaret hic quoque agendum de Scan-
dalo (de quo Doctores communiter hic tra-
ctant) nisi de eo P. 2. Tract. de Peccatis
actum fuisset.

102.
Quae poena
Ecclesiasti-
ca contra
duella sta-
tuitur.

TRACTATUS II.

DE

VIRTUTIBUS

CARDINALIBUS.

AC PRÆSERTIM

DE JUSTITIA ET JURE

PRÆFATIO.

1.
Quanam
sint Vir-
tes Cardi-
nales, &
quare sic
dictæ.

VIRTUTES Cardinales commendantur no-
bis Sap. 8. ubi de æterna Sapientia dicitur:
Sobrietatem & prudentiam docet & ju-
stitiam & virtutem, quibus utilius nihil
est in vita hominibus. *Sobrietatis enim no-
mine hîc significatur temperantia, sicuti no-
mine Virtutis fortitudo, ut docet Augustinus l. 1. Retract. c. 7.*
*Et ex textu græco satis clarè constat; ubi ponuntur nomina ha-
rum virtutum Philosophis usitata. Vocantur hæc Virtutes ali-
quando principales, ut patet apud Ambrosium l. 1. Offic. c. 14.*
*Prosperum l. 3. de Vita contemplat. c. 18. Gregorium 2. Mo-
ral. c. 27. aliàs 36. Frequentius apud Ambrosium lib. 5. in Lu-
cam: quia nimirum in earum exercitio post Theologicas omnis
morum honestas firmatur, ac quasi in cardine vertitur, eademq;
sunt prima quadam ac principalia honestæ vitæ fundamenta.*
*Cætera quoque Virtutes morales iis sunt annexæ, tamquam
partes potentiales (ut Doctores loquuntur) sive ob affinitatem
ad illas reducuntur.*

DISPUTATIO PRIMA.

De Prudentia & Vitiis Oppositis.

QUESTIO I.

*Quid sit Prudentia, Quod ejus Offi-
cium, Quæve Partes?*

2.
Quid pru-
dentia ge-
neratim.

PRUDENTIA generatim sumitur
pro omni notitia veri, præser-
tim quæ aliquo modo ad rectè
vivendum pertinet, prout per-
tinet univèrsim fides & notitia

Theologica. Speciatim verò & propriè, ac
ad sensum præsentis loci describitur ab
Augustino l. 1. de lib. arbit. cap. 13. Rerum
appetendarum & vitandarum scientia. Ab
Aristotele 6. Eth. 5. Habitus agendi ratione
verâ circa bona humana, quæ scilicet sunt
bona hominis, quâ talis: vel (ut alii ex
eodem Aristotele) Recta ratio agendorum. Ex
quibus alii hanc tamquam pleniorẽ &
clariorem definitionum collegerunt, quod
scilicet Prudentia sit Virtus intellectûs,
quâ

*Quid sit
Etè dicta.*

quâ in quovis negotio occurrente novimus, quid honestum sit, quid turpe, seu quid agendum, quidque fugiendum.

3. Unde patet Prudentiam spectare ad intellectum, esseque adeo virtutem intellectualem. Quamvis possit quoque dici virtus moralis hâc ratione, quod sit proxima directrix actionum moralium voluntatis. Proinde est velut regula seu mensura actionum bonarum, facitque directivè voluntatem rectam. Versatur autem Prudentia non nudè circa conclusiones universales morum, sed circa actiones singulas in particulari, dictans quomodo, & cum quibus circumstantiis sint hîc & nunc exercendæ. Quæ actiones eatenus spectatæ, idcirco sunt Prudentiæ tum objectum, tum effectus, tum finis. Debetque in iis, earumque fuga considerari, honestas aut turpitudinis: ut proinde, hâc consideratione seclusâ, solum improprie & per quamdam similitudinem dicatur quis prudenter agere in iis quæ tantum artis sunt. Neque solum prudentia dictat quid boni particularis agendum, sed etiam quid vitandum: contrariorum enim eadem est scientia; nec potest esse perfecta notitia rectè vivendi, nisi sciatur, quid in moribus sit vitandum.

4. Difficultas moveri posset, quomodo Prudentia, quatenus versatur circa singularia, sit virtus intellectualis, cum ei possit subesse falsum, dum videlicet rectè quis operatur ex ignorantia inculpabili; prout contigit in Jacob cognoscente Liam. Resp. tali casu conclusionem esse practicè verissimam, nimirum licet, attentis talibus circumstantiis, accedi ad talem feminam; adeoque esse objectum judicii verissimi Prudentiæ, quo hoc ipsum judicatur esse licitum. Quod si quis judicium tale formet (quod non est necesse) quatenus illatum ex una præmissa falsa, sed quæ inculpabiliter putatur vera, v.g. ex hoc, quod ista verè sit uxor, fatendum quidem præfatum judicium fore speculativè falsum ex parte motivi inadæquati; conclusio tamen objectiva est verissima; ipsumque judicium est practicè verum, quatenus sufficit ad honestatem actionis & appetitum rectum. Unde sic operans est sufficienter certus de honestate actionis hîc & nunc licet exercendæ. De quo vide dicta Tract. de Act. Hum. d. 4. quæst. 2. num. 15.

5. Nec refert, quod postea interdum oritur dubium de honestate præteritæ actionis: nam dubium subsequens non potest inficere actionem, quæ dum exercebatur, judicabatur honesta, inquisitis & attentis iis, quæ occurrebant inquirenda & attendenda. Oritur autem dubium subsequens (si sit verum dubium & non scrupulus; qui etiam consistit cum præsentis exercitio honestæ actionis) sive ex agnitione circumstantiæ antea ignotæ, sive ex oblivione aut non reflectione alicujus ante acognitæ.

6. Cum verò Prudentia versetur circa om-

nia agibilia in particulari, quæ quidem innumera ac disparatissima sunt, & quoad honestatem disparatissimis motivis seu fundamentis nituntur, censendum omnino cum Scoto 3. dist. 36. num. 122. Occam, Bassolis, Gabriele, Almaino, quos sequitur Lessius lib. 1. de Virtut. Card. cap. 2. dub. 1. num. 6. & plurimi Recentiores, contra Thomistas, Vasquez, Tannerum & alios, Prudentiam non esse unum simplicem habitum, sed multiplicem specie, adeoque quâdam dumtaxat collectione unum, instar totalis scientiæ. Quemadmodum etiam ars non est una specie respectu omnium factibilium, sed multiplex. Ex quo ulterius colligitur non esse dicendum completè prudentem, sed in certa tantum materia, qui circa nonnulla solum agibilia prudenter judicat, & non circa omnia vel saltem pleraque, sed circa hæc hallucinatur & imprudens est.

Officia seu functiones Prudentiæ numerantur à D. Thoma quæst. 47, art. 8. bene consultare, bene judicare; bene præcipere executionem; immo præcipere dicit esse actum principalem Prudentiæ. Verum consultatio, quæ est quâdam veritatis inquisitio frequenter necessario prævia ad judicium prudenter formandum, non est proprie actus prudentiæ, quæ est habitus judicativus, seu rectè judicandi de consultatis. Potest tamen prudentia ipsam consultationem, ubi utilis vel necessaria est, præscribere, seu judicare esse adhibendam; ne aliàs temerè quis in operando procedat. Quod igitur Aristoteles 6. Ethic. 7. de consultatione dixit, ipsam prudentis maxime opus esse, verum est, partim quatenus consultatio ad prudentiam concurret velut conditio ad ejus actum prærequisita & pars potentialis, partim, quia prudentia dictat consultationem esse adhibendam. Judicium autem dictans agenda hîc & nunc aut vitanda, proprie est ipse actus prudentiæ, qui proprie consistit in recto judicio circa actionem exercendam, quo nimirum quis judicat actionem hîc & nunc debere juxta regulas rationis tali modo fieri. Præcipere vero non est proprie actus prudentiæ, sed est quâdam volitio, electio scilicet proximè movens ad executionem operis: at intellectus non est imperare, sed dirigere; ut contra Thomistas habet communis & alibi probata doctrina Scotistarum & aliorum Doctorum.

Neque Prudentia solum præscribit consultationem de mediis, aut dictat ipsa media, sed etiam præscribit frequenter ipsos fines, saltem in particulari; ut rectè docet Scotus 3. d. 36. nu. 38. & seqq. Suarez, Vasquez, Arriaga & alii passim contra Thomistas, Valentia & alios. Patet enim experienciâ, quod non raro propositis variis finibus, intellectus deliberet seu consultet, quis illorum sit amplectendus, v.g. an hîc & nunc sit abstinendum, an verò comedendum, quod delectabile apparet gustui, & sic de cæteris. Tunc autem, rebus

Prudentia non est habitus speciei unus, sed aggregatio.

7. Officia Prudentiæ que assignantur à D. Thoma. Consultatio non est proprie actus Prudentiæ.

Quod judicium sit proprie Prudentiæ.

Præcipere non est actus Prudentiæ.

8. Non solum media, sed & fines Prudentia præscribere potest.

rebus perpenſis, prudentiæ eſt dictare præferendam v. g. eſſe abſtinentiam ob honeſtatem quâ prædita eſt, & ſic de cæteris, etiam non attentâ utilitate ulteriori: quamquàm ſi prudentia ſit chriſtiana, & meritorii operis regula, conſideretur ultimus finis, ad quem exercitium virtutum moralium tamquam medium dirigatur. Accedit, quòd actum virtuoſum voluntatis neceſſariò præcedat dictamen prudentiæ; poteſt autem huiusmodi actus voluntatis indubiè circa ipſum finem v. g. honeſtatem huius vel illius virtutis, & non tantum circa media ad illam conducentia verſari, adeoque per prudentiam dirigi. Deinde etſi Synderes ſis (quæ juxta Nonnullos eſt habitus ſuperadditus, juxta alios autem ipſe intellectus habilis & expeditus ad judicandum de objecto Synderes ſis, ut volunt Nominales teſte Poncio d. 36. in Comment. Scoti num. 115.) verſetur circa univerſaliſſima morum principia; tamen circa conſuſiones practicas, aut actiones hîc & nunc vi illarum, etiam circa ipſos fines exercendas (de quibus hîc agitur) ipſa non verſatur, neque etiam aliæ virtutes intellectuales, ut inductione cuius eas noſcenti obviâ patet, adeoque circa has verſatur ipſa prudentia.

9. Undè rectè dixit ipſe D. Thomas 1.2. quaſt. 66. art. 3. Prudentia non ſolum dirigit virtutes morales, in eligendo ea, quæ ſunt ad finem, ſed etiam in præſtituendo finem. Eſt autem finis uniſcujuſque virtutis moralis attingere medium in propria materia; quod quidem medium determinatur ſecundum rectam rationem prudentiæ. Proinde nè hîc ſibi contradicat quaſt. 47. art. 6. docens prudentiam ſolum diſponere de iis, quæ ſunt ad finem, intelligi poteſt de officio ordinario prudentiæ & ſine univerſali ſeu communi, ad quem homo cenſeatur citra deliberationem jam ſatis determinatus.

10. Ad partes Prudentiæ quod attinet, D. Thomas quaſt. 48. potiſſimum ex Macrobio & Tullio octo enumerat partes integrales prudentiæ, videlicet Memoriam aliquando perceptorum, undè naſcitur experientia magiſtra prudentiæ, quæ circa operabilia ut plurimum contingentia verſatur: Intellectum ſeu intelligentiam, primorum ſcilicet principiorum practitorum: Docilitatem ſeu promptam facilitatem ad diſcendum ab aliis prudentibus & expertis; quò facit tum diſpoſitio ingenii, tum ſtudioſa ſollicitudo: Solertiam ſeu Euſtochiam à D. Thoma deſumptam ex Ariſtotele, quæ eſt prompta & facilis conjectatio mediî, ſive mediantibus inſtructionibus, ſive propriâ inventionem: Rationem, quæ eſt promptitudo ratiocinandi, & unum ex alio ſimili, vel applicando principia generalia colligendi: Providentiam, quæ reſpicit futura hîc & nunc maximè à prudentibus conſideranda, veluti jam agendis connexa: Circumſpectionem, quæ reſpicit circumſtantias præſentes undequaue occur-

rentes & conſiderandas: Cautionem, quæ quis advigilat, nè ſub ſpecie boni voluntas in eligendo ſeu determinando decipiat.

Non omnes autem ex his ſunt propriæ partes vel actus prudentiæ, etſi concurrant aut prærequirantur ſaltem ad ejus conſecutionem & uſum: ut patet in docilitate, quæ pariter prærequiritur ad alias ſcientias, uti & juvat proportionata memoria, intelligentia principiorum, ſolertia, promptitudo ratiocinandi. Cautio quoque à Nonnullis reſertur ad circumſpectionem, ſeu cognitionem circumſtantiarum; cum ipſe D. Thomas quaſt. 49. art. 7. neceſſitatem circumſpectionis fundet in hoc, quòd, cum actiones humanæ maximè mutantur ex circumſtantiiſ, ſæpè contingat propter aliquam circumſtantiam objectum eſſe malum & contrarium fini intento, quod ablata circumſtantia poterat judicari bonum: hoc ipſum autem maximè ſpectat ad cautionem. Undè qui circumſpecti, etiam cauti ſunt & dicuntur. Providentia (quæ tamen aliter à Nonnullis explicatur, ut ſit ordinatio mediorum in finem; quod eſt principale officium ſeu actus prudentiæ) locum habet in actionibus, quæ ſunt illativæ in futurum aliqujus effectûs, qui proinde in præſenti conſiderari debet. Eamque Arriaga d. 50. ſect. 2. num. 9. non diſtinguit à circumſpectione (quod ſpectat ad quæſtionem de voce) à prudentia verò diſtinguit eam num. 11. tamquam incluſum ab includente, eò quòd prudentia etiam verſetur circa actiones in quibus non conſideratur honeſtas earum ex futuro, ſed tantum ex præſenti. Nihilominus generaliter ſpectat ad præditum prudentiâ Chriſtianâ providere & conſiderare in omnibus actionibus, ut præſentia, ſic & futura poſt hanc vitam.

Aliter poſſunt partes integrales prudentiæ vocari partiales habitus; partim numero, partim ſpecie diſtincti, ex quibus conſtatur una completa & totalis prudentia. Qui tamen partiales habitus, quatenus conſiderari poteſt prudentia inſtar generis aut univerſalis, poſſunt etiam cenſeri partes ſubjectivæ; quàmvis hæc aliis frequenter nominibus ſoleant à D. Thoma & aliis Doctöribus recenſeri.

Itaque partes ſubjectivæ (quo nomine ſpecies ſeu inferiora vocantur; uti nomine partium potentialium intelliguntur virtutes prudentiæ affines, ad quam proinde ratione cognationis magnæ reducuntur, eique annecti ſolent: quod pariter locum habet in temperantia, fortitudine & juſtitia) à D. Thoma quaſt. 48. art. unic. assignantur prudentia perſonalis, quæ etiam ſolitaria & ſui moderatrix dicitur: alia poliar- chica, quæ etiam dicitur regitiva vel gubernatrix: illa reſpicit directionem cuique propriam in ordine ad ſuum bonum, hæc directionem multitudinis. Dividiturque ipſa

11. An ſint omnes propriæ partes illius, & ab invicem conſiſtentes.

12. Alius modus assignandi partes integrales Prudentiæ.

13. Quid ſignificatur per partes ſubjectivas quid per potentiales.

Quæ partes ſubjectivæ ſunt prudentiæ.

ipsa ab Aristotele 6. Ethic. 8. in Oeconomiam, quâ quis novit quomodo gubernanda sit familia: Civilem seu politicam, quâ novit, quomodo regenda sit respublica: & Legislatricem, quæ etiam nomothetica dicitur, quâ novit, quæ leges sint condendæ. Addit D. Thomas q. 50. art. 4. prudentiam militarem, quæ supponere videtur artem militarem, eique superaddere notitiam dirigendi milites ad functiones militares secundum regulas virtutis, præsertim fortitudinis hîc & nunc obeundas.

14. Qualiter omnes comprehendantur sub prudentia personali: Attamen hæ omnes prudentiæ comprehenduntur revera sub prudentia personali: is enim, qui prudenter v. g. administrat familiam, facit, quod & qualiter decet suam personam agere, & sic de cæteris; quælibet prudentia in ordine ad quemlibet finem dirigit propriam personam ad judicandum, quid sibi honestum sit ut agat: quamquam distinguantur secundum actiones directas, earumque fines, quod scilicet in prudentia merè personali sit finis privatus, in actionibus aliarum sit etiam finis communis familiæ, civitatis aut regni. Et in tali consideratione rectè distinguuntur istæ prudentiæ, saltem sumendo prudentiam personalem exclusivè, ut scilicet intendat bonum proprium tantum. Quâ ratione sunt multi simplices & unâ prudentes personaliter, qui forent imprudentes in œconomia, politia, legislatione, militia, &c.

15. Tres denique assignantur à D. Thoma quæst. 51. partes potentiales prudentiæ, Eubulia, Synesis & Gnome. Sed de sola Eubulia, quæ est habitus inclinans ad rectè consultandum, id potest sustineri. Synesis enim, quæ est habitus judicandi de particularibus operabilibus consultatis, idque juxta communes regulas, & Gnome, quæ est habitus rectè judicandi ex principiis quibusdam altioribus præter ordinarias regulas, seu contra tenorem verborum legis (quod fit per epykiam) sunt ipsamet prudentia, eamque integrant, uti diversi habitus circa diversas conclusiones unam scientiam totalem.

QUÆSTIO. II. De Vitiis Prudentiæ Oppositis.

16. Quo sensu omne peccatum sit contra prudentiam, quo non. OMNE peccatum est aliquo modo contra prudentiam, scilicet contra ejus dictamen: non tamen peccatur semper ex judicio imprudenti, sed quandoque ex indifferenti, quo scilicet aliquid judicatur non esse quidem honestum, sed tamen delectabile, in ordine ad ipsum agendum; aut esse quidem præceptum, tamen molestum, in ordine ad illud omittendum. Alioquin satis patet, quod dum homo rectè & ex prudenti judicio operatur, etiam in materia præcepti, id agat liberè, potens, eadem manente notitiâ, non agendo vel oppositum operando, peccare. Omnis tamen peccans est quodam modo im-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

prudens & ignorans. Imprudens quidem, quia agit contra dictamen sive judicium prudentiæ: ignorans autem, quatenus vel ignorat, vel turpitudinem peccati, ut par est, non considerat: quamquam (licet rariùs fiat) simpliciter posset quis omnino considerans ex malitia pura peccare.

Propriè itaque loquendo opponitur generaliter judicio prudentiæ ipsa imprudentia actualis, consistens in judicio non recto de opere hîc & nunc exercendo: prudentiæ vero habituali opponitur imprudentia habitualis inclinans ad hujusmodi judicium. In ea tamen non est per se speciale peccatum, nisi ad summum veniale, quatenus excludit scientiam: de qua non est speciale præceptum extra materiam fidei. At ratione operis præcepti aut vetiti, cujus omittendi vel agendi periculo quis se exponeret, est peccatum (supposito sufficienti voluntario) proportionatè ad qualitatem operis præcepti aut vetiti.

Specialiter autem inter vitia per defectum opposita prudentiæ recenserentur ex D. Thoma quæst. 53. & 54. Præcipitatio, Inconsideratio, Inconstantia & Negligentia; utpote opposita ipsis prudentiæ regulis. Quarum una est, ut opus non aggrediaris cum impetu & accelerata determinatione, non præviâ deliberatione seu consultatione congruâ, cui opponitur præcipitatio seu temeritas. Secunda, ut excluso accelerato impetu non feras judicium, neglectâ attentâ consideratione qualitatum & circumstantiarum operis; cui opponitur inconsideratio. Tertia, ut post maturam deliberationem & consideratum judicium, non facilè ab eo divellaris, & ad sententias mutandas omni vento facilè movearis; cui opponitur inconstantia. Quarta, ut quod deliberatum & resolutum est, opportunè exequaris, cui opponitur negligentia consistens in defectu sollicitudinis & tarditate præcipiendi, quod consultatum & judicatum est fieri, juxta D. Thomam quæst. 54. art. 2. Verùm defectus iste non est intellectûs, aut prudentiæ (cujus solum est dictare & judicare, non præcipere) sed voluntatis; ut proinde prudentia sit suis numeris absoluta, quando non temerè, sed consideratè & constanter seu inflexibiliter judicat quid hîc & nunc agendum vel omittendum est. Negligentia autem in volendo & exequendo opere tunc est solius voluntatis; estque opposita illi virtuti, in cujus materia versatur, v. g. negligentia in explendo prælati mandato, contra obedientiam; in colendo Deo, contra religionem, & sic de cæteris.

Porrò juxta D. Thomam quæst. 53. art. 6. oritur præcipitatio, inconsideratio & inconstantia maximè ex luxuria; eò quod passio luxuriæ animum absorbeat, & ad sensibilem delectationem trahat, adeoque maximè corrumpat æstimationem prudentiæ. Eadem proinde sunt filix luxuriæ juxta Gregorium

17. Imprudentia opposita prudentiæ in quo consistat.

18. Expenduntur vulgata vitia prudentiæ opposita per defectum. Præcipitatio, Inconsideratio, Inconstantia, Negligentia.

19. Unde oriatur.

254 Disp. II. De Temperantia, ejusq; Partibus, & Vitiis Oppositis.

31. Morat. cap. 17. aliàs 31. Nihilominus oriuntur satis frequenter aliunde, præsertim in materiis à luxuria omnino independentibus: Præcipitania quidem ex cholera sive ira, ipsa quoque & Inconsideratio ex superbia, aliisve vitiis. Inconstantia similiter ex timida complexione & instabilitate animi, aliisve occasionibus originem frequenter trahit. Neque in hujusmodi defectibus est periculum gravis peccati per se; sed tunc solum per accidens, quando ex illis omitteretur aliquod opus graviter præceptum, aut fieret aliquod graviter prohibitum, sive adesset periculum morale.

Qualia
sint peccata.

20. Præter hæc enumerant Doctores cum D. Thoma quest. 55. nonnulla vitia habentia quamdam fucatam speciem seu similitudinem prudentiæ, tamquam eidem opposita per excessum, scilicet prudentiam carnis, astutiam, dolum, fraudem, sollicitudinem nimiam de temporalibus & futuris.

Quid Prudentia carnis, & quale peccatum.

Prudentia carnis dirigit opera carnis, seu facta secundum instinctus naturæ corruptæ, sicut vera prudentia opera spiritus; excogitatque idonea media ad opera mala seu carnis complenda: & quidem si opera, quæ dirigit, sint mortalia, est mortalis. De qua Apostolus ad Rom. 9. *Prudentia carnis, mors est*. Et iterum: *Sapientia carnis inimica est Deo*. Si venialia, est ipsa venialis. Tota enim ejus malitia est ex affectu, quem conjunctum habet, eumque connotat: nam ratio ingeniosè invenienti & assequendi ea, quæ carnis cupiditatibus serviunt, etiam potest cognosci à viris sanctis, sed non praticari; qui idcirco non dicuntur prudentes secundum carnem stylo, aut ex mente Scripturæ.

21. Astuti generatim dicuntur, qui norunt modos agendi non passim obvios, quibus vel alios decipiant, vel cavent nè decipiantur. Et sic est quid magis commune astutia, quam prudentia. Immo in Scriptura interdum nomine astutiæ prudentia intelligitur, Proverb. 1. *Ut detur parvulis astutia*, id est, circumspectio, nè facile decipiantur. Et e. 13. *Astutus*, id

est, prudens & circumspectus, omnia agit cum consilio. Hic sumitur pro notitia pravorum mediorum ad fallendum idoneorum cum affectu exequendi conjuncta. Sic sumitur ab Apostolo 2. Corinth. 4. *Non ambulantes in astutia*. Continet artem simulandi & dissimulandi, habetque locum in functionibus proximum concernentibus: nemo enim sibi quid occultum cupit, sed proximo. Est denique species prudentiæ carnis latè sumptæ: nam videntur maximè secundum mundum prudentes, qui modos norunt occultos obtinendi temporalia, fallendo alios.

Dolus generatim est astutiæ executio, tum per verba, tum per facta; potissimum autem quæ fit per verba. Fraus est executio astutiæ per facta; adeoque quid minus commune ad dolum. Habent se ad prudentiam falsam, sicut pactiones justæ ad prudentiam veram: nam sicut hæ regulis prudentiæ, ita illæ regulis astutiæ diriguntur; adeoque hi modi agendi contra prudentiam non distinguuntur ab astutia, sed sunt executiones, seu actus externi astutiæ.

Sollicitudo temporalium & futurorum moderata laudabilis est, commendata Proverb. 6. & 10. Nimia reprobatur Matth. 6. Luca 12. & 1. ad Timoth. 6. estque ipsa radix malorum. Involvit autem nimiam temporalium cupiditatem, anxiam curam illa conservandi aut consequendi inde oriundam, & similiter nimiam circa illa mentis occupationem. Quare radicaliter & præcipue, quatenus est vitiosa, in voluntate consistit. Unde est summè cavenda, etsi tantum sit venialis, nisi dum quis idcirco violat aut violare paratus est præceptum graviter obligans. Vide effectus hujus vitii apud Lessium lib. 1. cap. 2. num. 29. & 30.

Sollicitudo futurorum maximè circa temporalia versatur, & sic est species sollicitudinis temporalium. Aliàs etiam versatur circa honores, promotiones &c. prout quis similibus cupiditatibus est intricatus.

22. Sollicitudo temporalium & futurorum expenditur.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Temperantia ejusq; Partibus, & Vitiis Oppositis.

QUESTIO I.

Quid sit Temperantia, & quæ Vitia Opposita?

I. Quid Temperantia generatim, quid specialiter dicta.

TEMPERANTIA generaliter sumpta est virtus, quæ refrænât affectum hominis ab iis, quæ ipsum contra rationis præscriptum alliciunt. Specialiter verò sumpta, est virtus, quæ moderatur voluptates

gustus & tactus concernentes generationem & nutritionem.

Dico voluptates gustus & tactus: non enim versatur temperantia propriè & strictè sumpta circa oblectamenta aliorum sensuum: quia non solent homines dici temperantes aut intemperantes ex eo, quòd moderatè vel immoderatè delectentur pulchritudine rerum quas intuentur, aut suavitate vocum vel odorum, quos auribus vel olfactu percipiunt: nisi velut secundariò & per accidens, in quantum scilicet objecta, sensibilia istarum delect-

Hujus materia ex-minatur.

delectationem conferunt ad delectabilem usum rerum necessariorum ad speciei aut individui conservationem, sive ad generationem aut nutritionem. Sic versabitur temperantia circa voluptatem, quæ oritur ex pulchritudine & ornatu femine, quatenus confert ad delectabilem ejus usum &c.

Dixi etiam concernentes generationem & nutritionem: non omnis enim voluptas horum sensuum pertinet ad materiam temperantiae: nam tactus non tantum delectatur iis, quæ pertinent ad venerem, sed etiam aliis, v. g. mollitie, calore & similibus.

Voluptas etiam gustus, si per se & solitarie spectetur, non est sufficiens materia temperantiae: neque enim quis dicitur proprie intemperans ex eo, quod suavitate saporis, seu ciborum deliciis plus æquo delectetur, sed inde potius dicitur delicatus. Unde excedere in voluptate gustus, si præcisè ibi sistatur, & non accedat delectatio, quæ est per sensum tactus, non est actus intemperantiae strictè dictæ, sed excedere in fruitione cibi & potus, quæ fruitio fit per contactum, maxime dum cibus & potus trajicitur per esophagum. Unde helluo quidam *Philoxenus Erixius* optabat collum longius collo gruvis, ut sic diutius cibo uteretur teste *Aristotele lib. 3. Ethic. cap. 10.*

2. Materia igitur propria temperantiae est appetitio esculentorum, poculentorum & veneriorum, ac delectatio inde resultans; remotior verò est externus horum usus, remotissima ipsa objecta delectabilia: voluptates enim circa hæc objecta vehementissimæ sunt, maximeque alliciunt, ac hominem à se ipso, si ratio modum non adhibeat, abducunt. Unde sicut brutis nobiscum communes sunt, sic hominem quasi brutalem faciunt, non sic delectationes aliorum sensuum, quæ non sunt ita vehementes, aut rationi repugnantes, sicut delectationes gustus & tactus; adeoque pro his maxime necessaria fuit virtus earum moderativa juxta rectæ rationis præscriptum.

3. Non rectè tamen ad propositum hinc allegatur, quod delectationes aliorum sensuum non sint brutis communes nobiscum, quasi bruta eas non appetant, nisi in ordine ad tactum, sive nutritionem vel commixtionem, id est, quatenus alterutrius imaginationem ingerunt: quàmvis enim id asserat *D. Thomas quæst. 151. art. 4. Lessius lib. 4. cap. 1. dub. 1.* & quidam alii, & verè ita interdum fiat: tamen sic semper aut necessariò fieri gratis omnino asseritur: non enim est ratio, cur bruta, in sensibilibus nobis similia, immo in nonnullis præcellentia, non delectentur objectis delectabilibus aliorum sensuum in iis sistendo, uti nos: cum totum id sit intra sphaeram potentiae materialis seu sensitivæ. Neque aliquid urgens à posteriori potest in contrarium allegari. Immo experientia potius contrarium suadet: docet enim

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

aves delectari sono citharæ, cantu aliarum avium, etiam malarum, ac extra tempora coitus. De odoribus idem probant *Conimbricenses 2. de Anima cap. 9. quæst. 5. art. 2.*

Vitia temperantiae opposita duo enumerantur, Stupor videlicet & Intemperantia.

Stupor seu insensibilitas opponitur ei per defectum: ex parte nimirum materiae, quatenus deficitur in delectabilibus (quàmvis aliâ consideratione sit quidam excessus temperantiae sive abstinentiae) estque vitium, quo cavet & fugit quis delectationes gustus & tactus, ut nolit eis uti, quando, vel ubi, vel quantum secundum rectam rationem oportet, quod vitium est satis rarum, ut experientia docet. Est peccatum mortale aut veniale pro qualitate obligationis rei delectabilis repudiatae. Unde graviter peccas, si idcirco debitum conjugale reddere, necessarium alimentum sumere detrectes &c. Ibi tamen concurrat obligatio alterius virtutis, puta justitiæ, charitatis &c.

Intemperantia temperantiae opposita per excessum (quod intellige modo statim declarato) est vitium, quo quis in appetendis & fruendis delectationibus gustus & tactus antea explicatis excedit supra rationis mensuram. Vitium hoc est maxime probrosum: in eo enim nihil latet ingenii, industriæ, generositatis aut similibus, quæ hominem decent, sed eum à rebus rationali creaturâ dignis avertit bestiisque assimilât, ac luce rationis velut extinctâ eum turpe mancipium ventris & gulæ reddit.

Partes temperantiae integrales assignantur à *D. Thoma q. 143. art. un.* Verecundia & Honestas: subjectivæ, Castitas, Pudicitia, Abstinentia in cibo, Sobrietas in potu: potentiales, Continentia, Humilitas, Mansuetudo seu Clementia, Modestia. De quibus, & vitiis oppositis agendum.

QUESTIO II.

De Verecundia, Honestate & Castitate

VERECUNDIA propriè est passio quædam, dolor videlicet vel timor probri ex consideratione rei vel facti turpis seu probrosi, unde scilicet probrum seu dedecus nascitur. Quare primariò fugit probrum, secundariò & consequenter etiam ea, quæ sunt probro digna, cujusmodi maxime sunt peccata intemperantiae. Et hæc ratione quodammodo conducit ad temperantiam, etsi non sit propriè virtus: laudabilis tamen est passio, si sit moderata, seu non excedens aut deficiens. Excessus autem cernitur in iis, qui quasi pavidum ad quævis suffunduntur verecundiâ: defectus verò in impudentibus, qui non erubescunt, ubi verecundandum esset. Qui autem intra limites decentiæ verecundatur,

4. Quæ sint vitia opposita Temperantiae.

Intemperantia cum vitium maxime probrosum.

Quæ sint partes temperantiae.

5. Quid verecundia.

datur, laudabiliter verecundus est. Quod si verecundia sumeretur pro actu voluntatis refugientis excessum ex consideratione turpitudinis, jam tunc foret ipsissimus actus virtutis temperantiae.

6. *Quid Honestas.* Honestas aliquando sumitur pro opulentia Sap. 8. ubi divitiarum indefectibiles dicuntur *honestas sine defectione*. Et cap. 10. *Honestavit, id est ditavit, illum in laboribus*. Et Eccli. 31. *Vigilia honestatis*, id est, juxta Septuaginta, *divitiarum*. Communiter verò honestas idem est, quod decor seu pulchritudo quaedam intelligibilis, coincidens cum bonitate morali; quæ mentem trahit suâ excellentiâ, etiam seposito alio commodo aut utilitate. Tunc autem virtus singularius nomen honesti aut decori participat, quando exteriorius innotescendo exhibetur seu elucet decor & honestas animi in actionibus exequendis modo & circumstantiis debitis. Specialius verò statuitur esse pars temperantiae, quatenus sumitur pro virtute retrahente hominem à maximè probrosis & inhonestis, seu brutalibus voluptatibus, scilicet cibi, potus & veneris, & inclinât ad amandum decorum particulariter relucens in abstinentia ab illis. Estque ita ipsissima temperantia, amans honestum & declinans inhonestum oppositum.

7. *Quid Castitas.* Castitas generaliter accepta significat puritatem animi ab omni inordinata delectatione & amore creaturarum: anima enim ex inordinata adhæsiōe erga res creatas, quasi contaminatur, quemadmodum per corporales immundities corpus foedatur. Propriè autem accepta castitas, de qua nobis hîc est sermo, est virtus, quæ moderatur affectum & usum rerum venerearum. Diciturque pudicitia, prout versatur circa oscula, tactus & similia prævia ad actum principalem. Quæ proinde non rectè enumeratur tamquam distincta virtus: cum moderatio omnium hujusmodi affectuum & operum spectet ad eandem virtutem.

8. *Quid Continentia.* Idemque dicendum est de continentia; quæ (omissis pluribus acceptionibus, quas recenset *Sylvius quæst. 155. art. 1.*) interdum significat castitatem perfectam, sive affectum abstinendi ab omnibus venereis etiam licitis, estque continentia cælibum aut vidualis. Interdum sumitur pro virtute, quæ resistit insurgentibus contra rationem motibus carnalis concupiscentiæ. Et sic sumpta recensetur quidem à *D. Thoma. quæst. 143. art. un. & quæst. 155.* inter virtutes potentiales temperantiae, revera tamen est ipsissima castitas seu temperantia inadæquatè concepta, quæ moderatur omnem affectum inordinatum venereorum, adeoque impedit consensum in motibus inordinatis, eosdemque reprimere studet. Vel si accipiatur prout generatim refrænât motus intemperantiae, erit ipsa virtus temperantiae. Ad summum continentia sic sumpta connotat quamdam imperfectio-

nem continentis, veluti subjecti hujusmodi motibus in parte sensitiva non perfectè edomitis, quam non ita connotat temperantia seu castitas, ut continens similis sit habenti feras agrestes cicurandas, temperans seu castus ei, qui jam illas cicuravit: quàmvis & hic frequenter non careat motibus contra rationem insurgentibus inæqualiter juxta diversitatem complexionis, occasionum vel divinæ permissionis ad majus meritum.

Dividitur Castitas in perfectam & imperfectam. Perfecta est, quæ ab omnibus voluptatibus carnis, tam licitis, quàm illicitis, perpetuò abstinere proponit. Imperfecta est, quæ vel solum ad tempus id proponit, vel solum ab illicitis abstinere & licitis moderatè uti; prout est in matrimonio, diciturque castitas conjugalis.

Castitas perfecta, alia est vidualis quæ est in iis: qui integritatem carnis per usum conjugii aliquando violarunt: cui affinis est in iis, qui deinceps castitatem perfectam proponentes, carnis integritatem etiam extra usum conjugii violarunt: alia virginalis, quæ solet virtus virginitatis vocari, & superaddit castitati perfectæ carnis puritatem seu integritatem voluntariam, sive voluntariè omni tempore amplectendam & studiosè conservandam. Ideoque *Augustinus lib. de S. Virginitate cap. 13.* eam describit dicens, quod sit *in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio*; seu voluntas jugi periculorum meditatione indigens, perpetuò vitandi omne libidinosum mentis contagium & corporis corruptionem. Cui quidem sæpè accedit sanctum & meritorium ejus semper conservandæ votum; cujus violatio constituit sacrilegium. Ipsa tamen virtus aut ratio virginitatis hujusmodi votum non necessariò requirit; cum nullo id fundamento doceri queat.

Undè virtus virginitatis non nisi voluntariè potest amitti: quamquam physica integritas, quæ inest à natura posset etiam virgine nolente violari per oppressionem, etsi non violetur pudicitia seu castitas, adeoque nec virginitas quatenus virtus; ut rectè *Augustinus lib. 4. contra Julianum cap. 8.* Et *1. de Civit. cap. 18.* ubi addit: *Obstetrix virginis cujusdam integritatem manu velut explorans, sive malevolentia, sive inscitia, sive casu, dum inspicit, perdidit*. Propterea *S. Lucia* dicebat: *Si invitam jusseris violari, castitas duplicabitur ad coronam*. Quare etiam involuntariè corruptis sua manet laureola virginalis.

An autem possint ab Episcopo recipere velum consecrationis dubitatur. Et quidem multi Doctores negant ducti auctoritate *Leonis Papæ c. Illa autem 32. quæst. 5.* Sed ibi potius datur consilium, quàm præceptum & sermo videtur de casu notorio, in quo ob suspicionem consensûs & externam indecentiam tales difficilè admitterentur. Aliàs autem admitti posse, tamquam non corruptas,

9. *Castitas alia perfecta alia imperfecta seu conjugalis.*

10. *Perfecta alia Vidualis, alia Virginalis.*

Quid virginitatis virtus.

Non includit votum.

11.

Solum potest amitti voluntariè, etsi physica integritas etiam violentè.

12.

Violenter corrupta an possit recipere ab Episcopo velum consecrationis.

tas, supple voluntariè, uti in casu integritatis amissæ per imprudentiam obstetricis; est sententia satis probabilis.

13.

Quomodo amittatur virginitas, & an recuperabilis.

Cùm itaque virginitas, de qua hîc, sit virtus castitatis perfectæ, amittitur per actus huic contrarios, etiam merè internos, immo per propositum nubendi & unà matrimonium consummandi: in huiusmodi enim deficit perfecta castitas. Quàmvis, manente integritate seu incorruptione corporis & statu velut physico virginitatis, recuperetur castitas perfecta, adeoque, dum caro est integra, potest recuperari virginitatis virtus per pœnitentiam seu propositi immutationem. At si caro semel sit voluntariè corrupta, impossibile est virginitatem recuperari juxta illud Hieronymi *Epist. ad Eustochium de Custodia Virginit.* circa init. *Cùm omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam &c.* Nimirum, quia quod semel factum est, uti supponitur violata voluntariè integritas, (cujus contradictorium per virtutem virginitatis connotatur) infectum fieri nequit. Quocirca etiam perfecta innocentia, quæ connotat absentiam præsentis & præteriti peccati, reparari nequit.

14.

Carnis integritas per virginitatem connotata, quibus modis amittatur. Quæ vulgo virgines dicantur, & velari ab Episcopo possint.

Amittitur porro carnis integritas per copulam carnalem. Et quidem feminæ vulgò & secundum humanam æstimationem censentur virgines, donec claustrum virginale sit per copulam violatum. Undè etiam *Deuteron. 22.* viro conquerente se non invenisse uxorem virginem, judicabatur contra virum hoc ipso, quòd claustrum integritas probata sit pro tempore, quo viro tradebatur. Quod proinde communi sententia etiam sufficit, ut stylo Pontificalis vocentur virgines, possintque accipere velum consecrationis vel virginitatis (quod distinguitur à velo professionis) ab Episcopo (à quo solebat dari virginibus ætatis viginti quinque annorum) etsi aliis modis corruptæ; quæ idcirco ab Episcopo rogantur de carnis integritate. Secus est communi sententiâ de voluntariè corruptis, etsi occultè: quàmvis quidam contradicant, quòd putentur, adeoque opinione humanâ sint virgines. Quod saltem in periculo gravis infamiæ aliàs incurrendæ potest admitti. Vide *Lessium lib. 4. cap. 2. dub. 16. num. 117.* Præterea amittitur carnis puritas, adeoque virginitas irrecuperabiliter, uti in viris, sic & in feminis, servatâ claustrum integritate, per voluntariam pollutionem, sodomiam, immo etiam judicio plurium per turpes ac libidinosos tactus ex se pollutionis excitativos, etsi hæc per accidens non sequatur in illis. Vide *Lessium lib. 4. cap. 2. dub. 16. num. 121.*

15.

Status virginalis præferendus conjugali.

Virginitatem denique mentis & corporis esse præferendam statui conjugali est fide certum, contra *Jovinianum* & Hæreticos recentiores, meritoque definitum à *Tridentino sess. 24. can. 10. de Matrimon.* Ipse enim Christus id patenter indicat *Matth. 19.* & *Apoherinx Sum. Theol. Pars III.*

lus 1. Cor. 7. inter plura alia dicens: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, melius facit.* Idem habet perpetuus sensus Ecclesiæ, & (quod nec ipsi Hæretici diffitentur) unanimiter asserunt Patres. Videri potest *Cyprianus lib. de Disciplina & habitu Virginum.* *Basilii lib. de vera Virginitate.* *Ambrosii lib. 1. de Virginibus.* *Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum.* *Augustinus l. de Bono conjugali, & l. de S. Virginitate.* Ratio est: quia conjugium per se est officium naturæ, virginitas autem eximia virtus, ejusve objectum; in qua homines assimilantur angelis; ut taceam foeditatem, quæ inest actui conjugali, aliaque conjugio immixta, quæ à cælestibus mentem retrahunt. Undè non solum apud Ethnicos ductum luminis naturalis sequentes, sed etiam apud Christianos semper fuerunt Virgines in singulari æstimatione præ nuptis.

Ridiculum autem est dicere, rem esse impossibilem, quam exemplo Christi, *Deiparæ*, *Joannis Baptistæ*, *Eliæ*, tam numerosa Sanctorum utriusque sexus examina servant, atque usque hodie servant. Quin & ipsi Hæretici utriusque sexus sat serò frequenter connubium amplexi convincuntur vel esse eousque servatam ab ipsis, atque adeò servari posse virginitatem, uti & in statu virginali castitatem, utique non nisi conjugali officio violandam ex præcepto divino: aut certè convincuntur mandatum istud divinum impossibile asserere, seque interea libidinosos fuisse. Quòd si qui habeant in carne periculum labendi, quod aliis mediis non conantur vitare, melius est iis nubere, quàm uri: quamquam castitatem, si sit Deo promissa, servare debeant, & cum gratia Dei possint, tentationibus per alia à matrimonio præsidia superatis. Objectiones Hæreticorum sunt nullius momenti. Videri potest *Lessius lib. 4. cap. 2. dub. 15.*

QUÆSTIO. III.

De Vitiis Oppositis Castitati.

LUXURIA, prout communiter & in præ-senti sumitur, est vitium Castitati oppositum per excessum, inclinans inordinate ad delectabilia in re venerea, actualis autem luxuria est ipse usus inordinatus venereorum. Quæ quidem inordinatio consistit potissimum in admissione venereorum extra statum & usum legitimum illorum. Estque peccatum mortale ex genere suo, ut patet ex Apostolo *ad Gal. 5.* recensente luxuriam inter opera carnis à cælo excludentia. Ratio sumitur ex eo, quòd sit defectus in re gravissima, propagationem scilicet humani generis concernente.

Est etiam peccatum capitale juxta *Gregorium 31. Moral. cap. 17.* aliàs 31. Ex affectu enim venereorum homo multa alia vitia per-

16.

Exploduntur Hæretici existimantes virginitatem non posse servari.

17.

Quid luxuria,

Est peccatum mortale ex genere

18.

Et capitales

*Quæ ejus
filia.*

petrat, ac etiam occasione illius in alia incidit. Numerantur autem octo filiae luxuriæ, scilicet Cœcitas mentis, Inconsideratio, Præcipitatio, Inconstantia, Amor sui, Odium Dei, Affectus præsentium, Horror & desperatio futurorum. Præter has filias, quæ internæ sunt, ponit *Isidorus* quatuor alias externas, Turpiloquia, Scurrilia, Lubrica & Stultiloquia. De quibus vide *D. Hieronymum* in cap. 5. ad *Ephes.*

19.
Quæ species vulgata luxuria, quæ propria.

Vulgò autem recensentur inter species luxuriæ, fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, sacrilegium & vitium contra naturam: quia videlicet in his omnibus quæritur & locum habet delectatio venerea, adeoque in materia & per actum luxuriæ committuntur. Propriè tamen sola fornicatio & vitium contra naturam sunt species distinctæ in genere luxuriæ. Nam adulterium, incestus, stuprum, raptus, sacrilegium conveniunt quantum ad malitiam luxuriæ cum simplici fornicatione, seu personæ liberæ cum libera, cui superaddunt singula malitiam specialem extra genus luxuriæ: Adulterium quidem malitiam injustitiæ respectu conjugis, cum sit copula supponens in utroque vel alterutro vinculum conjugii: Incestus, malitiam contra pietatem debitam sanguine junctis: Stuprum, quod est violenta oppressio virginis.

20.
Oppressio corrupta non est strictè stuprum. Quæ ejus pœna.

Dixi notanter stuprum esse oppressionem virginis: nam violenta oppressio corruptæ non est propriè stuprum, etsi actus sit quoque graviter injuriosus, atque etiam ei infligatur pœna mortis; & quidem juxta Tabulas legum Brabantiae anni 1312. in modo acerbior, ut scilicet ei, qui invitam virginem aut feminam stupraverit, affere cervix amputetur. Ut neque est propriè stuprum, aut specialiter mala, esto quodammodo gravius juxta *Lesium* l. 2. c. 10. dub. 1. *Suarez*, *Sanchez* & alios passim contra *Cajetanum*, *Navarrum*, *Medina* & alios defloratio virginis consentientis, quæ proinde circumstantia non foret per se loquendo in confessione explicanda. Est similiter contra justitiam raptus, qui est violenta abductio feminæ causâ libidinis explendæ facta. At hæc abductio, etsi injuriosa, non tam est copula, quam medium & dispositio ad illam cum rapta habendam, quæ si postea consentiat, injuria in ipsa abductione erit completa.

21.
Qui omnis perfecta luxuria sit vel fornicatio, vel peccatum contra naturam.

Omnis itaque luxuria perfecta seu completa, vel sit cum non sua, servato vase naturali, ex qua proinde sequi potest generatio (& quidem licitè, supposito jure conjugii) estque generaliter fornicatio, sive simplex, sive (si adsint extrinsecæ circumstantiæ) qualificata: vel sit extra vas naturale, & est peccatum contra naturam, ad quod spectat emnis actus perfectus luxuriæ, ex quo non potest sequi generatio humana. Quare hujusmodi actus habent in se deordinationem substantialem contra modum à natura præscrip-

Quid hoc sit, & cur sic vocetur.

tum, nec per conjugium aut aliam causam honestari possunt, veluti repugnantia primario fini & ordini actus seminationis à natura præfixo.

Porro etiam peccatum contra naturam triplex est, nempe brutalitas seu bestialitas, molities seu pollitio voluntaria extra concubitus, & sodomia. Nam humana generatio postulat, ut sit conjunctio duorum, ejusdem naturæ, diversi sexûs, & ut vasa sint congrua: in quorum primo deficit molities, in secundo brutalitas, in tertio & quarto sodomia. Deordinatio autem accidentalis, quæ est in solo modo & situ, etiam inter conjugatos, secluso periculo effusionis seminis extra vas, communiori sententiâ tantum est venialis.

Reliqua verò esse semper peccata mortalia certissimum est. Et quidem de simplici fornicatione non est aliquatenus ambigendum, ut loquitur *Innocentius IV. Epist. ad Episcopum Tusculanum* apud *Bzovium* ad annum 1253. Estque idem de fide ex *Clem. Ad fidem nostrum, de Hæreticis*. Immo expressum ab Apostolo *1. Cor. 6. ad Gal. 5. & ad Ephes. 5.* & aliis Scripturæ locis. Ut meritò è Græcis Patribus dixerit *Chrysostomus homil. 22. in Epist. 2. ad Corinth.* Quoties scortatus es, toties condemnasti te ipsum. Et è latinis *Fulgentius Epist. 1. cap. 4. Fornicatio numquam potest esse sine gravi crimine*. Ratio sumitur ex eo, quod repugnet graviter ordini naturæ, quem Deus tamquam naturæ auctor ita instituit, ut nemo in corpus suum potestatem habeat, nisi per vinculum conjugii: ex copula enim cum non sua per se nata est non sequi bona educatio prolis, esto per accidens hic & nunc non sequatur in sterili generatio, aut per divites præsertim provideatur rectæ educationi prolis. Rectitudo enim naturalis in similibus actibus consideratur ex iis, quæ per se ex illis nata sunt sequi. Unde ratio planè execratur vagos concubitus, meretricium, concubinatum. An autem divinâ dispensatione possint fornicationes fieri licitæ, alibi dictum est.

Porro concubinitus fornicationi superaddit statum & perseverantiam in peccato; cum sit continuata fornicatio cum non sua, quam veluti uxorem domi tenet; vel si foris habeat, ad quam ex consuetudine solet ingredi. De pœnis concubinariorum, vide quæ statuit *Tridentinum sess. 24. cap. 8. de Reform. quod etiam Clericis sess. 25. c. 14. de Reform.* suspensionem comminatur.

Nunc quod peccata contra naturam sint mortalia, non solum patet ex dictis de luxuria in communi, & de fornicatione (quæ sunt longè graviora, veluti repugnantia non soli educationi, sed ipsi generationi prolis) in speciali: verum etiam de molitie idem exprimitur *1. ad Cor. 6.* Ubi etiam additur sodomia per vocabulum masculorum concubitores. Idem nefandum peccatum graviter culpatur

22.
Ejus diviso.

23.
Simplex fornicatio est peccatum mortale juxta

Ratio illius malitians de sumatur.

24.
Concubinitus quid superaddat simplici fornicationi.

De pœnis illius remissivè.

25.
Peccata contra naturam esse mortalia ex Scriptura & ratione ostenditur.

patur ad Rom. 1. Et generaliter omnis im-
munditia exprimitur ad Gal. 5. & ad Ephes.
5. sub qua in primis continetur molli-
ties, & alia peccata contra naturam; quæ alioquin
saltem comprehensa censerentur debent sub
clausula Apostoli ad Galath. 5. Et his similia.
Ratio est: quia auctor naturæ sexum & vas
legitimum instituit ad generationem, quæ
institutio cum suo fine evertitur per peccata
contra naturam; quæ proinde ratione actus
sunt contra primum finem & ordinem,
quem natura ipsa postulat in actu seminati-
onis. Confirmatur: quia mentiri est contra
naturam, quia est contra finem, ad quem
locutio est instituta; idem igitur est in præ-
missa prodigalitate seminis. Unde Onan fi-
lius Juda, qui introiens ad uxorem fratris
sui sine liberis defuncti, semen fundebat in
terram (quamquam ratione matrimonii ip-
sum adhuc gravius sit) percussus est à Do-
mino, eo quod rem detestabilem faceret,
Genes. 38. Alias etiam terribiles huius pec-
cati pollutionis poenas vide apud Thomam Can-
tipratanum lib. 2. Apum. cap. 30. Peccatum
quoque sodomiticum adeo detestabile est, ut
propterea funditus deleta fuerit integra regio
Pentapolis.

26. Inter peccata autem contra naturam gra-
vior est bestialitas seu coitus cum bestia (in-
differens autem cum qua, quantum ad spe-
ciem moralem) quam sodomia; & hæc ra-
tione inordinatissimi concubitus gravior lon-
gè simplici pollutione, quæ scilicet est vo-
luntaria effusio seminis extra concubitum.
Quare etiam adeo horrendæ poenæ intentan-
tur in republica bene ordinata duobus priori-
bus peccatis, non autem postremo. Unde pa-
riter ingenio, opinione aliter sentientium non
prævento, mox apparet diversa moralis ma-
litia in tribus his peccatorum generibus, adeo
ut in confessione sit diversitas ista communi
Doctorem sententiâ contra Paucos explican-
da. Quod ipsum existimo communi fidelium
apprehensione posse firmari. Unde inter ar-
ticulos ab Alexandro VII. damnatos reperit-
ur hic: Molities, Sodomia & bestialitas sunt

Sunt specie
morali di-
stinctæ.

Peccatum
cum dæmo-
ne quale.

Pœna Sodo-
miæ, de qua
intelligen-
da.

peccata ejusdem speciei infima, ideoque sufficit
dicere in confessione, se procurasse pollutionem.
Concubitus cum dæmone in varias formas
se transfigurante (qui solet reduci ad bestia-
litem) specialem insuper malitiam habet
ratione communicationis cum dæmone, est-
que cæteris gravius peccatum. Quando ve-
rò poenæ intentantur sodomie, eaque sim-
pliciter reservatur, existimant Doctores pas-
sim esse sermonem de coitu consummato
duorum ejusdem sexus in vase præpostero.
Quamvis alioquin possit à viro femina sodo-
miticè cognosci; uti & inter feminas co-
pula in vase ordinario improprie quasi sodo-
mitica attentari.

27. Ex dictis sequitur, quod sicut nullâ causâ,
etiam sanitatis aut vitæ conservandæ, liceat
mentiri, fornicari &c. sic nec voluntarie

Nullâ cau-
sâ vel casu

pollutionem procurare, utpote generaliter
à Deo prohibitam & naturæ repugnantem
juxta præmissa. Quibus accedit inordinata
& mentem absorbens libido, quam non or-
dinat nisi legitimus usus conjugii, adeoque
generaliter inficit tam fornicationem, quam
alias effusiones seminis. Ad sanitatem autem
tuendam convenit magis sobrietas, aliaque
remedia, quibus naturæ superfluum non de-
tur, vel certè tollatur. Unde gravissimè pec-
cant Medici, qui talem actum consulunt ob
sanitatem. Similiter ad tentationem superan-
dum sunt adhibendæ preces, vigiliæ, jejunia,
exemplo Sanctorum. Alioquin tentationi
ceditur turpiter; quæ per sancta remedia
gloriosè superatur.

Constat nihilominus non esse culpabilem,
si non procurata, nobis in somnis aut vigilia
omnino citra nostrum consensum eveniat.
De ea tamen gaudere ob delectationem in-
de resultantem sine gravi peccato non possu-
mus; etsi de bono effectu inde secuto, v. g.
sedatâ tentatione, corporis sanitate gaudere,
non sit malum. Immo juxta Vasquez, San-
chez, Lessium, Layman & alios est licitum ob
illos effectus de ipsa pollutione naturaliter
obveniente gaudere, seu de illa, quatenus
causâ talium effectuum; quod hoc potius sit
velle effectum, quam causam. Hoc tamen
difficultatem habet, & à Variis non sine gra-
vi fundamento negatur. De quo quidquid
sit, saltem dedecet hujusmodi affectus men-
tem perfectè castam.

Pollutio itaque ut sit graviter peccami-
nosa debet esse planè voluntaria, adeoque
vel directè volita & procurata, vel saltem
volita & prævisa in sua causa, quam hoc no-
mine possumus & tenemur graviter evita-
re: prout sunt illæ causæ, quæ in genere luxu-
riæ sunt malæ, graviterque influunt in ef-
fectum hujusmodi; puta morosa delectatio,
turpes imaginationes & aspectus, vel tactus,
oscula impudica. Quod si sit causa ratio-
nabilis aut necessaria, non tenemur illam,
secluso periculo consensûs in ipsam delecta-
tionem, ex communi Doctorem sententiâ
vitare, non obstante hujusmodi effectu, qui
censetur per accidens sequi ex necessitate
naturæ, vel infirmitate ejusdem, hominis-
que intemperie. Quare non tenemur idcir-
co abstinere à cibo & potu moderato, ab
equitatione convenienti, ab accubatione ho-
nestâ in lecto commodo (quamquam absti-
nere sanctum foret) à studio necessario vel
utili rerum turpium, ab auditione earum-
dem in confessione (in qua valde delicate
similia tractanda & inquirenda sunt) à ta-
ctibus & aspectibus necessariis. Non est
quoque pollutio mortalis, si causa sit qui-
dem culpabilis, non tamen graviter in ge-
nere luxuriæ, ex qua censetur per accidens
contra voluntatem subsequi, v. g. in somno
ex immoderantia cibi aut potûs, vel ex cibo
aut potu calidiori. Quod Angelus V. Pollutio

licita est
voluntaria
pollutio.

28.

Involunta-
ria non est
peccatum.
An de ea
gaudere li-
ceat.

29.

Qui debe-
at esse vo-
luntaria in
se vel in
causâ

(& consentiunt *Silvester, Sanchez & alii*) etiam extendit ad ortam in vigilia ex peccato veniali, puta cogitatione non morosa. Quando autem oritur in somno ex illusione dæmonis, præcavenda est, mediante præsertim oratione, quæ rogat Ecclesia hostem comprimi, nè polluantur corpora.

30. *Ad luxuriam incompletam spectat incontinentia & impudicitia.* Speciebus luxuriæ perfectæ & completæ accedunt aliæ incompletæ seu inchoatæ; nimirum incontinentia, quæ est consensus in motus carnales seu venereos, quos virtus continentia frænat, estque peccatum ex genere mortale, etsi possit esse veniale ob imperfectionem actus seu consensûs, & juxta Plurimos (Varii contradicunt) etiam ob levitatem materiæ seu ipsorum motuum. A quibus omnino oportet voluntatem esse remotissimam ob periculum ex parte naturæ corruptæ in materia adeo allectiva. Præter incontinentiam restant aliæ impudiciæ, consistentes in osculis, aspectibus, tactibus &c. De quibus nonnulla restant dicenda. Pro meliori autem dicendorum intellectu.

Quale peccatum sit in continentia.

Impudicitia in quo consistat.

31. *Oscula, aspectus, tactus triplici de causa fieri possunt.*

Nota, osculum triplici potissimum fine adhiberi. Primò in signum amicitia. Secundò causâ delectationis concubitûs, ad quem tendit. Tertiò causâ delectationis ipsius osculi præcisè secundum se considerati. Idem dicendum de contactu alicujus partis honestæ, uti manûs aut vultûs. Similiter aspectus fieri potest ob causam honestam, quatenus v. g. est necessarius ad humanam conversationem, ad honestam urbanitatem, ad notitiam personæ consequendam, ad honestè & castè illam amandam &c. Secundò causâ voluptatis concubitûs. Tertiò causâ delectationis, quæ oritur ex intuitu personæ, absque omni ulteriori inhonesto motu vel desiderio. Denique contactus partis verecundæ potest fieri, vel ob aliquam necessitatem, vel ob voluptatem concubitûs, vel ob voluptatem quæ ex ipso tactu per se spectato nascitur. His ita prænotatis.

32. *Quenam sint licita.*

Satis in primis constat oscula, quæ fiunt causâ amicitia secundum consuetudinem patriæ, esse per se licita, uti & delectationem inde consequentem: sic enim tenent Doctores communiter. Et satis patet ex Scripturis, atque ex ipso usu generis humani nunquam improbo. Idem est dicendum de tactibus, aspectibus &c. quando fiunt ex necessitate, aut ob causam honestam, secluso periculo morali consensûs in delectationem veneream. Quare Doctores consequenter id censent, etsi motus aliquis in parte sensitiva contra voluntatem aut intentionem illum patientis exurgat.

33. *Si fiant causâ delectationis concubitûs, sunt peccatum mortale.*

Similiter satis constat oscula, tactus, aspectus, quando fiunt causâ delectationis concubitûs extra matrimonium, esse peccata mortifera, & pertinere ad speciem illius actûs, ad cujus delectationem referuntur. Nam talis habet affectum & consensum in delectationem veneream copulæ, Undè veri-

ficatur hic illud Christi apud Matth. cap. 5. *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Quod verum est, sive adsit voluntas copulæ, ad quam hi actus velut dispositiones præviæ assumuntur, sive illa absit, & solum sit delectatio de copula imaginata, ad quam persona velut amabilis & idonea mente sistitur.

Ulteriùs amplexus & oscula, aliiq; tactus honesti, v. g. manûs, aut per manum faciei, si fiant ex curiositate, joco aut simili levitate vel motivo, secluso scandalo & periculo consensûs in veneream delectationem, non sunt peccatum grave, cum non appareat, gravis in his deordinatio, juxta *Sanchez, Bonacina, Sylvium & alios* passim obvios. Quod *Navarrus c. 14. n. 42.* ad jocolum contactum mamillarum personæ honestæ, seclusâ omni pravâ intentione, extendit. Constat tamen in his esse non modicum periculum, ideoque tamquam inordinata studiosè caventur ab animabus castis; in quibus utique minus foret periculum: quod ampliùs est in aliis, in quibus verendum, nè in amplexibus præsertim & mamillarum contactibus, mentiatur libidinis iniquitas sibi.

Oscula, quæ fiunt causâ voluptatis sensibilis præcisè ex mutuo contactu corporum nascentis, absque periculo proprio vel alieni ulterioris mali, damnantur à multis simpliciter tamquam libidinosa & mortalia. Sed rectiùs adhuc distinguunt alii, signanter *Sylvius q. 154. art. 4. Concl. 4.* ipsas delectationes; unam, quæ oritur ex proportionem cum organo tactûs, quantenus scilicet est res lenis, mollis &c. alteram, quæ non solum sensualis, sed etiam venerea est, & commotionem spirituum generationi deservientium adjunctam habet. Priori modo oscula (idem est de amplexibus) non sunt libidinosa, adeoque nec mortalia; undè & in iis, quæ causâ honestæ amicitia fiunt, hujusmodi delectatio potest sentiri & approbari. Et de his loquitur *Wiggers Tract. de Temperantia cap. 3. dub. 12. num. 66.* etsi non rectè pro ratione alleget parvitatem materiæ, quæ dari potest in materia luxuriæ: talis enim delectatio non est luxuriosa. Aliàs namque contra id, quod ibidem fatetur, non posset in osculis amicitia quis in illam, veluti luxuriosam, consentire. Sic solent matres, nutrices, ancillæ cum magna suavitate & affectu osculari infantium molles carnes, etiam citra peccatum contra castitatem.

Oscula posterioris generis sunt libidinosa, & ex communi sententia mortalia. Undè *Alexander VII.* damnavit hunc articulum: *est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris & pollutionis.* Quæ maximè locum habent in osculis & amplexibus morosis ac fixis, utpote valde naturam excitantibus; ut alios foediores modos

34. *Quid censendum de osculis & tactibus honestarum partium factis ex joco &c.*

35. *Oscula causâ delectationis inde consurgenti fieri possunt dupliciter.*

Priora censentur non libidinosa.

36. *Secus est de posterioribus.*

dos taceam. Difficulus tamen speculativè loquendo ostenditur gravis malitia in osculo obiter seu transeunter facta, ex quo non queratur; aut oriri nata sit delectatio venerea, nisi admodum levis.

37.
Quid censendum de aspectibus, præsertim inhonestis.

Ad aspectum & colloquia cum personis alterius sexûs quod attinet, non sunt grave peccatum, quando fiunt propter solam delectationem, quæ oritur ex intuitu pulchræ personæ, vel ex gestibus aut grato alloquio, nequè ulla venerea voluptas intenditur aut sese immiscet: hæc enim delectatio videtur magis spiritualis, & à carnalibus abstracta, quàm quæ ex osculis aut contactibus etiam partis honestæ capitur. Quàmvis diligenter ab ejusmodi abstinendum sit: quia fragilitas humana magna est, actusque isti periculosi sunt, ac multos ad culpam mortalem ducunt. Aspectus autem partium inhonestarum personæ alterius sexûs censetur juxta Doctores impudicus, & regulariter mortalis, etsi prætendatur fieri non propter delectationem libidinofam, sed ex curiositate, aut prætextu stultæ ac diabolicæ mortificationis. Estque contra honestatem naturalem ac urgentissimus stimulus ad libidinem, maximeque periculosus. Cæterum in prædicto turpi aspectu causâ curiositatis facta, Quidam hanc limitationem apponunt, nisi tam breviter fieret, ut non esset occasio magnæ commotionis in corpore, vel nisi ratione ætatis planè puerilis aut senilis, aut frigidissimæ complexionis, abesset in aspiciente omne periculum carnalis, sive commotionis, sive delectationis: His enim positis, aspectum, tametsi ex se turpem, non esse mortalem probabiliter tradunt Sanchez & Bonacina, ut inquit Sylvius quæst. 154. art. 4. conclus. 8. addens aspectus illos inter personas ejusdem sexûs absente omni carnalitate ejusque periculo esse veniales, uti contingit interdum inter natantes: eò quod hujusmodi aspectus non videantur tam inhonesti aut ad libidinem provocantes. Quod magis apparet in aspectu propriæ carnis ex levitate aut curiositate obiter facta.

38.
An, vel quale peccatum sit Turpiloquium.

Ad Turpiloquium quod spectat, ipsum, uti & cognitio rerum turpium, est per se indifferens: immo, si fiat ad investigandam veritatem pro confessionibus vel concionibus, erit res bona. Idem est de descriptione, pictione & auditione earum.

Colloquia verò lasciva facta ex levitate, sinè ullo alio malo, sive periculo vel scandalo, non excedunt malitiam venialem: quàmquam sæpiissime fiant mortalia, dum astantibus datur occasio delectationis morosæ, vel consensus in turpia. Si autem locutio fiat de rebus turpibus animo sese oblectandi rebus ipsis narratis & objectis, tamquam præsentibus imaginationi, erit peccatum mortale vel veniale, prout ipsa objecta narrata sunt mortalia vel venialia. Ratio est: quia tunc habetur delectatio morosa, quæ est mortalis vel

venialis juxta objectum, quò quis delectatur. Idem dicito, si locutio fiat animo se vel alios excitandi ad turpia, etsi desit animus perficiendi. Ita Sanchez lib. 9. de Matrim. d. 46. num. 39. & alii. Hinc est, quòd inter conjuges ejusmodi verba liceant, quia ipsi actus illis licent. Si denique locutio fiat de rebus turpibus ob voluptatem, quæ præcisè oritur ex narratione talium rerum absque ulteriori intentione mala, erit venialis juxta Lessium l. 4. c. 3. n. 63. Sanchez & alios. Ratio est: quia sicut delectatio, quæ percipitur de cognitione rerum turpium, non est per se mortalis, ita nec delectatio, quæ percipitur ex talium narratione.

Quod de aspectu pudendorum disparis sexûs dictum est, æquè aut à fortiori juxta Doctores censendum est, præsertim de contractu eorundem, utpote ex se inhonesto; qui nempe fit sinè rationabili causa, etsi non ex affectu libidinis. Quàmvis videatur variis Doctoribus dari posse adeò levis & subitaneus, ut absente, nec intentâ venereâ delectatione, jocus seu curiositas non sit mortalis. Quòd in contactu remoto seu mediato facilius videtur posse admitti. Inter personas autem ejusdem sexûs, citra periculum carnalis delectationis verosimile putat Sanchez lib. 9. de Matrim. d. 46. esse solùm veniales prædictos tactus ex joco vel levitate factos. Quod etsi in iis, qui valde leviter & obiter fiunt, posset admitti, non tamen juxta Sylvium q. 154. art. 4. concl. 3. in fine, si levitas & jocus sit omnino deliberatus, ob nimiam turpitudinem & periculum. Saltem nemo non libidinofus tales foeditates admittit; & vix aut numquam sinè libidine quæsita vel admittenda. Inter impuberes veneris expertes faciliè similes levitates contingunt sinè culpa gravi. Etiam posset tactus, uti aspectus inhonestus fieri adeò ex improvisio, ut sit nullo peccatum defectu voluntarii. Si quis denique se ipsum tangat in parte verenda, non quidem causâ delectationis venereæ, sed ex levitate aut curiositate, absente alio periculo (quod frequenter abest) censetur non esse gravis culpa.

Denique advertit Lessius lib. 4. cap. 3. dub. 40.

8. num. 60. ex Navarro; quod etsi juxta præmissa, aspectus & contactus causâ mendendi in partibus secretioribus adhibitus liceat, tam in aspiciente & tangente, quàm in aspectum & tactum admittente; nihilominus mulieres, præsertim virgines, non teneantur hunc medicandi modum à viris admittere: eò quod nemo teneatur tale genus curationis admittere, à quo magis abhorret, quàm ab ipso morbo, aut etiam morte; prout multæ pudicæ virgines malunt morbum aut mortem, quàm à viris contingi. Deinde (addit Lessius) nemo tenetur admittere id, cui conjunctum est periculum turpis motûs, aut delectationis carnalis, immo ad heroicum castitatis gradum pertinet

39.
Quid censendum de tactibus inhonestis.

An contactum hunc teneantur virgines causâ mendendi admittere.

tinet malle mori, quàm permittere in se turpes imagines, aut sensum ullum libidinis. Ita ille.

Q U Æ S T I O. IV.

De Abstinencia, Sobrietate Vitiis- que Oppositis.

41.
*Quid Ab-
stinencia.*

*Qua ejus
regula.*

ABSTINENTIA (quæ interdum significat excellentiorem quemdam gradum temperantiæ in esculentis) hîc sumitur pro ea temperantiæ specie, quæ moderatur cupiditates & delectationes esculentorum. Moderatio verò debita tunc servatur, quando esculenta sumuntur, prout valetudini & præcipuè officiis mentis congruit. Et quidem singularis abstinencia ob fines altiores interdum est laudabilis exemplo Sanctorum, etsi valetudo & corporis robur interdum minuat: in quo tamen discretio est necessaria.

42.
*Quid So-
brietas.*

Sobrietas (quæ aliquando latissimè sumitur: aliquando pro virtute temperantiæ in communi, ut *Sap. 8.* & *ad Tit. 2.*) hîc accipitur pro ea temperantiæ specie, quæ moderatur cupiditates & delectationes poculentorum seu potûs inebriare valentis. In qua quidem materia laudabile est servare mensuram, idemque specialem difficultatem habet ob passionem in hac materia vehementiorem. Quare excessus in potu non valente inebriare, v. g. aquâ saccharatâ, opponitur abstinentiæ, non sobrietati, ut supponunt Doctores eò quòd hujusmodi potus afficiat appetitum, sicut esculenta strictè dicta. Estque virtus sobrietatis multum commendabilis, præsertim Rectoribus & Judicibus, ac viris Ecclesiasticis, quorum functiones vigilem semper rationem mentemque serenam exigunt. Quod pluribus stabilire, supervacaneum foret.

*Quibus
maximè
commen-
danda.*

43.

Omissis autem vitiis per defectum oppositis (quæ rarissima sunt, & nomine stuporis seu insensibilitatis *quæst. 1.* tractatæ comprehendi possunt) agendum restat de oppositis per excessum. Unum porro oppositum abstinentiæ consistit in eo, quòd per ipsum excedatur in appetitione & usu esculentorum, & solet specialiter appellari gula: alterum sobrietati oppositum, consistit in eo, quòd per illud excedatur in appetitione & usu potûs inebriativi; & continetur etiam generali nomine gulæ, prout ipsa solet numerari inter vitia capitalia: specialiter autem vocatur ebrietas tunc maximè & ordinariè, quando ex inordinata potûs appetitione proceditur usque ad violentam privationem usus rationis.

44.
*Gula vi-
tium capi-
tale varia,
præsertim
luxuriam,
gignit.*

Est itaque vitium gulæ, præsertim generatim sumptum, juxta *Grogorium 31. Moral. cap. 17.* aliàs 31. capitale peccatum. Cujus hæc numerantur ibidem filia, Mentis hebetudo, Inepta lætitia, Scurrilitas, Multilo-

quium seu garrulitas, & Immunditia, tum corporis quoad vomitus & fæda excrementa, tum insuper mentis, quam saturitas generat. Nam etiam (quod sacræ Litteræ docent, & Patres passim inculcant) vitia carnis ex nimio ventris cultu nascuntur; adeò ut pro dispositione membrorum corporis, ventris scilicet & verendorum, sit similis ordo vitiis, ut insinuat *Gregorius supra*. Undè gravi frequenter periculo ex sensu Patrum, adstipulante experienciâ, exponitur castitas hominum hujusmodi vitio deditorum. Accedunt præterea incommoda gravia, quòd nimium plerumque ex immoderantia valetudo tollatur, vita abbreviatur; ut juxta *Vulgatum* plures occidat gula, quàm gladius, impotentia solvendi creditoribus &c.

*Qua præ-
terea in-
commoda.*

E contra verò ex abstinencia & sobrietate nascuntur bona opposita. Abstinencia enim sive parsimonia cibi & potûs, non solum rei familiari & valetudini conservandæ, vitæ prolongandæ, justitiæque servandæ plurimum opportuna est, sed etiam carnis rebellionem frænât, eamque spiritui subjectam reddit: nequè sensus solum, sed etiam mentem serenat, eamque ad quælibet functiones divinarumque rerum contemplationem, consumptis vaporibus caput replentibus, aptiorem reddit; indeque animam ad divinas illuminationes aliaque sancti Spiritûs charismata capeßenda præparat. Et specialiter, præsertim abstinencia (ut alia commoda præteream) valet ad satisfaciendum pro peccatis, atque Dei misericordiam impetrandam, nec non merendum apud ipsum. Quod Patres, agendo in particulari de jejunio, pluribus confirmant.

45.
*Commoda
Abstinen-
tiæ & So-
brietatis
quæ.*

Committitur utrumque peccatum maximè per excessum in quantitate. Quàmvis etiam in qualitate contra abstinenciam & sobrietatem juxta doctrinam *Greg. 30. Moral. cap. 13.* aliàs 27. communiter receptam à Theologis possit peccari, sic ut universim contra illas virtutes peccetur quintuplici modo, sequenti versu expresso:

46.
*Quibus
modis con-
tra Absti-
nenciam &
Sobrietatem
peccetur.*

Præproperè, Lautè, Nimis, Ardenter, Studiosè. Indecentia tamen in acceleratione temporis, multiplicatione refectionum, festinatione &c. potest ex causa honesta interdum tolli.

De manducatione carnis humanæ constat apud omnes, ipsam instar actûs ferini magis, quàm gulæ, esse graviter illicitam extra necessitatem, etiam loquendo de carne hominis jam interfecti (occidi numquam posse hominem, ut inde alimentum sumas, certissimum est) nam illa non est concessa homini in alimentum, ut omnibus ingenta ratio dicat. Ob quod homines non barbari ex sua natura ab ea comestione tantopere abhorrent. Quàmvis velut licita admittatur praxis Medicorum, quâ caro hominis unguentis condita instar medicamenti (quod *Momiam* Medici vocant) adhibetur velut ef-

47.
*Manduca-
tio carnis
humana,
cur illicita.*

*Qualiter
liceat ejus
usus ad Me-
dicinas.*

ficax

efficax ad ſanationem quorundam morborum: eò quòd tali uſu humana caro ſic alteretur & præparetur, ut cenſeatur non ſumi inſtar alimenti, ſed medicinæ, à qua quidem natura non ita abhorret.

48.

An in extrema neceſſitate ſi aut de bitum comedere carnem humanam.

An verò in caſu & ratione extremæ neceſſitatis, quo aliàs fame pereundum eſt, permiſſum foret manducare carnem humanam hominis alià occasione mortui vel interfecti, neceſſitate abſtergente inordinationem (prout & licita tunc eſt occiſio inſaſoris, ac mutilatio proprii membri ad conſervandam vitam) variant Doctores. Affirmat *Abulenſis*, *Navarrus*, *Saa*, *Toletus*, *Leſius* & alii paſſim, contra *Azorium*, *Victoria*, *Valentia* & alios; quàmvis nemo ſit obligatus vitam adeò extraordinario medio conſervare; uti probat *Leſius* l. 4. cap. 3. dub. 2. num. 12. à fortiori ex eo, quòd vitam quis non teneatur conſervare comedendo mures, canes & ſimilia animalia immunda, aut quærendo medicamenta extraordinaria, vel fugiendo terram minùs ſibi ſalubrem.

49.

Gula ex communi ſententia eſt veniale peccatum ex genere ſuo.

Difficultas reſtat, an vel quando peccatum gulæ & ebrietatis ſit mortale. Eſtque communis ſententia Doctorum cum *D. Thoma* q. 48. art. 2. peccatum gulæ ſolùm eſſe veniale ex genere ſuo. Unde Doctores paſſim inferunt, non fore mortale, etſi quis comedat ad ſaturitatem, immo etſi intendat aut prævideat vomitum in natura ſana (quod addo: nam de natura debili ſeu infirma non eſt quæſtio) vel (quod Nonnulli addunt) etſi vomat, ut iterum comedat & delectationibus cibi fruendo ventrem iteratis vicibus repleat. Idemque cenſent de exceſſu in potu, ſecludendo læſionem uſus rationis. Loquuntur autem per ſe, & ſecluſo incommodo extrinſeco, quale frequentiffimè ſub eſt; puta incurſio diverſorum morborum, ſeu notabilis læſio valetudinis, & abbreviatio vitæ, indigentia gravis uxoris & prolium, deſtructioque familiæ, contractio debitorum inſolubilium, aut impotentia non ſolvendi jam contracta, periculum morale incidendi in peccatum carnis, aliudve ſalutis, grave periculum.

50.

Valde cre dibile eſt, gulam poſſe fieri mortalem in genere ſuo.

Quod tamen de gula communiter docetur, non modicam difficultatem habet: quia Apoſtolus ad *Galat.* 5. uti ebrietates, ſic & com-eſſationes (quæ propriè loquendo ſunt vitium gulæ (enumerat inter opera carnis, quæ ſunt mortalia. Quàmvis plures Apoſtolum explicent, quaſi per com-eſſationes intelligat temulenta & laſciva ebriorum dicta & facta, conformiter ad vocem græcam; vel inhoneſta & luxurioſa convivia, quæ ſcilicet ita aguntur, ut neminem pudeat inhoneſtè aliquid dicere vel facere: ſed contrà facit, quòd impudicitias Apoſtolus ſuprà, & ad *Rom.* 13. à com-eſſationibus diſtinguat, aut certè, quòd agat de conviviiis, à quibus non recedunt convivæ, niſi poſtquam corpus & mentem plenè obruerint cibo & potu, ut com-eſſationes ſint quaſi perfectio ebrietatis, uti

homicidia ſunt complementum iræ; ut videre eſt apud *A Lapide* in d. locum ad *Gal.* Deinde etiam intra limites ipſius gulæ apparet poſſe graviter tranſiliri præſcriptum rationis contra ipſam temperantiam, quando nimirum cenſeri poteſt monſtroſa & beſtialis inglu-vies; qualis multis apparet, dum advertenter quis ſe ita ingurgitat cibis, ut natura valens neceſſitetur ad vomitum, vel certè, dum quis poſt ingurgitationem vomit, ut ruruſum ſe ingurgitet. Quod certè valde turpe & beſtiale apparet, ut ait *A Lapide* ſuprà.

Quòd verò attinet ad ebrietatem, ex com-muni ſaltem ſententia omnium Doctorum, immo & ſenſu Fidelium ac Patrum volun-taria & perfectæ ebrietas eſt peccatum mortale: gravis enim inordinatio eſt in hoc, quòd quis ſciens & volens ita ſe ingurgitet potu, ut non tantùm uſu rationis (quo etiam connaturaliter quis privatur per ſomnum) ſed inſuper poteſtate propinquâ utendi ratione, etiam in vigilia, violenter ſe privet. Idem patet ex Apoſtolo ad *Galat.* 5. ubi ponitur inter opera carnis excludentia à regno Dei. Quod intel-ligitur ab omnibus etiam de unico ebrietatis actu; uti intelliguntur cætera opera carnis excludere à cælo, etiam ſingula & ſemel commiſſa. Quare dum Apoſtolus 1. ad *Cor.* 6. utitur voce *Ebriofus*, etiam ſignificat eum, qui ſemel ſe inebriat, uti per furem, qui ſemel furatur. Et vox Græca non ſolùm ebriofum quaſi habitualem, ſed etiam ſimpli-citer ebrium ſignificat.

Quòd verò *Auguſtinus* *Serm.* 41. de Sanctis inter peccata letifera ponat ebrietatem, ſi ſit affidua; id facit, non quaſi putet aliàs non fore grave peccatum, ſi ſit perfectè volun-taria; ſed ut oſtendat, ſe loqui de ea, quæ eſt perfectè voluntaria; prout plerumque non eſt in iis, qui rarò inebriantur, quia ignorant vim potûs, aut ebrietatem non præ-vident. Eſt autem voluntaria, quando vel directè intenditur; vel bibitur pro poſſe, non curando, utrùm ebrietas ſequatur, vel non ſequatur; aut quando advertitur inebriationis periculum, ſi pergatur in bibendo & tamen non ceſſatur.

Alioquin *Auguſtinus* eſt vehemens infectator ebrietatis, tamquam gravis peccati, ut patet *Serm.* 231. & 232. de Tempore. Immo poſteriori loco videtur ſatis apertè docere graviter illicitam fore inebriationem, etſi ea fieret metu mortis, quam tyrannus alioquin minatur. Dicit enim: *etiam ſi ad hoc venire-tur, ut tibi diceretur, aut bibas, aut morieris: melius erat, ut caro tua ſobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur.* Quòd etiam docet inter alios *Cajetanus*, *Azorius*, *Wiggers* *Tract.* de Temperantia cap. 2. dub. 5. contra *Leſium* cap. 3. dub. 4. n. 37. & quosdam alios explicantes *Auguſtinum* de comminatione mortis in contemptum ſobrietatis; ſed non rectè, ut ex contextu ponderat *Wiggers* ſuprà. Ratio eſt: quia comminatio mortis

51.

Perfecta ebrietas eſt peccatum mortale. Probatur ratione.

Idem docet Scriptura.

52.

Auguſtini dictum ex-ponitur.

Quando ebrietas cenſeatur voluntaria.

53.

An licitum ſit ſe inebriare metu mortis ab alio in-ferenda.

mortis non tollit inordinationem per se homini indignam, quæ est in ebrietate; sicut nec illam, quæ est in fornicatione.

54.
An saltem sit licitum ex præscripto medici.

An verò ex præscripto medici causâ sanitatis licitus sit abundantior potus usque ad privationem usûs rationis, si non suppetat aliud sanationis remedium, dubitatur. Dato autem casu (cujus possibilitatem examinent medici; & saltem non apparet privationem usûs rationis per se necessariam esse posse ad sanationem) adhuc illicitum id fore censent *Angelus, Tabiena, Rosella V. Ebrietas*. Plures tamen cum *Sylvestro, Caietano, Navarro* non improbabiliiter oppositum censent; eò quòd homini sic constituto seu complexionato talis sumptio potûs non censeatur superflua, sed moderata, etiam attento proprio & proximo fine ipsius sumptionis. Secus est, in casu comminationis mortis. Confirmari idem potest ex eo, quòd ob similem rationem non peccet peccato gulæ, qui judicio medicorum varia edulia copiosè ingerit ad vomitionem movendam; quia videlicet nèque ob deletionem, sed sanitatem id agitur, nèque modus rationis respectu talis subjeçti excedi videtur.

55.
Quæ signa ebrietatis.

Signa ebrietatis solent assignari, quòd quis postridie non meminerit præteritorum, v. g. quomodo domum venerit aut se quieti dederit; quòd aliqua fecerit, quæ mente integrâ non solet facere, v. g. turpia proferendo vel agendo, familiam turbando, cum aliàs sit castus & pacificus. Non sufficit tamen gressûs titubatio, linguæ balbuties, capitis vertigo, visûs offuscatio, levis rationis perturbatio: quæ solum videntur esse signa crapulæ venialis.

56.
An vel quando sit mortalis potitatio retento usu rationis.

Existimo nihilominus non requiri totalem privationem usûs rationis: sed sufficere gravem valde illius perturbationem, sic ut homo rationabiliter se ipsum in communibus seu necessariis dirigere nequeat; ut cum aliis rectè *Marchant Tom. 2. Tract. 7. Tit. 2. q. 2.* ridiculum & viris doctis indignum esse exemplum asserens, quod Nonnulli affirmant, eum, qui crapulâ & vino velut sepultus jacet in platea, si signum possit dare, ut currus divertat, vel se submovere, nè super se transeat, ebrium non esse, quasi verò id etiam brutum naturali instinctu facere non possit. Addo insuper cum eodem *Marchant supra* esse mortalem excessum, quando temperantia enormiter læditur, servato usu rationis; prout enormiter læditur per bestiales illas & monstruosas helluonum quorundam potitationes, quæ stylo Scripturæ vinolentiæ, immo & ebrietates dicuntur. Videntur enim hujusmodi excessus uti valde bestiales, sic graviter adversari rationi. Ideoque *Isaia 5.* dicitur: *Va* (quòd juxta regulam ab omnibus receptam non dicitur, nisi ubi est grave peccatum) *qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Quod specialiter de illis dicitur, qui à potu*

non tanguntur, sed mente integrâ potant & ingurgitant se, etiam miscendo potus diversos inebriativos; ut rectè notat *Sasbouth. in d. locum*. Consonat etiam illud, quod ibidem paulò superius dicitur: *Va, qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino astueris*. Item illud *Prov. 23. Cui va? ... Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* Prædictis consonant ea, quæ scribit *Estius in illud 1. Cor. 5. Aut ebriosus*. Hæc autem subjecio lubenter judicio aliorum, fortè melius, dum tamen sobriè, sapientium: nolens criticorum more receptas insignium Doctorum sententias stylo censorio notare, quas non notat S. Mater Ecclesia.

Ex dictis colligi potest, esse inordinatum provocare invicem ad æquales haustus: quod proinde reprobatur *Augustinus Serm. 231. de Temp.* eos ebriis, etiam quòd ad culpam, æquiparans, qui usque ad vomitum ingurgitare se non erubescunt, & ad mensuras sine mensura bibere. *Majora enim* (subdit) *pocula providentur, certâ bibendi lege contenditur: qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine*. Ratio est: quia in tali modo bibendi ratio vel necessitas non statuitur regula bibendi, sed venter alterius, vel tota viscerum & venarum capacitas: unde utres vel lagenæ tales potius dicendi sunt. Seclusâ tamen intentione aut periculo perfectæ seu gravis inebriationis, propriæ aut alienæ, non erit peccatum mortale juxta receptam Doctorum sententiam. *Augustinus* quoque loquens de certamine potantium veluti gravi crimine, supponit consequi ebrietatem. Ejusmodi autem certamina graphicè delineavit & refutavit *Ambrosius lib. de Elia & Jejunio c. 13.* Vide etiam pulcherrimè de his differentem *Basilium Hom. 14. In ebrietatem*.

An licitum sit cauponibus propinare potum se inebriaturis, debet judicari ex regulis charitatis, traditis in materia de Scandalo. An licitum sit inebriare alterum, ut hæc ratio à majori peccato impediatur, dubitatur à Nonnullis. Affirmat *Lessius cap. 3. dub. 4. num. 33.* Sed meritò negat *Bonacina, Layman, Wiggers, Castro Palao* & alii passim: quia non sunt appetenda aut procuranda mala, etiam minora, etsi permitti possint, ut eveniant bona. Aliud est, si cui consuleretur præcisè diminutio mali jam concepti, nè integrè committatur. An autem mala in ebrietate commissa sint peccata, vide *Part. 2. Tract. de Peccat. in communi disp. 5. quæst. 10.*

Si denique quærat, cur à plurimis quarundam regionum peccatum ebrietatis minoris fiat? Resp. partim ob affectum nimium erga comestiones & potationes: partim ob frequentiam abusu: partim, quia apprehendunt amicitiam gulæ symbolis esse fovendam: partim, quia ii, qui maximè exemplo suo deberent alios deterrere, frequenter ventri & potitationibus nimium dediti sunt.

Pro fine paucis notanda venit nova Ethica
P. Fran-

57.
Qui sit illicitum provocare ad æquales haustus.

58.
An liceat inebriare alterum, ut sic impediatur à graviore malo.

60.
Cur Ebrietas variis in locis minoris fiat.

60. Pro fine paucis notanda venit nova Ethica P. Franciſci Bona Spei in ſuo recens edito Tr. I. de Jure & Juſt. d. 1. ubi cum nu. 98. aſſeruiſſet gulam ſeu exceſſum in cibo eſſe peccatum mortale, allegans inter alia illud 1. Cor. 3. alias 6. Neque ebriofî regnum Dei poſſidebunt (ubi tamen de ſola ebrietate eſt ſermo) reſtringit hoc ad caſum, quo quis ob gulam paratus eſt transgredi aliquam legem gravi- ter obligantem, aut ſibi vel alteri grave nocu- mentum (interferit velut tale, privationem uſûs rationis; eſſi meo & communi judicio ex gula non natam oriri) adferre; adeoque peccatum reduci ad diverſa decalogi præcep- ta: at ſi hæc tollas, non ſatis apparere, quod multum vel parum comedere vel bibere ſit majus peccatum, quàm multum vel parum ambulare. Unde conſequenter n. 100. in in- gurgitatione cibi & potûs uſque ad vomitu- tum non agnoſcit peccatum, niſi ratione adjunctæ transgreſſionis alterius legis: quâ proinde realiter ſeparatâ, nullum eſt (ut in- quit) peccatum.

Inter alia idem aſſerit ingluviem uſque ad vomitum non eſſe pec- catum, ſe- cluſâ aliâ transgreſ- ſione.

61. Quod quidem indubiè repugnat omnium ſobriè ſentientium judicio, & evertit pro- prium gulæ vitium ſeu malitiam. Caditque exceſſus iſte ſub graviffimam reprehentionem Auguſtini Serm. 231. de Temp. inter gra- viores & infames ebriorum deordinationes numerans: *Frequenter etiam uſque ad vomitum ingurgitare ſe non erubescunt, & ad menſuras ſine menſura bibere.* Quin & ipſa Scriptura Iſaia 28. velut rem abominabilem refert: *Omnes menſa repleta ſunt vomitu.* Quod verò addat hic Auctor, non dari caſum, quo abſit alte- rius legiſtransgreſſio, falſiſſimum eſt: cur e- nim quis ſe cibo vel potu ita ingurgitans, ſemper debeat, vel uſu ſe rationis privare, vel jejunium frangere, vel creditoribus non ſatis facere &c. ? Neque ex eo, quod in parco a- more ſui, divitiarum, honorum, ſcientiæ &c. non ſit inordinatio, ſequitur hanc non eſſe in amore prædictorum inordinato. Idemque eſt in materia eſculentorum & poculentorum; quæ ſunt objectum propriæ virtutis, ſcilicet abſtinentiæ & ſobrietatis, & oppoſiti vitii (quod utique per ſe, & ſeclufis aliis ab omni- bus Sanctis numeratur inter vitia) gulæ ſive intemperantiæ: ſecus eſt de ambulatione. Neque ferendum eſt, quod ſibi objiciens: quid ſi quis cibum ſumptum evomat, ut ex ſumendo novam delectationem ſumat? re- torquendo respondeat: quid ſi quis à prima deambulatione ceſſet, ut ex aliis novam dele- ctationem ſumat? quaſi verò res hæc ſit iſti pluſquam beſtiali comparanda.

Aliud ejuf- dem Aucto- ris dictum improba- tur.

62. Tandem tamen quia juxta ipſum vix um- quam contingit, quin ſimul ſubſit aliud in- commodum, ſeu alterius gravis legis trans- greſſio (quod falſum eſt) dic (inquit) ſimpli- citer eſſe brutalitatis peccatum mortale. E- gregium ſanè argumentum, quo exceſſus præfatus concluditur eſſe peccatum brutali- tatis ex eo, quod vix umquam abſit alterius

legiſtransgreſſio (à qua malitiam deſumi contendit) v. g. jejunii Eccleſiaſtici, non fu- randi, ſatisfaciendi debitis, non lædendi pro- priam valetudinem &c. quæ ſpecificaverat n. 98. quaſi verò non jejunare, vel alias leges transgredi ſit peccatum brutalitatis, aut inde exceſſus prædictus malitiam brutalitatis (ſi illam aliàs de ſe non haberet) accipiat.

Pari ratione pergit num. 105. ebrietatis gravem malitiam referre ad alterius legiſtransgreſſionem: juxta ipſum ſemper conjun- ctam, videlicet quod violetur dominium Dei in uſum noſtræ rationis, quod nobis Deus non ſubjecit in ordine ad talem effectum, ſe- cùs in ordine ad medicinam vel ſomnum. Quare ſpecialis malitia ebrietatis eſſet injuſti- tiæ reſpectu Dei. Quod non credo conforme communi apprehenſioni, etiam ipſorum pec- cantium. Malitia itaque conſiſtit in beſtiali inordinatione ſuperiùs deſcriptâ.

Infert quoque num. 106. difficulter proba- ri, quod potitare etiam uſque ad privationem uſûs rationis, non delectationis, ſed ſomni mo- derati conciliandi gratiâ, ſeclufis aliis extrin- ſecis, ſit magis peccatum, quàm ſit ipſe ſom- nus extra caſum neceſſitatis; quod tamen ſubjicit examini aliorum: ſed abſque exami- ne falſiſſimum apparet. Prout & hoc, quod num. 107. ſubdit difficulter probari eſſe pec- catum, ſi alterius legiſtransgreſſionem ſeclu- das, indies potitare, ſine perfectâ ebrietate: quaſi verò cum imperfectâ ebrietate ſimilive exceſſu id agere non ſit ullum peccatum. Idemque num. 108. reſpondendum cenſet de provocatione ad æquales hauſtus; quæ tamen ab omnibus improbatur tamquam inordina- ta, ſaltem ad minus venialiter, etiam ſeclufâ perfectâ ebrietate.

Non eſt denique probandum, quod juxta ipſum num. 103. potitans uſque ad privatio- nem uſûs rationis cum naſſea vini præciſè ad ſatisfaciendum amico, dicendus ſit potiùs ſe eo uſque ingurgitaſſe, quàm inebriaſſe. Non enim dubitandum apparet, quin talis potitatio comprehendatur inter ebrietates juxta Apo- ſtolum excludentes à regno Dei, inter quas etiam ex profeſſo recenſetur ab Auguſtino Serm. 232. de Temp. Et meritò: cum uſus de- lectabilium guſtûs inordinatus uſque ad pri- vationem iſtam non minùs ſit vitium com- pletum ſobrietati oppoſitum, quàm fornicatio, pollutio &c. ſint luxuria oppoſita caſtita- ti, eſſi delectabilia hæc non propter delecta- tionem, ſed vel ob ſanitatem, vel ob alios fi- nes appetantur.

63. Opinio ejuf- dem de ma- litia ebrie- tatis ex- penditur.

64. Alia de po- titationi- bus dicta ejufdem breviter re- probantur.

65. An cenſen- dus ſit ſe inebriaſſe, qui potitat cum naſſea vini uſque ad priva- tionem uſûs ratio- nis, præciſè ut ſatisfa- ciat amico.

Q U Æ S T I O V.

De Jejunio Eccleſiaſtico.

I EJUNIUM ſignificat ciborum parſimoniam ſpecialiter, ſive quoad rariorem & par- ciores uſum, ſive quoad victûs aſperitatem majorem, quàm virtus abſtinentiæ per ſe re- quirat. Quod diverſimodè à diverſis Sanctis

66. Quid ſig- nificetur nomine je- junii.

*Quodnam
dicatur Ec-
clesiasti-
cum.*

*Illud re-
ctissime in-
dicit Ec-
clesia.*

omnis ævi practicum est. Dicitur Ecclesiasticum, quando fit modo per Ecclesiam præscripto, qui est, ut abstinetur à cibis certi generis, & pluribus refectionibus in die naturali, & servetur certa refectionis hora. Quod quidem Ecclesia ob maximas jejunii utilitates, causasque justissimas merito certis anni diebus præcepit fidelibus: quidquid exemplo quorundam antiquiorum Hæreticorum nostri Recentiores contradicant, satis refutati per consensum & usum omnium sæculorum, jam inde à temporibus Apostolorum. Immo ab his institutum esse, Ecclesiæque traditum jejunium quadragesimale, Patres passim testantur.

*67.
Generales
Hæretico-
rum contra
Jejunium-
cavillatio-
nes quæ-*

Varia porro, quæ in jejniis Catholicorum Hæretici arguunt, ex parte sunt generalia ad alias Ecclesiæ leges, opera meritoria & satisfactoria, ac denique opera supererogationis; quæ alibi refutantur: ut quod sint contra libertatem christianam, spectentque ad servitutem judaicam; quod adhibeantur ad mercedem & satisfactionem; quod sit superstitiosum adhibere aliquid ad cultum Dei, quod non est ab eo præceptum. Quasi verò non sufficiat præcipi ab Ecclesia, aut à Deo commendari, prout jejunium commendatur *Tob. 12. Dan. 10. Joel. 2. 2. Cor. 6.* idemque laudatur in Anna vidua *Luce 2.* Sanè obsequia spontanea solent esse gratiora, certè non respuenda etiam in humanis.

*68.
Quanam
specialiter
contra
idem ob-
jectant ex
Scripturis.*

Specialiter autè ad præsens institutum pertinet, quod abstinentiam à certis cibis dicant esse vocatam ab Apostolo *1. ad Timoth. 4.* doctrinam dæmoniorum, ubi rationem addit: *quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Deinde dicunt delectum ciborum pertinere ad Judaicas ceremonias; ac proinde Ecclesiam facientem talem delectum reincidente in Judaismum. Undè hoc redarguit Apostolus *ad Coloss. 2. Nemo vos judicet in cibo, aut in potu.* Quare etiam *Matth. 15.* Christus dicit: *Non quod intrat in os coinquinat hominem.*

*69.
Eadem dis-
solvuntur.
Ecclesia non
vetat cibos
tamquam
immundos
ex se, aut
vi legis ve-
teris.*

Verùm ad hæc respondetur Catholicos non abstinere à quibusdam cibis tamquam ex natura sua illicitis aut immundis; prout fecerunt *Tatiani Manichæi, Priscillianistæ* & quidam alii Hæretici, quos per prophetiæ spiritum prænuntiavit Apostolus aliquando venturos *1. ad Timoth. 4.* Neque etiam abstinere Catholici à quibusdam cibis tamquam ob significationem aut ratione legis veteris adhuc immundis, quos reprehendit Apostolus *ad Coloss. 2.* Nam planè contrarium docet Ecclesia Catholica, ideoque tempore & loco quolibet cibos percipere fidelibus permittit. Abstinent igitur Catholici certis diebus à quibusdam cibis, secluso præcepto Ecclesiæ licitis, ac ex natura sua bonis, ob carnis mortificationem aliasque utilitates: quod bonum ac religiosum esse, satis probant Sanctorum exempla, etiam in sacris litteris commendata: sic Daniel à carne, vino &

*Quam va-
tione id fa-
ciat.*

aliis delicatioribus per tres hebdomadas abstinent *Daniel. 10.* Rechabitarum à vino *Jerem. 35.* Et Nazaræi ob omni, quod inebriare posset *Numer. 6.* Sic etiam Joannis Baptistæ esca fuit mel sylvestre & locustæ *Matth. 3.* Idem à principio imitati sunt plerique maximi Sancti novi Testamenti.

Ad locum Matthæi, dico Christum ibi non agere de delectu ciborum, sed docere id, quod intrat in os, si videlicet sit cibus aliquin licitus, non coinquinare animam, nec fieri cibum immundum ex eo, quod sumatur illotis manibus. Discipuli enim non reprehendebantur, eò quod comederent cibos vetitos, sed tantum, quod non lavarent manus: neque etiam Christus intendebat docere animas Judæorum non fore coinquinandas, si ipsi comedisent cibos, lege tunc adhuc obligante vetitos, aut licitos quidem, sed intemperanter: id enim manifestè falsum esse etiam Hæretici fateri coguntur. Quod si tamen generaliter intelligere quis vellet sententiam Christi, intelligenda erit, quod cibus intrans in os, secundum se præcisè, & ex vi sua, non coinquinat hominem. Quo non obstante, potest coinquinare ratione inobedientiæ aut scandali, alteriusve circumstantiæ; ut manifestum est exemplo vetiti fructus, qui utique ex natura sua non erat malus, cujus tamen comestione contra obedientiam facta Protoparentes se & posteritatem perdiderunt.

Quod itaque attinet ad cibos, à quibus tempore jejunii Ecclesiastici abstinendum est, hi sunt primò & principaliter carnes (in quibus tamen potest, uti in aliis rebus, dari levitas materiæ) dein ova & lacticia. In plerisque tamen Provinciis extra quadragesimam non est vetitus usus ovorum, aut usus lacticianorum, ut notant passim Doctores, & consuetudo docet. Sed neque jure communi extra illud tempus esse vetitum; Varii notant. Immo in diversis locis, ut hîc in Belgio & Germania, permittit consuetudo usum lacticianorum, etiam in quadragesima, exceptis paucis aliquot diebus, quos Episcopi solent pro suo rationabili beneplacito designare; & quidem in hac Diocesi Mechlinensi assignari solent quatuor postremi dies hebdomadæ sanctæ, in aliis iisdem, vel plures aut pauciores.

Quare pro abstinentia à certis cibis, hæc esto regula, Abstinendum scilicet ab iis, quorum usum tali loco, talibusque jejunii diebus, Ecclesiæ consuetudo, alioquin in variis locis varia, non permittit.

Quamvis autem *Fagundez* & pauci alii apud *Castro Palao* hîc *disp. 3. p. 2. §. 1.* (cui id ipsum videtur probabile *num. 6.*) existiment non obligare graviter abstinentiam ab ovibus & lacticiis. Oppositum tamen habet communis Doctorum consensus; quod etiam probat *Castro Palao sup.* Constat enim satis de prohibitionem & dispensationem (quæ prohibi-

*70.
Expenditur
illud Chri-
sti: Quod
intrat in
os, non
coinqui-
nat ani-
mam.*

*71.
A quibus
cibis sit
diebus je-
junii absti-
nendum.
Usus ovo-
rum & la-
cticianorum
quando &
ubi permis-
sus.*

*Regula
servanda*

*72.
Abstinen-
tia ab o-
vis & la-
cticiis an
graviter
preceperit
Ecclesia.*

tionem supponit) dari solita; adeoque gravis est obligatio, supposita saltem materiae gravitate, quæ utique subesse potest (etiam facile quoque sublit materiae levitas) tum junctim, tum separatim, præsertim in ovis. Nec favet oppositæ sententiæ, quod Gregorius ab Augustino Anglorum apostolo rogatus à quibus ultra carnem in quadragesima esset abstinentum, solum responderit (ut referatur c. Denique. d. 4.) *par esse*, ut à prædictis abstineatur. Nam *ly par* non indicat solum congruum esse, ut abstineatur ab ovis & lacticiis (aliàs nè quidem esset obligatio venialis) sed significat paritatem obligationis, q. d. *par est*, ut dum obligamur abstinere à carnibus, etiam obligemur abstinere ab ovis & lacticiis. Unde inter damnatas ab Alexandro VII. Hæc est 32. *non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & lacticia in quadragesima obliget.*

73. *Sententia negantis fundamentum dissolvitur.*
Existimat nihilominus Marchant Tom. 2. Tract. 12. Tit. 3. q. 2. conclus. 2. diebus paucis quadragesimæ, quibus juxta ipsum in memoriam velut primævæ obligationis, ex determinatione arbitraria Episcoporum abstinetur in Belgio à lacticiis, non peccare graviter utentes butyro seu lacticiis (non tamen ovis) quasi censeatur levis materia, neque tanti in Belgio æstimeretur. Quod eatenus saltem verum puto, quod non citò censeatur gravis materia; sæpè etiam adsit excusatio in carentibus oleo (quod in aliis regionibus abundat) aliisque cibis; quos tamen oportet laborare; similiter in lactantibus, oleumque non ferentibus, cui aliæ nationes assuetæ, difficilius uterentur butyro, quam Belgæ oleo. Desiderandum tamen, ut vetus disciplinæ Ecclesiasticæ in jejunii rigor, qui præscripta consuetudine adeò est relaxatus, postliminio restitueretur.

74. *Quid censendum de usu adipis.*
In pinguedine similiter seu adipe (quæ diebus sabbatinis cibi condiri possunt in quibusdam locis; quorum usus spectandus) *Fagundes* & alii non faciunt difficultatem, quasi liceat iis diebus, quibus ova & lacticia. Sed praxis & sensus communis, his præsertim in locis, contrarium docet: & à simili patet ex dictis sup. n. 72.

75. *Abstinencia à pluribus refectionibus exigit lex jejunii.*
Abstinencia à pluribus refectionibus, secundo loco ad jejunium requiritur. Ubi nomine refectionis intelligitur sumptio cibi ad corpus alendum.

Unde frequentior sumptio potus, etsi possit esse contra legem naturalem temperantiæ, non tamen prohibetur lege Ecclesiasticâ jejunii, ut tradit D. Thomas q. 147. art. 6. ad 2. & alii communiter: quia potus ordinatur magis ad sanguinis refrigerationem, cibi distributionem ac digestionem, quam ut alat corpus. Et licet aliquo modo nutriat; id tamen est per accidens, nec est ejus finis, ac non alit tantum, quantum cibis. Unde Ecclesia ejus non habet rationem, ut consuetudo præsens declarat.

76. Quamvis contradicat Marchant. Tract. 12. Herinx Sum. Theol. Pars. III.

Tit. 3. quest. 1. hoc usus argumento, quod immoderatus potus destruat genus jejunii, scilicet abstinenciam, adeoque ipsum jejunium; cum, genere sublato, tollatur species. Verum hic modus argumentandi nullus est: alias enim sequeretur frangi jejunium ab eo, qui immoderate biberet sub refectione, veluti qui pari ratione destruit rationem abstinenciam. Idemque esset de eo, qui immoderate pranderet. Immoderatus itaque potus tollit quidem sobrietatem, non tamen abstinenciam à cibo, qualem præcipit Ecclesia: quæ etiam non vetat gulositatem in comedendo, quam à Deo supponens prohibitam, solum præcipit, ut abstineatur à pluribus refectionibus; cætera relinquens regulis naturalibus abstinenciam & sobrietatis.

Præterea juxta D. Thomam sup. ad 3. non solvit jejunium sumptio electuorum: quia non sumuntur ad nutritionem, sed ad digestionem, seu per modum medicamenti. Nisi quis hæcumat in magna quantitate per modum cibi in fraudem jejunii, ut ait D. Thomas sup. Similiter Ecclesia (ut ait Sylvius quest. 147. art. 6.) non prohibet unum alterumve bolum panis sumere, quando bibendum est, modò eo solum animo sumatur, nè potus noceat; eò quod tunc modicum illud magis sumatur per modum medicinæ, quam cibi. Idem est de modico, quod sumeretur contra vertiginem capitis, aut similem causam; quod habet potius rationem medicinæ, quam cibi.

78. *Qui licita sit cœnula vespertina.*
Usus nihilominus etiam inter probos, inspiciente & connivente frequentibus hominum necessitatibus Ecclesiæ, præscriptus, permittit cœnulam seu collationem vespertinam, non solum nè potus noceat (prout olim fuit introducta) sed etiam alicujus alimenti causâ. Ejus autem qualitas & mensura determinanda est ex eodem usu, probato à timoratis in eadem regione seu loco. Prout in Belgio diebus, quibus lacticia permittuntur, satis communiter offertur, præsertim inter sæculares (nos contentamur frusto panis) pro collatione butyrum & panis, aut etiam caseus, ficus, castanæ, amigdalæ & similes fructus. Immo plures Doctores non faciunt difficultatem in qualitate, sed in sola quantitate, permittentes etiam pisciculos, aut partem magni piscis, ut (omissis pluribus) inter Italos Bonacina disp. ult. de Præceptis q. 1. p. 3. n. 3. Inter Belgas Marchant Tract. 12. Tit. 3. q. 3. dub. 1. Cum enim (ut hic arguit) Ecclesia eam indulgeat alicujus confortationis gratiâ; quid refert, quo cibo, si diei accommodus sit, ea confortatio habeatur, si æqualis sit?

Ad quantitatem quod attinet, debet communi judicio esse modica (quamvis excessus, præsertim bonâ fide factus, non facile sit mortalis) qualis, uti in aliis rebus, sic & in præsentibus, censetur quarta vel quinta pars, ordinariæ scilicet refectionis cujusque; ut censet Fillucius, Layman, & plures alii, Quamvis

Castro Palao sup. §. 2. n. 7. credens quantitatem unius libræ sufficere pro communi refectioe (ex quo sequeretur non posse in collatione sumi ultra tres vel quatuor uncias alimenti; quod durum est, ut ait) censeat, referens alios Doctores, modicam esse quantitatem, quæ octo uncias non excedit. Ex quo sequeretur, posse sumi dimidiam partem communis juxta ipsum refectiois, quod apparet satis laxum: & aliunde refectio communis non est paris quantitatis in singulis, uti patet.

80. Notandum I. Refectionem, etsi physice non continuatam, posse censi unicam, si non sit moraliter interrupta. Unde qui jam inchoatam coguntur relinquere ob superveniens negotium, possunt illam ex intentione & circumstantiis eandem seu unicam, negotio absoluto, complere. Quantitas verò interruptionis, habitâ ratione negotii, temporis & animi interruptentis, prudenti arbitrio definienda est. Secus est, si absit causa. Tunc enim interruptio duarum v. g. horarum judicio *Sylvii sup. quest. 1. concl. 2.* censetur non esse sine fractione jejunii; immo & horæ unius: etsi (ut addit) tunc fortè sit solum venialis, cum ea violatio non sit tam notabilis. Sic etiam juxta Doctores possunt Ministri mensæ in Monasteriis aliquid modicum prægustare ipsâ horâ communis prandii postea ab ipsis perficiendi, sive tamquam præservativum nè deficient, sive tamquam inchoationem secuturæ refectiois, quæ ex intentione subnixa rationabili causæ censetur moraliter unica.

Modica sumptio extra tempus levis, sæpius repetita gravis. Notandum II. Quod etsi modici cibi sumptio extra tempus refectiois sit levis, possit tamen sæpius repetita effici gravis, & æquivalere comestioni notabili, tollereque difficultatem jejunii.

81. Qualibet refectio in carnibus interdicitur. Notandum III. Quod etsi certâ omnium sententiâ & praxi quælibet refectio, scilicet tam prima quàm secunda, tertia & ulterior, in carnibus facienda, si sit notabilis, sit graviter inhibita lege jejunii; dubitetur tamen, an idem sit de tertia, & ulterioribus refectioibus in piscibus. Et quidem *Joannes Major, Medina, Covarruvias, Montesines* (quos citat

Juxta multos idem est de refectioe in piscibus. *Castro Palao sup. §. 2. n. 8.*) Et sequitur *Sylvius sup. quest. 3. Wiggers c. 1. dub. 4. n. 26.* censent, non sine fundamento notabili, quod sic; eò quod simpliciter prohibitum sit, plusquam semel comedere, uti plusquam semel in die missam celebrare: quare sicut in tertia & ulterioribus celebrationibus graviter peccatur, sic & in tertia & ulterioribus refectioibus. Ac proinde, etsi impossibilis sit adæquata impletio præcepti semel violati, adhuc possibilis & debita manet pro parte restante. Quæ etiam ad finem præcepti non modicum conducere potest, ut inter alios probat *Wiggers*: apud quem, & apud *Sylvium sup.* plura videri in hanc rem possunt.

82. Fatendum nihilominus oppositam senten-

tiam esse passim receptam, quam communem vocat & sequitur *Castro Palao sup.* Cujus non video melius fundamentum, quàm quod Ecclesia accommode ad humanam fragilitatem potuerit indicare hoc sensu legem jejunii, ut solum secundam refectionem (quæ plerumque sunt homines, exceptis mœchanicis, etiam extra diem jejunii citra notam abstinentiæ specialis, contenti) interdixerit seu præcisè prohibuerit transiliri limitem unicæ refectiois, sicut si inhiheret transiliri limitem alicujus loci; cujus transilitione sic censeretur violatum præceptum, ut de cætero non violetur ulteriori in refectioibus progressu. Quod autem ita fecerit, suadet sensus communis & praxis, tum fidelium, qui numerum refectiois non explicant, tum confessoriorum, qui non interrogant. Quemadmodum hæc ratione solet argui in materia Sacramentorum pendente ab institutione Christi. Quàmvis mihi interdum incidat ratio admirandi, cur Ecclesia in similibus mentem suam (à qua cardo totius rei pendet) non manifestè declaret. Confirmatur: quia dispensati seu excusati à jejuniis ob senium seu debilitatem aut laborem, censentur posse refici toties quoties, quàmvis causa id non postulet; utique idcirco, quod sensus communis sit jejunii lege prohiberi præcisè excessum ultra limites secundæ refectiois.

Limitatur autem communiter hæc sententia à Doctribus (quos refert *Castro Palao num. 9.*) ut non procedat in casu, quo ex ignorantia seu inadvertentia quis secundam refectioem sumpsit, utpote quæ non sit jejunii transgressio. Sed contrà facit, quod juxta hos Doctores non nisi secunda refectio sit prohibita, adeoque observantia præcepti facta sit impossibilis, non obstante ignorantia. Quare ex hoc ipso posset proximè præmissa sententia impugnari; aut certè cum *Layman, Bonacina* (quos citat & sequitur *Castro Palao sup.*) consequenter non est prædicta limitatio admittenda.

Dubitatur, an qui manè jentavit, ignorans esse diem jejunii, vel ob iter pedestre, quod postmodum impeditur, possit horâ consuetâ prandere, seu se gerere ac si nil comedisset? Affirmant *Varii*, & probabile censet *Lesius l. 4. cap. 2. dub. 3.* Sed omnino censendum est talem, si absque gravi incommodo possit, debere jejunium servare, sive computando jentaculum pro collatione, si non fuerit nimis excessivum, & prandium differendo in vespem; sive jentaculum, si fuerit justa refectio, computando pro prandio, & vespere sumendo collationem. Suppositâ tamen notabili difficultate, non est æquum, ut talis fraudetur permissâ cæteris commoditate, aut plus iis gravetur. Fortassis etiam posset, quod justæ refectiois defecit in jentaculo, supplere in collatione abundantiori; uti ratio videtur dictare.

Quod attinet ad tempora juniorum, quæ hodie

Opposita sententia communiter recepta declaratur.

83. *Quadam illius limitatio dissolvitur.*

84. *Quid faciendum est, qui die jejunii manens bonâ fide jentaculum sumpsit.*

85.

Tempora
ieiuniorum
specifican-
tur.

hodie cadunt sub præceptum, ea communi-
ter satis nota sunt, videlicet dies quadragesi-
mæ (exceptis dominicis, quibus abstinendum
tantum à cibis vetitis) quatuor temporum,
Vigiliarum (quæ, si venerint in Dominica,
præveniuntur in sabbato) Natalis Domini,
Assumptionis B. Mariæ & omnium Aposto-
lorum (exceptis Vigiliis SS. Joannis Evan-
gelistæ, ac Philippi & Jacobi) spectato jure
communi cap. 1. & 2. de observat. ieiunior.
Quibus ex universali consuetudine jungendæ
sunt Vigiliæ Pentecostes, SS. Joannis Bapti-
stæ (cujus vigilia incidente in festum Corpo-
ris Christi, est ieiunium die immediatè præ-
cedenti anticipandum ex decreto Urbani VIII.
Constit. cum evenire) Laurentii & Festi om-
nium Sanctorum. Ex consuetudine verò par-
ticularium Ecclesiarum plura vel pauciora
ieiunia obligant.

86.
Quæ ieu-
nia sint in
Provincia
Mechli-
niensi obser-
vanda.

Et specialiter in I. Synodo Provinciali Mechli-
niensi Tit. de Ieiuniis cap. 1. non enumeran-
tur pro Provincia obligantes vigiliæ Aposto-
lorum ieiunandæ, nisi SS. Petri & Pauli, Mat-
thæi, Simonis, & Judæ, atque Andreæ. De qui-
bus, & aliis Vigiliis ibidem adjunctis dicitur,
quod sint ab universis ætatem habentibus, nec
legitimè excusatis, sub periculo peccati mortalis
ieiunandæ. Deinde hortatur Synodus Fideles,
ut in locis, ubi plura vel strictius observata fue-
rint, piam consuetudinem observent. At Synodus
Mechliniensis II. Tit. de festis & ieiuniis cap. 3.
declarat esse ieiunia per totam Provinciam
servanda in I. Synodo Mechliniensi plenè enu-
merata, ita tamen, ut in locis, ubi vel plura, vel
strictius observata fuerint, mandet Synodus, ut
pia consuetudo observetur. Abstinencia à carni-
bus obligat in feriis sextis & sabbatis: præ-
terquam quando Natale Domini in alteru-
tram diem incidit. In Provincia quoque Me-
chliniensi est licitus usus carnum in sabbatis
inter Nativitatem Domini & Purificationem
Deiparæ inclusivè sumptam; quod tempus
vocant puerperium D. Virginis. Oppositum
tamen statuitur in Synodo Buscoducensi T. 12.
cap. 11. Ubi etiam cap. 9. pro locis ab Ultra-
jectensi & Leodiensi Diocesi dismembratis
declatur obligatio juris communis, quoad
ieiunia in Vigiliis Apostolorum.

In puerperio
B. Virginis
qui Belgis
licet usus
carnum in
sabbato.

87.
Quid sta-
tuendum de
abstinentia
in Litaniis
Majoribus
& Minori-
bus.

In festo S. Marci & triduo Rogationum,
non viget hodie saltem obligatio perfecti ie-
iunii (esto videatur olim viguisse in triduo
prædicto ex Concilio Aurelianensi relato c. Ro-
gationes, de Consecrat. d. 3.) sed imperfecti,
scilicet abstinentiæ à carnibus, prout in sextis
feriis. Esus tamen adipis, qui quibusdam lo-
cis permittitur diebus sabbatinis, non est ad
istos dies extendendus, nisi supposita pariter
in loco præscripta consuetudine. Horam
etiam refectionis istis diebus prævenire, non
est per se peccatum. Servanda tamen statuta
Synodalia, & consuetudines speciales; prout
Synodus Mechliniensis I. sup. cap. 2. statuit, ut
ieiunetur usque ad prandium saltem. Quam-
vis huiusmodi consuetudines aut ordinationes

Herinx Sum. Theol. Pars III.

non semper sint obligatoriæ, saltem graviter;
prout ex sensu ipsorum fidelium cognosci
potest & debet.

Notant autem varii Doctores Episcopum
(idem est de aliis habentibus similem in suos
jurisdictionem) posse ex causa legitima trans-
ferre pro sua plebe ieiunium in alium diem,
prudenter gerendo negotium Ecclesiasticæ le-
gis, cujus sunt velut executores, ac præve-
niendo plura peccata in transgressionibus
committenda: v. g. si incidat in diem dedi-
cationis apud plebem magis festivæ, veletiam
Bacchanalium.

Lege Ecclesiasticâ ieiunii, quatenus prohi-
bente abstinentiam à cibis vetitis, obligari om-
nes fideles Christianos usu rationis præditos,
certum est apud omnes Doctores. Quate-
nus autem prohibet plures refectiones, non ad-
stringit pia Mater Ecclesia eos, qui necdum
compleverunt annum ætatis vigesimum pri-
mum (quæ nimirum ætas frequentiore indi-
get alimento) uti quoque usus & sensus com-
munis Doctorum indubitatum facit. Consul-
tissimum tamen est, ut juvenes se ad ieiunium
exerceant juxta modum ætatis suæ, ac deter-
minationem confessarii (quæ non est obliga-
toria, ut patet) præsertim ii, qui pubertatem
excesserunt: ætas enim illa lasciviis carnis sæ-
pè solet esse valde subjecta, quæ saluberrimè
ieiuniis constriunguntur. Sic etiam paulatim
assuescendo ieiuniis, adveniente obligationis
tempore facilius præceptum exequuntur.

Posiunt tamen adolescentes juniores se per
votum obligare ad arcta ieiunia. Pro ut Fran-
ciscani in minori ætate professi obligantur ex
Regula ad plurima ieiunia, & ipsam quadra-
gesimam Resurrectionis, etsi non teneantur
ad cætera Ecclesiæ ieiunia in Regula nequa-
quam expressa.

Causæ excusantes à ieiunio solent reduci
ad triplicem titulum, scilicet impotentia, la-
boris, pietatis. Quibus adjungi potest quar-
tus, scilicet rationabilis dispensatio.

Titulo impotentia excusantur infirmi, item
convalescentes & debiles, accedente præser-
tim iudicio medicorum: insuper mulieres
prægnantes & lactantes, & pauperes qui non
habent iustam refectionem. His annumerari
solent senes: ipsa enim senectus morbus est,
& quidem incurabilis. Alii porro citius,
alii seriùs senescunt. Fatendum tamen cum
Doctoribus passim, sexagenarios, veluti in
ætate valde deficiente & mediâ senectâ
constitutos, ordinariè saltem excusari à ie-
iunio, ac præsumi eos non posse ieiunare,
dum contrarium non constat. Immo Docto-
res gravissimi & plurimi excusant omnes
indiscriminatim, etsi videantur robustioris
complexionis; cujusmodi nimirum vigor
plerumque est fallax & incertus. Et pro hoc
allegat Marchant Tom. 2. Tribun. Tract. 12.
Tit. 3. quæst. 4. ex Hieronymo Lamas genera-
lem declarationem vivâ voce factam à Pio
V. ob ea nimirum, quæ sunt per se, & ut
pluri-

88.

Qui possit
per Episco-
pum aut
Episcopali
potestate
prædictum,
transferri
dies ieiunii.

89.

Quinam
obligentur
generaliter
lege ieiunii,
Notanda
circa ado-
lescentes
minores 21
annis, à ie-
iunio excu-
satos.

Possunt ex
voto ad-
stringi ad
ieiunia,
suntq; pro-
fessi ad stric-
ti ad ieiun-
ia regula
non tamen
omnia Ec-
clesiæ.

90.

Qui tituli
excusent à
ieiunio.
Quinam
excusentur
titulo im-
potentia.

Quid cen-
sendum de
senibus.

plurimum. Immo idem *Marchant sup.* & plures alii id extendunt ad jejunia Regulæ. Quod difficile videtur in casu, quo satis constaret de viribus & facultate jejunandi citra considerabile naturæ incommodum: prout interdum contingere posset.

Laudabile valde (quod docet experientia) Sexagenarios nostros, immo Septuagenarios nostros, ac usque ad decrepitam ætatem, si alia infirmitas non obstet, cum alacritate & spiritus fervore magnam partem anni in Ecclesiasticis & Regularibus jejniis transigere, solo frusto panis in collatione contentos. Superioribus tamen incumbit invigilare, ut discretè horum indigentis (si quæ timeantur subesse) provideatur.

91. *Quinam excusentur titulo laboris.* Titulo laboris excusantur omnes, qui duriori labore suo victitant, cum quo scilicet non potest bene jejunium consistere. Tales sunt Agricola, Fabri ferrarii vel lignarii, Cæmentarii, Fullones, Coriarii, prælum typographicum prementes, & plerique alii mechanici. Quod *Bonacina disp. ult. de Præceptis q. 1. pu. ult.* & alii, quos citat, extendunt etiam ad alios dies, quibus isti non laborant, v. g. dies festos intermedios, quando juxta prudens judicium id exigit labor præcedens vel secuturus. Nec refert, utrùm divites sint an pauperes: quia hoc ipso, quod ex officio laborant, possunt æquè diebus jejunii ac aliis laborare, & consequenter tunc non jejunare, modò revera laborem subeant, ut declaravit *Eugenius IV. teste Sylvestro V. Jejunium q. 9. Navarroc. 21. n. 16.* & aliis. Aliqui tamen, quorum labor est levis (ut Sartores, Pictores, Barbitonfores & similes) communi sententiâ non excusantur à lege jejunii: quidquid nonnulli indiscriminatim excusent omnes artifices ob præfatam declarationem *Eugenii IV.* quæ nimirum, veluti rationabilis, censenda est aliorum Doctorum judicio respicere mechanicos prioris generis, nisi adsit alius titulus, paupertatis v. g. undè ejusmodi deficiat justa resectio.

Excusantur similiter, qui damni vitandi, aut notabilis lucri gratiâ laborant, etiamsi aliàs laborare non soleant; sicut quando mercatores ad nundinas proficiscuntur pedites, vel ad alia negotia, quæ saltem commodè differre non possunt. Censeturque communiter sufficere iter quatuor aut quinque miliarium nostratum, quæ conficiunt duodecim vel quindecim miliaria italica: eò quod labor talis itineris censeatur notabilis, & naturæ non modicum defatigativus. Quàmvis Nonnulli statuunt sincerum ac prudens arbitrium, attentò hîc & nunc naturæ defectu, pro regula. Alioquin generatim & sinè discrimine quilibet itinerantes non possunt excusari. Ideoque inter damnatas ab *Alexandro VII.* propositiones est hæc: *Excusantur absolute à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.*

Titulo pietatis excusantur, qui operibus misericordiæ spiritualibus vel corporalibus incumbunt, cum quibus non queunt jejunare. Item excusantur Concionatores, legentes in scholis, visitantes infirmos, Sacramenta administrantes & similes, si suum officium cum jejunio bene exercere nequeant: Ecclesia enim ita præcipit jejunium, ut opera magis necessaria & præstantiora non velit impedire, quando cum illis non consistit jejunium. Cavendum tamen nè quis laboris vel operis pietatis occasionem captet, dumtaxat in fraudem jejunii, ut locum non habeat illud *Psal. 26. Et mentita est iniquitas sibi.*

92. *Qui excusentur titulo pietatis.* Observandum verò ea, quæ diximus de exemptione à jejunio, esse intelligenda potissimum quoad abstinentiam à secunda refectione, non ita quoad abstinentiam à cibis prohibitis. Quando tamen foret evidens necessitas, liceret quoque cibis vetitis uti; & quidem per se loquendo, absque alia superioris dispensatione. In dubio autem necessaria est dispensatio.

93. *Excusatio- nes præmissæ qui non respiciant cibos vetitos.* Titulus itaque postremus excusationis in casu quo alioquin lex obligaret, est dispensatio data ex rationabili causa. Eaque providè dari potest ad cautelam, si fortè causa se solâ (ut sufficere putatur) non sufficiat. Potestas autem dispensandi ob casus creberrimos est etiam penes parochos, saltem in absentia Episcopi, & respectu Religiosorum penes Prælatos regulares, ut passim notant Doctores.

94. *Qui astringuntur ratione dispensationis.* Pro fine notandum, quibus esus carniû concessus est ob infirmitatem aut debilitatem, eisdem etiam censeri concessam secundam refectionem. Secus si usus carniû concessus sit, eò quod natura à piscibus abhorreat, vel quia pisces putantur nocere temperamento: tunc enim non subest ratio quare plures refectiones concederentur.

QUESTIO VI.

De Partibus Potentialibus Temperantiae, Vitiisque Oppositis.

95. *An dispensatus in carnibus dispensatus in secunda refectione.* EXPUNCTA in antecedentibus continentia, & consequenter opposita incontinentiâ ex hoc numero, veluti partibus integran- tibus aut subjectivis castitatis & luxuriæ, restat mansuetudo, eique affinis clementia & multiplex modestia.

Mansuetudo est virtus, quæ moderatur iram juxta rationis præscriptum. Undè facit, ut homo, oblatis occasionibus irritantibus, non irascatur, aut ut iram comprimatur, nè prorumpat ultra, quàm deceat. Facit etiam, ut ira excitetur dum ratio exigit, ut audacia proximorum coercetur, delicta corrigantur nè accrescant &c.

96. *Quid blâsuetudo & quod ejus officium.* Ira enim, quæ definiri solet appetitus vindictæ, per se indifferens est ad bonam & malam, & vocari solet satellitium viri seu rationis;

92. *Qui excusentur titulo pietatis.*

93. *Excusatio- nes præmissæ qui non respiciant cibos vetitos.*

94. *Qui astringuntur ratione dispensationis.*

95. *An dispensatus in carnibus dispensatus in secunda refectione.*

96. *Quid blâsuetudo & quod ejus officium.*

97. *Quid ira & quando*

fit mala;
quando
bona.

Ira vacui-
tas quando
peccatum.

98.
Quæ ira
graviter
culpatur
Matth. 5.

Iracundia
vitium ca-
pitale Man-
suetudini
oppositum,
quò sensu
per excess-
sum.

Dupliciter
exceditur
in ira.
Primo ex
parte vin-
dictæ:

Estq; ex ge-
nere grave
peccatum.

Estq; regu-
lariter ve-
niæ.

An aliquã-
do mortale.

nis; quòd nisi adhibeatur in malo propulsan-
do, sæpè eidem contra rationem ceditur. Un-
dè est defectus iræ vitiosus mansuetudini op-
positus, qui dicitur nimia iræ vacuitas: quæ
atenus solùm est peccatum, quatenus defe-
ctus iræ non opponimus nos malo quando &
quantum oportet. Quare, si ira modum ra-
tionis non excedat, sed ei conformetur, est
bona. De qua Psal. 4. dicitur: *Irafcimini, &
nolite peccare.* Et de Christo Marci 3. dicitur:
Circumspiciens illos cum ira.

Neque omnem iram improbat Christus
dicens Matth. 5. *Omnis, qui irascitur fratri suo,
reus erit iudicio.* Loquitur enim de ira, quæ
tendit ad homicidium; utpote complens ibi-
dem præceptum; *Non occides.* De qua etiam
ibidem prosequitur dicens: *Qui dixerit fratri
suo racha &c.* scilicet ex ira, quâ mortem ip-
sius desiderat. Ita *Lesius cap. 4. dub. 4. ex D.*
Thoma q. 158. art. 5. ad 3. Si itaque ira mo-
dum excedat, dicitur iracundia, vitium capi-
tale mansuetudini oppositum per excessum,
ex parte iræ scilicet, quæ per mansuetudinem
moderanda, limites excedit. Alioquin ira-
cundus in mansuetudine potius deficere,
quàm excedere videtur.

Dupliciter autem potest modus excedi.
Primò, si appetatur injusta vindicta, v. g.
punitio immerita vel nimia, vel contra, vel
præter ordinem juris, v. g. inferenda à pri-
vato aut incompetente iudice. Estque pec-
catum grave ex genere suo; etsi fiat veniale
ratione imperfecti consensûs, aut levitatis
materiæ. Quare ira recensetur inter mortalia
opera carnis *ad Galat. 5.* Interdum autem
irascitur homo etiam contra inanimata, quæ-
rens quasi vindictam, ubi vindictæ nullus est
sensus, v. g. contra calamum malè scribentem;
quem collidit iratus; ut pulchrè observat
Augustinus Epist. 115. Et *14. de civit. c. 15.*
*Illic tamen quadam etiam quasi ulciscendi libi-
do est, & nescio quæ, ut ita dixerim, quasi umbra
retributionis, ut qui mala faciunt, mala patian-
tur, uti loco posteriori ait Augustinus.*

Secundò potest excedi ex parte ipsius com-
motionis, quæ nimia & inordinata sit, etiam
independenter ab appetitu propriæ vindictæ.
Sic enim plures animo, atque etiam exte-
riùs turbantur & commoventur ex occasione
aliqua vera vel apprehensa irritationis accep-
ta. Quæ quidem inordinatio juxta receptam
D. Thoma quæst. 158. art. 2. & 3. sententiam,
est solùm peccatum veniale, si absit pericu-
lum scandali, graves contumeliæ, convitia,
seu blasphemix &c. quod quidem regulari-
ter admittendum est. Nihilominus excessus
in quibusdam adeò enormis est, ut homi-
nem sensu vel ratione privet, aut motus enor-
mes in corpore excitet quoad spumas, mem-
brorum contorsiones & similia ferina symp-
tomata, adeò ut nomen insanix aut furoris
mereatur; estque, supposito sufficienti con-
sensu, etiam seclusis gravissimis malis extrin-
secis inde natis oriri, juxta *Marchant Tom. 2.*

Tribun. Tract. 6. Tit. 2. quæst. 2. Concl. 5.
peccatum mortale; veluti hominem in fe-
ram convertens, non minùs inordinatè, quàm
foeda ebrietas.

Sex iræ filias numerat *Gregorius 31. Moral. 100.*
cap. 17. aliis 31. dicens: *De ira, rixa, tumor* *Quæ filia*
mentis, contumelia, clamor, indignatio, & blas- *ira.*
phemia proferuntur.

Motiva mansuetudinis exercendæ ac ira-
cundiæ temperandæ sunt, mansuetudo Dei &
Christi, grave nocumentum proprium; in-
super propria in aliis offendendis fragilitas,
qui tamen tibi sæpè non sunt irati: bona
mansuetudinis, præsertim animi quies. Qui-
bus accedit consideratio Thomæ Mori: vel
bonus est cui irasceris, vel malus: si bonus,
immeritò ei irasceris, quem Deus amat: si
malus, vel talis erit in æternitate, & ita satis
miser erit, & compassione est dignus; vel
non manebit talis, & tunc malè irasceris illi,
qui in æternitate tibi erit amicitia devinctus.
Vide *Lesium c. 4. dub. 3. & 4.*

Clementia exteriorem vindictam & puni-
tionem mitigat, quantum ratio justitiæ pa-
titur; adeoque moderatur affectum osten-
tandæ potestatis in punitione delinquentium.
Undè supponit potestatem saltem putatitiam
puniendi, minuique ex animo leni vindictam,
quantum lex justitiæ vindicativæ patitur. De-
fectus Clementiæ oppositus est nimia lenitas,
quâ ex nimia facilitate animi & compassio-
ne remittitur aut minuitur pœna contra præ-
scriptum rationis. Excessus eidem contrarius
est crudelitas, sive austeritas animi ad infligen-
das pœnas supra meritum. Estque peccatum
grave vel leve, prout malum fuerit grave
vel leve, quod per crudelitatem infertur, vel
ex nimia lenitate (quæ etsi plebeio more cle-
mentia vocetur erga privatos, est tamen cru-
delitas quædam erga rempublicam, cui in-
terdum non minùs nocet, quàm crudelitas)
sequitur. Crudelitati affinis est feritas, seu
sævitia, inferens mala aut tormenta proximo
citra omnem culpam, solius voluptatis gratiâ,
adeoque non per modum pœnarum, uti cru-
delitas; quæ ipsa tamen etiam solet interdum
sævitia appellari.

Modestus generatim dicitur juxta vulga-
rem loquendi modum, qui se continet inter
limites sui statûs, ingenii & fortunæ, con-
tensus suo modulo. Undè modestia est virtus,
quâ quis hanc mediocritatem amat, cohibens
omnes motus, tam internos, quàm externos,
nè in rerum apparatu, in rebus fortunæ &
ingenii excedatur. Modestix quatuor sunt
species, Humilitas, Studiositas, Modestia
motuum externorum, & Modestia cultûs
seu externi apparatus. Humilitas moderatur
motus animi ad excessa; studiositas desi-
derium sciendi; Modestia morum motus &
gestus corporis; Modestia cultûs externum
apparatum in vestibus, supellectili, con-
viviis &c.

Humilitas juxta *Bernardum l. de gradu Hu-* *Quid Hu-*
militas.

Quæ moti-
vate mpe-
randa ira.

101:
Quid cle-
mentia.
Quæ vitia
opposita.

Hoc qualis
sit pecca-
tum.

Quid feri-
tas, & in
quo à cru-
delitate di-
stincta.

Quid mo-
destia, &
quotuplex.

Quid Hu-
militas.

milit. in princip. est virtus; quâ quis verissimâ sui agnitione sibi vilescit. Sive, est virtus inclinans ad proprium contemptum, & ad profutendum signis & factis suam vilitatem. Humiles itaque sentiunt se nihil esse vel posse à se ipsis, omne bonum esse à Deo, ac idcirco in eum esse omnia referenda, ipsique omnem laudem deberi, nobis autem solum competere contemptum.

103. *Quod Humilitatis fundamentum. & quanta ejus cum charitate conjunctio.* Hinc patet in primis notitiam sui esse fundamentum humilitatis: cumque hæc notitia non possit esse perfecta sine notitia Dei (nævos enim sui corporis tunc clariùs quis detegit, cum lumini solis exponitur) notitia autem Dei sit fundamentum charitatis, sequitur humilitatem & charitatem esse virtutes conjunctissimas. Unde pulchrè *Augustinus* dicere solebat: *Noverim te, noverim me, ut amem te, & contemnam me.* Et in ore *Seraphici Francisci* frequens erat illud: *Quis es tu Domine, & quis sum ego:* indeque in his Sanctis ex humilitate prodiit tam ardens charitas.

Non opponitur Magnanimitati. Patet II. Humilitatem non opponi Magnanimitati, sed cum ea optimè convenire; nam cum verè humilis agnoscat se nil esse aut posse à semetipso, maximè nititur auxilio divino; quod cum sciat esse efficacissimum neminique denegari, omnia ardua attentare audet, & maximè pollet virtute Magnanimitatis, juxta illud *Apostoli ad Philipp. 4.* *Omnia possum in eo, qui me confortat.*

104. *Qui involvat actum Religionis.* Patet III. Humilitatem Christianam implicite involvere actum religionis, & contra: nam sicut actus humilitatis primario continet professionem nostræ vilitatis, & secundo seu ex consequenti professionem divinæ excellentiæ: ita actus religionis primario continet professionem divinæ excellentiæ, & secundo professionem nostræ vilitatis. Et hinc licet professio nostræ vilitatis ut sic, non habeat rationem virtutis, saltem eximæ, illam tamen habet, in quantum consequenter per humilitatem profitemur omne bonum nostrum esse ex Deo, ei omnem honorem adscribentes cum *Apostolo 1. ad Timor. 1.* dicente: *Soli Deo honor & gloria.*

105. *Varii Humilitatis actus recensentur.* Varii sunt actus humilitatis. Primo humilis semetipsum contemnit. Secundo sine falsitate reputat se donis Dei indignum. Tertiò hinc non vult laudari, quia videt omne bonum suum esse Dei. Quarto desiderat etiam ab aliis vilis haberi & contemni quantum in se est. Quod addo: quia ratione officii vel fructus spiritualis hoc aliquando non expedit: ideoque licet non possimus excedere in actibus humilitatis coram Deo, bene tamen erga proximum, quando videlicet id vergit in injuriam sui statûs, prælaturæ &c. Quintò, cum videt se ab aliis laudari, non attrahit sibi. Sextò conferendo se cum aliis quibuscumque reputat se deteriore: considerat enim se secundum id, quod ex se habet, alios autem secundum id, quod habent ex gratia: quos existimat etiam fore gratiores,

si beneficia tanta haberent: quomodo se latroni postponebat humilis *Franciscus*, seque maximum esse peccatorem censebat, teste *S. Bonaventurâ cap. 6. Legenda.* Septimò subjicit se Deo tamquam vilissimum mancipium, vel potius tamquam terram figulo, ut faciat de se quidquid placet, tam in prosperis, quam in adversis: ideo si aliquando ab aliis lædatur, illos reputat instrumenta Dei. Octavò subjicit se hominibus propter Deum. Nonò in externis functionibus, quantum in se, amplectitur deteriora, ut locum humilem, consortium communium, officia minora &c.

Humilitati opponitur nimia sui abjectio, & maximè superbia, quæ est vitium, quo quis ex consideratione suarum perfectionum, junctâ inconsideratione imperfectionum & dependentiæ à Deo, seipsum pluris æstimat quam oportet, & consequenter æstimat se prædignum & idoneum rebus magnis, suamque mensuram excedentibus; æstimatque se præ aliis, seipsum magnificiens, alios parvi. Ea tamen, quæ in vitio superbiæ concurrunt magis distinguentes, rectè dicunt actum superbiæ maximè in hoc consistere, quod aliquis afficiatur ad se tamquam magnum, ac se æstimet ultra debitum, aliisque ultra debitum præferat. Actum autem, quo quis inordinatè appetit propriam laudem & famam, vocant *Cenodoxiam* seu vanam gloriam. Appetitum inordinatum dignitatum appellant ambitionem. Inordinatum affectum, quo quis intendit functiones suas vires superantes nominant præsumptionem. Unde hæc vitia formaliter à superbia distinguuntur, solentque frequenter statui inter opposita Magnanimitati; & sunt cum multis aliis filiæ superbiæ: immo ipsa quodammodo est mater omnium vitiorum, sicut humilitas est omnium virtutum.

Superbia est ex genere suo peccatum mortale juxta *D. Thomam quæst. 162 art. 5.* adeoque inter eos, qui digni sunt morte recensentur etiam superbi *ad Rom. 1.* Quod maximè verificatur in superbia completa, quæ excludit subjectionem erga Deum; qualis est planè diabolica, quâ quis ita excellentiam suam amat, ut nè Deo quidem subesse velit, aut se Deo adæquet vel anteponat. Estque gravissimum peccatum, etsi minus, quam odium Dei. Ad hanc etiam spectat, quod quis bona quævis sibi attribuat tamquam à nullo accepta, idemve alios existimare velit, aut opere externo sic se habere velit, quasi non acceperit à Deo, sed habeat à se ipso, aut sic ea habere cupiat, vel tristetur, quod ea sic non habeat. Simile est, si à Deo quidem, sed suis meritis & ex debito accepisse gloriatur, conformiter ad aliquos ex mox enumeratis modis.

Aliàs quoque superbia deliberata, est peccatum mortale, quando est cum notabili despectu superiorum aut proximi, aut transgressionem præcepti graviter obligantis, seu quando

106. *Humilitati quæ vitia opponantur.*

Quid superbia.

Quæ filia illius.

107. *Est mortale peccatum. Præsertim si sit completa.*

108. *Quando præterea.*

do quis sic amat suam excellentiam, ut propterea paratus sit transgredi grave præceptum. Immo *Sylvius quæst. 162. art. 5.* censet etiam esse mortale, quando in re magni momenti superbus arrogat sibi bona, quæ non habet, aut vult plus, quam deceat, aliis præferri. Verum, si secludatur grave detrimentum proximi Doctores communiter (ut videre est apud *Toletum lib. 8. cap. 4. Marchant, Lessium, & alios passim*) existimant in solo appetitu alicujus vanitatis sistentes, quâ cupiunt æstimari excellentiores, quam sint, & majores aliis, non peccare mortaliter. Quod in communiter occurrentibus verum est. Quamquam peccatum sit noxium & periculosum, tum quia multorum malorum radix, tum quia multorum bonorum spiritualium est impeditivum.

Quando sit peccatum veniale.

An, vel quando Vana gloria, Incontinentia, Ambitio, sint grave peccatum.

109. Quid Studiositas.

Vana gloria, nisi sit de re graviter illicita, non est per se mortalis. Idemque est de ja-ctantia. Ambitio similiter non est mortalis, nisi pravis mediis; aut cum injuria tertii quis aspiret ad honores vel dignitates, aut sit ad eas inidoneus.

Studiositas est species modestiæ, affinis quidem temperantiæ, quatenus refrænât appetitum, nè nimium feratur in delectationem studiorum: verum affinis fortitudini, quatenus excitat animum ad ferendos labores studiorum, nè contra rectam rationem studia refugiat, vel inquisitionem notitiæ necessariæ aut valde utilis.

110. Quid Curiositas, & Negligentia, ac quale peccatum.

Studiositati per excessum opponitur Curiositas, quæ per se tantum est venialis, ratione tamen circumstantiarum. v. g. prohibitionis aut periculi, potest esse mortalis, ut si quis legat libros vetitos; vel etiam ratione mali medii, ut si quis v. g. velit scire ope dæmonis, vel per eum, qui tenetur ad secretum; item ratione malæ intentionis, ut quia vult alterum per hoc graviter decipere, aut propter curiositatem negligit alia, quæ sub gravi obligatione scire deberet. Per defectum opponitur studiositati negligentia: quæ etiam per se non est mortalis, sed tantum quando ex præcepto vel aliunde tenetur aliquis quædam discere & scire: v. g. si Medicus, Advocatus, Parochus, Episcopus negligat ea discere, quæ suum cujusque officium attingunt. Addit *Lessius lib. 4. cap. 4. dub. 11. n. 85.* si studiosus negligat sua studia; supple, ad quæ aliunde obligatur. Prout juxta *Bannez. q. 33. art. 3. dub. 3.* & alios possunt Religiosi graviter peccare, qui negligunt studia necessaria ad scientiam requisitam pro administratione munitiorum, ad quæ destinantur seu quæ eis imponuntur.

111. Modestia morum non consistit in indivisibili.

Circa modestiam morum adverte illam non consistere in indivisibili, neque eandem esse respectu omnium personarum aut occasionum: aliam enim tenentur observare Religiosi, aliam sæculares, aliam senes, aliam juvenes, aliam pueri; aliam item, quando nulla urgente speciali necessitate homo incedit

per plateas, aliam si necessitas aliqua perat hominem vehementer accelerare gradum; aliam quando seridè inceditur, aliam quando luditur, ut per se satis notum est. Distinguiturque juxta *Arraga d. 56. sect. 2. n. 5.* An ab affabilitate & amicitia, utpote servanda etiam independentè à commercio aut amicitia aliorum. Ea verò, quæ in ludicis decorum servat, vocari solet Eutrapelia. Vitia opposita non sunt per se gravia: prout sunt hinc morum ruditas, illinc nimia gravitas, mores aulici respectu Religiosi item mores ficti seu nimis compositi, qui hypocrisim sapiunt &c.

An ab affabilitate & amicitia distinguatur.

Vitia opposita quæ, & quale sint peccatum.

Circa modestiam cultus est peculiaris difficultas de excessu ornatûs mulierum per pigmenta, novas vestium formas, comam apolititiam, per ornamenta aurea & gemmata: præsertim si iis utantur supra statum & præter consuetudinem receptam. Verum breviter dico in hoc excessu per se solum esse peccatum veniale juxta *D. Thomam & alios Doctores communiter*, contra quosdam. Ratio est: quia excessus in rebus indifferentibus (cujusmodi est cultus corporis) seclusâ malitiâ extrinsecâ, solum est venialis, ut patet in usu divitiarum, honorum &c. Neque verum est, quod per fucos adulteretur vel emendetur opus Dei, sed per artem suppletur defectus naturæ, vel juvatur opus naturæ quatenus natura est.

112. Excessus ornatûs mulierum contra modestiam cultus solum est venialis per se loquendo.

Auctoritates in oppositum allegari solitæ, vel continent saluberrimum consilium tempore Ethnicismi Christianis valde inculcandum, vel proportionatum materiæ præceptum, vel graviter damnant excessum ratione lasciviæ, scandali, aut similis pravi finis vel circumstantiæ. Potest enim excessus esse gravis ratione pravi finis, contemptus proximi, impotentiae solvendi debita, & quidem specialiter scandali &c.

Mortalis autem peccatum accidens.

Qualiter autem scandalum hoc sit æstimandum: vide apud *Castro Palao hinc disp. 3. p. 8. in fine.* Juxta *Lessium l. 4. c. 2. dub. 14. n. 112.* locum habet scandalum, si quis uteretur veste adeò tenui, vel ita conformata, ut per eam pudenda non satis tegantur. Secus est juxta *Cajetanum, Funum, Navarrum & Lessium sup.* in nudando pectore; præsertim ubi ea est consuetudo: eò quod pars illa honesta censeatur, nec natura aut pudor humanus absolute postulet eam tegi. Addit tamen ibidem *Lessius, & Castro Palao sup.* grave peccatum esse, hujusmodi consuetudinem de novo introducere, veluti de re periculosa, & nocenti bono publico ac saluti proximi, & quia insolita magis movent. Immo etiam ubi consuetudo recepta est, meritò ob periculum tamquam illicitum libidinis esset abroganda, ut Doctores monent, inquit *Lessius*.

113. Quando locum habet scandalum.

Quid censendum de nuditate pectoris.

Meritò etiam contra intolerabilem luxum in rhedis & vestibus, velut seminarium paupertatis aliorumque incommodorum reipublicæ, conderentur, & executioni mandarentur

114. Leges politica contra luxum quam utiles.

rentur leges politicæ. Et quidem extant circa modestiam in vestitu proportionato statui varia Principum Belgii edicta, ut videre est in Codice Belgica V. *Habyten ende Kleederen*, & apud Zypaum in *Notit. juris Belg.* Tit. Ad L. *Juliam, de Adulteriis &c.* quæ tamen nequior usus obliteravit, iterum remedio indigens. Quamquam etiam credibile sit *Lesio* sup. plerasque leges civiles de hujusmodi, quæ variis locis habentur, esse solum pœnales, & obligare tantum ad mulctam.

115. *Assumere vestem dis-* Circa ornatum denique dissimulantem personam, puta dum mulier induitur veste virili, aut contrà, nonnulli specialem difficultatem faciunt, allegantes illud *Deut. 22. Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste femineâ: abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc.* Verùm ibi solum continetur lex ceremonialis, nunc abrogata. Aliunde quoque, dum hæc simulatio non est perniciose utenti aut aliis, non apparet continere gævem deordinationem ut indicat *D. Thomas q. 169. art. 2. ad 3.* & cum aliis, passim docet *Lesius sup. n. 114.* dicens, si vestis alterius sexûs assumatur, solum esse veniale; & si justa causa adsit, v. g. defectus alterius vestis, occultatio in necessitate, repræsentatio in tragœdia, esse licitum.

tem faciunt, allegantes illud *Deut. 22. Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste femineâ: abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc.* Verùm ibi solum continetur lex ceremonialis, nunc abrogata. Aliunde quoque, dum hæc simulatio non est perniciose utenti aut aliis, non apparet continere gævem deordinationem ut indicat *D. Thomas q. 169. art. 2. ad 3.* & cum aliis, passim docet *Lesius sup. n. 114.* dicens, si vestis alterius sexûs assumatur, solum esse veniale; & si justa causa adsit, v. g. defectus alterius vestis, occultatio in necessitate, repræsentatio in tragœdia, esse licitum.

DISPUTATIO TERTIA.

De Fortitudine ejusq; Partibus, & Vitiis Oppositis.

QUÆSTIO. I.

Quid sit Fortitudo, Quod ejus Officium, Quæ Vitia Opposita?

1. *Quid Fortitudo generatim sumpta.*

FORTITUDO sic dicta ex analogia ad robur corporis, aliquando generatim sumitur pro firmitate animi in bono honesto: & sic importat habitum innominatum, quo quis firmiter proponit omne bonum honestum, de quo alibi dictum est; vel etiam quælibet virtus si perfecta sit, & in gradu heroico, dum efficit ut animus firmiter suo objecto inhæreat, habet rationem fortitudinis generaliter sumptæ. Aliquando verò, & in præsentī fortitudo sumitur specialiter, & definiri potest, virtus, quæ moderatur motus animi in rebus terribilibus, præsertim periculis mortis aggreudiendis vel sustinendis. Difficillimum namque est in iis animum regere, & statum rationis retinere. Proinde statuitur à *D. Thoma q. 123. art. 2.* & reliquis Scholasticis specialis virtus, ut quis decorè & juxta rationis præscriptum motus animi moderetur, ac exterius se gerat. Sufficiens quidem id præstarent singulæ virtutes ex proprio quarumlibet finē, quando sunt in gradu heroico, in quo paucis singulæ competant. Fortitudo autem id præstat ex motivo communi, quia videlicet per se decens & honestum est, virum fortem sic se gerere in tali peristasi. Quamvis alioquin distinctio virtutis specialis fortitudinis à cæteris difficultate non careat, quam fuse discutit *Arriaga d. 51. sect. 2.*

2. *Moderatur timorem, audaciam & tristitiam.*

Motus porro animi, quos fortitudo moderatur principaliter sunt duo, videlicet timor & audacia: quia fortitudo maximè elucet, quando malum adhuc est evitabile; quo casu locum habent timor & audacia. Moderatur tamen insuper fortitudo tristitiam ex ma-

lo inevitabili conceptam, nè nimium affligat, aut ex illa aliquid indecorè agatur.

Observandum tamen, quòd, etsi Philosophi morales vulgò asserant, fortitudinem & temperantiam versari circa passionēs, justitiam verò circa actiones; id non ita intelligendum sit, quasi etiam illæ virtutes non immediatè versentur circa actiones eliciendas: cum hæ ipsæ sint earundem immediatus effectus, & iisdem solum mediantibus versentur circa passionēs, utique satis moderandas, moderatis per actus contrarios actibus, ex quibus passionēs ipsæ proximè nascuntur. Id itaque intelligi debet, quatenus fortitudo & temperantia causant actus moderativos passionum animi, quæ in materia fortitudinis & temperantiæ solent esse vehementiores, & ex quibus radicaliter potissimum profluit difficultas per has virtutes superanda.

Actus itaque primarius & proprius fortitudinis est in magnis periculis, præsertim mortis, velle servare decorum, id est, illa pericula non plus fugere vel appetere, quàm recta ratio dictat. Secundus est moderari internas passionēs timoris, audaciæ & tristitiæ. Tertius, in eisdem periculis servare decorum in motu externo, gestibus & faciei constitutione. Hi inquam, sunt tres actus fortitudinis, si fiant ex ejus motivo, sive ob honestatem fortitudinis: si verò fiant ex alio motivo, videlicet quia id est necessarium ad implendam legem charitatis, obedientiæ &c. erunt formales actus charitatis, obedientiæ, aut alterius virtutis, materialiter autem solum actus fortitudinis. Quamquam passim in Scriptura & Patribus simpliciter appellantur viri fortes, qui ex quavis causa honesta opus fortitudinis præstant.

Porro inter actus fortitudinis maximè elucet martyrium, seu Baptismus sanguinis (de quo in *Tract. de Sacramentis* agitur) quia majus robur requiritur, ut quis ultrò se ingerat morti certæ finē ulla resistantia aut vindicta, quam

An verse, tur, uti & temperantia, circa passionēs, an immediatè circa actiones.

3. *Qui sint actus Fortitudinis.*

4. *Martyrium qui sit actus Fortitudinis.*

quàm ut se exponat periculo mortis cum aliqua spe evasione & conatu justæ vindictæ : impetus enim animi in hoc casu vix admittit mortis apprehensionem. Martyrium tamen et si ex genere seu objecto actus fortitudinis, solet ex aliis motivis subiri, præsertim charitatis Dei. Ipsum etiam censetur simul externa confessio seu testimonium fidei, quatenus solet acceptari ad testandam fidei veritatē in se vel in opere virtutis relucentem.

5. Nota, moderationem hanc fieri mediante consideratione rationis, quā in primis ostenditur mortem non esse tantum malum, utpotē quæ à tot malis liberet, & verorum bonorum sit initium. Secundò melius esse generosè mori, quàm ignominiosè vivere. Tertiò proponendo exempla Christi & Sanctorum. Quæ considerationes moderantur timorem. Audacia autem, si nimia sit, comprimitur consideratione periculi, & quòd vita non sit sine causa abjicienda.

6. Vitia opposita fortitudini per defectum sunt timiditas & ignavia, Timiditas est vitium, quo exceditur in timendo, videlicet tempore, modo vel quantitate, quā non oportet. Ignavia est vitium, quo deficitur in audendo, videlicet non aggrediendo pericula, quando vel quomodo ratio dicat. Quæ vitia semper videntur simul concurrere; & si in se ipsis sistant, nec ad alium pravum consensum impellant, sunt tantum venialia, sicut excessus aliarum passionum, quæ non inferunt aliud detrimentum, quàm quòd mentem perturbent inutilibus curis & cogitationibus. Si verò impellant ad aliud peccatum, erunt mortalia vel venialia pro istius peccati conditione: v.g. si timore mortis paratus sis negare fidem, timiditas erit mortalis, contra præceptum confessionis fidei, & sic proportionatè de cæteris.

7. Vitia per excessum opposita fortitudini sunt intimiditas seu vacuitas justī timoris, & Temeritas. Intimiditas est vitium, quo deficitur in timendo, quia videlicet modo & tempore non timetur id, quod timeri oportet. Temeritas est vitium, quo exceditur in audendo vel aggrediendo pericula mortis, quando, vel quomodo non expedit; v.g. nimis citò, vel ob minus bonum. Hæc vitia oriuntur ex contemptu propriæ vitæ, vel ex inconsideratione, quā quis minoris æstimat vitam, quàm honorem, vanam gloriam, vel divitias. Secundò oriuntur ex superbia, quā aliquis nimium sibi confidit, & alios contemnit, quasi ab illis lædi non possit. Tertiò ex animi stoliditate. Unde Aristoteles 3. Ethic. 7. vocat insanos & stupidos, qui nihil timent. Hæc vitia sunt solum peccaminosa, quatenus continent tacitum consensum periculi, & sunt causa illius: adeoque prout periculum, quòd incurritur, est magnum vel parvum, & graviter vel leviter vitandum, erunt mortalia vel venialia. Quando autem sunt grave peccatum, concurrat obligatio alterius virtu-

tis, puta charitatis propriæ, vi cuius tenemur conservare vitam.

Q U Æ S T I O II.

Quæ sint Partes Fortitudinis. Quæve Vitia Opposita?

FORTITUDINI tamquam speciei infimæ, utpotē respicienti principaliter pericula mortis, adeoque honestatem ejusdem rationis, non solent à Theologis attribui partes subjectivæ, sed potentiales, seu fortitudini affines, nimirum Magnanimitas, Magnificencia, Patientia, Longanimitas, Perseverantia seu Constantia. Quibus aliqui jungunt Fiduciam, sine qua nec bonum arduum aggredi, nec malum contingens fortis superare poterit: & Securitatem, quæ pars fiduciæ est, & animum in virtute, exclusis inutilibus curis, tranquillum reddit.

Magnanimitas est virtus, quā inclinamur ad omne arduum infra periculum mortis in omni genere virtutis, præcisè quatenus hoc est consentaneum animo magno & generoso. Dixi *infra periculum mortis*: quia circa arduum periculi mortis versatur virtus fortitudinis. Unde si magnanimitas & aliæ virtutes assignatæ considerentur quatenus versantur in propria materia fortitudinis, scilicet periculis mortis, non sunt partes potentiales, sed integrantes fortitudinis, concurrentes ad integrum fortitudinis officium. Dixi etiam *præcisè quatenus &c.* quia unaquæque virtus, si sit perfecta sive in gradu heroico, inclinatur ad magna opera in sua materia, quatenus illa continentur sub proprio objecto formali (quòd in variis est varium) sed non inclinatur in illa, in quantum præcisè sunt consentanea animo magno & generoso. Nil autem verè magnum, nisi virtus, in rebus humanis: ista enim hominem quā hominem perficit, æternum manet, æternamque vitam conciliat. Terrena bona & corporalia parvi sunt momenti; adeoque parvi ea facit magnanimus, qui non nisi ad verè magna aspirat, indeque sic dictus est.

Unde patet hanc virtutem maximè reperiri in iis, qui spretis omnibus, quæ in mundo sunt, Christi consilia sequuntur: magnanimitas enim maximè sita est in contemptu earum rerum, quæ vulgò maximè æstimantur, reverà tamen parvæ sunt; uti sunt honores, divitiæ & voluptates hujus mundi: & in conatu ad ea, quæ sunt maximè ardua ac cælesti honore digna; uti est observantia consiliorum Christi, & perfectio vitæ Christianæ.

Quia tamen illustria facta infestat & commitari solet appetitus honoris, eum respicit remotè magnanimitas, sicut fortitudo pericula mortis, moderando scilicet nè nimius sit, & nè ejus intuitu actus fiant &c. Non autem versatur circa honores, eos propter se expe-

8. Quæ partes Fortitudinis.

9. Quid Magnanimitas.

Qui distinguatur à cæteris virtutibus.

Asymmetria arduitate virtutis, cætera spernit.

10. In quibus maximè eluceat.

Qui versatur circa honores.

expetendo: id enim laudabile non esset, cum sint res indifferentes.

11. *Qua vitia ei opponuntur.* Vitia magnanimitati opposita per excessum solent numerari, Præsumptio, quâ homo ex nimia virium confidentia aggreditur, quod est supra vires, & Ambitio, quæ consistit in nimia appetentia honoris, ac Vana gloria, quæ consistit in nimia appetentia gloriæ seu opinionis & famæ. De quibus *disp. preced. q. ult.* breviter actum fuit. Per defectum ei opposita censetur Pusillanimitas, quæ consistit in quadam fuga magnorum operum, ex eo, quod quis nimis facile existimet se esse imparem talibus operibus.

12. *Quid Magnificentia.* Magnificentia (quæ est quædam inadæquata magnanimitas, seu pars integralis ejus) est virtus, quâ quis magnis sumptibus in materia externa aliquid magni efficit. Involvit vel supponit hæc virtus insignem moderationem affectûs erga pecunias: illa enim solet viros potentes (quorum hæc virtus est propria) à magnificis operibus, ac expensis, quas ratio dicitur, impedire.

13. *Qua vitia ei opponuntur.* Magnificentia per excessum opponitur vitium, quo quis ex industria auget sumptus supra quàm res poscat aut decorum patiatur: ut faciebat ille mercator, qui in hieme struebat ignem ex cinnanomo. Per defectum opponitur Parvificentia, quâ quis ex angustia animi parvos sumptus magno operi impendit: v. g. si monasterio magnifico, quod extruendum susceperat, apponi curet tectum stramineum. De quo ait *Aristoteles 4. Ethic. 2. Maximis factis sumptibus, in parvo perdit decorum.*

14. *Qualiter Patientia se habeat ad fortitudinem.* Patientia, prout versatur in propria materia fortitudinis, est (ut paulò antè insinuavimus) ipsa fortitudo inadæquatè concepta, quæ maximè enituit in martyribus: prout autem versatur circa mala minora (ut sunt mors parentum, filiorum, amicorum, exilia, infortunia, morbi, contumeliæ & similia) est fortitudo latè dicta, & pars potentialis fortitudinis strictè dictæ, aut certè distinguitur ab ea, sicut abstinencia heroica à communi.

Quid sit. Estque virtus, quæ in prædictis malis animum confirmat moderando mœrores, nè ob hos à præscripto rationis recedat, sive in motibus externis corporis conformibus. Id enim per se bonum & honestum est, adeoque patientia eò modò est virtus specialis ab aliis distincta. Moderatio tamen illa frequenter fit ex affectu particularis virtutis, quæ per tristitiam oppugnatur: & sic quævis virtus, sicut amat honestatem sui objecti, ita vi illius resistit iis, quæ directè vel indirectè repugnant, atque animum in iis ferendis firmat. Hocque modò sumitur passim in Scriptura, Patribus & sermone vulgari: quicumque enim affectu alicujus virtutis moderatè fert afflictiones, patiens dicitur. Et verè patientia sic nobis saltem necessaria est in tot, quæ nos frequenter circumstant malis, ut reportemus promissiones.

Longanimitas (quæ est quædam patientia inadæquatè concepta) est virtus, quæ æquanimiter perfertur molestia, quæ ex rei desideratæ (quæ est amotio præsentis mali, vel consecutio sperati boni) dilatione percipitur: adeoque est patientia, prout circa tale malum versatur.

15. *Qua vitia ei opponuntur.* Vitium patientiæ oppositum per excessum est Impatientia, quâ quis justum dolendi modum, quem patientia præscribit, excidit. Per defectum eidem opponitur Insensibilitas, quâ quis nec suis nec proximorum malis tangitur; hoc enim est inhumanæ duritiei signum, nec congruit amicitia & vitæ sociali. Hæc peccata per se loquendo, & secluso malo, quod ex impatientia provenit, sunt tantum venalia.

16. *Qua Patientia incentivum.* Patientiæ incentiva sunt. Primum patientia Dei, quâ tolerat defectus nostros, & differt vindictam, impertiendo dona misericordiæ. Secundum est patientia Christi. Tertium, exempla Sanctorum, maximè veteris Testamenti, qui sine exemplo patientes fuerunt. Quartum utilitas patientiæ, per quam delentur poenæ purgatorii & virtutes roborantur. Quintum, consideratio poenarum inferni & purgatorii; quas qui pro peccatis se aliquando meruisse intelligit, faciliè omnia incommoda hujus vitæ tolerabit: sicut is, qui evasit ingens malum, parvo malo non ita affligitur. Sextum, impatientiæ incommoda: nam per impatientiam non minuitur afflictio, sed augetur. Undè ipsa est maximum tormentum, ac insuper impellit ad omne malum.

17. *Quinam Patientia gradus.* Patientiæ gradus ex parte malorum, quæ quis patitur, sunt: Primus, quo aliquis patitur æquanimiter detrimentum in bonis fortunæ: Secundus, quo in bonis famæ: Tertius, quo in corpore & vita ipsa. Ex parte causæ, ex qua oritur malum, gradus sunt: Primus, si patiamur ob propria delicta: Secundus, si sine delictis: Tertius, si etiam ab iis, quibus benefecimus. Ex parte modi tolerandi gradus sunt: Primus, tolerare sine murmuratione: Secundus, sine lamentatione & querimoniis: Tertius, cum gaudio; sicut *ibant Apostoli gaudentes &c.* Quartus, expetere & desiderare pati.

18. *Quid Perseverantia.* Perseverantia, seu Constantia hîc consistit in continuatione bonorum operum usque in finem; & per hanc superamus tædium ac molestiam, quæ in exercitio virtutum occurrere solet, idque ob peccatariam honestatem. Sæpè tamen sumitur alibi perseverantia pro speciali dono divinæ gratiæ, quo quis finaliter in gratia moritur. Materia principalis perseverantiæ, prout hîc sumitur, est bonum cujusvis virtutis, quod vult continuare usque in finem, quem ratio præscribit: sive ille sit finis vitæ, sive certi negotii aut temporis. Continuationem voco, non quâ opus numquam intermittitur, sed vel non intermittitur, vel suis temporibus resumitur juxta

juxta rei exigentiam. Secundaria materia est molestia animi, quæ oritur ex diuturnitate rei laboriosæ & difficilis, & per perseverantiam moderatè fertur ac vincitur.

Per excessum opponitur huic virtuti per-tinacia, quâ aliquis continuare vult, quod non debet. Per defectum verò ei opponitur mollities animi, & inconstantia.

DISPUTATIO QUARTA.

De Iustitia & Iure in Communi, ac Iuris Speciebus.

QUÆSTIO I.

Quid Iustitia & Ius?

1.

Quæ utili-
tas presen-
tis mate-
ria.

JUSTITIA virtus est latissi-
mè patens, cui passim in om-
nibus negotiis humanæ com-
municationis suus est locus:
adeoque ejus regulæ sunt co-
gnoscendæ ab omnibus, maximè verò ab
aliorum directoribus, judicibus & similibus.

Ratio ordi-
nis doctri-
na.

De ea, velut digniori, alii ante Temperan-
tiam & Fortitudinem tractant: Nos contrà,
tum ut ab imperfectioribus ad perfectiora
procedamus: tum ut pauca, quæ de aliis
dicenda erant, paucis absolventes, totum re-
liquum justitiæ tractandæ daremus: tum
quia prius virtutes ad se, quam ad alterum
tractandæ videbantur.

2.

Iustitia
varia ac-
ceptiones.

Ex generali porrò ratione sua, importat ju-
stitia quamdam æqualitatem & debiti ratio-
nem: omnes enim apprehendunt esse justum,
quod debitæ suæ regulæ adæquatur. Et qui-
dem generatim aliquando sumitur quasi col-
lectivè pro omni virtute (cujus collectionis
quælibet virtus est pars integralis) sive om-
nium mandatorum observantiâ; nimirum
quia ibi reperitur adæquatio ad regulam,
nempe legem, & debitum aliquod, facien-
di videlicet, quod legislator præcepit. E con-
trà verò, quia peccato debita æqualitas vio-
latur, dicitur injustitia seu iniquitas, quasi
non æquitas. Undè etiam justitia accipitur
pro charitate (quæ continet videlicet obser-
vantiam legis divinæ) seu gratiâ habituali,
quam qui accipiunt, justificari, qui habent,
justi esse dicuntur, stylo Scripturæ.

Insuper aliquando sumitur generatim pro
virtute ad alterum: quo sensu justum esse
dicitur, ut religio & cultus Deo, pietas pa-
rentibus, obedientia superioribus, gratitudo
benefactoribus &c. exhibeatur.

3.

Quid ju-
stitia hic.

In præsentī verò Justitia sumitur pro vir-
tute, quæ inclinatur ad servandum alteri jus
suum. Et definitur ab Ulpiano (cujus defini-
tio à Theologis communiter approbatur) *L. Iustitia ff. de iust. & iure, Constans & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi*, id est, per-
manens & firma dispositio (quâ significatur
ipse habitus virtutis) voluntatis inclinans ad
tribuendum cuique jus suum. Quod in ex-
ercitio fit, partim jus alterius relinquendo
intactum, seu ei non contraveniendo, partim
dando non habenti suum, seu, quantum sibi

Herinx Sum. Theol. Pars III.

incumbit, procurando, ut illud ad æqua-
litatem habeat.

Quia verò justitia describitur juxta præ-
missa per ordinem ad ipsum jus, in cujus ex-
plicatione difficultas manet satis intricata,
Poncius disp. 23. Theol. q. 6. existimans etiam
quasdam præmissæ definitionis particulas
non esse necessarias, putat longè facilius ju-
stitiam explicari posse dicendo, quod sit vir-
tus seu habitus inclinans ad reddendum, vel
relinquendum cuique suum. Porrò suum
appellat, quod ita ad ipsum pertinet, sive ex
naturâ rei, sive ex dispositione legum aut
consuetudine, ut appareat malum hoc ipsi
non reddere, vel ab ipso auferre, ex hoc præ-
cisè, quod sit ipsius, vel quod dispositio sic
ad ipsum spectet, ut, ipso invito, alius non
possit de eo disponere. Quod censet quadrare
in sensum communem de natura justitiæ.

Inhærendo autem communi descriptio-
ni, necesse est ante omnia explicare, quid
sit jus. Pro quo

Notandum, jus aliquando idem esse quod
justum. Hoc autem generatim idem est,
quod commensum suæ regulæ seu legi; &
complectitur omne opus bonum. Specia-
tim autem, & in præsentī idem est, quod
æquale, debitum alteri strictè. Secundò su-
mitur pro regula justī generatim sumpti, est-
que idem quod lex, inde dicta jus. Quod di-
viditur in naturale, divinum, humanum; hoc
rursus in civile & canonicum. Tertiò (ut
alias acceptiones omittam) & vulgatè sumi-
tur pro jure quasi activo, quod consistit in
certo titulo seu facultate, habetque sibi quasi
correlativè respondens jus speciale primo
modo sumptum, seu debitum rigorosum ad
æqualitatem solvendum. Exactè autem sciri
nequit, quid sit jure debitum nisi sciatur, quid
sit jus postremo modo sumptum.

Hoc itaque describi solet facultas legitima
seu per leges concessa aut eis consentanea, cui
aliquid agendi, habendi, vel obtinendi, cui
citra injuriam, altero rationabiliter invito,
contraveniri nequit; sive potestas legitima ad
rem aliquam obtinendam, vel ad functionem
aut quasi functionem, cujus violatio injuriam
constituat. Hæc autem potestas vel se habet
per modum potentiaæ activæ, quale v. g. est
jus, quod aliquis habet ad aliquid retinendum,
vel agendum: vel se habet per modum poten-
tiaæ passivæ, & tale est jus, quod habet quis, ut
ab alio alatur, custodiatur, sibi serviatur &c.
vel denique se habet per modum potentiaæ re-

4.

Ius tripli-
citer sumi-
tur.

5.

Quid jus
sumptum
pro titulo
seu potesta-
te.

sistitivæ; & tale est jus, quod habet quis, nè alius aperiat fenestram aliquam in suo horro, nè ædificet hoc vel illo loco, vel tam altè, ut perdat suam libertatem vel lumen. Convenitque hæc potestas interdum ex natura rei, aut lege divina positiva, ut facultas sustentandi vitam, contrahendi matrimonium, percipiendi Sacramenta Ecclesiæ &c. interdum autem oritur à legibus humanis, ut jus ad hereditates obtinendas &c. Et de jure sic sumpto (pro ut ordinariè sumitur) in sequentibus agitur, ubi de dominio & aliis speciebus illius.

6. *Discutitur
vulgata
descriptio
Juris, ip-
sumq; ubi-
rius decla-
ratur.*

Notandum verò in præfata juris descriptione, etsi vulgata apud *Lessium*, *Wiggers*, *Castro Palao* & alios, contra regulas bonæ descriptionis poni injuriam, æque ignotam; quæ non finè vitioso circulo postea definitur, juris alieni violatio. Ut proinde videatur in rigore omittenda, sitque facilius plerumque jura cum injuriis in speciali dignoscere, quam generalem juris rationem assignare. Potestas itaque, quam jus importat, & per quam distinguitur à quavis alia facultate, debet intelligi peculiaris, cujus nimirum realis violatio constituit inæqualitatem restitutione reparandam. Quando autem id fiat, ex legibus, Doctoribus, & præsertim puro dictamine rationis naturalis est colligendum. Supponit verò potestas ista specialem connexionem subjecti cum objecto potestatis, ut hoc propterea censeatur quodammodo suum, suisque commodis servire debeat. Propter quod etiam potest hujusmodi de objecto immediato juris disponere, eoque rationabiliter invito, nemo alius. Qui insuper stringitur isti potestati non obviare, non præcisè, quia sequeretur violatio virtutis, v. g. charitatis &c. sed quia hoc exigit per se ipsa potestas, vi cujus competit quoque actio alterum compellendi, etiam independentè à potestate regitiva (qualis est in superioribus vel parentibus, qui eatenus compellere possunt subiectos, uti ad obediendum, sic & ad alios bonos mores, & eatenus ad præstandum superioribus, parentibus, uti & aliis honorem) quæ præterea respicit, non tam commodum regentium, quam bonum ipsorum subiectorum vel communitatis: secus est de potestate dominicali in servum: de quo tamquam suo dominus ad propria commoda disponit.

7. *Quodnam
sit objectum
formale ju-
stitiæ.*
Ex dictis colligitur I. Objectum formale justitiæ esse jus primo modo sumptum, seu potius honestatem, quæ relucet in servanda æqualitate debita. Justitia enim ex propria sua ratione inclinatur in hoc, ut quod justum est, fiat, seu ut æquale juri sive potestati alterius, adeoque debitum alteri ad æqualitatem tribuatur; idque quia debitum est, ratioque particularis honestatis id exigit. Quod debitum ulterius fundatur in jure alterius; huic enim debetur quidpiam, eò quod jus ad hoc habeat. Objectum autem materiale sunt actiones, quibus hujusmodi debita æqualitas ponitur; v. g. solutio pretii, redditio mutui

&c. harum autem actionum objectum seu materia est remotum & mediatum objectum justitiæ.

In hoc ipso porrò est specialis & ab aliis distincta honestas, adeoque virtus specialis: consentaneum enim est rationi, ac laude dignum tribuere, quod jure alteri debemus, oppositumque est planè rationi dissonum; neque in aliis virtutibus eadem, sed diversa consonantia cum ratione reperitur. In qua diversitate pariter fundatur obligatio inæqualitatem malè causatam reparandi per restitutionem. Motivum etenim honestatis, seu ratio ob quam quis obligatur æqualitatem non violare, eundem urget, ut violatam reparet, nè scilicet detur, aut maneat inæqualitas, seu nè quis careat rebus suis, adeoque obligat ut fiat restitutio.

Colligitur II. hanc virtutem esse ad alterum, ut satis patet. Undè sibi ipsi nil quicquam debet proprio aut stricto jure; neque actum justitiæ erga seipsum propriè exercere quis potest: honestas namque justitiæ consistit in hoc, quod quis det alteri id, quod ipsemet debet. Quàmvis desiderare aut consu- lere alteri, ut debitum solvat, & jus cuique, adeoque mihi tribuat, ob honestatem justitiæ, posset reduci ad justitiam, & ab eodem habitu procedere: prout ex sententia *Scoti* (de qua *Tract. de Deo disp. 7. q. 7. num. 55.*) castitas secundariò inclinatur, ut etiam alius in se medium castitatis servet.

Pro fine notandum justitiam versari circa actiones peculiariori ratione, quam fortitudo & temperantia: non enim, uti hæc, curat principaliter, nè nimium timeamus, irascamur, concupiscentias tactus sequamur &c. sed ut statuatur aut servetur æqualitas debita. Quod si prædictæ passiones hoc impediunt (prout interdum passiones gulæ & similes sunt occasio, nè debita solvantur &c.) sunt tollendæ, partim præsidio virtutum correspondentium, partim per accidens & secundariò per ipsam justitiam, quæ ex proprio motivo intendens servare æqualitatem, vult consequenter media ad id necessaria seu opportuna, adeoque moderationem passionis impediens æqualitatem intentam.

Q U Æ S T I O. II.

De Divisionibus Justitiæ & Juris.

CELEBERRIMA justitiæ divisio est in Commutativam & Distributivam. Quæ membra plerumque solent ita explicari, ut Commutativa respiciat æqualitatem rei ad rem seu dati & accepti, in commerciis præsertim & privatis rerum commutationibus (undè commutativæ nomen accipit) adeoque ordinet unum privatum ad alterum: Distributiva verò respiciat onera & bona communia inter partes ejusdem communitatis distribuenda à Republica vel ejus rectore juxta

*Qui repe-
riatur spe-
cialis hone-
stas in ob-
jecto justitiæ.*

*Ex qua ori-
tur obliga-
tio restituti-
onis post
violatio-
nem.*

8. *Nemo sibi
ex justitiæ
propriè
quidquam
debet.*

*Quid cen-
sendum de
desiderio
aliena ju-
stitiæ.*

9. *Versatur
circa actio-
nes potius,
quàm tem-
perantia &
fortitudo.*

*Qui ver-
setur circa
passiones.*

10. *Divisio lu-
stitiæ in
Commuta-
tivam &
Distributi-
vam: qui
ordinariè
explicatur.*

juxta quorumlibet qualitatem, adeoque spectatâ proportionem eorundem quoad paupertatem, divitias, vires, doctrinam, merita &c. ac proinde ordinet Rempublicam, seu ejus rectores ut sic, ad privatos.

11. Unde communiter dicitur justitiam commutativam respicere proportionem Arithmeticam, in hoc consistentem, quod quantum acceptum est, tantum detur, v.g. si centum mutuo data, centum reddantur, non considerata dignitate aut diversâ qualitate personarum. Justitia verò distributiva respicere dicitur proportionem Geometricam, quæ est similitudo inter ipsas proportionem; ita ut qualis est proportio inter paupertatem, divitias, merita &c. personarum inter se ab una parte, talis sit proportio inter bona, officia &c. illis conferenda ex alia parte. Unde hæc forma servatur, si quædam bona distribuendo inter cives pauperes, uni detur plus, alteri minus, pro qualitate paupertatis: si distribuendo officia, capacioribus & magis meritis majora distribuuntur, aut hi aliis præferantur. Quare sicut Arithmetica spectat, quis numerus alteri ex æquo respondeat, sic justitia commutativa, quid alteri ad æqualitatem præstandum. Sicut autem attendit Geometria proportionum inter se similitudinem, ut quæ est v.g. proportio inter duas bases, eadem sit inter duas columnas; sic distributiva justitia facit, ut quæ est proportio inter personas, eadem sit inter onera & bona communia.

12. Nihilominus Justitia distributiva non necessario semper respicit plures personas: etsi enim vacet unicum commune bonum v.g. beneficium, quod non est divisibile, adhuc circa illud uni conferendum versatur justitia distributiva; quantumvis non sit alius competitor. Quamvis tunc eatenus in radice locum habeat prædicta proportio, ut si plures concurrerent, dignior esset præferendus.

13. Præterea observantia istius proportionis Geometricæ quando bona pluribus sunt distribuenda, non est peculiare munus justitiæ, sed in omni virtutum materia locum habere potest: nam & amicitia inter amicos, & observantia inter dignitate præditos, & pietas inter patriam & sanguine junctos, & misericordia, liberalitas, magnificentia, gratitudo inter beneficiarios, & veritas inter eos, quibus loquimur, & justitia legalis inter communitates, quibus instar partium obligamur, commutativa inter creditores, quibus ratione accepti obstringimur, ac denique vindicativa inter eos, quos puniendi jus obtinemus, proportionem attendere potest: & quantum unus alium jure amicitiae, dignitatis, cognationis, beneficii recipiendi, inquirendæ & sciendæ veritatis, connexionis inter totum politicum & partem, commutationis dati & accepti, aut delicti reatu excedit, tantò plus reciproci amoris, honoris, reverentiæ, beneficii, scientiæ veritatis, civicæ

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

fidelitatis, dati pro accepto impendatur, aut tantò plus poenæ pro delicto infligatur.

Quod in justitia commutativa declaratur 14. exemplo: si enim testator relinquat aliqua bona, sex v. g. determinatis pauperibus, pro rata paupertatis distribuenda, tenetur ex justitia commutativa plus pauperioribus, quam aliis cum proportionem Geometrica dare. Si creditor nequeat omnibus creditoribus satisfacere, debet singulis aliquid pro rata dare, sic ut cum proportionem Geometrica plus accipiant, quibus plus debetur. Manet itaque observantiam hujus proportionis non esse propriam justitiæ, nec materiam specialis virtutis, etsi in justitia distributiva potissimum locum habeat.

Unde honestas propria justitiæ distributivæ sita est in hoc, quod dignum sit ac debitum, ut qui Reipublicæ curam habet, bona communia pro qualitate & capacitate ac meritis concivium distribuat. Verum hoc debitum non est strictum seu juris respectu ipsorum civium. Ideoque si dignior non præferatur minus digno, non tenetur collator officii ad restitutionem, sive ipsi digniori, sive etiam Reipublicæ, cui stricto juris debito non se obligasse videtur, quantum ad omnia utiliora, sed tantum ad necessaria pro communis boni conservatione procuranda. Si autem planè indignis bona hujusmodi distribuat, tenetur quidem ad damnorum reparationem respectu communitatis, & consequenter peccat contra justitiam commutativam respectu ejusdem, quatenus agit contra servitium ex justitia communitati, à qua stipendium accepit, præstandum. Attamen quatenus præcisè ipsius velut capitis & præcipui membri communitatis est bonum commune in alia membra influere, & non servat ordinem & proportionem, agit juxta Smising Tract. 3. de Deo disp. 4. n. 75. contra justitiam legalem (de qua statim) quæ sicut membra communitatis obligat & ordinat ad sua bona privata referenda in bonum commune, sic rectorem ad bona communia distribuenda membris communitatis.

Unde justitia distributiva quatenus distincta à commutativa non est strictè dicta, sed tantum analogicè justitia. Ita cum aliis solide & doctè Smising. sup. num. 72. & seqq. citans Buridanum 7. Ethic. q. 7. & probans non esse contra mentem Antiquorum, signanter D. Thomæ & Scoti. Ac proinde justitia commutativa sola est propriè dicta & specialis justitia, utpotè sola respiciens strictum jus ad æqualitatem dandum, in quavis materia versetur, & sive inter privatos, sive inter privatam, & personam publicam seu rectorem communitatis, quæ differentia per accidens se habet.

Solet hic præterea agi de Justitia legali: quæ & generalis dicitur, estque juxta D. Thomam q. 58. art. 5. virtus, quæ membra reipublicæ inclinantur ad curandum bonum totius. Quamvis hoc nomine videatur Aristoteles 5.

A 2 2

Ethic.

Idemque
speciatim
in ipsa
justitia
commutativa
declaratur.

An vel quæ
propria
justitiæ
distributivæ
honestas.

Ejus violatio
præcisè
non inducit
obligationem
restituendi.

Nisi quatenus
jungi-
tur violatio
commutativa.

Qua sola
est justitia
specialis &
propriè dicta.

Quid
Justitiæ
legalis.

Ethic. 1. intellexisse complexionem omnium virtutum, quibus quispiam legibus obtemperat, addens de ea in Proverbio dici, *Iustitia in se virtutes complectitur omnes* Quem tamen D. Thom. sup. art. 6. explicat de continentia virtuali, quatenus iustitia legalis omnem virtutem ad bonum commune ordinat, & in eum finem actus aliarum virtutum imperare potest.

Qui distin-
guatur à
iustitia stri-
ctè dicta.

Iustitia porro legalis distinguitur à iustitia strictè dicta, utpote non respiciens strictum debitum ad æqualitatem, nec obligans (si violetur) ad restitutionem. Quod si obligatio hæc adsit, erit ipsius iustitiæ commutativæ, quâ v. g. obligantur privati non auferre bona spectantia ad communitatem.

18.

Qui à pie-
tate.

Distinguitur à pietate, quod hæc inclinet ad reddendum vices patriæ tamquam secundario parenti (de pietate enim, quâ redduntur vices parentibus, non potest esse quæstio) quia nos aliquo modo genuit, aluit &c. etsi de facto simus alteri reipublicæ incorporati. Iustitia autem legalis præcisè spectat, quod simus membrum politicum reipublicæ, sive in ea simus nati, sive non. Quare dum in alteram rempublicam quis est adscriptus, non obligatur legibus patriæ quoad personam (quoad bona ibi sita, potest habere aliquam subjectionem) adeoque ei non colligatur tamquam pars politica; & tamen semper manet ei unitus tamquam principio ortus sui.

19.

Qui ab
obedientia.

Ab obedientia distinguitur, quod hæc sit inferioris ad superiorem quâ talem. Secus est de iustitia legali, quæ aliàs non esset in Principe, in quo tamen dicitur esse principaliter: sed est partis ad totum seu universum corpus, ob quod universalis dicitur. Ex hac tamen obligatione iustitiæ legalis (quæ juxta *Smising. sup. q. 4.* est specialis quædam fidelitas, unitiva plurium in unum corpus, seu unam societatem, diciturque ab ipso fidelitas socialis) oritur in partibus minùs principalibus obligatio obedientiæ ad partem principalem, seu caput corporis politici; ut rectè notat *Smising. sup. num. 43.*

Iustitia
vindicti-
va non est
strictè dicta
iustitia.

Prædictis Iustitiæ speciebus accenseri solet iustitia vindictiva: quam constat non esse similiter iustitiam strictè dictam, nisi quatenus vindicationi potest immisceri iustitia commutativa. Quare etiam inter partes potentiales seu affines iustitiæ recenseri solet; de quibus postea agetur. Videri potest *Smising. Tract. 3. de Deo, disp. 4. n. 77. & 78.*

An vel qua-
liter hæ
virtutes re-
periantur
in Deo re-
spectu crea-
turarum,
remissivè.

Qui eadem quæstione fuscè disputat, an, vel quo sensu hæc virtutes sint in Deo; & specialiter, quomodo in rigore iustitia commutativa ex proprio objecto repugnet Deo respectu creaturarum. Vide etiam quæ diximus p. 1. d. 7. q. 7. n. 58. & seq. Nihilominus cum Deus habeat jus strictissimum respectu creaturarum ab iisdem violabile, potest consequenter ab his fieri Deo vera & strictè dicta injuria, v. g. per contumelias sive blasphemias contra Deum. An autem in quovis peccato inveniatur injustitia propriè dicta,

vide quæ diximus p. 2. d. 5. q. 1. n. 7.

Jus live potestas legitima, dividitur in jus ad rem, & jus in re. Quâ divisione utitur Pontifex Clem. unic. circa finem, de Sequest. possess. Jus ad rem dicitur, quo ipsa res nondum est affecta seu obligata. Quod proinde potest esse circa rem nondum existentem v. g. fructus in fundo proprio nascituros. Estque jus obtinendi jus in re, solumque tribuit actionem personalem, seu in personam, ut tibi procuraret rem ad quam habes jus. Tale jus est, quod competit alicui per electionem, præsentationem ad aliquod beneficium, collationem ante acceptationem, emptionem, donationem, stipulationem &c. ante traditionem.

Jus in re est, quod rem sibi devinctam seu obligatam habet. Unde non est nisi ad rem existentem: & tribuit actionem realem, seu in ipsam rem, quæ nimirum transit cum onere, quo est affecta, sic ut judicialiter peti possit à quovis possessore L. Officium 9. ff. de rei vindicatione. Potestque hoc jure præditus de se (quatenus est juris ipsius) disponere, nec alius potest dispositionem impedire; nisi per accidens, quando v. g. foret dispositio noxia disponenti vel alteri. Tale est jus, quod quis habet ad rem per emptionem, aliosque similes contractus secutâ traditione, ad beneficium per collationem, secutâ acceptationem; ad hereditatem per testamentum aut successionem ab intestato, secutâ acceptatione seu traditione hereditatis. Quare patet hoc jus esse firmitus jure ad rem, & hoc facilius amitti, ut observat *Wiggers c. 3. dub. 2. num. 5.* citans *Glossam in Clem. unic. de Clericis conjugatis.* Sed non est hic titulus inter Clementinas. Rectius citari potuisset *Gloss. in c. unic. hoc tit. in 6.* Potestque jus in re acquiri non obstante jure alterius ad rem; prout contingit, dum equus duobus venditus, posteriori emptori (qui fit dominus) traditur; relicta priori emptori solâ actione personali damni in venditorem (ut patet L. Quoties 15. Cod. de rei vindicatione) quæ dicitur condictio, uti actio in rem vocatur vindicatio l. 4. Instit. Tit. 4. de Actionibus §. Appellamus.

Juris in re varix sunt species, scilicet Dominium, Ususfructus, Usus, Habitatio, jus pignoris &c. De quibus in sequentibus.

QUÆSTIO. III.

De Variis Speciebus Juris.

§. I.

De Dominio.

DOMINIUM juxta communem apprehensionem habere censetur, qui aliquid habet de quo jure proprio seu citra alterius commissionem disponere, quodve gubernare pro nutu possit; quod proinde ideo ipsius esse censetur. Prout Deus habet perfectissimum, & inabdicabile omnium creaturarum dominium; de quibus consequenter ad nutum disponere potest.

Domi-

Quid do-
minium ju-
risdictio-
nis.

Dominium aliud dicitur Jurisdictionis, est-
que potestas gubernandi suos subditos; quos
nimirum quis gubernat, ut suos. Quo ex-
cluduntur latrapæ, gubernatores, proreges
& similes, qui ex alterius (qui dominus,
princeps aut rex est) commissione regunt.

Quid pro-
prietatis, de
quo hic.

Quæ hoc dominium concernunt, in *Tract. de
Legibus* discussa sunt. Aliud dominium est
proprietatis (de quo hîc sermo) jus nimirum
seu potestas disponendi de re tamquam sua,
adeoque in proprium commodum. Quare
inter hoc & dominium jurisdictionis est dis-
crimen, quod posterius respiciat personas,
non liberas, quas dominus proinde possidet
velutî res (ut patet in mancipiis) eis utendo
in suum commodum; cum tamen domi-
nium jurisdictionis respiciat potiùs commo-
dum subditorum.

23.
Aliud est
perfectum,
aliud im-
perfectum.
Hoc aliud
directum,
aliud utile.

Dominium proprietatis, aliud est perfe-
ctum, quod tam rei proprietatem, quam
emolumenta importat: aliud imperfectum,
quod vel solam dicit proprietatem (dicitur-
que dominium directum) vel sola emolu-
menta (diciturque dominium utile) verbis
facilioris traditionis gratiâ confectis, ad instar
actionis directæ & utilis, ut citato *Duareno*,
ait *Zoezius in Instit. l. 2. tit. 1. num. 2.*

24.
Quid do-
minium
perfectum.

Dominium perfectum (quod est potissima
species juris in re) definitur à *Zoezio supra*: Le-
gitima potestas de re liberè disponendi, nisi
vi aut jure quis impediatur. Ubi particula vi,
non apparet necessaria, velutî satis per se
subintellecta. Vulgata autem dominiî defini-
tio in re cum præcedenti coincidens est:
Jus in re extendens se ad omnem ejus usum
& dispositionem, nisi lege prohibeatur. Ad
rationem enim pleni & perfecti dominiî per-
tinet, ut quis possit pro arbitrio re suâ uti,
eam servando, donando, vendendo, de-
struendo &c.

Quæ res
corporales,
quæ incor-
porales.

Nec est necesse hîc cum quibusdam Ju-
ristis adhibere distinctionem inter res cor-
porales (quales sunt quæ tangi possunt ve-
lutî fundus, homo, vestis, aurum, argentum
& aliæ res innumerabiles, ut habetur *Instit.*
*De rebus corporal. & incorporal. & l. 1. ff. de
divisione rerum*) & incorporales: quales sunt,
quæ tangi non possunt, ut hereditas, usus-
fructus, obligationes quoquomodo contra-
ctæ, servitutes & similia jura, ut habetur lo-
cis citatis. Nam & censuum, ususfructûs cæ-
terarumque servitutum (quæ & vendi pos-
sunt) dicitur esse possessio ac dominium, &
generatim omnis rei, quæ nostra est: est au-
tem res incorporalis in bonis nostris; ideoque
Imperator l. 2. Instit. cum egisset de acqui-
rendo dominio rerum corporalium, subjicit
de incorporalium, inquit *Zoezius in ff. de
acquir. rer. dom. n. 2.* Id tamen ad quæstio-
nem de voce spectat: in qua perinde, si ve
dominio, si ve quasi dominio (quæ vox re-
bus magis incorporalibus, ut officiis & be-
neficiis aptius quadrat, ut quidam volunt)
prædicta possideri dicantur.

Herinx Sum. Theol. Pars III.

Dicitur in definitione Dominiî, nisi lege
prohibeatur. Quod intelligendum de lege, quæ
supponat alioqui in subjecto potestatem, sed
ejus usum saltem aliquem impediat. Unde
non est quilibet omnium rerum dominus,
quod posset de iis disponere, nisi prohibere-
tur; quia nimirum prohibitio hæc, & qui-
dem juris naturæ, non supponit in subjecto
potestatem, sed è contra in potestatis de-
fectu fundatur.

Quàmvis itaque dominium sit naturâ suâ
potestas extendens se ad omnem dispositio-
nem, quantum est de se, potest tamen lege
impediri, nè in aliquos actus exeat: sicut,
nè in aliquos actus exeat: sicut, non diminutâ
potentiâ ambulandi, potest ea-
dem impediri, nè in actum exeat, pedibus
v. g. ligatis; quo tamen impedimento subla-
to, manet expedita præcedens potentia absque
accessu novæ. Pari itaque modo pupillus v.
g. prohibetur res suas alienare usque ad debi-
tum ætatis tempus, cum tamen sit interim
verus dominus omnium juxta Apostolum *ad
Galat. 4.* Item majoratus, fidei commissæ,
similiave bona, quæ vincula dicuntur, possi-
deri censentur perfecto dominio, & tamen,
legibus sic statuentibus, non possunt domini
ea validè alienare. Quod quidem leges sta-
tuerunt, nè pupillus v. g. facilè circumveni-
retur aut sua dissiparet, nè familiæ illustres
deficerent, aut ob similes rationes. Hæc
equidem inhibitio non tollit jus perfectum in
re, sed alicui usui, vel aliquo tempore, ob-
staculum ponit; quo cessante per lapsum tem-
poris, vel aliter, expedita manet potestas
alienandi citra collationem novi juris. Quem-
admodum etiam posset domino per manda-
tum personale interdici rei alienatio; cujus
nihilominus manet, verè dominus, ut prius.
Sicut prodigus, cui per legem interdicitur
alienatio si ve administratio, manet domi-
nus. Accedit, quod nemo alius sit hujusmo-
di bonorum ligatorum dominus, prout ta-
men in feudis & Emphiteusis præter dominum
utilem datur directus, ambo complentes perfe-
ctum dominium. Unde vel non habent domi-
nium perfectum, vel ille est dominus, de
quo est sermo.

Putat tamen *Lugo disp. 2. n. 6.* & alii, *Opinio Lu-*
quod si plena dispositio seu alienatio bono-
rum planè impediatur per totam vitam pos-
sidentis, saltem si id fiat ob utilitatem suc-
cessorum (uti fit in fidei-commisissis & simili-
bus) rectè posse dici plenum istorum domi-
nium non esse in uno aliquo, sed in rigore
spectare ad familiam, seu simul ad omnes,
quibus ea bona sunt vincula; qui cense-
ri possunt persona ficta. Quocirca per alie-
nationem bonorum vinculatorum fieret cæ-
teris injuria restitutioni obnoxia, ratione
nimirum juris eis competentis. Unde etiam
in quantum tertius de jure alicujus, v. g. in
fundo subjecto stabili servituti, participat, in
tantum alteri de plenitudine juris seu do-
miniî decedere videtur.

A a 3

Sed

Qualiter
accipienda
prohibitio
legis in de-
finitione
Dominiî
apposita.

25.
Lege potest
usus aliquis
dominiî
impediri.
v. g. in pu-
pillo, bonis
vinculatis,
salvâ per-
fectione do-
miniî.

Opinio Lu-
genis.

Auctoris.

Etiam in-
corporaliu
est domi-
nium.

*Definitio
dominii
qualiter
competat
dominio
Dei.*

Sed contra definitionem domini opponi posset, quod ipsum sit in Deo perfectissimum super creaturas; de quibus tamen disponere nequit per alienationem. Ad quod Resp. posse Deum eas destruere & annihilare, qui est perfectissimus actus domini. Quamvis nequeat alienare eas abdicando & in alium transferendo; quod utique foret imperfectionis, ac dominio Dei essentiali repugnat. Unde nec ad ejus essentiam vel perfectionem requiritur. Adde potissimum hic agi de dominio accidentali & imperfecto, quale inter homines ad invicem spectatos reperitur.

26.

*Dominium
plurium in
eandem
rem partia-
le dicitur:
aliud tota-
le seu in so-
lidum.*

*Quod duos
habere in
eandem rem
repugnat.*

Dominium perfectum, quantum ad objectum seu plenam dispositionem de re, interdum est parziale ex parte subjecti; quale est plurium hæredum in hæreditate indivisa: interdum etiam est totale ex parte subjecti, & solet dici in solidum. De quo L. 5. *Si certo* (vel) *si ut certo loco vel tempore. §. si duobus ff. commodati* dicitur: *duorum quidem in solidum dominium vel possessionem esse non posse.* Estque ratio manifesta: quia titulo pleni domini posset uterque valide, & licite re uti ad nutum, eam alienando, destruendo, auferendo, etiam invito altero; & rursus non posset, obstante alterius inviti pleno & absoluto dominio. Quocirca duorum in eandem rem dominium in solidum repugnat absolute pro quovis instanti, etiam ipsius donationis. In quo si supponatur dominium adhuc esse penes donantem, nequit pro eodem esse penes donatarium vel contra, quidquid contendat Lugo Tom. 1. *de justit. Disp. 2. sect. 2.*

27.

*Ad domini-
um trans-
ferendum
qui requi-
ratur titu-
lus & tra-
ditio.*

Transfertur (si de prima acquisitione rerum sub nullius dominio existentium agatur, requiritur apprehensio, quam prius adhibens sit dominus) dominium ab uno in alterum, accedente ad titulum traditione: utrumque enim regulariter requiritur, nec alterutrum sufficit; *traditionibus & usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur*, ait L. *Traditionibus* 20. Cod. *de pactis.* Id ipsum patet ex, L. *Numquam ff. de acquir. rerum domin.* Titulus quidem fundat jus, estque radix illius, puta emptio, donatio &c. At solum tribuit jus ad rem sine traditione, non quod hæc ex natura rei requiratur, sed quia leges eam ordinariè requirunt ad vitandam incertitudinem dominiorum, litium seminarium: traditio enim solet evidentius posse probari, quam nuda pacta, vel tituli, adeoque facit magis constare de translatione domini. Unde Princeps, qui supra leges est, posset absque traditione velle transferre dominium per donationem aut simile pactum. De facto etiam nonnullis casibus traditio non requiritur. Sic enim sine ea in beneficiis sufficit collatio & acceptatio, c. *Si tibi absenti, de Præbendis* in 6. In hæreditate per testamentum vel ab intestato obveniente sufficit, ut adeatur hæreditas; quod fit, dum verbo vel facto acceptatur, quo facto, etiam legatarius fit mox dominus sui legati. In donatione ad

alias causas similiter non requiritur traditio; prout hæc & alia ex jure colligit Lestius l. 2. c. 3. dub. 3. n. 16.

§. II.

De Usufructu.

USUFRUCTUS (ut habetur *Instit. de Usufructu*) est jus alienis rebus utendi, fruendi, salva rerum substantia. Quare non solum usum rei ad propriam commoditatem seu necessitatem involvit, sed etiam jus fruendi, id est, fructus ex re percipiendi, de iisque disponendi etiam ad proprium quæstum seu utilitatem.

Fructuum autem nomine censetur, quidquid ex re nascitur & percipitur, iterumque renascitur, ut percipiat. Prout in homine sunt opera, L. *hominis ff. de operis servorum.* Idem est de jumentis. In grege, lana, pilus, lac, foetus: in fundo fœnum, segetes, virgulta, & arbores seu silvæ cæduæ, quæ scilicet succidi & renasci solent, ut patet L. *Silva* 30. ff. *de Verb. Signific.* adeoque annis consuetis cædi & vendi ab usufructuario possunt L. 9. ff. *de Usufructu & quemadm.*

Arbores fructiferæ non computantur in fructu; sed nec generatim omnes infructiferæ, quæ tantum ad opera fabrilia destinantur. Grandiores etiam cædere non potest Usufructuarius; ut colligitur ex L. 11. & 19. ff. *de Usufructu & quemadm.* & in Belgio judicatum refert Christinaus apud Zypaum Tit. *de Usufructu*, & commendant Consuetudines Lovanienses & Antverpienses apud Valerium Andream in addit. ad Zozium in *Instit. de Usufructu* n. 1. Demortuas tamen accipit Usufructuarius, & novas substituit; non vi ventorum ejectas, quæ cedunt proprietario. Aufert tamen ille, si aliundè ligna non suppetant, quantum sufficiat usui villæ, servato semper priori usu patrisfamilias. Quædam etiam silvæ sic habentur, ut non sint regulariter cæduæ, sed quot annis majores aliquot arbores; circa quas fructuarius poterit servare modum consuetum juxta Zypaum supra, qui addit Beneficiarios quoque instar fructuarius grandes arbores succidere non posse: si tamen sine accretione inutiliter senescerent, succisione subducendas esse periculis bellicis aliisque casibus, pretio in utilitatem Ecclesiæ, non in usum Beneficiarius converso.

Ad fundi fructus spectant etiam redditus aucupiorum, venationum & piscationum L. 9. ff. *de Usufructu & quemadm.*

Denique sunt fructus, qui dicuntur civiles, uti pensiones reddituum, ædium, navium aliarumque rerum locatarum. Generaliter igitur omnis fructus rei ad eum (Usufructuarius) pertinet L. 7. ff. *eod.*

Porro fructuarius hoc ipso, quo fructus naturaliter colligit seu percipit (quod fit, dum eos solo separat L. 13. in princip. ff. *Quibus mo-*

28.
*Quid v.
usufructus.*

*Quid no-
mine fru-
ctuum cen-
setur.*

29.
*Arbores
fructifera
non compu-
tantur in
fructu.*

*Quid cen-
setur de
infructife-
ris grandio-
ribus.*

*Quid li-
ceat Bene-
ficiarius
quædam hæc.*

30.
*Fructua-
rius est do-
minus fru-
ctus.*

Anum hoc
ipse, quo col-
ligit; non
adhuc pen-
dendum.

dis ususfructus &c. Videri potest Zoxius in D. Tit. n. 14.) fit eorum dominus, eosque transmittit ad hæredes; aliàs etsi maturi sint, eo moriente, aut finito tempore ususfructus, cedunt proprietario fundi; cui adhuc adhærentes censentur cum eo quid unum. Ita habetur *Instit. de rerum divis. §. 36. is vero.* Quamvis hæres expensas illis insumptas possit juxta *Peckium l. 5. de Testam. conjugum c. 24. in fine.* repetere à proprietario. In pensione civili v.g. mercede operarum locatarum servi, pro rata temporis fit divisio *L. 25. & 26. ff. de Vusufructu & quemadm.* Quod circa fructus beneficiorum tamquam præmia servitii præstiti etiam faciendum censet *Zypaus supra* allegans decretum *Synodi Antverpiensis 1609. Tit. 18. c. ult.*

31.
Vusufructus
proprie in
rebus usu
non con-
sumptibili-
bus consi-
stet.

Quia verò requiritur, ut salva maneat substantia rei, idcirco ususfructus non constituitur proprie in rebus usu consumptilibus, *Instit. de Vusufructu*: neque potest res à fructuario destrui, sed debet ab eo instar patrisfamilias conservari. Immo requiritur præstatio cautionis idoneæ hæc de re *Instit. de Vusufructu*, si nimirum exigatur. Eam tamen dominus seu hæres potest remittere: tametsi testatorem non posse relinquere usumfructum cum conditione, nè hæres exigat eam cautionem ab usufructuario, tradat *Zoxius in D. Tit. Instit. n. 9.*

32.
Ad que in-
super fru-
ctuarius te-
neatur.

Undè fructuarius tenetur domum aliquam- liter reparare, gregem, vineam, pomarium &c. (quæ censentur quid perpetuum) substituendo alia in locum animalis, vitis, aut arboris emortuæ vel inutilis redditæ servare; sic ut quod substitutum est, fiat statim proprietarii, alterum verò fructuarii. Si tempestate, aut simili casu fortuito, grex ejusve magna pars, domus &c. pereat, nil substituendum est. Idem est, si ususfructus sit unius v.g. animalis, aut singulorum capitum, & citra fructuarii culpam pereant: nam substantia hujusmodi non censetur habere longiorem durationem. Quæ omnia jure statuta sunt.

Quibus
modis ac-
quiratur
Vusufru-
ctus.

Acquiritur ususfructus, sive ex lege, pro ut competit patri in peculium adventitium filii, sive ex testamento, donatione, aliave pactio- ne.

33.
Quibus
modis a-
mittatur.

Amittitur ususfructus primò morte usufructuarii, sive naturali, sive civili; quæ, jure saltem communi, non habet locum, quan- tum ad hunc effectum, in professione religio- sa; adeò ut ususfructus non censeatur extin- ctus, sed ad professi vitam cedat monasterio capaci successionis; non proprietario juxta *Glossam, Bartolum & communem*, ut refert & sequitur *Navarrus Comment. 2. de Regular. n. 38.* Secundò amittitur cessione domino factâ; qui modus dicitur consolidatio, veluti solidans dominium accessione ususfructus. Tertiò cessat, si proprietates detur fructuario. Quartò si res pereant. Quintò lapsu tempo- ris, pro quo concessus erat, aut cessante con- ditione, quæ erat adjecta. Sextò præscriptio- ne bonæ fidei. Videri possunt Jurisconsulti in

Non extin-
guitur per
professio-
nem reli-
giosam.

Instit. Tit. de Vusufruct. & in ff. Quibus modis Vusufruct. Lessius c. 3. dub. 5.

§. III.

De Vsu, Habitatione, Servitutibus, Pignore & Hypotheca.

U Sus communiter à Doctoribus defini- tur jus utendi rebus alienis, salvâ ea- rum substantiâ. Differt ab usufructu, quòd in hoc sit plus juris, ut traditur *Instit. de Vsu & Habitat.* Nam usuarius non potest fru- ctus percipere, adeoque non potest (quod alioquin ad fruitionem seu fructus spectaret) ex re quæstum facere, eamve alteri vendere, locare, gratis concedere, sed tantum re uti ad suam suorumque necessitatem. Undè u- sum v.g. ædium habens, ipse tantum habi- tare potest, non exclusâ tamen conjuge, li- beris, familiâ, qui & ipse iisdem modis constitui solet, quibus & usus fructus, ut ait §. 1. imo etiam finire. Vide plura, quæ habentur dictâ *Instit. de Vsu & Habitat.*

34.
Quia usus
& qui dif-
ferat ab
usufructu.

Usui valde affinis est habitatio, adeo ut Veteres aliqui esse usum voluerint, donec *L. cum antiquitas 13. Cod. de Vusufructu* aliud fuit declaratum. Habitatio itaque est jus habi- tandi in ædibus alienis, salvâ earum substan- tiâ. Est usu & usufructu strictior, cum tan- tum verletur circa ædes; in hoc tamen usu ipso lagior, quòd habitationem obtinenti hodie liceat non solum ædes ipsi inhabitare, sed etiam aliis elocare instar usufructuarii, ut dicitur *L. cit.*

Amittitur
iisdem mo-
dis quibus,
usufru-
ctus.

35.
Ei affinis
habitatio
quid.

In quo ab
usu diffe-
rat.

Servitus generatim est subjectio, quâ res aliena tibi tuique rebus servire constringitur. Servire enim rem dicimus, quoties domi- nus in ea aliquid pati vel non facere cogi- tur causâ commodi alterius *L. Quotiens 15. ff. de Servitutibus.* Undè obligatio, quâ man- cipium domino suo obsequi tenetur, non est servitus proprie: dominus enim utitur eo tamquam re suâ. Sicut etiam non dicitur servitus, usufructus, quem dominus ex pro- prio prædio percipit. Si quis autem ex con- tractu vel ultima voluntate obligetur alteri cedere quædam obsequia à proprio mancipio præstanda, erit servitus merè personalis, quâ mancipium servitio domini non sui, adeoque persona personæ alienæ subijcitur. Si autem servitus à re aliena debeatur immediatè per- sonæ, dicitur mixta: qualis est usufructus, usus, habitatio: quæ etiam sæpè à Juristis servitutes personales simpliciter vocantur, tamquam immediatè personam respicientes. Earum servitutum causâ, non secus quàm realium, competunt in rem actiones (quæ vocantur confessorix, eisque oppositæ di- cuntur negatorix) *Institut. de Actionib. §. 3. Æquè si agat.*

36.
Quid ser-
vitutum
nomine ge-
neratim in-
telligatur.

Alia merè
Personales.

Alia Mix-
ta, qua
etiam sim-
pliciter Per-
sonales vo-
cantur.

Servitutes denique, quibus res serviunt im- mediatè rebus, mediatè solum personis, di- cuntur reales, vel stylo juris servitutes prædio-

37.
Alia Reales
sen Prædia-

rum, quæ
simplici iter
servitutes
vocantur.

rum, & censentur simplicitet nomine generico servitutum, eo videlicet ad speciem contracto. Unde *Instit. de Usu & habit.* fuscæ servitutes contra usumfructum, usum & habitationem distinguuntur. Describitur communiter post *Bartolum in L. 1. ff. Servitut.* huiusmodi servitus, jus quoddam prædio inhærens, utilitatem ejus adaugens, & alterius libertatem diminuens. Quam definitionem fuscæ defendit *Zoezius l. 8. Digest. Tit. 1.*

38.

Ex his aliæ
sunt Urbanæ,
aliæ
Rusticæ.

Quæ præ-
diæ Urbanæ,
quæ Rusticæ,
quales
singulorum
servitutes.

Dividitur hæc servitus ratione diversitatis prædiorum, quibus debetur, in Urbanam & Rusticam. Prædium urbanum in jure vocatur omne habitaculum, etiam in villa situm, & hortus annexus causâ amœnitatis. Rusticum, quoddvis aliud, ut horreum, stabulum, ager. Servitutes igitur Urbanæ sunt, v. g. ut ædes tuæ non possint altius attolli, nè officiant vicini luminibus, ut in parietem tuum possit immitti tignum, veluti trabs, aut quid huiusmodi, à vicino. Rusticæ, ut liceat tibi per fundum alterius ire ad tuum, vel jumentum agere, vel aquam ducere, & similia: quæ optimè explicantur *Instit. de Servitut.* Et *Lib. 8. Digest. Tit. 1. 2, 3, 4.* qui sunt de Servitutibus. Videri etiam possunt Jurisperiti in dictum Tit.

Quibus
modis ser-
vitutes ex-
tinguantur.

Extinguitur servitus confusione, si scilicet utriusque prædii idem fiat dominus: quia res sic nemini servit. Item lapsu temporis vel conditionis adjectæ. Præterea longo non usu: sic amen ut in prædiis urbanis prærequiratur contrarium factum domini fundi servientis *L. Hæc autem 6. & L. si quis 30. ff. De Servitut. Præd. Urban.*

39.

Quid pig-
nus, quid
Hypotheca.

Inter juris species etiam statui solet hypotheca seu pignus. Quæ nomina sæpè confunduntur: et si etiam interdum & propriè distinguantur (sic tamen, ut nil intersit, quantum ad actionem hypothecariam) ut pignus sit rei mobilis à pugno dictum, quod res manu vel in manum tradatur, hypotheca verò rei immobilis, quæ nudâ conventionione obligatur creditori. Quàmvis hæc differentia non sit perpetua: cum etiam ex nuda conventionione pignus constituatur *L. Si igitur 1. ff. de pignorat. act.* Et *L. fusto 44. §. Non mutat. ff. de Usurpat. & Usucap.* idque cum actione hypothecaria contra quemlibet possessorem, *L. Si tibi 17. §. De pignore ff. de pactis*, & aliis. *1. Valerium Andream lib. 4. Instit. Tit. 6. in Addit. ad Zoezium num. 29.*

40.

Quale sit
jus Pigno-
ris seu Hy-
potheca.

Et quidem plerumque ipsa res, quæ in hypothecam vel pignus datur, interdum etiam jus inde resultans hoc nomine vocatur, quod jus hypothecæ vel pignoris dicitur, de quo in præsentia. Estque omnium jurium, quæ in rebus habentur, minimum, utpote nullum usum creditori præstans, sed facultatem tenendi, ut sit ei melius cautum, & si ei non satisfiat, rem distrahendi; juxta *Regulam 25. ff. de Reg. juris: Plus cautionis in re est, quam in persona.* Quare jus pignoris seu hypothecæ est in creditore jus detinendi rem aliquam in

securitatem debiti, & si debitor non solvat, inde accipiendi solutionem. Afficitque ita rem, ut detur eo nomine in alterum actio hypothecaria (quæ nil est, nisi quædam pignoris vindictio) adeoque creditor illam habens sit potior aliis creditoribus in rebus ad pignus vel hypothecam datis. Quàmvis jure Codicis *Authent. Hoc si c. de pignoribus, & Novellâ 4. c. 2.* creditor adversus extraneum possessorem rerum pignori obligatarum nequeat actionem hypothecariam intentare, nisi prius excusso debitore principali & fidejussore. Moribus quoque nostris (ut ex *Cujacio & Antonio Fabro* allegat *Valerius Andreas sup.*) sine traditione non datur actio hypothecaria circa mobilia, & tunc quidem adhuc adversus debitorem tantum.

Hypotheca contrahitur vel expressè: idque sive per contractum seu conventionem partium, diciturque conventionalis, sive per decretum judicis, diciturque prætorialis seu judicialis: vel tacitè, ex dispositione scilicet juris, diciturque legalis seu tacita. Utraque autem vel est omnium bonorum debitoris, & dicitur Universalis vel Generalis: vel partis tantum, & dicitur Particularis. Universalis juxta *Lesium c. 28. dub. 6.* non impedit, quin debitor possit sua bona liberè vendere, eò quod pretium succedat in locum rei. Hypotheca autem particularis afficit ipsam rem cuicumque vendatur, juxta *Regulam Juris: Res transit cum suo onere.*

Expressa conventionalis (judicialis non ita est nostræ considerationis) statui potest in solis bonis seu juribus liberæ administrationis & alienationis (quibus accenseri potest ipsum pignus acceptum, quod potest ulterius in pignus dari *L. 1. & 2. Cod. Si pignus pignori datum: soluto tamen debito, extinguatur posterior hypothecatio, resque redit libera ad debitorem*) ut proinde locum non habeat in persona libera, rebus Ecclesiæ vel sacris, nisi in casibus, quibus vendi possunt. Liberitamen homines possunt in obsides dari, maxime in causa belli, ut servantur pacta: quibus violatis, sine culpa obsidum, ipsi non possunt à creditoribus malè tractari, v. g. occidi, mutilari, flagellari, sed tantum in servitutem redigi, si Christiani non sint, aut bonis spoliari; sicut alii innocentes in bello. Hypotheca legalis seu tacita diversimodè jure cæsareo contrahitur. Consuetudines tamen locorum sæpè variant. Videri potest *Molina à disp. 528. usque 539. Lesius supra & dub. 7.*

§. IV.

*An Usus possit separari à Dominio
in rebus etiam uno actu
consumptibilibus?*

Vsus porro (de quo cum Jurisperitis, mox egimus) est usus (ut patet) cujus

Præter u-
sum juris
datur usus
facti.

cujus velut objectum est usus facti, usurpa-
tio scilicet actualis rei, puta domus, libri,
equi &c. salva ejus substantiâ. In rebus au-
tem, quæ uno actu consumuntur, ut sunt es-
culenta & poculenta (idemque est de pecu-
nia, cujus quâ talis usus est consumptio mora-
lis, scilicet alienatio) usus actualis est ipsius
rei destructivus, diciturque stylo juris, sig-
nante à Joanne XXII. Extrav. Ad Conditorem
Canonum, de Verb. Signif. rei abusus; quod
ad quæstionem de voce spectat: & usu vul-
gato etiam conformi canonibus, c. Exiit, de
Verb. Signif. in 6. Clem. Exiit, de Verb. Sig-
nif. actualis consumptio cibi v.g. dicitur ejus
usus, utpote applicatio rei ad suum finem.

Qui in re-
bus uno a-
ctu con-
sumptibili-
bus est ipsa
rei destructio
consumptio.

Quæ dicitur
abusus.

Rectè tamē
etiam usus.

De hujusmodi rerum usu quæritur, an
possit distinguì à dominio. Potestque res uno
actu consumptibilis considerari sive ante-
quam consumatur, posteaquam est ad con-
sumendum oblata; sive in ipsa actuali præcisè
consumptione.

44. Sensus qua-
stionis.

Est autem communis sententia Doctorum
contra paucos antiquiores (quos sequitur Ara-
gon & Sarmiento) utrovis modo res conside-
retur, posse dominium separari à simplici usu
facti, adeoque haberi & consumi illam licitè
posse sine dominio. Atque ita de facto con-
tingit in ordine Fratrum Minorum de obser-
vantia & Capucinorum.

Posse usum
in hujus-
modi sepa-
rari à do-
minio, est
communis
doctrina.

Quod patet in primis ex ipsa Regula (quæ
veluti Apostolica, & à S. Spiritu inspirata, tot
Apostolicæ Sedis oraculis est probata) c. 6.
ubi dicitur: *Fratres nihil sibi approprient, nec
domum, nec locum, nec aliquam rem &c.* Hac est
illa celsitudo altissima paupertatis, quæ vos charis-
simos fratres meos heredes & reges regni calorum
instituit, pauperes rebus fecit, virtutibus sublima-
vit. Hac sit portio vestra &c. Ubi omnis om-
nino proprietas rei pro quovis tempore ex-
cluditur ex mente S. Institutoris.

45. Probatur
ex Regula
S. Francis-
ci.

Quam quidem mentem veluti sibi optimè
perspectam habentes omnes ejus filii, ab initio
usque modò Regulam hoc sensu constanter
intellexerunt, ut censeatur omnis rei, etiam
quomodolibet consumptibilis dominium pe-
nitens abdicari, tam in communi, quàm in spe-
ciali. Quod proinde etiam expresserunt om-
nes antiqui (inter quos S. Bonaventura in c. 6.
Regulæ, & in Quæstionibus circa Regulam q. 24.
& alibi) & posteriores Regulæ Expositores:
item variæ Constitutiones generales Religio-
nis per S. Sedem approbatæ; ac novissimè
per Urbanum VIII.

Sensu Re-
ligionis. Ex-
positoribus
Regulæ &
Constitu-
tionibus.

Eundem sensum inter alios expressit Gre-
gorius IX. S. Francisco admodum familiaris,
apud S. Bonaventuram Apologia Pauperum Resp.
4. cap. 2. Nicolaus item III. c. Exiit, de Verb.
Signif. in 6. ut mordacibus mordendi vias
præcluderet, cum de sensu Regulæ & mente
S. Francisci (super quibus cum nonnullis
sancti viri fociis frequenti collatione tracta-
verat, & de quibus longâ experienciâ, post-
quam fuisset Ordinis protector & governa-
tor, informatus erat; uti præmittit) eum-

46. Declara-
tione Gre-
gorii IX.
Nicolaus III.

dem passum Regulæ declarans, dicit: Porro
cum ipsa Regula expressè contineat, quod fra-
tres nihil sibi approprient, nec domum, nec lo-
cum, nec aliquam rem: sitque declaratum per
Gregorium IX. & nonnullos alios, hoc servare
debere, tam in speciali, quàm etiam in communi:
quam sic ætæ abdicatorem venenosus obrecta-
tionibus aliquorum insensata damnaverit astutia:
ne fratrum eorundem perfectionis claritas in ta-
lium imperitis sermonibus laceretur: dicimus,
quod abdicatio proprietatis hujusmodi omnium re-
rum, non tam in speciali, quàm etiam in commu-
ni, propter Deum meritoria est & sancta &c.
Quod magis adhuc explicans distinguit (usur-
pans ferè verba S. Bonaventura sup.) inter pro-
prietatem, jus utendi, & simplicem facti u-
sum, quo solo tamquam necessario egeat vi-
ta mortalium, cæteris potens carere; ideoque
nulla (inquit) potest esse professio, quæ à se usum
necessaria sustentationis excludat: Verùm conde-
cens fuit ei professioni, quæ sponte devovit Chri-
stum pauperem in tanta paupertate seclari, om-
nium abdicare dominium, & rerum sibi concessa-
rum necessario usu fore contentam ..... qui in-
quam, usus non juris, sed facti tantummodo no-
men habens, quod facti est tantum in utendo præ-
bet utentibus, nihil juris: quin immo necessaria-
rum rerum tam ad vitæ sustentationem (ut est
esca & potus) quàm ad officiorum sui status exe-
cutionem (ut sunt libri &c.) moderatus usus (ex-
cepto pecuniæ usu) concessus est fratribus; qui-
bus rebus fratres licitè uti possint, durante conce-
dentis licentiâ. Proinde exemplo Prædecesso-
rum suorum assumit in se & Ecclesiam Ro-
manam, Ecclesias & omnia alia, quorum u-
sus licitus est Fratribus, & dominium donan-
tes sibi non reservarunt.

Prædictis declarationibus per omnia con-
sonat Clementina Exiit, de Verb. Signif. edita
in Concilio Generali Viennensi (in qua idip-
sum expressè declaratur) & plurimorum alio-
rum Pontificum, apud Waddingum ad annum
1322. functiones. Ut proinde contradic-
tores, os seu calamus in tot S. Sedis oracula,
in universam Religionem Minorum & Ca-
pucinorum (quæ non est infima portio gre-
gis dominici) & quotquot in ea hætenus fue-
runt Sanctissimi pariter & doctissimi ponere
convincantur,

Verum quidem est Ioannem XXII. irritatum
pravâ quorundam suggestionem, aut etiam
quorundam animositate, contra Religio-
nem S. Francisci (quam adeò impensè fove-
rat) editâ Extrav. Ad Conditorem Canonum,
de Verb. Signif. dominium rerum Fratribus
concessarum (exceptis Ecclesiis, oratoriis,
officiis & habitationibus, vasis, libris & ve-
stimentis divinis officiis dedicatis & dedi-
candis) à se abdicasse, præmittendo fufam
& subtilem ex jure civili disputationem, quâ
conatur adstruere usum consumptibilium
justum seu licitum non consistere sine do-
minio: hoc tamen eum non definivisse est
manifestum ex contextu. Totus autem est

47. Clementis
V. & alio-
rum Ponti-
ficum.

48. Agitur de
actu Ioan-
nis XXII.

in discurrendo instar Apologeticum scriben-
tis, & rationes allegando pro indistinctione
præfati usûs à dominio; ut abdicationi do-
minii à se intentæ (quæ erat penes ipsius ar-
bitrium) viam steruat, & prætextum eidem
rationabilitatis obducatur. In quo erravit tam-
quam Doctor particularis juxta *Bellarminum*
& alios passim; etsi quidam conentur eum
ad commodum sensum trahere. Duriores
censuras Nonnulli addunt, signanter *Domini-*
cus *sorol. 4. de Just. q. 1. art. 1.* dicens eum
nequè legitime, nequè (si dicere fas est) justè fe-
cisse, sed in odium &c.

49. *Qua per multos Suc-
cessores sunt
cassata, for-
matis ante-
rioribus de-
clarationi-
bus Nic. III
& Clem. V.* Nihilominus diversi Pontifices Successores
dominium prædictarum rerum ad se & Ec-
clesiam Romanam resumpserunt, confirman-
do *Nicolai III. & Clementis V.* declarationes,
ac expressè derogando Extravaganti *Ad Con-
ditorem Canonem*, & aliis Extravagantibus ma-
teriam prædictæ Extravagantis tangentibus;
ut videre est in *Constit. Pauli IV. Ex Clementis
Sedis. dat. 1. Jul. 1555.* In qua Pontifex te-
statur iisdem Extravagantibus derogatum
fuisse per *Martinum V. Eugenium IV. Nico-
laum V. & Sixtum IV.* Eandem derogationem
resumit *Gregorius XIII. Bullâ 6. apud Con-
fettium.* Idem dominium etiam resumpsit
*Alexander VI. constit. Vberes fructus. dat.
10. Jul. 1494.*

50. *Quos ante
indignatio-
nem con-
ceptam ipse
Joannes
probaverat.* Quinimo & ipse *Joannes XXII.* (qui an-
te offensam contra Ordinem, *Nicolai III. &
Clementis V.* declarationes tamquam salubriter
editas, solidas quidem & claras & lucidas, mul-
tæque maturitate digestas probaverat *Extrav.
Quorundam exigit. de Verb. Signif.* etsi postea
nilus fuerit impugnare seu contorquere) an-
te mortem suam revocavit, tum quæ de ani-
mabus separatis quoad carentiam visionis fa-
cialis ante diem judicii, tum quæ de aliis non
rectè dixisset aut scripisset: ac (subdit) præ-
dicta omnia & alia quacumque dicta, prædicata
& scripta per vos de quacumque materia .....
submittimus determinationi Ecclesiæ & Succes-
soribus nostrorum. Ecclesiæ autem in Prædeces-
soribus & Successoribus illius noscitur derer-
minasse, quod hîc docemus. Revocationem
prædictam refert *Waddingus ad annum 1333.
n. 14.* Et ex authentico transumpto *Mar-
chant in Fundamentis duodecim Tit. 10. Fun-
dam. 10. §. 4. sub finem.*

51. *Idem pro-
batum ra-
tione.*

Ratio fundamentalis est, quod non sit spe-
cies repugnantiae in hoc, quod dominus det
alteri licentiam simplicem & jugiter à suo
nutu pendentem utendi re suâ aut etiam de-
struendi ex commissione & nomine ipsius,
absque eo, quod alter censeatur dominus ejus-
dem. Sic autem fit in rebus, quibus Francis-
cani, etiam cum consumptione utuntur de
licentia domini. Quare talis non posset in ju-
dicio rem illam nomine suo vindicare, lega-
re, alienare &c. prout possunt, qui domi-
nium habent. Solum itaque est eis fas utendi
rebus nomine concedentis. Quemadmodum
cæteri Religiosi singuli utuntur rebus mona-

sterii; etiam cibis; eos consumendo, citra do-
minium aut notam proprietatis; sed tamquam
rebus communibus seu non suis, & non ti-
ne ac licentiâ alterius. Sicut igitur usus par-
ticularium Monachorum potest esse licitus
citra dominium, quod manet penes com-
munitatem seu personam fictam; cur non
toti Ordini S. Francisci, ejusque membris
poterit competere, etsi dominium sit penes
personam extra ordinem constitutam, puta
apud Pontificem?

Porro sicut facultas personaliter utendi,
adeoque destruendi, nomine alterius & de-
pendenter ab ejus nutu, non est dominium,
neque est ejus signum; sic neque sequens ac-
tualis usus seu consumptio rei. Quæ si esset
dominii inexistens actus, deberet prævia
potestas ad illam esse dominium. Immo ip-
sa destructio de voluntate domini facta po-
tius videtur actus domini ipsius domini, uti
si ipsemet rem destrueret. Quemadmodum
incendens domum, struem lignorum &c.
de licentia aut jussu heri sui, non fit eò ipso
dominus rei, quam destruit; sed herus in tali
actione dominium exercet ac simul destruit.
Similiter ergo in rebus unico actu consum-
ptibilibus, potest consumptio stare sine do-
minio, uti & antecedens licentia consumen-
di. Confirmatur: quia per consumptionem
(quæ est domini destructiva) non accedit
novus titulus, aut traditio: quæ tamen requi-
ritur, ut dominium transferatur in eum, qui
eo carebat. Confirmatur II. quia servus li-
citè comedit cibos domini, filius cibos patris,
hospes cibos invitantis; & tamen non sunt
eorum domini. Præterea famulus emens ali-
qua pro domino, & pecuniam seu pretium
alienans, utique non est dominus ejusdem.
Non enim dicitur veraciter quis habere tam-
quam sua, quæ dispensat tamquam aliena, sed
quæ possidet vel usurpat tamquam proprio
juri mancipata, ut rectè *D. Bonavent. Apol.
Paup. Resp. 4. c. 1.*

Sed juvabit audire plenius ipsum *S. Bona-*
venturam suis verbis loquentem, qui rationes
allegatas præformavit, & objectionibus ta-
citè occurrit. Nam in *Exposit. in c. 6. Regula*
dicit, quod duplex est usus rerum. Quidam enim
utuntur rebus auctoritate propria, ut Domini;
quidam alienâ, ut servi..... Quia ergo Fratres
Minores pro Christo serviles effecti sunt, utuntur
rebus, quas usu consumunt, nec tamen eis domi-
nantur; & in hoc ipso Dominum imitantur,
qui cibo vescitur alieno, in alienis domibus con-
tinuè hospitando.

Et in *Determinat. quest. circa Regul. q. 24.* Item in di-
videmus (inquit) in seculo famulos dominorum
panem, non suum comedere, lecto non suo contegi;
& rebus alienis, videlicet dominorum suorum uti-
sic & alii sæpè concessis utuntur, tam vestibus,
quàm aliis rebus de illorum voluntate, quorum res
sunt. Sic nos utimur rebus necessariis pro corpo-
re, quas tamen nec in speciali, nec in communi no-
bis appropriamus. Regula enim non dicit, nos nihil
debere

§ 2.
Vberius id-
ipsum de-
claratur.

§ 3.
Rationes
similes præ-
formata à
S. Bona-
ventura.
Cujus ver-
ba allegan-
tur *Expos.
in c. 6. Reg.*

§ 4.

debere habere, sed nihil nobis appropriare. Unde usum rerum necessariarum habere possumus, non proprietatem, alioquin nec vestem, nec cibum, nec aliquid aliud in usum recipere deberemus; quod esset contra omnem rationabilem intellectum. Præsul enim Sedis Apostolica, qui est generalis omnium pauperum Ecclesiæ provisor, specialiter nostri Ordinis curam habens, omnium mobilium, quæ ordini conferuntur, proprietatem sibi assumpsit, exceptis his, quorum dominium sibi conferentes retinuerunt, & nobis usum earundem rerum solum concedit, ut semper alieno victu, & vestitu, & lecto, & aliis utensilibus absque proprietatis jure, ex ipsius concessione utamur. Sicut familia patrisfamilias, quæ rebus Domini sui utitur, tam in absentia, quam ipsius præsentia corporali, secundum ipsius dispositionem. Et elemosyna, quæ nobis à fidelibus datur transit in usum nostrum, & in illius dominium, qui est principalis Ordinis nostri dispensator; cui parati sumus omnia, quæ habemus, cum jusserit, tamquam Domino, prout convenit, resignare, & nil juxta hoc proprietatis habentes, regulam nostram bonâ conscientia observamus.

55. Eadem materiam ex professo tractat Apol. Paup. Resp. 4. c. 2. Idem S. Doctor Apol. Paup. Resp. 4. c. 2, ex professo & fusè propugnat expropriationem totalem Ordinis, tam in communi, quam in speciali, etiam quoad ea, quæ usu consumuntur, relicto simplici usu. Idque contra Gyraldum de Abbatis Villa adversarium Religionis Pauperum (qui paralyti dissolutus ac leprâ percussus interiit) quem dicit manifestè non emulatione Dei fuisse succensum, sed stimulatione illius, cujus invidia mors introivit in orbem terrarum; dum nimirum (ut præmittit) in totam Christi Pauperum religionem venenatorum eloquiorum tela convertit.

Objectio Adversarii & Solutio S. Bonaventura. Et post plurima admodum solidè in hanc rem adducta, è quibus nonnulla in suam decretalem transtulit Nicolaus III. c. Exiit, de Verb. signif. sibi objicit: Nec obstat, quod adversarius objicit de rebus, quæ usu consumuntur, quod in eis proprietas non separetur ab usu. Quod dissolvit exemplo filii familias, qui juxta leges Romanorum est patriæ potestatis. Deinde addit exemplum privatorum Monachorum dicens: Quemadmodum Monachus vel quivis Religiosus utitur vestimentis, cibis (dum scilicet actu istis induitur, aut hos actu manducat) ac cæteris, quæ usu consumuntur, ita tamen, quod nihil sibi appropriat quoad privatum dominium, nec propter talem usum efficitur proprietarius, quia proprietas (donec res consumpta est) semper collegio reservatur: sic & de collegio hujusmodi Pauperum summoque Pontifice intelligere debet, quicumque de professione ipsorum sentire vult tam verè, quam piè.

Notanda ejusdem dicta. Quod dein egregiè confirmat etiam ex legibus, tandemque concludit, quod Pontificalis auctoritas, quantumcumque usus & dominium in aliquibus rebus secundum jus civile censeantur esse conjuncta, discernere poterit in aliquibus personis esse separata. Quod circa ordinem prædictorum Fratrum Minorum Christi Vicarius suâ auctori-

tate confirmans sic esse decrevit; cujus definitioni contraire nullatenus licet. Et hæc quidem dicta sufficiant ad cavillationes malignantium hominum revellendas.

Nec obstat, quod (ut sibi objicit Nicolaus III. c. Exiit, & ante eum S. Bonaventura sup.) jure cautum sit, usum seu usufructum non posse perpetuò à dominio separari, nè hoc reddatur inutile & inane; ut patet Instit. de Usu-fructu §. 1. L. omnium ff. eod. Et L. Antiquitas C. eod. Nam in primis in lege civili est sermo de jure utendi seu fruendi absoluto & irrevocabili, quod juxta leges statuitur in iis, quæ usu non consumuntur, & quorum substantia manet salva. Usus autem Ecclesiarum; ædificiorum, librorum & similium, etiam usu consumptibilium, qui Fratribus conceditur, non involvit jus præsertim irrevocabile, adeoque potest res domino fieri etiam temporaliter utilis ad nutum ipsius, etsi pro sua libera & bona voluntate usum nunquam revocet. Quod etiam in re usu consumptibili locum habet, quousque superest, seu non consumpta est: tandem enim consumptione ipsa mirum non est dominium quæ temporale reddi inane, utpote quod destruat cum ipsa re. Præterea, quidquid sit de lege civili, Pontifex, qui supra illam est, sancivit & declaravit id, quod diximus, pro filiis suis Minoribus, juxta S. Bonaventuram sup. Denique (ut idem respondet, & coincidit Nicolaus III. sup.) retentio domini hujusmodi rerum (locuitur generatim de omnibus, quorum usus Fratribus est concessus: de usu consumptibilibus mox subdit specialem ex adversario objectionem, n. præc. propositam & solutam) cum concessione usus facta pauperibus, non est infructuosa; cum sit patri pauperum meritoria, & professioni filiorum Christo famulantium opportuna.

Neque etiam ex præmissa veritate sequitur Observantes aut Capucinos injustè uti rebus, quas consumunt, defectu nempe juris, ut arguit Joannes XXII. (cujus alias objectiones in passione aut æquivocatione fundatas omitto, Lectorem remittens ad ea, quæ habet Waddingus in Annal. Minor. ad annum 1324.) Nam juxta Hieronymum ad Nepotianum (referente S. Bonaventurâ supra, Resp. 3. cap. 1.) etiam Christus cibo vescabatur alieno; nec tamen injustè. Similiter ergo Frater Minor vescitur, & (ut utar verbis S. Bonaventura Resp. 3. c. 1.) sustentatur de non suo, id est, non sibi proprio, sed alieno, piè tamen & justè, ab alio sibi pro sustentatione collato. Excluse enim dominio & jure proprio sufficit ad hoc simplex licentia Domini; quo rationabiliter non invito, immo consentiente, alienus rem illius etiam destruens non, est injustus.

Non sequitur etiam (quod Nonnulli Neoterici specialiter urgent, & mirum non fuisse ursum à veteribus Religionis Pauperum adversariis, neque etiam à Joanne XXII.) usu-ras fore licitas, nimirum domino alteri vendente

56. Objectio ex jure civili petita dissolvitur.

57. Consumptio rerum quæ fit justè à Francisca-nis citra do-minium.

58. Non sequitur usuras fore licitas.

dente usum v. g. pecuniæ, sibi verò retinente dominium. Nam usura in primis involvit mutuum, in mutuo autem meum fit tuum, adeoque ex natura contractus transfertur dominium, sicque mutuarius necessario utitur re suâ & nomine proprio. Deinde, vendito usu, foret emptor Dominus ipsius usus, adeoque acciperet jus absolutum ad utendum & destruendum seu alienandum; quale jus usus, communi etiam adversariorum doctrinâ non distinguitur à dominio in similibus. Et de huiusmodi usu ejusque venditione agit D. Thomas (qui perperam in oppositum adducitur) q. 78. art. 1. concludens: *Vnde in talibus non debet seorsim computari usus rei à re ipsa, sed cuicumque conceditur usus, ex hoc ipso conceditur res: & propter hoc in talibus per mutuum transfertur dominium. Si quis ergo seorsim vellet vendere vinum, & seorsum usum vini, venderet eandem rem bis.*

Qua hæc de re mens S. Thomæ q. 78. art. 1.

59. *Uterius eadem difficultas expenditur.*

Quod si quis speculetur venditionem facultatis utendi revocabiliter, dependenter & de voluntate alterius sibi retinentis, aut etiam alteri tertio vendentis dominium; esto ea concederetur, non poterit facultas ista æstimari quanti res ipsa, nec ipsa cum dominio distinctè pluri vendi, quàm valeat res consumptibilis eidem absolute vendenda; adeoque non manet locus licitæ usuræ. De quo vide Pontium d. 23. Theol. n. 44.

Si denique spectetur ipsa actualis consumptio (quæ tamen non solet immediate vendi, sed venditionem facultatis consumendi subsequi) esto illa valeret, quanti res ipsa, v. g. alienatio floreni pro merce valet floreno aut merce æquivalente: ipsa equidem non potest vendi rentento dominio, cum ipsa consumptio sit domini destructio. Non est tamen necesse, ut destructio fiat immediate per illum, qui est dominus: cum famulus alienet pecuniam heri sui aliquid emendo & solvendo. Idemque est in destructione rei immobilis v. g. domus; quæ pariter fit altero quidem domino existente & consentiente, non tamen dominium retinente, sed per hoc ipsum amittente. Sicut Abraham immolando Isaac non fuisset dominus vitæ filii, sed tamen destructor ex licentia supremi Domini. Accedit, quod admittant Adversarii dominium separari ab actuali usu rei non uno actu consumptibilis, qualis est vestis, calceus &c. & tamen in singulis usibus aliquid rei consumitur ac deteritur. Igitur si nè huius quidem particulæ, quæ ipso usu teritur fiat dominus religiosus aut Franciscanus, qui re tali utitur: quid ni idem sit, etsi tota uno actu consumatur?

60. *Iudicium de doctrina Francisci bonæ Spei.*

In hac materia Franciscus bonæ Spei Tom 5. Theol. Tract. 1. de iustitia & iure disp. 2. dub. 3. (qui pleraque satis, nè dicam nimis strictim, hanc verò materiam fusè expendit) novam sibi visus est adinvenisse distinctionem. Duplicem etenim usum in rebus uno actu consumptibilibus adstruit: quorum unum vocat

usum justum juris improprium ad factum, continuo revocabilem, seu continuo dependentem à voluntate domini; & usum justum improprium facti, sive actualis consumptionis. Quam distinctionem existimat ab aliis Doctoribus non animadversam. Addo, nec ab ipso Seraphico Doctore, in hac materia optimè versato, sed neque ab ipsis Pontificibus, qui in Franciscanis etiam circa huiusmodi res usum simplicem facti dumtaxat, sine mentione mox narratæ distinctionis, agnoscunt; quæ proinde hoc ipso seu novitate suâ est de veritate suspecta. Et mirum, quod audeat in suæ novitatis patrocinium advocare verba Nicolai III. (quem successorem vocat Joannis XXII. sive auctoris Extravag. Ad conditorem, cum fuerit huius prædecessor, & quidem mediantibus septem aliis Pontificibus) quæ tamen ipsissima veluti verba sunt ipsius S. Bonaventuræ, desumpta ex Apologia pauperum resp. 4. c. 2. Quem proinde pari, hoc est, nullâ ratione allegare pro se potuisset. Loquitur enim uterque, non de usu solum, quem ille vocat ad factum, sed & de ipso usu facti, qui nimirum cernitur in Religiosis, dum etiam de facto utuntur cibis & cæteris, quæ consumuntur.

Quæ proinde huius auctoris doctrina, ex iisdem, quibus communem sententiam (quam juxta Christophorum Haunoldum To. 1. de iure & iust. Tract. 3. cont. 2. §. 8. n. 142. jam tenent communiter omnes Theologi) stabilivimus, fundamentis sufficientissimè rejicitur. Alioquin sanè Religiosi in particulari forent quoque domini rerum in actuali consumptione. Immo & competeret eis dominium rerum, quæ uno actu non consumuntur, sed pluribus, v. g. vestimenti &c. pro ea saltem parte, quæ singulis usibus teritur.

Neque hinc inferas in huiusmodi rebus fore duo prætio æstimabilia, nempe dominium, & ipsum usum actualis consumptionis, adeoque, retento dominio, posse aliquid exigi pro huiusmodi usu; quod est aperire viam usuris. Nam hoc ipsi objicienti solvendum est, quoad usum ad factum sive licentiam utendi ad nutum revocabilem, quam fatetur posse à dominio distingui. Deinde non potest dominus exigere prætium, dum nullam mercem seu jus ad illam tradit: prout non tradit concedendo simplicem usum facti. Si autem supponatur concessio juris, prout in mutuo (in quo locum habere posset usura) facile conceditur, non posse separari dominium nequidem ab huiusmodi usu ad factum, si ita loqui libeat, juxta mox ampliùs declaranda.

Quod itaque allegat D. Thomas q. 13. de malo, art. 4. ubi ait: *In illis rebus, quarum usus est consumptio, non est aliud usus rei, quàm res ipsa. Vnde cuicumque conceditur usus talium rerum, conceditur etiam & ipsarum rerum dominium; & è converso.* Hoc inquam, est extra præsens propositum: cum D. Thomas ibi agat de contractu mutui: adeoque jurè stricto utendi;

61.

Quæ est contra communem:

Et ratio nem.

Ex nostra doctrina non sequitur usuras posse justificari.

62.

Solvitur obiectio ex D. Thomæ

di; quod cum in similibus nequeat esse usus juris, qui videlicet sit salvâ rei substantiâ, rectè censuit esse dominium: ex quo nil infertur de simplici usu facti, qui non importat jus, sed simplicem utendi licentiam, manente altero domino, in cujus potestate jugiter manet reddere usum rei illicitum, qui sibi semper est licitus, revocando scilicet pro nutu licentiam datam, quousque scilicet res non est consumpta, sive manet in statu revocabilitatis.

Ex irrevocabilitate usus facti in sensu composito actualis consumptionis.

Nec obstat, quod suppositâ actuali consumptione jam sit usus facti irrevocabilis. Nam id non est defectu potestatis seu domini, sed ob impossibilitatem actuum, eo quod pro eodem tempore nequeat simul usum concedere & non concedere. Quin immò in hoc ipso usu consumptivo elucescit dominium ipsius domini, qui illud ipsum exercet concedendo alteri usum rei suæ destrutivum; qui proinde velut effectus moralis subest quoad hoc nutui ipsius domini, qui facit, ut sit licitus alteri destruendi. Quemadmodum itaque ipse dominus rem propriam destruens non potest simul illam non destruere, & tamen agit ut verus dominus; sic quoque est talis, dum tribuit alteri usum, in sensu composito non revocabilem. Quod clariùs apparet in domino volente, quod brutum v. g. utatur re sua unico actu consumptibili, in quod etsi transferat usum, non tamen dominium.

63. Et aliis quibusdam que argui possent.

Non obstat etiam, quod alius impediens Franciscanum ab ipso usu, eidem faceret injuriam. Nam in primis similiter argui posset contra usum ad factum. Deinde jus hoc solum est personale, nec arguit dominium rei, quam proinde Franciscanus nequit suo nomine vindicare, sed consequitur ex natura rei licentiam, etsi ad nutum revocabilem ipsius domini, cujus quoque jus læditur, dum ipsius de re sua dispositio impeditur. Neque licentia hæc est prætio æstimabilis respectu ipsius domini: qui cum sibi servarit dominium & potestatem revocandi, nihil à se abdicasse convincitur, aut quidquam habere minus quàm antè. Ut proinde licentia ista sit beneficium & materia gratitudinis, quæ non versatur necessariò circa translationem juris strictè dicti: circa quam, dum intervenit prætium, versatur justitia, dando nimirum pro re prætium irrevocabiliter utrimque, ut sit æqualitas.

Et hæc satis sint dicta pro refutatione oppositæ doctrinæ, jam toties in disputationibus ventilatæ: contra quam ex professo scribere visum non fuit aliis operæ pretium: cum novitas fundamenti solidi expers satis sponte ruat suâ. Prout nèque refutatione indigent frivola quædam, quæ idem Auctor contra altissimam paupertatem Franciscanorum *disp. 7. dub. 4.* sibi objicit argumenta: ad quæ non solum frigide, sed frivole, nec sufficienter pro honore Religionis respondet: & quo-

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

rum sufficientissima solutio in promptu est ex iis, quæ tradunt Pontifices Regulam S. FRANCISCI declarantes, & Expositores ejusdem. Credo equidem virum alioquin religiosissimum, non tam ex malevolentia, quàm ex ignorantia statûs nostri (cui ut se in hujusmodi materia ingereret, nulla urgebat virtutis species, aut necessitas) similia scripsisse. De cætero nos mordendi alios, & maxime integras Religiones, consuetudinem non habemus: sed neque Ecclesia Dei.

§. V.

De Possessione.

INTER jura etiam solet recenseri possessio; etsi dari possit jure destituta, utpote à parte rei injusta. Varios saltem juris effectus habet, præsertim in ordine ad comparandum dominium. Unde de ea hîc non inutiliter Doctores tractant.

64.

Possessio juxta Etymologiam vocis dicitur quasi sedium (non rectè aliqui, pedum) positio, quasi possidere sit verbum compositum ex ponere & sedere. Rectius fortasse derivatur ex posse & sedere; quasi possidens sit potens sedere, uti dicitur quis compos vel impos mentis. Capitur autem aliquando pro ipsa re, cui insistitur, seu quæ possidetur: aliquando, & frequentius pro actuali insistentia rei. Definiturque communiter detentio rei (supple tamquam suæ) corporis, animi & juris adminiculo. *Possessionis etymologica ratio.*

Detentio hîc etiam comprehendit apprehensionem, quæ est inchoata quædam detentio. Potestque fieri tum per nos, tum per alios, qui nostras vices in eo suppleant, ut per servum, aut filium non emancipatum (etiam si nos nec opere, nec animo rei incumbamus) per curatorem, tutorem, procuratorem seu mandatarium, colonum, depositarium & res nostro nomine possidentes; qui proinde non nisi improprie eas possidere censentur.

65.

Qui requirit detentionem seu per quos facienda.

Corporis autem adminiculo tunc detinetur res, quando ipsa secundum se, vel secundum partem aut aliquid in quo censetur contineri, corporaliter apprehenditur contactu, aspectu, ingressu aut simili modo.

66.

Variis modis apprehensionis.

Varii etenim sunt apprehensionis, atque adeò possessionis acquirendæ modi, scilicet apprehensio vera, ficta & juris dispositio. Apprehensio vera fit manibus vel pedibus. Hæc necessaria est ad acquirendam possessionem rei non habentis dominium, ut ferarum, gemmarum &c. Item quando quis vult videri possidere. Apprehensio ficta locum habet, quando res habet possessorem, & ab eo vel à judice traditur, absque vera tamen & reali apprehensione. Hujusmodi traditio fit variis modis. Primò, si antiquus possessor tradat claves domûs in conspectu positæ, in qua sunt merces tradendæ: dum enim alter apprehendit claves, censetur res intus con-

Apprehensio vera, quando necessaria. Apprehensio ficta quibus modis contingat.

Bb

dita

ditas apprehendere. *instit. de rerum divisione. §. si quis merces.* Secundò, juxta *Lesium, Lugo & alios*, si tradat scripturam seu instrumentum quo constet de titulo & jure quo rem possidebat, animo possessionem transferendi & alter sic acceptet, eo ipso acquirit hic rei possessionem: secus est juxta *Wiggers Tr. 1. c. 6. dub. 6.* Spectato jure communi de traditione solius instrumenti contractus, v. g. venditionis. Sed & *Wesenbecius ad ff. de acquir. possess. n. 6.* referens alios, censet possessionem non sufficienter probari instrumentis, etsi super traditione factis, quasi his solum intelligatur facta apprehendendi potestas. Tertiò, si eminus vel cominus ostendat fundum, dicatque se tradere possessionem, & alter dicat se acceptare: oculi enim sunt velut longæ manus, quibus res visæ quasi contractantur. Quartò, quando post contractum consentiente venditore apponitur custodia nomine emptoris, vel novi possessoris. Quintò, quando venditor vel dator constituit se ipsum possessorem rei absentis nomine emptoris vel donatarii. Quod *Jurisperiti* vocant tradere & acquirere possessionem per clausulam Constituti. Sextò, quando venditor constituit se conductorem rei venditæ, censetur emptorem eò ipso statuere possessorem. Eadem apprehensio ficta habet locum in bonis incorporalibus, quæ stylo *Jurisperitorum* dicuntur quasi possideri, v. g. servitutes, beneficia &c. Sic beneficii possessio capi solet per installationem in choro, alia jura, per eorumdem exercitium.

67. *Juris dispositione confertur possessio sine apprehensione vera vel ficta in casibus à jure præscriptis; qui maximè dependet à cujusque patriæ consuetudine. Prò ut Belgico possessio mortui censetur continuari in quovis herede, juxta Valerium Andream in Notis ad Instit. de heredum qual. & usus Belgii. diff. num. 5.* Contendit quidem *Aretinus* non acquiri possessionem sine vera vel ficta apprehensione. Contra quem insurgit *Covarruvias lib. 3. Var. Resol. cap. 5.* sed notat *Wiggers c. 6. dub. 6.* videri quæstionem de nomine, eò quòd *Aretinus* inter actus fictos apprehensionis etiam ipsam legis constitutionem comprehendere velit. Verùm hic modus loquendi est minùs usitatus; etsi nil falsi contineat.

68. *Qualiter requiratur animi & juris adminiculum.* Animi præterea adminiculum adesse debet: ubi enim non est animus detinendi rem tamquam suam, non est propriè dicta possessio, v. g. colonus non possidet propriè agrum alienum, quem pro alio colit. Additur in descriptione *juris adminiculo*, non quòd jus approbare debeat detentionem nostram tamquam justam, cum etiam injusta detentio rei alienæ, etenim fur verè possidet bona furtiva, animo ea sibi appropriandi, possit esse vera possessio (quam proinde *Barrolus ad L. 1. ff. de acquir. vel amitt. possess. non rectè* definit esse jus insistendi rei tamquam suæ)

sed quod jus debeat non obsistere tollendo ab apprehensione corporali rei cum animo retinendi ut suam energiam, sive rationem possessionis; prò ut impedit nè detentio rei sacræ, ut loci religiosi, facta à laico, censeatur possessio. Quare detentio rei, soliùs corporis aut etiam corporis & animi adminiculo, non autem juris, est possessio merè naturalis (in qua tamen distinguenda à civili non omnes consentiunt, ut videre est apud *Jurisconsultos & Theologos*) non civilis.

Porro multum emolumentum fert secum possessio civilis. Nam in primis, si sit bonæ fidei, parit præscriptionem, id est, facit ut res quæ non est tua, elapso certo tempore fiat tua, & omnes fructus percepti. Secundò, si oboriatur dubium de rei dominio, adhibita morali diligentia, & tamen remanente adhuc dubio, melior est conditio possidentis. Tertiò, in judicio parit ordinariè præsumptionem dominii. Undè possessor regulariter non debet probare rem esse suam, sed is qui eam repetit: qui nisi sufficienter probet, nihil contra possessorem obtinebit. Quartò, potest ex jure communi possessor vi suam possessionem tueri, *L. 3. ff. de Vi, & de Vi armata.* Immo etiam sibi ereptam armis, potest per arma recuperare, modò id faciat statim, & non ex intervallo (ut habetur *L. cit.*) id est, quàm primùm potest spectata rei difficultate & aliis circumstantiis.

Forma probandæ possessionis varia est. Puta ex perceptione fructuum aut pensionum, censuum & collectarum solutione, aliorumque possessionis actuum demonstratione, vicinæ scientiæ, testibus, qui depōnunt vidisse possideri, & aliis modis, de quibus *Wesenbecius in ff. de acquir. vel amitt. possess. num. 6.* & alii *Jurisconsulti*, quos citat.

Amisio possessionis secundum jura diversimodè contingit: rei quidem mobilis per furtum, rapinam aut fraudem, vel per furtivam, si sint animalia insueta redire, vel per amissionem, si res in domo non inveniatur: immobilis verò seu soli per violentam occupationem, etiam nobis absentibus, si reversi aut repellamur, aut vim metuentes sponte cedamus. Amittitur præterea possessio, si per inundationem occupetur res: si fiat res sacra aut religiosa: si prætor aut judex possessionem auferat, vel alium in eam mittat: si quis absit longo tempore: si quis alieno nomine se possidere constituat, similive facto proprio alteri possessionem tradat seu relinquat: voluntas enim cujusque in similibus rata habenda est. Denique ex variis aliis causis, uti acquiri, sic amitti possessio potest. Videri possunt *Jurisconsulti in ff. de acquir. vel amitt. possess. Lesius l. 2. c. 3. dub. 12.* & alii *Theologi*.

In materia possessionis jure Cæsareo *Instit. de Interdictis* varium erat genus interdictorum, sive ad adipiscendam, sive ad retinendam, sive ad recuperandam seu redintegrandam.

69. *Qui Effectus possessionis.*

70. *Qualiter ipsa probetur.*

71. *Quibus modis amittatur.*

72. *Loco interdicti Ut possidetis*

in Belgio est
manente-
nentia.

Ordo ibi-
dem proce-
dendi in
possessorio.

grandam possessionem contra spoliatores
possessionis; quæ spoliatio ante omnia est re-
stituenda, priusquam de principali seu peti-
torio agatur. Moribus nostris, si de possessione
ne controversia oriatur, peti solet & concedi
mandatum retinendæ possessionis, quod ma-
nutenentiam vocant, & respondet Interdicto
Vti possidetis, de quo *Instit. sup.* Ad quod pro-
ceditur summarie, & sine strepitu iudicii, in-
specto actu possessionis. Parte verò se oppo-
nente proceditur ad iudicium possessorium
plerumque (quod & ordinarium) in quo ser-
vato ordine juris diligentius expenduntur
omnia, adhibitâ plenâ causæ cognitione, &
quis in possessione potior esse debeat defini-
tur, adjudicatâ ei possessione, ac relicta liber-
tate procedendi ad petitorium, in quo de pro-
prietate agitur. De quibus plura vide apud
Valerium Andream in Notis ad Instit. de Inter-
dictis. Ubi in fine quærit, an possessorium
possit cumulari cum petitorio, id est, utrum-
que simul uno libello proponi, & peragi.
De quo etiam *Zoezius in ff. ad Tit. de Judi-*
ciis num. 7. & seq.

73.
In causis
signanter
beneficiali-
bus.

Mores porro Belgii non admittunt, teste
Zypæo in Not. Jur. Belg. Tit. de causa posses. ut
possessorium alibi tractetur, quàm apud Re-
gios iudices, & in beneficialibus pendente ibi-
dem possessorio, non potest coram Ecclesia-
stico de petitorio cognosci: sed demum lite
ibi finitâ, & plenè executioni mandatâ sen-
tentiâ. Attamen in materia civili in Conci-
liis, possessorium retinendæ, totumque jus
proprietatis nonnumquam simul deducitur.
A sententia etiam possessoria ad supremum
usque tribunal regium provocatur, non ta-
men à momentanea, quàm recredientiam vo-
cant. Ita *Zypæus*. Mos autem, Ecclesiastica
quodad possessorium in tribunali sæculari trac-
tandi, à *Covarruvia* reprobatur, ab aliis ad-
mittitur. Vide *Zoezium sup. n. 81.*

QUÆSTIO IV.

Quibus Generatim competat domi-
nium, & in quæ?

74.
Sola natu-
ra intellec-
tualis est
capax do-
minii.

Dico I. Soli naturæ intellectuali po-
test competere dominium. Ita com-
muniter omnes Doctores. Ratio est: quia
intellectus & voluntas libera est radix do-
minii, eoq; carentes ex natura sua nequeunt
exercere actus juris seu dominii, v. g. dispo-
nere pro nutu de rebus, quæ sub dominium
cadunt, alienare seu donare, exigere aliquid
tamquam sibi debitum, vindicare rem con-
tra injustos invasores; quos à justè proce-
dentibus non nisi intellectualis natura dis-
cernit &c. Undè præfecturam hominis su-
per cætera animalia fundari in prædicta na-
turæ intellectualis excellentia, colligitur ex
Genes. I. Faciamus hominem ad imaginem &
similitudinem nostram (quæ in intellectu &
Herinx Sum. Theol. Pars III.

voluntate fundatur) & præsit piscibus ma-
ris &c.

Dico II. Non requiritur tamen usus
actualis rationis ad dominium: etsi requi-
ratur ad dominium expeditum seu ad u-
sum illius. Prima pars patet: quia parvuli
seu infantes, amentes, dormientes, ebrii sunt
aut manent domini bonorum: carentia e-
nim ista usus rationis per accidens se ha-
bens non impedit ea, quæ naturæ insunt
per se. Secunda pars patet: quia actus do-
minii exigunt libertatem, ut patet ex præ-
missis. Utrumque hoc satis clarè exprimi-
tur ad *Gal. 4. Quanto tempore heres parvulus*
est, nihil (quodad usum scilicet) *differat à ser-*
vo, cum sit Dominus omnium, quantum ad
proprietatem.

Dico III. Deo competit essentialè, in-
abdicabile, & absolutissimum dominium in
omnes creaturas. Nam ratione creationis &
conservationis potest gubernare, & dispo-
nere de quavis re tanquam sua, sic etiam ut
nullum possit à suo dominio emancipare,
ut nec à sua creatione, conservatione & gu-
bernatione. Quare *Psal. 113, dicitur: Cæ-*
lum cali Domino: terram autem dedit filiis ho-
minum, ita scilicet hanc eorum dispositioni
relinquendo, ut ipse maneat supremus Do-
minus etiam terræ, & omnium quæ in ea
sunt, juxta illud *Psal. 23. Domini est terra*
& plenitudo ejus: orbis terrarum, & universi qui
habitant in eo. In quo fundatur, quod Deus
non possit debito justitiæ strictè dictæ obli-
gari alicui creaturæ ad aliquid tribuendum vel
non auferendum. Vide dicta *Tract. de Deo Uno*
disp. 7. quæst. 7. num. 58. & 59. & Tract. de
Incarn. disp. 2. q. 4. §. 5.

Dico IV. Angelis competit dominium
in suos actus liberos, de quibus utique dispo-
nunt tamquam de re sua. Ita Doctores com-
muniter. Merito his additur dominium in fa-
mam & honorem: habent enim dominium in
illum non minus quàm homines. Atque est
quod non, saltem habent sinè dubio jus
nè lædatur, sic ut injustus esset, & ad resti-
tutionem teneretur, qui detraheret famæ vel
honori Angelorum.

Quantum tamen attinet ad res corporales,
non constat aliud quàm quod sint admini-
stratorii Spiritus in ministerium missi à Deo;
cujus veluti delegati administrant tum cæle-
stia, tum sublunaria. Quàmvis non repugnet,
quo minus Deus illis concefferit (quod eum
fecisse nullo indicio constat) dominium in
hæc præsertim sublunaria, dominium (in-
quam) veluti altum; quod consistat cum
dominio inferiori hominum ad se invicem
comparatorum. Prout etiam sententiâ valde
communi competiit Christo quàm homini.
De quo in *Tract. de Incarnat. d. 2. quæst. 6.*
n. 101.

Dico V. Vita humana, sive propria sive
aliena (idem est de membris) non subest
dominio hominis, qui proinde solum est vi-
brarum.

75.
Vetus actua-
lis rationis
non requi-
ritur ad
dominium,
sed ejus n-
sum.

76.
Dominium
inabdicabi-
le in omnes
creaturas
qui Deo
competat.

77.
Quorum
dominium
competat
Angelis.

78.

Homo non
est dominus
vite & mē-
brarum.

tæ & membrorum custos & velut usufructuarius, quatenus potest iis uti, salvâ substantiâ seu integritate vitæ & membrorum. Est certum apud omnes Christianos, & receptum etiam apud Ethnicos Philosophos: è quibus *Pythagoras* (teste *Cicerone l. de Senectute*) dixit: *Nemini fas est injussu Imperatoris summi Dei de presidio & statione vitæ recedere.* Et si *Stoici* sentierint, fas esse, se ipsum occidere, cum tædium vitæ obreperet. Probatur Conclusio: quia dominium in vitam & membra nusquam apparet à Deo concessum. Quin potius à principio sui alteriusve innocentis occisio (sub qua etiam prohibita censetur mutilatio) gravissimè à Deo vetita legitur. Natura quoque abhorret ab hujusmodi tamquam actionibus sceleratissimis: pro quibus etiam habentur, & puniuntur in republica terrena. Quare specialiter de Deo dicitur *Sap. 16. Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem. Deuter. 32. Ego occidam, & ego vivere faciam.* Congruentia allegatur, quod vita sit radix quodammodo & fundamentum dominii, nec acquiratur per nostram industriam. Quamvis his non obstantibus posset Deus homini jus in vitam propriam & alienam concedere: qui illud nunc sibi reservavit in recognitionem quamdam, quod ipse sit primum hominis principium & finis ultimus.

79.
Occurritur
quibusdam
objectis.

Nec refert, quod liceat privato occidere in vasorem vitæ, & reipublicæ malefactores. Nam id non fit ex dominio in vitam alienam, sed ex jure se conservandi & bonum commune; in ordine ad quem finem concessa est etiam à Deo Magistratibus potestas gladii velut vicaria divinæ potestatis.

Nec refert etiam, quod homo possit redigi in servitutem, adeoque fieri peculium & res domini: hoc enim intelligitur quod ad operas serviles & utilitatem temporalem, non quod ad vitam. Nam certè dominus nequit pro libitu suo occidere vel mutilare servum, immo nèque ita castigare. Undè *Exodi 21.* dicitur: *Qui percusserit servum suum vel ancillam virgâ, & in manu ejus mortui fuerint, criminis reus erit.*

80.
Actiones liberæ sunt in hominibus dominio;

Dico VI. Sub dominium humanum cadunt actiones propriæ liberæ. Patet: quia sunt liberi earum auctores, longè perfectiùs, quàm artifex sui artefacti; ergo actiones istæ sunt suæ, de quibus proinde ad nutum disponitur.

81.
Nec non fama & honor. Ita communiter Doctores, & clarè indicat *D. Thomas quæst. 73. art. 4. ad 1. contra Cajetanum.*

Probatur
diversimodè.

Probatur I. quia homo famam, uti res cæteras sibi acquirit & auget per actiones proprias, quarum est dominus; ergo est etiam dominus illius. Confirmatur: quia fructus (qualis est fama respectu actionum humanarum) ex natura rei sequitur rem, debeturque dominium illius, cui debetur do-

minium rei: quod enim ex re nostra nascitur, nostrum est.

Probatur II. quia nisi homo esset dominus suæ famæ, non posset restitutionem illius condonare; quod tamen eum facere posse, apud omnes constat. Nec refert, quod condonare quis possit mutilationem membri, cuius tamen non est dominus: nam condonatio non respicit ipsam restitutionem membri (quæ si esset possibilis, non posset utique à nobis condonari defectu dominii) sed illatam injuriam, & jus vindictæ, aut compensationem pecuniariam damnorum ex defectu membri consequentium.

Probatur III. quia ex humilitate, ad petendum consilium, quando alium injustè diffamavimus, & aliter non possumus illi famam restituere, aliisque multis casibus possumus nos infamare, quod tamen aliàs non liceret: sicut ob istos fines non licet seipsum occidere vel mutilare, quia non sumus vitæ aut membrorum domini.

Non possumus tamen absque justa causa famam prodigere, sicut nec bona externa prodigere possumus, præsertim quando illa proximis esset necessaria, quod vult *Augustinus Lib. de bono Viduitatis c. 22.* dicens, conscientiam nobis esse necessariam, famam proximo, ac proinde crudelem esse qui famam negligit. Est autem fama proximo subinde necessaria, quia videlicet fama proximi dependet à nostra, v. g. ex fama Religiosi honor monasterii, similiter ex fama superioris pendet ejus directio. Et in his casibus tenetur quis conservare famam, idque ex multorum opinione ex justitia, eò quod per ejus neglectum alteri simus injuriosi, aut debito fraudemus officio.

Dico VIII. Sub dominium humanum cadere possunt bona, quæ vocantur fortunæ, seu bona externa, quæ usibus humanis subsunt; qualia sunt sublunaria, ut fundi, domus, animalia, aurum aliæque metalla & similia. Est certum apud omnes Doctores, & universi Orbis sensu ac praxi confirmatum, uti & ipso jure. Sed & Scriptura hujusmodi dominium primis parentibus, & consequenter posteris fuisse concessum, apertè indicat, *Gen. 1. Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus calis, & universis animantibus, quæ moventur super terram.* Et *Psal. 8. Constituisi eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves universas &c.* Et *Psal. 113. Terram autem dedit filiis hominum.* Ratio est: quia homo potest de prædictis disponere pro libitu, alternando, alienando &c. dixi *sublunarium*: astorum enim seu cælestium non est dominus, sed tantum aliquorum effectuum, puta luminis vel caloris.

Notandum tamen I. Deum sic tribuisse humano generi dominium rerum externarum sublunarium, ut non divideret singulis hominibus

82.
Quam tamen illicite prodigimus, maxime dum est proximo necessaria.

83.
Sub dominium hominum cadunt bona externa, quæ fortunæ dicuntur.

84.
Deus in natura instituit

tutione non
fecit divi-
sionem do-
miniorum.
Quæ in
statu inno-
centia divi-
sa non fuis-
sent.

hominibus suam partem. Nam primis qui-
dem parentibus dedit pariter dominium uni-
versorum. Quod communi Doctorum sen-
tentia in posteris, durante innocentia statu,
mansurum fuisset commune. Ex hac enim
communitate bonorum (quæ alioquin ma-
gis rationi per se congruit) in natura integra
non fuisset secutum aliquod inconueniens,
stante perfecta concordia, & absentibus in-
ordinationibus naturæ lapsæ. Unde Clemens
Papa scribens fidelibus exemplo Apostolorum
vitam communem sectantibus, & relatus
c. Dilectissimi 12. q. 1. communem vitam
omnibus, maxime vitam Apostolicam imi-
tari volentibus, necessariam esse, probat
dicens: *Communis enim usus omnium, quæ sunt
in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit.
Sed per iniquitatem (id est, occasione iniqui-
tatis) alius hoc suum esse dixit, & alius illud:
& sic inter mortales facta divisio est.* Quod au-
tem postea addit: *In omnibus autem sunt sine
dubio & conjuges,* est sine dubio ab aliquo cor-
ruptore adjectum, intelligendo, ut sonat, de
communitate uxorum quod ad officium con-
jugale: quamquam Glossa interpretetur de
communitate quod ad domestica & alia servi-
tia. Vide Scolion ad d. Can. Quæ quidem bo-
norum communitas adhuc quâdam ratione
cernitur in Religiosis vitam perfectiorem
sectantibus: quamquam ibi restringatur do-
minium ad collegium, quod est instar per-
sonæ privatae & fictæ.

85.
Post pecca-
tum divisio
dominiorum
licita:

Notandum II. Post peccatum licite & ra-
tionabiliter fuisse factam bonorum divisio-
nem (quæ fieri potuit, sive partitione capi-
tum generis humani, sive sorte, sive con-
ventionem, sive occupationem; uti & hodie,
quæ nullius sunt, sunt primo occupantis
jure Gentium) prout consensus orbis etiam
Christiani confirmat, contra Hæreticos di-
ctos Apostolicos, qui dixerunt Christianos,
nisi sequentes Apostolorum pauperiem &
expropriationem, salvari non posse. Verum
non solum ante Christum fuere sancti Pa-
triarchæ & Reges, alique viri divites, sic
ut Eccl. 31. dicatur, *Beatus dives. qui inven-
tus est sine macula &c.* sed etiam in novo Te-
stamento plurimi divites, iique sancti sunt,
ac fuerunt, & ab Ecclesia etiam ut tales de-
clarati. Nec ullibi extat præceptum contra-
rium: quin potius Christus solum consilium
dedit Evangelicæ paupertatis tamquam viæ
ad perfectionem Matth. 19. Contrarium
præterea omnino fuisset bono generis huma-
ni lapsi, si non foret bonorum divisio, quod ad
ea saltem, quæ labore & curâ indigent (ut
consideranti patet) sic ut ratio dicet hujus-
modi divisionem bono universi esse planè
necessariam. Aliud est de quibusdam, quæ
etiamnum manent communia: id potius
exigente seu suadente ratione & bono com-
muni. Pro quo

Immo ne-
cessaria
fuit.

86.
Quæ diffe-

Notandum III. *Instit. de rerum divisione* di-
versa bonorum humani juris genera recen-
Herinx Sum. Theol. Pars III.

feri, scilicet Communia, Publica, Univer-
sitatis, Singulorum. Communia omnium
mortalium sunt mare. Publica unius populi
sunt flumina. Universitatis sunt bona oppi-
di vel pagi, veluti forum. Ex quibus quæ-
dam directe pertinent ad utilitatem civitatis,
ex consequenti tantum ad utilitatem singu-
lorum, ut sunt vectigalia, armamentaria;
quædam verò etiam directe singulis prosunt,
ut nemora & pascua communia. Singulorum
bona censentur, quæ ad privatas personas
aut familias pertinent. Quò etiam spectant
bona aliquantum societatum, non communia
omnibus civibus.

rentia inter
bona Com-
munia, Pu-
blica, Uni-
versitatis
& singulo-
rum.

Prædictis adduntur *Instit. sup.* res nullius, quæ
scilicet sunt divini juris, ut *Ædes sa-*
cræ, altaria, res consecratæ. Sed hæc reve-
ra habent inter homines dominium, quan-
tum ad ea, quæ sunt pretio æstimabilia:
etsi usus earum sit restrictus juxta exigen-
tiam rei sacræ. Verè autem nullius sunt feræ,
volucres silvestres, pisces fluminum &c. quæ
possunt occupatione fieri singulorum.

Quæ in ju-
re dicantur
nullius.

Ad mare etiam reducitur littus, quod est
continens seu circumjacens mari terra, qua-
tenus æstu maximo (qualis est hibernus)
operiri solet, estque similiter commune.
Hodie tamen (ut refert *Tuldenus in Instit. h.*
tit. c. 7.) Veneti maris Adriatici, Baltici
verò Rex Daniæ dominium sibi vindicant,
tamquam diuturnâ possessione ex communi
publicum fecerint. Et (ut refert *Valerius An-
dreas in Notis ad Instit. de rerum divis. n. 5.*
quem vide) Principes hodie ferè vindicant
jus in mare, quâ parte ditionibus suis ad-
jacet, ac in littus maris. Unde etiam (ut præ-
mittit) hodie ex edictis Principum Belgii æ-
dificare in littore maris aut alio loco publico
permisum non est, nisi accedat auctoritas
Principis vel reipublicæ. Ut nec permisum
est in littoribus, seu dunis (ut Nostrates vo-
cant) pecora pascere, ligna, sentes, tribu-
los, gramen præscindere, venari & effodere
cuniculos in littore maris. De quibus *Zypæus
in Notis. Jur. Belg. l. 11. Tit. 1. de Navicu-
lariis &c.*

87.
Maris &
littoris do-
minium quæ
sibi Princi-
pes hodie
vindicant.

Plura alia de dominio fluminum, ripa-
rum, insulis in iis natis, piscatione, vectiga-
libus seu portoriis & similibus, accommode
ad mores nostros tractata, videri possunt apud
Valer. Andr. in Notis ad Instit. de rerum divis.

QUESTIO V.

De Peculio Filiorum familiæ & Servorum.

PECULIUM & pecunia à pecoribus, in qui-
bus substantia veterum omnis consiste-
bat, & quorum figurâ nummi signaban-
tur, dicta sunt. Pecunia quidem (quæ
modò denarios vulgò denotat) majus patri-
monium: peculium verò (quod generatim

88.
Peculii etymologia
quæ.
Ejus à pe-
cunia di-
stinctio.

Quid sig-
nificet ge-
neratim.

quoque significat quævis bona alicui pecu-
liaria, etiam bona patrisfamilias) puillam
pecuniam, sive puillum quid & modicum
patrimonium filisfamilias vel servi, quod se-
paratim permisso patris aut domini ab eis
habebatur, significabat.

89.
Filiisfami-
lias qui.

Quomodo
olim jure
Romano
erant sub
patria pote-
state, instar
servorum.

Nam filisfamilias (quo nomine intelli-
guntur filii & filiae & nati deinceps ex filiis,
non item ex filialibus) ad instar servorum
olim erant sub patria potestate, ultra termi-
nos juris naturæ & Gentium, jure Roma-
norum decretâ (quæ legitimatone vel adop-
tione etiam in alios, quàm legitimos filios
acquirebatur; morte patris, etiam civili
emancipatione &c. solvebatur; ut videre
est apud Juristas *ad Instit. l. 1. Tit. 9. & 12.*)
ut quidquid ipsis acquirebatur, aut ipsorum
erat, ad patrem pertineret, uti quidquid e-
rat servi, ad dominum. Cum ea differentia,
quod filium vendere non erat patri permis-
sum extra necessitatem extremam; & tunc
quidem eâ lege, ut emptor illum semper li-
berare cum ingenuitatis recuperatione coge-
retur, restituto dumtaxat pretio; quodque
in commerciis, quodad extraneos esset inter
utrosque nonnulla diversitas. De quo *Gude-
linus de Jure Noviss. l. 1. c. 13. n. 8.* Unde
est in jure Romano emancipatio seu relaxa-
tio patriæ potestatis coram competenti judi-
ce, denotans filium quasi patris mancipium
fuisse. Verumtamen res hæc circa filios post-
modum temperata, ut aliquod peculium ha-
bere, etiam tamquam proprium, possent.
Pro cujus intellectu

Postmodum
hac tempe-
rata circa
filios.

90.
Quadruplex nunc
eorundem
peculium.
Quodnam
peculium
Castrense,
& qualiter
sit filiorum
familias.

Distinguendum est quadruplex peculium
filiorum, quod scilicet habent separatim à
patrimonio patris, Castrense, quasi Castren-
se, Adventitium & Profectitium.
Castrense dicitur, quod in militia sæcu-
lari vel ejus occasione comparatur. Hoc ple-
no jure quodad dominium & usumfructum
(de quo proinde potest completâ pubertate
disponere per testamentum) competit filiis
familias, ac si essent patresfamilias; quibus
id solum remansit, ut intestatorum bona eis
deferantur, non tam jure hæreditatis, quàm
peculii (quæ est meri tituli differentia, non
rei) *L. 2. ff. de Castrensi Peculio*. Huc spectant
mobilia, etiam à parentibus donata proficis-
centibus ad militiam, non verò ab ea rever-
tentibus *L. pater militi ff. supra*. Nisi ob egre-
giè in eadem gesta, vel amicitiam ibidem
contractam donata fuerint *L. si fortè. L. Ca-
strense ff. supra*. Item stipendia, prædæ ho-
stiles, donativa ducum, lucra inde compa-
rata; seu generatim quidquid filiusfamilias
non erat sine militia accepturus *L. Castrense
II. ff. de Castrensi pecul.* Item bona quæ filius
acquisivit in palatio regis ob aulicum obse-
quium, suâ industriâ, aut parsimoniâ, aut
Principis largitate *L. un. C. de Castrensi om-
nium Palatinorum pecul.*

91. Quodnam
litæ sacræ vel togatæ acquiritur. Clerica-

tus enim est velut spiritualis militia. Idem-
que est de officiis publicis (quale non est
procuratoris: cum etiam infami competere
possit) non mechanicis, puta advocati, no-
tarii publici, judicis, professoratus, artis libe-
ralis &c. Bona proinde prædicta ob quam-
dam similitudinem quasi castrensia dicuntur,
& gaudent eisdem omnino privilegiis, qui-
bus castrensia: ut apud omnes Jurisconsultos
& Theologos est in Confesso. Unde quid-
quid provenit ex beneficiis Ecclesiasticis seu
officio Clericali, spectat jure & usu pleno ad
Clericos: immo quidquid non profectitium
acquitur post clericatum *Auth. Presbyteros &
Diaconos C. de Episcop. & Cleric.* Similiter
quidquid ex officio publico provenit, aut
ejus intuitu datur, puta libri ad professionem
exercendam, spectat ad ejusmodi filios. Hinc
non potest pater de bonis castrensibus aut
quasi castrensibus filii quidquam sibi usurpa-
re, nisi pro alimentis filii, quando ipsum de
suis alit: aliàs tenetur ad restitutionem, si fi-
lius velit; qui si non speret futurum, ut pa-
rens restituat, potest juxta *Lessium l. 2. c. 4.
d. 3.* uti occultâ compensatione, vel certè,
mortuo patre, exigere à cohæredibus. Quod
notandum est; præsertim pro adolescentiori-
bus Canonici; qui id etiam videntur debe-
re petere, nisi sit res parvi momenti, aut pa-
rentes vel cohæredes sint pauperes.

Peculium adventitium dicitur, quod ex-
tra militiam armatam, togatam vel sacram
filiisfamilias advenit aliunde, quàm à patre,
aut respectu ad patrem, veluti ex proprio
labore & industria, prosperâ aliquâ fortunâ,
v. g. inventione thesauri, hereditate mater-
nâ, testamento, donatione cognatorum (nisi
facta foret principaliter contemplatione pa-
tris, quod in dubio non præsumitur) aut
alio simili modo.

Peculium profectitium dicitur, quod ad
filium pervenit seu proficiscitur ex re patris
adhuc viventis, vel ejus causâ, veluti quæ
parentes concedunt filiis, ut ea administrent,
vel donantur filiis intuitu parentum, seu ob
horum obsequium & amicitiam.

Utrumque hoc peculium (quod commu-
ni nomine Paganum dicitur) jure veteri
erat totum patris quodad proprietatem &
usumfructum, & hoc ratione patriæ potesta-
tis. Postea tamen placuit Profectitium pleno
jure spectare ad patrem (cum juxta *Impe-
ratorem Instit. Per quas personas &c.* non sit
ocasio invidendi in eo, quod ad patrem re-
vertatur id, quod ex ejus occasione profe-
ctum est) Nihilominus dicitur peculium
filii, cui eatenus est utile, quatenus casu quo
alia bona patris ob ejus delictum publica-
rentur, non publicaretur illud, nec à fisco
occupari possit *l. 3. §. Sed utrum ff. de mi-
noribus*. Adventitium verò quod quodad pro-
prietatem seu dominium directum specta-
ret ad filiumfamilias, qui idem præ cæteris
post mortem patris sibi totum vindicat, ne
(ut

92.
Quid cen-
seatur pe-
culium ad-
ventitium.

93.
Quidnam
censeatur
profectitium.

Hujus jure
communi
pater est
dominus;
istius usu-
fructuarius.

(ut inquit Imperator *suprà*) quod ei suis laboribus vel prosperâ fortunâ accesserit, hoc in alium perveniens, luctuosum ei accedat. Patri nihilominus in his relinquitur ulque ad mortem suam usufructus; cujus dimidium retinet, filio à se voluntariè emancipato. Vide *Instit. cit.* & *L. 4. c. 6. C. de bonis quæ liberis.*

94. Quibus casibus proprietas devolvatur ad patrem, & usufructus ad filium. Præmortuo autem filio, totum quoad proprietatem & usufructum remanet patri, uti & præmortuo parte, filio. Quod si is committat aliquod crimen, propter quod, si esset emancipatus, ejus bona publicarentur, juxta communem, bona adventitia venirent publicanda, quoad proprietatem tantum, non quoad usufructum, qui equidem remaneret patri, ut habet Sylvester *V. peculium 1. q. 3.* Item si iniqui divortii culpa (idem de hæresi in pœnam ordinatum colligit *Lessius lib. 2. c. 4. dub. 3. ex cap. 2. §. fin. de Hæret. in 6.*) indignum patrem usufructu reddat *Auth. Idem est C. eod.* Idem est quoad hereditatem, quam adire filium pater vetuit vel non consensit, quod æquivaleret nolle. *L. fin. sub. init. C. eod.* Non est enim æquum, ut parens commodum reportet ex eo, quod ipso nolente filio obvenit.

95. Quale peculium censeatur lucrum industria filii ex pecunia patris. Si quærat aliquis, quid censendum de lucro industriæ filiorum familiâs negotiantium, pecuniâ à patre acceptâ, etiam furtivè? Respondet *Molina disp. 234.* fieri peculium adventitium, adeoque filiorum quoad proprietatem; patris quoad usufructum, si negotientur proprio nomine & periculo: eò quod sit fructus industriæ; veluti si eadem pecuniâ negotietur extraneus, aut si filius alterius extranei pecuniâ etiam furto acceptâ lucrum faciat. Si autem nomine & periculo patris negotietur, censebitur agere ejusdem procuratorem, adeoque lucrum esse peculium profectitium. Ita *Molina.*

96. An filiofamiliâs censeatur adventitia merces operarum extraordinariorum. Si ulterius quis petat, quid censendum de labore seu operis extraordinariis filii familiâs, ex crescentibus valorem eorum, quæ pater infumit alimentationi? Respondet *Lessius l. 2. c. 4. dub. 3. n. 7.* filium, si non insinuet se cupere lucrum, censeari illud concedere amoris parentum, nec postea exigere posse: secus si lucrum seu mercedem specialem se velle (de qua videtur posse pacisci cum patre) ostendat. Quod proinde censeatur adventitium filii, & post mortem patris præcipuum (ut jura loqui solent) seu ultra ordinariam portionem præ cæteris hæredibus obtinendum. Et consonat *Instit. Per quas personas §. 1. in fine.* Videri etiam potest *l. 6. C. de bonis quæ liberis.*

97. Mores hodierni qui. Observandum prædicta omnia procedere secundum jus commune. At moribus nostris Castrensia quidem & quasi Castrensia (idemque est de profectitiis, quæ talibus) sequuntur regulam juris communis juxta *Valer. Andr. in Not. ad Instit. Per quas personas.* De adventitiis non est eadem ubique consuetudo. Nam in Galli generali consuetudine non competere in his patri usufructum refert *Joannes*

Papon: oppositum autem in patria consuetudinaria judicatum refert *Chassaneus* apud *Valer. Andr. sup.* addentem moribus Germaniæ plerisque in locis etiam matribus competere usufructum in filii bonis; ut pateat non provenire ex jure patriæ potestatis civilis, quæ in matribus nulla erat, & modò hic locum non habet.

Solum enim manet ex parte filiorum ob-servantia, obedientiaque in rebus ad mores & familiæ gubernationem spectantibus patri & matri ex æquo debita: in his autem potestas quædam custodiæ, tutelæ, & curæ liberorum, item correctionis, & moderatæ punitionis (quæ juxta *Molina* etiam senioribus interdum convenit, & præsertim propinquis, circa pueros delinquentes in absentia seu defectu parentum, & maxime tutoribus seu curatoribus, vide *Lugo disp. 5. n. 5.*) & bona eorum, saltem minorum, administrandi. Quibus quoad hereditates aliunde obvenientes interdum à testatore aut Magistratu pupillari jungitur alius curator.

Soluta toro conjux superstes retinet plerisque in locis dominium medietatis conquestorum & mobilium, alicubi proprietatem omnium mobilium, & immobilium defuncti usufructum, alicubi ex his solum doerium, ut vocant, aut certam partem, sive ex lege, sive ex contractu antenuptiali; cæteris ad proles sui juris sive agnatos, sive alios hæredes scriptos plenariè devolutis. Qua in re spectandæ locorum singulorum consuetudines, aut etiam pacta. Notatque signanter *Peckius l. 5. de Testam. Conjugum c. 6. n. 6.* usufructuario conjugum onus alendorum, dotandorumque filiorum incumbere; quod (inquit) *Lovanii* & in aliis *Brabantiæ* locis fieri videmus.

Servatur denique circa filios quædam adhuc emancipationis (quæ tamen magis abdicatio quædam est) forma, quatenus parentes, potissimum nè umquam teneantur ex factis liberorum, eos mittunt è pane, ut vulgò loquuntur. Quod & matres (quarum tamen potestas magis apparet soluto matrimonio, quo stante potestas principalis est penes virum, qui caput est etiam mulieris, viro quoad gubernationem & correctionem subjectæ) faciunt; ut signum sit non fieri vi patriæ potestatis civilis. Solvitur præterea hæc potestas patria per solemnia vota in religione approbata (sæcus de simplicibus emissis in Societate *JESU* censet *Sanchez l. 5. in Decal. c. 5. n. 31.* eò quod non inducant statum perpetuum, nec ejectum vel emissum privent potestate acquirendi) sacerdotium, Diaconatum, subdiaconatum, Cantoratum, Lectoratam *C. de Ep. & Cler. & Novell. c. 19.* majorenitatem, matrimonium etiam minorennis (undè non sunt nepotes hic umquam in potestate avi) magnam dignitatem, sive sæcularem, ut si filius fiat Patritius, Præfectus Prætorii, vel urbis Metropolitanæ &c. Sive

98. An vel quæ hodie videatur patri potestas.

99. Soluta toro quid competat superstiti.

100. Emancipatio hodie qualis etiam patri competit.

Quomodo præterea potestas patri solvatur.

ecclesiasticam, ut si fiat Episcopus vel Cardinalis. Quod ut sit privilegium intelligendum est, etiamsi non forent sacris ordinibus initiati, cum per hos alioquin etiam emanciparentur, ut dictum est. Vide *Valer. Andr. in Not. ad Instit. quib. mod. ius patr. potest. solv.*

Extra hos casus non potest pater cogi ad emancipandum filium, nisi in certis quibusdam casibus, veluti si inhumaniter ac crudeliter tractet filium ultra gravitatem delictorum *L. ult. ff. si à parente quis manumissus fuerit*. Si filias ad peccata carnalia pertrahat *L. si lenones*, iunctâ glossâ, *C. de Episcopali audient.* Et aliis quibusdam casibus: in quorum contingentia filius efficitur tanquam paterfamilias, solutus à patria potestate. Cui tamen rursus subjici potest (si emancipatio fuerit libera, & non alias) propter ingratitudinem: emancipatio enim gratuita, sicut alia donatio liberalis tunc revocari potest.

101. *Quid intelligatur nomine servorum.* Servi (quò nomine etiam servæ seu ancillæ intelliguntur) opponuntur liberis, quibus est plena potestas hominibus à natura concessa agendi in licitis pro arbitrio. Quâ potestate seu libertate servi carent, utpote dominio alterius subjecti, qui de illis veluti de sua pecunia disponit, etiam vendendo, adeò ut omnis utilitas & commodum servorum cedat domino; cum cuique res sua fructificet.

102. *Servitus opposita libertati non est à natura inducta.* Quæ quidem servitus opposita libertati (ut excludantur servitutes personales & prædiorum, de quibus antea) non est à natura inducta: omnes enim nascuntur conditione pares, quantum est de per se: nec fuisset in statu innocentiae. Itaque (ut ait *Augustinus* 19. de Civit. c. 15.) nomen istud, servi scilicet, culpa meruit, non natura. Inducta igitur servitus post peccatum, etiam usitata fuit in veteri Legge, in qua frequens est servorum mentio; uti etiam in Epistolis Apostolicis. Inducebatur autem captivitate in iusto bello (undè mancipia, quasi manu capta) condemnatione (qui servi poenæ dicebantur) venditione sui factâ à libero majori viginti annis ad pretium participandum; & nativitate, ex ancilla videlicet. Ingenui enim sunt, qui ex libera matre (sufficit si tempore partus, vel conceptionis, vel intermedio aliquo libera fuerit, *Instit. de Ingeniis*) hæc enim liberum parit. Servi autem nati in domo domini, dicuntur vernaculi ejusdem. Libertati servi donabantur per manumissionem, quæ est è manu & potestate missio, adeoque ipsa libertatis datio. Lidem dicebantur Libertini. Plura de his in *Instit. L. 2. Tit. 3. & seqq.* & apud Jurisconsultos. Similiter videri potest *Lexicon Juris Joannis Calv.*

103. *Servitus inter Christianos utrimque exolevit.* Hodie inter Christianos utrimque nulla servitus propriè dicta. Quo autem præcisè tempore exoleverit, non exactè constat juxta *Valer. Andr. in Notis ad Instit. de his, qui sui.* At *Tuldenus ad eundem Tit. c. 4.* dicit jam ab anno 1250. in usu esse apud Christianos defuisse. Adscriptitiorum seu Colonorum, qui

glebæ seu terræ addicti, nonnulla imago superest in iis, quos Germani proprios homines appellant; quales reperiuntur nonnulli in quibusdam Belgii locis, & plures per Westphaliam, & finitimas regiones. Eorumque conditio annuâ inter vivos pensione, & in mortuis honorario (quod Cathalli optimi nomine apud nonnullos Flandrorum venit) redempta est, inquit *Zypæus Not. Iur. Belg. l. 6. Tit. de Servis*. Sed plenius eorum opera & condiciones describit *Val. And. in Notis ad Instit. de his, qui sui*, meritò videndus.

Quin immo in Gallia servos beneficio regionis liberos fieri, pluries indicatum refert *Charondas* apud *Zypæum sup.* qui addit eundem usum apud Belgas constare judicio Parlamenti Mechliniensis; quod aliquando libellum domini requirentis servum fugitivum rejecit, eò quòd nimirum regiones nostræ modò personalem servitutem ignorent. De quo etiam videri potest *Gudelinus de Iure Noviss. l. 1. c. 4.* Solum sunt famuli conductitii, qui salvâ libertate operas suas ad tempus elocant, ut inde quæstum faciant. Undè hîc ferè cessat hodie omnis de servis, & consequenter postliminio, Juris scripti prudentia, nisi quatenus inde probabilis ad alia argumentatio deducitur; de quo *Tuldenus ad Instit. de his, qui sui vel alieni. cap. 4.* Generalis quoque notitia utilis est intelligendis sacris Scripturis & veterum monumentis.

De servis porrò dubium est apud Theologos, an ullius rei dominium habeant. Et omnino videtur quòd non, loquendo de perfectè servis, ac secundum jus cæsareum. Probatur ex *Instit. Per quas personas §. 3.* Item *voluntate*, ubi de eis dicitur quidquid sive ex donatione, vel ex legato, vel ex quâlibet alia causa acquirant acquirere dominis, Ipse enim servus (ut subditur) qui in potestate alterius est, nihil suum potest. Eadem habentur *L. Acquiruntur 10. §. 1. ff. de acq. rer. dom.* Refert etiam *Lessius c. 4. dub. 4.* & *Wiggers Tract. 1. c. 3. dub. 7.* verba aperta ex *L. Id vestimentum 25. ff. De peculio*: quæ tamen ibi non reperiuntur. Proinde *Gudelinus in Syntagm. de Reg. juris c. 4. n. 12.* certissimum dicit, eum, qui verè servus est, nihil suum habere posse. Adeò ut etiam peculium, seu pusillum velut patrimonium servi, quod administrat, & in quo negotiatur, reverà domini sit & ab ejus voluntate pendeat, & adimi servo quodcumque possit: ut nulla in eum veluti nil habentem, quod præstare aut solvere queat, obligatio cadat: ut nihil possideat, veluti ab altero possessus: in summa, ut jure civili pro nullo atque mortuo habeatur; prout juribus allegatis tradit *Gudelinus l. 1. de Iure Noviss. c. 3.* & in *Syntagm. Reg. Jur. c. 4.* Undè est sententia vulgata, ac teste *Navarro Comm. de Redit. q. 1. Monito. 10.* in praxi & theoria recepta (quam ex *Innocentio* scribente in c. Cum olim de Privil. citant *Lessius, Wiggers* & alii, et si ibi *Innocentius* non faciat mentionem de servis) *Servum*

Adscripti-
tiorum gle-
ba, nonnul-
la variis in
locis man-
sere vesti-
gia.

104.
Servi in
Gallia &
Belgio, an
fiant liberi
beneficio re-
gionis.

Sunt ibi si-
li conducti-
tii.

Iurispru-
dentia de
servis ad
quid ibi
dem utilis.

105.
An servi de
rigore juris
civilis ha-
beant ali-
quarum re-
rum fortu-
na domi-
nium.

servum & monachum in eo esse pares, quod neuter alicujus rei dominium habeat.

106. *An ex consuetudine, & voluntate domini.* Consuetudine tamen potuit rigor iste quò ad servos mitigari, & verò judicio multorum mitigatus videtur in locis, in quibus servi adhuc reperiuntur, ut aliquid proprium eis possidere liceat. Ubi tamen consequenter recessum est à conditione perfectæ servitutis. Prout etiam ab ea receditur, si permissu dominorum habeant aliquid proprii; prout ab eis permitti posse, uti totam servitutem manumissione tolli, censet *Poncius d. 50. q. 2. n. 10.* Videri possunt plura de dominio Servorum apud *Lugo disp. 3. sect. 3. Lessium & alios.*

QUESTIO VI.

An vel Quorum Religiosi Habeant Dominium.

107. *Religiosi professi sunt incapaces dominii, etiam imperfecti.* Dico I. Religiosi professi in particulari sunt incapaces omnis dominii, siue perfecti, siue imperfecti, puta feudi, emphiteusis, usufructus, juris, possidendi, omnivæ alterius juris bonorum temporalium. Est certum apud omnes. Et patet ex c. *Cum ad monasterium, de statu monachorum*, & aliis juribus. Inter quæ *Franciscus Bona Spei Tr. 1. d. 3. dub. 4. n. 37.* refert c. *cum olim. 2. de Privil.* Sed nè verbum ex iis, quæ allegat, nèque aliud quidpiam ad propositum ibi habetur. Undè verba *Innocentii Canonistæ n. 111.* alleganda pro verbis *Decretalis* ab ipso supposita sunt.

108. *In quo sumitur hac incapacitas.* Ratio conclusionis sumitur ex voluntate Ecclesiæ, quæ Religiosos professos reddidit ita incapaces; quod alioquin votum paupertatis (ut patet in non solemnibus, aut emissis extra Religionem approbatam) facere non posset, nec quodvis propositum nostrum: quantumvis enim proponeremus & voveremus, voluntate mutata validè acceptaremus dominium. Immo solemnitas voti ex parte consistit in hac incapacitate, tum etiam in incapacitate matrimonii contrahendi (cui accedit effectus præcipuus voti solemnibus, scilicet potentia dissolvendi contractum ratum) ac stabilitate votorum & quasi contractus, cui non solum Religiosus, sed & Religio non potest renuntiare, & quæ vota etiam Papa non solet (quidquid sit de potentia absoluta) relaxare. Posset tamen incapacitas dominii etiam extra professionem solemnem in aliquo causari per mandatum aut legem Civilem seu Ecclesiæ; prout de facto Coadjutores (quos vocant formatos) in Societate Jesu citra solemnem professionem habent hujusmodi incapacitatem ex statuto Sedis Apostolicæ juxta *Lessium c. 4. dub. 5. n. 23.*

109. *Qui peccant hæc con-* Ex quibus patet Religiosos peccare contra votum paupertatis exercendo actus aliquos dominii seu proprietatis, quos omnes cum ip-

so dominio abjecerunt per professionem. Unde peccant recipiendo; retinendo; alienando *paupertas.* aliquid contra vel citra consensum saltem tantum superioris, vel abscondendo nè superior sciat vel auferat, vel rem habendo nomine suo; eam nolendo permittere dispositioni superioris, aut conquerendo quasi de injuria; si aliquid auferatur, aliisve modis: de quibus in materia de Paupertate Religiosa. Quæ etiam stringuntur superiores Religiosorum, ut non possint bona Monasteriorum, etiam consentiente Conventu expendere, nisi ad usus necessarios, utiles aut honestos, nec aliter expendendi possint suis subditis dare licentiam. Secusque expensa accipientes restituere tenentur. Colligitur ex diversis Canonibus. An autem & quatenus possint prædicta bona alienare vide *quest. Seq.* Videri potest *Bassæus V. Paupertas Religiosa*, & alii passim obvii.

Nihilominus Religiosi Beneficarii, ut Ab-

bates, Priores, Præpositi, Commendatores & similes habentes beneficia regularia vel sæcularia, habent durante isto statu, vi juris & consuetudinis non quidem dominium, sed potestatem administrandi fructus suorum beneficiorum, tum ad congruam sustentationem, tum ad pias causas: nisi in aliquibus fortasse obstet speciale statutum Ordinis.

Quod etiam extendit communis quasi sententia contra *Sotum, Vasquez, Michaëlem Medina, Angles* & alios ad Religiosos factos Episcopos, utpote manentes verè religiosos. Ita *D. Thomas, Cajetanus, Covarruvias, Navarrus, Molina, Sanchez* & alii passim, relati à *Castro Palao de Charitate disp. 2. p. 8. n. 3.* Ut proinde tales prodigè disponentes res Ecclesiasticas peccent juxta *Lessium, Sanchez, Coninck* (quos citat & sequitur *Castro Palao sup. n. 5.*) contra justitiam, & accipientes teneantur ad restitutionem, nisi Ecclesia remittat.

Observanda quoque est constitutio *Tridentini sess. 25. c. 2. de Regular.* decernentis, ut nemini Regularium liceat bona immobilia vel mobilia, tamquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, sed statim ea Superiori tradantur, conventuique incorporentur. Nec deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usumfructum, vel usum, administrationem aut commendam. Administratio autem ad solos Officiales ad nutum Superiorum amovibiles pertineat. Mobilium verò usum ita superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat, nihilque superflui in eo sit, nihil etiam, quod sit necessarium, eis denegetur. Quæ Constitutio ad litteram observanda, & ubi non observatur, ad viridem observantiam reducenda est: quia ejus observantia est necessaria ad vitam communem, quæ nil antiquius Religiosis Congregationibus debet esse, utpote quæ est fomentum charitatis & stabilimentum ac ornamentum vitæ religiosæ, virtutumque religiosarum. Et planè experientia docet, eâ servatâ nil deesse necessariorum quibusvis Religiosis;

110. *Quid committatur Prælati & beneficiariis Regularibus.*

111. *Quid assumptis ad Episcopatum.*

112. *Notanda constitutio Tridentini circa peculiarium personarum.*

Quam utilis & necessaria illius, ac vite communis observantia.

lis: quibus proinde sollicitè providere pro posse debent Superiores de necessariis, nè (quod as- solet) eorum defectu monstra peculiarum re- nascantur. Si quoque zelus & unitas debita non desit, facilè erit perfectam vitæ cōmunio- nē introducere; dum videlicet singuli sic solli- citi fuerint pro conquirendis eis, quæ incōmū- ne conferenda forent, sicut solent pro privatis pecuniis & commodis procurandis esse solliciti.

113. Non est tamen quæstio, quin (quod pra- *Qua pra- xis proban- da.* xis probata docet) possit permitti moderatus usus censuum vitalium, revocabilis ad nutum, hâc ratione, ut sit pecunia, ejusque tamquam boni communis & monasterio incorporati dispositio penes Superiores, & administratores Monasterii, ad quos causâ existente regularis persona humiliter recurrat.

An Triden- tinum sta- tuat jus novum. Sunt præterea varii Doctores cum Navar- ro existimantes Tridentinum non statuere jus novum. Sed communior doctrina omnino contradicit, asserens ad tollendos & cavendos abusus, ac vitandam omnem speciem proprie- tatis vetuisse concedi Religiosis peculium, non quidem ad præsentaneum usum, sed ad usum accessu temporis contingentem, quan- tumvis nomine conventûs, & exclusis iis, quæ votum paupertatis in rigore excludit: quamquam juxta *Castro Palao Tr. 16. de Statu Religioso disp. 3. p. 7.* consuetudo pluribus in locis rigorem Tridentini temperaverit.

114. Dico II. Communitas hujusmodi Reli- *Communi- tati Reli- gioforum competendo- minium.* giorum regulariter loquendo potest habe- re verum dominium, & de facto habet. Est communissima, & sensu ac praxi omnium re- cepta sententia, contra Navarrum *Comment. 2. de Regular. n. 3.* & alibi, asserentem penes Congregationes Religiosorum esse solam ad- ministrationem, dominium penes Christum.

Probatur jure. Probatur in primis: quia *Tridentinum sess. 25. c. 3. de Regular. Concedit omnibus Monaste- riis & domibus tam virorum, quam mulierum, & mendicantium, exceptis domibus Fratrum S. Fran- cisci, Capucinatorum, & eorum, qui Minorum de Observantia vocantur, etiam quibus aut ex con- stitutionibus suis erat prohibitum, aut ex privile- gio Apostolico non erat concessum, ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat; utique tamquam verè sua, prout possessio juris, nèque in ig- norantia fundata importat.* Deinde Pontifi- ces, signanter Nicolaus III. c. *Exiit, de Verb. Signif. in 6.* tamquam quid Fratribus Mino- ribus, eorumque Congregationi peculiare tradunt & declarant, eos nullius rei immobili- lis aut mobilis habere dominium, etiam in communi, sed hoc pertinere ad Papam; qui proinde pro suo arbitratu potest de rebus eis concessis disponere. Supponunt igitur aliis Congregationibus Religiosis competere do- minium rerum temporalium. Quod etiam supponit dictum commune desumptum ex *Innocentio in c. Cum olim ss. præterea, Verbi Dederat, 2. de Privil. ibi: Monachus quidquid acquirit, Monasterio acquirit; utique tam- quam domino. Quod etiam succedit loco*

professi ex utroque jure. Cui derogare ne- queunt nova decreta Principum in contra- rium data, cum citra consensum Papæ Eccle- siæ privilegia auferre nequeant. Secus esset de consuetudine legitime præscripta, ut respec- tu Galliarum docet *Rebuffus*, respectu Belgii *Zypæus*. Pro quo etiam extat edictum *Caroli V. 2. Feb. 1528. datum.*

Ratio verò conclusionis est: quia domi- *115. Et ratio.* nium hujusmodi non excluditur à Congre- gationibus Religiosis, sive ex ordinatione Ec- clesiæ (quæ nulquam apparet) sive ex inten- tione voventium (quæ etiam eò se non ex- tendit) sive ex intentione piorum donantium, qui dominium transferunt in donatarios, alioquin capaces; uti congregatio est capax: quemadmodum dominium aliarum eleēmo- synarum transfertur in pauperes capaces. Ec- clesia verò dispositionem de bonis Monasterii certis limitibus restringendo non tollit domi- nium, sed reddit minus expeditum; prout aliàs dominus potest lege quandoque impe- diri in aliqua bonorum dispositione.

Excipiuntur à conclusione Franciscani *116. Excipiuntur Congregatio etiam uni- versali Mi- noritarum.* (quos solos etiam excipit *Tridentinum supra*) quorum paupertas altissima excludit omne omnium temporalium, etiam mobilium do- minium, tam in speciali, quam in communi; eamque velut sanctam & meritoriam com- mendat *Nicolaus III. c. Exiit, de Verb. Signif. in 6.* de qua ante *Nicolaum III.* dixerat *Inno- centius V. Alta paupertas est habere pauca propria propter Deum; altior, quæ nulla habet propria, tamen habet in communi; altissima, quæ nihil ha- bet in hoc mundo, nec in proprio nec in communi.* Eandem ad cumulum sive etiam culmen Evangelicæ perfectionis pertinere, atque adeò illam esse majoris perfectionis, quam quæ possessiones admittit, ex professo contra con- temporaneos Religionis adversarios Parisiis exortos, ac à Sede Apostolica repressos, pro- pugnat solidè *S. Bonaventura Opusc. de Pau- pertate Christi q. 1. art. 1. Apolog. Pauper. Resp. 3. c. 1. & Resp. 4. c. 2. Et D. Thomas Opusc. 17. contra pestiferam doctrinam retrahentium homines à Religione c. 15. Et Opusc. 19. con- tra Impugnantes Religionem c. 6.* quo priori loco doctrinam asserentem id non pertinere ad perfectionem, meritò vocat *vanam, immo pestiferam & christiana contrariam.*

In hac nihilominus expropriatione conti- *117. Quid cen- sendum de juribus ad bona altio- ra vel de spiritali- bus.* nentur sola temporalia, quorum possessio sci- licet vel jus ad illa confert ad divitias. Adeo- que non continentur bona animi, vitæ, mem- brorum, famæ, honoris; circa quæ Francil- cani, uti & cæteri particulares religiosi cum sæcularibus sunt pares in jure. Jura etiā spiri- tualia possunt omnes habere, v. g. ad electio- nem activam aut passivam, administrationem Sacramentorum, prædicationem Verbi Dei, sepulturas fidelium &c. Ad fructus tamen tem- porales inde provenientes Franciscani jus seu civilem actionem non habent, sed ex eis ve- lut eleēmosynis aut laborum stipendio juxta *Re-*

Regulæ tenorem possunt recipere necessaria pro sustentatione.

118. Attento verò tenore *Tridentini* permissum est cæteris Religiosis, etsi constitutiones obstitarent, possidere in communi etiam immobilia. Ut proinde id liberum foret vi *Tridentini* etiam pauperibus Dominabus seu Clarissis primæ Regulæ; etsi amore paupertatis altissimæ privilegium hujusmodi non admittant: quod eis liberum erat. Prout etiam domus professæ Societatis *Jesus* non possident juxta constitutiones & decreta Pontificum bona immobilia in communi, præter ea, quæ ad usum proprium & habitationem opportuna sunt. Undè horum, uti & mobilium ad usum prædictum pertinentium, habent dominium. Privilegio autem *Tridentini* cessit Societas, cum hujusmodi paupertate & incapacitate postea confirmata à *Pio V.* & *Gregorio XIII.* ut habet *Suarez To. 4. de Relig. Tr. 10. l. 4. c. 9. dub. 2.*

119. Dico III. Potest cum dominio in particulari consistere Status religiosus cum tribus votis simplicibus emissis in communitate per Sedem Apostolicam approbatâ, cui quis tradit se gubernandum juxta regulam ab eadem S. Sede approbatam: atque ita de facto consistit in Scholasticis & Coadjutoribus emitentibus vota simplicia in Societate *Jesus* post biennium probationis. Estque in comperto ex Constitutione *Gregorii XIII.* *Ascendente Domino* ea de re edita. Ratio est: quia non obstante dominio, manet in iis tam ipsum dominium (quod ad arbitrium superioris debent relinquere) quàm illius usus, dependens continuò à nutu & voluntate superioris, perinde ac si dominium non esset; ut proinde eò non obstante pariter peccetur usu, si absit consensus superioris expressus vel tacitus.

120. Immo *Lessius c. 4. dub. 5. n. 28.* censet dispositionem in alium per donationem, testamentum vel aliter absque consensu superioris esse invalidam. Quod tamen negat *Lugo disp. 3. s. 4. n. 79.* & alii Doctores Societatis: eò quòd non proferatur hætenus lex irritans. Et quidem planè constat, dominium se extendere validè ad omnem dispositionem, nisi lege impediatur; cum itaque in præfatis Religiosis sit dominium, consequenter ipsum se extendit validè ad omnem dispositionem, quò usque sit aut proferatur lex non solum simpliciter prohibens, sed & irritans. Ut proinde non habeat per omnia locum comparatio pupilli.

121. Nec obstat Conclusioni c. *Cum ad Monasterium, de Statu Monach.* ubi dicitur nec Papam in eo dispensare posse, quòd quis Monachorum proprium aliquo modo possideat. Nam non potest in primis citra gravissimam causam. Deinde non potest stante solemnitione professione monachali, quæ eatenus incapacitatem domini involvit; etsi non Status religiosus ut sic, seu in communi. Præterea lo-

quitur de possessione proprietaria respiciente simul usum proprietarium, quæ non consistit cum natura religionis.

QUÆSTIO VII.

An Clerici Sæculares habeant dominium; præsertim fructuum Beneficiorum?

NON est quæstio, quin Clericis non minus quàm laicis competat dominium bonorum patrimonialium, quæ nimirum acquirunt tamquam laici, puta hereditate, donatione, emptione, industriâ, aut simili modo. Ex nullo enim capite restringitur in similibus eorum libertas & capacitas Constat idem apertè ex *Alexandro III. c. Quia nos, de testamentis,* & communi sensu ac praxi.

Idem satis constat ex communi Doctorum sensu & praxi de quasi patrimonialibus, quæ scilicet acquirunt clerici ministeriis propriis clericorum, non autem ex beneficio; puta stipendiis quæ habent ex celebratione missarum, cantu choralis, auditione confessionum, vicariâ temporali: dantur enim hæc ipsis per modum justî stipendii laborum, absque intentione expressa vel tacita restringendi ipsorum potestatem; quam etiam donantes restringere metitò non possent. Sanè si pauper fiat dominus eleëmodynæ quam accipit sine onere; quidni clericus justî stipendii? Idem est de iis, quæ dantur alicui clerico ad sustentationem à Prælati Ecclesiæ & similibus.

E contra est apud omnes in comperto bona immobilia Ecclesiarum, ut sunt agri, prædia, jus decimarum &c. itemque sacram suppellectilem (quæ sunt bona merè Ecclesiastica) non spectare ad dominium privati alicujus clerici (quo sensu instituitur de rerum divisione res Sacras & religiosæ dicuntur esse nullius, scilicet privati) aut etiam prælati, sed eorum dominium esse penes ipsas Ecclesias, (quidquid contradicat *Navarrus, Tract. de Redd. Eccl. c. 1. monito 21.* existimans esse penes solum CHRISTUM) etiam particulares, spectatas in capite & membris, sive (ut loquitur *Less. c. 4. dub. 7. n. 51.*) penes cœtum Ecclesiasticorum, uti bona monasterii penes cœtum monachorum.

Sunt ergo prælati eorum bonorum administratores tantum. Quibus etiam prohibetur immobilium & mobilium pretiosorum, quæ servando servari possunt, alienatio non tantum propriè dicta sed etiam latè, quæ fit translatio juris realis qualiscumque; nisi ultra causam justam (cujusmodi est necessitas Ecclesiæ aut major utilitas, & indigentia gravis proximi) interveniant quoque solemnitates requisitæ, quæ ab Auctoribus passim fusiùs pertractantur. Consulendæ autem sunt præter jura, probatæ locorum consuetudines, quibus posset quorundam jurium rigori esse derogatum.

Quod verò attinet ad proventus beneficiorum

122.

Clerici sunt absoluti & liberi domini patrimonialium.

Et quasi patrimonialium.

123.

Penes quos sit dominium immobilium & suppellectilis Ecclesiæ.

Non est penes superiores res.

Qui, quomodo possint hæc bona alienare.

124.

Clerici sunt domini fructuum be- neficii etiam quoad superflua sustentationi.
 rum (qui etiam nomine bonorum merè Ecclesiasticorum intelliguntur) seu ea; quæ præcisè obveniunt ratione beneficiorum, spectatâ modernâ Ecclesiæ dispositione, sunt beneficiarii simpliciter eorundem domini, etiam quoad superflua honestæ sustentationi; de quibus proinde citra injustitiam possunt disponere, etiam ad causas non pias; quàmvis habeant obligationem ex genere suo gravem ea expendendi in pauperes seu pios usus. Ita communius Doctores contra Navarrum, Covarruvias & quosdam alios graves Auctores, præsertim Canonistas.

125.
Declaratur.

Declaratur assertio: nam olim quidem ante divisionem bonorum Ecclesiæ factam tempore *Simplicii Papæ* (qui sedit circa annum 470.) Episcopi, uti modò in monasteriis Abbates, bona communia per se, vel per alios dispensabant, prout congrua singulorum Clericorum sustentatio requirebat, quibus si quid supererat, censebatur quasi non distributum. De superfluo etiam providebant pauperibus, quorum singularem curam habebant. At charitate refrigercente, ad rixas & varia incommoda vitanda, mensæ Episcopali certa est assignata portio, fabricæ suæ, Clericis quoque singulis sui sunt dati proven- tus, obventuri ex bonis annexis titulo cu- jusque præbendæ, quorum quidem bonorum sunt singuli instituti administratores, ut deinceps de fructibus tamquam suis, neque ampliùs communibus, honestè semetipsos sustentent, relictâ tamen obligatione de superfluo non ditandi amicos, sed pauperibus tribuendi, vel in alias pias causas expen- dendi, eò magis, quòd portio quæ in di- visione pauperibus designanda erat juxta Ca- nones 12. q. 2. non appareat passim sepa- rata fuisse.

126.
Vulgata quedam probatio ex- penditur.

Nunc quòd Clericis simpliciter compe- tat in fructus dominium, probari solet ex c. *Unic. de Clericis non resid. in 6.* ubi statui- tur, recipientes distributiones aliter quàm juxta modum ibi præscriptum, non fieri ea- rum dominos. Simile quid habetur in *Tri- dentino sess. 22. c. 3. de reform.* Sed etsi indè colligatur dominium distributionum, non tamen efficaciter colligitur id quoad fructus præcisè beneficiorum: eò quòd sententia satis communis (ut videre est apud *Lugo d. 4. sect. 3.*) statuatur distributiones inter bona quasi patrimonialia, veluti stipendium labo- ris & assistentiæ choralis. Sicut propterea portio reddituum, quæ extrahitur ex aliqua præbenda, ut sit merces Cantoris, vel Ma- gistri Grammaticæ, transit in liberam dispo- sitionem & quasi patrimonium.

127.
Aliter pro- batur.

Aliter probatur ex juribus frequenter sta- tuentibus, ut Clerici seu beneficiati non fa- ciant fructus suos, si quid fecerint, vel fa- cere neglexerint, v. g. si ultra bimestre di- stulerint professionem fidei, *Trid. sess. 24. c. 12. de reform.* Si Episcopi citra causas ap- probatas ultra trimestre abfuerint, *Trid. sess.*

23. c. 1. *de reform.* Si beneficiati non reci- tent officium divinum, *Pius V. Constit. 135. Ex proximo.* Immo in *Tridentino sess. 24. c. 12. de reform.* privandus decernitur pro prima vice medietate fructuum quos fecit suos, pro secunda vice omnibus, quos illo anno lucratus fuit Canonicus absens ultra trimestre. Sup- ponuntur ergo fructus omnes alioquin esse sui, seu sub dominio beneficiatorum.

Confirmatur I. quia erectio beneficiorum sic fieri potuit, factam autem ita esse colli- gitur non solum ex præmissis, sed etiam ex eo, quòd Ecclesia numquam invalidaverit alienationes non factas in pias causas, aut ad restitutionem compellat, neque hoc prætex- tu umquam lis legatur intentata. Et sanè Ecclesia, quæ in minoribus obligationes re- stituendi declarat, v. g. circa absentes ab of- ficio aut residentia, vel omittentes horas, de- beret talem obligationem in præsentì decla- rare; quæ aliàs non est imponenda.

Confirmatur II, quia ex nullo capite col- ligitur pauperes habere strictum jus ad super- fluum; prout neque habebant ante divisio- nem, ante quam utique si administratores reservassent superfluum in deposito Ecclesiæ, non tenebantur ad restitutionem ipsi, aut etiam Ecclesia, cui simpliciter censebantur oblationes & bona donata (estò donantes considerent Ecclesiam ejusque ministros non defuturos in subveniendis pauperibus, quo- rum specialem haberi curam cernebant) quo- rum proinde fiebat proprietaria, uti paupe- res privati eleemosynarum eis donatarum. Quare non censetur Ecclesia per divisionem imposuisse Clericis novam justitiæ erga pau- peres obligationem.

Nec refert, quòd Clericis interdicatur te- stari de bonis Ecclesiasticis c. *Quia nos, de testam.* Nam etiam interdicatur impuberi, qui tamen est dominus, Consuetudine etiam ferè generali contrarium est præscriptum. Undè potius sumitur argumentum pro nostra assertione. Ratio prohibitionis erat, quòd par sit superfluum bonorum relinqui Eccle- siæ, quòdque ita avertantur Clerici à studio accumulandi, & incitentur ad benefacien- dum in vita sua.

Non refert etiam, quòd multi Patres & Pontifices dicant bona Ecclesiæ esse patrimo- nium Christi, res Dei, bona pauperum, Clericos esse procuratores & dispensatores: ut videre est 12. *quest. 1. & 2.* Nam sunt patrimonium Christi & res Dei, quatenus Dei, Christi que famulis ad honorem ejusdem donata, & ad honorem & cultum Dei etiam ab Ecclesia destinata: sunt bona pauperum, quatenus superflua eis donanda, & quidem speciali ratione, spectando scilicet destinatio- nem & ordinationem Ecclesiæ: quo modo cum quadam exaggeratione loquens *Bernar- dus Epist. 42.* invehitur in prodigos Clericos veluti bona pauperum effundentes. Loquen- do autem de tempore præcedenti divisio- nem

128.
Confirmatur id ipsum primò.

129.
Confirmatur secundò.

Nil juris competit etiam olim pauperibus in proven- tus Eccle- siasticos.

130.
An sit Cle- ricis inter- dictum te- stari de bo- nis Eccle- siasticis.

131.
Quo sensu ea vocan- tur patri- monium Christi, res pauperum etc.

nem (de quo varii loquuntur) sunt specialius bona pauperum, quatenus ipsimet Clerici erant pauperes, omnia in communi possidentes, & necessariâ ex iis sustentatione contenti. Quando etiam solum erant dispensatores & procuratores, qui administrationem habebant.

132. *Non expendens superflua in pias causas restitueret non tenetur.* Hinc patet Clericos superflua non expendentes in pauperes seu pias causas non obligari ad restitutionem; cum non contraveniant legi iustitiæ. Sicut dives non tenetur ad restitutionem, si omittat dare eleemosynam præceptam. Confirmatur: quia non est imponendæ talis obligatio, nisi constet rem esse alienam aut alteri ex iustitia debitam, quod in præsentî non constat, nèque Ecclesia declarat.

133. *Allegatur & declaratur. Constitutio Tridentini ea de re.* Nihilominus ex Canonibus (quos Navarrus Comment. de Reditibus q. 1. Monit. 21. & seqq. allegat) satis compertum est, Clericos graviter esse obligatos ad superflua expendenda in pias causas; uti apud Doctores communiter est indubitatum. Eam enim obligationem antea velut indivisam censentur ex mente Ecclesiæ singuli in se pro rata assumpsisse. Quam Ecclesiæ constantem mentem ac sensum declarans Tridentinum sess. 25. c. 1. de reform. interdicat Episcopis (quod ibidem extendit etiam ad Cardinales & quosvis Clericos) nè ex redditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresve suos augere studeant: cum & Apostolorum Canones prohibeant, nè res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant, eas autem non distrabant nec dissipent eorum causâ. Possent autem donare consanguineis, si de iis, uti patrimonialibus, possent ad usus indifferentes disponere. Loquitur verò Tridentinum de bonis potissimum mobilibus: quæ utique sola possent dare consanguineis pauperibus; quibus etiam non solent redditus sed proventus distribui; de quibus insuper secundum abusum à Tridentino correctum Episcopi suos locupletare solebant; in quibus denique tantum solet esse abusus cæterorum beneficiariorum, qui utique non præsumunt de ipsis immobilibus suos augere.

134. *De subtractione congruæ sustentationis hinc quid censendum.* Intelligitur nihilominus hæc obligatio juxta Doctores satis communiter de sola portione sustentationi congruæ superflua; ut proinde de portione huic non superflua sit fas disponendi quasi de patrimonialibus, si circa se parciore aliquid supersit, aut etiam sustentatio ex patrimonialibus accipiatur, servatis proventibus beneficii: sicut enim de portione ista possunt disponere pro libitu in usus proprios, sic etiam videntur posse disponere in alienos honestos. Ita passim Doctores. Non sum tamè auctor ut hujusmodi de paritate speciali præcisiones, quarum Canones non meminerunt, quis in praxi adhibeat.

135. *Iusta sustentatio.* Iusta porro sustentatio, uti iustum pretium rerum venalium non consistit in indivisi-

bili, nèque certâ regulâ definiri potest, sed ratio qualiter relinquitur iudicio timoratae conscientiae. *ter taxanda.* Cui quidem prudenter formando deservire potest praxis non improbata aliorum ejusdem gradus & tituli, qui vulgò habentur pro timoratis.

Advertit quoque *coninck d. 27. de Virtut. 136. Theol. dub. 11. n. 193.* & alii, notabilem summam hinc vocari, non quæ furto sublata sufficeret ad peccatum mortale, sed quæ posset dici pars aliquo modo notabilis reddituum superfluatorum ipsius beneficiati, ut si quis horum tertiam, quartam aut quintam partem in res profanas expenderet.

In expendendo superflua habenda etiam 137. est ratio Ecclesiæ in qua est beneficium, & pauperum, qui in illa sunt: sic ut horum graves indigentia præferri, cæteris paribus, debeant aliis. Imò & si ipse beneficiarius contraxerit debita ratione inhonestæ suæ vitæ, quibus non est solvendo per patrimonialia vel quasi patrimonialia, potest ea sibi tanquam tunc pauperi applicare & creditoribus satisfacere. Extra necessitatem autem sufficit impendere superfluum in quascumque pias causas. Nec tamen condemnanda est citra necessitates pauperum graves sollicitudo aliquorum moderata thesaurizandi pro futuris necessitatibus, & præsertim piâ fundatione; dum tamen caveatur frequens periculum, nè ea quæ pararunt postea fiant propinquorum.

Cæterum non videtur dubium, quin possit beneficiarius, præsertim ob causam piam, v. g. ad moderatè dotandam sororem vel etiam suam spuriam si indigeant, personaliter se obligare ad alteri permittendum ad aliquod tempus, prò ut ratio quotæ exegerit, fructuum perceptionem. Nullo enim jure id prohibitum est.

An verò præmissa adeo stricta obligatio expendendi superflua seclusâ gravi necessitate proximi oriatur ex natura rei, nimirum ex obligatione religionis, quæ vetet res Dei (quales sunt bona Ecclesiastica, uti in ordine ad præsentem materiam ponderat Tridentinum *sup.*) applicari usibus profanis seu non piis, an verò solum ex præcepto positivo Ecclesiæ, controversum est apud Doctores. Primum censet *Lugo d. 4. f. 2. n. 16.* & alii. Secundum *Lessius c. 4. dub. 6. n. 47.* & alii; eò quòd nil solidum allegetur, quod seposito præcepto Ecclesiæ gravem inordinationem urgeat. Quare non dubium, quin annuente Ecclesiâ sic possent fideles fundare beneficia (incertum est *Poncio d. 40. q. 4.* an de facto sic aliqua fundata sint, & videri posset quòd in Germania, ut ait; de quo mihi non satis constat, ut præter communes regulas iudicem) ea Deo dicando (prò ut & dicantur, quæ piis pauperibus offeruntur propter Deum, cui ipsi serviunt) cum expressa facultate liberri-
mè disponendi de superfluis, uti de patrimonialibus. Quemadmodum etiam de parte sustentationi respondente, si quæ per paritatem

Qua censetur hic materia notabilis.

Consideranda in pia expensione superfluum.

An & qua de causa possit beneficiarius se obligare ad alteri permittendum fructuum perceptionem.

138. An hæc obligatio oriatur ex natura rei; an verò ex ordinatione Ecclesiæ.

tem servetur, sic possunt beneficiarii juxta alios disponere, quæ tamen pars ejusdem est cum cæteris conditionis. Quemadmodum quoque (ut plura omittam) juxta ipsum *Lugo sup. f. 3. n. 32.* referentem ex *Azorio To. 2. lib. 7. c. 9. q. 12.* ita decisum à Rota, possunt Pensionarii, etiam titulo clericali; v. g. ratione resignationis aut permutationis, de fructibus pensionis liberè disponere: quamquam reverà id non satis constet, & ab aliis negetur; præsertim de pensione clericali.

Quis verò sit Dominus fructuum beneficii vacantis, videri potest apud alios Auctores, & potissimum inspiciendæ sunt probatæ consuetudines, quæ satis variæ sunt.

Q U Æ S T I O VIII.

De Variis modis Acquirendi Dominium.

§. V.

De Occupatione, Venatione, Piscatione & annexis.

139.
*Quorum
dominium
occupatione
compara-
tur.*

DOMINII acquirendi varii sunt modi, qui brevitatis causâ revocari possunt ad Occupationem, Accessionem, Traditionem, Possessionem, Usucapionem & Præscriptionem. Occupatio, à qua rerum dominium per divisionem cœpisse creditur, est justa rei apprehensio. Hæc locum habet in iis potissimum, quæ nullius sunt, & tamen sub dominium cadere possunt: illa enim jure Gentium fiunt primò occupantis, tamquam potioris. Dico potissimum: nam ad occupationem etiam spectant capta ab hostibus in justo bello, quæ etsi alterius sint, cedunt victori capienti, juxta dicta in materia de Bello.

140.
*Dominium
ferarum
qui acqui-
tatur.*

Fera igitur bestia (quæ venatione capiuntur) & volucres & pisces (quæ aucupio vel piscatione occupantur) simul atque ab aliquo capta fuerint, jure Gentium statim illius esse incipiunt. Nec interest feras bestias & volucres utrum in suo fundo quis capiat, an in alieno. Potest tamen alter à Domino prohiberi nè ingrediatur fundum. Ita habetur *Instit. de rerum divis. §. 12. Fera.* Si domino invito vel prohibente fiat, ejus prohibitio dat quidem actionem injuriarum, & ad damnum, si quod datum per ingredientem, non tamen ad feram, quæ nullius est. Nisi quòd *Haunoldus To. 1. Tract. 5. c. 1. Contr. §. n. 69.* existimet ex praxi & generali ac velut tacitâ conventionione certum ac finè scrupulo quòd Dominus, quasi per modum pœnæ possit non solum feram; sed etiam instrumentum, quo capta est, tamquam caducum abripere.

141.
*Quousque
retineatur.*

Quidquid autem eorum ceperis, eòusque tuum esse intelligitur, donec tuâ custodiâ coercetur. Cum verò tuam evaserit custodiam, & in libertatem naturalem sese receperit, tuum esse desinit, & rursus occupantis fit. Naturalem autem libertatem recipere intelligitur, cum vel oculos tuos effugerit, vel ita sit in conspectu tuo, ut difficilis sit ejus persecutio. Ita habetur *Instit. sup.*

Si quæ non censeantur in naturali libertate,

sed pro occupatis habentur, inclusæ certis locis, puta vivariis, piscinis, hortis recreationum, saltu circumsepto non adeò magno, censentur esse sub dominio illius, in cujus custodia detinentur. *l. 3. §. Item feras ff. de acquir. & amit. possess.*

Solent nihilominus Principes aut domini venationem multis in locis sibi aut certo generi personarum reservare (quamvis æquitatem hujusmodi Edictorum, secluso assensu populi, quidam in dubium revocaverint) contravenientibus intentando pœnas (quæ utique non debent esse corporales seu capitis, ut rectè etiam Jurisconsulti passim tradunt, signanter *Wesenbergius in ff. de acquir. rer. dom.*) quas luendo satisfacere censentur ordinariè transgressores, si deprehendantur, præsertim in Belgio, etiam attentis Edictis Principum, & sensu communi. Incumbit equidem Principibus curare, nè ferarum multitudo damnum inferat agris privatorum; quibus durum nimis foret, adeoque iniquum, omnium tam juris, quam occisionis ferarum remedio contra damna destitui.

Notat tamen *Zypæus in Not. Jur. Belg. Tit. de jure Fisci* bona sylvis proxima alicubi eâ lege in emphyteusim data, nè possessores feras sylvis egressas invadere, aut eis nocere, fructus quamvis depascentibus, possint: sed cornu tantum, ære, aliove sono aut strepitu depellere. Additque procul dubio ea pacta servanda esse, & rei sub eo modo datæ possessionem obligare.

Graviter præterea peccare possunt venatores, etiam Principes, & ad restitutionem teneri, inter venandum conculcando segetes, & gravia damna privatis inferendo. Rectè verò leges condunt circa modum, instrumenta & tempora venandi aut piscandi. De quibus Jurisperiti in *Instit. de rerum divis. & ad ff. de acquir. rer. dom.*

Notandum quoque venationem specialiter interdictam Clericis *c. 2. de Cleric. venatore.* intellige clamorosa & cum strepitu, quæ vix finè scandalo fit. Alioquin rarò venari non est gravis culpa; & quidem si modeste ad recreationem fiat, nulla, ut Varii notant. Qua in re Clerus Belgii est observantior: etsi alibi abusus graviores, ac si lex non foret, quam etiam usu abrogatam nonnemo contendit: cui obstitit *Zypæus in Analyti Jur. Pontif. Tit. de vita & honest. Cleric. num. 11.* Vide eundem *Tit. de Cler. venat.*

Quæritur ordinariè, quid censendum de fera laqueo intricata (idemque est de piscibus nassa conclusis) an sit ponentis laqueum, ut plures volunt, an verò eximentis, ut alii. Rectius autem dicitur, per se loquendo esse tendentis laqueum, si ita sit intricata, ut expedire se non possit: nam tunc ei ademisti naturalem libertatem, & eo ipso apprehendisse videris, aut certè potius apprehendendi jus accepisse: nihil enim interest, manu, an instrumento apprehenderis.

Undè

142.
Venatio alicubi reservata sub pœnis.

Quæ nequeunt esse corporales.

An per hoc quòd deprehendantur, satisfiat.

Damnum prædiorum cavendum.

Nota.

143.
Venatio qui Clericis interdicta.

144.
Fera laqueo intricata, inextricabilis in laqueo an quando sit ponentis laqueum.

Unde L. In laqueum §. ff. de acquir. rer. dom. (quæ citatur in contrarium, verè tamen nobis favet) dicitur eum, qui dimittit talem feram in suam naturalem laxitatem, teneri mihi in factum, quia rem meam dimisit. Ibidemque dicitur meam esse, si in potestatem meam devenerit; prò ut tali casu venit, dum scilicet laqueum tetendi in fundo proprio, vel de consensu domini in alieno: qui alioquin impunè remove potest quidquid ibi eo invito positum est: quo invito non potuit alius etiam fundum illius ingredi. Et hoc intendit distinctio inter fundum proprium & alienum, inter consensu domini obtentionem & carentiam: quæ habetur L. In laqueum. Circa cujus intellectum videndus Masius Singular. opin. l. 6. c. 2. Tulden. ad Instit. de rer. divis. c. 25.

145. Idem habet usus, teste Glossa in L. 5. §. 1. ff. de acquir. rer. dom. de vulnerante & persequente feram, quam pariter instrumento suo quasi captam idem certâ spe tenet: quamvis inspectâ d. L. 5. & Instit. de rer. divis. §. 13. Illud quasitum. videretur contrarium dicendum: ubi ratio allegatur, quòd multa sæpè accidere soleant, ut eam non capias.

Si quis extractâ nassâ, quam dominus ad capiendum pisces posuerat, utatur & pisces capiat, recompenfare debet domino spem capturæ piscium, si nassâ relicta fuisset, & pro injuria satisfacere: ipse autem fit dominus piscium quos cæpit nassâ, non jam tanquam instrumento domini, sed furis.

146. Quod attinet animalia naturâ suâ domestica & mansueta, uti sunt oves, boves, equi, porci, gallinæ domesticæ, & similia, non sunt occupantis, etsi evaserint tuam potestatem; suntque tua, tibi que restituenda, ubicumque oberraverint. Instit. de rer. divis. §. 16. Gallinarum. Immo si à fera bestia sint capta, & ab alio exempta, quidquid carnis superest, tibi restituendum est, soluto eximenti pretio operæ seu industriæ. Vide L. 44. ff. de acquir. rer. dom.

147. Animalia denique cicurata seu usu mansuefacta sunt nostra, quousque habent consuetudinem redeundi, uti sunt pavones (qui tamen in his regionibus videntur quasi domestici) columbæ, apes, cervi & similia, quæ pastum eunt & redeunt, seu avolare & revolare solent. Instit. de rer. divis. §. 15. Pavonum. Idemque est de falconibus aliisque; avibus, aucupio & receptui ad aucupis manum assuefactis. Quandonam verò hæc animalia consuetudinem redeundi amisisse censeantur, iudicio prudentis determinandum relinquit Lessius. Qui tamen fatetur cum Navarro & Sylvestro, quòd si columbæ bis terve consueto tempore non redeant, censeantur amisisse redeundi consuetudinem. Secus de cervis & aliis animalibus, quæ vagantur juxta domum & spontè non redeunt, facile tamen se reduci patiuntur. Illicitum proinde est columbas extra columbarium vagantes capere & occide-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

re. Illicitum quoque est illecebris structis columbas alterius ad tuum columbarium allicere. Supponit equidem Lessius, Wiggers, & alii passim eas fieri tuas, si spontè eò advolantes deinceps assuescant, etsi delinitæ liberaliori, quo tuæ fruuntur, alimento vel commodiori hospitio. Quod tamen (si usus secludatur) difficultatem habet: cum per hoc non restituantur naturali libertati, possintque in alieno columbario à Domino accipi perinde ac in proprio, uti si gallinæ ad domum alienam divertant: jus quoque videatur intelligi posse de amissa consuetudine redeundi, quatenus deinceps maneat silvestres, uti cæteræ feræ. Immo Val. Andr. ad Instit. sup. in addit. num. 17. generalius loquens, & Grotium referens, censet non amitti per se dominium ferarum per hoc, quòd custodiam nostram evaserint, sed ex probabili conjectura, quòd ob difficilem persecutionem eas pro derelectis habere credamur; præsertim ab aliis non dignoscibiles. Quod in columbis à fortiori locum haberet. Circa hoc itaque, & quatenus licita sint columbaria, est attendenda timoratorum praxis passim tolerata & probata.

Examen apum (quæ etiam inter feras censeantur: quarum proinde consuetus reditus non naturæ sed consuetudini tribuendus) quod ex alveo tuo evolaverit, eò usque intelligitur esse tuum, donec in conspectu tuo est, nec difficilis persecutio ejus est: alioquin occupantis fit. Instit. de rer. divis. §. 14. Apum quoque. Occupantur autem inclusione alvei, non per hoc quòd arbori alicujus insederint. Instit. sup. Attendenda tamen locorum consuetudo, quæ passim alia: cum alibi dominus arboris, alibi qui signat arborem, in Regno Franciæ Domini terrarum acquirant dominium examinis apum in suis locis reperti; ut habet Valer. Andr. ad Instit. h. tit. in addit. n. 22.

§. II.

De inventione, potissimum Thesauro-rum, Mineralium &c. Accessione, Commixtione, Confusione.

AD occupationem quoque spectat inventio (quæ non consistit in nudo aspectu, sed quem apprehensio subsequitur L. 1. §. 1. Et L. 3. §. Neratius ff. de acquir. vel amitt. poss.) rerum quæ nullius sunt, ut lapillorum, gemmarum, conchiliorum & similium in littore maris repertorum. Instit. de rer. divis. §. 18. Item lapilli. Idem est de derelictis, quæ scilicet dominus abjicit, vel fluctibus abrepta non curat, animo (qui ex circumstantiis & prudentum iudicio colligi debet) nolendi deinceps habere ut sua: hæc enim fiunt communia seu nullius, adeoque occupantis (non autem primò videntis, quamvis æquum sit ut ei compensetur auxilium, quatenus ad inventionem & occupationem alterius coöperatus fuit) uti communia fiunt occupatione nostra. Instit. sup. §. 47. Idque etiam quamvis per maris inundationem vel alia de cau-

Notanda circa columbas.

148. Quid censendum de examine Apum.

149. Inventio quid postulet. Inventæ derelictæ cujus sint.

In loco alieno.

Quid de
ejectis mo-
tu naufragii.

sa-reperirentur ejecta vel derelicta in fundo alieno, utpote cujus non sunt fructus aut pars. Secus est de ejectis timore naufragii, non obstante quorundam tyrannide, quæ afflictionem afflictis addit, *Authent. Navigia C. de furtis*. Et *L. 1. C. de Naufragiis*. Estque excommunicatio in Bulla Cœnæ contra sic usurpantes bona Catholicorum lata. Videri quoque possunt, quæ Carolus V. iustissimè circa hæc statuit apud *Zypaum in Not. Jur. Belg. Tit. de jure Fisci*. Nec refert quod aliàs forent peritura, cum dominus semper retineat animum recuperandi quo modo poterit, ut in simili patet de ablatiis ab aliis ex domo incensa. Undè iniquæ sunt leges & consuetudines, juxta quas adjudicantur ea dominis territoriorum ad quæ talia appulerint, ut tradit cum aliis *Wiggers*. Ad occupationem etiam referri possunt (quæ tamen ad Traditionem similiter referri possent) missilia tempore inaugurationis, aut aliàs interdum à Principibus jactari in vulgus solita; quorum ea est conditio, ut quantum quisque capit, tantum habeat. *Instit. sup. §. 46. Hoc amplius*.

Missilia
Principum
qui fiant
nostra.

150.
Vacantia
bona ad
quos spe-
ctant.

Possent huc quoque referri bona vacantia eorum, qui sine herede, qui saltem acceptare velit hereditatem, discedunt. Verùm hæc jure communi devolvuntur ad fiscum *L. 1. & 4. C. de Bonis vacant.* Et *L. 1. ff. de jure fisci*. Mobilia tamen peregrinorum, qui in hospitali intestati decedunt, sunt in pias causas per Episcopum distribuenda, deficientibus nimirum heredibus *Auth. Omnes peregrini C. Communia de Successionibus*. Ubi etiam hospes, si aliquid ex talibus bonis habuerit, triplum Episcopo restituere jubetur. Si verò, ubi successiones ab intestato in duo dividi latera mores habent (ut hinc multis in locis) ab uno latere nullus appareat consanguineus, partem hanc accedere alterius lateris consanguineis, cum exclusione fisci justius videtur *Zypao sup.* (quem vide) etsi diversimodè sæpius judicatum referatur.

Quid si
heres ex
unotantum
latere desit.

151.
Quid sit
thesaurus,
& cui ce-
dat inven-
tus.

Ad inventionem etiam spectat thesaurus, qui est vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, sic ut ipsa dominum non habeat *L. Numquam 31. §. 1. ff. de acquir. rer. dom.* De eo (qui alioquin similiter foret occupantis, uti cætera, quæ nullius sunt) jure Cæsareo statutum est, ut totus cedat invenienti in suo, etsi datâ operâ; non quidem ut fructus (nam cum non renascatur, in fructu esse non potest) sed ut tum loci, tum fortunæ seu Dei beneficium. In alieno inventus, cedit medietas inventori, altera proprietario loci, cujus est beneficium, idque ante sententiam *Instit. de rer. divis. §. 39. Thesauros*. Si tamen fortuito inveniatur: nam datâ operâ quærens jubetur totum cedere domino per modum pœnæ *L. un. C. de Thesauris*, quæ tamen non obligat ante sententiam, more pœnarum. Prout nec ante sententiam cedere fisco debet medietas inventoris per malas artes, v. g. Magiam. Si pactum cum

Domino intercesserit, servandum erit, sin verò, fiat tamen de domini licentia, *Silvester, Navarrus & Lugo apud Haunoldum To. 1. de jure & just. Tra. §. c. 1. Controv. 1. §. 2. n. 11.* totum tribuunt inventori: sed Juristæ (ut refert & sequitur *Haunoldus sup.*) totum volunt cedere domino, saltem per sententiam condemnatoriam.

Inventus thesaurus in ædibus emptis sequitur emptorem, ut apertè colligitur ex *L. A tutore. 67. ff. de rei vindicat.* Nec oberit scientia prævia de thesauro, utpote qui non ante apprehensionem censetur inventus; nec à priori domino ignaro censetur fuisse possessus. Sufficitque juxta receptam sententiam (quam sequitur *Lessius, Zozius, Wiggers & alii*) pretium commune, eò quod thesaurus latens pretium non augeat, quod ex communi æstimatione sumitur. Ad quod etiam adfertur parabola *Matth. 13.*

Hæc tamen non procedunt in recenter perditis, quæ nomine thesauri in jure non veniunt, & perdenti sunt restituenda *L. A tutore. 67. ff. de rei vindic.* At domino, post diligentem inquisitionem sine damno inventoris faciendam, non comparente, ex piorum usu, & Doctorum satis recepta sententia sunt distribuenda in pauperes aut pias causas. Quamvis non appareat ex natura rei talis obligatio, ususque prædictus sententiâ *Soti, Petri Navarra & aliorum* non censeatur multum obligatorius. Nèque etiam clarè satis appareat voluntas præsumpta Domini. Quin potius plures reperientur, qui malint notabilem rem sibi post longum tempus comparentibus aservatam fuisse in se aut æquivalenti, quam expensam in pauperes sine spe recuperandi. Si quæ tamen forent statuta municipalia hæc de re strictè obligantia, forent observanda.

Si locus sit emphyteuticus vel feudal, medietas una debet dividi inter dominum directum & vasallum aut emphyteutam, juxta *Lessium cap. 5. dub. 15. n. 61. Wiggers Tr. 1. cap. 4. dub. 8. n. 24.* At rectius *Zozius in ff. de acquir. rer. dom. n. 27.* censet vasallos & emphyteutas esse in hoc potiores, veluti ad quos dominium utile, omneque rei commodum spectat, domino solum obtinente jura feudal, seu emphyteutica. Qua in parte sunt etiam potiores usufructuario, uti & creditore habente fundum oppignoratam; cum thesaurus non sit fructus fundi, & ut esset, non tamen fructus cedit creditori. Ita *Zozius sup. n. 28.* citans *Glossam, Fabrum & Garfias*. Quid verò de thesauro invento in loco communi aut publico, vel sacro censendum ex jure, quoniam casus rari sunt, videri potest apud alios Auctores.

Moribus harum Regionum (ut ex *Elberto Leonino* refert *Valer. Andr. ad Instit. de rer. divis. in addit. n. 71.*) thesaurus inventus in loco privato plerumque distribuitur secundum jus Cæsareum: inventus autem in loco publico solet vendicari à Dominis territoriorum.

152.

An sequatur emptorem prædicti thesauri,

An pretium commune sufficiat.

Quid de inventione recenter perditorum.

153.

Quid censendum si locus thesauri sit emphyteuticus aut feudal.

154.

Quid moris statuatur.

riorum in solidum, instar bonorum vacantium seu adespotorum. Adespota tamen, seu aliàs derelicta dicit Zypæus sup. moribus hodiernis cedere fisco, addens se non dubitare, quin naturaliter fiant apprehendentium, etsi eis in foro externo auferrentur.

155.
Mineralia
quorum
sint.

De argenti & aurifodinis denique censendum eas quidem spectare ad dominum fundi, uti venæ lapidum & fontium: nisi leges speciales aut consuetudines aliud decernant. Prout venas auri & argenti plerumque Principes per leges sibi reservant, sive ex toto, sive ex parte, ad onera publica. Nèque adeò irrationabiliter: non solum quia venæ hæ sunt majoris momenti, quàm ut debeant instar accessorii sequi fundum, sed etiam quia videntur à natura non tam ad usus privatorum, quàm ad bonum publicum concessæ ac destinatæ, ut bene Sotus l. 5. q. 3. art. 3. ad 2. Circa alia quoque mineralia, puta ferri, plumbi &c. (quæ magis solent cedere ex toto dominis fundi) spectandæ sunt leges locorum.

156.
Accessio-
ne qui do-
minium
acquirat,
sive sit
naturalis.

Secundò, accessione seu adiectione res fit nostra, quatenus rei nostræ alia accedit, quæ ipsam velut accessorium sequitur. Quæ potest esse naturalis; quæ factus animalis nostri fit noster, sic ut cujus sit venter, ejus sit & partus L. Idem Pomponius §. Idem scribit 2. ff. de rei vindic. Et L. Partum 7. C. de rei vindic. Pro ut etiam fructus sequitur jus soli, non seminis, L. Qui scit 25. §. 1. ff. de Vfur. Idem cernitur in alluvione, quæ aliquid agro nostro adjectum est, & in insula nata in flumine. De quibus vide Instit. de rer. divis. & ff. de acquir. rer. dom. ac Interpretes ibidem. Accessio altera est industrialis, exigens videlicet operam nostram vel artificium. Quæ contingere po-

Gua va-
ria.

Sive indu-
strialis.

Quam etiã
multiplici-
ter contin-
gere decla-
ratur.

test intexturâ, v. g. si aurum alienum quis vestimento suo bonâ fide intexat. Item in plantatione, insitione, inædificatione, si v. g. alienam arborem in suo fundo plantet, aut suam in alieno; semen alienum in suo, aut suum in alieno agro ferat; ex materia aliena in proprio, aut ex propria in alieno solo ædificet: quidquid enim in solo alieno plantatur, feritur, ædificatur, solo cedit L. 7. de acquir. rer. dom.

157.
Inscriptum
aliena char-
ta cujus sit.

An idem de
pictura fa-
cta in alic-
na tabula.

Idemque obtinet jure Cæsareo (An & hodie obtineat vide Valer. Andr. ad instit. sup. in addit. n. 58.) in litteris, etiam aureis, alienæ chartæ, quantumvis vilissimæ, inscriptis. Instit. sup. §. 33. Litteræ quoque, & L. Quæ ratione §. 1. ff. de acquir. rer. dom. Et quàmvis ratio idem dictare videatur de pictura, singulariter tamen jure Instit. de rer. divis. §. 34. Si quis in aliena cautum est, ut tabula cedat picturæ; cujus apud Veteres magnus honor.

Notanda
circa im-
plantatio-
nem.

In implantatione verò hoc singulare, quod eruta alicubi planta, ubi in alieno solo radices egerit, nè quidem à pristino domino vindicari queat. Instit. sup. §. 31. Si Titius; quod ratio non permittat alterius intelligi plantam, quàm ejus, in cujus fundo alitur.

Herinx Sum. Theol. Pars III.

Moribus tamen alibi licitum est colono, expirante conductione, plantatas à se arbores eruere & asportare, ut decernitur in Consuet. Mechlin. Tit. 8. art. 3.

Ad accessionem præterea spectat conjunctio diversorum corporum: quæ dicitur commixtio, quando corpora non mutant speciem, ut frumenta, metalla &c; eaque non mutant dominium, cum faciliè separari queant. Vide L. Idem Pomponius sup. Dicitur autem confusio si species mutetur, ut cum vina diversæ speciei miscentur. Eaque si facta sit communi consensu, ortum ex confusione fit pro rata commune, si citra communem consensum bonâ fide fiat, fit confusionem facientis.

Sic ex re aliena bonâ fide novam speciem extruens (quod dicitur specificare) non reducibilem ad pristinam naturam, fit ejus dominus, v. g. coquens cerevisiam ex alieno hordeo, vestem texens ex aliena lana. Secus videtur si ad eandem materiam reverti possit, uti scyphus ex auro meo factus, qui meus manet. Actio quoque indemnitis alteri salva manet, qui dominium rei suæ his modis citra culpam amittit.

§. III.

De Traditione, Possessione bonæ & malæ fidei.

Tertiò & principaliter acquiritur dominium traditione L. Traditionis 20. C. de pactis, quæ supponit in tradente potestatem, & voluntatem absolutam tradendi, in altero acquirendi dominii (hæc enim viâ dominium transfertur voluntate domini; quod meritò non acquiritur invito aut non volenti) ac prævium titulum v. g. empti, donati, legati & similis. Dixi absolutam: si enim conditio etiam tacita involvatur, non operabitur hunc effectum; ut patet in traditione mercis venditæ non soluto pretio, nèque fide habitæ emptori: quæ dum non habetur, subintelligitur conditio, si pretium solveris, aut aliter mihi satisfeceris, datò v. g. pignore vel fidejussore. Instit. de rer. divis. §. 41. Vendita verò res. De quo vide Zozium sup. num. 92. & 93. Videri etiam possunt à nobis dicta de Traditione q. 3. §. 1. quomodo finè vera traditione interdum transferatur dominium; quando stylo Jurisconsultorum ad Instit. de rer. divis. §. 44. Interdum etiam, & ad ff. de acquir. rer. dom. dicitur intervenire ficta traditio. Quibus adde ex Valer. Andr. Instit. de rer. divis. in addit. n. 76. interesse inter traditionem rei mobilis & immobilis. Nam res mobilis traditur manu, immobilis per inductionem in fundum seu in possessionem fundi.

At moribus nostris (de quibus sunt Placita Principum Belgii in Codice Belgico V. Goedenissen. & apud Zypæum l. 3. Not. Jur. Belg. Tit. de rei vindicat.) non aliter proprietates rei mobilis per venditionem vel donationem transferri solet, quàm abdicatione illius à

158.

Quid cen-
sendum de
Commix-
tione &
Confusione.

159.

Traditione
qui compa-
retur domi-
nium.

Quid si
conditiona-
ta sit.

160.

Dominium
immobiliū
qui trans-
feratur in
Belgio.

domino, per exhereditationem, ut vocant, & inhereditationem novo domino factam, idque publicè coram Magistratu seu iudice competente ejus loci, ubi bona sita sunt. Eaquæ est vice traditionis, & aliquid facti requirit: solet enim fieri (ut refert *Valer. Andr. ad Instit. de rer. divis. in addit. n. 76.*) per manûs appositionem ad baculum seu fustem, quam vulgò *effestucationem* dicunt.

161. *Qui possione bonæ fidei comparatur dominium fructuum.* Quartò denique dominium acquiritur per possessionem. Nam bonæ fidei possessor fructus, quos perceperit, vel etiam alius aliquis eos à solo separaverit (si nondum percepti aut separati fuerint, sive mixti sive naturales sint, ad dominium rei fructiferæ tanquam pars illius pertinent, & unâ cum ipsâ re à domino, deductis expensis & laboris pretio, vindicantur *L. Julianus 13. §. Si fructibus 10. ff. de actionibus empti*) facit suos. *Instit. sup. §. 35. Si quis à non domino. L. Bonæ fidei 48. ff. de acquir. rer. dom. L. Certum 22. C. de rei vindic.* eò quòd possessor bonæ fidei sit pene loco domini, quod attinet ad fructus. Quod non solum verum est de civilibus, qui licet fructus propriè non sint, vim tamen fructuum obtinere dicuntur, & ad naturales, vel mixtos revocantur *L. 34. ff. de Usuris & l. 36. eod.* (quales sunt, qui occasione rei obveniunt v. g. pensiones rerum locatarum) sed etiam de naturalibus, qui ex ipsâ re nascuntur; idque sive ex natura & per se (prout ex arbore poma, nuges & similia) qui dicuntur strictè naturales, sive accedente facto nostro & industria, ut sunt segetes, qui industriales à Jurisperitis, à Theologis verò mixti vocantur, debetque, ut monet *Thomas Sanchez lib. 2. in Decal. c. 23. n. 48.* ponderari in his excessus industriæ aut naturæ, ad hoc ut vel industrialibus vel naturalibus seu mixtis annumerentur. Quibus jungi possent fructus meræ industriæ: de quibus non est quæstio, quin sint & maneant plenissimo jure possessoris. De civilibus patet ex *L. Usura 34. ff. de Usuris*. De industrialibus quoque est satis in comperto ex juribus citatis.

162. *An etiam strictè naturalium.* De strictè naturalibus quidem est controversia. Sed rectiùs nè hi quidem excipiuntur. *Arg. L. 48. cit. ff. de acquir. rer. dom. ibi: Bonæ fidei emptor non dubiè percipiendo fructus, etiam ex alienare, suos interim facit, non tantum eos qui diligentia & operâ ejus pervenerunt, sed omnes.* Idemque videtur de bonæ fidei donatario, qui æquiparatur emptori *Instit. sup.* Quòd autem ibi dicuntur *ejus esse pro cultura & cura*, nempe adhiberi solita, non refert: quia id non additur quasi verò eatenus tantum essent ejus, sed quia ad fructus naturales saltem cura est adhibenda. Deinde ratio potissima acquisitionis est possessio bonæ fidei, quæ quantum ad fructus est instar domini; adeò ut propterea plus juris circa eos competat bonæ fidei possessori, quàm fructuario, cui tamen fructus etiam naturales competere dignoscuntur *L. Qui scit 25. §. 1. ff. de Usuris*.

Nec obstat quòd *L. 45 ff. eod.* fructus ex re à conjuge donata quæriti facto seu operis donatarii scilicet industriales eidem attribuantur, non naturales, sicut hi *nec cujuslibet bonæ fidei possessoris* fiunt. Nam sensus non est quòd nullius, sed quòd non omnis bonæ fidei possessoris fiant, at alicujus, scilicet possidentis cum titulo de jure valido *arg. L. 48. de acquir. rer. dom.* quò destituitur donatio inter conjuges, veluti legibus interdicta, solumque toleratur quantum ad prædictum effectum, percipiendi scilicet fructus industriales seu mixtos. Nec desunt DD. qui cum Lugo fateantur hanc legem quæ est Pomponii J. C. responsum, & extat in Digesto veteri, esse posterioribus correctum.

Apparente autem domino, & rem suam vindicante, fructus extantes (de consumptis agere non potest *Instit. sup.*) etiam industriales, de tractis operis seu impensis, sunt restituendi; cum de extantibus id generatim & indefinitè dicatur *L. Certum 22. C. de rei vindic.* quamquam Donellus id detorqueat ad solos naturales, teste *Tuldeno ad Instit. sup. c. 49.*

Excipe tamen Usucapionem, quæ etsi non habeat locum circa rem suam, ut quis eam acquirat, locum tamen habere potest, ut eam irrevocabiler teneat, elidendo alterius actionem ad repetendum. Perficiturque stylo juris Cæsarei triennio, veluti circa mobilia.

Si ratione consumptorum sit factus locupletior, eatenus restitutio est necessaria, juxta *Zoezium ad Instit. sup. num. 69. & ad ff. de acquir. rer. dom. num. 73.* quasi censeantur extare in æquivalenti. Id tamen (etsi rationi naturali conforme, seclusâ dispositione legum) alii negant: quibus favere videtur praxis tribunaliū, quæ ubique ferè (si credendum *Pinello*, ex quo refert *Vinnius*, & ex hoc *Valer. Andr. in addit. ad Instit. sup. num. 66.*) observat, ut de fructibus ante inceptum judicium perceptis possessor non teneatur, nec tractetur de consumptis, sitnè ex iis factus ditior, an non. Accedit, quòd perceptorum sit factus dominus per leges, adeoque non teneatur restituere, nisi quatenus leges ordinant, quæ de solis extantibus loquuntur *L. Certum 22. C. de rei vindic.* consumpti autem minis propriè extant, nec attentâ legum dispositione veniunt nomine extantium. Et alioquin extra rem esset quòd *Instit. sup.* ratio, cur de consumptis agi non possit, statuatur, eos fuisse possessoris: cum etsi non fuissent illius, adhuc agi non posset de illis, nisi quatenus factus est ditior. Quo posito consequenter talis ditatus foret, uti in casu usucapionis, de proprio, nec cum detrimento alterius iniquo; de quo procedit *L. 14. ff. de Condict. indebiti*.

Circa possessorem universalem seu hereditatis alienæ specialiter statutum est *L. 22. & 25. ff. de petit. heredit.* eum non fieri dominum fructuum, debereque restituere in quantum factus est ditior; adeò ut repetitâ hereditate etiam fructus repeti censeantur, veluti qui

Objectio dissolvitur.

163. *Domino rem vindicante restitui sunt, circa usucapionem extantes, non consumpti fructus.*

164. *An consumpti saltem in quantum quis est factus ditior.*

165. *Quid statutum est circa possessorem universalem seu hereditatis.*

qui nomine hereditatis, quam augment continentur.

Quid censendum de possessore malæ fidei.

Quodam possessorem malæ fidei, ob hanc ipsam constat eum non facere fructus suos, adeoque teneri restituere perceptos, aut etiam pretium consumptorum, siue factus sit ditior siue non; immo & eos, quos non percepit, & dominus verosimiliter percepturus fuisset, juxta consuetam illi in rebus suis diligentiam: idque in foro conscientiæ, & ante litis contestationem. Solet autem in taxatione fructuum ex decreto judicis restituendorum attendi in Belgio ex Edicto Principum (ut refert Zypæus tit. de fruct. & lit. Expensis) valor, qui quotannis in locis, ubi publicæ sunt nundinæ, registris, quæ magistratus servare teneantur, inscriptus fuerit: Fructus tamen meræ industriæ manent possessoris cujuscunque, ut DD. admittunt.

Quid de possessore bonæ fidei post litis contestationem.

Possessori malæ fidei æquiparatur possessor bonæ fidei, quodam fructus perceptos vel percipiendos post litis contestationem, imò & post motam controversiam L. 25. §. 7. ff. de hered. pet. quoniam, ut ibidem dicitur, tunc omnes incipiunt esse malæ fidei, & fictione juris ita præsumuntis (ut inquit Glossa) coeperunt tunc scire. Quod intellige suppositâ rei evictione per sententiam; donec enim evicta sit, possessor bonæ fidei retinet jus percipiendi.

§. IV.

De Usucapione, Præscriptione, & Possessione, Titulo, bonâ fide ad hanc requisitis.

166. Quid usucapio.

Est hodie velut Synonymum cum Præscriptione.

Quotuplîter sumitur præscriptio.

Quid hic significet & qui ab Usucapione distinguatur.

USUCAPIO L. 3. ff. de usurp. & usucap. describitur Adjectio domini per continuationem possessionis temporis lege definiti. A qua hodie solo ferè nomine differt præscriptio, consonante etiam stylo juris, præsertim Canonici, quod usucapionis non meminit. Præscriptio quidem generaliter significat exceptionem, quâ reus petitionem agentis repellit, allegatâ causâ, ob quam non debeat admitti, non obstante eo, quod à petente allegatur. Estque alia dilatoria, ut si reus opponat incompetentiam judicis: alia peremptoria, ut si dicat se mandato Principis fecisse, aut simile quid alleget; ut patet ff. de Except. & Præscript. Hic verò sumitur propriè pro exceptione peremptoria seu jure excipiendi, cujus vigore eliditur petitio pristini domini rem repetentis, eaque jam usucapta retinetur tamquam propria. Undè est velut effectus usucapionis. Quamquam præscriptio detur etiam ubi non est propriè usucapio seu possessio; puta dum præscribitur contra alterius actionem personalem aut jura servitutum. Ubi tamen potest quoque spectari quædam quasi possessio præscribentis, veluti qui in sua libertate mansit eam quasi possidendo, dum alter jure suo non est usus. Undè nos

pro iisdem seu synonymis utroque vocabulo utemur.

Cum verò ex legibus apertè constet per possessionem iisdem præscriptam acquiri dominium, utique simpliciter, adeoque tam rectum quam utile, non est quod de hujusmodi legum justitia dubitetur: maximè cum fiat per ipsos Canones probatæ, præterquam quodam præscriptionem malæ fidei; ut videre est 16. quæst. 3. c. Sanctorum & aliis Tit. de Præscript. Exigente enim bono publico, potuit per auctoritatem legum transferri dominium, etiam citra voluntatem prioris domini. Bonum porro commune id exigebat, nè videlicet dominia semper manerent incerta, & interminatæ forent de iisdem lites. Ad quod accedit negligentia domini, siue tollenda siue punienda. Quamvis hæc ratio minùs principalis sit; ut proinde locum habeat effectus usucapionis, citra negligentiam prioris domini.

Undè consequenter & rectè Doctores, tum Theologi, tum Jurisconsulti communis censent, perfectâ præscriptione posse rem detineri, etsi postmodum deprehendatur fuisse aliena.

Ex causa nihilominus justa competit restitutio in integrum, etiam majoribus, puta causa reipublicæ absentibus, captis, & generatim ex prætoris seu judicis æquitate juxta clausulam: Si qua alia mihi justa causa esse videbitur, in integrum restituiam; ut habetur L. 1. ff. Ex quibus causis majores &c. Sub qua etiam comprehendi posse probabilem ignorantiam, dum tamen plenissimè probata sit, communis satis habet opinio Doctorum. Quæ etsi praxi forensi consona, tamen veluti juri minùs consona rejicitur à Zoëzio l. 4. Digest. tit. 7. n. 6. & seqq. Fachineo, Castro Palao & aliis: eò quod hujus causæ nusquam in jure fiat mentio, & aliunde contra ignorantes noscatur currere præscriptio, eisque nocere, ratio quoque inducendi præscriptionem etiam in casibus ignorantie (cujus intuitu tempus inter absentes duplicatur) locum habeat, & per ipsam plena securitas firmiturque jus præscribenti tribuatur, quod aliàs satis infirmum foret. Et quamvis ignorantia facti non noceat ignoranti L. 8. ff. de juris & facti ignor. id intellige, ubi aliud boni publici causâ non est statutum. Ut proinde clausulam L. 1. cit. ad casus ibidem expressis similes referendam censeat Castro Palao p. 22. §. 17. Auctores quoque diversæ opinionis dissentiunt inter se, an hæc restitutio locum habeat in præscriptione longissimi temporis. Similiter etsi juxta receptam Baldi sententiam quadriennium, alioquin à die finitæ præscriptionis computandum, non currat ignoranti, tamen in casu ignorantie Covarruvias ad Reg. possessor. p. 3. §. 3. censet illud etiam ignoranti currere.

Minoribus præterea etsi (ut Covarruvias & reliqui tradunt) scientibus contra se præscribi, & agere valentibus, consideratione de-

167. Per illam transfertur dominium, etiam in foro conscientia.

Citra obligationem restituendâ postea detecto errore.

168. Qui detur restitutio in integrum Majoribus.

An etiam ratione ignorantia?

169. Qui restitutio com-

petat Minoribus.

bilioris ætatis datur restitutio *l. un. C. Si adversus usucap.* per quadriennium scilicet ab inchoata majorennitate, quæ quidem inchoatur ex quo vigesimi sexti anni prima dies illuxerit *L. fin. C. de temp. in integr. rest.*

Item Ecclesiis & piis locis.

Similiter ante lapsum quadriennii, à tempore completæ & cognitæ præscriptionis competit privilegium restitutionis Ecclesiis & piis locis *c. 1.* (ubi Ecclesia comparatur minoribus) & *2. de in integ. restitut.* etiam adversus alteram Ecclesiam *c. 3. eod. tit.* Immo (ut notat *Malderus Tr. 1. c. 8. dub. 8.*) Ecclesiæ subducitur tempus, quo vixit Prælati, qui indebitè res alienavit. Ratio est: quia leges dominium transferentes illud ita revocabiliter transferre potuerunt, specialibus de causis potestatem revocandi sibi reservantes, pro ut de facto reservarunt.

170.

Requiratur ad præscriptionem possessio continuata.

Ad hoc porrò, ut præscriptione transferantur dominia, requiritur in primis possessio: nam *si sine possessione præscriptio non procedit*, ut habetur *Reg. 3. juris in 6.* Possessionem intellige propriè dictam seu civilem: corporalis enim seu merè naturalis rei detentio, cui non adest animi jurisque administriculum, minimè sufficit; ideòque colonus, depositarius, tutor &c. non præscribunt bona proprietarii, deponentis, pupilli &c. *L. 1. C. Communia de Usucap.* Quòd si possessio interruptatur, etiam interruptitur præscriptio, denuò inchoanda.

171.

Titulus.

Secundò requiritur titulus, scilicet bonæ fide existimatus seu probabiliter præsumptus *L. Diutina C. de Præscript. longi temp.* & alibi. Alioquin nequit possessio rei tamquam suæ bonæ fide (quæ requiritur) inchoari. Hujusmodi est stipulatio, emptio, donatio, permutatio, testamentum &c. De Titulis variis usucapionis agitur *ff. Pro soluto, Pro emptore & seqq.*

172.

Ignorantia juris, communis sententiæ, obstat præscriptioni.

Sufficitque præsumptio seu opinio validi tituli orta ex inculpabili ignorantia facti, juxta Doctores communiter, & *L. juris ff. de jur. & facti ignor.* Idem indicatur *L. error eod.* Secus est juxta Doctores communiter contra Joannem Medina de ignorantia juris: eò quòd de ea sic leges disponant, à quibus tamen translatio domini nascitur. Quò faciunt leges citatæ, & *L. Numquam 31. ff. de usurp. & usucap.* ubi dicitur: *Numquam in usucapionibus juris error possessori prodest.* Intelligunt autem id Doctores de ignorantia juris clari; eò quòd si jus ambiguum aut controversum ignoretur, perindè valere videatur, ac si erretur in facto. Undè non præscribit contrahens usurariè, putans usuras moderatas esse licitas, vel accipiens aliquid ab eo, quem scit Religiosum aut pupillum, putans eum posse alienare sine consensu superioris, aut tutoris vel judicis.

173.

Limitationes variæ.

Varii tamen apud *Lesium c. 6. n. 15.* censent arg. *L. Sed etsi 25. §. Scire 6. ff. de petit. hered.* sufficere ignorantiam inculpatam juris clari ad præscribendos fructus, quòd eatenus

videatur error facti, quo putat possessor se illos recipere ex re sua, indeque credat esse suos. Immo plures censent simpliciter eam sufficere ad præscriptionem longissimi temporis, utpotè ad quam titulus non requiritur, adeoque parum referat, an putetur ex ignorantia juris subesse, qui non subest. Sed & *Lesius sup. n. 17.* existimat sententiam *Joannis Medina* non esse improbabilem in foro conscientiæ quòd ad præscriptionem ordinarii temporis; eò quòd leges fundentur in præsumptione malæ fidei; quæ pro foro conscientiæ tali casu cessat. Quòd si etiam possessor probet se fecisse quòd potuit ut jura cognosceret, admittendam etiam in foro externo prædictam sententiam censet idem *Lesius* non improbabile. Vide ipsum & *Castro Palao p. 22. §. 8.*

Notandum verò titulum signanter exigi in præscriptione ordinaria aut breviori; adeoque ejus probationem incumbere præscribenti *L. Nullo c. de rei vindict. L. Diutina c. de præscript. longi temp.* Ex communi tamen sententia tradit *Covarruvias ad Reg. Possessor. p. 2. §. 5. n. 2.* ordinariè non requiri titulum siue ejus probationem in præscriptione longissimi temporis seu 30. annorum, vel etiam diuturniore: in tali enim titulus adfuisse præsumitur, & novus per ipsam præscriptionem creatur. Facile enim contingit in tanto tempore hominem reddi immemorem tituli seu causæ, per quam res ad ipsum devenierit. Dixi ordinariè: si quando enim jus resistat possessioni seu præsumptio juris sit contra præscribentem, non sufficit nisi possessio immemorialis sine titulo, ut tradit idem *Covarruvias l. 1. variar. c. 17. n. 7.* & reliqui Doctores ex *c. 1. de Præscript. in 6.*

Tertiò requiritur bona fides siue illæsa conscientia: quæ exigit prudens judicium de licita vindicatione seu possessione, supponens ab initio rem fuisse suam vel nullius: undè oritur prudens existimatio, quæ quis rem, quam possidet seu occupat, esse suam credit: Nam *possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*, ut habet *Reg. 2. jur. in 6.* Undè oportet, ut qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienam; prout statuit *magnum Concilium Lateranense* relatum *c. fin. de præscript.* corrigendo hæc in parte jus civile, approbans præscriptionem, etiam longi temporis, bonæ quidem fide inchoatam, sed malâ continuatam.

Quòd si dubitatio superveniat, diligentia est adhibenda in inquisitione veritatis, & si non appareat veritas, sed dubium perseveret, currit præscriptio bonæ fidei, uti licita permanet possessio, ejusque lite motâ defensio: quia *in pari potior est conditio possidentis*, ut habet *Reg. 65. jur. in 6.* Ita Doctores communiter. Secus esset, si dubitare quis pergeret (et si infundatè) de eo an licitè possideat: jura enim non foveant peccatum, nèque intendunt suffragari ei, qui possidet, quòd sibi per

174.

Titulus an in præscriptione triennali aut longioris temporis cessari.

175.

Bona fides qui requiratur jure.

Correandum hac in parte jus civile.

176.

Quid agendum superveniente dubio.

per leges existimat non licere. Colligitur a-
pertè ex L. Si fur. 32. §. 1. ff. de usurpat. &
usucap. quam vide.

177. *Bona fides requiritur in præscrip-
tione etiam immemorabi-
li.* Estque hæc bona fides necessaria etiam in
præscriptione centenaria, aut immemorabili,
ut contra nonnullos Jurisconsultos tradit Glos-
sa in c. 1. de Præscript. in 6. Abbas, Covarru-
vias, quos citat & sequitur Castro Palao de
Just. in genere p. 22. §. 6. n. 3. & reliqui Theo-
logi: nullo enim tempore possessor malæ fi-
dei præscribit juxta Reg. cit. nec ullâ antiquâ
dierum possessione juvari potest, c. 5. de præ-
script. Ratio quoque corrigendi jus civile al-
legata c. Fin. cit. Cum generaliter sit omni, con-
stitutioni atque consuetudini derogandum, quæ
absque mortali peccato non potest observari (ob
quam statuitur, ut nulla valeat absque bona fide
præscriptio) currit pariter in centenaria, aut
immemorabili præscriptione.

178. *Vel quæ sit
contra obli-
gationes seu
actiones
personales.* Idemque est de præscriptione contra actio-
nes seu obligationes personales, ob genera-
lem definitionem juris Canonici, & rationem
ejusdem c. Fin. cit. quæ etiam ibi currit. Un-
dè qui elapso termino legibus definito pru-
dens & sciens non solvit debitum, censetur
omnino tamquam possessor malæ fidei non
eximi ab obligatione, etsi creditor non mone-
at, dies enim seu obligatio movet pro homine.

179. *Edicta non-
nulla post
silentium
certi tem-
poris dero-
gantia ac-
tionem con-
cernunt
merè forum
externum.* Hinc etiam edicta seu statuta, quibus de-
negatur famulis, venditoribus rerum minuta-
rum aut aliis post silentium v. g. biennii aut
triennii petitio debitorum, solum generant
contra illos exceptionem in foro externo,
quatenus in judicio compelli non possunt de-
bitores; quibus, si sint malæ fidei seu debi-
tum non ignorent, prædictum silentium in
conscientia non prodest. Ita Covarruvias, Mo-
lina, Lessius, Castro Palao sup. n. 4. quibus
consentit Tuldenus ad C. de Præscript. 30. vel
40. annorum.

180. *Reus præ-
scribens
scienter con-
tra actio-
nem fisci
non est in
mala fide.* Dices, saltem reus extra casum hæresis
præscribit contra fiscum malâ fide, utpote
sciens bona sua ei propter delictum esse ad-
dicta seu debita. Resp. N. Ass. Nam ibi ve-
rè non est mala fides (quamquam Juriscon-
sulti interdum sic loquantur) sed bona fides,
ut illæsa conscientia (cui prospectum voluit
Ecclesia C. Fin. de Præscript.) non quâ judicet
bona manere sua pleno & irrevocabili jure,
sed quâ judicet se licitè ea retinere, donec
fiscus auferri curet; ex cujus negligentia,
non autem ex actione aliqua præscribentis
hæc præscriptio procedit. Ita Covarruvias,
Molina, Lessius & alii.

181. *Idem præ-
scribens
tradunt de
præscriben-
te liberta-
tem à ser-
vilitate ru-
stica, cui
prædium no-
vit subje-
ctum.* Idem est juxta Molina, Lessium, Lugo, Ca-
stro Palao & alios in præscriptione libertatis
à servilitate rustica per hoc, quòd scienter quis
tolerat alium non uti suo jure servitutis: quo
ut utatur, non tenetur eum præscribens mo-
nere, aut ad id inducere. Undè in præscri-
bente uti est illæsa conscientia, sic bona fides,
quâ scit se nihil omittere eorum, ad quæ
obligatur. Quamquam is non præscribat jus
aliquid agendi circa rem alterius, sed extin-

ctionem juris positivi, quod alter habebat,
& per non usum certi temporis amittit. L. 10.
& 18. ff. quemadm: servitutes amittantur, &
L. Hac autem 6. ff. de servit. præd. urban. In
quo servitutes rusticæ distinguuntur ab urba-
nis, quòd hæ non aliter amittantur, quàm si
& factum contrarium domini servientis fun-
di intervenerit L. 18. & L. Hac autem cit. Un-
dè in præscribenda libertate contra urbanam
servitutem requiritur, ut factum servituti
contrarium procedat à bona fide, quâ pute-
tur servitutem non subesse. Ita Covarruvias,
Molina, Lessius, Zozius L. 8. Digest. Tit. 6.
& alii passim.

Bona nihilominus fides per se loquendo ad-
esse præsumitur: quilibet enim præsumitur
bonus per se loquendo, nec præsumitur deli-
ctum. Ut proinde onus probandi malam fi-
dem incumbat adversario, nisi eum liberent
circumstantiæ, ex quibus oritur interdum
præsumptio malæ fidei. De quo Jurisconsul-
ti videndi sunt.

§. V.

De Tempore legibus statuto ad præscriptionem.

Quartò ad præscriptionem requiritur
tempus legibus statutum; quod in va-
riis est varium. Nam mobilia (quæ olim an-
no usucapiebantur, uti immobilia biennio)
præscribuntur triennio cum titulo Instit. de
Usucap. §. 1. etsi sint bona Ecclesiæ Authent.
Quas actiones C. de Sacros. Eccles. quæ est re-
cepta ab Ecclesia can. penult. 16. q. 3. Immo
juxta Molina Tr. 2. d. 68. & alios passim,
contra Panormitanum, Lessium & quosdam alios
innixos Authent. Quas actiones C. de Sacros.
etsi sint Ecclesiæ Romanæ, veluti non privi-
legiata circa mobilia. Sinè titulo requirun-
tur 30. anni, idque à fortiori Arg. L. 3. C. de
præscript. 30. vel 40. ann. ubi etiam de im-
mobilibus privatorum ita statuitur. Undè
cùm circa mobilia non sint Ecclesiæ privile-
giata, sequitur eodem tempore ea citra titu-
lum præscribi.

Immobilia contra privatos præscribuntur
longo tempore scilicet decennio inter præ-
sentes, vicennio inter absentes cum titulo
Instit. de usucap. §. 1. Et L. Cùm in longi C. de
præscript. longi temp. sinè titulo autem vici-
nio L. Sicut in rem. L. Si quis emptionis C. de
præscript. 30. vel 40. ann. Præsentes censen-
tur (ut colligitur ex L. Cùm in longi cit.) qui
in eadem provincia domicilium habent, sive
res præscribenda in ista provincia sita sit, sive
non. Si alter partim sit absens, partim præ-
sens, soli absentiae anni duplicandi sunt, juxta
Auth. Quòd si quis C. de præscript. longi temp.
Quando autem jus commune vel præsump-
tio malæ fidei obstat præscribenti, requi-
runtur quadraginta anni cum titulo, vel tem-
pus immemorabile (cujus scilicet initium ex-
cedit memoriam hominum, qualis censetur,
quæ

Differentia
quoad hoc
inter Rusti-
cas & Vr-
banas ser-
vitutes.

182.
Bona fides
an in præ-
scribente
præsumat-
ur.

183.
Ad præ-
scriptionem
requiritur
tempus le-
gale.
Pro mobili-
bus quidem
cum titulo
triennium,
etsi sint Ec-
clesia.
An Romana
competat
hæc in par-
te privile-
gium.
Sinè titulo
requirun-
tur 30. an-
ni.

184.
Pro immo-
bilibus con-
tra priva-
tos decen-
nium inter
præsentes,
vicennium
inter absen-
tes.
Quotales
censeantur.

Majorem
pus quando
requiratur.

quæ centum annos superat, cuiusque initium positivè non constat) ut scilicet ex ostensione tituli aut possessionis tanti temporis (quæ loco tituli est) præsumptio malæ fidei elidatur. Patet ex c. 1. de præscript. in 6.

185. *Contra im-* Immo-
mobilia Ec- bilia Ecclesiæ Romanæ præscribun-
clesia curri- tur non nisi centum annorum spatio; c. Ad
præscriptio audientiam c. cum vobis de præscript. Immo-
centenaria, bilia aliarum Ecclesiarum præscribuntur, sive
si spectent ab alia Ecclesia, sive à privatis, quadraginta
ad Roma- annis c. De quarta. c. Illud autem, c. Ad au-
nam; qua- res eod. Quod si res immobilis, inchoatâ præ-
dragenaria, scriptione v. g. ad medietatem, sit translata
si ad alias. v. g. ad Ecclesiam, restans dumtaxat tem-
poris medietas lege præscriptionis Ecclesiis
competente est mensuranda. Ecclesiis æqui-
parantur alia loca pia, ut monasteria & hospi-
talia. Vide Auth. Quas actiones C. de sacros.
Eccles. ubi præscriptio centum annorum ex
L. Vi inter 23. eod. communis locis piis, restrin-
gitur ad Romanam Ecclesiam, & pro cæteris
ad annos quadraginta reducitur.

Idem est de
aliis locis
piis.

186. *Quorum-* Ex speciali nihilominus privilegio per Eu-
dam spe- genium IV. concessio Benedictinis (teste Les-
cialia pri- sio c. 6. dub. 8.) & per consequens com-
villegia. municantibus eorum privilegia, non præ-
scribitur contra eorum bona immobilia nisi
spatio annorum sexaginta. Immo Rodriguez
To. 3. q. 35. art. 2. & ex eo Portel V. Præ-
scriptio referunt Benedictinis extra muros
Romæ degentibus concessum ab eodem Eu-
genio IV. privilegium præscriptionis cente-
nariæ. Inter bona autem præscriptionis ca-
pacitas etiam numerat idem Portel privilegia.

187. *Quæ cen-* Notandum nomine immobilium etiam cen-
seantur im- seri iura & actiones ad illa: item census seu
mobilia. redditus, ususfructus, Beneficia, jus patrona-
tus &c. quæ instar immobilium sunt fixa &
commoditatem adferunt. Less. c. 6. dub. 8.

188. *Bona Prin-* Bona, quæ Princeps ut privatus possidet,
cipis quo- præscribuntur instar aliorum, veluti non spe-
modo præ- cialiter privilegiata; uti nec privilegiata sunt
scribantur. patrimonialia clericorum. Ita Baldus, Covar-
ruvias, Molina, Lessius & alii passim obvi.

Corona an- At coronæ annexa, ut prædia, urbes, ca-
nexa. stra &c. non nisi centum annorum spatio præ-
scribi censent Doctores Arg. L. fin. C. de Sa-
cros. Eccles.

189. *Debita in* Immunitas autem & exemptio ab iis quæ
recognitio- debentur Principi in recognitionem supremæ
nem supre- potestatis; ut sunt census & tributa (secus de
ma potesta- collectis impositis ratione belli aut alterius
tis. rei, quarum præscriptioni locus est tempore
quadraginta annorum cum titulo, vel imme-
morabili finè titulo) præscribi nequeunt jux-
ta Panormitanum, Decium, Covarruvias, Les-
sium c. 6. dub. 12. n. 41. Wiggers Tr. 1. c. 5.
dub. 7. & alios Doctores: & habetur L. com-
petit. C. de præscript. 30. vel 40. ann. Præ-
scriptio enim ex legibus Principis nascitur;
quem non est verosimile tolerare leges, qui-
bus subditi à recognitione supremæ potesta-
tis eximantur.

Idem est de præscriptione exemptionis ab

obedientia & correctione principis juxta Co-
varruvias, Lessium, Wiggers & alios. Quam-
vis hi concedant posse præscribi exemptio-
nem à Jurisdictione Principis (excipitur Pon-
tifex, cui omnes jure divino noscuntur sub-
diti) non manentis talis, prout utarii Principes
videntur sese exemisse à jurisdictione tem-
porali alterius v. g. Imperatoris. Quod ta-
men non probat Castro Palao p. 22. §. 14. n.
4. ex ratione, exemplisque mox allegatis;
ut proinde exemptionem prædictorum Prin-
cipum censeat viâ contractus, aut aliâ quàm
præscriptionis esse obtentam.

Ea denique quæ principi propriè conve-
niunt, non tamen adeo sunt ejus dignitati in-
trinseca, v. g. indicare vectigalia, instituere
tabelliones, legitimare &c. juxta Doctores
communiter præscribi possunt, uti subditi à
principe communicari; etsi quia præsumptio
juris obstat possessori tamquam malæ fidei,
requirantur quadraginta anni cum titulo, aut
tempus immemorabile finè titulo Arg. c. 1. de
præscript. in 6.

Debita & actiones personales ex L. Sicut
in rem. C. de Præscript. 30. vel 40. ann. præ-
scribuntur tricennio contra creditores, scili-
cet privatos: nam contra Ecclesiam & loca
pia censent Doctores requiri annos quadra-
ginta. Legata & fidei-commissa non præscri-
buntur longo tempore L. fin. §. 3. C. Commu-
nia de legatis, quando nimirum obrinentur à
traditore malæ fidei, aliis tradere obligato,
sed præscribuntur etiam fidei-commissa tri-
cennio, secundum Covarruvias ad Reg. Pos-
sessor p. 3. §. 3. qui id ex plurimorum senten-
tia tradit.

Varie actiones præscribuntur breviori
tempore: v. g. actio ad accusandum adulte-
rium in ordine ad pœnam, lapsu quinquennii
L. 5. C. ad L. Juliam de adulter. Actio fisci ad
bona ipso facto commissa seu ei addicta ob
non solum vectigal, lapsu quinquennii L. 2.
C. de Vectigal. & Commissis. Et (omissis aliis
videndis apud Less. dub. 11.) actio injuriarum
lapsu anni L. Si non convitii. C. de injuriis, sive
ex injuria verbali nascatur, sive ex reali.
Quod & mos & praxis hodierna passim ob-
servat, juxta Valer. Andr. ad Instit. de Injuria
in addit. n. 20. ubi nonnullas exceptiones ad-
dit. Annus porro intelligitur utilis, qui proin-
de currit non computando à die illatæ inju-
riæ, sed à tempore scientiæ. Quæ sententia
etiam prævaluit in supremo Imperii judicio,
teste Mynsingero apud Valer. Andr. sup.

Alia sunt quæ interdum præscribi non
posse dicuntur stylo juris; supple tempore
ordinario: alia quæ nullo modo, ex ejusdem
juris dispositione; quæ fuse à Doctoribus
tum Theologis (inter quos Lessius c. 6. dub.
13. Silvester V. Præscriptio 2.) tum Jurispe-
ritis in casus contingentia consulendis dis-
cutiuntur.

Solum observandum non dari præscrip-
tionem in rebus meræ gratiæ seu facultatis, facultatis
ut

Alia ei pro-
pria, non
tamen adeo
intrinseca.

190.

De actioni-
bus perso-
nalibus, le-
gatis &c.

191.

Res mera
facultatis
ut

non præscri-
buntur.

secus est
de jure pa-
tronatus
vel benefi-
ciis.

192.
Triennalis
pacifica pos-
sessio quid
in benefi-
ciis conse-
rat.

ut rectè cum cæteris *Henricus Kinschotius Resp.* 52. n. 11. & *Cancell. Kinschotius Resp.* 38. n. 56. post *Covarruvias ad Reg. Possessor p. 2. §. 5. nu. 6.* Aliud est de juribus, v. g. patronatus, beneficiorum, aut de jurisdictionibus. Et quidem specialiter circa beneficia notandum est, contra illa currere præscriptionem longi seu ordinarii temporis. In quibus etiam necessariò semper intervenit titulus, utpote finè quo non potest institutio canonica obtineri.

Circa quæ & hoc notatu dignum, quòd triennalis & pacifica beneficii possessio cum bona fide, & absque ingressu simoniacò, excludat in foro externo omnem actionem cumjulsvis competitoris, juxta *Reg. Cancellaria de trienn. possess.* Sed an ex vi hujus possessionis acquiratur titulus beneficii, qui reddat possessorem in conscientia securum, cognitâ nullitate tituli, non est satis compertum. Affirmant enim *Navarrus*, *Rebuffus* asserens ita judicari in Parlamentis Gallia, *Garcia*, *Lessius*, *Wiggers* & alii fundantes se in aperta potestate Pontificis, & conjectata voluntate ex negata actione impetitoribus. Negant *Covarruvias*, *Molina*, *Castro Palao* & alii: eò quòd privilegium prætensum tamquam derogans juri communi ac odiosum requirat manifestam expressionem; quæ non subest in hoc, quòd ob vitandas lites & præsumptionem legitimæ obtentionis concedatur possessori nè possit ab aliis molestari. Hac de re vide plura apud *Lugo d. 7. sect. 7.* ubi sententiam priorem satis tutam & probabilem putat, & fusè hanc Regulam Cancellariæ discutit.

§. VI.

De Moribus nostris in materia
Præscriptionis.

193.
Mores no-
stri in ma-
teria præ-
scriptionis.

Notandum præterea moribus nostris (qui & alibi, præsertim in Gallia obtinent) abolitâ præscriptione longi temporis, præscriptionem esse ferè tricenariam, sive de immobilibus, sive de mobilibus, aut actionibus sive personalibus, sive realibus quæ pro iis dantur, sermo sit, juxta *Christinaum ad Consuet. Mechlin. Tit. 20. art. 1.* *Zypæum in Not. jur. Belg. Tit. de Præscript. finè præjudicio tamen præscriptionis quadraginta annorum statuta per Canones contra bona Ecclesiæ; quam, uti & alias (inquit *Christinaus sup.* loquens in specie de consuetudinibus Mechliniensibus) quæ majora de jure temporum intervalla requirunt, statuentes restringere noluerunt. Excipit autem n. 14. & 28. quosdam casus, quibus currit minoris temporis præscriptio.*

194.
Quid de
pretio re-
rum minu-
tatim ven-
ditarum,
salario fa-

Et signanter notandum est, *Edicto Caroli V.* edito anno 1540. die 4. Octob. statui (intellige pro foro externo, politicæ quietis gratiâ) ut pretia mercium minutatim ad consumptionem venditarum, salaria operariorum, famulorum, advocatorum, medicorum &c. de

quibus non extat chirographum seu obligatio, intra biennium operæ præstitæ, aut mercis traditæ juridicè exigì possint, non autem post lapsum biennii: si chirographum extet, non post decennium, idque contra principalem debitorem, alioquin post mortem intra biennium contra heredem, postquam mors creditori innotuerit: sic ut post lapsa hæc tempora non detur actio. Pragmaticis tamen, Advocatis, Procuratoribus, qui ultra biennium officia continuant, incipit currere præscriptio à lata sententia definitiva in causa principali & dependentibus terminatâ, ex declaratione facta per *Edictum latum anno 1549. die 14. Febr.* Præterea ex *Edicto 1611. 12. Julii art. 29.* determinatum est tempus restitutionis in integrum, adeò ut omnes rescissiones & annulationes contractuum fundatæ super læsione quantumcumque magnâ fraude, circumventionem, metu, vi majori, præscribantur lapsu decennii continui à die actûs aut cessantis impedimenti.

Alibi tempus ordinariæ præscriptionis definitur spatio tertiæ partis centum annorum, ut in *Hollandia*, vicinisque Provinciis. Alibi (ut apud *Zelandos*) retentâ distinctione inter præsentis & absentes, res soli præscribuntur viginti vel triginta annis respectivè: ut refert *Valer. Andr. ad Instit. de Usucap. in addit. n. 5.* subdens ex *Damhoudero in Praxi rerum Civil. c. 137. n. 9.* nèque hîc titulum desiderari multorum locorum moribus, modò quieta & continuata non desit possessio.

Notandum denique tripliciter præscriptionem turbari. Primò, quando dicitur non procedere, seu non currere, ob suppositam à principio causam vel defectum conditionis, v. g. bonæ fidei, vel possessionis, non valens incipere. Secundò, quando dicitur dormire, dum videlicet jam aliquo tempore incipit cessat, sic tamen ut postea continuetur cum tempore priori; prout contingit tempore belli aut pestis, hominibus diffugientibus; aut aliàs, quando is contra quem præscribitur agere non valet, v. g. pupillus; nam non valenti agere non currit præscriptio. Nec aliam ob causam quiescere ipsam tempore belli censet *Tuldenus in Cod. L. 7. Tit. 40.* citans *Deckherum*, adeò ut si judex adiri potuerit, nè quidem in integrum restitutioni locus sit, subditq; ita apud nos judicari. Tertiò, quando dicitur interrumpi, dum nempe ita cessat, ut etsi reviviscat, non continuetur cum tempore priori, sed denuo sit inchoanda. Interrumpitur autem naturaliter per supervenientem defectum conditionis requisitæ. v. g. possessionis, aut bonæ fidei. Civiliter interrumpitur, quando per litis contestationem; immo juxta *Christinaum sup.* & alios per citationem legitimam aut libelli oblationem interpellatur. Hæcque interpellatio stylo juris dicitur usurpatio *L. 1. ff. de usurpat. & usucap. patio.* quæ denotat actum usucapioni contrarium, quo ejus continuatio interpellatur.

mulorum,
advocato-
rum &c.
statutum.

Restitutio
contra læ-
sionem quæ
hic præscri-
batur.

195.
In Hollan-
dia & Ze-
landia, quo
tempore
perficiatur
præscriptio.

196.
Præscriptio
turbatur
tripliciter.
Quando
dicatur non
procedere.
Quando
dormire.

Quando
interrumpi-

Quidvisus

Quando

197. *Qui continetur usufructu accipio accessione possessionis.* Quando demum res bonâ fide possessa transfertur in alterum bonæ fidei possessorem, censetur possessio in ordine ad præscriptionem continuari per accessionem, ut loquuntur Jurisperiti. Quæ accessio seu continuatio in ordine ad præscriptionem locum habet juxta doctrinam *Lugo d. 7. sect. 5. num.*

An eatenus bonâ fides auctoris prodest successor. 64. etiam in casu, quo succedens in possessione alterius bonâ fide cceptâ dubitat in principio, an res sit aliena, dubiumque veritate inquisitâ perseverat, quasi bona fides

præcedentis prodest tali successoris possessionem in ordine ad præscribendum continuanti, quemadmodum dubio postmodum exorto potuisset ipse prædecessor possessionem continuare: qui proinde sicuti jus possessionis non deferendæ potuerat sibi etiam dubitanti servare, sic & in alium transferre, eatenus adhuc bonæ fidei futurum, quatenus illæsa conscientia judicat se posse loco & instar præcedentis possessionem bonâ fide ab ipso cceptam continuare.

DISPUTATIO QUINTA.

De Injuria & Restitutione in Communi.

QUESTIO I.

Quid Injustitia sive Injuria?

1. *Injustitia generatim sumpta quid.*

JUSTITIA (quæ interdum significat quemvis defectum commensurationis cum lege seu regula, adeoque quodvis peccatum, quod proinde phrasi

Scripturæ injustitia & iniquitas, quasi non æquitas dicitur) hic sumitur pro vitio opposito justitiæ speciali: cui subjacet qui alienum aufert vel destruit, aut alteri suum non tribuit. Coinciditque cum injuria, si sumatur pro actu. Alioquin injustitiæ vitium habituale est dispositio quædam habitualis in hujusmodi actum inclinans.

Quid significet in presenti.

2.

Quid injuria.

Dupliciter contingit.

Solet autem Injuria definiri, violatio juris alieni; supple, permanentis. Aliud est enim jus auferre (quod sæpe licitum est) aliud ipsum permanens lædere seu violare. Contingit verò hæc violatio dupliciter, videlicet iniquâ acceptione seu ablatione rei alienæ; ut quando quis rem alterius furatur, domum alienam incendit, famam aut vitam proximi tollit: vel iniquâ detentione rei alienæ, etsi eam ab altero non acceperit, aut saltem non iniquè acceperit; ut quando quis non solvit debitum, aut non reddit suo tempore depositum.

Potest esse vel formalis, vel materialis, vel utraque simul.

Porro injuria oriri potest, vel ex parte inferentis tantum, ut si v. g. alter cesserit juri suo circa rem, quæ ab alio hoc ignorante occupatur: vel ex parte patientis tantum, ut si quis inculpabiliter jus alterius violet (quo casu melius dicitur facere injustum, quam injustitiam seu injuriam) vel denique ex parte utriusque, si videlicet quis sponte violet jus alterius renitentis. Primo modo est formalis tantum; secundo, materialis tantum: tertio, formalis & materialis simul.

3. *Nemo facit injuriam nisi volens, nec patitur nisi nolens.*

Est autem advertendum, neminem posse facere injuriam propriè nisi volentem, quia injuria formaliter involvit voluntarium, saltem indirectè & interpretativè. Similiter nemo patitur formaliter injuriam, nisi invitus seu nolens: eo ipso enim quo est conten-

tus, cedit juri suo, tribuitque alteri potestatem sic agendi; adeoque jus ipsius non læditur. Et hinc est famosa illa *Regula 27. juris in 6. Scienti & consentienti non fit injuria, neque dolus.* Quod tamen intelligendum est de volente & consentiente omnino sponte; secus si ex metu aut necessitate, adeoque cum involuntario, ut patet in solvente usuris, dante lytrum prædonibus &c. Neque enim tales verè cedunt juri suo, nec consentiunt, ut usurarius aut prædo justè accipiat, vel retineat, quod offertur. Sicut nec ille, qui optat furem aliquid accipere, ut deprehensus luat, vult illud ipsum accipi citra injuriam aut verum furtum. Undè consentiunt quidem tales in traditionem rei, sed non juris.

Qualiter quodammodo volenti fiat injuria.

Sed dubitatur an hæc regula locum habeat in ijs, quorum alter non habet dominium; pro ut sunt vita, membrum, corpus conjugis? Respondent Doctores passim affirm. cum *D. Thoma*, pro ut citat & sequitur *Lessius c. 7. n. 13. Wiggers Tr. 2. c. 1. dub. 2.* contra nonnullos: quibus consonat *Philosophus 5. Ethic. 9.* ubi præmissis exemplo interficientis matrem volentem, ostendit neminem pati injuriam nisi invitum, etiamsi possit sponte lædi & injusta pati. Idemque apparet magis consentaneum usitato sentiendi & loquendi modo: nemo enim qui volens percutitur, aut dat conjugem alteri violandam, apprehendit, aut dicit sibi factam propriè injuriam, aut de hoc meritò conqueri poterit; pro ut tamen communi sensu potest, qui verè & propriè injuriam patitur. Quare etiam in simili materia gravius peccat nolentem damno afficiens, quam consentientem. Propter hoc denique nemo sibi ipsi propriè injuriam facit, etsi occidat se aut mutilet.

4. *An volenti fiat injuria dum is nequit juri succedere.*

Nihilominus nonnulli, signanter *Dicaſtillo*, aliter sentiunt seu loquuntur, eò quòd cum tali casu jus, cui cedi nequit, maneat, consequenter illud ipsum occisione, adulterio &c. lædatur, adeoque aliqualis inæqualitas & injuria volenti fieri appareat. Ad quod tamen respondere poterit prior sententiæ adhærens, propriè non lædi jus, cum nemo jus habeat, nè volens lædatur, sed nè quid fiat se ratiōabiliter invito. Quare videtur posse cedere

5. *Fundamentalis opinio affirmantis discutitur.*

dere juri in tantum, quantum sufficit, ut ipsum strictè & vulgatè in cæteris ratione non violetur, dum eo uti non vult. Quamvis non ita possit cedere, ut alteri jus seu fas agendi dare queat se invito.

Difficile tamen apparet, cur non fiat læsio juris, quod integrum manet, cessione ejus existente invalida, adeoque quasi nullà seu non existente: ut proinde pupillo etiam consentienti fiat quodam sensu injuria, uti contra ipsum committitur peccatum injustitiæ seu furti. Estto specialis quædam ratio injuriæ appareat in dissenteute seu invito, sicut & in violentiam passo.

6. Dubitatur præterea, an actio externa secundum se non injuriosa, fiat talis, si procedat ex animo nocendi seu damnificandi? Affirmant nonnulli, quibus favet *Scotus 4. d. 15. q. 2. nu. 40. ad ult.* Qui tamen satis explicatur de actione fraudulenta, seu quæ fraudem involvit (ut videre est in *Scolio Cavelli*) ideoque qu. 3. in fine intentionem damnificandi (utique fraudulentam) opponit intentioni consulendi sibi sine fraude. Proinde verius videtur id negari cum *Poncio d. 52. q. 2. n. 8.* & aliis pluribus: nam proximus non habet jus, nè talis actio externa fiat; sed solum fit ei injuria per internam intentionem, adeoque jus habet, nè ponatur actio ex tali affectu; quod idem est, ac si dicatur jus habere, nè talis internus affectus adsit. Unde non tenetur ad restitutionem: cum ea non sit annexa injuriæ merè internæ, sed quæ junctam habet exteriorem, seu actum externum, qui citra injustitiam fieri nequeat. Damnum autem sequitur ex actu interno injurioso mediante actu externo, ad quem ponendum talis habet jus, adeoque ex actu interiori non sequitur, nisi eo modo, quo sine obligatione resarciendi inferri à tali poterat, scilicet per actum externum non injuriosum.

7. Nec obstat *L. 2. §. 9. ff. de aqua & aqua pluvie*, ubi ait *Labeo*, alteri vicino non esse actionem, *Si vicinus flumen, torrentem avertit, nè aqua ad eum perveniat, & hoc modo sit effectum, ut vicino noceatur*, quod ut verius approbatur, si modo non hoc animo fecit, ut tibi noceat, sed nè sibi noceat. Cui consonat *L. 1. §. 12. ff. eod. dictum Marcelli: Cum eo, qui in suo fodiens vicini fontem avertit, nihil posse agi nec de dolo actionem*, approbatur, si non animo vicino nocendi, sed suum agrum meliorem facienti fecit. Non obstat, inquam: nam sermo est de animo nocendi, qui colligitur ex actione externa injuriosa, dolosè & injustè intentata in damnum proximi, citra necessitatem aut utilitatem agentis (quæ dum adest, non censetur in jure fieri animo nocendi) contra actionem autem iniquam, in qua etiam interior animus apertè relucet, dari indubiè potest actio.

8. Dubitatur denique, an impediens proximum à consequendo beneficio, legato, aut alterum quò alio emolumento sperato, faciat ei injuriam?

Herinx Sum. Theol. Pars III.

Resp. si alter non habebat jus, & impediatur citra vim vel fraudem, per preces v. g. promissa &c. interposita apud patronum, testatorem vel benefactorem, constat non fieri injuriam; cum non appareat, in quo jus alterius violetur: etsi possit lædi charitas, vel, si prohibitio specialis subesset, obedientia. Secus, si jam habebat jus v. g. per collationem ad beneficium, & impediatur à possessione, ad quam consequenter jus habet. Quod si per vim vel fraudem alter impediatur à bono sperato, ad quod immediatè jus non habet, fit ei injuria: jus enim habet, nè spes sua per vim aut fraudem evertatur, seu nè vis aut dolus fiat: adeoque est obligatio restituendi ei, quanti æstimabilis est spes, quæ per dolum aut vim ei erepta est.

Potest autem injuriosa actio exerceri directe circa ipsum sperantem, v. g. intercipientem litteras, impediendo nè sollicitet, aut collatorem seu testatorem adire possit, aut impediendo vi vel fraude notarium vel nuntium ab altero missum ad testatorem vel collatorem. An idem sit, si ex litteris injuriosè apertis, attamen non detentis, sed tempestivè missis, discat quis vacare beneficium, indeq; excitetur ipse ad sollicitandum, & beneficium præ alio impetret; non satis in confesso est. Censet quidem *Lessius cap. 12. dub. 18.* solam apertionem, non autem usum scientiæ subsequentem esse injuriosum, eò quod sit dominus suæ scientiæ, etsi per injuriam (quæ non nisi desistendo à coactione, aut petendo veniam resarciri potest) acquisitæ, quæ proinde utens non facit injuriam alteri; sicut utens lumine accenso de lumine alterius, hoc invito. Oppositum nihilominus tradit *Lugo d. 18. sect. 5. n. 104.* eò quod damnum sequatur ex actione injusta, quæ facit injustam esse sollicitationem aliasque actiones subsequentes alteri damnosas. Quemadmodum idcirco talis obligaretur ad restitutionem, si ex illius injusta apertione litterarum fieret, ut aliquis tertius sollicitaret & obtineret beneficium.

Potest II. versari fraus seu vis circa ipsum testatorem, collatorem vel benefactorem, nè testamentum condatur, aut mutetur, nè notarius aut consultor vocatus accedat, nè collator beneficium conferat, nè dives eleemosynam tribuat: et tunc quidem non solum fit huic indubiè injuria, quæ per ablationem violentiæ vel fraudis est reparanda: sed etiam, juxta communissimam Doctorum sententiam, fit ipsi speranti, qui jus habet, nè voluntas testatoris, collatoris vel benefactoris vi vel fraude aliò inflectatur, adeoque jus habet velut conditionatum in libera illius voluntate.

Q U Æ S T I O II.

Quid Restitutio, Quàm Necessaria, & ex Quo capite?

R E S T I T U T I O sic dicta, quasi rei in statu pristino restitutio; est actus justitiæ.

D d

Quid rei sititutio.

9. Dupliciter potest hac injuria exerceri: Primo.

Secundo.

tia, quo præstamus ut alter iterum habeat rem suam, quæ penes nos est, vel cujus ablationis nos causa sumus; habeat, inquam, in se, quantum fieri potest, aut, si id fieri nequeat, in alio simili.

Spektat ad solam justitiam commutativam.

Dicitur *actus justitiæ*, scilicet commutativæ; hæc enim jus suum cuique ad æqualitatem tribuit, ac per consequens cavet ne æqualitas ista violetur, aut si violata fuerit, eam reparari curat; quod fit per restitutionem.

Quod si aliquando justitia distributiva læsa debeat restitutione reparari: id est per accidens, quatenus nimirum contingit in actibus distributionis simul etiam lædi justitiam commutativam. Minus oritur obligatio restitutionis ex charitate (idem est de cæteris virtutibus ad alterum) cujus officium negligens, non tenetur damnis secutis, v. g. ex morte, aut infirmitate proximi, cui in necessitate constituto succurrere neglexit.

Sufficit aliis hanc fore lædendam.

Non necessariò tamen prærequirit restitutio justitiam commutativam actu fuisse læsam, sed satis est, quod saltem lædenda foret, nisi tempore & loco adhiberetur restitutio, quia videlicet versatur circa rem alterius, quæ illi reddi debet: sic v. g. depositarius debet loco & tempore reddere depositum, ubi tamen non præcessit injuria sed velut beneficium.

II. In quo differat à satisfactione.

Differt in primis restitutio à satisfactione, quod hæc propriè respiciat personam læsam, seu ejus voluntatem, dum quis præstat id, quod alteri satis est, etsi non sit æquivalens debito. Restitutio autem respicit rem, dum exhibetur res ipsa ablata in se, aut quando id fieri nequit, in æquivalenti. Deinde satisfactio magis propriè respicit injurias illatas, abstrahendo à damnis realibus, si quæ fortè conjuncta sint: & inde dicimur Deo pro peccatis nostris satisfacere, non autem facere restitutionem. Satisfactio tamen completa & omnino propria includit restitutionem, quia non plenè ex justitia satisfacit, nisi qui voluntati personæ læsæ, & ejus juri violato reddit æquivalens.

12. In quo à solutione.

Secundò differt à solutione, quod restitutio propriè sit exhibitio rei, quæ est alterius, sic ut inde nascatur obligatio dandi illud ipsum, quod restituitur, adeò ut si alia res similis aut æquivalens substituatur, id sit per accidens, eò quod res in se, quæ est, aut fuit domini, haberi nequeat. Res verò per quam fit solutio, non potest esse, nec debet fuisse alterius, sed creditor tantum habet actionem in personam debitoris, ut certam rem juxta debiti qualitatem ei præstet. Undè qui reddit depositum dicitur illud restituere, non solvere: & contrà, tribuens pretium rei emptæ, dicitur solvere, non ita propriè restituere. Frequenter tamen Theologi capiunt restitutionem tam generaliter, ut etiam comprehendat solutionem, sitque idem, quod actus quo alteri præstatur res, quæ ei ex justitia debetur.

Restitutio generatim etiam solutionem comprehenditur.

Porro restitutio est ad salutem necessaria, necessitate nimirum præcepti propriè loquendo, quando facultas suppetit: qui enim non restituit, dum potest, voluntariè nocet, & facit injuriam proximo, impediendo eum ab usu & possessione rei suæ. Undè *Augustinus Epist. 54.* (quæ est ad *Macedonium*) *Versus finem* ait: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, penitentia non agitur, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Includitur hoc præceptum restituendi in præcepto negativo *non furtum facies*: ejusdem enim rationis est furari, & detinere alienum, dum potest reddere: adeoque dum præcipitur non furari, præcipitur quoque non detinere alienum; quod fit, dum illud restituitur. Propriè autem loquendo præceptum restituendi est affirmativum, utpote quo præcipitur aliquid fieri; redditio nempe debiti ad æqualitatem. Ideoque non obligat pro semper & ad semper: redditione enim completà, cessat obligatio seu præceptum restituendi, manente tamen præcepto negativo non retinendi alienum invito domino, quod ad semper, & pro semper obligat.

Dixi, quando facultas suppetit: nemo enim obligatur ad impossibile. Undè quando deest facultas, requiritur & sufficit propositum restituendi, dum possibilitas aderit.

Obligatio restitutionis contrahitur ex duplici capite, videlicet ex re accepta, & injusta acceptione, juxta Doctores communiter. Ratione rei acceptæ contrahit obligationem is, apud quem res aliena existit, etiamsi eam non abstulerit, sed vel à domino ut depositam aut commodatam accepit, aut ab injusto possessore per emptionem aut donationem, sive bonâ sive malâ fide, obtinuit: tametsi enim sic subinde nullam injuriam intulerit, habet tamen plus quam suum, & verus dominus habet tantumdem minus quam suum. Ratione injustæ acceptionis tenetur rest. vere, qui per injuriam rem proximo abstulit, sive illam sibi servet, sive alteri tradat, sive auferendo destruat aut perdat, ut si quis res alterius furatur, domum incendit &c: per hujusmodi enim violatur æqualitas, quam postulat justitia commutativa, quæ proinde per restitutionem debet reparari. Quod si res ablata extet apud injustè auferentem, tenebitur is utroque titulo, & ratione injustæ acceptionis, uti & ratione rei acceptæ.

Petes, quo titulo teneatur emptor v. g. præstare pretium rei emptæ, mutuarius mutuum &c? Non enim ratione injustæ acceptionis, ut patet, non etiam ratione rei acceptæ: nam potest fieri, ut hæc non extet apud ipsum, ut si fortuito perierit. Resp. I. ex his contractibus non oriri propriè obligationem restituendi sed solvendi aut satisfaciendi actioni, quam habet venditor v. g. aut mutuatores

13. Est ad salutem necessariam ex præcepto.

Contento in hoc: Non furtum facies.

An præceptum restituendi sit affirmativum.

Impossibilitas eas qui excuset.

14. Oritur ex re accepta.

Vel ex injuria.

Vel ex utroque.

15. Quid censendum de titulo contrahendi.

mutuatur in personam emptoris aut mutuatarii, non autem in ipsam rem, quam proinde jure repetere non potest, etiam si adhuc extaret: restitutio verò requirit reddi rem, quantum fieri potest, eandem. Resp. II. generalius accipiendo restitutionem, posse addi tertium titulum, unde contrahatur obligatio, scilicet contractum: per hunc enim acquiritur etiam jus ad rem, quæ proinde tribuenda est, nè justitia violetur: ideoque in exemplis propositis erit obligatio restituendi ex contractu.

Q U Æ S T I O III.

Ex Qua culpa oriatur Obligatio Restituendi Damnum?

16. **I**URISPERITI triplicem statuunt causam Damni, dolum scilicet, culpam & casum. Et quidem damno, quod in re aliena oritur ex casu (fortuito nimirum, quia prævideri aut impediri non potuit, adeoque accidit nihil eorum omisso, quæ humanitus adhiberi, vel facto eorum, quæ omitti debuissent) certum est neminem per se loquendo obligari, sed rem ita pereuntem domino perire; quando nimirum is, apud quem perit, detinendo non est in culpa, aut mora culpabili, & præsertim quando non intercessit pactum, sive gratuitum, sive onerosum, de præstandis etiam casibus fortuitis.

17. **D**olus censetur committi, uti l. 1. ff. de dolo malo explicatur, quando aliud agitur, aliud simulatur; vel quando adhibetur caliditas, fallacia, vel machinatio ad alterum decipiendum seu circumveniendum. Qui quidem est dolus occultus, & frequenter censetur etiam à Theologis nomine fraudis aut doli. Sed ad præsens propositum loquendo juxta stylo juris, committitur dolus etiam ubi deceptio seu simulatio abest, minimeque tegitur consilium nocendi; veluti malo dolo dicitur facere, qui metum infert, qui rapit, vel aperto Marte occidit l. 2. §. doli mali 8. ff. de vi bonor. raptor. l. 14. §. 13. ff. Quod metus causa. Ut proinde aptius dicatur generatim consistere in machinatione injuste damnificandi facto vel omissione consulto & scienter adhibita; ut tradit Gudelinus in Syn- tagm. Reg. Juris c. 17. nu. 2. & seqq. Estque dolus in omni negotio præstandus damnum passo, juxta omnes.

18. **C**ulpa juridica seu stylo juris interdum etiam dolum complectitur. Hic verò solet à Juristis contra dolum distingui, quod careat consultâ & intentâ machinatione mali, sed potius consistat in quadam incircumspectione seu negligentia damnosa, quatenus vel sit aliquid, quod debuisset omitti, vel omittitur, quod fieri debuisset. Dividiturque in Latam, Levem, & Levissimam. Culpa lata contingit, quando fit vel omittitur, quod

quilibet facile advertit non fieri vel non omitti debuisse, ideoque non cadere solet in homines passim circa res proprias. Unde Lessius, Wiggers & alii vocant omissionem diligentiae ab hominibus ejusdem sortis passim adhiberi solitæ. Quare l. Lata 223. ff. de verb. signif. dicitur Lata culpa finis est, non intelligere id, quod omnes intelligunt. Quæ quidem non consistit in indivisibili, ut proinde una possit esse alterâ latior. Hæc tamen differentia non deservit præsentis proposito, sed potissimum concernit judicium, quatenus juxta modum culpæ latæ poenam determinet. Et in l. Magna 226. ff. eod. dicitur: Magna culpa dolus est; quatenus nempe in jure dolo comparatur l. 1. ff. si mensor &c.

Levis culpa stylo juris (ut videre est apud du Bois ad Reg. 23. juris civil. cap. 5.) est, quando diligentia, quæ adhibetur, non est exacta, quantam scilicet adhiberet rebus propriis prudens & diligens paterfamilias; seu (ut Lessius, Wiggers & alii loquuntur) quando omittitur diligentia, quam diligentiores in ista hominum sorte adhiberent. Levissima, quando prædicta quidem diligentia adhibetur, non tanta tamen, quantam adhiberet diligentissimus. V. g. culpa lata est, si quis noctu domum relinquit apertam; Levis, si non clausit fenestras altiores, quam ut de plano per eas intrari possit; Levissima, si fenestras versus publicum remotioresque à locis, in quibus domestici dormiunt, non muniverit ferreis perticis, de his plura vide apud Nicolaum Du Bois ad Reg. 23. cit.

Culpa juridica potest dari sinè culpa formali, seu in conscientia; quæ Theologica dicitur, quatenus est offensa Dei; Philosophica, quatenus est deliberata actio vel omissio contra dictamen rationis. Si enim omissio diligentiae debitæ fiat ex naturali oblivione vel inadvertentia, erit quidem culpa juridica, non tamen Theologica vel in conscientia. Estque nunc videndum, quomodo, & ex qua culpa quis teneatur ad resarciendum damnum per illam illatum.

Et in primis quidem communiter ab omnibus admittitur, teneri hominem circa res alienas adhibere communem diligentiam, qualis solet adhiberi in propriis; sic ut liberè & advertenter illam omittens teneatur præstare damna secuta. Ideoque ex culpa lata cogetur quis à iudice ad reparationem damnorum. Nec solet in foro externo credi prætendenti suam innocentiam in foro conscientiae, fundatam in defectu advertentiae; quam quisque ad sui defensionem facile prætexeret.

Quod si tamen reverà in illatione damni, etsi gravis, omnis culpa in conscientia, adeoque formalis injustitia absit, v. g. si sequatur incendium, eò quod fuerit omissa per puram oblivionem & inadvertentiam extinctio canalæ, communis Theologorum sententia tradit,

Probatu.

dit, secluso contractu, non oriri in conscientia obligationem reparandi damnum cum proprio saltem incommodo, non obstante etiam culpa juridica lata. Probatu: quia non est obligatio ratione rei acceptæ; quæ supponitur non extare, saltem in potestate damnicantis. Non ratione injustæ acceptionis, utpote quæ formaliter non est injuriosa, defectu advertentiæ, adeoque libertatis. Quare sicut propterea stultus aut dormiens non tenetur in conscientia præstare damna, sic nec is, qui ab injuria formali excusatur, eò quod non fuerit similiter in ipso voluntaria seu libera.

23.

Probationes
eiusdem
Neoterici
examinan-
tur.

Probat id ipsum *Franciscus Bonæ Spei Tr. I. disp. 17. dub. 4. nu. 40. ex c. Fin. de injurijs.* Sed potius hic Canon facessit difficultatem in oppositum (ut infra patebit) ut multum sit, si bene cum nostra doctrina concilietur. Nèque Pontifex apertè significat (quod idem ait) excusari à restitutione, qui nè damnum inferret, nil omisit, quod in conscientia adhibere debuit, quasi (quod solum faceret ad præsens intentum) sufficiat nil esse omissum cum culpa formali, sed eum, qui de contingentibus, quæ scilicet per se & à parte rei adhiberi debuerant, nil omisit.

Probat præterea ex hoc, quod juxta *L. 3. ff. ad L. Aquiliam* oporteat esse factum injuriā; quæ *L. 5. ff. eod.* negatur esse in infantibus & amentibus, quia proculdubio culpa philosophicā & theologicā carent: ergo (inquit) consequenter non est ad restitutionem obligatio in eis, qui hanc culpā carent. Sed nimis aberrat à scopo Legum, in quibus agitur de culpa juridica, quā utique hi non carent, etsi careant infantes & amentes. Unde injuria *L. 5. cit.* dicitur, quod non jure factum est, id est, contra jus &c. Igitur injuriam hic damnum accipiemus culpā datum, etiam ab eo, qui nocere noluit. Ideoque actione legis Aquiliæ tenetur quis non solum ex dolo & culpa lata, sed etiam ex levi, immo juxta *L. 44. ff. eod.* ex levissima. Videri possunt exempla quæ allegantur *Tit. cit. & Instit. de L. Aquilia. & Zoëz. ius ad ff. eod. tit. n. 5. & Tuldén. ad Instit. de L. Aquilia c. 2. & 3.*

24.

Quid si
absque in-
commodo
posset dam-
num repa-
rari.

Dixi cum proprio saltem incommodo: nam si absque eo posset damnum facto meo illatum restitui, ratio postulare videtur, ut restituatur, veluti moraliter adhuc in potestate mea extans. Unde si quis inculpabiliter crimen alienum alicui detexit, bonā fide existimans esse publicum, tenetur famam, si commodè possit, reparare, etiam ex justitia, ut expresse tradit *Lesius cap. 11. dub. 22. & alii passim.*

25.

Varia ob-
jectantur ex
jure.

Dices *ff. si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. & ff. de noxalibus actionibus*, datur actio contra dominum ex damno illato per mancipium vel pecus suum, teneturque vel ipsum damnum resarcire, vel rem, quæ damnum intulit noxæ dedere, id est, pro noxa seu damno dare damnum passis, ut ex cor-

poribus mancipiorum vel pecudum, quæ nil à se distinctum habent pretio æstimabile, damnum sibi compensent. Quod non solum est conforme Legi Mosaicæ *Exodi 21.* sed etiam approbatur à Gregorio IX. c. fin. de Injurijs dicente: *Quod si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum, velis liberare te ipsum.* Similiter *ff. ad L. Aquiliam* datur actio ex culpa juridica, etiam ubi non est culpa in conscientia. Quod iterum probat *Gregorius IX. sup.* dicens: *Si culpā tuā datum est damnum &c. jure super his satisfacere te oportet. Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verosimiliter posse contingere vel jacturam.* Quare tandem eum solum excusat, qui ut non accideret, de contingentibus nil omisit.

Resp. Leges istas respicere forum exter-
num; & quamvis non sint propriè pœna-
les, esse tamen quasi pœnales, & suppo-
nere culpam saltem juridicam in mancipio
damnicante, aut noxam in pecude, adeo-
que juxta doctrinam *Petri Navarra & alio-
rum* non obligare ante sententiam, nèque
aliter esse usu receptas: homines enim pas-
sim has leges, aut aliam earum obligatio-
nem ignorant. Proinde *Gregorius IX.* agens
de noxa data per animalia nostra, etiam
intelligi potest de obligatione in foro exter-
no, in quo vel reparatione damni, vel
animalia noxæ dando quis liberat se ipsum
ab actione impetitoris (à qua etiam per
mortem aut fugam animalis liberatur do-
minus; quod ipsum tamen ex natura rei
non magis obligatum manet pro noxa, quam
statua ænea, quæ casu lapsa aliquem læ-
sit, maneat obnoxia) aut certè non est
aliter usu receptum. Quamvis propter hoc
sententia contraria multorum doctorum
quoad hoc sit probabilis juxta *Lesium cap. 9.
dub. 17.* Idemque est de actione *L. Aquilia*,
si culpa in conscientia absit, scilicet eam
solum respicere forum externum, & quid
agendum post sententiam judicis: etsi con-
tradicat *Covarruvias*, quem citat & sequi-
tur *Zoëz. in d. tit. num. 6.* *Gregorius* au-
tem se reflectens ad jus Civile, loquitur de
satisfactione, quam eodem jure dare oportet,
scilicet in foro externo, & post sen-
tentiam; vel certè loquitur de ignorantia
vincibili, adeoque de culpa in conscien-
tia. Unde manet doctrina communis de
exoneratione damnicantis sinè peccato
quoad forum conscientie à restitutione. Si
tamen legibus positivis aliud statueretur bo-
ni publici causā, earumque in conscien-
tia obligatio satis innotesceret, consequen-
ter esset juxta illas etiam in foro conscien-
tiæ procedendum; manente eo, quod ex
natura rei talis obligatio non adsit. Quæ
tamen videtur adesse in quantum ex noxa
data per animal dominus factus est ditior,
v. g. parcendo pascuis propriis.

26.

Responsio.

Hodie

27. *Mores ho- dierni.* Hodie autem indistinctè obtinuit juxta *Valer. Andr. ad Instit. Si quadrupes pauperiem. in addit. nu. 4.* pecus in alienis pascuis extra tempora permissa deprehensum includere; & loco pignoris detinere liceat domino seu colono prædii, donec ei pro damno dato satisfiat. Noxales præterea servorum actiones hodie apud nos nullæ sunt, adeò ut & nomen illarum à foro nostro exularit; eò quòd mancipia hîc nulla sint, sed homines servientes quidem, liberi tamen, qui ipsi ex suis delictis tenentur, non autem dominus, regulariter loquendo. Vide *Valer. Andr. ad Instit. de Noxal. act. in addit. num. 4.*

28. *Damni- ficatio deli- berata obli- gat pro sui qualitate ad repara- tionem.* Quòd si sit damnum datum cum perfecta advertentia, etiam in materia levi, constat apud omnes esse obligationem damno proportionatam: quemadmodum si grave sit damnum ita voluntariè illatum, nascitur indubitanter gravis obligatio refarciendi totum.

Quid cen- sendum, si intercesserit deliberatio imperfecta seu venia- lis. Sed difficultas est, si culpa sit imperfecta in ratione formalis injustitiæ, puta quia fuit imperfecta advertentia excusans quidem in conscientia à culpa gravi & perfecta injuria formali, non tamen ab omni, saltem levi, in conscientia. De qua nihilominus *Soto, Navarra, Saa, Henriquez, Sanchez, Lessius, Wiggers* & plurimi alii censent etiam excusare in foro conscientia à reparatione damni; idque ob imperfectionem actûs in ratione injuriæ, undè videtur non posse confurgere obligatio restituendi, saltem perfecta seu gravis: quæ planè abstraheret homines ab immiscendo sese rebus proximi cum præjudicio humanæ societatis, si ex veniali negligentia seu inconsideratione, quæ facile obrepit, oriretur adeò gravis & difficulter tolerabilis obligatio. Immo nec imperfectam seu sub veniali oriri obligationem probatur ex eo, quòd mirum videretur obligari aliquem ex jure naturæ ad restitutionem gravissimæ materiæ, v. g. centum mille aureorum, sub solo veniali, à quo proinde aliàs non possit absolvi. Nec facilè inveniretur, qui id præstaret: ut proinde modicum hæc obligatio emolumentum adferret damnum passo, & maximum onus uni fortè inter myriades, qui illud subiret. Quòd si asseratur obligatio venialis restituendi quid leve v. g. 10. stufferos; etsi hæc minus incommodi habeat, quid tamen ipsa in tanta summa seu damno juvabit? Confirmatur: quia juxta communem sententiam nemo tenetur ex voto aut contractu, nisi perfectâ deliberatione inito. Nihilominus hæc Doctrina non est certa, variis obligationem restituendi etiam gravem ex culpa veniali oriundam, sive ad totum damnum, sive ad partem pro qualitate culpæ agnoscentibus, veluti ab æquitate non alienam aut ex ea debitam. Proinde ad securitatem conscientia serviret, si aliqua moderata transactio fieret, ac damnum passo aliquousque fieret satis.

29. Præmissa sunt intelligenda secluso con-
Herinx Sum. Theol. Pars III.

tractu seu quasi contractu. Hinc enim ori-
Ex contra- ctu qui nasci- tur ex delicto, non ex contractu. ri posset obligatio in conscientia citra om- nem injustitiam formalem ex culpa juridica, etiam levissima; si id in justum pactum, sive gratuitum, sive onerosum, fuerit deductum: prout sanè interdum deduci posset, uti & præ- statio casûs fortuiti.

Quid juri- natura sus- sciat. Quamvis alioqui legē naturali justitiæ sufficeret in rebus alienis adhiberi consuetam, & in rebus propriis adhiberi solitam, adeoque ab ipso rei domino adhibendam diligen- tiam. Ut proinde leges amplius statuentes su- peraddant id rigori justitiæ, ut rectè *Lessius cap. 7. dub. 8.* & alii passim docent. Hone- stas quidem seu gratitudo exigit, ut circa a- lienas res, quibus nostri gratiâ utimur, simus magis circumspecti, non tamen ex natura rei id exigit justitiæ rigor. Quòd non parum confirmatur ex eo, quòd juxta *L. 8. §. 3. ff. de precario* dumtaxat dolum, & culpam la- tam (quæ ibidem dolo proxima dicitur) præ- stare teneatur precario accipiens, eò quòd precarium sit ad nutum concedentis jugiter revocabile, secus quàm commodatum, ad certum scilicet usum vel tempus, in quo te- netur commodatarius præstare etiam culpam levissimam *L. Si ut certò ff. commodati, & C. Vn. de Commodato.* Et tamen satis patet diffe- rentiam istam in sola congruentia (quæ etiam cessat, dum tempus commodati expiravit, & res de præsumpta domini licentia adhuc deti- netur cum onere præstandi culpam levem, ut arguit *Lugo d. 8. sect. 8. n. 104.*) funda- tam, non sufficere ad hoc, ut ex natura rei & legibus justitiæ præcisè ex precario sola cul- pa lata, ex commodato etiam levissima sit præstanda.

30. Legibus itaque positivis statutum est, ut *Qua culpa secundum leges præ- standæ, dum res aliena est penes nos ex- ceris gene- ribus con- tractuum. V. g. ex com- modato, vel precario.* nisi aliter conventum sit (nam in singulis con- tractibus hoc servabitur, quod initio convenit: *L. contractus 23. ff. de reg. juris,* ubi excipitur, si conveniatur nè dolum præstetur) si res alterius sit apud me vi contractûs cedentis in mei solius com- modum, uti sit regulariter in commodato, nempe citra pretium (hoc enim intervenien- te miscetur conductio) teneor de culpa etiam levissima. Excipitur precarium juxta præ- missa *n. preced.* Si cedat contractus in gra- tiam alterius dumtaxat, uti in deposito, te- neor solum de dolo; supple cum *Glossa & Ex deposito &c.* omnibus Doctoribus, vel culpa lata, quæ dolo proxima, dolum representat, prout dicitur *L. 1. §. 2. ff. Si is qui testamento.* Undè etiam si commodatum detur gratiâ solius alterius, v. g. ad excipiendum ejus amicos, solum præstat dolum & culpa lata. Excipiuntur in jure quidam contractus, ut mandati, tu- telæ, negotiorum gestorum, ob rationes speciales, quæ legislatorem impulerunt. De- nique si contractus cedat in commodum u- triusque, ut sit in pignore, conductione &c. teneor de culpa lata & levi, non tamen le- vissima. Vide *L. Si ut certò ff. Commodati. Ex pignore,*

conductio-
ne &c.

L. Contractus 23. ff. de reg. juris, Instit. Quibus modis re contrahitur obligatio.

31.

Quam culpam præstet nauta, caupones &c.

Quæ culpa præstanda ex contractu societatis.

Nautæ nihilominus, Caupones, & Stabularii, qui res hospitem, eorumque qui vehuntur, custodendas receperunt, levissimam culpam præstant L. 3. §. 1. ff. Nauta, Caupones, Stabularii. In contractu quoque societatis, etsi in utriusque bonum cedente, præstanda non est levis culpa adeò exactè; sed ad modum quo quis rebus suis utitur, etsi parum in iis sit negligens, quasi sibi imputare debeat adhibens socium non adeò diligentem L. 72. ff. pro socio. Idemque est de ijs, inter quos citra societatem res aliqua v. g. hereditas est communis L. 25. §. 16. ff. Familia eriscunda. De quibus plura videri possunt apud Jurisconsultos, signanter Du Bois ad reg. 23. juris Civil. Attendendæ quoque locorum consuetudines, quæ variari possunt. Sic enim Consuetudines Mechlinienses Tit. 8. a. 15. statuunt; depositarium, etiam citra mercedem, suscipere rem suo periculo, tenerique ad omne damnum, excepto casu inevitabili & vi majori.

32.

Leges hæc an obligent ante sententiam.

Opinio asserens.

Quia verò prædictis juribus statuitur id quod æquitati consonum est, & cavendis fraudibus ac negligentis opportunum, censetur juxta receptam Doctorum opinionem (quam sequitur Lessius c. 7. dub. 8. Wiggers Tr. 2. cap. 1. dub. 7. & alii passim) eorum dispositio in conscientia & ante omnem sententiam judicis obligare, & in conditionem talium contractuum transire, adeò ut v. g. commodans censeatur imponere, & commodatarius acceptare onus diligentissimè rem custodiendi.

33.

Opinio negans cum suo fundamento.

Oppositum nihilominus censet Soto, Sa, Henriquez alios referens, Ledesma & alii, ac probabile censet Lessius sup. Filiucius, Diana & alii, ut refert Lugo disp. 8. sect. 8. in hoc ipsum valde propendens, quantum ad præstationem culpæ levis & levissimæ. Ratio assignari potest, quòd leges istæ, etsi potuerint strictius obligare, non tamen id satis constet; & aliunde videantur sequi conditionem legum pœnaliū, quatenus supponunt culpam saltem juridicam, adeoque non obligent ante sententiam: aut certè quòd non sint in alio rigore usu receptæ pro foro conscientie, hominibus passim existimantibus se ex justitia non debere majorem adhibere diligentiam in custodia pignoris vel rei venditæ, quam dominus ipse adhibere soleat. Idemque videri potest in commodato: etsi id cautiùs custodiant ob notam inhonestatis aut ingratitude cavendam. Nec minorem apprehendunt custodiam precario quam commodato debere. Utrumque autem etiam casu destructum sæpe ex honestate præstant. Cum ergo in obscuris minimum sit sequendum, denegari

nequit huic sententiæ nota probabilitatis, donec legislatores apertius mentem declarent. Fatendum saltem adesse obligationem in conscientia post sententiam, cui veluti justæ omnino parendum.

Ad contractum revocari solet officium, quo quasi ex contractu censentur Officiarii obligati ad ea, quæ muneris sui sunt. Ex qua verò culpa teneantur, Varii variè sentiunt. Sententia nihilominus plurimorum (quam sequitur Vasquez, Lessius, ut citat & sequitur Lugo disp. 8. sect. 7. dicens esse jam communem) est eos non teneri etiam ex culpa levi; eò quòd oppositum censeretur onus gravissimum, quale homines in se non agnoscunt, nèque creduntur velle suscipere, dum officium suscipiunt. Quòd etiam Respublica non videatur plus ab ipsis sub gravi obligatione exigere, quam ut eam diligentiam adhibeant, quam cæteri prudentes in eo officio adhibent. Et consonat praxis: nam, ut testatur Julius Clarus adferens alios Auctores (teste Lugo sup. n. 92.) judices & alii Officiales hodie non accusantur nisi de dolo & culpa lata. Quamvis (ut notat Lugo) in iis aliquando æstimetur culpa gravis, quæ in officio carentibus censeretur levis, utpote non excedens communem diligentiam hominum istius sortis seu officii. Immo probabilem censet idem Lugo sup. sententiam Soti (quam ait multis Recentioribus doctissimis placere) asserentis, neminem ex officio teneri in conscientia ad damnum solvendum etiam ex culpa lata, nisi foret simul Theologica, & quidem gravis. Cui Doctrinæ videtur consentire Navarrus cap. 27. num. 22. ubi ait, Confessarium tunc solum teneri ad restituendum, quando ex ignorantia crassa vel affectata non præcipit pœnitenti restituere. Quo etiam modo loquitur cap. 15. n. 24. cap. 17. n. 132, cap. 25. n. 39. Undè Doctores communiter dicentes, quòd aliquis ratione officii teneatur ex dolo & culpa lata, intelligendi sunt de culpa lata, qualis regulariter solet esse admixta cum peccato gravi: cum (ut dicit Vasquez in Tract. de rest. cap. 2. §. 2. n. 19. & seqq.) rarissimum sit quòd contingat illa culpa lata sine peccato gravi.

Plura de coöperantibus ad damnum & aliis, quæ restitutionem in communi quodammodo spectare videntur, commodius agendo de restitutione bonorum fortunæ (in quibus potissimum usuveniunt & specificari solent) tractabimus. Itaque ad injurias in particulari & restitutionem correspondentem nunc descendendum. Variæ porro sunt injuriarum species uti bonorum, in quibus ipsæ versantur; nimirum in bonis animi, corporis, famæ & honoris, ac tandem externorum seu fortunæ.

34.

Ex vi officii quæ culpa præstanda.

Varia injuriarum, uti bonorum species recensentur.

DISPUTATIO SEXTA.

De Injuriis in Bonis Animi & Corporis; Ac Restitutione Necessaria.

QUÆSTIO I.

De Injuriis in Bonis Animi, & Restitutione.

1.

Varia ani-
mi bona.

In quibus
est locus in-
juriis ac
damnis.
Privans a-
liquem usu
rationis ad
quid teneat-
ur.

BONA animi quædam sunt naturalia, ut ingenium, libertas, scientiæ naturales &c. quædam supernaturalia, ut jus ad Sacramenta, status gratiæ, innocentia vitæ &c. Certumque est hominem in similibus non minùs posse pati injuriam & damna, quàm in bonis inferioribus. Sic etenim qui philtro vel aliter privat hominem v. g. sensu vel usu rationis, gravissimam injuriam cum damno ei infert; quamquam ob impossibilitatem reparandi in se aut æquivalenti, excusetur à restitutione, sitque satis ut poenitentiam coram Deo agat, & veniam pro injuria petat, si esse auctor noscatur. Pro damno nihilominùs temporali quod indè sequitur, tenetur facere compensationem; v. g. si artem lucrosam deinceps non valeat obire. In quo est paritas inter illum & mutilantem. Soletque in hujusmodi quoque intervenire læsio organi corporei.

2.

Qui peccet
& ad quid
teneatur
inducens
alterum ad
malum per
vim vel
fraudem.

Similiter qui alterum vi seu metu & minis, vel fraude retrahit à virtutibus, aut inducit ad peccatum, vel errores contra fidem aut mores, peccat indubiè non solum contra virtutem in cujus materia versatur peccatum alterius, sed etiam contra justitiam: cum hujusmodi vis & fraus sit apertè ei injuriosa, non minùs quàm in aliis materiis, ratione sibi congenitæ libertatis & juris ad illam. Quocirca obligatur talis ex justitia vim tollere, errores fraudemve detegere. Et mala quæ interim alter facit, esto per ignorantiam excusaretur, imputantur tamquam voluntaria ipsi impostori. Adeo verum est illud *Hesiodi*: *Malum consilium consultori pessimum*. Immo etiàm damna spiritualia, si quæ ratione hujus injuriæ alter patitur, tenetur injuriosus, quantum possibile est, in rigore reparare. Quod si verò nulla vis vel fraus intercesserit, consequenter non subfuit vera injuria, adeoque nec injusta damnificatio, quæ sit restitutioni obnoxia: nisi peccatum ad quod alter inducitur sit tertio injuriosum, v. g. si suadeatur alteri nè debitum solvat. Quocirca pertrahens aliquem sinè vi vel fraude ad malum, manet solum ex charitate obligatus intendere correctioni scandalizati. De quo in materia de Scandalo actum est.

3.

Quid si
absque vi

Hinc etiam qui per preces vel promissa sinè falsis suggestionibus avertit adolescentem vel Novitium à Religione, non est obligatus

ex justitia sive Religioni sive Novitio, cum non sit commissæ injustitia.

Idemque censet *Lessius* c. 8. dub. 3. si ita persuadeatur fuga professio, quòd scilicet non tantum non fiat injuria fugitivo, sed nèque Religioni, quantum ad operas religiosi temporaliter utiles, quibus exinde caret Religio, cui nimirum non erant ab ipso (qui est principalis) ex justitia debitæ; ut proinde suasio fugæ, esto quæ talis esset injuriosa Religioni ratione juris acquisiti per professionem in religiosam personam, non tamen quatenus respicit otium, quod etiam expressè ei persuadendo non fieret strictè injuria: quæ citra vim & fraudem non est in coöperatione, quando non est in ipso principalis agentis opere. Quemadmodum idcirco suasionem solâ flectens alterum nè leget Petro pecuniam, non facit huic injuriam; eò quòd nec ipse principalis injuriam committat, si legatum non facit. Quare præter *Lessium* sic sentit *Sanchez*, *Soto*, *Ledesma*, *Aragon*, *Navarra* apud *Lugo* d. 9. s. 3. n. 41. qui & ipse ei ut probabili acquiescit.

Quando verò per violentiam aut fraudem quis avertit alterum ab ingressu vel perseverantia in Religione, tenetur ex justitia vim seu dolum tollere, eidemque persuadere reditum, ut docet *Soto*, *Sanchez* & alii: & omnino verum videtur *Lugo* d. 9. s. 3. nu. 28. qui ad-
dit etiam teneri ad detrimentum, sive temporale sive spirituale, quod ea de causâ alter est passus, reparandum, si fieri possit.

Addunt præterea plures Doctores, *Scotus* dist. 15. qu. 3. in fine, *Antoninus*, *Paludanus*, *Gabriel*, *Sylvester*, *Adrianus* & alii, quos ex *Sanchez* refert *Lugo* sup. n. 29. oportere ex justitia procurare, ut si alter redire nolit, alius æquivalens intret; alioquin ipsum damnificantem debere intrare, Quod postremum tamen non habet *Scotus*. Et negatur utrumque à *Soto*, *Sanchez* & aliis passim, ut citat & sequitur *Lugo* nu. 30. & seqq. eò quòd in foro externo non soleat talis obligatio imponi; immo nec teneatur ad alterutrum qui religiosum occidisset. Credo saltem) quidquid sit de rigore) Religionem facilè censeri hujusmodi compensationem non exigere, quæ non videtur moribus recepta.

Ad emolumenta temporalia sperata, ad quæ Religio necdum jus habebat, & quæ valde per accidens seu remotè ipsam tangunt, probabile censet *Sanchez* non extendi onus restituendi. *Lessius* quoque c. 8. dub. 3. num. 15. probabile censet non teneri ad compensanda damna monasterii, si seductus restituatur libertati, dum adhuc ei est integrum (prout frequenter non est) redire, quasi de-

inceps solus Novitius suâ liberâ voluntate censeatur horum damnorum causa. Sicut qui fraudem tolleret antea resolutio facere Petro legatum, si fraus tollatur re integrâ, ad nil tenetur Petro. Nihilominus si occasione fraudis vel vis illatæ mutaret Novitius serîo animum, deceptor videtur causa damni, ut inquit idem *Lessius sup.* Eundem ad restitutionem obligari, communis quoque aliorum doctrina apud *Lugo n. 33.* (qui illam sequitur cum quadam limitatione) tenet: quemadmodum ad restitutionem tenetur impediens alterum per vim vel fraudem à consecutione legati vel beneficii. Quod facilius cernitur in casu singularis artis & industriæ candidati, aut etiam quando certò moraliter expectatur pinguius legatum. De cætero operæ temporaliter utiles compensantur ordinariè per alios citra præjudicium, quod apud Religionem in considerationem veniat.

5. Si professum quis extraxerit à Religione vi vel fraude, debet hæc inprimis ex justitia auferri, detrimentaque quæ indè passus est, reparari, & redditus procurari, quantum possibile est. De substituendo alio ex jam dictis patet quid dicendum. Damna temporalia, quæ ea de causa Religio incurrit, debent similiter compensari; utpote orta ex violenta seu fraudulenta extractione professi. Compensatio autem ista debet fieri attentâ spe lucri, deductisque expensis faciendis. Vide plura apud *Lugo sup. Lessium sup.* & alios.

Q U Æ S T I O II.

An licitum sit Occidere vel Muti- lare Seipsum?

6. **D**Ic o I. Illicitum est cujusvis mali caverendi cavendive causâ occidere propriâ auctoritate directè seu ex intentione seipsum. Est indubitatum apud omnes contra quosdam ex Donatistis dictos Circumcelliones apud *Augustinum Hæresi 69.* qui per mortes varias seiplos necare consueverant: adeoque veri erant diaboli martyres. Assertionem pulchrè tradit idem *Augustinus I. de civit. c. 17. & seqq.* Et signanter *cap. 22.* ostendit suum non tam esse signum fortitudinis, quàm formidinis. Vide etiam *cap. 26. & alibi.*

Probatur ex præcepto Decalogi simpliciter lato & semper intellecto: *Non occides.* Quo omnis hominis, adeoque à fortiori sui ipsius occisio prohibetur. Ubi proinde (ut notat *Augustinus sup. c. 20.*) non fuit additum proximum, uti in illo: *Non loqueris adversus proximum tuum falsum testimonium.* Quamvis nihilominus satis censeretur fuisse inhibita occisio sui, uti & prohibitum censetur falsum testimonium contra se ipsum; nimirum quia nemo sibi seipso propinquior. Undè cum ob propinquitatem majorem parricida sit sceleratior simplici homicidâ, sinè dubio (inquit *Augustinus I. de patientia c. 13.*) peior est qui se

occidit: quia nemo est homini seipso propinquior.

Ratio fundamentalis est: quia nemo habet jus in vitam propriam, sed solus Deus; cujus proinde concessio foret ad suicidium necessaria: quæ aded non subest, ut potius subsit strictissima prohibitio. Estque idem judicium naturæ non obsecratæ naturaliter insitum. Immo (ut ait *Iosiphus lib. 3. de Bello Judaico cap. 14.*) propriâ manu perire à communi omnium animalium natura discrepat, eoque modo in creatorem nostrum Deum summum scelus admittitur. Nullum enim est animal, quod ex industria vel per se moriatur.

Dixi propriâ auctoritate: jussu enim & auctoritate Dei indubiè id liceret. Sic excusatur factum Sampsonis ab *Augustino I. de civit. cap. 21.* Immo nec Sampson aliter excusatur (inquit S. Doctor) quod se ipsum cum hostibus ruinâ domûs oppressit, nisi quia spiritus latenter hoc jusserat, qui per illum miracula faciebat. Eodem modo excusari potest factum Eleazari occidentis elephantem, cujus se molenoeverat opprimendum *I. Mach. 6.* Sic quoque communiter excusatur factum famosum S. Apolloniæ, & ab *Augustino I. de civit. c. 26.* factum simile aliarum virginum pro custodia pudicitiae se nihilominus à tyrannis necandas occidentium; quæ ab Ecclesia pro martyribus coluntur. Quæ nihilominus (ut notat *Lessius c. 9. dub. 6. nu. 24.*) censentur martyres, quatenus propter fidem Christi ad hoc quodammodò fuerunt compulsæ, sic ut moraliter censeantur ab ipsis persecutoribus occisæ. Possent tamen quarundam virginum se pro tuenda pudicitia occidentium facta præter modum ex *Augustino* præmissum excusari per ignorantiam inculpatam; quæ facilius potuit in hujusmodi simplicioribus intervenire: cum & ipse *Hieronymus in cap. 1. Jona circa finem* id licere satis apertè insinuarit dicens: *In persecutionibus non licet propriâ perire manu absque eo ubi castitas periclitatur.* Altero quoque horum modorum excusatur factum Clarissarum apud *Waddingum in Annal. Minor. ad annum 1291. n. 1.* quæ omnes horratu & exemplo Abbatissæ sibi nasos absciderunt, five etiam variis ictibus facies deformarunt, ut horrore effectæ Saracenis urbem Ptolemaidam invadentibus, ab eisdem non prostituerentur; à quibus nihilominus glorioso Martyrio decoratæ sunt. Prudenter tamen examinandum, an dum prætenditur divina inspiratio, nullo ipsa (ut monet *Augustinus supra*) nutet incerto, & non potius ille, qui se transfigurat in Angelum lucis, sub spe melioris vitæ callidè ducat in miserrimam.

Petes, an auctoritate judicis justè damnatus ad mortem possit eo jubente vel committente, esse minister justitiæ se ipsum occidendo? Affirmat *Poncius d. 52. q. 4. num. 18.* Quod magis videri posset admittendum, si morte leviori v. g. sumptione veneni per se occidere. exequenda vitaretur longè acerbior justè aliàs infligenda. Quamvis autem ex ratione naturali

Et ratione.

7.

Licitum illud facit Dei jubentis auctori-

tas.

Per quam excusatur facta Sampsonis, Eleazari, Apolloniæ, & quarundam aliarum virginum.

Cur hæc uideantur martyres colantur.

Ignorantia possent quoque facta quarundam virginum excusari.

Factum notabile Clarissarum Martyrum Ptolemaidæ.

Cautela.

8.

An justè condemnatus auctoritate judicis possit se occidere.

Sententia affirmans.

rali fortasse difficulter id posset falsitatis convinci, admittendum tamen non videtur : tum quia repugnat communissimæ omnium Doctorum sententiæ, quam *Wiggers Tr. 2. cap. 2. dub. 14. num. 96.* censet indubitatam, & à qua in re tanti momenti ob plausibilem aliquam rationem non est facile recedendum. Tum quia quasdam exceptiones divina fecit auctoritas, ut liceat hominem occidi. Sed his exceptis ..... quos lex justa generaliter, vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet (inter quos tamen non legitur casus præsens) quisquis hominem, vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur, ut ait *Augustinus 1. de civit. cap. 21. & refertur c. Si non licet. 23. quæst. 5.* Tum quia nemo censetur idoneus minister justitiæ in seipsum, uti nec in proprium patrem : ut proinde talis modus suicidii videatur non esse à Deo concessus ; qui idcirco etiam numquam adhibetur : solum enim damnatur quis ut mortem patiatur, non ut illam sibi inferat. Proinde, quia omnis, qui sine ulla legitima potestatis auctoritate hominem occidit, homicida est, quisquis (inquit idem *Augustinus Epist. 61.*) seipsum occidit, non sit homicida, si non homo est.

9. Unde inferunt Doctores communiter contra nonnullos (inter quos solent referri *Victoria & Aragon*) damnato ad mortem non licere summptionem veneni per seipsum, etsi is possit aperire os ad alterius infusionem: eò quod primum censeatur occisio sui, uti sumptio plumbi liquati, applicatio gladii vel ignis &c.

Aliud censet *Lessius cap. 9. dub. 6. num. 29.* citans *Henricum & Sotum* de condemnato ut fame pereat, si respuat cibos oblatos ; utpote qui justa de causa, nempe ut se conformet justæ sententiæ, solum vitam non conservat, permittens calore interno illam absumi. Nihilominus id negat *Victoria, Aragon* (quod mirum est inquit *Lessius supra* attentâ doctrinâ eorundem statim præmissâ) *Wiggers sup. dub. 16* & plures alii, consonatque *D. Thomas quæst. 69. art. 4. ad 2.* Ratio est : quia talis se non conformat justæ sententiæ, cum judex non præcipiat, neque præcipere legitime possit, ut reus non comedat, sed ne quis ei cibum adferat Unde cum aliunde non comedendo censeatur moraliter seipsum necare, videtur potius dicendum, eum non posse à cibo oblato abstinere.

10. Dico II. Justis de causis licitum est multa facere vel omittere, ex quibus indirecte creditur mors etiam certo secutura. Ita communiter Doctores. Ratio est : quia non præcipitur omni casu & modo vitam propriam servare, nec periculo mortis se exponere ; sed ne quis directe seu ex intentione vitam sibi velut exosam auferat, nec sine justa causa ejus amittendæ periculis se exponat. Unde potest & tenetur miles, non obstante certo mortis discrimine, pugnare, stationem periculosa non deferere &c. Reus certo interficiendus potest non fugere, carcere etsi

aperto : immo potest zelo justitiæ, ut sua peccata vindicentur, ad aliorum exemplum se potestati judicis tradere, deliderando nempe passionem mortis merito à judice inferendæ, non se occidendo. Prout quidam ex homicida factus monachus fecisse legitur in *Prato Spirituali*. Præterea deficiente omni alimento, præter carnem humanam, potest fame emori. Ad conservandam Principis vitam potest se telo objicere. Horrendâ item mutilatione non tenetur vitam conservare ; cum non sit digna tanto dolore salus,

Similiter juxta Doctores posset conclusus in domo seu turri flagranti se causâ evadendi incendium è fenestra seu turri præcipitare cum evidenti mortis discrimine : quod natura etiam animantia irrationalia docuit. Non tamen posset in ea se gladio confodere, hoc enim esset directum suicidium ; quale semper est, dum mors intenditur tamquam finis aut medium, saltem ex natura actionis. Prout hîc contingeret : mors enim hîc est medium necessarium ad evadendum vivicomburium : secus quàm in eo, qui se præcipitat, ex quo si fortè mors non sequeretur (uti interdum fit) adhuc evaderetur incendium.

Potest quis similiter suffodere turrim cum periculo oppressionis. Si tamen pro omnino certo sit & sciatur secutura oppressio, difficile est excusare à directâ occisione : uti & injectionem ignis in pulverem tormentarium, unde navis cum inexistentibus pereat. De quo proinde ita sentit *Wiggers sup. dub. 18.* & alii, & consonat *Augustinus* loquens de facto *Sampsonis*, tamquam inexcusabili citra justificationem Dei. *Lessius* nihilominus *c. 9. dub. 6.* respondet, alios hîc nullam talem justificationem censere necessariam (addunt aliqui fundari necessitatem in intento directe suicidio conformiter ad illud *Jud. 16. Moriatur anima mea cum Philistiim*) excusans proinde praxim militum communi consensu navem incendientium, seque mari committentium, nè ipsi & navis veniant in hostium potestatem cum publico reipublicæ Christianæ damno, certo nihilominus ab hoste occidendi. Idem docent plures alii ; & in hoc magis inclinat *Lugo d. 10. sect. 1. sub finem* agens etiam de injiciente ignem in pulverem tormentarium cum certissima sui absorptione ad evertendam turrim hostilem, adferensque exempla, in quibus licitum est impetere directe nocentes, etsi innocentes unâ pereant : quidni ergo liceat, etsi unâ pereat ipse, qui impetit ?

Dico III. Illicita est per se loquendo seu extra necessitatem sui mutilatio per se vel per alium adhibenda. Est certum apud Doctores unanimiter. Idemque reductivè censetur prohibitum præcepto : Non occides. Ratio est : quia nemo est membrorum suorum dominus, sed custos & fructuarius, adeoque citra necessitatem ea destruere non potest. Quare seipsum abscindere seu castrare inhibetur expresse *Can. 22. & 23. Apostol.* ubi

Communis-
sima negans
probat.

Ancondem-
nato liceat
statuti ve-
neni sumptio.

Andamna-
tus ut fame
pereat ab-
stinere pos-
sit à cibis
oblatis.

Discrimini
aperto mor-
tis justa de
causa se li-
cet expo-
nere.

Varia ex-
empla alle-
gantur.

11.
Exilire è
turri fla-
grantis an
licitum.

12.
An licita
suffossio
turris, vel
combustio
navium in
prælio.

13.
Sui muti-
lacio extra
necessita-
tem illicita.

ubi id agentes dicuntur sui homicidæ scilicet partiales. Similiter *can. 1. Concilii Nicani* ventantur tales ad clerum admitti.

14. Nèque excusat ullâ verisimilitudine prætextus vitandi aut superandi tentationes carnis; aut alias peccati illecebras: cum sanctiora sint ad earum (quibus non nisi liberâ voluntate succumbimus) victoriam remedia. Ideoque passim à Patribus graviter improbatur factum *Origenis*, qui (ut ait *Hieronymus Tom. 2. Epist. ad Pammachium & Oceanum de Erroribus Origenis*) zelo Dei, sed non secundum scientiam ferro truncavit genitalia. Quin immo (si credimus *Chrysostomo hom. 63. in Matth. Basilio lib. de Virginit. circa finem*, & *Epist. 87. ad Simpliciam*; & indicare videtur *Augustinus lib. 6. contra Jul. cap. 14.*) castratione, in ætate præsertim virili factâ, concupiscentia non fit mansuetior; sed potius molestior. Quare *Eccli. 20.* dicitur, *Concupiscentia spadonis devirginabit juvenulam.* Et *cap. 30. Videntis oculis & ingemiscens, sicut spado complectens virginem & suspirans.* Ubi satis indicatur, Spadones singulariter concupiscentiis & stimulis carnis esse obnoxios.

15. Monitum verò Christi *Matth. 18. Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te; abscinde eum & projice abs te. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum & projice abs te.* Sic intellige cum Patribus, si quis homo sit tibi conjunctus, utilis aut necessarius sicut pes, manus aut oculus, & sit tibi scandalo, projice à tua conversatione. Quemadmodum & illud, quod *Matth. 19.* de eunuchis seipso castrantibus propter regnum cælorum dicitur, de spiritali castratione per voluntariam perfectæ castitatis custodiam non de corporali debet cum Patribus intelligi.

16. Quare etiam non est toleranda quorundam doctrina (cujus patronum agit *Caramuel in Theol. Fundamentali*, & quam probabilem asserit *Thomas Tamburinus l. 6. in Decal. cap. 2. §. 3. n. 4.*) permittentium castrationem pro obtinenda suavitate vel tenuitate vocis tamquam licitam.

17. Nec obstat præmissis exemplum *S. Marci* abscindentis sibi pollicem, nè ordinaretur sacerdos. Nam *Marcus iste* (ut ostendit *Baronius ad annum 45.*) non fuit Evangelista, sed Anachoreta; cujus tamen sanctitas facit præsumere in ipso bonam fidem seu inculpatam ignorantiam. Nisi quis credat adfuisse divinum impulsus. Qui autem Spiritum Sanctum habent impulsorem, communi lege non tenentur; nèque id trahi potest in exemplum.

18. Dixi in conclusione, extra necessitatem: hæc enim mutilationem excusat, quæ videlicet fit ad conservandum totum, aliàs gangrænâ v. g. periturum. Ratio autem dicitur partem posse pro totius (ad quod ordinatur) salute exponi seu negligi. Ideoque vita numquam potest occisione sui tolli, cum id numquam possit esse necessarium ad salvandum aliquid ipsâ vitâ præstantius. Idemque ob

eandem rationem est, si totum sit periturum ex causa extrinseca physica: puta si non nisi divulsâ & mutilatâ manu alligatâ rei, quæ comburitur, queam evadere incendium. Immo *Lesius cap. 9. dub. 14.* & alii passim contra *Sotum* censent probabilius posse idem fieri jubente tyranno sub interminatione mortis, etsi injuste inferendæ, dummodo non in contemptum Religionis: eò quod censeatur Deus concessisse potestatem in membra, quantum necesse est ut totum salvetur; adeoque perinde sit, si sint physice noxia, siue tantum moraliter ex mala alterius voluntate. Quare à pari aut fortiori idem liceret ad mandatum Judicis, aliàs morte justâ reum puniri. Quamquam (ut ex *Maldero* notat *Wiggers sup. dub. 19.*) judex id non possit reo legitime præcipere; qui consequenter non obligatur præcipienti obedire, nèque etiam tam duro remedio vitam redimere.

QUÆSTIO III.

An Licitum sit Occidere Proximum Innocentem?

Dico I. Numquam licet per se & directe interficere innocentem. Est communissima Theologorum, & juxta *Wiggers cap. 2. dub. 13.* certa doctrina. Fundatur in generali prohibitione. *Non occides*; seu (ut *Exodi 23.* legitur) *Inscntem & justum non occides.* A qua non legitur facta esse ulla exceptio; ut proinde omnis casus censeatur contentus juxta regulam *Augustini. 1. de Civit. cap. 20.* Ex quo sumitur ratio conclusionis: non potest enim quis de re non sua disponere illam destruendo sine concessione, immo contra voluntatem domini, qui respectu vitæ hominis est solus Deus.

Unde etsi tyrannus minaretur certum rei publicæ excidium, nisi caput innocentis amputatum sibi mittatur, illicitè hoc respublica patraret: quidquid contra torrentem omnium Doctorum ex mera congruentia plausibile senserit *Poncius d. 52. num. 25.* Quemadmodum nec unicum peccatum fornicationis committi posset jubente tyranno, ut rei publicæ imminens excidium impediatur. Quid ni autem pari ratione conjectari posset, Deum in tali necessitatis articulo concessisse dominium seu potestatem utendi corpore non suæ? Itaque Deus, qui discrimini sui peculii seu rei publicæ præsens adest, quique facilè potest salvare, si velit, omnes, rationaliter non vult id fieri per occisionem innocentis: contra cujus voluntatem nemo potest id attentare, etsi omnes reliqui perirent, Domino sic volente. Plura etiam opposito semel dato nascerentur incommoda, & casus multi facilè pari ferè fundamento fingerentur contra bonum naturæ. Et sicut posset occidi unus, quidni viginti, centum, mille &c. ut major

Etiam ex causa periturum ex trinsca, si physica sit.

Quid si moralis, v. g. jussu tyranni.

19. Innocentis directe occiso semper illicita.

Nèquidem ad avertendum reipublicæ excidium.

major pars servetur? Quidni interdum ad diuturnos ac intolerabiles cruciatus vitandos, item periculum sequentium peccatorum &c. licebit occidere seipsum? Et in præsentī quidni ipse innocens possit occidere seipsum ad bonum reipublicæ tuendum?

20. *Innocens tamen tenetur se discriminari ex-ponere.*
Ipse nihilominus innocens teneretur ex officio subditi & partis se discriminari mortis exponere pro republica, sequē tyranno præsentare, si ad se mitti occidendum postulet. Et consequenter *Lessius c. 9. dub. 7. Wiggers sup. & alii passim contra Soto l. 5. qu. 1. art. 7. & alios*, censent posse nolentem cogi à republica, & mitti ad tyrannum, non intendendo occisionem innocentis ab eo patranda, sed suam liberationem. Quamvis injustè agat, tum tyrannus, tum ejus ministri, quibus in innocentem, etiam ad capiendum ac tyranno tradendum, nullum jus competit, nec à republica tribuitur, aut à tyranno tribui potest. Objectiones, sicut & Solutiones vide apud citatos Auctores.

21. *Indirecta innocens occisio quæ licita.*
Dico II. Per accidens & velut indirectè quibusdam casibus licitum est occidere innocentem: Sic nimirum ut mors illius non intendatur, sive tamquam finis, sive tamquam medium, sed alius immediatus & bonus effectus, qui sit prævalens aut æquivalens, quem proinde prosequi fas est, non obstante occisione seu morte annexâ innocentis, v. g. licitum est dirigere tormentum in turrin hostilem, in qua innocentes sunt ligati, ad aver-tendam inde impugnationem. Ita communiter Doctores. Ratio est: quia jus directè impetendi turrin non perditur ob periculum innocentium ibi per accidens & invito impetitore existentium; ad quorum proinde incommodum (quod non tenetur cum tanto suo præjudicio vitare) censetur se permissivè habere, solum adhibendo (quod potest) media ad victoriam necessaria. Confirmatur: quia alioquin posset hostis contra omnem impetum instar valli objicere innocentes, sicque eludere jus alterius, & ita se reddere insuperabilem.

22. *Variis alii casus.*
Allegantur passim à Doctorebus diversi alii casus affines. Ut quod licitum sit defendere se contra invasorem injustum, etsi præter voluntatem sequatur mors innocentis, quem invasor objicit instar clypei, quatenus retro eum latitans securus occidat, eò quod per innocentis interpositionem non eripatur jus se defendendi à natura concessum, ut proinde prædicta aggressionis repulsa veluti licita & necessaria, non reddatur per damnum innocentis, per accidens annexum nec intentum, illicita. Ita *Corduba, Petrus Navarra*, quos citat & sequitur *Lessius cap. 9. dub. 9. Wiggers cap. 2. dub. 8.* citans etiam *Malderum*, Item *Rodriguez, Bonacina, Diana, Silvius*, ut refert & sequitur *Bassus V. Homicidium 1. num. 15. & alii*. Item quod liceat fuga vitæ necessaria per augustam viam, etsi proterendus sit innocens v. g. claudus vel infans (ni-

si certò perimendus decederet sine baptismo) ibi incautiùs jacens in augustiis viæ. Ita *Wiggers sup.* referens *Corduba & Malderum*, qui idem dicit, si fugiens probabiliter speret, quod transitu suo innocentem non occidet. Secus est juxta *Wiggers sup.* quando innocens occidendus usitato modo incedens per viam fugienti cedere nequit: quemadmodum nequit in naufragio eripi tabula ab alio jam occupata, ut te salves.

23. *Illicite procurari abortum seu foetum animatum.*
Petes, an pro conservatione vitæ prægnantis liceat præbere pharmacum, quo foetus intereat? Resp, cum communissima doctorum sententia in primis id non licere, dum pharmacum directè tendit ad extinguendum foetum seu procurandum abortum: idque sive foetus sit animatus (tunc enim est directè occisio innocentis, ut alius servetur) sive necdum animatus: nam & hunc extingui secundariò, vetatur præcepto: *Non occides*, juxta *Tertullianum c. 9. Apologetici* dicentem: *Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in homines delibatur, dissolvere non licet. Homicidii festinatio est prohibere nasci.* Quare sicut impediens lucrum proximi peccat contra præceptum. *Non furaberis*, sic & impediens nè homo conceptus nascatur, peccat contra præceptum *Non occides*.

24. *Accedunt alia auctoritates Patrum & Conciliorum.*
Aliæ quoque Auctoritates gravissimæ damnant procurationem abortus, non distinguentes inter foetum animatum & inanimatum; ut videre est apud *Augustinum Serm. 244. de temp.* quem de utroque se velle intelligi, etiam inde non parum colligitur, quod ibidem vel sola venena sterilitatis procurantes homicidii arguat. *Hieronymus* similiter *Epist. ad Eustochium de Custodia Virginit.* inter alia, virgines corruptas procurantes abortum (quod ordinariè fit ad vitandam infamiam) vocat filii necdum nati parricidas.

Videri etiam possunt varia Concilia, *Ancyranum can. 20. Quinisextum*, etsi illegitimum *can. 91. Guarnacienſe*, alias *Wormacienſe* (ut citat *Burchardus*) relatum c. *Si aliquis de homicidio*. Ubi statuitur: *Si aliquis causâ explendæ libidinis vel odii meditatione homini aut mulieri aliquid fecerit vel ad potandum dederit, ut non possit generare aut concipere, vel nasci soboles, ut homicida teneatur.* Ubi non excluditur sed potiùs includitur procuratio abortus foetus inanimati. Præterea *Sixtus V. Constit. 87.* quæ incipit: *Effrenatam*, contra procurantes abortum foetus, sive animati, sive non animati, statuit omnes poenas constitutas contra veros homicidas. *Gregorius XIV. Constit. 8. Sedes Apostolica*, reducit quidem Constitutionem *Sixti V.* ad terminos juris communis, quantum ad abortum foetus non animati; hunc ipsum tamen vocat gravissimum scelus & nefarium flagitium.

25. *Denique probatur ratione.*
Accedit & illa ratio, quod secundum omnes non liceat procurare pollutionem; ergo nèque abortum: cum hoc non minus, immo magis directè & propinquiùs adversetur naturæ

naturæ generationis, quàm alterum: sicut fœtus, etli nondum animatus, vicinior est animæ humanæ, quàm semina nondum commixta. Si tamen partus esset corruptus, tunc liceret directè materiam illam abigere pro matris sanitate; quia non habet amplius rationem fœtus, sed malignæ cujusdam massæ.

Ad vitandam infamiam id licere, probabile non est. Undè toleranda non est aliquorum opinio, qui dixerunt, aut etiam probabile existimant, licitum esse procurare abortum ad vitandam infamiam, aut pœnam mortis. Quam proinde damnatam fuisse in Congregatione S. Officii se audivisse refert *Diana P. 6. Tract. 8. Resol. 37.* nunc autem certò constat, est enim inter proscripras ab Innocent. XI. hæc nu. 34. *licet procurare abortum ante animationem fœtus, nè puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.*

26. Dices cum *Sanchez* (quil. 9. de Matr. d. 20. n. 9. & 10. cum nonnullis docet licitè matri periclitanti dari pharmacum tendens ad faciendum abortum fœtus non animati) tali casu fœtus est aggressor vitæ matris, causans ei periculum, uti humores prævi invadunt naturam: ergo instar humoris exundantis poterit expelli; dum inde non sequitur incommodum majoris momenti. Confirmatur: quia fœtus inanimatus est pars matris L. 1. §. 1. ff. de inspiciendo ventre, pars autem potest abscindi pro conservatione totius. Resp. non magis invadere fœtum, quàm semen, cujus exundantis retentio morbum causat; hoc tamen non ideo potest directè pelli. Immo fœtus animatus potiori ratione invadit, naturamque offendit; nec tamen directè expelli potest, ut proinde non censeatur subesse aggressio (cujus periculo per actum generationis se mater exponit) quæ destructione directâ possit depelli, in qua etiam gravissimum non deest incommodum, ut ex præmissis patet. Accedit pharmacum expulsum fœtus tantum plerumque suâ alteratione nocere periclitanti matri, quantum profit liberatio à fœtu. Ad confirmationem, Resp. fœtum etiam inanimatum non esse propriè partem matris. Neque L. 1. citata id asserit, sed loquens apertè de fœtu etiam animato ait, quòd sit, quodam scilicet loquendi modò, portio matris vel viscerum ejus.

27. *Indirecta procuratio abortus an vel qui liceat.* Resp. II. Matri periclitanti in defectum alterius remedii licitè datur medicamentum per se & directè tendens ad curationem morbi, etsi putetur abortus futurus, si fœtus nondum sit animatus. Ita communiter Doctores. Ratio est: quia mater habet jus adhibendi remedia necessaria & per se ordinata ad conservationem vitæ, quod non amittit per conceptionem prolis: nèque etiam impeditur per charitatem, cum proles nondum sit animata, adeoque nec capax æternæ vitæ vel mortis. Non est tamen licitum matri præbere aut sumere simile pharmacum cum notabili periculo fœtus, quando creditur animatus, & certò vel probabiliter existimatur

vivus in lucem edendus. Ita quoque Doctores communiter. Ratio est: quia quisque ex charitate tenetur salutem animæ proximi præferre propriæ vitæ corporali. Si tamen nulla sit spes prolis vivæ edendæ, etiam si mater à medicamento abstineat, & magna sit spes sanitatis matri reddendæ, si utatur medicamento, quod directè tendat ad conservationem matris, tunc non apparet ratio, cur ipsa nequeat illo uti. *Sanchez* quidem *suprà* n. 17. putat spem vitæ prolis moraliter & quasi citra miraculum non esse, si antea mater moriatur vi morbi. Sed contrarium docet frequens satis experientia. Esto enim vix supervivat diu, sæpè tamen pro tantillo tempore, quantum necesse est ad baptismum.

Quo verò tempore fœtus animetur, discutunt & dissentiunt Medici (etsi notitia hujus rei etiam Confessariis utilis esse queat) convenientes in hoc contra *Fienum* (qui falsò credidit id fieri tertio die à conceptione) quòd id contingat tempore, quo fœtus est formatus seu effigiatus; prout etiam clarè supponitur *Exodi* 21. juxta versionem *Septuaginta*, & docetur à *Tertulliano* l. de anima c. 37. dicente: *Ex eo fœtus in utero homo, à quo forma completa est. Nam & Moyses lex tunc aborsus reum talibus judicat, cum jam hominis est causa, cum jam illi vitæ & mortis status deputatur.* Hæc porrò formatio perficitur in maribus die trigesimo, in feminis quadragesimo aut quadragesimo secundo, juxta *Hypocratem*. Nimia differentia est dupli aut majoris temporis, quam quidam statuunt inter mares & feminas; prout nonnulli dies quadraginta pro maribus, octoginta pro feminis statuunt. Vide *Fromundum Philos. Christianæ* l. 1. c. 2. ar. 2. & l. 2. c. 6. ar. 16. nimis dissona est opinio, quam proscripsit Innocent. XI. proposit. 35. *Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere animâ rationali, & tunc primò incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.*

Q U Æ S T I O IV.

An & Qualiter liceat occidere Malefactores, Tyrannum, vel Patri aut Marito deprehensos in adulterio?

29. *Malefactorum morte punire auctoritate privatâ non licet.* **R**ESP. I. Certum esse apud omnes DD. non licere id privatâ auctoritate defectu potestatis divinitus non concessæ, nisi Principi seu Magistratui, ejusque Ministris. Undè qui finè aliqua publica administratione maleficum occiderit, velut homicida judicabitur: & tantò amplius, quanto potestatem sibi à Deo non concessam usurpare non timuit; ut rectè *Wiggers Tract. 2. c. 2. dub. 3.* non rectè tamen referens verba *Augustini* 1. de Civit. c. 16. ubi nihil ad propositum. Alibi tamen *S. Doctor* id quoad substantiam tradit, & signantes

ter cap. 17. dicens: Non licet privatâ potestate alicui hominem occidere vel nocentem.

30. Resp. II. Publicâ nihilominus auctoritate, quando delicti gravitas id exigit aut permittit, est indubiè licitum mutilare aut etiam occidere malefactores; ut habet omnium etiam Christianarum Nationum sensus & praxis, immo & Ecclesiæ, decernentis hæreticos supplicio extremo afficiendos. Ratio est: quia potestas meritam pœnam, atque adeo etiam mortem infligendi, est superioribus hujus sæculi à Deo concessa. Undè ad Rom. 13. dicitur: Si malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex iram ei, qui malè agit. Quem locum putat Ponticius d. 52. q. 5. non satis probare: sed immerito: gladium enim iudex portat non sine causa, utique non ad arcendas muscas, sed ad terrendos & puniendos per illum, etiam usque ad internecionem malefactores, ut rectè Interpretes, signanter Sasbouth & Estius.

31. Faciliùs calumniæ pateret vulgata probatio, quod pars sit propter totum, pro cuius proinde conservatione potest ipsa refecari, uti excindi membrum putridum, nè cætera inficiat. Inter totum enim physicum (in quo forma hanc vel illam partem informat ob bonum totius, ut ipsum possit debite subsistere & operari) & morale seu politicum, quale respublica, non est per omnia eodem modo discurrendum: cum sanè non liceat ob exigentiam totius politici amputare membrum innocens, seu directè occidere innocentem; sicut tamen amputari potest membrum physicum ob minas tyranni, juxta plures.

32. Solùm hic notanda venit littera difficilis Scoti 4. d. 15. q. 3. ob quam ei absurda, ac veluti sanæ fidei minùs conformis doctrina adscribitur à Nonnullis, signanter Wiggers c. 2. dub. 2. quasi doceat occidi non posse malefactores, nisi in veteri Lege expressos, seu (ut Franciscus Bona Spei d. 19. dub. 2. locum Scoti malè citans ex dist. 4. & pejus addens, ipsum nimis periculosè sequi Waldenses Hæreticos) nisi casibus, in quibus Deus dispensare legitur. Suffecisset pectori Christiano legisse Cavellum ibid. in scolio, ut mens Doctoris sanè intelligeretur & explicaretur.

Ejus mens explicatur. Itaque Doctor verbis S. Augustini (quem vide 1. de Civit. 21. & pariter explica) asserit non posse occidi, nisi adsit lex justa generalis (qualis est, quæ derivatur ex lege Dei, vel ei concordat, aut certè non discordat, uti etiam verbis S. Augustini subdit) vel Dei specialis jussio. Undè quod ex Augustino supra subsequenter adjungit, requiri exceptionem Dei à lege prohibente homicidium, intellige non de exceptione per legem positivam, præsertim veterem (quam dudum cessasse, ac non obstante cessatione leges humanas de pœna mortis justè statui posse, ibidem apertissimè Scotus præmiserat) sed sive per hanc, vel specialem jussionem, sive per ingenitum lumen rectæ rationis, quo constat de obligatione & in-

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

terpretatione præcepti naturæ de non occidendo, adeoque de gravitate culpæ & demerito pœnæ mortis. Quare dum num. 6. ait legem talionis contra homicidas esse confirmatam in Evangelio Matt. 26. Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt, non vult quod Christus ibi legem ferat vel instituat, aut det facultatem occidendi homicidas contra præceptum Non occides (ut malè ipsum intellexit Wiggers) sed quod ibi declarat, quid homicidæ rationabiliter mereantur, ut proinde justè talis lex per communitatē seu rempublicam posset institui; prout litteram Scoti inspicienti est manifestum.

Supponens autem Scotus non ita constare de gravitate simplicis furti (quod inter mortalia est parvum) urget non constare etiam de aliqua exceptione per legem expressam: immo in veteri lege (quæ tamen rigorosa erat) fures simplices non potuisse occidi. Non solus autem Scotus, sed & alii gravissimi Doctores apud Cavellum supra censent pœnam mortis, solis gravioribus criminibus inferendam, esse supra demeritum talis culpæ. Ut proinde Castro asserat oppositum nimis crudele, Scotus reprehendat Baldum tamquam auctorem occisionis furum, apud Cavellum supra. Quin & Novellâ 124. cap. 13. Justinianus sanxit: Pro furto volumus omnino quodlibet membrum abscindi, aut mori, sed aliter eum castigari. Ratio autem, quam Glossa addit, quia suspenduntur, risu, quàm refutatione dignior est. Undè etiam Marchant Tom. 2. Tribun. Tr. 6. Tit. 3. qu. 1. §. 2. dub. 1. fatetur id esse verum, spectatâ inæqualitate rerum, scilicet vitæ & bonorum fortunæ, adeoque per se. Si tamen considerentur aliqua furta vergere in gravem perniciem rei publicæ, non negavit Scotus, quin puniri possent morte. Prout hodie suspendio necantur fures qualificati, aut famosi, præviâ in his cæssione virgarum pro prima vicè, additoque stigmate pro secunda. Quàmvis consuetudines locorum varient, quas practicè damnare durum apparet. Ad confirmationem præmissorum videri possunt, quæ habet Tulden. ad Cod. de Furtis num. 11.

Resp. III. Tyrannum usurpatione tituli posse ordinariè juxta Doctores communiter à quovis occidi, exemplo Judith trucidantis Holofernem, Jahel Sisaram &c. Contra hunc enim habet respublica titulum justî belli, etsi non audeat ob defectum virium congregi cum oppressore; adeoque præsumitur (nisi sufficienter constet de contrario) executionem committere cuilibet, præsertim suorum subditorum, conformiter ad illud Tertulliani Apol. cap. 2. In reos majestatis, ac publicos hostes, omnis homo miles est.

Aliud est communi sententiâ (quam confirmat Concilium Constantiense sess. 15. damnans articulum, quo asseritur oppositum, cum aliis tamen clausulis erroneis articulo adjunctis) de tyranno, ratione iniqui regiminis seu administrationis: qui nihilominus manet superior, cui obtemperandum in licitis. Cujusmodi

33. Quid senserit, & alii cum ipso de occisione simplicium furum.

Lex Casarea illam vetat.

Qui excusari queat praxis hominum diurna.

34. Tyrannus usurpatione tituli, an possit à privatis occidi.

35. An similiter tyrannus ratione solius regiminis.

di erant Principes Gentiles Ecclesiam persequentes; quibus nihilominus obtemperandum juxta Apostolum ad Rom. 13. & 1. Petri 2. Nam verissimum est, quod (ut Wiggers sup. dub. 4. citat ex Augustino propos. 37. in Epist. ad Rom. ubi tamen verba ista non reperiuntur) ex tyrannis bonus subditus laudem habeat, vel eos lucrando, vel patienter tolerando, non eos occidendo. Si tamen omnino intolerabilis fieret, posset legitimè exauctorari, & publicus reipublicæ hostis per eandem seu Status regni declarari, adeoque diffidari; & tunc velut contra privatum seu non amplius Principem poterit attentari. Vide Lessium cap. 9. dub. 4.

36. Adulterum seu adulteram in flagranti delicto occidere illicitum

Resp. IV. Illicitum est in foro conscientiae patri occidere filiam & adulterum in delicto deprehensos, vel marito adulterum deprehensum cum uxore adulterari; quamvis utrumque jure cæsareo fuerit permixtum l. 20. & quatuor seqq. ff. ad L. Juliam de adulteriis, & Novellâ 117. c. 15. servatis certis conditionibus: quas vide apud Jurisconsultos in ff. cit. & Lessium c. 9. dub. 5. asserentem non fuisse jure cæsareo permixtum uxoricidium; quod tamen per legem Longobardicam impune licebat, quæ olim vigeat in Italia, & de qua consultus fuit Nicolaus l. c. Inter hac 33. q. 2. cujus verba hic inferius referuntur.

Leges civiles solum concedunt parenti vel marito impunitatem.

Aut certe non sunt ab Ecclesia probata.

Easdem improbat Augustinus.

37. Accedit ratio.

Fundatur in primis in communi sensu Theologorum, à quo in re tanta non facile recedendum. Deinde leges hujusmodi solum serviunt ad impunitatem in foro externo, ut inter Jurisperitos Zoësius in ff. ad L. Juliam de Adulteriis 17. & alii fatentur, quatenus indulgent justæ indignationi & commotioni patris aut mariti. Quod si plus vellent, saltem eatenus non videntur per canones approbatæ, seu receptæ. Quod satis indicat Nicolaus l. sup. scribens Albino Archiepiscopo: Inter hac sanctitas vestra addere studuit, si cujus uxor adulterium perpetraverit, utrum marito illius liceat secundum mundanam legem eam interficere? Sed sancta Dei Ecclesia mundanis numquam constrigitur legibus: gladium non habet nisi spirituale: non occidit, sed vivificat. Ubi licet loquatur contra licentiam occidendi uxorem, eadem tamen est ratio quoad adulteri occisionem. Similiter Augustinus l. 2. de adulter. conjug. c. 15. (& refertur c. Si quid 33. quest. 2.) ejusmodi occisionem asserit secundum legem Christi non licere. Unde Articulus 19. inter damnatos ab Alexandro VII. ad minimum ut scandalosos, sic habet: non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

Accedit, quod sub hoc prætextu multæ innocentium cædes possent impune committi; quodque, per se loquendo, sit locus puniendi secundum ordinem debitum juris (qui citra inevitabilem boni publici necessitatem non est, omittendus) esto per accidens interdum deficeret probatio: quod denique sine necessitate boni publici sic occidendi exponantur præsentissimo periculo æternæ damnationis.

Ratio quoque Addi etiam posset, quod privato non liceat

occidere malefactores. Sed posito, quod per leges non tantum impunitas, sed perfecta licentia & facultas daretur, responderi facile posset, id non privatâ fieri potestate, sed publicâ, cujus prædicti censerî possunt ministri: prout jure veteri in filios & servos delinquentes extendebat se ad necem usque patria & dominica potestas. Prout etiam ad diffidatos v. g. Bannitas occidendos, id exigente reipublicæ bono, data interdum est cuilibet privato potestas; uti & militibus occidendi inimicos vel transfugas.

QUESTIO V.

An liceat Occidere Injustum invasorem vitæ, honoris, pudicitie, & facultatum fortune.

NEQUIDEM injustum invasorem vitæ ad necessariam defensionem posse occidi, censuisse refertur Augustinus de Ancona apud Lessium c. 9. dub. 8. S. Augustinus quoque, ab humanis cædibus valde alienus, l. 1. de lib. arbit. cap. 5. videtur hæsitasse, an aliqua in hoc culpa lateat ex occulta Dei lege, dum de hujusmodi ait: Nulla fortasse (scilicet lex, reos tenet tales) sed earum legum, quæ apparent, & ab hominibus leguntur: Nam Nescio, utrum non aliquâ vehementiore ac secretissimâ lege teneantur. supple, rei. Quare id fatetur Wiggers c. 2. dub. 6. num. 29. Et consentit Hazeur Tom. 2. Anatom. ad dict. locum, addens inter alias solutiones Augustinum censuisse id non licere ex lege, quam ibi impugnat, permittendi scilicet minora peccata ad evitandum majora. Lessius autem cap. 9. dub. 8. n. 51. dicit ipsum loqui de periculo excelsus odii, iræ & debitæ moderationis. Quem inordinatum affectum ab Augustino damnari censet etiam Hazeur supra.

Sed oppositam doctrinam, exceptis paucis relatis à Molina Tom. 4. d. 11. communissimè cum S. Thoma Theologi affirmant, inquit Haunoldus Tract. 11. c. 6. cont. 4. n. 630. estque communi plebis sensu receptissima. Colligiturque in primis ex Scriptura Exodi 22. ubi dicitur non esse reum sanguinis, qui furem nocturnum occiderit, quia nimirum (ut docet Augustinus q. 84. in Exodum, & refertur c. Si perfodiens, de Homicid.) discerni nequit, an tantum ad furandum, an etiam ad occidendum venerit.

Patet idem ex jure, tum civili, tum canonico. Nam l. 3. ff. de Just. & Jure dicitur: Nam jure hoc evenit, ut quod quisque obtutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur. Et Alexander III. c. 3. Si verò, de Sentent. excomm. dicit quod vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittant. Quod repetit Innocentius III. c. Significasti 18. de homicidio; addens, quod id debet fieri cum moderamine inculpata tutela.

Denique juxta Clem. Si furiosus, de homicid. nullam irregularitatem incurrit, qui mor-

rumdam exami- natur.

38. Negant pauci. Dubitasse videtur Nonnullis Augustinus.

39. Opposita doctrina communissima probatur ex Scriptura.

Ex utroque jure.

40. Immo occi-

Reus nequidem incurrit irregularitatem ex jure. rem aliter vitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem. Quamvis (ut refert Scholasticus ad locum Scoti mox citandum) D. Thomas q. 64. art. 7. ad 3. Scotus 4. d. 25. q. 1. nu. 10. Glossa in c. Sicut dignum §. Clericus de Homicid. attento jure antiquo c. De his clericis 6. d. 50. secus de irregularitate senserint. Lessius nihilominus c. 9. dub. 8. num. 52. verius credit, nè quidem jure antiquo subfuisse irregularitatem. Tridentinum quoque sess. 14. c. 7. de reform. indicans in casu homicidii ad defensionem sui patrati subesse irregularitatem, supponit non fuisse moderamen inculpatæ tutelæ, uti & culpam in homicidio casuali. Vide Declarationes & Remissiones in dict. locum.

41. *Accedit ratio.* Accedit ratio naturalis apertè dictans in tali peristasi debere jus se defendentis esse potius, ut proinde se conservare queat, etsi cum destructione alterius, qui eum per vim destruere conatur. Quare prædicta habent locum, etsi Princeps vel Episcopus vel pater invaderet proprium subditum aut filium.

Infamia invasoris non tollit jus naturale defensionis. Jure quoque naturalis defensionis non privatur quis ob alterius v. g. insaniam, ut proinde juxta receptam Doctorum sententiam invasorem injustum, à culpa tamen ratione furie aut ebrietatis excusatum repellere possis cum occisione illius, si necessaria sit, nèque fugâ tibi queas consulere; ad quam utique fores obligatus, quæ tunc non est probrosa, quin potius ignominiosum est velle tunc contra hujusmodi reluctari.

42. *Quisnam gladii usus in Scriptura reprobatur.* Nèque Scriptura alicubi reprobatur usum gladii ad necessariam defensionem, sed indebitum ejus usum, puta ad privatam vindictam: vel ex malevolentia. Omnes enim qui, sic acceperint gladium, gladio peribunt (ut ait Christus Matth. 26.) nempe quia id merentur, & quia ordinariè ita solet accidere paratioribus ad gladii usum.

Salus invasoris cur non proponenda vitæ defensionis. Non obstat etiâ, quòd debeamus prius mortem temporalem appetere, quam proximum in æternam præcipitare. Nam ipsemet invasor se in illam præcipitat ex sua malitia, potens se periculo, si velit, subducere. Itaque in extrema necessitate currit obligatio mortem pro salute proximi tolerandi. Deinde invasus non est securus seu certus de suo bono statu & salute: nèque invasor certò ita occidendus, ut post vulnus non queat poenitere.

43. *Moderamen necessarium inculpatæ tutelæ, in quo consistat.* Moderamen porrò inculpatæ tutelæ (quod Innocentius III. supra, & ipsa ratio postulat) consistit in ea moderatione, quæ necessaria est, ut vis injuriosa propulsetur seu avertatur: majorem enim vim adhibere non licet, ex obligatione non tantum charitatis, sed etiam justitiæ. v. g. desistentem aut fugientem percutere vel lædere: quod enim ultra fit, non deservit arcendæ injuriæ, utpote jam illatæ, nec per hoc tollendæ, sed eidem vindicandæ. Unde c. Significata cit. dicitur fieri debere, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam.

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

Hinc peti potest solutio vulgatæ questionis, an videlicet liceat in defensione sui intendere occisionem vel periculosam vulnerationem invasoris: si enim ea sit necessaria ad sui defensionem, intendi potest, quidquid contradicat Cajetanus teste Haunoldo sup. n. 631. cum concessio sine, concessa sint & intendi queant media necessaria. Aliàs non; eò quòd tunc non servaretur moderamen inculpatæ tutelæ: ut proinde defensio facienda sit quam minimo possibile est, aggressoris periculo & damno. Ad praxim verò quod attinet, defendens non debet multum ratiocinari, an hic vel ibi tangere liceat invasorem; nè talibus occupatus facile causâ cadat.

Porrò ut aliquis dicatur invasor, non est necesse, ut actu gladio vel armis me impetat (qualiter invadentem licetè repelli, etiam cum occisione, si necessaria sit, dubium esse nequit) sed satis est ut accedat cum armis, vel aliter ad me occidendum: tunc enim si aliter evadere nequeam, possum prævenire, nèque teneor expectare, donec ictum acceperim, & me fortè defendere non potero; ut tradunt Doctores communiter. Si absque periculo meo fugere possim, & occasionem declinare, tenebor: nisi fortè fuga foret multum dedecorosa v. g. viro militari & nobili (secus est de clericis, rusticis, viris togatis & similibus) quam talis non tenetur capeffere, ut proinde possit jus suum loco manens (à quo cum notabili probro seu ignominia non tenetur ob alterius malitiam recedere) tueri viâ meræ defensionis, juxta communem Doctorum sententiam.

Immo si aggressor nondum accedat, tamen instructus est, aut se instruit ad invadendum, v. g. arcum tendat, sclopetum paret &c. possum eum prævenire, si alia via evadendi non suppetat, ut iidem Doctores tradunt, & Navarrus cap. 15. num. 3. ubi ponit exemplum (quod tamen magnâ consideratione ac prudentiâ indiget, ob abusus inde sequi natos, & spem mutandi in marito animi in melius) de marito, qui pugionem condidit sub cervicali, ut uxorem, quam tenet in cubiculo conclusam, interficiat, quem uxor id secretò sciens potest antevertere, si aliter nequeat subterfugere. Simile est, quod docet Corduba l. 1. q. 38. de eo, qui alteri paravit venenum, quòd scilicet possit illud in simili necessitate aliter inevitabili ab innocente converti in auctorem.

Idem docet Bannez & quidam alii Recentiores (teste Lessio c. 9. dub. 8.) de occisione ejus, qui per famulum seu sicarium statuit alterum occidere, adeoque per alium conatur invadere. Sed ob varias causas id nequit admitti, in praxi præsertim, tum ob pericula frequentiorum abusuum, tum quia vix fieri potest, ut non suppetat alia ratio evadendi, v. g. interponendo auctoritatem superioris; tum quia periculum sic facile augebitur, sicarius nihilominus animatis ad exe-

E e 2

quen-

44. An in defensione licitum sit intendere occisionem invasoris.

45. Quis censetur invasor.

An invasus teneatur sibi fugâ consulere.

46. An parans se ad invadendum censetur interdum invasor.

47. Varii casus non probandi, saltem in praxi.

quendum mandatum, & vindicandam mortem mandantis.

Multò minùs probandum; quod quidam dixerunt de occisione quasi licita inuasoris vitæ per calumnias apud judicem. Idemque est de testibus & judice. Hoc enim in republica bene ordinata nullatenus toleraretur. Et meritò: cum sic aperiretur via lata injustis cædibus & assassinatibus. Estque alia se defendendi via ordinaria, juris scilicet, pro tali, qui viâ juris impetitur. Planè cum secundum receptam sententiam occidi possit inuasor etiam materialiter injustus; sub hoc prætextu non erit satis provisum judicibus, testibus, actoribus, patronis causarum, etiam bonâ fide procedentibus: maximè si doctrina prædicta ad res quoque familiares & honorem extendatur. Accedit, quod *Alexander VII.* damnaverit hanc Propositionem (quæ est ordine 18.) *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ viâ non potest innocens damnum evitare.*

Temerarium denique videtur in re tot abusibus, falsisque suspicionibus obnoxia, tantum indulgere privatis seu plebi, ut liceat egregiè percutere veneficam per signa magica assidue nocentem, donec maleficio tollat, si absque novo maleficio credatur tollere posse. Vide *Wiggers c.2. dub.6.*

48.
Honor an
cum inva-
soris occisio-
ne defendi
possit.

Quod attinet ad defensionem honoris, qui præ bonis temporalibus æstimatur; probabile censet *Wiggers sup. dub. 12.* licere viris sæcularibus, qui ratione statûs vel nobilis familiæ solent & æstimationem excellere in armorum contrectatione & fortitudine bellica; quibusque illa quodammodo sunt debita inesse, licere repellere aggressorem, etiam cum illius occisione, qui ignominiosè illos invadit, v. g. pugnis vel baculo, si aliter ejus ictus avertere nequeant: nèque eos obligari ad fugam, quàmvis se possint per fugam ab ejus invasione eripere. Probat partim auctoritate communi omnium penè Doctorum, tum Theologorum, tum Jurisperitorum, quæ in hujusmodi re morali magni est facienda: partim quia talis, quemadmodum ignaviter permittendo se percuti, sic & fugiendo honorem & æstimationem suam apud homines deperderet: nisi foret Clericus aut Religiosus, cui potius inde plus honoris aut æstimationis etiam apud homines nisi sint perversi, accresceret. Undè resolutio data hos non comprehendit.

49.
Varii id a-
gendi modi
rejiçuntur.

Quòd de defensione honoris dictum est, id aliqui extendunt ad injurias verbales: Sed meritò non admittitur à reliquis Doctoribus, nèque etiam admitteretur in foro fori. Sufficere debet eas verbis, aut aliter, præsertim per judicem, posse repelli & tolli. Ut proinde meritò proscripserit Innocentius XI. hanc inter 65. ordine 30. *Fas est viro honorato occidere inuasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hac ignominia vitari nequit; idem quoque*

dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

Undè nullatenus quoque licet sub prætextu defendendi honoris repercutere percussorem facti poenitentem, & satisfactionem offerentem: ibi enim esset aperta vindicta. Similiter non licet aggredi ex intervallo percussorem jam quiete agentem, si fortè occurrat læso.

Immo nec fugientem percussione factâ licet persequi, verberaque sufficientia ad reparationem honoris infligere (quidquid nonnulli dixerint) nam & ibi vera est vindicta, non defensio honoris. Videri potest *Wiggers sup.* ubi addit secus dici posse, si adhuc insultans & ignaviam exprobrans subsistat: eò quòd de illo videatur idem, quòd de eo, qui percutiendo nititur timiditatis & ignaviæ vitium impingere. Meritò nihilominus adjungit esse id valde obnoxium periculo animi vindicativi; & vix umquam necessarium ad defensionem honoris: si enim nulli adsint, non minuitur æstimatio apud alios: si autem aliqui adsint, poterit verbalis inuasor contumeliosus apud judicem accusari, & per hunc ad reparationem honoris debitè compelli. Quare simpliciter id videtur non probare infra num. 73. præciso saltem periculo superaddendi ab altero novos ictus ignominiosos. Immo satis rarò, si umquam, occurrit casus, quo licitum sit occidere alterum præcisè ad defensionem honoris, utpote aliter, quàm tali viâ conservabilis aut recuperabilis, vel certè non sufficientis momenti ad eum tali viâ conservandum: ut non omittatur bonum commune reipublicæ aliàs lædendum, quod tamen in determinandis limitibus licitæ defensionis non parum est considerandum.

50.
Non licet
fugientem
persequi &
percutere.

Judicium
Auctoris.

Accedit, quòd simili ratione prætendetur licita occisio alterius, qui minatur famam de tractione conuellere. Et tamen hanc *Francisci Amici* doctrinam (quàm quidem non aserveravit, ut ei imponit *Sinnich. in Saule exrege c. 110:* sed solum disputandi gratiâ proposuit, etsi fusiùs & inconsultò idque *Tom. 5. d. 36. sect. 8. n. 118.* asseveraverant, autem nonnulli alii) licere clerico vel religioso calumniatorem gravia crimina de se vel sua Religione spargere minantem occidere, quando alius defendendi modus non suppetit, cancellari seu expungi jussum est per Censuram Romanam. Et inter articulos meritò ab *Alexandro VII.* damnatos, ad minimum tamquam scandalosos, est ordine 17. *Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se vel sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit: uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni, publice & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.* Et generaliter Innocentius XI. vetuit doceri sub excommunicatione latæ sententiæ hanc inter 65. 32.

51.
Dei rahere
volentem
an liceat
occidere.

Non

Non solum licitum est defensione occisiva, qua actus possidemus, sed etiam ad qua jus inchoatum habemus, & qua nos possessuros speramus. Vide etiam 33. Hujusmodi enim doctrinae prætextu via aperitur planissima occultis & injustis cædibus. Unde non est tutum licentiosas in hac materia doctrinas admittere, minus publicare hominibus plus justo ad pugnas & cædes propensis. Possetque merito per rempublicam interdici sub gravissimis poenis quarundam praxis, quidquid foret de speculativa ex ratione probabilitate: cui præjudicent alii liberiores censores.

§ 2.
Invasor
pudicitia
potest occi-
di, si ipsa
alias non
possit defen-
di.

Quantum ad pudicitiae defensionem necessariam, ea juxta communem doctrinam (ut testatur & sequitur Lessius cap. 9. dub. 12. Wiggers c. 2. dub. 12. etsi Augustinus 1. de lib. arb. c. 5. dubitative loqui videatur) licita est etiam cum occisione invasoris: eo quod pudicitia sit longe majus bonum, quam facultates externæ, inferius quidem vitæ, tamen quod ab animo casto non imprudenter vitæ præfertur, adeoque juxta modum præmissum defendi potest, si alter salvari non possit: accedente præsentis peccati & consensus periculo, quod etiam violenta corruptio adfert, ut propterea mori potius, quam vel invite violari castus animus merito desideret. Idipsum videntur Ethnici quoque intellexisse: nam apud Ciceronem Orat. pro Milone sub init. laudatur adolescens interfectus tribuni pudicitiae illius vim inferre conati, qui & à Mario Imperatore exercitus absolutus fuit. Accedit, quod juxta L. 1. §. 4. ff. ad L. Corneliam de Sicar. dimittendus sit, qui inferentem per vim sibi suisque stuprum occiderit.

§ 3.
Invasor nocturnus bonorum fortuna potest occidi:
Videtur & diurnus, si una personam invadat.
Alias non, opinio quorundam.

Quod denique ad facultates externas attinet, satis communis quoque doctrina tradit eas, si sint notabilis momenti, posse defendi contra furem aut raptorem non tantum nocturnum (de quo habetur Exodi 22. & in Lege XII Tabularum, ut patet ex L. 4. ff. ad Legem Aquiliam) sed & diurnum, sive simul invadat personam, res suas defendere furemque propulsare satagentem (quod saltem exprimitur c. Interfecisti, de homicid. & consonat L. citata agens de fure se telo defendente) sive non, donec saltem quiete res possideat, si eas aliter recuperare quis non possit: ut proinde communiori Doctorum sententiâ liceat in tali casu quoque fugientem cum rebus tuis eminus sclopeto petere. Quamvis postremum neget Covarruvias in Clem. Si Furiosus P. 3. §. un. n. 6. cujus Doctrina satis est charitati conformis, & laudabiliter practicatur, ut ait Wiggers c. 2. dub. 10.

§ 4.
Contraria nihilominus colligitur ex c. cum olim de rest. Spol. Ex c. Dilecto.

Colligi solet ex jure Canonico, ubi simpliciter approbatur defensio talium rerum contra invasores c. olim. de restit. Spoliat. ubi Innocentius III. approbat factum Episcopi & Capituli Tridonensis (alias Terdonensis) de possessione deturbantis Templarios Lombardiæ ex incontinenti, vimque vi repellentis. Et c. Dilecto, de sent. excomm. in 6. approba-

tur factum Decani Aurelianensis contra Balivum bona violenter occupare præsumentem se defendentis, & in subsidium temporalis gladium spirituale censuræ jungentis, his verbis: Cum omnes leges omniaque jura vim repellere, cunctisque sese defendere permittant, licuit utique ipsi Decano contra illius violentiam injuriamque se tueri &c. Quibus locis de Clericis (de quibus contra Nonnullos etiam intelligitur prædicta doctrina) est sermo.

Denique c. Interfecisti, de homicid. etiam de nece expressius agit: si tetuæque (intelligunt Doctores plerique cum Felino non copulativum, sed copulativè, seu alternativè, quasi alterutrum sufficiat, uti indubiè sufficit scorsim prius membrum; prout etiam colligi potest ex antecedentibus, & arg. c. Verum, de jure jurando, ubi in verbis, Pro vita & rebus suis, intelligunt Doctores conjunctionem simili modo) liberando, hujusmodi diaboli membra interfecisti ..... si aliquid jejunare volueris, bonum est tibi, & eleemosynam fac largiter. q. d. consulto id feceris, etsi à penitentia in rigore immunis. Ideoque in principio capitis tunc demum poenitentia injungitur, si interfecisti furem aut latronem, ubi comprehendere poterat (adeoque res recuperari à fure, & persona liberari valebat à periculo contra latronem) absque occisione.

Probat ratione: quia ex certa omnium sententia licitum est reipublicæ sua bona temporalia defendere per bellum necessarium. Deinde bona temporalia sunt vitæ honestè ducendæ subsidiaria aut necessaria. Non est igitur æquum, nèque id charitas postulat, ut earum jacturam quis patiatur propter conservandam vitam violenti aut iniqui latronis, non in necessitate (in qua tantum cura nobis esse de illo debet) sed in pessima voluntate constituti. Alias sanè nil foret rerum nostrarum contra iniquos tutum; ut proinde idem postulet ratio boni communis.

Nec obstat, quod c. Suscepimus, de homicidio, Monachis (quorum unus erat sacerdos) latrones etiam nocturnos occidentibus injungatur poenitentia; adeoque non videatur huic saltem generi personarum, scilicet Clericis vel Monachis permissa hujusmodi defensio. Nam potuissent hi sibi ablata salvare citra occisionem, si cum istis se subtraxissent, aut latrones aufugere permisissent: adeoque non servarunt inculpatæ tutelæ moderamen; dum ita (ut canon ponderavit) exarserunt ob res viles.

Non obstat etiam, quod Exodi 22. juxta mentem Augustini q. 84. in Exodum relati c. 3. de homicid. Et L. 4. ff. ad L. Aquiliam & L. 9. ff. ad L. Cornel. de Sicariis innuatur, non aliter furem occidi posse, quam si etiam adsit periculum personæ. Nam ista loca accipienda sunt de fure diurno, qui præsumatur more furum timidus rebus salvis fugari posse, qui- que cognoscatur, ut res ab eo possint recuperari. Ipsa etenim Lex Exodi veluti judicialis maxime perficiebat forum externum,

cto, de
Sent. ex-
comm. in 6.

§ 5.
Item ex c.
Interfecisti, de
homicid.

§ 6.
Accedit
ratio.

§ 7.
Objectio ex
c. Suscepimus, de
homicid.
desumpta
solvitur.

§ 8.
Alia aucto-
ritates ex-
plicatur.

in quo locus esse solet præsumptioni. Idem-
que est de aliis legibus. Alioquin si res recu-
perandi spes non superfit, non est cur defensi-
oni locus esse nequeat.

59. *Devent bo-
na fortune
esse notabi-
lia.* Dixi, *Si sint notabilis momenti*: nam si le-
viores sint, est nimis enorme pro earum de-
fensione sanguinem hominis ad imaginem
Dei creati fundere, Unde inter damnatas ab
Innocent. XI. est hæc 31. *regulariter occidere
possum furem pro conservatione unius aurei.* Et
L. 52. §. 1. ff. ad L. Aquiliam culpabilis de-
claratur tabernarius, qui lucernam eripere vo-
lenti effudit oculum. Vide *Lessium c. 9. dub. 11.*

60. *Defensio sui
cum occi-
sione inva-
soris, an
obliget.* Petes I. An teneatur quis se defendere
cum occisione invasoris? Resp. regulariter
loquendo Neg. quinimo erit plerumque
opus magnæ charitatis permittere se potius
occidi, ut invasori æternaliter perituro locus
certior detur poenitentiae. Nisi tamen & ipse
invasus sit in malo statu, à quo hic & nunc
vereatur se non posse satis securè per contri-
tionem liberari: aut nisi aliis, puta familiæ, sit
vita illius necessaria. Si tamen invasor sit a-
mens, non videtur cur æquitas postulet, aut
multum dicet, hujus vitam propriæ esse præ-
ferendam: nisi quod ipse actus horrendus
homicidii videatur non esse medium obligans
ad sui conservationem.

61. *An simili-
ter licita sit
defensio
proximi.* Petes II. An vitam seu bona proximi sui
liceat similiter defendere? Resp. Aff. Est
enim id cooperari proximo ad opus ei licitum.
Quinimo erit actus heroicæ charitatis. Pro-
ximus quoque habet jus, censeturque habere
voluntatem se defendendi, etiam per alium.
Unde c. *Dilecto, de Sentent. excomm. in 6.* di-
citur, quod *liceat cuilibet suo vicino vel proximo
pro repellenda ipsius injuria suum impertiri
auxilium: immo si fieri potest, & negligit, videat-
ur injuriantem fovere, ac esse particeps ejus cul-
pæ.* Non licet tamen prætextu defendendi ho-
norem proximi repercutere illius honori ala-
pæ inflictione derogantem: quia medium hoc
non est conservando alterius honori idoneum
seu opportunum.

Q U Æ S T I O VI.

Quæ Restitutio necessaria ratione Homicidii, vel Mutilationis?

62. *An pro dā-
nis spiri-
tualibus sit
aliquid re-
stituendum
occiso.* IN primis pro damnis spiritualibus, puta
meritis & satisfactionibus, à quibus occi-
sus per mortem injustè acceleratam impedi-
tur, juxta communiorum Doctorum senten-
tiam, ut citat & sequitur *Lessius c. 9. dub. 25.*
Wiggers c. 3. dub. 7. n. 19. nil est restituen-
dum; eò quod merita sint irrecuperabilia,
nilque substitui possit eis respondens ad æqua-
litatem. Satisfactio autem pro peccatis aut
poenis, et si reparabilis seu compensabilis sit
per suffragia vivorum, incertum tamen est
damnum defuncti, cum ætate procedente de-
bitum satisfaciendi potius augeri soleat: ac-
cedente eo, quod particularia ista, quæ sunt

futuri sæculi, sint occultiora, quam ut ex iis
res humanæ & civiles mensurari hic debeant.
Fatentur tamen saluberrimum esse consilium,
& æquitati valde consonum, ut homicidæ sa-
tisfactiones pro occiso adhiberi curent, eæque
per modum poenitentiae etiam à confessariis
injungantur. Quinimo si satis constaret de
damno reverà orto quantum ad satisfactio-
nes, probabilissimum est, quod *Scoto 4. d. 15.*
q. 3. & aliis tribuitur, esse obligationem strictè
justitiæ ad eas compensandas, à quibus nimi-
rum per injuriam fuit impeditus ab occisore.

63. *Pro vita &
membris an
aliquid re-
stituendum.* Secundò pro vita & membris seu integri-
tate eorum juxta communem quasi Docto-
rum, etiam Jurisperitorum sententiam (quam
tenet *Navarrus, Lessius, Lugo* & alii passim
obvii, contra Nonnullos, inter quos referri so-
lent *Soto, Sylvester* & quidem alii) nil est ex
rigore justitiæ restituendum. Esto enim re-
stitui ipsa deberent, si possibile foret, ratione
juris, quod habet homo ad ea possidendum &
fruendum, cessat tamen per se hæc obligatio
ratione impossibilitatis.

64. *Probatu-
r ratione.* Probatu: quia non debet compensari inæ-
qualitas, quando est posita in re, quæ ex na-
tura sua nequit ab homine reddi in se aut
præcisè æquivalenti. Et si enim darentur ideo
centum millia, non redderetur vita ipsa aut
membrum, nec aliquid toti aut parti æqui-
valens, maneretque occisus aut mutilatus in
statu, in quo foret sine datione pecuniæ, nisi
quatenus ipse aut hæres foret ditior; prorsus
autem non apparet, quod statuere ipsum in
statu ditiori sit proportionata restitutio pro
vita aut membro. Vita etiam omnium est
æqualis, adeoque æqua deberet esse in seu pro
omnibus restitutio. Nèque prudenter æqui-
valentia taxari potest. Nèque est, cur non sit
obligatio, aut facultas compensandi damnum
vitæ per bona honoris & famæ procuranda,
sicut contenderetur esse obligatio compen-
sandi per pecuniam.

65. *Confirmat-
ur.* Confirmatur: quia aliàs damnificante ante
hanc restitutionem naturaliter defuncto, te-
nerentur hæredes illam facere pro vita aut
membro; quod est contra communem sen-
sum & stylum. Deinde damnificans alterum
in rebus fortunæ non satisfacit compensando
aliquid alteri in honore seu fama, nèque ad
hoc obligatur, si in eodem genere bonorum
compensare non possit. Quemadmodum nec
tenetur ex justitia compensare per orationes
aut bona spiritualia, quæ utique pro tempo-
ralibus commutari nequeunt.

66. *Favet præ-
terea tribu-
nalia.* Huc accedit, in tribunalibus numquam so-
lere (quod cur non fieret, non subesset ratio,
si in conscientia subesset obligatio) exigi aut
adjudicari compensationem pro ipsa vita aut
membro, velut ex se inæstimabili respectu
eorum, quæ in humanos contractus veniunt,
sed solum pro damnis temporalibus, adjuncta
pro arbitrio judicis, aut legum seu statutorum
municipalium dispositione, multa pecunia-
riâ ratione injuriæ in mutilatione præsertim
aut

aut vulneratione : in homicidio enim locum habet poena mortis, nisi quod dum remissa sit per Principem, etiam soleat taxari multa, ultra satisfactionem seu compositionem initam cum amicis occisi, sine qua non solet dari nostris moribus remissio seu veniæ codicillus : immo (ut addit Zypæus in *Analyfi juris Pontif. Tit. de homicidiis*, citans Edicta Principum Belgii) nec induciæ concedi vel salvus conductus.

65.

Denique
favent Le-
ges.

Est denique id conforme ipsis Legibus. Nam. *L. fin. ff. de his qui effud. vel dejec.* dicitur : Cum liberi hominis corpus ex eo, quod dejectum effusumve quid erit, laesum fuerit, iudex computat mercedes medicis prestatas, ceteraq; impendia, quæ in curatione facta sunt ; præterea operarum, quibus caruit aut cariturus est ob id, quod inutilis factus est. Cicatricum autem aut deformitatis nulla fit æstimatione : quia liberum corpus nullam recipit æstimationem. Idem habetur *L. 3. ff. Si quadrupes pauperiem &c. Instit. de obligat. quæ quasi ex delicto nasc.* §. 1. Consonat etiam lex vetus *Exodi 21.* Quod si nihilominus ex cicatrice seu deformitate sequatur damnum temporale, puta quod virgo idcirco potiri nequeat æqualibus nuptiis, locum habet compensatio damni.

66.

Damna tē.
poralia
compen-
sanda.

Quid ra-
tione inju-
ria agen-
dam.
Pacificatio
cum propin-
quis occisi,
ad quid ne-
cessaria.

Solum itaque damna temporalia seu pecuniaria sunt restituenda ex iustitia, etsi charitas seu æquitas saltem dicat, dandam esse pecuniariam aliquam satisfactionem hæredibus, si pauperes sint, nec aliter putentur moerorem deposituri. Pro injuria autem in bonis corporis illata superest satisfactio danda per veniæ petitionem, aut simili ratione. Soletque juxta præmissa hic exigi in casu homicidii, antequam remissio seu abolitio obtineri possit, pacificatio cum proximioribus consanguineis occisi, quibuscum transigitur pro homicida remissam petente (quo mortuo cessat hæc actio) sæpe mediante multa conventionali & pecuniaria. Quæ quomodo faciendæ, quibus cedat, an obnoxia creditoribus, aut saltem expensis in medicos, vide apud *Christinaum ad consuet. Mechl. Tit. 2. art. 32. 34. & seqq.*

67.

Pro expen-
sis funeris
an aliquid
restituen-
dum.
Compen-
sanda ex-
pense in
medicos.
Item opera
amisse.

Inter damna autem corporalia non sunt computandi sumptus funeris, utpote faciendi, etsi morte naturali obiisset ; nisi fortè circumstantia loci auxerit expensas, eatenus, seu quoad augmentum istud consequenter compensandas. Computandæ proinde veniunt expensæ factæ in medicos seu ad curationem vulneris. Item operæ amissæ seu lucrum cessans, quanti videlicet prudenter spes lucri valebat, si quæstum officio vel artificio faciebat, detractis expensis alioquin consumendis. Patet ex *L. cit.* Et ratio est : quia talis per injuriam est alteri efficax causa damni, & impedit eum à lucro : adeoque non minus tenetur restituere, quam qui auferendo instrumentum operarii impedit illum à lucro. Quod cessat, si occisus v. g. nobilis lucrum non faciebat : ut proinde tunc restent expensæ in medicos, si quæ factæ.

Æstimationem quoque laboris detrahendam censuit *Major 4. d. 15. q. 19.* apud *Lesium 9. dub. 19.* Sed oppositum tenent Doctores communiter. Et meritò : nam alias plerumque tota quasi evanesceret compensatio lucri, utpote quod in plerisque operariis, qui multum laboris, parum industriæ adhibent, adæquatè quasi respondet ipsi labori. Deinde impediens alterum injustè à lucro diurno tenetur idem refarcire, non detractâ parte pro labore, quem ipse totum voluisset insumere ad habendum totum lucrum. Nèque hujus detractiois ulla sit mentio in Legibus citatis. Si nihilominus operarius facultatibus non carens, laborem libenter redimi passus fuisset parte lucri, posset juxta *Wiggers Tr. 2. c. 3. dub. 2.* non improbabiler ea pars detrahi, quasi carentia lucri quâ parte compensatur carentiâ laboris, non censeatur ei involuntaria. Id ipsum tamen difficultate aliquâ non caret : cum tunc non videatur carentia lucri ita voluntaria, quando simul aufertur per actionem iniquam potentia laborandi & per laborem lucrandi.

Lucri porrò cessantis & damnorum æstimatione optimè relinquitur judicio prudentum arbitrorum, pensatis omnibus circumstantiis formando : alioquin si res ad forum deducta sit, relinquitur iusto arbitrio iudicis, qui etiam damnificanti adjudicabit onus expensarum litis, quam interessatus debuit sustinere, ad quas utique tenetur ipse damnificans.

Damna autem realia mortuo occidente, mutilante aut vulnerante, transeunt ad obligationem hæredum, juxta vires hæreditatis : res enim transit cum suo onere, cui subjacere debet, qui commodum sentire desiderat. Ita communiter Doctores ex *c. fin de Sepult.* Et *c. In litteris, de Raptoribus.* Immo ad hæc teneretur ipse fiscus, si succederet *L. Non possunt ulla bona ad Fiscum pertinere, nisi quæ creditoribus Superfutura sunt.* Idem decernitur. *L. In summa 17. ff. de Jure fisci.* Secus est de multis, quæ non transeunt ad hæredes lite non contestatâ *L. Ex judiciorum 20. ff. de accusat.* Restitutio quoque interesse seu damnorum realium, quorum obligatio jam erat contracta respectu læsante mortem illius, quæque directè ipsum concernunt, respicit hæredes, etiam non necessarios : hæres enim quicumque succedit in jura defuncti, cujus personam repræsentat, succedit & in onera ejusdem.

Immo multi Doctores (teste *Lesio cap. 9. d. 26.*) sentiunt compensari debere damna, quæ ex morte occisi patiuntur, non solum uxor & liberi, sed & alii, puta creditores, vel illi, quos occisus ex liberalitate alebat. Ipse nihilominus *Lesius sup. Malderus Tr. 3. cap. 3. dub. 8. Wiggers c. 3. dub. 8.* & alii passim consentiunt, creditoribus in primis regulariter nil esse specialiter compensandum : eo quod illi non habeant jus in debitorem, nisi in quantum se extendunt bona præsentia vel verosimiliter futura : dum igitur homicida restituit

68.

An detra-
henda labo-
ris impen-
dendi æsti-
matio.

69.

Qui faciē-
da damno-
rum æsti-
matio.

70.

Damna
realia trās-
eunt ad hæ-
redes dam-
nificantis.

Secus de
multis.
Restitutio
præmissor-
um etiam
facienda
hæredibus
damnifi-
cati.

71.

Damna
aliis ex
morte occi-
si obvenien-
tia an re-
stituenda.

hæredibus, in quos obligatio defuncti transfertur, ea quæ ipse putabatur lucraturus, non facit injuriam creditoribus, qui possunt hæc ab hæredibus petere. Nèque videtur alia obligatio usu aut communi sensu hominum recepta, juxta *Lesium supra*.

72. Idemque censent Doctores passim, & con-
Famulis. sonat communis apprehensio de famulis, qui alebantur intuitu servitii, quod alteri poterunt impendere, à quo sustentationem mereantur, si hæredes eos dimittant. Item de fratribus, *Propinquis,* cognatis vel pauperibus, quantum ad ea, quæ *pauperibus.* ex liberalitate defuncti solebant percipere: sive quia occisio illis non est ut plurimum, sed merè per accidens damnosa: sive quia commoda illa non censentur ex voluntate defuncti diutius eis ex parte sua esse præstanda, quam donec eum vitâ naturaliter aut violentè defungi contigerit. Secus censent iidem Do-
Parentibus, ctiores de parentibus, uxore & prolibus de-
Vxori, proli. functi; quatenus eis occisus alimenta necessaria præstabat: tum ob spem propinquam, à qua tales ob injustam actionem dejiciuntur: tum quia censentur quodammodo una cum defuncto persona.

73. Quæ eatenus potissimum admittenda vi-
Judicium dentur, quod ordinariè præsumatur homici-
Auctoris. da saltem confusè, & sufficienter ad contra-
hendam obligationem restitutionis, cognovisse, se fortè damnum inferre parentibus, uxori, & præsertim prolibus occisi; adeoque ordinariè his teneri ad damna eis oriunda, non ita aliis, quorum damnum veluti merè per accidens, & nec prævisum nèque intentum, censeatur esse fortuitum & casuale, ut, quantum ad illos, non censeatur homicida commisisse formalem & culpabilem injustitiam. Alioquin, si & horum damna prævideat, videtur non incredibile etiam ipsum his obligari, quibus est injusta causa damni occisione injustâ benefactoris, eos impediendo à bonis: sicut tenetur alteri, quem vi vel fraude, etiam circa collatorem beneficii adhuc viventem adhibitâ, impedivit à collatione beneficii illi faciendâ. Et sic fortasse dissentientes quodammodo sententiæ possent conciliari.

74. Excusat tamen à restitutione hæredibus
Condonatio aut aliis faciendâ condonatio læsi; quantum
injuria seu ad ea, de quibus justè disponere poterat.
pacificatio Damnorum tamen condonatio, veluti dis-
an conti- stincta & separabilis à condonatione injuriæ,
neat con- in dubio non satis censetur contineri in pace
donationem ab ipso cum lædente inita, adeoque eorum
damnorum. compensatio peti poterit, nisi inter partes plenissima sit facta remissio, juxta *Covarruvias*, *Julium Clarum*, & alios communiter, ut refert & sequitur *Christinaus ad Consuet. Mechl. Tit. 2. art. 31. n. 11*, addens *n. 12*. Præterea in transactione injuriarum, quando etiam transigitur de damnis & interesse, debere id nominatim exprimi.

75. Condonatio itaque plena ipsius læsi cessare facit, juxta *Lesium c. 9. dub. 26. Wiggers*
Condonatio *sup. c. 3. dub. 8.* & alios passim, actiones alio-

rum, veluti qui non læduntur injuriosè in *quid operetur.* bonis fortunæ, nisi quatenus principalis læditur contra suam voluntatem; qui si jus suum condonet, non remanet aliis titulus justitiæ petendi compensationem ab homicida. Videtur tamen opus distinctione, quam adhibet *Lugo Disp. 11, sect. 3.* nam si condonatio fiat post lethalem vulnerationem, non videtur obligatio jam eo ipso immediate contracta respectu aliorum, qui quantum ad spem iniquæ damnificati forent; posse per læsum remitti: sicut collator beneficii, ipso jam alteri collato, adeoque extra potestatem facto, nequit condonare mihi obligationem compensandi tertio, quem vi vel fraude ab ejus consecutione impedivi. Secus est de condonatione antecedente, qualis tacitè fieri censetur, juxta *Lesium* & alios passim per hoc, quod occisus alterum provocet ad duellum seu pugnam, cui eo ipso tribuit potestatem contra se agendi usque ad necem.

76. Non excusat tamen à restitutione inter-
An excuset esse seu damnorum, per se & in rigore lo-
pœna talio- quendo, pœna talionis, quæ nimirum in vin-
nis. dictam sceleris & terrorem aliorum, non in damnorum compensationem à judice infligitur. Quemadmodum non cessat per suspendium furis obligatio restituendi damna seu res furto ablatas. Quamvis valde probabile censeat *Lesius*, *Wiggers* & alii hæredes homicidæ sic puniti non teneri, nisi hæredes injustè occisi exigant; qui, si honestiores sint, exigere tunc compensationem non solent, sic ut ordinariè, sumpto de homicida supplicio, alii conquiescant. Certum saltem esse censent *Lesius dub. 22.* referens *Scotum 4. d. 15. q. 3.* hæredibus occisi nihil tali casu deberi pro vita illius, esto alioquin compensandâ foret: quasi per pœnam talionis damnum vitæ censeatur abundè compensatum. Quod etiam docent, qui pro damno vitæ alioquin restitutionem exigunt.

77. Ulterius hic observandum in primis, si mors
Quid cen- sit secuta non ex vulnere, sed ex negligentia
sendum, si læsi vel medici, non esse obligationem resti-
vulneratus tuendi in qualitate homicidæ, sed vulneran-
moriatur, tis; cum mors subsequens censeatur sic vul-
vulnere non neranti fortuita: nisi ratione loci & tempo-
existens ris, ob defectum medicorum censeatur vulnus
lethali. lethale, ex quo proinde, non obstante diligentia læsi, hic & nunc sequatur mors.

78. Observandum II. juxta *Lesium*, *Wiggers*
Ad quid & alios passim, quod si equidem quis natu-
teneatur ac- rali vel aliâ justâ morte certò erat è medio tol-
cidens alio- lendus, injustè præveniens non tenetur ad re-
rum nihilo- stitutionem; uti non tenetur incendens sege-
minus certò tes alteritus, nihilominus certò per diluvium
moriatur. aut alio modo naturali mox perituras. Si tamen erat injustè interficiendus ab altero, indubiè præveniens, etiam in se præoccuparet obligationem restituendi.

79. Observandum III. Invasum, si occidat in-
Ad quid te- vasaorem non servando moderamen inculpatæ
neatur in- tutelæ, usque ad gravem injustitiæ culpam, teneri

casus si oc-
cidendo ex-
cedat mode-
ram in-
culpata tu-
mela.

teneri ad restitutionem, ratione injuriæ & damni per illum illati. Quamvis dum excessus, etsi mortalis, non tamen omnino atrox fuit, æquitati naturali consonet, ut sicut occisus prius invadendo quodammodo sibi causam necis & incommodorum dedit, sic & partem eorum ferat juxta prudens arbitrium: quantumvis alioquin restitutio non tam gravitati peccati, dummodo saltem mortalis, quam damni proportionetur.

Q U Æ S T I O VII.

De Injuriis in corpus Proximi per Stuprum & Adulterium, Ac necessaria Restitutione.

80.
Stuprum
quid. &
quotuplex.
Quid vir-
go his.

PRO prima quæstionis parte supponendum, per stuprum intelligi deflorationem virginis. Quo nomine hic intelligitur illa, quæ non cognovit virum. Aliud est voluntarium, aliud violentum. Quod postremum magis propriè seu strictè loquendo stuprum dicitur. Hoc supposito.

81.
Stuprum
contra vim
aut frau-
dem ad quid
teneatur.

Dicendum in primis, quod si virgo libere consenserit, uti per deflorationem non fit virgini consentienti injuria, sic nec deflorator seclusis promissis (quibus alioquin veluti justis & rationabilibus standum est) ei ad aliquid teneatur. Nèque etiam fit injuria parentibus: cum hi non habeant verum jus in corpus puellæ seu in ejus integritatem virginalem, sed hoc sit penes ipsam filiam. Mæror autem parentum, aut dedecus familiæ per accidens sequitur ex evulgatione facti (quod potest manere occultum) & pariter sequi potest ex fornicatione cum corrupta. Quæ nihilominus incommoda debet (an ex justitia, non ita consentiunt Doctores) primo loco cavere ipsamet deflorata. Confirmatur: quia post factum potest virgo condonare obligationem compensandi damnum etiam stupri violenti vel dolosi: ergo similiter per liberum consensum in copulam potest obligationem compensandi damnum prævenire.

82.
Si vis vel
fraus inter-
cedat tene-
tur deflora-
tam ducere
& dotare,
post senten-
tiam.
Ad quid
teneatur in
foro con-
scientia.

Deinde si absque promissione matrimonii fiat virginis defloratio per vim vel fraudem, in foro externo Ecclesiæ compellitur deflorator eam ducere & dotare; prout conformiter ad legem veterem Exodi cap. 22. dicitur. Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam (dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam uxorem, & c. 2. de adult. & stupro statuitur, Ut quam stupravit, uxorem habeat &c. Quod tamen jus veluti pœnale ultra terminos obligationis juris naturæ non constringit conscientiam ante sententiam judicis. Sistendo itaque in jure naturæ & foro conscientia sufficit reparare damna puellæ inde consequentia (quæ indubiè cadunt sub obligationem restituendi, veluti per injustum stuprum causata) quatenus scilicet impeditur à nuptiis æquè commodis, aut ab alio sta-

tu v. g. Religioso, ut addit Poncius disp. 52. n. 40. Pro ipsa autem pudicitia non est digna auri ponderatio. Quamvis varii gravissimi Doctores, uti de vita, sic & de pudicitia censeant esse locum pecuniariæ compensationi. Juxta quorum sententiam posset pecunia in pactum deducta retineri. Quod etiam de pacto deflorationi prævio faciliè alii admittunt. Prout usura corporis solet non raro pro pecunia concedi.

Damnum itaque temporale æquè commodi matrimonii potest compenlari per matrimonium cum deflorante: non tamen semper (etsi quidam generaliter loqui videantur) cum interdum potuerit puella adipisci longè digniores nuptias: fierique insuper possit, ut stupratore citò moriente, ipsa adhuc juvenis impediatur propterea à secundis nuptiis æquè commodis, quibus alioquin potita fuisset. Quod tamen potest largiori dote, testamento, similive modo compensari. Non etiam tenetur deflorata matrimonium cum adeò iniquo stupratore admittere, potestque ideo aliam compensationem exigere.

Alia itaque compensatio pro damnis subsequenter restat pecuniaria, quæ defectum pudicitia suppleat.

Notandum tamen si virgo post deflorationem æquè commodis nuptiis sit potita, ita ut nil detrimenti acceperit, stupratorem ad nihil teneri, ita Navarrus c. 16. n. 17. & 19. Patet: quia etsi periculum damni sit pretio æstimabile, si tamen ante pactum initum cessaverit periculum, nemo tenetur periculum compensare, in quo alterum constituit. Eo tamen non obstante, potest aliqua compensatio deduci in pactum, priusquam se quis periculo exponat, aut dum adhuc perseverat, ad quod postea tenebitur paciscens, etsi nulum detrimentum sequatur, quia videlicet alter periculum in se suscepit.

Si denique sub promissione matrimonii quis impetrarit usum corporis virginis, tenetur eam ducere. Ita Doctores communiter. Et patet: quia promissio hæc facta est ad modum contractus, quem virgo ex sua parte implevit; adeoque debet etiam compleri ex parte promittentis.

Excipiunt Doctores nonnullos casus. Primò, si ex circumstantiis v. g. verbis ambiguis, inconstantibus, nimis exaggerativis, facile deprehendi poterat defloratorem non sincere agere; quasi tunc censeatur puella non tam decepta, quam deceptionem fingere, ut ait D. Thomas 4. d. 28. art. 2. Nihilominus si reverà decepta sit, nec fictionem adverterit, censent Varii defloratorem tamquam mendacem circumventorem teneri ad damna, quorum per injuriam est causa. Secundò, si deflorator sit longè ditior & nobilior. Ita plures Doctores cum Lësio simpliciter docent. Sed in primis si deflorata id ignoraverit, tenetur alter eam (quæ pacta est corpus pro corpore, & pactum ex sua parte implevit) ducere,

83.

Non suffi-
cienter fit
semper com-
pensatio per
matrimo-
nium.

Quod de-
florata non
tenetur ad-
mittere.

84.

Si damnum
non sequa-
tur, cessat
obligatio
compensa-
di, nisi pe-
riculum
fuerit in
pactum de-
ductum.

85.

Deflorator
sub promif-
sione ma-
trimonii, ad
hoc tenetur.

86.

Varia ex-
ceptiones
discutiun-
tur.

cere, secundum *Petrum Navarra*, nihil faciente hac inæqualitate seu disparitate qualitatum extrinsecarum. Immo, nisi aliunde constet de fictione, putat absolute *Poncius d. 52. n. 41.* disparitatem hanc non sufficere: cum eâ non obstante, possit nobilior verè & validè promittere, ut alii sæpius faciunt. Quare & sponsalia absoluta inter sic dispares valida sunt. Tertio, si aliquod impedimentum dirimens supervenerit, aut grave damnum seu scandalum ex tali matrimonio timeatur: tunc enim sufficit damnum resarcire. Quarto, si deflorata postmodum fornicetur cum alio, extinguatur simpliciter obligatio promissionis ex parte alterius id scientis, sic ut (nisi aliter conventum sit) hic ad nil teneatur: quemadmodum etiam in sponsalitia promissione hujusmodi conditio tacitè involvitur. Quinto, si quæ putabatur virgo (aliud est, si sciebatur non esse) deprehendatur corrupta: prout similis causa sufficit ad dissolvenda sponsalia. Immo juxta *Sanchez l. 1. de matrim. d. 10. n. 11.* nec tenetur alter tali casu ad aliam compensationem, veluti qui non nisi ex promissione matrimonii (quæ cessat) obligatur. Quod tamen ex *Maldero* negat *Wiggers cap. 4. dub. 2.* si non fuerit deceptus ex verbis puellæ.

87.
Quid si
deflorator
promissionē
interius sin-
xerit.

Si ficta sit promissio, adhuc eâ tenetur deflorator, juxta Doctores passim. Et quidem in foro externo facillè præsumeretur contra promittentem. Alioquin si ad contractum requiratur internus consensus, non tantum debitus, sed verus, apparet in fictione hac subesse quidem gravem injuriam, adeoque obligationem sublatâ fraude restituendi modo sufficienti damnum consequens, seu quanti interest, contractum à decepta non fore impletum, non tamen videtur esse in foro conscientie obligatio standi promissioni quâ tali, utpote defectu consensûs invalidæ.

88.
Quid si
deflorator
fuerit ob-
strictus vo-
to Religio-
nis.

Adhuc te-
neri ad ma-
trimonium
plerique
docent.

Petes, quid faciendum defloranti virginem sub promissione matrimonii post emissum votum Religionis? Idem est de voto castitatis. Resp. Si virgo fuerit voti ignara (si fuerit conscia, constat ob malam utrimque fidem urgere obligationem voti) *Azorius*, *Lessius*, *Wiggers*, *Bonacina* & alii plerique Doctores censent debere ipsam duci in uxorem, ratione obligationis justitiæ erga puellam, quæ contractum ex sua parte implevit, nec aliam tenetur compensationem admittere, utpote non obligata subire infamiam deflorationis factæ extra statum matrimonii. Votum autem non obligat cum notabili damno proximi in materia justitiæ. Quemadmodum, qui post votum erogandi omnia in pauperes, incendiasset alterius domum, teneretur executioni voti præferre reparationem damni ex justitia strictius obligantem: ut proinde, etsi consultum, non necessarium sit defloratori petere dispensationem in voto Religionis (votum castitatis obligaret in quantum compatibile cum debito matrimonii, citra dispensationem) veluti per se extincto, seu potius sopito.

Nihilominus hæc doctrina non aliter est vera, quam quatenus damnum puellæ illatum non est aliter reparabile. Alioquin eo secluso (quod non semper subest) placet doctrina *Navarri*, *Rodriguez*, quos citat & sequitur *Dicastillo de matrim. disp. 1. dub. 32. n. 446.* & alii, manere per se loquendo obligationem voti: promissio enim matrimonii subsequens est invalida. Damnum quoque potest abesse, si videlicet defloratio maneat occulta, puellæque æquè commodis nuptiis vel statu potita sit, aut potiri queat: ad quæ melius obtinenda etiam potest constitui dos pinguior. Si ipsamet indebitè rem publicavit, seque infamavit, imputet infamiam sibi. Compensatio ad summum dotis tunc est penes defloratorem. Si hujus culpâ, seu citra puellæ culpam res sit facta publica, tenetur honori ejusdem consulere per matrimonium, cum aliter non sit damnum hoc reparabile.

Ad secundam quæstionis partem quod attinet: in primis pro injuria præcisè conjugii illatâ debetur solum satisfactio per veniæ petitionem & alia signa doloris: quia pro injuria ab omni damno separata nihil debetur, nisi satisfactio. Hæc autem, cum consistat in placatione animi exacerbati, non obligat, ubi ignoratur injuria. Quando autem illa injuria cognoscitur, obligat hæc satisfactio in conscientia, etiam ante sententiam juxta Doctores communiter, si existimetur fore grata & acceptanda: qui enim verbo vel facto injuriose alterum læsit, tenetur competenter læsionem reparare.

Ex hac conclusione sequitur adulterum non teneri dare pecuniam pro injuria illata, quamquam maritus illam exigeret: tum quia injuria illa non est pecuniâ æstimabilis: tum quia jura prohibent conventionem pro injuria adulterii *L. Transigere 18. C. de Transactionibus. transigere vel pacisci de crimine capitali, excepto adulterio, prohibitum non est. & L. Miles 11. ff. ad Legem Juliam, de adulteriis.* Quod idcirco prohibitum est, nè maritus videatur suæ uxoris lenocinium facere. Hæc tamen leges maximè spectant ad judices, nè videlicet concedatur actio in foro externo ob præsumptionem lenocinii; adeoque si maritus sinè scandalo convenisset cum adultero, & pecuniam recepisset, non teneretur ad restitutionem.

Secundò, partu secuto tenetur adulter ex justitia restituere ea, quæ in alimentum proliis expensa sunt post annum tertium. Nam juxta *c. 2. de conversione infidel.* mater tenetur alere prolem usque ad annum tertium inclusivè, & pater deinceps usque ad illud tempus, quo proles possit sibi alimenta conquirere.

Debet moraliter esse certum (sufficiens certitudo frequentissimè deest) quod proles sit adulterina, sic nimirum, ut indicia id existimandi excludant oppositi probabilitatem: in dubio enim stat præsumptio possessioque pro matrimonio, quod scilicet eo stante censeatur proles

89.
Opinio An-
doris.

90.
Pro injuria
per adulte-
rium com-
missa qua-
lis debeat
satisfactio.

91.
An pecu-
niam.

92.
Partu secu-
to, qua sit
obligatio.

Debet mo-
raliter con-
stare, quod
sit adulte-
rinus.

proles esse mariti, adeoque legitima : adeo ut juxta *L. Filium 6. ff. de his qui sui vel alieni juris sunt* decernatur, non esse ferendum, quod maritus nolit agnoscere partum uxoris, cum qua assidue veratus fuit, seu supposita præsentia & potentia. Nèque tenetur quis aliquid solvere, aut re, quam possidet, se spoliare, nisi constet de debito. Quod si de duobus adulteris dubitetur (idem est de casu proli fornicariæ) cujus proles sit, cum sit certum esse alterutrius, dividenda juxta receptam Doctorum sententiam *Vasquez. Molina & aliorum*, est obligatio, utpote certa, nec potius uni, quam alteri est adscribenda : uti etsi, cum duo sunt vulnerantes, dubitetur, ex cujus vulneratione læsus obierit, singuli obligantur pro rata, & in solidum deficiente alterutro : nisi forte aliâ conventionē dubium dirimatur. *Lugo* nihilominus *dub. 13. sect. 2. dub. incident.* fusè hanc rem tractans aliter discurret : quem vide. *Poncius* quoque *d. 52. q. 7. concl. 5.* statuta communi sententiâ dubitare videtur, an si mulier possit congruenter sustentare de suo, non teneatur ad totum, in poenam dubii per ipsam injustè dati.

Tertiò, tenetur adulter compensare damnum, quod legitimis provenit ex suppositione illegitimi, sive suppositionem suaserit (quando est res certa, ratione manifestæ cooperationis injustæ ad illam) sive illam non suaserit, ut contra *Soto, Henriquez & alios*, quos citat & sequitur *Diana p. 2. Tr. 3. Miscell. Resol. 55.* communis tradit sententia; à qua, ad favendum in re adeo turpi & nefaria adultero cum gravamine solius adulteræ, non est facile recedendum.

Ratio communiter allegatur, quod adulter eo ipso, quod prolem excitat, moraliter ipsam marito supponat; cujus censetur proles esse hoc ipso, quod stante matrimonio gignatur : ut proinde dum supponitur in utero adulteræ, veluti in causa supponi incipiat in familia mariti, perinde ac si in ea proli, insciis parentibus ablata, substitueretur aliena. Quæ tamen ratio non videtur universaliter efficax *Lugo d. 13. sect. 2. n. 13.* cum in casu, quo adultera facile posset prolem extra domum alere citra periculum damnorum consequentium suppositionem, hanc ipsam potius censetur facere adultera suâ libertate, quam constructa necessitate per actum adulterii. Quo casu proinde *Vasquez de Restitut. c. 5. §. 1.* in fine censet locum esse opinioni contrariæ. Contra quam idcirco *Lugo sup. n. 14.* generalius argui censet ex eo, quod adulter censetur proximè cooperari ad damna, sicut mater; utpote quatenus uterque permittit prolem manere in domo putativi patris, & reputari tamquam legitimam, quam tamen ipse adulter alere tenetur.

Quartò, si partum adulterinum supposuerit adultera, tenetur omni modo moraliter possibili adlaborare, nè legitimis inde damnum generetur, utpote cujus per injuriam ipsa esset

causa. Undè deberet de bonis paraphernis, id est præterdotalibus, si quæ habeat, legitimis specialiter benefacere, uti & de aliunde conquisitis per industriam vel laborem, si possit, vel suadere notho Religionis, (ad quam capax fuerit) ingressum.

Ailoquin rarissimè tenetur, jam præviis iniquis actionibus, crimen suum patefacere. Nam in primis frequentissimè subesset periculum gravioris mali, puta vitæ propriæ, aut perpetuæ persecutionis ac implacabilis inimicitiae, vel gravissimæ infamiæ; quod excusat arg. *2. Officii 9. de Pœnit. & remiss.* Et de periculo vitæ omnes admittunt, veluti quæ non debet exponi, ut res pecuniaria restituantur. Idemque de periculo famæ, veluti non comparabilis cum divitiis, plerique docent. Quod saltem admittendum, quando fama, quæ periclitatur est talis, comparatione hæreditatis, ut hujusmodi censeatur meritò non posse detegere veritatem absque notabili respectivè incommodo in bono altioris ordinis. Secus Doctores censent, quando adultera non est honestæ conditionis aut famæ; cujus proinde infamia censeretur non causare ei notabile incommodum. Idem Varii censent, si revelatione (quæ secreta esset, & maneret, faciendâ marito, aut proli spurie, putaretur omnino impediendum malum, absque periculis aliorum malorum. Sed iidem notant esse rarissimum, ut pericula hæc absint : & quamvis ipsa abessent, ut saltem sit spes certa damni avertendi; eò quod filius juxta Doctores passim non teneatur credere matri (quæ ut antea in libidine, sic nunc in odio potest excedere) etiam juranti, etsi in articulo mortis, ipsam esse spurium; prout nec Judex ejus assertioni, aliis apertis probationibus ex absentia aut infirmitate mariti desumptis destitutæ deferret arg. *L. 6. ff. De his qui sui vel alieni juris sunt.* Alleganti quoque suam turpitudinem non debetur fides, ut habet vulgatum Jurisperitorum axioma; quando scilicet id cederet in præjudicium tertii. Et quamvis filius in corde crediturus speraretur, non propterea constaret ipsum cessurum hæreditate, ac non potius litibus seu controversiis turbaturum familiam.

Pro fine adverte, quod si proles adulterina exponatur (quod quidem gravissimè & meritò jura vetant, atque judices puniunt; esto juxta *Bassam V. Adulterium n. 9.* referentem *Caieranum, Navarrum, Toletum, Lessium, Bonacina & alios*, incommoda gravissima & aliàs inevitabilia in foro conscientiae id licitum faciant, adhibitâ cautelâ pro vita & salute proli) teneri patentes, si divites sint, restituere hospitali expensas alimentationis. Ad quod primo loco tenetur pater (cujus tamen defectus supplendus per matrem) veluti ad quem de jure spectat alimentatio proli, demptis alimentis lactis, quando hæc mater commodè præstare potest, prout in casu non potest. Ita Doctores citati, & alii communiter, ut citat & sequitur *Bassam supra.*

95.

Rarissimè tenetur crimen patefacere.

An spurium teneatur credere matri ejus defectum affirmanti.

96.

Exponere prolem an vel quando liceat.

Exponentem ad quid teneatur ipse si hospitalis.

DISPUTATIO SEPTIMA.

De Injuriis in Fama & Honore, ac Necessaria Restitutione.

QUÆSTIO I.

De Judicio Temerario.

1.
Quid fa-
ma, quæve
ejus radix.

OTANDUM famam bonam esse opinionem multorum de alicujus excellentia. Quæ præcipue oritur ex sapientia & virtute seu sanctitate, ac fun-

ctionibus inde procedentibus. Secundario autem ex ingenio, eloquentia, nobilitate, robore, opibus &c. quæ homines æstimant, ac de iis famam seu opinionem aliorum quæ-
runt. Quæ opinio dum exit in opus exter-
num, præsertim per verba, dicitur laus; si-
cuti contraria dicitur vituperium. Honor au-
tem est testimonium excellentiæ alterius: qui proinde supponit bonam existimationem, quam honorans de honorato habet; alioquin enim esset illusio. Non prærequirit tamen existimationem multorum de excellentia honorati, sicut requirit fama, sed potest vel ab unius bona opinione procedere. Estque etiam internè magis in ipso honorante, quam in honorato, cujus excellentiæ, ac existimationis de eadem, ab altero testimonium datur.

Quid laus
& honor.

Quid honor
supponat
famam.

2.

Fama lædi-
tur, si ve per
internum
judicium,
si ve per ex-
teriorem
detractio-
nem.

Prius itaque videndum, quomodo lædatur fama, seu bona existimatio honori præsupposita. Et quidem dupliciter ipsa lædi potest. Primò per actum merè internum, qui consistit in judicio temerario, quo existimatio alterius læditur in nobis ipsis. Secundò per actum externum, scilicet per detractio-
nem, quâ læditur in aliis. De priori modo hæc quæ-
stione nobis agendum.

3.

Judicium
temera-
rium quid.

Est ex gene-
re mortale
peccatum.

Judicium porro temerarium censetur, quo absque sufficienti fundamento aliquod malum, seu boni defectum, de proximo judicamus. Quod quidem si firmum & omnino deliberatum sit, est peccatum mortale ex genere suo, quando scilicet est circa grave malum proximi, spectando præsentem ordinem honorum, famæ nimirum; idque ex doctrina omnium Theologorum.

4.

Probat
ex Scrip-
tura.

Quæ colligitur communiter ex Scriptura vetante hujusmodi judicium privatum condemnatorium, Matth. 7. Nolite judicare, ut non judicemini. Simile quid repetitur Luca 6. Et ad Rom. 2. & 14. reprehenditur judicans proximum suum. Quod etiam fit Jacobi 4. Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ibidemque præmissum fuerat: Qui detrahit fratri, scilicet verbis, aut qui judicat, temerariè scilicet, fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem, ista scilicet prohibentem. Lex verò prohibens judicium temerarium videtur (ut rectè etiam advertit Lugo d. 14. s. 2. n. 11.) esse illa decalogi: Non loqueris contra proximum tuum falsum

Quo deca-
logi præcep-
to inhibea-
tur.

testimonium. Nam ibi primario prohibetur falsum testimonium publicum, dein privatum; accessorie autem quoque judicium temerarium, quo in corde falsum veluti loquimur de proximo, dum crimen, de quo non satis constat, ei impingimus, tamquam si de eo constaret.

Unde sumitur ratio naturalis communis doctrinæ: nam id agere aperte repugnat rationi, immo iustitiæ: cum proximus habeat jus, nè absque sufficientibus indiciis sinistram de eo existimationem formemus; quod proinde jus contrafaciendo violatur, non sine gravi culpa, ubi est gravis temeritas, gravisque materia.

Potest nihilominus fieri ut peccatum non sit grave. Nam juxta Wiggers Tr. 6. c. 1. dub. 3. & alios communiter, quam diu homo non advertit se malè judicare aut sentire de proximo, non est peccatum formale; cum autem id cœperit advertere, saltem semiplenè, est peccatum veniale: ante plenam verò advertentiam numquam est mortale; ut patet ex regulis communibus traditis in Tractatu de peccatis in communi. Ex quo plurimi, præsertim timorati, frequenter excusantur à gravi culpa in simili materia, dum præsertim abest malevolentia in corde erga proximum.

Secundò excusat levitas materiæ pariformiter, uti in casu detractio-
nis, quando nempe versatur judicium circa rem levis momenti, vel quam proximus leviter curat.

Tertiò, nullum est peccatum, si firmitas judicii sit proportionata exigentiæ motivorum: tunc enim non est temerarium, sed prudens judicium, adeoque non malum. Quo modo rectè judicamus mala, quæ coram videmus fieri, nec ullam excusationis umbram habent, ut rectè August. Proposit. 79. in Epist.

ad Rom. Si verò firmitas judicii sit quidem excessiva, sed non notabilis, non est quodque juxta Doctores passim culpa gravis regulariter loquendo, uti nec gravis injuria. Unde frequenter seu ordinariè opinio formidolosa de malo proximi non est graviter mala, etsi indicia non sint plenè, sed saltem aliquosque, vel ferè sufficientia. Immo plerumque Doctores per judicium temerarium intelligunt, quo quis ex levibus conjecturis firmiter assentitur rei tamquam certæ, moraliter scilicet. Unde Wiggers sup. num. 24. pro dignoscendo, an judicium subfuerit, assignat ex Caietano regulam, quòd censeatur judicium, quando assentiens rogatus reponderet, se habere illud pro re humanitus certa, seu indubitata moraliter (quantumvis non ita semper, ut putet nullam falsitatem omnino posse subesse) Suspicio verò, si responderet, se ita quidem putare, sed posse falli.

Nihil

7. Nihilominus non possum probare genera-
liter, quod quidam asserunt, in opinionibus
formidolosis non esse culpam gravem, pe-
rinde quasi essent ex genere suo leves. Vide-
tur enim omnino, quod interdum gravis fiat
injuria proximo, si opinio circa malum grave
versetur, nec modica sit temeritas: v.g. si de
Episcopo aut persona gravi ex frivola con-
jectura quis habeat hujusmodi opinionem
temerariam, quod sit hæreticus; sodomita,
perjurus &c.

8. Immo idem dicendum censeo cum gravif-
simis Doctoribus de dubitatione, vel gravi
suspicionem (quæ propriè loquendo est quæ-
dam inclinatio in assensum, adeoque assensus
velut inchoatus, quatenus probabiliter judi-
catur subesse aliquod opinandi fundamentum,
ut explicat Lugo d. 14. s. 2. n. 18.) temerariâ,
quando nempe ex nullis aut levissimis indiciis
quis non ex humano errore, sed malevolè &
pertinaciter suspicaretur aut dubium putaret
grave scelus de viro gravi & boni nominis.
Quamvis plurimi Doctores simpliciter asse-
rant in suspicionibus esse tantum culpam le-
vem. Quod quidem ordinariè & regulariter
de iis verum esse non dissident etiam alii
Doctores, signanter Wiggers sup. citans Cai-
etanum, Soto, Navarrum, Turrianum. Exigitque
idem Wiggers ad culpam gravem in suspicionem
(per quam videtur ipse, uti alii plures intelli-
gere, seu sub ipsa comprehendere opinionem
seu assensum formidolosum, etsi propriè lo-
quendo hæc duo distinguantur) pertinaciam,
& plenissimam advertentiam, tum ipsius su-
spicionis, tum tantæ temeritatis ejusdem; ad-
dens id esse conformius doctrinæ Augustini
Tract. 90. in Joan. ubi de hujusmodi indiciis
& suspicionibus agit, & inter alia dicit: *Quid
tam humanum, quam non posse inspicere cor hu-
manum. & ideo non ejus latebras perscrutari, sed
plerumque aliud, quam quod ibi agitur suspicari?
quamquam & in his rerum tenebris humanarum,
hoc est, cogitationum alienarum, etsi suspensiones
intelligere (Aliqui legunt, vitare) non possumus
quia homines sumus, judicia tamen, id est, de-
finitas firmasque sententias, continere debemus, nec
ante tempus quidquam judicare &c. Quando er-
go non erratur in rebus, ut recta sit improbatio
vitiis, virtutumque probatio profecto si erratur
in hominibus, venialis est humana tentatio.*

9. Restitutionem externam, defectu illationis
exterioris damni, non exigit judicium teme-
rarium, sed solum ut proximus, quantum ad
æstimationem in animo nostro reponatur lo-
co pristino, non obstantibus levibus funda-
mentis formati sinistri judicii aut opinionis.

10. Petes, an vel quomodo dubia sint in me-
liorem partem interpretanda? Resp. Dubia
circa res non esse interpretanda in meliorem
partem: cum in iis non sit periculum inju-
riæ, laboreturque rationabiliter, ut ad noti-
tiam veritatis perveniatur. Dubia verò circa
personas seu actiones proximi, sunt interpre-

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

tanda in meliorem partem juxta Doctores
communiter, non quod positivè debeamus ju-
dicare verum esse, quod favorabilius, sed
quia non possumus judicare positivè, quod
pejus est; ut docent communiter Doctores,
& egregiè tradit Augustinus l. 2. de Serm. Do-
mini in monte cap. 18. ubi allegans illud Chri-
sti Nolite judicare, ut non judicemini inquit: Hoc
loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea
facta, quæ dubium est quo animo fiant, in melio-
rem partem interpretemur. Quo sensu etiam
verificatur vulgatum illud: Omnis homo præ-
sumitur bonus, nisi probetur malus.

Quare in dubiis rectissime divertitur intel-
lectus, suspenditurque judicium, ut alte-
rutrum judicando non temerè procedatur.
Quamvis enim parum periculi sit in hoc,
quod judicemus semper subesse quod melius
est, idque practicandum sit (nè fiat proximo
injuria)posito, quod determinatè judicemus;
tamen hoc ipsum judicium potest saltem esse
temerarium, seu imprudens. Unde Augustinus
sup. de factis, quæ ignoramus quo animo
fiant, ait: Temerarium est judicare, maxime ut
condemnemus, propter injuriam scilicet in hoc
admixtam. Nihilominus, si damnum aliquod
timeatur, seu periculum mali subfit, pruden-
tis erit citra judicium de persona, cujus con-
ditio non rectè scitur, judicare cavendum si-
bi ab ea, ac si mala esset, v.g. claudendo ostia
& cistæ &c. In quo etiam vigilare debet su-
periorum circumscriptio quantum ad subdi-
tos; præcavendo rationabilem contristatio-
nem, & periculum ingerendi aliis suspicio-
nem mali de personis.

QUÆSTIO II.

Quid & Quale peccatum sit De-
tractio?

Dico I. Detractio est alienæ famæ oc-
cultæ & injusta violatio, juxta illud
Eccle. 10. Si mordeat serpens in silentio, nihil
eo minus habet qui occultè detrahit. Debet au-
tem esse occulta, saltem ex intentione dicen-
tis: qui enim in præsentia alterius intendit fa-
mæ illius detrahere, non est simplex detra-
ctor, sed contumeliosus. Describitur nam-
que contumelia esse alieni honoris aperta
seu in faciem ablatio. Quare cæteris paribus
contumelia est gravior furto. Contume-
liosus enim, abjectâ omni reverentiâ, instar
raptoris vi aufert famam & honorem alte-
rius scientis & renitentis: detractor autem
adhuc censetur aliquatenus revereri eum
cui detrahit; quamquam sæpè magis no-
ceat, eò quod alter ignorans nequeat se con-
tra eum defendere.

Affine quoque detractio vitium Sufur-
ratio, graviter in Scripturis reprehensum, ab

F f

ipsa

11.
Quid con-
sulissimè
fiat.

Cavendum
judicare
possumus,
quem non
licet judi-
care ma-
lum.

12.
Quid de-
tractio.

Quid con-
tumelia.
Quid ex
his gravius.

13.
Quid disse-

rat à su-
furatione.

ipsa differt, quod susurro proximos occultè mordeat, ut amicitiam honestam inter illos solvat, discordiasque gignat; detractor verò famam laceret. Quare susurratio repugnat charitati: quàmvis etiam frequentissimè repugnet justitiæ, quatenus detractorem involvit, dum susurro falsum imponit; aut occultum delictum revelat, vel committit aliam injustitiam doli, fraudis, aut apertionis secreti. Estque peccatum hoc ex genere suo grave. Unde susurrones, uti detractores, recensentur *ad Rom. I.* inter eos, qui morte digni sunt; & (ut addit *Wiggers Tr. 4. c. 1. dub. 3.*) Deo odibiles. Quàmvis ly *Deo odibiles* rectius cum *Sasbouth, Estio* & aliis seorsim legatur, uti alia vitia, q. d. Deo odibiles seu quibus Deus est horrore & odio, esse, uti alios ibi enumeratos, morte dignos. Plura de Susurratio vide apud *Bassium V, Sasurratio.*

14.
Qui disse-
rat detra-
ctio à diffama-
tione.

Differt similiter detractio à diffamatione (quæ, ut in malam partem sumitur, est juxta *Marchant To. 2. Tr. 4. q. 1. concl. 2.* famæ alienæ vel propriæ indebita & publica ablatio sive dissipatio) quod hæc sit publica: quodque etiam circa propriam famam locum habeat, cum & seipsum possit quis diffamare, non tamen propriæ suæ famæ detrahere. Posset tamen detractio, quatenus alienam famam concernit, bono sensu etiam diffamatio dici, sicut & e contra.

15.
De libellis
famosis.

Pestilentissimus verò diffamationis sive detractiois modus consistit in libellis famosis, qui sunt scriptum institutum ad alium diffamandum: quia infamia latius manat, & diutius vivit litterarum beneficio. Quos edens, aut inventos divulgans, morte punitur *L. un. C. de famosis libellis*, cum hac tamen (inquit *Valer. Andreas ad Instit. de Injuria in addit. n. 16. in fine*) restrictione, si in libello famoso capitale aliquod aut aliud grave scelus ad creandum alicui periculum, sit objectum; secus, si non capitale. Legem tamen consuetudine mitigatam ait *Tuldenus ad Cod. de famosis libellis*, additq; ipsam alioquin locum habere, etsi nominatim profiteatur se auctor: eò quod crimen non excusetur impudentiâ & audaciâ. Nèque ex libello famoso institui inquisitionem posse, vult idem *Tuldenus sup.* eò quod inde famam lædi non velit Imperator *L. un. cit.* Ad quod etiam facit. c. *Inquisitionis §. Tertia dubitationis, de accusat.* Specialiter Edicta Principum Belgii apud *Zypaum Tit. de famosis libellis* sub pœna patibuli & confiscationis bonorum vetant libellos famosos, sive contumeliosa scripta, adversus religionem, salutem publicam, majestatem & jura regia, eosque, qui ad gubernacula reipublicæ sedent. Canones flagellationem minantur scripta, si repertus fuerit, non probanti c. *Qui in alterius §. quest. 1. & anathema c. fin. ibid.* Infamiam perpetuam irrogat *Gregorius XIII. Constit. 4.* Ea est, confirmans etiam alias pœnas impositas à *Pio V. Constit. 147. Romani Pontificis.*

Porro committi potest detractio directè 16. quatuor modis; scilicet imponendo crimen falsum, amplificando crimen verum, manifestando crimen occultum, & sinistrè interpretando alterius factum, juxta vulgatum versum:

Imponens, Augens, Manifestans, In mala vertens.

Totidem quoque modis committi potest indirectè, scilicet negando rectè facta vel dotes alterius, extenuando, tacendo eo tempore, quo alii nostram taciturnitatem interpretabuntur esse tacitam vituperationem, ac denique frigide vel simulate laudando, quando id censetur esse quoddam vituperium juxta illud *Phavorini apud A. Gellium l. 19. noctium atticarum c. 3. Pejus est frigide laudare, quàm aperte reprehendere.* Hi quatuor modi exprimuntur hoc versu:

Qui negat, Aut minuit, Reticet, Laudatq; remisse.

Generaliores verò detrahendi modi sunt duo, scilicet imponendo crimen falsum (quod manifestissimè repugnat justitiæ) & manifestando occultum, quod absque ratione facere, similiter juxta communem & satis certam Doctorum sententiam non solum est contra charitatem, sed etiam contra justitiam: quamdiu enim crimen est occultum, retinet proximus jus ad famam. Unde sic infamatus tutâ conscientiam potest diffamantem in judicio cogere ad satisfactionem, si crimen probare non possit, ut patet ex praxi.

Nec refert, quod quilibet sit dominus suæ scientiæ: non potest enim quis uti re suâ cum alieno detrimento, v.g. non potest incendere suum stramen, si inde secuturum prævideat incendium domus vicini.

Non est autem detractio, quando quis servato ordine correptionis fraternæ, proximi peccatum detegit, ut ipse emendetur: quia non est injusta læsio famæ; cum pro bonis superioris ordinis licitè exponantur bona inferiora, ut pecunia pro vita, & fama pro salute. Quin potius talis exercet opus fraternæ charitatis præscriptum sæpius à Salvatore nostro.

Dico II. Detractio est ex genere suo peccatum mortale. Probatur ex Apostolo *ad Rom. I.* ubi inter eos, qui morte digni sunt, recenset susurrones & detractores, qui & aliis locis graviter reprobantur. Ratio est: quia contrariatur virtuti justitiæ, & quidem in materia graviore, quàm furtum. Fama enim, quæ per detractorem tollitur, est bonum longè majus, quàm pecunia aliave bona temporalia: nam juxta Sapientem *Proverb. 22. Quàmvis Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ.* Intelligitur autem conclusio, non tantum quando quis per expressam intentionem vult alterius famam lædere, sed etiam quando implicitè id intendit, faciens id unde ista læsio per se sequitur; uti dum ex quadam loquacitate refert peccata seu vitia alterius: in moralibus

19.
Detractio
est ex gene-
re suo mor-
tale pecca-
tum.

Quàmvis
ex morale
quacitate
procedat.

talibus enim voluntas expressa & interpretativa non distinguunt species peccatorum; quando versantur in eadem materia. Poterit tamen huiusmodi detrahtio subinde esse venialis, non solum ex parvitate materiæ, sicut detrahtio prioris modi, sed etiam ex indeliberatione seu inadvertentia, quæ ita non habet locum: quando læsio famæ proximi expressè intenditur.

Quare signanter in conclusione dixi, detrahtionem esse peccatum mortale ex genere suo, eò quod levitas materiæ in peccatis injustitiæ, & generaliter indeliberatio excuset à mortali. Cæterum materia gravis hic rectè statui videtur omnis & solus defectus graviter probrosus respectu personæ læsæ.

Undè ad materiæ levitatem censentur pertinere in primis veniales defectus proximi, quos proinde narrare non est mortale; nisi essent tot aut tales, qui personam de qua referuntur, notabiliter dehonestarent. Sic enim si de viro gravi aut religioso diceret quis eum esse mendacem, seu crebrò mentiri, graviter ejus famam læderet. Deinde huc pertinent quædam peccata mortalia, quæ, spectatâ conditione personæ, non censentur notabiliter ejus famam lædere: ut si quis de milite narret, quod fuerit fornicatus, ebrius &c. de nobili, quod commiserit duellum: de adolescente mundano, quod sit deditus amoribus. Idem est de iis, quæ alius non curat occultari, aut de quibus se solet jactare. Immo fieri posset, ut divulgando, quod præfectus v.g. cohortis duellum recusaverit (quod quidem sancte fecit) graviter quis peccet, quatenus inde sequeretur militum inobedientia & illius contemptus.

Tertiò, ad materiæ parvitatē referuntur peccata sub quibusdam generalibus nominibus relata; ut si quis dicat aliquem esse superbum, avarum &c. Hæc enim nomina ordinariè accipiuntur, ut solum denotent naturalem inclinationem, vel veniales defectus; non autem ut importent peccatum mortale in talibus materiis esse commissum. Ubi autem id locum non habet aliter dicendum est: undè non sinè mortali diceretur de viro, qui habetur probus, quod sit fornicarius &c.

Quartò, pertinent eò defectus naturales, five corporis five animi; ita ut eorum revelatio non sit ordinariè peccatum mortale, nisi inde aliquod notabile damnum proximo eveniret: ut si quis dicat alterum esse ignarum, parvi iudicii, claudum, cæcum &c. Ob similia enim, quæ natura negavit aut non dedit, non censetur quis infamis.

Idem per se loquendo, ac rem secundum se considerando, locum habet in defectu natalium: ut si quis dicat aliquem esse filium sacerdotis, natum ex adulterio: quia ob id talis persona non est vituperio digna, atque ita in se non diffamatur, dum ipse rectè se gerit, ac parentes non imitatur: per accidens tamen, quia similia probrosa vitia parentum aliqui-

bus in locis communi hominum æstimatione generant probra etiam in filiis, qui idcirco habentur quodammodo infames, & apud omnes contemptibiles, poterit esse mortale similes defectus jam oblitos vel occultos ibidem manifestare.

Petes I. An liceat referre crimen occultum subticendo personam: & quomodo peccet, qui refert se audivisse hunc vel illum commisisse aliquid, quod adhuc occultum est, non tamen asseverando ita esse.

Resp. ad primum Affirm. modò non possit deveniri in notitiam vel suspicionem personæ. Qua in re opus est magnâ cautelâ, cum faciliè ingeratur suspicio, & sequatur notitia personæ. Cavendum etiam præjudicium v. g. Collegii vel Monasterii, nè ipsum ultatenus nominetur.

Ad secundum respondeo, si talis id faciat intendendo læsionem famæ proximi, peccat mortaliter peccato detrahtionis: uti & si prævideat, aut faciliè prævidere possit, ex vi & modo suæ narrationis ejusmodi læsionem secuturam. Si autem referat coram iis, quos verosimiliter existimat ex sua levitate credituros, etiam si modus narrandi non sufficiat ad prudenter generandam fidem, peccabit mortaliter saltem contra charitatem: nam quilibet tenetur impedire ex charitate malum proximi quando commodè potest, præsertim si occasione sui eveniret. Communis tamen penè opinio habet, cum non peccaturum contra justitiam, quia non est vera & per se causa damni, sed tantum per accidens & occasionalis: narratio quippe ejus non erat talis, ut esset idonea fidem facere; sed quod alii credant, oritur ex eorum malitia aut levitate. Si denique referat crimen, ita ut ei probabile non sit, ullam inde infamiam secuturam, ut quia alii non sint credituri, non peccat mortaliter: cum inde proximo non obveniat notabile damnum, etiam si fortè levis aliqua suspicio in animis audientium suboritura sit. Excipe quando peccatum foret valde grave, v. g. proditio, libido præpostera &c. nam etiam levis suspicio vel dubitatio de simili crimine non reputatur leve malum personæ honestæ.

Petes II. An sit peccatum mortale revelare uni vel alteri viro bono & prudenti grave peccatum proximi?

Suppono in primis id non esse illicitum, si subsit aliqua justa causa, v. g. si indigeam consilio alterius vel auxilio. Immo etiam juxta varios Doctores, signanter Petrum Navarra. Marchant. Lessium cap. 11. dub. 12. non erit peccatum saltem grave, si sic fiat solatii ab amico accipiendi, aut doloris mitigandi gratiâ: est enim nimis grave, ut quis cogatur injurias acceptas solus in silentio concoquere. Quin potius jus habere videtur, ut dolorem sibi injustè illatum depellat: quod autem hoc fiat (dum aliter non potest) eum aliquæ læsione famæ injuriantis,

Exi tunc locum habere possit imperfecta advertentia.

20. Quæ, uti levitas materiæ excuset à gravi culpa. Quæ censetur materia gravis.

21. Qui defectus veniales, & interdum mortales, sint levis materia.

22. Quid censendum de peccatis generalibus expressis.

23. Item de defectibus naturalibus.

Signanter natalium.

24. An liceat revelare crimen suppressâ personâ.

25. An liceat sine assensu ratione addita referre.

26. Revelare crimen proximi nisi vel alteri an mortale.

Excusat justa causa.

ipse sibi imputare debet, qui dolori causam dedit. Qui etiam satis novit hujusmodi effectum injurias consequi solere, nec curat propterea ab iis abstinere. Cavendum tamen ne mendax sit, falsaque relatio, neve intentio detrahendi, aut cupiditas vindictæ occultè sese immisceat, ac (ut Varii addunt) ne nomine tur persona delinquens, aliquidve aliud dicatur, quando id ad consilium, auxilium aut solatium non est necessarium.

27. *Dammum grave extrinsecum facit id esse mortale.* E contra satis constat peccatum fore mortale, si absque justa causa narretur defectus etiam uni soli, si inde damnum notabile proximo emergeret in alio genere, v.g. si is, cui revelatur, idcirco sit repulsurus alterum à publicis officiis aut beneficiis. At eatenus non foret mortale præcisè in genere detractionis.

28. *Immo etià hoc secluso est mortalis detraçtio.* Solum igitur difficultas est, an qui grave crimen proximi ex levitate aut loquacitate, vel ex amicitia familiari, aut saltem absque justa causa uni vel alteri manifestat, peccet mortaliter, etsi non sit periculum ulterioris divulgationis, & absit omnis alia circumstantia vitians?

Probatur. Resp. omnino videri quod sic. Ita communius Doctores, contra *Caietanum* & quosdam alios. Ratio est: quia possidere bonam existimationem in animo viri probi & prudentis, est simpliciter notabile bonum (malo enim uni bono, quàm decem malis probari) adeoque gravem injuriam ei infert ille; qui eum tali bono injustè spoliatur. Quod confirmatur: quia juxta omnes temerariè proximum judicans in re gravi peccat mortaliter; ergo etiam crimen occultum uni soli revelans: nam per judicium temerarium similiter tantum amittitur existimatio apud unum. Neque levitas seu temeritas judicii foret mortalis, nisi magnum bonum censeretur, quod amittit is, qui temerè judicatur; ideoque quando est levis res, etiam temerè judicans solum leviter peccat. Accedit, quod consequenter posset auditor detractionis apud se factæ citra periculum gravis culpæ ipsam permittere aut promoveri, cogitans se prudentem & taciturnum.

29. *Occurritur objectioni.* Nec difficultatem habet, quod quidam dicunt: non auferri famam, utpote constantem opinionem multorum: nam ipsam notabiliter lædit, eamque ex parte notabili aufert, scilicet opinionem seu existimationem in aliquo, ex qua & singulis singulorum aliorum opinionibus fama totalis integratur. Præterea in definitione detractionis per famam rectè intelligitur existimatio, præscindendo à multitudine: nam certè qui apud unum detrahit, saltem venialem detractionem committit, adeoque famam aufert seu lædit. Plura vide apud alios, signanter *Wiggers Tr. 4. c. 1. dub. 4.*

30. *Qui peccet auditor ad detractionem inducens.* Petes III. Qualiter peccet auditor detractionis? Resp. I. qui ita audit, ut interrogando, animando aut simili modo inducat ad detrahendum, æquè, immo magis peccat, quàm ipse detractor: quia non tantum pec-

cat affectu detractionis, ut ille, sed etiam peccato scandali, quatenus est alteri causa detrahendi. Et hinc peccat quoque contra justitiam tamquam efficax causa injuriæ, & tenetur ad restitutionem in defectum detractoris; si videlicet ejus inductio vel animatio putetur hic & nunc movisse detractorem, adeoque in damnificationem famæ proximi efficaciter influxisse.

Resp. II. Qui audiendo detractionem lætatur, etsi non inducat, neque ad continuationem excitet, peccat mortaliter contra charitatem, utpote gaudens de gravi malo proximi. Immo etiam suo modo contra justitiam, quatenus complacet sibi in actu injusto detractoris. Non tenetur tamen ad restitutionem, quia non est causa damni. Non peccaret autem mortaliter, qui solum delectaretur eloquentiâ seu gratiâ detractoris: aut etiam juxta *Lessium sup. dub. 4.* curiosâ cognitione factorum proximi, modò ipsam detractionem nec probet nec desideret. Quod postremum tamen non probat *Wiggers Tr. 4. c. 1. dub. 15.* eò quod hæc cognitio sit ipsa famæ diminutio in animo audientis, aut saltem illam necessariò causet, adeoque non satis appareat, quomodo possit quis gaudere de auditione quatenus causâ cognitionis, non probando famæ diminutionem connexam, quatenus de proximo nunc in se concipit malam opinionem.

Resp. III. Qui nec inducit, nec lætatur, non impedit tamen, quando absque notabili incommodo potest, peccat mortaliter contra charitatem, quando detraçtio est gravis, & non est alius, per quem videat eam impediendam. Lex enim charitatis obligat, ut quando commodè possumus, avertamus notabile damnum proximi, quod ipse omnino invitatus patitur.

Dixi quando absque notabili incommodo potest: nam si ex magna verecundia vel pusillanimitate non audeat resistere, ordinariè non peccabit mortaliter: quia nemo tenetur ordinariè cum magna sua difficultate damnum proximi impedire. Si tamen infamia foret valde atrox, & communi bono contraria, teneretur verecundiam & pusillanimitatem excutere. Similiter excusabitur non impediens, quando sibi timet aliquod aliud magnum incommodum, ut verbera, contumelias, aut quid simile. Idem apparet, si dubitetur seu non constet audienti, an res narrata sit publica, sive an justè vel injustè narretur: cum in dubio non debeat præsumi loquentis iniquitas. Idem quoque est, quando putat, vel auditores non credere detrahenti, vel suam monitionem non profuturam; ut si sit famulus, aut inferioris conditionis, aut aliàs nullius auctoritatis: tunc enim non tenetur contradicere, vel reprehendere, vel positivè pro fama alterius defendenda agere, sed sufficit ut quovis modo nolentem se exhibeat, aut ostendat dicta sibi

31. *Vel qui de ipsa lætatur.*

32. *Vel qui non impedit.*

33. *Quam excusent audientem.*

non

non placere, prout opportunum videbitur. Ad quod juvat hilaris quædam digressio, seu sermonis divertio, aut vultus quasi averſantis exhibitio, juxta illud *Prov. 25. Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.* Immo, quia experientia docet, aliud agendo detractorem magis excitari ad plura dicenda, eaque confirmanda, censet simpliciter *Marchant To. 2. Tr. 9. Tit. 4. q. 6.* auditorem, nisi sit superior vel persona respectivè gravis, ad amplius non teneri. Adde, interdum melius consuli proximo, dum permittitur progressus inceptæ detractiois; cujus dein falsitas melius ostenditur. Mala detractiois & modos illam vitandi vide apud *Chrysostomum Homil. 3. ad Populum Antiochenum.*

34. Defuncti etiam retinent jus ad famam.

Pro fine quæstionis notandum, famam communi judicio, etiam post mortem moraliter possideri, adeoque peccari posse revelando occulta crimina defunctorum, etsi inde heredibus seu amicis nullum damnum obveniat; in quos tamen frequenter etiam redundat hujusmodi infamatio. Immo post mortem maximè celebrantur opera laudabilia, quando non imminet elationis periculum. Quo spectat illud *Eccli. 7. Mortuo non prohibeas gratiam*; intellige sepulturam, suffragia, ac etiam nominis eorum honorificam defensionem. Quare sicut laudis & honorificæ recordationis, sic & obrectationis sunt defuncti capaces; quorum, veluti se defendere non valentium, obrectatores dixerunt Philosophi cum larvis pugnare. Metus quoque infamiæ post mortem est multis frænum coercens à peccatis, uti spes famæ stimulus ad virtutes, doctrinam &c. Immo ipsi damnati (in quibus naturalia manent integrâ) non privantur jure ad famam; etsi quidam contrarium sentiant: ut proinde falsa præsertim crimina iis imponere foret grave peccatum. Hinc patet non esse excusandos Historicos, qui valde infamia mortuorum crimina, sed omnino occulta, scriptis evulgant. Quamquam ob historiæ integritatem, communem utilitatem, publicam eruditionem, & terrorem aliorum, plusculum Historicis indulgeant quidam Doctores in prodendis criminibus defunctorum non omnino occultis. Ita *Soto, & Molina To. 5. disp. 28. & alii.*

Immo & damnati.

Historici qui excusabiles.

Q U Æ S T I O III.

An, vel Quando liceat imponere sibi Crimen Falsum?

35. Infamatio sui non est contra justitiam. Quando licita sit, vel non.

SUPPONO infamationem sui non esse contra justitiam, utpote destructionem rei, quæ est sub nostro jure seu dominio. Immo ad confusionem propriam, vel ob aliquam rationabilem causam, v.g. ad evadendos tormentæ cruciatus, respondendum judici legitimè interroganti, satisfaciendum pro criminibus, etsi mors sequatur secundum ordinem

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

juris, interdum est licita. Aliàs saltem est temeraria prodigalitas boni adeò ad vitam honestè ducendam opportuni. Immo grave posset esse peccatum, si fama sit officio ex justitia rectè administrando necessaria, aut si infamans inde fiat magis effrænatus ad peccata repetenda, si aliis inde detur scandalum seu occasio sequendi, si inde alii incurrant malam notam vel dedecus, si causâ jactantiæ de gravi malo id fiat. Aliàs per se loquendo non est grave peccatum, uti nec prodigalitas bonorum fortunæ; ut tenent Doctores passim: etsi Varii agnoscant gravem culpam contra charitatem, ut videre est apud *Wiggers Tr. 4. cap. 1. dub. 12.*

An per se loquendo sit grave peccatum.

DICO I. Non potest quis citra peccatum, saltem veniale (ut habet communis & certa doctrina) sibi falsum crimen imponere, ad evadendos quoscumque cruciatus, aut etiam mortem, aliàs intentandam; prout v.g. juridicè, esto per falsos testes, adeoque verè innocens, convictus de hæresi apud Tribunal Inquisitionis, si fateatur delictum & emendationem spondeat, liber evadit; si negat, morte plectitur. Ratio est: quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona; malum autem semper est mendacium. Ut proinde innocens sit animandus mortem potius per quoddam velut martyrii genus pati, amore virtutis & spe cumulatiissimi præmii, quam mentiendo Deum offendere.

36. Nec ad evadendam mortem potest quis sibi falsum crimen imponere.

A quo abstinendo sanctissime ager.

Dixi citra peccatum saltem veniale: etsi enim Nonnulli censeant oppositum esse peccatum grave, communis tamen Doctorum sententia id negat, quando confessio falsi criminis non cederet in præjudicium grave religionis, familiæ, communitatis, vel in scandalum; eò quod mendacium istud censeatur tantum officiosum, quatenus mentientem à morte liberat, etsi cum famæ (cujus dominus est, quamque pro conservatione vitæ perire patitur) præjudicio. Quod verò *Augustinus 1. de Civit. c. 20.* dicit: *Falsi testimonii non minus reus est, qui de se ipso falsum fatetur, quam si adversus proximum hoc faceret*; intellige, quia utrumvis agat, est reus falsi testimonii, etsi non æqualis utrobique sit culpa: utpote graviter injuriosa proximo, non autem sibi ipsi; ut explicat *Wiggers sup.* Deinde in certis circumstantiis, quando scilicet testimonium est perniciosum propriæ vitæ aut alteri bono necessario, est quoque grave crimen; etsi non in omni casu, quod *Augustinus* etiam non asserit.

37. Esto nèque graviter peccaret agendo.

Locus Augustini Explicatur.

DICO II. Ad evadenda tormenta, sive levia, sive quantumvis gravia, aut etiam ipsa morte intolerabiliora, non licet absque gravi peccato sibi imponere, seu confiteri falsum crimen, ob quod est morte plectendus. De tormentis levibus res est satis clara: eò quod teneatur quis mortem non commeritis sub gravi culpa vitam suam conservare, nèque morti aliàs ei tamquam causæ moraliter imputandæ exponere, non obstante aliquarum poenalarum sustinentiâ.

38. Ad evadenda levia tormenta graviter est illicitum imponere sibi crimen, ob quod est morte mulcandus.

39. De gravibus torturæ acerbissimæ cruciatibus, res est controversa inter Theologos. Nam Angelus, Silvester, Toletus, Lessius c. 11. dub. 7. n. 41. Bonacina de Restit. in part. d. 2. q. 4. p. 10. n. 6. & alii censent non esse culpam gravem (levis culpa ratione mendacii non potest negari: nisi quod quidam per viam restrictionis mentalis omnem culpam tollere referantur) eò quod mendacium istud appareat non esse perniciosum: live respectu vitæ propriæ; cum confessio ista solum tendat directè ad evasionem e tormentis, ipso confidente justis de causis permissivè se habente ad suam mortem: live respectu judicii, eò quod judex non habeat jus, ut reus cum tantis tormentis ei probet suam innocentiam; propter quod etiam nemo judicem sibi per hoc injuriam fieri queritur, sed potius commiseratione movetur re cognitâ. Ut proinde hæc opinio videri queat præferenda, non solum quia verior, sed etiam quia salutis miserorum, alias frequenter etiam quoad animam pereuntium, faventior.

40. Nihilominus conclusionem tradit inter alios Covarruvias, Navarrus, Molina, quos citat, & tamquam veriolem sententiam sequitur Wiggers sup. dub. 13. Similitet Lugo d. 14. sect. 10. n. 174. etsi oppositum censeat probabile, & posse ab eo, qui voluerit, in praxim deduci. Probat ex eo, quod talis censeatur sciens cooperari, & injuste causam præbere morti suæ (etsi judex inde justè moveatur, excusatus à formali injustitia per ignorantiam; quæ non prodest scienter falsum confitenti, & errorem in judice causanti) adeoque censeatur falso contra se ipsum testimonio quodammodo suicida. Sicut censeretur alium occidisse, qui ex simili falso testimonio per judicem neci adjudicaretur: contra quem idcirco nec tali casu, talive de causa, potest quis falsum testimonium loqui. Non magis autem est dominus vitæ propriæ, quam proximi: quidquid sit de fama. Ut proinde in talem etiam quadrare videatur solemne dictum Augustini 1. de Civit. c. 26. urgentis, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales (prout talis facit) nè incidat in perpetuas. Et l. 19. de Civ. c. 6. Si enim secundum istorum (Philosophorum scilicet Gentilium, mortem sibi inferri posse consentium, contra quos superius sanctus doctor egerat) sapientiam delegerit ex hac vita fugere, quam diutius illa sustinere tormenta, quod non commisit, commississe se dicit.

41. Ad idem facit Hieronymus Epist. 49. ad Innocentium de muliere septies icta, ubi refert duobus falsò accusatis de adulterina copula, cum præ tormentorum vi juvenis falsò confiteretur crimen, mulierem eum constantiâ superante, miserrimi juvenis ad primum statim ictum amputatum esse gladio caput, mulieris autem caput etiam septimo ictu amputari non potuisse. De isto autem præmittit: Infelicissimus juvenis volens compendio mortis longos cru-

ciatus vitare, dum in suum mentitur sanguinem, accusavit alienum. Ubi aperte asserit, talem iniquè & perniciosè mentitum esse in proprium sanguinem; etsi præterea peccaverit accusando alienum sanguinem innocentem. Subditque verba mulieris in tormentis Deum testem invocantis, non ideo se negare velle, nè pereat, sed ideo mentiri nolle, nè peccet.

Dices, potest quis confiteri crimen verum, 42. etsi propterea sit occidendus à judice, absque eo quod censeatur seipsum occidere, seu morti suæ cooperari, ad quam potius censeatur se permissivè habere: ergo similiter id censendum est in casu præsentis. Respondet Molina To. 5. d. 37. n. 18. Neg. Conf. eò quod in casu præsentis per falsam confessionem ponatur quasi in esse, quantum ad justam judicis opinionem, causa demeritoria & causativa mortis ob eam inferendæ, at confessio criminis veri solum sit conditio, sine qua non operatur mortem causa illius meritoria, scilicet ipsum crimen commissum, cujus substantia interim erat quoddam remedium contra causam mortis positam, sed latentem.

Sed contra facit, quod etiam in casu criminis veri accusator legitimus censeatur citra culpam causa mortis subsequutæ per executionem subsequentis sententiæ judicis, ideoque incurrat irregularitatem ob defectum lenitatis; ut proinde differentia non videatur ponenda inter confitentem crimen verum, & confitentem falsum, quantum ad rationem causæ. Quare aliter.

Respondetur, utroque casu posse quodammodo censerem cooperari suæ neci, sed uno injustè, altero justè. Nèque enim omnis cooperatio ad necem justè ab alio auctoritatem habente inferendam est mala, quin immo hanc licet procurare, petendo & desiderando rationabili de causa eadem, ut inferendam ab alio auctoritate prædito: at cooperari ad mortem reverà injustè inferendam innocenti, nullatenus licitum est, etsi per accidens excusetur judex ratione erroris per ipsum reum scienter causati. Plura de hac re vide apud Wiggers & Lugo locis citatis.

Petes, an falsò crimen proprium confessus teneatur adhuc sub mortali ad revocationem? Responderent Auctores opinionis mox refutata Neg. si timeatur prudenter renovatio tormentorum; idque non obstante perjurio fortassis commissio, quod jam transiit, & penitentia coram Deo delendum est, non retractatione. At inhærendo jam traditæ doctrinæ, respondendum est Affirm. quando videlicet per revocationem posset tolli aut impediri causa mortis iniquè posita, quam alioquin censeatur voluntariè continuare. Secus, si inutiliter seu absque prædicto effectu id fieret: tunc enim non est amplius in potestate causa mortis ejusque operatio. Quamvis juxta Molina sit consultum, fierique solitum, ut nihilominus in articulo mortis publicè innocentiam suam metu tormentorum falsà confessione

Si gravissimi sunt torturæ cruciatibus, va-
rii excusant à culpa
gravibus.
Fundamentum.

Opposita
nihilominus
sententia
præfer-
tur.

Probat ex eo.

43.
Responsio
secunda.

44.
An teneatur
innocens
falsam
confessionem
revocare.

feffione perditam occidendus testaretur. Quod etiam posset esse obligatorium in casu, quo ex falsa confessione sequebatur præjudicium famæ vel aliud damnum aliorum. Ita Lugo sup. n. 186.

Q U Æ S T I O IV.

Quomodo liceat revelare crimen proximi ad malum proprium vel tertii evitandum?

45. *Ad vitandum mortem licet revelare crimen proximi, etiam si secretum cognoscitur, non obstante infamia.*
Dico I. Ad evadendam mortem aut gravia tormenta licite detegitur occultum alterius crimen extra confessionaliter cognitum casu aut per commissum secretum, dum inde non sequitur, nisi ad summum detrimentum in bono famæ proximi. Ita Soto, Navarrus, Molina, Lessius & alii passim.

Probari solet ex Lessio c. 11. dub. 8. quia non tenetur quis cum tanto suo malo conservare occultatione veritatis famam proximi (idem est à fortiori de bonis fortunæ) uti nec abstinere à demonstrandis pecuniis alterius, quas apud se occultatas habet. Sed difficultas est, quod in præfenti casu non tantum non servetur, sed positivè tollatur fama proximi, quæ non nisi detectione criminis tolli potest.

46. *Veratio.*
Itaque contra Lessium fatendum id quidem; sed ulterius dicendum, quod fama licite tali casu tollatur, adeoque citra detractionem, sicut dum id fit ad impediendas iniquas alterius machinationes, similibusve justis de causis. Cujus ulterior ratio est, quod in casu criminis veri & occulti jus ad famam non sit ita strictum & illimitatum, sed justis & debitis de causis juxta dictamen rectæ rationis tolli frequenter possit: sic autem est similiter in præfenti. Rationabile enim omnino est, ut tam gravia mala possit quis à se avertere tali medio; immo irrationabile esset, id fieri non posse. Alioquin inter pecunias & famam est disparitas, quod illæ seu bona fortunæ, secus quam bona famæ, originaliter communia, per divisionem sic facta sint singulorum, ut conditio primæva quodammodo pro casu extremæ necessitatis reviviscat in ipsis; cum tamen fama alterius inviti citra injustitiam nequeat destrui per falsi criminis impositionem.

47. *Secretum non tam arctè obligat.*
Quantum ad violationem secreti commissi, non videtur istud acceptatum sub tam arcta obligatione, ut ne quidem tali de causa posset aperiri, sed sub obligatione moralis cujusdam & humanæ illius custodiæ: seclusa videlicet expressiori stipulatione, aut quæ ex circumstantiis merito colligi queat: aliàs secus censendum foret: si enim intentio se obligandi fuisset adedò generalis, esset consequenter obligatio observandi, utpote de re licita, & proveniens ex pacto mutuo.

48. *Alia limitatio.*
Intelligitur autem conclusio de secreto, & consequenti commodo particulari: si enim sit secretum reipublicæ vel exercitus, unde pen-

det bonum notabile aut pernicies ipsius reipublicæ, potius moriendum foret, juxta Doctores communiter.

Dico II. Præmissa sunt licita ad evadendam mortem aut graves cruciatus, etsi alteri ex detectione criminis immineret similis mali periculum. Ita Doctores passim. Ratio est: quia non tenetur cum tanto suo incommodo occultare veritatem, cujus notitiam sine cuiusquam injuria comparavit: eique periculo alter (qui justam non habet causam conquerendi) committendo crimen, aut communicando secretum (nisi arctius silentium sit stipulatus) se voluntariè exposuit; præsertim quando (ut ordinariè) secretum non fuit ipsi in utilitatem ejusdem communicatum.

Major autem difficultas est, an præmissa locum habeant in casu, quo per injuriam, v. g. vi vel fraude, cognovit quis alterius occultum crimen vel secretum?

Afferit Petrus Navarra, Lessius, & alii: eod quod, tametsi injuria sit ab aliquo commissa in extorsione secreti, scientia tamen comparata sit in dominio illius, qui proinde jus habet illà utendi in sui defensionem. Confirmatur à simili: nam equo furtivo licite postmodum in casu necessitatis uti possum.

Sed contrà facit, quod injustitia præterita non semper purgari videatur per subsequenter necessitatem; prout fit in bonis fortunæ, quæ sicut posses in necessitate extrema etiam per vim auferre, sic censetur præsens ablatio per supervenientem necessitatem purgari, quæ facit bona fortunæ communia. Quin immo merito videtur alter de eo conqueri, tam quod vi & injuriâ prius secreta ejus scrutatus sit, quam quod nunc illa in ejus perniciem vertat, ut se liberet, sicque novam injuriam addat præcedenti.

Quare oppositum apparet saltem regulariter æquitati consonum. Idemque tenet Soto, Navarra, Molina & alii, quorum Nonnulli fertur, expressius agunt de solo periculo vitæ alteri imminenti, quasi (ut indicat Molina, Navarrus, prout citat & sequitur Wiggers c. 1. dub. 14. in fine) dum solum esset periculum in rebus fortunæ, adhuc licita esset detractio, dummodo detegens sit paratus refarcire omne damnum.

Nec despiciet regula Cardinalis de Lugo sup. num. 101. & seqq. docentis tunc demum revelationem licere, quasi nimirum injuria non præcessisset, quando redactus es ad talem statum, in quo propter præsentem necessitatem posses eandem notitiam quovis modo, etiam aliàs injuriosè, v. g. interceptione litterarum &c. comparare. Ad quod utique non sufficit quævis causa me concernens, ob quam possem alioquin occultum crimen aperire (nè lata porta aperiatur inquirendis quævis methodo alienis secretis contra publicam quietem) sed quando ipse dominus secreti me vel alium innocentem iniquè vexat, aut ipse teneretur illud manifestare, aut quando id necessa-

48. *Idem censendum, etsi infamando simile malum immineret.*

49. *An hæc locum habeant, si notitia criminis sit injuriosè extorta.*

Sententia affirmans probatur.

Instantia in contrarium.

Sententia negans præfertur.

50. *Regula Cardinalis de Lugo notanda.*

cessarium esset ad bonum reipublicæ. Quibus casibus non putem facile ab aliis Doctobus negandum id posse fieri.

§ 1. DICO III. Potest quis manifestare crimen occultum proximi, quatenus hæc manifestatio est necessaria ad impediendum notabile damnum, siue temporale siue spirituale; inde alloquin innocenti impendens, v.g. novi Petrum esse furem, possum monere eos, quibus cohabitatur, ut sibi caveant. Deinde possum patefacere homicidam, si innocens esset condemnandus; immo ex charitate crimen manifestare teneor.

Ratio est: quia potest quis se & innocentem servare indemnem per moderatam defensionem; etiam cum detrimento invasoris in fama, ad quam, supposita veritate criminis, jus satis limitatum possidet. Deinde quisque habet jus proferendi in lucem, quod in sua cognitione abditum tenet, si ex illius occultatione aliis malum imminet: si enim id possit, ut sua, cur non ut proximi mala avertat, quem sicut se ipsum diligere debet? Unde ipse Salvator *Matth. 16. & Luc. 12.* occultam Phariseorum & perniciosam hypocrisim discipulis manifestavit, quatenus sibi ab eorumdem fermento caverent. Similiter Apostolus 2. ad *Timoth. 4.* scribit: *Alexander ararius multa mihi mala ostendit; quem & tu evita.* Sic & instrui possunt fideles, ut sibi caveant ab uno aut pluribus occultis hæreticis, vel suspectam & perniciosam in fide aut moribus doctrinam tradentibus; uti Christus *Matth. 7.* monet attendendum à fallis Prophetis, qui extrinsecus apparent oves, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quantitas autem damni, quod timetur, prudenti judicio æstimanda est, an videlicet hic & nunc sufficiat aperiendo occulto crimini.

§ 2. Dixi in conclusione, quatenus hac manifestatio est necessaria ad damnum impediendum: alioquin enim constat fore contra charitatem, quæ requirit vitari incommodum proximi, quando convenienter potest. Immo & juxta Doctores communius tunc erit contra justitiam, sicut contra illam peccat occidens invasorem, si eum, stringendo ensen, aut leviter percutiendo, satis repellere possit. In dubio, an malum alterâ viâ possit averti, licebit uti modo securiori, & crimen patefacere: quia causa innocentis in dubio est magis favorabilis, seu est plus ei favendum. Idem est in dubio, an sit revelatio profutura: si enim constaret quod non, tunc frustra fieret criminis revelatio.

§ 3. Dices, non tenetur invasus ex justitia fugere, etsi sic possit evadere vim invasoris; quem proinde moderatè se defendendo occidens vel mutilans non facit contra justitiam: ergo, licet aliter possit malum averti, non tamen etiam injustum erit id facere tali viâ, scilicet aperiendo crimen. Admittunt Quidam tamen, quando criminosus habet se per modum invasoris mei aut proximi, rerumve

ejus. Aliàs admittunt & ipsi fore contra justitiam; v. g. si revelo aliis crimen alterius, ut per ipsos emendetur, quem ego ipse emendare possum. Verum Resp. Neg. Conf. quia prior habet jus in tali loco manendi (saltem seu præcipue, si concurrat justa honoris defensio fugam vetans) neque ob malitiam alterius tenetur ex justitia eum deserere, aut à jure isto recedere. Quare defendere illud & se ibi potest moderatè. In casu autem consequentis potest utrovīs modo malum tollere, absque eo, quod cogatur discedere à jure suo sibi antecederet ad invasionem competentem: quia non videtur magis ab aliquo jure suo discedere, quando se per declinationem fori defendit, quam si per exceptionem contra testes, pandendo eorum crimina occulta, si utrovīs modo securè se eximere possit.

DICO IV. Licitum est detegere simulationem ejus, qui fictis virtutibus famam comparavit, quando cedit in aliorum detrimentum, ad illud scilicet impediendum; aliàs nequaquam licet. Prima pars satis constat ex allegatis conclusionibus præcedenti. Unde, si quis verbositate vel astu comparaverit nomen periti advocati vel medici, si mihi certò constat contrarium, potero id aperire iis, qui alioquin passuri sunt damnum in bonis vel corpore. Similiter possum manifestare pauperes simulatos, qui ex sua simulatione convertunt ad se eleemosinas cum detrimento illorum, qui verè pauperes sunt.

Secunda pars probatur: quia eadem videtur ratio de similibus hypocritis, quæ de occultis criminosis. Quod confirmatur: quia etsi fictè virtuosus non habeat jus, ut positivè judicetur esse probus; habet tamen jus, ut non judicetur esse improbus, aut non virtuosus, quam diu hoc exterius non patet, ac nemini nocet. Adeo ut Doctores passim contra *Adrianum* idcirco existiment esse non solum contra charitatem, sed etiam contra justitiam (quæ obligat non detegere, dum abest utilitas ad proprium vel proximorum bonum) detegere talem hypocritam, v. g. mulierculam verè pauperem, quæ simulat pietatem, ut obtineat eleemosynas. Vide *Lessium c. 11. dab. 10.* ubi tamen oppositam *Adriani* sententiam probabilem censet.

Petes, an pro lucro consequendo liceat alienum crimen pandere, v. g. si aliquot mileni aurei promittantur? Resp. per se loquendo, sic ut fama alterius perdatur merè pro lucro, Neg. Nam ut lucrum etiam longè excedens faciam, non possum alienum auferre, aut damnum alteri inferre: hoc enim maximam in universo perturbationem gigneret, dum quisque spe amplioris lucri aliena raperet. Et sic mercator magis industrius posset ab aliis quælibet rapere ad suæ negotiationis lucrosam exercitium. Per accidens autem, spectato bono communi & nè malum serpat ulterius, id aliquando non esse illicitum vide dicta de charitate *disp. XII. q. 6. n. 95.*

QUÆ-

Alia responsio.

§ 4. Simulatio innocentis nociva licet detegatur.

Corollaria.

§ 5. Secus si simulatio nemini noceat.

§ 6. Pro obtinendo lucro non licet detegere crimine proximi.

Q U A E S T I O V.

An publicitas criminis excuset à peccato Detractionis?

57. Quid publicum iure vel facto, quidve famosum.

NO T A publicum aliud esse iure tale, aliud facto. Illud dicitur, de quo constat per confessionem aut convictionem rei, vel per sententiam subsecutam. Quando autem per probationes aut sententiam condemnatoriam solum constat seu declaratur esse de crimine suspectus, tunc hæc ipsa suspicio est iure publica. Publicum facto dicitur, de quo evidenter apud non paucos constat esse factum, sic ut prudentis arbitrio nullâ possit tergiversatione celari. Huic accedit publica præsumptio, quando nempe non quidem de facto, sed de vehementibus seu sufficientibus indiciis sic constat. Quod factum alii famosum vocant. Tunc autem censetur juxta *Molina Tr 4. d. 31. n. 4.* res alicubi publica, adeoque fama in communitate amissa, quando ita limites secreti & occulti excedit, ut attentâ qualitate communitatis & hominum conditione, moraliter sit prudentis arbitrio ulterius diffundenda. His notatis.

58. Publicum per sententiam ubivis publicare licet.

In primis publicitas juris tribuit juxta communem sententiam facultatem ubique diffundendi notitiam criminis, quando de eo constat per sententiam publicam. Nam hæc facultas & infamia consequens est quasi pars poenæ, ac deservit bono publico. Ideoque solent judicia publicè agi, sententiæque solemnissimè publicari ac executioni mandari. Quare ipsæ etiam possent publicè ubique affigi, ac typis mandatæ ubivis distrahi, uti per judicem, sic & per alios.

59. Quid si publicum sit per confessionem vel probationes legitimas.

Quæ ratio cum non habeat locum in sola confessione vel probatione criminis, censet *Lugo d. 14. sect. 6. n. 72.* circa has procedendum, uti circa facta, adeoque si censeatur de iis satis publicè constare, posse propalari, uti alia, quæ habent præcisè facti publicitatem: qualis plerumque non deest in hujusmodi; cum interrogationes & confessiones fiant sæpè coram omnibus, nec ordinariè possint moraliter latere, quæ sic iure aguntur. Ideoque *Lessius c. 11. dub. 13.* & alii de his, uti de cæteris publicis per sententiam aut facto, sine discrimine loquuntur.

60. Quid si anticipetur paululum divulgatio iusta instans.

Quod si quoque moraliter constet, sententiam condemnatoriam paulò post ferendam, brevis anticipatio divulgationis non censetur graviter mala, uti nec graviter præjudicativa; prout idem *Lugo* censet *n. 79.* & rursum *n. 90.* referens *Molina*, *Lessium* & alios communiter sic sentire, sive instet evulgatio per sententiam, sive per famam, sive alio modo: nisi fortè ex ista anticipatione sequerentur interim gravia damna extrinseca, v.g. in divitiis, officiis &c. quæ proinde forent compensanda ab eo, qui sic anticipat, uti credit idem *Lugo sup.* Atque ita interdum fit de

expresso vel præsumpto proximi consensu; ut etiam falsum aliquod crimen de ipso ad lepidam tertii deceptionem mox tollendam dicatur citra gravem culpam, dum scilicet abest periculum omne remansuræ opinionis alteriusve mali. Sic etiam nonnulli explicant factum Christi prædicentis certò & proximè instans Petri & Judæ peccatum. Verùm Christus habebat famæ alienæ dominium: nec deerat illi causa gravissima, quòd scilicet constaret discipulis ipsius Christi divinitas, præscientia & spontanea passio.

Dixi notanter, per sententiam publicam: quandoque enim condemnatio & punitio non egreditur certos limites, etiam ex voluntate judicis aut punientis, prout fit in familia, collegio, religione. Undè crimen v.g. Religiosi etiam condemnati, qui non ejicitur ab Ordine, propalare extra Religionem, si extra illam non sit aliâ viâ publicum, est contra justitiam; ut notarunt *Molina sup. disp. 33. n. 7.* *Lugo sup. n. 73.* & alii.

Secundò, publicitas absoluta facti etiam excusat divulgantem alterius crimen publicum, juxta receptam Doctorum sententiam. Nam taliter criminis amittit jus ad famam; ut pote fundatum aliàs in occultatione jam cessante. Quin immo videtur ipse suam famam prodegisse, juriq; ad illam cessisse, in talibus circumstantiis crimen perpetrando. Idemque confirmat communis hominum apprehensio, quorum nemo censet se iniquè agere, referendo facta publica, aut etiam ad alia loca scribendo. Undè in novis publicis imprimuntur & ubique divulgantur quævis & ubivis facta publica. Idemque faciunt Historici à nemine propterea improbat. Quare finè injuria juxta receptam Doctorum sententiam contra Nonnullos, refertur crimen publicum alicui personæ ibidem id ignoranti, etsi fortè numquam postea didicisset, eò quòd v.g. sit ab hominum confortio penitus semota. Quæ utique habet fas diceri & audiendi, quæ sunt publica. Idemque censent de extraneis ad locum adventantibus.

Notant tamen varii Doctores (estque indubiè saltem saluberrimum consilium) abstinendum esse à relatione criminum alibi publicorum in locis remotioribus, ad quæ facilè non esset notitia perventura defectu commerciorum; quasi id foret saltem contra charitatem, si delinquens ibi sit & putetur mansurus bonæ famæ (quæ est utique divisibilis) immo (ut Nonnulli addunt) etiam contra justitiam. Quod tamen plures negant, ob absolutam carentiam juris ad famam. De quo vide *Lugo d. 14. sect. 6.* fusè excusantem hujusmodi narrationes ubivis fiant.

Aliud est de crimine publico secundum quid & limitatè, v.g. in Monasterio vel Collegio: nam ibi publicum non potest etiam extraneis ad monasterium v.g. accedentibus referri (ut tamen possunt referri extraneis Locum v.g. accedentibus, quæ sunt ibi publica)

61.

Sententia limitatè publica non tribuit facultatem ulterius divulgandi.

62.

Publicitas absoluta facti quæ excuset.

63.

Publicitas secundum quid v.g. in Collegio non excusat.

blica) nam communitas ista, veluti quædam persona ficta, retinere censetur notitiam istam tamquam propriè dictum secretum respectu aliorum. Sicut etiam Senatus potest habere quædam inter Senatores publica, respectu aliorum secreta.

64. *Quid si infamis bonam famam oblitteraverit.* Quod si antea infamis, postea bene vivendo famam bonam recuperaverit, censent Doctores plurimi, non posse crimen præteritum revelari, etiam si infamia: et si *Lesius* & alii dicant solum repugnare charitati. Ratio assignatur: quod per hoc non tantum destruitur fama vetus, sed & præsens, quam de jure possidet, eaq; velut inutilis reddatur. Secus fortè videri posset, si fama noviter acquisita posset relinqui intacta; vel si crimen necdum esset oblitteratum. Alioquin supposita perfectà oblivione, censet omnino *Lugo sup. n. 85.* crimen rursus redire ad pristinum statum occulti; veluti si Deus illius memoriam e cordibus hominum miraculose abstulisset; quo casu propalans, videretur injustè agere. Excipit tamen crimen publicum per sententiam, etiam quoad ipsam personam (secus si persona v.g. larvata esset punita publice) eò quod facultas divulgandi per judicem semel concessa adhuc irrevocata maneat.

65. *An factum injustè publicatum, ulterius citra injuriam spargatur.* Petes I. An si crimen proximi per injuriam factum sit publicum, possit ulterius spargi citra injuriam? Resp. Si falsum sit crimen, indubiè non posse, sed quemvis teneri ad restitutionem; cum jus innocentis ad suam famam maneat integrum quoad omnes & singulos. Si verum sit crimen, adhuc non posse citra injuriam alterius spargi, censent *Petrus Navarra* & alii, eò quod videatur primæ injuriosæ infamationis consimilis propagatio & continuatio. At rectius *Lesius c. 11. dub. 13. Lugo d. 14. sect. 5.* & plures alii contradicunt, eò quod supposita publicatione quacumque cesset jus ad famam, utpote, seposita innocentia, fundatum in eo, quod crimen sit occultum: quo titulo cessante procedit jus aliorum discendi publicam veritatem, & statum seu qualitatem alterius, nè decipiantur, & ut sciant, qui se cum eo gerere debeant. In praxi saltem non solet ad distinctionem istam attendi, sed solum an sit publicum; immo quâ ratione publicatum sit, plerumque posteriores divulgatores ignorant.

66. *An infamis de uno crimine possit infamari de alio.* Petes II. An infamis in una materia possit ulterius infamari in aliis? Resp. I. citra gravem culpam posse infamatum de crimine principali, ulterius de minis principali, vel de crimine ordinariè annexo infamari, v.g. dicendo de ebrioso, quod fuerit rixatus cum uxore, quod sit incurius circa familiam &c. quia non censetur nova aliqua infamia irrogari. Attendendum tamen, an tale crimen ita sit connexum, ut non censeatur notabiliter infamiam augere. Ita *Lesius sup. dub. 14. Malderus Tr. 7. c. 1. dub. 7.* & alii.

Resp. II. Infamatum de uno crimine infamare de aliis non connexis, est non solum

contra charitatem, sed etiam contra justitiam. Ita communiter Doctores. Ratio est: quia fama non est quid simplex, sed constat pluribus velut partibus diversæ rationis, quarum una sine alia retineri potest. Unde si amiserit jus ad famam in uno genere virtutis, non ideo amisit in alio. Si quis tamen foret tam sceleratus & infamis, ut appareat eum esse vacuum omni timore Dei & honestate, non videretur grave talem infamare de aliquo crimine, saltem inferiori; talis enim velut per omnem virtutis materiam amisit famam suam, ideoque ex relatu alicujus inferioris criminis vix censeretur ejus infamia augeri.

Q U Æ S T I O VI.

De Restitutione Famæ.

67. *Obligatio restituendi famam.* CERTUM est etiam in bonis famæ locum habere per se loquendo dictum *Augustini Epist. 54. Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Et patet ex apertis principiis justitiæ commutativæ, quæ exigit, ut quisque ad æqualitatem habeat, quod sibi injustè ablatum est. Immo non est improbabile aliquid judicio prudentis debere specialiter restitui pro eo, quod alter tanto tempore caruerit odore bonæ famæ, & subjacuerit factori infamiæ; eò quod videatur damnum hoc æstimabile, nec satis per restitutionem famæ compensatum. Communis tamen sententia & praxis hanc obligationem non agnoscit, nèque videntur infamati hujusmodi compensationem exigere. Videri potest *Molina Tr. 4. d. 42. Lesius c. 11. dub. 17. Lugo d. 15. sect. 2.*

68. *Et damnum injuriam infamationem consequentiam.* Nèque sola damna famæ, sed etiam alia damna interdum falsam infamationem, adeoque actionem iniquam consequentia sunt integre reparanda, juxta Doctores communiter. Non quidem quanti officium v.g. vel beneficium jam obtentum valeret (nisi quis fortè obtento ideo privatus fuisset) sed quanti valebat spes obtinendi. Idemque eadem de causa Doctores passim censent, & verius putat *Lesius c. 11. dub. 19.* de injusta patefactione criminis veri (quod tamen non reddat ipsum officio indignum seu inidoneum) nam qui dat causam damni, damnum ipsum dedisse videtur: et si soto apud *Lesium sup.* (qui putat non improbabile) censeat solum partem compensandam arbitrio boni viri, eò quod damnum carentiæ officii non tam proveniat à manifestatione, quam ab ipso crimine. Verum manifestans moraliter est causa, cur hic & nunc ratione criminis consequantur damna; cum alioquin crimen occultum planè, sit quasi non esset.

69. *Obligatio infamanti an afficiat heredem.* Obligatio porro restituendi famam (secus est de damnis realibus, si quæ consecuta sint) veluti merè personalis instar obligationis voti, non afficit hæredes; qui similiter non tenentur reparare honorem alterius à defuncto læsum. Ad hæredes enim solum transeunt jura

jura & bona externa, solaque debita in illis. Unde etiam si ipse hæres defunctum infamasset, teneretur, non obstante beneficio vel jure successionis, famam reparare: nèque possunt hæredes super jure defuncti ad famam transigere. Quamvis, sicut actionem injuriarum à defuncto coeptam possunt prosequi, aut etiam inchoare, sic possit infamans ad redimendam vexam cum ipsis transigere dato pretio pro desistentia ab actione in foro externo. Si autem hæredes ex infamatione defuncti etiam forent injustè passi in sua fama, eatenus his quoque deberetur reparatio. Denique iisdem facienda compensatio damnorum realium, si quæ secuta sint, & infamatus jam obierit.

An hæredes infamati possint de super transigere.

70.

An infamatio citra formalem culpam facta obliget ad restitutionem.

Concernit etiam obligatio restituendi, si absque notabili incommodo proprio fieri possit, illum, qui inculpabiliter alteri detraxit, v.g. inadvertenter, ut supponens esse certum & publicum; idque non solum ex officio charitatis, sed probabilius quoque ex justitia; veluti quis adhuc detinens rem alienam, seu in sua potestate constitutam. Quemadmodum etiam, qui ex errore dixit falsum testimonium, tenetur, si commodè potest, ex justitia errorem deprehensum revocare; alias censebitur injurius, & in foro exteriori punibilis. Adde infamiam jugiter serpere instar incendii: tenetur autem quis causam incendii inculpabiliter positam, postquam adverterit, ex justitia amovere, si commodè possit.

71.

An superior teneatur ad restitutionem famae per subditum injustè ablatam.

Quæritur etiam specialiter, an superior in defectu subditi teneatur restituere famam per subditum injustè ablatam? Est autem verior responsio negativa, non solum si absente, sed etiam si præsentem nec impediens superiore, fiat detractio, dummodo tempore suo infamantem cogat ad restitutionem debitam, aut infamato conquerenti jus dicat, infamatoremque puniat. Et quamvis ex justitia vel officio teneatur superior hic & nunc impedire peccatum detrahentis subditi; id tamen intellige, in bonum spirituale ejusdem, non autem in bonum famæ infamati. Si tamen infamia redundaret in notabilem propriæ communitatis infamiam, admittunt Doctores passim teneri illam ex justitia impedire, & non impeditam in defectum principalis reparare; utpote non minus famam, quam bona quævis externa suæ communitatis ex officio obligatum conservare.

72.

Restitutio famae quam rara.

Verendum nihilominus, nè restitutio famæ debita sit justò rarior. Immo monet Marchant To. 2. Tr. 9. Tit. 4. q. 5. quod quamvis universum genus hominum hoc pessimo vitio linguæ sit plenissimum, paucissimi sint, qui debite illud æstiment, pauciores, qui debite de illo conterantur, vix ullus, qui famam restituat. Unde pro praxi consulendum securius ut offensus Dei amore injuriam remittat.

73.

Quis restituendi modus in crimine vero.

Modus autem restituendi famam pro foro conscientiae relinquitur judicio prudentis viri aut confessarii, attentis omnibus circumstantiis formando. Et quidem, si detractor vera

imposuit, non debet dicere se esse mentitum, ut Doctores passim notant. Quare assignant Doctores alios modos, v.g. dicendo se male & iniquè dixisse, proindeque rogare, ut malam opinionem deponant (quod apud simplices uluvenire, apud alios nocere posset) vel extenuando veritatem dictorum, quod nempe non sit facile fides similibus relationibus, plerumque falsis, adhibenda; vel læsum aliunde laudando, beneficioque, promotione honorificâ, aut simili officio contrario præveniando. Quibus addi potest æquivocatio seu ambiguitas prudenter miscenda. Quod si congruus restituendi modus non appareat, impossibilitas excusat à restitutione.

Si crimen falsum fuerit impositum, per se loquendo opus est revocatione, etiam (si opus) probandâ per testes, aut juramentum; ut sic nimirum efficaciter tollatur damnum datum, ad quod justitia obligat. Quare etiam cum famæ propriæ (nisi fortè excessus valde notabilis obligationem suspendat) præjudicio tenetur quis famam alterius sic ablatam restituere. Rectè autem facit detractor, si in ponderanda restitutionis obligatione & modo consideret, quid secundum rationem vellet sibi fieri ab alio, si ab eo in simili rerum statu & circumstantiis læsus foret. Hæc enim regula est conformis, uti charitati, sic justitiæ.

Et quidem debet famam per se loquendo (etsi moralis impossibilitas excusare possit) restituere juxta communem sententiam non tantum apud immediatos auditores, sed in horum defectum etiam apud alios, quibus hi crimen præsertim falsum manifestarunt, veluti causa moralis mediata etiam istius damni famæ; nisi fortè stipulatio silentii prævia fuerit, aut moraliter certò supposuerit referens auditorem non divulgaturum, quasi damnum istud tunc censeatur non prævisum, sed fortuitum. In qua inadvertentia, vel ulterioris divulgationis consequentis ignorantia, aut in impossibilitate morali, aut quia supponitur, reparatione factâ apud auditores, hos in se suscipere munus ulterius reparandi apud auditores suos, fundari potest praxis conformis oppositæ sententiæ, quam è nostris tenent Faber 4. d. 15. q. 3. d. 53. c. 1. n. 37. (ut refert Lugo disp. 5. sect. 2.) Poncius disp. 52. q. 8. n. 46.

Non tenetur tamen in bonis altioribus pati jacturam v.g. vitæ aut membrorum; ut satis patet. Idemque Doctores passim censent de jactura bonorum inferioris ordinis, scilicet fortunæ: quemadmodum pro vita non debent restitui aliqua bona famæ aut pecuniæ. Et videtur consonum praxi. Varii nihilominus censent locum esse pecuniariæ (quam circa pauperes suadet æquitas) compensationi. Quare à fortiori locus esset hujusmodi transactioni in ordine ad redimendam obligationem restituendi (quod etiam admittit Lessius c. 11. dub. 25. quando scilicet restitutio est possibilis; ad impossibile enim non est obligatio) uti & pro cessione actionis injuriarum, si illa com-

74.

Quis in crimine falso.

Nota.

75.

An restitutio facienda etiam apud auditores mediatos.

76.

An facienda cum jactura in bonis alterius ordinis.

competat infamato) posset quis aliquid cum eodem pacisci.

77.
*Excusantia
à restitu-
tione.*

*An idcirco
refricanda
memoria, si
delictum, sit
oblivioni
traditum.*

A restitutione excusat in primis, si re ipsa non sit damnum infamiae subsequens, v. g. quia infamator erat nullius fidei (quod saepe accidit) vel quia audientes similia sciebant, sic ut infamia non sit moraliter aucta. Item si crimen aliunde factum sit publicum citra detractoris influxum; vel si fama aliunde sit recuperata; vel infamia prudenter existimetur abiisse in oblivionem. Ubi advertendum tali casu plerumque nocere potius refractionem criminis manifestati, praesertim si verum sit. Ut proinde criminis veri memoria plerumque renovanda non sit. Quia tamen periculum esse potest reviviscentiae, prudens arbitretur, quid fieri ex pediat hic & nunc, praesertim si fallum fuerit crimen impositum. Praeterea excusat restitutionis impossibilitas, aut si fieri nequeat sine periculo vitae. Addit *Lessius c. 11. dub. 26.* referens ita sentire *Covarruvias, Soto, Corduba, Toletum* & alios, periculum amittendae famae, quae sit longè majoris momenti. Quod tamen negat *Wiggers c. 2. dub. 4.* eò quod debitum pecuniarium ex delicto sit etiam cum longè majori detrimento restituendum (et si possit ad tempus differri) si non sit spes aliter ipsum posse restitui. Item excusat justa condonatio, facta nimirum ab eo, cuius infamia non redundat in alios. De quo vide *Lessium sup. dub. 24.*

78.
*Compensa-
tio qui ex-
cuset.*

Denique excusat compensatio; ut si ab eo, quem infamasti, sis pari modo infamatus juxta *Lessium dub. 25.* & alios passim; eò quod, etiam si per reciprocam infamiam non tollatur damnum per te illatum, sicut per incensionem domus tuae non reparatur damnum à te illatum per combustionem domus alienae (secus quam debitum pecuniarium tollitur per alterius reciprocum & aequale debitum) tollatur tamen debitum satisfaciendi; propter compensationem, donec nimirum alter velit suum quoque damnum reparare. Ut proinde hic suo modo locum etiam habeat quod (ut dicitur *c. Tua fraternitas de adult.*) *paria crimina compensatione mutuâ deleantur.* Quamvis si absit mutuus consensus seu conventio, peccet, qui ex sua parte non vult restituere, dum potest. Quamvis item propter infamiam tibi irrogatam, non sit fas, utique te ipsum vindicando & malum pro malo reddendo, alterum pariter infamare (ut nec incendere aedes alterius, qui tuas incendit) nisi fortè defectus alieni exceptione possis te, & non aliter, ab infamia protegere, seu illam avertere.

Q U A E S T I O VII.

De Restitutione Honoris.

79.
*Quibus
modis leda-
tur honor.*

HONOR læditur convitiis, impropriis, irrisione, illusione, subsannatione, infictione alapæ, similibusque signis contumeliosis seu vilificativis; sicut enim per signa ex-

cellentiae protestativa alterum honoramus, sic per oppolita, quibus vilitatem, nostrumque erga alterum contemptum testamur, eundem inhonoramus. Improperium superaddit convitio, quod defectus alteri in faciem obijciatur, cum convitium (quod alioquin variè sumitur) possit etiam in absentia proferri; alterum v. g. appellando furem, nequam, spurium, gibbosum &c. Irrisio est, quando quis risui aut ludibrio exponitur sive in praesentia, sive in absentia. Quae si fiat motu membrorum corporis, puta nasi vel capitis, dicitur subsannatio. Ludibrium denique deceptivum dicitur illusio; quam passus est Christus velatus à ministris eum cædentibus ac dicentibus, *Prophetiza &c.*

Aliud autem est lædere alterius honorem seu dignitatem, aliud omittere honorem alteri debitum: illud enim est contra justitiam, hoc autem per se tantum est contra observantiam. Dico per se: quia si purae omissioni conjuncta sit contumelia interpretativa, erit etiam contra justitiam; ut si aliis honorantibus prælatum prætereuntem, unus sine ullo honoris signo eum impudenter respiciat.

Quando itaque contumeliae sive inhonorationi juncta est diminutio famae seu existimationis, ipsa indubiè est redintegranda. Immo quamvis existimationi apud alios nihil decesserit, nèque aliud damnum sit illatum, v. g. quia occultè fuit honor læsus, adhuc est communis doctrina, esse obligationem restituendi; abstrahendo à quaestione de nomine an sit dicenda restitutio (ut Plures loquuntur) an potius satisfactio, ut alii. Ratio assignari solet, quod ex inhonoratione præterita censeatur damnum remanere, donec satisfactio præstetur, aut per vindictam legitimam compensetur. Labes enim quaedam per contumeliam dignitati alterius irrogata censeatur eòusque permanens, ob quam proinde inhonoratus interea contristatus & offensus manet. *Molina* tamen *Tr. 4. disp. 46.* contendit, non relinqui peractâ inhonoratione, proprie aliquod damnum restitutioni obnoxium, supposito, quod existimatio manserit integra. Nihilominus reparationem, quam alii Doctores specificant esse necessariam, ipse *Molina* non negat, nèque negare potest: nam esto aliud non remanserit damnum, saltem est verè illata injuria; quae saltem satisfactionem postulat, si nolis vocare restitutionem.

Fit autem hæc restitutio seu satisfactio per quamdam reverentiae exhibitionem, ac debitam alterius excellentiae recognitionem, per quam censeatur ipsa restitui loco pristino. Estque ille modus adhibendus, quo prudentis judicio censeatur satisfactum honori violato. Qui quidem modus juxta diversas conditiones offendentis, offensi, ipsiusque offensionis est diversus. Unde plures solent assignari, nempe honorifica & amica salutatio, invitatio ad mensam, cessio loci honorifici, aut expressior culpæ recognitio, veniæque petitio. Qui quidem

*Quid con-
vitiū Im-
properium,
Irrisio Sub-
sannatio,
Illusio.*

*Honorem
lædere &
non exhibe-
re, qui dis-
tinguan-
tur.*

80.
*Ejus repa-
ratio qui
necessaria.*

81.
*Qui modi
reparandi.*

quidem est efficacissimus satisfaciendi modus respectu superiorum, & interdum pro exigentia injuriæ etiam respectu æqualium adhibendus, videturque saltem regulariter sufficiens in foro conscientie, si fiat coram illis, coram quibus irrogata est contumelia, tametsi offensus veniam negaret.

82.
Specialior
humiliatio,
an inter-
dum debita
ante senten-
tiam judi-
cis.

Possit nihilominus injuria viro v.g. nobili illata esse tam atrox, ut major humiliatio, v.g. veniæ petitio flexis genibus, aut fune ad collum ligato, censeatur necessaria ad æqualitatem satisfactionis, ut fatetur etiam *Lessius c. 11. dub. 27.* etsi censeat ad hoc non obligari alterum ante sententiam judicis, quasi jure Gentium receptum sit, non teneri quemquam sponte etiam pro gravissimis injuriis, nisi ad veniæ petitionem cum signis doloris. Hoc tamen universum acceptum negat *Rebellus*, ut citat & sequitur *Lugo sup. num. 57.* eò quòd satisfactio ad æqualitatem debita ex natura rei, non exigit sententiam judicis. Ad veniæ tamen petitionem non tenentur saltem ordinariè superiores respectu inferiorum (idem

solet dici de nobilibus respectu omnino plebeorum: qua in re attendendus quoque usus locorum & sensus communis) sed iis satisfacere possunt aliis modis præmissis juxta pruden- arbitrium. Unde *Augustinus Epist. 109.* Monialibus præscribens regulam docet, non exigi à superioribus modum correctionis in verborum duritia excedentibus veniæ petitionem, nè dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas, ut idem *Augustinus* ait ibid.

Pro fine nota, quòd si ipse offensus vindictam sumpserit, v.g. vulnerando in facie eum, à quo alapam acceperat, juxta communem opinionem & hominum usum (teste *Lugo disp. 15. sect. 4. n. 59.*) prius offendens ab ulteriori satisfactione est liber, siue quòd offensus videatur hanc remittere, ac pro ea vindictam illam acceptare, siue quòd patiens toleratio hujusmodi vindictæ censeatur in prius offendente sufficiens signum recognitionis prioris culpæ.

83.
Sumptio
vindictæ an
excuset
prius offen-
dentem.

DISPUTATIO OCTAVA.

De Injuriis in bonis Fortune ac Restitutione.

QUESTIO I.

Quid Furtum, An & Quando sit grave Peccatum?

1.
Quid Fur-
tum.

Damnifi-
catio citra
commodum
damnifi-
cantis im-
propræ fur-
tum

DICO I. Furtum est occulta acceptio rei alienæ, invito domino; subintellige, rationabiliter. Unde non committit furtum, qui in extrema necessitate aufert rem alienam, licet dominus dissentiat: quia est irrationabiliter invitatus. Sub acceptione etiam hic comprehenditur detentio, quæ est instar acceptionis: quia acceptio & accepti detentio moraliter censentur eadem actio. Per hanc partem excludi potest damnificatio, quam absque proprio commodo quis alteri infert; ut dum quis domum alterius, etsi occultè, incendit: quia non est tam acceptio, quàm destructio rei alienæ. Unde nec talem solent nomine furis homines appellare.

2. Debet autem acceptio esse occulta, scilicet ex intentione accipientis. Unde si quis rem alienam auferret domino quidem vidente, sed hoc auferens ignoraret, committeret furtum, non rapinam: rapina siquidem est violenta acceptio rei alienæ domino invito, videlicet sciente & vidente ipso, & quantum in se est reluctante. Et hinc excluduntur injuste accipientes per usuram & alios iniquos contractus, qui propriè non vocantur furta, etsi in re nihilò sint meliores: in iis enim non intendit contrahens auferre aliquid domino nesciente, etsi non cupiat injustitiam contractus adverti, sed rem domini sibi vendicet

Quid Ra-
pina.

Iniqui Con-
tractus, qui
differant à
Furto.

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

sub specie justitiæ, eum fraude circumveniendo. Unde hos contractus quidam vocant furta fraudulenta, sicut rapinas furta violenta. Furtum autem propriè & simpliciter dictum vocant occultum.

Sic dicun-
tur furta
fraudulenta,
Rapina,
violenta,
propriè di-
cta, occulta.

Suntque omnia (sicut & quævis alia damnificatio injusta in bonis proximi) prohibita per præceptum Decalogi: *Non furtum facies;* ubi prohibetur quælibet injusta ablatio rei alienæ invito domino, omnisque damnificatio proximi in bonis fortunæ, juxta communem interpretationem; signanter juxta *Augustinum q. 71. in Exodum* dicentem: *Furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permittit, qui furtum prohibuit, sed utique à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi aufertur.*

3.
Omnia pro-
hibentur
per illud:
Non fur-
tum facies

Petes, quomodo differat Plagium à furto? Resp. crimine plagii teneri, qui dolosè liberum hominem invitum capiunt, emunt, vendunt, celant, vincum habent; aut etiam servum alienum siue ancillam dolo malo abducunt, vendunt, emunt, celant, retinent, coercent, ut videre est ff. *ad L. Fabiam, de plagariis.* Unde non coincidit cum furto: cum hominis liberi, veluti non habentis dominum à quo possidetur, non sit furtum. Crimen tamen plagiatûs commissum circa servum vel ancillam, cum is censeatur pecunia domini seu heri, & possideatur veluti bonum fortunæ, est verum furtum, dum scilicet abducitur animo illum lucrificandi. seu causâ utilitatis temporalis, quæ utique ad dominum spectabat.

4.
Quid Pla-
gium, &
qui differat
à furto.

DICO II. Furtum est ex genere suo peccatum

G g

Furtum est
ex genere
suo mor-
tale.

Levitas
materia fa-
cit, ut sit
veniale.

Nota pro
praxi.

6. Quæ gra-
vis materia
furti.

Prima opi-
nio probabi-
lior refer-
tur & pro-
batur.

7. Varii eam
defendendi
modi.

Opinio sta-
tuens au-
reum.

Excusantur
Nonnulli
veteres Au-
ctores.

Opinio sta-

catum mortale. Patet ex 1. ad Cor. 6. Neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt; & aliis Scripturæ locis.

Dixi ex genere suo: nam parvitas materiæ excusat à mortali, non tamen ab omni peccato. Unde furtum cujuscunque rei levis est veniale, si reverà furtum sit, id est, si fiat domino rationabiliter invito: estque restituenda res, si præsumatur dominus id velle, ipsaque possit commodè id est sine magno sumptu vel molestia restitui.

Frequenter tamen fit, ut committentes parva furti habeant animum majora commit- tendi, si adesset occasio: ideoque subinde, immo sæpè pœnitentes de hoc examinandi sunt: nam ratione malæ intentionis tunc peccant mortaliter, parati ac desiderantes auferre tantum, quantum invenire aut acci- pere potuerint.

In determinanda autem gravi materia fur- ti seu sufficienti ad mortale, mirè variant Do- ctiores, qui in duas classes generales dividi possunt. Una est eorum, qui probabilius cen- sent taxationem istam esse faciendam atten- dendo solum, quæ quantitas in bonis fortu- næ communi & morali judicio æstimetur notabilis, sine respectu ad diversa genera per- sonarum, sed nudè & simpliciter: eò quòd gra- vitas peccati in furto propriè dicto æstiman- da sit ex affectu possidendi rem alienam, uti- que notabilem, domino simpliciter invito, si- ve is parvum, si- ve magnum incommodum inde sentiat. Quòd autem dominus rei dives sit vel pauper, non facit ad gravitatem inju- riæ, sed ad majorem læsionem charitatis.

Quo posito censet Wiggers Tr. 3. c. 1. dub. 2. improbable, esse mortale furtum medii regalis (Regalis autem apud Hispanos est, quod apud Italos Julius, apud nos Solidus, vulgò schellingus) aut integri, aut unius cum medio, aut duorum regalium (quod Varii va- riè senserunt) eò quòd talis summa non pos- sit censeri simpliciter & sine respectu ad mi- seriam personarum quid, notabile in bonis fortunæ. Quare consentit illis Doctoribus, qui existimant ad notabilem quantitatem in furto requiri duos vel ad minus unum au- reum (quod postremum non omnino displicet) seu scutum italicum, aut tres florenos brabanticos, vel aliam rem istius valoris in locis, ubi ea est pecuniarum abundantia, qualis hodie in nostris & vicinis regionibus; moraliter, non præcisè id accipiendo, ut non censeatur mutari quantitas, etsi forsan ali- quot stufferi sint minùs. At ubi foret ea rari- tas, qualis etiam olim hìc fuit, dum modius frumenti æstimabatur regali cum medio, vel duobus regalibus, potuisset sufficere etiam unus regalis. Unde Auctores similibus tem- poribus seu locis scribentes, non tam impro- babiliter, ac primà facie apparet, regalem, aut etiam medium pro materia gravi furti posuerunt.

Multis tamen taxatio unius aurei apparet

nimis excessiva: quibus proinde (sicut & mi- ni) placet non improbabiler taxatio merce- dis diurnæ honesti operarii, vel unius flore- ni: eò quòd similiter res notabilis videatur, quâ mediante potest honesta persona sibi providere de victu diurno.

Patentur quoque omnes, furem (nisi in- culpabiliter non præviderit) graviter sæpè delinquere, auferendo res etiam minoris aut quasi nullius pretii, si dominus pauper inde conjiciatur in magnas angustias, v.g. famis, vel in alio genere damnificationis externæ, si auferendo à mechanico v.g. acum, subulam vel aliud instrumentum necessarium, faceret eum diétas suas perdere. Unde si fuisset im- posita excommunicatio, aut reservatio con- tra mortale furtum, talis non tenetur censurâ aut reservatione, veluti qui non commisit grave furtum propriè loquendo.

Secunda classis eorum est, qui cum Joanne Medina probabiliter sentiunt materiam gra- vem furti statuendam esse prudentum judicio pro varia personarum, locorum, & tempo- rum qualitate ac singularum rerum æstima- tione: eò quòd in genere illa materia sit gra- vis, cujus ablatione immediatè, seu seclusis extrinsecis, censeatur inferri nocumentum notabile domino rationabiliter invito: nocu- mentum autem & consequenter dissensus do- mini sit non idem in omnibus. Quod conse- quenter specialius determinando plures sta- tuunt pro materia gravi unum aureum (aliqui duos) respectu hominis prædivitis, quatuor regales respectu mediocriter divitis, duos re- spectu mechanici, unum denique, vel me- dium regalem respectu pauperis. Lugo d. 16. sect. 2. n. 28. assignat aureum respectu magna- tum, sex vel septem argenteos respectu divi- tum, quatuor respectu artificis, ordinarium stipendium diurnum fossoris respectu paupe- rum. Alii denique non improbabiler sta- tuunt valorem victus ordinarii & decentis u- nius diei comparative ad personam à qua quis furatur. Quod enim quisque impendit decen- ter in sustentationem propriæ personæ cense- tur respectu ejusdem notabile, meritoque gra- viter sensibile, si auferatur. Quàmvis autem videri possent pauci aurei esse quid modicum respectu regis potentis, tamen consideratis il- lius oneribus meritò censetur quid grave. Effetque ei valdè perniciosum in tanta furum (qui Reges deplumant) multitudine, si sin- guli citra gravem culpam possent aliquot aureos à regibus furari.

In hac sententiarum varietate, ac rei ob- scuritate, in qua quilibet in suo sensu abun- dat, difficile est determinatum judicium. Ipsi quoque fures diversam sæpè conscientiam formant: quæ videtur in hac dubietatè non parum attendenda.

Circa furti filiorum quoque advertunt Doctores passim, requiri materiam majo- rem: quam aliqui duplo majorem statuunt; aliqui respectivè ad qualitatem seu facultates paren-

tuens flore-
num, vel
mercedem
diurnam
operarii ho-
nesti.

8.

Qui gra-
viter inter-
dum delin-
qui possit
etiam abla-
tione rei
minime.

9.

Secunda
opinio prin-
cipalis.

Varii modi
illam expli-
candi.

10.

Quid hic
attenden-
dum pro
paxi.

Quid cir-
ca furti fi-
liorum.

parentum. Et quidem *Lessius cap. 12. dub. 13.* censet filium à parente prædivite duos vel tres aureos accipientem non esse condemnandum peccati mortalis, præsertim cum parens sæpè non sit multum invitus, eique potius modus, quàm substantia displiceat. Facilius autem præsumi potest non exigere restitutionem; præsertim dum filius aliqua subripit, necdum habens peculium sui juris.

11. Petes I. An vel quando quis graviter peccet furando modica? Resp. cum communi Doctorum sententia peccare mortaliter, tam eum, qui intendit paulatim minutis furtis notabilem summam sive ab eodem, sive à diversis eripere, quàm qui ex occasione talia furta committit, quando advertit se jam ad notabilem summam pertingere. Prior enim intendit accipere, posterior autem incipit detinere rem alienam in notabili quantitate domino vel dominis invitis; hoc autem sufficit ad constituendum furtum mortale; quidquid sit de incommodis, quæ aliis inde obveniunt. Dein, etsi, dum illa parva furta fiunt à diversis, nemo in particulari, ipsa tamen communitas graviter læditur; adeoque multis inferre parvum damnum, perinde est, ac uni inferre magnum. Quare plures damnificati constituunt moraliter communitatem graviter damnificatam. Et planè nisi hoc similive modo sentiamus & loquamur, aperietur plurimis aditus ditescendi ex alieno sinè scrupuop ecitati mortalis; quod utique rationi valde videtur dissonum, generique humano nimis perniciosum esset.

12. Confirmatur specialiter de furtis minutis, quæ ab uno fiunt quoad diversos (idemque à fortiori evincitur de iis, quæ fiunt ab uno & eodem respectu ejusdem domini) quia communi hominum judicio graviter peccant caupones vel mercatores, qui utuntur mensuris aut stateris dolosis, etsi modicum quid singulis vicibus defraudent, & quidem à diversis. Undè *Deuteron. 25.* dicitur abominari Dominus Deus eum, qui facit hæc, & aversari omnem injustitiam. Et *Prov. 11.* dicitur: Statera dolosa abominatio est apud Dominum. Vide etiam *Levit. 19.* & *Michea 6.*

13. Nec dici potest cum *Pancio d. 52. q. 9. n. 50.* (ubi cum paucissimis censet furta minuta non coalescere in unum grave, dum modica diversis surripiuntur) stateram dolosam usurpari non sinè gravi peccato, eò quòd ex natura rei quilibet sit expositus ad perdendam aliquid grave, quia videlicet periculum est, nè iisdem emptoribus sæpè redeuntibus paulatim subrepta fiant quid grave. Nam certè Scriptura vel sensus communis non considerat præcisè istud periculum. Nèque enim dubium, quin graviter peccaret, qui pro solis peregrinis frequenter adventantibus, & vix redeuntibus uteretur stabiliter mensurâ vel staterâ dolosâ: aut à singulis & frequentissimis viatoribus extraneis exigeret pro prima vice injustum pedagium.

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

Notanda verò differentia est inter eum, qui ex prava intentione, & eum qui ex mera occasione, plura modica furatur, quòd prior ob pravam suam intentionem peccet mortaliter ab initio, & quodlibet ejus minutum furtum, etsi intrinsecè veniale, fiat mortale denominatione extrinsecâ, quatenus procedit ab intentione mortali, estque ejus partialis executio: posterior autem solum peccet mortaliter, quando committit ultimum furtum, non præcisè quatenus illud secundum se consideratur, sed quatenus habet ordinem ad alia præcedentia, sicque advertenter (quod notandum) detinere incipit alienum in notabili quantitate. An autem mortalis culpa consistat in ipsa ultima acceptione, quatenus moraliter junctâ præcedentibus, in quantum acceptio est (ut plures non improbabiler censent) an in quantum præcisè detentio (ut alii) vix ad praxim conducit.

Notant tamen Doctores communiter majorem requiri quantitatem ad peccatum mortale, quando quis furatur minuta à diversis, quàm quando ab uno: item dum longis intervallis per parva furta alicui sua tollit, quàm dum brevi tempore: rursum quando id facit per occasionem & quasi fortuito, quàm dum ex industria: minus enim domini tunc sunt inviti nèque pro tam injuriosa ablatione eam reputant. Cumque domini sæpè talia furta, rebus nimirum consumptis, nolint sibi compensari, non semper sunt ejusmodi fures urgendi sub gravi peccato ad restitutionem, præsertim si indigentiores sint, ut ait *Molina Tr. 2. disp. 689.*

Addunt insuper Doctores furta esculentorum & poculentorum, quæ ab ancillis seu famulis committi solent, non esse ordinariè peccata mortalia, etsi sensim perveniant ad notabilem quantitatem, modò sint talium, quæ non solent accuratè concludi, & tantum auferant, ut ea ipsi consumant: domini enim tunc non sunt omnino inviti, potiusque eis displicet accipiendi modus, quàm ipsa acceptio: multoque minus censentur velle restitutionem. Secus est, si ea auferant, ut diveniant, aut cum aliis dilapident. Vide *Lessium cap. 12. dub. 8.*

Petes II. An quantitate gravi completâ, sit gravis obligatio restituendi totum ablatum; an verò solum pro ea parte, quæ concluditur intra terminos materiæ quatenus gravis, v.g. an si materia gravis physicè infima esset florenus, sufficiat ad tollendum grave peccatum (de levi non est dubium: cum usque ad apicem debeat restitui alienum volente domino) restituere unum stuferum, vel illam præcisè quantitatem, quæ facit, ut materia non maneat gravis? Resp. posterius sufficere: quia materia inferior sicut posset restituta de novo auferri sinè gravi peccato, sic ab æquali vel fortiori ablata non restitui. Non debet tamen materia gravis considerari præcisè respectu unici furti, sed respectu omniû, qui-

14. Differentia inter auferentem modicam ex occasione, & ex intentione.

15. Qui requiritur major materia.

16. Furta famulorum.

17. An tollendæ gravi culpa sufficiat restitutio materiæ quâ parte est gravis.

bus aliquis est implicatus: ut proinde, qui furatus esset à sex diversis, & quidem à singulis summam gravem in infimo gradu, sit graviter obligatus tantum singulis restituere, ut tota summa residua, habitâ consideratione pluralitatis damnificatorum, non sit materia gravis furti.

18. *Qualiter peccent plures quorum singuli ab eodem modicum furripunt.* Petes III. An quando plures uni per minuta furta grave damnum inferunt, v.g. dum multi vineam prætereunt, & singuli unum vel duos botros carpunt, singuli peccent mortaliter? Resp. si id faciant communi consilio, peccant mortaliter, & tenentur singuli ad restitutionem in solidum, saltem si sine eorum vel aliorum simili consilio damnum illatum non fuisset: quia singuli non tantum exequuntur damnum secundum partem, sed etiam coöperantur ad totum. Si autem id casu fiat, ita ut alter alterius non sit conscius, singuli solum venialiter peccant, & sub veniali tenentur restituere: nam singuli sunt tantum causa parvi damni. Immo ob eandem rationem hoc probabiliter juxta *Less. cap. 12. dub. 9.* & alios verum est, etsi sciant alios accipere, modò non sint illis causa capiendi suâ adhortatione vel exemplo: eò quòd singuli non nisi modicum damnum inferant citra mutuam coöperationem. Nec scientia præmissa magis facit gravem esse injustitiam, quam in eo, qui sciens ab aliis ablatus novemdecim, auferret vigesimum nummum, seu modicum, quod compleat junctum cæteris gravem materiam. Unde etiam sequeretur graviter peccare, quicumque modicum aufert à Rege, utpote à quo novit plura per alios auferri. Res tamen difficultate non caret, ut videre est apud *Wiggers c. 1. dub. 5.* ubi cum aliis oppositum uti verius præfert & probat.

19. *An fur continuo peccet, donec restituat.* Petes IV. An fur potens restituere, peccet continuo, donec restituat? Resp. Aff. continuando scilicet prius peccatum, eò quòd continuo lædat proximum detinendo rem ipsius, ac impediendo, nè eam possideat. Quemadmodum continuo peccat homicidii peccato, qui hominem carcere constringit ut fame enecet, donec adhuc viventem liberet, dum potest. Confirmatur: quia etiam restitutione factâ, manet peccatum habituale furti, donec poenitentia justificativa adhibeatur; ante restitutionem verò peccat aliter, quam post ipsam, nondum deletâ maculâ peccati. Quî autem interrumpatur per somnum, per alias occupationes naturalem inconsiderationem causantes, per propositum restituendi, colligi potest ex dictis in *Tract. de Act. Ham. disp. 5. de Peccato in communi quest. 7.* ubi de distinctione numerica peccatorum. Vide *Lessium cap. 12. dub. 3.* *Wiggers cap. 1. dub. 7.*

20. *Occulta compensatio qui va-* Petes V. An liceat occultè rem suam sibi vindicare? Resp. si quis rem suam, aut sibi certò ex justitia debitam occultè recuperet, non tenetur quidem ad restitutionem, quia non detinet alienum, aut alteri ex justitia obstrictum: peccat tamen, nisi certæ condi-

tiones adsint, quia facit præjudicium publicæ lida, qui potestati (quæ ad hoc constituta est, ut jus illicitum cuique suum tribuat) dum, juris ordine prætermisso, ipse sibi usurpat rei suæ Judicium.

Dixi nisi certæ conditiones adsint: his enim positis, licitum est rem suam occultè recuperare, & pro debitis compensatione uri. Conditiones sunt, ut res moraliter certò tibi sit ex justitia debita, ac injustè ab altero detenta, nec eam possis aliter adipisci, saltem sinè notabili molestia vel expensis, aut amissione benevolentiae & favoris, caveatur quoque periculo iterandæ solutionis, ac denique non sit periculum scandali aut infamiae, nè videlicet tamquam fur habearis & puniaris. Non oportet autem esse facilem ad occultas compensationes ingerendas aut practicandas: tum ob incommoda & periculum frequentis abusus (persæpè enim prætextitur, dum non adest, certitudo debiti justitiæ, aliæve conditiones, & notari debet, inter damnatas ab Innocent: XI. hæc nu. 37. famuli & famula domestica possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam minorem judicant salario, quod recipiunt) tum quia talis compensandi modus est in jure valde odiosus. Estque consultum, ut simili compensatione uti cupientes, seriò ac sepositis affectibus conscientiam suam coram Deo interrogent, num in simili occasione illam cuperent circa semetipsos ab aliis fieri.

22. *An rem suam per vim recuperare liceat.* Petes VI. An domino liceat interdum per vim recuperare rem suam ab iniquo detentore? Resp. Neg. quando suppetit alius recuperandi modus; immo juxta *Soto* & alios (estque suadendum regulariter in praxi) etsi non suppetat, puta defectu testium, ob malitiam judicis &c. nisi fortè (quod etiam *Soto* admittit) res publica sit adeò perturbata, ut nemini pateat via justitiæ. Itaque si ob reipublicæ perturbationem non possit aliter recuperari res tua in specie extans (hoc enim necessariò requiritur juxta *Lessium cap. 12. dub. 11.*) non improbabiler licitum est juxta eundem *Lessium* vi factâ domum ingredi, adeoque cistam aperire, indeque rem tuam extrahere, ad quam recuperandam jus habes. Quod etiam licitum censet *Malderus Tr. 4. c. 1. dub. 6.* quando res aliter per magistratum recuperari nequit, si id fiat absque turbatione reipublicæ & scandalo, absitque periculum majoris incommodi.

QUESTIO II.

Quo modo Debeat fieri Restitutio Ratione Furti?

23. *Restitutio facienda, ut per se facta in damnum sit domino.* Dico I. Fur generaliter loquendo, tenetur eâ ratione restituere, ut dominus ex iniqua acceptione nullum patiatur detrimentum, sed per restitutionem accipiat sinè diminutione, quod ablatum est; aut si non extet in specie, solvatur æquivalens vel pretium, in quo nimirum, quantum tunc

tunc fieri potest perfectissimè id, quod ablatum fuerat, reddatur. Patet: quia sic, & non aliter tribuitur injuriam passo jus suum ad æqualitatem, qui ex inde nil minus habet in bonis suis, ac si damnificatio vel injustitia non præcessisset.

24.

Qualiter fur teneatur præstare casus fortuitos.

DICO II. Ordinariè tenetur fur restituere pretium juxta Doctores communiter, etsi fortuitò & sine omni nova culpa res furtiva apud eum pereat; idque ratione iniquæ acceptionis, quæ facit, ut semper sit in mora, casusque fortuitus ei imputetur. Si tamen moram purgasset, offerendo scilicet rem domino, qui commiserit ei custodiam usque ad aliud tempus, non teneretur ex casu fortuito, sed quomodo depositarius.

25.

Antequam res perierit, si res certò simili casu erat apud dominum peritura.

DICO III. Si res aliena perierit apud injustum detentorem, sic ut iniqua acceptio nè quidem occasionem dederit, quia videlicet certò apud dominum erat simili casu aut justâ hostium incursione peritura, v. g. equus moritur morte naturali, eadem certò apud dominum moriturus, domus malè possessa tangitur à fulmine, destruitur incursione hostili, inundatione &c. juxta communem satis Petri Navarra, Lessii, Malderi & aliorum Theologorum doctrinam, non tenetur fur saltem in foro conscientie seu ante sententiam ad restitutionem: eò quòd, moraliter loquendo, non fuerit causa istius damni per iniquam acceptionem, nèque ex ea dominus quidquam novi detrimenti patiatur. Quò facit L. 14. ff. Depositi, ubi pro ratione decisionis allegatur, æquum esse, naturalem interitum ad actorem pertinere, utique cum interitura esset ea res, etsi restituta esset auctori.

26.

Qua non procedit, si non erat certus apud dominum rei interitus. Vel si per injuriam erat peritura. Nèque etià in foro externo.

Quòd si res non erat certò sic peritura apud dominum, melior est conditio innocentis, cui in dubio debet restitui pretium juxta omnes. Si etiam non erat peritura apud dominum, nisi per injuriam, fur præveniens indubiè tenetur, sicut teneretur alter, per cujus injuriam res alioquin periisset; cujus obligationem aliàs secuturam in se prior assumpsit, qui causam obligationis, videlicet damnum injustum, prior posuit. Dixi etiam in foro conscientie: nam juxta Covarruvias ad Reg. Peccatum p. 2. §. 6. num. 1. aliud est receptum in foro exteriori, nempe in poenam peccati.

27.

Immo variorum opinionum nequidem in foro conscientie.

Nonnulli tamen etiam in foro conscientie contrarium censent verius, ut noster Poncius d. 52. num. 52. Wiggers Tr. 3. c. 1. dub. 8. refertens Paludanum, furem scilicet teneri nihilominus ratione damni antea causati per rei ablationem, cui adhæret obligatio restituendi: quemadmodum tali casu teneretur nihilominus emptor (qui non debet esse pejoris conditionis) solvere pretium. Ad quod tamen alii respondent, rem perire emptori velut domino. Sed contrà instat Wiggers, non esse æquum, ut jus natum in furem vi furti, ad rem vel pretium ab eo recuperandum, magis pereat, quàm jus ad pretium erga emptorem vi emptionis. Ad quod alii respondere possent

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

Neg. Assumpt. eò quòd æquum videatur, ut res pereat suo domino, nisi pereat per injuriam, vel occasione acceptionis injustæ; eò quòd aliàs cesset causa damni.

28.

Petes, quid censendum, si res pereat culpa furis, certò apud dominum eo loco & tempore citra culpam peritura, v. g. si eam negligentia suâ perdiderit, vel vultaverit, live consumpserit? Resp. Malderus, Lessius & alii non teneri similiter ad restitutionem, eò quòd res in tali statu considerata domino nullius sit pretii, consequenter non infert eam perimendo damnum efficaciter domino, aut saltem tam exiguum, ut pro nihilo reputari debeat; non secus, ac si bovem jam moriturum mactet, incendat segetes, quas videt mox eluvione evertendas, projiciat merces in mare equidem naufragio perituras, occidat equum certò à justo hoste abducendum &c. Fatetur etiam Wiggers sup. eum, qui aufert, consumit, vel destruit rem, quam videt certò perituram domino, non exercere actionem injuriosam: eò quòd præsumi possit dominus tunc non esse invitus, aut dici non rationabiliter invitus; adeò ut posset, secluso odio, invidia vel complacentia de malo proximi, id fieri citra gravem culpam. Secus censet in casu, quo destruenti justè imminens rei excidium non constabat. Quod etiam censet Petrus Navarra citatus apud prædictos Auctores: eò quòd non minus ex natura rei teneatur fur, quàm ratione contractus depositarius, hic autem teneatur ex culpa, etsi res certò fuisset apud dominum peritura. Ad quod tamen respondet Lessius c. 12. dub. 15. depositarium ex contractu, adeoque ex justitia teneri ad salvandum depositum pro posse, etiam aliò transferendo; non autem, si absolutè constet interitum rei caveri non potuisse.

Quid si culpa furis res pereat certò citra culpam peritura apud dominum eo loco & tempore.

Nihilominus omnes fatentur teneri furem restituere domino in quantum factus est deterior ex consumptione vel alienatione rei; eò quòd eatenus censeatur adhuc ipsa extare in æquivalenti, quod in locum rei successisse censetur, nec fur possit ex alieno distescere. Si etiam fur peremerit rem alio loco vel postea, ubi vel quando citra culpam aliàs non periisset, tenebitur ad compensationem; ut si vestis vicini pereat apud furem post conflagrationem domus domini, in qua vestis fuisset simul combusta, nisi furto esset sublata: quia quando periculum transit, si res exstet, incipit iterum domino valere, quia ipsius mansit, ergo si casu perit, fur tenetur, cum fuerit in mora: si enim restituisset, quando debebat, dominus eam salvam recepisset, nec apud ipsum periisset.

29.

Quomodo teneatur fur, si factus sit deterior.

Vel alio loco aut tempore rem destruxerit.

DICO IV. Si res sit meliorata apud furem, & adhuc exstet, tota est domino reddenda juxta omnes Doctores. Res enim crescit & melioratur suo domino; cujus est res ipsa cum toto suo incremento & meliore statu. Unde si fur abstulerit pullum, qui factus est

30.

Res apud furem meliorata est tota domino restituenda.

G g 3

equis,

equus, vel bovem macilentum, qui factus est pinguior, debet reddi sicuti extat in specie.

*Andeductis
expensis.*

Nihilominus in foro conscientiae deducendae sunt expensae meliorationis & pretium industriae (si hanc dominus non adhibuisset) etsi in foro externo id non permittatur in poenam furti, quae non ligat ante sententiam. Ut proinde ante sententiam (secus est post illam, utpote justam & rationabilem) dominus teneatur impensarum habere rationem, detracta quoque è contra aestimatione damni, quod dominus passus est ratione carentiae rei, ejusque usus (nisi forte fur sponte cedat domino rem cum sua melioratione, nè per judicem curet dominus eam ita sibi adjudicari) cum alioquin ultra aequalitatem fieret restitutio.

31.
Corollarium.

Hinc sequitur, si fur rem vendiderit (idem est, si aliter consumpserit) quando est meliorata extrinsecè, puta quia pretium illius auctum fuit, omnino teneri domino refundere, non solum eam aestimationem, secundum quam domino erat valitura, sed totum pretium, quantumvis dominus eam fuisset servaturus in aliud tempus, quo pretium decreverit. Ratio est: quia ipsum totum est pretium aequivalens alienae mercis, in cujus proinde locum succedit, quaeque accrescit suo domino, sive intrinsecè, sive extrinsecè augeatur. Hoc enim spectat ad bonam domini fortunam: sicut enim idcirco pretium rei venditae à fure debetur domino, etsi apud ipsum res periisset, sic & incrementum. Nèque potest quis ex alieno ditescere; uti hic fieret.

32.

Quid agendum, si res manserit in eodem statu.

DICO V. Si res manserit in eodem statu, sufficit ipsam sic restitui; compensato tamen lucro cessante vel damno emergente, v. g. si apud dominum fuisset meliorata (quod detractis expensis infumendis aestimandum est) sic enim redditur domino ad aequalitatem, quod suum est.

33.

Quid si deteriorata.

DICO VI. Si res sit casu aut citra culpam deteriorata apud furem, sic ut iniqua acceptio nullam occasionem dederit, puta quia similiter erat deterioranda apud dominum, qui illam eousque servaturus fuisset (v. g. si equus sanus fiat morbidus, pretium frumenti decrescat &c.) sufficit illam reddere prout modò est; compensata domino carentia tantum temporis, damnoque alio, si quod emerferit. Sic enim videtur tota inaequalitas reparata. Et videtur conforme communi hominum aestimationi, & Doctorum sententiae, quantum ad deteriorationem pretii, ut refert *Wiggers c. 1. dub. 9. n. 68.* etsi secus censeat *n. prac.* de intrinseca deterioratione: nèque adeò infundatè, supposito, quòd apud dominum fuisset pariter deteriorata ex ejus neglectu: cum hujus arbitraria incuria circa rem suam non debeat prodesse furi, ut eam citra injustitiam restitutioni obnoxiam deteriore. Alioquin videtur de rei deterioratione eadem ratio, quae de interitu seu destructione, inhærendo terminis conclusionis tertiae. A deterioratione quoque extrinseca potest argui ad intrin-

secam. Ratio insuper generalis est, quòd incrementum modo non extans mediis temporis, fuerit quidem domini, sed ei quasi inutile, nèque deteriorationis moraliter censetur fuisse causa: quare si restituatur prout modò est, nullum ex iniqua acceptione dominus patitur damnum. Secus est, si dominus rem in meliori statu alienasset: tunc enim aestimatio secundum illum est facienda. In dubio quoque forum externum praesumeret pro domino: etsi ob incertitudinem, quae aestimationem minuit, proportionata diminutioni probabiliter locus sit in foro conscientiae.

DICO VII. Fructus, qui ab ipsa re procedunt, quamquam interveniat humana industria, ut sunt fructus omnium rerum, quae habent usum locabilem, sunt domino refundendi. Ita communiter Doctores. Dixi *qui ab ipsa re procedunt*: nam fructus nudae industriae juxta communem Doctrinam non sunt reddendi: v. g. lucrum, quod fur fecit negotiando cum furtiva pecunia, atque utendo alieno instrumento, v. g. penicillo, sed solum compensari debet domino damnum emergens & lucrum cessans, si quod intervernerit ratione carentiae pecuniae. Ratio conclusionis est: quia fructus rei, eo ipso quo producuntur, cedunt in dominium domini istius rei, ut patet *Instit. de Rerum divis. §. 1. verò*: ergo non minus sunt domino restituendi, quam res ipsa, deductis tamen laboribus & expensis, quas etiam dominus in his facere debuisset.

Et hoc verum est, etiamsi dominus illos fructus non fuisset percepturus: v. g. etsi dominus rem, quam fur elocavit, non fuisset elocaturus, atque adeò nec pretium elocationis percepturus, argument. *L. Fructus 13. ff. de rei vindicatione*, quando saltem talis est res, quae elocari consuevit. Quod addo: nam alias potius pretium illud ad fructum industriae, quam ipsius rei referri videtur: ut si fur elocet nummos furtivos ad ostentandum. Idem de pretio elocationis torquis aurei docet verisimiliter *Navarrus c. 17. n. 25.* Sed cum torques aurei, uti vasa argentea, satis usitatè elocentur pretio, videtur pretium illud inter fructus rei enumerandum, adeoque domino reddendum. Sententia tamen *Navarri* locum habere poterit, quando dominus est vir dives, qui ejusmodi pretia putetur reputare tamquam vilia. Similiter restituendi sunt fructus non percepti, si eos dominus suam curam fuisset percepturus, ut patet ex *c. Gravis de restitut. spo. liat. non tantum fructus*, ait pontifex, à novo violento possessore perceptos: sed quos, si eis possidere fuisset licitum, possessores veteres percepissent, reddi faciatis eisdem. Ratio est: quia fur seu iniquus possessor suam injustam detentionem est domino causa lucris cessantis.

Petes I. Quid si fur suam industriam rem fecerit meliorem, quam dominus fecisset, suam tamen negligentiam perceperit pauciores fructus, quam dominus, re tum sibi restituta, fuisset

34.

Fructus percepti, qui non sunt mera industria, sunt restituendi.

35.

Etsi dominus eos non fuisset percepturus.

36.

Quantumvis hic non meliorasset

rem. à fure fuisset percepturus? Resp. in rigore verius est teneri ad ampliores illos fructus domino restituendos: quia fur non restituendo rem melioratam, quando debuit, est causa damni, quod scilicet dominus non perceperit fructus ex re sua, quos erat percepturus.

37. *Qualiter sit restituendum damnum illatum in re crescente.* Petes II. Ad quam restitutionem teneatur qui intulit damnum in re crescente, v.g. vastavit segetem nunc aestimatam centum, valituram in messe ducentis florenis; occidit pullum equinum nunc valentem viginti, post biennium valiturum centum? Resp. non teneri amplius restituere, quam res iudicio prudentum, spectatis circumstantiis, tunc valebat. Nam restitutio damni tantum est facienda secundum aequalitatem prudentum iudicio taxandam: seges autem vastata v.g. omnibus consideratis, tunc tantum valebat centum florenis, ergo solum centum restituendi sunt.

Nec obstat, quod dominus intenderet rem servare quousque perfecta esset, nèque illam eo pretio vendere voluisset: inde enim non sequitur majus esse damnum, sed maiorem injuriam, pro qua, secluso damno, non debetur restitutio.

Q U Æ S T I O III.

De Cooperantibus ad Furtum vel Damnum, ac Obligatione consequenter Restituendi?

§. I.

An peccent Cooperantes?, & quot sint?

38. *Cooperantes ad injus tam damnificationem graviter peccant.* COOPERANTES ad grave furtum vel injus tam damnificationem graviter peccare, ratio naturalis satis dicitur. Quoniam (ut utar verbis Apostoli, quæ ad Rom. I. subdit post varia vitia enarrata) qui talia agunt digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, adeoque coöperantur operantibus. Unde alibi Scriptura graviter redarguit, currentem cum fure Psal. 49. Socios furum Isaiæ I. Et Prov. 29. dicitur: Qui cum fure participat, odit animam suam.

Novem modis coöperandi ad actionem aliquam, signanter injus tam; quorum sex priores sunt positivi, tres postremi autem negativi seu privativi, sequentibus verbis comprehensi.

Iussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,

Participans, Mutus, Non Obstant, Non Manifestans.

§. II.

De Mandante.

39. *Mandans qui peccet* MANDANS, sive expressè opus v.g. famulo injungendo, sive tacitè & implicite, dicendo v.g. gratum mihi obsequium

fieret, utinam quis id pro me faceret, &c. est indubiè causa damni injusta, si inde alter moveatur, & exequatur opus injustum. Si autem damnum re ipsa non sequatur, peccat nihilominus mandans, attamen non tenetur ad restitutionem.

Uti etiam si mandatum in opus subsequutum non influxerit, puta quia alter non fuit motus à mandato, sed sponte sua perfectè determinatus, mandato neglecto, opus fecit, dicendo v.g. non curo mandatum tuum, non indigeo &c. licenim mandans non est causa efficax seu efficiens damni præsentis, et si affectivè, seu quantum est ex parte affectus conetur ipsum causare. Idemque est secundum Doctores communiter, si mandatum tempestivè & ferio revocetur, atque adeo revocatio tamquam seria mandatario innotescat argument. L. Si mandatum 15. ff. Mandati: eò quod mandatum non moveat aut influat, nisi quatenus ligat & veluti stringit mandatarium; quod totum tollitur per revocationem. Si tamen revocatio mandatario non innotescat, aut sit oblivioni tradita, aut aliter credat non esse seriam, sed curialem, & ad satisfaciendum nonnullis simulatam, manet causa damni prius data, cum obligatione eadem.

Petes, an teneatur in qualitate mandantis, qui ratum habet opus, v.g. homicidium, incendium &c. suo nomine factum, arg. Reg. 10. jur. in 6. Ratihabitionem retrahit, & mandato non est dubium comparari? Et consonat Reg. 60. ff. de Reg. jur. Resp. cum communi sententia Neg. quia verè non influxit talis in damnum; quod non potest à subsequenter ratificationis influxu pendere. Regula autem juris respicit, quantum ad præsens applicata, forum externum, in quo talis puniretur, quasi qui mandavit maleficium. Aliàs fictione juris respicit præteritos v.g. contractus, & quædam alia, quæ ratificari interdum juxta dispositionem jurium (de quibus Jurisperiti) possunt per consensum subsequentem, vi cuius tunc quasi de novo fiunt: non autem respicit naturalem obligationem restituendi damnum præteritum. Si autem nomine proprio alter opus fecisset, ratihabitione subsequens, quæ quis ipsum approbet alieno nomine factum, multò minùs censeri potest causa damni obnoxia restitutioni: nam ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum, ut habet Regula 9. juris in 6. Neutro etiam casu irregularitas ob homicidium ratihabitionem incurritur: et si absolutè potuisset Ecclesia illam jure inflixisse, & de facto inflictam in priori casu nonnulli fuerint arbitrati contra plerosque alios.

Dices, sicut præcedens mandatum, sic prævisa & sperata ratihabitione movit voluntatem delinquentis, ut nomine alterius homicidium v.g. committeret: ergo alter utrobique est causa moralis homicidii. Resp. Neg. Conf. Nam si sufficeret ratihabitione sperata objectivè delinquentem movens instar causæ finalis, eadem

Quid si in damnum non influxerit mandatum.

Quid si sit revocatum.

40. Ratum habens maleficium suo nomine patratum non tenetur in qualitate mandantis.

Multò minùs, si factum non fuerit nomine ipsius.

An sequatur irregularitas in materia homicidii.

41. Objectioni satisfact.

eadem sufficere deberet, etsi non subsequeretur; cum nihilominus in spe & intentionaliter propolita moverit delinquentem. Requiritur igitur actio libera & concursus in ratione principii moralis ipsius actionis alienæ, ut hæc mihi imputerur tamquam causæ efficaci damni & restitutioni obnoxia. Alioquin etiam secutura fortè approbatio delicti ab aliquo etiam nomine proprio patrati posset similiter objectivè excitare delinquentem; nec tamen idcirco consequens approbatio constituit coöperationem ad delictum præteritum restitutioni obnoxiam.

§. III.

De Consulente.

42.
Consulens
quomodo
teneatur ad
restitutio-
nem.

Consilio re-
vocato
quando non
teneatur.

Quando
contra te-
neatur.

Differentia
inter man-
dantem &
consulen-
tem.

CONSULENS (quod etiam spectat promissa faciens, animans, oblectans, instruens &c.) tenetur sicuti mandans, quando scilicet ex consilio dato quis movetur & facit opus injustum; alias non. Quod si consilium tempestivè revocetur, censet *Petr. Navarra* & alii idem de hoc generatim dicendum, quod de mandato. Quæ sententia, etsi *Lessius* c. 13. d. 3. & alii non improbabili videatur, & locum queat habere, quando consilium fuit falsum seu falso fundamento, solive auctoritati extrinsecæ consulentis innixum, sinceritasque revocantis ac veritas ipsa sufficienter innotuit (cum tunc cesset omnis influxus poni cœptus à consulente, sic ut ejus consilium deinceps non possit alterum movere, sed mera malitia) nihilominus ex communiori Doctorum sententia (quam tenet idem *Lessius*, *Wiggers* & alii passim) quando datum est consilium verum, ostendendo v.g. utilitatem consequentem &c. non sufficit ostendi malitiam operis, sed debet alter persuadere, nè, non obstante priori consilio, procedat: eò quod aliàs videatur manere influxus prioris consilii, veluti motivum operandi id, quod per consilium fuit suggestum, adeoque opus subsequi ex vi prioris consilii: deberetque prævidere consultor periculum, nè postea non foret in potestate sua tollere causam damni semel datam. Simili modo non liberatur ab onere restitutionis, qui alterum docuit artes nocendi, dedit instrumenta ut noceat &c. etsi postea significet se facti poenitere, si nihilominus alterum re ipsa à malo non avertat. Aliud apparet in mandante: nam ratio mandati consistit in sola auctoritate mandantis, & gratificatione ei faciendâ, per opus ejus nomine patrandum, adeoque mandato revocato nil manet ex parte mandantis in mandatario: quod non ita apparet in consilio.

43.
An certus
de damno,
dubius an
consilium
datum in-
fluxerit, te-

Petes I. an teneatur ad restitutionem, si re examinata sit dubium, an consilium (idem est de mandato, aliave concausa injusta) influxerit in ipsum opus v.g. furti aut homicidii? Resp. si dubium sit, an sit datum consilium, vel an opus malum perpetratum, v.g.

homicidium cum effectu sit secutum, falsis constat nullam esse obligationem. Si autem constet de consilio, & simul de corpore delicti subsecuti, adhuc non teneri consultorem, veluti in possessione contra dubiam damnificationem constitutum, censent plurimi, ut *Johannes Medina*, *Petrus Navarra* & alii ex *Dicastillo* relati apud *Franciscum Bardi* disceptat. 6. de *Consc. dub. c. 9. §. 13.* Verum plures tum Canonistæ, tum Theologi, signanter *Covarruvias*, *Sanchez*, *Lessius* c. 13. dub. 4. in fine (etsi in prima Editione oppositum tenuisset) & alii apud *Bardi* sup. valde probabiliter oppositum tradunt: cum enim de delicto, & sufficientia causæ datæ constet, præsumptio est contra consulentem, cui incumbit onus probandi contrarium: nèque etiam præsumitur alter (nisi intentio malè faciendi aliunde constet) malum facturum, secluso consilio. Dum autem latet veritas, recurrendum est, etiam in foro conscientie ad præsumptionem fori externi. Quæ communiter supponit, quod benignius est: argument. *L. meritò § 1. ff. pro socio.* Ob quam etiam moraliter delictum ipsum in possessione esse videtur contra consultorem. Unde consequenter in tali dubio de homicidio consultor censendus esset incurrisse irregularitatem. Censet tamen *Bardi* sup. ex æquitate minuendum ex parte pro rata dubii onus restituendi, eò quod quæ ex præsumptione procedunt, sint minoris efficacie; ut idcirco etiam in foro externo delicta in præsumptionibus fundata non puniantur poenâ ordinariâ, sed minori seu extraordinariâ.

Petes II. An consulens (idem est de mandante & aliis) teneatur ad restitutionem, etsi non sit causa sine qua non damni? Resp. indubiè quod sic, quando hinc & nunc efficaciter influit in damnum, etsi noverit ipso non suadente, fore alium, qui suassisset; ipso non mandante, fore alium, qui mandasset &c. Quia enim prævenit damnificationem, prævenit consequentem obligationem restituendi. Et verè talis est causa, sine qua, aut alia simili supplente locum & vices, damnum non fuisset illatum. Similiter id patet in causis physicis: nam si duo independentes ab invicem infligant singuli simul Petro vulnus lethale, singuli tenentur, etiam in solidum, in defectu alterius: aliàs enim neuter teneretur ad restitutionem; quod est absurdum. Quemadmodum etiam ignem applicans domui est causa incendii, obligaturque ad restitutionem, etsi non sit causa sine qua non; puta quia alius non defuisset.

Si verò sine tuo consilio vel mandato alter jam aliunde erat determinatus ad damnum inferendum, quod æquè ac eodem modo intulisset, est communis sententia Doctorum & certa (intelligendo nempe illam conformiter ad rationem subjunctam) ut inquit *Lessius* c. 13. dub. 2. te non teneri ad restitutionem; eò quod tunc mandatum vel consilium tuum inefficax sit, & solum concomitanter se habeat.

Secus

neatur ad
restitutio-
nem.

44.
Non requi-
ritur gene-
ratim, ut
consulens
sit causa si-
ne qua non
damni.

45.
Si Alter
erat plane
determina-
tus ad da-
num, ante
neatur ad
restitutio-
nem.

An tenearis
si moveris,
ut propie-
rea citius,
animosius
et fieret.
Opinio af-
firmans
probat.

Secus censent plurimi, præsertim Recen-
tiores, cum Cajetano, Joanne Medina, Soto, Pe-
tro Navarra apud Lessium supra. (qui id ipsum
valde probabile, & in praxi ordinariè sequen-
dum censet) si tuum consilium vel manda-
tum moverit, ut citius, vel animosius, vel
atrocius fieret: eò quòd tu verè & efficaci-
ter influas in damnum.

46.
Opinio ne-
gans cum
suo funda-
mento.

Nihilominus oppositum censent multi gra-
vissimi Doctores, pro quo referuntur Alensis,
D. Thomas, Richardus, Antoninus, Gabriel, Sil-
vester, Navarrus & alii. Ob quorum aucto-
ritatem id probabile censent passim alii Do-
ctores, notanter Lessius sup. & quia tunc cen-
seris moraliter non tam causa damni quoad
substantiam (ad quam causa damnificativa
jam erat determinata) quàm quoad circum-
stantiam, adeoque non tenearis substantiam
damni reparare. Undè etiam alii passim ad-
mittunt, quòd non teneatur ad restitutionem,
qui volenti furari hodie, suadet, ut furetur
cras; volenti furari centum, suadet ut fure-
tur viginti: immo quòd paratò ad furandum
centum suadens, ut furetur ducentos, non te-
neatur ad restitutionem, nisi tantum istius
præcisè excessus.

47.
Contra
hanc ar-
guitur.

Sed huic Doctrinæ multum obstat, quòd
reverà consulens & mandans influat in ipsam
substantiam damni, si executor, etsi antece-
denter ex se aut ab alio determinatus, per me
novo motivo excitetur, sic ut vi hujus meæ
motionis fieret, quàmvis aliàs antecederet
determinatus non fuisset. Quod frequens est
in moralibus, ut scilicet determinatus ad ali-
quam actionem, accedente novo motivo de-
nuò determinet se ad eandem, ipsam opera-
turus, etsi prius motivum deesset. Secus est,
si consilium vel mandatum meum non mo-
vit, adeoque non influxit. Si ipsum etiam
verè non moverit nèque influxerit in sub-
stantiam, sed præcisè in ipsam damni circum-
stantiam, verè non teneretur, nisi in quantum
circumstantia ista est specialiter damnosa.

Ad quid te-
neatur sua-
dens furti
dilationem
in crasti-
num.

Undè quia, dum quis suadet furi, ut furtum
differat, ordinariè saltem (interdum posset op-
positum contingere) non censetur fur inde
moveri ad substantiam furti, sed ad solam di-
lationem, quæ specialiter non est damnosa,
immo plerumque utilis damnificando, cense-
tur suasor ordinariè non teneri ad restituti-
onem. Similiter non tenetur, qui suadet, ut
furetur viginti, cum aliàs furaretur centum:
censetur enim suasio abstinendi à majori, etsi
non ad omni, à quo supponitur non posse a-
verti. Quin immo talis gerit utiliter nego-
tium domini, eique beneficium potius, quàm
injuriam præstat. Idem est de eo, qui deter-
minatum ad occidendum fustibus, movet ad
occidendum gladio. Qui autem determina-
to ad furandum minus suadet ad amplius,
v. g. volenti furare equum suadet, ut furetur
quoque ephippium & capistrum, ordinariè
non videtur similiter nisi ad excessus restitu-
tionem teneri: cum illius consilium non ita

Quid cen-
sendum de
eo, qui sua-
det auferri
minus:

Vel qui d
contra sua-
det auferri
aliquid
amplius,

feratur aut moveat ad substantiam damni;
quàm ad istum excessum.

Petes III. An volenti furari amplius à
Petro, liceat suadere, ut potiùs furetur minus
à Paulo? Resp. in primis licitè id fieri, quan-
do Paulus vir opulentus creditur fore aut
rationabiliter debere esse contentus modi-
cum quid pati, ut gravius damnum Petri pau-
peris impediatur. Idem est, si fietet animo
procurandi Paulo compensationem damni
minoris. Item si fur determinatus erat furari
ab utroque, licitum est suadere, ut abstineat
saltem à furto majori. At si cogitans de utro-
que anceps hæreat, communis satís Doctrina
asserit non posse consuli, ut damnum Paulo
inferat, quòd minus est: eò quòd non liceat
innocentem juvare cum gravi damno alte-
rius innocentis, qui tantum juris habet ad
suum quantum alter ad suum, etsi hoc foret
majoris pretii. Varii nihilominus censent pos-
se in genere consuli, faciendum esse minus
malum: quòd tum demum admittit Wiggers
c. 2. dub. 4. in fine; quando fur interrogaret,
quodnam sit minus malum, volens id ipsum
facere; quasi aliàs moraliter censeatur incli-
nare furem ad damnum Pauli, qui furi ancipiti
inter utrumque, proponeret assumptum &
subsumptum discursus, nempe: faciendum
potius, quòd minus est, atqui hoc est minus.

48.
An volenti
furari ma-
jus licitè
suadeatur
ut furetur
minus à
tertio.

Quid si
fur bareat
anceps in eo
utrumque.

An saltem
in genere
possit inge-
ri, minora
mala potiùs
facienda.

Quamquam Lugo disp. 19. sect. 2. §. 2. non
putet esse illicitum, ut simpliciter tali casu
insinuetur veritas, & consulatur furtum mi-
nus; eò quòd alter non possit propterea esse
rationabiliter invitus. Additque noster Pon-
cius d. 52. q. 9. n. 56. voluntatem conditiona-
tam, quæ suadens cupit à fure potiùs fieri,
quòd minus malum est, non esse alteri inju-
riosam, veluti cujus emolumentum divino
honori est postponendum. Quando autem
fur de Paulo non cogitabat, non posset & ei
ingeri juxta Lugo sup. & alios communiter.
Quòd tamen Poncius sup. ob rationem præ-
missam honoris divini negat in casu, quo ali-
ter non posset malum majus averti. Existi-
matque cum eodem Lugo posse in casu æqua-
lis mali prospici amico, rogando furem de-
terminatum ad furandum à Petro vel Paulo
ducentos, ut parcat Paulo amico. Videri po-
test Lugo sup.

49.
Opinio Lu-
gonis &
Ponci.

§. IV.

De Consentiente.

CONSENSUS exterior in opus injustum
est obnoxius restitutioni, quando verè
est causa damni, aliàs non. Ut proinde con-
sensum interiùs aut exteriùs præbentes in o-
pera injusta, quæ ab eorum consensu nulla-
tenus pendent, aut in quæ ipsorum consensus
non influxit, etsi graviter peccent, etiam con-
tra justitiam; non tamen teneantur ad resti-
tutionem ex hoc capite: quàmvis ratione a-
nimationis, consilii &c. possent teneri, si ea-
tenus consensum aliorum causent. Quòd si
verò

50.
Consentien-
tes quomo-
do peccent
ac tenean-
tur ad
damna
præstanda.

verò sciam non defutura suffragia v.g. pro injusta sententia, pro iniqua gabella, electione indigni &c. indubiè teneor ad restitutionem, si suffragium prior feram, utpote unà constituens causam efficacem damni, nempe majorem partem suffragantium, sicque præveniens obligationem, quam alter in se contraxisset.

§ 1. *Quid censendum de suffragantibus post sufficientem numerum suffragiorum.* Secus censent Doctores communiter, ut refert & sequitur *Lugo d. 19. sect. 2. n. 17.* contra *Wiggers Tr. 3. c. 2. dub. 5.* de suffragantibus post numerum suffragiorum completum, seu præviâ majori parte suffragantium, eò quòd horum præcisè suffragia sint efficax causa damni; sic ut ipsum æquè sequeretur, etsi posteriora suffragia deessent: cum è contrà deficientibus prioribus, aut aliis similibus horum locum suppleantibus, damnum non fuisset illatum. Nec obstat, quòd decretum seu sententia formetur, & proferatur etiam nomine posterius suffragantium: nam pariter formatur & profertur nomine totius congregationis vel Senatûs, etsi hi non dedissent suffragium, consideratâ solùm pluralitate suffragiorum. Videturque Cardinali *de Lugo* (qui refert *Molina*) contra plures consequenter idem dicendum, etsi suffragia fuerint occulta, si postea constet tuum suffragium sufficientia invenisse. Ignorantia enim prior facit solùm, ut puteris, non ut verè fueris efficax causa damni. Communior tamen & facilior est doctrina in casu, quo suffragia sunt publica, & posteriores cernentes priorum suffragia vicisse, atque ita sua nil profutura, cæteris accedunt. Quod etiam fatetur *Sylvius q. 62. art. 7. §. Consentiens*, rectè quidem addens, quod adhuc peccent mortaliter; sed malè, quòd non contra justitiam: indubiè enim illam violant, etsi damnum efficaciter non operentur.

§ 2. *Limitatio quadam.* Præmissa nihilominus intelligenda sunt in casu, quo priora suffragia sunt irrevocabilia, aut saltem certò non revocanda; prout interdum, quando in Conciliis suffragia publicè dantur adjunctis motivis, eorum consideratione habitâ, prius suffragantes retractant opinionem suam, & ex justitia debent. Immo *Iugo sup. n. 18.* existimat ad injustitiam restitutioni de facto obnoxiam simpliciter sufficere, quòd priora suffragia adhuc sint revocabilia, esto non revocanda; eò quòd aliàs damnum necdum sit illatum, adeoque sequatur ex omnibus suffragiis, sicut si simul omnes irrevocabilia suffragia dedissent. Dum autem irrevocabilia sunt, posteriores jam inveniunt damnum datum absque ipsorum opera.

§. V.

De Palpone & Receptatore.

§ 3. *Palpo quomodo tenetur.* **P**ALPO sive adulator ad restitutionem tenetur, quando adulatione, laudibus, exprobratione ignavia, irrisione &c. movet al-

terum ad damnum inferendum, vel ad non reparandum illatum: perinde ac ille, qui dat consilium.

Rekursus seu receptatio similiter obligat receptatorem, quando influit in damnum, ut fiat, vel factum non reparatur. Hujusmodi sunt, qui malefactores occultè intertenent, protegunt, securitatem præstant ad damna inferenda aut non reparanda, qui prædas servant, vel aliter se habendo censentur moraliter ad eorum malefacta concurrere.

Hinc etiam principes, domini, parentes &c. si non compescant vasallos, famulos, filios familias &c. quos norunt consilos in ipsorum potentia injustè agere, indeque animatos, & sub patrocínio ipsorum tuto receptos delicta committere, eadem in seipsos transumunt.

Notant tamen varii Doctores, quòd ex metu gravi excusentur interdum receptantes fures in suis domibus, eisque alimenta præbentes, prædas custodientes, easque furi reddentes. Qui etiam absque expressa vel tacita adidictione receptaculi, post furtum patratum, furem ad necem quæsitum, nè comprehendatur & occidatur, occultat, haudquaquam censetur receptator: hoc enim velut casu & per accidens fit, supponiturque non dari furi in posterum spes similis refugii vel adjutorii: tunc namque si postea fur vias suas repetat, damnum istud non censetur causatum, sed merè per accidens sequi opus præfatum misericordiae. Quàmvis revera dissuadenda sit, & interdum peccaminosa hujusmodi justitiæ impeditio in mali genii, spei & consuetudinis furibus aliisque malefactoribus. Si etiam quærat fur in ordine ad restitutionem rei ablatae, sanè, qui hunc impedit occultando, socius furum meritò censetur. Undè c. *Si res aliena* 14. qu. 6. ex *Augustino Epist. 54.* habetur: *Illud verò fidentissime dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, nè malè ablata restituat, & qui ad se confugientem, quantum honestè potest, ad restituendum non compellit, socium esse fraudis & criminis.* Advocati nihilominus licitè defendunt malefactorem in judicio quoad ea, in quibus ipsemet potest se jure defendere & excusare, v.g. quando culpa est occulta, aut nequidem semiplenè probata, quando non servato ordine juris vexatur &c. Defenditur enim non quatenus malefactor, sed quatenus jus habens.

§. VI.

De Participante.

PARTICIPANS, in re scilicet furtiva seu præda injusta, tenetur restituere totum, quòd ad eum devenit, sive bonâ, sive (quod potissimum hìc spectatur) malâ fide. Quòd si quid bonâ fide acceptum fuerit consumptum, tenetur in quantum factus est ditior. Participans autem in ipsa injusta actione dicitur generatim, quicumque quovis modo concurrat ad ipsam, sive partialiter ex parte causæ, sive

sive partialiter tantum ex parte effectus. Specialius autem participare in actione injusta dicuntur adjuutores physici ipsius executionis, sive qui aliter, quam modis præmissis ad ipsam concurrunt, auxiliumve præstant, v.g. scalas apponunt, vel eas sustinent fure ascendente, qui excubias agunt, qui instrumenta suppeditant, qui furem comitantur defendendi causa, qui juvant effringere, asportare &c. Qui semper tenentur ad restitutionem hoc ipso, quod aliquid auxilii ad iniquam executionem contulerint, saltem si id sponte & sine compulsionem fecerint. An autem vel qualiter gravis metus interdum excuset, vide apud *Lesium c. 13. dub. 3. num. 29. & seqq. & alios.*

56. In particulari movetur difficultas, ad quid teneantur milites injustè invadentes & spoliantes urbem. Ubi in primis supponitur in solidum obligari ipse præfectus belli, idemque est de consiliariis ad factum permoventibus. Gregarii autem milites juxta *Petrum Navarra*, & plures alios non tenentur, nisi pro parte prædæ, quæ ad singulos devenit, & damnificatione, quam quisque intulit. At *Cajetanus*, *Adrianus*, *Joannes Medina* & alii obligant quolibet in solidum ad restitutionem totius damni in defectum aliorum. Quod tunc verum putat *Wiggers cap. 2. dub. 5.* quando omnes communi consilio aut mutuâ exhortatione, & instar unius manus invadunt aliquem locum ad deprædandum (quod sæpius & facilius contingit in minoribus locis, & minori aliqua parte exercitus) secus si solum jussu superioris absque mutua communicatione fiat invasio, locoque superato quisque incipiat pro sua voluntate prædas agere, absque omni respectu ac dependentia ab invicem. Neque enim solet tunc unus ab alio in præda capienda dependere vel juvari. Et sic auctor iste conciliandam censet utramque sententiam.

57. Obstare nihilominus videtur, quod (ut contendit posterior sententia) vix ullum damnum inferatur à milite, aliis non concurrentibus, à quibus auxilium seu defensionem sperat, aliàs utique non ausurus: atque ita ad damnum, quod hic nailes infert (idem est de singulis aliis) videantur concurrere omnes ii, quorum auxilio parato fretus hic audet. Quàmvis magnitudo damni faciat restitutionem integram frequenter singulis impossibilem, & ut damnum passus sæpe præsumatur contentus, si singuli militum restituant, quod pro sua parte intulerunt, vel prædati sunt.

§. VII.

De Coöperantibus negativè.

58. Mutus, seu qui tacet, dum deberet loqui prohibendo, reprehendendo, dissuadendo, clamando, vel strepitum edendo. Non obstans, seu non impediens, dum potest & tenetur. Non manifestans malefactorem ante furtum pro damno impediendo, vel post

furtum pro damno reparando (qui sunt tres modi coöperandi indirectè seu negativè) si teneantur damnum impedire ex justitia (puta ex contractu vel ex officio seu quasi contractu) tenentur ad restitutionem; cum per injuriam sint causa damni, illud passo habente jus ad actionem positivam impeditivam ejusdem damni.

Ex officio obligantur Principes, Magistratus, Prætores, duces belli &c. adeoque ad restitutionem tenentur, si, cum possunt, non impediunt furta, latrocinia, & similia mala: propterea enim stipendia accipiunt à republica. Idem est de iis, qui velut ex contractu obligantur, accipientes stipendia pro custodia vinearum, silvarum &c. Item de tutoribus & curatoribus, quoad impedienda pupillorum & minorum mala. Item de famulis, quos concernit servare res domini contra fures extraneos: is autem cui custodia domus, aut particularis rei, v.g. horrei, penus &c. data clave aut alio modo, etiam in ordine ad domesticos, est commissa, obligatur etiam contra hos impedire damna domini. Aliàs titulo famulatus non tenetur ex justitia (et si teneatur ex charitate) contra alios domesticos custodire res domini, ut habet *Lesius c. 13. dub. 10. nu. 75. Wiggers c. 2. dub. 6. n. 51.* & alii: et si inter domesticos & extraneos non distinguat *Poncius d. 52. q. 9. in fine.*

Obligati ex justitia vel quasi justitia nihilominus excusantur ratione jacturæ notabilis; eò quod non videantur à prædictis ordinariè officia assumi cum tanto onere; nisi quid amplius postulet pactum. Quo modo autem, & qualis culpa exigatur, in *disp. 5. de Restit. in comm. quest. 3.* dictum est. Quod si incertum sit, an damnum impediri potuisset, æstimanda saltem est spes successus, si actio obligans fuisset adhibita.

An verò custodes & vigiles non manifestantes eos, qui v.g. lignant, aut vectigalia non solvunt (idem est, si fiscus non accuset, si iudex non condemnet) teneantur ultra damna solvere ipsas multas transgressoribus vel reis statutas, dubitari posset. Et quidem Doctores passim cum *Silvestro*, *Navarro*, *Lesio* sup. dub. 10. num. 73. contra *Petrum Navarra*, *Soto*, *Salon* apud *Lesium* sup. num. 72. censent, quod non: eò quod invigilantes hisce rebus ex officio non teneantur multare vel accusare, ut respublica ditetur multis, sed solum ut damna impediuntur: adeoque ex mente reipublicæ aut Principis tales non videantur obligati ad præstandas ipsas multas neglectas. Nihilominus si quis privatus à republica conduxisset jus multarum justarum, custodes ab ipso constituti tenebuntur præstare multas neglectas, saltem quantum spes earumdem, transgressione manifestata, valebat: hæc enim mens apparet manifesta in eo, qui ad proprium lucrum ex multis captandum principaliter conductionem iniit, & custodes instituit. Idemque censet *Wiggers c. 2. dub. 7.* esse

Obligati ex Officio vel contractu tenentur ad reparationem damni.

59. *Idem spectantur.*

Famuli ad quid teneantur hac in re.

60.

Qua causa prædictos excuset.

61.

An compensanda sint multa neglecta.

esse verius in custodibus & præfectis à republica institutis quoad multas impositas non solventibus vectigalia, & contra inferentes damna in bonis publicis: quod tamen alii plures generaliter non admittunt, veluti haud satis probatum.

62. Quod si obligatio vi officii vel contractus, adeoque justitiæ, non subsit, adhuc supposito, quod damnum proximi absque notabili incommodo impediri possit, obligat ad id charitas, eaque sola; cujus tamen defectum non esse restitutioni obnoxium, patet. Ita Doctores communiter. Estque hoc verum, etsi non solum quis non impediat; sed etiam suadeat

Quid si quis alteri suadeat, ne impediat. alteri, ne impediat; v.g. furtum aut latrocinium; dum tamen absit vis & fraus (quocasu indubiè esset obligatio restituendi, uti vera injuria; & de hoc loquitur *Joannes Medina*, dum videtur contrariari, ut eum explicat *Wiggers cap. 2. dub. 6. num. 45.*) cum non fecerit per hoc damnificatio injuriam, qui ad tale auxilium non habebat jus, sed solum ut relinqueretur in libera alterius voluntate.

63. Nec obstat, quod c. *Quanta* 47. de *Sententi. Excommunic.* dicitur: *Eos delinquentibus favere*, adeoque puniendos (ut ex præmissis ibidem colligitur) interpretamur, qui cum possint, manifesto facinori desinunt obviare. Tum quia tales favent negativè & quidem culpabiliter, suntque adeo poenâ digni. Tum quia sermo est de obligatis ex officio impedire, ut explicat *Glossa*. Tum quia secluso officio favent præsumptivè; juxta id quod dicitur c. *Sicut dignum* 6. de *Homicidio*, non carere scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori (varia exemplaria addunt, non, sed repugnat sensui, & vetustioribus Codicibus) desinunt obviare, cum scilicet facile possunt; quia nimirum contra tales est præsumptio aliqua; quæ tamen pro conscientia eliditur, dum constat verè societatem non subesse. Similiter quod c. *Sicut dignum* dicitur, qui potuit hominem liberare à morte, & non liberat, occidit, intellige cum *Glossa*, si tenebatur ex officio: vel occidit, id est, culpabilis ei est occisio per alium subsequuta, quatenus ei voluntaria quodammodo, etsi non propriè culpâ injustitiæ. Quomodo etiam relato *Ambrosio* (in quo tamen non reperitur) c. *Pasce* dist. 86. dicitur: *Si non pavisti, occidisti.*

64. Petes, an qui pecuniam accipit, ne clamet, aliàs non obligatus ex officio clamare, teneatur ad restitutionem? Resp. in primis non teneri ad restitutionem pretii promissi (quando positum est id, ob quod pretium fuerat promissum) vel muneris donati; nisi sit pars furti, quæ domino utique restituenda foret. Ad restitutionem autem damni obligatur juxta *Salon*, *Petrum Navarra*, *Lessium*, *Diana* (quos refert *Lugo d. 19. sect. 3. num. 102.*) *Wiggers Tr. 3. cap. 2. dub. 6.* & alios; eò quod censeatur per acceptionem pretii, veluti actum positivum, concurrere positivè, furem animando & securitatem spondendo. Verum non

video, cur in rigore loquendo potius teneatur, qui pretium accipit, quam qui gratis se non clamaturum promittit (quod clarum videtur, nec puto ab Auctoribus prædictis negandum) aut etiam sine promissione precibus furis annuit, & tacet: cum etiam tunc locum habere possit animatio furis allegata. Undè & hoc postremum consequenter dicendum. Ex quo tamen arguit *Lugo sup.* (cui oppositum videtur in rigore verum, referens *Soto* & *Navarrum*) contra præallegatam doctrinam; addens solam animationem positivè influentem, non autem illam, quæ oritur ex sola ablatione terroris (quem non tenebaris ex officio incutere) esse injustam. Quemadmodum sciens instare adventum furis, te invento terrendi, potes citra injustitiam te subducere, etsi ex tua absentia contingat furem præmissâ ratione animari seu asscurari: uti etiam contingit, dum jam animatus ad furandum videt te tacere, vel aliò tuâ sponte discedere.

Alioquin facile contingere potest, ut positiva furis animatio in similibus (qui indubiè gravissimè saltem charitatem non impediendo lædunt, nisi grave incommodum proprium ipsos excuset) accedat, quæ vinculum injustitiæ addat.

§. VIII.

Quo Ordine teneantur Coöperantes restituere?

PETRUS Navarra, apud *Lessium* & *Wiggers* 65. locis mox citandis, fusè nititur confirmare omnes concurrentes teneri juxta proportionem influxus singulos ad restitutionem alicujus partis, utpote causas invicem juvantes ad illationem damni; v.g. si damnum sit sex aureorum, mandantem suo nomine fieri obligatum ad restituendos tres, executorem duos, laudatorem unum. Quod *Lessius* c. 13. dub. 5. num. 43. censet non improbabile, uti & *Wiggers cap. 2. dub. 8.* qui tamen putat non probabile quoad causas negativas. De quibus infra idem patebit.

Nihilominus Resp. cum communi Sententia, quod sicut non omnes concausæ sunt æquè principales in damnificatione, sed velut subordinatæ, sic meritò censeantur subordinatæ in obligatione ad restituendum. Quocirca coöperantes, alii primo loco, alii secundo, alii posteriori adhuc loco, tenentur. Et quidem primo loco obligari dicitur, quo restituente, cæteri liberantur, quique aliis refundere debet, si quid restituerint. Secundo loco tenetur, quo restituente, liberantur cæteri, dempto primo, & sic de aliis. In eodem autem gradu dicuntur obligari, qui æquè immediate obligantur, etsi interdum pro inæqualitate influxus unus obligetur plus quam alius restituere. Horum autem si quis totum restitueret, teneretur alter ejusdem gradus refundere pro ratione sui influxus.

Itaque

67. *Primo loco tenetur, qui alienum in se vel æquivalenti habet.* Itaque primo loco tenetur, qui habet rem alienam in se aut in æquivalenti. Obligatio enim, quæ ex ipsius rei detentione nascitur, est prima & potissima, atque in interitu potissima. Unde etsi alii restituissent, ad detentorem pro compensatione recurrere possent. *Secundo loco mandans.* Secundo, tenetur mandans, si quis fuerit, nec mandatum sufficienter revocaverit. Ipse enim censetur principalis auctor, exequens autem veluti instrumentum illius: dumque per alium suo nomine vult damnum inferri, censetur hoc ipsum seu onus consequens primò in se suscipere. Tertio, executor: quia cæteri tantum influunt in damnum ipso mediante, nèque ipsius obligationem in se suscipiunt, cum non eorum, sed proprio nomine agat. Quarto, alii positivè coöperantes, qui dum omnes æquè immediatè influunt, nullam inter se habent subordinationem ut patet in consulente, adulante, receptatore. Si tamen unus alio mediante influxit, v.g. suavor adulatoris, tenetur priori loco, qui immediatè influxit, v.g. ipse adulator. Nisi, quòd sicut mandans executionem tenetur ante executorem, sic mandans consiliū dari, laudari &c. ante huiusmodi consultorem, consentientem, laudatorem &c. teneatur.

68. *Postremo loco tenentur coöperantes negativè.* Quinto denique juxta Doctores communiter tenentur coöperantes negativè: hi enim tenentur, in quantum non impediunt causas positivas, adeoque satisfaciunt, si efficiant, ut hæ restituant. Confirmatur: quia earum defectus est quasi posterior maleficio causarum positivarum; adeoque ridiculum videretur, quòd causæ positivæ à negativis exigerent, ut compensent incommoda, quæ ob maleficia sua sustinent, quoniam non fuerint ab istis impeditæ: officiati enim studere debent indemnitati innocentium, non malefactorum. Ipsi autem negativè coöperantes tenentur inter se eodem ordine, quo tenebantur impedire, v. g. prius prætor particularis, custos aut vigil, vel cui immediatà curā incumbit, quàm prætor generalis, aut ad quem universalius & mediatiùs cura spectat, qui solum invigilare debet, ut alii immediatiores officio suo non desint.

69. *Vi vel fraude impellens ad mandandum aut aliter coöperandum, prius loco tenetur.* Observandum tamen, quòd qui per injuriam, id est, per vim vel fraudem coëgit vel induxit alterum ad mandandum, consulendum &c. teneatur ante sic coactum vel inductum; adeoque sic compellens alterum ad mandandum teneretur primo loco, utpote alteri injusta causa damni, quod vim vel fraudem passus ex restitutione alioquin pateretur. Præterea damnum passus non debet duci per ambages, sed videtur posse agere immediatè contra executorem, qui dein recursum suum habere potest ad mandantem.

70. *Remissio uni coöperantium facta.* Petes, an si damnum passus uni remittat onus restituendi, cæteri liberentur? Resp. si condonet obligato primo loco, cæteri omnes liberantur: si condonet ei, qui tenetur secun-

do loco, liberantur omnes, dempto primo, & sic consequenter. Si condonet uni æqualiter seu in eodem gradu obligatorum, liberantur cæteri ejusdem gradus, atque etiam posteriores ab obligatione partis ab illo debitæ. Unde si tres debeant singuli restituere mille, uni factâ condonatione, duo alii adhuc tenentur singuli dare mille, & non amplius. Si autem unus ex his duobus deficiat, tenetur alter dare mille quingentos; alii enim quingenti erant refundendi à primo, cui facta supponitur plena remissio.

Q U Æ S T I O IV.

De Restitutione Facienda ratione Rei Acceptæ.

71. *Res aliena ubi vis etiam bonæ fide extet, domino restituenda est.* C O N S T A T in primis apud omnes rem alienam, ubicumque reperiatur, etiam apud bonæ fidei possessorem, debere restitui domino; qui eandem ubivis repertam potest sibi vindicare, etiam non compensato pretio, si quod fortè pro illa alter, etiam bonâ fide dederit L. 3. & 32. ff. de rei vindic. cum æquum non sit, ut dominus rem suam emat. Nisi quis fortè rem emerit exiguo pretio cum intentione domino, si appareat, reddendi, cujus quidem, aliter re suâ penitus carituri (quod ex circumstantiis satis potest dijudicari) negotium utiliter se gerere existimabat; tunc enim in utroque foro tenebitur dominus pretium restituere, juxta Covarruvias, Molina, Lessium cap. 14. dub. 3. nu. 20. & alios passim ut citat & sequitur Lugo d. 17. sect. 1. nu. 2. arg. Instit. de Obligat. quæ quasi ex contractu §. 1. cui favet quoque c. Rapinam 14. q. 5. ubi dicitur illicita emptio rapinæ, nisi eâ intentione, ut cui est ablata, reddatur. Iniquum etiam foret, ut quis amitteret id, quod expendit in gratiam domini, cujus negotium utiliter gessit. Secus censent Doctores, si nimium dederit, quasi tunc ad excessum compensandum non teneatur. Nihilominus juxta Lugo sup. num. 4. (quod tamen in foro saltem externo non admitteretur ob periculum pravarum cum furibus collusionum) idem est, si simili intentione datum fuerit pretium justum pro re, quæ aliter comparari non poterat, & sciebatur domino gratissima ac valde necessaria, & quam alioquin recuperare non potuisset. Itaque quàm primùm res detenta noscitur aliena, est restituenda; aliàs detentio incipiet esse iniqua, sicque accederet titulus iniquæ acceptionis, & effectus consequentes.

72. *Consumens bonâ fide non tenetur, nisi in quantum factus est ditior.* C o n s t a t II. Eum, qui rem bonâ fide acceptam consumpsit, non teneri ad restitutionem, cognito quòd fuerit aliena, nisi in quantum factus est ditior ex ipsa rei consumptione: non enim est titulus undè obligetur, scilicet nèque contractus, nèque iniqua acceptio, nèque ipsa res accepta, utpote

73. te non extans in se aut æquivalenti.

*Quid si res
sibi dona-
tam bonâ
fide alteri
donaverit.*

Unde si durante bonâ fide, res perit, etiam ex culpa lata, ad nil tenetur. Similiter si rem sibi donatam, alteri bonâ fide donaverit, aliâs donationem illam aut aliam similem non facturus, non tenetur domino (qui tamen rem suam potest vindicare apud donatarium vel alium; ubi vis existat) si facturus donationem minorem; hujus solius valorem (cum eatenus tantum profecerit) reddere domino debet, posito, quod res donata non sit ab ipso domino vindicabilis apud donatarium, nec ejus (si ab ipso destructa sit) valor queat obtineri. Immediata enim actio domini est in rem; ubi vis, etiam bonâ fide; extet; aliâs in eum; qui destruxit. Hic autem si bonâ fide processerit, non tenetur, nisi quatenus inde factus est ditior: eoque deficiente demum videtur esse domino actio in donantem, in quantum hic similiter factus est ditior.

74. *Si sic emptor
tam alteri
vendiderit,
secundus
emptor ha-
bet actio-
nem ad pre-
tium rescin-
dendo con-
tractum.*

Si rem alienam bonâ fide emptam rursus alteri vendiderit, dominus habet jus vindicandi rem suam extantem apud secundum emptorem; hic autem habet actionem ad repetendum pretium à primo emptore, rescisso contractu, juxta communem Doctorum sententiam, ut proinde non satisfaciatur secundo emptori, resignando actionem suam in primum venditorem seu ipsum furem: cognito enim defectu (perinde est, quantum ad materiam præsentem; siue sit intrinsecus, siue extrinsecus) cui res vendita erat obnoxia, tenetur venditor emptori de damno compensando, siue eum servare indemnem; prout vendito vitro pro gemma, tenetur cognito defectu rescindere contractum seu reddere pretium. In præsentem autem res vendita subjacebat notabili defectui, nempe quod sit aliena, ideoque non transferibilis in dominium emptoris; qui proinde jus habet rescindendi contractum, nec potest invitatus obligari ad alium, cum quo ei negotium non fuit, sed potest immediate convenire eum, quocum contraxit, qui tenetur emptori de evictione rei facta per dominum ut patet L. 1. & aliis ff. & C. de Evictione.

75. *Ad quid
domino te-
neatur pri-
mus emp-
tor, si se-
cundus non
compareat.*

Si secundus emptor non reperiatur, aut res sit ab eo citra augmentum rei familiaris destructa, Bannez. q. 62, de Restit. a. 6. dub. 2. & Arragon qu. 62. art. 6. censent venditorem siue primum emptorem debere domino dare pretium acceptum, cum jactura pretii prius à se dati furi; supponentes venditorem pretium à secundo emptore acceptum non fecisse suum, quod falsum est: cum contractus aliquo modo fuerit validus arg. L. 34. §. 3. ff. de contrah. Emp. Nec minus potest primus emptor, quam dominus ex hoc pretio se indemnem servare. Quare alii Doctores passim contrarium sentiunt: eo quod non sit titulus, unde obligetur primus emptor; cum res amplius non extet apud ipsum, neque ex ea factus sit ditior: pretium enim ex venditione acceptum antea dederat emendo. Quod si

tamen pretium amplius acceperit, quam prius dederit, ad auctarium saltem domino reddendum erit juxta Doctores communiter obligatus; nisi forte excessus pretii censeretur fructus meræ industriæ.

Si quis denique rem alienam sibi donatam vendiderit, cognito defectu, tenetur emptori, rescisso contractu, pretium reddere, & hic rem domino; aliâs, si destructa sit, debet pretium domino reddi, ex quo videlicet venditor factus erat locupletior: nisi forte pretium ludendo aut aliter sine emolumento proprio consumpserit eâ occasione; secus si nihilominus æquivalens consumpsisset, adeoque rebus suis parcendo, in tantum factus censeatur ditior.

Quæstio autem hæc solemniter movetur, an emptor bonæ fidei, cognito quod res sit aliena, possit eam rescisso contractu reddere furi, ut ita, recuperato pretio, se servet indemnem, etiam si dominus vix aut nullatenus rem suam à fure recuperare possit? Si enim à fure facile recuperaturus sit, & emptoris aut furis non parum intersit, ut furi reddatur, licitum id est: uti & oppositum illicitum, quando gratis rem accepisti, adeoque sine alio damno potes ipsi domino aliâs difficulter recuperaturo reddere, aut etiam si re emptâ domino redditâ, possis facile à fure, quod dedisti recuperare pretium.

Resp. ad quæstionem Affirm. Ita Alensis, Gabriel, Angelus, Silvester, Navarrus, Petrus Navarra, Bannez, Arragon, quos citat & legitur Wiggers c. 4. dub. 2. item Lessius cap. 14. dub. 3. Toletus, Vasquez, Bonacina, Malderus & alii citati à Diana P. 1, Tract. 8. Resolut. 69. contra Soto, Joannem Medina, Molina & alios, quos citat Diana sup. Ratio est: quia ex nullo capite sufficienter ostendi potest id esse illicitum. Contractus enim, esto validus, saltem est rescindibilis, etiam invito domino, ratione erroris, qui causam dedit: rescisso autem contractu potest pretium à fure repeti. Quod autem in manus furis, unde sine noxa fuit accepta, reponi possit, colligitur ex eo, quod innocua contractatio & existentia rei apud possidentem non videatur illum posse reddere obnoxium ad servandam rem & domino reddendam cum æquali suo damno, & quidem occasione ipsius rei (quæ causa est dati pretii) aliâs tolerando. Neque dominus propterea potest rationabiliter esse invitatus: cum in pari causa & innocentia nemo videatur obligatus sibi tantum nocere, ut alius habeat rem suam. Contraria tamen opinio non levibus nititur fundamentis, ut videre est apud Silvium quest. 62. art. 6. Quæsito 1, Conc. 6. ubi illam tenet, & Lugo d. 17. §. 2. Nonnulla breviter objiciemus, pariter & dissolvemus.

Non refert, quod fure disparente, debeat res domino etiam cum jactura pretii restitui, neque idcirco possit alteri vendi. Nam tali casu deest justa occasio se servandi indemnem, quod

76.

*Quid a-
gendum si
donata-
rius bonâ
fide rem
vendiderit.*

77.

*Res furtiva
bonâ fide
empta, si
alia causa
absit, domi-
no resti-
tuenda.*

78.

*Potest ta-
men proba-
biliter re-
scisso con-
tractu, ut
recuperetur
pretium.*

79.

*Objectio
prima.
Resp.*

quod citra injuriam domini facere non possum vendendo rem, quam scio non esse meam. Aliud est in repositione rei loco pristino, ut vitæ damnum, non tantum intrinsicum, consistens in ipsa rei restituendæ carentia (quod etiam locum habet in eo, qui rem gratis accepit) sed insuper extrinsecum consistens in amissione æqualis pretii.

80. *Objectio secunda.*
Resp. Non refert etiam, quod si loco rei propriæ extorserim à fure rem alterius similiter ablatam, non possim hanc furi reddere, ut meam obtineam. Nam (quidquid sit de ipso assumpto) res alterius non est mihi nociva, nèque est apud me cum meo gravamine, quod inde nullum mihi accidit (secus quam ex re emptâ) magis, quam si non extorta è manibus furis, aliâ occasione apud me esset. Non posset autem equus v.g. alterius apud me existens aliâ occasione tradi furi, ut ab ipso accipiam rem meam, aut mihi debitam.

81. *Objectio tertia.*
Resp. Non refert III. quod in casu videatur non tam vitari proprium damnum, quam acquiri lucrum (quod facere non possum circa rem alienam cum domini detrimento) recuperando scilicet dominium pretii, quod transierat in furem, tametsi dominium mercis, non transiret in emptorem. Nam concessio quod dominium pretii transisset in furem; nihilominus in casu verè evitatur damnum, non quidem consistens in amissione pecuniæ, utpote iam amissæ, sed in amissione spei (quæ in casu tantumdem quasi valet, atque ipsa pecunia) illam mihi jure debitam recuperandi.

82. *Objectio quarta.*
Resp. Non obstat IV. Quod dominus possit vindicare rem apud talem emptorem repertam, qui etiam ad reddendam domino cogere in foro externo. Nam justo modo reddendo rem furi, adeoque deinceps apud me non extantem, non impedio directè vel per injuriam dominum à vindicatione rei suæ, etsi ipsa per accidens ratione malæ voluntatis furis (quam ego non foveo, sed justè permitto, dans simul occasionem restituendi; dum, nè retineam alienum, rescindo contractum) sit difficilior. Judex autem rationaliter facit, quod expeditius est, nolens dominum ducere per ambages, sed ipsi concedendo vindicationem rei suæ apud emptorem; qui etsi non debeat domino reddere, nequit tamen vindicantem impedire, aut ei resistere: sicque judex ex consequenti & indirectè impedit, quò minus reddatur furi, etsi huic in conscientia licitè tradi posset, antequam judicialiter repetatur, vel absque eò, quò directè impediatur actio aliqua, quam dominus circa rem suam à fure ablatam, vult & potest exercere.

83. *An emptor mala fidei possit reddere rem furis, ut pretium recuperet.*
Quod si tamen emptor fuisset malæ fidei, deberet ex communiori Doctorum sententia pati jacturam pretii, nec posset rescisso contractu (qui fuit invalidus) res furi reddi ad servandam indemnitate: eò quò talis teneatur etiam ratione iniquæ acceptionis, cum

jus factus est reus per tale cum fure commercium, adeò ut teneretur domino reddere pretium rei, etsi ipsa fortuito periisset: ac proinde non mirum, quod teneatur illud perdere, nè res pereat domino, si furi reddatur; cui nè reddatur, dominus est rationaliter invitus. Nonnulli tamen (referuntur autem *Alensis, Gabriel, Angelus, Silvester à Lessio cap. 14. dub. 3. num. 21.* qui addit uti & *Malderus Tr. 4. c. 3. dub. 2.* non videri improbable) censent etiam posse reddi furi, dum saltem mox, si hujus statu non pejorato, id fiat rescisso contractu: quasi fas sit sibi consulendo præ altero se servare indemnem, reponendo rem pristino loco. Verum alii respondent ipsum hæc se potestate privasse per iniquam acceptionem, adeoque per actionem furtivam; quâ obstrictus non potest rem ponere peiori loco, quam apud se sit, adeoque nequit eam reddere furi, sed domino. Interim videri potest *Lugo sup. n. 37.* pro altera sententia (quam etiam ibidem præfert) discurrens.

Nec obstat, quòd spoliatus, etiam prædo, ante omnia sit restituendus c. *In litteris de Restitut. Spoliat.* Nam fur in præsentem non est spoliatus, sed voluntariè exutus possessione rei. In casu etiam c. *In litteris*, supponitur prædo non esse legitimè convictus, nèque in facto deprehensus, ut proinde sit prius judicandum, an sit prædo.

Pro fine nota, quod dum res aliena est fructifera, domino comparenti restituendi sint fructus extantes, non tamen bonæ fide consumpti, nisi in quantum consumens inde factus est ditior. An autem eatenus saltem restituendi sint, seclusâ præscriptione, disputatur. Et quidem multi Jurisperiti negant non sine fundamento in jure, quod vide *disp. 4. q. 8. n. 161.* ubi de modis acquirendi dominium egimus. Idem videtur non omnino improbabile *Lessio c. 14. dub. 2.* etsi oppositum putet verius; quod habet communis sententia, præsertim Theologorum. Non video tamen, quod ita faveat apertus textus *L. Si & me & Titium 32. ff. de rebus creditis, si certum petetur*; uti scribit *Lessius sup.* & post eum *Wiggerstræct. 3. dub. 1. num. 4.* Idem *Lessius* referens *l. 25. §. fin. ff. de Usuris*, censet haud æquum videri, quod ibi habetur, & aliis legibus contrarium; additque hujusmodi antinomias interdum reperiri in Digestis, quas frustra nituntur interpretes conciliare. Estque indubiè attentâ ratione, ac præscindendo à Legum dispositione inhærendum doctrinæ apud Theologos receptiori. Non satis tamen ostenditur, per Leges haud potuisse dominium fructuum in se non extantium transferri simpliciter, adeoque sine onere restituendi in bonæ fidei possessorem (quod an factum, disputabile est) uti transfertur per usucapionem.

84. *Qui fructus sint restituendi ratione rei bonæ fide acceptæ.*

Q U Æ S T I O. V.

Quo Ordine & Modo sit facienda Restitutio?

85. *Ordo inter creditores servandus, dum debitor non est solvendo.*
DUM bona debitoris sunt sufficientia, omnibus creditoribus ad æqualitatem perfectam satisfaciendum esse constat. Nèque tunc necessario attenditur ordo vel præferentia (cujus utique prætermisio nemini tunc est damnosa) quæ aliàs attendenda est, quando debitor non est solvendo ex toto.

Res in specie extans ante omnia reddenda.
 Certum autem in primis est, quod cum creditoribus sit satisfaciendum ex bonis debitoris, non ex alienis, ante omnia sit res aliena, si apud debitorem extet, ipsi domino restituenda. Quare etiam si dominus non appareat, seu incertus sit, certò tamen sit res aliena, est restituenda iis, quibus bona incerta restitui debent. Undè si apud te sit ex delicto, debet restitui pauperibus, saltem ex juris Canonici dispositione. Idemque plerique censent, etsi sit inventa, vel ex justo contractu debita. Quàmvis hoc non ita constet, quin immo à variis negetur. Quorum opinioni inhærendo, posset ex ea satisfieri creditoribus, si dominus sciri nequeat, quatenus illa sit debitoris hoc ipso, quod vult & potest eam sibi tamquam pauperi retinere. Immo consequenter dicendum videtur ipsum ad hoc teneri: etsi contrarium insinuet *Lesius c. 15. dub. 1. n. 6.* Quod planius est, si & ipse debitor sit pauper, qui sibi tamquam pauperi potest rem applicare, adeoque applicatam dare creditoribus in solutionem. Nisi fortè spe existente, nè quando dominus appareat, applicanda sit pauperibus, à quibus speratur restitutio, v. g. Xenodochio.

Quid si dominus sit incertus.
 Hinc etiam si res empta vel alio contractu accepta non transferit in dominium debitoris, est ante omnia restituenda (nisi pretium justum & in contractum deductum detur) creditori seu potius domino, immo & ab hoc vindicari potest, in quemcumque translata foret. Quod locum habet in re per aliquem empta ab Ecclesia, Fisco, vel minore, quæ etiam tradita (ut ostendit *Lesius cap. 15. dub. 2. n. 7.*) non transit in dominium emptoris, etsi sit vendita credito, seu habità fide emptori, ante persolutionem pretii. Idem censent Doctores de re vendita vel alienata per metum seu coactionem, ut patet *L. Metum. §. Cum autem ff. quod metus causa.* Item quando res quælibet fuit ritè quidem vendita, aut etiam tradita, sed sinè translatione domini: quæ non fit, etiam quoad mobilia (immobilia vendita, quæ transeant in dominium emptoris moribus nostris, alibi dictum, & videre est apud *Val. Andream infra*) nisi persoluto pretio, vel datà venditori alià satisfactione, v. g. offerendo pignus aut fide jussorem, vel certè sequendo fidem emptoris, adeoque in ejus fide & verbo acquiescendo, perinde ac si pretium esset persolutum. Porro fidem

86. *Varia Collaria.*
 non habitam ferè per mores creditur, si solutio mox fieri debuit: habitam, si illa in diem dilata est, ut ait *Zypæus in Notit. Juris Belg. Tit. de reb. cred.* Videri etiam possunt Jurisconsulti citati à *Valerio Andrea in Addit. ad Instit. de rer. divis. n. 76.*

Sed controversia non levis est inter Doctores, an quando res vendita transiit in dominium emptoris, habità ei fide de pretio, & emptor non est solvendo omnibus creditoribus, maneat eadem res venditori obnoxia, quamdiu extat apud primum emptorem, sic ut ipsa vel pretium debeat integrè ei ante alios restitui.

Varii affirmant, *Cajetanus V. restit. Joannes Medina, Navarrus, Baldus & alii*, quos citat & sequitur *Lesius cap. 15. dub. 2. n. 11.* eò quod videatur dissonum æquitati naturali (estque proinde singulariter durius, teste experientia) ut res apud emptorem adhuc extans insoluta assignetur aliis, venditore tam quoad rem, quàm quoad pretium defraudato; nèque censeatur venditor transferendo dominium abdicasse jus saltem hujusmodi recursus. Secus est, si ulterius sit vendita tertio; utpote qui primo venditori nil debet; prout huic debet secundus venditor.

Oppositum nihilominus est in rigore juris verius, & docent *Covarruvias, Molina, Petrus Navarra, Malderus, Wiggers, Lugo, Zoesius & alii*, tum Theologi, tam Jurisconsulti passim. Ratio est: quia, translato rei venditæ dominio, non manet ipsa venditori hypothecata, vel realiter affecta, sive jure naturæ (uti est in confesso) sive jure Gentium aut positivo, quod nullum ostenditur, vel cum solido fundamento allegatur. Nèque etiam ex contrahentium conventionem, quæ hic nulla supponitur, & pari ratione afficere posset rem etiam apud ultiores emptores existentem. Nèque est, cur ex æquitate naturali potius censeatur induci hypotheca inchoata, dum habita est fides emptori, quàm dum fides intercessit fidejussoris, qui fiat impotens, sicut ipse emptor. Undè in foro etiam externo judex deberet ita secundum rigorem juris (nisi alibi moribus temperatus sit) judicare. Videri potest *Zoesius ad ff. Qui potiores in pignore. n. 12.*

Nec obstat *L. Julianus 13. §. 8. ff. de Act. empt.* ubi dicitur: *Venditor enim quasi pignus retinere potest eam rem, quam vendidit*, donec scilicet pretium solvatur. Nam inde potius à contrario sequitur, non esse quasi pignori locum, si venditor rem non retineat, sed fidem emptoris sequendo eam illi tradat, ac potestati emptoris cedat.

Petes, an debita certa sint præferenda incertis (quæ quidem constat deberi, sed sciri nequit, quibus in particulari) etsi ex delicto contractis, dum non extant res, quæ sunt sub dominio damnificatorum vel creditorum? Resp. cum communi sententia Aff. quia secus jure positivo, id omnino fieri posset, si non deberet; jus autem positivum discernens

87. *An quando transiit res in dominium emptoris non persoluto pretio, venditor habeat in re præsentiam.*
 Opinio affirmans.

88. *Opinio negans præfertur.*

89. *Occurritur objectioni.*

90. *Solutio certorum debitorum præferenda solutioni incertorum.*

91. *Solutio certorum debitorum præferenda solutioni incertorum.*

92. *Solutio certorum debitorum præferenda solutioni incertorum.*

cernens applicanda pauperibus (quod saltem extat circa debita incerta ex delicto) non censetur voluisse præjudicare juri certo aliorum. Et planè æquitas idem dicitur fieri debere : sic ut hoc ipsum censerent ipsi damnificati aut creditores, si desuper interrogari possent. Accedit, quantum ad debita incerta citra delictum, ea probabiliter posse debitorem retinere sibi, adeoque videri obligatum, ut consequenter accrescat præstanda solutio certorum debitorum.

91.

Inter creditores præferendi hypothecarii.

Inter creditores certos, iis, qui sunt merè personales, seu chirographarii, necessariò præferendi sunt, etiam usque ad plenam satisfactionem juxta vires facultatum, hypothecarii, seu qui habent hypothecam in re, in quantum se ipsa hypotheca extendit L. 9. C. Qui potiores in pignore, idque sive sit expressa, ex voluntate scilicet contrahentium, sive tacita seu legalis, ex privilegio scilicet legis: quia nimirum iis competit actio realis in hypothecam, eaque idcirco creditori ad securitatem datur, ut in omni eventu possit inde obtineri solutio.

92.

Inter hos præferendi tempore priores:

Inter ipsos autem, qui super eadem re habent hypothecam, præferendi sunt priores tempore, non quoad contractionem debiti, sed quoad constitutionem hypothecæ, L. 8. C. Qui potiores in pignore; ut proinde etiam in iis locum habeat Regula § 4. iur. in 6. Qui prior est tempore, potior est jure. Undè non solum expressa, sed etiam tacita prior, præfertur expressæ posteriori, ut contra Sylvestrum & Navarrum docet Covarruvias, Lessius & alii; & colligitur exemplo hypothecæ dotalis, quæ est tacita. Similiter hypotheca generalis, seu omnium bonorum præfertur speciali posteriori, ut contra Sylvestrum patet ex L. 2. ff. Qui potiores in pign. & L. 6. C. eod. tit. Quod autem L. 2. C. de pignor. & hypothecis dicitur, tuum pignus posterius debere tibi salvum esse; intellige, si certò sufficiat habenti generalem hypothecam res alia specialis in hypothecam data ad plenam satisfactionem; eam enim inde perceptam, salvum manet alteri posterius pignus suum. Mechliniæ tamen hypothecam specialem posteriorem præferri priori generali refert Christinaus ad Consuet. Mechlin. Tit. 13. c. 14.

Esti posterioris hypotheca sit expressa.

vel specialis:

93.

Nisi hypotheca posterior sit privilegiata.

Variis porro casibus hypotheca posterior præfertur priori ex privilegio speciali legum. Sic hypotheca posterior munita per scripturam publicam præfertur priori, quæ nititur scripturam privatam (nisi & hæc trium saltem probatorum testium subscriptione sit munita) ut periculum fraudandi creditorem amoveretur L. Scripturas 11. C. Qui potiores in pign. Simile est privilegium hypothecæ dotalis, item fisci in bonis debitoris, v. g. Receptorum seu Quæstorum. Advertendum tamen quantum ad fiscum excipi causam pœnæ, quæ sequitur alios creditores, qui sunt ante pœnam L. In summa 17 & L. Quod placuit 37. ff. de jure fisci, nè crimen debitoris redundet in

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

detrimentum creditorum. Alios casus vide apud Lessium c. 15. dub. 4. Zoesium ad ff. Qui potiores in pign. & ad ff. de Privil. creditorum, Gudelinum l. 4. de Jure Noviss. c. 18. & reliquos Jurisperitos ad d. Tit. Juris.

Post hos sequuntur creditores personales, qui nempe solum personam, non autem rem aliquam debitoris sibi obligatam habent. Et inter hos (uti & cum proportionem fit inter ipsos hypothecarios) præferendi, qui habent personale privilegium prælationis, prout juxta L. Quasitum §. fin. & L. Interest ff. de Privil. credit. habet sponsa de futuro in bonis sponsi ob dotem traditam non secuto matrimonio, & quidam alii, de quibus Lessius, Zoësius, Gudelinus locis citatis.

Specialiter autem privilegiati sunt sumptus funeris, Nam (ut L. 45. ff. de religiosis & sumpt. funerum dicitur) impensa funeris semper ex hæreditate deducitur, quæ etiam omne creditum solet præcedere, cum bona solvendo non sint. Immo juxta communem sententiam (ut refert Lugo d. 20. f. 5. in principi.) debitum hoc reliquis omnibus etiam hypothecis est præferendum: quod tamen varii, præsertim Jurisconsulti, non ita universaliter admittunt, ut videre est apud Zoesium ad ff. Qui potiores in pign. & Gudelinum sup. Intelligunt id autem Doctores de eo, quod contractum est ratione funeris ipsius debitoris, vel ejus sumptibus sepeliendi, puta uxoris aut filii. Et quidem de moderatis: sumptus enim ad pompam spectantes non possunt adhiberi (nisi quis velit de suo) nèque debent à creditoribus circa tales meritis invitari compensari. Extendi etiam id solet ad sumptus factos causa hæreditatis, v. g. pro scriptione testamenti, pro confectioe inventarii, pro conservatione supellectilis, & similibus necessariò adhibendis, idque in bonum ipsorum creditorum.

94. Hypothecarios sequuntur creditores chirographarii

95. Impensa funeris quomodo privilegiata sit

Dum tamè moderata sint.

Ad quos idem extenditur.

Inter cæteros, creditores ex titulo seu contractu oneroso vel delicto, cæteris paribus, sunt præferendi iis, quibus aliquid debetur ex titulo gratuito seu contractu lucroso, juxta communem sententiam Doctorum, ut refert & sequitur Lugo d. 20. f. 7. §. 1. nam in gratuita promissione censetur meritò subintelligi conditio, nisi status rerum mutetur, vel nisi strictior obligatio sive impedimentum obstat. Undè L. Inter eos §. Is quoque ff. de re judicata, dicitur: Qui ex causa donationis convenitur, in quantum facere potest, condemnatur, & quidem is solus, deducto ære alieno.

96. Creditores ex contractu oneroso præferendū iis, qui ex gratuito.

Creditoribus succedunt legatarii: cum enim legata ex bonis defuncti præstanda sint (quæ non nisi deducto ære alieno seu omnibus debitis intelliguntur) idcirco omnibus creditoribus legatarii postponuntur; à quibus etiam jam accepta avocare possunt creditores, ut sint indemnes, L. 4. ff. de Separationibus, & L. Scimus §. Sin verò C. de jure deliberandi. Hæres nihilominus (qui alias tantum habet, quod superest solutis debitis & legatis) potest detrudere legatis, quantum necesse ad obtinendam

97. Creditoribus succedunt Legatarii.

Quid tandem componat heredi.

nendam legitimam, si sit necessarius vel quartam bonorum, quæ vocatur Falcidia, si sit hæres non necessarius, ut habet *Lesius sup. n. 35.*

98. Prædicta verò jure constituta sunt ex æquitate ad publicum bonum, nèque nituntur solum in aliqua præsumptione, adeoque sunt etiam in conscientia observanda, juxta Doctores communiter: nisi in variis locis mores vel leges municipales prævalentes, adeoque servandæ ibidem, aliud interdum habeant. Prout in his Regionibus ex Edicto Caroli V. (ut refert *Gudelinus L. 4. de jure Noviss. cap. 18.*) nulla dotium, quæ à mercatoribus constituuntur, est prærogativa: eò quod sæpenumerò immensæ dotes à mercatoribus in fraudem suorum creditorum dicerentur. Attamen Antverpiæ, quod mulier ex sua parte intulit, viâ præferentiæ efferre potest ante creditores personales; etsi pro rebus in victum traditis aliisque nonnullis ex causis etiam ipsa obligetur, ut refert *Zypæus in Notit. Jur. Belg. Tit. de hereditate vel actione vendita.*

99. Similiter moribus nostris privilegiata censetur causa mercedum famulorum & artificum, rerum in victum & medicinam traditarum, medicorum honoraria & similia: Sed ante omnes sumptus funeris moderati pro qualitate defuncti, ut refert *Zypæus in Notit. Jur. Belg. Tit. de Executione rei judicata* addens ex *Christinao* ita judicatum in Curia Mechliniensi. Præterea mores receperunt, in redditibus annuis, qui ex re præstantur, & jus quoddam proprietati æquè simile, atque hypothecæ continent, vi illorum actionem hypothecariam contra possessorem dari in solidum, ut refert *Zypæus sup. Tit. De heredit. vel act. vendita.* Verum (ut ait *Zoesius in ff. Qui potiores in pign. n. 5.*) moribus nostris non aliàs, hypotheca afficit rem immobilem, nisi adhibitis operis legis, id est, coram loci iudice, ubi res sitæ. De ordine inter creditores servando juxta consuetudines Mechlinienses fusè & pertinenter tractat *Christinaus ad. leg. municipal. Mechl. Tit. 13.* meritò in ordine ad praxim videndus.

100. Dubitatur autem I. An secluso alio prælationis privilegio, possint pauperes præferri ditioribus. Affirmant nonnulli, & refertur etiam *D. Thomas Opusc. 73. c. 18.* Sed communis & vera sententia negat, nisi fortè extrema vel gravis paupertas sublit, quæ ex charitate sit per hujusmodi præferentiam sublevanda. Alias enim non constat eis aliquod prælationis privilegium competere, sive ex jure positivo, sive ex jure naturæ; quia dives & pauper æquale jus habent ad sibi debita, etsi pauper majus patiatur incommodum.

101. Dubitatur II. An inter creditores personales præferendi sint, quibus aliqua sunt debita ex delicto, iis, quibus aliqua debentur ex contractu oneroso, ut vult *Ioannes Medina, Salon & D. Thomas Opusc. 73. cap. 18.* (quod tamen non esse ipsius, utpote distincto characterè in editione Romana impressum, no-

tat *Sylvius q. 62. a 8. quasit. 2. concl. 7.*) ut refert *Wiggers cap. 5. dub. 4.* An verò è contrà, ut vult *Cajetanus, Navarrus, Bartholomæus Medina, & quidam alii juxta Wiggers sup.* Resp. cum communiori sententia non esse inter hos prælationem, sed (si aliud privilegium particulare desit) concurrere creditores eorundem in pari gradu, iisque pro rata satisfaciendum. Ratio est: quia de hujusmodi præferentia nil est jure positivo statutum, ut patet: nulla quoque ratio urget illam, attento jure naturæ. Confirmatur: quia est æqualitas debiti justitiæ, esto in debitis ex delicto præsupponatur major injuria, quæ præciso damno (quod est æquale) ad summum confert jus ad aliquam satisfactionem personalem. A majori quidem peccato prius est recedendum; at receditur per veram poenitentiam, cum proposito restituendi singulis juxta gradum obligationis, quæ est æqualis. Sic ut quàmvis in contractu delictum non supponatur, sequeretur tamen, si creditore invito non fieret proportionata restitutio, qui illam rationabiliter exigit, & nè omittatur, est meritò invitatus: adeoque dum spes est restitutionis, æqualiter concurrere nititur. Nec etiam favet opinioni *Bartholomæi Medina*, quòd debitum ex contractu involvat obligationem, tum justitiæ, tum fidelitatis: accessoria enim hæc seu secundaria obligatio non potest præjudicare juri alieno, cum fidelitas sinè hujusmodi præjudicio tertii sit alteri servanda: uti idcirco non prodesset iterata solutionis alicui faciendæ promissio, ut cæteris alioquin paribus præferatur.

Dubitatur III. An inter creditores personales sint præferendi priores tempore juxta Regulam juris; *Qui prior est tempore, potior est jure?* Affirmat *Lugo d. 20. sect. 7. §. 2.* & plurimi alii gavissimi Doctores ex eadem regula. Vi cujus etiam inter dignitate pares datur præferentia ei, qui tempore est prior. Idemque in præsentì videtur satis consonum æquitati: quando enim priores creditores jus acceperunt, debitor erat magis solvendo, ac proinde æquum apparet, ut non fraudentur ob alia debita subsequencia, quæ cum detrimento priorum creditorum contracta sunt. Unde etiam qui promisit matrimonium duabus, obligatur priorem ducere. Nec refert, quòd *L. 1. §. 2. ff. de Separat.* dicitur: *Licet alicui adjiciendo sibi creditorem, creditoris sui deteriorem facere conditionem.* Nam sit adhuc prioris conditio deterior, quatenus alter prius petendo potest efficere se potior.

Oppositum nihilominus tamquam verius docet *Lesius l. 15. dub. 6.* referens *Antoninum, Silvestrum* & alios passim. Videturque communis sententia, ac in praxi etiam forensi recepta *Jurisconsultorum Baldi, Zoessii, Tuldeni, Gudelini* & aliorum. Ratio est: quia juxta leges, omnes hujusmodi creditores censentur conditione pares, sic ut singulis sit pro rata debiti solvendum; ut patet *L. Privilegia ff. de privil.*

Legibus statutum sunt quoad præfens in conscientia observanda

Mores nostri circa præferentiam dotis.

Mercedes famulorum &c. sunt hic privilegiata.

Quid de redditibus.

Quid exigatur, ut hypotheca rem afficiat.

Pauperes creditores, an ditioribus præferendi.

An debita ex delicto sint præferenda debitis ex contractu, vel contra.

102.

Inter creditores personales, an prior tempore sit præferendus. Opinio affirmans satis consona æquitati

103.

Negativa in vigore juris veterior.

privil. creditorum. & L. 6. C. de bonis auctoritat. jud. possid. Apertè etiam favet L. 1. ff. de Separat. quæ planè præter mentem detorquetur ac restringitur ad modum ibi ab adversariis allegatum. Simili ratione L. Si hominem §. fin. ff. Depositi dicuntur omnes deponentes esse simul sinè ordine admittendi. Proinde regula juris respicit tantum hypothecarios, obtinentes dignitates, aliosve casus, de quibus canones aut leges sic disponunt, vel non statuunt oppositum; ut proinde expressiori derogatione opus fuisset contra leges aliud in præsentis satis apertè statuentes. Et saltem leges (secundum quas censentur contractus ex mente contrahentium fieri, & quæ favent indifferenter omnibus pro re nata) id statuunt; prout statuere possunt, ad vitandas litium molestias, & ob commiserationem cum posterioribus creditoribus; uti etiam hypothecam posteriorem interdum priori ex causa præferunt. Quàmvis alioquin regulariter inter hypothecarios tempus faciat potiorum creditorem, uti inter chirographarios causa, ob quam privilegium prælationis fuerit concessum.

Quo cessante, adhuc potior sit causa prius petentis, adeoque sibi vigilans accipiendo debitum, potior est, etiam si sciverit debitorem non esse solvendo, antequam bona debitoris auctoritate judicis occupentur seu possideantur à creditoribus (per possessionem jus omnium fit æquale) vigilantibus enim jura subveniunt. Idque expressè habetur L. Quod autem 6. §. Sciendum. ff. Quæ in fraudem creditorum. Quod & locum habet, si sententiam quis pro se obtinuerit, simul & executionem ante alios; adeo ut & potior sit, qui prius obtinet executionem, etsi posterius sententiam L. 19. ff. de re judicata. Additque Zoësius ad ff. Qui potiores in pignore, citans L. 6. & 8. C. de distract. pignor. (ubi tamen nil apparet ad propositum) si fiat executio nomine posterioris auctoritate publicâ, videri obesse priori hypothecario, scienti tamen & tacenti.

Nota, non posse debitorem sinè gravi peccato sponte suâ gratificando præferre unum creditorem personalem non petentem alteri; aliàs enim facit huic præjudicium, cui æquè est obligatus. Creditor nihilominus juxta Lessium cap. 15. dub. 5. Wiggers c. 5. dub. 6. & alios, potest sic solum retinere, non solum pro foro externo (quod patet ex L. Quod autem, & L. Pupillus ff. Quæ in fraudem credit.) sed etiam pro foro conscientie, eò quod leges prædictæ non fundentur in præsumptione, adeoque locum habeant etiam in conscientia, concedendo majus jus creditori in sic solum, quod quidem proprium erat debitoris, nèque in sua specie aliis obligatum; utpote qui solum habent jus in personam debitoris, non tamen nè ego acceptem oblatam solutionem, ad quam etiam offerendam poteram petitione incitare. Immo prædicti Doctores idem censent cum Molina Tr. 2. disp. 536. etsi alii creditores prætermitti habeant privilegium

merè personale præferentiæ; utpote quod non facit rem ipsam iis obligatam. Quàmquam præmissis contradicat Sylvius quæst. 62. Quæstio 2. Conclus. 8. eò quod acceptatio solutionis videatur coöperatio ad actionem injustam debitoris. Ad quod tamen in favorem prioris sententiæ responderi posset, istam coöperationem ex parte acceptantium non esse injustam, cum ad acceptandum jus habeant vi legum. Præterea oblatione spontaneâ etsi injustâ præviâ, acceptans non solet omittere expressionem desiderii de solutione, quam proinde censetur petere, sicque prior fieri.

Petes an debitor, qui non est solvendo, possit repudiare hæreditatem oblatam aut legatum, quando hæc viâ posset providere creditoribus de pleniori, aut etiam plenissima solutione? Resp. Neg. Justitia enim, uti obligat debitorem ad solutionem, sic etiam ad media, quantum saltem absque incommodo suo notabili potest, procuranda, adeoque potius ad non repudianda, quæ sponte offeruntur. Leges autem, quas adfert (etsi in responsione non dissentiat quoad forum conscientie) Sanchez l. 6. de Matrim. d. 4. n. 8. solum negant in foro externo actionem rescissoriam repudiationis, etsi ab eis non approbatæ.

QUÆSTIO VI.

Quo Loco, Cujus onere, Quomodo, Quando facienda Restitutio?

Resp. I. Si restitutio sit debita ex delicto, facienda est expensis & periculo restituentis eo loco, quo res foret, si culpabiliter subtracta non fuisset. Nam ex lege justitiæ debet ita fieri restitutio, ut dominus ex iniqua acceptione nullum patiatur detrimentum; ergo debitor debet ferre illas expensas, easque suæ injustitiæ imputare.

Dices, ergo tenebitur ad amplius, quam ad rei ablata compensationem. Resp. non teneri amplius domino dare, debere tamen adhibere media, ut dominus, quod suum est, recipiat. Nec refert, quod forte dominus migraverit ad locum remotiorem: nam ipse ratione injustitiæ alterius non debet amittere libertatem se transferendi, & si res illæ inter alia bona creditoris remansissent, fortè parvo vel nullo sumptu translata fuissent. Si tamen in illius rei transportatione debuisset dominus facere particulares sumptus, illi deduci poterunt: non enim tenetur cum lucro domini restituere ablatam.

Advertendum hic est, si res in præsentis non possit sinè magnis sumptibus restitui, ex quadam æquitate posse nonnihil differri restitutionem: modò dominus inde nihil vel parum damni patiat. Si verò is fuerit rerum status, ut nisi in præsentis fiat, numquam fieri poterit restitutio, tenetur injustus acceptor, etsi magnis sumptibus, immo valori rei æqualibus, rem vel ejus pretium mittere: quia propter

106.
Debitor,
qui non est
solvendo,
nequit re-
pudiare o-
blatam hæ-
reditatem.

107.
Res ex de-
licto uestita
est sumpti-
bus debi-
toris resti-
tuenda.

108.
Quid si
sumptus
sint nota-
biles.

hoc non debet creditor in perpetuum re suâ privari, nisi probabile foret, domino non displiciturum, quod eo casu pauperibus vel amicis distribuatur. Quod si ambiguum foret, per litteras peti debet. Si autem res injustè accepta sit parvi momenti, & absque duplo vel triplo sumptu restitui aliquando nequeat, tunc præsumi posset domino non displicere, si ea pauperibus præsertim amicis distribuatur.

109.
*Quid si
commissa
restitutio
fidei nun-
tio aut con-
fessario ne-
gligatur.*

Hinc sequitur, quod si per fidelem nuntium, aut confessarium restitui curaverit, & is non restituat vel perdat, adhuc in rigore manet obligatus: suo enim periculo debet facere restitutionem. Et iniquus acceptor etiam casus fortuitos tenetur domino præstare.

Nec obstat, quod (ut nonnulli objiciunt) talis fecerit quidquid in talibus circumstantiis facere potuit & debuit: nam etiam, qui impotens hîc & nunc satisfacere plenè, à satisfaciendo abstinet, facit quod hîc & nunc facere debuit (ut scilicet non peccet) & tamen manet obligatus. Itaque non facit, quod adhuc postea facere potest & debet, nempe ut dominus cum effectu recipiat, quod suum est.

110.
*Vbi & cu-
jus onere
facienda re-
stitutio de-
bita ex re
accepta,*

Resp. II. Si restitutio debeatur solum ratione rei acceptæ, restituenda est res in loco, ubi habetur, nec est necesse eam mittere domino expensis propriis, sed domini; ut si bonâ fide emeris rem à fure, non teneris cum tuo damno dominum quærere, vel ei rem suam transmittere; cum enim ipsum per injuriam re suâ non privaveris, æquum non est, ut graveris. Undè eo monito quomodo velit rem sibi transmitti, solum interim teneris ad custodiam, in qua si sumptus faciendi sint, tenetur eos dominus refundere *L. 2. ff. de Negotiis gestis*. Immo si contingat debitorem mutare locum, & non posset tutò deponere rem apud alium, potest illam secum avehere, sumptusque etiam in avectione adhibitos à domino repetere.

111.
*Si res ead-
em nume-
ro sit reddi
debita ex
contractu,
ubi resti-
tuenda sit.*

Resp. III. Si restitutio sit debita ex contractu, quo eadem numero res debet reddi, v.g. in deposito, commodato, locato, conducto, facienda est, (nisi interdum aliter justè conventum sit) eo loco, ubi fuerat accepta: sicut enim eadem res quoad substantiam, sic & quoad locum reponenda est, sicque perfectissimè ponitur æqualitas. Ut proinde commodatarius non teneatur rem mittere ad locum procul distantem ab eo, in quo rem accepit. Quod si in restitutione ordinaria sint faciendæ expensæ, æquitas postulat, ut is illas ferat, in cujus commodum res fuit à loco abducta, adeoque ipse contractus cedit, v.g. in commodato commodatarius, in deposito gratuitò deponens. Ex quo videtur sequi, quod si cedat in favorem seu commodum utriusque, v.g. locatum conductum, debeat, rationem spectando, restitutio fieri sumptibus utriusque pro rata, secluso alio pacto vel consuetudine probatâ. Periculum autem casus fortuiti, quo res periret aut raperetur in via v.g. subire debet ipse rei dominus, cui citra

*Cujus ex-
pensæ.*

*Cujus pe-
riculo.*

culpam tertii aut aliud pactum, res propria perit. Qualiter autem pereat depositario, commodatario v.g. suppositâ culpâ, in superioribus dictum est.

Resp. IV. Si debitum sit ex contractu, quo reddenda est alia res pro ea, quæ fuit accepta (v.g. in mutuo & venditione) restituenda est eo loco, ubi prior res fuit accepta seu tradita, v.g. pecunia data mutuo Antverpiæ, ibidem reddenda, pretium mercis ibi venditæ & à mercatore traditæ ibidem solvendum: sic enim perfectissimè substituitur una res loco alterius, prout vi similium contractuum est faciendum. Hinc etiam debitor census tenetur canones annuos solvere in loco, ubi est res censui obligata, cujus veluti fructus sunt annuæ pensiones, fructus autem (nisi aliter conventum) solvendus, ubi nascitur. Aliud tamen potest interdum in pactum deduci, dum tamen onus alterutri obveniens debite compensetur. Periculum autem in mittendo interveniens, subire debet (nisi aliter justè conventum) is, cujus est res, quæ tradenda seu reddenda mittitur: res enim seclusâ culpâ, pacto seu mandato vel commissione sufficienti creditoris, domino suo perit. Undè mittens per alium mercatori pretium mercis venditæ, si in via ipsum pereat, mittenti perit. qui proinde venditori manet obligatus, donec ei vel ejus commissionem habenti pretium tradatur. Quo facit *c. Significante de pignoribus*.

Resp. V. Danda alteri vi donationis, legationis &c. nisi aliter in dispositione exprimatur, debentur in loco, ubi donata sunt: adeoque expensis creditoris ad alium transferuntur: nam donator non censetur se vel hæredes ad amplius obligare, quam ut rem donatam alteri permittant. Si tamen post donationem hæres aliò se transferret, deberet in priori loco solvere.

Resp. VI. Occulta ex delicto debita, vel ubi aliàs periculum infamiæ, occultè; publica publicè restituenda sunt, sic ut de restitutione saltem postea publicè constet, ad tollendam offensam aliorum, v.g. in publicis usuris. Deinde res ordinis inferioris non sunt restituendæ cum notabili respectivè detrimento in bonis ordinis superioris. Præterea restitutio non per partes, sed tota simul, quantum fieri potest, facienda est; nisi creditor sit contentus, vel aliter conventum sit: conditiones enim justî pacti sunt servandæ. Denique perinde est, si per se, si per alium fiat restitutio. Et quidem posterior modus in casu vitandæ infamiæ adhibendus est ita, ut committens alteri restitutionem, certioretur sufficienter de impleta commissione. Vide *Bonacina de restitut. d. 1. quest. 7. p. unic.*

Resp. VII. Debita ex re accepta vel delicto sunt statim, seu primâ opportunitate, moraliter loquendo restituenda, nisi dominus aut creditor dilationem concedat, vel nisi hîc & nunc dilationi irrationabiliter contradicat, adeoque irrationabiliter invitatus sit. Aliàs enim præ-

112.

*Quid si res
alia sit vi
contractus
restituenda*

113.

*Donata vel
legata ubi
solvenda.*

114.

*Quomodo
debita sint
restituenda*

115.

*Quando
sit faciendâ
debitum
solutio seu
restitutio.*

præceptum non detinendi alienum invito domino jugiter urget. Quando verò debitum restituendi seu solvendi est ex contractu, solutio est facienda tempore, quo inter partes expressè vel tacitè conventum est: eoque transacto debitor potens & non solvens (nisi adsit consensus creditoris) est in mora culpabili cum injuria creditoris; adeoque cum obligatione compensandi damna seu interesse. Nèque est necesse, ut creditor moneat, ipsa enim dies seu tempus sufficienter pro eo interpellat. Si tamen debitor paratus sit tempore & loco statuto solvere, sed alter nolit recipere, aut dilationem concedat, aut absit, nullo procuratore constituto, debitor interea immunis est à culpa moræ, & incommodis annexis. Uti etiam juxta *Malderum, Bonacina & alios apud Diana P. 2. Tr. I. Miscell. Resol. 49.* debitor aliàs inculpabiliter morosus, non tenetur ad damna seu interesse, quæ procedunt ex mora inculpabili, nisi specialiter conventum sit: nequit enim obligari, nisi ex culpa vel pacto.

Damna ex dilata solutione debitorum ratione contractus quis pati cogatur.

116. Quid si terminus non sit præfixus, & creditor non urgeat. Ante diem an rectè fiat solutio.

Quando denique non fuit constitutus terminus ad solvendum, & creditor non urget (nisi id omittat ex metu, oblivione, similive causa, prout frequenter contingit) dilatio non est graviter culpabilis, etsi planè dissuadenda. E contra verò suadenda acceleratio: nam qui citò dat, bis dat. Sic ut etiam tempus in contractu præfixum præveniri queat, quando nimirum in favorem, ut assolet, debitoris dies adjectus est: quilibet enim favori suo renuntiare potest. Secus foret, si adjectus sit (quod rarum) in gratiam creditoris; cum nulli jus suum vel commoditas minuenda sit. Atque ita procederet opinio *Cujacii*, juxta *Zoesium ad ff. de Solutionibus nam. 31.*

Q U Æ S T I O VII.

Quæ causæ excusent à Restitutione?

117. Compensatio liquidis debitis excusat à restitutione.
Primò excusat debita compensatio sive reciproca coæquatio, *L. Si ambo ff. de Compensationibus*, quando duo sunt invicem creditores, adeoque creditum unius absument debitum alterius, & contrà. Compensatio enim censetur debiti solutio, *L. Si debitor, ff. Qui pot. in pignore*. Ut tamen admittatur in judicio, oportet debitum esse liquidum, cujus nimirum probatio in promptu sit, *L. fin. C. de Compensat. & c. Bona fides, in fine, de deposito*. Quando autem sit tale, relinquatur iudicis arbitrio, juxta sententiam communioem. Habetque compensatio locum in debitis ejusdem rationis (demptis quibusdam casibus, in quibus pro foro judiciali seu externo dumtaxat, ei non est locus; quos refert *Castro Palao de justit. commutat. d. 1. p. 16. §. 2. num. 12.*) etsi etiam in debitis rerum, quæ (ut *Juristæ* loquuntur) functionem non recipiunt, locus maneat retentioni: potes enim v.g. re-

In quibus debitis locum habeat.

tinere gemmam instar pignoris, donec alter tibi vestem, pecuniam, aliudve debitum solvat.

Non est denique locus huic compensationi, quando debitum est tantum ex una parte contractum. Quo tamen casu est locus alteri compensationi, quæ sit rei tibi debitæ recuperatio: quæ non licet auctoritate propria, quando sinè gravi difficultate potest solutio obtineri petendo à debitore, vel interpellando judicem; cujus alioquin officium assumitur in propria causa, cum pernicie (quæ sequeretur ex talibus agendi modis, si licerent) reipublicæ. Ubi bene notandum, famulos, & similes plerumque de insufficientia stipendii conqueri sinè sufficienti ad compensationem (quæ proinde vix illis permittenda) fundamento; esto etiam videatur stipendium minus ordinario: hoc enim ex varia consideratione gradus habet. Immo adhuc sæpè commiseratio exhibetur sponte petenti, nec aliàs invenienti servitium, aut minus idoneo, vel necessario ipsi domino. Vide de hac compensatione dicta *suprà n. 20. & 21.*

118. Ab hac distinguitur illa, quæ est debiti recuperatio. Quando hæc liceat.

Notanda quoad hoc circa famulos.

Secundò excusat debiti remissio voluntaria (quæ requirit absentiam violentiæ, sive metus & fraudis) sive expressa, sive tacita, sive verbis, sive factis (v.g. chirographum rumpendo, cancellando, debitori reddendo &c) exercita à creditore potente nec specialiter prohibito remittere. Prout canonici ex *Tridentino sess. 24. cap. 12. de reform.* redduntur inhabiles ad remittendum distributiones aliis sinè causa legitima à choro sese absentantibus, & *Ecclesia c. Exigit, de Censibus in 6.* ad remittendum ea, quæ Episcopus visitans accipit ultra ei permissa in *c. Romana eod. tit.* Ubi dicitur *in victualibus expensas tantum, recipiat moderatas &c.* servatâ moderatione *Bonifacii VIII. c. Felicis, eod.* Similiter judex delegatus, non obstante dantis remissione, tenetur reddere accepta, etiam sponte oblata, ultra esculenta & poculenta, quæ intra paucos dies consumi possent, aut (si absit à domicilio) ultra moderatas expensas: vel etiam hæc ipsa à partibus notabiliter indigentibus accepta *c. Statutum §. Insuper. juncto §. Si quid, de Rescriptis in 6.* Videri etiam potest *c. Cum ab omni, de Vita & honest. Cleric.*

119. Qualiter excuset debiti remissio.

Quidam specialiter interdicti remittere.

Tertiò excusat interdum remissio seu compositio facta cum Pontifice super debitis incertis, aliàs pauperibus seu piis causis, aut *Ecclesiæ* applicandis ex jure, in quo potest Pontifex dispensare, vel etiam danda *Ecclesiæ* condonare ei, à quo accepta sunt; quod censetur implicitè facere, dum secum componitur. Immo ratione potestatis indirectæ in temporalia idem interdum potest, exigente id bono spirituali, præsertim communi, circa debita certa. Circa quæ manifestius idem potest, supposito delicto creditoris, v.g. hæresis aut simili, ob quod posset bona, adeoque debita confiscare, & consequenter ipsos debitores ab iis solvendis liberare.

120. Compositio cum Prelato qui excuset.

Quartò excusat impotentia debitoris, eâ durante

121.

Excusat etiam debitoris im- potentia, dum durat: durante (quâ tamen sublatâ reviviscit obligatio, ad tempus consopita potius, quàm extincta) cum nemo teneatur ad impossibile.

122. Vir ex- irema ne- cessitas: Quinto excusat necessitas, & in primis extrema debitoris (ad quam etiam referunt Doctores similem necessitatem uxoris, parentum, prolium, & juxta Nonnullos etiam fratrum, quod tamen alii negant) in qua juxta commune dictum omnia sunt communia.

Quò etiam facit c. *Exiit, de verb. signif. in 6.*

An subtra- ctione rei possit domi- nus conjici in similem necessita- tem. Non posset tamen sine iniquitate & injuria per ipsam subtractionem rei alienæ dominus conjici in similem necessitatem, immo res sic subtracta deberet restitui: cum enim duobus est æquè necessaria, indubiè præferendus est possidens, qui simul est dominus. A quo proinde rem tali casu auferre, est ipsum velut occidere. Unde nequit dominus dejici ab equo salvans fugâ vitam, ut tu salvestuam. Ita communiter Doctores.

123. Quid si a- liunde in il- lam simul cum debito- re inciderit. Si autem creditor seu dominus aliunde quàm ex rei ablatione inciderit in extremam necessitatem, licet simul cum debitore, non tenetur hic eam reddere juxta *Cajetanum, Scotus, Toletum*, quos refert & sequitur *Wiggers Tr. 3. c. 6. dub. 1.* quàmvis (ut addit) *Navarrus c. 17. num. 6.* aliter videatur sentire; ubi tamen nil habet ad propositum: sed *num. 60.* loquens de re, cujus dominium mansit penes creditorem, aliudque expressè docens de re, quæ est sub dominio debitoris. Quæ quidem doctrina (quam etiam alii Doctores tenent) fundatur in hoc, quòd in posteriori casu debitor possideat rem suam, ideoque melior sit ejus in tali casu conditio: in priori autem casu, cum utrimque sit æqua necessitas, melior sit conditio ipsius domini, cujus etiam possessio civilis seu juris est naturali alterius possessioni præferenda.

124. Scotus m- le à Wig- gerstaxa- tus. Et de hoc casu loquitur *Scotus 4. d. 15. q. 2. num. 36.* cujus sententiam (quam apud *Cavelum in scolio* tenent *Richardus, Gabriel, Angelus, Silvester, Rosella, Armilla*, & præter hos alii plures) ab omnibus aliis rejici ex *Toletis* retulerat *Wiggers sup.* referens tamen ipsemet postea pro eadem *Navarrum*: eandemque haberi improbabilem ibidem subdit, sed hoc ipsum dicit valde improbabile. Immo non improbabile est, generatim debitorem teneri restituere domino in simili necessitate constituto & sua repetenti, etsi posterius in necessitate inciderit: eò quòd non teneatur à repetenda re sua abstinere ob similem alterius necessitatem in qua & vitam, & præterea rem suam perdat. Recepta tamen satis sententia admittit debitorem tali casu esse potiorum ratione præhabita justæ possessionis ac juris retinendi, à quo per supervenientem alterius necessitatem videtur non deturbandus.

125. An con- sumpta in eadem sint postmodum restituenda Petes, an transactâ extremâ necessitate sit facienda restitutio in ea consumptorum? Resp. indubiè teneri, quando solus usus sine consumptione erat necessarius ad succurrendum necessitati. Idem est, si res consumpta

erat in dominio debitoris, v. g. ex mutuo, venditione &c. poterat enim succurrere suæ necessitati de propriis, quæ domino suo pereunt. Si manserat in dominio creditoris, non ita consentiunt Doctores. Videtur tamen dicendum, omnino manere obligationem restituendi: cum necessitas extrema non transferat jura, nisi quantum necesse est ad ei subveniendum; ad quod non requiritur nisi usus & necessaria consumptio, etsi manente onere restitutionis. Quod maximè locum habet, si res prius erat iniquè accepta: obligatio enim restituendi prius contracta ex iniqua acceptione videtur Doctoribus communius & *Scoto sup. num. 37.* solum sopiri, non extingui. Quando tamen fuisset justè occupata in ipsa necessitate, indicat *Scotus sup.* & tenent plures alii, non esse ortam, adeoque non manere postea obligationem restituendi. Quod meritò asseritur, quando accipiens est re & spe pauper, cui res ista erat necessariò in eleemosynam gratis conferenda.

Præterea ex communi Doctorum sententia excusat gravis valde necessitas nuditatis, famis, morbi &c. quò etiam spectat eversio status justè acquisiti, juxta eosdem Doctores: adeò ut hac de causa solutio debiti ex communi sententia saltem sopiatur, & licitè differatur in tempus commodius, quo necessitas ista cesset. Quò facit *Regula Scoti 4. d. 15. quest. 2. num. 33.* communiter laudata & recepta: *Licet detinere rem alienam, quando ille cujus est, debet velle eam rationabiliter detineri.* In casu tamen paris hujusmodi necessitatis ob hanc ipsam regulam videtur restitutio facienda domino, præsertim illam petenti; cujus nimirum conditio melior est, saltem citra necessitatem extremam, quique posset etiam jure rem tali casu repetere; cum æquum non sit, ut ex re alteri debita quis suam angustiam sublevet cum pari angustia alterius, qui insuper re suâ carere cogeretur.

Quòd si status sit injustè acquisitus, v. g. ex usuris, rapinis, &c. obligatur debitor mox eum deferere: uti fur, qui ex millenis furto ablatis familiam suam auxisset, domum ornasset &c. Aliàs enim esset iniquis obvia contra restitutionem evasio, augendo statum ex acquisitis per injustitias. Quinimmo talis potius possidet statum alienum, quàm suum; qui utique ex propriis, non ex alienis aut alteri jure obstrictis assurgere debet. Si etiam per ludos & computationes similesque inordinationes voluntariè se in tales angustias conjecisset, dilationem restitutionis non meretur, sed sibi ponenti causam debet effectum ejusmodi imputare.

Petes, an spes lucri notabilis sit sufficiens causa suspendendi restitutionem? Resp. Neg. cum *Navarro* & aliis passim: eò quòd per restitutionem nil de suis aut alteri indebitis perdat, sed solum cesset prosperatio debitoris ex re aliena seu alteri obligata; quam creditor non debet curare. Itaque spes lucri, quæ

126. Qualiter excuset gravis necessitas, aut eversio status.

Obstat par- domini seu creditoris necessitas.

127. Status injustè acquisitus potius evertendus est.

Quid si per luxum quis se in angustias conjecerit.

128. Spes lucri non suspendit obligationem restituendi.

titur alienis seu alteri debitis, nequit reservari potius, quàm ipsa res aliena detineri.

Limitatio.

Æquitati tamen satis consentaneum apparet, ut, si spes lucri propinqua sit, unde debitor potens fiat etiam aliis creditoribus satisfacere, dilatio tantilli temporis ei à creditore v.g. privilegiato concedatur: lex enim charitatis dicitur iacturam tertii impedire, cum absque gravi incommodo proprio fieri potest.

129.

Periculum animæ quâ-
liter debito-
rem excu-
set:

Aut incom-
modum lon-
gè gravius
aliis sub-
eundum.

Addunt præterea Doctores subinde excusare à restitutione statim facienda periculum notabile (quod aliter commodè averti nequeat, nèque in malitia seu lascivia, sed in angustia subito premente fundetur) desperationis, aut nè filix se prostituat, latrocinii filii se dedant ratione paupertatis. Item si multò gravius detrimentum debitor pati debeat in bonis alteri non debitis, v.g. domum cum gravi admodum iactura vendendo, quam postea opportuniùs & utiliùs vendere posset. Nam in similibus casibus creditor secundum charitatem & æquitatem, adeoque rectam rationem meritò consentire debet in dilationem. Quia tamen periculum peccandi potest voluntate illud subeuntium averti, esto difficulter, accedens grave damnum creditoris facit, ut is non teneatur in dilationem consentire, adeoque debitor teneatur alterius damno per restitutionem occurrere.

130.

Restitutio differenda si Dominus sit re abusurus in damnum tertii.

Etiam ex lege iustitiæ.

Petes, an similiter differre possis restitutionem, quando ipsa creditur allatura nocumentum creditori vel alicui tertio? Resp. si nocumentum sit contra iustitiam, quod nimium cederet in injuriam tertii, potes & debes ex communi Doctorum sententia differre restitutionem, si fieri possit absque gravi detrimento proprio, non solum ex lege charitatis, cum sic possis, adeoque tenearis innocentem grave damnum contra voluntatem passuro prospicere: sed juxta Doctores communius etiam ex lege iustitiæ, quæ vetat, nè coöpereris moraliter injustitiæ alterius, prout coöperaris, si absque iusta causa, v.g. gravis damni proprii, præbeas instrumenta nocendi, v.g. restituas petenti gladium apud te depositum, uti si proprium eidem gladium commodes, quo occidat tertium. Quare etiam in foro externo reus furti haberetur, qui scalas depositas furari volenti redderet: uti & L. Si pignore §. Qui ferramenta ff. de furtis id dicitur de eo, qui furi scalas aut ferramenta commodaverit; æquè autem liberè & citra obligationem scalas depositas quis furi reddit, etsi alioquin ipsarum domino. Quod à fortiori locum habet, si reddatur res amenti seu furioso vel ebrio, à quibus operatio injusta ex necessitate seu absque libertate procederet per instrumentum à te porrectum: iustitia enim obligat, ut, quando potes, omittas actum proximo noxium, qualis est in tali circumstantia redditio rei. Quàmvis damnum proprium grave faciat, ut moralis ratio coöperationis à redditione v.g. gladii (quæ est secundum se non mala, nec proxima coöperatio) aufera-

tur, sicque non solum non injustè, sed nec illicitè agas reddendo domino rem suam.

Quòd si verò dominus sit re suâ abusurus in alia peccata, quàm injustitiæ, v.g. in ebrietates, scortationes &c. adhuc charitas eaque sola me obligat, ut differam solutionem seu restitutionem, si commodè possim, sitque fundata spes mala ipsius domini sic impediendi. Quòd si ægrè ferat creditor, non est juxta plures licitum tibi rem illius, ut à peccato avertatur, detinere; quod esset quasi ei violentiam inferre: prout nec licitum esset auferre illius pecunias ob similem causam. Alii tamen majora requirunt incommoda prudenti judicio conferenda cum malis, quæ impedirentur: eò quòd proximus tali casu irrationabiliter ægrè ferat dilationem, cujus negotium salubriter geritur differendo; adeoque maneat obligatio charitatis ad impedienda illius peccata, quando sinè aliis incommodis fieri potest. Et quàmvis habeat jus petendi, quatenus petendo non facit injuriam; non tamen habet jus, quatenus pro nunc habeat potestatem me obligantem ad satisfaciendum petitioni, quæ nempe potestas eatenus est quasi suspensa.

Quòd si dominus juridicè rem suam reputeret, liberiùs quidem posset reddi, præsertim iudice de periculis informato: cum non teneatur quis incommoda litis pro eo, qui litem intentat, sustinere. Verius tamen putat Malderus & ex eo Wiggers c.4. dub.4. posse sinè scrupulo negotium protrahi, quando per moram putantur peccata impedienda. Immo sunt, qui existiment posse etiam pecunias tali de causa subduci ad tempus, uti potest fama coram testibus aut superiore auferri in bonum corrigendi.

Nihilominus pro praxi loquendo, notat Iesius cap. 16. dub.4. rarò hæc in re peccari mortaliter, sive quia creditor potest semper jure exigere solutionem, sicque dilatio erit parum efficax, sive quia multis id foret obloquiis & molestiis obnoxium, ideoque in praxi minùs usitatum, sive quia sub hoc prætextu possent palliari injustitiæ, sive quia non est solida spes fructus.

Sextò, inter causas excusantes allegari seu proponi solet ingressus in religionem. Ubi in primis indubitatum est, restituendum esse priùs, quod alienum est, & in specie extat apud debitorem. Si etiam sit rationibus reddendis obnoxius, debet eas reddendo (quod brevi tempore fieri potest) priùs satisfacere. Si insuper debitis aliis obstrictus, possit ea solvere manendo paucis annis in sæculo, & exercitia suo statui congrua exercendo, teneatur quoque ingressum differre: tunc enim creditores sunt meritò invitati, adeoque eis fieret injuria. Nèque est tanti facienda brevis & temporanea suspensio hujusmodi boni spiritualis & voluntarii, quanti obligatio iustitiæ jam contracta; quando saltem dilatio non adimeret spem in futurum obtinendi locum,

131.

Si abusurus sit in alia peccata obligat ad id charitas.

Quid si aliter ægrè ferat.

132.

Aut si juridicè rem suam reputeret.

133.

Notandum pro praxi.

134.

Ingressus religionis qualiter non excuset.

Præsertim si abusurus non liberè, v.g. quia amentis.

Nisi grave damnum proprium excuset.

tum. Nec denique (etsi videantur contradicere non pauci, signanter *D. Thomas, Cajetanus, Silvester*, & reliqui Summistæ, ut refert *Lesius cap. 16. dub. 8.*) pro foro conscientia juvare talem posset cessio bonorum (nisi fortè creditores minentur carcerem, negentque inducias) utpote quæ non magis in conscientia juvat, quàm citra eam impotentia vel necessitas, quæ in casu non subest.

135. *Qualiter excuset ex receptiori sententia.* Nihilominus si longo tempore, aut extraordinariis & inusitatis laboribus opus esset, non videtur ingressus in religionem necessariò omitti, aut tanto tempore differri debere, juxta communem satis Doctorum sententiam, quæ colligitur ex *D. Thoma q. ult. art. 6. ad 3.* & traditur à *Lesio, Maldero, Wiggers*, & aliis passim obviis. Ratio assignari posset, quòd, qui nec actu, nec in spe propinqua habet bona, nèque ex consuetis exercitiis facile habere potest, censeatur impotens ad solvendum, adeoque excusatus. Dumque cuncta sua celsit creditoribus, non videtur obligandus ad longos & extraordinarios labores; cum nec iudices in foro externo id exigere soleant. Qui etiam meritò sunt faciliores in causa adeò singulari; qualis est religionis ingressus. Quæ autem post professionem talis acquirit, monasterio acquirit, veluti incapax proprii. Nec tenetur monasterium de his quidquam dare creditoribus. In casu tamen, quo obligabat dilatio ingressus, intempestiva admissio scienter facta (ignorantia & bona fides excusat) videtur obstringere monasterium sive superiores tamquam coöperatores inductæ impotentia.

136. *Qualiter arceantur obarati per Statuta Pontificum.* Meritò nihilominus ob gravia incommoda sequi nata *Sixtus V.* vetuit admitti ad Religionem obaratos ultra vires facultatum; immo admissorum professionem invalidavit. Quod postremum tamen sustulit *Clemens VIII.* Etsi adhuc in quibusdam Religionibus vigeant conditiones à *Sixto V.* requisitæ eas deducendo veluti in contractum, sic ut iis deficientibus invalida sit professio, defectu requisiti essentialiter consensûs ex parte monasterii, ita expressè antecederet protestantis.

137. *Judicium Auctoris.* Immo existimo etiam ex natura rei non posse sic gravatum debitum licitè (de valore non est quæstio) ingredi religionem, si in sæculo etiam totam vitam transigendo omnino speretur posse per operas non inusitatas debitis satisfacere: creditores enim tunc meritò sunt invitati. Nisi fortè solum sint debita ex contractu gratuito; cujus implendi obligatio patitur hujusmodi tacitam exceptionem seu conditionem. Opusque consilii, quantumvis aliàs excellens, debet postponi operibus ex justitia debitis, non obstante detrimento profectus seu lucri spiritualis: prout eo non obstante nequit totum tempus insumere orationibus & piis exercitiis manens in sæculo. Lucrum enim spirituale cessans non sufficit, ut excusetur quis à restitutione: quam meritò exigit creditor, qui non debet permitte-

re, ut cum ipsius damno debitor lucretur. Quare ingressus in Religionem respectu talis non videtur opus consilii, sed malum, utpote per quod debitor redditur impotens satisfacere debitis justitiæ.

Nèque verum generatim videtur, quòd censeatur moraliter impotens, qui non potest omnibus debitis vel potissimæ parti satisfacere, nisi differendo ad multos annos ingressum religionis; nam aliàs etiam præviè ad ingressum consideratus censeretur impotens, sic ut consequenter in sæculo manens non teneretur amplius laborare ad satisfaciendum debitis, quibus spatium longi temporis, per moderatos labores satisfacere posset. Ut proinde non maneat causa talem excusans alia (quæ tamen non sufficit) nisi majus bonum seu lucrum spirituale. Qui etiam si tam facto & justo fine à religione abstineat, meritò sperare poterit gratias à Deo ampliores, & per opera omnia, quæ ad justitiæ virtutem pertinent, in Deo facta mereri. Et hanc sententiam tenet *Gerson* referens multos Doctores Parisienses id affirmasse, *Supplem. Gabrielis, Angles, Valentia* prout refert *Sanchez l. 4. Summa c. 19. num. 6.* Refertur etiam *Navarrus, Molina*, & alii.

138. *An excuset jactura bonorum superioris ordinis.* Septimò à restitutione excusat juxta Doctorum receptam sententiam jactura bonorum superioris ordinis respectivè gravis; v. g. non tenetur quis restituere famam cum jactura vitæ, divitias cum jactura vitæ aut notabilis famæ &c. eò quòd id videatur excedere regulas justitiæ commutativæ, & consequenter non possit rationabiliter & jure tantum exigi à creditore.

139. *Non excusat excommunicatio creditoris.* Octavò à Nonnullis (inter quos refertur *Adrianus, Panormitanus, Covarruvias*) adfertur pro causa excusante excommunicatio creditoris. Sed communis sententia (quam certam censet *Castro Palao disp. 1. de Justit. commutat. p. 17. §. 5.* etsi tam hanc, quàm alteram probabilem censeat *Wiggers c. 6. dub. 6. in fine*) contradicit. Nam non est undè debitor excusetur. Per excommunicationem enim non privatur creditor bonis: nèque etiam ex c. *Quod in dubiis, de Sentent. Excomm.* (ubi sermo est de nominatim excommunicato) juncto c. *Quoniam multos II. quest. 3.* privatur communicatione fidelium necessariâ (perinde sive necessitas se teneat ex parte excommunicati, sive ex parte aliorum) sed tantum voluntariâ & liberâ. Quare nec privatur communicatione requisitâ ad restitutionem debiti ex justitia; quæ quidem adeò brevis & modica est. Immo non privatur datione consilii vel eleemosynæ, eidemque (ut habetur c. *Quoniam multos §. fin. II. quest. 3.*) humanitatis causâ quid dare non prohibetur; quantò minus igitur prohibetur redditio debiti? Quod in excommunicatis toleratis à fortiori procedit.

140. *Non obstat quod contra* Porro c. *Pia, de Except. in 6.* dumtaxat non admittuntur excommunicati ad iudicium in

excommu-
nicatum
possit excipi
in iudicio.

Quid hac
de re mores
habeant.

141.
Quod pri-
vilegium
cessione bo-
norum.

Tenentur
restituere si
possint ac-
cessu melio-
ris fortuna;
Etsi igno-
miniam a-
licubi usi-
tatam subi-
re coacti.

142.
In Belgio
qui requi-
ratur diplo-
ma Princi-
pis in iudi-
cio exhi-
bendum.

Iure com-
muni quae
sit cessio
extra iudi-
cialiter.

in qualitate actoris, sic ut contra eos excipi possit à reo titulo excommunicationis, non autem repelluntur à iure exigendi debita extra-judicialiter; quæ, etiam dum non exiguntur, sunt solvenda. Alibi quoque in iudicio sæculari admittuntur ad exigendum debitum; ut de Gallia ferunt, teste Zypæo in Notit. Iur. Belg. Tit. de Except. & de Hispania testatur Covarruvias l. 1. Variar. res. c. 18. n. 5. Ad summum posset altera sententia habere locum, quando citra speciale gravamen aut necessitatem creditoris fieret huiusmodi dilatio ob spem frangendæ per hoc contumaciæ; quod tamquam non inutile interdum, & charitati consentaneum approbat Wiggers supra.

Nonò allegari posset cessio seu abdicatio omnium bonorum. Qui est favor à lege concessus debitori, dum non est solvendo bona abdicanti, ut incarcerari, aut in carcere detineri non possit, L. 1. C. Qui bonis cedere possunt, nec de postmodum acquisitis conveniri, nisi quantum commodè præstare potest, id est, reservatâ congruâ & moderatâ sustentatione. L. 4. & 6. ff. de cessione bonorum, & Instit. de Actionibus §. fin. Inhumatum enim erit (ut ibid. dicitur) spoliatum fortunæ suis iterum in solidum damnari. Quod etiam in forò conscientiae locum habere censet Covarruvias l. 2. Variar. res. c. 1. num. 6. Molina Tr. 2. d. 572. circa med. Soto 4. quaest. 7. art. 4. in fine, & alii passim contra Nonnullos: leges enim istæ quæ non fundantur in præsumptione) dant talem favorem in dicto casu, illisque censentur contrahentes se conformare. Tenentur nihilominus indubiè huiusmodi falliti conari fideliter, ut acquirant; undè restituere queant. Neque à restitutione excusantur juxta communem & veram sententiam, contra Nonnullos, præsertim Jurisperitos, si ad pinguiorem fortunam devenerint, quòd ignominiosam aliquam solemnitatem (quæ diversis in locis variè est in usu) in fori cessione subiverint: hæc enim ignominia non subrogatur solutioni, in præjudicium haud æquum creditorum; uti nec ignominia carceris liberat non cedentem foro, qui nihilominus solvere cogitur usque ad novissimum quadrantem. Solum igitur est instar pœnæ ob culpam saltem præsumptam; aut certè adhibetur, nè quis faciliè in perniciem creditorum ad cessionem faciendam convolet.

Moribus nostris ex Edicto Caroli V. ad cessionem requiritur diploma Principis, quod intra mensem à die impetrationis in iudicio offeratur, unà cum synopsi jurata omnium bonorum, quæ relinquant creditoribus, dimissâ possessione; ut videre est in Cod. Belgico V. Cessie, & apud Zypæum in Notit. Iur. Belgici L. 7. Tit. unic. Qui bonis cedere possint, qui & alia circa huiusmodi ordinata per Principes addit. Verùm jure Romano sufficit facta cessio extra-judicialiter, etiam per nuntium vel epistolam L. fin. ff. de Cess. bonorum; adeò ut sufficiat sola voluntatis professio L. 6.

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

C. Qui bonis cedere possunt. Quòd præterea Justinianus Nov. 135. permittat loco cessionis juramentum, quo debitor juret se non esse solvendo, sive se nil auti reliquum habere, usu (quo sola cessio liberat à carcere) receptum non est; ob id (ut credit Gudelinus l. 4. de Jure noviss. c. 16. num. 17.) quòd Novella hæc sit una ex iis, quæ interciderunt, nec Veteribus cognitæ fuere.

Porro qui bonis cessit, manet dominus eorum, donec vendita sint L. 3. ff. de Cess. bonor., potestque eum interea cessionis pœnitere, bonisque repetitis se defendere L. 5. ff. eod. Utque beneficio cessionis gaudeat, nil potest bonorum retinere: qui enim aliqua retinet, bonis non cedit. Vestem tamen quotidianam relinqui postulat humanitas, nè nudus incedat. Qua in re Carolus V. pro his regionibus statuit cedenti bonis unum lectum cum suis ornamentis, item ex singulis rebus mobilibus non pretiosis unam dumtaxat miserationis gratiâ relinquendam esse; ut videre est in Codice Belgico & apud Zypæum locis citatis.

Præterea dum absque culpa sua quis cogitur cedere bonis, si per creditores fiat in bonis executio, censet Lessius c. 16. dub. 3. & ex eo Wiggers c. 16. dub. 3. & plures alii, posse illum licitè retinere necessaria, ut tenuiter secundum statum suum vivat, & ad illum finem quædam occultare ut non egeat. Sed negant Jurisperiti, & ex Theologis Molina Tract. 2. disp. 572. Lugo d. 21. sect. 3. & alii: eò quòd privilegium cessionis detur dumtaxat omnia (nisi quædam excipiantur per ipsam legem) cedentibus: & alimenta quotidiana demum concedantur in casu, quo post factam cessionem melior fortuna arriserit L. qui bonis 6. ff. de Cess. bonor. quam legem non rectè Lessius intellexit de bonis, quæ habebantur tempore instantis cessionis. Undè juxta Lugo sup. & alios talis post accessum melioris fortunæ non posset uti beneficio per legem dato ob cessionem, sed solum de postea acquisitis servare sibi, quod præcisè jus naturæ permittit.

Cessione non indigent, quibus est competentiae beneficium, ideoque excuti non debent, ultra quàm commodè possit, nè egeant: uti clericus gaudens privilegio clericali, milites, parens conventus à prole, maritus ab uxore, socer durante matrimonio ratione dotis à genero, socius à socio. De quibus vide Zozium ad ff. de re judicata n. 158. & seqq. & ad ff. de Cess. bonor. num. 7. & 8.

Cessio præterea locum habet in debitis ex causa civili, eaque non competit juxta Zozium in ff. de Cess. bonor. & alios decoctori bonorum, qui hac commiseratione dignus non est: non dissipanti aut alienanti bona in fraudem creditorum: non ei, qui dolosè cum suo creditore versatus est, aut qui spe & animo cedendi contraxit. De quibus vide Jurisconsultos ad ff. de Cess. bonor. & Cod. Qui bonis cedere possunt. Videri etiam possunt, quæ scribit Christinaus ad Consuetud. Mechlin. Tit.

Novella
135. non
est usura
cepta.

Bona quam
diu maneat
cedentis.
An omni-
bus cedere
necesse sit.

Quid reti-
neri posse
pro Belgio
sanxerit
Carolus V.

144.
Annecessa-
ria tenui
secundum
statum su-
sustentationi
retineri pos-
sunt.

145.
Qui Ces-
sione non
indigeant.

146.
Qui ab ea
excludan-
tur.

*Cedens bonis Mori-
bus Mechli-
nienſium
eſt infamis.*

21. per totum. Vi earumdem consuetudinum Tit. cit. art. 2. cedentes bonis declarantur infames, quales etiam habentur per mores in variis locis, etsi jure communi infames minimè sint.

147.
*Inducia
quinquen-
nii qualiter
concedan-
tur.*

Tandem observa interdum creditores concedere citra celsionem inducias quinquenales debitori. Ubi standum consensui unius vel plurium, quibus major pars debetur. Stante æqualitate debiti, sed dispari creditorum numero, amplior pars creditorum obtinet. Si autem sit paritas tam debiti, quam numeri personarum, præferenda est pars humanior, quæ tempus indulget L. 8. C. Qui bonis cedere possunt.

148.
*Incertitudo
domini an
vel quando
excuset.*

*Cui incerta
restituenda.*

Decimò, incertitudo domini seu creditoris videri posset excusare à restitutione: cum justitia tantum obliget debitum reddi illi, cujus est (nisi is alteri reddi voluerit, & satis id indicaverit, quod videri posset in præſenti non contingere) quo proinde non comparente, impossibilis sit talis restitutio. Estque ea opinio, quantum ad debita incerta citra delictum (quod etiam spectant casu inventa) non improbabilis, quam tenet Petrus Navarra & alii; prout diximus in antecedentibus. Contraria tamen est D. Thomæ, Scoti & aliorum communior, fundata in consuetudine receptiori piorum ac præſumpta dominorum voluntate. Quamvis, etiam huic inhærendo, possit debitor, si pauper sit, ea sibi tamquam tali retinere; præsertim de assensu vel consilio Episcopi aut Confessarii, quamquam in rigore non necessario. Debita autem ex delicto non posse retineri, tenent omnes pro indubitato; eorumque retentioni domini seu creditores omnes, si rogari possent, indubiè contradicerent. Quare pauperibus vel aliis piis causis applicanda sunt ex jure Canonico c. Cum tu, de usuris, & c. Cum sit, de Judais, ne contingat ex injustitiis homines ditescere. Tamen si autem sermo ibi sit de usuris: id tamen potius exempli gratiâ pro re nata positum est; ut proinde de cæteris etiam per delictum acquisitis omnes indubitanter idem asserendum velint.

*Signanter
debita ex
delicto.*

149.
*Quid si so-
lùm sit in-
certitudo
domini se-
cundum
quid.*

Prædicta verò intelliguntur de bonis omnino & simpliciter incertis: si enim solum dubitetur de tribus aut pluribus, res pro rata dubii inter illos dividenda est, aut dubium forte dirimendum. Quod etiam faciendum, quando membris alicujus communitatis damnum est illatum, & ignoratur præcisè, quibus particularibus inter multos. Vide Molina Tr. 2. d. 745. Lessium c. 14. n. 32.

150.
*An vel quo-
modo excu-
set solutio
facta credi-
tori credi-
toris.*

Undecimò, Solutio facta ei, cui debet meus creditor, liberat in foro conscientie, juxta Silvestrum, Angelum, Joannem Medina, ut refert & sequitur Lessius cap. 16. dub. 5. & alii passim. Liberavi enim creditorem ab æquali debito; quod est ejusdem æstimationis, ac si ei solutionem fecissem. Deinde is, cui facta est solutio, censetur mihi celsisse jus suum adversus creditorem, qui proinde fa-

ctus est mihi debitor, adeoque locum habet compensatio debitorum, si sint ejusdem rationis, aut certè detentio rei debitæ creditori instar pignoris. In foro etiam externo hujusmodi solutio admittitur, quando debitum ex eadem causa procedit, v.g. si res debita, quæ solvitur creditori, sit ei obligata; ut si conduxì à te domum, quam tu conduxisti ab illo; vel si meâ causâ factus sis debitor illi, ut si gerens mea negotia mutuum acceperis. Vide L. 11. §. 5. ff. de pignorat. act. L. 36. ff. de negotiis gestis, & L. 7. C. Quod cum eo. Aliàs non admittitur juxta Bartolum relatum à Lessio c. 16. dub. 5. Nihilominus liberatio debitoris continget viâ exceptionis; ut patet L. 6. ff. de doli mali except. cum iniquum sit, creditorem petere pecuniam, quam habet, utpote in ejus utilitatem versam, etsi sinè mandato. Nisi tamè intersit creditoris non solvi suo creditori.

Notat autem Castro Palao d. 1. p. 18. §. 10. licitè adhiberi hunc solutionis modum in debitis ejusdem rationis; eò quod sic utiliter geratur negotium creditoris, faciendo quod ipse præstare deberet: secus si sint diversæ rationis (nisi fortasse tertius debitum suum recuperare non possit) eò quod non liceat privato jus alteri dicere, & auferre aliena v.g. pecunias, ut inde tertius sibi debita recuperet.

Duodecimò, quæri posset, an excusetur à debiti solutione, qui tantumdem creditori donat vel legat? Varii (quos citant & sequuntur Menochius & Covarruvias apud Castro Palao d. 1. p. 17. §. 8.) affirmant, si erat debitum ex lege: negant, si debitum erat ex causa voluntaria, puta conventionem, donationem, aliove pacto. Layman. Tr. 2. de restit. c. 12. cura finem, censet compensationem fieri per eleëmofynas & donationes in pias causas, quantum ad debita ex delicto vi juris Ecclesiastici, v.g. ob non assistentiam in horis, vel omissionem divini officii; ex virtuali scilicet fidelium intentione satisfaciendi per eleëmofynas obligationibus & negligentis per peccatum contractis.

Verum dicendum, quod in foro conscientie sit standum intentioni donantis vel legantis. Undè si donatum vel legatum fecerit cum memoria debiti & animo compensandi, donatio erit verbalis, revera autem debiti solutio. Si habuerit animum non compensandi, manet obligatio. Si debiti omnino immemor donaverit vel legaverit, nisi adsint manifestæ conjecturæ in contrarium de animo legantis, non est admittenda compensatio, sed debiti novi accumulatio, quodvis sit debitum, sive legale, sive conventionale; idque non solum in foro conscientie, sed æquè in judiciali ex communi ferè omnium sententia: nam donatio liberalis nequit esse solutio debiti. Voluntas autem generalis vel interpretativa non operatur satisfactionem ex justitia debitam, nisi per media apta, cujusmodi non est liberalis donatio. Neque etiam donans liberaliter ponit rem præceptam; quæ nempe non est opus gratiæ, sed justitiæ: ut proinde non obftet

151.
*An excusetur, qui tantumdem creditor donat vel legat. Nonnullorum opinio-
nes.*

152.
*Vera opinio declaratur & stabilis-
tur.*

obstet præmissæ doctrinæ, quod ad imple-
tionem præcepti, etiam ignorati, sufficiat
poni ipsum opus seu rem præceptam. Vide
plura apud *Castro Palao sup.*

153.

Quæ adhuc
operentur
effectum
solutionis,
seu ab ea
excusent,

Denique solutionis effectum etiam opera-
tur, adeoque ab ulteriori restitutione excu-
sat solutionis oblatio, etsi non acceptata, cum
depositione pecuniæ designatæ; cujus ta-
men effectus resolvitur, si debitor pecuniam
consignatam (ut potest) recipiat. Item con-
fusio crediti; cum scilicet unus idemque sit

creditor & debitor, v.g. ratione successionis.
Item satisfactio, dum aliter, quam conven-
tum erat, satisfit voluntati creditoris, puta no-
vatione seu novæ obligationis loco prioris
positione; delegatione, dum scilicet alius in
se obligationem suscipit consentiente credi-
tore, acceptilatione &c. de quibus vide *Zoe-
sum, Wesenbecium* & alios Jurisconsultos in
Titulum de Solutionibus, & huic affines: Et
apud *Castro Palao disp. 1. de Iustit. Commutat,*
p. 17. & 18.

TRACTATUS III.

DE

CONTRACTIBUS, JUDICIIS. ET OFFICIIS JUSTITIÆ DISTRIBUTIVÆ.

HORUM tractatio, etsi videatur potissimum ad
Legistas & Canonistas spectare, meritò ta-
men à Theologis non omittitur, cum sint
actus justitiæ, aut ei affines, in quibus proin-
de rectè peragendis virtus justitiæ versatur, ac
si regula debita non servantur, non modi-
ca fraudulentarum injustitiarum seges abundat. De quibus
proinde ob varietatem ac multipliciter dicendorum, pecu-
liarem Tractatum instituimus.

DISPUTATIO PRIMA.

De Contractibus in Communi.

QUÆSTIO. I.

*Quid sit Pactum, Quid Contractus,
& Quotuplex.*

1.
Quid Pa-
ctum.

Qui diffe-
ret à polli-
citatione.

Quid con-
tractus late
dictus.

PACTUM, sive pactio est (ut ait
Ulpianus L. 1. ff. de Pactis) duorum
pluriumve in idem placitum consen-
sus, sive conventio. Undè polli-
citatio sive promissio absenti fa-
cta, nec acceptata, cum sit unius dumtaxat
consensus, non est pactum. Generat autem
pactum ordinariè obligationem, saltem in al-
terutro contrahentium. Et tunc coincidit cum
contractu latè dicto. Quo nomine etiam com-
prehenditur contractus gratuitus, puta pro-

missio vel donatio liberalis. Et quidem do-
natio expressè appellatur contractus *L. Con-*
tractus 17. C. de fide instrument. Paritque ipsa
obligationem, ut notavit *Rebellus* apud *Castro*
Palao hic disp. 1. p. 1. n. 2. non solum quando
incipit à promissione, verum etiam quando
incipit à rei traditione; per quam pariter ip-
sum dominium transfertur: eò quod saltem
obligetur donans non repetere rem donatam.

At dum pactum parit obligationem utrim-
que, est contractus strictè dictus; qui est (ut
describit *Labeo L. 19. ff. de verb. signif.*) *ultrò*
citroque obligatio. Ubi contractus describitur
per effectum, quem gignit; cum potius sit
formaliter conventio seu consensus plurium
reciprocus, mutuum obligationem pariens.
Nisi quis vellet intelligere obligationem ac-

Talis est
donatio

2.

Quid strictè
dictus

tionem : contractus enim formaliter est talis actio, ex qua passiva obligatio seu vinculum resultat.

3. Potestque clarius & plenius definiri, quod sit consensus liber, sensibiliter expressus, plurium personarum competentium in idem, pariens utrimque obligationem iustitiæ. Si quis autem definire velit contractum largius sumptum, ad utrumque addat, *vel ex una saltem parte*. Dicitur esse consensus : sine eo enim nequit par pari obligari, secluso delicto aut retentione alieni. Debet autem esse liber seu deliberatus ; cum aliàs non sequatur gravis obligatio, uti neque sequitur in voto. Insuper sensibilis expressio requiritur ad humanum, adeoque sensibilem convictum ; cuius non infima portio est contractus. Personæ quoque debent esse competentes, id est habiles ad contrahendum. Denique effectus est obligatio iustitiæ, quam contractus iustus parit, ut proinde injuriam faciat, qui contractui non stat.

4. Pactum quod nullam obligationem parit, sed suppositam tollit, distractus vocatur, qui est ultrò citròque liberatio. Huc spectat Acceptilatio, quæ dicitur solutio imaginaria, liberatio videlicet ab eodem nexu per mutuum interrogationem, adeoque per formam stipulationis, veluti si debitor dicat creditori, *Decem, quæ promisi, accepta habes?* & creditor respondeat, *Habeo*. Ideoque non contingit secundum leges, nisi circa obligationem, quæ verbis fit ; aut certè obligatio, quæ consensu, litteris aut re perficitur, translata prius fuerat in illam, quæ fit verbis, per stipulationem *Aquilianam*. De quibus vide Jurisperitos, signanter *Zoesium in ff. de Acceptilationibus*. Moribus quidem hodiernis (idemque obtinet jure Regio Castellæ teste *Castro Palao d. 1. p. 1. n. 6.*) uti non est usus stipulationis, sic neque acceptilationis, inter quam proinde & simplex pactum de non petendo debitum scilicet seu solutionem, non est deinceps differentia quoad effectum, qui æqualis est in utroque.

5. Omisâ divisione contractus in explicitum (qui expressâ conventionem partium fit, & propriè talis dicitur) ac implicitum seu interpretativum (cujus obligatio ex legis dispositione est annexa alicui officio, quam proinde censetur assumere, qui assumit officium) qui quasi contractus vocatur ; qualis est negotiorum gestio, tutela, & alii, de quibus *Instit. de Obligat. quæ quasi ex contr. nasc.*

6. Dividitur I. Contractus in nominatum, qui videlicet habet nomen proprium & specificum, uti emptio, donatio, locatio &c. & innominatum, qui generale nomen contractus, pacti aut permutationis (quod ipsum est nomen satis generale etiam contractibus nominatis, uti emptioni &c.) retinet, specifico & proprio carens. Hujus quatuor sunt genera juxta *L. Naturalis ff. de præscriptis verbis* ; nempe, do ut des, v.g. do vestem, ut des

cibum : do ut facias, v.g. do vestem, ut mihi servias ; facio ut des, v.g. servio tibi, ut des vestem : facio ut facias, v.g. servio tibi, ut doceas me artem tuam.

Secundò Contractus sive Pactum dividitur in Simplex seu Nudum & Vestitum. Illud consistit in simplici conventionem, absque eo quod jus civile illam firmet. Hujusmodi sunt omnes contractus innominati, priusquam ex altera parte impleantur, vel (ut Doctores passim) nisi accesserit juramentum, aut stipulatio. Item qui re perficiuntur, antequam fiat traditio.

Pactum vestitum dicitur, quod ultra conventionem habet aliquid, cui ex jure accedit robur. Hujusmodi sunt omnes contractus nominati, quando sunt in genere suo perfecti ; uti & innominati, quibus (ut Doctores passim) accedit juramentum, stipulatio vel impletio ex una parte. Immo & alios contractus innominatos mercatorum actionem parere ex *Tiraquello & Rebello tradit Castro Palao disp. 1. p. 3. num. 1.*

Pactum nudum obligat quidem juxta communissimam Doctorum sententiam naturaliter seu in conscientia (cùm ex natura rei illam obligationem inducat, nec jus illam elidat, quin potius supponat, ut ex mox dicendis patebit) non tribuit tamen actionem in foro civili, ad vitandam litium multiplicatē *L. juris Gentium 7. §. 4. ff. de pactis*. Tribuit nihilominus & parit exceptionem civilem, ut dicitur *L. cit.* sic ut impediat soluti repetitionem, & det jus excipiendi contra creditorem per hoc, quod tibi tantumdem ex pacto competat. Et juxta *L. Fidejussoris. ff. de pactis*, pignus datum retineri, & contra fidejussorem, si accesserit, agi potest.

Jure tamen & in foro Ecclesiastico juxta communem sententiam etiam ex pactis nudis datur actio ; & colligitur ex *c. 1. & 3. de pactis*. Immo id propterea jure Canonico dubitationem non habere tradit *Valer. Andr. in addit. ad Instit. de Obligationibus n. 4.* in fine eò quod *c. 1.* dicatur : *Inita pacta suam obtineant firmitatem, & c. 3.* dicatur : *Studiosè agendum est, ut ea, quæ promittuntur, opere compleantur*. Quod tamen parum movet *Gudelinum l. 3. de jure Neviss. cap. 5.* cùm similia quoque habeantur *L. juris gentium §. Ait Prator, & passim ff. de pactis*. Ut proinde varii Juristæ contrarium sentiant, eò quod juri civili standum sit, etiam in foro Ecclesiastico, ubi per canones non satis apertè contrarium statuitur. Quod similiter satis probabile censet *Castro Palao sup. n. 9.* etsi oppositum in praxi tenendum & consulendum dicat : quod nimirum iste sensus Canonum communi intelligentiæ sit receptus.

Cæterum moribus nostris, quibus plerumque ad simplicitatem juris gentium redacta sunt, etiam ex quolibet pacto nudo oritur obligatio & actio, perinde ac si stipulatio (quæ in usu esse desuit) accessisset ; uti tradit

7. Pactum nudum quid.

Quam sint talia.

Quid pactum vestitum & quam sint talia.

8. Pactum nudum obligat naturaliter, non civiliter.

Quid tamen in foro civili operetur.

9. An ex illo datur actio secundum jus Canonicum.

10. Quid censendum juxta mores hodiernos.

dit Gudelinus sup. Zypaus in Notit. Jur. Belg. Tit. de Contrah. stipulat. Idemque de jure Regio Castellæ testatur Castro Palao sup. n. 10.

Quid & quinam contractus bonæ fidei & stricti juris.

Tertiò contractus alius est bonæ fidei, qui obligat secundum verba ex æquo & bono intellecta, & in quo proinde iudex potest multa arbitrari, quæ secundum bonam contrahentium fidem censentur inesse; etsi non ita expressa: uti sunt emptio, locatio, commodatum, mandatum, pignus, societas &c. Instit. de actionibus §. Actionum. Alius est stricti juris, qui obligat præcisè secundum verba, quæ proinde stricto jure intelligi, indeque resultantia decidi debent; uti promissio, stipulatio, donatio, feudum, emphyteusis &c.

An moribus nostris sint omnes bonæ fidei.

Porro omnes actiones moribus hodiernis habentur bonæ fidei, si credimus Gudelino Lib. 3. de jure Noviss. cap. 13. n. 26. Similiter de contractibus & actionibus inter Christianos hodie celebratis sentiunt passim alii, dissentiente Antonino Fabro, ut videre est apud Valer. Andr. in Instit. de Obligat. ex consensu in addit. n. 2. Quo spectare volunt clausulam salutarem ab Advocatis libellorum conclusionibus subjici solitam, Vel prout judici bonum & æquum videbitur.

12. Contractus alius absolutus, alius conditionatus.

Differentia inter utrumque.

Quartò, alius est absolutus, alius conditionatus. Et quidem absolutus, utpote independens ab existentia alicujus extrinseci, mox est validus, atque est perfectus. Conditionati autem valor pendet ab existentia alicujus extrinseci, seu à veritate conditionis; sic ut proinde existentia conditionis præsentis aut præteritæ faciat ab initio validum, non existentia verò invalidum; prout ratio & jura manifestè tradunt. L. hac venditio. 7. ff. de contrah. empt. & aliis.

13. Conditio de futuro qui suspendat valorem.

At conditio de futuro ob voluntatem contrahentium (quæ regulariter adest & præsumitur) suspendit voluntatem donec impleatur. Quàmvis contrahentes possent in rigore velle contractum statim perfici, dependent tamen à futuritione conditionis futuræ, v. g. consensûs paterni cras præstandi. Quo tamen casu sciri non posset, an contractus perfectus fuerit nec nò, donec tempus conditionis futuræ præfixum ostenderit conditionis eventum. Dum porrò, uti semper fieri solet, suspenditur valor usque ad eventum conditionis, hæc impletâ perficitur valor contractus absque novo consensu.

14. An ea pendente sit liberum resistere.

Immo suspenso adhuc eventu conditionis, non est liberum resilire à contractu, nisi de consensu partis. Ideoque simplex votum ab ægro sub conditione convalescentiæ emissum, etiam invalidè pendente conditione revocatur. Immo juxta Covarruvias, Molina, apud Castro Palao d. 1. p. 7. nu. 9. (quàmquam plerique contrarium sentiant) jus exequendi contractus hujusmodi transit ad hæredes. Est autem in matrimonio speciale, ut si ante conditionis eventum consensus revocetur, vel cum alio de præsentis contrahatur, imple-

Exceptio in matrimonio.

Herinx Sum. Theol. Pars. III.

tâ conditione primum matrimonium non convalescat. Vide quæ sunt dicta disp. 3. de Matrim. quæst. 5.

Solum hic observa, conditiones de futuro impossibili vitare contractus inter vivos, etsi favore ultimarum voluntatum habeantur in iis pro non adjectis, cum defunctus explicare non possit, an joco, an seriò eas adjecerit. Vide L. Si quis ita institutus & alias ff. de Condit. instit. L. Si Maria ff. de hered. Instit. Quid de illis in contractu Matrimonii sit censendum, peti potest ex dictis disp. 3. de Matrim. quæst. 5.

Contractui conditionato affinis est is, qui fit sub modo. Modus autem, quatenus à conditione distinguitur, est quædam moderatio dispositioni adjecta ex mente disponentis. Sic v. g. si donetur liber, ut studeas, pecunia, ut Ecclesiam ædifices &c. studium & ædificatio Ecclesiæ moderantur seu temperant dispositionem, alioquin liberam. Per modum autem non suspenditur valor seu effectus dispositionis, uti per conditionem futuram. Debetque ex verbis ac materia in dubio discerni, an gravamen appositum habeat rationem conditionis, an modi. Et si nihilominus dubium perseveret, creditur esse conditio juxta L. A testatore ff. de Condit. & demonstrat. Et tradit Molina Tr. 2. d. 208. §. Quando autem verbum.

Hinc etsi legatum pendente conditione non transmittatur ad hæredes; secus tamen est de legato vel donato sub modo, si is sit talis, qui possit ab hæredibus impleri, nec ita adhæreat personæ, ut aliis communicari nequeat; ut ex aliis tradit Castro Palao d. 1. p. 8. n. 4. Præterea quia modus est qualitas dispositioni factæ & completæ tantum accedens, non potest ipsa ex modi impossibilitate irritari.

Ad modi autem possibili executionem plerumque privatus, qui acceptat contractum obligatur, adeoque cautionem de implendo postulatam dare tenetur. Interdum tamen non apponitur obligatoriè, sed instar monitionis de fine per disponentem intento, uti ordinariè fit, quando apponitur in utilitatem ipsius donatarii. Interdum etiam apponitur modus, non solum sub obligatione, sed etiam sub revocatione donati. Quod cum ex facto pendeat, ex intentione per verba expressa, aliisque circumstantiis est discernendum. Videri potest Molina disp. 208. cit.

Quintò, contractus alius perficitur consensu, seu conventionione solâ, exterius scilicet expressâ, etsi absit rei præstatio, scriptura, aut certa verborum forma: uti emptio, locatio, donatio, societas, mandatum; nisi interdum aliud jure aut voluntate contrahentium caveatur. Scriptura tamen potest interdum peti ad probationem facti. Alius perficitur re, alicujus videlicet rei præstatione seu traditione, ut mutuum, depositum, commodatum. Alius perficitur verbis, qui

15. Conditio impossibilis an vitiet contractum

16. Modus contractui quæ adjiciatur.

Eum non suspendit. In dubio, an sit censendus modus, an conditio.

17. Donatum sub modo an transeat ad hæredes.

An modi impossibilitas vitiet donationem

Quomodo sit obligatio adimplendi modum.

18. Contractus alii perficiuntur consensu.

Alii Re

Alii Verbis: ultra conventionem exigit certam verborum formam; uti stipulationes (quæ variæ sunt, v.g. stipulationibus; hodieque juxta præmissa non sunt in usu, aut ad dandum ex pactis actionem requisitæ) quarum formula exigit præviam interrogationem unius, & mox subsequenter responsum alterius, v.g. *Spondes dare centum? Spondeo. Fidejubes? Fidejubeo &c.* Alii denique contractus perficitur scripturâ, qui pro forma exigit scripturam. Talis est emphyteusis ecclesiastica, & communiori sententiâ etiam sæcularis, omnisque alius contractus, quem contrahentes nolunt concludere, nisi scripto, sive coram notario, qui instrumentum conficiat.

19. *Quando contrahentes censentur suspendere consensum usque ad scripturam confactionem.* Censentur autem velle contrahentes suspendere consensum juxta *Castro Palao d. i. p. i. num. 7.* quando ab initio conveniunt de scriptura conficienda, arg. *L. contractus C. de fidei instrument.* Unde tunc poenitere alterutri licet, quamdiu prima & rudis annotatio rei gestæ non fuerit in claram emendatamque scripturam redacta, & subscripta à partibus; aut etiam à notario, si eum quoque adhiberi placuit; ut rectè *Tuldenus in Cod. de fide instrumentorum.* Vide etiam *Valer. Andr. in Instit. de empt. & vendit. in Addit. n. 4. §. Notandum etiam.*

20. *Notanda pro Belgio.* Pro Belgio quoque Principes nostri, Anno 1611. sanxerunt (ut refert *Zypæus in Notit. Jur. Belg. Tit. de Act. & Obligat.*) ut quævis dispositio aut conventio de re excedente valorem aut quantitatem trecentorum florenorum fiat inscripto, quod solum recipiatur ad probationem rei gestæ, adeo ut judices aliam probationem per testes supra tenorem instrumenti admittere non possint. Proinde Edictum concernit tantum probationem, non etiam substantiam donationis, sic ut hujusmodi probatione omisâ reus seu donatarius sit in conscientia tutus, ut rectè *Zoesius in ff. de donat. num. 56.* Non rectè autem *Franciscus Bona Spei de Jure & Justit. disp. 6. dub. 4.* in princ. refert præmissa in Edicto caveri sub poena nullitatis; cujus ibi non fit mentio. Ex interpretatione autem data anno 1617. 30. Januar. excipiuntur contractus mercatorii Antverpiæ celebrati stylo Bursæ seu Peristyllii. Vide *Codicem Belgicum V. Commerciën §. 13. 14. 19. & 24.*

21. *Contractus alius onerosus, alius lucrativus. Alius respectivus, alius non respectivus.* Sexto, Contractus alius est onerosus, in quo utrique parti onus imponitur: Alius lucrativus, in quo una pars gratis seu sine onere commodum sentit. Septimo, Contractus alius est respectivus, in quo utrimque nascitur obligatio: Alius non respectivus, in quo tantum ex una parte est obligatio, v.g. promissio.

Q U Æ S T I O. II.

An ad Contractum Validum requiratur consensus verus, legitime expressus, liber à dolo & metu?

CERTUM est ad valorem non requiri consensum seu voluntatem implendi contractum: stat enim cum sincera voluntate contrahendi; prava voluntas non implendi. Sufficit itaque consensus in ipsam obligationem, sive ipsa voluntas ferò contrahendi, in qua involvitur voluntas se obligandi juxta naturam contractus, sive actionis, quæ intenditur. Quod si verò natura contractus ignoretur, ideoque velit quis contrahere, non tamen se obligare stante pari utriusque voluntatis efficacia, videtur patere, unam per alteram elidi, adeoque nil effici. Si tamen voluntas contrahendi sit omnino efficax, voluntas autem se non obligandi sit ex suppositione, quod sine ea stet natura contractus, adeoque quasi conditionata & minus efficax, stabit valor contractus vi alterius consensus prævalentis.

Sed controversia est, an si quis velit exterius ferò proferre signa expressiva consensus seu veri contractus, tamen consensum interius verè fingat, contractus sit validus? Affirmat *Vasquez, Turrianus, Basilus Pontius, Ditaflillo,* & quidam alii censentes sufficere internum consensum debitum. Sed rectius negant Doctores communiùs: eò quod desit reverà consensus; qui ex legibus requiritur, immo per quem ipsum pactum definitur *l. i. ff. De pactis.*

Confirmatur: quia obligatio procedens ex contractu, nascitur ex propria contrahentium voluntate; quæ illam non causat, nisi quatenus vult: non vult autem obligationem præcisè per hoc, quod velit verba exterius proferre; immo potest ipsam non velle, solumque fingere. Quemadmodum id patet in consensu & contractu matrimoniali: ubi certissimum est non sufficere consensum debitum, sed verum. Idemque est in fictè profitente religionem. Accedit exemplum omnium Sacramentorum, quorum valor dependet à consensu vero, sic ut non sufficiat intentio interna debita: de quo *Tract. de Sacramentis in genere. disp. 3. q. 3.* Exemplum item legum ipsarum, quæ revera non obligant, nèque sunt leges, etsi per errorem esse putentur, si desit interna in principe voluntas præcipiendi seu obligandi: contractus porrò est instar legis privatæ.

Nec obstat, quod verus consensus sit debitus ex justitiâ; cum talis fictio sit alteri injuriosa: nam de facto nihilominus non causat sive non operatur effectum sibi proprium, nisi de facto existat; prout exemplo Matrimonii patet. Deinde ex justitiâ saltem non tenetur quis donare vel promittere. Ex quo arguitur ad cæteros contractus, ob parem verborum significationem.

Si nihilominus per fictionem quis sit alteri causa damnorum, tenetur indubiè illa impedire ratificando contractum, aut alio modo reparare, non quidem vi contractus, sed injustæ fraudis. Alioquin, seclusis damnis, scandalo, & aliis incommodis, sequitur talem, detectâ saltem fraude posse recuperare rem fictè alienatam (quamquam in foro externo ob præsumptionem contrariam, & in detestationem fraudis id non admittatur) uti posset quis resilire à matrimonio sic contracto, à professione sic emissâ, à promissione sic factâ &c.

25.
An per le-
ges possit
consensus
suppleri.

Posset præterea justè per publicam potestatem statui (quod factum esse non satis ostenditur) ut tali casu oriretur jus & obligatio standi contractui: sicut enim mediante præscriptione transferuntur vi legum jura privata, & dominia, sic etiam transferri possent mediante consensu debito, etsi ficto, & signis exterioribus illius expressivis. Tunc tamen non esset obligatio vi contractus, utpote essentialiter consistentis in consensu ipsorum contrahentium: sed oriretur vi legis seu voluntatis Principis vel reipublicæ habentis dominium altum in bona subditorum, essetque adeò quædam donatio facta per ipsum Principem seu rempublicam, qualis est in casu præscriptionis.

26.
Exterior
expressio
consensus
qualiter re-
quiratur.

Consensus autem interni expressio sensibilibis seu externa requiritur juxta Doctores passim contra Nonnullos ex jure naturæ; eò quod aliàs non possit intimari humano modo interior alterius voluntas, adeoque nec acceptari (cum tamen etiam exterius expressa aliàs non obliget; quin immo revocabilis sit regulariter loquendo) nec vi illius ab altero quidquam juris exerceri. Quod autem divinitus possit alteri innotescere, non venit in moralem actuum humanorum considerationem. Quemadmodum etiam interna voluntas Principis non habet rationem præcepti obligantis, nisi exterius intimata subdito. Quàmvis difficulter ostendatur absoluta repugnantia in eo; quod quis per voluntatem internam ad alterum directam, quam novit divinitus manifestandam, aliquid v.g. promittat cum obligatione subsequente. Utique quoque promissio interior Deo (qui corda intuetur) facta obligat.

27.
Qualiter
dirigenda
ad eum,
cum quo
contrahi-
tur.

Quod si verò quis exterius verba promissionis aut donationis proferret, & promissarius vel donatarius clam præsens, vel ab aliquo, qui præsens fuerat, intelligens acceptaret, & non per nuntium ab eo missum, adhuc non censeretur juxta plures Doctores talis obligari: eò quod obligatio prærequirat signa exteriora ad invicem directâ, adeoque debeat donans voluntatem suam per se vel per alium alteri intimare, & sic utriusque voluntas uniri. Propter quod si Rex putans se solum esse, verba præceptiva proferret, clam audiens non obligaretur. Undè cum sciat, se non posse dare nescienti & absenti, cen-

setur voluntas non esse donationis præsentis, sed futuræ. Nisi tamen cogitans posse contingere, ut alter adsit, ut quicumque præsens sit nuntius suæ voluntatis obligativæ, daret pro nunc quantum posset; & sic alter præsens, vel à præsentem intelligens donationem acceptaret.

An autem acceptatio alterius debeat recipi processu intimari seu innotescere, ut contractus perficiatur, quæri posset. Et quidem in primis in contractu gratuito id pendet à voluntate promittentis vel donantis, qui posset non aliâ conditione velle se obligare. Aliàs autem non videtur id requiri: ut docet Lugo d. 23. num. 64. dicens id habere praxim: licet ut insinuatio acceptationis etiam tertio faciendâ, non tam valorem seu perfectionem tribuat, quàm de valore constare faciat. Alioquin donans per litteras velle posset, ut alter non rescribat, nec ulli donationem indicet. Jure quoque naturæ id non requiri, sed nec positivo, quin potius oppositum, colligitur L. 10. ff. de Donat. & L. Qui absenti ff. de acquir. possess.

28.
An accep-
tatio alte-
rius debeat
vicissim in-
notescere
offerenti.

In contractibus verò onerosis ordinariè offerens se ad contrahendum, non intendit, ut contractus perficiatur, nisi alter sibi suovè procuratori acceptationem prius innotescere faciat. Quàmvis ex natura rei sive semper juxta Lugo d. 22. num. 34. non sit necessarium: cum adhuc consistere possit consensus utriusque in idem. Quod & confirmat praxis in contractu mandati: mandatarius enim acceptis litteris mandantis v.g. ædificationem domus, potest absens acceptare, moxque mandatum executioni mandare. Item in mutuo: si quis enim amico indigenti, nec roganti, pecunias mutuo reddendas mittat, potest alter mox de pecunia, uti de re sua dispendere, antequam mittenti aut illi alteri dicatur esse mutuum acceptatum: tametsi dependenter ab intimatione faciendâ, sive ipsi, sive alteri, v.g. hæredi.

Debet præterea consensus exprimi legitime, adeoque juxta modos seu solemnitates à jure præscriptas. Quæ si essentielles sint, seu formam substantialem actus contineant, requiruntur ad valorem. Quales sunt illæ, quibus non servatis actus decernitur nullus seu irritus, de quo vide dicta Tr. de Leg. disp. 5. quæst. 5.

29.
Forma ex-
terna seu
solemnitas
juris, quæ
servanda.

Et quidem si lex simpliciter irritet contractum aliter initum, censendus est juxta communioem sententiam irritus, non solum in foro externo, sed etiam in foro conscientie. Non enim deest in legislatore potestas, uti certum est. Non etiam voluntas: cum verba sonent, uti supponitur, absolutam irritationem; nec sit solidum fundamentum ea accipiendi in ordine ad solum forum externum, quod potius congruit (dum aliud non constat) consonare interno. Quocirca id certum est in matrimonio clandestino ex communi sensu Doctorum & fidelium.

30.
Si sit solem-
nitas sub-
stantialis,
ejus defe-
ctus reddit
contractum
etiam in
conscientia
nullum.

delium. Undè ad cæteras quoque leges sic intelligendas sumi potest argumentum. Nec dici potest, idcirco id esse in matrimonio, quod non solum ipse contractus irritus decernatur, sed & ipsi contrahentes inhabiles ad sic contrahendum. Nam certè, etsi id non fuisset additum, non ideo contractus fuisset validus in foro conscientiæ. Et sicut irritatio actus, cur non sic inhabilitas ad illum posset intelligi pro foro externo? Immo inhabiles idcirco decernuntur à *Tridentino* ad matrimonium clandestinè ineundum ex eo, quod ipse contractus sic initus ab eodem simul decernatur irritus esse & nullus. Ut proinde etiam hoc ipso, quod alii actus simpliciter irritantur per leges, fiant contrahentes ad illum ineundem inhabiles.

31. Nihilominus varii graves Doctores secus censent: quorum doctrina à *Lesio* & aliis habetur non improbabilis. Qui tamen non negant, quin etiam in foro conscientiæ nulli sint actus, dum solum irritantur indirectè & ex consequenti, quatenus videlicet ex directa inhabilitatione personarum ad contrahendum (quales sunt consanguinei, affines, professi, ordinati &c.) sequitur nullitas ipsius contractus.

De solemnitate Testamento non solemnni, ob leges indicantes variorum Doctorum iudicio nullitatem illius solum ordinari pro foro externo: cujus veritas suo loco discutietur. Aliàs supposita absolutâ irritatione ex tenore legum, & speciali exceptionis causâ cessante, etiam de his, quod de reliquis esset sentiendum.

32. Pro resolutione posterioris partis quæstionis notandum, quod error aliquando det causam contractui, aliquando tantum incidat in contractum. Ille qui dat causam contractui, vocatur antecedens; estque ille, qui est causa, cur contractus ineatur, in quantum scilicet proponit motivum seu rationem, ob quam contractus initur, sic ut non ini-retur, si non proponeretur. Ille qui incidit in contractum, dicitur concomitans; estque ille, qui non est causa, ut contractus ineatur, sic ut, etsi ille error non adesset, adhuc contractus iniretur: potest tamen esse causa, ut excedatur in pretio, vel contractus libentiùs ineatur. Hoc notato.

33. Dicendum in primis, quod dum in altero contrahentium est error circa rei substantiam, contractus sit ex natura rei irritus. Est communis Doctorum: quia tunc deest substantialis consensus: v. g. si mercator vitrum vendat pro gemma: tunc enim consentis in rem planè aliam, quam sit illa quæ traditur, & hoc verum est, si error sit antecedens & causa contractus, siue tantum sit concomitans: nam etiam hic saltem causat non voluntarium, etsi non causet positivè involuntarium.

34. Dicendum II. Si error sit tantum circa qualitatem contractus, est validus, modò

saltem dolus non det causam contractui: quia tunc est verus & substantialis consensus. Valeret igitur contractus, etsi quis sit deceptus ultra dimidium, nec potest rescindi nolente emptore, sed tantum ad æqualitatem reduci, restituendo vel superaddendo quantum satis est. Idipsum specialiter patet in contractu matrimonii & in professione religiosa. Nec est apparens ratio, cur contractus tali errore initus censeretur debet nullus. Undè etiam juxta *L. 10. ff. de contrab. empt.* contractus est validus, quo aurum venditur, sed deterius, quam putabatur; & juxta *L. 11. ff. eod.* si virgo putabatur, quæ est mulier.

Dicendum III. Si dolus circa qualitatem det causam contractui, & proveniat ab altera parte, vel saltem illa sit particeps doli, contractus jure naturæ non est irritus: si tamen solubilis sit, potest irritari. Est communis Doctorum sententia; nisi quod excipiat casus, quo error redundat in substantiam ipsius objecti contractus, v. g. in matrimonio in ipsam personam. Vide *d. 6. de Matrim. quæst. 4.* Excipitur etiam casus, quo quis expressè & sub conditione, quod subsit qualitas, circa quam erratur, consenserit: tunc enim intrat ipsa objectum substantiale consensus, ut patet. Aliàs autem non præsumitur qualitas ingredi objectum constitutum ipsius consensus; etsi quis sit ita dispositus, ut si sciretur abesse, non consentiret: ista enim dispositio de facto nil operatur, ut non impedit absolutum consensum in præsentem.

Primæ partis ratio est: quia tunc dolus non versatur circa materiam aut substantiam contractus, sed circa causam contrahendi, ac proinde non tollitur substantialis consensus. Undè id certum est in contractu matrimonii, si v. g. contrahatur cum ea, quam deceptus putat divitem, nobilem, virginem &c. Similiter valida est collatio ordinis aut beneficii, etsi Episcopus moveatur consanguinitate, quæ non subest. Id ipsum confirmatur ex dicendis *num. 37. & seqq.*

36. Secundæ partis ratio est: quia qui dolo inducit alterum ad contrahendum, facit ei injuriam, adeoque tenetur eum restituere in integrum, & consequenter reddere omnia infecta, si alter velit. Confirmatur: quia omnis contractus jure Gentium videtur habere hanc tacitam conditionem, quod contrahens stabit contractui, nisi deprehenderit se graviter esse deceptum, tali præsertim deceptione, quæ sit causa contractus. Hinc usu omnium Gentium receptum est, ut quis nolit stare contractui, si deprehendat se penitus deceptum, & res adhuc sit integra, teneaturque deceptor etiam ad fructuum restitutionem. Ita *Lesius c. 17. dub. 5.*

37. Dixi jure natura: nam jure positivo aliud posset esse statutum. Et quidem contractus stricti juris subsistere satis conveniunt Doctores, & colligitur ex *Instit. de except.* in principio, ibi: *Si metu coactus, aut dolo judicatus, factus con-*

Error circa qualitatem dans causam contractui non irritat illum ex natura rei.

Limitatio.

Probatum.

Facit tamen dolus irritabilem, si sit solubilis.

Immo etiam jure positivo non sunt irriti ipso facto contractus.

contractus aut errore lapsus stipulanti Titio promissisti, quod stricti juris non debueras promittere, palam est jure civili te obligatum esse. Idem patet L. dolo 5. C. de inutil. stipulat. ubi dicitur: dolo vel metu adhibito, actio quidem nascitur, si subdita stipulatio sit, per doli tamen vel metus exceptionem, submoveri petitio debet. Et obtineri potest rescissio contractus à judice, aut etiam pro foro conscientiae rescindi ab ipso decepto. Item L. 36. ff. de verb. obligat.

Secus apparet probabiliter de contractibus bonae fidei. At contractus bonae fidei esse ipso jure irritos, saltem ex parte decepti, tenent passim Jurisperiti, & varii Theologi, arg. L. Et eleganter in princip. ff. de dolo, ubi sermo est de venditione. Et L. Ea verò. §. 3. ff. Pro socio dicitur: Societas si dolo malo aut fraudandi causa coita sit, ipso jure nullius momenti est, quia fides bona contraria est fraudi & dolo. Et L. 16. ff. de Minoribus eadem nulla esse dicitur, & ideo cessare partes praeoris, quia nempe talis satis ipso jure munitus est. Idemque apparet de reliquis bonae fidei contractibus, à paritate rationis.

38. Quamvis & hos non esse planè irritos sit valde probabile. Verum hos quoque non esse omninò irritos, sed arbitrio decepti irritandos, docet Lessius, Wiggers, Castro Palao & plurimi alii, atque ex Jurisperitis varii, signanter Gudelius L. 3. de jure noviss. c. 1. Colligitur ex L. si dolo 5. C. de rescind. vendit. quae praescribitur, ut Praeses Provinciae aditus rescindi venditionem jubeat in casu talis doli. Ubi supponitur venditionem valuisse, quae rescissioni faciendae subjacebat. Et ex L. rem alienam 28. ff. de contrah. empt. patet esse validam venditionem rei, quam alienam emptor scilicet dolo inductus putabat esse venditoris. Idem habetur L. si in emptione 34. eod. tit. §. 3. & colligitur ex L. 48. §. fin. de furtis. Ad idem facit L. 13. ff. de act. empti.

39. Confirmatur. Accedit, quod metus non irritet ipso facto, qui tamen dolo equiparatur L. 5. C. de inutil. stipul. adeo ut qui metum infert, etiam dolo faciat L. Item si 14. §. Eum qui 13. ff. Quod metus causa. Immo dolus tamquam quid magis commune continet in se, tam vim, quam calliditatem sine vi, juxta L. 2. §. 8. ff. Vi bonorum rapt. Accedit etiam (quod & alii plerique fatentur) teneri deceptorem stare contractui, si deceptus velit, ad cuius proinde nutum etiam firmiter valet, & ad ejus solius petitionem est locus rescissioni per judicem L. si dolo cit. sup. Igitur contractus non est omninò invalidus.

Congruenter. Idque expediebat: cum leges sint latae in favorem innocentium, quorum postea interdum interest, ut contractus dolo initi valeant, in praedivium ipsorum decipientium. Unde possunt, siue contractum rescindere, siue dum stare volunt, exigere, ut decipiens reparet inaequalitatem. Neque est ratio, cur potius contractus stricti juris, quam bonae fidei (cum utrobique sit par consensus) forent validi.

40. Quamvis hi interdum stylo non insueto

juris dicantur nulli, tum quia deceptus, dolo cognito, potest irritos reddere, uti & officium judicis idem postulat: tum quia ipse decipiens nil solidi juris acquirit, nisi deceptus ratificet, sicut teneatur etiam ante sententiam ad restitutionem in integrum; tum ideo, quod (ut habet Gudelius sup. & in Syntagmate Regul. jur. c. 13. n. 27.) doli metusve exceptio ipso jure bonae fidei judiciis inesset, id est, opponi in istis judiciis posset, licet non contestata, nec judici dato expressis verbis praescripta: quod secus in strictis judiciis: ita ille. Aliter ad L. Et eleganter respondet Lessius c. 17. dub. 5. n. 31. Quem vide.

Petes, an quando alter contrahentium non est particeps doli, sed contrahens est deceptus merè à tertio, vel à semetipso, contractus sit absolute validus? Resp. Aff. quia nec deest consensus, nec jus alicubi illum irritat. An autem possit in irritum revocari arbitrio decepti, dubitari posset. Et quidem in contractibus gratuitis, si dolus vel error circa motivum ei causam dederit, videtur ita passim usu receptum, ad vitandas multas lites & perplexitates, praeterquam in voto, uti testatur Lessius c. 17. dub. 5. num. 33. Quia in his spectanda videtur mens seu intentio etiam tacita & habitualis: ex sola enim intentione legem accipiunt. Et in hoc conveniunt Doctores satis communiter.

In onerosis est major difficultas; quia hic contractus pendet etiam à consensu alterius onus suum ferentis: deceptusque à se ipso, sibi imputet defectum examinis; vel si à tertio, habet actionem contra ipsum L. Et eleganter sup. & L. Si Proxenetæ ff. de Proxenet. Unde sic probabiliter tenent varii, signanter Molina, Rebellus & alii, ut refert & sequitur Lugo d. 22. sect. 6. num. 83. praesertim quando quis deceptus est à se ipso.

Nihilominus Lessius sup. Malderus, Wiggers, Castro Palao & alii censent, re adhuc integra, probabiliter non teneri in conscientia, nisi forte cogatur per sententiam judicis implere contractum, si error invincibilis dedit causam contractui. Primò, quia id apparet in sponsalibus, ad quorum executionem seu impletionem non obligaris, si deprehenderis aliquid notabile ad contractum pertinens subesse, quod te à contrahendo meritò retraxisset. Secundò, quia etiam aliorum contractuum obligatio cessat, sic ut in iis non tenearis progredi, si status rei notabiliter mutetur: paria autem sunt de novo advenire, & quod latebat, patefieri. Denique quia is videtur stylus & mens contrahentium: ut proinde alter non videatur posse conqueri de injuria. Accedit specialiter in eo casu, quo est dolus injustus tertii, exemplum metus, qui, etsi à tertio incusatus, facit, ut metum passus possit non implere. Si tamen alteri innocenti damnum aliud inde obveniret, deberet illud ei compensare, & locus manet adversus deceptorem agendi

Qui re-
spondere
possit ad
leges oppo-
sitas.

41.
Si deceptus
quis fuerit
à se vel à
tertio, con-
tractus va-
let.

An irrita-
bilis, si gra-
tuitus.

42.
An etiam
si onerosus.

Opinio ne-
gans valde
probabilis.

43.
Opposita
nihilomi-
nùs non
improbabi-
lis.

in id quod interest, five in lucrum cessans & damnum emergens ex tali deceptione.

44. *Metus qui cumque non irritat regulariter contractus ex jure naturæ.* De metu, five absolute, five respectivè gravi, ac de levi vide d. 3. de Matr. quest. 4. ubi de invaliditate matrimonii gravi metu initi agitur. Quantum ad præsens itaque metus quicumque non irritat contractus jure naturæ (nisi fortè matrimonium, ut plures volunt; etsi alii non pauci contradicant) dum tamen adsit advertentia sufficiens ad graviter peccandum, & verè sit interior consensus (qui in casu metus sæpè fingitur) etsi metu exortus. Ita communiter Doctores. Ratio est: quia non obstante metu, adest consensus liber & voluntarius simpliciter, esto adesse soleat involuntarium secundum quid. Injuria quoque (quæ communis est dolo accidentali; qui tamen jure naturæ contractum non irritat) parit quidem in injuriante obligationem reparandi illam, seu damna consequentia, non facit tamen, ut liber consensus injuriati non pariat valorem contractus.

45. *Jure positivo varii contractus irritantur.* Dixi jure naturæ: nam jure positivo varii contractus gravi metu ad hoc injustè incusso initi irritantur. Et saltem jure Ecclesiastico irritum constat esse matrimonium sic initum. Idemque est de professione religiosa, cap. 1. de iis quæ vi metusvè. Immo quidam id referunt ad jus naturæ, & extendunt etiam ad alia vota, quasi non sit existimandum hujusmodi vota à Deo acceptari. Similiter irrita omninò censetur promissio dotis per talem metum L. si mulier 21. §. 3. ff. Quod metus causa. Si dos metu promissa sit, non putonasci obligationem &c. Item nullius esse momenti decernitur L. 22. ff. eod. quod extorquetur à detruso idcirco in carcerem. Alios casus ex Glossa in c. 2. de iis quæ vi enumerat Lessius c. 17. dub. 6. n. 37.

46. *Ceteri non sunt irriti, sed irritabiles.* De cætero contractus gravi metu injustè ad hoc incusso initi juxta receptam Theologorum sententiam non sunt omnino irriti etiam jure positivo, sed solum irritabiles pro arbitrio metum passi, aut per judicem pro foro externo. Quod de contractibus stricti juris facile etiam alii admiserint, conformiter ad dicta de dolo, & satis patet ex Instit. de Except. in princip. ubi dicitur: Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapsus stipulanti Titio promissisti, quod non debueras promittere, palam est, jure civili te obligatum esse: & actio quæ intenditur dare te oportere, efficax est: sed iniquum est te condemnari. Ideoque datur tibi exceptio quod metus causa, aut doli mali, aut in factum composita ad impugnandam actionem & L. si quis 36. ff. de verbor. obligat. & L. fin. C. de his, quæ vi metusque causa. De contractibus tamen bonæ fidei Varii contradicunt, etsi nobiscum sentiat Zoësius in ff. Quod metus causa n. 9. quantumvis de dolo secus sentiat in ff. de dolo.

47. *Probatur ex jure, & occurrunt objectiones.* Probatur autem: quia in jure non sufficienter apparet distinctio aliqua facta inter utrumque genus contractus, nèque alicubi

irritantur omninò contractus bonæ fidei, sed irritari præcipiuntur per judicem; ut L. 1. ff. Quod metus causa, ubi Prætor generaliter edicit: Quod metus causa gestum erit, ratum non habeo; quia videlicet per officii sui interpositionem rescindet. Eoque sensu irrita dicitur venditio per vim facta L. Si pater tuus 1. C. de rescind. vendit. quia scilicet à Prætorè rata non habebitur, sed rescindetur, ut satis patet ex contextu. Et L. fin. C. de his quæ vi, tam de venditionibus (quæ bonæ fidei sunt) quàm de donationibus & transactionibus per potentiam extortis, generatim dicitur: Præcipimus infirmari: quia videlicet per metum gesta, etsi valeant, tamen (ut dicitur c. Ad audientiam, de iis quæ vi) carere debent robore firmitatis. Immo L. 21. in fine ff. Quod metus causa dicitur: Si metu coactus adii hereditatem (cujus aditio est bonæ fidei) puto me heredem effici: quia quàmvis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui, sed per Prætorè restitutus sum, ut abstinendi mihi potestas tribuatur. Et consonat L. Si metus causa 85. ff. de acquir. heredit. Et quàmquam L. 6. ibid. §. eum qui dicatur non tenere aditio metu facta, tamen ibi sermo est de casu, quò simul aberat animus adeundi, præmissa nimirum occultâ desuper protestatione; ut patet in verbo fallens.

48. *Metus gravis etiam à tertio incussus causa contrahens facit irritabilem.* Quàmvis itaque metus injustus ordinariè non omnino irritet contractus, reddit tamen rescindibiles arbitrio metum passi; non solum si hic sit incussus à parte contrahente (quæ ratione injuriæ tenetur læsum restituere in pristinam libertatem) verum etiam si solum fuerit incussus à tertio, ut tradunt Doctores. Nam (ut habetur L. Item si cum exceptione. 4. §. In hac actione ff. Quod metus causa) in hac actione non queritur, utrum is, qui convenitur, an alius metum fecit: sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum vel vim. Similiter cap. 1. 3. & 4. de iis quæ vi &c. agitur de metu à tertio illato.

Rationi etiam non consonat, quòd per consensum injuriosè extortum transferatur res omninò solidè & irrevocabiliter. Quare congruebat ratione injuriæ manere non tantum personam, sed & rem ipsam obnoxiam restitutioni, sic ut detur in illam actio, apud quemcumque reperiatur: prout sumi potest ex L. Metum. 9. §. Sed quod. Et §. 4. ff. Quod metus causa: dicitur volenti autem datur in rem actio & in personam rescissâ acceptilatione vel aliâ liberatione.

49. *An inter dolum & metum quo ad hoc differentia.* Quæ ratio etiam videtur locum habere in contractu, cui dolus tertii causam dedit. Quàmvis inter dolum & metum considerent alii differentiam, quòd metus tangat & concutiat immediatè ac velut intrinsecè ipsam voluntatem, adeoque substantiam ipsius consensûs, secus quàm dolus. Nihilominus qui ignarus injuriæ five metus contraxisset, probabiliter (ut notant Varii) non teneretur restituere rem acceptam per contractum; nisi passus

passus injuriam cœperit in rem suam agere : eò quod factus sit dominus, idque citra injuriam.

50. *Metus justè incussus non reddit contractum irritabilem.* Notandum tamen, quòd metus justè incussus non faciat contractum irritabilem. Quod de ipso matrimonio, patet ex *disp. 3. de Matrim. q. 4.* Neque expediebat contractum sic initum irritari; cùm in metu & periculis constituti habeant hoc præcipuum remedium, quo auxilium aliorum impetrent, sicque liberentur; v.g. in periculo submerfionis, justæ accusationis, aut occisionis, promittendo præmium succurrenti, aut ab accusatione vel nece desistenti. Immo etsi metus sit injustè incussus, non tamen ad extorquendum contractum, adhuc valet matrimonium juxta ea, quæ tradimus *q. 4. cit.* Idemque à fortiori est de aliis contractibus, v.g. de promissione præmii facta defendere volentibus eum, qui patitur periculum à latronibus; qui utique metum tali fine non inferunt, immo contra quorum intentionem est talis contractus assumptus, sponte tamquam medium se liberandi à metu aliunde illato: quod quidem medium non expediebat auferri, infirmo hujusmodi promissiones seu cōtractus.

51. *Quid censendum de metu levi.* De metu levi injustè causâ contractus incusso, si revera sit causa ipsius contractus, idem censent Doctores, quantum ad forum conscientie (dempto saltem matrimonio & voto) quod de gravi: cùm pariter sit consensus per injuriam extortus, adeoque sit læsus in conscientia restituendus in integrum. In foro tamen externo ex metu levi non datur actio, sive ad rescindendum, sive ad excipiendum ratione metus; tum ad vitandam litium multiplicatam & fraudulentam prætensiones; tum quia non præsumitur metus talis fuisse causa contractus, sed spontaneus consensus. Unde *L. 184. ff. de diversis Reg. jur.* dicitur; *Vani timoris justa excusatio non est.* Item *L. 6. ff. Quod metus causâ.* Metum non vani hominis, sed qui meritò & in hominem constantissimum cadat, ad hoc edictum pertinere dicemus.

QUÆSTIO. III.

Quinam Contrahere Possint, & in Integrum Restitui?

52. *Qui generaliter ad contrahendum habiles.* *Inhabiles, qui carent usu rationis.* *Quid de Religiosis.* PRO regula generali hîc deservire potest, omnes & solos posse contrahere, qui liberam bonorum administrationem habent. Qualem in primis non habent infantes, amentes, aut aliàs usu rationis carentes, pro eo tempore, quo carent. Præterea Religiosi professi; cùm enim nil suum vel tamquam suum habere possint, nèque velle aut nolle, consequenter nequeunt legitimè disponere etiam de bonis Monasterii, sinè Prælati consensu. Prælati verò & constituti ab eo administratores bonorum communium, possunt quidem contrahere, sed in multis non nisi dependentes à consensu communitatis seu capituli, & ad usus

determinatos. De quibus agi solet à Doctoribus in materia de Statu Religioso.

Filii-familiàs contrahere possunt, dummodo puberes sint, de bonis castrensibus & quasi castrensibus, salvo beneficio restitutionis concessio Minoribus. De aliis disponere nequeunt inter vivos, veluti quorum dominium, aut saltem administratio seu ususfructus est penes patrem. Immo ne de adventitiis quidem (quorum domini sunt) disponere possunt per testamentum, etiam de consensu patris, attento jure communi, ut Doctores tradunt ex *L. Qui in potest. ff. Qui test. fac. poss.* ibi. *Qui in potestate parentis est, testamenti faciendi jus non habet, adeo ut quàmvis pater ei permit. tat, nihilo magis tamen jure testari possit, & ex L. Nemo C. eod.* Moribus autem nostris filii-familiàs puberes possunt ex auctoritate patris tamquam tutoris de adventitiis disponere, & eo etiam invito, de iisdem testari. De cætero ex bonis paternis aut fructibus ad parentem spectantibus nil possunt disponere, nisi in quantum eis aliquid de his donaverit, aut de illius consensu. Prout in studiis aut alibi existentes possunt expendere in honestas recreationes, moderatas eleëmofynas, conformiter ad exigentiam honestatis, & morem apud sui similes receptum, de præsumpto videlicet consensu parentis.

De Uxoribus quoque specialis quæstio meritò instituitur. Et quidem, si jus Cæsareum attendatur, uterque conjugum retinet dominium, tum eorum, quæ ante matrimonium habuerat, tum quæ quisque postea acquirit (nisi societatem iniissent, uti extranei) exceptâ saltem dote viro collatâ, & bonis antiphernis, id est, donatis vicissim à viro propter nuptias. Uxore enim, vel pro ea alio, inferente aliqua ad sustinenda matrimonii onera (quæ nomine dotis censentur; etsi sinè ea posset matrimonium celebrari) vir vicissim donabat tantumdem uxori propter nuptias: quorum administratio erat penes ipsum, & soluto matrimonio dos ad uxorem ejusve hæredes, antipherna ad maritum revertebantur; nisi ex pacto speciali (quod iniri poterat salvâ æqualitate) vir lucraretur dotem, & è contra uxor antipherna. Poterat proinde de bonis paraphernis seu præterdotalibus uxor liberè disponere, utpote eorum domina & administratrix. Secus de aliis, quæ quantum ad proprietatem, aut certè administrationem, erant mariti, contra cujus voluntatem disponendo faceret per consequens eidem injuriam.

Non ubique tamen jus commune servatur. Specialiter in Belgio ferè sola nomina dotis, antiphernalium & paraphernalium bonorum manent. Immobilia quidem, tum prævia, tum per successionem acquisita manent singulis propria. Quoad mobilia verò, debita, conquesta, est communio bonorum inter conjuges, viro omnium administratore tamquam uxoris tutore: sic ut hæc nè quidem de propriis validè sinè ejus consensu contrahere, aut desuper

53. *Quid possint Filii-familiàs.*

54. *Quid censendum de uxoris ex jure communi.*

55. *Quid attentis moribus nostris:*

Qui declarantur.

desuper in iudicio conveniri possit, nisi sit publice mercatrix, adeoque de consensu (qui præsuntur) viri; quem, uti & seipsam, in rebus à negotiatione pendentibus obligat. Vir autem potest de bonis, etiam sine consensu uxoris (demptis hujus bonis immobilibus) alienando disponere. Soluta matrimonio im-mobilia defuncti plerumque transeunt ad hæredes, mobilia (de quibus tamen non ubique idem mos) conquestus, æqualiter dividuntur cum superstite, uti & debita. Superstes præterea lucrari solet doarium, sive ex lege, sive ex conventionem; puta sive proprietatem mobili-um, sive usum-fructum immobilium, aut certæ horum partis: salvo eo, quod doarium conventionale ex Edicto anni 1611. art. 27. nequeat excedere, dum proles est relicta, me-dietatem proventuum bonorum immobilium. Itaque, stante matrimonio, uxor disponendo de bonis, sive propriis, sive communibus (adeo-que à fortiori, si de propriis mariti) faceret injuriam marito non consentienti; utpote cui competit eorum ususfructus, & quantum ad medietatem bonorum communium etiam ip-sum dominium.

Secus est, quantum ad necessaria œcono-miæ, moderatas eleëmofynas & recreationes juxta statum suum: in quibus veluti ad de-centem sustentationem consortis spectantibus, maritus non esset rationabiliter invitus. Quo etiam spectat egestas patris aut matris pro-priæ. Quod similiter ad fratres & sorores ex-tendit *Lessius c. 12. dub. 14.* Qui præterea ma-ritum dissipatorem rei communis in compo-tationes, largas donationes &c. docet esse in-jurium uxori, instar tutoris dissipantis bona pupilli. Vide ipsum.

36.

Insuper etiam alia personarum genera pos-sunt per leges reddi inhabilia ad legitimè con-trahendum seu disponendum de bonis suis.

Prodigus post interdictum ad obligationem contrahendam inhabilis:

Et in primis prodigus sive indiscretus sui patrimonii dissipator, cui, præviâ cognitione causæ, interdicta est bonorum suorum admi-nistratio, assignato ei curatore, nequit absque hujus auctoritate per contractus alteri obli-gari, sive civiliter (sic nempe ut alteri detur actio ad debitum, seu jus agendi & petendi debitum in iudicio) sive etiam naturaliter aut in conscientia (quæ obligatio tribuit excep-tionem, quæ se tueri quis possit, si ab ita obli-gato conveniatur, utque solutum repeti non possit, & viâ compensationis reciproca possit opponi debitum debito, quod alter exegerit) tametsi possit alterum sibi obligare, ut patet ex variis juribus, signanter *L. Is cui bonis 6. ff. de Verb. obligat. ibi: Is cui bonis interdictum est, stipulando sibi acquirit: tradere vero non potest vel promittendo obligari*, sic ut etiam non sit ei permissum facere testamentum, etsi ra-tum habeatur, quod ante interdictionem ab eo factum erat *Instit. Quibus non est permiss. fac. testam. §. Item prodigus ibi: Item prodigus cui bonorum suorum administratio interdicta est, testamentum facere non potest: sed id, quod ante*

Etsi possit alterum sibi obligare.

fecerit, quam interdictio bonorum suorum ei fiat, ratum est. Comparatur enim in jure furioso seu mente capto *L. His qui. §. fin. ff. de Tuto-ribus & Curatoribus datis ab his.* Quamvis in augendis bonis comparetur potius pupillo, qui alterum sibi in commodum suum obli-gare potest.

Non sufficit autem iuxta veriore & in foro externo seu praxi receptam sententiam, quod sit notoriè prodigus, donec accedat & promulgetur Judicis interdictum. Leges enim non amplius requirunt: quin potius agunt de interdicto per Prætorem seu Judicem, *L. Julianus 10. ff. de curator. furioso &c. dandis.* Quod etiam allegatur *L. Patri. 27. ff. de Mino-ribus in princ.* Ad idem faciunt *Instit. supra.* Alibi autem declarationem Magistratus, esto leges non exprimant, tamen non excludunt. Et alioquin etiam in notoriis sententiâ de-claratoriâ opus est, *L. Si confessus ff. de custod. & exhib. reorum.*

At sanis moribus & mente receptis, videtur ipso jure *L. 1. ff. de curat. furioso & aliis dandis.* cessare potestas curatoris. Verum etiam tunc requiri sententiam declaratoriam judicis tra-dit *Zoësius ad instit. de Curat. n. 6. & de con-suetudine, præsertim Flandriæ, testatur ex Damhoudero Valer. Andr. ad Instit. cit. in ad-dit. num. 6.*

Secundò præcipua quæstio est de Pupillis & Minoribus. Et quidem Pupilli propriè censentur, qui curâ parentis, puta potissimum defuncti, sunt destituti, usque ad tempus pu-bertatis. Quorum aliqui sunt infantes, usque ad annum scilicet ætatis septimum comple-tum: quo tempore nec obligari, nec alios sibi obligare posse defectu usus rationis, con-stitat. Infantia proximi censentur, quorum ætas prior est infantia, quam pubertati. Alii dicuntur proximi pubertati, masculi qui-dem post annum decimum cum dimidio, femina post annum nonum cum dimidio. Quamvis nonnulli putent id relinquendum arbitrio judicis, attento quorundam puero-rum præ aliis præcociore intellectu. Puber-tas incipit in masculis post annum decimum quartum, in feminis post duodecimum com-pletum. Et exinde finitur officium tutelæ. Postea dicuntur minores seu minorenes us-que ad initium anni vigesimi sexti, ex quo in-cipiunt dici majores, & absolvi etiam à cura, cui interea subsunt: etsi invitis curator non detur, nisi ad lites, *Instit. de curat. §. 2. in-viti adolescentes curatores non accipiunt, præter-quam ad litem.* ita doctores passim (quam-quam & invitis dandum contendat *Tuldenus in C. Quando tutor. vel curat. esse desinam*; quem vide) nec tam personæ quam rebus detur. Et quidem de jure communi. Nonnullis etiam locis curatela citius desinit.

Et quidem moribus nostris expirat per matrimonium & Ordines sacros: intellige quoad bonorum administrationem, non ita, saltem generatim, quoad distractionem præ-diorum

57.

Non sufficit esse notoriè prodigus, nisi accedat & promulgetur interdictum.

An mens sanior recuperata sit similiter declaran-da.

58.

Quinam Pupilli.

Horum a-liqui infan-tes, alii in-fantia, alii pubertati proximi.

Puberes qui.

Qui mi-norenes.

Invitis cu-rator an detur.

59.

Moribus qualiter curatela desinat.

diorum seu immobilium, ut videre est apud *Christinaum ad Consuet. Mechl. Tit. 19. a. 27.* Idemque est de iis, qui ob mercaturam aliasve causas, citius obtinuerunt veniam ætatis.

60. *Inter Tutores & curatores an hodie distinctio, vel qua.* Moribus etiam passim receptum est, ut tutela non finiatur pubertate, sed in curam seu curatoriam (inter quam & tutelam vix hodie distinctio agnoscitur) transeat, etiam sinè novo decreto: ii autem, quibus tutela aut cura incumbit, Mamburni vocantur, qui (si testamentarii non sint, aut legitimi, seu quibus de jure etiam municipali id competat) constituuntur, etiam à quolibet Magistratu loci, seu municipali, aut ab iis, qui per magistratum deputati sunt præfecti seu magistri pupillorum, & statuunt magistratum (quem vocant) pupillarem.

Minoribus etiam invitis per mores curator datur, etiam parens. Adolescentibus, etiam invitis, ut sub tutela seu curatoria vivant, datur curator, si eo careant. Etiam officium tutelæ competit hic plerumque seu permittitur parenti superstiti. Solentque tutores per se ipsos pro pupillis seu minoribus de ipsorum bonis contrahere. Videri potest de cætero *Christinaus ad Tit. 19. cit. Zypaus in Not. Jur. Belg. Tit. de Tutoribus.* His præmissis.

61. *In quorum alienatione requiratur decretum judicis pro pupillis ac minoribus.* Varii non distinguunt in hac materia inter pupillos saltem pubertati proximos & minores puberes. Quod tamen, attento jure præsertim communi, non est universim verum, ut ex dicendis patebit. In hoc sunt in primis pares, quod juxta *L. 4. C. de prædiis minor. L. fin. C. Si major factus alienat.* sinè decreto judicis seu magistratus non possint ex communi sententia validè alienare (ubi nomine alienationis venit actus omnis, qui rem ponit extra bona minoris, vel ejus usum aufert, aut minuit, uti donatio, venditio, permutatio, oppignoratio, in solutum, in emphyteusim, in usumfructum datio, servitutis impositio, remissio juris in rem competentem, ut tradunt Doctores arg. *L. 4. C. de præd. min.*) immobilia: demptis quibusdam casibus, quos ex *Menochio* recenset *Castro Palao, disp. 1. p. 4. §. 5. & Christinaus ad Consuet. Mechl. Tit. 19. a. 17. n. 7.*

Quid nomine alienationis intelligatur. Quod Doctores etiam extendunt ex *L. Lex qua 22. C. de administ. Tutor.* ad mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt; prout sunt v.g. gemmæ, vasa argentea, vestes &c. Secus est de aliis, v.g. vestimentis detritis, animalibus supervacaneis & similibus, de quibus ibidem dicitur: *quin veneant non vetamus.*

62. *Qualiter decretum dandum, ut valeat.* Estque hoc decretum, ut valeat, dandum re diligenter investigatâ, quod nempe subsit & urgeatur æris alieni solutio, exigens alienationem rei immobilis, nec decernatur venditio rei ultrâ, quàm necessitas requirat, nec alterius, quàm minùs præjudicativæ; fiatque (quod habet stylus seu lex municipalis multorum locorum) venditio publicè per subhastationem. De quibus *Christinaus sup. a 19. & Auctores in ff. de rebus eorum, quæ sub tutela &c.*

Est quoque hoc decretum judicis necessarium generatim juxta *L. 3. C. de his qui veniam Herinx Sum. Theol. Pars III.*

atat. impetrar. in omnibus minoribus, tam qui non impetrarunt (quamvis curatore careant) quàm qui impetrarunt veniam ætatis: nisi fortè princeps his etiam immobilium alienationem expressè indulserit: nam etsi in iis non sit dependentia à curatore, manet tamen in casibus jure statutis dependentia à decreto judicis; quod etiam, tutore seu curatore habito, requiritur ultrâ ejusdem consensum.

Præterea ad pupillum quod attinet, non indiget is (adeoque nec minor à fortiori) auctoritate tutoris quoad actus lucrosos, ex quibus pupillo nullum est detrimentum, veluti in acceptando donarium &c. *Instit. de auct. tutor.* Quod etiam ad infantiam proximos est extendendum, cum & hi idem juris habeant (quando non agitur de obligando) quod pubertati proximi. *Instit. de inutil. stipul.* Aeditio tamen hæreditatis oblata facta à pupillo non tenet, nisi auctore tutore *Instit. de auct. tutor. L. 9. ff. eod.* quod etsi primâ fronte videatur lucrosa hæreditas, sæpè tamen damnum lateat; cui provisum voluit lex, nè quando incurratur.

Quod si agatur de obligationibus mutuis, ut emptione, alienatione, oppignorazione & similibus, ex quibus pupillo præjudicium oriri potest, is quidem, si sit pubertati proximus, potest alterum sibi obligare etiam civiliter, non tamen vicissim obligari: minoribus enim etas in damnis subvenire, non in rebus prosperè gestis obesse consuevit: *L. 14. C. de proc. contractu* proinde in favorem imbecillæ ætatis claudicante (quod sibi imputent, qui cum personis tantillæ ætatis præsumunt negotia tractare) nisi accedat tutoris auctoritas sive approbatio, qui videlicet inspectâ re, quæ agitur aut mox perfecta est, illam approbet: quo facto, etiam obligatur civiliter. Patet *Instit. cit. L. 5. 9. & 13. ff. de auct. tutor.*

Sed gravis difficultas est an pupillus non auctore tutore contrahens saltem obligetur naturaliter. Idemque est de minore, in quantum dependet à suo curatore. In qua duplex est sententia nixâ utrimque auctoritate gravissimorum Doctorum, nec levibus in jure fundamentis, dum variæ leges videntur expressè excludere obligationem tam naturalem, quàm civilem; aliæ è contra saltem naturalem videntur supponere. Prout fusè discutit *Sanchez l. 6. de matr. d. 38.* præferens posteriorem sententiam. Videri etiam potest *Zoesius ad ff. de obligat. & act. n. 46. & seqq.* leges utrimque allegans, & similiter naturalem obligationem satis probabiliter adstruens; quæ utique, veluti in jure naturæ fundata, adstruenda foret, donec satis oppositum ex legibus ostenderetur, aut dum res ob apparentes antinomias utrimque obscura maneret.

Hâc autem sententiâ suppositâ possent alii in conscientia retinere ea, quæ à pupillis accipiunt, donec contractus rescindatur à judice, pupillum restituente in integrum.

In prima verò sententia posset res hujusmodi

An necessarium curatore destitutus, aut veniam ætatis habentibus.

63. *Pupillus ad actus lucrosos non requirit auctoritatem tutoris:*

Etsi infantia proximus.

Aeditio hæreditatis excipitur.

64. *Pubertati proximus alium sibi obligare potest, non vicissim, nisi auctore tutore.*

65. *An saltem obligetur naturaliter.*

Duplex opinio.

66. *Corollarium.*

desuper in iudicio conveniri possit, nisi sit publice mercatrix, adeoque de consensu (qui præsuntur) viri; quem, uti & seipsam, in rebus à negotiatione pendentibus obligat. Vir autem potest de bonis, etiam sine consensu uxoris (demptis hujus bonis immobilibus) alienando disponere. Soluta matrimonio im-mobilia defuncti plerumque transeunt ad hæredes, mobilia (de quibus tamen non ubique idem mos) conquæstus, æqualiter dividuntur cum superstite, uti & debita. Superstes præterea lucrari solet doarium, sive ex lege, sive ex conventionem; puta sive proprietatem mobili-um, sive usum-fructum immobilium, aut certæ horum partis: salvo eo, quod doarium conventionale ex Edicto anni 1611. art. 27. nequeat excedere, dum proles est relicta, me-dietatem proventuum bonorum immobilium. Itaque, stante matrimonio, uxor disponendo de bonis, sive propriis, sive communibus (adeo-que à fortiori, si de propriis mariti) faceret injuriam marito non consentienti; utpote cui competit eorum ususfructus, & quantum ad medietatem bonorum communium etiam ip-sum dominium.

Secus est, quantum ad necessaria œcono-miæ, moderatas eleëmofynas & recreationes juxta statum suum: in quibus veluti ad de-centem sustentationem consortis spectantibus, maritus non esset rationabiliter invitus. Quo etiam spectat egestas patris aut matris pro-priæ. Quod similiter ad fratres & sorores ex-tendit *Lessius c. 12. dub. 14.* Qui præterea ma-ritum dissipatorem rei communis in compo-tationes, largas donationes &c. docet esse in-jurium uxori, instar tutoris dissipantis bona pupilli. Vide ipsum.

56.

Insuper etiam alia personarum genera pos-sunt per leges reddi inhabilia ad legitimè con-trahendum seu disponendum de bonis suis.

Prodigus
post inter-
dictum ad
obligationē
contrahen-
dam inha-
bilis:

Et in primis prodigus sive indiscretus sui patrimonii dissipator, cui, præviâ cognitione causæ, interdicta est bonorum suorum admi-nistratio, assignato ei curatore, nequit absque hujus auctoritate per contractus alteri obli-gari, sive civiliter (sic nempe ut alteri detur actio ad debitum, seu jus agendi & petendi debitum in iudicio) sive etiam naturaliter aut in conscientia (quæ obligatio tribuit excep-tionem, quâ se tueri quis possit, si ab ita obli-gato conveniatur, utque solutum repeti non possit, & viâ compensationis reciproce possit opponi debitum debito, quod alter exegerit) tametsi possit alterum sibi obligare, ut patet ex variis juribus, signanter *L. Is cui bonis 6. ff. de Verb. obligat. ibi: Is cui bonis interdictum est, stipulando sibi acquirit: tradere vero non potest vel promittendo obligari*, sic ut etiam non sit ei permissum facere testamentum, etsi ra-tum habeatur, quod ante interdictionem ab eo factum erat *Instit. Quibus non est permiss. fac. testam. §. Item prodigus ibi: Item prodigus cui bonorum suorum administratio interdicta est, testamentum facere non potest: sed id, quod ante*

Etsi possit
alterum si-
bi obligare.

fecerit, quam interdictio bonorum suorum ei fiat, ratum est. Comparatur enim in jure furioso seu mente capto *L. His qui. §. fin. ff. de Tuto-ribus & Curatoribus datis ab his.* Quamvis in augendis bonis comparatur potius pupillo, qui alterum sibi in commodum suum obli-gare potest.

Non sufficit autem iuxta veriore & in foro externo seu praxi receptam sententiam, quod sit notoriè prodigus, donec accedat & promulgetur Judicis interdictum. Leges enim non amplius requirunt: quin potius agunt de interdicto per Prætorem seu Judicem, *L. Julianus 10. ff. de curator. furioso &c. dandis.* Quò etiam allegatur *L. Patri. 27. ff. de Mino-ribus in princ.* Ad idem faciunt *Instit. supra.* Alibi autem declarationem Magistratus, esto leges non exprimant, tamen non excludunt. Et alioquin etiam in notoriis sententiâ de-claratoriâ opus est, *L. Si confessus ff. de custod. & exhib. reorum.*

57.
Non sufficit
esse notoriè
prodigum,
nisi accedat
& promul-
getur inter-
dictum.

At sanis moribus & mente receptis, videtur ipso jure *L. 1. ff. de curat. furioso & aliis dandis.* cessare potestas curatoris. Verum etiam tunc requiri sententiam declaratoriam judicis tra-dit *Zoesius ad instit. de Curat. n. 6. & de con- fuetudine, præsertim Flandriæ, testatur ex Damhoudero Valer. And. ad Instit. cit. in ad- dit. num. 6.*

An mens
sanior recu-
perata sit
similiter
declaram-
da.

Secundò præcipua quæstio est de Pupillis & Minoribus. Et quidem Pupilli proprie censentur, qui curâ parentis, puta potissimum defuncti, sunt destituti, usque ad tempus pu- bertatis. Quorum aliqui sunt infantes, usque ad annum scilicet ætatis septimum comple- tum: quo tempore nec obligari, nec alios sibi obligare posse defectu usus rationis, con- stat. Infantia proximi censentur, quorum ætas prior est infantia, quam pubertati. Alii dicuntur proximi pubertati, masculi qui- dem post annum decimum cum dimidio, femina post annum nonum cum dimidio. Quamvis nonnulli putent id relinquendum arbitrio judicis; attento quorundam puero- rum præ aliis præcociore intellectu. Puber- tas incipit in masculis post annum decimum quartum, in feminis post duodecimum com- pletum. Et exinde finitur officium tutelæ. Postea dicuntur minores seu minorenes us- que ad initium anni vigesimi sexti, ex quo in- ciunt dici majores, & absolvi etiam à cura, cui interea subsunt: etsi invitis curator non detur, nisi ad lites, *Instit. de curat. §. 2. in- viti adolescentes curatores non accipiunt, præter- quam ad litem.* ita doctores passim (quam- quam & invitis dandum contendat *Tuldenus in C. Quando tutor. vel curat. esse desinant;* quem vide) nec tam personæ quam rebus detur. Et quidem de jure communi. Nonnullis etiam locis curatela citius desinit.

58.
Quinam
Pupilli.

Horum a-
liqui infan-
tes, alii in-
fantia, alii
pubertati
proximi.

Puberes
qui.

Qui mi-
norenes.

Invitis cu-
rator an
detur.

Et quidem moribus nostris expirat per matrimonium & Ordines sacros: intellige quoad bonorum administrationem, non ita, saltem generatim, quoad distractionem præ- diorum

59.
Moribus
qualiter
curatela
desinat.

diorum seu immobilium, ut videre est apud *Christinaum ad Consuet. Mechl. Tit. 19. a. 27.* Idemque est de iis, qui ob mercaturam aliasve causas, citius obtinuerunt veniam ætatis.

60. *Inter Tutores & curatores an hodie distinctio, vel qua.* Moribus etiam passim receptum est, ut tutela non finiatur pubertate, sed in curam seu curatoriam (inter quam & tutelam vix hodie distinctio agnoscitur) transeat, etiam sine novo decreto: ii autem, quibus tutela aut cura incumbit, Mamburni vocantur, qui (si testamentarii non sint, aut legitimi, seu quibus de jure etiam municipali id competat) constituuntur, etiam à quolibet Magistratu loci, seu municipali, aut ab iis, qui per magistratum deputati sunt præfecti seu magistri pupillorum, & statuunt magistratum (quem vocant) pupillarem.

Minoribus etiam invitis per mores curator datur, etiam parens. Adolescentibus, etiam invitis, ut sub tutela seu curatoria vivant, datur curator, si eo careant. Etiam officium tutelæ competit hic plerumque seu permittitur parenti superstiti. Solentque tutores per se ipsos pro pupillis seu minoribus de ipsorum bonis contrahere. Videri potest de cætero *Christinaus ad Tit. 19. cit. Zypaus in Not. Jur. Belg. Tit. de Tutoribus.* His præmissis.

61. *In quorum alienatione requiratur decretum judicis pro pupillis ac minoribus.* Varii non distinguunt in hac materia inter pupillos saltem pubertati proximos & minores puberes. Quod tamen, attento jure præsertim communi, non est universim verum, ut ex dicendis patebit. In hoc sunt in primis pares, quod juxta *L. 4. C. de prædiis minor. L. fin. C. Si major factus alienat.* sine decreto judicis seu magistratus non possint ex communi sententia validè alienare (ubi nomine alienationis venit actus omnis, qui rem ponit extra bona minoris, vel ejus usum aufert, aut minuit, uti donatio, venditio, permutatio, oppignoratio, in solutum, in emphyteusim, in usumfructum datio, servitutis impositio, remissio juris in rem competentem, ut tradunt Doctores arg. *L. 4. C. de præd. min.*) immobilia: demptis quibusdam casibus, quos ex *Menochio* recenset *Castro Palao, disp. 1. p. 4. §. 5. & Christinaus ad Consuet. Mechl. Tit. 19. a. 17. n. 7.*

Quod Doctores etiam extendunt ex *L. Lex qua 22. C. de administ. Tutor.* ad mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt; prout sunt v.g. gemmæ, vasa argentea, vestes &c. Secus est de aliis, v.g. vestimentis detritis, animalibus supervacaneis & similibus, de quibus ibidem dicitur: *quin veneant non vetamus.*

62. *Qualiter decretum dandum, ut valeat.* Estque hoc decretum, ut valeat, dandum re diligenter investigatâ, quod nempe subfit & urgeatur æris alieni solutio, exigens alienationem rei immobilis, nec decernatur venditio rei ultra, quàm necessitas requirat, nec alterius, quàm minùs præjudicativæ; fiatque (quod habet stylus seu lex municipalis multorum locorum) venditio publicè per subhastationem. De quibus *Christinaus sup. a. 19. & Auctores in ff. de rebus eorum, qua sub tutela &c.*

Est quoque hoc decretum judicis necessarium generatim juxta *L. 3. C. de his qui veniam* *Herinx Sum. Theol. Pars III.*

atat. impetrar. in omnibus minoribus, tam qui non impetrarunt (quamvis curatore careant) quàm qui impetrarunt veniam ætatis: nisi fortè princeps his etiam immobilium alienationem expressè indulserit: nam etsi in iis non sit dependentia à curatore, manet tamen in casibus jure statutis dependentia à decreto judicis; quod etiam, tutore seu curatore habito, requiritur ultra ejusdem consensum.

Præterea ad pupillum quod attinet, non indiget is (adeoque nec minor à fortiori) auctoritate tutoris quodad actus lucrosos, ex quibus pupillo nullum est detrimentum, veluti in acceptando donarium &c. *Instit. de auct. tutor.* Quod etiam ad infantia proximos est extendendum, cum & hi idem juris habeant (quando non agitur de obligando) quod pubertati proximi. *Instit. de inutil. stipul. A-* ditio tamen hæreditatis oblata facta à pupillo non tenet, nisi auctore tutore *Instit. de auct. tutor. L. 9. ff. eod.* quod etsi primâ fronte videatur lucrosa hæreditas, sæpè tamen damnum lateat; cui provisum voluit lex, nè quando incurratur.

Quod si agatur de obligationibus mutuis, ut emptione, alienatione, oppignoratione & similibus, ex quibus pupillo præjudicium oriri potest, is quidem, si sit pubertati proximus, potest alterum sibi obligare etiam civiliter, non tamen vicissim obligari: minoribus enim *et as in damnis subvenire, non in rebus prosperè gestis obesse consuevit: L. 14. C. de proc. contractu* proinde in favorem imbecillæ ætatis claudicante (quod sibi imputent, qui cum personis tantillæ ætatis præsumunt negotia tractare) nisi accedat tutoris auctoritas sive approbatio, qui videlicet inspectâ re, quæ agitur aut mox perfecta est, illam approbet: quo facto, etiam obligatur civiliter. Patet *Instit. cit. L. 5. 9. & 13. ff. de auctor. tutor.*

Sed gravis difficultas est an pupillus non auctore tutore contrahens saltem obligetur naturaliter. Idemque est de minore, in quantum dependet à suo curatore. In qua duplex est sententia nixa utrimque auctoritate gravissimorum Doctorum, nec levibus in jure fundamentis, dum variæ leges videntur expressè excludere obligationem tam naturalem, quàm civilem; aliæ è contra saltem naturalem videntur supponere. Prout fusè discutit *Sanchez l. 6. de matr. d. 38.* præferens posteriorem sententiam. Videri etiam potest *Zoesius ad ff. de obligat. & act. n. 46. & seqq.* leges utrimque allegans, & similiter naturalem obligationem satis probabiliter adstruens; quæ utique, veluti in jure naturæ fundata, adstruenda foret, donec satis oppositum ex legibus ostenderetur, aut dum res ob apparentes antinomias utrimque obscura maneret.

Hæc autem sententiâ suppositâ possent alii in conscientia retinere ea, quæ à pupillis accipiunt, donec contractus rescindatur à judice, pupillum restituyente in integrum.

In prima verò sententia posset res hujusmodi

An necessarium curatoris de-stitutis, aut veniam ætatis habentibus.

63. *Pupillus ad actus lucrosos non requirit auctoritatem tutoris:*

Etsi infans proximus.

Aditio hæreditatis excipitur.

64. *Pubertati proximus alium sibi obligare potest, non vicissim, nisi auctore tutore.*

65. *An saltem obligetur naturaliter.*

Duplex opinio.

66. *Corollarium*

modi etiam citra beneficium restitutionis repeti, deberetque restitui. Quod consequenter etiam in ludis locum habet, si saltem pupillus ultra summam (quam alii suæ conditionis solent, vel in quam tutor præsumi posset consentire) expenderit.

An verò in eadem Secunda sententia teneatur in conscientia pupillus rem promissam dare, dubitari posset. Et quidem varii negant apud Sanchez d. 38. n. 34. eò quòd nihilominus detur pupillo actio repetendi solutum, adeoque & retentio & contra petentem exceptio: præterquam quòd inutiliter petatur, quod mox restituendum est. Quare etiam Sanchez fatetur posse retinere, si velit beneficio Legis uti. Sed non apparet consistere simul obligationem naturalem exequendi, & facultatem liberè & licitè non exequendi contractum: ut proinde consequenter dicendum videatur ipsum teneri promissum solvere, nec posse retinere, tametsi beneficio restitutionis, postquam solutum est, uti possit. Ita Castro Palao sup. §. 4.

67. Puberes minores an vel quando dependant à curatore. Ad puberes minores quod spectat, hi, si curatorem habeant, alienare non possunt, nisi auctore curatore: secus, si curatorem non habeant, etsi etiam tunc contra læsionem detur restitutio in integrum; prout habetur L. Si curatorem 3. C. de in integr. restit. minor. Itaque curatorem habens comparatur ibidem ei, cui à prætore bonis interdictum est, quantum ad rerum alienationem. At quod spectat obligationem personæ, quæ libera est, potest ex jure communi (ut plures censent) illam obligare, promittendo se aliquid facturum seu præstiturum juxta L. 101. ff. de verb. oblig. ibi: Puberes sine curatoribus suis possunt ex stipulatu obligari.

68. Consuetudines quæ. Complures autem in Belgio consuetudines (teste Christinao sup. a. 22.) omnes contractus, tam Minorum, quam pupillorum indifferenter, sine præsentia & auctoritate Mamburnorum initos, pro nullis habent, nisi eis utiles sint, ut habent Statuta Mechliniensia. Et tunc quidem juxta Christinaum obligantur etiam civiliter, datâ aliis civili actione ex rescripto Pii Imperatoris L. 1. ff. de auctor. tut. L. 3. ff. commodati, & L. 3. ff. de negotiis gestis.

69. An testari possint. Possunt nihilominus puberes minores, idque juxta jus commune, mox ab inchoata pubertate testari, etiam de bonis immobilibus: etsi consuetudines nonnullis locis perfectiorem ætatem, adeoque maturius judicium non irrationabiliter exigant, puta tempus plenæ pubertatis, quod in masculis censetur post annum decimum octavum. Non possunt tamen ex Edicto anno 1611. art. 14. sub pœna nullitatis in Belgio facere ulla donationes, etiam causâ mortis, aut relinquere legata curatoribus, eorumque uxoribus aut liberis durante administratione, exceptis parentibus, avis, fratribus & sororibus. Quamquam (ut postmodum est declaratum) possint curatoribus ex mobilibus aliquid liberaliter donare, dum-

modo id moderatè fiat & juxta suum statum & eorum merita.

Præterea in bonis castrensis vel quasi castrensis non dependent Minores (idemque est de pupillis pubertati proximis juxta Castro Palao sup. p. 4. §. 4. n. 10.) à suis tutoribus seu curatoribus; cum in his sint quasi patres familiæ, obtineantque liberam administrationem: etsi contra gravem læsionem maneat locus restitutioni in integrum, ut tradunt Jurisperiti ex L. 3. §. Pupillus ff. de negotiis gestis, teste Wiggers c. 1. dub. 3. in fine. Unde etsi aliàs non possit agere in judicio, sed detur ad hoc curator etiam invito, fallit tamen (ut habetur apud Christinaum sup. n. 25. in addit.) quantum ad peculium castrense & quasi castrense. Quod ibidem extenditur ad exercentes mercaturam, relatis pluribus, signanter Henrico Kinschotio Resp. 104. n. 7.

71. Restitutio in integrum quanto tempore competat. Demum pupillis & minoribus ex contractu civiliter aut naturaliter valido (si enim omnino sit invalidus, non eget restitutione L. 16. §. Et generaliter ff. de Minor.) superest beneficium restitutionis in integrum seu redintegrationis pristini statûs & juris; L. 5. C. de in integ. rest. eò quòd ætas ista sit obnoxia læsioni & circumventioni. Idque quadriennio integro post inchoatam majorenitatem, computando à die utili seu habili, L. final. C. de temp. in integ. rest. sive cessante alio impedimento, sic ut alioquin cum proportionem ad impedimentum, tempus prorogetur quadriennii integri. Estque petenda restitutio à Prætore seu Magistratu, qui jurisdictioni præest. Moribus autem nostris (quibus conformes sunt mores Galliæ) non nisi Princeps ejusvè Consilium, diplomate nomine Principis concepto, restitutionem concedit, attentâ & expressâ æquitate narratorum in supplicatione: sed veritatis narratorum examen, atque adeo comprobatio, partibus auditis, plerumque committitur judicibus inferioribus, ad quos ipsa res spectat; uti refert Zoësius in ff. de in integrum restit. n. 5. Gudelinus l. 3. de lure Noviss. c. 14. in fine.

72. Qua de causa danda. Conceditur autem restitutio Minoribus ratione contractûs graviter prudentis arbitrio læsis, sive ex dolo adversarii, sive ex lubrico ætatis. Si quid contigerit fato, v. g. si animalia empta mortua casu fuerint, aut quod cuivis Majori etiam circumspiciatissime agenti accidere posset, cessat restitutio. Datur porro læsis aut circumventis adversus solutionem factam, mutuum, donationem, venditionem, aditam damnosam hæreditatem, quæ putabatur lucrosa, repudiatam hæreditatem re integrâ, sententiam seu rem judicatam, etsi præsentibus & auctoribus curatoribus lis sit mota, simelevis titulos: uti videre est apud Jurisperitos in ff. de Minoribus, & Castro Palao Disp. 1. p. 19. §. 2.

73. An etiam minori competat. Dubitatur porro, an Minori competat privilegium restitutionis adversus alium Minorem, adeoque pariter privilegiatum? Negat

tra alium minorem. Sanchez lib. 6. de Matr. d. 4. n. 15. in fine agens de restitutione Ecclesiæ adversus Ecclesiam (de qua est par ratio) & plures alii. Sed asserit Castro Palao p. 19. §. 3. n. 8. & alii: eò quòd privilegium istud non restringatur ad solos Minores, neque his alibi detur privilegium impediendi, ne contra se alii Minores restitutionem obtineant, adeoque derogans alteri privilegio. Quemadmodum idcirco potest mulier uti beneficio S. C. Vellejani contra aliam mulierem, in cujus favorem fidejussit; L. Si sine C. ad S. C. Vellejanum. Ratio autem alterius sententiæ locum habet in casu, quo duo habent privilegia invicem interimentia seu impediencia.

Hæc tamen sententia limitanda videtur ad casum, quo solum agitur de lucro captando, non autem quando ex restitutione Minoris alter minor incurreret simile damnum seu læsionem, contra quam utique par haberet restitutionis privilegium, & aliunde potior esset conditio hujus tamquam possidentis. Unde L. 34. ff. de Minor. dicitur: Si Minor viginti quinque annis filio familias Minori pecuniam reddidit, melior est causa consumentis, nisi locupletior ex hoc inveniatur.

74. An & Majori causam conjunctam habenti. Quæritur etiam, an restitutio Minoris pro sit Majori causam conjunctam habenti? Sed Resp. Neg. quando agitur de re dividua: tunc enim solum afficit restitutio portionem minoris L. un. C. Si in communi causa. Neque enim communis causa commune facit auxilium. Secus est, si res sit non dividua, L. Si communem 10. ff. Quemadm. servit. amitt. quam vitiosè citat jungens alias leges Castro Palao p. 19. §. 9. Quem vide.

75. Effectus re. restitutionis. Effectus porro restitutionis est, quòd omnia in pristinum revocentur, unoquoque jus suum recipiente, quasi nihil gestum videatur, ut jam nec damnum nec lucrum sentiat Minor læsus. An etiam fructus interim percepti veniant restituendi, controversum est inter Auctores, qui in varias abièrunt sententias. Videri potest Lessius c. 17. dub. 10. & Castro Palao d. 1. p. 19. §. 4.

76. Transit ad hæredes. Transit autem hoc beneficium (ut Doctores notant) etiam ad hæredes Minorum: etsi sint ipsi majores; ut dicitur L. 18. ff. de Minoribus cum etsi sit personale, tamen concessum sit ratione rei, seu detur in rem ipsam, & ratione gesti negotii; prout & privilegium S. C. Vellejani transit ad hæredes mulieris fidejubentis; L. Hæredes 20. C. ad S. C. Vellejanum.

77. Quibus modis cesset. Cessat denique hoc privilegium variis modis: ut si cesset aut non appareat læsio. Idem est, si Minor veniam ætatis impetraverit (quæ præmissis examine causæ seu idoneitatis personarum datur masculis vigesimo, feminis decimo octavo ætatis anno expleto L. 2. C. de his qui ven. ætat. impetrar.) ne cum tales agant ut Majores vi legum, contrahentes cum iis videantur legum auctoritate circumventi, L. 1. C. eod. Nisi causa sit multum extraordinaria, seu talis, quæ & Majoribus indulgeret restitu-

tionem. Similiter ex L. 1. & 2. C. Si major factus ratum hab. cessat restitutio, si major factus verbo, scripto aut facto ratificaverit gestum in minori ætate.

Approbatio tamen quæ colligitur ex facto non æquè patens, ac ea, quæ verbo fit aut scripto, adeoque interdum non caret dubitatione. Specialiter verò, quòd Major rem tradens in minori ætate venditam, non censeatur alienationem approbare, sed in consequentiam facere tantum, & sic nec excludatur à restitutione, habet Zypaus in Not. Jur. Belg. Tit. de in integr. restit. referens ex Christinao ita esse aliquando judicatum.

Præterea competit beneficium restitutionis Ecclesiis, & aliis piis locis: non tamen personis Ecclesiasticis in contractibus, quos privato nomine faciunt. Insuper competit Communitati cujusque oppidi L. 4. C. Quibus ex causis Majores in integr. restit. Quod (ut habet Lessius cap. 17. dub. 9.) extenditur etiam ad supremos principes quoad bona principatus alienata: ad Collegia Scholarium & Universitates studiorum. Interdum etiam ad rudes & simplices, qui ignorant jura, pretium & valorem rerum; ut rusticos & mulieres.

Denique (ut habet Zoësius in ff. de in integr. restit.) hoc beneficium impetrant, qui circumscripti sunt metu, dolo, absentia, vel alia de causa inciderint in captionem: quibus, cum via ordinaria desit, patet hæc extraordinaria. Plura de his vide apud Zoësiū sup. & in ff. de Minoribus. Castro Palao d. 1. p. 19. Lessium sup. & dub. 10.

Q U Æ S T I O IV.

Quibus Modis Contractus firmentur?

79. Modi firmantes contractus qui. **M**ODI seu formæ, quibus contractus firman- tur, solent hi recenseri, Appositio pœnæ conventionalis, arrhæ vel pignoris seu Hypothecæ, Fidejussio & Juramentum.

Pœna seu mulcta conventionalis est quidpiam mutuo contrahentium consensu præstandum ab eo, qui non steterit pacto principali. Distinguitur à legali, quæ est constituta per legem, & judiciali, quæ per judicem seu sententiam illius imponitur in casu particulari. Iustèque à contrahentibus, esto potestate publicâ carentibus, mutuo consensu imponitur resiliendi à contractu, quasi ex pacto speciali, tamquam pretium rescissionis contractus. Estque id ubivis Gentium receptum, ut contractus sint firmiores.

Idem est, etsi non injungatur resiliendi, sed solum non implenti contractum, v. g. non solventi pretium, non reddenti mutuum tempore præfixo. Qui enim est in mora, agit contra justitiam, retinens alteri debitum, adeoque pœnâ dignus est; ad quam potest quis se per suum consensum seu pactum adstringere; ut habet communis sententia.

80.
Conditio-
nes servan-
di.

Cavendum tamen, nè id fiat in fraudem usurarum, puta non curando de potentia mutuatarii ad solvendum tempore statuto, sed de lucro acquirendo; ut rectè notat *Scotus* 4. d. 15. q. 2. n. 18. & ex eo *Lessius* & alii passim. Secundò, ut mutuatarius sit in mora culpabili; cum ubi non præsupponitur culpa, pœnæ, uti legali aut judiciali, sic & conventionali locus non sit. Censetur autem impotentia proveniens ex casu fortuito purgare moram; secus si mutuatarius culpâ suâ se impotentem reddidit, præsertim in fraudem creditoris. Tertiò, debet pœna esse moderata, culpæque & materiæ proportionata: aliàs enim debitor iniquè cogeretur consentire, præsumereturque apponi in fraudem usurarum. Denique requiritur, ut mora sit notabilis, spectatâ negotii qualitate & more in Provincia recepto. Qualis plerumque non est dilatio unius diei aut hebdomadæ juxta *Lessium* c. 20. dub. 15. An sit debita solvi, antequam petatur, vel etiam ante sententiam judicis, discussimus *Disp.* 5. de Legibus q. 1.

An debita
ante sen-
tentiam,
remissivè.

81.
Quid Ar-
rha, &
qualiter
apponi possit
contractui
perfecto.

Arrha (Veteribus Arrhabo) potest accipi, ut sit initi contractus, præsertim emptionis, & venditionis; argumentum, datum ad eum firmandum, sic ut, qui recusaverit adimplere contractum, si arrham dederit, eam amittat, si acceperit, eam in duplum restituat juxta *L. contractus* C. de fide instrum. Cum autem impletus fuerit contractus, arrha computatur in partem pretii vel (si non sit pecunia) reddit ad dantem. Vide *Silvestrum*. Undè amissio arrhæ præsupponit culpam, uti pœna conventionalis, à qua differt, quòd arrha consistat in aliquo tradendo de præsentis. Ita *Sanchez* l. 1. de Matr. d. 35. n. 2.

Qui differe-
rat à pœna
conventio-
nali.

82.
Leges dan-
tes locum
pœnitentiæ
amittenti
arrham a-
gunt de con-
tractu per-
ficiendo.

Verum (ut rectè *Wesembec.* ad ff. de contrah. empt. n. 9. *Zoesius* ibid. *Valer. Andr.* in addit. ad instit. de empt. & vendit. n. 4. & alii censent) leges dantes locum pœnitentiæ solo arrharum periculo, loquuntur de contractu nondum perfecto, ut arrhæ datæ sint in pignus contractus perficiendi: quarum quidem arrharum datio (quæ mercatoribus frequens) quasi contractus quidam per se subsistens, talem velut pœnam operetur. Quod satis indicatur *L. contractus* cit. & *Instit.* de empt. & vendit. in princip. Ut proinde non sit locus pœnitentiæ, dum arrhæ contractui jam perfecto accedunt (circa quem nil immutare potest arrharum compendium aut dispendium seu jactura) sed præterea maneat recedenti, parte invitâ, obligatio ad interesse *L. Sicut* C. de obligat. & act.

De Pignore
& Hypotheca
actum est, d. 4.
q. 3. §. 3. n. 39. ubi de speciebus juris perfecti
seu in re; ut hîc nil sit addendum.

83.
Quid Fi-
dejussio.

Fidejussio est suæ fidei pro alterius principalis obligatione remanente interpositio accessoria; eo fine procurata, ut melius contrahenti seu creditori cautum sit ad securitatem solutionis vel ipsius contractus. Debetque ex jure communi fieri verbis per formam stipu-

Qui conce-
pienda, &

lationis *L. Blanditus* C. de Fidejussor. & Mandat. tametsi adjici possit cujusvis generis obligationibus, saltem civilibus, demptâ dote: idque juxta *Instit.* de Fidejussor. sive consensu, sive verbis, sive litteris sive re contractis. At moribus hodiernis (quibus exolevit stipulationum necessitas) etiam nudo pacto constituuntur fidejussores cum civili obligatione, ut quoad vim obligandi non sit discrimen inter constitutum, quo se quis pro alio principali statuit obligatum, & fidejussionem, ut cum aliis notavit *Gudelinus* l. 3. de jure Noviss. cap. 11. n. 17.

circa quem
contractus.

Mores ha-
dierni.

Necessariò autem ei veluti accessoriæ præsupponitur alia obligatio principalis, esto tantum naturalis *Instit.* de Fidejussor. §. 1. Quare nec ad plus possunt fidejussores obligari (pro quo tempus fidejussionis interpositæ spectandum regulariter) etsi aliquando eorum ad idem vel minus (prout conventum est) obligatio posset esse arctior seu efficacior; puta civilis, uti præsupponitur sola naturalis, v. g. in servo, aut (quòd leges vehementer indicant) pro pupillo: vel quia se insuper obligarunt ad pœnam, aut sub hypotheca seu pignore vel additâ obligatione juramenti. Potest quoque præcedere principalem obligationem, quando v. g. quis fidejuberet pro obligatione alterius, si sequatur aut fiat, etsi simpliciter seu absolutè ejus effectus non ponatur, nisi natâ principali obligatione.

84.

Præsuppo-
nit necessa-
riò aliam
obligatio-
nem, saltè
naturalem.
Potest ta-
men fide-
jussor habere
obligatio-
nem strictio-
rem.

Fidejubere regulariter omnes possunt, qui principaliter obligari, nisi quibusdam sit specialiter per leges interdictum; de quibus *Jurisconsulti* Tit. ad S. C. Vellejanam. Specialiter mulieris pro viro fidejussio omnino irrita est. Idem generatim censet *Lessius* c. 28. dub. 2. dicens esse communem sententiam de fidejussione seu interventione illius pro alienis debitis ex *L. Antiqua* 23. §. fin. C. ad S. C. Vellejanum, nisi fiat mediante instrumento publico à tribus testibus subscripto (quorum præsentium loco, ex usu nunc subscribit Notarius) sic tamen ut etiam tunc ei competat exceptio S. C. Vellejani, per quam potest elidere hanc obligationem. Quamquam *Zoesius* in ff. ad S. C. Vellejanum verius putet, quòd exceptis paucis casibus sit valida de jure, solumque exjuribus competat exceptio, quæ actionem supponit. *L. Antiqua* cit. censet agi de casu singulari. Habetque beneficium hoc locum, etsi mulier ipsum ignoraverit, sic, ut etiam solum possit repetere.

An fidejuf-
sio possit
præcedere
obligatio-
nem prin-
cipalem.

85.
Qui Fide-
jubere pos-
sunt.

An mulier.

Excipiuntur tamen quidam casus, quibus excidit à beneficio, puta si in rem suam fidejusserit, v. g. pro suo fidejussore, pro debitis defuncti, cujus hæreditatem emit &c. Item si deceptione usa sit: si pro alio solverit citra intercessionem, si pretium operæ seu interventionis acceperit. Item si judicialiter renuntiaverit privilegio. An renuntiatio extrajudicialis, etiam specialis, sufficiat, dubium est inter Doctores. Affirmativâ sententiam in præxi receptam, etsi negativâ de jure probabilior

86.

Quando
ipsa fideju-
bens exci-
dat à bene-
ficio S. C.
Vellejani.

An ei ex-
trajudicia-
liter renun-
tiare possit.

rem,

rem asserit *Zoefius sup.* quem vide; uti & *Tuldenum in C. ad S. C. Vellejan.* Si tamen renuntiatio extra-judicialis sit jurata, servanda est juxta Doctores communiter.

87.
Effectus Fidejussionis.

Effectus fidejussionis est, obligatio (quæ etiam ad hæredes fidejussoris transit *Instit. sup. §. 2.*) in solidum, etsi alii fidejussores inter- venerint, sic ut olim posset unus ex his, pro libito eligendus, excuti in solidum, etiam ante principalem. Quod tamen non habet locum in fidejussore indemnitis, qui solum promittit, in quantum, & in casu, quo debitor, aut etiam fidejussores non sunt solvendo: qui proinde prius excutiendi sunt. Communi etiam fidejussori datum est privilegium excussionis jure novo *L. 3. & Authent. Prasente C. de fidejuss.* quo debet prius excuti principalis si sit præsens, nisi constet satis ipsum non esse solvendo, aut (ut Auctores addunt) ejus executio esset difficilis. Huic tamen favori utpote pro se introducto potest fidejussor renuntiare *arg. L. Penult. C. de pactis.* Debet autem satis expressè & specialiter constare de renuntiatione; quæ veluti stricti juris non venit subintelligenda. Nèque competit ei, qui falso negavit se fidejussorem, idque in pœnam sui mendacii.

Beneficium excussionis quale.

Huic qui renuntietur.

88.
Beneficium divisionis quale, & quibus competat.

Ex Epistola insuper divi Adriani competit fidejussoribus in solidum obligatis, si plures sint, beneficium divisionis, ut singuli non nisi pro virili, seu pro æquali portione excutiantur *Instit. de Fidejussor. §. 4.* nisi vel falso negaverint se fidejussores, vel in specie renuntiaverint; prout hodie passim renuntiari solet per clausulas consuetas, quas Notarii solent suis instrumentis inferere; qualis etiam juxta *Valer. Andr. in Not. ad Instit. de Fidejussor. n. 13.* est hæc: *Unus pro omni, vel quilibet in solidum.* De quo videri potest *Christinaus ad Consuet. Mechl. Tit. 7. a. 15.*

Quærentur ei.

89.
Quomodo & quando sit utrumque hoc beneficium applicandum.

Utrumque hoc beneficium tam excussionis quam divisionis debet impendi mediante exceptione opponendâ creditori, ante sententiam, quantum ad beneficium divisionis, vel ante litem contestatam (ut habet *Antonius Faber & alii*, etsi nonnulli secus sentiant) quantum ad beneficium excussionis, veluti quod dat exceptionem tantum dilatoriam, uti alterum peremptoriam, quæ locum habet usque ad sententiam solum, nisi postea fuerit ab ea appellatum. Unde si solverit fidejussor, aut non debitè exceperit, uti & si beneficio renuntiaverit, non potest solum repeti à creditore, sed peti potest cessio actionum in alios fidejussores, & pignorum alia de causa non obligatorum possessores; manetque actio mandati aut negotiorum gestorum contradebitorem principalem: in quem etiam potest peti actio ipsius creditoris, dum ei solvit, immo & postquam solverit, cum solvat suo nomine *L. 28. ff. mandati.*

90.
Qualiter cesset Fide-

cessat minuiturve obligatio fidejussoris eo casu, quo obligatio principalis, cui est accessoria; veluti per solutionem, remissio-

He rinx Sum. Theol. Pars III.

nem, dilationem obtentam, &c. Nèque extinguitur ad aliud, quam de quo conventum est, sic ut etiam extinguatur per novationem seu transfusionem prioris obligationis in aliam validam.

Juramentum seu divini Numinis in testem invocatio, ut confirmet contractus, non sufficit ipsum fieri assertoriè de præsentì, quod solum asseritur id quod sit, v. g. jurat quis se donare, vendere, &c. nihil autem promittitur, adeoque ipsum contractus non facit aut firmat, etsi objecti veritatem, nè sit perjurium, supponat. Debet igitur esse de opere futuro præstando aut omittendo, puta de non contraveniendo contractui. Vim porro confirmandi contractus invalidos non habet juramentum ex natura sua, ex quo solum inducitur vinculum religionis, quando ipsum non foret vinculum iniquitatis, puta (saltem regulariter loquendo) quando est de re, quæ licitè præstari potest. Proinde vinculum fidelitatis seu justitiæ, quod induceret confirmando contractus, deberet provenire ab auctoritate Legum, quæ vim hanc ob jurisjurandi religionem, seu honorem divini Numinis juramento tribuissent. Idque satis solidè ostendendum foret: cum alioquin standum esset naturæ propriæ juramenti.

91.
Juramentum, ut firmet contractus, debet esse promissorium.

Vis confirmandi contractus ei an competat aliter, quàm ex beneficio legum.

Nec perinde est, quantum ad effectus, utrumlibet dicatur. Confirmatorium enim contractus tribueret etiam in judicio actionem (quæ in jure fundatur) contra promittentem, ut stet contractui. Nèque posset regulariter relaxari, nisi ab eo, cui jus esset per talem contractum juratum acquisitum, & non soli Deo. Denique transfiret ad hæredes; cum tamen obligatio propria juramenti naturâ suâ sit personalis.

92.
Qui effectus hujus confirmationis.

Suarez lib. 2. de Juram. cap. 29. Lessius cap. 17. dub. 7. num. 56. & alii censent contractus naturaliter saltem, esto non civiliter, validos firmari juramento; non autem omnino nullos. Sed hæc distinctio non est fundata in jure, ex quo tamen petenda est vis juramenti confirmatoria contractuum, quæ per Leges potuit tribui etiam quoad contractus omnino nullos; potuit non tribui etiam quoad naturaliter validos. Nec dici potest ex Legibus infra citandis contractum invalidum firmari indirectè, quatenus subsequens & à priori contractu distincta promissio illum non retractandi (quæ naturalem obligationem parit, utpote Legibus non reprobata) per juramentum firmatur, redditurque omnino immutabilis, & sic ex consequenti etiam præcedens contractus. Nam leges annullantes contractus, nè sint frustraneæ & ad nutum fraudentur effectu, etiam annullant consequentes promissiones iis non contraveniendi, in quibus eadem ratio Legum militat: adeoque juramentum super illas cadens afficit pariter materiam invalidam nulliusque roboris. Nèque magis valet promissio non contraveniendi contractui omnino nulli (cujus ipsa est quedam

93.
An verè hæc vis competat.

Prima opinio affirmans quoad contractus naturaliter validos, negans quoad nullos.

Rejicitur.

approbatio, & in eodem perseverantia) quam efficiendi contractum nullum. Alias quoque promissio etiam non jurata standi contractui v.g. per pupillum omnino nulliter inito, ligaret illum in conscientia; quod sanè eluderet efficaciam legum.

94.
Secunda
generaliter
negans val-
de probabi-
lis.

Proinde *Basilius Pontius* & plurimi gravissimi Doctores censent nullum contractum jure invalidum firmari juramento, sic ut ipsum dumtaxat inducat speciale vinculum religionis; quo sublato per dispensationem, restitutus sit contrahens pristinae libertati. Fundamentum est, quòd ex jure oppositum non satis constet. Immo *L. Non dubium C. de Leg. juramenta pactis per leges reprobatis ac irritatis apposita annullari videntur*. Ad idem adducitur *L. Juris Gentium aliàs Juris prudentium 7. §. 16. ff. de pactis*. Ubi dicitur; *Generaliter, quoties pactum à jure communi remotum est, servari hoc non oportet, nec legari: nec jusjurandum de hoc adactum, nè quis agat, servandum*.

95.
Ocurritur
objectioni.

Nec obstat *L. 1. C. Si adversus venditionem*: ibi enim sermo est de contractu minorennis valido, contra quem se non petiturum restitutionem in integrum Minor validè promiserat cum juramento corporaliter præstito, uti sit inter Christianos tactis Sanctis Evangeliiis: quo casu locus non est restitutioni, ut ibidem satis indicatur.

96.
Explicatur
Auth. Sa-
cramenta
puberum.

Non obstat etiam *Auth. Sacramenta puberum eod. tit.* Nam & ibi sermo quidem est generalior de contractibus puberum seu Minorum, sed tamen validis; quos proinde retractandos non esse, per restitutionem scilicet in integrum, sed juramentum quomodolibet, finè vi aut dolo emissum, inviolabiliter custodiendum, id est, nullo remedio violandum aut rescindendum esse, vult *Fredericus Imperator dictâ Authenticâ*.

An ei dero-
gatum per
usum.

Adde *Authenticâ* isti esse derogatum per usum contrarium, aut etiam per expressa variorum Italiae locorum edicta. Similiter in Gallia restitutio conceditur adversus contractum juratum. Similiter hujusmodi Constitutiones non servari in Hispania ex *Pinello* refert *Tuldenus l. 2. in Cod. Tit. 28*. Estque (teste *Gudelino l. 3. de jure Noviss. c. 14. n. 13.*) certissimum, nèque in hac nostra Belgica observari istam constitutionem, verum eos, qui juraverunt, non solum admitti, sic ut allegent negotium esse nullius momenti; sed etiam adversus contractum, qui jure subsistit, quoties causa justa subest, in integrum restitui, requisito solum recursum ad potestatem Ecclesiasticam pro relaxatione juramenti. Additque meritò vim prædictæ constitutionis à tribunalibus rejectam: cum, quâ facilitate ad promittendum, ferè eadem ad jurandum quispiam abducatur, atque adeò captionibus mille contrahentes forent obnoxii, si ob jurisjurandi adjectionem eis subvenire non liceret.

97.
Objiciun-
tur Cano-
nes.

Non obstant denique leges nonnullæ juris Canonici, ut *c. Quamvis 2. de pactis in 6.* ubi renuntiatio legitimè facta per filiam dote

contentam (quæ jure nulla est) juramento firmatur. Et *c. cum contingat. de jurejurando*. alienatio dotis seu fundi dotalis jure irrita, juramento firmatur. Undè hos solum contractus jure Canonico firmari per juramenta, respondit *Antonio Fabro* contendit *Castro Palao de juramento d. 2. p. 9. §. 3. n. 4.* de cætero consentiens præmissæ Doctrinæ. Verum *Gudelinus supra n. 12.* & plures alii censent, firmari solum, quatenus vinculum Religionis, non autem justitiæ accedit, quasi proinde contractus inde in se non convalescat, nec ad hæredes transeat, sed *Judex Ecclesiasticus* etiam interponere debeat, nè obligationem juramenti violari permittat. Quemadmodum quoque *c. Debitores. de jurejurando*. qui juravit se soluturum usuras dicitur cogendus domino reddere juramenta, nempe si remissa vel relaxata non fuerint, etsi ex solâ religione obligantia. Quare & ratio in prædictis capitibus non alia allegatur, quàm obligatio juramenti, quod licitè potest, adeoque debet servari.

Si autem quis urgeat in Canonibus præmissis vim istam specialiter tribui juramento, dummodo non per vim vel dolum emissio; quando tamen adhuc maneret vinculum religionis, cum juramentum saltem metu extortum obliget. Propter quod similiter *Auth. Sacramentum puberum*. idem sic tribuitur juramenti liberis, ut nulla declarentur in ordine ad prædictum effectum juramenta per vim vel dolum extorta. Respondent Varii in casibus dictorum Canonum seu Legum irritari juramenta sic extorta (esto aliàs valerent ex parte vinculi religionis) quando alioquin contractus erat invalidus, saltem ob legem illam, adeoque materiam juramenti prohibentem, esto non sub peccato. Idemque est de juramento non utendi beneficio per leges concessio certo generi personarum; quod aliàs simili viâ plerumque posset eludi. Deinde ab hoc abstrahendo, juramentum sic extortum saltem non est adeò firmum, utpote (secus quàm alia) omnino relaxandum ab Episcopo seu potestatem habente, & remittendum in conscientia ab ipso extorquente; ad quod etiam *Judex* debet eum cogere.

Fatendum nihilominus ob hæc, in rigore juris (prout etiam passim intellectum est) sententiam contrariam esse probabilissimam; quam tenent Doctores quasi innumeri, è quibus plurimos citat & sequitur *Sanchez l. 3. & Summa c. 12. num. 11*. Eaque suppositâ variæ resultant quæstiones seu illationes, de quibus videri potest *Castro Palao sup. §. 4. & seqq.* Solum observa Auctores hujus magis communis opinionis, non loqui de contractibus irritis ob bonum commune, vel versantibus circa materiam illicitam seu turpem, etsi solum ex parte recipientis; uti contingit in solutione jurata usurarum. Quamvis cum hæc sit licita solventi, sit etiam obligatoria, si jurans relaxationem petere noluerit. Satisfiat tamen solutio-

Responsio
seu opinio
quorundam.

Responsio
aliorum.

98.
Instantia
occurrit.

99.
Tertia opi-
nio Affir-
mans est
communior
& valde
probabilis.

Quid cir-
ca eam ob-
servandum.

Juramen-
tum solven-
di usuras
an servan-
dum.

soluzione momentaneâ, poteritque solum repeti: quod & alter ex se reddere debet, atque ad reddendum per judicem est compellendus c. *Debitores, de jure jurando*. Si insuper juraverit quis se non repetiturum usuras solutas, necessaria erit relaxatio juramenti ad licitè repetendum.

Restaret hîc agendum de ratificatione contractus, qui ob fictionem consensûs, errorem vel metum, defectum solemnitatum fuerit invalidus. Sed eorum resolutio peti potest ex dictis de revalidatione Matrimonii *Disp. 3. de Matrim. quest. 6. disp. 5. quest. 3. & disp. 6. quest. 3.*

De Ratificatione contractuum remissive.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Promissione, Donatione & ultimis Voluntatibus.

QUESTIO I.

Quid sit Promissio & Donatio, & qualiter acceptanda.

1. Quid Promissio.

PROMISSIO communiter describitur deliberata & spontanea datio fidei de re aliqua præstanda. Addi frequenter solet, quod res præstanda sit licita & promissario grata. Rectè quidem, ad hoc ut sit obligatoria & efficax promissio: cum à promissione objecti mali, saltem quâ malum est, sit abstinendum c. *fin. de pactis*. Si quoque gratum non sit, quod promittitur, cessat promissio, quæ nempe in gratiam fit promissarii; cum invito beneficium non detur. Quod autem *Lessius cap. 18. dub. 1. num. 10.* asserit promissionem prodigam, præsertim juratam, obligare, nullatenus admittit *Castro Palao d. 2. p. 1. num. 4.* cum sit circa objectum inordinatum, quatenus nempe vitiosam prodigalitatem continet.

Quid pollicitatio & stipulatio.

2. Quid donatio.

An remuneratoria sit simplex donatio.

Quid observandum pro praxi.

An sub donatione comprehendatur remissio debiti.

Promissio ante acceptationem vocatur pollicitatio: si autem fuerit sub præscripta verborum forma, dicitur stipulatio.

Donatio sic dicta, quasi doni datio, est liberalitas nullo jure cogente facta, seu liberalis concessio rei propriæ alteri facta. Videri potest *L. 1. & 29. ff. de Donat.* Hæc autem donatio simplex vocatur: qualis est etiam antidotalis seu remuneratoria (ut plures Doctores censent) utpote non ob causam necessitatis (ut illa, quæ ob causam vocatur, v.g. donatio propter nuptias) sed meræ honestatis & gratitudinis, quæ rationem veræ donationis non impedit: esto non tam perfectè gratuita sit & liberalis, quàm ea, quæ non est remuneratoria. Quod tamen ad quæstionem de voce spectat. Illud ad praxim facit, quod etsi ipsa sit simpliciter vera donatio, quia tamen non omnino liberalis, non censetur comprehensa (quâ parte saltem non excedit merita) dispositione legum, quibus interdicitur aliquibus donatio, vel datur ob ingratitudinem facultas revocandi, ut Doctores tradunt. De quo nihilominus videri potest *Zoësius in ff. de donat. num. 95.*

Sub donatione etiam comprehenditur debiti remissio, quando gratis & liberaliter fit; quamquam facilius remittant homines

debitum, præsertim quando solutio appareret difficilior, quàm dimittant aliquid iam actu possessum.

Porro donatio, dum realis est & perfecta traditionem scilicet adjunctam habens, transfert dominium, estque objectum promissionis. Verbalis autem & imperfecta, quæ dominium non transfert, parum à promissione seria & stricta differt. In modo tamen exprimendi differt, quod promissio respiciat quid præstandum in futurum; donatio sonet quid præsens, aptum ex natura rei transferre dominium: quamquam ex positiva legum dispositione ante traditionem non transferat. Undè etiam promissionem Varii censent non strictè obligare nèque jus gignere; cum nemo dubitet, quin id gignat donatio. Qui tamen ob jam dicta non rectè se fundant in eo, quod sic non esset distinctio inter promissionem & donationem. Contra quos insuper arguitur, indubiè jus gigni saltem per promissionem onerosam; quæ ipsa tamen non facilius distinguitur à donatione, quàm promissio non onerosa.

Juxta receptam Doctorum opinionem requiritur acceptatio, sic ut aliàs nè naturalis quidem obligatio sequatur, sed fas sit retractare promissionem vel donationem, etiam attempto foro conscientiae, aut jure Canonico, cum nec nudum hactenus pactum sit. Pactum enim obligationem pariens, quodvis jus spectetur, requirit consensum seu conventionem duorum in idem; qualis non est, nisi acceptatio accedat. Propter hoc stipulatione seu donatione absenti facta non acquiritur ei res, antequam acceptet. Quod facit *L. qui absenti. 38. ff. de acquir. possess.* *Qui absenti servo scribit, ut in libertate moretur, non eam mentem habet, ut statim velit servi possessionem dimittere, sed magis destinationem suam in id tempus conferre, quo servus certior factus fuerit.* & *L. Absenti. 10. ff. de donat.* *Si nescit (absens) rem, quæ apud se est, sibi esse donatam, vel missam sibi non acceperit, donata rei dominus non fit.* Item inutilis est & planè irrita stipulatio alteri facta seu acceptatio promissionis facta per alterum nec commissum à promissario, ut patet *Instit. de inutilib. stipulat. §. 4.* *Si quis alium daturum facturumve quid promiserit, non obligabitur, & §. 19. Alteri stipulari ..... nemo potest.*

Immo communior Doctorum sententia tra-

3. Realis quæ effectum habeat.

Verbalis quæ differat à promissione.

4. Acceptatio prærequiritur, ut obliget promissionem.

6. a commu-
niorem sen-
tentiam ex
natura rei,

dit acceptationem requiri ex jure naturæ & gentium : eò quòd, sicut in promissione onerosa, cæterisque contractibus onerosis involvitur tacita conditio, *Si & tunc obliges*, ideoque ante reciprocam obligationem potest promissio onerosa v.g. sponsalitia (idemque est de cæteris contractibus onerosis) revocari : sic quoque promissio & donatio gratuita videatur involveretacitam conditionem, *Si acceptes*, adeoque eâ pendente possit revocari. Confirmatur : quia etiam vi contractus gratuiti seu liberalis sequitur in altero onus, non quidem justitiæ, sed gratitudinis ; ut propterea plures nolint hujusmodi onus, præferentes libertatem, quam dicuntur vendere, qui beneficium accipiunt. Confirmatur II. quia propterea nè quidem promissiones Deo factæ obligant, nisi accedat Dei acceptatio ; cujus defectu non obligant vota de rebus planè indifferentibus.

6. Firmitas
probatio-
num hujus
doctrinæ
indagatur.

Nihilominus præmissa non aliud convincere videri possunt, quàm quòd ordinariè censetur esse hujusmodi intentio in promittente, undè consequens est ex natura rei, non aliter promissionem obligare. Alioquin difficulter ostenditur oppositum se obligandi modum ex natura rei repugnasse. De contractibus onerosis est aliud : cum cessaret alioquin natura specialis talium contractuum. Specialiter autem secunda confirmatio non urget, cum votum præstetur Deo præsentī, & vel acceptanti, vel positivè respicienti. Contra priorem quoque facit, quòd obligatio gratitudinis possit imponi nescienti, immo & invito, si v.g. volentem se occidere impedias. Dominium quoque esto positivè invitatus acquirere non possis, saltem ratio non ostendit, quin possis ipsum acquirere non positivè volens. Immo videtur jus acquiri posse invito ; cum possit invito imponi officium, cui jure variâ sunt annexa.

7. Quid cen-
sendum, si
misso nun-
tio donans
silenter do-
nationem
revocat.

Ex dictis sequitur promittentem non teneri intentum suo promissario indicari, si facti ipsum pœniteat. Immo si nuntium se mandatarium, vel epistolam miserit causâ insinuandi factam à se promissionem vel donationem, eamque, antequam intimetur, revocet, inscio, tum nuntio, tum promissario vel donatario, non est obligatus ; defectu nimirum acceptationis non concurrentis cum voluntate donantis jam cessante. Colligitur apertè ex *L. Si pater 4. ff. de manumissis vindicta*, ubi dicitur : Quod, si pater filio permiserit servum manumittere, & postea filio ignorante vetuisset, servus manumissus à filio liber non fit : nam (ut ibidem dicitur) *ut filio manumittente servus ad libertatem perveniat durare oportet patris voluntatem*. Secus si miserit procuratorem ad donandum vel promittendum ; hic enim in virtute potestatis semel concessæ validè operatur, donec revocatio innotescat, præterquam in casu Matrimonii, *ff. Mandati. l. 15. Si mandatum, alias mandassem tibi, ut fundum emerēs, postea scripsissem nè emerēs, tu antequam scias me vetuisse, emisisses, mandati tibi obli-*

gatus ero, nè damno afficiatur is, qui suscipit mandatum. Vide Sanchez l. 1. de Matrim. d. 6. n. 7.

Mortuo quoque donatario ante acceptationem marcessit tota donatio nec transit ad hæredes, ut habet communior doctrina, pro qua suprema Curia Brabantiae judicavit perorante subtiliter *Deckhero*, inquit *Tuldenus in Cod. de donat. n. 1.* donatio enim obligatione tantum inchoatâ nihil adhuc juris sive obligationis gignit (quippe quæ consensu duorum coalescit) & consequenter non transit ad hæredem, qui solum est jurium defuncti successor. Nèque est sufficiens fundamentum præsumendi de alia mente donantis, cujus cogitatio, & plerumque etiam mens seu benevolentiae affectus idem non est circa hæredem, qui circa personam donatarii.

Præterea Sanchez l. 1. de Matrim. d. 7. n. 24. & plures alii, contra Covarruvias, Molina & alios (quos refert Sanchez sup. n. 23. & sequitur Zoefius in ff. de Donationibus n. 38.) censent conditionem hanc, si alter acceptaverit, ita imbitam esse, ut etsi pollicitatio sit juramento firmata, non oriatur ante acceptationem obligatio, sitque adeò antè revocabilis, non obstante juramento, utpote quod sequitur naturam primordiale actus, cui adhæret.

Varii quoque (inter quos apud *Castro Palao d. 2. p. 2. n. 3.* referuntur Covarruvias, Molina, Layman & alii) acceptationem non exigunt in casu promissionis vel donationis factæ civitati in certa (quæ per leges ff. de Pollicitationibus specificantur) opera, vel officia reipublicæ. Verum (ut notat *Lessius c. 18. dub. 6. n. 40.*) ibi non tam statuitur obligatio promittentis vel donantis ante acceptationem, quàm caveatur, nè possit promissum vel donatio expressè vel tacitè revocari arg. *L. pactum. ff. de pollicitat. : si quis, quam ex pollicitatione tradiderat rem municipibus, vindicare velit. repellendus est à petitione. Aequissimum est enim hujusmodi voluntates in civitates collatas, pœnitentiâ non revocari*. Sic ut demum post acceptationem detur actio civitati, antea verò non, nisi ut pollicitator non revocet.

Hoc tamen privilegium certis tantum in causis, & ad certos fines civitati concessum, non debet juxta Sanchez l. 1. de Matr. d. 6. n. 16. (qui dicit esse communius & probabilius) extendi ad pias causas : ad quas utique non quævis privilegia, civitatibus in singulari eventu & ad speciales fines concessa, extenduntur : etsi oppositum in præsentī post *Silvestrum* & *Molina* tradat *Lessius sup.* & alii.

Denique promissio infanti facta videtur juxta varios acceptata ejus loco per ipsas leges arg. *L. jubemus C. de emancipat. liberor.* Sed ibi sermo est de casu speciali emancipationis, quæ cum juris communis correctione, non est ad alios casus extendenda : præsertim cum emancipatio per rempublicam inducta, possit per eandem tolli sine consensu emancipati. Ita *Castro Palao sup. n. 8.* addens juxta graves Doctores etiam in casu emancipationis requi-

8. An locus sit
acceptatio-
ni pro hæ-
redibus do-
natarii.

9. An pollici-
tatio jurame-
nta sit revoca-
bilis.

10. An Exci-
pienda pol-
licitatio
facta civi-
tati.

11. Aut ad pias
causas.

12. Vel infanti.

ri acceptationem ab his, qui de jure acceptare possunt.

13.
Acceptatio
facienda per
promissarium, aut
procuratorem.
An taciturnitas
presentis consentiendi
acceptatio.

Acceptatio porrò donatarii seu promissarii debet per ipsum, vel ex ejus commissione per alium fieri, ut uniantur in idem voluntas illius & voluntas donantis seu promittentis. An autem presentis taciturnitas conseatur consensus, disputatur inter Doctores. Estque indubiè securius, ut ad vitandas controversias accedat expressior consensus. Videtur autem (ut regulæ juris in speciem adversantes rationabiliter concordentur) taciturnitas, quæ est indifferens de se ad consensum & non consensum, determinanda ad significationem alterutrius per conjecturas, ex quibus si colligatur consensus, qui tacet consentire videbitur: aliàs autem, nec consentire, nec dissentire videbitur. Quia verò in presenti gratitudo videtur prohibere taciturnitatem, dum signa actionis gratiarum exigeret beneficium in casu acceptationis, censent Varii (inter quos referuntur *Tiraquellus, Rodriguez, Angles*) ipsam non esse sufficiens acceptationis signum. E contra verò, quia fieri potest, ut verecunda honestas frequenter taciturnitatem causet, non defectum acceptationis indicet, præsumi illam plerique (inter quos *Sanchez l. 1. d. 6. n. 11.* & alii, quos citat) volunt, censentes patientiam habendam regulariter pro consensu in favoribus, secus in præjudiciis. Pro quo facit *Lex 18. ff. mandati: qui patitur ab alio mandari, ut sibi credatur, mandare intelligitur.*

Absentis
qualiter
insinuanda
voluntas
donantis.

Si promissarius vel donatarius absens sit, debet promissio seu donatio ad eum dirigi, insinuanda per nuntium vel epistolam, ut voluntas utriusque jungatur; aut ipsamet per procuratorem fieri presenti. Quæ verò vel qualiter sit nonnullis facultas stipulandi pro absente, paulò infra dicetur.

14.
An acceptari
queat
post mortem
donantis.

Controversum autem manet inter Doctores, an mortuo ante acceptationem donante, adhuc locus postea sit acceptationi. Varii affirmant, etsi solum præcesserit mandatum speciale donandi, quasi ipsum possit mandari executioni, tamquam gratia ex parte mandantis jam sit facta.

Prima opinio.

Sed quia *L. inter causas 26. ff. mandati*, dicitur, mandatum solvi morte mandantis (quod videtur etiam intelligi de mandato donandi, de quo præcesserat sermo *L. 22. ff. eod.*) censent plures alii gravissimi Doctores valde probabiliter, donationem saltem jam factam, si moriatur donans, antequam per nuntium vel epistolam missam fiat insinuatio, adhuc posse acceptari, quasi ex parte ipsius gratia jam facta sit, voluntasque defuncti censeatur perseverare velut impressa epistolæ aut nuntio, qui in consequentiam illius operatur: quemadmodum impetus impressus lapidi manet, etiam post mortem ejus, qui impressit. Ad quod allegatur *L. Nec ambigi 6. de Donat.* Ubi tamen non agitur de casu mortis donantis, sed absentis donatarii. Adduci etiam potest quòd cum donatio est absoluta, nec positivè revo-

catur, censi possit ex mente donantistestamentaria, quæ utique post mortem acceptari potest. Immo ex mente donantis idem varii censent specialiter de mandato donandi ad causam piam, ex præsumpta mente mandantis, & arg. *L. Si pater in princip. ff. de manumissis vindicta*, ubi mandatum de manumissione servi in favorem libertatis decernitur non expirare morte mandantis.

Nihilominus probabilissima quoque est sententia plurimorum Doctorum, tum Theologorum, tum Jurisperitorum, quòd, dum aliunde non constat de mente donantis, nequeat donatio acceptari post mortem: cum ipsa eatenus sit mera oblatio non generans jus donatario, seu obligationem erga ipsum, ideoque res donata redeat ad jus hæredum per mortem donantis, per quam etiam cessat ejusdem voluntas: nisi fortè stipulatio per tabellionem publicum facta præcesserit, ob jus quasi inchoatum inde absenti creatum; ut Quidam volunt. Favetque postremæ opinioni *L. 2. ff. de Donat.* ibi: *Sed si quis donaturus mihi, pecuniam dederit alicui, ut ad me perferret, & ante mortuus erit, non fieri pecuniam dominii mei* (etsi nimirum postea tradatur, uti supplendum) constat. Ad quod tamen alii respondent, obly donaturus, esse sermonem de mandato donandi. Verum pro posteriori opinione dici potest, id non referri ad futuram donationem verbalem, sed realem, cum traditione scilicet.

Hinc patet, nuntium, qui malitiosà detentione rei fuerit ratio, cur non sit completa per acceptationem donatio ante mortem donantis, teneri juxta posteriorem sententiam, tum hæredibus donantis, qui jus ad rem in eos devolutum habent, tum ipsi donatario (cui per injuriam est causa damni) quantum scilicet ipsius intererat donationis acceptatio. Idemque est de eo, qui tempestivè non implendo mandatum donandi, fieret ejusdem damni causa. Si autem locus maneret acceptationi post mortem, sufficeret hanc offerre donatario.

16.
Ad quid tenetur Nuntius, cujus culpa donatio non potuit tempestivè acceptari.

Petes, quinam possint pro absente stipulari, id est, promissionem seu donationem ab aliquo oblatam pro altero absente acceptare, sic ut non possit revocari à promittente vel donante? Resp. ex *Instit. l. 3. T. 20. de inutil. stipul. §. 19. Alteri stipulari nemo potest. Inventæ enim sunt hujusmodi stipulationes vel obligationes ad hoc, ut unusquisque acquirat sibi, quod sua interest: Caterum si alii detur, nihil interest stipulatoris.* Undè juxta Doctores passim non sufficit generale mandatum, sed requiritur speciale: etsi *Lesius c. 18. dub. 7. in init.* putare videatur sufficere generale: qui fortè loquitur de mandato speciali quidem stipulandi, sed generali ad quasvis stipulationes.

17.
Regulariter nemo potest pro alio absente stipulari.

Excipiuntur in primis, qui sunt alteri plenè jure subjecti, uti mancipium domino, filius non emancipatus, spectato jure Romanorum, patri, Monachus Prælato seu monasterio: qui ratione juris indistincti, & identitatis velut personæ, possunt stipulari, sive pro domi-

18.
Exceptio: nes variæ.

domino, sive pro patre, sive pro Prælato seu monasterio. Secus est ob diversam rationem, de subditis respectu Principis, famulis respectu heri, filio sui juris respectu parentum. Vide *Instit. sup. cit. §. Si quis alii* 4. Idem est de eo, qui alterius curam gerit, v.g. Princeps (qui utique non caret potestate hac, quam potest aliis pro altero stipulandi communicare) pro subdito, & juxta Doctores tutor pro pupillo, curator pro eo cui datus est. Item de eo, cujus interest, ut promissio absenti facta impleatur, ut patet *Instit. superius relatâ §. 20.* ibi: *Sed & si quis stipuletur alii, cum ejus interesset, placuit stipulationem valere*, v.g. quia est creditor, procurator, contutor, socius, vel quia in ejus favorem adjicitur poena, si non impleatur promissio: nam cum stipulationis commodum ipsum concernat, videtur sibi stipulatus. Debet autem interesse tempore stipulationis, ut indicatur *Instit. sup.* Sumit enim stipulatio vires ex initio contractus, quod inspicimus *L. 78.* ibi: *in stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.* Idem habetur *L. 137. §. 6.* Cum quis, in fine *ff. de verb. oblig.* Denique juxta communem sententiam (etsi quidam contradicant) quilibet privatus in favorem Ecclesiæ aut piæ causæ stipulari potest arg. *L. Gajus 45. ff. Solutio matrim.* ubi deciditur posse alterum pro altero stipulari favore dotis, cujus privilegio etiam gaudet causa pia, prout latius probat *Everardus in Loco à dote ad piam causam.*

19.
Quid requiratur ut unus pro altero stipuletur.

Quibus tamen casibus debet promittens seu donans dirigere verba ad ipsum præsentem potentem pro alio stipulari, idque sive expresse, dicendo v.g. promitto tibi, quod Petro absenti dabo centum; sive saltem implicite, dicendo v.g. promitto, quod Petro absenti dabo centum, eò quod etiam tunc verba ista soleant accipi veluti directa ad præsentem, qui possit in favorem absentis stipulari; quod etiam in dubio est præsumendum in favorem contractus, ut valeat potius, quam pereat *L. 30. ff. de verb. obligat.* ibi: *Quoties in stipulationibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi, quo res de qua agitur in tuto sit.*

20.
An Notarius de jure stipuletur generatim pro absentibus in privatis negotiis.

De Notario publico seu tabellione disputatur, an possit generatim pro absentibus stipulari, quasi servus communis reipublicæ? Affirmant varii gravissimi Doctores, etiam attento jure communi, idque non solum in judicio, sed (quod in controversiam vocatur) etiam extra illud. Verum rectius negatur cum aliis passim: eò quod nullibi hæc potestas reperiatur ei concessa extra judicium, in privatis scilicet negotiis seu contractibus; cum leges de cautionibus prætoriiis seu judicialibus loquantur. Notarius quoque non est servus singulorum, sed reipublicæ. Neque Notarii deinceps sunt propriè servi seu mancipia ipsius reipublicæ: cum jure novo officium Notarii non sit amplius servile, ad quod mancipia seu servi assumantur, ut olim: immo nec assumi possint, nisi liberi, ex con-

stitutione Arcadii & Honorii *L. Generali C. de Tabulariis.*

Tamen moribus nostris invaluisse videtur, ut tabelliones in contractibus rectè aliis stipulentur, juxta *Zoesium ad Instit. de inutil. stipul. n. 31.* Etsi non videatur juxta *Tiraquelum* (quem citat & sequitur idem *Zoesius ad ff. de verb. obligat. n. 71.*) consuetudo tacere, ut absenti profit stipulatio Notarii, donec ipse ratam habeat. Videri etiam potest *Valer. Andr. in addit. ad Instit. sup. n. 28.* Denique *Zypæus in Notit. Jur. Belg. Tit. de contrahenda stipul.* addit Secretarios oppidorum rectè pro absentibus stipulari, & iis mediantibus nunc passim absentes in bonis immobilibus investiri.

Q U Æ S T I O. II.

Qualiter Promissio Obliget?

PROMISSIO onerosa acceptata instar aliorum contractuum onerosorum juxta indubitam omnium Doctorum sententiam obligat ex justitia. Unde etiam promissio facta alteri sub conditione operis honesti, hoc adimpleto, obligat promittentem ex justitia ad standum pacto.

Sed difficultas est de promissione ob turpem causam. Et quidem adhuc indubitatum est apud omnes, nullam inde oriri obligationem ante patratum opus malum, sive ut alter ipsum faciat, sive ut promittens pendente interim conditione (prout in aliis promissionibus conditionatis est obligatio, pendente conditione, non resiliendi) stet promissioni; quæ, veluti peccaminosa, & directè ad peccandum provocans, potius obligat, ut ab ea continuo recedatur. Vide *c. fin. de Pactis, L. Juris Gentium 7. §. Si ob maleficium. ff. De pactis. L. 26. & L. 123. ff. De verb. obligat. L. 5. C. De condict. ob turp. causam.* Hinc ex *Isidoro* dicitur *c. in Malis 22. q. 4. In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum.* Impiæ enim est promissio, qua scelere adimpletur.

At secuto opere malo, varii tenent adhuc non esse obligationem implendi promissum; eò quod promissi adimpletio videretur delicti approbatio. Quod & plures alii tenent, præsertim Canonistæ, & probabile censent plures gravissimi Theologi, quando opus per leges punitur v.g. latrocinium, furtum &c. eò quod leges citatæ asserant absolute, nullas esse tales stipulationes. Qui consequenter censent acceptum, nisi fortè liberaliter donatum, non posse retineri, adeoque restituendum offerenti (quod satis constat, si acceptum sit ante opus, ipsumque non sequatur) veluti domino: quamquam Nonnulli censent esse expendendum in pias causas, quasi hæc sit mens tacita legislatorum danti repetitionem negantium; de qua tamen mente non satis constat.

Communis proinde doctrina Theologorum tradit, esse obligationem solvendi promissum patrato opere, quod per leges non puni-

21.
An de consuetudine.

22.
Promissio onerosa qui obliget.

23.
Promissio ob turpem causam ante patratum nullatenus obligat.

24.
Juxta varios nequidem secuto opere:

Juxta plures, si ipsum sit per leges punibile.

25.
Sed contrarium est cum

communi
tenendum,
si opus non
puniat
per leges.

nitur: etsi enim opus malum, quatenus of-
fensa Dei, non sit pretio dignum seu æstima-
bile, secus tamen est, si consideretur, quate-
nus operanti damnosum, laboriosum, peri-
culosum, ipsique petenti utile vel commo-
dum. Per quod cessat fundamentum Joannis
Medina, qui (ut refert Wiggers cap. 2. dub. 6.
num. 23.) censuit promittentem debere qui-
dem fidem suam liberare citra vinculum in-
justitiæ præstando promissum, non posse ta-
men acceptum retineri, sed debere restitui.
Non est quoque solutio promissi, approbatio
delicti (ut aliqui urgent) hujus siquidem se-
riò potest & debet pœnituisse promittentem,
qui nihilominus solvat, quia jam debitum est.
Unde & meretrix potest recipere & retinere
pretium usuræ corporis sui juxta Doctores
communiter, nec potest, quod ei datur, re-
peti L. 4. §. 3. ff. de condict. ob turp. causam,
ubi pro ratione additur, illam turpiter facere,
quod sit meretrix, non turpiter accipere, cum sit
meretrix. Immo communior Doctorum sen-
tentia, teste Covarruvias in Reg. Peccatum. p. 2.
§. 2. tradit, posse ipsam pretium expresse vel
tacite conventum exigere in judicio.

26. Immo pro-
babiliter
quodad fo-
rum con-
scientiæ, etsi
per illas pu-
niatur.
Quod si verò opus sit per leges punibile,
adhuc juxta Covarruvias, Saa, Molina, San-
chez, Vasquez, Petrum Navarra, Lessium & alios
Theologos passim, est obligatio in foro con-
scientiæ, opere patrato præstandi promissum;
eò quod existiment per leges irritari hujus-
modi promissiones, partim ante factum, par-
tim quatenus post illud non tribuunt actio-
nem in foro externo petendi: quamvis nec
tribuant dati repetitionem, ut videre est L. 3.
4. & 8. ff. de condict. ob turp. causam. Legibus
autem seclusis, satis apparet ex prædictis nasci
hujusmodi obligationem.

27. Corollari-
um.
Unde consequenter acceptum post opus
non debet restitui ante sententiam, quâ fisco
v.g. aut piæ causæ addicatur. Repetitio enim
danti negatur. Quid verò in illa opinione Ca-
nonistarum (quæ satis probabiliter & consonè
ad demeritum peccatorum prædictas leges in-
telligit, tamquam omnino irritantes hujus-
modi stipulationes) de hoc foret censendum,
ex dictis satis colligi potest. Et quidem his
videtur favere Augustinus Epist. 54. ad Mace-
donium prope finem, ubi docet restituendum
esse, quod advocatus iniquæ causæ hoc titulo
à cliente acceperat. Verum loquitur de ad-
vocato participante in alieno, quod ejus ma-
lâ arte cliens ab adversario injustè abstulit:
ut satis colligitur ex contextu. Unde Augu-
stinus præmissa confirmans instat, non magis
restituendum alienum furto ablatum, quam
alienum in ipso foro, judice decepto, obtentum.

28. An retineri
possint ac-
cepta simo-
niacæ aut
pro admini-
stranda ju-
stitiâ.
Advertendum tamen pactiones de pretio su-
per rebus pretio non æstimabilibus, quales
sunt simoniacæ, v.g. super ordinibus, benefi-
ciis, dignitatibus Ecclesiasticis, sic non vale-
re, ut pretium licite nequeat dari, neque etiam
justè recipi, aut retineri. Prout etiam nequit
promitti aut recipi pretium dandum judici

pro administranda justitia, quam utique gra-
tis administrare tenetur.

Promissio gratuita feriò facta, ac debite
acceptata, si fiat cum plena deliberatione, &
absoluta voluntate se obligandi, & versetur
circa rem gravem, obligat graviter; juxta com-
muniolem sententiam, contra Cajetanum & plu-
res alios apud Diana P. 2. Tr. 17. Resol. 9. exi-
stimantes solum obligare per se loquendo le-
viter ex quadam honestate seu virtute vera-
citatæ, adeoque non stantem promissis solum
peccare venialiter, nisi per accidens fortè ra-
tione damni, quod inde promissarius incur-
reret. Ratio est: quia pactum verum (quale
est promissio ista) est naturâ suâ gravis vin-
culi causativum in proportionata materia. Un-
de juxta Doctores comuniùs talis promissio
obligat ex justitia, aut quasi justitia, seu vir-
tute ei affini (quæ servat fidem in pactis seu
promissis) generatque jus in promissario: quia
videlicet est verum pactum, quod, etsi nu-
dum sit, ex natura rei generat actionem, im-
mo & de facto juxta Doctores passim, quan-
tum est ex parte juris Canonici arg. cap. 1. de
pactis, ut allegat Wiggers cap. 2. dub. 1. ubi ta-
men apartè agitur de contractu seu pacto one-
roso. Saltem si vestitum sit formâ stipulatio-
nis generat actionem etiam de jure civili; for-
ma autem ista non variat obligationem in con-
scientia. Accedit, quod aliud sit promittere,
aliud simpliciter asserere & proponere aliquid
alteri dare (ut patet ex sensu communi, etiam
vulgarium, qui interdum non contenti sim-
plici assertionem, promissionem exigunt tam-
quam firmiùs obligantem) non esset autem
juxta oppositam sententiam diversa obligatio
seriò promittentis, & simpliciter asserentis.

Communis tamen Doctorum sententia
(quam certam putat Castro Palao d. 2. p. 8. in
fine) exigit hic longè graviolem materiam,
quàm in furto aliove magis rigoroso debito:
sic ut Sanchez l. 1. de Matrim. d. 5. n. 24. cum
aliis taxet materiam quadruplò majorem; etsi
Castro Palao sup. recurat ad prudentis arbi-
trium attentâ causâ promissionis & qualitate
promittentium determinandum.

Potest nihilominus etiam in gravi materia
ex intentione promittentis oriri sola obliga-
tio ad pœnam, vel etiam ad levem culpam:
ipse enim promittens vinculum sibi pro nutu
suo imponit, & legem præfigit. Et quidem
plurimæ sunt hujusmodi non rigidæ promis-
siones, sed meræ urbanitatis, quibus non ad-
est intentio gravis obligationis, immo potiùs
excluditur. Quales sunt promissiones obse-
quii liberalis vel officii impendendi: quæ ad
significandum bonum affectum faciliè & le-
viter interponi solent, & satis noscuntur esse
tales: in quibus aulici abundare consueve-
runt, per quas solent varii se subducere mo-
lestiis sollicitantium, uberiores plerumque in
bonis verbis, quàm factis.

Itaque, quando constat de mente promit-
tentis, ei standum. Ea verò etiam colligi po-
test

29.
Promissio
gratuita se-
ria ex se-
graviter
obligat in
gravi ma-
teria.

30.
Qua cen-
satur his
talibus.

31.
Quando
non gravis
ser obliget.

Vnde colligi-
genda mens

promittentis.

test ex circumstantiis, puta personæ, cui fit promissio, gravitatis rei, quæ promittitur, & modi, quo promittitur; v. g. si addatur iuramentum, syngrapha, publicum instrumentum, fiat confirmatio coram testibus &c. Et quidem quando res gravis promittitur serio viro gravi, & aliud de mente non constat, præsumendum videtur de intentione gravis obligationis; præsumptio enim videtur stare pro animo se proportionatè obligandi, dum de promissione constat. Estque in dubio standum pro valore contractuum. Unde in promissione Deo facta, etsi pendeat gravitas obligationis ab intentione voventis, præsumitur in tali casu gravis obligatio. Immo si exteriùs seria promissio sit alteri causa damni, tenetur de illo promittens tamquam deceptor, & necessarii inter homines commercii violator & turbator.

33. Quibus modis desinit promissio obligare.

Petes, quibus modis promissio valida obligare desinat? Resp. 1. per condonationem promissarii potentis condonare. 2. Per mutationem objecti, si videlicet res promissa fiat interim impossibilis, illicita per leges, damno vel inutilis promissario, in cuius tamen utilitatem seu commodum & gratiam fit promissio. 3. Per supervenientem sine culpa mutationem statûs rerum talem, ut iudicio prudentum (quod ex qualitate rei, promissionis & ipsarum personarum formandum) censeatur promissor talem eventum non voluisse comprehendere, ultra cuius utique intentionem non obligat promissio; prout in legibus locum solet habere epykia circa mentem præcipientis, item in promissione sponsalitia. Sic v. g. desinit obligare promissio centum facta pauperi, si promittens ipse in paupertatem incidat. adeoque iis ad vitam honestè sustentandam egeat. Item desinit obligatio promissionis matrimonii factæ per nobilem puellæ vili, quæ putabatur nobilis, aut corruptæ, quæ putabatur virgo. His 4. accedit insignis ingratitudo promissarii; quæ etiam donationem facit revocabilem. Item 5. per compensationem, dum videlicet duo sibi invicem quidpiam promiserunt & unus non vult stare promisso. 6. denique ex non subsistentia causæ principalis, v. g. paupertatis (ob quam falsò suppositam fuerat addicta largitio eleëmofynæ) vel præstationis beneficii falsò existimatæ, cuius intuitu facta erat promissio remuneratoria.

Q U Æ S T I O III.

Quinam, Quantum donare, & quæ de causa Donationem revocare possint?

34. Qui donare possint.

AD primam quæstionis partem quod attinet, donare possunt, nisi specialiter prohibeantur, qui habent dominium expeditum seu cum administratione. Qui verò solam administrationem habent, debent suæ

commissionis terminos observare. Eaquæ satis applicari possunt ex alibi dictis de potentibus dare eleëmofynam & inire contractus alienativos.

Specialiter autem invalida est, sic ut ad arbitrium revocari possit donatio merè gratuita inter conjuges ob inconvenientias, jure ita disponente, L. 1. & 3. ff. de Donat. inter virum & uxorem. Quæ tamen (ut patet ex L. 32. ff. eod.) firmatur instar legati morte donantis, si prior moriatur, & res aliquo modo fuerit tradita. Quam proinde eo usque retinere, non tamen citius alienare potest donatarius. Variis præterea casibus donatio huiusmodi mox irrevocabiler valet, v. g. si fiat ad instaurationem ædium succensarum, vel ad comparandam aliquam dignitatem, vel causâ remunerationis, vel si donans inde non fiat pauperior, quantum ad bona jam quæsitæ &c; ut specificat Lessius c. 18. dub. 12. Plura de donatione inter conjuges Sanchez lib. 6. de Matrim. per totum.

Deinde invalida est donatio patris in filium nondum emancipatum, ita ut pro arbitrio patris revocari possit (nisi mors eam confirmari faciat) utpote cum quo censetur velut una persona civilis. Excipiuntur varii casus; signanter ferè omnes, qui in donatione inter conjuges. Quæ deducta videri possunt apud Lessium sup. & alios.

De secunda quæstionis parte ex communi Doctorum sententia (quæ colligi solet ex L. 61. ff. de verb. obligat. ubi dicitur stipulatio hoc modo concepta si heredem me non feteris, tantum dare spondes, inutilis est &c.) tradit Lessius sup. dub. 13. invalidam esse donationem inter vivos (secus est, si causâ mortis) omnium bonorum, tam præsentium, quam futurorum; nè sic contra bonos mores eripatur testandi potestas. Donatio tamen omnium bonorum simpliciter facta, censetur tantum respicere bona præsentia L. Si ita ff. Auro. Argent. &c. ibi: id legatum videtur, quod testamenti tempore fuisset: quia præsens tempus semper intelligeretur, si aliud comprehensum non esset. Eaquæ, quantum est ex hac parte, non est invalida. Ut nec juxta Lessium (qui id tradit ex Julio Claro) si reservetur usufructus alicujus momenti; de quo consequenter manet facultas testandi. Excipit etiam Lessius sup. si donatio sit ad piam causam, vel si etiam firmetur juramento.

Donatio præterea, etsi non omnium bonorum, quæ excedit 500. solidos (faciunt hi juxta Wesenbecium in ff. de Donat. num. 6. 500. ducatos hungaricos, sive, ut alii, circiter 2000. florenos, vel, ut alii, 2500. Carolinos) jure communi est invalida, nisi insinuetur, id est, coram iudice manifestetur, & actus inscribitur, ut de ea constare possit L. 34. & 35. C. de Donat. Excipitur tamen donatio facta privato à Principe, vel contra, donatio remuneratoria, quatenus non excedit merita, vel quæ à duce militibus, L. 36. §. 1. aut in re-

35. Donatio inter conjuges qualiter valeat aut non valeat.

36. Qualiter donatio facta filio non emancipato.

37. Donatio omnium bonorum quomodo invalida.

38. Donatio excedens 500 solidos qualiter insinuetur.

refectionem ædium, §. 2. aut in redemptionem captivorum, ead: *L. si quis.* aut denique juxta communem sententiam ob quamlibet piam causam, quasi hæc non secundum leges, sed secundum Canones dijudicanda sit. Quamvis etiam insinuationis omissio alias non vitiet, nisi excessum *L. 34. & 35. cit.* eò quod in rebus dividuis utile non debeat per inutile vitari. Usus quoque (qui est optimus legum interpres) docet posse tale donatum licite in conscientia retineri donec repetatur. Quod multò magis procederet moribus horum locorum, quibus juxta *Everardum* & alios insinuationis nullus est usus. De quo tamen dubitat *Valer. Andr. ad Instit. de Donat. in addit. num. 13.* Recolendum est etiam pro his locis Edictum Principum de conventionem summæ excedentis 300. florenos; de quo *disp. 1. n. 20.*

39.
Donatio
quando re-
vocabilis
ob ingratitudinem.

Ad tertiam Quæstionis partem Resp. donationem in primis revocari ex causis ingratitudinis specificatis *L. fin. C. de revoc. donationibus*, scilicet atrocis injuriæ, impiæ manuum illationis, jacturæ in bonis donatoris procuratæ, periculi vitæ per se vel per alium eidem illati absque rationabili causa, ac denique non impleti gravaminis apppositi donationi. Addunt Doctores communiter alias graviores aut pares causas. Quamvis oppositum putet probabilius *Zoesius ad ff. de Donat. num. 90.* ob clausulam *L. cit.* Ex his tantummodo causis, addens *num. seq.* æquitatem postulare, ut donatarius officio judicis compellatur ad præstanda alimenta donatori lapsò bonis, à quo magnapars bonorum ei donata fuit. Non est donatio revocata ipso jure, sed per judicem in pœnam revocanda juxta Doctores, & colligitur ex *L. fin. cit. §. Ex his enim.* Ut proinde non competat hæredi donantis, eo mortuo hinc actionem donatario movere. Non officit è contrà revocationi clausula de non revocando ob ingratitudinem, ut ex Legibus tradit *Zoesius sup. n. 39.* plura adhuc in sequentibus in ordine ad materiam præsentem juridicam tradens.

An ipso facto revocata.

46.
Qualiter
revocetur
supervenientibus donantis proliis.

Secundò revocatur ex toto, donatio magis saltem partis (& quidem juxta Varios ipso jure, ut proinde postea mortuâ prole non eo ipso reconvalescat: quamquam *Lessius cap. 18. dub. 14.* ex præsumpta voluntate donantis existimet posse donatum retineri, donec repetatur) ex causa supervenientis prolis legitimæ, quâ prævisâ non donasset *L. Si unquam §. C. de revoc. donat.* Cujus tamen privilegio potest donans renuntiare expressè & in specie: quamquam generalis renuntiatio non sufficiat, etiam juramento ei subjecto firmata. Poterit tamen tunc post mortem patris revocari à filiis, quatenus eis inofficiosa, juxta mox dicenda. Eatenus quoque tantum revocari posse, si sit facta Ecclesiæ, censent Plures arg. *Can. fin. 17. q. ult.* qui est *Augustini.* Quamvis alii id negent. Et saltem congruum est, ut Ecclesia ejusmodi donata reddat. Pro quo facit *Augustinus sup.*

Herinx Sum. Theol. Pars III.

Tertiò, revocatur donatio inofficiosa, id est, si pater contra officium suum done tantum, ut legitimam filiis non relinquat; tunc enim in conscientia rescindenda est, quatenus cum præjudicio seu injuria filiorum legitimam subtrahit, *L. 1. & seqq. de inoffic. donat.*

Quartò, si res donata necdum sit tradita, potest non tradi ob supervenientem notabilem statûs mutationem. Plura vide apud Doctores supra citatos.

Et hæc quidem de donatione inter vivos dicta sint. Quæ differt à donatione causâ mortis, quod donans velit rem donatam etiam se vivente esse alterius, in hac verò nolit esse alterius absolutè & irrevocabiler ante mortem. Unde in summa mortis causâ donatio est, cum magis se quis velit habere, quam eum, cui donat, magisque eum cui donat, quam heredem suum, ut dicitur *Instit. de Donat. §. 1. Mortis causâ.* Fiunt autem juxta *Instit. sup.* hæ donationes propter suspicionem mortis, id est, intuitu & cognitione illius, sive instantis aut imminentis, sive quodcumque adventuræ. Estque inter illam, & donationem inter vivos (qualis præsumitur, nisi ex clausulis aut circumstantiis aliud constet) differentia in hoc potissimum, quod præmatura mors donatarii ante donantem vel pœnitentia ipsius donantis eam revocet *L. Mortis causâ 16. & L. Si mortis causâ 29. & L. 30. ff. de mortis causâ donat.* Revocare autem eam donans semper potest (nisi oppositum promiserit; quando ipsa transit in donationem inter vivos, quidquid sit demodo, quo fuerit expressa, quia tunc mors causa donandi magis est, quam donatio causâ mortis: vide *L. 27. ff. ut sup.*) usque ad mortem, sive expressè, sive etiam tacitè, v.g. rem donatam alteri dando inter vivos. Immo facta ob periculum seu metum mortis imminentis cessat seu tacitè revocatur juxta *Lessium c. 18. dub. 14. in fine, Zoesium ad Instit. de Donat. num. 6.* (qui varias, leges citant) & alios, per ipsam convalescentiam seu cessationem periculi, uti per illam cessat donationis causa: secus si consideratione mortis aliquando secutura donetur.

Requirat autem, uti donati, inter vivos, ad sui constitutionem donatarii acceptationem *L. Inter mortis 38. ff. de mortis causâ donat.* In quo differt à legatis seu dispositionibus ultimæ voluntatis (nisi tamen & ipsa codicillo seu testamento inferatur; quando nempe à legatis in re non differret) cum quibus alioquin in plerisque convenit, videlicet quoad revocabilitatem, quoad præsentiam quinque testium requisitam in codicillis *L. fin. C. de donat. causâ mortis* (quæ solemnitas moribus nostris est temperata: & alias quoque non requiritur juxta *Tuldenum ad Cod. de donat. causâ mortis n. 1.* si inter præsentem celebretur hæc donatio, sed tum juxta eundem subjicietur legibus de insinuatione latis; eò quod tunc tantum quoad effectum, non etiam ratione formæ legatis cõparetur) quoad non indigentiam insinuationis,

41.
Donatio inofficiosa, quomodo revocatur.

Quando ob notabilem statûs mutationem.

42.
Quid donatio causâ mortis, & qualiter differat à facta inter vivos.

In dubio præsumitur facta inter vivos.

Quamdiu sit revocabilis, & quando cessatur revocata.

43.
Requirat acceptationem. Quicquid conveniat cum Legatis.

nis, quantacumque sit summa, quoad rejectionem conditionis impossibilis adjectæ &c. de quibus *Castro Palao d. 2. p. 13.* & Jurisconsulti passim.

Q U Æ S T I O IV.

De Testamentis sive Vltimis Voluntatibus.

§. I.

Quid Vltima voluntas, Testamentum, Codicillus, Fidei-commissum, Donatio causâ mortis?

44.
Quid vltima voluntas.
Quid Testamentum.

ULTIMA voluntas generatim describi posset voluntatis dispositio de eo, quod post mortem suam quis fieri vult. Ejus potissima species Testamentum, quasi mentis testatio seu testimonium, describitur directâ hæredis institutio, seu (ut habetur *L. 1. ff. Qui testament. facere possunt*) *Voluntatis nostra juxta sententia de eo, quod quis post mortem suam facere velit.* Quæ tamen definitio ut non conveniat cæteris ultimæ voluntatis speciebus, debet cum pluribus Jurisperitis aliquid subintelligi: subly *juxta*, ut significet solemnem & legitimam (quæ hæredis institutionem inter cætera complectitur) sententiam, vel (quod facilius) addi ei debet, *Cum directâ hæredis institutione.* De solemnitatibus postea agetur.

45.
Codicillus qui differat à Testamento.

Differat à Codicillo (qui sic dicitur, quasi parvus Codex seu scriptura) quod hic non contineat directam hæredis institutionem, solumque inserviat ad disponendum de quibusdam legatis, aut fidei-commissis, aliquidvè addendum, minuendum, vel explicandum circa testamentum, requirat etiam minores solemnitates de jure communi, puta quinque testes, esto mulieres, ut plerique volunt, etsi quoad hoc oppositum verius putet *Zoesius in ff. de jure Codicil. n. 4.* Si defunctus discedat intestatus, cum solo codicillo, hæres ab intestato tenetur dispositionem codicilli adimplere, uti aliàs teneretur hæres institutus seu testamentarius. Clausula codicillaris inserta testamento: *Si non valet ut testamentum, volo, ut valeat vi Codicilli*, aut alia similis vel generalior, facit, ut si solemnitas testamentaria desit, & adsit codicillaris, valeat in ordine ad quæ codicilli se extendere possunt, v.g. ad legata, vel ad substitutionem fidei-commissariam, de quibus fusius Jurisperiti.

Clausula Codicillaris quid operetur.

46.
Quid Legatum.

Legatum interdum significat rem, quæ legatur seu donatur, aliquando ipsam donationem directam alicujus rei ab hærede præstandam; dicitur à Jurisperitis deliberatio quædam hæreditatis, quâ quis particulatim alicui quid attribuit ex eo, quod alioquin universim hæredis esset; vel donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda. Ab eo vix distinguitur Fidei-commissum, in hoc nempe, quod non directè à defuncto detur fidei-commissario; uti legatum legatario sed

Qui differat à Fidei-commissum.

indirectè, & mediante potissimum hærede, vel etiam interdum legatario, cujus fidei-commissum est aliquid ab eo alteri dandum. Ex quo olim non resultabat juris obligatio: quam tamen leges posteriores induxerunt. Estque aliud universale, quando tota hæreditas relinquitur uni, ut det illam alteri: aliud particulare, quando res particularis relinquitur uni, danda in totum vel pro parte alteri. Universali Fidei-commissio affinis omnino est Substitutio fidei-commissaria, de qua paulò post.

Hoc aliud universale, aliud particulare.

Donatio denique causâ mortis pro potissima quidem parte, seu per omnia ferè imitatur naturam legati *Instit. de Donat. §. 1. hæ mortis causâ donationes ad exemplum legatorum redacta sunt per omnia.* Ab eo tamen differt, quod se habeat instar contractûs, & perficiatur plerumque inter præsentem mutuo consensu; cum tamen legatario, etiam inscio, & non acceptanti, acquiratur legatum per mortem legantis.

§. II.

Quenam solemnitates in Testamentis &c. requirantur?

Solemnitates has requirit testamentum scriptum ex jure communi, scilicet ut scribatur & signetur à septem testibus, masculis, puberibus, ad hoc rogatis, eodem tempore concurrentibus, & ab ipso testatore si scribere possit aut noverit, aliàs ab aliquo octavo: ut instituat hæres, disponendo de bonis omnibus, nullo præterito ex liberis, nisi debitè exhæredato.

47.
Solemnitates jure communi requisitæ ad Testamentum scriptum.

Excipitur tamen ab hujusmodi lege testamentum inter liberos *L. Hæc consultiſſima 21. C. de Testamentis.* ibi: *ex imperfecto autem testamento voluntatem teneri defuncti, nisi inter solos liberos à parentibus utriusque sexus habeatur, non volumus.* Item militis in expeditione, *L. 1. ff. de Testamento militis.* Ubi de militibus statuitur, *ut quoquo modo testati fuissent, rata esset eorum voluntas..... sufficiatque ad bonorum suorum divisionem faciendam nuda voluntas testatoris.* Item factum coram principe vel apud acta *L. 19. C. de Testamentis.* Porro fit apud acta juxta *Wesembecium* & alios (ut refert & sequitur *Christinaus ad Consuet. Mechlin. art. 1. n. 6*) quando præsentem judicem & scabinis, etiam extra locum judicii conficitur. Rusticorum testamenta rata habentur, facta coram quinque testibus, si alii haberi nequeant *L. fin. C. de Testam. & quemadm. ordinentur ibi: in illis vero locis, in quibus raro inveniuntur homines litterati, per præsentem legem rusticanis concedimus &c. Usque ad quinque modis omnibus testes adhiberi jubemus, minus autem nullo modo concedimus.*

48.
Ab his excipitur Testamentum inter liberos, & milites.

Aut factum apud acta. Quodnam sit tale. An excipitur Testamentum Rusticorum.

Tempore pestis quoque plurimi minorem testium numerum sufficere volunt per *L. 8. C. eod.* Ibi tamen, rigore juris spectato, nil immutatur circa testium numerum, sed circa concurrentiam simultaneam eorum, ut notat *Zypæus l. 2. Consult. Canonic. Tit. de Testam. Consult. 2. Zoesius ad Instit. de Testam. ordinandis*

49.
An factum tempore contagionis.

dinandis n. 11, & alibi. Verum de numero testium plerisque in locis aliquid esse remissum, & binos sufficere, quod etiam moribus receptum, addit *Valer. Andr. ibid.* Quod & confirmant judicata (quæ Varii referunt) per Cameram Imperialem, aliaque tribunalia. Legata quoque & fidei-commissa, testamento imperfecto relicta, quæ hæres sponte agnoscit, solvere debet legatariis & fidei-commissariis *L. 16. C. de Testamentis.*

50. Quid Testamentum nuncupativum, & qua exigit.

Testamentum nuncupativum, sic dictum quia hæres in eo non scribitur, sed voce testatoris nuncupatur seu nominatur, eadem de jure requirit solemnitates, quas scriptum, demptis iis, quæ scripturæ & sigillis constant: *Instit. de Testam. ordinandis §. fin.*

An hodie id potissimum in usu.

Quod quidem genus (inquit *Tuldenus ad Instit. cit. c. 7.*) hodiè maximè in usu est, testatore voluntatem suam coram testibus & notario declarante, qui eam scripto excipit: id, quod cum ad memoriam rei, non ad solemnitatem fiat, non eò minùs nuncupativum est. Quibus similia habet *Valensis in l. 3. decret. Tit. 16. §. 1. n. 4.* Verum existimo, non solum in testamento clauso (ut loqui solemus, in quo etiam hodie necesse est easdem solemnitates adhiberi in dorso exterius, quas apertum requirit in suo tenore) sed etiam in ordinario seu aperto, omnino scripturam esse de substantia & valore testamenti, spectato Principum Belgii Edicto perpetuo, de quo statim.

Testamentum clausum qui exigit easdem solemnitates, quas apertum.

Nisi quod testator disponens de summa minore trecentis florenis possit de ea disponere nuncupativè, juxta art. 19. ut refertur in *Cod. Belgico §. Testamentum §. 8.*

51. Quæ solemnitas ad Testamentum requiritur in Belgio vi Edicti perpetui. Solis consuetudinibus Emologatis non derogatur.

Itaque piissimi Principes nostri Albertus & Isabella anno 1611. statuerunt in primis sub pœna nullitatis servandas esse condendo testamento locorum consuetudines, Emologatas scilicet, seu decreto Principis approbatas (ut iidem Principes declararunt) aliàs autem standum Edicto præfato. In quo requiritur, non solum ut testamenta scribantur, sed ut & subscribantur à testatore & duobus testibus (qui etiam ad hoc vocati sint) siquidem scribere norint, cujus mentio etiam instrumentis inferenda sit à tabellionibus, Pastoribus aut Vicepastoribus (quibus conceditur auctoritas conscribendi Testamenta) qui nihil sibi suisve intra quantum gradum juxta leges civiles computandum adscribant. Præterea ut in casu differentium consuetudinum inter locum residentie & locum rei sitæ, serventur statuta & consuetudines loci rei sitæ tam quoad formam testandi, ætatem testantis, quam quoad qualitatem bonorum. Quæ omnia statuuntur observanda sub pœna nullitatis.

52. Variæ Edicti declaratio- nes.

Quare iidem Principes ad supplicationem D. Zypai (ipso referente in *Jure Pontif. novo l. 3. Tit. de Testam. n. 20.*) 18. Martii anno 1620. declaraverunt, in omni casu (dempto testamento inter liberos, quod retinet privilegium juris communis ex eorundem Principum declaratione factâ 3. Augusti 1619. teste Zypao

Testamen-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

Consult. 1. de Testam.) nulla esse testamentum sive sola testatoris, sive sola testium, sive utrumque subsignatio desit, sive Notarius solum in protocollo, instrumento, seu testamenti tabulis non annotarit, scribere testatorem non posse; qui tamen coram eo testibusque id indicarit. Immo Edictum habere locum etiam in codicillis, seu testamentis clausulam codicillarem habentibus, & quibusvis extremis voluntatibus, etiam militum in præfidiis agentium (ex quo colligere liceat oppositum de existentibus in expeditione, juxta jus Cæsareum; quod servandum, nisi quatenus ei derogatur) Item sub verbis, *Si scribere nesciant*, non litterarum tantum ignorantiam, sed & ob morbi acerbicatem fortè impotentiam comprehendit. Vocatos autem testes (quod edictum requirit) intelligi non tantum è domo vocatos, sed & eos, qui ad ægrotum invisendi causâ venientes, ac fortuito ita reperti, requisiti sunt, ut factioni testamenti intersint, dum nempe faciunt, quod testem alioquin facere convenit. Pleraque hæc *Zypaus* sup. conformiter ad art. 11. 12. & 13. Edicti perpetui. Interrogandos tamen non esse testatorem & testes, num scribere possint, si sint personæ notabiles, aut consilarii, advocati, practici, & quando notorium est posse scribere, ut patet ex duplici interpretatione desuper datâ apud *Christinaum ad Consuet. Mechlin. Tit. 17. art. 4. in addit. n. 6.*

tum inter liberos non comprehenditur Edict.

An Codicilli.

An notorie potentes scribere, sint desuper interrogandi.

Iidem Principes similiter declaraverunt valere testamentum conditum apud acta seu coram duobus Scabinis, & Graphiario seu Secretario aut Notario (Idemque est de Scolteto ad id auctorizzato à Magistratu in absentia Graphiarii) eo addito, quod per testatorem, si scribere sciat, signari oporteat, ut refert *Valer. Andr. ad Instit. de Testam. Ordinandis in addit. num. 9.* Declaratio etiam regia data ad postulationem Zypai (ipso referente *lib. 3. Consult. 2. de Testam. in fine*) ostendit servandam esse formam Edicti etiam tempore pestis; attamen (ut docet *Zypaus ibidem*, & similiter declaratum refert *Valer. Andr. ad Instit. de Testam. Ordin. in addit. n. 11.*) validum est, etsi alter testium sit femina: quæ aliàs moribus non reciperetur, uti tradit idem *Valer. Andr. in addit. sup. n. 29.* & alii. Videri hæc & similia possunt in *Codice Belgico §. Testamenten.*

53.

Testamentum apud acta conditum valere declaratum est.

An Edictum servandum tempore pestis.

An tunc femina possit esse testis.

Præter hæc testatur *Gudelinus l. 2. de jure Noviss. cap. 5.* non solum mores nostros, sed omnium ferè populorum à juris Romani solemnitatibus in condendis testamentis recessisse. Undè subdit, nec hæredis institutionem moribus necessariam esse, ut sit testamentum, quod ideo vix differt à codicillis, cessante nimirum ratione juris Romani hæredis institutionem exigentis, nè quis partim testatus, partim intestatus decederet contra *L. jus nostrum 7. ff. de Reg. jur. jus nostrum non patitur eundem in paganis & testato & intestato decessisse: earumque rerum naturaliter inter se pugna est, testatus & intestatus.* Hodie enim

54.

In quibus hodie per mores recessum sit à jure Cæsareo.

L. 12

id

id licet : immo multis in locis solum de certa bonorum parte permixtum est testari. Quare moribus nostris etiam vocatur testamentum, in quo legatis solum relictis, nulla fit hæredis institutio. Hinc etiam cessat jus Romanum accrescendi, nimirum ut si quis in re certa sit institutus, non autem hæres universalis, reliquum hæreditatis non accrescat instituto, sed devolvatur ad propinquos ab intestato. Plura vide apud *Gudelinum* sup.

§ 5.
Qua sint
requisita
Iure Canonico.

In statu Ecclesiastico
obtinere in
quibusvis
Testamentis.

Alibi in ordine ad pias causas.

Ad quas
valet etiam
pro foro externo.

Idem etiam
quoad pia
legata contenta
Testamento profano.

§ 6.
An obineat
quoad legata profana, quæ continentur Testamento ad pias causas.

§ 7.
An duo testes saltem
requirantur.

Jure Canonico decernitur valere testamentum factum coram Parocho & duobus vel tribus testibus; prout *Alexander III.* rescribit Episcopo Ostiensi, intra terminos Statûs Ecclesiastici seu Papalis constituto, c. *Cum esses* 10. de *Testam.* Similiter c. *Relatum eod.* scribit de relictis Ecclesiæ seu ad pias causas, sufficere duos vel tres testes, quia (ut suppletum in recentioribus editionibus) *hujusmodi causa non secundum leges, sed secundum canones debet tractari.* Proinde hæc ordinatio locum retinet in Statu (quem vocant) Ecclesiastico, etiam quoad testamenta profana: alibi autem solum in ordine ad causas pias, in ordine ad quas meritò potuit Ecclesia legum placitis derogare. De cætero tamen Pontifices justis & adeo solemnibus Principum ac Cæsarium Edictis (quæ aliena à divina lege, id est, extranea, etsi non contraria, dicuntur c. *Cum esses* citato) derogasse censendi non sunt, esto derogasse potuissent; quod ipsum difficulter alii plerumque admitterent. Quare testamentum ad pias causas (id est, in quo subjectum piæ causæ instituitur hæres) servatis de jure Gentium seu naturali servandis, est validum ex communi sententia, etiam in foro externo. Immo quamquam esset principaliter conditum ad causas profanas, adeoque in foro civili, quatenus testamentum, judicaretur nullum, adhuc valebit quoad pia in eo contenta legata: nam c. *Relatum* simpliciter est sermo de relictis Ecclesiæ. Estque eadem ratio. Quamvis etiam accessorium alioquin sequatur suum principale, id tamen fallit, ubi accessorii tam privilegiata est ratio.

E contrà si testamentum non solemne sit ad causas pias, adhuc valere quoad legata profana ei inserta, tenet *Julius Clarus* apud *Lessium* c. 19. dub. 2. dicens esse communem sententiam, quasi quod ad principalem hæredis institutionem sufficit, etiam ad accessoria legata sufficere debeat: hoc tamen non æquè patens est, & negatur à *Lugo* d. 22. f. 9. n. 274, qui refert *Vasquez*, *Bonacina*, *Jasonem*, *Guidonem Papæ* & alios: eò quod accessorii diversa ratio facere videatur, ei non competere privilegium speciale ipsius principalis: nec sit, cur Pontifex possit, aut certè voluerit in rebus civilibus, citra exigentiam finis spiritualis, generalibus legibus Principum seu Imperatorum derogare.

Quod autem in c. *Relatum* fiat mentio duorum saltem testium, id exempli gratiâ positum esse, quatenus necessarium fuerit ad pro-

bationem, censent Doctores, ut aliàs valeat in omni foro dispositio ad pias causas; dummodo aliunde de voluntate testatoris per chirographum aut aliter constare possit. Specialiter autem ex Interpretatione data 1621. die 28. Julii, valet in Belgio Testamentum ad pias causas, etsi solâ cruce signatum à testatore & testibus etiam non interrogatis, an scribere possent. De cætero praxis inspicienda. Et quantum ad scripturam, ea ex Interpretatione data 1623. sub pœna nullitatis requiritur, etiam in testamento ad pias causas.

§. III.

Qualiter Testamentum non solemne ad causas profanas sit invalidum?

DE hoc disputatio est satis solemnis inter Auctores. Varii non improbabili-ter apud *Lessium* c. 19. dub. 3. n. 31. censent, valere tale testamentum eatenus, ut hæres vel legatarius non teneatur sponte reddere, sed possit retinere accepta; non valere, quatenus hæres ab intestato non tenetur cedere aut relinquere, & alii accepta post repetitionem tenentur reddere. Ipse *Lessius* dub. 3. (ubi fusè suam opinionem stabilire nititur) & passim alii tum Jurisperiti, tum Theologi, etiam aliàs censentes solemnitates essentielles requiri ad valorem actus in foro conscientiæ, censent specialiter valere naturaliter seu in foro conscientiæ testamentum non solemne, adeoque hæredem scriptum & legatarios non solum posse petere & retinere, sed etiam hæredem ab intestato obligari, cognita sufficienter voluntate defuncti, hæreditatem & legata cedere, & ea, si possideat, reddere. Quasi leges solum statuunt nullitatem pro foro externo, & solemnitates exigant, ut constet de voluntate defuncti.

Cui sententiæ favent variæ leges, ut L. 2. & 32. C. de fideicommissis, Instit. de fideicommissariis hæreditatibus §. fin. ubi dicitur: *Si testator fidei hæredis sui commisit, ut vel hæreditatem, vel speciale commissum restituat, & neque ex Scriptura, neque ex quinque testium numero possit res manifestari, tunc si hæres perfidiatentus adimplere fidem recusat, negando rem ita esse subsecutam: si fideicommissarius iurjurandum ei detulerit, cum prius ipse de calumnia juraverit, necesse eum habere, vel iurjurandum subire, quod nihil tale à testatore audiverit, vel recusantem ad fideicommissi vel universalis vel specialis solutionem coarctari, ne depereat ultima voluntas testatoris fidei hæredis commissæ.* Verum ibi solum est sermo de fideicommissis, quorum (ut §. fin. cit. dicitur) prima cunabula à fide hæredum pendent, & tam nomen, quàm substantiam accipiunt. Proptereaque in illis statuitur iuramento hæredis, & confessus cogitur solvere, etiam in foro externo Instit. supra cit. Quod sanè non potest ad testamenta seu alias dispositiones extendi;

§ 8.
An Testamentum profanum non solemne sit validum in foro conscientiæ.

Varia sententia.

§ 9.
Quid speciale sit in fideicommissis.

tendi; quæ etiam fatentibus aliis non valent in foro externo.

60. Proinde probabilissima apparet doctrina *Covarruvias*, *Lugo* & plurium aliorum, censentium testamentum non solemne esse simpliciter in omni foro nullum: quia juxta alias leges imperfectum testamentum sine dubio nullum est, ita *Instit.* Quibus modis testam. infirm. §. 7. Ex eo. Item si unus de septem testibus defuerit, deficit testamentum *L. 12. C. de testam.* sic ut etiam ab iis non subscriptum, pro infecto habendum dicatur *L. Hæc consultiissima 21. C. eod.* Ubi signanter subditur: Ex imperfecto autem testamento voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos liberos à parentibus utriusque sexus habeatur, non volumus. In quibus verbis non solum ipsum instrumentum testamentarium, sed etiam ei condistincta voluntas testatoris invalidatur, dempto testamento inter liberos; in quo tamen adhuc supponitur constare sufficienter debere de voluntate parentis testatoris. Quare etsi solemnitates præscribantur, ut vitentur fraudes circa voluntatem testatoris, Juxta tamen ob eas frequenter oriri alioquin natas, generatim irritasse videtur testamenta solemnitatibus destituta.

61. Ubi signanter notandum, quod cum ex diversitate præmissarum opinionum sequantur oppositæ conclusiones practicæ, fas non esse alicui pro una parte favorabili sibi amplecti & sequi unam opinionem; v.g. acceptando hæreditatem, & non acceptare consequenter pro parte non favorabili, puta non solvendo legata eodem testamento relicta: quæ certum est debere solvi, suppositâ veritate opinionis, quam pro altera parte tamquam veram amplecteris. Quod confirmatur; quia id aperte repugnat voluntati defuncti, qui noluit talem habere hæreditatem, nisi cum onere distribuendi partem legatariis. Nequit autem in eodem testamento quis approbare & reprobare voluntatem testatoris, dum idem est fundamentum approbandi utrobique. Varia quoque absurda sequerentur, si in eodem negotio liceret oppositas amplecti sententias, secundum quod in diversis negotii punctis favent. De quo vide *Lugo d. 15. de Eucharistia s. 2. n. 49. & seqq.* Immo non est hoc ipsum probabile. Unde hæres scriptus testamento non solemniter legata nullo probabili titulo retinet, aut aliis, quam legatariis dat. Probabilior autem testamenti nullitas solum juvare potest hæredem ab intestato. Vide *Lugo hîc disp. 22. n. 261.*

§. IV.

Quinam Testari, & qui substituere possint?

62. Respondetur breviter ad quæsitum, jure naturæ sufficere dominium bonorum, & usum rationis. Excluduntur autem jure positivo impuberes, prodigi bonis interdicti, muti & surdi nati, infames, criminosi, quibus inflicta est pœna intestabilitatis (quales sunt usurarii,

hæretici eorumque fautores &c.) item Religiosi professi. At Novitii juxta *Sanchez l. 7. Summa cap. 5. num. 13.* indubiè possunt etiam ante bimestre postremum ante professionem testari, quasi *Tridentinum sess. 25. de Regular. cap. 16.* solum interdicit renuntiationes aut obligationes irrevocabiles, quæ faciunt egressum difficilem; quod non facit testamentum, utpote semper revocabile, neque vim habens ante professionem. Damnatis ad mortem interdictum est testari *L. 8. §. 1. ff. Qui testament. facere possunt.* Nihilominus eos ex consuetudine plerorumque locorum liberè testari (ut à fortiori iisdem succedi ab intestato) nisi bona sint publicata, ex *Julio Claro* refert *Malderus Tr. 1. c. 11. dub. 3. §. penult.* Quo modo autem filii familiæ, Clerici sæculares (de quibus videri specialiter potest *Zypæus in Anal. Jur. Pontif. l. 3. Tit. de testam.*) testari possint, alibi satis dictum est.

Circa illegitimos quoque mores variant. Et quidem si per matrimonium subsequens fiant legitimi, non est quæstio. Alias autem non nisi per rescriptum Principis legitimari solent. Non legitimatis autem in plerisque, præsertim Brabantia, locis non permittitur (permittitur Mechlinia, si sint Bastardi simplices, ut Statuta loquuntur) nisi Princeps indulserit, aut legitimas proles relinquat: quando id permittitur quibuscumque, etiam spuris seu nothis. Moribus quoque succedit Bastardis ab intestato fiscus vel dominus, si proles legitimæ desint, quæ alioquin ubique hæredes sunt. Vide *Zypæum in Not. Jur. Belg. Tit. de natural. liberis, & Tit. Unde liberi, & in Analyfi Juris Pontif. Tit. de testam.*

Conjuges præterea validè & licitè testantur (nisi Statuta Municipalia potestatem in quibusdam restringant) etiam citra mutuum consensum: quod & ad mulieres extenditur per mores passim. Possunt quoque in eadem charta testari, prout usus habet. De quo adhuc paulò post.

Denique variis in locis restricta est facultas testandi ad certam bonorum partem: prout restricta est ad tertiam partem patrimonialium, mediam acquiritorum (quibus etiam feuda continentur) in Flandria, teste *Jacobo Marchant* apud *Zypæum in Analyfi sup. n. 10.* Alibi non permittitur testari extraneis (quos Galli Albigenses, quasi alibi natos vocant) nisi à Rege seu Principe naturalizatis, seu jure regnicolæ donatis, sic ut aliàs peregrini liberis carentis bona fiscus occupet. Circa Feuda & Fidei commissâ quoque obtinenda est facultas specialis. Alibi aliæ consuetudines.

Ulterius sciendum est, quod qui possunt bonorum suorum hæredes instituere, possint quoque & illis alios substituere. Unde celebris in Jure est materia substitutionum; quæ quidem supponunt alterius hæredis institutionem. Est enim substitutio nil aliud, quam ordinatio seu designatio hæredis in locum instituti primo gradu, si, vel aliquando is hæres non extiterit.

Vulgaris. terit. Alia dicitur vulgaris seu communis, quæ quibuscvis institutis adhiberi potest à quovis testatore; fitque sub conditione, ut si institutus v.g. Petrus nolit aut non possit esse hæres, sit hæres alius v.g. Paulus. Unde cessat eo ipso, quo Petrus hæreditatem adiit.

Pupillaris. Alia pupillaris, quâ filio impuberi substituitur alius hæres, in casu quo ante pubertatem moriatur. Alia exemplaris, sic dicta, quod imitetur exemplum substitutionis pupillaris, quâ filio amenti, aut prodigo seu interdicto bonis aut testamento faciendo, substituitur alius hæres. Alia fideicommissaria, quâ hæres directè institutus gravatur relinquere hæreditatem vel partem ejus aliquotam alteri. Estque adeo non directæ, sed obliqua, quâ potest hæres etiam per codicillum gravari, cujus velut ministerio alter scilicet fideicommissarius tempore hæredi præfixo, v.g. post mortem illius, aut aliàs, acquirit hæreditatem.

Reciproca. Aliareciproca (quæ & breviloqua) quâ plures simul instituti hæredes, etiam invicem substituuntur. Eaque ratione personarum, quæ substituuntur, potest comprehendere aliquando pupillarem: aliquando etiam fideicommissariam, puta si duo instituti rogentur posterius morienti relinquere suam partem.

Compendiosa. Alia denique compendiosa, quæ ratione diversorum temporum pertinet ad diversas institutiones; v.g. si instituatur filius hæres, & eo moriente alter, hic succedet ex substitutione vulgari, si filius moriatur ante patrem, ex pupillari, si post patrem moriatur pupillus, ex exemplari, si sit amens, ex fideicommissaria, si pubes.

66. Notat vero *Gudelinus lib. 2. de jure Noviss. c. 5. num. 9.* substitutionem pupillarem hodie non egredi bona à patre relicta: uti & ad illius exemplum non fieri substitutionem filio amenti, præterquam quod ad bona, quæ testator ei reliquit. Præterea fideicommissa, substitutiones & alienandi prohibitiones, quæ per leges in infinitum possent extendi, per Edictum perpetuum anni 1611. his in locis restringuntur ad tres gradus, unâ scilicet computato hærede instituto. De qua re etiam extat in Gallia constitutio Caroli IX. ut refert *Valer. Andr. ad Instit. de vulgari substit. in addit. num. 14.* ubi & alia mores concernentia adfert. Plura de Substitutionibus fusè tractant Jurisperiti ad Titulos varios de Substitutionibus scribentes.

67. Nota liberis (nisi justa de causa exhæredati, sive præteriti sint) deberi legitimam, eamque legatis & fideicommissis detrahendam; aliàs competere proli præteritæ querelam in officiosi. Est autem legitima liberorum jure novo communi (mores possent alibi variare) triens seu tertia pars bonorum: vel, si plures quàm quatuor liberi sint, senus, seu dimidia pars *Novella 18. c. 1.* Est præterea pars, quæ dicitur Falcidia, non à falce sed ab auctore Cajo Falcidio Tribuno plebis Augusti temporibus nomen sortita, quæ est pars quarta

bonorum, debetque manere salva hæredi instituto, si ultra illam sit legatis gravatus. Trebellianica similiter ad exemplum Falcidiæ inducta per S. C. Trebellianum, est quarta pars, quæ salva manere debet hæredi gravato fideicommissis.

An autem Legitimam & Trebellianicam simul deducendi sit facultas iis, quibus tamquam hæredibus (ut aiunt) suis jus legitimæ competeat, disputant doctores, plerisque in affirmativam partem inclinantibus ob dispositionem juris Canonici c. *Rayuntius*, & c. *Raynaldus de testam.* doctioribus tamen Juris Interpretibus, *Cujacio, Fabro*, & aliis (ut refert & sequitur *Zoesius in ff. ad S. C. Trebellianum num. 92.*) negativam præferentibus, ob dispositionem juris civilis, cujus correctio non rectè trahitur ex Canonibus, nisi in causis peccati & spiritualibus. Nihilominus utramque etiam jure civili detrahendam, probat *Vallensis in Decretales Tit. de Testam. §. 3.* Similiter utramque adjudicatam in Magno Belgii Consilio ex *Christinao* refert *Zypæus in Not. Jur. Belg. Tit. de Testam.* Et quidem variè de Falcidiæ & Trebellianicæ deductione tractant Auctores etiam Nostrates.

§. V.

Quinam passivè intestabiles?

Quærendum nunc sequitur, quibus testamento bona relinqui possint? Et in primis ex Jure ac Doctorum communi sententia constat, esse intestabiles passivè, qui activè ratione criminum. Specialiter autem hæreditatem aut legatum ex testamento accipere prohibentur hostium civitates vel communitates Judæorum. Item Fratres Minores non possunt hæredes institui; etsi sint capaces legatorum, eis sub modo Regulæ seu paupertati eorum congruo relictorum; ut dilucidè tradunt Pontifices c. *Exiit in 6. & Clem. Exivi, de verb. signif.* ac Expositores Regulæ.

In Belgio quoque generatim sub pœna nullitatis Ecclesiæ seu monasteria (quas vocant manus mortuas) prohibentur per leges Principum succedere, sive per testamentum, sive ab intestato in bonis immobilibus *art. 15. addit. 2. Lati Introitus*, uti refertur in *Codice Belgico V. Testamentum §. 18.* Debetur equidem hæreditas seu rei legatæ æstimatio, si testator adjecerit clausulam, ut si res obtineri nequeat, pretium illius distrahendæ pio loco cedat. Quæ tamen clausula si omittatur, suppositâ in statuto clausulâ irritante, censet *Zoesius in ff. de Legatis & Fideicommiss. num. 28.* nec pretium quidem sive æstimationem rei immobilis deberi: tametsi in oppositum propendeat *Peckius Tr. de amortizat. bonorum c. 9.* in fine (quem vide) quando de absoluta testatoris voluntate satis constat.

Circa illegitimos non legitimatos solet specialis quæstio in præsentem moveri. Et quidem constat, eis deberi alimenta, etsi sint procreati ex

68. De duplici detractione Legitimæ & Trebellianicæ.

69. Qui passivè intestabiles.

An Fratres Minores.

Notandum pro Belgio.

70. Illegitimi ex damnato coitu nati debentur alimenta.

ex damnato per leges civiles concubitu, puta incestuoso, adulterino aut nefario (qui est inter ascendentes & descendentes) idque ex æquitate Juris Canonici (quod etiam in tribunalibus sæcularibus obtinet) c. Cum haberet in fine, De eo, qui duxit in Matrim. quo proinde temperatus est rigor (ut sonat) immoderatus Juris civilis, Auth. Licet C. de natural. liberis. & Auth. Ex complexu C. de incestis nuptiis. His tamen parcius alimenta debentur, quam naturalibus, nec nisi necessaria, quatenus scilicet se aliàs sustentare convenienter non possunt.

Nil præterea his relinqui potest à patre. An saltem à matre.

Nil autem potest eis ultra inter vivos aut etiam per testamentum validè donari à patre; sed & donatum debet in conscientia restitui legitimis hæredibus, uti volunt Doctores. Videri possunt Authentica citata. Idem est de iisdem respectu matris, juxta communem sententiam Doctorum. Etsi Varii (inter quos Lessius c. 19. dub. 6. Lugo disp. 24. §. 6. n. 119.) probabile putent oppositum, eò quod leges videantur loqui specialiter de bonis paternis, adeoque, cum versetur in materia odiosa, non sint extendendæ ad materna. Ut proinde accepta aut relicta à matre possit spurius quicumque retinere, donec à judice repetantur, juxta Nonnullos.

71. Naturales quomodo à patre possint iure scribi hæredes.

Filii naturales non succedunt quidem patri ab intestato, etiam deficientibus legitimis, possunt tamen per testamentum institui hæredes, etiam ex asse, relicta (si supersint) ascendentibus legitimâ eis Jure Cæsareo (quod non ubique observatur) debitâ. Si tamen præteriti sint, non competit eis querela inofficiosa: eò quod patri detur facultas, non imponatur id agendi necessitas. Ab intestato autem, deficiente legitimâ sobole & uxore, ad eos devolvitur pars sexta, seu (ut Juristæ loquuntur) sextans aut duæ uncia bonorum, medietate harum cedente matri, si supersit. Dum superest proles legitima vel uxor, sola hæreditatis uncia, seu pars duodecima assis (ut loquuntur) potest eis relinqui, dividenda cum matre, si supersit. Videri potest Authent. licet, seu Novell. 89. c. 12. Substitui tamen possunt legitimis pupillariter, juxta Tuldenum in C. de Natural. liberis n. 2.

Quid ad illos devolvatur ab intestato.

72. Matri qui succedant naturales & quasi.

Matri, si desint legitimi, succedunt ab intestato tamquam hæredes ex asse, qui vulgò naturales dicuntur, etsi forent stylo Juris Cæsarei spurii, vulgò quæsi, dum tamen non ex coitu damnato.

Si adsint legitimi, succedunt cum iis ex æquo in bonis maternis, nisi mater sit illustris, L. 5. Cod. ad S. C. Orfitianum. Vide etiam L. 2. 4. & 8. ff. Unde cognati, & L. 29. ff. de inofficioso testam. & Inst. ad S. C. Orphitianum §. Novissimè.

73. Qui censentur naturales, qui spurii iure Civili, seu Canonico.

Notandum verò stylo juris Cæsarei solos censerì naturales, qui ex concubina domestica, quæ unica sit quasi loco uxoris, procreati sunt; iisque solis concedi privilegium Auth. licet, & Novell. 89. cit. Unde hac ratione hodie vix invenirentur naturales; quando con-

cubinatus (qui est deterior) non est permissus, sed Jure præsertim Canonico damnatus. Unde hodie secundum Jus Canonicum, etiam consuetudine receptum (ut testatur Abbas, in c. Per venerabilem & alii apud Covarruvias in Epitome 4. Decretal. p. 2. c. 8. §. 4. n. 2. in fine) naturales dicuntur, quotquot extra statum conjugalem ex personis solutis (inter quos tamen connubium esse poterat) concepti vel nati sunt. Spurii autem (quales censentur Jure Cæsareo etiam nati ex solutis extra concubinatum præmissum) dicuntur, inter quorum parentes tempore conceptionis & nativitatis erat impedimentum dirimens.

Quales etiam sunt geniti ex conjugato & soluta, vel ex clerico sacris initiato & soluta. Tametsi prolem ex his natam varii existiment capacem successionis maternæ, eò quod concubitus ille non censeatur damnatus seu punibilis per leges, supple civiles. Quæ opinio (etsi oppositam præferat Lessius c. 19. dub. 6. num. 65.) in praxi plerumque solet servari, prout testari Covarruvias sup. §. 5. n. 20. refert Lessius sup. & ex eo Wiggers sup. n. 24. ubi tamen id minimè reperire potui. Attendenda autem est consuetudo. Videri quoque potest Zypæus in Analys. jur. Pontif. lib. 3. Tit. de succession. quæ ab intestato n. 3.

Quales censentur procreati ex soluta & conjugato vel ordinato.

Hodie pleræque Regiones nè ad matris quidem seu maternorum parentum bona illegitimos quoscumque admittunt, & nullæ ad sextam partem hæreditatis paternæ ut habet Gudelinus l. 2. de Jur. Noviss. c. 13. in fine; sic ut omnia illis successionum genera & jura ferè adempta sint, nec distinguatur inter natos ex damnato seu punibili coitu, & non punibili, ut habet Valer. Andr. ad Inst. de hæredit. quæ ab instit. in addit. n. 14. ubi addit peculiare jus Flandrorum circa hæreditatem maternam.

74. Quid mores de illegitimis statuunt.

Ex testamento tamen, etiam patris, capere possunt juxta Zypæum sup. procreati ex coitu non damnato, sic ut juxta Consuetud. Mechlin. Tit. 18. art. 3. etiam hæredes instituti ad successionem vi testamenti admittantur.

§. VI.

Quando, quibus modis Testamenta revocari possint, legata fiant caduca vel commutari queant?

EA est natura testamenti, ut ante mortem semper queat, per se loquendo, validè & licitè revocari. Ideoque L. 4. ff. de adimendis legatis voluntas defuncti dicitur ambulatoria usque ad mortem. Ipse quoque Apostolus ad Hebr. 9. ait: Vbi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis firmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.

75. Testamentum usque ad mortem revocabile.

Dixi per se loquendo: nam si quis juraverit se non revocaturum, obligatur ob religionem juramenti non revocare, quatenus sine peccato potest à revocando abstinere. Quam-

76. Quid si testator juraverit se non revocaturum.

vis juramento non obstante, revocatio foret valida, veluti fundata super jus in ipsas res tamquam suas. An autem fieret injuria alteri per revocationem, quæri posset. Et certum est, quod non, si juramentum sit directum ad solum Deum; cum tunc, etsi testator revocando peccasset, tamen non sit acquisitum jus tertio, sed solum obligare possit ex virtute religionis, instar voti. Idem est, si factum sit quidem tertio instar promissionis juratæ, sed hic vel non acceptaverit, vel remiserit. Aliàs autem, ex opinione asserente contractus confirmari juramento, sequi videtur, etiam in præsentī casu id fieri quoad promissionem non revocandi, ex qua proinde generetur jus tertio, qui consequenter actionem habeat ad relicta alteri contra juramentum; habet, inquam, illam, non vi testamenti tamquam hæres aut legatarius, sed vi promissionis juratæ tamquam creditor defuncti. Verum *Zoësius in ff. de injusto, empto & c. testam. num. 29.* oppositum censet probabilius, quod verè per tale juramentum non firmitur hujusmodi actus; atque ita nihil juris acquiratur prius instituto ex actus natura ante mortem testatoris: defunctus autem ad summum fuerit obligatus personaliter ratione evitandi perjurii, non etiam reali actione. Ut proinde obligatio ista personalis & præterita non transeat in hæredem. Notant tamen nonnulli opus esse speciali clausulâ derogatoriâ prioris testamenti; tamquam jurati.

77.
Quibus
modis revo-
cetur Testa-
mentum.

Revocatur porro seu cassum fit testamen-
tum semel factum variis modis: de quibus
Jurisperiti in *Instit.* Quibus modis testamēta
infirmantur, & in *ff. de injusto, rupto & c. testa-
mento.* Et *Gudelinus l. 2. de jure Noviss. cap. 6.*
Non sufficit jure pro testamentis (etsi sufficiat
pro legatis *L. 18. ff. de legatis III.* Et *L. 3. de adim. leg.*) nuda voluntas ad revocandum
testamentum, sed aliud testamentum, *L. Mili-
tis codicillis §. penult. ff. de milit. testam.* ibi:
*Veteranus moriens testamentum jure communi
tempore militia factum, irritum esse voluit & in-
testatus esse maluit: hæredum institutiones ac sub-
stitutiones in eodem statu mansisse placuit, & qui-
dem non tantum inchoatum, sed perfectum,
seu cum solemnitatibus debitis completum,*
ut rectè *Gudelinus sup. num. 7.* præmittens ni-
hilominus sufficere, si non verbalis tantum,
sed re ipsâ facta sit revocatio, v.g. consultò
scindendo, delendo seu cancellando, sive to-
tum, sive partem substantialem ipsius, v.g.
subscriptionem Notarii; vel (si testamentum
clausum sit) ruptis sigillis seu chordulis ipsum
referando seu aperiendo, sive per se, sive per
alium de suo consensu.

78.
Observan-
da circa Te-
stamentum
conjugum
pariter fa-
ctum.

Circa testamēta conjugum specialiter no-
tandum, quod etsi in eodem instrumento sint
facta pari consensu, quia tamen sunt nihilo-
minus duo testamēta, uti duo testantes, uni-
cæque solemnitas afficit utrumque, manet
utriusque testatori libera facultas revocandi,
quod disposuit, etiam altero infcio aut in-
vito, vel jam præmortuo, tametsi hujus dif-

positio per mortem facta sit irrevocabilis:
Vide Peckium l. 1. de Testam. Conjugum c. 43.
ubi etiam addit cautelam, quâ posset revoca-
tio impediri.

Verum alicubi Statuta municipalia ordi-
nant conjugem, qui altero vivente revocat te-
stamentum mutuo consensu initum, excidere
à jure seu favore in illo à compartepræstito.
Similiter si sub conditione non revocationis
conjuges invicem relinquunt v.g. usufru-
ctum, is juxta *Lugod. 24. §. 2. num. 46.* per-
ditur à revocante, etiam altero præmortuo:
eò quod fuerit testatori facultas hujusmodi
conditionem à jure non rejectam apponere:
cum per hoc non impediatur revocandi po-
testas, sed lucrum aliòquin captandum, si à
revocatione abstineret. *Vide Lugo.*

Denique circa commutationes ultimarum
voluntatum advertendum est, in primis lega-
ta profana fieri caduca, adeoque cedere hæ-
redibus, si nequeat mandari executioni opus,
in quod legata sunt. Nisi quod legatum ci-
vitati ad usum profanum possit per primores
oppidi cum hæredibus converti in aliud o-
pus, quo memoria defuncti celebretur *L. Le-
gatum ff. de Usu & usufructu leg.* At legata pia
non fiunt caduca, neque redeunt ad hæredes,
sed si nequeant modo disposito mandari exe-
cutioni, Episcopi vel Legati Pontificis cum
Executoribus est juxta Doctores communi-
ter substituere aliud opus æquè vel magis
pium, idque proximè accedens seu simile,
arg. *Trid. sess. 25. c. 8. de reform. & ex dicta-
mine congruentiæ naturalis.*

Verum si potest ultima voluntas in specie
impleri, non potest Episcopus aut etiam le-
gatus, quantumvis causa videatur justa im-
mutare illam in aliud opus, sed necessaria est
auctoritas Pontificis, uti probabilius censet
Malderus Tr. 1. c. 11. dub. 11. referens *Panoz-
mitanum, Molina, Jacobum de Grassis* contra
nonnullos (quibus non parum videtur acced-
re *Bonacina de Contract. d. 3. q. ult. p. ult. sub. fi-
nem, quem vide*) signante *Covarruvias* fundan-
tem se in *L. penult. ff. de operibus publ.* quæ sa-
nè (inquit *Malderus*) nihil ejus sententiam ju-
vat, ut contra *Covarruvias* observat *Molina.*

Indicatur in *Clem. 2. de Relig. Domib.* Cum
ea (inquit) quæ ad certum usum largitione sunt
destinata fidelium, ad illum debent, non ad alium
(salvâ quidem Sedis Apostolica auctoritate) con-
verti. Ubi idem tenet *Glossa* referens hunc
casum inter illos, quos Pontifex sibi etiam
contra legatos suos reservat, quales recensentur
cap. 4. de offic. Legati.

Colligitur etiam ex *Tridentino sess. 22. c. 6. de reform.* ubi specialiter ordinat, ut ante exe-
cutionem in commutationibus ultimam voluntatem,
quæ non nisi ex justa & necessaria causa
fieri debent, Episcopi tamquam delegati Sedis Apo-
stolica summarie & extra-judicialiter cognoscant
de veritate narratorum; supponens (ut apparet)
rem istam non esse juris Episcopalis.

Ibidem etiam significat *Tridentinum* requi-
ri in

79.
Legata pre-
fana quæ
fiunt ca-
duca:

Secus de le-
gatis piis.

Quod opus
is substi-
tuendum, si
nequeant in
specie im-
pleri.

80.
Si possint
impleri, an
Episcopus
ob causas
queat com-
mutare.

Negans sen-
tentia sua
datur.

In Pontifice ipso requiritur legitima causa.
 ri in ipso Pontifice justam seu necessariam causam. Alias enim omnino servandæ sunt ultimæ voluntates juxta L. 1. C. de Sacros. Eccles. & favet c. Ultima voluntas 13. q. 2. Ratio quoque idem confirmat: cum Papa non possit pro nutu suo disponere de bonis subditorum, sed pro exigentia finis spiritualis: uti nèque

potest contractus cum Ecclesia initos pro libitu alterare vel irritare. Plura de testamentis videri possunt apud Jurisperitos, & Gudelinum in Commentario speciali de testamentis. Theologiæ Studiosis pauca de multis magis ad forum spectantibus delibasse sufficiat.

DISPUTATIO TERTIA.

De Mutuo, Usura & Cambiis.

QUÆSTIO I.

Quid Mutuum?

1.

Quid mutuum.

UTUUM, sic dictum quasi ex meo tuum, interdum significat ipsam rem, quæ mutuo traditur, interdum autem & in præsentia, ipsum contractum mutui, qui re seu traditione perficitur, estque adeo traditio rei constantis numero, pondere & mensurâ, seu (ut alii, & in idem reddit) fungibilis (addunt plures usu consumptibilis) eo animo, ut statim fiat accipientis cum obligatione postmodum reddendi similem in specie & bonitate. Res fungibiles dicuntur, quæ talis sunt conditionis, ut una alterius vice fungi consueverit, ideoque, alterâ ejusdem generis redditâ, videatur eadem redditâ sine detrimento creditoris, quia nimirum juxta consuetum convictum æstimatio earum fit in numero, pondere vel mensura: prout sunt pecunia, butyrum, frumentum, oleum, aromata &c. Censent proinde passim Doctores oves, boves, equos aut similia pecora non dici mutuo tradi, quod in his non æstimetur sola quantitas, seu non constant pondere, numero vel mensurâ. Quàmvis non vetet aliquo casu id fieri, ut nempe ovis v.g. mutuo detur pro alia ejusdem ponderis seu æqualis bonitatis reddenda.

2.

Ordinariè versatur circa usu consumptibilia.

Addunt etiam plures Doctores consistere mutuum in rebus usu consumptibilibus. Quod saltem ordinariè est: mutuum enim (ut inductione patet) petitur & datur, ut mutuarius re mutuata abutatur, eam scilicet destruendo, saltem moraliter. Quod addo, propter pecuniam, cujus usus est ipsa alienatio, & quæ propter hanc mutuo petitur. Si enim nummi ad ostentandum dumtaxat vel ad custodiendum perantur, potius est commodatum vel depositum, quàm mutuum. Et ideo consequenter non est vi mutui necessariò reddenda eadem numero res, sed saltem specie, seu similis. Quàmvis è contra non necesse sit esse numero diversam: nam qui mutatâ mente aut occasione rem mutuo acceptam refervasset, utique obligationi satisfaceret, eandem numero reddendo mutuanti. In pecunia quoque non tam attenditur physica & materialis species auri vel argenti, quàm formalis,

ipsius scilicet valoris; ut proinde juxta plurimum Doctorum sententiam in qualibet alia moneta ejusdem valoris solvi possit, quando nempe aliud in pactum non fuit deductum, neque creditor inde damnum passurus est. De quo tamen vide Valer. Andr. ad Institut. Quibus modis re contrah. oblig. in addit. n. 9.

An autem res usu non consumptibilis sit omni casu excludenda à ratione mutui, dubitari posset. Et videtur, quod non: eò quod juxta Institut. Quibus modis re contrahitur oblig. in init. massa auri & argenti sit materia mutui, quæ tamen usu non consumitur, etsi inde artefactum v.g. scyphus fiat. Simili ratione videntur ligna & lapides posse eo animo concedi, ut statim fiant accipientis cum obligatione tantumdem reddendi ejusdem generis & bonitatis: ita Doctores passim. Nihilominus reverà etiam tunc talis res petitur & datur regulariter ad illam suo modo consumendam seu variandam; quatenus scilicet ex illa fiant scamna, sedes, domus aliavè artefacta, sic ut à statu suo in aliam formam transmutentur, ob quod etiam nomenclaturam mutant. Alias enim si omnino immutata concedatur ad alium usum, communi modo loquendi non videretur consuetum mutuum. Quàmvis simpliciter non repugnet concedi illam cum translatione domini & obligatione similem reddendi, præscindendo ab usu quocumque, qui est penes arbitrium ejus, qui dominium acquisivit. Is autem contractus intrinsecè non differret à mutuo, quidquid sit de voce.

Differt mutuum à Precario & Commodato, quod in his dominium non transferatur, ideoque idem numero reddendum sit. A Permutatione & Venditione, quod in his diversum genus recipiatur ab eo, quod acceptum est, idque absque ulla dilatione, per se loquendo, puta nisi dilata solutione (in qua tacitum mutuum involvitur) res vendatur: secus in mutuo, ubi idem in specie & bonitate reddendum, idque transacto tempore, sive præfixo per mutuante, aut per leges, sive aliàs prudentis arbitrio taxando, in quo nimirum mutuarius commodè re mutuata uti potuerit.

Circa mutuum filiorum familiæ, etsi puberum, advertendum, eos, si sine consensu parentum mutuo pecuniam acceperint, non teneri, uti nec parentes, eam solvere, sed posse etiam postmodum contra excipere per beneficium

In redditione mutui pecuniarii quid spectandum.

3.
An interdum reperiri possit in iis, quæ usu non consumuntur.

4.
Qui differt à Precario, Commodato, Permutatione.

5.
Notanda circa mutuum filiorum familiæ.

Quæ si casu non sint consumpta, possunt reddi eadem numero.

ficiū S. C. Macedoniani L. i. ff. de eod. Quod juxta Angelum, Sanchez, Lessium & plurimos alios Doctores (ut citat & sequitur Castro Palao d. 4. p. 3. n. 6. contra Covarruvias & plures alios apud Castro Palao n. 5.) excusat filios etiam in foro conscientiae. Excipiuntur tamen quidam casus. Inter alios, si filii habuerint bona castrensia vel quasi castrensia, vel sui juris publicè appareant, vel pecunia sit versa in commodum parentum, aut hi soliti fuerint pecuniam à filiis acceptam solvere, vel in casu quo ipsi debuissent sumptus facere, vel filii ex mutuo facti sint ditiores. Vide Castro Palao sup. & alios. De mutuo facto civitati, de quo L. Civitas 27. ff. de rebus creditis vel Ecclesiae, vide eundem p. 5.

Q U A E S T I O. II.

Quid Usura & qualiter prohibita?

6. *Quid Usura.* **U**SURA (quæ aliàs sumi frequenter solet in bonam partem) interdum sumitur pro ipso lucro usurario; indeque dicitur quis debere vel solvere usuras. Interdum pro ipso contractu, seu pacto de lucro temporali supra sortem reddendo præcisè ratione mutui. Undè lucrum usurarium exigitur tamquam foret debitum ex justitia, quantumvis reverà non debeatur, quatenus nimirum exigitur ex titulo, quo cætera debita justitiæ, puta ex pacto seu contractu. Quia verò suo modo usura etiam reperitur in aliis contractibus, uti circa cambia notavit Zypaus l. 3. Consult. Tit. de empt. & vendit. Consult. 6. (idemque est in venditione ultra justum pretium ob dilatam, aut emptione infra justum, ob anticipatam solutionem) dividi solet usura in expressam, quæ cernitur in mutuo, sitque verbis aut signis æquivalentibus: & implicitam, seu (ut vulgò loquuntur) palliatam, quæ nempe tegitur pallio alterius contractus. Quando autem animus usurarius est merè internus, puta quando lucrum usurarium intendit mutuans, etsi exterius id in pactum non deduxerit, dicitur usura mentalis. Usura expressa seu lucrum illius aliter dicitur fœnus, quasi fœtus & fructus rei in mutuum datæ, attamen infelix, utpote rei sterillis. Pecunia verò sub usuris data fœnebris vocatur; & fœnus exercentes, fœneratores: à quibus proinde condistingui videntur cæteri usurarii palliati.

7. *Usuram esse illicitam fides docet.* Usuram esse peccatum, est de fide ex Concilio Viennensi (& refertur Clem. un. de Usuris) contra Schismaticos græcos, & Carolum Molinæ Jurisconsultum, demptis impiis erroribus, nominatissimum (cujus Scripta, quantumvis specialiter inhibita, cum passim his in locis Practicorum terantur manibus, considerandum apparet iis, quorum interest, num huic malo difficulter remediabili præferenda permissio operum præviâ correctione) defendentem moderatas usuras; ut refert Lugo disp. 25. sect. 2. n. 8.

Prohibita porro est usura, non solum jure Ecclesiastico (de quo constat ex decreto 14. quest. 3. & 4. & Decretalibus Tit. de Usuris, & Clem. de Usuris) sed etiam jure divino: & quidem juxta Alexandrum III. c. Quia in omnibus, & c. Super eo de Usuris, & Urbanum III. c. Consuluit. eod. in utriusque Testamenti pagina. Nam in primis Ezech. 18. apertè docetur dantem ad usuram morte moriturum, velut qui fecerit rem detestandam. Et Psal. 14. in montem Domini ascensurus dicitur, qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Ubi supponitur divina prohibitio usuræ juxta Nicanum relatum c. Quoniam multi d. 47. Et Psal. 54. iniquitas civitatis ponderatur ob injustitias, & quia non defecit de plateis ejus usura & dolus. Circa quæ advertendum, ea non desumi ex ipso textu legis veteris judicialis, adeoque potius supponi prohibitam usuram ex lege divina morali seu naturali. In Evangelio quoque Luca 6. dicitur: Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes. Ubi supponitur præceptum esse, ut nihil supra sortem speretur ex mutuo, prout intellexit Urbanus III. supra, & Leo X. sess. 10. Concilii Lateran. paulo post init. Quamvis autem plerique exponant hoc sensu, ut consilium detur de mutuo, etiam sine spè similis beneficii recuperandi: ad hoc tamen nos Christus horatur, quò magis elonget per illud ab illicitis usuris, ut notat Estius in d. locum.

Jure naturali, Decalogi scilicet Non furtum facies, esse interdictam usuram colligitur specialiter ex eo, quòd Judæos seu non baptizatos Ecclesia (cujus jurisdictioni tales non subsumunt, & qui non ligantur præceptis Christianis, neque etiam judicialibus aut ceremonialibus Judæorum, dudum abolitis) cogat ad restitutionem usurarum: vide c. post miserabilem, & c. quanto amplius. Deinde ex ratione: nam lucrum usurarium caret justo titulo: si vè mutui (quod veluti contractus onerosus exigit utrimque æqualitatem, quæ consistit in compensatione sortis acceptæ) si vè usus rei mutuatae (quæ ab ipsa re quodam æstimationem non distinguitur, spectatque ad mutuatarium tamquam ipsius rei dominum) si vè donationis liberalis, quam non intendit mutuatarium; utpote etsi aliquantulum volens, tamen non intendens donare liberaliter, sed vi pacti onerosi, quod init meritò invitatus, ut obtineat rem mutuata, quâ indiget.

Nec obstat, quòd Deut. 23. dicitur: Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam & c. sed alieno. Nam postremum genti avaræ, etiam hodie usuris inhianti, merè permittitur causâ vitandi majoris mali erga fratres; aut certè id licuit juxta Nonnullos Judæis respectu alienigenarum, quibuscum eis erat bellum, titulo si vè justii belli, si vè divinæ dispensationis, si vè concessionis domini à Deo factæ in talium bona. At cap. 15. & 28. promittitur tanta Israëlitis benedictio, ut possint aliis fœnerari, id est, mutuam dare, & ipsi non indigeant

8. Ostenditur
veritatem esse
etiam jure
divino:

9. Immo &
naturali.

10. Explicatur
locus Deut.
23.

ab aliis fœnus seu mutuum accipere. Unde verba textus c. 15. habent: *Fœnerabis* (Hebræa & Septuaginta habent, Mutuum dabis, idque colligitur ex posteriori parte, quæ sequitur) *Gentibus multis*, & ipse à nullo accipies mutuum.

11. Non obstat etiam quod jus Civile in digestis, immo & Codice, usuras non solum permittat, sed etiam actionem ad illas tribuat, servato modo secundum qualitatem negotiorum & personarum præscripto. Unde aliæ usuræ erant centesimæ, quæ maximæ, & permittebantur trajicientibus merces per mare, aliæ trientes, quæ illustribus personis permissæ, aliæ bessales, quæ permissæ negotiatoribus, aliæ semisses &c. Resp. enim, ipsum, quatenus usuras approbat, esse correctum per Canones. Nonnulli tamen censent illas per Justinianum, quatenus probat quatuor prima Concilia Oecumenica, esse prohibitas. Quod non placet *Zoesio in ff. de Usuris num. 9.* qui tamen admittit, ipsum non tam probasse, quam permisisse usuras, uti interdum permittuntur lupanaria. Prohibitus equidem est jure Codicis *L. Sancimus C. de Usuris rei judicata* Anatocismus quasi partus repetitus, hoc est, usuræ usurarum annuatim non solutarum. Ut verò stylus Legum intelligatur.

Ius Civile quatenus approbat usuras, correctum per Canones.

Anatocismus etiam in Codice prohibetur.

Quid Usura centesima, bessalis, triens &c.

Sola lucrativa, non compensatoria aut punitoria, propriè est usura.

An liceat petere mutuum sub usuris.

12. Notandum sortem omnem ad centenarium numerum revocari, cujus pars centesima, si singulis mensibus solvatur, est maxima usura in certis casibus jure Civili admissa, quæ est annuè duodecim in centum, & spatio consequenter centum mensium exæquat ipsam sortem. Quod lucrum vocant assen usurarium Jurisperiti. Qui proinde as duodecim partibus seu unciiis constabat. Indeque si unius aureus in centum annuatim pendebatur, uncia-ria usura dicebatur: si bini, sextans: si terni, quadrans: si quaterni, triens: si quini, quincunx: si seni, senus, quasi dimidia assis: si septeni, septunx: si octo, bes seu bessalis: si novem, dodrans: si deni, dextans: si undecim, deunx: si duodeni, as, qui & usura centesima; sic dicta, quod quantitas mensura sit centesima pars sortis. Veteres enim stipulabantur usuras in singulos menses.

Notandum præterea usuras à Jurisperitis alias appellari compensatorias, quæ sunt ipsum licitum interesse damni emergentis vel lucri cessantis (de quo postea) alias punitorias, quæ sunt debita ex pœna conventionali (de qua ante) alias lucratorias, quæ sunt propriè ac simpliciter dictæ & usuræ illicitæ; de quibus Theologi agunt.

13. Petes, an necessariò peccet, qui mutuum petit sub usuris? Resp. Neg. si petat, non quidem quæ usurarium, sed quod sub usuris dandum novit, quando nimirum gravis est indigentia mutui. Quæ quidem excusat petentem à fœneratore, etsi aliàs non parato. Si tamen gravis causa absit, est peccatum grave scandali. Quod etiam videtur locum habere, si absque necessitate vel rationabili commodo

petatur ab eo, qui aliàs est paratus: etsi Varii non agnoscant in hoc casu gravem culpam, quantumvis peteretur mutuum animo illud infumendi in pravos usus, v.g. ludos, commestrationes &c. Videri possunt dicta de Scandalo in materia de Peccatis in communi disp. 7. quæst. 9. §. 2.

Ex præmissis sequitur I. fructus rei oppignoratæ, si fructifera sit, non posse per pactum (quod vocatur Antichresis) cedere mutuanti, seclusis aliis titulis seu vero interesse (quod si adsit, cessat quæstio) sed debere computari in sortem, ut vitetur usuraria labes: cum enim injustè acciperetur lucrum supra sortem, etiam injustè loco illius acciperetur fructus pignoris. Ideoque pactum istud, etsi probatum *L. 11. §. 1. ff. de pignor. reprobatur* est c. 6. de pignor. & c. Conquestus; de Usuris.

Excipitur c. Conquestus cit. & c. 1. de feudis, casus, quo feudum est à vasallo datum in pignus domino directo; idque non tam ex vi mutui, quam quod ex natura feudi juxta consuetudinem receptam sit ei hujusmodi conditio annexa, nè res apud dominum directum existens alteri fructificet, prout & aliis casibus ususfructus feudi ex ejusdem institutione redit ad dominum directum, immo cum propria proprietate consolidatur. Deinde, durante isto tempore, vasallus eximitur ab obligatione obsequii personalis, cujus intuitu fructus feudi ei competunt. Quod communis DD. sententia ob similitudinem extendit ad fundum emphyteuticum. Advertunt quoque Doctores proprietarium obligari ad compensandum vasallo fructus, qui prudentis arbitrio correspondent meliorationi per ipsum factæ vel pecuniæ pro feudo solutæ, aut obsequiis, quibus remunerandis datum fuit: eò quod hæc propria sint feudatarii seu vasalli.

Præterea c. Salubriter, de Usuris dicitur: *Sanè generum ad fructus possessionum, quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligata, computandos in sortem, non credimus compellendum: cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda.* Circa quem Canonem variè Doctores laborant, dum alii licentiam id agendi fundant in concessione speciali Pontificis, quam verba non significant: alii in præsumpto lucro cessante vel damno emergente: alii in præsumpta soceri voluntate donandi: alii aliter illum explicent apud *Castro Palao d. 4. p. 20. ubi n. 7. cum Molina, Lessio & aliis*, quos citat, verius censet, fructus pignoris, dote non solutæ, interim concessos censeri, non tantum ad dotis securitatem, sed etiam tamquam partem ipsius dotis ad onera matrimonii sustinenda, ideoque cessare vitium usuræ vel antichreseos.

Sequitur II. licitè ratione mutui sperari juxta Doctores communiter aliquam utilitatem, si solum speratur officium gratitudinis seu liberalitatis: quia lucrum istud non provenit ex pacto mutui, sed ejus occasione ex liberali alterius voluntate seu affectu: neque huic

14. Antichresis quid, & an usuraria.

15. An etiam in casu quod feudum est à vasallo oppignortum propriariis.

16. An item in casu possessionis à Socero data in pignus pro dote.

17. An ex mutuo liceat sperare reciproci officii gratitudinis.

huic injicitur aliud vinculum, quam quod mutuum secum adfert, seu quod ex natura rei inerat, scilicet gratitudinis pro beneficio. Et si ob periculum subinde latens animi usurarii, & majorem oppositi perfectionem, sit suadendum consilium Christi *Luca 6. Mutuum date, nihil inde sperantes*, intelligendo cum Variis ibi suaderi dationem mutui, etsi nulum reciprocum beneficium speretur; cum hæc spes valde diminuatur meritum, reddatque opus etiã peccatoribus & perversis commune.

18. Non posset tamen juxta Doctores passim.

Quid si ipsum deducatur in pactum, aut res nihilo minus jure debita. obsequium gratitudinis in propriè dictum pactum deduci, citra labem usuræ: cum obligatio ista sit pretio æstimabilis, & sortem excedens. Unde meritò proscripsit Innocent XI. hanc inter 65. n. 42. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum, si exigatur tamquam ex justitia debitum.* E contra nulum foret usuræ periculum, si paciscaris de re nihilominus eodem modo debita ex justitia, cum per hoc non imponatur alteri novum onus, adeoque non fiat ei injuria, utpote qui rem illam citra injuriam negare nequeat, quantumvis aliud pactum (quod etiam independentè à mutuo iniri poterit) secludatur. Quare id ipsum non est pretium mutui (utpote quod mutuuario non est liberum, sed ab eo jure debitum) sed potius injustæ vexæ redemptio.

19.

An possit mutuatarius obligari ad frequentandam officinam:

Aut ad opus ex charitate debitum.

Sequitur III. esse usuram, si quis ratione mutui alterum velit obligare ad frequentandam ejus officinam, molendinum &c: ista enim obligatio excedens sortem est pretio æstimabilis, ac de re indebita ex justitia: esto quod debita sit titulo amicitiae vel gratitudinis. Idemque est, si mutuans stipuletur officium ex sola charitate debitum, idque non solum si stipuletur, ut fiat gratis, quod aliàs pro salario, sed etiam ut fiat pro debito stipendio; ob accedentem nempe servitutem & obligationem justitiæ pretio æstimabilem. Secus foret, si solum exigatur officium gratitudinis vel charitatis absque injectione novi vinculi. Item juxta *Wiggers c. 6. dub. 8.* si mutuans eodem tempore egens re vel operâ alterius, exigeret sibi simul præstari simile nec magis incommodum benevolentiae officium, potest nolentem repellere tamquam indignum beneficio mutui. Quamvis etiam non posset alterum per pactum civile ad id ex incontinenti præstandum obligare; uti nec ad remutuandum postea in simili occasione.

20.

An possit præfigi cessatio à frequentanda officinâ, quam terminus reddendi mutui.

Posset nihilominus juxta *Gabrielem, Angelum, Adrianum, Lessium, Rebllum, Filiucium* (quos refert & sequitur *Wiggers* sup.) & alios passim; mutuuario præfigi terminus reddendi mutuum, quando desinet officinam tuam frequentare, domum tuam conducere &c: eò quod per hoc non obligetur mutuarius ad aliquid dandum supra sortem, sed præfigatur ei conditionatè terminus concessi, & solvendi mutui, quem poterat mutuans pro libitu

suo præfigere. Hoc tamen negatur à *Cajetano, Bonacina*, & quibusdam aliis, ut refert *Wiggers* sup. Et planè habet saltem speciem mali plerumque, quatenus indirectè sic stringitur mutuarius pecuniis indigens ad operas, ad quas directè stringi non poterat, idque in fraudem usuræ. Quã viã etiam posset mutuans Principi mutuuario imponere terminum reddendi mutuum, quando ceperit exigere à mutuante gabellas (quod etiam admittit consequenter *Castro Palao d. 4. p. 11.*) etsi non posset obligari vi mutui ad te liberandum; ad quod quidem præfixione talis termini non obligatur directè, sed ad solvendum mutuum pro tali tempore. Immo consequenter non apparet, cur finè usura non posset terminus præfigi mutuo; ut ipsum tenearis reddere, quando v.g. ultimâ die cujusque mensis defines gratis donare certam pecuniæ quantitatem. Quod tamen difficile est, & planè in fraudem usuræ.

Sequitur IV. Mutuantem teneri ad restitutionem lucri excedentis sortem; & non liberaliter donati. Quod si ex errore putet bonâ fide datum esse liberali animo, excusatur quidem per accidens eâ durante, re tamen compertâ, tenetur postmodum restituere in quantum factus est ditior. Ad procedendum verò rectè in hac re, debent concurrere signa seu circumstantiæ, quæ generent prudens judicium de gratuita & liberali donatione alterius; puta si mutuans nil se exigere insinuarit, & tamen alter hilari vultu sponte præstet vel etiam obtrudat honorarium. Debet autem semper mens offerentis, dum non satis constat, explorari. Aliàs in vero dubio retineri non posset, nisi fortasse interim dum mens alterius indagatur. Quod si mutuarius verè liberaliter donasset, & mutuans existimaret esse sibi datum ex obligatione mutui, teneretur quidem ratione erroneæ conscientiae, eâ durante; à parte rei tamen non teneretur, sive quia implicite acceptavit oblatum meliori modo, quo potest, sive saltem, quia postea, re cognitâ, semper potest acceptare tamquam donatum. Sicut non teneretur ad restitutionem, qui auferret rem, quam postea deprehendit esse suam vel sibi donatam. Ideoque *L. 64. §. Per contrarium ff. de furtis*, dicitur furtum facere, ex parte scilicet conscientiae, non tamen furti obligari, scilicet quantum ad actionem seu restitutionem, qui facit domino volente, quem putabat invitum.

Quod si denique mutuans intendat lucrum tamquam debitum, & tali animo, sive perspecto sive præsumpto, etsi non in conventionem deducto, se conformans mutuarius lucrum tribuat, indubiè tenetur ad restitutionem accepti, ut clarè patet ex c. *consuluit de Usuris*. Quod Doctores de hoc casu intelligunt: ibi enim usurarius declaratur, qui non aliàs mutuo traditurus, eo proposito mutuum pecuniam credit, ut, licet omni conventionem cessante, plus tamen sorte recipiat, Similiter is, qui non aliter

21.

Quid censendum, si excessus sit vel existimetur gratis donatus.

22.

Restitutio lucra quando faciendâ, etsi sine conventionem datum fuerit.

aliter parabolam juramenti id est, prorogationem mutui ultra tempus juramento mutuarii stipulatum, ut notat Abbas ibidem) concedit, donec, quamvis sine exactione, emolumentum aliquid inde percipiat.

Et ratio est: quia utrumque est mens usuraria, deficitque titulus: cum non sit lucrum istud debitum, neque etiam gratis seu liberaliter præstitum. Vide Lessium c. 20. dub. 6.

23. An Usurarius acquirat dominium usurarum. Opinio affirmans. Scotus explicatur. Malè tractatus defenditur. Præmissa opinio sustinetur.

Dubitatur verò, an usurarius acquirat dominium lucri usurarii. Affirmant Paludanus, Adrianus, Henriquez & alii, ut refert Castro Palao dub. 4. p. 25. Et refertur communiter Scotus 4. d. 15. q. 2. nu. 26. ubi ad argumentum sibi objectum, quod mutuarius in usurarium voluntariè transferat dominium, adeoque hic non habeat alienum, Respondet: *Et si, vel esto transferat dominium, tamen recipiens tenetur restituere.* Tametsi autem non tam assertivè ibi Scotus loquatur, quam independentè ab hoc, argumentum dissolvat: nihilominus sententia ista reverà non est omninò improbabilis, & novissimè eam tradit Franciscus Bona Spei de Justit. d. 9. dub. 4. §. 5. respondens, usurarium *acquirere usurarum dominium transiens* (quod alii imperfectum vocant) sive priori domino reddendum, aut cum obligatione ei reddendi; sed (ut præmittit) contra Scotum, non *acquirere usurarum dominium permanens.* Itaque juxta ipsum Scotus (quem certè legisse non potuit, & ista scribere) asseruit dominium permanens, non tantum transiens, quod sit nimirum conjunctum cum obligatione reddendi. Quod quidem nimis crassum, immo apertè erroneum vel hæreticum foret, & diametraliter adversatur verbis Scoti mox relatis; nèque in mentem sanam Doctoris catholici, non dicam subtilis, sed vel mediocriter eruditi cadere potuisset.

Suadetur eadem doctrina cum P. Bona Spei: eò-quòd ad translationem præfati domini sufficere videatur bona fides mutuarii usurantis, uti sufficit in emptore ad transferendum dominium injusti pretii. Quod Cajetanus, Bannez, Arragon apud Castro Palao sup. etiam concedunt in rebus consumptibilibus, quæ scilicet functionem recipiunt; sed absque solido & peculiari fundamento in iis concedunt, quod in cæteris negant.

24. Opinione negans: Communis nihilominus doctrina contradicit, quasi voluntas mutuarii, utpote nec liberalis, nec citra liberalitatem fundata in causa seu titulo legitimo (qui de jure ultra traditionem videtur requiri arg. L. Traditionibus 20. & L. Numquam 31. ff. de acquir. rer. domin. Et Instit. de rerum divis. §. 40. Per traditionem) non sufficiat ad translationem domini, etiamsi accedat traditio.

Admittant tamen passim Doctores hujus opinionis usurarium acquirere dominium imperfectum pecuniæ usurariæ, sive illam unà cum sorte mixtam ei tradat mutuarius (quod satis clarum apparet; cum sit dominus majoris partis, nec appareat de una parte

potior ratio, quàm de altera) sive illam ipse usurarius misceat sorti reddendæ aut alteri propriæ pecuniæ, ob similem rationem, & L. Si alieni 78. ff. de Solutionib. Quod etiam ad pecuniam furtivam alteri mixtam Doctores passim extendunt. Vide Castro Palao sup. & disp. de Just. in genere p. 21. Eatenus tamen est imperfectum, quod per mutuarium possit implorari à judice divisio, quodque, hoc invito, nequeat mutuans disponere de parte seu quantitate debita mutuuario, nisi subrogando similem. Undè etiam mutuuario tamquam dominium partialiter retinente concedit Lessius cap. 20. dub. 18. præferentiam ante alios creditores. Fatentur præterea usurarium, etsi non fiat dominus rei usurariæ suis non permixtæ, adeoque nec fructuum (excipe merè industriales) illius, fieri tamen dominum pretii ex venditione rei usurariæ accepti ab emptore bonæ fidei: nam juxta L. 49. §. fin. ff. de Furtis, Nummus, qui redactus est ex pretio rei furtivæ, non est furtivus.

Petes I. an mutuum acceptum sub usuris possit quis in alterum à se mutuum petentem transferre? Afferit Angelus, Silvester, Saa, Molina, Lessius, ut refert Castro Palao d. 4. p. 12. Qui tamen rectius negat cum Navarro, Lopez & aliis, quos citat, supposito, quod præterea aliud damnum æquivalens ex carentia pecuniæ secundus mutuans non patiatur: eò quod hic onus suum nequeat transferre in alterum, nisi pariter transferendo mutuum, per ipsum tamquam dominum pecuniæ de novo concedendum, non autem per primum mutantem: ex mutuo autem hoc non potest lucrum petere, sed indemnitatem; damnum porro non patitur ex datione hujus mutui, sed ex acceptione prioris, quod ipsum stringit ad solvendam usuram.

Petes II. An possit fieri pactum de reddendo mutuo in eadem quantitate, v. g. de reddendo modio frumenti, si modius fuerit mutuo datus? Resp. quando nihil aliud expressum est, tacitè ex mente contrahentium censei id ipsum conventum in mutuo, adeoque reddi posse & oportere modium frumenti, sive valor frumenti sit major, sive fuerit minor.

In pecunia verò, nisi aliud exprimatur, censetur mens esse contrahentium, ut reddatur tantumdem quoad valorem, sive in eadem, sive in alia specie monetæ. Posset tamen mutuans stipulari de reddendo valore in eadem specie monetæ, v. g. in ducatis aureis. Quando satisfaciet quidem mutuarius reddendo valorem, esto non quantitatem, si contingat valorem istius specificæ monetæ accrevisse. Solet nihilominus in his regionibus attendi valor diversus, currens scilicet, & permissus per Edicta regia: item valor secundum mores Hollandicos, vel Leodienses, aut Geldrienses, qui non conveniunt cum Brabantinis: isque,

Et declaratio.

An juxta ipsam Usurarius fiat dominus fructuum, vel pretii rei vendita.

25. An mutuarius possit in alterum transferre mutuum sub usuris acceptum.

26. Ordinariè in mutuo censetur pactum de reddenda eadem quantitate, vel si pecuniarium sit, de valore.

qui spectatur in dando, etiam spectatur in reddendo mutuo. Posset denique in pactum mutui deduci non tam valor pecuniæ, quam quantitas, uti in frumento, dando v.g. mutuo centum ducatos aureos in specie reddendos: quando etiam ii sunt ita ad amissim restituendi, sive valor sit idem, sive varius, major minorve.

Et hæc quidem regulariter locum habent, sic ut etiam, quod tacite contractui inest, possit expresse in pactum deduci: supponendo saltem (quod ordinarium est) incertum esse in futuro tempore augmentum vel decrementum valoris. Quo etiam facit c. *Naviganti, de Usuris §. Ille quoque.*

27.
An id locum habeat, etsi certò prævideatur valoris rei mutuatæ variatio. Sententia affirmans.

Sed difficultas est, an eadem monetæ & frumenti quantitas sit reddenda, aut in pactum justè deducibilis, quando valor certò moraliter sciebatur augendus aut minuendus. Affirmant varii generatim, ratione desumptâ ex causa mutui, in quo exigitur idem, quoad fieri potest, quantum ad bonitatem, scilicet intrinsicam: propter quod talis conditio tacite inesse censetur, quæ proinde potest expresse deduci in pactum. Quod si mutuarius se gravatum sentiat, ineat (inquit *Wiggers c.6. dub.16. in fine*) aliam speciem contractûs; v.g. emptionis dilatâ solutione juxta regulas istius contractûs.

28.
Secunda negans declaratur.

Alii tamen Doctores communiùs id quidem admittunt in casu, quo mutuans decreverat rem suam eòusque servare (detractâ æstimatione laboris, periculi & expensarum in conservatione rei alioquin ab eo adhibendarum) ut se indemnem servet: non tamen aliàs; eò quòd exigendo tantumdem in quantitate reddendum, plus exigeret, adeoque acciperet, quàm dedit, cum oneris inæqualitate (quàm justitia contractûs onerosi excludit) in ipsis contrahentibus: nisi fortasse pars magis gravata liberaliter in onus consentiat. Ut aliàs proinde, etsi stipulatus foret redditionem monetæ ejusdem speciei, tali casu ipsa quidem reddenda foret, sed tantum secundum valorem, non secundum quantitatem. Quare consequenter dicendum esset, in simili casu nè tacite quidem inesse conditionem de illa reddenda: nam sanè, quod tacite inest, potest expresse apponi citra injustitiam. Per quod corrumpitur fundamentum *Wiggers*. Loquuntur tamen Doctores de augmento valoris pecuniarii, quòd non sit velut merè nominale (prout frequenter est, dum proportionatè idcirco augeri solent pretia mercium) sed quòd sit velut reale, in quantum scilicet plus per eandem monetam comparari potest, quàm antè.

In casu verò certò præcogniti decrementi valoris rei mutuatæ, Auctores contrariæ sententiæ consequenter docent, mutuante debere nihilominus eadem quantitate esse contentum. E contra alii consequenter fatentur, eum posse pacisci, ut reddatur quantitas major, seu præsentis valori correspon-

dens, nè minus recipiat, quàm dedit, utque non teneatur subire hoc incommodum, qui è contra sentire nequit commodum aucti valoris.

Petes III. An si mutuo inito de reddendis totidem nummis ejusdem monetæ, contingat istam monetam prohiberi, sic ut amplius nil valeat, quàm massa quædam argenti (uti circa mattas Hispanicas aliquando hinc contigit) satisfaciatur nihilominus mutuarius totidem postea reddendo? Afferit *Malderus Tr.5. cap.3. dub.20.* Sed rectius negatur: eò quòd principalis intentio contrahentium versetur circa mutuum solvendum in communi pecunia, cujus, quoniam variæ sunt species, eligitur ista particularis, quæ cum desinat esse pecunia, nequit per illam satisfieri præmissæ intentioni magis, quàm si tantumdem redderetur argenti carentis sigillo, quo talis moneta moraliter caret, quatenus cessat acceptatio legalis ad commercia publica. Undè perinde est, ac si nummi tales amplius nulli extarent; quo tamen casu indubie deberet mutuarius solvere alios nummos æquivalentes.

29.
An si moneta ejusdem speciei sit ex pacto reddenda, eam satis sit reddere, etsi interea ex auctoritate.

Q U Æ S T I O III.

Quibus ex titulis liceat mutuanti accipere ultra sortem?

TITULI mutuo conjuncti esse possunt, damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis, & quidam similes. Damnum emergens locum habet in rebus jam acquisitis, puta si occasione pecuniæ mutuatæ non possis domum ruituram reparare, vel causam justam in judicio prosequi, vel alimenta cogaris carius emere, vel defectu frumenti nequeas agrum seminare &c. Lucrum cessans est carentia justici lucri aliàs acquirendi, occasionata ex mutuo. Uterque hic titulus comprehenditur sub nomine interesse *L. Vn. C. de sententiis, qua pro eo quod interest præferuntur.*

30.
Quid damnum emergens.

Quid lucrum cessans.

Hi tituli, si verè subsint, & ratione mutui oriantur, potest mutuans juxta communem & veram sententiam (etsi olim varii, præsertim Canonistæ contradixisse referantur) aliquid recipere supra sortem, ipsum deducendo in pactum: meritò enim mutuantes, uti & Montes, stipulantur suam indemnitatem. Nèque ratio patitur, ut mutuantes gravamen istud teneantur subire, sed potius ut ipsi mutuarii, in quorum commodum cedit mutuum. Sunt denique tituli hi à mutuo distincti, & pretio æstimabiles. Quare tunc nil recipitur ultra sortem ratione mutui.

31.
Ex his titulis etiam in pactum deducis potest quid exigi supra sortem.

Quàmvis in contrarium referatur *Scotus 4. d.15. q.2. n.26.* Nam ibi juxta *Cavellum in Scolio* solum vult non esse constitutum petium super periculo ob speciem mali, prout explicatur *D. Thomas quæst.78. a.2. ad 1.* Deinde loquitur de pacto, quod sem-

Oppositum male adscribitur Scoto.

per

per in mutuo addi posse intendebatur per argumentum allegatum ad justificandas generatim usuras: constat autem non semper esse locum tali periculo interesse, & quamquam foret, adhuc non fore locum pacto; si (ut mox dicetur) mutuarius de periculo nolit pacisci, paratus refundere, si quid interesse deprehensum sit. Alioquin *Scotus num. 18.* apertissimè communem doctrinam tradit, dicens: *quandoque licet accipere ultra capitale ex pacto.* Quod subdit tripliciter posse fieri. Secundus autem modus, quo id licet secundum ipsum est ratione interesse. Debitor enim ex cuius solutione creditor notabiliter damnificatur tenetur de iustitia satisfacere creditori de interesse. Vide ipsum.

32. *Interesse duplici modo potest in pactum deduci.* Potest autem in pactum deduci ipsum damnum emergens vel lucrum ratione mutui cessans, quod reperietur postea evenisse: & tunc est à mutuuario præstandum, quandocumque id evenierit, si autem id non appareat evenisse, liber est. Potest quoque mutuans (si mutuarius ita cupiat; cui alioquin liberum esse debet, experiri aleam eventus) ab initio pacisci de damno vel cessante lucro, quanti nempe valet probabilis eventus, seu periculum damni, vel spes iusti lucri cessantis, sic ut mutuarius solum teneatur ad summam taxatam, sive tanti, sive pluris, sive minoris interesse contingeret. Cum enim possit mutuans stipulari indemnitatem, quidni incertum ejus eventum ad certum pretium bonâ fide redigere, sicque aleam eventus vendere?

33. *Requiritur ut sit fundatum Interesse.* Debet nihilominus damnum emergens aut justum lucrum cessans non esse imaginarium, sed moraliter certò, aut saltem probabiliter futurum: aliàs non foret æstimandum. Si præterea non sit conventum de eo præstando, & mutuarius non fuerit in mora culpabili reddendi mutuum tempore debito, ipse ad nil tenetur: cum nec sit causa injusta lucri cessantis vel damni alteri emergentis, nec ad compensandum se obligarit ex contractu. Insuper compensatio lucri cessantis debet fieri demum post aliquod temporis intervallum: si enim pactum fuerit de dandis statim v.g. quatuor ultra sortem v.g. centum, reverà non forent centum mutuo dati, sed nonaginta sex; adeoque postea exigendo centum fieret injustitia.

34. *Compensatio lucri cessantis an exigi possit statim faciendâ.* Quod si mercator aliam pecuniam otiosam teneat, quam non decreverat negotiationi exponere, adhuc locus esse potest lucro cessanti, quando saltem pecuniam istam prudenter reservat in casus seu necessitates occurrentes: verè enim tunc ei cessat lucrum ex mutuo. Immo contra *Cajetanum, Toletum, Petrum Navarra* & alios id censet *Molina, Salas,* & plures alii, etsi illa pecunia reservetur ex avaritia aut pusillanimitate: eò quòd, cum nihilominus eam nolit impendere, reverà cessare ei videatur lucrum ex mutuo. Quamquam juxta *Lago disp. 25. sect. 6. §. 1.* aliud præ-

terea lucrum eidem tunc cesset ex propria voluntate, ratione pecuniæ scilicet, quam otiosam relinquit.

Sicut porro de periculo damni secuturi potest mutuans pacisci: sic & ratione fundati periculi ipsius sortis, difficultatis, & expensarum (quæ in recuperatione meritò timeantur, quando v.g. mutuarius est ignotus, dubiæ fidei, bonorum decoctor, avarus &c. subsuntque frequenter, sic ut dum de reditutione agitur, pro gratitudine sæpe rependatur inimicitia) potest aliquid exigere; cum periculum istud, quod in gratiam mutuarii subitur, estque à mutuo separabile, sit pretio æstimabile. Quemadmodum & pro fidejussione ac asssecuratione talis debiti pretium idcirco exigere potest; & res carius vendi hujusmodi emptori. Et quàmvis mutuarium determinatè cogere non possis ad tale pactum (nè vi mutui ipsum obliges ad onus pretio æstimabile superadditum) potes tamen exigere, ut vel incertitudinem amoveat, vel ipsam compenset. Undè cessat in casu sufficientis cautionis vel fidejussionis.

Præterea cum per mutuum transferatur dominium sortis in mutuarium, manet penes ipsum sortis periculum; de quo proinde, velut pretio æstimabili, potes cum eo, si velit pacisci juxta communem Doctorum sententiam, contra Nonnullos. Pro his autem facere videtur c. *Naviganti, de Usuris*, ubi Gregorius IX. ait: *Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecunia quantitatem, eò quòd suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Ad quod tamen Doctores respondere conantur diversimodè: nempe, quòd agatur de eo, qui cogit mutuarium ad jungendum mutuo hujusmodi asssecurationis contractum: vel de scenore nautico, quo non solum ob periculum, sed simul ob mutuum dabatur menstruum lucrum: vel (ut *Malderus Tract. 5. cap. 2. dub. 9. & ex eo Wiggers cap. 7. dub. 7. num. 103.* sed non satis appositè ad constructionem textus) esse sermonem de periculo ipsius mutuarii, quo non obstante exigatur à mutuante lucrum supra sortem; vel de suscipiente periculum, quod tamen verè non subest, aut non tantum, seu non proportionatum lucro: vel de præsumptione fori externi, ob frequentem in hac re defectum. Denique *Tuldenus in Cod. De nautico scenore* & varii, tum Theologi, tum Jurisperiti, censent textum esse vitiatum, adeoque legendum esse: *Usurarius non est censendus.* Cum supposito vero periculo, & ad pretium proportionato, spontaneoque mutuarii consensu, non sit apparentia usuræ in hoc pacto, in quo nil ratione mutui exigitur: cumque contextus idem vehementer indicet, in quo alia exempla subjunguntur, in quibus pariter non subest usura, idque non per adversativam (ut deberet aliàs fieri) sed conjunctivam copulam quoque; subdi-

35. *Quid censendum de periculo sortis amittenda, aut difficultate recuperanda.*

36. *Asssecuratio mutuarii an fundet justum lucrum in mutuante.*

Opponitur c. Naviganti de Usuris.

Varia responsiones.

tur enim : Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore &c. non debet ex hoc usurarius reputari &c.

37.
Non sufficit
carentia pec-
uniae aut
obligatio
non repe-
tendi ante
certum
tempus.

Probat
multiplici-
titer.

Supereft adhuc titulus carentiae pecuniae aut illam non repetendi ante certum tempus. Quem sufficere pauci DD. sensisse referuntur. Verum negant communissimè Theologi, quorum varii censent oppositam sententiam esse valde periculosam in fide, & viam aperire usuris. Ex ea enim sequi videtur, licere lucrum aliquod ex omni mutuo : utpote cui semper inhæret carentia pecuniae, & obligatio non repetendi ante certum tempus. Ratio communis doctrinae est, quod huiusmodi carentia sit mutuo intrinseca : adeoque dum illius ratione aliquid exigitur, ratione ipsius mutui exigi convincitur : hoc autem est usurarium. Mutuum siquidem ex natura sua gratis dandum, adeoque benefica obligatio mutui gratis admittenda (quod & in cæteris contractibus usuvenit : nam non pro venditione, sed re, quæ venditur, aliquid exigi potest) onus autem, quod secum trahit, redditione fortis compensatur ad æqualitatem. Et quàmvis dari possit ad tempus majus vel minus pro libitu mutuantis, ob extensionem tamen temporis seu termini nil potest exigi magis, quàm ob hoc, quod quantitas seu summa major pecuniae sit mutuata. Estque hoc ipsum, quod in usura antiqui Doctores redarguunt ; quod scilicet in ea tempus vendatur. Ex quo utique nullum onus aestimabile accedit mutuatori, præsertim extrinsecum tali individuo mutuo, sepositis (quæ seponuntur) omnibus aliis incommodis, eorumque periculo. Immo videtur potius favor accidere, quatenus interim fors subducitur ejus curæ, & casibus fortuitis, in quibus ipsa mutuataria tamquam domino interea periret. Estque etiam post annum pecunia ejusdem domino utilitatis (quæ interim nullâ caret distinctâ ab ipsa pecunia) ejus modò. Aliàs sanè mutuataria committeret injustitiam, seposito etiam speciali pacto, si redderet post annum præcisè centum, quæ acceperat, absque superaddito : utpote qui redderet minus, quàm accepisset. Quod est contra omnium fidelium sensum, qui censent, & totâ retrò antiquitate censuerunt, esse justissimum & purissimum mutuum, si quod acceptum est, præstituto tempore in simili reddatur, v. g. centum pro centum & inter proscriptas ab Innocent XI. est hæc n. 41. cum numerata pecunia praeiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuataria exigere, & eo titulo ab usura excusari. Id ipsum efficaciter ex eo convincitur, quod non sinè usura seu injustitiæ labe res carius justo vendatur ob dilatam præcisè solutionem ; ut patet ex c. Consultat. de Usuris, sup. n. 22. ubi etiam queritur : an negotiator panâ consimili debeat condemnari, qui merces suas longè majori pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixio-

ris temporis dilatio prorogetur, quàm si ei in continenti pretium persolvatur & Resp: huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent..... judicandi sunt malè agere, & ad ea, quæ taliter sunt accepta, restituenda in animarum iudicio efficaciter inducendi. Quod tamen falsum foret, si præsens pecunia sit per se majoris valoris, quàm non præsens. Ex quibus pariter objectioni quorundam satisfactum est.

Nec refert, quod videatur carentiae pecuniae pretium imponi, uti aliis rebus & oneribus. Quò adduci posset stylus mercatorum in emporiis tale pretium taxantium. Non refert, inquam : quia carentia pecuniae non magis, quàm ipsum mutuum, est pretio aestimabilis, uti sunt alia, quorum pretium justè taxatur. Est pecunia quidem instrumentum artis negotiationis, mediante industria & æquitate in commutationibus, sed de se omnino sterile est ; nèque pro ejus usu principali potest quidquam exigi præter sortem, cum ejus usus sit alienatio, adeoque transeat in dominium mutuataria, qui pro usu rei suæ non est alteri debitor. Quàmvis, si pecunia commodatò daretur ad alium usum secundarium, v. g. ad ostentandum, aut pompam, reservato dominio, posset pro usu & quasi elocatione rei suæ dominus aliquid exigere juxta receptam satis Doctorum sententiam.

Praxi verò mercatoriæ, ut justa sit, non taxatur pretium carentiae pecuniae præcisè, sed comprehenso interesse, quod ex illa supponuntur mercatores pati. Verguntque eò huiusmodi ordinationes, nè cuiusvis ad nutum liberum sit in foro externo arbitrari suum interesse cum gravamine immodico debitorum. Itaque (ut rectè Zypæus in *Analysi Jur. Pontif. l. 5. Tit. de Usuris n. 2.* loquens de usu Bursæ Antverpiensis) is ipse usus ducitur ad rationem verisimilis indies lucri, non carentiae tantum. Quare hoc pretium interdum est sex pro centum, aliquando septem, octo, vel amplius, habitâ ratione copiae vel inopiae pecuniae, multitudinis cambiorum, mercimoniorum, omniumque lucrandi rationum (ob quarum paritatem hodie Antverpiæ pretium hoc satis exiguum) vetante Carolo V. nè, sub pœna usurae & nullitatis, umquam mercatores ultra duodecim in centum recipiant, idque non nisi ad annum, exclusis etiam non mercatoribus, sub pœnis usurae & confiscationis pecuniae, quæ sic ab eis ad lucrum data fuerit. Vide *Codicem Belgicum V. Woecker*, & Zypæum sup. Contractus quoque, quibus pecuniae pupillares dantur mutuo seu (ut vulgò loquuntur) in deposito sub annuo lucro, quod interesse vocant, & cum facultate repetendi capitale pro nutu, declarantur usurarii & nulli c. 4. Tit. 23. Synodi Cameracensis anno 1586. Idemque firmavit Regis Edictum eodem anno subsequutum : in quo tamen permittuntur prius initii contractus in legitimos redditus mutari, sub-

38.

Cur carentia pecuniae nequeat pretium imponi.

39.

Praxis Mercatorum declaratur.

lata

latâ facultate repetendæ sortis. Quod omnes Belgii Provincias tangere notat Zypæus sup. num. 1. eò quòd non sit constitutum juris novi, sed declarativum veteris contra usuras.

An autem vel qualiter titulo pœnæ conventionalis possit aliquid exigi à non reddente culpabiliter mutuum tempore præfixo, colligi potest ex dictis disp. 1. de Contractib. in gen. quæst. ult.

Q U Æ S T I O IV.

An Montes pietatis sint immunes ab Usura?

40. Quid Mons pietatis.

MONS pietatis solet describi cumulus, pecuniarum præsertim, aut etiam alterius rei mutuabilis, puta frumenti (prout alibi est per Nostros erectus Mons frumentarius) collectus ad indigentium necessitates sublevandas, mediante mutuo. Vel (ut colligitur ex Bulla Leonis X. infra citanda) est pauperum relevatio in mutuis eis publicâ auctoritate faciendis, ex tali nimirum cumulo. Vulgò etiam sumitur pro loco, in quo est iste cumulus. Undè Tridentinum sess. 22. c. 8. 9. & 11. inter loca pia ab Episcopo visitanda numerat etiam Montes pietatis.

41. Undè originem traxerit.

Originem cepit Perusii in Italia à viro venerabili F. Barnaba Interamnenfi Ordinis Minorum; cuius prædicatione fuerunt permoti fideles, ut ad Montis constitutionem copiosè eleëmofynas subministrarent, undè pauperes antea per sanguisugas usurarios incredibiliter oppressi in indigentis sublevarentur. Quod sanctum institutum per alias plerasque Italiæ civitates propagarunt alii, potissimum ejusdem Ordinis, viri doctrinâ & sanctitate per celebres, B. Jacobus à Marchia, Angelus à Clavasio, & præ cæteris Thaumaturgus ille Bernardinus Feltrensis, & alii: eâ videlicet lege, ut nil petatur aut speretur ratione mutui, solumque pro indemnitate Montis, puta impensarum, ministrorum, & rerum ad Montis necessariam conservationem pertinentium, finè ipsius Montis lucro, moderatum quid & necessarium (puta annuè duo vel tria in centum) à mutuataris præstetur.

Quæ primæ institutionis leges.

42. Varii Pontifices Montes probaverunt.

Approbarunt dein diversos Montes suis diplomatibus diversi successivè Pontifices, Pius II. Paulus II. Sixtus IV. Innocentius VIII. Alexander VI. ut refert Waddingus in Annal. Minor. ad annum 1474. adjungens varias Doctorum virorum, præsertim Ordinis Prædicatorum, contradictiones, in eo prætextu fundatas, quòd usurarii apparerent. In quem finem etiam edidit Cajetanus anno 1498. prolixum Tractatum sub Alexandro VI.

Definivit Leo X. cum Concilio Lateranensi.

Tandem in Concilio Lateranensi ult. sess. 10. Bullâ. Inter multiplices Leo X. commendans in contradicentibus studium seu zelum justitiæ, in defendentibus amorem pietatis & veritatis, omnibus Concilii Patribus, uno dempto nempe Hieremia Archiepiscopo Tranensi, ad stipulantibus, negotium definivit his verbis:

Merinx Sum. Theol. Pars III.

Sacro approbante Concilio declaramus & definimus, Montes pietatis antedictos, in quibus pro eorum impensis & indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum ad illorum conservationem pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat, ultra sortem, absque lucro eorundem Montium recipitur, neque speciem mali præferre, nec peccandi incentivum præstare, neque ullo pacto improbari: quinimò meritorium esse, ac laudari & probari debere tale mutuum, & minimè usurarium putari, licereque illorum pietatem, & misericordiam populis prædicare, etiam cum indulgentiis à S. Sede Apostolica eam ob causam concessis &c. Omnes autem, qui contra prædicare seu disputare verbo vel scriptis ausi fuerint, excommunicationis lata sententia pœnam incurrere volumus.

Undè mirum est solum l. 6. de Inst. qu. 1. a. 6. adhuc ausum fuisse huic apertissimæ veritati contradicere. Qui quidem frivole allegat auctoritatem Thomæ de Vio Generalis Ordinis Prædicatorum, postea Cardinalis Cajetani (qui Concilio interfuit) in Tractatu præcitato; utpote scripto ante Concilium, quod decretalem suam edidit 1515. Et quàmvis ipse definitioni Conciliari non fuisset adstipulatus (ex actis Concilii solum patet de contradictione unius Archiepiscopi præfati; immo sessioni 10. non apparet Cajetanum interfuisse) an inde posset ipsa labefactari? Indignum est quoque viro tanto, quod ait definitionem hujus rei, magis ex philosophia morali, quàm sacris litteris pendentem, non spectare ad Concilium: quasi verò ad illud non spectet determinare quæstiones rerum, à quibus animæ salus pendet.

43. Dicitur Soti post Concilium notatur.

Sed & ex sacris Litteris apertè constat contractum mutui esse licitum & bonum, si nulla iniquitate usurarii aut affini maculetur: undè per discursum theologicum: satis evidenter inferitur, licitos esse Montes, de quibus hîc sermo: utpote in quibus nil exigitur ratione mutui aut ad lucrum, sed solum ad indemnitatem Montis, ad quam utique adstringi non debent mutuantes, seu qui pecunias in gratiam indigentium donarunt, sed ipsi mutuatarii, singuli pro rata: cum (ut præmittitur in definitione Leonis X.) regula juris habeat, quod qui commodum sentit, onus quoque sentire debeat. Et planè experientia ipsa apertè ostendit, quantum commodum rei-publicæ Christianæ iis in locis res ista attulerit, in quibus ante occlusam per illam usurarum voraginem pauperes erant gravati ad triginta vel plura in centum.

44. Probatur ratione Theologica.

Idipsum patet inspectis ordinariis conditionibus Montium, scilicet, ut serviant mutuo pro pauperibus loci, ad certum tempus, v. g. ad annum vel paulò amplius concedendo: ipsi verò pauperes seu indigentes mensurè denarium, vel quid leve (quod annuatim conficiat duo vel tria in centum) contribuant, pro necessariis ad conservationem Montis: adferant etiam pignus pro securita-

Et ex ipsi Montium conditions.

te Montis necessarium; quod quidem, si tempore præscripto non fiat solutio, vendatur, superfluo pretii reddito ipsi mutuuario. In quibus planè nil nisi justum, sanctum & rationabile apparet.

45. *Occurritur objectioni.* Nec refert, quòd majori tempore mutuum retinentes, plus contribuere debeant: id enim fit non ratione dilati mutui, sed quia par est, ut qui diutius commodis Montis fruuntur, quorumque pignora diutius custodiuntur, plus pro indemnitate Montis contribuant.

46. *Montes Belgii speciales habent difficultates.* Sed graves & speciales sunt difficultates contra Montes in Belgio auctoritate Alberti & Isabellæ Archiducum anno 1619. erectos, quas examinat & dissolvere conatur *Lessius in Appendice de Montibus pietatis, & Wiggers Tr. 5. c. 7. dub. 3.* qui videri possunt.

Quare. Oriuntur autem difficultates ex eo, quòd cum non essent, qui sufficientem pecuniam pro erectione Montium gratis contribuerent, pecuniæ sint ad censum assumptæ, quem quidem censum annuatim Mons ipse persolveret; ex quo non solum duo vel tria pro expensis ministrorum & necessariis ad conservationem Montium Italicorum, sed quindecim in centum à mutuariis in principio solvi oportuerit, pro ipsius Montis perfecta indemnitate, solutis nempe censibus, & sumptibus factis in domus emptione & aptatione.

47. *Dua è pluribus proponuntur difficultates. Prima difficultas.* De his itaque censibus est difficultas, quòd videantur carere fundamento; ut proinde pecuniæ videantur à parte rei solum datæ mutuo ipsi Monti, sic ut emptores talium censuum verè ditescant seu lucrentur ex mutuo. Non enim possunt censerè redditus reales, cum Mons præter pecunias ad censum datas pauca habeat, quæ nullatenus sufficiunt, ut ferant tot annuas pensiones. Non etiam personales ex toto, vel ex parte: eatenus enim deberent fundari super ipsis personis mutuo indigentibus (ut omnino fatendum est: cum nèque civitates, nèque superintendentes se suaque obligent) quæ plerumque admodum miseræ & afflictæ non sunt frugiferæ, præsertim vix sunt ferendo fructus tot annuarum pensionum.

Secunda difficultas. Altera difficultas est, quòd cum mutuarii initio debuerint dare quindecim in centum, postmodum solverint dumtaxat duodecim, & futuris temporibus adhuc minùs daturi putarentur, puta quinque vel sex. Quod (etsi hæcenus successum non habuerit ob casus seu difficultates extrinsecas, quæ hic omnibus satis notæ sunt) non videtur posse fieri, nisi Mons ex mutuatione ditescat; quod est illicitum ac usurarium; ut proinde cautela seu conditio contraria providè semper fuerit in Montium Italicorum erectione, & facta per Leonem X. confirmatione adjecta.

48. *Observatio quadam.* Fatendum quidem, quod propter has & alias difficultates seu rationes optandum fuisset pro majori securitate, Montes hic fuisse aliter institutos, quemadmodum in Flandria Brugeses suum instituerunt ex pecuniis liberali manu contributis, quibus aliæ & aliæ

similiter largitæ accedunt ad ditationem justissimam Montis. Quia tamen institutio, non apparente spe modi melioris, ita peracta est principali auctoritate, prævioque judicio octo Episcoporum, qui Mechliniæ ad hoc anno 1617. convenerant, nec non præcipuorum Belgii Theologorum, aliquod remedium exigente necessitate reipublicæ in pauperibus per usuras gravissimè oppressæ, conabimur ad præactas difficultates respondere.

Et ad priorem quidem Resp. Censum fundari super Monte, ejusque bonis, tam mobilibus; quam immobilibus ac jure exigendi sufficientes pensiones à mutuariis præstandas; residente in communitate indigentium mutuo ut sic; undè moralis oritur securitas (casus fortuitos & raros secludo, qui etiam in realissimis hypothecis causant caducitatem) in ipsis emptoribus censuum: maximè cum capitale ipsum reddituum, saltem in valore sit assecuratum, quatenus manet, partim in specie, partim in pignoribus, partim in ædificiis: quæ emptores reddituum possunt excutere. Et quamquam dicerentur redditus ex parte personales (quorum prohibitio passim putatur in Belgio non vigere) fundati ex parte super ipsis personis mutuo indigentibus seu earum communitate ut sic, ea satis est fructifera, quantum ad præsens sufficit. Ut interim non taceam, pluribus pecuniam dantibus cessare lucrum; quibus proinde respondere posset præstatio annua ultra sortem, etiam ex mutuo, in quantum deficeret fundamentum veri censûs.

Ad posteriorem difficultatem responderi potest, aliqualem diminutionem taxæ seu pensionis sperari & provenire posse ex eo, quòd piorum largitiones & legata paulatim accedant, redditus vitales cum emolumento Montis evanescant, aut etiam non vitales remittantur; census ad nummum 16. creati, ob plurimorum in principio minorem fidem erga Montium successum, redimantur, aliique ad nummum 20. aut 25. aut alium creentur; residuum ex pignoribus divenditis Monti cedatur à mutuariis. Plura etiam in principio erant onera primis annis solvenda, & pauciores mutuarii ea ferentes, ratioque dictabat, ut singuli anni, quantum moraliter & congruè fieri potest, sua ferant onera.

His addi posset (quod nonnulli viri docti dudum responderant) Principem posse tributum imponere persolvendum à petentibus mutuum, quod Monti applicet, ut inde ditescat. In qua responsione, etsi quædam plausibilitas primâ fronte appareat, tamen reverà Principes nostri numquam hujusmodi vectigal se intendere insinuarunt. Tributum quoque istud æqualiter (si fieri posset) imponi convenisset mutuo Montium, & aliorum, puta mercatorum quotidie mutantium. Gravissimum quoque id foret onus pro miseris & indigentibus hominibus; qui cur stringantur cum tanto gravamine prospicere levamini posterorum

49. *Ad priorem difficultatem respondetur.*

50. *Ad posteriorem respondetur.*

51. *Alia responsio discutitur.*

for-

fortassis post tempus immemoriale secuturo? æquius profectò tributum hoc generaliter, aut minùs indigentibus imponeretur. Denique hanc viam captarent fœneratores pro palliatione suarum usurarum, veluti acceptarum ratione tributi seu vectigalis mutuare volentibus impositi à Principe, cujus ipsi sint redemptores, hoc nimirum nomine Principi pendentes annuatim gravem & determinatam pecuniæ quantitatem.

52.
Lombardorum mensura an usura-
ria.

Petes, in quo differant hi Montes pietatis à mensis Lombardorum (sic ab antiquo vocantur ab iis, qui primùm ex ea Natione illud exercitium in has terras intulerunt) seu fœnebris, qui tamen habiti sunt semper pro usurariis? præsertim cum ex his varii non majorem modò pensionem exigant, quàm hi Montes pietatis. Resp. differre in eo, quòd hi non solum petant pensionem pro sui indemnitate, titulivè circa Montes concurrentibus, sed etiam excessivum lucrum ultrà sortem, ut ex ipso mutuo ditescerent. Si enim solum ratione lucri cessantis aut damni emergentis, similivè titulo exegissent, quantum præcisè satis (ut Montes) immeritò fuissent habiti, etiam apud Principes, tamquam usurarii. Enimverò ex Edicto Caroli V. anno 1545. (ut refertur in Codice Belgico V. Woetker §. 8.) servantes hujusmodi apertas meas mutui, & participantes, arcebantur ab Ecclesia tempore divini Officii, sub pœna amissionis privilegiorum. Nolim tamen damnare eos, qui lucro, quod ex negotiatione ipsis proveniret, relicto, in commodum indigentium auctoritate Principis (quæ his in locis requiritur) mensam mutui erigunt, collectis undique & in commodum indigentium servatis pecuniis, & se suosque ad id muneris impendunt, si moderatam pensionem exigant pro rata titulorum illam permittentium. Quod an hodie fiat, est facti, pensatis per Peritos circumstantiis judicandum.

Q U Æ S T I O. V.

De Pœnis Usurariorum & Coöperatoribus eorum.

53.
Quanam
Usurarii
manifesti.

USURARII manifesti variis subjiciuntur pœnis. Manifesti autem censentur juxta *Lesium, Wiggers, Bonacina* & alios, qui sunt tales vel evidentiâ facti, ut nullâ possit tergiversatione celari, vel judiciali confessione, vel legitimâ probatione, vel denique sententiâ judicis. Aliqui verò requirunt simpliciter declarationem judicis, quâ saltem (si crimen adeò notorium sit, ut nullo colore tegi queat) pronuntietur super notorio, esto non servato tunc ordine judiciario: ut censet *Castro Palao d. 4. p. 29.*

54.
Invalida
eorum te-
stamenta.
An & codi-

Inter pœnas temporales prima est intestabilitas activa, nisi pœnitens restitutionem aut de ea idoneam cautionem ante mortem præstet c. *Quamquam, de Usuris in 6.* Sub testa-

mentis autem (quorum confectio nē quis interfit etiam interdicatur) comprehendi quodque codicillos, & generatim quàmlibet ultimæ voluntatis dispositionem (quæ generatim venit sub nomine testamenti) habet *Glossa* communiter recepta, nē alioquin constitutio ista facilè queat eludi: præsertim cum hodie testamenta vix differant à codicillis. Testamentum quoque ante usuras publicè acceptas factum per easdem irritatur, nisi per pœnitentiam finalem convalescat. Quòd si delictum post mortem demum fiat manifestum, testamentum in mortuis confirmatum manet ratum. Vide *Molina d. 334. post med.*

cilli aliq;
dispositio-
nes ultima
voluntatis.

Secunda est infamia juris (cujus effectus alibi ostenduntur) L. 20. C. *Ex quibus causis infamia irrogatur*, & c. *Infames* 3. q. 7. Per pœnitentiam tamen recuperari famam ex æquitate canonica, plures tradunt cum *Baldo, Felino* & aliis apud *Castro Palao d. 4. p. 30. n. 3.*

Sunt jura
infames.

Tertia, quòd alienigenis permitti nequeat habitatio, sive gratis, sive locatâ à quopiam domo c. 1. *de Usuris in 6.* ubi & censuræ infliguntur Ecclesiasticis, & infligendæ præscribuntur personis laicis.

Eis, si alie-
nigena sint,
concedi ne-
quit habi-
tatio.

Inter pœnas spirituales prima est, quòd non possint admitti ad confessionem, nisi prius pro posse satisfaciant, vel cautionem idoneam (quæ est pignoratitia, vel fidejussoria, vel quando aliam præstare non possunt, juratoria) præstent modo præscripto c. *Quamquam* cit. aut saltem æquivalenti. Si autem periculum sit in mora, possunt verè pœnitentes absolvi, obtentâ facultate admonendi Episcopum de promissa restitutione, ut si convalescant ad illam compellantur, vel ipsis mortuis eorum hæredes, c. *Tua, de Usuris*, & c. *fin. de sepult.* ut advertit *Navarrus c. 17. n. 279.*

55.
Qui ar-
ceantur à
Sacramento
pœnitentiæ.

Secunda est, quòd arceantur à Sacramento altaris, c. 3. *de Usuris*. Ex quo tamen non rectè quidam inferunt eos arceri universim à communione fidelium, etiam in divinis officiis. Quàmvis jure divino naturali tamquam publicè indigni repellendi sint etiam ab aliis Sacramentis.

Ac Euchari-
stia.

An etiam à
communio-
ne fidelium.

Tertia, quòd arceantur ab oblationibus (intellige cum *Suarez d. 31. de censur. s. 2. n. 7.* & 9. quæ sunt sub offertorio, seu inter Missarum solemnias (ut excludantur eæ, quæ ab ipsis dantur clericis tamquam pauperibus, vel tamquam Missæ aut laboris stipendium, aut ratione primitiarum, vel decimarum) sub pœna suspensionis ab officio, à clerico eas acceptante ipso facto incurrendæ, donec ad arbitrium Episcopi satisfecerit, addito (quod tamen est ferendæ sententiæ, nec eò usque impedit licitam retentionem, si res oblata sit talis, quæ licitè aliàs poterat ab usurario donari) ut etiam reddere compellatur acceptas. Pœnam tamen hanc post *Extrav. Ad Evitanda* solum concernere usurarios specialiter damnatos per sententiam notat *Suarez sup. n. 10.*

56.
Qualiter
arceantur
ab oblatio-
nibus.

Quarta pœna est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ (quæ scilicet fit in loco ad id specia-

57.
Quomoda-

Priventur liter ab Ecclesia deputato) c. 3. cit. (ubi cler-
Ecclesiasti- ricus sepulturæ tradens suspenditur ab officio)
ca sepultu- & c. *Quamquam*, de *Usuris* in 6. & *Clem. 1.*
ra. de *sepult.* nisi præcesserit realis restitutio, vel

sufficiens de ea cautio c. *Quamquam*. Con-
cernit tamen hæc pœna juxta *Lessium* c. 20.
dub. 22. solos usurarios specialiter denunciatos
post *Extra. ad Evitanda*. Profanatio autem
loci, & exhumatio jam sepulti, non habet hic
locum, uti in excommunicato; utpote nullo
jure statuta. Excommunicantur verò, & do-
nec Episcopo satisfecerint absolvi prohiben-
tur *Clem. cit.* præsumentes sepelire. Quo ver-
bo comprehenduntur Sacerdos officiator, man-
dans sepeliri; vespillo; non autem qui sepul-
chrum effossâ humo facit, funus comitatur,
hymnos ad sepulchrum decantat, juxta *Sua-*
rez disp. 12. de Censur. sect. 4. n. 10. & seqq.

38. De pœnis clerici manifesti usurarii vide
Molina sup. De iudice, ad quem spectet cog-
noscere de delicto, vide eundem *disp. 333.*

Quæ obli- Circa obligationes coöperantium usurariis
gationes co- non est difficultas quoad eos, qui partes mu-
operantium tuatarii gerunt, cui potius favorem præstant.
usurariis, Quales sunt, qui domum fœneratoris vel oc-
ex horum casionem talis mutui inquirentibus ostendunt,
aut mutua- pignora deferunt; pecuniam ejus nomine ac-
tariorum cipiunt & cum usuris reddunt. Qui verò par-
parte se te- tes mutantis gerunt, eum inducendo ad usu-
nentium. ras, tenentur in defectum illius ad restitutio-
nem tamquam efficax causa damni, instar il-
lorum, qui suadent alteri furtum, juxta com-
munem Doctorum sententiam contra Non-
nullos; nisi fortè gratiam se mutuuario præ-
stare confidant, ex cujus consequenter parte
tunc se tenent.

59. Principes & Magistratus, eisque subser-
vientes graviter peccant, & ad restitutionem
Principum tenentur, urgentes mutuuarios ad solvendas
& Magi- usuras promissas. Possunt tamen ob majus bo-
stratum. num reipublicæ, si sint Principes supremi, a-
lioquin de horum consensu, usuras permitte-
re, personas usurariorum contra infestationes
tueri & si ita necesse sit, assistentiam repe-
tentibus usuras solutas negare ex natura rei lo-
quendo: prout in variis aliis rebus non da-
tur actio in foro externo.

Immo tanta posset esse boni publici neces-
sitas juxta *Malderum Tr. 5. c. 3. dub. 24.* ut ex
natura rei possent mutuuarios in foro exte-
riori compellere ad solvendas usuras, esto in-
debitas, ad quas se compulsos ex justa cau-
sa promiserunt publico fœneratori, bono com-
muni prævalente bonis privatorum. Ad quod
allegatur praxis vicens in statu Ecclesiastico
seu Papali apud *Navarrum Consil. 33. de Usu-*
ris. Ob prohibitionem tamen juris Canonici
(quod equidem cessat obligare in gravi ne-
cessitate) dispensationem Pontificum requi-
rit *Malderus* sup. & alii. Nam c. *Post misera-*
bilem, de *Usuris* præcipit Innocentius III. ut
per Principes compellantur Judæi remittere
usuras; & *Clem. Vnic.* eod. tit. sub pœna excom-
municationis incurrenda à præsumendis,

prohibet (loquens tamen de Magistratibus in-
ferioribus) nè quod solvantur usuræ, aut so-
lutæ, cum repetuntur, non restituantur, ju-
dicare præsumant.

Famuli subeuntes ministeria indifferentia
in commodum æquè mutuatariorum, atque
ipsius usurarii vergentia (qualia sunt nume-
rare sortem, registrum facere, pignora custo-
dire &c.) ad nil tenentur, nèque invitis, sed
plenè consentientibus mutuatoriis faciunt. Se-
cùs est de iis, qui usuras nomine domini sti-
pulantur, exigunt &c. (Idemque est de pro-
curatoribus, negotiorum gestoribus, nomine
alterius usuram exercentibus) adeoque in ip-
sas actiones injustas propinquè influunt. Mu-
tuatarii tamen non ita æstimant, nèque cen-
sent se ab his lædi, uti à domino, sic ut vel-
lent ab iis restitutionem, aut saltem non ita,
quin rogati libenter remitterent. Si etiam
simpliciter eis significant voluntatem domi-
ni, non inflectendo eorum animos, aut ur-
gendo, apparet eos excusari posse. Prout etiam
juxta *Lessium* c. 20. *dub. 21.* in fine (qui refert
Silvestrum) Proxenetæ, etsi peccent, saltem à
restitutione excusantur (tametsi *Castro palao*
sup. eos faciat restitutioni obnoxios) qui pe-
cuniâ indigentes quærunt, & ad usurarium
ducunt absque dolo vel fraude, eò quod non
faciant eis injuriam.

Tabelliones præterea seu Notarii confi-
cientes instrumentum contractus usurarii, ex
quo mutuatarii cogantur solvere usuras, v.g.
prætexendo pallium honesti tituli seu con-
tractus, recensentur inter coöperatores ob-
noxios restitutioni. Ordinariè tamen excu-
santur, eò quod hujusmodi instrumenta fiant
sciente & consentiente ipso mutuuario: etsi
peccent contra suum juramentum susceptione
officii emissum, ut notat *Lessius* sup. n. 180.
Si quoque qualitas contractus exprimatur, vi
instrumenti non poterunt usuræ exigi: nisi for-
tè alicubi vigeret de hoc iniquum statutum.

Denique famuli subservientes in iniquis
contractibus plerumque excusantur ratione
bonæ fidei; eò quod nimirum ignorent ini-
quitatem eorundem, sed potius supponant
æquitatem eorum, dum aliud eis positivè
non constat, qui in consilium secretius domi-
norum non vocantur.

Hæredes usurarii tenentur ad onera de-
functi pro viribus hæreditatis, etsi non sin-
guli in solidum. Si non sint usi beneficio in-
ventarii, tenentur etiam ultra, ex jure com-
muni præsumente plus fuisse in hæreditate.
Quod tamen in conscientia non obligare ante
sententiam, est recepta Doctorum Sententia
contra *Molina* Tr. 2. d. 332. Creditor usurarii
illicite acceptat assignationem solutionis pe-
tendæ à mutuatoriis, qui debent ex usuris;
ut patet. Liberalis inter vivos donatio de re-
bus, sub dominio usurarii, ad solvendum de-
bita potentis, constitutis, rectè acceptatur.
Similiter iniri cum eo possunt contractus
onerosi, & solutio peti aut acceptari. Præ-
ferentia

60.
Famula-
rum.

Proxenetæ
rum.

61.
Notario-
rum.

62.
Bona fides
quæ plerum-
quæ famu-
los excuset

63.
Quid cen-
sendum de
hæredibus
& donata-
riis.

ferentia inter creditores in casu eminentiæ regulanda juxta dicta in præcedenti Tractatu.

Q U Æ S T I O VI.

De Cambiis.

64.
Quid cambium.

LICET cambium ex prima nominis institutione quamcumque permutationem significet, usus tamen paulatim obtinuit, ut solum significet negotiatoriam seu lucrativam permutationem pecuniæ pro pecunia. In eoque subtilissima hodie mercatorum praxis, legum veterum simplicitatem superans, jure tamen & praxi permixta versatur. Is verò à quo petitur, ut fiat permutatio dicitur Campsor, qui verò petit dicitur Campsarius.

Quis campsor aut campsarius.

Distinctio cambii à mutuo.

Apparet porrò cambium mutuo affine. Ab eo tamen differt, quòd mutuum non sit propriè, uti cambium, commutatio, seu ultro citroque datio rei pro re: quodque præstatio mutui & redditio sortis ex sua ratione simultatem temporis excludat, etsi per accidens ob absentiam pecuniæ commutata in cambio aliqua temporis intercapedo cernatur: quòd insuper cambium sit commutatio consistens inter pecunias quodammodo diversas, sive secundum quantitatem, sive secundum speciem, sive secundum locum: quòd denique contractus mutui sit in sua ratione completus ante redditionem sortis, secus quam contractus cambii, priusquam utrimque pecuniæ sint præstitæ. In cambio locali seu per litteras campsarius quidem est obligatus quam primùm pecuniam recepit; ejus autem respondens, quam primùm litteras cambii acceptavit, qui exinde obligatur satisfacere post lapsum termini, in quocumque statu sit campsarius, satisfactioneque præstita, completum est cambium.

65.
Cambium aliud siccum, aliud reale.

Cambium aliud est siccum, aliud reale. Siccum dicitur, eò quòd careat humore justitiae lucri; ut quando habetur sola ratio temporis, aut quando fingitur alibi solutio facienda, & fit eodem loco cum usura. Reale & legitimum cambium est vera permutatio pecuniæ cum pecunia; ex qua nempe sumi potest lucrum justum alterius partis permutantium, puta campsoris.

Hoc aliud minutum, aliud locale seu per litteras.

Quod rursum est duplex: Minutum scilicet, seu permutatio numismatum diversæ speciei, quæ utrimque præsentem eodem loco habentur, & de manu ad manum (undè & manuale dicitur) redduntur v.g. aureorum cum argenteis, minorum cum majoribus, abraforum cum integris, vetitorum cum legitimis, antiquorum cum novis, patriorum cum exteris aut contra. Et locale (quod & cambium per litteras dicitur) estque permutatio pecuniæ præsentis cum absente; v.g. si campsor det Antverpiæ, ut recipiat Venetiis, vel recipit Antverpiæ, ut det Venetiis: nam aliquando campsor dat prius, aliquando prævenit campsarius.

Item Reale cambium aliud est purum, cui non permiscetur contractus alterius speciei: aliud Mixtum, cui permiscetur: ut si quis Parisios iturus conveniat cum campfore de danda pecunia pro viatico, & simul conducat ab ipso equum soluturus Parisiis totum, quod campfor exigit, tam pro pecunia viatici, quam pro pretio conductionis Parisiis persolvendo ex assignatione campfarii: pro eo enim, quòd pretium tantum ibi persolvatur, plus solet exigi, quam fiat ratione ordinariæ locationis.

66.
Item aliud purum, aliud mixtum.

Denique aliud est simplex, quando scilicet non intervenit aliud pactum, quam hinc dandi pecunias campfori, & alibi recipiendi, vel contra, aut hinc accipiendi pecuniam certæ speciei pro pecunia alterius speciei. Aliud compositum ex recambio seu cambio reciproco, quando nempe pecunia, quam hinc tradit campfor alibi reddendam, recambitur ad locum ubi data est, ut ita tam primi, quam secundi cambii pretium persolvatur primo campfori ex eadem pecunia quasi bis ad cambium data, v.g. Antverpiâ Romam, & vicissim Româ Antverpiam.

67.
Aliud denique simplex, aliud compositum ex recambio.

Ad justitiam cambii minuti requiritur, ut absit deceptio circa valorem aut bonitatem monetæ, justumque sit pretium. Tale autem censetur, quod vel est lege taxatum, vel communi proborum & prudentum æstimatione, aut consuetudine receptum & probatum; uti in operis Medicorum & Jurisconsultorum. Illud specialiter notandum circa adulterinas monetas, quòd campfor, aut quivis alius per illas deceptus, nequeat citra injustitiam eas ulterius distrahere.

68.
Qua requirantur ad justitiam cambii minuti.

Tituli porrò, in quibus ordinarium pretium & justitia lucri fundatur, hi assignantur. In primis locatio operæ & obsequii, quod campfor præstat, quatenus ob utilitatem aliorum omnis generis pecunias congregat, conservat & permutare est paratus juxta eorundem beneplacitum; præsertim si publicâ Magistratûs auctoritate ad hoc est constitutus. Quòd etiam facit juxta *Malderum Tr. 5. c. 4. dub. 2.* (qui refert sic ferè sentire *Antoninum, Molinam*, & alios communiter) contra *Cajetanum* labor (qui non semper idem seu æqualis) numerandi pecuniam, veluti in gratiam campfariorum adhibitus, interveniente tacitâ elocatione operarum. Etsi enim soleat gratis subiri, non vetat illum locari: sicut locari potest usus libri, qui tamen etiam gratis conceditur ad usum.

69.
Titulus ejusdem est locatio operæ & obsequii.

An labor numerandi aut scribendi æstimari possit.

Quod autem Nonnulli officium cambien- di, ad quod quis se reipublicæ obligavit, censent titulum esse ad justitiam cambii necessarium, videtur haud quaquam fundatum: cum, eo secluso, possint alii tituli subesse in privatis campforibus. Immo, si alias cambire iniquum foret, non rectè respublica ad istiusmodi officium aliquem adstringeret. Undè & cuilibet civi Antverpiensi conceditur privilegio Joannis Ducis Brabantiae facultas, non

70.
An officium cambien- di sit præ requisitum.

non imposita obligatione, publicè servandi mensas cambiales; ut refertur in *Cod. Belgico V. Wisselbrieven §. 12.* Hinc etiam si famulus pecunias à domino ad aliquid emendum acceptas, sinè damno domini, per cambium minutum permutet, lucrum inde proveniens, veluti fructum propriæ industriæ, potest sibi reservare.

71. Alius titulus esse potest interesse lucri cessantis vel damni emergentis: si campfor videlicet per pecuniam majorem, pro qua minutam accipit, plus potuisset lucrari; vel accipiat pecunias raras pro integris, vetitas pro legitimis, exteris pro patriis. Quare dum non sunt pecuniæ in loco expendibiles, adeoque non habent ibi valorem tamquam pecuniæ, sed tamquam aurum vel argentum, possunt minoris emi. Idem cum proportionem est, si difficulter seu vix expendi possint, vel si periculum sit, nè reprobentur aut valor legitimus minuatur. Huc etiam facit commoditas conservandi; transferendi; numerandi, & ubique negotiandi; quæ v.g. censetur inesse ducatis aureis præ minuta pecunia: quæ quidem commoditate se privare, censetur aliquo pretio æstimabile.

72. Denique attenditur à Doctoribus passim puritas materiæ, quæ v.g. elucet in veteri moneta, etsi ejusdem legalis valoris cum moderna, excessus ponderis, idoneitas ad medicinas, deaurationem aut vasis confectionem, antiquitas & raritas. Quamvis enim pecunia, quatenus est pretium seu mensura rerum venalium & solutionis debitorum, supponatur esse ejusdem valoris legalis seu extrinseci: si tamen consideretur valor pecuniarum naturalis, quatenus sunt quædam res permutabiles inter se, sive merx quædam habens alias commoditates, potest per se loquendo eatenus una pluris, quam alia æstimari. Tametsi ad excludendas fraudes, quibus mandata Principum de non augendo valore solent elidi, posset aliquando id justè prohiberi. Quando nihilominus transgressores non peccarent contra justitiam, modò non excedatur æstimatione debita.

73. Cambium per litteras seu locale frequentissimum est, sinè quo hodie subsistere non posse videtur mercatura. Estque adeò valde utile reipublicæ, dum tamen in æquitate celebretur. Eo siquidem mediante, pecunia de uno regno in aliud trajicitur sinè reali translatione speciei, quæ solet plerumque strictè inhiberi. Præterea vitantur pericula & graves expensæ seu incommoda trajectionis realis. Suntque semper in promptu pecuniæ, ubivis eas negotiator requirat pro emptione mercium, quas alioquin suo tempore istic rationabili pretio comparare foret impossibile. Accedit valor monetæ in uno loco, quæ alibi non valet, nisi quatenus massa quædam argenti vel auri.

74. Pretium hujus cambii frequenter etiam subitò variatur juxta diversitatem locorum & temporum, quibus copia & raritas, item va-

lor pecuniæ, copia vel raritas cambiorum & recambiorum admodum variatur. Soletque schedula (quam vocant *Cambiato*) hebdomadatim distribui, & ad diversa emporia mitti, ut sciatur pretium cambiorum ad singula loca. Quod tamen non ita ad amussim servatur, sed ex bono & æquo aliquantulum sæpè à singulis mercatoribus augetur, attentâ qualitate & credito personarum. Quamvis potissima difficultas conscientiæ seu injustitiæ æstimetur ab iis consistere in inordinato excessu lucri, non satis correspondentis periculis aliisque titulis prætextis.

75. Porro pretium communi intelligentium æstimatione statutum reprobare difficile foret. Et quamvis in eo constituendo mercatores (qui putant se melius intelligere, quam Theologos) non omnes titulos, quos possent, congerant, ut censet *Lessius c. 23. dub. 3.* in fine in hoc ipso tamen, ut addit, sinceritatem suam ostendunt, nèque facillè eorum contractus tamquam usurarii condemnandi, quando pretia communi (ut passim fit) judicio sunt constituta. In quibus non potest intervenire aut prævalere inordinata privati alicujuscupiditas.

76. Attendunt autem potissimum lucrum cessans tempore cambii & recambii; incertitudinem lucri ob frequentem & inopinatam pretiorum variationem, & periculum deficientis lucrosi, seu imminentis damnosi recambii. In quo tamen potissima debet esse spes lucri, ut nempe ex industria mercatoris pecunia cambita, si alibi non sit impendenda mercibus emendis, redeat ad campforem cum novo cambio seu recambio. Accedit periculum damni fundatum in credendo pecuniam, tum datam, tum alibi reddendam ac remittendam diversis personis. Undè & frequentissimè damna gravia oboriuntur. Quod periculum cum expensis seu provisionibus impendendis factoribus crescit, dum per variorum locorum ambages in commodum campfarii pecunia remittitur seu trajicitur, v.g. Antverpiâ Amsteladamum, inde Francofurtum, inde Venetias. Attenditur etiam diversus in locis diversis valor pecuniarum, sive legitimus, sive fundatus in restricta libertate eas expendendi; qualis locum habet in pecuniis (ut vocant) bancariis.

77. Et hi quidem tituli spectantur maximè in ordinario cambio, in quo nimirum campfor prior dat, ut alibi recipiat termino elapso, qui proinde donans dicitur, uti campfarius recipiens, & loco pecuniarum litteras dat campfori, qui harum virtute solutionem alibi petit à respondente campfarii, eamque vel mox ad visum illarum præstandam, vel (quod ordinarium) datâ certâ temporis morâ, adeoque ad usum (ut vocant) certi temporis. Quod quidem, consideratis locorum distantis & correspondentis, varium est: alicubi quindena post visas, aut datas litteras; alibi mensis post datas litteras, uti in cambio Antverpiâ Insulas, Amsteladamum, Middelburgum, Parisios &c.

Qui com-
statuatur.

Communi
æstimatione
statutam
non facile
improban-
dum.

Tituli, qui
potissimum
à mercato-
ribus æsti-
mantur.

Quorum
stylus am-
plius decla-
ratur.

&c: alibi bimestre, uti Antverpiâ Hispalim, Madritum, Venetias; alibi trimestre, uti Londino Venetias. Et quidem juxta diuturnitatem temporis, quo campfor caret pecuniâ differens est lucrum. Ideoque, si duplicetur aut triplicetur tempus usus, conformiter solet diversificari lucrum. In cambio

De Cambio miter solet diversificari lucrum. In cambio autem Francofurtensi inspicitur distantia temporis nundinarum (quæ ibi binæ, circa Pascha scilicet & Septembrem) junctâ consideratione copiae vel raritatis petentium cambium. Et hæc quidem praxis ordinaria mercatorum, etiam usuras alioquin abhorrentium.

78.
Praxis mercatoria objectionis discussionis elucidatur.

Contra quam praxim objici posset, quod in æstimatione temporis latere videatur implicitum & usurarium mutuum. Cum enim Cambium per se non requirat aliud temporis intervallum, quàm quod sufficiat ad translationem litterarum, id quod ultra creditur, non ex vi & natura cambii, sed taciti cujusdam mutui proficiscitur; in quo utique ratione longioris præcisè temporis nil potest exigi citra usuram. Estque hoc per se & speculative loquendo valde fundatum. Nihilominus responderi posset, titulos alios regulariter in mercatoribus adesse, ob quos etiam ex mutuo possint petere interesse. Et planè tituli, quos ipsi æstimant in ipsa cambii concessione, omnino etiam manent in prorogatione. Ut proinde cambia Francofurtensia ex hac parte videantur regulariter non improbanda, si absit ratio sicci cambii, neque excedatur in æstimatione interesse; prout frequenter exceditur à quibusdam Indolis Judaicæ, cambiique usurarii amatoribus. Immo videtur nonnullis ibi ob titulos & circumstantias ordinariè occurrentes pretium justè, uti communi judicio (undè pretia pendunt) variari, prout in ordinariis cambiis; accedente eo, quod censeantur ibi virtute plura cambia in commodum Campsariorum, qui multò amplius gravarentur, si diutius pecuniâ egentes deberent iterata cambia expressius, adeoque cum novis expensis inire; uti tradit *Lessius* sup. dub. 6. Pro quo.

79.
Quorumdam doctrina. Notant Nonnulli, & consonat *Lessius* dub. 1. n. 4. & dub. 4. nu. 38. absentem pecuniam (quæ alioquin habet rationem pretii, & certum valorem, qui, & non major debet à creditoribus acceptari) in materia cambii habere rationem mercis cujusdam, cui, uti aliis mercibus, imponatur certum pretium, attentis circumstantiis ordinariis. Quod proinde quibusdam videtur etiam exigì posse ab illis, in quibus fortasse aliquis ex titulis ordinariis non subesset. Quemadmodum mercatores, qui non subiverunt labores, expensas & molestias ordinariè annexas, possunt ordinarium mercium pretium exigere. Et planè potissimum inspicunt mercatores carentiam pecuniæ cum incommodis respectu ipsorum annexi solitis, unà cum copia & inopia pecuniæ, & similibus, quibus attentis certum pretium præfigunt.

Verumtamen *Lessius* sup. dub. 3. & 4. & alii Theologi conantur adhuc alios titulos (quos mercatores minùs æstimant) cambii assignare, nempe virtuales translationem pecuniæ, æquè commodam, ac si realis foret. Quàmvis non sit par utriusque pretium, sed quantum inter campsores & campsarios bonâ fide pro tali obsequio est constitutum; quod ordinariè & communi judicio est multò minus ob facilitatem & commoditatem. Qui titulus præsertim attenditur in cambio, ubi campfor prior accipit, nec adsunt pericula, quæ in ordinario.

Secundò assignatur affecuratio pecuniæ, in virtuali traiectione contenta, dum campfor accipit pecunias cum onere illas alibi dandi, sic ut campfori pereant, si perirent. Et quàmvis videatur periculum abesse, eò quod campfor alibi pecuniam habeat; id tamen ejus industriæ & fortunæ est adscribendum, uti in casu simili, quo nuntius alibi pecunias habens onus simile suscipit.

Præterea dum campfor dat prior, ut alibi recipiat (prout plerumque fit) adhuc adfert *Lessius* sup. dub. 4. dicens esse communem sententiam contra nonnullos, titulum virtualis translationis, vel (quod in idem redit) majoris æstimationis pecuniæ præsentis, quàm absentis: eò quod campfor virtualiter censeatur transferre pecuniam absentem campsarii in ejusdem commodum ad hunc locum, sicque ipsum levet ab onere eam hinc transferendi, omni que alio periculo aut expensis. Commoditas autem, quam interdum habet campfor ex hoc, quod habeat pecuniam absentem provenit ex industria ejusdem, qui proinde non tenetur eam pluris æstimare. Ut elocans operam reducendi equum non tenetur æstimare, quod hoc ipsum sit reducenti hic & nunc commodum. De quibus & aliis titulis vide plura apud *Lessium* sup. dub. 3. & 4.

Cambium mixtum tunc licitum est, quando contractus cambio junctus est licitus, & id, quod campfor exigit ratione utriusque contractus, proportionatur titulis sive servitio exhibito: quæ enim seorsim licent, etiam per se loquendo sunt licita conjunctim.

Quantum ad recambia, quadruplex potest assignari modus. Primus, isque legitimus, ac proborum omnium mercatorum stylo probatus est, ut respondens campsarii solvat pecuniam respondententi campforis, & hic pro re nata eandem rursum det alteri ad cambium, acceptis litteris seu obligatione à secundo campfario, quas mittit respondens ad suum dominum seu primum campforem, qui loco priori accedit respondentem secundi campsarii, à quo recipit pecuniam primo campfario datam cum lucro cambii & recambii.

Secundus est, si campsarius ejusvè respondens in loco præfixo non restituat sortem respondententi campforis, sed tradat ei obligationem tamquam ab eo accepisset eandem ad recambium, quam obligationem mittat respondens

80.
Alii tituli à Theologis assignantur.

81.
Cambium mixtum quando licet.

82.
Quadruplicia Recambia, Primum est licitum.

83.
Quid de Secundo censendum.

spondens campforis ad campforem, ut in priori loco recipiat sortem cum duplici lucro cambii & recambii. In quo modo solet delitescere cambium siccum seu usura palliata: cum non agatur, ut pecunia alibi solvatur, ubi nulla est, in quam permutatio cadat, sed ut reddatur in loco, in quo accepta est cum lucro iniquo, perinde quasi ex mutuo. Et si bona fides, & sincera intentio, alique tituli possint interdum excusare campforem.

84.
Quid de
Tertio.

De Cambio
Besuntino
seu Placen-
sino.

Tertius est, si campfarius non habeat in loco assignato respondentem, ideoque campfor assignet ei suum proprium respondentem, qui sit respondens campforis & campfarii, adeoque debitum ibidem acceptet, & sibi solvat, quatenus diversas personas repræsentat, seu diversa officia subit. Qui rursus obligationem scribit, quasi ad cambium acceperit, eamque transmittit ad primum campforem, ut à campfario solutionem accipiat in priori loco cum pretio cambii & recambii. Quod cambium Besuntinum vel Placentinum à Doctoribus vocatur, eò quod feratur solere trajici ad dicta loca. Hoc Varii Doctores existimant esse licitum, pro qua sententia operose disputat *Lesius dub. 7.* existimans esse speculative veriore; etsi omnino dissuadendam, nec facile practicandam merito dicat, ob præsumptionem nempe & periculum cambii sicci & usurarii. Quamvis, si bona fide agatur, & tituli pretio proportionati adsint, videatur posse justificari. Vide etiam *Malderum Tr. 5. cap. 4. dub. 5.*

85.
Quid censendum de
quarto modo
do Recambii.

Quartus modus est, si campfor paciscatur cum campfario, ut teneatur eam summam accipere ad recambium, si tempore præfinito non solvat. Quod indubiè injustum est, nisi certò constet campforem ex illa mora tantum lucri amissurum, quantum ex recambio perciperet: aliàs enim plus exigeret, quam æstimationem lucri cessantis & periculi sortis.

Estque etiam suspectum de usura: quasi ex mente contrahentium non tam agatur, ut pecunia alio loco & termino præfixo solvatur, sed potius eodem loco cum lucro usurario ex mutuo palliato per Cambium & Recambium.

Pro fine notanda est Decretalis Pii V. de cambiis, quam refert *Navarrus c. 17. n. 300.* Estque inter *Pianas 118.* in Bullario. Ea, etsi saluberrima, non est juxta *Malderum sup. dub. 11.* in fine in his partibus recepta, adeoque non obligat, in quantum ordinat aliquid ultra terminos juris naturæ. Similiter *Lesius dub. 11.* in fine putat paucis locis, & fortè nusquam (saltem quoad omnes ejus condiciones) esse receptam. In hac in primis damnantur omnia cambia sicca tamquam usuraria: in quibus nimirum ex intentione contrahentium fit solutio in eodem loco, quæ alibi futura fingitur. In realibus autem cambiis quædam condiciones servandæ præscribuntur. Prima est, nè campfor ratione dilationis ultra terminum præstitutum concessæ, paciscatur de aliquo lucro. Secunda, nè ab initio vel postea paciscatur de certo interesse, etiam in eventu, quo non fieret solutio tempore debito. Non prohibet tamen pactum de interesse incerto, quod postea ex mora campfarii deprehensum fuerit, & nè pœna moderata adjiciatur, si ex negligentia tempore convento non fuerit facta solutio. Tertia, nè ultra primas nundinas, aut consuetos terminos, ubi nundinæ non expectantur, realia cambia exerceantur, juxta receptum locorum usum, videlicet cum extensione proportionali lucri. Quarta, ut in terminis solutionum constituendis, habeatur ratio longinquitatis & vicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur; nè dum longiores præfiguntur, quam loca destinata solutioni desiderant, scenerandi detur occasio. De his vide Auctores citatos.

86.
Constitutio
Pii V. de
Cambiis,
an usuraria
cepta.

In ea dam-
nantur câ-
bia sicca
tamquam
usuraria.

Quæ con-
ditiones in
eadem præ-
figantur
cambiis
realibus.

DISPUTATIO QUARTA.

De Emptione-venditione, Censibus & Societate.

QUÆSTIO. I.

Quid Emptio-venditio, & quibus modis ineatur.

1.
Quid Em-
ptio-vendi-
tio.

EMPTIO-VENDITIO est contractus, quo merx per mutuum consensum pro pretio commutatur. Involvit tamquam partes emptionem, quæ tenet se ex parte offerentis pretium, & venditionem, quæ tenet se ex parte offerentis mercem. Porro mercis nomine intelligitur quævis res pecuniâ æstimabilis. Pretium autem idem est quod moneta, sive pecunia propriè dicta, quam numeratam vocant (non autem res alia,

Quid merx,
quid præ-
tium.

quæ loco pretii daretur, & nomine pecuniæ generatim venit *L. 178. ff. de verb. signif.*) quæ numerata est mensura cæterarum rerum, quæ in contractus humanos veniunt; cum cæterarum incerta esse soleat æstimatio. In principio quidem homines permutatione (quæ genus est hujus contractus, eidemque originem dedit, juxta *L. 1. ff. de contrah. Empt.*) utebantur, quâ vinum tritico, oleum melle, bos equo &c. prout quisque hâc vel illâ re indigebat, commutabatur. Sed propter rerum inæqualitatem, & quia frequenter unus non indigebat re alteri superfluâ, inventa seu inducta est, ad maximum commodum societatis humanæ, materia, quæ formâ publicâ insignita haberet determinatum valorem, essetque pretium cæterarum rerum: quam

In principio
sola permu-
tatio con-
sue-
ta.

Cur &
quomodo
introduc-
ta
Emptio-
venditio.

quam pecuniam vocarunt, sive quod Veterum substantia in pecudibus ferè poneretur, sive quod propterea pecudis formâ primò signata fuerit. Et quidem Veteres rude & signatum æs appendere, eoquæ appenso res cæteras æstimare solebant. Deinceps autem cœpit numerari, ut idcirco dicatur, pretium consistere in pecunia numerata. Indeque orta præsens permutationis species, nomen quoque speciale atque adeò rationem contractûs nominati sortita. Vide *Calepinum V. Nummus & V. Pecunia.*

Pecunia
veterum
qua.
Hodie uti-
mur nume-
rata.

2.
Contractus
hic perfici-
tur consen-
su.
Traditio
vel adhare-
datio qui
requisita.

Perficitur consensu *Instit. de oblig. ex consensu*, seu simul atque de pretio conveniunt quamvis nondum pretium numeratum sit, ac ne arrha quidem data fuerit, ut habetur. *Instit. de Emptione & Vendit. in princip.* Ut proinde non detur locus poenitentiae. Etsi domini translatio prærequirat traditionem ex jure civili, quæ est finale complementum ejusdem contractûs, *L. Traditionibus & usu-capionib. C. de pactis.* Et quidem in re immobili moribus nostris ad hoc requiritur adhæredatio coram magistratu, uti aliàs dictum.

3.
Quid agē-
dum, si res
eadem duo-
bus in soli-
dum ven-
dita sit.

Hinc colligi potest, quid agendum, si eadem res duobus successivè sit vendita. Nam si neutri sit tradita, est priori emptori tradenda, cum posteriori uti sinè injuria vendi, sic nec tradi possit. Idem est, si dubium sit, utri prius sit tradita: cum in dubio jus prioris præsumatur melius. Nisi tamen posterior numerasset pretium: tunc enim præsumeretur prius huic fuisse tradita. Si denique posteriori & bonæ fidei emptori sit tradita, hujus jus est potius, veluti in re, cum prioris sit tantum ad rem; juxta dicta *Tract. præd. 4. q. 2. in fine.* Nisi fortasse sit casus, quo traditio non requirebatur in priori contractu ad translationem domini, vel quo res foret priori hypothecata, vel quo contractus posterior fuisset ratione doli seu malæ fidei in emptore irritus aut rescindendus. Præmissa cum proportionem locum habent & servanda sunt in donatione & aliis contractibus. Vide *Lessium, Molina, Castro Palao disp. 5. p. 27. & alios.*

4.
Consensus
contractum
perficiens
qualis sit.

Consensus porro, quo perficitur hic contractus, intelligitur purus & absolutus, circa obligationem scilicet de præsentis. Cujus defectu, si ex placito partium fuerit adhibenda scriptura, contractus non est perfectus antequam in scripturam seu instrumentum sit redactus; sic ut ante liceat impune poenitere, nisi quid arrhæ nomine datum sit: quod amittitur, aut duplum restituitur.

Quid ope-
retur appo-
sita condi-
tio.
Hæc alia
casualis,
alia pote-
stativa.

Interdum etiam apponitur conditio futura, quâ pendente, est obligatio expectandi conditionis eventum, eâ autem eveniente, perficitur contractus citra novum consensum. Distingunt autem Doctores passim duplicem conditionem, unam casualem, quæ non subditur potestati contrahentis, v.g. si merces ex India venerint, si certa puella nupserit &c. alteram potestativam, quæ subjacet contrahentis, cui injungitur, potestati, v.g. si officium mihi re-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

signaverit. Inter quas eam statuunt differentiam, quod prior sic suspendat perfectionem contractûs, ut tamen eâ impletâ contractus retrahatur ad diem celebrati contractûs: secus sit de altera; quasi nempe ea sit aut præsumatur mens contrahentium: tametsi quoque possint aliud velle & exprimere. De quo post alios *Castro Palao d. 1. p. 7.*

Consensus contrahentium liber esse debet: sic ut nemo compelli possit talem contractum inire per se loquendo. Potestas tamen publica potest interdum ad eum compellere ob bonum commune, non solum in poenam delicti, sed etiam citra culpam. Sic in annonæ caritate coguntur mercatores vendere frumenta eo saltem pretio, quod, seclusâ suppressione seu detentione, esset justum. Et ob periculum obsidionis coguntur cives emere victualia necessaria. Item quæ ob periculum necessitatis Respublica cœmit, eâ cessante aut non eveniente, potest in subditos dividere ab iisdem justo pretio emenda. Denique cogi quis potest saltem à supremo Principe (de inferioribus, in casu solius utilitatis & non meræ necessitatis, negat *Covarruvias L. 3. var. res. c. 14. in fine* videntur: etsi alii potius indistinctè asserant, seclusâ nimirum restrictione seu limitatione per Principem factâ) ad vendendam domum necessariam construendo templo, hospitali &c. vel viæ publicæ.

5.
Ad contra-
ctum hunc
quando quis
compelli
queat.

Præterea debet consensus, nè sit nullus, ferri in determinatum pretium *Instit. de Empt. & Vendit. §. 1.* idque quantitate vel ab initio expressâ, vel aliter satis designatâ, v.g. si dicatur, dabo quantum emisti, vel quantum in marsupio habeo; vel si in arbitrium tertii nominati v.g. Pauli sit relicta determinatio pretii, *Instit. sup.* Secus est, si relinquatur arbitrio alterius contrahentium, nè sit in ejus arbitrio, an sit obligatus *L. In vendentis 13. C. de contrah. empt.* Quod si nominatus nolit aut non valeat æstimare, concidit contractus *Instit. sup. & L. fin. C. de contrah. empt.* Si malè arbitretur, per judicem reducetur ad arbitrium boni viri. Si nulla persona sit expressa, nulla est emptio ob incertitudinem. Quæ tamen cessat juxta communem sententiam (quæ & in foro obtinet, ac præsertim inter mercatores vigere dicitur) casu quo determinatio pretii committatur duobus peritis æstimatores utrimque eligendis: etsi nonnulli secus sentiant.

6.
Qualiter
requiratur
determina-
tio pretii,
ut venditio
subsistat.

Materia hujus contractûs (sinè qua ipse utique non subsistit) est quælibet res, quæ humano subjacet commercio, sitque pretio æstimabilis, nec specialiter prohibita est vendi; uti sunt bona tam mobilia, quàm immobilia, actiones. Immo & res futura, si postea extiterit: quæ conditio inest, sic ut aliàs venditio corruat tamquam ab initio nulla, si spes concepta sit ex causa merè naturali, uti contingit circa fructus agri vel foetus armentorum. Si autem pendeat à causa fortuita, spes præsens vendi censetur, etsi nil subsequatur, v.g. si vendatur jactus retis, captus avium &c: etsi enim nil

7.
Quenam
vendi pos-
sint.

An etiam
res futura.

captum fuerit, pretium tamen solvendum est, nisi tamen per venditorem steterit *L. 8. ff. de contrah. Empt.* Verum si emptor satis indicet, potest etiam loco mercis statuere non tam spem fortunæ quàm res ipsas, v.g. emendo pisces, qui capientur: è contra emere solam præsentem spem casus seu fructuum naturalium, sive hi sequantur, sive non.

8. *Quæ vendi nequeant.* Vendi autem non possunt ea, quæ sunt extra humanum commercium, uti sunt beneficia, resque aliæ spirituales; homo item liber, exceptis certis casibus. Ex constitutione quoque Juris Cæsarei vendi nequeunt officia civilia. De quo postea. Possunt præterea per statuta regionum quædam esse ordinationes circa venditionem mercium certis personis, aut in certis locis non faciendam. Rei alienæ emptio-venditio non generat obligationem, si uterque sciat esse alienam, aut etiam si emptor: secus si uterque vel emptor ignoret *L. 34. §. 3. vide etiam §. 1. & 2. ff. de contrah. empt.* Nisi emptor gerat negotium domini, intendens ei restituere, mediante transactione super negotio gesto.

9. *Qui emere vendere possint.* Contractum hunc inire possunt, qui dominium & administrationem rerum suarum habent, seclusâ speciali inhibitione, quæ nonnullis in jure facta est. Sic tutor rem pupilli emere non potest, idemquæ porrigendum est ad similia, id est ad curatores, procuratores, & qui negotia aliena gerunt, res quas administrant, *L. 34. §. 7. ff. de contrah. Empt.* nisi tutor palam & bonâ fide emat *L. 5. C. de contrah. Empt.* Et quàmvis Papon apud Christinaum in consuet. Mechl. Tit. 7. art. 2. n. 5. dicat semper præsumi fraudem, etiam si cum decreto actum sit; ipse tamen Christinaus addit, scire & vidisse se contrariam sententiam in hisce regionibus passim, ut magis communem, in dubio servari, & quàm plurimis sententiis in judicio contradictorio confirmatam esse.

De alienatione Provinciae vel dominiorum per Principes, remissivè. An autem & quando sinè consensu populi seu procerum possint Reges alienare bona & res regie dignitatis, vide apud Covarruvias in C. Quàmvis pactum. parte 2. §. 2. Et novissimè hanc materiam elucidat Anselmo in Triboniano Belgico c. 23. §. 8. & seqq.

10. *Qui differat hic contractus à reliquis.* A reliquis contractibus, etiam onerosis, facile est distinguere Emptionem-venditionem, qui vel non perficiuntur consensu, vel saltem non consistunt in commutatione mercis & pretii. Solum difficultatem habere posset, quod Locatio-conductio censeretur queat vera venditio, non quidem rei; sed usus ejusdem. Sed quàmvis à parte rei usus ibi vendi videatur pro pretio: quia tamen non ita usus, quàm ipsa res utenda est id, quod conceditur & proponitur in contractu, censetur esse ejusdem locatio. Ut taceam non necessariò semper intervenire juxta plures Doctores in locatione pecuniam numeratam. De qua postea.

11. *Quotuplex venditio.* Dividi solet Emptio-venditio in æconomicam, quæ fit ad sublevandum necessitatem privatam: Politicam, quæ ad sublevandam ne-

cessitatem communem populi: & Lucrativam, quâ aliquid emitur, ut in eadem substantia cariùs vendatur; eaque est propriè negotiatio. Quæ tamen generaliter etiam complectitur aliam lucrosam permutationem rerum, eò quod mercatores quoque mediantibus aliis permutationibus, puta cambiis, negotientur & lucrum capient. Estque negotiatio per se licita, immo si lucrum intentum referatur ad honestam vitæ sustentationem, bonum reipublicæ, aliumvè honestum finem, erit bona, suppositâ semper æquitatè ipsius lucri; quæ in variis titulis fundari potest.

Nihilominus monachis & clericis, qui sacris sunt initiati (plerique Doctores cum Lugo d. 26. sect. 3. n. 26. his accensent provisos de sufficienti beneficio, quorum mercatorii conquisitus idcirco post mortem cedunt spolio juxta Bullas Pontificias, secus quàm patrimonialia aut aliàs justè acquisita) interdictum est per se negotiari, in pluribus canonibus, quos renovat Tridentinum sess. 22. c. 1. de reform idque sub excommunicatione (ut patet c. 6. Nè clerici vel monachi) etsi ferendæ sententiæ: ita ut ex gravitate pœnæ, gravitatem culpæ colligant plerique Doctores contra Cajetanum & quosdam alios existimantes prærequiri monitionem, aut aliàs contemptum vel scandalum. Quia tamen canones loquuntur de exercente negotiationem (quod frequentiam denotat) notant Doctores passim, non fore grave, si ex occasione interdum unus vel alter actus negotiationis fiat. Ratio autem præcepti est, quod dare se hujusmodi quæstibus sit indecens tali statui, & avertat à functionibus, subsintque frequenter periculo variorum peccatorum.

13. *Quæ actiones affines sint iisdem permissæ aut interdictæ.* Nihilominus prædictos excusat gravis necessitas; puta si aliter sustentari nequeant. Deinde licitè aliqua sinè intentione quæstum faciendi empti, postmodum incidente occasione vendunt, etsi cum lucro. Præterea licitum est prædictis emere materiam, ex qua conficiant artefactum, postea vendendum: hoc enim non est negotiari, sed exercere opificium, quod & apud veteres Monachos usitatum fuit ac laudatum, ut sibi suisque inde victum compararent. Immo in Paulo apostolo præcessit exemplum Actor. 18. & 20. Insuper eis prohibitum non est proprios agros colere, pecora in suis prædiis alere, & ex eorum fructibus, uti & ex pecorum jam saginatorum venditione quæstum facere. Quàmvis juxta Doctores communiter illicitè ad id prædia aliena conducant: quod etsi non sit propriè negotiari, tamen inhibetur in c. Pervenit ex Concilio Carthaginensi 1. & c. Placuit ex Concilio Carthaginensi III. 21. q. 3. Denique admittunt Doctores licitum esse prædictis negotiari per alias personas; v.g. habendo pecuniam depositam in societate mercatorum; adeoque verba strictè volunt esse intelligenda de negotiantibus per se vel per famulos conductos, sic ut

Quid negotiatio.

An licita.

21. *Qualiter clericis & monachis interdicta.*

Quæ actiones affines sint iisdem permissæ aut interdictæ.

An possint negotiari per alios.

sic ut ipsis clericis pondus sollicitudinis incumbat: accedente eo, quod ratio prohibitionis potissima ibi cesset, sollicitudo videlicet avertens ab officio proprio statui.

Q U Æ S T I O. II.

Quo pretio res vendi possint?

14.

Pretium aliud legitimum, aliud vulgare.

Hoc habet gradus, summum, medium, & infimum.

Qualiter de his iudicandum.

Qui attendendus modus vendendi.

15.

Merces ultroneæ qui vilescant.

16.

In subhastationibus quodnam iudicandum pretium.

SUPPONO Pretium aliud esse legitimum, quod lege seu decreto Principis aut Reipublicæ statuitur: aliud vulgare seu naturale, quod sine huiusmodi decreto communi æstimatione populi seu peritorum, spectatis circumstantiis, constituitur. Inter utrumque hæc est differentia, quod legitimum consistat in indivisibili, vulgare habeat gradus, summum, medium, & infimum; sic ut si medium sit v. g. decem, supremum justum sit undecim cum medio, infimum verò octo cum medio, vel circiter. In quo vix potest aliud quid certi statui, quàm quod spectetur, quid passim fiat, seu quo pretio res aliqua apud partem notabilem emi aut vendi possit: diversi enim diversimodè eandem rem æstimant etiam in iisdem circumstantiis. Soletque in rebus, quæ majoris sunt momenti, rariusque venduntur, esse plerumque non parva inæqualitas pretiorum. Immo etiam ex diverso vendendi modo diversum sæpè oritur pretium: & in quolibet videndum, quo pretio res huiusmodi sine dolo seu fraude apud plures emi aut vendi possint seu soleant, puta sive in auctionibus, sive in officinis, sive in grosso seu magna quantitate, sive minutatim.

Sic enim merces ultroneæ, seu quarum emptor quæritur, censentur vilescere, & quidem juxta vulgatum apud plures Doctores Proverbium ad tertiam partem pretii (quod tamen satis generaliter prolaturum videtur) præiis, quæ sunt in manu periti mercatoris. Quo fit, ut in simili eventu, dum à consueto pretio in tali emendi ac vendendi modo non receditur, esto recedatur à pretio aliàs communi apud mercatores, & in ordinario eorum vendendi modo, pretium non sit censendum injustum, ut cum *Cajetano*, *Joanne Medina*, *Soto*, *Navarro*, *Covarruvias* tradit *Molina Tr. 2. d. 348.* & alii passim. Quàmvis fateatur *Lessius c. 21. dub. 4. n. 25.* *Lugo d. 26. s. 4. n. 44.* & alii, posse ultroneos venditores exigere ordinarium pretium, utpote justum; etsi alioquin non subeant labores & molestias, quas ii, qui sunt ex officio mercatores. Quemadmodum & ii, qui vectigal defraudarunt, adeoque expensas illius non sustinuerunt, pretium ordinarium exigere posse censentur.

Similiter in subhastatione seu auctione publica frequenter pretium est multò vilius infimo, aut carius summo, spectato appetitu & copiâ vel raritate emptorum. Undè in tali vendendi modo, seclusâ utrimque fraude, excedi posse usque ad medietatem iusti alioquin pretii, v. g. ut quod valet centum ematur

quingenta, aut vendatur centum quingenta, censet *Molina*, *Diana* & alii passim. Pretium enim istud est velut extraordinarium, & utrimque fortuitum; tacitèque saltem probatum à Republica, communi usu & pari consensu. Estò Respublica non approbaret læsionem ultra dimidium; quo casu aliàs, & juxta quosdam etiam hinc concedit rescissionem. Tametsi Varii cum *Lessio*, & *Bonacina d. 3. de contract. q. 2. p. 4. n. 21.* putent excessum quemlibet, seclusâ fraude, utrimque condonari. Fraudes porrò hæc vitandæ, occultatio vitii, subornatio fictorum licitatorum, qui augeant ultra pretium naturale, venditio ex industria facta à præcone absentibus emptoribus, ut uni gratificetur, conspiratio opposita emptorum. Vide *Lugo disp. 26. sect. 4. n. 45.*

Insuper modus vendendi merces minutatim generat aliam rationem pretii seu æstimationis; uti generalis usus seu praxis ostendit. Ubi tamen concurrens specialis labor in sic vendendo, periculum partialis saltem interitus vel deteriorationis paulatim per hoc mercibus obrepentis.

Dicendum in primis servari debere pretium legitimum justè taxatum in favorem illius, cui lex favet, quando merces non sunt notabiliter aliis meliores. Ratio est: quia Respublica potest taxatione pretii legitimi præjudicare, & de facto præjudicat libertati privatorum ad petendum alioquin pretium aliquantò majus, præsertim in victualibus, nè monopolis & oppressioni iniquæ porta pateat. Quàmvis Respublica providere debeat, ut non taxetur pretium minus vulgari seu naturali iusto, saltem infimo, si in gratiam emptorum (ut fit regulariter) vel majus summo, si in gratiam venditorum (ut fit in constitutione censuum) aliàs enim fieret injuria sive emptoribus, sive venditoribus respectivè. Undè si fit exorbitans à latitudine totius iusti pretii naturalis, censent plures detrahi posse vel addi, quod excedit vel deficit. Nihilominus (ut notat *Lugo d. 26. sect. 5. num. 59.*) non obstante jacturâ aliquâ privatorum posset Respublica, exigente ita bono communi, in casu extraordinariæ necessitatis, v. g. obsidionis, nè oriatur periculum seditionis, taxare pretium annonæ infra justum infimum, quod aliàs ob parcitatem venditorum tali casu nimis multum excresceret.

Dixi servari debere in favorem illius, cui favet lex. Undè in emptione censuum, cum legitima constitutio non possit esse infra nummum v. g. decimum sextum, idque in gratiam venditorum, nequit creari ad nummum decimum quartum, bene tamen ad decimum octavum vel vigesimum. E contra si pretium legitimum modii frumenti sit vulgare medium, non potest quidem pluris vendi, potest tamen vendi minoris, infimo scilicet pretio vulgari. Estque id ordinarium: cum taxetur ordinariè pretium, nè in illo excedatur, non autem ut non infra descendatur.

Quid de mercibus minutatim venditis.

17. Pretium legitimum quando servandum.

Et in cuius favorem.

Quando
non.

Dixi etiam, quando merces non sunt notabiliter aliis meliores: eas enim vendens potest plus exigere, spectata æquitate. Sicut etiam posset iis de industria miscere viliores, quod usque redigantur ad statum & qualitatem ordinariorum mercium, v. g. temperando vinum generosissimum alio tenui: uti cum *Lesio cap. 21. dub. 11. num. 83. docet Lugo sup. num. 68.*

18.
Vulgare
quando ser-
vandum.

Dicendum II. Quando non est pretium lege taxatum, exigere nequit majus summo, aut dari minus infimo: alias enim deesset æqualitas inter mercem & pretium. Deinde emptor non posset in similibus circumstantiis mercem tanti vendere, neque venditor tam vili pretio similem venalem reperire.

Lesio etiam
modica est
injusta &
restitutioni
obnoxia.

Si sit læsio intra dimidium justii pretii, subest in lædente peccatum, & quidem juxta certam & communem Doctorum sententiam cum obligatione restituendi (et si ad hanc negandam inclinet *Gerson Tr. de Contract. p. 2. prop. 11.*) quæ fundatur in lege justitiæ exigente reparationem inæqualitatis. Et, ut regula Juris habet, nemo cum alterius detrimento est locupletandus. Leges, quæ in oppositum citantur, non concedunt probando, sed permittendo tamquam licitum impune, seu non puniendo in foro externo deceptionem leviolem. Quæ si adeo exigua foret, ut additis conjecturis censeretur possit condonari, jam cessat injuria. Alias locum habet quod dixit Apostolus 1. *Thessal. 4.* Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est dominus de his omnibus.

19.

In foro ex-
terno datur
actio decep-
tis ultra di-
midium.
Quando
censeatur
talis decep-
tio.

In foro tamen externo regulariter non datur actio læsis intra dimidium justii pretii, idque etiam de Jure Canonico, ut constat ex c. *Cum dilecti*, & c. *Cum causa*, de Empt. & Vendit. Læsis autem amplius datur actio ex L. 2. C. de rescind. vendit. ubi etsi sit casus decepti venditoris, idem tamen communi sententiæ est de emptore. Censetur porro talis læsio in venditore quidem juxta omnes, quando res valens 100. venditur infra 50. in emptore verò consequenter cum proportionem, quando illa emitur ultra 150. ut similiter habet communis sententiæ contra Nonnullos existimantes requiri excessum ultra 200. Ratio est: quia inter emptorem & venditorem est servanda æqualitas: quæ alias (ut patet) non servaretur. Deinde emptor sic esset læsus, non solum ultra dimidium, sed in duplo. Itaque etsi centum sint tantum dimidium ducentorum, tamen centum quinquaginta duo sunt justum pretium, & insuper plus quam dimidium ejusdem. Debet tamen respectu venditoris computari læsio infra dimidium justii pretii infimi, & respectu emptoris ultra dimidium justii pretii summi (si de vulgari sermo sit) quod enim intra latitudinem totam justii pretii est, non censetur læsio.

Quamdiu
duret hæc

Duratque hæc actio personalis ex parte læsi, inspecto jure communi, tringinta annis L.

Sicut in rem C. de prescript. 30. vel 40. annorum. Etsi in variis regnis sit tempus restrictum: in Lusitania quidem ad quindecim, in Castella ad quatuor, in Gallia ad decem, ut refert *Castro Palao* infra §. 15. Similiter restrictio ad decennium facta est pro Belgio per Edictum Principum anno 1611. Plura de hac materia vide apud *Castro Palao* p. 17. per 15. Paragraphos.

Ex præmissa assertione sequitur non excusari in stipulatione excessivi pretii ab injustitia venditorem ratione damni, quod in anteriori mercium emptione aut vectura est passus v. g. ab hostibus, latronibus, periculis maris &c. quod utique communicari non debet emptoribus cum eorum gravamine. Quamvis fieri posset, ut generalius aliquod onus vel damnum, quatenus causaret mercium raritatem aut eas communiter afficeret, augeret similiter earundem pretium. Similiter non excusat peculiaris propensio, utilitas aut necessitas emptoris: quæ, dum non est communis, non auget utique communem rei æstimationem seu pretium: estque etiam utilitas propria ipsi emptori: nullus autem vendere potest quod suum non est. Qua in re frequenter peccatur. Etsi communis utilitas rei, v. g. idoneitas loci ad quæstum seu mercaturam, reddat illam communi æstimatione cariorem.

Quod si tamen emptor sciens excessum injustum pretii, mercem nihilominus habere velit, nullo metu aut necessitate adactus, censet *Navarrus*, *Saa*, *Molina*, & alii apud *Diana* p. 5. Tr. 14. Resol. 39. præsumi posse, quod velit donare excessum pretii; secus si ex necessitate. Verum & alias id generaliter non videtur verum: cum sæpe det emptor excessum, sive ex affectu speciali erga mercem, sive quia vult evitare molestiam licitandi, animo emendi, non donandi: sicut qui, ut evadat molestiam mutuantis, stipulatur usuras. Tametsi interdum videatur ex peculiaribus conjecturis præsumi posse donatio, attentâ magnificentiam emptoris, amicitiam vel consanguinitatem venditoris, aliisque circumstantiis seu signis.

Potest nihilominus res vendi pluris, quam valeat, si multum intersit venditoris illam retinere, nec tamen ea emptor carere possit: potest enim venditor se servare indemnum. Immo huc referunt *Joannes Medina*, *Navarrus*, *Bonacina* d. 3. de contract. quest. 2. p. 4. n. 15. & plures alii, specialem venditoris erga rem, v. g. à parentibus relictam affectum, ac de ea delectationem, quâ se privet in gratiam emptoris; hoc saltem monito de augmento pretii, qui fortè alibi minori pretio comparare posset rem sibi æquè utilem. Idque locum habet juxta *Bonacina*, etsi pretium foret à lege taxatum, utpote in cujus taxatione non fuit habita ratio damni aut incommodi specialis obvenientis venditori ex carentia rei. Unde etiam si rem erat servaturus in aliud tempus, quo pluris erat valuta-

actio ex ju-
re & mori-
bus.

20.
An titulus
augendi pre-
tium sit dam-
num vendi-
toris præ-
teritum.

An propen-
sio aut uti-
litas emp-
toris.

21.
An hic
sciens ex-
cessum cen-
setur con-
donare.

22.
Quibus de
causis possit
res vendi
pluris, quâ
valeat.

tura, potest hoc damnum æstimare, ut patet ex c. *In civitate* & c. *Naviganti, de Vsuris*, detractâ æstimatione custodiæ, periculi, deteriorationis mercis. Vide *Bonacina d. 3. de contract. q. 2. p. 4.*

23.

An ob dilata-
tam solu-
tionem pos-
sit res ca-
rius vendi.

Quæri specialiter solet, an liceat augere pretium, si res vendatur creditò seu dilatâ solutione? Et quidem constat posse, intra latitudinem pretii iusti manendo, exigere summum. At non posse idcirco præcisè ultra summum pretium vendi, est communis Doctorum sententia; quæ apertè patet ex c. *Consultuit, de Vsuris*. Ibi enim intervenit implicitum mutuum pecuniæ creditæ, adeoque lucrum usurarium, si alii tituli desint. Nihilominus possunt concurrere, & plerumque concurrunt alii tituli iustificantes, dum tamen non nimium æstimentur, puta periculum non obtinendi in toto vel in parte solutionem, vel non nisi cum difficultatibus & expensis; lucrum cessans, quia videlicet mercatores pecuniam præsentem mox ad quæstum applicarent, non sinendo esse otiosam, debitaque contracta, undè interesse pendunt, solverent, &c. Accedit, quòd modus creditò vendendi soleat augere commune pretium, saltem in tali vendendi modo, quatenus augeat numerum & appetitum emptorum: ut patet, dum merces ex India seu aliis longinquis partibus in magna quantitate simul ad emporia veniunt, & mox creditò in varios mercatores distrahuntur: id enim scientes emptores in majori copia accurrunt, quàm si paratâ pecuniâ venderentur.

24.

Aut minori
pretio ob
anticipa-
tam solu-
tionem.

Simili ratione solent in emptione, quæ pretio minori, quàm sit infimum, sit anticipatâ solutione, estque adedò implicitum mutuum, plerumque concurrere alii tituli excusantes ab injustitia; quæ alioquin inesset, veluti in palliata usura. Addit *Lessius c. 21. dub. 7.* merces non præsentem neque paratas communi iudicio minùs valere. Quod tamen improbat *Wiggers c. 5. dub. 8.* si seponantur alii tituli, quòd scilicet huiusmodi merces soleant esse diversis periculis obnoxia, & emptoribus adducere incommoda.

25.

An obliga-
tiones pos-
sint mino-
ris emi,
quàm sit
capitale.

Quæri etiam posset an chirographa seu obligationes possint emi minoris, quàm sit summa capitalis? Resp. Aff. ordinariè loquendo, ob dubietatem & difficultatem solutionis; similesque titulos ordinariè huiusmodi annexos, quanti minoris prudentum iudicio idcirco veniunt æstimanda. Secus est juxta communioem & verioem (teste *Maldero Tr. 5. c. 2. dub. 5.*) Doctorum sententiam, contra *Cajetanum* & nonnullos alios, si omnia incommoda absint; cum ibi involvatur implicitum mutuum, nec appareat prætextus emendi minoris, quàm dilata solutio debiti empti; quâ ratione etiam mutuans prætereundum poterit, actionem suam in mutuatarium minùs valere, quàm id quod ei in paratis præstitit.

26.

Quid cen-
sendum de
libranciis

Quantum ad chirographa seu librancias militares, consentiunt quidem Doctores, non

Herinx Sum. Theol. Pars III.

posse pretio diminuto, puta circa vel infra dimidium, emi ab iis, qui sunt causa difficilis solutionis, quibusque ex officio incumbit solutio, uti sunt interdum officiales & quæstores Principum. Alii tamen ordinariè eas sic emere possunt, juxta Doctores communiter. Quòd si verò quis ratione specialis gratiæ aut necessitudinis cum Principe vel ministris foret securus de solutione faciliè obtinenda, adhuc videtur juxta *Molina, Lessium* & alios posse ab illo huiusmodi chirographa emi minoris: eò quòd, dum venalia proponuntur, pretium illorum pendeat non ex commo-
modo particulari unius, sed ex communi æstimatione, quâ æstimarentur, si in publico foro venderentur: esto venditores non teneantur attendere difficultatem solutionis, adeoque possint tanti vendere, quantum offertur sublato dolo, ut habet consuetudo. Nihilominus oppositum satis probabiliter tradit *Malderus sup. Wiggers Tr. 5. cap. 5. dub. 9.* & alii. Etsi per modum donationis remunerationis non rarò concedatur lucrum inde proveniens, præsertim cum aliàs non sit spes aliquid obtinendi, neque alter obligetur operam & auctoritatem suam interponere. Aliàs non parum urgent hîc, quæ ex communi sententia præmissa sunt n. præc. Vide *Wiggers*.

Quæritur denique an famulus, seu qui rem nomine alterius designato pretio vendendam aut emendam suscipit, possit incrementum aut decrementum ejusdem sibi retinere? Resp. Dubium non esse, quin possit, si dominus satis apertè significet se residuum dari vel accipiendi pretii, alioquin iusti, ei cedere. Quod censetur tacitè facere juxta *Conradum, Navarrum* & alios, quos refert & sequitur *Castro Palao d. 5. p. 16.* qui commissionem dat proxenetæ, nullo alio ei assignato aut dato stipendio laboris ac diligentia; nisi fortè excessus esset exorbitans pretium diligentia. Quod etiam cessat, ubi proxenetæ sciunt seu habent determinatas suas provisiones, uti vocant.

Aliàs autem non potest id fieri, non solum si dominus commiserit, ut res vendatur quanti potest, vel nullum pretium designaverit; sed etiam si simpliciter commiserit rem vendi designato pretio. Designatio enim ista pretii solum facta est, nè res vendatur infra: adeoque non est titulus, quo excessus justè retineri posset. Confirmatur: quia vel tenebatur alter ad istud officium præstandum vi famulatus, & sic patet non esse rationem retinendi excessum: vel non tenebatur. Et tunc si gratis se istud præstare significaverit, non est locus compensationi; quæ non datur, ubi debitum justitiæ non intercedit; sed solum manet in altero obligatio gratitudinis. Si animo obtinendæ satisfactionis officium esset præstitum & acceptum, adhuc non patet via occultæ compensationi, dum potest ratione gesti negotii urgere & obtinere debitam solutionem.

Nn 3

Non

27.
Quando
vendens rem
nomine al-
terius desi-
gnato pre-
tio, possit su-
perfluum
retinere.

Quando
non possit.

28. *Considera-
tio Lefsi
expenditur.* Non etiam facile usuvenire potest, quod habet *Lefsius c. 21. dub. 19.* posse famulum sibi rem emere designato pretio, dein alteri carius vendere suo nomine. Nam diligentiam oportebat ab eo præmitti in alio emptore quærendo, qui plus offerret, eique res vendi, nè infideliter negotium domini agere convincatur. Quem si invenire non possit, non est verisimile, quod vellet eam sibi emere; qui proinde ex propriis solvere domino deberet, & periculum totum rei, si interim quocumque casu pereat, in se suscipere. Unde, quando non constat de hujusmodi intentione, aut de alia expressa voluntate emendi sibi, censendum est eam non adfuisse.

Facilius tamen posset id habere locum in casu, quo commissione facta de re certo loco vendenda, famulus eam sibi emeret pretio ab aliis oblato, dein ad alium locum transferret, ibidem carius venditurus. Quo casu etiam citra hanc viam juxta plures Doctores locus esset pretio industriæ singularis, quæ patitur compensationem se dignam, uti observat *Navarrus, Ledesma, Saa, Molina, Salas*, prout refert & sequitur *Castro Palao* sup.

29. *Conformi-
ter proce-
dendum in
commissa
alteri em-
ptione.* Eadem est ratio de commissâ alteri emptione, sive non determinato pretio, sive etiam certo designato, sed ultra quod non procedatur; nisi fortè concurrat titulus specialis industriæ.

*Casus con-
cernens far-
tores ex-
penditur.* Huc spectat casus non rarus apud sartores, quibus v.g. pannus committitur emendus: hos enim moralem oportet præstare diligentiam, ut quoad fieri potest, vilius emant, nèque decrementum pretii sibi retinere possunt. Quod si verò sincerè procedant, quasi in proprio negotio, & mercator in gratiam eorum, quod ipsius officinam frequentent, partem pretii remittat, eamque se iisdem donare affirmet, possunt quidem, spectato rigore justitiæ, id sibi retinere. In praxi tamen id plerumque periculosum & difficile est, ut notat *Molina d. 363.* eò quod plerumque possent alibi simili pretio emere, quodque non rarò ista condonatio eis præstetur, nè nimium licitentur, sed facile conveniant de pretio, spe lucri donandi: qui proinde liberalius de alieno solvunt, quod ipsis postea donetur.

30. *Æstimatio
seu pretium
mercium
undè cres-
cit.* Dicendum III. Æstimatio seu pretium mercium crescit primò, ex parte ipsius pecuniæ, dum scilicet est illius abundantia, quæ eam facit viliores, & consequenter ut plus debeat pecuniæ pro merce (cujus alioquin propriè valorem non auget) dari. Unde pro eodem nummo plus mercium accipitur, ubi est pecuniæ raritas, quàm ubi abundantia. Secundò ex parte ipsarum mercium crescit pretium ob earum raritatem (quæ mater caritatis) junctam communi appetitui, seu copiam emptorum, v.g. ob novitatem, antiquitatem, singularem bonitatem in ordine ad victum, ornatum vel delectationem: inde enim consequenter fit, ut simile pretium ab

aliis recuperari queat. Sicut è contrà vilitatem pretii inducit mercium abundantia, & emptorum raritas, seu non appetitus.

Petes, an res valde raræ, ut sunt quædam gemmæ, antiquæ statuæ seu picturæ, falcones singulariter edocti &c. possint vendi, quanti æstimare vult venditor, & offerre emptor ad delicias seu curiositatem comparare volens? Affirmant multi gravissimi Doctores signanter *Sotus, Saa, Valentia, Reginaldus*, quos citat & sequitur *Diana P. I. Tr. 8. Resol. 56.* & plures alii. Fundamentum est, quod res istæ carere videantur determinato aliquo pretio, sive legitimo, sive vulgari, adeoque relictum appareat æstimationi contrahentium. Sic ut maximè in his verificetur vulgatum illud (quod ex *L. I. §. Si heres ad S. C. Trebellian.* circumferri solet) *Tantum valet res, quantum vendi potest.* Verùm etsi pretium istarum rerum habeat latitudinem valde magnam, ideoque non facile damnandum sit de injustitia (quod etiam locum habet in fructibus valde præcocibus per specialem industriam procuratis) indubiè tamen non habet latitudinem infinitam, ut proinde stultè omnem rei æstimabilitatem excederet, qui pro flore v.g. rariori integrum regnum offerret. Quocirca *Molina, Malderus, Lefsius, Lugo* & alii passim censent similibus rerum pretium esse desumendum ab æstimatione, quæ circa tales res, consideratâ raritate & aliis circumstantiis, habetur ab iis, qui similes emere & tractare solent, & absque exorbitanti passione procedunt; sic ut illud ipsum censendum sit justum: quo proinde emptor putatur mercem emptam rursus posse revendere.

Q U Æ S T I O III.

An Vitium Mercis à venditore, & valor ab emptore sint apertienda?

31. *Res valde
rara que
pretio ves-
di queant.* **C**ONSTAT vitium afficiens ipsam rei substantiam moraliter spectatam esse manifestandum: aliàs enim vitiatur seu nullus est contractus. Varii tamen Doctores tenent contractum fore validum & justum, quando una substantia venditur pro alia æquè bona & utili emptori ad finem suum. Similiter si vitium sit in quantitate, puta numero, pondere vel mensura; aut in qualitate, puta si pecus sit morbidum, vinum acescens seu fugiens &c. indubiè etiam committitur injustitia, si vendatur perinde ac si justa quantitas aut qualitas adesset: sic ut consequenter ad excrescentiam pretii restituendam venditor indubiè sit obligatus. Quod verum est, etsi ipse vitium ignoraverit; cum nihilominus subsit materialis injustitia, post detectionem tollenda, in quantum pretium exstat, aut inde factus est ditior. Si tamen res fuerit bonâ fide vendita talis qualis fuerit, intimatâ emptori

32. *Vitium sub-
stantiale est
manifeste-
standum.*

*Vitium in
quantitate
aut quali-
tate qui fa-
ciat contra-
ctum injus-
tum.*

*Quid si
ignotum
fuerit ipse
venditori.*

ptori suspitione vitii & diminuto pro rata pretio, indubiè justus est contractus & in debita æqualitate fundatus; eritque bona fortuna alterutrius, prout vitium subfuerit aut etiam defuerit.

Quodnam
censeatur
pretiū mer-
cis vitiosa.
An credi-
tum occultè
aducum
possit ordi-
nario pretio
vendi.

Vitiosæ porro mercis pretium, etsi occultum sit vitium, illud censeatur, quo passim res vendi posset detecto vitio. Quare non licet pretio ordinario vendere creditum cujus debitor occultè non est solvendo: est enim gravissimum mercis vitium, quo detecto multò minoris venderetur. Creditum namque illud omni valore (qui ex ordine ad debitorem habentem undè solvat sumitur) privatum est, sic ut sit instar mercis intus marcidæ, etsi secundum externam apparentiam propter ignorantiam probæ.

33.
Venditor
mercis no-
xia, etsi di-
minuto pre-
tio, tenetur
reparare
damna se-
cuta.

Quod si venditor conscius defectus futuri noxii merces vendiderit, esto minori pretio, tenetur etiam ad reparationem damnorum ex re defectuosa emptori obvenientium, veluti eorumdem causa per injustam deceptionem. Idemque habetur *L. Julianus 13. ff. de act. Empti.* Hoc modo obligatur, si loco medicamenti præscripti vendat emortua, vel alia, ex quibus perseveret vel crescat infirmitas: si vendat semina emortua, ex quibus non nascantur fructus sperati: si vendat equum defectuosum, ex quo retardatur non sine damno & expensis in persecutione coepti itineris &c. Quod locum habet, etsi vitium satis pateat, dum tamen advertitur non sciri ab emptore. Hujusmodi quoque vitium generatim censeatur, quando res est inutilis ad finem, ad quem emitur. Undè si emptor indicet se querere vinum ad servandum, nequit vendi citò seu ante tempus corrumpendum: aliàs fallitur emptor à venditore, qui in talibus circumstantiis satis significat se tradere vinum, quale petitur, adeoque emptori tenetur, quantum ejus interesset admonitum fuisse. Vide *L. Si vina 15. ff. de periculo & commodo rei venditæ*, & *L. 1. ff. de Edilitio edicto*. Ratio generalis est: quia censeatur venditor iniqua causa damni, quod ex officio debebat impedire. Quare non sufficit tantumdem de pretio rei detrahi, quanti minoris ob defectum valet; ut patet.

Aliud esset (ut ex *D. Thoma* notat *Wiggers cap. 5. dub. 6.*) si res sibi non conveniens emptori conveniret, quasi huic non deberet declarari defectus, diminuto proportionatè pretio, quod fortasse emptor cognito defectu vellet plus quam rationabile est diminui. Idemque est juxta nonnullos, si emptor fidens suæ industriæ, non explicet, ad quem usum rem emere velit, solumque de pretio interroget; dummodo hoc cum proportionem diminuat, & post contractum cautus reddatur emptor contra periculum damni; etsi posset peccari contra charitatem.

34.
Quid con-
fundum de

De vitiis manifestis minor est difficultas: cum emptor suæ temeritati imputare debeat, si ea indagare neglexerit. Nisi fortè sit adeò

simplex, aut sensu externo orbatus, ut re-
spectu illius vitium censeatur occultum. Sem-
per tamen debet pretium ad æqualitatem de-
fectus cujuscumque diminui.

Similiter varii advertunt venditores dum-
modò pretio proportionato vendant, excusa-
ri sæpe ab injustitia, si vitia non nocitura
emptori pallient modo consueto (ut solent
merces meliores oculis emptorum exponere)
qui veluti satis notus, facit, ut vitium non
sit occultum, sed facile queat deprehendi ab
emptore, qui proinde tenetur inquirere aut
examinare. Idemque frequenter est de con-
suetis, tum eorum, tum ementium menda-
ciis, dum hi se aliàs minoris emis-
se, isti se ipsos pluris emis-
se aut aliis vendidisse affir-
mant; veluti quæ sunt communiter nota eorundem mendacia & stratagemata.

Solemnis difficultas est, an possit citra in-
justitiam res vendi pretio currenti, cujus pre-
tium secretò scitur brevi minuendum, sive per
decretum, sive ratione superventuræ aut in
lucem proferendæ copiarum mercium. Dixi se-
cretò: scientia enim publica eo ipso causat di-
minutionem æstimationis seu pretii; sic ut
consequenter debeat diminui, etsi aliquis sin-
gularis emptor instantem copiam, ideoque
diminutionem pretii ignoraret. De hac ita-
que difficultate varias sententias refert *Lugo
disp. 26. sect. 8. §. 2. n. 139.* Nos autem cum
communiori & probabiliori opinione *D. Tho-
ma* & aliorum apud *Castro Palao disp. 5. p. 15.*
respondemus affir. Nam nihilominus
sic venditur res justo & vigente id temporis
pretio per communem æstimationem consti-
tuto, quam privata venditoris scientia non
variat, ut nec variat privata scientia emptoris
de imminente pretii augmento; qui proinde
nihilominus rem pretio currenti juxta Do-
ctores communiter potest emere, exemplo
Patriarchæ Joseph Genes. 14. cœmentis fru-
menta *Ægypti* ob imminensem sterilitatem.
Confirmatur: quia ignorans instantem dimi-
nutionem pretii justè & citra obligationem
restituendi res vendit pretio currente: ergo
hoc pretium justum est, tantique valent mer-
ces ignorantis; quæ tamen ob ignorantiam
non pluris valent, quam merces alterius scien-
tis imminensem eventum.

35.
An possint
merces vendi
pretio cur-
renti, si se-
cretò scia-
tur brevè
minuendū
pretium.

Resolutio.

Nec obstat, quod communis hæc æstima-
tio fundetur in errore seu ignorantia circum-
stantiarum: quæ non facit justum pretium,
ut patet in æstimatione rei, occulto vitio sub-
jectæ, quæ nihilominus vulgato pretio æsti-
matur. Nam error in præsentem versatur circa
circumstantiam mercibus extrinsecam; quæ
illas non immutat, ut vitium rei intrinse-
cum. Aliàs enim, qui ignoranter vendidisset,
teneretur ad restitutionem excessus pre-
tii, ut dum agnoscitur occultus & rei ven-
ditæ intrinsecus defectus. Itaque in mutatio-
ne rei extrinseca ad valorem ipsum, adeoque
ad pretium vulgare rerum facit scientia pu-
blica, ut ad pretium legale ipsa lex. Ex quo

36.
Obiectio
principalis
proponitur
& solvitur.

fit, eas justè eo vendi, non quidem tamquam postea sic valituras (quod plerumque est incertum, nec consideratur, dum communiter nescitur) sed tamquam de facto sic valentes. Propter quam scientiam publicam quoque fit, ut passim possint res similes currenti pretio, uti emi, sic & aliis rursum vendi: quæ proinde tanti adhuc valent: sicut propterea pecuniæ valor æstimatur ex hoc, quod per illam comparari possint res humanis usibus necessariae. Itaque merces præsentis non sunt viliores ob copiam ignotam, nè ipsi quidem tam occultè scienti; cum quidquam non sit vilius, quousque pro eo accipi possunt tot res necessariae, quot antè. Quare sicut privata scientia instantis inopiæ non facit licitam venditionem ultra pretium currens; sic nec opposita scientia copiae vetat venditionem similiter currenti pretio factam. Charitas nihilominus exigit, ut dum venditor absque gravi seu pari damno proprio potest, caveat grave damnum emptoris, puta vendendo eas consumpturis ante minutionem, vel destrahendo inter plures diversos, nihilominus ab aliis simili pretio empturos.

37. *An idem dicendum sit in materia elocationis.* Prædicta extendunt Auctores, contra Valentia disp. 5. qu. 20. p. 4. in Respons. ad quartum, ad elocationem (ut ad conductionem) v.g. domus, si æstimatio sit brevi minuenda ob discessum aulae secretò instantem. Pretium enim elocationis attendi debet ex tempore elocationis, non autem ex tempore subsequenti toto anno usus: alias frequenter ratione futuri eventus deberent locatores & conductores pretium postea minuere vel augere: essetque injusta à parte rei locatio, etsi ignarus eventus futuri pretio currente locasset aut conduxisset.

38. *An etiam in casu, quo diminutio nascetur ex decreto non dum publicato. Idq; circa ipsos Senatores.* Extendunt similiter iidem Doctores prædictam doctrinam ob similem rationem præsentis & justis valoris ad casum, quo secretò scitur conditum vel imminens decretum, etsi non publicatum (quousque vi caret) diminuendo valore pecuniæ, quæ nihilominus juxta præsentem valorem distrahitur. Quod & ad ipsos Senatores extendit Lugo sup. n. 143. nisi casu, quo ex industria promulgationem differrent, donec ipsi eorumvè amici pecunias majori valore distraxissent, idque ob potestatis ad bonum commune concessæ abusum (qui tunc subest) in præjudicium populi: cum alias solum sit usus scientiæ actusque prudentiæ æconomicæ, quæ spectat & curat propria commoda.

39. *An venditor rogatus teneatur futuram mutationem indicare.* Advertit denique Lessius c. 21. dub. 5. n. 43. venditorem non solum sponte, sed nec rogatum de futura mutatione teneri eam indicare, utpote cum suo præjudicio, adeoque dissimulare posse. Quamvis abstinere debeat à positiva deceptione, oppositum emptori ingerendo, sicque ad contractum ineundum movendo: tunc enim dolus dare videretur causam contractui, adeoque esset obligato compensandi damnum seu interesse alterius.

Idem est, si aliæ fraudes adhibeantur.

Ad emptorem quod attinet, is injustè agit, si sciens merces esse integras & sinceras emat tamquam corruptas aut adulterinas, utpote emens infra justum pretium, quod proinde debet supplere usque ad æqualitatem. Similiter si venditor ignoret valorem seu præstantiam mercis, noverit autem emptor, tenetur hic præstantiam indicare, quæ in communi æstimatione augeat pretium, aut certè dare pretium æquivalens, v.g. si rusticus vendat gemmam putans esse chrysellum. Undè graviter contra justitiam peccant aurifabri aut similes, qui simplicibus etiam interrogantibus non indicant veram rei æstimationem seu præstantiam; quò fit, ut vilius longè illam vendant ipsis vel aliis.

Nec sufficit, quod emptor moneat rusticum, ut diligenter attendat ad pretium, dicensque se velle emere tutà conscientia, petat sibi donari excessum, si quis fortè sit in pretio; uti contra Cajetanum V. Emptio tradunt reliqui Doctores: tum quia non est in rustico voluntarium sufficiens ad donationem liberalem, veluti procedens ex errore, quo gemmam credit chrysellum: tum quia hoc ipso, quòd donatio in pactum deducitur, non est liberalis; veluti si usurarius in pactum deduceret donationem lucri ultra sortem. Secus esset, si utrimque re existente dubia, & æquali periculo res emeretur, proportionato pretio, talis qualis est. Similiter etiam, si gemmæ in aliquibus locis sint vilis pretii, possunt indubiè ibi emi pretio currenti. Ut è contra, si res hinc vilioris pretii sint in majori longè pretio apud externos, v.g. Indos, deberet venditor ignarus de pretio moneri, aut ei justum pretium secundum æstimationem, quæ ibi est, dari. Si insuper virtus alicujus rei, v.g. lapidis, sit adeò occulta, ut etiam peritis, v.g. lapidariis vulgò non pateat, poterit emi secundum communem æstimationem, quam habet apud eos, qui norunt speciem rei, v.g. lapidis: pretium enim ejusque augmentum sumitur ab æstimatione communi, attento usu ordinario rei. Idem est, si fasciculo herbarum mixtus sit flos aut herba pretiosa soli ementi aut paucis nota: secus dicendum, si pretium illius communiter nosceretur.

Postremò, si res aliqua sit emptæ ad mensuram, v.g. si venditi sint decem modii frumenti & postea deprehendatur major quantitas, v.g. modii duodecim, debet restitui excessus, utpote non venditus, aut consentiente venditore suppleri pretium. Si res sit emptæ ad corpus, etsi additâ seu indicatâ simul mensurâ, v.g. vas vini, quod continet viginti amphoras, tota quidem censetur vendita, etsi major quantitas postea deprehendatur (quæ non fuit addita ad venditionem restringendam, sed rem venditam demonstrandam) L. Qui fundum ff. de Evictionibus: tenetur tamen emptor supplere pretium respondens quanti-

tati

40. Qualiter emptor teneatur indicare valorem mercis.

41. Quod dissimulatio elucidatur.

42. Notanda specialiter circa errorem in venditione factam ad mensuram aut ad corpus.

tati repertæ, si retinere velit. De duplici hoc modo vendendi fusè tractat *Molina Tr. 3. disp. 367.* ubi etiam notat referens se ad *ostensa disp. 211. & 286.* circa expressionem quantitatis in legatis & donationibus, quæ pendent ex sola liberalitate conferentis, largientem non solere initi ejusmodi expressionibus quantitatum aut qualitatum rei, quam tribuit, quasi dependenter ab earum subsistentia subsistat aut concidat legatum vel donatio; adeoque meritò jus civile statuisse, ut in hujusmodi, quando aliud de voluntate legantis aut donantis apertè non constat, tales falsæ demonstrationes pro non apposis habebantur.

Q U Æ S T I O IV.

De Monopoliis.

43. *Monopolium quid.* **M**ONOPOLIUM nomen importat unius seu solius venditionem. Inde Monopolium dicitur propriè fieri, quando unus vel pauci efficiunt, quòd ipsi soli aliquod genus mercium vendant pretio, quo eis libuerit. Generaliùs autem complectitur quamvis industriam aut machinationem mercatorum, quæ efficiunt, ut vel ipsi soli aliquid vendant, vel ut vendant certo pretio. Gravissimèque *Qua statuta adversus Monopolia.* monopolia vetuit Zeno Imperator *L. unic. C. de Monopoliis,* sub pœna nimirum præscriptionis & privationis omnium bonorum.

Contra quæ etiam varia successivis temporibus prodierunt Edicta nostrorum Principum, quorum summa est, ut abstinenceatur ab omni specie commerciorum & conventionum, quæ Monopoliorum rationem redeant, adjunctâ pœnâ banni, confiscationis & correctionis arbitrariæ; ut videre est in *Cod. Belgico V. Monopoliis,* & apud *Zypeum in Notit. Juris Belg. Tit. de Monopoliis.*

44. *Monopolium ex indulto Principis quomodo licitum.* Licitum tamen est Monopolium interdum ex indulto Principis, justa de causa (quæ in dubio præsumitur) concedentis uni privilegium certas merces invehendi aut distrahendi: prout & Bibliopolis ob expensas præli datur privilegium, nè alius imprimat, aut alibi impressa distrahat, ad certum tempus. Oporteret tamen Monopolis tunc præscribere pretium, ultra quod non ascendatur, saltem in mercibus vitæ humanæ necessariis: etsi in iis, quæ ad luxum vel voluptatem spectant, nemoque emere cogitur, faciliùs relinqui posset taxatio eorum arbitrio.

45. *Quale Monopolium sit injustum.* Illicitum autem in primis est Monopolium, quando Monopolæ conspirant in pretium, quod independentè à Monopolio excederet rigorosum justum (ut plerumque contingit) idque cum obligatione restituendi excessum, & quidem in solidum, juxta ordinem in præced. Tract. explicatum, si ex communi conspiratione, cujus singuli causa extent, damnum sequatur. Immo etiam juxta plerosque Doctores alii non participes nequeunt exigere pretium quatenus ita ex

Monopolio auctum, utpote injustum, nèque ortum ab æstimatione communi, à qua pretium naturale taxatur.

Quòd si conspiratio sit de pretio alioquin justo, etsi summo, dubium est an sit peccatum contra justitiam; etsi plerique fateantur esse contra charitatem. Afferit *Conrardus, Sotus, Navarrus, Medina & alii*, quos citat & sequitur *Castro Palao d. 5. p. 34.* Nihilominus oppositum censent *Molina, Bannez, Petrus Navarra, Lessius, Lugo & plures alii*: eò quòd conventio ista non respiciat aliquod objectum injustum: ipsi enim conspirantes aut etiam alii non sunt ex justitia obligati vendere etiam pauperibus (erga quos faciliùs posset peccari contra charitatem) minoris, quam pretio rigoroso. Quarè suadens alteri, ut sic tantum vendat, non suadet aliquid agi injustè. Nèque emptores habent jus emendi pretio infra summum, nisi dependenter à libera voluntate venditorum, qui supponuntur citrà metum aut fraudem liberè id nolle. Quia tamen id graviter repugnat bono publico, estque injustitiis expositum, meritò hujusmodi machinationes severè per leges exterminantur. Ideoque *L. un. C. de Monopoliis* illicitæ generatim dicuntur & decernuntur conventiones de non vendendo minoris, quam ipsi monopolæ statuerint. Ex quo tamen frustra contendit *Castro Palao* supra convinci oppositam sententiam.

Secundo fit Monopolium, quando unus vel pauci merces certi generis tempore abundantiae v. g. frumenta tempore messis viliori pretio coëmunt, ut postea cariùs pro arbitratu vendant. Quod, etsi servantur limites justii pretii, repugnare justitiæ Doctores passim censent: eò quòd emptores sic cogantur ad augendum pretium, & tollatur è republica moderatum pretium, seu medium & infimum. Alii nihilominus cum *Molina d. 345. Lessio c. 21. dub. ult. n. 151.* oppositum censent, immo *Castro Palao d. 5. p. 34. n. 6. & 7.* addit nullâ lege positivâ hanc conventionem seu emptionem & reservationem esse prohibitam, allegans exemplum Joseph Patriarchæ. Quod quidem verum est in casu, quo emptio fit, ut merces postea moderato pretio distrahantur. Aliàs tamen modus iste est natus cedere in notabile gravamen reipublicæ. Quàmvis difficulter appareat in eo injustitia strictè dicta: eò quòd nec peccetur contra illam merces emendo, utpote pretio currenti: nec etiam emptas retinendo vel supprimendo, eò quòd emptores non teneantur ex justitia vendere, sed possint consumere aut aliò mittere: nec denique respectu emptorum, qui non habent jus ad emendum, nisi pendens à libera voluntate dominorum, nèque etiam ad emendum pretio infra summum, nisi cum simili dependentia. Immo copia suppressa, & passim ignota auget pretium justum, veluti pendens à communi scientia & æstimatione.

Tertiò, est Monopolium injustum & restitutum.

46. *Quid si conspiratio solùm sit de pretio rigoroso.*

47. *Quale censendum Monopolium, si pauci metes coëmunt, ut postea pro arbitratu vendant.*

Alii mono- stitutioni obnoxium, quando mercatores vi
polii genera- vel fraude impediunt, nè major copia mer-
expendun- cium advehatur, ut ipsi merces suas carius
tur. vendant: sunt enim hi per injuriam causa dam-
 ni, tum communitati seu emptoribus, qui id-
 circo augere debent pretium: tum aliis mer-
 catoribus, si quos per eandem injuriam in-
 venditione, adeoque in lucrando impediunt.
 Secus est, si precibus similivè modo id fa-
 ciant, suis commodis consulendo. E contra
 emptores similiter contra justitiam peccant vi
 vel fraude impediunt abundantiam pecu-
 niarum vel emptorum, ut ipsi minoris emant.

Denique (ut reliqua omittantur) Mono-
 polium illicitum est, cum artifices conspi-
 rant, nè opus ab uno inchoatum alter perficiat:
 vel cum de certo locationis pretio conspi-
 rant. Quæ similiter cedunt in perniciem
 reipublicæ. Et generatim quælibet conven-
 tio mutua spectans proprium commodum
 cum detrimento seu perniciem reipublicæ illi-
 cita est, & nomine Monopolii venit intelli-
 genda.

Q U Æ S T I O V.

De periculo, commodo & fructibus rei venditæ.

49.
 Completâ
 per tradi-
 tionem &
 translatio-
 nem domi-
 nii vendi-
 tione, peri-
 culum &
 commodum
 rei spectat
 ad empto-
 rem.
 Immo jure
 communi
 etiam ante
 traditio-
 nem.

EX valida & pura venditione constat nasci
 obligationem in venditore tradendi mer-
 cem, in emptore verò pretium; perfectâque
 & completâ per translationem domini vendi-
 tione, omne commodum & periculum, om-
 nemque meliorationem & pejorationem rei
 venditæ esse penes emptorem, veluti domi-
 num. Priusquam verò res tradita sit, domi-
 niumvè transferit in emptorem, videri posset
 eam perire & pejorari, uti & meliorari ven-
 ditori, veluti domino. Nihilominus jure
 civili statutum est, ut si res vendita, est
 nondum tradita, sit determinata, v.g. hæc
 domus, hic equus &c. pereat vel pejoretur
 emptori, uti & incrementum ejus ad empto-
 rem pertinet, *Instit. de empt. & vendit. §. 3.*
ibi: cum autem emptio & venditio contractus sit
(quod effici diximus, simulatque de pretio conve-
nerit, cum sine Scriptura res agitur) peculium
rei venditæ statim ad emptorem pertinet, tamen-
si adhuc ea res emptori tradita non sit.... Sed
& si post emptionem fundo aliquid per alluvio-
nem accesserit, ad emptoris commodum pertinet.
Nam & commodum ejus esse debet, cujus peri-
culum est. Item L. Id quod 7. ff. de periculo &
commodo rei venditæ. L. 1. 2. & 4. C. eod. ibi:
Cum inter emptorem & venditorem contractu sine
Scriptis inito, de pretio convenit, moraque ven-
ditoris in traditione non intercessit, periculo
emptoris rem distractam esse, in dubium non ve-
nit. Et hæc juris constitutio est unica ratio
conclusionis. Congruentia allegatur, quod
venditor solum teneatur actione personali ad
rem tradendam, quâ pereunte cessat ejus obli-
gatio: emptor autem teneatur actione perso-

nali ad dandum pretium, si nondum solvit;
 quod cum dare possit, non cessat ejus obligatio.

Id nihilominus *Cujacio* minus æquum vi-
 sum est, ut nempe venditor sit speciei debi-
 tor, cujus interitu liberetur, emptor verò de-
 bitor generis, quod non pereat. Existimat ita-
 que rem quidem perire emptori, non etiam
 pretium, quod proinde non teneatur solvere,
 vel quod possit solutum repetere. Pro qua
 sententia in Curia Hollandiæ judicatum re-
 fertur, nempe quod periculum rei immobi-
 lis venditæ ante traditionem seu adhæreda-
 tionem spectet ad venditorem, idque vigore
 Constitutionis Carolinæ de adhæredatione ad
 translationem domini requisita, de qua alias
 egimus. Ita refert *Val. Andr. ad Instit. de*
Empt. & vendit. in addit. n. 10. existimans id
 non alienum à jure naturæ seu Gentium, nec
 ubique servari commentum juris civilis.

Excipiuntur autem secundum jus commu-
 ne nonnulli casus. Primus, si aliud inter par-
 tes expressè conventum sit. *L. Si in venditio-*
ne ff. de peric. & commodo rei venditæ. Secun-
 dus, si venditor fuit in mora tradendi rem
 venditam *L. Illud sciendum ff. eod.* Tertius,
 si culpâ venditoris res perit vel pejorata est,
L. Quod sape §. Si res ff. de Contrah. empt.
 Quartus, si res ante traditionem fuerit confis-
 cata ob delictum venditoris, *L. Si fundus ff.*
Locati. Quintus, si venditor affirmaverit rem
 diutius posse reservari & tamen corrumpatur
 ante traditionem: vel etsi non affirmarit, sciens
 tamen rem non duraturam, non admonuit
 emptorem; cui tunc venditor obligatur, quan-
 tum ejus intererat admonitum fuisse, *L. Si vi-*
na ff. de peric. & commodo rei venditæ.

Præmissa insuper expressè dicta sunt de re
 vendita, quæ sit determinata: indeterminata
 enim, v.g. decem modii ex granario, vel so-
 lum determinata ad mensuram, v.g. totus
 acervus tritici pro floreno in singulas mensu-
 ras, perit venditori; ut ex juribus colligitur,
 signanter *L. Quod sape ff. de contrah. empt. §. 7.*
ibi: Sed & si ex doleario pars vini venierit, ve-
luti metreta centum, verissimum est (quod & con-
stare videtur) antequam admetiatur, omne peri-
culum ad venditorem pertinere. Nec interest,
unum pretium omnium centum metretarum an
semel dictum sit, an in singulos eos, Congruen-
tia est, quod venditio rei confusæ (quæ ea-
tenus confusæ & imperfectè cognoscitur) vi-
deatur solum inchoata, perficienda, cum res
fuerit determinata. Si autem non quidem pe-
reat, sed solum pejoretur, idque absque cul-
pa venditoris, hujusmodi incommodum, uti
oppositum commodum, est emptoris; qui
utique emit rem, prout erit tempore tradi-
tionis, exponens se fortuitis eventibus, tum
favorabilibus, tum damnosis. Quod manife-
stius est in extrinseca deterioratione vel me-
lioratione, quantum ad decrementum vel ac-
crementum pretii. Vide Lessium c. 21. dub. 12.

Ad fructus rei venditæ quod spectat, si de
 iis aliud conventum non sit, pendentes sunt

50.
 Quamvis
 id Cujacio
 minus æ-
 quum ap-
 pareat.

51.
 Excipian-
 tur nonnul-
 li casus.

52.
 Quid si res
 vendita non
 sit determi-
 nata.

53.
 Ad quam
 pertinent

ut si, pra-
estim ante
exsolutionem
reum.

emptoris, tum immaturi, tum maturi, qui, velut accessorii & pars rei venditæ, censentur unà cum re ipsi empti. Qui autem post venditionem nascuntur, si similiter aliud non sit in pactum deductum, debentur emptori, uti res ipsa. Intellige, si venditio fuerit perfecta: secus si venditor ratam esse noluerit ante persolutum pretium; quando etiam penes illum manet periculum rei venditæ. Item si tantisper noluerit rem esse venditam, sed locatam. Immo si venditio perfecta quidem, non tamen completa sit per solutionem pretii, vel fides non sit habita de pretio, fructus producendos pertinere ad venditorem, tradit *Covarruvias* & plures alii præsertim Juristæ. Verum contrarium docent Theologi communius: eò quod sicut rei interitus, sic & commodum spectare debeat ad emptorem; quodque uti res, sic & fructus rei accessorius debeat eidem. Si tamen emptor sit in mora solvendi, reparandum est venditori interesse, quod inde patitur, conceduntque leges civiles loco fructuum usuras interim pretii non soluti: quas quidem *Molina Tr. 2. d. 368.* & plures alii censent non esse fœneratorias, sed compensatorias, quod refutat *Castro Palao d. 5. p. 26. n. 8.* addens *n. 9.* leges istas ab usura excusari (si tamen excusandæ sint) quod sic puniant morosum solutorem, qui proinde ante condemnationem iudicis non teneatur. Non tamen posset juxta Doctores passim contra *Molina*, *Covarruvias* & quosdam alios in pactum deduci annua pensio interim solvenda seclusis titulis, qui justificant mutuum cum auctario supra sortem: etsi posset venditor pacisci, ut donec pretium solvatur, illud emptor accipiat in censum constitutum super fundum. Ratio est: quia pensio ista exigeretur ob dilatam pretii solutionem, adeoque vitaciti mutui. Et quàmvis leges concedant usuras pretii in pœnam moræ culpabilis emptoris; hæc tamen pœna cessat, cum venditor liberè dilationi consentit.

Q U Æ S T I O VI.

De pactis Venditioni apponi solitis.

54.
Quid cen-
ndum de
nditione
nditiona-

DE venditione conditionata, pactisque seu modis quibusdam vestita restant nonnulla dicenda. Notorium quippe est Emptionem-venditionem iniri posse, non solum purè, sed & sub conditione, aut pactis variis adjectis, dum tamen justis. Condicio itaque cum usque ad illius eventum suspendat valorem contractus, constat consequenter periculum interitus rei venditæ eò usque spectare ad venditorem. Si pendente conditione res melioretur vel pejoretur, totum hoc spectat ad emptorem, conditione impletâ. Idem est, si vendat quis rem mensurandam vel gustandam: eò quod censeatur vendere sub tacita conditione mensurationis, ac proinde tamquam de re sub conditione vendita agi oporteat.

De pactis aliis venditioni puræ adjici solitis paucis agendum restat. Circa quæ id generatim observandum, quod ut licitè apponantur, necesse sit tantum addi vel demi de pretio, quantum pluri vel minoris res tali pacto adjecto valet. Quod rursus pendet à favore, qui hinc uni parti, & gravamine, quod alteri inde præstatur.

Inter cætera primo loco occurrit pactum additionis in diem, hoc est, adjectum taliter, ut si intra certum tempus alius meliorem conditionem obtulerit, res sit inempta. Cujus forma refertur *L. 1. ff. de in diem additione.* In diem additio ita fit: ille fundus centum est tibi emptus, nisi si quis intra Kalendas Januariarum proximas meliorem conditionem fecerit, quo res à domino abeat. Diciturque eadem res addita in diem, seu constituta penes primum emptorem, si interim conditio melior non occurrerit. Quod si alius adjiciat, id est, meliorem conditionem seu incrementum pretii offerat, huic potest addici res, dummodo tota, arbitrio venditoris, in cujus utique favorem hoc pactum fuit adjectum: ut proinde possit, si velit, meliorem conditionem abjicere, seu ex toto, uti necessarium foret, cassare, & retinere primum emptorem. Qui tamen, eâ semel admittâ, liberatus est, etsi posterior non foret solvendo. Quàmvis etiam primus emptor, si licitando plus adjecerit, potior sit *L. 7. ff. eod. Licet autem venditori, meliore allatâ conditione addicere posteriori: nisi prior paratus sit plus adjicere.* Quod ipsum debet eidem offerri *L. 8. eod. Necesse autem habet venditor, meliore conditione allatâ, priorem emptorem certiores facere, ut si quid alius adjicit, ipse quoque adjicere possit.* Sic tamen ut & in venditoris arbitrio sit, ejus adjectionem abjicere *L. 9. eod. Sabinus scribit, licere venditori meliorem conditionem oblatam abjicere.* Periculum & commodum rei sic venditæ est interim penes emptorem: cum contractus fuerit absolutus, etsi sub lege, ut resolvatur, resque fiat venditoris, ac si numquam fuisset initus, adeoque & finè nova traditione, eo ipso, quod intra tempus determinatum offerenti meliorem conditionem fiat additio. Immo & fructus interea percepti ab emptore redeunt ad venditorem, compensatis ab eo expensis. *L. 6. ff. eod. Si existit emptor posterior, fructus refundere priorem debere constat, sed venditori.* Non autem sequuntur secundum emptorem *L. 6. cit. & 16. ff. eod.*

Ex arbitrio autem contrahentium posset iniri venditio non quidem purè & absolute, resolvenda sub conditione præmissa, uti *L. 1. cit.* sed potius perficienda sub conditione, si intra certum tempus melior non fuerit oblata conditio. De quo nil speciale dicendum restat.

Aliud Pactum adjici solitum est Commissorium (quod vulgò Pactum legis Commissoriae, potius autem lex Commissoria, quam sibi statuunt contrahentes, dicitur) quod est pactio, ut si pretium non solvatur intra certum

55.
In pactis
venditionis
adjectis
quid genera-
tionis ob-
servan-
dum.

56.
Quid pa-
ctum addi-
tionis in
diem.

Penes quem
sit pericu-
lū & com-
modum rei
sic venditæ.

57.

Quid Pa-
ctum com-
missorium
& quis e-
jus effectus.

tum diem, res sit inempta L. 2. ff. de Lege commissoria. Quare est venditio pura, sub conditione tamen resolutive illius, quasi facta non fuerit, & ut ad venditorem redeat, si pretium non detur tempore statuto L. 1. ff. eod. Si fundus commissaria lege venerit, magis est, ut sub conditione resolvi emptio, quam sub conditione contrahi videatur. Unde qui in hanc legem committit, in totam venditionem censetur committere. Cum autem committi dicatur res aliena, quæ dicitur redire ad venditorem, supponitur fuisse aliena seu emptoris. Ut proinde pactum hoc supponat venditionem puram, nec adjiciatur per modum conditionis suspensivæ, sed resolutive contractus jam perfecti; uti contra Cujacium tradit Zoësius in ff. de lege commissoria n. 3. Quare comoda & pericula rei venditæ interea spectant ad emptorem, resolutæque venditione redeunt ad venditorem juxta dicta de pacto addictionis in diem.

38. Qualiter pretium rei sit venditæ temperandum.

Pactum hoc debet ex incontinenti apponi.

59. De pacto ut si displicuerit Emptori res sit inempta.

Quia tamen ex utroque pacto emptor subit periculum rei emptæ, cum obligatione solvendi seu amittendi pretium, si res pereat, cum è contrà non sit certus de retinendo commodo seu fructibus, debet in taxatione pretii onus hoc apponi, debet etiam pactum adjici, non ex intervallo post contractum perfectum, aliàs non operabitur ipso jure resolutionem contractus, nèque dominium ad venditorem redibit sine traditione: uti si simul cum ipso contractu & tamquam pars illius concludatur. Et quidem verba debent id ipsum satis aperte significare. An autem dies exprimenda sit in forma horum pactorum, quærit Zoësius sup. n. 7. & resolvit, quod non. Vide ipsum. Qui etiam num. 10. ait ad legem commissoriam quoque spectare hanc formam, ut res inempta sit, soluto per venditoris pretio.

Prædicto vicinum aliud pactum seu conventio, ut si vel quando displicuerit emptori, res sit inempta. Quo casu similiter contractus est quidem purè initus, sed sub conditione resolvitur. Estque adjectum tempus servandum, uti & servanda conventio, ut quandocumque displicere possit. Si verò nil de tempore adjectum, censetur juxta Zoësium sup. nu. 11. subintelligi tempus sexaginta dierum arg. L. 31. §. 22. ff. de adilit. edicto.

Q U Æ S T I O VII.

De Retractus, ejusque variis speciebus?

60. De pacto retrovendi seu Retractus conventio nali.

EST insuper aliud pactum de retrovendendo (quod Retractus conventionalis dicitur) conventio adjecta venditioni, ut liceat venditori rem ad se retrahere, seu teneatur emptor revendere post certum tempus aut ad nutum venditoris. Venditio porrò hujusmodi fuit pura, adeoque periculum & commodum rei venditæ pertinet ad emptorem: opus tamen est novo consensu emptoris, qui rem

emptam retro-vendat, & consequenter novâ traditione, quâ dominium ad primum venditorem revertatur, ut vult Zoësius infra n. 19. contra alios, quos citat. Quæ actio seu facultas etiam transit ad venditoris hæredes intra terminos temporis præfixi, nisi aliunde constet fuisse tantum pactum personale, non egrediens personam venditoris. Tamen non posset venditor ab initio vi hujus retractus intendere lucrum v. g. vendendo merces summo pretio puta 100. sub conditione, ut emptor sibi eas revendat infimo v. g. 94. vel 95. cum hic interrim maneret debitor 100. ita ut merito Innocent. XI. proscripserit hanc inter 65. nu. 40. contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem persona, & cum contractu retro-venditionis præviò inito cum intentione lucri. Quare debet venditor hoc pacto uti volens offerre pretium, & quidem totum, (cum volens impleri pacta, non debeat ex sua parte esse in defectu) quod nempe justum fuerit tempore retractus, ut docet Zoësius Tr. de Retractus n. 18. quem adjecit ad lib. 18. Digest. Tit. 3. arg. L. fin. C. de jure Emphyteut. & L. fin. C. de locat. præd. nisi aliud contrahentes sint pacti, aut alia sit loci consuetudo, quam partes respexisse videntur.

Fructus percepti ab emptore tamquam vero domino non sunt restituendi L. 42. ff. de Usuris, ibi: Herennius modestinus respondit fructus, qui post acquisitum ex causa fideicommissi dominium ex terra percipiuntur, ad fideicommissarium pertinere. Neque enim tam resolvitur prior venditio, quasi numquam facta, quam ineatur nova. Pendentes tempore prioris contractus veluti pars fundi, cum quo venduntur, sunt restituendi, aut certè earum pretium ex L. Julianus 13. §. 10. ff. de act. empti; ubi: Si fructibus jam maturis ager distractus sit, etiam fructus emptori cedere, nisi aliud convenit, exploratum est. Intellige si eodem pretio fiat revenditio, cum aliàs retrahens non reciperet totum, quod vendidit, adeoque foret inæqualitas, utpote fundo ratione fructuum carius vendito. Quæ inæqualitas tamen cessat, si pretio de novo constituendo fiat revenditio, adeoque tunc habenda non est ratio fructuum prædictorum.

De fructibus naturalibus pendentibus tempore retractus censet Fachinaus & Covarruvias apud Zoësium sup. n. 27. æquitatem postulare, ut pro rata dividantur. Ipse tamen Zoësius referens Barbosa & Fabrum censet de jure cedere illos retrahenti, compensatis emptori sumptibus culturæ. Quod solum potest facessere difficultatem in casu, quo retrahitur res eodem pretio. Dum enim diverso seu currenti retrahitur, constat in retractu habendam rationem æstimationis fructuum pendentium, qui unâ cum fundo venduntur.

Præmissis pacto vicinum est alterum de redimendo, sic ut emptor possit revendere, adeoque venditor teneatur retrahere refuso pretio intra certum tempus, vel ad nutum primi emp-

61. Cui cedant fructus percepti.

Quidam de fructibus pendentibus tempore retractus.

62. De pacto redimendi.

emptoris. Sicut enim in favorem venditoris, sic & emptoris pactum adjici potest, servata utrimque debitâ æqualitate: ut nimirum omnis injustitia in taxatione pretii vitetur.

Potest denique apponi in favorem utriusque, ut nempe liberum sit tam venditori quam emptori, intra certum tempus, aut ad libitum resilire, non tam distrahendo, quam novum contractum prioris destructivum ineundo.

Retractus præterea alius est legalis, sive consuetudinarius, isque varius juxta varietatem locorum. Alius Societatis, quo socius rem communem extraneo venditam pro parte ejus, qui vendidit, retrahit. Alius, quo dominus directus sibi retinet potius, quam retrahit rem venditam à vasallo. Alius isque usitatissimus est Retractus proximitatis seu consanguinitatis aut gentilitius. Ex Constitutionibus enim feudorum, & satis generalibus consuetudinibus (quibus etiam consonat Lex vetus *Levit. 25.* & favet c. *Constitutus, de in integr. restit.*) competit agnatis venditoris jus protomisios seu præferentiæ & retractus, ut nempe rem immobilem venditam possit ad se intra certum tempus retrahere proximior consanguineus, oblato emptori eodem pretio, & plenâ indemnitate, puta quoad laudimia, gabellas, aliasque impensas necessarias in rem factas ab emptore. Quod jus etiam competere filio circa feudum à patre venditum sæpius judicavit magnum Belgii Consilium teste *Christinaus ad consuetud. Mechlin. Tit. 11. art. 3. num. 26.* Si uterque sit in pari gradu, potior est jure, qui prævenit. Si æquè vigilantes, quilibet admittitur in re dividua pro rata, in individua autem sorte res dirimitur, vel judicis arbitrio statuitur, qui alterutri compensationem aliquam assignet. De quo *Christinaus sup. 4.4.* Nolente autem propinquiori retrahere, integrum id est alteri remotiori. Quo tamen, non præhabitâ declaratione vicinioris, retrahente, liberum est ipsi viciniori retrahere à remotiore. Quod locum habet, etsi venditio ab initio facta fuerit cognato remotiori.

Non habet autem locum in donatione, locatione, etiam perpetuâ seu emphyteusi, juxta communem sententiam: etsi quoad hanc, oppositam attento fine retractus veriore putet *Zoesius sup. n. 94.* In variis quoque locis tantum obtinet in venditione voluntaria, non autem (utî speciâtim Mechliniæ) in facta ex decreto, seu subhastatione judiciaria. In bonis patrimonialibus quoque, non autem ubique in recens acquisitis, mores retractum receperunt: immo alicubi attenditur sola proximitas respectivè ad stipitem undè bona procedunt: etsi Tabulis Legum Brabantiæ anni 1312. immobilia indistinctè videantur retractui subjecta, ut habet *Zypæus in Notit. Jur. Belg. §. de Retractus.*

Pretium porro offerendum, alibi etiam tradendum, aut certè consignandum intra certum tempus: quod Jure Feudorum est annus *Herinx Sum. Theol. Pars III.*

saltem ad revocandum feudum ab agnato alienatum. Alibi (quod & moribus Germaniæ, Burgundiæ, Franciæ) annus & dies. Alibi post trinam publicationem sunt dies quatuordecim, alibi aliquot menses & dies, novem vel plures. In Belgio ex Edicto perpetuo anno 1611. est annus & dies, incipiens currere à die investitionis seu traditionis realis in contractibus voluntariis, & decreti in subhastationibus judiciariis (salvâ tamen juxta interpretationem posteriorem consuetudine locorum concedente minus tempus, sive factis, sive non factis proclamationibus) sic ut illud tempus currat adversus omnes absentes, minores, majores, cujuscumque qualitatibus, inhibita post tempus elapsum omni restitutione, utî refert *Zypæus sup. & Codex Belgicus V. Calengieringhe.* Sed etiam secluso Edicto præfato tempus currere solum à die traditionis, non autem facti contractus, contra Varios probabilius censet *Gomez ad L. 70. Tauri. n. 16.* ut refert & sequitur *Zoesius n. 110.* attento scilicet fine retractus, qui est, ut bona in familia maneant, neque ad extraneos transeant, ad quos non videntur ante traditionem (quodvisque dominium est penes venditorem) transivisse. Obligatur autem ex communi consuetudine retrahens præstare juramentum, quod sibi, non aliis retrahat.

Fructus percepti ab emptore ante retractum, aut certè (ut alibi consuetudines habent, quæ diversis in locis sunt invicem conformes, aut etiam contrariæ) ejus denuntiationem, sunt emptoris. Pendentes autem tempore emptionis sunt quoad æstimationem saltem restituendi retrahenti, si eorum consideratione pretium sit auctum: cum iniquum videretur retrahentem dare totum pretium nec tamen recipere totam mercem, scilicet rem cum fructibus, nisi hi forent specialiter numerati ac æstimati; quando retrahens iis non restituitis, posset non reddere partem pretii fructibus correspondentem. Pendentes verò tempore retractus sunt retrahentis tamquam pars soli seu fundi: expensis tamen per retrahentem emptori restitutis. Verum in his attendendæ sunt locorum consuetudines, quæ in materia retractus satis variæ. Videri autem potest *Christinaus ad Consuet. Mechlin. Tit. 11. per totum, Tiraquellus Tract. de Retractus, Castro Palao d. 5. p. 29.* & alii. Illud finaliter notandum est laudimia aut gabellas seu similia onera non esse ratione retractus iteratò solvenda; cum solum censeatur translatio ejusdem emptionis ad alium emptorem ex necessitate prioris contractus.

Q U Æ S T I O VIII.

De Censibus, seu Redditibus annuis.

CENSUS aliquando sumitur pro tributo, quod capitatum, vel secundum æstimationem bonorum fortunæ (quorum

intra quod tempus offerendum.

A quo die incipiat tempus currere ex Edicto Principum Belgii.

Aut ex jure communi.

66. Quid censendum de fructibus perceptis aut pendens tempore retractus.

An Laudimia sint iteratò solvenda.

67. Quomodo nomen census accipiatur?

quantitas idcirco solebat censerī seu aestimari) Principi solvitur, uti *Math. 22.* vel pro eo quod annuatim solet dari in signum subjectionis & dominii. In presenti autem sumitur pro jure percipiendi annuam pensionem ex alterius re aut persona. Unde qui contrahit obligationem quotannis solvendi, dicitur censuarius: qui verò numeratā seu presenti pecuniā jus illud emit, censualista. Contractus autem, qui circa illos versatur, censualis dicitur, estque species quædam Emptionis-venditionis: dicimur enim census seu redditus annuos emere: etsi jus exigendi census etiam oriri possit ex donatione gratuita vel testamento.

Potissimum
in presenti.

Quid Con-
tractus cen-
sualis.

68.

Census a-
lius refer-
vativus, a-
lius consig-
nativus.

Hic alius
personalis,
alius rea-
lis, alius
mixtus:

Census alius est Reservativus, cum scilicet quis rem suam in alium transfert donatione, venditione, permutatione, servato sibi jure annuæ pensionis: unde bona quædam dicuntur censititia, de quibus infra, ubi de Emphyteusi. Alius Consignativus, cum quis retento rei vel personæ suæ dominio, consignat aut vendit alteri jus similis pensionis. Et quidem si percipienda sit ex persona secundum se obligata (cujus obligatio etiam concernit hæredes) dicitur census personalis: si ex re secundum se spectata (quæ proinde ad quemcumque transeat, manet gravata) dicitur realis, seu prædiarius aut fundiarius; si constituatur super re & persona simul, sic ut re pereunte adhuc maneat persona obligata, dicitur mixtus.

69.

Item alius
fructuarius
alius pecu-
narius;

Alius cer-
tus, alius
incertus;

Alius per-
petuus, ali-
us tempora-
lis, signan-
ter vitali-
tius.

Census item ratione differentis pensionis debitæ alius est fructuarius, ex quo debentur fructus, v.g. frumentum, vinum, oleum &c. alius pecuniarius, ex quo debetur pecunia. Et uterque alius est certus, quando scilicet determinata & certa est summa pecuniæ, vel mensura seu quantitas fructuum: alius incertus, quando non est determinata, ut quando quotannis tertia vel quarta pars fructuum (quæ non semper est eadem, seu æqualis in quantitate) est persolvenda, aut pecunia ei correspondens seu aestimatio. Item alius perpetuus, alius temporalis. Rursum perpetuus, alius est redimibilis ex parte nempe censuarii, alius irredimibilis. Temporalis, alius durat ad certum & determinatum tempus, v.g. ad decennium, alius ad incertum, v.g. ad vitam personæ, qui vocari solet vitalitius.

70.

Emptio cen-
sus realis,
etiam con-
signativi,
licita est.

Contractus porro censualis, quin licitus sit, si quidem de censu reservativo agatur, nulla est ratio dubitandi. Idemque est de consignativo reali, sive antiquo, sive (quod olim quidam negasse referuntur) noviter constituendo; prout habet praxis omnium timoratorum, probata auctoritate Apostolicā à Martino V. *Extrav. 1.* & Callisto III. *Extrav. 2.* inter communes *Tit. de Empt. & Vendit.* ubi est sermo generalis, non solum de antiquis, sed & novis censibus. Similiter census approbavit, appositis tamen pluribus conditionibus, Pius V. *Constit. Cum onus.* Ratio est: quia potest quis in re sua consignare alteri censum viâ donationis, quid ni ergo per venditionem? Confirmatur: quia potest quis vendere jus ser-

vitutis rusticæ, etiam in agro proprio de novo constituendæ; quid ni ergo vendens queat de novo consignare jus annuæ pensionis percipiendæ ex agro proprio?

Nec obstat, quod pensiones annuæ post paucos annos exæquent sortem pro censu datam, dum jus adhuc integrum manet emptori: nam etiam fructus agri empti sic exæquant pretium pro agro datum, qui tamen adhuc salvus manet emptori. In emptione autem non proponuntur ipsæ annuæ pensiones, sed jus ad illas, vi cuius debentur: uti similiter in emptione agri jus ad agrum, vi cuius debentur ipsi fructus. Pretium quoque, quod pro jure isto datur, justum est, veluti communi prudentum judicio aut etiam lege taxatum, ut proinde simili pretio possit jus illud passim comparari vel alienari. Est insuper considerandum, quod sicut censuarius manet obligatus semper ad pensiones, sic censualista se & hæredes perpetuò, quantum est de se, priveret omni commodo pretii, futuri alioquin utilis ad emendos fundos, aut etiam necessarij contra occurrentes in quovis tempore aut casu futuro necessitates.

Occurrunt
objectioni.

Cæterum in contractu hoc observandum est, ut res in qua census constituitur, verè extet, sitque frugifera: jus enim ad pensionem ex re percipiendam supponit rem esse, & ferendis fructibus pensioni proportionatis sufficere. Unde si emptor aliud sciens nihilominus emat censum, censebitur palliare usuram; nisi venditor alia simul bona consignet, super quibus pariter redditus sufficienter fundetur. Quare si contingat rem perire, extinguitur quoque census super ea fundatus & accessorius; uti extinguitur servitus vel ususfructus, re pereunte. Et quidem hoc inest per se (nisi per aliud pactum excludatur) naturæ censûs realis, etsi non exprimatur. Idemque colligitur ex citatis Extravagantibus Martini V. & Callisti III. Immo juxta *Navarrum in Comment. de Usuris n. 118.* si domus v.g. vel molendinum, super quo census fundatur, ruat, & reædificetur, cum jam aliud sit ædificium, non est censui subiectum: etsi censuarius teneatur de dolo, si ejus culpâ corruerit.

72.
Conditio-
nes requi-
sitæ.

An census
realis pe-
reat, re pe-
reunte.

Possit nihilominus, quantum est ex jure naturæ, ab initio apponi pactum, quo venditor se obliget ad pensionem, non obstante rei interitu, miscendo nempe eatenus censum quodammodò personalem, dummodò pretium proportionetur oneri cujusdam affecurationis, quod hîc censuario imponitur.

Quid cen-
sendum de
pacto nubi-
lominus sol-
vendi pen-
sionem.

Potest præterea emptor censûs exigere hypothecam; quæ tamen perit seu cessat re pereunte, in qua census erat fundatus, adeoque in censibus realibus ad hoc solum servit, ut si censuarius ex re censui subiecta non solvat annuam pensionem, possit apprehendi hypotheca, & ex ea peti solutio. Hanc autem licitè exigī seu apponi emptioni censûs, patet exemplo mutui, venditionis ad terminum, & aliorum contractuum. Si enim

73.
An possit
exigi hypo-
theca, &
quid ea
operetur.

con-

contractus est legitimus, meritò potest is, cuius interest, exigere securitatem, ut firmus maneat, & non violetur; ad hoc autem pertinet hypotheca.

74. *Requiratur, justum pretium, & quidnam sit tale.* Denique in emptione censuum requiritur pretium justum. Quale est vel lege Principis taxatum; quod servandum, nisi saltem notabilis mutatio circumstantiarum generaret fundatam præsumptionem de opposita mente Legislatoris: vel lege deficiente, constitutum communi æstimatione & usu Provinciæ seu loci. Undè fit, ut pretia censuum pro varietate temporum & locorum sint varia.

Ad quam variationem facit negotiatio, cuius vigor augeat æstimationem præsentis pecuniæ, & minuit æstimationem censuum. Item copia vel inopia pecuniæ: hujus enim inopia facit census vilescere, ut experientia superiorum annorum in Belgio docuit, inquit *Lessius c. 22. dub. 14.* Censui irredimibiles in Germania æstimantur nummo 20. ex Constitutione Caroli V. Alibi nummo 28. aut 30. In Belgio non habent pretium legitimum, nec possunt de novo creari, ex Constitutione Caroli V. Reservativi tamen (addit *Lessius sup.*) vendi possunt pretio 25. in singula vel etiam minoris. Redimibiles ad rationem nummi 10. 11. 13. 14. aut plùs vel minùs secundùm temporis qualitatem, prout ipsi contrahentes tunc inter se convenerant, probavit Callistus III. & Martinus V. In Belgio census redimibiles legitimo pretio creantur, etsi sint personales cum hypotheca, ad rationem nummi 16. non infra, ut inquit *Zypæus in Notit. Jur. Belg. §. de Redditibus.* Possunt tamen constitui nummo 18. aut 20. ut praxis etiam docet.

75. *An vel quæ conditiones sint requisitæ à Martino V. & Callisto III.* Ex Constitutionibus positivis præterea posset oriri necessitas aliarum adhuc conditionum observandarum. Et quidem Martinus V. & Callistus III. videntur tangere quasdam conditiones contractûs censualis, quas ad octo reducit *Navarrus in Comment. de Usur. n. 72.* Hi tamen non tam præscribunt condiciones necessariò servandas, quàm approbant nonnullas condiciones censuum, de quibus erant interrogati.

Quo sensu Pius V. Contractus non servatis conditionibus à se requisitis decernat utarios. Præterea *Pius V. Constit. 79.* cum onus varias condiciones præscribit decernens contractus aliter initos habendos pro usurariis, utique judicio seu præsumptione fori externi, non autem quòd omnes sint reverà injusti & usurarii, quales non fiunt per legem positivam, si à parte rei servetur debita æqualitas.

76. *Conditioes hæc re-servantur.* Condiciones has *Lessius cap. 22. dub. 12. n. 77. & seqq.* reducit ad quatuordecim, videlicet, ut census constituatur super re immobili frugifera, certis finibus designata. Secundò, numerato, tempore contractûs coram Notario & testibus, justo pretio. Tertiò, nulla fiat anticipata solutio, nec alia umquam, nisi pro rata lapsi temporis. Quartò, non obligetur venditor ad casus fortuitos, sed census, re peremptâ, extinguatur. Quintò, nullo pa-

Herinx Sum. Theol. Pars III.

cto venditori alienandæ rei libertas restringatur, aut emptor ad laudimia obligetur. Sextò, dominus rem venditurus indicet censuallistæ condiciones, & pretium, ad mensem eum expectet, & aliis præferat. Septimò, nullo pacto venditor ob moram censuario obligetur ad pœnam commissi, interesse, aut expensas. Si tamen damnum oriretur ex mora culpabili venditoris, teneretur is illud jure naturæ compensare emptori. Octavò, Censui ex pensionibus non augeatur. Nonò, onera extrinseca venditori aut emptori incumbant, v. g. fisci aut domini decima, vel quinquagesima, in alterum pacto non transferatur. Decimò, re pereunte in totum vel in partem, pro rata pereat census. Undecimò, semper census possit redimi pretio, quo est emptus. Ubi tamen non exigitur, ut per partes possit redimi, uti poterant redditus, de quibus *Callistus III. & Martinus V.* fuerant consulti. Quod quia minus consonum videtur propter incommodum emptoris, *Pius V.* non putavit requirendum in censibus. Duodecimò, ut venditor redempturus ante bimestre emptorem præmoneat, qui exinde intra annum redimere cogi potest, post annum non potest. Decimo tertiò, ut emptor venditorem numquam aliàs ad redemptionem cogere possit. Decimò quartò, ut pretium censûs semel constitutum augeri vel minui non possit, ob temporis vel contrahentium qualitatem, aut aliud accidens, quo ipse venditor gravetur.

Conditioes hæc apertè seipsas produunt, quod non omnes ex jure naturæ, sed magnâ sui parte ex positiva Legislatoris voluntate requirantur. Præterea Constitutio tantùm agit de censibus consignativis posthac pretio emendis, non autem constituendis donatione, dote, legato, fidei-commisso: in quibus non ita subest periculum usuræ, cui vult Pontifex occurrere. Quàmvis autem nonnulli existiment, hanc Constitutionem non ligare extra terras Pontificii patrimonii: tamen cum Pontifex in ea agat officium pastoris animarum, Constitutio ipsa generalis est, & per se obligans ubique. Varii tamen Auctores testantur, signanter *Lessius cap. 22. dub. 13.* ipsam, quatenus superaddit varia juri naturæ, non esse receptam seu in vigore apud Belgas, apud quos hætenus est constans usus contrarius sinè ulla publicatione Constitutionis prævia. Similiter illam credit apud Germanos, Gallos, Siculos non obligare. In Hispaniis quoque ea non obligat juxta Auctores istarum Regionum, opponente se nimirum Philippo II. & Pontifici, nè obligaret, supplicante, ut videre est apud *Castro Palao d. 6. p. 15. n. 6.*

Hinc census personales ac mixti in similibus locis sunt liciti, & apud Belgas in vigore, etiam consonè ad Edicta Principum. Quàmvis autem *Navarrus* & alii eos arguant tamquam usurarios, id tamen non satis fundatum est, & meritò negatur à *Soto, Joanne*

77. *Non sunt omnes juris naturæ.*

De quibus censibus Bulla Pii V. agat.

An obliget extra ditio-nem Papalem.

In quibus locis non sit usu recepta.

78. *Census personales an liciti seculis Bulla præfata.*

Medina, Lessio, Maldero & aliis passim: cum quâ ratione emi potest census super re, sic & super persona, ratione artis, ingenii, industriæ frugiferâ, vel saltem ratione bonorum in re aut spe existentium, ex quibus solvi queat annua pensio. Sicut enim hæc potest industriam & operas suas elocare, etiam ad vitam, sic & supra se censum alteri consignare. Quâvis ipsa, deficiente pensione, non possit vendi aut in servitutem redigi, uti potest fundus censu gravatus evinci & vendi ad recipiendas pensiones cum capitali. Confirmatur: quia obligatio annuæ pensionis pendendæ à persona instar decimarum personalium aut annui tributi potest sponte suscipi, aut per leges induci; ut patet 2. *Esdra* 10. & c. *Ad Apostolicæ, de decimis*: quid ni ergo creari per emptionem, seu partium conventionem? Unde Nicolaus V. & Gregorius XIII. in suis Constitutionibus de censibus (teste *Castro Palao* d. 6. p. 11.) expressè affirmarunt in censu posse obligari personas.

79.
An eorum
obligatio
transeat ad
heredes.

An & qui
accedere ei
possit hypo-
thecaria.

De Censi-
bus mixtis.

80.
Census ir-
redimibiles
an vetiti
jure positi-
vo:
Etsi liciti
jure natu-
70.

81.
Census ut-
rimque re-

Et quidem hæc obligatio personalis etiam transit ad hæredes, personam defuncti repræsentantes: uti alia debita personalia: quamquam possit census instar aliarum obligationum personalium fieri caducus, si nimirum hæreditas non sufficiens solutioni pensionum repudietur. Eidem obligationi potest accedere hypothecaria, sive specialis, sive generalis omnium bonorum, pro securitate censuistæ, exemplo cæterorum contractuum. Idemque permissum fuisse Siculis à Nicolao V. & Gregorio XIII. testatur *Wiggers* cap. 8. dub. 3. Eritque ad hypothecam regressus, in casu, quo à persona nequit obtineri solutio; non aliàs. Unde si bona hypothecata sint alteri vendita, isto demum casu poterit ex iis urgeri solutio. Secus foret, si redditus sit mixtus, adeoque non solum super persona, sed etiam super bonis ipsis consignatus; quæ proinde apud quemcumque sint, pari obligatione instar servitutis realis principaliter affecta manent. Quæ quidem mixtio non est de jure naturæ illicita, cum singula simplicia licita sint, nec invicem destruant, nempe & census realis, & personalis; salvo justo pretio. Quare census mixti sunt usitati in locis, in quibus Bulla Pii V. non viget.

Præterea census irredimibiles, etsi à Pio V. & pro Belgis à Carolo V. in favorem venditoris seu censuarii, vetiti de novo emi, non sunt tamen ex se illiciti, sive reserventur, sive donatione aliove titulo, sive etiam emptione consignentur. Immo contractus ex natura sua potius perpetuitatem exigit, uti aliæ venditiones, nisi pactum aliud apponatur. Suntque hujusmodi redditus majori pretio emendi ob majus onus venditoris. Quemadmodum & illi, qui liberi à periculo caducitatis majori pretio digni sunt.

Pactum autem de redimibilitate indubiè licitum est, immo Edicto Pii V. & Caroli V. ipsa exigitur, adeoque in contractu involvi

censetur. Plurimi tamen Doctores improbant censum, quem vocant, utrimque redimibilem, quem scilicet non solum venditor possit luere reddendo capitale, sed etiam revendere possit emptor, quasi ibi sit verum mutuum; vi cujus non potest exigere annua pensio seclusis titulis extrinsecis. Quare nec in foro externo admittitur in his locis. Et meritò ob periculum & præsumptionem usuræ. Multi tamen gravissimi Doctores cum *Lessio* & *Maldero* contrarium censent, eò quod etsi possit subesse animus usurarius, reverà tamen etiam possit subesse vera emptio cum pacto de redimendo ad nutum emptoris. Confirmatur: quia alia jura & fundi possunt emi & vendi cum pacto, ut possit emptor post certum tempus ad libitum revendere, temperato pretio pro rata oneris. Similiter in præsentem potest ipse venditor censum redimere, refuso pretio. Denique posset hoc pactum iniri cum tertio, quidni ergo cum venditore?

Petes, an liceat emere censum cum pacto, ut venditor teneatur redimere eadem monetâ in æquali numero? Resp. Aff. in quibusdam casibus, nempe si constet æstimationem monetæ non esse mutandam, vel utrimque sit par dubium, an augenda, an minuenda sit: vel si tanti emptus sit census, quanti emi solent irredimibiles. Addit *Lessius* c. 22. dub. 8 si certum quidem erat æstimationem augendam, sed emptor statuerat pecuniam suam in illud tempus servare, ratione damni, quod tunc patitur. Verum non satis apparet *Wiggers* c. 8. dub. 3. n. 39. quomodo emptor rei frugiferæ justo pretio dici queat sustinere inde damnum; cum fieri nequeat, ut rem frugiferam sibi comparet, & tamen pecunias in tempus augendæ æstimationis servet.

In Belgio autem constitutum est, ut monetâ permissâ pro tempore corrente possit venditor censum pecuniarium æstimato pretio creatum redimere, ut videre est apud *Zypæum* in *Notit. Iur. Belg. §. de Reditibus*, & in *Cod. Belg. V. Renten*. Quando tamen redditus constituti sunt in certis speciebus sine expressione pretii aut æstimationis, luitio seu redemptione eorumdem fiet in iisdem speciebus, si reperiantur: sin minus, in alia moneta, ad valorem quo illæ species æstimatæ erunt per Edicta, quæ erunt tempore extinctionis. Si tamen in tertiam manum redditus illi corrente seu usuali monetâ devenerint, lui poterunt monetâ tempore extinctionis corrente, ut refert *Zypæus* supra.

Dubitatur verò à Doctoribus, an census constitui possit ex mercibus loco pretii seu pecuniæ numeratæ subrogatis? Negant Nonnulli. Sed oppositum omnino verum est, quantum ex natura rei, & seclusâ lege positiva aliud præscribente, prout communi Doctorum sensu præscribitur in Bulla Pii V. Quod clarius est de mercibus æstimatis, quæ sunt loco pretii. Inæstimatis autem, estò non posset constitui strictè dicta emptio, saltem consti-

dimibiles
an liciti.

82.
An liceat
pactum de
non redi-
mendo nisi
eadem mo-
netâ.

Quid sta-
tutum in
Belgio.

83.
An possit
census con-
stitui ex
mercibus.

constitui potest contractus ei æqui valens aut quasi similis.

datur nummus interdum octavus, interdum decimus.

An ex pecunia debita.

Idemque est de pecunia debita: est enim Pius V. requirat pretium numeratum, ex natura rei tamen non ostenditur id requiri. Estque planè perinde ejusdemque æstimationis, tradere pecuniam numeratam, & eam, quæ debetur, tradere in solutum. Prout & datio in solutum & permutatio est similis emptioni, ejusque vim habet. Ipsaque debiti remissio est, pro qua accipitur jus ad pensiones à censuario præstandas. Immo *Navarrus* apud *Castro Palao* d. 6. p. 16. n. 8. existimat etiam stante Motu Pii V. posse per decretum saltem judicis, constitui census ex debito antea contracto. Quamvis consideratis Bullæ verbis oppositum verius censeat *Castro Palao* supra.

84. An ex pecunia credita.

De pecunia credita major est difficultas, etiam seclusâ Bullâ Pii V. Nam *Navarrus*, *Rodriguez*, *Salon* & alii apud *Castro Palao* p. 22. §. 6. negant. Ipse autem hanc quidem sententiam consulit, & in foro externo secundum illam judicandum censet, ob fraudis & usuræ præsumptionem; si tamen bona fides intercedat, fraudisque absit, probabilior censet, ex natura rei procedendo, affirmativam sententiam (pro qua refert *Soto*, *Molina*, *Binsfeldium*, *Saa*, *Lessium*) eò quod pecuniâ creditâ possit institui emptio fundi, aliarumque rerum, adeoque & census, quantum est ex natura rei.

85. Ad quid teneatur emptor censûs infra justum pretium.

Petes, ad quid teneatur censualista, si census emerit infra justum pretium? Resp. si lex adsit irritans contractum minori pretio factum, indubiè non valere quantum ad excessum pretii, adeoque pensiones, quâ parte illud excedunt, esse restituendas. Valere nihilominus, quâ parte justo pretio conformatur, contra *Navarrum* & alios censent plures Doctores non improbabiler: eò quod lex non intendat derogare contractui, nisi quatenus iniquus est, quando id clariùs non exprimit. Nec debet alioquin utile vitari per inutile in actibus seu rebus dividuis. Pro quo etiam leges Hispaniæ allegat *Castro Palao* d. 6. p. 22. §. 3. n. 5. Si verò non sit lex positiva irritans, contractus simpliciter est validus, sed ad æqualitatem reducendus. Undè consequenter ex pensionibus nil est restituendum, sed suppleto pretio compensandum interesse, si quod damnum ex carentia justî pretii venditor est passus.

86. An census vitalitii sint liciti.

Petes denique an census temporales vitalitii sint liciti? Resp. Aff. ita enim habet communis sensus & praxis doctorum & timoratorum. Quam firmat ratio desumpta, tum ex eo, quod ibi sit vera emptio juris pretio æstimabilis, scilicet ad pensiones seu fructus incertos, cum periculo damni, & oppositâ spe lucri: tum à fortiori ex censibus perpetuis, qui non extinguuntur, nisi restitutâ sorte; cum tamen vitales finito termino per se cessent. Pretium autem horum censuum statuitur cum ordine ad qualitatem seu ætatem personarum, ut annuè pen-

Merinx Sum. Theol. Pars III.

Q U Æ S T I O IX.

De Contractu Societatis.

CONTRACTUS Societatis est, quo duo vel plures conveniunt ad conferendum aliquid in communem usum vel quæstum. Perficitur consensu, impletur per collationem rerum in commune, perfectè autem per ipsam usûs participationem, lucrivè & damni divisionem. Domestica seu Oeconomica respicit communem usum v.g. librorum, pecuniæ, suppellectilis: Lucrativa verò respicit commune lucrum: Conjugalis denique Societas respicit utrumque. Hic de lucrativa sive negotiatoria potissimum est sermo. In qua singuli socii interdum conferunt in commune, tum pecuniam, tum operas: interdum unus confert pecuniam, alter industriam vel laborem, alter instrumenta seu eorum usum v.g. usum nâvis, ad commune lucrum faciendum. Quod addo; si namque lucrum foret unius, v.g. qui pecuniam contulit, assignato reliquis stipendio seu mercede, non esset contractus Societatis, sed locationis-conductionis; etsi pro mercede foret assignata pars aliquota lucri, puta 2. in 100. prout mercatores frequenter suis factoribus aut ministris (quos in Societatem nolent admittere) ut spe lucri diligentiores redantur, certam lucri partem assignant in stipendium; ut notat *Lessius* c. 25. dub. 2.

87. Quid societas. & quotuplex.

Lucrativa qualiter iniri soleat.

Justitia hujus contractus exigit pro fundamento justum exercitium seu negotiationem. Undè iniqua est Societas, quæ pyratice vel latrociniis innititur. Deinde omnibus pensatis debet servari inter socios proportionalis æqualitas, secundum quod quisque contulit, sic ut lucrum ac damnum sit proportionatum ei, quod singuli contulerunt, juxta æstimationem Prudentum in tali re: quorum judicium ea in re maximi faciendum est. Habet autem hæc æqualitas proportionalis latitudinem quamdam pro magnitudine, multitudine ac varietate eorum, quæ in exercitiis Societatis concurrunt. Extra quam si procedatur, fit injustitia, necessariò reparanda; nisi socius expressè vel tacitè excessum indulgeat ex amicitia aut gratitudine.

88. Quid ad justitiam illius requiratur.

In divisione lucri facilè est determinare modum, quando singuli socii æquâ proportionem contulerunt pecunias, industriam, &c. aut communibus expensis negotiorum gestiones res aliæque necessaria conduxerunt: tunc enim secundum partes æquales constat esse faciendam divisionem, sic ut quanta fuerit pars capitalis à singulis appositâ, tantum sit lucrum eorundem cum proportionem. Sed quando unus confert pecunias, alter operas, est res difficilior, in cujus explicatione non conveniunt Doctores, saltem quoad modum loquendi.

89. Lucri divisio quæ faciendâ.

Præsertim dum unus pecuniam, alter operas contulit.

90.
Primus mo-
dus.

Res exemplo fiet manifestior. Ponamus unum socium contulisse trecenta scuta seu 900. florenos, alterum industriam seu operas, quæ emerentur seu conducerentur 300. florenis: capitale seu fors tota censenda est 1200. florenorum. In fine anni divisio iuste instituida est hoc modo. Si tunc reperiatur capitale pecuniarum esse 1600 florenorum, is qui contulit operas adeoque quartam partem capitalis, debet extrahere quartam partem lucri unâ cum valore partis in capitale quodam æstimationem collatæ, adeoque pro hac 300. pro lucro 100 florenos, relictis alteri socio 1200 florenis. Alioquin is, qui contulit operas, necessariò illas semper perderet, salvo manente alteri suo capitali. Sicque ex hac parte esset similis Societas ei, quæ Leonina dicitur, & improbat L. 29. ff. *Pro socio*, quâ unus lucrum, alter solus damnum sentiret, qui proinde socium foret nactus quasi Leonem (ut ex Apologo refert *Dionysius Gothofredi in Notis Marginal.*) communem ex venatione prædam sic dividendam cum vulpe, ut sibi ferme totam retineret, vulpi vix minimam partem concederet. Quod confirmatur: quia si uno conferente 900. altero 300 Florenos, hic suos communi consensu expendisset in conductio- ne operarum tanti valentium, alter in alios contractus lucrativos, indubiè deberet hic in fine anni habere præter lucrum alios 300. uti alter suos 900. Idem igitur est in præsentis. Aliàs apertè foret inæqualitas. Undè consequenter si in Societate lucrum isto anno non obtigerit, sitque ideo capitale ipsius pecuniæ post annum 1200. is qui intulit pecuniam extrahet 900. is qui operas 300. Si damnum ob- venerit, sitque adeò capitale pecuniæ v. g. 800. florenorum, is qui pecuniam contulerat, extrahet 600. qui operas 200.

91.
Secundus
modus.

Alius adhuc posset dari modus iuste in- eundi contractum Societatis, non computan- do hinc quantitatem pecuniæ, istinc pretium operarum, indeque pariter conflando integram sortem, sed considerando præcisè ea, quæ sin- gulis pereunt, & eatenus cum proportionem di- visionem faciendo v. g. si quis ex capitali 2000. florenorum annuè potens mediante cen- su habere 100. florenos eos tribuat personæ industriæ ad lucrandum, pereunt ei 100. flo- reni annuatim, & quia capitale exponitur pe- riculo, si negotiatio non succedat, hoc ipsum periculum quoque æstimabile est, ponamus aliis 100. florenis, quos alioquin deberet da- re asscuratori: cumque periculum in se reci- piat, potest illos æstimare tamquam sibi pe- reant, sic ut universim ei pereant in æstima- tione 200. floreni. E contra alteri conferenti operas æquivalentes 200. florenis, ipsæ sem- per pereunt, adeoque censendi sunt utrique æqualiter perire 200. Hoc pacto inita Socie- tas faciet, ut, servatâ æqualitate, lucrum in fi- ne anni æqualiter dividatur, salvo uni manen- te capitali 2000. florenorum: ita *Lessius* sup. & ferè coincidit quodam rem explicatio *Wig-*

gers c. 7. dub. 6. tametsi hic paulò aliter, aliam- vè satis solidè considerationem ineat.

Q U Æ S T I O. X.

De contractu triplici (ut vocant)
Societatis.

DE hoc contractu in quo nempe præter contractum Societatis, est contractus as- securationis fortis & certi lucri, solemnus est controversia. Potestque hic contractus tri- plex iniri, partim successivè, idque vel cum eodem socio, vel diversis non sociis, partim simul seu sub idem tempus. Primò enim duo v. g. ineunt contractum Societatis ad lucra & damna, in quo Petrus pecuniam ponit, Pau- lus industriam. Secundò ineunt contractum asscurationis: quia cum ex vi contractus Societatis, si pecunia deposita pereat, tota pe- reat deponenti, Petrus deponens rogat Pau- lum, ut ipse sortem asscuret, & nè hoc sit molestum offert tria vel quatuor in centum. Paulus autem inito jam contractu asscuratio- nis, & accepto pro ea obligatione pretio, vi- cissim rogat Petrum, ut eum quoque liberet à molestiis reddendi rationes in Societate, & accipiat certum lucrum pro incerto, v. g. sex in centum, sive negotiatio bene succedat, sive malè. Et hic tertius contractus est asscura- tio lucri, seu venditio sperati majoris emolu- menti pro certo minori.

Porro non apparet dubium, quin hi con- tractus separatim & cum diversis initi sint li- citi: cum & Societas ipsa sit licita, & eâ initâ possit à tertio peti susceptio periculi fortis pro pretio, quo susceptio ista æstimabilis est, ac denique quarto vendi spes lucri majoris, quan- ti ipsa prudenter æstimabilis est.

Ex quo in primis apertè sequitur contra *Soto de Iustit. l. 6. q. 6. a. 2.* iuste quoque eos- dem contractus iniri cum eodem, & quidem socio, saltem successivè seu ex intervallo tem- poris. Non enim apparet ratio aliter hinc sen- tiendi, cum impertinens sit ista distinctio per- sonarum. Neque verum est, tunc cessare So- cietatem, & succedere rationem mutui: do- minium enim pecuniæ non transit in socium postea asscurantem & periculum subeuntem, sed manet penes eum, qui ipsam contulit, uti si fuisset asscuratio facta à tertio. Sicuti quoque potest cum commodatario & depo- sitario conveniri, ut penes eos sit periculum rei depositæ vel commodatæ, cujus tamen neuter est dominus. Neque etiam posset alter socius istâ pecuniâ ad libitum uti, v. g. ad dotandam filiam, sed ad finem negotiationis; nisi permittente eo, qui contulit, qui tali ca- sus censeretur consentire in mutuum; ex quo tamen ratione lucri certò cessantis posset tan- tumdem obtinere.

Deinde sequitur etiam licitè hos tres con- tractus iniri simul seu dependenter ab invi- cem, idque vel explicitè juxta modum præ- alle-

92.
Contractus
triplex quæ
liter inea-
tur.Potest in-
dubiè iniri
singulatim
cum diver-
sis.93.
Immo &
cum eodem
est Socio,
Successor.94.
Qualiter
non solum

explicitè sed
et implicitè
cum eo-
dem simul
ineatur.

all egatum, vel implicitè, v.g. juxta formulam sequentem (quam in Italia & Antverpiæ variis linguis circumferri solitam refert & adfert Lessius cap. 25. dub. 3. n. 30.) Ego infra scriptus confiteor hoc meo chirographo me accepisse à Titio mille aureos, ut eos impendam legitimæ negotiationi: & loco incerti lucri majoris, quod illi ex hac negotiatione posset competere, promitto me illi daturum 6. & $\frac{1}{4}$ in centum quotannis, & ejusdem summa periculum præstiturum. Affinem formulam habent Consuetudines Antverpienses recentius compilatæ parte 4. de Contractib. Tit. 1. art. 10. quam inde transcribit Anselmo in Triboniano Belgico c. 46. §. 2.

95.
Cum variis
non impro-
babiliter
damnant
tamquam
ex se usu-
rarium.
Nihilomi-
nus alii
passim ap-
probant.

Hunc contractum, sive expressè & formaliter, sive implicitè & virtualiter triplicem, velut illicitum & usurarium, damnant varii graves Doctores Cajetanus, Bannez, Sylvius & alii. Sed approbant Molina, Lessius sup. (qui multorum etiam antiquorum verba refert) Bonacina, Malderus, Wiggers & alii Doctores recentiores passim: quorum auctoritas non leve huic doctrinæ probabilitatis pondus conciliat. Quæ etiam probatur satis efficaciter ex eo, quod in isto triplici contractu possit servari æqualitas, si ineatur successivè, aut cum diversis; ergo etiam si ineatur cum eodem socio & simul; quæ enim inita cum diversis & successivè justa sunt, etiam sunt talia inita cum eodem, si hic sponte sic contrahere cupiat. Neque ex ullo capite apparet satis aliqua iniquitas ex natura rei. Quod enim obijcitur, societatem, nè sit leonina, exigere commune periculum damni, uti communem spem lucri, verum est, quantum est ex vi societatis, vel nisi socius justo pretio periculum redemerit: non enim vetat, quin interveniente assecurationis contractu periculum damni debitè compensandum excludatur. Tametsi per assecurationem datam à socio non generetur perfecta securitas capitalis: cum sæpè sinistra fortunæ alea faciat, ut non obstante assecuratione alter patiatur jacturam capitalis.

96.
Qui disse-
rat à mu-
tuo.

Quod præterea obijcitur contractum illum triplicem non differre à mutuo; falsum est. Socius enim manet dominus pecuniæ (quæ ad societatem spectare censetur) unà cum socio: uti & pro rata sortis collatæ fit dominus mercium in locum pecuniæ succedentium. Undè si arcam communem retinens fiat impotens, is qui pecuniam contulit, potest agere de communi capitali dividendo, & juxta proportionem quantitatis collatæ partem sibi tamquam dominus vindicare ante creditores etiam hypothecarios, saltem si debita non sint contracta nomine communi. Similiter si pecunia sit furto sublata, potest eam tamquam dominus sibi socioque vindicare ubicumque extiterit.

97.
Extrava-
gans Sixti
V. explica-
tur.

Quod denique obijcitur Sixtum V. Extrav. Detestabilis hunc triplicem contractum damnassem tamquam usurarium, falsum est. Nam Pontifex solum damnavit societatem, in qua omne periculum & damnum rejicitur in ac-

ipientem contra æqualitatem & justitiam societatis, adeoque noluit prohibere vel reprobare contractus, quos Doctores classici passim probabant, sed solum injustos & ab eis reprobatos; ut satis colligitur, tum ex ipso contextu Bullæ, tum ex praxi etiam post Bullam in Italia vigente, tum ex declarata per Cardinales Toletum & S. Severinæ compositores Bullæ mente Pontificis, apud Comitolum l. 3. Respons. Moral. q. 12. n. 3. Videri etiam potest Reginaldus l. 25. n. 400. Azorius To. 3. p. 3. l. 9. c. 3. Injusta autem non est societas dum non ejus vi, sed ratione accedentis justiciæ contractus assecurationis (quem jure communi licitum Pontifex non vetuit contractui Societatis addi, ut ex decisione Rotæ apud Farinacium patet teste Bonacina disp. 3. q. 3. p. 11. num. 2.) aufertur à socio periculum sortis. Immo hoc ipsum periculum assecuratus ex parte sustinet, dum ipsum parte lucri sperati redimit; uti si redimeretur à tertio. Quare etiam damni est particeps: dum incertum majus certo minori (quod in carentia partis lucri consistit) redimit.

Aliter dici posset cum Maldero Tr. 5. c. 2. dub. 9. & aliis, Pontificem non damnare talem contractum tamquam ex se, seu ex natura rei usurarium & illicitum, sed ob periculum injustitiæ (quod frequenter subesse potest, si pecunia non detur impendenda veræ negotiationi, aut spes lucri, detractis per duplicem adjunctum contractum detrahendis non sit tanti valoris) ineundum post hac seu de catero & in futurum (cujusmodi particulis utitur) jure positivo prohibere, tamquam deinceps illicitum, & præsumptione fori externi usurarium. Lex autem ista positiva non fuit in Belgio promulgata (cùm tamen Pontifex velit illam promulgari in singulis Provinciis) aut usu recepta: quinimò nè quidem videtur fuisse ad usum redacta in Italia, in qua maximè viget & viguit ista contrahendi forma, ut Doctores varii testantur.

Hinc colligitur triplicem similiter contractum posse iniiri cum rusticis circa animalia, v.g. oves pascendas, ut ipsi periculum in se suscipiant, & quotannis aliquid certi pro fructibus solvant: eodemque modo potest id fieri in rebus quibuscumque aliis, modò semper spes fructuum tanta sit, quæ judicio prudentum æquivalet oneribus alteri impositis. Nèque est necesse, ut rudiores intelligant subtilitatem eorum contractuum: sufficit enim si implicitè illos intendunt, dando mercatori pecuniam cum animo lucrandi licito modo, eo scilicet, quo alii licitè celebrant tales contractus lucrativos, & ut mercator eodem modo pecuniam accipiat.

Porro hinc non sequitur posse tali modo palliari omnes usuras. Nam omisso exorbitanti nimium lucri usurariorum excessu, non possunt ipsi censerì pecunias suas dare ad societatem: cùm sciant se illis dare, qui non impendant negotiationi. Non ineunt etiam

98.
Altera res
ponso.

99.
Corollarium.

100.
An hac via
possint om-
nes usurae
palliari.

contractum affecurationis: cum se ipsos affecurent accepto pignore. Emptio quoque lucri certi minoris pro spe incerta majoris non habet locum: cum in mutuatariis non negotiaturis nulla sit spes lucri. Unde patet triplicem hunc contractum debere iniri cum nego-

tiatore, pecuniamque veræ negotiationi impendendam esse: cæteri enim sunt steriles ad faciendum ex ea lucrum, ideoque spes lucri vana nec vendibilis est; sicuti si semen esset commissum agro prorsus sterili, spes inde securæ messis, uti vana, sic non esset vendibilis.

DISPUTATIO QUINTA.

De Locato-conducto, Emphyteusi, & reliquis Contractibus.

QUESTIO I.

De Locatione-conductione.

I.
Quid Locatio-conductio.

Quæ ejus materia.

Quis finis.

LOCATIO-CONDUCTIO est contractus, quo usus aut fruitio rei cum mercede commutatur. Includit proinde locationem, quæ est concessio usus aut fruitionis rei pro mercede; & conductionem, quæ est concessio mercedis pro eodem usu seu fruitione: ut proinde consistat inter duos, sitque ex parte unius locatio, ex parte alterius conductio. Sub re etiam intelligitur persona, quæ, etsi libera sit, ratione operarum locari-conduci potest, etsi non vendi. Præterea sub re intelligitur, tum mobilis, tum immobilis. Immo etiam jura ad redditus, decimas, vectigalia, beneficia &c. locari-conduci possunt.

Fit autem locatio ad usum vel fruitionem: eò quod interdum sub elocatione rei, fructus omnes pariter cedant conductori, v.g. dum elocatur ager, vinea, pomarium &c. Interdum usus tantum, v.g. dum elocatur domus, equus &c. Quamquam etiam tunc non sit merus usus, sed potius ususfructus, quatenus conductor potest rem locatam sublocare ad similem usum: nam *nemo prohibetur rem quam conduxit, fruendam alii locare, si nihil aliud convenit.* L. Nemo 6. C. de Locato & Conducto.

2.
An artifex pro altero laborans censeatur locare operam.

Petes, an artifex pro altero laborans censeatur locare operam, an potius vendere alteri ipsum artefactum? Cujus quæsitæ utilitas patet in casu, quo ex venditione deberetur tributum. Resp. ex L. *convenit* ff. de contrah. empt. esse venditionem, quando materia simul traditur ab artifice, v.g. si è suo argento scyphum pro altero conficiat: aliàs esse locationem, si alter materiam subministrat. Excipe, quando artifex domum, etiam materiâ à se subministratâ, in fundo alterius ædificat: cedit enim tamquam accessorium domino soli seu fundi, quod inædificatur, sic ut ex parte architecti sit solum locatio operarum L. *Scabinus* ff. eod.

3.
Qui differat locatio-conductio à venditione.

Est autem Locatio-conductio contractus Emptioni-venditioni affinis, iisdemque ferè regulis consistit. Unde & solo consensu perficitur, sic ut non sit fas resilire, etsi aliud non intervenerit; nisi mens contrahentium fuerit, ut scripto contraheretur. Distinguitur tamen ab Emptione-venditione, quod per hanc trans-

feratur dominium rei, secutâ traditione, non per locationem, per quam aliquid solum datur ad usum vel fruitionem. Præterea in emptione debet pretium consistere in numerata pecunia: in locatione potest interdum (ut varii Jurisperiti contra Nonnullos tradunt) merces consistere in pecunia latè dicta, sive etiam in aliis rebus fungibilibus, L. *Si olei* 21. C. de locat. & conduct. Similiter in locatione agri fruendi, mercedis loco rectè pars aliquota fructuum assignatur locatori, ut patet in colonis partiariis L. 25. §. *Vis major* ff. Locati-conducti. Ordinariè tamen consistit merces in pecunia numerata.

Parit hic contractus in Conductore, non quidem jus in re, sed tantum jus ad rem, seu actionem (quæ dicitur conducti, seu ex conducto) in personam locantem, quæ manet conductori obligata. Immo & in hæredem, intellige universalem, qui nimirum factum & jus defuncti repræsentat, arg. L. 59. ff. de reg. juris; sic ut hujus contractus ipsum teneant L. 49. ff. de obl. & act. Aliud est de successore singulari, v.g. cui domus locata est testamento legata; quem defuncti factum non stringit, velut cujus personam aut jus non repræsentat. Ita *Zoesius* in ff. Locati-conducti n. 40.

Si domus locata vendatur, potior est emptor (idemque est de usufructuario; cujus similiter jus est potentius jure conductoris) nec debet stare locationi, relicta tamen conductori actione quantum interest in primum locatorem L. 25. §. 1. ff. Locati-conducti, & L. *Emptorem* 9. C. de Locato. ibi: *emptorem quidem fundi necesse non est stare colono, cui prior dominus locavit: nisi à lege emit.* Excipe, nisi Fiscus ipse sit venditor L. fin. ff. de jure fisci, vel nisi aliud sit in pactum à venditore deductum (contractus enim recipiunt pacta ex consensu contrahentium, idemque patet ex L. *Emptorem* cit.) aut per statuta municipalia præscriptum: prout moribus multorum locorum Belgii conductio præfertur (ut ajunt) emptioni; & consequenter etiam particulari successioni seu legato, ut habet *Christineus* ad *Consuetud. Mechl. Tit. 8. a. 1. in addit.* eò quod nulla in hoc sit differentia inter contractus & ultimas voluntates.

Quæri autem posset, an major factus teneatur stare locationi antea factæ per tutorem donec terminus expiret? Resp. Aff. ex L. *Si tutela* ff. de administ. tutorum. eò quod tutor sit

4.
Quam actionem pariat in conductore.

An etiam in successorem locantis.

5.
An conductor de jure sit potior Emptore.

Limitatio.

Quid mores alibi habeant.

6.
An major aut vidua stare teneatur locatio-

i. ante
acta per
utorem,
ut mari-
um.

fit legitimus administrator bonorum pupilli, cuius proinde facta habenda sunt rata & firma. Unde idem obtinet soluto matrimonio in elocatione bonorum paraphernorum facta per maritum, qui eorundem erat legitimus administrator. De rei dotalis elocatione verius putat, oppositum *Zoesius* sup. n. 49 asserens communiter teneri cum *Bartolo*.

7.
An Benefi-
carius te-
natur sta-
re locationi
facta per
prædecesso-
rem.

Si autem quærat, an successor in beneficio teneatur stare locationi factæ per prædecessorem? Resp. Aff. si facta sit per Prælatum tamquam administratorem bonorum Ecclesiæ in utilitatem ejusdem, argumento sumpto ex dictis de tutoribus juxta *L. Si Tutela* supra. Secus, si facta sit per possessorem beneficii nomine proprio & ad utilitatem suam: qui cum jus habuerit restrictum ad vitam instar usufructuarii (de quo idem patet *L. 9. §. 1. ff. locati* ubi dicitur. *Si fructuarius locaverit fundum in quinquennium, & decesserit, heredem ejus non teneri, ut frui præstet.*) ultra non potuit elocasse. Excipit *Vallensis in Decretal. hoc Tit. §. 1. num. 6.* casum, quo res non esset integra, ut si consiti sint agri, si pendeant fructus, si inchoatus sit annus.

8.
Locator ne-
quit ante
lapsum ter-
mini rem
elocatum
repetere.

Casus non
nulli exci-
piuntur.

Et quidem locator obligatur rem locatam præstare conductori ad usum aut fruitionem pro tempore præstituto, nec citius potest conductorem expellere, regulariter loquendo c. 1. de *Locato & Conducto*. Dixi regulariter: nam c. 3. eod. & *L. Æde quam 3. C. de Locato* excipiuntur aliqui casus. Primus, quo supervenit locatori non prævisa necessitas reficiendi v. g. domum, quæ, conductore in ea habitante, refici nequeat. Quo casu suspenditur interim locatio, uti & pensio pro rata temporis. Secundus, quo incipit ipsi locatori domus esse necessaria ad inhabitandum. Qui tamen casus, cum sit odiosa materia, non debet extendi ad alias res. Tertius, si conductor in re conducta malè versetur, v. g. per damnificationem, inductionem infamium personarum &c. Quo casu is non eximitur à pensione, si fortè domus ab alio non conducatur, vel non tanto pretio. Quartus (qui etiam allegatur ex *L. cum domini 56. ff. Locati*) ob non solutam toto biennio pensionem, si locatio est plurium annorum (si sit ad minus tempus, eo lapsa, mox expelli potest conductor solvere negligens) quantumvis conventio facta fuisset de non expellendo invitum, *L. 54. ff. eod.* utpote intelligenda, si tempore debito solvatur pensio. Parans tamen se ad expellendum potest impediri mox offerendo debiti solutionem: nam c. 3. cit. dicitur: *Cum canonem per biennium non solvisset, sibi satisfactione celerari non providit.*

9.
Qua actio
competat
locatori in
Conducto-
nem.

E contra locatori ejusque hæredi competit actio (quæ locati seu ex locato dicitur) in conductorem, qui ad pensionem statis temporibus solvendam obligatur. Quæ obligatio transit etiam ad hæredes conductoris: qui pariter tenentur conductione defuncti, quousque terminus expiraverit *Instit. de Locat. §. fin.*

& *L. 10. C. de Locato* ibi: *viam veritatis ignoras in conductionibus non succedere hæredes conductoris existimans.* Unde vulgatum illud, quod mors locationem non solvat. Etsi variis in locis observetur contrarium teste *Christiano ad Consuet. Mechlin. Tit. 8. a. 1. in addit.* præsertim in villis, à quarum conductione vidua post annum depellitur.

Et quidem, nisi aliter conventum fuerit, vel aliud habeat regionis mos circa subjectam materiam, solvenda est pensio in fine anni, aut si locatio sit brevioris temporis, in fine ejusdem: quia sicut emptorem non potest venditor cogere ad solvendum pretium, nisi ex parte sua impleverit contractum, ita nec locator exigere mercedem, nisi pleno usu concessio: qui non censetur citius plenè concessus. Et quamquam locatio respiciat plures annos, censetur tamen mens contrahentium (quam & usus probat) ut annuè detur pensio anno proportionata, quasi tunc æquivalenter sint plures locationes, seu conductiones annuæ arg. *L. Scire 29. & L. Pluribus 140. ff. de verb. oblig.* Quare idem apparet, si fiat condictio v. g. cubiculi, famuli &c. per designationem pretii menstrui, hebdomadalis &c. v. g. aurei per menses aut hebdomadas singulas, quod consequenter apparet menstruè vel hebdomadatim solvendum. Si autem oriatur quæstio, an sit facta solutio, ex apochis seu quitanciis trium posteriorum annorum præsumitur etiam facta quodam annos præcedentes *L. Quitumquæ C. de Apochis publicis.*

Pro pensione verò manent tacitè hypothecati seu oppignorati fructus naturales rei locatæ v. g. fundi *L. In prædiis 7. ff. in quibus causis pignus.* quantumvis primus conductor prædium alteri sublocasset *L. Si in lege 24. ff. Locati.* Si colonus locaverit fundum.... fructus in causa pignoris manent: quemadmodum essent, si primus colonus eos percepisset. Idem est juxta *L. Certi 5. C. de locato, & L. Est differentia 9. ff. In quibus causis pignus*, de mobilibus in domum vel in prædium sciente locatore, si prædium sit rusticum, aut etiam eo ignorante, si urbanum, in vectis, non quidem transeunter (ut merces venales) sed animo, ut ibi manent durante tempore locationis arg. *L. Debitor 23. ff. de pignorib.* Quæ oppignoratio, adeoque actio in rem ipsam non tollitur per eversionem, aut traditionem aliis possessoribus factam, præsertim in fraudem, sic ut etiam contra hos maneat actio in rem pro pensione: nisi mores aliud alibi statuant.

Finito conductionis tempore, tam locator, quam conductor eorumque hæredes sunt liberi, sic ut non possit conductor invitatus detineri in conductione *L. Invitos 11. C. de Locato*, nec debeat ab invito locatore admitti, qui nè quidem præferentiam primo conductori dare tenetur, etsi offerat eandem vel majorem pensionem, *L. Ne cui 32. C. eod.* præterquam in locatione prædiorum publicorum seu fiscalium *L. 24. C. de Locat. prædiorum.*

An hæres
teneatur
conductione
ne initia per
defunctum.

10.
Quando sit
pensio sol-
venda.

Ex apochis
qui præsu-
matur so-
lutio quodam
annos præ-
cedentes.

11.
Quæ ma-
neant hypo-
thecata pro
pensione lo-
cationis.

12.
Elapso tem-
pore con-
ductor ne-
quit cogi,
aut cogere
ad prorogan-
tionem.

Si

cati. Nec finè ratione, eò quòd in sterilitate colonus magis oneretur, qui tunc non consequitur totum, quod suâ interest, sed amissâ jacturâ feminis ac laboris & expensarum, solum consequitur remissionem pensionis pro rata, ut habetur d. L. 15. §. *Ubicumque*.

18. *Observanda circa Elocationem bonorum Ecclesiasticorum.* Circa elocationem bonorum Ecclesiasticorum observandum, eam non posse de jure extendi ad vitam vel ad longum tempus, immo ex Constitutione Pauli II. Extrav. *Ambitiosa de rebus Eccles. non alienan.* non ultra triennium. Principes autem Belgii anno 1608. Edicto sanxerunt, ut sub pœna nullitatis elocationes bonorum Ecclesiasticorum non fiant aliter, vel ad majorem terminum, quàm statutum Synodo Mechliniensi; in qua alii termini pratis, alii decimis, alii agris præscripti fuerant, pro natura regionis (et si Romæ postea sit substitutum tempus tantum à jure præscriptum) qui etiam termini per Edictum probati, sunt in Synodum Antverpiensem anno 1609. regesti, ut habet Zypæus in Notit. Jur. Belg. §. *de rebus Ecclesia non alienandis*.

QUÆSTIO. II.

De Emphyteusi & Feudo.

19. *Quid Emphyteusis.* **E**MPHYTEUSIS, latinè idem quod insitio seu implantatio, usu legum significat contractum, quo res immobilis alteri possidenda traditur, cum translatione juris in re & domini utilitatis, sub lege annuæ pensionis solvendæ domino directo seu proprietario.

Qui differt à venditione & locatione. Estque contractus velut medius inter venditionem & locationem, ut ante constitutionem Zenonis Imperatoris. L. 1. C. *de jure Emphyteutico* illi assignantis conditionem specialem, fuerit disputatum, ad venditionem, an potius ad locationem pertineret. Differt porro à venditione, quòd per emphyteusim non transferatur dominium directum. A locatione, quòd saltem transferatur utile. Locatio præterea non exigit, ut fiat in re immobili, aut ad longum tempus, nec ut res conducta melioretur, aut sumptibus conductoris conservetur. Ob sterilitatem quoque regulariter non fit juxta communem sententiam remissio emphyteutæ, quæ tamen fit conductori.

An locatio longi temporis transferat in Emphyteusim. An autem locatio facta ad decennium aut ultra generet jus reale, transferatque dominium utile, adeoque sortiatur naturam emphyteusis, dubium est. Et quàmvis plerique (inter quos Covarruvias Tiraquellus, Molina, Lessius & alii referuntur) probabilissimè id asserant, Nonnulli tamen negant, inter quos Zoësius in ff. *Locati n. 14.* eò quòd non satis patere videatur distinctio ista ex juribus inter conductionem longi & modici temporis, si nihil aliud accedat; puta si perpetua fuerit locatio, quæ est ad instar emphyteusis, & facit transferri dominium utile. Undè emphyteutæ etiam dicuntur perpetuarii conductores, vel

simpliciter perpetuarii. Vide Zoësius.

Contractus libellaticus differt juxta Jurisperitos passim ab emphyteusi (cum quâ & feudo interdum confunditur) quòd sit quasi subalternata emphyteusis aut feudum, seu subemphyteusis aut subfeudum, quatenus est similis contractus inter emphyteutam aut vassallum & aliquem tertium. Addit. Zoësius in ff. *Locati num. 56.* contractum libellaticum esse certo tempore renovandum, annumerato pretio; cum tamen in emphyteusi non debeat necessariò pretium dari ab initio, neque necessariò fiat renovatio. Contractus superficialis patenter distinguitur ab emphyteusi: per illum enim constituitur jus, & quidem perpetuum, quod superficialium dicitur, id est, jus conscendendi & habitandi superficiem, sive ædificium in solo alieno positum, præstitâ mercede annuâ, quæ solarium dicitur à solo, pro quo penditur, L. 15. ff. *Qui potiores in pignore, & L. 2. §. 17. ff. Nè quid in loco publico.*

Contractus censualis, qui quoque naturâ suâ perpetuus est, tribuit jus perpetuum cum onere annui canonis, qui census dicitur, indeque bona eo gravata vulgò dicuntur censuaria seu censititia, quæ in plerisque conveniunt cum emphyteuticis, cum differentia in hoc, quòd ob non solutam pensionem non cadant in commissum (et si alibi in pœnam non soluti census duplum præstetur) possintque vendi, domini directi consensu minimè requisito. Immo addunt Varii transferri in contractu censuali etiam dominium directum, nec in venditione deberi laudimium. Hac tamen in re est attendenda locorum consuetudo: ex qua utique contractus hic descendit. Et quidem in his locis plura sunt hujusmodi censititia bona. Videnturque in dubio censenda potius esse talia, quàm emphyteutica: cum in dubio sit minus gravamen possessori imponendum, & quòd fieri potest, pro ejus libertate judicandum.

An scriptura sit de substantia emphyteusis, dubium est, quantum ad civilem saltem seu sæcularem (de Ecclesiastica omnes asserunt teste Castro Palao d. 10. p. 3.) quàmquam communior sententia asserat contra Gudelinum, Zoësius & nonnullos alios existimantes L. 1. C. *de jure emphyteutico* solum requiri scripturam ad probationem.

Emphyteusis dissolvitur primò, lapsu temporis præfixi, si quod præfixum sit. Nam et si contractus de se, & si aliud non exprimitur, sit perpetuus (saltem si de civili sit sermo) admittit tamen conditiones seu pacta, quæ contrahentes apponere possunt L. 2. & 3. C. *de jure emphyteut.* Attamen debet juxta Doctores tempus præfigi, sive indeterminatum ad vitam unius aut plurium, sive ad aliquot generationes; vel determinatum, sed longævum, seu non minus decennio.

Secundò interitu rei. Si pars solum intereat, adhuc obligatur emphyteuta ad pensionem annuam L. 1. C. *de jure emphyteut.* & In-

20. *Quid Contractus Libellaticus.*

Quid sit superficialis.

21. *Quid contractus censualis.*

Bona Emphyteutica & Censuaria quæ differant.

In dubio qualia sint censenda.

An scriptura sit de substantia Emphyteusis.

22. *Emphyteusis qualiter dissolvatur lapsu temporis.*

Qualiter interitu rei.

Tit. de Locat. & Conduct. §. 3. Aded. ubi dicitur Sin autem nihil de periculo rei fuerit pactum: tunc siquidem totius rei interitus accesserit, ad dominum super hoc redundare periculum: Sin autem particularis, ad emphyteuticarium hujusmodi damnum venire. quo jure utimur. Si tamen solutio sit facienda ad mensuram ipsius rei emphyteuticæ, v.g. pro singulis jugeris agri aureus, & medietas agri periisset, sola medietas aureorum solvenda esset. Si etiam pensio esset magna, ut ferè correspondeat fructibus ex locatione pendendis, æquitas potius, quam juris dispositio dicat faciendam remissionem. Quod & ad casum sterilitatis vel non culturæ ob bella nonnulli extendunt. Et quidem Philippus II. anno 1587. circa præstationes annuas ob vastitatem hostilem non solutas in his locis, providum, etsi temporaneum, edidit decretum huc spectans; de quo Zypæus in Notit. Jur. Belg. §. de Reditibus & eorum luitione.

23. *Qualiter culpâ Emphyteuta ob non solutam pensionem.* Tertiò solvitur emphyteusis culpâ emphyteutæ, ex qua (nisi aliud habeat consuetudo, aut conventio particularis) ipsa cadit in commissum ob dilatatam pensionis, etsi modicæ aut non postulatæ, solutionem per biennium in emphyteusi Ecclesiastica c. fin. de Locato, per triennium in civili L. 2. C. de jure emphyt. idque non præcisè ipso facto, sed (ut dicitur L. cit.) si dominus voluerit. Hoc autem voluntatem suam declarante, alia sententia judicis de jure non requiritur; nisi emphyteuta domino possessionem occupare volenti resistat, aut controversiam moveat, per judicem utique causâ cognita dirimendam.

Censetur tamen juxta Doctores passim propriarius nolle uti jure commissi, exigendo vel recipiendo pensionem, saltem postea cessam.

24. *An expelli possit, qui partem pensionum intra triennium solvit.* An autem expelli emphyteuta possit, qui partem solvit, etsi non integras triennii pensiones, variant Doctores: nam aliqui ajunt, alii negant: alii denique consonè ad L. 2. C. de jure emphyteut. temperant, dicendo, tunc solum posse, quando solutiones intra triennium factæ non ascendunt ad integram aut quasi integram unius anni pensionem. Similiter disputant, an si ex pluribus emphyteutæ hæredibus unus à solutione cessavit, cadat tota emphyteusis in commissum, an solum pro parte. Item an sicut celeri satisfactione mora purgari potest in emphyteusi Ecclesiastica arg. c. Potuit, de Locato, sic & in sæculari. An verò vel qualiter excuset justa ignorantia, aut aliæ causæ, differit Castro Palao d. 10. p. 8.

25. *Qui Emphyteuta excidat jure suo ob deteriorationem rei.* Cadit præterea jure suo Emphyteuta, uti conductor, sicut expelli possit, qui rem emphyteuticam culpâ suâ notabiliter fecerit deteriore, Authent. Qui rem C. de Sacros. Eccles. ubi sermo de Emphyteusi Ecclesiastica. Idem tamen ad civilem extendit recepta Doctorum sententia, præsertim cum Emphyteusis ex ratione sua respiciat meliorationem, ad quam res in Emphyteusim datur. Similiter ob melioramenta, vel rem emphyteuticam non agnito domino alienatam, excidit à jure

L. 3. C. de jure Emphyteut. Requiritur tamen, ut alienatio sit perfecta seu completa, nempe per traditionem. Quare per locationem modici temporis non cadit à jure suo. Quod similiter censent plures de concessione in subemphyteusim. Sed oppositum verius censet Zoësius in ff. Locati n. 104. eò quòd per illam fiat alienatio, seu translatio domini, scilicet utilis.

De donatione, an ad eam requiratur consensus domini, variant Doctores. Negat Tuller. in Cod. de jure emphyteut. n. 11. Oppositum tamen censent passim alii: eò quòd consensus domini non ideo tantum requiratur, quòd in ejus arbitrio sit, ut offerendo idem pretium præferatur emptori L. 3. C. de jure emphyteut. Sed ob hoc quoque, quòd domini intersit explorare qualitatem novi emphyteutæ, tum ob laudimium solvendum pro investitura, tum ob pensiones annuas seu conventa cum primo emphyteuta. Addunt varii, liberum esse domino rem ad se revocare, tradendo donatario rei æstimationem, uti dando seu refundendo pretium venditionis.

Quovis autem modo emphyteusis v.g. venditione, legatione seu donatione alienetur, debet à novo emphyteuta pro admissione domino directo solvi jus dominicum, quod laudimium dicitur, fortè à laudando, eò quòd dominus directus alienationem debeat laudare seu probare. Nec potest excedere jure communi partem quinquagesimam pretii, si res sit vendita, vel æstimationis, si gratuito seu lucrativo titulo alienata. Consuetudine verò alibi est pars trigesima, alibi quinta, alibi decima aut duodecima.

Feudum accipitur frequenter pro re, quæ datur in feudum, seu pro fundo beneficiario. Hic autem sumitur pro ipso contractu feudali, qui est concessio rei immobilis aut æquivalentis cum translatione domini utilis sub onere fidelitatis & obsequii personalis. In quo distinguitur ab emphyteusi, cui inest onus pensionis realis. Quòd si interdum jungatur aliquid reale in recognitionem domini directi præstandum à vasallo seu feudatario, miscetur eatenus aliquid de emphyteusi. Et quidem sunt contractus adedò affines, ut etiam nomina sæpè confundantur. Si onus personale vasallus requisitus præstare detrectet, feudum cadit in commissum.

Feudum jure dari potest, non tantum personæ clericali, sed & Ecclesiæ: quàmquam apud nos non feuda tantum, sed & quæcumque immobilia in Ecclesiam transcribi vetitum sit, sinè gratia seu amortizatione Principis. Similiter etsi feudum censeatur datum pro solis descendantibus seu hæredibus masculis, nisi aliud sit expressum: apud nos tamen devolvitur etiam passim ad feminas, pro quibus etiam censetur concessum, nisi probeatur oppositum teste Zypæo in Not. Jur. Belg. Tit. de feudis.

Quomodo autem relevari feudum debeat, quali-

26. *Vel ob aliam nationem sinè consensu domini.*

26. *An idem de donatione.*

27. *Laudimium quid, & qualiter debitum.*

28. *Quid Feudum.*

29. *Qui differat ab Emphyteusi.*

29. *Quis Feudum capax.*

30. *Homagium præstandum.*

Homagium præstan-
dum.

qualiter item præstari juramentum fidelitatis (à quo Ecclesia quidem excipitur, sed substitui ei per mores debet aliquis, quem hominem morientem vocant) cujus præstationem & unâ subjectionem complectitur homagium, vide apud Zypaum sup. ubi etiam cum egisset de alienatione, quatenus Jure feudorum & in Imperio vetitâ sinè consensu domini directi, subdit, quod in Gallia, & ferè apud nos, præsertim in Brabantia, patrimonialium & alodialium seu alaudialium (sic sunt dicta, quasi à laudimio exempta) vice sunt, distrahanturque inter vivos agnatis non requisitis, & domino invito, qui acceptis laudimiis alterum investire tenetur. In Flandria non æquè: sed assentiente agnato proximo, vel juratâ paupertate, & annuente domino. Similiter apud Brabantos promiscuè obtineri solet licentia testandi de feudalibus: de qua & variis quæstionibus inde resultantibus particulariter differit Kinschotius Tract. De Licentia testandi.

Alienatio qui vetita, remissivè. In Gallia & Brabantia sunt ferè instar patrimonialium. Quid in Flandria.

Licentia de iis testandi hic promiscuè conceditur.

31. Feudo-vendito, qua præferentia domino competat.

Feudo præterea vendito, dominus potest ipsum retrahere ad se, feudoque principali, seu dominio suo adjungere, persoluto pretio, salvo tamen jure propinquitatis proximi hæredis ex Edicto Caroli V. 1520. de quo in Cod. Belgico V. Leenen §. 22. Alienatio feudi uti jure vetita vasallis, ita & dominis: sed vicissim uti hic per mores vasallus alienat feudum invito domino, sic & vasallis invitis, ipse dominus.

32. Qualiter amittatur.

Amittitur feudum à vasallo, si investituram non petat, & magis si obsequium requisitus præstare detrectet, vel si dominum neget, feudivè conditionem inficietur. Quod ultimum, inquit Zypaus supra & mores servant, etsi non æquè rigidè primum. Si tamen feudum negans justâ causâ vel ignorantia moveatur, dignus erit veniâ, ut habet Zypaus in Analyti Juris Pontif. Tit. de Feudis. Si quoque vasallus à domino malè excipiat, fundi proprietas vasallo consolidatur, secundum jus feudorum. Sed quia hæc materia per speciales locorum leges admodum variatur, hæc cuique suo loco sunt inspiciendæ.

Qualiter proprietas Vasallo consolidatur.

QUÆSTIO. III.

De Commodato, Deposito, Mandato.

33. Quid commodatum:

COMMODATUM & depositum frequenter accipiuntur pro re ipsa, quæ commodatur vel deponitur: hic autem pro contractu, qui fit gratiâ accipientis, & quidem communiter solius, si de commodato sit sermo, vel solius tradentis, si de deposito.

Commodatum itaque est contractus, quo res gratis utenda conceditur ad certum tempus, eo finito, restituenda.

Et qualiter in eo determinetur tempus.

Tempus porrò determinatur, vel expressè, v. g. cum ad annum conceditur equus: vel tacitè, ratione expressi usus vel finis, v. g. cum equus conceditur pro certo itinere conficiendo, liber ad transcribendum &c. ubi

Herinx Sum. Theol. Pars III.

contineri censetur tempus prudentis arbitrio ad talem usum necessarium.

Distinguitur à locatione, quod hæc requirat mercedem, seu non fiat gratuitò. Unde Instit. Quibus modis re contrah. oblig. §. 2. in fine dicitur: Alioquin mercede interveniente locatus tibi usus rei videtur. Gratuitum enim debet esse commodatum, propriè sumptum.

A Mutuo distinguitur, quod per commodatum non transferatur dominium, adeoque per se loquendo pereat commodanti, si fortuito pereat: quodque sit restituenda eadem res, quæ accepta.

A Precario (quod tamen etiam est quoddam commodatum latius acceptum) differt, quod hoc ad preces recipientis concedatur ad nutum concedentis semper revocabile. Unde etiam concessum sinè temporis determinatione perseverat, quousque revocetur, seu concedentem pœniteat, vel moriatur, qui accepit. Communis tamen sententia adstruit precarium, nisi rationabilis causa intercedat, pro aliquo saltem & necessario planè tempore sustinendum esse, nè concessio censeatur ridicula & illusoria, nè concedens præsumatur concessione mox revocandâ recipienti nocere voluisse, qui eum juvare debuerat, L. In commodato ff. Commodati §. Sicut autem, ibi: cum autem id fecit (id est, postquam commodavit) tunc finem præscribere & retrò agere, atque in tempestivè usum commodata rei auferre, non officium tantum impedit: Sed & suscepta obligatio est inter dandum accipiendumque. Sic ut incontinenter revocans, exceptione doli videatur repellendus, juxta Abbatem, Covarruvias, Molina, Menochium, Rebllum ut refert Castro Palao d. 3. p. 5.

Cum precario affinitatem quamdam habet Precaria, de qua in Decretalibus Tit. de Precariis. Estque contractus, quo ob merita præterita vel sperata alicui veluti precarius ususfructus prædii Ecclesiastici conceditur quinto quilibet anno renovandus. Estque ideo quædam donatio remuneratoria; vel si sit pensio præstanda, similis locationi aut emphyteusi.

Nequit autem Commodatarius uti re ad alium usum, quàm ad quem commodata est L. Si ut certo ff. Commodati §. 8: Quinimo & qui alias re commodatâ utitur, non solum commodati, verum (nisi omnino præsumatur de domini voluntate) furti quoque tenetur. Neque repeti potest à commodante ante expletum tempus seu usum præfixum. In casu verò, quo damnum non prævisum imminet commodanti, etsi simile immineat commodatario, posset res repeti ante tempus, argumento à fortiori ex locatione desumpto, & quasi ex tacita conditione huic contractui veluti gratuito inclusa ex mente commodantis, nisi ipsum eâ graviter indigere contingat: uti censet Lessius c. 27. dub. 5. & plures alii. Quod tamen negat Navarrus, & in casu, quo Commodatarius non potest aliâ viâ sibi consulere, Angelus, Silvester, Lopez apud Lessium sup.

34. Qui differat à locatione.

A mutuo.

35. A Precario.

Quando hoc expiret.

36. Quid Precaria.

37. Quæ servanda à commodatario & commodante.

An hic rem repetere possit in casu subita indigentia.

38.
*Quid de-
positum.*

Depositum est contractus, quo aliquid traditur alteri custodiendum absque promissione aut datione mercedis, adeoque in specie reddendum, ad libitum scilicet deponentis. Unde per hunc contractum non transit in depositarium dominium, neque possessio, neque etiam usus rei. Ut proinde depositarius non possit uti deposito, nisi adsit consensus deponentis: aliàs etiam furti reum se facit, L. 3. C. *Depositi*: *Qui rem depositam invito domino sciens prudensque in usus suos converterit, etiam furti delicto succedit.* Ex quibus satis patet, qualiter distinguatur depositum à mutuo, commodato, precario, locatione. Quod si merces sit promissa custodienti, miscetur eatenus contractus locationis; prout contingit in depositariis publicis, qui, esto ex singulis depositis non accipiant mercedem, accipiunt tamen ratione officii quod habent. Similiter si tradantur res fungibiles alicujus custodiæ, cum facultate, ut depositarius possit iis uti, cum obligatione reddendi tantumdem eorum, quæ reperta fuerint esse consumpta, miscetur eatenus contractus mutui.

39.
*Quid se-
questrum
& quoti-
plex.*

Est quoque species depositi, quod sequestrum seu sequestratio dicitur, cum res aliqua, de qua duo vel plures litigant, deponitur penes tertiam personam, quæ sequester vocatur, cujus fidem eligunt & sequuntur ipsi litigantes, si sit sequestrum voluntarium, vel eligit ipse iudex in sequestro necessario. De quo vide plura apud Jurisconsultos, signanter *Zoesium in Tit. depositi vel contra.*

*An restitu-
tio depositi
possit differ-
ri per obje-
ctam com-
pensationem.*

Speciale denique est deposito, quod illud repetenti mox reddendum sit, neque possit differri per objectam compensationem L. *Si quis C. depositi*, ibi; *Si quis vel pecunias vel res quasdam per depositionis acceperit titulum, eas volenti ei, qui deposuit, reddere illico modis omnibus compellatur, nullamque compensationem, vel deductionem, vel doli exceptionem opponat, quasi & ipse quasdam contra eum, qui deposuit actiones personales vel in rem, vel hypothecariam prætendens*: eò quod appareat contra fidem; cum depositarii fidei committatur merè ad custodiam, & eà conditione, ut restituatur quando-cumque repetenti.

40.
*Quid man-
datum.*

Mandatum est commissio alicujus rei grati gerendæ aut expediendæ alteri acceptanti facta; cui respondet in altero gratuita inuncti susceptio. Sic ut contractus mandati perficiatur mandato, & simul mandati susceptione. Porro ubi merces operæ constituitur, locatio est: nisi quid detur honorarii & remunerationis loco potius, quam pretii seu causæ mercedis operarum.

*Quoti-
plex.*

Mandatum aliud est Judiciale seu ad lites: aliud Extra-judiciale seu ad negotia. Item aliud Speciale, ad certam scilicet causam datum: aliud Universale, seu ad universitatem causarum aut negotiorum. Aliud item Expressum, scilicet verbis, litteris, nuntio: aliud Tacitum, quod ex actis seu circumstantiis colligitur; prout mandare creditur, qui præsens

patitur alterum pro se fidejubere juxta L. 60. ff. *de Reg. juris*: *Semper qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur.*

Obligatur mandatarius ad mandatum fideliter diligenterque adimplendum: aliàs non peracto aut malè peracto negotio, obligatur mandanti ad id quod interest, nisi tempestivè officio renuntiavit, aut justa causa eum excuset. Mandato peracto mandans vicissim obligatur idem ratum habere, & in iis, quæ eà occasione egit, laboravit aut industriè fecit, mandatarium indemnem reddere, quatenus non excessit fines mandati; nè officium sit ei damnosum. In quantum autem excessit, si cedat in commodum mandantis, & non aliàs, exigit æquitas, ut mandatarius non minùs, quàm negotiorum gestor servetur indemnus, nè mandans ditetur damno alieno, arg. L. 2. C. *de negotiis gestis*, & L. 2. ff. *eod.* ibi: *Si quis absentis negotia gesserit, licet ignorantis: tamen quidquid utiliter in rem ejus impenderit .... habet eo nomine actionem.* Itaque eo casu ultrò citroque nascitur actio, quæ appellatur negotiorum gestorum. Ut proinde ratum habere nolenti cogendus non sit mandatarius cedere rem cum proprio detrimento. Quàmvis *Hopperus* apud *Zoesium in ff. Mandati nu. 20.* censeat propriè tali non competere actionem negotiorum gestorum, eò quod prohibito negotia gerere (prout apparet prohibitus per illum, qui mandatum certis conclusit finibus) nec mandati, nec negotiorum gestorum actio competat L. 40. ff. *Mandati.*

Cessat mandatum lapsu temporis adjecti: morte mandantis re integrâ, seu nondum agi coeptâ: morte mandatarii integro similiter mandato: revocatione, si res integra sit, insinuandâ (excipe matrimonium, in quo sufficit sola voluntas revocantis, etsi non insinuata) mandatario; aut etsi non integra, præstito, quod interest mandatario revocari mandatum: renuntiatione, quæ non minus libera mandatario, quàm sit revocatio mandanti; quatenus res est integra: aliàs tenetur mandatarius perficere negotium, vel ad id quod interest, nisi justa causa renuntiationem acceleratam excuset.

Nomine mandatarii continetur etiam Procurator, qui scilicet aliena negotia mandato domini administrat, sive ad lites, sive extra judicium. Debet autem regulariter constare de mandato; quod quidem ipso statim ingressu litis est exhibendum à procuratore, id exigente parte L. 24. C. *de Procurat.* Quod tamen fallit moribus saltè variorum locorum in marito respectu uxoris. Et si credimus *Valerio Andree ad instit.* *De iis per quos agere possumus, in addit. n. 2.* usus forensis apud nos, & passim is ferè in valuit, ut procurator admittatur sinè mandato, sic tamen ut illud, vel rati habitationem domini intrâ certum tempus exhibere jubeatur.

Porro necesse est, ut procurator ad negotia extra-judicialia juxta *Molina Tr. 2. d. 551.* in fine, sit non minor 17. annis, ad judicia non minor

41.
*Ad quid
obligetur
mandata-
rius.**Ad quid
mandans.*42.
*Quibus
modis man-
datum ex-
piret.*43.
*Quid Pro-
curator.**Qui debent
in Procura-
tore ad li-
tes constare
de man-
dato.*44.
*Quæ agant
in Procu-
rator.*

ratore re-
quisita.

minor 25. annis. Sed postremum quidem re-
quiritur jure Canonico *cap. 5. de Procuratori-
bus in 6.* Idemque jure Civili obtinere Vete-
res voluerunt. Verum modernis placet etiam
ad judicia talem ætatem jure Civili non re-
quiri; sic ut & Advocatus minoræm, sed
major 17. annis, ad postulandum admittatur.
Immo nec in Procuratore ad negotia requiri
annos 17. contendit *Sanchez l. 3. de Matrim.
d. 41. n. 8.* & alii. Vide etiam *Zoesium in ff.
de Procurator. n. 11.* & ad *Instit. Quibus ex
causis manumitt.*

An possit
alium sub-
stituere.

Inter Procuratorem ad negotia & ad lites
etiam hanc differentiam tradit *Molina sup.*
quod hic nequeat citra specialem commissio-
nem alium substituere, iste autem possit, ex-
cepto saltem procuratore ad matrimonium,
qui juxta *Sanchez l. 2. disp. 11. n. 5.* solum po-
test per se ipsum exequi mandatum. Negotio-
rum gestor à mandatario distinguitur, quod
is absentis & ignorantis negotia gerat, adeo-
que sine mandato. De his plura *Molina sup.
& d. 254.* Jurisperiti in *Titulos de Procuratori-
bus, Negotiis gestis, & mandati.*

Q U Æ S T I O IV.

De Affecuratione & Sponsione.

45.
Quid Af-
fecuratio.

Ordinarie
fit pro præ-
tium.

Qualis sit
contractus.

AFFECURATIO est contractus, quo quis
alienæ rei periculum in se suscipit. Or-
dinariè id fit interveniente pretio (etsi gratis
quoque fieri posset, quando foret quædam
promissio vel donatio) quod datur affecura-
tori pro qualitate periculi, quod in se suscipit,
compensandi æstimationem rei affecuratæ se-
cundum quod ipsa æstimata fuerit in pacto seu
conventionem (ut plerumque fit ad contro-
versias vitandas: aliàs spectanda foret æstima-
tio rei in se) si, vel quatenus perierit. Unde
est inter contractus innominati, *facio, ut des.*
Aut etiam potest censeretur quædam venditio,
quatenus venditur affecuratorio periculum rei
eiusdem, aut periculi alieni susceptio, adeo-
que æstimatio rei compensanda, si pereat.
Quare debet affecurator habere bona sufficien-
tia, quæ æquivalent æstimationi rei affecu-
ratæ: aliàs enim non potest alterum reddere
securum, qui tamen se propterea obligat ad
certum pretium.

46.
Citra peri-
culum, aut
post cogni-
tum mer-
cium inte-
ritum, non
est ei locus.

Hinc etiam si nullum subsit periculum, si-
vè quia merces jam sunt in salvo, sive quia viæ
sunt tutæ, affecurator nihil potest exigere. E-
contra is, qui sciret merces suas jam periisse,
non posset cum alio de affecuratione transige-
re: obligaret enim affecuratorem ad impossi-
bile; cum præstatio periculi supponat non ef-
se certum rei interitum. Deinde dolus daret
causam tali contractui.

47.
Si commu-
niter subsit
periculum,
sciens id mo-
do non sub-

Si tamen communiter soleat subesse peri-
culum in tali via, tempore, vel ratione alterius
circumstantiæ; quamvis privatim constet af-
fecuratori nullum jam subesse periculum, vi-
deri posset, & asserit *Lessius cap. 28. dub. 4.*

Herinx Sum. Theol. Pars III.

num. 27. Filiucius Tr. 37. c. 1. num. 8. talem
licitè pacisci de pretio affecurationis, quantum
posset aut solent alii accipere id ignorantes,
præ quibus non videtur esse deterioris condi-
tionis. Quod insuper facit, quod periculum
istud communiter jam habeat illam æstima-
tionem. Sicut merces possunt vendi pretio
vulgari fundato in raritate mercium, etsi ven-
ditor sciat occultè multas merces latere.

Nihilominus de veritate hujus doctrinæ
non satis constat, eaque negatur non sine fun-
damento à *Salonio de Contractu affecurat. art. 2. n. 7. Lugo disp. 31. s. 7. n. 96.* & aliis; eò
quod affecurator non accipiat pretium affecu-
rationis ut aliquid taxatum ex populi judi-
cio, sed quia verè judicat periculum subesse:
nam idem petere posset, licet communiter ju-
dicaretur non subesse periculum, dummodo
ipse prudenter judicaret periculum subesse.

Confirmatur: quia si in affecuratione pro-
cedendum foret ex communi præsumptione,
etsi falsâ, consequens foret, quod ipse mer-
cator secretò & certò sciens navem periisse:
etsi communiter id non sciretur, vel etiam op-
positum crederetur, posset licitè affecura-
tionem petere: quod tamen nemo admittit.
Quod circa nec pretium affecurationis stipulari
potest, qui secretò & certò sciret omne pror-
sus periculum cessasse, v.g. quia navis jam
est in portu, non obstante communi existi-
matione oppositâ.

Sponsio est contractus, quo duo vel plures
de veritate vel de eventu alicujus rei conten-
dentes, invicem aliquid spondent, ut id ejus
sit, qui veritatem fuerit affecutus. Contra-
ctus hic indubiè apparet per se, & ex natura
rei licitus: sicut enim liberaliter, sic & sub
conditione libera vel fortuita potest unus al-
teri rem suam cedere seu donare. Posset ta-
men ex parte materiæ interdum esse contra-
ctus illicitus: ut si contendatur v.g. de ma-
jore excessu in potu. Nihilominus duo lici-
tè inter se contenderent de peccato tertii, se-
clusâ omni ad illud coöperatione. Immo &
cum eo, qui periculum peccandi patitur, &
superare proponit, posset alius inire sponsio-
nem de secuturo peccato; quatenus nempe sic
alterum spe victoriæ lucrosæ firmet in cautela
peccati. Secus foret, si alio se peccatum affe-
firmante, tu contrarium oblata sponsione con-
tendas: sic etenim timore damni, si non pec-
cet, incurrendi, urges alium ad peccatum.

Quod si Sponsio sit de eventu indifferenti,
v.g. de morte Petri hoc anno seu mense secu-
tura, adhuc per se iniqua non est: etsi per ac-
cidens inde captari ab alio interdum posset oc-
casio alicujus peccati, puta desiderandi, aut
procurandi Petro mortem: Prout eo non ob-
stante sunt per se liciti census vitalitii, usus-
fructus &c. quæ ad vitam alterius solum du-
rant. Preterea licita est donatio post mortem
alicujus habitura effectum. Verumtamen ra-
tionabiliter tales sponsiones, præsertim circa
mortem Principum, possent per leges positivas

esse, an pa-
cisci queat
de pretio af-
fecuratio-
nis.

Affirmat-
va opinio
suadetur

48.
Negativè
probat.

49.
Quid
Sponsio.

Qualitas

Qui illa
cita.

50.
An licitum
spondere sua
per morte
alterius.

prohiberi & annullari : prout de facto fecit *Gregorius XIV. Constit. 4. Cogit. nos*, circa Sponsiones super vita, morte, vel futura electione Romani Pontificis, ac promotione S. Romanae Ecclesiae Cardinalium, adjectâ excommunicatione Papae reservatâ.

§ 1.
*An liceat
inire spon-
sionem de
non secutu-
ra collatio-
ne benefi-
cii.*

Circa Sponsionem à prætendente beneficii initam de non secutura collatione in suum favorem, ea quidem licita est, si ineatur cum aliquo, qui nil potest ad id conferre seu prodesse. At si ineatur cum ipso patrono vel collatore (idem est de eo, qui noscitur multum valere apud patronum vel collatorem) manifestè apparet practicè loquendo (quidquid sit de speculatione) palliata simonia : sic ut non tam sit sponsio super eventu futuro, quàm oblatio pretii ad movendum Collatoris animum, sive obtinendum ab eo beneficium. Estque cum proportionem reprobanda sponsio super non obtentione officii secularis, pro qua vetitum sit offerre aut dare vel accipere munera.

§ 2.
*Qui Spon-
so utrimq;
exigat in-
certitudi-
nem.*

Communiori quoque Doctorum sententiâ est necessaria in utroque spondentium incertitudo eventus, ut servetur æqualitas contractus onerosi. Quæ in præsentem consistit in eo, quod pro rata periculi utrimque timendi singuli invicem cedant spem æqualiter æstimabilem accipiendi, quod sponsum est pro assequente veritatem. Tota autem æstimabilitas spei concidit per certitudinem veritatis in altero, qui proinde non fert æquale onus.

Nihilominus *Malderus Tr. 1. c. 12. dub. 1.* Item *Toletus, Saa, Layman & alii*, quos citat & sequitur *Diana P. 7. Tr. 9. Resol. 62.* censent talem non teneri ad restitutionem, quando certificatus non simulat contrarium, ut fraude istâ inducat alterum ad sponsionem (cui quidem tunc dolus causam daret) quasi nimirum in huiusmodi contractu fortunæ æqualitas spectanda sit, non penes paritatem incertitudinis, sed æqualis obligationis ad solvendum, quod citra fraudem fuit expositum, si affirmatio non confirmetur eventui, scientiâ ipsâ majori se habente accessoriè, adscriptoque damno temeritati alterius, finè majori inquisitione contendentis. Qui consequenter

*An etiam
dum certus
de eventu
inducat al-
teri certitu-
dinem.*

id censent in casu, quo certus de eventu, certitudinem suam ingerit, eaque non obstante alter pertinaciter sponsionem urget. Quod ipsum tenet *Sanchez & plures alii communis sententiæ sectatores* : etsi id consequenter negent *Molina disp. 508. & Lugo disp. 31. s. 6. num. 81.* eò quod protestatio ista non tollat inæqualitatem contractus magis, quàm si protestatus de falsitate gemmæ, vendas illam alteri pertinaciter contendenti esse veram, & ut talem emere volenti; ubi excessum pretii non justificat protestatio, nisi gratis donetur, quod non supponitur. Quod quidem consequenter satis dictum videtur, supposito, quod nolit alter spontè seu gratis cedere inæqualitatem, quæ subesse posset. Nihilominus in tali casu non improbabiler dicitur

(videturque consonum usui & sensui spondentium) spondorem plerumque gratis alteri condonare (ut vulgò tunc aiunt) certitudinem eventus, adeoque, eâ non obstante, cedere rem expositam. Magis autem id verum est, quando initio sibi persuasus de certitudine eventus, occasione alienæ audaciæ, & aliàs repertæ propriæ deceptionis, incipit quoque dubitare; prout in praxi frequenter contingit.

An autem quatuor v.g. conspirantibus ad idem officium liceat alicui seorsim cum singulis spondere de non obtentione, idque ob certum lucrum spondentis, qui necessariò debet lucrari cum tribus, & perdere cum unico reverà obtenturo, dubitatur. Negant nonnulli apud *Diana P. 4. Tr. 4. Resol. 185.* Alii asserunt, eò quod singulæ sponsiones seorsim sint justæ & licitæ, v.g. duæ priores, nec videantur infici per accessum tertiæ vel quartæ, cum possit subsistere utrimque in singulis satis proportionata paritas dubii de veritate eventus : per hoc quoque, quod spondens sibi per industriam aliunde providerit contra casum seu damnum, non fecerit aliis injuriam.

Petes, an si inter Petrum & Paulum facta sit sponsio circa victoriam in celeritate cursus, dein verò Paulus currere detrectet, hic teneatur solvere expositum in sponsione? Respondent varii cum *Azorio P. 3. l. 11. de Sponsionibus c. 1. dub. 7.* Affirm. eò quod cum per Paulum stet, ut cursus non fiat, conditio videatur habenda pro impleta. Quod quidem admittit *Lugo sup. num. 89.* quando contractus fuisset initus per modum meræ sponsionis de veritate eventus. Secus si per modum provocationis ad ludendum (prout censet communius debere huiusmodi sponsiones intelligi) eò quod tunc videatur intentio ludentium se obligare quidem ad non recedendum à lusu coepto, non tamen ad ipsum lusum, quousque non est inchoatus.

Q U Æ S T I O. V.

De Ludo.

LUDUS propriè & generaliter loquendo sumitur pro dictis aut factis ad relaxationem animi exerceri solitis; in quibus, si modus servetur, reperitur decor seu honestas. Frequenter autem fit per modum certaminis cujusdam ad competentem animi oblectationem destinati. Cui quidem ad stimulum quemdam solet adjungi pactum, seu contractus quidam, eâ lege initus, ut victori res utrimque exposita cedat. Et de ludo pro hoc contractu sumpto hic agitur. Hic verò ludus ex natura rei indubiè licitus est per se loquendo, sive victoria pendeat ab industria, sive à casu fortuito. Neque etiam fit illicitus ex intentione, dummodò moderata sit, lucri, utpote iusti, qualis etiam solet esse in iis, qui alios contractus ineunt,

§ 3.
*An cum
quatuor idē
prætenden-
tibus licet
seorsim
spondere de
non eveniē.*

§ 4.
*An qui, fa-
ctâ sponsio-
ne de victo-
ria v.g. in
cursu, de-
trectat cur-
rare, per-
dat.*

§ 5.
*Quid lu-
dus.*

*An per se
licitus.*

*Etiam cum
intentione
lucri.*

56.

Quas con-
ditiones po-
ssulet.

Ad iustitiam verò hujus contractus solent requiri nonnullæ conditiones, nimirum ut ludentes habeant liberam dispositionem sortis expositæ: utque unus non induxerit alium per vim vel fraudem: ac ut non adhibeatur fraus contra leges ludi, quæ proinde servandæ sunt.

Leges ludi
quæ.

Leges porrò ludi sunt, quas sibi ludentes ipsi præfigunt; aut alioquin, quæ receptæ sunt primo loco, vel apud eam gentem, cujus more luditur. Unde qui oppositas fraudes adhibet, tenetur restituere lucrum per illas comparatum, immo & reparare damnum alterius alioquin lucraturi: quamquam, si eventus fuerit utrimque paris dubietatis, sufficiat reddere quod acceptum est.

Fraudes
non permis-
sa quid ope-
rentur.

Quanam
sint tales.

Hujusmodi fraudes sunt, si quis adstantium significet alteri occultè obtingentem qualitatem seu sortem chartarum; si socius non ferriò adjuvet socium, sed potius conspiret cum parte adversa; vel si plures conspirent ad eundem decipiendum; si quis plura puncta pro se numeret, vel pauciora pro adversario, quam verè habeat; si non solum casu aut ex negligentia adversarii, sed studiosâ fraudulentâ sortem alterius inspiciat; si aleis aut taxillis, aliisque instrumentis fraudulentis, quibus perdere non possit, utatur &c.

57.

Quanam
fraudes
permissæ.

Varia nihilominus fraudes censentur communi usu, adeoque secundum leges ludi (secundum quas contractus fieri, & consensus ludentium ferri censetur) permissæ. Qua in re attendenda consuetudo locorum passim probata seu recepta, & in dubio standum iudicio peritorum in ista arte. Tales censentur v.g. si ludens advertat partem in distributione chartarum errare, & dissimulet, ut deprehenso errore pars mulctetur. Item juxta plerosque Doctores, si advertat ex errore aut oblivione (quam alter non tenetur suâ admonitione supplere) pauciora numerare puncta, quam habeat; propter quod etiam supplendo numero locus non solet dari, si postea recordetur. Similiter, qui inter ludendum advertit sortem sibi contigisse inferiorem, potest stratagemate quodam alterum invitare ad augendam sponsonem, ut alter territum victoriam cedat; vel potior sortem chartarum dissimulare, ut alter perditurus sponsonem augeat. Item potest in ipso chartarum lusu discere differentiam earum, observatis certis notis.

58.

Æqualitas
quæ inter
ludentes re-
quisita.

Præterea communi Doctores sententiâ requiritur æqualitas consistens in spe utrimque æquè æstimabili, accipiendi sortem in ludo expositam, quatenus non intervenit condonatio: eò quod in ista spe reciproca consistat datum & acceptum. Æstimabilitas autem illius fundatur, partim in valore rei speratæ seu expositæ, partim in verisimilitudine illam obtinendi. Ex quo Doctores communiùs inferunt eum, qui adeò excedit in peritia ludendi, ut careat periculo perdendi, non posse lucrari rem expositam; uti nec in sponsonem is, cui veritas, de qua contenditur, est omnino certa. Non requiritur ta-

men utrimque peritia mathematicè æqualis, uti universalis praxis docet (sic enim non esset locus concertandi de præcellentia) sed sufficit, ut excessus non sit notabilis, seu sit aliquo modo dubius, adeoque moralis quædam æqualitas, aut certè magis peritus excessum compenset expositione præmii amplioris, usu instrumenti minus idonei, pacto plurium victoriarum sibi necessariarum ad obtinendum exposita, vel concessione præferentiæ in lusu; sic ut per similia spes utrimque reddatur æquè æstimabilis.

Quare notabiliter peritior, qui simulatione imperitiæ alterum inducit ad ludendum, tenetur ad restitutionem, eò quod fraus det causam contractui, alioquin non ineundo ab altero. Quamvis si imperitiò casu lucretur, possit lucrum retinere, contractu claudicante. Quod si verò absque fictione solum non indicet suam peritiam, adhuc juxta communior sententiam tenebitur ad restitutionem, defectu æqualitatis in contractu requisitæ. Nonnulli tamen graves Doctores oppositum tenent, & probabile censet *Salas Tr. de Ludo dub. 25.* cum aliis, teste *Lugo d. 31. s. 2. n. 44.* eò quod non videatur obligatio peritiam suam manifestandi: quin potius alter videatur periculum perdendi spontè subire, dum se dat ludo, sine examine alienæ peritiæ. Æqualitas autem contractus censetur juxta illos versari, non inter spem & periculum utrimque, sed circa æqualitatem rei expositæ & leges ludi utrimque servandas, cæteris fortunæ relictis, sic ut accessoria peritia specialis citra fraudem, non appareat posse inducere considerabilem contractus inæqualitatem. Quæ sententia roboratur ex eo, quod certus de victoria ratione sortis felicioris in lusu obtingentis possit juxta omnes, eâ etiam dissimulatâ, augere pretium expositum, adeoque idem appareat in præsentia. Difficulus autem ostenditur, leges ludi unum, & non alterum permittere. Nec juvat effugium *Lugo sup. n. 48.* dicentis solum requiri æqualitatem in ipso initio contractus, non autem in progressu: nam reverà dum fit auctio pretii, novus eatenus contractus initur, & tamen licitè. Contra tamen facit, quod auctio pretii non sit injusta, quantumvis infeliciorem sortem simulet is, cui felicior obtingit, legibus ludi id permittentibus; & tamen communi sententiâ iniqua sit imperitiæ simulatio. Ut proinde etiam per leges ludi permissa esse queat dissimulatio sortis felicioris, esto non dissimulatio seu taciturnitas singularis peritiæ. Qua quidem in re sensus communis peritorum in ludo suum pondus habet.

Hoc saltem ferè omnes admittunt, & praxis docet, quemlibet licitè ludum incipere & lucrari, si uterque alterius peritiam ignoret, ob par utrimque periculum, quantum est ex parte scientiæ utriusque, & sensum communem ac consensum mutuum.

59.

Inducens
ad ludendū
simulationē
imperitiæ,
tenetur ad
restitutionem.
Vt & peritiam
dissimulans
seu tacens.

Quod ta-
men Varii
negant.
Pro quibus
arguitur.

60. Si verò collusor conscius alienæ peritiæ, aut eidem satis ingestæ, nihilominus ludere velit, adhuc *Molina*, quem refert & sequitur *Lugo d. 31. f. 2. n. 50.* censet peritiorum non posse lucrari, nisi præsumi possit spontanea donatio, puta quando res est minuta, aut alter vult jacturâ rei comparare recreationem ludi, aut mavult causâ melius addiscendi perdere ludendo cum peritiori. Nihilominus *Azorius*, *Sanchez* & alii passim censent peritiorum tunc justè lucrari: alter enim noscens peritiam partis, & tamen ludere volens, censetur velle (ut potest) cedere juri suo, quod aliàs habet ad æqualitatem præmissam; adeoque præsumitur donare excessum in hoc contractu (ut posset donare extra illum) etsi notabilis sit res exposita. Atque esto non credat fortasse alterius in peritia excessum, saltem consentit in dubiam inæqualitatem, seu suscipit in se voluntariè periculum ejusdem; volenti autem & scienti non fit injuria.

61. Pro fine nota ludos aliquos meritò fuisse per legem positivam prohibitos, nempe ludum alearum (quo comprehenditur generatim omnis lusus non pendens à virtute aut industria, sed solum vel potissimum à fortuna seu casu fortuito, ut satis colligitur ex *Cod. de Aleatoribus*) qui fuit olim jure Cæsareo prohibitus irritâ desuper factâ ad securitatem solutionis cautione, & negatâ victori actione, ac perenti ejusque hæredibus concessâ soluti repetitione, non obstante nisi quinquaginta annorum præscriptione. *Less. cap. 26. dub. 3.* &

Lugo d. 31. f. 4. omittunt voculam nisi, tamen ea habeatur in textu *L. Alearum C. de Aleator.* Vide *Cod. cit.* Undè apparet quantum meliores fuerint in hac causa mores illius ævi, quam hujus, quo leges hæ in defuetudinem abierunt, tum quodad prohibitionem, tum quodad soluti repetitionem. Quamvis ratione circumstantiarum frequenter hujusmodi ludi fiant cum gravi offensa Dei. Undè cessant variæ quæstiones, quas supposito vigore legum movent Auctores, *Molina*, *Lessius*, *Lugo* & alii.

Jure quoque Canonico prohibetur clericis ludus alearum *Can. 41. aliàs 42. Apostolorum*, & c. 15. de vita & honestate clericorum, sic ut c. *Inter dilectos 11. de excessibus Prælatorum* collatio beneficii facta publico aleatori & usurario irritetur. Denique *Trid. sess. 22. cap. 1. de Reform.* statuit, ut aliàs sancita de vita & honestate clericorum, de choreis, aleis, lusibus &c. in posterum sub iisdem pœnis vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis observentur.

Non sunt tamen sacratissimi Canones in eo rigore recepti, ut absente scandalo non liceret clericis interdum solius recreationis ergò, vel etiam modicâ pecuniâ juxta eorum conditionem expositâ ludere aleis, chartis pictis &c. ut apertè ostendit passim agnita & tolerata consuetudo etiam aliàs proborum. Quamvis ob deordinationes facilè annecti solitas, optandum foret hujusmodi ludos omnino esse proscriptos.

An hodie sint in usu.

62. Clericis qui prohibentur per Canones.

An vel qualiter hi vigeant.

DISPUTATIO SEXTA.

De Iudiciis Publicis.

QUÆSTIO I.

Quid Iudicium, Quævè ad ejus Iustitiam requirantur?

1. Quid iudicium.

IUDICIUM sic dictum quasi juris dictio, seu determinatio, hinc sumitur pro sententia iudicis externè prolata, quâ in controversiis, potissimum delictorum, dicitur, quid agendum vel patiendum, seu quid cuique sit debitum. Quocirca exercens partes iudicis, facit quod ei ex officio incumbit, & statuit inter partes quod juris est, adeoque officium iustitiæ præstat.

2. Quamnam ad ejus iustitiam requirantur. Ad justum porro iudicium requiritur in iudicante superioritas, adeoque auctoritas tam super personam, quam super causam iudicandam. In ipso actu iudicii, tum certitudo cognitionis causæ iudicandæ: tum æquitas seu æqualitas, quodad præstandum cuique quod juris est; in forma verò iudicii ordinata procedendi ratio per leges præscripta. Undè concurrat ad iudicium causæ legitima propositio, & discussio, ipsum iudicium seu sententiæ

prolatio, ejusdemque finalis executio, juxta normam veritatis & legum.

Prima conditio notoria est, & apud omnes in confesso. Eaque fundatur in eo, quod iudici competere debeat vis obligandi seu cogendi ad executionem sententiæ proferendæ, quæ est instar legis particularis, continens proinde vim obligativam & coactivam; adeoque supponens potestatem in personam, & materiam iudicandam. Immo qui secus agit, invalidè procedit, & grave ex genere suo peccatum committit usurpationis iudicii, veluti iniquus & injustus usurpator alienæ potestatis, cum injuria, juxta communem æstimationem gravi, tum personæ iudicandæ, tum superioris ejusdem.

Quadrupliciter porro quis alteri subjicitur. Primò, ratione potestatis ordinariæ. Secundò, ratione potestatis delegatæ, sic Daniel iudicavit duos senes, Moyses Ægyptium. Tertiò, ex consensu partium, quando nimirum hæ subjiiciunt sese alicui tamquam iudici vel tamquam arbitro. Quartò, ratione delicti in loco alienæ jurisdictionis perpetrati; ratione cujus quis forum sortitur: uti & ratione

Auctoritas in iudicatione necessaria.

Eius defectus quid operetur.

Quotupliciter quis alteri subjici possit.

tionem contractus, domicilii & rei sitæ. C. *Li-
cet de foro compet*: Quibus ex recepta Docto-
rum sententia additur ratio injuriæ subdito
alterius principis illatæ: si enim proprius su-
perior interpellatus nolit illam curare resar-
ciri, poterit hoc facere Princeps ejus, qui in-
juriam passus est.

3. *Quinam
peccant ar-
rogatione
iudicii.* Hinc arrogatione iudicii peccant, immo
nulliter agunt iudices sæculares, qui præsu-
munt judicare clericos quatenus exemptos;
qui etiam nequeunt per privilegio suo renuntia-
re: etsi possint in civilibus se subicere sæcu-
lari tamquam arbitro, & laicos possint pertra-
here ad iudicem sæcularem tamquam actores,
Vide *Tridentinum sess. 25. cap. 20. de Reform.*
renovans jura antiqua.

Peccant similiter Ordinarii, qui attentant
judicare exemptos. Item iudices, qui vi vel
fraude extrahunt confugientes ad Ecclesiam,
eosque contra formam & jus azyli ad mor-
tem vel mutilationem condemnantes. Vide
bullam 7. *Gregorii XIV.* Idem est, si ferant
sententiam in Ecclesia c. *Decet. §. Ordinarii,*
de Immunit. Eccles. in 6.

*An excom-
municati.* Denique arrogatione iudicii peccant ex-
communicati non tolerati, utpote privati usu
sue jurisdictionis. Et quamvis per modera-
tionem *Concilii Constantiensis Extrav. Ad evi-
tanda* id temperatum juxta *Navarrum, Sotum*
Henriquez & alios videatur quoad valorem
eorum, quæ aguntur per toleratos; quia ta-
men favor ibi concessus solum est directè ip-
sis innocentibus seu non excommunicatis, non
poterunt alii etiam tolerati sese ingerere, ni-
si rogati à partibus ad sententiam ferendam,
ut post *Suarez* advertit *Lessius c. 29. dub. 7.*
num. 59. quamquam *Henriquez, Sanchez* &
alii, quos citat & sequitur *Diana P. 5. Trid. 9.*
de Excomm. Resol. 131. & probabile censet
Lugo disp. 37. sect. 2. n. 11. censeant tantum
esse veniale.

4. *An Legiti-
ma sint acta
privati ti-
tulo, ante
sententiam
declaratio-
riam.* De eo, qui ob crimen privatus est suo ti-
tulo, censendum est, eum adhuc validè & li-
citè exercere suam potestatem, donec acce-
dat sententia saltem declaratoria criminis. Qui
autem solum titulum coloratum seu putati-
vum habet, esto peccet juxta *Lessium, Wig-
gers* & alios, usurpatione potestatis sibi non
competentis; acta tamen illius valent, qua-
tenus ob majora reipublicæ incommoda vi-
tanda defectus veræ jurisdictionis suppletur
auctoritate publicâ juxta *L. Barbarius ff. de*
Offic. Prætoris, & c. Infamis 3. q. 7. Si Servus,
dum putaretur liber, ex delegatione sententiam
dixit, quamvis postea in Sententiam depulsus sit,
*sententia ab eo dicta, rei judicata firmitatem te-
net.* Quod locum habet in foro tam Eccle-
siastico, quam civili. Requiritur tamen ut
ad sit titulus coloratus, nixus errore commu-
ni populi, putantis esse legitimum superio-
rem. Ideoque valida sunt acta Prælati, qui
tum impedimento occulto (etsi cognito con-
ferenti) obtinuit prælaturam; quantumvis
etiam ipsi contententes sint secretò conscii

impedimenti. Idemque est de eo, qui pro
superiore se gerit & communiter agnoscitur,
etsi jurisdictio sit occultè ablata. Quæ simi-
liter ad jurisdictionem in foro sacramentali
extendunt Doctores passim obvii: à fortiori
aut simili æquiparantes præterea jurisdictio-
nem probabilem ei, quæ fundatur in titulo
colorato. Eadem denique procedunt in iis,
quæ geruntur ex officio publico, etsi non fo-
rent propriè actus jurisdictionis: prout sunt
instrumenta tabellionum, electio & præsen-
tatio ad officia, assistentia matrimonii &c.

Petes, an acta judicialia tyranni sint illicita
& invalida? Resp. si solum sit tyrannus ra-
tione iniqui regiminis, acta ejus licent & va-
lent, dummodo sint legibus & æquitati con-
formia. Si autem sit tyrannus defectu pote-
statis, donec veluti in pace imperet, sententiæ
ejus sunt etiam nullæ defectu potestatis, & à
fortiori peccato obnoxie. Quando autem
quasi in pace imperat, Republicâ ob defectum
virium amplius non repugnante, etsi peccet
usurpatione iudicii, valent tamen acta ob ta-
citum Reipublicæ consensum, quæ ad vi-
tandum gravissima inconvenientia, ac nè tota
Reipublicæ ac regiminis polliciti facies ever-
tatur, dum proprii & instituti iudices non
admittuntur, præstare censetur gestis auctori-
tatem, sive antecedenter, sive saltem appro-
bando. Non peccarent tamen subditi jus pe-
tendo: solum enim proponunt causam, quæ
urgèt, relinquendo de cætero tyranno, ut vel
relinquat iudices legitimos de illa decernere
(quod mallent) vel certè decernat ipse, quod
utique minus malum est, quam causas inde-
cisas relinquere. Peccatum tamen tyranni non
tam consistit in eo, quod jus dicat, suppositâ
retentione regiminis (quâ suppositâ ad id obli-
gatur) quam in continuatione retentæ abusi-
væ potestatis.

Undè consequenter tyranno iusta præci-
pienti tenentur subditi obedire, ejusque sen-
tentiis stare; idque originaliter ex voluntate
Reipublicæ, quæ id præeligit nocivæ subdi-
torum libertati. Similiter iudices inferiores
prudenter sua munera exequentes, ex volun-
tate Reipublicæ validè ea exercent: immo si
tyrannidem non foveant (quam frequenter
fovent, coacti non rarò exequi iniqui tyranni
mandata, fidei aut justitiæ contraria) non pec-
cant, suppositâ tyrannide, cujus sublatio non
est in eorum potestate, faciendo, quæ aliàs
legibus consona sunt, veluti nullatenus con-
tra, sed potius juxta voluntatem Reipublicæ
operantes.

Secunda conditio, sita in sufficienti causæ
cognitione seu certitudine, fundatur in eò,
quod aliàs non possit iudex prudenter, sed so-
lum temerariè sententiam ferre, immo expo-
nat se periculo condemnandi innocentem &
liberandi reum, contra finem & naturam ju-
dicii, propriique officii obligationem.

Circa hanc tamen conditionem movetur
in primis questio, an iudex possit ex privata

5. *Acta judi-
cialia ty-
ranni an
licita &
valida.*

6. *Quid cen-
sendum de
iudiciis
inferiori-
bus ab eo
institutis.*

7. *Ad iudi-
cium requi-
ri ut etiam
sufficiens
cognitio
cause.*

*Iudex ex
privata*

Scientia ne-
quit con-
demnare
reum non
citatum
neque au-
ditum.

Esto sit
Princeps
supremus.

Scientia, aut certe reum non citatum neque auditum condemnare? In qua certum est id non licere iudici inferiori, veluti non valenti in re, præsertim tanti momenti, circa leges superiores ea de re constitutas. Neque etiam de supremo principe controversatur, an ex privata scientia occidere possit, non viâ puniendi delicta, sed defensionis Reipublicæ ei commissæ ad avertendum malum Reipublicæ imminens.

Sed quæstio est de punitione rei non probati iudicè talis. Estque recepta opinio Theologorum negativa, præsertim quoad pœnam mortis aut mutilationis, contra quosdam Jurisperitos apud *Lessium cap. 29. dub. 11*. Et, omiſſis variis canonibus, probatur: quia Respublica, à qua princeps omnem potestatem habet, nusquam adeò amplam principi dedit, ut occulta crimina punire possit privatâ scientiâ fretus. Confirmatur: quia princeps nequit punire, nisi dum posset ipsa Respublica; cui non generat certitudinem moralem notitiâ privata principis, diffidente factum reo, sed solum duorum vel trium testimonium. Et quâvis testimonium principis in testamentis & similibus ex dispositione juris æquivalet duorum vel trium privatorum testimonio; non tamen in condemnatione ad mortem. Quæ non videtur à Deo concessa, nisi in ore duorum vel trium testium stet veritas: nè alioquin porta aperiatur principibus ad tyrannidem, & pro libitu grassandi in vitam singulorum. Adeò ut nè quidem excipiendus videatur casus, quo princeps certò extra-judicialiter sciret aliquem voluisse vim inferre reginæ, ad vitandam infamiam regiam. Quare minùs excusatur fama ipsius rei aut familiæ, si illum princeps idcirco sinè ordine juris, secretò interfici jubeat.

8. Advertit tamen *Lessius* supra n. 96. contrariam sententiam non esse improbabilem, maxime si crimen sit atrox, quale est mox relaturn, ita ut valde expediat auctorem puniri, & tamen ob infamiam conjunctam non expediat rem vulgari: tali enim casu videri posset Respublica consentire, quæ (ut subdit *num. 97.*) posset absolutè loquendo Principi concedere auctoritatem absolvendi & condemnandi ex privata scientia. Idem tradit *cap. 30. dub. 4. num. 25.*

9. Obligatur præterea Princeps, quâvis certus de crimine, atque etiam exaudiverit testes, priusquàm condemnet reum, citare & audire ipsum, ordinariè loquendo: nè huic auferantur media juris ad se defendendum, v.g. negando aut celando crimen, quod credit occultum, excusando &c. Quod proinde semper & ubivis jure Gentium servatum est veluti necessarium. Quâvis omitti posset in casu imminentis alioquin periculi Reipublicæ ob potentiam rei. Cui tamen patronus etiam tunc dandus, qui absentem defendat, ut servetur ordo juris, resque more christiano & formâ perfectè peragatur.

Circa causas civiles, ablationem officii &c. majorem fortassis potestatem princeps habet ad condemnandum aliquem ex scientia privata, ratione altioris domini ob commune bonum ei competentis. Undè sicut testimonium principis sufficit ad dandum valorem testamento, sic ad alias materias similes ex concessione Reipublicæ sufficere posset. Quâvis non circa vitam, quæ non ita subditur potestati Reipublicæ.

E contrâ quæstio movetur, an privata scientia principis seu iudicis de innocentia rei, obstet, quo minus eum condemnare possit, si secundum allegata & probata sit reus? Ubi in primis certum est, iudicem debere industriam, quam potest adhibere, præsertim in causa mortis aut mutilationis ut falsitas detegatur v.g. exquisitori examine testium, exemplo Danielis adhuc junioris, vel ut impediat progressus litis, excogitando causas repellendæ accusationis, remittendo causam ad superiorem iudicem, depositâque personâ iudicis, assumendo personam testis: vel ut impediat sententiæ prolatio aut executio dissimulando (si absque scandalo fieri queat) in custodia carceris, vel condonando (si sit princeps supremus) pœnam etiam verè reo debitam.

Quod si sententiam, industriâ pro negotii qualitate adhibitâ, impedire non possit, adhuc non posse eum suffragari causæ à parte rei iniquæ condemnando innocentem probatum nocentem, tenet *Angelus* & quidam alii apud *Lessium c. 29. dub. 10. n. 78.* Oppositum, etiam in causa mortis tenet satis probabiliter *D. Thomas q. 67. art. 2. Sotus Sanchez, Joannes Pontius* & multi alii. At *Malderus Tr. 6. c. 1. dub. 13. Lessius sup. n. 84.* & alii passim rectius distinguunt: ut quidem id liceat, immo necesse sit in causis civilibus, etiam Ecclesiasticis, & criminalibus levioribus (quales censentur, ubi neque de vita, neque de mutilatione agitur) non liceat autem in criminalibus gravioribus, præsertim mortis, quando potius debet officium deponere, aliavè damna, etiam mortem, subire.

Prima pars probatur: quia in causis istis Respublica censetur iudici commississe officium eâ lege, ut procedat secundum ordinem juris; prout eam imperare posse patet ex hoc, quod competat ei potestas disponendi de fortunis civium ob bonum publicum, quod in præsentia id postulat, nè videlicet ordo juris cum gravissimo incommodo & multorum scandalo pervertatur; prout simili potestate utitur Respublica in usucapione seu præscriptione. Immo juxta *Vasquez 1. 2. disp. 64. c. 2. n. 7. Sanchez l. 1. Summa c. 9. n. 48.* nequit iudex parti suppeditare ullas probationes juris aut facti. Neque possunt subditi merito id ægrè ferre, vel justè exigere, ut iudex propter alicujus particularis commodum sustinere cogatur graviora incommoda, puta infamiam, renuntiationem officii, aut quid simile.

Probabilius tamen est taliter condemnatum

10.

Quid agendum iudici, si iudicè probatum reum, non innocentem.

11.

An possit condemnare.

Varia sententia.

Verior assertio posse in causis civilibus, non in criminalibus gravioribus, præsertim mortis.

12.

Prima pars probatur.

An sit cor-
tum

demnatus tum non amittere rerum sic abjudicatarum
amittat do- dominium, sed solam possessionem: eò quòd
minium rei amplius Respublica non intendat, aut ejus
abjudicata. bonum postulet. Undè in sic condemnato lo-
cus esset occultæ compensationi, uti & in vi-
ctoribus obligatio restituendi, deprehensæ rei
veritate. De beneficiis tamen sentit *Lesius*
cap. 29. dub. 10. n. 84. cum *Soto*, & ob iden-
tatem rationis etiam de officiis cum *Panor-*
mitano, *Innocentio* & aliis, reum per hujus-
modi sententiam verè iis privari etiam quòd ad
dominium aut quasi dominium: eò quòd de
his veluti bonis communibus Ecclesia aut
Respublica liberius disponat, idque in præ-
senti fieri expediat, ut certos habeat mini-
stros cum certa jurisdictione.

13. Secunda pars probatur ex illo *Exodi 23.*
Secunda *Infonem & justum non occides.* Nam quidquid
pars proba- sit de publica opinione aut scientia (quâ etiam
tur ex Scri- *Naboth 3. Reg. 21.* & *Susanna Daniel 13.* erant
ptura. fontes ac rei, qui tamen in Scriptura dicun-
tur infonem) talis verè est infons & justus.
Ideoque dictis verbis notanter præmittitur:
Non suscipies vocem mendacii . . . non sequeris
turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plu-
rimorum acquiesces sententiæ, ut à vero devies.
Itaque in hujusmodi causa attendenda est ip-
sa veritas, nè condemnatur, quem æterni tri-
bunal judicis reum non habet, uti iudicibus
præcipit *Innocentius IV. c. Cum æterni, de sen-*
tent. & re judic. in 6.

14. Ratio est: quia intrinsecè malum est di-
Et ratione. rectè occidere innocentem, adeò ut non ex-
cuset perversio ordinis juris (qui introductus
est nè fiat injustitia etiam materialis, ergo
quando hæc fieret, potius justitia servanda,
quam ordo juris) immo nec everio totius
Reipublicæ, quæ non habet potestatem in
vitam subditorum innocentum; qui per falsa
testimonia non fiunt nocentes. Quare etiam
Respublica non potuit iudicibus dare pote-
statem, quâ ipsa caret. Confirmatur: quia
non potest quis cognoscere non suam, etsi ju-
ridicè probata sit sua, nèquidem exequendo
sententiam judicis per redditionem debiti:
immo potius debet humiliter sustinere etiam
excommunicationis sententiam, c. *Inquisitio-*
ni 44. de Sentent. excommunic. eò quòd vide-
licet sit intrinsecè malum, si à parte rei & co-
ram Deo non sit conjux. Idem igitur est in
præsenti. Prout latè prosequitur *Lugo disp.*
37. sect. 4. n. 43.

15. Nec obstat illud *Deuteronom. 17. In ore duo-*
rum aut trium testium peribit, qui interficietur.
Satisfit ob- Cui consonat dictum Christi *Matth. 18.* Nam
jectionis Scriptura non vult, omni casu, quo tot testes
bus. adsunt, posse reum condemnari, sed tot sal-
tem requiri, nec sufficere testimonium unius,
cùm ibidem subdatur: *Nemo occidatur uno con-*
tra se dicente testimonium. Idemque insinuat
Alexander III. c. Licet. 23. de testibus. Spe-
cialiter autem requiruntur in quæstione de
homicidio duo saltem testes veridici; sic ut
iudex procedere non possit secundum eorum

testimonia tamquam vera, si ipsi falsitas sic
perspecta.

Non obstat etiam quòd iudex sententiam
proferat ut persona publica, adeoque ex scien-
tia publica: nam postremum fallit in casu san-
guinis, dum iudici constat scientiam publi-
cam esse iniquam calumniam & errorem.

Non obstat denique, quòd iudex solùm
censeatur directè velle conservare ordinem ju-
diciarium, cui per accidens & indirectè ad-
jungitur occisio Innocentis. Nam in præsentia
hæc duo non sunt pro distinctis habenda: per
ipsam enim occisionem Innocentis tamquam
medium directè intenditur hic & nunc con-
servatio ordinis judiciarii, sive ipsa condem-
natio & occisio hoc casu prætenditur esse con-
servatio ordinis judiciarii; ut proinde iudex
directè intendat occisionem, uti hanc conser-
vationem. Nec apparet, quâ possit concipi,
ut iudex non intendat mortem illius, nec ni-
si per accidens interficiat, quem comdemnat,
& interfici mandat.

Postrema recti iudicii conditio postulans
ipsum conformari legibus, satis patet in pri-
mis quòd ad leges illas, quæ præscribunt idem
quod jus naturæ, à quo utique nullus iudex
est exemptus. Quòd alia leges positivas
idem patet de iudice inferiori, quem con-
stat non esse supra leges, neque eas posse im-
mutare. Ut proinde pœnam lege aut manda-
to superioris taxatam debeat imponere; vel si
ipso facto imposita sit, delictum declarare &
pœnam exequi. De iudice autem supremo
idem regulariter censendum: cùm & hic le-
gibus suis teneatur, saltem ex æquitate quòd ad
vim directivam. Undè *Aug. l. de vera Relig.*
cap. 31. de legibus temporalibus ait: Quam-
quam de his homines iudicent, cùm eas insti-
tuunt, tamen cùm fuerint instituta atque firma-
ta, non licebit iudici de ipsis judicare, sed secun-
dum ipsas.

Potest tamen iudex supremus ex rationa-
bili causa in iis dispensare, adeoque pœnam
taxatam remittere, aut moderari, vel etiam
augere. Quod non potest iudex inferior per
se loquendo. Quàmvis per accidens ob cir-
cumstantias extraordinariè aggravantes posset
pœnam augere, uti & ob similiter minuentes
eamdem imminuere, saltem ante latam senten-
tiam. Vide *Suarez l. 5. de Leg. c. 11. n. 5.*

Pœnæ etiam multæ sunt arbitrariæ seu ju-
dicis inferioris arbitrio commissæ. Præterea
locum hic habet interdum *epykia*, de qua in
materia de Legibus.

Hinc non licet intercedere apud iudicem
pro remissione, quam iis in conscientia non
potest facere: sic ut proinde debeant hujus-
modi intercessionem fieri cum modo saltem ta-
citè subintellecto, quantum iustitia & con-
scientia patitur. Ideoque magnâ cautelâ in his
opus est, præsertim si fiant apud iudices in-
doctos aut fragiles, qui auctoritate vel præ-
cibus intercedentium facilè dimoverentur à
servanda æquitate: præterquam quòd sæpè
Rei-

16. Qualiter
teneatur
iudex con-
formare ius-
diciam le-
gibus.

17. Quomodo
licita sit in-
tercessio a-
pud iudi-
cem pro re-
laxatione
pœnæ.

Reipublicæ plurimum interfit, ut nequam personæ tollantur è medio, sicque præcludatur via novis alioquin secuturis abusibus.

Q U Æ S T I O II.

De Modis Procedendi in Iudiciis, præsertim ex Officio.

18.
Triplex
procedendi
modus.
Viâ accu-
sationis.
Viâ denun-
tiationis.

Quæ est
duplex.

Viâ inqui-
sitionis.

DOCTORES communiter tres statuunt modos procedendi adversus reum, scilicet accusationis, denuntiationis & inquisitionis. Via accusationis est, quando est aliquis actor, qui spondet se objecta probaturum. Via denuntiationis est, quando aliquis detulit crimen, qui non vult suscipere onus probandi. Est autem duplex denuntiatio, Evangelica, quæ tendit ad emendationem fratris, & fit superiori tamquam patri: altera judicialis, quæ spectat ad criminum punitionem, vel impeditionem mali & damni, & fit superiori tamquam judici. Viâ inquisitionis proceditur, quando iudex aut superior ex officio procedit ad provinciam vel locum sibi subiectum reformandum, vel ad investigandum criminis commissi auctorem. Quia tamen denuntiatio tantum est quid prævium, ut iudex possit procedere viâ inquisitionis, consequenter tantum duo sunt modi distincti, scilicet accusationis & inquisitionis, sive ut Doctores sæpius loquuntur, modus procedendi ad instantiâ partis, & modus procedendi ex officio.

Nec obstat, quod iudex dicatur neminem posse condemnare sine accusatore; adeoque tantum unicus videatur modus. Non enim semper requiritur accusator formalis (qui intelligitur, dum hi modi distinguuntur) sed vel ille, vel saltem virtualis, seu ejus vices supplens, puta evidentia facti, aut quid simile.

19.
Triplex in-
quisitio.

Triplex porrò est inquisitio. Prima omnino generalis, quâ in genere inquiritur, an subditi servant leges, an non committant crimina, an de nullo sit fama vel suspicio alicujus delicti. Hâc utuntur Prælati & superiores in visitatione Provinciarum & locorum sibi subjectorum. Secunda est omnino specialis, quâ de certa persona & de certo crimine inquiritur, ut an Petrus commiserit homicidium. Tertia est mixta, quando vel solum delictum est speciale, ut quis fecerit homicidium, vel sola persona est specialis, v.g. an Petrus bene vivat. His præmissis.

20.
Inquisitio
generalis
non prære-
quisit in-
famiam.

Quæ in ea
sint depo-
nenda.

Tradunt in primis Doctores unanimiter ad inquisitionem generalem non requiri, ut præcesserit aliqua infamia. Et patet ex Canonibus, in quibus jubentur Prælati inquirere & visitare loca sibi subiecta, c. Perniciosa 1. de Offic. Iudicis Ordinarii, & c. Romana 1. §. Sane de Censibus in 6. Ratio est: quia talis inquisitio nemini est injuriosa, & aliunde est necessaria ad purgandam Rempublicam, criminaque compescenda. Nihilominus juxta Doctores communiter subditi sic interrogati non debent declarare occulta crimina eorum,

qui nullâ laborant infamiâ: hæc enim est, esseque debet mens ipsorum interrogantium. Unde quando alicubi instituitur visitatio juxta Statuta, sic ut inquirendum sit in caput & membra, nullam prærequiri infamiam, patet c. Qualiter & quando 24. de accusat. & c. 1. de Offic. judic. Ordin. Non tamen detegenda erunt tunc crimina occulta; quia de illis non censetur fieri inquisitio. Excipe, dum est paterna visitatio in ordine tantum ad emendationem necessariam.

Inquisitio mixta, dum de crimine constat, & persona ignoratur, indubiè est licita, si de eo præcesserit infamia. Idemque est, etsi non præcesserit, si in inquisitione non fiat mentio personæ particularis; prout praxis omnium judicum docet; adeo ut Innocentius scribens in c. Bonæ 1. de Elect. num. 5. dicat: Sic servat totus mundus. Aliàs quoque malefici spe impunitatis invalescerent, populus ob neglectam inquisitionem offenderetur; sic ut tota communitas illam censeatur expetere, ipsis maleficis dumtaxat exceptis. Canones, qui in oppositum allegari possent; loquuntur aperte de inquisitione speciali, quæ fieret citra præviam infamiam.

Si autem, quærat, quâ viâ excusari possint iudices sic procedentes, veluti occasionem dantes simplicioribus, ut etiam occulta crimina pandant; quæ quidem pandi non posse, sicuti neque, ut hoc fiat, intendi à iudice, habet communis opinio? Respondet Lessius c. 29. dub. 14. n. 115. Wiggers Tr. 6. c. 1. dub. 14. & alii contra varios, non debere propterea iudicem instruere testes de modo respondendi; veluti utentem jure suo, & adhibentem medium Reipublicæ adeo necessarium, quod non debet ob aliquorum imperitiam omitti, cum periculo reddendi se suspectum de corruptela aut favore criminorum. Quæ tamen responsio non satisfacit Lugo d. 37. §. 6. n. 59. in casu, quo testes rogantur iis verborum formulis, quæ non aliud significant, quam mandatum revelandi omnia, etiam secreta; eò quod tunc sit coöperatio per se ad injustam alterius revelationem. Quare respondet, facile id evitari, si solum interrogetur, an sit aliquis rumor seu murmur contra aliquem in particulari &c. vel quia præsumere potest testes accedere satis instructos; ut non præmonentur de non prodendis semetipsis: vel quia delicta frequenter sunt talia, ut expediat omnino malefactorem revelari ad vitandum Reipublicæ damnum: vel quia non desunt indicia contra personam determinatam: vel denique, quia amplectuntur sententiam Turriani, Reginaldi & aliorum Doctorum, qui docent posse revelari auctorem occultum criminis publici, postponendo privatum malefactoris bonum quieti & bono publico: eò quod ratio ob quam præexigitur infamia in inquisitione speciali (quæ est, nè quando inquisitus sit innocens, qui per hoc infamaretur) hîc cesset, dum nemo specialiter à iudice

21.
Inquisitio
mixta an
prærequirat
infamiam.

22.
Praxis Iudicum
difficilis
&
variè excu-
satur.

dice exprimitur, & testis suâ depositione infamaret quidem, sed non nisi noxium & verereum. Ita ferè *Lugo*.

23.
Inquisitio
specialis re-
gulariter de
jure prære-
quiris infamiam.

Inquisitio specialis regulariter prærequirit infamiam seu clamorosa insinuationem, quæ non sit paucorum, habeatque ortum à fide dignis, sic ut rumor publico velut clamore ad aures judicis deferatur c. *Inquisitionis* §. 3. & c. *Qualiter & quando* 24. de *Accusat.* Judex enim non debet inchoare judicium à se ipso, sed ex publica scientia, qualis in defectu accusationis, confessionis &c. est infamia judicialis, id est, frequens vox bonorum & proborum virorum, quæ hominem de certo crimine judicialiter suspectum reddit. Non sufficit tamen infamia de uno crimine ad inquirendum specialiter de aliis disparatis: fama enim est divisibilis, potestque de uno vitio infamis retinere jus ad famam in aliis materiis. Secus esset de vitiis annexis, quorum suspicio generatur ex aliis, de quibus jam est infamia. Similiter sunt quædam crimina, quæ communiter existimantur sæpius esse admissa à convictis de unico, prout sunt furta; ideoque de aliis ejusdem speciei furtis potest juxta Nonnullos fieri inquisitio specialis, saltem sinè tortura, quasi unum sit sufficiens indicium aliorum.

24.
An requi-
ratur dum
non agitur
de punitione.

Præmissa tamen intelligenda sunt de inquisitione tendente ad punitionem. Nam aliud est, si agatur in ordine ad avertenda seu præcavenda mala, ut quando agitur de beneficiorum collatione, contrahendo matrimonio & similibus: tunc enim licet inquirere de delictis & impedimentis personarum particularium, etsi nulla de iis sit fama. Immo est necessarium, si subsit aliqua suspicio, vel indicia. Nontamen debent superiores divulgare, quod tamquam occultum intellexerunt: sed possunt hujusmodi personas in collatione v.g. officiorum aut beneficiorum tacite præterire.

25.
Quæ sup-
pleant il-
lam.

Præterea loco infamiæ sufficit, quod de auctore constet evidentia facti, vel notorietate juris per ejusdem in judicio confessionem, aut patefactionem factam ab interrogatis per judicem instituentem generalem vel mixtam inquisitionem, modò saltem judex non sit in culpa iniquæ patefactionis; uti videtur habere communis sententia Jurisperitorum. Infamiam quoque supplet suspicio communitatis contra aliquem juxta *Navarrum* & alios apud *Lessium* c. 29. n. 130. vel indicia publica & manifesta.

Quibus
casibus non
requiratur.

Excipiuntur præterea à *Navarro*, *Lessio* sup. dub. 15. & aliis Doctoribus passim aliqui casus seu crimina, ut hæresis & similia, quæ non prærequirunt infamiam, sed solum suspicionem ex justis indiciis.

26.
An requi-
ratur ex
jure positi-
vo.

Undè necessitas præviæ infamiæ non videtur generatim esse de jure naturæ, sed positivo, cui potuit consuetudo derogare. Prout derogasse censetur, attentâ praxi judicum sæcularium; quæ pænè ubique viget, & præsertim in Italia, teste *Julio Claro* apud *Lessium* sup.

num. 132. Neque tamen à Papa (cujus Constitutionibus id præcipue erat vetitum) vel ab Episcopis aut Principibus reprobatur, ut nimirum vel ex denuntiatione publici Officialis ad hoc constituti, vel ad querelam partis offensæ procedant ad specialem inquisitionem. Quæ praxis non videtur improbanda cum limitationibus, quas addit *Lessius*, ut nempe fiat in gravibus causis, seu malificiis nocivis, v. g. furtis, homicidiis &c. adeoque attendatur non ad nudam punitionem, sed bonum Reipublicæ: ob quod particularis infamia permitti potest, ubi id necessarium est ad extirpanda crimina, quibus, si impunita maneant, timetur Respublica perturbanda, & innocentes lædendi.

Cavendum tamen, nè Officialis, aut quisque alius quidquam denuntiet, quod bonâ fide non putet posse per testes vel alia indicia legitimè probari. Undè judex nil temerè attenter, donec id videat; atque ita secretè informationes capiat, ut alterius fama quam minimè lædatur. Si observet probari non posse, statim debet desistere.

Cavendum etiam judici, nè umquam incipiat specialiter procedere seu inquirere ex se ipso, sed semper præcedat aliquid, quod inquisitioni viam aperiatur, seu judicem cogat, ut ex officio procedat, v. g. notitia publica, infamia, suspicio communis, querela partis, denuntiatio Officialis, aut quid simile. Immo alioquin totus processus est jure nullus, ut docet *Clarus* q. 5. n. 4. apud *Lessium* dub. 15. n. 136. Ratio est: quia aliàs judices possent pro arbitrio impetere, quos vellent, & (quod jure Gentium reprobatur) idem esset quasi accusator & judex, dum ipse à nemine provocatus obligaret alios ad accusandum vel denuntiandum judicialiter.

Circa Torturam adverte, illam veluti durius remedium, non esse adhibendam, nisi in subsidium, dum scilicet aliæ probationes haberi nequeunt. Præcedere tamen debet semiplena probatio, quam facit testis de visu, contra quem non est exceptio, aut alia quodammodò æquivalens, fundata nempe in indiciis valde urgentibus, nè (ut *Augustinus* 19. de *Civit.* c. 6.) innocens pro incerto scelere certissimas pœnas luat, seu cruciatus sustineat. Alia etenim sunt levia, alia gravia, alia gravissima indicia; alia remota à crimine, alia proxima. Quænam autem ex his sint satis magna, ut sufficiant sive ad capturam, sive ad torturam & cæteros effectus proportionatè, relinquitur totum judicio probi & prudentis, scilicet judicis, qui secundum qualitatem personæ & delicti, & demonstrationum seu suspicionum judicabit indicium esse sufficiens ad hoc vel illud decernendum, vel non. Hic tamen in re tanta debet magna cum circumspectione procedere, nè proximo contra jus & fas torturam inferat, aut majorem, quam par sit. Varia equidem indicia Doctores scribentes de praxi criminali specificant, ex quibus cætera prudenter æstimari poterunt. Vide *Lessium* c. 29. dub. 17.

An vñ
qualiter
consuetudo
huius dero-
gaverit.

27.
Quid ob-
servandum
delatori &
judici.

Judici ca-
vendum nè
à se ipso in-
quisitionem
specialem
incipiat.

28.
Tortura
prærequirit
semiplenam
probationem,
aut indicia æqui-
valentia.

Varia indi-
cium genera.
Ex quibus
quid sta-
tuendum,
judex arbit-
rabitur.

29.
Nonnulla
indicia ve-
lut ad tor-
turam in-
sufficientia
reijciuntur.

Communis autem sententia docet, non sufficere ad torturam, quod cadaver recentior occisi per vulnus emittat sanguinem ad praesentiam unius, & non aliorum; ob incertitudinem causae huius effectus, praesertim cum etiam ad praesentiam eorum, de quibus satis constat, quod non sint sceleris auctores soleat iste effectus sequi, v. g. coram consanguineis ex sympathia. Adeo ut *Malderus Tr. 6. c. 1. dub. 24.* dicat, nequidem forte sufficere ad capturam; eo quod valde infirmum sit. Crediderim tamen (inquit) sufficere ad inquisitionem aut informationem particularem instituendam contra indicium.

Idem sentiendum de probatione per aquam, quam iudices aliqui uti solent, injiciendo scilicet mulieres de sortilegio suspectas certo modo ligatas in aquam; quae si mergantur, absoluntur; si vero supernatent, nec mergi possint, subijciuntur torturae: proba enim ista non tantum superstitiosa est, sed generat quoque indicium incertum: nam frequenter visum est mergi, quas sagas fuisse constitit: quandoque deprehensum, eandem ab eodem saepius injectam, nunc mergi, nunc supernatare: item a lictore injectam supernatare, ab alio injectam mergi. Unde daemon, cujus ope id omnino fieri videtur, facile poterit etiam innocenti huiusmodi calumniam struere. Vide plura apud *Malderum Tr. 10. c. 8. dub. 11.*

30.
Antortura
iterari
quod.

Si reus nihil confessus sit, nequit iterato torqueri, nisi indicia sint gravissima, vel supervenerint nova; cum alias priora videantur elisa. At communis praxis docet, posse denuo torqueri citra nova indicia, qui confessionem sub tortura factam postea revocat; ne alias remedium torturae fiat frustraneum. Immo ipsa confessio facta in tortura est quoddam novum indicium. Ne tamen in re adeo poenali procedatur sine termino, nequit plus, quam tertio torqueri, qui tertio revocat confessionem in tortura factam; sic ut talis debeat absolvi & dimitti juxta *Gomez*, quem citat & sequitur *Lessius dub. 17. num. 168. Wiggers cap. 1. dub. 16. num. 115. & alii.*

31.
Iniquus
iudex ad
quid ten-
etur.

Petes, ad quid iudex teneatur haeredibus rei, quem praeter juris ordinem condemnavit? Resp: damna realia tenetur compensare, si iudicaverit non subditum, vel subditum quidem, sed in crimine exemptum; idque ob injuriam, quam damnum huiusmodi causavit: nisi iudex proprius factum ratificet. Idem ob eandem rationem injuria est de eo, qui reum ex indebita seu per injuriam extorta cognitione condemnavit.

32.
Corollaria.

Unde iudex tenetur ad restitutionem, primo, si a se ipso inchoet inquisitionem nullis praehabitis signis vel indiciis, quae viam inquisitioni aperiant. Secundo, si tormentis vel propinquo metu tormentorum elicit confessionem non praehabitis indiciis sufficientibus ad torquendum. Tertio, si praehabitis sufficientibus indiciis torquetur persona, quae torqueri non poterat, vel ob aetatem, ut impu-

bes, vel ob debilitatem, ut senes, vel ob periculum abortus, ut praegnans, vel ob privilegium, ut vir illustris vel in dignitate constitutus, ejusque filii, aut Doctor ejusque filii. Quarto, si dolo induxit ad confitendum, v. g. promittendo immunitatem. Quinto, si confingentem ad locum sacrum contra jus extraxit.

In his tamen casibus, si iudici suppetant aliae rationes, ex quibus reum juridice condemnare poterat, solum commissum fuit injuria in modo inferendi damnum; cum ad inferendum damnum quoad substantiam jus habuerit. Unde tunc cessat obligatio restituendi; praesertim cum, restitutione facta, posset rursus idem damnum inferre. Similiter quando error circa juris ordinem commissus est in puncto per supremum Principem dispensabili, v. g. si vir illustris est tortus, potest Princeps obligationem restitutionis remittere, ratum habendo alterius iudicium; exinde enim vult censi illud tamquam a se factum. Sicut autem ipse id poterat per se facere, ita alteri committere, & factum ejus ratum habere, & consequenter condonare obligationem restituendi ortam ex defectu debitae potestatis. Confirmatur: quia qui habet potestatem confiscandi bona ob crimen commissum, habet etiam potestatem condonandi restitutionem ei, qui per injuriam bona talis criminosi abstulit: ergo qui potest ob crimen auferre vitam, potest liberare a restitutione eum, qui injuste illam abstulit.

Circa obligationem iudicis seu Praelati regularis in processu criminali suorum subditorum observandum est in primis, in eo servari non debere apices seu subtilitates juris, supple accidentales, uti Pontifices declararunt seu variis Religionibus concesserunt. Etsi ea, quae sunt substantialia, jure Gentium seu naturae sint observanda. Et quidem in levibus imperfectionibus corrigendis nullus ordo iudiciarius debet servari: secus est in gravibus, dum agitur de eorum punitione. Quare dicta de inquisitione particulari, & infamia praerequisita, etiam hic locum habent. In inquisitione tamen seu visitatione, quae noscitur instituta principaliter contra aliquem particularem, non est vetitum visitatori inquirere generatim de vita illius, v. g. Praelati localis, Provincialis &c; cum inde non generetur suspicio infamiae, cunctis scientibus visitationem ideo solitam adhiberi. In modo autem procedendi requiri solet praesentia Secretarii seu Actuarii ex suis constituendi a superiore, ut acta fidem faciant in iudicio. Tortura in gravioribus delictis posset quidem adhiberi, sed decet, ut sit statui accommodata, puta consistens in arctiori carcere, jejunio in pane & aqua, disciplinis, humi-cubationibus &c. Denique in causis solum gravioribus, nec nisi clare constet de excessu & injustitia, non licet religioso appellare, neque alias debet ei deferri: uti nec nisi manifesta sit suspicio de injustitia Praelati, potest is recusari. De caetero in-

33.
Nonnulla
limitatio-
nes.

34.
Qua obser-
vanda ju-
dici regu-
lari.

inspiciendæ sunt Constitutiones & consuetudines probatæ Religionum.

Q U Æ S T I O III.

De Accusatore.

35.
Quid accusatio.

An exigat inscriptionem.

Quid de pœna talionis.

36.
Denuntiationem Evangelicam qui debeat precedere privatam monitionem.

37.
An accusatorem ipsam debeat ex vigore justitiæ.

ACCUSATIO secundum jura est criminis alicujus apud judicem competentem, vindictæ publicæ causa, legitimè facta delatio, interveniente inscriptione. Inscriptio tamen, quâ accusator se obligat ad pœnam talionis, uti & ipsa pœna talionis olim stricta, etiam per legem veterem, hodie passim à foro, saltem sæculari recessit. Undè receptum est, ut accusatio fiat verbaliter, modò Notarius statim eam scribat. Usus quoque (qui diversis locis variat, estque attendendus) pœnâ minori mulctat accusatorem in probatione deficientem. Quamquam rationabile sit, ut talio reddatur deprehenso calumniari, etiam in causa criminali. Aliàs rigor æquus talionis sua habet incommoda: nam rari reperirentur, qui onus probandi cum tali periculo assumerent, sicque delicta manerent impunita.

Variè autem loquuntur Doctores, an & qualiter accusationem debeat præcedere monitio secreta. In primis denuntiationem Evangelicam certum est debere præcedere monitionem privatam, si cum fructu possit, seu spectetur adhiberi. Immo secus faciens injustitiam committeret: cum enim crimen occultum est, absque causa istud detegens peccat contra justitiam, peccato videlicet detractio- nis; cum alter jus habeat adhuc ad famam, nè finè causa per evulgationem criminis tollatur. Nulla autem causa subest denuntiandi evangelicè, adeoque cum detrimento famæ, si absque eo privatim putetur emendandus; cum emendatio, quæ est unicus illius finis, ex privata monitione secutura sit, atque adeò denuntiatio frustra & finè causa adhibenda.

At verò accusationi (idem est de denuntiatione judiciali) cum pro fine habeat punitionem criminis, & exemplum aliorum ut terreantur, secundum plerosque non debet monitio privata ex justitia præmitti: finis enim istius non obtinetur, nec cessat per monitionem privatam, etsi per illam delinquens putetur emendandus. Tunc igitur propter bonum publicum concessa est accusatio, vel saltem judicialis denuntiatio, ut crimina in exemplum aliorum puniantur, sicque alii à malfaciendo absterreantur. Confirmatur: quia fiscus seu syndicus potest ea de causa id facere, immo in suum officium peccaret, si moneret; ergo etiam possunt privati, saltem absque injuria: quia jura loquuntur generaliter. Deinde præceptum naturale monendi privatè, si esset, non minùs ligaret officarios. Accedit praxis, cum passim id fiat absque scrupulo injustitiæ. Denique favet textus c. *Qualiter & quando* 24. de accusat. ubi Innocentius cum Concilio generali statuens

Herinx Sum. Theol. Pars III.

generaliter modum & ordinem procedendi, ait: *Sicut accusationem legitima debet præcedere inscriptio, sic & denuntiationem charitativa monitio, & inquisitionem clamorosa insinuatio prævenire.* Neque verisimile est Pontificem cum Concilio generali solum loqui de eo, quod forum causarum postulet, sed etiam respicere ad conscientiam.

Communior nihilominus doctrina tradit accusantem vel judicialiter denuntiantem peccare contra charitatem, quando crimen est occultum, neque specialiter vergit in publicum detrimentum, ac reus privatis monitionibus est emendandus; conformiter ad illud principium: *Quod tibi non vis fieri alteri nè feceris.* Quamvis & hoc Varii non finè fundamento negent, attentis iis, quæ allegantur ad probandum, quod non sit contra justitiam. Sanè qui non anxiantur tamquam agentes hic contra justitiam; neque etiam anxiantur de obligatione charitatis. Fiscalis quoque id absolute facit licitè, ergo & alii. Denique si ratio boni communis sit tam notabilis, ut ob eam censeatur concessa cuilibet potestas citra injuriam accusandi ob vindictam & exemplum, erit quoque sufficiens, ut id concessum sit fieri contra charitatem: aut sanè si non nisi contra charitatem, non suffecerit quoque ad tollendam injustitiam. Ob postremam tamen instigant Varii censent consequenter etiam peccari tali casu contra justitiam.

Petes I. An teneatur interdum quis alterum accusare, aut saltem denuntiare? Resp. Aff. quando crimen cedit in grave detrimentum spirituale vel temporale Reipublicæ: quælibet enim pars tenetur ad conservationem totius, adeoque ad avertendum malum Reipublicæ impendens. E contra si crimen non cedat in detrimentum boni communis, nec sufficienter probari possit, non tenetur, immo nec potest accusare: quia inde tantum sequitur infamia proximi.

Petes II. An accusator teneatur interdum, aut possit desistere ab accusatione incepta? Resp. Teneri desistere primò, si adverterit se errasse in persona. Secundò, si res incepta esse dubia, & dubium perseveret, etiam post diligentem inquisitionem. Tertiò, si videat se probare non posse: in his enim casibus pergere in accusatione est calumniari. Potest autem, etsi non teneatur, desistere, primò, si judex accusationem nolit admittere, aut si admissam rescindat; quod potest judex facere, quando videt libellum accusationis habere aliquem defectum substantialem, vel si persona accusata non possit finè magna Reipublicæ perturbatione puniri, vel si sit valde necessaria Reipublicæ. Secundò in causa privata potest accusator ordinariè desistere ab accusatione sive per gratiam sive per transactionem, maximè auctoritate judicis.

38.
An saltem ex charitate.

39.
Quando quis teneatur alterum accusare, quando non possit.

40.
Quando teneatur aut possit ab accusatione desistere.

Q U Æ S T I O IV.

De Testibus.

41.
Quando
testis teneatur
testari.

Testis tenetur, iudice præcipiente, testimonium ferre. Primò, si auctor laboret infamiâ delicti. Secundò, si ab eo dependeat grave damnum Reipublicæ, cui aliter obviari non potest. Tertiò, si similiter immineat notabile nocumentum privato. Et in his tribus casibus iudex potest præcipere testibus sub excommunicationis pœna. Quartò, si delictum est semiplenè probatum: quando enim delictum cœpit esse publicum, debet quis, præcipiente iudice, testari, sicut quando auctor laborat infamiâ delicti. Quintò, si procedatur viâ accusationis, & delictum plenè probari possit, testis citatus tenetur testari; aliàs enim nemo auderet accusare.

42.
Quando
non.

E contrà verò non tenetur quis testari, etiam iudice præcipiente, primò, si crimen est notum ex confessione: tunc enim potius integrum regnum debet permitti perire; ut habet communis & certa doctrina. De quo in materia de sigillo confessionis. Secundò, si secretò & consilii causâ est alicui patefactum delictum tamquam confessario, advocato, medico, vel obstetrici; & hoc verum est, etsi de auctore esset infamia, vel semiplena probatio; modò non vergat in notabile detrimentum Reipublicæ vel proximi; tunc enim teneretur quis testari, etsi jurasset se non dicturum: quia iuramentum promissorium cadens in detrimentum injustum tertii non ligat. Tertiò, si auctor non laboret infamiâ, nec timeatur damnum in futuro, non teneris denuntiare, nec testari contra eum, quando proceditur per inquisitionem, etiamsi tu cum duobus vel tribus testibus scias. Quartò, quando proceditur viâ accusationis, si res probari non possit; poterit tamen eo casu testari, si vult, & efficiet semiplenam probationem, poteritque iudex ex officio procedere contra reum, eum subjiendo quæstionibus. Quintò, non tenetur quis testari contra eum, qui justè occultâ compensatione est usus: quia præceptum superioris procedit ex præsumptione alicujus injustitiæ. Sextò, non tenetur quis testari, quando ex eo meritò metuit sibi aut suis notabile damnum, nisi bonum publicum id necessariò postulet. Septimò, si novi ab hominibus non fide dignis: immo tunc non possum eos nominare, à quibus audiavi, quia nominando exponerem accusatum periculo infamiæ, vel etiam punitionis, si iudex ignoret fidem eorum esse suspectam.

43.
Quot testes
requirantur,
& sufficiant in
criminalibus.

In criminalibus requiruntur & sufficiunt duo testes fide digni, & omni exceptione majores ex *L. Vbi numerus 12. ff. de testibus*. Est communis Theologorum & Jurisperitorum. Estque id receptum jure Gentium. Ratio est: quia unus facile corrumpetur, duos autem subvertere, & efficere, ut consequenter lo-

quantur, difficile est. Duo tamen non videntur requiri jure naturæ. Undè Respublica posset prudenter concedere Principi justo potestatem condemnandi reum ex privata scientia cum uno teste, vel etiam sine ullo teste; & fortè Princeps habet eam potestatem in certis casibus. Est tamen juris naturæ, ut nemo condemnatur ante plenam certitudinem de crimine: undè Respublica non posset dare potestatem condemnandi ex dicto unius, nisi fortè esset summæ auctoritatis & fidei.

In quibusdam tamen casibus possent jure positivo plures testes exigere. Prout jure Canonico c. *Præsul. 2. q. 5.* ad condemnationem Clerici requiruntur septem testes, Diaconi Cardinalis viginti septem, Præbyteri Cardinalis quadraginta quatuor, Episcopi Cardinalis sive non Cardinalis septuaginta duo: tum quia ipsi sæpè sunt in magna invidia: tum quia ex eorum condemnatione multum minuitur æstimatio debita ministris Ecclesiæ. Qui tamen numerus testium modò non est in usu, minorque sufficit. Deinde jure civili seu Cæsareo in testamentis apertis requiruntur quinque testes, in obsignatis septem, & in codicillis quinque: eò quòd testamentis plures sint insidiatores, quàm in criminalibus, & testator mortuus non possit mentem suam interpretari, Quod tamen apud nos similiter non est in usu.

Porro ut duo testes bene probent, quatuor sunt necessaria ex jure. Primum est, ut deponant jurati, ex c. *Nuper. 10. de testibus*: quia non tam facile committitur perjurium, quàm simplex mendacium: debent autem jurare, se dicturos omnem veritatem, nihil falsi immiscendo. Secundum, ut deponant de eodem facto; quia alioquin non erunt contestes, sed testes singulares. Debent igitur convenire in tempore, loco, specie delicti &c. Tertium, ut deponant, quod sensu externo id perceperint; ut quòd viderint occidentem, audiverint blasphemantem, ex *L. Sola 4. C. de testibus*: quia non possunt esse certi de facto alterius, nisi illud sensu externo perceperint. Undè si tantum ab aliis habeant, non plenè probant; sed tantum faciunt indicium ad inquirendum ab iis, à quibus habent. Quartum, ut sint omni exceptione majores, id est, contra quos nihil potest jure opponi, cur plena fides illis non sit adhibenda. Qui etiam vocantur testes idonei, & distinguuntur contra testes minus idoneos, id est, contra quos aliquid opponi potest, vel ex natura rei, vel ex juris dispositione.

Et quidem ex jure naturæ omnes sunt idonei, qui habent usum rationis. Ex jure autem positivo minus idoneus est, primò impubes: & in causis criminalibus, qui non est viginti annorum, quamquam dictum talis testis faciat indicium ad capiendam informationem.

Secundò jure Canonico repellitur mulier ob fragilitatem sexus & ingenii mutabilitatem.

An duo re-
quirantur
jure na-
tura.

In nonnul-
lis casibus
requiritur
plures.

44.
Qua re-
quirantur
ad sufficien-
ter proban-
dum.

45.
Qui sint
testes non
omni excep-
tione majores.

tem. Tertiò inimicus ejus, contra quem testimonium dicitur; qui etiam repellitur in criminalibus exceptis, in quibus alii testes minù idonei admittuntur, ut in probanda simonia, hæresi &c. Quartò ascendentes & descendentes accusatoris, & collaterales; sed hi tantum usque ad quartum gradum. Quintò, domestici accusatoris. Sextò, infames infamiæ juris; qualis est omnis, qui de aliquo crimine est damnatus. Septimò, perjurus. Octavò, socius criminis, qui tamen in multis etiam admittitur ut idoneus testis. Nonò, persona inops & vilis, de qua potest esse suspicio perversionis.

46. Duo observanda circa hujusmodi testes.

Advertenda insuper sunt duo. Primum, quod, quamquam testis minù idoneus non probet semiplenè, faciat tamen aliquod indicium, quod junctum aliis sufficit ad torturam, nisi repellatur ob subjectionem & reverentiam, quam debet accusato, ut si sit servus vel filius. Secundum est, testes minù idoneos admitti tamquam idoneos, quando delictum est commissum eo tempore vel loco, ubi copia testium idoneorum haberi nequit, ut in campo, silva, noctu &c. Item, si alter testium est valde dignus fide, potest supplere defectum, qui est in altero minù idoneo, ita ut simul efficiant plenam probationem.

47. An testis ad restitutionem teneatur, si nolit testari.

Petes, an teneatur testis ad restitutionem damni emergentis, si legitimum testimonium subterfugiat aut detrectet? Resp. Neg. si id faciat ante judicis præceptum aut legitimè intimatam citationem; cum præceptum non liget, antequàm legitimè intimetur. Immo probabiliter, etsi, eo intimato, fugâ vel fraude se subtrahat; uti Plures docent. Eò quod non satis constet ex hujusmodi præcepto aut citatione nasci obligationem justitiæ, & non solius obedientiæ similisve virtutis: qui enim non comparet, potius inobediens & contumax, quam injustus apparet. Vide Lugo d. 39. §. 1. Aliud esset, si falsum testando esset alteri causa damni; ut patet.

Vel falsum testatur.

QUÆSTIO. V.

De Reo.

48. Quid requiratur, ut reus legitimè interrogetur, & veritatem fateri teneatur.

VARIA circa reum observanda sunt. Primò quidem obligatio fatendi veritatem. Quæ prærequirit, ut judex legitimè interroget. Ad hoc autem necesse est, ut judex sit legitimus, nec in sua jurisdictione impeditus, procedatque servato juris ordine, qui præexigit semiplenam probationem aut indicia æquivalentia. Undè prius reo (idemque est de teste cum proportionem) constare debet de probatione vel indiciis contra ipsum, ostensis ei meritis causæ. Ac proinde judici non legitimo, vel non legitimè interroganti, vel donec de legitima interrogatione constet, non tenetur respondere aut veritatem fateri: Judex enim non habet potestatem interrogandi, donec hæ conditiones adsint, & reo

Herinx Sum. Theol. Pars III.

fiant satis manifestæ, qui alias est in possessione juris ad honorem & bona sua. Quod si etiam juridica interrogatio procedat ex falsa præsumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo stricto ense, quando exiit quidem (& scit idem semiplenè probatum) non tamen factò delicto, sed ob aliam causam, potest juxta D. Thomam, Soto, Sayro, Diana & alios, reus negare, eò quod judex tunc non interroget juridicè, nisi ex falsa præsumptione, cujus falsitate cognita, interrogare non posset.

Dubium est apud Doctores, an reo, non ostensâ ei probatione contra ipsum, possit à judice deferri juramentum calumniæ, quod continet sequentia. Primò, quod putet se bonam causam tueri. Secundò, se interrogatum à judice veritatem dicturum. Tertiò, non adhibiturum scienter falsas probationes. Quartò, se non prorogaturum litem fraudulenter. Quintò, se nihil contra legis prohibitionem promississe, vel promissurum alicui causâ litis. Resp. verius esse, quod sic, uti relato Navarro, Soto, Sanchez, tenet Lugo d. 40. §. 1. n. 13. contra Lessium, quem citat. Eò quod juramentum hoc solum respiciat confessionem veritatis, quando & quomodo fuerit reus, postea legitimè interrogandus, non autem confessionem veritatis hic & nunc; respiciat quoque causam justam, quatenus reus non faciendo bonam causam defendit, quousque ei constet de probatione contra ipsum sufficienti ad legitimam interrogationem.

An autem quoties juridicè seu legitimè reus interrogatur, teneatur fateri veritatem, est quæstio satis notabilis. In qua communis & securior doctrina D. Thomæ, Cajetani, Soti. Navarri, Covarruvias & aliorum, quos citat & sequitur Lessius cap. 31. dub. 3. n. 12. asserit teneri, etiam si foret morte plectendus. Eò quod judex legitimè interroget & mandet reo, ut fateatur veritatem, cum potestate exigendi ab ipso juramentum; adeoque in reo sit reciproca seu correlativa obligatio respondendi veritatem.

Excipiunt tamen Petrus Navarra, Rodriguez, aliique gravissimi Doctores (quorum sententiam non improbabilem censet Lessius, Malderus, Villalobos, Portel & alii passim, ac valde probabilem & in praxi omnino securam, præsertim in causis capitalibus, censet Lugo d. 40. §. 1. n. 15.) si timeatur sententia mortis (additur à plerisque ex his Doctoribus pœna triremium, confiscationis omnium bonorum aut similis) & sit spes evadendi per celationem veritatis, quasi oppositum præceptum judicis sit tali casu superans humanam imbecillitatem, sic ut vix reperiretur qui impleteret. Ut proinde possit juxta hos Doctores reus tali casu interrogationem judicis æquivocatione vel amphybologiâ eludere. Propter quod etiam reus citatus tali casu non debet comparere, quamvis delicto plenè probato; uti quoque potest è carcere fugere;

49. Quando et possit deferri juramentum calumniæ.

50. An quoties legitimè interrogatur, veritatem fateri debeas. Sententia communis affirmat.

51. Exceptio quorundam.

gere, non obstante præcepto iudicis. Secus est in causis minoribus, vel quando non est spes evasione.

52. *An possit reus excipere contra testes, eorum occultata crimina detegendo.* Secundò circa reum quæritur, an ad labefactandum contra se datum testimonium, possit detegere occulta crimina testium? Estque affirmativa sententia communis, si alio modo nequeat eorum testimonium infirmari: non enim tenetur cum tanto suo detrimento, crimina alterius servare secreta: potestque se defendere cum justo moderamine illo armorum genere, quo oppugnatur. Nec testes possunt conqueri de injuria: cum sint invasores; & hoc ipso, quo accusant vel testantur, exponunt se illi periculo. Si tamen repulsa hujus testis v. g. putaretur inutilis ad defensionem seu evasione, ut quia sunt, aut certò erunt alii sufficientes testes, contra quos non sit exceptio, peccabit reus saltem contra charitatem aperiendo occultum crimen testis. Similiter peccaret reus contra charitatem revelando crimen grave testis, qui se non ingessit sponte, sed à iudice coactus est testari, si causa rei sit levis. Item si alià viâ minùs nocivâ possit testimonium infirmare. Immo hoc casu, præsertim si id æquè commodè possit, probabilius peccat contra justitiam: eò quòd non habeat jus, nisi adhibendi media necessaria ad sui defensionem. Sicut qui invasorem armatum potest repellere solis minis aut levi fustigatione, vel mutilatione, non potest sub prætextu defensionis eum occidere.

53. *An dum crimen probari nequit, repelli possit accusator tamquam calumniator.* Si autem quærat, an peccet reus contra justitiam dicendo, accusatorem mentiri vel calumniari, quando accusat de crimine, quod probari nequit. Resp. Neg. quod enim probari non potest in iudicio præsumitur falsum. Undè sic accusans committit quamdam calumniam, objiciendo alicui crimen tamquam in iudicio probabile & publicum, quod non est tale. Quare talis præsumitur calumniator juxta Glossam in c. 2. de calumniatoribus.

54. *Iuste damnatus nequit se per vim defendere.* Tertiò, circa reum est videndum, an vel quomodò possit se defendere contra sententiam, aut ejus executionem impedire. Et quidem iuste condemnatus indubiè nequit se per vim defendere, quin id agendo faciat injuriam iudici. Undè talis judicaretur ab omnibus lædere majestatem. Si autem sententia sit palam iniqua & contra juris ordinem lata, potest reus per vim se defendere, servato moderamine inculpatæ tutelæ: quia tunc iudex etiam formaliter injustè agit contra reum, adeoque hic potest se contra illum defendere velut contra invasorem vitæ aut fortunarum.

55. *Quid si reverà iniqua sit, sed secundum ordinem juris lata. Sententia prima.* Si verò sit re ipsa seu materialiter quidem iniqua, tamen pronuntiata secundum ordinem juris, & juxta allegata ac probata, etiam sententia non obliget in conscientia juxta dicta quæst. 1. tamen valde probabiliter non potest juxta Soto, Lessium, Malderum & alios passim, reus per vim se opponere iudici aut ministris, nè sententiam exequantur, veluti ad quod agen-

dum jus habent, nè aliàs sit locus bello utrimque justo. Oriretur quoque (quod maximè ponderandum est) ex hujusmodi violentis resistentiis gravissimum in Republica scandalum seu malum, quod etiam cum vitæ dispendio præcavendum est.

Quæ sententia nihilominus negatur à Victoria & alijs, quos citat Lugo d. 40. s. 4. qui censet certum in primis videri, quòd reus tali casu non solum possit fugere seque ponere in loco tuto, sed etiam inde armis & minis iudicem aliosque ministros terrere, nè accedant, impellere etiam ministros, quòd elabatur è manibus eorum. Præterea resistentiam & defensionem cum eorum damno admittit probabiliter licitam, si fiat sine gravi scandalo (quod tamen difficulter separatur) neque in prima comprehensione, ad quam iudex verum & reale jus habet, intervenientibus indicijs, quantumvis indiciatus sit innocens.

Fundatur hæc opinio in eo, quòd iudex invadat licitè solum ex falsa præsumptione; quæ non adimit jus invaso scienti veritatem: sicut patet in casu, quo iudex erraret in persona malefactoris, volendo occidere Petrum loco Pauli fontis. Undè non videtur inconveniens dari bellum utrimque formaliter justum, supposita in iudice ignorantia.

Ad fugam quod attinet, ea licita est reo incarcerato, etiam post justam mortis vel mutilationis sententiam latam juxta Doctores communiter: quia non potest illi præcipi, ut non fugiat cum tanto suo damno, quando potest: illud enim præceptum esset nimis durum & superans humanam fragilitatem. Undè posset fugere sub ipso ictu gladii, si esset spes evasione. Itaque non præcipitur tali reo, nec præcipi potest, ut maneat in carcere, dum potest fugere, sed tantum declaratur dignus tali supplicio, & ex consequenti mandatur ministris, ut diligenter illum custodiant.

Immo & vincula disrumpere, & carcerem ad istum finem effringere potest juxta Doctores ferè communiter: tum quia præceptum, quo istud prohiberetur, oblata occasione evadendi, foret nimis durum: tum quia cui licet finis, etiam licent media. Alioquin si reus stupeis vinculis foret constrictus, non posset ea rumpere, quod est ridiculum.

Nec refert, quòd effractoribus carcerum gravissimæ pænæ jure civili imponantur: primò, quia leges istæ procedunt ex præsumptione violentiæ illatæ custodibus. Deinde ad justum terrorem potuit Respublica ob carcerum effractionem tamquam culpam politicam statuere aliquam pœnam, non quidem capitis, sed mitiorem, quæ serviat ad terrorem potius, nè iterare audeant, quam ad vindictam propriè dicti criminis. Quòd si aliquæ leges pœnam capitis imposuerint, & non procedant ex præsumptione violentiæ ministris illatæ, aut simili, fortè sunt latæ secundum contrariam sententiam, quæ est probabilis: attamen acerbiores sunt, quam ut eas probare

56. *Sententia secunda.*

Ejus fundamentum.

57. *An reo mortis licta sit fuga à carcere.*

58. *An carcerem effringere.*

Iura explicantur.

QUESTIO VI.

De Advocatis.

bare possumus; quæ proinde non sunt in usu.

Petes I. An reus teneatur ad reparationem damni, quod infert Reipublicæ frangendo carcerem? Resp. cum communiore sententia Doctorum Aff. quod attinet ad damnum per se ex effractione carceris ortum, cum enim ibi iuste detineatur à Republica, merito potest hæc exigere reparationem damni, quod reus fugiendo directè infert, ipseque censetur tacite ad hoc se obligare. Non videtur tamen restitutio ista in usu. De damnis autem per accidens secutis, v. g. quia alii concaptivi fuerunt &c. reus non tenetur, juxta Doctores communiter: ipse enim ob eventum istum, qui per accidens & præter intentionem illius concomitatur, non obligatur cedere juri suo, quod habet ad fugiendum.

Petes II. An liceat reo fugam consulere? Resp. Aff. quia consulitur id, quod honestum est. Immo licet monstrare media fugæ (quod etiam spectat ad consilium) & instrumenta porrigere juxta plures Doctores: cum enim consilium sit veluti internum quoddam & spirituale instrumentum, plus sæpe conferens ad finem, non apparet, cur non liceat suppeditare etiam instrumentum physicum, quo legitimè quis utatur: nisi ob peculiarem causam id prohibeatur; prout est prohibitum juxta omnes Doctores ministris justitiæ, consilii aut instrumentorum suppeditatione reum in ordine ad fugam juvare; cum ex officio incumbat ipsis impedire incarcerationi fugam, ac curare, ut in carcere detineatur. Prout etiam Respublica prohibere posset cum obligatione in conscientia, ut nemo alius reum juvet consilii aut instrumentorum subministratione: alii enim non habent tantum jus ad conservationem vitæ rei, quantum ipse reus, nec ipsis præceptum hujusmodi censendum est esse intolerabile, quemadmodum foret respectu rei. Unde juxta Doctores communiter illicitum est alijs juvare reum immediatè effringendo carcerem, aut dirumpendo vincula: solus enim reus, propter maximum malum, quod ipsi imminet, ad hoc jus habet. Deinde alioquin nihil posset esse iudicibus satis firmum & tutum ad reorum custodiam; quod cederet indubiè in magnum Reipublicæ incommodum. Ideoque tales indubiè censerentur peccasse in auctoritatem publicam, atque esse Reipublicæ ac Principi injuriosi.

Quæ dicta sunt de reo damnato ad mortem aut mutilationem, ob similem rationem docent probabiliter varii Doctores habere locum in damnatis ad triremes, vel carcerem perpetuum & gravem; denique in damnatis ad servitutum, si esset valde dura. De exilio est alia ratio: nam illa pœna non potest mandari executioni sine actione spontanea rei: nisi fortè exilium foret gravissimum, inquit *Lessius c. 31. dub. 5. n. 39.*

PAUCA dicenda supersunt de Advocatis, qui personam seu partes, nunc actoris, nunc rei defendunt.

Advocati autem dicuntur, qui in forensibus negotiis proponendis & discutiendis parti suum præbent patrocinium, verbo, vel scripto. Unde vocantur causarum patroni, quia causæ actoris vel rei patrocinantur. Vocantur etiam oratores & rhetores causidici, quia bene dicendo vel scribendo causæ veritatem & justitiam coram iudicibus exponunt. Unde etiam dicti sunt postulatōres, quia pro justitia & æquitate postulare debent. Nomen autem commune Advocati indicat, quod non propriâ sponte, sed alterius voluntate in patrocinium causæ vocentur, vel etiam justitiæ & æquitate periclitante ad patrocinandum invitentur. Necessitas Advocatorum, eorumque utilitas, simul & officium eleganter perstringitur *L. Advoc. C. de Advoc. divers. judicior.*

In iis præter doctrinam probatam & prudentiam requiritur in primis cura justitiæ, neminum ut numquam causam injustam assumant, immo ut etiam ignoranter inchoatam deferant, nil injustum & iniquum in processu adduci permittant &c. Deinde requiritur, ut clientibus in iis, quæ causam concernunt, fidem & fidelitatem servent, utrique parti non inserviant, neque sui clientis infirmitatem aut imbecillia argumenta adversæ parti revelent; nihilque injustum aut iniquum, etiam contra adversam partem, moliantur. Præterea supponendum est (inquit *Marchant Tom. 3. P. 3. Tract. 5. Tit. 5. §. 1.*) juramentum Advocatorum, quo se obligant & jurant, diligenter & ex fide, hoc est, fideliter officium suum præstituros; item se, cognitâ causâ improbâ, vel penitus desperatâ, scienter malâ conscientia liti non patrocinaturos, immo si, causâ procedente, aliquid tale sibi cognitum fuerit, à causæ patrocinio recessuros.

Peccant itaque tam contra juramentum; quam contra justitiam gravissimè, qui causas omnino improbabiles sustinent, immo qui tales quærunt processus, & ad hæc clientes instigant, & parti utrique tenentur de damnis scilicet clientibus aliàs non litigaturis, & simul adversariis. Item, qui omnino injustas causas defendunt, vel si aliquam probabilitatis speciem habeant, suis falsitatibus, fallacijs, verborum & eloquentiæ lenocinijs & meris decipulis ita vestiunt, ut nonnumquam justa causa periclitetur; immo & injusta succumbat. Perversitas enim Advocatorum nonnullorum talis est, ut & verbis & garrulitatibus ita saporem quantumvis justæ causæ obtundant, vel tot scriptis & scripturarum ambagibus fallacibus iudices circumveniant, ut vel tædio fracti, vel caligine quâdam circumdati justitiam videre nequeant. Et tales causidici tædæ vel etiam rabulæ ab Antiquis nuncupabantur.

59. An id agens teneatur ad reparationem damni.

60. An liceat hujusmodi reo fugam consulere, vel instrumenta suppeditare.

An liceat juvare in effractione carceris.

61. An promissa locum habeant in solis reis mortis aut mutilationis.

62. Advocatis qui, & unde de dicantur.

63. Quæ in iis requirantur.

Eorum juramentum.

64. Peccata.

pabantur. Fisco tamen non teneri eos putat *Bassius, Malderus* & alii etiam si injuste causa fuerint, quo minus is mulctam obtinuerit, quia tales mulctæ non debentur ante sententiam judicis, & ideo necdum erant fisco debita, nequidem obligari ad restitutionem advocatos ipsius Fisci docet *Lessius dub. 8.* Item, peccant mortaliter, qui injustitiam causæ deprehendentes, nihilominus illam prosequuntur. Item, qui lites & causas etiam justas suis astutijs protrahunt, superflue jura allegando, incidentiam multa movendo, terminos & scripturas nimium extendendo, quæ brevi tempore poterant finiri, & hoc ut lucra sua augeant. Vide *Malderum Tract. 6. c. 3. dub. 10.* Item, qui suâ negligentia vel ignorantia sunt in causa, quod causæ etiam justæ perdantur. Item, qui cum adversa parte colludunt, vel quovis modo suis clientibus sunt infideles, utpote quod vel parti secreta revelent, vel utrique deserviant, vel à cliente informati de causa in ordine ad consilium capiendum, demum pro contraria parte patrocinentur, & informationibus prioris partis consulenti instructi contra illam procedant. Item, qui subornant reum aut testes ad falsitatem aut veritatis negationem.

65.
Quando
illicitum
suadere
partibus
transactio-
nem.

In casu etiam quo Advocatus post causam inchoatam advertit, eam esse injustam, non potest alteram partem, cujus certum scit esse jus, inducere ad transactionem seu compositionem; utpote quæ solum habet locum in causa dubia. Si tamen existimaret clientem non cessaturum à litē, seu vexa partis, posset huic soli consulere compositionem, quā redimat suam vexationem.

66.
An liceat
patrocinari
causam du-
biam.

Petes, an Advocatus, qui facto prudenti examine, reperit causam utriusque dubiam, possit eam suscipere? Resp. Affirm. quemadmodum quilibet potest tali casu justitiæ declarationem, allegatis suis motivis, à iudice expetere. Quod tamen intelligendum est de dubio, quod versetur circa hoc, pro qua parte sententia debeat proferri. Si enim, perpensis omnibus allegatis & allegabilibus, certum sit, sententiam jure esse proferendam pro reo, v.g. possessore, non apparet, qui possit Advo-

catus favere actori in causa civili: cum tunc tueatur causam injustam, vexando inique possessorem, uti accusator in causa criminali injuste accusat, qui novit se non posse probare contrarium. Similiter sine fructu facit à cliente expendi pecunias, qui suscipit causam, cui non subest moraliter spes victoriæ, ex hoc quod causa non habeatur practice probabilis, semperque à iudicibus rejiciatur. Aliàs licitum est patrocinari, sive reo, sive etiam actori, in causa, etsi minus probabili, dummodo saltem cliens de hoc moneatur: quando enim licitum est aliena agere, vel se defendere, etiam licitum est eidem patrocinari. Neque censetur Advocatus velle inducere iudicem, ut ferat sententiam pro parte minus probabili, sed exponere iudici merita causæ, quæ fortè generabunt in iudice opinionem de majori probabilitate illius partis, sic ut pro ea tamquam sibi veriori sententiam ferre queat aut etiam debeat.

Vel practice
improba-
bili.

Vel minus
probabili.

Sed quid si cliens habeat bonum jus in possessorio, iniquam tamen causam in proprietate, quam proinde in conscientia teneatur statim reddere vero domino, cujus rem esse novit? Aliquibus viris doctis (teste *Lugo disp. 41. §. 1. n. 10.* probabile visum est, Advocatum posse talem defendere in causa possessoria, quasi id agendo consulat solum iudici, ut hic faciat, quod juxta leges, ad majora mala vitanda latas, tenetur, nempe conservando clientem in possessione, donec agatur de proprietate; adeoque ad peccatum clientis solum permissivè se habeat. Verum alii contradicunt, neque oppositum consuleret *Lugo* sup. eò quod non videatur advocatus se permissivè tantum habere, uti iudex, sed coöperari positivè ex parte clientis, cujus personam sustinet, eum instruendo, & docendo modum, quo possit adversarium injuste vexare. Plura de Judicijs, & eò spectantibus, item de Advocatis, quomodo & qualiter gratis patrocinari debeant pauperibus, & subinde Respublica illis assignare Patronum suis sumptibus, videri possunt apud alios, tum Theologos, tum potissimum Jurisperitos.

67.
An habenti
jus in pos-
sessorio, sed
iniquam
causam in
proprietate.

DISPUTATIO SEPTIMA.

De Officiis Justitiæ Distributivæ.

QUESTIO I.

De Acceptione Personarum, signanter circa distributionem Officiorum secularium.

IUSTITIA distributiva potissimum versatur in distributione Officiorum publicorum, tum secularium, tum spiritualium seu Ecclesiasticorum, & communium onerum, uti victigalium seu tributorum impositione. Contra eam-

dem peccatur personarum acceptione. Quæ committitur, quando quis in bonorum vel onerum distributione, quam facere tenetur juxta merita aut certas condiciones eorum, quibus fit distributio, non respicit ad merita vel causam, sed ad personam, id est, ad aliquam conditionem personæ, quæ non est consideranda in tali distributione.

Ex quo intelligitur duo requiri ad hoc vitium. Primum, ut is qui distribuit, sit obligatus ista bona inter personas distribuere juxta proportionem meritorum aut certarum con-

Quæ ad il-
lam requi-
rantur.

Quid Ac-
ceptio per-
sonarum.

ditionum; sive talis obligatio oriatur ex jure naturæ aut positivo, sive eam ipse distribuens sibi imposuerit. Ita si quis ludos institueret propositis & promissis victori certis præmiis, & postea non daret præmia victori: sed amico aut non promerito, diceretur acceptor personarum.

Secundum est, ut in distributione non attendatur qualitas vel conditio attendenda, sed aliqua, quæ hinc ad rem nihil faciat, & ob quam non censetur quis dignus aut magis dignus tali distributione: Veluti si Prælati aut Princeps prætermittis magis qualificatis conferat officia minus dignis aut certè indignis, eò quòd hi sint consanguinei, offerant munera &c.

Hinc colligitur in Deo locum non habere acceptionem personarum: nam in ordine ad dona gratiæ non subjecta merito non habet debitum, sed liberaliter pro nutu suo ea distribuit, licetque ipsi quod vult facere, hunc eligendo, alterum relinquendo &c. immo interdum majori gratiâ magis indignum prævenit, ut ostendat quàm gratuitum sit donum, aliisvè de causis. Et si nè quidem in distributione omnino gratuitorum respiciat personam, an scilicet sit Judæus vel Gentilis, Hispanus vel Gallus, sed alias rationabiles causas, omni generi personarum bene esse volens. Quo sensu accipi potest illud quod Petrus occasione vocationis Cornelii gentilis dixit *Act. 10.* *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni Gente, qui timet eum, & operatur justitiam, acceptus est illi.* In iudicio verò seu in ordine ad reddendam gratiam pro gratia, id est, præmia pro meritis, aut è contra pœnas pro demeritis, non est acceptio personarum apud Deum, ad *Rom. 2.* sed ibi servat proportionem debitam justitiæ distributivæ, ut qualis est proportio inter merita aut demerita singulorum, talis sit inter præmia & supplicia.

Porro acceptio personarum juxta communem sententiam est peccatum mortale ex genere suo, veluti repugnans virtuti graviter obliganti. Quatamen in re est attendenda ratio debiti, quæ interdum est justitiæ commutativæ, interdum legalis, aut alterius virtutis. Videri possunt dicta *Tract. de Virtut. Cardinal. disp. 4. q. 2.*

Ipsa autem præcipuè locum habet in triplici bonorum genere. Primò, in distributione juris, quam facit iudex, dum partibus jus dicit: cum enim jus sit quoddam bonum commune distribuendum partibus, si iudex aliquid respiciat præter causarum merita, peccare dicitur vitio acceptionis personarum, etsi non sinè violatione justitiæ commutativæ. Immo acceptio personarum sic dicta est phrasi desumptâ ex Hebræis, quibus iudices accipere vel sumere faciem, vel respicere in faciem hominis dicuntur, qui propter qualitatem in eo visam, v.g. potentiam, divitias, consanguinitatem &c. sic eum verentur aut amant, ut propterea in recto à iudi-

cando deflectant. Quare & *Syrus ad Rom. 2.* loco acceptionis personarum vertit, *acceptio facierum.* Idque non solum fit, quando in ferenda sententia respicit v.g. amicitiam vel potentiam personæ, postpositâ æquitate causæ, sed etiam quando differt causas pauperum, ut divitum causas expediat. Item quando concedit terminum longiorem ad probandum, posito, quòd utriusque sit par ratio. Verum de *Judiciis disp. præc.* actum est. Secundò, habet locum in conferendis beneficiis sæcularibus, ut consulis, prætoris & similium. Tertiò, in collatione beneficiorum, & in electionibus & præsentationibus ad illa: si enim in illis actibus consideretur consanguinitas, amicitia, vel quid simile, & non dignitas personæ, ita ut digniori præferatur indignus, committitur acceptio personarum: de quo postea. Quartò, in oneribus distribuendis, quæ ita debent distribui, ut pauperes non graventur præ divitibus, immo non æqualiter cum illis. De quo *quæst. ult.* Quintò in exhibendo honore & reverentia.

Excellentia porro, ob quam honor deferatur, consistit potissimum in virtutibus & sapientia, tum etiam in potentia. Undè maxime honorandi sunt sapientes & virtuosus, deinde potentes, ut principes, post hos parentes veluti secundaria nostri esse principia, senes, denique divites, quatenus divitiæ sunt instrumenta bonorum operum, adeoque non spectantur præcisè divitiæ (quæ nullum specialem honorem merentur, uti nullam excellentiam creaturæ rationali propriam per se habent) sed quòd dives possit iis bene uti, & ad hoc invitetur honoris exhibitione. Alioquin in iis quæ fidei *JESU CHRISTI* seu religionis Christianæ sunt, aut confessibus Ecclesiasticis (à fortiori idem locum habet in assumptione ad ministeria seu gradus Ecclesiasticos) divites præferre pauperibus, præsertim cum horum contemptu, est acceptio personarum graviter reprehensa *Jac. 2.* de qua nihil superest dicendum.

Solum restat hanc quæstione discutienda acceptio personarum circa distributionem officiorum civilium seu sæcularium. Certum autem in primis est apud omnes, quòd eligere ineptum seu indignum sit intrinsecè malum & peccatum mortale, in primis contra fidelitatem, quam gubernator Reipublicæ debet, ut eam prudenter & debito modo administret, quod non fit eligendo ministros indignos, ex quorum electione innumera mala in Republica procedunt. Est etiam contra justitiam commutativam, quâ ex officio gubernator obligatur Reipublicæ ad ejus mala præcavenda, & impedienda, atque adeò multò magis ad non coöperandum positivè ut sequatur. Quare tenetur ad restitutionem pro damno illo, quod Reipublicæ ex tali electione obvenit. Habet autem locum hæc doctrina, non solum in supremo Principe eligente, sed etiam in aliis, qui potestate ab ipso acceptâ eligunt.

4. Notanda circa exhibitionem honoris.

An dives pauperi præferri possit.

7. Quale peccatum sit assumere indignos ad officia sæcularia.

Sive assumens sit Princeps supremus, sive inferior, etiam resignans.

2. An in Deo locum habeat.

Quale sit peccatum.

3. In quibus rebus veretur.

eligere possunt; non enim accipiunt potestatem, nisi eligendi eo modo, quo Princeps eligere deberet, à quo potestatem & commisionem accipiunt. Similiter hæc obligatio est in eo, qui jus aut facultatem habet resignandi officium publicum in favorem tertii. Nec sufficit, quod non sciatur positivè alter esse indignus: sed debet positivè inquiri seu sciri idoneitas personæ, attetâ muneris qualitate & fine.

6. Sed quæstio est, an inter dignos sit præferendus dignior? Et quidem sententia satis communis *Lesii, Malderi & aliorum Docto- rum* affirmat, ut proinde in officio gravis momenti, v. g. judicis, graviter peccent electores aut principes secus faciendo. Fundatur primò in eo, quod officia sint bona communia Reipublicæ distribuenda inter membra juxta proportionem meritorum seu qualitatum. Verùm ad hoc alii respondent, non esse communia, quasi singulis competat aliquod jus ut ipsis dentur, sed ad summum, nè dentur aliis. Sunt etenim hæc officia instituta in subsidium principis & in commodum ac bonam administrationem Reipublicæ; quæ si posset sine adjutorio aliorum officialium à Principe regi, non deberent ulli necessariò assumi. Sicut curam habens colendi vineam, debet, si solus non possit colere, adhibere alios coöperarios citra aliquam obligationem erga eosdem vel jus in iis residens. Quàmvis de facto bonus Princeps in collatione officiorum etiam consideret merita, & pariter hæc ita compensare studeat. Quàmvis etiam, si instar præmii proponeretur officium conferendum per concursum, deberetur ex justitia magis idoneo.

Alia probatio.

Fundatur II. in eo, quod saltem sit obligatio ex genere gravis fidelitatis erga Rempublicam, quâ non solum tenetur ejus damna impedire, sed etiam commoda, quantum convenienter seu facilè potest, promovere. Quemadmodum infideliter ageret & peccaret œconomus, qui in conducendis operariis spectaret solum promotionem amicorum & consanguineorum relictis melioribus.

7. Nihilominus oppositam sententiam non improbabiliter tradunt Varii, quos sequitur *Lugo d. 34. sect. 2.* eò quod obligatio gravis non videatur satis efficaciter posse probari, dicendo non censi se Principes obligasse ad exactissimam curam ac diligentiam hac in parte ad promovendum bonum quantum commodè potest, exemplo cæterorum contractuum aut quasi contractuum, præsertim qui cedunt in utriusque commodum, v. g. in famulo, advocato, medico &c. Undè & œconomus satisfacit, si faciat, quod ipse dominus faceret; qui utique per se ipsum non semper eligeret famulos aut operarios optimos, experientiâ teste, sed interdum prudenter eligit bonos & dignos, sive ad petitionem amici, sive ob alia privata merita. Ita *Lugo* & satis probabiliter. Addit tamen quod ad proxim id parum referre; eò quod (quidquid sit de

raris vicibus) nihilominus communiter seu regulariter quærendi & eligendi sint digniores. Tum nè aliàs passim subrepant cum maximo Reipublicæ damno inepti, prout experientia docet: cum etiam dum dignissimi quærentur, advertat interdum postea elector se esse deceptum. Tum nè, si communiter relinquantur magis idonei, grave patiatur Reipublica detrimentum, dum sic languent studia, torpent ingenia, fovetur ambitio, aliæque innumera vitia passim succrescunt. Itaque attendere debent Principes & electores practicè loquendo, ut, si non solum commoda Reipublicæ promovere (quod sanè ipsis cordi esse oporteret) sed etiam damna vitare cupiant (uti ex justitia tenentur) attendant providere locis, non personis, juxta quod secundum Deum omnibus p̄satis censeatur magis expedire bono Reipublicæ. Ideoque meritò nonnullis in locis Electores adstringuntur juramento solemni ad electionem dignissimi.

Petes, an Princeps possit vendere officia plus offerenti? Resp. indubiè proxim istam esse pestiferam & valde perniciosam Reipublicæ: cum sic non soleat attendi dignitas, sed pecunia, quæ suppleat quod sufficientiæ deest. Undè ulterius fit, partim in Rempublicam passim irrepere ineptos & iniquos judices, aliosque Officiales, qui non ad utilitatem Reipublicæ, sed ad proprium quæstum munia exerceant, aut justitiam venalem habeant, recuperando cum iniquo scœnore seu extorsione, quod pro officio dederunt: partim languere studia virtutum, & plura alia mala consequi. Ideoque meritò jure Cæsareo (et si non ita usu recepto) prohibentur officia vendi, *Novellâ 8. in Prefat. c. 1.*

Nihilominus si, salvis conditionibus in assumptione personæ ad officium ex justitia ac fidelitate spectandis, venderetur interdum officium, non apparet id ex natura rei intrinsecè malum; ut rectè *D. Thomas Opusc. 2. 1. ad Ducissam Brabantia & alii* passim. Varia siquidem sunt in officio consideranda. Et in primis obligatio & onera annexa officio vendi non possunt: nullus enim potest alteri vendere onus, quod ipse debeat subire, quia hoc quisque magis optat à se excutere & redimere, quàm per se spectatum emere. Similiter nec stipendium oneri annexum & commensuratum: quia hoc ex justitia debetur illi, eo ipso, quo onus alteri imponitur, & ab eo suscipitur. Confirmatur: quia nemo potest operario vendere laborem ipsius, neque justum laboris stipendium. Dignitas autem seu eminentia, quæ consequi solet auctoritatem seu potestatem, vendibilis est. Illa enim solet valde inter homines pecuniâ estimari & compensari. Undè carè subinde venduntur dominia, etsi exiguæ utilitatis, ob titulum, atque eò carius, quo titulus est magnificentior. Excessus quoque quo stipendium superat æstimationem oneris officio annexi, similiter pretio æstimabilis est: immo posset Reipublica

Quid præ-
dictè con-
suetudine.

8. Venditio
officiorum
quàm per-
niciosa.

9. An sit in-
trinsecè
mala.

aut

aut Princeps istam partem stipendii subducere, ac proinde quando relinquatur, compensationem exigere. Occasio denique faciendi quæstus mediante officio etiam est pretio æstimabilis. Unde domus ad negotiandum opportunæ hoc nomine pluris venduntur.

Q U Æ S T I O II.

Quid Beneficium Ecclesiasticum, quod duplex, quibus modis conferatur, & per quos?

10. Quid Beneficium Ecclesiasticum. Quam in Beneficio consideranda.

BENEFICIUM Ecclesiasticum communiter hoc ferè modo describitur: Jus perpetuum fruendi bonis Ecclesiasticis constitutum ab Ecclesia ad sustentationem propriam clerici ratione officii spiritualis. Quare in beneficio considerandum est primò, ipsum officium seu potestas & obligatio ad functionem spirituales obeundam; quam consequitur ipsa actualis functio, v.g. lectio horarum, administratio Sacramentorum, celebratio missarum &c. Secundò, jus in officio fundatum percipiendi fructus (quod proinde ratione originis & causæ inseparabilis, est quoque spirituale) ipsaque perceptio fructuum subsequens. Quamvis autem officium sit principale, quod in beneficio reperitur, variaque nomina specialium beneficiorum, v.g. Episcopatus, Præpositura, Cantoria &c. directius importare videantur ipsum officium; quod proinde in recto nomine beneficii importari censet *Wiggers Tr. 7. c. 3. dub. 1.* reverà tamen nomen hoc directè importat jus ad fructus juxta communem sententiam: nam ipsum utique directè significari poterat per vocem aliquam ad hoc instituentem seu usurpandam, sic autem significari nomine beneficii, quod idcirco dicitur dari propter officium, communis est sensus, à quo non est ratio recedendi in quæstione de voce. Sic ut proinde etiam Episcopatus, Præpositura, quatenus sumuntur, ut directè significant ipsum officium, & non jus ad fructus, solum sint consecutivè beneficia. Interim lis est de sola voce.

11. Præbenda quibus modis accipiatur.

Confunditur sæpè cum beneficio nomen Præbendæ, sumptum scilicet ut significet jus alicujus ad canonicam portionem fructuum sibi præbendam, prout sumitur in *Titulo de Præbendis*: etsi interdum significet perceptionem portionis præbendæ alio, quam officii spiritualis titulo. Prout bene meritis de Ecclesia, etiam laicis, interdum quædam præstantur seu præstimonium conceduntur. E contra interdum datur alicui titulus v.g. canonicatus, quantum ad jus habendi locum in choro, & peragendi divina officia, sine præbenda aut perceptione fructuum: etsi sic assumpto in canonicum debeat præbenda proximè vacans, ut ex c. *Relatum 9. de Præbendis*, & *Glossa in cap. 2. de Concess. Præbend.* tradit

Zoesius in Decretal. Tit. de Præbendis. Qui autem hæc simul potiuntur, dicuntur Canonici præbendarii.

Ex prædicta definitione patet in primis Vicariam temporalem non esse propriè beneficium, defectu juris perpetui, ex sua scilicet institutione. Beneficia autem regularia, etsi pleraque sint ad nutum Superioris amovibilia, id non tam habent ex sua institutione, quam ex conditione personarum regularium, quæ nutui superioris perfectè etiam in hujusmodi subjacent. Quod si beneficia sæcularia essent ad nutum conferentis amovibilia, desinerent, attento stylo juris (ut Auctores passim notant) propriè esse talia; uti & si Pontifex statueret amovibilitatem alicujus antea veri beneficii. Aliqui tamen aliter de hoc loquuntur. Et quamvis jura non nisi de perpetuis agant, certè parum differrent à ratione beneficii, si & jus & officium quidem ipsum sit perpetuum, etsi non perpetuo seu ad vitam in hoc vel illo.

Secundò, si jus non sit constitutum auctoritate Ecclesiastica seu Episcopali, non est verum beneficium, etsi non desit juri annexum officium seu obligatio spiritualis. Prout interdum per testamenta obligantur hæredes certis foundationibus factis pro sustentatione clericorum cum onere v.g. missarum, aut alio. Hujusmodi quoque sunt Capellaniæ, quæ castrenses vocantur, suntque mèra officia, quæ nutu hæredum, & non per institutionem Ordinarii acquiruntur. Unde non est annexum illis onus jure seu consuetudine communi impositum beneficiariis dicendi horas canonicas.

Tertiò, excluditur Pensio, quæ est jus percipiendi fructus ex beneficio alieno: non enim est naturæ suæ perpetua, sed extinguitur morte pensionarii, uti usufructus morte usufructuarii, Deinde non datur propter seu in ordine ad officium aut ministerium Ecclesiasticum. Etsi novissimè ex Bulla *Pii V. apud Navarrum c. 25. n. 122.* teneatur clericus Pensionarius (ubi Bulla viget) recitare officium B. Mariæ, sic ut aliàs fructus non faciat suos. Accedit, quod pensio laica seu temporalis etiam competat laicis: etsi clericalis seu Ecclesiastica quadret in solum clericum, qualis est, quæ supponit statum Ecclesiasticum, v.g. quæ datur clerico pauperi, Parocho seni, vel ratione resignationis, cessionis, componendæ litis. Hæc si non tantum fundetur in statu clericali (ut jam dicta, quæ media dicitur) sed & detur ob officium spirituale, v.g. concionatori, vel adjutori Episcopi aut Parocho, dicitur spiritualis.

Beneficium aliud est Regulare, quod Regularibus est adstrictum; supple per foundationem, superiorum Ecclesiæ constitutionem, aut per legitimam præscriptionem, nempe 40. annorum cum bona fide: aliud Sæculare, quod clericis non religiosis cedit. Quale præsumitur, nisi esse regulare probetur, ex titulis præmissis. Indeque axioma vulgatum, quod sæcularia beneficia sæcularibus, regularia

12. Perpetuitas requisita deficit in vicaria temporali. An in Beneficiis regularibus.

An in sæcularibus ad nutum amovibilibus.

13. Quæ auctoritate sit Beneficium instituentum. Excluduntur quædam foundationes & Capellaniæ Castrenses.

14. Excluditur Pensio.

Quod duplex ipsa sit.

15. Beneficium aliud Regulare, aliud Sæculare.

In dubio præsumitur Sæculare.

ria Regularibus reserventur. Tametsi juxta *Lesium cap. 34. dub. 2.* beneficia curata regularia possint dari sæcularibus cum consensu monasterii, uti & curata sæcularia citra dispensationem (quæ in aliis non curatis requiritur Pontificia) regularibus. In nonnullis etiam regionibus, præsertim Galliæ, dantur beneficia regularia sine propriæ conditionis immutatione v. g. Abbatia regulares sæcularibus clericis, maxime nobilibus in commendam, seu eis commendantur (quatenus scilicet sine titulo committitur cura & administratio beneficii simul cum fructibus aut eorum parte) non sine gravi interdum damno Monasteriorum vitæque Monasticæ. Prudentius sanè Principes Belgici bono Ecclesiæ consulunt, dum hujusmodi commendas non concedunt, nec ullis nisi professis dignitates regulares concedunt. De quo *Zypaus in Analysi juris Pontif. Tit. de clerico agrotante.*

16.

Beneficia item alia sunt Majora, uti Papatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatia: alia Minora, scilicet prædictis inferiora. Alia curata seu curam animarum annexam habentia, uti Archidiaconatus, Archipræbyteratus, Pastoratus: alia non Curata; qualia præsumuntur in dubio. Alia insuper sunt duplicia, quæ vel sunt curata, vel annexam habent administrationem aut præminentiam singularem; uti sunt Archidiaconatus, Decanatus, Præpositura &c. Attendenda autem est consuetudo locorum, ut sciatur quod beneficium censeatur esse dignitas. Hodie etiam teste *Zypao Tit. de Clericis non resident. n. 5.* plerique personatus inter simplicia beneficia de consuetudine censentur. Alioquin jure Canonum solet distingui inter dignitatem, personatum & officium, ut dignitas habeat annexam præminentiam cum jurisdictione; personatus vero sine jurisdictione, v. g. honorificum locum in choro, processionibus, suffragiis; uti in variis Ecclesiis Cantoria: officium habeat meram administrationem sine jurisdictione, quale est officium Sacristæ, Thesaurarii. Cætera sunt simplicia, quæ simpliciter instituta ad preces & officia divina sine præminentia vel administratione. Suntque alia collegiatarum Ecclesiarum, alia non collegiatarum.

17.

Insuper alia dicuntur Manualia, quæ ad nutum conferentis avocari possunt, uti prioratus claustralis: alia non manualia, quæ adimi nequeunt, nisi certis de causis à jure permissis, uti regulariter cætera: etsi respectu Pontificis ob ejus absolutissimam potestatem omnia beneficia esse manualia dicat *Baldus apud Zoesium Tit. de Præbendis n. 54.* Alia sunt patrimonialia, quæ conferenda sunt oriundis ex patria, loco, parochia: alia non patrimonialia, quæ etiam externis conferri possunt. Aliqua denique sunt monocula, quæ pendent à collatione solius Prælati: cætera non monocula.

18.

Beneficia his potissimum modis acquiruntur. Primò præsentatione (cum qua sæpe

confunditur nominatio) seu exhibitione factâ per patronum seu jure præsentandi gaudentem, sive laicum, sive Ecclesiasticum, ac subsequente institutione per Episcopum aut alium, ad quem ipsa spectaverit. Secundò, electione Canonica (quæ fit ab Ecclesiasticis pluralitate suffragiorum designantibus aliquem de corpore suo, præsertim quoad prælaturas) subsequente confirmatione. Tertiò, postulatione (quæ fit consentientibus duabus partibus, scilicet tertiis, Capituli seu communis, advocando aliquem aliunde, qui non est de corpore, & petendo eum confirmari in prælatura vel dignitate) subsequente similiter confirmatione.

Quartò denique, Collatione liberâ, seu strictè dictâ, quæ donatio dicitur, & solo jure conferentis eidem competente, vel ad ipsum devoluto fit, non prærequisitâ præsentatione, electione aut postulatione. Generatim autem collatio, uti & institutio, est quævis assignatio beneficii vacantis. Quo sensu vera est *Regula 1. juris in 6. Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica* (factâ scilicet ab habente potestatem) obtineri. Datque jus in re, uti præsentatio, electio, postulatio jus ad rem. Aliquando autem sumitur institutio pro deductione in possessionem corporalem beneficii, quæ aliter investitura vocatur, competitque de jure Archidiacono, etsi hodie plerisque in locis fiat ab Archipræbyteris seu Decanis ruralibus. Uti & Collegia seu Capitula collegas suos in possessionem mittunt, & titulum admittunt.

Circa jus Patronatus (quod aliquando jus advocationis dicitur) seu auctoritatem præsentandi novum rectorem ad beneficium vacans (si non vacat, irrita est præsentatio) quam consequitur necessitas seu obligatio instituendi præsentatum, si sit idoneus *C. Pastoralis de jure patronat.* observandum est aliud esse patronatus laici, aliud Ecclesiastici. Illud competere potest personæ laicæ quæ tali manenti, adeoque tum in laicos, tum etiam in Ecclesiasticos titulo quasi laico quadrat, puta titulo foundationis, vel constructionis aut dotationis Ecclesiæ per ipsos aut eorum majores factæ ex bonis patrimonialibus vel quasi patrimonialibus, vel similiter fundati in ea beneficii accedente consensu Episcopi. Undè vulgatum istud:

Patronum faciunt dos, edificatio, fundus.

Non sufficit tamen hodie præsertim, juxta *Zypaum in Respons. Canonic. L. 3. Tit. de jure Patronatus Resp. 3.* ad jus patronatus concessio vilis areæ, nullius alterius ad constructionem vel dotem Ecclesiæ contributione adjunctâ. Talis enim benefactoris quidem, non tamen patroni nomen & insignia jura meretur. Idemque est de dotante, nisi sit dotatio congrua. Inæqualitas juris etiam inter ipsos patronos inæqualiter meritos locum habere potest, juxta eundem *Zypaum* sup. Ad prædictos titulos accedit etiam titulus donationis factæ dignitati

Secularia Regularibus & contra qui concedi possint.

Beneficia Regularia in commendam qui dantur.

Beneficia alia majora, alia minora. Alia Curata, alia non Curata. Alia duplicia, alia simplicia.

Personatus hic plerique inter simplicia beneficia censentur.

Alia manualia, alia non manualia.

Alia Patrimonialia, alia non patrimonialia.

Quid Beneficia monocula.

Beneficia

acquiruntur potissimum Præsentatione, electione.

Aut Postulatione, subsequente confirmatione.

Collatio libera.

Quid Collatio & institutio generatim.

Institutio sumpta pro investitura penes quos fit.

19. Quid jus patronatus.

Cujus officio.

Quid jus patronatus laici, quibus, quoti- tulo competat.

gnitati seu qualitati laicæ ab Ecclesia, quæ interdum aliquas personas laicas in patronos adoptat (quo modo, si non etiam interdum usurpatione, Reges plerumque sunt patroni Episcopatum aliarumque Prælaturarum sui regni) aut denique præscriptione immemoriali.

Jus patronatus Ecclesiastici censetur, quod competit alicui ratione dignitatis aut beneficii Ecclesiastici (esto originaliter fuerit penes laicum titulo patronatus laici) vel titulo foundationis aut dotationis factæ ex bonis Ecclesiasticis seu pecuniâ inde redactâ. Nequit jus patronatus etiam laici vendi propter ordinem ad rem spirituales, nisi venditione universalitatis (ut loquuntur) in qua comprehendatur, puta cum venditione castri aut prædii, cui est annexum, dum tamen non pluris propterea veneat. Potest & donatione in alterum transferri, transitque ad hæredes.

Præsentandus autem est idoneus, & hoc intra quadrimestre, si sit patronatus laicus: intra semestre, si Ecclesiasticus, C. *Unico de jure patronat. in 6.* computandum à die notitiæ, sic ut tempus non currat probabiliter ignorantibus, c. *quia de concess. præbend.* aliàs prælatus, jure ad ipsum devoluto, potest beneficium vacans liberè tunc conferre. Si patronus laicus præsentaverit indignum, adhuc locus est præsentandis alium dignum. An patronus Ecclesiasticus pro ista vice excidat à jure suo, dubium est, & valde probabile censet *Lessius c. 34. dub. 7.* quod non. Potest etiam patronus laicus (quod non potest Ecclesiasticus) successivè intra quadrimestre præsentare alios & alios, non retractando, sed accumulando, quando Episcopo est liberum instituere ex iis magis dignum, aut si æquè digni sint, eum quem liber.

Juri patronatus nequit Episcopus in collatione beneficiorum derogare. Pontifex autem ratione universalis & plenissimi juris potest derogare juri patronatus Ecclesiastici; immo juxta Doctores ad c. 2. *de Præbendis* ei derogare censetur simplici collatione beneficii sine prævia præsentatione, etiam non addendo clausulam derogatoriam. Juri patronatus laici potest quoque derogare ex justa vel necessaria causa, juxta Doctores communiter. Circa hoc tamen non est adeò libera potestas, saltè quod ortum est ex fundatione seu fundi concessione, ædificatione aut dotatione per laicos factâ: eò quod ipsum, etsi ex fine quodammodò spirituale, jure proprio & quasi dominii à laicis possideatur, medio oneroso quasi contractu inter Ecclesiam & Patronos. Quemadmodum etiam nequit Ecclesia pro libitu repetere bona Principi sæculari in feudum data. Undè non censetur juri patronatus laici derogatum per generales reservationes beneficiorum, idque etsi generalis clausula ponatur, ad cujuscumque patroni præsentationem pertineant; immo etsi fiat mentio patroni laici, adhuc non derogatur juri patronatus Regum, Ducum vel Mar-

chionum: sed & in casu, quo derogetur juri Regis aut Principis jus regale habentis, merito sæpè suspicari licet, subreptionem aut obreptionem accidisse. De quibus vide *Wiggers Tract. 7. cap. 3. dub. 3.*

Conferendi beneficia de cætero potestas plenissima est penes summum Pontificem universalis Ecclesiæ Pastorem. Est etiam penes Legatos à latere pro Provincia suæ legationis. Quomodò & Episcopis competit circa beneficia suæ diocesis: Cardinalibus in Ecclesiis suorum titulorum. Privilegio autem vel præscriptâ consuetudine Abbatibus & aliis Prælatibus quoque sæpè competit hæc facultas. Sede vacante, aut Episcopo suspenso, Capitulum seu Vicariatus succedit quoad conferendum ea solum beneficia, quæ sunt necessaria collationis (v.g. instituendo præsentatos, confirmando electos aut postulatos) aut etiam collationis simultaneæ: propter quod potest subrogare Canonicos graduatos in locum decedentium. Variæ autem admodum sunt, eæque attendendæ consuetudines Ecclesiarum, præsertim Collegiatarum: cum alibi ad solum Capitulum, alibi ad solum Episcopum aut Capituli Prælatus, alibi alternatim, alibi denique per turnum (ut vocant) ad singulos Canonicos spectet conferre.

Pontifex præterea potest absolutâ suâ potestate prævenire Ordinarium in collatione, utendo jure præventionis, gratiam expectativam, id est, præbendam primò vacantem conferre, jus conferendi laicis præbere, beneficia gravare; quæ inferiores non possunt. In multis insuper locis certos sibi menses stabiliter reservavit, qui Pontificii vocantur. Concessit denique quibusdam Academiis (ut à Lovaniensi) jus nominationis ad primò vacantia beneficia, tum ad promotionem studiorum, tum ut in Ecclesiis reperiantur viri docti. Cui juri non esse derogatum per *Tridentinum sess. 24. cap. 19. de reform.* ubi revocantur gratiæ expectativæ similiaque privilegia, Pontifex postea consultus dicitur respondisse, teste *Zoesio ad Tit. de Concess. præbenda* in fine.

Q U Æ S T I O III.

Quibus conferenda sint Beneficia?

DIGNIS sive idoneis conferenda esse beneficia, quando inveniri possunt, est indubitatum; patet ex c. *Grave nimis, de Præbendis*, ubi ex *Concilio Lateranensi* sub *Alexandro III.* oppositum dicitur, *grave nimis & absurdum.* Apertè enim rationi adversatur, assumere ad officium spirituale personam inidoneam. Ex quo etiam (ut utar verbis *Concilio citati*) *quanta Ecclesiæ damna proveniant, nemo sana mentis ignorat.* Estque hoc verum, etsi alioquin per statuta foundationis vocaretur præ aliis ad tale beneficium. An autem collatio facta inidoneo sit ipso jure irrita, disputatur. Si tamen nullus idoneus inveniri posset,

23.
Collatio
Beneficiorum
penes quos
spectet.

Quid possit
Capitulum
Sede vacante.

24.
Prærogativa
Pontificis
quæ.

Jus nominationis
datum Academia
Lovaniensi.

25.
Solis dignis
Beneficiis
sunt conferenda.

20.
Quid jus
patronatus
Ecclesiastici.

Ne quidem
prius vendi
potest, nisi
venditione
universalitatis.

21.
Intra quod
tempus sit
facienda
præsentatio
vacantis
Beneficii.

An præsentans
indignum jure
excidat pro
ista vice.

An præsentato
possit
accumulandi
novus.

22.
Juri Patronatus
nequit Episcopus
derogare.
Potest Pontifex.

An æquè liberè
quod
ad jus patronatus
laici.

Notanda
circa clausulas
huius
derogatorias.

Quid si idoneus ne-
queat repe-
ri.

posset, censet *Lessius* cap. 34. dub. 12. & alii (quod tamen temperat *Wiggers* c. 3. dub. 6.) indigno seu inidoneo beneficium posse conferri ad majora mala impedienda, nè scilicet deveniat ad hæreticos vel alios adhuc magis indignos, comparatione quorum talis respectivè dignus censetur: etsi teneatur pro posse dignum se reddere, & officium assumptum pro virili præstare. Neque sufficit, ut non constet positivè de inidoneitate; etsi enim aliàs præsumatur bonus, nisi probetur malus; qualitates tamen idoneum ad beneficia red-dentes debent positivè probari seu constare, v.g. ipsum valere scientiâ, ætate &c. debet enim patronus vel collator, quantum in se est, adlaborare & curare, ut idoneus præficiatur; adeoque debet posse positivè judicare de idoneitate.

26.

Magis digni
an præfe-
rendi.

Qui cen-
seantur
tales.

Gravissima
Tridentini
verba.

Immo communis Doctorum sententia cum *D. Thoma* q. 63. a. 2. & q. 185. a. 3. tradit Electores, Patronos, Collatores, quantum in ipsis est, seu in ipsorum libera dispositione, obligari in conscientia (etsi secus factum teneat) ad præferendum inter dignos digniorem & magis idoneum. Qualis censetur, cujus promotio, spectatâ morum probitate, doctrinâ & aliis qualitatibus, creditur cessura ad majorem utilitatem Ecclesiæ. Huc spectant auctoritates Patrum apud *Lessium* sup. dub. 14. Qui graviter invehuntur in eos, qui digniores prætermittunt. Similiter *Innocentius III.* c. Vn. Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur inter cætera ait: Non ex affectu carnali, sed discreto judicio debuisse Ecclesiasticum officium in personam magis idoneam dispensare. Et novissimè *Tridentinum* sess. 24. c. 1. de re-form. declarat omnes & singulos, qui ad promotionem præficiendorum, quodcumque jus, quâcumque ratione à Sede Apostolica habent, mortaliter peccare, nisi, quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint. Et quàmvis ibi tantum sermo fiat de Episcopatibus, tamen idem sentire de Parochiis patet manifestè ex c. 18. ejusdem sessionis, ubi significat obligatum Episcopum, ut magis idoneum eligat.

Quando
secus agere
sit pecca-
tum mor-
tale.

Nec obstat, quod sess. 7. c. 3. solum dicat, quod beneficia inferiora, præsertim curata, dentur dignis: nam ibi solum agit de requisitis nè electio sit postea irritanda, ad quod sufficit, si eligatur dignus: postea verò sess. 24. explicuit debere eligi digniorem. Undè in beneficiis curatis, aut quibus alia functio magni momenti est annexa, est peccatum mortale; quando nempe postponitur notabiliter magis idoneus. Secus si excessus sit parvus aut dubius, quod saltem colligitur ex hac inter 65. proscriptas pro ut jacent ab *Innocent. XI. n. 47.* cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promoveant, Conci-

lium, vel primò videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo, vel secundò locutione minùs propriâ ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos, vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus. Committitur enim acceptio personarum in gravi materia, & contra voluntatem & bonum Ecclesiæ, ac fidelitatem ei debitam in dispensatione bonorum communium, quorum sunt tales œconomi & administratores, non domini, etiamsi sint supremi Principes, etsi pro dolor! favores frequenter faciant, ut personæ potius, quàm loco provideri curetur. Et planè tot requiruntur ad bonos Ecclesiæ ministros (undè totum Ecclesiæ bonum pendet) ut non obstante virili conatu seligendi optimos, adhuc periculum sæpè sit, nè minùs apti præficiantur; adeoque ad optimos attendere necesse est, nè frequenter verè inidonei intrent.

Nèque inde sequitur, minùs dignum illi-citè aspirare ad beneficia simul competentibus dignioribus. Nam ordinarium est, ut talis se ipsum credat non minùs dignum, vel etsi id non credat, tamen cogitet fieri posse, ut ita judicent alii, quibus ex officio hoc judicare incumbit. Quàmvis humana nimium se prodat miseria in ambitionibus etiam clericorum: quos magis optandum foret officiis applicari vocatos, quàm proprio injectu.

Varii nihilominus loquentes generatim de beneficiis non curatis, quos citat & sequitur *Diana* p. 2. Tr. 15. Resol. 38. censent sufficere, ut conferantur dignis, etsi prætermittantur digniores: eò quod aliàs Prælati ferè omnes essent in statu damnationis, qui passim sic procedunt in beneficiis simplicibus: quodque de his *Tridentinum*, aut alii Canones id non disponant, vel certè contra Canones antiquiores quoad hoc oppositum videatur introductum. Verùm alii Doctores passim contradicunt, non veriti praxim oppositam, si supponatur, veluti Ecclesiæ perniciosam reprobare. Tametsi in simplicibus beneficiis, v.g. canonicatibus, capellis &c. juxta *Lessium* dub. 14. & multos Recentiores non videatur probabiliter mortale peccatum semel vel bis præferre, verè, etsi minùs dignum, ratione modici detrimenti, quod inde oritur Ecclesiæ, adeoque ob levitatem materiæ. Alii tamen hoc ipsum quoque negant, præsertim quando dignior se offert: ipseque *Lessius* fatetur, non parvam esse rem, si frequenter id fieret, privando sic Ecclesiam pluribus ministris dignioribus. In his tamen vitium acceptionis personarum purgari aliquantulum posset, si excessum idoneitatis adæquet alterius paupertas, quæ in hujusmodi quoque videtur esse spectanda, cum beneficia sint etiam instituta ad sustentationem clericorum dignè ministrantium. Quod ad me spectat, censeo obligationem gravem eligendi digniorem, quoad hujusmodi beneficia, difficulter probari ex jure positivo (quàmvis illud in traditione fundatum statuatur pro

28.

An etiam
in Benefi-
ciis non cu-
ratis.

pro fundamento *Castro Palao* apud *Lugo* d. 35. n. 17.) nèque etiam ex jure naturali, si in levioribus saltem, semel atque iterum id fieret, regulariter tamen & communiter id fieri non posse finè gravi Ecclesiæ dispendio. Prout idem *Lugo* censuit de officiis sæcularibus : de quibus supra.

In ex promotione minus digniatur oblatio rejuvendi.
Nihilominus ex prælatione unius aliquando minus, verè tamen digni non oritur obligatio restitutionis faciendæ, si vè digniori, qui strictum jus non habet ad beneficium, si vè ipsi Ecclesiæ; quæ, cum non patiatur damnum, etsi lucrum inde ei cesset, dignum non respuit, etsi intendat habere digniorem, nèque censetur vinculo strictæ justitiæ præsentatores, electores aut collatores ad hoc obligasse, nèque etiam ita se ipsos obligasse existimant. In assumptione tamen indigni juxta communem doctrinam peccatur contra justitiam, non quidem respectu digni prætermisisti, sed respectu Ecclesiæ, cujus proinde damna inde secuta tenentur tales reparare in defectu ipsius beneficiarii, qui primo loco tenetur. Quin immo si dignior postponatur digno in concursu (quoties ex lege, statuto, fundatione, aut factâ publicatione adhibetur : prout adhibendum est in parochialibus beneficiis ex decreto *Tridentini sess. 24. c. 18. de reform.*) videtur injuria restitutioni obnoxia fieri etiam ipsi digniori juxta *Malderum Tr. 9. c. 2. dub. 8. conclus. 6.* & alios passim : in concursus enim indictione videtur contineri implicita sponsio seu pactum dandi magis idoneo inter concurrentes, qui tali quasi lege & expectatione se sistunt. Et planè (ut etiam fatetur *Navarrus c. 17. n. 74.* qui præmissis videtur contradicere) fit injuria, si beneficium conferatur cuicumque extra concurrentes, quidni ergo si non conferatur dignissimo inter illos, ad quem quoque statutum collationem restringit, sicuti ad ipsos concurrentes? Posset tamen concursus aliâ mente institui, ut nimirum collator non adstringatur ad aliquem ex concurrentibus, atque adeo nec ad dignissimum inter illos; sed ut deserviat per modum inquisitionis, ad prudenter, etsi liberè, in collatione procedendum : quando videlicet ex aliquo capite id prudenter colligi potest.

30. Quibus casibus possit preferri minus dignus.
Nihilominus in casu, quo manus Collatoris sunt ligatæ, v.g. quando patronus præsentat dignum, potest & debet Collator instituire illum relicto digniore; cum non nisi præsentatum instituere possit, ita ob quietem publicam statuente Ecclesiâ. Idemque est de confirmante electionem. Sic quoque beneficia certis familiis aut oppidis ex sua fundatione adstricta licitè conferuntur dignissimo inter capaces vi fundationis, dum tamen verè dignus sit. Similiter juxta antiquos Canones c. *Nullus dist. 61. & c. Metropolitano dist. 63.* in pastorem Ecclesiæ præficiébatur dignissimus inter eos, qui in gremio Ecclesiæ reperiébantur; ratione idiomatis, notitiæ populi & clerici, reciproci affectus, præcedentiumque in

Herinx Sum, Theol. Pars III.

eadem Ecclesia meritorum : quod plerumque satis rationabile est, & utile ipsi Ecclesiæ. Ob quas causas etiam modò (quando Canones isti non sunt ita in usu) expediret haberi talium personarum considerationem, præsertim in officiis Episcopatu inferioribus. Vide *Zoesium Tit. de Electione n. 44.* & *Malderum* supra.

Præterea si periculum sit, nè introducatur indignus, nec possit juvari dignissimus, ejus promotione velut impossibili dimissa, debet (si fieri possit) consuli necessitati Ecclesiæ conveniendo in mediocriter saltem dignum, ut hâc ratione excludatur indignus. Similiter saltem id licebit, si hâc ratione sit removendus minus dignus, ut promoveatur dignior. Si autem suffragia dividantur inter duos dignos, & non appareat spes juvandi dignissimum è duobus, juxta *Lessium c. 34. dub. 13.* licitè datur digno suffragium, dignissimo equidem non profuturum. Quod tamen post *Dominicum Soto* non admittit *Wiggers c. 3. dub. 7.* Neque ego auctor vel consultor esse cupiam, ut aliter fiat : justum enim est, ut justitia distributiva servetur, & alii recogitent, se non fuisse æquos electores, ipseque electus ex inde se magis intra limites modestiæ contineat; prætermisso denique digniori suus honor servetur. Quamvis è contra non sit suadenda quorundam veluti obstinatio, qui cum notabili electionum incommodo insistere pergunt suis imaginationibus & frustraneis suffragiis, quotiescumque scrutinia iterentur.

Petes, an resignans secundum juris dispositionem beneficium minus digno (si indigno resignetur, non est quæstio) peccet? Resp. opinionem negativam videri probabilem, doceri que à *Lessio* supra, *Maldero* & aliis passim. Immo *Arragon q. 63. ar. 2.* dicit esse communem, & conformem praxi receptæ, etiam ipsius Summi Pontificis : tametsi graves Auctores contradicant. Ratio assignatur, quod resignans non sit ex officio dispensator beneficiorum veluti bonorum communium, ad quæ singulis sit concurrendi locus, sed quod instar privati cedat alteri privato in ejusdem favorem jus suum, prout per Canones conceditur. Nihilominus si longè dignior se offerat aut in promptu sit, charitas boni communis, juxta *Lessium* supra obligat, ut is præferatur, præsertim si beneficium sit curatum. Varii etiam Doctores absolutè docent resignationem ex obligatione faciendam dignissimo, uti is in electionibus est præferendus. Et planè attendendum est, nè ex hujusmodi renuntiationibus Ecclesia patiatur periculum gravioris incommodi, quod sæpè subesse potest, dum non fiunt in favorem dignioris. De quo vide *Lugo disp. 34. sect. 4. n. 50. & seqq.*

Variæ porro conditiones requiruntur, ut quis sit habilis & idoneus ad beneficia. Primum, ut sit legitimo toro natus. Cum illegitimis autem potest dispensare Episcopus ad simplex beneficium; c. *1. de filiis presbit. in. 6.*

R r

quod

31.
Quid si hoc modo sit impedienda electio indigni.

Quid si non appareat spes juvandi dignissimum.

32.
An resignare oporteat beneficium dignissimo.

33.
Variæ requiruntur ad beneficium obtinendum.

Quid ex
parte Na-
taliū.

Quod tamen habere nequit in Ecclesia, in qua pater fuit beneficiarius. c. 2. Item de fil. presb. Sed neque filius legitimus à præsbytero ante ordinationem conjugato genitus, est capax beneficii, quod ante ipsum immediatè possederat pater. c. 11. ibid.

34.
Quæ ætas.

Secundò, certa ætas, pro Episcopali quidem, ut eligatur, qui annum trigessimū exegerit: pro dignitate curata, itemque beneficio parochiali (idem est de Vicaria perpetua) qui annum vigesimū quintum attigerit, seu illum inchoaverit c. 7. de Elect. & Trid. sess. 24. c. 12: pro dignitate non curata & personatu, ut assumendus non sit minor viginti duobus annis. Ad Canonicatus, aliaque simplicia beneficia requiritur annus decimus quartus saltem inchoatus, sess. 23. c. 6. nisi ex fundatione (cui Tridentinum non derogavit) aliter cautum sit. Denique Abbatisa, Priorissa, & cuiuscumque nominis præfecta conventus Monialium eligi debet non minor quadraginta annis, & quæ octo annis post professionem laudabiliter vixerit, Trid. sess. 25. c. 7. Quod si talis desit, postulari potest ex alio monasterio. Quod si tamen hoc videatur incommodum præfidi electionis, poterit eligi alia de consensu Episcopi vel alterius Prælati, quæ triginta annos ætatis expleverit, & quinque annis post professionem rectè vixerit. Trid. supra.

Præfecta
Monialium
cujus æta-
tis esse de-
beat.

35.
Ad benefi-
cium requi-
ritur ton-
sura.

Tertiò, tonsura clericalis prærequiritur ad valorem collationis c. Ex litteris, de Transactio- nibus; etsi sufficiat eam esse susceptam, priusquam ipsa præsentatio fiat, seu litteræ præsentationis exhibeantur Ordinario.

Calibatus.

Quartò, similiter requiritur cælibatus. Sic tamen, ut qui virginem duxit, & eam consentiente castitatem vovit, possit ad beneficium admitti, c. 2. de clericis conjugatis. Immo beneficio obtento privatur Clericus ipso facto, quod matrimonium validè contrahat. In sacris verò constitutus, veluti invalidè contrahens, non privatur quidem ipso facto, etsi meritò privari possit in pœnam, sic tamen ut ob honorem status ei aliquantulum maneat de sustentatione provisum.

36.
Scientia.

Quintò requiritur scientia officio rectè exequendo necessaria c. 7. de Elect. Sicut juxta receptam Doctorum sententiam (quæ ex Tridentino sess. 22. c. 4. colligitur) promotio omnino illitterati sit nulla. Quis autem talis censeatur, controvertitur. Aliqui censent sufficere ad simplex beneficium scientiam, quæ sufficit ad clericalem tonsuram, scilicet ut sciat latinè legere & scribere. Alii tamen censent cum Maldero Tr. 9. c. 2. de Benefic. Eccles. dub. 14. illitteratum eum dici respectu beneficii, qui latinum saltem aliquantulum non intelligit.

37.
Morum ho-
nestas.

Sextò, vitæ & morum honestas; uti ratio ipsa ministerii dicat: sicut è contra morum improbitas in ministris maximam Ecclesiæ perniciem generat. Undè infamibus & criminosis facta collatio irritanda decernitur c. Inter dilectos, de Excessibus Prælatorum; etsi jux-

ta Navarrum c. 27. num. 251. Lessium dub. 23. contra plures alios, seclusâ aliâ inhabilitate crimini annexâ, non sit ipso facto irrita; prout inhabiles sunt excommunicati. Addi solent suspensi & irregulares. Sed non satis apparet ex jure provisionem irregularis aut suspensi esse ipso facto irritam, & non potius irritandam. Vide dicta p. 2. Tract. de Legibus, ubi de Censuris actum est. Addit quoque Lessius cap. 34. dub. 22. interdictos: sed non satis ex jure probat. Intrusus in beneficium (qualis censetur, qui scienter absque titulo canonico, aut legitimo jure accipit vel retinet beneficium) est quidem inhabilis ad illud, in quod est intrusus, non verò ad alia. Vide varios intrusionis modos apud Lessium c. 34. dub. 22.

Septimò, ex parte corporis juxta rationem naturalem ea requiritur aptitudo, quæ necessaria est ad decenter præstandum munus beneficio annexum; v. g. ut non sit cæcus. Si tamen debilitas aliqua superveniat causans ineptitudinem ad officium, potest nihilominus frui beneficio obtento, salvo, quod per idoneum vicarium provideat obligationi fundationis, aut animabus, quarum cura fuerit beneficio annexa.

Octavò, requiritur intentio Status Ecclesiastici, & Ordinis beneficio annexi, si quis sit. Quæ pensanda est ex bona fide, & candida mente statum non deferendi, nisi iusta seu honesta causa incideret: cum Ecclesia id non intendat, neque semper rationabiliter intenderet tam strictè ad perseverantiam in statu Ecclesiastico arctare, sed potius nondum ordinatis liberum ad nuptias transitum concedat. Aliàs communi Doctorum sententiâ non licet beneficium acceptare vel retinere. Non enim æquum est, ut bonis Ecclesiæ gaudeant, qui necdum statuerunt se ministerio Ecclesiæ mancipare. Sanchez tamen L. 7. de Matrim. d. 45. n. 19. censet tali intentione carentem seu contrariam habentem non peccare mortaliter, quando beneficium non requirit mox sacrum Ordinem, & illud accipiens intendit interim muneri suo satisfacere: eò quod jura non videantur determinare, quod acceptans beneficium debeat habere animum perseverandi in ministerio Ecclesiæ. Quod similiter (etsi non satis tutum appareat Wiggers c. 3. dub. 16. ob communem sententiam in re adeò gravi contrariam & fundatam in communi fidelium apprehensione, ipsâque Ecclesiæ mente jus beneficiarium decernentis esse perpetuum) probatur Lessio dub. 26. præsertim si causâ studiorum vel simili honesto fine fiat, & non ut splendidè vivat, eò quod tunc Ecclesia sit magis invita, graviusque decipiatur. Saltem satis convenire videntur Doctores in hoc, quod adimpleto officio non sit onus restituendi fructus interim perceptos. Nisi quod c. Commissa 35. §. Ceterum de Elect. in 6. specialiter statuatur, ut suscipiens officium parochiale sinè animo suscipiendi intra annum sacerdotium, teneatur restituere fructus perceptos (nisi mutata volun-

Carentia
Excommu-
nicationis.
De suspensio-
ne & irregu-
lari.

De Inter-
dicto.
De Intruso.

38.
Habilitas
ex parte
corporis.

39.
Intentio
status Ec-
clesiastici
& ordinis.

voluntate intra annum, promotus fuerit) fitque inhabilis ad idem beneficium; relicta Episcopo facultate dispensandi ad septem annos ratione studiorum, si primo anno promoveatur ad subdiaconatum. Hoc tamen statutum tamquam odiosum & velut pœnale non est extendendum ad alia beneficia.

40. *An liceat Parochiam suscipere cum animo resignandi.* Petes, an peccet recipiens beneficium parochiale animo non residendi, sed resignandi vel permutandi? Resp. in hoc quidem apparere quamdam deordinationem, si causa desit, non tamen culpam, saltem gravem; cum non appareat jus id prohibens, neque inferatur detrimentum notabile Ecclesiæ, ut proinde talis non teneatur ad restitutionem fructuum, quæ nullo est jure statuta.

41. *Beneficio sufficienti alterum superaddere illicitum.* Nonò requiritur, ut assumendus non habeat aut saltem retineat aliud beneficium sufficiens ad honestam sustentationem. Nam (ut alia jura præteream) *Tridentinum sess. 24. c. 17. de reform.* statuit, ut in posterum unum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem si ad vitam ejus, cui confertur, honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodò utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hæcquæ non modò ad cathedrales Ecclesias, sed etiam ad omnia alia beneficia tam secularia, quam regularia quacumque, etiam commendata, pertineant, cujuscumque tituli ac qualitatis existant. Quæ verba clariorem sensum, quam observantiam alicubi habent. Itaque in defectu sufficientis sustentationis locus est duplicitati beneficiorum, quorum saltem alterutrum sit simplex, non requirens residentiam personalem.

Insufficienti aliud addere qui licitum sit.

42. *Sufficientia Beneficii qualiter estimanda.* Sufficientia porro beneficii vix potest certius determinari juxta *Malderum Tr. 9. cap. 2. dub. 17.* quam attendendo, an juxta stylum consuetum sui similium clericorum bonorum & timorum sufficiat sustentationi clerici & suorum. Per suos autem intelliguntur à Doctoribus famuli, parentes, fratres & consanguinei egentes. Quibus adjungi possunt illi, quos ex pietate aut honestate clericus hospitio excipere quasi cogitur. Quòcirca, attentà multiplici consideratione locorum, qualitatis personarum, aliarumque circumstantiarum, relinquendam censet *Malderus* supra & alii Doctores sufficientiam istam arbitrio prudentis pro foro conscientiae, & judicis pro foro externo. Quando tamen beneficia sunt legitime unita, censentur quasi unum, adeoque possunt ambo retineri, immo non nisi simul obtinentur; prout Decanatu, alterivè dignitati solet esse annexus canonicatus, vel canonicatu officium parochiale.

43. *In pluralitate beneficiorum, qui Pontifex valeat dispensare.* Potest etiam ex dispensatione Pontificia, dum subest justa causa, quis obtinere plura beneficia. Prout ex praxi Pontificum, & exemplis etiam Sanctorum constat, qui, concedente aut etiam jubente Pontifice, plura beneficia, puta Episcopatus, Abbatias, obtinuerunt. Est quidem in hujusmodi pluralitate species mali, sic ut per illam, nisi causa justa

Herinx Sum. Theol. Pars III.

excuset Ecclesiasticus ordo pervertatur teste *Tridentino* sup. quatenus hæc viâ diminuitur cultus divinus, in erectione beneficiorum maxime intentus, Ecclesiæ destituuntur ministris, adeoque fundatores frustrantur, suâ intentione, pauperesque clerici & plerumque magis idonei provisione fraudantur, generatur ambitio, avaritia, luxus, dissolutio ecclesiastica disciplina. Quibus accedit, quòd multum sit, si vel unum officium quis dignè administret. Nihilominus causâ subsistente, non apparet in pluralitate ista semper malitia intrinseca. Qualis causa generatim censetur necessitas vel magna Ecclesiæ utilitas. Quòd reduci possunt aliæ allegari solitæ. Sic hodieque conferuntur interdum principibus viris plures Episcopatus, ut sint potentiores ad resistendum hostibus Ecclesiæ. Singularis similiter Doctrina aliæque qualitates interdum dictant, ut unus pluribus præficiatur Ecclesiis, quibus creditur utilior futurus, quam si singulis singuli præficerentur pastores. Quòd si justa causa desit, communi Doctorum sententiâ dispensatus non est in conscientia tutus. Etsi dispensatio collationem faciat validam, & tribuat titulum, adeoque dispensatus non teneatur ad restitutionem fructuum.

Hinc patet de jure ea solum beneficia esse compatiblea, quorum alterutrum saltem personalem residentiam non requirit, nec sufficit ad honestam sustentationem. In qualibus simul retinendis generali consuetudine obtinuit (teste *Vallensi Tit. de Concess. præbendæ §. 4. n. 9.*) ut non petatur dispensatio, sed cujusque conscientiae relinquatur, ut judicet, an unum non sufficiat ad sui sustentationem, quo excusari possit apud Deum. Etsi tutius sit, ut iudex seu prælatus id æstimet, nè improba cupiditas sibi mentiatur.

Incompatiblea quoque alia sunt primi generis: alia incompatiblea secundi generis. Illa sunt, quorum posterius obtentum & pacificè possessum cum libera fructuum perceptione (nisi per beneficiatum stet; quo minus sic possideat) facit ipso jure vacare primum. Undè non currit hæc incompatibilitas juxta *Zypæum Tit. de Cler. non resid. n. 11.* pro annis carentiæ. Similiter non vacant beneficia promotorum ad Episcopatus titulares in terris infidelium.

Talia sunt duo Episcopatus, etsi alter vel uterque tantum sit datus in commendam. Patet c. *de multa, de præbendis, & Trid. sess. 7. c. 2.* Immo hoc ipso, quo Episcopus (supple non titularis) electus est & confirmatus, ac bonorum Ecclesiæ administrationem est adeptus, vel effluxerit præfixum tempus ad petendam confirmationem, vacant omnia ejus beneficia antè obtenta c. *cum in cunctis, de Elect.* Talia item sunt beneficia plura curata, dignitates, personatus & officia c. *de multa, de præbendis, & Extrav. Execrabilis. eod. tit.* Immo qui, secundo pacificè obtento, non statim alterum resignat, perdit utrumque juxta *Extrav. cit.* cum hoc

R r 2

tamen

44. *Quæ sint compatiblea.*

45. *Quæ incompatiblea primi generis.*

tamen discrimine, quod prius teneatur in conscientia dimittere ante omnem sententiam, secundum autem non, nisi per sententiam iudicis illo exuatur. Vide *Lesium c. 34. n. 143*. Eiusdem generis incompatibilia sunt præbendæ, seu quæcumque beneficia uniformia sub eodem tecto sive in eadem Ecclesia, ut duo Canonicatus, aut duæ sacellanæ ad eandem functionem concurrentes in eadem Ecclesia.

46.
Quæ incompatibilia secundi generis.

Alia sunt incompatibilia quoad retentionem tantum, quia scilicet simul retineri non possunt absque dispensatione. Non tamen ita sunt incompatibilia, ut per acceptionem & possessionem pacificam secundi vacet prius ipso jure, sed datur optio habenti, ut eligat retinendum; altero verò potest per superiorem privari. Et hæc vocantur incompatibilia secundi generis: cuiusmodi sunt dignitas & canonicatus in diversis Ecclesiis, & reliqua, residentiam quidem personalem requirentia, non tamen habentia curam animarum, dignitatem, personatum, vel officium annexum; nec sunt uniformia sub eodem tecto, licet simplicia sint.

Finaliter observat, *Zypæus Tit. de Cler. non resid. n. 6.* quod si in gratiam Ecclesiæ fiat unio parochialium Ecclesiarum etiam ad tempus, vel alterutra simul detur in commendam seu deservituram, v. g. ob proventuum tenuitatem, tamen nonnulli velint hodie sine dispensatione Concilii id non licere, verius tamen esse: quod *Tridentini* decreta juxta eiusdem Concilii rationes, & priores canones distinctionem recipiant, qui cum etiam ventent beneficiorum curatorum pluralitatem, admittunt tamen exceptionem causâ tenuitatis c. *Eam re in fine, de Ætat. & qualit. præficiend.* Quam (ut subdit) rationem secuta est *Synodus Mechliniensis II.* per Paulum V. probata *Tit. 17. c. 3.* quasi proinde pluralitas in cupiditate radicata sit prohibita, non ea, quam utilitas Ecclesiæ postulat.

Q U Æ S T I O IV.

De Obligationibus Beneficiariorum.

47. HÆ variæ esse possunt pro qualitate beneficiorum & varietate foundationum, quarum tenor est inspiciendus. Duæ sunt magis solemnes, hicque tractandæ.

Residentia personalis in beneficiis curatis, quod jure requiritur.

Prima est obligatio residentiae personalis, quæ incumbit omnibus habentibus beneficia, quibus cura animarum est annexa; prout clare determinat *Tridentinum sess. 23. c. 1. de reform.* ubi etiam satis aperte videtur supponere obligationem hanc esse juris divini, supple naturalis.

48.
Qualis absentia permissatur Episcopis:

Permittit tamen *Tridentinum* Episcopis absesse quotannis continuè vel interruptè ad summum tribus mensibus, ex æqua causa, & sine gregis detrimento: quod an ita sit, abscedentium conscientiae relinquit. Quod si ultra tres menses absint, requiritur proportionata causa, à Pontifice aut à Metropolitano, vel

eo absente, suffraganeo Episcopo antiquiori residente (qui idem Metropolitani absentiam probare debet) in scriptis approbanda. Nisi cum absentia inciderit propter aliquod munus & reipublicæ officium Episcopatibus adjunctum: cujus quoniam causæ sunt notoriæ & interdum repentinae, nec eas quidem significari Metropolitano necesse erit. Alioquin præter alias poenas, & peccati mortalis reatum, fructus pro rata non faciant suos. Vide *Tridentinum*. Quod eadem quoad poenas, culpam, fructuum, etiam in foro conscientiae eo ipso pro rata absentiae (supple, quatenus excedentis bimestre seu tempus absentiae etiam citra consensum Episcopi licitæ) amissionem statuit circa inferiores curam animarum habentes, qui causâ ab Episcopo probandâ in scriptis, relictoque vicario idoneo, licentiam ultra bimestre, nisi ex gravi causa, non obtineant. Ad solius bimestris absentiam, etsi aliqui Episcopi licentiam necessariam putent, non videtur receptum, hic saltem per mores, præsertim in absentia discontinua. Quoniam (ut ipsum *Tridentinum* supra ait) qui aliquantisper tantum absint, ex veterum Canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt.

Aut inferioribus Curatis.

Præbendati autem in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis non possunt juxta *Tridentinum sess. 24. c. 12. de reform.* vigore cuiuslibet statuti vel consuetudinis, in anno absesse ultra trimestre, sub comminatione privationis medietatis fructuum pro prima vice, aut omnium istius anni pro secunda, crescente verò contumaciâ, contra talem procedi juxta Canonum constitutiones mandat Concilium. Tempus nihilominus absenti æpotest per statuta restringi, non extendi. Tamen in variis locis Germaniæ *Tridentinum* non sit quoad tempus determinatæ per illud absentiae in vigore, sed alibi solum requiri referatur residentia semestris, alibi trimestris.

49.
De Residentia Canoniorum.

Advertendum tamen *Tridentinum* non derogare privilegiis Apostolicis aut juris communis. Unde juxta tenorem juris communis excusari possunt duo Canonici (qui tamen non taxativè exprimuntur c. *Ad audientiam, de Cler. non resident.* sed quia non de pluribus Pontifex rogabatur, ut vult *Zypæus eod. Tit. num. 44.* dum tamen sub tali occasione Ecclesia defectu Ministrorum non laboret) si sint in obsequio Episcopi ad Ecclesiæ utilitatem. Item qui similiter sunt in obsequio Papæ, vel qui licentiam legitimam ex quavis justa causa obtinuerunt. Item docentes Theologiam durante toto tempore professionis, vel illam audientes pro quinquennio non requisiti ullâ licentiâ, quam jure concessâ. c. *Super specula, de Magistris.* Quod plerumque extendi solet ad docentes vel audientes jus Canonicum. Huiusmodi enim de causa absentes abesse censentur pro utilitate Ecclesiæ universalis, quæ (ut significatur c. *cum ex eo 34. de Elect. in 6.*) ad sui regimen viris literatis per-

50.
Excusantur à residentia Canonici, qui sunt in obsequio Episcopi vel Papæ, vel licentiam debitam habent.

Item docentes vel audientes Theologiam aut jus Canonicum.

permaximè nōscitur indigere. Quo loco conceditur septennium, & quidem provis de Ecclesiâ parochiali, accedente tamen licentiâ seu dispensatione Episcopi. Quæ (seclusâ fortè contrariâ alicubi consuetudine) etiam requiritur in ordine ad litteras humaniores aut Philosophiam. An autem post *Tridentinum* adhuc currat præmissum privilegium juris quodad beneficiatos curatos Theologiam docentes vel audientes, dubium est, ob declarationem Cardinalium negativam, quæ circumfertur. Etsi secundum regulas communes in generali privilegiorum & indultorum factâ per *Tridentinum sess. 6. c. 2. & sess. 23. cap. 1. de reform.* derogatione non censeatur contineri privilegium corpori juris insertum. Proptereaquæ affirmativam sententiam plures Doctores tueantur.

51. *Quos fructus hi percipiant.* Et hi quidem justè absentes percipiunt fructus principales seu grossos, ut vocant: Utî & distributiones, quæ dantur in fine anni, vel certis temporibus, non ad ratam præstiti quotidie officii, propriè distributiones non sunt, sed potius spectant ad præbendam seu fructus, adeoque justè absentibus debentur. Tamen non lucentur distributiones quotidianas, quæ manualia dicuntur beneficia, aut victualia à *Bonifacio VIII. c. Vnde clericis non resid. in 6.* illas enim ad hoc ordinatas, nè negligatur officium divinum, *Tridentinum sess. 24. c. 12. de reform.* vult iis solum dari, qui statis horis seu singulis (quas divisim pro rata respiciunt) interfuerint, quâvis collusione aut remissione exclusâ, non obstantibus quibuscumquæ statutis & consuetudinibus.

52. *Excipiis quibusdam casibus.* Excipiuntur autem, qui omnino involuntariè absunt, ut ob morbum, captivitatem, senium (quo confecti, v. g. qui per annos quinquaginta Ecclesiæ deservierunt, à consuetudine pro semper præsentibus habentur, ut fertur respondisse *Gregorius XIII. apud Zypaum Tit. de Cler. non resid. n. 32.*) excommunicationem injustam &c.; aut nisi quis absit ad curanda Ecclesiæ negotia ex commissione Capituli. Specialiter quoque *Synodus Mechliniensis l. Tit. de Offic. divino, & Secunda* (quam probavit Sedes Apostolica) *eod. Tit.* statuit, ut qui in Cathedralibus possident præbendas graduatis affectas, si commissis ab Episcopo functionibus impediuntur, v. g. visitatione, examine &c. debere percipere omnia emolumenta, ac si interessent divinis. Prout & Pœnitentiarius, dum confessiones excipit, præsens in choro (quod & de orationibus & processionibus extra chorum censuit Sacra Congregatio) habetur, juxta *Tridentinum sess. 24. cap. 8. de reform.* Vide de his *Zypaum Tit. de clericis non residentibus.*

53. *Quid requiratur ad lucrandas distributiones.* Alioquin ad lucrandas distributiones non sufficit materialis quasi residentia in loco beneficii, sed requiritur personalis comparitio ad chorum seu divinum officium, ut ex *Tridentino* est manifestum. Immo juxta Doctores passim cantatio & recitatio cum cæteris;

Herinx Sum. Theol. Pars III.

eò quod finis illarum distributionum esse videatur augmentum numeri canentium & laudantium Deum in publicis officiis. Existimat tamen *Suarez l. 4. de Horis Canonicis c. 12. n. 10.* cum aliis, posse assistentem & tacentem in choro recipere medietatem distributionum pro sua præsentia. Fieri etiam potest, ut ex statutis seu fundatione sufficiat sola assistentia in choro ad lucrandas integras distributiones. Idem est, ubi id habet probata seu tolerata consuetudo (quæ multis in locis viget, & quam non irrationabilem censet *Zypaus sup. n. 28.*) ut Canonici per vicarios seu alios clericos inferiores officium peragant, etsi privatim in choro vel domi officium recitent, modo statutis temporibus præsentis sint. Ita *Lessius dub. 33. n. 185.* (quem vide) & *Suarez n. 11. & seqq.* Quàmvis autem *Tridentinum sess. 24. c. 12.* præcipiat Episcopis & aliis superioribus Canonorum, ut hos officium per se & non per substitutos facere compellant: hoc tamen præceptum non concernit Canonicos manentes in sua consuetudine, quamdiu à Prælati non urgentur. Ita *Lessius sup. num. 186.* Præterquàm quod juxta *Suarez sup. n. 14.* fortasse possit de aliis muniis Canonorum in Ecclesia obeundis, ut missâ dicendâ, Epistolâ, Evangelio cantando & similibus personalibus obsequiis intelligi, & non de cantu personali; cum de choro postea agat dicens omnes cogendos esse ut in choro ad psallendum instituto adsint, & Deum reverenter laudent; quod juxta *Suarez* faciunt personaliter assistendo, & saltem per alios cantando, seu quasi componendo corpus illud, quod Deum laudat, eique consentiendo, & suo modo moraliter coöperando.

Petes, an qui ratione recredientiæ, id est, fiduciariæ & quasi depositariæ possessionis, distributiones percepit, postea perdens litem teneatur ad earum restitutionem? Resp. Neg. eò quod illas receperit ratione personalis residentiæ & præsentis in divinis officiis, ut victor eas sibi arrogare nequeat, qui præsens non fuit, neque veniant nomine fructuum beneficii, qui victori debentur. Ita *Zoesius Tit. de Cler. non resid. n. 18.*

An duplici gaudens officio, v. g. Archidiaconus simul & Canonicus, duplices recipiat distributiones: dubitatur. Opinionem affirmativam veriore dicit *Covarruvias l. 3. variarum c. 13. n. 6.* Quæ maximè procedit, si consuetudo loci suffragetur. Et favet Declaratio Cardinalium ad *sess. 24. Tridentini c. 12. de reform. num. 41.* Alioquin negativam putat *Zoesius sup. n. 16.* æquiore & probabiliorem, eò quod causa lucri sit par seu eadem, neque fungentis duplici munere duplicetur labor, ob quem distributiones concessæ. Idemque servari apud nos, dum obtinetur præbenda cum dignitate, nisi huic fortè duplex præbenda sit unita, testatur *Zypaus Tit. de Cler. non resid. num. 12.*

Cætera verò beneficia simplicia ex generali

54. *An prius percepta debeant reddi victori litis.*

55. *An duplici gaudens officio lucretur duplices.*

Quæ bene-
ficia non po-
tulent re-
sidentiam.

Quid si
fundatio
respiciat
aliquem
qui Missas
Celebret.

rali totius Ecclesiæ consuetudine (et si aliud foret de jure communi c. 6. & 10. de Cler. non resid.) residentiam personalem non requirunt. Unde fit, ut fundatâ capellaniâ seu alio beneficio simplici conferendo alicui, qui celebret certas missas, non teneatur de illo provisorius esse sacerdos, nec possit ab Episcopo cogi, ut per se celebret; nisi fundator disertis id verbis expresserit. Aliàs enim censetur fundatio facta conformiter ad universalem consuetudinem, quæ non exigit residentiam, sed permittit, ut officio per alium fiat satis. Quod etiam verum est, si solum disertè requisiverit, ut Capellanus sit actu sacerdos, Capellania sit sacerdotalis, præsentandus sit sacerdos, vel quid simile, debet quidem institui qualificatus juxta tenorem foundationis, non tamen officium per se implere. Speciale est in Capellaniis, quæ animarum vocantur, ut apud nos exigant residentiam ex decreto Synodi Mechliniensis II. Tit. 19. cap. 2.

57.
Beneficiati
obligantur
ad horas
Canonicas,

Quibus-
dam ex-
ceptis.

Secunda principalis Beneficiatorum, et si in sacris non constitutorum obligatio est recitandi horas canonicas, ex communi doctrina, firmata per usum habentem vim legis, & ut talem receptum nec non per Constitutionem Concilii Lateranensis sub Leone X. sess. 9. ubi dicitur: *Statuimus quoque, & ordinamus, ut quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses, obtento beneficio, divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus suos non faciat, sed eos tamquam injustè possessos in fabricas hujusmodi beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur.* Unde est illud vulgatum: *Beneficium datur propter officium.* Per quod ex usu & sensu communi intelligitur officium horarum canonicarum: quàmvis plura beneficia habeant insuper annexa alia onera seu officia, v.g. celebrandi missas, cantandi in choro, administrandi proximo Sacramenta &c. Estque hæc obligatio, per se loquendo, juris positivi; quæ proinde quibusdam beneficiis, v.g. Præposituris, Personatibus &c. non est annexa, sed solum obligatio recitandi officium parvum B. Virginis aut quidquàm aliud juxta speciales tenores foundationum.

Et si majorem partem
proventuum
debent substitui.

De Cætero obligatio hæc concernit etiam illos (nisi cum his fuerit dispensatum) qui majorem partem proventuum debent dare substitutis, v.g. celebrantibus missas. Item illos, qui studio litterarum vacant: & quidem tenentur recitare per seipsos ut patet ex propositione XXI. inter damnatas ab Alexandro VII. Neque enim ob ineptitudinem beneficiati debet beneficium carere officio, ad quod saltem ipse est aptus, & ad quod indubiè teneretur, si principalem functionem obire posset. Ipseque sponte suscipiens beneficium cum tali ineptitudine id sibi imputare debet, ut ideo non reportet commodum exonerationis à debito velut intrinseco beneficii, quod per se solvere potest. Si tamen verum beneficium sit, puta Capellania collativâ seu Ecclesiasti-

ca, adeoque erecta auctoritate Episcopi, et si ex patrimonio laicorum, & constituta inter bona Ecclesiastica; nec fructus sint præstandi de bonis laicorum quâ talibus, instar perpetui & annui legati.

Quod si titulum quis obtineat, nec per ejus culpam aut voluntatem steter, quod minus aliquos fructus percipere queat, sive per se, sive per alios aut in aliis ejus substitutis, communi Doctorum sententiâ non tenetur ad horas. Nemo enim suis stipendiis militare cogitur: & qui in Sacratio operantur, quæ de Sacratio sunt, edunt, & qui altari deservunt, cum altari participant. 1. Corinth. 9. Quod plures viri doctissimi, præsertim recentiores extendunt ad illos, qui valde parum recipiunt, ut videlicet totum non sufficiat ad bonam sustentationis partem, v.g. tertiam sustentationis partem mediocris sustentationis pro clerico communis conditionis. Lessius c. 34. dub. 31. specificat 15. vel 16. aureos velut in præsentia quid exiguum. Deberet tamen aliquoties per annum juxta dictamen rationis prudentis recitare officium. Ratio assignatur, quod talis non censeatur vivere de Ecclesia, prout minister Ecclesiæ debet, & parum pro nihilo reputetur: quodque modicitas stipendii (quale suo modo censetur beneficium respectu officii) fundet æquam interpretationem mentis Ecclesiæ de non obligando talem ad integrum onus. Si tamen quis habeat plura parva beneficia, quæ simul sumpta sufficiant ad sustentationem aut ejus bonam partem, indubiè obligatur ad horas: cum parum referat, ex uno, an ex pluribus titulis sustentatio proveniat. Idem habet communis sententia (quam certam asserit Malderus Tr. 10. c. 2. dub. 2.) quando etiam unicum beneficium sufficit ad tertiam partem sustentationis mediocris. Onus enim istud non est tam grave, quod æquissimè potuit Ecclesia imponere, atque adeo in generali lege censetur imposuisse: præsertim cum non sola ratio fructuum, sed & tituli, statusque clericalis, ad hanc obligationem inducendam concurrant. Deinde ex recitatione officii occupatur ordinariè vix per quinque horæ quadrantes, idque in bonum animæ suæ. Nec impeditur ab aliis honestis modis (quorum aliqui exprimuntur C. Clericus victum d. 91. ubi dicitur de paupere clerico, ut artificio vel agriculturâ victum & vestitum sibi paret, absque officii sui detrimento) victum comparandi; & sic tertia pars victus facile erit stipendium sufficiens.

Petes I. An Beneficiarius excusetur à lectione horarum in anno (ut vocant) carentiâ; quo nempe fructus cedunt alibi prædecessori defuncto, alibi fabricæ, alibi Concanonicis? Resp. Neg. Nam si hi fructus defuncto cedant, similiter ipsi successori cedent post mortem fructus anni proximi. Si fabricæ, hos fructus, quos semel pendit, recipiet pedetentim in vita, quatenus annua portio est pinguior ex hoc, quod bona fabricæ sint incorporata

58.
Quid si
nequidem
per alium
quidquam
percipere
possint.

Quid si
fructus sint
valde re-
motes.

59.
Antequam
tur in annu
carentiâ.

porata mensæ vel massæ capitulari. Si Canonici, æqua ejus spes est in casu, quo novus postea accedet Canonicus. Neque est verisimile consuetudines ejusmodi esse inductas cum præjudicio divini officii. Unde nec ab assistentia in choro aliisque functionibus excusantur isto anno Canonici, adeoque nec à privata lectione horarum. Ut taceam eis saltem deberi medietatem fructuum, per *Extrav. Joannis XXII. de Elect.* Tametsi salubris hæc constitutio multis in locis non servetur. Adde eos recipere saltem quotidianas distributiones, quæ solent esse non modica pars sustentationis: quàmvis, si nec has, adeoque nullos omnino fructus percipere queant pro anno fabricæ, non improbabile censeat *Lessius cap. 34. dub. 31. num. 171.* novos Canonicos pro isto anno non teneri ad lectionem horarum. Quod posset admitti in casu inveteratæ seu præscriptæ consuetudinis.

60. An omittentes horarum lectionem teneantur ad restitutionem fructuum.

Petes II. An Beneficarii voluntariè omittentes debitam horarum recitationem teneantur ad restitutionem fructuum? Resp. sic statui in *Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 9.* de iis, qui omittunt elapsis sex mensibus à consecutione beneficii: non quòd antea sint excusati à lectione (ut rectè declarat *Pius V.* infra) sed à restitutione, quantum est ex vi hujus Constitutionis. Tametsi non desint plures gravissimi Auctores, qui existiment manere obligatos ex jure naturali justitiæ. Quod non satis constat.

An non voluntariè omittentes.

Dixi voluntariè: Si enim quispiam ex obligatione planè naturali horas omitteret, obligationi illi non subiacebit. Ratio est: quia restitutio illa infligitur in pœnam, quæ debet præsupponere culpam. Quæ tamen supposita, obligatur omittens in conscientia, etiã ante sententiam declaratoriam judicis, juxta communem doctrinam traditam *disp. 5. de lege pœnali & irritante q. 2. n. 13.* stabilitam ab *Alexandro VII.* qui hæc inter proscriptas *XX. Restitutio à Pio V. imposita beneficiariis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eò quòd sit pœna, oppositam condemnavit.*

Porro restitutio hæc est facienda pro rata, idque juxta Constitutionem *Pii V.* (quam refert *Navarrus c. 25. n. 122.*) hoc modo, ut si omittatur totum officium; amittantur integri fructus respondentes diei: si matutinum, medietas; si aliqua ex cæteris horis, pro singulis, sexta pars fructuum diei. Idemque statuit cum proportionem de obtinentibus pensionem clericalem, quòd ad recitationem & omissionem Officii parvi B. Virginis. Cujus tamen Constitutio juxta *Zypaum Tit. de Cler. non resid. num. 27.* non est hæc publicata. Prout & *Sotus* aliiq; dixerunt Constitutionem *Lateranensis ultimi*, etsi saluberrimam, non esse usu receptam. Quo supposito, facilè (inquit *Zypaus* sup.) manebimus in terminis juris antiqui, & quod fuit ante Concilium. Nihilominus Doctores Classici, etiam Belgæ (signanter egre-

gius ille Antverpiensium Antistes *Malderus Tr. 10. cap. 2. dub. 4.*) loquuntur de Constitutione *Lateranensis* tamquam obligante. Idem *Malderus* rectè notat moderationem Bullæ *Pii V.* quam adfert *Henriquet.* & alii Auctores, esse eidem contrariam. Sed hi Auctores contendunt praxim induxisse hanc moderationem, nec aliter Bullam esse receptam in Hispaniis, ut nempe curatus omittens horas retineat sibi quatuor fructuum partes pro aliis oneribus, quinta restituta: Capellanus habens onus Missarum restituat tertiam: habens solum onus horarum restituat integros diei fructus. Quod non improbat *Lessius cap. 34. dub. 32.* Fructus autem restituendi sunt fabricæ beneficii, vel pauperibus indefinitè juxta Constitutiones præfatas. Inter pauperes proinde computari potest ipse beneficiarius pauper: nisi peculiare statutum, vel consuetudo (cui non est derogatum) decerneret accumulari aliis, quod aliqui etiam simili casu amittunt, qui proinde iisdem deberent eosdem restituere.

Et quibus faciend.

An autem hæc obligatio tollatur etiam per eleemosynas pauperibus datas, tametsi non hoc intuitu, v.g. si beneficiarius non cogitet quidquam de sua obligatione, dubitari posset. Affirmatque *Basseus V. Hora Canonica V. n. 13.* referens in margine plures graves auctores; eò quod faciat voluntariè opus ab Ecclesia injunctum, etsi expressè non cogitet de sua obligatione: pro quo faciunt dicta *Tract. de leg. d. 3. q. 7.* Neque hætenus quidquam in contrarium Ecclesia (à cujus mente id pendet) declaravit: nam Præpositione 33. inter 45. ab *Alexandro VII.* damnatas, quæ sic habet: *Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas ante beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit: agitur de eleemosynis datis ante contractam obligationem restituendi.*

61. An satisficiant prædicti per eleemosynas pauperibus datas, non intentione per eas satisfaciendæ obligationi restituendi.

Q U Æ S T I O V.

Quibus Modis Beneficia amittantur?

PRIMÒ amittuntur ipso jure ob varia crimina, nempe hæresim, schisma, homicidium qualificatum, puta per sicarium pretio conductum, percussionem Cardinalis, vel Episcopi, sodomiam sæpius exercitam, simoniam confidentiæ &c. De quibus *Lessius cap. 34.* Quibus casibus potest impetrari beneficium tamquam vacans, sed tamen crimen est probandum & per judicem declarandum, sic ut citius non teneatur criminosus dimittere beneficium.

62. Beneficia qui amittantur ipso jure.

Secundò amittitur beneficium per sententiam seu condemnationem judicis, ob non confidentiam, homicidium, publicum concubinatum post monitionem Episcopi continuatum, perjurium, blasphemiam in Deum vel in Sanctos.

Qui per condemnationem judicis.

Tertiò amittitur per mortem naturalem, vel quando habetur pro derelicto. Quò facit

Qui vacat per tacita

*innotescat aut
tacitam re-
nuntiatio-
nem.*

tacita renuntiatio, quæ de jure censetur inesse nullâ interveniente verborum declaratione, uti in casu ingressus in religionem secutâ professione, matrimonii validè contracti, obtentionis pacificæ secundi beneficii ipso jure incompatibilis.

63.
*Qui perre-
nuntiatio-
nem expref-
sam.*

*Ea est du-
plex.*

Quartò amittitur renuntiatio expressâ seu propriè dictâ, quæ est libera beneficii seu juris, quod quis in illo habet dimissio facta cum causâ coram legitimo superiore. Eaquæ vel est purâ, quæ nempe fit in manibus superioris, nullâ reservatione relictâ renuntianti, datquæ Ordinario licentiam conferendi beneficium cui vult: vel conditionalis, quæ fit sub aliqua conditione vel modo: qualis est resignatio ex causa permutationis: item quæ fit in favorem alicujus: vel quæ dicitur qualificata, quando nempe reservatur aliquid ipsi resignanti, v.g. regressus, vel fructus, aut medietas fructuum, aut aliqua pensio.

64.
*A quo ad-
mittenda.*

Renuntiatio verò debet admitti à superiore, sic ut aliàs non vacet beneficium: quamquam renuntians sponte renuntiando, se ipsum, quantum est ex parte sua, privet seu excludat, si velit Ecclesia seu superior. Coram eo porro debet fieri renuntiatio dignitatis, ad quem spectat confirmatio. Alterius verò beneficii coram eo, qui potest renuntiantem privare seu destituere juxta *Vallensem Tit. de Renunt. num. 7.* Juxta quem tamen usus observat, ut renuntiatio simplicis beneficii fieri possit in manibus collatoris Episcopo inferioris, quantumvis is solus destituere seu privare non possit.

65.
*Potest fieri
per procu-
ratorem.*

*Facienda
ab infirmo
20. diebus
ante mor-
tem.*

Potestque fieri renuntiatio etiam per procuratorem, & semel admissa tenet, sic ut collatio subsequens sit irrevocabilis. Nisi facta sit ab ægroto: tunc enim effectum non antè consequitur, quam si resignans supervixerit viginti diebus; aliàs habebitur beneficium tamquam vacans per obitum; ut habet regula Cancellariæ, quæ teste *Zypæo Tit. de Renuntiat. n. 3.* etiam hîc usu recepta est, & locum habet in beneficiis etiam juris patronatus sive Ecclesiastici sive laici; veluti favorabilis; cum aliàs non credat *Zypæus l. 3. Respons. Canonic. Tit. de jure Patronatus Resp. 3.* fuisse hîc recipiendam. Idemque addit, si coram Ordinario facta sit resignatio, & resignans moriatur intra 20. dies in mense Pontifici reservato, Pontificem conferre per obitum: etsi non meminerit id in judicio contradictorio hîc firmatum. E contrario etsi resignatio fiat ad manus Papæ, & resignans hîc moriatur in mense Ordinarii, etiam hunc conferre per obitum: Neque rationabile videri, ut pro parte dicatur recepta regula, pro parte non recepta. Tametsi in *Analyti Tit. de Renunt. n. 3.* dicat eam obtinere in collationibus Papæ, non Ordinariorum.

*Qui publi-
canda.*

Alia similiter regula de publicandis resignationibus, quantum ad formam publicationis, hîc non ita strictè servatur juxta *Zypæum sup. n. 2.* addentem sufficere, ut resignatio pa-

lam innotescat, nec celetur, etsi in templo coram populo, tempore missæ aut concionis die festivo non innotescat. Idem *n. 1.* summarie perstringit causas, ex quibus, ut validæ sint, resignationes ab Ordinariis recipi seu acceptari possint, ex Bulla *Pii V.* quæ incipit: *Quanta*, addens eam hîc publicatam aut usu receptam non esse. In beneficiis quoque electivis requiritur consensus Electorum, vel patroni in iis, quæ sunt juris patronatus.

Renuntiatio in favorem tertii meritò improbatur ob Ecclesiæ præjudicia inde oriunda; ea potissimum, quæ continet clausulam, *non aliàs, nec aliter seu nec alio modo.* Quam etiam improbat *Synodus Mechliniensis II. Tit. 19. c. ult.* uti permutationes triangulares. Unde talis resignatio debet fieri coram summo Pontifice; qui suæ potestatis splendore dispergat labem simoniæ, jure Canonico adhærentem omni pactioni & conditioni appositæ resignationi seu obtentioni beneficiorum. Secus est de ea, quæ fit simpliciter in favorem, rogando ordinarium, ut conferat tali vel tali, supple idoneo.

Præmissis consonat notorius stylus Romanæ Curiae, & Constitutio *Pii V.* ut refert *Malderus Tr. 9. c. 3. dub. 11.* addens, quod, cum Ordinarii nequeant aliter conferre beneficium nisi prius vacaverit, & resignans stipuletur, ut non vacet, nisi huic conferatur, quædam in hoc implicantia involvatur; ut proinde resignatio simpliciter facta præcedere debeat vacationem beneficii per resignationem. Immo addit hujusmodi resignationes veriùs esse omnino irritas. Quamvis, seclusâ Bullâ *Pii V.* seu in locis ubi non viget, existimet vi juris communis antiqui licere resignationem coram Ordinario, si non in vim strictæ conditionis, sed tamquam modus apponatur conditio de conferendo huic, adeoque licitè ab Ordinario acceptari, qui modo rejecto possit conferre, sive huic, sive alteri.

Resignatio tamen ex causa permutationis jure permittitur; sic ut beneficia invicem resignata inutiliter conferantur aliis, quam ipsis permutantibus. Ita *Clement. lib. 3. De rerum permutatione Tit. 5.* Non valet tamen juxta veram & receptam contra Nonnullos Doctrinam, & à *Pio IV.* prohibetur (juxta *Zypæum Tit. de Renuntiat. n. 5.*) ficta seu fraudulenta permutatio, quæ fit resignando vicissim beneficium, quod non habet, seu imaginarium. Nam talis non est vera, adeoque nullius efficaciam permutatio; maximè cum acceptatio & subsequens collatio Ordinarii ad valorem requisita sit per fraudem extorta.

Si in permutatione omittatur superioris auctoritas, nil agitur. Etsi partibus licitum sit prius inter se tractare negotium de permutando; immo & concludere, in ordine tamen ad consensum Prælati; qui passim est Episcopus. Etsi valde verisimile putet *Zoësius Tit. de Rerum permutat. n. 8.* sufficere auctoritatem etiam inferioris, qui sit præditus potestate canoni-

66.
*Renuntia-
tio in favo-
rem quali-
ter licita
aut illicita.*

67.
*Renuntia-
tio ex causa
permuta-
tionis qui
liceat.*

68.
*An de ea
privatim
inter partes
tractare li-
citur.*

*Cujus au-
thoritas in-*

tervenire
debeat.

Consensus
patroni an
necessarius.

canonicè conferendi idem beneficium : addens tamen oppositum esse communius, & in praxi tutius, seclufa consuetudine præscripta, quæ inferiori licentiam concesserit ; quasi eâ seclufa sit Episcopi permutationem approbare, alterius autem conferre, ad quem de jure id spectaverit. Consensus denique patroni, si beneficium sit juri patronatus obnoxium, sic requiritur, ut omissio permutationem reddat irritabilem, si intra tempus concessum ad præsentationem reclamaverit. Quamvis etiam consensus sine justa causa denegatus in casu, quo permutatio tendit in commodum Ecclesiæ, videatur posse negligi ; & auctoritas à superiore præstari. Quia in re satis amplam facultatem in consuetudine fundatam, verbis *Rebuffi* tribuit *Zypæus in Consultat. Canon. l. 1. Consult. 1. de præbend.*

69.
Reservatio
pensionis
fundatur in
stilo Curia.

Possit hic denique inquiri de pensione reservanda resignanti aut permutanti. Et quidem pensionum olim non erat usus, quarum nunc usus frequentissimus, magis in stilo Romanæ Curia, quam aliquo Canone fundatus, juxta *Zypæum Tit. Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur num. 1.* Quin potius sunt contra jus commune *Tit. cit. & alibi.* Idem autem stylus Curia habet (prout plures Auctores probatissimi referunt) ut pensio- num constitutio reservetur Papæ. Unde (inquit *Lessius l. 2. c. 34. dub. 38. num. 206.*) Ordinarii non poterunt, nisi quatenus id eis privilegio vel præscripta consuetudine est concessum. Quod & alii passim tradunt. Plures tamen cum *Azorio P. 2. l. 8. c. 6.* & consonat *Lessius sup.* distinguunt, licere nempe Episcopo imponere pensionem primariò gravando ipsum beneficiarium, non autem ipsum beneficium (ut potest Papa) ut proinde mortuo beneficiario cesset actio pensionarii ; cum tamen alias onus beneficio ipsi impositum transfret ad successorem, quousque vixerit pensionarius. Verum stilo Romanæ Curia id ipsis modò non permitti tradit *Sylvius q. 100. a. 4. conclus. 4.* nisi fortè in casibus specialibus & necessariis ; veluti propter senium & paupertatem resignantis, aut ob litis compositionem. Quibus nihilominus casibus, uti & in casu permutationis ob inæqualitatem fructuum beneficii satis communiter (ut citat & sequitur *Wiggers Tr. 7. c. 4. dub. 15.*) admittitur Episcopum id posse. Quòcirca attendenda est Ordinariorum consuetudo in locis, in quibus agitur de creanda pensione.

An per
Principes
seculares.

De Principibus sæcularibus satis constat eos, etsi patronos beneficiorum, v. g. abbatiarum, citra privilegium aut approbationem Papæ non posse post tempus foundationis gravare pensionibus. Qua de re vide fusius differenter *Zypæum supra*, ubi movet varias controversias.

70.
An possit
redimi.

An pensio possit redimi, supple clericalis (de laicali non est dubium, quin possit) v. g. quæ datur parochio seni, clerico pauperi, vel causa permutationis, resignationis aut trans-

actionis in lite, controvertitur. Etsi enim constet, posse gratuità condonatione extinguì, aut de consensu Pontificis etiam onerosè redimi ; ejusdem tamen consensum tunc Plures requirunt : eò quòd ita observet Curia Romana ad vitandam speciem simonia. Estque propterea omnino id securius ac suadendum. Accedente eo, quòd pensio sine simonia nequeat emi aut vendi, adeoque videatur similiter non posse redimi. Quamvis in ea, quam creavit Ordinarius, videri posset sufficere ejusdem consensus, ut extinguatur. Quod velut indubitatum tradit *Wiggers c. 4. dub. 15.*

Immo praxis satis usitata videtur, ut absque alia facultate pensiones redimantur, dum tamen pactum de redimendo (quod simoniacum foret) non præcesserit ; quasi id solum sit redimere onus temporale annuè solvendi certam quotam fructuum. Unde *Toletus, Cajetanus* & alii eam probant, quos refert & sequitur *Lessius l. 2. c. 35. dub. 22.* consequenter asserens probabilius talem pensionem, puta parochi senis, posse emi spectato jure communi antiquo. Quam limitationem addit propter Bullam Pii V. quæ pensioni clericali annexa est obligatio recitandi officium, B. Mariæ, in locis, in quibus ipsa viget.

Plura de materia beneficii videri possunt apud alios Auctores, *Rebuffum, Garcias, Lessium, Malderum, Castro Palao, &c.*

Q U Æ S T I O. VI.

De Oneribus Vectigalium ; seu Tributorum.

U T in Republica sunt officia, sic & onera communia. Ideoque, explicatis iis, quæ officia & favores publicos ex parte justitiæ distributiæ concernunt, pauca dicenda restant de publicis oneribus, iis nimirum, quæ in vectigalibus seu tributis consistunt. Porro nomine vectigalis seu tributi generatim & ordinariè intelligitur omne id, quod Principi aut Reipublicæ à privatis solvi solet ad sustentationem Principis vel communia onera ferenda.

At strictè loquendo tributum significat pensionem à subditis proportionatè ad media, præsertim prædialia, solvendam pro sustentanda Principis dignitate. Quod quidem dicitur tributum rei. Præterea erat aliud tributum capitis, quod nimirum solvendum erat Principi per capita familiarum in signum subjectionis : de quo Christus *Matth. 17. & 22.* Qui proinde ad censum obligati dicebantur capite censiti. Et quidem Judæi solvebant pro tributo capitis didrachma, seu nummum duarum drachmarum. Unde statim à Petro inventus in ore piscis, & tum pro se, tum pro Christo, velut familiæ capitibus, solvendus, valebat quatuor drachmis, id est, quatuor regalibus seu floreno circiter.

Vectigal autem strictè significat pensionem

Quid nomine tribu-
ti & vecti-
galis intel-
ligatur.

Varia tri-
buti species.

Quid vo-

Vectigal strictè sumptu.

Et varia species.

Quid gabelle.

72. Ad justum tributum requiritur auctoritas in imponente.

Penes quos ipsa sit.

73. Ex parte finis quid requiratur.

Qua justa vectigalium causa.

nem solvendam pro rebus quæ exportantur aut importantur in provinciam aut civitatem (quod solet solvi in ingressu oppidi, portu vel confiniis Provinciæ) vel pro transvectione mercium per pontes aut flumina: vel pro transitu per viam aut locum, ratione custodiæ aut refectionis viarum: vel pro rebus venditis aut permutatis, uti in quibusdam locis ex pretio rei immobilis venditæ solvitur Principi pars aliquota. Soletque vectigal pro diversitate causæ appellari, sive portorium, dum solvitur pro transvectione mercium, sive pedagium, quod pro transitu, sive guidagium, quod pro ducatu seu protectione in via. Gabelle autem videtur idem esse, quod vectigal strictè acceptum; etsi quoque soleat generalius usurpari.

Ad justitiam porro Tributi seu vectigalis requiritur primò ex parte efficientis auctoritas. Quæ competit Principibus supremis & Reipublicæ liberæ; aliis autem quatenus ab istis fuerit concessum, vel usu præscriptum, sive immemorabili, sive cum titulo annis 40. Principes enim superiorem non agnoscunt merito exigunt à populo, cujus defensionem se consecrant, necessaria aut valde utilia ad sui sustentationem & subditorum manutentionem. Qui tamen possunt per privilegia vel concordata restringi, nè sine consensu Statuum seu Ordinum Provinciæ vel Regni nova onera subditis imponent. De cæterò vectigalia regia sunt, nèque indici possunt aut competere alteri quàm supremo Principi. De quo etiam citat Edictum Principis Belgii *Zypaus in Notit. Jur. Belg. Tit. de Vectigalibus*. Inferiores itaque ultra stipendium eis præscriptum non habent jus quidquam exigendi, nisi de beneplacito Principis eos instituentis.

Nihilominus civitates etiam subjectæ suis civibus per comitia communitatem repræsentantia juxta locorum consuetudines possunt ob bonum publicum imponere quædam onera, quæ vocantur collectæ, ad reparationem pontium, viarum, mœnium; veluti quorum intertentio ad cives spectat. Tamen etiam principes soleant frequenter velle agnoscere, præsertim si collectæ sint notabiles.

Secundò requiritur ex parte finis, ut videlicet subsit justa causa, ac nè sit major exactio vel diuturnior, quàm causa postulet (nisi causa ob quam tributum est impositum cessante, alia superveniat, ob quam de novo imponi posset) nèque in alienos aut inutiles usus tributa recepta expendantur. Si hæ conditiones servatæ non fuerint, tenebitur Princeps ad restitutionem tributorum solutorum, & compensationem damnorum emergentium, ac in ejus defectu ipsi exactores: erit enim tunc fraus & rapina, juxta Doctores communiter.

Porro justa causa imponendi tributum est duplex. Prima est sustentatio Principis: cum enim ipse pro communitate laboret, æquum est, ut ab ea sustentetur. Secunda est necessitas vel magna utilitas reipublicæ, cui aliter

subveniri nequit, ut si miles sit conscribendus pro defensione patriæ &c.

Debet autem constare Principi justitia imponendi tributum, aut debet saltem habere rationes probabiles ob quas putet se posse huc & nunc illud imponere; alias enim facit populo injuriam, teneturque ad restitutionem. Unde, si post prudentem consultationem res maneat dubia, an causa imponendi tributum sit justa, nec nè, non potest Princeps gravare subditos, quorum in propria bona jus est certum, adeoque prævalens dubio juri seu potestati Principis (quæ justam causam necessario præsupponit) ad onera eis imponenda. Si verò, omnibus pensatis, probabilius sit (esto oppositum appareat speculativè probabile) causam non esse sufficientem, non potest juxta *Vasquez, Dicastillo & alios*, quos tacito nomine laudat *Lugo*, ut citat & sequitur *Franciscus Bardi discept. 4. de Conscient. probab. c. 25. n. 3.* princeps tributum imponere; eò quod oppositum appareat planè dissonum rationi, Princepsque se habeat tali casu instar judicis inter communitatem & subditos in particulari, adeoque teneatur judicare secundum id, quod verius est: uti è contra deberet prospicere reipublicæ seu bono communi imponendo tributum in casu majoris probabilitatis oppositi.

Tertiò requiritur ex parte formæ, ut servetur proportio geometrica in tributi impositione, taliter ut, si imponatur ad necessitatem non omnibus communem, ii primò graventur, ad quos necessitas illa spectat: si ad communem, ii qui plures habent divitias plus solvant, alii minus. Alioquin non distribuuntur æqualiter onera æqualitate formali, sed materiali tantum, quæ est summa inæqualitas; uti si parvulo & viro adulto æquale onus imponas. Unde patet iniquas esse quarundam personarum exemptiones purè pro arbitrio Principis & sine proportionata causa: secus verò, si concedatur personis, quæ eam de ipsa communitate fuerunt promeritæ.

Quartò ex parte materiæ jura permittunt onera imponi rebus, quæ causâ negotiationis inferuntur aut efferuntur, vetant autem imponi rebus, quæ ad necessarium familiæ usum emuntur aut venduntur, ut colligitur ex c. *Quamquam, de censibus in 6. & L. Vniuersi C. de Vectigal.* ubi id prohibetur sub poena capitis. Idem est de iis, quæ evehuntur seminandi seu ruris exercendi gratiâ. Ratio est: quia tum pauperiores (qui omnino indigent rebus humanæ vitæ necessariis) æquè vel magis gravantur, quàm ditiores contra debitam proportionem. Quàmvis si necessitas publica urgeat, nec aliunde tributa colligi sufficienter possint, excusari posset moderatum vectigal rebus ad vitæ usum necessariis impositum. Idem est, si ob causam publicam totus populus liberè consentiat in talem impositionem. Item juxta *Lessium c. 33. dub. 7.* si fiat pro securitate viarum, nempe personarum &c. rerum

74. Qualiter justitia causa debeat Principi parere.

75. Qua proportio requiratur ex parte formæ.

76. Quid ex parte materiæ, cui vectigal imponitur.

rerum devectarum, quibus aliter consuli nequit: satius enim est hoc onus sustinere, quam omnia amittere vel periculo exponere, tunc tamen (inquit) ratio pauperum haberi debet.

Alioquin hodie (ut loquitur Zypaus in Notit. Iur. Belg. Tit. de Vectigal.) gravior onerum pars multis locis annonae cervisiariae imponitur, & qui mille annuos nummos possidet, non tantum edit, bibit aut luit oneris, quantum qui nec unicum, qui in diem vivit, qui ex stipe diurna coenam parat, & foecundam sobolem in circuitu mensae habet. Melius alibi tributa iustâ proportionem ex omni fundo, exercitioque, ac undique colliguntur, atque ita plus solvit, cujus pluris interest rempublicam salvam esse. Ita Zypaus.

77. *An injusta sint hodierna tributa esculentis & poculentis imposita.* Petes, an ergo injusta sint tributa, quae hodie sunt in usu, imposita nempe communibus esculentis & poculentis? Varii cum *Alphonso à Castro l. 1. de Lege pœnali c. 5.* (quem refert *Malderus Tr. 5. c. 6. dub. 5.*) asserunt huiusmodi tributa esse injusta. Quae Doctrina per se loquendo vera est, inquit *Malderus*, existimans tamen cum *Molina* (quem citat) posse excusari praxim.

Primò, quia alia commodior ratio vix iniri potest: in aestimando enim cuiusque patrimonio multum odii, multum etiam depravati iudicii subinde intercurrit. Secundò, contra hanc rationem inveniendi subsidia reipublicae minora sunt murmura, quam essent contra censum patrimonii aut capitis. Tertiò cum istud solvatur per minuta, insensibile est quodammodò detrimentum solventium: quare modus iste publicae utilitatis & commoditatis gratiâ meritò toleratur. Quartò etsi pauperes hic aequè, aut etiam amplius, quam divites graventur; id tamen hi satis compensant, dum eo carius pauperiores vendant ditionibus operas, quas in republica praestant, & consequenter quasvis merces, in quibus multum operae collocatur. Quod autem ad peregrinos attinet, etiam hi meritò donant; cum vix commodâ ratione ipsi eximi queant, & in sua patria viscissim sic peregrini alii tractentur. Omitto, quod tributum istud quodammodò computetur in pretio rerum, quibus imponitur, quae idcirco meritò tam carè venduntur pretio iusto, quo involvitur tributi computatio. Denique ut fiat ita, ab antiquo praescriptum est.

78. *Quidnam haud tolerandum sit.* Videtur tamen intolerabile, si similibus rebus imponantur onera, ac non aliis, quae non ita promiscuè sunt omnibus necessaria ad vitam, etiam imponantur sua onera, quantum secundum rectae rationis iudicium convenienter fieri potest v.g. agris, fundis, redditibus, ac mercibus ad luxum aut delicias servientibus, ut pannis aureis, sericis &c. vasis argenteis, monilibus, vinis & eduliis pretiosis: nam tunc manifestè gravabuntur aequè aut magis pauperes & mediocres, quam ditiores. Neque ulla consuetudo potest iustificare, quod tam manifestè principiis iustitiae

distributivae adversatur.

Non excusat etiam, quòd moraliter impossibile sit omnes exactè gravari aequaliter juxta proportionem in impositione communium tributorum: etsi enim id admittatur: non est tamen moraliter impossibile, quòd magna saltem pars onerum imponatur rebus illis, quibus divites & potentiores magis utuntur, & pars aliqua super rebus in communi usu familiae necessariis, ut super esculentis & poculentis. Et sanè si ii, quibus cura ad inveniendi & imponendi contributiones communes incumbit, sentirent se in tantum ultra debitam proportionem gravatos in respectu ad pauperiores & mediocres, quantum in casu hi gravantur praè illis, non ita difficulter inveniunt modum redigendi ista ad maiorem aequalitatem, nè amplius secundum proportionem gravarentur, quam alii.

Nunc difficultas restat de obligatione legum tributiarum. Et quidem dum constat tributa esse iustè imposita, ac expendi in usus debitos, communis sententia Doctorum affirmat eas obligare in conscientia. Et consonat illud Christi *Matth. 22. Reddite ergo quae sunt Caesaris, Caesari, & quae sunt Dei, Deo.* Apertè idem colligitur ex *Rom. 13. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa praestatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.* Ratio est: quia populus obligari potest etiam ex iustitia ad ferenda onera reipublicae, adeoque ad necessaria subsidia Principis eam gubernantis; id autem praestatur à singulis mediante praestatione vectigalium determinatorum. Ut proinde defraudantes teneantur ad restitutionem ratione debiti non soluti.

Quòd si constaret de manifesta injustitia gabellarum, adeò nemo ad earum solutionem tenetur, ut & solutas possit compensatione adhibitâ repetere; uti & exactores tenentur exacta restituere. Quò etiam spectat, si in iustam & veram causam non expendantur, sed in alias dissipentur potius, quam dispensentur. Undè etiam adeò pauperes, ut vix habeant, quo propriae familiae in necessitate subveniant, non peccant juxta *Marchant. T. 3. P. 3. Tr. 2. Tit. 6. q. 5.* si gabellas non solvant, veluti non rectè gravati tributis, quibus non sunt ferendo, quaeque à potentioribus compensanda fuissent. Idemque est de aliis, quatenus ultra conditionem suam ex passione aut ignorantia praegravatis.

Quòd si dubium sit de iustitia gabellae, non est quidem singularum privatorum de his arbitrari, sed virorum in rebus publicis exercitatorum iudicium est requirendum. Perseverante dubio praesumptionem varii stare censent pro injustitia tributorum. Aliis tamen rectius videtur oppositum: cum in dubio (uti in foro externo, sic & in interno, dum de falsitate non constat) sit praesumendum pro principe,

Excusatio praetextu repellitur.

79. *An leges tributariae obligent in conscientia.*

80. *Quando non obligent ob iniquitatem.*

81. *Quid censendum in dubio de iustitia gabellae.*

cipe, ejusque iudicio teneantur se subditi in dubio conformare; quique est in possessione obligandi subditos mandatis, dum rationabiliter nequeunt ea de iniustitia culpae. Nisi fortasse satis constaret & ipsos imponentes cum dubio de iustitia processisse: cum quo utrique procedentes inique egerunt. Si autem subditus habeat probabiles saltem rationes iudicandi iniustitiam tributi, non tenetur, secluso scandalo, solvere juxta *Lesium cap. 33. dub. 8. num. 67.* qui dicit esse communem Doctorum. Nihilominus oppositum probabilius censent *Suarez, Vasquez, Turrianus* quos refert & sequitur *Diana p. I. Tr. 3. Resol. 21.* eò quòd supponatur Princeps, eo non obstante, licite tributum tale per leges exigere, adeoque videantur subditi teneri solvere.

82. *An vectigal sit sponte solvendum.* Debet porro vectigal per se loquendo solvi sponte: debitum enim iustum est solvendum, etsi non exigatur. Attendenda tamen est consuetudo, quæ mentem Principis explicat, aut etiam modificare hac in parte potest. Specialiter autem multi docti viri (teste *Lesio sup. n. 61.*) censent non teneri quempiam solvere vectigal pro rebus de loco in locum transvectis, nisi exigatur, modò nil fraude actum sit: eò quòd non tenearis exactores quærere.

83. *An creditor Principis possit fraudatione vectigalium sibi compensare.* Quæri autem posset, an creditor Principis aliter solutionem obtinere non valens, possit fraudatione vectigalium sibi compensare, etiam quando vectigal alteri est elocatum? Quod addo, quia alias cessaret quæstio. Resp. Aff. quia conductor solum succedit in jus Principis, quatenus potest exequi, quidquid juris Principi toto anno competit, à cuius iure jugiter dependet; jus autem Principis compensatione eluditur; quod proinde non potuit in conductorem ab ipso transferri.

84. *Notanda pro praxi.* Pro fine notandum, quòd, etsi juxta communem doctrinam sit obligatio in conscientia ad tributa solvenda: immo id ex Scrip-

tura mihi certum fit, de impositis stylo veteri pro regimine & statu stabilimento: quæ jure Principi competunt: difficile tamen sit obligare poenitentes (quos proinde non urgendos Plures tradunt) præsertim involuntarios ad restitutionem defraudatorum vectigalium, qualia, & quo modo hodie jugiter alicubi imponuntur, præsertim si instat causa occurrerit, ut quia periculum est, quod injunctam satisfactionem etiam omittent, & in conscientia verè probabiliter licere putent ea, attentis attendendis, defraudare. Eò quòd varii gravissimi Doctores censeant ea ex merite Principis aut Reipublicæ de facto non obligare in conscientia, sed tantum ad multam, quam, & quidem gravissimam defraudantes, si deprehendantur, coguntur solvere. Quòd etiam passim plebs apprehendere videtur, ipsique exactores interdum indicant satis id sibi esse. De quo vide *Marchant* supra. Huc etiam facit gravitas notabilis gabellarum modernarum, & quidem victualibus pro non modica parte impositarum, aliæque circumstantiæ in imponendo & expendendo vectigalia ad iustitiam requisitæ. Unde facile nascitur fundatum dubium aut probabile iudicium de iniustitia. Quo casu Plures censent non esse obligationem solvendi, aut certè non esse urgendam restitutionem. Interim suadenda sunt semper populo (quantum fieri potest) quæ ad pacem sunt boni publici & securitatem conscientiarum. Aliunde confiderent, quorum interest, num magis expedirent moderatiores exactiones, conscientiarum obligationi relictæ, & fidelius solvendæ, etiam urgentibus confessariis, quam graviores, quas populus satagit frequentissimè defraudare. Ita ferè etiam *Marchant*.

De Exemptione Clericorum à Tributis seu vectigalibus, vide dicta *Tr. de Legibus disp. 3. q. 11. §. 5.*

De Exemptione Clericorum re-missive.

TRACTATUS IV.

DE

RELIGIONE.

PRÆFATIO.

TRIBUS prioribus hujus nostræ Tertiæ Partis Tractatibus, quâ potuimus brevitate, divinâ gratiâ opitulante absolutis, restat quartus, qui est de Religione, cuius Catholico perutilis, & cuilibet confessario summè necessarius; utpote qui ostendit, qualiter Deum, tamquam primum ac supremum omnium principium, per orationem, votum, juramentum, aliosque actus religiosos, tum externos, tum internos, in signum divinæ excellentiæ nostræque subjectionis assumptos, colere & sanctificare debeamus. Quæ materia est cuius catholico summopere expetenda. Notitia quoque de precum, maximè canonicarum, recitatione, festorum celebratione, votorum ac juramentorum emissionem & cessationem, tamquam de materia quotidie obvia, est confessarius scitu necessaria.

DISPUTATIO PRIMA.

De Virtute Religionis in Communi.

QUESTIO I.

Quid & Quotuplex sit Virtus Religionis?

RELIGIO sic dicta, quod Deo nos adstringat & alliget, juxta Lactantium lib. 4. divinarum institutionum cap. 28. est virtus inclinans voluntatem ad exhibendum

debitum cultum Deo, tamquam primo omnium principio. Est autem cultus species quædam honoris; utpote qui idem est, quod honor alteri cum animi submissione exhibitus: quam submissionem honor in genere non includit; ideoque in Deo, sanctos suos utique honorante, locum habet: cultus verò minimè. Debitus hic est Deo ob suam infinitam excellentiam, quam includit vel supponit ratio primi omnium principii; cum omnia producat, conservet & gubernet infinitâ sapientiâ, voluntate & potentiâ suæ bonitatis. Cum itaque summè à Deo in esse & conservari, & quoad omnia bona, tam naturalia, quam supernaturalia dependeamus: ratio postulat, ut nostrum nihilum ac servitutem, ipsius verò excellentiam signis protestemur, idque longè

potius, quam debeat id præstare subditus circa principem terrenum, oblatione tributum honorarii. Non tamen semper est debitum tale, ut, si non fiat, peccemus: cum etiam colamus Deum votis & oblationibus spontaneis: nec Deus ex quadam conniventia semper præcipiat ista sibi præstari. Jure tamen exigere potest. Præterea tanta est diversis de causis nostri erga Deum obligatio, ut numquam ad æqualitatem ei satisfacere possimus. Denique Deo nihil potest reddi liberaliter ratione servitutis nostræ, vi cuius, quidquid sumus aut operamur, est magis domini Dei, quam nostrum; adeoque quidquid obsequii Deo præstamus, instar debiti accipiendum est fieri: cum inter donationem seu officium liberalitatis & debitum non videatur propriè dari medium.

Hinc patet I. Objectum quod seu materiale religionis esse cultum, sive hic consistat in actu externo, sive in interno, modò in signum divinæ excellentiæ & nostræ subjectionis assumatur: Deum autem esse objectum cui cultus exhibetur. Debitum denique esse objectum formale: cum religio sit pars potentialis justitiæ, quæ respicit formaliter debitum, cultusque exhibetur Deo, quia ipsi debitus ob suam excellentiam.

Cui omnia nostra multis titulis sum debita.

2. Objectum quod religionis est cultus; cui, Deus; formale, debitum.

3.
Differt à
virtute
Theologica,
quod hac,
non illa,
immediatè
in Deum
tendat.

Patet II. Religionem distingui à virtutibus Theologicis, quod hæc respiciant immediatè Deum, non solum tamquam objectum motivum seu formale; sed etiam tamquam objectum quod, saltem primariò; ideoque nos immediatè seu nullo mediante conjungant Deo, dum illum credimus, speramus & diligimus. At Religio respicit immediatè cultum Deo exhibendum tamquam objectum quod: ipsam autem Deum respicit tamquam objectum cui, & mediante cultu, qui ei exhibetur. Præterea objectum formale non tam est ipsa divina excellentia, quam debitum in ea fundatum, indeque resultans honestas: cum tamen motivum virtutum Theologicarum sit ipsa Dei veracitas, concupiscibilitas, aut infinita bonitas.

Est oratio
subinde im-
mediatè
Deum at-
tingat.

Dices: Oratio est actus religionis, & tamen videtur attingere Deum tamquam objectum quod: immo ipse Deus est sæpè ipsa res, quam postulamus; uti est res, quam speramus. Resp. orationem non esse actum internum & elicitum religionis (undè tamen spectari debet virtutis objectum) sed potius affectum orandi, qui non attingit immediatè Deum, sed orationem, tamquam actum imperatum. Actus autem Theologici, etiam interni & elicitus, respiciunt immediatè Deum. Deinde in oratione est duplex respectus: prior, quatenus ipsa tendit in bonum orantis, & sic est actus imperatus spei: posterior, quatenus aliquid ab altero petere, est quidam cultus & honor illius, signumque protestativum potentiæ alterius ad nos juvandum: & sic quidem spectat ad Religionem; sed eatenus Deus est objectum cui, seu consideratur ut persona, cui honor exhibetur. Præterea eatenus non attingit Deum vitaliter, sicut actus Theologici, sed solum tamquam signum suum significatum.

Possunt ac-
tus religio-
nis impera-
re Theologi-
cos; & con-
trà.

Nihilominus possunt actus virtutum Theologicarum à religione quoque imperari: & e contra possunt virtutes Theologicæ imperando causare Religionem & cultum Dei, quo sensu *Augustinus Enchir. c. 3.* dixit, fide, spe & charitate Deum potissimum coli.

4.
Quomodo
religio di-
stinguatur
à pio credu-
litate af-
fectu:
An & quo-
modo à pi-
nitentia.

Patet III. Qualiter Religio distinguatur à quibusdam virtutibus ei affinis. A pio quidem affectu credulitatis, quod hic respiciat fidei assensum; actus autem religionis cultum seu signa debita divinæ excellentiæ. A pœnitentiâ secundum multos non distinguitur, quatenus scilicet ipsa respicit reparationem divini honoris per peccatum violati. Hoc enim spectat ad Religionem: cum sit eadem virtus, quæ inclinat ad honorem Deo exhibendum, & ad detestanda ea, quæ sunt divini honoris læsiva, ac ad honorem læsum reparandum. A pietate & observantia erga Deum similiter non distinguitur: quia pietas respicit cultum debitum parentibus, tamquam principiis vitæ: observantia cultum debitum personis in dignitate constitutis: qui tituli eminenter continentur in Deo, quatenus est objectum Religionis: Idem est juxta *D. Thomam*

Item à pie-
tate & ob-
servantia
erga Deum.

(et si alii contradicant) de gratitudine erga Deum, ipsam scilicet Religionem esse super-excellentem gratitudinem. Humilitas (quæ ad temperantiam reducitur) submissionem suam significat, quatenus congruit nostræ vilitati, nè per elationem extra nostros limites feramur: Religio autem, ut divinam eminentiam declarem, eamque honoremus. Vide dicta *Tract. de Virtut. Cardinal. disp. 2. quest. 6.*

Patet IV. Præstantia Religionis, infra quidem virtutes Theologicas; ultra tamen cæteras virtutes morales, Deum non respicientes: scilicet ob præstantiam objecti, ac modi illud attingendi. Difficulus tamen apparet positiva præstantia Religionis præ quibusdam virtutibus ei cognatis, signanter obedientiâ erga Deum, & affectu credulitatis: quamvis Doctores plurimi velint religionem etiam his omnibus esse excellentiorem. Vide *Lesium c. 36. dub. 2.* & alios.

Petes I. An sit una virtus Religionis? Resp. probabilius affirmativè: quia est unum objectum formale, scilicet cultus quatenus debitus Deo, tamquam primo omnium principio. Nec obstat multiplex differentia beneficiorum: quia inde non diversificatur ratio debiti, seu objectum formale. Non refert etiam specifica diversitas actuum Religionis, quales sunt Deum honorare, ei servire, vovere & reddere, sacrificare, gratias agere &c. Nam per omnes, quatenus sunt actus religionis, protestamur divinam excellentiam & nostri ad Deum subjectionem: potest autem eadem virtus inclinare in differentes actus sub eadem ratione formali ultimata elicitos. Quod clarius foret, si cum plerisque aliis Doctoribus admitteretur virtus infusa Religionis: hæc enim instar potentiæ se habens, facilius patitur distinctionem specificam in actibus.

Petes II. Ad quam virtutem spectet cultus Sanctorum? Resp. si Sancti colantur ob perfectiones sibi intrinsecas, v. g. virtutes, gloriam &c. velut motivum, cultus iste non procedit à virtute Religionis, sed à dulia, Religio enim tantum spectat cultum debitum ratione excellentiæ increatæ. Dicitur tamen cultus religiosus, id est, non civilis, & implicitè etiam resultans in honorem Dei cui honorificum est, quod sui ministri sic honorentur. Si verò colantur Sancti ob divinam excellentiam ipsis applicatam, cultus procedit à religione; uti amor proximi propter Deum à virtute charitatis divinæ.

Q U Æ S T I O. II.

Quid & Quotuplex sit Devotio? Quæ ejus causa, effectus & impedimenta?

DEVOTIO aliquando apud Patres sumitur pro affectu cujusvis virtutis. Aliquando, præsertim apud vulgares, sumitur pro dulcedine,

A gratitu-
dine deus
erga Deum
& humili-
tate.

5.
An & quam
religio ha-
beat præ-
stantiam
aliis virtu-
tibus præ-
stantiam.

6.
Est una
virtus.

Non obstan-
te beneficio-
rum multi-
plicitate,
vel suorum
actuum di-
versitate.

7.
An & quæ
Sanctorum
cultus ad
religionem
pertineat.

8.
Devotio
multiplici-
ter sumi-
tur.

cedine, quæ sentitur in exercitio rerum spiritualium, sive pro facilitate & quasi sensibili suavitate, quâ devotus perficit ea, quæ ad cultum Dei spectant. Quæ tamen usurpatio est impropria, : cum devotio sit actus humanus, virtuosus & meritorius, adeoque in potestate nostra constitutus; prout frequenter non sunt prædicta facilitas & suavitas, quæ sæpè oriuntur vel consistunt in speciali gratia Spiritus sancti cor excitantis & prævenientis : subinde etiam pendent ex parte à dispositione corporali. Undè fit, ut homo nunc operetur cum gustu & facilitate, nunc cum tædio & difficultate. Neque absentia similis minuit meritum voluntatis nihilominus in devotione persistentis, cæteris paribus, quin potius augeat. Prout interdum meritò credimus accidisse in excellentioribus Sanctis, v.g. *Teresa*, de qua in Breviario Romano legimus, quod *per duodeviginti annos gravissimis morbis & variis tentationibus vexata, constantissimè meruit in castris Christiana penitentia, nullo refecta pabulo celestium earum consolationum, quibus solet etiam in terris sanctitas abundare.* Sunt tamen plerumque præmissa suavitas & gustus occasio majoris meriti, quatenus inde nascitur major actuum intentio, diuturnior continuatio, & frequens eorundem repetitio.

Itaque Devotio propriè nihil aliud videtur, quàm pia affectio voluntatis ad promptè faciendum ea, quæ sunt cultus & servitii divini. Quam affectionem comitari solet quædam ejusdem intimatio, seu sui ad Dei cultum oblatio & traditio, quam devotio connotare videtur, juxta nominis etymologiam sonans idem, quod Deo voveo : sive illa mancipatio fiat cum stricta obligatione, ut in voto, sive absque obligatione, ut in nudo & firmo proposito.

Undè Devotio est specialis quidem actus religionis, quodammodò tamen universalis : tum quatenus respicit generaliter cultum & servitium Dei : tum quatenus ad alios particulares actus religionis movet, ex quibus vicissim, tamquam ex signis & effectibus, vera mentis Devotio solet innotescere, qui namque perfectè se mancipat divino obsequio, consequenter in actibus specialibus ad cultum Dei pertinentibus v.g. laude, gratiarum actione & aliis se occupat.

Causa porro principalis Devotionis est Spiritus sanctus intellectum illuminans & voluntatem accendens. Ex parte autem nostra præcipuè Devotionem generat attenta & frequens consideratio divinarum perfectionum. Inde enim mox apparet, quàm gloriosum sit, totaliter se mancipare servitio tanti Dei. Præterea consideratio divinarum beneficiorum, creationis, conservationis, gubernationis quoad naturalia & supernaturalia, ac præsertim redemptionis per Christi incarnationem & passionem : quorum & similium mysteriorum ruminatio homines sensibiles manuducit ad intelligentiam divinarum, ut, dum visibili-

ter Deum cognoscunt, per hunc in invisibilem amorem rapiantur. Accedit consideratio propriæ miseriæ & indigentiae, ex qua nascitur humilitas, & clarescit, quàm utile, immo quàm necessarium nobis sit Deo ex toto corde servire.

Effectus devotionis partim & per se, est gaudium spirituale, quod à mysticis lætitia spiritualis dicitur : oriturque tum ex memoria & consideratione sublimitatis & gloriæ Dei : tum ex consideratione divinæ erga nos sollicitudinis & amoris. Partim & per accidens, tristitia, quæ secundum Deum est, dum nostras indigentias & à summo bono deficientiam consideramus, dumque ad magis perfectum ejus servitium, quàm in terris sit, anhelantes gemimus, quia incolatus noster prolongatus est. In quibus devotionis exercitiis non solum concurrat virtus religionis ; sed immiscet se etiam actus Theologici, præsertim charitatis, immo prædominantur.

Impedimenta devotionis sunt, immoderata rerum temporalium sollicitudo. Terrenarum consolationum nimia cupido. Indiscreta de ultimo suæ vitæ termino seu salute aut prædestinatione anxietudo. Tanta in laboribus occupatio, quæ animi recollectionem & spiritualia exercitia non compatiatur. Cæteroquin qui labores suos, sive manuales, sive liberales, cum humilitate Deo subicit & consecrat, majorem aliis subinde devotionem servat. Plura alia impedimenta congerunt mysticæ Theologiæ Scriptores.

Q U Æ S T I O III.

Quid & Quotuplex Oratio, & qualiter necessaria ac præcepta?

ORATIO quandoque sumitur impropriè pro omni bono opere. Cui acceptioni nonnulli applicant illud *Luca 18. Oportet semper orare.* Quandoque magis propriè sumitur pro omni motu interiori intellectus aut voluntatis in Deum. Quo sensu videtur describi à *Damascono l. 3. de fide c. 24. Ascensus mentis ad Deum.* Quandoque adhuc strictius sumitur pro mentis in Deum ascensu, quo vel Deum laudamus, sive benedicimus, vel pro acceptis beneficiis gratias agimus, vel nova ab ipso beneficia, tamquam à bonorum omnium fonte, postulamus. Et hoc modo complectitur laudem, gratiarum actionem & petitionem. Propriè autem sumpta oratio describitur à *Damascono sup. Decentium à Deo petitio sive eorum à Deo postulatio, quæ postulare convenit.* Intellige *supplex*, id est facta cum recognitione nostræ indigentiae, ac dependentiæ à Deo. Nec obstat, quòd tam obscurum videatur, quid sit petitio quàm quid sit oratio. Nam vox *petitio* communior & visitatior est. Neque in his verbis exigenda est tam exacta ratio describendi,

10.
Effectus, gaudium spirituale:

Tristitia per modum effectus per accidens huius subordinationis.

11.
Impedimenta, re censentur.

12.
Orationis multiplex acceptio.

Propriè sumpta.

Objectio.

sed una vox per alias, clariores, magisque utilitas declaranda est. Ad orationem etiam spectat obsecratio seu obtestatio per sacra, nempe per Dei misericordiam, per Christum ejusque merita, passionem &c: est enim vera petitio, superaddens dumtaxat causas concedendi, quod petitur.

13. *Oratio dividitur in vocalem & mentalem.* Hæc petitio etiam, quatenus in mente absoluitur, vocatur oratio mentalis: quatenus verò exterius per voces exprimitur, vocalis. De priori est difficultas, an consistat in actu intellectus, an voluntatis. Et quidem D. Thomas q. 83. art. 1. (quem sequuntur omnes Thomista, & præter eos Lessius c. 37. dub. 2. Wiggers Tr. 8. c. 2. dub. 3. & alii) censet orationem mentalem consistere in actu intellectus, qui fit locutio practica, quâ homo Deo exponit suum desiderium, eumque conatur inducere, ut illud compleat.

14. *Mentalis importat actum voluntatis.* Sed verius est, eam importare actum voluntatis, ut post Alensem docet Medina, apud Suarez l. 1. de Orat. c. 3. n. 2. & consentiunt omnes, qui asserunt imperium pertinere ad voluntatem: habet enim se oratio ad superiorem, sicut imperium ad inferiorem. Consonat etiam illud Psalmi 9. *Desiderium pauperum exaudivit Dominus.* Et Augustinus serm. 230. de tempore, ubi dicit orationem esse *invisibilem desiderium*. Idem, seu potius alius Auctor apud ipsum, l. de spiritu & anima c. 50. ait: *Oratio est mentis devotio, id est, conversio in Deum per piûm & humilem affectum.* Denique idem habet Augustinus in illud Psalmi 37. *Domine ante te omne desiderium meum* dicens: *Ipsium desiderium tuum oratio tua est, & si continuum desiderium, continua oratio.* Ratio est: quia interna oratio est quædam petitio, quæ explicatur per hæc, aut similia verba: *Peto, ut hoc mihi præstes*: petitio autem interna est ipsum desiderium voluntatis, quo cupio, ut hoc beneficium mihi præstetur, meaque voluntati in hoc satisfiat, & per præfata verba illud ipsum desiderium explico. Consistit itaque oratio formaliter in desiderio directo in Deum, non qualicumque; sed quo intendimus ipsum inclinare ad præstandam rem desideratam.

15. *Neque oratio vocalis ex ratione orationis, sed signi vocalis, est locutio.* Nec obstat, quod vocalis oratio sit locutio: hoc enim non habet ex ratione orationis, sed ex ratione signi vocalis, quod necessarium est locutio, quæ est signum internæ orationis sive desiderii: prout etiam assumi posset scriptura vel aliud signum externum. Estque hoc inter homines necessarium; eoque interna petitio nequeat aliter innotescere. Dum autem oramus Deum, nequidem intellectus interna locutio requiritur; sed tantum ordinatio seu tendentia voluntatis & desiderii statim explicati, quæ improprie locutio dicitur. De qua accipitur illud Ecclesiæ: *Deus cui omnis voluntas loquitur.* Ordinariè tamen in nobis solent comitari verba mentalia, quæ formamus concipiendo voces in idiomate nobis noto, quas proferremus, si

ore fieret oratio: quæ tamen accidentaliter præsupponunt se habent ad essentiam orationis; ideoque, illis absentibus (prout absunt in angelis, abesse possunt in nobis, etiam naturaliter, ut fatetur Suarez l. 1. de Orat. c. 4. n. 8.) adhuc esset vera oratio, prout idem Suarez admittit; qui tamen cum aliis orationem in actu intellectus proprie constituit.

16. *Oratio vocalis, alia est publica; alia privata.* Hæc dicitur, quam quisque propria auctoritate offert. Illa, quæ auctoritate & nomine Ecclesiæ offertur; addunt aliqui (sed quæstio est de voce) per ministros ab ipsa deputatos, eâ intentione, ut munus suum expleant.

17. *Quævis oratio sive mentalis sive vocalis actus est religionis.* Ex dictis colligitur omnem Orationem esse actum religionis; utpote divinæ excellentiæ nostræque subjectionis saltem implicite reſtativam: adeoque esse cultum patriæ. Unde dum oratio dirigitur ad Sanctos, id fit non quasi ad auctores principales bonorum, prout dirigitur ad Deum, sed velut ad intercessores, illa impetraturos à Deo per merita Christi. Potest quidem à virtute spei vel alia immediate imperari; sed tunc etiam implicite redundat in cultum Dei, quatenus apta est in signum divinæ excellentiæ nostræque subjectionis assumi, uti genuflexio coram Deo facta & à sola charitate imperata. Vide ante dicta num. 3.

18. *Oratio est adultis necessaria & præcepta.* Ad ultimam quæstionis partem Respondeo orationem esse adultis ad salutem necessariam, adeoque præceptam. Est certum apud omnes. Patet ex Scriptura, quæ idcirco, prout intellexerunt omnes Patres & Doctores, tam crebro & solite orationem inculcat; quod non faceret, si tantum foret res consilii. Unde Eccli. 18. dicitur: *Non impediaris orare semper.* q. d. Non sic te occupes aliis negotiis, ut à tam necessario orationis exercitio impediaris. Et Luca 18. *Oportet semper orare & non deficere.* Ad quæ verba Chrysostomus Tom. 1. serm. de Moyse ait: *Dum oportet dicit, necessitatem inducit, & 1. ad Thessal. 5. Sine intermissione orate.* Et alibi.

Necessitate hæc in divinis auxiliis, utique ad salutem necessariis, fundata. Sumitur hæc necessitas ex auxilio Dei juxta fidem nobis necessario ad operandam salutem & vitanda peccata: quod auxilium Deus passim non decrevit conferre, nisi petentibus (et si indubiè conferre posset etiam non petentibus, uti confert ipsam primam gratiam orandi) ut nimirum recognoscamus & nostram indigentiam, & eum à quo nobis omnia bona proveniunt, ei que gratias agamus. Unde Christus adeo instanter inculcat. Matth. 7. *Petite, & dabitur vobis, querite & invenietis, pulsate & aperietur vobis &c.*

Quapropter in Tractatu de Gratia ostenditur, nè justos quidem semper habere auxilium proximè sufficiens ad implenda mandata & perseverandum in iustitia. Propter quod Trid. sess. 6. cap. 11. ex Augustino lib. de natura & grat. c. 43. ait: *Deus impossibilia non jubet: sed jubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis &c.* Similia habet Augustinus

gustinus alibi, signanter lib. de gratia & libero arbitrio c. 16. ait; iubet aliqua, quæ non possumus, ut noverimus, quid ab illo petere debeamus. Et Innocentius I. in epistola ad Concilium Carthaginense dicit, non posse à nobis vinci tentationes, nisi magnis precibus gratia Dei in nos implorata descendat.

19. Notant tamen Varii Doctores, aliis contradicentibus, orationem eatenus solum cadere sub præceptum, quatenus præceptus est finis, ad quem est medium necessarium: hanc etiam, & non aliam necessitatem Scriptura aliæque auctoritates indicant. Unde perinde est, mentalis sit oratio, vel mentali jungatur vocalis. Præterea omittendo orationem solum committitur peccatum contra præceptum obligans ad finem: v.g. si oratio sit necessaria ad servandam castitatem, omittens peccabit contra castitatem: si ad liberandum proximum à periculo, contra charitatem proximi &c. Quare non est distincta malitia omissæ orationis, & peccati, cuius periculo se exponit, qui orationem omittit. Proinde necessitas ejus est determinanda ex necessitate finis & auxilii divini juxta occurrentiam temporis. Sic est obligatio orandi in evidenti discrimine mortis, præsertim dum quis est in malo statu in vehementi tentatione, quam existimat quis se aliter non posse superare: item in magno Reipublicæ aut proximi periculo, quod non nisi orationis præsidio videatur posse averti. Idem est juxta Medina, Iesum c. 37. dub. 3. & alios, quando peccatori incumbit necessitas se disponendi ad gratiam, v.g. in susceptione vel administratione sacramenti &c.

20. Extra hos & similes casus frequenter obligamur orare; adeo ut juxta Doctores satis communiter nequeat intermitteri ad longum tempus, v.g. ad mensem, prout censet Silvester, Angelus, Azorius, Malderus apud Wiggers cap. 2. dub. 5. Immo consideratâ orationis magnâ necessitate ad vitæ rectitudinem, & tam vehementi inculcatione orationis continuæ, quam facit Scriptura, existimat Wiggers supra, nè quidem ad octo dies posse intermitteri.

Q U Æ S T I O. IV.

Quibus Competat orare, Pro quibus, Vbi, Et quæ?

21. **D**Ico I. Orare competit soli creaturæ ratione utenti, quæ agnoscit superiorem aut benefactorem, à quo sibi vel aliis aliquid boni expectare possit. Ita D. Thomas q. 83. art. 10. & alii communiter, estque per se satis manifestum: cum oratio sit petitio rationalis ad superiorem directa ad aliquid ab eo impetrandum.

22. Hinc sequitur I. Nullam personam divinam, quæ talem, posse orare; utpote quæ superiorem non habet. Dixi, quæ talem: quia

Christus quæ homo, uti sæpius in hac vita, ita quoque in cælis interpellat pro nobis, ut ex Apostolo ad Rom. 8. ad Hebr. 7. & 1. Ioan. 2. contra Vasquez dicemus disp. 2. de Incarn. num. 51.

Sequitur II. Damnatis orationem propriè non convenire: quippe qui pio seu supplici affectu, à quo oratio imperetur, carent, nihilque boni à Deo expectant. Possunt tamen aliqua à Deo petere: uti dæmon Job 1. & 2. petivit posse tentare Job.

Sequitur III. Angelos animasque beatas pro nobis orare, ut patet ex sensu & praxi Ecclesiæ rogantis sanctos, ut intercedant & orent pro nobis. Non possunt tamen efficaciter à Deo pro nobis postulare, quod sciunt Deum nobis non daturum, propter summam suæ voluntatis cum divina conformitatem. Inefficaciter autem pro hujusmodi bono orare possunt; prout Christus pro salute omnium, etiam reproborum, quam probè norat non futuram, rogavit. Sibi quoque possunt animæ beatæ rogare corporum resurrectionem, & alia ad gloriam suam & beatitudinem accidentalem pertinentia: secus est de beatitudine essentiali, utpote à primo glorificationis instanti integrè possessa.

Sequitur IV. Viatores, etiam peccatores posse orare. Et quamquam oratio peccatoris nihil de condigno apud Deum valeat, de congruo tamen valere potest: ut patet in Publicano, cujus oratio fuit exaudita à Deo.

Nec obstat illud cæci Evangelici Ioan. 9. Scimus autem, quia peccatores Deus non audit. Nam id generaliter intellectum Scriptura non approbat. Etenim (ut ait August. l. 3. de Bapt. cap. 20.) hæc adhuc inunctus loquebatur. Nam & peccatores Deus exaudit: alioquin frustra Publicanus diceret; Deus propitius esto mihi peccatori: ex qua confessione meruit (utique de congruo) justificationem, sicut & cæcus ille illuminationem. Aliquo tamen sensu verum est dictum cæci, nimirum si orent malâ intentione, v.g. ad confirmationem hypocrisis aut mendacii. Et specialiter non exaudit Deus faciendo per eos miracula ad declarandam eorum Sanctitatem aut doctrinæ veritatem. Præterea ordinariè Deus non exaudit peccatores, qui manent affectu peccatis affixi, ut patet ex pluribus Scripturæ locis. Atque ita dicitur Psalm 65. iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. Nam (ut rectè Bellarminus in dictum locum) aspicere iniquitatem in corde, est in secreto cordis diligere iniquitatem, sive aspicere ad concupiscendum eam. Hos hypocritas non exaudit Dominus, sed eos exaudit, qui ex corde iniquitatem odio habent; & si fortè peccant, confitentur peccata sua, & medicum quærunt à quo sanentur.

Similiter animæ in purgatorio orant, tum pro se, tum pro nobis. Et quidem satis certum videtur (quidquid hoc in dubium revocet Poncius disp. 60. n. 18.) ipsas pro se rogare, ut à pœnis solvantur per media ordinata, v.g.

quæ tali. De Christo quæ homine remissive.

23. Neque damnatis.

24. Secus est de beatissimis Angelis tum animabus.

25. Et viatoribus quibuscumque, etiam peccatoribus.

26. Atque animabus in purgatorio existentibus.

sacrificia, preces, jejunia & alia pia opera, pluribus historiis id ipsum testantibus. Quod autem etiam orant pro nobis, docent Bellarminus, Medina & alii apud Castro Palao de Orat. disp. 1. punct. 5. n. 8. contra D. Thomam, Alensem, Navarrum apud eundem num. 7. Ratio est: quia nihil impedit, quod minus id præstent: aliunde autem ex eodem charitatis affectu, ex quo in hac vita pro salute suorum fuerunt sollicitæ, ad illud impelluntur: sciuntque id esse Deo gratissimum. Nos tamen eos non oramus. Tum quia ordinariè nostras preces non audiunt, sicut sancti in cælo, tum quia illi magis indigent auxilio nostro, quam nos illorum.

27. DICO II. Orandum est pro omnibus, qui non sunt in termino, etiam pro inimicis. Nam omnibus salutem desiderare, & quantum commode possumus, procurare oportet ex charitate: idque constat ex ipsa Orationis Dominicæ forma. Nam, ut ait D. Cyprian. in ejus expositione: *Noluit pacis doctor, ut pro se tantum precetur. Non enim dicimus: Pater meus, nec panem meum da mihi &c. Sed Pater noster, panem nostrum da nobis &c.* Confir. ex D. Thom. q. 83. a. 7. illud debemus orando petere, quod debemus ex charitate optare; non solum autem nobis, sed etiam aliis debemus ex charitate bona optare. Est autem conclusio intelligenda hoc sensu. In primis, quod nemo sit, pro quo non sit laudabile in speciali orare: nullius enim salus desperanda: quamquam non sit obligatio, nisi in gravi vel extrema proximi necessitate, quando oratio prudenter præsumitur profutura, & non occurrit aliud subveniendi medium. Secundò, quod sit laudabile (non tamen præceptum juxta Lessium c. 37. dub. 7.) orare pro omnibus in genere, ut Deus omnes illuminet, & ad salutem perducatur, quantum patitur ratio divinæ providentiæ. Sic monet Apostolus 1. ad Timoth. 2. *Fieri obsecrationes pro omnibus hominibus.* Denique quod sit præceptum pro omnibus orandi, quatenus ab oratione communi nemo potest excludi, etsi inimicus, dicendo v.g. *dimitte nobis debita nostra, præterquam meo inimico: hoc enim graviter repugnat charitati, practicè loquendo, ratione odii.* Vide tamen dicta Tr. de Virtut. Theol. disp. 11. quest. 6.

Dixi: qui non sunt in termino: pro damnatis enim non potest orari: similiter nec pro certò beatis: quamvis sicut hi petunt resurrectionem corporum & gloriam accidentalem; sic & nos possumus illa pro eis petere. Undè in sacrificio Missæ oramus, ut illud proficiat Sanctis ad honorem.

28. DICO III. Quovis loco, quantumvis vili & immundo privatim orari potest. Nullus etenim jure naturali aut positivo excipitur. Neque actus orationis, uti neque dilectionis, pendet à qualitate loci. Undè Daniel in lacu leonum, Jonas in ventre ceti, Martyres in foetidis carceribus detenti clamaverunt ad

Dominum. Et Psalm 102. dicit Propheta: *In omni loco dominationis ejus benedic anima mea Domino.*

DICO IV. Petenda sunt decentia in oratione; absolutè quidem ea, quæ continentur in oratione dominica, & quæcumque ad salutem nostram spirituales pertinent (puta vita æterna & media eo conducentia) ut apud omnes est indubitatum; indifferentia autem v.g. divitiæ, honores, diuturna vita, opulenta matrimonia & similia, sub conditione explicata vel implicita, si videlicet nobis sint salutaria. Ignoramus enim, utrum hæc non sint potius nobis futura exitio, uti sæpè contingit; adeoque petenda sunt sub tacita saltem conditione, nè illa saluti præferre videamur. Undè qui sic ea desideraret, ut non curaret, an sint profutura, an obfutura saluti, graviter peccaret: convinceretur enim plus amare illa, quam salutem. Si verò sperans & supponens non nocitura saluti, simpliciter & absolutè ea peteret, adhuc peccaret juxta Suarez l. 1. de Orat. c. 23. n. 5. qui tamen non audet asserere peccaturum graviter. Nihilominus Lessius & Bonacina talem à peccato excusant, dum abest immoderatum desiderium & sollicitudo: tunc enim petitio ista nec est mala ex parte rei postulata, nec ex parte modi petendi. Immo in præparatione animi hujusmodi petentis latet quædam conditio; quatenus non peteret, si sciret fore noxia.

Si petantur in oratione mala culpæ, vel quæ finè culpa fieri non possunt, est peccatum; & quidem juxta Suarez sup. nu. 4. semper grave, etsi id, quod petitur, sit tantum culpa levis: idque ob gravem injuriam in Deum, qui sic innuitur auctor peccati: nec finè blasphemia saltem tacita. Si verò sint mala temporalia, v.g. mors, morbus, infamia, egestas &c. licitum est petere, tum sibi, tum aliis, ob bonum finem, ut patet frequenti exemplo Psalmistæ & aliorum Sanctorum. Videndum tamen, ut bonum intentum præponderet prudenter malo optato; utque, dum proximo similia desiderantur, studiosè præscindatur finister affectus, qui facile se immiscet; adeoque non fiat similis oratio, nisi evidenter constet de utilitate, vel potius necessitate majoris boni, vel saltem non finè expressa conditione (ut inquit Suarez sup. c. 19. n. 5.) scilicet si ita expediat ad majus bonum.

Porro in Bibliotheca Patrum, ac opusculis S. Francisci extat expositio orationis Dominicæ (quæ est communis, secunda ac compendiosa precandi formula, ab ipso Christo præscripta) paraphrastica, partim litteralis, partim mystica, ab eodem S. Francisco concinnata, & jugiter legi solita. Quam (quia sublimis est, sapida, & verè seraphica, ac Deo accepta) visum est hîc attexere. PATER NOSTER. Beatissime & Sanctissime, Creator noster, Redemptor noster, & Consolator noster. QUI ES IN CÆLIS, in Angelis, in Sanctis, illuminans eos ad tuam cognitionem. Quia tu Domine

29. In oratione petenda sunt decentia.

Et quidem quæ ad salutem pertinent, absolutè; indifferentia autem sub conditione, saltem tacita.

30. Mala autem culpæ, etiam venialis, minime citra gravem Dei injuriam peti possunt.

Secus est de malis temporalibus.

Secus si finister affectu.

31. Expositio S. Francisci orationis dominicæ.

Domine lux es, inflammans eos ad amorem tuum divinum: quia tu Domine amor es inhabitans & implens eos ad beatitudinem: quia tu Domine summum bonum es, & æternum bonum, à quo omnia bona, & sine quo nullum bonum. SANCTIFICETUR NOMEN TUUM. Clarificetur in nobis notitia tua, ut cognoscamus, quæ sit latitudo beneficiorum tuorum, longitudo promissionum, sublimitas majestatis & profundum judiciorum. ADVENIAT REGNUM TUUM. Ut regnes in nobis per gratiam tuam, & facias nos venire ad regnum tuum, ubi est tui visio manifesta, tui dilectio perfecta, tui societas beata, tui fruitio sempiterna. FIAT VOLUNTAS TUA, SICUT IN CÆLO ET IN TERRA. Ut amemus te toto corde te semper cogitando; ex tota anima te semper desiderando, ex tota mente omnes intentiones nostras ad te dirigendo, & honorem tuum in omnibus quaerendo; & ex omnibus viribus nostris, omnes vires & sensus animæ & corporis in obsequium tui amoris, & non in aliud expendendo. Et proximos nostros amemus sicut nosmetipsos, omnes ad amorem tuum pro viribus trahendo, de bonis aliorum sicut de nostris gaudendo, in malis compatiendo, & nemini ullam offensam faciendo. PANEM nostrum QUOTIDIANUM; scilicet dilectum filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum, DA NOBIS HODIE, in memoriam & intelligentiam, & reverentiam amoris, quem ad nos habuit & eorum, quæ pro nobis dixit, & fecit & sustulit. ET DEMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA; per tuam misericordiam ineffabilem, & passionis dilecti filii tui Domini nostri Jesu Christi virtutem; & per beatissimæ Virginis Mariæ, & omnium electorum tuorum merita & intercessionem. SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS. Et quod non plenè dimittimus, tu Domine fac nos plenè dimittere, ut inimicos nostros propter te veraciter diligamus, & pro eis apud te devotè intercedamus, nulli malum pro malo reddamus, & omnibus in te prodesse studeamus. ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM; occultam vel manifestam, subitam vel importunam. SED LIBERA NOS A MALO. Præterito, præsentis & futuro: AMEN. Spontanè & gratis. Aliæ expositiones sunt obviæ apud interpretes. Vide A Lapide in c. 6. Matthæi.

32.
An & quæda oratio habeat infallibilem effectum.

Petes I. An oratio habeat infallibilem efficaciam? Resp. cum communi sententia affirmativè. Fundatur in promissione Christi Matth. 7. Petite & dabitur vobis. Item Ioan. 16. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Ut tamen oratio infallibilem sortiatur effectum, requiritur, ut per eam petatur id, quod oportet, & eâ ratione & modo, quo decet. Quis autem sit ille modus, variant Doctores. D. Thomas q. 83. art. 15. quatuor ad eum requiritur conditiones. Prima est, ut orans petat necessaria vel utilia ad salutem. Secun-

da, ut piè, id est, cum fide, spe & charitate. Tertia, ut perseveranter. Quarta, ut pro se ipso petat; juxta illud Augustini Tract. 102. in Joannem: Exaudiuntur quippe omnes sancti pro seipsis, non autem pro omnibus exaudiuntur vel amicis vel inimicis suis vel quibuscumque aliis: quia non utcumque dictum est, dabit; sed, dabit vobis. Verum Basilius, Toletus & alii. Quos refert & sequitur à Lapide in c. 16. Ioan. v. 23. censent hanc conditionem non requiri ad infallibilem efficaciam orationis, ac proinde hominem exaudiendum sive pro se, sive pro aliis, modò alioquin debitè petat. Quod magis congruit liberalissimæ Dei beneficentiæ; accedente eo, quòd orare pro aliis, præsertim inimicis, opus sit excellentioris charitatis. Immo verè dat nobis Deus, quod dat aliis pro quibus oramus, dum ita concedit orationi nostræ fructum suum. Quòd autem subinde non exaudiamur pro aliis orantes, vel est culpa nostra, vel aliorum, qui se gratiâ divinâ indignos reddunt, aut ei obstant. Quemadmodum etiam pro nobis ipsis orantes interdum non exaudimur; sive quia petimus, quæ non oportet, sive quia non sicut oportet, uti docet S. Jacobus Ep. c. 4. Affirmativæ enim promissiones requirunt sæpè numero certas conditiones, quas ipsa Scriptura alibi explicat; prout in materia præsentis, humilitatem & reverentiam, quæ cernuntur in in oratione Publicani; aversionem à peccatis seu conatum ea deferendi; fiduciam, juxta illud Jac. 1. Postulet in fide, nihil hafitans; perseverantiam, juxta illud Luc. 11. Et si ille perseveraverit pulsans &c. Nam (ut ait Tertullianus l. de orat.) Hac vis grata Deo. Denique interdum non exaudimur, quia id magis expedit bono animæ. De quibus conditionibus videri possunt alii Auctores, signanter Castro Palao sup. puncto 7.

An dum pro aliis oramus.

Duplex sententia.

Generaliter autem dici potest, orationem esse efficacem, quando id, quod orans humiliter, devotè & instanter petit, secundum divinæ providentiæ leges hinc & nunc, aut pro tempore, pro quo petit, expedit.

33.
Quid generaliter dici possit.

Petes II. An oratio facta pro multis æquè valeat singulis, ac si pro singulis in speciali tantum funderetur? Resp. Neg. cum Suarez l. 1. de Orat. c. 27. n. 6. Ratio est: quia licet efficacia orationis ultimatè fundetur in divina promissione & liberalitate, tamen etiam attenditur moralis valor ipsius orationis: ut vel ex eo patet, quòd fervida oratio sit melior & plus valeat tepidâ: dum autem funditur pro multis, valor ille moralis ita dispersus & multis applicatus, respectu singulorum minor est, quàm si singulis in speciali appropriaretur; ideoque minorem habet proportionem ad singula beneficia, per orationem pro pluribus postulata, quàm ad unum vel pauciora, pro uno dumtaxat impetranda.

34.
Facta pro multis oratio minus valet singulis, quàm si singulis approprietur.

Petes III. Qualis intentio & attentio ad orationem requiratur? Procedit autem quaestio de oratione vocali. Ad quam requiri

35.
Ad orationem requiri

ritur inten-
tio orandi.

formalem vel virtualement seu implicitam intentionem orandi seu Deum colendi, satis patet: utpote finē qua oratio nequit esse actus religiosus. Ideoque aliud est orare, aliud verba seu formulas orationum legere aut recitare. Et sic ex intentione prava Judæorum erat impia irrisio, quæ in ore Christiani est pia salutatō: Ave Rex Judæorum.

Attentio
quotuplex.

Attentio autem alia est superficialis ad verba; alia ad sensum verborum sive litteralem, sive mysticum; alia denique ad finem orationis, videlicet Deum, vel ad rem, pro qua oratur. Et hanc postremam habere possunt etiam idiotæ, etsi idioma non intelligant, ut præclare explicat Titelmannus in illud Psalmi 46. Psallite sapienter. Sufficitque indubiè ad honestatem, immo perfectionem orationis. Quamvis enim non intelligatur particularis verborum sensus, creditur tamen in iis, v.g. in Psalmis, contineri eximias laudes, petitio-

nes, gratiarum actiones, Spiritu sancto dictante conscriptas.

Porro in omni oratione, etiam libera, seu non præcepta, jure divino naturali requiritur interna attentio & reverentia, juxta omnes Doctores: si enim loquens cum aliquo principe debet attendere ad ea, quæ dicit, & interim cum aliis non miscere sermones, quanto magis loquens cum Deo? Indecens enim est valde (inquit D. Bonavent. l. de perfectione vite c. 5.) ut quis cum Deo loquatur ore, & aliud meditetur corde. Vide etiam Cyprianum l. de Orat. Dom. Unde voluntaria distractio in oratione semper est aliquod peccatum: veniale quidem, si oratio sit libera, vel saltem sub veniali tantum præcepta: mortale autem, si sit jure divino præcepta sub mortali. Quid autem dicendum sit de distractione in oratione humano dumtaxat jure præcepta, dicitur disp. seq. quest. 4.

36.
Qui requi-
ratur.Distractio
quale pec-
catum.

DISPUTATIO SECUNDA.

De Horis Canonicis.

QUESTIO I.

Quæ & Quotuplices Horæ Canonice?
Item qui & qualiter ad eas
obligentur?

I.
Quid horæ
canonicæ.

ORÆ Canonice (quæ etiam officium Divinum aut Ecclesiasticum solent appellari) sunt preces & laudes quædam vocales, quæ ex præscripto Canonum seu Ecclesiæ dicuntur seu canuntur quotidie definitis horis. Quæ precandi formula est pia & salutaris, uti fides docet, & cuilibet inspicienti clarè patet, ut insanos se ostendant Hæretici, illam impiè irridentes. Et quidem ab ipso Ecclesiæ exordio fuit aliqua communis precandi forma, etsi non tam completa, quam nunc, in qua etiam similis ferè servabatur temporum distinctio. Vide Bellarm. tom. 3. l. 1. de bonis operibus c. 13. Suarez l. 4. c. 1. & c. 6. Hæcque ratione Ecclesia quodammodo semper orat, & ita adimplet, illud Luca 18. Oportet semper orare.

Quam-
laudabili-
ter insti-
tuta.Etiam ab
ipso Ecclesiæ
exordio.2.
Sunt nu-
mero sep-
tem.Secundum
alios octo.3.
Ad eas tria
hominum
genera obli-
gantur.

Septem sunt horæ canonice communi opinione & modo loquendi; qui conformis est c. Presbyter, de Celebratione Missarum, ubi hic numerus exprimitur, & exemplum Psalmistæ allegatur, Psal. 118. dicentis: Septies in die laudem dixi tibi. Quamquam Navarrus in Enchir. de Orat. c. 3. n. 27. & quidam alii, dividentes laudes à matutinis tamquam horam distinctam, statuunt numerum octonarium.

Tria hominum genera obligantur ad horas canonicas, juxta Doctores unanimiter: scilicet clerici sacrorum ordinum, Beneficarii & Religiosi utriusque sexus ad chorum professi. Patet ex generali Ecclesiæ consuetudi-

ne, quæ communi judicio habet vim legis: aut certè ex traditione, quæ ejusmodi præceptum & obligationem declarat. De sacerdotibus specialiter probatur ex c. Presbyter, & c. Dolentes, de Celebratione Missarum. De diaconis & subdiaconis similiter colligitur ex c. Dolentes & c. fin. dist. 92. sed non convincunt, præsertim obligationem legendi privatim extra chorum: ut proinde horum obligatio in usum seu traditionem Ecclesiæ potissimum sit refundenda. Idem est de religiosi, qui nec sunt in sacris, nec ex voto aut regula graviter sunt adstricti (prout adstricti sunt Franciscani & Annuntiata) quamvis de illis, præsertim de monialibus, esto ad chorum professis, nonnulli dubitent, vel contrarium teneant, inter quos novissimè Petrus Marchant & Caramuel. Quæ tamen sententia fuit à Magistro Sacri Palatii correctæ apud Emanueleem Saa in editione Romana, & acriter impugnatur à Diana P. 6. Tract. 8. Resol. 12. & aliis recentioribus. Sanè, cum jura etiam non sint clara de diaconis & subdiaconis, simili ratione liceret horum obligationem negare, aut in dubium revocare. De beneficiariis denique colligi solet ex antiquis juribus: patetque clarissimè ex Conc. Lateran. sub Leone X. sess. 9 §. statuimus.

Videlicet
clerici sa-
crorum or-
dinum.Item reli-
giosi ad cho-
rum pro-
fessi.Et benefi-
carii.

4.

Quod ad Clericos minorum Ordinum spectat, etsi valde congruum sit, ut amplius cæteris se mancipient divinis servitiis, simpliciter tamen exempti sunt ab horis canonicis: immo etiam ab officio parvo B. Virginis, septem Psalmis & Cantico graduum. An autem tonsurati obligentur, saltem ad quotidie recitandum Psalmum Miserere, dubium est, quantum ad obligationem venialem. Videtur tamen consuetudo legendi (quæ generalis dicitur

Secus est de
clericis mi-
norum or-
dinum.
Etiam quod
ad officium
parvum B.
Virginis;
Et tonsura-
tis quod ad
Psalmum
Miserere.

tur) solum esse consilii, nec per modum legis introducta. Ita *Lesius*, *Wiggers* & alii.

5. Obligatio legendi horas incipit in ordinatis & professis statim à die suscepti ordinis, aut factæ professionis hâc ipsâ tamen die solum tenentur recitare officium juxta tempus, seu horam, in qua suscipiunt ordinem aut emittunt professionem. Idem est cum proportionem de beneficiario, quod scilicet simili modo teneatur à die & hora, saltem captæ pacificæ possessionis. Immo, si quis jam ante obligationem contractam totum istius diei officium persolvisset, deberet juxta *Bonacina* repetere partem respondentem tempori, quo cœpit obligatio: quod etsi valdè fundatum videatur, vereor tamen consuetudine non esse receptum.

6. Professi ad chorum eximuntur à sua obligatione, si sint ejecti ex monasterio (nisi sint in sacris aut aliunde obligentur) utpote per sententiam remoti à statu, in quo erat consuetudo obligans, & translati ad statum, in quo non reperitur ista obligatio aut consuetudo: ita *Bonacina* & alii contra *Navarrum* & *Malderum*, quos citat & sequitur *Wiggers* c. 2. d. 11. Immo *Bonacina* idem putat de fugitivo: sed contradicit *Lesius*, *Suarez*, & à fortiori alii mox citati. Idem est, si deputatus ad chorum transferatur ad statum laicorum: removetur enim à statu, in quo est obligatio consuetudinalis, ad statum, in quo non est. Idem denique est de religiosis ex professione generaliter non addictis officio chori, quales sunt clerici Societatis *Jesu*.

7. Obligatio supradictorum est gravis, sic ut peccent mortaliter, qui vel semel tantum omittunt divinum officium, sive totum, sive partem ejus notabilem; utpote violantes præceptum in materia gravi, qualis juxta Doctores communissimè est quælibet hora etiam parva. Idem est de uno nocturno matutini, qui scilicet æquivalet parvæ horæ. Vide dicta in materia de peccatis in communi.

8. Petes I. Quot peccata mortalia committat omittens integrum officium? *Lesius* c. 37. dub. 9. n. 53. putat, quod tot numero, quot sunt horæ; eò quod singulæ sint distincta officia, distinctis temporibus ex præcepto Ecclesiæ persolvenda. Sed rectius *Bonacina* & alii passim respondent, esse unicum, tamen multis æquivalens: singulæ enim horæ sunt pars ejusdem totalis officii, & præcipiuntur eodem indivisibili præcepto: ideoque materiæ etiam inter se continuantur, sic ut, qui ex singulis horis ejusdem diei (secus de horis diversorum dierum) aliquid leve, v.g. unum psalmum omitteret, tandem graviter peccaret. Si quis tamen haberet internas volitiones moraliter interruptas, v.g. si aliquoties in die malam voluntatem retractaret, & omisâ unâ parte poeniteret, proponens alteram partem legere, rursumque relaberetur, multiplicarentur peccata, ratione multiplicationis actuum voluntatis.

9. Petes II. An peccet duplici peccato, qui

omittit horas, ad quas tenetur titulo ordinis simul & beneficii? Affirmant *Sanchez*, *Suarez*, *Bonacina* & alii passim, peccare scilicet uno peccato contra religionem & altero contra justitiam, ratione beneficii. Sed rectius *Henriquez*, *Azorius*, *Diana* & alii negant: quia beneficiarii omittentes horas, non peccant contra jus naturale, vel contra justitiam: sed tantum contra præceptum Ecclesiæ, quæ istam obligationem annexuit. Prout nec tenentur jure naturæ ad restitutionem fructuum: sed tantum ex præcepto Ecclesiæ; ideoque beneficiarii primis sex mensibus omittentes horas, etsi peccent, non tenentur ad restitutionem fructuum, uti certum est. Similiter habentes plura beneficia non debent pluries dicere horas: sed sufficit, quod semel; prout universalis Ecclesiæ praxis declarat, à cujus mente seu voluntate id pendet.

Similiter unum tantum committit, licet ad horas titulo ordinis & beneficii teneatur.

Vel plura beneficia possideat.

QUESTIO II.

Quâ Formâ Recitandæ sint Horæ Canonice?

OBLIGATI ad horas canonicas tenentur eas recitare juxta formam à Breviario Romano præscriptam, prout sancivit Pius V. Bullâ, *Quod à nobis*, præfixâ breviario. In qua tamen excipiuntur Ecclesiæ, ordines & monasteria, quæ tempore, quod ducentos annos antecedit, aliis certis breviariis usa fuerant: prout sunt multæ illustres Ecclesiæ, & variæ Religiones v.g. *Benedictinorum*, *Carthusianorum*, *Carmelitarum* &c. quibus tamen permittitur, ut, si Romanum Breviarium magis placeat, id in choro dici & psalli possit; dummodò Episcopus & universum Capitulum in eo consentiant, scilicet quoad Ecclesias sæculares: quoad monasteria autem Prælati & monasterium.

IO. Horæ sunt recitandæ juxta formam breviarii Romani. Nisi consueverint ducentorum annorum constitutionem Pii V. antecedens excusare.

Dubitatur autem, an alio breviario utentes possint in privata recitatione pro libitu sequi breviarium Romanum? Probabile est, quod sic, & favet consuetudo: nisi alicubi adsit speciale præceptum in oppositum. Sic *Lesius*, *Portel*, *Diana* & alii. Probabilius tamen est, quod non: quia quisque se conformare debet suæ Ecclesiæ, ut colligitur ex c. *De iis, dist. 12.* & c. *Convenit dist. 5. de consecr.* Confirmatur: quia id debebant olim ante bullam Pii V. in hac autem nulla quoad hoc facta est mutatio.

II. Quam quæ sequitur utendo alio breviario, probabilius nequit privatum uti Romano.

Nec obstat quod Clementina *Dignum, de Celeb. Miss.* indulgeat commensalibus domesticis (sive Religiosis sive aliis clericis) Cardinalium & Episcoporum, ut loco sui officii recitent officium sui prælati; quia id fit ex concessione speciali istius Clementinæ (quæ etiam extenditur ad alia Breviaria præter Romanam) non autem pro libitu legentis, de quo hîc dubitatur.

Satis equidem constat obligatos ad breviarium Romanum nullatenus posse uti alio breviario,

12. Quod ip-

sum satis
constat de
utente bre-
viario Ro-
mano, qui
nequit sa-
tisfacere
per alie-
num:
Nisi per pri-
vilegium,
quod Varii
extare cen-
sent, id in-
dulgatur.

Qualiter
recitare te-
neatur Epis-
copus Regu-
laris.

13.
Utentes bre-
viario Ro-
mano ex
concessione
Pii V. non
tenentur ad
officium B.
V. &c.

Nisi obstat
consuetudo
dictam con-
cessionem
antece-
dens.
Quâ sup-
positâ ma-
net obliga-
tio præscrip-
tis per ru-
bricas die-
bus illud in
choro per-
soluendi:
non tamen
privatim.

14.
De officio

viario, etiam privatim: cum nemo ex iis, nisi solâ formulâ breviarii Romani satisfacere possit, ut expressè habetur in Bulla citata. Quo non obstante juxta *Rodriguez tom. I. qq. Reg. q. 42. ar. 8.* & *Miranda tom. I. Man. Pralat. Reg. q. 37. a. 13.* contradicente *Castro Palao* & aliis, Fratres Minores, ex regula ad officium Romanum obligati, extra conventum existentes, possunt cum religiosis alio breviario, quàm Romano utentibus, officium ex eorundem breviario persolvere, & suæ obligationi satisfacere, virtute concessionis Innocentii IV. id indulgentis. Quam concessionem per bullam Pii V. non revocari censent allegati Doctores: quorum sententiam in praxi securam existimat *Diana P. 3. Tract. 2. Resol. 135.* & in eo saltem casu admittit *Bassaus in Suppl. V. hora canonica II. n. 2. & 3.* quo Frater Minor careret breviario Romano.

Petes I. An Episcopus regularis teneatur recitare officium juxta ritum suæ Diocesis, an verò possit juxta ritum suæ Religionis? Resp. teneri recitare juxta ritum suæ Diocesis. Ita censuit S. Congregatio dei 11. Junii 1605. Permissum tamen Episcopo assumpto ex Ordine S. Francisci de Observantia, ut tutâ conscientiâ officia Sanctorum Ordinis recitare & eorum missas celebrare valeat, dummodo privatim celebret in sua Capella cum Missali romano, & officium pariter recitet cum Breviario romano, ut, relatâ S. Congregatione, habet *Barbosa Apostol. Decis. Collect. 284. n. 3.*

Petes II. An utentes breviario Romano teneantur præfixis per rubricas diebus ad officium parvum B. Mariæ, septem Psalmos Pœnitentiales cum Litanis, Psalmos graduales, & ad Officium defunctorum? Resp. neque obligari privatim, neque in choro, ex concessione Pii V. Bullâ citatâ: invitat tamen ad recitandum præfinitis per rubricas diebus, propositis certis indulgentiis. Declarat autem se hoc concedere sine præjudicio sanctæ consuetudinis illarum Ecclesiarum, in quibus Officium parvum Beata Mariæ semper virginis in choro dici consueverat, ita ut in prædictis Ecclesiis servetur ipsa laudabilis & sancta consuetudo celebrandi more solito prædictum officium. Undè in ejusmodi Ecclesiis remansit quoad chorum prædicta obligatio: adeoque in choro Ecclesiarum nostrarum, saltem constitutione Pii V. antiquiorum, est diebus præfixis obligatio recitandi prædictum officium: cui tamen satisfit, dummodò in choro recitetur; etsi privati non habeant specialem recitandi obligationem.

Estque proinde distinctio quoad hoc inter officium B. Virginis, & alia prædicta: quantumvis indistinctè *Marchant To. 2. Tr. 2. tit. 3. sect. 2. q. 4.* dixerit omnia officia supradicta, ubi fuerit consuetudo sancta in choro illa legendi, diebus præscriptis ibidem legi debere; quasi id constaret ex verbis Bullæ, ex quibus tamen aperte patet oppositum.

Circa officium defunctorum nota, illud recitandum esse ex præcepto, etiam privatim,

in die animarum, ut habet communis Doctorum sensus & praxis: quia est pars officii proprii istius diei; cui idcirco in Calendario & Martyrologio tribuitur nomen commemorationis defunctorum. Quare, cum de hoc die sit specialis ratio, non censetur officium defunctorum, isto die recitandum, comprehendendi generali abrogatione factâ per bullam Pii V. quæ solum agit de diebus in rubricis præfinitis, quibus per annum recitandum est, de quibus etiam solum agitur in propria rubrica præfixa officio defunctorum circa finem breviarii, in qua nulla sit omnino mentio diei animarum.

Circa Litanias nota, non censerì sublatam obligationem eas recitandi in festo S. Marci & triduo rogationum, etiam privatim, ut habet communis Doctorum sensus contra paucos: quia tunc specialiter præcipiuntur, nec *Pius V.* specialiter obligationem sustulit: immo litaniarum non meminit, sed tantum dierum, quibus septem Psalmi Pœnitentiales ex præscripto rubricarum dici oporteat. Deinde Litanie istis diebus censentur pars officii c. *Rogationes, de Consecrat. dist. 3.* quare sollicitè in Ecclesiis ubique dicuntur, ac etiam privatim; prout rubricæ expressè præscribunt. Porro qui non utuntur breviario Pii V. quoad prædicta, tenentur servare consuetudinem in suo loco & Ecclesia receptam; ut observat *Bassaus V. Hora Canonica II. n. 5.*

Petes III. An satisfaciatur præcepto legendi horas, qui eas linguâ Hebraicâ, Græcâ aut aliâ vulgari privatim recitat? Resp. Aff. cum *Bonacina de horis Canonicis disp. I. q. 3. p. 1. n. 15.* Ratio est: quia talis implet præceptum quoad substantiam: etsi, seclusâ justâ & rationabili causâ, peccet graviter, ob usitatum Ecclesiæ morem & ritum non servatum, quem eo ipso parvipendere & particulari suæ devotioni postponere vincitur. Quod à fortiori locum habet, si id publicè faciat. Suppositâ tamen justâ aliquâ & rationabili causâ, talem etiam à gravi peccato liberat *Bassaus sup. n. 3.*

Petes IV. An qui aliquid addit vel demit de officio canonico peccet? Resp. Aff. ut patet ex bulla Pii V. breviario præfixa, omnem additionem & diminutionem prohibentis. Quod quidem de diminutione per se clarum est. De additione verò tali intelligendum est, quâ aliquid addatur tamquam pars officii divini. Aliàs enim satis patet ex usu communi, posse aliquid addi ad majorem solemnitatem, prout inter unum & alterum versum subinde additur cantus musicus. Si autem aliquid, etiam minimum, tamquam pars addatur divino officio, eo animo, ut in perpetuum duret, mortale esse censet *Suarez. Castro Palao* (quem malè *Bassaus sup. n. 16.* citat pro opposita sententia) & alii, eoque videatur grave, aliquid ritui Ecclesiæ in perpetuum addere, tum ob usurpatam jurisdictionem, tum ob novi quasi ritus inductionem.

defuncto-
rum in die
animarum
constat il-
lud esse re-
citandum.

15.
Idem est de
litanis in
festo Sancti
Marci &
triduo ro-
gationis.

Qualiter
ad prædicta
obligentur
non utentes
breviario
Romano ex
consuetudi-
ne peten-
dum est.

16.
Horas aliâ
quàm lati-
nâ linguâ
recitans sa-
tisfacit,
Etsi omni
culpâ non
caveat,
Nisi saltem
justa causa
excuset.

17.
Peccatum
est divino
officio ali-
quid demo-
re vel per
modum par-
tis addere.

An excuset
levitas ma-
teria, si
tamquam
perpetuò
duraturum
addatur.

nem. Equidem Bonacina sup. n. 21. hoc non apparet grave ob parvitatem materiæ.

Q U Æ S T I O. III.

Quo Ordine, tempore & loco, Quâ voce & habitu sint Horæ Canonica recitanda?

18. *Cuius diei ex præscripto Ecclesia suam cor-respondet officium, in notabiliter brevius si- nê gravi peccato non commutabile.*
ORDO in recitatione divini officii servandus est duplex. Primus est ordo Kalendarii, juxta quem quotidie recitandum est officium occurrens, ut patet ex præscripto Ecclesiæ. Ubi in primis graviter peccatur, dum, deditâ præsertim operâ, legitur aliud officium notabiliter brevius; quia omittitur pars notabilis officii præcepti, & alioquin citra peccatum mortale posset quotidie recitari officium Paschæ; quod communi Doctorum judicio est absurdum, ac jure merito damnatum ab Alexandro VII. inter propositiones ab eo reprobatae proposit. 34. quæ sic habet. *In die Palmarum recitans Officium Paschale, satisfacit præcepto.*

19. *Immo juxta varios nê quidem in quasi æquivalens;*
 Secundò, si officium occurrens scienter commutetur in aliud quasi æquivalens, *Marchant* & plures alii censent non improbabiler esse grave peccatum: eòquod non satisfaciat substantiæ præcepti, quod est de hoc individuo officio: officium enim alterius diei non est ab Ecclesia pro hoc die institutum aut præscriptum. Quare juxta hanc sententiam repetendum esset, etiam si error bonâ fide fuisset commissus. Probabilis tamen est sententia asserens non esse mortale, immo, si adsit justa causa, nullum peccatum; tum propter auctoritatem *Suarez, Vasquez* & plurimorum aliorum Doctorum, tum quia videri potest satisfactum esse substantiæ & fini principali præcepti, circumstantiæque omissa non esse adeò gravis, saltem in officio privato. Unde juxta hanc sententiam, qui sic recitasset, præsertim ex rationabili causa, vel bonâ fide, nihil repetere deberet: sed, si officium foret notabiliter brevius, illud compensare, v.g. legendo novem psalmos ex primò nocturno dominicæ, in qua recitatum esset matutinum de festo. Si lectis v.g. matutinis advertatur error, potest pergere in proprio diei officio quoad reliquas horas.

20. *Si ex errore dies præfixus in recitatione præveniat, eo occurrente idem denuò officium est recitandum.*
 Sed si quis hodie legisset officium crastinum aut lectiones Scripturæ assignatas diei crastino, quid cras ei legendum foret? Respondet *Lugo l. 5. Respons. Moral. dub. 8.* (quàmvis nonnulli secus sentiant) recitandum rursus fore officium crastinum & lectiones crastinas: quia cras est præceptum obligans pro isto die de legendo isto officio, cui heri, dum tempus præcepti necdum curreret, non fuit satisfactum: sicut si in sabbato audisses missam putans esse diem dominicum, vel jejunasses putans esse vigiliam, deberes equidem postridie missam audire, & occurrente vigiliâ jejunare.

Secundus ordo est horarum inter se, quæ ex præscripto Ecclesiæ successive sunt recitandæ eo ordine, qui in breviario ponitur. Hæc tamen circumstantia est minoris momenti, saltem in officio privato, adeoque leviter obligat. Quare etiam facile subest justa causa horas transponendi. Sic si quis ab amico vel superiore invitetur ad recitandum primam, cum necdum recitaverit matutinum, potest hoc postea recitare: sicut etiam accedens ad chorum potest cum choro pergere & horas necdum lectas vel ex oblivione dilatas postea supplere. Idem est de partibus ejusdem horæ. Unde seriùs intrans chorum, aut in ipso choro aliquid culpabiliter vel inculpabiliter omittens, non debet illud, durante officio, in choro repetere: sed potiùs post expletum officium id repetat, vel si pars sit exigua & parva, nullam illius rationem habeat: actio enim totius clori moraliter una, censetur istud pauculum supplere, neque Ecclesia tam stricte obligare ad id, quod moraliter nihil censetur, persolutâ de cætero officii substantiâ. Similiter potest in lectione privata pergere, qui inter recitandum advertit se aliquid omisisse, & postea omissum supplere.

Tempus legendi officium quotidianum incipit à media nocte præcedentis diei & definit in media nocte diei sequentis: singulis enim diebus (qui sic incipiunt usu Ecclesiæ) officium recitandum est. Unde, qui pridie etiam serò legeret parvas horas sequentis diei, ac postride horas aliquas diei præcedentis, nullatenus satisfaceret substantiæ præcepti, quod est diei alligatum. Excipitur universali consuetudine matutinum cum laudibus, quod potest legi pridie ad vespem, id est, ab hora quarta juxta *Suarez*, qui testatur esse consuetudinem Romanam. Aliqui tamen non faciunt scrupulum in modica v.g. mediæ horæ anticipatione, completorio nempe finito in primariis Ecclesiis. Immo *Diana P. 4. Tr. 4. Resol. 9.* cum aliis, quos citat, probabile judicat, tempus hoc ab hora secunda incipere. Sed infundatè; cum nulla de hoc extet legitima consuetudo, ex qua tale privilegium, utique finè fundamento non præsumendum, colligatur. Cavendum tamen est sub veniali, nè matutinum sequentis diei dicatur, antequam totum officium præcedentis diei sit absolutum: nam etsi substantia præcepti adimpleretur, ordo tamen horarum inverteretur: à qua equidem inversione justa causa omnem malitiam abstergere posset.

Intra hunc terminum, si legatur officium privatim, non peccatur graviter; quia non videtur esse res tanti momenti, nec rigorosè ab Ecclesia præcepta, prout etiam habet sensus & praxis omnium timoratorum. Cui non obstat, quòd videatur gravis deordinatio horæ nonâ vesperti dicere: *Iam lucis orto fidere.* Nam similia verba intelliguntur referri ad debitum tempus. Sicut etiam fit in Missis pro defunctis. Et quemadmodum matutinum in Cathedrali-

21. Ordo horarum inter se non obligat graviter. Ideoque facile subest cum invertendâ causa.

Qua variâ tum propriâ: tum pro publica recitatione assignatur.

22. Tempus legendis horis præfixum est à media nocte in median noctem.

Excepto matutina cum laudibus pridie ad vespem recitari solito.

Juxta aliquos ab hora secundâ sed infundatè. Prius omnibus istius diei officiis absolutis.

23. Nimia horarum dilatio vel anticipatio non est graviter peccaminosa. Objectione

thedralibus & Collegiatis in æstate diu post solis ortum, ac privatim ante solis occasum vesperi legitur, dicendo: *Nocte surgentes vigilemus omnes &c.*

Sed leviter. Peccatur tamen leviter, si nimium anticipetur, & facilius, si nimium differatur, v.g. si completorium legatur manè, matutinum post prandium &c. Non est tamen obligatio privatim legendi horas temporibus proportionatis, v.g. matutinum noctu, laudes circa auroram, primam in ortu solis, tertiam aliquantò post, sextam circa meridiem, nonam post prandium, vespers & completorium accedente jam vespere: nam ob continua humanæ vitæ impedimenta isti rigori est derogatum, idque etiam in officio publico, in quo tamen strictior est obligatio servandi statutas horas. Optima autem regula sit recepta consuetudo, quæ nihilominus etiam potest infringi ob causas, v.g. ob contionem, processionem &c. Alioquin juxta plurimos Doctores posset in officio publico graviter peccari v.g. si completorium caneretur manè. Quod equidem Varii negant, secluso scandalo, eoque circumstantia ista temporis non videatur tanti momenti. Saltem in officio privato facilius datur causa excusans mutationem temporis, v.g. anticipationem parvarum horarum ob studium, iter, visitationem infirmorum, secutura impedimenta &c.

Et secluso scandalo.

24.
Objectio.

Solvitur.

Dices SS. *Pachomius, Basilus, Benedictus* in suis Regulis præscribunt statuta psallendi tempora, exactè servanda etiam à Monachis extra conventum fratrum occupatis. Præterea S. *Severinus* Episcopus Colonienfis fuit in purgatorii poenis ob horas canonicas insimul manè recitatas, non servatis temporum intervallis, teste B. *Petro Damiani* Epist. ad *Desiderium* Abbatem postea *Victorem III.* Resp. Regulas illas non obligasse in conscientia, neque loqui de horis canonicis, cum Monachi tunc essent laici: qui insuper poterant, veluti solitarii, facilius statuta orandi tempora servare. Et saltem modò obligatio illa præcisa desit. Quidquid etiam foret de tempore S. *Severini.* *Baronius* tamen ad annum 1062. existimat irrepsisse mendum, ut loco *Severini* sit legendum *Peregrinus*, sive *Pilegrinus*, qui sub annum 1021. creatus est Episcopus Colonienfis. Ipseque fuit punitus ob causam allatam in Epistola: *Canonica synaxis officia per distincta horarum spatia non persolvi: Manè quippe omnia simul coacervans totâ die negotiis ingruentibus securâ libertate vacabam.* In quo excessit passim sic agendo, casu, si negotia occurrerent.

25.
Impedimentum praevidens lectionem horarum anticipare tenetur.

Petes, an qui ratione infirmitatis, alteriusvè legitimi impedimenti nequit aliquam horam canonicam tempore debito v.g. vespers post, & alias horas ante meridiem recitare, teneatur prævenire, aut vesperi omnes legere? Pro negativa sententia citat *Diana p. 4. Tr. 4. Resol. 10. Canonum, Henriquez & alios.* Sed opposita, tamquam communis & vera, est

omnino tenenda. Licet enim talis præceptum legendi horas implere nequeat quoad temporis istius circumstantiam, potest tamen, adeoque debet, quoad substantiam: quod utique pro qualibet diei parte currit, si in alia non impleatur.

Locus ad recitandum horas privatim sufficit quicumque decens, ubi non impediatur attentio. At officium publicum dicendum est in Ecclesia, idque ex stricto præcepto, quod concernit Ecclesias Cathedrales, Collegiatis & Regulares. Patet ex recepta & universali consuetudine. Unde *Clem. I. de Celebrat. Miss.* mandatur superioribus, quatenus curent in præfatis Ecclesiis psalli horas debitis. Ecclesiarum Parochialium & capellarum obligatio ex usu & institutione singularum est inspicienda & dijudicanda.

Ad officium autem publicum recitandum comparere debent beneficiarii choro deputati juxta institutionem beneficiorum & consuetudinem (nisi aliud cogat necessitas) beneficium enim datur propter istud officium. Estque juxta *Suarez* & plurimos alios, contra *Reginaldum* & alios, gravis obligatio; adeo ut ultra trimestre, annuè permissum, se absentes à choro notabili tempore graviter peccent. Quantum autem tempus censeatur notabile non satis constat. *Suarez* vix unum diem audet à mortali excusare: quod tamen nimis rigorosum videtur; ideoque *Bonacina* & alii etiam tres vel quatuor dies à mortali excusant.

Religiosi tamen singuli non sunt adeo strictè ad chorum obligati, dummodò superior invigilet, ut officium publicum debite persolvatur: qui tamen non facile admittere debet absentiones, præsertim frequentes. Singuli quoque religiosi in defectum aliorum debent providere, ut officium debite peragatur. De cætero debent attendi statuta & consuetudines cujusque religionis. An autem per solos novitios huic obligationi satisfieri possit, dubitatur. Et quidem pars affirmativa est satis probabilis: eò quod novitii, uti privilegiis professorum gaudent, ita quoque eorumdem onera persolvere posse videantur: quamquam ad illa non teneantur.

Vox recitantis horas debet esse intelligibilis, seu audibilis per se, & sepositis impedimentis juxta Doctores communiter: præcipitur enim oratio vocalis, qualis non est, nisi ex allusione aëris ad labia & dentes formetur verus sonus: hic autem debet esse per se audibilis, sive ab adstante, sive ab ipso saltem pronuntiante. *Fi. lucius* tamen pro scrupulosis (qui etiam in manifestis sunt anxii) probabilem reputat sententiam *Azorii*, docentis sufficere, ut formetur vox movendo labia, etsi à nemine, etiam ipso recitante, percipi possit.

Habitu corporis decet assumi magis congruentem reverentiæ & attentioni: potest tamen satisfieri obligationi, sive flectendo, sive stando, sive sedendo, sive ambulando recitentur horæ. Immo nequidem est obligatio standi

26.
Recitatio nis privata locus est quicumque decens; publica Ecclesia.

27.
Ad quam comparere debent beneficiarii juxta institutionem & consuetudinem; Ita ut graviter peccent sese absentiones per notabile tempus Et quod sit tale.

28.
Secus est de singulis religiosis in particulari.

An per solos novitios huic obligationi satisfieri possit.

29.
Vox recitantis debet esse per se audibilis. Sive ab adstante, sive ab ipso legente. Regula pro scrupulosis.

30.
Quis corporis habitus in legente requiratur.

Signanter
ubi rubrica
stationem
vel genu-
flexionem
prescribunt.
Quarum
omissio pu-
blica in cho-
ro qualiter
sit peccami-
nosa.

standi aut flectendi; ubi ceremoniæ id præscribunt; quæ non videntur in rigore obligationis positæ aut præceptæ, sed tantum gratiæ majoris devotionis & solemnitatis. In publica tamen recitatione officii in choro, facile intervenire posset aliqua culpa pro ratione circumstantiæ communicantis actui malitiam: v.g. Si absque ulla omnino causa reliquis genuflectentibus, quis de choro publicè maneat stans vel sedens, accedente præsertim aliorum offendiculo, ut, citato *Suarez*, docet *Bonartius* l. 2. de oblig. hor. canon. c. 28. num. 14.

Q U Æ S T I O. IV.

De Studio & Devotione in Recitatione Horarum Requisitis.

31.
Hæc sunt
recitanda
studiosè &
devotè.

Ad studium
hoc requiri-
tur hora-
rum inte-
gritas, ut
videlicet re-
citantur si-
nè syncopa,
& muti-
latione.

INNOCENTIUS III. c. *Dolentes*, de *Celeb. Miss.* relatis ac inhibitis variis abusibus in virtute obedientiæ præcipit, ut divinum officium studiosè celebretur pariter & devotè. Quæ obligatio juxta Doctores etiam afficit officium privatim recitantes. Porro ut studiosè celebretur, requiritur, ut celebretur integrè, & inter partes ejusdem horæ non fiat interruptio. Ad integritatem requiritur primò ut non fiat syncopa, id est, ut non omittantur verba. Secundò, ut non fiat mutilatio syllabarum. Syncopatio, si enormis sit, est peccatum mortale, præsertim in officio publico: mutilatio syllabarum, præsertim ultimarum, non tam facile est mortalis. Immo secundum *Lessium* & alios; etsi notabilis sit, tantum est venialis, aut si involuntaria sit, nullum peccatum est: eò quod non violetur præceptum in re gravi, cum maneat integra precum substantia, sensusque & significatio verborum perseveret. Quod quidem admitti potest, ordinariè loquendo, saltem quando mutilatio sit circa ultimam syllabam. Ad syncopationem & mutilationem quoque spectat, si in officio choraliter recitando, pars una suum versum incipiat antequàm altera suum finiverit. In quo gravis abusus irrepsit, hodieque manet in Ecclesiis quibusdam, remedio indigens.

32.
Possunt ni-
hilominus
persolveri al-
ternatim
cum socio.

Quid a-
gendum, si
sint plures
duobus.

Integritati tamen non obstat, quod officium, etiam extra chorum, recitetur alternatim cum socio, prout declarat praxis Ecclesiæ: adeò ut non sit curandum, etiamsi alter ad horas non sit obligatus, vel etsi sit distractus. Debet tamen sic legendo volens satisfacere, attentionem sufficientem ad orationem fervare toto tempore, quo alia pars dicitur. Alioquin non satisfaceret, si breviter suam partem recitaret privatim, & reliquo tempore, quo ab aliis cantatur distraheretur. Quod si sint plures duobus, non potest unus legere primum versum, secundus secundum & tertius tertium: sed juxta usum & praxim Ecclesiæ, duplici dumtaxat inter eos facto choro, alternatim recitare debent. Perinde autem est, si plures sint ex una parte, si plures. Hic modus etiam applicari potest ad ea, *Herinx Sum. Theol. Pars III.*

quæ ex voto vel poenitentia sunt legenda.

Hinc autem non sequitur, quod possit quis audire totum nocturnum recitari, & alium postmodum legere. Ecclesia enim non permittit, ut una pars audiatur, & altera recitetur quocumque modo, sed solum juxta consuetudinem in choro receptam scilicet alternando per versus. Quæ consuetudo potest etiam servari quoad lectiones, uno recitante, alio eas audiente, etiam omnes.

Præterea probabilius satisfacit, qui attentè audiens, quæ ab alia chori parte recitantur, submissè recitat (idem est si partim sic recitet, partim cantet) suam partem. Hanc enim simpliciter legit, & quamvis eam sociis non communicet, socii tamen communicant ei partem suam. Non posset tamen talis percipere distributiones, saltem integras, (*Suarez*, *Bonacina* & alii assignant medietatem pro sola præsentia in choro) nisi fundatio, privilegium, vel præscripta consuetudo canonicos ad solam præsentiam obliget pro obtinendis distributionibus, & officium dici debeat solum per vicarios.

E contra, si quis, partem suam altè & distinctè recitans, non percipiat, quantumvis conetur, partem, quam socius vel pars altera chori legit, censet *Saa V. Hora Canonica* n. 9. talem satisfacere, nihilque esse, supplendum. Sed hoc in rigore est falsum: nam talis non magis cum aliis communicat, quàm surdus, qui omnino censendus est non satisfacere (quidquid *Bassus* oppositum censeat non improbabile post alios, quos citat *V. Hora Canonica* n. 13.) utpote nullatenus particeps communicationis choralis, veluti per auditum faciendæ. Equidem monet *Layman* l. 4. Tr. 1. c. 5. n. 8. non esse scrupulosè repetenda, si quædam minoris momenti non distinctè percipiantur.

Hinc, quæ supplentur per organa & instrumenta musica, sunt privatim recitanda: ideoque non incongruè alibi à cantoribus altà voce nomine chori supplentur, conformiter ad *Ceremoniale Episcoporum* lib. 1. c. 28. Similiter impeditus in thurificando, transferendo libros &c. debet supplere, quæ nec legit, nec audit, ut habet usus & opinio communior: etsi *Reginaldus*, *Layman* sup. n. 7. & alii putent absque hoc satisfacere. Quod saltem verum est quoad obtinendas distributiones.

Interruptio sine causa facta inter partes ejusdem horæ tantum est venialis, etsi notabilis sit, ut habet probabilior sententia: quia continuatio videtur tantum quid accidentale & minoris momenti; cum singulæ partes habeant suum pondus & significationem, sintque per se quædam preces seu laudes. Si adsit justa causa, nulla latet culpa v.g. præceptum superioris, vel charitas ad aliquid faciendum, quod commodè nequit differri, si interponatur brevis & pia meditatio vel oratio jaculatoria gratiæ excitandæ devotionis aut aliud quid simile.

Licet tamen est privatim separare matutinum à laudibus ut habet communis consuetudo,

33.
Satisfacit
alteram
chori par-
tem attentè
audiens &
suam sub-
missè le-
gens.
An & quas
possit talis
recipere di-
stributio-
nes.

34.
Partem
suam altè
recitans, sed
oppositum
chorum non
audiens sa-
tisfacere
non vide-
tur.

35.
Hinc quæ
supplentur
per organa
privatim
sunt reci-
tanda.
Idem est de
iis, quæ thu-
rificator
nec audit
nec legit,

36.
Interruptio
etiam no-
tabilis, non
est nisi ve-
nialis.

Et datâ
causâ, nul-
lum pecca-
tum.

37.
potest sepa-

rari matu-
rinum à
laudibus.

Communi
officii colle-
ctâ clau-
dendum.

suetudo, primævæ constitutioni conformis, quæ tamen consuetudo non habet locum in separandis nocturnis, etsi olim probabilius separari solitis: quamquam facilius videatur posse fieri interruptio inter illos, quam inter partes alterius horæ. Dum autem matutinum seorsim à laudibus legitur, decenter consuevit concludi collectâ, sicut parvæ horæ; de quo tamen non extat præceptum aut rubrica. Ita Bonacina contra nonnullos.

38. *Interrumpens animo repetendi, satisfacit, etsi non repetat lecta.* Petes: An, qui interrumpit officium animo repetendi jam lecta, satisfaciat, si postea non repetat, sed solum sequentia adjungat? Resp. conformiter ad dicta in materia de legibus disp. 3. n. 80. probabilius satisfacere, saltem si postea mutet propositum, & jungat cætera: quia verè recitavit totum id, ad quod tenebatur.

39. *Ad horas requiritur attentio.* Alterum quod c. Dolentes præcipitur, erat devotio sive attentio & reverentia. Supposito autem ex dictis disp. præced. n. 36. ad orationem ex præcepto divino graviter obligatoriam, sub mortali requiri attentionem internam, dubium est, an ad orationem ex solo præcepto Ecclesiastico obligantem, videlicet ad horas canonicas prædicta attentio requiratur. Et quidem communior, securior & magis pia opinio asserit requiri & sufficere aliquam ex iis, quas sup. disp. præced. n. 35. recensuimus: adeo ut voluntariè distractus per notabilem partem divini officii obligatorii graviter peccet, & teneatur, per se loquendo, ad repetitionem: immo, juxta plerosque, etiam ad restitutionem fructuum beneficii: quod postremum tamen varii auctores hujus sententiæ non admittunt.

Requiritur tamen, ut distractio interna sit perfectè voluntaria, sive quia directè volita, sive quia volita interpretativè, dum quis perfectè advertit, non solum, quid cogitet, sed insuper, quod per hoc distrahatur, seu divertatur ab oratione, & tamen negligit cor ad Deum revocare. Quod notandum maximè pro scrupulosis, qui non debent facile quidquam repetere, etsi in fine psalmi vel horæ advertant se fuisse distractos, præsertim cum in repetitionibus eadem imperfectiones subesse soleant. Quare mente ad Deum revocatâ tunc pergendum est sinè ulla turbatione vel anxietate.

40. *Modo distractio sit perfectè voluntaria, & quando sit talis. Notandum pro scrupulosis.* Nihilominus censeo valde probabile ab Ecclesia non præcipi attentionem internam, sed solum externam, ut scilicet servetur forma orationis & abstinetur ab operibus externis, cum quibus interna attentio nequit consistere, verbaque rectè pronuntientur. Sic Lugo, Coninck & plures alii, & probabile censent varii auctores oppositæ sententiæ. Ratio est: quia Ecclesia non præcipit actus internos, qui tantum requiruntur, ut opus externum honestè & virtuosè fiat, prout solum requiritur attentio ad externam veram orationem; utpote quæ non minùs sinè attentione in specie sua morali subsistit, quam exhibitio libelli supplicis, sacrificium, absolutio &c. sinè attentione facta. Deinde quamdiu potestas Ecclesiæ non sufficienter probatur se extendere

41. *Probabile tamen est ex præcepto Ecclesiæ solum requiri externam.* Quod variè probatur. ad actus illos internos, qui ad externum tantum requiruntur, ut virtuosè fiat, standum est pro libertate. Aliud est de illis actibus, qui sunt absolutè necessarii, ut actus externus liberè & humano modo ponatur. Quare sub præceptum lectionis horarum censetur cadere intentio orandi seu Deum colendi: adeoque non satisfaceret, qui cum externa devotione materialiter tantum, aut historicè vel fictè horas recitaret.

Præterea alioquin mortaliter peccaret, & ad repetitionem teneretur, qui officii partem notabilem legisset cum distractione venialiter culpabili; utpote qui non posuisset actum orationis. Denique voluntariè distractus in precibus liberis nè quidem venialiter peccaret: non enim esset distractus in vera oratione.

Non obstat I. quod oratio sit essentialiter actus religionis, adeoque honorationis Dei: fit autem potius inhonoratio, dum adest voluntaria distractio. Nam equidem manere potest materialiter & ex objecto actus religionis & honorationis; per talem autem facile fit inhonorari Deum ratione circumstantiæ vitiosæ, ut patet in sacrificio cum irreverentiâ, etiam exteriori, oblato, quod nihilominus manet actus religionis, etsi formaliter non virtuosus.

Non obstat etiam c. Dolentes cit. illud enim taxat indevotiones externas sub officio chori, v.g. fabulas &c. præcipiens devotionem, scilicet externam, & à prædictis abstinendam.

Q U Æ S T I O V.

De Causis à Recitatione Horarum Excusantibus.

PRIMò excusat notabilis infirmitas ejusvè periculum, Ecclesia non volente cum tanto incommodo ad horarum recitationem nos obligare. Secus est de levi infirmitate, v.g. dolore capitis, stomachi, pectoris &c. alias capitis & linguæ operationes non impediens. Facilius tamen excusat infirmitas non adeò gravis à recitatione publica in choro, quam à privata. In dubio de gravitate morbi ejusvè periculi standum est judicio medici: qui si & ipse de eadem dubitet; putat probabiliter Bonacina cum aliis contra Suarez infirmum excusari; utpote qui in observantia præcepti Ecclesiastici non tenetur se gravi periculo exponere contra benignam Ecclesiæ mentem. Securius tamen est in eo casu accedere dispensationem, ob possessionem, quæ apparet stare pro lege.

Quando autem quis ratione infirmitatis per seipsum nequit horas persolvere, non debet alium, qui legat, substituere, nec eum voluntariè recitantem audire, neque per alias preces supplere, ut habet constans omnium Doctrina. Excusatur etiam qui est tam labilis memoriæ (& aliunde solus legere non potest) ut nihil memoriâ retinere, sed tantum ab alio prælecta repetere possit, juxta Suarez n. 16. Quia licet sic satisfacere possit, non tamen tenetur.

42. *Manent equidem hora ex objecto actus religionis.*

Neque contra dicit c. Dolentes.

43. *A lectione horarum excusat primò gravis infirmitas. Secus est de levi.*

In dubio de gravitate quid agendum.

44. *Ea excusatur nec per alium, nec per alias preces debet supplere.*

Illud

Illa enim diligentia est extraordinaria & valde onerosa; cum deberet semel dicere & semel audire. Si autem quis præ infirmitate (idem cum proportionem est de aliis impedimentis) nequeat totum officium recitare, dubitare posset, an teneatur ad partem. Et quidem Varii Doctores censentes omnes septem horas unico inunctas esse præcepto, talem simpliciter eximunt ab obligatione horarum, etiam partialium, quas persolvere posset, exemplo missæ, ad cuius partem v.g. Evangelium non tenetur, qui totam audire non potest. Sed quia ex hac opinione videtur sequi, eum, qui vespertas legere nequit, à toto officio liberum fore, hinc alii censent, eum dumtaxat, qui nequit maiorem officii partem recitare, ad nullam teneri, majori parte ad se trahente minorem.

Verum absolute dicendum est, eum, qui omnes horas persolvere nequit, ad eas saltem teneri, quas commodè potest. Quod quidem in sententia Lessii, singulis horis distinctum præceptum assignantis, clarum est: in opposita tamen, quam supra probabiliorē diximus, etiam locum habet: nam licet præceptum illud sit unicum, tamen materiam divisibilem & seorsim per partes facile persolubilem afficit: ideoque ad eam, quæ independentem ab aliis partibus persolvi potest, obligare censendum est, sicut obligatio mille florenorum fertur in partem, si ad totum se extendere nequeat. Pro quo facit, quod inter 65. Innocentius XI. proscripserit hanc n. 54: qui non potest recitare matutinum & laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se Minorem.

Secundò excusat legitima dispensatio. Quam saltem ex privilegio dare possunt superiores Ordinis nostri: & ex Regula Annuntiarum potest concedere Mater Ancilla cum consilio discretarum & Prælatorum vel Confessoris. Episcopis verò respectu suorum clericorum & beneficiariorum nulla quoad hoc, per se loquendo, competit potestas: eò quod præceptum lectionis horarum sit pontificium, in quo Episcopus, per se loquendo, dispensare nequit. Oborto tamen dubio, an clericus hic & nunc ad horas teneatur, potest Episcopus

declaratoriam ferre sententiam: immò quidni in casibus frequentioribus interdum occurrentibus possit dispensare, juxta normam in Tract. de Legib. assignatam.

Tertiò excusat ignorantia invincibilis obligationis. Unde qui ex oblivione inculpabili horas omittit, non peccat. Quamquam si advertat, id sibi frequenter contingere, dum statis temporibus non persolvit, omni culpâ non vacet. Quod si quis dubitet, an recitaverit stat possessio pro præcepto. Secus est, si certus de recitatione, dubitet de psalmo aliquo in hora certò recitata incluso: tunc enim præsumitur psalmus ille cum reliqua materia cohærenter esse recitatus, quamquam ob naturalem inadvertentiam, uti sæpe fit, memoriam subterfugiat.

Quartò excusat metus gravis mali, qui facile contingere posset in locis hæreticorum. Quintò carentia fructuum beneficii: de quo supra in materia de beneficiis. Sextò gravis occupatio & necessaria, quæ sine notabili incommodo proprio aut proximi omitti non potest aut differri. Quo titulo aliquando excusari possent confessarii, concionatores &c. An autem horæ sint anticipandæ vel, transactâ occupatione, omnes legendæ, resolutum est sup. n. 24. Non potest tamen aliquis voluntariè suscipere munus aut officium cum lectione horarum perpetuò impossibile, nisi accedat dispensatio, ut rectè observat Suarez contra Caramuelem docentem, quod is, qui ex officio sibi legitime inuncto singulis diebus duodecim horis occupatur, ad horas non teneatur.

Denique excusat impotentia. Qualis est, si sit lingua impedita ad vocaliter orandum: si quis nequeat habere breviarium, vel si sit cæcus: nisi tamen hi sciant pleraque memoriter, juxta antedicta, aut nisi cæcus possit commodè satisfacere legendo cum socio: quàmvis etiam ab hoc onere cæcum, præsertim non beneficiarium, quidam liberent, eò quod legere cum socio sit privilegium, quo quis non tenetur uti. Immo Bonartius apud Diana P. 4. Tr. 4. Resol. 221. quoque beneficiarium eximit, uti & ipse Diana quamquam socii adhibitionem consulant.

DISPUTATIO TERTIA.

De Reverentia debita Festis & Locis Sacris, Item de Decimis Primitiis & Oblationibus.

QUESTIO. I.

Qui dies Festi? A quo instituti?
Et quid in iis fieri Præcipiatur?

DIES Festi veteribus Romanis erant, in quibus vel sacrificia Diis offerebantur, seu victimæ feriebantur, vel ludi in honorem Deorum instituebantur, vel feriæ agebantur. Unde quidam festum à feriis, quas olim fe-

fias dictas contendunt, derivant, aliis aliunde ipsum derivantibus. Christianis verò dies illi nuncupantur festi, qui in honorem alicujus Sancti, vel divini mysterii rememorationem ab Ecclesia sunt divino cultui mancipati & quidem per se loquendo sub gravi peccato, sic ut insulsa minis sit hæc inter damnatas ab Innocent. XI. n. 52. præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus. Inter illos jure antiquitatis primum

47.
Tertiò ignorantia invincibilis obligationis.

Qui dubitat, an recitaverit, per se loquendo, tenetur repetere.

48.
Quartò excusat metus gravis.
Quintò carentia fructuum.
Sextò gravis occupatio & necessaria: Nisi ex officio sit perpetuò impossibile cum lectione.

49.
Denique excusat impotentia.

An cæcus teneatur adhibere socium, si cum eo recitare possit.

locum obtinet dies dominicus ab Apostulis immediate institutus, ut Judæorum sabbato succedat, prout habet communis traditio contra paucos apud *Castro Palao de Obs. Fest. punct.* 1. n. 3. infundatè docentes illum esse jure divino institutum.

2. *Est in Ecclesia potestas eos instituendi.*

Porro esse in Ecclesia potestatem instituendi festa, est de fide ex perpetuo usu & traditione Ecclesiæ; adeò ut non solum *Clemens, Ignatius, Iustinus* & alii temporibus Apostolorum proximi, sed & ipse *Ioannes* Apostolus *Apoc. 1.* meminerit diei Dominicæ: *fui inquit, in spiritu in Dominica die.* Et *Act. 20.* *Vnâ autem sabbati*) id est, juxta Patres, primâ seu unâ die post sabbatum, quæ est dominicâ) *cum convenissemus ad frangendum panem.*

Ipsis hæreticis quædam festa observantibus.

Et similem potestatem temerè usurpantibus.

Similiter ex antiquissimis Patribus apud *Suarez & Filliucium* constat antiquitas variorum Festorum Christi, *Deiparæ*, & aliorum sanctorum. Quin immo ipsi nostrates hæretici servare coguntur non solum dominicos dies, sed etiam varios alios dies festos, scilicet *Nativitatis & Ascensionis Christi.* Item feriam secundam *Paschæ & Pentecostes*, ac diem immediate sequentem *Festum Nativitatis*: quorum institutio provenit utique ab Ecclesia. Præterea, etsi potestati Ecclesiæ obloquantur, ipsimet tamen similem temerè usurpare conantur, instituentes & rigorosè servari præcipientes dies precum, quibus vacant à fervilibus & in suis Synagogis congregantur. Sanè cum lumen naturæ dicat, Deum aliquando esse colendum, rectissimè Ecclesia determinat tempus, alioquin non satis determinatum; prout ipse Deus pro Judæis determinaverat sabbatum & quædam alia festa, quibus postmodum nonnullæ aliæ solemnitates adjunctæ sunt, ut patet ex *Esther 8.* & *1. Machab. 1.*

3. *Non competit illa principibus secularibus.*

Potestas tamen hæc non competit Principibus secularibus: etsi olim Imperatores nonnulla circa festorum observantiam statuisse legantur per Ecclesiæ tolerantiam, quæ tamen non obligabant independentè ab Ecclesiæ consensu: *cum laicis* (ut dicitur *c. Cum laicis, de Reb. Eccles. alienand. vel non*) *quàmvis religiosi disponendi de rebus Ecclesiæ nulla sit attributa potestas.* Undè *Innocentius X.* considerans quàm perniciosum auctoritati Ecclesiasticæ id esse posset in Bulla (quam totam refert *Fagnanus in c. Conquestus, de feriis n. 80.*) data 8. Decemb. 1653. declarat festivitatem S. *Dominici Mediolani* auctoritate laicâ institutam, esse nullius roboris & momenti: *cum* (ut præmittit) *Principes laici, quos in rebus Ecclesiæ obsequendi potius manet necessitas, quàm auctoritas imperandi, non habeant facultatem imperandi dies festos in honorem Sanctorum.* Competit itaque tum Pontifici respectu totius Ecclesiæ: tum etiam Episcopis respectu suarum diocesium, ut habet perpetuus Ecclesiæ usus, & constat ex auctoritate seu potestate Episcopi, qui extra casus tangentes privilegia capitis universalis & Vicarii Christi (nisi adsit restrictio legitima,

Sed Pontifici respectu totius Ecclesiæ & Episcopis respectu suarum Diocesium.

quæ in præsentia non est) potest in sua Diocesi, quod Papa in tota Ecclesia. Idemque exprimitur *c. Conquestus, de feriis*, ibi: *Cæterisque solemnitatibus, quas singuli Episcopi in suis Diocesibus cum clero & populo duxerint solemniter venerandas.* Ubi tamen supponi videtur, quòd quoad Episcopos debeat accedere consensus Cleri & saltem tacitus populi; eò quòd agatur de interesse populi; quàmvis alioquin jurisdictio Episcopalis non dependeat per se à populo. Refertque *Barbosa in Collectan. Bullarum V. Festum* declarationem S. Congregationis, quòd festa nova de præcepto servanda institui non possint invito populo. Alii verò negant requiri plebis consensum: quibus favet *Fagnanus sup. n. 32.* Qui fatetur pro hac sententia optimè facere *Trid. sess. 25. c. 12.* ubi, nulla populi factâ mentione, statuit servandos dies festos, quos in Diocesi sua servandos Episcopus præceperit. Ipse *Panormitanus* (qui in oppositum citatur) fatetur, quòd, ubi populus non habet legitimam causam contradicendi, non obstat contradictio. Ex usu saltem multis in locis introducto sufficit consensus Cleri, uti & ad abrogationem festorum auctoritate ordinariâ institutorum sufficit consensus solius Episcopi.

An autem hæc Episcoporum potestas etiam extendatur ad institutionem festi in honorem Beati nondum canonizati, dubitatur. Affirmat *Suarez* & alii: eò quòd beatificatio in resit quædam canonizatio, licet minori apparatu celebrata. Negant *Sanchez, Azorius* & alii, quos citat & sequitur *Diana p. 3. Tract. 5. Resol. 9.* quibus favet praxis, ut apud ipsum *Diana* videre est: idque ob cultum valde limitatum, qui beatis juxta terminos Bullæ competit.

4. *Quid hic possit quoad institutionem festi in honorem sancti nondum canonizati.*

Porro ad observantiam festi, ab Episcopo cum consensu cleri & populi instituti tenentur etiam regulares exempti, ut patet ex *Trid. sup. Dies festi, quos in Diocesi sua servandos Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus servantur.* Secus est, per se loquendo, juxta *Rodriguez & Layman* de festo, ad quod populus se adstrinxit voto per Episcopum approbato: quàmvis per accidens propter scandalum possent obligari ad se exterius conformandû. Ratio est, quia tale in rigore non est festum ab Episcopo præceptum, quod Regulares ex dicto *Trid.* decreto tenentur observare.

5. *Ad festum Episcopale etiam tenentur religiosi exempti.*

Quid circa festorum introductionem possit consuetudo, petendum est ex dictis *Tract. de Legibus disp. 3. Quest. 6.* eatenus enim consuetudo festum introducere potest, quatenus habet vim legis, hoc autem quomodo & quando fiat, ex citato loco sumendum est. Interim videri potest *Bassaus in suppl. V. Festum 1. n. 3. & seqq.*

6. *Quid circa festorum introductionem valeat consuetudo remissivè.*

Incipiunt festa à media nocte, & terminantur in sequenti media nocte, ut patet ex usu Ecclesiæ Romanæ, qui teste *Suarez* per totam ferè Europam invaluit, etsi alia alibi possit esse consuetudo, & *c. 1. de feriis & c. 1. de consecrat. dist. 3.* potius dicatur dominicam esse celebran-

7. *Durant festa à media nocte in mediam noctem. Etsi aliter*

Et si aliter
per consue-
tudinem
fieri queat.

8.
Præceptum
festorum
partim est
affirmati-
vum.

Et eatenus
solum præ-
cipit audi-
tionem Mis-
sæ.

lebrandam à vespera in vesperam. Immo con-
gruè institui posset festus dies colendus solum
usque ad meridiem.

Præceptum festorum, partim est affirma-
tivum, quatenus præcipit aliquid fieri, scili-
cet Missam audire; de qua in materia de Sa-
crificio Missæ: partim negativum, quate-
nus aliquid fieri prohibet. De eo ut affirma-
tivo hæc Quæst. agemus, de eodem quatenus
negativo Quæst. seq. acturi.

Præter auditionem Missæ nihil jure divi-
no vel Ecclesiastico (quod hodie saltem sit in
vigore) præcipitur fieri in die festo, ut patet
ex usu & sensu communi fidelium. Unde
audiendus non est Poncius disp. 29. n. 30. do-
cens quemlibet diebus festis ad actum fidei,
spei & charitatis obligari. Similiter Marchant
à nobis relatus & refutatus in materia de Sa-
cramentis Tract. 3. disp. 8. n. 223. docens eum,
qui Missam non audit in die dominica, tene-
ri ex præcepto divino Deum speciali aliquo
cultu colere. Tametsi, id agere sit saluberri-
mum consilium. De quo intelligitur Augu-
stinus Serm. 251. de temp. dum agens de iis,
qui ad Ecclesiam venire non possunt ut ibi
cum aliis orent, ait: Saltem in domo sua oret,
& non negligat Deo solvere votum, ac reddere
pensum servitutis.

9.
Non concio-
nem.

Explicatur
Tridentini-
um.

Ad quam
an & qua-
liter tene-
antur paro-
chi.

Cum majori apparentia potest moveri dif-
ficultas de concione, de qua Tridentinum sess.
24. c. 4. ait: moneat Episcopus populum diligen-
ter, unumquemque teneri parochia sua interesse,
ubi commodè id fieri potest, ad audiendum ver-
bum Dei. Verum non loquitur de rigorosa
obligatione juris positivi, sed de honestate ac
decentia: tum quia id satis indicant verba
ubi commodè id fieri potest; tum quia non deter-
minat tempus & dies audiendi concionem;
tum quia Doctores & fideles communiter
etiam in ipsa Urbe romana à tempore Tri-
dentini usque nunc rigorosam obligationem
istis verbis contineri non intellexerunt. Tum
quia ipsum Tridentinum sess. 22. in Decreto de
observandis in Missa ad Episcopos, ait; moneant
(nota hoc verbum) populum, ut frequenter ad
suas parochias, saltem diebus dominicis & ma-
joribus festis, accedant. Tum quia pastores non
tenentur rigido præcepto singulis diebus fe-
stis concionari, ut patet ex usu: ergo nec po-
pulus concioni interesse. Videtur quidem
Trid. sess. 5. c. 2. & sess. 24. c. 4. præcipere,
ut saltem dominicis & solemnibus diebus fe-
stis prædicent; non tamen censetur ad culpam
gravem obligare, nisi dilatio sit nimia. Ita
Suarez, Bonacina & alii. Explicat autem Sua-
rez locum Tridentini objectum de obliga-
tione charitatis, quâ quisque tenetur sibi pro-
videre de scientia necessaria ad salutem & im-
pletionem mandatorum Dei. Nominatur ve-
rò parochia, gratiâ exempli ordinarii, eò
quod ubique etiam in pagis sit aliqua paro-
chia, & per se ibi ex officio debeant fieri in-
structiones. At Christianus lupus in exhibit. SS.
Canonum parochiam propriam interpretatur,

Herinx Sum. Theol. Pars III.

tamquam oppositam parochiæ alienæ, ut
proinde de Ecclesiis Regularium nil cogita-
tum fuerit. Quibus concessa quoque fuere à
summis Pontificibus privilegia quoad missas,
conciones, seu divina officia. Immo propo-
sitis indulgentiis fideles ad frequentandas Ec-
clesias & Conciones Regularium invitantur,
quæ in Compendio Privileg. mendic. refe-
runtur. Declarationem quoque Cardinalium
refert Aversa de Sacrif. Missæ q. 11. sect. 9. &
Zerola apud Barbosa in Remiss. ad Concil. Trid.
sess. 24. c. 4. de Reform. Nec sine gravi offen-
sione plebis Christianæ oppositum à Nonnul-
lis Lovanii nuper fuit è suggestu inculcatum:
qui salubrius secuti fuissent vestigia docto-
rum; qui in Tridentino aut paulò post flo-
ruerunt, etiam Lovanii, scilicet Hesselii & Mo-
lani apud Arsdekin in Theol. Tripart. p. 3.
Tract. 1. q. 22.

Q U Æ S T I O II.

De Operibus, tum Servilibus, tum Liberalibus, in die Festo prohibitis.

PER præceptum de colendo die Festo, qua-
tenus est negativum, prohibentur fieri
opera servilia & nonnulla liberalia, idque sub
gravi peccato ex genere suo, nisi excuset le-
vitas materiæ, ut habet communis sensus Do-
ctorum & Fidelium. Quænam autem cen-
seatur gravis materia, dissentiunt Doctores.
Suarez putat relinquendum iudicio pruden-
tis, attentâ qualitate operis. Quod si sit valde
servile, & brevi etiam tempore corpus fati-
get, putat Bonacina sufficere unam horam:
Filliucius duas: Alii adhuc majus tempus
statuunt.

Opera autem servilia sunt, fodere, suere, &
similia: quæ sic vocantur, quòd propriè &
per se servis competant. Dicuntur etiam me-
chanica, quòd per artes mechanicas dirigan-
tur. Distinguuntur ab operibus liberalibus,
quòd hæc non habeant effectum materiale
& corporeum, vel si habeant, is principaliter
ordinetur ad animum excitandum vel instru-
endum: mechanica autem respiciant effectus
corporeos & in corporis commodum proxi-
mè cedentes, v.g. domum, vestimentum &c.
Unde labor, diuturnitas aut fatigatio non fa-
cit opus esse servile, quòd alioquin tale non
esset; ut patet in studio, oratione, concioni-
bus diu protractis cum magna fatigatione. Si-
militer nec intentio lucri, quæ operi extrin-
seca est, ut patet in professione philosophiæ
ob stipendium, quia finis extrinsecus non
potest opus, quod ex natura sua & fine in-
trinséco servile est, reddere liberale, vel con-
tra: quandoquidem denominationes illæ de-
sumantur ex fine intrinséco. Ecclesia ita-
que simpliciter prohibet opera in se servilia
non attendens extrinsecam intentionem ope-
rantis. De quibus Marchant P. 2. Tribunal.

10.
Partim est
negativum
& eatenus
inhibet ope-
ra servilia
& quadam
liberalia.
Idque sub
gravi, sup-
positâ ma-
teriæ gravi-
tate, &
qua sit ta-
lis.

11.
Quæ di-
cantur ope-
ra servilia
& qua li-
beralia.

T t 3

Tract.

Taft. 4. Tit. 2. q. 4. hanc statuit regulam seu conclusionem : Illa censenda sunt opera servilia in Dominicis (idem est de festis) prohibita, quæ in natione vel religione sive Republica pro servilibus reputantur ; illa verò , quæ talia non reputantur communi sensu ; etsi servitutis aliquid admixtum habeant , pro servilibus & prohibitis reputanda non sunt.

12.
Hinc scribere non est servile.
Etiam si ob mercedem fiat.
Vel scribens non intelligat.

Hinc scribere , cum sit locutio quædam permanens ex se ordinata ad instructionem mentis propriæ vel alienæ velut opus liberale non est prohibitum die Festo : idque juxta Doctores communiùs, etsi fiat ob mercedem : quia equidem est liberale. Idque verum est, etsi scribens non intelligat, quæ scribit : hoc enim per accidens est, nec mutat naturam operis, illudvè servile facit ; uti neque locutionem, etsi loquens non intelligat, quæ dicit.

13.
Idem est de transcriptione.

Idem probabilius est de transcriptione, etsi fiat ex officio & pactâ mercede, prout fit à notariis & scribis : transcribere enim est verè scribere ; estque impertinens ad naturam scriptionis, utrum scribens ex se, vel alio, quem auribus percipit, dictante, vel (quod fit in transcriptione) aliam chartam oculo inspiciente, scribat.

14.
Pingere autem servile est.

Petes, an pingere & imprimere characteres sit opus servile prohibitum in die Festo? Resp. aff. Prima pars probatur : quia pingere respicit opus sensibile, & externum artefactum, uti constructio domûs, statux &c. Quod autem pictura ob similitudinem cum prototypo excitet ejusdem cognitionem seu memoriam, sicque mentem instruat, per accidens est, & competit omni simili respectu similis alterius.

Etsi subinde facile excusabile.

Quare pari ratione sculperè, conficere, ac pingere & similia deberent dici non esse servilia. Faciliùs tamen potest cum pictoribus dissimulari ob contrariam nonnullorum sententiam, & praxim multorum etiam Romæ; præsertim quando solum sunt quædam delineationes, aut pingitur gratiâ se recreandi aut addiscendi, cum ars pictoria etiam deceat nobilè viros, videaturque exercitium quoddam disciplinæ perficiens potissimum ingenium.

15.
Idem est de impressione.

Secunda pars probatur : quia ad impressionem concurrunt duo, videlicet impressio ipsius præli supra chartam, & artificiosa characterum compositio, sive formarum fabricatio, ut loquuntur : ipsa autem impressio communi judicio est servilis & mechanica, utpote directa ad imprimendum chartæ talem figuram, qualis est in ipso plumbo, sicut imprimitur ceræ sigillum ; quod est planè mechanicum. Huic autem actioni per accidens est, quòd figura inde resultans sit signum aliquod mentis, sicut scriptura : cum ex impressione sigilli aut æneæ imaginis tale signum non resultet, quæ tamen est actio ejusdem rationis. Compositio autem characterum similiter est servilis, utpote præparatio materiæ & fabricatio instrumenti mechanici ad opus mechanicum, scilicet ad ipsam impressionem. Ita communiter Doctores : quamvis nonnulli (in-

Et cur potius, quam de scriptione.

ter quos Layman & Diana) permittant typographis ordinationem characterum in die Festo.

Petes, an itinerari sit opus servile? Resp. negativè : est enim potius opus naturale terminatum ad ubi, ordinatum ad corporis conservationem & negotia ubique peragenda, nec directum per artem mechanicam. Undè etiam licitum est deferre onera ad usum itineris necessaria, utpote accessoria itineri, secus est de aliis oneribus opus servile exigentibus. In quibus tamen attendenda est consuetudo passim nota, & necessitas aut notabilis utilitas præsertim publica, & quæ in Dicecesibus circa hujusmodi sunt salubriter constituta.

De venatione, piscatione, aucupio, ordinariè non fit magnus scrupulus. Tum quia juxta nonnullos non sunt servilia; aut saltem talia non reputantur, dum fiunt ob recreationem, & potissimum in industria consistunt; tum quia tunc saltem usus illa permittit, v.g. dum piscatio fit in fluminibus cum arundine, venatio leporis ad cursum canum, ubi vix aliquid servile concurrit. Alioquin in rigore videntur servilia : cum consistant in effectu corporali, qui proximè ad corporis utilitatem ordinatur, sicut colligere ligna, lapides &c.

De militia, prout est actualis pugnae congressus, idem dicendum videtur : cum videatur esse exercitium artis mechanicæ, & habeat effectum corporalem. Ordinariè tamen licet in die festo ob necessitatem aut publicam utilitatem. Adde judicio variorum Doctorum actum militarem censi liberalem : prout etiam fortasse est ars gladiatoria : quæ tamen etsi mechanica foret, exercitium illius consuetudo permittit diebus festis.

Similiter opera coquinæ, etsi servilia, licent diebus Festis, ut patet ex usu. Immo & ob necessitatem, & nè populus Christianus judaizare videretur, apparent à principio nunquam prohibita : etsi hanc libertatem usus paulatim extenderit ad præparationem ciborum non necessariorum, pastillorum &c. item ad collectionem fructuum eodem die, ut saniores & meliores sint : item ad occisionem & excoriationem animalium, coctionem panum, quando non potuerunt commodè præveniri. De quo videnda statuta Dicecesana.

Præterea quædam opera servilia sunt licita die Festo, quæ fiunt in honorem & cultum Dei, si videlicet immediatè ad cultum Dei spectent, v.g. gestare imaginem aut crucem in supplicatione, ministrare in organis : hæc enim, cum sint cultui divino intrinseca, seu intimè connexa, censentur licita cum ipso cultu. Idem est de præparatoriis ad cultum divinum, si sint ei valde vicina, & quasi ad illum determinata, ut pulsare campanas, ornare altaria &c. Secus si sint remotiora, v.g. scopis templum mundare, parietes tapetibus ornare &c. quamquam ob materiæ parvitatem, & conjunctionem cum divino cultu, non censentur mortalia. Immo, si ratio adsit, v.g. si inadvertenter aut ob impedimenta sint pridie omissa,

16.
Secus est de itineratione.

An & quæ illi liceat jungere onera deferenda.

17.
Quid de venatione, aucupio & piscatione dicendum.

18.
Item actuali militia.

Et artis gladiatoria usu.

19.
Licet opera coquinæ & alia huc spectantia.

20.
Item quæ immediatè ad honorem Dei spectant.

Secus de iis, quæ tantum remotè.

Nisi subinde de justa ratione excuset.

omissa, excusantur ab omni culpa. Multò minus licita sunt, quæ omninò accidentaliter & remotè respiciunt cultum Dei, v.g. colere agros Ecclesiæ, lapides advehere, dealbare parietes Ecclesiæ &c. Nec nisi ob necessitatem aut legitimam licentiam excusantur mulieres, quæ diebus Festis pro Ecclesia nent, aut opus textile faciunt.

Quid de mulieribus pro Ecclesia laborantibus.

21. Opera liberalia diebus Festis prohibita sunt in primis mercatus. C. 1. de Feriis. Quo nomine secundum Doctores intelliguntur primò publicæ nundinæ, quæ semel aut rarò in anno fiunt. Secundò nundinæ hebdomadales. Tertiò contractus privati emptionis, locationis & similes. Quòd hæc tamen consuetudo multum derogavit præcepto, quæ à Prælatiis noscitur & toleratur, & à confessariis & curatis Presbyteris est inspicienda, unà cum ordinationibus Diocesanis, quæ in Diocesi nostra Iprensi circa opera permissa & vetita sunt valde particulares ac expressæ.

Nisi consuetudo excuset.

22. Secundò prohibetur placitum: quo nomine generaliter prohibita intelliguntur sententiæ, sive civiles, sive criminales: omnisque strepitus judicialis omnino irritatur c. Conquestus, de Feriis. Idque etsi fieret consentientibus partibus, ut ibidem expressè dicitur: quia non in favorem partium sed in honorem Dei hujusmodi feriæ sunt introductæ. Secus est in feriis rusticis, propter hominum utilitatem aut necessitatem tempore messium & vindemiarum inductis: nam his possunt partes renuntiare, ut patet l. Conquestus de Feriis. Immo (ut patet ex l. 1. ff. eod.) his ultimis renuntiare potest etiam tacitè, & renuntiatum colligitur eo ipso, quod citatus compareat, & non opponat exceptionem ferialem.

Hinc illicita & invalida est inchoatio causæ per citationem partis, processus, sive causæ cognitio, & quæ eò pertinent, sententiæ prolatio. Undè invalida est citatio, si fiat à iudice in die Festo, aut pro die Festo. Si autem per eam mandetur comparitio intra decem dies v.g. & decimus dies sit festus, dubium est an valeat. Quidam apud Castro Palao p.7. n.3. negant; alii tamen probabilius affirmant. Sed quo die facienda sit comparitio, inter se non conveniunt, quibusdam asserentibus, eam in proximum diem habilem esse differendam, aliis decimum diem præveniendum existimantibus. Quòd si iudex sit in loco ubi est festum, reus autem in loco, in quo non est festum, existimat Bonacina de observ. sabbat. punct. 2. num. 19. valere citationem: secus existimat de sententia, utpote iudicis locum, non rei, uti citatio, spectante; adeoque secundum ejusdem regulas metienda.

Quid si per accidens in festum incidat.

23. Invalidum similiter & illicitum est examen testium, non solum, si necdum fuerit inchoatum prævio juramento, quod in die festo præstari nequit, sed etiam si ita inchoatum fuerit, seclusa consuetudine, juxta Bonacina sup. n. 21. & alios ab ipso citatos contra multos Canonistas, putantes testimonium tunc retrahere ad dtem juramenti.

Idem est de examine testium, etiam prævid ad festum inchoato, se-

Denique prohibita ob strepitum est sententiæ executio Leg. fin. C. de feriis: immo probabilius est nulla: vide Suarez c. 30. num. 11. Nihilominus Advocatus die festo licitè studet processui; quæ didicit, scripto mandat; iudicem etiam scripto informat; privatim cum procuratore de lite agit: consilia pro clientibus conficit &c. Similiter juxta Doctores communiùs licita est appellatio (secus est de illius prosecutione) quæ etsi ad actus judiciales pertineat, consuetudine tamen non videtur sub eisdem prohibita, & sine magno strepitu fieri solet.

clausa consuetudine. Idem denique est de sententia executione.

Secus est de quibusdam aliis advocati functionibus.

Judicium arbitri, si sit verus arbiter & iudex, adeoque procedens modo judiciali, similiter prohibitum est, ut deciditur L. Omnes dies C. de feriis: secus si non sit iudex, sed solum amicus compositor, seu mediator pacis.

Quid de iudicio arbitri.

Denique prohibetur die festo iuramentum iudiciale c. 1. de Feriis. Ex quo capite Suarez c. 30. n. 17. & plures alii idem docent de extra-judiciali, quando per illud firmantur mercatus & contractus similiaque pacta. Nihilominus licitum est iuramentum pro pace ac necessitate, ut habetur c. cit. sicut & tractatio causæ judicialis, si necessitas urgeat, aut pietas suadeat, ut habetur. c. Conquestus, de Feriis.

24. Et iuramento tam judiciali quam extra-judiciali.

QUÆSTIO III.

De causis ab observatione Festorum excusantibus.

AB hac observatione, uti & aliarum legum humanarum, variæ causæ excusant. Cum autem præceptum de colendo die festo, juxta ante dicta, partim sit affirmativum, partim negativum, de eo utrovis modo sumpto procedit quæstio; cum hoc tamen discrimine, quòd, quatenus affirmativum, difficilius admittat excusationem, quàm quatenus negativum, ob cultum divinum, quem in ratione affirmativi præscribit, utique brevi spatio per missæ auditionem exhibendum. Quænam autem causæ ab auditione missæ, & consequenter ab observatione hujus præcepti, quâ affirmativi excusent, videndum est in materia de sacrificio missæ, Quæst. 16. Quare de causis ab ejusdem, quatenus negativum est, observatione excusantibus, restat agendum.

25. De causis ab observatione hujus præcepti quatenus affirmativi excusantibus remissè vid.

Atque in primis excusat necessitas sustinendi seipsum vel propriam familiam, estque ipsa potissimum attendenda ex statu personæ vel familiæ, utpote per operis aliàs prohibiti exercitium promovendo, aut conservando, & per abstinentionem ejusdem operis notabiliter lædendo. His enim concurrentibus sufficiens æstimatur necessitas. Quòd si de ejus sufficientia dubitetur, recurratur ad iudicium viri prudentis, maximè confessarii, vel parochi, qui insuper dispensationem, si opus fuerit, ex usu & consuetudine, adhibere poterit, & sic insufficientiam causæ supplere.

26. Ab observatione ejusdem quatenus negativi excusantur necessitas propria.

27. Hinc primò excusantur pauperes, aliter victum & amictum comparare non valentes: uti & pater, competentem filiabus suis dotem, aliàs non comparabilem, suo labore procurans. Secundò agricolæ tempore messis, factores & vindemiatores timentes periculum, sive ob pluviam, sive ob concursum militum, sive aliunde. Tertiò coquentes lateres, calcem, vitrum &c: quæ opera inchoata non possunt sine damno notabili interrumpi. Quartò famuli & uxores, qui præcepto heri vel mariti coguntur laborare, alioquin domo excludendi aut malè tractandi: modò tamen præceptum illud in contemptum diei Festi & Ecclesiasticæ potestatis non imponatur; prout aliquando ab hæreticis imponi constat: tunc enim opera mandata sunt omnino illicita. Similiter si famuli & famulæ diebus ferialibus ita occupentur, ut suis vestibus resarciendis tempus non inveniunt, eas in die festo resarcire possunt.

28. Quintò excusantur barbitonfores, ubi & quatenus esset justa & à prælatis (qui tamen variis in locis sese etiam per ordinationes opponunt) scita ac tolerata consuetudo: quæ apud rusticos, veluti totâ die in agris versantes, facilius interdum honestari & tolerari posset. Sextò sartores, dum res non patitur dilationem: ut contingit in conficiendis vestibus lugubribus, sponforum, & aliis; quarum pro tunc est indigentia ad decentiam statûs, vel dum aliàs timent notabile incommodum: cavendo studiosè, nè mentiatur iniquitas sibi.

29. Sicut ab observatione festi excusat necessitas privata, ita multò magis publica. Hinc excusantur milites tempore belli aggeres vel muros extruentes, operarii pontes & vias publicas, sinè dilatione reficiendas, reparantes, vel alia obsequia, sinè incommodo non differibilia, pro bono publico præstantes.

30. Excusat quoque necessitas proximi. Hinc chirurgus, pharmacopolæ & aliis licet in die festo operari ad succurrendum infirmo, ad extinguendum incendium, & ad quævis proximi mala gravis momenti avertenda. Hinc etiam licet in die festo serviliter operari, ut ex lucro per eleëmofynam succurratur notabili & certæ pauperis indigentia, cui aliter succurri nequit; secus si illi aliter subveniri commodè possit.

Excusat etiam occurfus lucris, certo anni tempore transitorii, prout Ecclesia indulget idcirco piscationem halecum. Idem est de aliis piscibus, similiter occurrentibus, & quovis alio lucro transitorio, quolibet modo repente occurrente: lucrum enim tunc cessans reputatur pro damno.

31. Denique excusat dispensatio; quam dare potest Pontifex, Episcopus, immo & parochus, juxta ante dicta, nullatenus autem iudex sæcularis, qui etiam nequit laicum, de licentia Episcopi laborantem, sub prætextu suæ prohibitionis punire, prout declaravit sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum teste Diana p.4. Tract.1. Ref.94.

Q U Æ S T I O. IV.

Qui Locus Sacer, & quid in eo fieri prohibeatur?

NOMINE loci sacri hîc intelligitur omnis ille, qui publicâ Episcopi auctoritate deputatus est ad sacramenta ministranda, vel divina officia peragenda. Quales sunt Ecclesia consecrata vel benedicta, cœmeterium pro sepulturis fidelium publicè deputatum, & oratoria publica per Episcopum deputata ad divinum cultum. Secus est de oratoriis privatis necdum consecratis aut benedictis. Quoties autem in loco sacro fit aliquis actus, ob loci reverentiam ab Ecclesia prohibitus, committitur sacrilegium: lex enim humana potest materiam virtutis, alioquin liberam, facere necessariam; idque facere censetur eo ipso, quo similem materiam præcipit.

Prohibet primò Ecclesia illos actus, qui locum sacrum polluant, ut sunt homicidium culpabile, injuriola humani sanguinis effusio, humani seminis effusio mortaliter peccaminosa; sepultura excommunicati vitandi aut pagani: de quibus vide materiam de sacrificio missæ, quæst. 11. n. 117. & seqq. Putat tamen Layman l.5. Tr.5. c.5. n.2. & alii, per prædictos actus nullum locum violari, sic ut reconciliatione indigeat, nisi sit consecratus vel benedictus auctoritate Episcopi. Verum sufficere deputationem, quæ est instar benedictionis, & facit juxta c. Ad hac, de Relig. Domib. ut loca ad usus profanos redire non possint, docet Sanchez lib.9. de matrim. disp. 15. n. 39. Bonacina Tom. 2. disp. 3. q.6. punct. vn. n. 9. & alii; & quoad cœmeteria colligitur ex c. vn. de consecrat. Ecclesie. Huc etiam facit cap. Ecclesie. de Immunit. Eccles. ubi pro ratione ob quam Ecclesia non debet amittere ullum privilegium, etsi non fuerit consecrata & per consequens nec benedicta dicitur: Quia obsequiis divinis deputata nullius est ausibus temerariis profananda.

Petes: An per præfatos actus inferatur gravis irreverentia locis sacris, etiam seclusâ lege positivâ, ut proinde antecedenter ad eam sint sacrilegi, & in detestationem sacrilegii Ecclesia inflixerit hanc pœnam, quod nimirum per illos loca sacra polluantur? Resp. neg. cum Sanchez sup. n.4. & aliis contra Suarez c. 3. n.8. non enim apparet tam gravis irreverentia ex natura rei per hoc, quod v.g. sepeliatur paganus aut excommunicatus in loco sacro, potius, quàm mortuus in malo statu: idem est de copulâ conjugali, si (quod passim docent) per illam etiam polluantur locus sacer. Nec etiam apparet, cur seclusâ lege Ecclesiæ, potius sit graviter sacrilega effusio sanguinis in loco sacro, quàm gravis læsio, vel percussio sinè effusione sanguinis. Idem est de tactibus impudicis aliisque peccatis sive internis, sive etiam externis. Atque esto nullum jus sit

32. Quis hic censetur locus sacer & quæ loca comprehendat.

33. In eo in primis prohibentur fieri actus Ecclesie siam polluentes.

An per eos sic violatur ut reconciliatione indigeat seclusâ consecratione & benedictione.

34. Seclusâ Ecclesia prohibitione prædicti actus non sunt mortaliter sacrilegi.

sit, quo expressè formaliter prohibeantur actus præfati in Ecclesia fieri; implicite tamen ac virtute satis continetur prohibitio, dum illis ipsis actibus tam gravis pœna annectitur.

At facilius
venialiter.

Nihilominus apparet posse peccari contra reverentiam loci sacri, etiam citra legem Ecclesiasticam, spectato jure seu ratione naturali; prout juxta communem apprehensionem videtur rectæ rationi repugnare v.g. exoneratio ventris facta in Ecclesia citra necessitatem &c. Secluso tamen contemptu, vel prohibitione, positivâ, rariùs aut numquàm erit sacrilegium mortale, sive sit opus alioquin peccaminosum, sive indifferens.

35.

Secundò in
loco sacro
prohibentur
generaliter
placita sæ-
cularia.

Secundò prohibentur in loco sacro placita sæcularia: immo omni robore firmitatis carent ex c. Decet de immunitate Ecclesiarum in 6. idque non tantum ubi de sanguinis effusione & corporali pœna agitur, sed omnino generaliter, ut patet ex verbis: nulla inibi causa per laicos, criminalis maxime, agitur, sm loca eadem à laicorum cognitionibus aliena &c. Secus est de judiciis Ecclesiasticis, & aliis quibusdam actionibus jurisdictionis sæcularis, cum placito strepituque judiciali similitudinem habentibus, ut sunt electio, collatio doctoratus auctoritate regiâ conferendi, & similes, ut notat Suarez c. 4. n. 13.

Secus est de
judiciis Ec-
clesiasticis.

36.

Tertiò con-
cilia &
conciones
de materia
temporali.
Quartò
mercatus.

Tertiò prohibentur in loco sacro c. citato universitatum & societatum quarumlibet concilia & conciones, quando scilicet materia est temporalis & sæcularis: secus est quando est Ecclesiastica vel pertinet ad pietatem. Quartò ibidem prohibetur mercatus fieri in Ecclesiis earumque cœmeteriis. Excusat tamen facile necessitas, presertim si vendantur res ad usum templi necessariæ; item usus. Sæpè etiam est parvitas materiæ. Quintò prohibetur furtum c. Quisquis 17. q. 4. ubi dicitur: sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro. Existimat tamen Lessius l. 2. de irreligiositate cap. 45. dub. 3. num. 14. & alii non esse furtum sacrilegum, si res non sacra sit in loco sacro tantum per accidens & quasi materialiter, v.g. quia casu ibi est relicta, vel quia persona est ibi, quæ illam secum defert; secus, si ibi sit per se, & tamquam in custodia, aut in pignus, vel ad ornatum commodata &c. Tamen Suarez c. 5. num. 7. Bonacina sup. 17. & plures alii generaliter asserunt, eò quod Canon generaliter loquatur & sit latè explicandus, utpotè in materia favorabili, vergente in reverentiam & immunitatem Ecclesiæ: Neque sit lex aut ratio faciens in contrarium.

Nec obstat quod l. Divi ff. Ad L. Iuliam Peculatus dicatur: Res privatorum si in adem sacram deposita, subrepta fuerint, furti actionem, non sacrilegii esse. Quia jus civile ibi nil statuit de qualitate seu specie peccati; sed solum de actione, quæ in criminali foro contra hujusmodi furem datur ipsi Domino; cui ratione rei suæ competit actio furti, non sacri-

legii. Et ut aliud ibi indicaretur (quod non) standum foret juri Canonico suprà, ubi etiam subdit Pontifex: Si qui deposita vel alia qualibet exinde (scilicet ab Ecclesiis aut Monasteriis) abstrahunt . . . . . velut sacrilegi canonica sententia subigantur. Cui pariter consonat ipsum jus civile l. Aut ff. de Pœnis: Locus facit ut idem vel furtum vel sacrilegium sit. Unde quàmvis fortè non esset peccatum sacrilegii secluso præcepto, hoc tamen stante peccatum mortale videtur; secundum gravitatem injustitiæ commissæ; quia per illud præceptum accipit Ecclesia quasi speciale jus, ut sit velut inviolabilis rerum custodia, quæ intra illam existunt.

Porro fures Ecclesiam spoliantes ex c. Conquesti de Sent. excom. juxta communem sententiam incurrunt excommunicationem, si furto sacrilego jungant Ecclesiæ infractionem; immo juxta nonnullos apud Castro Palao hic punct. 2. n. 4. aliis communiùs apud eundem contradicentibus, etiam si Ecclesiæ perfractio non accedat. Pœna autem à judice ferenda ex l. 4. §. Mandatis autem ff. ad Leg. Iul. peculatus ejusdem arbitrio relinquitur, etiam juxta proxim receptam ad ipsam mortis pœnam usque extendenda.

Denique nonnulla alia variis juribus prohibentur fieri in templo; videlicet jumentum illuc introduci, ludi turpes seu turpia spectacula, vel comediarum inhonestæ fieri, item seditiones, conclamationes, impetus, vana, & multò fortius fœda & profana colloquia, quælibet confabulationes &c.

Q U Æ S T I O V.

Quæ, & quibus locis competat Immunitas? Quæ personæ eâ gaudeant, & quos habeat effectus?

IMMUNITAS Ecclesiastica generaliter nihil est aliud, quàm libertas & exemptio ab oneribus vel subjectione, sive coactione potestatis laicæ seu temporalis. Estque triplex, realis, quæ gaudent Ecclesiæ bona, quatenus sunt exempta à tributis: personalis, quæ gaudent personæ Ecclesiasticæ, quatenus sunt immunes ab oneribus & judiciis sæcularibus: localis, quæ competit ipsis Ecclesiis, quatenus ibi existentes sunt immunes à laica potestate. De hac sola agitur hoc loco.

Immunitas hæc localis concessa est templis Christianorum aliisque locis sacris jure humano. Patet ex jure canonico 17. q. 4. & Tit. de immunit. Eccles. Estque idem valde conferme juri Divino: nam in veteri lege erant civitates refugii ut patet Num. 31. Deuteron. 19. Josue 20. & 21. Immo & fideles ac paganos instinctu luminis naturalis hujusmodi loca (quæ ut plurimum erant templa Deorum suorum juxta illud Hecube apud Virgilium: Huc tandem concede hac ara tuebitur omnes) instituisse,

37.

Pœna in
fures sacri-
legos à jure
lata.

Et à judice
ferenda.

38.

Nonnulla
alia in tem-
plo fieri pro-
hibita re-
censentur.

39.

Quid im-
munitas
Ecclesi-
astica.

Alia est
realis, alia
personalis.

Alia localis

40.

Hæc jure
humano
competit
Ecclesiis
Christianis.

stituisse ; ex historiis patet : plurimaque de his veterum exempla profert *Covarruvias l. 2. variar. resolut. c. 20. n. 2. & seqq.*

Et aliis locis quæ re-
consentur.

Comprehenduntur autem hic sub locis sacris non solum Ecclesiæ consecratæ vel benedictæ (Idemque est in ordine ad hunc effectum de erectis auctoritate Episcopi) earumque cœmeteria, sed etiam oratoria publica ad divina officia deputata, idque juxta Doctores communius, etsi in eis nondum cœperint divina celebrari. Insuper etiam alia loca, quæ in jure censentur sacra & religiosa, scilicet monasteria religiosorum quoad totum claustrum seu habitationem : item hospitalia auctoritate Episcopi erecta, ipsa quoque domus Episcopalis, si saltem annexam habeat capellam, aut constructa sit intra quadraginta passus ab Ecclesia Cathedrali, prout Varii requirunt, aliis (inter quos *Diana P. I. Tr. I. Resol. 27.*) neutram ex his duabus conditionibus necessariam existimantibus. Secus dicendum est de domibus Cardinalium, atque etiam de oratoriis privatis. Porro immunitatis privilegium non amittunt loca sacra, dum sunt interdicta aut polluta : quia interdictio vel pollutio non habent alium effectum, quam qui jure statutus est. Nullo autem jure statutum esse constat Ecclesiam interdictam aut pollutam privari privilegio immunitatis.

41.
Hoc privilegium extendit consuetudo ad sacerdotem actu sacramentum Eucharistia portantem.

Hoc immunitatis privilegium videntur Doctores communiter, favente eis consuetudine, extendere ad sacerdotem sacram Eucharistiam deferentem & tabernaculum eam actu continens. Unde reus ad hæc asyla confugiens, ob sacramenti reverentiam inde violenter abstrahi non posset : quamquam in rigore non sit immunitas Ecclesiastica, neque omnes eosdem cum ea habeat effectus, ut rectè observat *Bonacina de Immunit. Eccles. §. 2. n. 11.* ubi in fine addit, se audivisse, receptam alicubi consuetudinem esse, ut reus amplexans sacerdotem, quicumque ille sit, etiamsi sacram Eucharistiam non portet, tutus sit, nec in carcerem conjici possit.

42.
Eo omnes omnino gaudere est probabile.

Immunitate hæc omnes omnino homines gaudere est probabile, ob indistinctam Canonum locutionem. Nihilominus cum Variis excipiendi videntur clerici : nam alioquin religiosi, cum sint in locis exemptis, non possent puniri & incarcerari. Quare sicut iudicium Ecclesiasticum non prohibetur in Ecclesia, sic nec circa clericum existentem in Ecclesia. Unde in Bulla Gregorii XIV. quæ incipit : *Cum aliis nonnullis* tantum fit mentio de laicis delinquentibus, qui confugiunt ad Ecclesias. Atque ita habet praxis teste *Bonacina sup. §. 3. n. 7.*

Quamquam oppositum quoad clericos sit probabilius.

Nec refert immunitatem Ecclesiasticam concessam esse loco, qui clericis & laicis communis est : quia loco quidem concessa est, sed cum respectu ad personas, quibus hunc favorem concedi congruebat ; quales sunt laici, & non clerici, ob rationes antè dictas. Non potest tamen clericus ab Ecclesia abstrahi, ni-

si per judicem Ecclesiasticum, ut patet. Immo si ageretur de crimine contra clericum ad finem, ut eo probato, depositus, degradatusque traderetur corporaliter puniendus brachio sæculari, eo casu extrahi non posset, uti, relato *Diana*, tradit *Zypæus in Analyti jur. Pontif. de Immunit. Eccles. n. 9.*

Præterea nonnulli excipiunt infideles. Quod saltem verum videtur de iis, qui nolunt converti, ex *l. 1. Cod. de his, qui ad Ecclesiam* ; quæ, etsi sit civilis, servanda est, utpote non solum non præjudicans Canonibus, sed etiam eis conformis, cum *c. Inter alia de immunit. Eccles.* significetur, immunitatem servandam esse juxta statuta Canonum & consuetudines legum civilium.

Immunitas ista parit hos effectus, ut nullus audeat confugientes ad Ecclesiam vel residentes inde abstrahere, aut quodcumque nocibilitatis vel damni vel spoli (intellige rerum propriarum : alienis enim licite spoliarentur, ut fieret restitutio vero domino) residentibus in loco sacro inferre *c. diffiniunt 17. q. 4.* Neque etiam impedire quis potest, quo minus eis præstentur alimenta, vestitus, & similia ad vitam necessaria *L. presenti Cod. de his qui ad Ecclesiam* : nam aliàs fieret coactio & privilegium inutile. Potest tamen Ecclesia extra locum sacrum de foris obsideri, ut si reum sponte contingat discedere, mox capiatur. Si autem violentè extractus sit ex loco sacro, debet eidem, aut æquè tuto & commodo, ac loco sacro restitui. Unde talis actus est nullus, & consequenter omnes actus judiciales consequentes ; utpote injuriosi & fundati in captione injusta, adeoque damna omnia sunt reparanda.

Idem est juxta *Diana P. I. Tr. I. Resol. 16.* contra *Suarez c. 13. n. 17.* de reo, per satellites vel alios violenter ab Ecclesia abstracto, & postea per judicem sæcularem apprehenso. Secus juxta *Varios*, alijs (teste *Castro Palao hic punct. 11. n. 3.*) contradicentibus, est de eo, qui per blanditias, deceptiones, aut promissiones sine coactione à loco sacro abducitur ; utpote qui nullatenus violentè inde abstrahitur, quod tamen requiritur ad hoc, ut loco sacro foret restituendus.

Sed quid, si reus è manibus satellitum violenter ereptus ad Ecclesiam confugiat ? Eum curiæ sæculari restituendum censet *Bassæus V. Immunitas n. 14.* eò quod judex sæcularis in eum jam acquisierit jus, quo per injustam abstractionem non potest privari : ideoque violenter ei ereptus est restituendus, ubicumque fuerit : sicuti violenter ab Ecclesia abstractus eidem est reddendus. Oppositam tamen sententiam docet *Diana P. 6. Tr. 8. resol. 5.*

Denique reus, in loco sacro existens, nequit damnari ad mortem vel ad poenam *c. Inter alia.* Quod tamen aliqui restringunt ad poenam corporalem. Vide *Castro Palao sup. n. 9. & seqq.*

Qui autem immunitatem Ecclesiasticam viola-

43.
Idem est de infidelibus converso-
nem recu-
santibus.

44.
Ad locum sacrum confugientes nullus potest inde abstrahere vel aliquid nocibilitatis eis inferre.

Potest tamen locus de foris obsideri.

45.
Quid de reo violentè aut per blanditias à loco sacro abducto, & deinde per judicem sæcularem apprehenso.

46.
Aut è manibus satellitum violenter abstracto & ad Ecclesiam confugiente ;

Reus in loco sacro existens nequit damnari ad poenam corporalem.

47.

Violator
immunita-
tis Ecclesia-
stica peccat
peccato sa-
crilegii, &
insuper in-
justitia.

Est quæ ipso
facto ex-
communi-
catus.

violaverit, peccat in primis peccato sacrilegii, juxta Doctores communiter, & patet 17. q. 4. Scilicet contra reverentiam loci sacri, ob quam extractio rei, & similes actus sunt ab Ecclesia prohibiti. Deinde juxta Doctores communiter peccat contra justitiam respectu rei seu refugi, qui injustè & violentè privatur suâ libertate, & in quem eatenus à jurisdictione exemptum, exercetur indebitè jurisdictione, veluti si in personam Ecclesiasticam. Denique est ipso facto excommunicatus per Bullam Gregorii XIV. idque secundum Diana P. 1. Tr. 1. resol. 15. & alios, nonnullis aliis contradicentibus, etiamsi violenta abstractio tantum attentetur, effectu non secuto.

Immeritò autem patiuntur interdum Ecclesiarum & monasteriorum Rectores propter refugium reorum ad hujusmodi loca exempta, quasi ipsi proventum nescio quem inde reportent: cum etsi suorum locorum defensio sit ipsis concedita, nullatenus tamen immunitas ad illorum personas pertineat, sed locum sequatur ei que inhæreat, inquit Marchant Tom. 3. Tract. 2. tit. 3. q. 3.

Q U Æ S T I O VI.

In quibus casibus locum habeat Immunitas Ecclesiastica, & in quibus non?

48.
Immunitas
non solum
in criminalibus,
sed
etiam in ci-
vilibus lo-
cum habet.

RESPONDEO non solum in criminalibus (de quibus est certissimum) sed etiam in civilibus, v.g. in causa debitorum, ut tamquam probabilius docet Suarez cap. 11. n. 3. Bonacina de Immun. Eccles. §. 4. n. 1. & alii, & consonat praxis. Nec obstat, quod c. Id constituimus & in Bulla Gregorii XIV. fiat mentio de reis. Nam tales sunt, præsertim in materia favorabili, qui in judicium vocantur, sive criminaliter, sive civiliter, accedente eo, quod L. 1. Cod. de his, qui ad Ecclesiam apertè supponatur, quod ad Ecclesias confugientes evitare possint crimina vel pondera debitorum. Idque verum est, quàmvis sint de fuga suspecti, vel debito publico obstricti, aut decoxerint cum magno Reipublicæ detrimento: cum hi casus in bulla Gregoriana non excipiantur.

Nihilominus quædam crimina sunt jure excepta, in quibus locum non habet immunitas, quæ tum in antiquis juribus, tum distinctè & ordinatè recensentur in Bulla Gregorii XIV.

49.
Ea in pri-
mis carent
latrones pu-
blici.

Itaque immunitate carent primò latrones publici, id est, qui palam & publicè seu in viis publicis, in terra vel in mari, prædantur, vel vias publicas obsident, ut transeuntes invadant & spolient, vel ob frequentata latrocinia communiter pro latronibus habentur.

Depopula-
tores agro-
rum.

Secundò depopulatores agrorum, qui scilicet diripiunt alienos agros, id est, segetes vel fructus furripiunt, agros sive vineas vastant vel incendunt, idque etsi non sint nocturni, eò

quod Bulla Gregoriana generatim loquatur. Quàmvis in c. Inter alia, de immun. Eccles. solum fiat mentio de nocturnis.

Etiã nota
nocturni.

Tertio committentes homicidia & mutilationes in Ecclesiis, aut earum cœmeteriis (secus est de aliis delictis, utpote in Bulla Gregoriana non expressis, quantumvis de iis possit esse par ratio, ut rectè Bonacina sup. n. 11. & alii contra Suarez sup. n. 7. & alios antiquiores) quia in eo, in quo quis deliquit, puniri debet; & frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem, ut dicitur c. finali de immun. Eccles. Estque perinde, sive committantur ibi sub spe immunitatis, sive non: item sive committantur ibi ex proposito, sive non, sed solum ex subita rixa: nam textus loquitur indistinctè.

50.
Committentes ho-
micidia &
mutilatio-
nes in Ec-
clesia vel
cœmeterio.

Quartò immunitate carent occidentes proximum proditoriè, id est, per industriam insidiosam, dum vel amicitiam simulant, vel dolosè ad occidendum accedunt, vel dum alter nil minus cogitat. Excipit Bonacina sup. n. 14. & alii occidentem inimicum, etsi à tergo, vel dormientem, vel etsi per fenestram sclopeto illum petat, eò-quod talis in rigore non dicatur proditor. Equidem actus seu modus est proditorius ac insidiosus & comprehensus c. 1. De homicidio, quod per Bullam Gregorianam explicatur. Quare vereor, nè praxis præfata exceptioni adversetur.

§ 1.
Occisores
proditoriè.
& qui cen-
seantur ta-
les.

Quintò assassini seu rei assassinatùs. Cujus rei sunt non soli ipsi assassini, id est, qui pecuniâ aut alio pretio accepto vel promisso conducti homines incautos, seu nihil tale ab eis expectantes, prævio mandato occidunt: verum etiam coöperatores & mandantes seu conductores; adeoque hi omnes immunitate non gaudent.

52.
Rei assassi-
natùs, &
qui sint
tales.

Sextò hæresis rei, quales sunt non solum ipsi pertinaciter errantes, sed etiam auxilium & refugium præbentes. In locis tamen, ubi hæretici impunè degunt, nec ob hæresim puniuntur, videntur gaudere, sicut cæteri, immunitate in criminibus non exceptis, juxta Diana p. 1. tr. 1. Resol. 29.

Hæresis.

Septimò rei læsæ majestatis in personam ipsiusmet principis, subintellige proprii.

Et læsæ ma-
jestatis in
personam
proprii
principis.

Hæc sola crimina post Bullam Gregorianam (quæ est septima in Bullario Romano inter constitutiones Gregorii XIV. & refertur à Rodriguez tom. 2. q. 50. art. 3. estque in viridi observantia, signanter in Diocesi nostra Iprensi) sunt excepta: idque cum derogatione juris & consuetudinis, ut docet Diana sup. resol. 1. & plurimi alii. Undè audiendi non sunt, qui apud Castro Palao punct. 10. num. 3. ex identitate vel majoritate rationis, illam exceptionem ad alios casus non expressos censent extendendam. Quare raptores virginum, adulteri, sodomitæ, incendiarii &c. immunitate gaudent, nisi ratione delictorum in Bulla Gregoriana exceptorum, eâ priventur. Undè graviter excedunt Principes & Præfecti militiæ, qui ob quodvis delictum à milite contra militiam

53.
Præter al-
latà crimi-
na non sunt
alia immu-
nitate pri-
vantia.

litiam commissum volunt eum violenter extrahi, ut pro custodia male observata, pro duello, pro transgressione stationis, pro desertione militiæ, &c. nullum enim delictum militem jure asyli privat, nisi solum crimen læsæ Majestatis in personam Regis commissum. Ita *Marchant* sup.

54.
Modus extrahendi reum è loco sacro in crimine excepto.

Notandum tamen confugientem ad locum sacrum in criminibus exceptis, non posse mox eo ipso extrahi per laicam potestatem, sed juxta Bullam *Gregorii* requiri expressam facultatem Episcopi vel Officialis, & ut intersit persona Ecclesiastica habens facultatem ab Episcopo aut Officiali. Quæ dum adsunt, obligantur superiores, etiam exempti, tradere seu consignare, sive curare tradi seu consignari reum in manus petentium, idque absque ulla irregularitatis nota, ut expresse decernitur in Bulla citata. In qua præterea ordinatur, ut post extractionem rei ex loco sacro, priusquam tradatur laicæ potestati, detineatur in carcere nomine Episcopi, donec ab ipso, vel ejus deputato, cognitum fuerit, an gaudeat immunitate, nec nè: ad quod tamen sufficit cognitio per summariam informationem. Vide *Bonacinà* sup. §.7. & alios, signanter *Zypæum* *Tit. de immunit. Eccles.*

Q U Æ S T I O VII.

De Decimis, Primitiis & Oblationibus.

55.
Decima unde sic dicta. Non sunt pura eleëmofynæ.

Sed merces labori Sacerdotum debita.

DECIMÆ sic sunt dictæ; quasi decima pars seu portio, quæ detrahitur ex iis rebus, quæ nobis divino munere obveniunt nobisque quodammodo frugiferæ sunt. Has nullo jure Sacerdotibus esse debitas, sed puras eleëmofynas contendit *Ioannes Wicleff* in *Councilio Constantiensi sess. 8.* merito damnatus. Per decimas namque præstatur subsidium ministrantibus spiritualia, utique eis debitum, juxta lumen rationis naturalis ipsamque Scripturam 1. *ad Corinth. 9.* *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? & Matth. 10.* *Dignus est operarius cibo suo.*

56.
Idque ex jure naturæ quodam substantiam: secus quodam taxam.

Secundum quam propriè sunt juris Ecclesiastici; imitativè, divini.

Quare decimæ, in quantum sunt sustentatio ministrorum Ecclesiæ, seu secundum substantiam (ut loquuntur) debitæ sunt jure divino naturali: secundum quotam autem seu taxam decimæ partis, sunt juris Ecclesiastici juxta Theologos communiter contra Canonistas. Ex nullo enim capite, quantum ad hoc, jus divinum positivum satis constat. Immo si subesset, non posset consuetudine abrogari, prout tamen tolli vel mutari potest ista quota, & de facto quodam plurimos fructus sublata est multis in locis. Eatenus itaque sunt solum juris divini latè loquendo, sive quatenus sunt Deo dedicatæ; sive exemplariter & imitativè, quatenus in veteri testamento fuerunt pro Levitis determinatæ decimæ, & ad illius imitationem sunt determinatæ ab Ecclesia pro suis ministris.

Cum autem jus primarium decimarum fundetur in titulo spirituali, scilicet ministerio Ecclesiastico, nequit convenire laicis, juxta *D. Thomam* & Doctores communiter apud *Lessium de decimis c. 39. dubit. 4. n. 19.* adeoque nec potest ab eis præscribi. Jure tamen primario penes Ecclesiam remanente, potest quandoque laicis competere jus secundarium, sive ex præscriptione quadraginta annorum cum titulo, aut temporis immemorabilis sine titulo juxta *Lessium* sup. sive ex elocatione, venditione aut donatione. Quomodo etiam Pontifices solent interdum dare laicis decimas in feudum, etiam perpetuum, ob merita Ecclesiæ exhibita aut exhibenda. Idemque poterant Episcopi ante Concilium Lateranense sub *Alexandro III.* in quo facultas hæc est illis adempta. Qui tamen jus feudale ab Episcopis antea acceperant, poterant retinere.

Similiter possunt illud in alium laicum transferre de consensu Episcopi, sicut Episcopus potest feudum semel legitimè constitutum conferre alteri, si ad Ecclesiam redierit per mortem vasalli c. *fin. de rebus Ecclesiæ non alienandis, & c. ex parte tua, de feudis.* Similiter possunt illud conferre loco pio, de consensu Episcopi, ad cuius Ecclesiam decimæ pertinebant c. *Cum Apostolica, de his, quæ sunt a Prælati.*

Decimæ aliæ sunt prædiales, quæ ex agris, molendinis, ædium elocatione, & similibus proveniunt; aliæ personales, quæ ex arte, negotiatione &c. aliæ mixtæ, quæ partim ex prædiis, partim ex industria, ut fructus animalium v.g. foetus, lana &c. Quamvis autem, spectato jure scripto, decimæ sint solvendæ ex omni re & opere frugifero; adeoque non solæ prædiales; sed etiam personales & mixtæ: tamen universali quasi consuetudine personales sunt abrogatæ ut testatur *Castro Palao de decimis punct. 6. n. 10.* De quarum proinde debito & solvendi modo non est inquirendum, sed tantum de prædialibus & quibusdam mixtis, quas consuetudo (quæ in his partibus valde variâ est, sicut ubique suus sit usus retinendus) solvendas docet, agendum restat, à quo, quibus & quomodo debeantur.

Tenentur itaque ad decimas omnes illi, qui prædia alicui Ecclesiæ, titulo non spirituali, subjecta habent, sive sint clerici, sive laici, sive fideles, sive infideles, etiam pagani, sive sint privati, sive integræ communitates, & pia loca, nisi aliquo privilegio, præscriptione, compositione vel transactione sint exempta. Ratio est: quia solutio decimarum est onus rei, non personæ annexum; adeoque ad quemcumque dominum prædium devolvatur, cum eo devolvitur & onus solvendi decimas. Cui autem Ecclesiæ solutio illa faciendâ sit, ex consuetudine petendum est, quæ hac in re maximè attendi debet.

Quod ad eos attinet, quibus decimæ sunt solvendæ, notandum est, in principio nascentis Ecclesiæ, decimas fuisse communi clericorum

57.
Ius primarium decimarum, ut pote spirituale laicis competere nequit.

Secus est de secundario.

Quod subinde à Pontificibus in feudum etiam perpetuum transfertur in laicos.

Qui illud in alium laicum de consensu Episcopi transferre possunt. Aut in locum pium.

58.
Decimæ aliæ sunt prædiales: aliæ personales & aliæ mixtæ. Personales consuetudo abrogavit.

59.
Ad prædiales tenentur omnes, qui habent prædium alicui Ecclesiæ titulo non spirituali subjectum.

60.
In principio nascentis

*Ecclesia de-
bebantur
decima ca-
tui clerico-
rum.*
*Nunc au-
tem diver-
sis pro di-
versitate
suzuli.*
*Novales
cui debita.*
*Quid per
illas signi-
ficetur.*
61.
*Decima sol-
venda sunt*

corum cœtui persolvendas, quas tunc Episcopus unicuique pro sua qualitate, labore & indigentia elargiebatur: successu verò temporis & crescente decimarum cumulo, pluribus clericis sunt applicatæ: & aliis quidem titulo beneficii; aliis titulo obsequii vel curæ animarum: aliis ex gratia & privilegio. Et quidem animarum curam habentibus, etiam seclusâ Ecclesiæ constitutione, ex iustitia debentur decimæ; tamquàm merces pro labore: secus est de aliis. Summo autem Pontifici, tamquàm universali Ecclesiæ Pastori & rectori, decimas exigenti, eæ solvendæ sunt ab omnibus, tum sæcularibus, tum clericis, etiam Episcopis: nec ad unam decimam est restringendus, sed plures pro rei gravitate exigere potest. Decimæ novales de jure cedunt Parocho juxta *Zypæum Tit. de Decimis n. 12.* apud quem plura de his vide. Novales autem sunt, quæ debentur ex agro noviter ad culturam redacto, de quo non extat memoria, quòd aliquando cultus fuerit, & qui ante culturam nullum, vel modicum fructum, supple decimabilem, adferebat.

Sunt autem decimæ prædiales solvendæ integre c. *Commissum & c. Tua nobis, de Decimis.* & quidem ante deductionem expensarum,

quæ fieri solent in colendis prædiis, item censuum, tributorum &c. ut patet ex usu, & c. *Cum non sit, de decimis;* adeò ut defraudantes decimas peccent contra iustitiam, veluti fraudantes Ecclesiam jure acquisito; & contra religionem, quatenus sunt debitæ titulo spiritali & causâ Dei, ob quod defraudatio illarum à Canonibus vocatur sacrilegium.

Primitiæ (quæ significant primos fructus aut foetus Deo oblatos) non sunt jure naturæ præceptæ, etsi sint rationi conformes, cujus instinctu fuerunt quoque nonnullis Gentibus usitatæ. Jus autem positivum est consuetudine abrogatum.

Oblationes (quæ significant quælibet Deo oblata, v.g. pecunias, cereos, &c.) similiter non obligant, secluso pacto aut voto. Excipe, nisi sint necessariæ ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ: tunc enim obligant juxta quotam à Prælati determinatam, vel consuetudine aut conventionione introductam. Quæ consuetudo etiam locum habet in Benedictionibus nuptiarum, funeribus, sacramentorum administratione & similibus. Quibus autem cedant oblationes factæ in Ecclesiis aut capellis, vide *Suarez cap. 7.*

integra ante deductionem expensarum, censuum, &c. Earum defraudatio quale sit peccatum.

62. Primitiæ quid significant. Non obligant.

63. Viti & oblationes per se loquendo.

DISPUTATIO QUARTA.

De Voto.

QUÆSTIO. I.

Quid & quotuplex sit Votum?

1.
*Votum est
promissio
Deo facta.*
*Tale non est
nullum pro-
positum
quantum-
vis firmum.*

VOTUM est promissio Deo facta. Undè simplex propositum, quantumvis firmum, aliquid faciendi, aut etiam vovendi, non est votum, & per se loquendo non obligat, ut patet ex c. *Litteraturam, de Voto*, ubi Alexander III. dicit: *Si plus non est in voto processum (scilicet ultra propositum assumendi habitum religionis) transgressor judicari non poteris, si non impleas, quod dixisti.* Quod confessori diligenter attendere debent circa simpliciores pœnitentes. Promissio autem, intelligitur valida, in definitione voti. Ad quam

2.
*Ad votum
requiritur
deliberatio
ad mortale
sufficiens.*

Primò requiritur, ut sit deliberata, sic ut in materia peccati deliberatio sufficeret ad peccandum mortaliter: deliberatio enim, quæ sufficit ad se obstringendum diabolo, sufficit ad se obstringendum Deo: neque censetur quis sibi velle onus per promissionem imponere, nisi perfectè volens, nec Deus aliter acceptare. Non est tamen sufficiens signum defuisse vel in voti emissionem, vel in legis transgressionem sufficientem deliberationem, quòd mox pœniteat: Sicut enim potest in momento esse consensus, sic mox sequi displicentia ac dissensus. Hinc non oritur obligatio, si votum

fiat ex subito motu aut consuetudine rationem præveniente, uti nec si ex semiplena deliberatione v.g. si vovens, alteri rei intentus, solum tenuiter & confusè advertat, quid voveat. Immo ex tali voto, utpote simpliciter invalido, nè quidem oritur obligatio sub veniali. Sicut enim non potest imponi lex obligans leviter sinè maturo & deliberato consilio, ita nec votum, quod est privata lex actusque virtutis & cultus divini, nisi per actum simpliciter liberum & humanum.

Nec refert, quòd semiplena deliberatio sufficiat ad peccatum veniale: quia plus requiritur ad valorem voti, quàm ad tale peccatum, ad quod etiam sufficit negligentia & indirecta voluntas, quæ tamen ad votum nullatenus sufficit, Deo ad valorem hujus perfectam deliberationem, formalem vel virtuales, simpliciter requirente, sinè qua factum votum nullatenus acceptat. Qui autem ex levitate sinè matura deliberatione vovet, regulariter peccatum veniale (nisi & hoc ipsum excuset indeliberatio) committit, uti & ille, qui sic jurat. Posset tamen ratione voluntarii periculi vovendi actiones illicitas, aliove ex capite subinde, etsi rarò, mortaliter peccare. Quod si res, quæ indeliberatè vovetur, sit levis, v.g. oratio angelica, censet Sanchez & Valentia apud Castro Palao de voto diff. 1. punct. 4. n. 5. contradicente ipso Castro Palao, nullum esse peccatum.

*voto sinè
tali delibe-
ratione fac-
to nulla o-
ritur obli-
gatio.
Nèquidem
sub-veniali.*

3.
*Cur potius
ad pecca-
tum venia-
le sufficiat
semiplena
deliberatio,
quàm ad
votum.
An vel
quod pecca-
tum com-
mittat sinè
sufficienti
deliberatio-
ne vovens.*

4. Secundò requiritur, ut sit voluntaria, seu spontanea, scilicet sine metu vel errore: nam requiritur ad voluntarium sibi militem legit Christus ut dicitur votum, ut sit voluntarium. Unde gravi metu ad id injustè incusso extortum est irritum. Solemne quidem professionis jure Ecclesiastico. Catera autem jure naturali. Secus est de voto ex levi vel justo metu emissum.

Secundò requiritur, ut sit voluntaria, seu spontanea, scilicet sine metu vel errore: nam requiritur ad voluntarium sibi militem legit Christus ut dicitur votum, ut sit voluntarium. Unde gravi metu ad id injustè incusso extortum est irritum. Solemne quidem professionis jure Ecclesiastico. Catera autem jure naturali. Secus est de voto ex levi vel justo metu emissum.

5. Quod ad errorem sive dolum attinet, si versetur circa accidentalia, valet votum, etiam si versetur circa causam motivam voti, prout in simili de matrimonio dicitur: Quia talis error non tollit voluntarium, nec efficit voluntatem voventis conditionatam: & alioquin plures professiones essent irritæ & nullæ. Nec refert, quod talis sit ita affectus animo, ut si sciret se decipi circa causam motivam, nollet vovere, quia, illo non obstante, habet voluntatem absolutam, quâ vult vovere & vovet. Poterit tamen id esse causa facilioris dispensationis: si votum sit dispensabile. Immo Nonnulli distinguunt inter votum simplex & solemne dicentes, votum simplex factum per errorem vel dolum circa causam finalem & motivam non esse validum, eò-quod censeatur emissum sub tacita conditione, si causa subsistat: votum tamen solemne esse validum (idem est de votis simplicibus Societatis Jesu juxta Sanchez) eò-quod assumens statum perpetuum censeatur eum velle assumere, etsi intercedat dolus vel error, modò non sit circa substantialia. Sanè noxium foret communitati, valorem contractuum onerosorum, præsertim inducentium statum perpetuum, dependere à subsistentia finis extrinseci ab alterutro contrahentium intenti: sic enim nullus posset esse securus de validitate sui contractus, & consequenter de validitate actuum valorem contractus supponentium.

Aliis eam distinctionem rejiciunt.

Nihilominus Lessius sup. dub. 2. n. 12. & alii hanc distinctionem rejiciunt: & fortè in re est parva differentia, eò-quod in particu-

laribus casibus alii fortasse dicerent esse errorem circa accidentalia in substantiam voti aliquo modo redundantia. Itaque

Si error aut dolus, qui est causa voti, versetur circa substantiam voti, aut aliquid redundans moraliter in substantiam voti, ipsum planè irritum est defectu consensûs liberi, cui nihil adeo contrariatur, quàm ejusmodi error, qui tollit voluntarium. Contingit is diversis modis: primò si sit circa partem notabilem rei promissæ, ut si quis voveat peregrinationem Hallensem; quia putat solum esse iter unius horæ: vel dare in eleemosynam nummum, quem manu tenet, quia putat, quod sit argenteus, cum sit aureus.

Secundò si sit error circa materiam operis, ut si quis v.g. voveat ingredi determinatum monasterium, putans esse ordinis Sancti Francisci, cum sit alterius ordinis, vel putans esse observans Regulam, cum sit circa essentialia aut alia principaliora notabiliter relaxatum. Item si ignoret ibi esse perpetuam abstinentiam à carnibus. Tertiò si sit circa personam, cui opus præstandum est, tunc enim persona est de substantia voti. Quartò, si sit circa causam formalem operis, v.g. si non sit pauper; cui alioquin erat promissa eleemosyna. Deficit enim ratio formalis eleemosynæ (scilicet paupertas personæ) quam intendebat vovere. Quintò contingit hic error, si sit circa finem vovendi extrinsecum, qui speretur tamquam merces operis promissi, v.g. si quis voveat eleemosynam pro fanitate parentis, quem dein intelligit jam tum obiisse; vel voveat peregrinationem pro felici successu matrimonii, qui dein, mutato proposito, vult ingredi religionem. Secus est de vovente religionem, ut eligatur in prælatum: votum enim tenet, etiamsi non sequatur electio, eò-quod finis iste non redundet in substantiam voti, nec faciat votum tacitè conditionatum, uti sit in aliis casibus. Sextò denique si error sit circa vim seu naturam voti, v.g. si vovens nesciat votum aliter obligare, quàm sub veniali, vel putet posse relaxari pro suo libitu. Nisi ignorans fortasse, intendat facere, quod alii: Tunc enim error non est practicus, esto sit speculativus.

Tertiò ad votum seu promissionem requiritur, ut promittens habeat intentionem actua-lem vel virtualem se obligandi: hæc enim deficiente solum est fictum votum, cum votum non subsistat sine obligatione: nec obligatio sine voventis intentione, ex qua nasci debet. Secus est juxta Doctores passim, si sit quidem intentio vovendi, & se obligandi, simul tamen adsit intentio non observandi, seu non implendi: sicut enim hæc intentio potest votum subsequi, sic & comitari ab initio: quemadmodum etiam potest quis valide velle baptizari, & obligationes vitæ Christianæ suscipere, cum intentione non observandi: & in venditione aut donatione seriò facta, adeoque obligante, adesse animus non traden-

6. Vera doctrina statuit, omne votum ex errore circa substantiam redundantem esse irritum.

7. Tertiò requiritur ad votum intentione se obligandi.

Secus est de intentione implendi.

De aliis
requisitis
remissive.

8.
Votum a-
liud est per-
sonale, a-
liud reale,
& aliud
mixtum.
Aliud tem-
porale, a-
liud perpe-
tuum.
Aliud ex-
pressum.
aliud taci-
tum.

Aliud sim-
plex; aliud
solemne.

9.
Que an
differant
specie.

10.
Aliud deni-
que est ab-
solutum &
aliud con-
ditionale,

11.
Materia
voti proxi-
ma, est actio
humana.

Remota
ejusdem
objectum.

12.
Debet esse

tradendi. Vide *Lesium cap. 40. dubit. 1. n. 7.*
Quartò, ut sit de re grata promissario, de quo
Quest. seq. Quintò, ut promittens se possit
obligare, de quo *Quest. 4. de irratione voti.*

Votum est multiplex. Primò aliud est per-
sonale, quo promittitur nuda actio personæ
vel omissio, v.g. peregrinatio, abstinencia à for-
nicatione &c. Aliud est reale, quo promit-
titur aliquid pretio æstimabile distinctum ab
actione voventis, v.g. oblatio pecuniæ: Aliud
mixtum, quo utrumque simul promittitur;
v.g. peregrinatio cum oblatione doni. Se-
cundò aliud est temporale, quod ad certum
tempus, aliud perpetuum, quod ad vitam vo-
ventis durat. Tertiò aliud est expressum,
quod fit disertis verbis, aliud tacitum, quod
fieri censetur eo ipso, quo aliquid voluntariè
fit, cui votum est annexum aut præsupponi-
tur, prout fieri posse tacitam professionem
dicetur *Disp. seq.* & multi putant fieri taci-
tum votum in susceptione Ordinis, de quo
in materia de Sacramento Ordinis. Quartò
votum aliud est simplex, aliud solemne, quod
scilicet annexam habet susceptionem statûs
immutabilis.

De his duabus ultimis voti speciebus du-
bitatur, an differant specie essentiali, an verò
tantum accidentali? Et quidem Varii censent
differre essentialiter. Ex quo inferunt pecca-
tum contra castitatem, voto solemni promif-
sam, & peccatum contra eandem simplici
voto promissam, specie differre, adeoque cir-
cumstantiam voti solemnis in confessione esse
explicandam. Aliis tamen, quos citat & se-
quitur *Sanchez de Matrim. l. 7. d. 25. n. 6. &*
l. 5. Moral. c. 1. n. 7. placet prædicta vota non
nisi accidentaliter distingui, eòquod habeant
idem objectum, videlicet continentiam. Qui
proinde opposita faciunt corollaria, nempe
idem specie contra utrumque votum com-
mitti peccatum, etsi gravius, dum repugnat
voto solemni, quam dum simplici.

Quintò aliud est absolutum, aliud condi-
tionatum: & hoc iterum vel est simpliciter
conditionatum, quando scilicet conditio non
apponitur instar pœnæ, vel pœnale, quando
scilicet vovetur pœna, sup conditione delicti
futuri.

Q U Æ S T I O. II.

De Materia Voti.

MATERIA voti dicitur, quidquid Deo
promittere possumus. Quod quidem
proximè est actio aliqua humana (sub qua
etiam intelligitur abstinencia ab actione) in
nostra potestate constituta: remotè autem est
objectum ejusdem actionis. Porro votum ab
initio invalidum ob ineptitudinem materiæ,
non convalescit, ubi hæc evadit apta. *Quia*
non firmatur tractu temporis, quod de jure ab ini-
tio non subsistit. Reg. 18. juris in 6.

Primò itaque opus, quod Deo promitti-
tur, debet esse in nostra potestate: ad impos-
Herinx Sum. Theol. Pars III.

sibile enim non est obligatio, nec Deus ejus-
modi stultam promissionem acceptat.

Hinc invalidum est votum de nunquam
peccando venialiter (quidquid dicat *Bonaci-*
na de voto punct. 4. §. 3. n. 4.) quippe quod est
de objecto per ordinaria Dei auxilia morali-
ter non possibili, juxta *Tridentinum sess. 6.*
can. 23.

Nec refert, quòd lex naturalis omnia pec-
cata venialia præcipiat vitari: nam inde non
sequitur idem posse votum, utpote cujus obli-
gatio non sequitur immediatè ex ipsa natura
rationali, uti obligatio legis naturæ, sed ex li-
bera voventis voluntate, eaque prudenti & à
Deo acceptanda, qualis non est illa, quâ quis
se obligat ad aliquid moraliter impossibile,
ideoque obligatio ex lege naturali resultans
in materia ad salutem non necessaria, qualis
est vitatio omnium venialium, non exigit
majorem, quam physicam objecti possibili-
tatem: obligatio autem ex voto orta insuper
moralem.

De voto vitandi omnia peccata mortalia
dicendum est, illud omnino valere: quam-
quam non sit passim suadendum. Idem cen-
set *Sanchez de voto c. 5. num. 13. & Lesius dub.*
7. num. 33. de voto vitandi omnia peccata ve-
nialia, quantum in nobis est: Sed non im-
probabiliter contradicit *Castro Palao punct. 8.*
n. 12. eò quòd votum illud videatur esse de
objecto humanâ ratione non cognoscibili. De
voto autem vitandi omnia peccata censet *Sua-*
rez l. 2. de voto c. 3. n. 16. contra *Sanchez l. 4.*
Moral. c. 10. n. 19. ipsum saltem obligare ad
vitanda mortalia. Idem cum proportionem est
de quovis alio voto, materiam partim possi-
bilem, partim impossibilem, vel partim bo-
nam partim malam afficiente.

Secundò debet esse opus gratum promissa-
rio, scilicet Deo, in cujus honorem & obse-
quium fit votum: aliàs enim Deus promif-
sionem non acceptat. Quare irritum est vo-
tum de opere peccaminoso: immo promit-
tere Deo se peccaturum mortaliter est grave
peccatum. Idem est juxta Doctores passim
contra *Navarrum* & alios apud *Lesium sup. n.*
39. etsi opus promissum sit tantum veniale
peccatum: idque ob gravem injuriam, quæ
divinæ bonitati inferitur, dum in ejus obse-
quium offertur, quod noscitur ejus bonitati
displicere, in quo irrisio, immo tacita blas-
phemia continetur. Idemque est de adim-
pletionem simili animo facta. Præterea irritum
est votum de opere indifferenti: non enim gra-
tius est Deo illud fieri, quam omitti. Exci-
pe, nisi adsit bonus finis à vovente intentus,
& adhuc perseverans ad quem deserviat res
indifferens, tunc enim non manet talis. Sic
multi rectè vovent non ludere lusibus alio-
quin licitis, non transire per certam plateam,
non accedere certum consortium, eòquod sæ-
pè sint occasio peccandi. Quo periculo cessan-
te sicut abstinere à prædictis incipit esse res
adiaphora, sic desinit vinculum voti, quod rur-

in nostra
potestate.

Hinc irri-
tum est vo-
tum de non
peccando
venialiter.

Cur potius
lex naturæ
quam vo-
tum ad mo-
raliter im-
possibile ob-
liget.

13.
Votum om-
nia morta-
lia vitandi
tenet.
Quid de
voto vitan-
di, quan-
tum in no-
bis est, ve-
nialia:
Vel simpli-
citer omnia
peccata.

14.
Debet
etiam ma-
teria voti
esse grata
Deo.
Unde vove-
re pecca-
tum, etiam
leve, est gra-
viter ma-
lum; & ir-
ritum vo-
tum.

Similiter
irritum est
votum de
re indiffa-
renti bono
sine voven-
tis non co-
honestat.

sum reviviscit & obligat mox ut pristinum periculum redit.

15. *Debet quo quæ esse melior suo op-posito.* Tertiò debet votum esse de re meliori, sic nimirum, ut gratius Deo sit illud fieri, quam omitti. Promissio namque est quædam gratificatio: adeoque nemo congruè aliquid promittit alteri, cui gratius esset ipsum non fieri, aut fieri oppositum. Quare votum debet non adversari consiliis, nisi aliqua circumstantia faciat opus non esse consilii respectu personæ voventis. Undè regulariter non valet votum de non danda eleemosyna, de non ingrediendo religionem, de ineundo matrimonio, de non vivendo. Posset tamen suaderi scrupulosis aut levibus ad vivendum, ut promittant se non emissuros votum; nisi de consilio Confessarii vel directoris. Quod si post tale votum, Confessarii consilio non petito, equidem voveant, votum tenet. Idem juxta Sanchez c. 8. n. 37. contra aliquos ab ipso citatos, est de voto non sollicitandi nec acceptandi Episcopatum, quantum in se est.

Notabile pro scrupulosis.

Quid de voto non procurandi vel acceptandi Episcopatum.

Item de voto nubendi.

Similiter Varii docent, votum nubendi factum ab eo, qui non potest se continere, esse validum, eò quod tali personæ melius sit nubere. Verum tali melius esset uti sanctioribus remediis ad frænandum concupiscentiam, quam nubere. Si tamen nullum aliud remedium sibi vellet applicare, melius esset ei nubere, quam uri: sed tunc objectum voti potius est ratio remedii, quam ipsum matrimonium. Ideoque si talis, excusso torpore, sanctiora disponat capessere remedia, cessabit istius voti vinculum: uti melius ei est non nubere, quam nubere.

16. *Sub votum cadunt etiam opera præcepta.* Petes, an opera præcepta cadant sub votum? Resp. Aff. cum Doctoribus unanimiter: nam etiam opera præcepta sunt Deo grata & gratiora oppositis: nec aliquid impedit, quod minus præcedenti vinculo sive obligationi adjiciatur novum per promissionem: quod patet ex perpetuo usu Ecclesiæ, quo non solum vovetur abstinentia à nuptiis, sed etiam præcepta jure naturæ ut abstinentia ab illicitis voluptatibus carnis. Atque ita Tertiarii S. Francisci vovent servare omnia mandate Dei.

17. *Votum tantum Tertiarii San-cti Francis-ci non inducit novam obligationem.* De quo voto inquiri potest, an novam inducat obligationem, ita ut Tertiarius aliquod præceptum divinum transgrediens duplici peccet peccato, uno contra votum, altero contra præceptum? Et quidem affirmativè censuit Dion. Carthusianus apud Lucam Wadd. Tom. 2. opusc. S. Francisci in Notis ad 3. Reg. c. 20. n. 11. Sed cum eodem Waddingo aliisque pluribus, quos citat, respondendum est negativè. Et ita declaratum est à Nicolao IV. Constit. Supra montem, & Leone X. Constit. Inter cetera, in qua declaratur in regula Tertiarii nulla obligatoria sub peccato mortali vel veniali contineri. Idem ex D. Thoma & Caietano docet Waddingus sup. de Tertiariis S. Dominici. Ex quo fit, ut ex vi illius voti solum obligetur Tertiarius facere poenitentiam sibi à superiore pro transgressione impositam; id-

Nisi ad poenitentiam.

que dumtaxat sub veniali obligatione juxta Marchant in locum illum tertiæ Regulæ.

QUÆSTIO. III.

De Obligatione Voti.

CERTUM est de fide, laudabile & gratum Deo esse, aliquid ipsi vovere, animo ei deferendi cultum. Scriptura enim commendat vota, atque ad ea emittenda & implenda hortatur, fideliter implentes laudat, non implentes redarguit, ut patet Psal. 75. Isaia 19. & alibi. Signanter autem de votis circa materiam non præceptam (quæ tamquam superstitiosa hæretici redarguunt) fit mentio Deutero. 23. Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requireret illud Dominus Deus tuus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum; si nolueris polliceri, absque peccato eris. Ratio præterea naturalis dicitur, bonum esse votis Numen honorare; quod etiam omnes Gentes fecerunt circa Deos suos. Deinde per votum firmat homo voluntatem suam immobiliter ad præstandum Deo obsequium, idque in propriam voventis utilitatem & commodum. Immo, cæteris paribus, melius est opus factum ex voto, quam sine voto, ut patet ex commendatione Scripturæ, & quia hoc titulo pertinet ad specialem & perfectam virtutem religionis.

Nec obstat, quod ex voto oriatur necessitas: Nam hæc non est coactionis, sed spontaneè susceptæ & amicabile obligationis. Necessitas porro obligationis, quæ etiam oritur ex divinis præceptis: relinquit perfectam libertatem indifferentiæ, immo dat occasionem novi & meritorii usus libertatis.

Nec obstat, quod acceptabilius videatur aliquid donatum gratis, quam ex obligatione. Nam si obligatio sit orta ex liberali promissione (prout in præsentibus) quod ex ea datur etiam gratis datur; utpote non repugnans liberalitati, sed effectus ejusdem. Deinde, quid sit de hominibus (qui cum gratis aliquid accipiunt lucrari videntur) non sic Deo est gratius, quod citra obligationem datur: veluti qui ex nostris operibus lucrum non quaerit, sed id gratius habet, quod ex pluribus & melioribus affectibus procedit. Ita Lessius c. 40. dub. 8. num. 56.

Sed dubitari posset qualiter Deus honoretur voto, si quod vovetur non sit de se opus Religionis, sed alterius disparatæ virtutis, v. g. Eleemosyna, jejunium, castitas &c. Resp. Deum honorari ipso actu vovendi, tum quatenus eo ipso significat illum habere notitiam & providentiam rerum humanarum, tum quatenus testatur illum esse ad quem veluti potentem succurrere, sit in angustiis confugiendum; tum quatenus per istum actum (quem vovens assumit in cultum Dei) intendit gratum Deo obsequium servitutis præstare ac ipsius reverentiæ sese in bono firmare.

18. Bonum & laudabile est Deo vovere.

Etiam in materia non præcepta.

19. Ex eo solum oritur necessitas obligationis.

Quæ non facit opus Deo minus gratum.

20. Quomodo honoretur Deus voto exercendi alias virtutes.

firmare. Unde (ut notat *Lessius cap. 40. dub. 1.*) olim virgines vestales in honorem Vestæ virginitatem servantes idololatriam committebant.

21. Quod spectat vota, quæ fiunt Sanctis, censentur etiam actus Religionis, quatenus intentio principaliter dirigitur ad Deum, qui in Sanctis relucet, his sese habentibus quasi materialiter, ut notat *S. Thom. quest. 88. art. 5. ad 3.* sicut se habent homines v. g. pauperes, dum promittimus Deo nos eis daturos elemosynam vel tamquam testibus aut patronis, qui gratiam exequendi promissa impetrent, prout fit in formulis professionis apud varias religiones usitatis. Quod si intentio in Sanctis sisteret, erit propriè actus humanæ promissionis seu dulciæ, non verò actus religionis. Neque enim potest negari (ut notavit *Wiggers dub. 4. de voto*) quin fieri quandoque possint promissiones, quæ sistant in cultu ipsorum Sanctorum, tamquam supernaturali virtute ac gloriâ prædicatorum. Qui proinde tam formaliter honorantur ejusmodi promissionibus, quam alio cultu, qui ad illos dirigitur propter intrinsecam sanctitatem.

22. Præterea certum est apud Catholicos ex voto oriri obligationem in conscientia: ut patet ex Scriptura relata. Ratio est: quia si oriatur obligatio ex promissione facta homini, quanto magis ex promissione facta Deo? Obligatio autem hæc spectat ad religionem sive fidelitatem erga Deum. Unde ex genere suo est gravis, sic ut violans votum in gravi materia (idem est de omittente circumstantiam accessoriam voti, quando est gravis) committat grave sacrilegium, tamquam Deo infidelis. Excusat tamen juxta omnes, tum imperfecta deliberatio, tum levitas materiæ, quæ sicut in aliis præceptis, sic etiam in materia religionis dari potest, v. g. in levi irreverentia facta Deo. Idque verum est, etsi parva materia sit totalis materia voti, juxta Doctores communiter, contra paucos existimantes peccatum mortaliter, qui ommitteret salutationem angelicam, si sit tota materia voti. Quod planè incredibile est, & oppositum patet exemplo rigorosæ promissionis homini factæ de re levi, etsi per modum contractus onerosi.

23. Nihilominus potest vovens pro libitu suo promittere rem gravem sub levi obligatione, aut sub levi pœna, ut patet exemplo præceptorum & promissionum homini factorum, & quia votum non obligat ultra intentionem voventis. Non potest tamen è contra rem levem vovere sub gravi obligatione: quia materia non est capax, nec Deus eatenus acceptat. Unde nec ipsum jus naturæ cadens in levem materiam graviter obligat.

Colligitur porro parvitas materiæ ex eo, quod materia promissa, spectatis omnibus circumstantiis, parum conducat ad honorem Dei. Talem putat *Sanchez l. 4. c. 12.* quodlibet, quod respectu legis vetantis aut præcipientis,

Herinx Sum. Theol. Pars III.

si lex de eo daretur, censeretur materia levis. An verò vel qualiter parvæ materiæ continentur; Vide dicta in materia de peccatis *disp. 5. quest. 7.*

Petes I. An obligatio voti in quavis materia sit ejusdem speciei? idem consequenter est de voti violatione. Resp. Affir. est enim in quavis materia obligatio fidelitatis erga Deum: & consequenter violatio voti in quavis materia habet oppositionem ejusdem rationis contra eandem virtutem: nam dum quis vovet v. g. jejunare, non obligatur ex virtute temperantiæ, sicut dum lege Ecclesiasticâ est præceptum jejunium, sed tantum ex virtute religionis seu fidelitatis erga Deum. Disparitas inter vota & leges est, quod vovens sibi non præcipiat directè jejunium, sed tantum illud promittat: hæc autem promissione suppositâ, exurgit præceptum divinum naturale, quo jubetur: Esto fidelis Deo in promissis. Idem similiter est de juramento in quavis materia.

Hinc infert *Sanchez l. 4. Moral. c. 11. n. 24.* in fine, contradicente *Suarez l. 5. de Voto c. 3. n. 9.* in confessione non debere exprimi in specie materiam transgressionis voti, nisi aliunde præcepta sit.

Nec obstat, quod possis vovere jejunium ex motivo temperantiæ, reddere alteri suum ex motivo justitiæ. Nam equidem transgressio non erit diversæ speciei, quia non potes te defectu jurisdictionis obligare ad illa per modum legis, sed tantum voti. Si autem aliunde materia voti præcepta sit, tunc in violatione potest esse aliud speciale peccatum, scilicet contra illam virtutem, quæ violatur.

Petes II. an ex sponsione, quam in baptismo faciunt catechumeni, dum per se (aut, si infantes sint, per patrinos) abrenuntiant diabolo & operibus ac pompis ejus, exurgat stricta obligatio voti? Ratio dubitandi sumitur ex dictis Conciliorum & Patrum urgentium sponsionem & pactum sive juramentum istud, ut loquuntur. Unde *Marchant Tom. 3. Tract. 2. Tit. 2. & 3.* fusè hoc exaggerat, quasi ex hoc titulo exurgat specialis obligatio, etiam in baptizatis in infantia. Verum hoc est contra communem sensum & praxim: alias enim omnia baptizatorum peccata essent sacrilegia. Deinde ista sponsio omittitur in baptismo non solemniter: & tamen non minor est obligatio in sic baptizatis, quam in aliis. Præterea non est verosimile, in parvulis consurgere obligationem voti personalis ex abrenuntiatione, quæ fit per patrinos. Quare sponsio ista solum declarat propositum verum baptismi & obligationum subsequentium, sive declarationem eorumdem: vi enim baptismi consequitur obligatio abrenuntiandi diabolo & adhærendi Christo ejusque fidei & præceptis.

Petes III. Quid dicendum sit de illo, qui dubitat de voto? Resp. si dubitet, an voverit, & post diligens examen dubius maneat, potest resolvere pro sua libertate, quam possidet.

24. Obligatio voti in quavis materia est ejusdem speciei.

Differentia quoad hoc inter vota & leges.

An materia transgressionis voti in confessione exprimenda.

25.

Promissio in baptismo facta non est votum.

Sed tantum declaratio propositi suscipiendi baptismum, obligatio nesq; subsequentes.

26.

Dubius an voverit, non tenetur voto.

Secus est, si certus de voto, dubitet de deliberationis sufficientia: Vel de intentione se obligandi.

fidet. Si autem certus sit, se emisisse votum, & dubitet, an satis deliberatè emisit, tenetur voto: quia pro hoc stat possessio & præsumptio. Factum enim seu votum constat, & deliberatio præsumitur, nisi aliud certò aut saltem veròsimiliter probetur. Idem est, si sciat, se vovisse, sed dubitet, an se intenderit obligare: nam factum constat & intentio proportionata præsumitur, nisi aliud probetur. In dubio an materia voti sit licita, non est votum servandum, propter periculum peccati, secus est in dubio an sit bona vel indifferens. Porro ratificatio prioris voti, cujus invaliditas ignoratur, est invalida; nisi fortè intenderis ipsum etiam si invalidum esset, ratificare, quod tamen in dubio non præsumitur. Si dubites, num, memor prioris, secundum emisseris, præsumendus es de novo vovisse, juxta Sanchez & Bonacina, adeoque teneris, licet prius reperiatur invalidum: nam possessio est pro secundo, & dubitatur de excusatione. Si constet votum deliberatè emissum, & tantum dubitetur, an injusto metu extortum, censendum est obligare, quia non est præsumenda culpa alterius. Vide Franciscum Bardi. *disceptat. 6. de Conscientia dubia c. 1. per totum.*

27. *Modus interpretandi vota.*

Petes IV. Quomodo sit faciendi voti interpretatio? Resp. esse faciendam hoc modo, ut obliget juxta circumstantias, quas vovens determinatè intendit. Si is nullas determinaverit, nec de ejus intentione constet, attendenda sunt verba voti, sic tamen, ut strictè explicentur, servatà verborum proprietate & communi intelligentià. In dubio autem de intentione se obligandi graviter vel leviter, spectanda est exigentia materiæ voti, quasi esset materia alicujus legis divinæ vel humanæ.

28. *Corollaria.*

Hinc sequitur I. eum, qui vovit simpliciter castitatem, & dubitat, an voverit servandam intra vel extra Religionem, satisfacere illam extra Religionem servando. E contra qui scit se vovisse castitatem, & dubitat, an voverit perpetuam, an temporalem, tenetur ad perpetuam, si sciat se vovisse verbis perpetuitatem sonantibus, qualia juxta Diana P. 4. Tr. 3. Resol. 10. sunt hæc, *Voveo castitatem.* Si vero omnino sit verborum immemor, ad solam temporalem tenetur juxta statim dicenda. Similiter qui scit se vovisse rosarium, & dubitat, an se voluerit obligare ad rosarium quindecim, vel sex decadum, aut ad tertiam ejus partem, solum tenetur ad tertiam partem, quippe quæ nomine rosarii simpliciter appellari solet.

Qui vovit se curaturum ut aliquot Missæ celebrentur, censendus est non se obligasse ad dandam pro iis eleemosynam, ubi reperit, qui gratis legat. Immo tunc sufficeret, licet ab initio vovisset eleemosynam ad eum dumtaxat finem: tunc enim eleemosyna tantum fuisset promissa accessoriè, & quæ medium ad illum finem. In casu etiam quo illam absolute vovisset, adhuc non teneretur remittentè promissario; nam subintelligitur conditio:

si ille acceptaverit. Qui vovit abstinere à lacticiis, non proinde tenetur à carnibus. Qui ab ovis, non proinde à lacticiis. Si non intrare aut egredi certum terminum, non proinde ingressus exire, aut egressus intrare tenetur, vi istius voti precisè, nisi de intentione aliud constet.

Quòd si neque ex verbis, neque ex aliis circumstantiis intentio voventis possit colligi, benignior pars est eligenda. Hinc juxta Diana P. 4. Tr. 4. Resol. 181. & alios, quos citat, contra Sanchez sup. c. 22. n. 21. qui habet votum pœnale, si dubitet, an pro prima dumtaxat vice, vel etiam pro qualibet sequenti voluerit se ad pœnam obligare, neque ex ullo capite alia intentio possit colligi, solum tenetur pro prima vice.

Si non constet de intentione voventis circa modum servandi votum, servandum est, perinde ac si res vota esset lege divinà vel humanà præcepta. Hinc qui vovit abstinere à carnibus, tenetur etiam à jure carniū, juxta Sanchez & Bonacina P. 6. Qui vovit non bibere vinum, peccat quoties bibit, ad modum præceptorum negativorum. Qui jejunare toto mense, non tenetur diebus dominicis, uti nec aliis diebus abstinere à lacticiis, ubi mos est jejunantium illis vesci. Qui jejunare vigiliam Sancti, cujus festum incidit in feriam secundam, satisfacit jejunando sabbatho. Qui recitare coronam, satisfacit recitando cum socio.

Sequitur II. si fuerit animus voventis se obligare ad votum statim exequendum, teneri id facere statim, id est, primà occasione congruà; si verò præfixerit certum tempus teneri eo elapso, dum commodè potest: voti enim obligatio pendet ab intentione. Si autem vovens nullum tempus præfixerit, tenetur, cum tempus erit commodum juxta morem voventis, adeò ut tunc possit impletionem differre usque ad tempus, quo sperat se illud commodius, quietius aut devotius impleturum. Undè tunc dilatio rarò est mortalis. Immo Marchant Tom. 2. Tract. 3. Tit. 4. q. 4. circa finem generaliter docet, tunc tantum esse veniale peccatum, nisi gravissima aliqua negligentia cum periculo illud non implendi conjuncta sit. Facilius dilatio nimia est mortalis, dum terminus est à vovente præfixus, si videlicet dicat gravem inordinationem prudenter à confessario dijudicandam ex circumstantiis.

Petes V. An votum personale possit aut debeat adimpleri per alium. Resp. regulariter negativè: quia materia talis voti simpliciter emissi est actio propria ipsius voventis. Undè qui nequit illud per se implere, non debet per alium: immo nec potest per alium, si possit per se. Secus est, si vovens expressè intenderit se obligare ad opus faciendum per alium, casu quo non posset per se: tunc enim tenetur per alium. Item si disjunctivè voverit per se vel per alium opus aliquod facere, v.g. audire missam &c. satisfacit utrovis modo.

Idem

29.

Dum nihil certi de obligatione voti haberi potest, minor pars est amplectenda.

30.

Ad quid obligetur qui se obligavit ad statim exequendum. Ad quid ille, qui voto certum tempus non præfixit.

31.

Votum personale regulariter non est per alium implendum.

Nisi vovens id expressè intenderit.

Vel stylus
curia vo-
tum ita in-
terpretetur.

Idem est, si votum habeat hunc sensum stylo curiæ, prout habet votum Episcoporum, quod in sua consecratione emittunt, visitandi quotannis limina Apostolorum: intelligitur enim per se vel per alium; & ita solent alicui committere Romæ commoranti, ut eorum nomine visitet.

32.
Secus est de
voto reali.

Quod autem attinet ad vota realia, hæc sunt adimplenda per alium, etiam hæredem, ad quem transit res cum suo onere: si videlicet vovens ipse non impleverit. Unde c. *Licet. de voto*, & l. *Si quis rem, ff. de pollicitationibus*, talia vota seu promissiones dicuntur pertinere ad onera hæreditatis, & posse hæredem ad ea cogi sub privatione hæreditatis. Idem est de voto mixto, quâ parte est reale. Unde si quis voverit peregrinari ad locum sacrum, & ibi offerre aliquod donarium, si vovens sit mortuus non impleto voto, hæres ad solum donarium manet obligatus. Nec obstat, quod peregrinationi fuerint impendendi reales sumptus: hoc enim tantum est accessorium ad votum personale peregrinationis.

Et mixto,
quâ parte
est reale.
Corollarium de vo-
to peregrinationis, si
vovens jam
sit defun-
ctus.

Nota hæredem non adstringi ad solvendum aliquid ex sua legitima, utpote debita filio jure, cui nequit parens præjudicare. Unde est illud *Augustini*, & refertur c. fin. 17. q. 4. *Quicumque vult, ex hæredato filio, hæredem facere Ecclesiam, querat alium qui suscipiat, non Augustinum, immo, Deo propitio, neminem inveniet.* ita *Sanchez, Rodriguez & alii*, quos citat & sequitur *Bonacina d. 4. p. 2.* Deinde quando ea pars hæreditatis, ex qua ab hærede vota solvenda sunt, non sufficit omnibus votis solvendis, prius solvenda sunt, quæ ipse defunctus potius debuisset implere. Denique hæres certus votum reale fuisse emissum, sed dubius an sit impletum, tenetur illud implere, cum solutio dubia non extinguat debitum certum. Talis autem hæres vota illa non solvens non peccat propriè contra Religionem: nam Deo non frangit fidem, cui nil promisit, sed testatori, cujus onera, adeundo hæreditatem tacitè acceptavit. Unde etiam facultas relaxandi vota (de qua in seqq.) non extendit se ad tollendam hujusmodi obligationem, utpote non ex voto immediatè, sed ex contractu ortam.

33.
Qualiter
parentes
queant fi-
lios religio-
ni devove-
re.

Petes VI. An votum, quo parentes devotent filios Religionem, obliget illos? Resp. certum esse, quod non, nisi filii ad adultam ætatem pervenientes in illud consentiant. Factumque parentum ratificent. In iis enim quæ statum vitæ, præsertim religiosæ (qui maximè liber esse debet, Evangelica consilia reddens necessaria) concernunt, quilibet est sui juris. Parentesque factum alienum promittentes satisfaciunt modis licitis inducendo citra nimirum omnem coactionem vel metum aut dolum. Quare Canones & Concilia, quæ significant filios obligari, intelligenda sunt cum prædicta restrictione.

34.
Ad quid te-

Petes VII. Ad quid teneatur qui vovit religionem? Resp. I. Si vovit ingredi re-

ligionem determinatam, tenetur satagere, ut in eandem recipiatur, salvo eo, quod possit ingredi strictiorem, ad quod tamen non tenetur, si in alia, quam vovit, non recipiatur.

tenetur qui
vovit Reli-
gionem.

II. Si vovit indeterminatam, satisfacit ingrediendo quam vult, exceptâ militari juxta *Sanchez c. 16.* Cujus ratio est, quod intentio voventis regulariter feratur in aliquam religionem, in qua non materialibus armis, sed spiritualibus finè fastu ac sæculi pompa Deo servitur. Si verò recusetur in una, tenetur tentare aliam, & aliam, immo quotquot opus sunt ad prudenter colligendum, se in nulla intra Provinciam recipiendum fore. Ad externa verò regna ire non tenetur; nèque, si mulier sit, nimis procul à propria civitate vel districtu. III. Si præditus sit conditionibus ad clericatum requisitis, non præsumitur vovisse, nisi ex suppositione, quod ad eum statum recipietur. IV. Si vovit mori in religione, tenetur ad ingressum, professionem & perseverantiam. Si verò tantum vovit ingredi (quod in dubio præsumitur, juxta *Sanchez & Bonac. p. 8.* & alios) bonâ fide ingressus satisfecit, quâvis postea videns sibi minùs congruere ejusmodi vitæ genus, libere egrediatur: nam illud votum censetur factum juxta juris dispensationem ideo concedentis annum probationis. Immo *Navarrus, Azorius* aliique (quorum sententiam probabilem censet *Bonac. sup.*) putant eum satisfecisse, etsi finè causa exeat, aut ob suam culpam expellatur. Quod facilè admiserim, si prius fuerit ingressus bonâ fide, & intentione. Secus dicendum foret, juxta *Cajetanum, Sotum, Toletum, Valentia & alios* apud *Sanchez l. 4. cap. 16. n. 90.* Si ingressus sit & substituerit animo exeundi, etiam finè causa: cum intentio voventis, utique pia, videatur fuisse aliena ab hujusmodi ingressu, regulariter vituperabili. V. Ubi prudenter credit se non recipiendum, potest matrimonium inire. Si tamen eo inito, at nundum consummato, occurrat occasio aut spes admissionis, tenetur illam arripere. Tamen dum jam consummavit, non prohibetur amplius petere vel reddere debitum, nisi quando adeptus est jus divortii perpetui uti & mortuâ uxore. Si professus sit in religione, quæ sit laxior eâ, quam vovit, non tenetur ad strictiorem, quia per professionem acquisitum est jus illi religioni & derogatum est voto simplici de ingredienda alia juxta DD. passim.

Q U Æ S T I O IV.

De Cessatione Voti per Irritationem.

VARIIS modis cessat obligatio voti. Primò votum conditionale cessat ob non eventum conditionis appositæ. Secundò votum temporale cessat lapsu temporis v. g. votum castitatis ad annum, cessat elapso an-

35.

Obligatio
voti cessat
vel non
eveniente

conditio-
ne appo-
sita :
Vel elap-
so tem-
pore
præfixo ;

Vel cessante
materiâ ;

Vel denique
irritatione,
commuta-
tione aut
dispensatio-
ne.

36.
Quid irri-
tatio voti.

Competit
omni ha-
benti pote-
statem in
voluntatem
voventis
aut mate-
riam voti.

Non requi-
rit causam.

37.
Absoluta
irritatio
numquam
reviviscit.
Secus est de
suspensione
executionis.

Qualis, &
non irrita-
tio, in vota
novitiorum
competit
Prælati.

no. Idem est de voto affixo certo tempori, v.g. jejunandi diebus sabbatinis in honorem beatæ Virginis. Plerumque tamen circumstantia temporis seu diei non additur ad finiendam obligationem, sed tamquam terminus, intra quem impleri, & ultra quem non liceat votum differri exequendum, idque juxta Bonacina de Voto punct. 5. §. 1. n. 11. & alios quos citat, in dubio est præsumendum. Tertiò cessat cessatione materiæ, v.g. si materia fiat absolute vel respectu voventis impossibilis, indifferens, sive inutilis, mala, majoris boni impeditiva : hoc enim rerum statu cessat votum, sive absolute, sive pro tempore, quo materia permanet talis. Huc etiam revocari potest cessatio causæ finalis. Quartò cessat votum irritatione. Quintò commutatione. Sextò dispensatione. De quarto modo hæc quæstione agemus ; de duobus posterioribus in sequentibus quæstionibus acturi. Itaque

Irritatio voti est annullatio sive cassatio voti facta ab habente desuper potestatem & dominium : illi namque, qui non sunt sui juris, sed perfecte subjecti alteri in omnibus, vel saltem quoad voti materiam, cum in voventi dependeant ab alterius consensu, censentur vota, quæ ab illis emittuntur, juxta Doctores unanimiter, sive ex natura rei, sive saltem ex jure communi, includere tacitam conditionem, nisi superior, vel is, cujus interest, contradixerit. Quare si hic votum intelligens ei contradicat, votum annullat, absolute nolit fieri opus promissum &c. cessabit eo ipso obligatio voti. Irritans autem votum non debet habere aliam causam, quam suum arbitrium, à quo votum dependet, quod nullâ lege approbare tenetur. Unde si absque causa irritet (idem est de subdito petente irritationem, veluti utente jure suo) ad summum venialiter peccabit : ad quod evitandum sufficit juxta Sanchez modica causa. Immo, per se loquendo, nè quidem venialiter, nisi quatenus esse posset actus otiosus.

Porro votum semel simpliciter irritatum vi plenæ potestatis dominativæ in voluntatem voventis, v.g. superiorum regularium in suos, & parentum in filios impuberes non reviviscit, utpote simpliciter extinctum, quantumvis superior postea facultatem det, aut irritationem retractet. Subinde tamen non est absoluta irritatio ; sed tantum suspensio executionis, quatenus superior prohibet ad tempus voti executionem, vel quatenus etiam ignorans votum, prohibet opus promissum pro aliquo tempore, aut præcipit aliquid incompossibile. Specialiter autem vota novitiorum tantum suspenduntur à prælati, in quantum executio esset impedimento probationi tamquam meliori bono. Immo absolute irritari non possunt : cum in illos prælati (nisi in locum parentum vel tutorum succedant) necdum habeant perfectum jus & dominativam potestatem. Unde, si non profiteantur, vota reviviscunt, durante adhuc tempore, quo vo-

ta alioquin obligassent : si autem profiteantur, commutantur in vota professionis. Quamvis ex justa causa possint probabilius à prælati vota novitiorum absolute tolli per dispensationem vel commutationem : cum in illos prælati habeant jurisdictionem. Itaque quilibet potest votum alterius, quâ parte suo juri præjudicat irritare, tamquam dependens in suo esse à suo assensu : eâ tamen lege ut ea irritatio non sortiatur effectum, nisi pro tempore præjudicii, quando facta est vi subjectionis materiæ tantum.

Hinc sequitur I. Omnia vota religiosorum (ad quæ licite emittenda non requiritur positivus superiorum consensus, ut certum est) posse à prælato irritari, ob perfectam in omnibus subjectionem & dependentiam voluntatis subditi à voluntate prælati : sic ut ex communi sensu & usu Ecclesiæ, ac interpretatione juris, censeatur omnibus illorum votis inesse conditio, nisi superior contradixerit. Excipitur votum religionis arctioris : cum enim transitum ad illam jura permittant, etiam nolente superiore, censentur eatenus religiosum à prælato eximere, & sui juris facere. Ita Marchant To. 2. Tract. 3. Tit. 4. q. 1. d. 5. & alii Doctores passim.

Unde Pontifex, quatenus habet potestatem dominativam in omnes religiosos vi voti professionis (ut dicitur disp. seq. quæst. 6.) potest similiter tamquam supremus prælatus à quo votum Religiosæ professionis principaliter acceptatur, omnia illorum vota irritare. Aliud est juxta Doctores communiter apud Castro Palao disp. 2. punct. 2. n. 2. contra nonnullos apud eundem num. 1. (quorum sententiam improbabilem censet Lessius dub. 23. n. 81.) de votis reliquorum Christianorum, in quos non habet similem potestatem, quoad omnia, sed tantum jurisdictionem. Potest tamen aliqua indirectè irritare, scilicet quæ ratione materiæ vel gubernationis Ecclesiæ ei sunt subiecta. Potest quoque ex rationabili causa prohibere aliquid, quod antea licitum erat, & sic mutando materiam, indirectè seu ex consequenti irritare vota antea facta. Idem est de votis subditorum respectu Episcoporum ; qui similiter possunt vota clericorum sibi subditorum irritare, in quantum obsunt Ecclesiæ, cui serviunt.

Econtra Abbatis & reliquæ Monialium præfectæ, etsi careant jurisdictione spirituali ad dispensanda vel commutanda vota : non tantum ea, quæ ad gubernationem domesticam spectant, ut post Azorium limitat Castro Palao sup. punct. 8. n. 7. sed etiam quævis alia irritare possunt per potestatem dominativam, quâ Moniales vi voti plenè illis subjiuntur. Non possunt tamen prælati irritare vota propria, aut illorum irritationem alteri delegare (quod tamen possunt circa dispensationem & commutationem suorum votorum) ibi enim locum non habet potestas dominativa, quæ respicit tantum subditos. Extendit autem se facultas

Aliud est de
commuta-
tione & dis-
pensatione.

38.

Omnia Re-
ligiosorum
vota à Præ-
lato sunt
irritabilia.

Excepto vo-
to arctioris
religionis.

39.

Similiter
id Potest
Pontifex.

Aliud est
de votis re-
liquorum
Christianorum.

40.

Possunt i-
tem illud
præfecta
monialium
in votis
suarum
subdita-
rum.

Nulli præ-
lati in pro-
priis votis.

Potestas irritandi ex-
tendit se ad
vota Papæ
reservata.

facultas irritandi etiam ad vota Papæ reservata (secus est de potestate dispensandi) quia etiam in illis materia voti & voluntas subditi est plenè sub dominio Prælati, qui potestatem suam delegare potest alteri, etiam validè, esto forer excommunicatus: cum hæc non sit actus jurisdictionis, sed similis ei, quam habet dominus per se rescindendi, vel alicui commit- tendi alienationem rei suæ.

41.
Vel semel
approbata.

Petes, An Prælati possit irritare votum, quod semel approbavit? Resp. Affir. si nec- dum sit mandatum executioni, nec confirma- tum ab altiore superiore. Ita communiter Doctores: Ratio est: quia per priorem con- sensum non desinit esse superior, nec amittit dominium in subditum; adeoque sicut in fie- ri, sic etiam in conservari, dependet votum à

Sed non si-
ne gravi
peccato, si
desit causa

consensu vel dissensu illius. Si tamen desit cau- sa rationabilis, peccabit superior, & quidem juxta Sanchez l. 4. Moral. c. 27. n. 32. Lessium dub. 13. n. 76. & alios mortaliter ex genere suo, eò quòd materia, etsi sit in potestate Præ- lati, ex ejus consensu sit obstricta Deo, & ta- men impediatur, nè Deo offeratur. Immo Mar- chant sup. contra alios communius, putat sinè causa, non tantum illicitè, sed etiam invalidè tale votum irritari: eò-quòd per datum con- sensum existimet potestatem irritandi esse res- trictam, & religiosum in hoc sui juris factum. Nihilominus successor non tenetur consentire in votum à prædecessore approbatum, nec gra- viter peccat illud irritando, etiam sinè causa.

Aliud est
de successo-
re.

Immo quo-
ad eundem
superiorem
aliqui pro-
babiliter
contradi-
cunt.

Immo Suarez l. 6. c. 8. n. 9. & alii non impro- babiliter censent etiam eundem superiorem id agendo tantum peccare venialiter: eò- quòd solum videatur quædam inconstantia (non autem violatio voti) etiam si materia pro- missa Deo quidem non offeratur, sed tamen ei non maneat obstricta. Potest autem supe- rior subditi, etiam non petentis neque volen- tis vota irritare, non tamen commutare; eò- quòd commutatio importet tacitum votum materiæ subrogatæ, quod non fit nisi à volente.

42.
Vota impu-
berum sunt
irritabilia
ab habente
patriam po-
testatem.

Sequitur II. omnia vota impuberum irri- tari posse à patre aut habente quasi patriam potestatem, qualem habet tutor, & patre de- functo, mater, si sit tutrix, aliàs non: ita com- muniter Doctores: & colligitur ex c. Mulier 32. q. 2. & c. Puella 20. q. 2. Ratio est: quia ob defectum maturitatis iudicii in impuberi- bus jura voluerunt omnia eorum vota sic sub- jecta præfatis, ut semper inesset tacita condi- tio, nisi contradixerit pater, tutor &c. Idem juxta Suarez l. 6. n. 23. & alios est de avo, avia, hero, si pupillus careat parentibus & tutori- bus. Hæc autem vera sunt, etsi voventes retu- lerint ea vota exequenda post tempus puber- tatis; quia equidem habent prædictam taci- tam conditionem.

Etiam si re-
ferantur
exequenda
tempore pu-
bertatis.

43.
Vel qui in
impuberta-
te vovit,
jam ad pu-

Petes, An vota ante pubertatem emissã possint adhuc irritari à prædictis, postquam pupillus acquisierit pubertatem? Resp. Aff. cum Marchant sup. Navarro, Diana, Sylvio, & aliis apud Bassem V. Votum V. num. 13. quia

vota ista erant conditionata, nec tractu tem- poris istam conditionem amittunt; secus est, si pubes factus votum ratificaverit. In dubio autem præsumitur non ratificasse; quia illud est facti: factum autem non præsumitur, nisi probetur. Deinde in dubio standum est pro libertate. Porro debet ratificatio procedere ex certa scientia & non ex errore, quo puta- bat se absolutè obligatum. Immo Marchant sup. docet votum irritari posse, si renovatio postea fiat ex consideratione prioris facti: ista enim renovatio videtur sequi conditiones prioris voti. Secus est juxta ipsum, si denuò vovisset absque ullo respectu ad prius votum: tunc enim teneret tamquam novum votum à pubere emissum.

Sequitur III. Vota puberum non posse à parentibus irritari, nisi quatenus disciplinæ, familiæ & patriæ potestati obsunt: horum enim vota tantum subsunt parentibus ratione materiæ, non ratione domini in voluntatem. Unde irritari non possunt vota religionis, communionis, confessionis &c. Secus est de votis peregrinationum, jejuniorum, saltem multorum, & similibus, quorum executio ad regimen domesticum spectat.

Realia quoque vota usque ad annum 25. ætatis irritari possunt à curatoribus: nam eo usque non habent puberes administrationem. Unde ob oppositam rationem, id locum non habet, si minorennis habeat bona liberæ dis- positionis, scilicet castrensia vel quasi castren- sia, aut habeat veniam ætatis. Item juxta Les- sium cap. 4. dub. 14. n. 85. si vota realia relata sint in tempus, quo erunt sui juris: tunc enim non officiunt administrationi curatorum.

Sequitur IV. circa vota famulorum & an- cillarum herum nihil aliud posse, quam sus- pendere vota obsequio sibi debito præjudi- cantia, cum in illos non habeat potestatem do- minativam. Similiter dominus irritare non potest vota servorum, quæ non præjudicant obsequio & juri domini: in his enim servi sunt sui juris. Secus est, si præjudicent juri, quod in servos habet, & respiciant tempus, quo domino subduntur.

Sequitur V. maritum posse irritare omnia vota uxoris, quæ ipsi, prolibus vel rei familia- ri incommoda videntur. Secus est juxta Ro- driguez in Summa casuum Tom. 2. c. 92. n. 5. Lessium dub. 15. n. 89. Sylvium 2. 2. q. 88. art. 8. conclus. 7. & alios de iis, quæ marito vel familiæ non præjudicant, nec liberæ admi- nistrationi familiæ, aut libertati in uxorem: in his enim eorumvè exercitio mulier non est subjecta viro, sed in aliis dumtaxat vir est ca- put mulieris, quæ de cætero est socia, etsi œconomicè subjecta viro, tamquam socio majori, non sicut famula hero, sed ipsa quo- que jus aliquod in familia administranda & dirigenda possidens.

Multorum tamen opinio est, maritum pos- se irritare omnia vota uxoris, sicut pater vel tutor vota impuberum. Solet equidem in hac sententia

bertatem
pervenit.
Nisi factum
ratificet,
quod in du-
bio non præ-
sumitur.

44.
Puberum
vota tan-
tum sunt
indirectè à
parentibus
irritabilia.

45.
Vota & vota
realia mi-
norennium,
Nisi sint de
bonis libera
dispositio-
nis.
Vel relata
in tempus,
quo erunt
sui juris.

46.
Idem quoq;
est de votis
famulorum
& servorum
respectu do-
minorum.

47.
Et votis
uxoris res-
pectu ma-
riti.

48.
Multi ta-
men marito
directam in

omnia uxoris vota potestatem tribuunt; Excepto saltem voto continentia de utriusque consensu emisso.

Vota mariti ab uxore indirecte tantum sunt irritabilia.

sententia communiter excipi votum continentia de licentia mariti ab uxore emissum: eod quod vir per datam à se licentiam cedat juri suo, quod alioquin habere supponitur ad irritandum. Si tamen juxta Sanchez l. 4. Moral. c. 34. n. 17. post tale votum uxor sacrilegè restituat iterum viro suo integram & expeditam in suum corpus potestatem, poterit vir illud votum irritare: & quidem validè, sed illicitè sine causà, licitè autem cum causà. E contra uxor illa solum vota mariti potest irritare, quæ juri & potestati illius in maritum generant aliquod præjudicium, v.g. vota longorum jejuniorum, actuumque insolitorum, quæ illum ineptum redderent ad debitum conjugale, aut notabiliter violarent mutuum societatem, & domestica officia. Irritare per consequens potest votum à marito emissum de non petendo debitum; quod magis aggravat onus uxoris, quàm simile votum ab hac emissum gravaret maritum.

Q U Æ S T I O V.

De Commutatione Voti.

49. Quid commutatio voti.

Ea facta est voventi liberum ad priorem obligationem redire.

50. Vel si sapius facta sit, quodvis eorum, in qua facta est, eligere.

51. Non tamen est necesse ad primam materiam redire secundam factam impossibilem.

52. Commutatio fit in melius, in æquale vel in minus.

COMMUTATIO voti est substitutio operis honesti loco alterius Deo promissi sub eodem vinculo. Hoc autem vinculum non tam nascitur ex auctoritate Superioris commutantis, quam ex consensu acceptantis, qui censetur sibi imponere obligationem secundi voti, sub conditione tamen nisi malit redire ad priorem obligationem, quod sibi liberum est (quidquid nonnulli contradicant quando commutatio est facta in melius) cum totum fiat in favorem obstricti voto, favori autem quilibet renunciare possit, juxta c. Statuimus, de Regularibus.

Hinc si sapius facta sit commutatio, potest servari quodvis eorum, in quod facta est, ut observat Lessius c. 40. dub. 16. n. 111. Immo consequenter, qui commutationi renunciavit, potest ad eandem redire, nisi renunciando novum votum emittere voluerit, quod etiam redditui ad primum votum æqualiter ob stare potest, ut notat Suarez l. 6. c. 20. n. 13.

Ex his tamen non sequitur, quod, si facta commutatione, materia subrogata fiat impossibilis, maneat obligatio, uti secundum dicta semper manet libertas, ad priorem redeundi: nam prima obligatio per commutationem translata est ad determinatam illam materiam, quæ subrogata est: ideoque quoad priorem materiam totaliter est extincta, nisi à vovente, privilegio commutationis renuntiante, reassumatur, prout reassumi posse, aliunde ostensum est.

Commutatio vel fit in bonum melius, vel in æquale vel in minus. Illud autem dicitur melius, non quod est in se præstantius aut excellentius, sed quod, omnibus spectatis, est Deo gratius hinc & nunc. Unde etsi oratio sit opus præstantius jejunio aut gestatione ci-

licii: potest tamen hoc esse gratius Deo, magisque expediens ad salutem, carnis mortificationem &c.

Potestas commutandi in bonum, quod sine tergiversatione est melius, fieri potest propria voventis auctoritate: in hoc enim censetur Deus consentire: nam quilibet consentit recipere melius & gratius loco minoris boni. Unde c. 3. de jurejurando dicitur: *Promissum non infringit, qui in melius illud commutat.* Quare omne votum est commutabile in votum religionis: nam (ut dicitur c. Scriptura, de voto) *reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuum noscitur religionis observantiam commutare.* Idque censetur facere eo ipso, sive implicite sive ex juris auctoritate; nisi profitens explicitè oppositum intendat. Vota quoque realia Novitiorum putat Lessius posse commutari in exercitia probationis, fortè etiam ab ipsismet Novitiis, sic tamen, ut si egrediantur, obligentur iisdem votis, uti ante ingressum.

Petes I. An votum ingrediendi religionem possit propria auctoritate commutari in Episcopatum, qui est status majoris perfectionis? Resp. Neg. Ita expresse habetur c. Per tuas, de voto. Ratio est: quia Episcopatus non est status majoris perfectionis, quasi hominem ad majorem perfectionem adducat (id enim potius facit status religionis) sed quia secundum rectum ordinem prærequirit & præsupponit perfectionem jam comparatam, & quidem in gradu sublimiori ab eo, qui ad Episcopatum promovetur.

Petes II. An, qui vovit aliquid in favorem unius Ecclesiæ, possit propria auctoritate illud commutare in evidenter melius quod sit in commodum alterius Ecclesiæ? Resp. Aff. si tamen prior Ecclesia votum necdum acceptaverit: adeoque nullum jus acquisierit: nam res alteri Ecclesiæ offerenda tunc est Deo gratior. Idem est de voto eleemosynæ certo pauperi dandæ, quod potest propria auctoritate commutari in votum eleemosynæ alicui pauperi dandæ, modò cætera sint paria, & prior pauper promissionem non acceptaverit, ut contra Henriquez l. 7. c. 30. n. 5. & alios docet Bonacina de Voto punct. 7. §. 3. n. 6.

Potestas commutandi in æquale vel in minus bonum competit illis, qui habent potestatem dispensandi: idque à fortiori, ut patet: Nam cui licet quod est plus, licet utique quod est minus, Reg. 53. de Reg. jur. in 6. nimirum in subordinatis, ut minus sit veluti contentum in majore. Qui autem habent præcisè potestatem vota commutandi nequeunt dispensare, cum dispensatio sit moraliter quid magis & ex voluntate dandi minus colligi non possit voluntas dandi notabiliter majus; ita communiter DD. Tales proinde debent illud commutare in opus moraliter æquale, juxta arbitrium boni viri, vel in melius: æqualitas enim mathematica est cognitu impossibilis. Et quàmquam Nonnulli requirant in commutatione

53. Prima potest fieri propria auctoritate.

Et quidem semper in votum religionis.

54. Hujus autem in Episcopatum minime.

55. Procedunt dicta etiam de voto in favorem tertii factis, sed nondum acceptatis.

56. Commutatio in minus facienda est à potente dispensare: in æquale, à potestate commutare, servata morali æqualitate.

tatione facienda omnimodam similitudinem, ut scilicet votum reale in reale, personale in personale commutetur, non apparet tamen talis necessitas: quia poterit adhuc servari similitudo & proportio moralis, etsi votum reale redimatur per personale, vel contra. Immo probabile est, habentes potestatem commutandi vota, etsi tantum delegatam, posse illa mutare in minus ex justa causa: sicut probabile est, posse mutari in evidenter æquale propriâ auctoritate, eò-quòd non videatur Deo fieri injuria, dum res æquè grata subrogatur: quàmvis oppositum sit longè tutius: eò-quòd alioquin misceri videatur nonnihil dispensationis, quatenus extra rigorem fidelitatis solvitur in diversa specie, quod solvendum erat in specie promissa.

His tamen nonnulli contradi-
cunt.

57.
Ad commu-
tationem in
melius cau-
sa non re-
quiritur.
Pro aliis
causa assig-
nantur.

Ad commutandum votum in melius non requiritur specialis causa: ad commutandum autem in æquale, præsertim per superiorem sufficit major propensio voventis: ad commutandum denique in minus requiritur aliqua causa, minor tamen, quàm ad dispensandum, ut patet. Sufficit autem gravis molestia vel fragilitas voventis cum periculo violandi votum. Tempore autem Jubilæi non videtur Doctoribus passim ad votorum commutationem aliud requiri, quàm impletio operum præscriptorum, sub quo onere privilegium commutandi datur.

Quæ de commutatione voti dicta sunt, etiam locum habent in commutatione obligationis sive debiti orti ex violatione voti, v.g. dandi eleëmofynam, si contingeret obligatum ad castitatem, illam violare. Obligatio enim hæc verè etiam est ex voto, necesse est autem in relaxatione voti facere mentionem pœnæ jam debitæ ex violatione ejusdem; alioquin non præsumetur commutantem habuisse intentionem commutandi pœnam non expressam.

Pro fine nota facultatem concessam per Jubilæum commutandi vota, uti absolvendi à peccatis, extendere se ad vota emissa, vel peccata commissa post concessionem. Quia pontifex non distinguit inter illa, & usus ita obtinuit. Immo, si quis tempore jubilæi per oblivionem vel alia de causa non petiverit dispensationem vel commutationem suorum votorum (idem est de absolutione reservatorum) posse id postea fieri etiam per non habentem alioquin potestatem, dummodò intra tempus jubilæi impleverit opera ad ejus consecutionem requisita, ut docet *Lessius dub. 16. n. 109.* & alii contra *Suarez l. 6. c. 16.* Ratio est: quia per hoc, quod tempore jubilæi implevit opera præscripta, acquisivit jus ad commutationem votorum obtinendam, quæ est privilegium, quod non constat ita ad tempus jubilæi esse restrictum, sicut opera præcepta. Tempore autem jubilæi non tantum intra, sed etiam extra confessionem, commutari posse vota, cum aliis, quos citat, docet *Bonacina sup. n. 16.* idque sinè reincidentia, licet opera ad consecutionem jubilæi requisi-

Potest quo-
què fieri ex-
tra confes-
sionem.

ta postea à pœnitente non adimpleantur. An autem talis pœnitens peccet, dictum est in *Tract. de Pœnit. disp. 4. quest. 13. n. 102.* ubi etiam alia huc spectantia videri possunt.

Q U Æ S T I O VI.

De Dispensatione Voti.

DISPENSATIO voti est condonatio obligationis voti facta ab habente potestatem jurisdictionis, justa de causa. Quæ condonatio fit nomine Dei, quatenus Ecclesia auctoritate sibi à Christo concessâ remittit obligationem voti, nomine Dei cedendo juri, quod ipse ex voto acquisierat. Quare non est mera interpretatio, quâ declaretur ob causam occurrentem votum cessare: nam id facere potest quilibet prudens, æquè ac superior. Deinde dispensatio plerumque datur, quando constat voti obligationem alioquin subesse & remansuram fuisse.

Requiritur autem justa causa ad valorem dispensationis juxta Doctores communiter: nam non aliter censetur Deus condonationem nomine suo faciendam ratificare, aut facultatem condonandi dedisse. Porro justæ causæ sunt honor Dei, utilitas Ecclesiæ, aut gravis ipsius voventis, ejusdem valdè periculosa fragilitas &c. faciliorem dispensationem reddit voventis levitas, inconstantia, timor, animi perturbatio in vovendo, puerilis ætas, incommoditas &c. Regulariter verò miscenda est commutatio in aliquod onus saltem temporale juxta prudens arbitrium; eò-quòd non facile subit causa se solâ sufficiens ad plenam dispensationem.

Potestatem dispensandi in votis à Christo esse concessam Ecclesiæ, est de fide ex universali praxi & traditione, contineturque in generali potestate solvendi, de qua *Matth. 16. & 18.* quæ potestas respicit omne vinculum, non tantum culpæ & pœnæ, sed etiam voti, juramenti & simile, quod homo erga Deum contrahere potest, & aliquando solvi oportet aut expedit: neque censeretur debet Christum potestatem regimini Ecclesiæ adeò necessariam subtraxisse.

Residet hæc potestas primò universaliter & jure divino in Summo Pontifice. Hinc juxta Doctores communiter contra *D. Thomam. 2. 2. q. 88. art. 11.* & paucos alios, potest justa de causa dispensare etiam in votis solemnibus Religiosorum; quod & ipsum subinde fecisse ex historiis constat. Nec est ulla ratio postulans istam potestatis restrictionem: præsertim cum solemnitas voti sit ex institutione Ecclesiæ, & obligatio voti sollemnis & simplicis sint ejusdem rationis. Vnde non obstat jus acquisitum sive Deo (aliàs nullum etiam simplex posset relaxare) sive religioni, quia illa potest & debet renunciare, Pontifice ex justa causa petente. Nec obstat c. *Cum ad Monasterium, de statu Monachorum*, ubi *Innocen-*

59.
Quid dis-
pensatio
voti.

Non est
mera inter-
pretatio.

60.
Requirit
justam
causam,
& quam.

Regulariter
admissa
commutatio.

61.
Potestas
dispensan-
di compe-
tit Ecclesiæ.

62.
Et quidem
Summo
Pontifici ex
jure divi-
no.

tius III. ait: *Abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis; aded est annexa regula monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.* Nam loquitur Pontifex in sensu composito status monachalis; non autem in sensu diviso, quo scilicet quis eximatur à statu monachali.

63.
Iure ordi-
nario Epis-
copis respec-
tu suorum
subdito-
rum.

Excepis
quinque
votis Papæ
reservatis.

De tribus
peregrina-
tionis votis
quid habeat
consuetudo.

64.
Allegantur
varia vota
ab Episcopis
dispensabi-
lia.

Secundò jure ordinario residet hæc potestas in Episcopis respectu subditorum suæ diocesis etiam dum sunt extra illam; qui proinde non possunt habere dispensationem ab Episcopo loci, per quem solum transeunt. Secus videtur, si quidem non habeant in loco domicilium, incepterunt tamen ibi habitare cum intentione manendi majori parte anni. Possunt autem Episcopi dispensare in omnibus votis, exceptis Papæ reservatis; qualia censentur ordinariè quinque, scilicet votum castitatis integræ & perpetuæ, votum religionis approbatæ, votum peregrinationis ad limina Principum Apostolorum, ad sanctum Jacobum, & ad Terram sanctam. Quod tamen potius ad stylum Curie, quam jus aliquod scriptum esse referendum monent Auctores: nisi quod c. *Ex multa, de Voto* reservetur peregrinatio ad terram sanctam in loci subsidium. Prout etiam *Extrav. Etsi dominici, 2. de Penit. & remis.* non tam reservantur, quam reservata supponi videntur hæc quinque vota, dum *Sixtus IV.* sub excommunicatione Papæ reservatâ prohibet ea commutari à confessoribus prætextu facultatum à se concessarum, aut quomodolibet concedendarum. Putant tamen aliqui (inter quos *Panormitanus* apud *Lessium* dub. 18. n. 122.) vota peregrinorum non reservari, si fiant causâ devotionis, & non subsidii. Sed causa subsidii non exprimitur. *Extrav. cit.* neque ei apparet locus in peregrinatione Romana & Compostellana. Deinde hîc consuetudo videtur esse in contrarium, inquit *Lessius* & ex eo *Bassans V. Votum VII. n. 13.* E contra tamen *Marchant, virutiq; in omni praxi versatissimus, Tom. 2. Tract. 3. Tit. 4. quest. 4. dub. 4.* credit in illis votis Episcopos posse, dispensare ex usu communi & interpretatione iusta: videtur enim usus contra reservationem præscripsisse. Sic quidem ille.

Hinc Episcopi possunt dispensare in votis castitatis non perpetuæ, (ut si voveatur castitas ad certum numerum annorum breviorum decursu ordinario vitæ hominis, v.g. quadraginta vel quinquaginta annorum; secus est juxta *Lessium* cap. 40. dub. 18. si ad centum) suscipiendi statum Begginarum, non fornicandi, non nubendi, non petendi debitum, servandi castitatem conjugalem, servandi virginitatem corporalem, suscipiendi sacros Ordines: ejusmodi enim non sunt vota castitatis simpliciter & perfectæ, sed tantum imperfectæ seu secundum quid. Item in quibusdam qualitatibus voti reservati, ipso reservato manente quodam substantiam, v.g. cum eo, qui vovit ingredi religionem strictiorem,

ut possit ingredi laxiorem. Item in voto non reservato, in quod Pontifex commutaverat votum reservatum: nam tunc est novum votum non reservatum.

Petes, An nullo casu possit Episcopus dispensare in voto simplici castitatis integræ & perpetuæ? Idem est de voto Religionis cum proportionem. Resp. Aff. cum Doctoribus communiter. Primò enim *Lessius* sup. n. 127. & alii contra *Suarez l. 6. c. 26. num. 4.* docent, posse Episcopum dispensare in simili voto, sub obligatione ad culpam tantum venialem, vel per metum, etsi non omnino gravem, nec per se sufficientem ad irritandum votum emisso; eò-quod reservatio, tamquam odiosa, sit strictè interpretanda de voto perfectè voluntario, & non coacto. Secundò in dubio, utrùm votum sit validum vel reservatum: intelligitur enim reservatio de casibus certis: in dubiis autem benignior interpretatio est sequenda.

Tertiò in voto conditionato, antequam conditio sit impleta: nam eòusquè non est votum perfectum, quale solum censetur reservatum. Impletâ autem conditione, cum fiat absolutum, non potest dispensare juxta Doctores passim: contrarium tamen est probabile, in voto pœnali, quo vovet quis castitatem, v.g. si hoc vel illud peccatum committat: nam tale votum non fit ex affectu castitatis, sed potius in pœnam, ut ex metu obligationis ad castitatem & Deum offendendi peccatum evitetur: & aliunde reservatio est odiosa: Immo Varii Doctores (inter quos *Diana P. 3. Tr. 5. Resol. 25.* cum aliis, quos citat, & *Bertrandus Loth Tr. 1. q. 2. a. 4.* referens *Le-desma, Sanchez, Marchant, Toletum* & alios) idem probabiliter censent de quibusvis conditionatis, eò-quod non videantur perfecta vota castitatis, scilicet in radice, utpote non procedentia ex directo affectu ad rem promissam; quàmvis hoc *Lessius* dub. 18. n. 131. cum aliis non admittat.

Quartò in voto disjunctivo, quo vovetur duplex materia, una reservata & alia non reservata, v.g. castitas perpetua, vel jejunium perpetuum, antequam scilicet vovens aliquam partem determinaverit: sicut enim hic potest eligere partem non reservatam, sic Episcopus potest cum ipso dispensare. Secus est, si utraq; pars sit reservata; ut patet, item si jam elegerit partem reservatam: intellige, volendo se absolute ad hanc obligare: cum non maneat disjunctivum. Alioquin non obstat simplex & nudum propositum; quo utiq; non obstante, eligi adhuc posset pars non reservata. Quintò in voto accessorio ad aliud principale non reservatum, v.g. si quis voveat non nubere sub pœna servandæ castitatis vel ingrediendi religionem, sublato per Episcopum voto non nubendi, tollitur aliud accessorium: at si principale sit reservatum, potest tantum dispensare in accessorio.

Sextò cum conjugē, qui post votum castitatis contraxit matrimonium, potest ob periculum

65.
Dispensat
Episcopus
voto casti-
tatis inte-
græ aliqui-
bus casibus.
Primò si sit
emissum ex
metu, etsi
non adeo
gravi.

Secundò in
dubio de
valore vel
reservatione
voti.

66.
Tertiò in
voto condi-
tionato non-
dum imple-
tâ conditio-
ne: Secus
hâc, imple-
tâ.

Etsi Non-
nulli con-
tradiciant.

67.
Quartò in
voto dis-
junctivo de
una parte
non reser-
vata.

Quintò in
voto acces-
sorio ad
principale
non reser-
vatum.

68.
Sextò cum

conjuges du-
rante ma-
trimonio.

culum incontinentiæ dispensare, ut petat de-
bitum, immo ut petendo consummet: soluto
tamen matrimonio redit obligatio voti, quod
proinde tantum est dispensatum partialiter &
ad tempus. Idem est juxta plures Doctores,
aliis contradicentibus, si conjuges emiserint,
contracto jam matrimonio, votum perfectæ
continentiæ mutuo consensu, & postea in-
gruat periculum incontinentiæ, prout habet
usus inveteratus Episcoporum. Immo plures
putant Episcopum posse dispensare in voto
castitatis perpetuæ & integræ, etiam ante con-
tractum matrimonium, si difficilis sit ad Pon-
tificem recursus ob paupertatem, sexum vel
aliam causam, si immineat periculum incon-
tinentiæ, infamiæ, scandali aut gravis damni
tertiæ: quàmvis alii dicant, Episcopum tunc
non posse simpliciter dispensare, sed ad tem-
pus, quo durat periculum, voti executionem
tantum suspendere.

69. Tertiò residet potestas ordinaria dispen-
sandi in votis suorum subditorum penes præ-
latos regularium exemptorum, qualis residet
penes Episcopos respectu suorum subditorum:
illi enim sunt pastores ordinarii cum juris-
dictione spiritali in subditos, sicut Epis-
copi in suos. Parochi autem & simplices con-
fessarii etiam Monialium, nullam habent fa-
cultatem dispensandi jure ordinario: sicut
nullam habent jurisdictionem, nisi in foro sa-
cramentali: quàmvis illis possit facultas dis-
pensandi delegari ab habentibus potestatem
ordinariam.

70. Ita quæ quartò confessarii ordinum mendi-
cantium, & qui participant in eorum privi-
legiis, habent potestatem delegatam (quam
tamen indubiè subdelegare non possunt) dis-
pensandi in omnibus votis, in quibus de jure
Episcopi, sive in omnibus votis Papæ non
reservatis. Ita concessit Julius II. Congrega-
tioni Benedictinorum & S. Bernardi, Marti-
nus V. item Benedictinis, Innocentius VIII.
vivæ vocis oraculo Minoritis. Addit Bassaus
V. votum VII. n. 10. concessionem Eugenii IV,
factam congregationi S. Justini. Ex quibus à
fortiori patet potestas confessariorum Mendi-
cantium ad vota commutanda. Quibus adde
Paulum III. qui expressè concessit confessa-
riis Societatis Jesu ab ordinario approbatis,
facultatem commutandi omnia vota (etiam
jurata ex extensione Gregorii XIII.) undè
cumque venientium ad confessionem in alia
pietatis opera, exceptis quinque reservatis.
Denique pro Missionariis, sive pro euntibus
ad conversionem quorumcumque infidelium
sive hæreticorum amplissima facultas dispen-
sandi, etiam in votis simplicibus castitatis &
religionis, data Carmelitis discalceatis, & con-
sequenter aliis Mendicantibus, à Clemente
VIII. Bullâ, Dominici gregis, refertur à Bas-
sao sup. n. 29.

71. Facultas porrò delegata generaliter confes-
sariis Mendicantium intelligitur à Rodriguez,
Suarez, Tamburino, Sanchez apud Bassaum sup.
Herinx Sum. Theol. Pars III,

n. 29. & aliis passim, cum restrictione de vo-
tis, in quibus possunt Episcopi dispensare de
jure, seu jure ordinario, non autem de iis, in
quibus competit Episcopis facultas ob extra-
ordinariam necessitatem v. g. periculum in-
continentiæ, dum non est accessus ad Pontifi-
cem: isti enim casus exinde non censentur
Episcopales, aut Episcopo jure subjecti, sed
dispensatio Episcopi cadit in materiam verè
reservatam ex quadam benigna interpretatio-
ne Pontificiæ voluntatis.

Hinc confessarii Mendicantium possunt
dispensare in voto castitatis emisso à conjugē
post contractum matrimonium, etsi de li-
centia alterius conjugis (dummodò ambo non
voventur continentiam communi consensu &
contractu) nam solum est votum castitatis im-
perfectæ; adeoque non reservatum Papæ, cum
equidem talis conjux teneatur reddere debi-
tum. Non possunt tamen vi generalium pri-
vilegiorum dispensare ad petendum debitum
durante matrimonio, cum iis, qui illud con-
traxerunt, cum voto castitatis antea emisso,
utpote reservato Papæ. Specialiter equidem
hanc facultatem, uti & dispensandi cum in-
cestuosus ad petendum debitum eis concessit
Pius V. (sed vivæ vocis oraculo) si tamen
prius deputentur à Provinciali, quæ deputa-
tio est necessaria juxta tenorem concessionis
& praxim: quàmvis aliqui oppositum putent
apud Diana P. 5. Tr. 13. Resol. 46. ubi id-
ipsum non improbabile existimat. Et hæc qui-
dem dicta sunt inhærendo communi explica-
tioni facultatum confessariis Mendicantium
generaliter factorum.

Nihilominus miratur Croufers in c. 7. Reg.
S. Francisci lect. 29. fieri communiter præ-
missam restrictionem privilegiorum: cum in
præfatis circumstantiis & casibus extraordi-
nariæ necessitatis dispenset Episcopus aucto-
ritate delegabili & perpetuò annexâ dignitati
Episcopali; adeoque jure ordinario, quo ma-
net in Episcopis dicta facultas, quamdiu non
fuerit eis legitimè subtracta circa similes ca-
sus. Quare in eisdem casibus & circumstan-
tiis posse dispensare confessarios Mendican-
tium, sicut Episcopos, putat satis probabile.
Cujus sententia satis placet Bassao supra, qui
refert visam in consistorio Cardinalium Anno
1629. & toleratam fuisse. Accedit, quod
privilegia ista sint latè interpretanda; patian-
tur autem hanc interpretationem.

Non tamen extenduntur ad vota, quæ ha-
bent annexam promissionem in commodum
tertiæ, si is illam acceptaverit; quandoquidem
ei tunc fieret præjudicium contra jus acqui-
situm: secus si nondum acceptaverit. Quod
si voventis in emissionem voti sese obligare inten-
derit ad non petendam dispensationem, nisi à
Pontifice, non ideo carebunt privilegiati po-
testate eâ commutandi vel dispensandi: cum
privata intentio voventis nequeat eos privare
potestate ac jurisdictione sibi in hac parte
concessâ; prout neque potest subtrahere vo-
tum

ter hac pa-
restas ad
vota ab E-
piscopis de
jure dispen-
sabilia.

72. Undè dis-
pensant in
votis casti-
tatis du-
rante ma-
trimonio
emissis: Dummodo
non sint em-
issa mu-
tuo consen-
su.

Secus est de
emissis ante
matrimo-
nium:

Nisi ad hoc
à Provin-
ciali depu-
tentur.

73. Premissa
limitatio
aliquibus
non placet.

tum potestati & dispositioni Papali. Quemadmodum etiam idcirco possent dispensare præmissi existente iustâ & proportionatâ causâ cum non petente, immo nolente.

74. *An potestas dispensandi & commutandi vota extendat se ad juramenta.* Pro fine nota I. dubium esse, an, qui habet potestatem delegatam dispensandi sive commutandi vota, censeatur habere similiter facultatem dispensandi seu commutandi juramenta? Negat *Lessius l. 2. de Iuramento c. 42. dub. 12. n. 60.* & alii, eò-quòd votum & iuramentum sint disparata, nec unum comprehendatur sub aliò in propria verborum significatione, ultra quam non sunt privilegia extendenda. Affirmat non improbabiliè *Suarez de irritat. vot. l. 6. c. 14. n. 6.* & alii, si fermo sit de iuramentis Deo factis, quibus nullum homini jus acquiritur, eò-quòd hæc videantur induere rationem voti. Quod certius est de iuramentis confirmatoriis voti, seu accessoriis ad votum: qui enim potest tollere principale, potest & accessorium. Idipsum specificat *Diana P. 4. Tract. 4. Resol. 19.* & alii apud *Pellizarium p. 2. Tract. 8. n. 159.* de iuramentis adjectis contractui, in quo adest turpitudine ac iniustitia ex parte creditoris v.g. ad solvendum usuras; reverà enim sunt facta soli Deo; cum homini nullum jus tribuant.

Non obstat prædictis, quod Pontifices dederint religiosis jam habentibus potestatem commutandi vota, privilegium commutandi vota jurata, prout *Gregor. XIII.* dedit Patri-

bus Societatis Jesu, qui jam antea à *Paulo III.* obtinuerant privilegium commutandi vota, exceptis reservatis. Nam id factum est ad majorem cautelam, aut ad tollendam omnem dubitationem.

Nota II. Quando alicui conceditur generaliter facultas relaxandi vota etiam reservata extenditur ad omnia. Si verò nulla fiat mentio reservatorum, sub ea concessione non veniunt reservata, utpote quæ egent speciali expressione juxta *Reg. 81. in 6.* apud *Dianam* putant probabile inquit *Sotus, Sanch. & Malderus Pellizarius sup. n. 151.* sub ea concessione comprehendi vota triplicis peregrinationis reservata, nisi ea excipiantur in specie. Si generali concessione excipiantur vota castitatis ac religionis, censentur concedi vota triplicis peregrinationis, etsi nulla fiat mentio reservationis: exceptio namque firmat regulam in casibus non exceptis. Si verò excipiantur vota aliqua minora, excipi etiam censentur majora: non enim præsumendum est, Pontificem negando potestatem super minora, vel le concedere super majora. Hinc exceptis votis trium peregrinationum etiam excipi seu non concedi censentur vota castitatis & religionis. Exceptis votis duplicis peregrinationis minoris, excipi censetur votum peregrinationis Hierosolymitanæ, quod respectivè est majus. Vide de his *Pellizarium sup.* & alios.

75. *Quadam notabilia circa facultatem relaxandi vota.*

DISPUTATIO QUINTA.

De Statu Religioso.

QUÆSTIO. I.

De Requisitis ad Statum Religiosum.

1. *Quid status hic.*

STATUS hic non accipitur generatim pro quavis conditione, in qua homo perstat & permanet: juxta quam status acceptionem, dictus est status innocentiae, legis naturæ, status hujus vitæ &c. Sed status hic accipitur speciatim pro conditione vitæ immobilis, per quam alteri adstricti sumus. Sic *D. Thomas 2. 2. q. 183. art. 1.* & alii communiter dicunt esse tres status, videlicet Episcoporum, qui Ecclesiæ, Religiosorum, qui divino cultui, & Conjugum, qui sibi mutuò obstricti sunt pro tota vita.

2. *Item Religio.*

Nomen ergo Religionis hic non sumitur pro virtute, quâ Deus colitur, nec pro forma cultûs omnibus communis, vel pro talis formæ professione, per quam homo mancipatur divino obsequio, quantum est necessarium ad salutem, undè dicitur Religio Christiana; sed pro particulari forma & professione, quâ homo ex libera sua voluntate penitus se divino addicit obsequio. Hæc suppo-

nit omnia, ad quæ obligat communis Religio, & insuper quædam alia superaddit, quæ ad perfectionem conducunt, hujusque professores vocantur Religiosi. His notatis.

Dico ad essentiam Religionis perfectæ & completæ requiri tria vota perpetua paupertatis, castitatis & obedientiæ, & approbationem Ecclesiæ. Prima pars probatur: quia cum juxta communem omnium fidelium sensum Religio sit forma quædam seu obligatio ad formam vitæ ducentis ad imitationem Christi & charitatis perfectionem: hæc autem perfectio obtineri moraliter non possit, nisi bona externa, carnis voluptates & propriæ voluntatis usus, tamquam præcipua perfectionis impedimenta, amoveantur, hinc ad statum Religiosum moraliter necessaria sunt tria vota, per quæ animus à prædictis impedimentis stabiliter & permanenter liberetur & perfectioni acquirendæ adaptetur.

Ideoque de voluntaria paupertate *Matth. 19.* dicitur: *si vis perfectus esse, vade vende omnia, quæ habes.* Et de castitate ibidem, *sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum calorum:* & clariùs *1. Corinth. 7.* Apostolus multis inculcat statum matrimonii obesse pere-

3. *Ad eam requiruntur tria vota essentialia.*

In Scriptura commendata.

perfectiōni : statum autem castitatis efficere, ut Deo vacari possit. De obedientia habetur ad *Philippens. 2.* quod Christus factus sit pro nobis obediens, qui utique dedit formam statūs perfectiōnis. Unde *Matth. 16.* dicit. *Si quis vult post me venire abneget semetipsum.*

4. *Unde sacerdotes non sunt eo ipso Religiosi.* Hinc Sacerdotes non sunt eo ipso Religiosi : quia non faciunt votum paupertatis, aut rigorosæ obedientiæ, & ideo non offerunt se Deo in perfectum holocaustum, sicut faciunt illi, qui per obedientiam consecrant animam Deo, per castitatem corpus, per paupertatem res externas. Et sic expediunt se ab omnibus, quæ non sinunt liberè animam ad perfectiōnem adspirare, & in bono se exercere.

5. *Insuper requiritur approbatio Ecclesiæ.* Secunda pars, scilicet quod requiratur etiam approbatio Ecclesiæ, probatur ex communi usu & sensu Ecclesiæ; & ratio est : quia finè hac approbatione non potest esse status spiritualis distinctus à communi statu Christianorum, sed omnes essent merè laici subiecti potestati sæculari. Ergo cum status Religiosus sit spiritualis, dependet ab approbatione Ecclesiæ : hæc enim mediante dependet à Christo : & sic Religiosus obedit suo prælato, tamquam Christo, seu tamquam à Christo potestatem habenti & ejus vices gerenti.

Quo sensu consistat in tribus votis essentialibus. Nec obstat, quod Religio dicatur consistere in tribus votis substantialibus : hoc enim intelligendum est de eo, quod requiritur ex parte voventis, ultra quod ex parte suscipientis requiritur adhuc auctoritas; ut per se satis patet.

6. *Cur subiectio per tria vota alteri facta non sufficiat ad essentiam Religionis.* Dices : potest se quis alteri subicere per tria vota: ergo approbatio Ecclesiæ non est necessaria ad essentiam Religionis. Resp. N.C. quia illo casu superior non habebit potestatem spiritualem & Ecclesiasticam, sed merè naturalem & ab altero susceptam, & tantum ex vi voti tenebitur vovens ei obedire, non autem ex vi jurisdictionis.

Unde non poterit ei infligere pœnam spirituales. Deinde per illam potestatem non representabit Christum, nec ejus vices geret : cum ab illo potestatem non acceperit. Præterea, si quis alicui communitati tali modo esset præpositus, status ille non esset tam immobilis : quandoquidem talis communitas & congregatio facile possit dissolvi, si nimirum superior renunciaret juri suo, vel si, eo jure suo spoliato, subditi nollent alium eligere; ergo dicta approbatio est essentialis completo statui Religionis.

7. *Approbatio hac an immediate à Pontifice facienda.* Nota I. non esse necessarium, ut hæc approbatio immediatè fiat à Pontifice : nam antiquæ Religionēs videntur ab Episcopis approbatæ. Postea tamen Pontifices totam hanc causam sibi reservarunt, ut patet ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. & Concilio Lugdunensi sub Gregorio X. Unde patet vota Religionis non approbatæ ipso facto esse irrita, uti & vota paupertatis & obedientiæ emissa in Religione non approbata : quia illa

Herina Sum. Theol. Pars III.

dicunt intrinsecum ordinem ad superiores in Religione. Idem probabile est de voto castitatis : quia non censetur Ecclesia illud acceptare nomine Dei, quando fit in Religione, quam prohibet : nec videtur vovens intendere se obligare, nisi ad castitatem in Religione servandam. Si tamen absolutè intendat vovere, erit validum. Ita *Lessius cap. 41. dub. 1. num. 14.*

Nota II. Secundum Doctores & antiqua jura ad statum Religiosum requiri solemnitate votorum : sed hæc per se non est necessaria, modò vota simplicia acceptentur ab Ecclesia & emittantur in aliqua congregatione approbata : quia solemnitas votorum solo jure Ecclesiastico est introducta : ergo si Ecclesia vota simplicia in ordine ad statum Religiosum acceptet, per illa fient veri Religiosi, qui in aliqua Religione approbata illa emiserint. Constat hoc ex *Constitut. Gregorii XIII.* quæ incipit, *Ascendente Domino*, quâ statuit, ut clerici Societatis Jesu pro Religiosis habeantur, & contrarium vetat doceri sub pœna excommunicationis & inhabilitatis ad omnia beneficia & officia Ecclesiastica. Et licet in illa Societate non sit ultrò citròque stabilitas & obligatio (quia Societas non obligatur Religiosis; etiam si Religiosi obligentur Societati, ut non possint dimissionem datâ operâ procurare) Pontifex tamen potest dispensare in solemnitate votorum, ut dictum est; adeoque potest dispensare in hac stabilitate, aut eam non requirere, quantum est ex parte Religionis, ut possit liberè & justas ob causas suos dimittere. Deinde illa vota simplicia sufficiunt ad inducendum statum vitæ perpetuum & firmum. Ad illud namque sufficit, ut per seipsum non possis eripi ab ea vitæ conditione, licet possis per superiorem, ut patet in servitute, quæ licet constituat statum servi perpetuum, non tamen sic, quin possit herus servum manumittere. Vide *Lessium cap. 14. dub. 1.*

8. *Item an necessaria sit votorum solemnitas.*

Q U Æ S T I O. II.

De Religionum Diversitate, Perfectione, & qui eas ingredi possint?

SUPPONO diversitatem non provenire ex votis essentialibus aut approbatione Ecclesiæ : quia hæc omnibus sunt communia.

Dico I. Diversitas Religionum provenit ex particulari fine cujusque ordinis : quidam enim instituti sunt ad functiones vitæ contemplativæ, ut sunt omnes Ordines Monachales, scilicet *Basilii, Benedicti, Bernardi* &c. Alii, ut se occupent in functionibus vitæ activæ, v.g. ad servitium pauperum, defensionem Ecclesiæ &c. Alii denique in functionibus vitæ tam activæ, quam contemplativæ, ut sunt Ordines mendicantes.

9. *Religionum diversitas ex fine earumdem desumitur.*

Secundò provenit illa diversitas ex particulari

Et ex riti-
bus cuique
propriis.

cularibus ritibus, quibus Ordo quilibet utitur ad vota essentialia melius observanda, ut sunt diversitas habitus, statutorum, asperitatum &c. etiam inter ejusdem regulæ professores, quæ diversitas non modicum est ornamentum Ecclesiæ, & ad hoc ordinatur, ut quisque secundum capacitatem & desiderium perfectionis, possit eligere Religionem sibi magis convenientem.

11.
Perfectio
autem vel
à fine, &
qui Ordines
eatenus sint
perfectiores.

DICO II. Si perfectio Ordinis desumatur à fine, perfectiores sunt, qui insistant contemplationi, quam qui tantum se dant actioni. Patet ex illo Christi: *Maria* (dedita contemplationi) *optimam partem elegit*. Illi tamen qui utriusque simul insistant, id est, contemplata in proximorum salutem expendunt, sunt cæteris perfectiores, ut patet exemplo Christi, qui orationi conjunxit prædicationem & alia opera, procurandæ proximorum salutis idonea.

12.
Vel ex me-
diis, & qui
eatenus
perfectiores.

DICO III. Si perfectio Ordinum spectetur ex mediis, quibus tendunt in finem, illi sunt perfectiores, sive sint contemplativi, sive activi, vel etiam mixti, qui aptioribus mediis ad finem intentum contendunt. Unde, cæteris paribus, quo major urget obedientia & paupertas, eò Religio est perfectior.

13.
Religionem
ingredi pos-
sunt, qui
sunt sui ju-
ris, & non
alii.
Quid de
Episcopis.

Quod attinet ingredientes, certum est posse omnes & solos illos ingredi, qui sunt sui juris. Unde primò Episcopi, qui sunt obligati suis Ecclesiis sine licentia Pontificis probabilius invalidè profitentur: votum tamen ingressus in Religionem ab eis emissum est validum: quia fieri potest, ut illud, & ipsis, & Ecclesiis sit melius; adeoque si voverint, tenebuntur Pontifici indicare & obtentâ licentiâ ingredi.

Quid de
conjugibus.

Secundò conjuges consummato matrimonio sine mutuo consensu invalidè profitentur. Patet ex c. *Quidam* & c. *Placet*. De conversione conjugatorum. Unde si alter altero ignorante vel non consentiente profiteatur, potest alter eum repetere, & is tenebitur redire & petenti reddere debitum. Non potest tamen petere debitum, sed tenetur quantum in se est servare castitatem, ut habetur ex dictis capitibus, nisi professo probabiliter constaret, quod se non voluerit, dum profiteretur, obligare ad castitatem, nisi dependenter à statu religioso: tunc enim potest etiam ad secundas nuptias transire. Qualiter autem fas sit ingredi sine consensu compartis ante consummationem matrimonii: item qualiter ex mutuo consensu possint conjuges ingredi Religionem etiam post consummationem, traditur in materia de Sacramento matrimonii: ubi quoque excipitur casus adulterii (idem ex constitutione juris est de hæresi post separationem factam iudicio Ecclesiæ) eò-quod illud sit sufficiens causa perpetui divortii.

14.
Nequit in-
gredi ser-
vus.

Tertiò servus non potest ingredi Religionem absque consensu domini c. *Si quis* 17. q. 2. quia quod ad actiones totus est domini: unde si quis professionem fecisset, restituendus esset domino, licet tunc teneretur servare

castitatem, si scilicet absolutè & independenter à Religione promississet eam. Quod si autem per triennium ab anno probationis non fuerit quaesitus, non est restituendus, sed reddenda sunt tantum ea, quæ in monasterium intulit. Ita cap. cit.

Quarto filius non potest intrare Religionem, si parens ejus gravi necessitate prematur, & nequeat illi, nisi in sæculo maneat, providere: jure enim naturæ tenetur eo casu parentem alere. Hoc tamen intellige, nisi filius non posset in sæculo sine gravi animæ periculo manere: quia non tenetur se exponere illi periculo animo ad subveniendum parenti in temporalibus. Idem est dicendum de parente, si filius in eadem necessitate constituitur: quia etiam parens jure naturæ tenetur filium alere.

Quod si filius, stante eâ necessitate, professionem emisit, tenebitur egredi & parenti subvenire: ubi verò subvenerit, vel parens mortuus fuerit, tenebitur ad Religionem redire: quia professio ejus non fuit irrita, sed solum suspensa: si verò post professionem ille casus necessitatis parenti obvenerit, non tenetur egredi, nec potest repugnante Prælato: quia jam est sub potestate Prælati & non parentis: obtentâ verò licentiâ non poterit habitum dimittere, nisi aliter parenti non poterit subvenire commodè. Quod solum intelligendum est de gravi necessitate, in qua possit utcumque sustentari, licet ægrè: nam in extrema necessitate teneretur egredi, petita tamen prius, etsi non obtentâ licentiâ.

In gravi necessitate fratrum aut sororum, sui juris existentium, non tenetur Religiosus statum suum deferere: immo juxta *Suarez l. 5. c. 6. n. 4.* & alios, potest eâ non obstante Religionem ingredi, quamquam aliqualis dilatio indubiè laudabilis sit, secluso voto Religionem determinato tempore ingrediendi: tali autem voto supposito *Castro Palao de Statu Relig. disp. 1. par. 7. §. 5. n. 13.* (contra *Sanchez l. 4. Moral. c. 20. n. 32.* in periculo impudicitiae sororum id licere existimantem,) censet ob nullam gravem fratrum vel sororum necessitatem propriâ auctoritate posse differri ingressum ultra præfixum tempus.

Quintò non possunt ingredi Religionem impuberes: nam in omnibus subsunt parentibus vel tutoribus. Ubi autem ad annos pubertatis pervenerint, possunt etiam invitatis parentibus Religionem intrare. Denique non potest ingredi Religionem, qui caret conditionibus requisitis juxta cujusque Religionis regulas & statuta. Qualiter autem alii, ut deflorator virginis sub promissione etiam ficta matrimonii, obligatus ære alieno, vel ad danda ratiocinia &c. impediuntur ab ingressu Religionis, colligi potest ex dictis in *Tract. de jure & justitia*.

15.
Nec filius
in gravi
necessitate
patris.

16.
Quo casu
etiam pro-
fessus exire
tenetur.

Quid si
necessitas
post profes-
sionem ob-
veniat.

17.
Item quid
in gravi
fratrum
aut sororum
necessitate.

18.
Impuberes
& alii Re-
ligionem in-
gredi non
valentes
recensentur.

QUEST.

Q U Æ S T I O. III.

De Requisitis ad valorem Professionis.

19.
Professio
alia est ex-
pressa; alia
tacita.

SUPPONO professionem fieri vel expressè, dum quis utitur aliquâ formâ professionis, quâ animum suum declarat: vel tacitè; idque tripliciter. Primò ferendo per triduum habitum professorum, ubi is aliquo signo externo distinctus est. c. *Constitutionem*, de *Regularibus* in 6. Secundò, si, tali habitu suscepto, faciat aliquod opus professis proprium, statim fit professus. c. *Vidua*, de *Regularibus*. Tertiò si in Religione, in qua non est distinctio habitus novitiorum & professorum, deferat habitum per totum annum, in termino anni censetur professus c. *Ex parte*, de *Regularibus*. Debent tamen hæc fieri animo saltem tacito profitendi, & consentiente illo, cujus est ad professionem admittere. Verùm hujus professionis tacitæ post *Tridentinum* non est magnus usus, nisi ad ratificandam professionem expressam, quando ex aliquo defectu fuisset irrita, ut statim dicitur.

20.
Ad valorem
professionis
requiritur
in primis
ætates sexde-
cim anno-
rum.

Ad professionem autem, ut validè emittatur, requiruntur aliqua, vel ex dispositione juris antiqui vel novi *Tridentini*. Et quidem ex parte profitentis requiritur primò ætas sexdecim annorum completorum, ut expressè statuitur in *Tridentino sess. 25. de Regularibus* c. 15. & professio ante talem annum facta nullam planè inducit obligationem nullumque effectum. Ubi tamen *Tridentinum* non est receptum, standum videtur juri antiquo, quo minor ætas sufficiebat.

21.
Deinde an-
nus novi-
tius de
momento in
momentum
completus.

Secundò requiritur annus novitiatus completus (& quidem juxta Doctores communissimè, contra nonnullos, de momento in momentum, *Argumento legis* 3. §. *Minorem ff. de Minoribus*) ita ut eo non impleto professio sit nulla, & Prælati admittentes aliquem ad professionem, anno probationis non expleto, peccent mortaliter, utpote contravenientes *Tridentino* supra: & insuper Mendicantes sint excommunicandi, & suspensi ipso facto ab officio admissionis ad professionem c. *Non solum*. De *Regularibus* in 6.

22.
Non qui-
dem sola-
ris, sed poli-
ticus seu ci-
vilis.

In anno verò bissexto duo dies vel *id bi-
duum pro uno die habetur*, ut dicitur *L. 3. sta-
tim cit*: & sic etiam quoad annum proba-
tionis computari debet: nam cum hæc
materia sit politica & civilis de ea civiliter
loquendum est. Undè annus probationis non
debet esse annus solaris & naturalis, qui
necessariò continet 365. dies & sex circi-
ter horas; sed debet esse annus à Republi-
ca ut talis declaratus. Ita *Rodriguez Tom. 3. q. 99. Regul. q. 15. art. 5. Sanchez l. 5. Moral. c. 4. num. 5.*

23.
Excepto ca-
su mortis
novitio im-
minentis.

Pius V. tamen citatus apud *Rodriguez* su-
pra art. 6. concessit Monialibus Sancti Do-
minici, ut novitia, judicio medici statim
moritura, pro sua consolatione & utilitate
Herinx Sum. Theol. Pars III.

spirituali ante annum completum probationis, modò ætatem sufficientem habeat, profiteri possit in manibus Priorissæ, & lucrari indulgentiam plenariam. In hac concessione communicant Mendicantes, eamque non esse revocatam à *Gregorio XIII.* testatur *Rodriguez* supra. An autem ejusmodi novitiæ succedat monasterium, dubitatur. Negat cum aliis *Rodriguez* supra. Affirmat *Sanchez* sup. num. 16. & cum eo aliisque *Diana P. 3. Tract. 2. Resol. 17.*

Hinc annus novitiatus secundum sententiam communissimam Doctorum, ut sit legitimus, debet esse integer & continuus, nec sufficit, quòd sit interpolatus. Qualis autem interruptio ad discontinuationem anni novitiatus sufficiat inter Doctores controversatur. *Lessius c. 41. dub. 7. num. 59.* paucorum dierum interruptionem non sufficere existimat. *Suarez* putat hanc discontinuationem ex gravitate actionis interruptentis esse desumendam, ut si quis dimisso religionis habitu extra monasterium dimittatur aut egrediatur animo non redeundi, etiam ad brevissimum tempus; secus si habitu tantum spoliatur, etiam per diem, & postea, mutatâ sententia propriâ vel Superiorum, iterum induatur. Vide ipsum *Tom. 3. de Relig. lib. 5. c. 15. num. 6. & seqq.*

Non est tamen de rigore necessarium, ut ipse annus in monasterio peragatur, modò cum licentia superioris, & sub ejus obedientia extra monasterium transigatur, ut ostendit *Sanchez l. 5. c. 4. num. 27.*

Ad inchoandum autem annum novitiatus non est necesse ex vi *Tridentini* habere annum decimum quintum expletum, ut notat *Lessius cap. 41. dub. 7.* quia professio tantum, non verò annus novitiatus habet determinatum tempus. Nec etiam necesse est, statim, absoluto novitiatu, admittere ad professionem, modò sit justa causa differendi. Vide plura de his apud citatos auctores.

Tertiò ut nullum habeat impedimentum ex iis, quæ tamquam essentialia sunt constituta in isto ordine. Si verò esset impedimentum, non tamen ex substantialibus illius Religionis, licet peccaret profitens illud subtrahendo, tamen professio esset valida.

Quartò requirunt aliqui valetudinem, ut possit communia Ordinis exercitia & austeritates obire. Sed *Sanchez* sup. n. 52. ex aliis deducit validè profiteri, cum possit servare tria vota, quæ sunt verè substantialia: statuta enim & regulæ tunc tantum obligant, quando non est justa causa ea non observandi. Talis autem infirmus obligaret se ad ea servanda, quando justa causa non excusaret.

Quintò requiritur, ut non contingat error circa substantiam rei promissæ. De quo multa *Sanchez l. 10. de Matrimonio disp. 9.* qui tandem num. 21. concludit professionem Religionis esse validam ex quocumque errore profectam, modò error ille non sit circa substantiam rei votæ: ut si quis profiteretur in Religio-

24.
Debet insu-
per esse in-
teger &
continuus.

Qualis in-
interruptio
sufficiat ad
discontinua-
tionem.

Et an in
monasterio
peragen-
dus.

25.
Ad ejus in-
choationem
non requi-
ritur annus
decimus
quintus
completus.

26.
Novitius
debet esse
liber ab im-
pedimentis
substantialibus.

27.
An requi-
ratur vale-
tudo exerci-
tius Ordinis
proportio-
nata.

28.
Quis error
valori pro-
fessionis ob-
stat.

ligione Sancti Dominici putans se profiteri in Religione Sancti Francisci, aut substantialia regulæ vel instituti, additque professionem æquiparari matrimonio quoad hoc, quod sicut matrimonium per solum errorem personæ irritatur, ita etiam professio per errorem similem errori personæ: nisi fortè circumstantiæ per modum conditionis à vovente intenderentur: nam tunc professio, non subsistente tali conditione, esset irrita.

29. Et quis metu-
tus. Sextò ut non intercedat metus gravis injus-
tè incussus ad extorquendam professionem: hanc enim esse invalidam communiter docent Doctores ex c. *Perlatum*, de iis, quæ vi metusvè causâ sunt. Metus autem gravis & levis respectum dicunt ad personas, quibus metus infertur, & in puellis facilius contingit, quàm in viris.

30. Denique
requiritur
legitima
admissio. Septimò ex parte monasterii requiritur admissio ejus, qui potestatem habet, ut patet ex natura contractus: professio namque est contractus reciprocus, quo Religiosus se obligat in perpetuum ipsi ordini & ipse ordo se obligat ad eum alendum & regendum in spiritualibus juxta institutum. Ut autem hæc admissio sit legitima debet libera esse potestas in admittente.

Hinc si vota admittantur ab eo, qui legitimam potestatem non habet, votorum emissio non facit religiosum. Qualis autem debeat esse potestas, & cujus sit admittere, ex consuetudine & particularibus Religionum statutis plurimum pendet.

31. Ex profes-
sione defec-
tu ætatis
invalida
nulla oritur
obligatio. Nota I. Professionem factam ante ætatem à Tridentino requisitam nullam parere obligationem, nè quidem in ratione voti simplicis. Idem est de professione invalida conjugati facta invitâ parte. De cætero Doctores satis communiter censent professionem invalidam defectu potestatis in admittente habere vim voti simplicis castitatis ex c. *Consuluit*, Qui Clerici vel voventes. Nihilominus cum variis Doctoribus existimo hæc procedere quoad præsumptionem fori externi: si enim vovens intenderit specialiter manere in ista religione & emittere vota dependenter ab incorporatione in talem ordinem, tunc si professio fuerit irrita, nullo modo coram Deo obligatur; si verò emisit non ita dependenter ab ista religione in particulari, sed ex affectu castitatis in genere, tunc præsumptio juris procedit etiam in foro interno.

An saltem
habeat vim
voti simpli-
cis castita-
tis. Nota II. Professionem invalidam ratificari aut solâ præsumptione juris, aut etiam verè coram Deo. *Tridentinum* sup. c. 19. præsumit eum, qui vi, metu, aut ante ætatem est professus invalidè, si ante quinquennium non reclamaverit, tacitè ratificasse suam professionem; ideoque non esse audiendum in judicio post quinquennium à professione: immo negat quinquennium, si fugerit dimisso habitu. Verùm talis si verè non intenderit coram Deo ratificare suam professionem, sed expectare tempus opportunum recedendi, non

32. Professio
invalida
qualiter
ratificetur. est Religiosus, quantumcumque sit contra eum præsumptio juris & de jure. Nec talis etiam in foro externo est sine remedio post quinquennium: quia potest petere à Judice restitutionem in integrum & allegare impotentiam reclamandi, quod scilicet isto quinquennio fuerit prohibitus reclamare, aut nesciverit se posse. Juris autem ignorantia admittitur, maximè in minoribus, rudibus, aut mulieribus, qui faciliè in integrum restituuntur. Quod si non audiatur, aut non possit probare invalidatem professionis, quæ tamen est invalida, docet *Lessius* c. 41. dub. 7. eum, seposito scandalo, posse fugere, nec teneri ad vota, nisi ratione scandali.

Nota III. Quando invalidè professus ratificat suam professionem, eo tempore, quo nullum est impedimentum juris, tunc verè fieri professum, neque esse opus novâ admissione Prælati: cum Pontifex statuendo, ut talis ratificatio Religiosi ad professionem sufficiat, censeatur supplere admissionem Prælatorum immediatorum, & reliquos defectus juris, quos in hoc negotio supplere potest. Mens autem Pontificis à Doctoribus communiter colligitur ex c. *Significatum*, de Regularibus, & ex c. 1. de Regularibus in 6. Aliud est in matrimonio ob impedimentum invalidè contracto, ad cujus ratificationem requiritur novus utrimque consensus: nam in matrimonio nequit Ecclesia consensum alicujus supplere. Vide *Sanchez* l. 2. De Matrimonio Disp. 35. n. 2. & Disp. 27. n. 2.

33. Ad hanc
ratificatio-
nem non re-
quiritur
nova ad-
missio. Q U Æ S T I O. IV.
Quibus Modis Tridentinum Consulat libertati Professionis?

34. Nulla re-
nuntiatio
vel obliga-
tio noviti-
tatis tenet nisi
secutâ pro-
fessione. V A R I A statuit sess. 25. Primò c. 16. Ut nulla renunciatio aut obligatio antea facta etiam cum juramento, vel in favorem cujuscunque causæ pia valeat, nisi cum licentia Episcopi sive ejus Vicarii fiat intra duos menses proximos ante professionem, ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secutâ professione. Excipiuntur autem clerici Societatis JESU.

Idem dicendum putat *Lessius* l. 2. de Statu Religioso c. 41. dub. 4. n. 40. de renuntiatione vel obligatione facta intuitu professionis ante novitium: nam hæc æqualiter officit libertati profitentium, cui omnino consulere voluit *Tridentinum*. Sed contradicit *Sanchez* l. 7. c. 5. n. 4. tum quia hoc clarè in verbis Concilii non exprimitur, tum quia, ut ipse refert, in regio prætorio Granatensi, lite utrimque agitatâ, sic pronuntiatum est à sex regiis judicibus, & idem declaratum refert à Congregatione Cardinalium.

35. Secus est de
testamento,
al. isq; dis-
positionibus. Nota tamen I. Per prædicta non prohiberi testamentum: quia non est renunciatio vel obligatio, nec adimit libertatem: cum non habeat vim ante professionem. Et idem dicendum

in tempus
professionis
conditiona-
te relatis.

36.
Et contra-
tibus one-
rosus novi-
tii.

37.
Qui nequit
esse fide-
jussor.

38.
Nec renun-
tiare bene-
ficio Eccle-
siastico.

39.
Potest do-
nare causâ
mortis.

40.
Prohibet
Trid. om-
nem bono-
rum tradi-
tionem mo-
nasterio fa-
ciendam
ante profes-
sionem.

41.
Non autem
modicas e-
leemosynas.

42.
Qualiter
obligetur
Religio no-
vitio egre-
dienti resti-
tuere, quâ
intulerat.

tendum est de quavis alia dispositione con-
ditionali relata in tempus professionis, ac de
alia revocabili.

Nota II. Non vetari nec irritari contractus
onerosos Novitii, in quibus æquale recipi-
tur: finis enim hujus decreti in his non mi-
lilat, nec sunt renuntiatio, nec pura obliga-
tio. Item non irritantur contractus, quibus
novitius exponitur periculo lucris & jacturæ,
quales sunt contractus societatis & ludis: quia
nec hi renuntiationis vel obligationis nomi-
ne intelliguntur, nec per hos dicitur novitius
se spoliare bonis, aut minuere patrimonium.

Nota III. Novitium non posse esse fide-
jussorem nec posse remittere debita, aut re-
nuntiare juri petendarum rationum à tutori-
bus vel aliis receptoribus. Potest tamen in-
tegrus & perfectè redditus computus com-
probare. Vide Sanchez sup. n. 35.

Nota IV. Decretum Concilii probabi-
lius etiam habere locum in renuntiatione be-
neficii ecclesiastici: tum quia hoc decretum
universim agit de renuntiatione; tum quia
finis ejus in hoc quoque locum habet. Et ita
declaravit congregatio Cardinalium, ac tenet
Sanchez sup. n. 38. addens idem dicendum de
renuntiatione officiorum temporalium.

Petes: An donationes causâ mortis mona-
sterio factæ valeant, si novitius ante professio-
nem moriatur, & eas non revocet? Resp. af-
firmativè cum Suarez l. 5. c. 16. n. 11. nam
per Concilium non prohibetur novitio con-
dere testamentum, quod tamen morte natu-
rali ante professionem secutâ confirmatur: er-
go etiam donatio causâ mortis naturalis; mor-
te naturali secutâ confirmabitur: quia est par
ratio. Deinde illa non potest dici renuncia-
tio vel alienatio simpliciter (de quibus Con-
cilium loquitur) cum ob hoc non minuatur
libertas in professione facienda vel omittenda.

Secundò Concilium sup. excepto victu &
vestitu vetat quamcumque actualem traditio-
nem bonorum novitii, per quam in potesta-
tem, usum, administrationem, vel etiam do-
minium monasterii veniant, etiam non ob-
stante quâcumque obligatione illa reddendi,
si non sequatur professio. Ita Suarez l. 5. c. 9.
n. 16. Et satis patet ex ipso Tridentino. Cir-
ca quod

Nota I. Tridentinum ibi non prohibere
modicas eleemosynas à novitio vel propin-
quis monasterio vel pauperibus factas: & hoc;
quia illæ non obstant libertati egressus. Si-
militer non prohibetur, quin parentes possint
facere eleemosynas monasterio, si sint de bo-
nis propriis, nec in dote vel bonis novitii
computentur. Ita cum aliis Sanchez sup. n.
22. & 23.

Nota II. Etsi Tridentinum præcipiat, ut
abeuntibus ante professionem, omnia quæ sua
erant, restituantur, tamen non teneri Religio-
nem restituere novitio egredienti id, quod
intulerat in suam sustentationem, nisi aliquid
superesset. Quod si nihil contulerit, sed tan-

tum se obligaverit ad solvendas expensas, non
poterit Religio impedire liberum ejus egres-
sum; poterit tamen, eo concessio, debitum
exigere. Citra promissionem verò novitius
non obligatur ex lege justitiæ ad solvendas
expensas: tum quia redditus & eleemosynæ
monasterii sunt etiam ad alendos novitios,
tum quia novitius in ingressu sese offert ad
servitium & utilitatem communis.

Tertiò statuit c. 17. *Vt, si puella, quæ habi-
tum regularem suscipere voluerit, major duode-
cim annis sit, non ante eum suscipiat, nec postea
ipsa vel alia professionem emittat, quam explo-
raverit Episcopus, vel, eo absente vel impedito,
ejus Vicarius, aut aliquis eorum sumptibus ab eis
deputatus, virginis voluntatem diligenter, an co-
acta, an seducta sit, an sciat quid agat.* Vult dein-
de ut de tempore professionis uno mense an-
tea teneatur Præfecta monasterii Episcopum
certiorem reddere, alioquin sit ab officio sus-
pensa, quamdiu Episcopo videbitur. Solent
porrò esse quædam formulæ probatæ secun-
dum quas in ejusmodi examine procedunt
deputati ab ordinariis, qui nihilominus me-
tam transilirent, dum ad interrogationes ex-
travagantes procederent de dote & similibus
aut dissimilibus, ad quas Novitiæ aut mo-
nasteriorum Præfectæ, quæ ab Ordinariis
jurisdictione sunt exemptæ, respondere nul-
latenus obligantur.

Quartò cap. 18. anathemati subjicit omnes,
qui quomodocumque virginem vel mulierem
quamcumque invitam ad ingressum, habi-
tum vel professionem coegerint, vel scientes
eidem actui præsentiam, consensum vel aucto-
ritatem interposuerint, aut ad hoc consilium,
favorem vel auxilium dederint, nisi in casu-
bus in jure expressis, qui sunt sequentes. Pri-
mò, quando prius religionem voverunt pos-
sunt compelli, ut votum impleant. Secundò,
quando unus conjugum consensu dispositionis
juris consentit in alterius professionem vel sa-
crorum ordinum susceptionem. Tertiò, quan-
do quis crimen admittit, ob quod in religio-
nem est detrudendus.

Nota I. Per *hij, quomodocumque*, compre-
hendi etiam indirectam coactionem, qualis
est, si parens filiam quotidie malè tractet, ver-
bis vel actibus contumeliosis. Existimat ta-
men Suarez sup. n. 5. hoc fieri debere ex in-
tentione, ut tædio affecta religionem ingre-
diatur: nam si fiat ex defectu amoris vel na-
turali austeritate, non incurritur hæc censura,
dummodò pater tempore ingressus non intel-
ligat filiam non sponte ingredi: si enim hoc
intelligens remedium non adhiberet, jam vio-
lentiam moraliter consummaret.

Nota II. Omnia de quibus loquitur Con-
cilium, scilicet de præsentia, auxilio &c. re-
ferenda esse ad coactionem, ideoque si hæc
non interveniat, non habere locum dictam
censuram. Undè licet dolus non minùs mi-
nuat voluntarium, quàm coactio, tamen qui
consilio suo decipit, non incurrit hanc pœ-
nam:

43.
Ordinatio
Trid. circa
libertatem
puellarum
ingredi, aut
profiteri vo-
lentium.

44.
Etiam ad-
hibito ana-
themate in
eos, qui pu-
ellam di-
rectè vel in-
directè ad
professionem
cogunt.

45.
Secus si in-
terveniente
dolo, coactio
secludatur.

nam : nam dolus non est coactio , & lex pœnalis non est extendenda. Deinde congregatio Cardinalium censuit patrem non incurrere hanc censuram , qui filiam instituit hæredem sub conditione , quòd monasterium ingredia-
tur , eòquòd illa non sit inductio per vim , sed potius per concupiscentiam.

46. *Qui Trid. consulat libertati Religionis contra volentes ingressum impedire.*
Nota III. Ob libertatem religionis *Trid.* sup. eamdem censuram extendere ad eos , qui impediunt virgines aut mulieres aliàs ingredi volentes religionem sinè justa causa. Ubi , quia Concilium generalius loquitur , quàm suprà , etiam comprehendere voluit quoscumque modos injustos , non tantum per vim directè vel indirectè illatam ipsi sceminae , sed eos etiam , qui per similem vim monasterio illatam impediunt receptionem. Deinde etiam eos , qui per dolum vel fraudem , etiam quæ circa monasterium versetur , ingressum impediunt. Non tamen incurritur hæc pœna , si solum per preces impediatur : nam preces non sunt verum impedimentum.

47. *Præfata pœna non incurritur , nisi effectu secundo.*
Nota IV. Hanc pœnam non incurrere , nisi actu sequatur effectus , nempe ingressus in monasterium in ordine ad suscipiendum aliquando habitum aut faciendam professionem , aut suscipiatur actu habitus , aut professio emitatur , aut de facto scemina ab ingressu impediatur. Nec impediunt viros aut cogentes ad monasterium , licet peccent , hanc excommunicationem incurrunt : cum pœnæ non sint extendendæ.

Q U Æ S T I O V.

Quos effectus habeat Novitiatus & professio Religiosa.

48. *Novitii gaudent privilegio clericali.*
NOVITII primò gaudent privilegio clericali quantum ad immunitatem , ut in Canonem incidat , qui novitium percusserit , juxta c. Religiosa , de sententia excommunicationis in 6.

Fori.
Secundò gaudent privilegio fori. Immo Episcopus non potest de delicto Novitii religionis exemptæ , aut aliis ejus causis cognoscere , nisi se illi subiciat. Videri potest de his Sanchez l. 4. c. 39. n. 17.

Et sui Ordinis.
Tertiò Novitii probabilius gaudent privilegiis Ordinis. Ita Sanchez sup. & l. 6. c. 10. n. 22. & alii , quos citat.

Est ejusdem præceptis per se non obligentur.
Quartò , licet Novitii non possint in conscientia obligari præcepto Superioris vel Regulæ , ut passim docent Doctores , saltem per se , id est , secluso scandalo aliorum (ratione enim istius tenentur subinde vel statum relinquere vel in rebus communibus se conformare) tenentur tamen ita subjacere religiosæ disciplinæ , ut per violentiam non resistant : nam hoc est necessarium ad convenientem gubernationem & ad vitandas magnas confusiones in monasterio , ideoque habitum suscipiens virtualiter ad hoc se obligat , pactum iniens cum Religione , ut quamdiu permanet , sicut

ab ea doceri , dirigi & sustentari debet , ita etiam religiosè corrigi possit.

Petes : An Novitius possit castigari & postea dimitti ? Resp. affirmativè , si delictum sit tale , ut per dimissionem non sufficienter puniatur , v.g. si per hoc daretur cæteris Novitiis occasio liberè peccandi & deficienti in sua vocatione.

Hinc , nè delicta maneant impunita , putat Suarez l. 5. c. 16. n. 18. Novitium ad tempus posse detineri in carcere , nec hoc esse contra c. Statuimus extra , & c. Non solum , in 6. De Regularibus , quæ præcipiunt Novitium liberè dimitti : loquuntur enim per se seu re integrâ , non verò impediunt justam punitio-
nem delicti , ratione cujus Novitius specialiter subjectus est judici ecclesiastico & Præ-
lato suo , à quo puniri & torqueri potest , si sit necesse , ut rectè docuit Navarrus Consilio 5. de foro competentì.

Quintò , Prælati potest Novitium cogere per censuras ad opera præceptorum , sicut Episcopus , tale enim præceptum non fundatur in voto obedientiæ , sed in jurisdictione ecclesiastica , quam Prælati habent etiam in suos Novitios.

Sextò , Novitius acquirit jus ad professionem , ita ut fiat ei injuria , si sinè justa causa dimittatur , & habeat jus agendi contra Religionem , nè expellatur.

Dubium est , an illud jus Novitii sit rigorosum & jus justitiæ commutativæ. Negant Aliqui nominatim Sanchez l. 5. c. 4. n. 59. Affirmat cum pluribus Lugo , cujus sententia est tenenda. Vide ipsum De justitia Disp. 9. sect. 3. n. 57. Puto tamen cum Sanchez supra posse expelli Novitium , cujus vita rationabilem incutit timorem inidoneitatis & mali successus : nam non tenetur Religio se exponere periculo nec potest , dum notabilis subest ejusmodi causa timoris.

Petes : An Novitius per se contrahat aliquam obligationem ad perseverandum in statu suscepto ? Resp. negativè : quia Novitius liberè exire potest , ut dicitur c. Statuimus extra & c. Non solum in 6. de Regularibus. Deinde nulla est lex talem obligationem inducens , nec intercedit aliquod votum vel promissio , ut suppono , nec intervenit ibi ingratitude erga Deum : licet enim vocatio ad Religionem fuerit gratia : non tamen ideo obligat ad hunc gratitudinis modum , scilicet perseverantiam : nam nullo jure aut ratione hoc probari potest : quia posset quis se ostendere gratum Deo in sæculo benè vivendo , vel religiosos morès imitando : quamquàm ob infirmitatem animi nolit in Religione sibi difficili perseverare.

Nec obstant quædam jura , quæ vetant Novitium redire ad sæculum : nam loquuntur de eo , qui in ingressu perseverantiam voverat. Vide Lessium l. 2. c. 41. dub. 5.

Professio religiosa præterquam quod tribus votis obstringat hominem totum Deo & Reli-

49. *An novitius possit castigari, & postea dimitti.*

50. *Potest Prælati novitium cogere per censuras.*

51. *Novitius habet jus ad professionem.*

Et quale.

52. *Per se non obligatur ad perseverantiam.*

Nisi eam voverit.

Effectus re-
ligiosae pro-
fessionis re-
solvitur.

Religioni: Primò solvit vota simplicia prio-
ra, ut dictum est. Secundò acquirit profitens
(nisi obicem ponat) condonationem omnis
poenae peccatis debitae in purgatorio, non in-
star Sacramentorum ex opere operato, sed
ex opere operantis: quia excellentissimam tri-
buit Deo pro peccatis satisfactionem obligan-
do se firmiter ad perpetuam saeculi abrenun-
tiationem, ut post D. Thomam 2. 2. q. 189. art.
3. ad 3. passim tradunt Scholastici, quae con-
donatio per emissionem votorum multò im-
petratur certius, quàm per indulgentiam ple-
nariam: quam nihilominus quoque conces-
sit Paulus V. Bulla *Romanus Pontifex* datâ 23.
Maii 1606. Vide hanc rem pulchrè apud Hie-
ronymum Platum l. 1. De Bono Status Religiosi
c. 13. Tertiò tollit irregularitatem defectu
natalium, non absolute: quia talis (seclusâ
dispensatione) non potest eligi ad praelaturam
vel beneficium habens curam animarum, sed
solum ex parte, ut possit talis ordinari & bene-
ficio simplex obtinere.

Aliæ irregularitates non per professionem,
sed specialibus privilegiis ordinum tolluntur,
Undè falluntur, qui putant irregularitatem
provenientem ex homicidio vel bigamia tolli
Religionis ingressu.

Q U A E S T I O VI.

*Ad quid vi Voti Obedientiae teneatur
Professus & specialiter Fran-
ciscanus?*

54.
Vi voti obe-
dientiae Re-
ligiosus sub-
iicitur tum
suo Prae-
lato, tum
summo Pon-
tifici.

DICO I. Tenetur vi voti parère suis
Praelatis, non solum Regularibus, sed
etiam Romano Pontifici. De Regularibus est
certum. De Pontifice probatur: quia ille est
supremus Religionum omnium Generalis: er-
go, si suis immediatis parère teneantur, multò
magis directo & supremo eorum superiori.

Hinc Religiosi non solum quâ Christiani
tenentur ei parère tamquàm Vicario Christi:
sed etiam quâ Religiosi vi voti tamquàm pe-
culiari suo Superiori potestatem dominativam
in ipsos habenti.

Dico II. Tenentur obedire præcipienti
secundum regulam. Probatur: quia id pri-
mò & per se in voto obedientiae continetur.

55.
Praelato
quidem
quidem præci-
pit secun-
dum regu-
lam.

Porro obligatio hæc est gravis ex genere
suo. Quàmvis superior (ut notant DD.) de
facto ordinariè non velit graviter obligando
præcipere, nisi mentem suam adjunctione ter-
mini obedientiae, gravis censuræ, aut alio sig-
no manifestet. Quod ipsum declaratur subin-
de in ipsis constitutionibus Ordinis.

Dixi secundum Regulam: Nam præcipienti
aliquid contra regulam, nisi fortè in quibus
dispensandi habet facultatem & justam cau-
sam, non tenetur obedire, juxta communem,
ut ostendit Corduba in Regulam S. Francisci
c. 20. q. 2. in dubio autem, num materia præ-
cepta sit licita, regulariter saltem iudicium
suum iudicio superioris sui subdendo tenetur

obedire, quia superior habet jus certum, à quo
non deturbatur per dubium sui subditi. Un-
dè Bernardus l. de dispens. & præcepto cap. 9.
*Quamobrem quidquid vice Dei præcipit homo, quod
non sit tamen certum displicere Deo: haud secus
omnino accipiendum est, quàm si præcipiat Deus.*
Et infra. *Ipsam (praelatum) quem pro Deo ha-
bemus, tanquam Deum in his, quæ aperte non sunt
contra Deum, audire debemus.*

Secundum regulam autem præcipere cen-
setur, non solum quando ea injungit, quæ ex-
pressè in Regula continentur, sed etiam ea,
quæ implicite & indirectè: nempe quia ne-
cessaria ad regulæ observantiam. Pro quo

Nota Praelatum Regularem, communiter lo-
quendo accepisse vi voti obedientiae limitatam
tantum jurisdictionem & dominium in sub-
ditos, secundum regulam scilicet, quàm vo-
vens profitetur: non enim fuit intentio ejus
se amplius obligare, quàm ad obedientiam
juxta talem regulam. Undè præcipienti præ-
ter regulam, aut supra eam non tenetur obedi-
re, ut ostendit Sanctus Bernardus l. De Præcep-
to & dispensatione c. 5. dicens: *Praelati jussio vel
prohibitio non prætereat terminos promissionis,
nec ultra extendi potest, nec contrahi intra. Nil
me prohibeat eorum, quæ promissi, nec plus exigat
quàm promissi. Vota mea non augeat sine mea vo-
luntate, nec minuat sine certa necessitate.*

Hinc volenti novas austeritates introduce-
re non tenetur parère: nec Capitula generalia
possunt edere præcepta novum & arctiorem
modum continentia, nisi à singulis in parti-
culari approbentur: vel si Capitulum tales le-
ges ferat, obligarent tantum eos, qui consen-
tiant, aut in posterum professuros: non verò
eos, qui jam professi sunt, aut non consenserunt.

Quando rigor regulæ fuisset consuetudine
legitimè mitigatus, non tenerentur professi
antiquam & primævam servare; quia in pro-
fessione sua intenderunt servare regulam miti-
gatam, nec se obligare ad majores austeritates,
quàm tempore suæ professionis servatas inve-
nerint. Si tamen Capitulum generale, aut hi,
quorum est leges condere, vellent regulam
collapsam ad pristinum statum reducere, te-
nerentur professi eam reformationem accep-
tare, nisi expressè intendissent in sua profes-
sione non aliam servare, quàm quæ tunc
servabatur, ut ex communi sententia tradit
Sanchez l. 6. cap. 2. n. 32. Ratio est: quia
ex vi professionis, quando expressè aliud non
intendit, professus censetur se voluisse obli-
gare ad procurandam illius Religionis con-
servationem, ad quam cum maximè neces-
saria sit regulæ in pristinum statum restitu-
tio, ad hanc procurandam vel non impe-
diendam se tacite obligasse censendus est. Vi-
de Marchant in Resolutionibus concernentibus
Regulares casu 1.

Et inde à fortiori inferunt Doctores teneri
Moniales admittere reformationem Bonifacii
VIII. c. un. De Statu Regularium in 6. innova-
tam à Tridentino sess. 25. c. 5. de Regularibus,
de

56.
Non verò
dum novas
austerita-
tes intro-
ducit.

57.
An rigore
regula per
legitimam
consuetudi-
nem miti-
gato, Reli-
giosi ad pri-
mævam te-
nerentur.

58.
Moniales
tenentur
admittere
clausuram.

de servanda clausura aut ea introducenda : quia clausura est omnino necessaria foeminis ad plenam voti castitatis observantiam.

59. Nota II. Ex eo, quod nimis difficilia, in regula non contenta, non possit superior præcipere, benè inferri, non posse Religiosis, quorum regula id non jubet, præcipi, ut eant ad missiones Indicas, vel inter hæreticos cum periculo vitæ & magnis incommodis : ac propterea aliquid operari votum solemne, quod emittunt professi Societatis JESU de obediendo Pontifici circa missiones, & quod emittunt Fratres Minores de obediendo in omnibus, quæ non sunt contra regulam & animam suam, ut mox dicitur.

60. Nota III. Licet virtus obedientiæ, si strictè sumatur, versetur solum circa rem præceptam : tamen, si illa sit valde perfecta, inclinare aliquo modo Religiosum ad faciendam omnem voluntatem Superioris, etsi præceptum non imponeret : tunc enim voluntatem suam generatim vult esse pendentem à voluntate Superioris. Sed hoc intelligendum est de rebus communibus & minoribus : nam in extraordinariis & magni momenti expedit non prævenire voluntatem Superioris : sed aliquando etiam expectare præceptum, ut in acceptanda prælatura &c.

61. Quænam autem, & in quibus debeatur Abbatissis obedientia, videri potest apud Sanchez l. 6. c. 1. ubi n. 19. tenet illas non posse imponere præcepta spiritualia subditis, id est, in ordine ad finem spirituales, cujus contrarium tamen docet Suarez l. 10. c. 11. n. 20. valde probabiliter.

62. Dico III. Fratres Minores ultra communem obedientiæ votum speciali voto sunt adstricti ad obediendum Romano Pontifici, & vacante sede, Ecclesiæ. Patet ex c. 1. Regulæ. Quando tamen aliquid præcipit Pontifex fidelibus censetur etiam Franciscanis idem præceptum injungere potestate jurisdictionis universalis.

63. Dico IV. Fratres Minores tenentur obedire suis Superioribus in omnibus, quæ non sunt contra animam & regulam. Patet ex cap. 10. regulæ.

Contra regulam censentur, quæ vel sunt contra præcepta regulæ, vel contra statuta, ad regulæ puritatem servandam ordinata.

Contra animam sunt, quæ vel sunt peccatum, vel proximè incentivum ad peccatum mortale, seu proximum illis habent periculum. His duobus terminis clauditur obedientia Fratris Minoris. Non tamen idcirco est liberum Superiori mandare, quæ lubet : debent enim præcepta esse rationabilia & fieri ex justa causa, spectatâ gravitate aliisque circumstantiis. Undè Sanctus Franciscus improbasse & annullasse legitur præceptam per Fratrem Eliam generaliter à carnibus abstinentiam, quarum usum liberum permittit regula. Similiter monet. D. Bonaventura in c. 12. regulæ non esse injungendam ex obedientia

missionem inter Saracenos & alios infideles, nisi iis, qui voluerint ire. Præterea non sunt injungendæ notabiles austeritates aliæque virtutes heroicæ, statum vitæ evangelicæ in regula promissæ notabiliter excedentes : id enim foret irrationabile, immo id noluit S. Franciscus, ut habet expositio finè titulo.

Petes I. Ubi & ad quid obliget votum simplex obedientiæ ? Resp. I. posse hominem per votum simplex obedientiæ se obligare Deo & hominibus, ita ut duplici obligatione simul obstringatur, fidelitatis respectu hominis, & religionis respectu Dei, ut per se patet. Similiter potest seorsim se obligare soli Deo, aut è contra seorsim soli homini, ut etiam patet. Quando autem se obstringit soli Deo, vovens Deo se acturum aut omissurum, quod homo præceperit aut vetuerit, tunc homo præcipientis solum applicat materiam voti citra obligationem ullam voventis erga ipsum hominem : sicut, si quis voverit omni pauperi petenti dare eleemosynam, non obligatur pauperi, sed Deo, erga quem exurgit obligatio voti, positâ petitione pauperis velut conditione applicante materiam voti : & hoc posteriori modo censetur regulariter emitti votum simplex obedientiæ, ut scilicet tantum obliget respectu Dei ex virtute religionis. Immo Suarez l. 10. c. 2. n. 14. putat jure ecclesiastico statutum, ut per tale votum non inducatur obligatio respectu hominis.

Circa hoc votum est notanda Fratri Minori voluntas Sancti Francisci, qui in priori sua regula, quæ tamen non obligat, expressè cavet, nè ulla penitus mulier ab aliquo Fratre recipiatur ad obedientiam.

Resp. II. Quantum ad modum obligationis hujus voti simplicis ex parte materiæ præcipuè spectandas esse condiciones, generales voti, scilicet ut sit de re possibili, honesta & non impeditiva majoris boni. Deinde votum hoc quoad varietatem & difficultatem operum præcipiendorum, limitatur per proportionem ad personam voventem & ad statum, seu modum vivendi, quem assumit, aliàs enim votum esset indiscretum. Hinc ex voto simplici non potest quis obligari ad mutandum vel non mutandum statum, ut v.g. vidua ingrediatur Religionem vel non nubat, intellige, nisi expressè etiam in hoc vovisset obedire.

Petes II. An possit quis ex vi voti obedientiæ obligari ad faciendum opus vitæ activæ, quando est impeditivum contemplationis : cum tunc opus præceptum videatur impeditivum majoris boni ? Resp. affirmative, & dico illas actiones exteriores non posse dici impeditivas majoris boni : quàmvis enim ex sola sua specie non sint æquè perfectæ, tamen ob circumstantias possunt esse Deo gratiores, scilicet quod per eas impleatur promissio Deo facta, quod in iis humilitas & abnegatio proprii judicii exerceatur. Et ex hoc motivo omissio boni potest habere formalem bonitatem, licet in se bona non sit.

QUÆST.

64. Qualiter obliget votum simplex obedientiæ.

65. An obedientia possit obligare ad opus vitæ activæ hinc & nunc impeditivum contemplationis.

Q U Æ S T I O. VII.

Quid operetur in Religiosis, specialiter Franciscanis Votum Castitatis?

66. **D**ICO I. Votum solemne castitatis reddit Religiosos inhabiles ad matrimonium, adeo ut illud non tantum illicitè, sed etiam invalidè attentarent contrahere, ut patet ex c. *Quod votum: de voto in 6.* & aliis juribus. Præterea idem votum dirimit matrimonium contractum, si tantum sit ratum & non consummatum, ut definit *Tridentinum sess. 24. can. 6.* De quibus plura in materia de Sacramento Matrimonii.

67. **D**ICO II. Votum castitatis inducit in Religiosis obligationem abstinendi ab omni actu interno & externo, qui sit contra castitatem, scilicet à turpibus cogitationibus, delectatione morosa, pollutione & omni actu venereo, ita ut quidquid in sæcularibus extra conjugium est peccatum contra castitatem, in religioso præterea sit sacrilegium mortale vel veniale, prout peccatum contra castitatem est mortale vel veniale. Patet ex natura voti.

68. **D**ICO III. Fratres Minores vi regulæ specialiter obligantur in materia castitatis vitare suspecta consortia mulierum. Patet ex *cap. 11. Regulæ.* Ab his autem optimè sibi cavet, qui juxta monitum Seraphici Patris Francisci *collat. 6.* cum mulieribus non tractat negotia, nisi cum sanctam pœnitentiam vel melioris vitæ consilium religiosâ petitione deposcunt.

Suspecta verò consortia mulierum sunt, quæ etsi mala non forent, immo etsi essent ab omni impudicitia aliena, tamen in aliquo vel aliquibus nata sunt generare suspicionem impudicitiae. In quo obligatoria castitas Fratrum Minorum excedit obligationem cæterorum, qui vi voti tantum tenentur vitare, quæ castitati per se repugnant, & immunditiæ præbent incentivum: Fratres Minores autem etiam ea, quæ vel solam impudicitiae suspicionem in alio generare possent. Si tamen hic ex pura malitia procederet, non deberet ejus suspicio curari; undè oportet ut suspicioni aliquis detur occasio v.g. si locus sit solitarius, sequestratus & obscurus, sive tempus nocturnum, vel aliàs importunum, si aspectus sint fixi & incontinentes, verba dissoluta & scurrilia & similia, præsertim si admonitione factâ, non omittantur. De quibus vide *D. Bonaventuram in c. 11. Regulæ* & alios expositores.

69. **P**etes, Ad quid obligetur, qui extra Religionem emittit votum simplex castitatis? Resp. obligari primò ad abstinendum ab omnibus iis, à quibus Religiosi professi. Undè etiam obligatur abstinere à matrimonio, quàmvis illud foret validum; nam si contrahat, vel id facit animo consummandi, & sic votum violat, vel animo ingrediendi Religionem, & facit injuriam, vel saltem contra charitatem decipiendo conjugem, quæ si id scivisset, contrahere noluisse.

Sunt tamen aliqui Doctores, qui putant posse aliquem contrahere matrimonium emissio voto castitatis perpetuæ, si animo ingrediendi Religionem id faciat: sed quod dixi est probabilius: licet aliquando causa subesse possit ad contrahendum matrimonium animo ingrediendi Religionem, ut si gravi metu urgearis, vel ut proles antea suscepta legitimeatur, vel si non possis aliter Parentum custodiam, qui te à Religione impediunt, evadere: vel si aliàs grave scandalum oriretur.

Secundò tenetur, si cum eo voto matrimonium contraxisset, abstinere ab ejus usu, adeo ut non possit petere debitum, sed consummato matrimonio solum reddere.

An autem possit reddendo debitum, matrimonium consummare, dubium est inter Doctores. Quidam dicunt eum teneri ad ingrediendam Religionem, eò-quòd non subest aliud medium servandæ castitatis: sed verius est eum ad hoc non obligari; nam Religionem non vovit, nec ingressus in eam est medium ordinarium ad servandam castitatem: cum ergo eo casu perfecta voti observatio censeatur ei facta impossibilis, eò-quòd per media ordinata non possit eam observare, tenebitur solum ad id, quod potest, scilicet ad non petendum debitum. Idem dicendum est, si contracto matrimonio rato; votum castitatis emiserit, nisi forsan sciverit, se id non posse implere absque ingressu in Religionem; adeoque implicitè ad ingressum Religionis se obstrinxerit.

Tertiò si conjux incidat in adulterium, tenetur alter non amplius reddere debitum, sed perfectè servare castitatem: uti etiam si conjux obierit, non poterit ad secundas nuptias transire.

Denique si votum castitatis vel religionis sit emissum ante sponsalia, reddit ea irrita, si contrahantur. Est communis Doctorum. Si verò post sponsalia votum castitatis emittatur, probabilius est ea non dissolvi: quia in præjudicium sponsæ factum est, nec jus hoc votum in sponsalibus excipit, sicut excipit votum Religionis, quod reddit sponsalia irrita. Vide *Disp. 1. De sponsal. num. 38.*

Q U Æ S T I O VIII.

Quos effectus habeat votum paupertatis Religiosæ, signanter Franciscanæ?

PER votum paupertatis voluntariæ proficitur Religiosus se nihil habere, vel habere posse tamquam proprium: quod quidem sanctè emitti tam certum est, quàm statum religiosum esse sanctum & Deo gratum. Specialiter autem *Alexander IV.* Bullâ particulari damnat Hæreticos asserentes, melius esse sua retinere, & ex iis eleemosynas facere, & meritò, cum Scriptura aperte testetur esse opus consilii & supererogationis, ad quod, tam

Non licet eo emissio contrahere matrimonium animo ingrediendi Religionem.

Nec debitum petere.

70. An possit reddendo consummare.

Compartit adulterum nequit debitum reddere.

71. Votum hoc sponsalia subsequenter irritat, non præcedentia.

72. Per votum paupertatis abdicatur proprietas & dominium.

tamquam perfectius opposito, invitat Christus: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes &c. & Luca 14. Qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Idemque patet exemplo Apostolorum, quorum nomine Petrus dixit Christo *Matth. 19. Ecce nos reliquimus omnia.*

73. Nihilominus in ea præcisè sistendo, non continet aliquam honestatem amabilem, sicut continet eleemosyna, oratio &c. indifferens enim est divitiis uti vel non uti: magnam tamen honestatem continet, quatenus est medium utilissimum ad perfectionem acquirendam, ut patet ex verbis Christi relatis: divitiarum enim cor illaqueant & perfectionem suffocant, mentem à Deo & spiritualibus avocando & terrenis involvendo, ut experientia docet. Ut autem ostendamus, quomodo religiosus in recipiendo, retinendo, utendo alieno &c. procedere debeat:

74. Dico I. Religiosus vi voti paupertatis nequit recipere dominium alicujus rei nomine proprio, Patet ex *Tridentino sess. 25. c. 2. de Regularibus* & aliis juribus. Ex quibus & communi omnium doctrina ac sensu Ecclesiæ constat, Religiosum solemniter professum etiam incapacem esse omnis domini. Quæ incapacitas non nisi in jus Ecclesiasticum est referenda: etsi enim possit quis se propriam voluntate privare omni dominio, non tamen se facere inhabilem ad illud recipiendum, si voluntatem mutare velit.

75. Dico II. Vi voti paupertatis tenentur Religiosi sub peccato, ex genere suo mortali, abstinere à receptione, detentione, alienatione & usu cujuscumque rei temporalis sine licentia Superioris. Ita Doctores unanimiter tradunt ex juribus, signanter *Tridentino* sup. ubi Superioris permissionem exigit ad usum bonorum mobilium, addens: *Quod si quis aliter quidquam tenere deprehensus aut convictus fuerit, is biennio activâ & passivâ voce privatus sit.* Ratio est: quia Religiosus vovet nihil habere seu possidere, consequenter nihil recipere aut contrahere nomine proprio: hæc enim omnia sunt actus proprietatis. Solum itaque potest precario rebus uti de licentia aliena, scilicet Superioris. Estque perinde, etiamsi dominium rei maneat apud donantem: nam usus assumptus arbitrio proprio & non Prælati, etsi consentiente domino, non excusat à vitio proprietatis.

76. Hinc vi voti paupertatis debet Religiosus nihil velle habere, possidere, usurpare tamquam proprium, id est, affectu retinendi jure suo, seu independentem à voluntate Superioris. Unde etiam debet esse paratus quovis momento exui usu & possessione rei ad nutum Superioris: neque aliquid aliter dare vel alienare: adeo ut etiam dispensator aliquarum rerum nequeat eas, nisi ad arbitrium Superioris distribuere: sic ut eo ipso, quo à voluntate Superioris recedit, incurrat judicium proprietatis, dispensans quasi dominus, & ab

alterius arbitrio non pendens. Immo nec potest quispiam absque Superioris facultate permessa ad usum proprium, aliis dare mutuo aut commodato: est enim simplex usufructuarius, idque precario, quamdiu Superiori videbitur: concedere autem rem alteri non est usufructuarii, sed usu-fructuarii. Unde etiam debet in rebus, quibus utitur, adhibere diligentiam, saltem communiter ab hominibus adhiberi solitam, immo majorem, quam à domino, in custodia vel consumptione rerum, præsertim quæ ipsius curæ committuntur, v.g. in libris, candelis, charta, vestimentis &c.

Præterea nequit usurpare sine licentia res communes v.g. libros &c. quæ tamen, quia facile præsumitur, non facile suberit peccatum mortale, præsertim si res non pereat, nec extra ordinem concedatur: vel etsi usu consumatur, tamen sumatur ad usum proprium in parva quantitate & sine notabili detrimento monasterii. Immo ob materiæ parvitatem, sæpe excusatur à mortali commodans alteri etiam extraneo, v.g. librum ad aliquod tempus. Similiter ex levitate materiæ aut præsumpta licentia excusatur à mortali receptio rei eâ intentione, ut statim tradatur communitati. Item quando aliquid accipitur ad usum proprium loco alterius rei similis, quæ ex bonis communibus data est vel danda fuisset. Qualis autem licentia Superioris requiratur & sufficiat, dicemus. *Quæst. seq.*

Petes I. An & quæ bona Religiosi transeant ad monasterium? Resp. si monasterium non habeat jus successionis (prout ex *Tridentino sess. 25. c. 3.* non habent monasteria Minorum & Cappucinatorum, & ex statutis suis tam domus professæ, quam collegia Jesuitarum, ut docet *Lessius dubio 10. n. 81.*) omnia bona Religiosi, de quibus ante professionem non disposuit, devolvuntur ad hæredes ab intestato. Si autem habeat monasterium jus succedendi, sicut possidendi bona etiam immobilia (prout habent reliqua monasteria) succedit in omnia bona Religiosi, etiam immobilia, de quibus ante professionem non disposuerat. Et hæc quidem de jure communi. More tamen Hispanorum, Belgarum, & Gallorum monasterium non succedit, sed proximiores consanguinei, nisi ex pacto bona monasterio reserventur.

Petes II. Cui acquirat Religiosus post professionem? Resp. quidquid acquirit, acquirit monasterio c. *Abbates 18. q. 2.* & alibi. In quo similis est partim servo, qui nihil sibi, sed totum domino acquirit: partim filio, quo inscio aut invito, potest paterfamilias acceptare hæreditatem filio oblatam, sic & monasterium: quod tamen non tenetur ex Religiosi, etsi Prælati, delicto, nisi in quantum aliquid conversum est in commodum monasterii: nam *Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare*, ut habet regula 76. juris in 6.

Excipe nisi Religiosus habeat beneficium extra

Ad proprios usus permessa nequit Religiosus alius mutuo aut commodari dare.

77. Nec usurpare res communes sine licentia, quæ quoad hoc facile præsumitur. Accedente parvitate materiæ.

78. Monasterium successionis capax in bona Religiosi succedit ex jure communi.

Obstat tamen subinde mos patriæ.

79. Quidquid professus acquirit, monasterio acquirit.

Nisi acquirit extra

rat ex bene-
ficio extra
monaste-
rium.

Eique non
nuito.

Religiosus
factus Epif-
copus cui
acquirat.

extramonasterium vel ordinem : is enim ac-
quirit beneficio, non monasterio, cui proin-
de non cedunt, quæ supersunt post mortem,
& fuerunt ex beneficio seu ejus intuitu ac-
quisita c. Statutum 18. q. 1. Secus est de acqui-
sitis aliunde, scilicet eleëmofynâ, legato,
propriâ arte &c. nisi sit planè exemptus à
Prælati Regularibus : tunc enim omnia ac-
quirit beneficio. Intelligitur autem excep-
tio de beneficiis non unitis monasterio ex in-
dulto Sedis Apostolicæ, ut censeantur specta-
re ad mensam Abbatis vel monasterii (prout
varia unita sunt) fructus enim inde superflui
post mortem cedunt monasterio. Vide Clem.
un. de Supplenda negligentia Prælatorum.

Religiosus provectus ad Episcopatum ac-
quirit non monasterio, sed Episcopatu. Po-
test tamen ex licentia Pontificis testari de re-
bus, quarum habet administrationem, juxta
Navarr. Covarr. & Lessium, qui dicit eam li-
centiam non esse voti relaxationem, sicut nec
habere peculium. Ubi nota

Quod assumptus ad Episcopatum, ex or-
dine incapaci successionis (idem cum propor-
tione dicendum de tali postea legitimè pro-
fesso in ordine capaci successionis) jus succe-
dendi parentibus & agnatis, administrandi-
que bona undequaque acquisita dum vixerit,
recuperet. Quare ipsi mortuo succedit sua
Ecclesia. Ita tradunt diversi relati à Sanchez
lib. 7. Summa cap. 32.

Tempus autem à quo incipit acquirere,
variatur ab auctoribus. Verius est, ut ait San-
chez sup. quod acquirat à tempore confirma-
tionis Pontificiæ, quia tunc est verus Epif-
copus à jurisdictione monasterii penitus ex-
emptus, soli que Pontifici subest.

80.
Altissima
Fratrum
Minorum
paupertas
declatur.

Dico III. Altissima paupertas, quam
profitentur Fratres Minores, excludit omne
dominium & jus politicum cujusvis rei tem-
poralis, tam mobilis, quàm immobilis, tam
in communi, quàm in particulari, contenta
solo usu simplici facti, ut patet ex c. 6. Regu-
læ & declarationibus variorum Pontificum,
in materia De Iustitia & Iure Disp. 4. Quaest. 3.
§. 4. relatis & expensis.

81.
Quarum
rerum Ec-
clesia sibi
assumpserit
dominium.

Dominium porro Ecclesiæ, Oratorii Ec-
clesiæ annexi & cœmeterii est penes Sedem
Apostolicam. Reliquarum autem rerum,
etiam mobilium, & unico actu consumptibi-
lium similiter assumpserunt in se Pontifices,
nisi tamen illud sibi reservarint ipsi donantes.
Vide dicta à nobis loco jam citato n. 48. &
seqq.

An etiam
pecunia-
rum.

Excipit tamen Nicolaus III. dominium
rerum, quarum usus nullo modo potest esse
licitus Fratribus, scilicet pecuniarum & re-
rum ad illas reducibilium : quarum proinde
dominium usque ad alienationem manet pe-
nes donantes ; adeo ut dum Fratres recurrunt
ad pecuniam in necessitate, accedant ad Syn-
dicos, non tamquam tales, sed tamquam
amicos & depositarios seu ministros dantium.

Nec obstat, quod donantes credant se illam
Herinx Sum. Theol. Pars III.

totaliter à se abdicasse, sicque intendant irre-
cuperabiliter abdicare: intentio enim illorum,
inquit Marchant in exposit. reg. ad c. 4. tex. 2. q. 4.
salubriter & meritorie est interpretanda, legiti-
mo modo secundum exigentiam regulæ nostræ.

Tamen Martinus V. etiam assumpsisse nosci-
tur dominium pecuniarum, quod donantes à se
ablegasse censentur : sic ut consequenter ex-
pendi debeant per Syndicos tamquam procu-
ratores Sedis Apostolicæ. Qui modus serva-
tur in familia Ultramontana, & defenditur fu-
sè à Marchant in particulari Relezione Theolo-
gica de Syndicis, tamquam consonus puritati
Regulæ, immo tamquam admissus à Fami-
lia Cismontana, etiam in statutis novissimè
Toleti recognitis Anno 1633. cujus tamen op-
positum manifestè protestantur eadem statuta,
sicut & Nationi Germano-Belgiæ auctori-
tate ejusdem Capituli accommodata c. 3. §. 3.
n. 1. idemque significant §. 2. n. 6.

Hinc sequitur I. Fratres Minores non
posse habere annuos redditus, nè quidem pro
Ecclesia aut sacristia. Tum quia Clemens V.
indefinitè decernit, illos repugnare statui Fra-
trum, & computari inter immobilia, tum
quia eos non esse capaces reddituum simplici-
ter decernit Clemens VII. in quodam Bre-
vi edito Anno 1526. Quare immeritò San-
chez l. 7. c. 27. n. 29. & Lugo contrarium as-
serunt, ut suam, sive domuum professorum,
in hoc puncto paupertatem præ nostra extol-
lant. Quæ consequentia nihilominus non sub-
sisteret : cum equidem non ad ordinem (prout
monasterium & Ecclesia cum bonis mobili-
bus ad domum professam) sed ad Sedem A-
postolicam ius & proprietas illorum redi-
tuum spectaret.

Sequitur II. Fratres Minores nil posse
proprie emere, vendere, mutuare, oppigno-
rare, commodare, pacta, conventiones, obli-
gationes facere, debita contrahere &c. mu-
tuum, commodatum, pignus recipere &c. De
quibus vide expositores Regulæ, signanter
Marchant in caput 6. Tit. 3. per varias quæ-
siones de his differentem.

Dico IV. Etsi paupertas evangelica es-
sentialiter absolvatur abdicatione omnis juris
& proprietatis: tenentur tamen Fratres Mino-
res vi professionis ad usus arctos & pauperes
in Regula expressos, v.g. usum vilium vesti-
mentorum, & duarum tantum tunicarum,
non usum calceamentorum &c. in reliquis au-
tem per Regulam non expressis v.g. ædifi-
ciis, ornamentis &c. obligantur ad usus mo-
deratos, uti conformiter ad altissimam pauper-
tatem declararunt Nicolaus III. & Clemens V.
Quæ moderatio non consistit in indivisibili,
estque judicanda per Prælatos secundum qua-
litatem locorum, temporum, personarum, &
rerum. Vide Pontificum Declarationes ante
citatas & Regulæ expositores, qui etiam alia
huc spectantia, v.g. usum pecuniarum Fra-
tribus Minoribus vi Regulæ inhibita, suf-
ficienter tractant.

82.

Hinc ne-
queunt Fra-
tres Mino-
res habere
annuos re-
ditus, nè
quidem pro
sacristia.

83.

Uti nec pos-
sunt emere,
vendere
&c.

84.

Qualiter
teneantur
ad usus
arctos.

YY

QUEST.

QUÆSTIO. IX.

*Quale peccatum sit proprietas? Quæ
licentia ab ea excuset? & quæ
proprietaryorum pœnæ.*

85.
*Quale &
quotuplex
peccatum
sit proprie-
tas.*

DICO I. Proprietas est peccatum sacri-
legii, scilicet ratione violationis voti
ut satis patet.

DICO II. Ordinariè insuper proprietas
est peccatum furti, utpote usus rei alienæ in-
vito domino v.g. monasterio (cujus loco in
Ordine Fratrum Minorum est Pontifex) ad
quod res Religioso oblata & ab eodem ac-
ceptata statim devolvitur.

Dixi ordinariè, si enim concedens Reli-
gioso usum rei, velit retinere dominium,
Religiosus committet sacrilegium, non fur-
tum. E contra, si Religiosus, consentiente
Prælo, usurparet res alienas, furaretur, & ta-
men non esset propriarius seu sacrilegus.

86.
*Quenam
ad proprie-
tatem mor-
talem re-
quiratur
materia
quantitas.*

DICO III. Proprietas est peccatum mor-
tale, quando usurpatur ea quantitas, quæ est
materia sufficiens furti mortalis: nam sicut
ista quantitas sufficit ad gravem injustitiam
erga proximum, sic etiam ad gravem inju-
riam erga Deum in materia Religionis. Ita
plerique Doctores. Effet tamen leve pecca-
tum proprietatis, si res in se sit levis, etsi con-
iuncta sit gravis damnificatio, v.g. si furan-
do acum inferatur proximo grave detrimen-
tum: non enim est contra votum paupertatis
alterum damnificare, sed usurpare res tempo-
rales sinè licentia.

87.
*Ab ea ex-
cusat licen-
tia expres-
sa.*

Petes I. Qualis licentia Superioris requi-
ratur ad hoc, ut excuset à peccato propieta-
tis? **R**esp. I. ut sincerè & securè in hoc pro-
cedatur, requiritur licentia expressa, dum
commodè peti potest: alioquin probabiliter
præsumpta cum intentione manifestandi Su-
periori primâ opportunitate: intellige, quan-
do res adhuc extat. Ratio est: quia sic ma-
gis receditur à receptione aut detentione rei
proprio nomine seu auctoritate.

Vel tacita.

Resp. II. Sufficere in rigore loquendo
consensum tacitum, seu probabiliter præsump-
tum, etiam quando patet ad Superiorem ac-
cessus, saltem ad excusandum à mortali: ita
plurimi Doctores. Ratio est: quia non dicitur
res fieri nomine proprio & absque licen-
tia Superioris, quando ejusmodi consensus
adeft. Deinde expressi & taciti eadem est vir-
tus, ut dicitur *c. 2. de Rescriptis*, & *l. Cum
quid. ff. de Rebus Creditis*, eademque in jure
regulariter æquiparantur ut *Glossa in l. Ex-
pressa. ff. De Regulis juris*. Hæc autem licen-
tia tacita aliquando supponit præsentem vo-
luntatem & ratihabitionem Superioris, v.g.
quando Superior videns, non tantum dissimu-
lat permissivè, eò-quod non possit commodè
hic & nunc contradicere, (hæc enim non suf-
ficeret) sed approbativè, scilicet cum posset
facile contradicere, & taceret. Item quando usus,

in Religione, præsertim etiam timoratorum, à
Superiore toleratus habet, ut aliqua ad certam
quantitatem recipiantur non petita licentia.
In monasteriis tamen bene ordinatis non con-
ceditur hæc facultas generaliter, nisi in rebus
parvi momenti & crebrò occurrentibus.

Aliquando autem facultas hæc non respi-
cit voluntatem præsentem, sed futuram sub
conditione, quia videlicet, si Superior sciret,
foret contentus. Et ista propriè dicitur licen-
tia præsumpta. Signa autem varia sunt ex
quibus possit prudenter præsumi ista voluntas,
scilicet ex conditione & qualitate tam Supe-
rioris, quàm subditi: si hic sit vir gravis, ami-
cus, & ille dulcis & proclivis ad condescen-
siones similes, nec solitus eas graviter repre-
hendere, & maximè ex actibus præteritis, si
simili casu præsumptam fuisse licentiam, o-
stendat sibi non ingratum. Item ex qualitate
rei, utpote levis & ferè nullius momenti: aut
etiam ex facto ipso, utpote cedente in utili-
tatem monasterii.

Hinc fit à quibusvis Religiosis & in una-
quaque Religione non eandem posse pruden-
ter præsumi licentiam, uti nec in unoquoque
monasterio & respectu Superiorum quorum-
cumque, sed attendendam qualitatem Reli-
gionis, Superioris & monasterii &c. Porro
hæc præsumpta licentia est securior, quando
non tantum præsumitur Superior fore conten-
tus, si veniam peterem, sed etiam præsumitur
non ægrè laturus istam veniæ præsumptio-
nem. At minùs segura est, quando Superior
ægrè ferre noscitur, si non petatur, dum peti
potest licentia expressa: fieri enim potest, &
sæpè fit, ut displiceat absolutè receptio rei
etiam quoad substantiam, nisi expressa licen-
tia, dum peti potest, adfit: cum tamen sciatur
non neganda res, quamvis notabilis, si petatur.
Idque censet *Lugo disp. 3. sect. 7. n. 123.* de
mente omnium Prælatorum in Religionibus,
in quibus viget observantia paupertatis, quæ
aliàs enervationi pateret. Et tunc quidem tol-
litur præsumptio licentiæ. At quando qui-
dem non est invitatus, quoad substantiam recep-
tionis, sed tantum quoad modum, ilque non
adeo graviter displicet, ut censeatur velle jus
suum quoad substantiam servare (quod pru-
denter ex signis præmissis est pensandum) pos-
set transire licentia præsumpta, sic ut excuset
à mortali, etsi nè tunc quidem à veniali.

Petes II. An res accepta ex præsumpta li-
centia debeat postea, si extet, manifestari Præ-
lato? **R**esp. affirmativè, nisi perseveret eadem
causa præsumendi licentiam in retentione, quæ
fuit in acceptione: nam etiam requiritur li-
centia ad retinendum. Undè si ob defectum
commoditatis aliquid ex præsumpta licentia
recipiatur, quod alioquin sinè expressa licen-
tia recipi non potuisset, debet postmodum in-
dicari Prælato, ut retineri possit, si adhuc extet,
aliàs non. Quando autem datur licentia ad reci-
piendum censetur dari ad distribuendum, si
res sint, quæ solent accipi, ut distribuuntur.

Petes

88.

*Aut proba-
biliter præ-
sumpta.*

*Et unà
talis sit di-
gnoscenda.*

89.

*Non potest
ab unoquo-
que & ubi-
que aquali-
ter præsu-
mi.*

19.
Quid de
occultante
res ita ac-
ceptas.

Petes III. An sit propriarius, qui ea, quæ cum licentia sufficienti habet, abscondit, nè Superior aut ejus Successor invenire possit aut revocare licentiam? Resp. Affirmativè: quia talis vult perseverare in possessione rei independenter à voluntate Prælati, à qua tamen continuò debet pendere, nè sit propriarius. Secus est, si occultet nè ab aliis auferantur, paratus semper patefacere omnia Prælato: aut quando non timet quidem Prælatum revocaturum, erubescit tamen refricari Prælato memoriam, aut veretur reprehendi ob modum, quo recepit, scilicet sinè expressa licentia, etsi cum tacita sufficienti ad vitandum peccatum, faltem græve proprietatis: vel denique quando res habetur cum licentia Prælati Superioris ad quem fuisse recursum Prælatus inferior ægrè ferret, vel revocari curaret.

92.
Licentia de-
bet esse vo-
luntariè
concessa.

Petes IV. An licentia debeat esse voluntariè concessa? Resp. affirmativè. Quare extorta per vim, metum aut fraudem non excusat Religiosum à vitio proprietatis. Immo nec licentia extorta per preces importunas, si Superior illam tantum concedat, ut se liberet à molesta vexatione subditi, alioquin nullatenus concessurus: tunc enim potius est violentia, quam licentia. Secus si precibus exoratus postea libenter concedat. Idem est juxta Sanchez l. 7. c. 19. n. 18. quando Superior concedit licentiam, ut vitet murmurationem subditi, quem novit alioquin effundere murmuraciones velut injuriâ affectum: eò quòd tunc sit coacta solum permissio ad vitandum majus malum.

93.
Non sufficit
debita.

Petes V. An sufficiat licentia secundum rectam rationem debita, etsi illam neget Superior? Resp. negativè: etsi enim peccet, subditus tamen non peccat abstinendo à renegata, ut supponitur (aliàs, si id non supponatur, posset subditus licitè procedere, v.g. succurrere sibi aut proximo extremè indigenti) quòd etsi durum videatur, erit tamen portabile & dulce cogitanti, quòd propter Deum abnegaverit omnia & præsertim propriam voluntatem; durissimo judicio eum, qui sic præest, manente.

94.
Quid de
licentia ad
usus turpes
vel super-
fluos.

Petes VI. An licentia concessa ad usus vanos, turpes aut superfluos excuset Religiosum non solum in acceptione & detentione, sed etiam in similibus usibus à vitio proprietatis? Resp. verosimiliter affirmativè cum *Lugo* sup. n. 132. contra *Sanchez* sup. n. 21. & alios. Colligitur ex communi sensu: non enim judicatur emptio rerum prætiosarum aut curiosarum facta de licentia Prælati esse invalida, nec venditor obligatus ad restitutionem pretii, etsi talis Religiosus equidem peccet contra votum, quatenus non servat statum pauperis, prout etiam per similes excessus peccaret ipse Prælatus totusque conventus, non tamen peccato proprietatis: sicut peccaret quidem contra charitatem propriam aut temperantiam, qui habens licentiam generalem accipit piscem noxium sanitati, non

tamen dicitur propriarius.

Itaque receptiones & usus illi quidem sunt prohibiti; similiter licentia seu facultas ad illos; non tamen irritantur, quando non cedunt in grave damnum temporale conventus, uti supponitur, cum potuissent eadem expendi licitè in usus honestos. Sicut *Tridentinum* sess. 25. c. 2. de Regular. præcipit in suppellectili servari moderamen conveniens statui paupertatis, non tamen invalidat acceptionem, aut possessionem superflui, quasi monasterium ad illud non acquirat jus. Itaque licentia prædicta non faceret usus istos licitos, sed tantum non propriarios.

Porro ejusmodi licentia non tantum validè, sed etiam licitè videtur posse concedi, non quidem expressè & in particulari, nè videatur Prælatus determinatè in usum turpem consentire: sed in genere, non restringendo ad usum licitum, quòd videtur consonum praxi in aliis licentiis & dispensationibus: nam dispensatus ad comedendum carnes die jejunii non peccat contra legem Ecclesiæ, etsi comedat furtivas & sanitati noxias aut immoderatè. Similiter dispensatus ad celebrandum tempore interdicti non peccat contra legem Ecclesiæ, etsi celebret in malo statu. Potest namque in similibus (adeoque etiam in præsentì proposito) Prælatus dare subdito generalem facultatem relinquendo conscientiæ & arbitrio subditi licitum usum, aliunde ei præceptum. Sicut Deus ipse dat voluntatem cum potentia bene & malè agendi, ordinem sacerdotalem cum potestate bene & malè consecrandi &c. Immo Varii contra *Sanchez* sup. n. 30. non improbabiler putant, talem facultatem censerì contentam in generali facultate, quæ à Prælato conceditur, uti juxta prædicta in aliis materiis non censetur facultas illimitatè concessa restringi ad usus honestos.

Petes VII. An Religiosus multa parva successivè recipiens sinè sufficienti licentia, tandem peccet mortaliter, sicut qui committit plura parva furtiva? Resp. affirmativè si priora nondum sunt consumpta: sic enim detinet & possidet rem notabilem sinè licentia Superioris, si verò sunt usu consumptibilia, & de facto consumpta, sinè ordine ad inferendum communitati notabile detrimentum, aut ad consumendum rem notabilem, non videtur fieri mortale: nam Superiores non solent similibus parvis consumptionibus graviter offendi, nec confessarii tales arguere gravis peccati, etsi confiteantur se sæpius venialiter peccasse contra votum paupertatis, potius quam si confiteantur se sæpius leves transgressionibus obedientiæ aut continentiæ admisisse. Aliud est de furtis: nam supponuntur domini esse notabiliter inviti, etiam si prius ablata sint consumpta, quando tandem gravis exurgit quantitas, etsi necessariò major, dum tempus, præsertim notabile, interjacet inter unum & aliud leve furtum: non supponuntur autem ita inviti Superiores

95.
Potest talis,
licentia
concedi non
solum vali-
dè, sed etiam
licitè.

96.
An parva
proprietates
coalescant
in unam
magnam,
ut furtiva.

circa subditos, utpote qui sunt in monasterio velut filii familiæ in domo Patris. Præterea talis Religiosus factâ consumptione nihil retinet aut possidet, sicut fur etiam post consumptionem retinet moraliter seu virtualiter cum potestate restituendi alienum notabile, etsi paulatim acceptum.

97. *Triplex proprietariorum pœna. Prima.* Dico IV. Triplex est pœna proprietariorum. Prima, Religiosus, qui inventus fuerit nē in morte quidem proprium abjecisse, sepeliendus est in sterquilinio cum pecunia sivē re proprietariē possessa, saltem secundum partem c. Cum ad Monasterium, de Statu Monachorum. Immo si in loco sacro sepultus sit, extrahi debet, si sinē notabili scandalo fieri possit c. Super quodam eodem titulo: est autem fermo de proprietariis in re notabili, undē evidenter colligatur mortuus esse in damabili & malo statu.

Secunda. Secunda, proprietarius est recludendus ad agendam pœnitentiam c. fin. de Regularibus. *Tertia.* Tertiam addit Tridentinum sess. 25. c. 2. de Regularibus, ut si quis aliter quidquam tenere deprehensus, aut convictus fuerit, is biennio activā & passivā voce privatus sit. Loquuntur autem jura de possidentibus, accipientibus, seu retinentibus proprium, non autem de dantibus seu expendentibus. Vide Sanchez l. 7. c. 20. n. 11. & Bassaum V. Paupertas Religiosa num. 20. ubi quasdam declarationes Cardinalium ad citatum Conc. Trid. locum adducit.

Q U Æ S T I O. X.

De Religiosis ad aliam Religionem transeuntibus, item de Ejectis, Fugitivis & Apostatis.

98. *Licitus est jure communi Religiosis transitus ad arctiorem Religionem.* AD primam quæstionis partem respondeo jure communi licitum esse personis religiosis transitum ad arctiorem Religionem, præviâ maturâ deliberatione & studio melioris ac tutioris vitæ: petitâ tamen, nē bonum obedientiæ contemni videatur, etsi non obtentâ Prælati sui (intellige illius, ad quem alioquin spectat admissio ad Religionem) licentiâ c. Licet, de Regularibus. Quod, esto specificet de viris, tamen etiam extenditur ad fœminas, ut rectē Rodriguez Tom. 3. Quæst. Regul. q. 52. art. 6.

An & quæ requiratur licentia superioris. Porro hæc licentia vi citati juris requisita, non videtur esse de substantia hujus translationis, sed tantum requiritur ut actus rectē fiat. Undē validē profiteretur religiosus eâ non petitâ: Immo probabile est juxta Suarez Tom. 4. de Religione Tract. 8. l. 3. cap. 10. n. 26. & 27. talem revocari non posse, etsi nondum professionem emisit, quasi satis sit, ut in novitiatu existens hunc defectum suppleat, licentiam postulando. Revocatio quoque foret quasi inutilis dum nihilominus religiosus statim, petitâ etsi non obtentâ licentiâ, regredi posset. Id autem procedit in casu quo non dubitatur de majori arctitudine re-

ligionis ad quam factus est transitus, aliàs enim non sufficeret licentiam petere, sed necessarium esset illam obtinere: Quam si superior concedere noluerit, jure suo is privari non potest, antequam dubium majoris superioris judicio terminetur. Ita ferē Bassaum V. Religio V. n. 2. Ubi quoque subjungit decretum S. Congregationis editum jussu Urbani VIII. 1624. die 21. Septembris tenoris sequentis: De cætero nullus permittatur ad arctiorem religionem transire, nisi prius superior legitime constiterit eam religionem paratam esse illum recipere, qui licentiam petit: & tunc regularis rectē se transferat ad arctiorem: Quod ut re ipsâ adimpleat idem superior omni studio ac diligentia invigilet.

Dubitari autem posset I. num prædicto privilegio transitus gaudeant etiam Conversi & Oblati; eò quod videantur illi effecti servi Ecclesiæ seu monasterii. Sed contrarium verius tenet Bonac. de clausura. q. 2. p. 9. & alii plures quos citat. Tum quia non sunt deterioris conditionis, quàm alii: tum quia simplex oblatio priori Monasterio facta non potest majorem vim habere, quàm professio: tum quia oblatio illa non debet impedire transitum ad melioris vitæ frugem; aliàs non foret rationalis.

Dubitari posset II. num totum Monasterium conjunctim gaudeat facultate prædictâ transitus. Ad quod Resp. Affirmativè, quia sicut cuilibet id licet, sic & omnibus. Ita Sanchez, Rodriguez apud Bassaum sup. Nec obstat textus in c. unico §. Conformatos in fine de Relig. dom. in 6. quia loquitur de totali translatione, puta de loco & personis, ut ex Sanch. observat Barbosa l. 4. de jure Eccles. cap. 42. n. 51.

Consideratur autem in hoc transitu non tam major absolutè Religionis perfectio (ut vult D. Thomas 2. 2. q. 189. art. 8. & quidam alii) quàm rigor & arctitudo: indeque jure communi licitum est omnibus, etiam mendicantibus, transire ad Carthusianos, quorum tamen Religio non est reliquis simpliciter perfectior, sed reputatur strictior, in observantiis externis, scilicet solitudine, silentio, continuo cilicio, & prolixitate officii.

Ad laxiorem verò Religionem transitus quidem datur personis religiosis, sed petitâ, atque etiam obtentâ licentiâ Prælati & justa de causa, sinē qua nec Pontifex potest facultatem dare; cum interveniat quædam votorum dispensatio, quæ sinē causa validè fieri nequit. Est communis Doctorum. Et hæc quidem attento jure communi locum habent

Attamen hæc juris dispositio diversimodè per decreta vel privilegia variorum Pontificum diversis Ordinibus concessa, est alterata seu limitata: nam Extrav. Viam ambitiosa, de Regularibus, prohibetur mendicantibus transitus ad non mendicantes (præterquam Carthusianos) sic ut ipso facto excommunicentur tam recipientes, quàm qui recepti sunt.

Præterea

99. Privilegio transitus gaudent etiam oblatis & conversis.

Immo & totum monasterium conjunctim.

Spektatâ hujus arctitudinis potius quàm absolutæ perfectione.

100. Ad laxiorem Religionem quando liceat transitus.

101. Qualiter jus commune per privilegia sit alteratum.

Præterea variis Ordinibus prohibetur transitus etiam ad Carthusianos sine licentia obtenta, uti Capucinis, Jesuitis, & juxta Hieronymum à Politio in c. 2. Regula n. 85. generaliter Fratribus Minoribus: etsi his sufficere putet Rodriguez. sup. art. 18. licentiam petitam. Sicut etiam Capucinis inhibuitur est sub excommunicatione & inhabilitate ad quævis officia & actus legitimos recipere Observantes, sine licentia speciali à Summo Pontifice, per litteras Apostolicas obtenta, sic ut receptio & professio aliter facta sit nulla, ut patet ex Bulla 17. Sixti V. in Bullario Rodriguez.

102. Inhabilitas à Trid. inflata mendicantibus ad non mendicantes transeuntibus.

Nota Religiosos quoslibet, ad alium Ordinem etiam cum legitima licentia transeuntes, debere sub sui Superioris obedientia in claustris perpetuo manere, ac incapaces esse quorumcumque beneficiorum, sæcularium etiam curatorum, sic Tridentinum sess. 14. cap. 11. Præterea ex Clem. Vt Professores, de Regularibus, Mendicantes transeuntes etiam de consensu Pontificis ad non Mendicantes (an sub his Carthusiani debeant censerì comprehendì, disputatur: interim refertur ad dictum locum Tridentini Sancta Congregatio declarasse, quod omnes cujuscumque Religionis legitimè translati ad Carthusianos, possint in eadem Carthusiensi Religione in claustris Priores, & extra claustrum Procuratores esse) redduntur inhabiles ad quasvis dignitates & beneficia intra & extra Ordinem & ad curam animarum, omniaque officia & administrationes, sic ut nè quidem possint esse aliorum Vicarii, vel locum tenentes, neque vocem in Capitulo habeant, etsi hoc sibi ab aliis liberè concedatur.

103. Tenetur Superior Religiosum redeuntem iterum recipere.

Petes I. An Superior teneatur recipere Religiosum, cui concessit licentiam transeundi ad arctiorem Religionem, si, ante professionem in ea, revertatur? Resp. affirmativè cum Miranda Tom. 1. Man. q. 31. art. 18. ubi idem extendit ad casum, quo Religiosus omni juri, quod ad primam Religionem habet, etiam renuntiaverit.

104. Ad quod Monasterium spectent bona Religiosi ad aliam Religionem transeuntis.

Petes II. Ad quod Monasterium spectent bona Religiosi ad aliam Religionem transeuntis? Resp. illa spectare ad primum, si capax sit: idque verum est juxta Azorium Tom. 1. l. 12. c. 15. q. 3. & alios, etiamsi Religioso obveniant bona eo tempore, quo moratur in secundo monasterio ante professionem: post hanc autem quæcumque bona acquirit, secundo monasterio acquirit, si id bonorum capax sit. Vide Bassaui in supplem. V. Religio num. 27. & seqq.

105. Nequit Religiosus ejici sine causa. potest cum ea.

Quod ad secundam quæstionis partem attinet: Religiosus nequit ejici à Religione sine justa causa, ob jus acquisitum per incorporationem factam in professione. Ex justa tamen causa expelli posse patet ex praxi omnium Religionum: nam secundum Bernardum Epist. 102. melius est, ut pereat unus, quam unitas: & secundum Hieronymum in Epist. ad Galatas cap. 5. Scintilla statim, ut apparuerit, Merinx sum. Theol. Pars III.

extinguenda est, & fermentum à massa vicina semovendum, secunda putrida carnes, & scabiosum animal à caulis ovium repellendum, nè tota domus, massa, corpus & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat.

Justa autem causa expulsionis jure est incorrigibilitas. Quis autem censeatur incorrigibilis explicant constitutiones Ordinis nostri à Sede Apostolica approbatæ cap. 6. §. 18. Varia quoque desuper decrevit Congregatio Cardinalium approbante Pontifice ad Annum 1624. 21. Septembris. Totum decretum refert Bassaui V. Religio VI. n. 3. Etsi autem numquam videatur publicatum, his saltem in locis, non tamen est contemnendum. In forma quoque per illud præscripta, contigit nonnulla moderatio, quantum ad judices requisitos pro expulsionem incorrigibilium, ut videre est in Theatro Regularium, & in Tabula Capituli generalis Franciscanorum Vallisoleti celebrati anno 1670.

Attento autem juris communis rigore & paritate rationis posset etiam expelli Monialis ob incorrigibilitatem: non est tamen confluetum, sed consultius perpetuo recluditur, si alia non sit spes emendationis.

Denique, præter incorrigibilitatem, justa causa expulsionis est, si Novitius emiserit professionem occultato defectu, qui in illa Religione censetur essentialis, in quo spectandæ sunt legitimæ constitutiones singulorum Ordinum.

Religiosus absolutè ejectus secundum Diana P. 3. Tract. 2. resol. 60. & alios contra Bassaui sup. n. 7. non tenetur se ulterius præsentare, ut recipiatur: immo juxta Navarrum Consil. 80. de Regularibus, non potest compelli à Superioribus, ut redeat, licet contrarium sit multò probabilius, videlicet cum teneri reverti, si à suo Superiore fuerit requisitus: unde si nolit redire potest & debet excommunicari tamquam contumax, sic habet Concilium Lugdunense c. ultimo sub Gregorio X. Si verò tantum ad tempus sit ejectus, tenetur in conscientia se emendare, & se iterum Superiori præsentare.

Religiosus ejectus, cum maneat verus Religiosus, obligatur ad vota essentialia, quantum status ejectionis patitur, licet ex parte cesset executio ob defectum materiæ. Censetur autem ei commissa administratio temporalium, etsi non sibi acquirat alicujus rei dominium, sed monasterio: quamvis non improbabiler putet Navarrus Comment. 2. de Regularibus num. 33. Pontifici vel Episcopo eum acquirere & non monasterio, cum amplius non sit ejus membrum. Vide Castro Palao de Statu Relig. disput. 3. punct. 19. Probabilius etiam non tenetur observantiis monasticis & regulis, ut jeuniis, vigiliis, silentio &c. sicut nec uti veste monachali, immò nec potest eam uti, cum sit eam spoliatus.

Quantum ad tertiam & quartam quæstionis partem: fugitivus est, qui sponte discedit,

206. Talis est incorrigibilitas.

107. Etiam respectu Monialis, quæ tamen præstat includi.

108. Item occultatio defectus essentialis.

109. Ejectus non tenetur petere iteram receptionem.

Ad quem tamen potest compelli.

110. Tenetur ad vota essentialia quantum status permittit.

Secus est de observantiis monasticis.

111.

Quis dicatur fugitivus & apostata. dit, idque vel animo deserendi institutum, & sic est Apostata, vel ut sit extra potestatem Superioris, vel ad tempus liberè vagetur cum animo redeundi, & sic solum dicitur fugitivus.

112. Quas penas incurrat. Qui fugit dimisso habitu est excommunicatus, licet animo apostatandi id non faciat, quia habitum suæ Religionis temerè dimisit. c. *Vt periculosa, nè Clerici vel Monachi in 6.* Ubi dicitur *distriktius inhibemus, nè de cetero aliquis quamcumque Religionem tacite vel expresse professus, in scholis vel alibi temerè habitum suæ Religionis dimittat ..... si quis autem*

horum temerarius violator extiterit, excommunicationis incurrat sententiam ipso facto. Qui verò fugit habitu retento, etiam animo apostatandi, probabile est eum non esse communi jure excommunicatum, licet sit Apostata, & possit excommunicari & pœnis apostasiæ puniri: immo per Constitutiones Ordinis nostri c. 6. §. 20. excommunicatur Apostata etiam cum habitu. Sed quia multi Ordines de his particularia habent statuta & diversa, illa & alii Auctores, de his plura tractantes in facti contingentia consulantur.

DISPUTATIO SEXTA.

De Juramento & Adjuratione.

QUÆSTIO I.

Quid Juramentum, Quotuplex & an licitum?

*1. Quid juramentum & cur in-
troducitur.*

JURAMENTUM est attestatio divini Numinis vel invocatio divini testimonii ad fidem faciendam vel promissionem firmandam. Unde jurare est Deum in testem vocare. Introductum est autem juramentum in confirmationem veritatis ex defectu humanæ probationis, ut sic, sine litibus imposito, homines in pace vivant. Nec putet quis, per juramentum peti à Deo miraculum: quia jurans non petit, ut Deus nunc testetur, sed quando ei placuerit, saltem in judicio extremo: & hoc sufficit ad fidem faciendam: nullus enim præsumitur tam malus, ut audeat Deum facere testem falsi. Deinde, ut ait *D. Thomas 2. 2. q. 89. art. 1. ad. 3.* Deus sæpè manifestat veritatem in præsentī vita per internam inspirationem, per facti nudationem, rei occultæ patefactionem, vel denique per pœnam mentientis, quando quis execratoriè juravit. Hinc sequitur malè jurare eum, qui irreverenter jurat, vel sine causa, vel levi de causa.

2. Fieri potest per explicitam Dei invocationem vel implicitam in creaturis. Invocatio Dei per juramentum dupliciter fieri potest, scilicet explicitè, cum nomen ejus nominatur dicendo, per Deum: & implicitè, cum in creaturis nominatur, quia tunc non volumus creaturas esse nobis testes, sed Deum, qui in ipsis singulari modo residet; accipitur enim continens pro contento, signum pro signato, creatura pro creatore. Porro creatura quatuor modis invocari potest. Primò secundum se, & sic non est juramentum: quia ipsa per se non potest esse testis, saltem ut prima veritas. Quod addo: quia licet Sancti subinde cognoscant id, quod dicimus, & testari possint super eo, tamen respectu illorum erit potius actus duliæ, quam juramentum. Quod si creatura invocaretur tamquam testis infallibilis veritatis, est blasphemia: tunc enim tribuitur creaturæ attri-

butum Dei, quod tamen non præsumitur jurantem fecisse, nisi aliunde colligatur. Secundò ut in creatura relucet lumen divinum, & sic implicitè Deus invocatur ut testis, & est verum juramentum. Ita, qui jurat per cœlum, censetur jurare per eum, qui ibi habitat, qui per templum tamquam per eum, qui ibi colitur, qui per Evangelia, tamquam per auctorem, qui per ordines, habitum religiosum, tamquam per aliqua quibus Deus specialiter colitur &c. Et quo Numen divinum specialius creaturæ assistit, eo majus est juramentum. Hinc per omnem rem jurare possumus, quàmvis non soleamus jurare per res viles ob speciem indecentiæ. Tertiò ut creatura est aliquid ad nos pertinens, quod Deo obligamus, & dicitur juramentum execratorium, ut cum dicimus per animam, per vitam parentis &c. Quartò ut creatura falsò putatur habere aliquid divinitatis, v. g. si juretur per falsos Deos. Tale juramentum non est verum, nec obligat; quia nulla reverentia falsis Diis debetur. Si tamen tale juramentum seriò fiat, erit peccatum mortale blasphemix, & species idololatriæ: sicut etiam mortale erit jurare per dæmonem, sive juramentum sit contestatorium, sive execratorium: nam honor Dei videtur tribui diabolo, ita *Suarez, Clavis Reg.* & alii apud *Bassium V. Juramentum 1.* Similiter blasphemia est, si quis impudenter juret per membra Christi & Sanctorum, quasi in eis sit aliquid pudendum.

Ex dictis colligitur I. Non esse juramentum, quando non intercedit invocatio Dei explicita vel implicita, & intentio jurandi. Unde dicere: per fidem meam, in fide boni viri, per meam conscientiam &c. non est juramentum: quasi sic loquens tantum ostendere intendit se loqui ex virtute fidei & veritatis ac notitia conscientix, quam vir probus in dictis suis abhibere debet: aliud est si quis per fidem intelligat fidem Catholicam vel primam veritatem. Similiter non jurat dicens, Deus scit, Deus videt &c. si tantum inten-

Et hoc variis modis.

3. Cui invocationi accedere debet intentio jurandi.

intendat affirmare Deum ista scire : quia tunc deest intentio jurandi. Secus si aliter intendat.

4.
Perjurii
malitia.

Colligitur II. Perjurium esse grave peccatum, quia perjurus, quantum in se est, facit Deum approbare falsum pro vero, quæ est maxima injuria. De quo dicemus plura Quaest. 5.

5.
Multiplex
juramenti
divisio.

Juramentum multipliciter dividitur. Primo in id, quod fit verbis, & in id, quod fit alio modo, v.g. quando quis rogatus ut juret, manu tangit crucem, vel librum Evangeliorum, vel aliud signum facit, quo se jurare ostendit, ut si subscribat aliquam scripturam, in qua juramentum continetur. Secundo in explicitum & implicitum. Tertiò in illud, quod fit per Deum, & in illud, quod fit per creaturas. Quæ omnia satis patent ex terminis.

Signanter
in contesta-
torium &
execrato-
rium.

Quartò in contestatorium, quo Deus tantum in testem vocatur, v.g. testis mihi sit Deus, testor Deum, juro per Deum, & in execratorium, in quo etiam vocatur in Judicem, nimirum nos, vel aliam rem nobis gratam vel conjunctam obligando, ut Deus in ea nos puniat, si fallimus, v.g. per animam, per salutem filii, Regis. Item si quis dicat : peream, non movear hinc, demon me arripiat &c. Quorum verborum sensus est : si non ita est ut assero, Deus det mihi mortem, non me amet, non sit propitius &c. Non differunt tamen hæc juramenta specie in ratione juramenti : quia in utroque vocatur Deus in testem ; in illo tantum ut testetur ; in hoc verò, ut etiam puniendo aperiat veritatem, si ei contraven- tum fuerit.

6.
In simplex
& solemne.

Quintò dividitur juramentum in simplex & solemne. Solemne fit cum certa juris formula, ut coram Notario, Judice, tactis Evangeliiis ; simplex verò non habet tales juris formulas, quæ satis patent. Nec solemne habet aliquam specialem malitiam, si violetur, supra simplex, si nullum adfit scandalum. Sextò in assertorium, promissorium & comminatorium. Assertorium adhibetur solum, ut probetur, quod aliter probare non possumus. Promissorium est, quo alteri intendimus nos obstringere, seu promissionem nostram firmare. Comminatorium est, quo alteri minamur poenam.

In asserto-
rium, pro-
missorium
& commi-
natorium.

Qua sunt
ejusdem
speciei.

Hæc omnia juramenta quovis modo fiant sunt ejusdem speciei ; quia juramentum formaliter consistit in invocatione divini testimonii, quæ est ejusdem rationis, quovis modo fiat juramentum. Unde pro praxi, dum poenitentes confitentur juramenta falsa, aut vera sine necessitate, minimè est necessarium illa narrare individualiter dicendo, juravi per Deum, per vitam meam, sic me Deus adjuvet &c. sed satis est dicere, toties falso juravi &c. ita Sanchez, Sanchius apud Bassanum sup. Verum quidem est, quod jurans falsum in juramento execratorio ultra perjurium peccet contra propriam charitatem vel alterius, aut etiam contra pietatem, ut si per vitam filii, patris &c. si ex animo sibi vel aliis ma-

lum imprecetur, quia per talem execrationem seu maledictionem exponit se majori periculo divinæ vindictæ, licet putet vindictam non adfuturam, vel justè sibi poenam imprecetur ; quantum enim est de se, removet à se beneficium divinæ misericordiæ. Hinc tamen non sequitur sic jurantem committere specie distinctam malitiam in ratione juramenti illiciti seu contra virtutem Religionis, sed contra aliam virtutem scilicet Charitatis. Unde, eo non obstante, sunt hæc juramenta ejusdem speciei quæ talia : sicut mendacium officiosum & damnosum sunt ejusdem speciei in ratione mendacii ; licet posteriori accedat alia malitia damnificationis injustæ, ad rationem formalem mendacii impertinens.

Adverte in assertorio nullam oriri obligationem, sed veritatem solum confirmari : in promissorio oriri obligationem ad alterum, & in comminatorio oriri obligationem ad infligendam poenam, & hoc ex reverentia juramenti, cui supponitur homo non contraven- turus. Hinc in assertorio tantum requiritur una veritas, quæ asseritur, & hæc si absit, semper erit mortale : quia omnes veritates in ordine ad testimonium Dei sunt materia gravis & ejusdem rationis. In promissorio verò, & comminatorio requiritur duplex veritas, una præsens utpote quod habeas animum exequendi, quod dicis : altera futura, quæ consistit in executione. Prima est principalis & semper necessariò requisita : secunda est minus principalis, & sæpè citra peccatum abesse potest.

Quod ad ultimam quaestionis partem attinet, fide tenendum est contra diversos hæreticos (quos vide apud Alphonsum à Castro V. Juramentum) juramentum in debitis circumstantiis esse licitum. Probatur ex omnibus illis scripturis, in quibus legimus Sanctos Patres, Prophetas & Apostolos jurasse. Deinde constat ex Psalmo 62. *Laudabuntur omnes, qui jurant in eo. Deuteronomio 6. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies ac per nomen illius jurabis.* Præterea constat ex usu omnium gentium, & ratio favet : quia per juramentum Deo defertur honor & timor, & res certam veritatem acquirit.

Dices I. *Matth. 5. dicitur : Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per calum &c.* Resp. Christum ibi redarguere duos errores Judæorum, Primus erat licere quavis occasione jurare, modò verum esset juramentum. Alter erat, juramentum per creaturas non obligare, ut patet *Matth. 23.* ubi de hoc reprehenduntur. Itaque vult Christus citra necessitatem non esse jurandum, neque per Deum, neque per creaturas, eò quod non sit parva irreverentia tantum testem invocare sine causa, & ideo subjungit : *Sit autem sermo vester est, est, non, non, quod autem his abundantius, est, à malo est,* id est, ubi sufficit simplex affirmatio vel negatio, jurare est à diabolo.

Dices II. c. Clericum, 22. q. 1. decernitur

Yy 4

Cleri-

7.
In asserto-
rio solum
confirma-
tur veritas :
ex aliis ori-
tur obliga-
tio : & quæ

8.
Iuramen-
tum est li-
citur.

9.
Nequè à
Christo po-
sità causa,
sed tantum
eà seclusa,
redargu-
tum.

10.

Quale ju-
ramentum
clericis in-
hibeat jus
Canonicum

Et quid sit
ordinabile
ad res hu-
manas.

Clericum per creaturas jurantem acerrimè objur-
gandum, si perstiterit in vitio, excommunican-
dum. Resp. illud caput loqui de jurante per
creaturas more Ethnico; tamquam per Deos
quosdam: hoc autem turpe est Christiano &
scandalosum: quia per hoc videtur illis cultus
divinus deferri.

Dices III. Juramentum est cultus Dei:
ergo non licet illum ordinare ad res humanas:
ergo non licet jurare ad contractus humanos
firmandos. Resp. juramentum non esse cul-
tum divinum absolute, sed in certa causa, sci-
licet quando aliter fidem facere non possu-
mus, & tunc non est illicitum uti re divinâ
ad finem humanum: sic enim utimur Sacra-
mentis & orationibus ad consequendam sa-
nitatem.

Porro ad hoc ut juramentum sit licitum
tres requiruntur conditiones, quæ solent ju-
ramenti comites appellari. De quibus sit.

Q U Æ S T I O. II.

Quanam sint Iuramenti Comites & an ejus obligatio sit personalis?

11.
Tres jura-
menti co-
mites assig-
nantur.

12.
Si desit ve-
ritas in as-
sertorio,
semper est
mortale
perjurium.

Etiam de-
fectu solius
certitudi-
nis requisi-
ta.

Vel conside-
rationis
circum-
stantia-
rum, ex-
ponendo se
perjurii
periculo.

TRES conditiones seu comites juramenti
habentur Ieremia 4. *Iurabis: vivit Do-
minus, in veritate, & in judicio & in justitia.*
Veritas porro ad juramentum requisita in hoc
consistit, quod jurans certò existimet rem ita
se habere, sicut jurat: ita ut rem, quam jurat
ut certam, probabilem vel dubiam, non levi
conjecturâ, sed prudenter & moraliter certò
pro tali reputet.

Hinc si quis deliberatè juret falsum, etiam
in levi materia, est perjurus & mortaliter pec-
cat, etiamsi ex joco, consuetudine, bono &
necessario fine, aut timore, aliâve gravissima
de causa juret. Vndè meritò damnavit Inno-
cent. XI. inter 65. hanc n. 24. *vocare Deum in te-
stem mendacii levis, non est tanta irreverentia,
propter quam velit aut possit damnare hominem.*
Ratio est: quia per hoc, quod Deum scienter
adducit in testem falsi, gravissimam ei infert
injuriâ: nam, quantum in se est, in æstima-
tione hominum destruit & aufert à Deo pri-
mæ veritatis attributum, significando eum
posse testificari falsum tamquam verum.

Secundò in juramento assertorio, si desit
veritas ex parte certitudinis & modo confir-
mandi, est mortale: quia jurans se exponit pe-
riculo juramenti falsi, & in actu exercito dicit
falsum, scilicet se certò scire v.g. quod non
certò scit: secus est, si juret se ita sentire, aut
illud esse verosimile &c.

Tertiò peccat mortaliter, qui exponit se
periculo jurandi falsum, ut quia non satis in-
quirat & considerat circumstantias. Si tamen
dicatur falsum materialiter, id est, cum suffi-
cienti advertentia & æstimatione veritatis, non
erit mortale perjurium: quia perjurium non
tam attenditur ex re jurata, quam ex intentio-

ne & conscientia jurantis. Diligentia autem
adhibenda ab eo, qui jurat, ad cognoscendam
rei veritatem, ut excusetur à peccato, illa est,
quam postulat materia supra quam cadit ju-
ramentum, quæ major, quandoque minor
requiritur secundum rei jurandæ claritatem
vel obscuritatem.

Si justitia desit in juramento assertorio (de
promissorio infra dicemus) id est, si res sit il-
licita, regulariter est tantum veniale, ut do-
cet Suarez l. 3. de Iuramento c. 12. n. 7. Ratio
est: quia quamquam in eo aliqua subinde ir-
reverentia inferatur Deo, adducendo eum in
testem rei levis vel etiam malæ, tamen per hoc
ipsi propriè non infertur tanta macula, sicuti
quando deest veritas.

Dixi, *regulariter*, quia erit mortale, si si-
mul non adsit sufficiens veritas. Deinde vi-
detur etiam mortale, si juramentum assuma-
tur, ut instrumentum peccati, ut si per jura-
mentum confirmetur detractio infamatoria:
videtur enim tunc gravis irreverentia: cum
assumatur Dei veritas in ordine ad nocendum
per juramentum proximo.

Si judicium desit, id est, si sine justa causa
& imprudenter juretur, ordinariè erit tantum
veniale: quia tunc non latet gravis irreverentia.

Petes: Quale sit peccatum consuetudo incau-
tè jurandi? Resp. I. Consuetudo jurandi
indiscriminatim verum & falsum, etiam cum
advertentia, quàm diu voluntaria est, consti-
tuit hominem in statu peccati mortalis. Ra-
tio est: quia ex vi illius consuetudinis est ho-
mo in maximo periculo pejerandi.

Dixi, *quàm diu voluntaria est*, quia si ho-
mini efficaciter displiceat, vi illius displicen-
tiæ & propositi interruptitur consuetudo, &
licet adhuc versetur in periculo peccati, non
tamen in æquali, nec in periculo voluntario.
Resp. II. Si ex consuetudine sæpè juretur
falsum, non quidem ex directa voluntate di-
cendi falsum, sed solum, quia sine debita cau-
tione fit, est mortale, constituitque homi-
nem in statu damnationis. Resp. III. Si con-
suetudo sit tantum jurandi sine judicio & ju-
stitia, tali modo, ut nunquam sit periculum
peccandi mortaliter in istis juramentis, talis
consuetudo non constituit hominem in statu
damnationis. Est tamen ista consuetudo om-
ninò dissuadenda.

Ex dictis sequitur I. quoties peccatur per
incautam jurationem, æquè peccari, sive jure-
tur verum, sive falsum: quia tota ratio hujus
peccati consistit in periculo, cui jurans se ex-
ponit, cum jurat.

Sequitur II. In confessione explicanda esse
omnia juramenta prolata cum advertentia in-
certitudinis vel insufficientis discussionis, &
similiter poenitentem debere efficaciter pro-
ponere ab illis omnino abstinere, & adhibere
media à confessario ad hoc suggesta.

Ad secundam quæstionis partem Respon-
deo I. Obligatio juramenti ex parte jurantis
est merè personalis, sic ut nullo modo ad suc-
cessores

13.
Si desit in
assertorio
justitia re-
gulariter
est tantum
veniale.

Quamquã
possit sub-
inde esse
mortale.

14.
Idem est si
desit judi-
cium.

15.
Quale pec-
catum sit
consuetudo
incautè ju-
randi.

16.
Corollaria.

17.
Obligatio
juramenti

ex parte jurantis est merè personalis. cessores vel hæredes transeat. Ita D. Thomas q. 98. a. 2. ad 4. & alii. Ratio est: quia sicut nemo jurat nisi voluntariè, ita nemo obligatur iuramento, nisi consentiat. Poterit tamen aliqua obligatio transire ad hæredes, non ex iuramento, sed ex pacto promissorio, cui iuramentum conjunctum est. Hinc, si aliqua promissio fuerit invalida, sic ut non obliget hæredes; licet iuramento firmetur, non propterea transit ad hæredes.

Ex hoc colliges quid dicendum, si major Capituli, vel Communitatis pars juret aliquid facere, scilicet dissentientes & successores ex iuramento non obligari, quamquam ex consuetudine vel alio modo obligari possint.

18. Ex parte ejus verò, cui juratur, subinde transit ad Successores. Respondeo II. Obligatio iuramenti ex parte ejus, cui juratur, aliquando extendit se solum ad personam, cui juratur, aliquando etiam ad successores ejus, quod ex verbis & intentione jurantis colligendum est: v.g. quando quis jurans Regi Hispaniarum obedientiam, fertur in officium & non in personam, obligatur etiam successori. Intentio autem maximè dignoscitur ex natura actus, cui adjungitur, intellige in ordine ad sciendum, quid juretur; non autem in ordine ad obligationem. Videri potest Bonacina Tom. 2. disp. 4. q. 1. punct. 15. & Castro Palao disp. 2. punct. 11.

De aliis hic tractati solitis remissivè. Solet hinc inquiri, an iuramentum validet contractum irritum: sed in Tract. de Contractibus disp. 1. q. 4. difficultas hæc decisa est. Præterea hinc quæri posset, an jurans debeat se conformare menti ejus, qui iuramentum petit: sed resolutio ejus pendet ex quæstione, an liceat uti restrictione mentali, de qua vide disputationem ultimam hujus Tractatus, ubi de Veritate agemus: quando enim esset mendacium, tunc iuramentum additum esset perjurium: quando autem non esset mendacium, nec iuramentum additum erit perjurium.

Q U Æ S T I O III.

Quando & Quomodo peccetur in Iuramento Promissorio?

19. Iurans sine intentione servandi quod jurat, mortaliter peccat. Dico I. Si id, quod promittitur, jurans non intendat servare, est mortale perjurium. Ita communiter Doctores. Ratio est: quia Deus adducitur ad testandum mendacium, scilicet ad testandum intentionem in jurante servandi & exequendi id, quod juratur, quæ tamen non subest.

20. Idem est, si desit animus promittendi vel se obligandi. Dico II. Quando iuramentum cadit super promissionem, idque sufficienter exprimitur, tunc jurare sine intentione promittendi seu se obligandi est perjurium. Patet: quia deest veritas, cum non adsit intentio se obligandi, super quam cadit iuramentum.

21. Immo etiã si desit solus internus animus iurandi. Dico III. Jurare exterius sine intentione jurandi, ex genere suo est mortale contra Religionem. Ita Suarez l. 3. c. 17. n. 2. & alii communiter. Probat: tum quia per talem iurandi modum in re gravi & perniciose no-

men Dei assumitur in vanum, utpote quod potius ad deceptionem, quam veritatis confirmationem, adhibetur. Tum quia modus ille jurandi principali iuramenti fini contrariatur: nisi enim homines teneantur sub gravi obligatione conformare suam intentionem expressioni exteriori, omnis utilitas & efficacia iuramenti evertitur. Hinc patet quàm in falsa sit hæc interproscriptas ab Innoc. XI. nu. 25. cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.

Dices I. Talis non verè, sed tantum apparenter jurat: ergo non dicit perjurium; adeoque nec gravem committit irreverentiam. Resp. Neg. ult. Seq, quamquam enim sit tantum apparens perjurium, est tamen grave: quia ipsa fictio perjurii est Deo valde injuriosa, & multum nociva hominum necessitati & societati, ut dictum est.

Dices II. Omnes Doctores excusant à gravi culpa iuramenta urbanitatis, inter aulicos fieri solita, similiter iuramenta Dominorum, quibus promittunt pœnam subditis: quæ tamen ordinariè fiunt vel sine intentione jurandi, vel sine intentione exequendi promissionem. Resp. similia iuramenta ordinariè excusari à mortali: primò: quia fiunt cum intentione jurandi, non absolutè, sed cum conditione, si hoc vel illud feceris, si consenseris, si non sis nimium reluctatus, si non judicaverim melius expedire. Secundò: quia fiunt in materia indifferenti seu impertinente & sine debita ratione. Tertiò propter eandem rationem, licet iuramentum obligaverit, tamen facile solvitur ex animi mutatione absque gravi culpa propter materiæ levitatem.

Adverte conclusionem habere locum, tam in iuramento assertorio, quam promissorio, ut patet. Item habere locum sive juretur verum, sive falsum, certior tamen est in hoc (exemplo fictæ idololatriæ) quàm in illo casu. Suarez enim sup. n. 6. & Lessius cap. 42. n. 42. iuramentum externum sine intentione jurandi factum citra obligationem jurandi, & sine injuria tertii, à mortali excusant: quia licet ratione fictionis nomen Dei sumatur in vanum, non tamen cum gravi irreverentia ex parte materiæ & modi, & ideo licet sit culpa, non tamen gravis, sicut qui jurat sine attentione. Deinde sufficit ad finem iuramenti, quod sine fictione exhiberi debeat, & quod hæc obligatio sit proportionata materiæ, de qua agitur.

Petes: An ex iuramento externo, sine intentione jurandi facto, oriatur obligatio Religionis ex vi iuramenti? Resp. Neg. cum Bonacina hic punct. 7. n. 2. & aliis. Ratio est: quia sine intentione jurandi non subsistit iuramentum, quod proinde verè & à parte rei obligationem inducere nequit, uti in simili nec inducit votum, sine animo vovendi exterius emissum. In foro tamen externo, sicut pro iuramenti validitate, ita & pro nascente inde obligatione judicabitur, secundum illud

randi, si externe juretur seriè.

22. Objectiones solvantur.

Modus interpretandi iuramenta urbanitatis & similia.

23. Conclusio tam in iuramento promissorio, quam assertorio verificatur.

An aequaliter habeat locum sive juretur verum sive falsum.

24. An ex tali iuramento oriatur obligatio.

Iud Gregorii l. 26. Moral. c. 7. *Humana aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant. Divina verò judicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Apud homines cor ex verbis, apud Deum verò verba pensantur ex corde.*

Dixi. Ex vi juramenti: quia ratione scandalum vel damni alioquin orituri potest jurans obligari ad servandum juramentum fictum. An ex juramento externo, sine intentione se obligandi vel exequendi facto, oriatur obligatio, resolvi potest ex dictis *disp. preced. quest. 1.* de obligatione ex simili voto oriunda.

Q U Æ S T I O IV.

Quenam sit Obligatio Juramenti Promissorii?

25. *Promissio jurata inducit obligationem sub mortali.* Dico I. Promissio jurata inducit obligationem ex genere suo sub mortali. Est certum & indubitatum apud omnes. An autem non impletio hujusmodi promissionis possit excusari à mortali ratione levitatis materiae, inter Doctores controversatur. Negant *Lessius c. 42. n. 23. Wiggers c. 5. n. 155.* & alii, censentes in juramento promissorio Deum invocari, non tantum in testem veritatis praesentis, quod nempe promittens verè intendat promissionem implere, sed etiam futuræ, scilicet ipsius executionis: juramentum enim promissorium etiam ut tale, est propriè juramentum, adeoque vocatur per illud Deus tamquam suprema veritas in testem assecurationis de futuro, & consequenter ipsius futuræ executionis, nisi scilicet justum impedimentum aut excusatio interveniat. Estque hæc doctrina satis solida & probabilis.

26. *Sententia affirmantis probabilis ostenditur.* Affirmant *Suarez lib. 3. de Juramento, cap. 6. Sylvius 2. 2. quest. 98. art. 3. conclus. 4. Cocinck de Sacramentis disp. 22. dub. 7. n. 53.* & alii plures apud *Diana Part. 4. Tract. 4. Resol. 70.* eò-quod è contra sentiant, quod in juramento promissorio Deus adducatur ut testis praesentis promissionis & dans auctoritatem futuræ executioni, non verò ut ejusdem testis: ad eum modum, quo Princeps, vel alius vir magnæ auctoritatis, contractibus humanis interponitur, ut eosdem suâ auctoritate firmet, pro irreverentia sibi facta reputaturus, si, quod in sua praesentia conclusum est, postea non impleatur. Undè sicuti Princeps talis, impletione non secutâ, propterea non censetur esse inductus ad testificandum falsum, ita neque Deus. Vide *Sylvium* sup. ubi in responsione ad argumenta variè conatur id ostendere. Quæ proinde sententia verè probabilis est: tum ob auctoritatem Doctorum eam tenentium: tum ob fundamenta, quibus innititur.

27. *Juramentum non obligat ad illicitum.* Dico II. Quando executio ejus, quod est promissum, dat licentiam peccandi juranti vel alteri, non obligat juramentum. Ratio est: quia juramentum nequit inducere obligationem ad illicitum, cum ad hoc nemo obli-

gari possit, ut per se patet. Undè *Isidorus* (ut refertur *cap. In malis, 22. q. 4.*) ait: *In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incaute vovisti, nè facias; impia enim est promissio, quæ scelere adimpleretur.*

Petes: Quale sit peccatum tale quid jurare? Resp. I. si desit animus exequendi erit perjurium defectu veritatis primariò requisitæ, adeoque mortale. Si autem adsit animus exequendi, jam ratione illius affectus, quem includit, erit mortale vel veniale, pro gravitate operis exequendi. Resp. II. quatenus tale juramentum est testificatio Dei super re illicita faciendâ, est etiam peccatum contra Religionem grave vel leve pro ratione materiae. Ita *Suarez l. 3. c. 19. Lessius sup. dub. 4. n. 18.* Ratio est: quia velle propositum suum in malo firmare Dei auctoritate est Deo irreverentiam inferre, gravem vel levem pro gravitate vel levitate materiae. Nihilominus *Marchant Tom. 2. Tract. 3. Tit. 2. q. 3. Reg. 2.* existimat hîc non esse locum levitati materiae, eò-quod actionis iniquæ veluti confirmator & fidejussor assumatur, quod gravem Dei injuriam semper continet, attento lumine rationis naturalis, quod sanè difficultate non caret.

Dices I. Adhibens ita Deum in testem committit blasphemiam, utpote qui ipso facto profitetur Deo placere peccatum: cum ideo Deum adducat ad confirmandam assertionem, ut credatur ad ejus reverentiam pertinere illam facere veram, supposito juramento; Prout vovens, quod est veniale peccatum, idcirco juxta ante dicta graviter peccat. Resp. Neg. Ass. qui enim jurat non profitetur materiam juramenti Deo placere (ut patet in juramento assertorio de re iniquissima) sed Deum esse testem veritatis, & eum nullo modo posse adduci in testem falsitatis; adeoque non opus secundum se, sed veritatem ipsam esse Deo conformem. Deinde qui jurat non attendit, an ratione materiae sit conformis divinæ voluntati: sed solum attendit formaliter ad rationem veritatis & ad propositi immutabilitatem ex conceptione generali, quod id, quod juratur, quodammodo fiat immutabile.

Dices II. Sic jurans tenetur habere propositum peccandi venialiter, nè alioquin sit perjurus: ergo mortaliter peccat: quippe qui nomen Dei ad hoc assumit, ut in malo suo proposito immutabiliter firmetur, quod sine gravi in Deum irreverentia non videtur fieri posse. Resp. sic jurantem obligari quidem ad habendum propositum peccandi venialiter, ut vitet mortale perjurium: at hoc non oritur ex natura & vi juramenti, aut talis actionis, sed ex inordinata voluntate, quæ se illi perplexitati immiscet. Quia tamen propositum (ad quod testificandum Deus invocatur) non excedit culpam venialem, ideo neque illa inordinatio ex sua specie excedit culpam venialem juramenti.

Hinc patet, non committi etiam peccatum

28.

Quale peccatum committat in juranti.

29.

Non profitetur ipso facto Deo placere peccatum.

30.

An & unde obligetur taliter jurans habere propositum peccandi.

31.

Similiter
iuramen-
tum contra
divina con-
silia non est
mortaliter
peccaminoso-
sum.

tum mortale ab eo, qui jurat se aliquid factu-
rum contra divina consilia, ut si juret se non
suscepturum statum Religiosum, non servatu-
rum perfectam & perpetuam castitatem inten-
dens inire matrimonium. Ita Bassaeus in Sup-
plem. V. Iuramentum n. 8. & alii, quos citat.

32.
Iuramen-
tum de re
indifferenti
etc. non
obligat.

DICO IV. Juramentum de re indifferen-
ti, vel de eo, cujus oppositum est melius, non
obligat, nisi sit factum in favorem alterius.
Constat ex quest. 2. de Voto; est enim eadem
utriusque ratio. Dixi, nisi sit factum &c. tunc
enim obligat, nisi homo remittat: quia in
promissione facta homini spectatur, quid illi
sit gratus, in promissione verò facta Deo,
quid melius.

33.
Secus est de
eo quod gra-
vi metu ex-
torquetur.

DICO V. Juramentum gravi metu etiam
injustè incusso extortum, obligat. Ita D. Tho-
mas 2. 2. quest. 89. art. 7. Lessius dub. 6. Wig-
gers dub. 9. aliique plurimi contra alios relatos
à Sanchez lib. 4. de Matr. Disp. 20. n. 3. Dico
injustè incusso: De justè enim incusso non ap-
paret ratio dubitandi aut excusandi. Probatur
ex c. Si verò, de Jurejurando, ubi generaliter di-
citur juramentum servandum esse, nisi tale sit,
quod servatum vergat in interitum salutis ater-
nae: quàmvis interim communiter soleat sedes
Apostolica dispensare ad coercendam iniqui-
tatem cogentis. Item c. Verum. c. Debitores.
eod. & c. Rursum. c. Abbas, de His qua vi me-
tusve causâ. Et ibidem c. Ad audientiam ex-
pressè dicitur juramentum per injuriosum me-
tum extortum obligare.

Occurritur
objectioni-
bus.

Nec refert, quod c. 2. de jurejurando, di-
citur, Episcopum Laudicensem (qui rebus
suis ab Arnulpho comite spoliatus, fuerat ab
eodem compulsus jurare, quod sic ablata non
repeteret) nullius iuramenti vinculis super hoc
posse constringi. Nam subintellige, quòminus
saltem possit relaxari: quare subjungit ponti-
fex: quem tamen absolvimus (ergo juramentum
tenuit) quia nefandissimâ coactione juravit.

Non refert etiam, quod inde sequi videat-
ur, illum qui jurasset redire ad carcerem,
quo injustè detinetur, obligari ad reditum,
tametsi subsit & prævium sit fundatum pe-
riculum necis injustè inferendæ redituro.
Nam sequelam admittunt Suarez, Sanchez,
Malderus & alii plurimi, eò-quod sit de re
licita juranti. Immo is exerceret actum for-
titudinis heroicæ & religionis, justaque de
causa se restitueret in pristinum mortis peri-
culum: sic tamen ut Episcopus possit obliga-
tionem tollere relaxatione iuramenti. Quàm-
vis Vasquez & plures tum Theologi tum ju-
risperiti existiment non teneri, quasi iura-
mentum illud sit temerarium. Qui nihilo-
minus excipiunt casum, quo juramentum fie-
ret ab eo, qui ob Religionem injustè deti-
netur, aut similes, in quibus ex non reditu
oriretur scandalum grave, aut contemptus
Religionis.

Nec refert denique, quod simplex pro-
missio simili metu facta sit irrita; adeoque
& juramentum accessorium, utpote sequens

naturam actus cui adjungitur. Nam iuramen-
tum quidem, dum additur in confirmatio-
nem obligationis prius ortæ ex promissione
aut alio contractu, non potest confirmare
obligationem, quæ nulla supponitur, tamen
(prout fit in præsentī) cum fit, tamquàm per
se introducens obligationem (quod etiam vo-
cari solet per se stans) ut obliget, satis est, ut
cadat super assertionem de futuro, quæ possit
licitè verificari à jurante. Hujusmodi quoque
juramentum est, quod exigitur, etiam sinè
metu, de solvendis usuris.

DICO VI. Si dolus vel error versetur cir-
ca substantiam actus promissi, juramentum
appositum non obligat: si autem versetur cir-
ca rei qualitatem, & dolus causam dederit,
obligat, donec, errore vel dolo detecto, irrite-
tur. Vide quæ diximus Disp. 1. de Contract.
quest. 2. juramentum enim sequitur naturam
actus, cui apponitur. Ex quo ulterius sequi-
tur juramentum non ligare, nisi stantibus con-
ditionibus apposis, etiam tacitis, quæ à jure
exprimuntur. De quibus Glossa in c. Quem-
admodum, de Jurejurando.

Petes I. An licitè exigatur juramentum
ab eo, qui scitur pejeraturus? Resp. I. indu-
cere aliquem ad juramentum modo indebito
præstandum, semper est peccatum mortale
vel veniale pro ratione defectus in tali jura-
mento. Resp. II Si exigatur juramentum non
quidem determinatè, sed ut id, quod verum
est, juretur, non est peccatum, etsi quis sciat
alterum pejeraturum, si justa causa subsit jura-
mentum exigendi. Ratio est: quia exigitur
ab altero, quod licitè fieri potest. Nec obstat,
quod detur occasio mali: quia ex illa tan-
tum sequitur scandalum passivum.

Petes II. An liceat exigere juramentum ab
eo, qui bonâ fide jurabit contra veritatem, id
est, firmiter sibi persuadens esse verum, quod
est falsum? Resp. Neg. cum Doctoribus
communiter contra paucos Recentiores. Ra-
tio est: quia respectu petentis est inductio ad
falsitatem testificandam & jurandam, quod est
intrinsecè malum. Undè non magis licet ta-
lis inductio, quàm inductio ad materiale
fornicationem, materiale idololatriam & si-
milis peccata, ratione invincibilis ignorantia
peccantium à formali malitia excusata.

Nec refert, quod jurans in casu dato ex
parte sua committat actum virtuosum: nam
etiam copula, quæ à partibus putatur marita-
lis, & adoratio hostiæ, quæ putatur consecra-
ta, sunt formaliter actus virtuosi: & tamen,
qui novit errorem subesse, nequit ignorantibus
prædictos actus materialiter malos suade-
re: adeoque nec potest inducere ad iuramen-
tum materialiter falsum, non obstante bonitate
religionis juranti inde obventura.

Postremò notandum idem ferè esse dicen-
dum de juramento comminatorio, quod de
promissorio: quoties enim malum pœnæ pro-
mittitur, quod inferre est malum, non obligat
tale juramentum. Item quando intervenit ali-
quid,

34.
Quid de eo
quod ex er-
rore vel dolo
emittitur.

35.
An liceat
petere iura-
mentum à
pejeraturo.

36.
Velà putan-
te verum
quod jurat,
& inducens
novit esse
falsum.

37.
Ante dicta
juramento
commina-
torio appli-
cantur.

quid, ratione cujus melius est non impleri, quàm impleri. Item quando mutatur status rei, ut qui jurat se castigaturum filium, non tenetur, si postea veniam petat paratus corrigi. Item si malum inferendum inutile putetur, aut majoris boni sit impeditivum, ut si per castigationem juratam filii timeatur turbatio pacis familiæ.

Q U Æ S T I O V.

De Cessatione Juramenti, Perjurio ejusquè Pœnis.

38.
Juramenti
obligatio
impeditur
per jus.

Dico I. Obligatio juramenti impeditur per legem positivam statuentem ut nullam obligationem inducat. Sic *Tridentinum* sess. 25. c. 16. irritat juramentum adjectum renuntiationi bonorum, si fiat ante bimestre, quod præcedit ipsam professionem.

Qui hoc
fiat.

Dices: Obligatio juramenti est naturalis: ergo non impeditur per legem humanam. Resp. N.C. cum enim juramentum promissorium non obliget, nisi acceptetur, non potest nasci obligatio, si is, in cujus favorem fit, per legem fiat inhabilis ad acceptandum. Quod autem possit per legem induci illa inhabilitas, non est dubium. Deinde cum inferior, cui juratur, possit remittere obligationem, poterit ex justa causa idem superior, idque eo ipso, quo quis tentaverit se juramento obligare, si ita statuatur. Nec hoc est contra veritatem juramenti: quia semper subintelligitur tacita conditio, si velis, si non remiseris, si possis acceptare &c.

39.
Iam induc-
ta tollitur
mutatio
materia.
Condonatione.

Dico II. Obligatio juramenti jam induc-
ta tolli potest, primò mutatione materiæ, ut si materia fiat impossibilis aut illicita, Superiore vetante. Secundò condonatione: quivis enim remittere potest obligationem factam in suum favorem; etsi juramentum esset Deo factum per modum voti: subintelligitur enim, si is, in cujus favorem fit, velit acceptare, vel nisi remittat: quia nemo prudens censetur se obligare ad benefaciendum invito. Tertiò commutatione, ut si is, cui factum est, concedat aliud opus loco illius, quod juramento promissum est: ad hoc autem opus factâ commutatione jurans non obligatur ex juramento, sed tantum ex pacto: quia in commutatione obligatio subsequens non exigitur sub juramento: secus est in commutatione voti.

Commuta-
tione.

Irritatione.

Quartò tollitur obligatio juramenti irritatione, quando materia promissa subest alterius potestati. Et in hoc idem dicendum est, quod diximus de irritatione voti: solum excipiuntur juramenta Minorum: etsi enim Curatores possint eorum vota realia, in quantum obstant eorum administrationi, irritare, non tamen juramenta ex *L. 1. & 2. Cod. Si adversus venditionem*; ubi illis non conceditur restitutio in integrum, etsi ex contractu læsi sint: quia juramentum supplet defectum ætatis.

Quintò dispensatione, quæ fit auctoritate Superioris, & quidem si juramentum habeat speciem voti, vel sit accessorium ad votum, potest solvi tam dispensatione, quàm commutatione ab eo, qui potest à voto ejusmodi materiæ absolvere potestate ordinariâ: quia accessorium sequitur suum principale: est autem illi accessorium, quando tantum additur, ut animus sit firmior ad votum implendum.

40.
Professione.

Ob hanc rationem omnia ejusmodi juramenta extinguuntur professione Religionis approbatæ, immo potest quivis tale juramentum à se factum commutare in melius, etsi factum esset in favorem tertii: quia si verba promissionis ad illum directæ non sint, nullum jus ille acquirit: si tamen juramentum promissorium in favorem hominis factum & validè acceptatum sit, à nemine, etiam Pontifice, ipso invito, potest commutari vel solvi, nisi intercesserit injuria, metus vel justa pœna ejus, cui promissum est, vel bonum commune aliud postulet.

41.
Quæ ratio-
ne fiat com-
mutatio vel
dispensatio
juramenti.

Adverte etiam quando fit commutatio vel dispensatio juramenti, solum fieri appositione vel detractioe alicujus conditionis, quæ tacitè in juramento continebatur v.g. nisi Superior, cui materia subest, contradicat, nisi ipse suâ auctoritate condonet: non verò condonatione nomine Dei: quia non potest Superior condonare obligationem non inferendi Deo injuriam vel irreverentiam, qualis, juxta ante dicta, inferretur, si, quod juratum est, non impleatur. Quid autem possint Regulares quoad dispensationem in juramento dictum est *disp. 4. quæst. 6.*

Juramento opponitur perjurium, quod sumitur dupliciter. Primò latè pro quovis juramento, cui deest aliqua ex tribus comitibus sup. *quæst. 2.* recensitis. Secundò propriè & per se sumitur pro juramento, cui deest veritas, super quam cadit juramentum, sive assertorium sive promissorium, soletque hoc perjurium appellari assertorium, eò-quod desit præsens veritas juramento asserta: præter quod etiam datur perjurium infidelitatis, dum videlicet promissio jurata non impletur: hoc tamen perjurium secundum multos, aliis contradicentibus, non semper est mortale, sed tunc tantum, quando materia est gravis; de quo ante.

42.
Perjurium
quid.

Perjurii assertorii enormitatem declarat *Augustinus Serm. 28. de Verbis Apost. c. 2.* dicens: *Da alium, quod scit falsum esse, & dicit verum esse: & jurat tamquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis quàm ista detestanda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda?* Quanta autem ptæcisè sit malitia perjurii videri potest apud *Suarez l. 3. c. 3.* & *Poncium disp. 60. n. 70.* qui eam ponunt infra malitiam peccatorum virtutibus Theologicis per se oppositorum, sed supra malitiam peccatorum (exceptâ blasphemiam & idololatriam) religioni per se repugnantium; adeoque supra simoniam & fractionem voti: & etiam supra quodvis peccatum.

43.
Ejusdem
gravitas.

catum contra proximum commissum. Hoc tamen alii non admittunt, contendentes homicidium gravius esse perjurio. De quo vide auctores citatos & *Lessium* c. 42. n. 75.

41.
Et poena.

Pœnæ perjurii apud diversas nationes sunt diversæ & graves. Utroque jure tam canonico quam civili perjuri sunt infames, ut patet ex c. *Infames*, 6. q. 1. & l. *Si quis major*, Cod. De transactionibus. Quænam autem ad hujus infamiæ incursum requirantur aut ab eodem excusent, videri potest apud *Lessium* sup. n. 74. *Castro Palao* De iuramento disp. 1. punct. 11. *Bassæum* V. Iuramentum V. n. 1. ubi etiam alias perjurii pœnas recenset.

Q U Æ S T I O VI.

De Adjuratione.

45.
Quid Adjuratio.

Et qualiter
à juramen-
to distin-
guatur.

DICO I. Adjuratio, quæ est actus religionis, est rei sacræ contestatio ad alterum permovendum. Colligitur ex *D. Thoma* 2. 2. q. 90. art. 1. Convenit adjuratio cum juramento in hoc, quod sicut juramentum adhibetur ad dandam auctoritatem assertioni vel firmitatem promissioni, ita adjuratio ad dandam efficaciam jussioni vel deprecationi: differt autem in hoc, quod in juramento auctoritas & reverentia Dei adhibeatur, ut moveat ipsum jurantem: in adjuratione verò interponatur reverentia Dei, alteriusvè rei sacræ ad movendum eum, qui adjuratur, ut faciat vel omittat, quod adjurans intendit.

46.
Fit præci-
piendo vel
præcando.

Adjuratio potest fieri duobus modis, scilicet præcipiendo & præcando. Illa habetur 2. ad *Timoth.* 4. *Testificor coram Deo* &c. & 1. ad *Thessalon.* ultimo & aliis. Hæc habetur in orationibus Ecclesiæ, quando per Christum petimus exaudiri, ut in Litaniis per adventum ejus &c.

47.
Directè ad-
jurantur
sola res ra-
tionales.
Indirectè
etiam ir-
rationales.

DICO II. Propriè solæ res rationales adjurari possunt. Ratio est: quia sicut solæ illæ utuntur ratione, ita & solæ reverentiâ rei sacræ permoveri possunt ad aliquid agendum vel omittendum. Undè res inanimatæ per se & directè adjurari non possunt, sed tantum indirectè, sic ut adjuratio dirigatur ad eum, à quo moveri possunt. Sic exorcizatur aqua & alia similia, ut virtus divina nobis, in eorum usu assistat, diaboliqûe vires contundat. De peccato autem, quod in adjuratione creaturæ irrationalis committitur, censet *Castro Palao* de *Adjurat.* punct. 3. n. 6. id per se esse mortale, quamquàm regulariter culpam venialem non excedat ob simplicitatem adjurantis. Vide etiam *Bassæum* V. *Adjuratio* n. 3.

48.
Ad reveren-
tiam adju-
rationis re-
quiri ut
fiat propter
Deum.
Et hoc finè
fitione.

DICO III. Ad debitam reverentiam adjurationis plura requiruntur. Primò ut fiat propter verum Deum in se vel in Sanctis: aliàs petere aliquid per falsos Deos est idolatria. Secundò, ut fiat finè fitione & ex justo veroque desiderio obtinendi, aliàs erit peccatum irreligiositatis. Ratio est: quia quacumque ratione nomen Dei in vanum as-

sumatur, peccatum est, assumitur autem in vanum, si adjuratio per nomen Dei fictè fiat. Videtur tamen hoc peccatum ordinariè esse veniale, quia levis est materia, & non infertur gravis iniuria Deo. Idem est censendum de peccato, quod committit dives petendo elemosynam propter Deum. Tertiò ut cadat super materiam justam seu licitam: nam si res sit turpis fit injuria Deo, quia interponitur ut dans favorem & auctoritatem actioni turpi. Erit autem hoc peccatum grave vel leve prout ratio materiæ, ut supra diximus de juramento. Deinde ut non fiat leviter & quavis occasione.

Deinde ut
cadat super
materiam
licitam.

Quartò in adjuratione debet servari conveniens habitudo adjurantis ad adjuratum, scilicet ut adjuretur imperio, qui ejus capax est, & solâ prece, qui imperii non est capax. Hoc posteriori modo debet adjurari Deus, Sancti, Superiores, Amici &c. in quos non habet adjurans potestatem: priori modo debet adjurari diabolus, ut docet *Augustinus* lib. 10. de *Civit. Dei* c. 22.

Denique ut
servetur
proportio
inter adju-
rantem &
adjuratum.

Hinc quando fiunt exorcismi debent à ministris ad hoc ordinatis scilicet exorcistis, ut colligitur ex *act. c.* 19. nihil debet peti, à diabolo quod non cedit in illius confusionem & expulsionem, vel ad aliorum utilitatem, qualia ab hoste absque ullo signo benevolentiae peti possunt: si tamen aliqua inutilia solum ex curiositate petantur, non est statim mortale, ut docet *Suarez* l. 4. c. 2. n. 9. *Lessius* c. 42. dub. 13. n. 71. & alii, quibus contradicit *Castro Palao* sup. punct. 4. n. 8. eò quod talis postulatio non possit esse nisi deprecatoria, quæ, fatentibus plerisque prioris sententiæ patronis, semper est mortalis, nisi inadvertentia excuset. Plura quæ de adjuratione dæmonis per exorcismos Ecclesiæ facienda, hinc à Doctoribus solent observari, vide à nobis tradita *P. I. Tract. 3. disp. 4. q. 9.* videri etiam potest *Castro Palao* loco cit.

49.
Quæ in ex-
orcismis à
diabolo de-
beant aut
possint peti.

Petes: An adjuratio per imperium Superioris facta inducat obligationem in materia religionis? Resp. Neg. cum *Suarez* sup. c. 4. n. 16. Ratio est: quia potestas Superioris vel Judicis ad extorquendam veritatis confessionem non ordinatur ad cultum religiosum Dei, sed ad humana judicia & negotia terminanda: ergo non potest dictam confessionem præcipere sub ratione cultus religiosi: & quamvis possit juramentum exigere (quia, ut ait *Apostolus* ad *Hebræos* 6. *Omnis controversia eorum finis ad confirmationem est juramentum*) adjuratio tamen ad hoc non est introducta, sed solum, ut ex divini nominis commemoratione alter amore vel timore moveatur citra omnem obligationem. Hinc *Genesis* 47. postquam *Jacob* adjurasset *Joseph*, & ille obtulisset facere, exegit etiam juramentum. Itaque si fiat adjuratio, & non exigatur juramentum, poterit quidem ex justitia vel obedientia obligari, non tamen ex virtute Religionis.

50.
An adju-
ratio ex im-
perio Super-
ioris indu-
cat obliga-
tionem in
materia Re-
ligionis.

DISPUTATIO SEPTIMA.

De Superstitione.

QUESTIO I.

De Superstitione in Genere & prima
ejus specie, Idololatria.

1.

Quid su-
perstitio.

UONIAM virtus Religio-
nis, uti alia virtutes, in
medio consistit, hinc con-
tra eam peccatur vel per ex-
cessum, & vocatur Super-
stitio: de qua in hac Dis-
putatione agemus, vel per defectum, & ap-
pellatur Irreligiositas, de qua *disp. seq.* Su-
perstitio itaque est vitium Religioni opposi-
tum per excessum, non quasi in cultu divino
excedat ultra præscriptum veræ religionis: sed
quia exhibet cultum divinum, cui non debet,
vel alio modo, quam debet, rectèque descri-
bitur esse falsa religio, id est, vitiosus cultus
veri vel falsi Dei: quamquam enim super-
stitio maximè committatur per cultum fal-
sorum Deorum: habet tamen etiam locum
in cultu veri Dei, ut patet in cultu ab hære-
ticis offerri solito.

2.

Dividitur
in supersti-
tionem cul-
tûs indebiti
& rei cul-
ta.
Et illa i-
terum in su-
perstitionem
cultûs
falsi.

Superstitio dividitur in superstitionem cul-
tûs indebiti seu incongrui & superstitionem
ratione rei cultæ. Hæc est cultus falsorum
Deorum; illa est cultus perversus veri Dei.
Superstitio cultûs indebiti subdividitur in su-
perstitionem cultûs falsi & cultûs superflui.
Cultus falsus dicitur vel ratione falsæ signi-
ficationis, ut si quis coleret Deum ceremo-
niis judaicis, quæ significant Christum ven-
turum: item si quis imitetur vel simulet fal-
sum cultum, ut si falsis miraculis velit veram
doctrinam confirmare, vel proponat falsas re-
liquias: item si mutet materiam vel formam
Sacramentorum, maximè Sacramenti Eu-
charistiæ animo colendi Deum. Hæc su-
perstitio ex genere suo est peccatum morta-
le, utpote gravis in Deum irreverentiæ illa-
tiva, ut post *Suarez*, *Lessium* & aliòs, quos
citatur, docet *Bonacina Tom. 2. disp. 3. quest.*
5. punct. 1. n. 2.

Et superflui.

Superstitio cultûs superflui est, cum præ-
ter Ecclesiæ morem ponitur religio in qui-
busdam circumstantiis vel rebus, in quibus
non est ponenda, ut in numero, situ, tempore
&c. ut quòd tot sint candelæ, tali modo dis-
positæ &c. Deinde ad hanc speciem pertinere
videtur, si quis in horis vel missa, relictis ru-
bricis, alias pro sua devotione adhibeat: est-
que hæc superstitio gravis vel levis pro gra-
vitate vel levitate materiæ, ut docent Au-
ctores statim citati.

3.

Superstitio-

Superstitionis ratione rei cultæ quatuor
sunt species, videlicet idololatria, divinatio,

observantia superstitiosa & magia. Vel enim
diabolus honoratur ut Numen, & est Idolola-
tria; vel colitur ut aliquid occultum reve-
let, & est divinatio, vel ut dirigat in operan-
do, & sic est Superstitio vanarum observatio-
num vel magia. De prima hujus superstitionis
specie hæc quæstione agemus, de aliis in
sequentibus acturi.

Itaque idololatria derivatur ab idolo, ^{4.}
quod nihil est aliud, quam imago vana & in-
stabilis, seu imago rei, quæ est destinata ad
indebitum cultum alicui tribuendum. Hinc
imagines Sanctorum & Regum non sunt ido-
la: tum quia sunt imagines rerum verarum,
institutæ ad repræsentandum id, quod verè
subest: tum quia non sunt destinatæ ad cul-
tum indebitum.

Idololatria generatim & metaphoricè su-
mitur pro omni peccato, quo quis mortiferè
inhæret creaturæ: propriè autem est cultus,
quo creatura loco Dei colitur. Exhibetur au-
tem ille non solum sacrificio (quod soli Deo
debetur) sed etiam quovis alio signo hono-
ris, quo intendimus creaturæ tribuere aliquam
excellentiæ Deo propriam, ut si quis dete-
gat caput ad imaginem Minervæ tamquam
numinis sapientiæ.

Prima origo idololatriæ fuit desiderium
præsentia mortuorum: cum enim parentes
mortuos filios summè desiderarent præsentem,
illis statuas erexerunt, in quibus filios tam-
quam præsentem cernerent. Ita clarè colligi-
tur ex *Sap. 14.* Deinde ipsæ statuae tamquam
numine plenæ & animatæ coli cœperunt: &
quia diabolus statuis illis, mox ut dedicatæ
erant, se insinuavit, putabant Ethnici se posse
Deos facere, quam potestatem miratur & ex-
tollit *Trimegistus*, ut refert *Augustinus l. 8. de*
Civit. Dei c. 23. Ex his postmodum factum
est, quòd Ethnici capti pulchritudine & vir-
tute corporum cœlestium & elementorum,
nec considerantes undè eam haberent, etiam
eis cultum divinum exhibere cœperunt, &
eorum imagines adorare, ut habetur *Sap. 13.*
Postremò, crescente pravâ consuetudine, eous-
que deventum est, ut si aliquid esset, quod
aliquam utilitatem vel noxam adferret homi-
nibus, mox pro Deo coleretur ad commoda
conferenda & incommoda avertenda, sic Bo-
vem, Capram Crocodilum &c. coluerunt:
proveniebat hoc ex falsa imaginatione, quâ
putabant omnibus hujusmodi rebus vim ali-
quam invisibilem præsidere & connexam esse,
à qua regerentur: quam proinde precibus ac
sacrificiis placandam censebant.

Ex dictis patet, primam idololatriam fuisse
cultum hominum mortuorum, qualis est *Iovis*,
Martis

nis ratione
rei cultæ
quatuor
species.4.
Idololatria
derivatur
ab idolo,
quod descri-
bitur.Quid ido-
latria.5.
Ejus prima
origo &
progressus.

6.

Quæ sunt

prima, secunda &c. idololatria. Martis &c. secundam cælorum, statuarum & dæmonum in statuis: tertiam elementorum & partium mundi, ut Solis, Lunæ &c. quartam aliarum rerum humano generi commodarum vel noxiarum.

7. Est peccatum mortale gravissimum. Idololatria peccatum mortale est gravissimum, eò-quòd peccans honorem divinum ipsamque divinitatem, quantum in se est, transferat in creaturam: sicuti etiam in Republica gravissimum censeretur crimen, honorem regium, ipsamque regiam majestatem in alium, quàm legitimum principem, ex plena scientia, quantum in se est, transferre: ideoque, sicut hoc est crimen læsæ majestatis humanæ, ita & illud læsæ majestatis divinæ. Et quidem *Suarez l. 2. de Superstit. c. 6. n. 15.* quem sequitur *Castro Palao disp. 1. de Superstit. punct. 2. n. 2.* docet idololatriam peccata virtutibus moralibus opposita (secus censet de iis, quæ virtutibus Theologicis per se opponuntur) excedere in malitia: nos postea eam cum blasphemia conferemus.

Q U Æ S T I O II.

De Divinatione ejusquæ Speciebus.

8. Quid divinatio. **D**IVINATIO hîc est inquisito de aliquo occulto, quod humano modo cognosci non potest, ope vel disciplinâ dæmonis facta. Quamquàm enim dæmones non possint certò cognoscere futura (circa quæ maxima ex parte versatur divinatio) quæ à libero arbitrio alterius dependent, longè tamen plura de futuris rebus, quàm homines cognoscunt. Primò, quia cognoscunt omnes causas naturales & earum vim, ut solis, lunæ &c. ex quibus facillè colligunt, qui effectus secuturi sint ex parte illarum: remotè autem etiam colligunt ex complexione corporum humanorum, in quid voluntas maximè propendeat. Secundò, quia summam habent experientiam: millies enim observarunt, quid & ex quo in causis liberis sequi soleat, & quibus rebus humana voluntas impellatur. Tertiò cognoscere possunt ab angelis beatis vel ex Scripturis, quas meliùs intelligunt, quàm homines. Quartò, quia vident in locis longinquis effectus jam inchoatos.

9. Divinatio alia expressam dæmonis invocationem; alia implicitam continet. **D**ivinatio alia fit per expressam dæmonis invocationem; alia per implicitam. Prior vocatur Necromantia, continetque varios sub se modos, secundum quos diabolus variè consulitur, vel consultus respondet: nam consuli solet primò per sacrificia animalium, & tunc respondere solet per signa apparentia in extis animalium, & vocatur Haruspicium. Secundò per preces in idolis, & tunc respondere solet per ipsa idola, & vocatur Oraculum. Tertiò per preces in suis Prophetis, qui vocantur Pythonici & Pythonissæ, & tunc respondere solet per umbilicum vel alias partes inhonestas, teste *Origine l. 7. contra Celsum.* Quoad alios modos vide alios auctores.

Heripx Sum. Theol. Pars III.

Posterior divinatio subdividitur in illam, quæ fit per media non facta operâ hominum, & in eam, quæ fit per talia media. Prima ex his ulterius subdividitur in eam, quæ fit per situs & motus astrorum, vocaturque Astrologia judiciaria (de qua egimus *disp. 6. de Deo Creatore. q. 5.*) item in eam, quæ fit ex garritu avium, appellaturque Augurium: in eam, quæ fit ex volatu avium, & dicitur Auspici-um: in eam, quæ fit per lineamenta manus, & nuncupatur, Chiromantia: in eam, quæ fit occasione alicujus verbi ab homine fortuito vel aliâ occasione, quàm divinans intendat, prolati, & vocatur Omen: denique in eam, quæ fit ex somniis, non a causa naturali, puta constitutione cæli, aëris, propriivè corporis, vel à Deo, sed à dæmone immis-
sus. A quo autem somnia oriantur vel im-
mittantur nullâ notitiâ certitudinali, sed tan-
tùm conjecturali, ex dispositione, quam som-
nia post se relinquunt, vel ex fine, ad quem
movent, desumendâ, concludi potest: si enim
dicta dispositio vel finis in bonum tendat,
Deo: si verò in malum, dæmoni tamquàm
causæ, somnia adscribenda esse conjectant
communiter Doctores.

Tunc autem, & non aliàs, jam allegatæ di-
vinationes sunt superstitiosæ, quando ex astris,
garritu, volatuque avium & lineamentis som-
niisque humanis colliguntur effectus, ex na-
tura rei vel divina ordinatione inde non col-
ligibiles. Alioquin satis constat ex garritu &
volatu avium mutationem auræ, ex somniis
mutationem sanitatis, infirmitatis, occultam
humorum qualitatem, quantitatem & effica-
ciam posse conjectari: prout etiam naturali-
stæ ex lineamentis corporis humani, ejusdem
robur aut debilitatem conjectare solent, ut
apud *Aristotelem in problematibus* & quosdam
alios videre est.

Altera species divinationis per implicitam
dæmonis invocationem, quæ fit ex actione
aliqua humana, ad divinandum directâ, vo-
catur sortilegium: quod propriè significat rei
futuræ per sortes explorationem. Triplices
autem sunt sortes, videlicet divisoriæ, con-
sultatoriæ & divinatoriæ. Divisoriæ sunt, per
quas decernitur, cui fit res aliqua tribuenda,
sivè sit honor, pœna vel functio. Hæ sortes
per se sunt licitæ extra casum electionis Ec-
clesiasticæ (in quo prohibentur c. *Ecclesiæ ves-
tra, de Sortileg.*) ut post *Suarez de Superstit.*
c. 12. n. 3. Sanchez l. 2. Moral. c. 38. n. 57. &
alios, quos citat, docet *Castro Palao de Superstit.*
disp. 1. punct. 6. n. 2. & Bassaus in Supplem. V.
Divinatio n. 13. qui etiam referunt casus, in
quibus per accidens illicitæ aliquando fiunt
sortes divisoriæ.

Consultatoriæ sunt, quando ex iis quæ
tur divinum consilium, ut sciatur in ne-
obscuro, quid agendum sit. Hæ sunt
riter illicitæ, velut tentationem De-
ventes & prohibitæ c. *Sortes 26. q. 1.*
instinctu divino, vel in necessitate
re ardua,
defi-

10. Posterior etiam variè subdividitur.

11. Quando allata divinationes sint superstitiosæ.

12. Quid sortilegium.

Sortes alia sunt divisoriæ, æque per se extra casum electionis Ecclesiasticæ.

13. Alia consultatoriæ per se sunt illicitæ.

deficiente humano consilio, cum debita in Deum reverentia & fiducia adhibeantur, juxta illud *Proverb. 16. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.*

14. *Et alia divinatoria, qua constituunt sortilegium superstitiosum.* Sortes divinatoriæ sunt, quæ adhibentur ad inquirendam futurorum eventuum veritatem, constituuntque sortilegium superstitiosum, tamquam attribuentes dæmoni futurorum præscientiam, soli Deo propriam, tacitumque cum eodem dæmone tum ad sortes dirigendas, tum ad effectus præsignatos procurandos, involventes pactum: nam à nulla alia causa, quam à diabolo cum aliqua apparentia potest sortium moderatio ad occulta & futura significanda expectari.

15. *Divinatio ex genere suo est peccatum mortale.* Divinatio ex communi Doctorum sententia est peccatum mortale ex suo genere, sive fiat cum expressa sive cum tacita dæmonis invocatione. Ratio est: quia divinatio importat consortium & societatem cum dæmone perpetuo Dei hoste: nam per divinationem homo disciplinæ diaboli se subicit, ab eo occulta aut futura edocendus, ipsiusque documentis fidem præstiturus, adscripta plerumque eidem futurorum præscientiæ, soli Deo propriæ juxta illud *Isaia 41. vers. 23. Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dii estis vos.*

16. *An levitas materia à mortali excuset.* Undè existimat *Bonacina Tom. 2. disp. 3. quæst. 5. punct. 3. n. 16.* post alios, quos citat, non dari parvitatem materiæ à mortali excusantem, si divinatio seriò fiat. Si verò joci causâ quis ostendat se velle futura divinare, interim credens totum esse futile & inane, communiter Doctores censent talem non incidere in culpam gravem: tamen *Castro Palao sup. punct. 3. n. 6.* hunc usum rarò à mortali excusandum putat.

Similiter *Bonacina sup. n. 18.* divinationem per somnia, sortes &c. à mortali liberat, si quis per simplicitatem (quod in mulierculis facilius locum habet) illis fidem præstet, ut si ex ruditate putet à Deo esse, vel tenuiter credat, suspicetur aut formidet.

17. *An liceat à dæmone petere, ut quid revelet, eo modo quo scire potest.* Petes I. An sit superstitiosum petere à dæmone, ut aliquid revelet, eo modo, quo potest cognoscere? Resp. Affir. cum *Suarez sup. c. 8. n. 16.* Ratio est: quia per hoc ipsum dæmon intendit aliquid usurpare de excellentia Dei & honore illi ab hominibus debito, in hoc saltem, quod homo, Deo relicto, ad ipsum recurrat, se illi subijciendo pro auxilio: ergo in hoc illi coöperari, tamquam ejus auxilio quis indigeret, est superstitio. Deinde licet fortè in principio dæmon non consulatur, ut infallibilis veritatis, tamen intendit hominem inducere ad talem æstimationem, vel saltem ut eam profiteatur & signis ostendat, & ideo consulens dæmonem tale periculum incurrit: periculum autem peccati & ipsum peccatum sunt ejusdem rationis.

18. *An divinatio cum dæmone* Petes II. An divinatio cum tacita & cum expressa dæmonis invocatione habeant malitiam ejusdem speciei? Resp. Affir. cum *Re-*

ginaldo, Lefio, Layman & aliis, quos citat, & sequitur Bassaus V. Divinatio. n. 5. Ratio est: quia taciti & expressi eadem est ratio: patetque exemplo professionis tacitæ & expressæ.

Petes III. An divinationes exercentes, vel divinos consulentes sint ipso facto excommunicati? Resp. probabilius esse quòd non: nam c. *Si quis ariolos. 26. q. 5.* (in quo excommunicatio illa infligi deberet) intelligi potest, adeoque debet, de excommunicatione ferendæ sententiæ, ipsum sic interpretante consuetudine, ut post *Suarez* docet *Bonacina sup. n. 22.*

Q U Æ S T I O III.

De Vana Observantia.

VANA observantia est superstitio, quæ media inutilia adhibentur ad præstandum vel omittendum aliquid, ad quod illa media nec à Deo, nec à natura virtutem habent: ut cum ex consideratione alicujus eventus fortuiti colligit quis aliquid prosperi vel adversi, & inde actiones suas moderatur. Distinguitur à divinatione, quòd hæc circa speculativam occultorum aut futurorum effectuum cognitionem versetur: illa verò ad opus aliquod præstandum vel omittendum tendat, quæ proinde pactum cum dæmone importat; utpote intendens opus aliquod per media planè inutilia consequendum, adeoque per dæmonem promovendum.

Vanæ observantiæ tres communiter statuntur species: nempe ars notoria, observantia sanitatum & observantia eventuum. Ad has species cæteræ sunt revocandæ, sive cum expressa, sive cum tacita dæmonis invocatione fiant. Quæ tamen species secundum *Castro Palao disput. 1. de Superstit. punct. 8. n. 6.* post *Suarez l. 2. de Superstit. cap. 14. nu. 10. & cap. 15. num. 2.* materialiter dumtaxat differunt, utpote in substantiali malitia superstitionis planè convenientes.

Ars notoria est ratio consequendi scientiam infusam absque labore per media ad hoc inutilia, ut sunt inspectiones quarundam figurarum, prolationes verborum ignotorum & similia vana & inefficacia adminicula. Hæc arte Anabaptistæ utuntur, dum, cœnæ suæ poculo, sumpto, in instanti aliquando Scripturarum antea omnino ignotarum scientiam consequuntur, dæmone indubiè eam suggerente, vel (ut vult *Sylvius 2. 2. q. 96. art. 1.*) ipso per eorum os loquente, ipsosque ita demontante, ut Scripturas se intelligere putent. Undè per Ecclesiæ exorcismos à Catholicis adhibitos non rarò illa scientia ipsis non finè confusione adimitur: quin & ad fidem Catholicam conversi in primam ignorantiam revertuntur, ut refert *Marchant To. 2. Tr. 2. part. 3. Tit. 1. q. 2. §. 2.* Hæc observantia ex genere suo est peccatum mortale: quippe quæ continet tacitam cum dæmone, à quo scientiæ infusio expectatur, societatem.

Dubium

19. *Divinationes non sunt ipso facto excommunicati.*

20. *Quid vana observantia.*

21. *Tres ejus species accidentales enumerantur.*

22. *Scilicet ars notoria, quæ describitur.*

Est ex genere suo mortalis.

23. *An scientiâ per demonem semel acquisitâ liceat uti.* Dubium autem moveri potest, an acquisitâ semel ope dæmonis scientiâ postea liceat uti? Affirmat *Suarez* sup. c. 17. n. 1. & 2. *Sanchez* l. 2. Moral. c. 41. n. 1. & c. 42. n. 20. aliique plures, modò conservatio aut usus illius scientiæ independenter à dæmone adhibeatur. Ratio est, quia scientia ex se bona est, & peccatum, quo acquisita & parta fuit, jam pertransiit & desit.

24. *Quid observantia sanitatum.* Observantia sanitatum est superstitio, quâ adhibentur media inania & inutilia ad sanandos morbos hominum vel brutorum: ut contingit, dum ad sanitatis conservationem, recuperationem, vulnerum sanitatem, dolorum mitigationem, ab hostibus protectionem, adhibentur verba, signa, ceremoniæ, nec à Deo, nec à natura, ad id vires habentia.

25. *Licetum est gestare Agnos Dei &c.* Licetum tamen est gestare Agnos Dei, verba scripta, Evangelium Sancti Joannis &c. ad sanitatem recuperandam, conservandam, similisvè effectus obtinendos, ut testatur *S. Augustinus* Tract. 7. in Joannem dicens: *Cum caput tibi dolet, laudamus, si Evangelium ad caput tibi posueris.* Ut tamen ratio superstitionis facilius excludatur advertendum est cum *Sylvio* sup. art. 4. *Marchant* & aliis, nè ignota nomina vel characteres admisceantur. Deinde nè aliquid falsi addatur v. g. quod Christus febribus laboraverit: similiter nè ponatur spes in modo scribendi, portandi vel suspendendi, aut simili, loci, temporis &c. observatione, ad divinum cultum reverentiamque minimè pertinente. Denique nè infallibiliter, sed tantum cum bona in Deum fiducia effectus desideratus expectetur. Quomodo autem à vana observantia excusari possint quædam ceremoniæ in diversis Ecclesiis & peregrinationibus ad Sanctorum Reliquias toleratæ, & continuâ quasi consuetudine approbatæ, videri potest apud *Marchant* sup. dub. 2. & *Wiggers* hîc dub. 15.

26. *Hæc superstitio ex genere suo est mortalis.* Hæc superstitionis species ex genere suo est peccatum mortale, nisi ignorantia excuset: eò-quòd saltem implicite à dæmone sanitas aut similis effectus, aliàs per media adhibita non comparabilis, expectetur. Undè parvitas materiæ per se nequit excusare à mortali; utpote relinquens societatem & commercium cum dæmone, quod in quavis materia gravem continet malitiam. *Valentia* nihilominus Tom. 3. disp. 6. q. 13. punct. 3. in fine excusat à mortali ob parvitatem materiæ, dum non intercedit expressum cum dæmone pactum, ut si quis ahnulum semel moveat super filium. Quod etiam admittit *Sanchez* c. 40. n. 25. & 13. si hoc semel faciat joco ad experiendum effectum causâ curiositatis.

27. *Quid observantia eventuum.* Observantia eventuum contingit, quando fortuitò aliquid contingit vel occurrit, ex quo homo sibi vel alteri aliquid prosperi vel adversi conjectat: indeque suas actiones moderatur: ut si egredienti domum occurrat vulpes aut lepus, aut si picam pectitantem audiat, & inde malum sibi augurium præfagiat: ideoquè domum repetat. Varia alia signa enu-

merat *S. Augustinus* lib. de Doct. Christian. c. 20.

Hanc observantiam, etsi divinationi valde vicinam & affinem, ab ea tamen distinguit *Bonacina* Tom. 2. disp. 3. q. 5. punct. 4. n. 22. post *Lesium* c. 34. n. 66. in eo, quòd in hac observantia signa, ex quibus præfagium sumitur, fortuitò occurrant aut incidant: in divinatione verò ex proposito quærantur & adhibeantur. Deinde quòd in hac observantia principaliter intendatur directio operationum; in divinatione autem notitia futurorum aut occultorum.

Hanc observantiam ex genere suo esse peccatum mortale docet *Lesius* sup. *Bonacina* n. 23. aliiq; ab eo citati: quamquam ratione ignorantia & bonæ fidei homines simplices sæpissimè à mortali excusentur.

Q U Æ S T I O. IV.

Quid & Quotuplex Magia, & quæ ejus Fundamenta?

Magia alia est naturalis & alia superstitiosa, quæ ab aliis diabolica appellatur. Naturalis est ratio quædam operandi mira per causas naturales absque dæmonis opera. Hanc magiam, etsi de se non malam, tamen ut periculosa & sensim ad superstitiones manducantem cavendam monet *Wiggers* de Superstit. dub. 17. num. 102. post *Malderum*, *Suarez* & alios.

Magia superstitiosa, de qua solum hîc agimus, est quædam ratio operandi mira per signa ope dæmonum: sicut enim magia naturalis utitur causis naturalibus, ita superstitiosa quibusdam signis, quibus ex quodam pacto allicitur dæmon, ut faciat, quod magus petit.

Magia superstitiosa iterum duplex est, seu potius duplicem habet finem. Primus finis est ostentatio, vel aliud commodum proprium vel alienum, & sic communi nomine vocatur magia. Secundus finis est damnum alicui inferendum: & dicitur maleficium, veneficium vel fortiaria.

Magia habet quædam fundamenta, nè statim appareat diabolium esse auctorem operum magicorum, ut facilius hominibus curiosis & stupidis hæc ars commendetur. Primum est: mundum & singulas ejus partes habere animam rationalem. Secundum nomina Deorum & Dearum non esse nomina dæmonum, sed istarum animarum: quatenus enim habent vim intelligendi, vocant nomine masculino, & quatenus animant corpus, feminino. Hæc fundamenta excogitata sunt, ut, quando magi expressè invocant dæmones, non videantur ipsos invocare, sed animas præfatas, quas dicunt esse bonas virtutes à Deo in ministerium & utilitatem hominis per mundum distributas.

Tertium fundamentum est, præter angelos bonos & dæmones malos, esse multos dæmones bonos, quorum alii sunt coelestes & præfunt stellis & animabus earum: alii elementares,

Et qualiter à divinatione distinguatur.

Est ex genere suo mortalis.

28. *Magia alia naturalis.*

Alia superstitiosa.

Et hæc rursus est duplex.

29. *Habet quædam fundamenta. Primum.*

Secundum.

Tertium.

tares, ex quibus alii sunt aërii, alii ignei.

Quartum. Quartum, animam humanam, quando exardescit in magnum desiderium, habere potestatem ad imprimendum verbis, scripturis & imaginibus vim quamdam, quæ naturaliter efficax sit ad effectum desideratum agenda, modo proportionem ad hunc effectum habeant, quæ in eo significando sita est: v. g. si velis alicui nocere adhibenda sunt verba significantia noxam.

Quintum. Quintum est, imagines & characteres siderum & signorum cœlestium sub congrua sibi constellatione formatos accipere eandem vel similem vim cum ipsis sideribus.

Hæc duo postrema excogitata sunt ad persuadendum omnes incantationes, adjurationes &c. naturaliter operari per vim à sideribus, vel ab anima impressam, adeoque actiones magicas esse naturales. Sed hæc omnia vana sunt & contra omnem rationem, & quartum fundamentum est contra Scripturam *Matth. 6. Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad statutam suam cubitum unum? & Matth. 5. Non potes unum capillum album facere aut nigrum.*

30. Magia ex genere suo peccatum mortale est, utpote continens expressam vel tacitam demonis invocationem ac proinde societatem & benevolentiam erga illum, & ordinariè multa alia peccata annexa habet, de quibus magi in confessione sunt interrogandi, ut sunt hæresis & infidelitas, abnegatio Dei & Sanctorum execratio, idololatria, blasphemia in Deum & Sanctos, profanatio & abusus rerum sacrarum, maximè earum, quæ ad sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum pertinent, luxuria & nefariæ cum dæmone commixtiones, denique damna proximorum, homicidia præsertim infantium necdum baptizatorum, quorum officulis ad varia præstigia & maleficia utuntur magi, mortes animalium, vastationes segetum & similia.

31. Magiam non excusari à mortali ob parvitatem materiæ patet ex ante dictis de aliis superstitionis speciebus, traditurque expressè à *Tolito, Fillucio, Lessio, Sanchez, Diana* apud *Bassium V. Magia n. 2.*

32. Petes: qualiter cognosci possint opera magica? Resp. cognosci posse tribus modis. Primò ex conditione causarum, quæ adhibentur, ut si expressè invocetur diabolus, item si præces adhibeantur, quatenus falsa permixta sunt, item si verba exotica, characteres, imagines, ligaturæ &c. præter Ecclesiæ morem: cum enim effectus, qui intenditur, nequeat ab his causis produci, nec producatur à Deo, sequitur quòd à solo diabolo, qui impositione harum causarum inefficacium implicitè invocatur. Nec obstat, quòd interdum non nisi verba sacra adhibeantur: quia non diriguntur ad Deum, nec eo sensu proferuntur, quo sacra sunt, sed animo profano, id est, ad obtinendum effectum, vel aliud, ad quod ex Dei vel Ecclesiæ institutione non sunt ordinata.

Ex conditione operationis. Secundò ex conditione operationis, ut cum repente curatur animal absque miraculo, item si parvo tempore multa milliaria conficiantur,

si hic pungatur imago cerea Petri v. g. & ille alibi doloribus conficiatur. Tertiò ex effectus conditione, videlicet si effectus humanam industriam superet. Sunt autem ejusmodi plura, quæ à magis operà dæmonum re ipsa, vel secundum speciem fiunt: quædam enim fiunt circa elementa, ut excitando tempestates: quædam circa corpora animalium, ut celerrimè transferendo, eaquè transformando, inferendo morbos, aut morbos mirabiliter curando, impediendo læsiones & similia: quædam circa animam conjunctam corpori, ut operando omnia ea, quæ ex corporis dispositione pendent, v. g. amentiam, odia, amores &c.

Q U Æ S T I O V.

An liceat tollere signa magica eo fine ut demon nocere desinat?

SARTIS constat illa signa posse licitè tolli ex indignatione vel odio facinoris, quo maleficus ea posuit, velut tesseram sui cum dæmone pacti; vel in contemptum ac detestationem, tum diaboli, tum magicæ superstitionis, ut observat *Sylvius q. 96. art. 4.* sed difficultas est, an signa illa amovere vel destruere liceat eâ intentione, ut cesset nocumentum à dæmone alioquin inferendum. Ad quam

DICO I. Non licet tollere signa magica per novum maleficium, scilicet applicando novum signum magicum, quo dæmon moveatur ad novum aliquid operandum ad prius maleficium tollendum v. g. ut febris vel alius morbus hominis transferatur in canem &c. Ratio est: quia adhibitio novi maleficii est intrinsecè mala, tamquam expressum vel tacitum cum dæmone pactum involvens. Undè nulla utilitas vel necessitas prædictam malitiam abstergere potest.

DICO II. Licitum est tollere signa magica absque maleficio, eâ intentione, ut dæmon nocere desinat. Ita passim Doctores cum *Scoto 4. d. 34. num. 4.* ubi dicit hoc esse meritorium contra *Estium 4. d. 34. §. 8. & 9.* quem sequitur *Sylvius sup. conclus. 3.* Ratio est: quia ejusmodi amotio signorum non est invocatio dæmonis ex natura rei, sed potius everfio prioris pacti; nèque etiam ex intentione operantis, ut quæ illi prorsus est contraria: ergo simpliciter est licita, cum aliunde non sit illicita. Patetque insuper exemplo sublationis signorum hostilium inter homines, spe nocumenti cessaturi faciendæ. Si quis enim iniisset pactum cum hoste, quod, dato signo, domum vel urbem incendet, is, qui tale pactum sciret, absque ullius cum hoste societatis vel pacti nota, signum illud amovere posset.

Dices I. Qui tollit signa magica eo fine, ut diabolus nocere desinat, effectum desideratum non expectat à causa naturali, nèque à voluntate humana, nèque per miraculum à voluntate Dei aut Sanctorum: ergo expectat eum à diabolo, quod est illicitum, velut implicitam dæmonis

Vel ex conditione effectus.

33.

Licet signa magica tollere ex indignatione vel odio in dæmonem.

34.

Numquam, tamen per novum maleficium.

35.

Ex secluso, licet tollere ex intentione, ut cesset nocumentum.

36.

Quæ cessatio expectatur à Deo; non à dæmone. monis invocationem continens. Resp. effectū desideratum expectari à Deo, non quidem miraculosè, sed juxta ordinariam ejus legem obtinendum: quamquam enim Deus absolute posset dæmoni permittere nocumentorum inferendorum continuationem independentem à quorumlibet signorum positione: juxta ordinarium tamen suum agendi modum eam non permittit, nisi malitiā humanā per signorum quorundam adhibitionem suo modo concurrente & coöperante: quibus proinde signis sublatis, de per se à Deo sperari potest nocumentorum aliàs inferendorum cessatio.

Idque sine periculo se immiscendi pacto dæmonis. Dices II. Qui tollit signa magica modo prædicto, immiscet se pacto malefici cum dæmone, quod est ejusmodi, ut, signo posito, diabolus nocere incipiat, & eo sublato, desinat. Resp. non esse necesse, quod duplex illud pactum inter dæmonem & maleficum intercesserit, sed potest fuisse unicum, videlicet, ut, posito signo, dæmon noceat, quo signo sublato, dæmoni ulterius nocere non permittitur: atque ita potest æstimare, quisquis signa magica tollit, nisi aliunde sibi constet duplex pactum intercessisse. Quo posito, adhuc licitum erit signa magica tollere, per actiones ad hoc ex se vel Dei aut Ecclesiæ ordinatione idoneas, ut docet *Wiggers n. 141.*

38. Quid si actio signorum destruktiva neque ex se neque ex ordinatione Dei vel Ecclesiæ ad id vim habeat. An autem in hoc casu signa magica tollere liceat per talem actionem, quæ neque ex natura sua, neque ex Dei voluntate vim habet impediendi maleficium, exemp. g. an liceat se aquā abluere, repercutere Sagam &c. non utique intentione aliquid efficiendi ope dæmonis, sed precisè intentione solvendi maleficium, major est difficultas, eaquæ ad conclusionem nostram (ad cujus verificationem sufficiunt præmissa) impertinens & disparata. In qua apparet *Wiggers hic dub. 21. n. 144.* non satis intelligibile, quomodo actio, nec ex se, nec ex Dei vel Ecclesiæ ordinatione vim habens impediendi maleficium, possit adhiberi ex intentione maleficium impediendi, absque aliqua communicatione cum dæmone. Nihilominus oppositum, pro quo *Wiggers sup. n. 143.* refert *Suarez, Malderum* & alios, non est improbable, eò quod videatur talis actio posse adhiberi ad hoc, ut, signo magico per eam sublato, Deus dæmonem coërceat, nè ulterius nocere pergat: atque ita cessatio maleficii seu nocumenti per talem actionem intenta non expectatur ex præcedenti dæmonis pacto, sed à Deo, juxta ordinariam suam legem, sublato signo, dæmonem ab ulteriori nocumento cohibente. Alia, quæ objici solent, ex dictis solvi possunt. Interim videri potest *Lessius c. 44. dub. 6.*

39. Conscius signorum tenetur ea tollere. Ex dictis sequitur, esse obligatorium signa magica tollere, dum ille, qui eorum conscius est, commodè potest: quia tenetur impedire tum peccata per illa signa, tamquam conditionem sine qua non, committenda: tum

damna inde proximo obventura, ut observat *Sanchez l. 2. Moral. c. 41. n. 22. Suarez l. 2. de Superstit. c. 17. n. 13.* & alii. Si tamen sine gravi sui vel tertii incommodo signa illa tollere non possit, ad id non tenetur.

Similiter ex dictis resoluta manet difficultas illa, an non solum licitum sit signa magica tollere, eo fine, ut diabolus per ea nocere desinat, sed etiam ponere alia signa, per quorum positionem expiret pactum prius, & diabolus nocere desinat: nam si illa signa ex se, vel Dei aut Ecclesiæ ordinatione habeant virtutem destructivam maleficii, omnino licitum est illa adhibere. Si verò neque ex se, neque ex Dei aut Ecclesiæ ordinatione prædictam habeant virtutem, sed sint omnino indifferentia, procedendum est juxta alterutram sententiam *n. 38.* cum suo fundamento & authoribus allatam.

41. Non licet à malefico petere dissolutionem maleficii. Petes: An liceat à malefico petere dissolutionem maleficii? Resp. id non licere, si dissolutio fieri nequeat nisi per novum maleficium, ut patet ex dictis *conclus. 1.* idque etiam si maleficus ad hoc se paratum exhibeat, cum equidem novi maleficii adhibitio maneat intrinsecè mala, ad quam proinde nullus induci potest. Nec obstat, quod ex justa causa liceat petere juramentum ab eo, qui scitur pejeraturus: quia in hoc casu solum petitur actio, quæ benè & malè fieri potest: in illo autem, quæ non nisi malè.

Undè consequenter *Bonacina hic punct. 5. n. 8.* post *Suarez* & *Sanchez*, quos citat, docet ex justa causa maleficium simpliciter induci posse ut maleficium tollat, quando potest modo licito, etiam si illicitum quoque adhibere possit. Hoc tamen limitat *Wiggers dub. 23.* ad casum, quo inducens persuadet sibi probabiliter maleficium non usurum malæ arte, quando aliter potest: si verò certò aut probabiliter credat & sibi persuadeat, maleficium tali arte usurum, etsi aliter possit, putat tunc non licere. Quæ tamen limitatio difficultatem patitur, ob exemplum juramenti, quod exigere potest ab eo, qui moraliter certò æstimatur pejeraturus, modò tamen possit non pejerare: quia semper licitum est petere pro suo commodo vel necessitate ab alio, quod alter licitè & sine peccato prestare potest; juxta communem doctrinam in materia de scandalo: tunc enim peccatum alterius non sequitur ex tua petitione, sed merè per accidens ex sola alterius malitiā, quam tu moraliter nullo modo causas, sed justā necessitate urgente licitè permittis: ideoque *Castro Palao punct. 12. n. 4.* probabilius censet etiam in hoc casu licitè à malefico peti dissolutionem maleficii. Hoc saltem constat maleficium ex lege charitatis debere ab inducente excitari, ut maleficium modo licito dissolvat; nam quisque tenetur, ubi commodè potest, proximi peccatum impedire.

DISPUTATIO OCTAVA.

De Irreligiositate.

1.
Irreligiosi-
tas Religio-
ni opponi-
tur per de-
fectum.
Ejus spe-
cies.

IRRELIGIOSITAS Religioni per defectum opposita, ut ante diximus, est defectus cultus Deo debiti. Comprehenditque sub se tentationem Dei, sacrilegium, blasphemiam, simoniam, perjurium & voti violationem: sed de his duobus postremis vitiis in præcedentibus actum est, & de *simonia disp. seq.* agemus, de reliquis nunc acturi.

QUÆSTIO I.

De Tentatione Dei.

2.
Tentatio
dupliciter
sumitur.

TENTATIO sumitur dupliciter. Primo ut idem sit, quod ad malum incitatio, quo modo diabolus homines tentat. Secundò significat dictum vel factum, quod adhibetur ad capiendum experimentum de alterius qualitatibus, ut de potentia, scientia, iustitia &c. juxta hanc significationem sumitur tentatio hoc loco.

3.
Quid Ten-
tio Dei.

Est igitur tentatio Dei actus Religioni oppositus, quo quis absque justa causa dicit aut facit aliquid ad capiendum experimentum de divina aliqua perfectione, ut de potentia, sapientia, iustitia, misericordia aliisve Dei attributis. Dicitur esse actus Religioni oppositus: quia est quædam in Deum irreverentia velle de ipsius perfectione experimentum sumere absque justa causa, relictis mediis à Deo institutis: sicut etiam in humanis contra observantiam suo Superiori debitam subditus delinquit, qui absque justa causa de virtutibus ejus experimentum capere præsumit.

Et in quo
ejus mali-
tia sita.

Unde malitia hujus vitii consistit in irreverentia erga Deum, ex indebita extra-ordinarii auxilii divini postulatione desumpta: quemadmodum enim reverentia Deo debita in eo sita est, quod, consideratâ illius majestate & nostrâ vilitate, intra limites ab ipso nobis præfixos nos contineamus, nè videlicet audaciùs, quàm ipse concesserit, ad eum accedamus, ita irreverentia nascitur ex illius defectu.

4.
Quidam
eam oppo-
nunt spei.

Aliqui tamen Doctores (inter quos *Sanchez l. 2. Moral. c. 34. n. 4. Reginaldus l. 17. n. 225.*) docent tentationem Dei etiam opponi virtuti spei, quatenus tentans Deum aliquid ab eo obtinere sperat modo indebito.

Dictum est, *absque justa causa*: quia si illa adsit, non erit tentatio, ut si fiat ex divino instinctu, v. g. si quis habeat donum miraculorum, gratiam sanitatum, vel si honor Dei & Ecclesiæ id exigat. Hinc juxta *Azorium 1. p. l. 9. c. 2. punct. 7.* & alios excusatur, qui à Deo petit divinæ suæ voluntatis manifestationem, ut eidem per omnia conformet suam.

5.
Tentatio
Dei alia est
expressa:

Tentatio Dei alia est expressa, alia interpretativa. Expressa tunc contingit, quando aliquid fit expressè eâ intentione, ut experimentum capiatur de aliqua Dei perfectione,

ut si quis se in puteum conjiciat, ut experia-
tur, an Deus eum lædi permittet. Hanc ten-
tationis speciem ex vi sui objecti præcisè, om-
ni aliâ malitiâ seclusâ, docet *Suarez de Irre-
lig. c. 2. nu. 16.* contra aliquos, quos tacito
nomine refert *num. 15.* & post eum *Sylvius q. 97. art. 4.* esse peccatum mortale: eò-quod
extraordinarium Dei auxilium postulare, sinè
justa causa, videatur notabilem contra Deum
irreverentiam continere.

Et quæ ex se
mortalis.

Interpretativa contingit, quando aliquid fit
absque explicita quidem intentione sumendi
experimentum de divina aliqua perfectione,
quod tamè requirit extra-ordinarium Dei auxi-
lium, illudque à Deo temerè expectatur, ut si
quis exemplo Christi velit jejunare quadragin-
ta diebus, expectans se à Deo sinè cibo confor-
tandum: secus si tam diu velit jejunare, ut sese
occidat, tunc enim peccatum illud non habe-
bit rationem tentationis Dei, quæ non potest
fieri sinè respectu ad Deum, ut post *Lessium*,
Suarez & alios observat *Bonacina Tom. 2. disp. 3. q. 9. n. 3.*

6.
Alia inter-
pretativa.

Tentatio interpretativa Dei est peccatum
mortale, quando provenit ex crassa ignorantia,
vel dubitatione alicujus attributi divini, vel
articuli fidei, quem homo scire tenetur. Se-
cundò quando conjuncta est magno periculo
vitæ, aut gravis læsionis, ut si quis, relictâ sca-
lâ, sese præcipitem daret ex turri. Tertiò ra-
tione scandali: concurrîtque in his casibus du-
plex malitia, una tentationis Dei, quæ desumi-
tur præcisè ex irreverentia Deo per tentatio-
nem illata; altera ex transgressione alterius vir-
tutis v. g. fidelitatis, charitatis &c. Quartò
denique in mortalem degenerat tentatio, quan-
dò procedit ex curiositate: eò-quod tentans
actu suo tunc profiteatur Deum esse fautorem
curiosorum, non sinè magna in Deum irreve-
rentia, nisi ex levitate materiæ (prout hanc ten-
tationis speciem à mortali posse excusari cen-
sent Doctores communius contra *Castro Palao*
disp. 2. de Vitiis Relig. oppos. punct. 1. n. 9.)
vel inconsideratione excusetur.

7.
Qua quan-
do sit pec-
catum mor-
tale.

Et an excu-
setur ex le-
vitæ ma-
teria.

QUÆSTIO II.

De Sacrilegio.

SACRILEGIUM, si nominis etymologiam
spectemus, idem est, quod rei sacræ legium
seu furtum. Solet tamen modò latius sumi, &
quidem aliquando pro quavis irreverentia Deo
facta: quo sensu etiam comprehendit impios
cultus. Propriè autè, ut ad hunc locum spectat,
sumitur pro violatione rei sacræ, seu irreveren-
tia, quæ Deo infertur per indignam tractationem
rei sacræ. Cum autem tria sint genera rerum sa-
crarum, videlicet personæ, loca, & aliæ res ad di-
vinum cultum ordinatæ, hinc etiâ tres exurgunt
species sacrilegii: una ratione personæ, altera
ratione

8.
Quid Sa-
crilegium.

Est triplex.

ratione loci, & tertia ratione alicujus alterius rei ad divinum cultum ordinatæ, quæ solet simpliciter dici sacrilegium ratione rei sacræ.

9. Aliud ratione personæ committitur, quando in Sacerdotem, aut Clericum, vel Religiosum manus violentia injicitur, sive id fiat percussione, occisione, mutilatione, sive aliâ gravi injuriâ. Deinde quando exercetur actus contra castitatem à persona, vel circa personam Deo per votum castitatis consecratam. Denique quando Clericus indebitè trahitur ad tribunal sæculare.

Aliud ratione loci committitur, quando Ecclesia, altare &c. violatur & profanatur, effringitur, spoliatur &c. de quibus supra egimus, *disput. 3. q. 4.* agendo de reverentia debita locis sacris.

Et aliud ratione rei sacræ multa spectant, cum res sacræ hîc sit multiplex: aliquæ enim sanctitatem efficiunt, ut sunt Sacramenta: vel sunt instrumenta in rebus sacris administrandis, ut vasa sacræ, ornamenta &c. vel significant res sacræ, ut verba sacræ. Undè uti verbis sacræ Scripturæ ad superstitiones, stabilendas hæreses immo ad facetias, est sacrilegium. Vel sacræ representant, ut imagines Christi & Sanctorum: vel sunt particulæ aut res sacrorum, ut sunt Reliquiæ: vel sunt mensura actionum sacrarum, ut dies dominici & festivi: vel ad sustentationem sacrorum sunt dicatæ, ut bonæ Ecclesiarum. Harum indignæ tractationes sunt sacrilegia, diversæ tamen speciei, ratione diversæ sanctitatis rerum.

10. Majus per se est sacrilegium quo major violatur sanctitas. Sacrilegium, cæteris paribus, eò est gravius, quò majorem sanctitatem obtinet res, quæ violatur, v.g. majus est peccatum violare sacramentum, quàm locum sacrum. Dixi, *cæteris paribus*, quia in hoc etiam est consideranda conditio operis, quo violatur: an nimirum multum repugnet sanctitati, ut majus est infringere imagines Christi, quàm sinè devotio communicare.

Est mortale: & quando. Sacrilegium est mortale, primò quando aliquid fit in contemptum rei sacræ. Secundò quando notabiliter contravenitur sanctitati rei sacræ, & gravis irreverentia ei irrogatur, ut si quis obstrictus voto castitatis committat actum carnis in suo genere mortalem.

11. Quando violatio voti sit sacrilegium. Petes: An contravenire voto sit sacrilegium? Resp. I. contravenire voto castitatis est sacrilegium: quia vovens castitatem corpus suum Deo consecrat, ut immune maneat ab omni contaminatione libidinis, ex qua consecratione peculiarem contrahit sanctitatem, cujus violatio est sacrilega. Resp. II. cum in aliis votis aliarum virtutum non ita quis consecratur Deo, sed tantum ad exhibendum opus Deo promissum, hinc non tam propriè est sacrilegium, sed magis perfidia contra fidelitatem.

12. Non omne peccatum à persona sacræ. Pro fine notandum est cum *Sylvio q. 99. art. 3.* non omne peccatum à persona sacræ, vel in personam sacræ commissum, esse sacrilegium propriè & formaliter, sed illud tan-

tum, quod directè committitur contra sanctitatem personæ. Hinc inebriatio, superbia, mendacium &c. à persona sacræ commissæ non sunt sacrilegia, prout nec est ira in talem personam exercita citra injuriæ illationem.

Ad dignoscendum itaque generaliter sacrilegii malitiam, attendendum est, ad quid persona, locus vel res sit sanctificata, & videndum, an actus contra illud, ad quod sanctificata dicitur, committatur: si ita sit, sacrilegii rationem habet; aliàs non. Et sic quia ager Ecclesiæ sanctificatus est quòad exemptionem ab oneribus & jurisdictionibus sæcularibus, non autem ad puritatem à libidine, hinc sacrilegium perpetratur, qui illam exemptionem violat, secus si in eo fornicetur.

QUESTIO III.

De Blasphemia.

13. Quid blasphemia. BLASPHEMIA generaliter idem est, quod convitium vel maledictum in aliquem, præsertim alicujus excellentiæ & dignitatis, juxta illud Apostoli *1. Corinth. c. 4. Blasphemamur & obsecramus.* Propriè autem sumpta blasphemia, est injuriosa in Deum locutio, seu est contumelia in Deum verbo irrogata. Contumelia opponitur honori, & generatim idem est, quod omne signum vel factum, quo honori alterius derogatur. Hinc alia est contumelia factorum, ut si quis alteri in faciem spuat; alia verborum, & hæc est blasphemia: sicut enim non omnis honoratio Dei est laus, sed tantum ea, quæ verbis fit, ita non omnis inhonoratio est blasphemia: quia hæc adversatur laudi divinæ. Undè blasphemia opponitur Religioni, utpote quæ laudi & honori Dei, quæ Religio tuetur, directè adversatur.

14. Dividitur in enuntiativam, imprecativam & dehonestativam. Enuntiativa est, quando tribuitur aliquid Deo ejus excellentiæ derogans, ut si dicatur crudelis, injustus &c. vel quando negatur aliquid ei competens, ut cum negatur filii æqualitas, vel Dei existentia: vel denique dum tribuitur creaturæ aliquid Deo competens: per hoc enim significatur, quòd Deus non distinguatur à creatura. Sic Pharisei *Luca 11.* dicebant *In Beelzebub principe demoniorum ejicit demonia*: ubi erat duplex blasphemia, cum tribuatur diabolo, quod Deo convenit, & Christo commercium cum diabolo. Blasphemia imprecativa est, cum quis optat Deo malum: & talis est blasphemia damnatorum ac pessimorum hominum. Dehonestativa est, cum quis membra vel sanguinem Christi vel Sanctorum indecorè & inhonestè nominat.

Blasphemia secundò dividitur in hæreticalem & non hæreticalem. Hæreticalis est, quæ hæresim continet. Talis est omnis enuntiativa. Non hæreticalis, quæ non continet hæresim: ut sunt omnes blasphemias, quæ fiunt optando, imperando & imprecando: item quæ fiunt nominando aliquid, quod in Deo invenitur

cra vel in eam commissum est sacrilegium

Regula generalis.

13. Quid blasphemia.

14. Dividitur in enuntiativam,

Imprecativam & dehonestativam.

Secundò dividitur in hæreticalem & non hæreticalem.

venitur, per modum contumeliæ & irrisionis. Huc spectant multæ vulgares blasphemiae, quæ ex iracundia proficiuntur, ut displiceant Deo, ad despectum Dei &c.

16. Petes: An contumelia in Sanctos sit blasphemia? Resp. I. Affir. si redundet in Deum, ut si quis expressè intendat in Deum, volens illius honori detrahere: item si cogitet quidem de Sancto, sed cum aliqua expressa habitudine ad Deum, tamquam peculiaris amici, ministri &c. Resp. II. si tantum feratur in Sanctos, & non sit respectus ad Deum, non erit blasphemia, sed peccatum oppositum dulciæ. Videtur tamen semper aliquo modo tale peccatum aggravari, quia tendit in objectum, quod de se aliquo modo redundat in Deum, & consequenter aliquo modo est blasphemia. Ita Suarez l. 1. de Irreligiositate c. 5. n. 6. Lessius c. 45. dub. 5. n. 23. & alii.

17. Blasphemiam ex genere suo est peccatum mortale. Ita omnes. Ratio est: quia in ea per contumelias Deus impetitur. Advertit autem Suarez sup. cap. 6. n. 1. ut sit propriè blasphemia debere proferri per modum convitii, aliàs si tantum materialiter, vel ex levitate, aut joco proferatur, censet fore peccatum levitatis & irreverentiæ: quia nomen in vanum assumitur: non autem blasphemiae. Hoc tamen limitat Sanchez l. 2. c. 32. n. 2. ad casum, quo jocosus dicendi modus impediatur divini honoris diminutionem, ex illis verbis blasphemis alioquin per se inferendam: si verò modus dicendi ex se natus sit Deum inhonorare, censet jocum à blasphemia non excusare.

Nota. Undè (inquit Marchant Tom. 2. Tract. 2. Tit. 4. Sect. 1. q. 3. in Appendice conclus. 6.) excusationes speculativæ, quæ à nonnullis Doctoribus congeruntur ad excusandum Blasphemos; utpote, quòd verba blasphemia sint velut interjectiones animi commoti, quòd ex præcipitantia & prava consuetudine proferantur, à judicio practico & Christiano rejiciendæ sunt. Cum enim verba illa prout hîc & nunc proferuntur & audiuntur, nil aliud præter blasphemiam formalem insinuent, gravem irreverentiam ingerunt: Deus utique non irridetur, & os blasphemum illum condemnat, quidquid sit de intentione ejus. Itaque quæ Deum vel Christum ejus tangunt, & falsitatem, vituperium, irrisionem, contemptum Dei sonant (etsi affectus omnis pravus deesset) de genere illorum sunt censenda, quæ non tantum malè sonant; sed ex natura sua horrenda sunt in ore Christiani, adeoque excusationem non admittunt. Lege quæ de puero quinquenni à Dæmonibus in infernum arrepto communiter referuntur ex S. Gregorio l. 4. Dial. Præceptum sanè Dei est: Non inhonorare Deum, quod ubique, semper, & quibuscumque circumstantiis obligat sub mortali, maxime cum fit per execrationes, irrisiones & contemptus, nec levitas materiæ prætendi potest, ubi est objectum illud infinitæ bonitatis & supremæ sanctitatis, nec indeliberatio favet

ei, qui, quidquid est, à quo accipit vitam, inspirationem & omnia. Ita ille. Quod autem de indeliberatione dicit, cum grano salis accipiendum est. Cum indubiè uti alibi, sic & hîc locum habere possit indeliberatio à peccato saltem gravi excusans.

Blasphemia itaque ex levitate materiæ nequit esse venialis, nisi simul accedat subreptio: nam sicut perjurium assertorium, etiam in minima re, gravem continet malitiam, ita quoque blasphemia vera & formalis, in quantumcumque parva materia, gravem in Deum irreverentiam involvit. Censet quidem Sylvius 2. 2. q. 13. art. 2. & post eum Bassaeus in Supplem. V. Blasphemiam num. 5. in blasphemia contra Sanctos dari posse levitatem materiæ, si Sancti considerentur secundum propriam excellentiam finè respectu ad Deum: verum tunc non est propriè blasphemia, ut ante jam monuimus.

Subreptio à mortali excusans fieri potest primò: si quis ex subitanea passione prius proferat verbum, quam attendat ad sensum: tunc enim dicit quidem verbum blasphemum, sed non blasphemando. Secundò ex prava consuetudine, quæ licet non excuset, quamdiu voluntaria est: nihilominus, si in ipso actu tollat advertentiam, non erit nova malitia, saltem mortalis, in ipso actu: tenetur tamen quis talem consuetudinem corrigere: quia illi actus, in quos prorumpit, sunt divino honori injuriosi: undè id omittendo censetur honorem Dei parvipendere: ideoque graviter peccat, & in confessione tenetur exprimere, se talem consuetudinem habere, & neglexisse eam corrigere.

Quod attinet gravitatem blasphemiae comparative ad alia peccata, censendum est, eam ex præcisa ratione blasphemiae, esse minus peccatum, quam sit infidelitas: eò quòd hæc opponatur virtuti Theologicae; illa verò tantum morali, quæ est Religio. Dixi, ex præcisa ratione &c. quia blasphemia potest habere adjunctam hæresim & infidelitatem, quo casu simplicem infidelitatem in malitia superabit. Similiter, si procedat ex intentione convitiandi Deo, sive ex odio ejusdem, sive ex furore iracundiæ, gravissimum est peccatum inter ea, quæ Religioni opponuntur: cum in tali blasphemia intendatur malum Dei; in aliis non ita. Undè eatenus gravius est idololatriâ, perjurio, violatione voti, & sacrilegio: si autem non fiat ex intentione convitiandi Deo, sed ex ira in hominem vel impatientia, non videtur gravius idololatriâ. Blasphemiam autem simpliciter esse perjurio graviolem docet S. Augustinus l. contra mendacium cap. 19. dum ait: Pejus est blasphemare, quam pejerare: quoniam pejerando falsa rei testis adhibetur Deus, blasphemando autem de ipso falsa dicuntur Deo. Tanto autem est quisque inexcusabilior, sive perjurus sive blasphemus, quanto magis ea, quæ pejerando vel blasphemando asserit, falsa novit esse vel credit.

18. Neque excusans levitas materiæ.

19. Prout excusans subreptio.

Quid de consuetudine blasphemandi.

20. Blasphemiam ex ratione sua est infidelitate minor.

Secus si alia malitia adjungatur.

Quo casu potest etiam superare idololatriam.

21. *Pœna lata contra blasphemias.* Eandem gravitatem expendunt leges tam Ecclesiasticæ quàm civiles, quæ gravissimis semper pœnis blasphemos mulctarunt. Unde *Can. Si quis per capillum dicitur: Si quis per capillum Dei vel Caput juraverit, vel alio modo Plasmia contra Deum usus fuerit, si in Ordine Ecclesiastico est, deponatur, si Laicus, Anathematizetur. Et Authent. Ut non luxurientur. coll. 6. tit. 6. Nov. 77. Injungimus abstinere ab hujusmodi & aliis blasphemis verbis & non jurare per capillos & caput (ubi intellige Dei ut patet ex Rubrica & contextu) & his proxima verba. ... Propter talia enim delicta & fames & terra motus, & pestilentia sunt. Et in fine §. Præcipimus. Similes comprehendere & ultimis subdi suppliciis præcipiuntur. Videri etiam possunt arctissimæ constitutiones sub Regibus Franciæ Francisco II. & Carolo IX. Et ad abolendam execrabilem blasphemiam lata est gravissima constitutio in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 6. in qua etiam condemnantur judices, & blasphemorum pœnis mulctantur, qui convictos de blasphemia non puniverint: Judicibus verò, qui tales secundum ibidem expressas leges puniverint, conceduntur indulgentiæ, & addicitur pro qualibet vice tertia pars mulctæ pecuniariæ. Immo & in veteri lege sancitum erat *Levit. 24. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.**

22. *Blasphemia hæreticales & non hæ-* Dubitatur autem hinc an omnes blasphemias sint ejusdem speciei? Ad quod in primis dicendum est: hæreticales specie differre à non

hæreticalibus. Similiter eas, quæ procedunt ex odio Dei, desperatione &c. sic differre ab aliis, ita non procedentibus: idque ob extraneam saltem infidelitatis, odii &c. malitiam, in blasphemias illis respectivè imbibitam. Si verò spectetur in illis sola malitia blasphemias propria, docet Sanchez sup. n. 38. & alii, omnes blasphemias esse ejusdem speciei: ideoque in confessione non esse explicandam blasphemias speciem, sed solum numerum, nisi aliundè nova malitiæ species adjungatur.

Hanc tamen sententiam Arriaga disp. 24. de Fide sect. 5. n. 42. censet valde difficilem. Et sanè, spectando præcisam blasphemias malitiam, longè aliter videtur Deo injuriosum & contumeliosum blasphemare contra Spiritus sancti vel Christi divinitatem, quam ejus membra inhonestè & indecorè (sic videlicet, ut formalem blasphemias rationem inducat) nominare. Similiter censet Arriaga diversas specie blasphemias committi ab eo, qui Deum posse peccare, & posse errare blasphemando asserit. Undè consequenter quoties blasphemias, sive hæreticales, sive non hæreticales notabiliter diversimodè honori & laudi divinæ adversantur, in confessione sunt determinatè in particulari, non tantum quoad numerum, sed etiam quoad speciem explicandæ: sic qui per blasphemias negaret Christo divinitatem nostramque redemptionem, utramque blasphemias in particulari, quoad speciem & numerum, exprimere tenetur.

Secus Quidam putant si sola blasphemias malitia spectetur.

23. Quod tamen universim non admittitur.

DISPUTATIO NONA.

De Simonia.

QUÆSTIO I.

Quid & Quotuplex Simonia.

1. *Etymologia nominis Simonia, & quæ ejus primi auctores.*

OMEN Simonia, desumptum est à Simone Mago, qui primus in novo Testamento hoc vitio infectus legitur Act. 8. ubi refertur ipsum voluisse ab Apostolis sibi pecuniâ comparare potestatem, ut quibuscumque manus imponeret, illi Spiritum sanctum acciperent: idque juxta S. Gregorium hom. 4. in Evangelia & alios Patres ac Doctores, eo fine, ut ex hac potestate quæstum sibi faceret, aliis Spiritum sanctum vendendo. Alioquin in veteri Lege ante Simonem Magum aliqui hoc crimine coinquinati leguntur, ut Balaam Numer. 22. Giëzi 4. Reg. 5. quos refert A Lapidè in locum Act. 8. citatum. Ideoque Adrianus quodlib. q. 9. Simoniam apud Doctores vetustiori vocabulo Balamiam dictam asserit. Similiter D. Thomas 2. 2. q. 100. art. 1. ad 4. ait, Simoniacos etiam posse dici Giëzitas: usus tamen pronomine, Simonia, simpliciter invaluit.

2. *Quid Simonia.*

Simonia communiter definitur esse studio-

sa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum, pretio temporali. Dicitur, voluntas, id est, actus voluntatis: item studiosa, hoc est, deliberata. Hinc motus voluntatis non plenè deliberatus, aut ex ignorantia inculcata procedens, non facit hominem simoniacum. Dicitur, emendi vel vendendi, comprehendendo sub his terminis omnem contractum non gratuitum, quo videlicet aliquid datur, vel accipitur non gratis, sed quasi pretio temporali interveniente, sive id fiat per emptionem, sive permutationem, sive locationem &c.

Dicitur, aliquid spirituale, hoc est, quod à Deo ut auctore gratiæ procedit, vel ad eum ut auctorem gratiæ ordinatur. Hujusmodi autem res in triplici sunt differentia, quædam enim sunt essentialiter spirituales, ut virtutes & dona supernaturalia Spiritus sancti: secus est de scientiis naturalibus, etsi in entitate sua physica spiritualibus: pro quarum proinde usu pretium recipi potest sine periculo Simonias, ut post alios observat Wiggers dub. 11. num. 59. qui de usu Theologiæ aliter sentit, quam pro temporali pretio docere, non tantum inordinatum, sed etiam simoniacum esse censet

3. *Quid res spiritualis in allata definitione.*

Et quid de usu scientiarum, notanter Theologia.

centlet num. 65. quod tamen non placet Sylvio 22. q. 100. art. 3. ubi probabilius æstimat oppositum.

Alia res spiri-
rituales
enumeran-
tur.

Alia res sunt spirituales & supernaturales causaliter, ut sacramenta, quæ, etsi in substantia sua sint planè materialia, tamen sunt gratiæ supernaturalis causativa. Huc etiam spectant potestas miraculorum, consecrationes & benedictiones Ecclesiæ, & similia ad gratiam supernaturalem ex se dispositiva & excitativa, v. g. conciones sacræ. Alia denique res sunt effectus virtutis supernaturalis, sive potestatis spiritualis, ut dispensatio, absolutio, patratio miraculorum &c.

4.
Quæ res
censeantur
spirituali-
bus hic an-
necti.

Additur, *vel spirituali annexum*, id est, quod cum re spirituali conjunctionem habet, idque vel improprie, ut officium sacristæ, æconomi Ecclesiæ &c. vel proprie, & tunc vel antecedenter, ut jus patronatûs, quod præsupponitur præsentationi ad beneficium & institutioni: vel consequenter, ut beneficia Ecclesiastica, quatenus dicunt jus ad proventus Ecclesiasticos; præsupponunt enim titulum, sive officium spirituale: vel concomitanter, ut labor in administratione Sacramentorum.

5.
Res spiri-
tualis an
possit vendi
ratione ma-
teriae pretio
æstimabilis.

In his autem rebus spiritualibus & annexis aliquando reperitur aliquid secundum se pretio æstimabile, ut in ornamentis Ecclesiæ, calicibus, vestibus sacris &c. in aliquibus verò non, ut in donis & gratiis Spiritûs Sancti. Hæ posteriores nullatenus vendi possunt, secus est de prioribus, quæ præcisè ratione materiæ, per se pretio æstimabilis, vendi possunt, quantum est ex natura rei, nisi videlicet Ecclesia id prohibeat. Cavendum tamen, nè ratione spiritualitatis carius vendantur, alioquin Simonia macula non evitatur.

6.
Quid hic
pretium
temporale.

Additur denique, majoris explicationis gratiâ, *pretio temporali*, quo nomine comprehenditur pecunia, & quidquid pecuniâ æstimabile est, & interdum æstimari solet, & in pretium ac contractum deduci, ut inquit *Marchant Tom. 3. Tr. 10. Tit. 6. q. 6.* soletque à Doctoribus ex c. *Salvator 1. q. 3.* triplex assignari, scilicet à manu, à lingua, & ab obsequio.

Aliud est à
manu;

Aliud à
lingua &
aliud ab
obsequio.

Pretium à manu dicitur pecunia, & quidquid pro munere deferri aut vendi solet, ut vestis, equus, bos, domus, ager & similia. Pretium à lingua vocatur, quod officio linguæ præstari solet, ut sunt laudes, vituperia & similia. Pretium ab obsequio est, ministerium aliquod in rebus temporalibus, ut famuli, æconomi &c. undè qui similia in pactum vel quasi pactum deducunt, & inde sibi beneficia comparant, simonia labem incurrunt. Nec salvant, etiamsi addant per modum gratitudinis tantum, dummodò intercedat pactum obligatorium: quale expressum vel tacitum utique supponitur, inquit noster *Sporer tract. 2. in 1. præcept: decal. cap. 10. §. 4. n. 3.* in propositionibus damnatis ab Innocent: XI. 45. *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum con-*

ferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiam, quando temporale solum sit gratuita compensatio pro spirituali. Item 46. & id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluri æstimetur, quam res spiritualis. Aliud est, si spirituale pro spirituali in pactum deducatur: sic enim sine vitio Simonia possunt duo pacisci mutuas preces, mutuam operam in audiendis confessionibus &c.

Ex dictis patet Simoniam esse peccatum Religioni oppositum, cujus malitia consistit in irreverentia orta ex indigna tractatione rei sacræ vel spiritualis, quæ, cum sit nobis gratiosè à Deo concessa in nostram & proximi salutem, redigitur tamen in ordinem rerum temporalium, & profanis contractibus subijcitur, prout expressit Sanctus Petrus Act. 8. ad Simonem Magum dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecuniâ possideri.*

Notatur quidem Simonia nomine hæresis c. *Presbyter. 1. q. 1. c. Quoties, de Simonia* & alibi: non est tamen proprie hæresis, ut advertunt Doctores cum Glossa in c. *Firmissime, de Hæreticis*, apud Suarez lib. 4. de Simonia c. 1. n. 6. sed tantum improprie quoad externam professionem, quatenus Simoniacus externa venditione rei spiritualis, profitetur in actu exercito rem illam esse pretio temporali æstimabilem, vel quia Simonia in primo suo auctore in Legenova & aliquibus ejus sequacibus relatis à Sylvio q. 100. art. 1. veram hæresim internam conjunctam habuit, quatenus Simoniaci illi per hæresim existimabant rem spiritalem esse pretio temporali æstimabilem.

Est autem Simonia ex genere suo peccatum mortale: immo Sylvius sup. post alios putat eam nunquam esse peccatum veniale ex levitate materiæ: eò-quod res nulla tam parvo gradu possit esse supernaturalis, quin sit magna in Deum irreverentia, eam velle pretio temporali æstimare: Molina tamen Tom. 1. Tract. 2. disp. 92. n. 5. Reginaldus l. 23. c. 11. n. 166. & alii materiæ parvitatem in Simonia agnoscunt. Pro foro saltem externo, quando pretium est longè inferius re traditâ, observat Bassæus V. Simonia 1. n. 3. & innuitur c. *Etsi quæstiones, de Simonia*, levitatem materiæ à Simonia posse excusare, eò-quod tale pretium facillè præsumatur datum esse liberaliter.

Simoniam juxta communem sententiam contra Durandum apud Lessium dub. 4. n. 24. & paucos alios, nullam Simoniam juris humani admittentes, dividitur primò in eam; quæ est juris divini, & quæ humani. Prior jure divino naturali est prohibita, committiturque in emptione, aut venditione rei purè spiritualis, v. g. Sacramentorum: quæ Simonia communiter dicitur esse prohibita, quia mala, non autem mala, quia prohibita. Posterior jure humano prohibetur, committiturque in venditione rerum, quæ quidem per se, & seclusa lege

7.
Simoniam est
peccatum
Religioni
oppositum.

Quo sensu
in jure vo-
cetur hære-
sis.

8.
Est ex gene-
re suo pec-
catum mor-
tale.
An admit-
tat levita-
tem mate-
riæ.

9.
Dividitur
in Simoniam
juris
divini &
juris huma-
ni.

Quâ ratio-
ne Ecclesia
sub præcepto
faciat rei

aliquas ne-
cessariam
materiam
Religionis.

lege Ecclesiasticâ, sunt vendibiles, per hanc tamen, ob reverentiam rei sacræ connexæ, invendibiles factæ sunt: quemadmodum enim Ecclesia, eximendo locum sacrum à jurisdictione & potestate sæculari, facit, ut iudex inde abstrahens reum, peccet, non tantum contra obedientiam, sed etiam contra Religionem: ita quoque, rem temporalem ob reverentiam rei sacræ annexæ eximendo à sæcularibus mercimoniis, facit, ut, qui eam vendere attentat, peccet, non tantum contra obedientiam (ut vult *Durandus*) sed etiam contra Religionem, commisso Simonie peccato. Sic qui vendit beneficia secundum partem temporalem, Simoniam juris humani committit.

10.
Secundò di-
viditur in
mentalem.

Secundò dividitur Simonia in mentalem, conventionalem & realem. Mentalis propriè est, non quodlibet internum propositum, quo aliquis vult exterius Simoniacè contrahere (quamvis & hoc ita appellari posset) sed propositum internum, quo aliquis, dum confert quidpiam spirituale, intendit alium obligare ad reddendum temporale, vel contra: ut si quis det alicui centum aureos, vel ei inferat, cum intentione eum obligandi ad conferendum beneficium. Conventionalis committitur, quando propositum obligandi procedit ad externam conventionem, sine executione utrimque facta, sive hoc fiat verbis expressis, sive implicitis, sive oblatione pecuniæ: estque hæc Simonia duplex, una pura, quando scilicet ex neutra parte est completa: altera mixta ex reali, ut quando pretium est datum, sed nondum translatum beneficium, aut contra. Hujus species est Simonia confidentiæ, de qua infra n. 24. Realis est, quando pactio ex utraque parte est impleta, saltem inchoatè: ut si collatum sit beneficium, & pars saltem pretii soluta.

Conventio-
nalem.

Et realem.

QUÆSTIO II.

Qualiter Committatur Simonia Juris Divini?

11.
Exigere ali-
quid pro
actione spi-
rituali ut
tali Simo-
nia juris
divini est.

DICO I. Committitur Simonia juris divini, si pro actione spirituali, ut tali, aliquid exigatur. Patet: quia Sanctitas sic æstimatur pretio temporali. Cum autem pleræque actiones spirituales non exercentur sine labore, inquiri solet, an pro ipso labore aliquid exigi possit. Labor autem alius est intrinsecus actioni spirituali, prout celebrationi Missæ intrinsecum est ad altare stare &c. Alius est extrinsecus, qui non ex natura rei, sed tantum per accidens, cum actione spirituali conjungitur, sive antecedenter, sive concomitantè; sic celebrationi Missæ extrinsecum est, quod certo loco, certo tempore & non aliter sit celebrandum. Hoc supposito.

12.
Secus si
quid acci-
piatur pro

DICO II. Non est Simonia aliquid accipere pro laboribus extrinsecis, seu per accidens conjunctis actioni spirituali, sive sint prævii, sive concomitantes. Ratio est: quia

Merinx Sum. Theol. Pars III.

illi labores sunt temporales & pretio æstimabiles. Sic cantor potest aliquid exigere pro labore & artificio cantandi, item Sacerdos pro obligatione celebrandi certo loco & tempore, & pro labore itineris. Deinde quia privare se libertate & facultate aliarum actionum est pretio æstimabile. Similiter, qui procurat alteri beneficium, potest exigere compensationem laborum v.g. ob scribendas litteras &c. non tamen ob pinguedinem beneficii, nec ob procuracionem ejusdem. Similiter non licet aliquid exigere pro præsentatione, electione, vel collatione beneficii: cum accipiant suam æstimationem in ordine ad beneficium. De quo *quæst. seqq.*

DICO III. Non est Simonia dare, exigere, vel accipere aliquid pro sustentatione ministri sub obligatione ministerii vel rei spiritualis, non per modum pretii, sed stipendii. Ita communiter Doctores. Ratio est: quia administrantibus populo spiritualia debetur ex justitia sustentatio, ut habetur 1. *Corinth. 9. & Matth. 10. Dignus est operarius cibo suo.* Undè vocatur à Doctoribus stipendium sustentationis: cum enim ministri Ecclesiæ in utilitatem sæcularium privent se facultate vacandi negotiis sæcularibus, ex quibus possent se sustentare, tenentur sæculares ex justitia illos alere, sicut aliquis tenetur alere gerentem sua negotia: quia non possunt munia sua exequi sine decenti sustentatione. Hoc titulo licitum est aliquid exigere pro missa, concione, Ecclesiarum consecratione, visitatione &c. Eodem titulo ministeriis Ecclesiasticis annexi sunt proventus, non tamquam pretium rerum sacrarum, sed tamquam stipendia necessaria sustentationi, juxta cujusque dignitatem.

Petes: An liceat ministris pacisci de stipendio sustentationis, v.g. pro missa, catechismo, concionibus &c? Resp. Aff. quantum est ex natura rei, sive ministri sint pauperes, sive divites: quilibet enim potest pacisci de eo, quod sibi jure naturæ debetur. Qui autem sic paciscuntur cavere debent, nè habeant intentionem paciscendi de pretio officii spiritualis, sed tantum de sustentatione, quod proinde indicare debent, nè imperiti ex tali pacto offendantur, ut rectè monet *Cajetanus* & alii. Ubi vero stipendium functionis à Prælatis est determinatum, non potest excedi sine injustitia, & facile præsumeretur esse Simonia, eò quod illud auctarium videatur accipi velut pretium operis spiritualis.

DICO IV. Pro labore rei spirituali intrinseco, non licet aliquid per modum pretii exigere. Est communior Doctorum apud *Castro Palao de Simonia punct. 11. n. 2.* contra plerumque ab eodem citatos *num. 1.* Ratio est: quia res spirituales cum labore suo intrinseco unum opus conflant: ideoque si pretium aliquod pro labore accipitur, censetur etiam pro re spirituali accipi, juxta illud, quod c. *Si quis objecerit* 1. q. 3. dicitur: *Quisquis*

A a a

laboribus
extrinsecis

13.
Vel per mo-
dum stipen-
dii susten-
tationis.

14.
De quo et-
iam licet
pacisci quæ-
tium est ex
natura rei.

15.
Pro labore
rei spiritua-
li intrinseco
non licet
pretium
exigere.

horum

horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.

16. Hinc pro labore collationi Sacramento- rum intrin- seco exigere non potest pretium. Posset tamen ad redimendam vexam dari pecunia aliis baptizare nolentis prolem.

Hinc sequitur I. pro baptizazione, absolutione, ordinatione, aliavè Sacramentorum collatione, non licere aliquid accipi tamquam pretium. Si tamen in necessitate minister detrectet prolem baptizare, nisi accepta pecuniâ, probabilius est tunc licere ipsi pecunias dare, non pro collatione baptismi, sed ad redimendam injustam ministri vexationem, & removendum impedimentum salutis prolis baptizandæ. Monet tamen Wiggers de Simonia dub. 6. n. 27. si alius adsit baptizare potens, potius ad eum esse recurrendum, quam injustam ministri vexationem dicto modo redimendam.

17. Sequitur II. pro dispensatione in votis, juramentis, impedimentis matrimonii, & quibuscumque legibus Ecclesiasticis, nihil per modum pretii recipi posse sine Simonia: nam dispensatio est usus potestatis spiritualis, omnino invendibilis. Quod autem à Prælati Pontifice inferioribus (secus est de ipso Pontifice, ut observat Wiggers n. 44.) nihil exigi possit, etiam per modum sustentationis, docent communiter Doctores ob prohibitionem Concil. Trid. sess. 25. c. 18. de Reform. Non est tamen contra mentem Concilii, quod imponatur dispensato onus largiendi eleemosynam aliquam pauperibus, monasterio, vel ad piam causam, idque per modum mulctæ, per quam recessus à lege communi compensetur: dignum enim & justum est, ut, qui vult eximi à lege communi, difformitatem illam aliquâ mulctâ compenset, nè aliàs nimis facile detur omnibus occasio recedendi à communi lege.

Ministri Episcoporum sine Simonia, non tamen sine omni peccato, possunt aliquid exigere pro litteris dimissoriis &c.

Ministri tamen Episcoporum pro litteris ordinis suscepti dimissoriis aut sigillo aliquid exigentes, non incurrunt Simoniam notam, ut rectè observat Marchant sup. Tit. 7. quest. 2. eò-quod scriptio litterarum, charta, sive pergamenum & impressio sigilli sint res temporales pretio æstimabiles. Hoc equidem ipsis inhibuitur est à Tridentino sess. 21. c. 1. de Reform. ubi tamen permittit, ut Notarii in iis tantum locis, in quibus non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis litteris dimissoriis aut testimonialibus, decimam tantum unius aurei partem accipere possint, dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo.

18. Petes: An pro ingressu Religionis seu pro ipsa professione & Statu Religioso aliquid possit dari tamquam pretium? Resp. Neg. hæc enim sunt res omnino spirituales & ordinis supernaturalis, & ita vetatur c. Nullus 1. q. 2. & alijs juribus. Donis verò aliquem ad Religionem allicere, præterquam quod subinde scandalosum sit & libertati professionis noxium, speciem quoque Simoniam habet, ut insinuat c. Quam pio 1. q. 2. licet in rigore non sit Simonia. Prout nec est, si monasterium virorum aut seminarum, quod non est abundans & dives, paciscatur cum ingredien-

te de dote vel alia donatione, pro congruenti & sufficienti sustentatione, ut expressit Clemens VII. apud Marchant Tom. 3. Tract. 10. Tit. 6. quest. 10. & quamvis expressè loquatur de monialibus, idem tamen cum proportionem intelligendum est de viris, ut post Tamburinum notat idem Marchant. Ubi advertenda est ordinatio Concil. Trid. sess. 25. c. 3. de Regularibus, præcipientis, ut in monasteriis & domibus tam virorum, quam mulierum, bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commodè possit sustentari.

Si verò monasterium sit dives, ita ut sine gravamine aliorum, sufficiat, alendo ei, qui ingreditur, docet Sylvius q. 100. art. 3. concl. 3. post D. Thomam & alios, quos citat, committi Simoniam, si aliquid pro ingredientis sustentatione recipiatur. Verum cum sustentatio non sit spiritualis, censet Poncius disp. 56. num. 31. & alii non esse in rigore Simoniam. Idque communiter approbari dicit Lezana in dub. Regularium V. Dos Monialium n. 2. merito addens, quod abusus, qui in hoc esse possunt, & fortè alicubi videntur, tolli omnino debeant à Prælati Monialium, ad quos spectat taxare dotem, ut ex Rodriguez & Miranda tradit n. 3. Et contra hos abusus (qui etiam in Monasterijs virorum esse possunt, & saltem scandalosam sapiunt auri famem) graviter invehitur Marchant sup. dicens esse pallium iniquitatis, dum per fundatores sunt Monasteria in ordine ad sustentationem satis dotata, & nihilominus dos pro sustentatione exigitur; arg. c. Quoniam, de Simonia, ubi propterea palliatus per moniales paupertatis prætextus in hujusmodi reprobatur. Nisi fortasse justa de causa admitteretur supernumeraria persona, aut liberaliter quidpiam offeratur.

Notant etiam nonnulli viri docti pro locis, in quibus Monasteria non succedunt in hæreditarijs bonis religiosorum (prout alioquin de jure communi succedere deberent) posse hoc intuitu de certa dote loco hæreditatis prælatos pacisci; prout interdum fit in Religiosis Societatis Jesu post vota simplicia ante professionis solemnis emissionem. Refertur quoque passim declaratio hujusmodi Innocentij VIII. Moniales (quia nesciunt discernere inter intentionem primariam, quæ causat Simoniam & secundariam) numquam incurrunt Simoniam, nisi in duobus casibus, scilicet, quando paciscuntur de aliquo dando vel solvendo pro ingressu religionis: & quando recipiunt inhabiles ob spem aliquid habendi, quia tunc illa est principalis intentio. Quâ declaratione licet juxta Marchant Pontifex sustulerit poenas Simoniam, idque pro Monialibus tantum, non tamen sustulit peccatum, quod ex natura actus consurgit, videlicet avaritiæ, Mendacij, Scandali.

19. Maxime si monasterium sit dives.

An in locis, ubi Monasteria succedunt possint prælati pacisci de certa dote loco hæreditatis.

Q U Æ S T I O III.

Qualiter Committatur Simonia
juris Humani?

20.
Simonia juris
humani
principali-
ter locum
habet in be-
neficiis.

SIMONIA juris humani primò & principa-
liter locum habere videtur in materia be-
neficiorum, consideratorum secundum par-
tem suam temporalem: cum enim jus ad pro-
ventus temporales sit in se quid temporale,
etsi annexum rei spirituali, videlicet titulo,
non apparet illud jure divino invendibile,
quamvis propter respectum & conjunctionem
ad titulum sit invendibile ex Ecclesiæ con-
stitutione: si tamen in venditione attendere-
tur titulus, clarum est tunc fore materiam
Simonix juris divini. Et hoc sensu conside-
rant plerique Doctores beneficia, asserentes
ea esse jure divino invendibilia, eò-quòd jus
percipiendorum fructuum sit spirituale: con-
siderant enim illud jus, ut à parte rei creatur,
& dependet ex titulo, sive officio spirituali,
atque adeo ut in se titulum illum tamquam
fundamentum involvit.

An jus ad
fructus sine
Simonia ju-
ris divini
possit vendi.

Immo quandoquidem nullus, Pontifice in-
ferior, possit jus, ad fructus dividere à titulo,
præsumetur esse Simoniacus, etiam contra
jus divinum, quisquis alius pro jure fructuum
pecuniam exigit, quantumvis protestetur se
titulum resignare gratis: non enim potest
transferre titulum, nisi eo ipso transferat jus
fructuum, neque jus fructuum aliter, quam
mediate translatione tituli: adeoque cense-
bitur exigere pecuniam pro titulo spirituali.
In re tamen non videtur necessarium, ut com-
mittatur Simonia juris divini; quia etiam si
jure non potuerit jus fructuum à titulo se-
parare, potuit tamen illud facere pacto, seu
tentare facere, & sic pro eo exigere pretium,
considerando illud quasi à titulo separatum,
ut docet *Lessius c. 35. n. 20.*

21.
Committi-
tur Simonia
juris huma-
ni in recep-
tione pretii
pro præsenta-
tione, e-
lectione &c.
ad benefi-
cium.

Itaque Simonia juris humani committi-
tur, si pretium aliquod detur, vel accipiatur
pro præsentatione ad beneficium, pro electio-
ne, ut habet communis sententia, & colligi-
tur ex c. *Matthæus de Simonia*. Nèque excu-
sat prætextus emolumenti temporalis indebi-
ti, quod alter obtinet. Undè est Art. 22.
inter damnatos ab *Alexandro VII. Non est con-
tra justitiam beneficia ecclesiastica non conferre
gratis, quia collator conferens illa beneficia eccle-
siastica pecuniâ interveniente, non exigit illam
pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento
temporali, quod tibi conferre non tenebatur.*

22.
Qualiter:
licitum sit
volentibus
eligere in-
idoneum
præsentare
pecunias
pro electio-
ne idonei.

Licitum tamen est volentibus eligere in-
idoneum offerre pecuniam, ut non eligatur
inidoneus, & consequenter, ut eligatur ali-
quis idoneus in genere: per hoc enim tan-
tùm directè redimitur, seu præcavetur inju-
ria alioquin Ecclesiæ inferenda per indigni
ministri electionem: non est tamen licitum
offerre pecuniam pro electione alicujus certæ
personæ, etiam dignissimæ, nisi contingeret,
unicum dumtaxat esse idoneum, ut eligatur:

Herincx Sum. Theol. Pars III.

tunc namque directè per pecuniam procura-
tur non electio indigni, & indirectè tantùm
electio digni, ut obseruat *Poncius disp. 56. n. 39.*

Deinde Simonia juris humani committi-
tur in permutatione beneficiorum facta sine
auctoritate Superioris, ut patet ex c. *Quæstum*,
aliisque juribus. Hæc tamen Simonia non est
rigorosa (ut & nonnullæ aliæ, de quibus in se-
quentibus) sed tantùm quâdam imitatione
& similitudine, quatenus datur spirituale pro
spirituali contra præceptum Superioris: cum
alioquin ratio Simonix exigat pretium tem-
porale dari pro re spirituali. Possunt tamen
volentes permutare sine peccato prius inter se
tractare de permutatione faciendâ, etiam us-
que ad mutuam obligationem, de non resi-
liendo donec Superior consensum denegave-
rit. Nomine autem Superioris intelligitur E-
piscopus, vel alius habens jurisdictionem Epis-
copalem, etsi non habeat ordinem & dignitatē,

23.
An commit-
tatur in
permutatio-
ne beneficio-
rum facta
sine auctori-
tate Super-
ioris.

Tertiò committitur Simonia juris humani
in resignatione beneficiorum, dum resignans
intendit resignarium obligare, ut idem be-
neficio sibi, vel alteri, aliquando resignet,
aut fructus aliquos, vel pensionem alteri præ-
stet, & vocatur Simonia confidentiæ, menta-
lis quidem, si in mente absolvatur, externa
verò, si exteriori sufficiens exprimat, quæ
pœnas juris infert, ut patet ex Bulla Pii V. re-
lata à *Navarro c. 23. n. 110.*

24.
Tertiò com-
mittitur in
resignatione
beneficio-
rum ad con-
fidentiam.

Idem est, quando resignatio beneficii in fa-
vorem tertii fit in manibus Prælati, Papæ in-
ferioris (secus si in manibus Pontificis, ut de-
clarat quotidiana praxis) præcedente aut in-
terveniente ejusdem promissione de conferen-
do beneficio illi tertio; omnis enim pactio
(quæ hic intervenit) in spiritualibus Simoniam
continet c. *Quæstum, de rerum permutatione*,
c. *Tua nos, de Simonia* & alibi sæpè. Secus
censet *Lessius dub. 14. n. 86.* quando Prælati
non promittit conferre beneficium tertio, eò-
quòd nulla propriè tunc interveniat pactio.
Hujusmodi tamen resignationes ob imaginem
Simonix, juxta stylum Curix Romanæ non
possunt fieri, nisi in manibus Pontificis.

25.
Qualiter
committa-
tur in resig-
natione, quæ
fit in favo-
rem tertii.

Ex quibus patet resignationes reciprocas
non posse etiam coram Ordinario fieri, v.g.
resigno meum beneficium in favorem tui ne-
potis, ut resignes tuum in favorem mei nepo-
tis: præterquam enim quòd fit resignatio,
continet etiam pactum resignationis recipro-
cæ, contra inhibitionem juris c. *Quæstum, de
Rerum permutatione*. Idem dicendum est de
resignatione triangulari & quadrangulari, ut
vocant, v.g. cedo meo beneficio in favorem
Petri, ut hic cedat suo in favorem Pauli, &
hic suo in favorem meum, ob majorem unius-
cujusque commoditatem. Vide *Lessium n. 88.*
castro Palao, de Simonia punct. 17. & alios.

26.
Item in re-
signationi-
bus recipro-
cis.

Similiter vitium Simonix incurrit, qui be-
neficio alteri resignat, privatâ auctoritate
sibi reservando aliquam pensionem; ut habet
communis doctrina, teste *Wiggers dub. 15. n.*
89. Si tamen legitima auctoritas (qualis in-

27.
Committi-
tur quoque
in resig-
natione bene-
ficiorum re-

sentā pen-
sione sine
legitima
auctoritate.

dubiū est Pontificia; de Episcopali vide *Wig-
gers* sup.) accedat, omnino licita est ejusmo-
di resignatio.

28.
Denique
committi-
tur in ven-
ditiōe quo-
rundam of-
ficiorum re-
bus sacris
conjunctio-
nem.

Denique Simonia juris humani commit-
titur in venditione quorundam officiorum;
ut sacristæ, œconomi, advocati Ecclesiæ & si-
milium ex c. *Salvator* 1. q. 3. in quibus offi-
ciis nihil latet sanctitatis, ob quod jure di-
vino essent invendibilia: sed tantum Eccle-
sia prohibet illa vendi, ob conjunctionem
cum rebus sacris: quarum proinde sanctitati
necessariò contravenit, qui illa vendit.

Q U Æ S T I O IV.

Quas Pœnas juris inducat Simonia?

29.
Simonia
merè inter-
na nullas
inducit pœ-
nas.

Quæ simo-
niæ indu-
cunt pœnas
ipso facto.

SUPPONO ex doctrina communiter ad-
missa, nullam Simoniam merè internam in-
ducere pœnas juris. Deinde suppono, etsi in
aliis Simonia sit grave peccatum, solam tamen
Simoniam in collatione ordinum, beneficio-
rum & ingressu Religionis inducere pœnas
juris ipso facto. His suppositis.

30.
Quas pœ-
nas juris
inducat Si-
monia rea-
lis commissæ
circa in-
gressum Re-
ligionis.

DICO I. Committentes Simoniam realem
circa ingressum Religionis in primis incur-
runt excommunicationem, scilicet tam perso-
næ dantes, quàm recipientes aliquid ratione
ingressus Religionis. Secundò communitas,
si consenserit in hanc Simoniam, incurrit sus-
pensionem ab officio capitulari pertinente ad
jurisdictionem vel administrationem Eccle-
siasticam. Utrumque patet ex *Extrav. Sanè
nè in vinea Domini, de Simonia*. Tertiò simo-
niacè admissi ad Religionem videntur jure in-
habiles ad manendum in illo monasterio, &
cogendi sunt ad aliud monasterium, si ipsis
consciis est Simonia commissæ, ut patet ex c.
*De Regularibus, de Simonia, & c. Dilectus 2. eod.
tit.* quamdiu tamen non compelluntur, possunt
manere: professio enim non est invalida, quam-
quàm non acquirant jus præbendæ regularis,
seu portionis ordinariæ, neque jus vocis acti-
væ & passivæ, nisi cum ipsis dispensetur.

31.
Quas in-
ducat com-
missa in
collatione
Ordinum.

DICO II. Conferens ordinem per Simo-
niam realem in primis est excommunicatus, ut
habetur *Extrav. Cùm detestabile, de Simonia*.
Secundò est suspensus à collatione ordinum,
etiam primæ tonsuræ, ut habetur in Bulla Six-
ti V. edita contra malè promoventes & pro-
motos, quæ incipit, *Sanctum & salutare*: in
qua insuper aliæ nonnullæ pœnæ continentur,
ut suspensio ab executione omnium Pontifica-
lium, interdictum ab ingressu Ecclesiæ, à qui-
bus solus Pontifex potest absolvere.

32.
Et quas
commissæ
in eorum-
dem suscep-
tione.

DICO III. Qui per Simoniam realem sus-
cepit ordinem in primis est excommunicatus
ipso facto citat. *Extrav. Cùm detestabile*. Se-
cundò est suspensus ab executione omnium
ordinum. Tertiò, si in illis ministraverit, sit ir-
regularis. Quartò solus Pontifex potest eum
absolvere, & cum ipso dispensare, si crimen fue-
rit publicum, & deductum ad forum conten-
tiosum. Si verò sit occultum, poterit absolvere
& dispensare Episcopus vigore *Tridentini sess.*

24. c. 6. *de Reform.* seclusâ tamen Bullâ Sixti
V. quæ revocat omnes facultates etiam à *Tri-
dantino* concessas, per quas tales possent absolvi.

DICO IV. Qui per Simoniam realem
confert vel procurat alteri beneficium (sub
quo intellige etiam Abbatiam, Prioratum &
alias prælaturas Regularium) eligendo, præ-
sentando, postulando, instituendo, confirman-
do vel etiam commendando, est ipso facto ex-
communicatus *Extrav. Cùm detestabile, de Si-
monia*. Ipse quoque accipiens beneficium per
Simoniam realem, in primis est ipso facto ex-
communicatus. Secundò collatio & provisio
est simpliciter nulla, neque ullum jus tribuit:
adeoque nec provisus facit fructus suos, sed
tenetur beneficium dimittere. *Extrav. Cùm
detestabile* cit. Quod etiam locum habet in eo,
qui quidem Simoniam ipse non commisit, sed
alius pro eo, si sciverit & non contradixerit.
Immo juxta Doctores communiter contra *Na-
varrum & Vgolinum* apud *Suarez* l. 4. *de Simo-
nia* c. 57. n. 34. provisio est ipso facto nulla,
etiam si Simonia sit commissæ ab aliis, provisio
ignorante, saltem regulariter; idque in pœ-
nam eorum, qui provisum simoniacè promo-
vere voluerunt, ut constat ex c. *Nobis fuit &
c. Sicut tuis, de Simonia*. Vide *Suarez* sup.

Dubitari autem potest, quis hanc inhabi-
litem tollere possit? Et quidem, si Simonia
sit publica, & facta consentiente beneficiario,
ac deducta ad forum externum, est commu-
nis sententia Doctorum, satisque colligitur ex
juribus citatis, eam per solum Papam tolli
posse. Si verò sit omnino occulta: Quidam
putant Episcopum vi concessionis factæ in
Tridentino sup. posse in ea dispensare. Obstant
tamen Declarationes Cardinalium, quas ex
Tamburino & Garciaz refert *Marchant* Tom. 3.
Tract. 10. Tit. 7. quest. 7.

Similiter dubitatur, an, propriâ auctoritate
beneficia permutantes, incurrant allegatas Si-
monia realis pœnas? Affirmativam sententiam
communioem asserit *Lessius* *dub. 25. n. 141.*
tamen si negativam verè judicet probabilem:
& meritò; quia in tali permutatione non com-
mittitur Simonia propriè dicta, de qua tamen
intelligi possunt; adeoque debent, leges pœ-
nales, simpliciter loquentes, utpote strictè in-
telligendæ, Plura de his vide apud *Lessium* sup.

DICO V. Simonia confidentiæ varias quo-
que pœnas juris inducit, juxta omnes Docto-
res, & satis patet ex Constitutionibus Pii IV.
& Pii V. nam in primis ejusmodi simoniaci, si
sint Episcopi aut Prælati, incurrunt pœnam in-
terdicti ab ingressu Ecclesiæ: si autem non sint
Prælati, incurrunt ipso jure pœnam excom-
municationis Papæ reservatæ. Secundò bene-
ficia sic obtenta ipso jure vacant, & reservan-
tur collationi Pontificis. Tertiò privantur
omnibus beneficiis & pensionibus obtentis,
sed post sententiam, saltem declaratoriam cri-
minis. Denique incurrunt inhabilitatem ad
quævis beneficia, intellige etiam post senten-
tiam declaratoriam, ut docent Nonnulli; &
ita

33.
Denique quas
pœnas in-
ducat com-
missa in col-
latione be-
neficiorum.

34.
Quis inha-
bilitatem
ex hac Si-
monia or-
tam possit
tollere.

35.
An propriâ
auctoritate
permutan-
tes beneficia
incurrant
predictas
pœnas.

36.
Quas pœ-
nas inducat
Simonia
confidentiæ.

ita putat usu receptum *Lessius dub. 26. n. 147.*
Vide etiam *Wiggers dub. 22. n. 115. & seqq.*

37.
An etiam
pœnas in-
ducatur Si-
monia con-
ventionalis.

DICO VI. Nulla Simonia conventionalis, excepta eâ, quæ dicitur confidentiæ, inducit ipso facto pœnas juris; cum verò utrimque in totum vel in partem completa fuerit, transit in Simoniam realem, & incurruntur pœnæ juris contra eam statutæ, quæ retrahitur ad tempus pactionis, etsi prius post annum compleatur.

Q U Æ S T I O V.

An Simoniacè accepta debeant dimitti aut restitui, & cui?

VNA ex Simonia pœnis est obligatio restitutionis rei spiritualis simoniacè acceptæ, vel pretii temporalis pro re spirituali recepti, distinctâ quæstione tractanda.

38.
Beneficium
Ecclesiasti-
cum simo-
niacè accep-
tum cum
fructibus
est dimitt-
endum.

DICO I. Qui simoniacè consecutus est beneficium Ecclesiasticum, tenetur illud dimittere, & fructus restituere. Patet manifestè ex *Extrav. Cum detestabile, de Simonia*, in qua expressis terminis declarantur electiones, postulationes, provisiones & quævis aliæ dispositiones, per Simoniam realem factæ, esse irritæ, & nullum jus tribuere, nec provisos facere fructus suos, sed sub periculo animæ suæ ad eorum restitutionem teneri.

39.
Secus est de
aliis rebus
spirituali-
bus simo-
niacè accep-
tis.

Cæteræ autem res spirituales per Simoniam acceptæ, non sunt restituendæ, cum de illis jus canonicum id non constituerit, uti de beneficio constituit: jure autem divino, seclusâ omni lege ecclesiasticâ, nulla res spiritualis, per Simoniam acquisita, est restituenda, ut patet in beneficio, de quo tamen potissima est difficultas: nam collatio ex jure naturæ fuit valida, cum in collatore sit potestas & voluntas transferendi beneficium, & in accipiente capacitas & voluntas acceptandi, quæ sufficiunt ad translationem domini.

Quod ostē-
ditur in Sa-
cramentis
& Religio-
ne.

Debet quidem simoniacè ordinatus ab usu ordinis desistere, cum sit ab eo suspensus, juxta dicta *quæst. præced.* & sic dimittit Sacramentum quoad usum, ipsum tamen Sacramentum secundum se dimittere nequit, ut per se patet. Similiter, qui simoniacè est professus, tenetur dimittere Religionem, sed non nisi post sententiam. Idem censet *Lessius dub. 30. n. 168.* de metallis benedictis, jure patronatûs, licentia eligendi confessarium &c.

40.
Fura objici
solita expli-
cantur.

Nec refert, quod c. fin. de *Pactis*, & c. *Præterea*, de *Transactionibus*, dicatur pactiones & conventiones omnes in spiritualibus nullius omnino esse momenti: nam si dicta capita & similia intelligenda sint, non solum de materia beneficii, sed de quavis aliâ spirituali, loquuntur de pactionibus inducentibus obligationem in futurum, quæ omnino irrita est, utpote obligans ad malum: non verò de similibus conventionum executione, videlicet actuali traditione, & receptione pretii temporalis pro re spirituali, quæ, etsi illicita,

valida tamen est. Major est difficultas de pretio pro re spirituali dato, an & cui illud sit restituendum. Ad quam

DICO II. Si quis accepit pretium pro re spirituali quam ex justitia tenebatur gratis dare, jure divino tenetur ad restitutionem pretii. Est communis & per se patet: talis enim non tantum contra Religionem: sed etiam contra justitiam commutativam peccavit. Hinc parochus, cui est congrua sustentatio assignata, tenetur ad restitutionem, si pro Sacramentorum administratione, contra Ecclesiæ consuetudinem, mercedem aliquam exigat & accipiat.

DICO III. Si quis in gratiam alterius privat se aliquâ re spirituali, & pro incommodo temporali annexo exegerit compensationem temporalem, non tenetur jure divino ad restitutionem. Probat: quia damnum illud est pretio æstimabile, & nemo tenetur illud gratis pro altero sustinere, ut si quis spoliaret se suo beneficio, illudque in alterum transferat. Idem est de omni alio jure vel re spirituali, ex cujus privatione evenit incommodum temporale in honore seu fortunis.

Immo aliquibus apud *Suarez c. 59. n. 43.* videtur pro sola incommoditate spirituali, quam quis patitur in gratiam alterius se privando reliquiis sacris v. g. posse sine labe injustitiæ aliquam compensationem exigere, esto non sine Simonia: eò-quod illa incommoditas appareat pretio æstimabilis. *Suarez* tamen ex opposito fundamento censet oppositum esse verius.

Similiter multi docent, conferentem bona spiritualia commodum temporale annexum habentia v. g. canonicatum, pro pretio temporali, non teneri ad restitutionem ex jure naturæ: eò-quod commodum temporale annexum, apud homines pretio æstimetur. Dissentit tamen cum aliis *Suarez n. 38.* docens collatores bonorum illorum spiritualium, tamquam meros dispensatores ex justitia obligari ad conferendam gratis commoditatem rei spirituali annexam. Hoc saltem constat, omnes beneficiorum collatores, Pontifice inferiores, suppositâ invaliditate venditionis beneficiorum, à jure communi inflicta, ex jure naturæ teneri ad restitutionem pretii simoniacè accepti: idque ante omnem Judicis sententiam: Cum illud sine gravi sua salutis periculo retinere non possint, ut dicitur c. *De hoc, de Simonia.*

Secus docet *Lessius dub. 3. n. 169.* de pretio simoniacè recepto pro Religionis ingressu: illud enim non nisi post latam à Judice sententiam judicat restituendum, & colligitur ex *Extrav. Sanè, de Simonia*, in qua permittitur acceptum retineri (intellige usque ad sententiam Judicis) modò in communem usum conventûs, & non in privatum Abbatis vel Abbatissæ convertatur.

DICO IV. Qui pretio temporali absque suo incommodo confert aliquid spirituale, quod non habet annexum commodum temporale,

41.
Pretium
pro re spiri-
tuali ex
justitia de-
bita recep-
tum est ju-
re divino
restituen-
dum.

42.
Secus est, si
recipiatur
pro incom-
modo tem-
porali an-
nexo.

43.
Quid si re-
cipiatur pro
incommodi-
tate spiri-
tuali.

44.
Quid di-
cendum de
pretio dato
pro commo-
dis tempo-
ralibus be-
neficio an-
nexis.

45.
Aut pro in-
gressu Reli-
gionis.

46.
Pretium
datum pro

ve spiritua-
li, secluso
omni com-
modo & in-
commodo
temporali,
est jure di-
vino resti-
tuendum.

porale, ut sunt Sacramenta & sacramentalia, tenetur jure divino ad restitutionem, nisi illud pretium præsumatur gratis datum, vel non excedat debitam sustentationem. Ratio est: quia ministri Ecclesiæ non habent jus pro administratione spiritualium exigendi pretium aliquod, sed solam requisitam sustentationem: undè, quia sinè jure tale pretium extorquent, obligantur jure naturali ad restitutionem.

47.
Pretium si-
moniacè re-
ceptum est
restituen-
dum danti,
si res spiri-
tualis non-
dum sit tra-
dita.

Petes: cui sit facienda restitutio pretii simoniacè accepti? Resp. I. Si beneficium vel alia res spiritualis nondum est tradita, debet jure naturæ fieri restitutio ei, à quo pretium est acceptum, ut docent plerique Recentiores contra Covarruvias ad regul. Peccatum parte 2. §. 2. n. 7. existimantem erogandum esse pretium in pios usus, & colligitur ex c. Veniens, de Simonia.

48.
Hæc vero
traditæ dā-
dum est Ec-

Resp. II. Si beneficium vel res spiritualis sit tradita, pretium restituendum est Ecclesiæ, aut erogandum in alios pios usus, etiam

ante sententiam Judicis. Est communis Doctorum contra Soto l. 9. q. 8. art. 1. quatenus docet ante sententiam Judicis esse restituendum danti, & post sententiam ei, cui Judex adjudicaverit. Sed quod respondimus est verius & conformius juribus c. De hos, & c. Audivimus, de Simonia, ut videre est apud Lessium dub. 31. Ratio est: quia Ecclesia mandans Simoniaci, ut pretium acceptum restituat, non intendit favere aut prodesse alteri Simoniaci, qui pretium dedit, quod tamen fieret, si huic ante sententiam esset facienda restitutio.

Nec refert, quod forsan dominium pretii manserit apud eum, qui illud dedit (ut pretendit Soto) quandoquidem non sit translatum in accipientem: nam eo ipso, quo hic juxta præceptum Ecclesiæ erogatur illud in pios usus, privatur is, qui pretium dederat, omni jure ad illud, quod Ecclesia in pœnam justè ordinare potuit, ut ita & dans & accipiens pretium, lueret pœnam.

49.
Solvitur
objectio.

DISPUTATIO DECIMA.

De Reliquis Virtutibus Iustitiæ Annexis.

Q U Æ S T I O I.

De Pietate & Observantia.

1.
Varia ac-
ceptio vocis
pietas.

PIETAS aliquando sumitur generaliter pro Religione, quâ Deus colitur: sic sumitur ab Augustino l. 4. de civit. c. 23. pietas vera est verax veri Dei cultus. Item, 1. Timoth. 4. exerce te ipsum ad pietatem: quia autem is colitur quovis opere bono, hinc omne opus bonum dici solet opus pietatis. Secundò accipi solet Pietas pro operibus misericordiæ, quæ cum à Deo maxime mandentur, ipse licet neminem, quem revereatur, habeat, pius tamen nominari solet. Tertiò sumitur Pietas pro speciali virtute, Justitiæ affini, quæ defini solet, Virtus quâ debitus honor & obsequium defertur iis, qui post Deum sunt præcipui ortus nostri auctores. Quales sunt primo parentes: secundò patria: tertiò consanguinei, quatenus in ipsis est aliquid parentum. Sicut enim per virtutem Religionis inclinamur ad exhibendum cultum Deo, tamquam primò nostræ creationis principio: ita quoque per virtutem Pietatis inclinamur ad exhibendum cultum & obsequium parentibus & patriæ tamquam præcipuis post Deum vitæ nostræ auctoribus & conservatoribus; & sic ab Augustino l. 83. qq. quæst. 31. dicitur pietas per quam sanguine junctis patriæque benevolens officium, & diligens tribuitur cultus.

2.
Obligat ad
reverentiā
parentum
externam,
Et inter-
nam.

Porrò tenemur ex virtute Pietatis ad cultum & reverentiam parentum, non solum externam, quæ præstatur signis & officiis externis, v.g. illis assurgendo, famulando, honorificè de illis loquendo, damna ab illis

propulsando &c. sed etiam ad internam, quæ consistit, tum in positivo actu amoris, benevolentiae, æstimationis &c. tum in odii, malevolentiae, rancoris, contemptus interni &c. fuga.

Hinc qui verbo, gestu, aliove signo gravem in communi æstimatione hominum juxta morem Regionis, parentibus irreverentiam infert, mortaliter peccat. Indicat passim id sacra Scriptura: Exodi 21. Prov. 20. Deuteron. 27. & alibi, & quidem injuriam, quæ aliis hominibus illata foret mediocris, notat Marchant Tom. 2. Tract. 5. Tit. 1. quæst. 2. dub. 1. esse gravem, si parentibus inferatur, quod in nonnullis casibus specificat Bassaus V. Filius, num. 4.

Idem est dicendum de talibus prolium actionibus, quæ sunt graviter exacerbativæ, vel afflictivæ parentum, ut indicatur Prov. 19. & alibi. Quænam autem in hac parentum exacerbatione vel afflictione sit materia gravis, videri potest apud Marchant sup. dub. 2.

Similiter qui gravi odio, malevolentia, indignatione, contemptu in parentes suos fertur, mortaliter peccat: estque hæc circumstantia necessariò in confessione explicanda, ut observat post alios Bassaus sup. num. 2. eò quod illi actus habeant specialem malitiam oppositam pietati parentibus debitæ. Possent ulterius varii casus in particulari hic proponi, in quibus pietatis erga parentes obligatio solet examinari, v.g. ad quid in necessitate parentum teneatur filius ante vel post ingressum & professionem Religionis: item ad quid obligetur ante assumptionem statûs matrimonialis, sed quoniam hæc alibi sufficienter tradita sunt, non sunt hic repetenda.

3.
Qui peccat
mortaliter
contra
externam
parentum
reverentiam.

4.
Qui contra
internam.

Ex

5. *Pietas est specialis virtus. Ejus obiectum materiale. Formale.* Ex dictis patet Pietatem esse specialem virtutem ab aliis distinctam, utpote quæ habet speciale obiectum, in quod sub ratione aliqua particulari tendit. Hoc porro obiectum est cultus & obsequium parentibus & patriæ debitum ratione nostræ principiationis & conservationis. Cultus quidem est obiectum quod; ratio verò formalis, sub qua à Pietate respicitur, est ratio debiti orti ex principiatione, quod debitum adeo magnum est, ut juxta *Philosophum* à nobis exhaustiri non possit per redditionem æquivalentis, intellige in eodem rerum ordine: alioquin potest filius parentibus, non solum æquale, sed & majus beneficium exhibere, ut si eos ab infidelitate convertat, & spiritualiter in Christo regeneret. Per hoc tamen non extinguitur in filio obligatio Pietatis: sed hæc semper manet, etiam post mortem parentum; quos defunctos si filius in honore vel fama lædat, contra pietatem peccat.

6. *Item obiectum cui.* Obiectum cui principale hujus virtutis sunt parentes: deinde patria, velut quæ parentes fovet, & necessaria ac opportuna ad ortum & educationem filiorum suppeditat. Tertio consanguinei, in quantum aliquid de parentibus communicant.

7. *Dicta applicari possunt virtuti parentibus spiritualibus debitum reddenti.* Quæ de Pietate in parentes carnales dicta sunt cum proportionem extendit *Lessius l. 2. c. 46. num. 9.* ad virtutem, quæ respicit debitum, quod parentibus spiritualibus, tamquam secundariis vitæ spiritualis auctoribus, est reddendum. Sed hæc virtus potest etiam sub Observantia comprehendere, de qua jam est specialiter agendum.

8. *Observantia unde dicta.* Itaque observantia dicitur ab observando: observare autem propriè est aliquid anxie speculari vel notare. Unde Superiores debite observamus, si eos velut anxie contemplemur, tum reverendo, tum ad eorum actiones, quibus aliquid petunt vel imperant, attendendo.

Quid sit. Rectè autem definitur Observantia esse virtus, quæ debitus cultus exhibetur Superioribus & aliis, qui nos gubernant actu vel potentiâ. Unde sicut pietas defert cultum parentibus, tamquam ortus & educationis nostræ præcipuis post Deum principiis, ita quodque Observantia defert cultum Superioribus, tamquam principiis gubernationis & directionis. Ex quo etiam liquet discrimen inter Pietatem & observantiam.

9. *Obiectum ejus materiale. Formale. Et obiectum cui.* Deinde ex his patet obiectum quod Observantia esse cultum propter gubernationem nostram deferendum iis, qui nos actu gubernant & dirigunt, vel saltem adeo sunt excellentes, ut de per se sint capaces regiminis nostri. Ratio verò formalis, quæ cernitur in obiecto quod, est ratio debiti, orti ex gubernatione actuali vel possibili statim dicta. Obiectum denique cui sunt Superiores & aliæ personæ in dignitate constitutæ, nos gubernare idoneæ. Ratio autem formalis, sub qua observantia illas spectat, est actualis vel aptitudinalis gubernatio seu directio.

Ex quo ulterius constat obligationem Pietatis majorem esse, quam Observantia: majus enim est principium ortus, quam gubernationis. Quod si directores nostros colamus in quantum curant bonum commune, hoc non erit propriè loquendo officium Observantia, sed pietatis in patriam, inquit *Sylvius quest. 101. art. 3.* vel justitiæ legalis, ut inquit *Lessius sup. num. 15.* Unde Principi in extrema necessitate debet potius succurri, quam patri in pari necessitate constituto, non ex obligatione Observantia, considerando Principem, quatenus te gubernat, sed ex obligatione Pietatis in patriam vel justitiæ legalis, considerando ipsum, quatenus est persona publica, quæ regno aut provinciæ præsidet.

Tamet si ergo Observantia minus, quam pietas, verè tamen obligat: ideoque contra hanc virtutem peccant, qui in Superiores verbo, gestu aliove signo sunt irreverentes: gravitas autem malitiæ ex antedictis de gravitate peccatorum contra virtutem Pietatis commissorum, proportionem servatâ, desumi potest: quæ enim aliàs esset levis vel mediocris irreverentia, potest esse gravis, si Superiori illata censeatur in communi hominum æstimatione ejus auctoritati, reverentiæ, vel dignitati graviter adversari.

Observantia alia defert Superioribus cultum ob excellentiam politicam vel humanam, & vocatur observantia politica: alia ob dignitatem vel perfectionem cum Religione conjunctam vel ad numen divinum ordinatam, & vocatur Religiosa. De quibus & aliis ulterioribus observantia speciebus latius videri potest *Lessius sup. dub. 3.*

Q U Æ S T I O II.

De Obedientia & Inobedientia.

O BEDIENTIA sic dicta est quasi obedientia: quia per eam præceptum Superiorum quasi auditur & admittitur. Duplex autem solet communiter assignari obedientia, materialis videlicet & formalis. Materialis dicitur, per quam exequimur quemlibet actum præceptum, etsi non fiat expressè eâ intentione, ut præceptum impleamus. Hæc obedientia non est specialis virtus: sed ad omnes virtutum actus, qui sunt sub præcepto, se extendit. Obedientia formalis est, quæ præstatur opus præceptum sub hac ratione, quia præceptum est: & hæc est specialis virtus: quia, etiam si ad omnes virtutum actus se extendat, tamen eos sub formali quadam ratione considerat, sub qua ab aliis virtutibus non attingitur, videlicet quatenus debiti sunt ratione præcepti.

Obiectum materiale quod obedientia est omne opus præceptum. Obiectum formale quod est debitum ratione præcepti seu honestas specialis in actu resultans, ex eo, quod sit à Superiore præceptus. Obiectum cui est Superior.

10. Minus quæ pietas obli-

In pari tamen necessitate gravi est Princeps preferendus patri.

11. Qualiter contra observantiam peccatur.

12. Observantia est varia.

13. Obedientia unde dicta.

Alia est materialis.

Formalis alia.

14. Quodnam sit hujus obiectum.

perior. Undè qui Superiorem non habet, formalis obedientiæ incapax est.

15.
Varia enu-
merantur
obedientia
formalis
species.

Obedientiæ variæ sunt species pro varietate potestatum imperandi : sicut enim alia est potestas præceptiva divina, alia humana, & hæc rursus vel Ecclesiastica vel politica, cui annectitur æconomica sive domestica, ita quoque obedientia alia est divina, alia humana, & hæc rursus alia est Ecclesiastica, alia politica sive civilis, quæ membra ulterius subdividi possunt.

Non nisi ac-
cidentaliter
distincta.

Hæc porro obedientiæ species, non nisi accidentaliter inter se differunt, ut post *D. Thomam* q. 104. art. 2. ad 4. docet *Lessius* c. 46. n. 26. *Sylvius* ad quæst. & art. *D. Thomæ* cit. Ratio est : quia, licet potestates præceptivæ sint diversæ rationis, obedientia tamen secundum se considerata, tantum respicit opus ut debitum ex præcepto lato ab eo, qui legitimam habet potestatem præcipiendi, qualiscumque illa potestas sit, sive divina, sive humana : hæc enim potestatum distinctio per accidens & materialiter se habet ad obedientiam formalem. Undè rectè ait *D. Bernardus* *Tractat. de Præcepto & Dispensatione* c. 12. Sive Deus, sive homo Vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obsequendum est curâ, pari reverentiâ deferendum, ubi tamen Deo contraria non præcipit homo. Accedit, quod potestas Superior v.g. divina implicitè includatur in humana, & eâ ratione utraque eandem specie obligationem suo præcepto inducat ; ut latius prosequitur *Lessius* sup. Vide etiam quæ diximus *Disput. 5. de peccatis quæst. 6.*

16.
Objectioni
occurritur.

Potest quidem Obedientiæ adjungi alia virtus v.g. Religionis, si quis propter Dei reverentiam ejus præcepta impleat. Pietatis, si quis patentibus obtemperet propter paternam potestatem, quam explicitè considerat, & ex ea tamquam motivo ad præcepti impletionem se accingit : hoc tamen non est necessarium ad formalem obedientiam, quæ solum requirit, ut opus procedat ex affectu satisfaciendi præcepto, sub generali & præcisa ratione præcepti considerato.

17.
Obedientia
præstantia.

Hujus virtutis Obedientiæ christianæ, seu omnibus christianis communis (de Religiosa, quæ adhuc est perfectior, ante actum est) præstantia patet tum ex bonis, quæ propter Deum contemnit, tum ex speciali suo objecto. Et quidem si priori modo præstantia virtutum æstimetur, optimè docet *D. Thomas* sup. art. 3. Obedientiam omnibus virtutibus moralibus anteponendam : quia Obedientia propriam contemnit & abjicit voluntatem : cæteræ autem virtutes morales non nisi bona corporalia. Si verò posteriori modo virtutum præstantia æstimetur, Religio est Obedientiâ præstantior, utpote quæ proximius, quam Obedientia, ex se erga Deum versatur, ei debitum cultum deferendo.

Est inferior
Religione.

Quo sensu
melior sit o-
bedientia

Nec obstat illud *1. Regum* 15, *Melior est Obedientia, quam victima.* Nam sensus est : melius est facere, quod Deus jussit, quam, eo

omisso, offerre victimas voluntarias aut prohibitas, ut inquit *ALapide*, in *D. locum.* Similiter virtutibus supernaturalibus, tamquam immediatè Deum spectantibus, Obedientia omnino est inferior.

Petes : An Obedientia formalis sit sub præcepto ? Resp. Neg. quia nullum extat hujusmodi præceptum, quo Deus vel Ecclesia mandet opus impleri eâ intentione, ut præcepto satisfiat : sed ad cujuscumque præcepti impletionem sufficit, ut opus præceptum faciamus propter intrinsecam ejus bonitatem, aut ut Deo placeamus. Immo probabile est, Superiorem humanum non posse præcipere, ut opus ex formali obedientia fiat : tum quia iste modus operandi non est necessarius, ut opus illud sit actus virtutis ; cum possit esse talis ratione propriæ & intrinsecæ suæ bonitatis, vel quia fit ex motivo alterius virtutis, v.g. charitatis, absque intuitu præcepti : tum quia actus internus probabiliter non potest præcipi ab homine, nisi quatenus est necessarius ad constituendum externum in aliqua virtutis specie. De quo vide plura in *Tract. de Legibus Disput. 3. q. 8.*

Obedientiæ opponitur inobedientia, quæ sicut obedientia, alia est materialis, alia formalis. Illa est cujusvis præcepti transgressio. Undè est circumstantia generalis cum quovis peccato transcendens : estque gravis vel levis prout præceptum violatum graviter vel leviter obligat. Hæc est violatio præcepti, ut præcepti, ut quando illud violatur ex intentione expressa ipsum violandi, & suo facto ei adversandi. Continet autem hæc inobedientia duplex peccatum, unum consistens in prævaricatione præcepti obligantis ad faciendum vel omittendum opus ; alterum consistens in transgressione præcepti, vetantis contemni mandatum Superiorum.

Inobedientia formalis ex genere suo est peccatum mortale : graviter enim adversatur rectæ rationi nolle præcepto obedire, ex intentione expressa illud violandi, & consequenter illud contemnere : quem contemptum declarat *Sanctus Bernardus de Præcepto & Dispensatione* cap. 14. explicans illud *1. Reg. 15. Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere*, ubi dicit : *Non est : non acquiescere, sed : nolle acquiescere, ut non jussionis simplex ipsa transgressio : sed voluntatis superba contemptio scelus idololatriæ reputetur : non est enim id ipsum nolle obedire & non obedire ; hoc quippe interdum erroris est, nonnumquam & infirmitatis : illud verò aut odiosa pertinacia, aut contumacia non ferenda.* Quantò autem major est ille, qui præcipit, tantò majus peccatum est, esse illi inobedientem, inquit *Sylvius* quæst. 105. conclus. 1. Undè gravius peccatum est formalis inobedientia erga Deum, quam erga hominem commissâ.

Nec refert, quòd Deus præcipiat obedientiam Superioribus, tamquam vices suas gerentibus,

quàm victi-
ma.

18.
Formalis
obedientia
non est sub
præcepto.

Foris nec
præcipi po-
test ab ho-
mine.

19.
Obedientia
opponitur
inobedien-
tiæ.
Alia est
materialis.
Alia for-
malis,

Duplicem
malitiam
continens.

20.
Ex genere
suo est mor-
talis.

Eòquè gra-
vior quò
major Le-
gislator con-
temnitur.

21.
Obiectis
solvitur.

tibus, exhibendam : ideoque *Luca 10.* Christus dicat, *Qui vos spernit, me spernit* : nam formalis contra Superiorem humanum inobedientia est tantum materialis contra Deum, quando violatur præceptum humanum ut tale, sine formali & explicita intentione contraveniendi præcepto divino, prout fieri potest.

22. *Potest esse venialis ex indeliberatione actus.* Formalis inobedientia potest esse venialis ex imperfectione actus non satis deliberati. An similiter ex parvitate materiæ, non ita constat : & quidem si procedat ex perfecto & absoluto contemptu præcepti vel Superioris quæ talis, omnino dicendum est, levitatem materiæ numquam à mortali excusare, sive legislator sit Deus, sive homo, ut latius patet ex dictis *de Peccatis Disp. 7. num. 63. & seqq.* Si verò non procedat ex absoluto contemptu, veluti si quispiam non obediat Superiori, ut contraveniat ejus præcepto in minimo, paratus tamen absolutè ipsi obedire in majoribus, docet *Sylvius sup. articulo 1.* talem inobedientiam esse solum venialem, eò quod non involvat contemptum nisi imperfectum. Vide quæ diximus loco statim citato. *De Peccatis num. 65. in fine.*

Q U Æ S T I O III.

De Gratitude & Vindicatione.

23. *Quid gratitudo.* GRATITUDO, quæ & gratia dicitur, sumitur pro virtute, quæ respicit debitum ex beneficio natum. Unde inclinatur ad beneficium beneficio compensandum : describiturque ab *Augustino lib. 83. qq. quæst. 31. in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi voluntas continetur.* Extendit se ad omnes, à quibus aliquod beneficium accepimus, ut ad Deum, parentes, Superiores & homines privatos.

24. *An sit specialis virtus.* Est autem virtus hæc specialis ab aliis distincta : nam ex eo, quod beneficium beneficio compensetur, specialis resultat honestas, utique gratitudini, & non alteri virtuti, propria. Quod quidem satis patet in gratitudine erga particularem benefactorem, qui privatum aliquod beneficium nobis contulit. Si verò attendatur debitum, ortum ex beneficiis collatis à Deo & parentibus, censet *Wiggers dub. 3. num. 13.* post *D. Thomam quæst. 106. art. 1.* & alios gratitudinem non distinguere à Religione & Pietate : idem est de observantia, si spectetur debitum, natum ex beneficio gubernationis à Superioribus accepto. Vide *Lessium cap. 47. numero 2. & seqq.*

25. *Officia gratitudinis enumerantur. Primum.* Officia gratitudinis possunt quinque enumerari. Primum beneficii æstimatio, si non ex rei magnitudine, saltem ex affectu donantis, qui in beneficiis gratuitis semper est considerandus, juxta illud *Seneca lib. 1. de Benef. cap. 6. Beneficium non in eo, quod sit aut datur, consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo.*

Secundum. Secundum est benigna acceptatio : alias

enim & beneficium & animus donantis contemni censetur, & ulteriorum beneficiorum collationi via præcluditur. Per ipsam verò benignam acceptionem, veluti alicujus commodi vel oblectationis in animo donantis causativam, censetur aliqua inchoata compensatio pro beneficio fieri, juxta illud *Seneca lib. 2. de Benef. cap. 35. Vis reddere beneficium? accipe benigne.*

Tertium. Tertium est gratiarum actio, quæ consistit in benevola accepti beneficii protestatione ad benefactorem cum quadam sui submissione & obligationis recognitione directa. Estque hæc gratiarum actio quædam beneficii compensatio, quatenus per eam benefactor honore afficitur, & quædam in ipso majoritas agnoscitur. Est autem magis accommodanda affectui dantis, quàm rei donatæ, ut docet *D. Thomas sup. articulo 5.*

Quartum. Quartum est grata commemoratio, id est, ut tempore & loco habeatur memoria beneficii accepti, non solum apud nos, sed etiam apud alios, datâ occasione, referendo, & ad laudem ac honorem benefactoris condignè exaltando beneficii magnitudinem. Alioquin qui beneficii collati obliviscitur, conferendorum indignus convincitur : ut proinde merito dicat *Seneca lib. 4. Benef. cap. 1. Ingratissimus omnium est, qui beneficii oblitus est.*

Quintum. Quintum est reciproca beneficii præstatio sive relatio, ut videlicet tempore & loco beneficium re vel obsequio reddatur : quamvis enim beneficium statim sit recompensandum quoad benevolam animi affectum, non tamen quoad doni retributionem, quæ tunc demum facienda est, quando benefactori videtur futura opportuna, ac proinde non nimis citò, nec nimis tardè, sed pro opportunitate benefactoris beneficium est beneficio compensandum.

Ex his patet non solum opulentos, sed etiam pauperrimos posse esse gratos pro beneficiis acceptis, nimirum benefactorem honorando, laudando, pro eo orando, ipsi gratias agendo, beneficium benevolo animo, quando datur, acceptando & retinendo, ut observat *Sylvius quæst. 107. artic. 3.* ubi etiam *Quæst. 106. art. 3.* addit gratiam deberi benefactori, etiamsi hic postea injuriam iniurat : eò quod, licet nullum antea beneficium contulisset, oporteret tamen ei ignoscere : cum autem nunc quidem læserit, sed præterea beneficium contulerit, debetur ei plus, quàm venia. Ita ille.

26. Qualiter pauperes queant gratitudinem exercere. Virtuti gratitudinis opponitur vitium ingratitude : sicuti autem inobedientia alia est formalis & alia materialis : ita quoque ingratitude. Materialis committitur, quando committitur, aliquod debitum gratitudinis officium, vel quidpiam contra benefactorem positivè committitur, non tamen ex ejus contemptu. Non est hæc ingratitude grave peccatum, nisi sit graviter contra aliam alterius virtutis obligationem, signanter charitatis, ut ad vertit

27. Ingratitudo gratitudini opposita alia est materialis.

Es quale peccatum;

Alia formalis.

vertit Lessius sup. dub. 3. n. 18. præmittens ibidem, quod non retribuere beneficium non sit peccatum, nisi quando benefactor est in necessitate, & tu illi opem ferre potes, vel quando ex omissione putatur jure offendendus. Ingratitudo formalis dicitur, quando in re vel in mente beneficium contemnitur, veluti benefactorem ejusvè animum despiciendo, aut minoris, quàm par est, æstimando, obligationis erga illum elidendi gratiâ. Est autem hæc ingratitude duplex, alia privativa & alia

Et hæc rursus alia est privativa & alia contraria.

28.

Quando ingrati-
tudo privativa
sit peccatum
mortale &
quando ve-
niale.

contraria. Privativa dicitur, quando quis non agnoscit beneficium, quod, quando & ubi deberet agnoscere: contraria, quando insuper fit aliquid veræ gratitudinis repugnans.

Ingratitudo privativa juxta Sylviu[m] q. 107.

art. 3. est mortalis, quando contemptus est omnino deliberatus, & beneficii notabilis, similiterque si id, quod benefactori subtrahitur, sit ei vel simpliciter vel in casu necessitatis valde necessarium. Alioquin peccatum est veniale. Quamvis juxta Wiggers hic dub. 4. tunc non tantum obligatio gratitudinis, sed etiam charitatis aut justitiæ soleat concurrere.

Item quando contra-

Contraria similiter ingrati-
tudo pro ratione contemptus, atque ejus quod agitur, quandoque est veniale peccatum, quandoque mortale, & quidem speciale, quando committitur in benefactorem quatenus talem, ut post D. Thomam, Tannerum, & alios observat etiam Wiggers sup. n. 20.

Gradus gratitudinis & ingrati-
tudi-
nis.

D. Thomas sup. postquam recensuisset tres gratitudinis gradus, nempe beneficii recognitionem, gratiarum actionem, & retributionem, subdit contrario ordine tres gradus ingrati-
tudi-
nis, scilicet privativæ, ut primus sit beneficium, cum possis, non retribuere, secundus beneficium dissimulare seu non gratias agere, tertius beneficium non recognoscere. Gradus verò ingrati-
tudi-
nis contrariæ statuit, reddere mala pro bonis, beneficium vituperare, id ipsum in animo quasi maleficium reputare. Qui insuper art. 3. ad 4. rectè observat, esse quandoque laudabile, ut ille, cui providetur, beneficium sive benefactorem ignoret, exemplo celebri S. Nicolai: Sic enim benefactor vitat inanem gloriam, parcitque alterius verecundiæ, ac nihilominus consulit egestati. Denique art. 4. rectè observat, non statim ingrato beneficia deneganda, quamvis ea demereatur, ut nempe, multiplicatis beneficiis, ab ingrati-
tudi-
ne respiscat; secus est si multiplicatione beneficiorum pejor fiat.

29.

Vindicatio coincidit cum justitia vindicativa, respicitque debitum ex delicto ortum, cui satisfacit per condignæ pœnæ inflictionem: atque adeo ponit æqualitatem inter delictum & pœnam. Definatur autem esse virtus, quâ persona habens publicam auctoritatem pro delicto condignam imponit pœnam. Dicitur, habens publicam auctoritatem: quia privatâ auctoritate vindictam sumere non licet, juxta illud Roman. 12. Non vosmetipsos defendentes, id est, ulciscentes seu vindicantes,

Quid vindicatio.

Non licet privatis hominibus.

ut videre est apud A Lapide in D. locum.

Possunt nihilominus privati homines hujus virtutis honestate frui: quàmvis enim per se vindicationem exercere nequeant, possunt tamen affectu & voluntate optare, ut delictum puniatur: tum quia id honestum est: tum quia sic debitus ordo servatur, & si quid collapsum est, ad debitum ordinem revocatur, injuriæque parti læsæ compensatur, qui fines ab ipso quoque judice pœnam infligente, attendi debent, ut puniendo actum justitiæ vindicativæ exerceat: alioquin, si pœnam infligat, ut reo malè sit, non actum virtutis, sed odii committit, uti & quilibet privatus idem ad eundem finem optando.

Vindicationi se immisceat justitia commutativa, quatenus judex, ex pacto tacito vel expresso cum Republica inito, tenetur delinquentibus pœnam correspondentem infligere, sicuti custos tenetur furem à silva, quam ex pacto custodit, arcere, ac proinde tenetur ad restitutionem damnorum ex neglectu vindictæ Reipublicæ vel parti læsæ obvenientium. Si actus vindictæ spectetur tamquam medium boni communis conservativum, pertinebit vindicatio ad justitiam legalem, quæ inclinat membra communitatis ad procurandum bonum totius. Si denique ordinetur ad bonum privatum vindicantis vel alterius, pertinebit ad charitatem sui vel proximi, ut latius prosequitur Smising. de Deo uno Tract: 3. Disp. 4. num. 77. ubi censet nullum justitiæ vindicativæ actum dari, quin ad aliquam aliam virtutem pertineat, neque ullam dari obligationem ex ea provenientem; nisi se immisceat alterius virtutis obligatio. Unde concludit, vindicationem non esse specialem aliquam virtutem.

E-contra Wiggers dub. 5. num. 23. post alios communiter, ut ex Tannero refert, putat vindicationem esse specialem quamdam virtutem, veluti quæ versatur circa specialem rationem honesti, consistentem in hoc, quod malefactori debita pœna, secundum mensuram infligatur, & læso per peccatum reparetur suo modo ablatum, quod per se decens est, ut præmiserat n. 21.

Vitia huic virtuti opposita sunt crudelitas & nimia remissio: hæc per defectum; illa per excessum. Vide quæ diximus Disp. 2. de Temperantia n. 101.

Q U Æ S T I O IV.

De Veritate & Mendacio.

VERITAS prout hic sumitur est virtus inclinans ad rectum usum signorum externorum, ad mentem nostram patefaciendam institutorum, ut videlicet menti & conscientiæ sint conformia, sic eam foris significando, qualis intus latet. Oriturque hujus conformitatis obligatio ex ipsa natura rationali, quatenus instituta est, ut sit socialis, qualis esse

non

30.

Qui tamen hujus virtutis honestate non necessario destituuntur.

31.

An sit specialis virtus.

32.

Vitia illi opposita.

33.

Quid virtus veritatis.

Unde ejus obligatio nascitur.

non potest, nisi per voces aliaque signa externa homines mutuas suas cogitationes mentesque transfundant & externae manifestationi credant. Cujus credulitatis fundamentum est debitum illud veracitatis, quod quisque in verbis & alijs signis externis servare aestimatur.

Unde malitia mendacii veritati oppositi, consistit in eo, quod quis aliud significet verbis vel factis, & aliud habeat in mente, quod in violationem & dissolutionem humanæ societatis & commercii tendit. Definatur esse locutio contra mentem, sub locutione comprehendendo quamlibet externam significationem, sive verbis fiat, sive scripto, sive gestu, sive aliâ ratione: aliud enim mendacium committitur verbis, aliud factis: illud propriè & simpliciter vocatur mendacium; hoc simulatio. Atque hoc modo mentiuntur, qui in gestibus & alijs externis actionibus præ se ferunt gaudium, dolorem, compassionem, amicitiam &c. cum nihil horum subsit. Hujus species est hypocrisis, quâ videlicet quis se simulat, justum, pium aut virtuosum, cum tamen non sit.

Aliter dividitur mendacium in jactantiam, dum quis majora de se prædicat, quàm revera subsint, & ironiam, dum minora prædicat, vel laudabilia negat, quæ tamen insunt. Unde ironia veritati opponitur per defectum, jactantia per excessum. Denique mendacium dividitur in jocosum, quod voluptatis seu recreationis causâ dicitur; officiosum, quod utilitatis causâ, & perniciosum, quod in injustam alterius læsionem cedit.

Omne mendacium, sive verbis, sive factis committatur, est ita intrinsecè malum ut nullo casu sit licitum. Patet ex c. *Super eo*, de *Vsuris*, ubi Alexander III. ait. *Quod Scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri.* Constat idipsum etiam ex Scripturis passim obvijs *Levit. 19. Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. Proverb. 13. Verbum mendax justus detestabitur. Ad Coloss. 3. Nolite mentiri invicem* & alibi sæpius. Consonant quoque Sancti Patres (& post eos Theologi communiter) inter quos Sanctus *Augustinus* duobus libris id ipsum fusè tradit, quorum unus est *de Mendacio* & alter *contra Mendacium*.

Non defuerunt tamen olim, qui mendacio patrocinales ipsum licere putaverint. Tales fuerunt plerique Philosophi gentiles, ut *Sophocles, Euripides, Democritus*, quin & ipse *Plato*, ac post eum *Origenes* apud *Hieronymum lib. 1. contra Rufinum cap. 4.* qui, auctoritate *Platonis* deceptus, magnam post se Græcorum sequelam traxit. Putat tamen *Lesius cap. 47. dub. 6. numero 39.* plerisque posse excusari, quod mendacium vocent etiam orationem alio sensu dictam vel habentem tacitam mentis limitationem, seu restrictionem. Ut autem sciatur, quæ restrictio mentalis sit propriè dictum mendacium & quæ non.

Nota, nos posse variis modis loqui alio

sensu, quàm ab audiente intelligatur, ac in primis utendo æquivocatione vel amphibologia in verbis, quæ secundum communem usum duplicem habent sensum, ferè æquè communem ut, *Aio te Æacida Romanos vincere posse.* Hujusmodi æquivocatione uti, suppositâ justâ causâ (secus est eâ seclusâ, cum virtus veracitatis obliget; nè sponte detur audienti occasio erroris, sicut aliæ virtutes obligant; nè alteri sinè causâ detur occasio vitiorum oppositorum) non est malum: cum enim oratio externa verè sit de se manifestativa sensûs à loquente intellecti, non potest ullo modo habere rationem mendacii; adeoque per se licet. Quod autem detur audienti occasio erroris, nihil refert: quia loquens eam non tenetur vitare suppositâ justâ causâ.

Secundò potest oratio externa à nobis exterius prolata, habere quidem duplicem sensum, sed unum communiùs, alterum verò rariùs usitatum. Quo modo *Matth. 11. Johannes Baptista* dicitur *Elias*, videlicet functione & officio. Talem etiam orationem ex justa & rationabili causâ loquens de per se potest intelligere in alterutro sensu, etiam minus obvio, licet audiens inde sumat occasionem erroris, modo aliud malum inde non sequatur, quod prætenfæ causæ præponderet: nam talis etiam oratio prout exterius profertur, est conformis menti & conscientie loquentis; adeoque à malitia mendacii planè libera: seclusâ tamen justâ causâ id non licet, ut patet ex dictis *n. preced.*

Tertiò possumus cum alijs loqui, utendo talibus verbis, quæ secundum se sumpta, & prout exterius proferuntur, sunt falsa, etiam suppositis omnibus circumstantiis hinc & nunc consignificantibus, si tamen jungantur cum illis, quæ in mente retinentur, & à loquente subintelliguntur, sunt vera; ut si quis dicat, dabo tibi librum, in mente reticendo conditionem hanc, si tibi debeam, sub qua & non aliàs, dare vult. De hoc tertio modo potissima est difficultas, an restrictio mentalis sit licita, nec nè. *Suarez Tom. 2. de Relig. Tract. 4. lib. 3. cap. 10. & 11. Lessius cap. 42. dub. 9. num. 47. Reginaldus, Sanchez & alii*, quos citat & sequitur *Diana Part. 3. Tract. 6. Resol. 30.* affirmant. *Malderus* verò *Sylvius, Layman, Coninck*, & alii apud eundem *Dianam loco cit.* negant. Cum quibus

Dicendum est restrictionem purè mentalem omnino esse illicitam. Probatur I. quia oratio, cum tali restrictione prolata, videtur continere verum mendacium: cum secundum totum id, quod in ea habet vim significandi, sit difformis conceptui loquentis, adeoque falsa: nam non significat secundum eam partem, quæ intus reticetur, sed tantum secundum eam, quæ exterius profertur, quippe quæ sola ab audiente percipitur, & in eo generat conceptum de re significata. Confirmatur ex *Sancto Augustino lib. de Mendacio c. 3.* generaliter dicente, *ille mentitur, qui aliud habet*

Licitum est uti æquivocatione in verbis, & quando.

39.

Etiam in sensu minus obvio.

40.

41.

Purâ restrictione mentali non licet uti.

Sed committitur mendacium.

Et dolus ab Augustino redarguitur.

in

34. Malitia mendacii oppositi in quo consistat. Ejus definitio allegatur.

Dividitur in illud quod committitur, verbis & quod factis.

35. Item in jactantiam & ironiam.

Denique in jocosum, officiosum & perniciosum.

36. Omne est intrinsecè malum.

37. Non defuerunt tamen sentientes ipsum ali quando licere.

38.

in animo, & aliud verbis vel quibuscumque significationibus enuntiat. Similiter in illud Psal. 51. *Lingua dolosa, ait: Quid est lingua dolosa? Ministra fallacia est lingua dolosa aliud in corde gestantium: aliud in ore promentium.* Quod æqualiter habet locum, sive tacita in mente restrictio adjiciatur sive non: adeoque si quod ore profertur, seclusa restrictione solâ mente conceptâ, contineat dolum ab *Augustino* redargutum, etiam continebit, dum tacita in mente restrictio accedit: cum hæc neque mutet rem significatam; neque vim significativam orationis exterius prolata.

42.
Societasque
humana
pervertitur.

Probatur II. quia usus restrictionum mentalium totam societatem & commercium humanum evertit: utpote qui dat audienti semper ansam dubitandi, an loquens non retineat in mente aliquam limitationem per orationem externam non significabilem, adeoque an loquenti sit fides adhibenda: idque verum est etiam si loquens expresse asseveret, se non uti restrictione mentali: quia in hoc ipso forte utitur eâ, juxta illud *Sancti Augustini lib. de Mendacio cap. 8. Quomodo credendum est ei, qui putat aliquando esse mentiendum, ne forte & tunc mentiatur, cum precipit, ut credamus.*

43.
Solvitur
Prima ob-
jectio.

Dices I. Non tenetur homo totam mentem suam circa rem, de qua est sermo, aperire: adeoque non tenetur omnia verba exprimere, quibus ea aperiatur, & consequenter poterit partem exprimere, & partem tacitus addere. Resp. esto homo non teneatur simpliciter totam mentem suam audienti aperire, tenetur tamen in expressione, quæ per orationem externam fit, non admittere diffinitivam inter mentem suam & externam orationem, alioquin secundum se futuram falsam, & verâ mendacii malitiâ inficiendam, ut ex ante dictis satis patet.

44.
Secunda.

Dices II. Qui utitur restrictione mentali, non intendit orationem externam solitariè secundum se sumptam asserere, sed tantum quatenus conjuncta est cum verbis tacite in animo subintellectis, quod fieri potest sine mendacio, ut constat ex facto *Ezechielis Prophetæ*, ita suam prophetiam incipientis, *Et factum est*, quæ verba explicans *D. Gregorius homil. 2. in Ezechielem* dicit, eum ita incipere, quia internam orationem cum externa conjungit. Resp. cum interna loquentis intentio verbaque tacite subintellecta audienti non innotescant, reverà totum illud, quod habet rationem signi, manet falsum, veluti internæ menti difforme, & consequenter in mendacium degenerat.

Ad id, quod additur de *Ezechiele*, dicendum est, quod sumendo particulam *ET* per modum conjunctionis, *Propheta* visioni, seu internæ cum Deo locutioni intentus, immediatè connectat externam locutionem, non quidem ita, ut externa secundum se sit falsa, sed hæc loquendi formulâ innuendo se exterius continuare locutionem, quam interiùs cum Deo inchoaverat. Hoc & non aliud vult

D. Gregorius. Verum *A Lapide* in *D. locum Ezechielis* post *S. Augustinum* in *Psal. 4. Originem, Maldonatum & alios*, notat vocem, *ET* per Pleonasmum (id est per redundantiam seu superfluum) addi more *Hebræorum*, libros suos vel narrationes per particulam, *vau*, id est, *ET* exordientium, ut alijs exemplis ostendit *A Lapide* ibidem.

Dices III. Dum quis solus secum loquitur, orationem partim exterius proferens, partim in animo per mentalem restrictionem subticens, non dicetur mentiri, quantumvis oratio externa seorsim sumpta esset falsa: ergo nec is, qui ita alteri loquitur. Resp. Neg. consequens: quia dum quis secum loquitur, mentem suam, utpote probè notam, per externa signa indicare non debet: dum verò alteri loquitur, eam non nisi per verba prodit, quæ si menti sint dissona, falsa sunt & mendacium continent. Nec refert quod loquens non habeat expressam voluntatem mentiendi, sed potius contrariam, quia licet habeat simplicem vel leitatem non mentiendi, habet tamen voluntatem interpretativam, eamque efficacem mentiendi, hoc ipso, quo vult efficaciter proferre orationem solâ restrictione mentali, & non aliter verificabilem. Alia, quæ obijci possent, vide soluta *Disp. 3. de Fide Quæst. 3.*

Ex his patet restrictionem purè mentalem, seu tertio modo supra exposito sumptam, nullatenus esse licitam in juramentis: cum enim per orationem externam, non nisi per talem restrictionem verificandam; adeoque simpliciter falsam, præstentur, à ratione perjurii nequeunt excusari, & eatenus intelligit noster *Sporer* hanc inter 65. ab *Innoc. XI.* damnatas prout *acent 26. Si quis vel solus, vel coram alijs, sive interrogatus, sive propriâ sponte, sive recreationis causâ, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod reverà fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, reverà non mentitur, nec est perjurus*, quatenus scilicet licitum facit promiscuè usum amphibologiæ in omni specie, etiam tertia sup. n. 40. rejecta, dum generaliter loquitur: in qua ampla generalitate utique scandalosa est: & ideo etiam meritò proscripta est hæc n. 27. *causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio, censeatur tunc expediens & studiosa*: quia sensu & generalitate cum priori connexa est: prout & similiter 28. *qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato regis à similibus solet exigere, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum*: nam & ipsa comprehendit licitum usum restrictionis puræ mentalis, item non distinguit de juramento legitimè vel non legitimè exacto, item nimum

45.
Tertia.

46.
Similiter ad
juramentum
illicitum est
restrictio
purè men-
talis.

um generaliter ponit illam rationem : quia non tenetur &c. quod vniuersaliter falsum est. Ita (salva S. Sedis auctoritate) ex P. Casiano à S. Elia Carmelita discale: noster Patricius Sporer Tract. 3. in 2. præcept. Decalogi cap. 1. sect. 3. assert. VI. §. 4. resol. 2. n. 3. de hac materia meritò videndus. Secus est de iuramentis, per talia verba præstitis, quæ verum aliquem sensum, à jurante ex iusta causa intentum non animo fallendi, sed solum veritatem dissimulandi, etsi ab eo, cui juratur, non intellectum, habent, ut post alios docet Wiggers de Juramento dab. 12. n. 94. tunc enim simpliciter juratur verum, non falsum.

Dixi Sensum à jurante ex causa iusta intentum. Hæc enim cessante, cessat prætextus utendi amphibologiis, aut etiam restrictione non purè mentali, uti in loquendo, ita consequenter in jurando. Undè non potest quis eâ uti in iuramento ex mera libertate seu sponte assumpto. Et si iudex legitimè interroget, ad mentem interrogantis tenetur respondere ac jurare ex lege, quâ tenetur obedire Superiori in iis, quæ in foro contentioso sunt eò-usquè deducta, ut locus sit legitimæ interrogationi. Atque ita locum habet quod c. quacumquæ 22. q. 5. ex Isidoro dicitur. Quacumquæ arte verborum quisquæ juret, Deus tamen, qui conscientia testis est, ita hoc accipit, sicut iste cui juratur intelligit &c. Dico legitimæ interrogationi: nam qui illegitimè ac finè sufficienti causa ad jurandum cogitur, potest uti amphibologiâ & congruâ restrictione mentali verbis conformi in iuramento, sive sit publicum sive privatum, absque periculo perjurij; subest enim verbis sua veritas à jurante intenta, qui jure suo utitur, dum secretum suum servat, & se vel proximum contra injustas seu illegitimas interrogationes tuetur. De his vide Marcham Tom. 2. Tract. 3. Tit. 2. quæst. 4.

QUESTIO V.

De Affabilitate & Liberalitate.

47. Affabilitatis ab Amicitia distinctio. **A**FFABILITAS interdum appellatur nomine amicitiae, in re tamen ab eâ differt: nam amicitia est mutua quorundam benevolentia utrimque nota, & in quadam communicatione fundata, ut ex Philosopho describit Smising. de Deo Vno Tract. 3. disp. 4. num. 84. Sic amicitia studiosorum fundatur in communicatione in studiis: amicitia militum, in communione rerum militarium, amicitia virtuosa, in communicatione & similitudine virtutis: affabilitas verò non postulat talem communicationem.

48. Eiusdemque definitio. Affabilitas rectè definitur esse virtus, quæ ad talem in verbis & factis seriis inclinatur mediocritatem, secundum quam alicujus conversatio est proximo grata & accepta. In quo spectanda est conditio, tum personæ loquen-

tis vel agentis, tum eorum, coram quibus loquitur vel agit, & reliquæ circumstantiæ.

Dixi, factis seriis, quia pro mediocritate in jocos servanda assignari solet ex Philosopho lib. 4. Ethicorum cap. 9. Eutrapelia. Observat tamen Smising sup. num. 86. hanc virtutem ab Affabilitate essentialiter non differre, sed tantum materialiter, penes materiam, in qua versatur: nam dum versatur in seriis, vocatur simpliciter affabilitas, dum in jocos, Eutrapelia.

Ex his patet Affabilitatem tendere in actiones nostras, quibus cum proximo conversamur, easque habere pro objecto materiali. Ratio objectiva, in objecto materiali reperiata, est debitum fundatum in natura nostra sic instituta, ut sit socialis. Objectum cui est proximus, quocum est conversandum.

Contra Affabilitatem peccatur per excessum & per defectum: per excessum peccant, qui in familiari congressu nimium dictis aut factis contra præscriptum rectæ rationis excedunt in nimia blanditiis omnia approbantes & laudantes, qui si id faciant utilitatis causâ, vocantur Adulatores, si solum ut placeant, appellantur simpliciter Blandi. Per defectum peccant, qui in consortiis solent ab aliis ordinariè dissentire, & eis contradicere ad tædium & molestiam eorum: vocanturque morosi: cum autem hinc nata sint sequi litigia, D. Thomas vitium hoc morositatis appellat nomine litigii.

Vitia hæc Affabilitati opposita ex ratione sua non sunt nisi venialia, ut patet in adulatione: hæc enim solum est quidam excessus in studio alijs placendi, eosque in consortiis recreandi: quæ de se non sunt gravia, per accidens tamen possunt esse talia, ut si quis aduletur alteri in peccatis ab eo commissis aut committendis, illa ementito virtutum pallio obvolvendo, honestando & approbando; & sit unus ex illis, quibus Isaia 5. dicitur: *Ve qui dicitis malum bonum, & bonum malum*: vel si per adulationem intendatur finis graviter malus, ut si quis aduletur alteri nocummenti corporalis vel spiritualis ei inferendi causâ: de quo Proverbior. 27. dicitur: *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis*. Cui consonat illud Augustini in Psalm. 69. *Plus persequitur lingua adulatoris, quam manus interfectoris*: vel denique si accedat scandalum, datâ per adulationem alicujus gravis peccati, quod adulator poterat & debuerat prævidere, occasione.

Patet idem in morositate seu litigio: per hoc enim vitium solum adfertur proximo aliqua molestia & tædium, quod per se non est grave, nisi per accidens proximus ad gravem indignationem aut mœrorem inde provocetur. Absolutè tamen spectando utrumque hoc vitium secundum se præcisè, litigium pejus est adulatione: nam magis repugnat rectæ rationi in consortiis esse morosum, quam in blanditiis excedere, nisi ratione materiæ, finis

Qualiter differat ab Eutrapelia.

49. Quod sit objectum Affabilitatis.

50. Ei per excessum oppositur Adulatio.

Per defectum morositas seu litigium.

51. Quæ ex se non sunt nisi venialia.

Quod ostenditur de adulatione.

Quæ qualiter per accidens possit esse mortalis.

52. Idem ostenditur in morositate.

Quodnam sit gravius adulatio vel morositas.

vel effectus (ut frequenter contingit) adulatio morositatem excedat.

33. Liberalitatem Quidam sic dictam volunt, *Liberalitas unde dicta.* quod libero proficiatur ex animo. Alii sic dictam contendunt, quod libero homine digna sit, qui nec se divitiis, nec has sibi adstrictas patitur, sed animum ab eis liberum habere intendit. *Qualiter definiatur.* Definitur autem esse virtus, quæ moderatur amorem divitiarum, & consequenter inclinatur ad eas elargiendum secundum rectam rationem. Unde divitiæ sunt *Ejus materia remota* materia remota hujus virtutis; proxima est *divitiæ, proxima harum affectus.* affectus illarum, quem liberalitas moderatur, nè possessorem à legitimo usu earum retrahat, vel eas prodigat. Ex quo hujus virtutis utilitas, immo necessitas, elucet: necessarium enim est, habere affectum divitiarum, secundum rectæ rationis regulas temperatum.

Qui habeat locum in pauperibus. Non est tamen virtus Liberalitatis ita propria divitiis, ut nequeat reperiri, quoad meritum & honestatem suam, etiam in pauperibus; quippe qui etiam possunt habere affectum erga hujus virtutis exercitium, à quo per accidens defectu materiæ impediuntur. Deinde Liberalitas non tam spectatur ex multitudine & magnitudine datorum, quam ex affectu dantis, qui in paupere rem exigui momenti elargiente potest esse major, quam in divite magna munera animo non prompto elargiente.

34. Ex his patet Liberalitatem convenire cum *Et cum iustitia conveniat ac ab eadem discrepet.* iustitia in eo, quod utraque sit ad alterum & versetur circa res externas: differt autem in perfecta ratione debiti: nam debitum Iustitiæ est rigorosum; Liberalitatis solum morale, fundatum in quadam ipsius decentia & honestate, ut habet *D. Thomas 2. 2. quest. 117. art. 5. ad 1.*

35. Liberalitati per defectum opponitur Avaritia, quia deficit in erogando (à quo Liberalitas potissimum appellatur) prohibet enim ab elargitione divitiarum ubi recta ratio eam postulat. Alio autem sensu potest dici Liberalitati opponi per excessum, quatenus scilicet excedit in æstimatione & immoderato affectu divitiarum, ad eas nimio studio acquirendas vel possidendas impellens.

36. Quatenus Avaritia præcisè opponitur Liberalitati, solum est peccatum veniale, utpote non aliud importans, quam inordinatum affectum erga divitias acquirendas vel retinendas. Potest verò esse mortalis, si intercurrat violatio alterius virtutis, ut si immoderatus divitiarum amor impellat ad injustam earundem acquisitionem vel possessionem: tunc enim Avaritia opponitur Iustitiæ, & pro gravi vel levi ejusdem violatione, gravis quoque vel levis est. Deinde si ex Avaritia homo ita suis divitiis affigatur, ut propter eas acquirendas vel possidendas paratus sit violare præceptum aliquod graviter obligans, puta auditionis sacri, elemosinæ &c. peccatum mortale committit.

Hoc sensu Apostolus ad Ephes. 5. dixit: Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi aut Dei. Loquitur enim de avaritia in actu completo, quatenus involvit adeo immoderatam opum cupiditatem, ut avarus eas per fas & nefas conetur accumulare: ipsa quippe inexplebilis est, nullisque opibus sedatur, ac totam avari mentem possidet, qui proinde interpretativè nummos pro Deo habet. Vide *A Lapide* in dict. locum.

Avaritia numeratur inter peccata capitalia: quia ex illa, sicut ex aliis peccatis capitalibus, multa alia vitia proficiuntur. Porro septem Avaritiæ filias enumerat *D. Gregorius, apud Lessium cap. 47. num. 60.* nempe obdurationem cordis, inquietudinem mentis, proditorem, fraudem, perjurium, fallaciam & mendacium: de quibus videri potest *Bassaeus V. Avaritia num. 2.* Unde patet meritò ab *Ecclesiaste cap. 5. & 6.* multa contra hoc vitium differi, quibus ejus malitia, etiam ab Apostolo ad *Rom. 1. ad Ephes. 5. ad Coloss. 3.* damnata ostenditur, & miseria eorum, qui hoc vitio innodantur, enucleatur. Videri etiam potest *A Lapide* in illud *Eccl. 10. Avaro nihil est scelestius.*

Liberalitati per excessum opponitur prodigalitas, quæ est vitium, quo exceduntur limites rectæ rationis in erogatione divitiarum: prodigus enim dicitur, qui pecunias ubi, quando & quibus non debet, vel plus, quam secundum rectam rationem debet, elargitur. Quod si respiciatur, non ad divitiarum elargitionem, sed ad earum amorem, prodigalitas Liberalitati opponitur per defectum, quatenus minus, quam ex rectæ rationis præscripto oportet, divitiarum cura geritur. Et ita loquitur *Wiggers dub. 9.* liberalitati per excessum opponens Avaritiam, per defectum prodigalitem.

Hoc peccatum ex genere suo solum est veniale: quia prodigus est dominus suarum divitiarum, quas dum prodigè expendit, sine gravi alterius virtutis violatione, non est unde graviter peccet: simpliciter tamen peccat; quia licet verum habeat suarum divitiarum dominium, Deus tamen vetat eas aliter, quam recta ratio dicat, expendi.

Est autem prodigalitas ex propria sua ratione minus peccatum, quam avaritia: partim quia minus recedit à Liberalitate, velut ad quam pertinet dare, in quo excedit prodigus, & deficit avarus: partim quia prodigus multis prodest, in quos sua distribuit; avarus verò vix ulli: partim quia facilius prodigalitas, quam avaritia curatur, ætate scilicet vel egestatè medente.

Potest tamen prodigalitas esse peccatum mortale, si quis suas divitias prodigat cum notabili aliorum damno vel scandalo, aut aliqujus præcepti graviter obligantis violatione. De quo vide *Lessium c. 47. dub. 8. num. 62.*

Et

57.

Est vitium capitale.

Cujus filia ex S. Greg. enumerantur.

58.

Liberalitati per excessum opponitur prodigalitas.

Qua describitur.

59.

Ex genere suo est solum veniale.

Minor avaritia.

60.

Per accidens potest esse mortale.

Et hæc de virtutibus, tum in communi, tum in particulari, de Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec non de Cardinalibus, præsertim Justitia, ac Religione cæterisque an-

nexis, & vitiis oppositis, dicta sufficiant ad laudem & gloriam ejus, qui omnium virtutum est fons & origo &

F I N I S.

Bulla S.D.N. INNOCENTII P. XI.

Sanctissimus D.N. INNOCENTIUS Papa XI. prædictus ovium sibi à Deo creditarum salutis sedulo incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiiis à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones partim ex diversis, vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas, & partim noviter adinventas Theologorum plurium examini, & deinde Eminentiſſimis & Reverendiſſimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus subjecit. Quibus propositionibus sedulo, & accuratè sæpius discussis, eorundem Eminentiſſimorum Cardinalium & Theologorum votis per Sanctitatem suam auditis: idem Sanctissimus D.N. re postea maturè consideratâ, statuit, & decrevit pro nunc sequentes propositiones, & unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimum tamquam scandalosas & in praxi perniciosas, esse damnandas, & prohibendas, sicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati Sux quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas ullatenus approbare.

1. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententiâ probabiliter tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.
2. Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.
3. Generatim dum probabilitate, sive intrinsecâ, sive extrinsecâ, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.
4. Ab infidelitate excusabitur Infidelis non credens ductus opinione minus probabili.
5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.
6. Probabile est, nè singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.
7. Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, quâ justificari possumus.
8. Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modò non ob sit valetudini quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.
9. Opus Conjugii ob solam voluptatem exercitum omnipennitus caret culpâ, ac defectu veniali.
10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.
11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.
12. Vix in Sæcularibus invenies, etiam in Regibus su-

perfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.
14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem, ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.
15. Licitum est filio gaudere de paricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.
16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.
17. Satis est actum fidei semel in vita elicere.
18. Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo, tacere, ut peccaminosum per se non damno.
19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.
20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.
21. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; immo cum formidine, quâ quis formidet, nè non sit locutus Deus.
22. Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate mediæ, non autem explicita Remuneratoris.
23. Fides latè dicta ex Testimonio Creaturarum, similivè motivo ad justificationem sufficit.
24. Vocare Deum in Testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.
25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.
26. Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propriâ sponte, sive recreationis causâ, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod reverà fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliâ viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, reverà non mentitur, nec est perjurus.
27. Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.
28. Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non te-

netur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa iusta Sacramentorum administrationem simulandi.
30. Fas est viro honorato occidere in vasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignomia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.
31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.
32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ ius inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.
33. Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injuste impediens, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & ius habenti in Cathedrali, vel Præbendam contra eorum possessionem injuste impediens.
34. Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne Puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.
35. Videtur probabile omnem foetum, quam diu in utero est, carere animâ rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.
36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.
37. Famuli & famulae domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiant.
38. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.
39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.
40. Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem Personæ, & cum contractu retro-venditionis præviè inito, cum intentione lucris.
41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.
42. Usura non est dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tamquam ex iustitia debitum.
43. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?
44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iustitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.
45. Dare temporale pro spirituali non est simonia: quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.
46. Et id quoque locum habet, etiam si temporale sit principale motivum dandi spirituale; immò etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluri aestimetur, quam res spiritualis.
47. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores; & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent: Concilium vel primò videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundò locutione minùs propriâ ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur tertio quando fit concursus.
48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.
49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.
50. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.
51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo

januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, putanè a Domino malè tractetur, nè torvis oculis aspiciatur, nè domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.
53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, immò quatuor simul à diversis Celebrantibus audit,
54. Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.
55. Præcepto Communionis annuæ satisficit per sacrilegam Domini manducationem.
56. Frequens Confessio & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.
57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modò honestam.
58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.
59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiatè tantum confessos ratione magni concursus Pœnitentium, qualis v.g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut Indulgentiæ.
60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio; dummodò ore proferat se dolere, & proponere emendationem.
61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quin immò directè & ex proposito querit, aut ei se ingerit.
62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.
63. Licitum est querere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro vel proximi.
64. Absolutionis capax est homo quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.
65. Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cujuscunque conditionis, status & dignitatis illas, vel illarum aliquam conjunctim, vel divisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputativè, publicè, aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, nisi forsitan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districtè in virtute Sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Iudicii prohibet omnibus Christi-fidelibus, cujuscunque conditionis, dignitatis & status, etiam specialissimâ notâ dignis, nè prædictas opiniones, aut aliam quam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem, ut ab injuriosis contentionibus Doctores, seu Scholastici, aut alii quicumque in posterum se abstineant, & ut paci, & charitati consulatur idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quam in Thesibus, Disputationibus, ac Prædicationibus caveant ab omni censura & nota, nec non à quibuscunque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controversantur, donec à S. Sede recognita super iisdem propositionibus iudicium proferatur.

FRANCISCUS RICCARDUS

Sanctæ Romanæ, & Universalis Inquisitionis Notarius.

Loco ✠ Sigilli.

Anno à Nativitate D.N. J. CHRISTI millesimo sexcentesimo septuagesimo nono. Indictione secundâ, die verò 4. mensis Martii, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. INNOCENTII. divinâ Providentiâ Papæ XI. anno tertio, supra dictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis & consuetis Urbis per me Franciscum Perinum ejusdem Sanctissimi D. N. Papæ & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

I N D E X

PRÆCIPUARUM RERUM

Q U Æ

IN HAC TERTIA PARTE

CONTINENTUR.

Littera P. paginam designat N. numerum Paginæ.

A.

Abbas.

BBATIBUS quandoquē competit potestas conferendi beneficia. p. 467. n. 23.
Quam potestatem habeant Abbates administrandi fructus suorum Beneficiorum. p.

297. n. 110.

Abductio.

Abducens à Religione sine vi vel fraude Novitium aut etiam Professum, non incurrit obligationem ex iustitia. p. 319. n. 3.

Quid si circa Candidatum sit adhibita vis vel fraus. ibid. n. 4.

Quid denique si id fiat circa professum. ibid. n. 5.

Aborsus.

Pro conservatione vitæ pregnantis non licet directe procurare aborsum fœtus inanimati imò nec animati p. 323. n. 23. & seqq.

Probatur ex PP. & Concilijs. ibid. n. 24.

Item ex ratione. ibid. n. 25.

Ad vitandam infamiam licitam esse procuracionem aborsus, non est probabile. ibid. p. 324.

SANCHEZ oppositum sentientis fundamentum dissolvitur. p. 324. n. 26.

Indirecta procuratio abortus fœtus nondum animati ob conservationem vitæ pregnantis licet. ibid. n. 27.

Secus est de abortu fœtus animati, si spes prolis vitæ edenda subsit. ibid.

quid si talis spes absit. ibid.

Absens.

Absenti qualiter voluntas donantis insinanda. p. 393. n. 13.

Vide Donatio.

Absesse quamdiu possit beneficiarius. p. 472. n. 48. & seqq.

Vide Beneficiarius.

Abstinencia.

Quid Abstinencia. p. 262. n. 41.

Quæ eius regula. ibid.

Quæ vitia opposita. ibid. n. 43.

Commoda abstinentiæ quæ. ibid. n. 45.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Quibus modis contra abstinentiam peccetur. ibid. n. 46.

Vide Gula.

Acceptio Personarum.

Acceptio Personarum quid sit. p. 462. n. 1.

Quæ ad illam requirantur. ibid.

In Deo non habet locum. p. 463. n. 2.

Ex genere suo est peccatum mortale. ibid.

In quorum bonorum distributione potissimum versetur. ibid. n. 3.

Acceptatio. Acceptilatio.

Quid Acceptilatio secundum jus commune. p. 376. n. 4.

Moribus hodiernis non est usus acceptilationis ib.

Acceptatio prærequiritur ut obliget Donatio. p. 391. n. 4.

Facienda est per promissarium aut procuratorem. p. 393. n. 13.

Vide Donatio.

Accessio.

Accessio alia naturalis, alia industrialis, utraqûe est varia. p. 305. n. 156.

Accessione quæ dominium acquiratur. ibid.

Vide Dominium.

Accusatio. Accusator.

Accusatio quid sit. p. 457. n. 35.

An exigit inscriptionem. ibid.

An eam præcedere debeat privata monitio. ibid. n. 36.

An ex rigore iustitiæ. ibid. n. 37.

An saltem ex charitate. ibid. n. 38.

Quando quis teneatur alterum accusare; quando non possit. ibid. n. 39.

Quando possit, aut teneatur ab accusatione desistere. ibid. n. 40.

Addictio.

Addictionis pactum in diem, quod dicatur. p. 431. n. 56.

Acedia.

Vox Acedia quid importet. p. 235. n. 11.

Interdum sumitur pro passione merè naturali corporis. ibid.

Interdum pro tristitia appetitus sensitivi. ibid.

Acedia prout est in voluntate & generaliter quid importet. ibid.

Ccc

Qualè

I N D E X R E R U M.

Quale peccatum sit. *ibid.* n. 12.
An licitum sit aliquem pœnitere assumpti Sacer-
dotii vel Monachatus. *ibid.* n. 13.
Acedia specialis quid, & quale peccatum. *ibid.*
 n. 14.
Quâ Acedia sit capitale peccatum. p. 236. n. 15.
Qualiter vincatur. *ibid.* n. 16.

Adjuratio.

Quid Adjuratio. p. 541. n. 45.
Qualiter distinguatur à juramento. *ibid.*
Fit præcipiendo vel præcando. *ibid.* n. 46.
Directe adjurantur solæ res rationales; indirecte
etiam irracionales. *ibid.* n. 47.
Ad reverentiam Adjurationis quam requiran-
tur. *ibid.* n. 48.
An Adjuratio ex imperio superioris inducat obli-
gationem in materia Religionis. *ibid.* n. 50.

Adventitium.

Peculium Adventitium quodnam censeatur. p.
 294. n. 92.
Vide Peculium.

Adulatio.

Adulatio quid. p. 565. n. 50.
Quale peccatum. *ibid.* n. 51.
Adulator quomodo ad restitutionem teneatur. p.
 358. n. 53.

Adulter. Adulterium.

Adulterum seu Adulteram in flagranti delicto oc-
cidere, illicitum. p. 326. n. 36.
Pro injuria per adulterium commissa qualis de-
beatur satisfactio. p. 334. n. 90.
An pecuniaria. *ibid.* n. 91.
Qua sit obligatio partu secuto. *ibid.* n. 92.
Debet moraliter constare quod proles sit adulteri-
na. *ibid.*
Quid si de duobus adulteris dubitetur cujus sit.
ibid. p. 335.
Adulter an teneatur compensare legitimis damna,
sive adultera suppositionem suaserit, sive non.
ibid. n. 93.
Quâ adultera teneatur cavere damna legitimo-
rum. *ibid.* n. 94.
Rarissime tamen tenetur crimen patefacere. *ibid.*
 n. 95.

Advocatus.

Advocati qui & unde dicantur. p. 261. n. 62.
Qua in eis requirantur. *ibid.* n. 63.
Advocatorum juramentum. *ibid.*
Quomodo peccent contra suum juramentum. *ibid.*
 n. 64.
Quando licitum advocato suadere partibus trans-
actionem. p. 462. n. 65.
An liceat Advocato patrocinari causa dubia, vel
practice improbabili, vel minus prababili. *ibid.*
 n. 66.
An Advocatus possit tueri habentem jus in possesso-
rio, sed iniquam causam in proprietate, *ibid.*
 n. 67.

Æqualitas.

Quæ æqualitas inter Ludentes requisita. p. 449.
 n. 58. *Vide Ludus.*
Virtutes non omnes sunt æquales. p. 20. n. 73.
Vide Virtus.

Æquivocatio.

Licitum est uti æquivocatione in verbis, & quando.
 p. 563. n. 38.
Etiam in sensu minus obvio. *ibid.* n. 39.
An liceat uti æquivocatione in juramentis. p. 564.
 n. 46. *Vide Juramentum.*

Ætas.

Cujus ætatis quis esse debeat Abbas, Canonicus,
præfecta Monialium &c. p. 470. n. 34.
Quæ ætas ad valorem professionis requiratur. p.
 521. n. 20.

Affabilitas.

Affabilitas ab amicitia distinguitur. p. 565. n. 47.
Quid illa sit. *ibid.* n. 48.
Qualiter differat ab Eutrapelia. *ibid.*
Quod ejus objectum. *ibid.* n. 49.
Illi per excessum opponitur adulatio; per defectum
morositas. *ibid.* n. 50.

Affectus.

Affectus erga rem, an pretium augeat. p. 424.
 n. 20.
Affectus credulitatis specialem habet honestatem.
 p. 140. n. 18.
Vide Credulitatis affectus.

Agnus Dei.

Licitum est gestare agnos Dei, p. 545. n. 25.

Agricola.

Agricolis quando liceat laborare in die festo. p.
 500. n. 27.

Alea.

Alearum nomine qui lusus intelligatur. p. 450.
 n. 61.
Qualiter olim per leges proscriptus. *ibid.*
Qua an hodie in Vsu. *ibid.*
Alearum lusus quâ Clericis per Canones prohi-
beatur. *ibid.* n. 62.
An vel qualiter hi canones vigeant. *ibid.*

Ambiguum.

Deus potest uti verbis ambiguis. p. 36. n. 19.
Quibus de causis id à Deo fiat in Scriptura. *ibid.*
 n. 20.

Ambitio.

Ambitio quid sit. p. 272. n. 106.

Amicitia.

Quid Amicitia. p. 565. n. 47.
Distinguitur ab Affabilitate. *ibid.*

Amor.

Amorem Dei & proximi propter Deum elicit ea-
dem simplex charitas. p. 205. n. 41.
Vide Charitas. Affectus.

Anatocismus.

Anatocismus quid sit. p. 407. n. 11.
Est jure prohibitus. *ibidem*

Angelus.

Angelis quorum dominium competat. p. 291.
 n. 77.

Animalia.

Animalia an liceat infidelibus vendere, quibus
creduntur abufuri. p. 178. n. 73.
Animalium Sylvestrium, vulneratorum, cicura-
torum &c. quâ dominium acquiratur. p. 302.
 n. 140.
Quò usquè illud retineatur. *ibid.* n. 141.
Vide Dominium.

Annus.

I N D E X R E R U M.

Annus.
Annus Novitiatus ad valorem professionis debet esse completus. p. 521. n. 21.
Non quidem solaris, sed politicus seu civilis. ibid.
Item Quid de anno bissextili. ibid. n. 22.
Excepto casu mortis. ibid. n. 23.
Debet esse integer & continuus. ibid. n. 24.
Qualis interruptio sufficiat ad discontinuationem, & an in Monasterio peragendus. ibid.
Vide Novitius.

Antichresis.
Antichresis quid, & an usuraria. p. 407. n. 14.
Vide Usura.

Apes.
Examina apum quando liceat capere. p. 303. n. 148.

Apostata.
Apostata quis dicatur. p. 533. n. 111.
Quas penas incurrat. p. 534. n. 112. & p. 183. n. 99.

Apostolus.
Omnes Apostoli secundaria sunt fundamenta Ecclesie. p. 110. n. 6.
An Matth. 18. par potestas parique modo omnibus conferatur. p. 111. n. 8.
Qui contentio sit orta inter Apostolos de primatu, etiam post promissionem Christi declaratam. ibid. n. 10.

Vide Petrus.
Apprehensio.
Apprehensio quid, & qualiter fiat. p. 289. n. 65.
Varii modi apprehensionis. ibid. n. 66.
Apprehensio vera qua. ibid.
Apprehensio ficta quibus modis contingat. ibid.

Approbatio.
Approbatio Ecclesie an sit de essentia Status Religiosi. p. 519. n. 5.
An immediate à Pontifice facienda. ibid. n. 7.
Vide Religionis status.

Arma.
Arma prestare Judaeis & Paganis aliisque reipublica Christiana inimicis, qualiter inhibetur. p. 178. n. 71.

Arrha.
Quid Arrha, & qualiter apponi possit contractui perfecto. p. 388. n. 81.
Ejus amissio praesupponit culpam. ibid.
Qui differat à pena conventionali. ibid.
Leges dantes locum poenitentiae amittenti Arrham qualiter intelligenda. ibid. n. 82.

Arrogatio.
Arrogatio iudicij quid. p. 450. n. 2.
Quinam ea peccent. p. 455. n. 3.
Vide Usurpatio Iudicii.

Ars.
Quid Ars Notoria. p. 544. n. 22.
Est ex genere suo peccatum mortale. ibid.

Aspectus.
Aspectus elicitus ob solam delectationem oriundam ex intuitu pulchrae personae non videtur grave peccatum. p. 261. n. 37.
Herincx Sum. Theol. Pars III.

Aspectus partium inhonestarum personae alterius sexus regulariter censetur mortalis. ibid.
Quorundam tamen limitatio. ibid.

Asscuratio.
Asscuratio quid sit. p. 447. n. 45.
Ordinarie fit pro pretio. ibid.
Asscuratio citra periculum, aut post cognitum mercium interitum, non datur. ibid. n. 46.
Si communiter subsit periculum, sciens id modo non subesse, an pacisci queat de pretio asscurationis. ibid. n. 47. & seqq.
Asscuratio mutuatarii an fundet justum lucrum in mutuate. p. 411. n. 36.
Vide Mutuum.

Assassinatus.
Rei assassinatus non gaudent immunitate Ecclesiastica, & qui sint tales. p. 503. n. 52.

Astrologia.
Astrologia judiciaria quid. p. 543. n. 10.

Astutia.
Astutia quid. p. 254. n. 21.
Diversimodè sumitur. ibid.

Athanasius.
Quid Symbolum Athanasii. p. 108. n. 173.
Vide Symbolum.

Attentio.
Est ad orationem vocalem necessaria. p. 487. n. 35.
Ea multiplex assignatur. ibid. p. 488.
Qualis attentio in omni oratione jure divino naturali requiratur. p. 486. n. 35.
Ad horas Canonicas requiritur communis attentio interna. p. 494. n. 39.
Probabile tamen est ex praecepto Ecclesiastico externam sufficere. ibid. n. 41.

Avaritia.
Quid Avaritia. p. 566. n. 55.
Quale peccatum. ibid. n. 56.
Est vitium capitale. ibid. n. 57.
Ejus filia. ibid.

Auctoritas.
Qualiter ob auctoritatem divinam oporteat secundum Apostolum postponere rationes humanas & adherere mysteriis fidei. p. 27. n. 11.
Testimonii auctoritas resolvitur in veracitatem testis. ibid. n. 12.
In omni fide assentimur propositioni ob auctoritatem dicentis. ibid.
Auctoritas in judicante necessaria. p. 450. n. 2.

Aucupium.
Aucupium an licitum in die festo. p. 498. n. 17.
Vide Venatio.

Audacia.
Audaciam moderatur Fortitudo. p. 274. n. 2.
Vide Fortitudo.

S. Augustinus.
Augustinus non sensit omnia opera infidelium esse peccata. p. 17. n. 63.
Concilia plenaria priora qui juxta Augustinum emendentur posterioribus. p. 102. n. 145.

I N D E X R E R U M.

Auxilium

Auxiliari infidelibus vel eorum auxilium petere, an liceat. p.244. n.71.
Aliquando est illicitum. ibid. n.72.
Vide Bellum.

B.

Baptismus.

Si infans esset moriturus sine Baptismo teneris eum cum periculo vite baptizare. p.215. n.95.
Promissio in baptismo facta non est votum. p.509. n.25.

Barbarus.

Barbari an sint subjugandi, & an inde Romani laudandi. p.174. n.59.
Vide Infidelis.

Barbitonfores.

Barbitonfores an laborare possint in die festo. p.500. n.28.

Beatitudo. Beatus.

Octo beatitudines explicantur. p.12. n.42.
An consistant in actibus, an in habitibus. ibid.
Non distinguuntur ab ordinariis virtutibus eorumve actibus. ibid. n.43.
Cur appellantur beatitudines. ibid.
Vide Virtus.
In Beatis manet Charitas sine fide. p.22. n.81.
Habitus spei in illis qualiter maneat juxta nonnullos ibid. n.82.
Virtutes acquisita manent in Beatis. ibid.
An vel quomodo etiam in damnatis. ibid.
Beatitudinis dilatio potest ex charitate interdum appeti. p.213. n.84.
Beatis an competat orare. p.485. n.24.
Pro iis qualiter possimus orare. p.286. n.27.

Belgium.

In Belgio an licitum uti Bibliis lingua vulgari. p.60. n.55.
Vide Biblia.
Sententia Marchant circa lactinia quoad Belgium. p.267. n.73.
Edicta Principum Belgii contra duellantes. p.249. n.101.
In Belgio loco interdicti, uti possidetis, est mantenentia. p.290. n.72.
Dominium immobilium quæ transferatur in Belgio. p.305. n.160.
In Belgio an servi fiant liberi beneficio Regionis. p.296. n.104.
Mores Belgii in materia præscriptionis. p.311. n.193. & seqq.
Vide Præscriptio.
Edictum Principum Belgii contra libellos famosos. p.338. n.15.
In Belgio quæ requiratur diploma Principis in judicio exhibendum ad cessionem bonorum. p.373. n.142.
Quid cedens bonis in Belgio retinere possit. ibid. n.143.
Mores Belgii circa præferentiam dotis. p.366. n.98.

In Belgio quævis dispositio de re excedente valorem trecentorum florenorum debet fieri in scripto. p.378. n.20.

Vide Contractus.

In Belgio de quibus bonis possit disponere uxor. p.383. n.55. *Vide Uxor.*

Belgii consuetudines contractus minorum & pupillorum sine auctoritate mamburnorum initos, pro nullis habent. p.386. n.68.

Juxta edicta Belgii non possunt minores facere ullas donationes &c. nisi parentibus, avis &c. ibid. n.69.

In Belgio conceditur restitutio adversus contractum juratum. p.390. n.96.

In Belgio vi edicti perpetui quæ solemnitas ad testamentum requiratur. p.399. n.51.

Vide Testamentum.

In Belgio quomodo prohibeatur Ecclesia seu Monasteriis succedere in bonis immobilibus. p.402. n.69.

In Belgio census personales sunt in vigore. p.435. n.78.

In Belgio census novi irredimibiles non possunt constitui. p.436. n.80.

In Belgio monetâ permissâ potest venditor censum pecuniarium aestimato pretio redimere. ibid. n.82.

Vide Census.

Bellum.

Quid Bellum. p.239. n.41. & p.240.
Qui distinguatur à Seditione & Rixa. ibid.
Aliud offensivum, aliud defensivum. ibid.
Illicitum esse Bellum, qui, & quomodo dixerint. ibid. n.42.
Aliquando Bellum esse licitum fides docet. ibid. n.43.
Patet ex lege natura & scripta. ibid.
Ex monito Ioannis Baptista. p.240. n.44.
Ex alijs novi Testamenti. ibid. n.45.
Ex consensu PP. & sensu ac praxi Ecclesie. ibid. n.46.
Denique ex ratione. ibid. n.47.
Nonnulla Scriptura loca opponuntur ac dissolvuntur. ibid. n.48.
Loca Patrum explicantur. p.241. n.49.
Specialiter dictum S. Martini ad Iulianum Apostatam. ibid. n.50.
Explicatur Canon Concilii Nicani. ibid. n.51.
Solvitur objectio desumpta ex belli incommodis. ibid. n.52.
Argumentum Lutheri de bello contra Turcas dissolvitur. ibid. n.53.
Belli liciti tres conditiones assignantur. ibid. n.54.
Authoritas bellum indicendi est penes supremam rempublicam seu Principem. ibid.
Bellum suscipere, quæ etiam aliis inferioribus sit licitum. ibid. n.55.
An inter Christianos prærequiratur licentia Pontificis. p.242. n.57.
Iusta belli indicendi causæ assignantur. ibid. n.58.
Quæ exemplis è sacra Pagina petitis confirmantur. ibid. n.59.
Bellum

INDEX RERUM.

- Bellum pracedere debet petita, nec obtenta satisfactio.* ibid. n.60.
Injuriam valdè gravem subesse oportet. ibid. n. 61.
Nonnulla attentis consequentiis ingravescent in ordine ad iustificandum bellum. ibid. n.62.
Damna Ecclesia quæ attendenda. ibid. p.243.
Pro causa belli non sufficit ampliatio finium, aut fama celebritas. ibid. n.63.
Non invidia contra potentiozem, aut ejus, nè quando fortè noceret, suppressio. ibid. n.64.
Bellum utrimquè justum, an dabile. ibid. n.65.
Belli justitia qualiter examinanda. ibid. n.66.
Quid agendum in dubio de jure regni ab alio possessi, ibid. n.67.
Quid si neuter sit in possessione. ibid.
Rationabilior dicendi modus explicatur. ibid. n. 68.
Quale examen competat subditis militare volentibus. ibid. n.69.
Aut jussione constrictis. ibid. n.70.
Dubius de justitia non potest injussus militare. p.244. n.70.
An inter subditos & extraneos distinguendum. ibid.
Quid censendum de paratis ad omnem malitiam. ibid.
Infidelibus auxiliari, vel eorum auxilium petere, an liceat. ibid. n.71.
Vide Auxilium.
David sub Rege Achis non pugnavit contra Israelitas. ibid.
Recta intentio quæ ad bellandum requiratur. ibid. n. 73.
Clericus est inhibitum militare. p.245. n.75.
Congruentia quæ prohibitionis. ibid.
Specificantur Clericis interdicta aut licita in bello. ibid. n.76.
De periculo irregularitatis remissivè. ibid.
De quibus Clericis Canones loquantur, aut intelligantur. ibid. n.77.
Clerici simul Principes possunt bellum indicare, & per alios gerere. ibid. n.78.
Ad quid teneatur Princeps in Bello. ibid. n.79.
Ad quid Praefecti & milites. ibid. n.80.
Quanam peccata in militia occurrant. p.246. n. 81.
Quis defectus radicalis. ibid.
Quæ peccata Praefectorum. ibid. n.82.
Quæ peccent milites circa rusticos & hospites. ibid.
Excusatio ex carentia stipendii petita discutitur. ibid. n.83.
Quid liceat in belli progressu & post victoriam. ibid. n.84.
De insidiis bellicis. ibid.
An possint occidi nocentes. ibid. n.85.
An etiam innocentes. ibid. n.86.
Qui nomine Innocentium intelligantur. ib. p.247
Bona eorum, signanter Ecclesiasticorum, an praeda exposita. ibid. n.87.
Mobilia bello capta cujus sint. ibid. n.88.
An hostes possint subdi captivitati, etiam innocentes & Christiani. ibid. n.89.
Beneficentia.
Beneficentia quid. p.219. n.12.
Beneficium.
Quid Beneficium Ecclesiasticum. p.465. n.10.
Quanam in eo consideranda. ibid.
Præbenda quibus modis accipiatur. ibid. n.11.
Perpetuitas requisita deficit in vicaria temporalis. ibid. n.12.
An in beneficiis regularibus. ibid. n.12.
An in secularibus ad nutum amovibilibus. ibid.
Beneficium quæ autoritate instituendum. ibid. n.13.
Excluduntur quædam foundationes & Cappellania castrenses. ibid.
Excluditur etiam pensio. ibid. n.14.
Quotuplex ea sit. ibid.
Beneficium aliud regulare, aliud saculare. ibid. n.15.
In dubio præsumitur saculare. ibid.
Sacularia Regularibus, & contra, quæ concedi possint. ibid. p.466.
Beneficia Regularia in commendam quomodo dentur. ibid.
Beneficia alia majora, alia minora, alia curata, alia non curata, alia duplicia, alia simplicia. ibid. n.16.
Personatus hodie pleriquè inter simplicia beneficia censentur. ibid.
Alia item beneficia sunt manualia, alia non manualia. ibid. n.17.
Alia patrimonialia, alia non patrimonialia. ibid.
Quid Beneficia monacula. ibid.
Beneficia acquiruntur potissimum præsentatione sequente institutione, electione, aut postulatione, subsequente confirmatione; collatione libera, & quid illa sint. ibid. n.18.
Institutio sumpta pro investitura penes quos sit. ibidem.
Quid jus patronatus. ibid. n.19.
Vide. Patronatus.
Intra quod tempus sit facienda præsentatio vacantis Beneficii. p.467. n.21.
An præsentans indignum jure excidat pro ista vice. ibid.
An præsentato possit accumulari novus. ibid.
Collatio beneficiorum penes quos spectet. p.467. n.23.
Quid possit capitulum sede vacante. ibid.
Prærogativa Pontificis quæ. ibid. n.24.
Ius nominationis datum Academia Lovaniensi. ibidem.
Solis dignis beneficia sunt conferenda. ibid. n.25.
Quid si idoneus nequeat reperiri. ibid. p.468.
An sufficiat non constare de inidoneitate. ibid.
Magis digni an præferendi. ibid. n. 26.
Qui censeantur tales. ibid.
Gravissima Tridentini verba. ibid.
Quando secus agere sit peccatum mortale. ibid. n. 27.
An etiam in beneficiis non curatis. ibid. n.28.
An ex promotione minus digni oriatur obligatio restituendi. p.469. n.29.

Ccc 3 An

INDEX RERUM.

An saltem ex promotione indigni. ibid.
 Quid si dignior postponatur in concursu. ibid.
 Quibus casibus possit praferri minus dignus. ibid.
 n. 30.

Quid si hoc modo sit impedienda electio indigni.
 ibid. n. 31.

Quid si non appareat spes juvandi dignissimum.
 ibidem.

An resignari oporteat beneficium dignissimo.
 ibid. n. 32.

Vide Restitutionis beneficium.

Beneficii acquisitio.

Varia requiruntur ad beneficium obtinendum.
 ibid. n. 33.

Quid ex parte natalium. ibid. p. 470.

Quae aetas. ibid. n. 34.

Ad beneficium requiritur tonsura. ibid. n. 35.

Calibatus. ibidem

Scientia. ibid. n. 36.

Morum honestas. ibid. n. 37.

Carentia excommunicationis. ibid.

De suspensio & irregulari. ibid.

De interdicto. ibid.

De intruso. ibid.

Habilitas ex parte corporis. ibid. n. 38.

Intentio status Ecclesiastici & ordinis. ibid. n. 39.

An liceat parochiam suscipere cum animo resignandi.
 p. 47. n. 40.

Beneficio sufficienti alterum superaddere illicitum.
 ibid. n. 41.

Insufficienti aliud addere quod licitum sit. ibid.

Sufficientia beneficii qualiter aestimanda. ibid.
 n. 42.

Beneficia unita instar unius censentur. ibid. n. 42.

In pluralitate beneficiorum, quod Pontifex valeat dispensare.
 ibid. n. 43.

Quae sint compatibilia. ibid. n. 44.

Quae incompatibilia primi generis. ibid. n. 45.

Quae incompatibilia secundi generis. p. 472.
 n. 46.

Beneficii amissio.

Beneficia quod amittantur ipso jure. p. 475. n. 62.

Quod per condemnationem iudicis. ibid.

Quod videntur per mortem aut tacitam renuntiationem.
 ibid.

Quod per renuntiationem expressam. p. 476. n. 63.

Quae a quo admittenda. ibid. n. 64.

Potest fieri per procuratorem. ibid. n. 65.

Ab infirmo facienda viginti diebus ante mortem.
 ibid. n. 64.

Quod publicanda. ibid.

Renuntiatio in favorem qualiter licita aut illicita.
 ibid. n. 66.

Renuntiatio ex causa permutationis, quod liceat.
 ibid. n. 67.

An de ea privatim inter partes tractare licitum.
 ibid. n. 68.

Cujus auctoritas intervenire debeat. ibid.

Consensus Patroni an necessarius. ibid. p. 477.

Reservatio pensionis fundatur in stylo Curiae.
 ibid. n. 69.

An creari possit per ordinarium. ibid.

An per Principes saeculares. ibid.

An possit redimi. ibid. n. 70.

Novitius nequit renuntiare beneficio Ecclesiastico.
 p. 523. n. 38.

Beneficiarios obligatio.

Residentia personalis in beneficiis curatis quo jure
 requiratur. p. 472. n. 47.

Qualis absentia permittatur Episcopis. ibid. n. 48.

Aut inferioribus curatis. ibid.

De residentia Canonorum. ibid. n. 49.

Excusantur a residentia Canonici, qui sunt in obsequio Episcopi vel Papae, vel licentiam debitam habent. ibid. n. 50.

Item docentes vel audientes Theologiam aut jus
 canonicum. ibid.

Quos fructus hi percipiant. p. 473. n. 51.

Non lucrantur quotidianas distributiones. ibid.

Exceptis quibusdam casibus. ibid. n. 52.

Quid requiratur ad lucrandas distributiones.
 ibid. n. 53.

An qui ratione quasi fiduciaria possessionis eas
 prius recepit, postea perdens litem teneatur illas
 victori reddere. ibid. n. 54.

An duplici gaudens officio lucretur duplices. ibid.
 n. 55.

Quae beneficia non postulent residentiam. ibid.
 n. 56.

Quid si fundatio respiciat aliquem qui missas celebrat.
 ibid. p. 474.

Beneficiarii obligantur ad horas canonicas. ibid.
 n. 57.

Quibusdam exceptis. ibid.

Etsi majorem partem proventuum dent substitutis.
 ibid.

Quid si nequidem per alium quidpiam percipere
 possint. ibid. n. 58.

Quid si fructus sint valde tenues. ibid.

An teneantur in anno carentiae. ibid. n. 59.

An omittentes horarum lectionem teneantur ad restitutionem fructuum.
 p. 475. n. 60.

An non voluntarie omittentes. ibid.

Quomodo & quibus facienda. ibid.

An satisfaciant praedicti per eleemosynas pauperibus
 datas, non intentione per eas satisfaciendi
 obligationi restituendi. ibid. n. 61.

Beneficiarius cum ceteris in choro non cantans an
 & quas possit recipere distributiones. p. 493.
 n. 33.

Vide Clericus.

Bestialitas.

Bestialitas est gravior Sodomia. p. 259. n. 26.

Differt specie morali a Sodomia, & mollitie. ibid.

Biblia.

Facultatem legendi Biblia in lingua vulgari in
 Germania & Belgio concedunt Episcopi. p.
 60. n. 55.

Blasphemia.

Quid Blasphemia. p. 558. n. 13.

Dividitur in enuntiativam, imprecativam, & de-
 honestativam. ibid. n. 14.

Haereticalem & non haereticalem. ibid. n. 15.

An, & Quando contumelia in sanctos sit Blasphemia.
 ibid. n. 16.

Blasphemia.

INDEX RERUM.

Blasphemia ex genere suo est peccatum mortale.
ibid. n. 17.

Nequē excusat levitas materia. p. 559 n. 18.

Prout excusat subreptio. ibid. n. 19.

Quid de consuetudine blasphemandi. ibid.

Blasphemia ex ratione sua est infidelitate minor.
ibid. n. 20.

Secus si alia malitia adjungantur. ibid.

Quo casu potest etiam superare idololatriam. ibid.

Pœna Blasphemorum. ibid. n. 21.

Blasphemia hereticales & non hereticales specie differunt. p. 560. n. 22.

Secus quidam putant, si sola blasphemia malitia spectetur. ibid.

Quod tamen universim non admittitur. ibid. n. 23

Bona Fides.

Bona fides qui requiratur ad præscriptionem. p. 308. n. 175.

Bona fides prærequiritur in præscriptione etiam immemorabili p. 309. n. 177.

Bona fides an in præscribente præsumatur. ibid. n. 182.

Vide Præscriptio.

Bonum.

Bona alia sunt necessaria vitæ, alia statui. p. 223. n. 39.

Item alia sunt superflua vitæ, alia statui. ibid.

Quomodo & qualiter illa sint distribuenda. ibid.

Vide Eleëmofynæ præceptum.

Bona vacantia ad quos spectent. p. 304. n. 150.

Bona mobilia Peregrinorum in hospitali, qui intestati moriuntur, deficientibus heredibus, in pias causas sunt distribuenda. ibid.

Quid si hæres ex uno tantum latere desit. ibid.

Vide Dominium.

Bona immobilia quæ censeantur. p. 310. n. 187.

Quæ differentia inter bona communia, publica, universitatis & singulorum. p. 293. n. 86.

Quenam sunt animi bona. p. 319. n. 1.

Bona Ecclesiastica an præda in bello exposita. p. 247. n. 87.

Mobilia bello capta cujus sint. ibid. n. 88.

Bona Castrensia quæ & cujus sint. p. 294 n. 90.

Item quæ & cujus sint quasi castrensia. ibid. n. 91.

Vide Castrensia bona.

Penes quos sit dominum bonorum immobilium & supellectilis Ecclesiæ. p. 299. n. 123.

Illorum solum ad ministratores sunt prælati. ibid.

Qui quomodo possint hæc bona alienare. ibid.

Breviarium.

Breviarium Romanum qui non teneantur acceptare. p. 489. n. 10.

Qui eo uti debeant. ibid. n. 11.

An privatim eo omnes uti possint. ibid. n. 12.

An qui Romano utuntur, teneantur ad Officium B. Mariæ. p. 490. n. 14.

Vide Forma in recitatione horarum servanda.

Brutum.

An bruta delectentur objectis auditus &c. p. 255. n. 3.

Cam-

C.

Cambium. Campfor.

C Ambium quid sit. p. 417. n. 64.

Quid Campfor aut campfarius. ibid.

Distinctio Cambij à mutuo. ibid.

Cambium aliud siccum, aliud reale. ibid. n. 65.

Reale aliud minutum, aliud locale. ibid.

Aliud purum, aliud mixtum. ibid. n. 66.

Aliud simplex, aliud compositum. ibid. n. 67.

Ad Cambij minuti justitiam quæ requirantur. ibid. n. 68.

Titulus ejusdem est locatio operæ & obsequij. ibid. n. 69.

An labor numerandi aut scribendi æstimari possit. ibidem.

An in Campfore ad justitiam Cambij officium cambiendi prærequiratur. ibid. n. 70.

Alius titulus est interesse. p. 418. n. 71.

Postremus diversa qualitas moneta. ibid. n. 72.

Cambij localis quanta utilitas. ibid. n. 73.

Pretium ejus sæpè variatur. ibid. n. 74.

Qui constituatur. ibid.

Communi æstimatione statutum non facile improbandum. ibid. n. 75.

Tituli, qui potissimum à mercatoribus æstimantur. ibid. n. 76.

Quorum stylus ampliùs declaratur. ibid. n. 77.

De cambio Francofurtensi. ibid. p. 419.

Praxis mercatoria objectionis discussione elucidatur. ibid. n. 78.

Alfens pecunia in materia cambij habet rationem mercis cujusdam. ibid. n. 79.

Alij tituli Cambij assignantur. ibid. n. 80.

Cambium mixtum quando licitum. ibid. n. 81.

Recambia quadruplicia proponuntur, & examinantur. ibid. n. 82. & seqq.

De Cambio Besuntino seu Placentino. p. 420. n. 84.

Constitutio Pij V. de Cambijs, an usu recepta. ibid. n. 86.

In ea damnantur Cambia sicca tamquam usuraria. ibid.

Quæ conditiones in ea præfigantur Cambijs realibus. ibid.

Canonicus.

Canonicus tenetur ad residentiam. p. 472. n. 49.

Quanto tempore abesse possit. ibid.

Canonici à residentia excusantur, qui sunt in obsequio Episcopi vel Papæ, vel debitam licentiam habent. ibid. n. 50.

Item, docentes vel audientes Theologiam vel jus canonicum. ibid.

Quos fructus hi percipiant. p. 473. n. 51.

Non lucrantur quotidianas distributiones. ibid.

Exceptis quibusdam casibus. ibid. n. 52.

Quid requiratur ad lucrandas distributiones. ibid. n. 53.

Vide Beneficiarium Obligatio.

Canonizatio.

Canonizatio fieri posset non declarans præsentem gloriam celestis statum. p. 132. n. 99.

Immo

INDEX RERUM.

- Immo regulariter est huiusmodi in Ecclesia juxta SINNICH.* p. 133. n. 100.
Quæ doctrina tolerari nequit velut contraria communi sensui Doctorum & Fidelium. ibid. n. 101.
Item orationibus publicis Ecclesiæ. ibid. n. 102.
Et aperte Bullis ipsis Canonizationis. ibid. n. 103.
Notandum circa Joannem XXII. ibid. n. 104. p. 134.
In Canonizatione præsentem gloriam celestem declarari concluditur stylo consueto Ecclesiæ. ibid. n. 106.
Quod aperte confirmat Bulla Gregorij XV. de B. Petro de Alcantara. ibid.
Vide Miracula. & Pontificis infallibilitas.
- Capitulum.
- Capitulum sede vacante quæ beneficia possit conferre.* p. 466. n. 23.
- Caro.
- Carnium comestio die veneris, an & quando licere possit inter hæreticos.* p. 163. n. 50.
Carnis humana manducatio cur illicita. p. 262. n. 47.
Qualiter liceat ejus usus ad medicinas. ibid.
An in extrema necessitate fas sit aut debitum comedere carnem humanam. p. 263. n. 48.
- Castitas.
- Quid Castitas.* p. 156. n. 7.
An distinguatur à pudicitia. ibid.
Castitas alia perfecta, alia imperfecta seu conjugalis. ibid. n. 9.
Perfecta alia vidualis, alia virginalis. ibid. n. 10.
- Castitas Religiosa.
- Religiosus vi voti castitatis tenetur abstinere ab omni actu externo vel interno contra castitatem.* p. 527. n. 67.
Ac à Franciscanis insuper vitanda suspecta consortia. ibid. n. 68.
Et quæ sint talia. ibid.
Ad quid obliget votum simplex castitatis extra Religionem. ibid. n. 69.
Non licet eo emissio contrahere matrimonium animo ingrediendi religionem. ibid.
Vide Votum.
- Castratio.
- Castratio non licet ad vitandas vel superandas carnis tentationes.* p. 322. n. 14.
Factum Origenis improbat. ibid.
Concupiscentia inde non mitigatur. ibid.
Nullatenus licita est castratio ad retinendam vocis suavitatem. ibid. n. 16.
Vide Mutilatio.
- Castrensia bona.
- Quanam bona Castrensia, & qualiter sint filiorum familiæ.* p. 294. n. 90.
Quanam quasi castrensia. ibid. n. 91.
Filij familiæ de bonis castrensibus & quasi castrensibus contrahere possunt. p. 383. n. 53.
- In bonis castrensibus vel quasi castrensibus non dependent minores à suis curatoribus.* p. 386. n. 70.
- Census.
- Vox census variè sumitur,* p. 433. n. 67.
Potissima illius acceptio. ibid. p. 434.
Quid contractus censualis. ibid.
Census alius conservativus, alius consignativus. ibid. n. 68.
Hic alius personalis, alius realis, alius mixtus. ibid.
Item alius fructuarius, alius pecuniarius, alius certus, alius incertus, perpetuus & temporalis, ac vitalitius. ibid. n. 69.
Emptio census realis etiam consignativi est licita. ibid. n. 70.
Occurritur objectioni. ibid. n. 71.
Conditiones requisitæ. ibid. n. 72.
Census realis an pereat re pereunte. ibid.
Quid censendum de pacto nihilominus solvendi pensionem. ibid.
An possit exigi hypotheca, & quid ea operetur. ibid. n. 73.
Requiritur justum pretium, & quodnam sit tale. p. 435. n. 74.
An vel quæ conditiones sint requisitæ à Martino V. & Calisto III. ibid. n. 75.
Quo sensu Pius V. contractus non servatis conditionibus à se requisitis decernat usurarios. ibid.
Conditiones hæ recensentur. ibid. n. 76.
Non sunt omnes juris naturæ. ibid. n. 77.
De quibus censibus Bulla Pij V. agat. ibid.
An obliget extra ditionem Papalem & ubi usæ receptæ. ibid.
Census personales an liciti seclusâ Bullâ præfatâ. ibid. n. 78.
An eorum obligatio transeat ad hæredes. p. 436. n. 79.
An & quæ accedere ei possit hypothecaria. ibid.
De censibus mixtis. ibid.
Census irredimibiles vetiti jure positivo, etsi liciti jure naturæ. ibid. n. 80.
Census utrimque redimibiles an liciti. ibid. n. 81.
An liceat pactum de non redimendo nisi eadem moneta. ibid. n. 82.
Quid statutum in Belgio. ibid.
An possit census constitui ex mercibus. ibid. n. 83.
An ex pecunia debita. ibid. p. 437.
Vel etiam credita. ibid. n. 84.
Ad quid teneatur emptor census infra justum pretium. ibid. n. 85.
Census vicialitij an sint liciti. ibid. n. 86.
- Cessio Bonorum.
- Quid sit cessio bonorum.* p. 373. n. 141.
An vel quæ excuset à restitutione. Vide Causæ excusantes à restitutione.
- Charitas.
- Quid significet charitas.* p. 198. n. 1.
Charitas supernaturalis describitur. ibid.
Ipsam esse spiritum sanctum sensit Magister loquens de actualis dilectionis principio. ibid. n. 2.
Quid-

I N D E X R E R U M.

- Quidquid secus ipsum explicet Arriaga.* *ibid.*
Charitas est donum animæ inharrens. *ibid. n. 3.*
Probat ex Tridentino, & Scripturis. *ibid.*
Et ratione. *ibid. n. 4.*
Quo sensu dicatur Deus esse charitas. *ibid. n. 5.*
Exponitur Augustinus. *ibid.*
Potuiſſet dilectio Dei ſemper produci ab ipſo ſine in-
terventu habitus infuſi. *p. 199. n. 6.*
Et interdum de facto ita producit. *ibid.*
Charitas eſt virtus ſupernaturalis à cæteris diſtincta
eique eminentior. *ibid. n. 7.*
Nec non vera hominis cum Deo amicitia. *ibid. n. 8.*
Non obſtante eo, quod Deus omnia ad ſe referat, nec
ſit inter ipſum & homines æqualitas. *ibid. n. 9.*
Declaratur id ipſum applicando conditiones amicitia
ſolitas aſſignari. *ibid. n. 10.*
Infantes gratiâ præditi qui ſint amici Dei. *p. 200.*
n. 11.
Charitas poteſt augeri. *ibid. n. 12.*
Phyſice à Deo, meritorie & instrumentaliter, unde.
ibid.
Augmentum charitatis habitualis eſt intenſivum, non
extenſivum. *ibid. n. 13.*
Eſtque locus augmento quamdiu ſtatus hujus vitæ
perſeverat. *ibid. n. 14.*
Occurritur objectioni. *ibid.*
Explicatur dictum Auguſtini. *ibid.*
An in augmento charitatis detur ſtatus. *ibid.*
Quo ſenſu charitas diſtinguatur in incipientem, proſi-
cientem & perfectam. *ibid. n. 15.*
Charitatem intrinſecè minui, non implicat. *p. 201.*
n. 16.
De facto tamen numquam minuitur etiam per venia-
lia. *ibid.*
Evaſioni Altiſiodorensis occurritur. *ibid. n. 17.*
Aliud effugium præcluditur. *ibid. n. 18.*
Qui venialia minuunt fervorem charitatis & fami-
liaritatem divina amicitia. *ibid. n. 19.*
Charitas ſemel habita poteſt amitti. *p. 202. n. 20.*
Auctoritates nonnullæ diſcutiuntur ſeu exponuntur.
ibid. n. 21.
Amiſſam ſemel non omnes recuperant. *ibid. n. 22.*
Amittitur non ſolâ infidelitate, ſed quovis peccato
mortali. *ibid. n. 23.*
Sed demeritorie tantum. *ibid.*
Idem habitus charitatis eſt via & patria. *ibid. n. 24.*
Actus tamen differunt ſpecie. *ibid. n. 25.*
Habitualis charitas non eſt in Beato neceſſariò inten-
ſior quàm in viatore. *p. 203. n. 26.*
Sive eodem. *ibid.*
Sive in diverſis. *ibid. n. 27.*
Quo ſenſu minor in regno calorum ſit major Joanne
Baptiſtâ viatore. *ibid. n. 28.*
Charitas actualis patriæ eſt intenſior in eodem chari-
tate via. *ibid. n. 29.*
Non ita in diverſis. *ibid. n. 30.*
- Charitatis objectum.
- Deus eſt objectum primarium charitatis.* *p. 204. n. 31.*
Vnde in Scripturis charitas Dei vocatur. *ibid.*
Secundarium proximus. *ibid. n. 32.*
Quinam hoc nomine intelligantur. *ibid. n. 33.*
Formale motivum infinita Dei bonitas. *ibid. n. 34.*
Sive adequatè ſpectetur. *ibid. n. 35.*
- Sive inaduate in ſingulis perfectionibus infinitis.
- ibid. n. 36.*
Qui perfectiones reſpectum ad extra dicentes ſint mo-
tivum charitatis. *p. 205. n. 37.*
Identitas non obſtat quin perfectiones ſeorſim uti con-
ſiderantur ſic amentur. *ibid. n. 38.*
An vel quâ ratione diligatur Deus ob beneficia colla-
ta. *ibid. n. 39.*
Qui per charitatem deſideremus juxta Auguſtinum
Dei faciem. *ibid. n. 40.*
Eadem ſimplex charitas elicit amorem Dei & proxi-
mi propter Deum. *ibid. n. 41.*
Variis objectionibus occurritur. *ibid.*
Diverſi, quibus id contingit, modi ſpecificantur. *ibid.*
n. 42. & p. 206. n. 43.
Dilectio proximi ob ſuam intrinſecam perfectionem,
eſi ſupernaturalem, eſt actus amicitia moralis.
ibid. n. 44.
- Præceptum Charitatis Dei.
- Quanam contineantur præcepto diligendi Deum.*
ibid. n. 45.
Specialiter an actus interior dilectionis Dei ſuper om-
nia. *ibid. n. 46.*
Occurritur objectionibus. *ibid. n. 47.*
Deum ſuper omnia intenſivè diligendum vi præcepti
nonnulli dixerunt. *p. 207. n. 48.*
Communis tamen doctrina aſſerens ſufficere dilectio-
nem ſuper omnia appetitativè probatur. *ibid.*
Idipſum ampliùs confirmatur. *ibid. n. 49.*
Major appetitatio quæ ſit cum minori intenſione.
ibid. n. 50.
Hujusmodi dilectio Dei etiam ſupra nos ipſos eſt juxta
inclinationem naturalem. *ibid. n. 51.*
Poteſt hoc præceptum in vita impleri. *ibid. n. 52.*
Explicantur quadam dicta Auguſtini. *ibid. p. 208.*
An ſatiſſiat huic præcepto per actum naturalem. *ibid.*
n. 53.
Quandonam obliget incertum eſt, variaque de hoc opi-
niones. *ibid. n. 54. & ſeqq.*
Judicium de ſingulis. *ibid. n. 56.*
Notabile ex Caſtro Palao. *ibid. n. 57.*
- Charitas Proximi.
- Præceptum dilectionis proximi concernit etiam ini-*
micos. *p. 209. n. 58.*
An odium inimicorum in lege veteri præceptum aut
permiſſum fuerit. *ibid. n. 59.*
In Scriptura quo ſenſu mala peccatoribus imprecantur
Sancti. *ibid. n. 60.*
Tria continentur præcepto dilectionis proximi. *ibid.*
n. 61.
An & qualis dilectio interna proximi ſit præcepta.
ibid. n. 62.
Præceptus eſt actus internus & formalis imperativus
externi. *ibid.*
An inſuper requiratur ſpecialis dilectio effectiva in
ea ſiſtendo. *ibid.*
Verior ſententia proponitur, explanatur & probatur.
p. 110. n. 63.
Differentia inter Deum & proximum quantum ad
hoc. *ibid. n. 64.*
Sufficit dilectio implicita in dilectione Dei ſuper om-
nia contenta. *ibid. n. 65.*
Uterior confirmatio præmiſſorum. *ibid. n. 66.*
- D d d
- Ad
- Herincx Sum. Theol. Pars III.

INDEX RERUM.

- Ad quid obliget dilectio inimicorum. ibid. n. 67.
Qualiter sit eis remittenda offensa. ibid.
An remittenda sit satisfactio pro injuria vel damno. p. 211. n. 68.
Illicitum est practice seu ordinarie loquendo excludere inimicum à beneficiis communibus. ibid. n. 69.
Quid censendum si odium & scandalum absit ibid. n. 70.
Quando exclusio predicta sit licita. ibid.
Signa specialia benevolentie an velt quando inimicis exhibenda. ibid. n. 71.
Dilectio amici & dilectio inimici in nonnullis invicem excedunt. ibid. n. 72.
Ordinarie tamen & ceteris paribus dilectio inimici est melior & magis meritoria. ibid. n. 73.
Probat ex Scriptura. ibid. p. 212.
Patribus & ratione. ibid. n. 74.
Quo sensu Christus dicat non esse majorem dilectionem quam subire mortem pro amicis. ibid. n. 75.
Ex eo, quod pejus sit odisse amicum, non sequitur amorem oppositum esse meliorem amore inimici. ibid. n. 76.
- Charitatis Ordo.
- Ordo charitatis post Deum incipit à nobis ipsis. ibid. n. 77.
In bona necessariis obligamur nos præferre proximo. ibid. n. 78.
Sic ut nè minimam veniale pro salute proximi possimus committere. ibid. n. 79.
Necessitas tamen proximi posset interdum abstergere malitiam, quæ aliàs inesset. ibid. p. 213.
Charitas semper magis inclinatur ad id, quod hic & nunc magis obligat. ibid. n. 80.
Ex charitate nequit eligi absolute carentia gratia aut glorie. ibid. n. 81.
Proponitur difficultas solita de Moyse & Paulo. ibid. n. 82.
Quid Moyses petierit. ibid.
Quid Apostolus cupiens esse anathema à Christo. ibid. n. 83.
Dilatio Beatitudinis potest ex charitate interdum appeti. ibid. n. 84.
In spiritualibus non obligatoriis charitas inclinatur, non necessitat nos præferri proximo. ibid. n. 85.
Regula generalis. ibid.
In corporalibus bonum commune præferendum privato, pari necessitate existente. ibid. n. 86.
In iis, quæ non tenemur conservare, qui possit præferri proximus. ibid.
Vitam propriam pro aliena exponere, an licitum. p. 214. n. 87.
Sententia negans proponitur. ibid.
Varia probationes examinantur. ibid. n. 88.
In quarum insufficiencia fundatur sententia affirmans. ibid. n. 89.
In habendo sententia neganti, solum esse culpam venialem, vel concurrente aliqua causa, nullam, non male sentit Suarez. ibid. n. 90.
Immo sanctæ vitæ exponitur concurrente altiori motivo. ibid. n. 91.
Quod variis exemplis declaratur. ibid.
In non necessariis bonum spirituale alienum postponi potest proprio temporali. ibid. n. 92.
- Necessitas spiritualis, alia extrema, alia gravis, alia levis. ibid.
Salus proximi præponenda, bonis corporalibus etiam vita propria. ibid. n. 93.
Saltem in extrema necessitate. p. 215. n. 94.
Qualiter de ea constare debeat. ibid.
Corollaria. ibid. n. 95.
Varii casus recenseri soliti non continent extremam necessitatem. ibid.
Extra casum extrema necessitatis non currit tanta obligatio in privatis. ibid. n. 96.
Currit tamen in Prælati seu obligati ex officio, etsi sit solum gravis necessitas. ibid. n. 97.
Qui in illa non possunt renuntiare officio. ibid.
Quid censendum etiam de privatis in gravi necessitate communitatis. ibid. n. 98.
Ad quid teneatur privatus in gravi necessitate spirituali proximi. ibid. n. 99.
Inter proximos esse servandum ordinem dilectionis ostenditur. p. 216. n. 100.
Quod non solum de effectu, sed etiam de affectu quod ad appretiationem intelligendum est. ibid. n. 101.
Explicantur quedam locutiones AUGUSTINI. ibid.
Varia conjunctiones proximi nobiscum. ibid. n. 102.
Conjunctior, ceteris paribus, in necessitate præferendus. ibid.
Quis sit ordo seu præferentia inter propinquos. ibid. n. 103.
Inversio ordinis in quibus non gravis. ibid.
De præferentia patris præ matre. ibid. n. 104.
Parentum præ prolibus, & harum præ uxore. ibid. n. 105.
Inter extraneos qui præferendi. p. 217. n. 106.
An consanguineo cujusvis gradus possit interdum præferri extraneus. ibid. n. 107.
Conjunctio naturalis ceteris regulariter prævalet. ibid.
An vel quo sensu sint magis diligendi meliores. ibid. n. 108.
An in Patria mansurus sit ordo charitatis. ibid. n. 109.
- Charitatis effectus.
- Charitatis effectus sunt gaudium, pax, misericordia, beneficentia, elemosyna & correptio fraterna. p. 218. n. 1.
Quid gaudium. ibid.
Quid pax & quotuplex. ibid. n. 2.
Pax impii fucata. ibid.
Qui charitas pacem generet. ibid. n. 3.
Non est perfecta in hac vita. ibid.
Cur non semper generet pacem cum proximo. ibid.
Misericordia unde sic dicta. ibid. n. 4.
Vide Misericordia.
Beneficentia describitur. p. 219. n. 12.
Vide Beneficentia.
Correptio fraterna quid. p. 227. n. 63.
Vide Correptio fraterna.
- Chorus.
- Satisfacit horarum canonicarum obligationi alteram chori Partem attentè audiens, & suam submissè legens. p. 493. n. 33.
Secus partem suam altè recitans, sed oppositum chorum non audiens. ibid. n. 34.
Vide Studium & devotio.
- Christia-

I N D E X R E R U M.

Christianus.

Christiani bello capti an possint subdi captivitate. p. 247. n. 89.
Inter Christianos servitus utrimque exolevit. p. 296. n. 103.

Christus

Christus est, & manet supremum caput Ecclesie. p. 109. n. 1.
Reliquit visibile caput Vicarium, idque unicum, nec supervacaneè. ibid.
Christus fundamentum singulare Ecclesie multis titulis. p. 110. n. 6.
Christo quàm homini an competat orare. p. 485. n. 22.

Clementia.

Quid Clementia. p. 271. n. 101.
Quæ vitia ei opposita. ibid.

Clericus.

Inhibitum est Clericis militare. p. 245. n. 75.
Congruentia quæ prohibitionis. ibid.
Specificantur Clericis interdicta aut licita in bello. ibid. n. 76.
De quibus Clericis Canones loquantur, aut intelligentur. ibid. n. 77.
Clerici simul Principes possunt bellum indicere, & per alios gerere. ibid. n. 78.
Clerici sunt absoluti & liberi domini bonorum patrimonialium, & quasi patrimonialium. p. 299. n. 122.
Penes quos sit dominium immobilium, & supellectilis Ecclesie. ibid. n. 123.
Vide Bonum.

Clerici sunt domini fructuum beneficii etiam quoad superflua sustentationi. ibid. n. 124.
Vulgata quadam probatio expenditur. p. 300. n. 126.

Aliter probatur. ibid. n. 127. & seqq.
Nil juris competiit, etiam olim, pauperibus in proventus Ecclesiasticos. ibid. n. 129.
An sit Clericis interdictum testari de bonis Ecclesiasticis. ibid. n. 130.
Quo sensu vocentur patrimonium Christi & res pauperum &c. ibid. n. 131.
Non expendens superflua in pias causas restituere non tenetur. p. 301. n. 132.

Esto graviter peccet. ibid. n. 133.
Allegatur & declaratur constitutio Concilii Tridentini ea de re. ibid.
De subtractis congrua sustentationi quid censendum. ibid. n. 134.
Iusta sustentatio qualiter taxanda. ibid. n. 135.
Qua censeatur hic materia notabilis. ibid. n. 136.
Consideranda in pia expensione superfluatorum. ibid. n. 137.

An hac obligatio expendendi superflua oriatur ex natura rei, an verò ex ordinatione Ecclesie. ibid. n. 138.

Venatio quæ Clericis interdicta. p. 302. n. 143.
Clericis qualiter interdicta negotiatio. p. 422. n. 12.

Quæ actiones affines sint eisdem permissæ aut interdictæ. ibid. n. 13.

An possint negotiari per alios. ibid.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Clericis qualiter per Canones prohibitus ludus alearum. p. 450. n. 62.

Vide Ludus.

Ad condemnationem Clerici quot testes requirantur. p. 458. n. 43.

Clerici an exempti à tributis, remissive. p. 480. n. 84.

Clerici sacrorum ordinum obligantur ad horas Canonicas. p. 488. n. 3.

Secus de Clericis minorum Ordinum etiam quoad Officium B. Mariæ. ibid. n. 4.

Clerici an gaudeant immunitate Ecclesiasticâ. p. 509. n. 42.

Quale juramentum sit Clericis inhibitum per jus Canonicum. p. 535. n. 10.

Codicillus.

Codicillus quæ differat à testamento. p. 398. n. 45.
Clausula codicillaris quid operetur. ibid.

Codicilli, an comprehendantur Edicto Belgii quoad solemnitates in testamentis requisitas. p. 399. n. 52.

Codicilli usurariorum manifestorum sunt invalidi. p. 414. n. 54.

Collatio. Collator.

Quid collatio beneficii. p. 466. n. 18.
Collatio beneficiorum penes quos resideat. p. 467. n. 23.

Collator tenetur idonea conferre. ibid. n. 25.
Magis digni, an præferendi. p. 468. n. 26.

Gravissima Tridentini verba contra conferentes indignis. ibid.

Vide Beneficium.

Collator potest & debet conferre beneficium minus digne, relicto digniori, patrono illum præsentante. p. 469. n. 30.

In periculo nè introducatur indignus, & dignissimus adjuvari nequeat, an possit conferri minus digno. ibid. n. 31.

Columba. Columbaria.

Columbas alterius ad tuum columbarium illecebris structis allicere, illicitum. p. 303. n. 147

An & qualiter licita sint columbaria. ibid.

Comeffatio.

Comeffatio quale peccatum. p. 263. n. 50.
Vide Gula.

Commodatum.

Quid Commodatum. p. 444. n. 33.
Qualiter in eo determinetur tempus. ibid.

Quæ differat à locatione, mutuo & precario. ibid. n. 34. & 35.

Commodati tempus quando expirer. ibid.
A commodatario & commodante quæ servanda. ibid. n. 37.

Commodans an rem repetere possit in casu subita indigentia. ibid.

Communitio.

Communitio quæ differat à mutuo. p. 405. n. 4.
Quid communitio Voti. p. 514. n. 49.

Vide Votum.

Communitio juramenti qualiter fiat. p. 540. n. 41

Compensatio.

Occulta compensatio quæ valida, quæ illicita. p. 352. n. 20.

INDEX RERUM.

- Quæ licita.* ibid. n. 21.
Cautela. ibid.
An rem suam per vim recuperare liceat. ib. n. 22.
*Compensatio liquidi debiti, quæ excuset à restitu-
 tione.* p. 369. n. 117.
In quibus debitis locum habeat. ibid.
*Compensatio est alia, quæ dicitur debiti recupera-
 tio.* ibid. n. 118.
Hæc quando liceat. ibid.
*Compensatio auctoritate propriâ famulis de insuf-
 ficientia stipendii quærentibus vix illis permit-
 tenda.* ibid.
- Concilia.
- Quid sint Concilia Ecclesiastica, & quoduplicia.*
p. 96. n. 114. & seqq.
Quorum sit indicare & præsidere, ibid. n. 115.
*Quoad Concilia Generalia id competere Pontifici
 Romano, variè ostenditur.* ib. n. 116. & seqq.
*Cur Pontifices hac in re agnoscere soliti sint Im-
 peratores.* p. 98. n. 127.
*An aliquo casu possit congregari generale Conci-
 lium sine auctoritate Papæ.* ibid. n. 128.
*Quid si in necessitate nollet Papa Concilium gene-
 rale congregari.* ibid. n. 129.
*Ad Synodum generalem non debent convenire om-
 nes fideles, nequæ laici ut iudices, nequæ de facto
 adesse omnes Episcopi.* ibid. n. 130.
*Quæ sint requisita ut Ecclesiam universalem re-
 presentet.* ibid.
*Convocandi primariò Episcopi, qui sunt in Conci-
 lio iudices cum decisivo suffragio.* p. 99. n. 131.
An Pontifex teneatur majorem partem sequi. ibid.
 n. 132.
Pontificis est Concilia confirmare. ibid.
Ius suffragii potest Papa tribuere non Episcopis.
ibid. n. 133.
Eo gaudent Cardinales & Generales ordinum.
ibid. p. 100.
An sit Laicis absolutè communicabile. ib. n. 134.
Imperatores non subscripserunt ut iudices. ibid.
Causa convocandi Generalia Concilia. ibid. n. 135.
*Non probat absolutam necessitatem sed utilita-
 tem.* ibid. n. 136.
Aliquorum tamen Conciliorum est necessitas. ibid.
*Particularia sine approbatione Pontificis possunt
 errare.* ibid. n. 137.
Secus si sint ab eo approbata. ibid.
Quenam illa sint. ibid. n. 138.
*Concilia generalia à Pontifice approbata quæ sint
 infallibilis regula fidei.* p. 101. n. 139.
Probat id variè. ibid. & n. 140. & seqq.
*Concilia plenaria priora, quæ juxta AUGUSTI-
 NUM emendentur posterioribus.* p. 102. n. 145.
Alius AUGUSTINI locus exponitur. ibidem.
 n. 146.
*NAZIANZENUM non esse adversarium, sed pa-
 tronum generalium Conciliorum legitimorum,
 ostenditur.* ibid. n. 147.
*An Concilium generale sit infallibile ante confir-
 mationem Pontificis, si Legati instructionem
 certam & habeant, & sequantur.* ibid. n. 148.
*Quid si eam non sequantur, aut contra eos Conci-
 lium malignetur.* ibid. n. 149.
- Quid denique si Legati instructione careant, &
 Patres sincere procedant.* p. 103. n. 150.
Opinio affirmans infallibilitatem proponitur. ibid.
Opinio negans præfertur. ibid. n. 151.
Quæ origo Conciliorum. ibid. n. 152.
Varia nonnulli recensent Apostolorum Concilia.
ibidem.
*Concilium generale auctoritatem suam habere
 immediatè à Christo, olim quidam dixerunt.*
ibid. n. 153.
Quod refellitur. ibid.
*Concilium generale esse supra Papam quidam
 olim docuerunt, idemquæ decrevit Concilium
 Constantiense & Basiliense.* ibid. 154.
*Oppositum est certum, quod expressit Concilium
 Lateranense ultimum.* p. 104. n. 155.
Colligitur ex Scriptura. ibid.
*Ex modo loquendi Conciliorum dictoque celeberrimo:
 Prima Sedes à nemine judicatur.* ibid.
 n. 156.
Robur Conciliorum à Pontifice. ibid. n. 157. &
 seqq.
Concilia generalia Orientis recensentur. p. 105.
 n. 159.
Concilia generalia Occidentis enumerantur. ibid.
 n. 160.
Concilia generalia reprobata. p. 106. n. 161.
Quid censendum de Concilio Ariminensi. ibid.
 n. 162.
Concilia partim approbata, partim reprobata.
ibid. n. 163.
An hujusmodi sit Sardicense. ibid.
Quid censendum de concilio Syrmienti. ib. n. 164.
Quid de Concilio Quinisexto seu Trullano. p. 107
 n. 165.
*Quid de Francofordiensi, Constantiensi & Basi-
 leensi.* ibid. n. 166.
*Concilium Pisanum nec aperte probatum, nec cla-
 re reprobatum.* ibid. n. 167.
*Quæ additio aut mutatio in fide Concilii Nicani
 sit inhibita.* p. 109. n. 174.
Quæ in Conciliis censeantur esse fidei. p. 101.
 n. 144.
*Concilium Constantiense non infregit fidem datam
 Joanni Hus & Hieronymo Pragensi.* p. 174.
 n. 53.
- Concubinatus.
- Concubinatus quid superaddat simplici fornicationi.*
p. 258. n. 24.
Quæ pœna illius, remissivè. ibid.
- Conditio.
- Conditio de futuro suspendit valorem contractus.*
p. 377. n. 13.
Vide Contractus.
*Conditio impossibilis vitiat contractum inter vi-
 vos.* ibid. n. 15.
*Conditio appositæ contractui Emptionis-venditionis,
 quid operetur.* p. 421. n. 4.
- Condonatio.
- Condonatio injuriæ seu pacificatio an contineat
 condonationem damnorum.* p. 332. n. 74.
Condonatio plena lassi quid operetur. ibid. n. 75.
Con-

INDEX RERUM.

Condonatione qualiter tollatur obligatio juramenti. p. 540. n. 39.

Conductio. Conductor.

Conductor de jure an sit potior emptore. p. 440. n. 5.

Conductione inita per defunctum, an teneatur haeres. p. 441. n. 9.

A conductione villa vidua post annum depellitur. ibid.

Conductor elapso tempore nequit cogi aut cogere ad prorogationem. ibid. n. 12.

Conductore finito tempore manente in re conducta cum tolerantia, censetur iterata conductio, ibid. p. 442.

Pro quanto tempore. ibid.

Conductori quando facienda pensionis remissio. ibid. n. 13.

Qui ratione sterilitatis. ibid. n. 14.

Vide Sterilitas.

An remissio locum habeat in colono partiario. ibid. n. 15.

An damnum evenire debeat fructibus adhuc pendentibus. ibid. n. 16.

An pensio augenda ob insolitam ubertatem. ibid. n. 17.

Vide Locatio.

Conjux.

Donatio inter conjuges qualiter valeat aut non valeat. p. 396. n. 35.

Conjuges liberè testantur etiam junctim. p. 401. n. 64.

Variis locis hac potestas restricta. ibid.

Observanda circa testamenta conjugum simul facta. p. 404. n. 78.

Conjuges consummato matrimonio sine mutuo consensu invalidè profitentur. p. 520. n. 13.

Consensus. Consentiens.

Consensus verus internus requiritur ad valorem contractus. p. 378. n. 23.

Vide Contractus.

Consentientes in furtum quomodo peccent ac teneantur ad damna prestanda. p. 357. n. 50.

Vide Furtum.

Constantia.

Quid Constantia. p. 276. n. 18.

Quae ejus materia. ibid.

Qua vitia opposita. ibid. p. 277.

Consuetudo.

Consuetudo incautè jurandi quale peccatum. p. 536. n. 15.

Vide juramentum.

Item quale sit consuetudo blasphemandi. p. 550. n. 19.

Consuetudines Belgii, Vide Belgium.

Consulens.

Consulens quomodo teneatur ad restitutionem. p. 356. n. 42.

Concilio revocato quando teneatur, & quando non. ibid.

Differentia inter mandantem & consulentem. ibid.

An certus de damno, dubius an consilium datum

influxerit, ad restitutionem teneatur. ibid. n. 43.

Non requiritur generatim ut consulens sit causa sine qua non damni. ibid. n. 44.

Vide Furtum. Coöperantes positivè.

An liceat Reo consulere fugam. p. 461. n. 60.

Vide Reus.

Contentio.

Quid contentio, quotuplex, an, & qualiter peccaminosa. p. 238. n. 29.

Continentia.

Quid Continentia. p. 256. n. 8.

Non rectè numeratur inter partes potentiales temperantia. ibid.

Contractus.

Quid contractus latè dictus. p. 375. n. 1.

Quid stricte dictus. ibid. n. 2.

Ejusdem uberior definitio explicatur. p. 376. n. 3.

Quid Contractus explicitus; quid implicitus seu quasi contractus. ibid. n. 5.

Divisio Contractus in nominatum & innominatum. ibid. n. 6.

Quid & quinam contractus bonae fidei, & stricti juris. ibid. n. 10. p. 377.

An moribus nostris sint omnes bonae fidei. ibid. n. 11.

Contractus alius absolutus, alius conditionatus. ibid. n. 12.

Differentia inter utrumque. ibid.

Conditio de futuro qui suspendat valorem. ibid. n. 13.

An ea pendente sit liberum resilire. ibid. n. 14.

Exceptio in matrimonio. ibid.

Conditio impossibilis an vitiet contractum. ibid. n. 15.

Modus contractui qui adjiciatur. ibid. n. 16.

Eum non suspendit. ibid.

In dubio, an sit censendus modus, an conditio. ibid.

Donatum sub modo an transeat ad haereses. ibid. n. 17.

Vide Modus.

Contractus alii perficiuntur consensu. ibid. n. 18.

Alii re, alii verbis, puta stipulatione. ibid. p. 378.

Alii denique Scriptura. ibid.

Quando contrahentes censeantur suspendere consensum usque ad scripturae confessionem. ibid. n. 19.

Notanda pro Belgio. ibid. n. 20.

Contractus alius onerosus, alius lucrativus. ibid. n. 21.

Alius respectivus, alius non respectivus. ibid.

Stat Contractus cum voluntate non implendi, si adsit voluntas se obligandi. ibid. n. 22.

Quid si ex ignorantia sit voluntas contrahendi, & tamen non se obligandi. ibid.

Quid contractus mutui. p. 405. n. 1.

Vide Mutuum.

Contractus quibus pecunia pupillares dantur mutuo sunt usurarii. p. 412. n. 39.

Contractus Emptionis-venditionis perficitur consensu. p. 421. n. 2.

Qualis esse debeat, ibid. n. 4.

Vide Venditio.

INDEX RERUM.

Contractus societatis quid sit. p.437. n.87.

Vide Societas.

Contractus libellaticus quid sit. p.443. n.20.

Quid superficiarius. ibid.

Quid contractus censuarius. ibid. n.21.

Qualis contractus sit asscuratio. p.447. n.45.

Novitius an possit inire contractus onerosos. p.523. n.36.

Consensus Contractus.

Consensus internus verus requiritur ad valorem contractus. p.378. n.23.

Occurritur objectioni. ibid. n.24.

An per leges possit consensus suppleri. p.307. n.25.

Exterior expressio consensûs qualiter requiratur. ibid. n.26.

Qualiter dirigenda ad eum cum quo contrahitur. ibid. n.27.

An acceptatio alterius debeat vicissim innotescere offerenti. ibid. n.28.

Forma externa seu solemnitas juris quâ servanda. ibid. n.29.

Vide Solemnitas.

Si sit Solemnitas substantialis, ejus defectus reddit contractum, etiam in conscientia, nullum. ibid. n.30.

Varii quomodo oppositum sentiant. p.380. n.31.

Error alius est causa contractus, alius incidit in contractum. ibid. n.32.

Error quicumque circa substantiam irritat contractum. ibid. n.33.

Secus est de errore circa qualitatem. ibid. n.34.

Dolus circa qualitatem dans causam contractui, non irritat illum ex natura rei. ibid. n.35.

Quadam limitatio. ibid.

Facit tamen dolus irritabilem, si sit solubilis. ibid. n.36.

Immo etiam jure positivo non sunt irriti ipso facto contractus stricti juris. ibid. n.37.

Secus apparet probabiliter de contractibus bonæ fidei. ibid. p.381.

Quamvis & hos non esse planè irritos sit valdè probabile. ibid. n.38.

Probatur ex jure & congruentia. ibid. n.39.

Qui responderi possit ad leges oppositas. ibid. n.40.

Si deceptus quis fuerit à se vel à tertio, contractus valet. ibid. n.41.

An irritabilis si gratuitus. ibid.

An etiam si onerosus. ibid. n.42.

Opinio negans valdè probabilis. ibid.

Opposita nihilominus non improbabilis. ibid. n.43.

Metus quicumque non irritat regulariter contractus ex jure natura. p.382. n.44.

Jure positivo varii contractus irritantur. ibid. n.45.

Cateri non sunt irriti, sed irritabiles. ibid. n.46.

Sive sint stricti juris, sive bonæ fidei. ibid.

Probatur ex jure, & occurritur objectionibus. ibid. n.47.

Metus gravis etiam à tertio incussus causâ contractus facit irritabilem. ibid. n.48.

Vide Metus.

Contractus Subjectum.

Qui generatim ad contrahendum habiles. p.383. n.52.

Inhabiles qui carent usurationis. ibid.

Quid de Religiosis. ibid.

Quid possint filii familiars. ibid. n.53.

Quid censendum de uxoribus ex jure communi. ibid. n.54.

Quid attentis moribus nostris, qui declarantur. ibid. n.55.

Prodigus post interdictum ad obligationem contrahendam inhabilis. p.384. n.56.

Vide Prodigus.

Qualiter possint contrahere minores. ibid. n.61. *Vide Minor.*

Pubertati proximus alium sibi obligare potest non vicissim, nisi auctore tutore. p.385. n.64.

Vide Pubertas.

Restitutio in integrum quanto tempore iis competat. p.386. n.71.

Quibus præterea detur beneficium restitutionis. p.387. n.78.

Vide Restitutionis Beneficium.

Contractus Confirmatio.

Modi firmantes contractus. p.387. n.79.

Iuste imponitur resilienti aut non implenti contractum pœna conventionalis. ibid.

Conditiones servanda. p.388. n.80.

An debita ante sententiam, remissivè. ibid.

Vide Pœna.

Qualiter contractui perfectò apponi possit arrha. ibid. n.81.

Vide Arrha.

Qui concipienda, & circa quos contractus Fidejussio. ibid. n.83.

Vide Fidejussio.

Juramentum ut firmet contractus debet esse promissorium. p.389. n.91.

Vis confirmandi contractus ei an competat aliter quam ex beneficio legum. ibid.

Qui effectus hujus confirmationis. ibid. n.92.

An verè hac vis competat. ibid. n.93.

Prima opinio affirmans quòd contractus naturaliter validos, negans quòd omnino nullos rejicitur. ibid.

Secunda generaliter negans valdè probabilis. p.390. n.94.

Occurritur objectioni. ibid. n.95.

Explicatur Auth. Sacramenta puberum. ibid. n.96.

An ei derogatum per usum. ibid.

Signanter in Belgio. ibid.

Objiciuntur Canones. ibid. n.97.

Responsio seu opinio quorundam. ibid.

Responsio aliorum. ibid.

Instantia occurritur. ibid. n.98.

Tertia opinio affirmans est communior & valdè probabilis. ibid. n.99.

Quid circa eam observandum. ibid.

De ratificatione contractuum, remissivè. ibid. p.391.

Contumelia.

Quid contumelia. p.337. n.12. *Ceteris*

INDEX RERUM.

Ceteris paribus est gravior detractio ibid.
 Quæ differat à detractio. ibid.
 Contumelia in Sanctos, an sit blasphemia. p. 550. n. 16.

Coöperans.

Quinam coöperantes ad furtum negativè; & ad quid teneantur. p. 361. n. 58.

Vide Furtum.

Vsurario coöperantes, qui teneantur ad restitutionem. p. 416. n. 58. & seqq.

Qui excusentur subinde famuli ex bona fide. ibid. n. 62.

Correptio fraterna.

Correptio fraterna cur sapius correctio vocetur. p. 227. n. 63.

Quid ipsa sit. ibid. p. 228.

Qui distinguatur à judiciali. ibid.

Cadit sub præceptum. ibid. n. 64.

Probat auctoritatibus & ratione. ibid. & n. 65.

Occurritur objectioni. ibid. n. 66.

Correptio est actus charitatis. ibid. n. 67.

Et ex virtute charitatis obligat, sic ut ejus defectus sit propriè peccatum contra charitatem. ibid. n. 68.

Quos obliget præceptum correptionis. ibid. n. 69.

An etiam peccatores. ibid.

An hi idcirco specialiter obligentur à peccatis desistere, saltem si sint Prælati. ibid.

Corripiendi, quotquot correptione indigent, etiam superiores à subditis. p. 229. n. 70.

Qua cautela ab inferioribus adhibenda. ibid. n. 71.

Etiam infideles sunt per se loquendo corripiendi vi præcepti. ibid. n. 72.

Materia præcepti correptionis quæ graviter obligantis, sunt peccata mortalia. ibid. n. 73.

Venialium correptio non graviter obligat. ibid.

Immo juxta plurimos simpliciter non obligat. ibid. n. 74.

Judicium Auctoris. ibid.

Cur Christus solum meminerit peccati à fratre commissi contra ipsum corripientem. ibid. n. 75.

An correptio respiciat etiam peccata publica. p. 230. n. 76.

An propriè peccata præterita, an verò futura. ibid.

Peccantes ex ignorantia, an vel qui corripiendi. ibid. n. 77.

Prima conditio requisita ut correptio obliget, est notitia sufficiens delicti. ibid. n. 78.

Cura inquisitionis facile nimia in privatis. ibid.

Secunda conditio, ut mea correptio proximo supponatur esse necessaria. ibid. n. 79.

Tertia, ut sit spes fructus. p. 231. n. 80.

Quid agendum in mortis discrimine, si cum dubia spe fructus jungatur majus deteriorationis periculum. ibid. n. 81.

Qui facile & frequenter excusentur ab obligatione corripiendi. ibid. n. 82.

Qualiter excuset periculum gravis damni. ibid. n. 83.

Correptio sit charitativa, opportuna, & in peccatis secretis secreta; in publicis publica. ibid. n. 84. & seqq.

Cautela quadam. n. 87. p. 232.

Ordo à Christo pro peccatis occultis præscriptus exi-

git, ut primò secretè, dein coram testibus fiat monitio. ibid. n. 88.

Quorsum hi adhibendi. ibid. n. 89.

Post hanc denuntiatio facienda Ecclesiæ. ibid. n. 90.

Christus solum declarat jus naturæ. ibid. n. 91.

An vel cur Joseph accusaverit fratres sine monitione prævia. ibid. n. 92.

Intentio Christi quæ hic spectanda & servanda. ibid. n. 93.

Quid agendum superiori, dum, omisâ monitione secretâ, peccatum denuntiatur ei ut patri. ibid. n. 94.

An vel quando ad eum deferri possit loco adhibitionis testium. ibid.

Qui in peccatis perniciosus omittendus ordo præscriptus. ibid. n. 95.

Vitiosa occultatio charitate palliata redarguitur. ibid.

An excuset rationabilis cessio juris ad famam ab ordine correptionis. p. 233. n. 96.

Credere.

Credenda non debent constare ratione; immo captum rationis sæpè excedunt. p. 38. n. 25.

Explicatur illud Joan. 20. Quia vidisti me Thomas credidisti. p. 40. n. 36.

An credi potuerit resurrectio ocularis visa. ibid.

Qui credere possit Philosophus existentiam Dei scientificè cognitam, varii variè explicant. p. 41. n. 37.

Alia explicatio hujus difficultatis. ibid. n. 38.

An Philosophus Christianus certior sit præ gentili de existentia Dei. ibid. n. 39.

An & qualiter articulos symboli sensibus perceptos crediderit Deipara & Apostoli. ibid. n. 40.

Simplices quando credere obligentur. p. 46. n. 61.

An eis aliquid falsi proponi queat, ita ut credere teneantur. ibid.

Qui differant credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. p. 154. n. 78.

Credibilitas.

Evidentia credibilitatis stat cum obscuritate mysteriorum. p. 44. n. 51.

Quæ in iisdem de facto reperitur. ibid.

Varia signa eam generant. ibid. n. 52. & seqq.

Notabilis sententia Richardi à S. Victore. p. 46. n. 58.

Evidentia credibilitatis relinquit inevidentiam rei credite. ibid. n. 59.

Vnde contingat illam à multis non admitti. ibid.

Credibilitatis motiva non eadem, neque omnia in singulis concurrunt. ibid. n. 60.

Creditor.

Ordo inter Creditores servandus, dum debitor non est solvendo. p. 364. n. 85.

Vide Restitutionis Ordo.

Creditor Principis an possit fraudatione vectigalis sibi compensare. p. 480. n. 83.

Vide Debitum.

Credulitatis affectus.

Credulitatis affectus specialem honestatem habet. p. 140. n. 18.

Non est in substantia supernaturalis. ibid. n. 19.

Sed in modo tantum. ibid. n. 20.

Cujus oppositum malè impingitur Scoto. ibid.

Crimen

INDEX RERUM.

Crimen.

Revelare crimen proximi uni vel alteri, an mortale. P.339. n.26.
 Vide Detractio.
 Crimen alterius sciens quando nequeat in iudicio testari. P.458. n.42.
 Quadam crimina sunt jure excepta in quibus locum non habet immunitas Ecclesiastica. P.503. n.49. & seqq.
 Vide Immunitas.

Criminis falsi impositio.

Crimen falsum sibi imponere non est contra iustitiam. P.341. n.35.
 Quando licitum sit vel non. ibid.
 An per se loquendo sit grave peccatum. ibid.
 Nè ad evadendum mortem potest quis sibi falsum crimen imponere. ibid. n.36.
 Esto nequè graviter peccaret id agendo. ibid. n.37.
 Locus Augustini explicatur. ibid.
 Ad evadenda levia tormenta graviter est illicitum imponere sibi crimen, ob quod est morte multandus. ibid. n.38.
 Si gravissimi sunt tortura cruciatus, varii excusant a culpa gravi. P.342. n.39.
 Horum fundamentum allegatur. ibid.
 Opposita nihilominus sententia praefertur. ibid. n.40.
 Confirmatur ex S. Hieronymo. ibid. n.41.
 Objectioni satisficit. ibid. n.42. & seqq.
 An teneatur innocens falsam confessionem revocare. ibid. n.44.

Criminis revelatio.

Ad vitandam mortem licet pandere crimen proximi, etiam secretò cognitum, non obstante infamia. P.347. n.45.
 Probatio Lessii discutitur. ibid.
 Vera ratio. ibid. n.46.
 Secreta cognitio non tam arctè obligat. ibid. n.47.
 Duplex limitatio. ibid.
 Idem censendum, etsi reo infamando simile malum immineat. ibid. n.48.
 An hac locum habeant, si notitia criminis sit injuriosè extorta. ibid. n.49.
 Sententia affirmans probatur. ibid.
 Instantia in contrarium. ibid.
 Sententia negans praefertur. ibid.
 Regula Cardinalis de Lugo notanda. ibid. n.50.
 Ad impediendum malum proximi qualiter licita sit detectio criminis alieni. P.344. n.51.
 Si plus, quàm necesse reveletur, contra charitatem delinquitur, immo & contra iustitiam. ibid. n.52.
 Objectioni respondetur. ibid. n.53.
 Simulatio innocentis nociva licetè detegitur. ibid. n.54.
 Corollaria. ibid.
 Secus si simulatio nemini noceat. ibid. n.55.
 Pro obtinendo lucro non licet detegere crimen proximi. ibid. n.56.

Crudelitas.

Quid Crudelitas. P.271. n.101.
 Quale sit peccatum. ibid.
 Quis à feritate distinctus. ibid.

Culpa.

Culpa quid. P.315. n.18.
 Quid culpa lata. ibid.
 Altera est alià latior. ibid.
 In jure comparatur dolo. ibid.
 Quid culpa levis. ibid. n.19.
 Quid Levissima. ibid.
 Exemplum singularum. ibid.
 Culpa juridica què differat à Theologica sive Philosophica. ibid. n.20.
 Damnum nè ex culpa gravi juridica oriatur, cavere, & natum prestare tenemur. ibid. n.21.
 Non tamen in foro conscientiae, si nulla subsit culpa Theologica seu Philosophica. ibid. n.22.
 Ex Contractu què nasci possit debitum prestandi culpam etiam levissimam. P.217. n.29.
 Vide Restitutio.

Cultus.

Cultus est species quadam honoris. P.481. n.1.
 Cultus Sanctorum, an ad virtutem Religionis spectet. P.482. n.7.

Curator. Curatela.

Invitis Curator an detur. P.384. n.58.
 Qualiter moribus curatela definat. ibid. n.59.
 Inter tutores & curatores an hodie distinctio, vel quæ. P.385. n.60.
 Minoribus etiam invitis per mores curator datur, etiam parens. ibid.
 Curator an possit juramenta Minorum irritare. P.540. n.39.

Curiositas.

Quid curiositas, & quale peccatum. P.273. n.110.

D.

Damnati. Damnatio.

IN Damnatis nulla manet virtus Theologica. P.21. n.78.
 An vel quomodo virtutes acquisita. P.22. n.84.
 Vitia manent in damnatis. P.24. n.92.
 Vide Vitium.
 Damnati retinent jus ad famam. P.341. n.34.
 Damnatis an competat orare. P.485. n.23.
 Pro damnatis orari non potest. P.486. n.27.
 Revelari absolute posset alicui futura damnatio. P.196. n.56.
 Vide Desperatio.

Damnificatio. Damnum.

Damnificatio deliberata pro sui qualitate obligat ad reparationem damni. P.317. n.28.
 Quid censendum si intercesserit deliberatio imperfecta seu venialis. ibid.
 Damnum casu ortum an quis prestare debeat. P.315. n.16.
 Damna realia, mortuo occidente, mutilante aut vulnerante, transeunt ad heredes damnificantis. P.331. n.70.
 Secus est de mulctis. ibid.
 Vide Homicidium.
 Damna ex dilata solutione debitorum ratione contractus quis pati cogatur. P.369. n.115.

Quid

I N D E X R E R U M.

Quid damnum emergens. p.410. n.30.
In quibus rebus habeat locum. ibid.
Damnum nè ex culpa gravi juridica oriatur, cavere,
& natum præstare tenemur. p.315. n.21
Vide Culpa.

David.

David sub Rege Achis non pugnavit contra Israëlitas. p.244. n.72.

Debitor. Debitum.

Debitor non potest sine gravi peccato sponte sua gratificando præferre unum creditorem personalem non petentem alteri. p.367. n.105.

An hic solutum retinere queat. ibid.

Debitor, qui non est solvendo, nequit repudiare oblata hereditatem. ibid. n.106.

Debiti remissio an sub donatione comprehendatur. p.391. n.2.

Vide Restitutionis modus.

Dæmon.

Quæ fides Dæmonum memorata Jacobi 2. & quæ inter hanc & fidem peccatoris differentia. p.21. n.79.

Peccatum cum Dæmone quale. p.259. n.26.
In exorcismis à Dæmone quam possint aut debeant peti. p.541. n.49.

Quam multa in futurum prænoscere queant Dæmones, & unde. p.543. n.8.

An liceat à Dæmone petere ut quid revelet eo modo quo scire potest. p.544. n.17.

An scientiâ per Dæmonem semel acquisitâ liceat uti. p.545. n.23.

Decimæ.

Decima undè sic dicta. p.504. n.55.

Non sunt pura eleemosyna. ibid.

Sed merces labori Sacerdotum debita. ibid.

Idque ex jure natura quoad substantiam, secus quoad taxam. ibid. n.56.

Secundum quam propriè sunt juris ecclesiastici, imitativè divini. ibid.

Ius primarium decimarum, utpote spirituale, laicis competere nequit. ibid. n.57.

Secus est de secundario. ibid.

Quod subinde à Pontificibus in feudum etiam perpetuum transfertur in laicos. ibid.

Qui illud in alium laicum de consensu Episcopi transferre possunt. ibid.

Aut in pium locum. ibid.

Decima aliæ sunt prædiales, aliæ personales, aliæ mixtæ. ibid. n.58.

Personales consuetudo abrogavit. ibid.

Ad prædiales tenentur omnes, qui habent prædium alicui ecclesiæ titulo non spirituali subiectum. ibid. n.59.

In principio nascentis Ecclesiæ debebantur decima cœtui Clericorum. ibid. n.60.

Nunc autem diversis pro diversitate tituli. ib. p.505.

Novales cui debita. ibid.

Quid per illas significetur. ibid.

Decimæ solvenda sunt integra ante deductionem expensarum, censuum &c. ibid. n.61.

Earum defraudatio quale sit peccatum. ibid.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Defensio.

Defensio sui cum occisione invasoris, an liceat aut obliget. p.330. n.60.

An similiter licita sit talis defensio proximi. ibid. n.61.

Vide Occisio invasoris.

Deflorator.

Deflorator sub promissione matrimonii ad hoc tenetur. p.333. n.85.

Varia exceptiones discutiuntur. ibid. n.86.

Vide Stuprum.

Defunctus.

Defuncti retinent jus ad famam. p.341. n.34.

Vide Detractio.

Deliberatio.

Deliberatio qualis ad votum requiratur. p.505. n.2.

Vide Votum.

Denuntiatio.

Denuntiatio in judicio est duplex. p.454. n.18.

Denuntiationem evangelicam qui debeat præcedere privata monitio. p.457. n.36.

An ex rigore justitiæ. ibid. n.37.

Depopulator agrorum.

Depopulatores agrorum non gaudent privilegio immunitatis Ecclesiasticæ. p.503. n.49.

Depositum.

Quid depositum. p.446. n.38.

Quando ei misceatur locatio aut mutuum. ibid.

An restitutio depositi possit differri per objectam compensationem. ibid. n.39.

Desperatio.

Describitur desperatio. p.194. n.49.

Et ampliùs declaratur. ibid. p.195.

Est in voluntate. ibid. n.50.

Non coincidit cum judicio secutura damnationis. ibid.

Judicium qui formandum de tentationibus contra spem. ibid. n.51.

Quæ contra illas remedia. ibid. n.52.

Varia radices desperationis. ibid. n.53.

Quando concurrat judicium infidelitatis, quando non. ibid. n.54.

Quàm periculosum & grave sit peccatum desperationis, declaratur. p.196. n.55.

Revelari absolutè posset alicui futura damnatio. ibid. n.56.

Si quæ talis rei revelatio fieret accipienda ordinariè foret tamquam comminatoria. ibid.

Suppositâ absolutâ revelatione liceret judicium conforme tristitiæ de non secutura beatitudine. ibid. n.57.

Non tamen abominatio illius aut vilipensio. ibid.

Vt nec patratio peccati, etiam illius ob quod talis foret damnandus. ibid.

Desperatio licita foret ei, cui damnatio revelaretur ob peccatum commissum negato auxilio pœnitendi. n.58.

Secus, si hoc ad sufficientiam non desit, aut revelatio fundetur in peccato futuro. ibid. n.59.

An talis dici possit sperare. ibid. n.60.

Detractio.

Detractio quid. p.337. n.12.

Qui differat à susurratione. ibid. n.13.

E e e

Q u i

I N D E X R E R U M.

Qui à diffamation. p.338. n.14.
Pessimus detractiois modus consistit in libellis famos. ibid. n.15.
Detractio fit directe quatuor modis. ibid. n.16.
Indirecte totidem. ibid.
Generaliter & injuste fit impositione falsi, aut evulgatione occulti criminis. ibid. n.17.
Ad correctionem proximi qui possit aperiri peccatum illius. ibid. n.18.
Detractio est ex genere suo peccatum mortale. ibid. n.19.
Quamvis ex mera loquacitate procedat. ibid.
Etsi tunc locum habere possit imperfecta advertentia. ibid. p.339.
Quæ, uti levitas materia excusat à gravi culpa. ibid. n.20.
Quæ censeatur materia gravis. ibid.
Qui defectus veniales & interdum mortales, sint levis materia. ibid. n.21.
Quid censendum de peccatis generalius expressis. ibid. n.22.
Item de defectibus naturalibus. ibid. n.23.
Signanter natalium. ibid.
An liceat revelare crimen suppressâ personâ. ibid. n.24.
An liceat sine asseveratione audita referre. ibid. n.25.
Revelare crimen proximi uni vel alteri, an mortale. ibid. n.26.
Excusat justa causa. ibid.
Damnum grave extrinsecum facit id esse mortale. p.340. n.27.
Immo etiam hoc secluso est mortalis detractio. ibid. n.28.
Occurritur objectioni. ibid. n.29.
Qui peccet auditor ad detractioem inducens. ibid. n.30.
Vel qui de ipsa latatur. ibid. n.31.
Vel qui non impedit. ibid. n.32.
Quanam excusent audientem. ibid. n.33.
Defuncti etiam retinent jus ad famam. p.341. n.34.
Imò & damnati. ibid.
Historici qui excusabiles. ibid.
Sententia limitate publica, non tribuit facultatem ulterius divulgandi. p.345. n.61.
Publicitas secundum quid v.g. in Collegio non excusat. ibid. n.63.
Vide Publicum.
Quid si infamis bonâ vitâ infamiam oblitteraverit. p.346. n.64.
An factum injuste publicatum ulterius citra injuriam spargatur. ibid. n.65.
An infamis de uno crimine possit infamari de alio. ibid. n.66.
Detractio parit obligationem restituendi famam. ibid. n.67.
Vide Famæ restitutio.

Devotio.

Devotio multipliciter sumitur. p.482. n.8.
Proprie sumpta quid. ibid. p.483.
Est specialis, quodam tamen sensu etiam universalis religionis actus. ibid.
Causa ejus principalis est Spiritus S. ibid. n.9.
Quibusdam dispositionibus ex parte quoque nostra concurrentibus. ibid.

Effectus gaudium spirituale. ibid. n.10.
Tristitia per modum effectus per accidens huic subordinata. ibid.
Impedimenta devotionis retensentur. ibid. n.11.

Deus.

Deus nequit mentiri de potentia ordinaria juxta fidem. p.32. n.1.
Objiciuntur varia Scriptura loca. ibid. n.2.
Quo sensu Deus dicitur inmittere spiritum mendacii aut decipere seu seducere. ibid. p.33.
Comminationes Dei & promissiones qui ordinariè intelligenda. ibid. n.3.
Deum absolute non posse mentiri certum est, immò de fide. ibid. n.5.
Probat ex Scripturis, consensu Patrum & multiplici ratione. ibid. n.6.
Infallibilitas Dei in servandis promissis fide certa. p.34. n.7.
Pariter certum est, Deum non posse mentiri per alium, ac per se ipsum. ibid. n.8.
An homo ad mentiendum nomine proprio possit precepto vel consilio Dei incitari. ibid. n.9.
An supposito quod malitia divinitus foret separabilis à mendacio, consequens esset Deum posse mentiri. ibid. n.10.
An in casu invincibilis ignorantia mendacium possit à Deo praecepti. ibid. n.11.
An Deus possit se solo infundere habitum vel actum erroris. p.35. n.12.

Vide Error.

Vti potest verbis obscuris, ambiguis, tropicis aut quibus aliquid tacite subintelligitur. p.36. n.19.
Quibus ex causis id à Deo fiat in Scriptura sacra. ibid. n.20.
Deus uti nequit restrictione purè mentali. p.37. n.21.
Objectionibus ex ratione & Scriptura satisficit. ibid. n.22. & seqq.
Deus est objectum primarium Charitatis. p.204. n.31.
Deus quâ ratione diligatur ob beneficia collata. p.205. n.39.
Deus quomodo super omnia diligendus. p.207. n.48. & seqq.

Vide Charitas.

Dominium inabdicabile in omnes creaturas qui Deo competat. p.291. n.76.

Dilectio.

Dilectio latius sumitur quàm charitas. p.198. n.1.
Vide Charitas.

Diligentia.

Diligentia in rebus alienis conservandis quæ adhibenda. p.315. n.21.
Vide Culpa.

Discordia.

Discordia quid & quàm varia. p.237. n.26.
Opponi potest variis virtutibus. ibid. n.27.
Quando opponatur charitati. ibid. n.28.

Discursus.

Actus fidei non est discursivus. p.137. n.9.
Vide Fidei actus.

Dispen-

INDEX RERUM.

Dispensatio.

Penes quos sit potestas dispensandi in praecepto jejunii. p.270. n.94.

Vide Jejunium.

Quinam possint dispensare in lectione horarum. p.495. n.46.

Vide Excusantia à lect: horarum.

Quid dispensatio voti. p.515. n.59.

Quam causam requirat. ibid. n.60.

Quibus competat potestas dispensandi in votis. ibid. n.61. & seqq.

Vide Voti dispensatio.

Potestas dispensandi in votis, an extendat se ad juramenta. p.518. n.74. & p.540. n.39.

Quâ ratione fiat dispensatio in juramento. ibid. n.41.

Vide Juramentum.

Pro actu dispensationis nihil potest recipi per modum pretii. p.554. n.17.

Dispensatio an possit multa imponi. ibid.

Disputatio.

Disputatio de fide cum Hæreticis non est per se mala. p.169. n.30.

Quæ scientia requiratur ex parte disputantis. ibid. n.31.

Est laicis interdicta, etiam doctis. p.170. n.32.

Idquæ sub obligatione ex genere suo gravi. ibid.

Prohibitio limitatur ad disputationem formalem. ibid. n.33.

Non habet locum in necessitate aut gravi & evidenti utilitate. ibid.

Non viget in locis hæresi infectis. ibid. n.34.

Ad disputationem licitam ex parte finis quid requiratur. ibid. n.35.

Quid requiratur ex parte effectus. ibid. n.36.

Quæ procedendum cum dubiis, frigidis, zelosis in suo errore. ibid. n.37.

Quæ cum obstinatis ex mera malitia. p.171. n.38.

Notabile. ibid.

Postrema conditio licitæ disputationis. ibid.

Diffimulatio.

Diffimulatio in Lutero adhibita quàm perniciofa Ecclesia fuerit. p.185. n.111.

Notabile dictum Hieronimi. ibid.

Diffimulare fidem an & qualiter licitum. p.160. n.32.

Diffimulare fidem veram & simulare falsam quæ differant. ibid.

Vide Fidei simulatio.

Distractio.

Distractio in oratione quale peccatum. p.488. n.36.

Distractio an & qualiter vetita Clericis ex praecepto Ecclesie. p.494. n.41. & seqq.

Distributio.

Beneficiarius in Choro non cantans an & quas possit recipere distributiones. p.493. n.34.

Vide Beneficiarium obligatio.

Dives.

Dives an propter divitias præ paupere honorandus. p.463. n.4.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Divinatio.

Quid divinatio. p.543. n.8.

Divinatio alia expressam demonis invocationem continet, alia implicitam. ibid. n.9.

Prior sub se varios modos comprehendit. ibid.

Posterior etiam variè subdividitur. ibid. n.10.

Quando allata divinationes sint superstiosæ. ibid. n.11.

Divinatio ex genere suo est peccatum mortale. p.544. n.15.

An levitas materia à mortali excuset. ibid. n.16.

An divinatio cum tacita & expressa demonis invocatione sint ejusdem speciei. ibid. n.18.

Divinatores an sint ipso facto excommunicati. ibid. n.19.

Divinatio distinguitur à vana observantia. ibid. n.20.

Divisio bonorum.

Deus in natura institutione non fecit divisionem dominiorum. p.292. n.84.

In statu innocentie an facta fuisset divisio. ibid. p.293.

Post peccatum licita, imò necessaria fuit. ibid. n.85.

Dolus.

Dolus quid. p.254. n.21. & p.315. n.17.

Est semper præstandus. ibid.

Dolus opponitur prudentia per excessum. p.254. n.20.

Vide Contractus consensus.

Dominium. Dominus.

Quid Dominium in generali. p.280. n.22.

Quid Dominium jurisdictionis. ibid. p.281.

Quid proprietatis. ibid.

Quod inter ipsum & alterum discrimen. ibid.

Aliud est perfectum, aliud imperfectum. ibid. n.23.

Hoc aliud directum, aliud utile. ibid.

Quid Dominium perfectum. ibid. n.24.

Quæ res corporales, quæ incorporales. ibid.

Etiam rerum incorporalium datur Dominium. ibid.

Qualiter accipienda prohibitio legis in definitione Domini. ibid.

Lege potest usus aliquis domini impediri, v.g. in pupillo, bonis vinculis, salvâ perfectione domini. ibid. n.25.

Opinio Cardinalis de Lugo. ibid.

Definitio Domini quæ competat Dominio Dei. ibid. p.282.

Dominium plurium in eandem rem parziale dicitur, aliud totale seu in solidum. ibid. n.26.

Ad dominium transferendum quæ requiratur titulus & traditio. ibid. n.27.

Usus facti posse separari à Dominio est communis doctrina. p.285. n.44.

Probat ex regula S. Francisci. ibid. n.45.

Sensu Religionis, expositoribus regulæ & constitutionibus. ibid.

Declaratione Gregorii IX. ibid. n.46.

Nicolai III. ibid.

Clementis V. & aliorum Pontificum. ibid. n.47.

Discutiuntur acta Joannis XXII. ibid. n.48.

Quæ per multos Successores sunt cassata, firmatis anterioribus declarationibus Nicolai III. & Clementis V. p.286. n.49.

INDEX RERUM.

Quas ante indignationem conceptam ipse Joannes probaverat. ibid. n. 50.
 Quam revocationem fecerit. ibid.
 Idem probatur ratione. ibid. n. 51.
 Vberius id ipsum declaratur. ibid. n. 52.
 Rationes similes præformata à S. Bonaventura, cuius verba allegantur. ibid. n. 53. & seqq.
 Objectio adversarii & solutio S. Bonaventuræ. p. 287. n. 55.
 Notanda ejusdem dicta. ibid.
 Objectio ex jure civili petita dissolvitur. ibid. n. 56.
 Consumptio rerum quæ fiat justè à Franciscanis citra dominium. ibid. n. 57.
 Non sequitur usuras fore licitas. ibid. n. 58.
 Quæ hac de re mens S. Thomæ q. 78. art. 1. ibid. p. 288.
 Vtlerius eadem difficultas expenditur. ibid. n. 59.
 Iudicium de doctrina cujusdam Neoterici. ibid. n. 60.
 Quæ est contra Communem doctrinam. ibid. n. 61.
 Et rationem. ibid.
 Ex nostra doctrina non sequitur usuras justificari. ibid.
 Solvitur objectio ex D. THOMÆ. ibid. n. 62.
 Irrevocabilitas non obstat ususfacti in sensu composito actualis consumptionis. ibid. p. 289.
 Alia quæ objici possunt solvuntur. ibid. n. 63.

Dominii subjectum. Objectum.

Sola natura intellectualis est capax Dominii. p. 291. n. 74.
 Usus actualis rationis non requiritur ad Dominium, sed ad ejus usum. ibid. n. 75.
 Dominium inabdicabile in omnes creaturas, quæ Deo competat. ibid. n. 76.
 Quorum Dominium competat Angelis. ibid. n. 77.
 Homo non est dominus vitæ ac membrorum. ibid. n. 78.
 Occurritur quibusdam objectis. p. 292. n. 79.
 Actiones libera sunt in hominum Dominio. ibid. n. 80.
 Nec non Fama. ibid. n. 81.
 Quam tamen illicitè prodigimus, maxime dum est proximo necessaria. ibid. n. 82. & p. 342. n. 35.
 Sub dominium hominum cadunt bona externa, quæ fortuna dicuntur. p. 292. n. 83.
 Deus in naturæ institutione non fecit divisionem dominiorum. ibid. n. 84.
 Quæ in statu innocentie divisa non fuissent. ibid. p. 293.
 Post peccatum divisio dominiorum licita. ibid. n. 85.
 Immo necessaria fuit. ibid.
 Quæ differentia inter bona communia, publica, universitatis & singulorum. ibid. n. 86.
 Quæ dicantur nullius. ibid.
 Maris & littoris Dominium quæ sibi principes hodie vendicent. ibid. n. 87.
 Quale Dominium competat soluto thoro superstiti. p. 295. n. 99.
 An servi de rigore juris civilis habeant aliquarum rerum Dominium. p. 296. n. 105.
 An ex consuetudine & voluntate Domini. p. 297. n. 106.
 Dominii etiam imperfecti incapaces sunt Religiosi professi. ibid. n. 107.
 In quo fundetur hæc incapacitas. ibid. n. 108.
 Quid competat Prælati & beneficiariis regularibus.

ibid. n. 110.
 Quid assumptis ad Episcopatum. ibid. n. 111.
 Notanda constitutio Tridentini circa peculia regularium personarum. ibid. n. 112.
 Quam utilis illius ac vitæ Communis observantia. ibid.
 Vide Paupertas Religiosa.
 An Tridentinum statuatur jus novum. ibid. n. 113.
 Communitati Religiosorum potest competere Dominium. ibid. n. 114. & seqq.
 Excipitur congregatio etiam universalis Minoritarum. ibid. n. 116.
 Quorum paupertas indubitanter est altior & perfectior. ibid.
 Vide Dominium.
 Quid censendum de juribus ad bona altiora vel de spiritualibus. ibid. n. 117.
 Possessio immobilium vi Tridentini libera etiam pauperibus Clarissis, etsi privilegium non acceptarent, cui etiam renuntiavit Societas JESU, quod ad domos professas, cum quadam exceptione. p. 299. n. 118.
 Potest consistere status Religiosus cum Dominio in particulari. ibid. n. 119.
 Patet ex declaratione Ecclesiæ circa Societatem JESU. ibid.
 An in hujusmodi consensus superioris sit necessarius ad valorem. ibid. n. 120.
 Solvitur objectio desumpta ex c. Cum ad monasterium de Statu Monach. ibid. n. 121.
 Clerici sunt absoluti & liberi Domini patrimonialium. ibid. n. 122.
 Vide Clericus.
 Penes quos sit dominium immobilium & suppellectilis Ecclesiæ. ibid. n. 123.
 Vide Bonum.

Dominii acquisitio.

Variis modis Dominium acquiritur, occupatione, accessione, traditione &c. p. 302. n. 139.
 Item præscriptione. p. 307. n. 166. & seqq.
 Quorum Dominium occupatione comparatur. ibid.
 Dominium ferarum quæ acquiratur. ibid. n. 140.
 Quod usque retineatur. ibid. n. 141.
 Fera laqueo inextricabiliter inherens, an, & quando sit laqueum ponentis. ibid. n. 144.
 Ad quem spectet fera vulnerata. p. 303. n. 145.
 Quid censendum de animalibus domesticis. ibid. n. 146.
 Quid de cicuratis. ibid. n. 147.
 Notanda circa columbas. ibid.
 Quid censendum de examine apum. ibid. n. 148.
 Inventa & derelicta cujus sint. ibid. n. 149.
 Quid de ejectis metu naufragii. ibid.
 Missilia Principis quæ fiant nostra. ibid.
 Vide Bonum.
 Cui cedat thesaurus inventus. ibid. n. 151.
 An sequatur emptorem prædij conscius thesauri. p. 304. n. 152.
 Vide Thesaurus.
 Quid de inventione recenter perditorum. ibid.
 Vide Inventum.
 Accessione quæ Dominium acquiratur, sive sit naturalis, quæ varia, sive industrialis, quæ etiam multipliciter

I N D E X R E R U M.

Pliciter contingit. p. 305. n. 156.
Inscriptum aliena charta cujus sit. ibid. n. 157.
An idem de pictura facta in aliena tabula. ibid.
Notanda circa implantationem. ibid.
Quid censendum de commixtione & confusione. ibid. n. 158.
Traditione quâ comparetur Dominium. ibid. n. 159.
Quid si conditionata sit. ibid.
Dominium immobilium quâ transferatur in Belgio. ibid. n. 160.
Quâ possessione bona fidei comparetur Dominium fructuum. p. 306. n. 161.
An etiam strictè naturalium. ibid. n. 162.
Objectio dissolvitur. ibid. n. 162.
Domino rem vendicante, restituendi sunt citra usucapionem fructus exstantes, non consumpti. ibid. n. 163.
An consumpti saltem in quantum quis factus est ditior. ibid. n. 164.
Quid statutum circa possessorem universalem. ibid. n. 165.
Quid censendum de possessore mala fidei. ibid. p. 307.
Quid de possessore bona fidei post litis contestationem. ibid.
Præscriptione seu usucapione. ibid. n. 166.
Vide Præscriptio.
Dominium rei vendita & tradita non transit semper in emptorem. p. 364. n. 86.
Quando transeat. ibid.
Vide Restitutionis ordo.

Donum.
Dona Spiritus Sancti qua. p. 13. n. 45.
Vide Virtus.

Donatio. Donatum.
Donatio est contractus latè dictus. p. 375. n. 1.
Vide Contractus.
Donata vel legata ubi sint restituenda. p. 368. n. 113.
Donatum sub modo an transeat ad heredes. p. 377. n. 17.
Vide Modus.
Quid donatio propriè sit. p. 391. n. 2.
An remuneratoria sit simplex donatio. ibid.
Quid observandum in praxi. ibid.
An sub donatione comprehendatur debiti remissio. ibid.
Realis quem effectum habeat. ibid. n. 3.
Verbalis quâ differat à promissione. ibid.
Acceptatio requiritur ut obliget donatio. ibid. n. 4.
Juxta communio rem sententiam ex natura rei. ibid. n. 5.
Firmitas probationum hujus doctrina indagatur. p. 392. n. 6.
Quid censendum si, misso nuntio, donans silenter donationem revocet. ibid. n. 7.
An locus sit acceptationi pro heredibus donatarii. ibid. n. 8.
Vide Pollicitatio.
Acceptatio donationis facienda est per promissarium vel procuratorem. p. 393. n. 13.
An taciturnitas presentis sit censenda acceptatio. ibid.
Herincx Sum. Theol. Pars III.

Absenti qualiter insinuanda voluntas donantis. ibid.
An acceptari queat post mortem donantis, recensetur triplex opinio. ibid. n. 14. & 15.
Ad quid teneatur nuntius cujus culpâ donatio non potuit tempestivè acceptari. ibid. n. 16.
Regulariter nemo potest pro alio absente stipulari. ibid. n. 17.
Vide Stipulatio.
Quinam donare possint. p. 396. n. 34.
Donatio inter conjuges qualiter valeat, aut non valeat. ibid. n. 35.
Qualiter donatio facta filio non emancipato. ibid. n. 36.
Donatio omnium bonorum quomodo invalida. ibid. n. 37.
Donatio excedens 500. solidos qualiter indigeat insinuatione. ibid. n. 38.
Donatio quando revocabilis ob ingratitudinem. p. 397. n. 39.
An ipso facto revocata. ibid.
Qualiter revocetur supervenientibus donanti proli-bus. ibid. n. 40.
Donatio inofficiosa quomodo revocetur. ibid. n. 41.
Quando ob notabilem status mutationem. ibid.
Quid donatio causâ mortis, & qualiter differat à facta inter vivos. ibid. n. 42.
In dubio præsumitur facta inter vivos. ibid.
Quamdiu sit revocabilis, & quando censeatur revocata. ibid.
Requirat acceptationem. ibid. n. 43.
Quâ conveniat cum legatis. ibid.
An emphyteuta excidat per donationem jure suo. p. 444. n. 26.
Vide Emphyteusis.
An Novitius possit donare causâ mortis. p. 523. n. 39.
Vide Novitius.

Dubium.
In dubio melior est conditio possidentis. p. 290. n. 69.
Dubium superveniens an vitiet præscriptionem. p. 308. n. 176.
Vide Præscriptio.

Duellum.
Quid duellum. p. 247. n. 92.
Quâ differat à rixa. ibid.
Aliud est solemne, aliud privatum. ibid.
Damnati ad mortem, an jussi à principe duello licitè concertent. ibid. n. 93.
An liceat duellum ad terminationem belli. p. 248. n. 94.
Aut reprimendos in eo impetus hostiles. ibid.
An ad vitæ defensionem liceat. ibid. n. 95.
Duella gladiatorum illicita. ibid. n. 96.
Similiter assumpta ad probationem vel purgationem criminis. ibid. n. 97.
An licitum in casu injusta accusationis ex qua certo sequetur mors. ibid. n. 98.
An prætextu defendendi honoris licitè duellum suscipiatur. ibid. n. 99.
Communis sententia negans defenditur. ibid. p. 249.
Edicta principum Belgii contra duellantes summariè recensentur. ibid. n. 101.
Quæ pœna Ecclesiastica contra duella statuta. ibid. n. 102.

E e e 3

Ebrie.

INDEX RERUM.

E.

Ebrietas. Ebrius.

Ebrietas perfecta est peccatum mortale. p.263.
 n. 51.
 Augustini mens expenditur. ibid. n. 52.
 Quando Ebrietas censeatur voluntaria. ibid.
 An licitum sit se inebriare metu mortis ab alio in-
 ferenda. ibid. n. 53.
 An saltem sit licitum ex præsripto medici. p.264.
 n. 54.
 Quæ signa Ebrietatis. ibid. n. 55.
 An vel quando sit mortalis potitatio retento usu ra-
 tionis. ibid. n. 56.
 Quis sit illicitum provocare ad aequales haustus. ibid.
 n. 57.
 An liceat alterum inebriare, ut sic impediatur à
 graviore malo. ibid. n. 58.
 Cur Ebrietas varijs in locis minoris fiat. ibid. n. 59.
 Opinio Auctoris Neoterici de peccato gula refertur ac
 refutatur. p.265. n. 60. & seqq.
 An necessario adsit alterius legis transgressio. ibid.
 Alia ejusdem Auctoris dicta refelluntur. ibid. n. 62.
 Opinio ejusdem de malitia ebrietatis expenditur.
 ibid. n. 63.
 Alia de potitationibus dicta ejusdem breviter repro-
 bantur. ibid. n. 64.
 An censendus sit se inebriasse, qui potitat cum nausea
 vini usque ad privationem usus rationis, præcisè
 ut satisfaciat amico. ibid. n. 65.
 Si ebrius in mortali constitutus à se aut alijs esset
 occidendus, teneris cum periculo vita impedire si
 potes. p.215. n. 95.

Ecclesia.

Ecclesia etymologia & varia acceptiones. p.68. n. 1.
 Quæ sit propria hujus loci. ibid.
 Alia antecedens, alia consequens adventum Christi.
 ibid. n. 2.
 Synagoga pars erat Ecclesia. ibid.
 Ecclesia Christi quæ sit una vel non una cum veteri.
 ibid.
 Quid sit Ecclesia Christi in terris militans. ibid. n. 3.
 Non constat solis prædestinatis, perfectis aut justis, sed
 fidelibus etiam reprobis gravibusque & apertis
 peccatoribus. ibid. n. 4. & seqq.
 Probatur ex parabolis evangelicis & alijs scripturis.
 p.69. n. 5. & 6.
 Errores oppositi supponunt alios errores unde pullu-
 lant. ibid. n. 7.
 Quo sensu sint infideles filij Dei. ibid. n. 8.
 Quo sensu nomen ovium sit electis proprium; quo non.
 p.70. n. 9.
 Exponuntur loca Augustini. ibid. & seqq.
 Ecclesia quo sensu dicatur sancta, sine macula, tota
 pulchra. ibid. n. 11.
 Exponitur locus Isaia 54. & Apostoli 1. Cor. 1.
 ibid. n. 12. & 13.
 Quo sensu mali secundum Patres non sint membra
 Christi. p.71. n. 14.
 Quo sensu Augustinus dixerit solos sanctos esse Ec-
 clesiam cui data claves. ibid.
 Error Centuriatorum quod ad dualitatem Ecclesia cum
 suo fundamento refertur & dissolvitur. ibid. n. 15.

Infideles non sunt in Ecclesia. ibid. n. 16.
 Immo nec Cathecumeni simpliciter loquendo, qui ta-
 men sunt in ea secundum quid. ibid.
 Idem est de Hæreticis manifestis & Apostatis. ibid.
 n. 17.
 Idem quoque est de Schismaticis. p.72. n. 18.
 Idem de Excommunicatis justè. ibid. n. 19.
 Exponitur locus Augustini. ibid.
 An & qualiter Hæretici occulti censendi sint in Eccle-
 sia, explicatur. ibid. n. 20. & p.73. n. 21.
 In quo consistat unitas Ecclesia. p.79. n. 49.
 Hac competit soli Ecclesia Catholica. p.80. n. 50.
 Quis hujus defectu crescant hæreses. ibid. n. 51.
 Consensio doctrina fidei in membris Ecclesia expendi-
 tur. ibid. n. 52.

Vide Hæresis.

Quæ differentia inter sectas ex Ecclesia & ex alijs
 sectis prodeuntes. p.81. n. 55.

Ecclesiæ Sanctitas.

Ecclesia sanctitas in quo consistat. ibid. n. 56.
 Ecclesia doctrina quæ sancta. ibid.
 Inde consequens sanctitas cultorum. ibid.
 Argumentum inde desumptum. ibid. n. 57.
 Efficacia doctrina Ecclesia Catholica in conversione
 gentium. p.83. n. 61.
 Vide Hæreticus.

In sola Ecclesia Catholica lumen Propheticum repe-
 ritur. p.84. n. 68.

Vera Ecclesia quo sensu sit Catholica. ibid. n. 69.

Exploduntur novatorum Synagoga. p.85. n. 71.

Soli vera Ecclesia olim & modo proprium nomen
 Catholica ejusque signum. ibid. n. 72.

Occurritur objectioni. ibid. n. 73.

Conatus frustranei antiquorum ac recentiorum hæ-
 reticorum contra nominis Catholica prærogativam.
 p.85. n. 75.

De nomine Papistica & Romana Ecclesia. ibid. p.86

Ecclesia vera est Apostolica: primò ratione Cathedra
 Romana. ibid. n. 76.

Secundò ratione successionis. ibid. n. 77.

An sit de fide individuum cæcum sub obedientia v.g.
 Alexandri VII. Christi doctrinam profitentem
 esse veram Ecclesiam. p.92. n. 97.

Ecclesia à Catholicis non præfertur Scriptura. p.
 95. n. 112.

Ecclesijs Christianorum jure humano competit im-
 munitas. p.501. n. 40.

In Ecclesia committens homicidium vel mutilationem
 non gaudet immunitate Ecclesiastica. p.503. n.

50. Vide Immunitas.

Ecclesiæ indefectibilitas.

Ecclesia initium ab Adam & Hava. p.73. n. 22.

Quo sensu ab Abel vel ab Enos. ibid.

Ex quo cæpit, non defecit, in primis usque ad Moy-
 sen. ibid. n. 23.

Exinde perseveravit in Israëlitis plurimis, etiam
 tempore adorationis vituli, & sub Helia & An-
 tiocho. ibid. n. 24.

Immo nec defecit tempore passionis Christi. ibid. n. 25

An fides tunc manserit in Apostolis, etiam Petro. ibid.

p.73.

Quid significet ultimus cereus, qui in trieno hebdo-
 made

I N D E X R E R U M.

mada sancta manet accensus, & cur tempore Ru-
perti exstinguebatur. ibid.
Ecclesia Christi initium & perfectio. ibid. n. 26.
Indefectibilis est usque ad finem mundi. ibid.
Quod variè ostenditur. ibid. n. 27. & seqq.
Quo sensu orbis se esse Arianum miratus est. p. 75.
n. 31.
Tempore Antichristi perseverabit Ecclesia visibilis.
ibid. n. 32.
Quadam loca Scripturae explicantur. ibid. n. 33.

Ecclesiae notæ.

Quas Ecclesia notas statuunt Hæretici, & quàm in-
fundatè. p. 78. n. 45.
Obiectio quadam ex Auctore operis imperfecti sub
nomine Chrysostomi Hom. 49. discutitur. p.
79. n. 46.
Quatuor illustriores Notæ Ecclesie: prima quod sit
Una. ibid. n. 49.
In quo illa unitas consistat. ibid.
Quàm illam antiquitas semper urserit. p. 80. n. 50.
Consensio doctrinæ fidei in membris Ecclesie expen-
ditur. ibid. n. 52.
E contrario dissensiones singularum sectarum. ibid.
n. 53. Vide Hæreticus.
Secunda, quod sit Sancta. p. 81. n. 56.
Tertia, quod sit re & nomine Catholica. p. 84. n. 69.
Nomen Catholica modò proprium soli vera Ec-
clesia. p. 85. n. 72.
Vide Sectarii.
Quarta, quod sit Apostolica. p. 86. n. 76.
Vide Successio.
Notæ Ecclesie ex Augustino recapitulantur. p. 91.
n. 96.
Quantam hinc quietem sentiant veri Catholici. ibid.
Inquietudo frequens hæreticorum. ibid.
Vide Miraculum.

Ecclesie visibilitas.

Vera Ecclesia est visibilis, & quâ ratione. p. 75. n. 34
Visibilitas Ecclesie diversimodè probatur. p. 76. n. 35
& seqq.
Arguitur diversimodè ad hominem contra Novato-
res. ibid. n. 38.
Ecclesia quo sensu appelletur domus spiritualis. p. 77
n. 39.
Regnum Dei quo sensu non veniat juxta Scripturam
cum observatione. ibid. n. 40.
Explicatur locus Hilarii. ibid. n. 41.
Visibilitas an, seu quo sensu sit nota Ecclesia. p. 78.
n. 42.

Ecclesia controversiarum Judex.

Scripturam solam esse regulam fidei tradunt Nova-
tores. p. 92. n. 98.
Scriptura obscuritas declaratur. ibid. n. 99.
Præsumptio hæreticorum ab Augustino retunditur.
ibid.
Sine judicio Ecclesia Scriptura non est idonea termi-
nandis controversiis. ibid. n. 100.
Conditiones legitimi & supremi judicis. ibid. p. 93.
Quæ ex conditionibus desit Scriptura. ibid.
Novatores coacti recurrunt ad scripturam prout sub-
stat privato judicio. ibid. n. 101.

Quibus non favet Scriptura, quin potius privatos re-
mittit ad Ecclesiam. ibid.
Regula proprii judicii seminarium hæresum. ibid.
n. 102.
Provocare ad Scripturam prout substat privato ju-
dicio, est finaliter judicio proprio inniti, & alium
judicem recusare. ibid. n. 103.
Proscripti hujusmodi jam olim ab Augustino. ibid.
n. 104.
Inidonea quàm sit hac via terminandis controver-
siis. ibid. p. 94.
Aliorum recursus ad spiritus privati dictamen refu-
tatur. ibid. n. 105.
Incompetens is judex est. ibid.
Idem spiritus merito suspectus habetur. ibid.
Immo est spiritus mendacii & inconstans. ibid.
Et pallium iniquitatum. ibid. n. 106.
Notabile quòd hac exemplum. ibid.
Restat itaque judicium infallibile Ecclesie. ibid.
n. 107.
Quanti ejus auctoritatem fecerit Augustinus. ibid.
Ejusdem perpetua praxis decidens controversias fidei.
ibid. n. 108.
Ejusdem infallibilis auctoritas colligitur patenter ex
ipsa Scriptura. p. 95. n. 109. & 110.
Effugium Hæreticorum occluditur. ibid. n. 111.
Catholici non præferunt Ecclesiam Scriptura. ibid.
n. 112.
Judicium controversiarum non convenit omnibus
membris Ecclesie collectim. ibid. n. 113.

Effectus.

Effectus quâ ratione sequatur vel non sequatur debi-
liorem partem suæ causæ. p. 7. n. 26.

Ejectus.

Ejectus à religione an obligetur ad horas canonicas.
p. 489. n. 6.
Ejectus non tenetur petere iteratam receptionem. p.
533. n. 109.
Ad quam tamen potest compelli. ibid.
Ejectus tenetur ad vota essentialia quantum status
permittit. ibid. n. 110.
Secus de observantiis monasticis. ibid.

Eleemosyna.

Quid Eleemosyna. p. 220. n. 18.
Est actus externus misericordiæ. ibid.
Cujus extant in Scriptura & Patribus insignia enco-
mia. ibid.
Non potest salvare harentem in peccatis seu sine pæ-
nitentia. ibid. n. 19.
Exponitur illud Lucæ 11. Date eleemosynam &
ecce omnia munda sunt vobis. ibid. n. 20.
Eleemosyna extinguit peccata mediante pænitiâ,
quam impetrare solet. ibid. n. 21.
Idque ex congruentia speciali. ibid. n. 22.
Eleemosynam qui generatim dare possint, qui non.
p. 221. n. 23.
Specialiter quid possint uxores. ibid. n. 24.
Quid filij familias. ibid. n. 25.
Quid Religiosi. ibid. n. 26.
Quid gerentes curam communitatis. p. 221. n. 26.
Quid possint minores & pupilli, eorumque cura-
tores. ibid. n. 27.

Quid

I N D E X R E R U M.

- Quid denique famuli.* ibid.
*Eleemosyna danda omni proximo egendo eam non abusu-
 furo ad peccatum.* ibid. n. 28.
Danda est quoque pauperibus voluntarijs. ibid. n. 29.
Quid de mendicis validis censendum. p. 222. n. 30.
Quid de extraneis. ibid. n. 31.
*An ficto paupertatis titulo eleemosynam accipiens,
 eam faciat suam.* ibid. n. 32.
*Quid incumbat executoribus ultima voluntatis in di-
 stributione facienda pauperibus.* ibid. n. 33.

Eleemosynæ præceptum.
Eleemosynam esse in præcepto ostenditur. ibid. 34.
*In extrema necessitate esse obligationem justitiæ, quo
 fundamento nonnulli existimaverint.* p. 223. n. 35.
*Esse obligationem solius charitatis, cum communi
 sententia probatur, & aliorum fundamentum
 evertitur.* ibid. n. 36.
Locutiones quadam Patrum exponuntur. ibid. n. 37.
*Quo sensu in extrema necessitate sint omnia commu-
 nia.* ibid.
*Obligat præceptum eleemosynæ in extrema necessita-
 te; immo & in gravi quando alius non creditur
 succursurus.* p. 224. n. 41. & 42.
Notabile in praxi. ibid.
Quis ordo inter indigentes in necessitate servandus.
ibid. n. 43.
*In extrema necessitate succurrendum pauperi de su-
 perfluis naturæ.* ibid. n. 44.
Signum dignoscendi extremam necessitatem. ibid. n. 45.
*An sit obligatio succurrendi cum totali eversione sta-
 tus.* ibid. n. 46.
*Non est quoque obligatio circa eum, qui ex justa sen-
 tentia talem necessitatem patitur.* ibid. n. 47.
*In gravi necessitate succurrendum de superfluis sta-
 tui.* ibid. n. 48.

Vide Bonum. Necessitas.
An considerandus sit status præsens. p. 225. n. 49.
*Laudabilis charitas postponit statum necessitati gra-
 vi pauperum.* ibid. n. 50.
*In necessitatibus communibus dandam interdum eleē-
 mosynam de superfluis ratione probatur.* ibid. n.
 51. & 52.
Solvitur objectio petita ex 2. Cor. 8. ibid. n. 53.
*An expediat modicum dare singulis & pluribus, an
 totum uni vel paucis.* ibid. n. 54.
Non est obligatio inquirendi necessitates pauperum.
ibid. 226. n. 55.

Limitatio quadam. ibid.
*An re & spe pauperi sufficiat succurrere mutuo, ven-
 ditione dilatâ solutione &c.* ibid. n. 46.
Varii asserunt. Aliqui cum aliqua limitatione. ibid.
Communior sententia negans probatur. ibid. n. 57.
*Nè quidem obligatio conditionata in casu fortuito
 laucioris fortuna est imponenda.* ibid. n. 58.
*Aliud est de eo, qui non est absolutè seu re & spe pau-
 per.* ibid. n. 59.
*Si etiam solius usus sit indigentia sufficit hunc con-
 cedi.* ibid. p. 227.
Alia declaratio seu limitatio. ibid.

Emphyteusis.
Emphyteusis quid sit. p. 443. n. 19.
Quæ differat à venditione & locatione. ibid.

In emphytheusim an transeat locatio longi temporis.
ibid.
Emphyteusis distinguitur à contractu libellatico. ibid.
 n. 20.
Vide Contractus.
Bona emphyteutica & censualia quæ differant. ibid.
 n. 21.
In dubio qualia censenda. ibid.
An scriptura sit de substantia emphyteusis. ibid.
Emphyteusis qualiter dissolvatur lapsu temporis. ibid.
 n. 22.

Qualiter interitu rei. ibid.
*Emphyteusis qualiter solvatur culpâ emphyteuta ob
 non solutam pensionem.* p. 444. n. 23.
*Emphyteuta an expelli possit, qui partem pensionis in-
 tra triennium solvit.* ibid. n. 24.
*Emphyteuta quæ excidat jure suo ob deteriorationem
 rei.* ibid. n. 25.
Vel ob alienationem sine consensu domini. ibid.
An idem de donatione. ibid. n. 26.
*Emphyteusi alienatâ debet novus emphyteuta domino
 directo solvere laudimium.* ibid. n. 27.

Emptio. Emptor.
Quid emptio-venditio. p. 420. n. 1.
Emptio cur & quomodo introducta. ibid.
Quæ hic contractus perficatur. p. 421. n. 2.
Vide Contractus.
Qui emere possint. p. 422. n. 9.
Vide Venditio.
*An emptor sciens excessum justî pretii, censeatur
 condonare.* p. 424. n. 21.
An obligationes possint minoris emi quàm sit capitale.
p. 425. n. 25.
*Emere librancias militares diminuto pretio, an li-
 ceat.* ibid. n. 26.
*Emens rem nomine alterius an possit superfluum sibi
 retinere.* p. 426. n. 29.
Casus concernens sartores expenditur. ibid.
Emptor qualiter teneatur indicare valorem mercis.
p. 428. n. 40.
Diversimodè id elucidatur. ibid. n. 41.
*An emptoris sint fructus pendentes ante persolutum
 pretium.* p. 430. n. 53.
*Penes emptorem est periculum & commodum rei ven-
 dita cum pacto additionis in diem.* p. 431. n. 56.
*Quid emptio cum pacto ut si displicuerit emptori res
 sit inempta.* p. 432. p. 59.
Vide Venditio.
Emptio census realis licita est. p. 434. n. 70.
*Emptor census infra justum pretium ad quid tenea-
 tur.* p. 437. n. 85.
Vide Census.
Emere non possunt fratres Minores. p. 529. n. 83.

Episcopus.
*Episcopus simul princeps potest bellum indicare & per
 alios gerere.* p. 245. n. 78.
*Episcopus legata ad certas pias causas, in aliud pro-
 babilius commutare nequit.* p. 404. n. 80.
Episcopus nequit derogare juri patronatus. p. 467.
 n. 22.
Episcopus potest beneficia conferre in sua Diœcesi.
p. 467. n. 23.

Episcopi

I N D E X R E R U M.

Episcopi electi & confirmati omnia beneficia antea obtenta vacant. p.471. n.45.

Qualis Episcopus absentia à residentia permittatur. p.472. n.48.

Episcopus per se loquendo dispensare nequit in lectione horarum. p.495. n.46.

Episcopis competit potestas instituendi festa pro sua Diœcesi. p.496. n.3.

Vide Festum.

Episcopus dispensat in votis suorum subditorum jure ordinario, exceptis quinque Papa reservatis. p.516. n.63.

An possit in tribus votis peregrinationis. ibid.

Varia vota ab Episcopis dispensabilia. ibid. n.64.

Episcopus dispensat in voto castitatis integra & perpetua in diversis casibus. ibid. n.65. & seqq.

Episcopus an possit ingredi Religionem. p.520. n.13.

Episcopus Regularis quâ formâ possit vel debeat horas canonicas recitare.

Vide Forma in recitat: horar: servanda.

Cui dominium acquirat & quando acquirere incipiat.

p.529. *Vide Religiosus.*

Hæresiarchis recentioribus quàm ineptè nomen Episcopi tribuatur. p.87. n.82.

Vide Hæresis.

Error.

An Deus possit se solo infundere habitum vel actum erroris. p.35. n.12.

Opiniones varia recensentur. ibid.

Deus potest infundere habitum erroris in intellectu. ibid. n.13.

A fortiori in lapide aut extra omne subjectum. ibid. n.14.

Probabiliter idem dicitur de actu erroris. ibid. n.15.

Solvuntur argumenta. ibid. n.16. & seqq.

Errores falso ab hæreticis Conciliis affinguntur. p.102. n.147.

Error ex ignorantia culpabili procedens repugnat præcepto fidei. p.168. n.23.

Vide Ignorantia.

Error circa substantiam contractum irritat, non autem circa accidens. p.380. n.33. & n.34.

Vide Contractus.

Error circa aut in substantiam voti redundans, ipsum irritat. p.506. n.6.

Quis error valori professionis obstet. p.521. n.28.

Error quis irritet juramentum. p.539. n.34.

Evangelium.

Evangelij sonus quâ tempore Pauli exiverit in universum orbem. p.151. n.70.

Eubulia.

Quid Eubulia. p.253. n.15.

Est pars potentialis prudentia. ibid.

Eutrapelia.

Eutrapelia quid. p.565. n.48.

Qualiter differat ab affabilitate. ibid.

Excommunicatio.

Excommunicatio creditoris à restitutione non excusat. p.375. n.139.

Etiâ non obstante, quod contra excommunicationem innodatum possit in judicio excipi. ibid. n.140.

An peccent arrogatione judicii excommunicati signanter tolerati. p.372. n.3.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Excommunicati sunt inhabiles ad beneficia. p.470. n.37.

Excommunicationem Bulla cœna quinam incurrant. p.180. n.83.

Vide Libri prohibiti.

Exorcismus.

In exorcismis quanam à damone possint aut debeant peti. p.541. n.49.

Extrema Necessitas.

In extrema necessitate quo sensu omnia sint communia. p.223. n.37.

Vide Necessitas.

F.

Falcidia.

Falcidia quid. p.402. n.67.
Vnde sic dicta. ibid.

Fama.

Quid fama, quæ ejus radix. p.336. n.1.
*Fama laditur sive per internum judicium, sive per exterio-
riorem detractionem.* ibid. n.2.

Vide Detractio.

Homo est dominus suæ famæ. p.292. n.81.
Quam tamen sine justa causa illicitè prodigit. ibid. n.82.

Famæ Restitutio.

Obligat restitutio famæ. p.346. n.67.

Etiâ damnorum injustam infamationem consequentium. ibid. n.68.

An etiam dum verum est crimen. ibid.

Obligatio infamantis an afficiat hæredes. ibid. n.69.

An hæredes infamati possint de super transigere. ibid. p.347.

An infamatio citra formalem culpam facta obliget ad restitutionem. ibid. n.70.

An superior teneatur ad restitutionem famæ per subditum injustè ablata. ibid. n.71.

Restitutio famæ quàm rara. ibid. n.72.

Quis restituendi modus in crimine vero. ibid. n.73.

Quis in crimine falso. ibid. n.74.

Notabile. ibid.

An restitutio facienda etiam apud auditores mediatores. ibid. n.75.

An facienda cum jactura in bonis alterius ordinis. ibid. n.76.

Excusantia à restitutione famæ. p.348. n.77.

An idcirco refricanda memoria, si delictum sit oblivioni traditum. ibid.

Compensatio quâ excuset. ibid. n.78.

Vide Honor.

Famulus.

Famuli quas eleemosynas facere possint. p.221. n.27.

Famuli usurariorum an teneantur ad restitutionem. p.416. n.60.

Qui plerumque bona fides excuset. ibid. n.62.

Vide Compensatio.

Femina.

Quale peccatum excessus in ornatu femina contra modestiam cultus. p.273. n.112.

F f f

Femina

INDEX RERUM.

Femina an possit assumere vestem virilem. p. 274.
n. 115.
An possit fide-jubere. p. 388. n. 85.
Femina an tempore pestis possit esse testis in testa-
mentis. p. 399. n. 53.

Feræ.

Ferarum dominium quâ acquiratur. p. 302. n. 140
Fera laqueo inextricabiliter inherens, an & quando
sit ponentis laqueum. ibid. n. 144.
Ad quem spectet fera vulnerata. p. 303. n. 145.

Feritas.

Quid feritas, & in quo à crudelitate distincta. p.
271. n. 101.

Festum.

Quid dies festi, & undè sic dicti. p. 495. n. 1.
Est in Ecclesia potestas eos instituendi. p. 496. n. 2.
Ipsi heretici quadam festa observant. ibid.
Et similem potestatem temerè usurpant. ibid.
Non competit illa principibus secularibus. ibid. n. 3.
Sed Pontifici respectu totius Ecclesie, & Episcopis
respectu suarum Diocesum. ibid.
Quid hi possint quoad institutionem festi in hono-
rem Sancti nondum canonizati. ibid. n. 4.
Ad festum Episcopale etiam tenentur Religiosi ex-
empti. ibid. n. 5.
Quid circa festorum introductionem valeat consue-
tudo, remissivè. ibid. n. 6.
Durant festa à media nocte in mediam noctem. ibid.
n. 7.
Etsi aliter per consuetudinem fieri queat. ibid.
Præceptum festorum partim est affirmativum, & ea-
tenus solum præcipit auditionem Missæ. p. 497.
n. 8.
Non concionem. ibid. n. 9.
Explicatur Tridentinum. ibid.
Ad quam an, & qualiter teneantur Parochi. ibid.
Partim est negativum, & eatenus inhibet opera ser-
vilia & quadam liberalia, idquè sub gravi culpa,
suppositâ materia gravitate, & qua sit talis. ibid.
n. 10.
Qua dicantur opera servilia, & qua liberalia. ibid.
n. 11.
Scribere non est servile etiamsi ob mercedem fiat, vel
scribens non intelligat. p. 498. n. 12.
Idem est de transcriptione. ibid. n. 13.
Pingere autem servile est. ibid. n. 14.
Etsi subinde facile excusabile. ibid.
Idem est de impressione, & cur potius, quàm de scrip-
tionem. ibid. n. 15.
Secus est de itineratione. ibid. n. 16.
An, & qua illi liceat jungere onera deferenda. ibid.
Quid de venatione, aucupio & piscatione dicendum.
ibid. n. 17.
Item actuali militiâ & artis gladiatoria usu. ibid.
n. 18.
Licet opera coquina & alia huc spectantia. ibid.
n. 19.
Item qua immediate ad honorem Dei spectant. ibid.
n. 20.
Secus de iis, qua tantum remotè, nisi subinde justa
ratio excuset. ibid.

Quid de mulieribus pro Ecclesia laborantibus. ibid.
p. 499.

Inhibetur mercatus, nisi consuetudo excuset. ibid.
n. 21.

Item placitum. ibid. n. 22.
Hinc illicita & invalida est citatio in vel pro die
festis facta. ibid.

Quid si per accidens in festum incidat. ibid. n. 22.

Idem est de examine testium, etiam præviè ad festum
inchoato seclusâ consuetudine. ibid. n. 23.

Idem est de sententiæ executione. ibid.

Secus est de quibusdam aliis advocati functionibus.
ibid.

Quid de iudicio arbitri. ibid.

Et jaramento tam judiciali quàm extra-judiciali.
ibid. n. 24.

Causæ ab observatione Festorum excu-
santes.

De causis ab observatione hujus præcepti quatenus
affirmativi excusantibus, remissivè. ibid. n. 25.

Ab observatione ejusdem quatenus negativi, excusat
necessitas propria. ibid. n. 26.

Hinc excusantur Pauperes, Agricola, Coctores late-
rum, calculus, &c. p. 500. n. 27.

Vxores, famuli & ancilla quando excusentur. ibid.

Quando Barbitonfores & Sartores. ibid. n. 28.

Item excusat necessitas publica. ibid. n. 29.

Vt & necessitas proximi atque aliquando occursum
lucris cessantis. ibid. n. 30.

Ac denique dispensatio, & cui competat illam dare.
ibid. n. 31.

Feudum.

Quid Feudum. p. 444. n. 28.

Quâ differat ab Emphyteusi. ibid.

Feudi quis capax. ibid. n. 29.

Feudum quâ relevari debeat. ibid. n. 30.

Feudi alienatio quâ vetita. ibid.

Feuda in Gallia & Brabantia sunt verè instar pa-
trimonialium. ibid.

Quid in Flandria. ibid.

Licentia de iis testandi apud Brabantos promiscuè
conceditur. ibid.

Feudo vendito, quâ præferentia domino competat.
ibid. n. 31.

Feudum qualiter amittatur. ibid. n. 32.

Qualiter proprietas vassallo consolidetur. ibid.

Fidei-Commisum.

Fidei-commisum quâ differat à Legato. p. 398. n. 46
Aliud particulare, aliud universale. ibid.

Fidejussor. Fidejussio.

Quid fidejussio. p. 388. n. 83.

Quâ concipienda & circa quos contractus. ibid.

Præsupponit aliam obligationem, saltem naturalem.
ibid. n. 84.

Potest tamen fidejussor habere obligationem strictio-
rem. ibid.

An fidejussio possit præcedere obligationem principa-
lem. ibid.

Qui fidejubere possint. ibid. n. 85.

An mulier. ibid.

Vide Mulier.

Effectus

INDEX RERUM.

Effectus fideiussionis. p.389. n.87.
Beneficium excussionis quale. ibid.
Huic qui renuntietur. ibid.
Beneficium divisionis quale, & quibus competat. ibid. n. 88.
Qui renuntietur. ibid.
Quomodo & quando sit utrumque hoc beneficium applicandum. ibid. n.89.
Qualiter cessit fidejussoris obligatio. ibid. n.90.
Novitius nequit esse fidejussor. p.523. n.37.

Fides.

Fidei varia acceptiones. p.25. n.1.
An aliquando in Scriptura sumatur pro fiducia. ibid. n. 2.
Vsitatè sumitur pro assensu credulitatis. ibid. n.3.
Per tropum etiam tribuitur ipsi objecto. ibid.
Fides Theologica quid. ibid. n.4.
Definitio Apostoli. ibid.
Fides quo sensu sit substantia sperandarum rerum. ibid.
Quo sensu sit argumentum non apparentiam. p.26. n. 5.
Fides quomodo dicatur lumen. p.38. n.26.
Nequit quilibet in sua fide salvari. p.78. n.43.
Vide Fidei Necessitas.
Fides quando presumatur habita emptori. p.364. n. 86.

Fidei Actus.

Inter fidem & scientiam non est repugnantia quoad actum unius & habitum alterius. p.38. n.27.
Actus fidei & visionis beatificæ repugnant de potentia ordinaria. ibid. n.28.
Iuxta multos etiam de potentia absoluta, sed non allegatur solida implicantia. ibid. p.39.
Solvuntur implicantia allegata. ibid. n.29. & seqq.
Actus fidei & notitiæ naturalis intuitivæ, aut propriæ scientificæ, connaturaliter non consistunt in eodem. ibid. n.32.
Probatur ex Scriptura, etsi non efficaciter, & dictis Patrum. ibid. & n.n. seqq.
Rationes diversæ allegantur, ut probetur intrinseca repugnantia, quæ non videtur subesse. p.40. n.34.
Ratio Auctoris. ibid. n.35.
Vide Credere.
Inter actus fidei plurimi reperiuntur formalissimè practici, alij formaliter speculativi. p.137. n.8.
Actus fidei non est discursivus. ibid. n.9.
Varii discursus susceptionem fidei præcedunt. p.138. n. 10.
Actus fidei est liber. ibid. n.11.
Præsertim libertate exercitii. ibid.
Quâ ratione sit liber quoad specificationem, quâ ratione non. ibid. n.12.
Notanda quoad hoc circa hæreticos. ibid. n.13.
Assensus fidei necessarius divinitus non repugnat. p.139. n.14.
Ad assensum liberum fidei datur motio voluntatis prævia, respiciens considerationem notarum fidei. ibid. n.15.
An præterea requiratur positiva volitio imperans directe assensum fidei. ibid. n.16.
Sententia Scotistarum negans probatur. ibid.
Herincæ Sum. Theol. Pars III.

Opposita doctrina multum verosimilis esse ostenditur. ibid. n.17.
Assensus fidei supernaturalis nequit esse falsus. p.140 n. 21.
Satisfit objectionibus. p.141. n.22. & seqq.
An assensus fidei possit saltem per accidens esse causa assensus falsi, ipsiusque falsitatis. p.142. n.27.
Assensus fidei est certus. ibid. n.28.
Immo est certior scientificâ cognitione. p.143. n.29.
Cur magis vacillationibus incidentibus subjectus quàm assensus evidens. ibid. n.30.
An assensus disjunctivæ ex contradictoriis sit certior unâ parte revelatâ. ibid. n.31.
Fidei supernaturalis assensus rectè consistit cum assensu opinionis aut fidei humana in eodem intellectu. p.41. n.41.

Fidei Confessio.

Præceptum confitendi fidem, aliud est divinum, aliud Ecclesiasticum. p.154. n.4.
Præceptum Ecclesiasticum quos concernat. ibid.
An graviter obliget. p.155. n.5.
Confessio fidei an fieri possit per Procuratorem. ibid.
Præcipitur fidei confessio in Scripturis præcepto affirmativo & negativo. ibid. n.6. & seqq.
Affirmativum in casibus ordinariis satis impletur à fidelibus. ibid. n.8.
An ratione sui obliget. ibid.
Qui obliget ex charitate proximi. ibid. n.9.
Regula generalis de hoc præcepto. ibid.
Interrogatus de fide quando non teneatur respondere. ibid. n.10.
An teneatur, si interrogetur auctoritate publicâ. ibid. p.156. & n.11.
Varii casus practici resolvuntur. ibid. n.12.
An liceat pecuniis aut precibus redimere vexationem gentium ad respondendum de fide &c. ibid. n.13.
Confessionem fidei in persecutione declinare per se loquendo licitum. ibid. n.14.
Immo aliquando est præceptum, etiam Pastoribus. p.157. n.15.
Interdum tamen illicitum. ibid. n.16.
Interdum est liberum sive fugere, sive manere. ibid. n.17.
Fidem in persecutione posse negari, varii Hæretici senserunt. ibid. n.18.
Fides oppositum docet. ibid. n.19.
Patet ex Scriptura. ibid.
Ex perpetuo sensu Ecclesiæ ac Patrum. p.158. n.20.
Et ratione. ibid.
Perinde est quibus signis, sive directè & explicitè, sive indirectè & implicitè fides negetur. ibid. n. 21.
Salvâ fidei confessione, quo sensu accepta nomina Papista, Fidelis &c. possint in casu negari. ibid. n.23.
Negare quis posset se esse Sacerdotem vel Religiosum. ibid.
Negare fidem exterius cum equivocatione aut restrictione est illicitum. ibid. n.23.
Patet ex sensu Ecclesiæ. ibid.
Et sensu & exemplis Martyrum. ibid. n.24.
Item ex damnata simulatione libellaticorum &c. p.157. n.25.

INDEX RERUM.

Confessio externa est actus fidei. p. 154. n. 1.
Non est proprie actus ejus elicited aut imperatus.
ibid.
A quo ipsa imperetur. *ibid.* n. 2.
Confessio est actus fidei juxta varias considerationes.
ibid. n. 3.

Fidei Habitus.

De Variis habitum fidei tangentibus. p. 135. n. 1.
Habitus fidei est simplex. p. 136. n. 2.
Nonnullis probationibus rejectis melior adducitur.
ibid.
Habitus fidei constat gradibus intensivis. *ibid.* n. 3.
Qua ratione fides sit major in uno quam in alio. *ib.*
Habitus fidei distinguitur a speciebus intelligibilibus.
ibid. n. 4.
Non manet in hereticis etsi unico tantum articulo
discrepantibus. *ibid.* n. 5.
Occurritur objectionibus. p. 137. n. 6.
Habitus fidei non potest ex parte minui. *ibid.* n. 7.
Habitus fidei est simpliciter practicus. *ibid.* n. 8.
Etsi quedam veritates fidei sint formaliter specula-
tiva. *ibid.*

Fidei Necessitas.

Fides actualis non est necessaria parvulis baptizatis
ad salutem ante usum rationis morientibus. p.
 142. n. 32.
Philosophi gentiles non fuerunt sufficienti notitia pra-
diti ad glorificandum Deum salutariter. *ibid.* n. 36
Explicatur illud Apostoli ad Rom. 2. Gentes natu-
raliter ea quae legis sunt faciunt. p. 144. n. 37.
Vide Notitia.
Actus fidei supernaturalis de lege ordinaria prae-
quiratur ad actum voluntatis supernaturalem. *ibid.*
 n. 38.
Sine fide tamen supernaturali aliquem justificari
non repugnat de potentia absoluta. p. 145. n. 39.
Opinio asserens sufficere de facto notitiam gratuitam
& supernaturalem ex creaturis haustam refertur,
& reprobat. *ibid.* n. 40.
Qua fides explicita, & quo modo differat ab implici-
ta. *ibid.* n. 41.
Fides explicita Dei semper fuit omnino necessaria.
ibid. n. 43.
Fides explicita remunerationis in altera vita semper
necessaria fuit. p. 146. n. 44.
Fides explicita Mediatoris an vel qualiter ante le-
gem novam necessaria. *ibid.* n. 45.
Fides explicita Incarnationis aut Trinitatis non fuit
illo tempore necessaria. *ibid.* n. 46.
Locus Nazianzeni elucidatur. *ibid.*
Sine fide explicita Mediatoris an casu raro potuerit
obtineri justificatio. p. 147. n. 47.
Fides explicita Incarnationis & Trinitatis est neces-
saria in lege nova. *ibid.* n. 48.
An in omni casu etiam invincibilis ignorantia. *ibid.*
 n. 49.
Fidei explicite necessitatem de mysteriis Christi pro
quovis tempore videntur adstruere loca Augusti-
ni. p. 148. n. 53.
Ejus intentum expenditur. *ibid.* n. 54. & seqq.
Fidei mysteriorum ignorantia invincibilis an inrer-
dum detur. *ibid.* n. 69.

Infideles non damnandi ob meram ignorantiam, sed
quare. *ibid.*
Fidei ignorantiam non facit necessario culpabilem
sufficientia auxilii. p. 151. n. 70.
Nequit quilibet in sua fide salvari. p. 78. n. 43.

Necessitas Medii.

Quae necessitas medii distinguatur a necessitate pra-
cepti. p. 143. n. 33.
Adulto peccatori fides actualis necessaria est necessti-
tate medii. *ibid.*
Probatur ex Scriptura, Tridentino & P. P. p. 144.
 n. 34.
Sententia opposita censuratur. *ibid.*
Scripturam adstruere majorem necessitatem fidei
quam Baptismi. *ibid.*
Fides explicita Dei remuneratoris est necessaria ne-
cessitate medij. p. 147. n. 49.
Obligatio curatorum instruendi suos in iis, quae juxta
probatorum Auctorum sententias sunt necessaria
scitu necessitate medij. p. 145. n. 42.
Necessitas medij quoad mysterium Trinitatis insuffi-
cienter a quibusdam infertur ex mysterio Incar-
nationis. p. 147. n. 49.
Opinio distinguens inter necessitatem ad justificatio-
nem & necessitatem ad salutem refutatur. *ibid.*
 n. 50.
Exemplum Cornelii Centurionis expenditur. *ibid.*
 n. 51.
Varia Scripturae explicantur. *ibid.* n. 52.

Necessitas Praecepti.

Quanam censeantur necessaria necessitate praeccepti.
 p. 143. n. 33.
Quorum fides seu notitia explicita sit necessaria ne-
cessitate praeccepti. p. 148. n. 56.
Sententia asserens sufficere in generali credi quod
credit Ecclesia reprobat. *ibid.*
Necessaria necessitate medii sunt pariter necessaria
ex praeccepto. p. 149. n. 58.
An sint necessaria scitu eo ipso mysteria, quae Eccle-
sia solemnitat. *ibid.*
Ex praeccepto sunt omnibus scienda & credenda con-
tenta symbolo Apostolorum. *ibid.* n. 59.
Non sufficit illud scire memoriter idiomate ignoto
ibid. n. 60.
An debeat saltem sciri memoriter. *ibid.*
Contenta rudi modo nosci sufficit. *ibid.*
Quod de Trinitate, Incarnatione, conceptu de Spiritu
sancto exemplificatur. *ibid.*
An sit necessitas quoad omnes explicite credendi, vi
symboli perpetuam MARIAE virginitatem. *ibid.*
 n. 61.
Non est obligatio stricta sciendi quasdam circumstan-
tias in symbolo expressas, nequidem sepulturam.
ibid.
Quid censendum de descensu ad inferos. *ibid.* n. 62
Quid de sessione ad dexteram Patris. p. 150. n. 63.
Quid de Communionem Sanctorum. *ibid.*
Non tenentur praeccepto sciendi impotentes ad intelli-
gendum quadam mysteria. *ibid.*
Quorum Sacramentorum necessaria cognitio. *ibid.*
 n. 64.
Necessitas sciendi praeccepta Decalogi & quinque Ec-
clesia.

I N D E X R E R U M.

clesia. ibid. n. 65.
Quid censendum de signo crucis. ibid. n. 66.
Quando incipiat obligatio promissa discendi. ibid. n. 67.
Qualiter agendum confessorio cum ignorante mysteria fidei. p. 151. n. 68.

Fidei Objectum.

Quodnam generatim objectum materiale fidei. p. 26. n. 6.
Ad ipsum spectant sola actu revelata, etiam ipsa fides & veracitas Dei. ibid.
Dari absolute posset veracitas non potens credi supernaturaliter, immo nec revelabilis, etsi de facto non detur. ibid.
Objectum Fidei complexum quid. ibid. n. 7.
Quid simplex. ibid.
Inter objecta fidei, an vel qualis ordo. p. 27. n. 9.
An omnia aequaliter ad fidem pertineant. ibid. n. 10.
Varia de objecto formali sententia refutantur. ibid. n. 11.
Communis & vera sententia pro objecto formali statuit primam veritatem in revelando. ibid. n. 12.
In quo prima veritas consistat declaratur. p. 28. n. 13.
An simplices ab ea moveantur. ibid. n. 14.
Vno modo Ecclesia spectata testimonium est ratio cognita revelationis. ibid. n. 15.
Idem de ipsa alio modo considerata amplius declaratur. ibid. n. 16.
Qua ratione propositio Ecclesia sit necessaria. ibid. p. 29.
Defectus omnium hereticorum hac in parte. ibid. n. 17.
Qualiter in resolutione fidei vitetur circulus. ibid. n. 18.
Non posse pro ratione credendi statui lumen fidei declaratur. ibid. n. 19.

Fidei Præceptum.

An præceptum fidei sit naturale. p. 153. n. 75.
Præceptum credendi quo tempore per se obliget. ibid. n. 76.
Quando obliget per accidens. ibid. n. 77.
Præceptum fidei explicita non est Ecclesiasticum, sed divinum. p. 152. n. 74.

Fidei Simulatio.

Non licet umquam sacrificando idolis aut similibus factis simulare falsam religionem. p. 159. n. 27.
Possunt tamen per jocum aut in scena similes actus representari. ibid. n. 28.
Solvitur difficultas de Naaman Syro 4. Reg. 5. ibid. n. 29.
Explicatur difficultas de simulatione Jehu. p. 160. n. 30.
Explicatur illud Apostoli: Factus sum Judæis tamquam Judæus. ibid. n. 31.
Discutitur factum S. Eusebii Vercellensis. ibid.
Qui differant, dissimulare veram fidem, & simulare falsam. ibid. n. 32.
Licet occultatur fides vestitu communi nationis infidelis. ibid. n. 33.
Numquam id licet veste aut signo præcepto gestari in honorem falsæ sectæ. ibid.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Triplex genus vestium infidelitatem denotantium. ibid. n. 34.
Ad fidem occultandam juxta multos nullum horum esse licitum probatur. p. 161. n. 35.
Opposita sententia adfertur & declaratur. ibid. n. 35.
Quid in praxi censendum. ibid. n. 38.
Christiani in necessitate possunt omittere gestationem vestis præscriptæ à principè infideli ad hoc ut dignoscantur. ibid. n. 39.
Limitatio quadam discutitur. p. 162. n. 40.
Qualiter liceat comparere ad Hereticorum sepulturas & nuptias. p. 162. n. 44.
Vide Matrimonium. Sectarii.
Item famulis comitari dominos ad templa hereticorum euntes. ibid.
Citra peccatum contra fidem posset quis adire templa hereticorum ad videndam cœnam Calvinisticam aut ceremonias Judaicas. ibid. n. 45.
An, & quando licitum sit adire conciones hereticorum. ibid. n. 46.
Dissuadendus tamen ille accessus & quando. ibid. p. 163. n. 47.
Edictum Regis Angliæ hac de re expenditur. ibid. n. 48.
An & quando licere possit inter hereticos commestio carniū die Veneris. ibid. n. 49.

Fidei Subjectum.

Subjectum fidei quid. p. 26. n. 7.
Deus est subjectum primum primatū dignitatū & attributionis. ibid. n. 8.

Fides Bona.

Bona fides qui requiratur ad præscriptionem. p. 308. n. 175.
In quo illa consistat. ibid.
An per superveniens dubium bona fides tollatur. ibid. n. 176.

Vide Præscriptio.

Filius.

Filii-familias qui. p. 294. n. 89.
Quomodo olim jure Romano erant sub patria potestate instar servorum. ibid.
Quæ inter utrosque differentia. ibid.
Postmodum hac temperata circa Filios. ibid.
Quadruplex nunc eorundem peculium. ibid. n. 90.
Vide Peculium.
An filio-familias censeatur adventitia merces operarum extraordinariorum. p. 295. n. 96.
Mores hodierni qui. ibid. n. 97.
Filii-familias de quibus bonis contrahere possint. p. 383. n. 53.
Filio non emancipato donatio facta quomodo valeat. p. 396. n. 36.
Filii naturales qui censeantur jure civili, sive canonico. p. 403. n. 73.
Filii naturales quomodo à Patre possint jure scribi heredes. ibid. n. 71.
Quid ad illos devolvatur ab intestato. ibid.
Matri qui succedant naturales. ibid. n. 72.
Filii-familias sine consensu parentum mutuum accipientes non tenentur solvere. p. 405. n. 5.
Quidam casus excipiuntur. ibid.

F f f 3

Filius

I N D E X R E R U M.

- Filius in gravi patris necessitate nequit ingredi Religionem.* p. 520. n. 15.
Quo casu etiam professus tenetur exire. ibid. n. 16.
Quid si necessitas post professionem obveniat. ibid.
- Fœnus.
- Quid fœnus, & qui fœneratores.* p. 406. n. 6.
Vide Usura.
- Fœtus.
- Quo tempore fœtus animetur.* p. 324. n. 28.
Vide Abortus.
- Forma.
- Forma juris quomodo in contractibus servanda.* p. 379. n. 29.
Vide Solemnitas.
- Fornicatio.
- Simplex fornicatio est peccatum mortale juxta fidem.* p. 258. n. 23.
Ratio illius malitiæ undè sumatur. ibid.
Concubinatus quid superaddat simplici fornicationi. ibid. n. 24.
De pœnis illius, remissivè. ibid.
- Fortitudo.
- Quid fortitudo generatim sumpta.* p. 274. n. 1.
Quid speciatim sumpta. ibid.
An sit virtus specialis. ibid.
Moderatur timorem, audaciam & tristitiam. ibid. n. 2.
An versetur circa passiones, an immediate circa actiones. ibid.
Qui sint actus fortitudinis. ibid. n. 3.
Martyrium què sit actus fortitudinis. ibid. n. 4.
Quæ incitamenta fortitudinis. p. 275. n. 5.
Ei per defectum opponuntur timiditas & ignavia, vitia invicem connexa. ibid. n. 6.
An sint gravia peccata. ibid.
Per excessum opponuntur intimiditas & temeritas. ibid. n. 7.
Undè nascantur. ibid.
Qualiter sint peccaminosa. ibid.
Partes fortitudinis sunt Magnanimitas, Magnificencia, Patientia, Longanimitas, Perseverantia seu Constantia. ibid. n. 8.
Vide Magnanimitas, &c.
Qualiter patientia se habeat ad fortitudinem. p. 276. n. 14.
- Frater Minor.
- Fratrum Minorum altissima paupertas excludit omne omnium temporalium, etiam mobilium dominium, tam in speciali quàm in communi.* p. 298. n. 116.
Vide Dominium.
Fratres Minores non possunt heredes institui, etsi sint capaces legatorum. p. 402. n. 69.
Fratres Minores speciali voto obligantur obedire Pontifici. p. 526. n. 62.
Suis superioribus in omnibus anima & regula sua non contrariis. ibid.
Quæ sint talia. ibid.
Frater Minor vi Regula specialiter obligatur in materia castitatis vitare suspecta mulierum consortia. p. 527. n. 68.
- Quæ sint talia.* ibid.
Fratrum Minorum altissima paupertas declaratur. p. 529. n. 80.
Quarum rerum Ecclesia sibi assumpserit dominium. ibid. n. 81.
An etiam pecuniarum. ibid.
Fratres Minores nequeunt habere annuos redditus, nè quidem pro sacristia. ibid. n. 82.
Fratres Minores non possunt vendere, emere &c. ibid. n. 83.
Qualiter teneantur ad usus arctos. ibid. n. 84.
Fratribus Minoribus an interdictus transitus ad Carthusianos. n. 101. p. 533.
- Fraus.
- Fraus prout opponitur prudentiæ quid.* p. 254. n. 21.
Qui peccet, & ad quid teneatur, qui alterum inducit ad malum per vim vel fraudem. p. 319. n. 2.
Quid si fraus abfuerit. ibid.
Vide Abductio.
Fraudes in ludò quæ permixtae. p. 449. n. 57.
Vide Ludus.
- Fructus.
- Fructus Spiritus S. quinam, & undè sic dicti.* p. 13. n. 49.
Vide Virtus.
Fructus rei vendita ante solutionem pretii ad quem pertineant. p. 430. n. 53.
Quid de fructibus medii temporis quando contractus dissolvitur. p. 431. n. 61.
Item quid de fructibus perceptis & pendentibus tempore retractus. ibid. & p. 433. n. 66.
Fructus ex re furtiva percepti, an & quinam restituendi. p. 354. n. 34. & seqq.
Vide Furtum.
- Fuga.
- An reo mortis licita sit fuga à carcere.* p. 406. n. 57.
Vide Reus.
- Fugitivus.
- Fugitivus è religione quis dicatur.* p. 533. n. 111.
Quas pœnas incurrat. p. 534. n. 112.
Vide Apostata.
- Furtum. Fur.
- Quid furtum.* p. 349. n. 1.
Damnificatio citra commodum damnificantis improprie furtum. ibid.
Rapina què differat à furto. ibid. n. 2.
Item iniqui contractus. ibid.
Hi dicuntur furta fraudulenta, rapina violenta, proprie dicta, occulta. ibid.
Omnia prohibentur per illud : Non furtum facies. ibid. n. 3.
Quid plagium, & què differat à furto. ibid. n. 4.
Furtum est ex genere suo mortale. ibid. n. 5.
Levitas materia facit ut sit veniale. ibid. p. 350.
Quæ gravis materia furti. ibid. n. 6.
Prima opinio refertur & probatur statuens gravitatem materia esse æstimandam ex quantitate in bonis fortuna communi & morali judicio notabili, sine respectu ad diversa genera personarum. ibid.
Varii eam defendendi modi. ibid. n. 7.
Opinio statuens aureum. ibid.
Opinio statuens florenum vel mercedem diurnam operarii

INDEX RERUM.

rarii honesti. ibid.
Qui graviter interdum delinqui possit etiam abla-
tionem rei minima. ibid. n. 8.
Secunda opinio adducitur statuens gravitatem mate-
ria metiendam esse pro varia personarum, locorum
&c. varietate. ibid. n. 9.
Varii modi illam explicandi. ibid.
Quid attendendum pro praxi. ibid. n. 10.
Quid circa furtum filiorum. ibid.
Parva furtum coalescunt etiam subtracta diversis p.
351. n. 11.
De quibus specialiter idem confirmatur. ibid. n. 12.
Evasioni cuidam occurritur. ibid. n. 13.
Differentia inter auferentem modica ex occasione, &
ex intentione. ibid. n. 14.
Qui requiratur major materia. ibid. n. 15.
Furtum famulorum. ibid. n. 16.
An tollenda gravi culpa sufficiat restitutio materia
quâ parte est gravis. ibid. n. 17.
Qualiter peccent plures, quorum singuli ab eodem
modicum surripiunt. p. 352. n. 18.
An fur continuo peccet, donec restituat. ibid. n. 19.
Furi restitutio sic facienda, ut perfecta indemnitas
sit domino. ibid. n. 23.
Qualiter fur teneatur prestare casus fortuitos. p.
353. n. 24.
An teneatur si res certo simili casu erat apud domi-
num peritura. ibid. n. 25.
Opinio communior negat. ibid.
Qua non procedit, si non erat certus apud dominum
rei interitus. ibid. n. 26.
Vel si per injuriam erat peritura. ibid.
Neque etiam in foro externo. ibid.
Immo variorum opinione nê quidem in foro conscien-
tia. ibid. n. 27.
Quid si culpâ furis res pereat cerò citra culpam pe-
ritura apud dominum eo loco & tempore. ibid.
n. 28.
Quomodo teneatur fur, si factus sit ditior. ibid. n. 29.
Vel alio loco aut tempore eam destruxerit. ibid.
Res apud furem meliorata, est tota domino restituen-
da. ibid. n. 30.
An deductis expensis. ibid. p. 354.
Corollarium. ibid. n. 31.
Quid agendum si res manserit in eodem statu. ibid.
n. 32.
Quid si deteriorata. ibid. n. 33.
Fructus percepti, qui non sunt mera industria, sunt
restituendi. ibid. n. 34.
Etsi dominus eos non fuisset percepturus. ibid. n. 35.
Vt & non percepti à fure, sed percipiendi à domino.
ibidem.
Quantumvis hic non meliorasset rem, à fure, tamen
circa fructus negligentiore, melioratam. ib. n. 36.
Qualiter sit resarciendum damnum illatum in re
crescente. p. 355. n. 37.
Vide Restitutio.
Furtum in loco sacro est sacrilegium. p. 501. n. 36.
An etiam si res non sacra tantum per accidens sit in
loco sacro. ibid.
Pœna infures sacrilegos à jure lata & à judice fe-
renda. ibid. n. 37.
Vide Locus sacer.

Coöperantes Positivè.

Coöperantes ad injustam damnificationem graviter
peccant. p. 355. n. 38.
Novem modi coöperandi recensentur. ibid.
Mandans qui peccet, & teneatur ad restitutionem.
ibid. n. 39.
Quid si in damnum non influxerit mandatum. ibid.
Quid si sit revocatum. ibid.
Ratum habens maleficium suo nomine patratum, non
teneatur in qualitate mandantis. ibid. n. 40.
Multo minus si factum non fuerit nomine ipsius. ibid.
An incurratur irregularitas ob homicidium ratihabi-
tum. ibid.
Objectioni satisfi. ibid. n. 41.
Consulens quomodo teneatur ad restitutionem. p. 356
n. 42.
Consilio revocato quando non teneatur. ibid.
Quando è contra teneatur. ibid.
Differentia inter mandantem & consulentem. ibid.
n. 42.
An certus de damno, dubius an consilium datum in-
fluxerit, teneatur ad restitutionem. ibid. n. 43.
Non requiritur generatim ut consulens sit causa sine
qua non damni. ibid. n. 44.
Si alter erat planè determinatus ad damnum, an te-
nearis ad restitutionem. ibid. n. 45.
An tenearis si moveris, ut propterea citius, animo-
sus &c. fieret. ibid. p. 357.
Opinio affirmans probatur. ibid.
Opinio negans cum suo fundamento. ibid. n. 46.
Contra hanc arguitur. ibid. n. 47.
Ad quid teneatur suadens furti dilationem in crasti-
num. ibid.
Quid censendum de eo, qui suadet auferri minus.
ibid.
Vel qui è contra suadet auferri aliquid amplius. ibid.
An volenti furari majus licite suadeatur, ut furetur
minus à tertio. ibid. n. 48.
Quid si fur habeat anceps inter utrumquè. ibid.
An saltem in genere possit ingeri minora ma- potius
facienda. ibid.
Opinio Lugo & Pontii. ibid. n. 49.
Consentientes quomodo peccent ac teneantur ad dam-
na prestanda. ibid. n. 50.
Quid censendum de suffragantibus post sufficientem
numerum suffragiorum. p. 358. n. 51.
Vide Suffragium.
Palpo quomodo teneatur. ibid. n. 53.
Receptatores obligati qualiter sint. ibid.
Qui excusentur. ibid. n. 54.
An excusetur, qui furem ad necem quæstum occultat.
ibid.
An Advocatus licitè furem defendat. ibid.
Participans in præda ad quid teneatur. ibid. n. 55.
Participantes in injusta actione qui. ibid.
Ad quid teneantur. ibid. p. 359.
In exspoliatione urbis an singuli teneantur in soli-
dum. ibid. n. 56.
Triplex circa hoc opinio, prima negans, secunda af-
firmans, tertia utramquè concilians. ibid.
Arguitur in favorem secundæ opinionis. ibid. n. 57.

Coöperantes Negativè.

Quinam sint cooperantes negativè. p. 359. n. 58.
Obli-

I N D E X R E R U M.

Obligati ex officio vel contractu tenentur ad reparationem damni. ibid.
Iidem specificantur. ibid. n. 59.
Famuli ad quid teneantur hac in re. ibid.
Qua causa praedictos excuset. ibid. n. 60.
An compensanda sint multa neglecta. ibid. n. 61.
Vide Multa.
Secluso officio vel contractu, obligat sola charitas ad damnum impediendum. p. 360. n. 62.
Quid si quis alteri suadeat, ne impediat. ibid.
Varii Canones explicantur. ibid. n. 63.
An privatus pecuniâ acceptâ non clamans teneatur ad restitutionem. ibid. n. 64.
Quo ordine teneantur coöperantes restituere. ib. n. 65.
Opinio aliquorum refertur affirmans inter cooperantes unum non teneri ante alterum, sed singulos pro rata. ibid.
Contraria opinio communis probatur. ibid. n. 66.
Quis dicatur teneri primo loco, quis secundo, qui in eodem gradu. ibid.
Primo loco tenetur, qui alienum in se vel aequivalenti habet. p. 361. n. 67.
Secundo loco mandans. ibid.
Tertio executor. ibid.
Quatto ceteri positivè cooperantes. ibid.
Quando inter hos sit ordo. ibid.
Postremo loco tenentur coöperantes negativè. ib. n. 68.
Quis inter eos sit ordo. ibid.
Vi vel fraude impellens ad mandandum, aut aliter cooperandum priori loco tenetur. ibid. n. 69.
Remissio uni cooperantium facta qui excuset ceteros. ibid. n. 70.

G.

Cabella.

Quid gabella. p. 478. n. 71.
Gabella ratione retractus non sunt iteratò solvenda. p. 433. n. 66.

Gnome.

Gnome quid sit. p. 253. n. 15.
An sit pars potentialis prudentia. ibid.

Gratitudo.

Quid gratitudo. p. 561. n. 23.
An sit specialis virtus. ibid. n. 24.
Ejus officia sunt beneficii aestimatio, benigna acceptatio, gratiarum actio, grata commemoratio, reciproca beneficii praestatio. ibid. n. 25.
Qualiter pauperes queant gratitudinem exercere. ibid. n. 26.

Gula.

Gula vitium capitale varia, praesertim luxuriam, gignit. p. 262. n. 44.
Qua praeerea incommoda. ibid.
Gula ex communi sententia est veniale peccatum ex genere suo. p. 263. n. 49.
Valdè credibile est eam posse fieri mortalem in genere suo. ibid. n. 50.
Opinio Auctoris Neoterici de peccato gula refertur. p. 265. n. 60.

H.

Habitatio.

Quid habitatio. p. 283. n. 35.
In quo ab Usu differat. ibid.

Hæres.

Damna realia transeunt ad heredes damnificantia. p. 331. n. 70.
Secus est de multis. ibid.
Vide Multa.
Qua restitutio facienda heredibus damnificati. ibid.
Vide Restitutio.
Hæres Usurarii ad quid teneatur. p. 416. n. 63.

Hæresis. Hæreticus.

Etymon vocis Hæresis. p. 166. n. 14.
Quid hæresis formalis. ibid.
An in regionibus hæreticis multi sint excusati ab hæresi formali. p. 168. n. 23.
An sit hæreticus qui negat articulum, quem falsò putat definitum. ibid. n. 26.
Item qui negat conclusionem theologicam. ibid.
An pertinaciter dubitans de fidei mysterio sit hæreticus. ibid. n. 27.
Defectu communionis hæreses qui arescant. p. 80. n. 51.
Diffensiones hæresum & Sectarum. ibid. n. 53. & p. 81. n. 54.
Vide Ecclesia.
Impuritas qualis doctrina hæreticorum. p. 82. n. 58.
Defectus sanctitatis consequens. ibid. n. 59.
Mores recentiorum hæreticorum pessimi. ibid. n. 60.
Consideratio inde desumpta. ibid.
Novatorum mali doli. ibid. p. 83.
Deest hæreticis efficacia doctrina, quorum hac in parte genius describitur. ibid. n. 61.
Hæreticis desunt Ecclesia Apostolica census. p. 87. n. 81.
Et Episcoporum successio, immo & Episcopis carent. ibid.
Hæresiarchis recentioribus nomen Episcopi quàm ineptè tribuatur. ibid. n. 82.
Vitiis deest successio personarum, sic deest successio doctrinae. p. 89. n. 90. & p. 90. n. 91.
Cavillatio eorumdem convellitur. ibid. n. 92.
Ex sola identitate doctrinae apertè convincuntur novatores. p. 91. n. 95.
Hæreses olim damnatas resuscitant. ibid.
Inquietudo frequens eorum quàm fundata, & electio quàm temeraria. ibid. n. 96.
Genius Arianorum & aliorum hæreticorum circa tractationem Scripturarum. p. 79. n. 47.
Provocatio eorum ad Scripturam an vel qualiter admittenda. ibid. n. 48.
Manifestè refutantur hæretici ex eo, quod tradant Scripturam solam esse regulam fidei. p. 92. n. 98.
Præsumptio eorum quodad intelligentiam Scripturae ab Augustino retunditur. ibid. n. 99.
Novella hæresis ab Innocentio X. damnata de duplici capite Petro & Paulo declaratur. p. 113. n. 21.
Eadem refutatur. ibid. n. 22.
Ad Hæresim non requiritur ut fides aut baptismus præextiterit. p. 165. n. 7.
Hæreticorum ritus an vel quando tolerari possint. p. 174. n. 52.
Hæreticis an data fides à Principibus & Ecclesiâ servari debeat. ibid. n. 53.
Hæreticorum librorum lectio. p. 178. n. 77. & seqq.
Vide Libri prohibiti.

Hæretici

I N D E X R E R U M.

Hæretici quædam festa instituunt & observant. p.

496. n. 2.

Vide Ecclesiæ notæ. Sæctarii.

Hæreticorum Pœnæ.

Pœnis Ecclesiasticis non subjacent non baptizati. p.

183. n. 99.

Sed soli hæretici atque etiam apostata. ibid.

Omnes pœnas hæreticorum incurrunt apostata. ibid.

Requiritur ut peccatum sit externum. ibid. n. 100.

Non sufficit tamen merè externum. ibid.

Ad aliquas pœnas sufficit occultum. ibid.

Pœnæ spirituales hæreticorum recensentur. ibid. n.

101. & seqq.

Pœnæ temporales enumerantur. p. 184. n. 102.

Pœnæ corporales variæ, etiam mortis. ibid. n. 103.

Notanda pro Belgio. ibid. n. 104.

Quas justè imponi negant varii hæretici, non tamen

Calvinus. ibid. n. 105.

Iustè mortem infligi est doctrina catholica. ib. n. 106

Patet ex declaratione, & canonibus Ecclesiæ, nec non

legibus Imperatorum. ibid.

Idem colligitur ex divina veteris Testamenti ordina-

tione & locutionibus Scripturæ novi Testamenti.

ibid. n. 107.

Item ex Patribus. ibid. n. 108.

Et ex antiqua in Ecclesiâ praxi. p. 185. n. 109.

Idem probatur ex ratione. ibid. n. 110.

Et experientiâ. ibid. n. 111.

Disimulatio in Luthero adhibita quàm perniciofa Ec-

clesiâ fuerit. ibid.

Notabile dictum Hieronymi. ibid.

Occurritur objectionibus ex Scriptura petitis. ibid.

n. 112.

Cur ab initio Ecclesiæ non fuerint hæretici morte pu-

niti. ibid.

Auctoritas Chrysostomi innixa verbis Christi.

Matth. 13. discutitur. ibid. n. 113.

Hæretici non gaudent immunitate Ecclesiasticâ. p.

503. n. 52.

Homicidium. Homicida.

Homicidium an & quando liceat. *Vide Occisio.*

Homicidia committentes in Ecclesiâ vel cameterio

non gaudent privilegio immunitatis ecclesiasticæ.

ibid. n. 50.

Nec homicidæ proditorii, & qui censeantur tales.

ibid. n. 51.

An propter ratihabitionem homicidij sequatur irre-

gularitas. p. 355. n. 40.

Restitutio ratione Homicidii.

An pro damnis spiritualibus sit aliquid restituendum

occiso. p. 330. n. 62.

Pro vita & membris nil ex rigore justitiæ restituen-

dum. ibid. n. 63.

Favet praxis tribunalium. ibid. n. 64.

Denique favent leges. p. 331. n. 65.

Damna temporalia compensanda. ibid. n. 66.

Quid ratione injuriæ agendum. ibid.

Pacificatio cum propinquis occisi ad quid necessaria.

ibid.

Pro expensis funeris an aliquid restituendum. ib. n. 67

Compensanda expensæ in medicos. ibid.

Item opera amissa. ibid.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

An detrahenda laboris impendendi æstimatio. ib. n. 68

Qui facienda damnorum æstimatio. ibid. n. 69.

Damna realia transeunt ad hæredes damnificantis.

ibid. n. 70.

Secus de mulctis. ibid.

Restitutio præmissorum etiam facienda hæredibus

Damnificati. ibid.

Damna aliis ex morte occisi obvenientia an resti-

tuenda. ibid. n. 71.

Putæ creditoribus, famulis, propinquis, pauperibus,

parentibus, uxori, prolibus. p. 332. n. 72.

Judicium Auctoris. ibid. n. 73.

Condonatio injuriæ seu pacificatio an contineat condo-

nationem damnorum. ibid. n. 74.

Condonatio plena lasi quid operetur. ibid. n. 75.

An excuset à restitutione pœna talionis. ibid. n. 76.

Quid censendum, si vulneratus moriatur vulnere

non existente lethali. ibid. n. 77.

Ad quid teneatur occidens alterum nihilominus certò

moriturum. ibid. n. 78.

Ad quid teneatur invasus si occidendo excedat ma-

deramen inculpata tutela. ibid. n. 79.

Homo.

Homo non est dominus vitæ & membrorum. p. 291.

n. 78.

Occurritur quibusdam objectis. p. 292. n. 79.

Actiones liberæ sunt sub hominum dominio. ib. n. 80.

Nec non fama. ibid. n. 81.

Vide Fama.

Sub hominum dominium cadunt bona externa. ibid.

n. 83.

Vide Dominium.

Honestas.

Quid honestas. p. 256. n. 6.

Quo sensu sit pars integralis temperantiæ. ibid.

Honor.

Quid honor. p. 336. n. 1.

Qui honor supponat famam. ibid.

Leditur per Convitium, Improperium, Irrisionem,

Subsannationem, Illusionem quæ describuntur.

p. 348. n. 79.

Honorem ledere & non exhibere, qui distinguantur.

ibid.

Ejus reparatio quæ necessaria. ibid. n. 80.

Qui modi reparandi. ibid. n. 81.

Specialior humiliatio an interdum debita ante sen-

tentiam judicis. p. 349. n. 82.

Sumptio vindictæ an excuset prius offendentem. ibid.

n. 83.

Horæ Canonice.

Horæ Canonice quæ dicantur. p. 488. n. 1.

Quàm laudabiliter institutæ, etiam ab exordio Ec-

clesiæ. ibid.

Sunt numero septem; secundum alios octo. ibid. n. 2.

Ad Horas Canonicas quinam obligentur. ibid. n. 3.

Et quo jure. ibid.

Vide Clericus. Tonsura.

Quando obligatio recitandi incipiat. p. 489. n. 5.

Ab iis recitandis liberatur religiosus ejectus nisi

aliunde obligetur. ibid. n. 6.

Quid de fugitivo & quibusdam aliis. ibid.

Beneficiati an, & quando obligentur ad Horas Cano-

nicas.

G g g

nicat. p.474. n.57. & seqq.
 Omittentes horarum lectionem qui teneantur ad res-
 titutionem fructuum. p.475. n.60.
 Vide Beneficiarium obligatio.
 Obligatio recitandi Horas Canonicas est gravis sup-
 posita gravitate materia. p.489. n.7.
 Talis censetur qualibet parva hora. ibid.
 Omittens integrum officium verius unicum committit
 peccatum pluribus aequivalens, nisi internam vo-
 luntatem sapius moraliter interrumpat. ibid. n.8.
 Etsi obligatus foret ad horas titulo ordinis, beneficii
 vel plurium beneficiorum. ibid. n.9.

Forma in recitatione servanda.

Horæ Canonicae sunt recitandae juxta formam Brevia-
 rii Romani. p.489. n.10.
 Nisi consuetudo ducentorum annorum constitutionem
 Pii V. antecedens excuset. ibid.
 Quam qui sequitur utendo alio Breviario, probabi-
 lius nequit privatim uti Romano. ibid. n.11.
 Quod ipsum satis constat de utente Breviario Romano,
 qui nequit satisfacere per alienum. ibid. n.12.
 Nisi per privilegium, quod varii exstare censent, id
 indulgeatur. ibid. p.490.
 Qualiter recitare tepeatur, aut possit Episcopus Re-
 gularis. ibid.
 Utentes Breviario Romano non tenentur ad officium
 B. Virginis vel defunctorum, Psalmos paenitentia-
 les, vel Graduales. ibid. n.13.
 Nisi obstet consuetudo constitutionem Pii V. antece-
 dens. ibid.
 Quam supposita, praescriptis per rubricas diebus manet
 obligatio quoad chororum; non privatim. ibid.
 De officio defunctorum in die animarum constat, illud
 esse recitandum. ibid. n.14.
 Idem est de Litanis in festo S. Marci & triduo Ro-
 gationum. ibid. n.15.
 Qualiter ad praedicta obligentur non utentes Brevia-
 rio Romano ex consuetudine petendum est. ibid.
 Horas aliam quam latinam linguam recitans, satisfacit,
 etsi omni culpa non careat, nisi saltem justa causa
 excuset. ibid.
 Peccatum est divino officio aliquid demere, vel per
 modum partis addere. ibid. n.17.
 An excuset levitas materiae, si tamquam perpetuo du-
 raturum addatur. ibid.

Tempus. Ordo & Locus.

Cuique diei ex praescripto Ecclesia suum correspondet
 officium; in notabiliter brevius sine gravi peccato
 non commutabile. p.491. n.18.
 Immo juxta varios ne quidem in quasi aequivalens.
 ibid. n.19.
 Alijs quoad hoc probabiliter contradicentibus. ibid.
 Si ex errore dies praefixus in recitatione praeveniatur,
 eo occurrente, idem denuo officium est recitandum
 ibid. n.20.
 Ordo horarum inter se non obligat graviter. ib. n.21.
 Ideoque facile juxta subest eum invertendi causa. ibid.
 Qua varia, tum pro privata, tum pro publica reci-
 tatione assignatur. ibid.
 Tempus legendis horis praefixum est a media nocte in
 mediam noctem. ibid. n.22.

Excepto matutino cum laudibus pridie ad vesperam
 recitari solito. ibid.
 Juxta aliquos ab hora secunda: sed infundate. ibid.
 Prius tamen omnibus istius diei officijs absolutis. ibid.
 Nimia horarum dilatio vel anticipatio est leviter pec-
 caminosa. ibid. n.23.
 Qua tempora singulis horis corresponsdeant. ibid. p.
 492.
 Non sunt necessario servanda, etiam in officio publi-
 co, data causa & secluso scandalo. ibid.
 Obiectio solvitur. ibid. n.24.
 Impedimentum praeviciens lectionem horarum antici-
 pare tenetur. ibid. n.25.
 Recitationis privata locus est quicumque decens, pu-
 blica Ecclesia. ibid. n.26.
 Ad quam comparere debent beneficiarii juxta institu-
 tionem & consuetudinem. ibid. n.27.
 Ita ut graviter peccent sese absentantes per notabile
 tempus. ibid.
 Quid autem sit notabile tempus, declaratur. ibid.
 Sensus est de singulis Religiosis in particulari. ibid.
 n.28.
 An per solos Novitios huic obligationi satisfieri pos-
 sit. ibid.

Vox & habitus.

Vox recitantis debet per se esse audibilis sive ab ad-
 stante, sive ab ipso legente. ibid. n.29.
 Regula pro scrupulosis. ibid.
 Quis corporis habitus in legente requiratur; signan-
 ter ubi rubrica stationem vel genuflectionem pra-
 scribunt. ibid. n.30.
 Harum omisio publica in choro an, & qualiter sit
 peccaminosa. ibid. p.493.

Studium & devotio.

Horæ sunt recitandae studiosè & devotè. ibid. n.31.
 Ad hoc studium requiritur horarum integritas, ut vi-
 delicet recitentur sine syncopa & mutilatione. ib.
 Possunt nihilominus persolveri alternatim cum socio.
 ibid. n.32.
 Quid agendum si sint plures duobus. ibid.
 Partem suam altere recitans, sed oppositum chororum non
 audiens, satisfacere non videtur. ibid. n.34.
 Hinc quae suppleantur per organa privatim sunt reci-
 tanda. ibid. n.35.
 Idem est de iis, quae thurificator nec audit nec legit.
 ibid.

Vide Chorus. Beneficiarium obligatio.

Interruptio esto notabilis non est nisi venialis. ib. n.36
 Et data causa nullum peccatum. ibid.
 Potest separari matutinum a Laudibus communi officii
 collecta claudendum. ibid. n.37.
 Interrumpens animo repetendi satisfacit, etsi non re-
 petat lecta. p.494. n.38.
 Ad horas requiritur attentio, ibid. n.39.
 Vide Attentio.
 Quam deficiente, Varii contra alios censent faciendam
 fructuum restitutionem. ibid.
 Modò distractio sit perfecte voluntaria; & quando
 sit talis. ibid. n.40.
 Notandum pro scrupulosis. ibid.
 Probabile tamen est ex precepto Ecclesiae solum re-
 quiri

INDEX RERUM.

quiri externam. ibid. n. 41.
 Quod variè probatur. ibid.
 Manent equidem hora ex objecto suo actus Religio-
 nis. ibid. n. 42.
 Neque contradicit c. Dolentes. ibid.

Excusantia à lectione horarum.

A lectione horarum excusat primò gravis infirmitas.
 ibid. n. 43.
 Secus est de levi. ibid.
 In dubio de gravitate morbi quid agendum. ibid.
 Ea excusatus nec per alium, nec per alias preces de-
 bet supplere. ibid. n. 44.
 Si talis nequeat recitare totum officium, secundum
 multos ad nihil tenetur. ibid. p. 495.
 Verius tamen ad eas, quas commodè potest recitare
 partes. ibid. n. 45.
 Secundò excusat legitima dispensatio. ibid. n. 46.
 Quis eam dare possit. ibid.
 Tertio ignorantia invincibilis obligationis. ibid. n. 47.
 Qui dubitat an recitaverit, per se loquendo, tenetur
 repetere. ibid.
 Quarto excusat metus gravis. ibid. n. 48.
 Quintò excusat carentia fructuum. ibid.
 Sextò gravis occupatio & necessaria. ibid.
 Nisi ex officio sit perpetuò impossibilis cum lectio-
 ne. ibid.
 Denique excusat impotentia. ibid. n. 49.
 An cacus teneatur adhibere socium, si cum eo reci-
 tare possit. ibid.

Humilitas.

Quid humilitas. p. 271. n. 102.
 Quod humilitatis fundamentum, & quanta ejus cum
 charitate conjunctio. p. 272. n. 103.
 Non opponitur Magnanimitati. ibid.
 Quà involvat actum Religionis. ibid. n. 104.
 Varii Humilitatis actus recensentur. ibid. n. 105.
 Humilitati qua vitia opponantur. ibid. n. 106.

Hypotheca.

Quid Hypotheca. p. 284. n. 39.
 Quomodo creetur. ibid.
 Vide Pignus.
 Hypotheca alia expressa, eaque conventionalis, vel
 pratoria; alia tacita. ibid. n. 41.
 Alia generalis, alia particularis. ibid.
 Conventionalis in quibus bonis constitui queat. ibid.
 n. 42.
 Hypotheca an possit exigi ab emptore census. p. 434.
 n. 73.

I.

Jactantia.

Iactantia quid. p. 563. n. 35.
 Vide Mendacium.

Idololatria.

Idololatria undè derivetur. p. 542. n. 4.
 Quid sit. ibid.
 Ejus prima origo & progressus. ibid. n. 5.
 Quenam fuerit prima, secunda & c. idololatria. ibid.
 n. 6.
 Est peccatum mortale gravissimum. ibid. n. 7. p. 543
 Herincx Sum. Theol. Pars III.

Idolothyta.

Idolothytis vesci an, & quòd licitum, vel illicitum.
 p. 163. n. 50.
 Mens Augustini expenditur. ibid. p. 164.

Jejunium.

Quid significetur nomine jejuni. p. 265. n. 66.
 Quodnam dicatur Ecclesiasticum. ibid. p. 266.
 Illud rectissime indicit Ecclesia. ibid.
 Generales hareticorum contra jejunium cavillationes
 quæ? ibid. n. 67.
 Quanam specialiter contra idem objiciant ex Scrip-
 turis. ibid. n. 68.
 Eadem dissolvuntur. ibid. n. 69.
 Ecclesia non vetat cibos tamquam immundos ex se aut
 vi legis veteris. ibid.
 Quà ratione id faciat. ibid.
 Expenditur illud Christi: Quod intrat in os, non
 coinquinat animam. ibid. n. 70.
 A quibus cibis sit diebus jejuni abstinentum. ibid.
 n. 71.
 Usus ovorum & lacticiniorum quando & ubi per-
 missus. ibid.
 Regula observanda. ibid.
 Abstinenciam ab ovis & lacticinys an graviter pra-
 ceperit Ecclesia. ibid. n. 72.
 Sententia negantis fundamentum dissolvitur. ibid.
 p. 267.
 Sententia Marchantii circa lacticina quoad Bel-
 gium. ibid. n. 73.
 Quid censendum de usu adipis. ibid. n. 74.
 Abstinenciam à pluribus refectionibus exigit lex je-
 junij. ibid. n. 75.
 Quid nomine refectionis intelligendum. ibid.
 Potus etiam immoderatus non frangit jejunium. ibid.
 Argumentum Marchantii oppositum sententis dis-
 solvitur. ibid. n. 76.
 An sumptio electuvariorum solvat jejunium. ibid.
 n. 77.
 An bolus panis sumptus nè potus noceat. ibid.
 Quà licita sit cœnula vespertina. ibid. n. 78.
 Qualis esse debeat, & quanta esse possit. ibid. n. 79.
 Sufficit refectionem esse unicam moraliter. p. 268.
 n. 80.
 Corollaria inde deducta. ibid.
 Modica sumptio extra tempus levis, sapius repetita
 gravis. ibid.
 Qualibet refectione in carnibus interdicitur. ibid.
 n. 81.
 Iuxta multos idem est de refectione in piscibus. ibid.
 Opposita sententia communiter recepta declaratur.
 ibid. n. 82.
 Quadam illius limitatio discutitur. ibid. n. 83.
 Quid faciendum ei, qui in die jejuni manè bonâ fide
 jentaculum sumpsit. ibid. n. 84.
 Tempora juniorum specificantur. ibid. n. 85.
 Quæ jejunia sint in Provincia Mechliniensi obser-
 vanda. p. 269. n. 86.
 In puerperio B. Virginis quòd Belgis liceat usus car-
 nium in Sabbatho. ibid.
 Quid statuendum de abstinencia in Litanys majori-
 bus & triduo Rogationum. ibid. n. 87.
 Quòd possit per Episcopum aut Episcopali potestate
 pradiungi.

INDEX RERUM.

- praditum transferri dies jejuni.* *ibid.* n.88.
Quinam obligentur generaliter lege jejuni. *ib.* n.89.
Notanda circa adolescentes minores 21. annis à jejunio excusatos. *ibid.*
Possunt ex voto adstringi ad jejunia, suntque profecti adstricti ad jejunia Regula, non tamen omnia Ecclesia. *ibid.*
Qui tituli excusent à jejunio. *ibid.* n.90.
Quinam excusentur titulo impotentia. *ibid.*
Quid censendum de senibus. *ibid.*
Quinam excusentur titulo laboris. p.270. n.91.
Qui excusentur titulo pietatis. *ibid.* n.92.
Excusationes pramissa qui non respiciant cibos vetitos. *ibid.* n.93.
Qui denique ratione dispensationis. *ibid.* n.94.
Penes quos sit potestas dispensandi. *ibid.*
An dispensatus in carnibus censeatur dispensatus in secunda refectione. *ibid.* n.95.

Ignavia.
Ignavia quid. p.275. n.6.
Quale peccatum. *ibid.*

Ignorantia.
Ignorantia invincibilis mysteriorum fidei an interdum detur. p.151. n.69.
Fidei ignorantiam non facit necessario culpabilem sufficientia auxilij. *ibid.* n.70.
Vide Fidei necessitas.
Error ex ignorantia culpabili procedens repugnat precepto fidei. p.168. n.23.
An ignorantia vincibilis magis excuset ab heresi, quam homicidio &c. *ibid.* n.24.
Vide Error.
Qualis ignorantia obstat prescriptioni. p.308. n.172

Illegitimus.
Illegitimis an testari interdicitur. p.401. n.63.
Illegitimis quis succedat ab intestato. *ibid.*
Illegitimis ex damnato coitu natis debentur alimentata. p.402. n.70.
Nil prater ea eis relinqui potest à patre. *ibid.* p.403.
An saltem à matre. *ibid.*
Qui spurij jure civili aut canonico. *ibid.* n.73.
Quales censeantur procreati ex soluta & conjugato vel ordinato. *ibid.*
Vide Filius.
Quid mores statuunt de illegitimis. *ibid.* n.74.
Vide Testamentum.
Cum illegitimis potest dispensare Episcopus ad simplex beneficium. p.469. n.33.

Immunitas.
Quid Immunitas Ecclesiastica. p.501. n.39.
Alia est realis, alia personalis, alia localis. *ibid.*
Hac jure humano competit Ecclesiis Christianorum. *ibid.* n.40.
Item quibusdam aliis locis, quae recensentur. *ibid.* p.502.
Privilegium hoc extendit consuetudo ad Sacerdotem actu Sacramentum Eucharistiae portantem. *ibid.* n.41.
Eo omnes omnino gaudere est probabile. *ibid.* n.42.
An etiam clerici. *ibid.*
An Infideles conversionem recusantes. *ibid.* n.43.

Immunitas quos effectus pariat. *ibid.* n.44.
Vide Locus Sacer.
Immunitatis Ecclesiastica violator peccat peccato sacrilegii & injustitia. *ibid.* n.47.
Estque ipso facto excommunicatus. *ibid.* p.503.
Immunitas non solum in criminalibus, sed etiam in civilibus locum habet. *ibid.* n.48.
Ea carent in primis latrones publici. *ibid.* n.49.
Depopulatores agrorum, etiam non nocturni. *ibid.*
Committentes homicidia & mutilationes in Ecclesia vel cæmeterio. *ibid.* n.50.
Occisores proditorii, & qui censeantur tales. *ib.* n.51.
Rei assassinatus, & qui sint tales. *ibid.* n.52.
Rei heresis & laesa majestatis in personam proprii principis. *ibid.*
Præter allata crimina non sunt alia immunitate privantia. *ibid.* n.53.
Modus extrahendi reum è loco sacro in crimine excepto. p.504. n.54.

Impatentia.
Impatentia quid, & qualiter peccaminosa. p.276. n.15.

Implantatio. Inscriptum.
Vide Domini acquisitionis.
Impotentia.
Qualiter excuset à restitutione debitoris impotentia. p.369. n.121.

Impressio.
Imprimere an liceat in die festo. p.498. n.15.

Improperium.
Quid improperium, convitium, irrisio, subsannatio, illusio. p.348. n.79.
In Scriptura quo sensu mala peccatoribus imprecantur sancti. p.209. n.60.

Imprudencia.
Imprudencia opposita prudentia in quo consistat. p.353. n.17.

Impuberes.
Impuberum vota à quibus sint irritabilia. p.513. n.42.
Vide Voti irritatio.
Impuberes nequeunt intrare religionem. p.520. n.18

Impudicitia.
Impudicitia in quo consistat. p.260. n.30.

Inanis Gloria.
Vide Superbia.

Incestus.
Incestus qui distinguatur à simplici fornicatione. p.258. n.19.
Quam malitiam ei superaddat. *ibid.*

Inconsideratio. Inconstantia.
Inconsideratio. Item inconstantia quid sit. p.253. n.18.
Vnde oriantur, & qualia sint peccata. *ibid.* n.19.

Inconti-

INDEX RERUM.

Incontinentia.

Incontinentia quale peccatum. p.260. n.30.

Inducens.

Qui peccet, & ad quid teneatur inducens alterum ad malum per vim vel fraudem. p.319. n.2.

Quid si vis vel fraus abfuerit. ibid.

Inducens ad furtum. Vide Furtum.

Inebriare.

An liceat se inebriare metu mortis ab alio inferenda. p.263. n.53.

An saltem sit licitum ex præsripto medici. p.264. n.54.

Vide Ebrietas.

Infallibilitas.

Infallibilitas Dei in servandis promissis est fide certa. p.34. n.7.

Vide Deus. Scripturæ infallibilitas.

Infamia. Infamis. Infamatio.

Ad vitandam infamiam licitam esse procuracionem abortus non est probabile. p.324.

Vide Abortus.

Infamatio sui non est contra justitiam. p.341. n.35.

Quando licita sit vel non. ibid.

An per se loquendo sit grave peccatum. ibid.

Vide Criminis impositio.

Jure infames sunt usurarii. p.415. n.54.

Infamia qualiter prærequiratur ad inquisitionem judicalem. p.454. n.20. & seqq.

Vide Judicium publicum.

Quid infamia judicialis. p.455. n.23.

Infamis infamia juris ad testandum in judicio inhabilis: & qui sint tales. p.458. n.45.

Infamibus collatio beneficii facta irritanda decernitur. p.470. n.37.

Infans.

Quinam infantes ac infantia proximi. p.384. n.58.

Infantia proximus non requirit auctoritatem judicis ad actus lucrosos. p.385. n.63.

Aditio hereditatis excipitur. ibid.

Vide Pupillus.

Promissio facta infanti an ejus loco videatur acceptata per leges. p.392. n.12.

Infidelitas. Infidelis.

Infidelitas alia positiva, alia negativa. p.164. n.1. Vtraque subdividitur in culpabilem & inculpabilem. ibid.

Infidelitatis positiva tres species. ibid. n.2.

Ad quam speciem pertineat Turcismus. ibid. n.3.

Ad quam dubitatio in fide. ibid. n.4.

Ad quam secta Saducaorum vel infidelitas Philosophorum gentilium. p.165. n.5.

Ad quod membrum pertineat Apostasia à fide. ibid. n.6.

Prædicta divisio non est generis in species strictè dictas. ibid. n.8.

Infidelitas purè negativa non est peccatum, sed pœna peccati. ibid. n.9.

Vide Fidei necessitas.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Privativa est peccatum. ibid.

Positiva est gravissimum peccatum. ibid. n.10.

Et quidem ex genere gravius peccatis contrariis virtutibus moralibus. ibid. n.11.

Non tamen odio Dei. ibid. p.166.

An sit gravius desperatione. ibid.

Infidelitas in quo subjecto sit. ibid. n.12.

Quæ infidelitatis species sit gravius peccatum. ibid. n.13.

Infidelitas perfecta absolute dari potest quin res sit proposita per Ecclesiam. p.167. n.19.

Infidelitatu periculo se exponens an fidem perdat. p.169. n.29.

Infideles baptizati, etsi in infantia aut per metum, possunt ad professionem vera fidei compelli. p.171. n.39.

Secus est de non baptizatis, neque christiano Principi subjectis. ibid. n.40.

Possunt tamen hi compelli nè injuriose prædicatores fidei tractent, aut impendant volentes audire. ibid. n.41.

Infideles subjecti principibus christianis possunt ab his cogi ad fidem audiendam. p.172. n.42.

Immo, saltem indirectè, etiam ad fidem suscipiendam seu profitendam. ibid. n.43.

Directam coactionem non licere, recepta habet doctrina. ibid. n.44.

Probatur ex jure ecclesiastico. ibid.

Item ex naturali & divino. p.173. n.45.

Non esse jure divino aut naturali illicitum tenet Scotus & alii. ibid. n.46.

Quæ sententia variè probatur. ibid. & n.n. seqq.

Fundamentis contraria sententia obviatur. ibid. n.49. & seqq.

Infideles subditi christianis Principibus cogendi, ut errores juri naturæ contrarios relinquunt. p.174. n.54.

An necessariò præcedat prohibitio specialis punitionem eorumdem. p.175. n.55.

Ritus rationi non contrarios an vi tollere principes aut patienter tolerare possint. ibid. n.56.

Infideles non possunt cogi ab Ecclesia aut principibus ad vitia contraria naturæ relinquenda, si illis non sint subjecti. ibid. n.57.

Occurritur variis objectionibus ex auctoritate petitis. ibid. n.58. & seqq.

An Barbari sint subjugandi, & an inde Romani laudandi. ibid. n.59.

Injuriam Deo factam per hujusmodi infideles cur nequeant ulcisci extranei. p.176. n.60.

Quid, quævis ratione possint Principes christiani agere contra infideles non subditos. ibid. n.61.

Infideles sunt capaces dominii. ibid. n.62.

Quo non privantur conversione subditorum. ibid.

Immo nec privari possunt per Ecclesiam dominio jurisdictionis. ibid. n.63.

Sed neque dominio proprietatis in servos. ibid. n.64.

Nisi per accidens, & quando. p.177. n.65.

Infideles in terris Christianorum non possunt assumi ad publica officia. p.176. n.66.

Privantur ibidem dominio servi hoc ipso, quo hic convertitur. ibid.

Quæ communicatio cum infidelibus inhibita jure divino naturali. ibid. n.67.

I N D E X R E R U M.

An admittendi ad conjugia cum fidelibus. ibid.
An admittendi ad sacros ritus. ibid.
Interdictum ab Ecclesia christianis, ne se subdiciant
servituti aut famulatu iudaorum. ibid. n. 68.
Item ne illos, aliosve infideles adhibeant in medicos.
 ibid.
Expenduntur inhibita c. Nullus 28. q. 1. ibid. n. 69.
In domibus iudaorum nequeunt Christiana mulieres
esse obstetrices aut nutrices. p. 177. n. 70.
An interesse queant mutuis conviviiis. ibid.
An sit prohibitum aliquid legare Iudaeo vel Pagano.
 p. 178. n. 71.
Subsidia iis prestare qualiter inhibitum. ibid.
Vide Auxilium.
An Canones agentes de iudaicis sint extendendi ad om-
nes infideles, saltem ad Mahumetanos. ibid. n. 72.
An liceat iudaicis vendere agnum, infidelibus anima-
lia, quibus creduntur abuturi. ibid. n. 73.
An liceat vendere idola & similia. ibid. n. 74.
An idem sit de venditione & de consecratione idoli di-
cendum. ibid. n. 75.
Occurritur objectioni. ibid. n. 76.
Infideles conversionem recusantes an gaudeant im-
munitate Ecclesiastica. p. 502. n. 43.
Infidelibus non desunt auxilia sufficientia, remissive.
 p. 144. n. 37.

Ingratitudo.

Ingratitudo alia materialis, & quale peccatum. p.
 561. n. 27.
Alia formalis. ibid. p. 562.
Hac rursus alia est privativa, alia contraria. ibid.
Privativa quando sit peccatum mortale, quando non.
 ibid. n. 28.
Quando contraria. ibid.
Gradus ingratitude. ibid.
Ob ingratitude quando revocabilis donatio. p.
 397. n. 39.

Inimicus.

Vide Charitas proximi.

Injuria. Injustitia.

Quid injustitia generatim sumpta. p. 312. n. 1.
Quid proprie sumpta. ibid.
Quid injuria. ibid. n. 2.
Dupliciter contingit. ibid.
Potest esse vel formalis vel materialis, vel utraque
simul. ibid.
Nemo facit injuriam nisi volens, nec patitur nisi no-
lens. ibid. n. 3.
Qualiter quodam modo volenti fiat injuria. ibid.
An volenti fiat injuria, dum is nequit juri suo cedere.
 ibid. n. 4.
Ratio opinionis affirmantis discutitur. ibid. n. 5.
Actio externa an fiat injuriosa ex interiori affectu
 p. 113. n. 6.
Obiectio ex jure desumpta solvitur. ibid. n. 7.
Impediens alterum quod minus consequatur bonum
speratum, an faciat injuriam. ibid. n. 8.
Dupliciter potest hac injuria exerceri. ibid. n. 9.
Etiam est locus injuria & damnis in bonis animi.
 p. 319. n. 1.

Innocens.

Innocentis directio occisio semper est illicita. p. 322.
 n. 19.
Vide Occisio Innocentis.
Innocentes an possint in bello occidi. p. 246. n. 86.
Qui nomine innocentium intelligantur. ibid. p. 247.
Innocens an possit subdi captivitati. ibid. n. 89.
Innocens probatus reus non amittit dominium rei ab-
judicata. ibid. n. 12.
An judex possit condemnare Innocentem qui, juridice
probatur nocens. p. 452. n. 10.
Vide Judex.

Inobedientia.

Inobedientia alia materialis alia formalis. p. 560.
 n. 19.
Hac duplicem continet malitiam. ibid.
Est ex genere suo mortalis. ibid. n. 20.
Eoque gravior quod major legislator contemnitur. ibid.
Potest esse venialis ex indeliberatione actus. p. 561.
 n. 22.
An etiam ex levitate materia. ibid.

Inquisitio.

Inquisitio est triplex. p. 454. n. 19.
Inquisitio generalis non prerequisite infamiam. ibid.
 n. 20.
An prerequisite mixta, ibid. n. 21.
Vide Judicium publicum.

Intemperantia.

Intemperantia quid sit. p. 255. n. 4.
Cur vitium maxime probrosum. ibid.

Intentio.

Ad orationem requiritur intentio orandi, & qualis.
 p. 487. n. 35.
Actio externa an fiat injuriosa ex intentione nocendi.
 p. 312. n. 6.
Iurans sine intentione servandi quod jurat mortali-
ter peccat. p. 537. n. 19.
Vide Juramentum.

Interesse.

Interesse duplici modo potest in pactum deduci. p. 411.
 n. 32.
Vide Mutuum.

Invasor. Invasus.

Insania invasoris non tollit jus naturale defensionis.
 p. 327. n. 41.
Vide Occisio invasoris.

Inventa. Inventio.

Inventio quid postulet. p. 303. n. 149.
Inventa & derelicta cujus sint. ibid.
Quid de ejectis metu naufragij. ibid. p. 304.
Cujus sit thesaurus inventus. ibid.
Vide Thesaurus.
Quid de inventione recenter perditorum. ibid.
 n. 152.

Invidia.

Quid invidia. p. 236. n. 17.
Qui distinguatur a variis tristitiis. ibid.

Signas-

INDEX RERUM.

- Signanter ab emulatione.* *ibid.* n. 18.
Item ab indignatione & Nemese. *ibid.*
Propria ratio invidia in quo consistat. *ibid.* n. 20.
Ordinarie inter quodammodo pares versatur. *ibid.* n. 21.
Quale sit peccatum. p. 257. n. 22.
Emulationes & invidia mercatorum discutuntur.
ibid. n. 23.
Quid fraterna charitatis invidentia. *ibid.* n. 24.
An invidia sit peccatum capitale, & qua vitia generet. *ibid.* n. 25.

Ira. Iracundia.

Quid ira. p. 270. n. 97.
Quando sit mala, quando bona. *ibid.*
Ira vacuitas quando peccatum. *ibid.* p. 271.
Qua ira graviter culpetur Matth. 5. *ibid.* n. 98.
Dupliciter exceditur in ira. *ibid.*
Primo ex parte vindicta, estque ex genere grave peccatum. *ibid.*
Secundo ex parte commotionis, estque regulariter veniale. *ibid.* n. 99.
An aliquando mortale. *ibid.*
Qua filia ira. *ibid.* n. 100.
Qua motiva temperanda ira. *ibid.*
Iracundia vitium capitale mansuetudini oppositum quo sensu per excessum. *ibid.* n. 98.

Ironia.

Quid ironia. p. 562. n. 35.

Irregularitas.

Occidens injustum invasorem vite non incurrit irregularitatem ex jure. p. 326. n. 40.
Irregularitas quam tollatur per religiosam professionem. p. 525. n. 53.

Irreligiositas.

Irreligiositas per defectum opponitur Religioni. p. 542. n. 1.
Ejus species. *ibid.*

Irritatio.

Quid irritatio voti. p. 512. n. 36.
Vide Votum.
Quando & quod juramentum possit irritari. p. 540. n. 39.

Iter.

Itineratio an liceat in die festo. p. 498. n. 16.
An & qua illi liceat jungere onera deferenda. *ibid.*

Judæi.

Judeis agnum vendere an liceat, quo creduntur abusi. p. 178. n. 73.
Vide Infidelis.

Judex. Judicium Publicum.

Quid Judicium publicum. p. 450. n. 1.
Quanam ad ejus justitiam requirantur. *ibid.* n. 2.
Auctoritas in judicante necessaria. *ibid.*
Ejus defectus quid operetur. *ibid.*
Quinam peccent arrogatione judicii. p. 451. n. 3.
An excommunicati, signanter tolerati. *ibid.*
Vide Excommunicatio.
An legitima sint acta privati titulo, ante sententiam declaratoriam. *ibid.* n. 4.
Quid de habente titulum coloratum. *ibid.*
Vide Titulus coloratus.
- Acta judicialia tyranni an licita & valida.* *ibid.* n. 5.
Quid censendum de judicibus inferioribus ab eo institutis. *ibid.* n. 6.
Ad judicium requiritur etiam sufficiens cognitio causa. *ibid.* n. 7.
Judex ex privata scientia nequit condemnare reum non citatum neque auditum. *ibid.*
Esto supremus Princeps. *ibid.* p. 452.
Oppositum an improbabile. *ibid.* n. 8.
An saltem auditis testibus, & non reo. *ibid.* n. 9.
Quid agendum judici, si juridice probatum reum non rit innocentem. *ibid.* n. 10.
An possit condemnare, varia sententia. *ibid.* n. 11.
Verior asserit posse in causis civilibus, non in criminalibus gravioribus, praesertim mortis. *ibid.*
Prima pars probatur, *ibid.* n. 12.
An sic condemnatus amittat dominium rei abjudicata. *ibid.*
Secunda pars probatur ex Scriptura. p. 453. n. 13.
Et ratione. *ibid.* n. 14.
Satisfit objectionibus. *ibid.* n. 15.
Qualiter teneatur judex conformare judicium legibus. *ibid.* n. 16.
Quomodo licita sit intercessio apud judicem pro relaxatione poenae. *ibid.* n. 17.
Triplex procedendi modus adversus reum. p. 454. n. 18.
Via accusationis & denuntiationis, qua est duplex, & inquisitionis. *ibid.*
Inquisitio triplex. *ibid.* n. 19.
Inquisitio generalis non praequirat infamiam. *ibid.* n. 20.
Qua in ea sint deponenda. *ibid.*
Inquisitio mixta an praequirat infamiam. *ibid.* n. 21.
Praxis Judicium discutitur, & varie excusatur. *ibid.* n. 22.
Inquisitio specialis regulariter de jure praequirat infamiam. p. 455. n. 23.
Quid infamia hic. *ibid.*
An requiratur dum non agitur de punitione. *ibid.* n. 24.
Qua suppleant infamiam. *ibid.* n. 25.
Quibus casibus non requiratur. *ibid.*
An requiratur ex jure positivo. *ibid.* n. 26.
An vel qualiter consuetudo huic derogaverit. *ibid.*
Quid observandum delatori & judici. *ibid.* n. 27.
Judici cavendum ne à se ipso inquisitionem specialem incipiat. *ibid.*
Tortura praequirat semiplenam probationem, aut indicia equivalentia. *ibid.* n. 28.
Varia indiciorum genera, ex quibus quid statuendum judex arbitrabitur. *ibid.*
Nonnulla indicia velut ad torturam insufficientia rejiciuntur. *ibid.* n. 29.

Vide Tortura.

Iniquus judex ad quid teneatur. p. 456. n. 31.
Corollaria. *ibid.* n. 32.
Nonnulla limitationes. *ibid.* n. 33.
Qua observanda judici regulari. *ibid.* n. 34.
Actus judiciales prohibiti in die festo. p. 99. n. 22.

Vide Festum. Locus sacer.

Judicium temerarium.

Judicium temerarium quid. p. 336. n. 3.
Est ex genere suo mortale peccatum. *ibid.*

Proba-

INDEX RERUM.

Probat ex Scriptura. ibid. n. 4.
Quo decalogi præcepto inhibeat. ibid.
Accedit ratio. ibid.
Defectu advertentia est nullum aut leve peccatum.
ibid. n. 5.
Vnde plures frequenter excusantur. ibid.
Excusat etiam à gravi culpa levitas materia. ibid.
Si absit temeritas, nulla est culpa. ibid. n. 6.
Si non notabilis, est culpa levis. ibid.
Prout frequenter reperitur in opinione formidolosa.
ibid.
An semper. p. 337. n. 7.
Quid censendum de meris suspicionibus. ibid. n. 8.
An vel qua restitutio debeatur ob judicium temerarium. ibid. n. 9.
An vel quomodo sint dubia in meliorem partem explicanda. ibid. n. 10.
Quid consultissime fiat. ibid. n. 11.
Cavendum judicare possumus, quem non licet judicare malum. ibid.

Juramentum.

Quid juramentum & cur introductum. p. 534. n. 1.
Fieri potest per explicitam Dei invocationem vel implicitam in creaturis. ibid. n. 2.
Et hoc variis modis. ibid.
Cui invocationi accedere debet intentio jurandi. ibid. n. 3.
Multiplex juramenti divisio. p. 535. n. 5.
Signanter in contestatorium & execratorium. ibid.
In simplex & solemne. ibid. n. 6.
In assertorium, promissorium & comminatorium. ib.
Quæ omnia sunt ejusdem speciei. ibid.
In assertorio solum confirmatur veritas: ex aliis oritur obligatio; & qua. ibid. n. 7.
Juramentum est licitum. ibid. n. 8.
Nequæ à Christo posita causâ, sed tantum eâ seclusâ, redargutum. ibid. n. 9.
Quale juramentum clericis inhibeat jus Canonicum. ibid. n. 10.
Et quæ sit ordinabile ad res humanas. ibid. p. 536.
Juramentum ut firmet contractus debet esse promissorium. p. 389. n. 91.

Vide Contractus.

Juramentum solvendi usuras an servandum. p. 390. n. 99.
Pollicitatio jurata an revocabilis. p. 392. n. 9.
Vide Pollicitatio.
Juramentum calumnia quando possit reo deferri. p. 459. n. 49.
Juramentum Advocatorum, & quæ contra illud peccent. p. 461. n. 63. & 64.
Obligatio juramenti ex parte jurantis est merè personalis. p. 536. n. 17.
Ex parte ejus verò, cui juratur, subinde transit ad successores. p. 537. n. 18.
An jurans debeat se conformare menti ejus, qui juramentum petit, remissive. ibid.
Jurans sine intentione servandi quod jurat, mortaliter peccat. ibid. n. 19.
Idem est, si desit animus promittendi vel obligandi. ibid. n. 20.
Immo etiam si desit solus internus animus jurandi, etsi externè juretur serio. ibid. n. 21.

Objectiones solvuntur. ibid. n. 22.
Modus interpretandi juramenta urbanitatis & similia. ibid.
Quod dictum est tam in juramento promissorio quam assertorio verificatur. ibid. n. 23.
An equaliter habeat locum sive juretur verum, sive falsum. ibid.
An extali juramento oriatur obligatio. ibid. n. 24.
Promissio jurata inducit obligationem sub mortali. p. 538. n. 25.
An excuset levitas materia. ibid.
Sententia affirmantis probabilitas ostenditur. ibid. n. 26.
Juramentum non obligat ad illicitum. ibid. n. 27.
Quale peccatum committat ita jurans. ibid. n. 28.
Non proficitur ipso facto Deo placere peccatum. ibid. n. 29.
An, & unde obligetur taliter jurans habere propositum peccandi. ibid. n. 30.
Similiter juramentum contra divina consilia non est mortaliter peccaminosum. ibid. n. 31.
Juramentum de re indifferenti &c. non obligat. p. 539. n. 32.
Secus est de eo, quod gravi metu extorquetur. ibid. n. 33.
Objectiones solvuntur. ibid.
Quid de eo, quod ex errore vel dolo emittitur. ibid. n. 34.
An liceat petere juramentum à pejeraturo. ibid. n. 35.
Vel à putante verum quod jurat, & inducens novit esse falsum. ibid. n. 36.
Antedicta juramento comminatorio applicantur. ibid. n. 37.
Juramenti obligatio impeditur per jus. p. 540. n. 38.
Quæ hoc fiat. ibid.
Iam inducta tollitur mutatione materia. ibid. n. 39.
Condonatione, Commutatione, Irritatione, Dispensatione. ibid.
Professione Religiosâ. ibid. n. 40.
Quæ ratione fiat commutatio vel dispensatio juramenti. ibid. n. 41.
Juramentum qualiter distinguatur ab adjuratione. p. 541. n. 45.
In juramenti illicita est restrictio purè mentalis. p. 564. n. 46.
An etiam equivocatio datâ justâ causâ. ibid. p. 565.

Juramenti comites.

Tres juramenti comites assignantur. p. 536. n. 11.
Si desit veritas in assertorio, semper est mortale perjurium. ibid. n. 12.
Etiam defectu solius certitudinis requisita. ibid.
Vel considerationis circumstantiarum, exponendo se perjurii periculo. ibid.
Si desit in assertorio justitia regulariter est tantum veniale. ibid. n. 13.
Quamquam possit subinde esse mortale. ibid.
Idem est si desit judicium. ibid. n. 14.
Quale peccatum sit consuetudo incautè jurandi. ibid. n. 15.
Corollaria. ibid. n. 16.
Jus Patronatus.
Quid jus Patronatus. p. 466. n. 19.
Vide Patronatus.

I N D E X R E R U M.

Jus. Justitia.

Justitia varia acceptiones. p.277. n.2.
Quid Justitia proprie. ibid. n.3.
Jus tripliciter sumitur. ibid. n.4.
Quid jus sumptum pro titulo seu potestate. p.278. n.5
Discutitur vulgata descriptio juris, ipsumque uberius declaratur. p.278. n.6.
Quodnam sit objectum formale justitia. ibid. n.7.
Quodnam materiale. ibid.
Qui reperitur specialis honestas in objecto justitia. ibid.
Nemo sibi ex justitia proprie quidquam debet. ibid. n.8.
Quid censendum de desiderio aliena justitia. ibid.
Versatur circa actiones potius quam Temperantia & Fortitudo. ibid. n.9.
Qui versetur circa passiones. ibid.
Divisio justitia in commutativam & distributivam, qui ordinariè explicetur. ibid. n.10.
Ista proportionem arithmeticam, hac geometricam qui servet. p.279. n.11.
Distributiva non semper versatur circa plures personas. ibid. n.12.
Qui cetera virtutes observent interdum proportionem geometricam. ibid. n.13.
Idemque speciatim in ipsa justitia commutativa declaratur. ibid. n.14.
An, vel quæ propria justitia distributiva honestas. ibid. n.15.
Ejus violatio præcisè non inducit obligationem restituendi, nisi quatenus jungitur violatio commutativa. ibid.
Quæ sola est justitia specialis & proprie dicta. ibid. n.16.
Quid justitia legalis. ibid. n.17.
Qui distinguatur à justitia strictè dicta. ibid. p.280.
Qui à Pietate. ibid. n.18.
Qui ab Obedientia. ibid. n.19.
Justitia vindicativa non est strictè dicta justitia. ibid.
An, vel qualiter hæc virtutes reperiantur in Deo respectu creaturarum, remissivè. ibid.
Jus aliud ad rem, aliud in re. ibid. n.20.
Prius declaratur. ibid.
Posterius explicatur cum suis effectibus. ibid. n.21.
Quæ species juris in re. ibid.
Justitia distributiva in quibus potissimum versetur. p.462. n.1.
Jus nominationis ad primò vacantia beneficia datum Academia Lovaniensi. p.467. n.24.
Vide. Patronatus. Beneficium.
Justitia si desit in juramento assertorio, quale sit peccatum. p.536. n.13.
Vide Juramenti comites.

L.

Labor.

Laboris impendendi æstimatio an detrahenda in restitutione. p.331. n.68.

Lætitia.

Latitia inepta filia gula. p.262. n.44.
Herincx Sum. Theol. Pars III.

Laicus.

Detentio rei sacra, ut loci religiosi, facta à laico cur non censeatur possessio. p.290. n.68.
Laicus an sit capax juris decimarum. p.504. n.57.
Vide Decimæ.

Lapsi.

Alij dicebantur sacrificati, Thurificati vel idololatra, alij libellatici. p.157. n.25.
Vide Libellatici.

Latro.

Latrones publici non gaudent immunitate Ecclesiastica. p.503. n.49.
Vide Occisio invasoris.
Laudimium.

Laudimium quid & qualiter debitum. p.444. n.27.

Laus.

Quid laus. p.336. n.1.

Legatum.

Quid legatum. p.398. n.46.
Qui differat a fidei-commisso. ibid.
Qui à donatione causâ mortis. p.397. n.43.
Legata profana sunt caduca, si nequeat impleri opus in quod legata sunt. p.404. n.79.
Secus de legatis piis. ibid.
Quod opus eis substituendum, si nequeant in specie impleri. ibid.
Si possint impleri, Episcopus probabilius non potest ob causas commutare. ibid. n.80.
Nec ipse Pontifex sine legitima causa. ibid. n.81.

Legatus.

Legatus à latere potest conferre beneficia in provincia sua legationis. p.467. n.23.

Lex.

Lex tributaria an obliget in conscientia. p.479. n.79
Quid pactum seu lex commissoria in venditione, & qui ejus effectus. p.431. n.57.
Vide Venditioni adjecta pacta.
Lex natura cur potius ad moraliter impossibile, quam votum obliget. p.507. n.12.
Lex positiva an possit impedire obligationem juramenti. p.540. n.38.

Libelli famosi.

Libelli famosi quid sint. p.338. n.15.
Libellos famosos edens aut divulgans an morte puniatur. ibid.
Edicta Principum Belgii sub pœna patibuli & confiscationis bonorum vetant quosdam libellos famosos. ibid.

Libellatici.

Vnde sic dicti. p.157. n.25.
In quo eorum crimen consistebat. ibid.
Eos antiquitas pro lapsis in fide habuit. ibid.
Quid contractus libellaticus.
Vide Contractus.

Liberalitas.

Liberalitas unde dicatur. p.566. n.53.
Quid sit, & quanam ejus Materia. ibid.

H h h

Quæ

INDEX R E R U M.

Qui habeat locum in pauperibus. ibid.
Cum iustitia quomodo conveniat aut discrepet. ibid.
 n. 54.
Per defectum ei opponitur avaritia. ibid. n. 55.
Prodigalitas per excessum, & quid hac sit. ibid. n. 58
Vide Prodigalitas.

Libertas.

Libertas requisita circa ingressum Religionis & professionem.
Vide Puella.

Librantia.

Librantias militares emere diminuto pretio, an liceat.
 p. 425. n. 26.

Libri prohibiti.

Lectio librorum hæreticorum quando illicita jure natura. p. 178. n. 77.
Quam justè ab Ecclesia sit interdicta. ibid. p. 179.
Consonè ad veterem Ecclesiæ stylum. ibid. n. 78.
Adfertur prohibitio facta in Bulla Cæna. ibid.
 n. 79.
Quæ concernit etiam doctos, in fide firmos & in quavis dignitate constitutos. ibid. n. 80.
Opinio Marchant de Episcopis Belgii. ibid. n. 81.
An epykia possit esse locus. ibid.
Quæ privilegia Societati sivè Regularibus concessa.
 ibid. n. 82.
Ad excommunicationem Bullæ incurrendam quænam requirantur. p. 180. n. 83. & seqq.
Excommunicationem incurri à legente epistolam aut brevem scripturam, varii affirmant, plures negant.
 ibid. n. 86.
Judicium Auctoris. ibid.
An etiam comprehendantur censurâ, qui legentes audiunt, aut lecta recolunt memoriâ, vel ore repetunt. ibid. n. 87.
Aut materialiter instar psittaci legunt. ibid. p. 181.
Aut intelligendo quidem, sed non efformando voces.
 ibid.
Qui determinanda gravitas materia. ibid.
Libros retinentes qui excommunicentur. ibid. n. 88.
Nomine imprimendum qui intelligantur in Bulla.
 ibid.
Adfertur altera prohibitio indicis librorum prohibitorum. ibid. n. 89.
Quid potissimum in regulis indicis contineatur. ibid.
 n. 90.

Excommunicatio non reservata à quibus incurratur.
 ibid.

A quibus incurratur sola culpa mortalis. ibid.
An libri prohibiti donec expurgentur licite possint retineri. ibid. n. 91.

Controversiarum linguâ vulgari editarum lectio in Belgio non æstimatur interdicta. p. 182. n. 92.

Notanda instructio Clem. VIII. Indici adjuncta de prohibitione librorum §. 6. p. 183. n. 98.

Vide Scripturæ lectio.

Litteræ.

Litteras alterius aperiens, quo ei causa damni est, ad quid teneatur. p. 313. n. 8.

An si quis ex litteris injuriosè apertis, sed tamen non

retentis & tempestivè missis, excitetur ad sollicitandum, & obtineat beneficium, hac sollicitatio & obtentio injuriosa sit. ibid. n. 9.

Locatio. Locator.

Quid locatio-conductio. p. 440. n. 1.
Quæ ejus materia & finis. ibid.
Locare operam an censeatur artifex pro altero laborans. ibid. n. 2.
Locatio-conductio qui differat à venditione. ibid.
 n. 3.
Quam actionem pariat in conductore. ibid. n. 4.
An etiam in successore locantis. ibid.
An conductor de jure sit potior emptore. ibid. n. 5.
Limitatio. ibid.
Quid mores alibi habeant. ibid.
Locationi facta per maritum aut tutorem, an stare teneatur vidua & major. ibid. n. 6.
An beneficiarius teneatur stare locationi antea facta per prædecessorem. p. 441. n. 7.
Locator nequit ante lapsum termini rem elocatam repetere. ibid. n. 8.
Casus nonnulli excipiuntur. ibid.
Quæ actio competat locatori in conductorem. ibid.
 n. 9.
An hæres teneatur conductione initâ per defunctum.
 ibid.
Quando sit pensio solvenda. ibid. n. 10.
Ex apochis qui præsumatur solutio quoad annos præcedentes. ibid.
Pro pensione locationis quæ maneat hypothecata.
 ibid. n. 11.
Elapso termino conductor nequit cogere aut cogi ad prorogationem. ibid. n. 12.
Tolerantia locatoris post lapsum termini, quid operetur. ibid. p. 442.
Quando facienda pensionis remissio. ibid. n. 13.
Sterilitatis ergo qui facienda remissio. ibid. n. 14.
Quæ censeatur magna sterilitas. ibid. n. 15.
An remissio locum habeat in colono partiario. ibid.
An damnum evenire oporteat fructibus adhuc pendentibus. ibid. n. 16.
An pensio augenda ob insolitam ubertatem. ibid. n. 17.
Observanda circa elocationem bonorum Ecclesiasticorum. p. 443. n. 18.
An locatio longi temporis transeat in emphyteusim.
 ibid. n. 19.

Locus sacer.

Quis censeatur locus sacer, & quæ loca comprehendat.
 p. 500. n. 32.

In eo prohibentur fieri actus Ecclesiam polluentes.
 ibid. n. 33.

An per eos sic violetur, ut reconciliatione indigeat, seclusâ consecratione & benedictione. ibid.

Seclusâ Ecclesia prohibitione prædicti actus non sunt mortaliter sacrilegi. ibid. n. 34.

At facilius venialiter. ibid. p. 501.

Secundò in loco sacro prohibentur generaliter placita secularia. ibid. n. 35.

Secus est de judiciis ecclesiasticis. ibid.

Tertiò Concilia & Conciones de materia temporali.
 ibid. n. 36.

Quartò

INDEX RERUM.

Quarid mercatus. ibid.
 Quinto furtum. ibid.
 Quid si res non sacra sit tantum per accidens in loco sacro. ibid.
 Nonnulla alia in templo fieri prohibita recensentur. ibid. n. 38.
 Ad locum sacrum confugiens nullus potest inde abstrahere, vel aliquid nocibilitatis inferre. p. 502. n. 44.
 Potest tamen locus deforis obsideri. ibid.
 Quid de reo violenter aut per blanditias à loco sacro abducto, & deinde per iudicem sacularem apprehenso. ibid. n. 45.
 Aut è manibus satellitum violenter abstracto & ad Ecclesiam confugiente. ibid. n. 46.
 Reus in loco sacro existens nequit damnari ad poenam corporalem. ibid.
 Violator immunitatis Ecclesiastica peccat peccato sacrilegii & insuper iniustitia. ibid. n. 47.
 Estque ipso facto excommunicatus. ibid. p. 503.
 Vide Immunitas.
 Modus extrahendi reum è loco sacro in crimine excepto. p. 504. n. 54.

Lucrum.

Quid lucrum cessans. p. 410. n. 30.
 An pro eo, & damno emergente mutuator possit aliquid accipere. ibid. n. 31.
 Vide Mutuum.
 Lucri divisio in contractu societatis qui facienda. p. 437. n. 89.
 Vide Societas.
 Lucrum per fraudes in ludo non permissas comparatum, est restituendum. p. 449. n. 56.

Ludus.

Quid ludus. p. 448. n. 55.
 An per se licitus etiam cum intentione lucri. ibid.
 Quas condiciones postulet. p. 449. n. 56.
 Qua leges ludi. ibid.
 Fraudes non permissas quid operentur. ibid.
 Quanam sint tales. ibid.
 Quanam fraudes permissas. ibid. n. 57.
 Inter ludentes qua equalitas requisita. ibid. n. 58.
 Ad ludendum alterum inducens simulatione imperitiae ad restitutionem tenetur. ibid. n. 59.
 Viti & peritiam dissimulans seu tacens. ibid.
 Quod tamen varii negant. ibid.
 In ludo certus de victoria ratione sortis felicioris potest augere pretium. ibid.
 Quid si alter velit ludere cognitam vel contemptam partis peritiam. p. 450. n. 60.
 Quid nomine ludi alearum comprehendatur. ibid. n. 61.
 Qualiter per leges proscribitur. ibid.
 An illa hodie sint in usu. ibid.
 Clericis qui prohibeatur per canones. ibid. n. 62.
 An, vel qualiter hi vigeant. ibid.

Luxuria.

Quid luxuria. p. 257. n. 17.
 Est peccatum mortale ex genere suo. ibid.
 Et capitale. ibid. n. 18.
 Qua ejus filia. ibid. p. 258.
 Qua species vulgata luxuria, qua propria. ibid. n. 19.
 Herincx Sum. Theol. Pars III.

Qui omnis perfecta luxuria sit vel fornicatio vel peccatum contra naturam. ibid. n. 21.
 Quid hoc sit, & cur sic vocetur. ibid.
 Ejus divisio. ibid. n. 22.
 Ad luxuriam incompletam spectat incontinentia & impudicitia. p. 260. n. 30.

M.

Magia. Magi.

Magia alia naturalis, alia superstitiosa, & hac rursum duplex. p. 545. n. 28.
 Quinque habet fundamenta. ibid. n. 29.
 Est ex genere sub peccatum mortale. p. 546. n. 30.
 Habetque ordinariè multa peccata annexa, qua recensentur. ibid.
 Neque excusatur ratione levitatis materia. ibid. n. 31.
 Quibus modis cognosci possint opera magica. ibid. n. 32.
 Licet signa magica tollere ex indignatione vel odio in demonem. ibid. n. 33.
 Numquam tamen per novum maleficium. ibid. n. 34.
 Eo secluso licet tollere ex intentione ut cesset nocuum. ibid. n. 35.
 Qua expectatur à Deo, non à damone. ibid. n. 36.
 Idque sine periculo se immiscendi pacto demonis. p. 547. n. 37.
 Quid si actio signorum destructiva neque ex se neque ex ordinatione Dei vel Ecclesiae ad id vim habeat. ibid. n. 38.
 Conscius signorum tenetur ea tollere. ibid. n. 39.
 An liceat tollere per appositionem signorum contrariorum. ibid. n. 40.
 Non licet à malefico petere dissolutionem maleficii per novum maleficium. ibid. n. 41.
 Quid si maleficus moraliter certo maleficio sit usur, etsi aliter possit. ibid.

Magnanimitas.

Quid magnanimitas. p. 275. n. 9.
 Qui distinguatur à ceteris virtutibus. ibid.
 Estimatur arduitate virtutis, cetera spernit. ibid.
 In quibus maximè eluceat. ibid. n. 10.
 Qui versetur circa honores. ibid.
 Qua vitia ei opponantur. p. 276. n. 11.

Magnificencia.

Quid magnificentia. ibid. n. 12.
 Qua vitia ei opposita. ibid. n. 13.

Mandans.

Mandans furtum qui peccet, & teneatur ad restitutionem. p. 355. n. 39.
 Vide Coöperantes positivè furto.

Mandatum. Mandatarius.

Mandatum quid & quotuplex. p. 446. n. 40.
 Mandatum quibus modis expiret. ibid. n. 42.
 Ad quid obligetur mandatarius & mandans. ibid. n. 41.

Mansuetudo.

Quid mansuetudo, & quod ejus officium. p. 270. n. 96.

Martyrium.

Martyrium qui sit actus fortitudinis. p. 274. n. 4.

INDEX RERUM.

*Martyrium notabile Clarissarum in urbe Ptolemai-
da.* p.320. n.7.

Mater.

Emancipatio filiorum qualis matri competat. p.295.
n. 100.

*Ad conservationem vita matris illicitum est procura-
re abortum fetus animati.* p.324 n.23.

Vide Abortus.

Matrimonium.

*Matrimonium qualiter contrahere non liceat coram
ministis hareticorum.* p.162. n.42.

Qualiter id liceat coram Magistratu. ibid. n.43.

Qualiter licere possit etiam coram ministis. ibid.

*Matrimonium initum sub conditione impossibili, an
valeat, remissive.* p.377. n.15.

*Valet etsi initum sit ex metu injuste incusso non ta-
men ad extorquendum contractum, item remis-
sive.* p.383. n.50.

*Votum solenne castitatis irritat matrimonium con-
trahendum, & dirimit contractum necdum con-
summatum.* p.527. n.66.

*An liceat emisso voto simplici castitatis, contrahere
matrimonium animo ingrediendi Religionem.*
ibid. n.69.

Vel petere debitum. ibid.

An possit reddendo consummare. ibid. n.70.

Vide Votum.

Medium.

Medium aliud rei, aliud rationis. p.2 n.4.

*Medium rei habet justitia commutativa, etiam in
permutatione rerum.* ibid. n.5.

Medium rationis habet Temperantia & Fortitudo.
ibid.

In quo praeferendo facilius erratur. ibid.

Non consistit in indivisibili. p.3. n.6.

Est ordinarie, non semper inter extrema vitiosa. ibid.

Virtutes Theologicae quae consistant in medio. ibid. n.7.

Membrum.

Homo non est dominus membrorum. p.291. n.78.

Mutilare se, aut membra an liceat abscindere. p.
321. n.13.

Vide Mutilatio.

Mendacium.

Quid mendacium. p.563. n.34.

Ejus malitia in quo consistat. ibid.

*Dividitur in illud quod committitur verbis, & quod
factis.* ibid.

Item in iactantiam & ironiam. ibid. n.35.

In jocosum, officiosum & perniciosum. ibid.

Omne est intrinsece malum. ibid. n.36.

*Non defuerunt tamen sentientes ipsum aliquando ti-
cere.* ibid. n.37.

Restrictio pura mentalis est mendacium. ibid. n.41.

Vide Restrictio mentalis.

An Deus possit mentiri. p.32. n.1.

Vide Deus.

*Quoad excusationem à mendacio non magis laboran-
dum circa sanctos veteris quam novi Testamenti.*

p.33. n.4.

Examinatur mendacium apparens Jacob Patriarchae.
ibid.

Mercator. Mercatus.

*Mercatorum tituli qui potissimum in cambiis asti-
mentur.* p.418. n.76.

Quorum stylus amplius declaratur. ibid. n.77.

*Praxis mercatorum quoad cambia Francofurtensia
objectionis discussione elucidatur.* p.419. n.78.

Mercatus inhibitus in die festo. p.499. n.36.

Et in loco sacro. p.501. n.36.

Merx.

Quid merx. p.420. n.1.

Merces ultronea quae vilescant. p.423. n.15.

Mercium aestimatio unde crescat. p.426. n.30.

Mercis substantiale vitium est manifestandum. ibid.
n. 32.

*Vitium in quantitate vel qualitate quae faciat con-
tractum injustum.* ibid.

Mercis vitiosa quodnam pretium. ibid. p.427.

Vide Pretium.

Metus.

*Metus quicumque non irritat regulariter contractus
ex natura rei.* p.382. n.44.

Iure positivo varii contractus irritantur. ibid. n.45.

*Ceteri gravi metu ad hoc injuste incusso initi, non
sunt omnino irriti, sed solum irritabiles, siue sint
stricti juris, siue bona fidei.* ibid. n.46.

Occurritur objectionibus ibid. n.47.

*Metus gravis, etiam à tertio incussus causam contrac-
tus facit irritabilem.* ibid. n.48.

An inter metum & dolum quoad hoc differentia. ibid.
n. 49.

*Metus iuste incussus non reddit contractum irritabi-
lem.* p.383. n.50.

Quid censendum de metu levi. ibid. n.51.

In foro externo ex metu levi non datur actio. ibid.

*Votum gravi metu ad id injuste incusso, extortum, est
irritum.* p.506. n.4.

Vide Votum.

Quis metus irritet professionem. p.522. n.29.

Iuramentum ex gravi metu extortum an obliget. p.
539. n.33.

Vide Iuramentum.

Miles. Militia.

*Militis testamentum excipitur à solemnitatibus iure
communi requisitis.* p.398. n.48.

Militia actualis an liceat in die festo. p.498. n.18.

Emere librantias militares quae liceat.

Vide Emptio.

Mineralia.

Mineralia quorum sint. p.305. n.155.

Minorennus. Minor.

Qui Minorennus. p.384. n.58.

*Minoribus etiam invitis per mores curator datur,
etiam parens.* p.385. n.60.

*In quorum alienatione requiratur decretum iudicis
pro pupillis ac minoribus.* ibid. n.61.

Quid nomine alienationis hic intelligatur. ibid. n.61.

Qualiter decretum hoc dandum ut valeat. ibid. n.62.

An

I N D E X R E R U M.

An necessarium curatore destitutis, aut veniam ætatis habentibus. ibid.
 Puberes minores an, vel quando debeant à curatore. p.386.n.67.
 Vide Pubertas.
 Quid possint minores circa bona castrensia vel quasi castrensia. ibid. n.70.
 Qui detur minoribus restitutio in integrum. p.307. n.169.

Vide Restitutiois beneficium.
 Minorennum vota quomodo irritabilia. p.513.n.45
 Minorum juramenta an possint irritari à curatoribus. p.540.n.39.

Miraculum.

Gloria miraculorum illustris Ecclesia nota. p.83.n.63
 Calumniis occurritur Novatorum. ibid.
 Irrito conatu miracula attentarunt. ibid. n.64.
 Idcirco ad oppugnandum se convertunt. ibid. n.65.
 Miracula examinanda sunt rigorose. p.84. n.65.
 Genius Novatorum quoad hoc. ibid.
 Miraculum unicum omnes convellit. ibid.
 Solvitur objectio vulgò desumi solita ex miraculis Antichristi. ibid. n.66.
 An vel qui Vespasianus cæcum illuminavit, & claudum rexitaverit. ibid. n.67.
 Miraculis probanda vocatio extraordinaria judicio ipsius Lutheri. p.89. n.87.
 Miracula à morte patrata ex censu pontificum sunt signa presentis gloria. p.134. n.105.
 Etiam non obstante, quod Paschasius & Severinus in purgatorio existentes fecisse legantur miracula. ibid.

Vide Canonizatio.

Misericordia.

Misericordia undè sic dicta. p.218. n.4.
 Ejus descriptio ex Augustino. ibid.
 Alia generalior. ibid.
 Respicit malum alienum. ibid. n.5.
 Involuntarium. ibid. n.6.
 Qui respiciat malum culpa, passionem Christi & Martyrum. ibid.
 Causa misericordia, amor. ibid. n.7.
 Qui concurrat consideratio propria miseria. ibid.
 Misericordia est actus virtutis. ibid. n.8.
 A charitate sive naturali, sive Theologica distincta. ibid. p.219.
 Quod declaratur amplius. ibid. n.9. & 10.
 Occurritur objectioni ex Apostolo desumpta. ib. n.11.
 Quanam sint opera misericordia corporalia. ib. n.13.
 Sepultura officium cur à Christo omisum. ibid. n.14.
 Excessum reprehendit Chrysostomus. ibid.
 Esse alioquin opus pium ostenditur. ibid.
 Immo & opus misericordia. ibid. n.15.
 Mens Hugustini exponitur. ibid. p.220. n.16.
 Qua sint opera misericordia spiritualia. ibid. n.17.

Modestia.

Quid modestia & quoruplex. p.271. n.101.
 Modestia morum an consistat in indivisibili. p.273. n.111.
 An ab affabilitate & amicitia distinguatur. ibid.
 Vitia opposita qua & quale peccatum. ibid.
 Herincx Sum. Theol. Pars III.

Excessus ornatus mulierum contra modestiam cultus solum est venialis per se loquendo. ibid. n.112.
 Mortalis autem per accidens. ibid.
 Quando locum habeat scandalum. ibid. n.113.
 Quid censendum de nuditate pectoris. ibid. n.113.
 Leges politica contra luxum quam utiles. ibid. n.114.
 In Belgio neglecta. ibid. p.274.
 An obligent ad culpam. ibid.

Modus.

Quid modus, & quomodo contractui adjiciatur. p.377. n.16.
 Valor contractus per modum non suspenditur. ibid.
 In dubio, an sit censendus modus an conditio. ibid.
 Vide Contractus.
 Donatum sub modo an transeat ad heredes. ibid. n.17
 Modi impossibilitas an vitiet donationem. ibid.
 Quomodo sit obligatio adimplendi modum. ibid.

Monachus.

An licitum sit aliquem pœnitere assumpti Monachatus. p.235. n.13.
 Monachis qualiter interdicta negotiatio. p.422. n.12
 Quæ actiones affines sint eisdem permixtae aut interdicta. ibid. n.13.
 An possint negotiari per alios. ibid.

Monasterium.

Monasterium successionis capax in bona religiosi succedit ex jure communi. p.528. n.78.
 Obstat tamen subinde mos patriæ. ibid.
 Monasterio acquirit quidquid professus acquirit. ibid. n.79.
 Vide Professio. Religiosus.

Monialis.

Monialium Præfecta cujus ætatis esse debeat. p.470. n.34.
 Monialium Præfecta potest irritare vota sibi subditarum. p.512. n.40.
 Moniales tenentur admittere clausuram. p.525. n.58
 Monialium Præfectis in quibus debeat obedientia. p.526. n.61.
 Monialis an possit ejici è monasterio. p.533. n.107.

Monopolium.

Monopolium quid. p.429. n.43.
 Quæ statuta adversus monopola. ibid.
 Monopolium ex indulto Principis quomodo licitum. ibid. n.44.
 Quale monopolium sit injustum. ibid. n.45.
 Quid si conspiratio solum sit de pretio rigorose. ibid. n.46.
 Quale censendum monopolium, si pauci merces cõmant, ut postea pro arbitrato vendant. ibid. n.47.
 Alia monopolii genera expenduntur. p.430. n.48.

Montes Pietatis.

Quid Mons pietatis. p.413. n.40.
 Undè originem traxerit. ibid. n.41.
 Quæ primava constitutionis leges. ibid.
 Varii Pontifices montes probarunt. ibid. n.42.
 Definivit Leo X. cum Concilio Lateranensi. ibid.
 Dictum Soti post Concilium notatur. ibid. n.43.

INDEX RERUM.

Probatur ratione Theologica & ex montium conditionibus. *ibid.* n. 44.
Occurritur objectioni. p. 414. n. 45.
Montes Belgii speciales habent difficultates. *ibid.* n. 46.
Dua è pluribus proponuntur. *ibid.* n. 47.
Ad priorem responsio. *ibid.* n. 49.
Item ad posteriorem. *ibid.* n. 50. & 51.
Vide Usura.

Morositas.

Morositas seu litigium quid. p. 565. n. 50.
Quale sit peccatum. *ibid.* n. 52.

Mulcta.

An, & quando, & qui officiales prestare mulctas debeant. p. 359. n. 61.
Mulcta non transeunt ad heredes lite non contestata. p. 331. n. 70.
Vide Coöperantes negativè furto.

Mulier.

Mulieris pro viro fide-jussio omnino irrita est. p. 388. n. 85.
Quando mulier fidejubens excidat à Privilegio S.C. Velleiani. *ibid.* n. 86.
An ei extra-judicialiter renunciare possit. *ibid.*
Mulier in judicio ad testandum inhabilis. p. 458. n. 45.
Excessus ornatus mulierum quale peccatum. p. 273. n. 112.
Vide Modestia.

Mutilatio.

Sui mutilatio extra necessitatem illicita. p. 321. n. 13.
Non licet castratio ad superandas vel vitandas carnis tentationes. p. 322. n. 14.
Factum Origenis improbat. *ibid.*
Concupiscentia inde non mitigatur. *ibid.*
Dicta Christi explicantur. *ibid.* n. 15.
Nullatenus licita est castratio ad retinendam vocis suavitatem. *ibid.* n. 16.
Marcus abscindens sibi pollicem non fuit Evangelista. *ibid.* n. 17.
Mutilatio licita est, ut salvetur totum. *ibid.* n. 18.
Etiam ex causa periturum extrinseca, si physica sit. *ibid.*
Quid si moralis, v.g. jussio Tyranni. *ibid.*
Factum notabile Clarissar: Ptolemaida. p. 320. n. 7.

Mutuum. Mutuator. Mutuatarius.

Quid mutuum & in quibus rebus detur. p. 405 n. 1.
Ordinarie versatur circa usu consumptibilia. *ibid.* n. 2.
Qua si casu non sint consumpta, possunt reddi eadem numero. *ibid.*
In redditione mutui pecuniarij quid spectandum. *ibid.*
An interdum reperire possit in iis, quæ usu non consumuntur. *ibid.* n. 3.
Qui differat à Precario, Commodato, Permutatione. *ibid.* n. 4.
Notanda circa mutuum filiorum familiæ. *ibid.* n. 5.
An liceat petere mutuum sub usuris. p. 407. n. 13.
Vide Usura.
An ex mutuo liceat sperare reciprocum officium gratitudinis. *ibid.* n. 17.

Quid si ipsum deducatur in pactum, aut res nihilominus sit jure debita. p. 408. n. 18.
An possit mutuatarius obligari ad frequentandam officinam. *ibid.* n. 19.
Aut ad opus ex charitate debitum. *ibid.*
An possit praefigi cessatio à frequentanda officina tamquam terminus reddendi mutuum. *ibid.* n. 20.
Quid censendum, si excessus sit vel existimetur gratis donatus. *ibid.* n. 21.
Restitutio lucri quando facienda, etsi sine conventionione datum fuerit. *ibid.* n. 22.
An mutuatarius possit in alterum transferre mutuum sub usuris acceptum. p. 409. n. 25.
Ordinarie in mutuo censetur pactum de reddenda eadem quantitate, vel, si pecuniarium sit, de valore. *ibid.* n. 26.
An id locum habeat, etsi certò prouideatur valoris rei mutuatæ variatio. p. 410 n. 27.
Sententia affirmans. *ibid.*
Secunda negans declaratur. *ibid.* n. 28.
An si moneta ejusdem speciei sit ex pacto reddenda, eam satis sit reddere, etsi interea exauclorata. *ibid.* n. 29.
Quibus ex titulis liceat mutuantibus accipere ultra sortem. *ibid.* n. 30.
Quid damnum emergens. *ibid.*
Quid lucrum cessans. *ibid.*
Ex his titulis etiam in pactum deductis potest quid exigi supra sortem. *ibid.* n. 31.
Oppositum male adscribitur Scoto. *ibid.*
Interesse duplici modo potest in pactum deduci. p. 411. n. 32.
Requiritur ut sit fundatum interesse. *ibid.* n. 33.
Compensatio lucri cessantis an possit exigi statim facienda. *ibid.*
An ei locus sit, si mutuans seruet aliam pecuniam otiosam, *ibid.* n. 34.
Quid censendum de periculo sortis amittenda, aut difficulter recuperanda. *ibid.* n. 35.
Asscuratio mutuatarij an fundet justum lucrum in mutuante. *ibid.* n. 36.
Opponitur c. Naviganti, de usuris. *ibid.*
Varia ad illud responsiones. *ibid.*
Non sufficit carentia pecunie aut obligatio non repetendi ante certum tempus. p. 412. n. 37.
Probatur multipliciter. *ibid.*
Cur carentia pecunie nequeat pretium imponi. *ibid.* n. 38.
Praxis mercatorum declaratur. *ibid.* n. 39.

N.

Naäman.

Näman Syrus comitans Dominum ad locum Idoli an peccarit. p. 159. n. 30.
Vide Fidei simulatio.

Naufragium.

Vide Inventa.

Necessitas.

Necessitas spiritalis alia extrema, alia gravis, alia levis. p. 214. n. 92.
Vide Charitatis ordo.

Similiter

INDEX RERUM.

Similiter necessitas corporalis alia extrema, alia gravis, alia communis. p. 223. n. 38.

Necessitas extrema ex quo signo possit dignosci. p. 224. n. 45.

Vide Eleemosinæ præceptum.

An in extrema necessitate liceat surripere ea, quibus quis indiget. p. 227. n. 60.

Præmitti tamen debet amicabilis petitio, si per illam obtineri possint necessaria. ibid.

An in gravi necessitate idem sit licitum. ibid. n. 61.

An vir honestus teneatur mendicare, si alias non possit, nisi surripiendo sua necessitati providere. ibid. n. 62.

Extrema necessitas excusat à restitutione. p. 370. n. 122.

Vide Causæ excusantes a restitutione.

Qualiter excuset gravis necessitas. ibid. n. 126.

Necessitas publica excusat ab observatione festorum.

p. 500. n. 29.

Vide Causæ ab observat: fest: excusantes.

Negligentia.

Quid negligentia, & quale peccatum. p. 273. n. 110

Negotiatio.

Quid negotiatio, & an licita. p. 422. n. 11.

Qualiter Clericis & Monachis interdicta. ibid. n. 12

Vide Monachus.

Nemesis.

Quid sit Nemesis seu indignatio. p. 236. n. 19.

Notarius

An Notarii de jure aut consuetudine stipulentur generatim pro absentibus in privatis negotiis. p. 394 n. 20. & 21.

Notarii in testamentis nihil sibi suisque adscribere possunt. p. 399. n. 51.

Notarius usurarium instrumentum conficiens peccat mortaliter, raro tamen ad restitutionem tenetur. p. 416. n. 61.

Notitia.

Notitia naturalis non sufficit ad Deum salutariter glorificandum. p. 144. n. 36.

Explicatur illud Rom. 2. Gentes naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt. ibid. n. 37.

Vide Fidei confessio.

Notitia Trinitatis non necessario connectitur Notitiæ Incarnationis. p. 147. n. 49.

Novitius. Novitatus.

An, & ad quid teneatur avertens novitium absque vi vel fraude à Religione. p. 319. n. 3.

Vide Abductio.

Novitiis ante ultimum bimestre an testari interdicitur. p. 401. n. 62.

Novitii soli an possint satisfacere obligationi in choro recitandi horas. p. 492. n. 29.

Novitiorum vota an possint à Pralatis irritari. p. 512. n. 37.

An etiam possint commutari vel dispensari. ibid.

Ad inchoandum novitiatum non requiritur annus decimus quintus completus. p. 521. n. 25.

Novitius, ut valide profiteatur, debet esse liber ab impedimentis substantialibus. ibid. n. 26.

An requiratur valetudo exercitiis ordinis proportionata. ibid.

Nulla renuntiatio vel obligatio novitii tenet, nisi secutâ professione. p. 522. n. 34.

Quid si sit facta ante novitiatum. ibid.

Secus est de testamento aliisque dispositionibus in tempus professionis conditionate relatis. ibid. n. 35.

Item de contractibus onerosis Novitii. p. 523. n. 36.

Qui nequit esse fidejussor. ibid. n. 37.

Nec renunciare beneficio Ecclesiastico. ibid. n. 38.

Potest tamen donare causâ mortis. ibid. n. 39.

Prohibet Tridentinum omnem bonorum traditionem monasterio faciendam ante professionem. ibid. n. 40.

Non autem modicas eleemosynas. ibid. n. 41.

Qualiter obligetur Religio novitio egredienti restituere, quæ intulerat. ibid. n. 42.

Novitii gaudent privilegio clericali, fori, & sui Ordinis. p. 524. n. 48.

Etsi ejusdem præceptis per se non obligentur. ibid.

An novitius possit castigari, & postea dimitti. ibid. n. 49.

Potest Prælatus Novitium cogere per censuras. ibid. n. 50.

Novitius habet jus ad professionem. ibid. n. 51.

Et quale. ibid.

Per se non obligatur ad perseverantiam. ibid. n. 52.

Nisi eam voverit. ibid.

Nuditas.

Quid censendum de nuditate pectoris in feminis. p. 273. n. 113.

Vide Modestia.

Nuntius.

Ad quid teneatur nuntius cujus culpâ donatio non potuit tempestivè acceptari. p. 393. n. 16.

O.

Obedientia.

Obedientia undè dicta. p. 559. n. 13.

Alia est materialis, formalis alia. ibid.

Quodnam sit hujus objectum. ibid. n. 14.

Varia enumerantur obedientiæ formalis species. p. 560. n. 15.

Non nisi accidentaliter distincta. ibid.

Objectioni occurritur. ibid. n. 16.

Obedientiæ præstantia. ibid. n. 17.

Est inferior religione. ibid.

Quo sensu melior sit obedientia quàm victima. ibid.

Formalis obedientia non est sub præcepto. ibid. n. 18.

Fortè nec præcipi potest ab homine. ibid.

Obedientiæ opponitur inobediencia. ibid. n. 19.

Obedientia Religiosa.

Vi voti obedientia Religiosus subjicitur tum Prælato, tum summo Pontifici. p. 525. n. 54.

Pralato quidem dum præcipit secundum Regulam. ibid. n. 55.

Non verò dum novas austeritates introducit. ibid. n. 56.

An rigore Regula per legitimam consuetudinem mitigato.

gato, Religiosi ad primam tenerentur. ib. n. 57.
 Moniales tenentur admittere clausuram. ibid. n. 58.
 An superior possit precipere Religiosis ut eant inter infideles. p. 526. n. 59.
 Item an obedientia inclinet subditum ad faciendam omnem superioris voluntatem. ibid. n. 60.
 In quibus debeatur obedientia Abbatibus. ibid. n. 61.
 Fratres Minores obligantur speciali voto obedire Pontifici. ibid. n. 62.
 Vide Frater Minor.
 Suis autem superioribus, in omnibus anima & regula sua non contrarius. ibid. n. 63.
 Quae sint talia. ibid.
 Qualiter obliget votum simplex obedientia. ib. n. 64.
 An obedientia possit obligare ad opus vitae activae hic & nunc impeditivum contemplationis. ibid. n. 65.

Oblatio.

Oblatio quid significet. p. 505. n. 63.
 An Ecclesiis debita. ibid.

Observantia.

Observantia unde dicta, & quid sit. p. 559. n. 8.
 Qualiter à pietate differat. ibid.
 Ejus objectum materiale, formale, & objectum cui. ibid. n. 9.
 Minus quam pietas obligat. ibid. n. 10.
 In pari tamen necessitate gravi est princeps praeferendus patri. ibid.
 Qualiter contra observantiam peccetur. ibid. n. 11.
 Observantia est varia. ibid. n. 12.

Observantia vana.

Quid vana observantia. p. 544. n. 20.
 Distinguitur à divinatione. ibid.
 Tres ejus species accidentales enumerantur. ib. n. 21.
 Scilicet ars notoria, quae describitur. ibid. n. 22.
 Est ex genere suo mortalis. ibid.
 Quid observantia sanitatum. p. 545. n. 24.
 Haec superstitio est ex genere suo mortalis. ibid. n. 26.
 An parvitas materiae excuset. ibid.
 Quid observantia eventuum. ibid. n. 27.
 Et qualiter à divinatione distinguatur. ibid.
 Est ex genere suo mortalis. ibid.

Occisio. Occidere.

Occidere propriam auctoritatem seipsum semper illicitum. p. 320. n. 6.
 Probatur auctoritate & ratione. ibid.
 Licitum illud facit Dei jubentis auctoritas. ibid. n. 7.
 Per quam excusantur facta Sampsonis, Eleazari, Apolloniae, & quarundam aliarum virginum, & cur haec uti Martyres colantur. ibid.
 Ignorantiam possunt quoque facta quarundam virginum excusari. ibid.
 Cautela. ibid.
 An iuste condemnatus auctoritate iudicis possit se occidere. ibid. n. 8.
 Sententia affirmans. ibid.
 Communissima negans probatur. ibid. p. 321.
 An condemnato liceat statuti veneni sumptio. ibid. n. 9.
 An damnatus ut fame pereat, adstinere possit à cibis oblatiis. ibid.

Discrimini aperto mortis iusta de causa se licet exponere. ibid. n. 10.

Varia exempla allegantur. ibid.

Exilire è turri flagranti an licitum. ibid. n. 11.

An licita suffusio turris, vel combustio navium in praelio. ibid. n. 12.

Occisio Innocentis.

Innocentis directa occisio semper illicita. p. 322. n. 19.
 Etiam ad avertendum reipublicae excidium. ibid.
 Innocens tamen tenetur se discrimini exponere. p. 323. n. 20.
 Potestque etiam invitatus Tyranni dispositioni permit- ti. ibid.
 Indirecta Innocentium occisio, quae licita. ibid. n. 21.
 Licitum est dirigere tormentum bellicum in turrim hostilem in qua sunt Innocentes ligati, ad avertendam inde impugnationem. ibid.
 Alii casus allegantur. ibid. n. 22. & seqq.
 Vide Aborsus. Judex.

Occisio malefactorum.

Malefactores morte punire auctoritate privata non licet. p. 324. n. 29.
 Licet publicae, dum id suadet delicti qualitas. p. 325. n. 30.
 Locus ad Rom. 13. an id recte probet. ibid.
 Vulgata probatio examinatur. ibid. n. 31.
 Absurda opinio Scoto non recte adscripta. ibid. n. 32.
 Ejus mens explicatur. ibid.
 Quid senserit, & alii cum ipso, de occisione simplicium furum. ibid. n. 33.
 Lex Caesarea illam vetat. ibid.
 Quae excusari queat praxis hodierna. ibid.

Occisio Tyranni.

Tyrannus usurpatione tituli an possit à privatis occidi. ibid. n. 34.
 An similiter Tyrannus ratione solius regiminis. ibid. n. 35.

Occisio Adulteri.

Adulterum seu adulteram in flagranti delicto occidere, illicitum. p. 326. n. 36.
 Leges Civiles solum concedunt parenti vel marito impunitatem. ibid.
 Aut certe non sunt ab Ecclesia approbata. ibid.
 Easdem improbat Augustinus. ibid.
 Accedit ratio. ibid. n. 37.
 Ratio quorundam examinatur. ibid.

Occisio Invasoris.

Injustum invasorem vitae posse occidi quidam negant. ibid. n. 38.
 Dubitasse videtur nonnullis Augustinus. ibid.
 Opposita doctrina communissima probatur ex Scriptura & utroque jure. ibid. n. 39.
 Immo occidens nequidem incurrit irregularitatem ex jure. ibid. n. 40.
 Accedit ratio. p. 327. n. 41.
 Insania invasoris non tollit jus naturale defensionis. ibid.
 Quisnam gladii usus in Scriptura reprobetur. ibid. n. 42.

I N D E X R E R U M.

Salus inuasoris cur hic non proponenda vita defensionis. ibid.
Moderamen necessarium inculcata tutela in quo consistat. ibid. n. 43.
An in defensione licitum sit intendere occisionem inuasoris. ibid. n. 44.
Quis censeatur inuasor. ibid. n. 45.
An inuasus teneatur sibi fugam consulere. ibid.
An parans se ad invadendum censeatur interdum inuasor. ibid. n. 46.
Varii casus non probandi, saltem in praxi. ibid. n. 47.
Honor an cum inuasoris occisione defendi possit. p. 328. n. 48.
Varii id agendi modi rejiciuntur. ibid. n. 49.
Non licet fugientem persequi & percutere. ibid. n. 50.
Detrahere volentem an liceat occidere. ibid. n. 51.
Inuasor pudicitia potest occidi, si ipsa alias non possit defendi. p. 329. n. 52.
Inuasor nocturnus bonorum fortuna potest occidi. ibid. n. 53.
Vti & diurnus, si una personam inuadat. ibid.
Alias non, opinione quorundam. ibid.
Contraria nihilominus colligitur ex c. Cum olim de rest. spol. ibid. n. 54.
Ex c. Dilecto de sent. excomm. in 6. ibid.
Item ex c. Interfecisti de homic. ibid. n. 55.
Accedit ratio. ibid. n. 56.
Obiectio ex c. Suscepimus de homicid. desumpta dissolvitur. ibid. n. 57.
Alia auctoritates explicantur. ibid. n. 58.
Debent bona fortuna esse notabilia. p. 330. n. 59.
Defensio sui cum occisione inuasoris, an obliget. ibid. n. 60.
An similiter licita sit defensio proximi ibid. n. 61.

Odium.

Quid odium & quotuplex. p. 233. n. 1.
Creatura potest odisse Deum odio abominationis & inimicitia. ibid. n. 2.
Effectus Dei sunt occasio accepta ad eliciendum odium ipsius secundum se. ibid.
Vtrumque Dei odium est gravissimum peccatum. ibid. n. 3.
Odium inimicitia est omnium gravissimum. ibid.
Odium abominationis erga proximum non est semper grave peccatum. p. 234. n. 4.
Immo saepe est bonum. ibid.
Odium inimicitia erga proximum est ex genere suo mortale. ibid. n. 5.
An gravissimum inter respicientia proximum. ibid.
Qui distinguatur ab injustitia interiori, qua saepe odio adjungitur. ibid. n. 6.
An sint odia ejusdem speciei, etsi diversi generis mala proximo desiderantur. ibid. n. 7.
Malum proximi interdum licite desideratur ex bono fine. ibid. n. 8.
An Deus erga peccatores habeat odium inimicitia. ibid. n. 9.
Qua origo odii. p. 235. n. 10.
An sit vitium capitale. ibid.

Offensa.

Offensa qualiter inimicis remittenda. p. 210. n. 67.
Vide Charitas proximi.
Herincx Sum. Theol. Pars III.

Officium.

Infideles in terris Christianorum non possunt assumi ad publica officia. p. 177. n. 66.
Vide Infidelitas.
Ad officia sacularia indignos assumere quale peccatum. p. 463. n. 5.
Sive assumens sit supremus Princeps, sive inferior sive resignans. ibid.
Immo juxta receptam Doctorum sententiam praferendus est dignior. p. 464. n. 6.
Quorundam probationes discutuntur. ibid.
Opposita sententia speculative non improbabilis. ibid. n. 7.
Quid practice censendum. ibid.
Venditio officiorum quam perniciofa. ibid. n. 8.
An sit intrinsece mala. ibid. n. 9.

Opinio.

Assensus dumtaxat opinativus de objecto fidei sufficienter proposito, est formalis haeresis. p. 169. n. 28.
Vide Pertinacia.

Oppressio.

Oppressio corrupta non est proprie stuprum. p. 258. n. 20.

Opus.

Qua dicantur opera servilia & qua liberalia. p. 497 n. 11.
Vide Festum.

Oratio.

Oratio an immediate Deum attingat. p. 482. n. 3.
Orationis multiplex acceptio. p. 483. n. 12.
Propriissime sumpta describitur. ibid.
Dividitur in vocalem & mentalem. p. 484. n. 13.
Mentalis importat actum voluntatis. ibid. n. 14.
Quod suadet tum auctoritas tum ratio. ibid.
Neque oratio vocalis ex ratione orationis, sed signi vocalis, est locutio. ibid. n. 15.
Actus intellectus ad orationem se habent concomitanter aut praesuppositivè. ibid.
Oratio vocalis, alia publica, alia privata. ibid. n. 16.
Quaevis oratio sive mentalis, sive vocalis, est actus religionis. ibid. n. 17.
Oratio est adultis necessaria & praecepta. ibid. n. 18.
Necessitate hac in divinis auxiliis, utique ad salutem necessariis fundata. ibid.
Vnde oratio non ratione sui, sed ratione finis per eam obtinendi obligat. p. 485. n. 19.
Varii casus, in quibus hac obligatio currit, recensentur. ibid.
Extra hos tamen casus etiam perseverat. ibid. n. 20.
Vnde nequit longo tempore omitti. ibid.
Oratio competit soli creatura rationali superiorem & benefactorem agnoscanti. ibid. n. 21.
Nulli persona divina qua tali. ibid. n. 22.
An Christo qua homini, remissivè. ibid.
Non Damnatis. ibid. n. 23.
Secus est de beatis tum Angelis tum animabus. ibid. n. 24.

Et viatoribus etiam peccatoribus ac animabus in purgatorio existentibus. ibid. n. 25. & 26.
Orandum pro omnibus etiam inimicis. p. 486. n. 27.

INDEX RERUM.

Laudabiliter pro quovis in particulari. ibid.
Vel pro omnibus in generali. ibid.
Obligatorie autem sic, ut nemo ab oratione excludatur. ibid.
Locus Orationis. ibid. n.28.
In oratione petenda sunt decetia. ibid. n.29.
Et quidem quæ ad salutem pertinent absolute: indifferentia autem sub conditione saltem tacita. ibid.
Mala autem culpa, etiam venialis, minime citra gravem Dei injuriam peti possunt. ibid. n.30.
Secus est de malis temporalibus, secluso sinistro affectu. ibid.
Expositio S. Francisci Orationis Dominica. ibid. n.31
An & quando oratio habeat infallibilem effectum. p.487. n.32. & 33.
Facta pro multis minus valet singulis, quam si singulis approprietur. ibid. n.34.
Vide Attentio. Distractio. Intentio.

Ordo Religiosus.

Ordinum religiosorum diversitas & perfectio unde desumatur. p.519. n.9. & seqq.
Vide Religionis status.

Ornatus.

Vide Modestia.

Osculum.

Oscula triplici de causa fieri possunt. p.260. n.31.
Quenam sint licita. ibid. n.32.
Si fiant causa delectationis concubitus sunt peccatum mortale. ibid. n.33.
Quid censendum de osculis factis ex joco &c. ibid. n.34.
Oscula causa delectationis inde consurgens fieri possunt dupliciter. ibid. n.35.
Primo cum delectatione, quæ oritur ex proportionem cum organo tactus. ibid.
Secundo cum delectatione venerea. ibid.
Priora censentur non libidinosa. ibid.
Secus est de posterioribus. ibid. n.36.

Ova.

Ovorum usus quando, & ubi permissus diebus jejunii. p.266. n.71.
Vide Jejunium.

P.

Pactum. Pactio.

Q*uid pactum.* p.375. n.1.
Qui differat à pollicitatione. ibid.
Quid pactum nudum & vestitum, & quam sint talia. p.376. n.7.
Pactum nudum obligat naturaliter, non civiliter. ibid. n.8.
Quid tamen in foro civili operetur. ibid.
An ex illo detur actio secundum jus canonicum. ibid. n.9.
Quid censendum juxta mores hodiernos. ibid. n.10.
In pactis venditioni adjectis quid generatim observandum. p.431. n.55.
De pacto retro-vendendi. p.432. n.60.
Vide Venditioni adjecta pacta.

Pagani.

Pagani qui dicendi. p.164. n.2.
An sit prohibitum aliquid legare Pagano. p.178. n.71
Vide Infidelis.

Palpo.

Palpo quomodo teneatur ad restitutionem. p.358. n.53.
Vide Coöperantes positivè furto.

Parens. Patria potestas.

Parentes in extrema necestate sunt præferendi filiis. p.216. n.105.
Pater jure communi peculii profectitii est dominus, adventitii usufructuarius. p.294. n.93.
Vide Peculium.
Patria potestas an vel quæ hodie vigeat. p.295. n.98
Emancipatio circa filios hodie qualis etiam matri competat. ibid. n.100.
Patria potestas quomodo præterea solvatur. ibid.
Parentes qualiter queant filios religioni devovere. p.511. n.33.
Qualiter reverendi prolibus. p.558. n.2.
Qui peccetur mortaliter contra externam parentum reverentiam. ibid. n.3.
Qui contra internam. ibid. n.4.
In pari necestate gravi præferendus est princeps patri. p.559. n.10.
An pater in necestate præferendus matri. p.216. n.104.
Vide Charitatis ordo.

Parochus.

Quanta obligatio parochorum succurrendi subditis in gravi necestate. p.215. n.97.
In illa nequeunt renuntiare officio suo. ibid.
An liceat parochiale beneficium suscipere cum animo resignandi. p.471. n.40.
An parochi in die festo teneantur habere concionem. p.497. n.9.

Participans.

Participans in prada ad quid teneatur. p.358. n.55
Participantes in injusta actione qui. ibid.
Ad quid teneantur. ibid. p.359.
In expoliatione urbis an singuli teneantur in solidum. ibid. n.56.
Varia opiniones examinantur. ibid.
Vide Coöperantes positivè furto.

Patientia.

Quid sit patientia. p.276. n.14.
Qualiter se habeat ad fortitudinem. ibid.
Qui distincta à longanimitate. ibid.
Quæ vitia patientia opposita. ibid. n.15.
Qualiter peccaminosa. ibid.
Quæ patientia incentiva. ibid. n.16.
Quinam patientia gradus. ibid. n.17.

Patronatus.

Quid jus patronatus. p.466. n.19.
Cujus efficacia. ibid.
Quid jus patronatus laici, quibus, quo titulo competit. ibid.
Quid jus patronatus ecclesiastici. p.467. n.20.
Nequi-

INDEX RERUM.

Nequidem prius vendi potest, nisi venditione universi-
tatis. ibid.

Intra quod tempus sit facienda presentatio vacantis
beneficii. ibid. n. 21.

Patronus tenetur idoneum presentare, & an presen-
tans indignum jure excidat pro ista vice. ibid.

An presentato possit accumulari novus. ibid.

Patronatus juri nequit Episcopus derogare. ib. n. 22.

Potest Pontifex. ibid.

An aequè libere quoad jus patronatus laici. ibid.

Notanda circa clausulas huic derogatorias. ibid.

Vide Beneficium.

Patrono presentante minus dignum, debet collator,
digniore relicto, illum instituere. p. 469. n. 30.

Consensus patroni qualiter necessarius in renuntiatio-
ne beneficii.

Vide Beneficii amissio.

Paulus.

Paulus etiam Judaeorum & Petrus Gentium doctor
extitit. p. 113. n. 18.

Cur Paulus antonomastice dicatur Apostolus. ib. n. 19

Cur interdum pictura veteres eum exhibeant à dex-
teris Petri. ibid.

An vel quo sensu Paulus dici possit Romanus Episco-
pus. p. 114. n. 25.

Cur Paulus Petrum in epistola ad Romanos speciali-
ter non salutarit. p. 118. n. 39.

Vide Petrus.

Pauper.

Pauperum necessitates inquirendi non est obligatio
p. 226. n. 55.

Vide Eleëmofynæ præceptum.

Nibil juris competiit etiam olim pauperibus in pro-
ventus Ecclesiasticos. p. 300. n. 129.

Pauperes an excusentur ab observatione festorum. p.
500. n. 27.

Pauperes qualiter queant gratitudinem exercere. p.
561. n. 26.

In pauperibus quomodo locum habeat liberalitas. p.
566. n. 53.

Paupertas religiosa.

Per votum paupertatis abdicatur proprietas & domi-
nium. p. 527. n. 72.

Hac abdicatio non ratione sui, sed finis ad quem ten-
dit est honesta. p. 528. n. 73.

Paupertas Religiosa excludit receptionem cujusvis
dominii proprii. ibid. n. 74.

Immo & usum cujusvis rei temporalis à consensu su-
periorum independentem. ibid. n. 75.

Corollaria. ibid. n. 76.

Ad proprios usus permissa, nequit Religiosus aliis
mutuo aut commodato dare. ibid.

Nec usurpare res communes sine licentia, quæ quoad
has facile præsumitur, accedente parvitate mate-
ria. ibid. n. 77.

Altissima Fratrum Minorum paupertas declaratur.
p. 529. n. 80.

Vide Frater Minor. Dominium.

An usus censuum vitalium possit permitti Religio-
sis, & qualiter. p. 298. n. 113.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Quomodo Religiosus peccet contra votum paupertatis.
Vide Proprietas.

Pax.

Quid pax, & quotuplex. p. 218. n. 2.

Pax impii fucata. ibid.

Qui charitas pacem generet. ibid. n. 3.

Non est perfecta in hac vita. ibid.

Cur non semper generet pacem cum proximo. ibid.

Peccatum.

Peccata venialia non minuunt intrinsecè charitatem.
p. 201. n. 16.

Qui tamen minuant fervorem & familiaritatem di-
vine amicitia. ibid. n. 19.

Vide Charitas.

Peccatum contra naturam quid sit, & quare sic
dictum. p. 258. n. 21.

Dividitur in brutalitatem, molliem & sodomiam.
ibid. n. 22.

Peccata contra naturam esse mortalia ex Scriptura
& ratione ostenditur. ibid. n. 25.

Peccatum cum damone quale sit. p. 259. n. 26.

Peccatum etiam leve vovere, est graviter malum. p.
507. n. 14.

Peculium.

Peculii etymologia quæ. p. 293. n. 88.

Ejus à pecunia distinctio. ibid.

Quid significet generatim. ibid. p. 294.

Quadruplex Filiorum peculium. ibid. n. 90.

Quodnam peculium castrense, & qualiter sit filiorum
familias. ibid.

Quodnam quasi castrense, & qui spectet ad filios. ibid.
n. 91.

Quid censeatur peculium adventitium. ibid. n. 92.

Quidnam censeatur profectitium. ibid.

Hujus jure communi pater est dominus, istius usu-
fructuarius. ibid.

Quibus casibus proprietas devolvatur ad patrem, &
ususfructus ad filium. p. 295. n. 94.

Quale peculium censeatur lucrum industria filij ex
pecunia patris. ibid. n. 95.

An filio-familias censeatur adventitia merces opera-
rum extra-ordinariarum. ibid. n. 96.

Mores hodierni qui. ibid. n. 97.

Pensio.

Pensio quid, & quotuplex sit. p. 465. n. 14.

Non est natura sua perpetua. ibid.

Pensionarius an teneatur recitare Officium B. Ma-
ria. ibid.

Pensionis reservatio in permutatione aut resignatio-
ne beneficiorum fundatur in stylo curia. p. 477.
n. 69.

An creari possit per Ordinarium. ibid.

An per principes seculares. ibid.

An possit redimi. ibid. n. 70.

Perfectio.

Perfectio status Religiosi unde desumatur, & qui
Ordines sint eatenus perfectiores.

Vide Religionis status.

Iii 2

Perju-

INDEX RERUM.

- Perjurium.
- Perjurii malitia. p. 535. n. 4.
 Quid perjurium. p. 540. n. 42.
 Ejusdem gravitas. ibid. n. 43.
 Et pœna. p. 541. n. 44.
- Permutatio.
- Permutatio quæ differat à mutuo. p. 405. n. 4.
 In principio sola permutatio consueta. p. 420. n. 1.
- Perseverantia.
- Quid perseverantia & constantia. p. 276. n. 18.
 Vide Constantia.
- Personatus.
- Personatus plerique inter simplicia beneficia censentur. p. 466. n. 16.
- Pertinacia.
- Pertinacia requiritur ad hæresim formalem. p. 166. n. 15.
 Quæ non requirit singularem moram temporis, aut correptionem. ibid. n. 16.
 Ad pertinaciam quid requiratur & sufficiat. p. 167. n. 17.
 Ab ea excusat ignorantia vincibilis etiam crassa. ibid. n. 20.
 Immo probabilius & affectata. ibid. n. 21.
 Quod limitatur, & magis declaratur. ibid. n. 22.
 An sufficiat ad pertinaciam, quod ab Episcopis aut inquisitoribus monitus, persistat, credens eos in proponendo falli. p. 168. n. 25.
 An pertinaciter dubitans de fidei mysterio sit Hæreticus. ibid. n. 27.
 Quid censendum de assensu opinativo mysteriorum fidei. p. 169. n. 28.
- S. Petrus.
- Petrus à Christo electus est in vicarium & supremum caput Ecclesiæ universalis. p. 109. n. 2.
 Probatur ex Matthæi 16. ibid.
 Occurritur objectioni. p. 110. n. 3.
 Stabilitur Scripturæ allegata sensus ex Patribus passim. ibid. n. 4.
 Nec alii dissentiunt. ibid. n. 5.
 Petrus inter ceteros Apostolos specialius Ecclesiæ fundamentum. ibid. n. 6.
 An Petrus Matth. 16. responderit nomine ceterorum. ibid. n. 7.
 Qualiter hi Petro pares, qualiter inferiores & subordinati. ibid.
 An Matth. 18. par potestas parique modo omnibus conferatur. p. 111. n. 8.
 Quæ juxta Augustinum Petrus in acceptione clavium sustinuerit personam Ecclesiæ. ibid. n. 9.
 Petri primatus probatur ex 2. Joan. 21. & variis prærogativis. ibid. n. 11. & seqq.
 Quæ contentio sit orta inter Apostolos de primatu etiam post promissionem Christi. ibid. n. 10.
 Petrum ab Apostolis missum esse non derogat primatui. p. 112. n. 16.
 Vñ nec quod Apostolus restiterit Petro in faciem. ibid. n. 17.
 Similiter nec quod dicat sibi à Petro nihil esse colatum. ibid. p. 113.
 Quid significet, quod Petrus dexteram dedit Paulo. ibid. n. 18.
 Locus Clementis I. corruptus discutitur. ibid. n. 20.
 Novella hæresis ab Innocentio X. damnata de duplici Ecclesiæ capite Petro & Paulo declaratur & refutatur. ibid. n. 21. & seqq.
 In quo sit paritas inter Petrum & Paulum. p. 114. n. 23.
 Nonnulla Patrum de iis encomia sunt Apostolis communia. ibid. n. 24.
 Cur Petrus & Paulus dicantur Principes Apostolorum, Coryphæi, duo Luminaria, Collegæ. ibid.
 Quo sensu pontifices Romani dicantur successores Petri & Pauli, item eorumdem vicarii. ibid. n. 26.
 Primatum Petro datum tamquam in successoribus perman surum, declaratur. ibid. n. 27.
 An Petrus Roma sederit & obierit. p. 118. n. 39.
- Præneticus.
- Si Phræneticus in mortali constitutus à se aut aliis esset occidendus, teneris cum periculo vitæ impedire, si potes. p. 215. n. 95.
- Pietas.
- Varia acceptio vocis, Pietas. p. 558. n. 1.
 Quid prout sumitur in proprio sensu. ibid.
 Obligat ad reverentiam parentum externam & internam. ibid. n. 2.
 Quæ peccetur mortaliter contra externam parentum reverentiam. ibid. n. 3.
 Quæ contra internam. ibid. n. 4.
 Pietas est virtus specialis. p. 559. n. 5.
 Ejus objectum materiale & formale. ibid.
 Item objectum cui. ibid. n. 6.
 Dicta applicari possunt virtuti parentibus spiritualibus debitum reddenti. ibid. n. 7.
- Pignus.
- Quid pignus, & quomodo creetur. p. 284. n. 39.
 Quale sit jus pignoris. ibid. n. 40.
 Quam actionem pariat. ibid.
 Vide Hypotheca.
- Pingere.
- Pingere an sit opus servile. p. 498. n. 14.
- Piscatio.
- Piscatio an licita in die festo, ibid. n. 17.
- Plagium.
- Quid plagium, & quæ differat à furto. p. 349. n. 4.
- Pœna.
- Pœna conventionalis quid. p. 387. n. 79.
 An justè imponatur resiliendi aut non implenti contractum. ibid.
 Conditiones in ea servandæ. p. 388. n. 80.
 An debita ante sententiam. ibid.
 Pœna conventionalis quæ differat ab Arrha. ibid. n. 81.
 Pœna talionis quid sit, & an in usu. p. 457. n. 35.
 Vide Vfurariorum Pœnæ.
- Pollici-

I N D E X R E R U M.

Pollicitatio.

- Quid pollicitatio.* p. 391. n. 1.
An jurata sit revocabilis. p. 392. n. 9.
An excipienda pollicitatio facta civitati. ibid. n. 10.
Aut ad pias causas, vel infanti. ibid. n. 11. & 12.

Pollutio.

- Pollutio non est tam grave peccatum quam bestialitas aut sodomia.* p. 259. n. 26.
Sunt inter se specie morali distincta. ibid.
Nulla causa vel casu licita est voluntaria pollutio. ibid. n. 27.
Involuntaria non est peccatum. ibid. n. 28.
An de ea gaudere liceat. ibid.
Qui debeat esse voluntaria in se vel in causa, ut peccaminosa sit. ibid. n. 29.

Pontifex.

- Romanus Pontifex est Petri successor in primatu.* p. 115, n. 28.
Vide Petrus.
Primum hunc agnoscunt Concilia, etiam praesentibus Orientalibus celebrata. ibid.
Idem primatus constat ex epistolis Sanctorum Pontificum, ac testimoniis Patrum. ibid. n. 29.
Egregia sententia S. Bernardi hac de re. p. 116. n. 30
Accedunt testimonia Imperatorum. ibid. n. 31.
Et indubitata primatus indicia. ibid. n. 32.
Iurisdictio Pontificum in ceteros Episcopos. ibid.
Sive eos instituendo, sive deponendo, sive ab aliis depositos restituendo. ibid.
Appellatum etiam fuit undequaque ab Episcopis ad Pontificem. ibid. n. 33.
Idem Concilia indixerunt, praesiderunt illis & confirmarunt. p. 117. n. 34.
Iussiones Episcopis dederunt. ibid.
In Canonibus dispensarunt. ibid.
Imperatores in Oriente degentes & Episcopos excommunicarunt. ibid.
Alibi habuerunt suos vicarios. ibid. n. 35.
In dubiis ad ipsum velut supremum judicem recursum pro responsis. ibid. n. 36.
De Pontifice ob suam praeminentiam nemo potest iudicare. ibid. n. 37.
Idem semper curam habuit propaganda fidei. ibid.
Accedit ratio Theologica. ibid. n. 38.
Cur primatus non debeat Cathedra Antiochena. ibid. p. 118.
Mentimur haeretici ex concessione Principum provenire primatum Papa. ibid. n. 40.
Quid ordinaverit de eo Constantinus Magnus. ibid.
An vel quid Constantinus Pogonatus. ibid. n. 41.
Quid Phocas. ibid.
Mendacium Calvinii primatum in Gallos & Germanos referentis in Pipini & Caroli Magni concessionem refellitur. ibid. n. 42.
Arguitur esse referendum in Concilia aut consensum Apostolorum. p. 119. n. 43.
Falsissimum est oriri ex Conciliis habitam ab iis consideratione urbis Imperialis. ibid.
Decretum Chalcedonense obiectum quod rescissum fuerit. ibid.
Canon VI. Synodi Nicenae declaratur. ibid. n. 44.
Verba Aeneae Sylvii explicantur. ibid. n. 45.
Herincx Sum. Theol. Pars III.

Quo sensu Apostoli voluerint Petrum esse suum Principem. ibid.

- Nomen Episcopi universalis quo sensu improbandum, & ne Papa quidem tribuendum.* ibid. n. 46.
Quo sensu eidem, sed soli competat. p. 120. n. 47.
A Gregorio cur non usurpatum, & an improbatum. ibid.
An Carthaginense III. hunc titulum Pontifici non tribuendum decreverit. ibid. n. 48.
An & quo sensu Pontifices dici possint Vicarii S. Petri. ibid. n. 49.
Nomine Sedis Apostolica intelligitur Romana, & quare. ibid. n. 50.
Munus Romani Pontificis vocatur Apostolatus, & quare. ibid.
Conjunctio primatus cum Romana Cathedra oritur ex facto Petri. ibid. n. 51.
Juxta alios insuper ex mandato Christi. p. 121. n. 52
Judicium Auctoris. ibid. n. 53.
Pontifex potest derogare juri patronatus. p. 467. n. 22.
Pontifex potest conferre beneficia. ibid. n. 23.
Item absolutam potestate praevenire Ordinarium. ibid. n. 24.
Pontifex in pluralitate officiorum qui valeat dispensare. p. 471. n. 43.
Pontifici competit potestas constituendi festa pro tota Ecclesia. p. 496. n. 3.
Potest omnium Religiosorum vota irritare. p. 512. n. 39.
Potestas dispensandi in votis competit generaliter Pontifici jure divino. p. 515. n. 62.
Pontifici speciali voto obligantur Fratres Minores. p. 526. n. 62.

Pontificis Electio. Depositio.

- Mos vetus eligendi Pontificem.* p. 121. n. 54.
Mos hodiernus. ibid.
Quid olim jure vel facto circa electionem egerit potestas secularis. ibid. n. 55.
Posse Pontificem sibi deligere successorem varij asserunt, plerique tamen negant. p. 122. n. 56.
Respondetur ad factum Petri designantis Clementem successorem. ibid.
Quando accipiat Pontifex electus potestatem, & a quo. ibid. n. 57.
Pontifex sponte sua potest abdicare Papatum. ibid. n. 58.
Occurritur objectionibus. ibid.
Deponi invitatus nequit, quamvis pessimus. ibid. n. 59.
Occurritur objectionibus. p. 123. n. 60.
Dubius Pontifex qui possit deponi. ibid. n. 61.
In casu haeresis potest Pontifex exauctorari invitatus. ibid. n. 62.
Non sufficit tamen haeresis interna. ibid. n. 63.
Aut occulta seu non satis probata. ibid.
Quod ob haeresim manifestam excidat eo ipso, plures censent. ibid. n. 64.
Alii tamen requirunt sententiam Ecclesiae, non tam deponentis, quam crimen declarantis. p. 124. n. 65
A quibus praedicta sententia sit ferenda. ibid. n. 66.
Quid si sit emendatus. ibid.
Quid si haeresis sit merè externa. ibid.

I N D E X R E R U M.

- An Pontifex possit fieri haereticus.* ibid. n. 67.
An aliquis haecenus fuerit haereticus. ibid. n. 68.
Expenditur difficultas de Honorio I. ibid. n. 69.
Item de Liberio. p. 126. n. 70.
Ei subrogatus Felix II. qui fuit legitimus. ibid. n. 71.
Qua id ratione factum. ibid. n. 72.
- Pontificis infallibilitas.
- Pontifex sine Concilio Generali in definitionibus contro-
 versiarum fidei est infallibilis.* p. 127. n. 73.
Quod Variè probatur. ibid. & nn. seqq.
Occurritur objectioni. p. 128. n. 78.
*Cur Cyprianus se Stephano Papa opponens non fuerit
 haereticus.* ibid. n. 81.
Explicatur Concilium Africanum. p. 129. n. 82.
*Arguitur non esse de fide de singulari Pontifice, quod
 verè talis sit.* ibid. n. 83.
*Hoc dato, essent nihilominus de fide ea, quae definit,
 idque fatendum ab omnibus,* ibid. n. 84.
*Juxta communioem hodie opinionem est fidei, quod
 v.g. Clemens X. sit legitimus Pontifex.* ibid.
 n. 85.
De fabula Joana Papissa. p. 130. n. 86.
An aliqui Pontifices in responsis erraverint. ibid. n. 87.
Possunt privatim errare in fide aut moribus. ibid.
Quando censeantur loqui ex Cathedra, quando non.
 ibid. n. 88.
Pontifex est infallibilis in decretis morum. ibid. n. 89.
Similiter in approbatione Religionum. p. 131. n. 90.
*Error contra prudentiam an in hujusmodi admitti
 possit.* ibid. n. 91.
*Pontifex potest errare in particularibus questionibus
 facti.* ibid. n. 92.
*In nonnullis questionibus facti est infallibilis, signan-
 ter in Canonizatione Sanctorum.* ibid. n. 93.
*Probatur ex Bullis Pontificum, & ratione Theologi-
 ca.* ibid. n. 94. & seqq.
Locus Augustini quamvis supposititius explicatur.
 p. 132. n. 96.
*Pontifex est etiam in beatificatione Sanctorum infal-
 libilis.* ibid. n. 97.
An sit par de hac, quae de Canonizatione certitudo.
 ibid. n. 98.
Vide Canonizatio.
*An Pontifex debeat definitionibus praemittere exa-
 men.* p. 134. n. 107.
Quid si definiret non praemisso examine. ibid. n. 108.
*Expenditur Bulla Alexandri VII. definientis quin-
 que propositiones esse damnatas in sensu à Janse-
 nio intento.* p. 135. n. 109.
*Item Pontifex est infallibilis in censurandis propo-
 sitionibus Theologicis.* p. 183. n. 98.
- Possessio. Possessor.
- Possessionis Etymologica ratio.* p. 289. 64.
Ejus descriptio. ibid.
*Qui requirat detentionem vel apprehensionem, & per
 quos facienda.* ibid. n. 65.
Vide Apprehensio.
*Juris dispositione confertur possessio sine apprehensione
 vera vel ficta.* p. 290. n. 67.
Vsus Belgij. ibid.
Controversia nominalis de hac re. ibid.
- Qualiter requiratur animi & juris adminiculum.*
 ibid. n. 68.
Qui effectus possessionis. ibid. n. 69.
Qualiter ipsa probetur. ibid. n. 70.
Quibus modis amittatur. ibid. n. 71.
*Loco interdicti, Ut possidetis, in Belgio est manu-
 tenentia.* ibid. n. 72.
Ordo ibidem procedendi in possessorio. ibid.
In causis signanter beneficialibus. ibid. n. 73.
Possessor bona fidei quis sit. p. 308. n. 175.
Vide Fides bona.
- Potus.
- Potus etiam immoderatus non frangit jejunium.* p.
 267. n. 75.
- Præbenda.
- Præbenda quibus modis accipiat.* p. 465. n. 11.
- Præcipitatio.
- Præcipitatio quid sit.* p. 253. n. 18.
Vnde oriatur, & quale peccatum. ibid. n. 19.
- Prædium.
- Qua prædia urbana, quæ rustica.* p. 284. n. 38.
Quales singulorum servitutes. ibid.
- Prælati.
- Quanta Prælatorum obligatio succurrendi subditis
 in gravi necessitate.* p. 215. n. 97.
*Prælati regularibus in processu criminali suorum
 subditorum, quid observandum.* p. 456. n. 34.
Prælati qualiter possint vota novitiorum irritare. p.
 512. n. 37.
*Prælati regulares in votis de jure dispensant cum suis
 subditis, ubi Episcopi cum suis.* p. 517. n. 69.
Vide Votum.
Prælati potest novitium cogere per censuras. p. 524.
 n. 50.
*An Prælati possint præcipere religiosis, ut eant inter
 infideles.* p. 526. n. 59.
Prælati quale dominium competat. p. 297. n. 110.
Vide Bonum.
- Præscriptio.
- Quotupliciter sumatur præscriptio.* p. 307. n. 166.
*Quid propriè significet, & qui ab usucapione distin-
 guatur.* ibid.
*Per illam transfertur dominium etiam in foro con-
 scientia.* ibid. n. 167.
Citra obligationem restituendi postea detecto errore.
 ibid.
Qui detur restitutio in integrum majoribus. ibid. n. 168.
An etiam ratione ignorantia. ibid.
Qui restitutio competat minoribus. ibid. n. 169.
Item Ecclesiis & piis locis. ibid. p. 308.
Requiratur ad præscriptionem possessio continuata.
 ibid. n. 170.
Item titulus. ibid. n. 171.
*Ignorantia juris communi sententiâ obstat præscrip-
 tionem.* ibid. n. 172.
Limitationes varia. ibid. n. 173.
*Titulus an in præscriptione tricennali aut longiori
 temporis necessarius.* ibid. n. 174.
 Bona

INDEX RERUM.

- Bona fides qui requiratur jugiter.* ibid. n. 175.
Correctum hac in parte jus civile. ibid.
Quid agendum superveniente dubio. ibid. n. 176.
Bona fides requiritur in praescriptione etiam immemorabili. p. 309. n. 177.
Vel qua sit contra obligationes seu actiones personales. ibid. n. 178.
Edicta nonnulla post silentium certi temporis denegantia actionem concernunt merè forum externum. ibid. n. 179.
Reus praescribens scienter contra actionem fisci non est in mala fide. ibid. n. 180.
Idem passim DD. tradunt de praescribente libertatem à servitute rustica, cui pradium novit subjectum. ibid. n. 181.
Differentia quòd ad hoc inter rusticas & urbanas servitutes. ibid.
Bona fides an in praescribente praesumatur. ibid. n. 182.
Ad praescriptionem requiritur tempus legale. ibid. n. 183.
Pro mobilibus quidem cum titulo triennium, etsi sint Ecclesia. ibid.
An Romana competat hac in parte privilegium. ibid.
Sine titulo requiruntur triginta anni. ibid.
Pro immobilibus contra privatos decennium inter praesentes, vicennium inter absentes. ibid. n. 184.
Qui tales censeantur. ibid.
Majus tempus quando requiratur. ibid.
Contra immobilia Ecclesia currit praescriptio centenaria si spectent ad Romanam, quadragenaria si ad alias. p. 310. n. 185.
Idem est de aliis locis piis. ibid.
Quorundam specialia privilegia. ibid. n. 186.
Qua censeantur immobilia. ibid. n. 187.
Bona Principis quomodo praescribantur. ibid. n. 188.
Quomodo Corona annexa. ibid.
An debita in recognitionem supremæ potestatis praescribi possint. ibid. n. 189.
Item alia ei propria non tamen adeo ei intrinseca. ibid.
De actionibus personalibus, legatis &c. ibid. n. 190.
Res mera facultatis non praescribuntur. ibid. n. 191.
Secus est de jure Patronatus vel Beneficii. ibid. p. 311.
Triennalis pacifica possessio quid in Beneficiis conferat. ibid. n. 192.
Mores nostri in materia praescriptionis. ibid. n. 193.
Quid de pretio rerum minutatim venditarum, salario famulorum, advocatorum, &c. statutum. ibid. n. 194.
Restitutio contra lationem, qui hic praescribatur. ibid.
In Hollandia & Zelandia, quo tempore perficiatur praescriptio. ibid. n. 195.
Praescriptio turbatur tripliciter. ibid. n. 196.
Quando dicatur non procedere, quando dormire, quando interrumpi. ibid.
Qui continetur usucapio accessione possessionis. p. 312. n. 197.
An eatenus bona fides auctoris prosit successoribus. ibid.
- Præsumptio.
- Præsumptionis multiplex acceptio.* p. 197. n. 61.
Præsumptio per excessum opposita spei quid. ibid. n. 62.
Duplex illius species infidelitatem supponens declaratur. ibid. n. 63.
- An vel quomodo per illam destruaturs habitus spei.* ibid. n. 64.
Tertia præsumptionis species, qua appellatur Catholicorum, explicatur. ibid. n. 65.
- Præsentatio.
- Præsentatio ad beneficium.* Vide Beneficium.
Patronatus.
- Precarium.
- Precarium qui differat à mutuo.* p. 405. n. 4.
Qualiter differat à commodato, & quid sit, & quando expiret. p. 445. n. 35.
Quid precaria & qui differat à precario. ibid. n. 36.
- Pretium.
- Quid pretium.* p. 420. n. 1.
Pretii-determinatio qualiter requiratur, ut venditio subsistat. p. 421. n. 6.
Pretium aliud legitimum, aliud vulgare. p. 423. n. 14.
Hoc habet gradus, summum, medium & infimum. ibid.
Qualiter de his judicandum. ibid.
Mercēs ultronea qui vilescant. ibid. n. 15.
In subhastationibus quodnam justum pretium. ibid. n. 16.
Quid de mercibus minutatim venditis. ibid.
Pretium legitimum, quando & in cujus favorem servandum. ibid. n. 17.
Quando non. ibid. p. 424.
Vulgare quando servandum. ibid. n. 18.
Lesio etiam modica est injusta, & restitutioni obnoxia. ibid.
In foro externo datur actio deceptis ultra dimidium. ibid. n. 19.
Quando censeatur talis deceptio, & quam diu duret hac actio ex jure & moribus. ibid.
An damnum præteritum venditoris sit titulus augendi pretium. ibid. n. 20.
An propensio aut utilitas emptoris. ibid.
An hic sciens excessum censeatur condonare. ibid. n. 21.
An obligationes possint minoris emi quam sit capitale. ibid.
Item librantia militares. p. 425. n. 25 & 26.
Pretium mercium unde crescat. p. 426. n. 30.
Res valde rara quo pretio vendi queant. ibid. n. 31.
Quodnam censeatur pretium mercis vitiosa. p. 427.
Vide Vitium.
Pretium mercium secreto mox minuendum sciens, an possim corrente pretio vendere. p. 427. n. 35.
An etiam in casu, quo diminutio nascetur ex decreto Magistratus nondum publicato. p. 428. n. 38.
Vide Venditio.
Pretio non soluto an fructus pendentes fiant emptoris. p. 430. n. 53.
Pretium rei sub pacto commissorio vendita, qui temperandum. p. 432. n. 58.
Pretium retractus qualiter & intra quod tempus offerendum. p. 433. n. 65.
Vide Venditioni adjecta pacta.
Res spirituales an possint pretio temporali vendi. p. 552. n. 5.
Pretium aliud à manu, aliud à lingua, aliud ab obsequio. ibid. n. 6.
Vide Simonia.
Pretium datum judici pro ad ministranda justitia retineri non potest. p. 395. n. 28.
- Primi-

INDEX RERUM.

Primitiæ.

Primitia quid significant. p. 505. n. 62.
An obligent. ibid.

Princeps.

An principes teneantur ad restitutionem urgentes mutuatarios ad solvendas usuras promissas. p. 416 n. 59.

Princeps assumens ad officia secularia inidoneos, peccat mortaliter, & pro damno ad restitutionem tenetur. p. 463. n. 5.

Vide Officium.

Principibus secularibus non competit potestas instituendi festa. p. 496. n. 3.

Princeps in pari necessitate preferendus est patri. p. 559. n. 10.

Misilia principis qui fiant nostra.

Vide Domini acquisitionis.

Procurator.

Procurator quid. p. 446. n. 43.

Procuratori ad lites qui debeat constare de mandato. ibid.

In procuratore qua ætas requisita. ibid. n. 44.

An alium possit substituere ibid. p. 447.

Prodigus. Prodigalitas.

Prodigus post interdictum ad obligationem contrahendam est inhabilis. p. 384. n. 56.

Potest tamen alterum sibi obligare. ibid.

Non sufficit esse notorie prodigum, nisi accedat & promulgetur interdictum. ibid. n. 57.

An mens sanior recuperata sit similiter declaranda. ibid.

Quid prodigalitas, p. 566. n. 58.

Ex genere suo est solam venialis. ibid. n. 59.

Minor avaritiâ. ibid.

Per accidens potest esse mortalis. ibid. n. 60.

Professio. Professus.

Professio alia expressa alia tacita. p. 521. n. 19.

Ad valorem professionis requiritur in primis ætas sexdecim annorum. ibid. n. 20.

Deinde annus novitiatus de momento in momentum completus. ibid. n. 21.

Non quidem solaris, sed politicus seu civilis. ibid. n. 22.

Excepto casu mortis novitio imminenti. ibid. n. 23.

Debet insuper esse integer & continuus. ibid. n. 24.

Qualis interruptio sufficiat ad discontinuationem. ibid.

Et an in monasterio peragendus. ibid.

Quis error valori professionis obstat. ibid. n. 28.

Et quis metus. p. 522. n. 29.

Denique requiritur legitima admissio. ibid. n. 30.

Ex professione defectu ætatis invalida nulla oritur obligatio. ibid. n. 31.

An saltem habeat vim voti simplicis. ibid.

Professio invalida qualiter ratificetur. ibid. n. 32.

Ad hanc ratificationem, non requiritur nova admissio. ibid. n. 33.

Quibus modis Tridentinum consulat libertati professionis. ibid. n. 34.

Vide Novitius. Puella.

Effectus religiosa professionis recensentur. p. 525. n. 53.

Vide Religionis status.

Quidquid professus acquirit, monasterio acquirit. p. 528. n. 79.

Nisi acquirat ex beneficio extra monasterium. ibid.

Eique non unito. ibid. p. 529.

Religiosus Episcopus cui acquirat & quando. ibid.

Professione Religionis approbata an extinguantur juramenta. p. 540. n. 40.

Proles.

An proles in extrema necessitate sint preferenda uxori. p. 216. n. 105.

Vide Charitatis ordo.

An Proles spuria teneatur matri credere defectum ejus affirmanti. p. 335. n. 95.

Vide Spurius.

Prolem exponere an, vel quando liceat. p. 335. n. 96.

Exponentes ad quid teneantur ipsi hospitali. ibid.

Promissio.

Quid promissio. p. 391. n. 1.

Acceptatio requiritur ut obliget promissio. ibid. n. 4.

Vide Donatio.

Promissio onerosa qui obliget. p. 394. n. 22.

Promissio ob turpem causam ante opus nullatenus obligat. ibid. n. 23.

Iuxta varios ne quidem secuto opere. ibid. n. 24.

Iuxta plures, si ipsum per leges sit punibile. ibid.

Sed contrarium est cum communi tenendum, si opus non puniatur per leges. ibid. n. 25.

Immo probabiliter quoad forum conscientiae, etsi per illas puniatur. p. 395. n. 26.

Corollarium. ibid. n. 27.

Dictum Augustini quoad hac explicatur. ibid.

Promissio gratuita seria ex se graviter obligat in gravi materia. ibid. n. 29.

Qua censeatur hic talis. ibid. n. 30.

Quando non graviter obliget. ibid. n. 31.

Vnde colligenda mens promittenti. ibid. n. 32.

Quibus modis desinat promissio obligare. p. 396. n. 33.

Promissio in baptismo non est votum. p. 509. n. 25.

Promissio jurata obligat sub gravi. p. 538. p. 25.

An excuset levitas materia. ibid.

Sententia affirmantis probabilitas ostenditur. ibid. n. 26.

Propositio.

Propositiones variè qualificantur, prout variis modis fidei repugnant. p. 182. n. 93.

Quid propositio hæretica. ibid. n. 94.

Quid erronea. ibid.

Quid hæresi aut errori proxima. ibid.

Quid hæresim sapiens aut de ea suspecta. ibid.

Quid male sonans. ibid. n. 95.

Quid piarum aurium offensiva. ibid.

Quid scandalosa. ibid.

Quid temeraria. ibid. n. 96.

Quid schismatica. ibid.

Quid seditiosa. ibid.

Quid blasphemica. ibid. n. 97.

In propositionibus Theologicis censurandis Pontifex est infallibilis. p. 183. n. 98.

Propositum.

Propositum quantumvis firmum non est votum, nec obligat per se loquendo. p. 505. n. 1.

Proprie-

I N D E X R E R U M.

Proprietas.

- Quale & quoduplex peccatum in Religiosis sit proprietas.* p. 530. n. 85.
Quanam ad proprietatem mortalem requiratur materia quantitas. ibid. n. 86.
An ab ea excuset licentia expressa, vel tacita. ibid. n. 87.
Aut probabiliter praesumpta. ibid. n. 88.
Et unde talis sit dignoscenda. ibid.
Non potest ab unoquoque, & ubique equaliter praesumi. ibid. n. 89.
An res cum tali licentia recepta postea sit superiori manifestanda. ibid. n. 90.
Quid de occultante res ita acceptas. p. 531. n. 91.
Licentia debet esse voluntarie concessa. ibid. n. 92.
Non sufficit debita. ibid. n. 93.
Quid de licentia ad usus turpes vel superfluos. ibid. n. 94.
Qualiter possit talis licentia concedi non solum valide, sed etiam licite. ibid. n. 95.
An parvae proprietates coalescant in unam magnam uti furta. ibid. n. 96.
Triplex proprietariorum poena. p. 532. n. 97.

Proximus.

- Proximus est objectum secundarium charitatis.* p. 204. n. 32.
Quinam hoc nomine intelligantur. ibid. n. 33.
Vide Charitatis ordo.
E quibus capitibus oriatur conjunctio proximi cum diligente. p. 216. n. 102.

Prudentia.

- Quid prudentia generatim.* p. 250. n. 2.
Quid strictè dicta. ibid.
Spectat ad intellectum. p. 251. n. 3.
Quo sensu vocari possit virtus moralis. ibid.
Circa quid versetur. ibid.
An solum consideret honestum vel turpe. ibid.
An iudicium prudentia possit interdum esse falsum. ibid. n. 4.
Dubitatio subsequens non inficit actum praeiteritum. ibid. n. 5.
Vnde ipsa oriatur. ibid.
Prudentia non est habitus speciei unus, sed aggregatione. ibid. n. 6.
Officia prudentia quae assignentur à D. Thoma. ibid. n. 7.
Consultatio non est propriè actus prudentia. ibid.
Quod iudicium sit propriè actus prudentia. ibid.
Præcipere non est actus prudentia. ibid.
Non solum media, sed & fines prudentia praescribere potest. ibid. n. 8.
Expenditur mens D. Thomæ. p. 252. n. 9.
Octo partes integrales prudentia enumerantur ac describuntur. ibid. n. 10.
An sint omnes propriae partes illius & ab invicem condistinctae. ibid. n. 11.
Alius modus assignandi partes integrales prudentia. ibid. n. 12.
Quid significetur per partes subjectivas, quid per potentiales. ibid. n. 13.
Quae partes subjectivae prudentia. ibid.
Herincx Sum. Theol. Pars III.

- Qualiter omnes comprehendantur sub prudentia personali.* p. 253. n. 14.
Inter partes potentiales sola est Eubulia, non Synesis & Gnome. ibid. n. 15.
Quid singula importent. ibid.
Quo sensu omne peccatum sit contra prudentiam, quo non. ibid. n. 16.
Imprudentia opposita prudentia in quo consistat. ibid. n. 17.
Expenduntur vulgata vitia prudentia opposita per defectum, Praecipitatio, Inconsideratio, Inconstantia, Negligentia. ibid. n. 18.
Vnde oriuntur. ibid. n. 19.
Qualia sint peccata. ibid. p. 254.
Vitia prudentia opposita per excessum assignantur. ibid. n. 20.
Quid prudentia carnis, & quale peccatum. ibid.
Quid astutia prudentia opposita. ibid. n. 21.
Item quid dolus & fraus. ibid.
Solicitudo temporalium & futurorum expenditur. ibid. n. 22.
Prudentia auriga Virtutum. p. 2. n. 3.
Completa ratio virtutis exigit seu connotat prudentiam. p. 3. n. 8.
Sine qua posse habitum virtuosum inclinare in malum ostenditur. ibid. n. 9.
Differentia huc spectans inter virtutem intellectualem & moralem. p. 4. n. 10.

Pubertas. Puberes.

- Pubertas quando incipiat in masculis, quando in feminis.* p. 384. n. 58.
Quando dicantur puberes & proximi pubertati. ibid.
Pubertati proximus alium sibi obligare potest, non vicissim, nisi auctore tutore. p. 385. n. 64.
An obligetur naturaliter, duplex opinio. ibid. n. 65.
Corollaria. ibid. n. 66.
Puberes minores, an, vel quando pendeant à curatore. p. 386. n. 67.
Vide Curator.
Consuetudines quae. ibid. n. 68.
An testari possint. ibid. n. 69.
Notandum pro Belgio. ibid.
Vide Minor.
Puberum vota quomodo irritabilia. p. 513. n. 45.

Publicum.

- Quid publicum jure vel facto.* p. 345. n. 57.
Publicum per sententiam ubivis publicare licet. ibid. n. 58.
Quid si publicum sit per confessionem vel probationes legitimas. ibid. n. 59.
Quid si anticipetur paululum divulgatio iusta instans. ibid. n. 60.
Sententia limitatè publica non tribuit facultatem ulterius divulgandi. ibid. n. 61.
Publicitas absoluta facti qui excuset. ibid. n. 62.
Publicitas secundum quid v.g. in Collegio non excusat. ibid. n. 63.
An factum injustè publicatum ulterius citra injuriam spargatur. p. 346. n. 65.
Vide Detractio.

I N D E X R E R U M.

Pudicitia.

Pudicitia quid sit, & an distinguatur à castitate.
p. 256. n. 7.
Invasor pudicitia potest occidi, si ipsa alias non possit defendi. p. 329. n. 52.

Puella.

Ordinatio Tridentini, circa Libertatem puellarum profiteri volentium. p. 523. n. 43.
Adhibito anathemate in eos, qui puellam directè vel indirectè ad professionem cogunt. ibid. n. 44.
Secus, si, interveniente dolo, coactio secludatur. ibid. n. 45.
Qui Tridentinum consulat libertati contra volentes ingressum religionis impedire. p. 524. n. 46.
Præfata pœna non incurritur nisi effectu secuto. ibid. n. 47.

Pupillus.

Quinam pupilli. p. 384. n. 58.
Horum aliqui infantes, alii infantia, alii pubertati proximi. ibid.
Pupillus ad actus lucrosos non requirit auctoritatem tutoris, etsi infantia proximus. p. 385. n. 63.
Excipitur aditio hereditatis. ibid.
Pupillis restitutio in integrum ex contractu naturaliter aut civiliter valido, quanto tempore competat. p. 386. n. 71.
A quo petenda. ibid.
Qua de causa danda. ibid. n. 72.
An etiam minori contra alium minorem competat privilegium restitutionis. ibid. n. 73.
Vide Restitutionis beneficium.

Purgatorium.

In animabus purgatorii manet fides, spes & charitas. p. 21. n. 80.
Item virtutes acquisite. p. 22. n. 84.
Vitia non manent in animabus purgatorii. p. 24. n. 93.
In purgatorio orant animæ pro se & pro nobis. p. 485. n. 26.

Pusillanimitas.

Quid pusillanimitas, & cui virtuti opposita. p. 276. n. 11.

Quitanciæ.

Ex quitancijs seu apochis quæ præsumatur solutio quodam annos præcedentes. p. 441. n. 10.
Vide Locatio. Locator.

R.

Rapina.

Q*uid rapina.* p. 349. n. 2.
Vide Furtum.

Raptus.

Raptus quid sit. p. 258. n. 20.
Est contra iustitiam. ibid.

Ratificatio.

Ratificatio professionis invalida qualiter fiat. p. 522. n. 32.
Vide Professio.

Receptator.

Receptatores furum quinam obligati sint ad restitutionem. p. 358. n. 53.
Vide Coöperantes positivè furto.

Religionis virtus.

Religio est virtus inclinans ad debitum cultum Deo reddendum tamquam primo omnium principio. p. 481. n. 1.
Objectum quod Religionis est cultus; cui, Deus; formale, debitum. ibid. n. 2.
Differt à virtute Theologica, quod hac, non illa, immediate in Deum tendat. p. 482. n. 3.
Est oratio subinde immediate Deum, attingat. ibid.
Possunt actus religionis imperare Theologicos, & contra. ibid.
Quomodo Religio distinguatur à pio credulitatis affectu. ibid. n. 4.
An, & quomodo à pœnitentia, ibid.
Item à pietate & observantia erga Deum. ibid.
A gratitudine denique erga Deum & humilitate. ib.
An, & quam Religio habeat præ aliis virtutibus præstantiam. ibid. n. 5.
Est una virtus. ibid. n. 6.
Non obstante beneficiorum multiplicitate, vel suorum actuum diversitate. ibid.
An, & quis Sanctorum cultus ad Religionem pertineat. ibid. n. 7.
Religioni per defectum opponitur irreligiositas. p. 548. n. 1.

Religionis status. Religiosus.

Quid status religiosus. p. 518. n. 2.
Ad eum requiruntur tria vota essentialia in Scriptura commendata. ibid. n. 3.
Vnde Sacerdotes non sunt eo ipso Religiosi. p. 519. n. 4.
Insuper requiritur approbatio Ecclesiæ. ibid. n. 5.
Quo sensu consistat in tribus votis essentialibus. ibid.
Cur subjectio per tria vota alteri facta non sufficiat ad essentialiam Religionis. ibid. n. 6.
Approbatio hac an immediate à Pontifice facienda. ibid. n. 7.
Item an necessaria sit votorum solemnitas. ibid. n. 8.
Religionum diversitas ex fine earundem desumitur. ibid. n. 9.
Et ex ritibus cuique propriis. ibid. n. 10.
Perfectio autem vel à fine, & qui Ordines eatenus sint perfectiores. p. 520. n. 11.
Vel ex medijs, & qui eatenus perfectiores. ibid. n. 12.
Religionem ingredi possunt, qui sunt sui juris; & non alii. ibid.
Quid de Episcopo. ibid.
Quid de Conjugibus. ibid. n. 13.
Nequit ingredi servus. ibid. n. 14.
Nec filius in gravi necessitate patris. ibid. n. 15.
Quo casu etiam professus tenetur exire. ibid. n. 16.
Quid si necessitas post professionem obveniat. ibid.
Item quid in gravi fratrum aut sororum necessitate. ibid. n. 17.
Impuberes & alii Religionem ingredi non valentes recensentur. ibid. n. 18.
Qua sint requisita ad valorem professionis Religiosa. p. 521. n. 19. & seqq.
Vide Professio.

Qualiter

I N D E X R E R U M.

Qualiter obligetur Religio novitio egredienti restituere, quæ intulerat. p.523. n.42.

Qui Trid. consulat libertati religionis contra volentes ingressum impedire. p.524. n.46.

Præfata pœna non incurritur, nisi effectu secuto. ibid. n.47.

Effectus religiosa professionis recensentur. p.525. n.53.

Ad quid obligetur Religiosus vi voti obedientia. ibid. n.54.

Vide Obedientia religiosa.

Ad quid vi voti Castitatis. p.527. n.66.

Vide Castitas religiosa.

Ad quid vi voti paupertatis. ibid. n.72.

Vide Paupertas religiosa.

Licitus est Religiosis jure communi transitus ad arctiorem Religionem. p.532. n.98.

An, & qui requiratur licentia Superioris. ibid.

Privilegio transitus gaudent etiam Oblati & Conversi. ibid. n.99.

Immo & totum Monasterium conjunctim. ibid.

Spektat hujus arctitudine potius, quam absolutâ perfectione. ibid.

Ad laxiorem Religionem quando liceat transitus. ibid. n.100.

Qualiter jus commune per privilegia sit alteratum. ibid. n.101.

Inhabilitas à Trident. inflicta mendicantibus ad non mendicantes transseuntibus. p.533. n.102.

Tenetur Superior Religiosum redeuntem iterum recipere. ibid. n.103.

Ad quod Monasterium spectent bonâ Religiosi transseuntis ad aliam Religionem. ibid. n.104.

Nequit Religiosus eici sine justa causa, potest cum ea. ibid. n.105.

Talis est incorrigibilitas. ibid. n.106.

Etiam respectu Monialis, quam tamen præstat includi. ibid. n.107.

Item occultatio defectus essentialis. ibid. n.108.

Ejectus non tenetur petere iteratam receptionem. ibid. n.109.

Vide Ejectus.

Quis dicatur fugitivus & apostata. ibid. n.111.

Quas pœnas incurrat. p.534. n.112.

Pro ingressu Religionis an liceat aliquid recipere. p.554. n.18.

Vide Simonia juris divini.

Religiosis ad Episcopatum assumptis quale dominium competat. p.297. n.111.

Communitati Religiosorum competit dominium. p.298. n.114.

Vide Dominij subjectum.

Cui Religiosus acquirat. p.528. n.79.

Vide Professus.

Religiosi ad chorum professi obligantur ad horas canonicas. p.488. n.3.

Ad festa Episcopalia etiam tenentur Religiosi exempti. p.496. n.5.

Renuntiatio.

Qui per renuntiationem beneficium vacet.

Vide Beneficii amissio.

Nulla renuntiatio Novitii tenet, nisi secutâ professionem. Herincx Sum. Theol. Pars III.

sione.

Vide Novitius.

p.522. n.34.

Represalia.

Represalia quid, & an sint licita. p.247. n.90.

Quæ conditiones requirantur. ibid. n.91.

Jura in contrarium allegari solita explicantur. ibid.

Restitutio.

Quid restitutio. p.313. n.10.

Spektat ad solam justitiam commutativam. ibid. p.314.

Sufficit aliàs hanc fore ledendam. ibid.

In quo differat à satisfactione. ibid. n.11.

In quo à solutione. ibid. n.12.

Restitutio generatim etiam solutionem complectitur. ibid.

Est ad salutem necessaria ex præcepto. ibid. n.13.

Contento in hoc: Non furtum facies. ibid.

An præceptum restituendi sit affirmativum. ibid.

Impossibilitas qui excuset. ibid.

Oritur ex re accepta. ibid. n.14.

Vel ex injusta acceptione, vel ex utroque. ibid.

Quid censendum de titulo contractus. ibid. n.15.

De restitutione lucri ex ludo injusto.

Vide Lucrum. Ludus.

Quid de pretio temporali pro re spirituali.

Vide Simonia pœnæ.

Restitutionis Beneficium.

Qui detur restitutio in integrum Majoribus in præscriptione. p.307. n.168.

Qui etiam competat Minoribus. ibid. n.169.

Item Ecclesiis & pijs locis. ibid. p.308.

Vide Præscriptio.

Beneficio restitutionis in integrum gaudent Pupilli & Minores. p.386. n.71.

Quanto tempore ijs competat, & à quo petendum. ibid.

Qua de causa sit dandum. ibid. n.72.

An privilegium hoc competat Minori contra alium Minorem. ibid. n.73.

An & majori causam conjunctam habenti. p.387. n.74.

Effectus restitutionis. ibid. n.75.

Transit ad hæredes. ibid. n.76.

Quibus modis hoc privilegium cesset. ibid. n.77.

Vide Venia ætatis.

Quibus præterea Detur. ibid. n.78.

Restitutio ratione rei acceptæ.

Res aliena ubivis etiam bonâ fide extet, domino restituida est. p.361. n.71.

Qui illam vendicare potest non refuso pretio. ibid.

Limitatio quedam. ibid.

Mora culpabilis faceret detentionem deinceps injustam. ibid.

Consumens bonâ fide non tenetur, nisi in quantum factus est ditior. ibid. n.72.

Quid si rem sibi donatam bonâ fide alteri donaverit. p.362. n.73.

Si sic emptam alteri vendiderit, secundus emptor habet actionem ad pretium rescindendo contractum. ibid. n.74.

I N D E X R E R U M.

- Ad quid domino teneatur primus emptor, si secundus non compareat.* ibid. n. 75.
- Quid agendum si donatarius bonâ fide rem furtivam vendiderit.* ibid. n. 76.
- Res furtiva bonâ fide emptâ, si alia causa absit, domino restituenda.* ibid. n. 77.
- Potest tamen probabiliter restitui furi rescisso contractu, ut recuperetur pretium.* ibid. n. 78.
- Objectionibus occurritur.* ibid. n. 79. & seqq.
- An emptor mala fidei possit rem reddere furi, ut pretium recuperet.* p. 363. n. 83.
- Qui fructus sint restituendi ratione rei bonâ fide acceptæ.* ibid. n. 84.
- Qualiter restituenda sint accepta simoniacè aut pro administranda justitia.* p. 395. n. 28.
- Restitutio ratione damni.
- Damnum casu ortum an quis prestare debeat.* p. 315. n. 16.
- Damnum nè ex culpa gravi juridica oriatur cavere, & natum prestare tenemur.* p. 315. n. 21.
- Non tamen in foro conscientia, si nulla subsit culpa theologica seu philosophica.* ibid. n. 22.
- Probationes cujusdam Neoterici examinantur.* p. 316. n. 23.
- Quid si absquè incommodo posset damnum reparari.* ibid. n. 24.
- Variis ex jure objectis respondetur.* ibid. n. 25. & seqq.
- Mores hodierni.* p. 317. n. 27.
- Damnificatio deliberata obligat pro sui qualitate ad reparationem.* ibid. n. 28.
- Quid dicendum, si intercesserit deliberatio imperfecta seu venialis.* ibid.
- Qui ex contractu nasci possit debitum præstandi culpam, etiam levissimam.* ibid. n. 29.
- Quid juri natura sufficiat.* ibid.
- Quæ culpa secundum leges præstanda, dum res aliena est penes nos ex certis generibus contractuum v. g. ex commodato vel precario, ex deposito, pignore, conductione &c.* ibid. n. 30.
- Quam culpam præstent nauta, caupones &c.* p. 318. n. 31.
- Quæ culpa præstanda ex contractu societatis.* ibid.
- Consuetudines Mechlinienses circa depositum.* ibid.
- Leges hæ, an obligent ante sententiam.* ibid. n. 32.
- Opinio asserens.* ibid.
- Opinio negans cum suo fundamento.* ibid. n. 33.
- Ex vi officij quæ culpa præstanda.* ibid. n. 34.
- Privans aliquem usu rationis ad quid teneatur.* p. 319. n. 1.
- Ad quid teneatur inducens alterum ad malum per vim vel fraudem,* ibid. n. 2.
- Quid si vis & fraus abfuerit.* ibid.
- Quid si absquè vi vel fraude avertatur à Religione Novitius, aut etiam professus.* ibid. n. 3.
- Vide Abductio.
- Quæ restitutio sit necessaria ratione stupri.* Vide Stuprum.
- Quæ ratione adulterij.* p. 334. n. 90. & seqq.
- Vide Adulterium.
- Qui obliget restitutio famæ.* p. 346. n. 67.
- Vide Famæ restitutio.
- Honoris reparatio quæ necessaria.* p. 348. n. 80.
- Vide Honor.
- Qui debeat fieri restitutio ratione furti.* p. 352. n. 23.
- Vide Furtum.
- Quæ restitutio facienda ratione homicidij & mutilationis.* p. 330. n. 62.
- Vide Restitutio ratione homicidij.
- Restitutionis ordo.
- Ordo inter creditores servandus, dum debitor non est solvendo.* p. 364. n. 85.
- Res in specie extans ante omnia reddenda.* ibid.
- Quid si dominus sit incertus.* ibid.
- Varia corollaria.* ibid. n. 86.
- Vide Rei venditæ dominium.
- An quando transit res in dominium emptoris non persoluto pretio, venditor habeat in ea præferentiam.* ibid. n. 87.
- Opinio affirmans.* ibid.
- Opinio negans præfertur.* ibid. n. 88.
- Occurritur objectioni.* ibid. n. 89.
- Solutio certorum debitorum præferenda solutioni incertorum.* ibid. n. 90.
- Inter creditores præferendi hypothecarij.* p. 365. n. 91.
- Inter hos præferendi tempore priores.* ibid. n. 92.
- Etsi posterioris hypotheca sit expressa.* ibid.
- Vel specialis.* ibid.
- Nisi Hypotheca posterior sit privilegiata.* ibid. n. 93.
- Hypothecarios sequuntur creditores chirographarij.* ibid. n. 94.
- Impensa funeris quomodo privilegiata.* ibid. n. 95.
- Dum tamen moderata sint.* ibid.
- Ad quos idem extendatur.* ibid.
- Creditores ex contractu oneroso præferendi ijs, qui ex gratuito.* ibid. n. 96.
- Creditoribus succedunt Legatarij.* p. 366. n. 97.
- Quid tandem competat hæredi.* ibid.
- Prædicta jure constituta sunt in conscientia observanda.* ibid. n. 98.
- Mores belgij circa præferentiam dotis.* ibid.
- Mercedes famulorum &c. sunt ibidem privilegiata.* ibid. n. 99.
- Quid de redditibus.* ibid.
- Quid exigatur ut hypotheca rem afficiat.* ibid.
- Pauperes Creditores an ditioribus præferendi.* ibid. n. 100.
- An debita ex delicto sint præferenda debitis ex contractu vel contra.* ibid. n. 101.
- Inter creditores personales an prior tempore sit præferendus.* ibid. n. 102.
- Opinio affirmans satis est consona æquitati.* ibid.
- Negativa in rigore juris verior.* ibid. n. 103.
- Prius petentes quæ præferendi.* p. 367. n. 104.
- Item præoccupans sententiam cum executione.* ibid.
- Nequit creditor gratificari solvendo spontè uni præ alijs, non petentibus.* ibid. n. 105.
- An hic solum retinere queat.* ibid.
- Debitor qui non est solvendo, nequit repudiare oblatam hæreditatem.* ibid. n. 106.
- Restitutionis modus. Locus & Tempus.
- Res ex delicto debita est sumptibus debitoris restituenda.* ibid. n. 107.
- Quid

I N D E X R E R U M.

Quid si sumptus sint notabiles. ibid. n. 108.
*Quid si commissæ restitutio fidei nuntio, aut confes-
 sario, negligatur.* p. 368. n. 109.
*Vbi & cuius onere facienda restitutio debita ex re
 accepta.* ibid. n. 110.
*Si res eadem numero sit reddi debita ex contractu,
 ubi restituenda sit.* ibid. n. 111.
Cuius expensis, & periculo. ibid.
Quid si res alia sit vi contractus restituenda. ibid.
 n. 112.
Donata vel legata ubi solvenda. ibid. n. 113.
Quomodo debita sint restituenda. ibid. n. 114.
Quando sit facienda debitorum solutio seu restitutio.
ibid. n. 115.
*Damna ex dilata solutione debitorum ratione con-
 tractus, quis pati cogatur.* ibid. p. 369.
*Quid si terminus non sit præfixus, & creditor non
 urgeat.* ibid. n. 116.
Ante diem an rectè fiat solutio. ibid.

Causæ excusantes à Restitutione.
Compensatio liquidi debiti excusat à restitutione.
ibid. n. 117.
In quibus debitis locum habeat. ibid.
Ab hac distinguitur illa, quæ est debiti recuperatio.
ibid. n. 118.
Quando hæc liceat. ibid.
Notanda quædam hoc circa famulos. ibid.
Qualiter excuset debiti remissio. ibid. n. 119.
Quidam specialiter interdicti remittere. ibid.
Compositio cum Prelato quæ excuset. ibid. n. 120.
Excusat etiam debitoris impotentia, dum durat. ibid.
 n. 121.
Vt & extrema necessitas. p. 370. n. 122.
*An subtractione rei possit dominus conjici in simi-
 lem necessitatem.* ibid.
*Quid si aliunde in illam simul cum debitore incide-
 rit.* ibid. n. 123.
Scotus à Wiggers malè tractatus. ibid. n. 124.
*Quid si dominus postea in necessitatem similem inci-
 derit.* ibid.
An consumpta in eadem sint postmodum restituenda.
ibid. n. 125.
*Qualiter excuset gravis necessitas, aut everio sta-
 tus.* ibid. n. 126.
Obstat par domini seu creditoris necessitas. ibid.
Status injustè acquisitus potius evertendus est. ibid.
 n. 127.
Quid si per luxum quis se in angustias conjecerit. ib.
Spes lucri non suspendit obligationem restituendi.
ibid. n. 128.
Limitatio. ibid. p. 371.
Periculum animæ qualiter debitorem excuset. ibid.
 n. 129.
Aut incommodum longè gravius aliàs subeundum.
ibid.
*Restitutio differenda, si dominus sit re abusurus in
 damnum tertij.* ibid. n. 130.
Etiam ex lege iustitiæ. ibid.
*Præsertim si sit abusurus non liberè, v. g. quia a-
 mens.* ibid.
Nisi grave damnum proprium excuset. ibid.
*Si sit abusurus in alia peccata, obligat ad id chari-
 tas.* ibid. n. 131.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Quid si alter agrè ferat. ibid.
Aut si juridicè rem suam repetat. ibid. n. 132.
Notandum pro praxi. ibid. p. 133.
Ingressus religionis qualiter non excuset. ib. n. 134.
Qualiter excuset ex receptiori sententiâ. p. 372. n.
 135.
Qualiter arceantur obarati per statuta Pontificum.
ibid. n. 136.
Judicium Auctoris. ibid. n. 137.
*An excuset jactura notabilis bonorum Superioris or-
 dinis.* ibid. n. 138.
Non excusat excommunicatio creditoris. ibid. n. 139
*Non obstat quod contra excommunicatum possit excipi
 in judicio.* ibid. n. 140.
Quid hac de re mores habeant. ibid. p. 373.
Quod privilegium cessionis bonorum. ibid. n. 141.
*Tenantur falliti restituere, si possint accessu melioris
 fortune.* ibid.
Etsi ignominiam alicubi usitatam subire coacti. ibid.
*Quæ in Belgio ad cessionem requiratur diploma Prin-
 cipis in judicio exhibendum.* ibid. n. 142.
Jure communi quæ fiat cessio extra-judicialiter. ibid.
Novella 135. non est usu recepta. ibid.
Bona quam diu maneat cedentis. ibid. n. 143.
An omnibus cedere necesse sit. ibid.
*Quid retineri posse pro Belgio sanciverit Carolus
 V.* ibid.
*An necessaria tenui secundum statum sustentationi
 retineri possint.* ibid. n. 144.
Qui cessione non indigeant. p. 376. n. 145.
Qui ab illa excludantur. ibid. n. 146.
Cedens bonis, moribus Mechliniensium, est infamis.
ibid. p. 374.
Inducia quinquennij qualiter concedantur. ib. n. 147.
Incertitudo domini an vel quando excuset. ib. n. 148
Quæ incerta restituenda. ibid.
Signanter debita ex delicto. ibid.
Quid si solum sit incertitudo domini secundum quid.
ibid. n. 149.
*An vel quomodo excuset solutio facta creditori cre-
 ditoris.* ibid. n. 150.
*An excusetur, qui tantundem creditori donat vel
 legat.* ibid. n. 151.
Nonnullorum opinio. ibid.
Vera opinio declaratur & stabilitur. ibid. n. 152.
*Quæ adhuc operentur effectum solutionis seu ab ea
 excusent.* p. 375. n. 153.

Restrictio mentalis.

Purâ restrictione mentali non licet uti. p. 563. n. 41.
Est verum mendacium. ibid.
Et dolus ab Augustino redargutus. ibid.
Eaque Societas humana pervertitur. p. 564. n. 42.
Objectiones solvuntur. ibid. n. 43. & seqq.
Restrictione purè mentali uti in juramentis est illicitum.
ibid. n. 46.
An Deus possit uti restrictione purè mentali. p. 37.
 n. 21.

Vide Deus.

Retrovenditio. Retractus.

*De pacto retrò-vendendi seu retractu conventionali,
 & quomodo fiat.* p. 432. n. 60.
Vide Venditioni adjecta pacta.

INDEX R E R U M.

Retrovenditionis varia species. p.433. n.63.
Retractus gentilitus quid, quibus & quo ordine com-
petat. ibid.
In quibus contractibus vel bonis locum habeat. ibid.
 n. 64.
 Revelatio.
Revelationem certum est quodammodo se tenere ex
parte objecti formalis fidei. p.29. n.20.
Cujus an proprie sit pars. ibid.
Revelatio activa quid. ibid. n.21.
Contingit varijs modis, alia est publica, alia privata,
alia explicita, alia implicita. ibid.
Revelatio passiva quid. ibid.
Revelatio est conditio applicativa motivi fidei. ibid.
 n. 22.
Satisfit objectionibus. ibid. n.23.
Revelatio privata non requiritur ad credendum.
 ibid. n.24.
Absurda quæ sequuntur ex opposito Novatorum erro-
re. p.31. n.25.
 1. Joann.2. *Non significatur fideles doctore externo*
non indigere. ibid. n.26.
Revelata privatim credi possunt fide eadem, quæ re-
velata publicè. ibid. n.27.
Quæ quidem respectu horum Catholica vocatur. ibid.
 n. 28.
Revelatis privatim pertinaciter discredens, an amit-
tat fidem. ibid.
Frequenter excusatur discredens ab infidelitate. ibid.
 p. 32.
Circa privatas revelationes quæ discretio necessaria.
 ibid. n.29.
Revelatio implicita an, vel quæ sufficiat ad creden-
dum. ibid. n.30.
Quid revelationis evidentia, seu in attestante. p.42.
 n. 42.
An Angelis concessa. ibid.
Illatio quorundam non planè evidens. ibid.
Alii modi explicandi hanc evidentiam in Angelis.
 ibid. n.43.
An sit concessa Adamo, Prophetis, Apostolis, Deipa-
ra. ibid. n.44.
Saltem constat, non fuisse ijs necessariam. ibid.
An evidentia revelationis generet evidentiam rei re-
velata in eo, cui evidens est prima veritas. ibid.
 n. 45.
Potest cum ea fides consistere, si non habeatur evi-
dentia prima veritatis. p.43. n.46.
Immo valde probabiliter, etsi hac evidentia habea-
tur. ibid. n.47.
Solvuntur objectiones. ibid. n.48. & seqq.
An revelatio putata subesse movere possit ad assen-
sum fidei. p.141. n.22.
Revelari absolute alicui posset futura damnatio. p.
 196. n.56.
 Vide Desperatio.

Reus.

Quid requiratur, ut reus legitime interrogetur, &
veritatem fateri teneatur. p.459. n.48.
Quando ei possit deferri juramentum calumnia. ibid.
 n. 49.
An quoties legitime interrogatur, veritatem fateri

debeat, sententia communis affirmat. ibid. n.50.
Exceptio quorundam. ibid. n.51.
An reus possit excipere contra testes, eorum occulta
crimina detegendo. p.460. n.52.
An dum crimen probari nequit, repelli possit accu-
sator tamquam calumniator. ibid. n.53.
Iuste damnatus nequit se per vim defendere. ibid.
 n. 54.
Secus si sententia sit palam iniqua. ibid.
Quid si reverà iniqua sit, sed secundum ordinem ju-
ris lata: sententia prima. ibid. n.55.
Sententia secunda, & ejus fundamentum. ibid. n.56.
An reo mortis licita sit fuga è carcere. ibid. n.57.
An carcerem effringere. ibid. n.58.
Iura in contrarium explicantur. ibid.
An id agens teneatur ad reparationem damni. p.461
 n. 59.
An liceat hujusmodi reo fugam consulere, vel in-
strumenta suppeditare. ibid. n.60.
An liceat juvare in effractione carceris. ibid.
An premissa locum habeant in solis reïs mortis aut
mutilationis. ibid. n.61.
Reus violenter aut per blanditias à sacro loco ab-
ductus & per Iudicem sacularem apprehensus, aut
è manibus satellitum violenter abstractus ad Ec-
clesiam confugiens, an sit eidem restituendus. p.
 502. n.45. & 46.
Reus in loco sacro existens nequit damnari ad penam
corporalem. ibid.
Modus extrahendi reum è loco sacro in crimine ex-
cepto. p.504. n.54.

S.

Sacerdos.

AN licitum sit aliquem penitere assumpti sacer-
 dotij. p.235. n.13.
Sacerdotes non sunt eo ipso religiosi. p.519. n.4.

Sacrilegium.

Quid Sacrilegium. p.548. n.8.
Aliud committitur ratione persona. p.549. n.9.
Aliud ratione loci, aliud ratione rei sacra, quod ite-
rum est multiplex. ibid.
Majus per se est sacrilegium quo major violatur
sanctitas. ibid. n.10.
Quando violatio voti sit sacrilegium. ibid. n.11.
Non omne peccatum à persona sacra vel in eam com-
missum est sacrilegium. ibid. n.12.
Regula generalis ad dignoscendam sacrilegii mali-
tiam. ibid.

Saga.

Saga supernatio in aquis, an sufficiens ad torturam
indicium. p.456. n.29.
 Vide Magia.

Salus.

Salus proximi praponenda bonis corporalibus, etiam
vita propria. p.214. n.93.
 Vide Charitatis ordo.

Sanguis.

Sanguis è cadavere occisi emissus, an sufficiens ad tor-
turam indicium. p.456. n.29.
 Sartor.

INDEX RERUM.

Sartor.

*An, & quando Sartores excusentur ab observatione
festorum.* p. 500. n. 28.
Vide Emptio. Venditio.

Satisfactio.

Satisfactio quâ differat à restitutione. p. 314. n. 11.
Fieri potest Deo, non tamen restitutio. ibid.
In quo differat à solutione. ibid. n. 12.

Schisma.

Quid schisma. p. 238. n. 30.
Potest esse sine hæresi; non contra. ibid. n. 31.
Schisma inveteratum degenerare solet in hæresim.
ibid. n. 32.
Donatista prius schismatici quàm heretici. ibid.
Schismatici Græci sunt veri heretici. ibid.
Schisma interdum condistinguitur contra hæresim.
ibid. n. 33.
Varij schismatis modi declarantur. ibid. n. 34.
Varij a schismate excusantur. ibid. n. 35.
An papa possit fieri schismaticus. p. 239. n. 36.
Quale peccatum sit schisma. ibid. n. 37.
Varia schismaticorum pœna. ibid. n. 38. & seqq.

Scientia.

*Non aqualis scientia requiritur explicita fidei in
omnibus.* p. 152. n. 71.
*Quæ scientia requiratur in Parochis, Concionatori-
bus &c.* ibid.
Quanta debeat esse scientia in Episcopis. ibid. n. 72.
An scientiâ per demonem semel acquisitâ liceat uti.
p. 545. n. 23.

Scriptura sacra.

Quid sacra Scriptura. p. 47. n. 1.
Varia ejus appellationes. ibid.
Cur dicatur testamentum, cur instrumentum. ibid.
Quid sit eam esse canonicam vel authenticam. ibid.
n. 2.
Quæ scriptura dicantur apocrypha. ibid.
*Quando, & à quo confectus Canon Hebræorum, &
quos libros contineat.* ibid. n. 3.
*Qui libri eo non contenti rejiciantur ab Hereticis,
& quàm infundatè.* p. 48. n. 4.
*Notanda circa canonem Judæorum & nonnullos libros
in eo non contentos.* ibid. n. 5.
Canon Christianorum quos libros contineat. p. 49. n. 6.
*Libros sacros nonnulli partiuntur in Protocanonicos,
& Deutrocanonicos, sed parâ hodie auctoritatis
sunt.* ibid. n. 7.
*Regula ab Augustino tradita circa præsentem ma-
teriam declaratur.* ibid. n. 8.
*Non curandum, quid ante apertam Ecclesiæ declara-
tionem nonnulli senserint.* ibid.
*Sixtus Senensis post Tridentinum adhuc rejiciens pos-
teriora capita libri Esther refutatur.* p. 49. n. 9.
Non dubitandum de quibusdam partibus Danielis.
ibid. n. 10.
*Difficultas solvitur de tempore, quo contigit historia
Susanna.* ibid. n. 11.
*Item alia solvitur ex duplici Danielis in lacum
missione.* ibid.
Explicatur objectio desumpta ex paranomasia Schini

& Prini.

ibid. n. 12.

Difficultas objici solita contra librum Judith. ibid.
n. 13.
Quid censendum de præfatiuncula Threnorum. p. 50.
n. 14.
*Quæ partes novi Testamenti olim à quibusdam in
dubium vocatæ.* ibid. n. 15.
*Aprocryphi de quorum divina auctoritate dubium ex-
istit.* ibid. n. 16.
*Qualem auctoritatem habeant liber tertius & quar-
tus sive Esdræ, sive Machabæorum.* ibid. n. 17.
Notanda circa Canones Apostolorum. ibid.
De oratione Manasse. ibid. n. 18.
De quadam appendice libri Job & Psalterio. p. 51.
n. 19.
*An aliquod apocryphum possit adhuc fieri Canoni-
cum.* ibid.
Nonnulla Scriptura sacra perierunt. ibid. n. 20.
*Quod ex variis in ipsa veteri lege memoratis decla-
ratur.* ibid.
*Quorum pleraquæ fuisse ab iis, quæ extant distincta,
& habuisse divinam auctoritatem, videtur indu-
bitatum, etsi de nonnullis dubitari possit.* ibid.
An interciderit Epistola Pauli ad Laodicenses. ibid.
n. 21.
Quid censendum de Prophetia Enoch. ibid.
Quâ contigerit tot sacros libros periisse. ibid. n. 22.
Cur Deus id permiserit. p. 52. n. 23.
*Quid Esdras egerit solutâ captivitate quoad restitu-
tionem sacrorum librorum.* ibid. n. 24.
*Scripturæ obscuritas & intelligendi difficultas decla-
ratur.* p. 92. n. 99.
*Scriptura sine judicio Ecclesiæ non est idonea termi-
nandis controversiis.* ibid. n. 100.
Vide Ecclesiæ controversi: judex. Hæreticus.
Eminentia Scripturæ præ Conciliis. p. 102. n. 144.

Scripturæ infallibilitas.
Scriptura quoad omnes particulas infallibilis est. p.
55. n. 36.
Nulla pars illius humano spiritu scripta. ibid. n. 37.
*Evangelista lapsus memoria non tribuit Augusti-
nus, quidquid calumniatur Erasmus.* ibid. n. 38.
*An, vel quare Matth. 27. loco Zacharia citetur
Hieremias.* ibid. p. 56.

Scripturæ multiplex editio.
*Textus Hebræici, si purus esset, summa foret auctori-
tas.* p. 56. n. 39.
Errores in eum quomodò irrepperint. ibid. n. 40.
Sua nihilominus ei manet auctoritas. ibid. n. 41.
Idem est de textu Græco. ibid.
*Simpliciter loquendo potius adharendum est Editio-
ni vulgata.* ibid. n. 42.
*Hujus qualiter partim auctor, partim corrector sit
S. Hieronymus.* p. 57. n. 43.
Quæ ante Hieronymum fuerit editio vulgata. ibid.
De auctoritate vulgata editionis. ibid. n. 44.
Eam probavit Ecclesiæ. ibid.
Inconsequentia & genius Hæreticorum hac in parte.
ibid. n. 45.
Objectionibus Hæreticorum satisficit. ibid. n. 46.
Quid sit editionem aliquam esse authenticam. p. 58.
n. 47.

Quod

I N D E X R E R U M.

Quod speciatim de vulgata declaratur. ibid.
De translatione Septuaginta & circa eam notandis.
ibid. n. 48.
De translatione Aquila, Symmachi, & Theodotionis,
deque earum comparatione & auctoritate ibid.
n. 49. & p. 59.
De quinta & sexta editione, item Tetraplis, Hexa-
plis, & Octaplis Origenis. ibid. n. 50.
De versione Santis Pagnini & Francisci Vatabli.
ibid. n. 51.
De Chaldaica Paraphrasi. ibid.
Item de versione Syriaca. ibid. n. 52.

Scripturae lectio.

Non prohibuit Ecclesia translationes in linguam vul-
garem, earumve usum; sed hunc modificavit.
ibid. n. 53.
Allegantur causae, ob quas prohibetur Scripturae lectio.
ibid.
Quis fuerit mos Hebraeorum in hac materia. ib. n. 54.
Dictum Hieronymi perstringens Novatores. ibid.
p. 60.
Qui habeant aut concedant licentiam legendi Biblia
lingua vulgari. ibid. n. 55.
Notanda pro Germania & Belgio. ibid.
Vide Biblia.
Notabilis constitutio Innocent. XII. circa lectionem
Scripturae in lingua vulgari. p. 183. n. 98.

Scripturae Sensus.

Sensus Scripturae litteralis, alius proprius, alius
Metaphoricus. p. 60. n. 56.
Alterutrum habet omnis Scriptura. ibid.
Estque efficax ad probandum. ibid.
Proprius regulariter tenendus. ibid.
Quid sensus mysticus, & an efficax ad probandum.
ibid. n. 57.
Hic Alius est Allegoricus, alius Anagogicus, alius
Tropologicus. ibid. n. 58.
Aliter interdum haec voces reperiuntur usurpata apud
Veteres. ibid.
De sensu accommodatio. p. 61. n. 59.
An, & quomodo sensus mysticus valeat ad proban-
dum. ibid. n. 60.
An idem Scripturae locus interdum habeat plures sen-
sus litterales. ibid. n. 61.
Vnde sensus litteralis sit colligendus. p. 62. n. 63.

Scriptores sacri.

Quinam libri sacri, sive in principio, sive in pro-
gressu auctores suos indicent. p. 52. n. 25.
Quorum auctores dignoscantur ex traditione. ibid.
n. 26.
An totius Psalterii David sit auctor, multi probabili-
ter affirmant, alii negant. p. 53. n. 27.
Auctor Pentateuchi Moyses. ibid. n. 29.
De Auctoribus libri Iosue, Iudicum, Regum &c.
ibid. n. 30.
Quis Auctor libri Sapientiae. ibid. n. 31.
Qui se habuerit Spiritus sanctus cum Scriptoribus
sacris. p. 54. n. 32.
Quis stylus eorundem in scribendo. ibid. n. 33.
Quo idiomate sit primitus conscriptum vetus Testa-
mentum. ibid. n. 34.

Quo novum. ibid. n. 35.
An Scriptores sacri quemlibet sensum Scripturae a se
descripta cognoverint. p. 61. n. 62.

Secta. Sectarii.

Dissensiones & dissectiones singularum sectarum &
sectariorum. p. 80. n. 53.
Contradictiones Lutheri & Calvini. p. 81. n. 54.
Quae differentia inter sectas ex Ecclesia & ex aliis
sectis prodeunt. ibid. n. 55.
Nomina sectariorum signa novitatis & falsitatis
juxta Patres. p. 85. n. 74.
Ex quo insuper capite desint novatoribus legitimi
Episcopi & successio. p. 87. n. 83.
Eisdem deesse vocatio ordinaria ostenditur. p. 88.
n. 84.
Effugia eorum occluduntur. ibid. n. 85.
Deesse quoque extraordinaria vocatio declaratur.
ibid. n. 86.
Concluditur eos esse sacrilegos invasores Ecclesiastici
ministerii. p. 89. n. 88.
Ex quibus aliud efficax argumentum elicitur. ibid.
n. 89.
Novitas hodiernarum sectarum. p. 90. n. 93.
Indequè sequens falsitas. ibid. n. 94.
Cum sectariis communicare in falso cultu semper est
illicitum. p. 162. n. 41.
Vide Matrimonium.

Sepultura.

Sepultura Ecclesiastica privatur usurarius manifes-
tus. p. 415. n. 57.
Sepelientes qui excommunicentur, & qui illi sint.
ibid. p. 416.

Sequestrium.

Sequestrium quid & quotuplex. p. 446. n. 39.

Servile opus

Opera servilia quae dicantur. p. 497. n. 11. & seqq.
Vide Festum.

Servitus. Servus.

Quid servitutum nomine generatim intelligatur. p.
283. n. 36.
Aliae merè personales, aliae mixtae, quae etiam sim-
pliciter personales vocantur. ibid.
Aliae reales seu praediorum, quae simpliciter servitu-
tes vocantur. ibid. n. 37.
Quae praedia Urbana, quae rustica, quales singulorum
servitutes. p. 284. n. 38.
Quibus modis servitutes extinguantur. ibid.
Quid intelligatur nomine servorum. p. 296. n. 101.
Servitus opposita libertati non est à natura inducta.
ibid. n. 102.
Nec fuisset citra peccatum. ibid.
Nota est in Scripturis. ibid.
Quot modis inducatur. ibid.
Qui ingenui, vernaculi, libertini. ibid.
Quid manumissio. ibid.
Servitus inter Christianos utrimquè exolevit. ibid.
n. 103.
Adscriptitiorum glebae nonnulla variis in locis man-
sere vestigia. ibid.
Servi

INDEX RERUM.

Servi in Gallia & Belgio an fiant liberi beneficio regionis. ibid. n. 104.
Sunt ibi soli conductitii. ibid.
Jurisprudencia de servis ad quid ibidem utilis. ibid.
An servi de rigore juris civilis habeant aliquarum rerum fortuna dominium. ibid. n. 105.
An ex consuetudine & voluntate domini. p. 297. n. 106.
Servorum vota quis irritet. p. 513. n. 46.
Servus nequit ingredi religionem. p. 520. n. 14.

Signa Magica.

An liceat signa magica tollere ut demon nocere designat. p. 546. n. 35.
Qui tollit signa magica an immisceat se pacto malefici cum damone. ibid. n. 36.
An conscius signorum teneatur ea tollere. p. 547. n. 39.
An liceat contraria signa ponere. ibid. n. 40.
Vide Magia.

Simonia.

Etymologia nominis, Simonia, & qui ejus primi auctores. p. 551. n. 1.
Quid simonia sit. ibid. n. 2.
Quid res spiritualis in simonia definitione. ibid. n. 3.
Et quid de usu scientiarum notanter Theologiae. ibid.
Aliae res spirituales enumerantur. ibid. p. 552.
Quae res censeantur spiritualibus hic annecti. ibid. n. 4.
Res spiritualis an possit vendi ratione materiae pretio aestimabilis. ibid. n. 5.
Quid hic pretium temporale. ibid. n. 6.
Aliud est à manu, aliud à lingua & aliud ab obsequio. ibid.
Simonia est peccatum Religioni oppositum. ibid. n. 7.
Quo sensu in jure vocetur haeresis. ibid.
Est ex genere suo peccatum mortale. ibid. n. 8.
An admittat levitatem materiae. ibid.
Dividitur in Simoniam juris divini & juris humani. ibid. n. 9.
Qua ratione Ecclesia suo precepto faciat res aliquas necessariam materiam Religionis. ibid.
Secundo dividitur in mentalem, conventionalem & realem, & quid singula sint. p. 553. n. 10.

Simonia juris divini.

Exigere aliquid pro actione spirituali ut tali, simonia juris divini est. ibid. n. 11.
Secus si quid accipiatur pro laboribus extrinsecis. ibid. n. 12.
Vel per modum stipendii sustentationis. ibid. n. 13.
De quo etiam licet pacisci quantum est ex natura rei. ibid. n. 14.
Pro labore rei spirituali intrinseco non licet pretium exigere. ibid. n. 15.
Hinc pro labore collationi Sacramentorum intrinseco exigere non potest pretium. p. 554. n. 16.
Possit tamen ad redimendam vexam dari pecunia alias baptizare nolenti prolem. ibid.
Pro actu dispensationis nihil potest recipi per modum pretii. ibid. n. 17.
Immo nec per modum sustentationis à Pralatis Papae inferioribus. ibid.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Potest tamen multa imponi dispensato. ibid.
Qualiter Ministri Episcoporum sine simonia, non tamen sine omni peccato, possint aliquid exigere pro litteris dimissoriis &c. ibid.
Simonia est, recipere aliquid pro ingressu Religionis. ibid. n. 18.
Quid de pactione dotis. ibid.
Maxime si monasterium sit dives. ibid. n. 19.
An in locis ubi Monasteria succedunt, possint praelati pascisci de certa dote loco hereditatis. ibid.

Simonia juris Humani.

Simonia juris humani principaliter locum habet in beneficiis. p. 555. n. 20.
An jus ad fructus sine simonia juris divini possit vendi. ibid.
Committitur Simonia juris humani in receptione pretii pro presentatione, electione &c. ad beneficium. ibid. n. 21.
Qualiter licitum sit volentibus eligere inidoneum presentare pecunias pro electione idonei. ibid. n. 22.
An committatur in permutatione beneficiorum facta sine auctoritate Superioris. ibid. n. 23.
Tertio committitur in resignatione beneficiorum ad confidentiam. ibid. n. 24.
Qualiter committatur in resignatione qua fit infavorem tertii. ibid. n. 25.
Item in resignationibus reciprocis. ibid. n. 26.
Committitur quoque in resignatione beneficiorum retenta pensione sine legitima auctoritate. ibid. n. 27.
Denique committitur in venditione quorundam officiorum rebus sacris conjunctorum. p. 556. n. 28.

Simoniae poenae.

Simonia merè interna nullas inducit poenas. ibid. n. 29.
Quae simonia inducant poenas ipso facto. ibid.
Quas poenas juris inducat simonia realis commissa circa ingressum Religionis. ibid. n. 30.
Quas inducat commissa in collatione Ordinum. ibid. n. 31.
Et quas commissa in eorundem susceptione. ibid. n. 32.
Denique quas poenas inducat commissa in collatione beneficiorum. ibid. n. 33.
Quis inhabilitatem ex hac simonia ortam possit tollere. ibid. n. 34.
An propria auctoritate permutantes beneficia incurrant praedictas poenas. ibid. n. 35.
Quas poenas inducat simonia confidentia. ibid. n. 36.
An etiam poenas inducat simonia conventionalis. p. 557. n. 37.
Beneficium Ecclesiasticum simoniace acceptum cum fructibus est dimittendum. ibid. n. 38.
Secus est de aliis rebus spiritualibus simoniace acceptis. ibid. n. 39.
Quod ostenditur in Sacramentis & Religione. ibid.
Jura objici solita explicantur. ibid. n. 40.
Pretium pro re spirituali ex justitia debita receptum, est jure divino restituendum. ibid. n. 41.
Secus est, si recipiatur pro incommodo temporali annexo. ibid. n. 42.

Quid si recipiatur pro incommoditate spiritali. ibid. n. 43.

Quid dicendum de pretio dato pro commodis temporalibus beneficio annexis. ibid. n. 44.

Aut pro ingressu Religionis. ibid. n. 45.

Pretium datum pro re spiritali, secluso omni modo & incommodo temporali, est jure divino restituum. ibid. n. 46. & p. 395. n. 28.

Pretium simoniace receptum est restituendum danti, si res spiritalis nondum sit tradita. p. 558. n. 47.

Hac vero tradita, dandum est Ecclesiae, vel in alios pios usus erogandum. ibid. n. 48.

Solvitur obiectio. ibid. n. 49.

Sobrietas.

Quid Sobrietas. p. 262. n. 42.

Quibus maximè commendanda. ibid.

Qua vitia opposita. ibid. n. 43.

Qua commoda sobrietatis. ibid. n. 45.

Quibus modis contra sobrietatem peccetur. ibid. n. 46.

Societas.

Quid Societas, & quotuplex. p. 437. n. 87.

Lucrativa qualiter iniri soleat. ibid.

Quid ad justitiam illius requiratur. ibid. n. 88.

Lucri divisio qui facienda, praesertim dum unus pecuniam, alter operas contulit. ibid. n. 89.

Duo modi recensentur. p. 438. n. 90. & seqq.

Contractus societatis triplex qualiter ineatur. ibid. n. 92.

Potest indubiè iniri singulatim cum diversis. ibid.

Immo & cum eodem etsi socio, successivè ibid. n. 93.

Qualiter non solum explicite, sed & implicite cum eodem simul ineatur. ibid. n. 94.

Eum varii non improbabiler damnant tamquam ex se usurarium. p. 439. n. 95.

Nihilominus alii passim approbant. ibid.

Qui differat à mutuo. ibid. n. 96.

Extravagans Sixti V. diversimodè explicatur. ibid. n. 97. & seqq.

Corollarium. ibid. n. 99.

An hac viâ possint omnes usura palliari. ibid. n. 100.

Societas Jesu.

Societas Jesu quoad domos professas renuntiavit cum quadam exceptione privilegio Tridentini circa possessionem immobilium. p. 299. n. 118.

Clerici societatis Jesu possunt habere dominium in particulari. ibid. n. 119.

Non obligantur ad horas canonicas. p. 489. n. 6.

Sodomia.

Sodomia an gravior bestialitate vel mollicitie. p. 359. n. 26.

Pena Sodomiae de qua intelligenda. ibid.

Solemnitas.

Solemnitas juris quomodo in contractu servanda. p. 379. n. 29.

Vide Contractus. Testamentum.

Solutio.

Solutione dilata carius vendere an licitum. p. 425. n. 23.

Solutio anticipata an pretium minuat. ibid. n. 24.

Solutio pensionis pro locatione quando sit facienda. p. 441. n. 10.

Solutio certorum debitorum praefenda solutioni incertorum. p. 364. n. 90.

Sors. Sortilegium.

Quid Sortilegium. p. 543. n. 12.

Sortes aliae sunt divisiae, eaque per se extra casum electionis Ecclesiasticae, licent. ibid.

Alia consultatoria, quae per se sunt illicitae. ibid. n. 13.

Et alia divinatoria, quae constituunt sortilegium superstitiosum. p. 544. n. 14.

Spes.

Quid virtus Spei in communi. p. 186. n. 1.

Actus illius desiderium efficax boni honesti, absentis & obtentu possibilis. ibid.

An debeat esse arduum. ibid. n. 2.

An incerto futurum. ibid. n. 3.

An denique proprium. ibid. n. 4.

Quid Spes Theologica. ibid. n. 5.

Hujus obiecto conveniunt omnes conditiones ad spem requisita. ibid. p. 187.

Ipsa esse virtus ostenditur. ibid. n. 6.

Sperans non utitur fruendis. ibid. n. 7.

Intuitu mercedis aeternae operari honestum est. ibid.

Ostenditur esse virtus Theologica. ibid. n. 8.

An spes naturalis dici possit Theologica. ibid.

Obiectum primum & immediatum Spei est tum Deus, tum ejus possessio, seu beatitudo formalis. ibid. n. 9.

Quanam spectent ad obiectum secundarium Spei. p. 188. n. 10.

Promissio divina est conditio ad sperandum requisita. ibid.

Obiectum formale non est auxilium aut omnipotentia Dei, sed bonitas ejus, quâ nobis bonus est. ibid. n. 11.

Occurritur objectioni ex Scriptura desumptae. ibid. n. 12.

Cur potius veracitas divina sit motivum fidei, quam omnipotentia Spei. ibid. n. 13.

Adhuc locus erit distinctioni Spei Christianae à Pelagiana. ibid. n. 14.

Spem à Fide & Charitate distinctam esse, probatur auctoritate & ratione. ibid. n. 15. & 16. p. 189.

Quamvis absolute potuisset idem habitus elicere actus Spei & Charitatis, congruè tamen Deus distinctos infudit. ibid.

Obiectio solvitur. ibid. n. 17.

Spes Theologica est certa. ibid. n. 18.

In quibus fundatur seu consistat Spei nostra certitudo. ibid. n. 19.

Qua non invertitur per incertitudinem de adhibitione perseveranti mediorum ex parte nostra. ibid. n. 20.

Potest reperiri in eo, qui probabilius judicat se damnandum. p. 190. n. 21.

Spei subiectum.

Spes subiectatur in voluntate. ibid. n. 22.

Arriaga contendit illam subiectari partialiter intellectui. ibid. n. 23.

Sed refutatur. ibid. n. 24.

spectat

INDEX R E R U M.

Spectat principaliter ad appetitum concupiscibilem.

ibid. n. 25.

In quibus viatoribus sit Spes.

ibid. n. 26.

In quibus sit post hanc vitam.

ibid. n. 27.

Spei Præceptum.

Præceptum Spei aliud negativum pro semper obligans, affirmativum aliud.

p. 191. n. 28.

Quando obliget indirectè, vel directè.

ibid. n. 29.

Varia adferuntur & discutiuntur opiniones.

ibid.

Quid tandem dicendum.

ibid. n. 30.

Ad spem quæ actus prosecutionis spectent.

ibid. n. 31.

Qualiter & qui actus fugæ.

ibid. n. 32.

Spiritus.

Dona Spiritûs sancti qua.

p. 13. n. 45.

An sint habitus à cæteris virtutibus distincti.

ibid.

n. 46.

Vide Virtus.

Sponsalia.

Sponsalia an reddantur irrita per subsequens votum castitatis.

p. 527. n. 71.

Sponsio.

Quid Sponsio.

p. 447. n. 49.

Quæ licita, & quæ illicita.

ibid.

An licitum spondere super morte alterius.

ibid. n. 50.

An liceat inire Sponsionem de non secutura collatione beneficii.

p. 448. n. 51.

Quæ Sponsio utrimquæ exigat incertitudinem.

n. 52.

An etiam dum certus de eventu indicat alteri certitudinem.

ibid.

An cum quatuor idem prætendentibus liceat seorsim spondere de non eventu.

ibid. n. 53.

An qui, factâ Sponsione de victoria v. g. in cursu, detrectet currere, perdat.

ibid. n. 54.

Spurius.

An Spurius teneatur credere matri ejus defectum affirmanti.

p. 335. n. 95.

Spurius quis dicatur.

p. 403. n. 73.

An spurius censeatur is, qui est procreatus ex soluta & conjugato, vel ordinato.

ibid.

Vide Illegitimus.

Superstes.

Soluto toro quid competat superstiti.

p. 295. n. 99.

Status.

Status varia acceptio.

p. 518. n. 1.

Quid status Religiosus.

ibid. n. 2.

Quæ ad eum requirantur.

ibid. n. 3.

Vide Religio.

Potest consistere status religiosus cum dominio in particulari.

p. 299. n. 119.

Status eversio qualiter excuset à restitutione.

p. 370.

n. 126.

An status injustè acquisitus sit potius evertendus.

ibid.

n. 127.

Status virginalis præferendus conjugali.

p. 257. n. 15.

Sterilitas.

Magna sterilitatis ergò quæ facienda pensionis remissio.

p. 442. n. 14.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Quæ censeatur magna sterilitas.

ibid. n. 15.

Stipulatio.

Quid stipulatio.

p. 391. n. 1.

Regulariter nemo potest pro alio absente stipulari.

p. 393. n. 17.

Exceptiones varia.

ibid. n. 18.

Quid requiratur, ut unus pro altero stipuletur.

p. 394. n. 19.

An Notarii de jure stipulentur generatim pro absentibus in privatis negotiis.

ibid. n. 20.

An de consuetudine.

ibid. n. 21.

Studiositas.

Quid studiositas.

p. 273. n. 109.

Quæ vitia opposita.

ibid. n. 110.

Studium.

Horæ canonicae sunt recitandæ studiosè & devotè.

p. 493. n. 31.

Vide Studium & devotio in hor: canonic.

Stuprum.

Quid stuprum, & quotuplex.

p. 258. n. 19. & p. 333. n. 80.

Oppressio corrupta non est strictè Stuprum.

n. 20.

Quæ ejus pœna.

ibid.

Quid censendum de copula cum virgine consentiente.

ibid.

Stuprator citra vim aut fraudem ad quid teneatur.

p. 333. n. 81.

Si vis vel fraus intercedat, tenetur defloratam ducere & dotare post sententiam.

ibid. n. 82.

Ad quid teneatur in foro conscientia.

ibid.

Non sufficienter fit semper compensatio per matrimonium.

ibid. n. 83.

Quod deflorata non tenetur admittere.

ibid.

Si damnum non sequatur, cessat obligatio compensandi, nisi periculum fuerit in pactum deductum.

ibid. n. 84.

Deflorator sub promissione matrimonii, ad hoc teneatur.

ibid. n. 85.

Varia exceptiones discutiuntur.

ibid. n. 86.

Quid si deflorator promissionem interiùs finxerit.

p. 334. n. 87.

Quid si fuerit obstrictus voto Religionis.

ibid. n. 88.

Adhuc teneri ad matrimonium pleriquè docent.

ibid.

Opinio Auctoris.

ibid. n. 89.

Suasio.

Suadens quomodò teneatur ad restitutionem.

p. 356 n. 42. & seqq.

Vide Furtum.

Subjectio.

Quotuplici titulo quis alteri subjici possit.

p. 450 n. 2.

Substitutio.

Substituere qui possint.

p. 401. n. 65.

Quid substitutio vulgaris.

ibid.

Pupillaris, fidei-commissaria, Reciproca, compendiosa.

ibid. p. 402.

Circa substitutionem quid mores habeant.

ibid. n. 66.

L 11 2

Succes-

I N D E X R E R U M.

Successio.

- Successio est apertissima nota vera Ecclesia.* p. 86.
n. 77.
Qualis debeat esse successio, ut Ecclesia sit Apostolica. ibid. n. 78.
Successionem Ecclesia Romana principaliter urserunt Patres. ibid. n. 79.
Ex hac quilibet Episcopus & Sacerdos ordinationem suam deducit ad Christum, uti & potestatem jurisdictionis & vocationem &c. p. 87. n. 80.
Successio Episcoporum deest Novatoribus. ibid. n. 81.
Concluditur eos esse Sacrilegos invasores Ecclesiastici ministerij. p. 89. n. 88.
Aurea Tertulliani verba. ibid.
Successioni personarum accedit successio doctrina ad Ecclesiam Apostolicam pertinens. ibid. n. 90.
Quae in Romana reperiri ostenditur. p. 90. n. 91.
Novatorum cavillatio manifestè convellitur. ibid. n. 92.
Successio quid superaddat doctrina identitati. p. 91. n. 95.

Vide Vocatio.

Suffragium.

- An & quando & qualiter Suffragantes in injuriam alterius, peccent.* p. 358. n. 51.
Limitatio quadam. ibid. n. 52.

Superbia.

- Quid Superbia.* p. 272. n. 106.
Quae filia illius. ibid.
Est mortale peccatum. ibid. n. 107.
Præsertim si sit completa. ibid.
Quando præterea. ibid. n. 108.
Quando sit veniale peccatum. ibid. p. 273.

Superflua.

- Superfluum quoddam sustentationem Clerici sunt domini.* p. 299. n. 124.
Superflua in pias causas non expendens, an restituere teneatur. p. 301. n. 132.
Qualiter peccet. ibid. n. 133.
Superflua bona quæ.

Vide Bona. Clericus.

Superior.

Vide Prælati.

Superstitio.

- Quid Superstitio.* p. 542. n. 1.
Dividitur in superstitionem cultus indebiti & rei cultæ. ibid. n. 2.
Et illa iterum in superstitionem cultus falsi & superflui. ibid.
Superstitionis ratione rei cultæ quatuor species. ibid. n. 3.

- Quæ divinationes sint superstitiosæ.* p. 543. n. 11.

Symbolum.

- Quid Symbolum significet.* p. 107. n. 168.
Quæ ratio conficiendi symbola. ibid.
Triplex est Symbolum: primum Apostolorum. ibid. n. 169.
Secundum est Constantinopolitanum. p. 108. n. 172.
Tertium Symbolum Athanasii. ibid. n. 173.
Symbolum Apostolorum ab eis confectum esse, singulis

singulos articulos conferentibus, est communis sententia.

- Hæc tamen doctrina non est certa.* p. 107. n. 169.
In quot articulos dividatur. ibid. p. 108.
An sit Scriptura sacra. ibid. n. 170.
An dicendum sit Credo Ecclesiam sine propositione in. ibid. n. 171.
Symbolum Constantinopolitanum qualiter sit dictum ab eo, quod in Nicæna Synodo confectum fuit. ibid. n. 172.
Quando sit additum Filioque. ibid.
Cur Roma sub Missa symbolum cani insolitum. ibid.
Quando cani cæperit. ibid.
Symbolum Athanasii an, & quando ab eo confectum. ibid. n. 173.
An à Latinis adulteratum quoddam processionem Spiritus sancti à Filio. ibid.
Athanasius illud non edidit instar Symboli Ecclesiæ. ibid. n. 174.
Sed illud pro tali recepit ipsa, seu Pontifex, cujus est symbola condere. ibid. p. 109.
Notabile de symbolo per S. Bernardum confectio. ibid.
Vide Fidei necessitas.

Synesis.

Synesis quid sit.

p. 253. n. 15.

T.

Tactus.

- T**actus triplici de causa fieri possunt. p. 260. n. 31
Quid censendum de tactibus honestarum partium factis ex joco. ibid. n. 34.
Quid censendum de tactibus inhonestis. p. 261. n. 39
An contactum hunc teneantur virgines causâ medendi admittere. ibid. n. 40.

Temeritas.

- Quid temeritas.* p. 275. n. 7.
Qualiter peccaminosa. ibid.

Temperantia.

- Quid temperantia generatim, quid speciatim dicta.* p. 254. n. 1.
Hujus materia examinatur. ibid.
Eadem determinatur. p. 255. n. 2.
Ratio statuenda specialis virtutis temperantia assignatur. ibid.
Quadam Ratio rejicitur. ibid. n. 3.
Quæ sint vitia opposita temperantiæ. ibid. n. 4.
Intemperantia cur vitium maxime probrosum. ibid.
Quæ sint partes temperantiæ. ibid.

Tentatio Dei.

- Tentatio dupliciter accipitur.* d. 548. n. 2.
Quid tentatio Dei. ibid. n. 3.
Vnde mala, & in quo ejus malitia sita. ibid.
Quidam eam opponunt spei. ibid. n. 4.
Tentatio Dei alia expressa, eaque ex se mortalis. ibid. n. 5.
Alia interpretativa. ibid. n. 6.
Quæ quando sit peccatum mortale. ibid. n. 7.
An excusetur ex levitate materia. ibid.

Tertia-

I N D E X   R E R U M.

Tertiarius.

Tertiarius sancti Francisci aut sancti Dominici aliquod preceptum divinum transgrediens, an peccet duplici peccato. p. 508. n. 17.

Testamentum.

Quid testamentum. p. 398. n. 44.
Codicillus qui differat à testamento. ibid. n. 45.
Clausula Codicillaris quid operetur. ibid.
Solemnitates jure communi requisitæ ad testamentum scriptum. ibid. n. 47.
Ab his excipitur testamentum inter liberos & milites. ibid. n. 48.
Aut factum apud acta, & quodnam tale. ibid.
Testamentum rusticorum an excipiat. ibid.
An factum tempore contagionis. ibid. n. 49.
Quid testamentum nuncupativum, & quæ exigat. p. 399. n. 50.
An hodie potissimum in usu. ibid.
Testamentum clausum qui exigat easdem solemnitates, quas apertum. ibid.
Quæ solemnitas ad testamenta requiratur in Belgio vi edicti perpetui. ibid. n. 51.
Solis consuetudinibus emologatis non derogatur. ibid.
Notarii nihil sibi suisque adscribere possunt. ibid.
Varia Edicti declarationes. ibid. n. 52.
Testamentum inter liberos non comprehenditur edictorum. ibid.
An Codicilli. ibid.
An Notoriè potentes scribere, desuper interrogandi sint. ibid.
Testamentum apud acta conditum valere declaratum est. ibid. n. 53.
An edictum servandum tempore pestis. ibid.
Antunc femina possit esse testis. ibid.
In quibus hodie per mores recessum sit à jure Casareo. ibid. n. 54.
Quæ sint requisita jure Canonico. p. 400. n. 55.
In statu Ecclesiastico obtinet hæc ordinatio in quibusvis testamentis. ibid.
Alibi in ordine ad pias causas. ibid.
Ad quas valet etiam pro foro externo. ibid.
Idque etiam, quod pia legata contenta testamento profano. ibid.
An obtineant quodam legata profana, quæ continentur testamento ad pias causas. ibid. n. 56.
An duo saltem testes requirantur. ibid. n. 57.
An testamentum profanum non solemnè sit validum in foro conscientie, variæ sententiæ. ibid. n. 58.
Quid speciale sit in fidei commissis. ibid. n. 59.
Testamentum non solemnè in omni foro esse invalidum adstruitur. p. 401. n. 60.
An fas sit uni & eidem in hac materia sequi oppositas opiniones in quantum præcisè favorabiles. ibid. n. 61.
Quibus testari interdictum. ibid. n. 62.
An Novitiis ante ultimum bimestre. ibid.
An damnatis ad mortem. ibid.
An illegitimis. ibid. n. 63.
Quis eis succedat ab intestato. ibid.
Conjuges liberè testantur, etiam junctim. ibid. n. 64.
Variis in locis non est fas testari de omnibus bonis. ibid.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

Alibi interdictum testari peregrinis. ibid.

Vide Substitutio.

De Legitima, Falcidia & Trebellianica deductione. p. 402. n. 67.

De duplici detractione Legitima & Trebellianica. ibid. n. 68.

Qui passivè intestabiles. ibid. n. 69.

An Fratres Minores. ibid.

Notandum pro Belgio. ibid.

Illegitimis ex damnato coitu natis præter alimenta nil relinqui potest à Patre. ibid. n. 70.

An saltem à Matre. ibid.

Naturales quomodo à Patre possint jure scribi heredes. ibid. n. 71.

Quid ad illos devolvatur ab intestato. ibid.

Matri qui succedant naturales & quasi. ibid. n. 72.

Quinam censeantur naturales, qui spurii, jure Civili, sive Canonico. ibid. n. 73.

Quid mores de Illegitimis statuunt. p. 403. n. 74.

Testamentum usque ad mortem revocabile. ibid. n. 75.

Quid si testator juret se non revocaturum. ibid. n. 76.

Quibus modis revocetur testamentum. p. 404. n. 77.

Observanda circa testamentum conjugum pariter factum. ibid. n. 78.

Legata profana qui fiunt caduca. ibid. n. 79.

Vide Legatum.

Testamenta usurariorum sunt invalida. p. 415. n. 54.

An possit testari novitius. p. 522. n. 35.

Conditio impossibilis apposita testamento pro non adjecta habetur. p. 377. n. 15.

Testis.

Quando testis teneatur testari. p. 458. n. 41.

Quando non. ibid. n. 42.

Quot testes requirantur & sufficiant in criminalibus, ibid. n. 43.

An duo requirantur jure natura. ibid.

In nonnullis casibus requiritur jus plures. ibid.

Quæ requirantur ad sufficienter probandum. ibid. n. 44.

Qui sint testes non omni exceptione majores. ibid. n. 45.

Novem hominum genera jure à testimonio ferendo repelluntur. ibid.

Duo observanda circa hujusmodi testes. p. 459. n. 46.

An testis ad restitutionem teneatur, si nolit testari. ibid. n. 47.

Vel falsum testetur. ibid.

Thesaurus.

Quid sit Thesaurus, & cui cedat inventus. p. 304. n. 151.

An sequatur emptorem pradii conscium thesauri. ibid. n. 152.

An pretium commune sufficiat. ibid.

Quid censendum si locus thesauri sit Emphyteuticus aut Feudalis. ibid. n. 153.

Quid mores statuunt. ibid. n. 154.

Timor.

Quid timor. p. 192. p. 333.

Supponit ordinariè amorem boni oppositi. ibid.

Timor dicitur alicujus, tum mali, tum personæ non malæ, etiam Dei. ibid. n. 34.

Timoris divisio. ibid. n. 35.

I N D E X R E R U M.

Consideranda circa timorem mundanum. ibid.
Quid timor servilis. ibid. n.36.
Ei interdum jungitur voluntas peccandi. ibid. n.37.
Qua timorem non inficit, nec necessario adest. ibid.
Immo per timorem efficacem excluditur. ibid.
Gehenna metus esse bonus & Salutaris ostenditur ex Tridentino, Scripturâ, Patribus ac ratione. ibid. n.38. & 39. p. 193.
Timor filialis quid. ibid. n.40.
Timor divina justitia & poena damni, quo membro contineatur. ibid. n.41.
Timor initialis quid. ibid. n.42.
Timor servilis qui minuaturs crescente charitate. ibid. n.43.
An, vel qui eâ crescente, crescat timor filialis. p.194 n.44.
Timor quo sensu non sit in charitate. ibid. n.45.
Timor servilis non manet in Beatis. ibid. n.46.
Immo nec filialis proprie quoad actum. ibid.
Quo sensu maneat, praesertim filialis. ibid.
Timor reverentialis qui maneat in Beatis. ibid. n.47.
Quo sensu initium Sapientiae sit timor Domini. ibid. n.48.

Titulus coloratus.

Acta habentis titulum coloratum sunt valida tam in foro Ecclesia quam civili. p.451. n.4.
Quae conditiones sint ad illum necessariae. ibid.

Tonsura.

An tonsurati obligentur quotidie recitare Psalmum Miserere. p.488. n.4.

Tortura.

Tortura praequirat semiplenam probationem, aut indicia aequivalentia. p.455. n.28.
Varia indiciorum genera. ibid.
Vide Judex.
Nonnulla indicia ad torturam insufficientia rejiciuntur. p.456. n.29.
Tortura an, & quoties iterari queat. ibid. n.30.
Tortura in gravioribus delictis qualiter possit à Regularibus adhiberi. ibid. n.34.

Traditio.

Variae acceptiones vocis traditio. p.62. n.64.
Quid significet in materia fidei. ibid.
Ejus divisiones. ibid. n.65.
Traditiones sunt necessario admittenda juxta Tridentinum & alia Concilia. ibid. n.66.
Idem probatur ex Scripturis, Patribus & ratione Theologica. p.63. n.67. & seqq.
Adferuntur efficaces instantiae ad hominem contra hereticos. p.64. n.70.
Respondetur ad objectiones ex Scripturis, Patribus & ratione. p.65. n.72. & seqq.
Traditionibus minus possunt abuti heretici, qui alias Scripturis abutuntur. p.66. n.78.
Errorem millenariorum sumpsit Papias non ex verbo tradito, sed scripto. ibid. p.67.
Varia assignantur regulae, unde dignoscantur legitima traditiones. ibid. n.79.
An Ecclesia possit mutare traditiones. ibid. n.80.
Tradita & scripta qualiter cum accommodata proportionem sint paris auctoritatis. p.68. n.81.

Transcribere.

Transcribere an sit opus servile in die festo illicitum. p.498. n.13.

Transitus.

Licitus est jure communi religiosus transitus ad arc-tiorem religionem. p.532. n.98.
Vide Religiosus.

Tributum.

Quid nomine tributi intelligatur. p.477. n.71.
Vide Vectigal.

Turcismus.

Ad quam speciem infidelitatis pertineat Turcismus. p.164. n.3.

Turpiloquium.

An, vel quale peccatum sit turpiloquium. p.261. n.38

Tutor.

Quando tutor possit emere bona pupilli. p.422. n.9.
Vide Curator.

Tyrannus.

Tyrannus an, vel qui possit occidi. p.325. n.34.
& seqq.

Vide Occisio Tyranni.

Tyranni ratione iniqui regiminis acta licita sunt & valida. p.451. n.5.

Tyranni defectu potestatis sententia sunt nulla. ibid.
Tyrannus in pace imperans peccat usurpatione judi-cij, acta tamen valent. ibid.

Tyranno justa praecipiente tenentur subditi obedire. ibid. n.6.

V.

Vana gloria.

Vana gloria quid sit. p.272. n.106.

Vectigal.

Quid vectigalis nomine intelligatur. p.477. n.71.
Quid strictè sumptum. ibid. p.478.

Ejus varia species. ibid.
Quid Gabella. ibid.

Ad justum tributum requiritur auctoritas in im-po-nente. ibid. n.72.

Penes quos ipsa sit. ibid.

Civitates, etiam subjecta, possunt suis civibus ob bo-num publicum imponere quadam onera. ibid.

Ex parte finis quid requiratur. ibid. n.73.

Qua justa vectigalium causa. ibid.

Qualiter justitia causa debeat Principi patere. ibid. n.74.

Qua proportio requiratur ex parte forma. ibid. n.75.

Qua ex parte materia cui vectigal imponitur. ibid. n.76.

An injusta sint hodierna tributa esculentis & pocu-lentis imposita. p.479. n.77.

Quomodo praxis excusabilis. ibid.

Taxatio non toleranda. ibid. n.78.

Excusatio pretexta refellitur. ibid.

An leges tributariae obligent in conscientia. ibid. n.79.

Quando non obligent ob iniquitatem. ibid. n.80.
Quid

I N D E X R E R U M.

Quid censendum in dubio de iustitia gabella. ib.n.81
An vectigal sit sponte solvendum. p.480. n.82.
An Creditor Principis possit fraudatione vectigalis sibi compensare. ibid. n.83.
Notanda pro praxi quoad restitutionem gabellarum defraudatarum. ibid. n.84.
De exemptione Clericorum, remissivè. ibid.

Venatio.

Venatio alicubi reservata sub pœnis. p.302. n.142.
Qua nequeunt esse corporales. ibid.
An per hoc quod deprehensi luant, satisfiat. ibid.
Damnus pradiorum cavendum. ibid.
Notandum quoad hac. ibid.
Venatio quæ Clericis interdicta. ibid. n.143.
Venatio an licita in die festo. p.498. n.17.

Venditio. Venditor.

Quid venditio. p.420. n.1.
Quid merx & pretium. ibid.
In principio sola permutatio consueta. ibid.
Cur & quomodo introducta. ibid.
Pecunia veterum qua. ibid. p.421.
Hodie utimur numeratâ. ibid.
Contractus hic perficitur consensu. ibid. n.2.
Traditio vel adhaereditio quæ requisita. ibid.
Quid agendum, si res eadem duobus in solidum vendita sit. ibid. n.3.
Consensus contractum perficiens, qualis sit. ibid. n.4.
Quid operetur conditio apposta. ibid.
Alia est casualis, alia potestativa. ibid.
Ad contractum hunc quomodo quis compelli queat. ibid. n.5.

Qualiter requiratur determinatio pretii ut venditio subsistat. ibid. n.6.

Quanam vendi possint. ibid. n.7.

An etiam res futura. ibid.

Qua vendi nequeant. p.422. n.8.

Qui emere-vendere possint. ibid. n.9.

De alienatione Provinciarum vel dominiorum Principis, remissivè. ibid.

Quæ differat hic contractus à reliquis. ibid. n.10.

Quotuplex venditio, & quid negotiatio. ibid. n.11.

Quo pretio res vendi possint. p.423. n.14.

Vide Pretium.

Quibus de causis possit res vendi pluris, quam valeat. p.244. n.22.

An ob dilatatam solutionem carius. p.425. n.23.

Aut minori pretio ob anticipatam solutionem. ibid. n.24.

An obligationes possint minoris emi, quam sit capitale. ibid. n.25.

Quid censendum de libranctis militaribus. ibid. n.26.

Vendens rem nomine alterius designato pretio, quando possit superfluum retinere, quando non. ibid. n.27.

Consideratio Læssii quoad hac, expenditur. p.426. n.28.

Conformiter procedendum in commissa alteri emptione. ibid. n.29.

Casus concernens sartores expenditur. ibid.

Res valde rara quo pretio vendi queant. ibid. n.31.

Venditor mercis noxia, etsi diminuto pretio, tenetur reparare damna secuta. p.427. n.33.

Quid censendum de vitiis manifestis. ibid. n.34.

An possint merces vendi pretio currenti, si secretò sciatur brevi minuendum. n.35.

Obiectio principalis proponitur & solvitur. ibid. n.36.

An idem dicendum in materia elocationis. p.428. n.37.

An etiam in casu, quo diminutio nascetur ex decreto nondum publicato. ibid. n.38.

Idquæ circa ipsos Senatores. ibid.

An venditor rogatus teneatur futuram mutationem indicare. ibid. n.39.

Qualiter emptor teneatur indicare valorem mercis. ibid. n.40.

Quod diversimodè elucidatur. ibid. n.41.

Notanda specialiter circa errorem in venditione factâ ad mensuram vel corpus. ibid. n.42.

An eadem locum habeant in donationibus & legatis. ibid. p.429.

Venditio officiorum secularium quàm perniciofa. p.464. n.8.

An sit intrinsecè mala, & quæ conditiones requirantur ut licita sit. ibid. n.9.

Vendi nequit jus Patronatûs, nisi venditione universitatis. p.467. n.20.

An Fratres Minores possint vendere. p.529. n.82.

An possit vendi res spiritualis ratione materiae pretio æstimabilis. p.552. n.5.

Vide Simonia.

Rei venditæ periculum, Commodum & Dominium.

Venditione completâ per traditionem & translationem domini, periculum & commodum spectat ad emptorem. p.430. n.49.

Immo jure communi ante traditionem. ibid.

Quamvis id Cujacio minùs æquum appareat. ibid. n.50.

Excipiuntur nonnulli casus. ibid. n.51.

Quid si res vendita non sit determinata. ibid. n.52.

Ad quem pertineant fructus, præsertim ante persolutum pretium. ibid. n.53.

Dominum rei venditæ & traditæ non transit semper in emptorem. p.364. n.86.

Quando transeat. ibid.

Quando præsumatur fides habita emptori. ibid.

An quando transit res in dominium emptoris, non persoluto pretio, venditor habeat in ea præferentiam. ibid. n.87.

Venditioni adjecta pacta.

Quid censendum de venditione conditionata. p.431. n.54.

In pactis venditioni adjectis quid generatim observandum. ibid. n.55.

Quid pactum additionis in diem. ibid. n.56.

Penes quem sit periculum & commodum rei sic venditæ. ibid.

Quid pactum commissorium, & quis ejus effectus. ibid. n.57.

Qualiter pretium rei sic venditæ temperandum. p.432. n.58.

Pactum hoc debet ex incontinenti apponi. ibid.

De pacto ut si displicuerit emptori res sit inempta. ibid. n.59.

De pacto retrovendendi. ibid. n.60.

Cui cedant fructus percepti. ibid. n.61.

Quid censendum de fructibus pendentibus tempore retractûs.

INDEX RERUM.

- retractus.*
De pacto redimendi. ibid.
De pacto utrimque revendendi. ibid. n. 62.
Varia species retractus. ibid. p. 433.
Quid retractus gentilitius, & quibus competat. ibid. n. 63.
In quibus contractibus vel bonis. ibid. n. 64.
Pretium qualiter & intra quod tempus offerendum. ibid. n. 65.
A quo die incipiat tempus currere ex edicto Principum Belgii, aut jure communi. ibid.
Quid censendum de fructibus perceptis &c. tempore retractus. ibid. n. 66.
An laudimia sint iterato solvenda. ibid.
- Venia ætatis.
- Qui, & quando detur venia ætatis.* p. 387. n. 77.
Per eam qui cesset privilegium restitutionis in integrum. ibid.
- Veracitas.
- Quid virtus veracitatis.* p. 562. n. 33.
Vnde ejus obligatio nascatur. ibid.
- Verecundia.
- Quid verecundia.* p. 255. n. 5.
- Veritas.
- Veritas si desit in juramento assertorio semper est mortale perjurium.* p. 536. n. 12.
- Vestis.
- Assumere vestes disparis sexus an per se mortale.* p. 274. n. 115.
Triplex vestium genus infidelitatem denotantium. p. 160. n. 35.
- Vide Fidei simulatio.
- Vidua.
- Vidua stare tenetur locationi facta per maritum.* p. 440. n. 6.
Vidua post annum à conductione villæ expellitur. p. 441. n. 9.
- Vindicatio.
- Quid vindicatio.* p. 562. n. 29.
Non licet privatis hominibus. ibid.
Qui tamen hujus virtutis honestate non necessario destituuntur. ibid. n. 30.
An sit specialis virtus. ibid. n. 31.
Vitia illi opposita. ibid. n. 32.
Sumptio vindictæ an excuset prius offendentem. p. 349. n. 83.
- Virginitas. Virgo.
- Quid virginitatis virtus.* p. 256. n. 10.
Non includit votum. ibid.
Solum potest amitti voluntarie, etsi physica integritas etiam violentè. ibid. n. 11.
Violenter corrupta an possit recipere ab Episcopo velum consecrationis. ibid. n. 12.
Quomodo amittatur virginitas, & an recuperabilis. p. 257. n. 13.
Carnis integritas per virginitatem connotata quibus modis amittatur. ibid. n. 14.
Quæ vulgò virgines dicantur, & velari ab Episcopo possint. ibid.
Status virginalis preferendus conjugali. ibid. n. 15.
Exploduntur hæretici existimantes virginitatem non posse servari. ibid. n. 16.
- An contactum in partibus inhonestis causâ medendi teneantur virgines admittere,* p. 261. n. 40.
- Virtus.
- Virtutis varia acceptiones.* p. 1 n. 1.
Virtus moralis propriè virtus. ibid. p. 2.
Ejus descriptio apud Scholasticos vulgata examinatur. ibid. n. 2.
Ejusdem vulgata ex Philosopho definitio. ibid. n. 3.
Virtus consistit in medio præfiniendo per prudentiam. ibid. Vide Medium.
Completa ratio virtutis exigit seu connotat prudentiam. p. 3. n. 8.
sinè qua posse habitum virtuosum inclinare in malum cum Scoto variè ostenditur. ibid. n. 9.
Differentia huc spectans inter virtutem intellectualem & moralem. p. 4. n. 10.
An possit quis malè uti habitu virtutis Theologica. ibid. n. 11.
In doctrina Scoti non tollitur discrimen inter habitus virtutum, vitiorum & indifferentes. ibid. n. 12.
- Virtutis varia divisio.
- Virtus analogicè dividitur in intellectualem & moralem.* ibid. n. 13.
Intellectualis quintuplex juxta Philosophum. ibid.
Addenda fides divina & Theologia. ibid.
An etiam opinio & fides humana, ibid. n. 14.
Quid de Synderesi. ibid. p. 5.
Virtus moralis, alia strictè moralis, alia theologia. ibid. n. 15.
Strictè moralis subdividitur in quatuor virtutes Cardinales. ibid.
Sufficientia subdivisionis discutitur, & declaratur. ibid.
Quid virtus Theologica, & quotuplex. ibid. n. 16.
Virtus alia per se infusa, alia per se acquisita. ibid. n. 17.
Differentia inter utramque an desumenda ex parte objecti. p. 6. n. 18.
Sententia negativa præfertur & variè probatur. ibid.
Occurritur objectionibus. ibid. n. 19.
An virtus naturalis differat à supernaturali, quod hac objectum respiciat sub ratione supernaturali, ista sub ratione naturali. ibid. n. 20.
Vera inter utramque differentia assignatur. ibid. n. 21.
Actus naturalis à supernaturali differt ex parte principiorum. ibid. p. 7.
Dat virtus infusa simpliciter posse. ibid. n. 22.
Facilitas sæpè adjuncta nascitur ex virtutibus naturalibus, quæ exercitio actuum supernaturalium comparantur. ibid. n. 23.
Tres virtutes Evangelicæ explicantur. p. 12. n. 41.
Nec non octo Beatitudines. ibid. n. 42.
An consistant in actibus, an in habitibus. ibid.
Non distinguuntur ab ordinarijs virtutibus earumque actibus. ibid. n. 43.
Cur appellentur Beatitudines. ibid.
An plures quàm octo dari possint. ibid. n. 44.
Cur S. Lucas exprefferit solum quatuor. ibid.
Explicantur quadam dicta Ambrosij de Beatitudinibus. ibid.
Dona Spiritus sancti quæ. p. 13. n. 45.
An sint habitus à cæteris virtutibus distincti. ibid. n. 46.
Verior sententia negativa probatur. ibid.
Objectioni satisficit. ibid. n. 47.
- Opera

I N D E X R E R U M.

Opera heroica Abrahæ, Sampsonis, &c. sine distinctis habitibus esse facta ostenduntur. ibid. n. 48.
Qui fructus Spiritus S. & unde sic dicti. ibid. n. 49.
Pertinere ipsos ad ordinarias virtutes declaratur. ibid. p. 14.
Novem gratia gratis data ex Apostolo recensentur. ibid. n. 50.
Qui distinguantur contra gratias gratum facientes. ib.
Non sunt habitus ab ordinarijs virtutibus distincti. ib.

Virtus infusa.

Virtus infusa physicè efficit actus supernaturales, concurrente activè ipsa potentia. p. 7 n. 24.
Quæ uti & habitus est causa principalis. ibid. n. 25.
An etiam principalior. ibid.
Effectus qui sequatur debiliorem partem causæ. ib. n. 26
Dari virtutes per se infusas certum est. p. 8. p. 27.
Quod tamquam probabilius determinat Concilium Viennense quoad parvulos, idem citra controversiam supponens de Adultis, agitque de virtutibus infusis per se. ibid.
Quæ aperte comprobantur ex Trident. ibid. n. 28.
Ex ratione sola congruentia allegari potest. ib. n. 29.
Tres Theologica sunt indubiè per se infusa. p. 9. n. 30.
An pauciores infundi possent sufficientes eliciendis omnibus actibus supernaturalibus. ibid. n. 31.
Non dantur virtutes Morales per se infusa. ib. n. 32.
Explicantur generaliter Scriptura ab alijs assignari solita. ibid. n. 33.
Tanguntur singula in particulari. p. 10. n. 34.
Non favet Clementina Un. de Sum. Trin. ib. n. 35.
Instantia ex cap. Majores. occurritur. ibid. n. 36.
Non favet quoque Tridentinum. ibid. n. 37.
Qualiter virtutes Theologica hominem perficiant satis, tum quoad finem supernaturalem, tum quoad media. ibid. n. 38.
Frustra ad oppositum conclusionis probandum allegatur diversa ratio honestatis objectiva. p. 11. n. 39.
An virtutes Morales per se infusa sint possibiles. ibid. n. 40.
Ex earum possibilitate non sequeretur de facto dari. ib.

Virtutis subiectum.

Quodnam subiectum virtutum Theologic. p. 14. n. 51.
Moralium subiectum voluntas. ibid.
An etiam earum, quæ non sunt ad alterum temperantia & fortitudinis v. g. ibid.
Affirmativa sententia eligitur, & variè probatur. ibid. n. 52.
An Habitus proportionati generentur in appetitu sensitivo. p. 15. n. 53.
An eidem sint virtutes appellandi. ibid. n. 54.
An vel cur potius in appetitu, quam in potentia locomotiva huiusmodi habitus generentur. ibid. n. 55.

Virtutum connexio.

Virtutes sunt necessariò connexa cum proportionata prudentia. ibid. n. 56.
Ipsa verò non necessariò dependet à virtute morali. p. 16. n. 57.
Quo sensu errare dicantur, qui peccant. ibid.
Qualiter malitia excacet intellectum. ibid. n. 58.
Virtutes morales non sunt necessariò inter se connexa.
Herinex Sum. Theol. Pars III.

ibid. n. 59.
Explicantur dicta quadam S. Gregorij. ibid.
An vel qualiter interdum ad unam virtutem requiratur per accidens consortium alterius. ibid. n. 60.
Possunt virtutes morales esse sine Theologicis, etiam absque fide. p. 17. n. 61.
Immo absque omni notitia Dei. ibid.
Explicatur dictum Apostoli: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Item illud: Sine fide impossibile est placere Deo. ibid. n. 62.
Augustinus non sensit omnia opera infidelium esse peccata seu non virtuosa. ibid. n. 63.
Virtutes ad se ipsas relatas quo sensu vocet superbas. ibid. n. 64.
Alibi in infidelibus bona opera, sed rarò, dari fertur, ibid.
Refertur doctrina requirens ad opus bonum coexistentiam charitatis. p. 18. n. 65.
Quæ velut inimica fidei reprobatur. ibid.
Fundamenta ejusdem dissolvuntur. ibid. n. 66.
Possunt Virtutes Theologica esse sine moralibus acquisitis. ibid. n. 67.
Charitas juxta præsentem vitæ statum esse nequit sine fide & spe. ibid. n. 68.
Spes tamen sine charitate, & fides sine utràque potest existere, & manere vera virtus, etsi informis seu non viva. ibid. n. 69.
An fides & spes infundantur ante charitatem. p. 19. n. 70.
Sententia affirmans cum suis probationibus. ibid.
Sententia Auctoris. ibid. n. 71.
Fundamenta alterius sententia dissolvuntur. ib. n. 72.
Virtutes non omnes aequales. p. 20. n. 73.
Perfectissima est charitas, ibid.
Quis ordo cæterarum. ibid.

Virtutis destructio.

Virtutes Theologica destruuntur demeritoriè. ib. n. 74
Speciatim charitas non repugnat Physicè cuilibet peccato mortali. ibid.
Quo tamen omnis pellitur, uti spes peccato mortali desperationis. ibid. n. 75.
An etiam peccato infidelitatis. ibid. p. 21.
Quo solo destruitur fides. ibid.
Virtus acquisita destruitur contrariis vitiorum actionibus, etiam venialiter tantum malis, etiamsi sit virtus obligans sub mortali. ibid. n. 76.
Fundamentum Arriagæ evertitur. ibid. n. 77.
In damnatis nulla manet virtus Theologica. ib. n. 78
Quæ fides demonum memorata Iac. 2. ibid. n. 79.
In animabus purgatorii manet fides, spes & charitas. ibid. n. 80.
In beatis manet charitas sine fide. p. 22. n. 81.
Habitus spei in iis qualiter maneat juxta nonnullos. ibid. n. 82.
A quo principio eliciatur beata tentio. ibid. n. 83.
Virtutes acquisita manent in beatis & animabus purgatorii. ibid. n. 84.
An vel quomodo etiam in damnatis. ibid.

Visitatio.

In visitatione Prælatorum ad inquirendum defectus nulla prærequiritur infamia. p. 454. n. 20.
Quæ in ea sint deponenda. ibid.

M m m

Vita

INDEX RERUM.

Vita.

Vita non cadit sub dominium humanum. p. 291. n. 78
Vitam propriam pro aliena exponere an licitum. p. 214. n. 87. & seqq.
Vide Charitatis ordo.

Vitium.

Quid sit vitium. p. 23. n. 85.
Opponitur virtuti gratia inferiorum. ibid.
Inter vitium & virtutem infusam non est physica oppositio. ibid. n. 86.
Qualiter invicem opponantur eorumdem actus. ibid. n. 87
Quæ causa efficiens vitiorum. ibid. n. 88.
An infundi possint à solo Deo. ibid.
Sententia affirmans suadetur, & rationibus contrariis occurritur. ibid.
Ad specialem objectionem responsio. ibid. n. 89.
Qui dividi possit vitium. p. 24. n. 90.
Quod illius subjectum. ibid.
An vitia sint connexa. ibid. n. 91.
De inæqualitate eorum. ibid.
Vitia manent in damnatis. ibid. n. 92.
An habitus appetitus sensitivi vitiorum subsidiarij reproducentur in damnatorum resurrectione. ibid.
Vitia non manent in animabus purgatorij. ibid. n. 93.
Vitium substantiale mercis est manifestandum. p. 426 n. 32.
Vitium in quantitate & qualitate qui faciat contractum injustum. ibid.
Quid si ignotum fuerit ipsi venditori. ibid.
Quodnam censeatur pretium mercis vitiosa. ibid. p. 427
An creditum occultè caducum possit ordinario pretio vendi. ibid. *Vide Venditio.*
Quid censendum de vitijs manifestis. ibid. n. 34.

Vocatio.

Hæreticis deest ordinaria vocatio. p. 88. n. 84.
Effugia eorum occluduntur. ibid. n. 85.
Deest quoque vocatio extra-ordinaria. ibid. n. 86.
Quæ miraculis foret probanda iudicio ipsius Lutheri. p. 89. n. 87. *Vide Hæreticus.*

Votum.

Votum est promissio Deo facta. p. 505. n. 1.
Tale non est propositum quantumvis firmum. ibid.
Ad votum requiritur deliberatio ad mortale sufficiens. ibid. n. 2.
Vndè ex voto sine tali deliberatione factò nulla oritur obligatio, nè quidem sub veniali. ibid.
Cur potius ad peccatum veniale sufficiat semiplena deliberatio, quàm ad votum. ibid. n. 3.
An vel quod peccatum committat sine sufficienti deliberatione vovens. ibid.
Secundò requiritur ad votum, ut sit voluntarium. p. 506. n. 4.
Vndè gravi metu ad id injustè incusso extortum, est irritum. ibid.
Solemne quidem professionis jure Ecclesiastico. ibid.
Cætera autem jure naturali. ibid.
Secus est de voto ex levi vel justo metu emisso. ibid.
Inter votum simplex & solemne ex errore emissum nonnulli distinguunt. ibid. n. 5.
Alijs eam distinctionem rejicientibus. ibid.
Vera doctrina statuit, omne votum ex errore circa aut in substantiam redundante esse irritum. ibid. n. 6.
Quod variè declaratur. ibid.

Tertiò requiritur ad votum intentio se obligandi. ibid. n. 7.

Secus est de intentione implendi. ibid.

De alijs requisitis. ibid. p. 507.

Votum aliud est personale, aliud reale & aliud mixtum, aliud temporale, aliud perpetuum, aliud expressum, aliud tacitum. ibid. n. 8.

Aliud simplex, aliud solemne. ibid.

Quæ an differant specie. ibid. n. 9.

Votum simplex castitatis ad quid obliget extra religionem. p. 527. n. 69.

Non licet, eo emisso, contrahere matrimonium animo ingrediendi religionem. ibid.

Nec debitum petere. ibid.

An possit reddendo consummare. ibid. n. 70.

Votum hoc sponsalia subsequenter irritat, non præcedentia. ibid. n. 71.

Effectus voti solemnitis.

Vide Castit: Obedient: Paupertas religiosa.
Aliud denique est absolutum, aliud conditionale. p. 507. n. 10.

Voti Materia.

Materia voti proxima est actio humana. ibid. n. 11.

Remota ejusdem objectum. ibid.

Debet esse in nostra potestate. ibid. n. 12.

Hinc irritum est votum de non peccando venialiter. ibid.

Cur potius lex natura quàm votum ad moraliter impossibile obliget. ibid.

Votum omnia mortalia vitandi tenet. ibid. n. 13.

Quid de voto vitandi, quantum in nobis est, venialia, vel simpliciter omnia peccata. ibid.

Debet etiam materia voti esse grata Deo. ibid. n. 14

Vndè vovere peccatum, etiam leve, est graviter malum, & irritum votum. ibid. n. 14.

Similiter irritum est votum de re indifferenti bene sine voventis non cohesitata. ibid.

Debet quoque esse melior suo opposito. p. 508. n. 15.

Notabile pro scrupulosis. ibid.

Item de voto non procurandi vel acceptandi Episcopatum. ibid.

Item de voto nubendi. ibid.

Sub votum cadunt etiam opera præcepta. ibid. n. 16.

Votum tamen Tertiariorum S. Francisci non inducit novam obligationem, nisi ad penam. ibid. n. 17.

Bonum & laudabile est Deo vovere. ibid. n. 18.

Etiam in materia præcepta. ibid.

Ex voto solum oritur necessitas obligationis, quæ non facit opus Deo minus gratum. ibid. n. 19.

Quomodo honoretur Deus voto exercendi alias virtutes. ibid. n. 20.

Item per vota, quæ fiunt Sanctis. p. 509. n. 21.

Voti obligatio.

Votum parit obligationem: videlicet fidelitatis ad Deum, eamque ex genere suo gravem. ibid. n. 22.

Nisi indeliberatio, vel parvitas materia etiam totalis, excuset. ibid.

Potest vovens in materia gravi se obligare leviter: non tamen in levi graviter. ibid. n. 23.

Obligatio voti in quavis materia est ejusdem speciei. ibid. n. 24.

Differentia quædam hoc inter vota & leges. ibid.

An materia transgressionis voti in confessione exprimenda. ibid.

Pro.

INDEX R E R U M.

Promissio in baptismo facta non est votum. ibid. n. 25.
Sed tantum declaratio propositi suscipiendi baptismum, obligationesque subsequentes. ibid.
Dubius an voverit, non tenetur voto. ibid. n. 26.
Secus est, si certus de voto, dubitet de deliberationis sufficientia. ibid. p. 510.
Vel de intentione se obligandi. ibid.
Modus interpretandi vota. ibid. n. 27.
Corollaria. ibid. n. 28.
Si nihil certi de obligatione voti haberi possit, mitior pars est amplectenda. ibid. n. 29.
Ad quid obligetur, qui se obligavit ad statim exequendum. ibid. n. 30.
Ad quid ille, qui voto certum tempus non praefixit. ib.
Votum personale regulariter non est per alium implendum. ibid. n. 31.
Nisi vovens id expresse intenderit, vel stylus curia votum ita interpretetur. ibid.
Secus est de voto reali. p. 511. n. 32.
Et mixto quâ parte est reale. ibid.
Corollarium de voto peregrinationis, si vovens jam sit defunctus. ibid.
Qualiter Parentes queant filios Religioni devovere. ibid. n. 33.
Ad quid teneatur, qui vovit Religionem. ibid. n. 34.

Voti cessatio.

Obligatio voti cessat vel non eveniente conditione opposita, vel elapso tempore praefixo. ibid. n. 35.
Vel cessante materia. ibid.
Vel denique irritatione, commutatione, aut dispensatione. ibid.

Voti irritatio.

Quid irritatio voti. ibid. n. 36.
Competit omni habenti potestatem in voluntatem voventis aut materiam voti. ibid.
Non requirit causam. ibid.
Absoluta irritatio numquam reviviscit. ibid. n. 37.
Secus est de suspensione executionis. ibid.
Qualis, & non irritatio, in vota Novitiorum competit Prælati. ibid.
Aliud est de commutatione & dispensatione. ibid.
Omnia Religiosorum vota à Prælato sunt irritabilia. ibid. n. 38.
Excepto voto arctioris religionis. ibid.
Similiter id potest Pontifex. ibid. n. 39.
Aliud est de votis reliquorum Christianorum. ibid.
Possunt item illud Præfecta monialium in votis suorum subditarum. ibid. n. 40.
Nulli Prælati in propriis votis. ibid.
Potestas irritativa extendit se ad vota Papa reservata. ibid. p. 513.
Vel semel approbata. ibid. n. 41.
Sed non sine gravi peccato, si desit causa. ibid.
Aliud est de successore. ibid.
Immo quoad eundem superiorem aliqui probabiliter contradicunt. ibid.
Vota Impuberum sunt irritabilia ab habente patriam potestatem. ibid. n. 42.
Etiamsi referantur exequenda tempore pubertatis. ib.
Vel qui in impubertate vovit, jam ad pubertatem pervenerit. ibid. n. 43.
Nisi factum ratificet, quod in dubio non praesumitur. ib.
Puberum vota tantum sunt indirectè à parentibus irritabilia. ibid. n. 44.

Viri & vota realia minorennium. ibid. n. 45.
Nisi sint de bonis libera dispositionis. ibid.
Vel relata in tempus, quo erunt sui juris. ibid.
Idem quoque est de votis famulorum & servorum respectu Dominorum. ibid. n. 46.
Et votis uxoris respectu mariti. ibid. n. 47.
Multi tamen Marito directam in omnia uxoris vota potestatem tribuunt; excepto saltem voto continentia de utriusque consensu emisso. ibid. n. 48.
Vota mariti ab uxore indirectè tantum sunt irritabilia. ibid. p. 514.

Voti commutatio.

Quid commutatio voti. ibid. n. 49.
Ea facta, est voventi liberum ad priorem obligationem redire.
Vel si sapius facta sit, quodvis eorum, in qua facta est, eligere. ibid. n. 50.
Non tamen est necesse ad primam materiam redire, secundâ factâ impossibili. ibid. n. 51.
Commutatio fit in melius, in aequale vel in minus. ibid. n. 52.
Prima potest fieri propriâ auctoritate. ibid. n. 53.
Et quidem semper in votum religionis ibid.
Hujus autem in Episcopatum minimè. ibid. n. 54.
Procedunt dicta etiam de voto in favorem tertii facto, sed nondum acceptato. ibid. n. 55.
Commutatio in minus facienda est à potente dispensare: in aequale à potente commutare, servatâ morali aequalitate. ibid. n. 56.
His tamen nonnulli contradicunt. ibid. n. 515.
Ad commutationem in melius causa non requiritur, pro aliis causa assignantur. ibid. n. 57.
Commutatio voti in Jubilæo concessa potest, eo transacto, fieri, si cetera, eo durante impleta sint. ib. n. 58
Potest quoque fieri extra confessionem. ibid.

Voti dispensatio.

Quid dispensatio voti. ibid. n. 59.
Non est mera interpretatio. ibid.
Requirit justam causam, & quam. ibid. n. 60.
Regulariter admiscenda commutatio. ibid.
Potestas dispensandi competit Ecclesie. ibid. n. 61.
Et quidem summo Pontifici ex jure divino. ibid. n. 62
Jure ordinario Episcopis respectu suorum subditorum. p. 516. n. 63.
Exceptis quinque votis Papa reservatis. ibid.
De tribus peregrinationis votis quid habeat consuetudo. ibid.
Allegantur varia vota ab Episcopis dispensabilia. ibid. n. 64.
Dispensat Episcopus in voto castitatis integra & perpetua aliquibus casibus. ibid. n. 65.
Primo si sit emissum ex metu, etsi non adeò gravi. ib.
Secundo in dubio de valore vel reservatione voti. ibid
Tertio in voto conditionato nondum impletâ conditione. ibid. n. 66.
Secus hæc impletâ, etsi nonnulli contradicant. ibid.
Quarto in voto disjunctivo de una parte non reservato. ibid. n. 67,
Quinto in voto accessorio ad principale non reservatum. ibid.
Sexto cum conjugè durante matrimonio. ibid. n. 68.
An aliquando ante matrimonium. ibid. p. 517.
Prælati regulares in votis de jure dispensant cum suis

INDEX RERUM.

suis subditis, ubi Episcopi cum suis. *ibid.* n. 69.
 Vti & ex privilegio confessorii mendicantes, aliique
 cum ipsis in privilegiis communicantes. *ibid.* n. 70.
 Limitatur communiter hac potestas ad vota ab Epis-
 copis de jure dispensabilia. *ibid.* n. 71.
 Unde dispensant in votis castitatis durante matrimo-
 nio emissis. *ibid.* n. 72.
 Dummodo non sint emissa mutuo consensu. *ibid.*
 Secus est de emissis ante matrimonium. *ibid.*
 Nisi ad hoc à Provinciali deputentur. *ibid.*
 Premissa limitatio aliquibus non placet. *ibid.* n. 73.
 An potestas dispensandi & commutandi vota extendat
 se ad juramenta. p. 518. n. 74.
 Quadam notabilia circa facultatem dispensandi in
 votis. *ibid.* n. 75.

Usucapio.

Quid usucapio. p. 307. n. 166.
 Est hodie velut synonymum cum prescriptione. *ibid.*
 Vide Præscriptio.

Usura. Usurarius.

Quid usura, & an extra mutuū reperiatur. p. 406. n. 6.
 Alia expressa, alia tacita seu palliata. *ibid.*
 Quid mentalis. *ibid.*
 Usuram esse illicitam fides docet. *ibid.* n. 7.
 Ostenditur veritam esse etiam jure divino. *ibid.* n. 8.
 Immo & naturali. *ibid.* n. 9.
 Explicatur locus Deuteron. 23. *ibid.* n. 10.
 Jus civile quatenus approbat usuras, correctum per
 canones. p. 407. n. 11.
 Codice etiam prohibetur Anatocismus seu usura usu-
 rarium. *ibid.*
 Quid usura centesima, bessalis, triens &c. *ibid.* n. 12.
 Sola lucratória, non compensatoria aut punitória,
 propriè est usura. *ibid.*
 An liceat petere mutuū sub usuris. *ibid.* n. 13.
 Vide Mutuum.
 Antechresis quid, & an usuraria. *ibid.* n. 14.
 An etiam in casu quo feudum est à vasallo oppigno-
 ratum proprietario. *ibid.* n. 15.
 An etiam in casu possessionis à socero data in pignus
 pro dote. *ibid.* n. 16.
 An usurarius acquirat dominium usuratum, opinio
 affirmans. p. 409. n. 23.
 Scotus explicatur, & malè tractatus defenditur. *ibid.*
 Premissa opinio suadetur. *ibid.*
 Opinio negans. *ibid.* n. 24.
 Eiusdem limitatio & declaratio. *ibid.*
 An juxta ipsam usurarius fiat dominus fructuum vel
 pretii rei vendita. *ibid.*
 An montes pietatis sint usurarii. p. 413. n. 42. &

seqq. Vide Mons pietatis.

Lombardorum mensa an usuraria. p. 415. n. 52.
 Usurarii manifesti quinam sint. *ibid.* n. 53.
 Qua obligationes cooperantium usurariis, ex horum
 vel mutuatorum parte se tenentium. p. 416. n. 58
 & seqq.

Usurarium poenæ.

Sunt invalida eorum testamenta &c. p. 415. n. 54.
 Sunt jure infames. Alienigenis neganda habitatio. *ib.*
 Arcentur à Sacramento penitentia & Eucharistia,
 ac communione fidelium, *ibid.* n. 55. & seqq.
 Quomodo priventur Ecclesiasticâ sepultura. *ib.* n. 57.

Usurpatio.

Quid usurpatio sit. p. 311. n. 196.
 Usurpatione judicii quinam peccent. p. 45. n. 3.

Ususfructus.

Quid ususfructus. p. 282. n. 28.
 Quid nomine fructuum censeatur. *ibid.*
 Arborea fructifera non computantur in fructu. *ib.* n. 29
 Quid censendum de infructiferis grandioribus. *ibid.*
 Quid liceat beneficiariis quoad hoc. *ibid.*
 Fructuarius est dominus fructuum hoc ipso, quo col-
 ligit, non adhuc pendentium. *ibid.* n. 30.
 In quibus rebus propriè ususfructus consistat. p. 283.
 n. 31.
 Qui requiratur cautio. *ibid.*
 Ad quæ insuper fructuarius teneatur. *ibid.* n. 32.
 Qui acquiratur & amittatur ususfructus. *ibid.* n. 33.
 Non extinguatur per professionem religiosam. *ibid.*

Usus.

Quid usus, & qui differat ab usufructu. *ibid.* n. 34.
 Amittitur eisdem modis quibus ususfructus. *ibid.*
 Ei affinis habitatio. *ibid.* n. 35.
 Præter usum juris datur ususfacti. p. 285. n. 43.
 Qui in rebus uno actu consumptilibus est ipsa eo-
 rum consumptio, quæ dicitur abusus. *ibid.*
 An in illis possit separari à dominio *ib.* n. 44. & seqq.
 Vide Dominium.
 Qui peccet, & ad quid teneatur privans alterum usu-
 rationis. p. 319. n. 1.

Uxor.

Vxor de quibus bonis possit liberè disponere vel con-
 trahere. p. 383. n. 54.
 Quid attentis moribus nostris. *ibid.* n. 55.
 An uxor in extrema necessitate sit postponenda proli-
 bus. p. 216. n. 105.
 Vide Charitatis ordo.
 Uxoris vota, an, & quomodo possit irritare mari-
 tus. p. 513. n. 47.

Errata Potiora.

pag. 47. col. 2. l. 53. Levit. 17 lege Deuteron.
 p. 49. col. 2. l. 7. Narbonido. lege Nabonido.
 p. 227. col. 1. l. 48. diversione. lege divisione.
 p. 260. col. 2. l. 35. quantenus. lege quatenus.
 p. 280. col. 2. l. 46. tit. 4. de act. lege tit. 6. de act.
 p. 306. col. 2. l. 17. vindicante. lege vendicante.
 p. 480. col. 1. l. 17. ineundem. lege ineundum.

p. 400. col. 2. l. 19. cenferunt. lege censuerunt.
 p. 428. col. 1. l. 63. obligato. lege obligatio.
 p. 435. col. 2. l. 6. censuario. lege censualista.
 p. 472. col. 2. l. 37. absenti æpotest. l. absentia p.
 p. 480. col. 2. l. 8. instā. lege iusta.
 p. 496. col. 1. l. 1. Apostulis. lege Apostolis.
 p. 564. col. 2. l. 54. generalite. lege generalitate.

Leviore Lector Corrige.

Herincx, Wilhelm

Summa theologica scholastica et moralis in 4 partes distributa

Bd.: 3. (1707). - 6 Bl., 567 S., 38 Bl.

Antverpia 1707

4 Dogm. 701 a-3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10351343-5